Universidad de Deusto
Biblioteca

D THOMAE

PRIMA

SEGUNDA

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

41-6

PRIMA SECVNDAE PARTIS SVMMAE TOTIVS THEOLOGIAE

D. Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici,

REVERENDISS. DOMINI THOME A' VIO CAIETANI, Tituli sancti Xysti, Presbyteri Cardinalis, Commentarijs illustrata, & summo studio à quàmpluribus mendis vindicata suoque pristino nitori restituta.

Cui accesserunt marginales locorum ab Authore citatorum Adnotationes suis locis congruenter appositę.

QVAESTIONVM item & singulorum Articulorum, additus est INDEX.

RESIDENCIA JHS SAN SEBASTIAN
COLEGIO DE ESTUDIOS SUPERIORES BILBAO
IHS

EST. 15 PLUT. 1°

AVGVSTAE TAVRINORVM,
Apud hæredes Nicolai Beuilaquæ. 1581.
Permissu quorum interest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM ET D. D. NICOLAVM DE FLISCO, S. R. ECCLESIAE EPISCOPVM CARD. SABINENSEM.

THOMÆ DE VIO, CAIETANI, TVNC PRÆDIC. ORDINIS Generalis Magistri, nunc S. Xisti, Presbyteri Cardinalis, in Primæ Secundæ D. Thomæ Aquinatis Commentarios.

PRAEFATIO.

QVI Orthodoxam Ecclesiam Reuerendissime in Christo Pater, pomarium esse cultissimum fœcundisque arboribus consitum dixerint, non modo eos non aberarre vspiam, sed rectissime etiam sentire contenderim; quippe qui à Principe illo vatum Moise, in ipsis prope historiæ suæ foribus assertum hoc propalam fore, ac procul ab ænigmatibus esse non ambigant. Neque enim aliud paradisus ille a Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis consitus, in quo & primus est homo positus, quàm Christi refert Ecclesiam, baptismi fonte vitæque arbore (quæ Christus est) tum diuorum hominum disciplinis, illustrium plantarijs exornatam. In hunc cum multi ad eximendam famem, capiendaque pocula passim adcurrant, accessi & ego, & mea sponte cupidus, tum maxime ab Aquinate Salomone (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac stolidus, vt aduocantem ad conclusum hortum dilectos suos, vt comedant fructus pomorum suorum, non libenter audiat, non gradu concito sequatur?) accessi. Neque nuper solum, sed quàmprimum mihi per ætatem licuit ac sub opacis proceræ illius ac feracis arboris ramis, procul a sęculi curis, procul a passionum æstibus recreatus, ad radices diu admirans potius arboris celsitudinem, pomorumque copiam ac suauitatem, quam delibans admodum, sesitaui, vbi vero auctis viribus illam conscendi, pomaque ad libitum colligens, degustaui, tantus me subito illorum amor incesit, vt non diebus, non noctibus, a legendis illis ac vorandis abstineam. Sed qui me voluptate hac affectum mœror inuaserit, nescio, dum exceptis paucis, reliquos vel in mandendis siliquis, vel effringendis glandibus occupatos, a nostræ procul arboris dulcedine video constitisse. Quam ego rem non aliunde puto, quàm ex infirmis viribus, neque ad censum commodis prouenire, cum simile veri nullo pacto fiat, vt vbertatem tantam negligerent. Hos itaque, Pater amplissime, miseratus, cum nobis ipsis tantum nati non simus, curaui, collectis pomis ac præbitis, ne ieiuni ac famescentes interirent. Quod cum aliàs in lucubrationibus meis effecissem, idem nunc in Commentarijs in Secundæ Primam, ea potissimum ratione feci, quòd præter illius præstantiam, tum in Theologia, tum in ea Philosophiæ parte, quæ de moribus agit, hic mihi Liber ita videbatur esse omnibus necessarius, vt absque illo fieri, vel ingenti cum iactura, vel nullo modo posset. Complectitur enim prima illa rerum capita, sine quibus aut caliges in cæteris, opus est, aut cęcutias. Ad le & vtilitatem, quæ tanta in illo est, vt a cunctis simul ordinibus, ad hunc sit quasi ad perennem ac lympidum fontem adcurrendum. Quis etenim Doctorum, sine Thoma, non aridus videri poterit ac ieiunus? Quis sacerdotum non baculo Aquinatis innixus, in expiandis peccatis populorum, non sæpe cespitabit? Eneruati procul dubiò erunt, ac sine viribus absque hoc de pulpitis declamantes, in tantaque legum affluentia, periti Cæsarei Pontificijque Iuris inopes & egentes. Sicuti vero Aqui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

natis Thomæ inter Prædicatores Principis, fructus decerpere nullus debuit, prius quàm Caetanus Thomas in Prædicatorij gregis specula constitutus, ita profectò a nullo melius accipiendi sunt, atque auidius comedendi, quàm ab eo, qui Prædicatores tanta est charitate complexus, vt nunc bonos in illis mores confirmans, nunc restituens collabentes, in fouendis protegendisque illis, & omnibus præstet, & a nemine superetur. Accedit, quòd nobilissimi viri, ac supra fidem doctissimi (qualis est Aquinas noster) nobilissimo in primis & inter eruditos quotidie victitanti, Commentaria iure quodam debita videntur. Quæ duo, quàm pari nexu in te vnum coiuerint, non hominibus iam, sed ipsis etiam (si licet) brutis ac lapidibus colliquescit. Possemque ego stolidior aliquanto forsitan videri, si amorem tuum ac studium in eruditos viros, si etiam familiæ tuæ, tum Pontificibus summis, tum longo Senatorum agmine (quanto scilicet nullam in toto Christiano orbe reperias) exornatæ, recensere laudes parauero. Supereſt, Reuerendissime pater, ac domine, vt quando neque aurum neque argentum mihi est, ac si maxime adesset (ea tua est integritas, quæ ad collucentia solum ista & fluxa non inhiet) vt hæc mea munera, ea qua dantur frõte, recipias, & calathi tenuitatem, ipsorum fructuum, quos tibi nunc damus, & ampliores in posterum pollicemur, dulcore ac pinguedine metuaris. Vale fœliciter.

PRIMAE SECVNDAE PARTIS SVMMAE D. THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM, ET ARTICVLORVM.

INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat.

QVÆSTIO PRIMA.

ARTICVLI.

1
Vtrum homini conueniat agere propter finem.
2 Vtrum agere propter finẽ sit proprium rationalis naturæ.
3 Vtrum actus hominis recipiant speciem ex fine.
4 Vtrum sit aliquis finis vltimus humanæ vitæ.
5 Vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines.
6 Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.
7 Vtrum idem sit vltimus finis omnium hominum.
8 Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.

QVAEST. II.

¶ De beatitudine hominis, in quibus consistat. Et primo, Vtrum beatitudo hominis, consistat in diuitiis.
2 ¶ Vtrum consistat in honoribus.
3 Vtrum in fama, siue gloria.
4 Vtrum in potestate.
5 Vtrum in aliquo corporis bono.
6 Vtrum in voluptate.
7 Vtrum in aliquo bono animæ.
8 Vtrum in aliquo bono creato.

QVAEST. III

¶ De beatitudine, quid sit. Et primo, Vtrum beatitudo sit aliquid increatum.
2 ¶ Vtrum si est aliquid creatum, sit operatio.
3 Vtrum sit operatio sensitiuæ partis, aut intellectiuæ tantum.
4 Vtrum si est intellectiuę, sit operatio intellectus, an voluntatis.
5 Vtrum si est operatio intellectus, sit operatio intellectus speculatiui, aut practici.
6 Vtrum si est operatio intellectus speculatiui, consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum.
7 Vtrum sit in speculatione substantiarũ separatarum, scilicet angelorum.
8 Vtrum sit in sola speculatione Dei, qua per essentiã videtur.

QVAEST. IIII.

¶ De his quæ exiguntur ad beatitudinem. Et primo, Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.
2 ¶ Vtrum in beatitudine sit principalius visio, quàm delectatio.
3 Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.
4 Vtrum requiratur rectitudo voluntatis.
5 Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus
6 Vtrum requiratur ad eam perfectio corporis.
7 Vtrum requirantur ad eam aliqua exteriora bona.
8 Vtrum requiratur ad eam societas amicorum.

QVAEST. V.

¶ De adeptione beatitudinis. Et primo, Vtrum homo possit consequi beatitudinem.
2 ¶ Vtrum vnus homo possit esse beatior alio.
3 Vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus.
4 Vtrum beatitudo habita possit amitti.
5 Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.
6 Vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturæ.
7 Vtrum requirantur aliqua opera hominis ad hoc q̃ homo beatitudinem consequatur a Deo.
8 Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

QVAEST. VI.

¶ De voluntario, & inuoluntario. Et primo, Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.
2 ¶ Vtrum inueniatur in animalibus brutis.
3 Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu.
4 Vtrum violentia voluntati possit inferri.
5 Vtrum violentia causet inuoluntarium.
6 Vtrum mætus causet inuoluntarium.
7 Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium.
8 Vtrum ignorantia causet inuoluntarium.

QVAEST. VII.

¶ De circunstantijs humanorum actuum, in quibus voluntarium, & inuoluntarium inuenitur. Et primo, Vtrum circunstantia sit accidens actus humani, vel quid sit.
2 ¶ Vtrum circunstantiæ humanorum actuum sint considerandæ a theologo.
3 Vtrum conuenienter enumerentur circunstantiæ in 3. Ethic.
4 Vtrum sint principales circunstantiæ propter quid, & ea in quibus est operatio, vt dicitur in 3. Ethicorum.

QVAEST. VIII.

¶ De voluntate quorum sit vt volitorum. Et primo, Vtrum voluntas sit tantum boni.
2 ¶ Vtrum voluntas sit tantum finis, an eorum quæ sunt ad finem.
3 Vtrum voluntas, si est eorum quę sunt ad finem, vno acta moueatur in finem & in ea quæ sunt ad finem.

QVAEST. IX.

¶ De motiuo voluntatis. Et primo, Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.
2 ¶ Vtrum ab appetitu sensitiuo.
3 Vtrum moueat seipsam.
4 Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio.
5 Vtrum moueatur a corpore cęlesti.
6 Vtrum moueatur a Deo solo, sicut ab exteriori principio.

QVAEST. X.

¶ De modo quo volũtas mouetur. Et primo, Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.
2 ¶ Vtrum moueatur de necessitate a suo obiecto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX QVAESTIONVM

3 Vtrum moueatur de necessitate ab inferiori appetitu.
4 Vtrum moueatur de necessitate ab exteriori motiuo, qui est Deus.

QVAEST. XI.

¶De fruitione, quæ est actus voluntatis. Et primo, Vtrum frui sit actus appetitiuæ potentiæ.
2 ¶Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturę, an etiam animalibus brutis,
3 Vtrum fruitio sit tantum vltimi finis,
4 Vtrum sit solum finis habiti.

QVAEST. XII.

¶De intentione, quæ est actus voluntatis. Et primo, Vtrum intentio sit actus intellectus, vel voluntatis,
2 ¶Vtrum sit tantum vltimi finis.
3 Vtrum aliquis possit simul duo intendere.
4 Vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem.
5 Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

QVAEST. XIII.

¶De electione quæ est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem. Et primo, Vtrum electio sit actus voluntatis, vel rationis.
2 ¶Vtrum electio conueniat brutis animalibus.
3 Vtrum electio sit solum eorum quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque ipsius finis.
4 Vtrum electio sit tantum eorum quæ per nos aguntur.
5 Vtrum electio sit solum possibilium.
6 Vtrum homo ex necessitate eligat, vel libere.

QVAEST. XIIII.

¶De consilio quod præcedit electionem. Et primo, Vtrum consilium sit inquisitio.
2 ¶Vtrum consilium sit de fine, vel solum de iis quæ sunt ad finem.
3 Vtrum consilium sit solum de iis quæ a nobis aguntur.
4 Vtrum consilium sit de omnibus quæ a nobis aguntur.
5 Vtrum procedat ordine resolutorio.
6 Vtrum consilium procedat in infinitum.

QVAEST. XV.

¶De consensu qui est actus voluntatis in comparatione eorum quæ sunt ad finem. Et primo, Vtrum consensus sit actus appetitiue, vel apprehensiuæ virtutis.
2 ¶Vtrum conueniat brutis animalibus.
3 Vtrum consensus sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.
4 Vtrum consensus in actum pertineat solum ad superiorem animæ partem.

QVAEST. XVI.

¶De vsu qui est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem. Et primo, Vtrũ vti sit actus voluntatis.
2 ¶Vtrum conueniat brutis animalibus.
3 Vtrum sit tantum eorum quæ sunt ad finem, vel etiã finis.
4 Vtrum vsus præcedat, vel sequatur electionem.

QVAEST. XVII.

¶De actibus imperatis a voluntate. Et primo, Vtrum imperare sit actus rationis, vel uoluntatis.
2 ¶Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.
3 Vtrum imperium præcedat vsum, vel econuerso.
4 Vtrum imperium & actus imperatus sit actus vnus, vel diuersi.
5 Vtrum actus voluntatis imperetur.
6 Vtrum actus rationis imperetur.
7 Vtrum actus appetitus sensitiui imperetur.
8 Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur.
9 Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

QVAEST. XVIII.

¶De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Et primo, Vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua sit mala.
2 ¶Vtrum actio hominis habeat bonitatem, vel malitiam ex obiecto.
3 Vtrum hoc habeat ex circunstantia.
4 Vtrum hoc habeat ex fine.
5 Vtrum aliqua actio hominis sit bona, vel mala in sua specie.
6 Vtrum actus habeat speciem boni vel mali ex fine.
7 Vtrum species quæ est ex fine contineatur sub specie quæ est ex obiecto sicut sub genere, vel econuerso.
8 Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.
9 Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum indiuiduum.
10 Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni, vel mali.
11 Vtrum omnis circunstantia agens bonitatem, vel malitiam constituat actum moralem in specie boni, vel mali.

QVAEST. XIX.

¶De bonitate, & malitia humanorum actuum interioris voluntatis. Et primo, Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.
2 ¶Vtrum dependeat ex solo obiecto.
3 Vtrum dependeat ex ratione.
4 Vtrum dependeat ex lege æterna.
5 Vtrum ratio errans obliget.
6 Vtrum voluntas contra legem Dei, sequens rationẽ errantem, sit mala.
7 Vtrum bonitas voluntatis in his quæ sunt ad finem dependeat ex intentione finis.
8 Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate sequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.
9 Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.
10 Vtrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc quòd sit bona.

QVAEST. XX.

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum. Et primo, Vtrum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.
2 ¶Vtrum tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.
3 Vtrum bonitas, & malitia sit eadem interioris, & exterioris actus.
4 Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, & malitia supra actum interiorem.
5 Vtrum euentus sequens aliquid addat de bonitate, vel malitia ad exteriorem actum.
6 Vtrum idem actus exterior possit esse bonus, & malus.

QVAEST. XXI.

¶De his quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis, & malitiæ. Et primo, Vtrum actus humanus inquantum est bonus, uel malus habeat rationem rectitudinis, vel peccáti.
2 ¶Vtrum habeat rationem laudabilis, vel culpabilis.
3 Vtrum

ET ARTICVLORVM.

3 Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti.
4 Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

QVAEST. XXII.

¶De passionibus animæ in generali. Et primo, De subiecto earum, scilicet. Vtrum aliqua passio sit in anima.
2 ¶Vtrum magis sit in parte appetitiua, quàm in apprehensiua.
3 Vtrum magis sit in appetitu sensitiuo quàm in intellectiuo, qui dicitur voluntas.

QVAEST. XXIII.

¶De differentia passionum adinuicem. Et primo, Vtrũ passiones quæ sunt in concupiscibili, sint diuersæ ab his quę sunt in irascibili.
2 ¶Vtrum contrarietas passionum irascibilis sit secũdum contrarietatem boni & mali.
3 Vtrum sit aliqua passio animæ non habens contrarium.
4 Vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

QVAEST. XXIIII.

¶De bono & malo circa passiones animæ. Et primo, Vtrum bonum & malum morale possit in passionibus animæ inueniri.
2 ¶Vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter.
3 Vtrum passio addat, vel diminuat ad bonitatẽ, vel malitiam actus.
4 Vtrum aliqua passio sit bona, vel mala ex sua specie.

QVAEST. XXV.

¶De ordine passionum adinuicem. Et primo, Vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis, vel econuerso.
2 ¶Vtrum amor sit prima passionum concupiscibilis.
3 Vtrum spes sit prima inter passiones irascibilis.
4 Vtrum istæ quatuor, s. gaudium, tristitia, spes, & timor sint principales passiones.

QVAEST. XXVI.

¶De passionibus animæ in speciali. Et primo, De amore.
1 ¶Vtrum amor sit in concupiscibili.
2 Vtrum amor sit passio.
3 Vtrum amor sit idem quod dilectio.
4 Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorẽ amicitiæ, & amorem concupiscentiæ.

QVAEST. XXVII.

¶De causa amoris. Et primo, Vtrum bonum sit sola causa amoris.
2 ¶Vtrum cognitio sit causa amoris.
3 Vtrum similitudo sit causa amoris.
4 Vtrum aliqua alia passionum animæ sit causa amoris.

QVAEST. XXVIII.

¶De effectibus amoris. Et primo, Vtrum vnio sit effectus amoris.
2 ¶Vtrum mutua inhæsio sit eius effectus.
3 Vtrum extasis sit eius effectus.
4 Vtrum zelus sit eius effectus.
5 Vtrum amor sit passio læsiua amantis.
6 Vtrum amor sit causa omnium quæ amans agit.

QVAEST. XXIX.

¶De odio. Et primo, Vtrum causa & obiectum odii sit malum.
2 Vtrum odium causetur ex amore.
3 Vtrum odium sit fortius quàm amor.
4 Vtrum aliquis possit habere odio seipsum.
5 Vtrum aliquis possit habere odio veritatem.
6 Vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

QVAEST. XXX.

¶De concupiscentia. Et primo, Vtrum concupiscentia sit tantùm in appetitu sensitiuo.
2 ¶Vtrum concupiscentia sit passio specialis.
3 Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales.
4 Vtrum concupiscentia sit infinita.

QVAEST. XXXI.

¶De delectatione secundum se. Et primo, Vtrum delectatio sit passio.
2 Vtrum delectatio sit in tempore.
3 Vtrum differat à gaudio.
4 Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo.
5 Vtrum delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationib. spiritualib. & intelligibilib.
6 Vtrum delectationes tactus sint maiores delectationes quæ sunt secundum alios sensus.
7 Vtrum aliqua delectatio sit non naturalis.
8 Vtrum delectatio possit esse delectationi contraria.

QVAEST. XXXII.

¶De causa delectationis. Et primo, Vtrum operatio sit causa propria delectationis.
2 ¶Vtrum motus sit causa delectationis.
3 Vtrum spes & memoria sint causa delectationis.
4 Vtrum tristitia sit causa delectationis.
5 Vtrum actiones aliorum sint nobis cã delectationis.
6 Vtrum benefacere alteri sit causa delectationis.
7 Vtrum similitudo sit causa delectationis.
8 Vtrum admiratio sit causa delectationis.

QVAEST. XXXIII.

¶De effectibus delectationes. Et primo, Vtrum delectationis sit dilatare.
2 ¶Vtrum delectatio causet sui sitim, vel desiderium.
3 Vtrum delectatio impediat vsum rationis.
4 Vtrum delectatio perficiat operationem.

QVAEST. XXXIIII.

¶De bonitate & malitia delectationum. Et primo, Vtrũ omnis delectatio sit mala.
2 ¶Vtrum omnis delectatio sit bona.
3 Vtrum aliqua delectatio sit optima.
4 Vtrum delectatio sit mensura, vel regula secundum quam iudicetur bonum, vel malum in moralibus.

QVAEST. XXXV.

¶De tristitia, seu dolore secũdum se. Et primo, Vtrum dolor sit passio animæ.
2 ¶Vtrum tristitia sit idem quod dolor.
3 Vtrum tristitia, seu dolor sit contraria delectationi.
4 Vtrum cõis tristitia omni delectationi contrarietur.
5 Vtrum delectationi contemplationis sint aliqua cõtraria.
6 Vtrum magis sit fugienda tristitia, quàm delectatio appetenda.
7 Vtrum dolor exterior sit maior quàm interior.
8 Vtrum sint tantum quatuor species tristitiæ.

QVAEST. XXXVI.

¶De causis tristitię, seu doloris. Et primo, Vtrum cãdoloris sit bonum amissum, vel malum coniunctum.
2 ¶Vtrum concupiscentia sit causa doloris.
3 Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris.
4 Vtrum potestas, cui non potest resisti sit cã doloris.

QVAE-

Universidad de Deusto
Biblioteca

TABVLA QVAESTIONVM.

QVAEST. XXXVII.
¶De effectibus doloris, seu tristitiæ. Et primo, Vtrũ dolor auferat facultate addiscendi.
2 ¶Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ, vel doloris.
3 Vtrum tristitia, vel dolor debilitet omnem operationem.
4 Vtrum tristitia magis noceat corpori quã aliæ animæ passiones.

QVAEST. XXXVIII.
¶De remediis tristitiæ, seu doloris. Et primo, Vtrum dolor, & tristitia mitigetur per quamlibet delectationem.
2 ¶Vtrum mitigetur per fletum.
3 Vtrum mitigetur per compassionem amicorum.
4 Vtrum per contemplationem veritatis.
5 Vtrum per somnum & balnea.

QVAEST. XXXIX.
¶De bonitate & malitia tristitiæ, seu doloris. Et primo Vtrum omnis tristitia sit mala.
2 ¶Vtrum tristitia possit esse bonum honestum.
3 Vtrum possit esse bonum vtile.
4 Vtrum dolor corporis sit summum malum.

QVAEST. XL.
¶De passionibus irascibilis. Et primo, De spe, & desperatione, scilicet Vtrum spes sit idem quod desiderium, vel cupiditas.
2 ¶Vtrum spes sit in via apprehensiua, vel in via appetitiua.
3 Vtrum spes sit in brutis animalibus.
4 Vtrum spei contrarietur desperatio.
5 Vtrum causa spei sit experientia.
6 Vtrum in iuuenibus, & in ebriosis abundet spes.
7 Vtrum spes sit causa amoris.
8 Vtrum spes conferat ad operationem, vel magis impediat.

QVAEST. XLI.
¶De timore secundum se. Et primo, Vtrum timor sit passio animæ.
2 ¶Vtrum sit specialis passio.
3 Vtrum sit aliquis timor naturalis.
4 De speciebus timoris.

QVAEST. XLII.
¶De obiecto timoris. Et primo, Vtrum obiectum timoris sit bonum, vel malum.
2 ¶Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.
3 Vtrum timor sit de malo culpæ.
4 Vtrum ipse timor timeri possit.
5 Vtrum repentina magis timeantur.
6 Vtrum ea, contra quæ non est remedium magis timeantur.

QVAEST. XLIII.
¶De causa timoris. Et primo, Vtrum causa timoris sit amor.
3 ¶Vtrum causa timoris sit defectus.

QVAEST. XLIIII.
¶De effectibus timoris. Et primo, Vtrum timor faciat contractionem.
2 ¶Vtrum faciat consiliatiuos.
3 Vtrum faciat tremorem.
4 Vtrum impediat operationem.

QVAEST. XLV.
¶De audacia. Et primo, Vtrum audacia sit contraria timori.
2 ¶Vtrum audacia sequatur spem.
3 De causa audaciæ.
4 De effectu audaciæ.

QVAEST. LXVI.
¶De ira secundum se. Et primo, Vtrum sit specialis passio.
2 ¶Vtrum obiectum iræ sit bonum, an malum.
3 Vtrum ira sit in concupiscibili.
4 Vtrum ira sit cum ratione.
5 Vtrum ira sit naturalior quàm concupiscentia.
6 Vtrum ira sit grauior quàm odium
7 Vtrum ira sit ad illos solum ad quos est iustitiæ.
8 Vtrum fel, mania, & furor sint species iræ.

QVAEST. XLVII.
¶De causa effectiua iræ, & de remediis eius. Et primo, Vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum qui irascitur.
2 ¶Vtrum sola paruipẽsio, vel despectio sit motiuum iræ.
3 Vtrum excellentia irascentis sit causa iræ.
4 Vtrum defectus hominis sit causa quod contra eum aliquis irascitur.

QVAEST. XLVIII.
¶De effectibus iræ. Et primo, Vtrum ira causet delectationem.
2 ¶Vtrum maxime causet furorem in corde.
3 Vtrum maxime impediat rationis usum.
4 Vtrum causet taciturnitatem.

QVAEST. XLIX.
¶De habitibus in generali quantum ad substantiam eorum. Et primo, Vtrum habitus sit qualitas.
2 ¶Vtrum habitus sit determinata species qualitatis.
3 Vtrum habitus importet ordinem ad actum.
4 De necessitate habituum, Vtrum, scilicet, sit necessarium esse habitus.

QVAEST. L.
¶De subiecto habituum Et primo, Vtrum in corpore sit aliquis habitus.
2 ¶Vtrum anima sit subiectum habitus secundũ suam essentiam, vel secundum suam potentiam.
3 Vtrum in potentiis sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.
4 Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.
5 Vtrum in voluntate sit aliquis habitus.
6 Vtrum in substantiis separatis sit aliquis habitus.

QVAEST. LI.
¶De causa habituum quãtum ad generationem ipsorũ. Et primo, Vtrum aliquis habitus sit a natura.
2 ¶Vtrum aliquis habitus causetur ex actibus.
3 Vtrum per unum actum possit generari habitus.
4 Vtrum aliqui habitus sint hominibus infusi a Deo.

QVAEST. LII.
¶De causa habituum quantum ad augmentum. Et primo, Vtrum habitus augeantur.
2 ¶Vtrum habitus augeantur per additionem.
3 Vtrum quilibet actus augeat habitum.

QVAEST. LIII.
¶De corruptione & diminutione habituum. Et primo, Vtrum habitus corrumpi possit.
2 ¶Vtrum possit diminui.
3 Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per solam cessationem ab opere.

QVAEST. LIIII.
¶De distinctione habituum. Et primo, Vtrum multi habitus possint esse in vna potentia.
2 ¶Vtrum habitus distinguantur secundum sua obiecta.
3 Vtrum habitus distinguantur secundum bonum, & malum.
4 Vtrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur.

QVAEST. LV.
¶De virtutibus quantum ad suas essentias. Et primo, Vtrum virtus humana sit habitus.
2 ¶Vtrum sit habitus operatiuus.
3 Vtrum sit habitus bonus.
4 De diffinitione virtutis.

QVAE-

ET ARTICVLORVM.

QVAEST. LVI.
¶De subiecto virtutis. Et primo, Vtrum virtus sit in potentia animæ sicut in subiecto.
2 Vtrum vna virtus possit esse in plurib. potentiis.
3 Vtrum intellectus possit esse subiectum uirtutis.
4 Vtrum irascibilis & concupiscibilis possit esse subiectum virtutis.
5 Vtrum vires apprehensiuæ sensitiuæ sint subiectum virtutis.
6 Vtrum voluntas possit esse subiectum virtutis.

QVAEST. LVII.
¶De distinctione virtutũ intellectualiũ. Et primo, Vtrũ habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.
2 ¶Vtrum sint tantum tres, scilicet sapientia, sciẽtia, & intellectus.
3 Vtrum habitus intellectualis, quæ est ars, sit virtus.
4 Vtrum prudentia sit virtus distincta ab arte.
5 Vtrum prudentia sit virtus necessaria homini.
6 Vtrum eubulia, synesis, & gnomin sint virtutes adiũctæ prudentiæ.

QVAEST. LVIII.
¶De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Et primo, Vtrum omnis virtus sit virtus moralis.
2 ¶Vtrum virtus moralis distinguat ab intellectuali.
3 Vtrum sufficienter diuidatur virtus per moralem & intellectualem.
4 Vtrum moralis virtus possit esse sine intellectuali.
5 Vtrum econuerso intellectualis possit esse sine morali.

QVAEST. LIX.
¶De distinctione virtutum moralium secundum comparationem ad passiones. Et primo, Vtrum virtus moralis sit passio.
2 ¶Vtrum virtus moralis possit esse cum passione.
3 Vtrum virtus moralis possit esse cum tristitia.
4 Vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones.
5 Vtrũ aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

QVAEST. LX.
¶De distinctione virtutum moralium ad inuicem. Et primo, Vtrum sit vna tantum virtus moralis.
2 ¶Vtrum virtus morales, quæ sunt circa operationes, distinguantur ab iis, quæ sunt circa passiones.
3 Vtrum circa operationes sit vna tantum virtus moralis,
4 Vtrum circa diuersas passiones sint diuersæ virtutes morales.
5 Vtrum virtus morales distinguantur secundum diuersa obiecta passionum.

QVAEST. LXI.
¶De virtutib. cardinalib. Et primo, Vtrum virtutes morales debeant dici Cardinales, vel principales.
2 ¶De numero earum, Vtrum s. sint tantum quatuor, scilicet prudentia, iustitia, tẽperantia, & fortitudo.
2 Quæ sunt virtutes huiusmodi.
4 Vtrum differant abinuicem.
5 Vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, purgatorias purgati animi, & exemplares.

QVAEST. LXII.
¶De virtutibus theologicis. Et primo, Vtrum sint aliquæ virtutes theologicæ.
2 ¶Vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus & moralibus.
3 Quot & quæ sint huiusmodi virtutes.
4 De ordine earum, Vtrum scilicet fides sit prior spe, & spes sit prior charitate.

QVAEST. LXIII.
¶De causa virtutum. Et primo, Vtrum virtus sit in nobis a natura.
2 ¶Vtrum aliqua virtus causetur ib nobis ex assuetudine operum,
3 Vtrum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem.
4 Vtrum virtus quàm acquirimus ex assuetudine operum, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

QVAEST. LXIIII.
¶De modo virtutum. Et primo, Vtrum virtutes morales sint in medio.
2 ¶Vtrum medium virtutis moralis sit medium rei, vel rationis.
3 Vtrum virtutes intellectuales consistant in medio.
4 Vtrum virtutes theologicæ consistant in medio.

QVAEST. LXV.
¶De connexione virtutum. Et primo, Vtrum virtutes morales sint adinuicem connexæ.
2 ¶Vtrum virtutes mortales possint esse sine charitate.
3 Vtrum charitas possit esse sine eis.
4 Vtrum fides & spes possint esse sine charitate.
5 Vtrum charitas possit esse sine eis, s. fide & spe.

QVAEST. LXVI.
¶De æqualitate virtutum. Et primo, Vtrum virtus possit esse maior, vel minor.
2 ¶Vtrum omnes uirtutes simul in eodem existentes sint æquales.
3 De comparatione uirtutum moralium ad intellectuales.
4 De comparatione virtutum moralium adinuicem.
5 De comparatione uirtutum intellectualium adinuicem,
6 De comparatione virtutum theologicarum adinuicem.

QVAEST. LXVII.
¶De duratione virtutum post hanc uitam. Et primo, Vtrum virtutes morales maneant post hanc vitã.
2 ¶Vtrum virtutes intellectuales maneant.
3 Vtrum fides maneat.
4 Vtrum remaneat spes.
5 Vtrum aliquid fidei, vel spei remaneat.
6 Vtrum remaneat charitas.

QVAEST. LXVIII.
¶De donis. Et primo, Vtrum dona differant a virtutibus.
2 ¶De necessitate donorum, Vtrum scilicet dona necessaria sint homini ad salutem.
3 Vtrum dona sint habitus.
4 Quæ, & quot sint.
5 Vtrum dona sint connexa.
6 Vtrum maneant in patria.
7 De comparatione eorum adinuicem.
8 De comparatione eorum ad virtutes.

QVAEST. LXIX.
¶De beatitudinibus. Et primo, Vtrum beatitudines a donis & virtutibus distinguantur.
2 ¶Vtrum præmia beatitudinem pertineant ad hanc vitam.
3 De numero beatitudinum.
4 De conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur.

QVAEST. LXX.
¶De fructibus. Et primo, Vtrum fructus Spiritussancti sint actus.
2 ¶Vtrum differant a beatitudinibus.
3 De numero eorum.
4 De oppositione eorum ad opera carnis.

QVAEST. LXXI.
¶De peccatis & vitiis secundum se. Et primo, Vtrum vitium contrarietur virtuti.
2 ¶Vtrum vitium sit contra naturam.
3 Vtrum vitium sit peius quàm actus vitiosus.
4 Vtrum actus vitiosus possit esse simul cum uirtute.
5 Vtrum in omni peccato sit aliquis actus uitiosus.
6 De diffinitione peccati quã Augustinus ponit 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra Faustum, s.q. peccatum est dictum, uel factum, vel concupitum contra legem æternam.

QVAEST. LXXII.

¶De distinctione peccatorũ, & vitiorũ. Et primo, Vtrũ peccata distinguantur specie secundum obiecta.
2 ¶Vtrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia a carnalibus.
3 Vtrum peccata distinguantur specie secũdũ causas.
4 Vtrum secundum eos in quos peccatur, s. in Deum, proximum, & seipsum.
5 Vtrum veniale, & mortale differant specie.
6 Vtrum secundum omissionem, & commissionem.
7 Vtrum secundum diuersum peccati processum.
8 Vtrum secundum abundantiam & defectum.
9 Vtrum secundum diuersas circunstantias.

QVAEST. LXXIII.

¶De cõparatione peccatorum adinuicem. Et primo, Vtrum omnia peccata & vitia sint connexa.
2 ¶Vtrum omnia sint paria.
3 Vtrum grauitas peccatorum attendatur secundum obiecta.
4 Vtrum secundum dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur.
5 Vtrum peccata carnalia sint graviora q̃ spiritualia.
6 Vtrum secundum causas peccatorum attendatur grauitas ipsorum.
7 Vtrum secundum circunstantias.
8 Vtrum secundum quantitatem nocumenti.
9 Vtrum secundum conditionem personę in quam peccatur.
10 Vtrum propter magnitudinem personæ peccantis aggrauetur peccatum.

QVAEST. LXXIIII.

¶De subiecto peccatorum, siue vitiorum. Et primo, Vtrum voluntas possit esse subiectum peccati.
2 ¶Vtrum sola voluntas possit esse subiectum peccati
3 Vtrum sensualitas possit esse subiectum peccati.
4 Vtrum possit esse subiectum peccati mortalis.
5 Vtrum peccatum delectationis morosæ, vel non morosæ sit in ratione inferiori sicut in subiecto.
7 Vtrum peccatum consensus in actum sit in ratione superiori sicut in subiecto.
8 Vtrum consensus in delectationem sit peccatũ mortale.
9 Vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati venialis.
10 Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale circa proprium obiectum, ideſt secundum q̃ inspicit rationes æternas.

QVAEST. LXXV.

¶De causis peccatorum in generali. Et primo, Vtrum peccatum habeat causam.
2 ¶Vtrum habeat causam interiorem.
3 Vtrum habeat causam exteriorem.
4 Vtrum peccatum sit causa peccati.

QVAEST. LXXVI.

¶De ignorantia quæ est causa peccati ex parte rationis. Et primo, Vtrum ignorantia sit causa peccati.
2 ¶Vtrum ignorantia sit peccatum.
3 Vtrum totaliter excuset a peccato.
4 Vtrum diminuat peccatum.

QVAEST. LXXVII.

¶De causa peccati ex parte appetitus sensitiui. Et primo, Vtrũ passio appetitus sensitiui possit mouere vel inclinare voluntatem.
2 ¶Vtrum possit separare rationem contra eius scientiam.
3 Vtrum peccatũ quod ex passione prouenit, sit peccatum ex infirmitate.
4 Vtrum hæc passio quæ est amor sui, sit causa omnis peccati.
5 De his tribus causis quæ ponuntur. 1. Ioan. 3. s. concupiscentiam oculorum, concupiscentia carnis, & superbia vitæ.
6 Vtrum passio quæ est causa peccati, diminuat peccatum.
7 Vtrum ipsum totaliter excuset.
8 Vtrum peccatum quod est ex passione, possit esse mortale.

QVAEST. LXXVIII.

¶De causa peccati, quæ est ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia. Et primo, Vtrum aliquis possit ex certa malitia, vel industria peccare.
2 ¶Vtrum quicumque peccat ex habitu ex certa malitia peccet.
3 Vtrum quicumque peccat ex certa malitia, ex habitu peccet.
4 Vtrum ille qui peccat ex certa malitia grauius peccet, quam ille qui peccat ex passione.

QVAEST. LXXIX.

¶De causis exterioribus peccati ex parte Dei. Et primo, Vtrum Deus sit causa peccati.
2 ¶Vtrum a Deo sit actus peccati.
3 Vtrum Deus sit causa excæcationis & obdurationis.
4 Vtrum hæc ordinentur ad salutem eorum qui excæcantur, & obducantur.

QVAEST. LXXX.

¶De causa peccati ex parte diaboli. Et primo, Vtrum diabolus sit directe causa peccati.
2 ¶Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius persuadendo.
3 Vtrum diabolus possit necessitatẽ peccãdi inducere.
4 Vtrum omnia peccata ex diaboli suggestione proueniant.

QVAEST. LXXXI.

¶De causa peccati ex parte hominis, & de traductione peccati originalis, cuius homo est causa per originem. Et primo, Vtrum primum peccatum primi hominis in posteros deriuetur per originem.
2 ¶Vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel ẽt aliorũ parentũ, per originem in posteros deriuent.
3 Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes qui ex Adam per viam seminis generantur.
4 Vtrum peccatũ originale ad illos deriuaretur, qui miraculose ex aliqua parte hominis formarentur.
5 Vtrum si fœmina peccasset viro non peccante, traduceretur peccatum originale.

QVAEST. LXXXII.

¶De peccato originali quantum ad suam essentiam. Et primo, Vtrum originale peccatum sit habitus.
2 ¶Vtrum sit tantum vnum in vno homine.
3 Vtrum sit concupiscentia.
4 Vtrum sit æqualiter in omnibus.

QVAEST. LXXXIII.

¶De subiecto originalis peccati. Et primo, Vtrum subiectũ originalis peccati per prius sit caro, vel anima.
2 ¶Vtrum, Si anima per essentiam, vel p potẽtias suas
3 Vtrum voluntas per prius sit subiectũ peccati originalis, quam aliæ potentiæ.
4 Vtrum aliquæ potentiæ animæ suæ specialiter infectæ, s. generatiua, vis cõcupiscibilis, & sensus tactus.

QVAEST. LXXXIIII.

¶De cã f̃m quod vnum peccatũ est cã alterius. Et primo Vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum.
2 ¶ Vtrum superbia sit initium omnis peccati.
3 Vtrum præter superbiam & auaritiam, debeant dici capitalia vitia, quædam alia specialia peccata.
4 Quot, & quæ sint capitalia.

QVAEST. LXXXV.

¶De effectib. peccati quantum ad corruptionẽ boni naturæ, Et primo. Vtrũ peccatũ diminuat bonũ naturæ.
2 ¶Vtrum totaliter tolli possit.

5 De quatuor vulneribus quæ Beda ponit, quibus humana natura vulnerata est propter peccatum.
4 Vtrum priuatio modi speciei & ordinis sit effectus peccati.
5 Vtrum mors, & alii defectus corporales sint effectus peccati.
6 Vtrum mors, & alij defectus corporales sint hominialiquo modo naturales.

QVAEST. LXXXVI.

¶De effectu peccati quantum ad maculam animę. Et primo, Vtrum macula animæ sit effectus peccati.
2 Vtrum macula remaneat in anima post actum peccati.

QVAEST. LXXXVII.

¶De effectu peccati quantum ad reatum pœnæ, & de ipso reatu pœnæ. Et primo, Vtrum reatus pœnæ sit effectus peccati.
2 ¶Vtrum vnum peccatum possit esse pœna alterius peccati.
3 Vtrum aliquod peccatum faciat reum pœna æterna.
4 Vtrum faciat reum pœna infinita secundum quantitatem.
5 Vtrum omne peccatum faciat reum æterna & infinita pœna.
6 Vtrum reatus pœna possit remanere post peccatum.
7 Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.
8 Vtrum vnus puniatur pro peccato alterius.

QVAEST. LXXXVIII.

¶De peccatis quæ distinguuntur secundum reatum pœnæ, & de venialibus per comparationem ad mortalẽ. Et primo, Vtrum veniale peccatum diuidatur conuenienter contra mortale peccatum.
2 ¶Vtrum aliquod peccatum veniale, & mortale distinguantur genere.
3 Vtrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale.
4 Vtrum veniale peccatum possit fieri mortale.
5 Vtrum circunstantia aggrauans possit facere de veniali peccato mortale.
6 Vtrum mortale possit fieri veniale.

QVAEST. LXXXIX.

¶De veniali peccato secundum se. Et primo, Vtrum veniale causet maculam in anima.
2 ¶De distinctione peccati venialis prout figurat̃ per lignum, fenum, & stipulam. 1. ad Corin. 3.
3 Vtrum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter.
4 Vtrum angelus bonus, vel malus possit peccare venialiter.
3 Vtrum primi motus sensualitatis infidelium sint peccata uenialia.
6 Vtrum peccatum veniale possit esse simul in aliquo cum solo peccato.

QVAEST. XC.

¶De exteriori principio actuum mouente ad bonum, s. de lege in communi quantum ad eius essentiam. Et primo, Vtrum lex sit aliquid rationis.
2 ¶De fine eius. Vtrum. s. lex ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem.
3 De causa eius, Vtrum, s. cuius libet sit facere leges.
4 De promulgatione ipsius, Vtrum, s. promulgatio sit de ratione legis.

QVAEST. XCI.

2 ¶Vtrum sit aliqua lex naturalis.
3 Vtrum sit aliqua lex humana.
4 Vtrum sit aliqua lex diuina.
5 ¶Vtrum sit vna tantum, vel plures.
6 Vtrum sit aliqua lex peccati, seu fomitis.

QVAEST. XCII.

2 ¶Vtrum effectus, seu actus legis sint imperare, vetare, permittere, & punire, vt Legisperitus dicit.

QVAEST. XCIII.

¶De legibus in speciali quantum ad leges singulares, & de ipsa lege æterna. Primo. Quid sit lex æterna.
2 ¶ Vtrum sit omnibus nota.
3 Vtrum omnis lex ab ea deriuetur.
4 Vtrum necessaria, & æterna subiiciãtur legi ęternæ.
5 Vtrũ cõtingentia naturalia subiiciantur legi æternæ
6 Vtrum omnes res humanæ subiiciãtur legi æternæ.

QVAEST. XCIIII.

¶De lege naturali. Et primo, Quid sit lex naturalis.
2 Quæ sunt præcepta legis naturalis.
3 Vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturali.
4 Vtrum lex naturalis sit vna apud omnes.
5 Vtrum sit mutabilis.
6 Vtrum possit a mente hominis deleri.

QVAEST. XCV.

¶ De lege humana secundum se. Et primo, De utilitate legis humanæ.
2 ¶De eius origine, Vtrum, s. deriuetur a lege naturali.
3 De qualitate eius.
4 De diuisione eiusdem,

QVAEST. XCVI.

¶De lege humana quantum ad eius potestatem. Et primo, Vtrum lex humana debeat poni in communi.
2 ¶Vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere.
3 Vtrum omnium uirtutum actus habeat ordinare.
4 Vtrum imponat homini necesitatem quantum ad forum conscientiæ.
5 Vtrum omnes homines legi humanæ subdantur.
6 Vtrum his qui sunt sub lege, liceat agere præter verba legis.

QVAEST. XCVII.

2 ¶Vtrum lex humana debeat semper mutari, quando aliquid melius occurrit.
3 Vtrum lex humana per consuetudinem aboleatur, & Vtrum consuetudo obtineat uim legis.
4 Vtrum vsus legis humanæ per dispensationem rectorum debeat immutari.

QVAEST. XCVIII.

¶De veteri lege secundum se. Et primo, Vtrum lex vetus sit bona.
2 ¶Vtrum sit à Deo.
3 Vtrum sit à medio mediantibus angelis.
4 Vtrum data sit omnibus.
5 Vtrum omnes obliget.
6 Vtrum congruo tempore fuerit data.

QVAEST. XCIX.

¶De lege veteri quantum ad præcepta eius, s. De præceptorum eius distinctione. Et primo, Vtrum veteris legis sint plura præcepta, vel vnum tantum.
2 ¶Vtrũ lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.
3 Vtrum præter moralia præcepta contineat aliqua cærimonialia.
4 Vtrũ ꝓpter hæc cõtineat aliqua iudicialia præcepta.
5 Vtrum propter præcepta moralia cærimonialia & iudicialia contineat aliqua alia.
6 Demõ quo lex inducebat ad obseruãtiã prędictorũ.

QVAEST. C.

¶De præceptis veteris legis, & de moralib. Primo, Vtrũ omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ.
2 Vtrum sint de actibus omnium virtutum.
3 Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.
4 De distinctione præceptorum decalogi.
5 De numero præceptorum decalogi.
6 De ordine eorundem.
7 De modis tradendi ipsa.
8 Vtrum sint dispensabilia.
9 Vtrũ modus obseruandi virtutẽ cadat sub præcepto
10 Vtrum modus charitatis cadat sub præcepto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TABVLA QVAESTIONVM.

11 De distinctione aliorum præceptorum moralium.
12 Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificent.

QVAEST. CI.

¶De præceptis cæremonialibus veteris legis secundum se. Et primo, Quæ sit ratio præceptorum cæremonialium.
2 ¶Vtrum sint figuralia.
3 Vtrum debuerunt esse multa.
4 De distinctione ipsorum.

QVAEST. CII.

¶De præceptis cæremonialibus quantum ad suas causas. Et primo, Vtrum præcepta cæremonialia habeant causam.
2 ¶Vtrum habeant cām literalem, vel solū figuralē.
3 De causis sacrificiorum.
4 De causis sacramentorum.
5 De causis sacrorum.
6 De causis obseruantiarum.

QVAEST. CIII.

¶De præceptis cæremonialibus quantum ad eorum durationem. Primo, Vtrum præcepta cæremonialia fuerint ante legem.
2 ¶Vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi.
3 Vtrum cessauerint Christo veniente.
4 Vtrū sit peccatū mortale ea obseruare post Christū.

QVAEST. CIIII.

¶De præceptis iudicialibus in communi. Et primo, Quæ sint iudicialia præcepta.
2 ¶Vtrum sint figuralia.
3 De duratione eorum, scilicet, Vtrum obligent in perpetuum.
4 De distinctione ipsorum.

QVAEST. CV.

¶De præceptis iudicialibus quantum ad ipsorum rationem. Et primo, De ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes.
2 ¶De his quæ pertinent ad conuictum hominum ad inuicem.
3 De iis quæ pertinent ad extraneos.
4 De iis quæ pertinent ad domesticam conuersationē.

QVAEST. CVI.

¶De lege noua, scilicet Euangelii secundum se. Et primo, Vtrum lex noua sit scripta, vel indita.
2 ¶De virtute eius utrum iustificet.
3 Vtrum debuerit dari in principio mundi.
4 Vtrum sit duratura vsque ad finē mundi, an debeat ei alia lex succedere.

QVAEST. CVII.

¶De comparatione legis nouæ ad veterem. Et primo, Vtrum lex noua sit alia lex a lege ueteri.
2 ¶Vtrum lex noua impleat veterem.
3 Vtrum contineatur in veteri.
4 Quæ sit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

QVAEST. CVIII.

¶De his quæ continentur in lege nouæ. Et primo, Vtrū lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.
2 ¶Vtrum sufficienter exteriores actus ordinauerit.
3 Vtrum conuenienter instituat homines quātum ad actus exteriores.
4 Vtrum conueniēter superaddat consilia præceptis.

QVAEST. CIX.

¶De principio exteriori humanorum actuum, per qđ iuramur ad recte agendum, s. de gratia quantum ad eius necessitatem. Et primo, Vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere.
2 ¶Vtrum absque gratia Dei possit homo aliquod bonum facere, vel velle.
3 Vtrum homo absque gratia possit Deum super omnia diligere.
4 Vtrum homo absque gratia per sua naturalia possit præcepta legis obseruare.
5 Vtrū hō absque gratia possit mereri uitam æternā.
6 Vtrum homo possit se ad gratiam præparare sinè gratia.
7 Vtrū absq; gratia possit homo resurgere a peccato.
8 Vtrum absq; gratia possit homo vitare peccatum.
9 Vtrum homo gratiam consecutus, possit absq; alio diuino auxilio bonum facere, & uitare peccatum.
10 Vtrum possit perseuerare in bono per seipsum.

QVAEST. CX.

¶De gratia Dei quantum ad eius essentiam. Et primo, Vtrum gratia ponat aliquid in anima.
2 ¶Vtrum gratia sit qualitas.
3 Vtrum gratia differat a virtute infusa.
4 De subiecto gratiæ, Vtrum s. gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto.

QVAEST. CXI.

¶De diuisione gratiæ. Et primo, Vtrum gratia conueniēter diuidatur per gratiam gratis datam, & gratum facientem.
2 ¶De diuisione gratiæ gratum facientis per operantem, & cooperantem.
3 De diuisione gratiæ per gratiam præuenientem, & subsequentem.
4 De diuisione gratiæ gratis datę.
5 De cōparatione gratiæ gratū faciētis, & gratis datæ.

QVAEST. CXII.

¶De gratia quantum ad eius causam. Et primo, Vtrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ.
2 ¶Vtrum requiratur aliqua dispositio ad gratiam ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrii.
3 Vtrum ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiam.
4 Vtrum gratia sit æqualis in omnibus.
5 Vtrum aliquis possit scire se habere gratiam.

QVAEST. CXIII.

¶De gratia, quantum ad eius effectus. Et primo, de iustificatione impii, quę est effectus gratię operantis. Primo, quid sit iustificatio impii.
2 ¶Vtrum ad eam requiratur gratię infusio.
3 Vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrii.
4 Vtrum ad eam requiratur motus fidei.
5 Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrii in peccatum.
6 Vtrū præmissis sit cōnumeranda remissio peccatorū
7 Vtrum in iustificatione impii sit ordo temporis, aut fiat subito.
8 De naturali ordine eorum quę ad iustificationem concurrunt.
9 Vtrum iustificatio impii sit maximum opus Dei.
10 Vtrum iustificatio impii sit miraculosa.

QVAEST. CXIIII.

¶De merito quod est effectus gratię cooperantis. Et primo, Vtrum homo possit aliquid mereri a Deo.
2 ¶Vtrū aliquis sine gratia possit mereri vitā ęternā.
3 Vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam ęternam ex condigno.
4 Vtrum gratia sit principium merendi mediante charitate principaliter.
5 Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam.
6 Vtrum homo possit eam mereri alii.
7 Vtrum aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum.
8 Vtrum possit aliquis sibi mereri augmentū gratiæ, vel charitatis.
9 Vtrū possit aliquis sibi mereri finalē perseuerantiā.
10 Vtrum bona temporalia cadant sub merito.

FINIS.

COMMENTARIORVM PRIMAE SECVNDE SANCTI THOMAE AQVINATIS COPIOSISSIMVS.

INDEX

De litera A.

CTIO omnis humana quantumcumque vitiosa, continetur sub genere actionis humanæ. quæst. 18. a. 478. col. 2. n. 70
Actiua dupliciter inueniuntur, scilicet in esse naturæ, & in esse apprehenso. q. 23. ar. 4. 109. col. 1. n. 70
Per actiuorum differentiam secundum naturam: & secundum uirtutē litera uult q̄ passiones non distinguuntur penes distinctionem naturarum agentium, sed uirtutum quæ ad differentias apprehensionis spectant, obiectum namque appetitus non est res, sed res apprehensa. q. 27. ar. 4. 109. col. 1. n. 70
Commune est omni actiuo si agit, proximum esse passio. q. 30. ar. 2. 129. col. 1. n. 10
Actiuum cum respondeat effectui, & per hoc respondeat etiam patienti, quia agit in eum suum effectum, non est intelligibile q̄ extrema proportionis actiui ad passiuum adęquentur, & actui, & effectus non. q. 54. ar. 4. 209. col. 1. n. 40
Actus omnis qui actualiter a sola est imaginatione, quamuis possit subesse imperio rationis, non est in genere moris. q. 18. ar. 9 84. col. 2. n. 10
Aliud est loqui de actibus absolute, aliud ut sunt obiecta, aliud ut sunt in rerum natura, aliud ut sunt in executione. q. 20. arti. 1. 94. col. 1. n. 60
Actus simpliciter est nobilior & melior habitu, sicut actus simpliciter actu permisto potentiæ, secundum quid autem habitum actu esse nobiliorem non inconuenit. q. 71. ar. 3. 289. col. 1. nu. 30. & 40
Actus voluntatis sumitur dupliciter, uno modo secundum se, alio modo ut est forma, seu conditio actuum exteriorum humanorum. q. 20. ar. 1. 93. col. 2. n. 30
Actui interiori uoluntatis qui comparatur ad exteriorem, sicut formale ad materiale, qui est actus imperans, non accidit ordinari in alium finem. q. 18. ar. 6. ad 80. col. 2. n. 60
Actus exterior sumitur tripliciter, primo secundum id præcise quod habet a potentia executiua, & re, tempore, loco, secluso obedientia uoluntatis, secundo ut est compositum ex supradictis, & actu uoluntatis, tertio secundum id quod habet ex se, & quod participat ex actu uoluntatis. 93. col. 2. n. 40
Actus imperans & imperatus, siue interior & exterior, licet sint unus numero actus, non ut simplex, sed ut compositus, non frustra, nec per accidens quæritur quid ex quo procedat, sicut nec in naturalibus quando unum numero constat ex pluribus non per accidens, nec frustra quæritur quid ex quo in alterum redundet. q. 20. ar. 3. 97. col. 1. n. 50
Cum actus humani dicuntur iuxta diuersitatem motiuorum specificari, intelligendum est de motiuis in genere causæ finalis, & nō effectiuæ, ideſt de his quę mouent ut fines, ideſt, de intentionis finibus, & non de his quæ mouent pure actiue. q. 72. ar. 3. & 8. 101. col. 1. n. 40
Actus omnes mortales sunt immanentes, formaliter loquēdo, cū enim subiectum mortalitatis sit actus uoluntatis, oportet actum inquantum uoluntarium sumi, cum sumitur inquantum mortalis. q. 74. ar. 1. 309. col. 1. n. 60
Actus omnis debet habere finem, quia omne agens agit propter finem. q. 18. ar. 9. 82. col. 1. n. 10
Actus appetitus sensitiui sortiti sunt præ aliis nomen passionis, eo q̄ passionem corporalem habent annexam, alii uero hoc non exigentes, in communi remanserunt operationis uocabulo. q. 60. ar. 2. 237. col. 2. n. 10
Actus nō solum est moraliter bonus ex obiecto, sed etiam bonitatem primam et specificam habet ab eo. q. 17. ar. 2. 77. c. 2. n. 60
Actus humani quadrifariam dicuntur quo ad bonitatem et malitiam. Quidam enim sunt per se mali, quidam per se boni, quidam indifferentes, quidam solitarie sumpti sonantes malum, quitamen possunt ex aduentitiis honestari ut sint boni q. 39. a. 1. 160. col. 1. n. 10
Præter septem et decē actus appetitus in litera tractatos, sex prios rationalibus, scilicet uelle. frui, intendere: eligere, consentire: et uti, et undecim communes qui passiones uocantur: sunt duo alii actus distincti specie in esse naturæ ab istis: scilicet nolle: et tristari: nec tamen litera est diminuta: quia sub suis oppositis tractati sunt. q. 47. 183. col. 1. n. 10
Actus qui passiones dicuntur in uoluntate positi: nō distinguuntur specifice in esse naturæ, sed omnes præter tristitiam ad septem actus prænominatos, scilicet velle, nolle, frui, intendere, eligere, consentire, & uti, reducuntur. ibidem. n. 50
Idem numero actus potest esse successiue bonus & malus, sed non idem numero actus in genere moris, actus enim voluntatis secundum se est in genere naturæ, & secundum suas cōditiones in genere moris. q. 20. ar 6. fo. 100. co. 1. n. 70
Prius conuenit bonitas moralis actui exteriori secundum se, ac per hoc in rerum natura, secundo ipsimet obiectiue, tertio actui voluntatis cui obiicitur, quarto ipsimet in executione. q. 20. ar. 1. fo. 94. co. 1. n. n. 80
Actus exterior voluntatis, quia claudit in se dependentiam a voluntate, stat. q̄ bonitas prius secundum naturam inest ipsi actui humano exteriori quā voluntati, & adhuc restet ambiguum, an etiem illa bonitas quæ prius ei conuenit, dependeat a voluntate. Licet enim prius non dependeat a posteriori, quod tamen prius inest alicui, potest dependere ab eo cui posterius inest. q. 20. ar. 2. Ibidem. co. 2. n. 70
Actus exterior in executione, licet habeat bonitatem ex fine, & materia & circunstantiis ex voluntate, & voluntas ab obiectis, dissimiliter tamen hoc fit, quia bonitas ex fine descendit in actum interiorem voluntatis per se, & formaliter, in actum vero exteriorem executione denominatiue tantum, bonitas vero ex genere, & circunstantia, ex obiecto deriuatur in actum interiorem denominatiue tantum, & per eum in actum exteriorē formaliter. 95. co. 1. nu. 30
Actus exterioris bonitas ex materia & circunstantiis, prius conuenit ipsi quàm voluntati. Primo, quia conuenit ipsi per se, & consequenter voluntati per ipsum, secundo, quia hæc bonitas pendet a ratione, & non à voluntate. q. 20. ar. 1 94. co 2. n. 80
Bonitas ex fine inter actus, primo saluat in voluntatis actu, cuius finis est proprium obiectum, bonitas autem ex materia & circunstantiis primo saluatur in ipso actu exteriori. q. 20. ar. 2. 96 co. 1. n. 20
Quia bonitas inuenta in actu exteriori ex fine pendet non solū ex ratione, sed etiam per se ex voluntate interiori, bonitas aūt ex genere & circunstantiis ex ratione solum, ideo illa in volūtatem vt proximam & per se causam: hæc in rationem reducitur. q. 20. ar. 2. 95. co. 1. n. 50
Cum actus exterioris bonitas ex fine comparatur ad bonitatem eiusdem ex genere & circunstantiis, potest esse sermo de actu exteriori simpliciter, & vt est in executione, ibi. n. 60
Et est dicta comparatio intelligenda de circunstantiis manentib. pure circunstantiis, qualis non est circunstantia finis, quia trā sit in specificans, & consequenter substantiale. 95. co. 2. n. 70.
Actum interiorem voluntatis, finis formaliter qualificat, actus autem exterior determinatiue tm̄, formaliter intelligendo, ideſt inquantum finis, & inquantum actus, cum quo tamen stat q̄ actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter, siue actus exterior habeat rationem finis principalis, siue secundarii. 96. co. 2. n. 50
Actus exterioris bonitas, sufficienter comparatur in litera ad bonitatem actus interioris per hæc duo membra, scilicet vt habens omnino eandem bonitatem, & ut habens omnino aliam secundum se, ita q̄ quandocumque actus exterior est secundū se bonus, secundo membro comprehenditur. quæst. 20. ar. 3. 97. co. 1. n. 20
Actus interioris & exterioris bonitas, vel malitia quandoque est eadem. q. 20. ar. 3. n. 30
Actus interioris bonitas est causa bonitatis act' exterioris, ideſt proportionis, seu attributionis actus exterioris ad bonitatem interiorem, & econtrario, & sic de aliis attributionibus secundum quas deriuatur denominatio. 97. co. 2. n. 30
Deriuatio bonitatis & malitiæ, & talis bonitatis & talis malitiæ in actu ab actu vt sic, non est formalis, sed denominatiua, seu non per modum vniuocationis, sed attributionis, quia quando aliquid dicit tale ex ordine ad aliud, dicitur denominatiue, & non oportet dici formaliter. Quod. n. habet aliquid in se formaliter, dicitur tale secundum seipsum, q. 20. ar. 3. 97. co. 2. n. 10
Actus humanus ex sua bonitate, vel malitia vt sic habet rationem recti, laudabilis, meritorii etiam apud Deum, & similiter peccati, culpabilis, demeritorii etiam apud Deum, & hoc intendit, & determinatur in litera per totam. q. 21. ita, scilicet q̄ in omnibus illius quæstitis reduplicationis nota determinat bonitatem, vel malitiam propriam, seu contractam ad actum huma

Universidad de Deusto
Biblioteca

num.101.co.1.n.70
Actus exteriores dicuntur boni,vel mali moraliter,vt subsunt alicui actui immanenti,& non aliter.quæst.74.artic.1.309.co.1 nu.70
Actus voluntatis est primo malus formaliter , actus autem aliarū virtum formaliter mali,sed non primo , sed secundario. q.74. ar.2.310.col.2.n.10
Actus exterior non addit in bonitate & malitia ex fine actui interiori,bene tū finis consecutus addit in bonitate & malitia volūtati bonæ,vel malæ ex fine.q.20.ar.4.98.col.1.n.70.& 80
Actus malus ēt ex circunstantia omnis finis, licet non possit ordinari in bonum finem: actus tamen malus etiā ex circunstantia finis,potest ordinari in bonum finem.q.18.ar.4.ad tertium.79 col.1.n.70
Cum dicitur,q̄ actus bonus ex genere & circunstantiis potest ordinari in malum finem, intelligitur de circunstantiis non transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans , & similiter de malo,ibidem.col.2.n.10
Actus a deliberatiua ratione procedens,si non sit ordinatus ad debitum finem,ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali.82.col.1.n.10
Actus iusti,ex quibus fit iustitia,sunt moraliter boni,quamuis nō sint totaliter perfecti.q.18.ar.8.83.col.2.n.50
Actus neuter,ver.Voluntas.
¶Addere præsupponit id cui additur,ad augmentum spectat.qō. 20.ar.5.99.col.1.n.20
¶Admirans in ipso admirationis actu videtur habere tria,scilicet nouū,ratæ,vel arduæ rei intuitum desideratum,collationem ipsius cum occulta causa, & naturalem quandam concupiscentiā cognoscendi causam.q.32.ar.8.142.col.1.n.10
¶Admiratio cur ab Arist. ponatur concupiscentia, a Dama.autē timor.q.41.166.col.2.n.10
¶Agens non intendit priuationem boni,nisi quia intendit aliud bonum incompossibile illi priori, ac per hoc habens annexam priuationem alterius.q.18.ar.8.83.col.1.n.60
In agentibus,quia apprehensa distinctio naturarum patet cum ci bus talis differens ab illo alio secundum speciem apprehensus mouet appetitum: distinctio autem secundum virtutem est , secundum diuersam rationem a prehensionis , ita q̄ ex ipsa diuersa ratione quia apprehenditur, eadē res habet diuersam virtutem mouendi appetitum.q.23 ar.4.109.col.1.n.70
In agentibus naturalib. est considerare duo,ſ. inquantum agunt & inquantum attrahunt.in agentibus vero quatenus apprehensa sunt,agere & attrahere simul concurrunt.ibi.col.2.n.40
Agere . Quomodo intelligatur in solis cognoscitiuis esse principium agendi propter finem.q.6.ar.1.34.col.1.n.30
Amare proprie est appetitus sensitiui . Cum enim amor sit prima passio appetitus sensitiui,si amare non conueniret proprie appetitiui sensitiuo,nec delectari,nec timere proprie eidem conueniret.q.25.ar.2.114.col.1.n.40
Amans quō sit in amato,& econuerso.q.28.ar.2.122.col.1.n.70
¶Amor non distinguitur in amorem amicitiæ,& concupiscentiæ tanquā in diuersos amores,sed tanquā in diuersos modos amandi:vnus.n.& idem amor est amicitiæ respectu amici, & concupiscentiæ respectu boni illi voliti.q.26.ar.4.118.col.1.n.50
Amor potest esse perfectus cognitione existente imperfecta,quia perfectio cognitionis attenditur,secundum modum quo perficitur ratio,qui est distinguere etiam quæ sunt simplicia,ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigitur,& q̄ bonū secūdum se apprehendatur,& q̄ distincte cognoscatur secundū partes,proprietates,&c.Perfectio autem appetitus moris non exigit tot cognitiones boni,sed prima sufficit ei,ſ. q̄ bonum secūdum se apprehendatur.q.27.ar.2 119.col.1.n.60
Amoris perfectio ex duplici capite oritur,ſ.ex parte amantis ,& ex parte amati,cognitio autem est causa amoris tantum ex parte amati.Ibidem.col.2.n.10
Amor est fortior odio loquendo non de quocumque odio relato ad quemcumque amorem,& econuerso,sed de coniugatis,qō. 29.ar.3.126.col.2.n.30
Amor & odium non formaliter ,sed virtualiter congenerantur, coalescunt,& condefinunt.q.23.ar.4.110.col.1.n.60
Si considerentur omnes vnitates ad amorem concurrentes, sic amor magis vnit quām intellectio,quoniam causatiuus est vnionis realis,sed si comparetur amor,& intellectio secundum illam solam vnionem quam facit formaliter,sic intellectio magis vnit,quām amor,quia intellectus in actu est intellectum in actu,amans autem non est amatum in actu,q.28.ar.1.122.co. 2.n.10
¶Angeli essentiam per seipsam esse similitudinem omnium,& per adiunctas species,tantum distat,vt primum ponat perfectionē altissimam,secundum diminutam , quia primum ponit essentiā illam vnite habere species rerum,secundum vero diuisim.q.51. ar.1.197.col.2.n.80
Sicut essentiæ ,& potentiæ angelicæ sunt alterius rationis a nostris.ita & habitus.q 58.ar.6.195.col.2.n.70
Angelus per nullum habitum intelligit Deum naturaliter , sed propria substantia vtitur vt specie intelligibili ad intelligendum Deum.q.50.ar.6.196.col.2.n.30
¶Anxietas.Cum effectus tristitiæ consistat in appetitu fugitiuo , quando contingit deesse refugium aliquod, constituitur anxietas,& angustia:quando vero intantum tristitia est,q̄ nec acceptabile aliquod ex illa relinquitur,sed solum contrarium contristans,constituitur accidia.q.35.ar.8.152.co.2.n.30
¶Appetibilis,seu finis ratio vt tendatur in ipsum , & quiescatur in eo,est eadem secundum naturam,& diuersa secundum virtutem quod est esse eandem materialiter ,& diuersam formaliter respectu passionum.q.23.ar.4.109.co.2.nu.70
Appetitiua non conceditur in litera simpliciter magis actiua,quā apprehensiua,sed quo ad principiandum actum exteriorem,apprehensiua enim cū moueat appetitiuam,est magis in actu simpliciter,& magis actiua quodammodo,appetitiua autem efficacior est ad actum exteriorem,quia ei obediunt vires executiuę & quia primū mouens est ad exercitium actus.q.22.a.2.2.105. co.2.n.10
In his quæ ad appetitum spectant,nihil differt esse, aut apparere. q.32.a.1.1138.co.2.n.50
Appetitus sensitiuus distinctus per irascibilem,& concupiscibilem est subiectum virtutis moralis proprie,temperantiæ ſ. & fortitudinis,non in quantum communis est nobis & brutis , sed vt obedibilis rationi.q.56.a.4.219.co.1.n.10
An omnia quæ homo appetit, appetat propter beatitudinem.q.1 a.6.7.co.1.n.40 & sequentib.
Appetitus intellectiui & sensitiui differentia in hoc consistit,q̄ appetitus sensitiuus tendit in operationes propter delectationes intellectiuus autē econuerso appetit delectationes propter operationes.q.4.ar.2.21.co.1.n.40
Quomodo consonet,quod naturalis ordo appetibilium ab appetitu sensitiuo sit cōtrarius ordini statuto ab institutore naturæ in hoc,q̄ naturæ institutor delectationes sensibiles instituit ,pter operationes vt finem,& appetitus sensitiuus appetit operationes propter delectationes.ibidem.n.60
Quomodo ex hoc,q̄ apprehensio sensitiua non attingit ad communem rationem boni,sed particularis boni, quod est delectabile sequatur,& sicut effectus ex causa,q̄ appetitus sensitiuus feratur in operationem propter delectationem.ibi.co.2.n.10
¶Anima . Quomodo stent hæc simul , Anima infuitur ex carne quæ est principium geniti,& caro non inficit animam, nisi inquantum est principium actiuum in generatione.q.81.a.4.fo. 345.co.1.n.10
Arduum comparatum ad bonum est ratio recessus , comparatum vero ad malum ratio accessus, & quia obiectum irascibilis est totum contractum.ſ.bonum arduum,& malum arduum,ideo in litera non simpliciter,sed comparitiue interpretandum est, q̄ arduum non est ratio accessus.q.25.a.3.115.co.2.n.20
¶Artis propria veritas consistit in conformitate ad appetitum rectum,non in moralibus,sed in artificialibus , qui tunc est cum finem habet,a quo obliquando artificiale malum est, quia veritas intellectus practici consistit in adæquata dirigere.q.57.a.5 226.co.1.n.50.& 60.
Quamuis usus & directo in arte coincidant , distinguuntur tamen saltem ratione,& arti conuenit directionis veritas,non ratione vsus,sed rationepropriæ naturæ,qnæ nata est dirigere non nisi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutib. autem speculatiuis solus vsus inuenitur pendens ab appetitu ibi.n. 30.& seq.
¶Audaciæ obiectum quo modo sit malum,per se,an per accidens q.45.174.co.2.n.40

B

Beatitudo an essentialiter sit actus intellectus , an voluntatis. q.3.a.4.155.co.1.n.70
Licet simpliciter beatus sit dare quām accipere,in hominis tamē beatitudine , quia beatitudine indiget , substantia beatitudinis consistit i accipiendo,seu retinēdo,& ex ipsa emanat erogatio consequens.q.2.ar.1. 8.co.2.n.60
Beatitudo constituit excellentiam,ac per hoc angeli appetendo beatitudinē,appetierunt excellentiam,quæ est superbiæ obiectum.q.2.a.2 9.co.2.n.10
Beatitudo nostra dependet a cognosci a Deo,quia scientia Dei est causa rerum.q.2.a.3 .ibi.n.60
Cum dicitur,q̄ beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus,non est prædicatio essentialis,sed causalis.q.3.a. 2.15.co 1.n.30
An beatitudo animæ resumpto corpore augeatur intensiue.q.4.a. 5.ad 5.24.co.2.n.10
Quomodo intelligatur beatitudo esse quietatiua omnis desiderii q.5.a.4.29.co.1.n.50
Quomodo literæ processus,qui digredi videtur a perfecta beatitudine simpliciter ad perfectam beatitudinem hominis teneat q.3.ar.6.19.co.1.n.60
¶Beatus, An ab extrinseco tantum beatus sit impeccabilis.q.4.ar. 4.24.col.1.n.30
Beatus non potest peccare,non solum in sensu composito,& propter causam extrinsecam,idest,Deum perpetuo rectificaturum voluntatem beati,sed propter intrinsecam causam,ipsam scilicet voluntatis naturam,approximato sibi per actus lem virtutē tali obiecto,ſ.bonitate per essentiam.Ibidem.col.1.n.10

¶Bonitas

Bonitas rei est duplex.ſ spectans ad ipsam rei substantiam , & circunstans eam.q.42.ar.6.169 col.1.n.60
Duobus modis,& per accidens, differt bonitas obiecti a bonitate finis in actu voluntatis,ſ.quando finis pendet ex fine,& quando voluntas ex voluntate.q.19 ar.2.87.col.1.n.70
Bonitas finis,& eius quod est ad finem vt sic,est vnamet , licet finis & id quod est ad finem distinguantur.ibi.col.2.n.40
Bonitas ex fine vt specifica,distinguitur cōtra bonitatem ex circunstantia ēt finis.q. 18.a.4.79.col.1.n.50
Ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur,q̄ ordinetur ad summum bonum non apparenter ,sed q̄ in veritate est summum confuse,vel distincte, naturaliter vel supernaturaliter secundū statum personæ.q.19.ar.9 92.col.1.n.20
Bonitas eadē est qua est bonus actus abstracte conceptus,& actus in rerum natura positus , sicut eadem est humanitas qua homo abstracte conceptus est homo,& qua homo in rerum natura positus est homo,licet sit alius essendi modus,quia in rerum natura.& in abstractione.q.20.ar.1.94.col.1.n.40
Communis bonitas quæ ad omnem actum virtutis perfectæ exigitur,consistit in quatuor generalibus conditionibus, insinuatis per quatuor virtutes cardinales,scilicet rectitudine,firmitate,moderatione,& discretione.q.50.ar.2.& 238.col.1.n.20
Bonitatem rationis in qualibet virtute participari,dupliciter potest intelligi,primo in seipsa ratione,vt res cuius pars capitur , secundo in ipsis participantibus,vt est pars capta.q.20 3.ad 2. 97.col.2.n.60
¶Bonum,apprehensum mouet voluntatem effectiue,causando ipsum actum appetitus,& finaliter,quoniam ipse actus in appetitu causatus,tendit in bonum apprehensum vt finem.q.20.ar.4. 105.col.2.n.40
Bonum difficile,& bonum absolute,egere diuersis potentiis patet ex hoc,quòd bonum difficile habet,vnde repugnet concupiscētiæ.q.23.ar.7.107.col.2.n.10
Bonum effectiue fiausat amorem.q.27.ar.1.118.col.2.n.70
Esse de ratione boni aliqoid ipso effluere,quomodo intelligatur. q.1.ar.4.5.col.1.n.20
Omne bonum vtile est bonum bonitate morali,seu secundum se rationi consonans.q.34.ar.2.145.col.2.n.60
Bonum & malum moraliter sunt per se differentiæ actus voluntatis in genere moris.q.19 ar.1.86 col.1.nu.60
An bonum & malum dodem modo fumantur in responsione cū dicitur, bonum & malum sunt per se differentiæ actus voluntatis,& in eius subiuncta ratione,scilicet nam bonum & malum per se ad voluntatem pertinent,sicut ve rum & falsum ad rationem.Ibi.col.1.n.10
Bonum & malum in operationibus sic attenditur secundum seipsas,vt nihil referat quo ad propriam bonitatem,vel malitiam qualitercunque homo operans afficiatur ad ipsas.q.60.a.2.237 col.2.n.70
¶Brutum.Nulla arte fieri potest vt aliquod brutum eligat, quia ars non potest dare naturæ substantiam actus,sed modum,electio autem non significat modum actus,sed ipsum actum substantialiter.q.13.ar.2.61.col.2.n.30
Ratio multorū quæ in brutis videntur ex electione procedere.Ibi.
Bruta non cognoscunt futura,quia non apprehēdunt ipsa,vt quia erunt, vel non erunt, quod est proprie cognoscere futura.Cum enim tempus non aliter percipiatur sensu, nisi per immutationem , & futurum non sit,nec fuerit, ac per hoc non immutet , nec immutauerit sensum,futurum repugnat cognitioni sensitiue.q.40.ar.3.165.col.1.n.10
Spes & timor, & vniuersaliter quælibet passio irascibilis in brutis est motus animalis appetitus secundum substantiam: quia est actus secundus elicitus ex cognitione, seu obiecto ab appetente causatus,sed est secundum quid naturalis,pro quanto natura suppleat,non obiectum cognitum.Ibi.n.60
Bruta percipere possunt præteritionem,& futuritionem,& possibile,vel impossibile,vt sunt differentiæ potentiarum.164.col.2 nu.60
Quomodo concedi debeat animalia bruta mouere se propter finē. q.6.ar.1.34.col.1.n.70

H

Charitatis obiectum negatur esse Deum cognitum,& dicitur esse ipsum Deū absolute,non q̄ possit diligi non cognitus: sed quia cognitio tenet se respectu istius habitus qui est charitas,non ex parte obiecti,sed subiecti.q.67.ar.6.274.col.2.n.70
Charitas viæ numquam potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ.q.67.ar.6.ad 3.ibi.n.80
¶Causæ sunt sibi inuicem causæ.q.67.ar.3.172.col.2.n.10
Causa deficiens,& causa per accidens sunt idem subiecto,& distincte formaliter in vno sensu,& sunt idem subiecto & formaliter in alio sensu.q.75.ar.1.317.col.2.n.30
Hæc literæ propositio,Esse causam directe alicuius actus non contingit nisi per hoc,quòd proprium principium illius actus moueat ad agendum,sic intelligitur , præsupposito quòd actus sic alicuius principii principantis ipsum executiue , ad hoc q̄ aliquid sine idē, sine diuersum sit causa illius vltra illud principiū non absolute,sed inquantum est causa executiua,oportet quòd moueat principium illud exequens ad agendum.q.80.a.1.339 co.2.nu.10
Quia causalitas qua appetibile mouet appetitum, non est,nec potest esse pure effectiua,sed est effectiua & finalis , connumerata est contra finalem a S.Tho.in.1.parte,& alibi : quia autem in veritate interuenit causalitas effectiua,ideo hic, & alibi quandoque exprimitur,q̄ bonum apprehensum est actuum, & appetitus est passiuus. q.22.ar.3.105.co.2.n.60
¶Cæremonialia absolute,& simpliciter non potuerunt post Christum sine pecato mortali seruari.q.103.ar.4.450.co.1.nu.60. & 70.
Circunstantia temporis sacri aggrauat peccatum,non tamen apponit speciem sacrilegii,nisi fiat in contemptum temporis sacri.q.73.co.1.nu.20
Circunstantia loci sacri, quamuis omnia peccata aggrauet per accidens, illa tamen sola ad speciem sacrilegii trahit, quæ sanctitati loci directe opponitur,aut annexæ immunitati.ib.n.30
Circunstantia personæ non transfert in aliam speciem , nisi peccatum voto,vel statui eius acuerset ur.ibi.n.50
Quid,idest,effectus,quando est præuisum & volitum,trahit in ipsius speciem.ibi.n.60
Circa quid,idest,conditiones obiecti,ut paruum, & magnum in re oblata,& quomodo,quamuis actus multum aggrauent,in aliam tamen speciem actus non transferunt.ibi.n.70
Cur manifeste dat aliam speciem.ibi.80
Quoties non computatur inter circunstantias,quia circunstantię circa eundem sunt actum , numerus autem operationum non circunstat vnam & eandem operationem,seu addit aliam & aliam operationem.ibi.co.2.nu.40
Circunstantiæ necessario cognoscendæ a spirituali iudice sunt , transferentes in aliam speciem,& aggrauantes in infinitum.i. addentes secundum se rationē peccati mortalis.ibi.co.2.n.10.
Sicut in naturalibus quædam accidentia sunt secundum se formæ quædam autem solummodo conditiones præsuppositarum formarum,ita in moralibus quædam circunstantiæ sunt secundū se bonitates,vel malitiæ,quædam conditiones tantum suppositarum virtutum,vel malitiarum. Primæ faciunt actum bonum vel malum,secundæ autem non.Item primæ sunt secundum se species quædam moralium,habentes propria obiecta , secundæ autem non.q.18.a.10.84.co.2.n.60.& 70
Circunstantia quandocumque facit actum debono aut non bono malum,dat speciem.q.18.a.10.& 11.ibi.85.co.1.n.40
Circunstantia quandocumque respicit specialem,idest,secundum se proprium ordinem rationis,dat speciem.ibi.co.2.n.10
Circunstantia ve sic,numquam dat speciem,sed oportet eam trāsire in differentiam,seu conditionem obiecti.q 72.a.9.301.co. 1.nu.30
Nulla circunstantia mutat speciem,nisi habeat rationem alterius motiui vt finis,non ita quòd sit aut apprehendatur vt finis præiacentis peccati,sed sufficit quòd sit confinis.Ibi.n.50
Circunstantia specificans , eo ipso quòd ingreditur latitudinem specificantium,oportet obiectiuum ordinem intrare,& differē tiam seu conditionem obiectiuam ponere formaliter & directe intentam.302.col.1.n.60
Circunstantia faciens actum de non malo malum , dat speciem. q.72.ar.9.325.col.2.n.60
¶Conceptio.Quid de conceptione beatæ Virginis tenendum.q. 81.ar.3.345.col.1.n.10
¶Cogitatio.Quomodo distinctio de cogitatione,vt est actio quædam,& vt est ad aliam actionem ordinata,sit ad propositum literæ,volenti quòd inquantum primo modo consideratur,de ipsa habeat iudicium superior ratio,in quantum vero secundo modo accipitur,ad inferiorem rationē pertineat.q.15.ar.4.58.c. 1.n.30
¶Conclusio,& operatio sequuntur debiliorem partem.q.62.ar.1 145.col.2.n.40.& q.63.ar.3.251.col.1.n.70
¶Concupiscentia inter passiones concupiscibilis , vt se tenet ex parte animæ,est maxime sensibilis,absque corporali namq; cōiunctione experimur concupiscere magis sensibiliter quām amare,odisse &c. & quia quod se tenet ex parte animæ,est forma le in passionibus,ideo de passionibus istis formaliter loquendo dicitur,quòd concupiscentia est magis sensibilis.q.25, ar. 2.ad 1.115.col.1.n.20
Concupiscentiam esse infinitam potest intelligi dupliciter,ſ.obiectiue,& subiectiue,seu ex parte obiecti,& ex parte actus qō. 30. ar.4.130.col.2.n.50
Concupiscentia duplex,scilicet naturalis.& rationalis.Quæ absolute apprehēsa delectant, naturaliter concupiscuntur,alia aūt quæ ratiocinatione apprehensa defectant naturaliter concupiscuntur.q.30.ar 3.130.co.1.nu.60
Concupiscentia naturalis non est infinita.q.30.ar.4.68.co.2.130 co.2.n.50
Concupiscentiæ rationalis obiectum & est finis, & habet totaliter rationem finis,concupiscentiæ vero naturalis obiectum,et si est finis,non tamen habet totaliter rationem finis,tum quia habet rationem modificati ad naturam: tum quia ordinatur ad alium finem inditum, scilicet nauuram.q.30.ar.4.ibi.co.2. nu.10
Concupiscibilis obiectum comparari ad obiectum irascibilis,vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

commune ad proprium,& ad plura se extendere &c.non est ipse habere sicut vniuersale & particulare,sed sicut motus simpliciter,& motus ad vbi.q.25.ar.1.113.col.2.n.70
Consentiæ erroneæ depositio sit non solum per oppositam rationem,aut veritatis dispositionem,sed etiam per exclusionē ab applicatione ad opus.q.19.ar.5.& 6.88.col.2.n.60.& 70
¶Consensus vterque,scilicet in delectationem,& in actum,secundum rem,quando sit secundum rationes temporales,est rationis inferioris,quando vero sit secundum rationes æternas,est rationis superioris:in hoc tamen est differentia,q̄ qñ est rationis inferioris,est etiam superioris,saltem negatiue,sed non econuerso:secundum appropriationem autem deliberatio,iudiciū, ac consensus vnius,s.delectationis ad inferiorem:alterius vero i.actus,ad superiorem spectat.q.74.ar.7.314.col.1.n.10
Quomodo hæc duo stent simul,quamdiu incertum est,an secundum rationes diuinas resistatur,vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ,& consensus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem.q.15.ar.4.68.col.1.n.10
¶Consilium significat inquisitionem completam,idest,vsque ad iudicium inclusiue.q.14.ar 1.63.col 2.n.30
Consilium licet absolute sit prius electione,& eius causa,ordo tamen doctrinæ habet,vt prius de de ipsa electione secundum se,& deinde de consilio eius causa tractetur,& hoc vt prius tractetur quid est,& deinde causa extrinseca illius.qō.13.in principio.59.col.2.n.40
Consilii processus est simpliciter resolutiuus:quia enim consiliū, finem & ad finem in materia agenda tantum,& propter agendum,& quomodo agendum a posterioribus secundum esse in priora considerat,resoluere simpliciter dicitur.q.15.ar.4.65 c. nu.60
¶Consuetudinem legi derogantem non oportet ab actu illicito inchoare,si tamen ab illicitis tunc actibus inchoasset,ex quo inualuit,& iam consuetudinis vim habet,legi scriptæ derogat. q.97.ar.3.406.col.2.n.30
¶Cordis varius motus ex apprehensione & appetitu animali nascens,corpus mouet,& alterat secundum diuersas qualitates:alteratum autem corpus varie etiam afficit imaginationem & appetitum,& varie disponitur ipsum corpus ex hoc ad sanitatem.& ad habilitatem hanc,vel illam,quæst.17.ar.7.ad 2.74.c 2.n.40
Dispositio requisita ad motum cordis & membri pudendi,nō est qualitas sequens passionem appetitus,mediante motu cordis, sed est qualitas naturalis soli naturæ subiecta,per quam motus iste non voluntarius,sed naturalis est.q.17.ar.9.76.col.1.n.80
Cor,& pudenda habent proprium motum naturalem,quia quod libet eorum est quasi separatum animal,& quia quodlibet eorū est principium.ibi.
¶Credere.Licet qui cito credit,leuis sit corde:non tamen qui cito credit Deo,leuis est corde.q.64.ar.4.255.col.2.n.40
¶Continentia deficit a ratione virtutis,q.58.ar.3.ad 2.228.co.1 n.70.& 80
¶Contrarietas boni & mali difficitium,spectat ad irascibilem,vt totum hoc bonum arduum,vel malum arduum per seconcurrit,sunt enim quædam boni & mali species,bonum difficile,& malum difficile.q.23.ar.2.108.col.1.n.20
¶Contraria secundum se formaliter inuenta,in quocumque sint gradu,contraria sunt,& incompossibilia in eodem,& alterum contra alterum pugnat.q.52 ar.2.204.col.1.n.70
Eadem ratione non formaliter,sed virtualiter,vnum contrariorū appetitur,& reliquum refutatur.q 23.ar.4.109.col.1.n.60
¶Contumeliæ peccatum,licet perficiatur in ore vt communiter videtur in vsu,sit contumeliæ tamen nomine intelligatur dehonorationis peccatum,certum est q̄ non consummatur in ore, quamuis multa in peccato oris dehonoratio sit.q.72.ar.7.300 col.1.n.60
Cupiditas est radix omnium malorum.Ad Duran.q.84.ar.1.353. col.1.n.20

D

DAmnatus quilibet descēdit ad inferos cum armis suis,idest, cum aliqua mala voluntate,in qua obstinatus perseuarat,& non solum cum auersione ab vltimo fine vero.q.109.ar.8.482. col.2.n.70
¶Defectiua vt sic,quia penes maiorem elongationem a perfectione magis defectiua sunt,consequens est quòd maior defectus non sit a minore defectu vt a propria causa,sed ex ipsa elongatione interuenit q 22.ar.2.ad 1.105.col.1.n 60
In defectiuis,causa defectiua non est propria causa effectus defectiui quo ad defectum,sed ex hoc ipso,quòd magis elongatus a perfectiori,magis defectiuus est.Ibi.n.70
Quia mensura debet esse certissima,nihil prohibet quoad nos, defectus mensurari penes accessum ad aliquod positiuum summe desiderabile,sicut infirmitates maiores & minores dicimus per accessum ad mortem,& similiter potentialia per accessum ad materiam primā,cum in rei veritate illæ per recessum a vita,& istæ per recessum ab actu maiores vel minores sint.ibi.105. col.1.nu.80
Defectus in voluntate,vnde voluntas est causa deficiens,est idem subiecto,& formaliter causa per accidēs ex parte causæ,quia est ipsamet,& est idem subiecto tantum causæ per accidēs ex parte effectus tantum,quia est idem subiecto voluntati,& dat voluntati esse causam deficientem,non dando causalitatem,sed deficientiam.q.75.art.1.318.col.1.nu.10
¶Definitionis delectationis explanatio. q.31.art.1.132.col.1. nu.10
¶Delectatio quandoq; exigit subiectum,obiectum,& tres actus, scilicet coniunctionis eorum,cognitionis tam obiecti quàm coniunctionis,& immutationis appetitus,quæ est formalis delectatio ibid.
Delectatio secundum se est tota simul,& absq; tempore,per accidens autem,scilicet ratione motus adiuncti,aliqua est non tota simul,& in tempore.q.31,art.4.134.col.2.nu.60
Delectatio est solum passio concupiscibilis, & quare,23.art.4. 57.col.4
Delectatio & tristitia in voluntate non sunt veræ passiones.q.31 art.4.134.col.1.nu.70
Delectabile conuenienter distinguitur in delectabile naturale,& rationale,seu inconueniens secundum naturam, & secundum apprehensionem,vbi ly,secundum,denotat causam conuenientiæ ex parte subiecti,& non ex parte obiecti.q. 30.art.3. 129. col,2.nu.50
Delectatio est in ratione subiectiue tamquam in imperante,in appetitu autem tamquam in eliciente. quæst.74.art,6. 213. col.2. nu.10
An operatio sit propria causa delectationis,vt constitutio in cōnaturale bonum,an indistincte,quæst. 32,art.1. 137.col.1.numero 50
Delectationem sequi operationem,accidit ei inquantum est passio,non enim omnis passio sequitur sic operationem,q.22.art. 3.166 col.1.nu.70
Quomodo saluetur veritas literæ dicentis,q̄ delectatio causatur ex hoc,q̄ appetitus requiescit in bono adepto,cum apud sanc. doct.delectatio sit quies appetitus.q.4.art.1. 20. col.1.numero 80
Relatio conuenientiæ,vel disconuenientiæ in actu exercito,concurrit ad causandam delectationem,vel tristitiam vt ratio agendi q.32.ar.1.138.col.1.n.50
Delectatio & operatio consequens,eadem numero bonitate morali bonæ sunt,ac per hoc optimam operationem sequens delectatio optima est non minore bonitate, & non magis nec minus bona moraliter,quæstio.34.articulo 3.246.col.2.numero 10
Delectationis bonitas est causa bonitatis,in operatione,causalitate seu redundantia analoga,in qua saluatur identitas numeralis in causa,& causato.quæstio.34 articulo 4.147.col.2.numero 20
Delectationes propriæ in indiuiduo sunt duplices,quædam consonæ naturæ indiuiduali,& quædam æstimationi seu consuetudini ex æstimatione: primæ spectant ad concupiscentias naturales,alteræ ad rationales,quæstio.30.articulo 3.130.col.1 nu.60.& 70
Delectationes,& concupiscentiæ naturales dicuntur,quæcunque sunt,non per æstimare aliquid, quæst.31.art.3.135.col.2.numero 60
Delectationes tactus esse ad quas ordinantur concupiscentiæ naturales tripliciter potest intelligi.q.31.136.c.1.nu.10
Delectationes ab appetitu intellectiuo appetuntur propter operationes,e contrario autem appetitus sensitiuus tendit in operationes propter delectationes, quæstio.4.articulo 2. 22. col. numero 10
Quomodo stent hæc simul, Delectatio propter se,& non propter aliud appetitur, si ly propter,dicat causam finalem, & delectationes sunt propter operationes,quæst.4.art 2.21.col.1.numero 50.
Delectari in aliquo propter se formaliter,distinguitur in litera, non contra delectari propter se finaliter quomodo libet,sed finaliter vltimate q 70 281.col.2.nu.20
Delectatio morosa coniugati de actu matrimonij cogitato, non est peccatum mortale,quæstio.74.articulo 7.314.col. 2.numero 60
Deliberatio. An per subtractionem deliberationis soluatur species actus moralis,q.88.art.6.375.col.1.nu.80
Non quàm citius potest deleberat,qui inter deliberandū ad aliud diuertit,ac per hoc qui ad aliud aspicit vane, non quàm cito potest de seipso deberat,& sic est reus omissionis præcepti diuertendo, non quàm cito potest deliberando.q.89.ar.6.380. col.2.nu.30
¶Denominatiuum extrinsecum nihil formale addit super denominatiuum formale.quæstio.20. articulo 4.98. col.1.numero 70
¶Deriuatio.Actus.
¶Desiderium.Intellectum humanum non cognita prima causa nisi an est,habere naturale desiderium ad cognoscendam primam causam quid est,quo intelligatur,q.3.ar.8.20.co.1.n.70
¶Desperatio parte obiecti est prio timore,& illius causa:timor vero ex parte modi attingendi obiectum,est desperationis causa,q.45.ar.2.176.col.1.n.10
¶Dialectica.Tam dialectica quàm demonstratiua docens est vna, sed in vsu est differentia,quia dialectica etiam vtens est vna,demonstratiua vero multiplex,q.57.ar.6.226.col.2.n.80
¶Dispensatiui rectoris subiacet defectus in persona,vel casu,q.97 ar.4 407.col.1.n.20
Secluſa consuetudine,ex hoc ipso q̄ aliquis constitutus est rector multitudinis,commissa quoque est sibi authoritas dispensandi in legem superioris,scilicet quo ad leuia,quo ad frequentia,& quo ad propria.ibi.n.70
¶Dispersa inferius esse vnita superius verum est cæteris paribus, q.23.ar.4 110.col.1.n.50
¶Dispositio.Hæc verba literæ,In omni ordinata dispositione vniras specifica sumitur ex parte causæ extrinsecæ,vel intrinsecæ, effectiuæ, vel formalis, de intrinseca vel quasi intrinseca causa propria verificantur,non materiali vt sic;quoniam nulla res ponitur in esse per materiam,sed ex qua ponitur in esse quę est vt formalis,& actiua,& non solum materiæ rationem habēs diuersimode,q.82.ar.2.347.col.2.n.70
¶Distinctiua specifice per se sunt diuersificatiua rationis formalis eius quod distinguitur,q.72.ar.2.194.c.1.n.70
¶Doctrina tanto certior est quanto vniuersalior,& remotior ab opinionibus,q.67.ar.2.270.col.2.n.50
¶Dona sunt necessaria,& a virtutibus distincta.Ad Scotum,q.68 ar.1.275.col.1.n.30
Dona spectantia ad intellectum non distinguuntur penes speculatiuum & practicum Ad Authorem.q.68.ar.4.278.col.1.n.20
Dona omnia licet se habeant vt exequentia in ordine ad instinctum Spiritussancti,sicut morales virtutes in ordine ad rationē si comparentur tamen dona inter se,aliqua dicuntur dirigentia,& aliqua exequentia;q.69.281.col.2.n.10

E

EBrius.In ebrio esse duo peccata,s.ebrietatem,& peccatum sequens,intelligendum est secundum subiectam materiam, i. secundū se duo peccata,non q̄ in hoc retineat dualitatem,sed alterum transit in circunstantiā primi.q.76.ar.4.324.c.2.n.40
¶Electio non conuenit brutis animalibus,quia cum appetitus electiuus sit liber ad eligendum,& non eligendum,& ad hoc vel illud eligendum, appetitus sensitiuus est ad utrumque naturaliter determinatus,q.13.ar.2.60.col.1.2.& 3.n.70.& sequen.
Electio quæ est actus interior voluntatis, in electionibus prælati, uel principis,est electio nominationis talis personæ &c. quia electio est eorum quæ sunt in potestate eligentis,q.13.ar.4.62. col.1.n.10
Electio semper est quo ad specificationem, & exercitium actus libera,simplex autem actus uoluntatis non est,uniuersaliter quo ad specificationem actus liber,q.13.ar.6.ibi.col.2.n.60
Supposito q̄ uoluntas uelit eligere,duobus æqualibus propositis secundum aliquam conditionem,uoluntas non arcetur ad neutralitatem,sed potest ad considerandum aliquam eminentiam in altero mouere,& inuēta,uel appositā,eligere alterum,q.13. ar.6 ad 3.63.col.1.n.40
Electio licet sit partis superioris ut principaliter eligentis, est tamen partium obsequentium,ut exequentium,q.56.ar.4.219.c. 2 nu.40
Electio includit intentionem finis, quoniā electio est eorum quæ sunt ad finem.propter finem,q.58.ar.4.& 5.Intentio.231.col. 1.n.80
¶Esse ens in ratione contingit dupliciter,q.8.ar.1.41.col.2.n. 70
Esse immateriale rerum licet sit earum esse secundum quid, est tamen in se,& in ordine uniuersi esse simpliciter,& nobilius,q.66 ar.4.265.col 2.n.50
¶Aetatis defectus excusans a mortali,multo magis excusat a ueniali.q.89.ar.6.379.col.1.n.10
¶Euangelium dicitur tempore Apostolorum secundum ueritatem in uniuerso orbe prædicatum secundum reputationem de orbe enim secundum notitiam habitatoꝝ,hæc & similia intelliguntur,q.106.461.col.2.n.20
¶Euentus commune uocabulum ad effectum per se,& per accidēs significat id quod quomodolibet ex actione prouenit,q.20.ar. 5.99.col.1.n.10
Euentus quicunque sequens siue per se,siue per accidens siue frequenter siue raro,modo sit præuisus,& uolitus, siue directe siue indirecte addit ad bonitatem,uel malitiam actus quia hoc spectat ad uoluntatem magis deordinatam in malis,& magis affectam in bonis ibi.n.60
¶Exclusio non fit a concomitantibus,& præsuppositis,q.22.ar.3. 105.col.2.n.70
¶Excommunicatus Sciens Sortem sibi notum esse nominatim excommunicatum, & tamen communicans cum eo in diuinis ex hoc q̄ non actualiter sibi occurrit hunc esse excommunicatum, excusatur a mortali,q.6.ar.8.37.col.2.n.30.Ignorantia
¶Exstasis Pluries accidentia contingentia patientibus exstasin,& huiusmodi causantur ex sua apprehensione originaliter,quamuis forte consuetudo mutata in naturam, etiam inuitos postmodum afficiat,q.17.ar.7.ad 2.74.col.2.n.60 uer.Cordis
¶Extremo non solum extremum,sed medium opponitur,q.22.a. 1.104.col.2.n.10

F

FIdes,& spes acquisitæ tam respectu naturalium,quàm supernaturalium,non sunt virtutes,quia non sunt obiectis proportionatæ,q.62.ar.3.247.col.1.n.10.& 11
Fidei virtutis subiectum est intellectus a voluntate bene motus, spei autem subiectum est voluntas affecta meritis. Ad Scotum, q.65.ar.4.261.col.1 n.40
Fidei obiectum esse non visum,vel non apparens intelligitur de obiecto non ex parte rei,sed ex parte nostri:& in hoc sensu solet etiam obiectum fidei dici imperfectum,q.67. ar.5.ad 3. 274. co.2.n 20
Fides infusa licet inquantum virtus non possit esse sine charitate, fides tamen inquantum fides,potest esse sine illa,quia potest habere sine illa opus suum:secus autem est de prudentia.q.66. ar.4.261.co 1.n.20
Fides,opinio,& scientia de eodem sunt incompossibiles in eodem q.69.ar.3.272.co.2.nu.30
Fides dicitur imperfecta ex parte subiecti,quia constituit subiectum absolute in esse imperfecto, seu exigit subiectum absolute,& priuatiue imperfectum.271.co.2.nu.70
Fides ex parte nostri est in medio non autem secundum se, quia secundum se est de Deo,cuius non sunt extrema:ex parte autē nostri est de Deo per modum compositionis & diuisionis.q.64 ar.4.255. co.2.nu.80
Certitudine scientiæ nemo scit se habere fieem ex actu fidei certitudine autem fidei quilibet scit certo se habere donum infusum fidei,q.112.ar.5.496.co.1.nu.40
Fides & spes euacuantur in patria ratione superfluitatis & incompossibilitatis. Spei siquidem habitus euacuatur ex successione oppositæ formæ,s.luminis gloriæ per modum habitus,& ex efficacia oppositi actus,s.videre Deū non per modū transeuntis, & ex efficacia oppositi actus,s.habere Deum,& ex incompossibili statu suppositi,q.67.a.3.273.co.2.n.10.& 20
¶Finis.An res sit finis secundum quod est in intentione,an secundum quod est in rerum natura. quæst.1.artic.1.ad.1.2.colū.1. nu.60
An cum dicitur quòd actus voluntatis non potest esse ultimus finis sit sermo de fine vltimo vt res dicitur finis,vel vt adeptio rei dicitur finis,q.1.ar.1.ad 2.3.co.1.n.40
Quid interfit inter apprehendere finem, & apprehendere rationē finis,q.1.ar.2.ibi.co.2.n.60.& q.6.ar.2.34.c.2.n.70
Finis tripliciter consideratur, & triplici actu voluntas ferrur in finem vt sic,s.volitione, fruitione,& intentione,q.12.ar.1.57 co.1.n.10
Finis est obiectum formale omnis actus voluntatis,q.18.ar.6.80 col.2.nu.20
Finis adiunctus relatus ad actum interiorem, non est circunstantia,sed ad substantiam actus specificatiue concurrit: relatus autem ad actum exteriorem,habet rationem circunstantiæ.q. 18 ar.4.79.co.2.n.10
Finis vt finis licet adiunctus,quia est circunstantia actus exterioris moralis,& finis vt finis est obiectum voluntatis:ideo voluntas ex fine siue circunstante,siue specificante, media voluntate ad exteriorem actum pertinet,q.20.ar.2.95.col.2.n.60
¶Fomes est inclinatio partis sensitiuæ exeuntis a rationis ordine q.91.ar.5.385.col.2.n.70
¶Formæ perfectio & augmentum,aut oritur ex ipsa natura specifica formæ,aut ex participatione eius in subiecto,ita q̄ vtraque perfectio,& vtrumque augmentum vbi inuenitur,cōe est formæ & subiecto vt habet formam:differentia autem est in causa originis,q.51.ar.1.20.col.2 40
Formarum quædam habent suam differentiam sine ordine ad aliquod extraneum, quædam vero habent suas differentias cum ordine ad aliquod extraneum,ita q̄ non sunt absolubiles ab illo extraneo.201.col 2.n.10
Licet in vtrisque specificans vt sic,consistat in indiuisibili,nec habeat latitudinem,& propterea commune est vtrisque quòd specificæ nihil potest addi, aut subtrahi quin varietur species: habentibus tamen differentiam mendicantem ab extraneo specificante,ex hoc ipso respectu conuenienti formæ secundum suam naturam specificam pure sumptam annexus est motus accessus ad illud,maior & minor secundum quem huiusmodi formæ secundum se dicuntur augeri,vel minui. Talis autem accessus non potest poni in aliis formis:quoniam nihil extra respiciunt specificans cui diuisibilis hic accessus annecti possit.201. col.2.n.50.& 60
Formæ quædam vt respiciunt subiectum,non recipiunt magis & minus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& minus,seu non habent latitudinem, vel quia forma indiuisibiliter & specifica tiue se habet ad subiectum, vel quia de ratione formæ est indiuisibilitas , non in partes quantitatiuas, sed in plura quorum aliquo adiuncto , vel adempto perfectior,vel minus perfecta sit.ibid.nu.80
Quantitates continuæ, quo ad hoc propter earum propinquitatẽ ad substantiam,& naturales potentiæ, quæ consequuntur immutabiliter subſtantias , computatæ sunt in litera cum formis specificatiuis.202.col.2.nu.30.
In formis,si sit intensio,intelligitur per additionem,hoc non potest esse nisi vel ex parte ipsius formæ,vel ex parte subiecti,ibidem nu.70.
Formæ accidentales intensibiles,& remissibiles,quia non distinguuntur nisi aut formaliter,aut materialiter,& distinctio specifica ex forma est,materialis aũt ex subiecto:ideo litera per hãc distinctionẽ in formis , si intensio intelligitur per additionem, hoc nõ põt esse nisi vel ex parte ipsius formæ,vel ex parte subiecti,non intendit aliam q̃ consuetam, s.aut additio est specificæ differentis,aut numeraliter.Nec datur alius modus,qm̃ additio gradus ad gradũ , intelligitur gradus numeraliter distincti,ideo dicta distinctio est sufficiens,203.col.1.nu.30.
Formarum intensionem non fieri per additionem gradus ad gradum,seu magis ad minus,vel formæ ad formam in eadem specie,de additione formaliter loquendo bene & efficaciter in litera ostenditur,202.col 2.nu.80.& seq.
Tribus modis tantum potest quis immaginari additionem gradus ad gradum in qualitatibus. Primo,ut gradus aliquis præexistẽs secundum rem in actu aliquo adiungatur formæ existenti in aliquo gradu,non in summo. Secundo , vt gradus aliquis præexistens non secundum rem , sed secundum intellectum & potentiam actiuam,deforis apponatur formæ non in summo.Tertio, ut gradus aliquis præexistens in potentia subiecti educatur de eius potentia & addatur præexistenti . Sed primus modus est impossibilis, in secundo autem & tertio additionis,ratio non vere seruatur.203.col.1.nu.50.
Formæ proprie intendantur & remittuntur tantum secundum habitudinem ad subiectum,q.52.ar.2.204.col.1.nu.10.
Ista maxima , In quemcumque actum potest forma aliqua,potest quælibet eiusdem speciei,licet non æque perfecte , non est vera nisi in formis simplicibus secundum essentiam & potentias, q 44.ar.4.212.col 1.nu 60
¶ Fruitionis vocabulum apud Thomistas & Scotistas æquiuocatur,apud primos siquidem significat formaliter delectationem, amorem autem connotatiue & causaliter , apud alios vero significat formaliter amorem amicitiæ,q.11.art 1.55.col.1.nu. 10.& 20
Futurum Aliud est dicere,a,est futurum, & a, erit,quoniam cum veritate primi stat falsitas secundi,q.40.art.3.164.co.2.nu.10. & 20.

G

GRatia tam Dei quàm hominis ponit aliquid ingrato,licet differenter.q.110.ar.1.486.col.2.nu.40.
Gratia,cum homo perdit eam,non annihilatur,quia,cum non sit res subsistens,nec fit,nec corrumpitur, nec creatur,nec annihilatur, sed secundum eam homo creatur in tali esse. Dicitur autem creari , quia non educitur de potentia subiecti , nec datur ex meritis,ibid.nu.60.& q.112.1.1.494.col.1.nu.30.
An gratia sit idem quod virtus,q.110.ar.3.188.col.1.nu.20.
An gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto , q.110.ar.4.ibi. col.2.nu 70
An differentia inter gratiam operantem,& cooperantem pro gratuita Dei motione sumptam, in litera posita,sit conueniens,q. 111.ar.1.490.col.2.nu.40.
Gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus facultatemque exterioris operis præbẽs,quàm ut est principium interioris operis meritorii secũdum habituale donum iam datum facultati liberi arb.ad vtendum cum vult.Gratia autem operans dicitur tam gratuita Dei motio ad actum interiorem meritorium , qui non procedit ex habitu, vel actu altero meritorio , quàm gratia ipsa habitualis vt dat esse, 492. col.1.nu.10.
An actus idem interior possit esse a gratia operante,& cooperante.ibid.nu.60.
An gratia donum habituale exigat in subiecto præparationem,q. 111.ar.2 494.col 1.nu.70.
Effectus diuinæ dilectionis in nobis qui per peccatum tollitur , est gratia , qua homo fit dignus vita æterna, Cum enim omne peccatum mortale includat in se contrarietatem ad charitatẽ, quia est transgressio illius præcepti charitatis negatiui,s.Nihil est præferendum amicitiæ diuinæ,ideo omne peccatum mortale priuans rectitudine naturali , priuat etiam rectitudine gratiæ,q.113.ar.2.497.col.2.nu.80 & pag.seq.
Gratia,& culpa licet absolute,& respectu hominis lapsi non sint opposita immediata,respectu tamen hominis lapsi sunt opposita immediata ex habitudine extremorum ad tale obiectum , quia homo lapsus se habet ad hæc vt ad priuationem & habitum,q.113.ar.2.ad 1.498.col.1.nu.70
An gratia gratum faciens ita exigatur ad iustificationem impij , q̃ impossibile sit per quamcunque potentiam aliter iustificari impium,q.113.ar.2.ibi.col.2.n.20
An gratia & culpa sint formaliter oppositæ priuatiue , sicut tenebra & lumen,q.113.ar.4.501.col.2.n.10
An in litera bene probetur,q̃ dispositio liberi arbit.sequitur gratiæ infusionem,quia dispositio subiecti sequitur dispositionem agentis,per quàm etiam ipsum subiectum disponitur.q.113.ar. 8 ad 2.505.col.2.n.60
An anima sit naturaliter capax gratiæ,quæst.113.ar.10.507.co. 1.nu.10
Gratiam non esse supernaturalem potentiam impij,sicut vita supra potentiam in corpore mortuo,quomodo intelligatur.Ibi. nu.30
Cur non sit simile de illuminatione cęci, & iustificatione impii. Ibid.nu.50
An gratiæ augmentum sit supra quantitatem , & non supra virtutem præexistentis gratiæ.q.114.ar.8.514.col.1.n.10
Bonum gratiæ vnius,est melius quàm bonum naturæ totius vniuersi.q.113.ar.9.506.col.2.n.60

H

HAbitus est dispositio qua bene,vel male disponitur dispositum secu dum se,vel ad alterum.quæst.49.arti.1.187.col.1 nu 60
Habitus sumitur dupliciter , primo proprie,& sic non inuenitur extra animam rationalem:secundo communiter pro habituali dispositione siue ad naturam,siue ad opus in pluribus consistentem,& sic inuenitur etiam in inanimatis,q.49.ar.4.192.col.1. nu.10.& 20
Habitus est inclinare ad propria & adæquata obiecta,sed hoc cõuenire non potest habitui in appetitu , quia hoc conuenit ipsi appetitui , quoniam eius officium , immo natura est inclinatio ad obiectum proprium, nihil enim aliud est appetitus quàm inclinatio.In appetitu tamen ponere habitum propter inclinationem ad propria, i. specialia obiecta sub communi obiecto contenta , inclinantem ad illa, prompte, faciliter &c.necessarium est.q.51.ar.1.197.col.2.n.70
Habitus , licet primo sint qualitates , bene vel male disponentes animam,secundario tamen etiam disponentes sic corpus,habitus nomen obtinuerunt,q.50.ar.1.192.col.2.n.10
Vbi non inuenitur consuetudo,aut aliquid maius,ibi non inueni tur proprie habitus. 192.col.1.n.70
In membris corporeis & parte vegetatiua , & animalibus brutis , pro quanto sunt rationis imperio obedientia,habitus sunt secũdario.Ibid.col.2.n.10
Habitus in intellectu est simpliciter necessarius,in voluntate vero solum ad bene esse.q.50.ar.5.195.col.1.n.80
Habitus quidam fluit naturaliter in intellectu præsentibus ab extra terminis principiorum , in voluntate autem non , sed sola promptitudo ipsius ad principia,scilicet bonum prosequendũ, & malum fugiẽdum,& huiusmodi inest a natura,q.51.ar.1.197 col.1.n 70
Habitus determinat potentiam non ad producendum actum talis speciei,sed ad hoc vt ipsa habitu perfecta,sit proprium principium perfecti operis,in quo sua consummatur perfectio.q.49 ar.3.191.col.1.n.10
Habitus est causa actiua per se subsistantiæ,& modi actus triplicis , scilicet perfectionis,determinationis in esse naturæ,& determinationis in esse morali,quamuis facilitatem ex parte operantis tantum præbere videatur.q.49.ar.3.191.col.1.n.20
Habitus perficiens potentiam,vt eius propria perfectio, secundũ id quod habet de actu , perficit & complet actiuitatem potentiæ;secundum id autem quod est in potentia,appropriat potentiam ad susceptionem vltimæ perfectionis,id est , operationis perfectę.ibi.col.1.n.10
Habitus & potentia concurrunt ad effectiue causandum actum non sicut causæ partiales & vniuocæ,neque sicut intensum & remissum,sed sicut imperfectum differt a seipso perfecto. 190.c. 1.nu.70
Habitus,quia & habitus & formæ sunt,vtraque sortiri possunt distinctiua, scilicet ,ppria formarum,& propria habituum,& hoc intendit litera.q.54.ar.2.& non q̃ cum dispositione harum stet indispositio horum.208.col.2.n.40
Idem habitus potest transire de bono in malum,aut econuerso;sed quod idem sit bonus & malus est impossibile .q.54.ar.3.209.c. 1.nu.10
Idem numero habitus in se immutatus,non potest fieri de nõ virtute uirtus.q.55.ar.1.213.col.1.n.70
Habitus moralis habet rationem uirtutis humanæ inquantum rationi conformatur , non conformitate superadditæ relationis , sed conformitate essentiali,quæstione.58.articulo.2.58.228.c. 1.nu.30
Habitus propriusalicuius operis non est uirtus , si non sit in consummatiua potentia operis.quæst.58.ar.3.229.col.1.n.60
Habitum

Habitum quorundam perficere,non se extendit ad vti ipso habitu,ideſt,quidam habitus sunt perfectiui & inclinatiui potentiarum absolute in ordine ad sua opera,sed non perficiunt eas dem potentias vt stant sub voluntate vtente , & isti sunt artes & scientiæ.Quidam vero perficiunt & inclinant potentias non solũ absolute,sed etiam vt usuales siue imperatiue, siue exercitiue,& hi sunt virtutes morales , quæ ex propria ratione inclinant voluntatem ad rectum sui vsum,q.56.ar.3.218.colum.1. nu.50
Habitus dans solam facultatem bene operandi, dat bonitatem operationis in potentia.Habitus autem dans etiam rectum vsũ eius , dat bonitatem operationis in actu, quia vsus constituit operationem in actu , quia est applicatio potentiæ ad ipsam , Ibid.col.2.n.30.& sequen.
Per mihi & tibi,ideſt,in me & extra me,variatur ratio formalis & generica habitus,quæstionis.61.articulo.5.ad 1.244.colum. 1. nu.60
Habitus per se infusi sunt,qui sola infusione haberi possunt . Illi autẽ qui possunt ex nostris actibus,aut natura acquiri,sunt per accidens infusi, ac cidit enim eis infundi.q.51.ar.4.251.col.2. nu.80
Habitus infusi,ex vno actu contrario corrumpuntur , non autem acquisiti.q.67.ar.3.273.col.2.n.60
¶ Homicidium quantum ad malitiam actus exterioris secundum se,& quantum ad actum intentionis,est grauius peccatum fornicatione.q.73.ar.8.308.col.1.n.50
¶ Homo.An homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter -bsque peccato mortali,quæstion.89.articul.3.377.colum. 1.nu.40
Hæc literæ verba,Primum quod homini occurrit cogitandum cũ incęperit habere vsum rationis,est deliberare de seipso,intelliguntur non solum de debito,sed de facto , & de seipso quodã modo vt sine,& quodammodo vt ad finem.q.89.ar.6 379.col. 2.n.60
Bonus homo est bonus ciuis,sed non econuerso.q.92.arti. 1.387. col.2.n. 10
Homo in nullo statu potest ex solis naturalibus verum aliquod supernaturale cognoscere.quæstion.109.articulo.1.472.colum.1. nu.70
An per hominem in statu naturæ integræ intelligat author homi nem præcise in naturalibus,seclusо omni gratuito dono,& omni peccato præuio,an hominem habentem donum iustitiæ originalis.q.109.ar.2.3.& 4.ibi.col.2.n.70
An author intendat,q̃ homo in statu naturæ corruptæ non possit moraliter bonum ex propriis naturalibus facere.q.109.arti. 2. 473.col.2.n.60
Et quid tenendum sit de hac quæstione,scilicet,An homo in statu isto possit per sua naturalia facere actum moraliter bonũ.474. col.1.n.60
An homo possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia.q.109.ar.3.475.col.2.n.60
Licet homo in statu naturæ corruptæ , quantum est ex sufficientia sua,possit ex puris naturalibus diligere Deum super omnia referibilia in ipsum , non tamen potest diligere Deum super omnia sua simpliciter:quia non potest nõ peccare, ac per hoc non potest non ponere impedimentum dilectioni Dei super omnia,sicut potest in statu naturæ corruptæ.476.colum.1.nu mero 70
Homini est naturale opus diligere Deum super omnia,si naturale sumatur pro eo quod est secundum naturam,non autem si sumatur pro eo quod fluit ex natura.col.2.n.50
¶ Cum quæritur,an homo sine gratia per sua naturalia,legis præceptum implere possit,sermo est de omnibus præceptis diuinæ legis siue nouæ,siue veteris.q.109.ar.4.Ibidem.col.2. nu.80.& pag.sequen.n.10
An homo in statu naturæ integræ possit omnia diuina mandata implere,quantum ad substantiam operum.q.109.ar.4. 477.c. 1.nu.20
An homo possit se ad Dei gratiam per seipsum præparare.q.109. ar.6.478.col.2.n.60.& 70
Hæc propositio quæ probatur , scilicet , Solius primi agentis est præparare ad vltimum finem, est verisima formaliter intellecta de tendentia in illum;quoniam nulla materia , nullum disponens,nullum adiuuans tendit in illum finem , nisi ex primi agentis motione,cui conuenit primo tendere in illum.79.col.1 nu.10
Ista authoritas Ioan.16.Sine me nihil potestis facere, non est limitanda ad communem influxum tantum,sed est vniuersaliter vt sonat intelligenda,& proportionaliter distribuenda.q. 109. ar.6.ad 2.480.col.1.n.30
An homo in statu naturæ integræ potuerit vitare omnia peccata ex suis naturalibus.q. 109.art.8.481.col.1.nu.10
An homo in peccato mortali existens , antequam reparetur per gratiam iustificantem,possit diu manere absque peccato mortali.Ibidem. nu.60
Homo existens in peccato mortali , & non se disponens ad gratiam ex hac suppositione,q̃ velit permanere in tali statu,necesse habet peccare mortaliter , & impossibile est ei non peccare mortaliter.Ad Scotum.quæstion.109.articul.8.ad 1.484. col. 2.nu.10.
Homo per solum donum gratiæ non potest operari bona operanda,& vitare mala vitãda,sed ad hoc eget speciali auxilio Dei, vltra gratiam , quia gratia non dat quicquid opus est ad hæc duo,q.109.art.9.Ibid.485.col 1.nu. 20
Quomodo stent hæc duo simul , Homo habet donum gratiæ quo potest perseuerare,& Homo non potest ex sola gratia perseuerare.q.109.art.10.ibid.col.2.nu.30
Humana natura sola in hac iacet miseria,vt malum habeat vt in pluribus,& bonum vt in paucioribus.Cuius exorbitantiæ causa est qualitas naturarũ subordinatarum in homine , quarum vna contrariatur alteri,q.71.art.2.288.col.1.nu.60

I

IDem inquantum idem inconuenit multiplicari,& non multiplicari,sed inquantum aliquo modo differens est a seipso, potest multiplicari,& non multiplicari.q.113.ar.6.ad 2.503.co. 2.nu. 50
Idem realiter & conuertibiliter,impossibile est separari sed quæ sunt idem realiter,& non cõuertibiliter possunt separari ex parte qua non est conuertibilitas.ibi.nu.70
¶ Ignis cessante motu cęli non potest comburere stipulam , quia secundus motor a primo dependet.quæst.109.artic.1.471.co. 2.nu.20
¶ Ignorantia duplex.Vna priuans vsu rationis,altera priuans scientia eius quod scire tenetur.Et hæc est duplex,scilicet, iuris,& facti,quæstione. 76.articulo.4.323. column. 2. numero 50
Ignorantia ex parte rei scitæ,est secundum triplicem scientiam triplex.q.67.ar.4.ad 1.325.co.2.nu.30
Sufficienter enumerantur duæ tantum ignorantiæ eius quod quis scire tenetur,scilicet affectata vt liberius peccet , & per negligentiam.q.76.ar.2.321.column.1.n.70
Ignorantia ex parte rei ignoratæ tantum,ideſt,non ex parte ignorantis,ideſt,non culpabilis,excusat totaliter ab inuoluntario id quod est effectus proprius ignorantiæ,siue det operam rei licitæ,siue illicitæ.322.co.2.nu.60
Ignorantia causans per accidens actum vt remotio prohibentis de se,ideſt,de sua propria ratione,sibi vendicat quòd actus ille sit inuoluntarius. ignorantia siquidem vt remotio prohibentis,est causa non per se, sed per accidens inuoluntarii. ignorantia aũt vt absentia scientiæ,est causa per se inuolũtarii.q.72.a. 3.322.co.7.n.40.& 50
Ignorantia est causa per accidens peccati . Non ens enim non est causa per se entis, & ponitur causa vt remouens prohibens,seu remotio prohibentis , quæstione.76.ar.1.320.co.1.n.70
Quomodo intelligenda sint hæc literæ verba , inquantum remanet in ignorante de voluntario,intantum remanet de intentione peccati,& secundum hoc non erit per accidens peccatum. q.76.ar.3.323.co.1.n.50
Ignorantiam tollentem totaliter vsum rationis excusare a toto, est verum per se loquendo,sed per accidens contingit non excusari:cum enim ignorantiæ tali coniungitur,q̃ est voluntaria culpabiliter,tunc ratione istius accidentis non excusat a toto. q.76 ar 4.324. co.2.n.30
Ignorantia semper excusat a toto inuoluntario vt sic. Et quando dicitur,quod aliquando excusat a tanto,sed non a toto,intelligitur de ipso in quantum habet rationem voluntarii.q.76.ar.3. 322.col.2.n 70.& seq.
Ignorantia concomitans,seu quę non est causa actus peccati, quia non causat inuoluntarium actum , ideo non excusat a per se spectantibus ad actum illum. Cum quo tamen stat , quòd excusat ab omnino per accidens,quia nullus sit ex illa ignorantia in eo actus volendi illa. Ibidem.co.2.n.40
Ignorantia non est secundum se peccatum , quia omne secundum se vitium morale opponitur secundum se alicui virtuti morali: ignorantia autem non opponitur alicui virtuti morali , sed scientiæ . Et quia non est secundum se peccatum , oportuit respondendo dicere secundum quid est peccatum,& dictum. est secundum negligentiam:quæstio.76.articulo.2.321. colum.1. nume. 20
Cum inter ignorantiam malæ electionis, & ignorantiã iuris differentia sit, q̃ ignorantia electionis consistit in ipsa voluntaria actuali in consideratione,ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione scientiæ,quandocunque aliquis ex actuali obliuione eius quod scit,& habitualiter meminit,operatur,neutram ignorantiam incurrit,quoniam omnũ reminiscẽs supra hominis est facultatem,quæst.6.art.8.37.col.1.num.80. ver.Excommunicatus .
Peccata quæ sunt secundum se mala, & fiunt ex ignorantia iuris, sunt eiusdem speciei,cuius essent si fierent a sciente,quia sunt voluntarij in seipsis per se,& directe,non solum materialiter, sed formaliter secundum conuersionem ad obiectum , quamuis secundum contrarietatem ad virtutem indirecte & per accidens sint voluntarij,quæstione.76.articulo.4.323.columna.2. numero

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccata quæ fiunt ex culpabili propter negligentiam ignorantiæ facti, non sunt eiusdem speciei cuius essent facta a sciente, sed spectant ad species peccatorum directe volitorum, quia plus requiritur ad rationem speciei propriæ quàm ratio voluntarii, oportet enim esse per se intentum id vnde species sumitur, q. 76. ar. 4. 324. col. 2. n. 50

Peccata quæ fiunt ex ignorantia iuris positiui, quæ non sunt secundum se mala, sed solum, quia prohibita, quia obiectum formale velatur, non sunt eiusdem speciei facta ab ignorante ius, & a sciente. 325. col. 1. n. 10

Peccata facta ex ignorantia facti culpabiliter, siue sint secundū se mala, siue non, redeunt ad naturam suę speciei, quoniam culpa impedit velamen ignorantiæ a locando actum extra intentum. ibidem.

Ignorantia adiuncta sequenti peccato non auget, sed diminuit illud, quia plus adimit de grauitate illius quàm apponat de grauitate propria. ibidem. col. 2. n. 50

Quando ignorantia non aufert propriam & perfectam speciē deliberatę peccato quod ex ea fit, non aufert per consequens id quod ex propria specie sibi vendicat, scilicet esse mortale, & esse mortale grauioris ordinis. Quando vero ignorantia distrahit sequens peccatum in speciem alterius peccati, puta, ebrietatis, vel venationis non diceretissimæ, tunc quia peccatum sequens non sortitur propriam speciem, quantumcunque secundum se esset mortale, aut grauioris ordinis, non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortale leuioris ordinis, mortalem grauioris ordinis, quamuis aggraueț ve circunstantia, quia circunstantia non habens propriam speciem, numquam aggrauat in infinitum, numquam transfert in proprium ordinem Ibidem. n. 70

An maior sit ignorantia peccantis ex passione quàm ex malitia. q. 78. ar. 4. ad 1. 335. col. 1. n. 20

Ignotum non specificat quo ad reposita per se in specie, secus autem est de reductiue ad speciem pertinentibus. q. 76. ar. 4. 323. col. 2. n. 10

Imaginatio non quorumcunque, sed consideratorum a ratione, subest impetio rationis. quæstione. 17. ar. 7. ad 3. 75. col. 1. num. 20. & 30

Tam imaginari vel non imaginari, quàm imaginari hoc vel illud subesse intelligitur imperio nostro, quatenus pendet ex parte animæ. ibidem. n. 40

¶Imperium. Ad imperii rationem tria concurrunt, scilicet ordinatio alicuius ad aliquid, intimatio, & motio, quorum duo prima pertinent ad rationem, tertium autem ad volantatem. q. 17. ar. 1. 71. col. 1. n. 20

Actus appetitiui pro quanto pendent ex parte animæ, vniuersaliter subsunt imperio rationis, & voluntatis. q. 17. ar. 7. 72. col. 2. nu. 10

Quanto aliqui s actus est immaterialior, tanto est nobilior, & magis subditur imperio rationis. Appetitus siquidem passionis licet ex naturæ nobilitate magis obediant rationi quàm corporis motus, propter contrarietatem tamen annexam bono proprio ad rationem, non plene rationi subduntur, propter cuius contrarietatis defectum, corporis membra plene subduntur rationis imperio ad suos animales motus. q. 17. ar. 8. ad 1. 75. col. 2. n. 30

¶Infans. An infans baptizatus teneatur in principio suæ discretionis ad conuersionem in Deum, sicut & non baptizatus, q. 89. ar. 6. 380. col. 2. n. 50

Et si teneatur, an quilibet baptizatus sit de hac præcepti obseruatione dubius, & teneatur consequenter confiteri tamquam de dubio. ibidem.

¶Infirmitas corporis voluntaria non excusat a peccatis sequentibus, durante illius infirmitatis affectu. q. 77. ar. 7. 331. col. 2. n. 10. & 20

¶Indiuiduum vnum immaterialis ordinis, æquialet non tantum infinitis indiuiduis materialibus sub una specie, sed etiam sub uno genere, etiam analogo. q. 10. ar. 1. ad 3. 52. col. 1. n. 40

¶Intellectus indiget habitu naturali: quoniam cum indigeat speciebus intelligibilibus ad hoc quòd intelligat, non est per seipsum in actu, ita quòd possit absque superaddita qualitate exire in actum intelligendi. In uoluntate autem ipsa potentia uices naturalis habitus optime præbet: quia ex seipsa naturaliter inclinatur ad tendendum in finem naturalem, secus autem est respectu supernaturalis finis. quæst. 62. arti. 3. 246. col. 2. nu. 10. & sequentib.

An intellectus humanus ex uirtute suæ naturæ possit cognoscere omne uerum non supernaturale, quæstio. 109. ar. 1. 471. col. 2. nu. 60

Quomodo teneat processus literæ probantis, & intellectus mouet uoluntatem per modum principii formalis, præsentando ei suum obiectum. q. 9. ar. 1. 45. col. 2. n. 60

An Deus sit obiectum intellectus practici. quæstio. 3. ar. 5. 17. col. 1. nu. 10

Intellectus practici acum non quæri propter seipsum, sed propter actionem, quomodo intelligatur. Ibidem. n. 50

Intellectus practici perfectio, ueritas, seu uera directio in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, quæ est bonitas moralis. In factibilibus autem attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium, quod non est appetitum esse bonum moraliter, sed esse rectum, idest, tendere in rectum finem. q. 57. ar. 5. 225. co. 2. n. 10

Intellectus practici cognitio ac veritas in actu dirigendi consistit quæ directio infallibiliter est vera circa contingentia, si consona sit appetitui recto præcedenti. Et sic virtus intellectualis sē per vera respectu contingentium saluatur non inquantum cognitorum, sed inquantum attingibilium ab humano opere propter conformitatem ad appetitum rectum. 226. co. 2. n. 60

Intellectus practici verum secundum se quidem a rebus pendet quo ad cognoscere, ex parte autem nostri ab appetituecto, qui facit nobis apparere finem secundum ipsius appetitus dispositionem. Quo ad dirigere vero ipsa intellectualis virtus est regula, & nostro lumini rationis naturalis, & appetitu commensuratur. q. 64. ar. 3. 226. co. 1. n. 70

¶Intendere potest voluntas multa simul, non autem intellectus multa simul intelligere, quia intellectus non attingit plura nisi vt vnum, voluntas vero vt plura. q. 12. ar. 3. 58. co. 1. n. 30

Intentio primo attingit terminum, & deinde terminabilia in ipsum, electio vero primo attingit terminabilia, & deinde terminum. q. 12. ar. 4. 58. co. 2. n. 50

Quantum mala est intentio, tantum mala est voluntas formaliter, idest, vt stat sub intentione. q. 19. ar. 8. 91. co. 1. n. 40

Quantitas bonitatis in intentione non constituit quantitatem bonitatis in actu, quia bonitas intentionis non constituit bonitatem actus. q. 19. a. 8. ad 3. ibi. col. 1. n. 80

Quantitas ex obiecto & modo intentionis, redundat in actum voluntatis, & actum exteriorem vt stat sub intentione, seu formaliter, idest, vt tendunt in finem quem respicit intentio. q. 19. ar. 8. ibi. n. 80

¶Intentio in perfectionibus est penes accessum ad causam, quia perfectio effectus est ex causa, in defectibus autem est penes elōgationem a perfecto. quæstio. 22. articulo. 2. column. 1. nume. 1070

¶Interpretatione non est opus in manifestis. q. 89. artic. 6. 404. co. 2. n. 30

¶Iræ diffinitionis explanatio. quæstione 47. 182. column. 1. numero 10

Ira non est ad mortuos secundum se, nec ad insensibilia. ibidem. co. 2. n. 10

Ira non est nisi ad singulares personas. ibidem

Ira non causatur ex sola tristitia, quia requiritur etiam spes vltionis. q. 23. ar. 4. 111. co. 1. nu. 10

Ira terminat omnes passiones irascibilis, quia in ipsa finiuntur tā quàm in vltima passione, hoc dicere, quòd ira est vltima passio, seu vltimus motus huius potentiæ & notior, & propterea denominat potentiam. quæstione 46. articulo 1. 177. column. 2 nu. 20

Ira inquantum subest rationi nuntianti, est ab ea, inquantum vero subest rationi moderanti, sedatur ab ea. q. 46. a. 5. 179. co. 2. n. 50. & 60

Ira malum respicit indutum iusti vindicatiui rationem, odium autem malum nudum secundum se quæst. 46. artic. 6. 180. co. 1. nu. 70. & 80

Iræ proprium obiectum habet per se mensuram, & si in aliquo ea su forte non habet, hoc est per accidens; odii autem obiectum non habet per se mensurā, & si habet, hoc est per accidens. 181. nu. 10

Iræ species, scilicet fel, mania, & furor, non sunt veræ species ex parte obiecti, quamuis ex parte subiecti specifice distinguant. q. 46. ar. 8. ibi. co. 2. nu. 50

¶Irascibilis obiectum secundum Sco. est offendens, ex quo sequitur, quòd apud ipsum irascibilis numquam est respectu boni. q. 23. ar. 1. 107. co. 1. n. 40

Irascibilis adæquatū obiectum est difficile, seu arduum, sub quo comprehenditur offendens. ibi. co. 2. nu. 10

¶Immo irascibilis obiectum est bonum æstimatum, concupiscibilis vero sensatum: illam mouent intentiones elicitæ, istam species sensibilium. ibi. co. 2. n. 50

¶Irregularitas sequitur factum, & non requirit culpam. q. 76. a. 3. 322. co. 2. n. 70

¶Iuris dispositioni standum est. quæst. 72. artic. 9. 302. column. 2. nu. 10

¶Iustitia præfertur fortitudini. Iustitia enim rectificando animum in omnibus operationibus, quæ sunt ad alterum rectificat etiam respectu uitæ, & mortis, & sic iustitia est tanto nobilior, quanto vniuersalior, circa maiora scilicet & minora, rectificans in his, quæ sunt ad alterum. q. 66. ar. 4. 267. co. 2. nume 1060

¶Iustificatio. Remissionem peccatorum esse consummationem, siue peruentionem ad terminum huius motus, qui est iustificatio impii, quomodo intelligatur. q. 113. artic 6. 501. column. 2. nu. 80

Iustificationem impii, esse ipsam remissionem peccatorum, secūdum quod omnis motus speciem accipit a termino, quomodo intelligatur. 503. co. 1. n. 20

An

An author intendat, q̄ gratiæ infusio, & remissio culpæ fiant idē secundum subtantiam, & distinguantur secundū terminos, an vero intendāt q̄ sint, conueniant, & distinguantur sicut generatio & corruptio, cū generatio vnius est corruptio alterius. q. 113. ar. 6. ad 2. ibid. n. 60

In iustificatione impij ordo naturalis est, q̄ primo est infusio gratiæ, secundo motus liberi arbitrij in Deum, tertio motus liberi arbitrij in peccatum, quarto consecutio iustitiæ, & quinto exclusio culpæ. q. 113. ar. 8. f. 505. col. 1. n. 50

Omne iuuans statuit Iupiter esse pium. q. 94. ar. 2. f. 393. col. 2. n. 60

L

Lætitia, exultatio, & iucunditas proprie non dicuntur, nisi in naturis rationalibus. q. 31. ar. 1. f. 132. col. 1. nu. 70

¶Legibus tribus eget homo ad sui rectitudinem moralem, seclusa rectitudine requisita pro cęlesti patria. q. 91. arti. 1. 2. & 3. fol. 384. col. 1. nu. 40

¶Lex diuina non dicitur diuina a subiecto, tāq̄ sit aliquid in Deo, sed dicit diuina ab authoritate, a modo, & a fine, est namq; a Deo super naturaliter data ad ducendum in Deum supernaturalem finē. q. 93. ar. 3. fol. 390. col. 1. nu. 80

Ista propositio, Rationes inferiorum gubernātium sunt quæcunq; aliæ leges præter æternam, est vera. q. 93. ar. 3. ibid. n. 40

Omnia præcepta legis naturæ radicantur in vno primo, ratione cuius dicitur lex vna. q. 94. ar 1. fol. 393. col. 2. n. 10

Aliqua deriuari a lege naturæ per modū determinationis, quo ars formam communem ad specialem determinat, quomodo intelligatur. q. 95. ar. 1. fol. 397. col. 1. n. 50.

An lex humana ita obliget in foro conscietiæ, q̄ homo teneatur mori pro eius obseruatione. q. 96. ar. 4. f. 401. col. 2. n. 50

Quomodo stent hæc duo simul, q̄ princeps obligetur quo ad Deum, ita q̄ peccat non seruando legem, & q̄ lex nō habet vim coactiuam sup cum. q. 96. ar. 5. f. 403. col. 1. n. 10

Quomodo stent hæc duo simul, q̄ princeps potest legem tollere, mutare, & in ea dispensare, & q̄ ipse in foro conscientiæ subditur legi. fol. 403. col. 2. n. 60

Quadrupliciter occurrere potest casus agendi contra legis verba pro seruanda eius intentione. q. 96. ar. 6. f. 404. col. 2. n. 10

Leges humanæ fiunt secundum id, quod vt in pluribus agēdum est, & non dearticulantur omnia in omni euentu. Et hoc tribus de causis. Prima est ex defectu ingenij humani, secunda ex parte confusionis vitandæ, tertia ex variabilitate rerum, de quibus fit lex humana. q. 96. ar. 6. f. ibid. col. 2. nu. 70

An lex diuina & humana differant penes hoc, q̄ diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum, humana autem intēdit principaliter amicitiam hominum inter se. q. 99. ar. 2. & 3. f. 412. col. 2. n. 60

An præmiare, & consulere sint actus legis. q. 99. ar. 5. & 6. f. 415. col. 1. numero 10

Cur populi veteris legis oīa fuerint figuralia. q. 104. art. 2. ad 2. f. 451. col. 1. nu. 60

Libertatis radix formaliter est voluntas, causaliter vero ratio. q. 17. ar. 1. ad 2. f. 38. col. 1. & q. 74. ar. 5. fol. 312. col. 2. nu. 60

Liberalitas, & magnificentia, fortitudo, & veritas cum non respiciant operationes secundum se, vt respicit iustitia & partes eius, sed vt aliqualiter se habent ad passiones, sunt subiectiue in appetitu sensitiuo in voluntate autem & Deo non nisi metaphorice, & secundū quid. q. 60. ar. 5. fol. 239. col. 2. n. 40

¶Locus sacer, ver. Circunstantia.

¶Lumen gloriæ in patria ponere necessarium est ad eleuandum animā ad videndum Deum, & eo beate fruendum. q. 67. ar. 3. fol. 273. col. 2. nume. 10. & 20

Et est subiectiue in intellectu. q. 67. ar. 5. ad 2. f. 274. col. 2. nu. 10

M

Macula, an sit priuatio, vel relatio rationis, Ad Scotum. q. 86. fol. 361. col. 1. n. 10

¶Magis & minus per se non variant speciem. q. 60. ar. 5. fi. fol. 240. col. 2. n. 80

¶Malum absolute loquendo, significat priuationē boni secundum rōnē debiti quando, sicut, &c. q. 18. ar. 5. ad 2. fol. 80. n. 10

Malum in moralibus quandoq; significat priuationē boni secundum rationem debiti, quando, sicut &c. actui humano, vel habitui, q̄nque autem significat ens cōtrariū, actui, vel habitui humano bono. ibid.

Malum, species genus, & differentia in moralibus formaliter est ens positiuum, & bonum in se, quamuis sit malum homini secundum rationem. q. 18. ar. 5. f. 79. col. 2. nu. 70

Malum est æquiuocum ad malum vere, & proprie, & ad malum genus, differentias, & species moralium. q. 18. ar. 5. ad 2. fol. 80. col. 1. n. 10.

Malum æquiuoce dicitur de malo absolute, & de malo morali, quoniā malum absolute est formaliter nullius naturæ, sed priuatio & nihil, malū autē morale est multarū naturarū. q. 71. ar. 6. f. 291. col. 1. n. 70

Mali culpæ ratio non consistit in malitia contrarie, sed in malitia priuatiue. q. 18. ar. 9. f. 83. col. 1. n. 70

Malum morale tollere totum bonum morale sibi oppositum, potest permissiue & positiue intelligi. q. 18. ar. 8. ad 1. fol. 60. & q. 75. ar. 4. fol 44. col. 1.

Mali causa cum assignatur, aut assignatur causa deficiens, aut assignatur causa per accidens: quia causam efficientem per se habere non potest, neq; positiuam neq; negatiuam. q. 75. ar. 1. fol. 317. col. 2. nu. 20

Malum causa depulsiue, quia cum apprehensio ad bonum animalis ordinetur, malū apprehensum non causat in animali bonum ad se, sed a se: hoc enim est causare cōueniens animali in proportione ad tale obiectum. q. 23. ar. 4. fol. 109. col. 1. n. 60

Quia malum non est obiectum appetitus vt prosequendum, sed vt fugiendum, & eadem ratione qua bonum appetitur, malum refutatur, ideo vtrūq; verificatur, scilicet & quod vtrūq; est obiectum diuersi mode, & q̄d bonum communiter assignatur, & diuulgatur: quia bonū per se, malum vero per accidens, idest, per aliud, scilicet bonum, est obiectum. q. 25. ar. 2. f. 114. col. 2. n. 10

¶Meritorium præsupponit laudabile, & laudabile rectum, & rectum bonum. q. 21. ar. 1. f. 101. col. 2. n. 10

Omnis actus humanus dupliciter potest habere rationem meritorij, vel demeritorij: primo ex ipsa ratione actus, secundo ex statu personæ agentis. q. 21. ar. 2. f. 102. col. 2. n. 20

Non omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius vitæ æternæ secundo modo, sed existentis in statu gratiæ. primo vero modo omnis actus humanus est meritorius, vel demeritorius vitæ æternæ. ibid. n. 30

In communi loquendo, in merito concurrunt quatuor, scilicet persona merens seu merita, ipsum meritum, merces, & persona reddens mercedem. q. 114. ar. 1. f. 508. col. 2. n. 50

Quare bis author quærat, an aliquis sine gratia possit mereri vitā æternam. q. 114. ar. 2. fol. 509. col. 2. nu 80

Hominem non posse mereri ab alio homine quem prius offendit, nisi ei satisfaciens reconcilietur, quomodo intelligatur. q. 114. ar. 2. fol. 510 col. 1. nu. 60.

An actus elicit' a gratia, sit meritorius simpliciter vitæ æternæ. q. 113. ar. 3. fol. 511. col. 1. nu. 10

Quo pacto possit homo per gratiam mereri ex condigno vitam æternā cum inter Deum & creaturam quamcunq; multo minus quàm inter patrem & filium, possit esse iustum simpliciter. q. 114. ar. 3. c. 2. n. 20

An ratio, quare nullus potest mereri ex condigno sibi reparationem post lapsum, quia scilicet motio diuinæ gratiæ interrumpitur post lapsum, sic valida. q. 114. ar. 7. fol. 513. col. 1. n. 10

An ratio, quare perseuerantia dicitur non cadere sub merito, quia scilicet dependet solum ex motione diuina, sit valida. q. 114. ar. 9. f. 514. col. 2. nu. 70.

¶Motus ab extrinseco ex parte actiui est fortior in principio ex rōne contrarietatis, quia vnumquodq; & seipsum imprimere, & opposito contrarianti obsistere nititur, ex parte autem patientis, motus ab extrinseco debet esse minor in principio, quia magis contrariatur in principio. q. 35. ar. 6. ad 2. fol. 151. col. 1. n. 40

Quomodo intelligatur hæc propositio, Quod nullam habet notitiam finis, et si in eo est principiū actionis, vel motus, non tamē eius quod est agere, vel moueri propter finem est principiū in ipso, sed in alio. q. 6. ar. 1. f. 33. col. 1. n. 20

Quomodo intelligatur hæc, Quodcunq; sic agit, vel mouetur a principio intrinseco, quod habet aliquam noticiam finis, habet in se ipso principium sui actus, non solum vt agat, sed etiam vt agat propter finem. ibid. nu. 70

¶Mouere est reducere de potentia ad actum. q. 9. principio. f. 44. col. 2. nume. 50. Intellectus. Obiectum.

Differentia inter intellectum & voluntatem in mouendo stat in hoc, q̄ voluntas mouet effectiue intellectum, & alias animæ vires quo ad exercitium actus, intellectus autem mouet illā finaliter, & cum hoc effectiue ad specificationē actus, & illa efficientia q̄ necessario coniungitur fini. q. 22. ar. 3. f. 105. col. 2. nu. 60

Non solum aptitudo ad motū, & operationē inest subiecto per se, sed motus ipse, & operatio. q. 10. ar. 1. ad 2. fol. 27. col. 4.

N

NAturæ determinatio non est minus efficax quàm determinatio habitus, est tamen minus faciens, & explicans opus suū quàm determinatio habitus acquisiti: quia habitus acquisitus in ipsa acquisitione expulit insurgentia cōtraria, naturalis autem determinatio non, vnde assimilatur habitui infuso potius quàm acquisito. q. 56. ar. 6. f. 221. col. 2. n. 50

In naturalibus, quia sunt determinata ad vnum, sufficit inclinatio ad conueniens ad dissonandum ab inconuenienti, in animalibus autē, quia tendunt in contraria secundū seipsa, non sufficit animali amor conueniētis pro odio disconuenientis, sed vtrumque seorsum. q. 23. ar. 4. f. 109. col. 1. n. 30

Naturæ corruptæ appellatione quid intelligendum sit. q. 109. art. 2. 3. & 4. fol. 472. col. 2. n. 80

An naturæ ordo reparari non posit, nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente per gratiam. q. 109. ar. 7. f. 488. col. 1. n. 70

Quomodo vulnera humanæ naturæ consistant in destitutione virium animæ a proprio ordine naturali ad virtutem, cum peccatum nullū bonum naturæ tollat. q. 85. ar. 3. f. 357. col. 1. n. 10

¶Negligentia est nomen æquiuocum, vel quasi æquiuocum ad peccatum oppositū prudentiæ, & ad peccatū oppositū studiositati, & illa est in intellectu, & ista in voluntate. q. 76. ar. 2. f. 321. col. 1. nu. 80

¶Numerus. Quomodo posit esse verum, q̄ inter species numerorū est ordo per accidens, & processus in infinitū, quia accidit numero præexistenti, q̄ ei addatur vnitas. q. 1. ar. 4. ad 2. f. 5. col. 2. n. 50. & 60

O

OBedientia oritur ex propinquitate, sed propinquitas est duplex, scilicet similitudinis, & proportionis. Et secundum similitudinē quidem quanto actus est nobilior, tanto propior secundum naturā suam est rationi, & aptior vt sequatur eam: secundum proportionē vero

vero quanto bonum proprium, ad quod aliud infra latitudinem obsequentium ordinatur, est magis consonum rationi, tanto magis subditur eius Imperio, vér. Imperium.

¶Odium diuiditur in odiū inimicitiæ, & abhominationis, sicut amor in amorem amicitiæ, & concupiscentiæ. q.29.ar.1.f.125.co.1.n 60

Vniuersaliter odium est dissonātia a malo obiecto & causa, quia oportet malum obiectum esse odio habitum, sed quia diuersum in vtroque odio constituitur obiectum, quia vnius persona, alterius res, varietas apparet, & non est, qm vtrobiq; id quod habet rationem mali obiecti, & causæ odij abnegatur ab affectu, & dissonat. ibi.co.2.n.10

Odij obiectum. & causa non est malum simpliciter, sed malum huic. q.29.ar.1 ibid.col.1.n.30

Aliud est odio haberi, & aliud non amari. q.29.ar.4.f.126.co.2.n.70

¶Obiectum vt obiectum non dicit causam effectiuam, & propterea potest distinguere aliter quàm effectiue, scilicet formaliter. q.54.ar.2. f.208.col.2.nu.60

Obiectum ad hoc q̄ specificet actum voluntatis, exigitur q̄ sit formaliter per se & directe intentum: non exigitur autem q̄ sic primo intentum. q.72.ar.9.fol 302.col.1.n 60

Quæ sit differentia inter obiectum potentiæ, & secundum se obiectū potentiæ. q.8.ar.2.fol 42.col.2.n 30

Obiectum potentiæ passiuæ comparatur ad ipsam vt causa motus, vel actus ipsius. Et sic cum vis appetitiua sit passiua, vniuersaliter obiectum proprium cuiusque actus appetitus est causa actiua illius. q.27. ar.1.fol.118.col.2.nu.50

Per hanc propositionem, Obiectum mouet determinando actū ad modum principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio specificatur, intēdit litera, q̄ obiectum mouet in genere causæ formalis. Non dixit autē absolute, q̄ mouet vt principium formale, vt insinuaret q̄ non est principiū formale intrinsecum, sed extrinsecum, non tamen separatum vt idæa, sed coniunctum. q 9.ar.1 f.45.col.1.n.80

¶Operationis actiuæ nobilitas pensatur ex forma, quæ est actionis principium. q.51.ar.2.f.198.col.2.n.30

Operationes distinctæ contra passiones, sunt operationes ad alterum. q.60.ar.2.f.227.col.2.nu.40

Vnumquodq; esse propter suam operationem, quomodo intelligatur. q.3.ar.2.f.15.col.1.nu.10

¶Optimum simpliciter, nullo adiecto fit melius. q.34.artic.3.fol.146. col.2.nu.40

¶Ordinare & conferre, rōnis propria opera sunt, conueniunt autē voluntati, vt intellectum participat. q.17.ar.3.f 72.col.1.n.20

Ordinare aliquid in bonū cōe, est totius multitudinis vel alicuius vicē gerentis totius multitudinis. q.90.ar.3.f.382.col.1.n.80

Ordinari in summum bonum contingit tripliciter, primo in communi, secundo in speciali, confuse tamen, tertio in speciali, & distincte. q.20.ar.9.fol.92.col.1.nu 20

P.

PAssio. Ratio obiecti passionis appetitus sensitiui integratur ex bonitate vel malitia, præsentia vel absentia, vel in differentia & apprehensione. q.30.ar.2.fol 129.col.1.n.20

Passionum quædam sunt quarum obiecta consistunt explicite in applicatione huius ad hoc, quædam autem non. q.46.artic.2.fol.178. col.1.nu.50.& 60

Passionum genera sunt quatuor, scilicet motus in bonum, motus a malo, quies in bono, & inquietudo in malo. Vltima in primo genere est spes, in secundo timor, in tertio delectatio, in quarto tristitia, & omnes sunt per se tam in se, q̄ suis causis. q.25.art.4.fol.116.col.1. nume.20.& 30

Passiones primariæ exigunt duas conditiones, scilicet q̄ sint per se, ideſt, nihil per accidens habentes ad mistum, tam in se q̄ in suis causis, & quòd sint vltimæ in singulis generibus. ibid.nu.10

Non omnis, sed aliqua naturæ obiecti diuersitas, illa scilicet quæ redūdat in diuersam rationem delectabilis, diuersificat speciem passionis. q.31.ar.7.fol.137.col.1.n.10

Passiones se habent ad bonum & malum morale sicut exteriores actus. q.24.ar.2.fol.113.col.1.n.20

Ad delectationem & tristitiam terminantur omnes aliæ passiones, & abeis quodammodo regulantur. q.34.f.144.col.2.n.40 & 50

Amor, desiderium, delectatio, & tristitia, & siquid est eiusmodi, si sumatur pro naturalibus dissonantijs, vel consonantijs potentiarum, vel actuum, & huiusmodi, æquiuoce dicuntur de eisdem vt sunt animales passiones. q.23.ar.4.f.110.col.2.n.40

Licet omnis passio exeat limites naturalis motus, non tamen omnis passio nocet, aut habet aliquid præter naturam, quia hoc consonat naturæ vt quandoq; motus cordis varietur. Item, licet omnis passio sit cum præter naturalitate motus cordis, & noceat naturæ, non tamen omnis passio est mala moraliter quando est voluntaria, quia recta ratio dictat q̄ propter aliquod bonum corpori etiam nocumentum inferatur. q.24.ar.2.fol.111.col.2.n.40

Quòd in omni passione fit transmutatio aliqua præternaturalis in corde est neminē in passione eadē actuāliter diutius pdurare sine corporali lesione, aut curatione. q.22.ar.1.f.104.col.2.n.20

Passio omnis animæ absolute loquendo, est cum præternaturali transmutatione, quia cordis motus aut intenditur, aut remittitur a suo naturali motu, quia th̄ inter præternaturales passiones datur latitudo, & minus male respectu magis male habet rationē melioris, ideo passiones illæ quæ ad peius declinant magis propriæ passiones dicuntur. q.22.ar.1.f.104.col.1.nu.10

An omnis passio sit cum transmutatione in deterius, & nulla sit in melius. q.22.ar.1.ibid.

Mutationes quæ sunt materia passionum consistentium in fuga, seu retractione, declinant in peius, quàm quæ sunt materia passiuum consistentiū in extensione, seu prosecutione: quia vita humana consistit in vitali extensione cordis ad totum corpus. Ibid.col.1.nu.40.

Motus animi, qui passione vocantur, habent rationem passionis ex adiuncta transmutatione corporali, habent autem rationem appetitiui motus, & talis, puta iræ, uel timoris, secundum se. q.22.ar.1.ad 2. & 3.ibid.col.2.nu.40

Passionis communiter dictæ magis habet rationem pars appetitiua q̄ apprehensiua, seclusa enim corpore pati consistit in recipere ab agente, & trahi in illud Pars autem apprehensiua trahitur ab agente ad hoc ut sit ipsum secūdum esse intentionale, pars vero appetitiua trahitur ab agente, ut iungatur ibi secundum esse essentiale, ergo. Et est sermo de passione vere & communiter siue ab agente, siue a fine. q. 22.ar.2.10 5.col.1.n.20.& 30.

Passione in appetitu sunt veræ operationes, causatæ tamen ab appetibili, & habentes pro obiecto appetibile. Sed in appetitu sensitiuo sunt per se mistæ cum passione corporali, in appetitu vero intellectiuo non: & per exclusionem huius compositionis dicuntur in eo simplices actus, similes tamen passionibus sensitiui appetitus. q.22.ar.3.fol.55.col.4.

Litera, ut distinctionem passionum in anima doceret, vrens similitudine agentis naturalis inquantum attrahit, & inquantum triplex effectus in patiente fit, non est digressa. q.23.ar. 5.fol.106.col.2.nu.40

Peccatum est actus humanus malus, & est quid incomplexe significabile: significatur namque infinitis nominibus incomplexis, ut fornicationis, blasphemiæ, & aliis huiusmodi nominibus, Ad Gregorium Arim. quæstione 71.ar.6.291.col.1.nu.40.

Peccatum est actus malus dupliciter, s. contrarie, & priuatiue. q.71.ar. 6.292.col.1.nu.50.& seq.

Peccatum non est actus, nec deordinatio, sed actus contrarius virtuti. q.76.ar.1.320 col.1.nu.50.

Peccatum est vnum per se, & est ens contrarium virtuti, & inordinatio priuatiua, & necessario concomittans ipsum ut informans illud, & propterea Doctores peccati nomine sæpe vtuntur ad significandum illam adiacentem priuationem, sicut vtuntur etiam nomine beatitudinis ad significandum summam delectationem. q.71.ar.1.294.col.1.num.50

Peccatorum contrarium, & specifica distinctio est ex contrariis obiectis in esse morali, & non ex priuationibus inordinationis & auersionis, Ad Scotum, ibid.nu.60.

Peccati mor talis actus stat cum virtute acquisita, q.63.ar.2.260.col.2.nu.10.

Peccato inquantum voluntarium, intimius est inordinatio contrarie, quàm priuatiue, & conuersio quàm auersio: inquantum vero malum simpliciter intimius est inordinatio priuatiue, & auersio, quàm conuersio. 292.col.1.nu.30.

Peccato, simpliciter & absolute loquendo, magis essentialis, & intimior est inordinatio contrarie, seu conuersio, quàm inordinatio priuatiue, seu auersio, quia peccatum est magis uoluntarium quàm malum: secundo quia conuersio dat peccato veram speciem, auersio autem dat priuationem speciei: magis autem conuenit peccato differentia vere specifica, quàm priuatio speciei. Ibid.

Peccatum in moralibus ex hoc ipso q̄ est peccatū, est offensiuum Dei, & auersiuum a Deo, quia istæ duæ rationes in peccato distinguūtur non vt disparatæ, sed ut subordinatæ, ita q̄ peccatum contra rationem, subordinatur ad esse contra Deum, & illud in fert hoc quasi vt inferius suum superius, item, cum bonum rationis sit Deo fini naturali connexum, oportet vt peccatum quod est malum rationis ex eo ipso q̄ contrariatur bono rationis, abducat a Deo fine naturali, & consequenter supernaturali. q.71.art.6.ad vltimum. 292.co.2.n.10

Peccatum ex hoc ipso q̄ est cōtrarium rationi formaliter, habet q̄ est contrarium Deo obiectiuæ, non effice citer, sed obiectiue. i. non q̄ Deo ipsi aliquid ex tali contrarietate adimatur, sed quantum est ex effectu peccantis ibid.

Literæ processus a peccato in ordine ad peccantem ad peccatum secundum se: est bonus, quæstione. 72.art.1.293.col.2.nu.50.

Peccatum in ordine ad peccantem, & ad intentionem peccantis, & ut voluntarium, & secundum se, idem sunt: quia secundum se sumptum claudit in sua rōne esse a peccāte sic, q̄ ex hoc sortitur peccati rōnē, & peccatū est a peccante ex hoc, q̄ eius voluntate est voluntarium, quod per intentionem quæ est respectu finis, qui est proprium obiectum voluntatis, ex primitur. f.294.col.2.nu.4

Si peccata distinguerentur secundum oppositas virtutes, in idem rediret, s. q̄ distinguerentur secundum obiecta, quia virtutes distinguuntur per obiecta: sed non idem rediret quo ad hoc, q̄ haberentur distinctiua propria vsq; ad species specialissimas vitiorum, & peccatorum. q.72.art.1.secundum fol.ibid.col.2.n.60.

Id quod occurrit per accidens, quamuis necessario, non dat speciem peccato, sic enim concurrit inordinatio, auersio, reatus, & huiusmodi ibid.n.80.

Peccata non distinguntur specie secundum reatus pœnarum. q.72. art. 5.fol.297.col.1.n.10.

Peccatum veniale & mortale non distinguuntur ex parte conuersionis, vnde peccata habent speciem, sed ex parte auersionis, vnde peccata non habent speciem, & iuxta duos modos deordinationis auersiuæ

auersiuæ cōstituunt: hæc duo peccata. Cum enim peccando auersio fit a fine, est peccatū mortale: cum autem peccando auersio nō simpliciter, sed quædam fit citra tamen postergationem finis, tunc fit peccatū veniale, circa quodcumque obiectum hæc accidant. q.72.ar.5.Ibid.nu.50.

Peccatum veniale & mortale nō distinguuntur penes hoc, q̄ mortale est contra præceptum, veniale contra consilium, vtrumq; siquidem sub præcepto cadit, ad Scot. Ibid.col.2.nu.20.

Peccati commissio, & omissio virtutis oppositæ, non distinguuntur specie morali. q.72.art.6.298.col.1.n.50

Peccata non distinguuntur specie secundum diuersitatem præceptorum: esse enim contra legem, seu legis præceptum spectat ad auersionem peccati: peccatum autem non habet speciem ex parte auersionis. ergo. Ibid.nu.60.

Peccati diuisio in peccatum cordis, oris, & operis potest intelligi dupliciter. primo per modum diuisionis in partes subiectiuas secundo per modum quasi totius integralis in suas partes consequenter se habentes, & hoc modo tractatur. q.72.ar.7. fol.299. col.1.nu.20

Peccata quæ perfectionem non habent, nisi in opere, se habēt ad peccata cordis, oris, & operis, quasi vt totum integrale ad suas partes: quædam vero perficiuntur solo corde, vel ore, & sic peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis vt in veras & perfectas peccati species. ibid.nu.30.& 40

Distinctio secundum gradus in peccato cordis oris, & operis, non est distinctio specifica secundum species imperfectas, siue peccatum cordis & oris ordinentur ad peccatum operis, vt imperfectum ad perfectum per modum simplicis prosecutionis, siue per modum cuiusdam intermedij termini, quia vnicum tantum est motiuum obiectiue. q.72.ar.7.ibid.nu.70

Peccata reponenda sunt in solis speciebus suorum per se obiectorum, formaliter & directe volitorum. q.72. fol.302.col.2.n 20

Peccati grauitas est duplex, quædam substantialis, & ista arceditur penes per se primo obiectum, & quædam accidētalis, & hæc est multiplex: nam quædam consequitur directe ad peccatū, quædam indirecte, quædam superuenit, quæda comittitur, & multis breuiter modis accidens grātuitas variatur, sicut cætera cōsequentia. q.73.ar.8.f.207.col.1.nu.60

Stat q̄ peccatum inferat maius nocumentum non substātialiter, & sit minus graue substantialiter. ibid.col.2.nu.10

Omne peccatum est subiectiue in voluntates, quoniam in omni peccato cōcurrit actio voluntatis positiue, vel priuatiue. q.74. art.1.f.310.col.1.nu.20

Idem peccatum potest secundum diuersa esse in pluribus subiecti ue, sicut potest diuersimode esse a plurib. paria namq; in actionibus immanentibus sunt esse in, & esse ab operante. ibid.

In motibus præcedentibus actus voluntatis est peccatum commissionis: quia quando committitur aliquis actus inordinatus volūtarie, siue voluntarius sit positiue, siue negatiue est peccatum commissionis, vt patet in delectationibus malis non imperatis, sed nec exclusis. q.74.ar.3.ibid.col.2.nu.60.& 70

Peccare quia consistit in agere, & propterea ad hoc, q̄ aliqua potentia peccet mortaliter, non sufficit q̄ sit mota a volūtate, sed oportet vt secundum se libere agat. oportet quòd secundū modum propriæ libertatis potentiæ, attribuamus ei peccare. q.74. ar.4.fol.312.col.1.nu.70

Peccati causæ ex parte peccantis sunt quatuor. s. ratio, voluntas, sensus, & eius appetitus, ex parte vero obiecti, vna, iuxta vnitatem completi obiecti, plura tamen complectentis respondentia prædictis potentijs. q.75.ar.2.f.318.col 2.nu.10

Peccati obiectum est bonum apparens dissonum rationi. ibi.n.20

Peccati causæ extraneæ ex parte obiecti sunt duæ, scilicet persuasor, & sensibilia: ex parte autem subiecti nulla est, quia solus Deus hinc est extra. q.75.ar.3.f.319.col.1.nu.30

Peccata facta ex ignorantia priuante totaliter vsum rationis, non sunt extra genus moris, nec secundum se peccata, sed sunt circunstantiæ peccatorum pertinentes ad circunstantiam, quid, significantem effectum: & propterea obseruandæ sunt in istis regulæ datæ de euentibus, & nocumētis peccatorum datis. q.20. ar.5.& q.63.ar.8.f.167.col.4.

Peccatorum grauitas attenditur secundum obiecta causaliter, secundum autem auersionem formaliter: quia grauitas conditio est malitiæ, q̄ in auersione consistit. q.77.ar.6.f.331.co.1.n.10

¶Augmentata conuersione ad obiectum non oportet augeri auersionem: quia conuersio ex intentione mensuratur, quæ per accidens respicit obiectum vt causat auersionem. ibid.nu.30

Peccata sequentia amentiam, ebrietatem, & similia, quando fuerunt voluntaria, imputantur non vt peccata illarū specierum, sed vt circunstantiæ primorum peccatorum. q.77.art.7.f.331. col.2.nu.10

Licet enim peccatum humanum reducatur in hæc tria principia, ignorantiam, passionem, & malitiam: in omni tamen peccato inuenitur mala voluntas, & ignorantia. quæst.77 arti.1.f.332. col.2.nu.40

Peccata ex certa malitia. & ex passione nō specie, sed gradu perfectionis & imperfectionis differunt. quæst.78.art.1. fol.333. col.1.nu.10

Quomodo stent hæc simul, peccare ex malitia nihil aliud est, quàm voluntatem ex seipsa moueri ad malum, & peccare ex malitia qui ex ægritudinali habitudine ad malum mouetur. q.87.ar.3.f.334.col.1.nu.10

Quomodo possint hæc stare simul, Actus peccati est a Deo, & defectus concomitans nullo modo est a Deo, sed a causa creata sola. q.79.ar.1.f.336.col.1.nu.10

Deus est causa actus, qui est peccatum tam secundum esse naturæ, quàm moris: non tamen est causa peccati, quia non est causa, quòd actus sit cum defectu, ideſt, non est causa concomitantiæ, seu coniunctionis defectus cum actu: coniunctio namq; ista nō vndecunque prouenit, sed ex deficiente libero arbitrio nec conuenit actui quomodolibet sumpto, sed vt a deficiente pendet. q.79.ar.2.f.337.col.2.nu.70

Quo pacto stet declaratio authoris de modo quo originale peccatum traducitur. q.81.ar.1.f.342.col.1.nu.10

Peccatum originale dicitur remanere actu, & transire reatu, quia vere actu remanet priuatio iustitiæ originalis, non tamen sub ratione culpæ: non enim imputatur amplius ad culpam, nec reseruatur punienda. q 81 ar.3.f.345.col.1.nu.50

Necessarium est secundum fidem catholicam credere, quòd omnis vtriusque sexus ab Adam secundum rationē seminalē prouenientes, ex ipsa sua generatione sit obnoxius peccato originali. An autem aliquis actualiter non habuerit, ex speciali gratia originale peccatū ad fidem tanquam necessario credendum, non spectat, quamuis tamquam probabile spectare possit propter auchoritates sanctorum. quæstio. 81. articu. 3 folio. 344. col.2.nu.10.& 20

Peccatum originale, cum dicitur in litera esse inordinata dispositio &c. sumitur inordinatio contrarie, & fundatur super pronitate ad ea quæ sunt contra harmoniam conformem naturæ nostræ rationali. q.82.ar.1.f.346.col.2.nu.10.& 20.& 80

Peccatum originale est habitus in ordine ad naturam, sicut ægritudo, non aūt in ordine ad opus, nisi indirecte per remotionem prohibentis f.347.col.1.nu.30

Peccatum originale est languor naturæ etiam absolute, quoniam consistit in contraria dispositione non solum iustitiæ originali, sed naturali sanitati ipsius hominis inquantum rationalis. ibid.col.2.nu.10

Peccatum originale est habitus corruptus, ideſt, in corruptione consistens, sicut enim ægritudo est habitus consistens in corruptione humorum, ita peccatum originale est habitus consistēs in corruptione partium animæ. q.82.ar.2.ibid.col.2.nu.40

Quia priuatio originalis iustitiæ est prima intrinseca radix originali, peccati, causa eius ponitur non qualitercumque, sed formalis. q.82.ar.2.f.348.col.1.nu.20. Dispositio.

Quomodo se habeat inordinatio voluntatis ad peccatum originale materialiter, & ad priuationem originalis iustitiæ. q.82. art.3.ibid.nu.30.& 40

An formale in peccato originali sit priuatio iustitiæ originalis totius, an in hoc, puta, in voluntate. ibid.nu.70

Cur author qui posuit peccatum originale esse habitum, & concupiscentiā, & componi ex materiali & formali, in corpore. art.4. q.82 sola duo distinguit in peccato originali, quo ū vtrumque spectat ad formale, nullam de alijs faciens mentionem. f.349. col.2.nu 60

Peccatum originale fuit in Adam peiori modo inductū, & prius: quia per actum proprium, & in actu proprio. q.83.ar.1.fo.350. col.1.nu.30

Peccatum originale est per prius in essentia animæ, quàm in potentijs, Ad Scotum. q.83.ar.2.f.351.col.1.nu.40

Peccatum, an sit pœna præcedentis peccati, ad Scotū, q.87.ar.2. fol.363 col.1.nu.40

An ratio quare peccato non debeatur pœna infinita intensiue, quia est conuersio ad commutabile bonum, sit bona. q.87.ar.4. fol.365.col.1.nu.70

Peccatum veniale & mortale, an distinguantur ex eo q̄ mortale inordinationem circa finem, veniale autem, circa ea quæ sunt ad finem importat. q.88.ar.1.f.369.col 2.nu.40

Peccati diuisio in veniale & mortale, an sit diuisio analogi in ea de quibus secundum prius & posterius prædicatur. q.88. art.1. ad 1.f.370.col.1.nu.50

Peccatum veniale & mortale, quomodo. q.88.art.3.ad 2 dicatur conuenire in genere, cum in articulo præcedenti dictum sit, q̄ distinguuntur genere f.371.col.2.nu.80

Quomodo veniale per se disponit ad mortale, cum non nisi per quandam consequentiam, vel remouendo prohibens cōcurrat. q.88.ar 3.ad 3.f.372.col.2.nu 80

Quomodo dictum sit quòd de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis, dum constituitur in eo finis: cum ar.5.q.88. dicatur quòd circunstantia non facit de veniali mortale, nisi mutando speciem. f.374.col.1.nu.10.& 20

¶Pœna. An pœna peccato veniali respondens, in inferno finietur q.87.ar.5.f.366 col.1.nu 60

An ratio adducta, quare pœnæ spirituales, non sunt medicinales tantum, scilicet quia bonum animæ nō ordinatur in aliud maius bonum, sit efficax. q.87.ar.8.f.368.col.2.nu.50

Perseuerantia, Meritum, vlti.

Phantasmata, & ea quæ sunt in parte sensitiua, non sunt causa, sed materia

materia cauſæ ad ea quæ ſunt intellectus,quæſt.53.ar.1.fo.205. col.1.nu.60.

¶ Peſsimum optimo contrarium eſſe, intelligitur in rebus habentibus contrarium:in carentibus autē contrarietate non habet locum.q.72.ar 9.f.302.col.2 nu.60

Potentiarum diuerſitatem conſtituit aliqua,ſed non omnis obiectorum diuerſitas.q.54.ar.1.f.207.col.2.nu.50

¶ Prauus ad meliores exercitationes deductus proficiet. qō.109. ar.7.f.480.col.1.nu.70

¶ Præcipere & eligere actus intellectus & voluntatis non ſolum ſimul ſunt, ſed vnus & idem numero actus eſt actus vtriuſque diuerſimode tamen. Præcipere enim eſt actus intellectus formaliter,appetitus vero virtualiter,& ſimiliter electio eſt actus appetitus formaliter,intellectus vero virtualiter. q.53,artic.4. & 5.f.231.col.2.nu.30

Sub præcepto cadit aliquid dupliciter, primo ſic quòd eius oppoſitum ſit contra præceptum,& hoc eſt mortale,ſecundo ſic quòd eius oppoſitum ſit præter præceptum,& hoc eſt veniale, qō.72. ar.5.f.297.col.2.nu.60

Non eſt idem finis præcepti,& id de quo præceptum datur, quia illud finis,hoc ad finem,qui finis præcepti non cadit ſub præceptо,vt id quod præcipitur,ſed vt intentum a legislatore.q.100 ar.9.fo.425.col.1.nu.40

Quia ſub præcepto charitatis cadit dilectio Dei ex toto corde, quod comprehēdit directionem omnium ad Deum, ac per hoc modificationem omnium præceptorum a charitate, cōſequens eſt quòd pro quocunque tempore obligat præceptum charitatis,pro eodem modus charitatis in alijs obſeruandis obliget, non ex vi aliorum preceptorum, ſed ex vi præcepti charitatis: ad quam non ſolum ſpectat proprius actus ſecundum ſe, ſed vt modus cæterorum,q.100.ar.10.f.425.col.2.nu.10

Ad rationem præceptorum decalogi, quia ſunt prima elementa legis communia,omnibus de populo exigitur communitas, id eſt,quòd ſint de illis quæ cōmunius ſingulis conueniunt.q.100 ar.11.f.426.col.1.nu.50

Præcepta ſecundæ tabulæ,an ſint de iure naturæ, Ad Scotū.q.100 .ar.1.f.422.col.1.nu.30

¶ Præſumptio nō eſt vitium,quia nimis ſperet in Deum, ſed quia ſperat bonum excedens propriam conditionem.qō.64.artic.4. fol.255.col.2.nu.70

¶ Primo alicui conuenit,quod ſibi non propter aliud,& alijs quibuſque propter ipſum conuenit.q.109.ar.6.fol.479.colum.1. numero 40

¶ Princeps,Eadem eſt virtus boni viri,& boni principis. qō.42. ar.1.fol.100.col.2.

Principium. Sicut in ſpeculatiuis præter prima principia communiſſima inueniuntur propria principia per ſe nota, ita in practicis præter cōmuniſſima præcepta, prima ſunt propria præcepta,etiam prima in illo ordine,ita quòd ſecundum vnumquēq; inclinationis naturalis gradum ſunt aliqua præcepta prima, vt principia propria per ſe nota, & reliqua præcepta ſecunda, vt concluſiones ex eis dependentes. quæſt.94.artic.1.fol.392. col.2.nu.50

Priuationis & defectus ratio conſiſtit in receſſu a perfecto. q.22. ar.2.fol.105.col.1.nu.60

Quædam priuatiue oppoſita habent medium: quia priuatio conſiſtit in priuari,ic per hoc non tollit totum oppoſitum. q.18. ar.8.ad 1 fol.44 col.1.

Proprium. Alia eſt diſtinctio proprij a proprio,& proprij a communi: commune enim non diſtinguitur contra proprium per aliquid poſitiuū in ſe,quod non ſit in proprio: duo autem diparata diſtinguuntur ab inuicem ſuis poſitiuis diſtinctiuis,quorum alterum vnum,alterum reliquum conſtituit.q.25.artic.1. fol.113.col.1.nu.80

Proſecutio per ſe ſibi vendicat bonum,& econuerſo, & ſimiliter fuga per ſe ſibi vendicat malum,& econuerſo q.42.ar.1.f.168 col.2.nu.70

Prudentia eſt in intellectu vt ſe extendit ad ſingularia. Vbi intellectus dicit ſeipſum,& connotat cogitatiuam,quæ eſt ratio particularis.Vel prudentia eſt in intellectu principaliter, & in cogitatiua & memoratiua ſecundario.q.57.art.4. fol.224.col.2. nu.50.& 60

Prudentia eſt recta ratio agibilium, appetitu recto particularis finis facta & firmata.q.58.ar.5.f.229.col.2.nu.70

Prudentia eſſentialiter pendet ab appetitu recto, quia proprius actus prudētiæ eſt recte præcipere circa agibilia, cōuenit enim vt diſtinguitur a ſuis partibus, & eſt conſummatio cæterorum actuum. Sicut autem præcipere non eſt intellectuale quin dependeat ab appetitu, præcipit enim quilibet volens, ita recte præcipere ſibiipſi in moralibus non eſt niſi a recto appetitu. fol.230.col.1.nu.10

Prudentia,quia eſt in ratione vt ſubſtat appetitui,ideo appetitus affectio corrumpit æſtimationem prudentiæ redundando in rationem vt eius ſubiectum,& non corrumpit æſtimationem artis & geometriæ.q.58.ar.5.f.233.col.2.nu.70

Prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus eſt vna ſecundum ſpeciem ſpecialiſsimam: recta ſiquidem ratio agibilium iudicat inter agibilia diuerſarum virtutum moralium:ergo eſt vna reſpectu omnium virtutum moralium.q.60. ar.1.f.236.col.2.nu.10

Vnitas ſpecifica rationis formalia veri obiecti prudentiæ,ex parte obiecti,attenditur penes vnitatem rationis formalis, quod eſt contingens agibile:ex parte vero ſubiecti vnitas iſta attenditur pœnes vnitatem modi iudicandi,ſcilicet penes diſpoſitionem appetitus.ibid.col.2.nu.80

Prudentia infuſa nec inquantum virtus, nec inquantum prudentia poteſt eſſe ſine charitate: quia inquantum prudentia dependet magis ab vltimo,quàm a finibus proximis, & propterea ſicut non poteſt eſſe ſine moralibus infuſis,a fortiori non poteſt eſſe ſine charitate,q.65.ar.4.f.262.col.2.nu.40

Prudentiam dirigere virtutes morales etiam in præſtituendo finem,quomodo intelligatur.q.66.ar.3.f.266.col.2.nu.10

Pulchrum eſt quædam boni ſpecies.qō.27.artic.1.fol.118.col.2. nu.80.& col.ſeq.

Q

Qvalis vnuſquiſque eſt ſecundum appetitum,talis ei videtur finis quo ad proſecutionē,quæ conſiſtit in præcepto,q.50. ar.5.& q.59.ar.5.& q.77.ar.1.fol.326.col.2.nu.40

¶ Quantitati conuenit eſſe maiorem & minorem in eadem ſpecie, non ex hoc quòd eſt participabilis a ſubiecto, ſed ex hoc ipſo quòd participat naturam materiæ.quæſt.52.articu.2.fol.204. col.2.nu.50

Quæſtio,an eſt.Rem aliquam eſſe dupliciter quæritur, primo vt ſciatur ipſum eſſe,& ſic oportet primo poſt quid nominis,quærere an ſit,ſecūdo vt ſciatur quare eſt, & hæc quæſtio eſt poſterior quæſtione quid eſt.quoniam prius oportet ſcire quidditatem in ſe,quàm vt cauſam eſſe rei. q.49.artic.4. fol.191.col.1. numero 70

Qualibet proferente contraria,ſolicitum eſſe ſtultum eſt, qō.23. in princ.fol.107.col.1.nu.10.& 20

Quoties,Circunſtantia.7.

R

Ratio in moralibus eſt ſicut imperans & mouens,vis autē appetitiua ſicut imperata & mota.q.60.ar.1.f.236.col.1.n.10 Mouere regulatiue appetitum proprium eſt rationi reſpectu moralium:in ratione enim oportet eſſe legem regulatiuam appetitus, & habet mouere, & imperare eo modo quo lex mouet & imperat: immoralibus autem oportet legem principari,& ei appetitum omnem obedire.f.236.col.1.nu.50

Ratio erronea non habet in ſe vnde liget),ſed quatenus acceptatur.Vnde ex quacunque cauſa non acceptetur, vel in ſe,vel in applicatione,non ligat.q.19.ar.5.& 6.f.88.col.2.nu.60

Ratio recta eſt duplex,quædam reſpectu proprij finis ipſius virtutis moralis, ſicut medium in cibo & potu eſt finis abſtinētiæ proprius,quædā vero reſpectu finis extrinſeci,prout vita æterna eſt finis,ad quem fides formata ordinat abſtinentiam.

Ratio eſt nobilior appetitu,quia ex ſe apprehendit in vniuerſali: ideſt,quia ex ſe reſpicit res ſecūdum eſſe eleuatum,in quo vniuntur omnia particularia quæ in re diuiſa ſunt: appetitus vero tendit in res quæ habent eſſe particulare,vniuerſale autē altioris eſt ordinis &c.q.66.ar.3.f.265.col.1.nu.50

Rationis ſuperioris duæ ſunt operationes,ſcilicet intuitus,& cōſulatio, & ad hanc ſecundam ſpectat deliberatio & conſenſus, & ſecundum hāc dirigit inferiora,& reflectitur ſuper ſeipſam. q.74.ar.9.& 10.f.316.col.2.nu.20.

Relationes ſunt in genere formarum actiuarum vt apprehenſæ, quāmuis non ſint in genere formarum actiuarum vt exiſtentes,q.32.ar.1.f.138.col.2.nu.10.& 20

Relationem non habere cauſam actiuam propriam intelligitur de cauſalitate propria, ſic quòd terminetur ad ipſam ſolam. q.55.ar.1.f.214.col.2.nu.60.& 70

Regimen vnius eſt optimum reſpectu aliorum regiminum ſimplicium,non autem commiſtorum &c. quæſtio.95.artic.4.f.399. col.1.nu.10

S

Sacerdotium ante legem non diuina, ſed humana determinatione dignitas erat primogeniti.quæſtio.103.artic.1.fo.447. col.1.nu.70

¶ Sapientia continet intellectum & ſcientiam non vt partes integrales, ſed quaſi partes potentiales: habet enim ſe ſapientia ad intellectum & ſcientiam ſic, q ipſa continet quicquid illæ, & eminentiori modo.q.57.ar.2.f 223.col.1.nu.40

Sapientia rationes terminorum maxime vniuerſalium conſiderat,quia eſſe eſt pro prius effectus primæ cauſæ. Iudicat autem de principijs, quia eorum cauſa conſiderat ratione terminorū: iudicium enim rei per illius cauſas fit. quæſt.66.art.5.fol.268. col.1.nu.70

¶ Scientiæ habitus in nobis non eſt ſpecies intelligibiles: illæ enim & ſingulæ.& omnes carent contrarijs,ſcientia autem nō, q.53.ar.1.f.205.col.2.in princ.

Scientiæ

Scientiæ habitus eſt ſimplex qualitas extendens ſe ad omnes concluſiones ſpectantes ad eādem rationem ſpecialiſſimā ſub hoc genere quod eſt ſcibile. q.54.ar.4.f 210.col.1.nu.70

Scientiæ vnitas ſpecifica attenditur penes vnitatem ſpecificā ſcibilis,non quantū eſt in hoc,vel illo genere ſubſtantiæ, vel qualitatis,ſed inquantum eſt in genere ſcibilis,ibid.col.1.in princ.

Scientiæ habitus non eſt eſſentialiter plures ſpecies intelligibiles ordinatæ,ſed ſimplex qualitas:quia habitus ſcientificus eſt eſſentialiter in prima ſpecie qualitatis, vt vna eius ſpecies ſpecialiſsima,nulla autem ſpecies qualitatis eſt cōpoſita ex pluribus qualitatibus diuerſarum ſpecierum, quales ſunt ſpecies intelligibiles.fol.210.col.2.nu.50

Scientia,& virtutes intelligibiles nullo modo nec formaliter ſcilicet,nec materialiter remanerent actu, ſi ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili non conſeruarentur.q.67.art.2. fol.270. col.1.in princ.

¶ Secundum quod ſumitur dupliciter, primo vt denotat rem denominatam tantum:ſecundo vt denotat cauſam, ſeu radicem, q.52.ar.1.f.200.col.2.nu.10

Senſualitas,quia ſecundum ſe habet tantum libertatis vt ſufficiat ad peccatum veniale,ideo peccatū veniale ei attribuitur, quia vero non habet tantū rationalitatis vt poſſit in peccatū mortale,quia non eſt eius reſpicere bonum rationis & finem, ideo ei non attribuitur peccatum mortale.f.312.col.1.nu.80

Senſualitatis omnes motus quos voluntas poteſt, & debet præuenire,ſi non præuenit quando,ſicut &c.ſunt peccata. q.74.ar.3. fol.311.col.1.in princ.

Senſualitatis ſingulos motus voluntas poteſt & debet præuenire. fol.311.col.1.in princ.

Sēſualitas,ideſt,pars appetitiua ſenſus tripliciter ſumitur, primo vt ſenſitiua eſt abſolute,& ſic nullum habet in ſe peccatum,ſecundo vt eſt volentis,& ſic eſt principiū,& conſequenter ſubiectum peccati venialis:tertio vt eſt mota a deliberatione, & ſic eſt principium,& ſubiectum virtutis & vitij, actus virtuoſi, & peccati mortalis.f.311.col.1.nu.60

Similitudo ex parte ſubiecti eſt propria cauſa amoris, quicquid ſit ex parte obiecti.fol.120.col.2.nu.70

Quinque modis poteſt intelligi quòd ſimilitudo eſt cauſa amoris. Primo,vt quoddā ſpeciale bonū,ſecundo,vt ratio determinans formaliter boni rationem ad hoc q ſit amoris cauſa: tertio,vt determinās formaliter bonū ad hoc q ſit amoris cauſa in hoc, quarto, vt conditio boni ad hoc q ſit cauſa amoris, quinto vt diſpoſitio ex parte ſubiecti, ita q bonum inquātum bonum,ſit propria cauſa amoris ex parte obiecti, & ſimilitudo ad bonum ſit propria cauſa amoris vt propria diſpoſitio ex parte ſubiecti. q.27.ar.3.fol.120.col.1.in princ.

Apprehendi vt ſimiles in actu exercito,quid ſit.ibi.col.2.

Syndereſis eſt virtus,quia eſt intellectus principiorum, & eſt primo omnium in mente noſtra.q.66.ar.3.fol.266.col.2.n.40

Et eſt habitus legis naturalis,non lex ipſa proprie loquendo.q.50 ead.col.ead.nu.50

Specificans,inquantum ſpecificans,ſtat in indiuiſibili,ideſt,caret latitudine,ideſt,non habet in ſe aliqua plura.b.52.ar.1. f.201. col.1.nu 30

Spes differt a deſperatione: primo per ſimplicem acceſſum & receſſum, & a bono arduo per poſſibilitatem autem & impoſsibilitatem ſecundario.q.40.ar.1.f.161.col.2.nu.80

¶ Subditus.Quomodo ſit iſta propoſitio intelligenda, Virtus cuiuslibet ſubditi eſt vt bene ſubijciatur principanti.q.92.art.1. fol.387.col.1.nu.10

¶ Superbia dicitur initium omnis peccati ſecundum ordinem intentionis, ex parte ſcilicet finis, quia obiectum ſuum eſt finis omnium bonorum commutabilium,ad quæ alia vitia conuertuntur.q.84.art.2.fol.354.col.1.nu.60

T

Tentatio carnis,ſi ratio ei reſiſtat,non eſt peccatum.q.80.articu.3.fol.341.col.1.nu.50

Tempus ſacrum.Circunſtantia.

Timoris obiectum includit in ſe tria, ſ.malum,arduum,futurum, ex quibus redditur ratio timendorum, & non timendorum,& magis & minus timendi.q.42.f.169.col.1.nu.10.& 20

In timore ſemper fit contractio ad intus: ſed quia non ſemper fit vſq; ad frigus ingroſſans,ideo in litera negatur contractio naturæ corporeæ,non quia non fiat, ſed quia non ſit conſumata vſque ad frigus,q.44.ar.1.f.173.col.1.nu.30

¶ Triſtitiæ paſſio eſt in ſola concupiſcibili,ad Sco. q.23.ar.4.fol. 110.col.2.nu.10

Malum coniunctum eſt per ſe primo cauſans triſtitiam, bonum autem amiſſum,per ſe ſecundo ex parte obiecti. q.36.ar.1. fol. 154.col.1.nu.10

Triſtitia ſolitarie ſumpta,eſt mala moraliter, quia importat aliquid ſolitarie ſumptum diſſonans rationi,ſ.priuationē boni, inquietudinemque appetitus.q.39.ar.1.f.159.col.2.nu.10

V

Veri ratio nobilior eſt quàm ratio boni, quia abſolutior eſt. q.66.ar.3 fol.266.col.1.nu.70.

¶ Veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in hoc,q cognoſcere adæquatur rei cognitæ, veritas autem intellectus practici conſiſtit in hoc,quòd dirigere adæquatur principio directiuo. q.57.ar.5.fol.225.col.2.nu.20

Vegetabilia an moueant ſeipſa.quæſt.6,artic.1.cor.fol.34.col.2. nu.40.Mouere.

Vires inferiores apprehenſiuæ dupliciter ſumuntur,primo ſecundum naturam,& ſic a natura,& non a virtute nec habitu determinantur.Alio modo vt ſubſunt rationi, & ſic ordinātur ad intellectus perfectionē.q.56.ar.5.f.220.col.2.nu.10

¶ Virginitas,& paupertas non habent ſpecialem rationem virtutis,& conſequenter nec ſpecialia extrema, inter quæ medient infra proprias materias in ordine ad regulam tam diuinam q humanam,ſed ex extrinſeco fine,& religionis actu,ſcilicet voto.q.64.ar.1.f.252.col.2.nu.50

¶ Virtutis diſtinctio ſecundum rationē ſpeciei in ordine ad obiectum,& ſecundum ordinem ad actum,ſeu ſecundum ſpecificam differentiam,& rationem vt ſic,& ſecundum hanc conditionē, ſcilicet eſſe principium actus recti,eſt bona.q.66.ar.4.fo.265. col.1.nu.10

Omnia obiecta virtutum ſumpta ſecundum actus, quibus homo attingit illa,poſſunt referri ad bonum priuatum alicuius perſonæ,vel bonum commune multitudinis.q.96.artic.3.fol.301. col.1.nu.10

An modum iſtum virtutis,ſcilicet volens & eligens, bene probetur in litera non cadere ſub lege humana.q.100.art.9.fol.424. col.1.nu.40

¶ Virtutum conſummatio non eſt natura, quia natura eſt determinata ad vnum,conſummatio autem virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias,in quibus virtutes operantur,& ſecundum diuerſas circunſtantias.q.63.ar.1.f.248.col.2.nu.40.& 50

Sicut lumen naturale eſt quoddam præſuppoſitum principium, vt origo virtutū in nobis naturaliter præexiſteus, ita in eſſe ſuper naturali oportet ponere lumen ſupernaturale principium,& originem omnium infuſarum virtutum.q.110.artic.3. fol.488.col.1.nu 70

Principia naturaliter cognita ſecundum naturalem eorum inchoationem in anima,ſunt ſeminaria omnium virtutum.q.63 ar 1.f.248.col.2.nu.50

Virtutum intellectus & ſcientiæ actus in compoſitione conſiſtit, & compoſitio ſecundum diuerſas materias diuerſimode a recto ſit intellectu,& ideo conſummatio harum virtutum non eſt ſecundum vnum modum actionis,ſed diuerſimode ſecundum diuerſas materias.fol.249.col.1.nu.50

In virtutum omnium genere nobilius ſemper eſt generans. Licet enim actus præcedentes habitum virtutis ſint ſecundum ſe imperfecti,vt tamē ex altiori oriuntur principio, generatiui ſunt virtutis q.63.ar.2.f.250.col.2.nu.40

Virtute nullus male vtitur vt principio mali actus:quamuis male vtatur ipſa principiante bonum actum, ordinādo ad extraneū malum finē quod tamen impoſsibile eſt in virtutibus quæ non poſſunt eſſe informes.q.55.ar.4.f.215.col.2.nu.30.& ſeq.

Virtus inquantum huiuſmodi, eſt operatiua: facit enim operationem ordinatam, ſiue ordinationem in actu tanquam effectum proprium,nec relationem habere ſic effectiuam per ſe cauſam inconuenit,ſed oportet quandoque.f.214.col.1.n.30

Omnis virtus humana,non moralis,eſt intellectualis.q.58.art.1. fol.227.col.2.nu.30.

Virtus moralis ſicut quælibet alia eſt eſſentialiter habitus, ſed moralis eſt habituatiua appetitus ad eliciēdum actus quando, vbi,ſicut,quantum oportet,propter bonum rationis.q.55.ar.1. fol.213.col.2.nu.60.& 70

Virtus moralis addit ſuper habitum differentiam ſpecificam, ſicut homo ſuper animal.q 55.ar.1.f.214.col.2.nu.50

Virtutis moralis proprius finis eſt attingere medium. fol.213. col.2.nu 30

Virtutis moralis formalis effectus dupliciter intelligitur.Primo, vt ex ſua eſſentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actum,& non plus:ſecundo, vt reddat appetitum habituatum ad actū cum omnib.eius conditionibus ſuæ latitudinis,ibid.

Virtus moralis dat facultatem,& rectum vſum per modum inclinantis,& non cum hac, vel illa limitatione, quod nō facit ars. q.56.ar.3.f.218.col.2.nu.70.& 80

Virtutes in iraſcibili & concupiſcibili,ſcilicet temperantia,& fortitudo rectificant vti: quia ſtabiliunt fines prudentiæ regulatiuæ ipſius vti ex illius finibus vt principijs, & ſic extendunt ſe ad voluntatem mediate.f.218.col.2.nu.70

Virtutes morales acquiſitæ,vt imperantur a charitate non ordinantur ad vltimum finem ſupernaturalem vt ad proportionatum ſecundum ſe,ſed ex parte ordinantis tantum. Virtutes autem morales infuſæ ordinantur,vt ſecundum ſe proportionatę ad talem finem ſupernaturalem. fol.241.colum.2.numero 40. Infuſio,Habitus.

Virtutes morales infuſas præter tres theologicas, & quatuor cardinales ponere neceſſe eſt,Ad Scotum.quæſt 63 art.3. fol.251. col.1.nu.20

Virtutes theologicæ acquiſitæ non dantur:quia improportionata ſunt acquiſita omnia ad actus infallibiliter rectos,& proportionatos ſupernaturalibus.q.62.art.3.

Virtutes

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virtutes morales omnes sunt circa passiones,& operationes: sed aliquæ principaliter operationes, aliquæ principaliter passiones bonificant.q.60.ar.2.237.col.2.nu.80

Virtutes morales circa passiones non possunt poni in angelis,vel Deo.q.61.ar.5.ad 1.244.col.1.nu.40

Virtutes cardinales dicuntur principales,vel vt genera, vel gratia præcipue materiæ.q.61.ar.3.242.col.2.nu.10

Virtutes cardinales dicuntur quæ virtuosam vitam sustinent, & super quas vniuersa studiosa vita firmatur, ac opera proprie expletq.61.in princ.241.col.2.nu.50

Virtutum moralium distinctio,in politicas,purgatorias & purgati animi,non est distinctio virtutum secundum essentiam, sed secundum statum & actus perfectionem. quæst.61.art.5.243. col.2.nu.80

Ex concursu actionis & passionis circa idem, plures virtutes politicæ fiunt.q.60.ar.2.237.col.2.nu.70

Virtutes morales acquisitæ,si secundum humanas causas iudiciũ fiat,dicuntur & sunt inter maxima bona hominis,& simpliciter virtutes,& hoc spectat ad moralem. Si autem de eisdem iudicandum si secundũ supernaturales., diuinas causas, & sic sunt & dicuntur virtutes secundum quid,& hoc spectat ad theologũ. ibidem.

Virtutes morales imperfectæ,quo ad statũ,sicut se habent ad prudentiam,ita fides & spes ad charitatem: vtrobiq; enim contingit defectus status ex subtractione principij, & indispositione subiecti. Virtutes enim morales habẽt pro subiecto appetitum vt subest rectæ rationi perfectæ, quæ est prudentia simpliciter, & fides,& spes intellectum motum a voluntate perfecte,& voluntatem affectam meritis præsentibus,quorum vtrumque sola charitate habetur.q 65.art.4.262.col.1.nu.60.& 70

Virtutes intellectuales imperfectæ,secundum statum dicuntur virtutes;morales autem nisi sint secundum statum perfectæ, non dicuntur virtutes.q.66.ar.1.263.col.2.nu.20

Virtutes intellectuales sunt nobiliores simpliciter q̃ morales, qa habent nobilius obiectum: morales autem sunt nobiliores secundum quid,s.secundum communem rationem virtutis, quia dant non solum facultatẽ actus recti,sed facultatem recte vtendi ipsa facultate.q.66.ar.3.col.1.265.col.2.nu.60

Virtutum intellectualium posthanc vitam remanſio cõcluditur potius ex sui causa, scilicet speciebus intelligibilibus, quam ex suæ essentiæ natura propter maiorem doctrinę certitudinẽ, vel hoc sit per species intelligibiles intelligendo ipsas,& quicquid se tenet ex parte ipsarum.q.66.ar.2.270 col.2.nu.40

Virtutes in eodem existẽtes,vt perficiunt subiecta, vt mota a prudentia, vel charitate sunt æquales proportionaliter: vt vero perficiunt eadẽ vt tendentia in proprias materias,sunt inæquales.q.66.ar.2.264.col.2.nu.30

Augmenti intensiui virtutum quatuor causæ, scilicet cõsuetudo, naturalis inclinatio,iudicium perspicacius,& gratia.q 66.ar 1 263.col.2.nu.50

Virtutes morales infusæ perficiunt in ordine ad vltimum finem simpliciter:acquisitæ vero in ordine ad vltimum finem in genere,idest,boni humani,pura fœlicitatis positæ. 10. Ethic. Et ideo primæ sunt virtutes simpliciter, secundæ secũdum quid. q.65.ar.2.260.col.1.nu.10.& 20

Virtutes omnes morales sunt connexæ: quia virtus moralis exigit prudentiam,& prudentia omnes tres virtutes morales.q.65 ar.1.257.col.1.nu 30

Solæ virtutes perfectæ sunt connexæ,ibid.nu.40

Virtus perfecta quid importet,& quid itidem imperfecta. f.256. col.1.nu.70

Virtus intellectualis,pura,prudentia,includit̃ in morali,& conuerso moralis in intellectuali, scilicet prudentia. Cum enim prudentia proprie attendatur secundum suũ proprium & præcipuum actum, qui est recte præcipere, & ipse sit principium rectæ electionis,virtus moralis cui attribuitur electio pro proprio actu,pendet necessario ex prudentia: & rursus quia ipsum recte præcipere pendet ab appetitu recto,consequens est quòd prudentia pendeat ab appetitu recto.q.58.art.4.& 5. fol.230. col.2.nu.30 & 40.& fol.231.col.1.nu.50

Consistere in medio computatur inter proprietates virtutis: ponitur autem in diffinitione virtutis,sicut sæpe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latentes differentiæ insinuentur.q.64.in princ.252.col.1.nu.40

Virtus secundum essentiam est in medio,quæ est in medio duorũ vitiorum.Secundum effectum vero dicitur virtus esse in medio quæ in propria materia circa quam est,mediũ facit inter plus & minus illius,seu in illa,ad illam,illi &c. quæstio.64.artic.1. ibid.nu.70

Virtus moralis non secundum essentiam,sed secundum effectum media inter passiones dicitur,quia scilicet inter passiones constituit medium,eligendos eas in illa quantitate &c.qua in medio secundum rationem constituuntur: hoc enim effectus virtutis moralis est.q.59.232.col.2.nu.30.& 40

In virtutibus medium rationis consistit in affimatione propriæ materiæ,& omnium conditionum spectantium ad rationẽ rectam:medium autem rei consistit in æqualitatem rei ad rem, seu personam alteram.q.64.ar.2.253.col.nu.20.& nu.80

Virtutis intellectualis secundum se mensura nec practice, nec speculative est aliquod virtutis genus, quia procederetur in infinitum.q.64.ar.3.255.col.1.nu.10

Virtus intellectualis quæ vocatur intellectus, siue cognitio principiorum,secundum se est in medio duorũ contrariorum.254.

Virtus theologica non consistit in medio nec ex parte obiecti, nec ex parte actus,Ad Scot.q.64.ar.4.255.col.2.nu.20

¶Vim aliquam animæ existentem in potentia ad agere: vel non agere, & ad agere hoc, vel illud, indigere duobus motoribus, quomodo intelligatur.q.9.ar.1.44.col.2.nu.70

Vitij nomine significatur habitus vitij,peccati autem nomine actus ipse vitij.q.71.in princ.287.col.1.nu.70

Vbicunque est virtus in medio contingit & per excessum, & per defectum peccare siue simul, siue separatim, siue vno, siue pluribus vitijs,non est curæ.quæst.64 art.4.fol.254.col.1.& f.255 col.2.nu.10

Vnumquodque est magis & minus tale secundum sui constitutiui propriam latitudinem.q.22.ar.2.ad 1.

Vnumquodque sicut agitus,ita aptum natum est agi,& econuerso.q.49.ar.3 190.col.1.nu.30

Volitio omnis exigit quid.& cur.q.18.ar.9.83.col.2.n.40

Non quicunque vult præmissas,seu antecedens,vult conclusionẽ, seu consequens in se ipso, in sua autem causa quicunque vult antecedens,vult cõsequens simpliciter,vel vt in pluribus,q.13. ar.6.ad 1.63 col.1.nu.10

Ad rationẽ voluntarij indirecte,non sufficit potestas in voluntate,& negatio prouisionis, sed oportet tria concurrere,s.posse. debere,& non velle,vel non imperare.q.6 ar.3.35.col.1.n.70

Ad rationem voluntarij indirecte non sufficit potestas, & negatio,sed adesse oportet obligationem & debitum. q 18.artic.9. 84.col.2.nu.40

Cum voluntarium dicatur dupliciter, scilicet vel quia volitum, vel quia in potestate voluntatis, quomodo licuit in litera ex hoc quòd primus actus voluntatis non potest esse voluntarius primo modo,inferri quòd nullo modo est voluntarius. q6.9. art.4.47.col.1.nu.60

Vota,& contractus,& cætera facta ex metu etiam cadente in constantem virum sunt voluntaria,quamuis aliquid habeant inuoluntarij admistum,ac per hoc si mala sunt ardua, peccata sunt mortalia,q 6 ar.3.35.col.2.nu.20.& 30

¶Voluntatis actuum tres ordines,primus secundum lineam rectam,& respectu eiusdem obiecti.Secundus secundum reflexionem super hunc,vel illum. Tertius secundum ipsos actus reflexos inter se.70 col.1 nu.60

Duplex est habitudo voluntatis ad volitum tam finem, quàm id quod est ad finem. Prima secundum quod volitum est in voluntate:secunda,secundum quod voluntas ad volitum in seipsa realiter tendit.q.16.ar.4.ibid.col nu.10

Quamuis primus actus voluntatis sit ex instinctu dato ab exterioris,non obiecto, sed ex causa effectiua Deo, ipsa tamen iam ex hac finis volitione seipsam mouet ad volendum alia propter finem,quod brutis non conuenit: quia ad omnia mouentur ex instinctu.q.9 ar.4.48.col.2.nu.50

Voluntas respectu primi actus se habet vt mota tantum,& Deus vt mouens. Et nomine primi actus non intelligitur solus ille quem voluntas in principio omnium operationũ suarum habet,sed quicunque primus absque consilio, & præuio motiuo ad bonum.q 11.ar.2.491.col.1.nu.40

Voluntas dicitur moueri non solum a bono vniuersali apprehẽso per rationẽ,sed etiam a bono apprehenso per sensum, inquantum bonum apprehensum per sensum permittitur concurrere cum apprehenso per rationẽ in idem motiuum, ita q̃ motiuum voluntatis non solum est bonum vniuersale apprehensum per rationem in sua puritate,sed etiam coniunctum cum bono apprehenso per sensum.q.10.ar.3.53 col.2.nu 50

Ad volendum sufficit voluntas cum obiecto,sed ad volendum a se,ita q̃ ly a se,dicat causalitatem applicandi seipsum ad volendum,non sufficit voluntas cum obiecto,sed exigitur voluntas præuolens finem.q 9.ar 4.48.col.2.in prin.

Voluntatis obiectum esse vniuersale bonum, quomodo intelligatur.q.2.ar.7.& 8.12.col.1.nu.10

In hac literæ propositione,Voluntatis obiectũ est finis,sermo est de primo & formali obiecto volũtatis.q.1.ar.1.f.2.c.1.in prin.

Quomodo ista literæ consequentia valeat, Voluntatis obiectum formale est finis, ergo omnes actiones humanæ sunt propter finem.q.1.ibid.nu.30

Voluntas reducitur ad actũ per præcedentes actus ex parte subiecti.q 75 ar.2.318.col.2.nu.70

Quia res immaterialis est formalioris & vniuersalioris virtutis, q̃ corpus,secundum veritatẽ non potest a corpore moueri neq; vt ab obiecto,neq; vt a motore ad exercitium: conceditur tamen in litera,& alibi q̃ voluntas, seu intellectus mouetur ab exteriori tamq̃ obiecto,non autẽ tanquam a motore ad exercitium:quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt,etsi non sufficienter,sñ inchoatiue, mediate, & vt materia obiecti: ad mouendum autem ad exercitium nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium: est.n.talis motor solus Deus cum ipsa voluntate.q.9.ar.5.f.48.col.2.nu.80.& f.49 col.1.

Aliud

Aliud est voluntatem necessario moueri ab obiecto ad exercitium actus, & voluntatẽ sic dispositam necessario moueri ad exercitium actus.primum enim falsum est, & denotat q̃ obiectum est talis, & sic efficacis naturæ, q̃ potest voluntatem ad exercitium actus necessario ducere,secundum vero verum est, & denotat natutam voluntatis quæ habet quendam motum naturalem non semper actu, sed qñ est in certa dispositione, q.10.art.2. f.52.col.2.n.40

Obiectum vndique bonum necessario mouet voluntatem ad specificationem actus,ibid.n.80

Cum quæritur,an voluntas moueatur de necessitate a suo obiecto,sumitur necessarium vere & proprie, q̃ scilicet impossibile est aliter se habere,& est sermo de necessitate naturali,qõ. 10.art.2.fol.52.col.2.n.10.in princ.

Voluntatis determinatio quo ad exercitium, vehementior ac naturalior est sui determinatione ad speciem & obiectum, includit enim illam,& addit,q.10.art.2.f.53.col.1.n.60

Esse,viuere,& huiusmodi,dupliciter sumi possunt,primo vt sunt quædam particularia bona secundũ seipsa,& sic possunt, licet raro,repudiari, eo q̃ defectum habent alicuius boni quod appetitur. Alio modo vt sunt necessario connexa beatitudini,& sic quantum est ex parte sui,non possunt repudiari.ibi.n.70.

Voluntas,quia ad tertiũ volitorum genus,puta esse, viuere,&c. determinata est naturaliter quo ad specificationẽ vt in pluribus, & a causa vt in pluribus non necessario prouenit effectus ideo quælibet particularia bona,etiam esse,viuere,in telligere, non necessario mouent voluntatem ad specificationẽ actus,ibid.n.70

Quomodo ſtet quòd appetitus sensitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti, si ratio quare moueat voluntatem sit ex parte dispositionis subiecti,vt in litera dicit,q.9.art.2.f.46.col.2. n.10.Mouere.

Quomodo voluntas moueatur a passione, q.77.art.1.fol.326. col.1.n.40

An voluntas quantum ex se est parata, sed propter impotentiam cessans ab opere,sit perfecta ac si operaretur,q.20.ar.4.f.98. col.2.n.40.

Voluntas parata, quamuis non operans propter impotentiam, nihil de præmio, vel pœna perdit essentiali, quamuis careat aliqua accidentali remuneratione,vel pœna,respondenti ipsi exertio actus exterioris,f.99.col.1.in princ.

Voluntas potest dici,& esse completa dupliciter. Vno modo, secundum illam habitudinem qua volitum est in volũtate: alio modo,secundum illam qua voluntas tendit in realem assecutionem voliti,f.198.col.2.n.60

Voluntatis completio & incompletio attenditur secundum modum motus voluntatis,q.13.ar.5.f.62.col.1.nu.60

Cum quæritur,an voluntas sit tantum finis,an etiam eorum quæ sunt ad finem,sumitur voluntas pro volitione, non pro ipsa potentia volitiua,q.8.ar.2.in ti.f.42.col.1.n.60

Quomodo valeat probatio huius conclusionis, Voluntas secundum quod nominat actum,proprie loquendo, est finis tantũ, ibid.f 42.col.1.n.60

An in hoc quæsito, Vtrum voluntas eodem actu feratur in finẽ, & in id quod est ad finem,quæratur de ipsa volitione,aut vniuersaliter de actu voluntatis.q.7.ar.3 ti.f.43.col.1.n.70

Quomodo intelligatur, q̃ voluntas quando mouetur in finem: inquantum huiusmodi, moueatur quoque necessario eodem motu in finem,cor.f 43.col.2.n.20

Voluntas non eget continentia, vt inclinetur quantum in se est in bonũ rõnis propriũ volentis, sed vt resistat insurgentibus passionibus appetitus sensitiui.q.56.ar.6.f.221.col.2.n 40

In voluntate nostra quantum est ex parte voluntatis, est sufficiẽs determinatio ipsius ad propriũ bonum, ac per hoc ad bonum secundum rõnem ipsius volentis, & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitiuam sortitur necessitatem habitus ad resistẽdum contrarijs,quibus iungitur.ibid.n.60

An in voluntate detur actus neuter,idest,qui nec sit finis,nec eorum quæ sunt est finem,Ad Sco.q.8.in princ.f.40.n.60

Quia naturale dicitur contra liberum, sequitur ad naturale,idest,substantiale:omne enim naturale est substantiale,ex hoc quòd author declarauit in voluntate inuenitur motum naturalem,idest substantialem,optime satisfecit quæsito, an sit talis motus naturalis vt distinguitur contra liberum,q.10.ar. 1.fol.50.col.1.nu.70.

An præter bonum & beatitudinem omne conueniens alicui secundum suam naturam, sit naturaliter ab eo volitum, 51. col. 1.nu.10.

An in voluntate sit aliqua passio.q.22.ar.3.fol.106.col.1.n.10.

Voluntas actus similes passionibus appetitus sensitiui, metaphorice consueuimus vocare passiones, vt velle vindictam vocamus iram:& velle malum alicui,odium.q.22.ar.3.106. col. 1. nu. 61.

Voluntas simpliciter & absolute a toto genere eligibilium libera est,q.13.ar.6.ad 2.fo.63.col.1.nu.60.

Voluntas quantum ad propositum, potest dupliciter considerari,scilicet vt res est,& vt causa est, & in ratione causæ voluntas & natura secundum proprias causandi differentias distinguuntur. Et quia ratio causæ in natura ad causam spectat inquantum res est,hinc apparet quòd voluntas vtriusque causæ rationem habet.

Quia vlterius natura est causa essentialiter prior causa voluntaria,apparet q̃ voluntas non solum natura quædã est,sed prius habet naturæ rationem causalitatemque propriam. Quia demum in causis esse ntialiter ordinatis coniunctis in vnam, id quod est prioris causæ proprium participatur a posteriori, vt supremum infimi attingat infimum supremi, apparet q̃ voluntatis prima opera oportet esse naturalia, & prius ipsam velle aliquid naturaliter quàm libere,quæstio.10.artic. 1.ad 1.fol. 27.col.2.

Impossibile est voluntatem peccare absque ignorantia,vel errore intellectus,quia voluntas est solum boni, vel apparẽtis boni.Sed ignorantiæ nomine in proposito intelligitur etiam ipsa actualis inconsideratio q 77.ar.2.fol.327.col.1.in prin.

Voluntas simpliciter diuinæ voluntatis in volito formaliter cõformis,illa sola est,quæ sub ratione boni non apparentis, sed veri exercetur.q.19.ar.10.fol.92.col.2.nu.20.

Vulnera humanæ naturæ, quomodo ponantur effectus peccati, cum superius dictum sit, q̃ concupiscentia quæ importat hæc vulnera,est ipsum peccatũ originale, nihil enim est sui ipsius effectus,q.85.ar.3.f.358.col.2.nu 60.

Z

Zelus sumitur dupliciter, s. causaliter pro feruenti dilectione,& formaliter pro tristitia deficientium sibi, uel amicis, q.28.ar.4.fol.123.col.2.nu.10.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMA SECVNDAE SVMMAE THEOLOGICAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS

Cum commentarijs.

REVEREN. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prędicatorum S. R. E. tituli S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium, & sacrę Theologię Doctoris celeberrimi,

QVANQVAM propositum meum fuerit super libros de anima cępta perficere, antequam nouũ hoc opus aggrederer: magis tamẽ debitum arbitratus sum prosequi commentationes super Summam diui Thomæ. Tum quia hoc est directe ea, quæ ad salutis viam spectant, docere: Tũ quia doctrina hæc in Italia satis dormit, & tamẽ opportuna est valde. Non intendo autem singulos articulos in sequẽtibus formare: sed inxta subiectã materiam, vbi opus fuerit, immorari: ita tamen q̃ nullus prætermitteretur articulus etiã clarissimus, cuius memoria nõ fiet, quatenus & discussa, & omissa industriæ tribuantur. Suscipiantur autem velim hæc sicut & cętera nostra, si, & in quantum rationi consonant. Neque enim eis fidẽ dari maiorẽ posco, quã ea sit, quæ ex rõne gigni nata est. Veruntamen memores sint, q̃ acribologia mathematica nõ est expetẽda in moralibus, vt dicitur in 2. Met. Diui igit Thomæ intercessione freti ad textũ propero.

¶ Super quæstionis primę Articulũ primum.

IN titulo primi articuli q̃stionis ptimæ scito, q̃ hic non quæritur de hoc, vel de illo agere: sed vniuersaliter, Vtrum agere hominis sit propter finem: hunc enim sensum, & argumenta, & conclusõ responsiua manifestant.

¶ In corpore eiusdem articuli dubiũ occurrit circa discursum, quo ponitur differentia inter actiones hominis & humanas. Et concluditur, solas illas esse humanas, quarũ homo est dominus. Procedit enim litera ab homine, inquantum homo, ad homiñẽ, inquantum est dominus suorum actuum: & tñ constat q̃ communius est, quod conuenit homini, inquantum homo, quàm quod conuenit ei, inquantum dñs suorum actuum. Quicquid enim hẽt homo, inquantum dñs, habet inquantum homo, sed non econuerso. vt patet de actu intellectus prævenientę actũ voluntatis. Hic enim conuenit homini, inquãtum a cæteris animantibus differt: & tñ illius non est homo dominus, quia prævenit voluntatem. Et sic totus literæ processus ruere videtur.

¶ Ad hoc dicit, q̃ decisio, quæ fit corpore, intelligenda est, pprie & formaliter de actione, & non extensõ vocabulo actionis ad omnem operationem. Vocatur autẽ proprie actio hominis, quam exercendo dicitur: agere: & non penes q̃ magis dicitur agi, quam agere. Modo constat, quòd prima operatio intellectus, quæ facit dubium in proposito, est mere naturalis etiam antecedenter, & propterea non est computãda inter actiones: secundum ipsam enim homo non dicitur agere, sed agi potius, vt in 2. articu. vniuersaliter de naturalibus actionibus litera dicit. Negandum est ergo, quòd aliqua actio conueniat homini, vt homo, quæ non conueniat ei, vt dominus, & econuerso. Et licet per illam primam operationem homo differat a cæteris animalibus, quia illa est intellectualis: non tamen differt ab eis per illam tanquam per actionem. Differt enim homo in agendo a cæteris animalibus per hoc, quòd est dominus suorum actuum: quãuis in essendo & operando, de quibus non est præsens negotium, per aliud differat. & sic stat solida litera & quo ad processum, & quo distinctionem.

¶ In cor-

*Li. 2. Ortho. fidei ca. 12.

PROLOGVS.

QVIA, sicut Dam.* dicit, Homo factus ad imaginẽ Dei dicitur, secundum qd̃ per imaginem significatur intellectuale, & arbitrio liberũ, & per se potestatiuum: postquàm prædictum est de exemplari, scilicet de Deo, & de his, quæ processerunt ex diuina potestate secundum eius voluntatem, restat vt cõsideremus de eius imagine, idest, de homine, secundum quod & ipse est suorum operum principium, quasi liberum arbitrium habens, & suorũ operum potestatem.

QVAEST. PRIMA.

De vltimo fine hominis, in octo articulos diuisa.

VBI primo cõsiderandum occurrit de vltimo fine humanæ vitæ, & deinde de his, per quæ homo ad hũc finem peruenire potest, vel ab eo deuiare. Ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quæ ordinantur ad finẽ. Et quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur esse beatitudo, oportet primum considerare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum hominis sit agere propter finẽm.

¶ Secundo, Vtrum hoc sit proprium rationalis naturæ.

¶ Tertio, Vtrum actus hominis recipiant speciem à fine.

¶ Quarto, Vtrum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

¶ Quinto, Vtrum unius hominis possint esse plures vltimi fines.

¶ Sexto, Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.

¶ Septimo, Vtrum idẽ sit finis vltimus omnium hominum:

¶ Octauo, Vtrũ in illo vltimo fine omnes aliæ creaturæ conueniant.

ARTICVLVS I.

Vtrum homini conueniat agere propter finem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homini non conueniat agere propter finem. Causa enim naturaliter prior est suo effectu: sed finis habet rationem vltimi, vt ipsum nomen sonat. ergo finis non habet rationem causæ: sed propter illud agit homo, quod est causa actionis, cum hæc præpositio, propter, designet habitudinem causæ. ergo homini non conuenit agere propter finem.

¶ 2 Præterea. Illud quod est vltimus finis, non est propter finem: sed in quibusdam actiones sunt vltimus finis, vt patet per Philosophum in 1.

1 Infra art. 2. cor. & q. 6. art. 1. cor. & q. 28. art. 6. cor. & q. 94. art. 2. cor. & q. 109. ar. 6. cor. Et 3. cont. c. 2. Et opus. 3. c. 100.

¶In corpore eiusdem artic. circa illam propositionem, Obiectū voluntatis est finis: dubium est: quia aut est sermo de formali obiecto, aut non. Si sic, falsum est nam finis est pars subiectiua obiecti voluntatis: quia voluntas extēdit se ad finem. & ad ea quæ sunt ad finem. si non, tunc probatio conclusionis inualida est nam constat ꝙ

*ca.1.t.5. in reliqua præmissa, s. Actiones omnes procedētes ab aliqua potētia proeduc. fm rationē sui obiecti, aperte loquitur de obiecto primo & formali.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ litera loquitur de primo & formali obiecto voluntatis, vt patet in responsione ad 2m, & de fine in actu exercito & propterea addidit finibonum, dicendo, finis & bonum: hoc enim exercet finalem causalitatem. Nec obstat ea quæ sunt ad finem, quia ea quæ sunt ad finē, vt sic, non appetunt nisi ratione finis. vnde ratio eadem semper est omnium volitorū. s. finis, diuersimode tn. s. in se, vel in alio participata. & hoc formaliter vel virtualiter: quod dico propter volita, vel nolita naturaliter, seu absolute, de quibus in 1. libro tractatum est.

¶In calce eiusdem articuli, dubium Nouitiorū occurrit. Quomō ex hoc, quòd voluntatis obiectum formale est finis, concludum est, ꝙ eēs actiones humanæ sunt pp finem, debebat nanq; cōcludit, ergo omnes actiones humanæ tendunt in finem: sicut ex hoc ꝙ color est obiectum visus, concluditur ergo omnis operatio visus tendit in colorē. Et in proposito, ex hoc quòd bonum est obiectū voluntatis. ergo omnis operatio voluntaria tendit in bonū.

¶Ad hoc dr, ꝙ quia tendere in aliquid, commune est omni tendenti in terminum, fieri autem, vel esse propter. Iquid, specialiter est appropriatum causalitatis finis expressioni, & doctrina ex propriis tradenda est: ideo licet potuisset concludi, Ergo omnes actiones humanæ tendunt in finem, quia si sunt propter finē, tendunt in finem; oportuit tn specificare proprium modum tendendi in causam finalem, & dicere. ergo sunt propter finem. Et scito, ꝙ id quod in actu signato significat esse, fieri, agere propter finē, significat in actu exercito tendere in bonum vt sic, quia bonum exercet rationem finis. Et propterea idem etiam est tendere in bonum vt sic, & propter finem. Sed authorsly propter finem, vsus est ad claritatem doctrinæ. de fine in actu signato: vocabulis vtens ut communiter philosophi faciunt: sicut etiam de agere & tendere. & aliis huiusmodi est sermo. Agere enim ducem belli pp finem, significat hoc, quod exercet dirigere aciem exercitus ad consequendā victoriā & gloriā. Et similiter esse propter finem exercetur per hoc, quod est esse melius, vtilius, conuenientius, & alia huiusmodi bonitatem importantia.

¶In responsione ad primum eiusdem articuli circa illa verba, Finis vt est primus in intentione, habet rationem causæ: dubium occurrit, An res sit finis secundum quod est in intentione, in se cundum quod est in rerū natura. Difficultant enim hoc diuerse cōditiones, finis. n. de fine ꝙ est prima causa, ꝙ causa causarum, ꝙ mouet agens, ꝙ mouet non motum. Et rursus de eodem dicitur, ꝙ vltimum, ꝙ optimum, ꝙ per ees defectum affectionis ipsius dicit agens, frustra egisse. Ex his enim videtur, ꝙ esse finem conueniat rei secundum esse in rerum natura. nam illud est vltimū, optimū & quo non proueniente dicitur frustra. Ex prioribus autem apparet, quòd esse finem conuenit rei fm esse in intentione: nam fecundum illud est primum, & causat omnem causalitatem cæterorum, & est mouens non motum. Verba quoque sancti Tho. hic, & Auer. in 12. Met. commen. 36. nō consonare videntur, dum hic dicitur quòd res, prout est prior secundum intentionem, habet rationem finis, ibi vero dicitur, quòd bonum secundum quod est in anima, est agens desiderium, secundū verò esse extra, est finis. Vt igitur res non remaneat ambigua, primo ponam tres positiones, declarando illas, deinde probabo illas. & sic tertio patebit veritas. Prima propositio est, Esse in intentione, non est ratio finis, sed eius conditio. Secunda est, Esse in executione, nec ratio, nec conditio finis est, sed coincidens illi. Tertia est, Esse in rerum natura est ratio finis.

¶Ad quarum euidentiam scito primo, quòd sicut in causalitate efficiente distinguendum est de ratione efficiendi, & conditione efficientis (dicimus enim cum medicus medetur, quòd ratio medendi est ars medicinę: conditio vero medicantis est existere esse singulare quoddam subsistens &c.) ita in causalitate finali distinguendum est inter rationem finalizandi, & conditionem finalizantis. & ut experientia in nobissipsis testatur, inter agēs & finem quo ad hoc tantum interest, quòd vniuersaliter loquendo, ratio agendi est forma, iuxta illud tertij phy. text. 17. Semper existimabitur species aliqua mouere. Conditio vero agentis est subsistere, vel in subsistente esse, iuxta illud primi Me. Actiones sunt subsistentiū. Ratio autem finalizandi est esse rei, quæ finis dicitur. Conditio vero finalizantis est esse sic in intentione. Scito secundo, quòd esse in natura ab esse in executione, licet non distinguat sicut vnum esse ab alio esse, distinguit tn adeo ab eo, vt esse in execut ione, ut sic, significet esse ut pendens ab agente: esse vero in rerum natura hoc nec includit, nec excludit, immo fundare potest causalitatem ex qua dependet agens & eius executio. Et sic patet sensus propositionum positarum. Probantur autem sic. Finis bonum & appetibile. eiusdem sunt rationis & conditionis, vt patet ex 2. Phy. & 1. Ethic. ergo ratio appetibilis est ratio finis & conditio appetibilis est conditio finis, & econuerso. Et similiter. Quòd non est ratio vnius, nō est ratio alterius. modo cōstat ꝙ ratio, ꝙ sanitas appetatur, est esse nō in alia (nam non appetit infirmus sanitatem in alia) sed in rerum natura. ergo esse sanitatis in rerum natura, est ratio finalizandi. Et rursus cōstat, ꝙ sanitas in rerum natura, est ratio finalizandi. Et rursus constat, ꝙ appetibile mouet nō motum, ergo esse in executione, quod est esse in dependentia ad agens, nō est ratio nec conditio finis, sed quia finis generationis & forma geniti coincidunt in idem numero ex 2. Phy. ideo esse in executione, coincidens quodam est. Et si quæras de esse sanitatis in rerum natura, an finalizandi ratio sit ꝙn est, aut ꝙn futurum est: rndeo ꝙ vtroq; tpe respectu diuersorum actuum appetitus, cuius proprium est obiectum finis & bonum. Nam esse in rerum natura sanitatis futurum, mouet finaliter appetitum secundū actum desiderij. Eiidem esse postmodum præsens, mouet appetitum et finaliter fm actum delectationis. Habet. n. hoc singulare genus causæ finalis, ut causalitatem suam actu exerceat et habens tm esse, in ait tanquam. conditionem causæ, nec hoc est magis mirum, quam mirabilis sit diuersa natura causandi. Verum aduerte hic duo. Primum est, ꝙ ratio desiderabilis nō excludit esse in rerum natura præsentialiter: ꝙn esse sanitatis desideratur nō solum dum nō est, sed vsq; quo habeatur inclusiue, proportionaliter tn, idest ꝙ sicut agens agit donec sanitas habeatur inclusiue ita sanitas seu per finalizat. Et sicut illud agit tn via, & vt in termino, ita finis proportionaliter. Æquidem oportet esse ips finalizandi tpi, gendi, alioquin agens ageret nō pp finem. Secundum est, ꝙ ratio delectabilis nō excludit esse in intentione vt conditionē, vt patet in animalibus. Vnde ex hoc ꝙ ratio finalizandi est ꝙnq; esse in rerum natura præsentialiter, non excluditur vniuersaliter dictum huius li. esse. s. fm quē in intentione, habet rationē finis. semper enim exigitur ita conditio, & si in pure naturalibus illam quæris, memento ꝙ opus naturæ est opus intelligentiæ, & cessabit quæstio. Ex his autem facile patet consonantia ac ratio dictorum de fine. De fine n. dr ꝙ finis secundum ꝙ est in intentione. Et verum est, prout ly secundum, seu in quantum denotat conditionem finis. Et ꝙ est vltimus, optimus, & secundum esse extra, & perfectum &c. & verum est proat denotatur ratio finis. Sed: esto cautus, ꝙ aliud est dicere, Finis ratio est ultima, optima, perfecta, esse extra &c. & aliud est dicere. Finis ratio est in statu optimo, vltimo, perfecto extra animum &c. In primo denotatur ꝙ ratio finalizandi sit talis secundum se fore. In secundo vero, quòd habeat talem statum quasi conditionem requisitam ad finalizandum. Vnde prima concedatur: secunda autem, ut pote falsa, negāda est. Sanitas enim desideratur secundum esse perfectissimum quo ad rationem desiderabilis: sed cum desideratur, non habet statum perfectissimum: imò ille desideratur vt habeatur. Quod autem obijcitur de frustra, nihil officit, nam frustra non dicitur

dicitur per priuationem causalitatis finalis: sed per priuationem assecutionis ex parte efficientis, præsuppositā causalitate finali. Quod enim agit propter finem, si non assequatur illum, frustra laborasse dicitur. Et si instetur, quia in ipsa assecutione finis causalitas est finalis, iam patet responsio, quòd est tunc consummatio finalizandi, sicut & agendi. Et sic ex ratione ipsius frustra, nihil aliud habetur, nisi quòd ratio finalizandi est esse in rerum natura: & quòd esse in rerum natura, futurum quidem finalizat: nouiter autem præsens consummat finalizationem desiderii. quod totum & veritati, & doctrinæ huic consonat. Auer. quoque verba, quantum ad propositum spectat, scilicet de finis ratione, nobis attestantur: nam de fine quo ad rationem finis, dicit, quòd est esse extra: quod nos docuimus. quantum vero ad esse intra, quòd sit vel non sit conditio, nihil dicit. Quòd vero dicit, quod secundum esse intra est agens, alterius negotij est, & tractatum primo libro. quare &c.

In cor.ar.

D. 359.

¶In responsione ad secundum circa rationem qua ostenditur, quòd actus voluntatis non potest esse vltimus finis: dubium occurrit, An intendat de vltimo fine, ut res dicitur finis, aut de vltimo fine, ut adeptio rei, dicitur finis: si litera enim intendit de vltimo fine primo modo, constat, quòd non solum actus voluntatis, sed nullus actus cuiuscunque potentiæ potest esse finis vltimus: sic enim solus Deus est finis vltimus. si autem intendit de fine secundo modo, tunc maior, scilicet, Finis est obiectum voluntatis, hoc modo intellecta, esset probanda. Negatur cuim de facto, à ponentibus felicitatem in actu voluntatis. ponunt enim actum amandi Deum vltimum finem, vt adeptionem: ipsum vero Deum ut esse adeptum. & sic secundum illos diceretur ad hanc rationem literæ, quòd finis ut res, est obiectum voluntatis: finis vero vt adeptio, est actus elicitus voluntatis.

¶Ad hoc responderi potest, quantum ad propositum spectat, primo quod litera loquitur de vltimo fine integraliter, & non pro hac, vel illa eius parte, vel quasi parte, scilicet re uel adeptione: ita quod maior est, Finis vltimus simpliciter, & non secundum aliquid eius, est obiectum voluntatis: & est ista propositio inductiue nota. nam nunquam in numerum inuenitur ponere finem vt res, contra finem, ut adeptio. Auarus enim pro obiecto eodem respicit habere pecuniam: & infirmus habere corpus sanum &c. Sub hac autem propositione non potest subsumi de actu intellectus, sicut de actu voluntatis, quod non est obiectum primum voluntatis verissimum: de actu vero intellectus est falsum, quoniam non solum bonum, sed bonum cognitum, est obiectum primum voluntatis. Et sic ratio literæ de fine simplieiter intellecta, infert intentum, scilicet quod actus uoluntatis non potest esse vltimus finis: quia non potest esse obiectum primum voluntatis. Secundo potest dici, quod iste sermo potest intelligi de fine, eo modo quo res dicitur finis sed non est sermo de fine vltimo communissimo, qualis est Deus, est proprio hominis, de quo hoc occultum litera pandit, quod si est aliqua actio hominis, quod illa non potest esse actus elicitus voluntatis. Nec est eadem ratio de actibus alterius potentiæ, puta intellectus: quia ille ex quo potest esse obiectum voluntatis, non prohibetur ex hoc quin sit finis ut res. Et propterea forte litera non affirmatiue, sed conditionaliter dicit, si aliqua actio hominis est vltimus finis. Sat. enim est huic literæ saluare, quasi etiam si homo ageret actionem, quæ esset vltimus finis, adhuc verificaretur, quod tunc ageret etiam propter finem, quia vellet illam actionem: & sic ipsum velle esset propter finem. Nec subeat hæc dubitatio, quomodo actio illa vltima, in qua consistit felicitas vltima, sit imperata apud deum. etrinam S. Tho. quoniam ponit voluntatem & intellectū naturali motu ferri in Deum oblatum cum lumine gloriæ. Hæc enim solues intuēdo, ꝙ loquitur de homine inquātum homo, & non quatenus diuinæ consors est naturæ p gloriam. Et si hanc literæ responsionē notaueris, perspicies interpretationem principalis cōclusionis responsiuæ positæ in corpore huius ar. scilicet. Omnes actiones humanæ sunt propter finem. Ly enim omnes, non distribuit pro omnibus actionibus seorsum sumptis, sed pro singulis pfecte, seu integraliter sumptis. Si enim aliqua actio intellectus est vltimus finis, illa secundum se sola nō potest esse propter finem: sed ipsa ratione eius velle, à principium humanorum actuum, & ideo habent quasi finem imaginatum, non autem per rationem præstitutum.

2 12.q.58. ar.1.co.& 2.cōtra.c. 46. Et li.3 c.1.fi.16. 24.109. 110. fi.& 113. Et vni. art.5. cor.& 2. phy. le.4. c.2. prin. & le.10. prin.

* tex.42. to.2.

Articvlvs II.

Vtrum agere propter finem sit proprium rationalis naturæ.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod agere propter finem sit proprium rationalis naturæ: homo enim cuius est agere propter finem nunquam agit propter finem ignotum, sed multa sunt, quæ non cognoscunt finem, uel quia omnino carent cognitione, sicut creaturæ insensibiles, uel quia non apprehendunt rationem finis, sicut bruta animalia. uidetur ergo proprium esse rationalis creaturæ agere propter finem.

¶2 Præt. Agere propter finem, est ordinare suam actionem ad finem: sed hoc est rationis opus. ergo non conuenit his, quæ ratione carent.

¶3 Præt. Bonum & finis est obiectum uoluntatis: sed uoluntas in ratione est, ut *dicitur in 3. de anima. ergo agere propter finem non est nisi rationalis naturæ.

* tex.49. to.2.

¶SED CONTRA est, quod philosophus * probat in 2 Phys. quòd non solum intellectus, sed etiam natura agit propter finem.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd finis etsi sit posterius in executione, est tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem causæ.

¶Ad secundum, quòd si qua actio humana sit vltimus finis, oportet eam esse voluntariam: alias non esset humana, vt dictum est*. Actio autem aliqua dupliciter dicitur voluntaria. Vno modo, quia imperatur à voluntate, sicut ambulare, vel loqui: alio modo, quia elicitur à voluntate, sicut ipsum velle. Impossibile autem est quòd ipse actus à uoluntate elicitus sit vltimus finis: nam obiectum voluntatis est finis, sicut obiectum visus est color. d Vnde sicut impossibile est quòd primum visibile sit ipsum uidere, quia omne uidere est alicuius obiecti uisibilis: ita impossibile est quòd primum appetibile, quod est finis, sit ipsum uelle. Vnde relinquitur, quòd si qua actio humana sit ultimus finis, quòd ipsa sit imperata à uoluntate: & ita ibi aliqua actio hominis, ad minus ipsum velle, est propter finem. Quicquid ergo homo faciat: uerum est dicere, ꝙ homo agat propter finem, etiam agendo actionem quæ est ultimus finis.

¶Ad tertium dicendum, quod huiusmodi actiones non sunt propriè humanæ: quia non procedunt ex deliberatione rationis, quæ est proprium principium humanorum actuum, & ideo habent quasi finem imaginatum, non autem per rationem præstitutum.

¶ Super Quæstionis primæ, Articulum secundum.

IN articul. 2. dubium occurrit, quid interfit inter apprehendere finem, & apprehendere rationem finis. Hanc enim differentiam constituit litera radicem differentiæ inter rationalia, & irrationalia sensitiua in agendo propter finem. Non enim potest dici, quòd per finem intelligitur hic finis, & per rationem finis intelligitur quidditas finis: quoniam mulier præparans cibos, vt comedat hora prandij, quidditatem comestionis nec in vniuersali, nec in particulari nouit, sed ad hunc finem, qui est tunc comedere, apprehensum, ordinat præparationem suam.

¶Ad hoc dicitur, quòd cum ratio finis consistat in hoc, quod est esse, cuius causa, seu propter quid cognoscere rationem finis, est cognoscere habitudinem finis ad id quod est ad finem. Qui enim proportionem horum cognoscit, ad finem se mouere potest: & qui non nouit, non potest. Cuius signum est, quòd apprehenso aliquo fine, puta sanitate, nihil agimus propter ipsam donec cognoscamus habitudinem eius ad exercitium, vel dietam, uel potionem &c. In cognitione ergo proportionis, seu habitudinis rei quæ est finis, ad id quòd est ad finem vt sic, consistit cognoscere rationem finis. Et hinc oritur differentia in mouendo se ad finem cognitum, & non mouere se: vt in litera dicitur.

¶In eodem 2. ar. in respon. ad tertium, nota rationem optimam, quare opus naturæ est opus intelligentiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ RESPON. Dicendum, quòd omnia agentia necesse est agere propter finem. Causarum enim adinuicem ordinatarum, si prima subtrahatur, necesse est alias subtrahi. Prima autem inter omnes causas est causa finalis, cuius ratio est: quia materia non sequitur formam, nisi secundo quod mouetur ab agente. Nihil enim reducit se de potentia in actum: agens autem non mouet nisi ex intentionis finis. Si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc quàm illud. Ad hoc ergo quod determinatum effectum producat, necesse est quòd determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis. Hæc autem determinatio sicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, qui dicitur uoluntas: ita in alijs fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis. Tamen considerandum est, quòd aliquid sua actione, vel motu tendit ad finem dupliciter. Vno modo, sicut seipsum ad finem mouens vt homo: Alio modo, sicut ab alio motum ad finem. sicut sagitta tendit ad determinatum finem ex hoc, quòd mouetur à sagittante, qui suam actionem dirigit in finem. Illa ergo quæ rationem habent, seipsa mouent ad finem, quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium, quod est facultas uoluntatis & rationis. Illa uero quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quasi ab alio mota, non autem à seipsis, cum non cognoscant rationem finis: & ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur. Nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, sicut instrumentum ad agens principale, ut* supra habitum est. Et ideo proprium est naturæ rationalis, vt tendat in finem, quasi seagens, uel ducens ad finem. p.p.q.22. u.2. & q. 105.ar.5.

Naturæ vero irrationalis quasi ab alio acta uel ducta, siue in finem apprehensum, sicut bruta animalia, siue in finem non apprehensum, sicut ea quæ omnino cognitione carent.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando homo per seipsum agit propter finem, cognoscit finem: sed quando ab alio agitur, uel ducitur, puta cum agit ad imperium alterius, uel cum mouetur altero impellente, non est necessarium quod cognoscat finem: & ita est in creaturis irrationalibus.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd ordinare in finem, est eius quòd seipsum agit in finem. Eius vero quod ab alio agitur in finem, est ordinari in finem, quod potest esse irrationalis naturæ, sed ab aliquo rationem habente.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd obiectum voluntatis est finis & bonum in vniuersali. Vnde non potest esse voluntas in his, quæ carent ratione & intellectu, cum non possint apprehendere vniuersale, sed est in eis appetitus naturalis, vel sensitiuus determinatus ad aliquod bonum particulare. Manifestum autem est, quòd particulares causæ mouentur a causa vniuersali, sicut cum rector ciuitatis, qui intendit bonum commune, mouet suo imperio omnia sua particularia officia ciuitatis. & ideo necesse est quòd omnia, quæ carent ratione, moueantur in fines particulares ab aliqua uoluntate rationali, quæ se extendit in bonum vniuersale, scilicet à vnluntate diuina.

¶ *Super quæstionis primę, Articulum teruim.*

IN tertio art. dubium occurrit circa processum literę. Nã digredi vt a prineipio actiuo ad principiũ finale: dum assumit vniuersaliter, q̃ actio specificat ab actu, qui est principiũ agẽdi, vt calor calefactionis: & subsumit. q̃ finis ẽ obiectũ volũtatis, ac p̃ hoc principiũ actꝰ deliberati a voluntate: & sic cõcludit finẽ ut principium specificare actionẽ humanã. Cõstat. n. q̃ finis nõ est actꝰ q̃ sit principiũ agẽdi: sed est finis propter quẽ agẽs principio agendi agit, malus igitur videt processus literæ. 3 Infra ar. 4. & q. 18 ar. 2. & 3. & q. 72. ar. 1. & 3. Et 2. d. 40 ar. 2. cor. Et. mal. q. 2. ar 4. ad 6.

¶ Ad hoc dꝫ, q̃ finis est nõ solũ finis, sed obiectũ voluntatis: ac per hoc loco formæ quæ ẽ principium agẽdi Balneum. n. inquit Auer. in 2 de ia est agens desideriũ. Etsi contra hoc insteꝫ, q̃ a nõ saluaꝫ iuxta hanc rñsionem sermo formaliter. sꝫ q̃ finis specie det actioni humanę, sed res quæ est finis: rñ dendũ est, quòd finis, inquãtũ finis, hẽt quòd sit obiectum voluntatis, & sit ratio agendi i tali potentiæ, cuius est proprium obiectum, & sic est sermo formalis; quod finis specificet actionem humanã, & nulla digressio in processu cõmissa est. Sed diuersus modus habendi ratione agendi inclusus i minorem, apparentiã dat. dubio. Ipsum enim esse propter quod voluntas agit, est esse quo voluntas agit, nec sibi deberet aliõ modo quo agit seu ratio agendi. *Ii. 2. c. 13 circa principiũ t. 1. Art. 1. huius quæst.

¶ In eo. art. nolo repetere scripta supra primam partem: sed in responsione ad primum nota illa verba, Vt hoc ipsum esse de ratione actus. Ex his enim patet, quam conformis S. Tho. sit doctrina superius tradita de distinctione intrinseca quarundam rerum, scilicet potentiarum, actuum, motuum, & huiusmodi, per extrinseca, à quibus rationes earum absolui nequeunt. †In præfatione in Lucã non procul a fine t. 5.

¶ In eo. 3. artic. in responsione ad tertium aduerte, quòd author non negat pluralitatem finium etiã proximorum absolute, sed specificantium actum. Vnius enim numero actus prout semel egreditur ab operãte, quòd dicitur propter accidentes intentiones in continuando actum, vnus solus est finis proprius, a quo est species velut substantialis: à cæteris autẽ accidentales species sunt, vt inferius clarificabitur de circumstantijs.

ARTICVLVS III.

Vtrum actus hominis recipiant speciem ex fine.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actus humani non recipiant speciem à fine. Finis enim est causa extrinseca: sed vnumquodq; habet speciem ab aliquo principio intrinseco. ergo actus humani non recipiunt speciem a fine,

¶ 2 Præt. Illud quod dat speciem, oportet esse prius, sed finis ẽ posterior in esse. ergo actus humanus non habet speciem à fine.

¶ 3 Præt. Idem non potest esse nisi in vna specie: sed eundem numero actum contingit ordinari ad diuersos fines. ergo finis non dat speciem actibus humanis.

¶ Sed contra est, quod dicit* Augu. in li. de moribus Eccl. & Manichæorum, secundum quod finis est culpabilis vel laudabilis, secundum hoc sunt opera nostra culpabilia, vel laudabilia.

¶ Respon. Dicendum, quòd vnumquodque sortitur speciem secundum actum, & non secundum potentiam: vnde ea quæ sunt composita ex materia & forma, constituuntur in suis speciebus per proprias formas. Et hoc etiam considerandum est in motibus proprijs. Cum enim motus quodammodo distinguatur per actionem, & passionem, vtrumque horum ab actu speciem sortitur. Actio quidẽ ab actu, qui est principium agendi: passio vero ab actu, qui est terminus motus nostri, Vnde calefactio actio, nihil aliud est, quàm motio quædam à calore procedens, calefactio vero passio, nihil aliud est quam motus ad calorem. Diffinitio autem manifestat rationem speciei. & vtroq; mõ actus humani, siue cõsideret per modũ actionũ, siue per modũ passionũ, specie, à fine sortiuntur. vtroq;. n. mõ possunt considerari actus hpmani, eo q̃ homo mouet seipsum, & mouetur à seipso. Dictum est autem* supra, q̃ actus dicuntur humani inquantum procedunt à uolũtate deliberata. Obiectum autem voluntatis est bonum & finis: & ideo manifestum, est q̃ principio humanorum actuum, inquantum sunt humani, & finis: est similiter est terminus eorundem. Nam id ad quod terminatur actus homanus, est id quod voluntas intendit tanquam finem: sicut in agentibus naturalibus, forma generati est conformis formæ generantis. Et quia vt* Ambrosius dicit super Lucam, Mores propriè dicuntur humani, actus morales propriè speciem sortiuntur ex fine. nam idem sunt actus morales, & actus humani. D. 61.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod finis non est omnino aliquid extinsecum ab actu, quia comparatur ad actum, vt principium, vel terminus: & hoc idem ipsum est de ratione actus, ut scilicet sit ab aliquo quantum ad actionem, & vt sit ad aliquid, quantum ad passionem.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ finis secundum quod est prior in intentione, vt† dictum est, secundum hoc pertinet ad voluntatem: & hoc modo dat speciem actui humano, siue mortali.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ idem actus numero secundum quod semel egreditur ab agente, non ordinatur nisi ad vnum finem proximum, a quo habet speciem: sed potest ordinari ad plures fines remotos, quorum vnus est finis alterius. Possibile tamen est, quòd vnus actus secundum speciem naturæ ordinetur ad diuersos fines voluntatis, sicut hoc ipsum quod est accidere hominem, quod est idem secundum speciem naturæ, potest ordinari sicut in finem ad conseruationem iustitiæ, & ad satisfaciendum iræ: & ex hoc erunt diuersi actus secundum speciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio modo erit actus vitij. Non enim motus recipit speciem ab eo quod est terminus per accidens, sed solum ab eo quod est terminus per se. Fines autem morales accidunt rei naturali, & econuerso, ratio naturalis finis accidit morali. & ideo nihil prohibet actus, qui sunt ijdem secundum speciem naturæ, esse diuersos secundum speciem moris, & econuerso.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd non sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ, sed procedatur in

4 3. d. 3. q. 2. artic. 2. c.

finibus in infinitum. Bonum. n. secũdũ suam rationem, est diffusiuum sui, ut patet per* Dionys. 4. capitu. de diuinis nomin. Si ergo quod ꝓcedit ex bono, ipsum etiam est bonum: oportet: quòd illud bonum diffundat aliud bonum, & sic processus boni est in infinitum, sed bonum habet rationem finis. ergo in finib. est processus in infinitũ. *ca. 4. de diui. nomi. in prí.

¶ Secundum prætera. Ea quæ sunt rationis, in infinitum multiplicari nõ possunt, unde & mathematicæ quãtitates in infinitũ augent. Species ẽt numerorũ propter hoc possunt esse infinitæ, quia dato quolibet numero, alium maiorẽ excogitare potes, sed desideriem finis sequitur apprehensionem rationis. ergo vr quod in finibus procedat in infinitũ. Ar. 10. huius quæst.

¶ 3. Præterea. Bonum, & finis est obiectũ voluntatis, sed uolũtas infinities potest reflecti supra seipsam. possum. n. velle aliquid, & uelle me uelle illud, & sic in infinitum. ergo in finib. humanæ voluntatis proceditur in infinitum, & non est aliquis ultimus finis humanæ uoluntatis. Art. 10. & 2.

¶ Sed contra est, quod Philosophus* dicit 2. Meta. q̃ qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni, sed bonum est quod habet rationẽ finis. ergo contra rationem finis est quòd procedatur in infinitum. necesse est ergo ponere unũ ultimum finem. *Text. 8. tomo. 3.

¶ Respon. Dicendum, quod per se loquendo, impossibile est in finib. procedere in infinitũ ex quacunq; parte. In omnib. n. quæ per se habent ordinem ad inuicẽ, oportet q̃ remoto primo, remoueantur ea quæ sunt ad primum. Vnde Philosophus * probat in 8. *Tex. 34. tomo. 2.

¶ Ad secundum autem dicendum est, quòd cum bonum multipliciter dicatur, sicut & ens: non est vnicũ iudicium de omni bono dandum: sed discernendum est, quòd aliquid dicitur bonum, quia est quod est bonũ: aliquid, quia est bonum aliquid vt actio boni, aliquid vt terminus consummans esse bonum, & huiusmodi. Et dicendum, quòd vnumquodque eo modo quo est bonum, est diffusiuũ sui in appetitu: & similiter vnumquodque modo quo est bonum, est effusiuum sui in re, id-est, communicatiuũ sui, vel ut principium, vel vt terminus, vel vt subiectum, vel vt passio &c. Et sic diuina sapiẽtia & finẽ cõstituit processui bonorũ a primo dum finita ea cõstituit in numero, põdere, & mensura, & nullum bonum eo, quod est de ratione sua, priuauit, sed vnicuique non eodemmodo distribuit modos communionis, vt simul communio omniũ & status daret turbonis. Ab vltimo nãque bono, etsi non remanet aliquidin re vlterius, est tamen hoc bonũ, qđ est terminare effluxum boni. & perficere ac cõsummare rem in esse perfecto. quod non parum boni est.

¶ In eodem 4. artic. dubium occurrit circa responsionem ad secundum, quo pacto potest esse verum, quod inter species numerorum sit ordo per accidens. & processus in infinitum: quia accidit numero præexistenti, quod ei addatur vnitas. Videtur enim in primis contra communem animi conceptionem, scilicet, quod inter spẽs est ordo per se. & probatur ratione: quia vna species, puta trinitas, est per se prior quaternitate, & quaternitas est per se posterior trinitate, & simile est de trigono & tetragono.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quia extra moralia est materia hæc, quod aliud est loqui de ordine entium, & aliud de ordine eorum vt causæ & causati: sermo præsens est de ordine finium. idest, causarum finalium, & propterea de ordine causandi loquendo, dicitur quod numerus præcedens est causa per accidens numeri sequentis: quia accidit numero præexistenti, puta octonario vt sic, quòd addatur vnitas, & fiat nouenarius. Obiectio autem militat de ordine ipsarum specierum absolute, non in ratione causæ & causati: sed si studiosè inquiritur, quomodo in speciebus numerorum figurarum, & proportionum datur processus in infinitum, & tamen communiter dicitur, quod in per se ordinatis entibus non datur processus in infinitum: dicendum est, quod illud commune dictum intelligendum est de entibus simpliciter, non de entibus secundum quid. Huiusmodi autem species, cum non sint, nec esse possint in actu, sed semper sint in actu permisto potentiæ, vt patet in 9. Meta. non sunt interentia, nisi secundum quid, vt est infinitum: & propterea nõ de eis intelligitur cum dicitur, quod in entibus habentibus per se ordinem, non est processus in infinitum.

¶ Super quæstionis primæ, Articulum quintum.

IN art. eiusdem primæ q. aduerte primo tetulsum, quòd intelligo ipsum de simul fieri tàm actu, quam effectu, seu habitu: deinde vim rationum in corpore. procedunt em ex diuersis capitibus: nam prima ex eo quòd vltimus finis habet rationem boni perfecti respectu illius: secunda ex eo, quòd habet rationé primi boni naturalis: tertia ex eo, quòd habet rationé primi specificátis. Et licet prima ratio clarius conuincat, & propterea illa vtitur author in responsionibus argumentorum: eodem tamé modo omnes clarificant. Nam sicut repugnat, diuitias, verbi gratia, ex vna parte, & voluptatem ex altera parte, cõstituere simul duo bona completa vnius, quia sequitur, q̃ neutrum seorsum est sufficiés, ac per hoc vtriq; aliqd deficit, & vtrunq; est incõpletũ: ita repugnat hęc eadé cõstituere simul duo prima bona naturalia: q̃a neutrum esset primũ quo inciperet motus voluntatis. Et sic repugnat eadé cõstituere duo prima specificantia: quia neutrũ eorũ esset specificás primo. vnde hæ rationes directe concludentes vnitatẽ formalẽ vltimi finis in vnoquoq; (quia hét rõnem cõpleti naturalis & specificantis) primo simul cõcludunt, q̃ impossibile est simul poni hmõi rõnem formalem in diuersis è regione cõdiuisis: ita ut distinguatur ipsa rõ formalis in eis, & fiant simul duo vltimi fines vni⁹ hominis: cum quo tñ stat, ut in litera dẽ, q̃ rõ ista ponat in plurib. tãq̃ partib. integrãtib. vnum subiectum adæquatum illius.

*Text. 6. to. 1.

Phys. q̃ non est possibile in causis mouentibus procedere in infinitum, quia non esset primum mouens subtracto alia mouere non possunt, cum non moueant nisi per hoc, quòd mouentur à primo mouente. In finibus autem inuenitur duplex ordo, scilicet, ordo intentionis, & ordo executionis: & in vtroque ordine oportet esse aliquid primum. Id enim quod est primum in ordine intentionis, est quasi principium mouens appetitum, vñ subtracto principio, appetitus à nullo moueretur. Id aũt quod est principium in executione, est vnde incipit operatio: vñ isto principio subtracto nullus inciperet aliquid operari. Principium autem intentionis est vltimus finis: principium autem executionis est primum eorum, quæ sunt ad finem. Si ergo ex neutra parte possibile est in infinitum procedere: quia si non esset vltimus finis, nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec etiam quiesceret intentio agentis. Si autem non esset primum in his quæ sunt ad finem, nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur consilium, sed in infinitum procederet. Ea vero quæ non habent ordinem per se, sed per accidens sibijnuicem coniunguntur, nihil prohibet infinitatem habere: causæ enim per accidẽs indeterminatæ sunt. Et hoc etiam modo contingit esse infinitatem per accidens in finibus, & his quæ sunt ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd de ratione boni est, quòd aliquid ab ipso effluat, non tamen quòd ipsum ab alio procedat: & ideo cum bonum habeat rationem finis, & primum bonum sit vltimus finis, ratio ista non probat quòd non sit vltimus finis: sed quòd à fine primo supposito procedatur in infinitum inferius versus ea, quæ sunt ad finem. & hoc quidem competeret, si consideraretur sola virtus primi boni, quæ est infinita. Sed quia primum bonum habet diffusionem secundum intellectum, cuius est secundum aliquam causam certam profluere in causata, aliquis certus modus adhibetur bonorum effluxui à primo bono, à quo omnia alia bona participant virtutem diffusiuam: & ideo diffusio bonorum non procedit in infinitum, sed sicut dicitur Sapien. 11. Deus omnia disposuit in numero, pondere, & mensura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his quæ sunt per se, ratio incipit à principijs naturaliter notis, & ad aliquem terminum progreditur. unde Philosophus probat in primo * Posteriorum, quòd in demonstrationibus non est processus in infinitum: quia in demonstrationibus attenditur ordo aliquorum per se adinuicem connexorum, & non per accidens. In his autem quæ per accidens connectuntur, nihil prohibet rationem in infinitum procedere. Accidit autem quantitati, aut numero præexistenti inquantum huiusmodi, quòd ei addatur quantitas, aut vnitas: unde in huiusmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa multiplicatio actuum voluntatis reflexæ supra seipsam per accidens, se habet ad ordinem finitum: quod patet ex hoc, q̃ circa vnum & eundem actum indifferenter semel, vel pluries, supra seipsam voluntas reflectitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd possibile sit voluntatem vnius hominis in plura ferri simul, sicut in vltimos fines. Dicit enim * Augustinus. 19. de Ciuitate Dei, quòd quidam vltimum homines finem posuerunt in quatuor, scilicet, in uoluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute: hæc autem manifestè sunt plura. ergo vnus homo potest constituere ultimũ finẽ suæ uoluntatis inmultis.

¶ 2 Præterea. Quæ non opponunt adinuicẽ, seinuicẽ nõ excludũt: sed multa inueniuntur in rebus, quæ sibijnuicem non opponuntur. ergo si vnum ponatur ultimus finis uoluntatis, non propter hoc alia excluduntur.

¶ 3 Præt. Voluntas per hoc quòd constituit ultimum finem in aliquo, suam liberam potentiam non amittit, sed antequam constitueret ultimum finem suum in illo, puta in uoluptate, poterat constituere finem suum ultimũ in alio, puta in diuitijs. ergo etiã postquam constituit aliquis ultimum finẽ suæ uoluntatis in uoluptate, potest simul constituere ultimum finem in diuitijs. ergo possibile est unius hominis uoluntatem simul ferri in diuersa, sicut in ultimos fines.

¶ Sed contra. Illud in quo quiescit aliquis sicut in ultimo fine. hominis affectui dominatur, quia ex eo totius uitæ suæ regulas accipit: unde de gulosis dicitur Phil. 3. Quorum Deus uenter est, quia scilicet constituunt ultimum finẽ in delitijs uentris: sed sicut dicitur Matthæi. 7. Nemo potest duobus dominis seruire, ad inuicem scilicet non ordinatis. ergo impossibile est esse plures ultimos fines unius hominis ad inuicem non ordinatos.

¶ Respon. Dicendum, q̃ impossibile est, q̃ uoluntas unius hominis simul se habeat ad diuersa sicut ad ultimos fines, cuius ratio põt triplex assignari.

¶ PRIMA est, quia cũ unũquodq; appetat suam perfectionem, illud appetit aliquis ut ultimum finem, quod appetit ut bonum perfectum, & completiuum suijpsius. * Augustinus dicit 19. de ciuitate Dei: finem hominum

¶ Sed vnũ hic occurrit notandum dubiũ, Quo stante hæc duo simul, q̃ quilibet peccator cõstituat sibi vltimũ finẽ in illo cõmutabili bono, ad quod intendit, cũ auertit a Deo peccando mortaliter: & q̃ non habeat simul in habitu diuersa ut ultimos fines, cum cõtingat eundem hominem simul esse in disparatis peccatis mortalibus, puta gula, & iniustitia: ita q̃ neutri per alterum officitur, sed ebrietas eum secundum se delectat, & similiter iniustitia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd omnes fines proximi peccatorum mortalium vniuntur in vno vltimo fine, qui est ipsemet peccator: quoniam amor sui vsque in contemptũ Dei constituit ciuitatem Babilonis, sicut amor Dei vsque ad contemptum sui, Ierusalem. Vnde huiusmodi peccator nec in gulæ, nec in iniustitię apparenti bono, seorsum constituit vltimum finem, cuius signum est, quia neutrum sibi sufficit, sed omnia commutabilia bona, ad quæ peccator conuertitur, referuntur ad vnum communem finem, qui est simpliciter vltimus sibi scilicet ipsummet quoniã omnia appetit vt conferentia ad bonum proprium, ita quòd huiusmodi bona non appetuntur vt fines vltimi simpliciter, sed ut fines vltimi partiales, vt scilicet partes boni proprij, quod est simpliciter finis vltimus illius, & intentum in omni peccato mortali. Litera autem docet impossibile esse, quòd vnius simul sint plures fines vltimi simpliciter. Et propterea nulla est contrarietas inter propositas.

* Infra q. 12. art. 3. ad 1. & q. 13. ar. 3 ad tertiũ. Et 2. d. 24. ar. 3. cor. Et 3. d. 31. q. 1. artic. 1. corp. Et mal. q. 14. ar. 2. cor. fi.

* Lib. 19. c. 1. to. 5.

D. 624.

* Cap. 1. nõ multum a prin. t. 5.

* Cap. 2. non longe a Prin. to. 3.

¶ Super Quæstionis primæ, Articul. sextum.

IN 6. arti. Vnum oportet præoculis semper habere, vt nõ fallamur scilicet distinctionem inter vltimũ finem hominis formaliter, vel materialiter, quæ in ar. 7. exprimuntur. Vltimus enim finis formaliter, nihil aliud est quam bonum perfectum cuiusque, vt in 5. dicitur. ar. Et de vltimo fine formaliter hic 6. art. verificatur primo: de ultimo autem fine materialiter verificatur secundario, vt scilicet induit illius rationem formalem: oportet. n. quæcunque homo vult, quòd velit, propter suã perfectionem: quoniam, vt in octauo dicitur Eth. Amabile quidem bonum, unicuique autem proprium. Et si hæc auertisset Scotus, non dixisset forte quod scripsit in 4. dist. 49. illa q. Vtrũ omnia quæ appetit homo, appetat propter beatitudinem. Tenet enim partẽ negatiuam: quia homo potest libero appetitu uel le non propter beatitudinem tam uegatiue, quam contrarie. Negatiue q̃dem, tum quia intellectus põt aliud quam beatitudinẽ cogitare, & consequenter uoluntas uelle: tum quia intellectus potest aliquod bonum considerare ut bonum in se, non considerando ut bonũ ad finem: ergo & uoluntas potest uelle illud. Cõtrarie uero, quia stante certitudine de beatitudine in Deo &c. & malitia fornicationis, potest homo uelle fornicari. Sed hæc facillime cedunt, si beatitudo, (de qua hic sermo non esset, nisi ratio ultimi finis hominis & beatitudinis formaliter esset eadem quo ad hanc difficultatẽ) recte consideretur. Nos enim loquimur de vltimo fine formaliter: & dicimus, q̃ nihil potest appeti si ipse, aut propter ipsum. Et q̃ nec negatiue, nec cõtrarie põt aliter appeti. Et ad primũ motiuũ Scoti, patet solutio in litera in responsione ad tertium in hoc art. vbi dicitur q̃ intellectu aliud cogitante voluntas vult propter vltimum finem virtualiter, & si non actualiter, & hoc sufficit. Ad secundum vero patet responsio ex dictis in eo art. ad primum & ad secũdum. Inde enim habetur, q̃ quodcunq; partiale bonum appetatur, appetit saltem vt bonum appetentis: & consequenter propter vltimum finẽ. Nã vt in eodem corpore dicitur, inchoatio alicui⁹ ordinatur ad cõsummationem eius. Ad motiuum autem de contrarie appetibili, manifesta est responsio: quoniam nullus potest appetere cõtrarium suæ plenæ profectionis, quoniã quicquid appetit, appetit ut perfectionem habeat aliquam, quã uis appetat contra talem rem quæ est vltimus finis, ut patet in peccante mortaliter, & præter illam, ut patet in peccante uenialiter. Nec te moueat, quòd etiam actus speculatiuos diligimus propter finem, quoniam vt hic, & inferius in quæstio. 13. art. 3. ad primum, dicere potes, dicuntur non propter aliud, non per negationem vltimi finis, sed per negationẽ alterius proximi & proprii finis. Et similiter dicuntur fines aliorum non per affirmationem vltimi finis, sed in illo ordine &c.

Art. 3.

Art. præc.

In cor. ar.

6 Infra. q. 60. art. 2. cor. & 4. d. 49. q. 1. art. 3. q. 4. Et 1. contra. c. 100.

nunc dicimus, non quòd consumitur vt non sit, sed quòd perficitur vt plenè sit. Oportet igitur quòd vltimus finis ita impleat totũ hominis appetitum, quòd nihil extra ipsum appetendum relinquatur: quod esse non potest, si aliquid extraneum ad ipsius perfectionẽ requiratur. vnde non potest esse quòd in duo sic tendat appetitus, ac si vtrum que sit bonum perfectiuum ipsius.

¶ Secunda ratio est, Quia sicut in processu rationis, principium est id, quod naturaliter cognoscit: ita in processu rationalis appetitus, qui est voluntas, oportet esse principium id qđ naturaliter desideratur. hoc autẽ oportet esse vnum: quia natura non tendit nisi ad vnum. Principium autem in processu rationalis appetitus est vltimus finis, vnde oportet id, in quod tendit voluntas sub ratione vltimi finis, esse vnum.

¶ Tertia ratio est, Quia cum actiones voluntariæ ex fine speciem sortiantur, sicut * supra habitum est, oportet quòd a fine vltimo, qui est communis, sortiantur rationem generis: sicut & naturalia ponuntur in genere secundũ formalem rationem cõmunem. Cum igitur omnia appetibilia voluntatis, in quantum huiusmodi, sint vnius generis, oportet vltimum finem esse vnum: & præcipue, quia in quolibet genere est vnum primum principium: vltimus autem fines habet rationẽ primi principij, vt * dictum est. Sicut autem se habet vltimus finis hominis simpliciter ad totum humanum genus: ita se habet vltimus finis huius hominis ad hunc hominem. vnde oportet, quòd sicut omnium hominum est naturaliter vnus finis vltimus, ita huius hominis voluntas in vno vltimo fine statuatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ omnia illa plura accipiebantur in ratione vnius boni perfecti ex his constituti ab his, qui in eis vltimum finem ponebant.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ etsi plura accipi possunt, quæ adinuicem oppositionem non habeant: tamen bono perfecto opponitur, q̃ sit aliquid de perfectione rei extra ipsam.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ potestas voluntatis non habet, vt faciat oppositа esse simul: quod contingeret, si tenderet in plura disparata, sicut in vltimos fines, vt ex * dictis patet.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo omnia quæ vult, velit propter vltimum finem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ non omnia quæcunque vult homo, propter vltimum finem velit. Ea enim quæ ad finem vltimum ordinantur, seriosa dicuntur, quasi vtilia: sed iocosa à serijs distinguuntur. ergo ea quæ homo iocosè agit, non ordinat in vltimum finem.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in principio * Metaphysic. quòd scientiæ speculatiuæ propter seipsas quæruntur: nec tamen potest dici quòd quælibet earum sit vltimus finis. ergo non omnia quę homo appetit, appetit propter vltimum finem.

¶ 3 Præt. Quicunque ordinat aliquid in finem, cogitat de illo fine: sed non semper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit, aut facit. nõ ergo omnia homo appetit, aut facit propter vltim finem.

¶ SED CONTRA est, quod dicit * Augustinus. 19. de Ciuit. Dei. Illud est finis boni nostri, propter quod amantur cætera, illud autem propter seipsum.

¶ RESPONDEO Dicendum, quòd necesse est quòd omnia quæ homo appetit, appetat propter vltimum finem. & hoc apparet dupliciratione. Primo quidem, quia quicquid homo appetit, appetit sub ratione boni: quod quidem si non appetitur vt bonum perfectum, quod est vltimus finis, necesse est vt appetatur tendens in bonum perfectum: quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius: sicut patet tam in his quæ fiunt à natura, quàm in his quæ fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem consummatam, quæ est propter vltimum finem. Secundo, quia vltimus finis hoc modo se habet in mouendo appetitum, sicut se habet in alijs motionibus primum mouens. Manifestum est autem quòd causæ secundæ mouentes, non mouent, secundum quod mouentur à primo mouente: vnde secunda appetibilia non mouent appetitum nisi in ordine ad primum appetibile, quod est vltimus finis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finem extrinsecum: sed tantum ordinantur ad bonum ipsius ludentis, prout sunt delectantes, uel requiem præstantes. bonum autem consummatum hominis, est ultimus finis eius.

¶ ET similiter dicendum ad secundum de scientia speculatiua, quæ appetitur ut bonum quoddam speculantis, quod comprehenditur sub bono completo & perfecto, quod est ultimus finis.

¶ AD Tertium dicendum, quòd non oportet ut semper aliquis cogitet de ultimo fine, quandocunque aliquid appetit uel operatur: sed uirtus primæ intentionis quę est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuscunque rei, etiam si de ultimo fine actu non cogitetur: sicut non oportet, q̃ qui uadit per uiam, in quolibet passu cogitet de fine.

Articulum 7. & octauum, nihil occurrit scribendum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum sit vnus vltimus finis omnium hominum.

Sup. art. 5. corp. & 1. Ethi. lect. 9 fin.

AD septimum sic proceditur. Videtur q̃ nõ omnium hominum sit vnus finis vltimus. Maximè enim videtur vltimus finis esse hominis incommutabile bonum: sed quidam auertuntur ab incommutabili bono peccãdo. non ergo omnium hominum vnus est vltimus finis.

¶2 Præt. Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur. Si igitur esset vnus vltimus finis omnium hominum, sequeretur q̃ in hominibus non essent diuersa studia viuendi: quod patet esse falsum.

¶3 Præt. Finis est actionis terminus: actiones autem sunt singularium. Homines autem etsi conueniant in natura speciei, tamen differunt secundum ea, quæ ad individua pertinent. non ergo omnium hominum est vnus vltimus finis.

*Ca.3.& 4 to. 3.

¶Sed cõtra est, quod *Aug. dicit 13. de Trin. q̃ omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem, qui est beatitudo.

¶Respondeo dicendum, q̃ de vltimo fine possumus loqui dupliciter. Vno modo secundum rationem vltimi finis: Alio modo secundum id, in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quantum igitur ad rationem vltimi finis, omnes conueniunt in appetitu finis vltimi: quia omnes appetunt suam perfectionem adimpleri, quæ est ratio vltimi finis, vt dictum est. Art. 5. huius q. * Sed quantum ad id, in quo ista ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt in vltimo fine. nam quidam appetunt diuitias, tanquam consummatum bonum: quidam vero voluptatem: quidam vero quodcunque aliud, sicut & omni gustui delectabile est dulce. Sed quibusdam maxime delectabilis est dulcedo vini, quibusdam dulcedo mellis, aut alicuius talium. Illud tamen dulce oportet simpliciter esse melius delectabile, in quo maxime delectatur, qui habet optimum gustum: & similiter illud bonum oportet esse completissimum, quod tanquàm vltimum finem appetit habens affectum bene dispositum.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ illi qui peccant, auertuntur ab eo, in quo vere inuenitur ratio vltimi finis: non autem ab ipsa vltimi finis intentione, quam quærunt falso in aliis rebus.

¶Ad secundum dicendum, q̃ diuersa studia viuendi cõtinguntur in hominibus propter diuersas res, in quib. quæritur ratio summi boni.

¶Ad tertium dicendum, q̃ etsi actiones sint singularium, tamen primum principium agendi in eis est natura, quæ tendit ad vnum, vt dictum est. Art. 5. huius q. *

ARTICVLVS VIII.

Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.

8 Inf. q. 103. arti. 2. & 2. dist. 38. art. 1. & 2. cor. & 1. contra c. 75. & li. 3 c. 17. 25. & 37. fi. & 97 & veri. q. 5 art. 6. ad 4. * Ca. 3. cir. prin. & c. 4 prima parte ante medium.

AD octauum sic proceditur. Videtur q̃ in vltimo fine hominis etiam omnia alia conueniant. Finis enim respondet principio: sed illud quod est principium hominum, s. Deus, est etiam principium omnium aliorum. ergo in vltimo fine hominis omnia alia communicant.

¶2 Præt. Dion. dicit in lib. de Diui. Nom. q̃ Deus conuertit omnia ad seipsum, tanquàm ad vltimum finem: sed ipse est vltimus finis hominis, quia solo ipso fruendum est. ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt.

¶3 Præt. Finis vltimus hominis est obiectum voluntatis: sed bonum voluntatis est bonum vniuersale, quod est finis omnium. ergo necesse est q̃ in vltimo fine hominis omnia conueniant.

¶Sed contra est, q̃ vltimus finis hominum est beatitudo, quam omnes appetunt, vt August. dicit: † sed non cadit in animalia expertia rationis, vt beata sint, sicut * Aug. dicit in lib. 83. quæstionum. non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt. † 19. de ciui. Dei. c. j & 13. d trini. c. 3. & 4 * lib. 83. q. 5. to. 4. * tex. 22. to. 3.

¶Respondeo dicendum, q̃ sicut Philos. dicit in 5. * Metaphisi. Finis dupliciter dicitur, s. cuius, & quo, idest ipsa res, in qua ratio boni inuenitur, & vsus, siue adeptio illius rei: sicut si dicamus, q̃ motus corporis grauis finis est, vel locus inferior, vt res, vel hoc quod est esse in loco inferiori, vt vsus: & finis auari est, vel pecunia, vt res: vel possessio pecuniæ, vt vsus. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis, quantum ad ipsam rem, quæ est finis, sic in vltimo fine [d] hominis omnia alia conueniunt, quia Deus est vltimus finis hominis, & omnium aliarum rerum. Si autem loquamur de vltimo fine hominis quantum ad consecutionem finis, sic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales. Nam homo, & aliæ rationales creaturæ consequuntur vltimum finem cognoscendo, & amando Deum, quod nõ competit aliis creaturis, quæ adipiscuntur vltimum finem, inquantum participant aliquam similitudinem Dei, secundũ quod sunt, vel viuunt, vel etiam cognoscunt. D. 707. 1113.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

QVAEST. II.

De his, in quibus hominis Beatitudo consistit, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Beatitudine. Primo quidem in quibus sit. Secundo, quid sit. Tertio, qualiter ea consequi possumus.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum Beatitudo consistat in diuitiis.
¶ Secundo, Vtrum in honoribus.
¶ Tertio, Vtrum in fama, siue in gloria.
¶ Quarto, Vtrum in potestate.
¶ Quinto, Vtrum in aliquo corporis bono.
¶ Sexto, Vtrum in voluptate.
¶ Septimo, Vtrum in aliquo bono animæ.
¶ Octauo, Vtrum in aliquo bono creato.

ARTICVLVS I.

Vtrum beatitudo hominis consistat in diuitijs.

¶ Super quæstio. primæ. Art. secundum.

AD primum sic proceditur. Videtur, q̃ beatitudo hominis in diuitiis consistat. Cum enim Beatitudo sit vltimus finis hominis, in eo consistit, quod maximè in hominis affectu dominatur: huiusmodi autẽ sunt propriè diuitiæ. dicitur enim Eccl. 10 Pecuniæ obediunt omnia. ergo in diuitiis beatitudo hominis consistit.

¶2 Præt. Secundum Boetium in 3. de Consol * Beatitudo est status omnium bonorũ aggregatione perfectus: sed in pecuniis omnia possideri videntur, quia vt Philos. dicit in 5. Ethi. * Ad hoc numus est inuentus, vt sit quasi fideiussor habendi pro eo, quodcunque homo voluerit. ergo in diuitiis beatitudo consistit.

9 3. contr. c. 30. Et op. 3. cap. 108 262. & 264 Et opu. 20 lib. 1. c. 8. Et Matt. 5 c. 3, 4. & 5 Et 1. Ethi. lect. 5. fin.

* prosa 2. cir. princi.

* ca. 5. & 1. Polit. c. 6. & 7. to. 5.

¶Præt.

¶3 Præt. Desiderium summi boni cum nunquam deficiat, videtur esse infinitum: sed hoc maximè in diuitijs inuenitur, quia auarus non implebitur pecunia, vt dicitur Eccles. 5. ergo in diuitijs beatitudo consistit.

¶Sed contra. Bonum hominis in retinendo beatitudinem magis consistit, quam in emittendo ipsam: sed sicut Boet. * in 3. de consol. dicit. Diuitiæ effundendo, magis quam coaceruando melius nitent: siquidem auaritia semper odiosos, claros facit largitas. ergo in diuitijs beatitudo non consistit. *li. 2. prosa 5. circa prin.

¶Respon. Dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in diuitiis consistere. Sunt enim duplices diuitiæ, ut Philosophus dicit in 1. Polit. * scilicet naturales & artificiales. Naturales quidem diuitiæ sunt, quibus homini subuenit ad defectus naturales tollendos: sicut cibus & potus, vestimenta, vehicula, & habitacula, & alia huiusmodi. Diuitiæ artificiales sunt, quibus secundum se natura non iuuatur, ut denarij: sed ars humana eos adinuenit propter facilitatem commutationis, vt sint quasi mensura rerum venalium. Manifestum est autem, q̃ in diuitijs naturalibus beatitudo hominis esse non potest. Quæruntur enim huiusmodi diuitiæ ad sustentandam naturam hominis: & ideo non possunt esse vltimus finis, sed magis ordinantur ad hominem, sicut ad finem. vnde in ordine naturæ omnia huiusmodi sunt infra hominem, & propter hominem facta, secundum illud Psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Diuitiæ autem artificiales non quæruntur, nisi propter naturales. Non enim quærerentur, nisi quia per eas emuntur res ad vsum vitæ necessariæ: vnde multo minus habent rationem vltimi finis. Impossibile est igitur beatitudinem, quæ est vltimus finis hominis, in diuitijs esse. * c. 6. à medio to. 5.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ omnia corporalia obediunt pecuniæ quantum ad multitudinem stultorum, qui sola corporalia bona cognoscunt, quæ pecunia acquiri possunt. Iudicium autẽ de bonis humanis nõ debet sumi à stultis, sed à sapientibus: sicut & iudicium de saporibus ab his, qui habent gustum bene moderatum.

¶Ad Secundum dicendum, quòd pecunia possunt haberi omnia venalia, non autem spiritualia, quæ vendi non possunt: vnde dicitur Prouerb. 17. Quid prodest stulto diuitias habere, cum sapientiam emere non possit.

¶Ad Tertium dicendum, quòd appetitus naturalium diuitiarum non est infinitus, quia secundum certam mensuram sufficiunt naturæ: sed appetitus diuitiarum artificialium est infinitus, quia deseruit concupiscẽtiæ inordinatæ, quæ non modificatur, vt patet per Philosophum in 1. Polit. * Aliter tamen est infinitum desiderium diuitiarum, & desiderium summi boni. nam summum bonum quanto perfectius possidetur, tanto ipsum magis amatur, & alia contemnuntur: quia quanto magis habetur, magis cognoscitur. & ideo dicitur Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc esurient. Sed in appetitu diuitiarum, & quorumcunque temporalium bonorum, est conuerso: nam quando iam habentur, ipsa contemnuntur, & alia appetuntur, secundum quod significatur Ioan. 4. cum dominus dicit. Qui bibit ex hac aqua, per quam temporalia significantur, sitiet iterum, & hoc ideo, quia eorum insufficientia magis cognoscitur cum habentur. & ideo hoc ipsum ostendit eorum imperfectionem, & quod in eis summum bonum non consistit. *c. 6. à medio t. 5.

¶ Super quæstio. II. Artic. Secundum.

10 3. cont. ca. 28 Et opu. 3. ca. 108. 264. & Mathi. 5. Et 1. Ethi. lec. 5

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo hominis consistat in honoribus.

IN articul. 2. in corpore not2,

AD Secundum sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo hominis in honoribus consistat. Beatitudo enim, siue felicitas, est præmium virtutis, ut Philosophus dicit in 1. Ethic. * sed honor maximè videtur esse id, quod est virtutis præmium, ut philosophus dicit in 4 Ethic. † ergo in honore maximè consistit beatitudo. quòd ipsa felicitas coituit excellentiã, ut per hoc videas, quòd angeli appetẽdo beatitudinem, appetierunt excellentiam, quæ est obiectum superbiæ. * c. 9. to. 5 † c. 3. to. 5

¶2 Præt. Illud quod conuenit Deo, & excellentissimis, maximè videtur esse beatitudo, quæ est bonum perfectũ: sed huiusmodi est honor, vt philosop. dicit 8. Ethi. * & 1. Tim. 2. dicit Apostolus Soli Deo honor & gloria. ergo in honore consistit beatitudo. *4. Eth. c. 3 t. 5. & lib. 8. c. 14.

¶3 Præt. Illud quod est maximè desideratum ab hominibus, est beatitudo: sed nihil videtur esse magis desiderabile ab hominibus, quam honor: quia homines patiuntur iacturam in omnibus alijs rebus, ne patiantur aliquod detrimẽtũ sui honoris. ergo in honore beatitudo cõsistit.

¶Sed contra. Beatitudo est in beato: honor autem nõ est in eo qui honoratur, sed magis in honorante, qui reuerentiã exhibet honorato, vt philosophus dicit in 1. Eth. * ergo in honore beatitudo non consistit. * c. 5. to. 5

¶Respon. Dicendum, q̃ impossibile est beatitudinẽ consistere in honore. Honor enim exhibetur alicui propter aliquam eius excellentiam, & ita est signum & testimonium & quoddam illius excellentiæ, quæ est in honorato, excellentia autem hominis maximè attenditur circa beatitudinem, quæ est hominis bonum perfectum, & secundum partes eius, idest, secundum, illa bona, quibus aliquid beatitudinis participatur, & ideo honor potest quidem consequi beatitudinem, sed principaliter in eo beatitudo consistere non potest.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ honor [d] non est præmium virtutis, propter quod virtuosi operantur, sed accipiunt honorem ab hominibus loco præmij, quasi à non habentibus ad dandum maius. Verum autem præmium virtutis est ipsi beatitudo. propter quam virtuosi operantur: si autem propter honorem operarentur, iam non esset virtus, sed magis ambitio. D. 710.

¶Ad Secundum dicendum, quòd honor debetur Deo, & excellentissimis, in signum vel testimonium excellentiæ præexistentis, non quòd ipse honor faciat eos excellentes.

¶Ad Tertium dicendum, quòd ex naturali desiderio beatitudinis, quã consequitur honor, vt dictum est *, contingit q̃ homines maximè honorem desiderant. vnde quærunt homines maximè honorari à sapientibus, quorum iudicio credunt se esse excellentes, vel felices. * in cor. art.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo hominis consistat in fama, siue in gloria.

¶ Super q. 2. Artic. III.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ beatitudo hominis consistat in gloria. In eo enim videtur beatitudo consistere, quod redditur sanctis pro tribulationibus, quas in mundo patiuntur huiusmodi autem est gloria. dicit enim Apostol. Roma. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ergo beatitudo consistit in gloria.

¶2 Præt. Bonum est diffusiuum sui, vt patet per Dionysium 4. ca. de diui. 11 3. cõt. c. 29 Et opus. 3. ca. 108. & 264. Et op. 20. li. 1. c. 7. & 8.

¶Super

nomi. * Sed per gloriam bonum hominis maximè diffunditur in notitiam aliorum, quia gloria, vt Amb. † dicit, nihil aliud est, quàm clara cum laude notitia. ergo beatitudo hominis consistit in gloria.

¶ 3 Præt. Beatitudo est stabilissimum bonorum: hoc autē esse videtur fama, vel gloria, quia per hanc quodammodo homines æternitatem sortiuntur. vnde Boet. dicit in lib. de consol. * Vos immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. ergo beatitudo consistit in fama, seu gloria.

¶ Sed contra. Beatitudo est verum hominis bonū: sed fama, seu gloriam contingit esse falsam. vt enim dicit Boet. in lib. 3. de consol. * Plures magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus attulerunt; quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falsò prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. non ergo beatitudo hominis consistit in fama, seu gloria.

¶ Respondeo dicendum, q̄ impossibile est beatitudinē hominis in fama, seu gloria humana consistere: nam gloria nihil aliud est, quàm clara notitia cum laude, vt Amb. dicit. * Res autem cognita aliter comparatur ad cognitionem diuinam, & aliter ad cognitionem humanam. Humana enim cognitio à rebus cognitis causatur: sed diuina cognitio est causa rerum cognitarum. vnde perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur, nō potest causari à notitia humana: sed magis notitia humana de beatitudine alicuius procedit, & quodam modo causatur ab ipsa humana beatitudine, vel inchoata, vel perfecta. Et ideo in fama, vel in gloria non potest consistere hominis beatitudo: sed bonum hominis dependet sicut ex causa ex cognitione Dei: & ideo ex gloria, quæ est apud Deum, dependet beatitudo hominis, sicut ex causa sua, secundum illud Ps. 90. Eripiam eum, & glorificabo eū: longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum. Est etiam aliud considerandum, q̄ humana notitia sæpe fallitur, & præcipuè in singularibus contingentibus, cuiusmodi sunt actus humani: & ideo frequenter humana gloria fallax est. sed quia Deus falli non potest, eius gloria semper vera est, propter quod dicitur 2. ad Corin. 10. Ille probatus est, quem Deus commendat.

¶ Ad primum etgo dicendum, q̄ Apostolus non loquitur ibi de gloria, quæ est ab hominibus: sed de gloria, quæ est à Deo coram Angelis eius. vnde dicitur Mar. 8. Filius hominis confitebitur eum in gloria Patris sui coram Angelis eius.

¶ Ad secundum dicēdum, q̄ bonum alicuius hominis, quod per famam, vel gloriam est in cognitione multorū, si cognitio quidem vera sit, oportet q̄ deriuatur à bono existente in ipso homine: & sic præsupponit perfectam beatitudinem, vel inchoatam. Si autem cognitio falsa sit, non concordat rei, & sic bonum non inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: vnde patet, q̄ fama nullo modo potest facere hominem bonum.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ fama non habet stabilitatem: immo falso rumore de facili perditur. & si stabilis aliquando perseueret, hoc est per accidens: sed beatitudo habet per se stabilitatem, & semper.

† lib. 3. de cōs. prosa 6. circa princ.

* c. 4. circa princ.

† Id hēt Augus. in lib. 83. q. q. 31. circa fi.

* Lib. 2. prosa 7. post me.

Id habet Augu. in lib. 83. q. q. 31. cir. fi. to. 4

¶ *Super q. 2. Art. 4. 5. 6.*

12 3. cont. c. 31. Et opus. 3. ca. 108. & 264

Articvlvs IIII.

Vtrum Beatitudo hominis consistat in potestate.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̄ beatitudo consistat in potestate. Omnia enim appetunt assimilari Deo, tāquā vltimo fini, & primo principio: sed hoēs qui in potestatib. sunt, propter similitudinem potestatis maximè videntur esse Deo conformes, vnde in Scriptura, Dij vocantur, vt patet Exod. 13. Diis non detrahes. ergo in potestate beatitudo consistit.

¶ 2 Præt. Beatitudo est bonum perfectum: sed perfectissimū est, q̄ homo etiam alios congruè possit regere, quod conuenit his qui in potestatibus sunt constituti. ergo beatitudo consistit in potestate.

¶ 3 Præt. Beatitudo cum sit maximè appetibilis, opponitur ei, quod maximè est fugiendum: sed homines maximè fugiunt seruitutem, cui contraponitur potestas. ergo in potestate beatitudo consistit.

¶ Sed contra. Beatitudo est perfectum bonum: sed potestas est maximè imperfecta. vt. n. dicit Boe. 3. de cōsol. * Potestas humana solicitudinum morsus expellere, formidinum aculeos vitare nequit. & postea: Potentem cēses, cui satellites latus ambiunt? qui quos terret, ipse plus metuit? non igitur beatitudo consistit in potestate.

¶ Respondeo dicendum, q̄ impossibile est beatitudinē in potestate consistere propter duo. Primo quidem, quia potestas habet rationem principij, vt patet in 3. Metap. * beatitudo autem habet rationem vltimi finis. Secundo, quia potestas se habet ad bonum, & ad malum: beatitudo autem est proprium, & perfectum hominis bonum: vnde magis posset consistere beatitudo aliqua in bono vsu potestatis, qui est per virtutem, quàm in ipsa potestate. Possunt autem quatuor generales rationes induci ad ostendendum, q̄ in nullo præmissorum exteriorum bonorum beatitudo consistat, quarum prima est, Quòd cum beatitudo sit summum hominis bonum, non compatitur secum aliquod malum, omnia autem prædicta possunt inueniri & in bonis & in malis. Secunda ratio est, quia cum de ratione beatitudinis sit, q̄ sit per se sufficiens, vt patet in 1. Eth. * hoc necesse est, q̄ beatitudine adepta, nullum bonum necessarium homini desit. adeptis autē singulis præmissorum, possunt adhuc multa bona homini necessaria deesse, puta sapiētia, sanitas corporis, & huiusmodi. Tertia, quia cum beatitudo sit bonum perfectum, ex beatitudine non potest aliquod malum alicui prouenire, quod non conuenit præmissis. Dicitur enim Eccl. 5. q̄ diuitiæ interdum conseruantur in malum domini sui: & simile patet in aliis tribus. Quarta ratio est, quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cum ad ipsam naturaliter ordinetur. Præmissa autem quatuor bona magis sunt à causis exteriorib. & vt plurimum à fortuna: vnde & bona fortunæ dicuntur. vnde patet, q̄ in præmissis nullo modo beatitudo consistit.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ diuina potestas est sua bonitas: vnde vti sua potestate non potest nisi bene, sed hoc in hominibus non inuenitur: vnde non sufficit ad beatitudinē, q̄ homo assimiletur Deo quantum ad potestatem, nisi assimiletur ei quantum ad bonitatem.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ sicut optimum est, q̄ aliquis vtatur bene potestate in regimine multorum: ita pessimum est, si malè vtatur. & ita potestas se habet ad bonum, & ad malum.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ seruitus est impedimentum boni vsus potestatis: & ideo naturaliter homines eam fugiunt, & non quasi in potestate hominis sit summum bonum.

* prosa 5 cir. med.

* text. 17. to. 3.

Articvlvs V.

Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo corporis bono.

13 Infr. q. 3. art. 3. cor. Et 4. dist. 49. q. 1. ar. 1. q. 1. Et 3 con. c. 32 & 37. pri. Et opus. 3 ca. 264. a. Et Ps. 32. Et 1. Eth. lec. 10.

AD quintum sic proceditur. Videtur q̄ beatitudo hominis consistat in bonis corporis. dicitur. n. Ecc. 30. Non est census supra censum salutis corporis: sed in eo quod est optimum, consistit beatitudo. ergo consistit in corporis salute.

¶ 2 Præt. Diony. dicit 5. c. de Diuin. Nom. * q̄ esse est melius

* c. 5. non longe a Prin.

melius quàm viuere, & viuere melius quàm alia quæ consequuntur: sed ad esse vel viuere hominis requiritur salus corporis. cum ergo beatitudo sit summum bonum hominis, videtur quòd salus corporis maximè pertineat ad beatitudinem.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid est communius, tanto ab altiori principio dependet, quia quanto est causa superior, tanto eius virtus ad plura se extendit: sed sicut causalitas causæ efficientis consideratur secundum influentiam, ita causalitas finis attenditur secūdum appetitum. ergo sicut prima causa efficiēs, est quæ in omnia influit, ita vltimus finis est quod ab omnibus desideratur: sed ipsum esse est quod maximè desideratur ab omnibus. ergo in his quæ pertinent ad esse hominis, sicut est salus corporis, maximè consistit beatitudo.

¶ Sed contra est, quòd secundum beatitudinem homo excellit omnia alia animalia: sed secundum bona corporis à multis animalibus superatur, sicut ab elephante, in diuturnitate vitæ: a leone, in fortitudine: a ceruo, in cursu. ergo beatitudo hominis non consistit in bonis corporis.

¶ Respon. Dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in bonis corporis consistere propter duo. Primo quidem, quia impossibile est, quòd illius rei, quæ ordinatur ad aliud sicut ad finem, vltimus finis sit eiusdem conseruatio in esse. vnde gubernator non intendit, sicut vltimum finem, conseruationem nauis sibi commissæ, eo quòd nauis ad aliud ordinatur sicut in finem scilicet ad nauigandum. Sicut autem nauis committitur gubernatori ad dirigendum, ita homo est suæ voluntati & rationi commissus, secundum illud quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominē, & reliquit eum in manu consilij sui. Manifestum est autem, quòd homo ordinatur ad aliquid, sicut ad finem: non enim homo est summum bonum. vnde impossibile est, quòd vltimus finis rationis & voluntatis humanæ, sit conseruatio humani esse. Secundo, quia dato q̄ finis rationis & voluntatis humanæ esset conseruatio humani esse: non tamen posset dici, quòd finis hominis esset aliquod corporis bonū. Esse enim hominis consistit in anima, & in corpore: & quamuis esse corporis dependeat ab anima, esse tamen humanæ animæ non dependet à corpore, * vt supra ostensum est, ipsumque corpus est propter animam, sicut materia [d] propter formam, & instrumenta propter motorem, vt per ea suas actiones exerceat: vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ, sicut ad finem. Vnde impossibile est, quòd in bonis corporis beatitudo consistat, quæ est vltimus finis.

* p. p. q. 75. & 90.

D. 641.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut corpus ordinatur ad animam, sicut ad finem, ita bona exteriora ad ipsum corpus: & ideo rationabiliter bonum corporis præfertur bonis exterioribus, quæ per sensum significantur, sicut & bonum animæ præfertur omnibus bonis corporis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd esse [d] simpliciter acceptum, secundum quod includit in se omnem perfectionem essendi, præeminet vitæ, & omnibus perfectionibus subsequentibus. Sic igitur ipsum esse prænabet in se omnia bona subsequentia: & hoc modo Dion. loquitur. Sed si consideretur ipsum esse prout participatur in hac re, vel in illa, quæ non capiunt totam perfectionem essendi, sed habent esse imperfectum, sicut est esse cuiuslibet creaturæ, sic manifestum est, quòd ipsum esse cum perfectione superaddita, est eminentius. vnde & Diony. ibidem dicit, quòd viuentia sunt meliora existentibus, & intelligētia viuentibus.

D. 559.

Eadem loco citato.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd quia finis respōdet principio, ex illa ratione probatur, quòd vltimus finis est primum principium essendi, in quo est omnis essendi perfectio: cuius similitudinem appetunt, secundum suam perfectionem, quædam quidem secūdum esse tantum, quædam secundum esse viuens, quædam secundum esse viuens, & intelligens, & beatum, & hoc paucorum est.

14 4. dist. 44 q. 1. art. 3 q. 4. ad 3 & 4. Et 3 cōtr. c. 27 & 33. Et lib. 4. cap. 83. Et opus. 3. cap. 108. Et Matt. 5. Et 1. Ethi. le. 5. & le. 10. * c. 2. to. 5. † Proposit. 1. tom. 3.

Articvlvs VI.

Vtrum beatitudo hominis consistat in uoluptate.

AD Sextum, sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis in voluptate consistat. Beatitudo enim cum sit vltimus finis, non appetitur propter aliud, sed alia propter ipsam: sed hoc maxime conuenit delectationi (ridiculum est enim ab aliquo quærere, propter quid velit delectari, ut dicitur in 10. Ethic.) * ergo beatitudo maxime in uoluptate & delectatione consistit.

¶ 2 Præt. Causa prima vehementius imprimit quam secunda, vt dicitur in lib. de causis. Influentia autem finis attenditur secundum eius appetitum. Illud ergo videtur habere rationem finis vltimi, quod maxime mouet appetitum: hoc autem est voluptas, cuius signum est, quòd delectatio intantum absorbet hominis voluntatem & rationem, quòd alia bona contemnere facit. ergo videtur q̄ vltimus finis hominis, qui est beatitudo, maxime in uoluptate consistat.

¶ 3 Præt. Cum appetitus sit boni, illud quod omnia appetunt, videtur esse bonum optimum: sed delectationem omnia appetunt, & sapientes, & insipientes, & etiam rationē carentia. ergo delectatio est optimum. Consistit ergo in uoluptate beatitudo, quæ est summum bonum.

¶ Sed contra est, quod * Boet. dicit in 3. de consol. Tristes exitus esse voluptatum, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget: quæ si beatos efficere possent: nihil causæ esset, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur.

* Prosa. 7.

¶ Respon. Dicendum, quòd quia delectationes corporales pluribus notæ sunt, assumpserunt sibi nomen voluptatum, vt dicitur 7. Ethico. * in quibus tamen beatitudo priacipaliter non consistit: quia in vnaquaque re, aliud est quod pertinet ad essentiam eius, aliud est propriu accidens ipsius: sicut in homine, aliud est quod est animal rationale mortale, aliud quod est risibile. Est igitur considerandum, quod omnis delectatio [d] est quod dam proprium accidens, quod consequitur beatitudinē, vel aliquam beatitudinis partem. Ex hoc enim aliquis delectatur, quia habet bonum aliquod sibi conueniens vel in re, vel in spe, vel saltem in memoria. Bonum autem conueniens, si quidem sit perfectum, est ipsa hominis beatitudo: si autem sit imperfectum, beatitudo est quædam participata, vel propinqua, vel remota, vel saltem apparens. Vnde manifestum est, quòd nec ipsa delectatio, quæ sequitur bonum perfectum, est ipsa essentia beatitudinis, sed quoddam consequens ad ipsam, sicut per se accidens. Voluptas autem corporalis non potest etiam modo prædicto sequi bonum perfectum: nam sequitur bonū quod apprehendit sensus, qui est virtus animæ corpore vtens. Bonum autem quod pertinet ad corpus, quod apprehenditur secundum sensum, nō potest esse perfectum hominis bonum. Cum enim anima rationalis excedat proportionem materiæ corporalis, pars animæ quæ est ab organo corporeo absoluta, quandam habet infinitatem respectu ipsius corporis, & partium animæ corpori concreatarum: sicut inuisibilia sunt quodammodo infinita respectu materialium, eo quòd forma per materiam quodammodo contrahitur, & finitur: vnde forma à materia absoluta, est quodammodo infinita. Et ideo sensus, qui est vis corporalis, cognoscit singulare, quod est determinatum per materiam: intellectus vero qui est vis à materia absoluta, cognoscit vniuersale, quod est abstractum a materia, & continet sub se infinita singularia. Vnde patet, quod bonum conueniens corpori, quod per apprehen-

D. 437.

† c. 14. to. 5

¶ Super Quæstionis secundæ, Articulũ 7. & 8.

IN art. 7. & 8. dubium occurrit de fundamento vtriusque, scilicet, Obiectum voluntatis nostræ est vniuersale bonum: quoniam aut intẽdit per vniuersale bonum, totum, seu omne bonum, aut bonum in vniuersali. Si secũdo modo, verum est, & bene probatur, Quòd sicut obiectum intellectus est verũ, non tamen in hoc particulari, sed in vniuersali; ita obiectum volũtatis est bonum nõ in hoc particulari, sed in vniuersali: sed ex hoc sensu non sequitur. ergo obiectum volũtatis est bonum vniuersale in essendo, quòd est Deus. Si primo modo, tunc non probatur per hoc, quòd obiectum intellectus est verum vniuersale: quoniam hoc verificatur de vero vniuersali in prædicando, & non de omni vero, nec ipsa veritate diuina, est omne verum quoniam nec hoc verum, Deus est trinus, cadit sub obiecto intellectus: nec ea, quæ non licet homini loqui, & in cor hominis nõ ascendunt, nec ascendere possent.

¶Ad hoc dicitur, quòd proprie loquẽdo, neutro modo intelligitur fundamentum illud: sed sensus est, quòd sicut obiectum intellectus est verum vniuersale, id est, non cõtractum ad tale, vel tale verũ, sed absolute: ita obiectum volũtatis est bonum vniuersale, idest, non contractum ad tale, vel tale bonum, sed absolute: & si huic fuerit adiuncta subintellecta differentia inter bonum & verum ex 6. Metaphy. scilicet, quòd verum & falsum sunt in anima, bonum autem & malum in rebus: sequitur q in illa re sola erit prehensionem sensus delectatione corporalẽ causat, non est perfectum bonũ hominis, sed est minimum quiddam in comparatione ad bonum animæ. vnde Sap. 7. dicitur, quod omne aurum in cõparatione sapientiæ, arena est exigua. Si igitur neq; voluptas corporalis est ipsa beatitudo, nec est per se accidens beatitudinis.

¶Ad primũ ergo dicendum, q̃ eiusdem rationis est, quod appetatur bonũ, & quod appetatur delectatio, quæ nihil est aliud quã quietatio appetitus in bono: sicut ex eadẽ virtute naturæ est, q̃ graue feratur deorsum, & q̃ ibi quiescat. Vnde sicut bonum p̃ seipsum appetit, ita & delectatio p̃pter se, & non propter aliud appetitur, si ly propter, dicat causam finalem. Si uero dicat causam formalem, uel potius causam motiuã, sic delectatio est appetibilis, idest, propter bonum quod est delectationis obiectum, & per consequens est principium eius, & dat ei formam. Ex hoc. n. delectatio habet quod appetatur, quia est quies in bono desiderato.

¶Ad secundum dicendum, quòd vehemens appetitus delectationis sensibilis contingit ex hoc, q̃ operationes sensuum, quia sunt principia nostræ cognitionis, sunt magis perceptibiles: vnde etiam à pluribus delectationes sensibiles appetuntur.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ eo modo omnes appetunt delectationes, sicut & appetunt bonum: & tamen delectationem appetunt ratione boni, & nõ ecõuerso, vt dictũ est. * vnde non sequitur, q̃ delectatio sit maximum, & per se bonum: sed q̃ vnaquæq; delectatio consequãt aliquod bonum, & aliqua delectatio consequatur id, quod est per se, & maximum bonum.

*In corpo. art.

*arti. 5. & 6. huius q.

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono animæ.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd beatitudo consistat in aliquo bono animæ. Beatitudo enim est quoddam hominis bonum. hoc autem per tria diuiditur, quæ sunt, bona exteriora, bona corporis; & bona animę: sed beatitudo non consistit in bonis exterioribus, neque in bonis corporis, sicut supra ostensum * est. ergo consistit in bonis animæ.

¶ Secundum. Præt. Illud cui appetimus aliquod bonum, magis amamus quàm bonum quod ei appetimus: sicut magis amamus amicũ, cui appetimus pecuniam, quàm pecuniam: sed vnusquisque, quodcunque bonum sibi appetit, amat. ergo seipsum amat magis quã oĩa alia bona: sed beatitudo est quod maxime amatur. quod patet ex hoc, quòd propter ipsam omnia amantur, & desiderantur. ergo beatitudo consistit in aliquo bono ipsius hominis: sed non in bonis corporis. ergo in bonis animæ.

¶3. Præterea. Perfectio est aliquid eius quod perficitur: sed beatitudo est quædam perfectio hominis. ergo beatitudo est aliquid hominis: sed non est aliquid corporis, vt ostensum est. * ergo beatitudo est aliquid animæ: & ita consistit in bonis animæ.

¶Sed contra est, quod sicut Aug. dicit in lib. *de doctrina Christiana. Id, in quo constituitur beata vita, propter se diligendum est: sed homo non est p̃pter seipsum diligendus, sed quicquid est in homine, est diligendum propter Deum. ergo in nullo bono animæ beatitudo consistit.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * Finis dupliciter dicitur, scilicet, ipsa res, quam adipisci desideramus, & vsus seu adeptio, uel possessio illius rei. Si ergo loquamur de ultimo fine hominis quanium ad ipsam rem, quam appetimus sicut ultimum finem impossibile est quòd vltimus finis hominis sit ipsa anima, uel aliquid eius. ipsa enim anima in se considerata, est, ut in potentia existens. sit enim de potentia sciente, actu sciens: & de potentia uirtuosa, actu uirtuosa, Cum autem potentia sit propter actum, sicut propter complementum, impossibile, est, quòd id quod est secundum se in potentia existẽs, habeat rationem ultimi finis: vnde impossibile est quod ipsa anima sit ultimus finis sui ipsius: similiter etiam neque aliquid eius, siue sit potentia, siue actus, siue habitus. Bonum enim quod est ultimus finis, est bonũ perfectum complens boni appetitum. Appetitus autem humanus, qui est voluntas, est boni uniuersalis: quodlibet bonum autem inhærens ipsi animæ, est bonum participatum, & per cõsequẽs particulatũ. vnde impossibile est quod aliquod eorum sit ultimus finis hominis. Sed si loquamur de ultimo fine hominis quãtũ ad ipsam adeptionẽ, vel possessionẽ seu, quẽcũq; vsum ipsius rei, q̃ appetit ut finis, sic adultimum finem pertinet aliquid hominis ex parte animæ, quia homo per animam beatitudinem consequitur. Res ergo ipsa quæ appetitur ut finis, est id, in quo beatitudo consistit, & quod beatum facit: sed huius rei adeptio uocatur beatitudo. unde dicendum est, quòd beatitudo est aliquid animæ: sed in quo consistit beatitudo, est aliquid extra animam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd secundum quod sub illa diuisione comprehenduntur omnia bona, quæ homini sunt appetibilia, si bonum animæ dicitur non solum potentia, aut habitus, aut actus: sed & obiectum quod est extrinsecum. & hoc modo nihil prohibet dicere id, in quo beatitudo consistit, beatitudo nostra, quæ est obiectum voluntatis humanæ, in qua est bonum absolute: ac per hoc in solo Deo est, quia in ceteris non est bonũ nisi cõtractum, & hæc est manifesta intentio Iræ. Quæ contra obiectũ intellectus obiiciuntur, de limitatione veri, facillime soluuntur, dicendo; q̃ sicut nullum ens, ad quod non possit actus intellectus terminari aliquo modo: ita nullum est verũ quod ipsum oĩno subterfugiat: Deum namque & oĩa attingere potest. Sed quia non potest noster intellectus tali modo Deum cognoscere &c. ideo committitur fallacia figuræ dictionis, mutãdo Quid in Quomodo, Ex impotẽtia si quidem modi cognoscendi, puenit, quòd oportet aliquid latere omnem intellectũ creatum, & non ex limitatione veri obiecti intellectus quasi tale verum debeat esse obiectum. Cuius signũ infallibile est, q̃ quibuscũque veris oblatis intellectui adhuc posset intellectus aliud nouũ verum oblatum cognoscere, vel credere. intellectus. n. nõ fit minor ex cognitione præcedẽtiũ, vt dicitur 3. de anima. q̃ impossibile esset, si verum limitatum esset adæquatum obiectum intellectus.

* Arti. 5.

* Lib. j. c. 3. & 22. to. 3.

* q. præce. artic. viij.

¶In respõsione ad primum in artic. 8. vide Nouitie, authoris intẽtum de illa propositione, Supremum infimi attingit infimũ supremi: quòd intelligit de attinctione secundum proximitatẽ naturæ, quæ in similitudine earũ propinqua consistit, & non de ordinati in finem attinctione ad finem vltimum.

stit, esse quoddam bonum animæ.

¶Ad secundum dicendum, quantum ad propositum pertinet, quòd beatitudo maximè amatur tanquàm bonum concupitum: amicus autem amatur tanquam id, cui concupiscitur bonum, & sic etiam homo amat seipsum: vnde non est eadem ratio amoris vtrobique. Vtrum autem amore amicitiæ aliquid homo supra se amet, erit locus considerandi cum de charitate agetur. *

2. 2. q. 26. arti. 3.

¶Ad tertium dicendum, quòd beatitudo ipsa, cum sit perfectio animæ, est quoddam animæ bonum inhærens: sed id, in quo beatitudo consistit, quod scilicet beatum facit, est aliquid extra animam, vt dictum est. *

*In cor, are.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato.

AD octavvm sic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato. Dicit enim Diony. 4. c. de di. no. * quòd diuina sapientia coniungit fines primorum principijs secundorum: ex quo potest accipi, q̃ summum inferioris naturæ sit attingere infimum naturæ superioris: sed summum hominis bonũ est beatitudo. cum ergo angelus naturæ ordine sit supra hominem, vt in primo habitum est, † videtur quòd beatitudo hominis consistat in hoc, quòd aliquo modo attingit ad angelum.

¶2 Præt. Vltimus finis cuiuslibet rei est in suo opere perfecto, vnde pars est propter totum, sicut propter finem: sed tota vniuersitas creaturarum, quæ dicitur maior mundus, comparatur ad hominem, qui in 8. Phys. * dicitur minor mundus, sicut perfectum ad imperfectum. ergo beatitudo hominis cõsistit in tota vniuersitate creaturarum.

¶3 Præt. Per hoc homo efficitur beatus, q̃ eius naturale desiderium quietatur: sed desiderium hominis non extenditur ad maius bonum, quàm ipse capere potest. cum ergo homo non sit capax boni, quod excedit limites totius creaturæ, videtur quòd per aliquod bonum creatum homo beatus fieri possit, & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato consistit.

¶Sed contra est quod Aug. dicit 19. de ciui. Dei † Vt vita carnis, anima est: ita beata vita hominis, Deus est, de quo dicitur, Ps. 143. Beatus populus cuius Dominus, Deus eius est.

¶Respon. Dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato. Beatitudo enim est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, alioquin non esset vltimus finis, si adhuc restaret aliquid appetendum. Obiectum autem voluntatis quæ est appetitus humanus, est vniuersale bonum, sicut [d] obiectum intellectus est vniuersale verum: ex quo patet, q̃ nihil potest quietare voluntatem hominis nisi bonum vniuersale, quod non inuenitur in [d] aliquo creato, sed solum in Deo: quia omnis creatura habet bonitatem participatam. vnde solus Deus voluntatem hominis implere potest, secundum quod dicitur in Psal. 102. Qui replet in bonis desiderium &c. In solo igitur Deo beatitudo hominis consistit.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ superius hominis attingit quidem infimum angelicæ naturæ per quandam similitudinem, non tamen ibi sistit sicut in vltimo fine, sed procedit vsque ad ipsum vniuersalem fontem boni, qui est vniuersale subiectum beatitudinis omnium bonorum, tanquam infinitum & perfectum bonum existens.

¶Ad secundum dicendum, quòd si totum aliquod non sit vltimus finis, sed ordinetur ad finẽ vlteriorẽ: vltimus finis partis non est ipsum totũ, sed aliquid aliud. Vniuersitas autem creaturarum, ad quam comparatur homo vt pars ad totũ, non est vltimus finis: sed ordinatur in Deũ, sicut in vltimum finem. vnde bonum vniuersi non est vltimus finis hominis, sed ipse Deus.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum creatum nõ est minus quàm bonum, cuius est homo capax vt rei intrinsecæ & inhærentis: est tamen minus quàm bonum, cuius est capax vt obiecti, quod est infinitum: bonum autẽ q̃d participatur ab angelo, & à toto vniuerso, est bonum finitum & contractum.

QVAEST. III.

Quid sit beatitudo, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quid sit beatitudo, & quæ requirantur ad ipsam.

Circa primum quæruntur octo.

¶Primo, vtrum beatitudo sit aliquid increatum.
¶Secundo, Si est aliquid creatum, vtrum sit operatio.
¶Tertio, Vtrum sit operatio sensitiuæ partis, an intellectiuæ tantum.
¶Quarto, Si est operatio intellectiuæ partis, vtrũ sit operatio intellectus, an voluntatis.
¶Quinto, Si est operatio speculatiui intellectus, aut practici.
¶Sexto, Si est operatio intellectus speculatiui, vtrum cõsistat in speculatione scientiarum speculatiuarum.
¶Septimo, Vtrum consistat in speculatione substantiarũ separatarum, scilicet angelorum.
¶Octauo, Vtrũ in sola speculatione Dei, qua per essentiam videtur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum beatitudo sit aliquid increatum.

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd beatitudo sit aliquid increatũ. Dicit. n. Boet. in 3. de consol. * Esse Deum ipsam beatitudinem, necesse est confiteri.

¶2 Præt. Beatitudo est summum bonum: sed esse summum bonum conuenit Deo. cũ ergo non sint plura summa bona, videtur q̃ beatitudo sit idem quod Deus.

¶3 Præt. Beatitudo est vltimus finis, in quem naturaliter humana voluntas tanquàm in finem tendit: sed in nullum aliud voluntas tanquam in finem tendere debet nisi in Deum, quo solo fruẽdum est, vt Aug. dicit. † ergo beatitudo est idem quod Deus.

¶Sed contra. Nullum factum est increatum: sed beatitudo hominis est aliquid factum, quia secundum Aug. 1. de doct. Christ. * Illis rebus fruẽdum est, quæ nos beatos faciunt. ergo beatitudo non est aliquid increatum.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * finis dicitur dupliciter. Vno modo ipsa res, quam cupimus adipisci, sicut auaro est finis pecunia: Alio modo, ipsa adeptio vel possessio, seu vsus, aut fruitio eius rei quæ desideratur: sicut si dicatur, quòd possessio pecuniæ est finis auari, & fruire voluptuosa est finis intemperati. Primo ergo modo, vltimus hominis finis est bonum increatum, scilicet Deus, qui solus sua infinita bonitate potest voluntatem hominis perfectè implere. Secundo autem modo, vltimus finis hominis est creatum aliquid in ipso existens, quod nihil est aliud quàm adeptio, vel fruitio finis vltimi: vltimus autem finis vocatur beatitudo. Si ergo beatitudo hominis consideretur quãtum ad causam, vel obiectum, sic est aliquid increatum: si autem consideretur quantum ad ipsam essentiam beatitudinis, sic est aliquid creatum.

¶Ad

17 Inf. q. 26 art. 3. & 4 di. 49. q. 1 arti. 2. q. 1 cor.

† Prosa 10. circa me.

† lib. 1. de do. Christ. cap. 4. 5. & 22. tom. 3.

† li. 1. cap 3. in prin. to. 3.

†q. 1. ar. 8 & q. præc ar. 7.

*ca.prosa. 10.li.3. de conso.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus est beatitudo per essentiam suam: non enim per adeptionē, aut participationē alicuius alterius beatus est, sed per essentiam suam. Homines autem sunt beati, sicut ibidem dicit Boet. * per participationem: sicut & dij per participationem dicuntur. ipsa autem participatio beatitudinis secūdum quam homo dicitur beatus, aliquid creatum est.

¶Ad secundum dicēdum, quòd beatitudo dicitur esse summum hominis bonum, quia est adeptio, vel fruitio summi boni.

¶Ad tertium dicendum, quòd beatitudo dicitur vltimus finis per modum; quo adeptio finis dicitur finis.

Articvlvs II.

Vtrum beatitudo sit operatio.

18 * 1.di.1.q.2.art.1.Et 3.di.34.q.1.ar.5.co. Et 4.di.49 q.1.art.2. q.2.& q.4.art.2.Et quol.8.ar.19.co. Et 1.Ethico. le.1.Et 9. Metap.le.9.fi.

† Prosa 2. circa prin.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd beatitudo non sit operatio. Dicit enim Apostol. Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam æternam: sed vita non est operatio, sed est ipsum esse viuentium. ergo vltimus finis, qui est beatitudo, non est operatio.

¶2 Præt. Boetius dicit in 3. de consol. † quòd beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed status non nominat operationem. ergo beatitudo nō est operatio.

¶3 Præt. Beatitudo significat aliquid in bono existens, cum sit vltima perfectio hominis: sed operatio non significat vt aliquid existens in operante, sed magis vt ab ipso procedens ergo beatitudo non est operatio.

¶4 Præte. Beatitudo permanet in beato: operatio autem non permanet, sed transit. ergo beatitudo non est operatio.

¶5 Præt. Vnius hominis est vna beatitudo: operationes autem sunt multæ ergo beatitudo non est operatio.

¶6 Præt. Beatitudo inest beato absque interruptione: sed operatio humana frequenter interrumpitur, puta somno, uel aliqua alia occupatione, vel quiete. ergo beatitudo non est operatio.

¶Sed contra est, quod philosophus dicit in primo Ethic. * quòd fœlicitas est operatio secundum virtutem perfectam.

*ca.7.post mediū.to.5.

¶Respondeo. Dicendum, quòd secundum quod beatitudo hominis est aliquid creatum in ipso existens, necesse est dicere, quòd beatitudo hominis sit operatio. Est enim beatitudo vltima hominis perfectio. vnumquodque autem intantum perfectum est, inquantum est actu, nam potentia sine actu imperfecta est. oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hominis consistere. Manifestum est autem, quòd operatio est vltimus actus operantis: vnde & actus secundus à philosopho nominatur in 2. de anima. * Nam habens formam, potest esse in potentia operans: sicut sciens, est in potentia considerans. Et inde est quòd in alijs rebus, res vnaquæque dicitur esse propter suam operationem, vt dicitur in 2. de cælo. † necesse est ergo beatitudinem hominis d operationem esse.

† tex.2.ad iunctio 3. & 6. to.2.

† text.17. to.2.

D.270.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd vita dicitur dupliciter. Vno modo, ipsum esse viuentis, & sic beatitudo non est uita. * Ostensum est enim quòd esse vnius hominis qualecunque sit, non est hominis beatitudo: solius enim Dei beatitudo est suum esse. Alio modo dicitur vita, ipsa operatio viuentis, secundum quam principium vitæ in actum reducitur: & sic nominamus vitam actiuā, vel contemplatiuam, vel voluptuosam: & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis, quod patet per hoc quod dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum uerum & vnum.

*q.2.ar.5.

¶Ad secundum dicendum, quòd Boet. * diffiniendo beatitudinem, consideravit ipsam communem beatitudinis rationem. Est enim communis beatitudinis ratio, quòd sit bonum commune perfectum, & hoc significauit cum dixit, Quòd est status omnium bonorum aggregatione perfectus, per quod nihil aliud significatur, nisi, q beatus est in statu boni perfecti. Sed Arist. * expressit ipsam essentiam beatitudinis, ostendens per quid homo sit in huiusmodi statu: quia per operationem quandam. & ideo in 1. Ethic. * ipse etiam ostendit, quòd beatitudo est bonum perfectum.

* loco in ar. citato.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 9. Metaphy. * duplex est actio, vna quæ procedit ab operante in exteriorem materiam, sicut urere & secare. & talis operatio non potest esse beatitudo: nam talis operatio non est actio, & perfectio agentis, sed magis patientis, vt ibidem dicitur * Alia est actio manens in ipso agente, ut sentire, intelligere, & velle: & huiusmodi actio est perfectio & actus agentis. & talis operatio potest esse beatitudo.

* Tex.16. to.3.

Eod.te.16

¶Ad quartum dicendum, quòd cum beatitudo dicat quandam vltimam perfectionem, secundum quòd diuersæ res beatitudinis capaces, ad diuersos gradus perfectionis pertingere possunt, secundum hoc necesse est quòd diuersimode beatitudo dicatur. Nam in Deo est beatitudo per essentiam, quia ipsum esse eius, est operatio eius: quia non fruitur alio, sed seipso. In Angelis autem, beatitudo est vltima perfectio secundum aliquam operationem, qua coniunguntur bono increato: & hæc operatio est in eis vnica & sempiterna. In hominibus autem secundum statum præsentis vitæ, est vltima perfectio secundum operationem, qua homo coniungitur Deo. Sed hæc operatio nec continua potest esse, & per consequens nec vnica est: quia operatio intersisione multiplicatur, & propter hoc in statu præsentis vitæ, perfecta beatitudo ab homine haberi non potest. vnde Philosophus in 1. Ethico. * ponens beatitudinem hominis in hac vita, dicit eam imperfectam, post multa concludens. Beatos autem dicimus, ut homines: sed promittitur nobis a Deo beatitudo perfecta, quando erimus sicut angeli in cœlo, sicut dicitur Matth. 22. Quantum ergo ad illam beatitudinem perfectam cessat obiectio: quia una, & continua, & sempiterna operatione in illo beatitudinis statu mens hominis Deo coniungitur: sed in præsenti vita quantum deficimus ab vnitate & continuitate talis operationis, tantum deficimus à beatitudinis perfectione. Est tamen aliqua participatio beatitudinis: & quanto operatio potest esse magis continua & vna, tanto plus habet rationem beatitudinis. & ideo in actiua uita, quæ circa multa occupatur, est minus de ratione beatitudinis, quam in uita contemplatiua, quæ uersatur circa unum, idest circa veritatis contemplationem. etsi aliquando homo actu non operetur huiusmodi operationem: tamē quia in promptu habet eam, semper potest operari. Et quia etiam ipsam cessationem, puta somni, uel occupationis alicuius naturalis, ad operationem prædictam ordinat, quasi uidetur operatio continua esse. Et per hoc patet solutio ad quintum, & ad sextum.

* Cap.10. in fine to.5.

Articvlvs III.

Vtrum beatitudo sit operatio sensitiuæ partis, aut intellectiuæ tantum.

19 3.c.cōtra. 33. & 37. princi. Et opus.3.ca. 264. & 1. Ethi.le.10 *te.30.ca.2.

Ad tertium sic proceditur. Videtur q beatitudo consistat etiam in operatione sensus. Nulla enim operatio inuenitur in homine nobilior operatione sensitiua, nisi intellectiua. Sed operatio intellectiua dependet in nobis ab operatione sensitiua, quia non possumus intelligere sine phantasmate, vt dicitur in 3. de anima. * ergo beatitudo consistit etiam in operatione sensitiua.

¶2 Præt.

Super Quæstionis tertiæ. Articul. quartum.

† Prosa 2. circa prin cip.

In hac tertia quæstione vlq; ad quartum articulum, nihil occurrit scribendum, nisi quòd in secundo articulo tria notanda specialiter sūt. Primum in corpore, quòd cum dicitur, Vnumquodque est propter suam operationem, potest dupliciter intelligi. Primo sicut propter rem, quæ est eius finis: & sic falsissimum est. Alio modo sicut ppriū complementum: & sic est verum, ita q vnumquodque habens operationem esse propter suam operationē, nihil aliud est quā esse ppter seipsum in actu completo & perfecto.

† ca.7. to. 5.

¶Secundum, in responsione ad secundum, scilicet q cum dicitur, Beatitudo est status omnium bonorū aggregatione perfectus, non est prædicatio essentialis, sed causalis: ita q intelligatur beatitudo, vt causa est status talis vt effectus: quoniam ipsa beatitudinis essentia est, per quam est talis status: vt in litera dicitur.

arti.1. huius quæst. 2.2.art.5.

¶Tertium, in responsione ad tertium, q memor sis ambiguitatis tam simpliciter, quàm apud authorem de subiecto actionis transeuntis: propter quòd forte hi termini apposuit ly magis, dicendo q est magis perfectio patientis. Namsecundum veritatem actio immanens principaliter est propter perficiendum agens ipsum, actio vero transiēs principaliter est ppter perficiendum aliud. Vtrum autē sicut actio immanens redūdat in alterum, ita quoque actio transiens perficiat agens: non est moralis negotii, sed alibi discutietur, si Deus dederit.

*2liquantulū ante medium episto. est epist. 56. tom. 2. *In 3.parte sed nō comple.

¶In isto 4. ar. disputatio illa consueta occurrit de beatitudine, Vtrū essentialiter sit actus itellectus, vel voluntatis. Scotus enim in 4. dist. 49. quæst. 4. rationem hic allatam credit se soluere ac infringere, & multipliciter probat intentum suum, scilicet quòd consistat in actu voluntatis. Rationem igitur capit in duobus. Primo in illa propositione, Beatitudo est consecutio finis: distinguendo enim ait, quòd duplex est consecutio finis. Altera prima via generationis, altera prima via perfectionis: & quòd beatitudo consistit essentialiter in consecutione prima secundum ordinem perfectionis. Talis autem non est visio finis, sed amor finis visi, visio enim est consecutio prima via originis. In hoc ergo secundum ipsum primo peccat hęc ratio: quia assumit, quòd beatitudo consistit in consecutione prima via generationis. Secundo arguit, illam defectus, qa scilicet non sufficienter scrutatur actus voluntatis circa finem. Ponit. n. litera duos tantū, scilicet desiderium & quietationem: cum, si proprie de quiete loquimur, detur tertius, quoniā quies proprie delectatio est, & pter eam est amor, iuxta illud Augustini: Appetitus inhiantis fit amor fruentis: & in hoc quietatiuo amore, qui etiam quies in fine dici potest, cō sistere dicit beatitudinem, nec hoc ratio literæ excludit, sed quietē delectationis tantū. Intentum autem suum, scilicet q beatitudo formaliter sit actus voluntatis, id est amor vltimi finis visi, probat tripliciter. Primo sic: Beatitudo formalis cōsistit in actu propinquiori vltimo fini extrinseco, quæ est beatitudo obiecta. ergo consistit in actu uoluntatis. Antecedens patet: quia quanto ppinquius simpliciter vltimo fini, tanto magis habet rationem finis vlterioris. Cōsequentia vero probatur: quia finis ultimus ut sic est ppriū obiectum actus uoluntatis: Ex quo potest sic argui. Actus tendens ex se in finē vltimū, est ei propinquior illo, qui non ex se ut sic, in ipsum tendit. Talis est actus voluntatis respectu actus intellectus. Probatur, quia finis est proprium obiectū appetitus, ut in 1. q. di-

Inf.q.26. ar.2.& ar. 3.cor. Et 2. contra cap. 25.& 26. & 27. §. 2. Et mal.q.16. ar.2. ad 6. Et ue.q.1. ar.5.ad 8. Et quol. 8.arti. 19. Et opu.3. ca.107. † lib. 19. cap. 10.& 11.to.5.

† ca.5.in fine tom.3.

† eo. lib. c.6. circa mediū to. 5.

q.2. ar.6.

¶2 Præt. Beatitudo est summum bonum: sed bonum est obiectum voluntatis. ergo beatitudo in voluntatis operatione consistit.

¶3 Præt. Primo mouenti respondet vltimus finis: sicut vltimus finis totius exercitus est victoria, quæ est finis ducis, qui omnes mouet: sed primum mouens ad operandum est voluntas, quia mouet alias vires, vt infra dicetur. ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

¶4 Præterea. Si beatitudo est aliqua operatio, oportet quòd sit nobilissima operatio hominis: sed nobilior est Dei dilectio, quæ est actus voluntatis, quàm cognitio, quæ est operatio intellectus, vt patet per Apostolum 1. ad Corinth. 13. ergo videtur quòd beatitudo consistat in actu voluntatis.

¶5 Præt. * Augustinus dicit in 13. de Trinit. quòd beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. & post † pauca subdit. Et appropinquat beato, qui bene vult quodcunque vult: bona enim beatum faciunt, quorum bonorum iam habet aliquid, ipsam scilicet bonam voluntatem. ergo beatitudo in actu voluntatis consistit.

¶Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 17. Hęc est vita æterna, vt cognoscant te Deū verum vnū: vita autem æterna est vltimus finis, vt dictum est. ergo beatitudo hominis in cognitione Dei consistit, quæ est actus intellectus.

¶Respondeo Dicendum, q ad beatitudinem, sicut supra dictum est, * duo requiruntur. Vnum quod est

† Inf.q.26. ar.2.& ar. 3.cor. Et 2. contra cap. 25.& 26. & 27. §. 2. Et mal.q.16. ar.2. ad 6. Et ue.q.1. ar.5.ad 8. Et quol. 8.arti. 19. Et opu.3. ca.107. † lib. 19. cap. 10.& 11.to.5.

q. didicimus. Secundo sic: Amare & intelligere, ordinate se habent. Aut igitur amare est propter intelligere vt finem: & hoc non, quia sm Anselm. lib. 2. Cur Deus homo, peruersus esset ordo, amare vt in telligeret: ergo intelligere est pp amare vt finē. ergo amor est finis vltimus formalis. Tertio sic. Actus voluntatis inter intrinseca, est summe volendus. ergo in eo consistit beatitudo formalis seu intrinseca. Consequentia nota: & antecedens probatur. Vo luntas plus appetit perfectionē sui in vltimo fine, quā intellectus. ergo actus ille suus est summe inter intrinseca volendus. hoc antecedens p batur. Voluntas naturaliter pl⁹ appetit appetitu naturali sui perfectionem, quam intellectus, ergo ex appetitu libero, recto tamen: quia liber rectus consonat naturali. Arguitur quoque ab aliis, quæ vide si vis in Capreolo, 49. distin. 4.

D.271 ar. 1. huius quæst. & q. 2.

D.625

D.308 621

¶Ad euidentiā obiectorum contra rationem literæ, scito, quòd per spicaciter aduertētibus, nihil quod distinguendum esset, prætermissum in litera est: Consecutionem in primis duplicem esse, nisi æquiuocatio concedatur, fictio est: quoniam nominibus vtendo vt plures, consecutio nonvocatur rei cōsecutæ amor. vnde arguens, quia illā propositionē, Beatitudo est consecutio finis, euitare non potuit, æquiuocauit consecutionis vocabulū, vt suam prosequeretur opinionem.

*c. 23. ante mediū to. 1. & 2.

Quod autem amor non habeat rationem consecutionis, ex eo probabi tur: quia amor est rei habitæ, & amor quidem rei non habitæ. Patet, quòd non est consecutio ex hoc ipso quòd est rei non habitæ: amor autem rei habitæ ex hoc ipso non est consecutio, p consecutionem supponit, quia est rei habitæ. vnde prima Scoti obiectio super æquiuocatione fundatur: & ideo nihil valet. Quāuis etiam assumat falsum scilicet quòd amor Dei sit perfectior eius visione, vt in litera dicitur. Ex his autem apparet solutio alterius obiectionis. Litera enim non prætermisit amorem, sed dupliciter illum exclusit. Primo excludendo delectationem, quoniam in ea clauditur amor: non enim delectamur præsentibus conunctis, nisi amatis. Secundo excludendo desiderium & delectationem. Cum enim illud sit non habiti, hoc vero habiti, & amor sit non habiti & habiti: inquantum est non habiti, excluditur eadem ratione qua desiderium, quia scilicet hoc quod amat, non habet præsens: inquantum vero est habiti, excluditur eadem ratione, qua delectatio: quia scilicet amor rei habitæ aduenit voluntati ex hoc, quòd est habita, & non econuerso. Et in nullo diminuta est litera: sed ratione solita intentum conclusit. Et contra opinionem oppositam militat, si sciat ea quis vti sic, Amor abstrahit ab habito, & non habito obiecto, quia est vtriusque, vt patet de amore amicitiæ & concupiscentiæ, & de actu charitatis, qui eiusdem est speciei in via & in patria. ergo non est consecutio obiecti beantis. ergo non est beatitudo formalis. Et probat hic ratio de quacunq; consecutione: quia abstrahens nō est ex propria ratione vlla consecutione. & hoc est directe intentū literæ huius.

¶Ad rationem autem primam Scoti pro intento suo, respondetur negando sequelam. Et ad probationem dicitur, quòd maior est vera cæteris paribus, sicut cæteræ comparatiuæ sunt intelligendæ. In proposito autem cætera nō sunt paria: quoniam actus visionis est quasi pars ipsius finis: & est finis, non ponens in numerum cum fine extrinsece. Deus enim visus est finis, & nō sunt duo fines scilicet Deus & visio: sicut inductiue patet in aliis finibus &c. vn de actus voluntatis est propinquior inter actus tendentes in finem intergrum: sed propinquior illo est, qui est qua pars finis. Amamus enim nō solum bonum, sed bonū cognitum, & ppter illud &c.

¶Ad secundum dicitur, quòd verbum Anselmi falsum in via, in qua melior est Dei dilectio, quàm intellectio. Sed in patria, quamquam Deus amatus non ametur propter videre ipsum, sed ꝓpter ipsum Deum amore amicitiæ, quia tamen amatur visus, ita quòd visio non concurritibi per accidēs, sed per se, ipse amor beatificus ordinatur in visionem vt finē. Amat enim beatus visionem illam, vt adeptionem finis: quod est amare illam vt finem. & amor vt est concupiscentiæ, ordinatur in visionem vt finem, & amare est propter visionem. Nec in hoc est peruersitas aliqua, sed peruersitas esset de amore, vt est amicitiæ: quia sic Deus ordinaretur ad visionem a tali amore. Nunc autem ponitur summum concupiscibile ipsa adeptio Dei, quæ est per visionem: quod est verum.

* c. 1. & 2 tom. 3.

Ad tertium autem negatur antecedens. & ad probationem dicitur, quòd voluntas, cum sit appetitus animalis, qui datus est a natura animalibus primo propter totum suppositum, & non propter seipsum appetitum (quia ad hoc sufficit appetitus naturalis) non summe vult actu elicit perfectionem suam, neque intellectus vt sic, sed suppositi, quæ est consecutio vltimi finis. Vnde probatio illa ab appetitu naturali voluntatis, ad appetitum qui est actus elicitus eiusdem, non valet propter rationem dictam, quia scilicet inclinatio naturalis est primo propter ipsum potentiam appetentem: actus autem elicitus animalis est primo propter suppositum appetens. Et ideo tenendo primo in bonum intellectus non quatenus intellectus, sed quatenus est suppositi, maxime consonat naturæ suæ potentiæ, inquātum animalis est, quia vt dictū est, propter animal ipsum data est primo. Multa quoq; scripta sunt superius in q. 82. ar. 3. facientia ad materiam hanc. quare transeundum puto.

¶Super

Super quæstionis tertiæ, Articulum quintum.

21 1. q. 20. ar tic. 8. & 4. di. 49. q. 1. art. 1. q. 3. Et op. 3. c. 264. & 1. Eth. le. 10

In ar. 5. circa illa verba, Diuinum bonum non est obiectum intellectus practici, Scotica occurrit dubitatio ex prologo primi sent. vbi ex eo ꝙ Deus est obiectum recti ficatiuum intellectus creati ad rectam operationē voluntatis, puta amoris ipsius Dei & ex ipso sumunt prima principia præxis, vtpote ex vltimo fine, vult Deum esse obiectum intellectus practici, cuius oppositū hic dī. Sed ad hoc, & similia facile patet respō sio ex dictis in 1. l. b. Ad obiectum siquidem practici intellectus, seu habitus exigitur, ꝙ hæc & similia habeat pure. si. n. habet hæc eleuate in re superioris ordinis, supra practicum est. Ri diculum aūt puto dicere, ꝙ ēt Trinitatis mysteria visa, practicam tantum cognitionem parunt. oportet hic seruare illud Philosophi, Quolibet proferēte cōtraria, solicitum esse, stultū est &c. ¶ In eodem 5. arti. circa illa verba, Actus intellectus practici non quæritur propter seipsum, sed propter actionē, dubium occurrit, quoniā nobilius non est propter ignobilius, ut finem. constat autem actum intellectus practici esse nobiliorem actione. ergo &c. ¶ Ad hoc omissis aliorum respōsionib. qualescunq; sint, respondet. ꝙ actus intellectus practici, potest dupliciter sumi. Vno mō ut actus est in tellectus, & sic ꝓculdubio nobilior est actione. Alio mō ut practicus est, & sic est ignobilior actione. Sed contra hoc est

*ca. 10. in 3 Trin. & c. 8 parū an te medium.

quia cā actiua nō citur ad genus sui termini, vt alteratio ad qualitatem.

ARTICVLVS V.

Vtrum beatitudo sit operatio intellectus speculatiui, an practici.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo consistat in operatione intellectus practici. Finis enim vltimus cuiuslibet creaturæ consistit in assimilatione ad Deum, sed homo magis assimilatur Deo per intellectum practicum, qui est causa rerum intellectarum, quam per intellectum speculatiuum, cuius scientia accipitur a rebus. ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici, quam speculatiui.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est perfectum bonum hominis, sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum, quam speculatiuus, qui ordinatur ad verum. Vnde & secundum perfectionem practici intellectus dicimur boni, non autem secundum perfectionem speculatiui intellectus, sed secundum eam dicimur scientes, vel intelligentes. ergo beatitudo hominis magis consistit in actu intellectus practici, quam speculatiui.

¶ 3 Praterea. Beatitudo est quoddam bonum ipsius hominis, sed speculatiuus intellectus occupatur magis circa ea quæ sunt extra hominem, practicus autem intellectus occupatur circa ea quæ sunt ipsius hominis, scilicet circa operationes & passiones eius. ergo beatitudo hominis magis consistit in operatione intellectus practici, quam intellectus speculatiui.

¶ SED CONTRA est, quod Augustī. dicit in 1. de Trin.* quod contemplatio promittitur nobis, actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo magis consistit in operatione speculatiui intellectus, quàm practici, quod patet ex tribus. Primo quidem ex hoc, quod si beatitudo hominis est operatio, oportet quod sit optima operatio hominis, optima autem operatio hominis est, quæ est optimæ potentiæ respectu optimi obiecti. Optima autem potentia est intellectus, cuius obiectum optimum est bonum diuinum, quod quidem non est obiectum practici intellectus, sed speculatiui. vnde in tali operatione, scilicet in contemplatione diuinorum, maxime consistit beatitudo. Et quia vnusquisque videtur esse id, quod est optimum in eo, ut dicitur in nono & decimo. Ethicor. * ideo talis operatio est maxime propria homini, & maxime delectabilis. Secundo apparet idem ex hoc, quòd contemplatio maxime quæritur propter seipsam, actus autem intellectus practici non quæritur propter seipsum, sed propter actionem, ipsæ autem actiones ordinantur ad aliquem finem. vnde manifestum est, quod ultimus finis non potest consistere in uita actiua, quæ pertinet ad intellectum practicum. Tertio idem apparet ex hoc, quòd in uita comtemplatiua homo communicat cum superioribus, scilicet cum Deo & angelis, quibus per beatitudinem assimilatur, sed in his quæ pertinent ad uitam actiuam etiam alia animalia cum homine aliqualiter communicant, licet imperfectè, & ideo ultima & perfecta beatitudo, quæ expectatur in futura vita, tota principaliter consistit in contemplatione. Beatitudo autem imperfecta, qualis hic haberi potest, primo quidem & principaliter consistit in contemplatione, secundario vero in operatione practici intellectus ordinantis actiones & passiones humanas, ut dicitur in decimo. * Ethicor.

*ei. 9. c. 4. & 8. li. 10. c. 7. ad fin. to. 5

*c. 7. & 8. to. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo prædicta intellectus practici ad Deum, est secundum proportionalitatem, quia scilicet habet se ad suum cognitum, sicut Deus ad suum, sed assimilatio intellectum speculatiui ad Deum, est secundum vnionem, uel informationem, quæ est muko maior assimilato. tamen dici potest, quod respectu principalis cogniti, quod est sua essentia, non habet Deum practicam cognitionem, sed speculatiuam tantum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd intellectus practicus habet bonum, quod est extra ipsum, sed intellectus speculatiuus habet bonum in seipso, scilicet contemplationem ueritatis. & si illud bonum sit perfectum, ex eo totus homo perficitur, & sic bonus, quod quidem intellectus practicus non habet, sed ad illud ordinat.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd ratio illa procederet, si ipsemet homo esset ultimus finis, tunc enim consideratio & ordinatio actuum, & passionum eius esset beatitudo. Sed quia ultimus hominis finis est aliud bonum extrinsecum, scilicet Deus, ad quem per operationem intellectus speculatiui attingimus, ideo magis beatitudo hominis in operatione intellectus speculatiui consistit, quàm in operatione intellectus practici.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipſum nomen practici teſtatur, ſonat enim operatiuum. Conſtat enim quod operatiui actus eſt operari, domificatiui domificare, & medicinæ medicari. vnde quo ad actionem, in principio moraliũ Ariſto. dixit: Huiuſmodi ſermonem ſuſcipimus, non ut ſcientes ſcimus: ſed operantes, & idcirco eſt iudicium de ſcientia actiua, nam non ut ſciẽtes, ſed vt operantes ſcimus, artes diſcimus, quarum eſt facere.

¶ In eodem arti. 5. in reſponſione ad primum, recolenda ſunt ea quæ in primo libro in prologo ſecundo. qõ. 14. de practico & ſpeculatiuo diximus, & conſequenter illa interpretanda ſunt verba literæ huius, quod Deus habet ſcientiam ſpeculatiuã tantum de ſeipſo. Eſt enim hic ſermo iuxta communem loquendi vſum, quo ois ſciẽtia, aut practica, aut ſpeculatiua diciẽtur.

22 2.2. qõ. 167. ar. 1. ad 1. Et opuſ. 3. c. 104. 262. & 264. *li. 10. c. 7 a medio. 20. 5.

¶ *Super quæſtionis tertiæ, Articulum ſextum.*

* in prin. 2. li. to. 3. † eodẽ li. 2. c. 2. nõ procul a prin. to. 3

IN ar. 6. eiuſdem ¶ qõ. 3. nota, quare prima principia, ſ. De qualibet dicitur eſſe, vel nõ eſſe &c. licet ſecundum ambitum terminorum extẽdãtur ſe ad omnia ſimpliciter, in nobis, id eſt, in noſtra cognitione, non ſe extẽdunt vltra id, quo ducere poſſunt ſenſibilia, quia. ſ. ſunt accepta a ſenſibus, & ab eis dependent quo ad eſſe & vſum. Ex hoc enim prouenit q̃, niſi quo ſenſibilium ſpecies ducunt, cognoſcere nos facere poſſunt.

¶ In eodem articulo dubium occurrit circa illã propoſitionem, Nihil perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundum q̃ in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Hæc, quam quaſi maximam litera aſſumit, habet manifeſtas inſtãtias, ut cum homo perficitur ab igne, dum calefit, & quod magis vrget, cum ſenſus perficitur ab extraneo ſenſibili, quod conſtat eſſe inferioris ordinis, cũ ſit in genere inanimatorum, ſenſus autem in ordine animæ ſenſitiuæ.

ar. 1. huius qõ. 4. ad 4. arg.

D. 1077.

¶ Ad euidentiam huius dicendum eſt, quod propoſitio illa pro maxima habenda eſt, ſed non eſt intelligenda de perfectione ſecundum quid, ſed ſimpliciter, ita quod ſenſus eſt, Nihil perficitur ſimpliciter p aliquid inferius, niſi &c. Et per hoc excluditur omnis inſtantia de perfectionibus accidentalibus. Subiectũ enim ſecundũ q̃d tantum perficitur ab huiuſmodi perfectiuis, radix autem huius propoſitionis eſt, quia cum ſemper agẽs honorabilius ſit patiente, oportet vt eo modo, quo aliquid eſt perfectibile ab aliquo agente, eodẽ modo ſit ignobilius illo. Si eſt perfectibile ab eo ſecundũ quid, eſt ignobilius ſecundum quid, & ſi eſt perfectibile ſimpliciter, eſt ignobilius ſimpliciter. Et quia omne agens agit ſibi ſimile, nec aliter agens perficit patiens, niſi ſimilitudinem ſuam ei communicando, eiuſdem rationis eſt comparare aliquid perfectibile ad perfectionem formalem, & proprium agens illius quo ad hoc, quod eſt eſſe nobilius, vel ignobilius. Ex hoc enim prouenit, quod nihil perficitur ſimpliciter ab aliquo inferiori, niſi quod participat ſuperius. Nam ſi ſimpliciter perficitur ab illo, eſt ſimpliciter inferius illo perfectius, & ſi illud perfectiuum eſt inferius, numquam ut ſic, perficiet ſimpliciter ſuum ſuperius, quoniam eſſet ſimpliciter & ſuperius reſpectu eiuſdem, quod eſt impoſſibile. Et quia intellectus non ſecundũ q̃d, ſed ſimpliciter perficitur ab intelligibili, quoniã eſt perfectio, ppria, & nulla ſubſtãtialis forma, nõ minus quã quodcunq; naturale pfectiũ materiæ primæ, ut in tertio de anima ab Auerroi eximitur, & ab Ariſtotele. inchoatur, ideo impoſſibile eſt quòd

*li. 1. Meta. nõ procul a prin. to. 3. & lib. 2. Poſter. tex. vl. parum ante medium t. 1.

*p.p.q.88 ar. 2.

ARTICVLVS VI.

Vtrum beatitudo conſiſtat in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis conſiſtat in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. Philoſophus enim * dicit in libr. Ethico. quod felicitas eſt operatio ſecundum perfectam virtutem, & diſtinguens virtutes ſpeculatiuas, non ponit niſi tres, ſcientiam, ſapientiam, & intellectum, quæ omnes pertinent ad conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum. ergo vltima hominis beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit.

* ſupra dictum eſt, duplex eſt hominis beatitudo, una perfecta, & aliæ imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem quæ attingit ad veram beatitudinis rationem, beatitudinem autem imperfectam, quæ non attingit, ſed participat quandam particularem beatitudinis ſimilitudinem. ſicut eſt perfecta prudentia in homine, apud quem eſt ratio rerum agibilium, imperfecta autem prudentia d eſt in quibuſdam animalibus brutis, in quibus ſunt quidam particulares inſtinctus ad quædam opera ſimilia operibus prudentiæ. Perfecta igitur beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum eſſentialiter conſiſtere non poteſt. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod conſideratio ſpeculatiuæ ſcientiæ non ſe extendit ultra virtutem principiorum illius ſcientiæ, quia in principiis ſcientiæ, virtualiter tota ſcientia continetur. Prima autem principia ſcientiarum ſpeculatiuarum ſunt per ſenſum accepta, ut patet per Philoſophum in principio * Metaphy. & in fine * Poſter. Vnde tota conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum non poteſt vltra extendi, quam ſenſibilium cognitio ducere poteſt. In cognitione autem ſenſibilium non poteſt conſiſtere ultima hominis beatitudo, quæ eſt ultima eius perfectio. Non enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundum quod in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtum eſt autem quod forma lapidis, uel cuiuslibet rei ſenſibilis, eſt inferior homine, vnde per formam lapidis non perficitur intellectus inquantum eſt talis forma, ſed inquantum in ea participatur aliquid ſimile alicui, quod eſt ſupra intellectum humanum, ſcil. eſt lumen intelligibile, vel aliquid huiuſmodi. Omne autem quod eſt per aliud, reducitur, ad id quod eſt per ſe. vnde oportet quod vltima perfectio hominis ſit per cognitionem alicuius rei, quæ ſit ſupra intellectum humanum, * Oſtenſum eſt autem, quod per ſenſibilia non poteſt deueniri in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ ſunt ſupra intellectum humanum. unde relinquitur quod hominis vltima beatitudo non poſſit eſſe in conſideratione ſpeculatiuarum ſcientiarum. Sed ſicut in formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarum ſuperiorum, ita conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarũ eſt quædam participatio veræ, & perfectæ beatitudinis.

¶ Reſpondeo dicendum, quod ſicut

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur in lib. Ethicor. de felicitate, imperfecta qualiter in hac vita haberi poteſt, vt * ſupra dictum eſt.

ar. præce.

ar. 2. ad 4. arg.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd naturaliter deſideratur non ſolum perfecta beatitudo, ſed etiam quaſiſcunque ſimilitudo, vel participatio ipſius.

¶ Ad tertium dicendum, quod per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum reducitur intellectus noſter aliquo modo in actum, non autem in vltimum & completum.

quòd aliquid inferius intellectu perficiat ipſum, niſi in quantum participat aliquid ſuperius. Et propter hoc Ariſto. poſuit intellectum agentem ſuperiorem intellectu poſſibili perfectiuum ipſius.

¶ Ad primam igitur inſtantiam non oportet aliter, reſpondere quia homo nõ niſi ſecũdum quid perficitur ab igne, & ſimilibus.

¶ Ad ſecundũ autẽ de ſenſu, dr, q̃ res ſenſibile ſine dubio ſunt inferiores ſenſibus. Viuẽs enim præſtantius eſt nõ viuente, præcipue in tam alto gradu vitali conſtituentem, ſed inquantum ſunt perfectiuæ ſenſus, ut ſic participant ſuperiorem naturã, quam ſit ſenſus, quoniam in eis eſt participatio aliquæ ſubſtantiarum immaterialiũ, quas angelos dicimus. Sunt enim productiuæ ſpecierum ſine materia, quarũ eſt ſuſceptiuus ſenſus, & in earum ſuſceptione perficitur ſimpliciter. Signum huius eſt modus agendi, cum enim modus agendi corporum vt ſic, ſit ut moueant mota, incorporalium aũt ſi mouere non mota, ex hoc ipſo q̃ ſenſibilia in perficiendo ſenſus, mouent nõ mota, inſinuatur q̃ in hoc naturam ſuperiorẽ natura corporea participant, & hoc iam docuit author alibi. Stat ergo ſolida maxima illa, quam ſemper notabis, ſi vis recte philoſopharı, & uiuebis uoluptarie dico, q̃ lapis poteſt perficere intellectum ſeparatum. & alia huiuſmodi extranea a vera ratione philoſophiæ.

23 2. qõ. 64. ar. 1. ad 1. & qõ. 89. ar. 2. ad 3. Et 3. cõtr. Gẽt. 44. Et veri. q. 20 ar. 3. ad 5. Et opu. 2. c. 108. & 164. *in homi. 26. in euã Poſt mediũ illius.

¶ In eodem ſexto articulo dubiũ occurrit cõmune. 6. 7. & 8. articulo circa proceſſum literæ, quẽ digredi vi a perfecta beatitudine ſimpliciter, ad perfectam beatitudinem hominis. Licet enim perfecta beatitudo ſimpliciter, conſiſtat in ſuprema coniunctione ad ſummũ ſimpliciter, perfecta tamen beatitudo talis rei infimæ, qualis eſt. Homo, conſiſtit in coniunctione qualicunque, ideſt, ſibi proportionata ad ſummum, & ſic diceretur q̃ beatitudo hominis conſiſtit in illa cognitione Dei, quã ex ſenſibilibus hre põt, quia iſta eſt ſibi proportionata. nec oportet, q̃ omne per aliud reducatur ad id q̃ eſt per ſe in eodem, ſed ſufficit q̃ in tota latitudine illa, pura beatitudinis ut ſ. beans per aliud, reducatur ad beans per ſe, ſed non oportet quod beans per aliud hominem, reducatur ad beans per ſe hominem, quia homo eſt talis gradus infimi.

¶ Ad hoc dicitur, quod de homine dupliciter poſſumus loqui. Primo ſecũdum id quod ex natura ſua natus eſt acquirere. Et ſic pro

*p.p.q.88 ar. 2.

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſcilicet angelorum.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, ideſt angelorum. Dicit enim Gregorius in quadam homilia. * Nihil prodeſt intereſſe feſtis hominum, ſi non contingat intereſſe feſtis angelorum, per quod finalem beatitudinem deſignat, ſed feſtis angelorũ intereſſe poſſumus per eorum contemplationem. ergo videtur, quòd in conteplatione angelorum vltima hominis beatitudo conſiſtat.

¶ 2 Præterea. Vltima perfectio vniuſcuiuſque rei eſt, ut coniungatur ſuo principio. Vnde & circulus dicitur eſſe figura perfecta, quia habet idem principium & finem, ſed principium cognitionis humanæ eſt ab ipſis angelis, per quos homines illuminantur, vt dicit † Dionyſi. 4. capitulo de cœleſti hierarch. ergo perfectio humani intellectus eſt in contemplatione angelorum.

¶ 3 Præterea, Vnaquæque natura perfecta eſt, quando coniungitur ſuperiori naturæ, ſicut vltima perfectio corporis eſt, ut coniungatur naturæ ſpirituali, ſed ſupra intellectum humanum ordine naturæ ſunt angeli. ergo ultima perfecta humani intellectus eſt, ut coniungatur per contemplationem ipſis angelis.

¶ Sed contra eſt. quod dicitur Hier. 9. In hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me. ergo ultima hominis gloria, vel beatitudo, non conſiſtit niſi in cognitione Dei.

¶ RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, perfecta hominis beatitudo non conſiſtit in eo, quod eſt perfectio intellectus, ſecundum alicuius participationem, ſed in eo quod eſt per eſſentiam tale. Manifeſtum eſt autem quod unumquodque in tantum eſt perfectibile a nobis intelligibili, quantum eſt actu. Vnde cum primum obiectum intellectus noſtri ſit quod quid eſt, id eſt eſſentia rei abſtracta a materia, vel quæ ſaltem ſecundum eſſe ſuum habet materiam, non ſic ſibi proportionatum, ut ſit ſufficiens obiectum intellectui, ſed ſic ſe habet ad intellectum, ſicut obiectum ad potentiam ſenſitiuam. Vnde ſicut ſenſus non cognoſcit rem ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum aliquam eius accidentalem diſpoſitionem, ſic & intellectus noſter. Et ideo ſecundum hoc, ſe habet ad cognoſcendum ſubſtantias immateriales, ſecundum quod ſe habet ad cognoſcendum ſubſtantias materiales. Cognoſcit enim eas per accidentia, & per habitudines ad ſubſtantias materiales. Et ex his collectionem quandam facere poſſumus ad ſubſtantias immateriales, ſecundum modum ſuum, & ſecundum quod ſunt ſimilitudines rerum materialium, ſed quia ſunt ſimilitudines rerum materialium, ſecundum hoc ſunt ſimilitudines, vel negationis, ſeu oppoſitionis, & huiuſmodi, q̃ nihil aliud eſt quam perfecte cognoſcere ſenſibilia perfectiua noſtri intellectus. Sunt enim huiuſmodi cognoſcibilia in noſtris obiectis, velut effectus in cauſis in cognoſcendo apud nos, propter quod ſapienter cenſent, qui dicunt nos per ſtudium nunquam cognoſcere de ſuperioribus, niſi quia eſt. Cognitio nanque ab effectu, & remotorum eſt.

tex 4. c. 3.

D. 461. p.p.q. 3. ar. tic. 4 & q. 61. ar. 1.

D. 274.

P.p.q. 90, ar. 3.

P.p.q. 111

¶ Super quæſtionis tertiæ, Articulum ſeptimum.

IN hoc arti. ſeptimo nota duo.

¶ Primo titulum, quod appellatione cognitionis ſubſtantiarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

separatarum, cointelligitur etiam cognitio, quæ habetur de Deo, cognoscendo substantias separatas. Sicut enim in præcedenti arti. In cognitione sensibilium cointelligebatur cognitio Dei, & substantiarum separatarum per sensibilia, ita proportionaliter hic intelligendum est. Secundo, q̃ simile accidere potest dubium, de perfectione vltima intellectus dubio præcedenti de beatitudine. Nam licet perfectio ultima intellectus ut sic, oportet quod sit uerum per essentiam. perfectio tamen vltima intellectus talis, puta hominis, sufficit q̃ sit verum tale. Et simili solutione dicendum est, q̃ si esset sermo de vltima perfectione, ad quam naturæ studio veniri potest, non oportet ad verum per essentiã peruenire, nisi participatũ in tali per se perfectiuo proprio intellectus talis, qđ esset verum tale. Sed quia est sermo de vltima perfectione, ad quam intellectus noster institutus supponitur, ideo oportet capacitatem eius per verum per essentiam perfici, nõ per aliud medium obiectũ. Sic enim intelligere debes

24 sup. ar. 4. Et 1. q. 12 ar. 4. q. 26 ar. 2. & 3. & 1. dist. 1. q. 1. ar. 1. Et 2. di. 4. ar. 1. Et 4. di. 49. q. 1. ar. 2. q. 1 Et q. 4. q. 1. ar. 5. & 3. cõt. ca. 25. & 37. Et opu 3. c. 104. 106 107. 108. 153. 166. 167. 168. 175. 262. & 264. *c. 1. in fine illius.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum beatitudo hominis sit in visione diuinæ essentiæ.

AD octauum sic proceditur. Videtur quod beatitudo hominis non sit in visione ipsius diuinæ essentiæ. Dicit enim *Dionysius in 1. cap. mysticæ theologiæ. Quod per id quod est supremum intellectus, homo Deo coniungitur sicut omnino ignoto, sed id quod videtur per essentiam non est omnino ignotum. ergo ultima intellectus perfectio, seu beatitudo, non consistit in hoc, quod Deus per essentiam videtur.

¶ 2 Præt. Altioris naturæ perfectio, altior est, sed hæc est perfectio diuini intellectus propria, ut suam essentiam videat. ergo ultima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit, sed infra subsistit.

¶ Sed contra est, quod dicitur 1. Iohannis 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum, sicuti est ipse.

¶ Respondeo dicendum, quod vltima & perfecta beatitudo non potest esse, nisi in visione diuinæ essentiæ. Ad cuius euidentiam duo consideranda sunt. Primo quidem, quod homo non est perfecte beatus, quamdiu restat sibi aliquid desiderandum, & quærendum. Secundum est, quod vniuscuiusque potentiæ perfectio attenditur secundum rationem sui obiecti. Obiectum autẽ intellectus est quod quid est, idest, essentia rei, ut *dicitur in 3. de anima, vnde intantum procedit perfectio intellectus, inquantum cognoscit essentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoscat essentiam alicuius effectus per quam non possit cognosci essentia causæ, ut scilicet sciatur de causa, quid est, non dicitur intellectus attingere ad causam simpliciter, quamuis per effectum cognoscere possit de causa, an sit. Et ideo remanet naturaliter homini desiderium, cum cognoscit effectum, & scit cum habere causam, ut etiam sciat de causa, quid est, & illud desiderium est admirationis & causat inquisitionem, ut dicitur in principio * Metaphysicæ. puta, si aliquis cognoscens eclipsim Solis, considerat, quod ex aliqua causa procedit, de qua, quia nescit quid sit, admiratur, & admirando inquirit, nec ista inquisitio quiescit, quousque perueniat ad cognoscendum essentiam causæ. Si igitur intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus creati, non cognoscat de Deo nisi, an est, nondum perfectio eius attingit simpliciter ad causam primam, sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi causam, unde nondum est perfecte beatus. Ad perfectam igitur beatitudinem requiritur, quod intellectus pertingat ad ipsam essentiam primæ causæ, & sic perfectionem suam habebit per unionem ad Deum sicut ad obiectũ, in quo solo beatitudo hominis consistit, ut* supra dictum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Dio. loquitur de cognitione eorum qui sunt in via, tendentes ad beatitudinem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut* supra dictum est, finis potest accipi dupliciter. Vno modo, quantum ad rem ipsam quæ desideratur, & hoc modo idem est finis & superioris & inferioris naturæ, immo omnium rerum, ut * supra dictum est. Alio modo, quantum ad consecutionem huius rei, & sic diuersus est finis superioris & inferioris naturæ secundum diuersam habitudinem ad rem talem. Sic igitur altior est beatitudo Dei suam essentiam intellectu comprehendentis, quam hominis, uel angeli uidentis, & non comprehendentis.

*tex. 26. 10. 2.

¶ *Super quæstionis tertium Articulum sextum septimum & octauum.*

CIrca articulos eosdem, videlicet 6. 7. & 8. vide tertiũ contra Genti. vbi de felicitate diffuse per multa capitula disputatur, & aduerte in octauo articu. q̃ illa verba literæ, quod in intellectus humanus non cognita prima causa nisi, an est, habet naturale desideriũ ad cognoscendam primam causam, quid est &c. non carent ambiguitate, propterea, quia natura se desiderium non excedit vim naturæ, nec est ad supernaturalem operationem non solum ipsius, sed omnis intellectus creati. Sed hæc citius soluuntur, si desideriũ naturale distinguitur iuxta prædicta in 1. lib. in princ. Desiderium namque potest dici naturale a natura, ut subiecto tantum, & sic naturaliter desideramus visionem Dei, & a natura ut subiecto & modo & sic procedunt obiectiones. Nec propterea aliquid adimitur efficaciæ huius rationis, quoniam perfecta beatitudo neutrum huiusmodi desiderium imperfectum relinquit. Posset quoque dici, quod author tractat de homine vt theologus, cuius (vt in secundo contra Genti. capit. 4. dicitur) est considerare creaturas non secundum proprias naturas, sed ut ad Deum sunt relatæ. Et sic, licet homini absolute non insit naturale huiusmodi desiderium, est tamen naturale homini ordinato a diuina prouidentia in illã patriam &c. Et hæ duæ responsiones sunt generales ad omnẽ huiusmodi materiam. specialiter tamen ad hanc huius articuli materiam descendendo dici potest, quod intellectus humanus sciens, an est, de Deo, & communia, desideret naturaliter scire de Deo, quid est, inquantum sub numero causarum comprehenditur, & non absolute nisi per quandam consequentiam. Et hoc est verũ, quia inditum est naturaliter, ut uiso effectu desideremus nosse quid est cã, quicquid sit illa.

¶ Aduerte hinc Nouitie duo. Primo, quod idem est cognoscere quod q̃d est Dei, & uidere Deum per essentiã, hoc enim manifeste in probatione vltimi huius articuli habes. Secundo, quod perfecta beatitudo constituitur ex quidditatiua cognitione Dei. Ita quod differentia constitutiua cognitionis in hoc quod sit cognitio quidditatiua Dei, est constitutiua in hoc, quod est Dei visio, & est constitutiua beatitudinis ultimæ in hoc, quod sit perfecta, & consequenter sicut datur latitudo in uisione Dei, ita in beatitudine perfecta.

arti. 1. huius qõ.

arti. 1. huius qõ.

q. 1. ar. 8.

QVAEST. IIII.

De his, quæ ad beatitudinem exiguntur, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ exiguntur ad beatitudinem.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo. Vtrum delectatio requiritur ad beatitudinem.

¶ Secundo. Quid sit principalius in beatitudine, utrum delectatio. vel visio.

¶ Super quæstionis quartæ, Articulum primum.

INhoc ar. 1. 4. q̃nis Nouitiorũ dubiũ occurrit, q̃o litera saluetur, dicens, q̃ delectatio causatur ex hoc, q̃ appetitus requiescit in bono adepto, cum apud authorem delectatio sit quies appetitus,

petitus, ut hic etiam in responsione ad primum expresse dicitur.

¶ Ad hoc df, q̃ cum constat de certa conclusione, verba quæ apparent q̃sque dissona, pie interpretanda sunt. Et sic est sensus literæ huius, q̃ delectatio cãtur ex hoc, q̃ appetitus requiescit in bono adepto, i. delectatio, quæ est ipsa actualis quies, causatur ex hoc, q̃ appetitus se habet ad bonum adeptum, ut quiescẽs ad id, in quo est quies. Ex hoc namque q̃ appetitus peruenit ad talem statum, q̃ bonum adeptum sit, sequitur quies, quæ est delectatio, litera autem circumloquitur, ly esse in tali statu, nomine requiescentis, eã rõne, quia quies significat esse in termino & ex hoc q̃ appetitus est ut in termino sui motus, adepto bono, constat sequi delectationem.

25 Sup. q. 3. ar. 4. co. & 2. dist. 38. ar. 2. co. & 4. dist. 49. q. 3. art. 4. q. 3. Et opusc. 3. ca. 107. 166. *c. 8. a medio. C. 9. to. 5. *c. 7. & 8. to. 5 q. 3. art. 8 *ca. 6. *li. 6. c. 5. to. 5. *c. 23. ante mediũ, to. 1.

¶ Tertio. Vtrum requiratur comprehensio.

¶ Quarto. Vtrum requiratur rectitudo voluntatis.

¶ Quinto. Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

¶ Sexto. Vtrum perfectio corporis.

¶ Septimo. Vtrum aliqua exteriora bona.

¶ Octauo. Vtrum requiratur societas amicorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

AD primum sic proceditur. Videtur quod delectatio non requiratur ad beatitudinem. Dicit enim Augustinus in primo de Trinitat. * quod visio est tota merces fidei, sed id quod est præmium, vel merces virtutis, est beatitudo, ut patet per Philosophum in 1. * Ethic. ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinem, nisi sola visio.

¶ 2 Præterea, Beatitudo est per se sufficientissimum bonum, vt Philosophus dicit 1. * Ethico. Quod autem eget aliquo alio, non est perfecte sufficiens. cũ igitur essentia beatitudinis in uisione Dei consistat, ut* ostensum est, videtur quod ad beatitudinem non requiratur delectatio.

¶ 3 Præterea, Operationem felicitatis, seu beatitudinis oportet esse non impeditam, vt dicitur in 10. * Ethicor. sed delectatio impedit actionem intellectus, corrumpit enim æstimationem prudentiæ, ut dicitur in 6. * Ethi. ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

¶ Sed contra est, quod Augustinus dicit 10. * confess. quod beatitudo est gaudium de veritate.

¶ Respondeo dicendum, quod quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Vno modo, sicut præambulum, vel præparatorium ad ipsum, sicut disciplina requiritur ad scientiam. Alio modo, sicut perficiens aliquid, sicut anima requiritur ad vitam corporis. Tertio modo, sicut coadiuuans extrinsecus, sicut anima requiritur ad aliquid agendum. Quarto modo, sicut aliquid concomitans, ut si dicamus, quod calor requiritur ad ignem, & hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinem. Delectatio enim causatur ex hoc, quod appetitus requiescit in bono adepto, vnde cum beatitudo nihil aliud sit, quam adeptio summi boni, non potest esse beatitudo sine delectatione concomitante.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipso quod merces alicui redditur, voluntas merentis, quiescit, quod est delectari. vnde in ipsa ratione mercedis redditæ delectatio includitur.

¶ Ad secundum dicendum, quod ex ipsa visione Dei causatur delectatio, vnde ille, qui Deum videt, delectatione indigere non potest.

¶ Ad tertium dicendum, quod delectatio concomitans operationem intellectus, non impedit ipsam, sed magis eam confortat, ut dicitur in 10. * Ethico. Ea enim quæ delectabiliter facimus, attentius & perseuerantius operamur. Delectatio autem extranea impedit operationem, quandoque quidẽ ex intentionis distractione, quia sicut * dictum est, ad ea quibus delectamur, magis intenti sumus, & dum vni vehementer intendimus, necesse est, quod ab alio intentio retrahatur. quandoque autem etiam ex contrarietate, sicut delectatio sensus contraria rationi, impedit æstimationem speculatiui intellectus.

*c. 4. to. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum in beatitudine sit principalius visio, quam delectatio.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd delectatio sit principalius in beatitudine quam visio. Delectatio enim, ut dicitur in 10. * Ethi. est perfectio operis, sed perfectio est potior perfectibili. ergo delectatio est potior operatione intellectus, quæ est visio.

¶ 2 Præterea, Illud propter quod aliquid est appetibile, est potius, sed operationes appetuntur propter delectationem ipsarum. vnde & natura in operationibus necessariis ad conseruationem indiuidui & speciei, delectationem apposuit, ut huiusmodi operationes ab animalibus non negligantur. ergo delectatio est potior in beatitudine, quam operatio intellectus, quæ est visio.

¶ 3 Præt. Visio respondet fidei, delectatio autem, siue fruitio charitati, sed charitas est maior fide. ut dicit Apost. 1. ad Corint. 13. Ergo delectatio, siue fruitio est potior visione.

¶ Sed contra. Causa est potior effectu: sed visio est causa delectationis. ergo visio est potior, quam delectatio.

26 Sup. ar. 1. & locis ibi notatis. *c. 4. a medio, to. 5.

aliqualiter tangit, natura apposuit delectationes pp operationes vt finē. Et hoc intendit ille author, & in pdicto libro. Aut ex parte appetentis, & sic si appetitus est inordinatus, nō est solicitandum de ordine, si aut est ordinatus, tunc vt ēm Iitera, q̄ appetitus sensitiuus tendit in operationes pp delectationes, intellectiuus autem econuerso, appetit delectationes pp operationes. Sed quid de hoc sentiendū sit, in hac disputatione dicetur. Et ex his patet solutio primi dubii. Scito scd o, q̄ de appetitu sensitiuo duplex est dicendi modus. Prō. dici, q̄ appetitus sensitiuus appetit bonū sensibile, ut vnū appetibile & delectationē cōsequentē ut aliud appetibile, & potest dici, q̄ appetitus sensitiuus appetit quidē ut rum, horum, sed sub rone vnius appetibilis, s. boni delectabilis. Et si hæc secunda via sustinet, facile est soluere sin dubiū dicendo, q̄ appetitus sensitiuus non appetit operationes pp delectationes, ut vnū appetibile pp aliud finale, sed operationes pp delectationes forma liter, ita q̄ delectatio est rō formalis, q̄ operatio sit finis appetitus sensitiui, sicut accidit cum aliqs ēm appetitum intellectiuum recte desiderat aliquid solū vt delectabile, q̄rens delectationē, ut medicinam, & secundum hoc appetitus sensitiuus non tendit in appetibilia ordine contrario naturali ordini, q̄m esset naturalis ordo diligat delectationes pp operationes finaliter, non prohibet tn quin operationes appeti possint sub rone delectabilis, ut unum appetibile ab eo qui nullum natū est appetere finem, nisi bonum delectabile. Si vero sustineat prima uia, tunc nulla apparet uia euadendi, nisi dicendo, q̄ licet ēm se hæc sint sic ordinata, tn in ordine ad appetitum sensitiuum præpostere se habent. sicut licet substantia sit secundum se prius cognita accidēte, tamen in ordine ad cognitionem nostram præpostere se habēt. sed tunc oportet reddere causam huius præposteri ordinis in appetitu sensitiuo, sicut patet causa in exemplo dat de cognitione nostra, & non apparet eā, nisi dicatur, q̄ delectabile est magis conueniens appetitui sensitiuo, quam coniunctum bonum de quo est delectatio, sed hoc nihil est. Hoc enim est quod quæritur, quare delectabile tenet primum locum respectu appetitus sensitiui, & secundum naturæ ordinem non debetur ei primus locus. Et quamuis litera hanc primam uiam sonet, dum alium ordinem inter operationem & delectationem dicit respectu appetitus sensitiui & simpliciter, nihil tamen videtur, q̄ secunda via sola sit intenta in litera. Et moueor ad hoc ex assignata ratione in litera, quia s. sensitiua cognitio non se extendit ad communem boni rationē, sed delectabilis tantum, ita quod licet sensitiua pars appetat appetitu naturali operationem, ut unum appetibile, & delectationem, ut aliud appetibile, quia ambo sunt secundum se bona illi

*c. 6.7 & 8. to. 5.

q. 1. art. 1. ad 2.

* Eodē li. Ethi. c. 4. post medium to. 5

¶ Respondeo Dicendum, quòd istam quæstionem mouet Philosophus in 10. * Ethico. & eam insolutam dimittit. Sed si quis diligenter consideret, ex necessitate oportet q̄ operatio intellectus, quæ est visio, sit potior delectatione. Delectatio enim consistit in quadam quietatione uoluntatis, quod autem uoluntas in aliquo quietetur, non est nisi propter bonitatem eius, in quo quietatur. Si ergo uoluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio uoluntatis, nec uoluntas quærit bonum propter quietationem, sic enim ipse actus uoluntatis esset finis, quod est cōtra præmissa. * sed ideo quærit quod quietetur in operatione, quia operatio est bonum eius. Vnde manifestum est, quod principalius bonum est ipsa operatio, in qua quietatur uoluntas, quam quietatio voluntatis in ipso.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut philosophus ibidem * dicit, Delectatio perficit operationem sicut decor iuuentutem, qui est ad iuuentutem consequens, unde delectatio est quædam perfectio concomitans uisionem, non sicut perfectio faciens visionem sua specie perfectam esse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd apprehensio sensitiua non attingit ad communem rationem boni, sed ad aliquod bonum particulare, quod est delectabile. & ideo secundum appetitum sensitiuum, qui est in animalibus, operationes queruntur propter delectationem, sed intellectus apprehendit vniuersalem rationem boni, ad cuius consecutionem sequitur delectatio, unde principalius intendit bonum, quam delectationem. Et inde est, quod diuinus intellectus, qui est institutor naturæ, delectationes apposuit propter operationes, non est autem aliquid æstimandum simpliciter secundum ordinem sensitiui appetitus, sed magis secundum ordinem appetitus intellectiui.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non querit bonum dilectum propter delectationem, sed hoc est ei consequens, ut delectetur in bono adepto quod amat. & sic delectatio non respondet ei ut finis, sed magis uisio, per quam primo finis fit ei præsens.

Articvlvs III.

Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem nō requiratur comprehensio. Dicit enim * Augustinus ad Paulinam, de videndo Deum. Attingere mente Deum, magna est beatitudo, comprehendere autem est impossibile. ergo sine cōprehensione est beatitudo.

¶ 2 Præterea, Beatitudo est perfectio hominis secundum intellectiuam partem, in qua non sunt aliæ potentiæ, quam intellectus & uoluntas, ut in primo † dictum est, sed intellectus sufficienter perficitur per visionem Dei, uoluntas autem per delectationem in ipso. ergo non requiritur comprehensio tanquam aliquod.

¶ 3 Præterea. Beatitudo in operatione consistit. Operationes autem determinantur secundum obiecta: obiecta autem generalia sunt duo, verum, & bonum, verum correspondet visioni, & bonum correspondet dilectioni. ergo non requiritur comprehensio quasi aliquod tertium.

¶ Sed contra est, quod Apostol. dicit 1. ad Corint. 9. Sic currite, ut comprehendatis, sed spiritualis cursus terminatur ad beatitudinem. vnde ipse dicit 2. ad Tim. vlti. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. ergo comprehensio requiritur ad beatitudinem.

¶ Respondeo dicendum, quod cū beatitudo consistat in consecutione vltimi finis, ea quæ requiruntur ad beatitudinem sunt consideranda ex ipso ordine hominis ad finem. Ad finem autem intelligibilem ordinatur homo: partim quidem per intellectum, partim autem per voluntatem. Per intellectum quidem, inquantum in intellectu præexistit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatem autem, primo quidem per amorem, qui est primus motus uoluntatis in aliquid, secundo autem per realem habitudinem amantis ad amatum, quæ quidem potest esse triplex. Quandoque enim amatum est præsens amanti, & tunc iam non quæritur, quandoque autem non est præsens, sed impossibile est ipsum adipisci, & tunc etiam non quæritur, quandoque autem possibile est ipsum adipisci, sed est cleuatum supra facultatem adipiscentis, ita ut statim haberi non possit, & hæc est habitudo sperantis ad speratum, quæ sola habitudo facit finis inquisitionem. Et istis tribus respondent aliqua in ipsa beatitudine. Nam perfecta cognitio finis respondet imperfectæ, præsentia vero ipsius finis respondet habitudini spei, sed delectatio in præsentia consequitur dilectionem, ut * supra dictum est. Et ideo necesse est ad beatitudinem ista tria concurrere, scilicet uisionem, quæ est cognitio perfecta intelligibilis finis, comprehensionem, quæ importat præsentiam finis, delectationem vel fruitionē, quæ importat quietationem rei amantis in amato.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quod comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo inclusio comprehensi in comprehendente, & sic omne quod comprehenditur a finito, est finitum. vnde hoc modo Deus comprehendi non d potest ab aliquo intellectu creato. Alio modo comprehensio nihil aliud nominat, quam tentionem alicuius rei, quæ iam præsentialiter habetur, sicut aliquis consequens aliquem, dicitur eum comprehendere, quando tenet eum: & hoc modo comprehensio requiritur ad beatitudinē.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut ad uoluntatem pertinet spes & amor, quia eiusdem est amare aliquid, & tendere in illud non habitum, ita etiam ad uoluntatem pertinet comprehensio & delectatio, quia eiusdem est habere aliquid, & quiescere in illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd comprehensio non est aliqua operatio præter uisionem: sed quędam habitudo ad finem iam habitum. Vnde etiam ipsa uisio, uel res uisa, quæ presentialiter adest, obiectum comprehensionis est.

Articvlvs IIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quod rectitudo uoluntatis non requiratur ad beatitudinem. Beatitudo enim consistit in operatione intellectus, ut * dictum est, sed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo uoluntatis, per quam homines mundi dicuntur. dicit enim * Augustin. in lib. retractationum, Non approbo quod in oratione dixi, Deus qui non nisi mundos uerum scire uoluisti. Responderi enim pōt, multos etiam non mundos multa scire vera. ergo rectitudo uoluntatis non requiritur ad beatitudinem.

¶ 2 Præterea, Prius non dependet a posteriori, sed operatio intellectus est prior, quam operatio uoluntatis. ergo beatitudo quæ est perfecta operatio intellectus, pon dependet a rectitudine uoluntatis.

¶ 3 Præt. Quod ordinatur ad aliquid tanquam ad finem, non est necessarium adepto iam fine, sicut nauis postquam peruenit ad portum, sed rectitudo uoluntatis quę est per uirtutem, ordinatur ad beatitudinem tanquam ad finē. ergo adepta beatitudine non est necessaria rectitudo uoluntatis.

¶ Sed cōtra est, quod dicitur Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. & Hebr. vlti. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.

¶ Respondeo dicendum, quod rectitudo uoluntatis requiritur ad beatitudinem & antecedenter, & concomitanter. Antecedenter quidem, quia rectitudo uoluntatis est propter debitum ordinem ad finem ultimum, finis autē comparatur ad id quod ordinatur ad finem, sicut forma ad materiam. Vnde sicut materia non potest consequi formam, nisi sit debito modo disposita ad ipsam, ita nihil consequitur finem, nisi sit debito modo ordinatum ad ipsum. & ideo nullus potest ad beatitudinem peruenire, nisi habeat rectitudinem uoluntatis. Concomitanter autem, quia sicut † dictum est, beatitudo ultima consistit in uisione diuinę essentię, quę est ipsa essentia bonitatis, & ita uoluntas uidentis Dei essentiam, ex necessitate amat quicquid amat sub positio fundatur super hoc, q̄ ipsa bonitatis essentia in se quidem continet omnem bonitationem longe excellentius, quā ratio boni. Ex quo ponitur clare actualiterque visa, &c. Oportet ut non minoris sit efficaciæ in continendo ac circundando omnem uoluntatis motum, quam ratio boni. Secunda vero patet inductiue, quia eum actus uoluntatis sit velle, aut nolle, & nolle aliquid includat vel le sui oppositi, & velle nō possit esse nisi respectu boni in re, vel in apparentia, ut experimur in nobis, consequens est, q̄ voluntas non possit aliquo peccato resilire a boni ratione. Quo ad efficaciam autem rationis scito, quod sat est huic rationi ad propositū, q̄ uoluntas necessitetur ab essentia bonitatis uisa, quo ad communē specificationē actus, quæ tamen constituit rectitudinē in actibus uoluntatis. Intendit nāque litera, quod sicut uoluntas omnis a boni ratione necessitat quo ad specificationē communē actus, quia omnis voluntas tendit in bonum in re, vel in apparentia si aliquid vult, ita uoluntas uidentis Deū si quid uult, oportet quod velit ratione essentiæ bonitatis visæ, quoniam est ei ratio omnia volendi, & nolendi. Et sicut uoluntas omnis libere potest velle quodcunque obiectum in specie, sub boni tamen in communi ratione, ita uoluntas uidentis Deū, sub ratione tamē bonitatis diuinæ. In hoc autem est differentia, quod communis ratio boni ex hoc quod est ratio uoluntatis, non rectificat eam, quoniam potest uoluntas sub illa etiā apparens bonū appetere, ipsa vero bonitatis essētia ex hoc

litera dicitur, & ad futurum, non potest esse realis, relatio, sed sumit realis, ut distinguit cōtra affectionalē. Est namque amatum in amante per amorem ipsum se cūdum affectum, & desideratur ut sit iunctum eidem secundum rem, vnde habitudo, de qua est sermo, dicitur realis determinata a termino, ita quod habitudo realis nihil aliud sonat in proposito, quam habitudinem ad coniunctionem secundum rem. Secūdo, quod ex responsione ad ultimum non habes quod comprehensio spectat ad intellectum, sed q̄ nullam operationem addit supra visionem, sed solam relationē resultantem in voluntate ex uisione, quæ est in intellectu. Visio enim ponens Deum in esse præsentiali, facit per hoc alterum extremum huius relationis est ēm visio velut vnio rei tenendæ cum eo quod tenebit.

Ar. 1. huius quæst.

¶ *Super quæstionis quartæ, Articulum IIII.*

IN artic. quarto pro quanto probatur in corpore, quod ad beatitudinem comitāter, necesse exigitur rectitudo voluntatis, quia videtur ipsa essentia bonitatis &c. Aduertenda. Primo rationem ipsam, secundo eius efficaciam, tertio aliorum defectū. quo ad primum ratio consistit in hoc. Ipsa essentia bonitatis ita se habet ad videntem Deum, sicut ratio boni ad creaturā rationalem, sed creatura rationalis non potest diuertere a ratione boni. ergo uidens Deum non potest diuertere ab essentia bonitatis, sed hoc est habere uoluntatem rectam. ergo. Prima pro-

D. 366.

26 1. di. 1. q. 1. ar. 1. cor. 4 di. 49. q. 4 ar. 5. q. 1 cor. *Epi. 112. c. 9. to. 2.

*q. 79. & per 4. q6. sequētes.

Inf. q. 5. ar. 4. & 7. co. Et opusc. 3. cap. 173. *q. 3. ar 4 *li. 1. retract. ca. 4. non lōge a principio. t. 1. & li. 1. solilo. c. 1.

*q. 3. ar. 8.

ipso, quod est ratio voluntatis, est rectificatio eius. Recte enim velle nihil aliud est, quam secundum Deum velle, & sic patet vis rationis. Ex qua tertio habetur, & sufficienter, quod beatus non potest peccare non solum in sensu composito, & propter causam extrinsecam, id est, Deum perpetuo rectificaturum voluntatem beati: sed propter intrinsecam causam ipsam, scilicet, voluntatis naturam approximante sibi sic, id est peractualem visionē, tali obiecto, scilicet bonitate per essentiam. Vnde vitanda est hic Scoti phantasia in 4. distinc. 49. quæst. 6 tenentis quod ab extrinseco tantum beatus est impeccabilis. Nec tamē respōdet huic rationi, nec arguit sed remittit se ad primum sensum, cuius argumenta in 1. lib. quæst. 82. articulo 2. soluta sunt. Et si ex verbis eius respondetur huic rationi, quòd quantumcunque videatur bonitas Dei, adhuc voluntas remanet libera, iam patet, quod concessio huius consequentis nihil obstat propositō, quoniam, VT iam dictum est, sat est impeccabilitati, q voluntas si vult (velit autem quicquid vult) oporteat quod velit ratione bonitatis diuinæ: sicut modo si vult, oporteat quod velit ratione boni. Huiusmodi enim necessitates nihil obstant libertati, quāuis prima auferat libertatem peccandi, quæ tamen non est libertas, nec libertatis pars sed libertas peccandi.

28 3. q. 7. ar. 4. ad 2. & q. 15. art. 10. cor. & ad 2. Et 4. di. 49. q. 4 ar. 5. q. 2. cor. & ad 1. & 4. cōtra. c. 47. fi. & po. q. 5. arti. 10. cor. Et opu. 3. cap. 152. Et Iob 19. fi. q. 3. ar. 2.

C. 6. to. 5. C. 35. cir. med. to. 3

¶ Super Quæstionis quartæ, Articulū quintum.

IN artic. 5. in responsione ad ordine ad Deum, sicut voluntas non videntis Dei essentiam, ex necessitate amat quicquid amat sub communi ratione boni quam nouit, & hoc ipsum est quod facit voluntatem rectam. Vnde manifestum est, quòd beatitudo non potest esse sine recta voluntate.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de cognitione veri, quod non est ipsa essentia bonitatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis actus uoluntatis procedit ab aliquo actu intellectus, aliquis tamen actus voluntatis est prior, quā aliquis actus intellectus. Voluntas enim tendit in finalem actum intellectus, qui est beatitudo, & ideo recta inclinatio uoluntatis præexigitur ad beatitudinem, sicut rectus motus sagittæ ad percussionem signi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omne quod ordinatur ad finem, cessat adueniente fine, sed id tantum quod se habet in ratione imperfectionis, ut motus, unde instrumenta motus non sunt necessaria, postquam peruenitur ad finem, sed debitus ordo ad finem est necessarius.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requiratur corpus. Perfectio enim virtutis & gratiæ præsupponit perfectionem naturæ, sed beatitudo est perfectio virtutis & gratiæ. Anima autem sine corpore non habet perfectionem naturæ, cum sit pars naturaliter humanæ naturæ: omnis autem pars est imperfecta a suo toto separata. ergo anima sine corpore non potest esse beata.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est operatio quædam perfecta, vt * supra dictum est, sed operatio perfecta sequitur esse perfectum, quia nihil operatur nisi secundum quod est ens in actu. cum ergo anima non habeat esse perfectum quando est a corpore separata, sicut nec pars separata a toto, videtur quod anima sine corpore non possit esse beata.

¶ 3 Præterea, Beatitudo est perfectio hominis, sed anima sine corpore nō est homo. ergo beatitudo non potest esse in anima sine corpore.

¶ 4 Præterea, Secundum Philosophum in 10. * Ethico. Operatio felicitatis in qua consistit beatitudo, est non impedita, sed operatio animæ separatæ est impedita, quia ut dicit * Augustin. 12. super Genes. ad literam, inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, id est, in visionem essentiæ diuinæ. ergo anima sine corpore non potest esse beata.

¶ 5 Præt. Beatitudo est sufficiens bonū, & quietat desiderium, sed hoc non conuenit animæ separatæ, quia adhuc appetit corporis unionem, ut * Augus. dicit. ergo anima separata a corpore non est beata.

¶ 6 Præt. Homo in beatitudine est angelis æqualis, sed anima sine corpore non æquatur angelis, ut * Augus. dicit. ergo non est beata.

¶ Sed contra est, quod dicitur Apoc. 14. Beati mortui, qui in domino moriuntur.

¶ Respondeo dicendum, quòd duplex est beatitudo. Vna imperfecta, quæ habet in hac uita: & alia perfecta, quæ in Dei uisione consistit. Manifestum est autem, quod ad beatitudinem huius vitæ, de necessitate requiritur corpus. Est enim beatitudo huius vitæ operatio intellectus vel speculatiui, vel practici. Operatio autem intellectus in hac vita non potest esse sine phantasmate, quod non est nisi in organo corporeo, vt in 1. * habitum est, & sic beatitudo quæ in hac vita haberi potest, dependet quodāmodo ex corpore. Sed circa beatitudinem perfectam, quæ in Dei uisione consistit, aliqui posuerunt, quod non potest animæ aduenire sine corpore existenti, dicentes quod animæ Sanctorum a corporibus separatæ, ad illam beatitudinem non perueniunt vsque ad diem iudicii, quando corpora resument, quod quidem apparet esse falsum & authoritate, & ratione. Authoritate quidem: quia Apostolus dicit. 2. ad Corinth. 5. Quandiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino. & quæ sit ratio peregrinationis, ostendit subdens: Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Ex quo apparet, quòd quamdiu aliquis ambulat per fidem, & non per speciem, carens visione diuinæ essentiæ, nondum est Deo præsens. Animæ autem sanctorum a corporibus separatæ, sunt Deo præsentes. vnde subditur: Audemus autem, & uoluntatem habemus bonam peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Deum. Vnde manifestum est. quod animæ sanctorum separatæ a corporibus, ambulant per speciem, Dei essentiam uidentes, in quo est uera beatitudo. Hoc etiam per rationem apparet, nam intellectus ad suā operationem non indiget corpore nisi propter phantasmata, in quibus ueritatem intelligibilem contuetur, ut in 1. * dictum est. Manifestum est autem, quòd diuinæ essentia per phantasmata videri nō potest, ut in 1. * ostensum est. Vnde cum in uisione diuinæ essentiæ perfecta hominis beatitudo cōsistat, nō dependet beatitudo perfecta hominis a corpore, vnde sine corpore pōt anima esse beata. Sed sciendū, q ad perfectio quintum occurrit dubium ad hominem, & simpliciter. Ad hominem quidem, quia San. Thom. in 4. sentē. distinct. 49. quæst. 1. articu. 4. quæst. 1. expresse beatitudinem animæ augeri etiam intensiue resumpto corpore sustinet. Cuius oppositum hic docet. Simpliciter autem, quia ratio ad illud ducit, scilicet, Anima resumpto corpore erit perfectior in se secundum naturam. ergo operatio eius erit perfectior. ergo & beatitudo erit in se perfectior. ergo nō solum extensiue. Et augetur ex hac ratione dubium, quia in corpore huius articuli assumitur hæc ratio, & cōcluditur operatio, in qua consistit beatitudo perfectior.

*li. 12. super Ge. ad lit. ca. 35. ad me. t. 3

Eod. li. 12. super Ge. c. 35. to. 3

p.p. q. 84. ar. 7.

¶ Ad hoc simul dicendum est simpliciter, & secundum hominem.

Sciendum est igitur ex præsenti articulo, quod tripliciter intelligi potest, animam separatam impediri ex appetitu corporis a perfecta beatitudine. Primo per modum cōtrarietatis, ita q sicut videns corporaliter impeditur propter dolorem pedis, ita anima separata propter affectum corporis distrahatur aliqualiter a perfecta visione Dei, & hoc in litera reprobatur. Secundo per modum defectus extensiui, ita quòd ex hoc, quod anima separata deficit in perfectione suæ naturæ, deficiat etiam in attētione suæ operationis, defectu in essendo causante defectū in operādo. Et quoniam cæteris parib. operatio attentior est magis intensa, & minus habens intensionis, est remissior, ut patet in visu, & auditu, ex hoc sequitur, q anima beata resumpto corpore est beatior intensiue non ex parte obiecti, aut luminis gloriæ: sed ex parte attentionis visionis consequēte perfectionē animæ in essendo. Et hanc viam tanquam probabilem sustineri posse dixit author in 4. sē. vnde ibi, inchoans huiusmodi intentionem, dicit: Potest etiam dici, q etiam beatitudo intensiue &c. Verū hanc opinionem in hoc loco vt falsam negauit, ipsaque negatione ex sua officina illam haberi minime voluit, & merito, vt patebit. Tertio per modum defectus extensiui: ita quòd ex hoc, q anima separata deficit in perfectione extensiua suæ naturæ, dum non se extendit ad corpus, & integritatem humanæ naturæ, ad quæ nata est se extendere, & pertinet hoc ad perfectionem eius: quoniam hæc ipsius natura requirit: deficiat quoque in perfectione extensiua suæ operationis qua beatur: pertinet enim ad perfectionem operationis beantis animam, quod ex ipsa redundet beatitudo in corpus, vt Augu. dicit in epistola ad Dioscorū, Tam potenti natura Deus fecit animam &c. vt habes in art. sequenti, & hæc est doctrina tradita in hoc artic. & rationabiliter, quoniam defectus perfectionis in anima separata non est defectus

*4. 35. to. 3

D. 973.

*p. p. q. 75. ar. 2.

D. 174.

p.p. q. 12.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.

AD Sextum sic proceditur. Videtur q perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam. Perfectio enim corporis est quoddam corporale bonum: sed * supra ostensum est, quòd beatitudo nō consistit in corporalibus bonis. ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua perfecta dispositio corporis.

¶ 2 Præt. Beatitudo hominis consistit in visione diuinæ essentiæ, vt * ostensum est: sed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt * dictum est. ergo nulla dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

¶ 3 Præterea. Quanto intellectus est magis abstractus a corpore, tanto perfectius intelligit: sed beatitudo consistit in perfectissima operatione intellectus. ergo oportet omnibus modis animam esse abstractam à corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua dispositio corporis ad beatitudinem.

¶ Sed contra. Præmium virtutis est beatitudo. vnde dicitur Ioan. 13. Beati eritis, si feceritis ea: sed sanctis repromittitur pro præmio non solum uisio Dei, & delectatio, sed etiam corporis bona dispositio. dicitur. n. Isa. vlt. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt. ergo bona dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

¶ Respondeo Dicendum, quòd si loquamur de beatitudine hominis, qualis in hac vita potest haberi, manifestum est, quòd ad eam ex necessitate requiritur bona dispo-

29 Supr. ar. 5. & locis ibi inductis. q. 2. per totam.

q. 3. ar. 8 ar. 5. præc.

nem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet. Vno modo, ad constituendam essentiam rei: sicut anima requiritur ad perfectionem hominis. Alio modo requiritur ad perfectionem rei, quod pertinet ad bene esse eius: sicut pulchritudo corporis, vel velocitas ingenii pertinet ad perfectionem hominis. Quāmuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ non pertineat, pertineat tamen secundo modo. Cum enim operatio dependeat ex natura rei, quanto anima perfectior erit in sua natura, tanto perfectius habebit suam propriam operationem, in qua felicitas consistit. vnde *Augustin. in 12. super Gene. ad literā, cum quæsuissēt, vtrum spiritibus defunctorum sine corporibus possit summa illa beatitudo præberi, respondit, q non sic possunt videre incommutabilem substantiam, vt sancti angeli vident, siue alia latentiore causa: siue iō quia est in eis naturalis quidam appetitus corpus administrandi.

¶ Ad primum ergo dicendum, q beatitudo est perfectio animæ ex parte intellectus, secundum quem anima transcendit corporis organa, non autem secundum quod est forma naturalis corporis. Et ideo illa naturalis perfectio manet, secundum quam ei beatitudo debetur, licet non maneat illa naturæ perfectio, secundum quam est corporis forma.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima aliter se habet ad esse, quam aliæ partes. Nam esse totius, non est alicuius suarum partium: vnde vel pars omnino desinit esse destructo toto, sicut partes animalis destructo animali: vel si remanent, habent aliud esse in actu, sicut pars lineæ habet aliud esse, quàm tota linea: sed animæ humanæ remanent esse compositi post corporis destructionem. & hoc ideo, quia idē est esse d formæ & materiæ: & hoc idē est esse compositi. Anima autem subsistit in suo esse, vt in 1. * ostensum est. unde relinquitur q post separationem à corpore perfectum esse habeat vnde perfectam operationem habere potest, licet non d habeat perfectam naturam.

¶ Ad tertium dicendum, q beatitudo est hominis secundum intellectum: & ideo remanente intellectu potest in esse ei beatitudo: sicut dētes Aethiopis possunt esse albi, etiam post euulsionē, secundum quos Aethiops dicitur albus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dupliciter aliquid impeditur ab alio. Vno modo, per modum contrarietatis sicut frigus impedit actionem caloris: & tale impedimentum operationis repugnat felicitati. Alio modo, per modum cuiusdam defectus: quia scilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur: & tale impedimentum operationis non repugnat felicitati, sed omnimodæ perfectioni ipsius. & sic separatio animæ à corpore dicitur animam retardare, ne tota intentione tēdat in uisionem diuinæ essentiæ. Appetit enim anima sic frui Deo, q etiam ipsa fruitio deriuetur ad corpus per redundātiam sicut est possibile: & ideo quandiu ipsa fruitur Deo sine corpore, appetitus eius sic quiescit in eo, q tamen adhuc ad participationem eius vellet suum corpus pertingere.

¶ Ad quintum dicendum, quòd desideriū animæ separatæ totaliter quiescit ex parte appetibilis, quia habet id quod suo appetitui sufficit: sed non totaliter requiescit ex parte appetentis, quia illud bonum non possidet secundum omnem modum quo possidere vellet. & ideo corpore resumpto beatitudo crescit, non d intensiuē, sed extensiuē.

¶ Ad sextum dicendum, quòd id quod ibidem dicitur, quòd spiritus defunctorum non sic vident Deum sicut angeli, non est intelligendum secundum inæqualitatem quantitatis, quia etiam modo aliquæ animæ beatorum sunt assumptæ ad superiores ordines angelorum, clarius videntes Deum quam inferiores angeli: sed intelligitur secundum inæqualitatem proportionis: quia angeli etiam infimi habent omnem perfectionem beatitudinis, quam sunt habituri: non autem animæ separatæ sanctorum.

D. 275.

hil deest de requisitis ad ipsum: & cōsequenter penes accessum cuiuscunque requisiti, operatio seu res perfectior est, intensior autem non nisi penes augmentum intrinsecum &c. & per hæc omnia clara remanent.

¶ In reliquis autē huius quæstionis tribus artic. nihil scribendum occurrit, nisi quod in vltimo artic. ad primū, Gloria essentialis beatitudinis non est intelligenda intrinsece, tanquam de essentia beatitudinis, sed tanquàm causa essentialis illius: quā ex hoc quod Deus commendat hunc tali dignum gradu beatus fit & est: scientia namque Dei cum laude, causa est perfectiua rerum.

dispositio corporis. Consistit enim hæc beatitudo secundum philosophum, in operatione virtutis perfectæ. Manifestum est autem q̃ per inualitudinem corporis, in omni operatione virtutis homo impediri potest. Sed si loquamur de beatitudine perfecta, sic quidam posuerunt, q̃ non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis dispositio immo requiritur ad eam, vt omnino anima sit à corpore separata, vnde Aug. * 12. de ciui. Dei introducit verba Porphyrii dicentis: Quòd ad hoc quòd sit beata anima, omne corpus fugiendum est. Sed hoc est inconueniens: cum enim naturale sit animæ corpori vniri, non potest esse q̃ perfectio animæ naturalem eius perfectionem excludat. Et ideo dicendum est, q̃ ad beatitudinem omnibus modis perfectam, requiritur perfecta dispositio corporis & antecedenter, & consequenter. Antecedenter quidem, quia vt Aug. * dicit 12. super Gene. ad literã, Si tale sit corpus, cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut caro quæ corrumpitur, & aggrauat animam, auertitur mens ab illa visione summi cœli. vnde concludit, quòd cum hoc corpus iam non erit animale, sed spirituale; tunc angelis adæquabitur, & erit ei ad gloriam quod sarcinæ fuit. Consequenter verò, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipsum sua perfectione potiatur. vnde Aug. * dicit in epist. ad Dioscorum. Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius plenissima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis uigor.

*Ca. 26. in prin. & li. 22. c. 26. in prin. to. 5.

*Cap. 35. to. 3.

*Aliquantulum ante medium & est epist. 56 to. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in corporali bono non consistit beatitudo, sicut in obiecto beatitudinis: sed corporale bonum potest facere ad aliquem beatitudinis decorem, vel perfectionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd & si corpus nihil conferat ad illam operationẽ intellectus, qua Dei essentia videtur: tamen posset ab hac impedire. & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abstractio ab hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam: non autem à spirituali corpore, quod erit totaliter spiritui subiectum de quo in tertia parte huius operis dicetur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona.

2.2.q.18.a.3.ad 4.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requirantur etiam exteriora bona. Quod enim in præmium sanctis promittitur: ad beatitudinem pertinet: sed sanctis repromittuntur exteriora bona, sicut cibus & potus, diuitiæ & regnum. dicitur enim Luc. 22. Vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & Matth. 6. Thesaurizate vobis thesaurum in cœlo. & Matth. 25. Venite benedicti, patris mei, possidete regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

¶ 2 Præterea. Secundum Boetium in 3. de consol. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed exteriora sunt aliqua hominis bona, licet minima, vt * August. dicit. ergo ipsa etiam requiruntur ad beatitudinem.

*Prosa 2. circa prin cipium.

*Lib. 2. de lib. arbit. c. 19. & 1. retract. ca. 9. to. 1.

¶ 3 Præterea. Dominus Matth. 5. dicit. Merces vestra multa est in cœlis: sed esse in cœlis, significat esse in loco. ergo saltem locus exterior requiritur ad beatitudinem.

¶ Sed contra est, q̃ dicitur in Psal. 72. Quid enim mihi est in cœlo? & à te quid volui super terram? quasi dicat, nihil volo nisi hoc quod sequitur, Mihi adhærere Deo bonum est. ergo nihil aliud extra Deum ad beatitudinem requiritur.

¶ Respondeo. Dicendum, q̃ ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita potest haberi, requiruntur exteriora bona, non quasi de essentia beatitudinis existentia, sed quasi instrumentaliter deseruientia beatitudini, quæ consistit in oratione virtutis, vt dicitur in 1. * Ethic. Indiget enim homo in hac vita necessariis corporis tam ad operationem virtutis contemplatiuæ, quàm etiã ad operationem virtutis actiuæ, ad quam etiam plura alia requiruntur, quibus exerceat opera actiuæ virtutis. Sed ad beatitudinem perfectam, quæ in visione Dei consistit, nullo modo huiusmodi bona requiruntur. Cuius ratio est, quia omnia huiusmodi bona exteriora, vel requiruntur ad sustentationem animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes, quas per animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt. Illa autem perfecta beatitudo, quæ in visione Dei consistit, vel erit in anima sine corpore, vel erit in anima corpori iuncta, non iam animali, sed spirituali: & ideo nullo modo huiusmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cum ordinentur ad vitam animalem. Et quia in hac vita magis accedit ad similitudinem illius perfectæ beatitudinis felicitas contemplatiua, quàm actiua, vtpote etiam Deo similior, vt ex * dictis patet: ideo minus indiget huiusmodi bonis corporis, vt dicitur in 10. * Ethic.

Cap. 7,

*q. 3. ar. 4

*Cap. 8.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes illæ corporales promissiones quæ in sacra scriptura continentur sunt metaphoricè intelligendæ secundum quod in scriptis solent spiritualia per corporalia designari, vt ex his quæ nouimus, ad desiderandum incognita consurgamus, sicut Gregor. dicit in quadam * Hom. Sicut per cibum, & potum intelligitur delectatio beatitudinis: per diuitias, sufficientia qua homini sufficiet Deus: per regnum, exaltatio hominis vsque ad coniunctionem eum Deo.

*Hom. 10. Euangelia, circ. prin.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bona ista deseruientia animali vitæ, non competunt uitæ spirituali, in qua beatitudo perfecta consistit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio, quia quicquid bonum inuenitur in istis, totum habebitur in summo fonte bonorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum * Aug. in lib. de ser. Do. in monte: Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis cœlis: sed per cœlos intelligitur altitudo spiritualium bonorum. Nihilominus tamen locus corporeus scilicet cœlum empyreum aderit beatis, non propter necessitatem beatitudinis: sed secundum quandam congruentiam & decorem.

*Li. 1. c. 9. non remote a fi. to. 4.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

AD octauum sic proceditur. Videtur quòd amici sint necessarii ad beatitudinem. Futura enim beatitudo in scripturis frequenter nomine gloriæ designatur: sed gloria consistit in hoc, quòd bonum hominis ad notitiã multorum deducitur. ergo ad beatitudinem requiritur societas amicorum.

¶ 2 Præt. Boetius dicit, q̃ nullius boni sine consortio iucunda est possessio: sed ad beatitudinem requiritur delectatio. ergo etiam requiritur societas amicorum.

¶ 3 Præterea. Charitas in beatitudine perficitur: sed charitas extendit se ad dilectionem Dei, & proximi. ergo uidetur, q̃ ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

Sed

¶ Sed contra est, quod dicitur Sapien. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet, cum diuina sapiẽtia, quæ consistit in contemplatione Dei: & sic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

C9. & 11.

¶ Respondeo dicendum, q̃ si loquamur de felicitate præsentis vitæ, sicut Philosophus dicit in 10. * Eth. Felix indiget amicis, non quidem propter vtilitatem, cum sit sibi sufficiens: nec propter delectationem, quia habet in seipso delectationem perfectam in operatione uirtutis sed propter bonam operationem, vt scilicet, eis beneficiat, & vt eos inspiciens benefacere delectetur, & vt ab eis in benefaciendo iuuetur. Indiget enim homo ad bene operandum auxilio amicorum tam in operibus vitæ actiuæ, quàm in operibus vitæ contemplatiuæ. Sed si loquamur de perfecta beatitudine quæ erit in patria, non requiritur societas amicorum de necessitate ad beatitudinem: quia homo habet totam plenitudinem suæ perfectionis in Deo: sed ad bene esse beatitudinis facit societas amicorum. Vnde Aug. * dicit 8. super Gene. ad literam, q̃ creatura spiritualis, ad hoc q̃ sit beata, non nisi intrinsecus adiuuatur æternitate, veritate, charitate creatoris: extrinsecus verò, si adiuuari dicenda est, fortasse hoc solo adiuuatur, quòd se inuicem vident, & de sua societate gaudent.

*Cap. 25. post med. to. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ gloria, quæ est essentialis beatitudini, est quam habet homo non apud hominem, sed apud Deum.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ verbum illud intelligitur quando in eo bono quod habetur, non est plena sufficientia. quod in proposito dici non potest: quia omnis boni sufficientiam habet homo in Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perfectio charitatis est essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi. Vnde si esset vna sola anima fruens Deo, beata esset non habens proximũ quem diligeret: sed supposito proximo, sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei. vnde quasi concomitanter se habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

¶ *Super Quæstionem Quintam.*

IN quæst. 5. aduertendum est, quòd licet visio Dei per essentiam & beatitudo formalis intellectualis creaturæ coincidant realiter, vt ex supradictis patet, quia tamen distinguuntur formaliter, ideo diuersa sunt quæsita ista formaliter a quæsitis in prima parte, quæstio. 12. Decuit enim tam perfectum doctorem complere omnia formaliter. Nihil igitur est superfluum.

QVAESTIO V.

De adeptione beatitudinis, in octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est de ipsa adeptione beatitudinis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum homo possit consequi beatitudinem.

¶ Secundo, Vtrum vnus homo possit esse alio beatior.

¶ Tertio, Vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus.

¶ Quarto, Vtrum beatitudo habita possit amitti.

¶ Quinto, Vtrũ homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.

¶ Sexto, Vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc quòd homo beatitudinem consequatur a Deo.

¶ Octauo, Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

ARTICVLVS I.

Vtrum homo possit consequi beatitudinem.

¶ *Super Quæstio. quintæ, Artic. I.*

AD primum sic proceditur. Videtur quòd homo beatitudinem adipisci non possit. Sicut enim natura rationalis est supra sensibilem, ita natura intellectualis est supra rationalem, vt patet per * Dion. in lib. de di. no. in multis locis: sed bruta animalia quæ habent naturam sensibilem tantum, non possunt peruenire ad finem rationalis naturæ. ergo nec homo qui est rationalis naturæ, potest peruenire ad finem intellectualis naturæ, qui est beatitudo.

*Cap. 5

¶ 2 Præt. Beatitudo vera consistit, in visione Dei, quæ est veritas pura: sed homini est connaturale vt veritatem intueatur in rebus materialibus, vnde species intelligibiles in phantasmatib. intelligit, vt dicitur in * 3. de anima. ergo non potest ad beatitudinem peruenire.

*Tex. 39.

¶ 3 Præt. Beatitudo consistit in adeptione summi boni: sed aliquis non potest peruenire ad summum, nisi transeẽdat media. cum igitur inter Deum & naturam humanam media sit natura angelica, quam homo transcendere nõ potest, videtur q̃ non possit beatitudinem adipisci.

¶ Sed contra est, q̃ dicitur in Psal. 93. Beatus homo, quem tu erudieris Domine.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. Quicunque ergo est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire. Quòd autem homo boni perfecti sit capax, ex hoc apparet, quòd eius intellectus potest comprehendere vniuersale & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud: & ideo homo potest beatitudinem adipisci. Apparet etiam idem ex hoc, q̃ non est capax visionis diuinæ essentiæ, sicut in 1. * habitum est: in qua quidem visione perfectam hominis beatitudinem consistere diximus.

q. 12. ar.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliter excedit natura rationalis sensitiuam, & aliter intellectualis rationalem. Natura enim rationalis excedit sensitiuam quantum ad cognitionis obiectum, quia sensus nullo modo potest cognoscere vniuersale, cuius d ratio est cognoscitiua: sed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoscendi intelligibilem veritatem. Nam intellectualis natura statim apprehendit veritatem ad quam rationalis natura per inquisitionem rationis pertingit, vt patet ex his quæ in 1. * dicta sunt: & ideo ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit. vnde rationalis natura cõsequi potest beatitudinem, quæ est perfectio intellectualis naturæ: tamẽ alio modo quàm angeli. Nam angeli consecuti sunt eam statim d post principium suæ cognitionis: homines autem per tempus ad ipsam perueniunt. sed natura sensitiua ad hunc finem nullo modo pertingere potest.

D. 752.

q. 79. ar. 8

D. 160.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homini secundum statum præsentis vitæ, est connaturalis modus cognoscendi veritatem intelligibilem per d phantasmata: sed post huius uitæ statum habet alium modum connaturalem, vt in 1. * dictum est.

D. 190.

q. 74. 2. 7. & q. 89. ar ti. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo non potest trãscen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scendere angelos gradu naturæ, vt scilicet naturaliter sit eis superior: potest tamen eos transcendere per operationem intellectus, dum intelligit aliquid super angelos esse, quod homines beatificat, quod cum perfectè consequetur, perfectè beatus erit.

Articvlvs II.

Vtrum vnus homo possit esse beatior altero.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd unus homo alio non possit esse beatior. Beatitudo. n. est præmium virtutis, vt Philosophus dicit in 1. * Ethic. sed pro operibus virtutum omnibus æqualis merces redditur. dicitur enim Matthæi 20. quòd omnes qui operati sunt in uinea, acceperunt singulos denaris: quia vt dicit* Greg. æqualem æternæ vitæ retributionem sortiti sunt. ergo vnus non erit beatior alio.

¶ 2 Præt. Beatitudo est summum bonum: sed summo non potest esse aliquid maius. ergo beatitudine vnius hominis non potest esse alia maior beatitudo.

¶ 3 Præterea. Beatitudo cum sit perfectum & sufficiens bonum, desiderium hominis quietat: sed non quietatur desiderium, si aliquod bonum deest, quod suppleri possit. si autem nihil deest quod suppleri possit, non poterit esse aliquid aliud maius bonum. ergo vel homo non est beatus: vel si est beatus, non potest alia maior beatitudo esse.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt: per quas, vt Augustin. dicit, * diuersæ meritorum dignitates intelliguntur in vita æterna. Dignitas autem vitæ æternæ quæ pro merito datur, est ipsa beatitudo. ergo sunt diuersi gradus beatitudinis, & non omnium est æqualis beatitudo.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, in ratione beatitudinis duo includuntur, scilicet, ipse finis vltimus, qui est summum bonum, & adeptio, vel fruitio ipsius boni. Quantum igitur ad ipsum bonum, quod est beatitudinis obiectum & causa, non potest esse vna beatitudo alia maior, quia non est nisi vnum summum bonum, scilicet Deus, cuius fruitione homines sunt beati: sed quantum ad adeptionem huiusmodi boni, vel fruitionem, potest aliquis alio esse beatior: quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beatior est. Contingit autem aliquem perfectius frui Deo, quàm alium ex eo, quòd est melius dispositus, vel ordinatus ad eius fruitionem. & secundum hoc potest aliquis alio beatior esse.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd unitas denarii significat unitatem beatitudinis ex parte obiecti: sed diuersitas mansionum significat diuersitatem beatitudinis secundum diuersum gradum fruitionis.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ beatitudo dicitur esse summum bonum, inquantum est summi boni perfecta possessio, siue fruitio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nulli beato deest aliquod bonum desiderandum, cum habeat ipsum bonum infinitum, quòd est bonum omnis boni, vt * Augustin. dicit: sed dicitur aliquis alio beatior ex diuersa eiusdem boni participatione. Additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinem: vnde Augustin. dicit in 5. † confess. Qui te, & alia nouit, non propter illa beatior: sed propter te solum beatus.

Articvlvs III.

Vtrum aliquis in hac vita possit esse beatus.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd beatitudo possit in hac vita haberi. Dicitur enim in Psalm. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: hoc autem in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

¶ 2 Præterea. Imperfecta participatio summi boni non adimit rationem beatitudinis, alioquin vnus non esset beatior alio: sed in hac uita homines possunt participare summum bonum cognoscendo, & amando Deũ, licet imperfectè. ergo homo in hac vita potest esse beatus.

¶ 3 Præterea. Quod ab omnibus dicitur, non potest totaliter falsum esse. Videtur enim naturale, quod in pluribus est, natura autem non totaliter deficit: sed plures ponunt beatitudinem in hac vita, vt patet per illud Psal. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, scilicet, præsentis vitæ bona. ergo aliquis in hac uita potest esse beatus.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iob. 14. Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miseriis, sed beatitudo excludit miseriam. ergo homo in hac vita non potest esse beatus.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliqualis beatitudinis participatio in hac vita haberi potest: perfecta autem & vera beatitudo non potest haberi in hac vita. & hoc quidem considerari potest dupliciter. Primo quidem ex ipsa communi beatitudinis ratione. Nam beatitudo, cum sit perfectum & sufficiens bonum, omne malum excludit, & omne desiderium implet. In hac autem uita non potest omne malum excludi: multis enim malis præsens vita subiacet, quæ uitari non possunt, & ignorantiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus penalitatibus ex parte corporis, vt * Augustin. diligenter prosequitur 19. de ciui. Dei. Similiter etiam boni desiderium in hac vita satiari non potest: naturaliter enim homo desiderat permanentiam eius boni quod habet. Bona autem præsentis vitæ transitoria sunt, cum & ipsa vita transeat, quam naturaliter desideramus, & eam perpetuo permanere vellemus: quia naturaliter homo refugit mortem. vnde impossibile est, quòd in hac vita vera beatitudo habeatur. Secundo, si consideretur id in quo specialiter beatitudo consistit, scilicet visio diuinæ essentiæ, quæ non potest homini prouenire d in hac vita, vt in 1. * ostensum est. Ex quibus manifestè appareret, quòd non potest aliquis in hac vita verã, & perfectã beatitudinem adipisci.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ beati dicuntur aliqui in hac vita, vel propter spem beatitudinis adipiscendæ in futura vita, secundum illud Ro. 8. Spe salui facti sumus: vel propter aliquam participationem beatitudinis secundum aliqualem summi boni fruitionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd participatio beatitudinis potest esse imperfecta dupliciter. Vno modo, ex parte ipsius obiecti beatitudinis, quod quidem secundum sui essentiam non uidetur: & talis imperfectio tollit rationem veræ beatitudinis. Alio modo potest esse imperfecta ex parte ipsius participantis, qui quidem ad ipsum obiectum beatitudinis secundum seipsum attingit scilicet Deum: sed imperfectè per respectum ad modum quo Deus seipso fruitur. & talis imperfectio non tollit veram rationem beatitudinis: quia cum beatitudo sit operatio quædam, vt * supra dictum est, vera ratio beatitudinis consideratur ex obiecto, quod dat speciem actui, non autem ex subiecto.

Ad

¶ *Super Quæstio. 5. Artic. Quartum.*

IN ar. 4. aliquantisper morandum est. Scito igitur primo in tit. 4. art. differentiam inter perpetuitatem, & inamissibilitatem beatitudinis. Perpetuitas enim significat durationem quandam: inamissibilitas autẽ significat immutabilitatem quandam. hæc ergo est species immutabilitatis, illa durationis. Et quoniam duratio mensura est mutabilis, vel immutabilis, prius naturaliter inest alicui rei sempiternæ immutabilitas, quàm perpetuitas immo hæc est illius effectus, vt ex q. 10. primi li. conuincta nonæ apparet. Cum igitur hic quæritur. Vtrũ beatitudo possit amitti, est quæstio non de perpetuitate formaliter sed de inamissibilitate, quæ est perpetuitatis causa.

¶ Scito secundo in corpore art. quòd prima ratio in litera allata pro cõclusione, quæ & in 4. sent. dist. 49. q. 1. ar. 1. q. 4. tangitur, male videtur intelligi a Scoto in 4. dist. 49. q. 6. Potest siquidem dupliciter intelligi, quòd beatitudo sit quietatiua omnis desiderii. primo vt sensus sit, q̃ beatitudo formalis, est formalis impletio omnis desiderii. Et hic sensus est falsus: & tamen illatum Sco. reprehendit. Secundo, vt sit sensus, quòd beatitudo formalis est inferens impletionem omnis desiderii, expulsionemque omnis mali, quocunque modo contingat: ita quòd ratio beatitudinis in communi exigit, quòd inferat satietatem omnis desiderii naturalis, abstrahẽdo a tali, vel tali modo. Et hic sensus est verus, & intentus tàm hic, quàm in 4. sent.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ homines reputant in hac vita esse aliquam beatitudinem propter aliquam similitudinem veræ beatitudinis: & sic non ex toto in sua æstimatione deficiunt.

Articvlvs IIII.

Vtrum beatitudo habita possit amitti.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd beatitudo possit amitti. Beatitudo enim est perfectio quædam: sed omnis perfectio inest perfectibili secundum modum ipsius. cum igitur homo secundum naturam suam sit mutabilis, videtur quòd beatitudo ab homine mutabiliter participetur: & ita videtur quòd homo beatitudinem possit amittere.

¶ 2 Præterea. Beatitudo consistit in actione intellectus, qui subiacet voluntati: sed voluntas se habet ad opposita. ergo videtur quòd possit desistere ab operatione, qua homo beatificatur: & ita homo desinet esse beatus.

¶ 3 Præterea. Principio respondet finis: sed beatitudo hominis habet principium, quia homo non semper fuit beatus. ergo videtur quod habeat finem.

¶ Sed contra est, q̃ dicitur Matth. 23. de iustis, quòd ibunt in vitam æternam: quæ, vt dictum est, * est beatitudo sanctorum. Quod autem est æternum, non deficit. ergo beatitudo nõ potest amitti.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd si loquamur de beatitudine imperfecta, qualis in hac vita potest haberi sic potest amitti. Et hoc patet in felicitate cõtemplatiua, quæ amittitur vel per obliuionem, puta cum corrumpitur scientia ex aliqua ægritudine: vel per aliquas occupationes, quibus totaliter abstrahitur aliquis à contemplatione. Patet etiam idem in felicitate actiua. Voluntas enim hominis transmutari potest, vt videlicet degeneret à virtute, in cuius actu principaliter consistit felicitas. Si autem virtus remanet integra, exteriores transmutationes possunt quidem beatitudinem talem perturbare, inquantum impediunt multas operationes virtutum, non tamen possunt eam totaliter auferre: quia ad huc remanet operatio virtutis, dum ipsas aduersitatẽs homo laudabiliter sustinet. Et quia beatitudo huius vitæ amitti potest, quod videtur esse contra rationem beatitudinis: ideo Philosophus dicit in primo Ethico. * aliquos esse in hac vita beatos non simpliciter sed sicut homines, quorum natura mutationi subiecta est. Si vero loquamur de beatitudine perfecta, quæ expectatur post hanc vitam, sciendum quòd Origenes posuit, † quorundam Platonicorum * errorem sequens, quòd post ultimam beatitudinem homo potest fieri miser. Sed hoc manifestè apparet esse falsum dupliciter.

¶ Primo quidem ex ipsa communi ratione beatitudinis. Cum enim ipsa beatitudo sit perfectum bonum & sufficiens, oportet, quòd desiderium hominis quietet, & omne malum excludat. Naturaliter autem homo desiderat retinere bonum quod habet, & q̃ eius retinendi securitatem obtineat: alioquin necesse est, quòd timore amittendi, vel dolore, de certitudine amissionis affligatur. Requiritur igitur ad veram beatitudinem, quòd homo certàm habeat opinionem, bonum quod habet, nunquam se amissurum, quæ quidem opinio si vera sit, consequens est, quòd beatitudinem nũquam amittet: si autẽ falsa sit, hoc ipsum est quod dam malum, falsam opinionem habere. nam falsum est malum intellectus, sicut verũ est bonum ipsius, vt dicitur in 6. Ethico. * Non igitur iam vere erit beatus, si aliquod malum ei inest.

¶ Secundo idem apparet, si consideretur ratio beatitudinis in speciali. Ostensum est enim supra, * quòd perfecta beaiitudo hominis in visione diuinæ essentiæ consistit. Est autem impossibile, quòd aliquis videns diuinam essentiam, velit eam non videre: quia omne bonum habitum quo aliquis carere vult, aut est insufficiens, & quæritur aliquid sufficientius loco eius: aut habet aliquod incommodum annexum, propter quod in fastidium venit. Visio autem diuinæ essentiæ repletanimam omnibus bonis, cum coniungat fonti totius bonitatis: vnde dicitur in Psal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. & Sap. 7. dicitur. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. s. cum contemplatione sapientiæ. Similiter etiam non habet aliquod incommodum adiunctum: quia de contemplatione sapientiæ dicitur, Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus eius. Sic ergo patet, quòd propria voluntate beatus non potest beatitudinem deserere. similiter etiam non potest eam perdere Deo subtrahente: quia cum subtractio beatitudinis sit quædam pœna, non potest talis subtractio a Deo iusto iudice prouenire, nisi pro aliqua culpa, in quam cadere non potest, qui Dei essentiam videt, cum ad hanc visionem ex necessitate sequatur rectitudo voluntatis, vt supra ostensum est. * Similiter etiam nec aliquod aliud agens potest eam subtrahere: quia mens Deo coniuncta super omnia eleuatur, & sic ab huiusmodi cõiunctione nullum aliud agens potest ipsam excludere. Vnde inconueniens videtur, quòd per quasdam alternationes temporum transeat

Ex hoc enim sequitur manifestè, quòd beatitudo exigit inamissibilitatem, vt in litera deducitur. Alioquin dolor, vel timor inesset beato. Vnde dupliciter Scotus ibidem defecisse videtur.

Primo, quia non distinxit inter immobilitatem, seu inamissibilitatẽ, & perpetuitatẽ: & quæ de immutabilitate dicuntur, & de perpetuitate cõsequenter, de perpetuitate formaliter accipit. Secundo, quia esse immobilitatem de ratione beatitudinis, intelligitur formaliter, aut virtualiter: quoniam, vt dicitur 10. Metaphysico. Corruptibile, & incorruptibile, aut sunt substantia, aut in substantia: & tamen ipse formaliter accepit de perpetuitate. Scito, tertio, quòd secunda ratio litteræ efficax valde est apud vere philosophos, qui non in aere loquuntur sed voluntatem in bonum tantum, & voluntatem rectã in vere bonum tãtum ferri posse nouerunt.

¶ In responsione ad primum eiusdẽ ar. habes duo notanda. Primo, q̃ beatitudo est immutabilis, & consequenter incorruptibilis: ac per hoc differ pluspquã genere ab aliis actibus corruptibilib. iuxta doctrinam Arist. 10. Metaphysico. Secundo, causas immutabilitatis eius, formalem scilicet, quia est perfectio consummata: effectiuam vero diuinam virtutem: materialem autem hominem eleuatum in participationem æternitatis. Et hoc tertium, pro quanto includit q̃ beatitudo formalis mẽsuratur æternitate participata, & nõ æuo, impugnatur a Scoto in loco allegato. quia tamẽ satisfecimus ei in 1. lib. q 10. non replicandum censeo & his si addatur bonitas per essentiam, cuius adeptio est beatitudo, vide-

Infra ar. 5. cor. & q. 5. 2 ar. 1 .cor. & 3. di. 27. q. 2. ar. 2. cor. & 4. di. 49. q. 1 ar. 2. q. 2. ad 5. Et ver. q. 14. a. 2. cor. Et 1. Eth. lect. 16. fin.

3. q. 64. a. 2. cor. & 1. di. 8. q. 3. ar. 2. cor. fin. & 3 contra ca. 61. & 62. & opus. 2. ca. 166. Et Io. 10. lect. 5.

4. d. 49. q. 1. a. 4. q. 2 *c. 9. to. 5.

*Ho. 19 in euang. pa sum ante med.

*De S. virgine c. 26 tract. 67. in Io. ante mediũ to. 9 q. 1. a. 8. & q. 3. ar. 7

*Epist. 56 parum ante mediũ to. 2. & 13 de trinit. c. 7 to. 3 † li. 5 cõf. c. 4. circa. prin. to. 1.

*C. 5. 6. 7. 8. to. 5.

D. 48.

*q. 1. a. 1.

*Ar. 2. huius quæst.

*C. 10. in fi.

*q. 3. ar. 2.

† Li. 1. Peri. ar. c. 5. 2 med. & li. 2 c. 3. to. 4.

*Alias, quorundã phi losophorũ

*c. 2. & 3.

*q. 3. ar. 8

q. 4. ar. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

videbitur & relinqua causa, scilicet, finalis ipsius beatitudinis. Ex primo horum habes, quòd beatitudo hæc non se habet ad perpetuitatem, sicut albedo se haberet ad eam si a Deo perpetuò conseruaretur, quoniam albedo illa esset in se corruptibilis, & per accidens perpetua: beatitudo autem perfecta, de qua loquimur, est secundum se incorruptibilis, & per se sibi vendicat perennitatem, & propterea se habet ad perpetuitatem sicut figura cælestis. Ex secundo autem horum habes modum, quo beatitudo hæc constituitur immutabilis, scilicet eleuando subiectum supra mutabilitatē. Ex hoc enim quòd mens humana eleuatur in æternitatis ordinem, oportet quòd præeleuetur in ordinem immutabilium: quoniam æternitas immutabilitatem sequitur. Omnibus autem beatitudinis causis supra mutabilitatem existentibus, necesse est beatitudinem ipsam immutabilem esse.

homo de beatitudine ad miseriam, & econuerso: quia huiusmodi temporales alterationes esse non possunt, nisi circa ea quæ subiacent tempori & motui.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd beatitudo est perfectio consummata, quæ omnem defectum excludit à beato: & ideo absque mutabilitate aduenit eam habenti, faciente hoc virtute diuina, quę hominem subleuat in participationem æternitatis transcendentis omnem mutationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas ad oppositа se habet in his, quæ ad finem ordinantur: sed ad vltimum finem necessitate ordinatur. Quod patet ex hoc, quod homo non potest non velle esse beatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo habet principium ex conditione participantis: sed caret fine propter conditionem boni, cuius participatio facit beatum. vnde ab alio est initium beatitudinis, & ab alio est quod caret fine.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd homo per sua naturalia possit beatitudinem consequi. Natura enim non deficit in necessariis: sed nihil est homini tam necessarium, quàm id quod per finem vltimum consequitur. ergo hoc naturæ humanæ non deest. Potest igitur homo per sua naturalia beatitudinem consequi.

¶ 2 Præterea, Homo cum sit nobilior irrationalibus creaturis, videtur esse sufficienter: sed irrationales creaturæ per sua naturalia possunt consequi suos fines. ergo multo magis homo per sua naturalia potest beatitudinem consequi.

¶ 3 Præt. Beatitudo est operatio perfecta, secundum Philosophum. * Eiusdem autem est incipere rem, & perficere ipsam. Cum igitur operatio imperfecta, quæ est quasi principium in operationibus humanis, subdatur naturali hominis potestati, qua suorum actuum est dominus, videtur quòd per naturalem potentiam possit pertingere ad operationem perfectam, quæ est beatitudo.

¶ Sed contra. Homo est principium naturaliter actuum suorum per intellectum & voluntatem: sed vltima beatitudo sanctis præparata excedit intellectum, & voluntatem. dicit enim Apostolus 1. ad Corinth. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. ergo homo per sua naturalia non potest beatitudinem consequi.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi potest, potest ab homine acquiri per sua naturalia eo modo, quo & virtus in cuius operatione consistit, de quo infra dicetur: * sed beatitudo hominis perfecta, sicut supra dictum est, † consistit in visione diuinæ essentiæ. Videre autem Deum per essentiam est supra naturam non solum hominis, sed & omnis creaturæ, vt in primo ostensum est. Naturalis. n. cognitio cuiuslibet creaturæ est secundum modum substantiæ eius: sicut de intelligentia dicitur in lib. de causis quòd cognoscit ea quæ sunt supra se, & ea quæ sunt infra se secundum modum substantiæ suæ: omnis autem cognitio, quæ est secundum modum substantiæ creatæ, deficit à visione diuinæ essentiæ, quæ in infinitum excedit omnem substantiam creatam. vnde nec homo, nec aliqua creatura, potest consequi beatitudinem vltimam per sua naturalia.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut natura non deficit homini in necessariis, quamuis non dederit sibi arma & tegumenta sicut aliis animalibus, quia dedit ei rationem & manus, quibus possit hæc sibi acquirere, ita nec deficit homini in necessariis, quamuis non daret sibi aliquod principium, quo posset beatitudinem consequi. hoc enim erat impossibile: sed dedit ei liberum arbitrium, quo possit conuerti ad Deum, qui eum facere beatum. Quæ enim per amicos possumus, per nos aliqualiter possumus, vt dicitur in tertio Ethicorum. †

¶ Ad secundum dicendum, quòd nobilioris conditionis est natura, quæ potest consequi perfectum bonum, licet indigeat exteriori auxilio ad hoc consequendum, quam natura quæ non potest consequi perfectum bonum, sed consequitur quoddam bonum imperfectum, licet ad consecutionem eius non indigeat exteriori auxilio, vt Philosophus dicit in 2. de cœlo: * Sicut melius est dispositus ad sanitatem, qui potest consequi perfectam sanitatem, licet hoc fiat per auxilium medicinæ: quàm qui solum potest consequi quandam imperfectam sanitatem sine medicinæ auxilio; & ideo creatura rationalis, quæ potest consequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc diuino auxilio, est perfectior quàm creatura irrationalis, quæ huiusmodi boni non est capax, sed quoddam bonum imperfectum consequitur virtute suæ naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando imperfectum, & perfectum sunt eiusdem speciei, ab eadem uirtute causari possunt: non autem hoc est necesse, si sunt alterius speciei. Non enim quicquid potest causare dispositionem materiæ, potest vltimam perfectionem conferre: imperfecta autem operatio, quæ subiacet naturali hominis potestati, non est eiusdem speciei cum operatione illa perfecta, quæ est hominis beatitudo, cum operationis species dependeat ex obiecto. vnde ratio non sequitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturæ.

AD Sextum sic proceditur. Videtur quòd homo possit fieri beatus per actionem alicuius superioris creaturæ, scilicet, angeli. Cum enim duplex ordo inueniatur in rebus, unus partium uniuersi adinuicem; alius totius

¶ *Super Quæstio. quintæ, Articulum, Quintum.*

In artic. quinto defendenda esset ratio conclusionis in litera posita, nisi diffuse tractata fuisset in 1. li. q. 12. ar. 4. vbi respōsum est Scoto eam impugnanti in 4. di. 49. q. 2. quare vide ibi &c.

¶ *Super Quæstio. 5. Articul. VI.*

In art. 6. 7. & 8. nihil aliud scribendum occurrit, nisi q materia 8. ar. tractata est in 1. lib. q. 82. art. 1. vbi solutæ sunt rationes Sco. quare vide ibi. Et hic complet tractatus primus huius libri.

tius vniuersi ad bonum, quod est extra vniuersum: primus ordo ordinatur ad secundum, sicut ad finem, vt dicitur 12. Metaphysico. * Sicut ordo partium exercitus adinuicem, est propter ordinem totius exercitus ad ducem: sed ordo partium vniuersi adinuicem, attenditur secundum quod superiores creaturæ agunt in inferiores, vt in 1. dictum est. † Beatitudo autem consistit in ordine hominis ad bonum, quod est extra vniuersum, quod est Deus. ergo per actionem superioris creaturæ, scilicet angeli in hominem, homo beatus efficitur.

¶ 2 Præterea. Quod est in potentia tale, potest reduci in actum per id, quod est actu tale. sicut quod est potentia calidum, fit actu calidum per id, quod est actu calidum: sed homo est in potentia beatus. ergo potest fieri actu beatus per angelum, qui est actu beatus.

¶ 3 Præt. Beatitudo consistit in operatione intellectus, vt supra dictum est: * sed angelus potest illuminare intellectum hominis, vt in primo habitum est. ergo angelus potest facere hominem beatum.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum omnis creatura naturæ legibus sit subiecta, vtpote habens limitatam virtutem & actionem, illud quod excedit naturam creatam, non potest fieri virtute alicuius creaturæ. & ideo si quid fieri oporteat quod sit supra naturam, hoc fit immediatè à Deo: sicut suscitatio mortui, illuminatio cæci, & cætera huiusmodi. Ostensum * est autem, quòd beatitudo est quoddam bonum excedens naturam creatam. vnde impossibile est quòd per actionem alicuius creaturæ conferatur: sed homo beatus sit solo Deo agente, si loquamur de beatitudine perfecta. Si verò loquamur de beatitudine imperfecta, sic eadem ratio est de ipsa, & de virtute, in cuius actu consistit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod plerunque contingit in potentiis actiuis ordinatis, quòd perducere ad vltimum finem pertinet ad supremam potentiam: inferiores verò potentiæ coadiuuant ad consecutionem illius vltimi finis disponendo. Sicut ad artem gubernatiuam, quæ præest nauifactiuæ, pertinet vsus nauis, propter quem nauis ipsa fit. Sic igitur in ordine vniuersi homo quidem adiuuatur ab angelis ad consequendum vltimum finem secundum aliqua præcedentia, quibus disponitur ad eius consecutionem: sed ipsum vltimum finem consequitur per ipsum primum agentem, qui est Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando aliqua forma actu existit in aliquo secundum esse perfectum & naturale, potest esse principium actionis in alterum, sicut calidum per calorem calefacit: sed si forma existit in aliquo imperfectè, & non secundum esse naturale, non potest esse principium communicationis sui ad alterum: sicut intentio coloris qui est in pupilla, non potest facere album: neque etiam omnia quæ sunt illuminata, aut calefacta, possunt alia calefacere, & illuminare: sic enim illuminatio & calefactio essent vsque ad infinitum. Lumen autem gloriæ, per quod Deus videtur, in Deo quidem est perfectè secundum esse naturale: in qualibet autem creatura est imperfectè, & secundum esse similitudinarium, vel participatum. Vnde nulla creatura beata potest communicare suam beatitudinem alteri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus beatus illuminat intellectum hominis, vel etiam inferioris angeli, quantum ad aliquas rationes diuinorum operum: non autem quantum ad visionem diuinæ essentiæ, vt in primo dictum est. * Ad eam enim videndam omnes immediatè illuminantur à Deo.

ARTICVLVS VII.

Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc, quòd homo beatitudinem consequatur à Deo.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd non requirantur aliqua opera hominis ad hoc, vt beatitudinem consequatur à Deo. Deus enim, cum sit agens infinitæ virtutis, non præexigit in agendo materiam, aut dispositionem materiæ, sed statim potest totum producere: sed opera hominis cùm non requirantur ad beatitudinem eius, sicut causa efficiens, vt dictum est, * non possunt requiri ad eam, nisi sicut dispositiones. ergo Deus qui dispositiones non præexigit in agendo, beatitudinē sine præcedentibus operibus confert.

¶ 2 Præt. Sicut Deus est actor beatitudinis immediate, ita & naturam immediatè instituit: sed in prima institutione naturæ produxit creaturas nulla dispositione præcedente, vel actione creaturæ, sed statim fecit vnumquodque perfectum in sua specie. ergo videtur, quòd beatiudinem conferat homini sine aliquibus operationibus præcedentibus.

¶ 3 Præterea. Apostolus dicit Ro. 4. Beatitudinem hominis esse, cui Deus confert iustitiam sine operibus. non ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem consequendam.

¶ Sed contra est, quod dicitur Io. 13. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd rectitudo voluntatis, vt supra dictum est, * requiritur ab beatitudinem, cum nihil aliud sit, quàm debitus ordo voluntatis ad vltimum finem, quæ ita exigitur ad consecutionem vltimi finis; sicut debita dispositio materiæ ad consecutionem formæ: sed ex hoc non ostenditur, quòd aliqua operatio hominis debeat præcedere eius beatitudinem. Posset enim Deus simul facere voluntatem rectè tendentem in finem, & finem consequentem: sicut quandoque simul materiam disponit, & inducit formam, sed ordo diuinæ sapientiæ exigit ne hoc fiat. vt enim dicitur in 2. de cœlo. * Eorum quæ nata sunt habere bonum perfectum, aliquid habet ipsum sine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribus. Habere autem perfectum bonum sine motu, conuenit ei quod naturaliter habet illud habere autem beatitudinem naturaliter, est solius Dei. vnde solius Dei proprium est, quod ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. Cum autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinem consequitur absque motu operationis, per quam tendit in ipsam: sed angelus qui est superior ordine naturæ, quàm homo, consecutus est eam ex ordine diuinæ sapientiæ vno motu operationis meritoriæ, vt in primo expositum est. * Homines autem consequuntur ipsam multis motibus operationum, qui merita dicuntur. vnde etiam secundum Philosophum, † beatitudo est præmium virtuosarum operationum.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd operatio hominis non præexigitur ad consecutionem beatitudinis propter insufficientiam diuinæ virtutis beatificantis: sed vt seruetur ordo in rebus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd primas creaturas statim Deus perfectas produxit absque alia dispositione, vel operatione creaturæ præcedente: quia sic instituit primà indiuidua specierum, vt per ea natura propagaretur ad posteros. Et similiter, quia per Christum qui est Deus & homo, beatitudo erat ad alios deriuanda, secundum illud Apostoli ad Hebr. 2. Qui multos filios

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in gloria adduxerat, statim à principio suæ conceptionis, absque aliqua operatione meritoria præcedente, anima eius fuit beata: sed hoc est singulare in ipso. Nam pueris baptizatis [d] subuenit meritum Christi ad beatitudinem consequendam, licet desint in eis merita propria, eo quòd per baptismum sunt Christi membra effecti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Apostolus loquitur de beatitudine spei, quæ habetur per gratiam iustificantem, quæ quidem non datur propter opera præcedentia. Non enim habet rationem termini motus, vt beatitudo: sed magis est principium motus, quo ad beatitudinem tenditur.

Articvlvs VIII.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

39 Inf. q.10.a.1.& 2. Et 1. q.19.a.1.& q.82.a.1.& 2. cor. Et 1. cont. c. 88. & li.3.c.97 Et ver.q.22 a.5. & 6. Et mal. q. 6. cor.& ad 7 9.& 10. Et 3.Eth.co.5 fin.

AD Octauum sic proceditur. Videtur quòd non omnes appetant beatitudinem. Nullus enim potest appetere quod ignorat, cum bonum apprehensum sit obiectum appetitus, vt dicitur 1 3.de anima, *sed multi nesciunt quid sit beatitudo, quod sicut Augustinus dicit in 13.de Trini. † patet ex hoc, quòd quidam posuerunt beatitudinem in voluptatibus corporis, quidam in virtute animæ, quidam in aliis rebus, non ergo omnes beatitudinem appetunt.

¶ 2 Præterea. Essentia beatitudinis, est visio essentiæ diuinæ, vt dictum est: *sed aliqui opinantur hoc esse impossibile, quòd Deus per essentiam ab homine videatur, vnde hoc non appetunt, ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.

*Libr.3. de anima.tex. 29. 34. & 49.to.2. †C.4.circa prin.to.3. *q.3.ar.8. *C 4.& 5. to.3. †C.3.circ. fi.to. 3.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in 15. de Trinit. * Quod beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil male vult: sed non omnes hoc volunt, quidam enim male aliqua volũt, & tamen volunt illa se velle. non ergo omnes volunt, beatitudinem.

¶ Sed contra est, quod Augustin. dicit 13. de Trini. † Si vnus dixisset, Omnes beati esse vultis, miseri esse nó vultis, dixisset aliquid quod nullus in sua non cognosceret voluntate, quilibet ergo vult esse beatus.

¶ Respon. Dicendum, q beatitudo dupliciter potest considerari. Vno modo secundum communem rationẽ beatitudinis: & sic necesse est quòd omnis homo beatitudinem velit: ratio autem beatitudinis communis est, vt sit bonum perfectum, sicut dictum est. * Cum autem bonum sit obiectum voluntatis, perfectum bonum est alicuius, quòd totaliter eius voluntati satisfacit. vnde appetere beatitudinem, nihil aliud est quàm appetere vt voluntas satietur: quod quilibet vult. Alio modo possumus loqui de beatitudine secundum specialem rationẽ, quantum ad id, in quo beatitudo consistit. Et sic non omnes cognoscunt beatitudinem: quia nesciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat: & per consequens, quãtum ad hoc, non omnes eam volunt. Vnde patet responsio ad primum.

*q.1.ar.5. & 7.

¶ Ad secũdum dicendum, q cum voluntas sequatur apprehensionem intellectus, seu rationis: sicut contingit quòd aliquid est idem secundum rem, quod tamen est diuersum secundum rationis considerationem: ita contingit quòd aliquid est idem secundum rem: & tamen vno modo appetitur, alio modo non appetitur. Beatitudo ergo potest considerari sub ratione finalis boni & perfecti, quæ est communis ratio beatitudinis: & sic naturaliter & ex necessitate voluntas in illud tendit, vt dictum est, * Potest etiam considerari secundum alias speciales cõsiderationes, vel ex parte ipsius operationis, vel ex parte potentiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti: & sic non ex necessitate voluntas tendit in ipsam.

*In cor.ar. & q.1.ar.5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista diffinitio beatitudinis, quam quidam posuerunt. Beatus est, qui habet omnia quæ vult, vel, cui omnia optata succedunt, quodammodo intellecta, est bona & sufficiens: alio vero modo est imperfecta. Si enim intelligatur simpliciter de omnibus quæ vult homo naturali appetitu: sic verum est, quòd qui habet omnia quæ vult, est beatus. Nihil enim satiat naturalem hominis appetitum, nisi bonum perfectum, quod est beatitudo. Si vero intelligatur de his, quæ homo vult secundum apprehensionem rationis, sic habere quædam quæ homo vult, non pertinet ad beatitudinem, sed magis ad miseriam, inquantum huiusmodi habita impediunt hominem, ne habeat quæcunque vult naturaliter. sicut etiam ratio accipit vt vera interdum, quæ impediunt à cognitione veritatis. Et secundum hanc considerationem Augustinus. * addit ad perfectionem beatitudinis, q nihil mali velit: quãmuis primum posset sufficere, si rectè intelligeretur, scilicet, quòd beatus est, qui habet omnia quæ vult.

*Locis in arg. sed cõtra citatis.

QVAESTIO VI.

De voluntario & inuoluntario, in octo articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionem, Sextam.*

QVia igitur. In diuisione, seu præfatione, sexta. quæstionis aduertendum, quod author tractanda omnia præconcipiens, prima distinctione separat totum hunc librum a secunda secundæ. deinde secunda. separat tractatum de actibus humanis in vniuersali, a reliqua libri parte incipiente in quæstione quadragesimænona. Tertia autem distinctione tractatum ipsum de actibus distinguit, ita quòd primo de propriis hominis, deinde de communibus in quæstione vigesimæsecundæ, & sequentibus tractandum dicit. Sequentes autem distinctiones dant loca conditionibus, circunstantiis & actibus propriis homini, quibusque sua, vsque ad vigesimæprimæ quæstionis inclusiuè.

¶ *Super quæstionis sextæ, Articulũ primum.*

CIrca primũ articulũ. q. 6. dubium occurrit de illa propositione in corpore posita, scilicet, Quod nullam habet notitiã finis, & si in eo sit principium actionis, vel motus, non tamen eius quod est agere, vel moueri propter finem, est principium in ipso, sed in alio. Aduersatur siquidem huic sententiæ tam authoritas, quàm ratio. Authoritas quidem Arist. 2. phys. probãtis ex proposito, q natura agit propter finem, vnde arguitur sic. Naturalia agunt propter finem: naturalia agunt a principio intrinseco sine notitia finis. ergo agentia a principio intrinseco, sine finis notitia agunt propter finem. cuius oppositum in litera dicitur. Et confirmatur, quia si in naturalib. ratione carentibus est principiũ agendi, & non est principium de ly; propter finem, cũ tota diffensio Arist. ab alijs, contra quos disputat in 2. Physic. consistat nõ in hoc, q naturalia agant (de hoc em non disputatur) sed in hoc, quòd agant propter finem, vel non propter finem, & concludatur pars affirmatiua: oportet dicere q natura, qui est intrinsecũ agendi principiũ, non solũ est principium agẽdi, sed agendi propter finem: naturalia enim, vt sic, agunt propter finem.

40 Nicenus li.5. ca.3. circa prin cipium.

† Dam.li. 2. orthod. fidei c.24. * Arist. 3. ethic. c. 1. tom. 5.

† li.3. tex. 54.to.2.

li.8.Phys. textu. 28. tom.2.

¶ Circa illam aliam propositionẽ in eodẽ corpore, scilicet. Quodcunque sic agit, vel mouet a principio intrinseco, quòd habet aliquam notitiam finis, habet in seipso principium sui actus, non solum vt agat, sed etiam quantum sunt voluntarij. Primo ergo considerandum est de voluntario, & inuoluntario in communi. Secundo, de actibus qui sunt voluntarij, quasi ab ipsa voluntate eliciti, vt immediatè ipsius voluntatis existentes. Tertio, de actibus qui sunt voluntarij, quasi à voluntate imperati, qui sunt ipsius voluntatis mediantibus alijs potentijs. Et quia actus voluntarij habent quasdam circunstantias, secundum quas diiudicantur, primo cõsiderandum est de voluntario, & inuoluntario, & consequenter de circunstantijs ipsorum actuum, in quibus volũtarium, & inuoluntarium inuenitur.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

¶ Secundo, Vtrum inueniatur in animalibus brutis.

¶ Tertio, Vtrum voluntarium esse possit absque omni actu.

¶ Quarto, Vtrum violentia voluntati possit inferri.

¶ Quinto, Vtrum violentia causet inuoluntarium.

¶ Sexto, Vtrum metus causet inuoluntarium.

¶ Septimo, Vtrum concupiscentia inuoluntarium causet.

¶ Octauo, Vtrum ignorantia.

Articvlvs I.

Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd in humanis actibus non inueniatur voluntarium. Voluntarium enim est, cuius principium est in ipso, vt patet per Grego. Nicenum, * & Damasc. & Aristo. * sed principium humanorum actuum non est in ipso homine, sed est extra. nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili quod est extra, quod est sicut mouens non motum, vt dicitur in 3. de anima. † ergo in humanis actibus non inuenitur voluntarium.

¶ 2 Præt. Philosophus in 8. Physic. * probat, q non inuenitur in animalibus aliquis actus nouus, qui non præueniatur ab alio motu exteriori: sed omnes actus hominis sunt noui, nullus enim actus hominis eternus est. ergo principium omnium humanorũ actuum est ab extra: non igitur in eis inuenitur voluntarium.

¶ 3 Præterea. Qui voluntarie agit, per se agere potest: se hoc homini nõ conuenit. dicitur enim Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere. ergo voluntarium in humanis actibus non inuenitur.

¶ Sed contra est, quod dicit Damascenus in 2. lib. * quod voluntariũ est actus, qui est operatio rationalis: tales autem sunt actus humani. ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

¶ Respon. Dicendum, q oportet in actibus humanis voluntarium esse. Ad cuius euidentiam considerandum est, q quorundam actuum principium est in agente, seu in eo quod mouetur: quorundam autem motuũ, vel actuum principium est extra. Cũ enim lapis mouetur sursum, principium huius motionis est extra lapidẽ: sed cùm mouetur deorsum, principium huius motionis est in ipso lapide. Eorum autem, quæ à principio intrinseco mouentur, quædam mouent seipsa, quædam autem nõ. Cum enim omne agens seu motum, agat seu moueatur propter finem (vt supra habitum est *) illa perfectè mouentur à principio intrinseco, in quibus est aliquod intrinsecum principium, non solum vt moueantur, sed vt moueantur, in finem. Ad hoc autem quòd fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis. Quodcunque igitur sic agit, vel mouetur à principio intrinseco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in seipso principium sui actus non solum vt agat, sed etiam vt agat propter finem. Quod autem nullam notitiam finis habet, etsi in eo sit principium actionis vel motus, nõ tamen eius quod est agere, vel moueri propter finem, est principium in ipso, sed in alio, à quo ei imprimitur principium suæ motionis in finem. vnde huiusmodi non dicuntur mouere seipsa, sed ab alijs moueri. Quæ vero habent notitiam finis, dicuntur seipsa mouere: quia in eis est principium non solum vt agant, sed etiam vt agãt propter finem. Et ideo, cùm vtrunque sit ab intrinseco principio, scilicet quòd agunt, & quòd propter finem agunt, horum motus, & actus dicuntur voluntarij. Hoc autem importat nomen voluntarij, quòd motus & actus sit a propria inclinatione: & inde est quòd voluntarium dicitur esse secundum diffinitionem Arist. & Greg. Niceni, & Damas. * non solum cuius principium est intra, sed cum additione scientiæ. Vnde cum homo maximè cognoscat finem sui operis, & moueat seipsum, in eius actibus maximè voluntarium inuenitur.

¶ A d primum dicendum, quòd non omne principium, est principium primum. Licet ergo de ratione voluntarij sit, q principium eius sit intra: non tamen est contra rationem voluntarij, q principium intrinsecum causetur, vel moueatur ab exteriori principio: quia non est de ratione voluntarij, quòd principium intrinsecum sit principium primum. Sed tamen sciendum, q contingit aliquod principium motus, esse primũ in genere, quod tamen agat propter finem: dubium occurrit, quia contradicit determinationi factæ in 2. articu. quæstio. 1. vbi conclusum est, esse proprium rationalis naturæ agere propter finem, ita vt moueat se ad finem. hic enim expresse dicitur, quòd huiusmodi, vt anima lia, mouent se ad finem: quia aliquã cognitionem finis habent, quomodo stant hæc simul.

ca.22. 24

¶ Circa deductam in eodem corpore propositionem ex prædicta, scilicet vnde huiusmodi dicuntur non mouere seipsa, sed ab alijs moueri: dubium quoque occurrit, quoniam constat, q vegetabilia mouent seipsa motu augmenti ad omnes differẽtias positionis, & tamen carent notitia finis. Falsum ergo est quòd huiusmodi, scilicet carentia finis notitia, non dicuntur mouere seipsa. Et confirmatur, quia in prima parte. q.18. artic.1. in responsione ad secundũ, expresse dixit author, q hæc mouent seipsa.

q.1. ar.3.

¶ Ad primæ dubitationis euidentiam, scito, quod hoc quod est agere propter finem, potest habere principium duplicis ordinis. Alterum scilicet proprij ordinis: alterũ subordinati. Proprij quidẽ ordinis principium est, quod q pria virtute hoc facit. Subordinati verò, quòd superioris virtutis participatione solum hoc facit. Et quoniã agere propter finem, collationẽ quandã eius quod est ad finem, ad ipsum finem manifeste importat: conferri autem in finem absq; cognitione (etsi fingendi detur licentia) intelligi nequit, oportet vt de ratione principij propria virtute actui propter finem sit cognitio: ac per hoc principiũ propria virtute agens propter finem, cõ

locis in arg. 1. cõtatis.

stat necessario ex gradu cognoscitiuo. Et consequenter siquid non cognoscitiuum agit propter finem, & si habeat principiũ agendi propter finẽ, non habet principium nisi subordinati ordinis, qđ scilicet ex hoc, ꝙ est impressio quædam, a cognoscitiuo principiat propter finem. Et hoc modo naturalia agunt propter finẽ: ita quòd æquiuocatio est hic inter literam hanc, & secundum Physic. ac ratio est. Author siquidem loquitur de principio agẽte propter finem propria virtute, & de tali verissimum est dicere, quòd in solis cognoscitiuis est principium agẽdi propter finem: quia vt in litera dicitur, ad hoc ꝙ aliquid fiat propter finem, requiritur aliqualis notitia finis: ꝓpter quod a philosophis dicitur, ꝙ opus naturæ, est opus intelligentiæ. In secundo autem physic. & alijs, est sermo de qualicunque principio. & sic late loquendo concedimus, & ꝙ in naturalibus est principium agendi, & agẽdi propter finẽ. Natura enim ab intelligentia veniens, est principiũ subordinati ordinis agendi propter finem, & non est principiũ propria virtute directiuum in finem. & sic omnia consonant.

Ad præc. argum.

¶Ad secundã autem dubitationem dicitur, quod quia animalia imperfecte cognoscunt finem, vt in 2. art. huius q. dicitur, ideo etiã imperfectemouẽt se ad finem: & est tanta imperfectio ista, vt non nisi participationequadam moueãt se ad finem, sicut prudentia sunt, & ordinãt in finem. propter qđ simpliciter negari potest, quod mouent se ad finẽ, sicut ꝙ ordinat alicui quidin finem. quãuis concedatur simpliciter, ꝙ mouẽt se. Et potest nihilominus cum additione dici, quod imperfecte mouet se

41 2. dist. 25. artic. 1. ad sextum. Et 3. dist. 27. q. 1. ar. 4. ad 3. Et ver. q. 24. ar. 2. ad 1. Et 3. Ethi. le. 4. & lec. 5. cor. 1. * Tex. 42. tom. 2.

men non est primum simpliciter: sicut in genere alterabilium, primum alterans est corpus cæleste: quod tamen non est primum mouens simpliciter, sed mouetur motu locali à superiori mouente. Sic igitur principiũ intrinsecum voluntarij actus, quod est vis cognoscitiua & appetitiua, est primũ principium in genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori secundum alias species motus.

¶Ad secundum dicendum, quòd motus animalis nouus præuenitur qui dem ab aliquo exteriori motu, quantum ad duo. Vno modo, inquantum per motum exteriorem præsentatur sensui animalis aliquod sensibile, quod apprehensum mouet appetitum: sicut leo videns ceruum per eius motum ap propinquantem, incipit moueri ad ipsum. Alio modo inquantum per exteriorem motũ incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus, vel calorem. Corpore autem immutato per motũ exterioris corporis, immutatur etiam per accidens appetitus sensitiuus, qui est virtus organi corporei: sicut cùm ex aliqua alteratione corporis cõmouetur appetitus ad concupiscentiam alicuius rei: sed hoc non est contra rationem voluntarij, vt dictum est. * Huiusmodi enim motiones ab exteriori principio sunt alterius generis.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus mouet hominem ad agendum non solum sicut proponens sensui appetibiles vel sicut immutans corpus, sed etiam sicut mouens ipsam voluntatem: quia omnis motus tam voluntatis, quàm naturæ, ab eo procedit sicut à primo mouente. Et sicut nõ est contra rationem naturæ, quòd motus naturæ sit à Deo, sicut à primo mouente, inquantum natura est quoddam instrumentum Dei mouentis: ita non est contra rationem actus voluntarij, quòd sit à Deo, inquantum voluntas à Deo mouetur: est tamen communiter de ratione naturalis & voluntarij motus, quòd sint à principio intrinseco.

Articvlvs II.

Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd voluntarium non sit in brutis animalibus. Voluntarium enim à voluntate dicitur: voluntas autem cum sit in ratione, vt dicitur in 3. de anima: * non, potest esse in brutis animalibus. ergo neque voluntarium in eis inuenitur.

¶2 Præt. Secundum hoc, quòd actus humani sunt voluntarij, homo dicitur esse dominus suorum actuum: sed bruta animalia non habent dominium sui actus, non enim agunt, sed magis aguntur, vt Damasce. dicit ergo in brutis animalibus non est voluntarium.

¶3 Præt. Damasce. † dicit, ꝙ actus voluntarios sequitur laus, vel vituperium: sed actibus brutorum animaliũ non debetur neque laus, neq; vituperium. ergo in eis non est voluntarium.

† Lib. 2. c. 24. & 22.

¶Sed contra est, quod dicit Philosophus in 3. Ethico. * ꝙ pueri, & bruta animalia communicant voluntario: & idem dicunt Grego. Nicenus, & Damasce. †

*Ca. 1. nõ longe a fi.

†Dam. li. 2. cap. 24. Nicenus li. 5. ca. 4. circa prin ci. lib. 2. *Ar. præc.

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut dictum est, * ad rationem voluntarij requiritur, ꝙ principiũ actus sit intra cum aliqua cognitione finis. Est autẽ duplex cognitio finis, perfecta scilicet, & imperfecta. Perfecta quidem finis cognitio est, qñ non solum apprehenditur res quæ est finis, sed etiam cognoscitur ratio finis, & proportio eius quod ordinatur ad finem ipsum: & talis cognitio finis competit soli rationali naturæ. Imperfecta autem cognitio finis est, quæ in sola finis apprehẽsione consistit sine hoc, ꝙ cognoscatur ratio finis, & proportio actus ad finẽ. & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per sensum, & æstimationem naturalem. Perfectam igitur cognitionem finis sequitur voluntariũ secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehensio fine aliquis potest deliberans de fine, & de his quæ sunt ad finem, moueri in finem, vel non moueri. Imperfectam autem cognitionẽ finis sequitur voluntarium secundum rationem imperfectam, prout scilicet apprehẽdens finem, non deliberat, sed subito mouetur in ipsum. Vnde soli rationali naturæ competit voluntarium secundum, rationem perfectam: sed secundum rationem imperfectam, competit etiam brutis.

*In corp. articu.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ voluntas nominat rationalem appetitum: & ideo non potest esse in his quæ ratione carent. voluntarium autẽ denominatiuè dicitur à voluntate, & potest trahi ad ea, in quibus est aliqua participatio voluntatis secundum aliquam conuenientiam ad voluntatem. & hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis, inquantum scilicet, per cognitionem aliquam mouentur in finem.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ex hoc contingit, ꝙ homo est dominus sui actus, ꝙ habet deliberationem de suis actibus. Ex hoc enim ꝙ ratio deliberans se habet ad opposita, voluntas in vtrunque potest: sed secundum hoc voluntarium non est in brutis animalibus, vt dictum est. *

¶Ad tertium dicendum, ꝙ laus, & vituperium consequuntur actũ voluntarium secundũ perfectã voluntarij rationem, qualis non inuenitur in brutis. Propter finem, & sic in proposito accidit: nam superius fuit sermo simpliciter, hic autem est sermo secundũ qd manifestatum in 2. art. Posset quoque dici, vt dicetur ad tertium dubium, ꝙ quia habentia cognitionem sensitiuam, medium locum tenent inter naturalia, quæ nullo modo cognoscunt finem, & rationalia quæ omnino cognoscunt finẽ, modo in hoc, modo in illud extremum declinant. In prima nãq; q. quia de agere propter finẽ sim pliciter & per se erat sermo, cum naturalib. computata sunt. Hic vero quia de voluntario cõiter sumpto, vt etiã ad brutorum participationem se extendit, inchoat doctrina, cum rõnalibus connumerata sunt. Ad tertiã dubitationẽ dicitur, ꝙ quia mediũ vtrũque sapit extremũ, & modo illud, modo alterum subinduit: ideo accidit vt vegetabilia, quæ media sunt inter pure naturalia quæ non mouent se, & animalia quæ mouent se, modo dicantur mouere, se & modo dicantur non mouere se. Qñ enim distinguũtur vegetabilia contra naturalia, vt ibi fit, dicitur ꝙ mouent se: quando autem contra animalia quæ cognoscitiua sunt, vt hic, dicitur quòd nõ mouent se.

¶ *Super quæstionis sextę, Articulũ tertium.*

Circa cæteros quæstionis articulos, vsque ad vltimum exclusiue, nihil occurrit scribendum. Aduertendum tamen est, ꝙ tertius articulus fundamentum est multarum veritatum, cũ de peccatis disputatur, & speciali ter omissionũ: vnde & eo in locis ꝓ prijs vtemur. Singulariter tñ nunc, ex hoc artic. commendãdum est memoriæ, ꝙ ad rationem voluntarij in directe non sufficit potestas in voluntate, & negatio promissionis: sed oportet tria concurrere, scilicet, posse, debere, & non velle, aut non imperare. & propterea non valet argumẽtum, Hoc potuit a voluntate prohiberi, & non est prohibitum. ergo est voluntarium. Et hoc est valde notandum propter actus qui sunt ab anima sensitiua, & generatiua, & non ex præcepto intellectus. Oportet enim diligenter attendere, si debet, & quando debet impedire. Quartus vero, in secundo argumẽto iuncto suæ responsioni, occasionem dat disputandi, an obiectum moueat voluntatẽ actiue. Sed quia de motiuo voluntatis erit specialis quæstio in litera, illucisque differtur. Sextus regulã tradit in iudicandis votis, contractibus &c. factis ex metu etiam cadente in constantem virum, dum omnia huiusmodi vere voluntaria docemur: quãuis aliquid habeant inuoluntarij admixtum, ac per hoc si mala sũt ardua, vt periuria, infamiæ, & similia peccata sunt mortalia. Esto tamen cautus in materia matrimonij: quia Ecclesia vult ꝙ nõ solum sit voluntarium, sed plene voluntarium, vt in quarto sententiarum habes. Compatiuntur quoque humana iura, his quæ metu fiunt, libertatem plenam fouendo, non voluntarium in his negando.

43 1. q. 82. ar. ti. 1. co. & ad 1. Et 4. d. 29. art. 1. Et veri. q. 22. art. 5. & 8. & q. 24. arti. 4. Et Ro. 6. lec. 4.

*Tex. 54. tom. 2.

†Li. 4. Ortho. fidei c. 21.

*Cap. 10. tomo 5.

42 Inf. q. 71. ar. 5. ad 2. Et 2. d. 25. art. 3. cor. & ad 5. Et mal. q. 2. ar. 2. ad 2.

Articvlvs III.

Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu.

Ad tertium sic proceditur. Videtur ꝙ voluntarium non possit esse sine actu. Voluntarium enim dicitur, quod est à voluntate: sed nihil põt esse à voluntate, nisi per aliquem actum, ad minus ipsius volũtatis. ergo voluntarium non potest esse sine actu.

¶2 Præt. Sicut per actum voluntatis dicitur aliquis velle, ita cessãte actũ voluntatis dicitur non velle: sed non velle in voluntarium causat, quod opponitur voluntario. ergo voluntarium non potest esse actu volũtatis cessante.

¶3 Præt. De ratione voluntarij est cognitio, vt dictum est, * sed cognitio est per aliquem actũ. ergo voluntariũ non potest esse absque aliquo actu.

*Art. præced.

¶Sed contra. Illud, cuius dñi sumus, dicitur esse voluntarium: sed nos domini sumus eius quod est agere, & non agere, velle & non velle. ergo sicut agere, & velle est voluntarium: ita & non agere, & non velle.

¶Respon. Dicendum, ꝙ voluntarium dicitur, quod est à voluntate. ab aliquo autem dicitur esse aliquid dupliciter. Vno modo directè, quod scilicet procedit ab aliquo, inquantũ est agẽs. sicut calefactio à calore. Alio modo indirectè, ex hoc ipso ꝙ non agit: sicut submersio nauis dicitur esse à gubernatore, inquantum desistit à gubernãdo.

Sed sciendum, ꝙ non semper id qđ sequitur ad defectum actionis, reducitur sicut in causam in agens, ex eo ꝙ non agit: sed solum tunc, cum potest, & debet agere. Si enim gubernator non posset nauem dirigere, vel non esset ei commissa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis submersio, quæ per absentiam gubernatoris contingeret. Quia igitur voluntas volendo, & agendo, potest impedire hoc, quod est non velle, & nõ agere, & aliquando debet, hoc quod est non velle, & nõ agere, imputatur ei, quasi ab ipsa existens: & sic voluntarium potest esse absque actu, quandoque quidem absque actu exteriori cum actu interiori, sicut cum vult non agere: aliquando autem & absque actu interiori, sicut cum non vult.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ voluntarium dicitur non solũ quod procedit à voluntate directè, sicut ab agente, sed etiam quod est ab ea indirectè, sicut à non agente.

¶Ad Secundum dicendum, ꝙ nõ velle dicitur dupliciter. Vno modo, prout sumitur in vi vnius dictionis, secundum quod est infinitiuũ huius verbi; Nolo. vnde sicut cum dico, Nolo legere, sensus est, Volo non legere: ita hoc quod est, Non velle legere, significat, Velle non legere: & sic, Non velle, causat inuoluntarium. Alio modo sumitur in vi orationis, & tunc nõ affirmatur actus voluntatis: & huiusmodi, Non velle, non causat inuoluntarium.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis, vt scilicet sit in potestate alicuius considerare, & velle, & agere: & tunc sicut non velle, & non agere, cũ tẽpus fuerit, est voluntarium, ita ẽt non cõsiderare.

Articvlvs IIII.

Vtrum violentia voluntati possit inferri.

Ad quartum sic proceditur. Videtur ꝙ voluntati possit violentia inferri. Vnumquodque enim potest cogi à potentiori: sed aliquid est humanæ voluntati potentius, scilicet Deus. ergo saltem ab eo cogi potest.

¶2 Præt. Omne passiuum cogitur à suo actiuo, quãdo immutatur ab eo: sed volũtas est vis passiua. est enim mouens motum, vt dicitur in 3. de anima * cum ergo aliquando moueatur à suo actiuo, videtur ꝙ aliquando cogatur.

¶3 Præt. Motus violentus est, qui est contra naturam: sed motus voluntatis aliquando est contra naturam, vt patet de motu voluntatis ad peccãdum, qui est contra naturam, vt Damasce. † dicit. ergo motus voluntatis potest esse coactus.

¶Sed contra, est ꝙ August. dicit in 5. * de ciuitate Dei, Quòd si aliquid fit voluntariè, non fit ex necessitate: omne autem coactum fit ex necessitate. ergo quod fit ex voluntate, non potest esse coactum. ergo voluntas non potest cogi ad agendum.

¶Respondeo Dicendum, ꝙ duplex est actus voluntatis, Vnus quidem, qui est eius immediatè, velut ab ipsa elicitus, scilicet velle. Alius qui est actus voluntatis à voluntate imperatus, & mediante alia potentia exercitus, vt ambulare, & loqui, qui à voluntate imperãtur mediante potentia motiua. Quantum igitur ad actus à voluntate imperatos, voluntas violentiam pati potest, inquantum per violentiam exteriora membra impediri possunt, ne imperium voluntatis exequantur: sed quantum ad ipsum proprium actum voluntatis, non potest d ei violentia inferri. Et huius est ratio, quia actus voluntatis nihil est aliud, quàm inclinatio quædam procedens ab interiori principio cognoscente: sicut appetitus naturalis est quædam inclinatio ab interiori principio, & sine cognitione: quod autem est coactum, vel violentum, est ab exteriori principio. vnde contra rationem ipsius actus voluntatis est, quòd sit coactus, vel violentus: sicut etiam est contra rationem naturalis inclinationis, vel motus lapidis, quòd feratur sursum (potest enim lapis per violentiam ferri sursum) sed quod iste motus violentus sit ex eius naturali inclinatione, esse non potest. Similiter etiam potest homo per violentiam trahi: sed quod hoc sit ex eius voluntate, repugnat rationi violentiæ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Deus, qui

est potentior quàm voluntas humana, potest voluntatē mouere, secundum illud prouerbium. Prouer. 21. Cor regis in manu Dei est: & quocunque voluerit vertet illud. Sed si hoc esset per violentiam, iam non esset cum actu voluntatis: nec ipsa voluntas moueretur, sed aliquid cōtra voluntatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd non semper est motus uiolentus, quando passiuum immutatur à suo actiuo, sed quando hoc fit contra interiorem inclinationem passiui: alioquin omnes alterationes, & generationes simplicium corporum essent innaturales, & violentæ: sunt autem naturales propter naturalem aptitudinem interiorem materiæ, uel subiecti, ad talem dispositionem. Et similiter quando uoluntas mouetur ab appetibili secundum propriam inclinationem, non est motus uiolentus, sed uoluntarius.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ id, in quod uoluntas tendit peccando, etsi sit malū, & contra rōnalem naturā secundum rei ueritatem, apprehenditur tn̄ ut bonum, & conueniens homini secundum aliquam delectationem sensus, vel secundum aliquem habitum corruptum.

Articvlvs V.

Vtrum violentia causet inuoluntarium.

44 Supra ar. 4. co. & infra art. 6. ad 1. & q. 73. art. 6. co. Et 2.2. q. 88. art. 6. ad 1. Et ma. q. 6. co.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quòd violentia non causet inuoluntarium. Voluntarium enim, & inuoluntarium, secundum voluntatem dicuntur. Sed voluntati violentia inferri non potest, vt ostensum est.* ergo violentia inuoluntarium causare non potest.

¶2 Præt. Id quod est inuoluntarium, est cum tristitia, vt Damas. & Philosophus dicunt; † sed aliquando patitur aliquis violentiam, nec tamen inde tristatur. ergo violentia non causat inuoluntarium.

*ar. præc. †lib. 2. c. 24. 3. ethi. ca. 1. tom. 5.

¶3 Præt. Id quod est à voluntate, non potest esse inuoluntarium: sed aliqua violenta sunt à voluntate, sicut cū aliquis cum corpore graui sursum ascendit: & sicut cum aliquis inflectit membra contra naturalem eorum flexibilitatem. ergo violentia non causat inuoluntarium.

* locis in arg. 2. iam citatis.

¶Sed contra est, quod Philosophus & Damasc. dñt, * ꝙ aliquid est inuoluntarium per violentiā.

¶Respon. Dicendum, ꝙ violentia directè opponitur voluntario, sicut etiam & naturali. Commune est enim voluntario & naturali, quod vtrunque sit à principio intrinseco, violentum autem est à principio extrinseco: & propter hoc, sicut in rebus, quæ cognitione carent, violentia aliquid facit contra naturam, ita in rebus cognoscentibus, facit aliquid esse contra voluntatem. qđ autem est contra naturam, dicitur esse innaturale: & similiter quod est contra voluntatem, dicitur esse inuoluntarium. vnde violentia inuoluntarium causat.

*art. p̄ce,

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ inuoluntarium voluntario opponitur. Dictum* est autem supra, ꝙ voluntarium dicitur non solum actus, qui est immediatè ipsius voluntatis, sed etiam actus à voluntate imperatus. Quantum igitur ad actum, qui est immediatè ipsius voluntatis, vt supra dictum est, † violentia voluntati inferri non potest: sed quantum ad actum imperatum, voluntas potest pati violentiam: & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

†ar. p̄ced,

¶Ad secvndvm dicendum, ꝙ sicut naturale dicitur, quod est secundum inclinationem naturæ: ita voluntarium dicitur, quod est secundum inclinationē voluntatis. Dicitur autem aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia est à natura, sicut à principio actiuo, sicut calefacere est naturale igni. Alio modo, secundum principiū passiuum, quia. s. est innata inclinatio ad recipiendum actionem à principio extrinseco: sicut motus cæli dicitur esse naturalis, propter aptitudinem naturalem cælestis corporis ad talem motum, licet mouens sit volūtarium.

Et similiter voluntarium potest aliquid dici dupliciter. Vno modo, secundum actionem, puta cum aliquis vult aliquid agere. Alio modo, secundum passionem. f. cum aliquis vult pati ab alio: vnde cum actio infertur ab aliquo exteriori, manente in eo qui patitur voluntate patiendi, non est simpliciter violentum: quia licet ille qui patitur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati. vnde non potest dici inuoluntarium.

Ad tertium dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in octauo Physic. * Motus animalis, quo interdum mouetur animal contra naturalem inclinationem corporis, etsi non sit naturalis corpori, est tamen quodammodo naturalis animali, cui naturale est, ꝙ secundum appetitum moueatur: & ideo hoc non est violentum simpliciter, sed secundum quid. Et similiter est dicendum, cum aliquis inflectit membra contra naturalem dispositionem: hoc enim est violentum secundum quid, scilicet quantum ad membrum particulare: non tamen simpliciter, quantum ad ipsum hominem.

*text. 27. to mo 4.

Articvlvs VI.

Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter.

45 Inf. art. 7. ad 1. & 2. Et 4. dist. 29. q. 1. ar. 2. Et quo. li. 5. ar. 10. Et 2. coriū th. c. 9. co. 3. Et 3. Ethic. co. 2. & 4. fin.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur ꝙ metus causet inuoluntarium simpliciter. Sicut enim violentia est respectu eius, quod contrariatur præsentialiter voluntati, ita metus est respectu futuri mali, quod repugnat voluntati: sed violentia causat inuoluntariū simpliciter. ergo & metus inuoluntarium simpliciter causat.

¶2 Præt. Quod est secundū se tale, quolibet addito remanet tale: sicut quod f̄m se est calidum, cuicunq; cōiungatur nihilominus est calidum, ipso manente: sed illud quod per metum agitur, secundum se est inuoluntariū. ergo etiam adueniente metu est inuoluntarium.

¶3 Præt. Quod sub conditione tale est, secundū quid est tale; quod autem absque conditione est tale, simpliciter est tale. sicut quod est necessarium ex conditione, est necessarium secundum quid: quod autem est necessarium absolutè, est necessarium simpliciter. Sed id quod per metum agitur, est inuoluntarium absolutè: non est autem voluntarium, nisi sub conditione, scilicet vt vitetur malum quod timetur. ergo id, quod per metum agitur, est simpliciter inuoluntarium.

*Lib. 5. c. 1. ante me. †li. 3. Eth. c. 1. nō multū procul a princip. *li. 3. Eth. c. 1. nō remote a prin cip. †Nico. li. 5. cap. 1.

¶Sed contra est, quod Greg. Nicen. dicit, * & etiā Philosophus, † quod huiusmodi quæ per metum aguntur, sunt magis voluntaria, quàm inuoluntaria.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 3. Ethi. * & idem dicit Grego. Nicen. in lib. suo de homine. † Huiusmodi, quæ per metum aguntur, mista sunt ex voluntario, & inuolūtario. Id enim quod per metum agitur, in se consideratum non est voluntarium: sed fit voluntarium in casu, scilicet, ad vitandum malum quod timetur. Sed si quis rectè consideret, magis sunt huiusmodi voluntaria, quàm inuoluntaria: sunt enim voluntaria simpliciter, inuoluntaria autem secundū quid. Vnumquodque enim simpliciter esse dicitur, secundum quod est in actu: secundum autem quod est in sola apprehensione, non est simpliciter, sed secundum quid. Hoc autem quod per metum agitur, secundum hoc est in actu, secundum quod fit. cum enim actus in singularibus sint, singulare autem in quantū huiusmodi, est hic, & nunc, secundū hoc id quod fit, est in actu, secundū quod hic est, & nunc, & sub alijs conditionibus indiuidualib. Sic autem hoc quod fit per metum, est voluntarium, in quantum scilicet est hic, & nunc: prout scilicet in hoc casu est impedimentum maioris mali, quod timebatur: sicut proiectio mercium in mare fit voluntarium tempore tempestatis propter timorem periculi. vnde manifestum est, quòd simpliciter voluntarium est, vnde & competit

competit ei ratio volūtarij: quia principiū eius est intra. Sed quod accipiatur id quod per metum fit, vt extra hūc casum existens, prout repugnat voluntati, hoc nō est nisi secundū rōnem tm̄: & ideo est inuoluntarium secundū quid, ideſt, prout consideratur extra hunc casum existēs.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ea quæ aguntur per metum & per vim, non solum differunt secundum præsens, & futurum: sed etiam secundum hoc, ꝙ in eo quod agitur per vim, voluntas non consentit, sed omnino est contra motum voluntatis: sed id quod per metum agitur, fit voluntarium, ideo quia motus volūtatis fertur in id, licet non propter seipsum, sed propter aliud, scilicet ad repellendum malum quod timetur: sufficit enim ad rationem voluntarij, ꝙ sit propter aliud voluntarium. Voluntarium enim est nō solum quod propter seipsum volumus vt finem, sed etiam quod propter aliud volumus vt propter finem. Patet ergo ꝙ in eo quod per vim agitur, voluntas interior nihil agit: & ideo, vt Greg. Nicen. dicit, * ad excludendum ea, quæ per metum aguntur, in diffinitione violenti non solum dicitur, ꝙ violentum est, cuius principium est extra, sed additur, nihil conferente vim passo: quia ad id quod agitur per metum, voluntas timentis aliquid confert.

*Li. 5. c. j.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ea quæ absolutè dñr, quolibet addito remanent talia, sicut calidū, & albū: sed ea quæ relatiuè dñr, variantur secundū comparationē ad diuersa: quod enim est magnum comparatū huic, est paruum comparatum alteri. Voluntarium autem dicitur aliquid non solum propter se quasi absolutè, sed etiam propter aliud quasi relatiuè. & ideo nihil prohibet aliquid, quod de se non esset voluntarium, alteri comparatum fieri voluntarium, per comparationem ad aliud.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ illud quod per metū agit, absque conditione est voluntarium, id est, secundū quod actu agitur: sed inuoluntarium est sub conditione, ideſt, si talis metus non immineret, vnde secundum illam rationem magis potest concludi oppositum.

¶Super quæ stionis sextę, Articulum octauum.

46 22. q. 142. art. 3. cor. & 3. Ethi. lec. j. com. 5. & lec. 4.

In 8. autem articu. diligenter aduertendum est, ꝙ cum ignorantia consequens voluntatem tripliciter ponatur, scilicet affectata, malę electionis, & iuris. & prima differat ab alijs in hoc, ꝙ ipsa est obiectum actus voluntatis, est enim volita: aliæ vero sunt quasi obiectum voluntatis potentis, & debentis ipsas abijcere. Sunt enim ideo voluntariæ, quia voluntas potest, & dēt actualiter considerare, & applicare ad opus, & sic excludere ignorātiam malæ electionis: & similiter vel le acquirere scientiam sibi necessariam tempore debito, & sic excludere ignorantiā iuris. Inter has autē

*Ca. 5. to mo 5.

*l. 2. fidei Ortho. c. 24.

Articvlvs VII.

Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium.

Ad Septimum sic proceditur. Videtur ꝙ cōcupiscentia causet inuoluntarium. Sicut. n. metus est quædam passio, ita & concupiscentia: sed metus causat quodammodo inuoluntarium. ergo etiam concupiscentia.

¶2 Præt. Sicut per timorem timidus agit cōtra id quod proponebat, ita incontinens propter concupiscentiā: sed timor aliquo modo causat inuoluntarium. ergo & concupiscentia.

¶3 Præt. Ad voluntarium requiritur cognitio: sed concupiscentia corrumpit cognitionem. dicit enim Philosophus in 6. Ethic. * ꝙ delectatio, siue concupiscentia delectationis, corrumpit æstimationem prudētiæ. ergo concupiscentia causat inuoluntarium.

¶Sed contra est, quod Damas. dicit: * Inuoluntarium est misericordia, vel indulgentia dignum, & cum tristitia agitur: sed neutrū horū cōpetit ei, quod per concupiscentiā agit. ergo cō cupiscentia nō causat inuoluntarium.

¶Respon. Dicendum, ꝙ concupiscentia non causat inuoluntariū: sed magis facit aliquid voluntarium. Dicitur enim aliquid voluntarium ex eo, quòd voluntas in id fertur: per concupiscentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiscit. & ideo concupiscētia magis facit ad hoc quòd aliquid sit voluntarium, quàm quòd sit inuoluntarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ timor est de malo, concupiscentia autem respicit bonum: malum autem secundum se contrariatur voluntati, sed bonum est voluntati consonum. vnde magis se habet timor ad causandum inuoluntarium, quàm concupiscentia.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ in eo qui per metum aliquid agit, manet repugnātia voluntatis ad id quod agitur, secundum quod in se consideratur: sed in eo qui agit aliquid per concupiscentiam, sicut est incontinens, non manet prior voluntas, qua repudiabat illud quod concupiscitur, sed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat. & ideo quod per metum agitur, quodammodo est inuoluntarium: sed quod per concupiscentiam agitur, nullo modo. Nam incontinens concupiscentiæ agit contra id quod prius proponebat, non autem contra quod nunc vult: sed timidus agit contra id quod etiam nunc secundum se vult.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ si concupiscentia totaliter cognitionem auferret, sicut contingit in illis qui propter concupiscentiam fiunt amentes, sequeretur ꝙ concupiscentia voluntarium tolleret, nec tamen propriè esset ibi in uoluntarium: quia in his quæ vsum rationis non habent, neque voluntarium est, neque inuoluntarium: sed quandoque in his quæ per concupiscentiam aguntur, non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur potestas cognoscendi, sed solum consideratio actualis in particulari agibili: & tamen hoc ipsum est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur, quod est in potestate voluntatis, vt non agere, & non velle: similiter autem & non considerare. potest enim voluntas passioni resistere, vt infra dicetur.†

† q. 77. ar. 6. & 7.

Articvlvs VIII.

Vtrum ignorantia causet inuoluntarium.

Ad octauum sic proceditur. Videtur ꝙ ignorantia non causet inuoluntarium. Inuoluntarium enim veniā meretur, vt Damas. dicit: * sed interdū quod per ignorantiam agitur, veniam nō meretur, secundum illud 1. ad Cor. 14. Si quis ignoras, ignorabitur. ergo ignorantia non causat inuoluntarium.

¶2 Præt. Omne peccatum est cum ignorātia, secūdum illud Prouer. 14. Errant, qui operantur malum. Si igitur ignorantia inuoluntariū causet, sequeretur ꝙ omne peccatum esset inuoluntarium: quod est contra Aug. † dicentem, ꝙ omne peccatum est voluntarium.

¶3 Præte. Inuoluntarium cum tristitia est, vt Damascę. dicit: * sed quædam ignoranter aguntur & sine tristi-

47 Inf. q. 19. art. 6. cor. & q. 76. art. 3. & 4. Et 2. dist. 39. q. j. ar. 1. ad 4. & d. 43. ar. j. ad 3. Et mal. q. 3. art. 8. cor. * Lib. 2. ca. 24. †Lib. j. retra. ca. 15. parū ante med.

¶ *Super quæstionem septimam.*

¶ Loco nunc dicto 3. Eth. cap. 1.

CIrca totã septimã quæst. de circunstantijs, nihil occurrit hoc in loco dubitandum: quoniã discussio harum circunstantiarum in speciali, puta de persona, modo, tẽpore, & loco sacris, ad posteriores spectat tractatus. Summariæ tñ scito, ꝙ circunstãtia tẽporis sacriest aggrauans peccatũ, nõ tñ apponẽs speciem sacrilegij, nisi fiat in contẽptũ tẽporis sacri. Circunstantia vero sacri loci, quãuis oĩa aggrauet peccata per accidens, illa tñ sola ad sacrilegij speciẽ trahit, quæ sanctitati loci directe opponuntur, aut annexæ immunitati, vt effusionis sanguinis vel seminis humani, quæ impediunt exhibẽdum ibidẽ diuinũ cultum, ad quẽ directe sanctificatur locus: & violentæ extractiones, quæ immunitati cõtrariant, & his similiũ. Personæ quoque circunstantia non transfert in aliã speciẽ, nisi peccatũ voto, vel statui eius directe aduersef: vt si religiosus fornicef, in sacrilegium cranſit: si aũt blasphemat, solius blasphemię reus est, sicut alius blasphemãs. Quid aũt. i. effectus, qñ est puisum & volitum, trahit in ipsius speciẽ: vt si mulier pergens ad ecclesiã, scit se ibidẽ adamandã, & hoc vult, quãuis non propterea vadat, sed propter audiendã Missam, actus ille ex illo effectu mali speciem trahit. Circa Quid, idest, conditiones obiecti, vt magnum, & parum in re oblata, & Quomodo: quãus actus multum aggrauent, in aliam tamen speciem transferre actus nõ video. Curdemum manifeste dat aliã actui speciẽ: & si prædictis adiunxeris, ꝙ circunstantiæ necessario cognoscendæ à spirituali iudice, sunt transferentes in aliã speciem, & cum hoc aggrauãtes in infinitum, idest, addentes secundum se rationem peccati mortalis, scies quæ sunt circunstãtiæ necessariæ, & quæ non. Sed caue ne illas, quæ multum grauant, totali silentio prætereas: & maxime circunstantiam, Quid, quæ inter principales in 4. arti. computatur. Magni. n. refert abstulisse cẽtum, & abstulisse centũ cum damno inde pauperis, & pupillorum, puellarũ nubilium, & huiusmodi, quæ spectãt ad circunstantiã, Quid. Illud autem hic notato, ꝙ inter circunstãtias, nec Arist. nec Tullius, nec diuus Th. computauit, Quoties. Et ratio est, quia circunstãtiæ, vt in 1. dicitur art. circa eundem sunt actum: numerus autem operationũ nõ circunstat vnã & eandem operationem: sed addit aliam, & aliã operationem. Non. n. secundum furtum est circunstantia primi, aut ecõuerso: nec tertium secundi, & sic deinceps. Ex quo sequitur, ꝙ quia non minus tenef quis confiteri de secundo peccato, quàm de primo, & non minus de centesimo, quàm de quocunque alio: quòd non sufficit dicere, ꝙ pluries furatus, sed oportet explicare quoties furatus est, si numeri meminerit: & si non meminit, exprimere dẽt quàm frequenter, hic, vt verisimilis numerus habeatur. Scito quoque demũ, ꝙ id, quod de fine specificãte, & adiũcto distinguitur in responsione ad 3. in art. 3. explanabitur inferius in q. 18. art. 4. vbi vbi inchoare vide ur. oppositã doctrinã.

*Artic. 3. ad 1.

*li. 3. Eth. 6. j. to. 5.

*Art. 3.

¶ Primo, Quid sit circunstantia.
¶ Secundo, Vtrum circunstantiæ sint circa humanos actus attendendæ à Theologo.
¶ Tertio, Quot sunt circunstantiæ.
¶ Quarto, Quæ sunt in eis principaliores.

ARTICVLVS I.

Vtrum circunstantia sit accidẽs actus humani.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ circunstantia non sit accidẽs actus humani. Dicit enim Tullius in rethoricis, ꝙ circunstantia est, per quã argumentationi authoritatem, & firmamentum adiungit oratiõ: sed oratio dat firmamentum argumentationi, præcipuè ab his quæ sunt subiecta rei, vt diffinitio, genus, & species, & alia huiusmodi, à quibus etiam* Tullius Oratorem argumentari docet. ergo circunstantia non est accidens humani actus.

¶ 2 Præterea. Accidentis proprium est inesse: quod autem circunstat, non inest, sed magis est extra. ergo circunstantiæ non sunt accidentia humanorum actuum.

¶ 3 Præterea. Accidentis non est accidẽs: sed ipsi humani actus sunt quædam accidentia. non ergo circunstantiæ sunt accidentia actuum.

¶ Sed contra. Particulares conditiones cuiuslibet rei singularis, dicuntur accidentia indiuiduantia ipsam: sed Philosophus in 3.* Eth. circunstantias nominat particularia, i. particulares singulorum actuum conditiones. ergo circunstãtiæ sunt accidentia indiuidualia humanorum actuum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia nomina, secundum * Philosophum, sunt signa intellectuum, necesse est, quòd secundum processum intellectiuæ cognitionis, sit etiã nominationis processus. Procedit autem nostra cognitio intellectualis, à notioribus ad minus nota: & ideo apud nos, à notioribus nomina transferuntur ad significandum res minus notas. & inde est, quòd sicut dicitur in 10.* Metaphysico. ab his, quæ sunt secundum locum, processit nomen distantiæ ad omnia contraria. & similiter nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur ad significandum alios motus, eo quòd corpora, quæ loco circunscribuntur, sunt maximè nobis nota: & inde est quòd nomen circunstantiæ ab his quæ in loco sunt, deriuatur ad actus humanos. Dicitur autem in localibus aliquid circunstare, quod est quidem extrinsecum à re, tamen attingit ipsam, vel appropinquat ei secũdum locum. Et ideo quæcunq; conditiones sunt rxtra substantiã actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circunstantiæ dicuntur: quod autem est extra substantiam rei, ad rem ipsam pertinens, accidens eius dicitur. vnde circunstantiæ actuum humanorum, accidentia eorum dicenda sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ oratio quidem dat firmamentum argumentationi, primo ex substantia actus, secundario verò ex his quæ circunstant actũ. Sicut primo accusabilis redditur aliquis ex hoc, ꝙ homicidium fecit: secundario vero ex hoc, quod dolo fecit, vel propter lucrum, vel in tempore, vel in loco sacro, aut aliquid aliud huiusmodi, & ideo signanter dicit, ꝙ per circunstantiam oratio argumentationi firmamentũ adiungit, quasi secundario.

¶ AD secundum dicendum, ꝙ aliquid dicitur accidẽs alicuius dupliciter. Vno modo, quia ineſt ei: sicut albũ dicitur accidens Sortis. Alio modo, quia est simul cum eo in eodem subiecto: sicut dicitur, ꝙ album accidit musico, in quantum conueniunt, & quodammodo se contingunt in vno subiecto. & per hunc modum dicuntur circunstantiæ accidentia actuum.

*in solut. præced.

¶ AD tertium dicendum, ꝙ sicut* dictum est, accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in subiecto: sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, secundum quod duo accidentia comparantur ad vnũ subiectum absque aliquo ordine, sicut album & musicum ad Sortem. Alio modo, cum aliquo ordine, puta quia subiectum recipit vnum accidens alio mediante: sicut corpus recipit colorem mediante superficie. & sic vnum accidens dicitur etiam alteri inesse: dicimus enim colorem esse in superficie. Vtroque autem modo circunstantiæ se habent ad actus: nam aliquæ circunstantiæ ordinatæ ad actum, pertinent ad agentem non mediante actu, puta locus, & conditio personæ: aliquæ vero mediante ipso actu, sicut modus agendi.

ARTICVLVS II.

Vtrum circunstantiæ humanorum actuum sint considerandæ à Theologo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd circunstantiæ humanorum actuum non sint considerandæ à Theologo. Non enim considerantur à Theologo actus humani, nisi secundum quod sunt aliquales, idest, boni, vel mali: sed circunstantiæ non videntur posse facere actus aliquales, quia nihil qualificatur, formaliter loquendo, ab eo quod est extra ipsum, sed ab eo quod in ipso est. ergo circunstantiæ actuum non sunt à Theologo considerandæ.

¶ 2 Præt. Circunstantiæ sunt accidentia actuum: sed vni infinita accidunt. & ideo, vt dicitur in 6.* Meta. nulla ars, vel scientia est circa ens per accidens, nisi sophistica. ergo Theologus non habet considerare circunstantias humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Circunstantiarum consideratio pertinet ad Rhetorem: rhetorica autem non est pars theologiæ. ergo consideratio circunstantiarum non pertinet ad Theologum.

¶ SED contra. Ignorantia circunstantiarum causat inuoluntarium, vt* Dama. & Greg. Nicenus dicunt: sed inuoluntarium excusat à culpa, cuius consideratio pertinet ad Theologum. ergo & consideratio circunstantiarum ad Theologum pertinet.

¶ RESPON. Dicendum, ꝙ circunstantiæ pertinent ad considerationem Theologi triplici ratione. Primo quidem, quia Theologus considerat actus humanos, secũdum quod per eos homo ad beatitudinem ordinatur. Omne autem quod ordinatur ad finem, oportet esse proportionatum fini: actus autem proportionantur fini secundum commensurationem quandam, quæ fit per debitas circunstantias: vnde consideratio circunstatiarũ ad Theologum pertinet. Secundo, quia Theologus considerat actus humanos, secundum quod in eis inuenitur bonum & malum, melius & peius, & hoc diuersificatur secundum circunstantias, vt* infra patebit. Tertio, quia Theologus considerat actus humanos, secundum quod sunt meritorij, vel demeritorij, quod conuenit actibus humanis, ad quod requiritur ꝙ sint voluntarij. Actus autem humanus iudicatur voluntarius, vel inuoluntarius, secundum cognitionem, vel ignorantiam circunstantiarum, vt* dictum est: & ideo consideratio circunstantiarum pertinet ad Theologum.

*lib. 2. ca. 24. lib. 5. cap. 2.

*q. 18. art. 10. & 11. & q. 73. art. 7.

* in argu Sed cõtra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ bonum ordinatum ad finem, dicitur vtile, quod importat rẽlationem quandam. vnde Philosophus dicit in 1.* Ethic, quod in ad aliquid bonum est vtile: in his aũt quæ ad aliquid dicuntur, denominatur aliquid non solum ab eo qđ ineſt, sed etiã ab eo quod extrinsecus adiacet, vt patet in dextro & sinistro, æquali & inæquali, & similibus: & ideo cum bonitas actuum sit inquantum sunt vtiles ad finem, nihil prohibet eos bonos, vel malos dici secundum proportionem ad aliqua, quæ exterius adiacent.

*ca. 7. circa princi. tom. 5.

¶ AD secundum dicendum, ꝙ accidentia, quæ omnino per accidens se habent, relinquuntur ab omni arte propter eorum incertitudinem & infinitatem: sed talia accidentia non habent rationem circunstantiæ, quia, vt * dictum est, sic circunstãtiæ sunt extra actum, ꝙ tamen actum aliquo modo contingunt ordinatæ ad ipsum: accidentia autem per se cadunt sub arte.

*art. 1. huius quæst.

¶ AD tertium dicendum, ꝙ consideratio circunstantiarum pertinet ad Moralem, & Politicum, & ad Rhetorem. Ad moralem quidem, prout secundum eas inuenitur, vel prætermittitur medium virtutis in humanis actibus, & passionibus: ad Politicum aũt & Rhetorem, secundum quod ex circunstantijs actus redduntur laudabiles, vel vituperabiles: excusabiles, vel accusabiles, diuersimodè tamen. Nam quod Rhetor persuadet, Politicus dijudicat. Ad Theologum autem, cui oẽs aliæ artes deseruiunt, pertinent omnibus modis prædictis: nam ipse habet considerationes de actibus virtuosis, & vitiosis cum morali: & considerat actus, secundum quod merentur pœnam, vel præmium, cum Rhetore & Politico.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter enumerẽtur circunstantiæ in tertio Ethicorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circunstantiæ numerentur in 3.* Ethi. Circunstãtia enim actus dicitur, ꝙ exterius se habet ad actum: huiusmodi autem sunt tempus & locus. ergo solæ duæ sunt circunstantiæ, scilicet Quando, & Vbi.

¶ 2 Præt. Ex circunstãtijs accipitur quid bene, vel male fiat:

le fiat: sed hoc pertinet ad modum actus, ergo omnes circunstantiæ includunt sub vna, quæ est modus agẽdi.

¶3 Præt. Circunstantiæ non sunt de substantia actus: sed ad substantiam actus pertinere videntur causæ ipsius actus, ergo nulla circunstantia debet sumi ex substãtia ipsius actus. Sic ergo neque quis, neque propter quid, neque circa quid, sunt circunstantiæ. nam quis, pertinet ad causam efficientem: propter quid, ad finalem: circa quid, ad materialem.

¶Sed contra est authoritas Philosophi in 3. *Ethicorum.

*c.1.post mediũ to mo. 5.

¶Respon. Dicendum, q̃ Tullius in sua Rhetorica assignat septem circunstantias, quæ hoc versu continentur. Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Considerandum est enim in actibus, quis fecit, quibus auxilijs, vel instrumẽtis fecerit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit. Sed Arist. in 3.* Ethic. addit aliam scilicet circa quid, quæ à Tullio comprehenditur sub quid. Et ratio huius annumerationis sic accipi potest: nam circunstantia dicitur, quasi extra substantiam actus existens: ita tamen quòd aliquo modo attingit ipsum. contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno modo, inquantum attingit ipsum actum. Alio modo, inquantum attingit causam actus. Tertio modo, inquantum attingit effectum. Ipsum autem actum attingit vel per modum mensuræ, sicut tempus & locus: vel per modum qualitatis actus, sicut modus agendi. Ex parte autem effectus, vt cum consideratur quid aliquis fecerit: ex parte vero causæ actus, quantum ad causam finalem, accipitur propter quid: ex parte autem causæ materialis, siue obiecti, accipitur circa quid: ex varte vero causæ agentis principalis, accipitur quis egerit: ex parte verò causæ agentis instrumentalis, accipitur quibus auxilijs.

*c.1. post mediũ tomo. 5.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ tempus & locus circunstant actum per modum mensuræ: sed alia circunstant actum, inquantum attingunt ipsum quocunque alio modo, extra substantiam eius existentes.

¶Ad secundum dicendum, q̃ iste modus, qui est benè vel malè, non ponitur circunstantia, sed consequens ad omnes circunstantias: sed specialis circunstantia ponitur modus, qui pertinet ad qualitatem actus. puta, q̃ aliquis ambulet velociter, vel tardè: & q̃ aliquis percutit fortiter, vel remissè. & sic de alijs.

¶Ad tertium dicendum, q̃ illa conditio causæ, ex qua substantia actus dependet, non dicitur circunstãtia, sed aliqua conditio adiuncta: sicut in obiecto non dicitur circunstantia furti, q̃ sit alienum (hoc enim pertinet ad substantiam furti) sed quòd sit magnum, vel paruum. & similiter est de alijs circunstantijs, quæ accipiuntur ex parte aliarum causarum. Non enim finis qui dat speciem actus, est circunstantia, sed aliquis finis adiunctus: sicut quòd fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis, non est circunstantia: sed si fortiter agat propter liberationem ciuitatis, vel populi Christiani, vel aliquid huiusmodi. Intelligitur etiam ex parte eius, quod est quid. Nam quòd aliquis perfundẽs aliquem aqua, abluat ipsum, non est circunstantia ablutionis: sed quòd abluendo infrigidet, vel calefaciat, & sanet, vel noceat, hoc est circunstantia.

Articvlvs IIII.

Vtrum sint principales circunstantiæ, propter quid, & ea in quibus est operatio.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non sint principales circunstantiæ, propter quid, & in quibus est operatio, vt dicitur in 3. Ethic. Ea enim in quibus est operatio, videntur esse locus & tempus, quæ non videntur esse principalia inter circunstantias, cum sint maximè extrinseca ab actu. Ea ergo in quibus est operatio, non sunt principalissimæ circunstantiarum.

¶2 Præt. Finis est extrinsecus rei. non ergo videtur esse principalissima circunstantiarum.

¶3 Præt. Principalissimum in vnoquoque est, causa eius & forma: sed causa ipsius actus est persona agens; forma autem actus est modus ipsius. ergo istæ duæ circunstantiæ videntur esse principalissimæ.

¶Sed contra est quod * Greg. Nicenus dicit, q̃ principalissimæ circunstantiæ sunt, cuius gratia agitur, & quid est quod agitur.

*li.5. ca. 2. in fine.

¶Respon. Dicendum, q̃ actus proprie dicuntur humani, sicut * supra dictum est, prout sunt voluntarij: voluntatis autem motiuum & obiectum est finis. & ideo principalissima est omnium circunstantiarum illa, quæ attingit actum ex parte finis scilicet. Cuius gratia, secundaria verò quæ attingit ipsam substantiam actus, id est, Quid fecit: aliæ verò circunstantiæ sunt magis, vel minus principales, secundum quod magis, vel minus ad has appropinquant.

*q.1. ar.1.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ per ea, in quibus est operatio, Philosophus non intelligit tempus & locum, sed ea quæ adiunguntur ipsi actui. vnde * Greg. Nicenus quasi exponens dictum Philosophi, loco eius quod Philosophus dixit, in quibus est operatio, dicit, quid agitur.

*loco citato in argum. Sed contra.

¶Ad secundum dicendum, quòd finis etsi non sit de substantia actus, est tamen causa actus principalissima, inquantum mouet agentem ad agendum. vnde & maximè actus moralis speciem habet ex fine.

¶Ad tertium dicendum, q̃ personas agens, causa est actus secundum quod mouetur à fine, & secundum hoc principaliter ordinatur ad actum: aliæ vero conditiones personæ non ita principaliter ordinantur ad actum. Modus etiam non est substantialis forma actus: hoc enim attenditur in actu secundum obiectum, vel finem, & terminum: sed est quasi quædam qualitas accidentalis.

QVAEST. VIII.

De voluntate, quorum sit vt volitorum, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ipsis actibus voluntatis in speciali. Et primo, de actibus qui sunt immediatè ipsius voluntatis, veluta voluntate eliciti. Secundo de actibus imperatis à voluntate: voluntas autem mouetur & in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶Primo igitur considerandum est de actibus voluntatis, quibus mouetur in finem: & deinde de actib. eius, quibus mouetur in ea quæ sunt ad finem. Actus autem voluntatis, in finẽ videntur esse tres scilicet velle, frui, & intendere. Primo ergo considerabimus de voluntate. Secundo, de fruitione. Tertio, de intentione.

¶Circa primum considerãda sunt tria. Primo quidd̃, quorum voluntas sit. Secundo à quo moueatur. Tertio, quomodo moueatur.

¶Super quæ stionem octauam.

CIrca introductionem quæstionis octauæ, quoniam ibi distinguitur actus voluntatis in eos qui sunt finis, & in eos qui sunt eorum quæ sunt ad finem: dubium occurrit, an detur in voluntate actus neuter. Scotus enim i primo senten. distinct. 1. quæstio. 3. in 1. articu. tenet dari actum in voluntate tendentem in aliquid nec vt finem, nec vt ad finem: & probat sic. Voluntati potest ostendi aliquod bonũ absolute, non sub ratione propter se, nec propter aliud bonũ. Et voluntas potest habere aliquẽ actũ circa talem obiectum nõ inordinatum, intellectu ostendente qualiter illud volendum est. ergo non potest voluntas assentire illi nec propter se, nec propter aliud, sed absolute. Gregorius autem de Arimino, in 1. sententiarum, distinct. 1. q. 1. art. 1. tenens oppositum, soluit hanc Scoti rationem, concesso assumpto, negando sequelam. Licet, inquit, possit ostendi voluntati bonum neutraliter, & voluntas possit circa illud habere actũ, non potest tamẽ habere actum neutralem, sed necessario aut propter se, aut propter aliud. Mihi autem videtur, q̃ secundum rem non datur actus neuter: pie tamen interpretando sustineri posset.

52 1.q.19. ar.9.corp.Et 1. dist. 46. ar.2. ad 2. & 2. dist. 3 q. 4. ad 2. & 4. di. 49 q. 1. art. 3. q. 1. co. & 1. contr. c. 96. §. 2. & veri. q. 14 art. 2. cor. *li. 9. met. tex. 3. to. 3 † lib. 3. de aia, text. 42. to. 2.

¶Ad cuius euidentiam scito, q̃ cum inter contradictoria non sit medium: & distinctio voluntis penes propter se, & propter aliud, sit distinctio per cõtradictoria, volitum enim propter se, aut intelligitur positiue: & hoc est impossibile, quia sicut nihil est à se positiue, ita nihil est propter se positiue: aut intelligitur negatiue, id est, non propter aliud: & sic habetur distinctio contradictoria. Nec obstat si diceretur ex Scoto vbi sup. tur distinctio contradictoria. Nec obstat si diceretur ex Scoto vbi sup. quòd q. 3. ad 4. & 3. Eth. l. 3. c. 1. a medio to. 5.

Circa primum quæruntur tria.

¶Primo, Vtrum voluntas sit tantum boni.

¶Secundo, Vtrum sit tantum finis, an etiam eorum quæ sunt ad finem.

¶Tertio, Si est aliquo modo eorum quæ sunt ad finem, vtrum vno motu moueatur in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

Articvlvs I.

Vtrum voluntas sit tantum boni.

AD primum sic proceditur. Videtur q̃ voluntas non tantum sit boni. Eadem enim est potentia oppositorum, sicut visus albi, & nigri: sed bonũ & malum sunt opposita. ergo voluntas non solum est boni, sed etiam mali.

¶2 Præt. Potentiæ rationales se habent ad opposita persequenda, secundum * Philos. sed voluntas est potentia rationalis. est enim in ratione, vt dicitur in 3. † de anima. ergo voluntas se habet ad opposita. Non ergo tantum ad volendum bonum, sed etiam ad volendum malum.

¶3 Præt. Bonum & ens conuertuntur: ad q. pen. q̃ ad rationem finis non sufficit esse volitum, non propter aliud negatiue: sed oportet esse volitum non propter aliud contrarie. hoc enim si verum est, in idem oportet redire, quia cũ aliquid est volitum non propter aliud negatiue, tunc affirmatur, q̃ illud est volitum, & negatur relatio ad aliud in illo vt voluto. Cum vero dicitur, q̃ aliquid est volitum non propter aliud contrarie, affirmatur q̃ illud est volitum, & negatur relatio ad aliud in illo vt volito: & ponitur fundamentum negatæ relationis ad aliud aliquid, repugnans relationi ad aliud importatæ in ly propter aliud. Sicut cum dico, non album contrarie, pono fundũ negatæ albedinis, aliquid repugnans albedini: fundũ autem negatę relationis ad aliud in fine volito, cum non sit ex parte rei, nec apprehensionis apud Scotum, erit ex ipso actu volitionis: ita q̃ volitum ex hoc ipso habet rationem voliti, non propter aliud contrarie: quia repugnat sibi, vt sic volito, amari propter aliud. Et si hoc quidem intelligatur quantum ad illum actum, bene dictum est, & in idem redit cum volito non propter aliud negatiue: quia quilibet actus volitionis cadẽs super bono absque resolutione ad aliud, ex hoc ipso q̃ fertur in illud bonum vt terminum, nec tẽdit vltra, ponit in illo fundamentum relatæ negationis: sicut in motu locali, ex hoc ipso q̃ motus vtitur aliquo loco medio, vt termino actualiter terminante motum illum, ex hoc ipso habet rationem finis, & contrarij termini, respectu termini à quo, quãtum ad illum motum. Si autem intelligatur quantum ad omnem actum possibilem superuenire voluntati, stante illo, si stare põt, tũc falsissimum est, quoniam cum hoc, q̃ aliquid ametur vt finis, stat q̃ ametur etiam propter alium superioris ordinis vt finem, vt patet in amore actuum speculatiuorum, qui amantur propter se vt fines: vt patet 9 Metaphys. & in 1. Ethico. & amantur propter Deum, vt supremum finem. Licet igitur negatio, & negatio contrarie plurimum differant: in hac tamen materia, ubi fundamentum positiuum idem est, se inferunt. Et quandocumque aliquid amatur, & non propter aliud, aliud propter se vt finis, & econuerso amatur. In hoc enim finem constituti dicimus, in quo vltimis volitionis huius est terminus. Constat autem q̃ quando aliquid amatur actualiter, & non propter aliud negatiue, quòd vltimus illius volitionis terminus, est illud volitum. in hoc ergo erit finis illius actus: & hoc proculdubio est verum tenendum. Quando autem decipit oppositum dicentes. est, quia sunt quædã absolute volita, vel nolita, quæ neutralia videntur, sed non sunt. patet de hac vita martyrum, & proiectione merciũ in mare. Martyres enim volunt viuere absolute, & cum hoc volunt propter Deum priuari vita. Et similiter negotiatores nolunt proiicere merces, & cum hoc nolunt perdere vitam, saluando merces. In istis enim videtur, q̃ nec propter se, nec propter aliud sint volita, aut nolita. Sed si quis diligenter inspiciat, martyr amat hanc vitam propter se, quoniam amat eã propter propriam ipsius vitæ bonitatem absque relatione ad alium finem: sed quia magis amat Deum, & Dei gloriam, ac testimonium, quã propriam vitam, ideo vult oppositũ vitæ propter aliud, s. Deum. & simile est de aliis iudicijs. Ad rationem ergo Scoti dicitur, q̃ licet intellectus possit aliquid præsentare, vt bonum absolute, abstrahendo a propter se, & propter aliud in actu signato: impossibile tamẽ est, q̃ repræsentet aliquid vt bonũ absolute tali absolutione, vt. s. abstrahat propter se, & propter aliud in actu exercito: quoniam oportet omne bonum repræsentatum, aut secundum ptopriam bonitatem, aut secundum alienam, aut secundũ vtrãque repræsentari. & siquidem secundum propriam, repræsentatur vt propter se in actu exercito: hoc enim exercetur ly; propter se. Quandocunque enim repræsentatur delectabile, & appetitur, non oportet q̃ repræsentetur cum hac additione, q̃ est propter se bonum, quod esset in actu signato: sed sufficit repræsentari secundum propriam bonitatem delectabilitatis. & tunc representatur, & appetitur propter se in actu exercito. Quandocunque vero repræsentatur secundum alienam bonitatem, repræsentatur vt propter aliud in actu exercito. Exercetur enim ly: propter aliud, per esse vtile, aut expediens &c. ad aliquid. Quando autem secundum vtramque bonitatem, vtrumque simul concurrit, vt cũ repræsentatur aliquid vt bonum absolute, puta via, saluatio mercium, conseruatio membri, delectatio &c. dico q̃ repræsentatur vt bonum propter se in actu exercito, si est bonum honestum, aut delectabile: vel propter aliud, puta finem minus amatum, sicut bonum vtile, vt saluatio mercium, quæ absolute est volita, quia vtilis ad exteriora bona, minus tamen amata quàm vita, quæ orta tempestate est in periculo, & eodem modo appetitur ordinate. Propter q̃, si quis hic absolute volita, quorũ tamen opposita malumus, propter finem magis amatum dicat esse volita nec propter se, nec propter alia propter illam imperfectionem, & proterea dari actum neutrum in voluntate, sententiam teneat, sed linguam cohibeat. Simpliciter igitur negario dari in voluntate actum neutrum: & cum Diuo Thoma in litera, distinguito in actum respectu finis, aut propter finem.

*c.4.par. 4.aliquantulum ante fi.

*li.1.eth. in prin.li. to.5

Super q. VIII. art. I.

CIrca 1. art. 8. q. diligenter aduerte duo. Primo, q̃ sermo tituli & corporis articuli de uoluntate, est de actu voluntatis, qui est velle. Hoc n. est inclinatio: hic est appetitus actualis, quo potentia appetitiua inclinatur in conueniens sibi. hic sequitur formam apprehẽsam, vt sic: hic est solum respectu boni, &c. Secundo nota, non minus in rerponsione ad tertium, q̃ esse ens in ratione, contingit dupliciter. Primo per modum conditionis: secundo per modum obiecti. Accipi vt ens in ratione, primo mõ conuenit omni ei quod intelligitur: quoniam nihil actu intelligitur, nisi habeat hanc conditionem, s. q̃ est in ratione, seu intellectu, quicquid sit illud esse. Accipi autem vt ens in ratione secundo modo, conuenit ei quod sub aliqua entis ratione quasi vestitum consideratur: sicut cum non admiscere se rumoribus, consideratur sub

sub ratione securi: & non comedere, sub ratione sani: & se non peccaturum, sub ratione sancti. In hac responsione, hoc secundo modo sumitur esse ens in ratione: quoniam ex eo q̃ negationes, priuationes, & futura considerantur, sub aliqua entis & boni ratione apprehenduntur. Et ad hoc directe affertur authoritas Arist. q̃ carere malo, sub boni ratione est. Notãter autem de priuationibus, negationibus & futuris, hoc dictum est: quoniam reliqua bona sub entis ratione sunt, non solum in ratione, sed in rerum natura, ac per hoc nõ sunt hac diminutiua denominatione contenta. Ista verò, quia in rerum natura non habent entis rationẽ, sed in ratione tãtum, habẽt tamen fundamẽtum in re æquiuocum: ideo entia in ratione dicta sunt, & boni in eis rationem sic saluari.

1010 *text.31. to.2

¶ *Super quæstio. VIII. Articul. secundum.*

IN art. 2. eiusdẽ q. dubium occurrit de titulo, quid s. significet in hoc titulo, ly, volũtas. Si sumitur pro ipsa potentia volitiua, extrã propositum est: vt patet ex principio quæstionis vt propositum est, q̃ de actu volũtatis qui est velle, tractandum est. Si sumitur pro volitione, vt in responsione ad primum argumentum in 1. arti. declarat litera, obstant secundum argumentum & tertium, & argumentum in oppositum, & distinctio posita in principio corporis articuli huius. hæc enim omnia de potentia qua volumus, loquuntur. Si sumitur vt pro vtraq; s. potentia & volitione, obstat æquiuocatio: voluntas enim æquiuocum est ad potentiam, & operationem.

*c.j. circa med. to.5.

53 veri. q.22. ar.3. ad 9.

*cap.2. in med. to.5.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ præsens titulus, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro volitione: & q̃ tã argumentum secũdum quàm tertiũ, arguit contra hũc sensum, sed per locum à fortiori. Si enim finis, & ea quæ vel voluntarius, est bonum apprehensum. Ad hoc igitur q̃ voluntas in aliquid tendat, non requiritur q̃ sit bonum in rei veritate, sed q̃ apprehenda tur d in ratione boni. & propter hoc Philos. dicit in 2.* Phys. q̃ finis est bonum, vel apparens bonum.

*c.7. circa med. to.5.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, q̃ eadem potentia est oppositorum, sed nõ eodem modo se habet ad vtrumque. Voluntas igitur se habet & ad bonum, & ad malum: sed ad bonum, appetendo ipsum: ad malum verò, fugiendo illud. Ipse ergo actualis appetitus boni vocatur voluntas, secundum quod nominat actum voluntatis. sic enim nunc loquimur de voluntate. Fuga autem mali, magis dicitur noluntas: vn de sicut voluntas est boni, ita noluntas est mali.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ potẽtia rationalis non se habet ad quælibet opposita prosequenda, sed ad ea, quæ sub suo obiecto conuenienti continentur. Nam nulla potentia prosequitur, nisi suum conueniens obiectum: obiectum autem voluntatis est bonum. Vn de ad illa opposita prosequenda se habet voluntas, quæ sub bono comprehenduntur, sicut moueri & quiescere, loqui & tacere, & alia huiusmodi: in vtrumque enim horum fertur voluntas sub ratione boni.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod non est ens in rerum natura, accipitur vt ens in ratione. vnde negationes & priuationes, entia dicuntur rationis, per quem etiam modum futura, prout apprehenduntur, sententia. Inquantum igitur sunt huiusmodi entia, apprehenduntur sub ratione boni, & sic voluntas in ea tendit. Vnde Philos. dicit in 5.* Eth. q̃ carere malo, habet rationem boni.

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntas sit tantum finis, an etiam eorum quæ sunt ad finem.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ voluntas non sit corũ quæ sunt ad finem, sed tantum finis. Dicit enim Philos. in 3.* Eth. q̃ voluntas est finis: electio autem eorum quæ sunt ad finem.

¶ 2 Præt. Ad ea quæ sunt diuersa genere, diuersæ potentiæ animæ ordinantur, vt dicitur in 6.* Ethi. sed finis, & ea quæ sunt ad finem, sunt in diuerso genere boni. Nam finis qui est bonum honestum, vel delectabile, est in genere qualitatis, vel actionis, aut passionis; bonum autem quod dicitur vtile, sunt ad finem, exigunt diuersas potentias, sequitur q̃ exigunt diuersos actus, vt patet. Ratio aute m in oppositum, & distinctio in corpore articuli allatæ sunt, & propter materiam rationabiliter, vt dictum est, tactam in prædictis duobus argumentis: & propter perfectionem doctrinæ, & propter proximitatem inter primum simplicemquè volũtatis actum, scilicet velle, & potentiam volitiuã: propter quod communi nomine vocantur voluntas, non æquiuoce, sed per prius, & posterius. Et hæc eadẽ propinquitas fuit etiã, iudicio meo, ratio & secundi & tertii argumentorum. Consistit autem cognitio hæc in communione obiecti, vt in litera dicitur, & nunc declarabitur.

*c.7. circa prin. to.5.

¶ In corpore articuli eiusdẽ dubiũ occurrit de affignata communione obiecti respectu potentiæ, & actus eius simplicis quæ scilicet est differentia inter obiectum potentiæ: & secundum se obiectum potentiæ. Dicitur. n. in litera, quod proprium obiectum simplicis actus potentiæ, est id quod est secundũ se obiectum potentiæ: aut enim, ly, secũdum se, distinguitur contra secundum accidens, aut contra, secundum aliud. Quocunq; autem modo sumatur, æquale, immo idem omnino erit proprium obiectum potentiæ, & proprium obiectũ simplicis actus, quod est contra literam uolentẽ potentiam extendere se ad proprium obiectũ actus simplicis, & obiectũ actus non simplicis. Probatur, sequela: quia tam obiectũ per accidens, quàm obiectum per aliud, extra formalem rationem per se obiecti potentiæ est.

D.623.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic sumitur, secũdum se, vt distinguitur contra per aliud, non quomodolibet, sed infra latitudinem perfectatis: ita quòd secundum se, sumitur propter se primum, & opponitur ei quod est per se secundo. Si cut dicimus, quòd habere tactum conuenit animali per se primo: homini verò per aliud, id est, per se secundo, quia propter animal. Constat autem, q̃ per se secundo, non egreditur latitudinem per se adæquati obiecti. vnde in proposito, quia bonum in sua cõmunitate est obiectum potentiæ volitiuæ, & bonum est commune ad bonum per se primo, id est finem, puta honestum vel delectabile, & ad bonum per se secundo, id est, id quod est ad finem, puta vtile obiectum simplicis actus huius potentiæ, infertur, q̃ est secundum se obiectum, id est, finis, qui solus amatur non pp aliud.

*li.2. Phys. tex.29. Et li.7. Ethic. c.8.a medio. to.2. & 5.

¶ Circa probationem exclusiuæ cõclusionis in corpore eiusdem articuli, dubium occurrit duplex. Primo, quia medium contrariatur conclusioni. Est enim medium, Quod ea quæ sunt ad finẽ, non sunt bona, vel volita nisi propter finem. Ex hoc arguitur sic, Actus qui fertur in ea, quæ sunt ad finẽ: secũdũ oẽm rõnẽ appetibilitatis eorũ non est negandus ferri in ea, quę sunt ad finẽ: sed volitio est huiusmodi secundũ literam, quia fertur in illa ratione finis: & illa non sunt appetibilia, nisi ratione finis. Secundum dubium est: quia si volitio fertur in ea quæ sunt ad finem, inquantum in eis finem vult, volitio erit idem q̃ electio: quoniã electio non est eorum quæ sunt ad finem, nisi propter finem. Infirmus enim non eligit potionem amaram, nisi sub ratione sani: & eodem modo vult eandem, inquantum sani ratione sapit.

¶ Ad horum euidentiam scito, q̃ sicut, quantum ad propositum spectat, principia dupliciter se habent ad conclusionem, s. secundum habitudinem significatam per ly propter, & significatam per ly in: nam propter principia sciuntur conclusiones in demonstratione, & in conclusionibus euidenter resolutis relucent, ac videntur principia, & primum quidem consistit in actu scientiæ, secundum vero in actu intellectus, qui est habitus principiorum: sic proportionabiliter finis dupliciter, s. secundum prædictas duas habitudines se habet ad id, quod est ad finem. Est enim propter quẽ appetitur quod est ad finem, & appetitur in ipso quod est ad finẽ. Et primum quidem, s. appetere quod est ad finem propter finem, ad electionem spectat: secundum vero, s. appetere in eo quod est ad finem, ipsum finem, ad volitionem pertinet. Vnde appetere medicinam propter sanitatem, electionis est: appetere autem in oblata medicina sanitatem, simplicis volitionis est. Accidit autẽ hic actus volitionis, quando in eo quod est ad finem, clare relucens desideratus finis offertur. Et ex eo patet responsio ad dubia. Nam ad primum dicitur, quod recte negatur a volitione, q̃ sit circa ea quæ sunt ad finem: quia non fertur in ea eo modo quo sunt ad finem, sed simpliciter, vt est dictum. Vnde propositio illa maior. Actus qui fertur secundum omnem rationem &c. eget additione scilicet & omni modo, quo sunt appetibilia: & tunc falsa est minor. Ad secundum vero iam inchoatiue patet responsio. Amplius autem patebit, cum de electione tractabitur.

Super quæstionis. VIII. Artic. III.

CIrca titulum tertii articuli eiusdem 8. q. dubium occurrit, An scilicet quæratur hic de ipsa volitione, aut vniuersaliter de actu voluntatis. Si de voluntate sola, vana est quæstio. Nam in præcedenti artic. determinauit author, q̃ volitio est finis tantum. Si enim volitio non est eorum quæ sunt ad finem, frustra quæritur de ipsa, an sit vna, vel plures respectu eorum quæ sunt ad finem, & in finem. Sic de omni actu voluntatis, extra limites propositi est, quia hoc de volitione quæstio est, & hoc quæsitum articulus huius quæstionis esse debet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur dupliciter. Primo, quod volitio & habet rationem volitionis, & habet rationem motus voluntatis in finem. Et licet inquantum volitio est, excluſa sit ab his quæ sunt ad finem: inquantum tamen est motus voluntatis in finem, non excluditur ab his quæ sunt ad finem; & propterea quæsitum est hic, Vtrum motus voluntatis in finem, & in id quod est ad finẽ, sit vnus numero, vel nõ. Sit licet esse motum voluntatis in finem, uoluntatis, nõ autem secundum quod nominat potentiam.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ad ea, quæ sunt diuersa genere ex æquo se habentia, ordinantur diuersæ potentiæ: sicut sonus & color sunt diuersa genera sensibilium, ad quæ ordinantur auditus & uisus. Sed utile & honestum non ex æquo se habent, sed sicut quod est secũdum se, & secundum alterum: huiusmodi autem semper referuntur ad eandem potentiam, sicut per potẽtiam uisuam sentitur & color, & lux, per quã color uidetur.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ nõ quicquid diuersificat habitum, diuersificat potẽtiam. Habitus enim sunt quædam determinationes potentiarum ad aliquos speciales actus: & tamen quælibet ars operatiua considerat, & finem, & id quod est ad finem. Nam ars gubernatoris considerat quidem finem, ut quem operatur: id autem quod est ad finem, ut quod imperat. Econtra uerò, nauificatiua considerat id quod est ad finem, ut quod operatur: id uero quod est finis, ut ad quod ordinat id, quod operatur. Et iterum in unaquaque arte operatiua, est & aliquis finis proprius, & aliquid quob est ad finem, quod propriè ad illam artem pertinet.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas eodem actu moueatur in finem, & in id quod est ad finem.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̃ eodem actu uoluntas feratur in finem, & in id quod est ad finem: quia secundum Philosophum. Vbi est unum propter alterum, ibi est unum tantum: sed uoluntas non uult id quod est ad finem, nisi propter finem. ergo eodem actu mouetur in utrunque.

54 Inf. q.12. ar.4. cor. & 3. di.14 art 2.q.4. cor. Et veri. q.2. ar. 14. cor. & ad 3 *li.3. top. ca.2. parũ a princip. to.1.

¶ Circa doctrinã huius tertii articuli, pro quanto dicitur, q̃ quando uoluntas mouetur in id quod est ad finem, inquantum huiusmodi, mouetur quoque necessario eodem motu in finem, occurrit dubium est Gregorii de Arimino in primo sententiarum, dist. 1. q. 1. ar. 2. Ex triplici siquidem capite argui, & dicit oppositum. Primo ex eo, q̃ volitio finis, est causa volitionis eius quod est ad finem. Idem enim non est causa sui ipsius. Et confirmatur: quia cum dicitur, q̃ volo medicinam propter sanitatem, designatur q̃ volo medicinam propter volitã sanitatem. Et confirmatur: quia sicut conclusio nota est propter principia, ita id q̃ est ad finem, est volitum propter finem: sed ibi notitia est causa notitiæ, vt patet 1. Poster. ergo hæc volitio sit à volitione. Secundo, ducendo ad inconueniens: quia sequeretur, q̃ appetens propter finem, semper actu appeteret finem, quod patet esse falsum, tum quando sunt multi fines subordinati, de quibus actualiter appetens non cogitat: tum, quando actualis de fine cogitatio desinit, vt in orante Deum in principio in ipsum moto, deinde continuante orationem absque actuali cogitatione Deo. Tertio, ducendo quoque ad inconueniens, quia sequeretur, q̃ idem actus voluntatis esset simul volitio, & nolitio, vt patet cum quis odit peccatum propter Deum. Si enim est vnus actus, erit simul velle Deum vt finem, & nolle peccatum, vt repugnans fini.

¶ Ad horum euidentiam, scito primo, q̃ finis, & id quod est ad finem, & similiter conclusio, & principium, dupliciter accipi possunt. Primo secundum se, & sic non sunt ad præsens propositum: nihil enim refert ad propositum, an inter se hæc se habeant, vt causa, & causatum, an econuerso. Alio ergo modo sumuntur vt volita, vel cognita à nobis. Et sic de eis est præsens sermo: & vertitur in dubium, an cum volitum est aliquid propter aliud vt finem, eadem numero volitio sit circa: vtrumque an sint duæ simul volitiones, quarum vna est ratio alterius. Sic simile est cum cognoscitur cõclusio propter principia, an. s. sint duæ cognitiones, quarum una est causa alterius, an vna circa vtramque. Scito secundo, q̃ iudicium de hac quæstione, omnino contrarium profertur ab his, qui hæc considerant per modum rerum naturalium, aliis censentibus esse omnino vnum motum, aliis omnino distinctos. Qui enim examinant rem hanc per modum naturalis motus, & vident q̃ motus voluntatis in eo q̃ est ad finem, vt sic, habet pro vno & eodem termino vtrumque diuersimode, quia id quod est ad finem vt materiale, & finem vt formale, iudicant consequenter, q̃ hic motus est omnino vnus, sicut visus coloris & luminis: & simile est in conclusione, & principio. Qui vero rẽ hanc per modum naturalium causarum examinant, & vident q̃ conclusio non aliter cognoscitur propter principium, nisi quia cognoscitur per principium cognitum. Omnis enim doctrina & disciplina, ex præexistente fit cognitione: & similiter q̃ id, quod est ad finem, nõ amatur aliter propter finem, nisi quia amatur propter finem volitum. concludunt, attenta distinctione causæ, & causati, omnimodam eorũ distinctionem. D. autem Thomas media via incessit, & posuit motum voluntatis in eo, quod est ad finem propter finem, esse vnum quidem numero, pluralitatem verò formalem in eo. vidit. n. q̃ anima nostra tripliciter se habet ad obiecta. s. habitualiter, actualiter, & virtualiter. Et quòd inter motum voluntatis in aliquid habitualiter & actualiter, medius est motus voluntatis in illud virtualiter: & simile est in intellectu. Cum enim habẽs charitatem, peccat venialiter, habitual ter quidem

dem diligit Deum, sed non actualiter, vt patet, nec virtualiter: quia peccatum non est dirigibile in Deum. Cum aũt habẽs charitatem, ambulat, vel prædicat, & quicquid aliud non mali facit, quamuis de Deo non cogitet actualiter, actus tamen ille non solũ talis virtutis est, sed charitatis: & voluntas tunc virtualiter fertur in Deum, & non solum habitualiter, quod conuenit dormienti, & peccanti venialiter. Et sic vnico actu numero voluntas fertur in propter finem, & in ipsum finem: & sic saluatur idẽtitas numeralis motus, & distinctio causarum quodãmodo, dum vnus est actus numerositate subiecti, & plures numerositate formæ. Et ex his facile respondetur ad obiecta. Ad primũ qui dem dicitur, q̃ finis, & id quod est ad finem, vt volita, dupliciter se habẽt. Primo formaliter, & seorsum secundum se: & sic diuersis volitionibus amãtur, & vna est causa alterius. Secundo, vt vnum virtualiter claditur in alio: & sic vnica volitione subiecto amantur & eodem modo dicitur ad confirmationes. Est enim hoc volitũ ꝓpter illud volitum, virtualiter participatum in hoc. Et cõclusio nota propter principia virtualiter participata in conclusione. Sic enim ad minus occurrunt, vt rõ videndi conclusionẽ, & similiter vt rõ amandi, q̃ est ad finem. Dico aũt ad minus, quia nihil prohibet etiã actualiter vnico actu tendere in eleemosynam propter Deum, in illã vt materiã, in hoc vt formam: sicut vnica visio corpotalis tendit in colorem & lumẽ. Eanamq; quæ sunt ad finem, comparantur ad finẽ, vt materia ad formã, vt patet ex suprãdictis in q. 5. Et scito, q̃ in huiusmodi, quę vnico actu ad vtrunq; terminantur, ly propter, non dicit causam volitionis, sed voliti: dicit enim cãm, quare illud materiale terminat actũ volendi, & nõ dicit aliã volitionem causantẽ istam, nisi virtualiter. & simile est in intellectu. Ad secundum quoq; patet, quid dicendũ, q̃ s. semper appetens quod est ad finem, appetit finem non habitualiter, sed actualiter, vt extendit se actualiter & virtualiter. Est. n. virtualiter, vti aliquo infra latitudinẽ actualis vsus: alioquin nunquã impleret illud ꝓceptum, Omnia in gloriã Dei facite &c. Facere. enim actualiter, operari importat. Ad tertium dr, q̃ nolle in hoc differt, a non velle, q̃ hoc est negatio actus, illud vero est actus negatiuus. i. velle non. Ois aũt actus negatiuus appetitus claudit in se virtualiter, seu participatiue, actũ positiuum sui principiũ & radicem. Odiũ. n. fuga; & tristitia, amorem claudunt in se oppositorũ, vt de se patet. Vnde nullum inconueniens est, vnum actũ numero, numerositate subiecti, esse velle, & nolle, respectu diuersorum. Odiũ. n. peccati propter Deũ, est & actus charitatis respectu Dei, & refutationis respectu peccati. At si quis dixerit, q̃ aduersarij hęc omnia concederent: sed ipsi impugnat quod actualem volitionem vtriusq; &c. dicitur eis, q̃ discant scribere, cum impugnãt opiniones, & cognoscant se errare: qa non distinxerunt nisi actualiter q̃ habitualiter, omittentes virtualiter, & non videntes, q̃ actu fertur in aliquid, qui actũ facit virtualiter in illud. Et hæc sint hic dicta pro luce motus voluntatis in eo, quod ad finẽ propter finẽ: quãuis magis forte spectent ad q. 12. ar. 4. vbi de intentione disputabit.

¶2 Præt. Finis est ratio volendi ea quæ sunt ad finem, sicut lumen est ratio visionis colorum: sed eodem actu videtur lumen, & color. ergo idẽ est motus voluntatis, quo vult finem, & ea quæ sunt ad finem.

¶3 Præt. Idem numero motus naturalis est, qui per media tendit ad vltimum: sed ea quæ sunt ad finem comparantur ad finem, sicut media ad vltimum. ergo idem motus voluntatis est, quo voluntas fertur in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶Sed contra. Actus diuersificantur secundũ obiecta: sed diuersæ species boni sunt finis, & id qđ est ad finẽ, quod dicitur vtile. ergo non eodem actu voluntas fertur in vtrunq;.

¶Respon. Dicendum, q̃ cũ finis sit secundũ se volitus: id aũt quod est ad finem, inquantũ huiusmodi, non fit volitum nisi propter finem, manifestum est, q̃ voluntas potest ferri in finem, inquantum huiusmodi, sine hoc, q̃ feratur in ea quæ sunt ad finem: sed in ea quæ sunt ad finẽ, inquantum huiusmodi, non põt ferri, nisi feratur in ipsum finem. Sic ergo voluntas in ipsum finem dupliciter fertur. s. vno modo absolute secũdũ se: alio modo, sicut in rõne volendi ea, quæ sunt ad finem. Manifestũ est ergo, q̃ vnus & idẽ motus voluntatis est, quo fertur in finem, secundum quod est rõ volendi ea, quæ sunt ad finẽ, & in ipsa quæ sunt ad finẽ. Sed alius actus est, quo fert in ipsum finem absolutè, & q̃nque præcedit tẽpore. Sicut cum aliquis primo vult sanitatem, & postea deliberans quo modo possit sanari, vult conducere medicum vt sanetur: sic etiam & circa intellectum accidit. Nam primo aliquis intelligit ipsa principia secundum se: postmodum aũt intelligit ea in ipsis cõclusionibus, secundum quod assentit conclusionibus propter principia.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ ratio illa procedit secundum quod voluntas fertur in finem, vt est ratio volendi ea quæ sunt ad finem.

¶Ad secundum dicendum, q̃ quãdocunque videtur color, eodem actu videtur [d] lumen: potest tamen videri lumen sine hoc, q̃ videatur color. Et similiter, quandocunque quis vult ea quæ sunt ad finem, vult eodem actu finem: non tamen econuerso.

D.745.

¶Ad tertium dicendum, q̃ in executione operis, ea quę sunt ad finẽ, habent se vt media: & finis, vt terminus. Vnde sicut motus naturalis interdum sistit in medio, & non pertingit ad terminum: ita quandoque operatur aliquis id quod est ad finem, & tamen nõ consequitur finem: sed in volendo est econuerso. nam voluntas per finẽ deuenit ad volendum ea quæ sunt ad finem: sicut & intellectus deuenit in cõclusiones per principia, quæ media dicuntur. Vnde intellectus aliquando intelligit medium, & ex eo non procedit ad conclusionem: & similiter volũtas aliqñ vult finem, & tñ non procedit ad volendum id, quod est ad finem. Ad illud vero quod in contrariũ objicitur, patet solutio per ea quæ * supra dicta sunt. Nam vtile & honestum, nõ sunt species boui ex æquo diuisæ, sed se habent sicut propter se, & propter alterum. vnde actus voluntatis in vnum potest ferri sine hoc, quòd feratur in alterum, sed non econuerso.

*artic. 2. ad 2.

QVAEST. IX.

De motiuo voluntatis, in sex articulos diuisa.

Deinde considerandum est de motiuo voluntatis.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

¶Secundo, Vtrum moueatur ab appetitu sensitiuo.

¶Tertio, Vtrum voluntas moueat seipsam.

¶Quarto, Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio.

¶Quinto, Vtrum moueatur à corpore cælesti.

¶Sexto, Vtrum voluntas moueat à solo Deo, sicut ab exteriori principio.

Articvlvs primvs.

Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

Ad primvm sic proceditur. Videtur q̃ voluntas non moueatur ab intellectu. Dicit. n. * Augu. super illud Psal. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, Prævoluat intellectus, sequitur tardus, aut nullus effectus: scimus bonum, nec delectat agere, nec aduertimus. Et si uoluntas ab intellectu moueretur: quia motus mobilis sequitur motionem mouentis. ergo intellectus non mouet volũtatem.

Psal. 118. serm. 8. nõ procul à fine, to. 8. 1li. 2. tex. 154. to. 2.

¶2 Præt. Intellectus se habet ad voluntatem, vt demonstrans appetibile, sicut imaginatio demonstrat appetibile appetitui sensitiuo: sed imaginatio demonstrans appetibile, non mouet appetitum sensitiuum: immo quandoq; ita nos habemus ad ea quæ imaginamur, si ex processu literæ probetur, q̃ id quod est in potẽtia ad illa duo, egeat motore quo ad duo, non tamen est probatum, nec verum, q̃ egeat duobus motoribus, altero ex parte subiecti, altero ex parte obiecti: siquidem experientia, authoritate, & ratione hoc conuincitur. Experimur. n. q̃ aqua, quæ est in potentia ad pati, & nõ pati, & ad pati hoc vel illud, puta raritatem, vel densitatem, eget motore a quo & patiatur, & patiatur hoc, puta raritatem. Ab eodem tamen agente, rare. factiuo. s. vtrunque habet. & simile est in aliis naturalibus. Arist. quoq; in 2. de anima, manifeste vult, q̃ sensitiui secunda mutatio fit ab obiecto. Et constat, q̃ secũda mutatio sẽsitiui est, qñ visus reducitur de potentia ad actum sm, in qua reductione visus & fit videns; & fit videns hoc, puta album obiectum. Nõ ergo visus eget duplici motore, altero ad hoc q̃ videat, & altero ad hoc q̃ videat album. Sufficagari demum rationem patet ex eo, q̃ potentia vnica vnicum adæquatum actum respondentem vnico adæquato motori exigit, alioquin non esset inter hæc tria adæquatio. non eget ergo vna potentia duob. motorib. e regione diuersis, quales sunt ex parte obiecti, & ex parte subiecti.

¶Ad hoc breuiter dicendum est, q̃ hmói dubium procedit ex malo intellectu distinctionis factæ in litera. Ad cuius euidentiã scito, q̃ potentiæ sunt duplicis ordinis. Quædam sunt, quæ solo proprio actu exercentur: quædam vero, in quib. exercitiũ proprii actus distinguitur ab actu ipso. In primo ordine sunt omnes potentiæ naturales, & animales, quatenus superiori imperio nõ subsunt. In secundo ordine sunt omnes potẽtiæ, quibus vtimur cum volumus. Potentiæ primi ordinis ab eodem motore habent operari, & operari hoc. Potentiæ vero secũdi ordinis ab alio motore habent vsum, & ab alio habent actum specificũ, quia vsus aliud est ab actu specificato. vnde distinctio posita in litera per ly; exercitium actus; intelligit vsum propriè dictum, qui est actus voluntatis, vt principij primi: aliarum vero potentiarum, vt exequẽtiũ, ita q̃ in litera, per esse in potentia ad agere, non intendit potẽtia ad ipsum suum agere, & non agere secundum seipsa: sed potentiã ad agere, & non agere, secundum quod subsunt vsui. Potentia. n. visua, vt ab vno exemplo discas omnes, si referatur ad videre, & nõ videre vt sic, & videre hoc, puta album vel nigrum. ab eodẽ motore puta albo, reducitur & in actum videndi, & in actum videndi album. Et hoc est comparare potentiam ad suum actuum, & obiectũ secundum se. Si aũt referatur ad videre, & videre albũ, vt subsunt vsui, sic cum vsus sit actus potentiæ visuæ non secũdum se, sed vt exequentis voluntatem principiantem vsum, sic alio eget motore ad hoc, q̃ reducatur in actum vsus: & alio ad hoc, vt reducatur in actum suæ propriæ speciei. Et hic est sensus verus huius distinctionis, & literæ, & intentus. Verus quidem, quia vt inferius patebit; vti; est actus voluntatis, vt imperantis: & reliquarum virium, vt exequentium. Et constat q̃ omnes potentiæ animæ applicãtur à voluntate ad suos actus, quod nihil aliud est, quàm exercitium actus, & vti, seu vsus illarum. Consonant omnia huic vero: quoniã obiectiones in oppositum nihil militant contra istum sensum. Prima. n. obiectio loquitur de potentiis primi ordinis. Secunda de potentiis relatis ad suos actus secundum se, non secundũ quod subsunt vsui. Tertia quoque de potentiis, & actib. & actiuis secundum se, loquitur. Stat. n. q̃ vnica potentia secundum se, egeat vno motore, & vt subest alteri, egeat alio, vt patet. Quòd aũt hoc sit intentum in litera, patet ẽt ex verbo literæ, vbi dr, quantum ad exercitiũ, vel vsum actus. Et inferius in qõne de; Vti; apertissime exprimitur, q̃ Vti, nihil aliud est, quàm applicatio potẽtiarũ ad sua opera. Constat. n. q̃ per exercitium actus, hic nihil aliud intelligitur, nisi applicatio potentiæ ad suã operationẽ, agere. s. vel nõ agere. Et sic manifeste saluatur, q̃ hoc est ex parte subiecti, & illud obiecti &c. Et sic Scotus, cum cæteris quos refert in 2. sententiarum, dist. 42. q. 1. tractando modum, quo cogitatio subest volũtati, aduertisset ad hoc. s. q̃ non subest, nisi vt subest actui voluntatis, qui est Vti, vidisset primo, q̃ idem est iudicium de applicatione intellectus ad secundas cogitationes, & oculi ad videndũ, manus ad operandum &c. Diuertisset secundo à tot extraneis phantasiis. Concluisset tertio, q̃ hoc spectat ad tractatũ de vti, quo. s. Vti, sit actus voluntatis, de quo infra tractabitur. Hæc dixerim, ne aliquis rem facile in difficilẽ versam legens, nodũ in scirpo timeat.

Inf. q. 17. art. 1. & 1. q. 82. ar. 4. Et veri. q. 14. ar. 1. & 2. & q. 22. arti. 11. Et ma. q. 4. art. 2. cor. & ad 13. &q. 6. cor. & ad 10. & 12.

¶Circa vlt. partem eiusdem art. dubium primo occurrit de illa propõne assumpta in litera, Obiectum mouet determinando actũ ad modum principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio specificatur, vt calefactio a calore. Aut author intẽdit, q̃ obiectũ moueat ad modum principii secundum rem. i. secundum illud genus causæ, quo mouet principium actionis in naturalibus: aut q̃ obiectum moueat in genere causæ formalis, & exemplariter cæteras afferuntur. Si. n. intendit primum, obstat statim subsumpta propositio. s. Primum autẽ formale principium est ens, & verum vniuersale. Quoniã tunc prima propositio assumeret de principio effectiuo; Quo est. n. calor, quo calidum calefacit, calefactionis principium in genere causæ efficientis; quamuis in ordine ad calefaciens se habeat vt principium formale, Secũda aũt propo subsumeret de principio formali: & sic processus nihil concluderet. Et cõfirmatur. Ista ratio tendit ad hoc, quia obiectum habet rationem principij formalis, & obiectum intellectus est primum principiũ formale. ergo vbi apparet, q̃ si prima propo non saluatur de principio formali, nihil fit. Si autem intendit sm. tunc obstant primo dicta sua in 1. par. q. vbi dicitur, q̃ obiectum tam potentiæ actiuæ, quàm passiuæ, specificat: quia obiectum potentiæ actiuæ est finis, passiuæ vero est agens, & ab vtroque operatio specificatur. nõ ergo obiectum mouet in genere causæ formalis, sed quandoque finalis, & quandoque effectiuæ. Deinde obstant multa philosophorũ dicta, puta q̃ appetibile, quod est obiectum voluntatis, mouet vt finis, & vt agens.

Text. 54. to. 2.

¶Ad hoc dicitur, q̃ proculdubio author intendit, q̃ obiectum mouet in genere causæ formalis, alioquin nihil concluderet: sed non dixit absolutè, q̃ mouet vt principium formale, vt insinuaret, q̃ non est principium formale intrinsecum, sed extrinsecum, non tamen separatum, vt idea, sed coniunctum. Calor. n. non solũ est principium formale calefaciendi, sed etiã calefactionis quodammodo. Dico autem quodammodo: quia calor inquantum est principium elicitiuum calefactionis, est eius principium in genere causæ efficientis. Inquantum vero est principium determinatuum illius ad speciem, est principiũ eius in genere causæ formalis extrinsecæ, coniunctæ tamen. Nec obstant huic sensui alia in oppositum: qm̃ aliud est loqui de motione talis, vel talis obiecti; & aliud est loqui de motione obiecti absolute. Cõceditur nãque, q̃ tale obiectum mouet finaliter, & tale effectiue &c. & hoc dicitur in locis allẽgatis. Sed non conceditur q̃ motio conueniens obiecto absolute sit effectiua, aut finalis, sed formalis, quãuis extrinsecæ. Obiectum. n. est velut extrinseca forma actus, vñ author cum posuisset, q̃ determinatio actus ad hoc vel illud, se tenet ex parte obiecti, naturam obiecti non vt tale, vel tale est, sed absolute vt obiectum est contemplatus in ordine ad determinationem actus, vidit q̃ non determinabat actum vt efficiens, nec vt finis: quia nihil horum omni obiecto determinanti actum cõuenit; sed ad genus causæ formalis recurrendum esset: hoc. n. & omni vere obiecto cõuenit, & per se conuenit illi. Dixi autem vere obiecto, propter multorum loquendi vsum terminos obiecta secundaria vocantium: hæc. n. non mouent, quia vere obiecta non sunt, sed termini potius operationum. Sicut natura leonis terminus est intellectionis diuinæ: & securitas rustici, regalis prouidentiæ.

¶Circa efficaciam processus præfati positi in litera, dubiũ occurrit: quoniam aut non concludit, q̃ intellectus mouet voluntatem, quod est intẽtum: aut concludit q̃ intellectus mouet omnes vires animæ ex parte obiecti, quod est falsum. Cum. n. ex hac ratione nihil aliud explicite habeatur, nisi q̃ obiectum intellectus ex eo, q̃ primum principium formale, est primum determinatiũ actuum ad speciem. Ex hoc autem aut sequitur q̃ intellectus moueat cæteras potentias, iuxta illam maximam. Primũ in vnoquoque genere, est causa omnium eorum quæ sunt, post autem si non subintelligitur hæc maxima, Voluntarie & absque nexu aliquo, infertur. ergo intellectus ex hoc, q̃ eius obiectum est primũ principium formale, habet q̃ moueat voluntatem: quãuis. n. hoc. s. intellectum mouere voluntatem ex parte obiecti, sit verum, & notum, quia præsentat er obiectum: non tamen est notum q̃ hoc habeat ex hoc, q̃ eius. s. intellectus obiectum est primum formale, in quo tamen consistit tota vis rationis literæ.

¶Ad euidentiam huius dubitationis, scito, q̃ author primas radices attingens veritatemcitonis propositæ in litera. s. ex parte subiecti, & ex parte obiecti, quemãdmodum primum agens in tota anima. ac per hoc mouens ad vsum actus, intulit esse voluntatem: quia ad eam spectat primum principium finale (vt clare patet in litera) ita modo primum mouens inter partes animæ

ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad specificationem actus, infert esse intellectum ex eo, q̃ ad ipsũ spectat primum principium formale: & si quidem ex parte obiectorum tantum discussio esset, par esset vtrobique iudicium, s. q̃ quemad modum primum principium finale est ratio reliquorum finium: ita primum principium formale, quod est obiectum intellectus, est ratio, in suo tamen ordine, i. in genere causæ formalis, reliquorum obiectorum. Omnia. n. obiecta vt sic, sub ente & vero, vt particularia quædam, continentur: sed ex parte potẽtiarum aĩæ loquendo, est quodammodo par, & quodammodo nõ par vtrobique rõ. Quo ad primitatẽ n. par est ratio: quãquemadmodũ (vt dictũ est) quia voluntas est primum finale principium, ipsa inter partes animæ est primum mouens ad exercitium: ita, quia intellectus est primũ formale principiũ, ipse inter partes animæ est primum mouens ad specificationem formalis n. principij opus hoc est. Quo ad extensionem autẽ, non est par ratio: quia volũtatis motio extendit se ad omnes animæ vires subditas, &c.

Motio autem intellectus non extẽdit se directe nisi ad voluntatem: & ratio diuersitatis huius, est modus eausandi diuersus. Motio. n. voluntatis, quia est per modũ imperij extensiua, ex sua ratione est. Motio autem intellectus, quia est per modũ præsentatis, ad id tantum directe se extendit, cui præsentat. Vnde author in litera, post quam posuit vnde inferebatur, q̃ intellectus est primũ mouens, quia. s. eius est primum principium formale, statim subdidit vnde haberetur, q̃ motio eius ad voluntatem extenditur, ponens modum quo intellectus motionem hanc facit, s. per p̃sentationem obiecti, & dixit: Et isto modo motionis intellectus mouet voluntatem, sicut præsentans ei obiectum suum. Hæc enim verba non solum explanatiua sunt veritatis in se, sed connexiua, & deductiua intenti, vt explanauimus. & per hæc patet clare responsio ad obiecta.

*q.j.ar.2.

*Text.25 to.2

D.752.

*Tex.46. & sequen tib. to.2

tet enim vt id quod est in potentia, reducatur in actum per aliquid, quod est actu, & hoc est mouere. Dupliciter autem aliqua vis animæ inuenitur esse in potentia ad diuersa. Vno modo, quantum ad agere, vel non agere. Alio modo, quantum ad agere hoc, vel illud; sicut visus quandoq; uidet actu, & quandoque non videt: & quandoque videt album, & quandoque videt nigrum. Indiget igitur mouente quãtum ad duo, s. quantum ad exercitium, vel vsum actus: & quantum ad determinationem actus, quorum primum est ex parte subiecti, quod quãdoque inuenitur agẽs, quandoque non agens. Aliud autem est ex parte obiecti, secundum quod specificatur actus: motio autem ipsius subiecti est ex agente aliquo. Et cum omne agens agat propter finem, vt* supra ostensum est, principium huius motionis est ex fine. Et inde est q̃ ars, ad quã pertinet finis, mouet suo imperio artẽ, ad quam pertinet id quod est ad finem: sicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, vt in 2.* Physic. dicitur. Bonum autem in communi, quod habet rationem finis, est obiectum voluntatis: & ideo ex hac parte voluntas mouet alias potẽtias animæ ad suos actus. Vtimur enim aliis potentiis cum volumus: nã fines & perfectiones omnium aliarum potentiarum comprehẽduntur sub obiecto voluntatis, sicut quædam particularia bona. Semper autem ars, vel potentia, ad quam pertinet finis vniuersalis, mouet ad agendũ artem, vel potentiam, ad quam pertinet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus: sicut dux exercitus, qui intendit bonum commune. s. ordinem totius exercitus, mouet suo imperio aliquem ex tribunis, qui intendit ordinem vnius aciei. Sed obiectum mouet determinando actum ad modum principij formalis, à quo in rebus naturalibus actio specificatur, sicut calefactio à calore. Primum autem principium formale, est ens & verum vniuersale, quod est obiectum intellectus: & ideo isto modo motionis intellectus mouet voluntatem, sicut præsentans ei obiectum suum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ex illa authoritate non habetur, q̃ intellectus non moueat: sed q̃ non moueat ex necessitate.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut imaginatio formæ sine æstimatione cõuenientis vel nociui, non mouet appetitum sensitiuum, ita nec apprehensio veri sine ratione boni, & appetibilis. vnde intellectus speculatiuus non mouet, sed intellectus practicus, vt dicit in 3.* de anima.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ voluntas mouet intellectum quantum ad exercitium actus: quia & ipsum verum, quod est perfectio intellectus, continetur sub vniuersali bono, vt quoddam bonum particulare. Sed quantum ad determinationem actus, quæ est ex parte obiecti, intellectus mouet ubluntatem: quia & ipsum bonum apprehenditur secundum quandam speciale m rationem comprehensam sub vniuersali ratione veri. & sic patet q̃ non est idẽ mouens & motum, secundum idem.

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntas moueatur ab appetitu sensitiuo.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ voluntas ab appetitu sensitiuo moueri non possit. Mouens. n. & agens est præstantius patiente, vt† Augu. dicit 12. super Gen. ad literam: sed appetitus sensitiuus est inferior voluntate, quæ est appetitus intellectiuus, sicut sensus est inferior intellectu. ergo appetitus sensitiuus non mouet intellectum.

¶ 2 Præte. Nulla virtus particularis potest facere effectum vniuersalem: sed appetitus sensitiuus est virtus particularis, consequitur enim particularem sensus apprehensionem. ergo nõ potest causare motum voluntatis qui est vniuersalis, velut cõsequens apprehensionem vniuersalem intellectus.

¶ 3 Præt. Vt probatur in 8.* Phys. Mouens non mouetur ab eo quod mouet, vt sit motio reciproca: sed voluntas mouet appetitum sensituum, in quantum appetitus sensitiuus obedit rationi. ergo appetitus sensitiuus non mouet voluntatem.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iacobi 3. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus, nõ autem abstraheretur quis à concupiscentia, nisi voluntas eius moueretur ab appetitu sensitiuo, in quo appetitus est concupiscentia. ergo appetitus sẽsitiuus mouet voluntatem.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut *supra dictum est, id quod apprehenditur sub rationi boni, & conueniẽtis, mouet voluntatem per modum obiecti. Quod autem aliquid videatur bonum, & conueniens, ex duobus contingit, scilicet ex conditione eius, quod proponitur, & eius cui proponitur: cõueniens enim secundum relationem dicitur, vnde ex vtroque extremorum dependet. Et inde est q̃ iustus diuersimodè dispositus, non eodem modo accipit aliquid vt conueniens, & vt non conueniẽs. Vnde, vt Philosopus dicit in 3.*. Ethic. Qualis unusquisque est, talis finis videtur ei. Manifestum est autem, q̃ secundum passionẽ appetitus sensitiui immutatur homo ad aliquam dispositionem. vnde secundum quod homo est in pasione aliqua, videtur sibi aliquid conueniens, quod non videtur ei extra pasionem existenti: sicut irato videtur bonum, quod non videtur quieto. & per hunc modum ex parte obiecti, appetitus sẽsitiuus mouet voluntatem.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ nihil prohibet id, quod est simpliciter & secundum se præstantius, quo ad aliquid esse debilius. Voluntas igitur simpliciter præstantior est, quàm appetitus sensitiuus: sed quo ad istum, in quo passio dominatur, inquantũ subiacet passioni, præeminet appetitus sensitiuus.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ actus, & electiones hominum sunt circa singularia. Vnde ex hoc ipso q̃ appetitus sensitiuus est virtus particularis, habet magnam virtutem ad hoc, q̃ per ipsum sic disponatur homo, vt ei aliquid videatur sic, vel aliter, circa singularia.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut Philos. dicit in 1.* Polit. Ratio, in qua est voluntas, mouet suo imperio irascibilem, & concupiscibilem: non quidem despotico principatu, sicut mouetur seruus à domino: sed principatu regali, seu politico, sicut liberi homines regũtur à gubernante, qui tamẽ possunt contra mouere. Vnde & irascibilis, & concupiscibilis possunt in contrarium mouere ad voluntatem: & sic nihil prohibet, voluntatem aliquando ab eis moueri.

56 Inf. ar.5. cor. fi. & q.10.ar.3 & q.77. ar.3. lit ver. q.5.art. 10.cor. & q.22.ar.8 ad 3. & 6. † Lib.12. ca.16.cir. med.to.3

*ca.3.post med.to.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas moueat seipsam.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̃ voluntas non moueat seipsam. Omne. n. mouens, inquantum huiusmodi, est in actu. quod autem mouetur, est in potentia: nam motus est actus existentis in potentia, inquantum huiusmodi: sed non est idem in potentia, & in actu respectu eiusdem. ergo nihil mouet seipsum: neque ergo voluntas seipsam mouere potest.

¶ 2 Præ. Mobile mouetur ad præsentiam mouentis: sed voluntas, semper sibi est præsens. si ergo seipsam moueret, semper moueretur. quod patet esse falsum.

¶ 3 Præ. Voluntas mouetur ab intellectu, vt* dictum est. Si igitur volũtas mouet seipsam, sequitur q̃ idẽ simul moueatur à duobus motoribus immediatè, quod videtur inconueniens, non

57 veri. q.22. ar.9. corp. & ad 3. Et mal. q.6. ar.3. corp. & q.8. cor. & ad 4. & 10.

*art.j. huius quæst.

tatis. Constat. n. voluntate ab obiecto apprehenso, vt sic, mouẽri. Vnde author in litera duplicem posuit radicem talis, vel talis apprehensionis obiecti, alteram ex parte ipsius obiecti, puta, q̃ est bonum, vel malum secundum se: alteram ex parte appetentis. vtrinque enim conuenientia, vel disconuenientia oritur, vt in litera dicitur.

¶ *Super quæstionis IX. Artic. III.*

IN tit. art. 3. eiusdem q. aduerte, q̃ aliud quærere, Vtrum volũtas moueat seipsam in quolibet suo actu: & aliud quærere, Vtrum volũtas moueat seipsam. Stat enim pars affirmatiua istius quæsti cũ negatiua illius. Stat. n. q̃ voluntas moueat seipsã quo ad aliquem suum actũ, & consequenter verum sit dicere, q̃ mouet seipsã: & tamen non moueat seipsam, quo ad omnem suum actum. Ad præsentem ergo quæstionem non pertinet, nisi, An voluntas reducat seipsam de potentia ad actum: siue hoc sit quo ad aliquem, siue quo ad omnem sui actum, sufficit.

¶ *Super q. 9. Art. IIII.*

CIrca rationẽ, & conclusionem in corpore 4. art. eiusdem q. dubium occurrit. Circa rationẽ quidem, quia ad actum volendi sufficit obiectum apprehensum pfis, & voluntas, inquit Sco. in quoli. q. 31. nõ ergo requiritur exterius agens: nec q̃ præuolendo incipiat velle, vt ratio literæ prima vult. Arguitur, q̃ ratio literæ cõmittit sophisma consequentis. Cum. n. voluntarium, vt supra patet, dupliciter dicat. s. vel quia volitum, vel quia in potestate voluntatis. litera ex hoc, quod primus actus voluntatis non potest esse voluntarius primo modo infert, quòd nullo modo est voluntarius. ergo &c. vbi patet manifestus error. Et confirmatur, quia alio mõ est volũtariũ ipsũ volitum, alio mõ ipsa volitio. nam illud vt obiectum, hoc vt actus: ac per hoc illud mediante actu hoc absque medio. Cum. n. volo legere, non solũ legere est voluntarium, sed etiam illud velle, quod volo legere, q̃uis diffimiliter: quia legere, mediante velle: ipsum autem velle, seipso. Et tamen ratio literæ, quia primum velle non potest esse volitum vt obiectum, concludit, q̃ non est in potestate voluntatis, sed ex instinctu superioris: cum tamen dici posset, quod licet primum velle non possit esse volitum, vt obiectũ, est tamen volitum vt actus: & sic non oportet, q̃ sit volitus cõsilio mediante. Præterea. Tota vis rationis literæ consistit in hac exclusiua, Voluntas mouet se mediante consilio, seu ex aliqua voluntate præsupposita tantus. Et tamen neque hic, neque in præcedenti art. probata est quo ad vtranque expositionem. Probatum est enim, q̃ voluntas mouet se hoc modo, sed non est probatum q̃ non alio modo: super qua tamẽ negatiua fundatur tota vis rationis in litera, vt patet. intuenti. ergo &c. Contra conclusionẽ vero Scotus, vbi supra, arguit: quia si voluntas in primo actu, naturali instinctu moueretur ab intellectu naturaliter moto, voluntas naturaliter moueretur: & sic homo esset vnum animal brutum.

*art.j. huius quæst.

*q. præce. art.2

¶ Ad euidẽtiam huius difficultatis scito tria. Primum est fundm̃ huius rõnis, & est id quod dictum est. s. q̃ volũtas mouet se nõ alio modo, quã ex voluntate finis. Sed radix huius fundamenti nõ est prætermissa ab authore, sed in j. art. huius q. posita, s. q̃ principium motionis ad exercitiũ actus, est ex fine: quia omne agens agit propter finem. Et in art. 3. repetita & applicata, cum dicit, q̃ ad voluntatem ptinet mouere alias potentias ex rõne finis. Est ergo vis rationis huius hæc. Omne agens agit propter finem, appetitu naturali, vel appetitu sensitiuo vel appetitu naturali, vel animali, seu intellectuali: sed volũtas mouẽdo tam alias potentias, ergo voluntas mouet seipsam.

58 Infr. q.17. ar.5. ad 2. & q.80. ar. 1. 1. cor. & j. q.105 ar. 4. & q.106 art. 2. cor. & q. 111. art. 2. cor. & 3. cõtra c. 88. & 89 *q. 6. ar. 4.

¶ Sed contra est, quia voluntas domina est sui actus, & in ipsa est velle, & non velle: quod non esset, si non haberet in potestate mouere seipsam ad volendum. ergo ipsa mouet seipsam.

¶ Respondeo dicendum, q̃ sicut *supra dictum est, Ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex rationẽ finis, qui est voluntatis obiectum: sed, sicut* dictum est, hoc modo se habet finis in appetibilibus, sicut principium in intelligibilibus. Manifestum est autem q̃ intellectus per hoc, q̃ cognoscit principium, reducit seipsum de potentia in actum, quantum ad cognitionem conclusionum: & hoc modo mouet seipsum. Et similiter voluntas per hoc, q̃ vult finem, mouet seipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ voluntas non secundum idem mouet, & mouetur. vnde nec secundum idem est in actu, & in potentia: sed inquantum actu vult finem, reducit se de potẽtia in actu respectu eorum quæ sunt ad finem, vt. s. actu ea velit.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ potẽtia voluntatis semper actu est sibi præsens: sed actus voluntatis, quo vult sinem aliquando, non semper est in ipsa voluntate. per hunc autem modũ mouet seipsam: vnde non sequitur, q̃ semper seipsam moueat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ non eodem modo voluntas mouetur ab intellectu, & à seipsa. Sed ab intellectu quidem mouetur secũdum rationem obiecti: à seipsa vero, quantum ad exercitium actus, secundum rationem finis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ voluntas non moueatur ab aliquo exteriori. Motus enim voluntatis est voluntarius: sed de ratione volũtarij est, q̃ sit à principio intrinseco, sicut & de ratione naturalis. non ergo motus voluntatis est ab aliquo extrinseco.

¶ 2 Præt. Voluntas violentiam pati non potest, vt* supra ostensum est: sed violẽtum est, cuius principium est extra. ergo voluntas nõ potest ab aliquo exteriori moueri.

¶ 3 Præt. Quod sufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: sed voluntas sufficiẽter mouet seipsam. non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

¶ Sed contra. Voluntas mouetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentias, quam se, est agens. ergo actio ista est ab ea ex appetitu finis vel naturali, vel animali, &c. Sed non ex appetitu naturali: quia sic non moueret se, sed dans naturam moueret illam eo modo, quo grauia & leuia mouentur a generante: nec esset voluntarium istud agere, vt patet: cuius oppositum significat voluntatem moueri se. ergo est ex appetitu animali, seu intellectuali, ex volitione finis, quod est intentum. Agere. n. ex præuolitione finis, & mediante cõsilio, idẽ sunt: sicut cognoscere ex principiis, & mediante syllogismo, idem est. Hæc autem ratio procedit ex per se notis communib. animi conceptionibus, vt de se patet. vnde nullam habet calumniã: & vtranque exponentem illius exclusiue probatam complectitur euidẽtem. Et per hoc patet responsio ad vltimam obiectionem contra rationem. Scito secundo, ℘, vt inferius q. 16. art. 1. ad 3. & q. 17. a. 5. ad 3. patet, voluntarij actus volũtatis sic supra seipsos reflectuntur, vt quilibet eorum implicite, vel explicite, formaliter, vel virtualiter, habeat rationẽ voliti obiectiue, & non solum per modum actus. Dum. n. eligo vitam contemplatiuam, consentio in talem electionem, & vtor voluntate mea ad actum eligendi applicando illam. Et sic electio ipsa est actus, & est volita vt obiectum, & consensus vsus. Et econtra, dum vtor voluntate mea, applicando illam ad amandum Deum, consentio in talem vsum, & eligo illum: & sic vsus habet rationem actus, & eum hoc est volitus vt obiectum consensus, & electionis. Et similiter dum cõsentio in amicitiam diuinam, vtor voluntate, applicando ad consensum, & eligo eundem: & similiter consensu est actus & volitus, vt obiectum electionis & vsus. Quia igitur non quandoque, sed semper cum voluntas mouet se, vtitur seipsa, applicando se ad volendum, vel nolendum &c. Et omnis hmõi actus est implicite vel explicite, formaliter vel virtualiter volitus, vt obiectum: licitũ fuit authori ex negatione voluntarii obiectiue in hmõi actibus, inferre negationem voluntarii simpliciter. Et hoc non solum quasi gratia materiæ. s. actuum hmõi. in quib. voluntarium, vt actus, nõ inuenitur sine voluntario, vt obiectum, vt dictum est; sed ẽt gratia formæ: quia si subtiliter perspiciatur distinctio voluntarii in voluntarium, vt volitum & voluntarium: quia in potestate volũtatis non est distinctio in disparata genera voluntarii, sed est distinctio distinctorum modorum penes directe, vel indirecte. Voluntarium. n. vt volitum, est directe voluntarium: voluntarium vero, quia in potestate voluntatis est indirecte, ea indirectione: quia. s. subest potestati voluntatis, vt sit obiectum eius volentis, aut nolentis: hac. n. sola ratione voluntarium induit. Vnde cum voluntarium secundo modo, in idem redeat cum voluntario primo modo, licuit ex omnimoda negatione voluntarij primo modo, inferre formaliter negationem volũtarii simpliciter. Vt. n iam patet, voluntarium, quia in potestate voluntatis ad voluntarium simpliciter vt obiectum, reducitur sicut obiectum indirecte ad obiectũ directe, & consequenter sub omnimoda negatione obiecti vtriusque modi negatio comprehenditur. Et per hoc patet responsio ad alias nostras obiectiones contra rationem. Scito tertio, quòd aliud est loqui de volitione, & aliud de volitione, vt à voluntate applicante seipsam ad volendum. Volitio enim nũ aliud dicit, nisi operationem voluntatis, qua vult: & certum est ℘ ad volendum sufficit voluntas cum obiecto. Sed ad volendum à se, ita ℘ ly; à se; dicat causalitatem; applicantem seipsam ad volendum, non sufficit voluntas cum obiecto, sed exigitur voluntas præuolens finem. Et ratio huius est, quia velle à se, non solum importat velle, sed agere, seu mouere: quod quia oportet fieri propter finem, præexigit natura, vel tempore appetitũ finis, vt dictũ est. & nõ aduerte hoc, casus est loquentiũ. Et quia actio ipsa est magis propter finem, quam obiectum, & volitio quàm volitũ, vt patet cum amo Deum, diuus Thomas, qui supra hoc, ℘ agens agit propter finẽ, ædificabat. applicationem voluntatis ad volendum in rõne voliti propter finem contemplatus maxime est: & ex ea sic accepta, veritatẽ inuenit, atque docuit. Vnde quamuis volitum vt obiectum, habeat directius rationem voliti, quàm volitum vt actus: volũtarium tamen vt actus, habet magis rationẽ eius quod est esse propter finem, quã obiectum actus. Et propterea hoc in loco, vbi tota vis cõsistit in hoc, ℘ est esse volitum propter finẽ, actio ipsa per modum actionis exercita, primum tenet locum. Et per hæc patet responsio ad rationem Scoti.

art. 1. huius q.

art. præcedẽn.

¶ Respondeo dicendum, ℘ secundũ quod voluntas mouetur ab obiecto, manifestum est, ℘ moueri potest ab aliquo exteriori: sed eo modo, quo mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc necesse est ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri. Omne enim quod quandoque est agẽs in actu, & quandoque in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifestum est autem, ℘ voluntas incipit velle aliquid, cũ hoc prius non vellet. Necesse est ergo ℘ ab aliquo moueatur ad volẽdum: & quidem, sicut* dictum est, ipsa mouet seipsam inquantum per hoc, ℘ vult finem, reducit seipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem: hoc autem non potest facere nisi consilio mediante. Cum. n. aliquis vult sanari, incipit cogitare quomodo hoc consequi possit, & per talem cogitationẽ peruenit ad hoc, ℘ potest sanari per medicum: & hoc vult. Sed quia non semper sanitatem actu voluit, necesse est, ℘ inciperet velle sanari ab aliquo mouente. Et si quidem ipsa moueret seipsam ad volendum, oportuisset ℘ mediante consilio hoc ageret ex aliqua voluntate præsupposita: hoc autẽ non est procedere in infinitum. Vnde necesse est ponere, ℘ in primum motum voluntatis voluntas prodeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis, vt Aristotel. concludit in quodam capitulo * Ethicæ Eudimicæ.

* libr. 7. mor. eudemior. c. 18. to. 5

¶ Ad primum ergo dicendum, ℘ de ratione voluntarij est, ℘ principium eius sit intra: sed non oportet, ℘ hoc principium intrinsecum sit primũ principium non motum ab alio. Vnde motus voluntarius etsi habeat principium proximum intrinsecum, tamen principium primum est ab extra: sicut & primum principium motus naturalis est ab extra, quod scilicet mouet naturam.

¶ Ad secundum dicendum, ℘ hoc nõ sufficit ad rationem violenti, quòd principium sit extra: sed oportet addere, ℘ nullam conferat vim patiens: quod non contingit: dum voluntas ab exteriori mouetur: nam ipsa est quæ vult, ab alio tamen mota. Esset autem motus iste violentus, si esset contrarius motui voluntatis, quod in proposito esse non potest: quia sic idem vellet, & non vellet.

¶ Ad tertium dicendum, ℘ volũtas quantum ad aliquid sufficienter se mouet, & in suo ordine, s. sicut agens proximum: sed non potest seipsum mouere quantum ad omnia, vt* ostensum est. vnde indiget moueri ab alio, sicut à primo mouente.

* In corp. art.

Articvlvs V.

Vtrum voluntas moueatur à corpore cælesti.

AD quintũ sic proceditur. Videtur ℘ voluntas humana à corpore cælesti moueatur. Omnes enim motus varij, & multiformes, reducuntur sicut in causam, in motum vniformem, qui est motus cæli, vt probatur octauo † Physic. sed motus humani sunt varij, & multiformes, incipientes postquàm prius non fuerant. ergo reducuntur in motum cæli, sicut in causam, qui est vniformis secundum naturam.

† Lib. 8. text. 76. tom. 2.

* Ca. 4. in prin. to. 3.

¶ 2 Præt. Secundum August. in 3. * de Trinit. Corpora inferiora mouentur per corpora superiora: sed motus humani corporis, qui causatur à voluntate, non posset reduci in motum cæli, sicut in causam, nisi etiam voluntas à cœlo moueretur. ergo cœlum mouet voluntatem humanam.

* Tex. 42. com. 2.

¶ 3 Præt. Per obseruationem cælestium corporum Astrologi quædam vera prænuntiant de humanis actibus futuris, qui sunt à voluntate: quod non esset, si corpora cœlestia voluntatem hominis mouere non possent. mouetur ergo voluntas humana à cœlesti corpore.

† Ca. 7. parũ a med.

¶ SED CONTRA est, quod † Dama. dicit in 2. lib. quòd corpora cœlestia non sunt causa nostrorum actuum: essent autem si voluntas, quæ humanorum actuum principium, à corporibus cœlestibus moueretur. non ergo mouetur voluntas à corporibus cœlestibus.

¶ RESPON. Dicendum, quòd eo modo, quo voluntas mouetur ab exteriori obiecto, manifestum est quòd voluntas potest moueri à corporibus cælestibus, inquantum scilicet corpora exteriora, quæ sensui proposita mouent voluntatem, & etiam ipsa organa potentiarum sensitiuarum, subiacent motibus cælestium corporum. Sed eo modo, quo voluntas mouetur, quantum ad exercitium actus, ab aliquo exteriori agente, adhuc quidam posuerunt corpora cælestia directe imprimere in voluntatem humanam: sed hoc est impossibile. Voluntas enim, vt dicitur in 3. de anima, * est in ratione. Ratio autem est potentia animæ, non alligata organo corporali. vnde relinquitur, quòd voluntas sit potentia omnino immaterialis, & incorporea. Manifestum est autem, quòd nullum corpus agere potest in rem incorpoream, sed potius econuerso, eo quòd res incorporeæ & immateriales sunt formalioris, & vniuersalioris virtutis, quam quæcunque res corporales. vnde impossibile est, quòd corpus cæleste imprimat directè in intellectum, aut voluntatem. Et propter hoc Aristo. in lib. * de anima, recitans opinionem dicentium, quòd talis est voluntas in hominibus, qualem in eis inducit pater deorum, virorumque scilicet Iupiter, per quem totum cælum intelligunt, attribuit eis qui ponebant intellectum non differre à sensu. Omnes enim vires sensitiuæ, cum sint actus organorum corporalium, per accidens moueri possunt a cælestibus corporibus, motis scilicet, corporibus, quorum sunt actus: sed quia dictum est, quod appetitus intellectiuus quodammodo mouetur ab appetitu sensitiuo in directe, redundant motus cælestium corporum in voluntatem, inquantum scilicet per passiones appetitus sensitiui voluntatem moueri contingit.

* li. 2. tex. 150. to. 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd multiformes motus voluntatis humanæ reducuntur in aliquam causam vniformem, quæ est in intellectu, & voluntate superiorum: quod non potest dici de aliquo corpore, sed de aliqua superiori substantia immateriali. vnde non oportet quòd motus volũtatis in motum cæli reducatur, sicut in causam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus corporales humani reducuntur in motum cælestis corporis, sicut in causam, inquantum ipsa dispositio organorum congrua est ad motum aliqualiter ex impressione cælestium corporum, & inquantum etiam appetitus sensitiuus commouetur ex impressione cælestium corporum: & vlterius inquantum corpora exteriora mouentur secundum motum cælestium corporum, ex quorum concursu voluntas incipit aliquid velle, & non velle: sicut adueniente frigore incipit aliquis velle facere ignem: sed ista motio voluntatis est ex parte obiecti exterius præsentati, non ex parte interioris instinctus.

Art. 2. huius q. & p. p. 80. & 81.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut* dictum est, appetitus sensitiuus est actus organi corporalis: vnde nihil prohibet ex impressione corporum cælestium aliquos esse habiles ad iracundum, vel concupiscendum, vel aliquam huiusmodi passionem: sicut & ex complexione naturali plures hominum sequuntur passiones, quibus soli sapientes resistunt. Et ideo, vt in pluribus, verificantur quæ pronuntiantur de actibus hominum secundum considerationem cælestium corporum. Sed tamen, vt Ptolemæus dicit in * Centiloquio, Sapiens dominatur astris, scilicet, quia resistens passionibus, impedit per voluntatem liberam. & nequaquam motui cælesti subiectam, huiusmodi cælestium corporum effectus: vel, vt * Augusti. dicit 2. super Gene. ad literam, fatendum est, quando ab Astrologis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici, quæ nescientes humanæ mentes patiuntur, quod cum ad decipiendum homines fit, spirituum seductorum operatio est.

* Parum a prin. libr.

* C. 17. circa fi. to. 3.

Articvlvs VI.

Vtrum voluntas moueatur a Deo solo, sicut ab exteriori principio.

AD Sextum sic proceditur. Videtur quòd voluntas non à solo Deo moueatur, sicut ab exteriori principio. Inferius enim naturam est moueri a suo superiori, sicut corpora inferiora a corporibus cælestibus: sed voluntas hominis habet aliquid superius post Deum, scilicet, angelum. ergo voluntas potest moueri, sicut ab exteriori principio, etiam ab angelo.

¶ 2 Præt. Actus voluntatis sequitur actum intellectus: sed intellectus hominis reducitur in suum actum non solum a Deo, sed etiam ab angelo per illuminationem intellectus agentis, qui est in genere

Inf. q. 80. ar. 1. Et 1. q. 105. ar. 4. & q. 111 artic. 2. Et 3. contra. c. 88. 89. 91. & 92. princ. Et mal. q. 3. art. 3. cor. & q. 16. ar. 5. cor. & ad 13.

generete tamen extertoris principij non comprehendi tur ipsummet: q̃a est principium intrinsecum, sed solummodo dator naturæ, aut voluntatis. Secundo, q̃ in responsione ad tertium habetur, q̃ Deus non solum potentiam voluntatis dat, sed actũ volendi clausum in omni actu volẽdi ipsam, scilicet volitionem boni. In omni enim volitione hæc volitio clauditur, vt principium in cõclusione. Et propterea in litera dicitur, q̃ ex hac volitione voluntas per rationẽ determinat se ad hoc, vel illud bonũ, vere vel apparenter, & sine illa præsuppo-
* Tex.17. 29.30.31. 32.to.2. posita volitione, nihil omnino velle põt: sicut nec sine principiorũ cognitione, intellectus aliquid nosse põt. Et hæc volitio est illa, ad q̃ dictũ est oportere voluntatem moueri ab alio, etiam quo ad exercitiũ actus. Secundum hãc enim fertur actu in finẽ, & ex hac vult quicquid vult.

p.p.q.90. art.2.&4. ¶ *Super quæstionis decimæ, Articulum primum.*

IN quæstionis decimæ art. primo, Scito q̃ ly; naturaliter; in titulo positũ, sumitur ut distinguitur cõtra ly; libere.

¶In corpore eiusdem primi articuli, dubium occurrit ex eo, q̃ author diuertere videtur a proposito, dum quæstio est de naturali, vt distinguitur contra liberũ: & solutio quæstionis est de naturali, vt distinguitur cõtra accidentale, vt patet in litera.

Arti.4. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia naturale, vt distinguitur cõtra liberum, sequitur ad naturale, idest, substãtiale (omne enim substantiale, est naturale) ex hoc quòd author declarauit, in volũ-

minationes, vt * Dionys. dicit ergo eadem ratione & voluntas.

¶3 Præt. Deus non est causa nisi bonorum, secundum illud Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Si ergo à solo Deo voluntas hominis moueretur, nũquam moueretur ad malum, cum tamen voluntas sit qua peccatur, & rectè viuitur, vt * Augu. dicit.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere.

¶Respon. Dicendum, quòd motus voluntatis est ab intrinseco, sicut & motus naturalis. Quamuis autem rem naturalem possit aliquid mouere, quod non est causa naturæ rei motæ: tamen motum naturalem causare non potest, nisi quod est aliqualiter causa naturæ. Mouetur enim lapis sursum ab homine, qui naturam lapidis non causat, sed hic motus non est lapidi naturalis; naturalis autem motus eius non causatur nisi ab eo, quod causat naturam. vnde dicitur in 8. Physic. * quòd generans mouet secundum locum grauia & leuia. Sic ergo hominem voluntatem habentem contingit moueri ab aliquo, qui non est causa eius; sed quòd motus voluntarius eius sit ab aliquo principio extrinseco, quod non est causa voluntatis, est impossibile. voluntatis autem causa nihil aliud esse potest, quã Deus. Et hoc patet dupliciter, Primo quidem ex hoc, quòd voluntas est potentia animæ rationalis, quæ à solo Deo causatur per creationem, vt in 1. dictum est. * Secundo vero ex hoc, quòd voluntas habet ordinem ad vniuersale bonum. vnde nihil aliud potest esse voluntatis causa, nisi ipse Deus, qui est vniuersale bonum. Omne autem aliud bonum per participationem dicitur, & est quoddã particulare bonum; particularis autem causa non dat inclinationem vniuersalem. Vnde nec materia prima, quæ est in potẽtia ad omnes formas, potest causari ab aliquo particulari agente.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Angelus non sic est supra hominem, quòd sit causa voluntatis eius: sicut corpora cœlestia sunt causa formarum naturalium, ad quas consequuntur naturales motus corporum naturalium.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus hominis mouetur ab angelo ex parte obiecti, quod sibi proponitur virtute angelici luminis ad cognoscendum. & sic etiam voluntas ab exteriori creatura potest moueri, vt * dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus mouet volũtatem hominis, sicut vniuersalis motor, ad vniuersale obiectum voluntatis, quod est bonum. Et sine hac vniuersali motione homo non potest aliquid velle: sed homo per rationem determinat se ad volẽdum hoc, uel illud, quod est verè bonum, vel apparens bonum. Sed tamen interdum specialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod est bonum: sicut in his quos mouet per gratiam, vt * infra dicetur.

q.109.& 112.

QVAESTIO. X.

De modo, quo voluntas mouetur, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de modo, quo voluntas mouetur.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

¶Secũdo, Vtrum de necessitate moueatur à suo obiecto.

¶Tertio, Vtrum de necessitate moueatur ab appetitu inferiori.

¶Quarto, Vtrum de necessitate moueatur ab exteriori motiuo, quod est Deus.

ARTICVLVS I.

Vtrum uoluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas non moueatur ad aliquid naturaliter. Agens enim naturale diuiditur cõtra voluntarium, ut patet in principio 2. * Physic. non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur.

¶2 Præt. Id quod est naturale, inest alicui semper, sicut igni esse calidum: sed nullus motus inest voluntati semper. ergo nullus motus est naturalis voluntati.

¶3 Præt. Natura est determinata ad vnum. sed voluntas se habet ad oppositа. ergo uoluntas nihil naturaliter vult.

¶SED CONTRA est, quòd motus voluntatis sequitur actum intellectus: sed intellectus aliqua intelligit naturaliter. ergo & uoluntas aliqua vult naturaliter.

¶RESPON. Dicendum, quòd sicut Boetius dicit in libr. de duabus naturis, * & Philosophus in 5. † Metaphysic. Natura dicitur multipliciter: quandoque enim dicitur principium intrinsecum in rebus mobilibus: & talis natura est vel materia, vel forma materialis, vt patet in 2. * Physic. Alio modo dicitur natura quælibet substantia, uel quodlibet ens: & secundum hoc, illud dicitur esse naturale rei, quod conuenit ei secundum suam substantiã. & hoc est, quod per se ineſt rei. In omnibus autem, ea quæ non per se insunt, reducuntur in aliquid quod per se ineſt, sicut in primum: & ideo necesse est quòd hoc modo accipiendo naturam, semper d principium in his quæ conueniunt rei, sit naturale. & hoc manifestè apparet in intellectu. Nam principia intellectualis cognitionis sunt naturaliter nota. Similiter etiam principium motiuum voluntariorum oportet esse aliquid naturaliter volitũ. Hoc autem est bonum in communi, in quod voluntas naturaliter tendit: sicut etiam quælibet potentia in suum obiectum, & etiam ipse finis vltimus, qui hoc modo se habet in appetibilibus, sicut prima principia demonstrationum in intelligibilibus: & vniuersaliter omnia illa quæ conueniunt volenti secundum suam naturam. Non enim per voluntatem appetimus solum ea, quę pertinent ad potentiam uoluntatis: sed etiam ea, quæ pertinent ad singulas potentias, & ad totum hominem. Vnde naturaliter homo vult non solum obiectum voluntatis, sed etiam alia quæ cõueniunt aliis potentiis, vt cognitionem veri, quæ cõuenit intellectui: & esse, & viuere, & huiusmodi alia, quæ respiciunt consistentiam naturalem: quæ omnia comprehenduntur sub obiecto volũtatis, sicut quædam particularia bona.

D.196.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas diuiditur contra naturam, sicut una causa contra aliam: quædam enim fiunt naturaliter, & quædam fiunt voluntarie. Est autem alius modus causandi proprius uoluntati, quæ est domina sui actus, præter modum qui conuenit naturæ, quæ est determinata ad unum. Sed quia voluntas in aliqua natura fundatur, necesse est quòd modus proprius naturæ, quantum ad aliquid, participetur à uoluntate: sicut quod est prioris causæ, participatur à posteriori. Est enim prius in unaquaque re ipsum esse, quod est per naturam quam velle, quod est per voluntatem, & inde est quòd uoluntas naturaliter aliquid vult.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd in rebus naturalibus id, quod est naturale, quasi consequens formam tantum, semper actu ineſt, sicut calidum igni. Quod autem est naturale sicut consequens materiam, non semper actu ineſt, sed quandoque secundum potentiam tantum. Nam forma est actus, materia vero potentia. Motus autem est actus existentis in potentia: & ideo illa quę pertinent ad motum, vel quę sequuntur motum in rebus naturalibus, non semper insunt: sicut ignis non semper mouetur sursum, sed quando est extra locum suum. Et similiter non oportet quòd uoluntas, quę de potentia in actum reducitur, dum aliquid uult, semper actu uelit: sed solum quando est in aliqua dispositione determinata. Voluntas autem Dei, quæ est actus purus, semper est in actu uolendi.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd semper naturę respondet unum proportionatum naturę. Naturę enim in genere, respondet aliquid unum in genere: & naturę in specie acceptę, respondet unum in specie: naturę autem individuę, quę sunt in materia, respondet unum numero. Et quia uoluntas est potentia animæ, quæ est forma non materialis, sed subsistens, ideo naturaliter uult unum numero, quod est uoli secundum seipsum & suas partes: ideo naturaliter uult bonum conueniens uolenti secundũ suam naturam: quod est uolitum tertio loco in litera positum. Quodlibet enim horum trium habet rationẽ primi per se, & secundum substantiã. Obiectum. n. & primo respectũ principium, est causa cæterorum: proprium vero infra principij rationem clauditur. Amicabilia. n. quæ sunt ad alios, veniunt ex amicabilibus ad se. Et si hoc longius repetendum esset, dicendum esset, q̃ quia volitio pendet ex volito & volente, vtrunque initiũ volũtariorum motuum inditum esse oportet. Et ex voli to quidem inditus est voluntati motus in beatitudinẽ, qui; vt pote motus in finẽ primariũ, complectentẽ in se totã obiecti perfectionẽ, principiũ ex ea parte est reliquorũ motuũ. ex parte vero volentis, inditus est voluntati motus in proprium bonum: vtrumque. n. tradidit Aris. cũ dixit; Amabile quidem bonum, vnicuiq; aũt propriũ. Cum igit author ex hoc q̃ voluntate volumus non solum ad ipsam spectantia, sed etiam ad volentem, intulit quòd naturaliter volumus conuenientia secundum naturã, veram causam reddidit, intẽdens pro medio assumere, q̃ voluntatem sortiti sumus pro nobis, ac per hoc ad proprium bonum determinatam. Vnde & in q. de virtu. a. 5. & inferius in q. 50. & 55. Nulla virtus in voluntate ponitur ad proprium volentis bonum: quia ad hoc naturaliter determinata est.

¶In responsione ad primũ eiusdem articuli, aduerte distinctionem de voluntate. considerat. n. multipliciter. Sed quantũ ad propositũ litera insinuat dupliciter. s. ut res, & ut cã. Est. n. & in genere reires talis, puta, apta nata uelle: & in genere causæ cã talis, puta, libera. Cum aũt uoluntas distinguit contra naturam non distinguit ut res talis contra talem rem, sed ut cã talis contra causam talẽ. Est. n. res talis, s. apta nata uelle, natura q̃dã habẽs sibi con naturalia, sicut & cæteræ naturæ: sed talis cã. s. libera ut sic, non est talis cã, qualis est natura. Hæc. n. est cã, quia est: ac per hoc est cã determinata ad unũ. Illa uero cã, quia uult: ac per hoc est cã libera ad utrumlibet. Vnde distinguuntur uoluntas & natura in ratione causæ, & proprias causandi differentias. Propter q̃ & in secundo Physi. & in 9. Metaph. non nisi in ordine earum, uel principiorum distinguũtur. Et si in his perspexeris, q̃ ratio causæ in natura spectat ad eam in quantum res est, uidebis pariter, q̃ uoluntas utriusque causæ rationem habet. Nam quatenus res talis est per modum naturæ, causalitatem habet: quicquid enim causat aliquid, quia talis res est, naturaliter causat illud. Quatenus uero electiua est per modũ proprium, idest, libere, a proposito ad utrumlibet &c. causalitatem habet, & non naturaliter. quicquid enim causat quia uult, libere causat. Et si ulterius perspexeris, q̃ natura, ut in litera dr, est causa essentialiter prior causa uoluntaria, quia esse in utroq; est prius q̃ operari &c. uidebis quoq;, q̃ uoluntas non solũ natura quædã est, sed prius hẽt naturæ rationem & causalitatẽ, quàm propriã. Et si postremo penetraueris, q̃ in causis essentialiter ordinatis, coniunctis in unã rem, id quod est prioris causæ propriũ, participat a posteriori, ut supremũ infimi attingat infimũ supremi: uidebis, q̃ uoluntatis prima opera oportet esse naturalia, & prius ipsam uelle aliqd naturaliter, q̃ libere. Et hanc subtilitatem si perspiciẽs secta tus fueris, habebis clarã solutionem Scoticæ argumentationis in materia de processione Spiritus sancti, & de naturalitate uoluntatis: quæ omnia in prima parte tractata sunt. Distinxit enim

q.109.& 112.

61 1.q.41.ar. 2. co. Et uc.q.22. ar.5.& 9. Et ma.q. 16.ar.4.ad 5. *Et etiam tex.49.to 2.

* Boetius paulo a principio lib. †tex.5.to 3.

* tex.4.ni detur esse, tom.2.

Universidad de Deusto Biblioteca

voluntatem contra naturam, non solum in genere causæ, sed in genere rei. Et ideo intulit omnimodam disparationem, cum tamen sint causæ essentialiter subordinatæ, vt hic, & in q. præcedente, articulo 4. deorum actibus patet. Voluntas. n. non solum prius habet naturæ rationem, vt in litera dicitur, quam causalitatis pro

D. 1203. priæ: sed velle naturale oportet esse principium volendi libere.

¶ In responsione ad secundum, diligentissime notato doctrinam ibi traditam circa distinctionem conuenientium alicui natura liter. i. per se & secundum substantiã, in cõsequentia formam vel actum, & consequentia materiam, vel potentiã, & conditionem eorundem: q̃ scilicet perfectas in illis infert coexistentiam absolute: in istis vero non absolute, sed quòd in certa dispositione. Et causa est differentia inter potentiam & actum, vt in litera dicit'. Ex hac enim doctrina habes, vir docte, q̃ nõ solum aptitudo ad motũ & operationem in est subiecto per se, vt grauitas & risibilitas: sed motus ipse & operatio, vt descensus & risus &c.

62 Infr. q. 80. ar. 1. cor. fi. Et 1. q. 82. art. 1. & 2. Et ueri. q. 22. ar. 5. & 6. Et mal. q. 6. cor. & ad 7. & 10. * Tex. 54. tom. 2.

† Ar. 1. ad 2. ¶ In responsione ad tertium, seruato mentem in essendiné doctrinæ huius, & intuere, q̃ vnum individuum immateriale ordinis æquialet non tñ infinitis in alijs individuis materialibus sub vna specie, sed et sub vno genere, etiam analogo. Habes. n. hic, quòd cum ordo vniuersi habeat, q̃ natura determinata sit ad unum proportionaliter, scilicet generice, specifice, uel individualiter: ac per hoc bono absolute, cum sit unum genere analogo, debuisset respondere natura aliqua una generice: & similiter vo luntati, quia est una secundum speciem, debuisset respondere unũ secundum speciem: subiunctum tñ est, q̃ quia uoluntas est immaterialis ordinis, determinata est ad unum in genere analogo, bonum scilicet: quasi natura immaterialis eminentius præliabeat quicquid genus speciei suæ haberet. Et uere sic est. In cuius signũ hic intellectus nostet æquialet toti uniuersitati corporeæ naturæ. Est autem ratio huius, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, sunt unita in superiori. Eadem enim ratione tanta est amplitudo immaterialis potentiæ, ut uniuersi simpliciter capax sit.

¶ In eadem responsione, caueto Nouitie, ne indefinita pro universali se tibi offerat: & contrarietas inter responsionis huius calcem, & corporis articuli insurgat, dum ibi dictum est, quædã esse particularia bona sub obiecto uoluntatis contenta, ad quæ uolũtas naturaliter tendit, ac per hoc determinata est naturaliter, ut esse, uiuere &c. hic autem dicitur sub bono communi: utrobique enim indefinita, seu particularis est locutio: & propterea neutra alteri repugnat. Hic enim expresse dicitur, Sub bono communi multa cõprehenduntur, ad quorum nullum determinatur uoluntas. Multa, dixit, non, omnia. Ibi quoque manifeste de quibusdam, scilicet conuenientibus uolenti secundum naturam, loquitur.

¶ Super quæstionis decimæ, Articu. II.

IN titulo articuli secundi eiusdẽ qõnis, Necessarium sumit uetus & proprie, quòd. s. impossibile est aliter se habere. Et est sermo de necessitate naturali, qua scilicet agentia & patientia in vniuerso connectuntur, calefactibile calefactiuo, & visus visibili &c.

¶ In principio corporis eiusdem 2. arti. dubium occurrit de conclusione, & de eius ratione. De conclusione quidem, qua dicitur, q̃ voluntas a nullo obiecto de necessitate mouetur ad exercitium actus: q̃m voluntas a Deo clare viso, necessario mouet ad exercitiũ actus. Non. n. potest non amare, ac frui illo, vt in 1. parte dictũ est de ratione, qua dicitur, Põt enim aliquis de quocunque obiecto nõ cogitare. & per consequens actu nõ velle illud: quia uolũtas non habet impotestate sua cognitionem præsentatiuam primi obiecti, nec refutationem illius, & similiter visionis Dei clare præsentati. Iã enim dictum est, q̃ primus actus nõ est in potestate voluntatis. falsum est ergo q̃ possit actus quocũque obiecto non cogitare.

* Tex. 4. tom. 2.

¶ Ad hæc dicit, q̃ verba literæ intellecta formaliter, omnes soluunt obiectiones: doctrina siquidem prius tradita non aduersatur præsenti. Ad quorum euidentiã opus est distinctione scilicet, quod aliud est dicere, Voluntas necessario mouetur ab obiecto ad exercitiũ actus: & dicere, Voluntas sic disposita necessario mouetur ad exercitium actus. Primum enim denotat efficaciam obiecti supra voluntatem, q̃ talis, & sic efficacis est naturæ, q̃ potest voluntatem ad exercitium actus necessario ducere. Et hoc negatur in præsenti conclusione. dum asseritur. q̃ nullum obiectum vt sic, & quantum est ex sua efficacia, põt naturali necessitate compellere voluntatẽ ad exercitiũ actus. Secundum vero denotat naturam voluntatis, de qua dictum est, q̃ hẽt quendã motum naturalem, & q̃ non habet semper illũ actu, sed q̃n est in certa dispõne: & hoc prædictum est, & vere. Et ex hoc prouenit, q̃ voluntas Deum clare visum necessario amat: est. n. tunc in dispõne tali, q̃ ex natura sua actu prouenit amor, & delectatio talis obiecti. Et sic in 1. actu voluntatis, quẽ habemus naturaliter uelle illud, non hẽt necessitatẽ exercitij ab obiecto, sed a natura existente in tali dispõne, q̃ ad eã natura ex necessitate sequitur uelle. Vnde q̃cunq; volũtas necessario mouet ad exercitiũ, necessitas illa nunquã est ab obiecto, sed a natura, & naturæ datore. Et per hoc patet responsio ad utrunq; obiectum. Et ad primũ quidem explicite. Ad ẽm uero, quo ad materiam & ad formã, dicito, q̃ uerissimũ est, q̃ uoluntas põt de quocunq; obiecto non cogitare. quantũ est ex parte obiecti: sic. n. author loquitur. sed sophisma figuræ dictionis est inferre. ergo uoluntas in tali dispositione existens, potest non cogitare: mutatur. n. quid in quale. Oportet ergo diligenter in hoc art. aduerterè, q̃ formalis est sermo de efficacia obiecti ut sic: obiectiones aũt aliunde, q̃ ex obiecto robur habent: & ideo nihil obstant. Et si horum ultimam resolutionem cupis, recolito supradictorum, scilicet quòd uoluntas quo ad exercitium, tres tantum habet motores, scilicet, seipsam, suam naturam, & Deum ut agentem, non ut obiectum. Ex hoc enim patet, q̃ modus exercitij nõ aliunde est. unde siue libere, siue necessario uoluntas exerceat suum actum, nunquã ex parte obiecti causa requirenda est, sed agentis, ut dictum est, tripliciter. & in hoc quiescat intellectus tuus.

¶ In eiusdem corporis arti. conclusione 2. s. quòd obiectũ undique

que bonum, necessario mouet, nec deficit ab hoc, nisi pp defectum alicuius boni. dubium occurrit ex Scoto in 4. d. 49. q. 1. 1. dicentis, q̃ista ratio nõ concludit necessariam motionem simpliciter: sed quòd si voluntas debet habere actum circa tale obiectum, oportet q̃ habeat actum volitionis, cum quo tñ stat, q̃ ipsa potest suspendere actum suum.

Sed quia ex his, & processu suo manifeste patet, q̃ non impugnat sensus formalis literæ, sed quem ipse accepit: ideo sibi ipsi turã sui relinquo. Diuus. n. Tho. loquitur de motione ex parte obiecti, quæ est ad specificationem actus: & vult quòd necessario mouet obiectũ vndique bonum, qđ est verissimum simpliciter & formaliter: ita enim necessario specificat, quid est obiectiue mouere, quod impossibile est aliter se habere: q̃m non põt non specificari actus voluntatis ab eo, vt patet, quãuis possit actus voluntatis non fieri. Vnde cũ in litera dr, q̃ voluntas nõ potest non velle beatitudinẽ, ly; nõ velle, non sumitur negative, sed contrarie. i. pro nolle: vt manifestãt subiuncta verba in alio membro. Erubescere, vel approbari. Sed, qđ fallit aliquos, hæc est distinctio inter motionem ad specificationem & exercitium actus.

* In cor. art.

¶ Circa doctrinam traditam in hoc arti. & præcedentibus, aduerte, q̃ secundum quod volũtas respicit duos motores, alterum ad exercitium, alterum ad specificationem: dupliciter inuenitur in ea naturalis. s. ẽm determinationem ad exercitium, & ẽm determinationẽ ad speciem. Est enim voluntas naturaliter determinata ad eliciendum actum aliquem, puta primum &c. Et est rursus naturaliter determinata ad obiectum aliquod, puta bonum &c. Et hæ determinationes ita se habent, q̃ prima infert secundam, & non econuerso. Si enim volũtas determinata naturaliter est ad eliciendum actum: hoc non est nisi respectu obiecti, ad quod naturaliter determinata est: sed si determinata est naturaliter ad obiectum, non propterea determinata est ad exercitium actus respectu illius, vt patet in litera. vnde determinatio quo ad exercitium, vehementior ac naturalior est: includit enim alteram, & addit.

¶ Circa calcem eiusdẽ corporis arti. aduerte, quòd quia, vt præliximus, voluntas ad trium volitorum genus, puta esse, viuere &c. determinata est naturaliter, quo ad specificationẽ, vt in pluribus, & a causa, vt in pluribus: non necessario prouenit effectus. potest enim impediri. Idcirco in litera dicitur, quòd quælibet particularia bona, etiam esse, viuere, intelligere, non necessario mouent volũtatem ad specificationem actus. possunt enim repudiari: sic tamen q̃ prædicta, vt in pluribus, non repudiantur. Sed si voluntas in ea fertur, volitionis actu in illa tendit, & raro nolitionis: vt cõtingit in deperantibus. & similibus.

¶ In responsione ad vltimũ eiusdem art. notato, q̃ esse, viuere, & huiusmodi, dupliciter sumi possunt. Primo vt sunt quædam particularia bona secundum seipsa: & sic possunt, licet raro, repudiari, eo quòd defectum habẽt annexum alicuius boni quod appetit, vt patet in occidentibus se. Appetunt enim quoddam bonũ, puta libertatem, cuius oppositum coniungitur suæ vitæ &c. Alio mõ, vt sunt necessario connexa beatitudinis: & sic quantum est ex parte sui, non possunt repudiari. Sed si voluntas habeat actum in ea, vt sic, oportet q̃ habeat circa ea actum volitionis, sicut circa beatitudinem propter rationem in litera assignatam. Dixi autem, quantum est ex parte sui: quia licet hæc sic connexa, habeant sic tantam efficaciam, vt necessitent ad specificationem: si tñ connexio illa incognita, vel inconsiderata, vel non sufficienter visa sit, ab huiusmodi efficacia impeditur. quod tamen non oportuit hic authorem exprimere, tum quia de obiecti efficacia ex parte sui est sermo: quia semper subintelligitur debita approximatio. Ex cuius defectu prouenit hoc.

¶ Super quæstionis decimæ, Articulũ tertium.

CIrca 3. ar. d. 63 trinã aduerte, q̃ inde habes, quãm liberũ sit eam in delectabilibus, quãm in contrarijs secundum tactum. velle & nolle. Passiones enim huiusmodi aut totaliter absorbent rationem, & sic nihil voluntatis restat: aut aliquid eius relinquunt, & sic libertatis tantũdem dimittunt. Et quãuis tunc pp dispositionem subiecti volũtas maxime inclinetur ad actum cõsonũ appetitui sensitiuo: quia tñ libera restat, miraculo non est opus ad non eliciendũ huiusmodi actum, vt Greg. de Arimino in 1. sen. dis. 1. q. 2. arti. 2 iputauit.

* Cap. 4. tom. 5.

Articvlvs III.

Vtrum uoluntas moueatur de necessitate ab inferiori appetitu.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas ex necessitate moueatur à passione appetitus inferioris. Dicit enim Apostolus Ro. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio; quod dicitur propter concupiscentiam, quæ est passio quædam. ergo voluntas ex necessitate mouetur à passione.

¶ 2 Præt. Sicut dicitur in 3.* Ethicor. Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei: sed non est in potestate voluntatis, quòd statim passionem abijciat. ergo non est in potestate voluntatis, quòd non velit illud, ad quod passio se inclinat.

* Tex. 58. tom. 2.

¶ 3 Præt. Causa vniuersalis non applicatur ad effectum particularem, nisi mediante causa particulari: vnde ratio uniuersalis non mouet, nisi mediante æstimatione particulari: ut dicitur in 3. de anima, * sed sicut se habet ratio uniuersalis ad æstimationem particularem, ita se habet uoluntas ad hunc finem, sine quibus finis haberi non potest, sicut esse, & viuere, & huiusmodi. Alia vero, sine quibus finis haberi potest, non ex necessitate vult, qui vult finem: sicut conclusiones, sine quibus principia possunt esse vera, non ex necessitate credit, qui principia credit.

SED CONTRA est, quod potentiæ rationales secundum Philosophum, sunt ad opposita: sed voluntas est potentia rationalis, est. n. in ratione, vt dicitur in 3. * de anima. ergo voluntas se habet ad opposita. Non ergo ex necessitate mouetur ad alterum oppositorum.

* Tex. 4. tom. 3.

¶ Respon. Dicendum, q̃ voluntas mouetur dupliciter. Vno modo, quantum ad exercitum actus: Alio modo, quantum ad specificationem actus, quæ est ex obiecto. Primo ergo modo voluntas à nullo obiecto ex necessitate mouetur. Potest enim aliquis de quocunque obiecto non cogitare: & per consequens neque actu velle illud. Sed quantum ad secundum motionis modum, voluntas ab aliquo obiecto ex necessitate mouetur: ab aliquo autem non. In motu enim cuiuslibet potentiæ à suo obiecto, consideranda est ratio, per quam obiectum mouet potentiam. Visibile enim mouet visum sub ratione coloris actu visibilis. Vnde si color proponatur uisui, ex necessitate mouet ipsum, nisi aliquis visum auertat; quod pertinet ad exercitium actus. Si autem proponeretur aliquid visui; quod non omnibus modis esset color in actu, sed secundum aliquid esset tale, secundum autem aliquid non tale: non ex necessitate visus tale obiectũ videret. Posset. n. intendere in ipsum ex ea parte, qua nõ est coloratũ in actu & sic ipsum non videret. Sicut autem coloratum in actu est obiectum visus: ita bonum est obiectum voluntatis.

Vnde si proponatur aliquod obiectum voluntati, quod sit vniuersaliter bonũ, & secundum omnem cõsiderationem, ex necessitate voluntas in illud tendit, si aliquid velit: non enim poterit velle oppositum. Si autem proponatur sibi aliquod obiectum, quod non secundum quamlibet considerationem sit bonum, non ex necessitate voluntas fertur in illud. Et quia defectus cuiuscunque boni habet rationem non boni, ideo illud solum bonum quod est perfectum, & cui nihil deficit, est tale bonum, quod voluntas non potest non velle, quod est beatitudo. Alia autem quælibet particularia bona, inquantum deficiunt ab aliquo bono, possunt accipi vt non bona: & secundum hanc considerationem possunt repudiari, vel approbari à voluntate, quæ potest in idem ferri secundum diuersas considerationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sufficiens motiuum alicuius potentiæ, non est nisi obiectum, quod totaliter habet rationem motiui: si autẽ in aliquo deficiat, non ex necessitate mouebit, ut dictum est.*

* In cor. art.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus ex necessitate mouetur à tali obiecto, quod est semper, & ex necessitate verum: non autem ab eo quod potest esse verum & falsum, scilicet à contingenti, sicut & de bono dictum est.*

* In cor. art.

¶ AD TERTIVM dicendum, q̃ finis vltimus ex necessitate mouet voluntatem, quia est bonum perfectum: & similiter illa, quæ ordinantur ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

appetitum sensitiuum. ergo ad aliquod particulare volẽdum non mouetur uoluntas, nisi mediante appetitu sensitiuo. ergo si appetitus sensitiuus sit per aliquam passionem ad aliquid dispositus, voluntas non poterit in contrarium moueri.

¶ Sed contra est, quod dicitur Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. non ergo voluntas hominis ex necessitate mouetur ab appetitu inferiori.

¶ Respon. Dicendum, ℭ sicut supra dictum est, * passio appetitus sensitiui mouet voluntatem ex ea parte, qua voluntas mouetur ab obiecto, inquantum scilicet homo aliqualiter dispositus per passionem, iudicat aliquid esse conueniens & bonum, quod extra passionẽ existens non iudicaret. Huiusmodi autem immutatio hominis per passionem, duobus modis contingit. Vno modo sic, quòd totaliter ratio ligatur, ita quòd homo vsum rationis non habet: sicut contingit in his, qui propter vehementem iram, vel concupiscentiam, furiosi, vel amẽtes fiunt, sicut & propter aliquam aliam perturbationem corporalem. Huiusmodi enim passiones non sine corporali transmutatione accidunt: & de talibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis, quæ ex necessitate sequuntur impetum passionis: in his enim non est aliquis rationis motus, & per consequens nec voluntatis. Aliquando autem ratio non totaliter absorbetur à passione sed remanet quantum ad aliquid iudicium rationis liberum, & secundum hoc remanet aliquid de motu voluntatis. Inquantum ergo ratio manet libera, & passioni nõ subiecta, intantum voluntatis motus, qui manet, non ex necessitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat: & sic aut motus voluntatis non est in homine, sed sola passio dominatur, aut si motus voluntatis sit, non ex d necessitate sequitur passionem.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ℭ & si voluntas nõ possit facere quin motus cõcupiscentiæ insurgat, de quo Apostolus dicit Ro. 7. Quod odi malum, illud facio. i. cõcupisco: tamen potest voluntas non velle concupiscere, aut concupiscentiæ non consentire, & sic non ex necessitate sequitur concupiscentiæ motum.

¶ Ad secũdum dicendum, ℭ cum in homine duæ sint naturæ, intellectualis. i. & sensitiua, quandoque quidem est homo aliqualis vniformiter secundum totam animã, quia. i. vel pars sensitiua totaliter subijcitur rationi, sicut contingit in virtuosis: vel econuerso, ratio totaliter absorbetur à passione, sicut accidit in amentibus. Sed aliquando & si ratio obnubiletur à passione, remanet tamẽ aliquid rationis liberum, & secundum hoc põt aliquis vel totaliter passionẽ repellere: vel saltẽ se tenere, ne passionẽ sequatur. In tali. n. dispositione, quia homo secundũ diuersas partes animæ diuersimode disponitur, aliud ei videtur secundũ rõnem, & aliud secundum passionem.

¶ Ad tertium dicendum, ℭ voluntas non solum mouetur à bono vniuersali apprehenso per rationem: sed etiã à bono apprehenso per sensum. & ideo potest moueri ad aliquod particulare bonum absque passione appetitus sensitiui. Multa enim volumus, & operamur absque passione per solam appetitus electionem, vt patet in his, in quibus ratio renititur passioni.

*1.p.q.ced. ar.2.

d.q.81.

Articvlvs IIII.

Vtrum voluntas moueatur de necessitate ab exteriori motiuo, quod est Deus.

84 AD Quartum sic proceditur. Videtur ℭ voluntas ex necessitate moueatur à Deo. Omne enim agẽs, cui resisti non potest, ex necessitate mouet: sed Deo, cum sit infinitæ virtutis, resisti non potest. vnde dicitur Rom. 9. Voluntati eius quis restitit? ergo Deus ex necessitate mouet voluntatem.

¶ 2 Præt. Voluntas ex necessitate mouetur in illa, quæ naturaliter vult, vt dictum est: * sed hoc est vnicuique rei naturale, quod Deus in eo operatur, vt Aug. dicit 26. † contra Faustum. ergo voluntas ex necessitate vult omne illud, ad quod à Deo mouetur.

¶ 3 Præt. Possibile est, quo posito non sequitur impossibile. Sequitur autem impossibile, si ponatur quòd voluntas non velit hoc, ad quod Deus eam mouet, quia secundum hoc operatio Dei esset inefficax: non ergo est possibile voluntatem non velle hoc, ad quod Deus eam mouet. ergo necesse est eam hoc velle.

¶ Sed contra est, quod dicitur Eccl. c. 5. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu cõsilii sui, non ergo ex necessitate mouet voluntatem eius.

¶ Respon. Dicendum, ℭ sicut Dion. dicit. 4. c. de di. no. * Ad prouidentiam diuinã non pertinet naturam rerũ corrumpere, sed seruare. vnde oĩa mouet secundum corũ conditionẽ, ita ℭ ex causis necessariis per motionem diuinam consequuntur effectus ex necessitate: ex causis aũt contingentibus sequuntur effectus contingenter. Quia igitur voluntas est actiuum principium non determinatum ad vnum, sed indifferenter se habens ad multa: sic Deus ipsam mouet, quod non ex necessitate ad vnum determinat, sed remanet motus eius contingens, & non necessarius, nisi in his, ad quæ naturaliter mouetur.

*non procul a fi.

¶ Ad primum ergo dicendum, ℭ voluntas diuina non solum se extendit vt aliquid fiat per rem, quam mouet: sed vt etiam eo modo fiat, quo cõgruit naturæ ipsius. Et ideo magis repugnaret diuinæ motioni, si voluntas ex necessitate moueretur, quòd suæ naturæ non competit, quàm si moueretur liberè, prout competit suæ naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd naturale est vnicuique, ℭ Deus operatur in ipso, vt sit ei naturale. Sic. n. vnicuique conuenit aliquid, secundum quod Deus vult, ℭ ei conueniat: non autem vult, ℭ quicquid operatur in rebus, sit eis naturale, puta, ℭ mortui resurgant: sed hoc vult vnicuique esse naturale, ℭ potestati diuinæ subdat.

¶ Ad tertium dicendum, ℭ si Deus mouet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni, ℭ voluntas ad illud non moueat, non tamen est impossibile simpliciter: vnde non sequitur, ℭ voluntas à Deo ex necessitate moueatur.

QVAESTIO XI.

De fruitione, quæ est actus uoluntatis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fruitione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum frui, sit actus appetitiuæ potentiæ.
¶ Secundo, Vtrum soli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis.
¶ Tertio, Vtrum fruitio sit tantum vltimi finis.
¶ Quarto, Vtrum sit solum finis habiti.

Articvlvs I.

Vtrum frui, sit actus appetitiuæ potentiæ.

AD primum sic proceditur. Videtur ℭ frui non sit solum appetitiuæ potentiæ. Frui enim, nihil aliud esse videtur, quam fructum capere: sed fructum humanæ vitæ, quæ est beatitudo, accipit intellectus, in cuius actu beatitudo consistit, vt supra ostensum est. * ergo frui non est appetitiuæ potentiæ, sed intellectus.

¶ 2 Præt. Quælibet potentia habet proprium finem, qui est eius perfectio, sicut visus finis est cognoscere visibile, auditus percipere sonos, & sic de aliis: sed finis rei est fructus eius. ergo frui est potentiæ cuiuslibet, & non solum appetitiuæ.

¶ 3 Præte. Fruitio delectationem quandam importat: sed delectatio sensibilis pertinet ad sensum, qui delectatur in suo obiecto, & eadem ratione delectatio intellectualis ad intellectũ. ergo fruitio pertinet ad apprehensiuã potentiam, & non ad appetitiuam.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit. 1. de doctrina Christiana, * & in 10. de Tri. Frui, est amore inhærere alicui rei propter seipsam: sed amor pertinet ad appetitiuam potentiã. ergo & frui est actus appetitiuæ potentiæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd fruitio & fructus ad idem pertinere videntur, & vnum ex altero deriuari. Quid autem à quo, nihil ad propositum refert, nisi quòd hoc probabile videtur, quòd id, quod magis est manifestum, prius etiam fuerit nominatum. Sunt autem nobis primo manifesta, quæ sunt sensibilia magis: vnde à sensibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum videtur. Fructus autem sensibilis est id, quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam suauitate percipitur. Vnde fruitio pertinere videtur ad amorem, vel delectationem, quam aliquis habet de vltimo expecto, quod est finis. Finis autem & bonũ est obiectum appetitiuæ potentiæ: vnde manifestum est, quod fruitio est actus appetitiuæ potentiæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, ℭ nihil prohibet vnum & idem, secundũ diuersas rationes, ad diuersas potẽtias pertinere. Ipsa igitur visio Dei, inquãtum est visio, est actus intellectus: inquantum autem est bonum & finis, est voluntatis obiectum, & hoc modo est eius d fruitio. & finem hunc intellectus consequitur tanquàm potentia agens: voluntas aũt tanquam potentia mouens ad finem, & fruens fine iam adepto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio & finis cuiuslibet alterius potentiæ, continetur sub obiecto appetitiuæ, sicut proprium sub cõi, vt dictũ est supra. * Vnde perfectio, & finis cuiuslibet potentiæ, inquantum est quodam bonum, pertinet ad appetitiuam, propter quod appetitiua potentia mouet alias ad suos fines, & ipsa consequitur finem, quando quælibet aliarũ pertingit ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in delectatione duo sunt. scilicet perceptio conuenientis, quæ pertinet ad apprehensiuã potentiam: & complacentia eius, ℭ offertur vt conueniens: & hoc pertinet ad appetitiuam potentiam, in qua ratio delectationis completur.

q.3.ar.8 Ar.1.huius quæst. cap.3. ante med. to.1

D. 656.

*ca.4.in prin.c.10 & 20.10.

*q.9.a.1.

Articvlvs II.

Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.

AD secundum sic proceditur. Videtur ℭ frui solummodo sit hominum. Dicit. n. Aug. in primo de doctrina Christiana, * ℭ nos homines sumus, qui fruimur & vtimur. non ergo alia animalia frui possunt.

¶ 2 Præterea. Frui est vltimi finis: sed ad vltimum finem non possunt pertingere bruta animalia. ergo eorũ non est frui.

¶ 3 Præterea. Sicut appetitus sensitiuus est sub intellectiuo, ita appetitus naturalis est sub sensitiuo: si igit frui pertinet ad appetitum sensitiuum videtur ℭ pari ratione possit ad naturalem pertinere. quod patet esse falsum, quia non est delectari. ergo appetitus sensitiui non est frui: & ita non conuenit brutis animalibus.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. 83. q. * Frui quidem cibo, & qualibet corporali voluptate, non absurdè existimantur & bestiæ.

¶ Respondeo. Dicendum, ℭ sicut ex prædictis habetur, * frui non est actus potentiæ peruenientis ad finem, sicut exequentis: sed potentiæ imperãtis executionem. Dictum * est. n. ℭ est appetitiuæ potentiæ. In reb. autem cognitione carentib. inuenitur quidẽ potentia pertingens ad finẽ per modum exequentis. sicut graue tendit deorsum, & leue sursum. Sed potentia, ad quam pertinet finis per modum imperantis, non d inuenitur in eis, sed in alia superiori natura, quę sic mouet totam naturam per imperium, sicut in habentibus cognitionẽ appetitus mouet alias potentias ad suos actus. Vnde manifestum est, ℭ in his, quæ cognitione carent, quamuis pertingant ad finem, nõ inuenitur fruitio finis, sed solum in his quæ cognitionem habẽt. Sed cognitio finis est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta quidẽ, qua non solum cognoscitur id, quod est finis & bonum, sed ratio vniuersalis finis & boni: & talis cognitio est solius rõnalis naturæ. Imperfecta autẽ cognitio est, qua cognoscitur particulariter finis & bonum: & talis cognitio est in brutis animalibus, quorum & virtutes appetitiuæ non sunt imperantes liberè, sed secundũ naturalem instinctũ ad ea, quæ apprehendunt, mouentur: tionem spectare: vnde & dicunt, ℭ significat cum gaudio uti. Non enim dicimus fruor cantu idest amo cantũ sed adest delectationem percipio de cantu. Neque cum dicitur, Veni fruamur cupitis amplexibus, Prouerb. cap. 1. inuitamur ad amandum sed ad delectationem percipiendã. Et Paulus cũ Philemonẽ dicit, Ego te fruar in Domino, non, Ego te amabo. sed, ego de te delectabor in Domino, sonat. Abusiue igitur frui pro amore formaliter sumi potest: propriæ autem nõ, nisi æquiuocando ad placitum.

¶ Ad 1ũ respõsione ad secundum eiusdẽ primi articuli, dicse, ℭ quia bonum est comune ad oĩa genera, sicut & ens, inde quælibet perfectio, quilibet finis, quodlibet obiectum secundum suam specialem rationem habet rõnem entis, ita & boni. Videre. n. & visibile vt sic, sunt entia & bona: & notificatio huius est, quia quælibet potentia appetit naturaliter suam perfectionem, suũ finem, suum obiectum vt sic. Vnde verum, inquantum verum, quia est naturali appetitu appetitum ab intellectu, cuius species boni, & similiter uisibile, & intelligere & videre, & reliqua. quia ergo ista sunt boni species, continentur sub bono in cõi, ℭ est obiectum voluntatis, vt propria sub cõi dupliciter appetuntur, primo appetitu naturali ab his quorum sunt bona propria: secundo appetitu animali a voluntate, sub cuius obiecto continentur. & propterea sequunẽ alla duo quæ in litera exprimuntur.

66 Inf.q.12.a. 5.ad 2. Et 1. d.1.q.4.a.1. *c.3. & 22. to.3.

*q.30. a. 1. ad med. to.4.

*ar. præce. a 2.

*a præce. ad 1. & in corp.

D.724.

¶ Super Quæstionis vndecimæ, Articulum Primum.

IN primo artic. quæstio. 11. adueniente

65 Inf. artic. cor. Et 1. d. 1. q. 1. ar. 4.

¶ Super Quæstio. 11. Articul. II.

IN reliquis 9. articulis nihil scribẽdum occurrit.

vnde rationali naturæ conuenit fruitio secundum rationem perfectam: brutis autem animalibus secundum rationem imperfectam: aliis autem creaturis nullo modo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de fruitione perfecta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non oportet quod fruitio sit vltimi finis simpliciter: sed eius quod habetur ab vnoquoque pro vltimo fine.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus sensitiuus consequitur aliquam cognitionem: non autem appetitus naturalis, præcipuè prout est in his, quæ cognitione carent.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Augustin.* ibi loquitur de fruitione imperfecta, quòd ex ipso modo loquendi apparet: dicit enim quòd frui non adeo absurdè existimantur & bestiæ, scilicet sicut, Vti, absurdissimè dicerentur. *lib.83.q.30.

ARTICVLVS III.

Vtrum fruitio sit tantum vltimi finis.

67 q.12. ar.2 ad 3.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd fruitio nõ sit tantum vltimi finis. Dicit enim Apost. ad Philemonem. Ita frater, ego te fruar in Domino: sed manifestum est, q. Paulus non posuerat vltimum suum finem in homine. ergo frui non tantum est vltimi finis.

¶ 2 Præterea. Fructus est, quo aliquis fruitur: sed Apost. dicit ad Gala. 5. Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, & huiusmodi, quæ non habent rationem vltimi finis. non ergo fruitio est tantum vltimi finis.

¶ 3 Præt. Actus voluntatis supra seipsos reflectuntur. Volo enim me velle, & amo me amare: sed frui est actus voluntatis, voluntas enim est per quam fruimur, vt Augustin. dicit 10. de Tri.* ergo aliquis fruitur sua fruitione. sed fruitio non est vltimus finis hominis, sed solum bonum increatum, quod est Deus. non ergo fruitio est solum vltimi finis. *c.10.ante mediũ. to.3.

¶ Sed contra est, q̃ Aug. dicit 10. de Tri.* Non fruitur siquis id, quod infacultatem voluntatis assumit, propter aliud appetit: sed solum vltimus finis est, qui non propter aliud appetit. ergo solius vltimi finis est fruitio. *c.11.ante mediũ. to.3

¶ Respondeo. Dicendum, quòd sicut dictum est,* ad rationem fructus duo pertinent scilicet, q̃ sit vltimũ, & q̃ appetitum quietet quadam dulcedine, vel delectatione. Vltimum autem est simpliciter, & secundum quid: simpliciter quidem, quod ad aliud non refertur: sed secũdum quid, quod est aliquorum vltimum. Quod ergo est simpliciter vltimum, in quo aliquid delectatur, sicut in vltimo fine, hoc quippe propriè dicitur fructus, & eo propriè dicitur aliquis frui. Quod autem in seipso non est delectabile, sed tantum appetitur in ordine ad aliud, sicut potio amara ad sanitatem, nullo modo fructus dici pót. Quod autem in se habet quãdam delectationem, ad quã quædam præcedenria referuntur, potest quidem aliquo modo dici fructus: sed non propriè, & secundum completam rationem fructus, eo dicimur frui. Vnde Aug. in 10. de Trinis dicit,* quod fruimus cognitis, in quibus voluntas delectata conquiescit, non autem quiescit simpliciter nisi in vltimo: quia quandiu aliquid expectatur, motus voluntatis remanet in suspenso, licet iam ad aliquid peruenerit. sicut in motu locali, licet illud quod est medium in magditudine, sit principium & finis, non tamen accipitur vt finis in actu, nisi quando in eo quiescitur. *ar.1. huius quæst. *c.10.ante mediũ. to.3

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ sicut Aug. dicit in primo de Doctrina Christiana.* Si dixisset, Te fruar & non addidisset, In Domino: videretur finem delectationis in eo posuisse: sed quia addidit. In Domino: in Domino se posuisse finem, atque in eo se frui significauit, vt sic fratre se frui dixerit, non tanquàm termino, sed tanquàm medio. *c.33.post med. to.3

¶ Ad secundum dicendum, quòd fructus aliter comparatur ad arborem producentem, & aliter ad hominem fruentem. Ad arborem quidem producentem comparatur, vt effectus ad causam: ad fruentem autem. sicut vltimũ expectatũ & delectans. Dicũtur igitur ea, quæ enumerat ibi Apostolus, fructus: quia sunt effectus quidam Spũs sancti in nobis, vnde & fructus Spiritus dicuntur, non autem ita, q̃ eis fruamur tanquàm vltimo fine. Vel aliter dicendum, q̃ dicũtur fructus secundum Ambro.* quia propter se petenda sunt: non quidem ita q̃ ad beatitudinem non referantur: sed quia in seipsis habent, vnde nobis placere debeant. *Gl. inter linearis ad Gala. 5. id habet: & refertur. 1. senten. dist 1. †q. 1.a.8. & q.2.a.7

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut supra dictum est, † finis dicitur dupliciter. Vno modo ipsa res: alio modo adeptio rei: quæ quidem non sunt duo fines, sed vnus finis in se consideratus, & alteri applicatus. Deus igitur est vltimus finis, sicut res quæ vltimo quæritur: fruitio autem, sicut adeptio huius vltimi finis. Sicut igitur non est aliud finis Deus, & fruitio Dei: ita eadem ratio fruitionis est qua fruimur Deo, & qua fruimur diuina fruitione. Et eadem ratio est de beatitudine creata, quæ in fruitione consistit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fruitio sit solum finis habiti.

68 *c.11.ante med.to.3. † ar.3.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ fruitio non sit nisi finis habiti. Dicit enim Aug. 10. de Trin.* q̃ frũi, est cũ gaudio vti, non adhuc spei, sed iã rei: sed quandiu non habetur, non est gaudium rei, sed spei. ergo fruitio non est nisi finis habiti.

¶ 2 Præterea. Sicut dictum est, † Fruitio non est propriè, nisi vltimi finis. quia solus vltimus finis quietat appetitum: sed appetitus non quietatur nisi in fine iam habito. ergo fruitio, propriè loquendo, non est nisi finis habiti.

¶ 3 Præt. Frui, est capere fructum: sed non capitur fructus, nisi quando iam finis habetur. ergo fruitio non est nisi finis habiti.

¶ Sed contra. Frui, est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt Augu. dicit:* sed hoc potest fieri & de re non habita. ergo frui potest esse etiam finis non habiti. *Li. 1. de doctrina Christ c. 4. in prin.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd Frui, importat comparationem quandam voluntatis ad vltimum finem, secũdum q̃ voluntas habet aliquid pro vltimo fine. Habetur autem vltimus finis dupliciter, vno modo perfectè: & alio modo imperfectè. Perfectè quidem, quando habetur non solum in intentione, sed etiam in re: imperfectè autem, quando habetur in intentione tantum. Est ergo perfecta fruitio iã habiti finis realiter: sed imperfecta est & finis non habiti realiter: sed in intentione tantum. *to.3

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de fruitione perfecta.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ quies voluntatis dupliciter impeditur, Vno modo ex parte obiecti, quia. s. non est vltimus finis, sed ad aliud ordinat: Alio modo ex parte appetentis finem, qui nondum adipiscitur finem. Obiectum autem est q̃ dat speciem actui: sed ab agente dependet modus agendi, vt sit perfectus, vel imperfectus secundum conditionem agentis, & ideo eius, quod non est vltimus finis, fruitio est impropria, quasi deficiens a specie fruitionis. Finis autem vltimi non habiti, est fruitio propria quidem, sed imperfecta, propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

¶ AD tertium dicendum, quòd finem accipere, vel habere dicitur aliquis, non solum secundum rem, sed etiam secundum intentionem, vt dictum est.* In cor.ar.

QVAE-

Super quæstionẽ duodecimam.

QVAEST. XII.

De intentione, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de intentione.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum intentio sit actus intellectus, vel voluntatis.

¶ Secundo, Vtrum sit tantum finis vltimi.

¶ Tertio, Vtrum aliquis possit simul duo intendere.

¶ Quarto, Vtrum intentio finis sit idẽ actus cum voluntate eius quod est ad finem.

¶ Quinto, Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum intentio sit actus intellectus, vel voluntatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intentio sit actus intellectus, & non voluntatis. Dicitur enim Matth. 6. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, vbi per oculum significatur intentio, vt dicit Augusti.* in lib. de serm. Domi. in mon. sed oculus cum sit instrumentum visus, significat apprehensiuam potentiam. ergo intentio non est actus appetitiuæ potentiæ, sed apprehensiuæ. *li.2.c.21.

¶ 2 Præt. Ibidem Augu. dicit, † quod intentio, lumen vocatur a Domino, vbi dicit. Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, &c. sed lumen ad cognitionem pertinet. ergo & intentio.

¶ 3 Præterea, Intentio designat ordinationem quandam in finem, sed ordinare est rationis. ergo intentio non pertinet ad voluntatem, sed ad rationem.

¶ 4 Præterea, Actus voluntatis non est nisi finis, vel eorum quæ sunt ad finem, sed actus voluntatis respectu finis, vocatur voluntas, seu fruitio, respectu autem eorum quæ sunt ad finem, est electio, a quibus differt intentio. ergo intentio non est actus voluntatis.

¶ Sed contra est, quod Augusti. dicit in 10. de Trinit.* quod voluntatis intentio copulat corpus visum visui, & similiter specie in memoria existentem, ad aciem animi interius cogitantis. est igitur intentio actus voluntatis. *c.7.circa finẽ in unitur. & lib.11.c.3. & 4. clarius. & ca. 6.to.3.

¶ Respondeo dicendum, quod intentio, sicut ipsum nomen sonat, significat in aliquid tendere. In aliquid autem tendit & actio mouentis, & motus mobilis, sed hoc quod motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouentis procedit. Vnde intentio primo & principaliter pertinet ad id, quod mouet ad finem. vnde dicimus architectorem, & omnem præcipientem mouere suo imperio alios ad id, ad quod ipse tendit. Voluntas autem mouet omnes alias vires animæ ad finem, vt supra* habitum est. vnde manifestum est, quod intentio proprie est actus voluntatis. *q.9.ar.1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intentio nominatur oculus metaphorice, non quia ad cognitionem pertinet, sed quia cognitionem præsupponit, per quam proponitur uoluntati finis, ad quem mouet, sicut oculo præuidemus, quo tendere corporaliter debeamus.

¶ AD Secundum dicendum, quòd intentio dicitur lumen: quia manifesta est intendenti. Vnde & operadicuntur tenebræ, quia homo scit quid intendit, sed nescit quid ex opere sequatur, sicut Augustin.* ibidem exponit. *lib.2.de Ser. Domini in mõte. ca.21.a medio ad finẽ vsq;. to 4

¶ Ad Tertium dicendum, quod voluntas quidem non ordinat, sed tamen in aliquid tendit secundum ordinem rationis. vnde hoc nomen, Intentio nominat actum voluntatis, præsuppositã ordinationem rationis ordinantis aliquid in finem.

¶ Ad quartum dicendum, quod intentio est actus uoluntatis respectu finis, sed voluntas respicit finem tripliciter. Vno modo absolute, & sic dicitur uoluntas prout absolute uolumus uel sanitatem, vel si quid aliud est huiusmodi. Alio modo consideratur finis, secundum quod in eo quiescitur, & hoc modo fruitio respicit finem. Tertio modo consideratur finis, secundum quod est terminus alicuius, quod in ipsum ordinatur, & sic intentio respicit finem. Non enim solum ex hoc intendere dicimur sanitatem, quia volumus eam, sed quia volumus ad eam per aliquid aliud peruenire.

ARTICVLVS II.

Vtrum intentio sit tantum vltimi finis.

70 2.2.q.180 ar.1.co.Et 2.d.38.ar. 3. Et veri. q.22. arti. 13.cor. *sen.110. †ar.1.ad 3

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd intentio sit tantum vltimi finis. Dicitur enim in lib. sententiarum Prosperi,* Clamor ad Deum, est intentio cordis, sed Deus est vltimus finis humani cordis. ergo intentio semper respicit vltimum finem.

¶ 2 Præterea, Intentio respicit finem secundum quod est terminus, vt dictum est, † sed terminus habet rationem vltimi finis. ergo intentio semper respicit vltimum finem.

¶ 3 Præterea. Sicut intentio respicit finem, ita & fruitio, sed fruitio semper est vltimi finis. ergo & intentio.

¶ Sed contra. Vltimus finis humanarum uoluntatum est vnus scilicet beatitudo, vt supra dictum est.* Si igitur intentio esset tantum vltimi finis, non essent diuersæ hominum intentiones, quod patet esse falsum. *q.1.ar.7

¶ Respondeo dicendum, quod sicut dictum est,* Intentio respicit finem secundum quod est terminus motus voluntatis. In motu autem potest accipi terminus dupliciter. Vno modo ipse terminus ultimus, in quo quiescitur, qui est terminus totius motus. Alio modo aliquod medium, quod est principium unius partis motus, & finis, vel terminus alterius. Sicut in motu, quo itur de A in C per B, C est terminus ultimus, B autem termi- *ar.1.huius quæst.

nus,

mus, sed non vltimus, & utriusque potest esse intentio. vn de etsi semper sit finis, non tamen oportet, quod semper sit vltimus finis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd intentio cordis, dicitur clamor ad Deum, non quod Deus sit obiectum intentionis semper, sed quia est intentionis cognitor, vel quia cum oramus, intentionem nostram ad Deum dirigimus, quæ quidem intentio vim clamoris habet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd terminus habet rationem vltimi finis, sed non semper vltimi respectu totius, sed quandoque respectu alicuius partis.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ fruitio importat quidem quietem, quæ est in fine, quod pertinet solum ad vltimum finem, sed intentio importat motum in finem, non autem in quietem. vnde non est similis ratio.

¶ Super quæstionis duodecimæ, Articulum tertium.

Articvlvs III.

Vtrum aliquis possit simul duo intendere.

71 Ver. q. 13. ar. 13. co.

CIrca decisionem tertii artic. eiusdē q. q. 12. omisso 2. art. eiusdem, dubium occurrit, propter quid, cum uoluntas non feratur nisi in cognita, & non feratur simul, nisi in simul cognita, de intellectu negatur, q̃ contingit multa simul intelligere, & de uoluntate conceditur, q̃ contingit multa simul intendere.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ratio est, quia intellectus attingit plura non nisi ut vnum, voluntas vero ut plura. Existētibus siquidem tribus tam in intellectu, quam in uoluntate, puta locutione, gustatione, & lingua, intellectus locutionem & gustum simul intelligit, ut in uno uniuersitur organo linguæ. Voluntas uero ecōtra, unum linguæ organum uult propter duo opera, locutionem. s. & gustationem, ita q̃ cum finis in opere bilibus sit, ut principium in speculabilibus, medium, seu principium in intellectu plurium est unum, medium vero seu, principium in intentione, non oportet esse unum, sed contingit esse plura. Et propterea de intentione conceditur pluralitas simul, quæ negatur de intellectione.

li. 2. Top. c. 4. in declaratione 33. loci to. 1.

In fine, & lib. 2. tt. 2. 38.

*ar. 2. huius qō.

†ar. 2. huius qō.

D. 199.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd non possit aliquis simul intendere plura. Dicit enim Augustinus in lib. de serm. * Domini in monte, quod non potest homo simul intendere Deum, & commodum corporale. ergo pari ratione neque aliqua alia duo.

¶ 2 Præterea, Intentio nominat motum voluntatis ad terminum, sed vnius motus non possunt esse plures termini ex vna parte. ergo voluntas non potest simul multa intendere.

¶ 3 Præterea. Intentio præsupponit actum rationis, siue intellectus: sed non contingit simul plura intelligere, secundum Philosophum. * ergo etiam neque contingit simul plura intendere.

¶ Sed contra. Ars imitatur naturam, sed natura ex uno instrumento intendit duas utilitates: sicut lingua ordinatur ad gustum, & ad locutionem, vt dicitur in 3. de anima. * ergo pari ratione ars, vel ratio, potest simul aliquid unum ad duos fines ordinare, & ita potest aliquis simul plura intendere.

¶ Respondeo Dicendum, q̃ aliqua duo possunt accipi dupliciter, vel ordinata adinuicem, vel non ordinata. Et si quidem adinuicem fuerint ordinata, manifestum est ex præmissis, * quod homo potest simul multa intendere. Est enim intentio non solum finis ultimi: ut dictū est, † sed etiam finis medii, simul autem intendit aliquis & finem proximum, & vltimum, sicut confectionem medicinæ, & sanitatem. Si autem accipiātur duo adinuicem non ordinata, sic etiam simul homo potest plura intendere, quod patet ex hoc, q̃ homo unum alteri præeligit, quia melius est altero. Inter alias autem conditiones, quibus aliquid est melius altero una est, quod ad plura valet, vnde potest aliquid præeligi alteri ex hoc, quòd ad plura valet. & sic manifestè homo simul plura intendit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Augustinus intelligit hominem non posse simul Deum, & commodum temporale intendere, sicut vltimos fines, quia vt supra ostensum est, * non possunt esse plures fines vltimi vnius hominis. *q. 1. ar. 5

¶ Ad secundum dicendum, quòd vnius motus possunt ex vna parte esse plures termini, si unus ad alium ordinetur, sed duo termini adinuicem non ordinati ex vna parte, vnius motus esse non possunt. Sed tamen considerandum est, quòd id quod non est vnum secundum rem, potest accipi ut vnum secundum rationem. Intentio autem est motus voluntatis in aliquid præordinatum in ratione, sicut dictum est, * & ideo ea quæ sunt plura secundum rem, possunt accipi ut unus terminus intentionis, prout sunt unum secundum rationem, uel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid unum, sicut ad sanitatem concurrunt calor & frigus commensurata, vel quia aliqua duo sub vno communi continentur, quòd potest esse intentum, puta, acquisitio vini, & vestis, & continetur sub lucro, sicut sub quodam communi. vnde nihil prohibet, quin ille qui intendit lucrum, simul hæc duo intendat. ar. 1. ad 5

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut in primo dictum est, * contingit simul plura intelligere, inquantum sunt aliquo modo vnum. *q. 85. 4

¶ Super quæstionis duodecimæ, Articul. quartum.

Articvlvs IIII.

Vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius, quod est ad finem.

CIrca quarti articuli decisionem, reuideto quod scripsi superius in qō. 8. ar. 3.

¶ Circa rñsionem ad tertium, nota rēsponsionē dată, vt ex ea habeas, q̃ actus uoluntatis in finē, intētionis nomine significatus, importat motū in finē, ut terminum aliorū, ita q̃ motus iste primo attingit terminū, & deinde terminabilia in ipsum, electio vero ecōtra, primo attingit terminabilia, & deinde terminū. Et sic se habent sicut descensus, & ascēsus. Intentio. n. descendit a principio ad ea, quæ sunt ad ipsum. Electio vero ab his ascendit ad finē, oium principiū. Et signū affertur in Ifa, quia q̃sque intēdimus, nō electis adhuc mediis ad intentū, ut patet in quotidiana experientia.

¶ De quinto articulo nihil scribendum occurrit.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod non sit unus & idem motus, intentio finis, & voluntas eius, quod est ad finem. Dicit enim Augustinus in 10. de Trini. * quòd voluntas videndi fenestram, finem habet fenestræ visionem, & altera est voluntas per fenestram videndi transeuntes. Sed hoc pertinet ad intentionem, quòd velim videre transeuntes per fenestram, hoc autem ad voluntatem eius quod est ad finem, quod velim videre fenestrā. ergo alius est motus uoluntatis intentio finis, & alius uoluntas eius, quod est ad finem.

¶ 2 Præt. Actus distinguuntur secūdum obiecta, sed finis, & id quod est ad finē, sunt diuersa obiecta. ergo alius motus voluntatis est intentio finis, & voluntas eius quod est ad finem.

¶ 3 Præt. Voluntas eius quod est ad finem, dicitur electio: sed non est idem electio. & intentio. ergo non est idem motus intentio finis, cū voluntate eius quod est ad finem.

¶ Sed contra est, quod id, quod est ad finem, se habet ad finem, ut medium ad terminum, sed idem motus est, qui per medium transit ad terminum in rebus naturalibus. ergo & in rebus voluntariis idem motus est intentio finis, & uoluntas eius quod est ad finem.

RESPON-

¶ Respondeo dicendum, quòd motus voluntatis in finem, & in id quod est ad finem, potest considerari dupliciter. Vno modo, secundum quod voluntas in vtrumque fertur absolutè, & secundum se, & sic sunt simpliciter duo motus uoluntatis in vtrunque. Alio modo, potest considerari secundum quod voluntas fertur in id, quod est ad finem propter finem, & sic vnus & idem subiecto motus uoluntatis est tendens ad finem, & in id, quod est ad finem. Cum enim dico, Volo medicinam propter sanitatem, non designo nisi unum motum voluntatis, cuius ratio est, quia finis, ratio est volendi ea, quæ sunt ad finē. Idem autem actus cadit super obiectum, & super rationem obiecti, sicut eadem uisio est coloris, & luminis, vt supra dictum est. * Et est simile de intellectu, quia si absolute principium, & conclusionem consideret, diuersa est consideratio utriusque, in hoc autem quòd conclusioni propter principia assentit, est unus actus intellectus tantum. *q. 3. ar. 3 ad 2.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de uisione fenestræ, & uisione transeuntium per fenestram, secundum quod voluntas in vtrunque absolutè fertur.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd finis, inquantum est res quædam, est aliud uoluntatis obiectū, quam id, quod est ad finem, sed inquantum estrō uolendi id, quod est ad finem, est vnum & idem obiectum.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ motus, qui est vnus subiecto, potest rōne differre secūdum principium & finem, vt ascensio, & descensio, sicut dicitur in 3. Phys. * Sic igitur inquantū motus uoluntatis fertur in id, quod est ad finem, prout ordinatur ad finem, est electio, motus autem voluntatis, qui fertur in finē, secundum quod acquiritur per ea quæ sunt ad finem, uocatur intentio, cuius signum est, quòd intentio finis esse potest, etiam nondum determinatis his quæ sunt ad finem, quorum est electio. *tex. 21. to. 2

Articvlvs V.

Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

73 2. 2. q. 110 ar. 1. cor. & 2. di. 38 ar. 3. cor. &ad 2. * li. 2. tex. 77. & se.

AD Qvintvm sic proceditur. Videtur quòd bruta animalia intendant finem. Natura enim in his quæ cognitione carent, magis distat a rationali natura, quàm natura sensitiua, quę est in animalibus brutis: sed natura intendit finem etiam in his quæ cognitione carent, ut probatur in 2. Physic. * ergo multo magis bruta animalia intendunt finem.

†q. 11. ar. 3.

¶ 2 Præterea, Sicut intentio est finis, ita & fruitio, sed fruitio conuenit brutis animalibus, vt dictum est. † ergo & intentio.

¶ 3 Præt. Eius est intendere finem, cuius est agere propter finem, cum intendere nihil sit, nisi in aliud tēdere, sed bruta animalia agunt propter finem. mouetur. n. animal vel ad cibum quærēdum, uel ad aliquid huiusmodi. ergo bruta animalia intendunt finem.

¶ Sed contra. Intentio finis importat ordinationem alicuius in finem, quod est rationis. Cum igitur bruta animalia non habeant rationem, videtur q̃ non intendant finem.

*ar. 1. huius qō.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd sicut supra dictum est. * Intendere, est in aliud tendere, quod quidem est & mouētis & moti. Secundum quidem igitur quod dicitur intendere finem id, quod mouetur ad finem ab alio, sic natura dicitur intendere finem, quasi mota ad suum finem à Deo, sicut sagitta à sagittante, & hoc modo etiam bruta animalia intendunt finem, inquantum mouentur ab instinctu naturali ad aliquid. Alio modo, intendere finem est mouentis, prout. s. ordinat motum alicuius, vel sui, vel alterius in finem, quod est rationis tātum. unde per hunc modum bruta non intendunt finem, quod est propriè & principaliter intendere, vt dictum est. * ar. 1.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit, secundum quod intendere est eius, quod mouetur ad finem.

¶ Ad secvndvm dicēdum, quòd fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid, sicut intentio, sed absolutam quietem in fine.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd bruta animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia, quòd per motum suum ponsint consequi finem, quod est propriè intendentis, sed quasi concupiscentia naturali instinctu, mouētur ad finem quasi ab alio mota, sicut & cætera quæ mouentur natural iter.

QVAESTIO XIII.

De electione, quæ est actus voluntatis, respectu eorum quæ sunt ad finem, in sex articulos diuisa.

COnsequenter considerandum est de actibus voluntatis, qui sunt in comparatione ad ea, quæ sunt ad finem, & sunt tres, eligere, consentire, & uti: electionem autem præced t consilium. Primo ergo considerandum est de electione. Secundo, de consilio. Tertio, de consensu. Quarto, de usu.

Circa electionem quærūntur sex.

¶ Primo, Cuius potētię sit actus, vtrum voluntatis, vel rationis.

¶ Secundo, Vtrum electio conueniat brutis animalibus.

¶ Tertio, Vtrum electio sit solum eorum quæ sunt ad finem, vel et quandoque finis.

¶ Quarto, Vtrum electio sit tantum eorum quę per nos aguntur.

¶ Quinto, Vtrum electio sit solum possibilium.

¶ Sexto, Vtrum homo ex necessitate eligat, vel libere.

Articvlvs I.

Vtrum electio sit actus voluntatis, vel rationis.

74 1. q. 83. ar. 3. co. Et 2 di. 24. q. 1 arti. 2. Et ver. q. 22. ar. 15. Et 3. Ethi. le. 6. & ca. 2. li. 5. le. 2. fin. c. 3. tom. 5.

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd electio non sit actus voluntatis, sed rationis. Electio enim collationem quandam importat, qua unum alteri præfertur, sed conferre est rationis. ergo electio est rationis.

¶ 2 Præt. Eiusdem est syllogizare, & concludere, syllogizare autem in operabilibus est rationis. cum igitur electio sit quasi conclusio in operabilibus, ut dicitur in 7. Ethic. * videtur quòd sit actus rationis.

¶ 3 Pret. Ignorantia non pertinet ad uoluntatem, sed ad vim cognitiuam, est autem quædam ignorantia electionis,

†c.1.to.5 nis, vt dicitur in 3. Ethic. † ergo videtur q̄ electio non pertineat ad voluntatem, sed ad rationem.

*c.3. prope finem. to.5. ¶ Sed contra est, q̄ Philosophus dicit in 3. Ethi. * q̄ electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis: desiderium autem est actus voluntatis. ergo & electio.

¶ Respondeo Dicendum, q̄ in homine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem, siue ad intellectum: & aliquid pertinens ad voluntatem. Dicit.n. Philosophus in 6. Eth. * q̄ electio est appetitiuus intellectus, vel appetitus intellectiuus. Quandocunque autem duo concurrunt ad aliquid vnum constituendum, vnum eorum est vt formale respectu alterius. Vnde Greg. Nic. †dicit, q̄ electio, neq; est appetitus secundum seipsam, neque consilium solum: sed ex his aliquod compositum. Sicut.n. dicimus animal ex anima & corpore compositū esse, neque verò corpus esse secundum seipsum, neque animam solam, sed vtrunque, ita & electionem. Est autē considerandum in actibus animæ, q̄ actus, qui est essentialiter vnius potentiæ, vel habitus, recipit formam & speciem à superiori potentia, vel habitu secundum quod ordinatur inferius à superiori. Si enim aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorem, actus quidem ille materialiter est fortitudinis, formaliter vero charitatis. Manifestum est autem, q̄ ratio d quodammodo voluntatem præcedit, & ordinat actum eius, inquantum. s. voluntas in suum obiectum tendit secundum ordinem rationis, eo q̄ vis apprehensiua appetitiuę suum obiectū repræsentat. Sic igitur ille actus, quo voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum, ex eo q̄ per rationē est ordinatum ad finem, materialiter quidem est voluntatis, formaliter autem rationis. In huiusmodi autē, substantia actus materialiter se habet ad ordinem, qui imponitur à superiori potentia: & ideo electio substantialiter non est actus rationis, sed voluntatis. Perficitur enim electio in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur; vnde d manifestè actus est appetitiuæ potentiæ.

*li.6.Eth. c.2.to.5 *li.5.c.4 D.771. D.541.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd electio importat collationem quandam præcedentem, non q̄ essentialiter sit ipsa collatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cōclusio syllogismi, quæ fit in operabilibus, ad rationem pertinet, & dicitur sententia, vel iudicium, quam sequitur electio. & ob hoc ipsa conclusio pertinere videtur ad electionem tanquam ad consequens.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ ignorantia dicitur esse electionis: non quòd ipsa electio sit scientia, sed quia ignoratur quid sit eligendum.

¶ Super quæstionis decimetertię, Articulum Secūdum.

Articvlvs II.

Vtrum electio conueniat brutis animalibus.

75 2.li.2.5.a. 1.a.16.& 7 Et 5.Metaphy.le.1.5. fi. *c.3.circa finē.to.5

Circa rationē, omisso 1. ar. positam in secundo ar. dubium occurrit de illius efficacia. Fū latur n. rō supra differētia inter appetitum intellectiuū, & sensitiuum in hoc, q̄ appetitus sensitiuus naturaliter est determinatus ad vnū particulare. Intellectiuus vero ad bonum in cōi. hæc autē differentia aut assumit falsum, aut est inefficax. Nam si intendit, q̄ appetitus sensitiuus est determinatus ad vnum particulare, idest, vnum numero, falsum assumit. Constat.n. q̄ appetitus sensitiuus ouis non est determinatus ad hanc numero herbam, alioquin non posset comedere aliā. Si autem intēdit, q̄ est determinatus ad vnum particulare. i. speciale, puta delectabile sm tactum, tūc inefficax est processus: quoniam si cūs stante determinatione naturali appetitu, intelectiui ad bonu in cōi, stat q̄ electiuus sit particularium bonorum contentorum sub bono in cōi: ita stante determinatione naturali appetitus sensitiui ad tale bonum in genere, vel in specie, stat q̄ sit electiuus particularium bonorū contentorū sub illo cōi. Sicut.n. appetitus intellectiuus indeterminatus est ad particularia sui obiecti ita appetitus sensitiuus indeterminatus est ad particularia sui obiecti. Vnde ex maiori vniuersalitate, obiecti illius appetitus, q̄ illius, non potest inferri, nisi q̄ electio illius ad multo plura se extendit, nā electio istius. & tūc in litera infertur, q̄ ille eligit, & iste non.

*ca.12 in medio. to mo 5. *ca.1.non procul a prin.to.3 *li.5.c.4 cir.prin.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendum est, q̄ dupliciter aliqua potentia determinata inuenitur ad obiectum. Primo secundum seipsam: secundo sm suum actum exercitū. Determinatio quidem potentiæ sm seipsam attenditur penes habitudinē potentiæ ad obiectum formale adæquatum. Omnis.n. potentia ad obiectū aliquod, est sic determinata. Determinatio vero secundum actum exercitum attenditur penes habitudinē actus positi in rerum natura ad obiectum. Est autem, vt a notiorib. doctrina fiat, inter intellectū & sensum dria in hoc, q̄ intellectus nec sm se nec sm suum exercitum actum determinatus est, nisi ad ens in cōi. ita q̄ nō solum intellectus, sed intelligere in actu exercito, ita indeterminationē retinet, q̄ terminari potest ad ens in cōi. Sensus vero, licet sm se sit determinatus non ad hoc sensibile, sed tale genus sensibile, puta visibile: sēper tamen, puta uidere in actu exercito, nunquā est ad obiectū in cōi, aut cōiter, puta coloratum vniuersale, aut coloratum vage: sed sp est ad hoc coloratum determinatum. Vnde ad partem appetitiuam descendendo, dicitur, q̄ iter appetitum intellectiuum, & sensitiuū tanta est dria, q̄ intellectus nec sm se, nec secūdum suum actū exercitum, determinatus est nisi ad bonum in cōi: iste vero sm se quidē determinatus est ad spāle bonū, puta conueniens naturæ sensitiuæ: sm actum vero suum exercitum, determinatus ē ad hoc singulare bonum, nunc, hic, sic &c. oblatum. Licet.n. appetitui sensitiuo non adæquet hoc singulare, sed tale genus boni: ipsi tamē in singulis suis actib. se exercenti adæquant sigillatim singularia, hic nunc, sic, quib. non accidunt hę circūstātiæ, sed eis quasi cōstituunt. Ouis n. vt in responsione ad secundum in litera dr, refutando illam herbam, & hanc acceptando, facit hoc. quia determinatus est appetitus eius, vt in actu exercito hanc, nunc, hic, sic oblatā pro equaf. Et hæc manifeste est intentio literę, vt prædicta rō clarificat, & ex ea hf intentum: qm ex vtraque determinatione infertur negatio vtriusque libertatis inuentæ in electione. Appetitus siquidem electiuus & est liber ad eligendū, & nō

*Tex.49 to.2 *c.2.to.5. ar.1.ad 2. *text.89. to.5. *Text.15 & sequen tib. vsque ad 19.præ cipuè, to.3

trina fiat, inter intellectū & sensum dria in hoc, q̄ intellectus nec sm se nec sm suum exercitum actum determinatus est, nisi ad ens in cōi. ita q̄ nō solum intellectus, sed intelligere in actu exercito, ita indeterminationē retinet, q̄ terminari potest ad ens in cōi. Sensus vero, licet sm se sit determinatus non ad hoc sensibile, sed tale genus sensibile, puta visibile: sēper tamen, puta uidere in actu exercito, nunquā est ad obiectū in cōi, aut cōiter, puta coloratum vniuersale, aut coloratum vage: sed sp est ad hoc coloratum determinatum. Vnde ad partem appetitiuam descendendo, dicitur, q̄ iter appetitum intellectiuum, & sensitiuū tanta est dria, q̄ intellectus nec sm se, nec secūdum suum actū exercitum, determinatus est nisi ad bonum in cōi: iste vero sm se quidē determinatus est ad spāle bonū, puta conueniens naturæ sensitiuæ: sm actum vero suum exercitum, determinatus ē ad hoc singulare bonum, nunc, hic, sic &c. oblatum. Licet.n. appetitui sensitiuo non adæquet hoc singulare, sed tale genus boni: ipsi tamē in singulis suis actib. se exercenti adæquant sigillatim singularia, hic nunc, sic, quib. non accidunt hę circūstātiæ, sed eis quasi cōstituunt. Ouis n. vt in responsione ad secundum in litera dr, refutando illam herbam, & hanc acceptando, facit hoc. quia determinatus est appetitus eius, vt in actu exercito hanc, nunc, hic, sic oblatā pro equaf. Et hæc manifeste est intentio literę, vt prædicta rō clarificat, & ex ea hf intentum: qm ex vtraque determinatione infertur negatio vtriusque libertatis inuentæ in electione. Appetitus siquidem electiuus & est liber ad eligendū, & nō tione mouentur, rationem non habeant. Sic enim sagitta directè tendit ad signum ex motione sagittantis, ac si ipsa rationem haberet dirigentem. & idem apparet in motibus horologiorum, & omnium ingeniorum humanorum, quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artem humanam: ita comparantur omnia naturalia ad artem diuinam. Et ideo ordo apparet in his, quæ mouentur secundum naturam: sicut & in his, quæ mouentur secundum artem, vt dicitur in 2. Physic. † Et ex hoc contingit, q̄ in operibus brutorum animalium apparent quædam sagacitates, inquantum habent inclinationem naturalem ad quosdam ordinatissimos processus, vt pote à summa arte ordinatos. Et propter hoc, etiam quædam animalia dicuntur prudentia, vel sagacia, non q̄ in eis sit aliqua ratio, vel electio: quod ex hoc apparet, quòd omnia quæ sunt vnius naturæ, similiter operantur.

*Tex.49 to.2

Articvlvs III.

Vtrum electio sit solum eorum, quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque ipsius finis.

76 Inf.a.4.& 6.cor. Et 3.q.18.a. 4.cor. & li.4.cōtra c.95.fi. Et opu. 2.ca. 177. Et 3 Eth.lec.1 Et 1.Peri her.le.14 fin. * cap.12. posi med. to.5.

Ad Tertium sic proceditur. Videtur q̄ electio non sit solum eorum quæ sunt ad finem. Dicit enim Philosophus in 6. Eth. * q̄ electionē rectam facit virtus. Quæcunque autē illius gratia nata sunt fieri, non sunt virtutis, sed alterius potentiæ: illud autem cuius gratia fit aliquid, est finis. ergo electio est finis.

¶ 2 Præterea. Electio importat præ acceptionem vnius respectu alterius: sed sicut eorum quæ sunt ad finem, vnum potest præaccipi alteri, ita etiam diuersorum finium. ergo electio pōt esse finis, sicut & illorum quæ sunt ad finem.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. Eth. * q̄ voluntas est finis: electio autem eorum, quæ sunt ad finem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, * Electio consequitur sententiam vel iudicium, quod est sicut conclusio syllogismi operatiui: vnde illud cadit sub electione, qđ se habet vt conclusio in syllogismo operabilium. Finis autem in operabilibus se habet vt principium, & non vt conclusio, vt Philosophus dicit in 2. Physic. * vnde finis, inquantum est huiusmodi, non cadit sub electione. Sed sicut in speculatiuis nihil prohibet id, quod est vnius demonstrationis, vel scientiæ principium, esse conclusionē alterius demonstrationis, vel scientiæ, primum tamen principium indemonstrabile non potest esse conclusio alicuius demonstrationis, vel scientiæ: ita etiam cōtingit id, quod est in vna operatione vt finis, ordinari ad aliquid vt ad finem, & hoc modo sub electione cadit. Sicut in operatione medici, sanitas se habet vt finis: vnde hoc non cadit sub electione medici, sed hoc supponit tanquàm principium: sed sanitas corporis ordinatur ad bonum animę. Vnde apud eum qui habet curam de animæ salute, potest sub electione cadere esse sanum, vel esse infirmum: nā Apostolus dicit 2. ad Cor. 12. Cum enim infirmor, tunc potens sum: sed vltimus finis nullo modo sub electione cadit.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ fines proprii virtutum ordinantur ad beatitudinem, sicut ad vltimum finē: & hoc modo potest esse eorum electio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut supra habitum est, vltimus finis est vnus tantum: vnde vbicunque occurrunt plures fines, inter eos potest esse electio, secundum quod ordinantur ad vltimum finem.

Articvlvs IIII.

Vtrum electio sit tantum eorum, quæ per nos aguntur.

77 Inf.a.5.co. q.1.a.1.7.

Ad quartum sic proceditur. Videtur q̄ electio non sit solum respectu humanorum actuum. Electio enim est eorum quæ sunt ad finem: sed ea quæ sunt ad finem non solum sunt actus, sed etiam organa, vt dicitur in 2. Phy. ergo electiones non sunt tantum humanorum actuum.

¶ 2 Præt. Actio à contemplatione distinguitur: sed electio etiam in contemplatione locum habet, prout scilicet vna opinio alteri præligitur. ergo electio non est solum humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Eliguntur homines ad aliqua officia, vel sęcularia, vel ecclesiastica; ab his qui nihil ergà eos agūt. ergo electio non solum est humanorum actuum.

¶ Sed contra est, q̄ Philo. dicit in 3. Eth. q̄ nullus eligit nisi ea, quæ existimat fieri per ipsum.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd sicut intentio est finis, ita electio est eorum quæ sunt ad finem: finis autem, vel est actio, vel res aliqua. Et cum res aliqua fuerit finis, necesse est q̄ aliqua humana actio intercueniat, vel inquantum homo facit rem illam, quæ est finis: sicut medicus facit sanitatē, quæ est finis eius: vnde & facere sanitatem dicitur finis medici: vel inquantum homo aliquo modo vtitur, vel fruitur re quæ est finis, sicut auaro est finis pecunia, vel possessio pecuniæ. Et eodem eligēdū, & ad hoc, vel illud eligēdū. Ex hoc aūt q̄ appetitus sensitiuus determinatus ē secundum seipsum ad spāle bonū, habetur negatio primæ libertatis: qm non eligere, non cōtinetur sub illo spāli bono, quod é eius adæquatū obiectum: ac per hoc non pōt appetitali appetitu. Ex eo vero q̄ appetitus sensitiuus sm suum actum exercitum necessitatur naturaliter ad hoc determinatum particulare oblatum, nunc, hic, sic &c. hf negatio secundæ libertatis. Qđ nad hoc determinatum est, nō pōt aliud declinare. Et per hæc patet rnsio ad obiecta, & quam efficax sit literæ ratio.

¶ In rnsione ad secundum, & tertiū eisdem 2. art. aduerte, quòd cū arte non possit dare naturæ substantiam actus, sed modū: & electio non significet modum actus, sed ipsum actum substantialiter, nulla arte fieri potest vt aliquod bruum eligat: sed quod apparet discretionis, & electionis in operib. similiarum, canum, & similium mire disciplinatorum, fit illo eodem mō, quo a naturali instinctu agūtur. Sicut.n. naturalē instinctum sic ordinatum, sortita sunt animalia quædā, vt in litera dr: ita habitus acquisitus in illis ex frequentia actuū inclinat illos per modum instinctus: & hoc ipsum quòd in clinabilia sunt animalia, secundū huiusmodi, mores ex natura habent inchoatiue, complętiue vero ab assuefactione.

Cap.2.

¶ Super Quæstio. 13. Arti. Quartum.

Tertio ar. omisso, in rnsione ad tertium 4. ar. aduerte, aliquos minus perspicaces, nec discernentes ter-

Universidad de Deusto Biblioteca

terminos moraliũ & legum, hinc dicere, q̃ in electionibus prædictorũ singuli non eligũt, sed nominant eligendum: cum hoc nec somniauerit hic littera, sed dicit, q̃ electio, quæ est actus interior voluntatis, in huiusmodi electionibus est electio nominationis talis personæ &c. quia electio est eorum quæ sunt in potestate eligentis. Et idem est, quo ad hoc, iudicium de singulis eligentib. & de toto collegio seu persona formãte decretũ electionis nomine collegii. Licet.n.dicat Eligo talem, subintelligitur, Eligo ius dare, vel nominare, vel aliquid simile: quod scilicet est in potestate eligentis.

¶ *Super quæstionis decimætertiæ, Articulum. Quintum.*

78 Veri.q. 22. ar 13.ad 12 Et 3.Ethic. lec.5.fi.ar 1 &c.2.parum ante med.

In responsione ad 1.5. artic. aduerte, quòd distinctio ibi facta de voluntate completa & incompleta, nõ sic est accipienda, quasi voluntas incompleta sit velle non deliberatum, aut non capax meriti, & demeriti: quoniã sensus ille est falsus. Potest.n. quis deliberare vel le expellere Deum de regno suo, si posset, & similia. vbi cõstat inueniri peccatũ mortale. Sed completio, & incompletio uoluntatis attenditur secundum modũ motus volũtatis, vt in litera dicitur. Ex eo.n.quòd voluntatis motus est ad rem media operatione exteriori assequendam, disponendam &c. perfectus non est perfectione apta nata inueniri in genere motus voluntatis, nisi terminetur ad bonum agibile: quàmuls perfectus sit quo ad consensum, deliberationẽ & huiusmodi.

*c.2.parum ante med. to.5. Ar.4.

ar.4 huius quæst.

modo dicendum est de eo, quod est ad finem: quia necesse est vt id, quod est ad finem, vel sit actio, vel res aliqua in terueniente aliqua actione, per quam facit id quod est ad finem, vel vtitur eo. Et per hunc modum electio semper est humanorum actuum.

¶ Ad primvm ergo dicendum q̃ organa ordinantur ad finem, inquãtum homo vtitur eis propter finem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in ipsa contemplatione est aliquis actus intellectus assentiẽtis huic opinioni, vel illi: actio vero exterior est, quæ cõtra contemplationem diuiditur.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ homo quam eligit episcopũ, vel principem ciuitatis, eligit nominare ipsum in talem dignitatem: alioquin si nulla esset eius actio ad constitutionem episcopi, vel principis, non competeret ci electio. Et similiter dicendum est, q̃ quandocunque dicitur aliqua res præeligi alteri, adiungitur ibi aliqua operatio eligentis.

Articvlvs V.

Vtrum electio sit solum possibilium.

Ad Qvintvm sic proceditur. Videtur quòd electio non sit solum possibilium. Electio enim est actus voluntatis, vt dictũ est: * sed voluntas est possibilium, & impossibiliũ vt dicitur in 3. Eth. †ergo & electio.

¶ 2 Præt. Electio est eorum quæ per nos aguntur, sicut dictum est. * nihil ergo refert quantum ad electionem, vtrũ eligatur id, q̃ est impossibile simpliciter, vel id, q̃ est impossibile eligenti: sed frequenter ea quæ eligimus, perficere non possumus, & sic sunt impossibilia nobis. ergo electio est impossibilium.

¶ 3 Præterea. Nihil homo tentat agere, nisi eligendo: sed beatus Benedictus dicit, Quòd si Prælatus aliquid impossibile præceperit, tentandum est. ergo electio potest esse impossibilium.

¶ Sed cõtra est, quod Philosophus dicit in 3. Eth. * q̃ electio non est impossibilium.

¶ Respon. Dicendum, q̃ sicut dictũ est, * Electiones nostræ referũtur semper ad nostras actiones: ea autem quæ per nos aguntur, sunt nobis possibilia. vnde necesse est dicere, q̃ electio non sit nisi possibilium. Similiter etiam ratio eligendi aliquid est, vt ex hoc possimus consequi finem: vel ex hoc, q̃ ducit ad finem. Per id autem quod est impossibile, non potest aliquis consequi finem: cuius signum est, quia cum in consiliando perueniunt homines ad id, quod est eis impossibile, discedunt quasi non valentes vlterius procedere. Apparet etiam hoc manifestè ex processu rationis præcedente: sic.n.se habet id quod est ad finem, de quo electio est ad finem, sicut conclusio ad principium. Manifestum est autem, q̃ conclusio impossibilis non sequitur ex principio possibili: vnde non potest esse, q̃ finis sit possibilis, nisi id q̃ est ad finem, fuerit possibile. Ad id autem quod est q̃ impossibile, nullus mouetur: vnde nullus tenderet in finem, nisi per hoc quod apparet id, quod est ad finem, esse possibile. vnde id quod est impossibile, sub electione non cadit.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q̃ voluntas media est inter intellectum, & exteriorem operationem, nam intellectus proponit voluntati suum obiectum, & ipsa uoluntas causat exteriorem actionem. Sic igitur principiũ motus voluntatis consideratur ex parte intellectus, qui apprehendit aliquid vt bonum in vniuersali: sed terminatio, seu perfectio actus voluntatis attenditur secundum ordinem ad operationem, per quam aliquis tendit ad cõsecutionem rei: nam motus voluntatis est ab anima ad rem, & ideo perfectio actus voluntatis attenditur secundum hoc, quod est aliquid bonum alicui ad agendum. Hoc autem est possibile: & ideo voluntas completa non est, nisi de possibili, quod est bonum volenti: sed voluntas incompleta est de impossibili, quæ secundum quosdam velleitas dicitur: quia scilicet aliquis vellet illud, si esset possibile. Electio autem nominat actum voluntatis iam determinatum ad id, quod est huic agendum: & ideo nullo modo est nisi possibilium.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ cum obiectum voluntatis sit bonum apprehensum: hoc modo iudicandum est de obiecto voluntatis, secundum quod cadit sub apprehensione. Et ideo sicut quandoque voluntas est alicuius quod apprehenditur vt bonum, & tamen non est verè bonum: ita quandoque est electio eius quod apprehenditur vt possibile eligenti, quod tamen non est ei possibile.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ hoc ideo dicitur, quia, an aliquid sit possibile, subditus non debet suo iudicio diffinire: sed in vnoquoque, iudicio superioris stare.

Articvlvs VI.

Vtrum homo ex necessitate eligat, vel liberè.

Ad Sextum sic proceditur. Videtur quòd homo ex necessitate eligat. Sic enim se habet finis ad eligibilia, vt principia ad ea, quæ ex principiis consequuntur, vt patet in 7. Eth. * sed ex principiis ex necessitate deducuntur conclusiones. ergo ex fine de necessitate mouetur aliquis ad eligendũ.

¶ 2 Præt. Sicut dictum est, † electio consequitur iudicium rationis de agendis: sed ratio ex necessitate iudicat de aliquibus propter necessitatem præmissarum. ergo videtur q̃ etiam electio ex necessitate sequatur.

¶ 3 Præt. Si aliqua duo sunt penitus æqualia, non magis mouetur homo ad vnum, quam ad aliud: sicut famelicus si habet cibum æqualiter appetibilem in diuersis partibus, & secundum æqualẽ distantiã, non magis mouetur ad vnũ, quam ad alterum, vt Plato dixit, * assignans rationem quietis terræ in medio sicut dicitur in 3. de cœlo. † Sed multo minus potest eligi q̃ accipitur vt minus, quàm quod accipitur vt æquale.

¶ *Super quæstionis decimætertiæ, Articulum. Sextum.*

79 1.q.115.a.4 cor. Et 2.2. q.104.ar.5 co Et verũ q.22.a.6.& q.23.art.1. Et ma.q.6. 1. Perihier. lec.14 fi. *li.7.Eth.c. 8.à medio to.5. †art. 1. huius quæst.

Circa corpus 6. art. eiusdẽ 13.q. aduerte, quòd author vtranque libertatem, s. quo ad exercitium actus, & quo ad specificationem, tribuit electioni, vt patet in litera, intendẽs ex hoc differentiã manifestare inter actũ simplicem voluntatis, & electionis. Simplex namque actus voluntatis. s. volitio, seu voluntas, de quo supra tractatum est, non est vniuersaliter liber quo ad specificationem actus: quoniã ad aliquod obiectum necessario terminat, ita q̃ non pt ad oppositũ terminari, vt patet ex supradictis. Electio aũt, & quo ad exercitiũ actus & quo ad specificationem sp est libera, vt hic dicitur.

*Hoc hẽtur in 2. de cœlo. Text 75. & 50. ex sent. Anaximẽ.

¶ In rñsione ad 1. eiusdem ar. 6. habes, q̃ non quicunque vult præmissas, seu antecedẽs, vult conclusionẽ seu cõsequens in seipso, vel quia non sp consequens est necessarium ad veritatẽ, seu voluntatẽ antecedentis: vel quia dicto, q̃ sic fit ẽrẽ, nõ tamẽ hoc actualiter apparet, & iudicatur. Differt.n. nihil, esse vel apparere, quo ad appetitum in sua aũt cã quicunque vult antecedens, vult consequẽs simpliciter, vel vt in pluribus. ¶ In rñsione ad 3. aduerte diligenter q̃ rñsio formaliter satisfacit primę radici ar.5. de æqualibus: & insinuat satisfactionem omnib. tactis in argumento. Intẽdit.n. q̃ duob. æqualibus propositis ẽm aliquam condonem, voluntas nõ arctetur ad neutralitatem, sed potest ad considerandã aliquam, eminentiã in altero mouere se & inuẽta vel apposita eligere alterũ. Et eadẽ rõne, q̃ posito volũtati aliquo eligibili eminentioriali is, non necessitatur voluntas ad eligendũ illud: quia põt mouere ad considerãdũ in altero aliq̃d aliud quo præstet, & sic illud eligere. Et hæc intellige, supposito q̃ voluntas velit eligere: simpliciter nanq; & absolute voluntas a toto genere eligibilium libera est, ad nullumque necessario inclinatur: sed sicut author primis duob. argumentis libertatẽ eligendi quo ad exercitũ actus impugnauit, ita hoc tertio argumẽto libertatem quo ad specificationẽ actus impugnauit & propterea ex parte obiecti eligibilis solutionẽ formaliter dedit, vtsui moris est.

*li.9. Metaph. tex. 3.to.3.

Ar.3. huius quæst.

ergo si proponãtur duo, vel tria, vel plura, inter quæ vnũ maius appareat, impossibile est aliquod aliorũ eligere. ergo ex necessitate eligitur illud, q̃ eminentius apparet: sed ois electio est de omni eo q̃ videtur aliquo modo melius. ergo omnis electio est ex necessitate.

¶ Sed contra est, q̃ electio est actus potentiæ rõnalis, quæ se habet ad oppolita secundum Philosophum. †

¶ Respondeo. Dicendum, quòd homo non est necessitate eligit: & hoc ideo, quia q̃ possibile est non esse, non necesse est esse. Quòd autem possibile sit non eligere, vel eligere, huius ratio ex duplici hominis potestate accipi potest. Potest.n. homo velle, & non velle, agere, & non agere: potest etiam velle hoc, aut illud, cuius ratio ex ipsa virtute rationis accipitur. Quicquid.n. ratio potest apprehendere vt bonum, in hoc voluntas tendere potest. Potest autem ratio apprehendere vt bonum non solum hoc, q̃ est velle, aut agere: sed hoc etiam quòd est non velle, & nonagere. Et rursum in omnibus particularibus bonis potest considerare rationem boni alicuius, & defectum alicuius boni, quod habet rationem mali: & secundũ hoc potest vnumquodque huiusmodi bonorum apprehendere, vt eligibile, vel fugibile. Solum autem perfectum bonum, q̃ est beatitudo, non potest ratio apprehendere sub ratione mali, aut alicuius defectus: & ideo ex necessitate beatitudinem homo vult, nec potest velle non esse beatus, aut miser. Electio autem cum non sit de fine, sed de his quæ sunt ad finem vt iam dictum est, * non est perfecti boni quod est beatitudo, sed aliorum particularium bonorũ: & ideo homo non ex necessitate, sed liberè eligit.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd non semper ex principiis ex necessitate procedit conclusio: sed tũc solum, quando principia non possunt esse vera si conclusio non sit vera. Et similiter non oportet quòd semper ex fine insit homini necessitas ad eligendum ea, quæ sunt ad finem: quia non omne quod est ad finem, tale est, quòd sine eo finis haberi non possit, aut si tale sit, non semper sub tali ratione consideratur.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd sententia, siue iudicium rationis de rebus agendis est circa contingentia, quæ à nobis fieri possunt, in quibus conclusiones non ex necessitate sequuntur ex principiis necessariis, absoluta necessitate, sed necessariis solum ex conditione: vt, si currit, mouetur.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ nihil prohibet, si aliqua duo æqualia proponantur secundum vnam considerationem, quin circa alterum considere tur aliqua cõditio, per quam emineat, & magis flectatur voluntas in ipsum, quàm in aliud.

QVAESTIO XIIII.

De consilio, quod electionem præcedit, in sex articulos diuisa.

Deinde considerandum est de consilio.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum consilium sit inquisitio.
¶ Secundo, Vtrum consilium sit de fine, vel solum de his, quæ sunt ad finem.
¶ Tertio, Vtrum consilium sit solum de his, quæ à nobis aguntur.
¶ Quarto, Vtrum consilium sit de omnibus, quæ à nobis aguntur.
¶ Quinto, Vtrum consilium procedat ordine resolutorio.
¶ Sexto, Vtrum consilium procedat in infinitum.

Articvlvs I.

Vtrum consilium sit inquisitio.

¶ *Super Quæstio. 14. Artic. Primum.*

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd consilium non sit inquisitio. Dicit enim * Dama. q̃ consilium est appetitus: sed ad appetitum non pertinet inquirere. ergo consilium non est inquisitio.

¶ 2 Præterea. Inquirere, intellectus discurrentis est, & sic Deo non cõuenit, cuius cognitio non est discursiua, vt in primo * habitum est: sed consilium Deo attribuitur. dicitur enim ad Eph. 1. q̃ operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. ergo consilium non est inquisitio.

¶ 3 Præterea. Inquisitio est de rebus dubiis: sed consilium datur de his, quæ sunt circa bona certa, secundũ illud Apost. 1. ad Corinth. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. ergo consilium non est inquisitio.

¶ Sed contra est, q̃ Greg. Nyssen. * dicit: Omne quidem consilium, quæstio est: non autem omnis quæstio, consilium.

¶ Respondeo Dicendum, q̃ electio, sicut * dictum est, consequitur iudicium rationis de rebus agendis in rebus autem agẽdis multa incertitudo inuenitur: quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ propter sui variabilitatem incerta sunt. In rebus autem dubiis & incertis ratio non profert iudicium absque inquisitione præcedente: & ideo necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis, & hæc inquisitio consilium vocatur, propter quod Philosophus dicit in 3. * Ethico. q̃ electio est appetitus præconsiliati.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd quando actus duarum potentiarum adinuicem ordinãtur, in vtro que est aliquid, quod est alterius potentiæ: & ideo vterq; actus ab vtraque potentia dominari potest. Manifestum est autem, q̃ actus rõnis dirigentis in his quæ sunt ad finem, & actus voluntatis, secundum regimen rationis in ea tendentis, ad seinuicem ordinantur: vnde & in actu volũtatis, quæ est electio, apparet aliquid rationis scilicet ordo: & in consilio, q̃ est actus rationis, apparet aliquid voluntatis, sicut materia: quia consilium est de his, quæ homo

80 2.2.q.49 ar.5. cor. & 3.di.35 q.2.q.1. cor.

*li.2 Orth. fidei, cap.22

In q. 14. nihil occurrit scribẽdum vsq; ad 5. ar. nisi reddere attentos lectores, vt in 1.ar. meminerint, q̃ consilium significat inquisitionẽ completam. 1. vsq; ad iudicium inclusiue. Non.n. ipsa inquisitio absq; iudicio, consiliũ est, ni si ichoatiue, vt manifeste patet ex responsione ad secũdum, & tertium, & ex vsu loquendi.

p.p.q.14. ar.7

*li.5. e.5. circ.prin.

*q.13.

*c.3.circa finem, tomo. 5

homo vult facere,& est sicut motiuum: quia ex hoc, q̃ homo vult finem, mouetur ad consiliandum de his, quæ sunt ad finem: & ideo Philosophus dicit in 6.*Eth. q̃ electio est intellectus appetitiuus, vt ad electionem vtrumque concurrere ostendat: ita * Dam. dicit, q̃ consilium est appetitus inquisitiuus, vt consilium aliquo modo pertinere ostendat & ad voluntatem, circa quam & ex qua fit inquisitio, & ad rationem inquirentem.

*c.2.circ. fine to.5.

*li.2.Orthod. fidei,c.22.

¶Ad secundum dicendum, quòd ea quæ dicuntur de Deo, accipienda sunt absque omni defectu, qui inuenitur in nobis: sicut in nobis scientia est conclusionum per discursum à causis in effectus. Sed scientia dicta de Deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima cã absque omni discursu: & similiter consilium attribuitur Deo, quantum ad certitudinem sententiæ, vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquisitione consilij, sed huiusmodi inquisitio in Deo locum non habet & ideo consilium secundum hoc, Deo non attribuitur, & secundum hoc *Dam. dicit, q̃ Deus non consiliatur. Ignorantis enim est consiliari.

*li.2.Orthod. fidei,c.22.

¶Ad tertium dicendum, q̃ nihil prohibet aliqua esse certissima bona, secundum sententiam sapientũ & spiritualium virorum, quæ tamen non sunt certa bona, secundum sententiam plurium, vel carnalium hominum: & ideo de talibus consilia dantur.

ARTICVLVS II.

Vtrum consilium sit de fine, vel solum de his, quæ sunt ad finem.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd consilium non solum sit de his quæ sunt ad finem, sed etiã de fine. Quæcunque.ii. dubitationem habent, de his pót inquiri: sed circa operabilia humana contingit esse dubitationem de fine, & non solum de his quæ sunt ad finem. Cum igitur inquisitio circa operabilia sit consilium, videtur q̃ consilium possit esse de fine.

31 2.2.q.33 ar.1.ad 2 Et q.47. a.1.ad 2. Et 3.dist. 35.q.2.a. 4.q.1.co. & 3.Eth. lec.8.

¶2 Præt. Materia consilii, sunt operationes humanæ: sed quædam operationes humanæ sunt fines, vt dicitur in primo * Eth. ergo consilium potest esse de fine.

*In prin. lib. *li.5.c.5. a medio.

¶Sed contra est, q̃ * Greg. Nyssenus dicit, q̃ non de fine, sed de his quę sunt ad finem, est consilium.

¶Respondeo dicendum, quòd finis in operabilibus habet rationem principii, eo q̃ rationes eorum, quæ sunt ad finem, ex fine sumuntur. Principium autem nõ cadit sub quæstione: sed principia oportet supponere in omni inquisitione. vnde cum cõsilium sit quæstio, de fine non est cõsilium, sed solum de his, quæ sunt ad finem: tamen contingit id, q̃ est finis, respectu quorundam ordinari ad aliũ finem: sicut etiam id quod est principium vnius demõstrationis, est conclusio alterius. Et ideo id, quod accipitur vt finis in vna inquisitione, potest accipi vt ad finem in alia inquisitione: & sic de eo erit consilium.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ id, quod accipitur vt finis est iã determinatum. vnde quandiu habetur vt dubium, non habetur vt finis: & ideo si de eo cõsilium habetur, non erit cõsilium de fine, sed de eo q̃ est ad finem.

¶Ad secundum dicendum, quòd de operationibus est cõsilium, inquantum ordinantur ad aliquem finem. Vnde si aliqua operatio humana sit finis, de ea, inquantum huiusmodi, non est consilium.

ARTICVLVS III.

Vtrum consilium sit solum de his, quæ à nobis aguntur.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd consiliũ non sit solum de his quæ aguntur à nobis. Consiliũ enim collationem quandam importat: sed collatio inter multos potest fieri etiam de rebus immobilibus, quæ nõ fiunt à nobis, puta, de naturis rerum. ergo consilium non solum est de his, quæ aguntur à nobis.

¶2 Præterea. Homines interdum consilia quærunt de his, quæ sunt lege statuta, vnde & Iurisconsulti dicuntur: & tamen eorum qui quærunt huiusmodi consilium, non est leges facere. ergo consilium non solum est de his, quæ à nobis aguntur.

¶3 Præterea. Dicuntur etiam quidam consultationes facere de futuris euentibus, qui tñ non sunt in potestate nostra. ergo consiliũ non solũ est de his, quæ à nobis fiũt.

¶4 Præt. Si consilium esset solum de his quæ à nobis fiunt, nullus consiliaretur de his, quæ sunt per alium agenda: sed hoc patet esse falsum. ergo consilium non solum est de his, quæ à nobis fiunt.

¶Sed contra est, quòd * Greg. Nyssenus dicit. Consiliamur de his, quæ fiunt in nobis, & per nos fieri possunt. *li.5.c.5

¶Respondeo. Dicendum, quòd consilium proprie importat collationem inter plures habitam, quod & ipsum nomen designat. Dicitur enim consilium, quasi considium, eo quòd multi considentes simul conferendum. Est autem considerandum, q̃ in particularibus contingentibus ad hoc, quòd aliquid certum cognoscatur, plures conditiones, seu circunstantias considerare oportet, quas ab vno non facile est considerari, sed à plurib. certius percipiuntur, dum quod vnus considerat, alii non occurrit. In necessariis autem, & vniuersalibus, est absolutior, & simpliciór consideratio, ita quòd magis ad huiusmodi considerationem vnus per se sufficere potest. Et ideo inquisitio consilii propriè pertinet ad contingentia singularia: cognitio autem veritatis in talibus, non habet aliquid magnum, vt per se appetibilis, sicut cognitio vniuersalium & necessariorum: sed appetitur secundum qđ est vtilis ad operationem, quia actiones sunt circa contingentia singularia. Et ideo dicendum est, quòd propriè cõsilium est circa ea, quæ aguntur à nobis.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ consilium importat collationem, non quamcunque, sed collationem de rebus agendis, ratione iam * dicta.

In cor. art.

¶Ad secundum dicendum, quòd id, quod est lege positum, quàmuis non sit ex operatione quærentis consilium, tamen est directiuum eius ad operandum: quia ista est vna ratio aliquid operandi mandatum legis.

¶Ad tertium dicendum, quòd consilium non solum est de his quæ aguntur, sed de his quæ ordinantur ad operationes: & propter hoc consultatio dicitur fieri de futuris euentibus, inquantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendum, vel vitandum.

¶Ad quartum dicendum, quòd de aliorum factis consilium quærimus, inquantum sunt quodam modo vnum nobiscum, vel per vnionem affectus, sicut amicus solicitus est de his, quæ ad amicum spectant, sicut de suis: vel per modum instrumenti. Nam agens principale, & instrumentale, sunt quasi vna causa, cum vnum agat per alterum: & sic dominus consiliatur de his quæ sunt agenda, per seruum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum consilium sit de omnibus, quæ à nobis aguntur.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd consiliũ sit de omnibus, quæ sunt per nos agenda. Electio enim

83 Et 3.di.39 q.2.a.4.q. 1.cor. & Pſ.19.& 3. Eth.lec.7. ar.1.

Eth.lec.7. Arti.1. enim est appetitus præconsiliati vt dictum est:* sed electio est de omnibus, quæ per nos aguntur. ergo & consilium.

¶2 Præt. Consilium importat inquisitionem rationis: sed in omnibus, quæ non per impetũ passionis agimus, procedimus ex inquisitione rationis. ergo de omnibus, quæ aguntur à nobis, est consilium.

¶3 Præt. Philosophus dicit in 3.* Ethico. quòd si per plura aliquid fieri potest, consilio inquiritur, per quod facillimè & optime fiat: si autem per vnum, qualiter per illud fiat, sed omne quod fit, fit per vnum, vel per multa. ergo de omnibus, quæ fiunt à nobis, est consilium.

* Cap.3. in medio, tom.5.

* Lib. 5. ca.1.

¶Sed contra est, quod * Greg. Nyssenus dicit, q̃ de his, quæ secũdum disciplinam, vel artem sunt, operibus, non est consilium.

¶Respon. Dicendum, q̃ consilium est inquisitio quædam: vt * dictum est. De illius autem inquirere solemus, quæ in dubiũ veniunt: vnde & ratio inquisitiua, quæ dicitur argumentum, est rei dubiæ faciens fidem. Quòd autem aliquid in operabilibus humanis non sit dubitabile, ex duobus contingit. Vno modo, quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines, sicut contingit in artibus, quæ habent certas vias operandi: sicut scriptor non consiliatur quomodo debet trahere literas, hoc enim determinatum est per artem. Alio modo, quia non multum refert vtrum sic, vel sic fiat: & ista sunt minima, quæ parum adiuuant, vel impediunt respectu finis consequendi. Quod autem parum est, quasi nihil accipit ratio: & ideo de duobus non consiliamur, quamuis ordinentur ad finem, vt * Philosophus dicit, scilicet, de rebus paruis, & de his quæ sunt determinata qualiter fieri debẽt, sicut est in operationib. artiũ, præter quasdã coniecturales, vt * Greg. Nyssenus dicit, vt puta, medicinalis, negotiatiua, & huiusmodi.

Art.1.huius quæst.

* Lib.3. Ethi. c.2. tom.5.

Li.5.c.5.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ electio præsupponit consilium ratione iudicij, vel sententiæ. Vnde quando iudicium, vel sententia manifesta, est absque inquisitione, non requiritur consilij inquisitio.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio in rebus manifestis non inquirit, sed statim iudicat: & ideo nõ oportet in omnibus, quæ ratione aguntur, esse inquisitionem consilij.

¶Ad tertium dicendum, quòd quando aliquid per vnum potest fieri, sed diuersis modis, potest dubitationem habere, sicut & quando fit per plura: & ideo opus est consilio. Sed quando determinatur nõ solum res, sed modus, tunc non est opus consilio.

ARTICVLVS V.

¶Super quæstio. XIIII. Articulum quintum. Vtrum consilium procedat ordine resolutorio.

84

IN quinto autẽ articulo dubiũ est, quia litera eon tradicere sibiipsi videtur. Ait enim & quòd processus a causis ad effectus est compositiuus, & quòd processus consilij est a fine ad id, quod est ad finẽ: & tamen concludit, quòd processus consilij nõ est compositiuus, sed resolutiuus: ac si finis non esset causa, & id quod est ad finem, non esset effectus, sed econuerso.

¶Ad hoc dicitur, q̃ cum inter finem acquisibilẽ, & id quod est ad finem, sit duplex simplex habitudo, & vna modificetur in altera, potest tripliciter procedi ratiocinando a fine, ad ea quæ sunt ad finem. Primo secundm simplicem habitudinem causæ finalis ad suum effectum, vt sic. Et hic est processus a fine, vt sic, ad id quod est ad finem, vt sic. Et hic est compositiuus, & suus oppositus est resolutiuus, sicut vniuersaliter verificatur de processu a causa ad effectum, & econtrario. Secundo, secũdum simplicem habitudinem effectus efficiendi ad causam, a qua effici debet. Et hic est processus ab effectu ad causam, & est resolutiuus, & suus oppositus est compositiuus, quia a causa ad effectum, neuter autem horum est processus consilij. Non primus, quia consiliũ est de efficiendis a nobis, vt patet in arti.3.& 4. In processu autem primo nihil dicit de agendo, sed tantum de fine, & ad finem, vt sic. Nec secundus, quia consilium est de his quæ sunt ad finem, vt patet in art.2. Et ideo hoc inuerisione adtertiũ huius quinti articuli ponderauit author, vt agẽda a nobis, nõ cadere sub consilio voluit, an sint possibilia, nisi vt congrua & pręcongrua fini. In secundo autem processu nihil dicitur de fine, & ad finẽ, vt sic: sed tantum de agenda re, & causa illius. Tertio igitur, potest procedi secundum qđ tam finis, quàm id quod est ad finem, inuenitur in agendis, quòd non procedatur nec a fine puro, nec ab agendo puro: sed a fine assequendo ad id, quod est agendum finem, &

* Cap.3. paulopoſt prin,to.5

* Cap.3. poſt mediũ, to.5.

85

Universidad de Deusto Biblioteca

sic deinceps retrocedendo. Et hic processus est ꝓcessus consilij, quod est de agendis, vt ad finẽ, & de his quæ sunt ad finem, vt agẽda resolutorie. Et licet processus iste missus videatur, & non nisi secũdum partes iudicãdus compositiuus, & resolutiuus, dicitur tamen simpliciter resolutiuus: quia de fine, & eo quod est ad finem, ratiocinatur tantum in materia agenda, & propter agendum resolutorie, idest, a posterioribus secũdum esse. Ita quòd sicut Musica, licet consideret numerum, vt in sonis, & econuerso sonos, vt proportionales secundum numerũ (& propter hoc media ponit scientia) quia tamen de numero non nisi in materia soni, & propter sonum tractat, simpliciter dici potest scientia physica, & sub ea comprehẽditur, eo quòd non abstrahit a materia sensibili. Ita in proposito, consilium, quia (vt dictum est) finem, & ad finem in materia agẽda tantum, & propter agẽdum, & quomodo agendum a posterioribus secundum esse in priore cõsiderat, resoluere simpliciter dicitur.

† Ex li. 4: de cœlo tex. 33.

Art. 2. huius quæs.

¶2 Præterea, Sub inquisitione consilij cadit considerare non solum quid agendum sit, sed etiam quo modo impedimenta tollantur: sed quælibet humana actio potest impediri, & impedimentum tolli potest per aliquam rationem humanam. ergo in infinitum remanet quærere de impedimenti tollendis.

¶3 Præterea, Inquisitio scientiæ demonstratiuæ non procedit in infinitum, quia est deuenire in aliqua principia per se nota, quæ omnimodã certitudinem habent: sed talis certitudo nõ potest inueniri in singularibus contingentibus, quæ sunt variabilia, & incerta. ergo inquisitio consilij procedit in infinitum.

¶Sed contra Nullus mouetur ad id, ad quod impossibile est ꝙ perueniat, vt dicitur in primo * de cœlo: sed in infinitum impossibile est transire. si igitur inquisitio consilij sit infinita, nullus consiliari inciperet: quod patet esse falsum.

¶Respon. Dicendum, ꝙ inquisitio consilij est infinita in actu ex duplici parte, scilicet ex parte principij, & ex parte termini. Accipitur enim in inquisitione consilij duplex principium, Vnum propriũ ex ipso genere operabilium: & hoc est finis, de quo non est consilium, sed supponitur in cõsilio vt principium, vt * dictum est. Aliud quasi ex alio genere assumptũ: sicut & in scientijs demonstratiuis vna scientia supponit aliqua ab alia, de quibus non inquirit. Huiusmodi autem principia, quæ in inquisitione consilij supponuntur, sunt, quæcunque sunt per sensum accepta, vtpote, quòd hoc sit panis, vel ferrum: & quæcunque sunt per aliquam scientiam speculatiuam, vel practicam in vniuersali cognita, sicut quòd mœchari est à Deo prohibitum, & quòd homo non potest viuere, nisi nutriatur nutrimento conuenienti: & de istis non inquirit consiliator. Terminus autem inquisitionis est id, quod statim est in potestate nostra, vt faciamus. Sicut enim finis habet rationem principij, ita id quod agitur propter finem, habet rationem conclusionis. vnde id, quod primo agendum occurrit, habet rationem vltimæ conclusionis, ad quam inquisitio terminatur. Nihil autem prohibet, consilium potentia infinitum esse, secundum quod in infinitum possunt aliqua occurrere consilio inquirenda.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ singularia non sunt infinita actu, sed in potentia.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ licet humana actio possit impediri, non tamen semper habet impedimentum paratum: & ideo non semper oportet consiliari de impedimento tollendo.

¶Ad tertium dicendum, quòd in singularibus contingentibus potest aliquid accipi certum, etsi non simpliciter, tamen vt nunc, prout assumitur in operatione. Sortem enim sedere, eon est necessarium: sed eum sedere, dum sedet, est necessarium: & hoc per certitudinem accipi potest.

QVAEST. XV.

De consensu, qui est actus voluntatis, in comparatione eorum, quæ sunt ad finem, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de consensu.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum cõsensus sit actus appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis.

¶Secundo, Vtrum conueniat brutis animalibus.

¶Tertio, Vtrum sit de fine, vel de his quæ sunt ad finẽ.

¶Quarto, Vtrum consensus in actum, pertineat solum ad superiorem animæ partem.

Articvlvs I.

Vtrum consensus sit actus appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis.

¶*Super quæstionis XV. Artic. I.*

Circa 15. q. primos tres articulos, quod esset dicendum, in sequẽti quæstione consulto dicetur.

86 Inf. q. 74. ar. 7. ad 1. Et 4. dist. 29. ar. 5. i. cor. * Cap. 15.

Ad primvm sic proceditur. Videtur ꝙ consentire pertineat solum ad partem animæ apprehensiuam. Aug. enim 12. de * Tri. consensum attribuit superiori rationi: sed ratio nominat apprehensiuam virtutem. ergo consentire pertinet ad apprehensiuam virtutem.

¶2 Præt. Consentire, est simul sentire: sed sentire est apprehensiuæ potentiæ. ergo & consentire.

¶3 Præt. Sicut assentire dicit applicationem intellectus ad aliquid, ita & consentire: sed assentire pertinet ad intellectum, qui est vis apprehensiua. ergo & consentire ad vim apprehensiuam pertinet.

¶Sed contra est, quod * Damas. dicit in 2. lib. ꝙ si aliquis iudicet, & non diligat, non est sententia, id est, consensus: sed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet. ergo & consensus.

* Cap. 4. post medium, & ca. 22.

¶Respon. Dicendum, quòd consentire importat applicationem sensus ad aliquid. Est autem proprium sensus, ꝙ cognoscitiuus est rerũ præsentium. Vis enim imaginatiua, est apprehensiua similitudinum corporalium etiam rebus absentibus, quarum sunt similitudines: intellectus autem apprehensiuus est vniuersalium cationũ, quas potest apprehendere indifferenter, & præsentibus & absentibus singularibus. Et quia actus appetitiuæ virtutis est quædam inclinatio ad rem ipsam secũdum quandam similitudinem, hinc est, quòd ipsa applicatio appetitiuæ virtutis ad rem, secundum quam ei inhæret, accipit nomen sensus, quasi experientiam quandam sumens de re, cui inhæret, inquantum complacet sibi in ea. Vnde Sap. 1. dicitur. Sentire de Domino in bonitate: & secundum hoc consentire est actus appetitiuæ virtutis.

¶Ad Primum ergo dicendum, ꝙ sicut dicitur in 3. * de anima, Voluntas in ratione consistit: vnde cum Augustinus attribuit consensum rationi, accipit rationem, secundum quod in ea concluditur voluntas. Tex. 42.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ sentire, proprie dictum, ad apprehensiuam potentiam pertinet: sed secundum similitudinem cuiusdam experientiæ, pertinet ad appetitiuam, vt * dictum est. In cor. ar.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ assentire, est quasi ad aliud sentire, & sic importat quandam distantiã ad id cui assentitur: sed consentire, est simul sentire, & sic importat quandam

quandam coniunctionem ad id cui consentitur: & ideo voluntas, cuius est tendere ad ipsam rem, magis propriè dicitur consentire. Intellectus autem, cuius operatio nõ est secundum motum ad rem, sed potius econuerso, vt in primo * dictum est, magis propriè dicitur assentire: quia vnum pro alio poni soleat. Potest etiam dici, ꝙ intellectus assentit, inquantum a voluntate mouetur.

p. p. q. 16. ar. 1. & q. 27. arti. 4. & qõ. 59. art. 2.

Articvlvs II.

Vtrum consensus conueniat brutis animalibus.

87 Infr. q. 16. art. 2. cor.

Ad Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ consensus conueniat brutis animalibus. Consensus. n. importat determinationem appetitus ad vnum: sed appetitus brutorum animalium sunt determinati ad vnum. ergo consensus in brutis animalibus inuenitur.

¶2 Præterea, Remoto priori, remouetur posterius: sed consensus præcedit operis executionem. si ergo in brutis non esset consensus, non esset in eis operis executio: quod patet esse falsum.

¶3 Præt. Homines interdum consentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua passione, puta, concupiscentia, vel ira: sed bruta animalia ex passione agunt. ergo in eis est consensus.

* Lib. 2. Ortho. fidei. c. 22.

¶Sed contra est, quod * Dam. dicit, ꝙ post iudicium homo disponit, & amat quod ex consilio iudicatum est, quod vocatur sententia, i. consensus: sed consilium non est in brutis animalibus. ergo nec consensus.

¶Respon. Dicendum, quòd consensus, propriè loquendo, non est in brutis animalibus, cuius rõ est: quia cõsensus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum: eius autem est applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum, in cuius potestate est appetitiuus motus: sicut tangere lapidem, conuenit quidem baculo, sed applicare baculum ad tactũ lapidis, est eius, qui habet in potestate mouere baculum. Bruta autẽ animalia non habent in sui potestate appetitiuum motum, sed talis motus in eis est ex instinctu naturæ, vnde brutũ animal appetit quidem, sed non applicat appetitiuum motum ad aliquid: & propter hoc non propriè dicitur consentire, sed solum rationalis natura, quæ habet in potestate sua appetitiuum motum, & potest ipsum applicare, vel non applicare ad hoc, vel ad illud.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid, passiue tantum: consensus vero importat determinationem appetitus non solum passiuam, sed magis actiuam.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ remoto priori, remouetur posterius, quod propriè ex eo tantum sequitur. Si autem aliquid ex pluribus sequi possit, non ꝓpter hoc posterius remouetur vno priorum remoto: sicut si indu ratio possit fieri & à calido, & frigido (nam lateres indurantur ab igne, & aqua congelata indurat ex frigore) non oportet ꝙ remoto calore, remoueatur induratio. Executio autem operis non solum sequitur ex consensu sed etiam ex impetuoso appetitu, qualis est in brutis animalibus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ homines, qui ex passione agunt, possunt passionem non sequi, non autem bruta animalia: vnde non est similis ratio.

Articvlvs III.

Vtrum consensus sit de fine, vel de his, quæ sunt ad finem.

89 Ad Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ consensus sit de fine, quia, Propter quod vnumquodque, & illud magis: sed his quæ sunt ad finem, consentimus propter finem. ergo fini consentimus magis.

¶2 Præterea, Actio intemperati, est finis eius, sicut & actio virtuosi, est finis eius: sed intemperatus consentit in proprium actum. ergo consensus potest esse de fine.

¶3 Præt. Appetitus eorum quæ sunt ad finem, est electio, vt * supra dictum est. Si igitur consensus esset solum de his quæ sunt ad finem, in nullo ab electione differre videretur: quod patet esse falsum per * Dam. qui dicit, quòd post disputationem. quam vocauerat sententia, fit electio. non ergo consensus est solum de his, quæ sunt ad finem. q. 13. ar. 3 * Lib. 2. Ortho. fidei c. 22.

¶Sed contra est, quod * Damasc. ibidem dicit, quòd sensus, siue sententia est, quando homo disponit, & amat quod ex cõsilio iudicatum est: sed consilium non est nisi de his quæ sunt ad finem. ergo nec consensus. * Lib. 2. Ortho. fidei c. 22.

¶Respon. Dicendum, ꝙ consensus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexistens in potestate applicantis. In ordine autem agibilium, primo quidem oportet sumere apprehensionem finis, deinde appetitum finis, deinde consilium de his quæ sunt ad finem, deinde appetitum eorum, quæ sunt ad finem. Appetitus autem in vltimum finem tendit naturaliter: vnde & applicatio motus appetitiui in finem apprehensum, non habet rationem consensus, sed simplicis voluntatis. De his autem quæ sunt post vltimum finem, inquantum sunt ad finem, sub consilio cadunt: & sic potest esse de eis consensus, inquantum motus appetitiuus applicatur ad id, quod ex consilio iudicatum est. Motus vero appetitiuus in finem, non applicatur consilio, sed magis consilium ipsi, quia consilium præsupponit appetitum finis: sed appetitus eorum quæ sunt ad finem, præsupponit determinationem consilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem consilij, propriè est consensus. vnde cum consilium non sit nisi de his, quæ sunt ad finem, consensus, propriè loquendo, non est nisi de his quæ sunt ad finem.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sicut cõclusiones scimus per principia, horum tamen non est scientia, sed quod maius est. s. intellectus. ita consentimus his quæ sunt ad finem propter finem, cuius tamen non est consensus, sed quod maius est, scilicet voluntas.

¶Ad secundum dicẽdum, ꝙ intemperatus habet pro fine delectationem operis, propter quam consentit in opus magis, quàm in ipsam operationem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ electio addit supra consensum quandam relationem respectu eius, cui aliquid præeligitur: & ideo post consensum adhuc remanet electio. Potest enim contingere, ꝙ per consilium inueniantur plura ducentia ad finem, quorum dum quodlibet placet, in quodlibet eorum consentitur: sed ex multis quæ placent, præaccipimus vnum, eligendo. Sed si inueniatur vnum solum quod placeat, non differunt re consensus & electio, sed ratione tantum. vt consensus dicatur secundum quod placet ad agendum: electio autem secundum quod præfertur his, quæ non placent.

Articvlvs IIII.

Vtrum consensus in actum pertineat solum ad superiorem animæ partem.

¶*Super quæstionis XV. Articulum quartum.*

Circa quartum vero articulum plura occurrunt dubia. Primum est, quia author contradicit sibi in corpore, & in responsione ad primũ. Repugnans 89

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim hæc duo, scilicet quandiu incertum est, an secundum rationes diuinas resistatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ. Et consentius in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem. Et patet repugnantia, quia consensus in delectationem cogitationis, est quandoq; peccatum mortale, & consequenter finalis sententia, & cõtra rationes diuinas quodammodo. Ergo stat, quòd sit rationis inferioris & contra rationes diuinas, q̃ sit mortale peccatum, & non finalis sñia. Et si est finalis sententia, & cõtra rationes diuinas, quo ad rõnẽ inferiorẽ spectat? Et augetur dubitatio, q̃a Aug. 12. de Tri. cap. 12. vnde quæstio hæc manat, expresse dicit, quòd talis consensus spectat ad rationem inferiorem solum. Sic, inquit, habendum puto, quasi sola mulier comederit. Secundum est, de distinctione, quæ fit in responsione ad primum de cogitatione, vt est actio quædã, & vt est ad aliã actionem ordinata: quia non videtur ad propositum, sed potius ad oppositum. Non ad propositum quidẽ, quia cogitatio delectans, in quam consentire dicitur ratio inferior, non ordinatur ad actionem. Est enim cogitatio delectationis morosæ absque voluntate operis, vt patet per Aug. ibidem. Ad oppositũ vero, quia cogitatio, vt est actio q̃dam delectans, est ipsa cogitatio morosæ delectationis. Et si ipsd secundum literam præsentem spectat ad rationem superiorem. ergo oppositum habetur eius, quod intendit ab Aug. & ipso, scilicet quòd consensus in delectationem morosam spectat ad rationem inferiorem.

* Cap. 4. paulopost medium, to. 5.
*Cap. 12. tom. 3.
* Ca. 7. in fine, to. 3.
*Cap. 12. circa mediũ to. 3.

¶Ad euidentiam horum scito primo, q̃ cogitatio quandoque secundum se, habet rationem ordinati in aliquam aliam operationem: quandoque vero secundum se, habet rationem ipsius vltimi operis. Dico autem secundum se, ad excludendum ordinem ex parte intentionis cogitantis. Tunc cogitatio habet rationem vltimi operis, quando ipsa vt cogitatio est, sumitur, prout. s. est inquisitio, vel cognitio veri, & huiusmodi. Tunc autem habet cogitatio rationem ordinati in aliud opus, quãdo ipsa ratione operis cogitati sumitur: quia enim ratione cogitati operis sumitur, propter ipsum opus secundum se est. Et quamuis ab hoc cogitante non exerceatur propter opus perpetrandum, exercetur tamen propter opus perpetrabile. Tanta autem est differentia inter cogitationem, hoc, vel illo modo sumptam, vt cogitatio propter opus cogitatum. sit in coordinatione eorum, quæ sunt propter aliud: & propterea, vt in litera dicitur, spectat ad inferiorem rationem. Cogitatio vero secundum seipsam, sit in coordinatione operum: & propterea spectet ad superiorem rationem, sicut cætera vltima opera. Scito secundo, q̃ ratio inferior consideratur dupliciter, Vno modo secundum se: alio modo, vt participat superiorem rationem, cui & suppositaliter, & identice coniuncta est: & q̃ licet ratio inferior secundum se, non habeat finalem sententiam, vt participat tamen superiorem, iudicat finaliter, & mortaliter. Vnde ad primum dubium dicitur, q̃ consensus in delectationẽ cogitati operis mortalis, puta fornicationis, vel vindictæ, habet in se duo. Primum est, quod caret consummatione, quam apta nata est habere talis delectatio secundum suum genus. Cum enim delectatio cogitati operis, sit eiusdem rationis cum delectatione perpetrati operis, & differant tantum sicut imperfectum, & perfectum, & secundum se sit propter illam: si habet consensum in cogitationem, & operationem, habet consummatum consensum. Si autem in cogitationem tantum, habet imperfectum consensum eo modo, quo talpa est imperfecta in genere animalis, & secundũ hoc dicitur deficere a finali sententia, quam scilicet secũdum se apta nata est habere, & ad rationem inferiorem spectare, vtpote secundum se via ad aliud: & q̃ ad solã mulierem, idest, inferiorem rationem spectat, quia scilicet deest consensus ille ordinans ad opus, qui spectat ad virum, vtpote vltimus in genere agibilium. Secundum est, q̃ sit absq; contradictione superioris rationis: & ex hoc habet rationem finalis sententiæ, vt peccati mortalis & c. vt patet i quæstione de ueritate q. 15. ar. 4. ad 6. & 11. ita q̃ cõsensus iste in delectationem huiusmodi, & est rationis inferioris secũse, quia est in id, qđ secũdũ se est pp aliud opus: & deficit a superiori ratione, quia non est in opus: & est rationis inferioris, vt participat superiorem, quia fit contra regulas æternas illa non contradicente, & vt in responsione ad vltimũ in litera dr, est rõnis supioris, q̃a secundũ rationes æternas non dissentit. Et hoc intendit etiam Augustinus circa finem illius capituli, vt propter coniunctionem vtriusque rationis in vno homine, totum hominem ex huiusmodi consensu damnandum concludit. Et est finalis sententia circa cogitati operis solam delectationem, & non est finalis sententia de agendis, quia restat vlterior sententia quam apta nata est habere huiusmodi delectans cogitatio, scilicet de ordine ad exercendum opus: propter quas duas finales sentẽtias in litera, primo nominatur in allegatis obijcendo verbis, finalis sententia absolute: deinde descenditur ad finalem sententiam de agendis, & dicitur q̃ est consensus in opus. & sic patet, q̃ dicta literæ consonant. Ad secundum vero dubium dicendum est, q̃ procedit ex malo intellectu literæ. Per cogitare enim, vt est actio quædam, intendit author cogitationem secundum se: per illud vero, vt in aliud ordinatur, intẽdit cognitionem propter cogitatum opus, vt exposuimus: Et vult, q̃ consensus in cogitationem secundum se, spectet ad rationem superiorem, quia est opus vltimum, vt patet de contemplatione. Consensus vero in cogitationem propter opus cogitatum, spectet ad inferiorem, quia est secundum se via ad aliud. Ita quòd non ponit author in litera tres, sed duos tantum ordines, scilicet operum, & cogitationum.

Et declarat, q̃ cogitationes secũdũ se, clandunẽ sub ordine operum, ita q̃ contra operã nõ distinguuntur, nisi cogitationes ratione operis cogitati, vt viæ a terminis. Et de his vide in q. de veritate, q̃stione & articulo prædictis.

QVÆ-

est, an secundum rationes diuinas resistatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententiæ. Finalis autem sententia de agendis, est consensus in actum: & ideo cõsensus in actum pertinet ad rationem superiorem, secundum tamen quod in ratione voluntas includitur, sicut * supra dictum est.

Ar. 1. ad 1

¶Ad primum ergo dicendum, quòd consensus in delectationem operis, pertinet ad superiorem rationem, sicut & consensus in opus: sed consensus in delectationẽ cogitationis, pertinet ad rõnẽ inferiorẽ, sicut ad ipsam ptinet cogitare: & tñ de hoc ipso, q̃d est cogitare, vel nõ cogitare, inquãtũ cõsideratur vt actio q̃dã, habet iudiciũ superior ratio, & similiter de delectatione consequente: sed inquantum accipitur, vt ad actionem aliam ordinatum, sic pertinet ad inferiorem rationem. Quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem artem, vel potentiam pertinet q̃ finis, ad quem ordinatur: vnde ars quæ est de fine, architectonica, seu principalis vocatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quia actiones dicuntur voluntariæ, ex hoc quòd eis consentimus, non oportet quòd consensus sit cuiuslibet potentiæ, sed voluntatis, à qua dicitur voluntarium, quæ est in ratione, sicut *dictum est.

Q. 6. a. 1

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio superior dicitur consentire, non solum quia secundum rationes æternas semper moueat ad agendum: sed etiam quia secundum rationes æternas non dissentit.

¶2 Præt. Actio in quam consentimus, dicitur esse voluntaria: sed multarum potentiarum est producere actiones voluntarias. ergo non sola superior ratio consentit in actum.

¶3 Præt. Superior ratio intendit æternis inspiciendis, & consulendis, vt Aug. dicit in 12. de * Tri. sed multotiens homo consentit in actum non propter rationes æternas, sed propter aliquas rationes temporales, vel etiã propter aliquas animæ passiones. non ergo consentire in actum pertinet ad solam superiorem rationem.

¶Sed contra est, quod Augu. dicit 12. de * Tri. Non potest peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, nisi illa mentis intentio, penes quam summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat, & seruiat.

¶Respon. Dicendum, q̃ finalis sententia semper pertinet ad eum, qui superior est, ad quem pertinet de alijs iudicare, Quandiu enim iudicandum restat quod proponitur, nondũ datur finalis sententia. Manifestum est autem quòd superior ratio est, quę habet de omnibus iudicare, quia de sensibilibus per rationem iudicamus de his vero quæ ad rationes humanas pertinent, iudicamus secundum rationes diuinas, quas pertinent ad rationẽ superiorem. Et ideo quãdiu incertum

QVAEST. XVI.

De vsu, qui est actus voluntatis, in comparatione ad ea, quæ sunt ad finem.

DEINDE considerandum est de vsu.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum, Vti, sit actus voluntatis.
¶Secundo, Vtrum conueniat brutis animalibus.
¶Tertio, Vtrum sit tantum eorum, quæ sunt ad finem, vel etiam finis.
¶Quarto, De ordine vsus ad electionem.

ARTICVLVS I.

Vtrum, Vti, sit actus voluntatis.

96 1. di. 1. q. 2 art. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Vti, non sit actus voluntatis. Dicit enim Augu. in 1. de * doctr. christ. quòd Vti, est id, quod in vsum venit, ad aliud obtinendum referre: sed referre aliquid ad aliud, est rationis, cuius est conferre, & ordinare. ergo Vti, est actus rationis: non ergo voluntatis.

* Ca. 4. & lib. 10. de Tri. c. 10. paulo a pri. to. 3.
Lib. 2. Ortho. fidei c. 22.
† Idem Augu. 19. de ciui. c. 4.

¶2 Præt. * Dam. dicit, q̃ homo impetum facit ad operationem, & dicitur impetus: deinde vtitur, & dicitur vsus. Sed operatio pertinet ad potentiam executiuam: actus autem voluntatis non sequitur actum executiuæ potentiæ, sed executio est vltimum. ergo vsus non est actus voluntatis.

Q. 3. in fine, to. 4.

¶3 Præt. Augu. dicit in lib. 83. * q. Omnia quæ facta sunt, in vsum hominis facta sunt: quia omnibus vtitur ratio, iudicando ea quæ hominibus data sunt: sed iudicare de rebus à Deo creatis, pertinet ad rationem speculatiuam, quæ omnino separata videtur à voluntate, quæ est principium humanorum actuũ. ergo vti non est actus voluntatis.

¶Sed contra est, quod Augustinus dicit in 10. de * Tri. Vti, est assumere aliquid in falcultate voluntatis.

*Cap. 11. ante mediũ to. 3.

¶Respondeo dicendum, quòd vsus rei alicuius importat applicationem rei illius ad aliquam operationem: vnde & operatio, ad quam applicamus rem aliquam, dicitur vsus eius: sicut equitare, est vsus equi, & percutere, est vsus baculi. Ad operationem autẽ applicamus & principia interiora agendi, scilicet ipsas potentias animæ, vel membra corporis, vt intellectum ad intelligendum, & oculum ad videndum, & res exteriores, sicut baculum ad percutiendũ. Sed manifestum est, quod res exteriores non applicamus ad aliquam operationem, nisi per principia intrinseca, quæ sunt potentiæ animæ, aut habitus potentiarum, aut organa, quæ sunt corporis membra. Ostensum est autem * supra, q̃ volũtas est quæ mouet potentias animæ ad suos actus, & hoc est applicare eas ad operationem. vnde manifestum est, q̃ Vti, primo & principaliter est voluntatis tanquam primi mouentis, rationis autem tanquam dirigentis: sed aliarum potentiarum tanquam exequentium, quæ comparantur ad voluntatẽ, à qua applicantur ad agendum, sicut instrumenta ad principale agens. Actio autem propriè non attribuitur instrõ, sed principali agenti: sicut ædificatio, ædificatori, non autem instrumentis. vnde manifestum est, q̃ Vti, d propriè est actus voluntatis.

9. 9. art. 1.
D. 12. 10.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ ratio quidẽ in aliud refert, sed voluntas tendit in id, quod est in aliud relatum per rationem, & secundum hoc dicitur, q̃ Vti, est referre aliquid in alterum.

¶Ad secundum dicendũ, q̃ Damasc. loquitur de vsu secundum quod pertinet ad executiuas potentias.

¶Ad tertium dicendum, q̃ etiã ipsa ratio speculatiua applicatur ad opus intelligendi, vel iudicandi à voluntate: & ideo intellectus speculatiuus vti dicitur, tanquã à voluntate motus, sicut aliæ executiuæ potentiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum Vti, conueniat brutis animalibus.

91 Sup. q. 11. art. 10. ad 4.
† Cap. 10. paulopost princ. Q. 11. ar. 2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur q̃ Vti, conueniat brutis animalibus. Frui enim est nobilius, quàm vti, quia vt Aug. dicit in 10. de Trin. Vtimur eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum est: sed frui conuenit brutis animalibus, vt * supra dictũ est. ergo multo magis conuenit eis vti.

¶2 Præt. Applicare membra ad agendum, est vti membris: sed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum, sicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum. ergo brutis animalibus conuenit Vti.

¶Sed contra est, quod * Aug. dicit in lib. 83. q. Vti aliquid non potest, nisi animal, quod rationis est particeps.

*Q. 30. circa mediũ, to. 4. Ar. præce.

¶Respon. Dicendum, q̃, sicut * dictum est, Vti, est applicare aliquod principium actionis ad actionẽ: sicut consentire, est applicare motum appetituum ad aliquid appetendum, vt * dictum est. Applicare autẽ aliquid ad alterum nõ est nisi eius, quod habet super illud arbitriũ: quod nõ est nisi eius, qui scit referre aliquid in alterum, quod ad rationem pertinet: & ideo solum animal rationale & consentit, & vtitur.

Q. præce. ar. 1. 2. 3.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ Frui, importat absolutum motum appetitus in appetibile: sed Vti, importat motum appetitus ad aliquid in ordine ad alterũ. Si ergo comparentur Vti, & Frui, quantum ad obiecta, sic Frui est nobilius, quàm Vti, quia id, quòd est absolutè appetibile, est melius quàm id, quod est appetibile solum in ordine ad aliud. Sed si comparentur quantum ad vim apprehensiuam præcedentem, maior nobilitas requiritur ex parte vsus, quia ordinare aliquid in alterum, est rationis: absolutè autem aliquid apprehendere potest etiam sensus.

¶Ad secundum dicendum, q̃ animalia per sua membra aliquid agunt instinctu naturæ, non per hoc, q̃ cognoscant ordinem membrorum ad illas operationes. vnde non dicuntur propriè applicare membra ad agendum, nec vti membris.

ARTICVLVS III.

Vtrum vsus possit esse etiam vltimi finis.

92

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ vsus possit esse etiam vltimi finis. Dicit enim Augu. in 1. de * Tri. Omnis qui fruitur, vtitur: sed vltimo fine fruitur aliquis. ergo vltimo fine aliquis vtitur.

*Cap. 11. ante mediũ to. 3.

¶2 Præt. Vti, est assumere aliquid in facultatem volũtatis, vt * ibidẽ dicitur, sed nihil magis assumitur à volũtate, q̃ vltimus finis. ergo vsus potest esse vltimi finis.

Loco núc proximè dicto.

¶3 Præt. Hilarius dicit in 2. de † Trin. q̃ æternitas est in Patre, species in imagine, id est, in Filio, vsus in munere, id est in Spiritusancto: sed Spiritussanctus cum sit Deus, est vltimus finis.

† paulo post prin. lib.

¶Sed contra est, quod dicit Augu. in lib. 83. * q. Deo nullus rectè vtitur: sed solus Deus est vltimus finis. ergo vltimo fine non est vtendum.

*Q. 30. nõ procul a fine to. 4.

¶Respon. Dicendum, q̃ Vti, sicut * dictum est, importat applicationem alicuius ad aliquid: quod autem applicatur ad aliud, se habet in ratione eius quod est ad finẽ. & ideo Vti, semper est eius, quod est ad finem: propter quod & ea quæ sunt ad finem accommoda, vtilia dicuntur, & ipsa vtilitas, interdum vsus nominatur. Sed considerandum est, q̃ vltimus finis dicitur dupliciter. Vno

Art. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæst. XVI. Artic. IIII.*

CIrca q.16. 4.art.omissis primis tribus,aduerte,& memorię cõmendato distinctionem duplicis habitudinis voluntatis ad volitũ,tã finem, q̃ id, quod est ad finẽ. Est em̃ duplex hæc habitudo diuersarum rationum,& tripliciter,vt in litera dicitur,differunt. Primo,quia prima est, secundum quod volitum est in voluntate:secunda vero, secundum quod volũtas ad ipsum volitum in se realiter tendit.Secundo,qa prima comparatur ad secundã,vt imperfectũ ad perfectum: & propterea ex prima itur ad secundã.Tertio,qa in prima perfectio attendit, secũdum quod perfectio eadit supra velle.Tũc em̃ volũtas est perfecta in prima habitudine respectu finis, qñ complete vult finem,& respectu eius qđ est ad finem qñ complete vult illud.In secunda vero, perfectio attendit secundum qđ perfectio determinat habere.Tũc em̃ volũtas est perfecta in secũda habitudine respectu eius qđ est ad finẽ, qñ habet illud realiter, & respectu finis, qñ realiter obtinẽt illũ. Vnde aliud est voluntatẽ perfecte intẽdere, eligere,velle,consentire &c. & aliud est ipsam perfecte habere volitũ,intẽtum, electum &c. Et quia hæc sunt diuersarũ rõnum: ideo quantumcũq; reſecat primæ volũtatis perfectio,semper remanet in sua imperfectione respectu secundæ,& nunquàm peruenit ad secundam.

Q.3.ar.1. & q.5.ar.2.

In corp. & ad 1. Cap.10. eca me- ñi to.3.

3

modo simpliciter: & alio modo quo ad aliquẽ.Cum.n.finis,vt * supra dictum est,dicatur qñq; quidẽ res,qñq; autẽ adeptio rei, vel possessio eius, sicut auaro finis est vel pecunia, vel possessio pecuniæ,manifestũ est q̃ simpliciter loquendo, vltimus finis est ipsa res. Non.n.possessio pecuniæ est bona,nisi p̃ bonũ pecuniæ: sed quo ad hũc,adeptio pecuniæ est finis vltim⁹: non. n. quæreret pecuniã auarus, nisi vt haberet eã.Ergo simpliciter loquẽdo & propriè, pecunia homo aliquis fruitur,quia in ea vltimum finem constituit: sed inquantum refert eam ad possessionem,dicitur vti ea.

¶Ad Primum ergo dicendum, q̃ Aug.loquitur de vsu cõiter s̃m quod importat ordinem finis ad ipsam fruitionem, quam aliquis quærit de fine.

¶Ad secundum dicendum, q̃ finis assumitur in facultatẽ voluntatis, vt voluntas in illo quiescat.Vnde ipsa rę quies in fine,quæ fruitio est,dicit hoc modo vsus finis:sed id, qđ est ad finẽ, assumitur in facultatẽ voluntatis non solum in ordine ad vsum eius, quod est ad finem,sed in ordine ad aliam rẽ, in qua voluntas quiescit.

¶Ad tertium dicendum,quòd vsus accipitur in verbis Hilarij,pro quiete in vltimo fine, eo modo quo aliquis, communiter loquẽdo, dicitur vti fine ad obtinendum ipsum,sicut* dictum est.vnde Aug.in 6.de * Tri.dicit, q̃ illa delectatio, felicitas,vel beatitudo vsus ab eo appellatur.

Articvlvs IIII.

Vtrum vsus præcedat electionẽ.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd vsus præcedat electionem. Post electionem enim nihil sequitur, nisi executio: sed vsus cum pertinet ad voluntatem, præcedit executionem. ergo præcedit etiam electionem.

¶2 Præt. Absolutum est ante relatum.ergo minus relatum est ante magis relatũ: sed electio importat duas relationes, vnam eius quod eligitur ad finem,aliam vero ad id cui præligitur:vsus autem importat solam relationem ad finem,ergo vsus est prior electione.

¶3 Præterea, Voluntas vtitur alijs potentijs, inquantum mouet eas: sed voluntas mouet etiam seipsam,* vt dictum est.ergo etiam vtitur seipsa,applicando se ad agendum, sed hoc facit cum consentit. ergo in ipso consensu est vsus: sed consensus præcedit electionem,vt * dictum est. ergo & vsus.

¶Sed contra est,quod* Dama.dicit, quòd voluntas post electionem impetum facit ad operationem,& postea utitur.ergo usus sequitur electionem.

¶Respon. Dicendum,quòd uoluntas duplicem habitudinẽ habet ad uolitum. Vnam quidem, secundum quod est quodammodo in uolẽte per quãdam proportionem, uel ordinem ad uolitum. Vnde & res, quæ naturaliter sunt proportionate ad aliquem finem dicuntur appetere illum naturaliter:sed sic habere finem,est imperfectè habere ipsum. Omne autem imperfectum tendit imperfectionem:& ideo tam appetitus naturalis,quàm uoluntarius, tẽdit ut habeat ipsum finem realiter, quod est perfectè habere ipsum,& hæc est secũda habitudo uoluntatis ad uolitum.

Secunda

iam incipit descendere ad hoc,vt habeat ipsum realiter. Decimo est vti,quo (vt in responsione ad primum litera dicit) voluntas mouet potentias executiuas, applicans eas ad executionẽ,puta, pedes ad eundum ad studium, & intellectum ad studendum &c. Vndecimo est executio ipsa assecutiua per id,quod est ad finem, ipsum finem,puta, piter & studiũ &c. Dei glorificationẽ videre. Et sic duodecimo cõsummatur totus progressus fruitione perfecta superueniente, quæ,vt dictum fuit de fine habito realiter est.iuxta secundum vero ordinem quo locantur actus volũtatis, vt reflectuntur supra seipsos (vt in respõsione ad tertiũ dicitur) tres voluntatis actus ad minus inueniuntur in quolibet actu libero,& prioritas, & posterioritas i hoc ordine attenditur iuxta prioritatem, & posterioritatem illius actus liberi supra quem cadũt: ita q̃, vt in calce literæ dicitur, isti actus ordinati ad id,qđ est prius.i.cadentes supra priorẽ actũ, sunt priores seipsis cadentibus supra posteriorẽ actum:v.g.cũ aliqs cõsentit acquirendis moribus, sunt ibi implicite tres alij actus cadentes supra illum cõsensum,s.vsus, consensio,& electio. Nã voluntas vtitur se ad consentiẽdũ, & cõsentit se consentire,& eligit cõsentire. Et similiter cum exigit bonos mores,iunt iterum implicite tres idẽ actus.Nam voluntas vtitur se ad eligendum, consentit electioni, & eligit illã.Et similiter accidit cũ vtitur rõne ad consiliũ,vel executiuis potẽtijs ad opus.Nam volũtas cõsentit vsui, eligit vsum,& vtit se ad vti.Et quia consensus est actus naturaliter prior electione: ideo isti actus cadẽtes supra cõsensum,sunt priores seipsis cadentibus supra electionẽ.Et sic ordinãtur isti actus respectu diuersorum,supra q̃ cadunt in hoc secũdo ordine iuxta illorũ, supra q̃ cadunt,ordinẽ.Et inueniunt implicite,& reflexe. In primo autẽ ordine ordinãtur respectu eiusdẽ & explicite,& secundũ lineam rectã.Iuxta tertiũ autẽ ordinẽ scito, q̃ licet in litera,iuxta secundum ordinẽ,cõparẽtur isti actus reflexi cadẽtes supra vnũ actũ ad seipsos cadẽtes supra aliũ:nõ tñ cõparãtur singuli reflexi inter se,quis quo sit prior,an.secũ isti actus reflectuntur supra consensum,Vti,pcedebat cõsensum reflexũ,vel econtra: & similiter de electione Et quãuis possit dici, q̃ author tradens eorũ ordinẽ secundũ lineã rectã, in qua attenditur ordo eorũ respectu eiusdem,insinuauit eorundẽ ordinẽ secundũ reflectionẽ supra eundẽ actum:ita q̃ idẽ est ordo hic, & ibi, quia vtrobiq; sunt respectu eiusdẽ:& sic videretur,q̃ primo cõsensus,deinde electio, & vltimo vti locare debet.Mihi tñ ex authore videtur dicẽdum, quòd Vti,tenet primum locũ,consensus secundum,& electio tertium. Et ratio est duplex,prima,quia est vniuersalius cæteris:consensus quoq; absolutior est quam electio.Nam Vti,est actiua libera applicatio tam voluntatis,q̃ cuiuscunq; alterius ad quodcunq; opus.Consensus vero, est actiua libera applicatio solius appetitus acceptantis,seu adherentis alicui quod constat sub se minus comprehendere. Consensus quoq; acceptationẽ:electio vero acceptationem præferendo alijs importat,qđ cõstat posterius esse.

q.9.art.3.

q.15.art.3.

* Lib. Orthodei. c.a.

Secunda est,quia etiã in ordine primo iam dicto secundum lineã rectam, quamuis vti executiuis potentijs ad acquirendũ secundum esse reale,sit posterius electione & consensu: simpliciter tamen & absolute, Vti, præcedit consensum & electionem: quia Vti præuenit consilium, vt dictum est, absque reflectione.Tractauit tamẽ author prius de electione, quam de consensu,& Vti, vtra notioribus fieret disciplina.

¶ *Super quæstionis decimæseptimę. Articulum primum.*

CIrca primum articulũ quæstionis 17.ad uerte, q̃ ad imperij rationem tria concurrunt.Ordinatio alicuius ad aliquid : intimatio:& motio.Cum enim præcipitur, Dilige Deum,ordinatur aliquis ad amandum Deum, & intimatur hoc ei, & mouetur ad hoc ab imperante. Ordinatio autem, & intimatio,ad rationem spectant: motio autem ad voluntatẽ.vnde actus imperij componitur ex eo, quòd est intellectus, & ex eo,quòd est voluntatis. Et quia iuxta doctrinam habitã supẽrius in quæstio.13.arti.1.actus compositus ex duobus spectantibus ad diuersas potentias, illius est potẽtiæ essentialiter,& elicitiue, cuius est materialiter, seu quantum ad substãtiam actus, vt patet in actibus habituum (Mori enim propter Christum, licet sit a charitate & fortitudine,elicitiue est fortitudinis, quia ipsius est quo ad materiale,cum in imperando voluntas cõcurrat vt suprema potentia,quia vt primum mouens ad exercitiũ, & quod est a superiori potentia in actu composito, se habet vt formale:quod vero ab inferiori,vt materiale & subſtantia actus) consequens est, vt ordinatio intimatiua in imperio se habeat vt materia,& motio vt forma,ac per hoc imperium est elicitiue, & essentialiter actus rationis,voluntatis vero primordialiter quo ad formam.Testatur autem hoc actus ꝓprius prudentiæ, quẽ constat oportere esse actum rationis,& est recte præcipere. Prudens enim post inuentionem & iudicium,quæ spectant ad eubuliam, gnomen,& synesin,habet propriũ actum,qui est recte præcipere.

Est igitur præceptum,seu imperiũ actus rationis participantis voluntatem, vt primũ mouens. Et hoc in loco diligenter attẽdito,quòd nõ cõsiderare participationem voluntatis ab intellectu, & intellectus a voluntate : nec discernere quid his potentijs conuenit ex seipsis, & quid ex alterius participatione, causa est exorbitandi a communibus animi conceptionibus. Et quãuis quolibet profe rente contraria, solicitum esse, ſtultũ censeatur : quę tamen ab illustribus viris, de quorum numero fuit Scotus,contraria asseruntur, nõ possum prætẽrire. Putat ipse voluntatem esse collatiuam,& ordinatiuam, non vt sapit intellectum: sed hoc potius conuenire intellectui, & voluntati secundum aliquem eis communem naturam,puta, immaterialitatem, vt patet in 2.sent. dist. sexta quæstio. 1. & in quolibeto.quæstio. 17. Hoc autem esse falsum, ex communi animi conceptione, qua tenemus,quòd ordinare, intellectus: seu rationis est, patet. Quod enim ordinandi actus,sapientiæ,prudentiæ, arti &c. conueniat, liquet. Quòd vero solus intellectus ordinet, ex eo patet, quod quicquid ordinis in naturalibus, & voluntarijs est,a ratione proficiscitur, & in illã resoluitur. Opus enim naturæ, est opus intelligẽtiæ: & electiones, in quibus maxime apparet ordo,quia sunt eorum, quæ sunt ad finem propter finem, a consilio proficiscũtur ordinante hoc in illud. Voluntas enim eligens,& vrens, tendit in res secundum ordinem rationis veræ, vel

94 Infr.q.60 ar.1. cor. fi. Et 2.2. q.83.ar.1 & 10.cor. Et ver. q. 22.ar.12. ad 4. Et quo.9.ar. 12. *q.9.ar.1

† Lib.4. cap.9.in princi. & ca.8. ante medium. *Aristo.1. Ethi.cap. vlt.to.5.

Q.16.art. 1.& q.13. art.1.

¶Secundo, Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.

¶Tertio, De ordine imperij ad vsum.

¶Quarto, Vtrum imperium, & actus imperatus, sint vnus actus, vel diuersi.

¶Quinto, Vtrum actus voluntatis imperetur.

¶Sexto, Vtrum actus rationis.

¶Septimo, Vtrum actus appetitus sensitiui.

¶Octauo, Vtrum actus animæ vegetabilis.

¶Nono, Vtrum actus exteriorum membrorum,

Articvlvs I.

Vtrum imperare sit actus rationis, vel voluntatis.

AD primvm sic proceditur. Videtur q̃ imperare non sit actus rationis, sed voluntatis. Imperare enim est mouere quoddam. Dicit enim Auic. q̃ quadruplex est mouens scilicet perficiens, disponens, imperans,& consilians:sed ad voluntatem pertinet mouere omnes alias vires animæ,vt dictum est* supra.ergo imperare est actus voluntatis.

¶2 Præt. Sicut imperare pertinet ad id, quod est subiectum, ita imperare pertinere videtur ad id, quod est maximè liberum: sed radix libertati est maximè in voluntate. ergo voluntatis est imperare.

¶3 Præt. Ad imperium statim sequitur actus:sed ad actum rationis nõ statim sequitur actus : non enim qui iudicat aliquid esse faciendum, statim illud operatur. ergo imperare non est actus rationis,sed voluntatis.

¶Sed contra est,quod* Greg.Nissenus dicit,& etiam * Philosophus,q̃ appetitus obedit rationi. ergo rationis est imperare.

¶Respon. Dicendum,quòd imperare est actus rationis, præsuppositio tamen actu voluntatis. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quia actus voluntatis, & rationis supra seinuicem possunt ferri, prout scilicet ratiocinatur de volendo, & voluntas vult ratiocinari, contingit actum voluntatis præueniri ab actu rationis,& econuerso. Et quia virtus prioris actus remanet in actu sequenti,contingit quandoque, q̃ est aliquis actus voluntatis,secundum quod manet virtute in ipso aliquid de actu rationis,vt* dictum est de vsu & electione: & econuerso, aliquis est actus rationis,secundum quod virtute manet in ipso aliquid de actu voluntatis.

QVAEST. XVII.

De actibus imperatis à voluntate, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actibus imperatis à voluntate.

Et circa hoc quæruntur nouem.

¶Primo, Vtrum imperare sit actus voluntatis, vel rationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel falsæ, implicite, formaliter, vel vtua liter, dirigentis hæc in illa. Vnde cum pluralitas sine necessitate ad mittenda non sit, & in principijs natura sudeat paucitati, & omnis ordo qui apparet in voluntate, saluatur optime in resoluendo in intellectum, & communi animi conceptione, vt dictum est, habeatur, quòd conferre & ordinare, rationis proprium opus est, abijcienda est Scotica hæc
q.9.ar.1. phantasia, procedens ex indiscretione eius quod voluntati conuenit secundum se, vel participat intellectum.
D. 1113. ¶In responsione ad secundum, notato distinctionem de radice libertatis formaliter, vel causaliter, & quòd radix libertatis formaliter, est voluntas: causaliter, est ratio. nec hoc dicitur, sed probatur, quia ex hoc voluntas est formaliter libera, quia ratio est oppositorũ. Quia cum voluntas a bono cognito oritur, libera volũtas ab oppositis bonis cognitis absq; determinatione ad alterum nascitur. Ex hoc enim liber
In cor.ar. est medicus ad præbendam potionem sanatiuã, vel ægro tatiuam, quia medicina est sani, & ægri ostẽsiua, absque determinatione voluntatis ad alteram partem sequendam.

95 PRætermissis articũli, secundo, tertio, quarto, quinto, & sexto, circa duos sequentes articulos simul dubium occurrit. An
Sup.q.11. ar.1.cor. in istis quæsitis intendatur vniuersaliter, an indefinite, seu particulariter. Et est ratio dubij, quia si intendi tur vniuersaliter, falsa videtur decisio tam septimi, q̃ octaui articuli. Septimi quidẽ, quia quãdoq; vult quis tristari & condolere amico &c. & tamen non tristatur.
† Cap.1. a medio. Octaui vero, quia sæpissime volens seminat, ita quòd Imperare autem est quidem essentialiter actus rationis: imperans enim ordinat eum, cui imperat ad aliquid agendum, intimando, vel denunciando. sic autem ordinare per modum cuiusdam intimationis, est rationis: sed ratio potest aliquid intimare, vel denunciare dupliciter. Vno modo absolute, quæ quidem intimatio exprimitur per verbum indicatiui modi: sicut si aliquis alicui dicat, Hoc est tibi faciendum. Aliquando autem ratio intimat aliquid alicui, mouendo ipsum ad hoc: & talis intimatio exprimitur per verbum imperatiui modi, puta, cum alicui dicitur, Fac hoc. Primum autem mouens in viribus animæ ad exercitium actus, est volũtas, vt * supra dictum est. Cum ergo secundum mouens non moueat, nisi in virtute primi mouentis, sequitur q̃ hoc ipsum, quod ratio mouet imperando, sit ei ex virtute voluntatis. Vnde relinquitur [d] q̃ imperare sit actus rationis præsupposito actu voluntatis, in cuius virtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus.

¶Ad primvm ergo dicendum q̃ imperare non est mouere quocunque modo, sed cum quadam intimatione denunciatiua ad alterum, quod est rationis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd radix libertatis est volũtas, sicut subiectum: sed sicut causa, est ratio. Ex hoc enim voluntas liberè potest ad diuersa ferri, quia ratio potest habere diuersas conceptiones boni: & ideo philosophi diffiniunt liberum arbitrium, quod est liberum de ratione iudiciũ, quasi ratio sit causa libertatis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ratio illa concludit, quòd imperium nõ sit actus rationis absolutè, sed cum quadam motione, vt * dictum est.

Articvlvs II.

Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd imperare conueniat brutis animalibus, quia secundũ Auic. Virtus imperans motum, est appetitiua: & virtus exequens motum, est in musculis, & in neruis: sed vtraque virtus est in brutis animalibus. ergo imperium inuenitur in brutis animalibus.

¶2 Præt. De ratione serui est, quòd ei imperetur: sed corpus comparatur ad animam, sicut seruus ad dominum, sicut dicit Philosophus in 1.* Polit. ergo corpori imperatur ab anima, etiam in brutis, quæ sunt composita ex anima, & corpore.

¶3 Præt. Per imperium homo facit impetũ ad opus, sed impetus in opus inuenitur in brutis animalibus, vt * Dam. dicit. ergo in brutis animalibus inuenitur imperium.

¶Sed contra. Imperium est actus rationis, vt * dictum est: sed in brutis non est ratio. ergo neque imperium.

¶Respondeo dicendum, quòd imperare, nihil aliud est, quàm ordinare aliquem ad aliquid agendũ cum quadam intimatiua motione. Ordinare autem est proprius actus rationis: vnde impossibile est, quòd in brutis animalibus, in quibus non est ratio, sit aliquo modo imperium.

¶Ad primvm ergo dicendũ, quòd vis appetitiua dicitur imperare motum, inquantum mouet rationem imperantem, sed hoc est solum in hominibus: in brutis autem animalibus virtus appetitiua non est propriè imperatiua, nisi imperatiuum sumatur largè pro motiuo.

¶Ad secundum dicendum, quòd in brutis animalibus corpus quidem habet vnde obediat: sed anima non habet vnde imperet, quia non habet vnde ordinet. Et ideo non est ibi ratio imperãtis, & imperati: sed solum mouentis, & moti.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliter inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus, & aliter in hominibus. Homines enim faciunt impetum ad opus per ordinationem rationis, vnde habet in eis impetus rationem imperij: in brutis autẽ fit impetus ad opus per instinctum naturæ: quia scilicet appetitus eorum statim apprehenso conuenienti, vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad prosecutionem, vel fugam: vnde ordinantur ab alio ad agendum: non autem ipsa seipsa ordinant ad actionem. & ideo in eis est impetus, sed non imperium.

Articvlvs III.

Vtrum vsus præcedat imperium.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd vsus præcedat imperium. Imperium enim est actus rationis, præsupponens actum voluntatis, vt supra dictũ est, * sed vsus est actus voiuntatis, vt supra dictum est. * ergo vsus præcedit imperium.

¶2 Præt. Imperium est aliquid eorum quæ ad finem ordinantur: eorum autem quæ sunt ad finem, est vsus. ergo videtur, quòd vsus sit prius, quàm imperium.

¶3 Præt. Omnis actus potentiæ motæ à voluntate, vsus dicitur, quia voluntas vtitur alijs potentijs, vt supra dictum est: sed imperium est actus non solum concupiscentia seminis, sed ipsa seminatio voluntaria est. Et constat quòd seminatio partis est vegetatiuæ.

¶Ad hoc dicitur, quòd intentio authoris est loqui vniuersaliter, & q̃ act' appetitus sensitiui, pro quanto pendent ex parte animæ, vniuersaliter subsunt imperio rationis, & voluntatis. nec est verum, quòd velit quis perfecto imperio tristari, & non tristetur: quamuis pluries contingat, quòd vellet quis tristari, & non tristatur, quia non perfecte hoc vult. Et hoc dico, si non habet dispositionẽ organi repugnantem. Sicut enim contingit totaliter impediri visum ex parte organi, dicente Aristot. quòd si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vt iuuenis, ita actũ tristitiæ. Quãuis in hoc casu putem, quòd quia tristitia pendet ex dispositione organi, quod quandoq; est dispositum ad hoc, propterea ita modica est tristitia, vt appareat non tristari. Inter actus autẽ appetitus sensitiui & partis vegetatiuæ, hoc interest, q̃ actus appetitus sensitiui subsunt imperio in ordine ad propria principia elicitiua, & ꝓpria obiecta: actus vero partis vegetatiuæ neutro modo subsunt imperio, sed concupiscentiæ, & applicatio eorum, sicut aliorum actiuorum, & passiuorum naturalium. Cadit enim sub imperio rationis concupiscere hoc pulchrum, ita quòd & in potestate hominis est concupiscere, & non cõcupiscere: & cõcupiscere hoc, & nõ hoc. Sed non cadit sub rationis imperio, quod virtus generatiua emittat, vel non emittat semẽ: aut quod generet, aut non: aut hoc, vel illud. quamuis cadat sub imperio applicatio virtutis generatiuæ cum sua actione, si habeat

Sicut

Lib.2.ca. 22. ar.præc.

q.16.ar.1. Sicut non cadit sub imperio, quòd ignis exeutiatur ex lapide, sed hoc pendet ex virtute lapidis percussi, &c. quamuis applicatio lapidis &
*Li.2.Orthod. fidei, c.22. ferri cum suis efficaciis ad exeutiẽdum, sub imperio cadat. Vnde non quandoque sic, & quandoque non, pars generatiua imperio subdit: sed nunquam actus
q. præce. artic.4. eius vt sic, imperio subditur. quamuis ipsius cum sua efficacia & actione quæ naturam sequitur, applicabilitas imperio subsit rationis, & propterea inter voluntaria cõputatur.

rationis prout mota est a voluntate, sicut dictum est. * ergo imperium est quidam vsus: commune autẽ est prius proprio. ergo vsus est prius, quam imperium.

¶Sed cõtra est, quod Dama. dicit, * quòd impetus ad operationem præcedit vsum: sed impetus ad operationẽ fit per imperium. ergo imperium præcedit vsum.

¶Respondeo dicendum, quòd vsus eius quod est ad finem, est in ratione referente ipsum in finẽ, præcedit electionem, vt supra dictum est. * vnde multo magis præcedit imperium: sed vsus eius, quod est ad finem, secundum quod subditur potentiæ executiuæ, sequitur imperium, eo quod vsus vtentis coniunctus est cum actu eius, quo quis vtitur. Non enim vtitur aliquis baculo, antequam aliquo modo per baculum operetur. Imperium autem non est simul cum actu eius cui imperatur: sed naturaliter prius est imperium, quam imperio obediatur, & aliquando etiam est prius tempore. vnde manifestum est, quod imperium est prius, quàm vsus.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis actus voluntatis præcedit hunc actum rationis, qui est imperium: sed aliquis præcedit, scilicet electio, & aliquis sequitur, scilicet vsus, quia post determinationem cõsilii, quæ est iudicium rationis, voluntas eligit, & post electionem ratio imperat ei, per quod agendum est quod eligitur: & tunc demum volũtas alicuius incipit vti exequendo imperium rationis, quando quidem voluntas alterius, cum aliquis imperat alteri: quandoque autem voluntas ipsius imperantis, cum aliquis imperat sibiipsi.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut actus sunt præuii potentijs, ita obiecta actibus: obiectum autem vsus, est id, quod est ad finem. Ex hoc ergo quod ipsum imperium est ad finem, magis potest concludi, quòd imperiũ sit prius vsu, quam quòd sit posterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut actus voluntatis vtentis ratione ad imperandum, præcedit ipsum imperium: ita etiam potest dici, quòd & istum vsum voluntatis præcedit aliquod imperium rationis, eo quòd actus harum potentiarum supra seipsos inuicem reflectuntur.

Articvlvs IIII.

Vtrum imperium, & actus impetratus, sint actus vnus, vel diuersi.

97 Inf. q.20. art.3.cor. & ad 1. Et 8.q.19 artic.2. AD quartum sic proceditur. Videtur quòd actus imperatus non sit vnus actus cum imperio. Diuersarum enim potentiarum diuersi sunt actus: sed alterius potentiæ est actus imperatus, & alterius ipsum imperium: quia alia est potentia quę imperat, & alia cui imperatur. ergo non est idem actus imperatus cum imperio.

¶2 Præte. Quæcunque possunt ab inuicem separari, sunt diuersa, nihil enim separatur à seipso: sed aliquando actus imperatus separatur ab imperio, præcedit enim quandoque imperium, & non sequitur actus imperatus. ergo alius actus est imperium, ab actu imperato.

¶3 Præte. Quæcunque se habent secundum prius & posterius, sunt diuersa: sed imperium naturaliter præcedit actum imperatum. ergo sunt diuersa.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit, * quòd vbi est vnum propter alterum, ibi est vnum tantum: sed actus imperatus non est nisi propter imperium. ergo sunt vnum.

*Li.2.Topic. ca.2. parũa principio.1.

¶Respon. dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse secundum quid multa, & secundum quid vnum. Quinimo omnia multa, sunt secũdum aliquid vnum, vt Dion. dicit vlti. cap. de diui. no. * Est tamen differentia attendẽda in hoc, quòd quædam sunt simpliciter multa, & secundum quid vnum: quædam vero econuerso. Vnum autem hoc modo dicitur, sicut & ens. Ens autem simpliciter est substantia, sed ens secundum quid, est accidens, vel etiã ens rationis. Et ideo quæcunque sunt vnum secundum substantiam, sunt vnum simpliciter, & multa secundum quid. Sicut totum in genere substantiæ compositum ex suis partibus, vel integralibus, vel essentialibus, est vnũ simpliciter, nam totum est ens & substantia simpliciter: partes vero sunt entia & substantię in toto. Quæ vero sunt diuersa secũdum substantiam, & vnum secundum accidens, sunt diuersa simpliciter, & vnum secundum quid: sicut multi homines sunt vnus populus, & multi lapides sunt vnus aceruus, quę est vnitas compositionis, aut ordinis. Similiter etiam multa individua, quæ sunt vnum genere, vel specie, sunt simpliciter multa, & secundum quid vnum: nam esse vnum genere, vel specie, est esse vnum secũdum rationem. Sicut autem in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia, & forma, vt homo ex anima & corpore, qui est unũ ens naturale, licet habeat multitudinem partium: ita etiam in actibus humanis actus inferioris potentiæ materialiter se habet ad actum superioris, inquantum inferior potentia agit in uirtute superioris mouentis ipsam. Sic enim & actus mouentis primi formaliter se habet ad actum instrumenti: unde patet quod imperium, & actus imperatus sunt unus actus humanus: sicut quoddam totum est unum, sed est secundum partes multa.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd si essent potentiæ diuersæ adinuicem non ordinatæ, actus earum essent simpliciter diuersi: sed quando una potentia est mouens alteram, tunc actus earum sunt quodammodo unus. nam idem est actus mouentis, & moti, ut dicitur in 3. physi. *

*Tex.20. & 21.& proxime præcedẽtib', tom.2.

¶Ad secundum, quod ex hoc, quòd imperium, & actus imperatus possunt abinuicem separari, habetur q̃ sunt multa partibus: nam partes hominis possunt abinuicem separari, qnæ tamen sunt unum toto.

¶Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet in his quæ sunt multa partibus, & unum toto, unum esse prius alio: sicut anima quodammodo est prius corpore, & cor est prius alijs membris.

Articvlvs V.

Vtrum actus voluntatis imperetur.

98 2.d.24.q.1.a.1.cor. Et mal.q.3.artic.3. ad 5. AD quintum sic proceditur. Videtur quod actus uoluntatis non sit imperatus. Dicit enim Augu. in 8. * confes. Imperat animus, ut uelit animus, nec tamen facit: uelle autem est actus uoluntatis. ergo actus uoluntatis non imperatur.

*Ca.9. parum ante medium, tom.1.

¶2 Præt. Si conuenit imperari, cui conuenit imperiũ intelligere: sed voluntatis non est intelligere imperium, differt enim uoluntas ab intellectu, cuius est intelligere. ergo actus voluntatis non imperatur.

¶3 Præt. Si aliquis actus uoluntatis imperatur, pari ratione omnes imperantur: sed si omnes actus uoluntatis imperantur, necesse est in infinitum procedere: quia actus uoluntatis præcedit actum imperantis rationis, ut * dictum est, qui voluntatis actus si iterum imperatur, illud iterum imperium præcedet aliquis rõnis actus,

Artic.1.

& sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sic in infinitum: & hoc autem est inconueniens, quod procedatur in infinitum. non ergo actus uoluntatis imperatur.

¶ Sed contra, Omne quod est in potestate nostra, subiacet imperio nostro: sed actus uoluntatis sunt maximè in potestate nostra: nam omnes actus nostri intantum dicuntur in potestate nostra esse, inquantum uoluntarii sunt. ergo actus uoluntatis imperantur à nobis.

Artic. 1. ¶ Respon. Dicendum, quod sicut * dictum, est imperium nihil aliud est, quàm actus rationis ordinantis cum quadam motione aliquid ad agendum. Manifestum est autem, quòd ratio potest [d] ordinare de actu uoluntatis: sicut enim potest iudicare, quod bonum sit aliquid uelle, ita potest ordinare imperando, quòd homo uelit. ex quo patet quòd actus uoluntatis [d] potest esse imperatus.

D.771. D.725.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod sicut * Augusti. ibidem dicit, Animus quando perfecte imperat, sibi, ut uelit, tunc iam uult: sed quandoque imperet, & non uelit, hoc contingit ex hoc, quod non perfecte imperat. Imperfectum autem imperium contingit ex hoc, quod ratio ex diuersis partibus mouetur ad imperandū: vel nō ad imperandum unde fluctuat inter duo, & non perfecte imperat.

Li.8.confes. cap.9. circa medium, to. 1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur nō sibi soli, sed toti corpori, ut oculus uidet toti corpori: ita etiam est in potentiis animæ. Nam intellectus intelligit non solum sibi, sed omnibus potentiis: & uoluntas uult non solum sibi, sed omnibus potentiis: & ideo homo imperat sibiipsi actum uoluntatis, inquantum est intelligens, & uolens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum imperium sit actus rationis, ille actus imperatur, qui rationi subditur. Primus autem uoluntatis actus ex rationis ordinatione non est, sed ex instinctu naturæ, aut superioris causæ, vt * supra dictum est: & ideo non oportet quòd in infinitum procedatur.

q.9.art.4.

Articvlvs VI.

Vtrum actus rationis imperetur.

1.q.1. 2. ar.1. ad 1. Artic. 1. AD Sextum sic proceditur. Videtur quòd actus rationis non possit esse imperatus. Inconueniēs enim videtur, quòd aliquid imperet sibiipsi: sed ratio est quæ imperat, vt * supra dictum est. ergo rationis actus non imperatur.

¶ 2 Præt. Id quod est per essentiam, diuersum est ab eo, quod est per participationem: sed potentia, cuius actus imperatur a ratione, est ratio per participationem, vt dicitur in 1. * Ethic. ergo illius potentiæ actus non imperatur, quæ est ratio per essentiam.

* Cap.vltimo, to. 5.

¶ 3 Præt. Ille actus imperatur, qui est in potestate nostra: sed cognoscere, & iudicare verum, quod est actus rationis, non est semper in potestate nostra. nō ergo actus rationis potest esse imperatus.

¶ Sed contra. Id quod libero arbitrio agimus, nostro imperio agi potest: sed actus rationis exercentur per liberum arbitrium. dicit enim Dama. * quòd libero arbitrio homo exquirit, & scrutatur, & iudicat, & disponit. ergo actus rationis possunt esse imperati.

* Li. 2. de fide. c. 22.

¶ Respon. Dicendum, quòd quia ratio supra seipsam reflectitur, sicut ordinat de actibus aliarum potentiarū, ita etiam potest ordinare de suo actu: vnde vtiam actus suus potest esse imperatus. Sed attendendum est, quòd actus rationis potest considerari dupliciter. Vno modo, quantum ad exercitium actus: & sic actus rationis semper imperari potest, sicut cum indicitur alicui quòd attendat, & ratione vtatur. Alio modo, quantum ad obiectum, respectu cuius duo actus rationis attenduntur. Primo quidem, vt veri tatem circa aliquid apprehendat, & hoc non est in potestate nostra: hoc enim contingit per virtutem alicuius luminis vel naturalis, vel supernaturalis: & ideo quantum ad hoc, actus rationis non est in potestate nostra, nec imperari potest. Alius autem actus rationis est, dum his, quæ apprehendit, assentit. Si igitur fuerint talia apprehensa, quibus naturaliter intellectus assentiat, sicut prima principia, assensus talium, vel dissensus non est in potestate nostra, sed in ordine naturæ: & ideo, propriè loquendo, naturæ imperio subiacet. Sunt autem quædam apprehensa, quæ non adeo conuincunt intellectum, quin possit assentire, vel dissentire, vel saltem assensum, vel dissensum suspendere propter aliquam causam: & in talibus assensus ipse, vel dissensus in potestate nostra est, & sub imperio cadit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio hoc modo imperat sibiipsi, sicut & voluntas mouet seipsam, vt * supra dictum est, inquantum. s. vtraque potentia reflectitur supra suum actum, & ex vno in aliud tendit.

q.9.ar.3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd propter diuersitatē obiectorum, quæ actui rationis subduntur, nihil prohibet rationem seipsam participare. sicut in cognitione conclusionum, participatur cognitio principiorum.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

Articvlvs VII.

Vtrum actus appetitus sensitiui imperetur.

AD septimum sic proceditur. Videturquòd actus sensitiui appetitus non sit imperatus. Dicit enim Apostolus Rom. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago. & Glo. * exponit, quòd homo vult non concupiscere, & tamen concupiscit: sed concupiscere est actus appetitus sensitiui. ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio nostro.

¶ 2 Præte. Materia corporalis soli Deo obedit, quantum ad transmutationem formalem, vt in primo † habitū est: sed actus appetitus sensitiui habet quandam formalem transmutationem corporis scilicet calorem, vel frigus. ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio humano.

† p. p. q. 105. ar. 1. & q. 116. artic. 2.

¶ 3 Præt. Proprium motiuum appetitus sensitiui est apprehensum secundum sensum, vel imaginationem: sed nō est in potestate nostra semper, quòd aliquid apprehendamus sensu, vel imaginatione. ergo actus appetitus sensitiui non subiacet imperio nostro.

¶ Sed contra est, quod * Gregorius Nissenus dicit, quòd obediens rationi diuiditur in duo, in desideratiuum, & irascitiuum, quæ pertinent ad appetitum sensitiuum. ergo actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis.

* Li. 4. ca. 8. circa mediū & capi. 9. in princ.

¶ Respon. Dicendum, quod secundum hoc aliquis actus imperio nostro subiacet, prout est in potestate nostra subiacet, prout est in potestate nostra, vt * supra dictum est: & ideo ad intelligendum qualiter actus appetitus sensitiui subdatur imperio rationis, oportet considerare qualiter sit in potestate nostra. Est autem sciendum, q̄ appetitus sensitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas, q̄ appetitus sensitiuus est virtus organi corporalis, non autem voluntas. Omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali, dependet non solum ex potentia animæ, sed etiā ex corporalis organi dispositione, sicut visio ex potentia visiua, & qualitate oculi, per quam iuuatur, vel impeditur. vnde & actus appetitus sensitiui non solum dependet ex vi appetitiua, sed etiam ex [d] dispositione corporis. Illud autem, quod est ex parte potentiæ animæ, sequitur apprehensionem: apprehensio autem imaginationis, cū sit particularis, regulatur ab apprehensione rōnis, quæ est vniuersalis: sicut virtus actiua particularis à virtute actiua vniuersali. Et ideo ex ista parte actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis: qualitas autem & dispositio corporis non subiacet imperio rationis. Et ideo ex hac parte impeditur, quin motus sensitiui appetitus totaliter subdatur imperio rationis. Cōtingit autem etiam quandoque, quòd motus appetitus sensitiui subito concitatur ad apprehensionem imaginationis, vel sensus: & tunc ille motus est præter imperium rationis, quāuis potuisset impediri à ratione, si præuidisset. Vnde Philosophus dicit in 1. * Politicorum, quòd ratio præest irascibili, & concupiscibili, non principatu despotico, qui est domini ad seruum: sed principatu politico, aut regali, qui est ad liberos, qui non totaliter subdūtur imperio.

D.221. C.3. a medio to. 5. In cor. ar.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ hoc, quòd homo vult non concupiscere, & tamen concupiscit, contingit ex dispositione corporis, per quam impeditur appetitus sensitiuus, ne totaliter sequatur imperium rationis. Vnde & Apostolus ibidem subdit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Hoc etiā contingit propter subitum motum cō cupiscentiæ, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ qualitas corporalis dupliciter se habet ad actum appetitus sensitiui, Vno modo vt præcedens, prout aliquis est aliqualiter dispositus secundum corpus ad hanc, vel illam passionem. Alio modo, vt consequens: sicut cum ex ira aliquis incalescit. Qualitas igitur præcedens non subiacet imperio rationis, q̄ vel est ex natura, vel ex aliqua præcedēti motione, q̄ nō statim quiescere potest: sed qualitas consequens, sequitur imperium rationis, quia sequitur motum calem cordis, quod diuersimodè mouetur, secundum diuersos actus sensitiui appetitus.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quia ad

bus deferuntur, vt experientia fide digna didicit: quāuis exorbitans motus cordis manifeste apparens in his, sufficiens testimonium afferat. q̄ secundum naturalē causarum ordinē hæc fiant, secundū quas materia corpus alis nec proprio intellectui, nec angelico, sed diuino tātum obedit ad alterationē, nisi mediante motu locali, propter quod saluandum, hæc sunt dicta.

¶ In responsione ad tertiū eiusdem septimi articuli aduerte duo. Primum est, quòd imaginatio non quorumcūque, sed consideratorum à ratione, subest imperio rationis, si tamen imaginabilia sunt: quoniam imaginatio nata est ad imperium rationis formare noua phantasmata infra latitudinē intellectorū. quod dicimus propter ex cum natum, cuius imaginatio nū quā formabit phātasma coloris, qui nec a ratione eius intelligitur. Secundum est, quòd tam imaginari, vel nō imaginari hoc, vel illud, subesse, intelligitur nostro imperio, quatenus pēdet ex parte animæ, sicut de appetitu sensitiuo dictū est. Cōtingit enim ex corporis dispositione, vel repentino motu, improbas pati imaginationes nullo impetrante. Et in hoc est magna latitudo, in tantum vt aliqui patiantur huiusmodi imaginationes sic, vt vigilantibus appareāt, sicut alis apparent dormiētibus. Et hinc plerunq; fit, vt dicāt se vidisse, vel audiuisse, quod tamen non fuit in veritate, sed sicut in somnijs, vt patet non solum in phreneticis, sed melancholicis. Vnde sublatis impedimentis ex parte corporis, in potestate nostra est has imaginationes excludere, & alias assumere secundum impetum rationis per

tus sensitiui subdatur imperio rationis, oportet considerare qualiter sit in potestate nostra. Est autem sciendum, q̄ appetitus sensitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas, q̄ appetitus sensitiuus est virtus organi corporalis, non autem voluntas. Omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali, dependet non solum ex potentia animæ, sed etiā ex corporalis organi dispositione, sicut visio ex potentia visiua, & qualitate oculi, per quam iuuatur, vel impeditur. vnde & actus appetitus sensitiui non solum dependet ex vi appetitiua, sed etiam ex [d] dispositione corporis. Illud autem, quod est ex parte potentiæ animæ, sequitur apprehensionem: apprehensio autem imaginationis, cū sit particularis, regulatur ab apprehensione rōnis, quæ est vniuersalis: sicut virtus actiua particularis à virtute actiua vniuersali. Et ideo ex ista parte actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis: qualitas autem & dispositio corporis non subiacet imperio rationis. Et ideo ex hac parte impeditur, quin motus sensitiui appetitus totaliter subdatur imperio rationis. Cōtingit autem etiam quandoque, quòd motus appetitus sensitiui subito concitatur ad apprehensionem imaginationis, vel sensus: & tunc ille motus est præter imperium rationis, quāuis potuisset impediri à ratione, si præuidisset. Vnde Philosophus dicit in 1. * Politicorum, quòd ratio præest irascibili, & concupiscibili, non principatu despotico, qui est domini ad seruum: sed principatu politico, aut regali, qui est ad liberos, qui non totaliter subdūtur imperio.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ hoc, quòd homo vult non concupiscere, & tamen concupiscit, contingit ex dispositione corporis, per quam impeditur appetitus sensitiuus, ne totaliter sequatur imperium rationis. Vnde & Apostolus ibidem subdit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Hoc etiā contingit propter subitum motum cō cupiscentiæ, vt * dictum est.

Ad secundum dicendum, q̄ qualitas corporalis dupliciter se habet ad actum appetitus sensitiui, Vno modo vt præcedens, prout aliquis est aliqualiter dispositus secundum corpus ad hanc, vel illam passionem. Alio modo, vt consequens: sicut cum ex ira aliquis incalescit. Qualitas igitur præcedens non subiacet imperio rationis, q̄ vel est ex natura, vel ex aliqua præcedēti motione, q̄ nō statim quiescere potest: sed qualitas consequens, sequitur imperium rationis, quia sequitur motum calem cordis, quod diuersimodè mouetur, secundum diuersos actus sensitiui appetitus.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quia ad apprehensionem sensus requiritur sensibile exterius, non est in potestate nostra apprehendere aliquid sensu, nisi sensibile præsente, cuius præsentia non semper est in potestate nostra. Tunc enim homo potest vti sensu cum voluerit, nisi sit impedimentum ex parte organi. Apprehensio autem imaginationis subiacet ordinationi rationis secundum modum virtutis, vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quod enim homo non possit imaginari quæ ratio considerat, contingit, vel ex hoc, quòd non sunt imaginabilia, sicut incorporalia: vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ est ex aliqua indispositione organi.

Articvlvs VIII.

Vtrum actus animæ vegetabilis imperetur.

AD octauum sic proceditur. Videtur q̄ actus vegetabilis animæ, imperio rationis subdantur. Vires. n. sensitiuæ nobiliores sunt viribus animæ vegetabilis: sed vires animæ sensitiuę subdūtur imperio rōnis. ergo multo magis vires animæ vegetabilis.

¶ 2 Præt. homo dicitur minor mundus, quia sic est anima in corpore sicut Deus in mūdo: sed Deus sic est in mūdo, q̄ omnia quæ sunt in mundo obediunt eius imperio. ergo & omnia quæ sunt in homine, obediunt imperio rationis, etiam vires vegetabilis animæ.

¶ 3 Præt. Laus, & vituperium non contingit, nisi in actibus qui subduntur imperio rationis: sed in actibus nutritiuæ, & generatiuæ potentiæ, cōtingit esse laudem & vituperium, & virtutem & vitium, sicut patet in gula & luxuria, & virtutibus oppositis. ergo actus harum potentiarum subduntur imperio rationis.

¶ Sed contra est, q̄ * Grego. Nissenus dicit, q̄ id, quod non persuadetur a rōne est nutritiuum, & generatiuū.

* Li. 4. c. 13. i prin.

¶ Respon. Dicendum, q̄ actuū quidam procedunt ex appetitu naturali, quidam autē ex appetitu animali, vel intellectuali. Omne. n. agens aliquo modo appetit finem: appetitus autem naturalis non consequitur aliquam apprehensionem, sicut sequitur appetitus animalis, & intellectualis: ratio autem imperat per modum apprehensiue virtutis. Et ideo actus illi, qui procedunt ab appetitu intellectiuo, vel animali, possunt a ratione imperari, non autem actus illi, qui procedunt ex appetitu naturali: huiusmodi enim actus sunt vegetabilis animæ. vnde, vt * Gregorius Nissenus dicit, quòd vocatur naturale, quòd generatiuum & nutritiuum: & propter hoc actus vegetabilis animæ non subduntur imperio rationis.

† li. 4. c. 15. i prin.

Inf. q. 50. ar. 3. ad 1. Et 2. 2. q. 148. ar. 1. ad 3. Et 3. q. 15. ar. 2. ad 1. & q. 19. art. 2. cor. Et 2. d. 20. q. 1. ar. 2. ad 3. & veri. q. 13. artī. 4. cor. 4. Et quol. 4. artī. 2. co. Et 1. Eth. fin.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obedientia oritur ex propinquitate: sed propinquitas est duplex, similitudinis scilicet, & proportionis. Et secundum similitudinē quidem, quanto actus est nobilior, tanto propior secundum naturam suam est rationi, & aptior vt sequatur eam. Secundum proportionem vero, quanto bonum proprium, ad quod aliquid intra latitudinem obsequentium ordinatur, est magis consonum rationi, tanto magis subditur eius imperio. Cōstat autem q̄ appetitus sēsitiuus, & corpus aptum natū obiequi

quirationi, sicse habet ad propria bona, quòd ille ex natura propria inclinatur ad bonũ, quandoque contrarium rationi. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Istud vero ex natura sua non inclinatur ad bonum dissonum rationi, immo à natura fabricatum est habile ad motum consonum rationi. Cuius duo signa sũt, Primum, q̃ corpora cœlestia ad solum rationalẽ motum habilia sunt, nihil omnino habentia impedimẽti ad obediendum rationi motrici. Secundum, quòd in nobis nullus nouus motus animalis nostrorum membrorũ subducitur ab obedientia rationis, nisi pudendorum, quæ ad maximie delectabile secũdum sensum, quod est obiectũ appetitus sensitiui, ordinantur, de quo scriptum est: Video aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meæ. Appetitꝰ ergo passiones, licet ex natura nobilitate magis obediant rationi, quàm corporis motus: propter contrarietatem tamen annexam bono proprio ad rationem, non plene rationi subditur: propter cuius contrarietatis defectum, corporis mẽbra plene subdũtur rationis imperio ad suos animales motus. Et hoc intellige Nouitie, quando infita sunt naturali dispositione. Si enim infirmitate, aut lassitudine indisposita sint, hoc ex materiæ necessitate contingit. Appetitus autem sensitiuus ex sua inclinatione naturali tendit in bonum dissonans rationi, vt dictũ est.

¶ In responsione ad vltimum octaui articuli, nota duo. Primũ est, q̃ dispositio requisita ad motum horum membrorum, non est illa qualitas, de qua supra dictum est, q̃ sequitur passionẽ appetitus mediãte motu cordis: sed est qualitas naturalis solius naturæ subiecta, per quã motus iste nõ volũtarius, sed nãlis est. Secũdũ est, q̃ in lsa duæ cãæ ex Aristo. tanguntur, quare membra hæc habent motum proprium naturalem. Prima est, quia quodlibet eorum est qua si separatum animal. Secunda est, quia quodlibet eorum est principiũ. Ex prima enim habetur, quod motus iste non subditur imperio superioris partis, ex quo enim est quasi separatum animal secũdum seipsum, habet motum non imperatũ ab alio. Ex secũda vero, q̃ motus iste ẽ natura lis: q̃a p̃ticipia oportet esse nãlia.

¶ Ad primum ergo diocndum, q̃ quanto aliquis actus est immaterialior, tanto est nobilior, & magis subditus imperio rationis. Vnde ex hoc ipso, quòd vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas esse.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quòd similitudo attenditur quantũ ad aliquid, quia scilicet, sicut Deus mouet mundum, ita anima mouet corpus, non autem quantum ad omnia: nõ enim anima creauit corpus ex nihilo, sicut Deus mundum, propter quod totaliter subditur eius imperio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus & vitium, laus & vituperium non debentur ipsis actibus nutritiuæ, vel generatiuæ potentiæ, quæ sunt digestio & formatio corporis humani: sed actibus sensitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ, vel nutritiuæ, puta, in concupiscendo delectationem cibi & venereorum, & vtendo secundum quod oportet, vel non secũdum quod oportet.

Articvlvs IX.

Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

ADnonum sic proceditur. Videtur quòd membra corporis non obediant rationi quantum ad actus suos. Constat enim quòd membra corporis magis distãt à ratione, quàm vires animæ vegetabilis: sed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, vt * dictum est. ergo multo minus membra corporis.

¶ 2 Præt. Cor est principium motus animalis; sed motus cordis non subditur imperio rationis. dicit enim † Gregor. Nissenus, quòd pulsatiuum non est persuasibile ratione. ergo motus membrorum corporalium non subiacet imperio rationis.

¶ 3 Præt. Augũ. dicit 14. de * ciui. Dei, quòd motus membrorum genitalium aliquando importunus est nullo poscente: aliquando autem destituit inhiantem, & cum in animo concupiscenti ferueat, friget in corpore. ergo motus membrorum non obediunt rationi.

¶ Sed contra est, quod Augustꝰ. dicit 8.* cõfess. Imperat animus vt moueatur manus, & tanta est facultas, vt vix à seruitio discernatur imperium.

¶ Respon. Dicendum, quòd membra corporis sunt organa quædam potentiarum animæ: vnde eo modo, quo potentiæ animæ se habent ad hoc, q̃ obediant rationi, hoc modo se habẽt etiam corporis membra. Quia igitur vires sensitiuæ subduntur imperio rationis, nõ autem vires naturales: ideo omnes motus membrorum, quæ mouentur à potentiis sensitiuis, subduntur imperio rationis. Motus autem membrorum, qui consequuntur vires naturales, nõ subdunt imperio rõnis,

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod membra non mouent seipsa, sed mouentur per potentias animæ, quarum quædam sunt rationi viciniores, quã vires animæ vegetabilis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his quæ ad intellectum & voluntatem pertinent, primum inenitur id, quod est secundum naturam ex quo alia deriuantur, vt à cognitione principiorum naturaliter notorum, cognitio conclusionum: & à voluntate finis naturaliter desiderati, deriuatur electio eorum quæ sunt ad finem: ita etiã in corporalibus motibus principium est secundum naturam. Principium autem corporalis motus est à motu cordis: vnde motus cordis secundum naturam est, & non secundum voluntatem. Consequitur enim sicut per se accidens vitam, quæ est ex vnione corporis & animæ: sicut motus grauium & leuium consequitur formam substantialem ipsorum. vnde & a generante moueri dicuntur secundum Philosophum in 8.* Phys. & propter hoc motus iste vitalis dicitur. Vnde † Greg. Nyssen. dicit, q̃ sicut generatiuum, & nutritiuum non obedit rationi: ita nec pulsatiuum, q̃ est vitale. Pulsatiuum autem appellat motum cordis, qui manifestatur per venas pulsatiles.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 14. de * ciui. Dei. Hoc quòd motus genitalium membrorũ rationi non obedit, est ex pœna peccati, vt scilicet anima suæ inobedientiæ ad Deum in illo præcipuè membro pœnam inobedientiæ patiatur, per quod peccatum originale ad posteros traducitur. Sed quia per peccatum primi parentis, vt † infra dicetur, natura est sibi relicta subtracto supernaturali dono quòd homini diuinitus erat collatum: ideo considerãda est ratio naturalis, quare motus huiusmodi membrorum specialiter rationi non obedit, cuius causam assignat * Aristo. in lib. de causis motus animalium, dicens inuoluntarios esse motus cordis, & membri pudendi scilicet quia ex aliqua apprehensione huiusmodi membra commouentur, inquantum scilicet intellectus & phantasia repræsentant aliqua, ex quibus consequuntur passiones animæ, ad quas cõsequitur motus horum membrorum: non tamen mouentur secũdum iussum rationis, aut intellectus, quia scilicet ad mõtum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis scilicet caliditatis, & frigiditatis, quæ quidem alteratio non subiacet imperio rationis; specialiter autem hoc accidit in his duobus membris, quia vtrumque istorum membrorũ est quasi quoddã animal separatum, inquantũ est principiũ vitæ. Principium autem est virtute totũ. cor. n. principium est sensuum, & ex membro genitali virtus exit seminalis, quæ est virtute totum animal: & ideo habent proprios motus naturaliter: quia principia oportet esse naturalia, vt * dictum est.

QVAES. XVIII.

De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali, in vndecim articulos diuisa.

POst hoc considerandum est de bonitate, & malitia humanorum actuum. Et primo quomodo actio humana sit bona, vel mala. Secundo, de his quæ consequuntur ad bonitatem, vel malitiam humanorum actuum puta, meritum, vel demeritum, pactum & culpa.

¶ Circa primum occurrit triplex cõsideratio. Prima est de bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Secunda, de bonitate & malitia interiorum actuum. Tertia, de bonitate & malitia exteriorum actuum.

Circa primum qnæruntur vndecim.

¶ Primo, Vtrum omnis actio sit actio bona, vel aliqua sit mala.

¶ Secundo, Vtrum actio hominis habeat, quòd sit bona, vel mala ex obiecto.

¶ Tertio, Vtrum hoc habeat ex circunstantia.

¶ Quarto, Vtrum hoc habeat ex fine.

¶ Quinto, Vtrum aliqua actio hominis sit bona, vel mala in sua specie.

¶ Sexto, Vtrum actus habeat speciem boni, vel mali ex fine.

¶ Septimo, Vtrum species quæ est ex fine, contineatur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere, aut econuerso.

¶ Octauo, Vtrum sit aliquis actus indifferens secundum suam speciem.

¶ Nono, Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum indiuiduum.

¶ Decimo, Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni, vel mali.

¶ Vndecimo, Vtrum omnis circunstantia augens bonitatem, vel malitiam, constituat actum moralem in specie boni, vel mali.

Articvlvs I.

Vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua mala.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd omnis actio hominis sit bona, & nulla sit mala. Dicit enim * Dio. 4. ca. de di. no. Quòd malum non agit nisi virtute boni: sed virtute boni non sit malum. ergo nulla actio est mala.

¶ 2 Præt. Nihil agit, nisi secundum quod est actu: non est autem aliquid malum secundum quod est actu, sed secundum quod potentia priuatur actu. Inquantum autem potentia perficitur per actum, est bonum, vt dicitur, in 9.* Metaph. Nihil ergo agit inquantum est malum, sed solum inquantum est bonum. omnis ergo actio est bona, & nulla mala.

¶ 3 Præt. Malum non potest esse causa nisi per accidens, vt patet per * Dion. 4. cap. de diui. no. sed omnis actionis est aliquis per se effectus. nulla ergo actio est mala, sed omnis actio est bona.

¶ Sed contra est, q̃ Dominus dicit Io. 3. Oĩs quia male agit, odit lucem. est ergo aliqua actio hominis mala.

¶ Respon. Dicendum, q̃ de bono, & malo in actionibus oportet loqui, sicut de bono, & malo in rebus, eo q̃ vnaquæque res talem actionem producit, qualis est ipsa. In rebus autem vnumquodque tantum habet de bono, quantum habet de esse: bonum enim & ens conuertuntur, vt in primo * dictum est. Solus autem Deus habet totam plenitudinem sui esse secundum aliquid vnum & simplex: vnaquæque res verò habet plenitudinem essendi sibi conuenientem secundum diuersa. Vnde in aliquibus contingit, quòd quantum ad aliquid habent esse, & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem essendi eis debitam: sicut ad plenitudinem esse humani requiritur, q̃ sit quoddam compositum ex anima & corpore, habens omnes potentias & instrumenta cognitionis & motus. Vnde si aliquid horum deficiat alicui h » ini, deficit ei aliquid de plenitudine sui esse. quantum igitur habet de esse, tantum habet de bonitate: inquantum vero aliquid ei deficit de plenitudine essendi, intantum deficit à bonitate, & dicitur malum: sicut homo cæcus habet de bonitate quòd viuit, & malum est ei quòd caret visu. Si vero nihil haberet de entitate, vel bonitate, neque malum, neque bonum dici posset: sed quia de ratione boni est ipsa plenitudo essendi, si quidem alicui aliquid defuerit de debita essendi plenitudine, non dicetur simpliciter bonũ, sed secundum quid, inquantum est ens: poterit tamen dici simpliciter ens, & secundum quid non ens, vt in primo * dictum est. Sic igitur dicendum est, quòd omnis actio inquantum habet aliqd de esse, intantum habet de bonitate: inquantum vero deficit ei aliquid de plenitudinae essendi, quæ debetur actioni humanæ, intantum deficit à bonitate, & sic dicitur mala: puta, si deficiat ei vel determinata quantitas secundum rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiusmodi.

p.p.q.5.artic.1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum agit in virtute boni deficientis. Si enim nihil esset ibi de bono, neque esset ens, neque agere posset. Si autem non esset deficiẽs, non esset malũ. vnde & actio causata est quoddam bonum deficiens, quia secundum quid, est bonum, simpliciter autem, malum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse secundum quid in actu, vnde agere possit: & secundum aliud priuari actu, vnde causet deficientẽ actionem: sicut homo cæcus actu habet virtutem gressiuam per quam ambulare potest: sed inquantum caret visu, qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando, dum ambulat cespitando.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio mala potest habere aliquem effectum per se, secundum id quod habet de bonitate & entitate: sicut adulterium est causa generationis humanæ, inquantum habet commistionem maris & fœminæ, nõ autem inquantum caret ordine rõnis.

Articvlvs II.

Vtrum actio hominis habeat bonitatem, vel malitiam ex obiecto.

ADsecundum sic proceditur. Videtur q̃ actio non habeat bonitatẽ, vel malitiam ex obiecto. Obiectum actionis est res: in rebus autem est malũ, sed in vsu peccantiũ, vt ag. dicit in lib. 3. de * doct. Christ. ergo actio humana non habet bonitatem, vel malitiam ex obiecto.

¶ 2 Præt. Obiectum comparatur ad actionem vt materia: bonitas autẽ rei nõ est ex materia, sed magis ex forma quæ est actus. ergo bonum & malum non est in actibus ex obiecto.

¶ 3 Præte. Obiectum potentiæ actiuæ comparatur ad actionem, sicut effectus ad causam: sed bonitas causæ non dependet ex effectu, sed magis econuerso. ergo actio humana non hẽt bonitatem, vel malitiam ex obiecto.

¶ Sed contra est q̃ dicitur Oseæ. 9. Facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerũ. Fit autẽ homo Deo abominabilis p̃p malitiã suę operationis. ergo

Circa artic. 2. quæst. eiusdẽ, omisso primo, aduerte primo quod author quasi plus determinans, quã quæsierit, non solum dicit, q̃ actus est bonus moraliter ex obiecto, sed q̃ habet bonitatem primam & specificam ab eo. Cum enim omnis quæstio sit quæstio medii, vt patet 2. Posteriorum, opti me respõdet simul, quia est, & propter quid est actus bonus moraliter ex obiecto: quia scilicet est specificans primũ. Aduerte secũdo, q̃ licet i primo horũ, scilicet, q̃ prima bonitas moralis in actu sit ex obiecto, sequaẽ Scotus

104 Inf. q. 19. art. 1. & 2. cor. & q. 21. arti. 1. co. & 2. di. 36. arti. 5. cor. *c. 12. parũ a principio, to. 3.

103 Infr. ar. 2. co. & q. 73 ar. 7. ad 1. Et mal. q. 2. art. 1. 2. & 3. & 5. cor. * c. 4. par. 4. a med. * Tex. 20. tomo. 3. * c. 4. par. 4. aliquãtulũ à principio. q. 5. art. 3.

In solu. ad 2.

* Tex. 29. & sequentibus. * li. 4. ca. 15. i prin. & cap. 16.

* Cap. 16. 20. nõ q. cui. a finem tom. 5.

* q. 85. ar. 3.

Cap. 8. in prin.

* Ca. 9. parũ a principio, to. 1.

102 1. q. 81. arti. 3. ad 2. & 2. 2. q. 168. art. 1. cor. & 2. d. 20. q. 1. ar. 2. ad 3. & veri q. 22. ar. 4. ad 5. artic. 5. ad 14. & mal. q. 7. ar. 2. ad 15. *ar. præc. *li. 4. c. 15.

† Cap. 16. nõ procul a fine, to. 3.

Scotus authoris doctrinam, in secundo tamen horum dissentit in quolibet. q.18.ar. 1. putans quod determinatio ex obiecto ita constituit bonitatem actus moralis, quòd nullam specificam bonitatem det illi, sed capacitatē omnis bonitatis specificæ in genere moris. hęc quidem dicit, sed non probat: & tamen constat, quòd amare Deum, & odium Dei, actus matrimonialis adulterium, & similia, bonitatem & malitiam habent specificam ex obiectis, ita quòd non solum bonitatem, vel malitiam genericam, seu communem dat obiectū, vt vti re sua, aut aliena: sed etiam specialissimam, generare ex propria, aut ex aliena vxore.

Art. 1.

D. 671.

go malitia operationis est secundum obiecta mala, quæ homo diligit: & eadem ratio est de bonitate actionis.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut * dictum est, Bonum & malum actionis, sicut & cæterarum rerum, attenditur ex plenitudine essendi, vel defectu ipsius. Primum autem quod ad plenitudinem essendi pertinere videtur, est id quod dat rei speciem: sicut autem res naturalis habet speciem ex sua forma, ita actio habet speciem ex obiecto, sicut & motus ex termino. Et ió sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma, quæ dat speciē ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti: vnde & à quibusdam vocatur, bonum ex genere, puta, vti re sua. Et sicut in rebus naturalibus primū malum est, si res generata non consequitur formam specificam, puta, si non generetur homo, sed aliquid loco hominis: ita primum malum in actionibus moralibus est, quod est ex obiecto, sicut accipere aliena: & dicitur malum ex genere, genere d pro specie accepto, eo modo loquendi, quo dicimus humanum genus totam humanam speciem.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd licet res exteriores sint in seipsis bonæ, tamen non semper habent debitam proportionem ad hanc, vel illam actionem: & ideo in quantum considerantur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiectum non est materia ex qua, sed materia circa quam, & habet quodāmodo rationem formæ, inquantum dat speciem.

¶Ad tertium dicendum, quòd non semper obiectum actionis humanæ, est obiectum actiuæ potentiæ. Nam appetitiua potentia est quodammodo passiua, inquantum mouetur ab appetibili: & tamen est principium humanorum actuum. Neque etiam potentiarum actiuarum obiecta semper habent rationem effectus, sed quando iam sunt transmutata: sicut alimentum transmutatum, est effectus nutritiuæ potentiæ: sed alimentum nondum transmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, sicut materia circa quam operatur. Ex hoc autem quòd obiectum est aliquo modo effectus potentiæ actiuæ, sequitur, quòd sit terminus actionis eius, & per consequēs quòd det ei formam & speciem: motus enim habet speciem à termino. Et quamuis etiam bonitas actionis non causetur ex bonitate effectus, tamen ex hoc dicitur actio bona, quòd bonum effectum inducere potest: & ita ipsa proportio actionis ad effectū, est ratio bonitatis ipsius.

Articvlvs III.

Vtrum actio hominis sit bona, vel mala circunstantia.

105 Inf. q.42. ar.6. cor. Et mal. q.2. ar.5. co. & q.7. ar.4. corp. Et quodli.4. ar.16. cor. Et 2. d.36. art.9. cor. *q.7. ar.1. † te.8. tomo.3.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd actio non sit bona, vel mala ex circunstantia. Circunstantiæ enim circunstant actum sicut extra ipsum existentes, vt * dictum est: sed bonum & malum sunt in ipsis rebus, vt dicitur in 6. † Metaphys. ergo actio non habet bonitatem, vel malitiam ex circunstantia.

¶2 Præt. Bonitas, vel malitia actus maximè considetur in doctrina morum: sed circunstantiæ, cum sint quædam accidentia actuum, videntur esse præter considerationem artis: quia nulla ars considerat id, quod est per accidens, vt dicitur in 6. Meta. ergo bonitas, vel malitia actionis non est ex circunstantia.

tex. 4. tomo. 3.

¶3 Præt. Id quod conuenit alicui secundum suā substantiam, non attribuitur ei per aliquod accidens: sed bonum & malum conuenit actioni secundum suam substantiam, quia actio ex suo genere potest esse bona vel mala, vt * dictum est. ergo non conuenit actioni ex circunstantia, quòd sit bona, vel mala.

art. præc.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in libr. * Eth. * li.2.c.6. tom.1. q̄ virtuosus operatur secundum quod oportet, & quando oportet, & secundum alias circunstantias. ergo ex cōtrario, vitiosus secundum vnumquodque vitium operatur quando non oportet, vbi non oportet: & sic de aliis circunstantiis. ergo actiones humanæ secundum circunstantias sunt bonæ, vel malæ.

¶Respondeo. Dicendum, quòd in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo perfectionis, quæ debetur ei ex forma substantiali, quæ dat speciem: sed multum superadditur ex superuenientibus accidentibus, sicut in homine ex figura, ex colore, & sic de aliis, quorum si aliquod desit ad decentem habitudinem, consequitur malum: ita etiam est in actione. Nam plenitudo bonitatis eius non tota consistit in sua specie, sed aliquid additur ex his, quæ aduēniunt tanquàm accidentia quædam: & huiusmodi sunt circunstantiæ debitæ. vnde si aliquid desit, quod requiratur ad debitas circunstantias, erit actio mala.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd circunstantiæ sunt extra actionem, inquantum non sunt de essentia actionis, sunt tamen in ipsa actione velut quædam accidentia eius: sicut & accidentia, quæ sunt in substantiis naturalibus, sunt extra essentias earum.

¶Ad secundum dicendum, quòd non omnia accidentia per accidens se habent ad suam substantiam, sed quædam sunt per se accidentia, quæ in vnaquaque arte considerantur: & per hunc modum considerantur circunstātiæ actuum in doctrina morali.

¶Ad tertium dicendum, quòd cum bonum conuertatur cum ente, sicut ens dicitur secundum substantiam, & secundum accidens: ita & bonum attribuitur alicui & secundum esse suum essentiale, & secundum esse accidentale, tam in rebus naturalibus, quàm in actionibus moralibus.

Articvlvs IIII.

Vtrum actio humana sit bona, vel mala ex fine.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̄ bonū & malum in actibus humanis non sint ex fine. Dicit enim Dionys. 4. cap. de di. no. * quòd nihil respiciens ad malum, operatur. Si igitur ex fine deriuaretur operatio bona, vel mala, nulla actio esset mala: quod patet esse falsum.

¶2 Præt. Bonitas actus est aliquid in ipso existens: finis autem est causa extrinseca. non ergo secundum finem dicitur actio bona, vel mala.

¶3 Præt. Contingit aliquam bonā operationem ad malum finem ordinari, sicut cum aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam, & econuerso, aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem, sicut cum quis furatur, vt det pauperi. nō ergo est ex fine actio bona, vel mala.

¶Super quæstionis decimæoctauæ. Articul. IIII.

106 Inf. q.73. ar.1. ad.1. * cap.4. in par.4. alias quantu. a principio.

CIrca quartum arti. eiusdem decimæoctauæ q̄stionis, omisso, tertio, aduerte quadruplicem bonitatem in litera positam actionis humanę sic, vt omnem bonitatē conuenire illi intelligas, inquātum est actio humana. Omnis enim humana actio quantumcumque viciosa, continetur sub genere actionis humanæ: quoniam est actus a ratione, & voluntate &c. & sic habet bonitatem & charitatem actionis humanæ: & quantum huiusmodi entitatis, habet, tantum bonitatis: & secundum hoc (vt infra dicetur) omnis nostra quamuis mala, actio est a Deo.

¶Circa distinctionem huius quadruplicis bonitatis in litera, dubium occurrit: quia superius in q.7. bonitas finis posita est inter circunstantias:

*li.3.c.1. nō procul a prin.

hic autem diuiditur contra bonitatem circunstantiarum.

¶Ad hoc dicitur, q̄ finis etiam adiunctus, potest referri ad actum interiorem voluntatis, & ad actum exteriorem. Si referatur ad actum interiorem, nō est circunstantia, sed ad subiectum actus specificatiue concurrens. Si autem referatur ad actum exteriorem, finis adiunctus habet rationem circunstantiæ. Et sic cum aliquis mœchatur, vt furetur, furtum est circunstantia fornicationis exterioris, & specificatio interioris velle: propter quod in sexto articulo, huiusque dicitur, quod huiusmodi finis, puta, furtum, specificat etiam fornicationem exteriorē formaliter, & non materialiter, idest, vt stat sub illo interiori velle, & nō secūdum se. Idem ergo finis est circū stantia, & specificatio, relatus ad eundem etiam actum exteriorem humanimi diuersimode, scilicet formaliter, & materialiter. Et quoniā sermones in scientia, sunt formales, merito bonitas ex fine vt specifica, distinguitur contra bonitatem ex circunstantia etiam finis.

artic.1.

¶In responsione ad tertiū eiusdem quarti articuli, dubium occurrit, Quomodo sit possibile actum bonum ex genere & circunstantiis, ordinari ad malum finem, aut econuerso: quia est malus, vel bonus ex fine adiuncto. ergo non variatur ex fine. Et tenet sequela: quia quilibet finis adiunctus habet rationem circunstantiæ respectu actus exterioris secundum se, vt dictū est. Videtur ergo implicatio in adiecto, cum dicitur actus malus ex genere ex circunstantiis ad bonum finem, aut econuerso, actus bonus ex genere & circunstantiis ad malum finem. Qualis enim est ex circunstantiis finis, ad talem est finem: adiunctum, & econuerso. Constat autem, q̄ totus hic sermo, de fine vt circunstantia, & fine malo, ad quem actus bonus, & bono, ad quem actus malus ordinat, de fine adiūcto intelligit, vt patet ex supradictis.

¶Ad hoc potest dupliciter dici, Primo, q̄ licet actus malus ex circunstantia omnis finis, non possit ordinari in bonum finē: actus tamen malus etiam ex circunstantia finis, potest ordinari in finem bonum. verbi gratia, Fornicari propter furari, propter furari, quamuis sit actus malus ex genere & circunstantia finis; potest tamen ordinari in bonum propter eleemosynam dandam. Sed quia circunstantia finis non arctatur magis ad vnū finem, quàm plures: aut plures, quam omnes possibiles adiungi: ideo dicitur secundo, q̄ in hoc, & similibus sermonibus, intelligendū est de circūstātiis manētibus pure circūstātiis, & nō de circūstātiis trāseūtib. i specificātia actū. Vnde cū circūstantia finis transeat in specificans actum, vt in sexto articulo author docet inferius, consequēs est, q̄ cum dicitur, q̄ actus bonus ex genere, & circunstantiis, potest ordinari i malem finem, intelligitur de circunstātiis non transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans: & similiter de malo. Et sic cessat obiectio, quia finis, qui est circū stantia actus exterioris secundū se, transit in specificans, & sic non excipit finis ab aliis, quia circunstātia: sed quia non manet in sua puritate, sed trāsit in specificans. Et hoc oportet bene notare & recolere in sequentibus, vbi de duabus bonitatib. moralibus. s.ex fine, & genere, ac circūstātis erit sermo.

* part. 4. post medium.

107 Mal. 4. 2. ar. 5. co. 4. ad 5. & ar. * Artic. 1.

¶Super quæstionis decimæoctauæ. Articulum V.

* tex. 10. tom. 3.

CIrca 5. ar. huius decimæoctauæ quæstionis, & specialiter in resp̄onsione ad secundum, dubium magnum dilucidandē, est quo modo stant hæc duo simul, s. Differentię secundū bonum & malum, cōstituunt distinctas & contrarias species actuum moralium: & malum nō est natura aliqua, sed nihil, vt August. & Dion. dicunt. Si enim actus moralis malus, puta, intemperantia, species est aliqua intemperantia contraria speciei temperantiæ, sicut nigredo albedini, sequitur, quòd differentia mali est natura aliqua, & non priuatio. Cōstat enim q̄ priuatio nullam potest constituere speciem actus, aut habitus, aut cuiusque rei. Si autem malum secundum totam suam formalem latitudinem, priuatio, nihil que est, nulla erit in moralibus mali species positiua: de hac enim loquimur. ac p hoc nulla vere, & proprie contrarietas inter actū, habitumque iustitiæ & iniustitiæ, temperantiæ & intemperantiæ: quod est contra communem doctrinam. Oportet enim vtrunque contrariorum vt sic, esse ens positiuum formaliter, & non tantum subiective.

¶Ad charitatem huius obscuræ difficultatis scito, quod dicere non auderem, nisi expressa diui Tho. sententia in prima parte, 48. ar. 1. ad 2. & 3. contra Gen. c. 9. explicaret, quod hic tangit. s. q̄ malū genus, & differentia in moralibus formaliter, est ens positiuū. & bonū in se quamuis sit malum homini secundum rationem: sicut forma mortui est quoddam ens, & bonum in se, quamuis sit malum viuo. Est itaque iniustitiæ actus, & habitus secundū suam speciem moralem formaliter ens positiuū, & cōtrarium iustitiæ: nec ex hoc sequitur q̄ malū sit natura aliqua,

aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut ens. Sed æquiuocatio accidens hic obscuritatem parit. Malum enim æquiuocum est ad malum vere & proprie, & ad malũ genus, differentias, & species moralium. Pro quo nota, q̃ malũ absolute loquendo, significat priuationem boni debiti, quando sicut &c. malum autem in moralibus, quandoq; significat priuationem boni secundum rationem debiti, quando, sicut &c. actui humano, vel habitui.

art. 3. huius qstionis. Quãdoque autem significat ens contrarium actui, vel habitui humano bono: ita quòd inter significationẽ mali in moralibus & absolute, hoc interest, quòd malũ absolute, formaliter est nihil: denominatiue autẽ est ens. In moralibus autem, malum, qđ est pars subiectiua mali in communi: eodem modo se habet, sc̃q formaliter est nihil, denominatiue vero ẽ ens, sed præter hoc in moralibus etiam ipsum ens formaliter contrarium actui, vel habitui bono moraliter, vocatur malum secundum suam speciem. vbi manifeste patet æquiuocatio. Est igitur in moralibus malum dupliciter, s. priuative: & hoc est simpliciter & formaliter malum, quod est nihil, cuius Deus non est author: & contrarie, & hoc est in se bonum, & est a Deo: quamuis priuatio sibi annexa, a nullo forte sit, sicut nec potentia peccandi quo ad priuatiuũ. Sed de hoc alias. Ad propositũ sufficit hæc intellexisse, & cum his eorum radicẽ, scilicet, q̃ quia nullus operatur aspiciens ad malum: oportet in malo actui volũtatis inueniri bonũ aliquod verũ, vel apparens, cum priuatione bonitatis alicuius spectãtis ad rectam rationem. Et pro quanto actus ille ad bonum fertur, speciẽ sortitur politiuam, ex qua dicitur malus contrarie: pro quanto vero priuationem bonitatis debitæ habet annexam, est malus priuatiue. In eodem artic. notato rẽspõsionem ad 4. vt coniungas eam doctrinæ penultimi, & vlt. art.

ca. 1. & 2. tom. 5.

q. 1. art. 3.

*par. 4. inter medium & finem.

¶ 4 Præt. Bonum & malum dicitur in actibus quandoque secundum circunstantiam, vt dictum est: * sed circũstantia cum sit accidens, non dat speciem actui. ergo actus humani nõ differũt specie propter bonitatem & malitiam.

¶ Sed contra. Secundum Philosophum in 2. Eth.* Similes habitus, similes actus reddunt: sed habitus bonus & malus differunt specie, vt liberalitas & prodigalitas. ergo & actus bonus & malus differunt specie.

¶ Respon. Dicendum, quòd omnis actus speciem habet ex suo obiecto sicut supra dictum est.* vnde oportet quòd aliqua differentia obiecti faciat diuersitatem speciei in actibus. Est autem considerandum, quòd aliqua differentia obiecti facit differentiam speciei in actibus, secundum quod refertũr ad vnum principium actiuũ, quod non facit differentiam in actibus, secundum quod referũtur ad aliud principium actiuum: quia nihil quod est per accidens, constituit speciem, sed solum quod est per se. Potest autem aliqua differentia obiecti esse per se in comparatione ad vnum principium, & per accidens in comparatione ad aliud: sicut cognoscere colorem, & sonum, per se differunt per comparationem ad sensum, non autem per comparationem ad intellectum. In actibus autem, bonum & malum dicitur per cõparationem ad rationem: quia vt Dionys. dicit 4. cap. de di. no. * Bonum hominis est secundum rationem esse, malum autem quod est præter rationem. Vnicuique enim rei est bonũ, quod conuenit ei secundum suam formam: & malum, quod est ei præter ordinem suæ formæ. Patet ergo q̃ differentia boni & mali circa obiectum cõsiderata, comparatur per se ad rationẽ, scilicet secundum quod obiectum est ei conueniens, vel non conueniens. Dicuntur autem aliqui actus humani, vel morales secundum quod sunt a ratione. Vnde manifestum est, quòd bonum & malum diuersificant speciem in actibus moralibus: differẽtiæ enim per se diuersificant speciem.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd etiam in rebus naturalibus bonum & malum, quod est secundum naturam, & contra naturam, diuersificant speciem naturæ. Corpus enim mortuum, & corpus viuum, nõ sunt eiusdem speciei: & similiter bonum, inquantum est secundum rationem: & malum, inquantum est præter rationem, diuersificant speciem moris.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ malum importat priuationem non absoluam, sed consequentem talem potẽ

¶ *Super quæstionis decimæoctauæ, Articu. 6.*

IN 6. artic. eiusdem q. 18. dubium est circa illa verba in corpore articuli. Finis proprie est obiectum interioris actus voluntarii. Videtur enim hoc esse falsum. Nã obiectum electionis manifeste est id, quod est ad finem: imo in hoc distinguitur a voluntione & intentione, vt superius patet, & in 3. Eth. Et eadem difficultas est de consensu & vsu, de quibus dictũ est, quòd sunt respectu eius, quod est ad finem.

¶ Ad hoc dicitur, quòd obiectum formale omnis actus voluntatis est finis, eo quòd est etiam ratio eorum quæ sunt ad finem. Vnde author ad finem nuandam hanc formalitatem obiecti, apposuit ly proprie, dicens, Finis autem proprie: & hoc in sequẽtibus præoculis habendum est.

¶ In rẽspõsione, ad secundum eiusdẽ articuli cõgrega diligenter verba Ifæ, vt euadas difficultates. Non enim dicitur in litera, quòd soli actui exteriori accidit ordinari in talem finem: hoc enim esset falsum. Potest namq; etiã interiori voluntatis actui accidere ordo in talem finem, vt patet in odiente Deum propter consequendũ regnum, vel aliquid huiusmodi: sed dicitur in litera quòd talis ordo non accidit interiori actui voluntatis qui comparatur ad exteriorem, vt formal: ad materiale: ita quòd non omni actui interiori denegant hanc accidentalitatem: sed illi qui habet se ad exteriorem, vt formale. Ille actus autem qui se habet vt formalis (vt iã determinatum est superius) est actus imperans: quando autem ipse actus interior voluntatis ordinatur ad aliuus finem, tunc se habet vt actus imperatus: & ideo dem incidit ordinem cum actu exteriori. habeto igitur & hoc præoccu

Inf. q. 18 ar. 1. Et dis. 40. ar. 1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus habeat speciem boni, vel mali ex fine.

AD Sextum sic proceditur. Videtur quòd bonũ & malum, quod est ex fine, non diuersificent speciem in actibus. Actus enim habent speciẽ ex obiecto: sed finis est præter rationẽ obiecti. ergo bonum & malum, quod est ex fine, non diuersificant speciem actus.

¶ 2 Præte. Id quod est per accidens, non constituit speciem, vt dictum est: * sed accidit alicui actui quod ordinetur ad aliquem finem, sicut quòd aliquis det eleemosynam propter inanẽ gloriam. ergo secundum bonum & malum, quod est ex fine, non diuersificantur actus secundum speciem.

¶ 3 Præte. Diuersi actus secundum speciem, ad vnum finem ordinari possunt: sicut ad finem inanis gloriæ ordinari possunt actus diuersarum virtutum, & diuersorum vitiorum. non ergo bonum & malum, quod accipitur secũdum finem, diuersificat speciem actuum.

¶ Sed contra est, quod supra ostensum est, * quòd actus humani habẽt speciem a fine. ergo bonum & malum, q̃ accipitur secundum finem, diuersificat speciem actuum.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd aliqui actus dicuntur humani, inquantum sunt voluntarij, sicut supra dictum est *. In actu autem voluntario inuenitur duplex actus, scilicet actus interior voluntatis, & actus exterior: & vterque horum actuum habet suum obiectum. Finis autem propriè est obiectum interioris actus voluntarij: id autem circa quod est actio exterior, est obiectum eius. Sicut igitur actus exterior accipit speciem ab obiecto, circa quod est: ita actus interior voluntatis accipit speciem à fine, sicut à proprio obiecto. Id autem quod est ex parte voluntatis, se habet ut formale ad id, quod est ex parte exterioris actus: quia voluntas vtitur membris ad agendum, sicut instrumentis. neque actus exteriores habent rationem moralitatis, nisi inquantum sunt voluntarij. Et ideo actus humani species formaliter consideratur secundum finem, materialiter autem secundum obiectum exterioris actus. vnde Philosophus dicit in 5. Eth.* Quod ille qui furatur, vt committat adulterium, est p se loquendo, magis adulter quam fur.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ finis habet rationem obiecti, ut dictum est.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordinari ad talem finem, etsi accidat exteriori actui, non tamen accidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exteriorem, sicut formale ad materiale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando multi actus specie differentes ordinantur ad vnum finem, est quidem diuersitas speciei ex parte exteriorum actuum, sed vnitas speciei ex parte actus interioris.

q. 1. ar. 3. ... lis vt intelligas in hos tractatu, actus interioris voluntatis nomine, ipsum, non ut imperatum, sed vel secundum se, vel imperantem: sic enim contra exteriorem distinguitur.

109 a. 2. q. 12. ar. 1. ad 2.

a ar. præc. & 2. & qu. 1. ar. 3.

art. 6. huius quæst.

ARTICVLVS VII.

Vtrum species, quæ est ex fine, contineatur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere, vel econuerso.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd species bonitatis, quæ est ex fine, contineatur sub specie bonitatis, quæ est ex obiecto, sicut species sub genere: puta, cùm aliquis vult furari vt det eleemosynam. Actus enim habet speciem ex obiecto, vt dictum est *: sed impossibile est quòd aliquid contineatur in aliqua alia specie, quæ sub propria specie non continetur: quia idem non potest esse in diuersis speciebus non subalternis. ergo species, quæ est ex fine, continetur sub specie, quæ est ex obiecto.

¶ 2 Præterea. Semper vltima differentia constituit speciem specialissimam: sed differentia, quæ est ex fine, videtur esse posterior quàm differentia, quæ est ex obiecto, quia finis habet rationem vltimi. ergo species, quæ est fine, continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut species specialissima.

¶ 3 Præterea. Quanto aliqua differentia est magis formalis, tanto magis est specialis: quia differentia comparatur ad genus, ut forma ad materiam: sed species, quæ est ex fine, est formalior ea quæ est ex obiecto, ut dictum est *. ergo species, quæ est ex fine continetur, sub specie, quæ est ex obiecto, sicut species specialissima sub genere subalterno.

¶ Sed contra. Cuiuslibet generis sunt determinatæ differentiæ: sed actus eiusdem speciei ex parte obiecti, potest ad infinitos fines ordinari: puta, furtum ad infinita bona, vel mala. ergo species, quæ est ex fine, non continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut

sub genere.

¶ Respondeo Dicendum, quòd obiectum exterioris actus dupliciter potest se habere ad finem voluntatis. Vno modo, sicut per se ordinatum ad ipsum: sicut bene pugnare, per se ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidens, sicut accipere rem alienam, per accidens ordinatur ad dandum eleemosynam. Oportet autem, ut Philosophus dicit in 7. Metaph.* quòd differentiæ diuidentes aliquod genus, & constituentes speciem illius generis, per se diuidant illud: si autem per accidens, non rectè procedit diuisio: puta, si quis dicat, Animalium aliud rationale, aliud irrationale: & animalium irrationalium, aliud alatum, aliud non alatum. Alatum enim, & non alatum, non sunt per se determinatiua eius quod est irrationale. Oportet autem sic diuidere, Animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes: & habentium pedes, aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos: hæc enim per se determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectum non est per se ordinatum ad finem, differentia specifica, quæ est ex obiecto, non est per se determinatiua eius quod est ex fine, nec econuerso. Vnde vna istarum specierum non est sub alia: sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus, quasi disparatis. vnde dicimus quòd ille qui furatur, vt mœchetur, committit duas malitias in vno actu. Si verò obiectum per se ordinetur ad finem, vna dictarum differentiarum est per se determinatiua alterius: vnde vna istarum specierum continebitur sub altera. Considerandum autem restat, quæ sub qua. Ad cuius euidentiam primo considerandum est, quòd quanto aliqua differentia sumitur à forma magis particulari, tanto magis est specifica. Secundo, quòd quanto agens est magis vniuersale, tanto ex eo est forma magis vniuersalis. Tertio, quòd quanto aliquis finis est posterior, tanto respondet agenti vniuersaliori. Sicut victoria, quæ est vltimus finis exercitus, est finis intentus à summo duce: ordinatio autem huius aciei, vel illius, est finis intentus ab aliquo inferiorum ducum. Et ex istis sequitur, quòd differentia specifica, quæ est ex fine, est magis generalis: & differentia quæ est ex obiecto per se ad talem finem ordinato, est specifica respectu eius. Voluntas enim cuius proprium obiectum est finis, est vniuersale motiuum respectu omnium potentiarum animæ, quarum propria obiecta, sunt obiecta particularium actuum.

text. 43. c. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd secundum substantiam suam non potest aliquid esse in duabus speciebus, quarum vna sub altera non ordinetur. Sed secundum ea, quæ rei aduenjunt, potest aliquid sub diuersis speciebus contineri. Sicut hoc pomum secundum colorem, continetur sub hac specie, scilicet albi: & secundum odorem, sub specie bene redolentis. Et similiter actus, qui secundum substantiam suam est in vna specie naturæ, secundum conditiones morales superuenientes, ad duas species referri potest, vt supra dictum est. *

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis est postremum in executione, sed est primum in intentione rationis, secundum quàm accipiuntur moralium actuum species.

q. 1. arti. 3. ad 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd differentia comparatur ad genus, ut forma ad materiam, inquantum facit esse genus in actu: sed etiam genus consideratur vt formalius specie (secundum quod differentia comparatur ad genus, ut forma ad materiam) inquantum facit esse absolutius, & minus contractum. vnde & partes diffinitionis reducuntur ad genus causæ formalis, vt dicitur in libro Physic.* & secundum hoc, genus est causa formalis speciei: & tanto erit formalius, quanto communius.

*li. 2. tex. 31. to. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Super quæst. 18. Artic. 8. & 9.

Circa octauum,& nonũ præcipue arriculum,dubium occurrit de illa conditionali. Si actus a ratione deliberatiua procedens nõ sit ad debitum finem ordinatus,ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali. Super hac uã que propositione fundatur doctrina authoris negantis dari in in iuiduo actum humanũ indifferẽtem,seu medium inter bonũ & malũ moraliter Et quidẽ Sco. i 2. sen. di. 41. sustinere conatur oppositũ tripliciter Primo,qa non omnis actus humanus deber habere huiusmodi bonitatem,vel malitiam. Secũdo,quia actus,ex quibus fit habitus virtutis moralis, non est malus, ut patet: nec bonus moraliter, quia non est ex virtute morali. ergo. Tertio, quia habens virtutem, non semper tenetur illa vti: ac per hoc potest quandoqu operari non male, non vtendõ virtute. Nec ponit solum actum indifferentem, sed etiam habitum indifferentem generatum ex huiusmodi actibus. In quolib. quoque q. 18. artic. primo, directe etiam contra hanc conditionalem somniat triplicem actum & habitum, scilicet bonum, & malum priuatiue, & malum contrarie: sũdatque se super dictis Boetij super prædicamentis,in prima proprietate qualitatis, volentis iniustitiam non priuationem, sed contrarium iustitiæ significare : & super rõne distinctionis inter priuatiue, & contrarie oppositum. Et expresse dicit, quòd si quis actum non ordinet ad finem debitum, talis est malus priuatiue, non contrarie: sed si ordinetur ad finem indebitum, tunc est malus contrarie.vultq; Dio. c.4.de di.no. Malũ contingit ex singularibus defectibus, intelligi de malo priuatiue,non contrarie. In secundo quoque sen.di.7.q.1.contradicit totaliter præsenti doctrinæ,volens quòd bonum & malum moraliter, ex parte obiecti careant medio,ex parte vero circunstantiæ habeant medium. Et propterea non datur humanus actus indifferens ad bonum & malum moraliter ex obiecto : sed bene datur talis actus indifferens ex parte circunstantiarum. Et ratio primi assignatur, quia oportet actum habere obiectum: obiectum autem oportet esse vel conueniens actui secundum rectam rationem, vel disconueniens. Ratio vero secundi non alia assignatur , nisi quia si quis det eleemosynam pauperi nõ propter finem, de quo non cogitat, nec secundum alias circunstantias, talis actus non est bonus moraliter: quia non debite circunstãtionatus: nec malus , quia non propter indebitum finem , puta vanam gloriã. ergo indifferens,& priuatiue tantum malus, non contrarie. Sed hæc non solum vero non consonant , sed sibiipsis forte aduersantur . Si enim actus, & habitus indifferens, & malus priuatiue , coincidunt apud ipsum (ut ex prædicta distinct. 7. accipi potest) cum malum priuatiue & contrarie , ut Scot. accipit , in actu morali sint idem , vt probabitur , sequetur quòd actus indifferens,& malus contrarie , coincidant : quod implicat. Si autem quatuor quis dixerit genera actuum , & habituum moralium secundum bonum, & bonum & malum moraliter,gratias agamus illi , qui ea adinuenit in nostris moribus , quæ nec ipse , nec alius in moribus proprijs, aut alienis potuit expiri. Proponãt, quęso,ĩ speciebus, & suis individuis actus istos deliberatos,& aduertent errorem suũ.Quatuor ergo agenda hic sunt. Nam primo obiectus. Secundo fundamentis satisfaciendum est:Tertio, de indifferentia actus, secũdũ obiectum, seu speciem . Et quar-

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.

AD octauum sic proceditur. Videtur quòd non sit aliquis actus indifferens secundum suam speciem.Malum enim est priuatio boni,secundum Augustinum*: sed priuatio & habitus sunt opposita immediata secundum Philosophum. ergo non est aliquis actus, qui secundum speciem suam sit indifferens,quasi medium existens inter bonum & malum.

¶ 2 Præterea. Actus humani habent speciem à fine, vel obiecto, vt dictum est*: sed omne obiectum, & omnis finis habet rationem boni vel mali,ergo omnis actus humanus secundum suam speciem,est bonus, uel malus. nullus ergo est indifferens secundum speciem.

¶ 3 Præterea. Sicut dictum est*, Actus dicitur bonus , qui habet debitam perfectionem bonitatis , malus , cui aliquid de hoc deficit : sed necesse est , quod omnis actus uel habeat totã plenitudinẽ suæ bonitatis , uel aliquid ei deficiat.ergo necesse est, qꝰ omnis actus secundum speciem suam , sit bonus , uel malus, & nullus indifferens.

¶ SED CONTRA est , quod Augustinus dicit in libro de serm. Dom in mont.* quòd sunt quædam facta media, quæ possunt bono,uel malo animo fieri , de quibus est temerariũ iudicare. sunt ergo aliqui actus secũdũ speciem suam indifferentes.

¶ RESPON. Dicendum , quòd sicut dictum est*, Actus omnis habet speciem ab obiecto:& actus humanus, qui dicitur moralis , habet speciem ab obiecto relato ad principium actuum humanorum , quod est ratio. Vnde si obiectum actus includat aliquid,quod conueniat ordini rationis,erit actus bonus secundum suam speciem, sicut dare eleemosynam indigenti. Si autem includat aliquid, quod repugnet ordini rationis,erit malus actus secundum speciem , sicut furari , quod est tollere aliena. Contingit autem qꝰ obiectum actus nõ includit aliquid pertinens ad ordinem rationis , sicut leuare festucã de terra,ire ad campum,& huiusmodi: & tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes.

¶ AD primum ergo dicendum , qꝰ duplex est priuatio:quædam quæ constitit in priuatum esse, & hæc nihil relinquit , sed totum aufert : vt cæcitas totaliter aufert visum , & tenebræ lucem,& mors vitam.Et inter hanc priuationem,& habitum oppositum,non

110 1.dist.1.q. 3.ad 3. Et 2.dist 40. art. 5. Et mal. q. 2 art. 4 per t. & 5.cor. & quol. 9 ar.15 cor.

* Aug. in enchi.c.11 tom.3. In prædica.c. de oppos.

q.1.art.3.

ar.1.huius quæst.

*li.2.c.21 & 28. t.4.

art.1.

10

20

30

40

50

60

70

80

quãtro , qꝰ nõ datur actus indifferens in particulari, ostendẽdum est.Procedemus autem ordine retrogrado, monstrantes primo,qꝰ omnis actus humanus in actu exercito,est bonus,aut malus moraliter. Arguitur ergo sic primo: Omnis actus otiosus est malus cõsus. ergo malus cõtrarie. Maior est Iesu Christi,Matthæi duodecimo de verbo otioso . Idem enim est iudicium de reliquis actibus otiosis. Minor est nota ex terminis: otiosum. n. ex priuatione finis debiti dicit, & est. Quod autem ad finem debitum non ordinatur, non solum illud non assequitur : sed etiam sine spe huiusmodi assecutionis sit.

*li.7.mor. ea. 25.ante mediũ id habet. Et hom. 16.in Euã. in fine.

¶ Præt.Si priuatio debiti finis in actu humano, non constituit actũ malum contrarie: pari ratione, immo maiore, nullius alterius circunstantiæ priuatio constituet actum humanum malum cõtrarie. Patet sequela, quia circunstantia finis est prima,& magis intima. Falsitas vero consequentis patet ex eo,qꝰ etiam actus boni ex genere suo,si fiunt qñ non debent,& vbi non debent, sunt moraliter mali:ut patet de actu coniugali, & ex supradictis authoribus de circunstantijs, Aristot. Tullio &c.

* art.3.

¶ Præt.& est ratio literæ,Ratio deliberatiua qñ agit , debet agere pp debitum finem, quia debet agere ex ratione recta. Recta autem ratio dictat,qꝰ vnicuiq; detur quod sibi debetur:ae per hoc,qꝰ actio ordinetur in finem debitum.Si ergo agit, & non propter debitum finem. ergo priuat actionem sine debito , qñ oportet. Hoc autem est manifeste malum contrarie , sicut priuare hominem bono sibi debito.hæc de primo communicando cum Sco. in vocabulis . Quòd autem aliquis actus sit secundum obiectum indifferens,probatione non eget , sed inductione. Leuare siquidẽ festucam de terra,ire ad agrũ, & similia, deliberate actus humani sunt: & tamen obiecta relata ad rationem , nec conuenientiam, nec disconuenientiã important. Volitio. n. terminata ad hoc uolitum,puta,ire ad agrum,nihil habet ex tali bolito boni uel malitiqñ tale uolitum nec consonat , nec dissonat volitioni secundũ rectam rationem,ut de se patet: vnde potest & bene,& male indifferenter fieri.hæc de secundo. Fundamentum autem Scoti,est distinctio inter priuationem,& contrarietatem,quam pluries repetit.Et in hoc quidem deceptus est dupliciter. Primo , quia aliud est loqui de istis in communi, & aliud de istis in tali materia. Licet enim in communi priuatio non inferat contrarium:in aliqua tamen materia conuertuntur priuatio, & contrarium,ut ipse Sco. fatetur.Hoc autem maxime accidit in materia morali secundum bonum & malum:qñ sicut in naturalibus priuatio formæ substãti alis nunquam inuenitur,nisi adiuncta oppositæ formæ substantialicita in moralibus priuatio substãtialis bonitatis moralis nunquam inuenitur,nisi adiuncta oppositæ bonitati. Nunquam enim voluntas deliberata actum suum debita sibi bonitate secundũ rationem priuat,nisi tendendo in aliquod aliud bonum vere,uel apparenter oppositum illi bono. Sic.n declinat in bonum non oppositum,cum non opposita possint esse simul non declinabit in priuationem illius.Et omnium horum radix est,quia agens non intẽdit in priuationem boni,nisi quia intendit aliud bonum incompossibile illi priori,ac per hoc habentem annexam priuationem alterius.Secũdo,quia ratio mali culpæ,de quo est sermo,cuius Deus non est author , non consistit in malitia contrarie, sed in malitia priuatiue.ut ex supradictis patet.Et si actus humanus nõ esset malus contrarie,sed priuatiuatiue tantum,actus ipse esset malus moraliter,& peccatum &c.Verbi gratia,pro Nouitiis.Cæcitas,quę est malum naturæ in oculo,insinuat tria: puta,oculum, dispositionem contrariam visui,& priuationem visus debiti.Si in oculo esset priuatio usus debiti absque illa dispositione contraria, cæcitas esset malum oculi.Dispositio namque illa,cum positivum ens sit,non constituit rationem mali,sed boni:sed priuatio visus debiti in oculo apto nato,quando &c.constituit rationem mali. Si igitur actus humanus,qui est capax boni & mali moraliter,decliuat a bono morali,dato quòd non perueniat ad bonum contrariũ, quod vocatur,secundum philosophiam moralem,malum contrarie,ex hoc ipso,qꝰ est priuatus bonitate sibi debita , qñ &c.mali moralis vere & proprie rationem habet:quod est esse malum priuatiue.Habent.n.se in actu humano malo hæc tria,s priuatio bonitatis debitæ,malum contrarie,& actus humanus: sicut cæcitas, dispositio contraria visui, & oculus. Ex distinctione igitur priuationis & contrarii, oppositum potius sequitur eius,quod intẽdit Scotus.hęc de tertio. Quo ad quartum , oportet stabilire i hac,sicut & in cæteris disputationib ,9.d. Mali nomine,in moralibus intelligitur:& certum est qꝰ cum malum moraliter contineat sub malo absolute,qꝰ sicut malum ad priuatio boni debiti subiecto,qñ,sicut &c.ita malum moraliter est priuatio bonitatis debitæ secundũ rationem,qñ,sicut &c. in actu humano.Et sine actus humanus habeat secundum suam speciem contrarietatẽ bono, siue non,nõ peccati culpæ & mali moraliter,in illa priuatione cõsistit formaliter.

In cor. ar.

Ignoratia igitur propriæ vocis est, dicere, qꝰ actus humanus non pp finem debitum fit eius est indifferẽs: ex eo enim qꝰ priuatus est fine debito,qñ oportet &c.mali moralis rationem habet.Nec opus est cõtrarietate ad hoc,qꝰ mali rationem habeat:quamuis opus sit ea ad hoc,qꝰ speciem habeat positiuam in moralibus malis:vt patet ex supradictis, Ex his patet responsio ad primum eorum quæ inducũtur ex 4.di.2. Ex quo enim oĩs actus deliberatus debet habere finem: quia omne agẽs agit propter finem,& secundum Anselmum allegatum à Sco. in omni volitione est inuenire quid, & cur , oportet qꝰ oĩs humanus actus debeat habere bonitatem, uel malitiam in suo exercitio. si enim ad debitum finem ordinatur cũ suis circũstãtijs,est bonus: si nõ ipso facto est malus : quia priuatus debita sibi tunc &c. bonitate.

¶ Ad secundum vero dicitur, qꝰ actus iusti,ex quibus fit iustitia, sunt boni moraliter,quamuis nõ sint totaliter perfecti:quia non fiũt prompte,faciliter,delectabiliter,& breuiter, ut fiũt ab habituatis.vnde sophisma consequentis est, Actus non fiunt ex virtute iustitiæ habituali,ergo non sunt iusti.

¶ Ad tertium autem dicitur , qꝰ licet habens virtutem non teneatur ad semper vti illa: tenetur tamen quandoq; operatur, vti forma virtutum,idest, recta ratione, ac per hoc nunquam potest indifferenter operari.

¶ Ad primum autem inductorum ex Quol. iam patet responsio. Licet enim secũdum Boe.& ueritatem,aliud sit priuatio iniustitiæ, & aliud iniustitiæ habitus: ratio tamen mali consistit in ipsa priuatione iustitiæ , quando , sicut &c. vnde & iniustitia ipsa actualis & habitualis contraria iustitiæ,non habet rationem mali, nisi ratione priuationis . Ipsa igitur priuatio est primo malum : & cuicunque conuenit malum , per ipsam conuenit, & non rationẽ contrarietatis. Mirum est autem de isto homine exponente , quòd illa Diony. authoritas 4.c. de di.no. Malum ex singularibus defectibus,intelligitur de malo priuatiue, & ex alia parte dicente, quòd malum priuatiue est indifferens Sequitur.n.ex his, qꝰ Dio.tractans ibi de malo , tractat de indifferente, & qꝰ bonum consurgit ex causa integra, indifferens autem ex singularibus defectibus. Istos autem habitus indifferentes , quos Sco.finxit, experientia testari videtur chimericos esse , eo quòd nemo apparet habituatus ad indifferentia. Ad ea demum , quæ ex septima distin.2. inducta sunt,respondendo dicitur,quòd ratio primi,nihil penitus valet,a necessitate obiecti ad immediationem boni & mali moralis in eodem procedens. Stat enim quòd obiectum est necessarium, & tñ neutrum ut patet ex dictis. Et si necessitas infert immediationẽ boni & mali , cum in omni volitione non solum quid,sed cur,exigatur,concedat quoque quòd respectu finis omnis actus aut malus , aut bonus . Exemplum vero pro ratione secundi implicat : quia si quis det eleemosynam pauperi , & non propter malum finem,& nihil cogitet de fine actualiter. nõ propter hoc agit non propter finem , quia aut agit propter finem virtualiter,aut agit propter finem, quod est obiectum ipsum. Iam enim dictum est,quòd obiectum voluntatis est finis,dat enim eleemosynam pauperi,ut det eleemosynam pauperi. hoc autem con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit esse bonum. Implicat ergo, dicere actum humanum absq; fine. Quòd si aliæ circunstantiæ ad actum bonum necessarię omittant, constat actum esse malum, & non indifferentem. Si.n. malum consisteret impositiue oppositis circunstantijs, malum a Deo esset, sicut cætera positiua, sed de his hactenus.

¶In responsione ad primum octaui arguli, dubium duplex occurrit. Primum est, qa æquiuocari vt de medio. Nam ratio literæ loquit de medio per participationem: actus autē indifferens est medium per abnegationem tm̃. Secundū est, quia falsum est, ꝙ malum morale non tollat totū bonum morale sibi oppositū. Actus nanq; intemperantiæ vndiq; malus, tollit totum bonū temperantiæ ab illo actu, quamuis non tollat bonum actionis humanæ, vtpote subiectum: sicut nec vlla priuatio tollit subiectum.

¶Ad primū horum dr, & quia ratio literæ inducit ad satisfaciendum motiuo argumenti, scilicet, Priuatio, & habitus sunt opposita immediata, non est descendendum ad tale, vel tale medium, sed standum est in formali, scilicet habere, vel non habere medium. & hoc solum intendit litera, scilicet, ꝙ quædam priuatiue opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuari, ac per hoc nō tollit totum oppositū.

locis i argu. citatis

¶Ad 5m dr, ꝙ malum morale dupliciter intelligi potest non tollere totum oppositū, primo permissiue i. non est necesse, ꝙ totlat totum bonū oppositū: & hoc est manifeste verum. Dare nanq; eleemosynam indigenti pp inanem gloriam, est malum morale: non tñ tollit totam bonitatem moralem ab actu illo: quia actus est bonus moraliter 5m substantiam, malum autem 5m circūstantiam finis. Et hunc sensum non esse alienum ab authore, illa verba literæ innuunt, si licet talis priuatio non semper est immediata cū opposito habitu: quasi insinuetur, ꝙ sicut in eōi sufficit priuationi in priuari, ꝙ non oportet esse immediatam oppositō habitui. ita in speciali sufficit malo, ꝙ non oportet ipsum priuare toto bono opposito. Secundo pōt intelligi positiue, seu per se. Et sic verificatur, pro quanto oīs actus quantuncunq; malus. oportet ꝙ habeat hanc bonitatē moralem, ꝙ. s. ordinetur ad beatitudinem: & sit bonus bonitate finis communissimi formaliter, vt patet ex supradictis. Et sic malum morale non potest tolle totam bonitatem moralem: sicut nec ægritudo totam sanitatem in corpore perseuerante in vita. Et hæc intellige de malo, & bono morali non 5m hanc, uel illam rōnem, puta, 5m speciem, uel obiectum (Sic nanq; aliquis actus nullam habet bonitatē, ut in litera dicitur) sed simpliciter, secūdum quod inueniuntur in rerum natura in actu exercito. sic enim oportet beatitudinem actum omnem respicere.

¶Circa calcem 9. ar. est dubium motū a Durando in 2. sent dist. 40. quia non vr verum, ꝙ actus ex imaginatione procedentes, ut fricatio barbæ, motio baculi &c. sint extra genus moris: quia actus hoīs, qui subest libero arb. quo ad hoc, ꝙ est impediri, vel non impediri, non est extra genus moris: sed actus isti sunt hmōi, ut patet. ergo. Maior patet ex eo, ꝙ aliter in sensualitate nō esset malū moraliter, ppea quia liberū arb. potuit impedire, & non impedire.

¶Ad hoc dr ꝙ S. T. intendit de actib. illis, qui non pñt a libero arb. impediri: vtpote prouenientes ex qualitatib. naturalibus: uel ex apprehensione alicuius occurrentis terribilis, vel delectabilis. Sed hoc verbis literæ cōtradicit, expresse specificantis talis actʾ, qui vere sunt ex imaginatione causaliter: & sunt motus locales exteriores membrorum nostrorum subiectorum moraliter imperio rationis, ut motus manus ad barbā, & motus baculi a manu &c. deliberatiua, sed ex quadam imaginatione, sicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manum aut lapidem, talis actus non est propriè loquendo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus a ratione: & sicut erit indifferēs, quasi extra genus moralium actuum existens.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ aliquem actum esse indifferentē secundum suam speciem, potest esse multipliciter. Vno modo sic, ꝙ ex sua specie debeatur ei ꝙ sit indifferens: & sic procedit ratio. sed tamen isto modo nullus actus ex sua specie est indifferens. Non enim est aliquod obiectum humani actus, quod non possit ordinari vel ad malum, vel ad bonum per finem, uel circunstantiam. Alio modo, potest dici indifferens ex sua specie, quia non habet ex sua specie ꝙ sit bonus, uel malus: vnde per aliquid aliud potest fieri bonus, vel malus. Sicut homo non habet ex sua specie, ꝙ sit albus, vel niger: nec tamen habet ex sua specie ꝙ non sit albus, aut niger. Potest enim albedo uel nigredo superuenire homini aliunde, quàm à principijs speciei.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ Philosophus* dicit illum esse malum propriè, qui est alijs hominibus nociuus: & secundum hoc dicit, prodigum non esse malum, quia nulli alteri nocet, nisi sibiipsi. & similiter de omnib. aliis quos constat potuisse impediri a liber. arbi. Aliter ergo dicendum est, ꝙ quia vnumquodq; est tale non 5m quod est in potentia, sed 5m quod est actu nec aliquid reponitur in genere per id quod potest esse, sed per id quod est (nō enim superficies spectat ad genus coloris, quia potest esse alba, aut nigra) ideo actus oīs, qui actualiter a sola est imaginatione quamuis possit subesse imperio rationis, nō est in genere moris. Et si cōtra hoc obijciatur: quia actus sensualitatis sunt in genere moris, ex hoc solo ꝙ potuerunt impediri. negatur hoc: qm̃ actus sensuales, qui dicuntur voluntarij, quia non impediūt a volūtate potēte præuenire singulos, non solum potentia, sed actu, subsunt voluntati non positiue, sed priuatiue strictè. s. non per actum elicitum, aut imperatum à voluntate, sed per strictā priuationem actus eliciti & imperati, fiunt enim absque præuētione voluntātis potētis, & debentis præuenire. Notāter autem dixi priuatiue strictè, & non negatiue: quia ut ex q. 6. arti. 3. superius patet, ad rationem voluntarij indirectè non sufficiunt potestas, & negatio: sed adesse oportet obligationem, seu debitum. vnde nō reducuntur in voluntatem, ut causam priuatiue, actus quicunq; ab imaginatione, & quibuscunq; aliis inferioribus virib. ex hoc, ꝙ voluntas potest eos impedire, & nō impedit. Et consequenter non sunt ex hoc in genere voluntarij, & consequenter nec moris: sed ex hoc, ꝙ uoluntas potest, & debet impedire, & non impedit. Tunc.n. est vera priuatio in subiecto apto nato sub ratione debiti, & non solum possibilis. vnde tunc, & in tm̃ actus sensuales sunt voluntarij, quando, & inquantum potuit, & debuit voluntas impedire. Constat autē ex hoc, ꝙ impedire, est positiuum quoddam, ꝙ non obligatur semper, & ad semper voluntas ad impediendum: ac per hoc quando imaginatio actus causat illo tempore, quo voluntas non debet, quāmuis possit, tunc actus illi sunt extra genus voluntarij, & moris. Actus autem hi præcipue esse possunt, qui indifferentes sunt secundum suam speciem, ut mouere baculum &c.

In cor. ar.

Articvlvs X.

Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni, vel mali.

AD decimum sic proceditur. Videtur quòd circunstantia non possit constituere aliquam speciem boni, uel mali actus. Species enim actus, est ex obiecto: sed circunstantiæ differunt ab obiecto. ergo circunstantiæ non dant speciem actus.

¶2 Præterea. Circunstantiæ comparantur ad actum moralem, sicut accidentia eius, ut dictum est*: sed accidēs non constituit speciem. ergo circunstantia non constituit aliquam speciem boni, uel mali.

¶3 Præt. Vnius rei non sunt plures species: vnius autem actus sunt plures circunstantiæ. ergo circunstantia non constituit actum moralem in aliqua specie boni, uel mali.

¶Sed contra. Locus est circunstantia quædam: sed locus constituit actum moralem in quadam specie mali. furari enim aliquid de loco sacro, est sacrilegium. ergo circunstantia constituit actum moralem in aliqua specie boni, uel mali.

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut species rerum naturalium constituuntur ex naturalibus formis: ita species moralium actuum constituuntur ex formis, prout sunt à ratione conceptæ, sicut ex supradictis* patet. Quia vero natura determinata est ad vnum, nec potest esse processus naturæ in infinitum, necesse est peruenire ad aliquam vltimam formam, ex qua sumatur differentia specifica, post quam alia differentia specifica esse non possit. Et inde est quòd in rebus naturalibus, quod est accidens alicui rei, non potest accipi ut differentia constituens speciem: sed processus rationis non est determinatus ad aliquid vnum. Sed quolibet dato, potest alterius procedere. & ideo, quod in actu vno accipitur vt circunstantia superaddita obiecto, quod determinat speciem actus, potest iterum accipi à ratione ordinante, ut principalis conditio obiecti determinatis speciem actus. Sicut tollere alienum, habet speciem ex ratione alieni: ex hoc enim constituitur in specie furti. Et si consideretur super hoc ratio loci, uel temporis, se habebit in ratione circunstantiæ: sed quia ratio etiam de loco, vel de tempore, & alijs huiusmodi ordinare potest, contingit conditionem loci circa obiectum, accipi vt contrariam ordini rationis: puta, quòd ratio ordinat iniuriam non esse faciendam loco sacro. vnde tollere aliquid alienū de loco sacro, addit specialem repugnantiam ad ordinem rationis. Et ideo locus, qui prius considerabatur ut circunstantia, nunc consideratur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans. Et per hunc modū, qñcunq; aliqua circunstātia respicit specialem ordinē rationis vel pro, uel contra, oportet ꝙ circunstantia det speciem actui morali uel bono, uel malo.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ circunstātia, secundum quod dat speciem actui, consideratur ut quædā conditio obiecti, sicut dictum est*, & quasi quædam specifica differentia eius.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ circunstantia manens in ratione circunstantiæ, cum habeat rationem accidentis, non dat speciem: sed inquantum mutatur in principalem conditionem obiecti, secundum hoc dat speciem.

¶Ad tertium dicendum, quòd non omnis circunstantia constituit actum moralem in aliqua specie boni, uel mali, cùm non quælibet circunstantia importet aliquam consonantiam, vel dissonantiam ad rationē. Vnde non oportet, licet sint multæ circunstantiæ vnius actus, quòd vnus actus sit in pluribus speciebus: licet etiā non sit inconueniens, quòd vnus actus moralis sit in pluribus speciebus moris etiam disparatis, ut dictum est.*

art. 8 ad 1 & q. 1. ar. 3. & ad 3.

Articvlvs XI.

Vtrum omnis circunstantia augens bonitatem, vel malitiam, constituat actum moralem in specie boni, vel mali.

313 Inf. q. 73. ar. 7. cor. & 4 dist. 16. q. 3. ar. 2. q. 3. cor. Et mal. q. 2. ar. 7.

AD vndecimum sic proceditur. Videtur quòd omnis circunstantia pertinens ad bonitatem, vel malitiam, det speciem actui. Bonum enim & malum, sunt differentiæ specificæ moralium actuum. Quod ergo facit differentiam in bonitate uel malitia moralis actus, facit differre secundum differentiam specificam, quod est differre secundum speciem. sed id quod addit in bonitate vel malitia actus, facit differre secundum bonitatem, & malitiam. ergo facit differre secundum speciem. ergo omnis circunstantia addens in bonitate, uel malitia actus, constituit speciem.

¶2 Præt. Aut circunstantia adueniens habet in se aliquam rationem bonitatis, vel malitiæ, aut non. Si non, non pōt addere in bonitate, uel malitia actus: quia quod non est bonum, non potest faeere maius bonum: & quod non est malum, non potest facere maius malum. Si autē habet in se rationem bonitatis, vel malitiæ, ex hoc ipso habet quandam speciem boni, vel mali. ergo omnis circunstantia augens bonitatem, uel malitiam, constituit nouam speciem boni, uel mali.

¶3 Præt. Secundum Dio. 4. cap. de di. no.* Malum causatur ex singularibus defectibus: quælibet autem circunstantia aggrauans malitiā, habet specialem defectū. ergo quælibet circunstantia habet nouam speciem peccati. Et eadem ratione quælibet augens bonitatem, videtur addere nouam speciem boni: sicut quælibet vnitas addita numero, facit nouam speciem numeri. Bonum enim consistit in numero, pondere, & mensura.

* In par. 4 a medio lius.

¶Sed contra. Magis, & minus non diuersificāt speciem: sed magis, & minus est circunstantia addens in bonitate, & malitia. ergo nō omnis circunstantia addens in bonitate, uel malitia constituit actum moralem in specie boni, vel mali.

¶Respondeo Dicendum, ꝙ sicut dictum est*, circunstantia dat speciem boni, uel mali actui morali, inquantum respicit specialem ordinem rationis. Contingit autem quandoque, quòd circunstantia non respicit ordinem rationis in bono, vel malo, nisi præsuppositā aliā circunstantia, à qua actus moralis habet speciem boni, uel mali. Sicut tollere aliquid in magna quantitate, vel parua, non respicit ordinem rationis in bono, uel malo, nisi præsuppositā aliqua alia conditione, per quam actus habeat malitiam, uel bonitatem: puta hoc, quod est esse alienum, quod repugnat rationi. Vnde tollere alienum in magna, vel parua quantitate non diuersificat speciem peccati: tamen potest aggrauare, uel diminuere peccatum. Et similiter est in alijs malis, uel bonis: vnde non omnis circunstantia addens in bonitate, vel malitia, variat speciem moralis actus.

art. præce.

In corp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Super quæst. 19. Arti. primum.

CIrca primum articulum quæstio. 19. dubium occurrit de illa propositione : Bonum & malum sunt per se differentiæ actus voluntatis. Aut enim intendit de actibus voluntatis simpliciter, aut in genere moris. Si de actu voluntatis simpliciter, tunc sequeretur, q̃ vnus numero actus voluntatis substantialiter esset i duabus speciebus disparatis: quod non est intelligibile. Patet sequela de consensu in adulteriũ propter furtum. Si de actu uoluntatis, ut est in genere moris, cum esse in genere moris accidat voluntatis actibus, sequitur, q̃ non sint eorum per se differẽtiæ illæ, quæ sunt moraliũ per se differentię, vt bonũ, & malum.

In corpo.

¶Ad hoc dicit, quòd cum bonum, & malum (vt a S. Tho. in prima parte, quæstione 48. art. 1. ad secundũ, didicimus) in solis moralibus constituant species, & actus uolũtatis simpliciter sint in genere naturalium : oportet dicere, q̃ bonum, & malum, non sunt per se differentiæ actus voluntatis : ita quod actus volũtatis nõ differunt specie secundum se, secundum per se differentias boni & mali, seu quod idem est, secundum species moralium.

Quòd autem actus voluntatis sint in genere naturalium etiam specifice, patet ex tribus supradictis. Primo, ex distinctione actuum voluntatis absque admistione moralium superius facta, trium circa finem, & trium circa ea quæ sunt ad finem. Secundo, ex eo, quòd vnus numero actus voluntatis est in diuersis speciebus moralium disparatis, eo quòd sunt eius accidentia : sicut idem pomum in speciebus albi, & dulcis. Tertio, ex eo, quòd aliquis actus uoluntatis habet obiectum indifferens ad bonum, & malum morale : extra per se autem differentias alicuius non inuenitur ipsum. Quòd autem huius oppositum non intendat hic author, non solum ex prædictis, sed ex præsenti habetur, litera, volente actum voluntatis sic secundum boni, & mali differentias distingui, sicut actus rationis secundum differentias veri, & falsi. Constat enim, quòd vnus numero rationis actus, puta, opinio actualis, quòd Sortes sedet, est successiue verus, & falsus absque sui mutatione : quod esset impossibile, si differentia secundum uerum, & falsum esset per se diuisiua ac constitutiua actus rationis : neque enim aliquod vnum indiuiduum coloris est modo album, modo nigrum. Sicut igitur actus rationis suam habet absolute speciem, differentiamque constitutiuam, susceptiuam veri & falsi : ita actus voluntatis proprium habet genus, differentias, ac species, in genere naturæ præuenientia genus, & species moralium. Quomodo autem hæc literæ verba accipienda sunt, videndum restat. Difficultatem habent non solum ex persẽitate, sed ex perseitate tali, scilicet differentiarum. Plusenim exigitur ad hoc, quòd bonum, & malum sint per se differentiæ actus, quàm quòd sint per se spectantia ad actum. Facile siquidem patet, quòd in diffinitione boni & mali moralis ponitur voluntatis actus, quoniam sunt circa voluntarium, ac per hoc ad perfeitatem secundi modi spectant : sed ad hoc quòd sint per se differentiæ, perfeitas primi modi requiritur, quæ cum non sit, dupliciter dici potest, aut quòd hic sumitur per se, ut distinguitur contra per aliud, & actus voluntatis in genere actuum, ut sit sensus, Quòd bonum & malum sunt actus voluntatis differentiæ per se, ideſt, non per aliud in genere actuum : & secundum hæc ponitur differentia inter actus humanos voluntatis, & aliarum potentiarum in hoc, quòd bonum, & malum distinguunt actus aliarum virium mediantibus actibus voluntatis : quoniam non nisi quatenus voluntarij sunt. Actus autem voluntatis distinguunt per se, ideſt, non per aliquid aliud. Insinuatur quoque, quòd licet bonum, & malum sint per se differentiæ constituiuæ conditionum superuenientium, actibus voluntarijs, & non ipsorum actuum secundum se, applicando tamen eas ad actus ipsos, respiciunt actus voluntatis per se, alios per aliud : aut quod hic sumitur per se proprie, vt distinguitur contra per accidens : & actus voluntatis non in genere naturæ, sed vt est in genere moris : vt sit sensus, Quòd bonum, & malum moraliter sunt per se differentiæ actus voluntatis in genere moris. Et secundum hoc fundatur hic explicanda, & hinc deducenda in sequenti articulo differentia inter bonitatem, ac malitiam actus voluntatis, & aliorum actuum humanorum in hoc, quòd bonum & malum moralia ad alios actus, vt sunt in genere moris, se habent vt differentiæ per se, & ut ordinatæ inter se per accidens, ut & circunstantiæ. Ad actum vero uoluntatis in genere moris, se habent ut per se differentiæ, & non aliter : vt in sequenti articulo plenius patebit. Et hic proculdubio sensus est intentus ab authore, & subtilis valde est : sed difficultates eius in sequenti sunt claræ articulo.

¶Circa corpus eiusdem articuli dubium est, an eodem modo sumantur bonum, & malum, in responsione, cum dicitur : Bonum & malũ sunt per se differentiæ actus voluntatis. & in eius subiuncta rõne, cum subditur: Nam bonũ & malũ per se ad voluntatẽ pertinent, sicut verum & falsum ad rationem. Quod enim eodem modo sumant, scilicet de bono & malo morali, tractatus ipse moralis, & conuerificatio testantur. Malum enim in communi, non constituit aliquam speciem, vt prædictum est. Quòd autem diuersimode sumantur, scilicet in responsione pro moralibus: & in ratione pro transcendentibus, ex proportionalitate adiuncta veri, & falsi insinuatur. Verum. n. & falsum ad nostrã rationem, sicut bonum & malum in communi ad nostram voluntatem se habent.

¶Ad hoc dr, q̃ licet in responsione, bonum & malum, non nisi pro bono & malo morali sumi possint, qm̃ in solis moralibus bonũ & malũ sunt per se differẽtiæ constitutiuæ : in ratione tm̃ vtroque mõ sumi pñt & pro moralibus, & pro transcendẽtibus. Pro moralibus quidem, quia ex hoc, q̃ hæc per se spectant ad voluntatem, sequitur q̃ eorum differentiæ per se distinguant actus eius, mõ exposito. Pro transcendentibus, vero, quia ex hoc quod volũtas per se in primo modo perseitatis respicit bonum, tanquã propriũ obiectũ, & consequenter, malum : ex hoc tanquam ex prima radice procedit, vt ad bonum in moralibus, voluntatis actus per se, ut ꝓpriũ susceptiuũ, concurrat, & non per alios actus illorum differentijs distinguaſ, sed per se, ut exposuimus. Et hic sensus est q̃ fundior, & magis dignus tãto authore : vt in tertio contra Genti. capitulo nono, videre poteris.

¶Rñsionem ad tertium eiusdẽ primi articuli, sic intellige, q̃ licet obiectũ voluntatis sit bonum bonitate naturæ : idem tm̃ bonũ, ut cõueniés secundum rationis ordinẽ, est bonum moris obiecti ue : & sic dat bonitatem moralẽ formaliter actui.

¶Super quæstio. 19. Art. secundum.

IN art. 2. eiusdẽ qõnis in rñsione ad primũ, aduerte vltima verba, & scito q̃ tria insinuant. Primo, q̃ differt tũc bonitas obiecti a bonitate finis in actu volũtatis, qñ finis pendet ex fine. Secundo, q̃ tunc ẽt actus uoluntatis non dependet ex aliquo obiecto.

¶3 Præt. Vnumquodque quale est, tale alterum facit : sed obiectum voluntatis est bonum bonitatate naturæ. nõ ergo põt præstare voluntati bonitatem moralẽ. moralis ergo bonitas voluntatis nõn dependet ex obiecto.

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 5. Ethic. † quòd iustitia est, secundum quam aliqui volunt iusta : & eadem ratione virtus est, secundum quam aliqui volunt bona : sed bona voluntas est, quę est secundum virtutem. ergo bonitas voluntatis est ex hoc, q̃ aliquis vult bonum.

¶Respon. Dicendum, quòd bonum, & malum sunt per se differentiæ actus voluntatis. Nam bonum, & malum per se ad voluntatem pertinẽt, sicut verum & falsum ad rationem, cuius actus per se distinguitur differentia veri, & falsi, prout dicimus opinionem esse veram, vel falsam. vnde voluntas bona & mala, sunt actus differentes secundum speciem. Differentia autem speciei in actibus, est secundum obiecta, ut dictum est*: & ideo bonum, & malum in actibus uoluntatis, propriè attenditur secundum obiecta.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ uoluntas non semper est veri boni, sed quandoque est apparentis boni, quod quidem habet rationẽ aliquam boni, non tamen simpliciter conuenientis ad appetendum : & propter hoc actus voluntatis non est bonus semper, sed aliquando malus.

¶Ad secundum dicendum, q̃ quamuis aliquis actus possit esse vltimus finis hominis, secundum aliquem modum : non tamen talis actus est actus voluntatis, ut supra dictum est*.

¶Ad tertium dicendum, q̃ bonum per rationem repræsentatur voluntati, ut obiectum : & inquantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus moris, & causat bonitatẽ moralem in actu uoluntatis. Ratio enim principium est humanorum, & moralium actuum, ut supra dictum est.*

QVAEST. XIX.

De bonitate & malitia actus interioris voluntatis, in decem articulos diuisa.

DEinde considerandum est de bonitate actus interioris voluntatis.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶Primo, Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

¶Secundo, Vtrum ex solo obiecto dependeat.

¶Tertio, Vtrum dependeat ex rationẽ.

¶Quarto, Vtrum dependeat ex lege æterna.

¶Quinto, Vtrum ratio errans obliget.

¶Sexto, Vtrum voluntas contra legem Dei, sequens rationem errantem, sit mala.

¶Septimo, Vtrum bonitas voluntatis in his, quæ sunt ad finem, dependeat. ex intentione finis.

¶Octauo, Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, sequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.

¶Nono, Vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

¶Decimo, Vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari diuinæ voluntati in volito ad hoc, quòd sit bona.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non dependeat ex obiecto. Voluntas enim non potest esse nisi boni : quia malum est præter voluntatem, vt Dion. dicit 4. ca. de di. no. * Si igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, sequeretur q̃ omnis voluntas esset bona, & nulla esset mala.

¶2 Præt. Bonum per prius inuenit in fine : vnde bonitas finis inquantum huiusmodi, nõ dependet ab aliquo alio : sed secundũ Philosophũ in 6. Eth. * Bona actio est finis, licet factio numquã sit finis : ordinatur enim semper sicut ad finẽ, ad aliquid factũ. ergo bonitas.

differt, qñ volũtas pẽdet ex volũtate. Tertio, q̃ vtrunq; horũ est p accidẽs. Primũ significat, qđ qñ sunt plures fines per se subordinati, & voliti simul vt cũ quis vult medicinã sanatiuã p̃ adeundã militiam p̃ victoriã formalis bonitas obiecti, puta, esse sanũ, differt a bonitate alterius finis, puta, militiæ. Secundũ vero, q̃ qñ uoluntas unius finis, puta adulterij, dependet ex volũtate alterius per accidẽs, finis prioris, puta, forti, ut cum quis vult adulterium vt furetur, malitia quoq; obiecti, puta, adulterij, differt a malitia finis sui furti. Tertiũ ãt, ſq̃ vtrunq; horũ ẽ per accidẽs significãt q̃ accidit actui volũtatis differentia hæc bonitatis vtroq; mõ : q̃a accidit fini subordinari alteri fini : & accidit volũtati dependere ex alia uolũtate : sicut accidit mouenti, q̃ moueaſ. Nisi ẽm accideret, oĩ fini, & oĩ volitioni conueniret. De differentia aũt vtriusq; bonitatis in actib. aliarũ virium, hic tacta, in sequenti qõne ex proposito erit sermo diffusus.

q.18.ar.4

q.18.ar.3

q.6.art.8.

q.18.art.10.

q.18.ar.5

¶Circa prædicta verba dubiũ occurrit : q̃a differẽtia finis, & eius quod ẽ ad finẽ, nõ per accidẽs spectat ad voluntatẽ, nec voluntas per accidẽs intẽdit & eligit. ergo non solũ per accidẽs, sed per se, differt quo ad voluntatem, bonitas ex fine, & ex obiecto. Illa. n. ad intentionẽ, hęc ad electionem spectat.

¶Ad hoc dr, q̃ licet nihil illorum assumptorum concurrat per accidẽs ad voluntatẽ, negandum tñ est sequela : quia bonitas finis, & eius quod ẽ ad finem, ut sic, ẽ vnamet : licet finis & id quod est ad finem distinguant. Vnde id quod est ad finem, dupliciter comparari põt ad voluntatẽ. Vno modo ut sic, & nõ habet aliam bonitatem, sed finis est eius ratio formalis. Alio modo secundum aliquam aliam propriã bonitatem : & sic non ex vi ad finẽ, sed vt seorsum volitũ. Et tunc differt bonitas obiecti a fine, sed per accidẽs vt in litera dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd supposito quòd uoluntas fit boni, nulla circunstantia potest eam facere malam. Quod ergo dicitur, quòd ali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis vult aliquod bonum, quando non debet, potest intelligi duplicitèr. Vno modo ita, quòd ista circunstantia referatur ad volitum: & sic voluntas non est boni: quia velle facere aliquid quando non debet fieri, non est velle bonum. Alio modo ita, quòd referatur ad actum volendi: & sic impossibile est, quòd aliquis velit bonum quando non debet: quia semper homo debet velle bonum, nisi forte per accidens, in quantum aliquis volendo hoc bonum, impeditur, ne tunc velit aliquod bonum debitum: & tunc non incidit malum ex eo, quòd aliquis vult illud bonum, sed ex eo q̃ non vult aliud bonum. & similiter dicendum est de alijs circunstantijs.

¶Ad tertium dicendum, quòd circunstantiarum ignorantia excusat malitiam voluntatis secundum quod circunstantiæ se tenent ex parte voliti, inquantum, scilicet, ignorat circunstantias actus, quem vult.

Articvlvs III.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex ratione.

116 Inf. q.21. art.1.cor.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non dependeat à ratione. Prius enim non dependet à posteriori: sed bonum per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationem, vt ex supra dictis patet. ergo bonum voluntatis non dependet à ratione.

q.9.art.1. *li.6.eth. c.2.to.5.

¶2 Præt. Philosophus dicit in 6. Ethicorum,* quòd bonitas intellectus practici, est verum conforme appetitui recto: appetitus autem rectus est voluntas bona. ergo bonitas rationis practicæ magis dependet à bonitate voluntatis, quàm econuerso.

¶3 Præt. Mouens non dependet ab eo quod mouetur, sed econuerso: voluntas autem mouet rationem & alias vires, vt supra dictum est*. ergo bonitas voluntatis non dependet à ratione.

*q.9.ar.1.

¶Sed contra est, quod Hilarius dicit in decimo de Trinitate*. Immoderata est omnis susceptarum voluntatum pertinacia, vbi non rationi voluntas subijcitur; sed bonitas voluntatis consistit in hoc, quòd non sit immoderata. ergo bonitas uoluntatis dependet ex hoc, q̃ sit subiecta rationi.

*In principio libri.

art.1.&2

¶Respondeo Dicendum, quòd sicut dictum est*, Bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet: obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem. Nam bonum intellectum est obiectum voluntatis proportionatum ei: bonum autem sensibile, vel imaginarium, non est proportionatum voluntati, sed appetitui sensitiuo: quia voluntas potest tendere in bonum vniuersale, quod ratio apprehendit. Appetitus autem sensitiuus non tendit nisi in bonum particulare, quod apprehendit vis sensitiua; & ideo bonitas voluntatis dependet à ratione eo modo, quo dependet ab obiecto.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ bonum sub ratione boni, idest, appetibilis, per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationem: sed tamen per prius pertinet ad rationem sub ratione veri, quàm ad voluntatem sub ratione appetibilis: quia appetitus voluntatis non potest esse de bono, nisi prius à ratione apprehendatur.

lib.6.eth. c.2.

¶Ad secundũ dicendum, q̃ * Philosophus ibi loquitur de intellectu practico, secundum quod est cõsiliatiuus, & ratiocinatiuus eorum quæ sunt ad finem: sic.n. perficit per prudentiam. In his autem quæ sunt ad finem, rectitudo rationis consistit in conformitate ad appetitum finis debiti: sed tamen & ipse appetitus finis debiti præsupponit rectam apprehẽsionem de fine, quæ est per rationem.

¶Ad tertium dicendum, q̃ voluntas quodammodo mouet rationem: & ratio alio modo mouet voluntatem, ex parte scilicet obiecti, vt supra dictum est.* q.9.art.1.

Articvlvs IIII.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex lege æterna.

117 Inf. q.21. art.1.cor.

Ad quartum sic proceditur. Videtur q̃ bonitas voluntatis humanæ nõ depẽdeat à lege æterna. Vnius enim vna est regula & mensura: sed regula humanæ voluntatis, ex qua eius bonitas dependet: est ratio recta. ergo non dependet bonitas voluntatis à lege æterna.

¶2 Præt. Mensura est homogenea mensurato, vt dicitur 10. Metaph. sed lex æterna non est homogenea voluntati humanæ. ergo lex æterna non potest esse mensura voluntatis humanæ, vt ab eo bonitas eius dependeat.

*ex.4.5.

¶3 Præt. Mensura dẽt esse certissima: sed lex æterna est nobis ignota. ergo non potest esse nostræ uoluntatis mensura, vt ab ea bonitas uoluntatis nostræ dependeat.

¶Sed contra est, quod Aug.* dicit 22. li. contra Faustum, q̃, Peccatum est factum, dictum, uel concupitum aliquid contra æternam legem: sed malitia uoluntatis est radix peccati. ergo cùm malitia bonitati opponatur, bonitas uoluntatis dependet à lege æterna.

* c.27.in principio to.6.

¶Respon. Dicendum, q̃ in omnibus causis ordinatis, effectus plus dependet à causa prima, quam à causa secunda: quia causa secunda non agit, nisi in uirtute primæ causæ. Quòd autem ratio humana sit regula voluntatis humanæ, ex qua eius bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quæ est ratio diuina. Vnde in psal. 4. dicitur: Multi dicunt. Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui, domine. quasi diceret, Lumen rationis, quod in nobis est, intantum potest nobis ostendere bona, & nostram uoluntatem regulare, inquantum est lumen uultus tui, idest, à uultu tuo deriuatum. Vnde manifestum est, q̃ multo magis dependet bonitas uoluntatis humanæ à lege æterna, quam à ratione humana: & vbi deficit humana rõ, oportet ad rationẽ æternã recurrere.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd unius rei non sunt plures mensuræ proximæ: possunt tamen esse plures mensuræ, quarum una sub alia ordinetur.

¶Ad secvndvm dicendum, q̃ mensura proxima est d homogenea mensurato, non autem mẽsura remota. D. 13.

¶Ad tertium dicendum, q̃ licet lex æterna sit nobis ignota, secundum quod est in mente diuina, innotescit tamen nobis aliqualiter, uel per rationem naturalẽ quæ ab ea deriuatur ut propria eius imago, uel per aliqualem reuelationem superadditam.

Articvlvs V.

Vtrum voluntas discordans à ratione errante sit mala.

Ad quartum sic procedit. Vi. q̃ uoluntas discordans à rõne errante non sit mala. Ratio. n. est regula uoluntatis humanæ, inquantum deriuata à lege æterna, ut dictum est*: sed ratio errans non deriuatur à lege æterna. ergo ratio errans non est regula uoluntatis humanæ. non est ergo uoluntas mala, si discordat à ratione errante.

¶2 Præt. Secundum Aug.* Inferioris ptãtis præceptũ nõ obligat, si cõtrarie tur præcepto ptãtis superioris, sicut si Proconsul iubeat aliquid, quod Imperator ,phibet: sed rõ errãs q̃q; ,ponit aliquid, quod est cõtra præceptũ superioris, s. Dei, cuius est summa potestas. ergo dictamen rationis errantis non obligat. non est ergo voluntas mala, si discordet à ratione errante.

¶3 Præt. Omnis voluntas malareducitur ad aliquam speciem malitiæ: sed voluntas discordans à ratione errante, non potest reduci ad aliquam speciem malitiæ, puta si ratio errans errat in hoc, q̃ dicat esse fornicandum, voluntas eius qui fornicari non vult, ad nullum malitiam reduci potest. ergo voluntas discordans à ratione errante non est mala.

¶Sed contra, sicut in primo dictum est, * Conscientia nihil aliud est, quã applicatio scientiæ ad aliquem actum: scientia autem in ratione est voluntas. ergo discordans à ratione errante est contra conscientiam: sed omnis talis voluntas est mala. dicitur enim Rom. 14: Omne quod non est ex fide, peccatum est, idest, omne quod est contra cõscientiam. ergo voluntas discordans à ratione errante est mala.

¶Respon. Dicendum, q̃ cum conscientia sit quodammodo dictamẽ rationis, est enim quædam applicatio scientiæ ad actum, vt in primo dictum est: * idem est quærere, Vtrum voluntas discordans à ratione errante sit mala, quod quærere, Vtrum conscientia errans obliget.

¶Circa quod aliqui distinxerũt tria genera actuum. Quidam enim sunt boni ex genere: quidam sunt indifferentes: quidam sunt maliex genere. Dicunt ergo, q̃ si ratio, vel conscientia dicat aliquid esse faciendum quod sit bonum ex suo genere, non est ibi error. Similiter, si dicat aliquid non esse faciendum, quod est malum ex suo genere: eadem enim ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala. Sed si ratio, vel conscientia dicat alicui, q̃ illa quæ sunt secundum se mala, homo teneatur facere ex præcepto: vel q̃ illa quæ sunt secundum se bona, sint prohibita, erit ratio, vel conscientia errans. Et similiter, si ratio, vel conscientia dicat alicui, q̃ id quod est secundum se indifferens, vt leuare festucam de terra, sit prohibitum, vel præceptum, erit ratio, vel conscientia errans. Dicunt ergo, quòd ratio, vel conscientia errans circa indifferentia siue præcipiendo, siue prohibendo, obligat: ita quòd voluntas discordans à tali ratione errante, erit mala & peccatum: sed ratio, vel conscientia errans præcipiendo ea, quæ sunt per se mala, vel prohibendo ea, quæ sunt per se bona & necessaria ad salutem, non obligat: vnde in talibus voluntas discordans à ratione, vel conscientia errante, non est mala. Sed hoc irrationabiliter dicitur. In indifferentibus enim voluntas discordans à ratione, vel conscientia errante, est mala aliquo modo propter obiectum, à quo bonitas, vel malitia voluntatis dependet: non autẽ p̃p obiectum secundum sui naturam, sed sm̃ qd̃ per accidens à ratione apprehẽditur vt malũ faciẽdum, uel ad vitandum. Et quia obiectũ voluntatis est id, quod proponitur à ratione, vt dictum est,* ex quo aliquid proponitur à ratione vt malum, voluntas, dum in illud fertur, accipit rationem mali. hoc autem contingit non solum in indifferentibus, sed etiam in per se bonis, vel malis. Non solum enim id, quod est indifferens, potest accipere rationem boni, vel mali per accidens, sed etiam id, quod est bonum, potest accipere rationem mali: vel illud, quod est malum, rationem boni, propter apprehensionem rationis: puta, abstinere à fornicatione, bonum quod dam est: tamen in hoc bonum non fertur voluntas, nisi secundum quod à ratione proponitur. Si ergo proponatur vt malum à ratione errante, ferturin hoc sub ratione mali: vnde voluntas erit mala, quia vult malũ, non quidem id quod est malum per se, sed id quod est malũ per accidens, propter apprehensionem rationis. Et similiter credere in Christum, est per se bonum, & necessarium ad salutem: sed voluntas non fertur in hoc, nisi secundũ quod à ratione proponitur. Vnde, si à ratione proponatur vt malum, voluntas feretur in hoc vt malum: non quia illud sit malum secundum se, sed quia est malum per accidens ex apprehensione rationis. Et ideo Philosophus dicit in 7. Ethic. * quòd, per se loquendo, incontinens est, qui non sequitur rationem rectam: per accidens autem, qui non sequitur etiam rationem falsam. Vnde dicendum, q̃ simpliciter d omnis voluntas discordans à ratione siue recta, siue errante, semper est mala.

q.79. arti. 13.

p.p.q.79. ar.13.

* cap.1.& lib.5.c.9. ante medium: tomo.5. D.384.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ iudicium rationis errantis licet non deriuetur à Deo: tamen ratio errans, iudicium suum proponit vt uerum: & per consequens ut à Deo deriuatum, à quo est omnis ueritas.

¶Ad secvndvm dicendum, q̃ uerbum August. habet locum, quãdo cognoscitur quòd inferior potestas præcipit aliquid contra præceptum superioris potestatis. Sed si aliquis crederet, quòd præceptum Proconsulis, esset præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum Proconsulis, contemneret præceptum Imperatoris. Et similiter, si aliquis homo cognosceret, quòd ratio humana dictaret aliquid contra præceptum Dei, non teneretur rationem sequi: sed tunc ratio non totaliter esset errans, sed quando ratio errans proponit aliquid ut præceptum Dei: tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum.

¶Ad tertivm dicendum, q̃ ratio, quando apprehendit aliquid ut malum, semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali: puta, quia contrariatur diuino præcepto, uel quia est scandalũ, uel propter aliquod huiusmodi: & tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis mala uoluntas.

Articvlvs VI.

Vtrum voluntas concordans rationi erranti sit bona.

119 Sup.art.5. &locis ibi inductis.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd voluntas concordans rationi erranti sit bona. Sicut enim voluntas discordans à ratione, tendit in id quod ratio iudicat malum, ita voluntas concordans rationi tendit in id quod ratio iudicat bonum: sed voluntas discordans à ratione etiam errante, est mala. ergo voluntas concordans rationi etiam erranti, est bona.

¶2 Præt. Voluntas concordans præcepto Dei & legi æternæ, semper est bona: sed lex æterna, & præceptum Dei proponitur nobis per apprehensionem rationis etiã errantis. ergo uoluntas concordans etiam rationi erranti, est bona.

¶3 Præt. Volũtas discordans a ratione errante est mala. Si ergo uoluntas concordans rationi erranti sit etiam mala, uidetur q̃ omnis uoluntas habentis rationem errantem, sit mala: & sic talis homo erit perplexus, & ex necessitate peccabit, quod est inconueniens. ergo uoluntas concordans rationi erranti est bona.

¶Sed contra. Voluntas occidentium Apostolos erat mala: sed tamen cõcordabat rationi erranti ipsorum, secundum illud Ioan. 16. Venit hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare Deo. ergo uoluntas concordans rationi erranti potest esse mala.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut præmissa quæstio

eadem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eadem est cum quæstione, qua quæritur, Vtrum conscien tia erronea liget: ita ista quæstio eadem est cum illa qua quæritur, Vtrum conscientia erronea excuset. Hæc autē quæstio dependet ab eo, quod supra de ignorātia dictum est. * Dictum est enim supra, ꝙ ignorantia quandoque causat inuoluntarium, quandoque autem nō est. Et quia bonum, & malum morale consistit in actu, inquantum est voluntarius, vt ex præmissis patet * manifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat inuoluntarium, tollit ra tionem boni, & mali moralis, non autem illa quæ inuoluntarium non causat. Dictum est etiam supra * quòd ignorantia, quæ est aliquo modo volita siue directè, siue indirectè, non causat inuoluntarium. Et dico ignorantiā directè voluntariam, in quam actus voluntatis fertur: indirectè autem propter negligentiam, ex eo ꝙ aliquis nō vult illud scire, quod scire tenetur, vt supra dictum est. * Si igitur ratio, vel cōscientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis, vel con scientiæ non excusat, quin voluntas concordans rationi, vel conscientiæ sic erranti, sit mala. Si autem sit error, qui causat inuoluntarium, prouenies ex ignorantia alicuius circunstantiæ absque omni negligentia, tunc talis error rationis, vel conscientiæ excusat, vt voluntas con cordans rationi erranti non sit mala, puta, si ratio errans dicat, ꝙ homo teneatur ad vxorem alterius accedere, vo luntas concordans huic rationi erranti est mala, eò quòd error iste prouenit ex ignorantia legis Dei, quam scire te netur. Si autem ratio erret in hoc, ꝙ credat aliquam mu lierem sub missam esse suam vxorem, & ea petente debi tum, velit eam cognoscere, excusatur voluntas eius, vt non sit mala: quia error iste ex ignorantia circunstantiæ prouenit, quæ excusat, & inuoluntarium causat.

q.6.arti.8.

ar.1.huius quæst.

q.6.ar.8.

*q.6.ar.3.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sicut Diony. dicit in 4.cap.de diui. nom. * Bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus. Et ideo ad hoc ꝙ dicatur malū id, in quod fertur voluntas, sufficit, siue ꝙ secundum suam naturam sit malum, siue ꝙ ap prehendatur vt malum: sed ad hoc ꝙ sit bonum, requiritur ꝙ vtroque modo sit bonum.

*par.4.a medio illius.

¶Ad secvndvm dicendum, ꝙ lex æterna errare non potest, sed ratio humana potest errare: & ideo volun tas concordans rationi humanæ non semper est recta, ne semper est concordans legi æternæ.

¶Ad tertivm dicendum, ꝙ sicut in syllogisticis, vno inconuenienti dato, necesse est alia sequi: ita in moralibus, vno inconuenienti posito, ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito ꝙ aliquis quærat inanem glo riam, siue propter inanem gloriam faciat quod facere te netur, siue dimittat, semper peccabit. Nec tamen est per plexus, quia potest intentionem malam dimittere: & si militer supposito errore rationis, vel conscientiæ, qui procedit ex ignorantia non excusante, necesse est ꝙ se quatur malum in voluntate. Nec tamen est homo per plexus: quia potest ab errore recedere, cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria.

¶ *Super Quæstionis decimę nonæ, Articulum VII.*

120 s. dist. 38. ar. 4. ad 4. & artic. 5. cor. & di. 40. ar. 2. & in expo li. Ar. 2.

Articvlvs VII.

Vtrum voluntatis bonitas in his, quæ sunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

Circa titulum articuli septi mi, aduerte, ꝙ licet hactenus de volūtate, idest, de actu interiori voluntatis, in hac quæstione tractatum sit: in hoc ar

Ad septimvm sic proceditur. Videtur quod bonitas voluntatis non dependeat ex intentione finis. Di ctum est enim supra, * ꝙ bonitas vo luntatis dependet ex solo obiecto: sed in his quæ sunt ad finem, aliud est obiectum voluntatis, & aliud finis intentus. ergo in talibus bonitas voluntatis non dependet ab intentione finis.

¶2 Præt. Velle seruare mandatum Dei, pertinet ad voluntatem bonam: sed hoc potest referri ad malum finem, scilicet, ad finem inanis gloriæ, vel cupiditatis, dum aliquis vult obedire Deo propter temporalia consequenda. ergo bonitas voluntatis non depen det ab intentione finis.

¶3 Præt. Bonum, & malum sicut diuersificant voluntatem, ita diuersificant finem: sed malitia voluntatis nō dependet malitia finis intenti. Qui enim vult furari vt det eleemosynam, voluntatem malum habet, licet intendat finem bonum. ergo etiam bonitas voluntatis non dependet à bonitate finis intenti.

¶Sed contra est, quod Augu. dicit 9. confessionum, ꝙ intentio remuneratur à Deo: sed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia est bonum. ergo bonitas volun tatis ex intentione finis dependet.

¶Respon. Dicendum, ꝙ intentio dupliciter se po test habere ad voluntatem, Vno modo vt præcedens: alio modo vt concomitans. Præcedit quidem causaliter inten tio voluntatem, quando aliquid volumus propter inten tionem alicuius finis: & tunc ordo ad finem, considera tur vt ratio quædam bonitatis ipsius voliti, puta, cum aliquis vult iciunare propter Deum: habet enim iciunii rationem bonum ex hoc ipso, quòd fit propter Deum. Vn de, cum bonitas voluntatis dependeat a bonitate voliti, vt supra dictum est, * necesse est ꝙ dependeat ex inten tione finis. Consequitur autem intentio voluntatem, quando accedit voluntati præexistenti, puta, si aliquis vellet aliquid facere, & postea referat illud in Deum: & tunc primæ voluntatis bonitas non dependet ex intentione sequenti, nisi quatenus reiteratur actus voluntatis cum sequenti intentione.

art. 1.&3.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quando intentio est causa volendi, ordo ad finem accipitur vt quædam ratio bonitatis in obiecto, vt dictum est. *

in cor. ar.

¶Ad secvndvm dicendum, ꝙ voluntas non po test dici bona, si sit [d] intentio mala, causa volendi. Qui enim vult dare eleemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id, quod de se est bonum sub ratio ne mali: & ideo prout est volitum ab ipso, est malum. vnde voluntas eius est mala. Sed si intentio sit cōsequens, tunc voluntas potuit esse bona: & per intentionem se quentem non depravatur ille actus voluntatis, qui præ cessit, sed actus voluntatis qui iteratur.

D.233. 818 1200.

¶Ad tertivm dicendum, ꝙ, sicut iam dictū est, * malum contingit ex singularibus defectibus, bonum au tem ex tota & integra causa. Vnde siue voluntas sit eius quod est secundum se malum, & sub ratione boni, siue sit bona sub ratione mali, semper uoluntas erit mala: sed ad hoc ꝙ sit volūtas bona, requiritur ꝙ sit boni sub [d] ratione boni, id est, ꝙ uelit bonum & propter bonum.

ar.6. ad 1.

D.296.

Articvlvs VIII.

Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, sequatur quātitatem boni, vel mali in intentione.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur quòd quantitas bonita tis in uoluntate, dependeat ex quanti

¶ *Super Quæstionis decimę nonæ, Articulum VIII.*

In titulo articu li octaui, uolun tas sumitur ut in præcedenti ar ticulo.

121 Supr. artic. 7. ad 2. Et ma. q. 2. ar tic. 2. ad 2

¶In corpore eiusdem articuli, ad

tertę primo, ꝙ author plus determinat, quam quæsierit. Quæ sunt enim de quantitate voluntatis & intentionis: determinat autem de quantitate prædictorum, & actus etiam exterioris: & hoc ad perfectionem doctrinæ, & propter identitatem rationis, quo ad hoc, in voluntate, & actu exteriori sublatis impedimentis. Ad tertę secundo, ꝙ in litera distinguitur tam voluntas, quā actus exterior, re spectu scilicet se cūdum se, & vt stat sub intentione: & dicitur, ꝙ nec quā titas ex obiecto, nec quantitas ex modo intentionis descendit necessa tio in actum voli tionis, aut actus ex terioris secundum se, seu materialiter, ideſt, vt tendūt in sua obiecta pro pria: sed quanti tas vtraq;, scilicet ex obiecto, & mo do intentionis, re dundat in vtrum que actum, scilicet voluntatis, & exte rioris, vt stant sub intentione, seu formaliter, ideſt, vt tendunt in finem, quem respicit in tentio.

glo. sterl. ibid.

* ar.præc.

¶In responsione ad tertium eiusdē articuli, dubium occurrit, quomodo verificetur, qđ quantum mala est intentio, tantum mala est voluntas, an scilicet verifica tur de voluntate materialiter, & secundum se: aut for maliter, & vt stat sub intentione. Si secundo modo, nul la est differentia in ter quātitatem bo nitatis & malitiæ in hoc: quoniam, vt in corpore arti culi patet, quantitas intentionis bo næ redundat in vo luntatem, & actum formaliter. Si pri mo modo, sic con tingit falsum ma nifeste: quoniam neutra malitia ne cessario descendit ex intētione in vo luntatem materia liter.

¶Ad hoc dicitur, quod ea quæ dicta sunt in cor pore articuli, veri ficantur de quanti tate bonitatis, & malitiæ. Et de bo nitate quidem in li tera patet: de ma litia autem eisdem rationibus proba tur. Quòd n. quan titas malæ inten tionis ex obiecto, non necessario de scendat in volun tatem secūdum se, patet ex hoc, quod intendens aliquod magnum malum, potest velle vti aliquo medio non sufficienter consono tanto malo: sicut si quis vellet emere episcopatum, & offerret solas preces. Quòd etiam quantitas male intentionis ex modo, non descendat in quantitatem actus secundum se: patet ex hoc, quòd contingit intense intendentem adulteriū, minus libenter frágere mu rum, per quem ingrediatur ad inten tum habendum. Cum igitur non oporteat esse verū, ꝙ quantum ma la est intentio, tan tum mala sit vo luntas materiali ter: relinquitur, vt verificetur hoc dictum de voluntate formaliter, ideſt, vt stat sub intentione. Et ad obiectionē contra hoc, dicitur, quòd stante hoc saluatur differentia inter quā titatem bonitatis & malitiæ in hoc, quòd quātitas malitiæ intētionis, est semper quantitas malitiæ voluntatis formaliter, sicut quod absolute con stituit eam tantum malam: quantitas vero bonitatis in tentionis nō oportet quòd sit quantitas bonitatis vo luntatis. Et ratio differentiæ est, q. 124. ar. 4. sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis. Con stat autem, quòd malitia in intentione sufficit ad cō stituendam uolun tatem malam, bonitas autem non: quia bonum con stat ex causa integra, malum autem ex particularibus defectibus. Vnde dando eleemosynā propter inanē gloriam, non solum intentio est mala, sed etiam actus for maliter: & conse quenter quanto pe ior est intentio, tan to peior erit actus formaliter. Sicut absolute conceditur, quòd actus dā tis eleemosynā pro pter inanem glo riam, est malus: ita absolute conceden dum est, ꝙ actus dantis eleemosy nam propter ma ximam affectionē inanis gloriæ, est peior. Et similiter si fiat propter ma ius malum, puta, subuersionem fidei: sed furando diui tem propter subue niendum pauperi bus, bonitas intentionis non constituit bonitatē actus: & consequenter q̄ titas bonitas in intentione

In isto ar.

In corpore ar.

ar. 7. ad 2. & 3.

122 1. dist. 48. ar. 1. Et ver. q. 23. art. 7. cor.

¶Super Quæstionis decimę nonæ, Articulum IX.

Articvlvs IX.

Vtrum bonitas voluntatis depen deat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

Ad nonvm sic proceditur. Vide tur ꝙ bonitas uolūtatis humanæ non dependeat ex conformitate uo luntatis diuinæ. Impossibile est enim uoluntatem hominis conformari uo luntati diuinæ: ut patet per id, quod di citur Isai. 55. Sicut exaltantur cæliā illo bono. Si verò consideretur quan titas intentionis, & actus secundum in tensionem vtriusque, sic intensio inten tionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis: quia ipsa in tentio quodammodo se habet forma liter ad vtrunque, vt ex supra dictis pa tet: licet materialiter intentione recta existente intensa possit esse actus inte rior, vel exterior, non ita intensus, ma terialiter loquendo, puta, cum aliquis non ita intensè vult medicinam sume re, sicut uult sanitatem: tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sani tatem, redundat formaliter in hoc, qđ est intensè uelle medicari. Sed tamen hoc est cōsiderandum, ꝙ intensio actus interioris, uel exterioris, potest referri ad intentionem ut obiectum, puta, cū aliquis intendit intensè uelle, uel aliquid intensè operari, & tamen nō pro pter hoc intensè uult, uel operatur: quia quantitatem intenti boni non se quitur bonitas actus interioris, uel exterioris, ut dictum est. * Et inde est, ꝙ non quantum aliquis intendit mereri, meretur: quia quantitas meriti consistit in intensione actus, ut infra dicit. *

q.12.ar.4o

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ glossa illa loquitur quantum ad reputationem Dei, qui præcipuè consi derat intentionem finis. Vnde alia gloſ sa dicit ibidem, quòd thesaurus cordis, intentio est, ex qua Deus iudicat opera. Bonitas enim intentionis, ut dictū est, * redundat quodammodo in bonitatem uoluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium.

¶Ad secvndvm dicendum, ꝙ sola bonitas intentionis non est tota causa bonæ uoluntatis: unde ratio non sequitur.

¶Ad tertivm dicendum, ꝙ so la malitia intentionis sufficit ad mali tiam uoluntatis. Et ideo etiam quan tum mala est intentio, tantum etiam mala est uoluntas: sed non est eadem ratio de bonitate, ut dictum est. *

Universidad de Deusto
Biblioteca

tegrione, non constituit quantitatē bonitatis in actu. In quo enim non ponitur bonitas, in eo nec quantitas illius cogitari potest: & hæc est intentio litteræ.

¶ *Super Quæstionis decimenonæ, Articulum IX.*

In art. 9. circa illa uerba, Ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur, q̄ ordinetur in summū bonū: memento q̄ ordinari in summum bonum, contingit tripliciter. Uno modo in communi, & hoc commune est bonis, & malis: quilibet enim propter aliquid, operatur apparēs sibi summum bonum. Alio modo in speciali, confisē tamen: sicut si quis nesciens in consistat summum bonum, puta, in visione Dei, vel in Deo, operetur propter summum bonum, quod in veritate est summum bonum: & hoc potest conuenire bonis. Tertio modo in speciali, & distincte: vt si quis operari intēdit p̄pter Deum cognoscēdum, amandū, &c. Et hoc etiam contingit dupliciter, puta, propter cognitionem, amoremq; &c. ad quæ natura potest, & ad quæ gratia Dei eleuat. In proposito igitur, ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur, q̄ ordinetur ad summum bonū non apparenter, sed q̄ in veritate est summum confuse, vel distincte, naturaliter, vel supernaturaliter secundum statū personæ. Quod dico propter Gentiles, & ignorantes. Si enim secundū proportionem concessi sibi luminis, in verum summum bonum ordinent actiones suas, bonæ moraliter erunt: & sic non, mus velle quod ignoramus. Bonum enim apprehensum, est obiectum voluntatis: sed quid Deus velit, ignoramus in plurimis. ergo non potest humana voluntas diuinæ voluntati conformari in volito.

¶ 2 Præterea. Deus vult damnare aliquem, quem præscit in mortali peccato moriturum. Si ergo homo teneretur conformare voluntatem suam diuinæ voluntati in volito, sequeretur quòd homo teneretur velle suam damnationem: quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Nullus tenetur velle aliquid, quod est contra pietatem: sed si homo vellet illud qđ Deus vult, hoc esset quandoque contra pietatem, puta, cum Deus vult mori patrem alicuius: si filius hoc idem vellet, contra pietatem esset. ergo non tenetur conformare voluntatem suam voluntati diuinæ in volito.

¶ Sed contra est, quia super illud Psal. 32. Rectos decet collaudatio, dicit glo.* Rectum cor habet, qui vult quod Deus vult: sed quilibet tenetur habere rectum cor. ergo quilibet tenetur velle quod Deus vult.

¶ 2 Præterea. Forma voluntatis est ex obiecto, sicut & cuiuslibet actus. si ergo tenetur homo conformare voluntatem suam voluntati diuinæ, requiritur quòd teneatur conformare in volito.

¶ 3 Præt. Repugnātia voluntatum consistit in hoc, quòd homines diuersa volunt: sed quicunque habet voluntatem repugnantem diuinæ voluntati, habet malam voluntatem. ergo quicunque non conformat voluntatem suam voluntati diuinæ in volito, habet malam voluntatem.

¶ Respondeo Dicendum, q̄ sicut ex prædictis patet, * Voluntas fertur in suum obiectum, secundum quod à ratione proponitur. Contingit autem aliquid à ratione considerari dupliciter, uno modo, ita quòd sub vna ratione est bonum, & secundum aliam rationem non bonum: & ideo si voluntas alicuius velit illud esse, secūdum quod habet rationem boni, est bona: & voluntas alterius, si velit illud idem non esse, secundum quod habet rationem mali, erit voluntas etiam bona. Sicut iudex habet bonam voluntatem, dum vult occisionē latronis, quia iusta est: voluntas autem alterius, puta, vxoris, vel filij, qui vult non occidi ipsum, inquantum est secundum naturam mala occisio, est etiam bona. Cum autem voluntas sequatur apprehensionem rationis, vel intellectus, secundum quod ratio boni apprehensi fuerit communior, secundum hoc & voluntas fertur in bonum communius: sicut patet in exemplo proposito. Nam iudex habet curam boni communis, quod est iustitia: & ideo vult occisionem latronis, quæ habet rationem boni secundum relationem ad statum communem. Vxor autem latronis considerare habet bonum priuatum familiæ, & secundum hoc vult

¶ *Super Quæstionis decimenonæ, Articulum decimum.*

In articulo decimo iungitur verba in responsione ad primum, verbis in corpore articuli: & memor supradictorum in articu. 6. quæstionis primæ, aduerte, quòd quia velle aliquid sub ratione boni, est velle illud propter summum bonum: ideo dicitur, quòd voluntas volens aliquid sub ratione boni, est cōformis diuinæ voluntati in volito formaliter, quod est velle propter diuinum & commune bonum. Sed caue ne apterea dicas omnem voluntatem semper conformari diuinæ in volito formaliter: quia nullus operat aspiciens ad malum, sed ad aliquam bonitationem. Et cōsequenter voluntas mala cōformatur diuinæ voluntati in volito formaliter. hoc enim falsum est: Licet enim voluntas quātuncumque mala, inquantum habet aliquid boni, fit conformis diuinæ voluntati, ac per posse* secundum quid dici conformis diuinæ voluntati in volito formaliter, sicut potest secundū quid dici bona: simpliciter tamen illa sola voluntas est cōformis diuinæ voluntati in volito formaliter, q̄ sub ratione boni non apparentis, sed veri exercētur. Ad hanc enim conformitatē tenemur, cum illa, quæ est secundum boni rationem siue veri, siue apparentis natisumus. In hac persistere, virtutis opus est.

* Aug. cōcione 1. de prima pte Psal. tom. 8.

arti. 3.

Articvlvs X.

Vtrum necessarium sit voluntatem conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc, quòd sit bona.

Ad decimvm sic proceditur. Videtur quòd voluntas hominis non debeat semper conformari diuinæ voluntati in volito. Non enim possu-

* Habetur cōcione prima in Psalm. 32. super illud, Rectos decet collaudatio. to. 8. * arti. 7. quo q. 1. ar. 8.

123 Inf. q. 39. ar. 2. ad 3. & 22. q. 104. art. 4. ad 3. & 1. dist. 48. ar. 3. & 4. Et veri q. 23. art. 7. & 8. Et opus. q. 96. 87.

maritum latronem non occidi. Bonum autem totius vniuersi est id, qđ est apprehensum à Deo, qui est vniuersi factor & gubernator: vnde quicquid vult, vult sub ratione boni communis, quod est sua bonitas, quæ est bonum totius vniuersi. Apprehensio autem creaturæ secundum suam naturam, est alicuius boni particularis proportionati suæ naturæ. Contingit autem aliquid esse bonum secundum rationem particularem, quod non est bonum secundum rationem vniuersalem: aut econuerso, vt dictum est. * Et ideo contingit, quòd aliqua voluntas est bona volens aliquid secundum rationem particularem consideratum, quod tamen Deus non vult secundum rationem vniuersalem, aut econuerso. Et inde est etiam, quòd possunt diuersæ voluntates diuersorum hominem circa oppositā esse bonæ, prout sub diuersis rationibus particularibus volunt hoc esse, vel non esse. Non est autem recta voluntas alicuius hominis volentis aliquod bonum particulare, nisi referat illud in bonum commune, sicut in finem: cum etiam naturalis appetitus cuiuslibet partis ordinetur in bonum commune totius. Ex fine autem sumitur quasi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur: vnde ad hoc quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet quòd illud particulare bonum sit volitum materialiter: bonum autem commune diuinum, sit volitum formaliter. Voluntas igitur humana tenetur conformari diuinæ voluntati in volito formaliter: tenetur enim velle bonum diuinum & commune, sed non materialiter, ratione iam dicta.* Sed tamen quantum ad vtrumque, aliquo modo voluntas humana conformatur voluntati diuinæ: quia secundum quod conformatur voluntati diuinæ in communi ratione voliti, conformatur ei in fine vltimo: secundum autem quod non conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei secundum rationem causæ efficientis: quia hanc propriam inclinationem consequentem naturam, vel apprehēsionem particularem huius rei, habet res à Deo, sicut à causa effectiua: vnde consueuit dici, quòd conformatur, quantum ad hoc, voluntas hominis voluntati diuinæ: quia vult hoc, quod Deus vult eum velle. Est & alius modus conformitatis secundum rationem causæ formalis, vt scilicet homo velit aliquid ex charitate, sicut Deus vult. Et ista etiam conformitas reducitur ad conformitatem formalem, quæ attenditur ex ordine ad vltimum finem, quod est proprium obiectum charitatis.

In isto ar.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd volitum diuinum, secundum rationem communem, quale sit, scire possumus. Scimus enim, quòd Deus quicquid vult, vult sub ratione boni: & ideo quicunque vult aliquid sub quacunque ratione boni, habet voluntatem conformem voluntati diuinæ, quantum ad rationem voliti: sed in particulari nescimus quid Deus uelit: & quantum ad hoc non tenemur conformare uoluntatem nostram diuinæ uoluntati. In statu tamen gloriæ omnes videbunt in singulis, quæ uolent, ordinem eorum ad id, quod Deus circa hoc uult: & ideo non solum formaliter, sed materialiter in omnibus suam uoluntatem Deo conformabunt.

In isto me, art.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd Deus non uult damnationem alicuius sub ratione damnationis: nec mortem alicuius, inquantum est mors: quia ipse uult omnes homines saluos fieri. sed uult ista sub ratione iustitiæ, unde sufficit circa talia, quòd homo uelit iustitiam Dei, & ordinem naturæ seruari. unde patet solutio ad Tertium.

¶ Ad primvm uerò quod in contrarium obiciebatur, dicendum, q̄ magis uult quod Deus uult, qui cōformat uoluntatem suam uoluntati diuinæ quantum ad rationem uoliti, quàm qui conformat quātum ad ipsam rem uolitam: quia uoluntas principalius fertur in finem, quàm in id quod est ad finem.

¶ Ad secundū dicendū, quòd species, & forma actus magis attenditur secundum rationem obiecti, quàm secundum id, quod est materiale in obiecto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est repugnantia voluntatum, quando aliqui diuersa uolunt non secundum eandem rationem: sed si sub vna ratione esset aliquid ab uno uolitum, quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum: quod tamen non est in proposito.

QVAEST. XX.

De bonitate, et malitia exteriorum actuum humanorum, in sex articulos diuisa.

Deinde considerandum est de bonitate, & malitia quantum ad exteriores actus.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrū bonitas, & malitia per prius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

¶ Secundo, Vtrum tota bonitas, vel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate voluntatis.

¶ Tertio, Vtrum sit eadem bonitas & malitia interioris, & exterioris actus.

¶ Quarto, Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, uel malitia supra actum interiorem.

¶ Quinto, Vtrum euentus sequens aliquid addat de bonitate, uel malitia ad actum exteriorem.

¶ Sexto, Vtrum idem actus exterior possit esse bonus, & malus.

Articvlvs I.

Vtrum bonitas, uel malitia per prius sit in actu uoluntatis, uel in actu exteriori.

Ad Primum sic proceditur. Videtur quòd bonum & malum per prius consistat in actu exteriori, quàm in actu voluntatis. Voluntas enim habet bonitatem ex obiecto, ut supra dictum est: * sed actus exterior est obiectum interioris actus uoluntatis. dicimur enim velle furtum, uel uelle dare eleemosynam. ergo malum & bonum per prius est in actu exteriori, quàm in actu uoluntatis.

¶ 2 Præt. Bonum per prius conuenit fini, quia ea quæ sunt ad finem, habent rationem boni ex ordine ad finem: actus autem uoluntatis non potest esse finis, vt supra dictum est: *

¶ Super quæstionis vigesimæ, Articulum primū.

Circa quæstionis 20. articulum primū, diligenter notato terminos tituli. s. actum volūtatis, actum exteriorē, & prioritatem bonitatis moralis. Actus voluntatis sumi potest dupliciter, uno modo secundum se: alio modo vt est forma, seu conditio actuum exteriorū humanorum: hic sumit primo modo. Similiter actus exterior sumitur tripliciter, primo, secundum id præcise quod habet a potentia executiua, & re, tempore, loco, seclusa obedientia volūtatis. Et sic, cum non sit capax bonitatis, vel malitiæ moralis: quoniam hæc circa voluntaria tantum fiunt, non sumitur. Alio modo sumitur, vt est compositum ex supradictis, & actu voluntatis, ita q̄ ex ipso, & voluntatis actu fit vnus numero actus: & sic etiam nō sumitur hic. esset enim cōparatio partis ad totum, & econuerso. Tertio modo sumitur secundum id, quod habet ex se, & quod participat ex actu voluntatis: ita q̄ distinguatur actus exterior voluntarius contra ipsum actū voluntatis in se, quicquid sit illud qđ significat, ly, volūtarius: & hoc modo sumitur in proposito, vbi comparatur actus exterior humanus actui interiori uoluntatis in se, cui prius cōueniat bonitas moralis: & est sermo

124

q. 19. ar. 1.

q. 1. arti. 1. ad 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est sermo de prioritate naturæ, & exteriori a voluntate. Actus enim intellectus hoc in loco actus exterior vocatur: currit enim cursu aliorum à voluntate.

¶In corpore eiusdem articuli, aduerte primo diligenter, quòd sicut de cæteris rebus tractando, de rebus doctrinam facimus existentibus tempore suo in rerum natura: & tamen easdem in abstractione concepta discutimus & examinamus, & ea q̃ de illis, quamuis abstracte conceperis, secundum se vera deprehendimus, in eisdem in rerum natura inuentis verificamus vt patet inductiue: ita de actibus humanis exteriorib⁹ loquendo, intellige, quòd actus talis, puta, vti re sua quando oportet, vbi oportet &c. est secundum se actus formaliter bonus moraliter & genere & circunstantiis: sicut sapere, videre, &c. sunt quædam secũdum se formaliter bona transcendenter: & quòd posita in rerum natura huiusmodi actus, sunt etiam formaliter boni: nec est alia bonitas, qua est bonus abstracte conceptus, & actus in rerum natura positus: sicut non est alia humanitas, qua homo abstracte cõceptus est homo. & qua homo positus in rerum natura est homo: sed bene est alius essendi modus, quia in rerum natura, & in abstractione Scito secundo, quòd aliud est loqui de actibus absolute, aliud vt sunt obiecta, aliud vt sunt in rerum natura, aliud vt sunt in executione: Quæ enim conueniunt alicui absolute, conueniunt in rerum natura, nisi conueniant non repugnanter, vt alibi dictum est: quæ autem conueniunt ut obiecta sunt, & quæ vt in executione sunt, habitudines important ad ea, quorum sunt obiecta, & à quibus fiunt &c. Prælibata autem volui hæc esse, vt intelligas primo, quòd actus exterior, verbi gratia, Vti re sua absolute, est formaliter bonus moraliter: ac per hoc positus in rerum natura, est etiam formaliter bonus moraliter: & positus in esse obiectiuo voluntatis nostræ, est bonus etiam obiectiue: & positus in executione, est effectus bonus. Secundo, quòd quia idem est loqui de conditionibus secundum se rei absolute, & in rerum natura, non distinguas inter bonitatem moralem actus exterioris secundum se, & vt in rerum natura, sed pro eodem computes: ac per hoc dicitur, quòd bonitas ex materia prius conuenit actui extra secundum se, quàm voluntati, intelligas, quòd prius conuenit huiusmodi bonitas actui exteriori in rerum natura, quàm voluntati. Et cum his intelligas tertio, quòd prius conuenit bonitas ista actui exteriori obiectiue, quam in executione. Et sic prius conuenit hæc bonitas actui exteriori secundum se: ac per hoc in rerum natura absolute: secundo, ipsimet obiectiue: tertio, actui voluntatis cui obiicitur: quarto, ipsimet in executione: sicut sanitas primo conuenit animali, siue abstracte concepto, siue in rerum natura: deinde & quibuscunque alijs. Sexto quarto, quòd si quæras rationem, quare bonitas actus exterioris ex materia & circunstantiis prius conuenit ipsi, quàm voluntati: in litera tangitur duplex ratio. Prima est, quia conuenit ipsi per se, & consequenter voluntati per ipsam. Non enim ideo tollere aliena est malus actus moraliter, qa velle hoc, est malum, sed econuerso: quia hoc est malum moraliter: ideo voluntas eius est mala. Secunda est, quia hæc bonitas pendet a ratione & non a voluntate: sed quomodo hoc verum sit, in sequenti tractabitur art. Et q̃ reliquum est, scilicet, quomodo bonitas actus propria exterioris in executione sit a voluntate, in 3. artic. tractabitur.

q. 18. artic. 5.

† lib. 1. ca. 9 circa mediũ to mo. 1.

actus autem alterius potentiæ potest esse finis. ergo p̃ prius consistit bonũ in actu potentiæ alterius, quàm in actu uoluntatis.

¶3 Præterea. Actus voluntatis formaliter se habet ad actum exteriorẽ, vt supra dictum est: sed id quod est formale, est posterius, nam forma aduenit materiæ. ergo per prius est bonum & malum in actu exteriori, quàm in actu voluntatis.

¶Sed contra est, quod Augus. dicit in lib. Retractationum, * quòd voluntas est, qua peccatur, & rectè viuitur. ergo bonum & malum morale per prius consistit in voluntate.

¶Respondeo. Dicendum, q̃ aliqui actus exteriores possunt dici boni, uel mali dupliciter. Vno modo secundum genus suum, & secundum circunstantias in ipsis consideratis: sicut dare eleemosynam, seruatis debitis circunstantiis, dicitur esse bonum. Alio modo dicitur aliquid esse bonum, uel malum ex ordine ad finem: sicut dare eleemosynam propter inanem gloriam, dicitur esse malum. Cum autem finis sit proprium obiectum uoluntatis, manifestum est, quòd ista ratio boni, uel mali, quam habet actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu uoluntatis, & ex eo deriuatur ad actum exteriorem. Bonitas autem, uel malitia, quam habet actus exterior secundum se, propter debitam materiam & debitas circunstantias, non deriuatur à uoluntate, sed magis à ratione. Vnde, si cõsideretur bonitas exterioris actus secundum quod est in ordinatione, & apprehensione rationis, prior est quàm bonitas actus uoluntatis: sed, si consideretur secundum quod est in executione operis, sequitur bonitatem uoluntatis, quæ est principium eius.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ actus exterior est obiectum uoluntatis inquantum proponitur uoluntati à ratione, ut quoddam bonum apprehensum, & ordinatum per rationem: & sic est prius quàm bonum actus uoluntatis: inquantum uerò consistit in executione operis, est effectus uoluntatis, & sequitur uoluntatem.

¶Ad secvndvm dicendum, q̃ finis est prior in intentione, sed est posterior in executione.

¶Ad tertivm dicendum, q̃ forma secundum quod est recepta in materia, est posterior uia generationis, quàm materia, licet sit prior natura: sed secundum quod est in causa agente, est omnibus modis prior. Voluntas autem comparatur ad actum exteriorem, sicut causa efficiens: unde bonitas actus uoluntatis est forma exterioris actus, sicut in causa agente existens.

Articvlvs II.

Vtrum tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd tota bonitas, & malitia actus exterioris dependeat ex uoluntate. Dicitur enim Matth. 7. Non potest arbor bona malos fructus facere: nec arbor mala facere fructus bonos. per arborem autem, intelligitur uoluntas, & per fructum, opus, secundum glo.* ergo non potest esse, quòd uoluntas interior sit bona, & actus exterior sit malus, aut econuerso.

¶2 Præt. Aug. dicit in lib Retractationum, * q̃ non nisi uoluntate peccatur: si ergo non sit peccatum in uoluntate, non erit peccatũ in exteriori actu: & ideo tota bonitas, uel malitia exterioris actus ex uoluntate dependet.

¶Super Quæstionis vigesimæ, Articulum secundum.

In titulo secundo articulo statim dubium occurrit. quomodo post determinationem, quòd bonitas aliqua prius cõuenit actui exteriori, q̃ voluntati dubitari rite potest, an tota eius bonitas pendeat ex voluntate. Si enim prius actui conuenit quã voluntati aliqua bonitas, liquet q̃ illa non pendet a voluntate. Prius enim non dependet a posteriori: ac per hoc constat, q̃ non tota bonitas actus exterioris pẽdet ex voluntate. Nulla ergo est hic rationabilis quæstio.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia actus exterior voluntarius claruit in se dependentiam à voluntate: ideo fiat, q̃ bonitas prius secundum naturam insit ipsi actui humano exteriori, quàm voluntati. Adhuc restat ambiguum, an etiam illa bonitas, quæ prius ei conuenit, dependeat à voluntate. Licet enim prius non dependeat a posteriori, quod tamen prius insit alicui, potest dependere ab eo, cui posterius inest. Et est simile, si concluso, q̃ sanum prius inest animali, quàm medicinæ, quæratur an sanitas animalis dependeat a medicina.

¶Circa doctrinam in corpore eiusdem secundi articuli traditam, dubium occurrit quadruplex. Primo, quia sicut bonitas ex materia & circunstantiis est ex ratione, ita bonitas finis: neque enim finis, neque actus quicunque pertinet ad genus moris, nisi vt stat sub ordine rationis. Ratio ergo est causa omnis bonitatis: vtraque ergo bonitas debuit in rationem reduci, & non altera in voluntatem, & altera in rationem, vt in litera fit.

¶Secundum dubium est, quia aut hic sermo est de actu exterioris absolute, aut vt est in executione. Si absolute, cum sic præueniat voluntatem vt obiectum, nihil aliud est dicere, quòd bonitas actus exterioris, non est a voluntate, quàm dicere, q̃ bonitas obiecti voluntatis non est a voluntate, & cum hoc commune sit vtrique voluntatis obiecto, scilicet fini, & actui extrinseco, debuit de vtroque dici, quòd non dependet a voluntate, & non dispar iudicium proferri, vt in litera fit. Si autem, vt est effectus voluntatis, cum bonitas vtraque ex obiectis ad actum voluntatis, & ex actu voluntatis in actum exteriorem imperatum, & factum deueniri, par quoq; debuit proferri sententia, q̃ vtraq; scilicet est a voluntate dependente ab obiecto sub ratione, & non sicut in litera fit, altera tantum bonitas in voluntate reduci.

*li. 7. Metaph. text. 42. to. 3.

* c. 7. parũ ante mediũ to. 4.

¶Tertium dubium est, quia cũ vna circunstantiarum actus exterioris, sit finis, oportet quòd bonitas actus exterioris ex genere & circunstantijs dependeat a voluntate: quoniam ab ea dependet bonitas ex fine, vt in litera dicitur. Est ergo implicatio, dicere, q̃ bonitas actus exterioris ex fine dependet a voluntate. & q̃ bonitas eius ex genere, & circunstantijs non dependet ex ea. Claudit enim in hac bonitas ex fine.

ar. præce.

¶Quartum dubium est directe contra bonitatem actus exterioris in executione: quia cum respectu voluntatis obiectum & finis coincidant, vt dictum est, actus exterior obiectus voluntati, oportet quòd sit eius finis, ac per hoc voluntas sit bona ex eo, sicut ex fine. Et tunc sic, bonitas ex fine in actu exteriori pendet tota ex voluntate, quia finis est obiectum proprium voluntatis: sed bonitas actus exterioris est bonitas ex fine, quia actus exterior obiectum & finis est voluntatis. ergo tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate: & idem est iudicium de vtraque bonitate.

¶Ad primum horum dicitur, quod hic nõ cõparatur finis actui exteriori, vt argumentum credit: sed comparatur bonitas vel malitia ex fine in actu exteriori inuenta, bonitati vel malitiæ ex genere & circunstantijs in eodem existẽti. verbi gratia, In hoc actu, vti re sua quando oportet &c. propter bonũ patriæ, inuenitur duplex bonitas, s. ex fine, quia propter bonum patriæ: & ex genere & circunstantijs, quia re sua quando oportet &c. Et sic hic comparatio earum, & dicit primo quod bonitas ex fine in huiusmodi actu inuenta pendet per se ex interiori actu voluntatis: quia finis ex hoc quod est proprium voluntatis solius obiectum, confert inter actus actui voluntatis primo bonitatem suam: ita quod voluntatis actus est primo bonus tali bonitate & per ipsum talis bonitas reconuenit, cuicunque conuenit: & consequenter actus humanus exterior præfatus habet, quod sit tali bonitate bonus ex actu interiori voluntatis. Dicitur secundo, quod bonitas ex genere, & circunstantiis in eodẽ actu inuenta, non pendet ex voluntate: quia non ideo hic actus est sic bonus, quia velle ipsum est bonum, sed econuerso: sed pendet ex ratione: inter potentias enim animæ principia moralis bonitatis, vel malitiæ sunt ratio vel voluntas. Si ergo voluntas non est per se causa huius, relinquitur, quod ratio sit. Et reuera, ratio est principium non solum huius, sed etiam omnis bonitatis & malitiæ moralis, quia est principium totius esse moralis: sed quia bonitas inuenta in exteriori actu ex fine pendet non solum ex ratione, sed etiam per se ex voluntate interiori, ex genere autem & circunstantiis ex ratione solum: ideo illa in voluntatem, vt proximam per se causam, hæc in rationem deducta est.

¶Ad secundum dicitur, quod licet hic sermo sit de actu exterioris simpliciter, & non restricto ad executionem: tamen iungendo ipsum cum dictis in articulo præcedenti, potest dici, quod hic ex sermone de actu exteriori vtroque modo, vt in litera patet. Et cum contra primum membrum obiicitur: respondetur primo, quod non est idem loqui de actu exteriori absolute, & vt obiectũ est voluntatis: & consequenter non est idem dicere, Actus exterior est secundum se bonus vel malus, & non ex voluntate: & dicere, quod obiectum voluntatis est bonum secundum se, & non ex voluntate. Actus enim exterior secundum se, abstrahit ab obiecto non obiecto voluntatis. Dicitur secundo, quod hic etiam incidit error, sicut in priori dubio: quia non fit comparatio obiecti ab obiectum, puta, actus exterioris ad finem: sed bonitatis actus ex fine, ad bonitatem eiusdem ex genere & circunstantiis.

Vnde dato, quod idem sit iudicium de bonitate actus & finis, quod scilicet neutra pendet ex voluntate, non tamen est idem iudicium de bonitate ex fine participata in actu, & bonitate eiusdem secundum genus & circunstantias: quia illa ex voluntate, hæc non, pendet. & hoc fit in litera. Tertio dicitur, quod si comparetur bonitas voluntatis, secundum quod in ipsam fertur.

¶Est autem considerandum, q̃ sicut supra dictum est, * ad hoc quòd aliquid sit malum, sufficit vnus singularis defectus: ad hoc autem quòd sit simpliciter bonum, non sufficit vnum singulare bonum, sed requiritur integritas bonitatis. Si igitur voluntas sit bona & ex obiecto proprio, & ex fine: consequens est, actum exteriorem esse bonum: Sed non sufficit ad hoc, quòd actus exterior sit bonus bonitate volũtatis, quæ est ex intentione finis. Sed, si voluntas sit mala siue ex intentione finis, siue ex actu volito, consequens est, actum exteriorem esse malum.

q. præced. art. 6. & 7.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd voluntas bona, prout significatur per arborem bonam, est accipienda secundum quod habet bonitatem ex actu volito, & ex fine intento.

¶Ad tertivm dicendum, q̃ obiectum ad obiectum, adhuc aliquid singulare insinuaretur in actu, quod non in fine, dicendo, quod bonitas actus extrinseci obiecti non est ex voluntate, quia hoc obiectum differt a fine dupliciter. Primo, quia est actio quædam: Secundo, quia est dependens a volũtate, est enim actus humanus: finis autem nec dependens aliquid a voluntate, nec actionem aliquam exprimit. vnde dicere de actione a voluntate dependente, quod nec dependet in propria bonitate ab actu interiori voluntatis, aliquid annotatione dignũ est: nõ sic de fine, quoniam liquidum est. Ad id vero quod contra secundum membrum obiicitur, dicitur, quod licet actus exterior in executione habeat bonitatem vtranque ex voluntate, & voluntas ab obiectis, dissimiliter tamen hoc fit: quia bonitas ex fine descendit in actum in teriorem voluntatis per se & formaliter: in actum vero exteriorem in executione, denominatiue tantum. Bonitas vero ex genere & circunstantia ex obiecto deriuatur in actum interiorem, denominatiue tantum, & per eum in actum exteriorem formaliter: sicut ex sano in animali, denominatur medicina sana, qua animal fit sanum formaliter: vnde non est de vtraque bonitate eadẽ ratio, etiam in executione. Et ad hoc insinuandum, in litera de secunda bonitate dicitur, quod voluntas secundum quod in rationẽ fertur, habet hanc bonitatem, quasi non habeat ipsam simpliciter, sed in ordine ad aliud: sicut communiter accidit in huiusmodi denominationibus. Sed tunc insurgit quæstio nota in quarto dubio, Quare bonitas vocata ex fine, inest voluntati formaliter, & vocata ex obiecto, non, præcipue cum obiectum etiam sit finis voluntatis. & hæc quæstio soluetur in solutione quarti dubii.

¶Ad tertium ergo dubium dicitur, quod si posset separari bonitas alicuius finis, vt circunstantia est, à bonitate eiusdem, vt specificans respectu eiusdem actus, facile dici posset distinguendo, q̃ finis vt circunstantia, spectat ad bonitatem actus exterioris ex genere & circunstantiis: finis autem vt specificans spectat ad voluntatem: & sic non esset implicatio dicere, quod bonitas ex fine in actu exteriori, pendet ex voluntate: & quod bonitas ex genere & circunstantiis, etiam finis, non pendet ex uoluntate: quia in prima propositione esset sermo de bonitate ex fine specificante actũ exteriorem formaliter sumptum: in secunda vero de bonitate ex fine & circunstantia eiusdem materialiter sumpti. Sed quia intelligi non potest, q̃ idem numero actus exterior moralis, sit talis materialiter sumptus ex aliquo fine, vt circunstantia, & non sit talis formaliter sumptus ex eodem fine, vt specificante (non enim si quis orat vt furetur, intelligi potest, quod oratio sit mala ex furto specificante. Et rursus, quia finis vt finis licet adiunctus, est circunstantia actus exterioris moralis, vt ex supradictis patet: & finis vt finis est obiectum proprium voluntatis (Ideo dicendum est, quod bonitas ex fine siue circunstante, siue specificante, media voluntate ad exteriorem actum pertinet: ita quod actus exterior non habet bonitatem ex fine circunstante, nisi dependente a voluntate: & bonitas ex fine deriuatur in actum interiorem voluntatis specificatiue & formaliter: in actum vero exteriorem formaliter sumptum, id est, vt stat sub interiori: specificatiue quoque, sed secundario: in eundem autem materialiter sumptum, vt adiacens circũstantia. Cum ergo comparatur bonitas exterioris ex fine, ad bonitatem eiusdem ex genere, & circunstantiis, intellige ex circunstantiis manentibus pure circunstantiis, qualis non est circunstantia finis: quia, vt superius est dictum, transit in specificans, & consequenter substantiale.

arti. 3.

¶Ad quartum ergo dubium, antequam respondeatur, aduertendum est, quod quia quærit de diuersitate bonitatis in ipso actu uoluntatis ex fine, & ex actu volito, seu obiecto: & contra hanc diuersitatem

† Est Aug. li. 1. contra Iulia. cap. 8. ante medium, to. 7. † lib. 1. ca. 9 circame dium, to mo. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

stratem arguit, & hæc diuersitas dicitur consistere in hoc: quòd bonitas ex fine inest voluntati formaliter: bonitas autem ex actu volito inest ipsi voluntati denominatiue, propter rationem supradictam, scilicet quia inter actus, bonitas ex fine primo saluatur in voluntatis actu, cuius finis est proprium obiectum: bonitas autem ex materia & circunstantiis, primo saluatur in ipso actu exteriori. Quia ergo hæc sunt connexa, primo videbitur quæ sit finis bonificans voluntatē formaliter, & actus volitus, qui est etiam finis: quia obiectū & finis respectuo luntatis est idem, non bonificat ipsā formaliter: sed denominatiue, & sic deinde formaliter satisfiet quæsito.

Dicitur ergo q̄ q1, vt in ar. 2. quæstio, præcedentis dictū est, differens bonitas actus interioris voluntatis ex obiecto & fine, per accidens inuenitur in eodem: ideo bonitas ex fine, q̄ concurrit per se, inest formaliter: bonitas autem ex obiecto, denominatiue. Sed hæc responsio peccat secundum non causam vt causam. Ex hoc enim, q̄ differentia dnarum bonitatum in actu interiori voluntatis est per accidens, non sequitur, quòd vtraque secundum se, aut altera, insit denominatiue eidem: stat enim quòd distinctio earum concurrat per accidens in eodem, & tamen vtraque secundum se insit: sicut stat concursum creditoris & debitoris in eandem plateam esse per accidens, & tamen iter vtriusque secundum se, ad illum locum esse. Dicitur aliter, quòd quia actus exterior in casu posito non concurrit sub ratione finis, sed obiecti, licet sit finis: immo distinguitur contra finem, cum dicitur bonitas ex fine, & bonitas ex obiecto: & sola bonitas ex fine sit formaliter in voluntate: quia sola est ex proprio obiecto vt sic, ideo bonitas in actu interiori voluntatis ex fine, est formaliter, & ex obiecto, est denominatiue. Et secundum hoc oportet dicere, quòd quando actus exterior est finis, dat bonitatem actui interiori formaliter: quando vero est obiectum tantum, dat bonitatem interiori actui denominatiue. Verbi gratia. Si quis vult fornicari, nō propter alium adiunctum finem, actus interior voluntatis erit in specie fornicationis formaliter: quia fornicari est finis. Si quis vero vult fornicari propter furari, tunc actus interior voluntatis erit in duabus speciebus, scilicet in specie furti formaliter: in specie vero fornicationis denominatiue. Sed quoniam superius dictum est, quòd voluntas id quodcunque fertur, aut fertur sub ratione finis, aut propter finem: & quando fertur, in propter finem, fertur formaliter in finem: ideo non consonat dicere, q̄ actus exterior in casu posito non est volitus vt finis, sed vt obiectum tantum. Oportet enim vt finem, vel propter finem esse volitum, sed non propter finem tantum: quia etiam secundum se propter propriam bonitatem est volitus: vnde & in propria reponit specie actum interiorem voluntatis, licet denominatiue. Ergo. Et confirmatur, quia in 2. arti. præcedenti. quæstionis, vbi dicitur, q̄ non differt in voluntate bonitas ex fine & obiecto, expresse obiectum ipsum vocatur finis, cum subditur, nisi sicut finis dependet ex fine. Aliter ego distinguendo de fine & subfine: & q̄ quando quis vult fornicari vt furetur, furtum est finis: fornicatio vero subfinis: & q̄ finis facit actum interiorem formaliter talem, subfinis autem denominatiue. Sed hæc responsio non satisfacit: q̄m ex visa distinctione subfinis à fine, nihil aliud apparet sequi, nisi q̄ finis principalem locum tenet, & subfinis secundarium: ac per hoc finis bonificat formaliter actum interiorem voluntatis, cum subfinis claudatur infra latitudinem finis, etiam ipse bonificabit eundem formaliter, licet secundario. Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidentiam nota tria: Primum est, q̄ sicut sunt duo genera humanorum actuum, s. actus interior voluntatis, & actus voluntatis exterioris: ita dantur duo propria bonificativa actuum formaliter, s. finis & materia cum circunstantijs. Et finis quidem vt sic, bonificativius est interioris actus voluntatis, ita q̄ ipse est primo formaliter bonus ex fine: materia aūt cum circunstantijs, bonificativa est actus exterioris voluntarij, ita q̄ ipse primo est formaliter bonus ex materia & circunstantijs. Secundum est, q̄ licet multipliciter contingat bonitatem deriuari ex vno in aliud, puta, sicut ex fine, vel obiecto, seu materia circa quam, vel circunstantia, vel actione in proposito dupliciter contingit bonitatem actus deriuari in alium actum, Vno modo vt sic: ita quòd quia talis actus, inquantum actus, est bonus, ideo ille alius actus, inquantum actus, est bonus. Alio modo, vt alter eorum, vel vterque induit rationem finis, vel obiecti cuiusuis alterius. Differentia autem inter has duas deriuationes est, quòd prima deriuatio, vt diuo Thomæ placet in calce sequentis articuli, est secundum denominationem tā tum, ita quod nec actus exterior ab interiori, nec interior ab exteriori fit bonus formaliter, sed denominatur ideo bonus, quia est ab illo, aut ad illum. Secūda autem deriuatio, quando est a fine, quia de alijs non est cura præsens, secūdum formalem est inhæsionem bonitatis. Vnde cum quis vult fornicari, vt furetur, licet furtum sit actus exterior: quia tamen consurrit ad actum interiorem voluntatis vt finis, qualificat eum formaliter, & reponit in specie furti formaliter. Tertium est, quod ratio finis boni vel mali, & actus boni vel mali, inueniuntur separate, & conjuncte. Separate quidem, quod scilicet est finis & non actus: vt cum quis vult Deum esse, & econuerso, quod est actus & non finis, vt cum quis vult actum indifferentem, puta, leuare festucam de terra: vel volitum nisi propter finem, vt proiectionem mercium in mare. Conjuncte vero ita quod finis coniungitur actus, sicut cum quis vult fornicari propter furari: furari enim tunc habet primo rationem finis, cui substernitur actus furandi: vel actui coniungitur finis, sicut in exemplo posito, fornicari, tenet primo rationem actus, cui coniungitur ratio finis. dum nō solum ille vult incurrere malum furti, sed etiam malum fornicationis. qui propter furtum non incurreret malum incestus materni. Hoc enim signum est, quod vult vel horret etiam malitiam actus talis secundum se, quod est velle illum vt finem. Ex his autem dicitur ad motum dubium, quod sermo dicens, quod finis qualificat formaliter actum interiorem voluntatis, actus autem exterior denominatiue tantum, intelligendus est formaliter, inquantum finis, & inquantum actus: cum quo tamen stat quòd actus exterior, vt finis, qualificet voluntatis actum interiorem formaliter: siue actus exterior rationem habeat finis principalis, siue secundarij. Vnde sicut non inconuenit, q̄ in exemplo posito, scilicet cum quis vult fornicari, vt furetur, quod furti malitia ex genere & circunstantijs, deriuetur formaliter in actum interiorem voluntatis, inquantum habet rationem finis. & non deriuetur in eundem, nisi denominatiue, in quantum habet rationem actus: ita non inconuenit quòd fornicationis malitia ex genere & circunstantijs, inquantum habet rationem actus, non deriuetur in actum interiorem voluntatis nisi denominatiue: & inquantum habet quandam finis rationem, deriuetur in eundem formaliter. Et sic, cum idem est actus & finis omnino, vt cum vult quis fornicari, non propter alium finem &c. actus interior voluntatis ex fornicatione, vt habet rationem finis est malus formaliter. Et ex eadem, ut habet rationem actus, est malus denominatiue. Stat ergo solutio in formali, quòd actus volitus inquantum actus, & inquantum finis, distinguēdus est: & quod de ipso inquantum actus verificatur, quod aliter bonificat, & aliter, & aliunde est bonus. Et secundum hoc patet, quòd non eodem modo tota bonitas actus exterioris in executione, comparatur ad voluntatem: quia sola illa, quæ ex fine est, a voluntate pendet: reliqua enim a seipso per voluntatem descendit in seipsum in executione. Et sic omnia consonant: immo vt in sequentibus huius quæstionis patebit, non videtur posse bene saluare doctrinam authoris, De identitate & diuersitate: & de additione bonitatis & malitiæ actus exterioris ad interiorem, nisi sic eam intelligendo.

ARTICVLVS III.

Vtrum bonitas & malitia sit eadem exterioris & interioris actus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ nō eadem sit bonitas, vel malitia actus interioris voluntatis & exterioris actus. Actus enim interioris principium, est vis animæ interior apprehensiua, vel appetitiua. Actus autem exterioris principium, est potentia exequens motum. Vbi autem sunt diuersa principia actionis, ibi sunt diuersi actus: actus autem est subiectum bonitatis, uel malitiæ. Non potest autem esse idem accidens in diuersis subiectis. ergo non potest esse eadem bonitas interioris, & exterioris actus.

¶ 2 Præt. Virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: ut dicitur in 2. Ethico. * sed alia est virtus intellectualis in potentia imperante, & alia virtus moralis in potentia imperata, vt patet in principio 2. Ethic. * ergo alia est bonitas actus interioris, quæ est potentiæ imperantis, & alia est bonitas actus exterioris, quæ est potentiæ imperatæ.

126 Inf. art. 4. ad 2.

* ca. 6. in prin. 2. s.

* li. 2. eth. c. 1. 2. 3.

¶ In contrarium est, quod dicit Aug. 12. de Trinitate, quòd malum voluntatis est, quòd homo male vult. Sed male velle est male velle aliquid. Ergo malum voluntatis est, quòd homo velit aliquid malum. Sed hoc est malum quod est actus interior. Ergo malum voluntatis est malum actus interioris. Sed malum voluntatis est malum actus exterioris. Ergo malum actus interioris est malum actus exterioris.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * actus interior voluntatis, & actus exterior, prout considerantur in genere moris, sunt vnus actus, & vnum subiectum numero. Vnde impossibile est, quòd actus interior & exterior sint vnus actus, & vnum subiectum numero in genere moris, quorum tanta quæstio de prioritate, dependentia & causalitate bonitatis & malitiæ moralis vnius ab altero? Hæc enim cum diuersitatem supponant per accidens, ad moralem doctrinam spectare videntur. Secundum est, quia author diminutus videtur. Bonitas enim actus exterioris, tripliciter se habet ad bonitatem actus interioris. Primo, vt habens omnino eandem bonitatem, vt potio amara. Secundo, vt habens omnino aliam secundum se, vt bene epulari propter sanitatem. Tertio, vt habens ex se & non ex alio fine: vt cum actus exterior propter se est volitus, puta contemplatio vel adulterium: hic enim tertius modus in litera non ponitur, & tamen frequentissimus est, dum volumus actus virtutum vel vitiorum non propter alium finem. Tertium est, quia voluntaria videtur doctrina authoris quo ad hoc, quòd deriuatio bonitatis vel malitiæ actus ab actu, non est secundum formam, vt calidum deriuatur ex calido: sed secundum denominationem, vt sanum denominatur in alijs à sano in animali. Quartum est circa ipsam conclusionem, contra quam arguit Scotus in quol. q. 18. tripliciter probando, quòd non est eadem bonitas vel malitia actus interioris & exterioris. Primo, authoritate Aug. 13. de Tri. dicentis, quòd male volendo miser est, minus tamen esset, si nihil eorum quæ perperam voluit, habere potuisset. Secundo ratione, quia alia est integritas requisitorum secundum rationem rectam ad bonitatem actus interioris, & alia requisitorum ad bonitatem actus exterioris ergo. Tertio etiam ratione, quia nihil est causa, medium, & ratio sui ipsius: sed actus interior bonus & exterior bonus se habent in bonitate vt causa & causatum, vt immediatum & mediatum, & huiusmodi. ergo. Quarto arguit contra idem Greg. de Arimino in libro sententiarum. Actus exterior est malus, & nō est illud malum quod est actus interior ergo sunt duo mala. probatur minor: quia adulterium, non est velle adulterari, nec homicidium est velle hominem occidere, & sic de aliis. Sunt etiam apud Capreolum in 42. dist. 1. multa, quæ vide ibi: ex his enim solutis satisfactum credimus.

¶ 3 Præt. Causa & effectus idem esse non possunt. nihil enim est causa sui ipsius: sed bonitas actus interioris est causa bonitatis actus exterioris, aut econuerso, vt dictum est. * ergo non potest esse eadem bonitas vtriusque.

¶ Sed contra est, quod supra * ostenta fortitudinis a charitate, vt in martyribus, quòd à charitate in voluntate deriuatur charitas alia in actum exteriorem, & similia quæ absurda sunt. Iace ergo fundamētum hoc, quòd deriuatio bonitatis & malitiæ, & talis bonitatis, & talis malitiæ in actu ab actu, vt sic, est non formalis, sed denominatiua, seu non per modū vniuocationis, sed attributionis: & ex eo illucescent tibi multa moralia & hoc bene nota.

¶ Ad quartū uero dubium respondēdo dī, q̄ ex authoritate illa Aug. nihil aliud dī, nisi forte quòd exterior actus addit, & facit hominem peiorem: quod qua liter verum sit, in sequenti patebit artic. Prima vero ratio non concludit vniuersaliter, quod omnis bonitas exterioris actus sit alia ab omni bonitate interioris actus, sed quod aliqua: quod gratis cōcedimus, q̄ si de oī est intentio, oportet probare. Constat. n. q̄ eadem est integritas requisitorum ae bonitatem ex fine actus voluntatis interioris, & exterioris, licet disimiliter ad vtrunque se habeat integritas illa, vt patet, cum aliquis vult pp finem aliquid nulla alia ratione mora liter bonum, nisi pp finem. Et hoc loquendo de his actibus in genere moris, licet forte impossibile sit in genere naturæ, eadē utri que cōuenire: quod forte Scotum decepit. Secunda aūt rō eiusdē, ex malo intellectu positionis nostræ procedit. Non. n. dicimus q̄ eadē numero bonitas sit cā & causata, sed dicimus q̄ sicut sanitas vna numero non diuersificatur in animali, medicina & vrina, & cum hoc, a sanitate animalis deriuatur sanitas in vrina & medicina: ita dicimus, q̄ eadem numero est bonitas utriusque actus: & q̄ ex altero in alterum deriuatur ſm denominationem. Vnde cō cedendo, q̄ idem non est cā nec ratio mediandi sui ipsius, negatur sequela. ergo alterius bonitatis, quia est sophisma consequentis: oportet dicere. ergo alterius bonitatis, vel proportionis, vel attributionis ad se: vnde bonitas actus interioris est causa bonitatis exterioris, id est, proportionis actus exterioris ad bonitatem interiorem, & econuerso: & sic de aliis attributionibus, ſm quas deriuatur denominatio. Ad id quod affertur ex Greg. si non fiat vis in verbis negatur sequela: non. n. valet, Vrina est sana, & animal est sanum: &, Vrina sana non est a sanum, neque econuerso. ergo sunt duæ sanitates, quia stat numerus habentiū diuersimode cū vnitate numerali rei habitæ. Dixi aūt, si non fiat uis in verbis, quia pōt formari argūm in adiectiuis, & substantiuis: & si in his fiat vis, iam scis ex prima parte, q̄ nōia substantiua non plurificantur sine plurificatione formæ: sed de rebus nunc est qō. Potest quo que distingui minor, & dici, q̄ cum dī, & hoc malum non est illud materialiter quidē é uerū, formaliter aūt falsum, quia licet actus exterior malus non sit interior malus, nec econuerso malitia tū vnius est malitia alterius, sicut sanitas a ialis est sanitas vrinæ.

¶ In responsione ad ſm eiusdem 3. ar. aduerte, q̄ quia argūm tendebat ad hoc, vt quia duæ virtutes exiguntur ad bonificandū hos duos actus, singula singulis referendo: ió duæ essent eorū bonitates: quælibet. n. virtus bonificat actum suum. Responsio primo per cutit radicem, & intendit q̄ non propter diuersitatem inter actū interiorē & exteriorē, opus est diuersa virtute, s morali & intellectualis ed propter diuersitatem finis, & eius quod est ad finem. nā moralis in fine, intellectualis vero in his quæ sunt ad finem, perficit. Deinde quia ad quemlibet actum virtutis concurrit bona ratio & bonus appetitus, quorum primum spectat ad virtutem intellectualem, ſm ad moralem, & hoc erat materia argumenti ió subdit, q̄ bonitas moralis rectæ rōnis de ipso fine virtutum. i. de eodem, de quo est virtutis moralis, non est alia a bonitate morali ipsius virtutis moralis, ac per hoc actus pendens ex recta rōne, & recto appetitu, non propterea hēt duas bonitates morales, qūo autem & quare hoc sit, subiungitur dicendo. Secundum q̄ bonitas rationis participatur in qualibet uirtute. i. ideo non est distincta bonitas moralis vtriusque: quia in qualibet virtute participatur bonitas rationis. Et scito, q̄ ly, bonitas determinans rōnem, cum dī, bonitas rationis participatur, dupliciter intelligi potest. Primo in se ipsa rōne, vt est res cuius pars capitur: & he non significat bonitatem moralem formaliter, sed bonitatem intellectualē formaliter. Rectitudo. n. rationis, quæ eius est bonitas, non morale, sed intellectuale bonum est formaliter: primordialiter autem & causaliter bonitas est moralis, secundo in ipsis participantibus, vt est pars capta, & sic est bonitas moralis, immo pars omnis bonitatis moralis, & causa in omnibus virtutibus moralibus, quocunque modo intelligatur hæc litera, nō refert. Semper enim verum est, quod non est alia bonitas moralis, & quod ratione participationis ipsius, in quamlibet coincidit virtutem moralem.

Ar. 1. & 2. huius quæstio. & q. 18. ar. 6. * q. 18. a. 6

q. 17. ar. 4. & q. 18. ar. 6

¶ *Super quæstionis vigesimæ, Articulum. III.*

IN titulo articuli tertij eiusdem vigesimæ quæstionis, quæstio est, De identitate numerali, &c.

¶ In corpore eiusdem articuli, aduerte duo. Primū est, Dupliciter aliqua accidentia distinguuntur, numero scilicet, vel propter numerationem subiecti, vt albedo in Sorte & Platone: vel propter numerationem essentiæ, vt albedo & dulcedo in eodem pomo. Et propterea litera intendens, quòd vtraque bonitas est intus, & utraque extra, & ponens quòd vterque actus est vnus actus in genere moris, vult quòd quandoque sit una numerositate subiecti & essentiæ, quandoque duæ numerositate essentiæ, non subiecti. quia vterque actus, est vnū subiectum numero. Secundum est, quod hinc expresse, vt responsio ad tertium manifestat, habes quòd deriuatio bonitatis vel malitiæ ex actu in actum, nō est formalis, sed denominatiua tantum.

¶ Sed sunt hic plura dubitatione digna. Primum est, si actus exterior & interior sunt vnus actus, & vnum subiectum numero in genere moris, quorsum tanta quæstio de prioritate, dependentia & causalitate bonitatis & malitiæ moralis vnius ab altero? Hæc enim cum diuersitatem supponant per accidens, ad moralem doctrinam spectare videntur. Secundum est, quia author diminutus videtur. Bonitas enim actus exterioris, tripliciter se habet ad bonitatem actus interioris. Primo, vt habens omnino eandem bonitatem, vt potio amara. Secundo, vt habens omnino aliam secundum se, vt bene epulari propter sanitatem. Tertio, vt habens ex se & non ex alio fine: vt cum actus exterior propter se est volitus, puta contemplatio vel adulterium: hic enim tertius modus in litera non ponitur, & tamen frequentissimus est, dum volumus actus virtutum vel vitiorum non propter alium finem. Tertium est, quia voluntaria videtur doctrina authoris quo ad hoc, quòd deriuatio bonitatis vel malitiæ actus ab actu, non est secundum formam, vt calidum deriuatur ex calido: sed secundum denominationem, vt sanum denominatur in alijs à sano in animali. Quartum est circa ipsam conclusionem, contra quam arguit Scotus in quol. q. 18. tripliciter probando, quòd non est eadem bonitas vel malitia actus interioris & exterioris. Primo, authoritate Aug. 13. de Tri. dicentis, quòd male volendo miser est, minus tamen esset, si nihil eorum quæ perperam voluit, habere potuisset. Secundo ratione, quia alia est integritas requisitorum secundum rationem rectam ad bonitatem actus interioris, & alia requisitorum ad bonitatem actus exterioris ergo. Tertio etiam ratione, quia nihil est causa, medium, & ratio sui ipsius: sed actus interior bonus & exterior bonus se habent in bonitate vt causa & causatum, vt immediatum & mediatum, & huiusmodi. ergo. Quarto arguit contra idem Greg. de Arimino in libro sententiarum. Actus exterior est malus, & nō est illud malum quod est actus interior ergo sunt duo mala. probatur minor: quia adulterium, non est velle adulterari, nec homicidium est velle hominem occidere, & sic de aliis. Sunt etiam apud Capreolum in 42. dist. 1. multa, quæ vide ibi: ex his enim solutis satisfactum credimus.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd sicut in naturalibus, quando vnum numero constat ex pluribus, non per accidens, nec frustra quæritur quid ex quo in alterum redundat, vt patet in compositis ex materia & forma: ita in moralibus, licet actus imperans & imperatus sint vnus numero actus, non vt simplex, sed vt compositus, non frustra, nec per accidens quæritur, quid, ex quo procedat.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hæc obiectio testatur illam esse authoris mentem, quàm in præcedenti articulo diximus, scilicet, quòd distinctio bonitatis ex fine & actu intelligitur formaliter, ideſt, inquantum finis & inquantum actus. Propterea enim non oportuit tertium membrum in litera poni: sed sub secundo membro comprehenditur, quandocunque actus exterior est secundum se bonus: vnde quando quis vult fornicari, non propter alium finem, malitia actus interioris & exterioris est alia, & alia, nō specie, sed numero: ita quòd actus interior voluntatis, est malus formaliter propria malitia formicationis, quam habet ex fornicatione vt finis: & actus exterior est malus etiam formaliter propria malitia fornicationis, quam habet vt actus ex genere suo.

¶ Ad tertium dicitur, quòd doctrina hæc non est voluntaria, sed in litera tangitur eius fundamentum: quia scilicet, quando aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur denominatiue: & non oportet dici formaliter. Quod. n. habet aliquid in se formaliter, dicitur tale secundum seipsum, vt patet inductiue. Constat autem, q̄ actus interior voluntatis dicitur bonus ex actu exteriori in ordine ad ipsum. Dicitur enim velle furari, malum, quia est ad malum. Et similiter actus exterior dicitur ex actu interiori malus, in ordine ad ipsum. Dicitur enim actio manus, qua furatur, mala, quia ordinatur a mala voluntate. Vnde cum multiplicare entia sine necessitate, non sit rationabile, & ordo sit manifestus adinuicem, & sufficiat ad saluandum eorum bonitates & malitias: superfluum est ponere, q̄, etiam sit deriuatio formalis vt caloris a calore. Et confirmatur, quia si in deriuatione conditionum, huiusmodi actus ab actu ponatur deriuatio formalis: oportebit eadē ratione postmodum dicere, cum actus vnius virtutis imperatur ab alia, puta fortitudinis a charitate, vt in martyribus, quòd à charitate in voluntate deriuatur charitas alia in actum exteriorem, & similia quæ absurda sunt. Iace ergo fundamētum hoc, quòd deriuatio bonitatis & malitiæ, & talis bonitatis, & talis malitiæ in actu ab actu, vt sic, est non formalis, sed denominatiua, seu non per modū vniuocationis, sed attributionis: & ex eo illucescent tibi multa moralia & hoc bene nota.

¶ Ad quartū uero dubium respondēdo dī, q̄ ex authoritate illa Aug. nihil aliud dī, nisi forte quòd exterior actus addit, & facit hominem peiorem: quod qua liter verum sit, in sequenti patebit artic. Prima vero ratio non concludit vniuersaliter, quod omnis bonitas exterioris actus sit alia ab omni bonitate interioris actus, sed quod aliqua: quod gratis cōcedimus, q̄ si de oī est intentio, oportet probare. Constat. n. q̄ eadem est integritas requisitorum ae bonitatem ex fine actus voluntatis interioris, & exterioris, licet disimiliter ad vtrunque se habeat integritas illa, vt patet, cum aliquis vult pp finem aliquid nulla alia ratione mora liter bonum, nisi pp finem. Et hoc loquendo de his actibus in genere moris, licet forte impossibile sit in genere naturæ, eadē utri que cōuenire: quod forte Scotum decepit. Secunda aūt rō eiusdē, ex malo intellectu positionis nostræ procedit. Non. n. dicimus q̄ eadē numero bonitas sit cā & causata, sed dicimus q̄ sicut sanitas vna numero non diuersificatur in animali, medicina & vrina, & cum hoc, a sanitate animalis deriuatur sanitas in vrina & medicina: ita dicimus, q̄ eadem numero est bonitas utriusque actus: & q̄ ex altero in alterum deriuatur ſm denominationem. Vnde cō cedendo, q̄ idem non est cā nec ratio mediandi sui ipsius, negatur sequela. ergo alterius bonitatis, quia est sophisma consequentis: oportet dicere. ergo alterius bonitatis, vel proportionis, vel attributionis ad se: vnde bonitas actus interioris est causa bonitatis exterioris, id est, proportionis actus exterioris ad bonitatem interiorem, & econuerso: & sic de aliis attributionibus, ſm quas deriuatur denominatio. Ad id quod affertur ex Greg. si non fiat vis in verbis negatur sequela: non. n. valet, Vrina est sana, & animal est sanum: &, Vrina sana non est a sanum, neque econuerso. ergo sunt duæ sanitates, quia stat numerus habentiū diuersimode cū vnitate numerali rei habitæ. Dixi aūt, si non fiat uis in verbis, quia pōt formari argūm in adiectiuis, & substantiuis: & si in his fiat vis, iam scis ex prima parte, q̄ nōia substantiua non plurificantur sine plurificatione formæ: sed de rebus nunc est qō. Potest quo que distingui minor, & dici, q̄ cum dī, & hoc malum non est illud materialiter quidē é uerū, formaliter aūt falsum, quia licet actus exterior malus non sit interior malus, nec econuerso malitia tū vnius est malitia alterius, sicut sanitas a ialis est sanitas vrinæ.

¶ In responsione ad ſm eiusdem 3. ar. aduerte, q̄ quia argūm tendebat ad hoc, vt quia duæ virtutes exiguntur ad bonificandū hos duos actus, singula singulis referendo: ió duæ essent eorū bonitates: quælibet. n. virtus bonificat actum suum. Responsio primo per cutit radicem, & intendit q̄ non propter diuersitatem inter actū interiorē & exteriorē, opus est diuersa virtute, s morali & intellectualised propter diuersitatem finis, & eius quod est ad finem. nā moralis in fine, intellectualis vero in his quæ sunt ad finem, perficit. Deinde quia ad quemlibet actum virtutis concurrit bona ratio & bonus appetitus, quorum primum spectat ad virtutem intellectualem, ſm ad moralem, & hoc erat materia argumenti ió subdit, q̄ bonitas moralis rectæ rōnis de ipso fine virtutum. i. de eodem, de quo est virtutis moralis, non est alia a bonitate morali ipsius virtutis moralis, ac per hoc actus pendens ex recta rōne, & recto appetitu, non propterea hēt duas bonitates morales, qūo autem & quare hoc sit, subiungitur dicendo. Secundum q̄ bonitas rationis participatur in qualibet uirtute. i. ideo non est distincta bonitas moralis vtriusque: quia in qualibet virtute participatur bonitas rationis. Et scito, q̄ ly, bonitas determinans rōnem, cum dī, bonitas rationis participatur, dupliciter intelligi potest. Primo in se ipsa rōne, vt est res cuius pars capitur: & he non significat bonitatem moralem formaliter, sed bonitatem intellectualē formaliter. Rectitudo. n. rationis, quæ eius est bonitas, non morale, sed intellectuale bonum est formaliter: primordialiter autem & causaliter bonitas est moralis, secundo in ipsis participantibus, vt est pars capta, & sic est bonitas moralis, immo pars omnis bonitatis moralis, & causa in omnibus virtutibus moralibus, quocunque modo intelligatur hæc litera, nō refert. Semper enim verum est, quod non est alia bonitas moralis, & quod rationem participationis ipsius, in quamlibet coincidit virtutem moralem.

Ar. 1. & 2. huius quæstio. & q. 18. ar. 6. * q. 18. a. 6

q. 17. ar. 4. & q. 18. ar. 6

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstio. vigesimæ, Ar. IIII.*

IN tit. ar. 4. eiusdem q. aduerte, q hic directe quæritur de actu exteriori, vt est in rerum natura.

¶ In arti. 4 eiusdē 20. q. tripliciter dubitatur: Primo circa primum membrum, s. q actus exterior nihil addat bonitatis supra actum interiorem quo ad bonitatem quæ est ex fine. Manifeste. n. contradicit veritati, & secundo membro: quoniam si q s fornicari vult vt furetur, & deinde per fornicationem perueniet ad furtum intentum, certum est, q sicut iste peior est factus fornicando, ita peior factus est furando. Furtū autem est actus exterior. & actus interior voluntaris é ex eo malus malitia, quæ est ex fine. ergo quo ad malitiam, quæ est ex fine, actus exterior addit in malitia supra malitiā actus interioris.

¶ Secūdum dubiū est circa 3m membrum, An volūtas quantum ex se, sit parata: sed ꝓpter impotentiam cessans ab opere, sit perfecta ac si operaretur. Et est ratio dubii, quia author vocat eam pfectam & consummatam. Et rursus ponit in ea defectum perfectionis quæ est ex actu exteriori.

¶ Tertium dubiū est circa illud qđ dicitur. s. q̄ inuoluntarius defectus a faciendo, non tollit aliquid de præmio, vel pœna. Hoc enim patet esse falsum tam apud diuinum, quàm apud humanum iudicium. Martyr enim sola voluntate sitibunda, propter defectum exteriori martyrii perdit aliquid de præmio, quia caret aureola. Et similiter, qui similiter voluit percutere clericum, caret pœna excommunicationis: & qui voluit occidere, caret pœna mortis. Quarto loco essent forte, alterius iudicio, adducendæ obiectiones recitatæ a Capreolo in 42. distinctio. 2. Sed quoniam solutis his, apparebit aut solutio, aut impertinentia earum, omitto.

¶ Ad euidentiam horum recolito primo, quòd sicut sanum in vrina non addit aliquid supra sanitatem animalis: ita bonum ex fine in actu exteriori, nihil bonitatis addit supra bonum actum interiorem voluntatis. Et ratio utrobique est eadem, quia denominatiuum extrinsecum nihil formæ addit supra denominatiuum formale, vnde ex hoc quod author posuit, quod bonitas ex fine, est formaliter in solo actu interiori, oportet consequēter dicere, quod actus exterior nihil bonitatis illius addit, quoniam tali bonitate bonus est, quasi extrinseca denominatione. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso, ideo secundum bonitatem, quam habet actus interior voluntatis ex actu exteriori volito, actus exterior in rerum natura, quia est formaliter bonus tali bonitate, addit ad bonitatem actus interioris, non aliam bonitatem, aut alium bonitatis gradum, sed ipsam eandem bonitatem apponit in suo perfectissimo essendi modo, scilicet formaliter, ac per hoc terminat, perficit, & consummat motum voluntatis in ipsum ex propria forma, quam in se, & ex se habet. Vnde melior est volens, & faciens actum bonum, quàm volens facere, & non faciens. Recolito secūdo, quod doctrina hæc de bonitate ex fine & actu, intelligitur formaliter, idest, inquantum huiusmodi, & videbis, quod quando actus & finis coincidunt, tunc actus exterior addit, & non addit supra actum interiorem in bonitate & malitia, quia inquantum bonus ex fine vt sic, non addit, ut autem bonus secūdum se, sic addit. Et secundum hoc ad primum dubiū dicitur, q ille furando fit proculdubio peior, non quia malitiæ ex fine in voluntate, actus exterior ut malus, ex illa aliquid addat, sed quia illi malæ voluntati additur actus exterior secundum se malus formaliter. Veruntamen aduerte hic, quod aliud est dicere, q actus exterior nō addit in bonitate, & malitia ex fine actui interiori, & aliud est dicere, q finis cōsecutus nō addit in bonitate & malitia voluntati bonæ, vel malæ ex fine. Primū enim docemur in litera, secundum autem minime, quin potius ex litera habetur oppositum huius secundi, in ratione secundi membri, vbi dicitur, quod inclinatio perficitur in hoc, quod consequitur finē. Et potest cōfirmari, quia finis est ꝓ se primo bonus. Et propterea si actus exterior, inquantum per se bonus, addit in bonitate, oportet q finis inquantum per se primo bonus, addat etiam in bonitate, & hoc est ueru absque dubio. Vnde cum furtum habeat rationem finis, eius consecutio, etiam si non esset actus, adderet in bonitate, vel malitia.

¶ Ad 3m dubium dr, q, vt ex ar. 4. q. 16. superius patet, voluntas potest dici, & esse completa dupliciter. Vno mō secundum illam, habitudinem, qua volitum est in voluntate. Alio modo 3m illam, qua voluntas tendit in realem assecutionem voliti. Iuxta primū modum significatur perfectio voluntatis per hoc, q est velle perfecte, iuxta secundum vero per hoc, q est habere perfecte, vt ibidē dictum est. Vnde voluntas parata operari si posset, est perfecta voluntas, quia perfecte vult, & hoc spectat ad primæ habitudinis perfectionem, & est imperfecta simpliciter, quia non peruenit ad hoc q realiter habeat id quod vult, & nata est habere. Omnis enim motus deficiens a termino, est imperfectus per priuationem perfectionis in assecutione termini consistentis. Et cum prima perfectio sit alterius rationis a secunda, & tota latitudo primæ comparetur ad secundam, vt imperfectum ad perfectum, vt superius patet, consequens est, quod quantumcunque crescat, & intensissimus sit interior actus voluntatis, solus nunquàm perueniet ad hoc, quod sit perfectus simpliciter sine assecutione exterioris. Propter quod Saluator dixit Io. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, ponat, dixit, non, velit ponere.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod sicut sermo præsens est de bono & malo moraliter, non secundum hanc, vel illam legem, ita etiam de præmio & pœna secundum exigentiam actus boni, vel mali, & non secundum hanc, vel illam legem, nisi forte diuinam. Igitur distinguendum est de præmio & pœna essentiali, vel accidentali, & dicendum q voluntas parata, quamuis non operans propter impotentiam. nihil de præmio, vel pœna perdit essentiali, quia hoc respondet primæ proportioni voluntatis: quāuis careat aliqua accidentali remuneratione, vel pœna respondēti ipsi exercitio actus exterioris.

Ac. 1.

q. 18. ar. 6

D. 108.

10 constituitur vnum in genere moris, ut supra dictum est. *

¶ Ad secundum dicendum, q sicut dr in 6. Eth. * Virtutes morales ordinant ad ipsos actus virtutū, qui sunt quasi fines: prudentia autem quæ est in ratione ad ea quæ sunt ad finem: & pp hoc requiruntur diuersæ virtutes: sed ratio recta de ipso fine virtutum non habet aliam bonitatem, quā bonitatē virtutis, secundum quod bonitas rationis participatur in qualibet virtute.

¶ Ad tertium dicendū, q q̄n aliq̄d de uno deriuatur in alterum, sicut ex cāgente vniuoca, tunc aliud est quod est in utroque: sicut cum calidum calefacit, alius numero est calor calefacientis, & calor calefacti, licet idem specie. Sed quando aliquid deriuatur ab uno in alterum secundum analogiam uel proportionem, tunc est tantum unum numero: sicut a sano quod est in corpore animalis, deriuatur sanum ad medicinam & urinam: nec alia sanitas est medicinæ & urinæ, quā sanitas animalis, quam medicina facit, & vrina significat: & hoc modo à bonitate voluntatis deriuatur bonitas actus exterioris, & econuerso, scilicet secundum ordinem vnius ad alterum.

q. 17. ar. 4. C. 1. in fi. to. 5.

Articvlvs IIII.

Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, & malitia supra actum interiorem.

AD QVARTVM sic procedit. Vt q exterior actus nō addat in bonitate, uel malitia supra actū interiorē rum absque dubio. Vnde cum furtum habeat rationem finis, eius

127 Inf. q. 24. a. 3. cor. & 2. 2. q. 75. ar. 4. ad 2. Et 2. d. 40 artic. 3. Et mal. q. 2. ar. 2. ad 8.

ex hom. 19. i Mat. aliquantu lū a prin. to. 2.

¶ *Super quæstio. 20. Ar. V.*

IN tit. ar. 5 nota duos terminos. Euentus. n. cōe vocabulū ad effectū per se, & per accidens, significat id, q q̄libet ex actione prouenit. Addere vero, præsupponit. id, cui additur, & ad augmēntum spectat: vñ addere ad malitiam, præsupponit malitiam in actu: & addere ad bonitatem præsupponit bonitatem in eodē. Vnde non quæritur hic, an actus ex euētu reddat malus, vel bonus: sed an actus malus ex malo euētu reddatur peior, & bonus ex bono euentu melior. Primum. n. q̄ iam soluta est, cum determinatum est, vnde actus moralis. & vnde actus voluntatis sit bonus, vel malus, scilicet ex fine obiecto &c.

Ar. præce.

Ar. præt.

¶ In corpore ar. dubium magnum occurrit, quia durissima, & falsa doctrina vt hic tradita. Distinguitur siquidem, q euentus ꝓt dupliciter se habere, aut vt præcogitatus, aut non. Si vt præcogitatus, addit ad bonitatem, vel malitiam: si non, tūc dupliciter, aut per se sequitur, & vt in pluribus: & tunc ét addit, aut per accidēs & in pauciorib. & tunc non addit. Ex hac. n. doctrina habetur in primo membro distinctionis, q euentus sequens siue per se, siue per accidens, siue frequenter, siue rarissime, dummō sit præuisus, addit ad bonitatem, vel malitiā. Hoc autem esse durissimum verbum ex eo patet, q si q̄s committens actum peccati venialis, p cognoscens ex eo fine alia culpa sua alios peccare mortaliter, peccaret mortaliter. Et sic mulier pulchra, & adamata ab aliquibus, & sciens eum egreditur, illos in eam appetendam exarsuros, non posset cā alicuius venialis solatii, ire ad proprium hortū absque peccato mortali: & infinita similia videntur sequi, quæ homo forte non sufficit audire. Fallum aūt esse conuincitur ex rōne sic. Actus non recipit additionem in bono, vel in malo, sm id ꝙ est per accidens, & in paucioribus. sed euentus per accidēs & in pauciorib⁹ ex hoc, q est præuisus, non transit ex per accidens & raro in per se, aut frequenter. ergo euentus talis ex hoc q̄ é præuisus, non addit in bonitate, vel malitia.

Maior hꝫ in calce corporis huius articuli. Minor est p se nota: quia præuisio sola nihil cō fert voluntati. Nō. n. ex hoc q aliqs præuideat aliquid, est bonus vel malus: nec ex hoc q aliquis præuideat aliquid per accidens futurum ex suo actu propter ea male facit: sic quin Christus prouidens ex manifestatione sui, futurator scelera Iudæorum, male fecisset manifestando se. Et occidens suum inuisorem, præuidendo eius mortem, & defendēdo se, peccaret. Vnde super eadē radice formatur alia rō sic: Præuisio euentus mali per accidens non facit actum malū. ergo præuisio euētus mali per accidens futuri, nō facit actum peiorem si erat malus iuxta illam regulam. Sicut simplr ad simplr, ita magis ad magis &c. Et cō firmat: quia faciēs actum bonū, puta, vadens ad eccliā, & puidēs q ex eo sequentur alia bona q accidens, & si acceptās illa, nec odio hēns, sed stās in sola præuisione non propterea facit actum meliorē: & tñ expresse i litera primi membri dicitur, q præuisus effectus addit ad bonitatem. Quid ergo dicemus? Dicendū est, si ista nō est defectus, q author intēdit de euētu quocūque pcogitato, sic, q̄ defectus i volūtate, ita q volūtas ferat in ipm directe, uel idirecte, ita q̄ si idirecte nisi euētu præuiso & uolito sue directe, sue indi-

D. 79. 1. 2. 102.

Art. 1.

*cap. 6. in prin. to. 3.

Prima Secundæ S. Tho. G 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

indirectè. Et hic sensus potest sumi, vt expositus ab ipsomet inferius in q.72. artic. 8. ad primum, vbi dicit, quòd euentus sequens, si sit præuisus & intentus, addit ad bonitatem, vel malitiam actus, sicut supra dictum est, cum de bonitate & malitia humanorum actuum ageretur. Et quia in corpore illius articuli, ponit sub non intento volitum indirectè, ió consulto dixi, q intentio authoris est loqui de præuiso & volito, siue directe, siue indirecte. Et potest quoq; hiemet sensus ex hac litera sumi, dum dicitur voluntas magis inordinata. Cum enim voluntas non reddatur inordinata ex actu exteriori, nisi inquantum volito, consequés est, quòd nec eius euentu deordinetur nisi volito: & consequenter ex eodem non magis deordinatur, nisi volito. Intendit ergo in primo membro siue per se, siue per accidens, siue frequenter, siue raro, & breuiter, euentus quomodolibet actionis propriæ sit præuisus, & volitus, addit ad bonitatem vel malitiam actus. & hoc est manifestum: quia hoc spectat ad volũtatem magis deordinatam in malis, & magis affectam in bonis.

¶ Super quæstionis vigesimæ, Artic. Sextum.

IN ar. 6. eiusdẽ vigesimæ quæstio. nihil occurrit scribendum, nisi reddere lectorem attentum, q non dicit author, eundem numero actum voluntaris non posse esse successiue bonum, & malum: sed dicit eundem numero actum in genere moris. Actus enim nitatem, vel malitiam actus.

¶ 3 Prate. Pœna non additur: nisi crescente culpa. Vnde dicitur Deuter. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus: sed ex euentu sequente additur ad pœnam dicitur enim Exod. 21. quòd si bos fuerit cornupeta ab heri & nudius tertius, & contestati sunt dominum eius, nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident. Non autem occideretur, si bos non occidisset hominem, etiam non recluso. ergo euentus sequens addit ad bonitatem, vel malitiã actus.

¶ 4 Præt. Si aliquis ingerat causam mortis percutiendo, vel sententiam dando, & mors non sequatur, non contrahitur irregularitas: contraheretur autem si mors sequeretur.
ergo euentus sequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

¶ Sed contra. Euentus sequens nõ facit actum malum, qui erat bonus: nec bonum, qui erat malus, puta, si aliquis de eleemosynam pauperi, qua ille abutatur ad peccatum, nihil deperit ei qui eleemosynã facit: & similiter si aliquis patienter ferat iniuriam sibi factã, non propter hoc excusatur ille, qui fecit. Ergo euentus sequens non addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd euentus sequens aut est prægocitatus, aut non. Si est prægocitatus, manifestũ est, quòd addit ad bonitatem, vel malitiam. Cum enim aliquis cogitans, q ex opere suo multa mala possunt sequi nec propter hoc dimittit: ex hoc apparet voluntas eius esse magis inordinata. Si autem euentus sequens non sit prægocitatus, tunc distinguendum est: quia si per se sequitur ex tali actu, & vt in pluribus, secundum hoc euentus sequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus. Manifestum est enim meliorem actum esse ex suo genere, ex quo possunt plura bona sequi: & peiorem, ex quo nata sunt plura mala sequi. Si verò per accidens, & vt in paucioribus, tunc euentus sequens non addit ad bonitatem, vel ad malitiam actus. Non enim datur iudicium de re aliqua secundum illud quod est per accidens, sed solum secũdum illud quod est per se.

¶ Ad primum ergo dicendum, q virius causæ existimatur secundum effectus per se: non autem secundum effectus per accidens.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd bona, quæ auditores faciunt, consequuntur ex prædicatione doctoris, sicut effectus per se: vnde redundant ad præmium prædicatoris, & præcipuè quando sunt præintenta.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd euentus ille, pro quo illi pœna infligenda mandatur, & per se sequitur ex tali causa, & iterum ponitur vt præcogitatus: & ideo imputatur ad pœnam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procederet, si irregularitas sequeretur culpam: non autem sequitur culpam, sed factum propter aliquem defectum sacramenti.

voluntatis secundum se est in genere naturæ, & secundum suas conditiones in genere moris. Et hæc dixerim propter Durandum in 2. dist. 40. q. secunda, ne quis putet contra hanc doctrinam militare.

Articvlvs VI.

Vtrum idem actus exterior possit esse bonus, et malus.

AD Sextum sic proceditur. Videtur quòd vnus actus possit esse bonus, & malus. Motus enim est vnus, qui est continuus, vt dicitur in quinto Physico. * sed vnus motus continuus potest esse bonus, & malus, puta, si aliquis continuè ad ecclesiam vadens, primo quidem intendat inanem gloriam, postea intendat Deo seruire. ergo vnus actus potest esse bonus, & malus. 129 Infr. q.72. art. 6. c. Et 22.q.99.a.2.ad 2. & 2.3.ad 2. & 2. di. 40.ar.4. Et ma.q.2. ar.4. & ver.1.q.1.ar.4.c. & q.2.ar.3. cor. Tex. 39. & 40. to. 2. * Text. 14. 20. 21. to. 1.

¶ 2 Præterea. Secundum Philosophum in 3. phys.* Actio & passio sunt vnus actus, sed potest esse passio bona, sicut Christi: & actio mala, sicut Iudæorũ. ergo vnus actus potest esse bonus, & malus.

¶ 3 Præterea. Cum seruus sit quasi instrumentum domini, actio serui est actio domini, sicut actio instrumenti est actio artificis: sed potest contingere, q actio serui procedat ex bona voluntate domini, & sic sit bona: & ex voluntate mala serui, & sit mala. ergo idem actus potest esse bonus, & malus.

¶ Sed cõtra. Contraria non possunt esse in eodem: sed bonum, & malum sunt contraria. ergo vnus actus nõ potest esse bonus, & malus.

¶ Respond. Dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse vnum, secundum quod est in vno genere: & esse multiplex secundum quod refertur ad aliud genus: sicut superficies continua est vna, secundum quod consideratur in genere quantitatis: tamen est multiplex, secundum quod refertur ad genus coloris, si partim sit alba, & partim nigra: & secundum hoc nihil prohibet aliquem actum esse vnum secundum quod refertur ad genus naturæ, qui tamen non est vnus secundum quod refertur ad genus mortis: sicut & econuerso, vt dictum est.* Ambulatio enim continua, est vnus actus secundum genus naturæ: potest tamen contingere quòd sint plures secundum genus moris, si mutetur ambulantis voluntas, quæ est principium actuum moralium. Si ergo accipiatur vnus actus prout est in genere moris, impossibile est, q sit bonus, & malus, bonitate, & malitia morali: si tamen sit vnus vnitate d naturæ, & non vnitate moris, potest esse bonus, & malus. Ar.3. D.63.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ille motus continuus, qui procedit ex diuersa intentione, licet sit vnus vnitate naturæ, non est tamen vnus vnitate moris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actio & passio pertinent ad genus moris, inquantum habent rationem voluntarii. Et ideo secundum quod diuersa voluntate dicuntur voluntaria, secundum hoc sunt duo moraliter, & potest ex vna parte inesse bonum, & ex alia malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus serui, inquantum procedit ex voluntate serui, non est actus domini: sed solum inquantum procedit ex mandato domini. vnde sic non facit ipsum malum mala voluntas serui.

QVAE-

QVAESTIO XXI.

De ijs quæ consequuntur actus humanos, ratione bonitatis & malitiæ, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de his, quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis, vel malitiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor

¶ Primo, Vtrum actus humanus inquantum est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.
¶ Secundo, Vtrum habeat rationem laudabilis, vel culpabilis.
¶ Tertio, Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti.
¶ Quarto, Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

Articvlvs I.

¶ Super Quæstio. 21. Arti. Primum.

Vtrum actus humanus inquantum est bonus uel malus habeat rationẽ rectitudinis, vel peccati.

IN titulo omnium articul. quæstionis 21. aduerte, quòd cum quæritur, Vtrum actus humanus, inquantum bonus vel malus, habeat hoc, vel illud, potest intelligi illa reduplicatiõis nota, Primo, vt determinat bonitatem vel malitiam absolute, & sic non sumitur hic: quia hoc esset idem qđ quærere de conuenientibus bono, vel malo absolute quod non spectat ad moralem, sed metaphysicum, & essent falsæ respõsiones. Alio modo vt determinat bonitatem, vel malitiam propriam, seu contractam ad actum humanum. Et hic est intentus sensus quæstionum & responsionum, ita quòd intendit author quærere. An actus humanus ex sua bonitate, vel malitia, vt sic, habeat rationem recti, laudabilis, meritorii etiam apud Deum: & similiter peccati, culpabilis, demeritorii etiam apud Deum. Et vt patet in litera, determinat partem affirmatiuam, ita quòd actus humanus con 130 Mal. q.2. arti.2.ad tertium. *Tex.82. to.2 ¶.19.ar.4 *Cap.29. in princ. to.6

est malus, habet rationem peccati.

¶ Respondeo. Dicendum, q malum in plus est quàm peccatum, sicut & bonum in plus est quàm rectum. Quælibet enim priuatio boni in quocunque constituit rationem mali: sed peccatum propriè consistit in actu, qui agitur propter finem aliquem, cũ non habet debitum ordinem ad finem illũ. Debitus autem ordo ad finem secundum aliquam regulam mẽsuratur, quæ quidem regula in his, quæ secundum naturam aguntur, est ipsa virtus naturæ, quæ inclinat in talem finem. Quando ergo actus procedit à virtute naturali secundum naturalem inclinationem in finem, tunc seruatur rectitudo in actu, quia medium non exit ab extremis. Actus ab ordine actiui principii ad finem: quando autem à rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati. In his verò, quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio humana: regula autem suprema est lex æterna. Quandocunque ergo actus hominis procedit in finem secundum ordinem rationis, & legis æternæ, tunc actus est rectus: quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifestum est autem ex præmissis, * q omnis actus voluntarius est malus per hoc, quòd recedit ab ordine rationis, & legis æternæ: & omnis actus bonus concordat rationi, & legi æternæ. vnde sequitur, q actus humanus ex hoc, q est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati. q.19.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q monstra dicuntur esse peccata, inquantum producta sunt ex peccato in actu naturæ existente.

¶ Ad secũdum dicendum, q duplex est finis. s. vltimus, & propinquus. In peccato autem naturæ deficit quidem actus à fine vltimo, qui est perfectio generati, non autem deficit à quocunque fine proximo: operatur enim natura aliquid formando. Similiter in peccato voluntatis, semper est defectus ab vltimo fine intento, quia nullus actus voluntatis malus, est ordinabilis ad beatitudinem, quæ est vltimus finis: licet non deficiat ab aliquo fine proximo, quem voluntas intendit, & consequitur. Vnde etiam cum ipsa intentio huius finis ordinetur ad finem vltimũ in ipsa intentione huiusmodi finis potest inueniri ratio rectitudinis, & peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnumquodque ordinatur ad finem per actum suum: & ideo ratio peccati, quæ consistit in deuiatione ab ordine ad finem, propriè consistit in actu: sed pœna respicit personam peccantem, vt in primo dictum est.* P.P.q.48

stituitur in esse boni, vel mali, quasi ex causa formali, & super hoc fundatur, quòd ex ordine ad finem recti, vel peccati, ex ordine ad efficies, laudabilis, vel culpabilis, ex ordine ad alterum meritorii, vel demeritorii rationem habet. Et non sunt hæ sumenda vt disparata: sed vt ex additione se habentia. Meritorium namque supponit, & præexigit laudabile, & laudabile rectum, & rectum bonum moraliter.

Articvlvs II.

Vtrum actus humanus, inquantum est bonus vel malus, habeat rationem laudabilis, vel culpabilis.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd actus humanus ex hoc, quod est bonus, vel malus, non habet rationem laudabilis, vel culpabilis. Peccatum enim contingit in his, quæ aguntur à natura, vt dicitur in secundo Physic. * sed tamen ea quæ sunt naturalia, non sunt 131 3. dist. 24. ar. 3. q. 2. co. & 4. d. 16 q. 3. a. 1. q. 1. ad primũ. & q. 6. art. 2. ad 3. Et mal. q. 2. ar. 2. ad 3. Tex. 82. 83. 84.

fc.5.to.5 laudabilia, nec culpabilia, vt dicitur in 3. Eth. ergo actus humanus ex hoc q̃ est malus, vel peccatum, non habet rationem culpæ: & per consequens, nec ex hoc quòd est bonus, habet rationem laudabilis.

¶ 2 Præt. Sicut contingit peccatum in actibus moralibus, ita & in actibus artis: quia vt dicitur in 2. Phy. * peccat Grammaticus non rectè scribens, & Medicus non rectè dans potionem: sed non culpatur artifex ex hoc, quòd aliquid malum facit, quia ad industriam artificis pertinet q̃ possit & bonum opus facere, & malum, cum voluerit. ergo videtur, q̃ etiam actus moralis ex hoc q̃ est malus, non habeat rationem culpabilis.

*Tex.82. to.9

¶ 3 Præterea. Dion. dicit in quarto cap. de diui. no. * quòd malum est infirmum, & impotens: sed infirmitas vel impotentia, vel tollit, vel diminuit rationem culpæ: non ergo actus humanus est culpabilis ex hoc, q̃ est malus.

*cap.4.p. 4.a med.

¶ Sed contra est, quòd Philosophus dicit, q̃ laudabilia sunt virtutum opera: vituperabilia autẽ, vel culpabilia opera contraria. Sed actus boni, sunt actus virtutis: quia virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonũ reddit, vt dicitur in 2. Eth. * vnde actus oppositi sunt actus mali. ergo actus humanus ex hoc q̃ est bonus, vel malus, habet rationem laudabilis, vel culpabilis.

*cap.6.in prin.to.5.

¶ Respondeo. Dicendum, q̃ sicut malum est in plus, quàm peccatum, ita peccatum est in plus, quàm culpa. Ex hoc.n. dicitur actus culpabilis, vel laudabilis, q̃ imputatur agenti. Nihil.n. est aliud laudari, vel culpari, quàm imputari alicui malitiam, vel bonitatem sui actus. Tunc.n. actus imputatur agenti, quando est in potestate ipsius, ita q̃ habeat dominium sui actus. hoc autem est in omnibus actibus voluntarijs: quia per voluntatem homo dominiũ sui actus habet, vt ex supradictis patet. * Vnde relinquitur, q̃ bonum, vel malum in solis actibus voluntariis constituit rationem laudis, vel culpæ, in quibus idem est malum, peccatum, & culpa.

q.1.ar.1. & 2.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd actus naturales non sunt in potestate naturalis agentis, cum natura sit determinata ad vnum: & ideo licet in actibus naturalibus sit peccatum, non tamen est ibi culpa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio aliter se habet in artificialibus, & aliter in moralibus. In artificialibus.n. ratio ordinatur ad finem particularem, quod est aliquid per rationem excogitatum. In moralibus autem ordinatur ad finem communem totius humanæ vitæ: finis autem particularis ordinatur ad finem communem. Cum enim peccatum sit per deuiationem ab ordine ad finem, vt dictum est, * in actu artis contingit dupliciter esse peccatum. Vno modo, per deuiationem à fine particulari intento ab artifice: & hoc peccatum erit proprium arti, puta, si artifex intendens facere bonum opus, faciat malum: vel intendens malum, faciat bonum. Alio modo per deuiationem à fine communi humanæ vitæ: & hoc modo, dicetur peccare, etiam si intendat facere malum opus, & faciat per hoc vt alius decipiatur. Sed hoc peccatum non est proprium artificis, inquantum artifex, sed inquantum homo est. Vnde ex primo peccato culpatur artifex inquantum artifex: sed ex secundo culpatur homo, inquantum homo. Sed in moralibus, vbi attenditur ordo rationis ad finem communem humanæ vitæ, semper peccatum, & malum attenditur per deuiationem ab ordine rationis ad finem communem humanæ vitæ: & ideo culpatur ex tali peccato homo & inquantum est homo, & inquantum moralis est. Vnde Philosophus dicit in 6. Eth. * q̃ in arte volens peccans est eligibilior, circa prudentiã autem minus: sicut & in virtutibus moralibus, quarum prudentia est directiua.

Artic.1

*e.5.circ. finem.to. mo 5.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd illa infirmitas, quæ est in malis voluntariis, subiacet potestati hominis; & ideo nec tollit, nec diminuit rationem culpæ,

ARTIC. III.

Articvlvs III.

Vtrum actus humanus inquantũ est bonus, vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti.

¶ *Super quæstionis vigesimæ primæ, Articul. III.*

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd actus humanus non habeat rationem meriti, & demeriti propter suam bonitatem, vel malitiã. Meritum enim & demeritum dicitur per ordinem ad retributionem, quæ locum solum habet in his, quæ ad alterũ sunt: sed non omnes actus humani boni, vel mali sunt ad alterum, sed quidam sunt ad seipsum. ergo non omnis actus humanus bonus, vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti.

¶ 2 Præt. Nullus meretur pœnam, vel præmium ex hoc, quòd disponit vtile de eo, cuius est dominus. sicut si homo destruat rem suam, non punitur sicut si destrueret rem alterius: sed homo est dominus suorum actuum. ergo ex hoc quòd bene, vel malè disponit de suo actu, non meretur pœnam, vel præmium.

¶ 3 Præterea. Ex hoc quòd aliquis sibi ipsi acquirit bonum, non meretur vt ei bene fiat ab alio: & eadem ratio est de malis. Sed ipse actus bonus est quoddam bonum, & perfectio agentis actus autem inordinatus est quoddam malum ipsius. non ergo ex hoc, quòd homo facit malum actum, vel bonum, meretur, vel demeretur.

¶ Sed contra est, quod dicit Isaiæ 3. Dicite iusto, quoniam bene: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet. Væ impio in malum: retributio enim manuum eius fiet ei.

¶ Respondeo dicendum, quòd meritum, & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem, quæ fit secundum iustitiam. Retributio autem secundum iustitiam fit alicui ex eo, quod agit in profectum, vel nocumentum alterius. Est autem considerandum, quòd vnusquisque in aliqua societate viuens, est aliquo modo pars, & membrum totius societatis. Quicunque ergo agit aliquid in bonum, vel malum alicuius in societate existentis, hoc redundat in totam societatem: sicut qui lædit manum, per consequens lædit hominem. Cum ergo aliquis agit in bonum, vel malum alterius singularis personæ, cadit ibi dupliciter ratio meriti, vel demeriti. Vno modo, secundum quod debetur ei retributio à singulari persona, quam iuuat, vel offendit: Alio modo secundum quod debetur ei retributio à toto collegio. Quando vero aliquis ordinat actum suum directè in bonum vel malum totius collegii, debetur ei retributio primo quidem, & princi-

In calce vltimi articul. eiusdem quæstio. aduerte illa vltima verba. Quantum est ex ipsa ratione actus: dupliciter enim omnis actus humanus potest habere rationem meritorii, vel demeritorii. Primo ex ipsa ratione actus: secundo ex statu personæ agentis. Et hoc quidem secundo modo non omnis actus humanus est meritorius, vel demeritorius, sed existentis in statu gratiæ. Primo vero modo omnis actus humanus est meritorius, vel demeritorius; & vt præseruaret se author addidit, quantum est ex ipsa ratione actus. Et hoc intellige loquendo demerito vitæ æternæ, seu simpliciter apud Deum. Latissime enim loquendo de merito: omnis actus bonus retributionem, & malus punitionẽ exposcit. Et quoniam difficultas illa, an omnis actus existentis in gratia sit meritorius, vel demeritorius respectu vitæ æternæ, ex præcepto charitatis pendet, & inferius de his erit sermo in quæstio. cẽtesima, idcirco illuc vsque differetur soluenda argumenta Scoti in quolibetis, quæstio. 17. & in secundo sententiarum distinctio. 41. & Durandi in 40. distinct. 2.

138 2.di.40.a.5.Et 4.di.16.q.3.a.1.q.1.ad primũ. Et mal.q.2.ar.2.ad 5.

¶ In reliquis huius quæstionis nihil occurrit scribendum.

¶ Super

paliter à toto collegio: secundario vero ab omnibus collegii partibus. Cum vero aliquis agit quod in bonũ proprium, vel malum vergit, etiam debetur ei retributio, inquantum etiam hoc vergit in commune, secundum quod ipse est pars collegii: licet non debeatur ei retributio inquantum est bonum, vel malum singularis personæ, quæ est eadem agenti, nisi fortè à seipso secundum quandam similitudinem, prout est iustitia hominis ad seipsum. Sic igitur patet, quòd actus bonus, vel malus habet rationẽ laudabilis, vel culpabilis secundum quod est in potestate voluntatis: rationem verò rectitudinis, & peccati secundum ordinem ad finem: rationem verò meriti, & demeriti secundum retributionem iustitiæ ad alterum.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q̃ quandoque actus hominis boni, vel mali, & si non ordinantur ad bonum, vel malum alterius singularis personæ: tamen ordinantur ad bonum, vel ad malum alterius, quod est ipsa communitas.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ homo, qui habet dominium sui actus, ipse etiam inquantum est alterius, scilicet communitatis, cuius est pars, meretur aliquid, vel demeretur, inquantum actus suos bene, vel male disponit: sicut etiam si alia sua, de quibus communitati seruire debet, bene, vel malè dispensat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ hoc ipsum bonum, vel malum quod aliquis sibi facit per suum actum, redundat in communitatem, vt dictum est. *

In cor.ar.

Articvlvs IIII.

Vtrum actus humanus inquantum est bonus, vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

137 Et Heb.6 lect.3. Artic.3.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd actus hominis bonus, vel malus, non habeat rationem meriti vel demeriti per comparationem ad Deum: quia, vt dictum est, * meritum & demeritum importat ordinem ad recompensationem profectus, vel damni ad alterum illati: sed bonus actus hominis, vel malus non cedit in aliquem profectum, vel damnum ipsius Dei. dicitur enim Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis? porro si iustè egeris, quid donabis ei? ergo actus hominis bonus, vel malus non habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

¶ 2 Præt. Instrumentum nihil meretur, vel demeretur apud eum qui vtitur instrumento, quia tota actio instrumenti est vtentis ipso: sed homo in agendo est instrumentum diuinæ virtutis principaliter ipsum mouentis: vnde dicitur Isa. 10. Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? vbi manifestè hominem agentem comparat instrumento. ergo homo bene agendo, vel malè non meretur, vel demeretur apud Deum.

¶ 3 Præt. Actus humanus habet rationem meriti, vel demeriti, inquantum ordinatur ad alterum: sed non omnis actus humanus ordinatur ad Deum. ergo non oẽs actus boni, vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

¶ Sed contra est, q̃ dicitur Eccle. vlt. Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudiciũ siue bonum, siue malum: sed iudicium importat retributionem, respectu cuius meritum, vel demeritum dicitur. ergo omnis actus hominis bonus, vel malus habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * Actus alicuius hominis habet rationem meriti, vel demeriti, secundum quod ordinatur ad alterum vel rationẽ eius, vel ratione communis: vtroque autem modo actus nostri boni, vel mali habent rationem meriti, vel demeritiapud Deum. Ratione quidem ipsius, inquantum est vltimus hominis finis: est autem debitum, vt ad finẽ vltimum omnes actus referantur, vt supra habitum est. * vnde qui facit actum malum non referibilẽ in Deum, nõ seruat honorem Dei, qui vltimo fini debetur. Ex parte vero totius communitatis vniuersi, quia in qualibet communicatione ille, qui regit communitatem, præcipuè habet curam boni communis: vnde ad eum spectat retribuere pro his, quæ bene, vel malè fiunt in communitate. Est autem Deus gubernator & rector totius vniuersi, sicut in primo habitum est: * & specialiter rationalium creaturarum. Vnde manifestum est, q̃ actus humani habent rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad ipsum: alioquin sequeretur, quòd Deus non haberet curam de actibus humanis.

q.19.a.10

q.103.a.5

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ per actum hominis, Deo secundum se nihil potest accrescere, deperire: sed tamen homo, quantũ in se est, aliquid subtrahit Deo, vel ei exhibet, cum seruat, vel non seruat ordinem, quem Deus instituit.

¶ Ad secvndvm dicendum, q̃ homo sic mouetur à Deo vt instrumentum, q̃ tamen non excludit quin moueat seipsum per liberum arbitrium, vt ex supradictis patet: & ideo per suum actum meretur, vel demeretur apud Deum.

q.10.ar.4

¶ Ad tertivm dicendum, quòd homo non ordinatur ad communitatem politicam secundum se totum, & secundum omnia sua: & ideo non oportet quòd quilibet actus eius sit meritorius, vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicam. Sed totum q̃ homo est, & q̃ potest & habet, ordinandum est ad Deum: & iõ omnis actus hominis bonus, vel malus habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum, quantum est ex ipsa ratione actus.

QVAESTIO XXII.

De subiecto passionum animæ, in tres articulos diuisa.

POST hoc considerandum est de passionibus animæ.

¶ Et primo, in generali. Secundo, in speciali. In generali autem quatuor occurrunt circa eas considerandа. Primo quidem de subiecto earum. Secundo, de differentia earum. Tertio, de comparatione earum adinuicem. Quarto, de malitia, & bonitate ipsarũ.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum aliqua passio sit in anima.

¶ Secundo, Vtrum magis in parte appetitiua, quàm in apprehensiua.

¶ Tertio, Vtrum magis sit in appetitu sensitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

Articvlvs I.

Vtrum aliqua passio sit in anima.

¶ *Super Quæstio. 22. Artic. Primum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulla passio sit in anima. Pati.n. est proprium materiæ: sed anima non est composita ex materia, & forma, vt in primo * habitum est. ergo nulla passio est in anima.

CIrca rationẽ passionis magis propriè assignandam in 1. 2. 22. q. dubium occurrit: quia cũ omnis

134 3.di.15.q.2.art.1.Et veri.q.25 ar.1. & 2. cor. *q.75.a.5

Artic.2

nis passio animæ, de qua est sermo, sit cum aliqua disconuenienti trãsmutatione corporali (qm̃ oportet motum cordis a naturali suo motu aliqualiter recedere) sequitur, quòd ois passio est cum transmutatione in deterius, & nulla sit in melius.

¶ Ad hoc dr̃, q̃ absolute loquẽdo, cõcedendum est, q̃ omnis passio animæ est cum aliqua ꝓternaturali mutatione, quia cordis motus intenditur, aut remittitur a suo naturali motu: & ex hoc illa opera animæ, quę vocamus eius passiones, habent rationem & nomẽ passionis. Verum quia inter præter naturales mutationes datur latitudo, & minus mala respectu magis malæ hẽt rõnem melioris: ió passiones illæ, quæ ad peius declinant, magis proprie passiones dicuntur. Declinant autẽ in peius mutationes illæ q̃ sunt materia passionum consistentium in fuga, seu retractione, vt timor & tristitia, q̃ illæ, quæ sunt materia passionum consistentium in extẽsione, seu prosecutiõe, vt amor & lætitia: quia uita humana consistit in vitali extensione cordis ad totum corpus. Et propterea in litera dicitur, q̃ tristitia hẽt magis rõnem passionis, q̃ lætitia. Ista, n. præter naturalitatẽ solam intensionis motus hẽt: illa vltra præter naturalitatem remissionis motus habet motum contrarium vitali extensioni cordis ad corporis partes.

Ex eadem quoque radice, scilicet maioris recessus a naturali passione, q̃cunque intense habẽt magis rõnem passionis, quàm remisse: motus. n. coralis maior ibi interuenit. Hæ autẽ quę dicimus, notanter diximus absolute dici: qm̃ si esset sermo non absolute, sed in ordine ad hunc me-

¶2 Præt. Passio est motus, vt dicitur in 3. † Phys. sed anima non mouetur, vt probatur in 1. de Anima, ergo passio non est in anima.

3 Præterea. Passio est via in corruptionem: nam omnis passio magis facta, abiicit à substantia, vt dicitur in lib. * Topicorum: sed anima est incorruptibilis. ergo nulla passio est in anima.

¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit ad Rom. 7. Cum essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris: peccata autem sunt propriè in anima. ergo & passiones, quæ dicũtur peccatorum, sunt in anima.

¶ Respondeo, Dicendum, quòd pati dicitur tripliciter. Vno modo cõmuniter, secundum quod omne recipere est pati, etiam si nihil abiiciatur à re: sicut fidicatur aerem pati, quando illuminatur: hoc autem magis est perfici, quàm pati. Alio modo dicitur proprie pati, quando aliquid recipitur cum alterius abiectione: sed hoc contingit dupliciter. Quandoque enim abiicitur id, quod non est conueniens rei: sicut cum corpus animalis sanatur, dicitur pati, quia recipit sanitatem ægritudine abiecta. Alio modo, quando econuerso contingit, sicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas sanitate abiecta: & hic est propriissimus modus passionis. Nam pati dicitur ex eo, quòd aliquid trahitur ad agentem: quod autem recedit ab eo, quod est sibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi. Et similiter in 1. de generatione * dicitur, q̃ quando ex Ignobiliori generatur nobilius, est generatio simpliciter, & corruptio secundum quid: econuerso autem, quando ex nobiliori ignobilius generatur. Et his tribus modis contingit esse in anima passionem: nam secundum receptionem tantum dicitur quòd sentire & intelligere est quodammodo pati. Passio autem cum abiectione non est, nisi secundum transmutationem corporalem: vnde passio propriè dicta, non potest competere animæ nisi per accidens, inquantum scilicet cõpositum patitur. Sed in hoc est diuersitas: nam quando huiusmodi transmutatio fit in deterius, magis propriè habet rationem passionis, quàm quando fit in melius. vnde tristitia magis propriè est passio, quàm lætitia.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd pati secundum quod est cum abiectione, & transmutatione, proprium est materiæ: vnde non inuenitur nisi in compositis ex materia, & forma: sed pati prout importat receptionem solam, non est necessarium q̃ sit materiæ, sed põt esse cuiuscunque existentis in potentia. Anima autem, & si non sit composita ex materia, & forma, habet tamen aliquid potentialitatis, secundum quam conuenit sibi recipere & pati: secundum quod intelligere, pati est, vt dicitur in 3. de aïa. *

¶ Ad secvndvm dicendum, q̃ pati & moueri, & si non conueniat animæ per se, conuenit tamen ei per accidens, vt in 1. de anima dicitur.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd ratio illa procedit de passione quæ est cum transmutatione ad deterius: & huiusmodi passio animę conuenire non potest nisi per accidens: per se autem conuenit compositio, quod est corruptibile.

Articvlvs II.

Vtrum passio magis sit in parte appetitiua, quàm in apprehensiua.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ passio magis sit in parte animæ apprehensiua, quàm parte appetitiua. Quòd enim est primum in quolibet genere, videtur esse maximum illorum, quæ sunt in genere illo, & causa aliorum, vt dicitur in 2. *Meta. sed passio prius inuenitur in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua. non. n. patitur pars appetitiua, nisi passione præcedente in parte apprehẽsiua. ergo passio est magis in parte apprehensiua, quàm in parte appetitiua.

¶ 2 Præt. Quod est magis actiuum, videtur esse minus passiuum, actio. n. passioni opponitur: sed pars appetitiua est magis actiua, quàm pars apprehensiua. ergo videtur, q̃ in parte apprehensiua magis sit passio.

¶ 3 Præte. Sicut appetitus sensitiuus est virtus in organo corporali, ita & vis apprehensiua sensitiua: sed passio animæ fit, propriè loquendo, secundũ transmutationem corporalem. ergo non magis est passio in parte appetitiua sensitiua, quàm in apprehensiua sensitiua.

¶ Sed contra est, quod Augustin. dicit in 9. de * ciui. Dei, q̃ motus animi, Græci pathos: nostri autem, sicut Cicero, perturbationes quidam affectiones vel affectus; quidam vero, sicut in Græco habetur, expressius passiones vocant; ex quo patet quòd passiones animæ sunt idẽ quod affectiones: sed affectiones manifestè pertinent ad partem appetitiuam, & non apprehensiuam. ergo & passiones magis sunt in appetitiua, quàm in apprehensiua.

¶ Respondeo Dicendum, q̃ sicut * iam dictum est, nomine passionis importatur, quòd patiens trahatur ad id, quod est agentis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetituam, quàm per vim apprehensiuam: nam per vim appetituam anima habet ordinem ad ipsas res, prout in seipsis sunt. Vnde Philosophus dicit in 6. * Metaphys. quòd bonum, & melancholicæ, vel siquibet dispositiõ nihil prohibere vt quod trãsmutatio oppositæ passionis puta, lætitiæ, sit naturalis simpliciter etiam illi: præternaturalis autem huic, sic, nunc, inuento. Alteri. n. extremo non solum extremum, sed medium opponitur: vt dr̃ in 5. Phys. & motus cordis qui huic, nunc, sic &c. est intensior, simpliciter ẽt ipsi bene disposito põt esse naturalis. vt infirmis vt contingere, cum ad aliqualem lætitiam excitati a cordis præsura leuantur. Signum autem, q̃ in omni passione animæ sit trãsmutatio aliqua præternaturalis i corde, est, neminẽ in passione eadem actualiter diutius pdurare, sine corporali læsione aut curatione.

¶ In rñsione ad primum & sm aduertẽ, q̃ quia motus animi, qui vocant animæ passiones, ſamor, timor, ira & alia hmõi, hẽnt rationem passionis proprie, ſm q̃ interuenit in eis aliqua transmutatio corporalis, & hmõi transmutatio est annexa motui animæ. ió huiusmodi actus appetitus animalis habent quidem rationẽ passionis annexã; habent autem rõnẽ appetitiui motus, & talis, puta, iræ vel tiuoris ſm̃ ſe: propter quod in litera dr̃, q̃ animæ conuenit hmõi pati per accidens: & alibi. ſ. in 26. q. de veritate dr̃, q̃ irasci, timere &c. conueniunt animæ p se: & reuera hoc habet compositũ ratione animæ, illud ratione corporis.

¶ *Super quæstionis uigesimæ secundæ, Articul. II.*

IN corpore ar. 2 aduerte, q̃ cum de-

tex. 19. 20 21. & seq.

lib. 6. c. 2. inter prin. & medium.

text. 8. to. 2.

* Cap. 4. in prin. to. 5.

Ar. præd.

* c. 8. to. 3.

determinatum fuerit in 1. arti. quòd motus animi habet rationem passionis, ex adiuncta trãsmutatione corporali, putaret quispiam, quòd ex maiori propinquitate ad huiusmodi transmutationem, debuisset definiri, an appetitiua, vel apprehensiua pars sapiat passionem. Et licet hoc licitum fuisset, & eadem conclusio ab authore alibi ex hac radice habeatur, eo q̃ nulla vis apprehẽ sua causat trãsmutationem corporalem nisi median te appetitiua: ac per hoc appetitiua propinquior passioni magis eã participat: ita quòd materialiter cadat in eius ratione, vt in rẽsponsione ad 3. in litera dicitur: Altius tamen exorsus author ex proprijs rationibus motuum apprehensiuæ & appetitiuæ intentum venatus est: ita q̃ secluſa transmutatione corporali, inuenit appetitiuum motum habere magis rationem passionis. Cum enim secluso corpore pati consistat in recipere ab agente, & trahi in illud, omne n. agens assimilando sibi patiens, trahit illud ad se, & pars apprehensiua minus trahatur ad agens, quàm pars appetitiua: consequens est, q̃ passionis cõiter dictæ magis habeat rationem pars appetitiua, quam apprehensiua. Et probatur minor in litera: quia pars apprehensiua trahitur ab agente ad hoc, vt sit ipsum secundum esse intẽtionale. pars vero appetitiua trahitur ab agente ad hoc, vt iungatur sibi secundum esse naturale. Sed accidit dubitatio: quia aut hic est sermo de passione, vt est ab agente, aut cõiter, vt est siue ab agente, siue a fine. Si primo modo, tunc ambigua vr̃ ratio: qm̃ de appetibili an moueat effectiue appetitum, magna q̃ó est. Si secundo mõ, tunc nihil valet ratio: quia magis patitur qui proprie patitur, q̃ qui metaphorice: finis aũt metaphorice agit. Ex hoc igit̃ q̃ appetitus magis trahitur ad suum obiectum, q̃ pars apprehensiua ad suum, non sequitur quòd magis patiatur: quoniam apprehensiua patitur vere, idest, à vere agente: appetitiua autem non patitur vere.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ sumitur passio vere, & non metaphorice: & q̃ appetibili, vt dicit Auer. in 2. Metaph. 36. secundum quod est in anima, est agens desiderium, & trahit ad se finem, vt est in re: ita quòd differentia assignata in litera, consistit in hoc, q̃ agens in partem apprehensiuam, trahit ipsum ad se in esse intentionale, & hic sistit: ad hoc enim actio hæc & passio ordinatur. Appetibile autem agens in partem appetitiuam, trahit ipsam effectiue ad hoc vt iungatur sibi realiter, quouis modo contingat ista coniunctio realis: sufficit enim quòd passio illa per se ordinetur ad realem coniunctionem. Quod autem a multis veritatur in dubium: an appetibile agat in appetitum, eis relinquatur hæc dubitatio: nos enim experimur incuti nobis a malis futuris apprehensis, timorem, a præsentibus tristitiam, & a delectabilibus coniunctis delectationem, etiã si nolimus, sicut a sensibilibus sensationes.

¶ In respõsione ad primum, dubium occurrit, quia si in his quę pertinent ad defectum, intensio non attenditur penes accessum ad aliquod maius, oportet falsam reddere, aut excipere tam a doctrina tradita in 2. Metaphy. allegata in argumento, quàm in 1. posteriorum, scilicet, Propter quod vnumquodque tale, illud magis: de inde quia videmus quòd potentia maior est penes accessum ad materiam primam. Constat autem potentiam defectum sonare.

¶ Ad hoc dicitur, quòd doctrina hic tradita non solum dicta, sed probata ratione est: quia scilicet, ratio priuationis & defectus consistit in hoc, scilicet, a recessu a perfecto. Regulare quippe est, quod vnumquodque est magis minus, tale secundum sui constitutiui propriam latitudinem, vt patet inductiue. Defectiua igitur cum constituantur per hoc, quod est deficere ab aliquo, quanto magis ab illo deficiunt, tanto magis erunt defectiua. hæc enim est propria latitudo deficientis vt sic. Ex hoc autem quòd defectiua vt sic, penes maiorem elongationem a perfectione magis defectiua sunt: consequens est, quòd maior defectus non sit a minori defectu vt propria causa, sed ex ipsa elongatione interuenit. Sicut enim in perfectionibus intentio est penes accessum ad causam, quia perfectio effectus est ex causa: ita si in malis defectus consequens esset ex præcedente in sua causa, vt propria causa defectus, effectus intenderetur secundum accessum ad causam. Et ex hoc patet solutio primæ obiectionis. In defectiuis enim causa defectiua, non est propria causa effectus defectiui quo ad defectum: sed ex hoc ipso quod magis elongatur a perfectiori, magis defectiuum est. Vnde licet pars apprehensiua sit causa appetitiuæ, & potentialitas in apprehensiua causet potentialitatem in appetitiua, maior tamen potentialitas inuenitur in appetitiua ex hoc ipso, quod magis recedit ab actu, quàm apprehensiua: quod est dictu, quod potentialitas sua non tota est a potentialitate apprehensiuæ, sed ex necessitate adueniens. Ad secundam autem obiectionem dicitur, q̃ quia, vt dicitur 10. Met. Mensura debet esse certissima, nihil prohibet quo ad nos defectus mensurari penes accessum ad aliquod positiuum summe deficiẽs: sicut infirmitates maiores & minores dicimus per accessum ad mortem: & similiter potentialia apud nos per accessum ad materiam primam, cum in rei veritate ille per recessum a vita, & iste per accessum ab actu, maiores vel minores sunt.

¶ In rẽsponsione ad secundum, aduerte, quòd non concedit author, quòd vis appetitiua sit magis actiua simpliciter, sed quòd ad principiãtum actum exteriorẽ. Vis enim apprehensiua cum moueat appetitiuam, est magis in actu simpliciter, & magis actiua quodammodo: appetitiua autem efficacior est ad actum exteriorem, quia ei obediunt vires executiuæ, & quia primum mouens est ad exercitium actus: quod tamen totum, vt in litera dicitur, habet ex eodem, ex quo habet quod sit magis passiua: ex natura namque appetitus est, & quod tendat in bonum, in finem, in rem, iscludum seipsam. Constat namque quod ex hoc quod finis est obiectum appetitus, supremus appetitus habet, quod sit motiuus simpliciter ad exercitium, & vniuersaliter, quod appetitus mouet membrative patet ex tertio de anima.

* text. 12. to. mo 2.

* Tex. 68. to. 2.

10 te. vnde patet, q̃ ratio passionis magis inuenitur in parte appetitiua, quam in parte apprehensiua.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ econuerso se habet in his, quæ pertinent ad perfectionem, & in his quæ pertinẽt ad defectum. Nam in his, quæ ad perfectionem pertinent, attenditur intensio per accessum ad vnum primũ

¶ *Super quæstionis uigesimæ secundæ, Articulum tertium.*

IN articulo tertio dubium hic soluendum occurrit, quod in pluribus locis moueri potest, & est dubium ad hominem, scilicet sanctum Thomam, scilicet, quo pacto ipse in prima p̃rte, quæst. 82. art. 4. ponit differentiam inter motionem intellectus a voluntate, & econuerso in hoc, quod intellectus finaliter, voluntas vero effectiue mouet. Et hic vult, quod bonum intellectum, est actiuum in voluntatem.

¶ Ad hoc dicitur, quod bonum apprehensum mouet appetitum dupliciter, effectiue. ſ. & finaliter. Effectiue quidem, causando ipsum actum appetitus, finaliter vero, quoniam ipse actus in appetitu causatus tendit in bonum apprehensum, vt finem: differenter tamen apprehensum bonum causat vtroque modo, quia ad causandum effectiue, vtitur esse vt forma: ad causandum vero finaliter, vtitur esse, vt esse. appetibile enim puta sanitas apprehensa ratione sui esse quasi forma, facit in appetitu desiderium sui vt sit in esse reali, iuxta illud Auerrois in 12. Metaphysicæ, commento 36. Balneum in anima agit desiderium, &c. Vnde inter cæteras causalitates effectiuas & hanc, qua appetibile mouet appetitum, duplex est differentia. Prima licet occulta, est quia reliquis, forma est ratio agendi, vnde & passum assimilatur agenti: in hac vero vt bonum inueniatur omnifariam, obiectum formale appetitus esse, induit rationem formæ, vnde appetitus non suscipit similitudinem agentis, sed conuenientis sibi in ordine ad tale appetibile. Secunda est manifesta: quia in cæteris, causa effectiua non per se est nisi effectiua. In hac uero necessario ipsa effectiua, est finalis non per accidens, sed per se: quoniam per se effectus eius est actus per se tendens in causam illam vt finem. Propter quod Auerrois in De substantia orbis, reprehendit dicentes, finem non esse agens, dicendo quod finis significat agẽs significatione necessaria. Quia vero causalitas ista non est, nec potest esse pure effectiua, sed est effectiua & finalis, connumerata est contra finalem a sancto Thoma in prima parte & alibi: quia autem in veritate interuenit causalitas effectiua, ideo hic & alibi quando que exprimitur, quod bonum apprehensum, est actiuum, & appetitus est passiuus &c. Est ergo differentia inter intellectum & uoluntatem in mouendo in hoc, quod voluntas mouet effectiue intellectũ & alias animæ vires quo ad exercitium actus, intellectus autem mouet illam finaliter, & cum hoc effectiue ad specificationem actus: & illa efficientia, quæ necessario iungitur fini, propter quod, vt dictũ est, finalis tantum causalitas expressa est. Quod autem hæc sit authoris mens, non solum ex dictis nunc haberi potest, sed ex superius dictis. ſ. quod intellectus ratione obiecti mouet appetitum in genere causæ formalis, de quo tamẽ nulla in prima parte loco allegato fit mentio.

¶ Ex hoc enim habeo, quod si etiam cum dictione exclusiua, author dixisset intellectum mouere voluntatem finaliter solum, adhuc starent, quæ diximus, eo quod ex clusio non fit a concomitantib. Et ut dictum est, causam finalem concomitantur efficiens sup̃dicto modo, & formalis respectu actuum, vt superius explanatum fuit.

¶ Super

¶ Super quæstionis vigesimæ secundæ, Articulum Tertium.

IN ar. 3. dubium occurrit de hoc quòd etiam in 1. ar. dictum est. ſ. ꝙ in ſola anima & appetitu intellectiuo, nulla eſt ꝓprie paſſio. Eſt autem ratio dubii, quia Scotus i primo ſent. diſt. 1. q. 3. & in 4. ſent. diſt. 49 q. 7. ponit in volũtate non ſolum operatiões, ſed paſſiones ſpirituales. Et quantum ipſe inſinuare videtur, intendit, ꝙ voluntas tunc operatur, quando contingit obiectum. Tunc autem patitur, qñ recipit ab obiecto ita ꝙ operatio conſurgit potentiam obiecto, paſſio autem non, ſed ab obiecto eſt, vt cauſa efficiente tantum. Nulla autem, hæc ratione probatur in generali: ſed forte ſuper ipſius paſſionis nomen innixus, & authoritate Ariſt. vilus, quòd delectatio ſequitur operationem, quaſi per ſe notum accepit, quod falſum credimus. Paſſionis. n. nomen in primis in immaterialibus, vel ad ſolam receptionem vt in intellectu vel ad receptionẽ per modum rei, quæ trahitur in aliud, vt in appetitu intellectiuo conſtat inueniri ex 3. de anima, & 5. Metaph. & hoc proprie loquendo. Metaphorice. n. conſueuimus actus voluntatis ſimiles paſſionibus appetitus ſenſitiui vocare paſſiones, vt velle vindictam, vocamus iram: & velle malum alicui, vocamus odiũ. Et hæc locutio multos, iudicio meo, fefellit. Quod aut delectatio ſequatur operationem, hoc accidit ei inquantum eſt paſſio: non enim omnis paſſio ſequitur ſic operationem: immo ſtat quòd paſſio ſit principium, cui quanto eſt aliquid propinquius, tanto eſt magis intenſum: ſicut intenſio lucidi attenditur per acceſſum ad aliquid ſummè lucidum, cui quanto aliquid magis appropinquat, tanto eſt magis lucidũ: ſed in his, quæ ad defectum pertinent, attenditur intenſio, non per acceſſum ad aliqd ſummum, ſed per receſſum à perfecto: quia in hoc ratio priuationis & defectus cõſiſtit, & ideo quanto minus recedit à primo, tanto eſt minus intẽſum: & pp hoc in principio ſemper inuenitur paruus defectus, qui poſtea proceꝺẽdo magis multiplicatur. Paſſio aũt ad defectum pertinet; quia eſt alicuius, ſecundũ ꝙ eſt in potentia. vnde in his, quæ appropinquãt primo perfectio, ſ. Deo inuenitur parum de ratione potentiæ, & paſſionis, in aliis autem conſequenter plus: & ſic etiam in priori vi animę ſ. apprehenſiua, inuenitur minus de ratione paſſionis.

p.p.q.78 ar.3

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd vis appetitiua dicit eſſe magis actiua: quia eſt magis principium exterioris actus. & hoc habet ex hoc ipſo, ex quo habet ꝙ ſit magis paſſiua, ſ. ex hoc ꝙ habet ordinem ad rem, prout eſt in ſe ipſa: per actionem enim exteriorem, venimus ad conſequendas res.

¶ AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut in primo* dictũ eſt, dupliciter organũ animæ poteſt tranſmutari. Vno modo, tranſmutatione ſpirituali, ſecũdum ꝙ recipit intentionẽ rei. Et hoc per ſe inuenitur in actu apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuæ: ſicut oculus immutatur à viſibili, nõ ita ꝙ coloretur, ſed ita ꝙ recipiat intentionem coloris. Eſt autem & alia naturalis tranſmutatio organi, prout organum tranſmutatur, quantum ad ſuam naturalem diſpoſitionem, puta ꝙ calefit aut infrigidatur, vel alio modo ſimili trãſmutatur. Et huiuſmodi tranſmutatio per accidens ſe habet ad actum apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuæ: puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu, vel diſſoluitur ex vehementia viſibilis, ſed ad actum appetitus ſenſitiui per ſe ordinatur huiuſmodi tranſmutatio: vnde in diffinitione motus appetitiuæ partis, materialiter ponitur aliqua naturalis tranſmutatio organi: ſicut dicitur, ꝙ ira eſt accenſio ſanguinis circa cor. Vnde patet, ꝙ ratio paſſionis magis inuenitur in actu ſenſitiuæ virtutis appetitiuæ, quàm in actu ſenſitiuæ virtutis apprehenſiuæ, licet vtraque ſit actus organi corporalis.

ARTICVLVS III.

Vtrũ paſſio ſit magis in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

AD Tertium ſic proceditur. Videt ꝙ paſſio non magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm in appetitu intellectiuo. Dicit enim *Dion. 2. c. de di. no. ꝙ Hierotheus ex quadam eſt doctus diuiniore inſpiratione non ſolum dicens, ſed etiam patiens diuina: ſed paſſio diuinorum non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, cuius obiectũ eſt bonum ſenſibile. ergo paſſio eſt in appetitu intellectiuo, ſicut & in ſenſitiuo.

*c. 2. par. 1. in fine illius.

¶ 2 Præterea. Quanto actuum eſt potentius, tanto paſſio eſt fortior: ſed obiectum appetitus intellectiui, quod eſt bonum viuerſale, eſt potentius actiuum, quàm obiectũ appetitus ſenſitiui, quod eſt particulare bonum. ergo ratio paſſionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quàm in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præt. Gaudium & amor, paſſiones quædã eſſe dicuntur: ſed hęc inueniuntur in appetitu intellectiuo, & nõ ſolum in ſenſitiuo: alioquin non attribuerentur in ſcripturis Deo & angelis. ergo paſſiones non magis ſunt in appetitu ſenſitiuo, quã in intellectiuo.

¶ Sed contra eſt, ꝙ dicit * Damaſcenus in ſecundo libro, deſcribens animales paſſiones: Paſſio eſt motus appetitiuæ virtutis ſenſibilis in imaginatione boni, vel mali. & aliter. * Paſſio eſt motus irrationalis animæ per ſuſceptionem boni, & mali.

*c. 22. circ. prin.

Ibidem.

¶ Reſpon. Dicendum, ꝙ ſicut iam* dictum eſt, Paſſio propriè inuenitur ubi eſt tranſmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui, & non ſolum ſpiritualis, ſicut eſt in apprehenſione ſenſitiua, ſed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua tranſmutatio corporalis: quia huiuſmodi appetitus non eſt virtus alicuius organi. vnde patet, ꝙ ratio paſſionis magis propriè inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui, vt etiam patet per diffinitiones * Damaſceni inductas.

art. 1. & 2. ad 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ paſſio diuinorum, ibi dicitur affectio ad diuina, & coniunctio ad ipſa peramorem, quod tamen fit ſine tranſmutatione corporali.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd magnitudo paſſionis non ſolum dependet ex virtute agentis, ſed etiam ex paſſibilitate patientis: quia quæ ſunt bene paſſibilia, multum patiuntur etiã à paruis actiuis. Licet ergo obiectum appetitus intellectiui ſit magis actiuum, quàm obiectum appetitus ſenſitiui, tamen appetitus ſenſitiuus eſt magis paſſiuus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amor, & gaudium, & alia huiuſmodi, cum attribuuntur Deo, vel angelis, aut hominibus ſecundum appetitum intellectiuum, ſignificant ſimplicem actum voluntatis cum ſimilitudine effectus abſque paſſione. Vnde dicit Auguſtinus nono de * ciuita. ma operatio appetitus, vt patet de amore. Et tu potes ſic inſpicere, quod dicimus. Amor eſt paſſio, immo prima omnium paſſionum: & tamen amor eſt operatio tam in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo. ergo diſtinctio iter paſſionem & operationem appetitus nulla eſt. Minor patet: quia amor maxime contingit obiectum, & apud Scotum eſt ipſa eſſentia beatitudinis.

*c. 5. circa principiũ tom. 5.

¶ Præterea, Delectatio eſt paſſio & habet pro obiecto, & non ſolum pro cauſa, delectabile. ergo delectatio eſt coniungens obiecto. probatur aſſumptum. quia videns Deum, delectatur de Deo tanquam obiecto ſummo delectabili: & qui habet delectationem moroſam, delectatur de recogitata turpi, vt obiecto delectabili ac ſi eſſet in re. & non ſolum vt cauſa efficiente. Dicito ergo quòd paſſiones in appetitu ſenſitiuo ſunt veræ operationes, cauſatæ tamen ab appetibili, & habentes pro obiecto appetibile. Sed differentia cõſiſtit in hoc, quod in appetitu ſenſitiuo ſunt permixtæ cum paſſione corporali: in appetitu vero intellectiuo non. & per exclusionem huius compoſitionis dicuntur in eo ſimplices actus, ſimiles tamen paſſionibus ſenſitiui appetitus. Hæc nunc ſufficient in communi: in ſpeciali autem inferius cũ de delectatione, & triſtitia tractabitur ſermone rit.

*in argu. Sed cont.

¶Super

¶ Super quæſtionis vigeſimæ tertiæ, Articulum primũ.

CIrca 1. art. q. 23. quia hic inchoat diſtinctio paſſionũ, aduerte, ꝙ oportet in toto hoc tractatu ſeruare illud, Quolibet proferente contraria, ſolicitũ eſſe, ſtultum eſt. Dico autem hoc, quia non omnibus conceſſum apparet, vt diſtincte & proprie de huiuſmodi paſſionib. locuti fuerint Scotus in primis, vt in 3. ſent. diſt. 34. apparet, reprehendit dicentes, obiectum iraſcibilis eſſe arduum, & volens eius obiectum eſſe offendens, dicit quòd ſemper quando irraſcibilis habet actum ſuum, eſt ibi nelle non ſolum concupiſcibilis, ſed iraſcibilis. Ex quibus manifeſte apparet quod apud ipſum, irraſcibilis nũquã eſt reſpectu boni, ſed mali tantum reſpuendi, ſuſtinẽdi, puniendi, & ſi quid aliud eſt huiuſmodi: ac ꝙ hoc in ianuis irraſcibilis errauit. Spes enim, quæ eſt prima paſſio irraſcibilis, oportet ꝙ negetur ab ea, nec vl lam rationem inuenio, niſi forte ex 26. diſt. eiuſdem tertii quis aſſumat iſtam. ſ. quia arduum aut ſignificat abſens, aut excedens facultatẽ potentiæ, cui dicitur arduum, aut excedens omnia mala ſibi contraria, ſed nihil horũ eſt, ergo &c. hæc autem petitio, aut diſtinctio, nihil obſtat, quoniam arduum nihil horum formaliter ſignificat, ſed difficultatem in bono vel malo. Arduas enim res dicimus, quæ difficultatem ac propterea celſitudinem quãdam habent, difficilia enim aggredi non paruũ reputatur, & difficilibus ſuccumbere, vel ea Deo. Sancti angeli & ſine ira puniunt, & ſine miſeriæ compaſſione ſubueniunt, & tamen iſtarum nomina paſſionum, conſuetudine locutionis humanæ etiam in eos vſurpant propter quandam operum ſimilitudinem, non propter affectionum infirmitatem.

137 ver. q. 26. art. 4.

*c. 5. circa Principiũ tom. 5.

*Eſt glo. Hier. in iſtum locum to. 9.

*li. 2. top. c. 3. in lo 25. t. 1.

QVAEST. XXIII.

De differentia paſſionum ab inuicem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de paſſionum differentia ad inuicem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum paſſiones quæ ſunt in concupiſcibili, ſint diuerſæ ab his quæ ſunt in iraſcibili.

¶ Secundo, Vtrum contrarietates paſſionum iraſcibilis, ſint ſecundum cõtrarietatem boni & mali.

¶ Tertio, Vtrum ſit aliqua paſſio non habens contrarium.

¶ Quarto, Vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia, non contrariæ ad inuicem.

ARTICVLVS I.

Vtrum paſſiones, quæ ſunt in concupiſcibili, ſint diuerſæ ab his, quæ ſunt in iraſcibili.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd paſſiones eædem ſint in iraſcibili, & in concupiſcibili. Dicit enim Philoſophus in ſecundo * Ethic. quòd paſſiones animę ſunt, quas ſequitur gaudium & triſtitia, ſed gaudium & triſtitia ſunt in concupiſcibili. ergo omnes paſſiones ſunt in concupiſcibili, non ergo ſunt aliæ in iraſcibili, & aliæ in concupiſcibili.

*li. 2. top. c. 3. in lo 25. t. 1.

¶ 2 Præterea, Matth. 13. ſuper illud, Simile eſt regnum cœlorum fermento &c. dicit gloſ. * Hier. In ratione poſſideamus prudentiam, in iraſcibili odiũ vitiorum, in concupiſcibili deſiderium virtutum, ſed odium eſt in concupiſcibili, ſicut & amor cui contrariatur, ut dicitur in ſecundo * Topicor. ergo eædem paſſiones ſunt in concupiſcibili, & iraſcibili.

*li. 2. top. c. 3. in lo 25. t. 1.

¶ 3 Præte. Paſſiones & actus differunt ſpecie ſecundum obiecta, ſed paſſionũ iraſcibilis & concupiſcibilis eadem obiecta ſunt. ſ. bonum & malum. ergo eędem paſſiones ſunt iraſcibilis & concupiſcibilis.

¶ SED CONTRA. Diuerſarum potentiarum actus ſunt ſpecie diuerſi, ſicut viſere & audire, ſed iraſcibilis, & concupiſcibilis ſunt duæ potentiæ diuidentes appetitum ſenſitiuum, ut in 1. * dictum eſt. ergo cum paſſiones ſint motus appetitus ſenſitiui, vt * ſupra dictum eſt, paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, erunt aliæ ſecũdum ſpeciem a paſſionibus, quæ ſunt in concupiſcibili.

*p.p.q.81. ar.2.

¶ RESPON. Dicendum, quòd paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, & in concupiſcibili differunt ſpecie. Cum enim diuerſæ potentiæ habeant diuerſa obiecta, vt in 1. * dictum eſt, neceſſe eſt, quod paſſiones diuerſarum potentiarum ad diuerſa obiecta referantur: vnde multo magis paſſiones diuerſarum potentiarum ſpecie differunt. Maior enim differentia obiecti requiritur ad diuerſificandam ſpeciem potentiarum, quam ad diuerſificandam ſpeciem paſſionum, vel actuum. Sicut enim in naturalibus diuerſitas generis conſequitur diuerſitatem potentiæ materiæ, diuerſitas autem ſpeciei diuerſitatẽ formæ in eadem materia, ita in actib. animæ actus ad diuerſas potentias pertinentes, ſunt non ſolum ſpecie, ſed etiã genere diuerſi. Actus autem, vel paſſiones reſpicientes diuerſa obiecta ſpecialia comprehenſa ſub vno communi obiecto vnius potentiæ, differunt ſicut ſpecies illius generis. Ad cognoſcendum ergo quæ paſſiones ſunt in iraſcibili, & quæ in concupiſcibili, oportet aſſumere obiectum utriuſque potentiæ. * Dictum eſt autem in primo, ꝙ obiectum potentiæ concupiſcibilis eſt bonum, vel malum ſenſibile ſimpliciter acceptum, quod eſt delectabile, vel doloroſum, ſed quia neceſſe eſt, quòd interdum anima difficultatem, vel pugnam patiatur adipiſcendo aliquod huiuſmodi bonum, vel fugiendo aliquod huiuſmodi malum, inquantum hoc eſt quoddammodo eleuatum ſupra facilẽ poteſtatem animalis, ideo ipſum bonum, vel malum ſecundum quod habet rationem ardui vel difficilis, eſt obiectum iraſcibilis. Quæcunque ergo paſſiones reſpiciunt abſolutè bonum, vel malum, pertinent ad concupiſcibilem, vt gaudium, triſtitia, amor, odiũ, & ſimilia. Quæcunque verò paſſiones reſpiciunt bonum, vel malum ſub ratione ardui, prout eſt aliquid adipiſcibile, vel fugibile cum aliqua difficultate, pertinent ad iraſcibilem, ut audacia, & timor, ſpes, & huiuſmodi.

*p.p.q.77. ar.3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut primo * dictum eſt, ad hoc vis iraſcibilis data eſt animalibus, ut tollantur impedimenta, quibus concupiſcibilis in ſuum obiectum tendere prohibetur, vel propter difficultatem boni adipiſcendi, vel propter difficultatem mali ſuperandi. & ideo paſſiones iraſcibilis omnes terminantur ad paſſiones concupiſcibilis: & ſecũdũ hoc ẽt paſſiones quæ ſunt in iraſcibili, conſequũtur gaudiũ & triſtitia, quæ ſunt in concupiſcibili. Vnde non fallaris, putans, ꝙ concupiſcibilis feratur in bonum, & iraſcibilis in illius difficultatem: ſed ſcito, & quod concupiſcibilis fertur in bonum, & ꝙ iraſcibilis ferturin bonum arduum. Omnis nãq; appetitus obiectum eſt bonum, & ira, ut dicitur in ſecundo. Rhetoricorum, capitulo primo, eſt appetitus apparentis punitionis, quod bonum eſt in re, vel apparentia manifeſte, nec refertur idem aut diuerſum ſit bonum a bono arduo. ſatis eſt enim quod diſtinguuntur formaliter. Si tamen dicta authoris in quæſtione de veritate, ſiſtione vigeſima quinta, & in tertio ſententiarũ diſtinctione vigeſima ſexta, ſcrutatus fueris, inuenies, quòd obiectum concupiſcibilis eſt bonũ ſenſatũ, iraſcibilis vero æſtimatũ, illam mouent ſpes ſenſibilium, iſtam intẽtiones eliciꝰ.

*p.p.q.81. ar.2.

¶Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

loco in arg. citato.

¶ *Super quæstionis vigesimæ tertiæ, Articulum secundum.*

INarti. multa essent dubitanda, si actus passionum nominatarũ examinãdi essent singillatim. Sed quũ hoc suis propriis locis reseruatur, vnũ tantũ est discutiendũ, quo s. contrarietas inter bonum, & malũ spectat ad irascibilẽ. Aut. n. intelligit de bono, & malo absolute, & sic spectat ad cõcupiscibilẽ, aut de bono, & malo vt subsunt arduitati, & sic non cõsiderantur sub rõnib. boni, & mali, sed sub rõne ardui, sicut si loqueremur de ligno & lapide, vt subsunt albedini.

¶Ad hoc dr, qđ sicut bonũ absolute contrariat malo absolute, ita bonũ arduum malo arduo, & sicut hæc sunt altera ab illis, ita contrarietas est alia a contrarietate, licet cõmunicent in noie, quia vtraq; dr bonum, & malum. Vnde cum quẽrit, Aut &c. rndetur, q neutro mõ proprie loquẽdo, qm, vt prædictum est, bonum & malum non concurrunt per accidens, vt subsunt, s. difficultati, sed totum hoc bonum arduum, vel malum arduũ per se cõcurrit, ita qđ contrarietas boni & mali difficilium spectat ad irascibilẽ, Et cum in litera distinguitur bonũ arduum, in ly bonum, & in ly arduum, non est distinctio in subiectum & accidens, sed vnius fundamenti in plures particulares, seu in adæquatas rõnes: sicut distingueretur nigredo in id quod hẽt lũminis, & id quod habet obumbratio nis. Et intendit litera, q quia bonũ arduum habet rõnem, & vnde attrahat, & vnde a se repellat, ideo &c. Arestatur autem huic sensui q arduum in litera ponitur depulsiuum & attractiuum, qđ non fieret, si secundum se sumeretur, nunc aũt fit, quia & aliquod bonum arduum est depulsiuum, ut obiectũ est desperationis, & aliquod malum arduum est attractiuum, ut obiectum audaciæ.

138 Infr. q. 40. ar. 4. & q. 45. arti. 1. ar. 2. & 3. di. 26. q. 1. ar. 3. co. & ver. q. 26. ar. 4.

*ar. 1. ad 1.

*tex. 48. to. 2.

*In prin. pri. li. eth. to. 5.

*2. 7. to. 5.

*tex. 19. 20. 21. & alijs seq. to. 2.

¶Ad secundum dicendum, q odium vitiorum attribuit *Hieron. irascibili, non propter rõnem odii, quæ propriè competit concupiscibili, sed p̃p impugnationẽ, quæ pertinet ad irascibilem.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum inquantum est delectabile, mouet concupiscibilem, sed si bonum habeat quandam difficultatem ad adipiscendum, ex hoc ipso habet aliquid repugnans concupiscibili, & ideo necessarium fuit esse aliam potentiam, quæ in id tenderet, & ratio est eadẽ de malis, & hæc potentia est irascibilis, unde ex consequenti species concupiscibilis, & irascibilis specie differunt.

*2 tex. 46. vsque ad 52. to. 2.

Articvlvs II.

Vtrum contrarietas passionum irascibilis, sit secundum cõtrarietatem boni, et mali.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd contrarietas passionũ irascibilis non sit, nisi secundum cõtrarietatem boni, & mali. Passiones enim irascibilis ordinantur ad passiones concupiscibilis, vt *dictum est, sed passiones concupiscibilis non contrariantur, nisi secundum contrarietatem boni, & mali, sicut amor & odium, & gaudium & tristitia. ergo nec passiones irascibilis.

¶2 Præt. Passiones differunt secundum obiecta, sicut & motus secundum terminos, sed contrarietas non est in motibus, nisi secundum contrarietatem terminorum, vt patet in quinto * Physic. ergo neque in passionibus est contrarietas passionum, nisi secundum contrarietatem obiectorum. obiectum aũt apetitus est bonum, vel malũ. ergo in nulla potentia appetitiua potest esse contrarietas passionum, nisi secundum cõtrarietatem boni, & mali.

¶3 Præterea. Omnis passio animæ attẽditur secundum accessum & recessum, vt Auicenn. dicit in 6. de naturalib. sed accessus causatur ex ratione boni, recessus autem ex ratione mali, quia sicut bonum est, quod omnia appetunt, ut dicitur in primo * Ethico. ita malum est, quod omnia fugiunt. ergo contrarietas in passionibus animæ non potest esse, nisi secundum bonum & malum.

¶ Sed contra. Timor & audacia sunt contraria, ut patet in 3. * Ethicor. sed timor & audacia non differunt secundum bonum & malum, quia utrunque est respectu aliquorum malorum. ergo non omnis contrarietas passionũ irascibilis est secundum contrarietatẽ boni & mali.

¶Respondeo dicẽdum, q passio quidam motus est, vt dicitur in 3. * Physi. Vnde oportet contrarietatem passionum accipere secundum contrarietatẽ motuum, vel mutationum. Est aũtem duplex contrarietas in mutationib. & motibus, ut dicitur in 6. * Physico. vna quidem secundũ accessum & recessum ab eodem termino, quæ quidem contrarietas est propriè mutationum, id est generationis, quæ est mutatio ab esse. Alia autem secundum contrarietatem terminorum, quæ propriè est contrarietas motuum, sicut dealbatio, quæ est motus à nigro in album, opponitur denigrationi, quæ est motus ab albo in nigrum. Sic igitur in passionibus animæ, duplex contrarietas inuenitur, una quidem, secundum cõtrarietatem obiectorum, s. boni & mali, alia vero, secundũ accessum & recessum ab eodem termino. In passionibus quidem concupiscibilis inuenitur prima contrarietas tantum, quæ. s. est secundum obiecta. In passionibus autem irascibilis inuenitur vtraque, cuius ratio est: quia obiectum concupiscibilis, vt * supra dictum est, est bonum, vel malum sentibile absolutè. Bonum autem inquantum bonum, non potest esse terminus, vt à quo, sed solum vt ad quem, quia nihil refugit bonum inquantum bonum, sed omnia appetunt ipsum. Similiter nihil appetit malum inquantum huiusmodi, sed omnia fugiunt ipsum, & propter hoc, malum non habet rationẽ terminiad quem, sed solum termini à quo. Sic igitur omnis passio concupiscibilis respectu boni, est vt in ipsum, sicut amor, desiderium, & gaudium. Omnis verò passio respectu mali est ab ipsa, sicut odium, fuga, seu abominatio & tristitia. Vnde in passionibus concupiscibilis, non potest esse contrarietas secundum accessum & recessum ab eodem obiecto, sed obiectum irascibilis est sensibile bonum, vel malum, nõ quidem absolutè, sed sub ratione difficultatis, vel arduitatis, vt * supra dictum est. Bonum autem arduum, siue difficile habet rationem, vt in ipsum tendatur inquantum est bonum, quod pertinet ad passionem spei, & vt ab ipso recedatur, inquantũ est arduum & difficile, quod pertinet ad passionem desperationis. Similiter malum arduum habet rationem vt vitetur inquantum est malum, & hoc pertinet ad passionem timoris, hẽt etiam rationem vt in ipsum tendatur, sicut in quoddam arduum, per quod s. aliquid euadit subiectionem mali, & sic tendit in ipsum audacia. Inuenitur ergo in passionibus irascibilis contrarietas secundum contrarietatem boni, vel mali, sicut inter spem & timorem. Et iterum secundum accessum & recessum ab eodem termino, sicut inter audaciam & timorem. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

D. 980.

*ar. præc.

Articvlvs III.

Vtrum sit aliqua passio animæ non habens contrarium.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd omnis passio animæ habeat aliquod contrarium. Omnis enim passio animæ vel est in irascibili, uel in concupiscibili, sicut * supra dictum est, sed vtræque passiones habent contrarietatem suo modo. ergo omnis passio animæ habet contrarium.

139

*ar. præc.

¶2 Præt. Omnis passio animæ habet bonum, vel malum pro obiecto, quæ sunt obiecta vniuersaliter appetitiuæ partis, sed passioni, cuius obiectum est bonum, opponitur passio, cuius obiectum est malum. ergo omnis passio habet contrarium.

¶3 Præt. Omnis passio animæ est secundum accessum, vel secun-

¶ *Super quæstionis 23. Arti. IIII.*

ARticulo tertio omisso, circa quartum, dubium occurrit, quadruplex, primum est, quid intendat author per illam distinctionẽ factam in litera de differentia actiuorum dupliciter, primo secundum naturam, secundo secũdum virtutem. virtus enim naturæ effectus est. Secũdum est quòd author digreditur, proponit. n. differẽtiam actiui secundum virtutem, & tamẽ non declarat nisi differentiam effectus, prout scilicet datur coaptatio motus, & quies immo potius declarat cum differẽtia effectus identitatem actiuæ virtutis, cũ dicit, quia ex eadem cã aliquid quiescit in loco per quã mouebatur ad locum. Tertium est, cum in naturalib. sufficiat inclinatio ad conueniens ad dissonandum ab inconuenienti, ut patet in grauibus & leuibus, leuitas. n. ignis est ei ratio consonandi loco sursum, & dissonãdi a deorsũ: & sic motus sursum, est petitio sursũ, & fuga a deorsũ, & sic quies sursum sufficit ei ad ponendam quietem deorsum violentam. Cur, inquam, in naturalibus sufficit unitas, & i animalibus requiritur pluralitas? cũ econuerso deberet esse, quia quæ dispersa sunt in inferioribus, vnita sunt in superiori. vnde non vr. q amor & odium sint duæ passiones, sed vnamet passio est amor respectu boni, & odium respectu sui contrarii, differens secundum respectum ad diuersa, sicut in naturalibus leuitas est amor sursum, & odiũ deorsum, & sic de alijs. Et hoc vr rõnabile, quia eadem ratione aliquis appetit vnum cõtrarium, & odit aliud, & quanto alterum intenditur, tanto etiam alterum crescit, ita quòd congeneratio, & coaugmentatio, & corruptio identitati attestantur. Quartum est, quomodo malum causet depulsiue, cum omne agens producat sibi simile, ac per hoc trahat patiens ad sui participationem, vnde sicut bonum causat ad se, ita malum.

ar. præc.

*c. 7. para. 1. a pri. tem. 5.

¶Ad primum dubium dicitur, q actiua possunt distingui dupliciter, primo secundum differentias ipsarum naturarum agẽtium, & hæc distinctio est clara. Alio modo, secundum differentias virtutum actiuarum, & hæc est obscura. Ad cuius euidentiam scito, q actiua dupliciter inueniuntur, s. in esse naturæ, & in esse apprehenso. In agentibus in esse naturæ, manifestum est, q distinctio eorum secundum naturas est alia a distinctione eorum secundum virtutes: elementa enim & animalia alia distinctione distinguuntur secundum naturas eorum, & alia secundum virtutes eorum, licet istæ oriantur ex illis. In agentibus autem quia apprehensa, distinctio naturarum patet, cum eibus talis differens ab illo alio secundum speciem apprehensus, mouet appetitum: distinctio autẽ secundum virtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis, ita quod eadem res secundum naturam diuersimode apprehensa non qualicunque diuersitate, sed diuersitate bonitatis, vel malitiæ præsentis, vel futuræ, vel absolutæ, vt inferius in distinctione & tractatu passionum patebit. Alia enim ratione mouet malum præsens apprehensum, & alia futurum, illud enim mouet ad tristitiam, hoc ad timorem, vnde ostenditur, q illud habet virtutem actiuam ad inferendam illam passionem, hoc ad inferendam istam, ita q ex ipsa diuersa ratione, qua apprehenditur, eadem res hẽt diuersam uirtutem mouẽdi appetitum, & hoc intendit litera, volens, quod passiones non distinguũtur penes distinctionem naturarũ agentium, sed virtutum, quæ ad differentias apprehẽsionis spectant. obiectum nanq; appetitus nõ est res, sed res apprehensa. Et propterea differentia formalis passionum non solum ex distinctione rei, sed distinctione rei ut apprehensa constat. Et hinc habes, q passio odii, & iræ, & similiũ, non diuersificantur spẽ ex diuersitate malorum, puta mortis, verberis, carceris &c. Differentia enim naturarum materialiter & nõ formaliter concurrit. Vtrum autem diuersitas naturarũ diuersificet habitus harum passionum, seu ipsas in genere moris, inferius examinabitur.

140 Inf. q. 25. arti. 2 & 4. cor. & 2. Ethi. lect. 5.

tex. 24. t. 3

¶Ad secũdum dubium dr, quod in agentibus naturalibus est considerare duo. s. inquantum agunt, & inquantu attrahũt. Et si quidem consideremus inquantum agunt, sic patet, q idẽ generatiuum corpotis leuis eodem modo se habens, & vnica actione, dat omnia. dando siquidem ei naturam, dat consequenter leuitatẽ, & motum ad locum absentem, & quietem in præsenti. Sed si consideremus inquantum attrahunt, sic vis generatiua naturaliter, quæ est sursum, aliter, & aliter se habens, ad corpus trahit: nam absolute trahitur per modum coaptantis, ut absens vero per motũ ut præsens vero per quietem, in agentibus vero in alia quatenus apprehensa sunt, agere & attrahere, simul concurrunt, ita q bonum apprehensum absolute infert passionem amoris, & sic trahit p amorem. Et apprehensum vt futurum, infert passionem desiderii, qui est motus ad se, & sic trahit per motum, & apprehensum ut præsens infert passionem delectationis, & sic trahit per quietem. vnde si vis generatiua sursum manens, diuersis dispositionibus se habens ad corpus mobile actionibus distinctis, illa tria daret, curreret plene similitudo. Nunc autem, quia non sic est, author non est digressus, sed vsus est similitudine agentis naturalis, inquantũ attrahit, vt in litera manifeste dr. & inquantum triplex effectus impatiente fit, vt sic, distinctionem passionum in anima dicemus. Et si horum duorum dubiorum solutiones diligenter notaueris, videbis quomodo est eadem, & quo diuersa rõ appetibilis, seu finis, vt tendatur in ipsum, & quiescatur in eo. est. n. eadem secundũ naturam & diuersa secundum virtutem, quod est esse eandem materialiter, & diuersam formaliter respectu passionum. Amor enim desiderium & gaudium respectu eiusdem non materialiter, sed formaliter distinguuntur, quod esse non posset ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta præsentia, vel absentia, & huiusmodi, si se haberent in anima, sicut approximatio perfectior, vel imperfectior in naturalib. actuis hæc enim non variant effectum

ar. 3. to. 6

Articvlvs IIII.

Vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia, non contrariæ adinuicem.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non possint in aliqua potentia esse passiones specie differentes, & non contrariæ adinuicem. Passiones enim animæ differunt secundum obiecta: obiecta autem passionum animæ sunt bonum & malum, secundum quorum differentiam passiones habent cõtrarietatem. ergo nullæ passiones eiusdem potentiæ, non habentes contrarietacem adinuicem, differunt specie.

¶2 Præt. Differentia speciei est differentia secundum formam, sed omnis differentia secundum formam est secũdum aliquam contrarietatem, vt dicitur in 10. * Metaphy. ergo passiones eiusdem potentiæ, quæ non sunt contrariæ, non differunt specie.

¶3 Præterea, Cum omnis passio animæ consistat in accessu, vel recessu, ad bonum, vel ad malum, necesse videtur q omnis differentia passionum animæ sit vel secundum differentiam boni, vel mali, vel secundum differentiam accessus, vel recessus, vel secundum maiorem, vel minorem accessum, vel recessum. Sed primæ duæ differentiæ inducunt contrarietatem in passionibus animæ, vt * dictum est. tertia autem differentia non diuersificat speciem, quia sic essent infinitæ species passionũ animæ. ergo non potest esse, q passiones eiusdem potentiæ animæ differant specie, & non sint contrariæ.

art. 2.

*tex. 48. to. 2.

¶ Sed contra. Ira est quædam passio animæ, sed nulla passio contraria ponitur iræ, vt patet in 4. * Ethicor. ergo non omnis passio habet contrarium.

¶Respondeo dicendum, quod singulare est in passione iræ, quòd non potest habere contrarium neque secundũ accessum & recessum: neque secundum contrarietatem boni & mali. Causatur enim ira ex malo difficili iam iniacente, ad cuius præsentiam necesse est, quòd aut appetitus succumbat, & sic non exit terminos tristitiæ, quæ est passio concupiscibilis, aut habet motum ad inuadendum malum læsiuum, quod pertinet ad iram, motum autem ad fugiendum habere non potest, quia iam malum ponitur præsens, vel præteritum, & sic motui iræ non contrariatur aliqua passio secundum contrarietatem accessus & recessus. Similiter etiam nec secundum contrarietatem boni & mali, quia malo iniacenti opponitur bonum iam adeptum, quod iam non potest habere rationem ardui, vel difficilis, nec post adeptionem boni remanet alius motus, nisi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, quod est passio concupiscibilis. Vnde motus iræ non potest habere aliquem motum animæ cõtrarium, sed solummodo opponitur ei cessatio à motu, sicut Philosophus dicit in sua * Rhetorica quòd mitescere opponitur ei quod est irascibile: quod non est oppositum contrariè, sed negatiuè, vel priuatiuè. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

*c. 3. to. 6

Universidad de Deusto Biblioteca

ctũ specifice, vt patet. vnde si hæc perspicaciter considerasset Sco. in 3. distin. 26. hanc improbatam nunc pluantiam non dixisset.

¶ Ad tertium dubium dr, q sicut aĩa est supra naturam, ita modus tendendi in contraria in aĩalibus est supra modum, quo natura se hẽt. Est aũt modus naturæ, vt non nisi sequendo conueniens, dissonet ab inconuenienti, ita q nõ respicit cõueniẽs & inconueniẽs ſm seipsa, sed tm̃ pro sequendo conueniens. Ignis enim prosequendo suã calefactionẽ, destruit frigus, & motus sursum, relinquit deorsum, & trahit secũ violenter aliquid minus graue. Et radix huius est, quia natura est determinata ad vnum: quia inclinat, & operat quia est, vt alibi declarauimus. Aĩa aũt sensitiua quæ operatur, quia apprehendit, non ad vnum determinata est, sed iuxta dr̃iam contrarietatem; apprehensorum, ipsa contraria ſm se recipit, ac per hoc nõ sufficit aĩali amor conuenientis pro odio disconueniẽtis, sed utrumque seorsum, ordinate tm̃ exigit, vt aĩaliter appetitus eius se habeat ad contraria. Sicut. n. opportuit ad hoc, q aĩaliter appeterentur ẽt naturalia, vt alimenta, inesse aĩalibus appetitum eorum, qui sit actus elicitus, puta desiderium, & delectatio aĩalis consequens, ita oportuit ad hoc, q aĩaliter aĩal se habeat appetẽdo, ad cõtraria, ut in ipsa ſm seipsa tendat. Neq; hoc est degenerare a natura, sed eleuari supra illã. Et cũ dr, q dispersa inferius sunt vnita superius, verum est cæteris paribus. non sic aũt est in proposito, tendere in contraria ſm se, & tendere in ea solum prosequendo sibi conuenientes, non sunt paria, sed primum est longe maius, quia per se adæquat ipsa contraria, ſm vero alterum per accidens respicit. & ideo non est mirũ si plura exigit. Iam. n. patet ex parabola dispositi ad sanitatem, in secundo de cœlo & mundo, quòd in nobiliori gradu consistit egens plurib. auxiliis ad maius, qnãm paucis ad minus. Nec est verum, q amor & odium congenerentur, & coalescant, & condesinant formaliter. Cum. n. amor causetur ex bono apprehenso, stat bonum aliquod sæpius apprehendi, & multum amari absque consideratione contrarii, vnde fit & crescit amor formaliter, & non fiet, nec crescet odiũ formaliter, sed virtualiter tm̃, seu in sui radice. s. in amore oppositi. Manifestũ aũt hoc vr in delectabili cõtemplationis carente contrario, & in assuetis delectabilib. nunquã de cõtrariis cogitantib. Edẽ aũt rõne non formaliter, sed virtualiter, vnũ contrariorũ apperi, & reliquũ refutaſ, qm̃ alteri formalis rõ est bonũ, alteri malũ, & amatũ bonu est radix repellendi mali cõtrarii.

¶ Ad quartum dubium dr, q dr̃ia inter actiua quia sunt, & actiua quia apprehensa, soluit qõnem. Actiua. n. quia sunt, cum sint determinata ex natura propria ad producendum illi simile, non pñt nisi ad se trahendo per uiam assimilationis agere, siue bona, siue mala sint illis, in quæ agunt. Actiua vero quia apprehensa, qa apprehensio ad bonum animalis ordinatur (datur. n. vis tam apprehensiua, quã appetitiua aĩali) pp bonũ ipsius aĩalis actiua sunt, non ad se, sed ad aĩal ipsum trahendo, vnde cãnt in aĩali id, quod conuenit aĩali in ordine ad tale obiectũ, & non id quod conuenit tali obiecto, vñ malũ apprehensum non cãt in aĩali motũ ad se, sed a se. hoc. n. est cãre conueniens aĩali in proportione ad tale obiectũ. pp qđ sicut bonũ apprehensum diuersimode agit in aĩal attrahendo per consonantiã, vel motũ, vel quietẽ, ita malum apprehensum depellendo dissonantiam, segan, & inquietudinem.

¶ Circa segregationẽ passionum in code 4. ar. facti, dubium occurrit, Primo ad hominẽ, quia ipsemet author. in 3. sen. dist. 26. q. 1. art. 2. ad 3. & 5. ponit delectationẽ esse D.102. ẽt passionẽ irascibilis. Scot. quoque in 3. sen. di. 34. ponit tristitiam esse ẽt passionem irascibilis, assignans dr̃iam inter tristitiam irascibilis & concupiscibilis: quia ista cum restrictione organi, illa cum accessione sanguinis. Et probat diuersitatẽ earũ, quia si offendẽs offeraſ ut impossibile repelli, cãtur maior tristitia in concupiscibili, & tamen nõ cãtur proprie ira, & consequenter nec tristitia irascibilis, cum qua est ira appetendo vindictã, & postmodum cũ delectatione propria exercẽs illã.

¶ Ad hoc dr dicẽdũ est, q nisi æquiuoce loquamur, se art. 3. gregatio in Ira facta seruanda est. Amor. n. & desiderium, & delectatio & tristitia, & siquid est ciusmodi, si sum̃ pro naturalibus dissonantiis, vel consonantiis potentiarum, vel actuũ, & humoũ æquiuoce dr̃ de eisdẽ ut sunt passiones aĩales. Et primo quidem mõ cões sunt oĩb. potentiis, & forte hoc mõ intellectũ est in locis allegatis in oppositũ. Secundo aũt mõ, propriæ sunt concupiscibilis, quæ in litera hac enumerantur, & propriæ irascibilis quæ ei tribuunt. Qđ si quis dicat, authores hos de aĩalibus passionib. in pdictis locis loqui, nolo contendere, quia rõnabiliter loqui vñr, sed dicã, q diuus Thomas mutauit in melius sniam, dum in hoc libro op positũ docuit. ut inferius in q. 24. ar. 6. ad tertium, patet; delectationẽ de ipso vincere, quam olim tribuit irascibili. ponens cũ aliis delectationibus concupiscibilis. Et vere sic rõ poscit, vt sicut vis ĝhibet aĩæ toti deseruit, ita vis delectabilis & desideratiua. Neque n. conueniens ſm tactum cãt delectationẽ in concupiscibili, & cõueniens ſm auditũ, non oẽ. n. delectabile ſm quécunq; sensum, immo ẽr ſm æstimationẽ, & quancunq; sensitiuã virtutẽ cãt delectationẽ in cõcupiscibili, qua sola aĩal natũ est formaliter delectari animaliter de quocũq; sibi cõiuncto bono, sicut sola irascibili natum est vindicare de quocunq; coniuncto malo. Ad Scotum aũt dico, q cum passio aĩæ in actu suo, & in motu materialiſt cõformis, ita q si passio consistit in accessu, motus quoq; illius corporalis est accessorius, & si cõsistit in recessu, motus quoq; illius consistit in retractione, & consistet q tristitia consistat in retractione, cõsequẽs est q motus corporalis tristitiæ consistat in retractione. Vñ & contra philosophiã est duplex tristitiæ organũ, & q tristitia ex ascensione, quã cõstat in accessu consistere, causetur materialiter. Et Scot. vr deceptus a seipso, quia noluit verba Aristotelis in secũdo Rhetoricæ intelligere, dicentis, q ira est cum tristitia, & q ira veri, quasi mel. Passiones. n. irascibilis incipiunt a passionib. concupiscibilis, & in eas terminantur. Et ppea ira incipit a tristitia, & terminat in delectationẽ. Si rõ aũt probans distinctionẽ dolorum, risu digna vr (vt. n. patet ab Aristotele ibidẽ, & Auicenna in sexto Naturaliũ, qm̃ nocet alicui, ita q impossibilis apparet ultio, tristitia magna quidem est, & sola. ĩ. non cãns irã, quia non cãtur ira sine spe puniendi) ex hoc aũt arguere, ergo qñ cãtur ira, est alia tristi-

tem ad bonum, quod pertinet ad passionem amoris, cui per contrarium respondet odium ex parte mali. Secundo, si bonum sit nondum habitum, dat ei motum ad assequendum bonum amatum, & hoc pertinet ad passionem desiderij, vel concupiscentiæ, & ex opposito ex parte mali est fuga, vel abominatio. Tertio, cum adeptum fuerit bonum, dat appetitus quietationem quandam in ipso bono adepto, & hoc pertinet ad delectationem, vel gaudium cui opponitur ex parte mali dolor, vel tristitia. In passionibus autem irascibilis præsupponitur quidem aptitudo, vel inclinatio ad prosequendum bonum, vel fugiendum malum ex concupiscibili, quæ absolute respicit bonum, vel malum, & respectu boni nondum adepti est spes & desperatio, respectu autem mali nondum iniacentis est timor & audacia, respectu autem boni adepti non est aliqua passio in irascibili, quia iam non habet rationem ardui, vt * supra dictum est, sed ex malo iam iniacenti sequitur passio iræ. Sic igitur patet, quòd in concupiscibili sunt tres coniugationes passionum scilicet amor & odium, desiderium & fuga, gaudium & tristitia. Similiter in irascibili sunt tres, scilicet spes & desperatio, timor & audacia, & ira, cui nulla passio opponitur. Sunt ergo omnes passiones specie differentes, vndecim, sex quidem in concupiscibili, & quinque in irascibili, sub quibus omnes animæ passiones continentur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Sed contra, Amor & gaudium differunt specie, & sunt in concupiscibili, nec tamen contrariantur adinuicẽ, quin potius vnum est causa alterius. ergo sunt aliquæ passiones eiusdem potentiæ, quæ differunt specie, nec sunt contrariæ.

¶ Respon. Dicendum, q passiones differunt secũdum actiua, quæ sunt obiecta passionum animæ. Differentia aũt actiuorum põt attendi, dupliciter. Vno modo, secundum spẽm, vel naturam ipsorum actiuorum, sicut ignis differt ab aqua, Alio modo, secundum diuersam virtutem actiuam, diuersitas autem actiui, vel motiui quantum ad virtutem mouendi potest accipi in passionibus animæ secundum similitudinem agentium naturalium. Omne. n. mouens trahit quodammodo ad se patiẽs, vel a se repellit, trahendo quidem ad se, tria facit in ipso. Nam primo quidẽ dat ei inclinationem, vel aptitudinem ad hoc, q sit sursum. Secundo, si corpus generatum est extra locum proprium, dat ei motum ad locum. Tertio, dat ei quiescere, in locum cum peruenerit, quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco, per quã mouebatur ad locum, & similiter intelligendum est de causa repulsionis. In motibus autem appetitiuæ partis bonum habet quasi virtutem attractiuã, malum autem virtutem repulsiuam. Bonum ergo primo in potentia appetitiua causat quandam inclinationem, seu aptitudinem, seu connaturalitatem

tristitia, cum qua fit ira, puerile videtur. hoc enim nihil aliud infert, nisi. ergo sola tristitia non causat iram. Et hoc est verum: quia requiritur etiã spes vltionis. Est enim ira, ut inferius patebit, & ex diffinitione Aristot. ibidem patet, ex multis resultãs passionibus.

QVAEST. XXIIII.

De bono & malo in animi passionibus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de bono & malo circa passiones animæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum bonum & malum morale possit in passionibus animæ inueniri.

¶ Secundo, Vtrum omnis passio animę sit mala moraliter.

¶ Tertio, Vtrum omnis passio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus.

¶ Quarto, Vtrum aliqua passio sit bona, vel mala ex sua specie.

Articvlvs I.

Vtrum bonum & malum morale possit in passionibus animæ inueniri.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulla passio animę sit bona, vel mala moraliter. Bonũ enim & malum morale est proprium hominis, mores enim proprie dicuntur humani, vt † Ambrosius dicit super Lucã, sed passiones non sunt propriæ hominum, sed sunt etiam aliis animalib. communes. ergo nulla passio animæ est bona, vel mala moraliter.

¶ 2 Præte. Bonum, vel malum hominis est secundum rationem esse, vel præter rationem esse, vt Diony. dicit 4. cap. de *diui. no. sed passiones animæ non sunt in ratione, sed in appetitu sensitiuo, vt

† supra dictum est. ergo non pertinet ad bonum, vel malum hominis, quod est bonum morale.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 2.* Ethico. q passionibus neque laudamur neque vituperamur, sed secundum bona & mala moralia laudamur & vituperamur. ergo passiones non sunt bonæ, vel malæ moraliter.

¶ Sed contra est, quod Augustt. dicit in 14. de † ciu. Dei, de passionibus animæ loquens, Mala sunt ista, si malus est amor: bona, si bonus.

¶ Respon. Dicendum, quòd passiones animæ dupliciter possunt considerari, Vno modo, secundum se, Alio modo, secundum quod subiacent imperio rõnis & voluntatis. Si igitur secundum se considerentur, prout scilicet sunt motus quidem irrationalis appetitus, sic nõ est in eis bonum, vel malum morale, quod dependet a ratione, vt * supra dictum est. Si autem considerentur secũdum quod subiacent imperio d rationis & voluntatis, sic est in eis bonum, vel malum morale. Propinquior enim est appetitus sensitiuus ipsi rõni & uoluntati, quam membra exteriora, quorum tamen motus & actus sunt boni, vel mali moraliter, secundum quod sunt uoluntarii, vnde multo magis, & ipsæ passiones secundum quod sunt voluntariæ, possunt dici bonę, vel malæ moraliter. Dicuntur autem voluntaria, vel ex eo q a voluntate imperãtur vel ex eo quòd a voluntate non prohibentur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd istæ passiones secundum se consideratæ, sunt communes hominibus, & animalibus aliis, sed secundum quod a ratione imperantur, sunt propriæ hominibus.

¶ Ad secvndvm dicendum, q etiam inferiores vires appetitiuæ dicuntur rationales, secundum quod participant aliqualiter rationem, ut dicitur in 1. Ethi.*

¶ Ad tertvm dicendum, q Philosophus dicit, q non laudamur, aut uituperamur secundum passiones absolute consideratas, sed non remouet, quin possint fieri laudabiles, vel uituperabiles secundum quod a ratione ordinantur. vnde subdit, Non enim laudatur, aut uituperatur qui timet, aut irascitur, sed qui aliqualiter, idest secundum rationem, vel præter rationem.

Articvlvs II.

Vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes passiones animæ sunt malæ moraliter. Dicit. n. Aug. 9. de* ciui. Dei, q passiones animæ quidam vocant morbos, vel perturbationes animæ, sed omnis morbus, vel perturbatio animæ est aliquid malum moraliter. ergo omnis passio animæ moraliter mala est.

¶ 2 Præt. † Damas. dicit, q operatio qui dem quæ secũdum naturam, motus est, passio verò quæ præter naturã, sed quod est præter naturam in motib. animæ, habet rationẽ peccati & mali moralis. vnde ipse * alibi dicit, q diabolus versus est ex eo quod est secundum naturam, in id q est præter naturam. ergo hmõi passiones sunt malæ moraliter.

¶ 3 Præt. Omne quod inducit ad peccatum, habat rõnem mali, sed huiusmodi passiones inducunt ad peccatum. vnde Ro. 8. dicuntur passiones peccatorum. ergo videtur q sint malæ moraliter.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in 14. de † ciu. Dei. q rectus amor omnes istas affectiones rectas hẽt. Metuũt. n. peccare, cupiũt perseuerare, dolẽt in peccatis, gaudẽt in operib. bonis.

¶ Respondeo dicendum, quod circa hanc qõnem diuersa fuit sñia Stoicorũ, & Peripateticorum. Nam Stoici dixerunt, omnes passiones esse malas, Peripatetici verò dixerunt, passiones moderatas esse bonas, quæ quidem differẽtia, licet magna videatur secundum vocem, tamen secundum rem vel nulla est, vel parua, si quis utrumque intentiones consideret. Stoici. n. non discernebant inter sensum & intellectum, & per consequens nec inter intellectiuũ appetitum & sensitiuum, vnde nec discernebant passiones animæ a motibus voluntatis: secundum hoc quod passiones animæ sunt in appetitu sensitiuo, simplices autem motus uoluntatis sunt in intellectiuo, sed omnem rationabilem motum appetitiuæ partis vocabant uoluntatem, passiones autẽ dicebant motum progredientem extra limites rationis. Et ideo eorum sententia

† 41 Inf. q. 59. ar. 1. co. Et ad 2. Et 2. 2. q. 35. ar. 1. ad 1. Et 2. dist. 36. artic. 1. Et ma. q. 10. art. 1. ad 1. & q. 12. ar. 2. ad 1. & ar. 3. cor.

† In præfat. non procul. a fine, to. 5.

*c. 4. non proc. a fi.

† q. 22.

*c. 5. to. 5

† c. 7. post mediũ, & c. 9. to. 5.

q. 19. ar. 3 D. 228.

† c. 9. parũ a prin. to. 5.

142 Inf. q. 59. ar. 2. & 3. Et 2. 2. q. 123. ar. 10 co. Et ma. q. 12. ar. 1 cor. & 1. Ethi. le. 15. & li. 2. l. 3. & 7. phy. le. 6.

*cap. 4. in prin. & li. 4. c. 9.

† li. 2. ort. ca. 22.

*li. 4. orth. fidei c. 21.

tentiã sequens Tullius in 3.l.de*Tusculanis quæst. omnes passiones uocat animę morbos, ex quo argumẽtatur, ꝙ qui morbosi sunt, sani non sunt: & qui sani non sunt, in sipientes sunt. vnde insipientes insanos dicimus. Peripatetici uero omnes motus appetitus sensitiui passiones uocant: unde eas bonas æstimant, cum sunt a ratione moderatæ: malas autem cum sunt præter moderationẽ rationis. Ex quo patet, ꝙ * Tullius in eodẽ lib. Peripateticorũ sententiã, qui approbabant mediocritatem passionũ, inconuenienter improbat, dicens, ꝙ oẽ malũ ẽt mediocre vitandum est. nam sicut corpus ẽt mediocriter ægrũ, sanum non est, sic ista mediocritas morborum, vel passionum animæ sana ne n est. Non enim passiones dicuntur morbi vel perturbationes animæ, nisi cum carent moderatione rationis. vnde patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in omni passione animæ additur aliquid, vel diminuitur a naturali motu cordis, inquantum cor intensius, vel remissius mouetur, secundũ systolem, aut diastolem, & secundum hoc habet passionis rationem, tamen non oportet, quòd passio semper declinet ab ordine naturalis rationis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passiones animæ inquãtum sunt præter ordinem rationis, inclinant ad peccatum, inquantum autem sunt ordinatæ a ratione, pertinent ad virtutem.

Articvlvs III.

Vtrum passio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus.

143 infr. q. 77 ar. 6. Et ve ri. q. 26. ar ticu. 7. Et mal. q. 3. art. 11. *in ca. eius tit. est: Cæsaris oratio in principio.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd passio quæcunque semper diminuat de bonitate actus moralis. Omne enim quod impedit iudicium rationis, ex quo dependet bonitas actus moralis, diminuit per consequens bonitatem actus moralis, sed omnis passio impedit iudicium rationis. dicit enim Saluſtius in *Catilinario: Omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab odio, ira, & amicitia, atque misericordia vacuos esse decet. ergo omnis passio diminuit bonitatem moralis actus.

¶ 2 Præterea, Actus hominis quanto est Deo similior, tanto est melior, unde dicit Apostol. Ephe. 5. Estote imitatores Dei sicut filii charissimi. sed Deus, & sancti Angeli puniunt sine ira, sine miseriæ compassione subueniunt, ut Augustin. dicit in 9. de*ciuit. Dei. ergo est melius huiusmodi opera agere sine passione animæ, quàm cum passione.

¶ 3 Præt. Sicut malum morale attenditur per ordinem ad rationem, ita & bonum morale, sed malum morale diminuitur per passionem. minus enim peccat', qui peccat ex passione, quàm qui peccat ex industria. ergo minus bonum operatur, qui operatur sine passione, quàm qui operatur cum passione.

¶ Sed contra est, quod Augustin. dicit 9. *de ciuita. Dei, quòd passio misericordiæ rationi deseruit, quando ita præbetur misericordia, vt iustitia conseruetur, siue cum indigenti tribuitur, siue cum ignoscitur pœnitenti, sed nihil, quod deseruit rationi, diminuit bonum morale. ergo passio animæ non diminuit bonum moris.

¶ Respondeo. Dicendum, ꝙ Stoici, sicut ponebant omnem passionem animæ esse malam, ita ponebant consequenter. Omnem passionẽ animæ diminuere actus bonitatem, omne enim bonum ex permistione mali, vel totaliter tollitur, uel fit minus bonum. Et hoc quidem verum est, si dicamus passiones animæ solum inordinatos motus sensitiui appetitus, prout sunt perturbationes, seu ægritudines: sed si passiones simpliciter nominemus omnes motus appetitus sensitiui, sic ad perfectionem humani boni pertinet, quòd etiam ipsæ passiones sint moderatæ per rationem. Cum enim bonum hominis consistat in ratione, sicut in radice; tanto istud bonum erit perfectius, quanto ad plura, quæ homini conueniunt, deriuari potest. vnde nullus dubitat, quin ad perfectionem moraiis boni pertineat, quòd actus exteriorum membrorum per rationis regulam dirigantur. Vnde cum appetitus sensitiuus possit obedire rationi, vt *supra dictum est, ad perfectionem moralis, siue humani boni pertinet, ꝙ etiam ipsæ passiones animæ sint regulatæ per rationem. Sicut igitur melius est, quòd homo & velit bonum, & faciat exteriora actu, ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet, quòd homo ad bonum moueatur, non solum secundum uoluntatem, sed etiam secundum appetitũ sensitiuum: secundum illud quod in Psalm. 83. dicitur, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu sensitiuo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd passiones animæ dupliciter se possunt habere ad iudicium rationis. Vno modo antecedenter, & sic cum obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus, diminuunt actus bonitatem. Laudabilius enim est, quòd ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis, quàm ex sola passione misericordiæ. Alio modo se habent consequenter, & hoc dupliciter. vno modo per modum redundantiæ, quia scilicet cum superior pars animæ intense mouetur in aliquid, sequitur motus eius etiam pars inferior: & sic passio existens consequenter in appetitu sensitiuo, est signum intensionis uoluntatis. & sic indicat bonitatem moralem maiorem. Alio modo, per modum electionis, quando scilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua passione, ut promptius operetur cooperante appetitu sensitiuo, & sic passio animæ addit ad bonitatem actionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in Deo, & in angelis non est appetitus sensitiuus, neque etiam membra corporea, & ideo bonum in eis non attenditur secundum ordinationem passionum, aut corporeorum actuum, sicut in nobis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ passio tendens in malum præcedẽs iudicium rationis, diminuit peccatum: sed consequens aliquo prædictorum modorum, auget ipsum, vel signat augmentum eius.

Articvlvs IIII.

Vtrum aliqua passio sit bona, vel mala ex sua specie.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd nulla passio animæ secundũ speciẽ suã sit bona, vel mala moraliter. Bonum enim & malum morale attenditur secundum rõnem, sed passiones sunt in appetitu sensitiuo, & ita id quod est secundum rationem, accidit eis. cum ergo nihil, quod est per accidens, pertineat ad speciem rei, videtur ꝙ nulla passio secundum suam speciẽ sit bona vel mala.

¶ 2 Præter. Actus & passiones habent speciem ex obiecto. si ergo aliqua passio secundum aliquam suam speciem esset bona, vel mala, oporteret ꝙ passiones, quarum obiectum est bonum, bonæ essent secundum suam speciem, vt amor, desiderium, & gaudium: & passiones, quarum obiectum est malũ, essent malæ secundum suam speciem, vt odium, timor, & tristitia: sed hoc patet esse falsum, non ergo aliqua passio est bona, vel mala ex sua specie.

¶ 3 Præte. Nulla species passionum est, quæ non inueniatur in aliis animalibus: sed bonum morale nõ inuenitur nisi in homine. ergo nulla passio animę bona est, vel mala ex specie.

¶ Sed contra est, ꝙ Aug. dicit 9. de*ci. Dei, ꝙ misericordia pertinet ad virtutem. Philosetiam dicit in 2.*Eth. ꝙ verecundia est passio laudabilis. ergo aliquæ passiones sunt bonæ, vel malæ secundum suam speciem.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut de actibus*dictum est, ita & de passionib. dicendum videtur, ꝙ s. species actus, vel passionis dupliciter considerari potest. Vno modo, secundum quod est in genere naturæ, & sic bonum, vel malũ morale non pertinent ad speciẽ actus, vel passionis. Alio modo, secundum quod pertinent ad genus moris, prout s. participãt aliquid de voluntario, & iudicio rationis: & hoc modo bonum & malum morale possunt pertinere ad speciem passionis, secundum quod accipitur vt obiectum passionis aliquid de se conueniens rationi, vel dissonum a ratione, sicut patet de verecundia, quæ est timor turpis: & de inuidia, quæ est tristitia de bono alterius. sic enim pertinent ad speciem exterioris actus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de passionibus secundum quod pertinent ad speciem naturæ: prout scilicet, appetitus, sensitiuus in se consideratur: secũdum vero quod appetitus sensitiuus obedit rationi, iam bonum & malũ rationis, non est passionibus eius per accidens, sed per se.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ passiones, quæ in bonum tendunt, si sit verũ bonum, sunt bonæ, & similiter quæ à vero malo recedunt: econuerso vero, passiones quæ sunt per recessum à bono, & per accessum ad malum, sunt malæ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in brutis animalibus appetitus sensitiuus nõ obedit rationi: & tamen inquantum ducitur quadam æstimatiua naturali, quæ subiicitur rationi superiori, scilicet diuinæ, est in eis quædam similitudo moralis boni, quantum ad animæ passiones.

144 2.2.q.18 ar.1.co. Et 4.di.15.q. 2.ar.1.q.3 ad 4. Et di. 50.q.2.ar tic.4.q.3. ad 3. & ma.q.10. ar. 1.

QVAEST. XXV.

De ordine passionum adinuicem, in quatuor art. diuisa.

DEINDE considerandum est de ordine passionum adinuicem.

Circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, de ordine passionum irascibilis ad passiones concupiscibilis.

¶ Secundo, de ordine passionum concupiscibilis adinuicem.

¶ Tertio, de ordine passionum irascibilis adinuicem.

¶ Quarto, de quatuor principalib. passionibus.

Articvlvs I.

Vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis, vel econuerso.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis. Ordo. n. passionum est secundum ordinem obiectorum: sed obiectũ irascibilis est bonum arduum, quod videtur esse supremum inter alia bona. ergo passiones irascibilis videntur præesse passionib. cõcupiscibilis.

¶ 2 Præ. Mouens est prius moto: sed irascibilis comparatur ad concupiscibilem, sicut mouens ad motum ad hoc n. datur animalib. vt tollantur impedimenta, quib. concupiscibilis prohibetur frui suo obiecto: vt * supra dictum est. Remouens autem prohibens habet rationem uoluntis, vt dicitur in 8. † Physico. ergo passiones irascibilis sunt priores passionibus concupiscibilis.

¶ 3 Præte. Gaudium, & tristitia sunt passiones concupiscibilis: sed gaudium & tristitia consequuntur ad passiones irascibilis. dicit. n. Phil. in *4. Eth. ꝙ punitio quietat impetum iræ, delectationem loco tristitiæ faciens. ergo passiones cõcupiscibilis sunt posteriores passionibus irascibilis.

¶ Sed contra, Passiones concupiscibilis respiciunt bonum absolutum: passiones autem irascibilis respiciunt bonum contractum, s. arduum. cum igitur bonum simpliciter sit prius quam bonum contractum, videtur ꝙ passiones concupiscibilis ad plura se habent, quã passiones irascibilis.

¶ Respõdeo dicendum, ꝙ passiones concupiscibilis ad plura se habent quã passiones irascibilis. Nam in passionibus concupiscibilis inuenitur aliquid pertinens ad motum, sicut desiderium: & aliquid pertinens ad quietem, sicut gaudium & tristitia. Sed in passionibus irascibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, sed solum pertinens ad motum: cuius ratio est: quia id, in quo iam quiescitur, non habet rationem difficilis, seu ardui, quod est obiectum irascibilis: quies autem cum sit finis motus, est prior in intentione, sed posterior in executione. Si ergo comparentur passiones irascibilis ad passiones concommuni. Commune. n. nõ distinguitur contra proprium per aliquod positiuum in se, quod non sit in proprio: duo autẽ disparata distinguuntur adinuicẽ sutis positiuis distinctiuis, quorum alterum vnum, alterum reliquũ cõstituit. Vnde quia bonum, & bonum arduum se habẽt sicut commune & proprium, & non sicut duo propria: ideo in litera dicitur, quod ratio in oppositum allata, s. bonum arduum, & supremum bonum haberet locum, si bonum quod obiectum est concupiscibilis, aliquid oppositum diceret, ideſt. si distingueretur cõtra bonum arduum, vt quoddã aliud particulare, seu proprium bonum: sic enim diceret aliquid bono arduo oppositum suum, scilicet proprium distinctiuum. Tũc enim haberent se sicut duo partialia bona, quorum superius proculdubio esset naturaliter prius, sicut vniuersaliter apparet in cæteris. Sed quia se habent sicut commune, & proprium: ideo quamuis bonum arduum sit quid excellentius bono absolute, est tamen posterius: quia illud commune, hoc proprium: illud absolute, hoc contractum: illud enim dicit bonum commune ad bonum in motu, & bonum in quiete: hoc tantummodo bonum in motu, vt in corpore articuli ostenditur. Cum autem audis, obiectum concupiscibilis, comparari ad obiectum irascibilis, vt commune ad proprium, & ad plura se extendere, &cætera. non intelligas se habere sicut vniuersale, & particulare, vt animal, & homo: hoc enim falsum est: sed scito, se habere sicut

145 Infr. q. 40. art. 1. cor. Et 2. 2. q. 141. ar. 3. ad 1. Et 3. di. 26. q. 2. arti. 3. q. 2. cor. Et veri. q. 25. arti. 2. co. Et mal. qõ. 4. ar. 2. ad 12

*q. 23. ar. 2

† text. 32. to. 2.

c. 5. paulo post med. to. 5.

nor simpliciter, de quo est habitus libri Physicorũ: & motus ad vbi, de quo est habitus libri De cœlo, & mundo. Bonum.n. sensibile simpliciter spectat ad concupiscibilem: bonũ autem sensibile determinatum ad arduitatem, spectat ad irascibilẽ: & sic omnia consonant, si & distinctio obiectorum, ac potentiarum, & habitudo communis ad propriũ & maior ambitus illius, quàm huius, vt patet in simili adducto.

¶ Super quæstio. XXV. Arti. II.

IN 2. art. aduerte quàm incongrue passionum notitiam tradiderit Scotus, dicens in primo, distin. 1. q. 4. q appetitus sensitiui, prie nõ est amare. Cum enim amor sit prima passio appetitus sensitiui, si amare nõ conueniret proprie appetitui sensitiuo: ergo nec delectari, nec timere proprie conueniat: a primo enim reliqua pendent, & amorem ipsum reliquę passiones includunt. Nam delectamur amato, timemus malum amati, desperamus ab amato, vlciscimur conturbans amatum: vnde si amatum est impropriè, reliquę erũt passiones impropriè, sicut in rebus naturalibus. Et tunc vltra, si passiones sunt impropriè in appetitu sensitiuo, & secũdum veritatem sunt minus proprie in appetitu intellectiuo, nullibi erunt proprie.

¶ In corpore secundi art. eiusdem q. Nouitiorum dubiũ occurrit, quomodo vulgatum est inter Philosophos, q omnis appetitus est boni, & q nullus operatur, nisi prospiciens ad malum. Et nunc in litera dicitur, q obiecta concupiscibilis sunt bonum, & malum.

146 j. q. 20. ar. j. cor. Et 3 di. 27. q. j.

cupiscibilis, quæ significant quietem in bono, manifeste passiones irascibilis præcedunt ordine executionis huiusmodi passiones concupiscibilis, sicut spes præcedit gaudium, vnde causat ipsum, secundum illud Apost. Rom. 12. Spe gaudentes. Sed passio concupiscibilis importans quietem in malo. s. tristitia, media est inter duas passiones irascibilis, sequitur enim timorem: Cum enim occurrerit malum quod timebatur, causatur tristitia. Præcedit autem motum iræ: quia cum ex tristitia præcedente aliquid insurgit in vindictam, hoc pertinet ad motum iræ: & quia rependere vicem malis, apprehenditur vt bonum, cum iratus hoc consecutus fuerit, gaudet. Et sic manifestum est, q omnis passio irascibilis terminatur ad passionem concupiscibilis pertinẽtem ad quietem. s. vel ad gaudium, vel ad tristitiam. Sed si comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis, quę important motum: sic manifeste passiones concupiscibilis sunt priores, eo q passiones irascibilis addunt supra passiones concupiscibilis: sicut & obiectum irascibilis addit supra obiectum concupiscibilis arduitatem, siue difficultatem. Spes enim supra desiderium addit quendam conatum, & quandam eleuationem animi ad consequendum bonum arduum: & similiter timor addit supra fugam, seu abominationem, quandam depressionem animi propter difficultatem mali. Sic ergo passiones irascibilis mediæ sunt inter passiones concupiscibilis, quę important motum in bonum, vel in malum: & inter passiones concupiscibilis, quæ important quietem in bono, vel in malo. Et sic patet, q passiones irascibilis & principium habenta passionibus concupiscibilis, & in passionibus concupiscibilis terminantur.

¶ Ad primum ergo dicendum, q illa ratio procederet, si de ratione obiecti concupiscibilis esset aliquid oppositũ arduo, sicut de ratione obiecti irascibilis est, q sit arduum: sed quia obiectum concupiscibilis est bonum absolute, prius naturaliter est quàm obiectũ irascibilis, sicut commune, proprio.

¶ Ad secundum dicendum, q remouens prohibens nõ est mouens per se, sed per accidens. Nũc autem loquimur de ordine passionũ per se. Et præterea irascibilis remouet prohibens quietem concupiscibilis in suo obiecto: vnde ex hoc non sequitur, nisi q passiones irascibilis præcedunt passiones concupiscibilis ad quietem pertinentes, de quibus etiam tertia ratio procedit.

ARTICVLVS II.

Vtrum amor sit prima passionum concupiscibilis.

AD secundum sic proceditur. Videtur q amor non sit prima passionum concupiscibilis. Vis.n. concupiscibilis a concupiscentia denominatur, quæ est eadem passio cum desiderio: sed denominatio fit à potiori, vt dicitur in 2.* de anima. ergo concupiscẽtia est potior amore.

¶ 2 Prete. Amor vnionem quandam importat; est.n. vis vnitiua & concretiua, vt Dio. dicit in 4. c. de. di. no. sed cõcupiscẽtia, vel desiderium est motus ad vnionem rei concupitæ vel desideratę. ergo concupiscentia est prior amore.

¶ 3 Præ. Causa est prior effectu, sed delectatio est quandoque cã amoris: quidam.n. propter delectationem amant, vt dicitur in 8.* Eth. ergo delectatio ẽ prior amore. nõ ergo prima ĩter passiones concupiscibilis est amor.

¶ Sed contra est, q Aug. dicit in 14. † de ci. Dei, q omnes passiones ex amore causantur. Amor.n. inhians habere quod amatur, cupiditas est: id autem habens, eoquè fruens, lætitia est. amor ergo est prima passionũ cõcupiscibilis.

¶ Respon. dicendum, q obiecta concupiscibilis sunt bonũ, & malum. Naturaliter autem est prius bonum malo, eo q malum est priuatio boni: vnde & omnes passiones, quarum obiectum est bonum, naturaliter sunt priores passionibus, quarum obiectum est malũ, vnaquæque scilicet, sua passione opposita. Quia.n. bonum quæritur, ideo refutatur oppositum malum: bonum autem habet rationem finis, qui quidem est prior in intentione, sed est posterior in executione. Potest ergo ordo passionum concupiscibilis attendi, vel secundum intentionem, vel secundum consecutionem. Secundum quidem consecutionem illud est prius, quod primo fit in eo, quod tendit ad finem. Manifestum est autem, quod omne quod tendit ad finem aliquem, primo quidem habet aptitudinem, seu proportionem ad finem: nihil.n. tendit in finem non proportionatum: secundo mouetur ad finem: tertio quiescit in fine post eius consecutionem. Ipsa autem aptitudo, siue proportio appetitus ad bonum est amor, qui nihil aliud est, quàm complacentia boni. Motus autem ad bonum, est desiderium vel concupiscẽtia: quies autem in bono, est gaudium, vel delectatio: & ideo secundum hunc ordinem amor præcedit desiderium, & desiderium præcedit delectationem: sed secũdum ordinem intentionis, est e conuerso: nam delectatio intenta causat desiderium, & amorem. Delectatio enim est fruitio, quæ quodam modo est finis, sicut & ipsum bonum, vt * supra dictum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, q hoc modo nominatur aliquid, secundum quod nobis innotescit. Voces.n. sunt signa intellectuum secundum * Philos. Nos autem vt plurimum per effectum cognoscimus causam: effectus autem amoris, quando quidem habetur ipsum amatum est delectatio: quãdo vero non habetur, est desiderium vel cõcupiscentia. vt autem Aug. dicit in 10. de * Trin. Amor magis sentitur, cum eum prodit indigentia. Vnde inter omnes passiones concupiscibilis, magis est sensibilis concupiscẽtia: & propter hoc ab ea denominatur potentia.

¶ Ad secundum dicẽdum, q duplex est vnio amati ad amantem, Vna quidẽ realis secundum cõiunctionem ad rem ipsam, & talis vnio pertinet ad gaudiũ, vel delectationem, quæ sequitur desiderium. Alia autem est vnio affectiua, secundum. s. quod aliquid habet aptitudinem, vel proportionem, prout. s. ex hoc, q aliquid habet aptitudinem ad alterum, & inclinationem, iam partici pat aliquid eius: & sic amor d vnionem importat, quæ quidem vnio præcedit motum desiderij.

¶ Ad tertium dicendum, q delectatio causat amorem, secundum quod est prior in intentione.

ARTICVLVS III.

Vtrum spes sit prima inter passiones irascibilis.

AD tertium sic proceditur. Videtur q spes non sit prima inter passiones irascibilis. Vis.n. irascibilis ab ira denominatur: cum ergo denominatio fiat a potiori, uidetur q ira sit potior prior quàm spes.

¶ 2 Præt. Arduum, est obiectum irascibilis: sed magis videtur esse arduũ, quod aliquis conetur superare malum cõtrarium, quod imminet vt futurum, quod pertinet ad audaciam: vel quod iniacet iam vt præsens, quod pertinet ad iram, quàm quod conetur acquirere simpliciter aliquod bonum: & similiter magis videtur esse arduum, q conetur vincere malum præsens, quàm malum futurum. ergo ira videtur esse potior passio, quàm audacia: & audacia, quàm spes: & sic spes non videtur esse potior.

¶ 3 Præt. Prius occurrit in motu ad finem, recessus à termino, quàm accessus ad terminum: sed timor & desperatio important recessum ab aliquo, audacia autem & spes important accessũ ad aliquid. ergo timor, & desperatio præcedunt spem & audaciam.

¶ Sed cõtra, Quanto aliquid est propinquius primo, tanto est prius: sed spes est propinquior amori, qui est prima passionum. ergo spes est prior inter omnes passiones irascibilis.

¶ Respondeo dicendum, q sicut iã * dictum est, Omnes passiones irascibilis important motum in aliquid: motus autem ad aliquid in irascibili potest causari ex duobus, vno modo ex sola aptitudine, seu proportione ad finem, quæ pertinet ad amorem, vel odium. Alio modo ex præsentia ipsius boni, vel mali, quæ pertinet ad tristitiam, vel gaudium: & quidem ex præsentia boni non causatur aliqua passio in irascibili, vt * dictũ est, sed ex præsentia mali causatur passio iræ. Quia igitur in via generationis, seu consecutionis, sportio vel aptitudo ad finem, præcedit consecutionem finis: inde est, q ira inter omnes passiones irascibilis, est vltima ordine generationis: inter alias autem passiones irascibilis, quæ important motu m consequentem amorem: vel odium boni, vel mali, oportet q passiones, quarum obiectum est bonum, s. spes & desperatio, sint naturaliter priores passionibus, quarum obiectũ est malum, s. audacia & timore: ita tamẽ q spes est prior desperatione: quia spes est motus in bonum secundum rationem boni, quod de sua ratione est attractiuum: & ideo est motus in bonum per se: desperatio autem est recessus a bono, qui non competit bono secundum quod est. bonum, sed secundũ aliquid aliud, vnde est quasi per accidens. & eadem ratione timor, cum sit recessus à malo, est prior quàm audacia. Quòd autem spes, & desperatio sint naturaliter priores, quàm timor & audacia, ex hoc manifestum est, q sicut appetitus boni est ratio quare videtur malum: ita etiam spes & desperatio, sunt ratio timoris & audaciæ. Nam audacia consequitur spem victoriæ. & timor consequitur desperationem vincendi: ira autem consequitur audaciã. Nullus.n. irascitur vindictam appetẽs, nisi audeat vindicare, secundum quod Auicen. dicit in 6. de naturalibus. Sic ergo patet, q spes est prima inter omnes passiones irascibilis. Et si ordine omnium passionum secundum viam generationis, scire velimus, primo occurrunt amor & odium: secundo, desiderium & fuga: tertio spes, & d desperatio: quarto timor & audacia: quinto d ira: sexto & vltimo gaudium, & tristitia, quæ consequuntur ad omnes passiones, vt dicitur in 2. * Ethicor. ita tamen, q amor prior odio, & desiderium fuga, & spes desperatione, & timor audacia, & gaudium quàm tristitia, vt ex * prædictis colligi potest.

¶ Ad primum ergo dicendum, q quia ira causatur ex aliis passionibus, sicut effectus à causis præcedentibus: ideo ab ea, tanquam à manifestiori denominatur potentia.

¶ Ad secundum dicendum, q arduum non est ratio accedendi, vel appetendi, sed potius bonum: & ideo spes, quæ directius respicit bonum, est prior: quàmuis audacia aliquando sit in magis arduum, vel etiam ira.

¶ Ad tertium dicendum, q appetitus primo & per se mouetur in bonum, sicut in proprium obiectũ, & ex hoc causatur q recedat a malo: Proportionatur enim motus appetitiuæ partis, non quidem motui naturali, sed intentioni naturæ; quæ per prius intendit finem, quàm remotionem contrarii, quæ non quæritur nisi propter adeptionem finis.

ar. 3. Et 4. cont. Gen. ti. c. 19. Et veri. q. 26. ar. 4. co. Et Gal. 5. le. 6. & j. metap. le. 5. lib. * tex. 49.

† c. 4. par. 1 non remote a fine, & p. 2.

c. 2. 3. & sequen. to. 5

† c. 7. & 9 to. 5

*ca. 12. à med. to. 3

D. 105.

147 Sup. q. 23 ar. 4. cor.

artic. 1.

q. 11. art. 3 ad 3

libr. 1. perih. in princip. to. 1.

q. 13. ar. 3

D. 256.

D. 258.

*c. 5. to. 5

* ex isto art. & ex 2. art. huius q.

¶ *Super quæstionis vigesimæ quintæ, Art. IIII.*

IN arti.4.eiusdē quę.vt resolute scias, & præteras primarum illarum quatuor passionum, colligito, q passiones primariæ exigūt duas conditiones. Prima est, q sint per se.i. nihil per accidens habentes admistum tam in se, quā in suis causis. Secunda est, q sint vltimæ in singulis generibus. Sunt autem, si bene distinguitur, quatuor genera passionum, s. motus in bonum, motus a malo, q̄s in bono, & inquietudo in malo. Vltima in primo genere est spes: in secūdo, timor: in tertio, delectatio: in quarto, tristitia. & omnes sunt per se, tam in se, quàm in suis causis. Et sic cessant omnes obiectiones, specialiter de ira, quæ est vlterior motus in bonum, quā spes: est enim past ipē: quia tamen cōsurgit & pet accidēs, i.ex audacia, vt in litera dicitur: ideo primatu priuatur.

148 Infr. q.84. art.4. ad 2. Et q6.123. ar.11.ad 1. & q6.141. art.7.ad 3. & ver.q.26 art.5. *c.3.7.8. & 9.to.5.

Metr. vlti. in fi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum istæ sint quatuor principales passiones, gaudium, tristitia, spes, et timor.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̄ non sint istæ quatuor principales passiones, gaudium, & tristitia; spes, & timor. Aug. in 14.* de ciu. Dei, non ponit spem, sed cupiditatem loco eius.

¶ 2 Præt. In passionibus animæ est duplex ordo, s. intentionis, & consecutionis, seu generationis. Aut ergo principales passiones accipiuntur secundum ordinem intentionis, & sic tantū gaudium, & tristitia, quæ sunt finales, erūt principales passiones; aut secundum ordinem consecutionis, seu generationis: & sic erit amor principalis passio, nullo ergo modo debent dici quatuor passiones istæ principales, gaudium & tristitia, spes & timor.

¶ 3 Præt. Sicut audacia causatur ex spe, ita timor ex desperatione: aut ergo spes & desperatio debent poni principales passiones tanquàm causæ, aut spes & audacia tanquam sibiipsis affines.

¶ Sed contra est illud, quod Boe. in lib. de consol. enumerans quatuor principales passiones, dicit, Gaudia pelle, pelle timorem; spemque fugato, nec dolor adsit.

¶ Respondeo dicendum, q̄ hæ quatuor passiones communiter principales esse dicuntur, quarum duæ, s. gaudium & tristitia, principales dicuntur; quia sunt completiuæ & finales simpliciter respectu omnium passionum, vnde ad omnes passiones consequuntur, vt dicitur in 2.* Ethic. Timor autem & spes sunt principales, non quidem quasi completiuę simpliciter, sed quia sunt completiuæ in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam respectu boni incipit motus in amore, & procedit in desiderium, & terminatur in spe; respectu vero mali incipit in odio, & procedit ad fugam, & terminatur in timore. Et ideo solet harum quatuor passionum numerus accipi secundum differentiam præsentis, & futuri: motus enim respicit futurum, sed quies est in aliquo præsenti. De bono igitur præsenti est gaudium, de malo præsenti est tristitia. de bono futuro est spes, de malo futuro est timor: omnes autem aliæ passiones, quæ sunt de bono, vel de malo, præsenti vel futuro, ad has completiuè reducuntur. Vnde etiam à quibusdam dicuntur principales hæ prædictæ quatuor passiones, quia sunt generales: quod quidem verum est, si spes, & timor designant motum appetitus communiter tendentem in aliquid appetendum, vel fugiendum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ Augus. ponit desiderium, vel cupiditatem loco spei, inquantum ad idem pertinere videntur, idest, ad bonum futurum.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ passiones istæ dicuntur principales secundum ordinem intentionis, & cōplemēti. Et quàmuis timor & spes non sint vltimæ passiones simpliciter, tamen sunt vltimæ in genere passionum tendentium in aliud, quasi in futurum: nec potest esse instantia, nisi de ira, quæ tamen non potest poni principalis passio, quia est quidam effectus audaciæ, quæ non potest esse passio principalis, vt* infra dicitur.

q.45.ar.2. ad 3

¶ Ad tertium dicendum, q̄ desperatio importat recessum a bono, quod est quasi per accidens; & audacia importat accessum ad malum, quod etiam est per accidens: ideo hæ passiones non possunt esse principales, quia quod est per accidens, non pōt dici principale: & sic etiam nec ita pōt dici passio principalis, quæ consequitur audaciam.

QVAEST. XXVI.

De passionibus animæ in speciali, et primo de amore, in quatuor art. diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de pasionibus animæ in speciali. Et primo, de pasionibus concupiscibilis, Secundo, de pasionibus irascibilis.

¶ Prima consideratio erit tripartita. Nam primo considerabimus de amore, & odio. Secundo, de concupiscētia, & fuga. Tertio, de delectatione, & tristitia.

¶ Circa amorem consideranda sunt tria.

¶ Primo, de ipso amore. Secundo, de causa amoris. Tertio, de effectibus eius.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum amor sit in concupiscibili.

¶ Secundo, Vtrum amor sit passio.

¶ Tertio, Vtrum amor sit idem quod dilectio.

¶ Quarto, Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & in amorem concupiscentiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum amor sit in concupiscibili.

AD primum sic proceditur. Videtur q̄ amor non sit in concupiscibili. Dicitur. n. Sap. 8. Hanc, s. sapientiam amaui, & exquisiui a iuuentute mea: sed concupiscibilis, cùm sit pars appetitus sensitiui, non potest tendere in sapientiam, quæ nō comprehenditur sensu. ergo amor non est in concupiscibili.

149 Inf. art.2. ad 2. & 3. dist.26.q.1. ar.2.co. fi. Et dist. 27.q.1.ar. 2. Et mal. q.8.art.3. ad 6. & 3. de anima, lect.4.17. post med. to.5

¶ 2 Præ. Amor videtur esse idē cuilibet passioni. Dicit n. Aug. in 14.* de Ciui. Dei, Amor inhians habere quod amatur, cupiditas est: id autem habens, eoque fruens, lætitia; & fugiens quod ei aduersatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est: sed non omnis passio est in concupiscibili, sed timor etiam hic enumeratus est in ira scibili. ergo non est simpliciter dicendum, q̄ amor sit in concupiscibili.

¶ 3 Præt. Dion. in c. † de diu. nom. ponit quēdam amorem naturalem: sed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales, quæ sunt animæ vegetabilis. ergo amor non simpliciter est in concupiscibili.

† cap.4. in par.2

¶ Sed contra est, q̄ Philos. dicit in 2.* Topico. q̄ amor est in concupiscibili.

*c.3.in 10 co 25.

¶ Respon. dicēdum, q̄ amor est aliquid ad appetitum pertinens, cum vtriusque obiectum sit bonum: vnde fm differentiam appetitus, est differentia amoris. Est. n. quidam appetitus non consequens apprehensionem ipsius appetentis, sed alterius. & huiusmodi dr appetitus naturalis. Res. n. naturales appetunt quod eis conuenit secundum suam naturam, non per apprehensionem propriam, sed per apprehensionem instituentis naturam, vt inf. lib. * dictum est. Alius autem est appetitus consequens apprehensionem ipsius appetentis, sed ex necessitate, non ex iudicio libero: & talis est appetitus sensitiuus in brutis, qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat, inquantum obedit rationi. Alius autem est appetitus

p.p.q.1 ar.1

petitus consequens apprehensionem appetentis secundum liberum iudicium, & talis est appetitus rationalis, siue intellectiuus, qui dicitur voluntas. In vnoquoque autem horum appetituum amor dicitur illud, quod est principium motus tendentis in finem amatum: in appetitu autem naturali principium huiusmodi motus est connaturalitas d appetentis ad id, in quod tēdit, quæ dici potest amor naturalis: sicut ipsa connaturalitas corporis grauis ad locum mediū est per grauitatem, & potest dici amor naturalis. Et similiter aptatio appetitus sensitiui, vel voluntatis ad aliquid bonum. idest, ipsa complacentia boni, dicitur amor sensitiuus, vel intellectiuus, seu rationalis.

D.102.

D.979. Amor igitur sensitiuus est in d appetitu sensitiuo, sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu, & pertinet ad concupiscibilem: quia dicitur per respectum ad bonum absolute, non per respectum ad arduum, quod est obiectum irascibilis.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo, vel rationali.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ amor dicitur esse timor, gaudium, cupiditas, & tristitia, non quidem essentialiter, sed causaliter.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ amor naturalis non solum est in viribus animæ vegetatiuæ, sed in omnibus potentiis animæ, & etiam in omnib. partib. corporis, & vniuersaliter in omnibus rebus: quia, vt Dion.* dicit 4.c. De diui. nom. Omnib. est pulchrum, & bonum amabile, cum vnaquæque res habeat connaturalitatem ad id, quod est sibi conueniens secundum suam naturam.

In part. j. parū ante med.

ARTICVLVS II.

Vtrum amor sit passio.

150 Inf. art.3. ad 3. & 4. q.22.ar.6 ad 1. *cap.4. in par.1. declinando ad finem, & ē par.2 † lib.8. de trin.c.10. habetur 10.3. * cap.22. † c.5.parū a me.to.5

AD secundum sic proceditur. Videtur q̄ amor non sit passio. Nulla. n. virtus, passio est: sed omnis amor est virtus quædam, vt dicit Dion. 4.c. de diui. Nom. ergo amor non est passio.

¶ 2 Præ. Amor est vnio quædam, vel nexus, secundum Aug. in li. † de Trin. sed vnio, vel nexus non est passio, sed magis relatio. ergo amor non est passio.

¶ 3 Prę. * Damas. dicit in lia. 2. q̄ passio est motus quidam: amor autem non importat motum appetitus, qui est desiderium: sed principium huiusmodi motus. ergo amor non est passio.

¶ Sed contra est, q̄ Philos. dicit in 8.* Eth. q̄ amor est passio.

¶ Respond. dicendum, q̄ passio est effectus agentis in patiente: agens autem naturale duplicem effectum inducit in patiens. Dam primo quidem dat formam, secundo dat motum consequentem formam: sicut generans dat corpori grauitatem, & motum consequentem ipsam. Et ipsa grauitas, quæ est principium motus ad locum connaturalem, propter grauitatem potest quodammodo dici amor naturalis: sic etiam ipsum appetibile dat appetitui primo quidem quandam coaptationem ad ipsum, quæ est quædam complacētia appetibilis, ex qua sequitur motus ad appetibile. Nam appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur in 3. de* anima. Appetibile. n. mouet appetitum, faciens quodammodo in eo eius intentionem: & appetitus tendit in appetibile realiter consequendum, vt sit ibi finis motus, vbi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetitibili, vocatur amor, qui nihil est aliud q̄ cōplacentia appetibilis: & ex hac complacentia sequitur motus in appetibile, qui est desideriū, & vltimo quies, quæ est gaudiū. Sic ergo cū amor cōsistat in quadā immutatione appetitus ab appetibili, manifestum est, q̄ amor est passio, proprie quidem secūdum quod est in cōcupiscibili; communiter autem & extenso nomine, secundum quod est in voluntate.

text.55. to.2.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ quia vi. tus significat principium motus, vel actionis: ideo amor inquantum est principium appetitiui motus, à * Dionys. vocatur virtus.

c.4.par.4. de diu.no. in princ. D.105.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ d vnio pertinet ad amorem, inquantum per complacentiam appetitus amans sibi hēt ad id, quod amat, sicut ad seipsum, vel ad aliquid sui. & sic patet, q̄ amor non est ipsa relatio vnionis, sed vnio est consequens amorem vnde &* Dion. dicit q̄ amor est virtus vnitiua. Et Philos. dicit in 2.* Politicæ. q̄ vnio est opus amoris.

*cap.4.de diu.no. in par.2. & i par.j. declinando ad finem. † li.2.poli. c.2. a me. to.5.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ amor etsi non nominet motum appetitus tendentem in appetibile, nominat tamen motum appetitus, quo immutatur ab appetibili, vt ei appetibile complaceat.

ARTICVLVS III.

Vtrum amor sit idem quod dilectio.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̄ amor sit idem quod dilectio. Dionys. enim 4. capit. de* Diu. Nomin. dicit, q̄ hoc modo se habent amor, & dilectio, sicut quatuor & bis duo, rectilineum & rectas habens lineas: sed ista significant idem. ergo amor, & dilectio significant idem.

151 j. dist. 10. in exp. lit. & 3. di. 27 q. 2. ar. j. & di. 4. lec. 9. co. j. & 5. & Psal. 7. & Ioann. 21. lec. 3. * c. 4. in j. par. aliquā tulū post me. illius.

¶ 2 Præterea. Appetitiui motus secundum obiecta differunt: sed idem est obiectum dilectionis, & amoris: ergo sunt idem.

¶ 3 Præterea. Si dilectio & amor in aliquo differunt, maxime in hoc differre videntur, q̄ dilectio sit in bono accipienda, amor autem in malo, vt quidam dixerunt, secūdum quod Aug. narrat in 14. de † Ciuit. Dei. sed hoc modo non differunt, quia, vt ibidem* Aug. dicit, in sacris scripturis vtrunque accipitur in bono, & in malo. ergo amor & dilectio non differunt, sicut ipse Aug. ibidem concludit, q̄ non est aliud amorem dicere, & aliud dilectionem dicere.

† c.7. ante med. *lib.14. de ciu. Dei, c. 7. to.5.

¶ Sed contra est, q̄ Dion. dicit 4.c. de* diu.no. q̄ quibusdam sanctorum visum est diuinius esse nomē amoris, quàm nomen dilectionis.

In j.pa. circa med. & fin.

¶ Respondeo dicendum, q̄ quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinētia, s. Amor, Dilectio, Charitas, & Amicitia. Differunt tamen in hoc, q̄ amicitia secundum Philos. in 8.* Eth. est quasi habitus: Amor autem & dilectio significantur per modum actus, vel passionis: charitas autem vtroque modo accipi potest. differenter tamen significatur actus per ista tria: nam amor communius inter ea est. omnis enim amor dilectio est, vel charitas, sed non econuerso: addit enim dilectio supra amorem, electionem præcedentem, vt ipsum nomen sonat. vnde dilectio non est in concupiscibili, sed in voluntate tantum, & est in sola rationali natura: charitas autem addit supra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id quod amatur, magni pretij æstimatur, vt ipsum nomen designat.

c.5.parum a me.to.5.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ Dionys. loquitur de amore, & dilectione secundum quod sunt in appetitu intellectiuo: sic. n. amor idem est quod dilectio.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ obiectum amoris est cōmunius quàm obiectum dilectionis, quia ad plura se extendit amor quàm dilectio, sicut *dictum est.

In cor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ non differunt amor & dilectio secundum differentiam boni & mali, sed sicut *dictū est, in parte tamen intellectiua: idem est amor & dilectio: & sic loquitur ibi * Augustin. de amore: vnde parum post subdit, quòd recta voluntas est amor bonus: & q̄ peruersa voluntas est malus amor: quia tamen amor, qui est passio concupiscibilis, plurimos inclinat ad malum, inde habuerunt occasionem, qui prædictam differentiam assignauerunt.

In cor. ar.

ca.7. & 9. li.14. de ciuita. Dei. to.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad quartum dicendum, q̃ ideo aliqui posuerunt etiã in ipsa voluntate nomen amoris, esse diuinius nomine dilectionis: quia amor importat quandam passionem, præcipue secundũ quod est in appetitu sensitiuo, dilectio autem præsupponit iudiciũ rationis: magis autem in Deũ homo potest tendere per amorem passiue quodammodo ab ipso Deo attractus, quàm ad hoc eum propria ratio possit ducere, quod pertinet ad rationem dilectionis, vt *dictum est: & propter hoc, diuinius est amor quàm dilectio. 1 1 cor. ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ & amorem concupiscentiæ.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & concupiscentiæ. Amor. n. est passio, amicitia vero est habitus, vt dicit Philosophus in 8. Ethi. sed habitus non potest esse pars diuisiua passionis. ergo amor non conuenienter diuiditur per amorem concupiscentiæ, & amorem amicitiæ.

¶2 Præt. Nihil diuiditur per id, quod ei connumeratur. Non. n. homo connumeratur animali: sed concupiscẽtia connumeratur amori, sicut alia passio ab amore. ergo amor non potest diuidi per concupiscentiam.

¶3 Præt. Secundum Philosophum in 8.† Eth. triplex est amicitia, vtilis, delectabilis, & honesta: sed amicitia vtilis & delectabilis habet concupiscentiam. ergo concupiscentia non debet diuidi cõtra amicitiam.

¶Sed contra, Quædam dicimur amare, quia ea concupiscimus: sicut dicitur aliquis amare vinum propter dulce, quod in eo concupiscit, vt dicitur in 2.* Topi. sed ad vinum, & huiusmodi non habemus amicitiã, vt dicitur in 8.* Eth. ergo alius est amor concupiscentiæ, & alius est amor amicitiæ.

¶Respõdeo dicendum, q̃ sicut Philosophus dicit in 2.* Rhetor. Amare est velle alicui bonum. Sic ergo motus amoris in duo tendit. s. in bonum quod quis vult alicui, vel sibi, vel alij, & in illud, cui vult bonum. Ad illud ergo bonum quod quis vult alteri, habetur amor cõcupiscentiæ: ad illud autem, cui aliquis vult bonum, habetur amor amicitiæ: hæc autem diuisio est secundum prius & posterius. Nã id quod amatur amore amicitiæ, simpliciter & per se amatur: quod autem amatur amore concupiscentiæ, non simpliciter & secundum se amatur, sed amatur alteri. Sicut enim ens per se simpliciter est, quod habet esse: ens autem secundum quid, quod est in alio: ita & bonum, quod conuertitur cum ente, simpliciter quidem est, quod ipsam habet bonitatem. Quod autem est bonum alterius, est bonum secundum quid: & per consequens amor, quo amatur aliquid vt ei sit bonum, est amor simpliciter: amor autem, quo amatur aliquid vt sit bonum alterius, est amor secundum quid.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ amor non diuiditur per amicitiam, & concupiscentiam: sed per amorem amicitiæ & cõcupiscentiæ. Nam ille proprie dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus: illud autem dicimur concupiscere, quod volumus nobis. & per hoc patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ in amicitia, vtilis & delectabilis, vult quidem aliquis aliquod bonum amico, & quantum ad hoc saluatur ibi ratio amicitiæ: sed quia illud bonum refert alteri ut ad suam delectationem, & vtilitatẽ inde est, q̃ amicitia vtilis & delectabilis, inquantum trahitur ad amorem concupiscentiæ, deficit ratione veræ amicitiæ.

QVAEST. XXVII.

De causa amoris, in 4. art. diuisa.

DEINDE considerandum est de causa amoris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum bonum sit sola causa amoris.
¶Secundo, Vtrum cognitio sit causa amoris.
¶Tertio, Vtrum similitudo.
¶Quarto, Vtrum aliqua alia animæ passionum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum sit sola causa amoris. *Super q. 27. Art. 1.*

AD primum sic proceditur. Videtur q̃ nõ solum bonum sit causa amoris. Bonum. n. non est causa amoris, nisi quia amatur: sed contingit etiam malum amari, secundum illud Psa. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam: alioquin omnis amor esset bonus. ergo non solum bonum est causa amoris.

¶2 Præte. Philosophus dicit in 2.* Rhetor. q̃ eos qui mala sua dicunt, amamus, ergo videtur q̃ malum sit causa amoris.

¶3 Præt. Dio. dicit 4. c. de* diu. no. q̃ non solum bonum, sed etiam pulchrum est omnibus amabile.

¶Sed contra est, q̃ Augusti. dicit 8. de* Trinit. Non amatur certe, nisi bonum solum. ergo bonum est causa amoris.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut *supra dictum est. Amor ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ est vis passiua: vnde obiectum eius comparatur ad ipsam, sicut causa motus, vel actus ipsius. Oportet igitur vt illud sit proprie causa amoris, quod est amoris obiectum: amoris autem proprium obiectum, est bonum: quia, vt * dictum est, amor importat quandam connaturalitatem, vel complacentiam amantis ad amatum. vnicuique autem est bonum id, quod est sibi connaturale, & proportionatum: vnde relinquitur, quòd bonum sit propria causa amoris.

1 5 2 j. q. 60. ar. 3. corp. & ar. 4. ad 3 Et mal. q. 1. artic. 5. cor. Et ver. q. 4. ar. 3. Et Dio. 4. l. 9. & x. & Io. 15. lect. 4.

*c. 5. a me dio. to. 5.

Inf. q. 26. arti. 3. Et Dio. 4. l. 12.

1 5 3

*Rhe. c. 4 post me.

*in par. j. parũ ante med.

*cap. 3. in prin. to. 3 & c. 4.

* q. 26. ar tic. 2.

*q. 26. ar. 1. & 2.

In corpore primi art. q. 27. notato, q̃ quia ratio cõsistit in hoc, Bonũ est obiectum amoris: ergo est propria causa amoris. & probatur sequela: quia obiectum potentiæ passiuæ cõparatur ad ipsam, vt causa motus, vel actus ipsius: ac per hoc obiectum proprium talis actus huiusmodi potentiæ, est propria causa illius actus: amor autem est actus potentiæ appetitiuæ, quæ est passiua. Ex his habes de mente diui Thomæ quatuor, s. q̃ vis appetitiua est passiua, & quòd obiectum eius est causa actiua: & q̃ bonum effectiue causat amorem: & q̃ vniuersaliter, obiectũ proprium cuiusque actus, appetitus est causa actiua illius: quæ multum memoriæ commendanda sunt.

¶In responsione ad tertium, scito Nomine, formalem responsionem consistere in hoc, quòd pulchrum

est quædã boni species: & propterea nõ obstat adæquatæ causalitati boni respũ amoris, q̃ pulchrũ sit amabile, vtpote, nõ extraneum ab illo. Connumeratur tamen bono pulchrum in amabilitate: quia addit supra ipsũ, sicut secundum qd ad simpliciter: bonũ est. n. quod simpliciter cõplacet: pulchrum autem, quod secundum apprehensionem, vt in litera dicitur.

¶Super quæstio. XXVII. Art. II.

IN ar. 2. eiusdem q. aduerte, q̃ in litera nõ negatur, q̃ maior cognitio causat maiorem amorẽ, sed q̃ maior amor necessario exigat maiorem cognitionem. Et multum subtilis rõ de hoc redditur ex illa radicali differẽtia inter apprehensiuam & appetitiuam potentiam in hoc, q̃ apprehẽsio trahit res ad animam, ipse vero appetitus animum ad res. Ex hoc inquàm infertur, q̃ perfectio cognitionis attendi tur secundum modum, quo perficitur ratio, qui est distinguere etiam quæ sunt simplicia, ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigitur, & q̃ bonum secundũ se apprehendatur, & q̃ distincte cognoscat secundum partes, proprietates, &c. Perfectio autem appetitus amoris non exigit tot cognitiones boni, sed prima sufficit ei, s. q̃ bonum secundum se apprehendatur: quia appetitus ad bonũ, vt est, tendit: & intendit dicere, q̃ quia bonum perficit appetitum, secundum quod inuenitur in rerum natura, apprehensionem autem secundum negotiationem intellectũ: ideo amor potest esse perfectus cognitione existente imperfecta. Sat. n.

1 5 4 2. 2. q. 26. ar. 2. ad j. & j. dis. 15. q. 4. ar. j. ad 3

*q. 75. an. med. to. 4

In 1. par. Post me.

* Statim a princi. lib. 10. 3

¶Ad primum ergo dicendum, quòd malum nũquàm amatur nisi sub ratione boni, s. inquantum est secundũ quid bonum, & apprehẽditur vt simpliciter bonum: & sic aliquis amor est malus, inquantum tendit in id, quod non est simpliciter verum bonum. Et per hũc modum homo diligit iniquitatem, inquantum per iniquitatem adipiscitur aliquod bonum, puta, delectationem, vel pecuniam, vel aliquid huiusmodi.

¶Ad secundum dicendum, q̃ illi qui mala sua dicunt, non propter mala amantur, sed propter hoc, q̃ dicunt mala: hoc. n. quod est dicere mala sua, habet rationem boni, inquantum excludit fictionem, seu simulationem.

¶Ad tertium dicendum, q̃ pulchrũ est idem bono sola ratione differens. Cum. n. bonum sit quod omnia appetunt, de ratione boni est, q̃ in eo quietetur appetitus: sed ad rationem pulchri pertinet, q̃ in eius aspectu, seu cognitione quietetur appetitus. vnde & illi sensus præcipue respiciunt pulchrũ, qui maxime cognoscitiui sunt, s. visus, & auditus rationi deseruientes. Dicimus. n. pulchra visibilia, & pulchros sonos: in sensibilibus autem aliorum sensuum non vtimur nomine pulchritudinis. non. n. dicimus pulchros sapores, aut odores. Et sic patet, q̃ pulchrũ addit supra bonum quendam ordinem ad vim cognoscitiuam, ita q̃ bonum dicatur id, cuius ipsa apprehensio placet.

ARTICVLVS II.

Vtrum cognitio sit causa amoris.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ cognitio non sit causa amoris. Quòd in. aliquid quæratur, hoc contingit ex amore: sed aliqua querũtur, quæ nesciuntur, sicut scientiæ. cùm. n. in his idem sit eas habere, quod eas nescere, vt Aug. dicit in lib. 83.* q. si cognoscereturque, haberentur, & non quærerentur. ergo cognitio non est causa amoris.

¶2 Præte. Eiusdem rationis videtur esse, q̃ aliquid incognitum ametur, & q̃ aliquid ametur plusquàm cognoscetur: sed aliqua amatur plusquàm cognoscantur, sicut Deus, qui in hac vita potest per seipsum amari, non autem per seipsum cognosci. ergo cognitio non est causa amoris.

¶3 Præt. Si cognitio esset causa amoris, non posset inueniri amor, vbi non est cognitio: sed in omnibus rebus inuenitur amor, vt dicit Eiony. in 4. ca. de* diui. nom. non autem in omnibus inuenitur cognitio. ergo cognitio non est causa amoris.

¶Sed contra est, q̃ Augus. probat in 10. de* Trin. q̃ nullus potest amare aliquid incognitum.

¶Respondeo dicendum, q̃ sicut * dictum est. Bonum est causa amoris p modum obiecti: bonum autem nõ est obiectum appetitus, nisi prout est apprehensum: & ideo amor requirit aliquam apprehensionem boni quod amatur: & propter hoc Philosop. dicit 9.* Eth. q̃ visio corporalis est principium amoris sensitiui: & similiter contemplatio spiritualis pulchritudinis, vel bonitatis, est principium amoris spiritualis. Sic igitur cognitio est causa amoris ea ratione, qua & bonum, quod non potest amari, nisi cognitum.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ ille qui quærit scientiam, non omnino ignorat eam, sed secundum aliquid eã præcognoscit, vel in vniuersali, vel in aliquo eius effectu, vel per hoc q̃ audit eam laudari, vt Aug. dicit 10. de* Trinit. Sic autem eam cognoscere non est eam habere, sed cognoscere eam perfecte.

¶Ad secundum dicendum, q̃ aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris. Cognitio enim ad rationem pertinet, cuius est distinguere inter ea quæ secundum rem sunt cõiuncta, & componere quodammodo ea, q̃ sunt diuersa, vnum alteri comparando. Et ideo ad perfectionem cognitionis requiritur, q̃ homo cognoscat sigillatim quicquid est in re, sicut partes, & virtutes, & proprietates: sed amor est in vi appetitiua, quæ respicit rem, secũdum q̃ in se est. Vnde ad perfectionem amoris sufficit, q̃ res prout in se apprehenditur, ametur, ob hoc ergo contingit, q̃ aliquid plus amatur, q̃ quàm cognoscatur: quia potest perfecte amari, etiam si non perfecte cognoscatur: sicut maxime patet in scientiis, quas aliqui amant p p aliq̃ summariam cognitionem, quã de eis habent, puta, q̃ scitũ Rhetoricam esse scientiam, per quam homo potest persuadere: & hoc in Rhetorica amant. Et similiter est dicẽdum circa amorem Dei.

¶Ad tertium dicendum, q̃ etiam amor naturalis, qui est in omnibus rebus, causatur ex aliqua cognitione, nõ quidem in ipsis rebus naturalib. existẽte: sed in eo qui naturam instituit, vt * supra dictum est.

ARTICVLVS III.

Vtrum similitudo sit causa amoris.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ similitudo non sit causa amoris. Idem enim non est causa contrariorum: sed similitudo est causa odij. Dicitur enim Prouerb. 13. q̃ inter superbos semper sunt iurgia. & Philos. dicit in 8.* Ethicor. q̃ finali corrixantur adinuicem. ergo similitudo non est causa amoris.

1 5 5 Inf. q. 99. art. 2. cor. Et de heb do. l. 2. fi. Et 4. Eth. co. j. fi. & li. 3 co. 3 c. j. a me

ar. præce.

c. 5. & ca. 12. to. 5.

c. j. cir. fi. & c. 2. & 3 to. 3

q. 26. ar. 1

uandum, quòd semper bonum simile est obiectum amoris.

¶Ad euidentiam huius dubij scito, q̃ quinque modis intelligi potest, q̃ similitudo est causa amoris. primo: vt speciale quoddam bonum, sicut certa bona specialia: sicut cum aliquis vult assimilari alteri, vel alterũ sibi. Et sic similitudo est causa actiua amoris, sicut quodlibet aliud bonum: & sic non est ad propositum, vbi de propria, & adæquata causa amoris est quæstio. Secundo, vt ratio determinans formaliter boni rationem ad hoc, q̃ sit amoris causa. & hoc contradicere videtur art. 3. & Arist. in 9. Eth. & 3. Eth. Et hoc cõi dicto Philosophorum sonantib. q̃ bonum vt sic, est amabile. & irrationabiliter hoc sustineri videtur: quia similitudo speciale quoddam bonũ est, ac per hoc inadæquata ratio obiecti amoris extendentis se ad alia bona. Tertio, vt determinans formaliter bonũ ad hoc, q̃ sit cã amoris in hoc, ita q̃ bonum inquãtum bonum sit amabile: sed inquantum bonum simile, sit amabile huic: iuxta illud 9. Ethic. Amabile bonum, vnicuique autem proprium; & sicut bonum non est amabile, nisi cognitum: ita bonum huic non est amabile nisi cognitũ vt bonum huic. Idem autem videtur importare bonum huic, & bonũ simile, extenso similitudinis nomine, vt in litera fit. Quod. n. est actu simile, est huic bonum quasi idem sibi: quod vero secundum inclinationem vel potentiã, est huic bonũ quasi proportionatũ: relationem quoq; importat vtrunq; ad subiectum. s. bonũ proprium, seu huic, & bonum simile. & secundum hoc solueretur obiectio in oppositum ex hoc, q̃ in j. articulo tradita est ratio formalis obiectiua amabilis absolute: in hoc vero tertio articulo traditur ratio formalis obiectiua amabilis huic. Sed huic sensui obstat, quòd tractatus iste in primo & tertio articulo, vi litera sonat, æque vniuersalis, ac abstractus, est ac per hoc sicut ibi de amore absolute, ita hic accipiendum est, & non ibi, de causa amoris absolute, & hic de causa amoris in hoc interpretandum est. Quarto, vt conditio boni ad hoc, quòd sit causa amoris: ita quòd bonum, inquantum bonum, sit causa moris obiectiua simpliciter & huic: similitudo autem sit causa vt conditio causæ, sicut singularitas est conditio omnis causæ naturalis. Sed quia quod causa: vt apprehensum, magis est, concausa causantis, vt apprehensio, qualiter bonum est causa amoris, quod constat causare ipsum non per modũ naturæ, sed vt apprehensum (Incognita. n. diligere nequimus) quàm conditio sic causantis & similitudo vniuersaliter concurrens cum bono ad causandum amorem, causat vt apprehensa in actu exercito, aut in conciuib. & consanguineis sibi obuiantibus, qui non se diligunt, donec, vt patet, consanguinei, vel conciues apprehendantur. & est apprehendi vt similes in actu exercito. Ideo similitudo magis, vt ratio approprians iuxta tertium modum, quàm vt conditio iuxta hunc quartum causa videt amoris. Quinto, vt dispositio ex parte subiecti, ita q̃ bonum inquantum bonum, sit propria causa amoris ex parte obiectiua & similitudo ad bonum sit propria causa amoris, vt propria dispositio ex parte subiecti: propter quod obiectum ide causat modo amoré, modo odiũ in eodem diuersimode disposito, vt patet de Thamar respectu Amon, in secundo Regũ. Et huic sensui fauet litera in solutione primi argumenti: vbi singulo propter dispositionem ad lucrũ alter reddit odiosus. Et in solutione secundi non dixit, q̃ amat bonũ similitudinis, sed q̃ inuenitur bonũ similitudinis, intendens per hoc saluare dispositionem ex parte subiecti ad amorem. Nec est verum, q̃ in literæ processu laboretur ad ostendendum similitudinem se tenere ex parte obiecti, sed inueniri in obiecto. Similitudo enim cum sit relatio æquiparantiæ in vtroque, oportet q̃ saluetur in extremo. vnde ex hoc ipso, q̃ similitudo subiecti ad bonum, est propria causa amoris ex parte subiecti, sequitur necessario, q̃ omne amabile sit simile, qđ in litera monstratur. Et hic quintus modus proculdubio amplectendus est, sine tamen tertij præiudicio, ideſt quod ex parte subiecti similitudo est propria causa amoris, quicquid sit ex parte obiecti: & hoc literæ sufficere non dubito: saluatque sensus iste Vniuersalitatem & abstractionem tractatus æqualem in 1. & 3. art. ordinatq; articulos huius q. vt tractetur in primis art. de causa ex parte obiecti, s. bonitate, & cognitione: in tertio de causa ex parte subiecti: in quarto, ex parte concomitantium passionum. Iuxta tertium autem modum prius de rationibus obiectiuis ex parte rei: & deinde de conditione cõi vtrique rationi formali, s. bonitati & similitudini, fuisset tractandum. Et sic tertius articulus debuit esse secũdus, cuius oppositum factum fauet. Quinto, q̃ sit sensus intentus ab authore.

¶Circa 4. art. nihil occurrit pro nunc scribendum.

AR-

† c. 14 cir. med. to. 1.

¶2 Præt. Aug. dicit in 4. † Confes. q̃ aliquis amat in alio, quod esse non vellet: sicut homo amat histrionem, qui non vellet esse histrio. hoc autem non contingeret, si similitudo esset propria causa amoris: sic. n. homo amaret in altero, quod ipse haberet, vel vellet habere. ergo similitudo non est causa amoris.

¶3 Præte. Quilibet homo amat id quo indiget, etiam si illud non habeat, sicut infirmus amat sanitatem, & pauper diuitias: sed inquantum indiget, & caret eis. habet dissimilitudinem ad ipsa. ergo non solùm similitudo, sed dissimilitudo est causa amoris.

¶4 Præt. Philos. dicit in 2. * Rhet. q̃ beneficos in pecunias, & salutem amamus: & similiter eos, qui circa mortuos seruant amicitiam, omnes diligunt: nõ autem omnes sunt tales. ergo similitudo non est causa amoris.

¶Sed contra est, q̃ dicitur Ecclesiastic. 13. Omne animal diliget simile sibi.

¶Respondeo dicendum, q̃ similitudo, proprie loquẽdo, est causa amoris. sed considerandum est q̃ similitudo in tertia aliqua potest attẽdi dupliciter, Vno modo ex hoc, q̃ vtrunque habet idem in actu: sicut duo habentes albedinem, dicuntur similes: Alio modo ex hoc, q̃ vnum habet in potentia, & in quadã inclinatione illud, quod aliud habet in actu: sicut si dicamus, q̃ corpus graue existens extra suum locum, habet similitudinem cum corpore graui in suo loco existenti: vel etiam secundum quod potẽtia habet similitudinem ad actum ipsum. nam in ipsa potentia quodammodo est actus. Primus ergo similitudinis modus causat amorem amicitiæ, seu beneuolentiæ. Ex hoc. n. q̃ aliqui duo sunt similes, quasi habentes vnam formam, sunt quodammodo vnum in forma illa: sicut duo homines sunt vnũ in specie humanitatis, & duo albi in albedine: & ideo affectus vnius tendit in alterum, sicut in vnum sibi, & vult ei bonum sicut & sibi. Sed secundus modus similitudinis causat amorem concupiscentiæ, vel amicitiam vtili, seu delectabilis: quia vnicuique existenti in potentia, inquantum huiusmodi, ineſt appetitus sui actus: & in eius consecutione delectatur, si sit sentiens, & cognoscens. Dictum est autem * supra, q̃ in amore concupiscentiæ amans proprie amat seipsum, cum vult illud bonum quod concupiscit: magis autem vnusquisq; seipsum amat, quàm aliũ: quia sibi vnus est in substantia: alteri vero in similitudine alicuius formæ. Et ideo si ex eo quod est sibi similis in participatione formæ, impediatur ipsemet à consecutione boni, quod amat, efficitur ei odiosus, non inquantum est similis, sed inquantum est propriiboni impeditiuus: & propter hoc figuli corrixantur adinuicem, quia seinuicem impediunt in proprio lucro: & inter superbos sunt iurgia, quia seinuicem impediunt in propria excellentia, quam concupiscunt. & per hoc patet responsio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, q̃ in hoc etiam q̃ aliquis in altero amat, quod in se amat, innititur bonum similitudinis secundum proportionalitatem: nã sicut se habet alius ad hoc, quod in eo amatur, ita ipse se habet ad hoc, quod in se amat, puta, si bonus cantor bonũ amet scriptorem, attenditur ibi similitudo proportionis, secundum q̃ vterq; habet, quod conuenit ei secundum suã artem.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille, qui amat hoc, quo indiget, habet similitudinem ad id quod amat, sicut quod est potentia ad actum, vt * dictum est. In corpo. arti.

¶Ad quartum dicendum, quod secundum eandem similitudinem potentiæ ad actum, ille qui non est liberalis, amat eum qui est liberalis, inquantum expectat ab eo aliquid quod desiderat: & eadem ratio est de perseuerante in amicitia ad eum, qui non perseuerat: vtrobique enim videtur esse amicitia propter vtilitatem.

Vel dicendum, quòd licet non omnes homines habeant huiusmodi virtutes secundum habitum completum, habent tamen eas secundum quædam seminalia rationis, secundum quæ, qui non habet virtutem, diligit virtuosum, tanquàm suæ naturali rationi cõformem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqua alia passionum animæ sit causa mortis.

156 *c. 3. to. 5.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ aliqua alia passio possit esse causa amoris. Dicit enim Philosophus in 8. * Ethic. q̃ aliqui amantur propter delectationem: sed delectatio est passio quædam. ergo aliqua alia passio est causa amoris.

¶2 Præt. Desiderium, quædam passio est. sed aliquos amamus propter desiderium quod ab eis expectamus, sicut apparet in omni amicitia, quæ est propter vtilitatẽ. ergo aliqua alia passio est causa amoris.

*c. 1. post medium, tom. 3. ¶3 Præt. Aug. dicit in 10. de * Trin. Cuius rei adipiscendæ spem quisque non gerit, aut tepide amat, aut omnino non amat, quàmuis quàm pulchra sit, videat. ergo spes est etiam causa amoris.

*ca. 7. & 9. tom. 5. ¶Sed contra hoc est, quod omnes aliæ affectiones animæ ex amore causantur, vt Augustꝰ. dicit 14. * de ciu. Dei.

¶Respon. Dicendum, quòd nulla alia passio est, quæ non supponat aliquem amorem, cuius ratio est: quia omnis alia passio animæ importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo. Omnis autem motus in aliquid, vel quies in aliquo, ex aliqua connaturalitate, vel coaptatione procedit, quæ pertinet ad rationem amoris: vnde impossibile est, q̃ aliqua alia passio animæ sit causa vniuersaliter omnis amoris: contingit tamen aliquã aliam passionem esse causam amoris alicuius, sicut etiã vnum bonum est causa alterius.

AD primum ergo dicẽdum, quòd cum aliquis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille causatur ex delectatione, sed delectatio illa iterum causatur ex alio amore præcedente. nullus enim delectatur, nisi in re aliquo modo amata.

¶Ad secundum dicendum, quòd desiderium rei alicuius semper præsupponit amorem illius rei: & sic desiderium alicuius rei potest esse causa, vt res alia ametur, sicut qui desiderat pecuniam, amat propter hoc eum, a quo pecuniam recipit.

¶Ad tertium dicendum, quòd spes causat vel auget amorem, & hoc ratione delectationis: quia delectationem causat: & etiam ratione desiderij, quia spes desiderium fortificat. non enim ita intẽse desideramus, quæ non speramus, sed tamen & ipsa spes est alicuius boni amati.

QVAESTIO XXVIII.

De effectibus amoris, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus amoris.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum vnio sit effectus amoris.
¶Secundo, Vtrum mutua inhæsio.
¶Tertio, Vtrum ecstasis sit effectus amoris.
¶Quarto, Vtrum zelus.
¶Quinto, Vtrum amor sit passio læsiua amantis.
¶Sexto, Vtrum amor sit causa omnium, quæ amans agit.

ARTICVLVS I.

Vtrum vnio sit effectus amoris.

AD primum sic proceditur. Videtur q̃ vnio non sit effectus amoris. Absentia enim vnioni repugnat: sed amor compatitur secum absentiam. dicit enim Apost. ad Galat. 4. Bonum æmulamini in bono semper, loquens de seipso, vt glo. dicit: & non tantum cum præsens sum apud vos. ergo vnio non est effectus amoris.

¶2 Præt. Omnis vnio aut est per essentiam, sicut forma vnitur materiæ, & accidens subiecto, & pars toti, vel alteri parti ad constitutionem totius: aut est per similitudinem vel generis, vel speciei, vel accidentis: sed amor non causat vnionẽ essentiæ, alioquin numquàm haberetur amor ad ea, quæ sunt per essentiam diuisa: vnionem autem, quæ est per similitudinem, amor non causat, sed magis ab ea causatur, vt * dictum est. ergo vnio non est effectus amoris.

¶3 Præt. Sensus in actu fit sensibile in actu, & intellectus in actu fit intellectium in actu, non autem amans in actu fit amatum in actu. ergo vnio magis est effectus cognitionis, quàm amoris.

¶Sed contra est, quod dicit Dion. 4. cap. de * diui. no. q̃ amor quilibet est virtus vnitiua.

¶Respon. Dicendum, q̃ duplex est vnio amantis ad amatum. Vna quidem secundum rem, puta, cum amatum præsentialiter adest amanti. Alia vero secundum affectum, quæ quidem vnio consideranda est ex apprehensione præcedẽte: nam motus appetitiuus sequitur apprehensionem. Cum autem sit duplex amor, scilicet concupiscentiæ, & amicitiæ, vterque procedit ex quadam apprehensione vnitatis amati ad amantem: cum enim aliquis amat aliquid, quasi concupiscens illud, apprehendit illud quasi pertinẽs ad suum bene esse. Similiter cum aliquis amat aliquem amore amicitiæ, vult ei bonũ, sicut & sibi vult bonum. vnde apprehendit eum vt alterum se, inquantum scilicet vult ei bonum, sicut & sibiipsi: & inde est, quòd amicus dicitur esse alter ipse. Et Aug. dicit in 4. * Confes. Bene quidam dixit de amico suo, dimidium animæ suæ. Primam ergo vnionem amor facit effectiue, quia mouet ad desiderandum, & quærendum præsentiam amati, quasi sibi conuenientis, & ad se pertinentis. Secundam autem vnionem facit formaliter, quia ipse amor est talis vnio, vel nexus. vnde Aug. dicit in 8. * De Trin. q̃ amor est quasi iunctura quædam duo aliqua copulans, vel copulare appetẽs, amantẽ, scilicet, & quod amatur. Quod enim dicit copulans, refertur ad vnionem

157. 12. q. 20. ar. 1. ad 3. & q. 60. a. 1. 3. ad 2. Et 3. dist. 27. q. 1. ar. 1. & Dio 4. le. 10.

¶Super quæstionis vigesimæoctauæ, Articulũ primum.

IN responsione ad tertiũ primi artic. quæstio. 28. scito, q̃ si considerentur omnes vnitates concurrẽtes ad amoré, sic amor magis vnit, quàm intellectio: quoniã causatiuus est vnionis realis, sed sicõparetur amor & intellectio, secundũ illam solam vnionem, quá facit formaliter, sic intellectio magis vnit, quàm amor, iuxta illud Auer in tertio de Anima, Magis fit vnum ex intellectu & intellecto, quàm ex materia & forma. Et ratio est illa, quæ arguendo in litera tangitur: quia intellectus in actu, est intellectum in actu: amans autẽ non est amatum in actu. Tanto namque maior est formalis vnio cognitionis, quàm amoris, quanto maius est se esse aliquid, quàm habere se ad illud vt se. Intellectio enim facit formaliter intellectũ esse rem intellectã in actu: amor vero non facit formaliter amantem esse amatum, sed vt amatum, & econuerso, scilicet amatum vt amantem. & hoc quo ad amoré amicitiæ. In amore vero concupiscentię amor vnit amato vt alicui sui, scilicet amantis: intellectio vero facit formaliter intellectam rem in actu esse aliquid intelligentis. vnde cognitio videtur magis vnitiua formaliter: amor autem effectiue: sed quia vnio nota communiter, non est nisi realis, dicitur q̃ amor est vis vnitiua, & q̃ est magis vnitiuus quàm cognitio. quæ omnia sunt vera, referendo ad vnionẽ realem: & sunt vera, referendo ad effectus separatos a causis. Effectus enim formales a causis non

*q. 27. art. 3. & 4.

*in par. 2. & etiã in par. 1. declinando ad fin.

*ca. 6. circa finẽ to. 1. & lib. 2. retra. c. 6

*ca. 10. parũ a prin. tom. 3.

non secernuntur. vnde in litera non respondetur argumento secundum vnionem, quæ est effectus formalis, sed præponit amor secundum vnionē finalem & effectibilem, quæ est realis: quasi diceret, ꝙ licet formalis vnio cognitionis sit maior secundū se formali amoris vnione, quia tamen sistit infra vnionem similitudinis, minor est simpliciter vnione amoris, claudente in sui latitudine vnionem realem.

q. præced. artic. 3.

ca. 2. post med. to. 5.

ad 2. argu. præced.

¶ *Super quæstionis vigesimæoctauæ, Articulum secundum.*

158 Infr. q. 66. ar. 6. cor. & 3. di. 27. q. 1. articu. 1. ad 4.

IN articulo secundum eiusdē 28. quæst. aduerte tria, primo, ꝙ quia amor in modo essendi per apprehensionem addit moram in amāte, & perseverationem amati: ita ꝙ non quæcunq; apprehensio est effectus amoris, sed apprehensio quasi cōtinua & perseverans. Et ex prima cōditione ponitur amatum in amante: ex secūda econuerso secūdum apprehensionem. Secundo, ꝙ in affectu commune est amori amicitiæ & concupiscentiæ, quòd amatum constituitur in amante per complacentiā interius radicatā ipsius amati. In eo enim ꝙ complacet sibi interius amās

ARTICVLVS II.

Vtrum mutua inhæsio sit effectus amoris.

AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ amor non causet mutuam inhæsionem, scilicet vt amans sit in amato, & econuerso. Quod enim est in altero, continetur in eo: sed non potest idem esse contentus & cōtentum. ergo per amorem non potest causari mutua inhæsio, vt amatum sit in amante, & econuerso.

¶2 Præt. Nihil potest penetrare in interiora alicuius integri, nisi per aliquam diuisionē: sed diuidere quæ sunt secundum rem coniuncta, nō pertinet ad appetitum, in quo est amor, sed ad rationem. ergo mutua inhæsio non est effectus amoris.

¶3 Præt. Si per amorem amans est in amato, & econuerso, sequetur ꝙ hoc modo amatum vniatur amanti, sicut amans amato: sed ipsa vnio est amor, vt * dictum est. ergo sequitur ꝙ semper amans ametur ab amato: quod patet esse falsum. non ergo mutua inhæsio est effectus amoris.

art. 2.

¶SED CONTRA, est ꝙ dicitur 1. Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Charitas autem est amor Dei: ergo eadem ratione quilibet amor facit amatum esse in amante.

¶RESPONDEO Dicendum, ꝙ iste effectus mutuæ inhæsionis potest intelligi & quantum ad vim apprehensiuam, & quantum ad vim appetitiuā. Nam quantum ad vim apprehensiuā, amatum dicitur esse in amante, inquātum amatum immoratur in apprehensione amantis, secundum illud Phil. 1. Eo quòd habeam vos in corde. Amās vero dicitur esse in amato secundum apprehensionem, inquantum amans non est contentus superficiali apprehensione amati, sed nititur singula quæ ad amatum pertinent, intrinsecus disquirere, & sic ad interiora eius ingredi tur: sicut de Spiritusancto, qui est amor Dei, dicitur 1. ad Corin. 2. ꝙ scrutatur etiam profunda Dei. Sed quantum ad vim appetitiuam, amatum dicitur esse in amante, prout est per quandam complacentiam in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præsentiam, vel in absentia per desiderium, tendat in ipsum amatum per amorem concupiscentiæ: vel in bona quæ vult amato eius per amorem amicitiæ, non quidem ex aliqua extrinseca causa: sicut cum aliquis desiderat aliquid propter alterum, vel cum aliquis vult bonū alteri propter aliquid aliud, sed propter complacentiā amati interius radicatam. vnde & amor dicitur intimus, & dicuntur viscera charitatis. Econuerso autem amans est in amato, aliter quidem per amorē concupiscentiæ, aliter per amorem amicitiæ. Amor namque concupiscentiæ non requiescit in quacunque extrinseca, aut superficiali adeptione, vel fruitione amati: sed quærit amatum perfecte habere, quasi ad intima illius perueniens. In amore vero amicitiæ, amās est in amato, inquantum reputat bona, vel mala amici, sicut sua, & voluntate amici sicut suam, vt quasi ipse in suo amico videatur bona, vel mala pati, & affici. & propter hoc, proprium est amicorum eadem velle, & in eodem tristari & gaudere secundum Philosophum in 9. * Ethic. & in 2. Rhet. vt sic inquātum quæ sunt amici, æstimat sua, amās videatur esse in amato, quasi idem factus amato: inquantum autem econuerso, vult & agit propter amicum, sicut propter seipsum, quasi reputans amicum idem sibi, sic amatum est in amante. Potest autem & tertio modo mutua inhæsio intelligi in amore amicitiæ, secundum viam redamationis, inquantum mutuo se amant amici, & sibi inuicem bona volunt, & operantur.

*li. 9. Eth. c. 3. a me. & libro. 2. Rhet. c. 4. to. 5. fi. 66.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ amatum continetur in amante, inquātum est impressum in affectu eius per quandam complacentiam: econuerso vero, amans continetur in amato, inquantum amans sequitur aliquo modo illud, quòd est intimum amati. nihil enim prohibet diuerso modo esse aliquid continens, & contentum: sicut genus continetur in specie, & econuerso.

In cor. ar.

¶AD secundum dicendum, quòd rationis apprehensio præcedit affectum amoris: & ideo sicut ratio disquirit, ita affectus amoris subintrat in amatum, vt ex * dictis patet.

¶AD tertium dicendum, ꝙ illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæsionis, qui non inuenitur in quolibet amore.

ARTICVLVS III.

Vtrum ecstasis sit effectus amoris.

159 2. 2. q. 175 ar. 2. Et 3. di. 27. q. 1. ar. 1. ad 4. Et ver. q. 23. arti. 2. ad 9. & 1. co. 12.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ecstasis non sit effectus amoris. Ecstasis enim quandā alienationem importare videtur: sed amor non semper facit alienationem, sunt enim amantes interdum sui cōpotes. ergo amor non facit ecstasim.

¶2 Præt. amans desiderat amatum sibi vniri. magis ergo amatum trahit ad se, quàm etiam pergat in amatum extra se exiens.

a Arist. 7. Eth. 2.

¶3 Præt. Amor vnit amatum amanti, sicut * dictum est. Si ergo amans extra se tendit, vt in amatū pergat: sequitur ꝙ semper plus diligat amatū, quàm seipsum, quod patet esse falsum. non ergo ecstasis est effectus amoris.

*ca. 4. in Par. 1. declinando ad sistem. * c. 4. de diu. nomi.

¶SED CONTRA est, quod Dion. dicit. 4. ca. de * diu. nom. ꝙ diuinus amor ecstasim facit, & quod ipse Deus propter amorē est ecstasim passus. Cum ergo quilibet amor sit quædam similitudo participata diuiniamoris, vt ibidem * dicitur. videtur quòd quilibet amor causet ecstasim.

¶RESPON. Dicendum, ꝙ ecstasim pati aliquis dicitur, cum extra se ponitur: quod quidem contingit & secundum vim apprehensiuam, & secundum vim appetitiuam. Secundum quidē vim apprehensiuā aliquis dicitur extra se poni, quando ponitur extra cognitionē sibi propriam, vel quia ad superiorem sublimatur, sicut homo dum eleuatur ad comprehendēda aliqua, quæ sunt supra sensum & rationem, dicitur ecstasim pati, inquantum pōnitur extra connaturalem apprehensionem rationis & sensus: vel quia ad inferiora deprimitur, puta, cū aliquis in furiam, vel amentiam cadit dicitur ecstasim passus. Secundum appetitiuam vero partem dicitur aliquis ecstasim pati, quando appetitus alicuius in alterum fertur, exiens quodammodo extra seipsum. primam quidem ecstasim facit amor dispositiue, inquantum scilicet facit meditari de amato, vt * dictum est: intensa autem meditatio vnius abstrahit ab alijs. Sed secundā ecstasim facit amor directe, simpliciter quidē amor amicitiæ, amor aūt concupiscentiæ non simpliciter, sed secundū quid. Nā in amore concupiscentiæ quodāmodo fertur amans extra seipsum, inquantū. s. non cōtentus gaudere de bono quod habet, quærit frui aliquo extra se: sed quia illud extrinsecū bonum quærit sibi habere, non exit simpliciter extra se, sed talis affectio in fine infra ipsam concluditur. Sed in amore amicitiæ affectus alicuius simpliciter exit extra se, quia vult amico bonum, & operatur bonum, quasi gerēs curam & prouidentiam ipsius propter ipsum amicum.

art. præce.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa ratio procedit de prima ecstasi.

¶AD secundum dicendū, ꝙ illa rō procedit de amore cōcupiscētiæ, quinō facit simpliciter ecstasim, vt * dictū est.

in cor. ar.

¶AD tertium dicendum, ꝙ ille qui amat, intantū extra se exit, quantum vult bona āmici, & operatur, non tamen vult bona amici magis quàm sua. vnde non sequitur quòd alterum plus quàm se diligat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Zelus sit effectus amoris

AD quartum sic proceditur. Videtur ꝙ zelus non sit effectus amoris. Zelus enim est contentionis principium. Vnde dicitur. 1. ad Cor. 3. Cū sit inter vos zelus & contentio &c. sed contentio repugnat amori. ergo zelus non est effectus amoris.

¶2 Præt. Obiectum amoris est bonum, quod est communicatiuum sui: sed zelus repugnat communicationi. ad zelū enim pertinere videtur, quòd quis non patitur consortium in amato: sicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere communes cum cæteris. ergo zelus non est effectus amoris.

¶3 Præt. Zelus nō est sine odio, sicut nec sine amore dicitur. n. in Psal. 72. Zelaui super iniquos, non ergo debet dici magis effectus amoris, quàm odij.

¶SED contra est, quod Dio, dicit. 4. c. * De diui. no. ꝙ Deus appellatur zelotes, propter multum amorem quē habet ad existentia.

¶RESPON. Dicendum, ꝙ zelus quocunque modo sumatur, ex intentione amoris prouenit. Manifestum est enim ꝙ quanto aliqua virtus intensius tendit in aliquid, fortius repellit omne contrarium, vel repugnans. Cum igitur amor sit quidam motus in amatum, vt * Aug. dicit in lib. 83. q. Intensus amor quærit excludere omne id, quod sibi repugnat: aliter tamen hoc contingit in amore concupiscentiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nam in amore concupiscentiæ, qui intense aliquid concupiscit, mouetur contra omne illud, quod repugnat consecutioni, vel fruitioni quietæ eius quod amatur: & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per consortium aliorum impediatur singularitas, quàm in vxore quærunt. Similiter etiam qui quærunt excellentiam, mouentur contra eos, qui excellere videntur, quasi impedientes excellentiam eorum, & iste est zelus inuidiæ, de quo dicitur in Psal. 36. Noli æmulari in malignantibus: neque zelaueris facientes iniquitatem. Amor autem amicitiæ quærit bonum amici: vnde quando est intensus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici: & secundum hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando si qua dicuntur, vel sunt contra bonum amici, homo repellere studet. Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea, quæ sunt contra honorem, vel voluntatem Dei, repellere secundum posse conatur, secundum illud. 3. Reg. 19. Zelatus sum pro Dominio exercituum. Et Ioan. 2. super illud, Zelus domus tuæ comedit me, dicit * gloss. Quòd bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quæ viderit, corrigere satagit: si nequit, tolerat & gemit.

160 Mal. q. 10 ar. 1. ad 11.

c. 4. in par te. 1. paulo ante finē.

*q. 35. & 36. to. 4.

*Est glo. Aug. i eu. Ioh. tract. 10. iter me dium & fi. tom. 9.

¶AD primum ergo dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de zelo inuidiæ, qui quidem est causa contentionis, non contra rem amatam, sed pro re amata contra impedimenta ipsius.

¶AD secundum dicendum, quòd bonum amatur, inquantum est cōmunicabile amāti: vnde omne illud quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odiosum: & sic ex amore boni zelus causatur: ex defectu autem bonitatis contingit, quòd quædam parua bona non possunt integre simul possideri a multis. & ex amore talium causatur zelus inuidiæ, non autem propriè ex

his

his quæ integre possunt a multis possideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ a multis integre cognosci potest, sed forte de excellentia circa cognitionem huius.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ hoc ipsum, ꝙ aliquis odio habet ea quæ repugnant amato, ex amore procedit: vnde zelus proprie ponit effectus amoris magis, quàm odij.

¶Super quæstionis vigesimæoctauæ, Articulum V. et VI.

161

Articvlvs V.

Vtrum amor sit passio læsiua amantis.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd amor sit passio læsiua. Languor.n. significat læsionem quandã languentis: sed amor causat languorem, dicitur.n. Cant. 2. Fulcite me floribus: stipate me malis, quia amore langueo. ergo amor est passio læsiua.

¶2 Præt. Liquefactio, est quædã resolutio: sed amor est liquefactiuus. dicitur enim. Cant. 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est. ergo amor est resolutiuus: est ergo corruptiuus, & læsiuus.

¶3 Præterea. Feruor designat quendam excessum in caliditate, qui quidem excessus corruptiuus est: sed feruor causatur ex amore. Dion. enim 7. c. *Cel. hier. inter cæteras proprietates ad amorem Seraphin pertinentes, ponit calidum & acutum, & superferuens. Et Can. 8. dicit de amore, ꝙ lãpades eius sunt lampades ignis atq; flammarum. ergo amor est passio læsiua, & corruptiua.

*ca. 7. non remote a prin.

*p. 1. inter medium & finem.

¶Sed contra est, quod dicit Dio. 4. ca. de * diui. no. ꝙ singula seipsa amant contentiue, idest conseruatiue. ergo amor non est passio læsiua, sed magis conseruatiua, & perfectiua.

q. 16 ar. 1. & 2. & q. 27. art. 1.

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut * supra dictum est, Amor significat coaptationem quandam appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum. Nihil autem, quod coaptatur ad aliquid, quod est sibi conueniens, ex hoc ipso laditur, sed magis si fit possibile, proficit & melioratur: quod vero coaptatur ad aliquid, quod non est sibi conueniens, ex hoc laditur & deterioratur. Amor ergo boni conuenientis est perfectius & melioratiuus amantis: amor autẽ boni, quod non est conueniens amanti, est læsiuus & deterioratiuus amantis. Vnde maxime homo perficitur & melioratur per amorem Dei: læditur autem & deterioratur per amorem peccati, secundum illud Osæę. 9. Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerũt. Et hoc quidem sic dictum est de amore, quantum ad id quod est formale in ipso, quod est scilicet ex parte appetitus: quantũ vero ad id quod est materiale in passione amoris, quod est immutatio aliqua corporalis, accidit ꝙ amor sit læsiuus propter excessum immutationis, sicut accidit in sensu, & in omni actu virtutis animæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

Ad ea vero quæ in contrarium obijciuntur, dicendum, ꝙ amori attribui possunt quatuor effectus proximi, scilicet liquefactio, fruitio, languor, & feruor, inter quę primũ est liquefactio, quæ opponitur congelationi. Ea enim quæ sunt congelata, in seipsis constricta sunt, vt non possint de facili subintrationem alterius pati, ad amorem autem pertinet, ꝙ appetitus coaptetur ad receptionem boni amati, prout amatum est in amante, sicut iam * supra dictum est. Vnde cordis congelatio vel duritia est dispositio repugnans amori: sed liquefactio importat quandã mollificationẽ cordis, quã exhibet se cor habile, vt amatum in ipsum subintret. Si ergo amatum fuerit præsens & habitum, causatur delectatio, siue fruitio: si autem fuerit absens, consequuntur duę passiones, scilicet tristitia de absentia, quę significatur per languorẽ. Vnde & Tullius in 3. de * Tusculanis quæst. maxime tristitiam egritudinem nominat, & intensum desiderium de consecutione amati, quod significatur per feruorem. Et isti quidem sunt effectus amoris formaliter accepti secundum habitudinem appetitiuę virtutis ad obiectum: sed in passione amoris consequuntur aliqui effectus his proportionati secundum immutationem.

libri 3. a medio & lib. 4. non remote a prin.

Articvlvs VI.

Vtrum amor sit causa omnium, quæ amans agit.

AD sextũ sic proceditur. Videtur ꝙ amans non agat omnia ex amore. Amor enim quędam passio est: vt * supra dictum est: sed nõ omnia, quę agit homo, agit ex passione, sed quędam agit ex electione, & quædam ex ignorantia, vt dicitur in 5. * Ethi. ergo non omnia, quæ homo agit, agit ex amore.

162

3. di. 27. q. 1. ar. 1. c. or. *q. 16. ar. 2

cap. 8.

¶2 Præt. Appetitus est principium motus & actionis in omnibus animalibus, vt patet in 3. * De anima: si igitur omnia quæ quis agit, agit ex amore, aliæ passiones appetitiuæ partis erunt superfluæ.

a text. 48. vsq; ad 55 tom. 2.

¶3 Præt. Nihil causatur simul a contrarijs causis: sed quædam fiunt ex odio. non ergo omnia sunt ex amore.

¶Sed contra est, quod Dion. dicit 4. c. * de diui. no. quòd propter amorem boni omnia agunt, quæcunque agunt.

*par. 4. nõ multũ pro cul a prin.

¶Respon. Dicendum, ꝙ omne agens agit propter finem aliquem, vt supra dictum est: finis autem est bonum desideratum, & amatum vnicuique. Vnde manifestum est, ꝙ omne agens, quodcunque sit, agit quamcunque actionem ex aliquo amore.

¶Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ obiectio illa procedit de amore, qui est passio in appetitu sensitiuo existens: nos autem loquimur nunc amore communiter accepto, prout comprehendit sub se amorem intellectualem, rationalem, animalem, naturalem: sic enim Dion. loquitur de amore in 4. cap. * de diuin. no.

in partes.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ex amore, sicut iam dictũ est, causatur & desiderium, & tristitia, & delectatio, & per consequens omnes aliæ passiones. vnde omnis actio, quæ procedit ex quacunque passione, procedit etiã ex amore sicut ex prima causa: vnde non superfluunt aliæ passiones, quæ sunt causæ proximæ.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ odium etiam ex amore causatur, sicut * infra dicetur.

q. 29. ar. 3

QVAEST. XXIX.

De odio, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de odio.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum causa, & obiectum odij sit malum.
¶Secundo, Vtrum odium causetur ex amore.
¶Tertio, Vtrum odium sit fortius, quàm amor.
¶Quarto, Vtrum aliquis possit habere odio seipsum.
¶Quinto, Vtrum aliquis possit habere odio veritatem.
¶Sexto, Vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

¶Super

¶Super quæstio. XXIX. Artic. I.

163 mal. q. 12. ar. 4. cor.

IN art. 1. q. 29. nota tria Nouitie, primo in titulo, ꝙ bis dicit obiectũ & cã odij, s. cum enumerantur articuli, & cũ procedit ad primũ. Ex hoc n. & primo ar. manifeste habes, malum non solũ obiectum, sed causam esse odij. Secundo in corpore, ꝙ similitudo inter appetitũ naturalem, & animalem sobrie intelligãt, scilicet proportionaliter secundum naturas inanimatorum, & animatorũ. In illis. n. vt in q. 23, dictum est, idem est consonãtia & dissonantia, in istis aliud: sicut in illis consonantia est proprietas, in istis est actus appetitiuus. Tertio, in responsione ad primũ, quod consistit, in hoc, ꝙ obiectum & cã odij nõ est malum simpliciter, sed malum huic, qđ est quoddam ens, quod nõ non est malũ huic inquantum ens, quia sic conuenit, sed inquantũ tale ens, quia sic repugnat. Percutiẽs. n. me quoddam ens, est repugnans mihi, non inquantũ ens, sed solum inquantum tale, s. offendens me: sicut aqua est mala igni, inquantũ talis, non inquantum ens.

q. 26. ar. 1.

Circa eundem primum articulũ dubiũ occurrit de explanatione odij, ꝙ scilicet est dissonantia ad apprehensum repugnãs, seu malum. odium enim cõsonare malo testatur inimicitia, dum quis mala vt mala inimico vult: immo hoc est odisse, velle malum malo.

¶Ae hoc dicitur, ꝙ sicut amor diuiditur in amorem amicitiæ & concupiscentiæ, ita & odium. Et odiũ quidem oppositũ amori concupiscentiæ, innominatum est: & potest vocari odium abominationis. Odiũ vero oppositum amori amicitiæ, odium inimicitiæ vocatur. Et sicut quia amare est velle bonũ alicui, duo ex parte obiecti includit. s. ly, bonũ, & ly, alicui: ita in odij obiecto duo claudũtur, s. malum & persona. Quamuis aũt amor amicitiæ & concupiscentię vniformiter se habeant ad vtrunq; s. per modum affirmationis, seu consonantiæ, odium tñ inimicitiæ, & odiũ abominationis dissimiliter se habent ad hæc. nam odium inimicitiæ habet se ad personam per modum negationis & dissonantiæ, ad malum vero per modũ affirmationis & consonantiæ. odium aũt abominationis econuerso, ad personam se habet per modum affirmationis & consonantiæ, ad malum autem per modum negationis & dissonantiæ. Cum enim aliquis odit flagella, & similia, illis quidem dissonat, & ea ab affectu suo abnegat: seipsum autem, vel alterum, cui illa nolle, affirmat in affectu, eiq; consonat. Ecõtra vero, cum odit quis hominem, ipsum quidẽ a suo affectu abnegat illiq; dissonat: sed malis illis consonat, affirmatque illa in suo affectu, vult enim illi malum. Et si diligenter perscrutatus fueris, videbis ꝙ dissimilitudo ista non variat dissonantiam odij a malo obiecto & causa: quoniam vtrobique id quod habet rationem mali obiecti & causæ odij, abnegatur ab effectu & dissonat: nam in odio inimicitiæ persona habet rationem mali obiecti & causæ. Et in odio abominationis non persona, sed res mala habet rationem mali obiecti & causæ: sicut in amore amicitiæ, obiectũ amatum est amicus: & in amore concupiscentiæ est res concupita. Vniuersaliter igitur odium est dissonantia a malo obiecto, quia oportet malum obiectum esse odio habitum, sed quia diuersum in vtroque odio constituitur obiectum, quia vnius persona, alterius res, varietas apparet, sed non est. vnde inimicitia non testatur, ꝙ odium consonat malo obiecto, sed ꝙ tantum dissonat ab inimico, vt consonet malis illius, vnde testatur magnam dissonantiam obiecti. Nec fallaris, audiens odium abominationis habere pro obiecto rem, non personam: & putes propterea matrẽ non tali odio habere filias, quibus optat mortem, vel quia nõ potest dare eas nuptui, vel quia despicitur a viro suo propterea. in similibus enim non habentur odio personæ vt personæ, sed vt res: vnde non est ad tales odium inimicitiæ, sed abominationis solius vitæ earum, quia repugnat dispositioni earum vel secundum pauperta tem, vel gratiam cum viro, vel aliquid huiusmodi, in cuius signum nihil mali illis vellent: cuius oppositum de odio inimicitiæ scribitur in secundo Rhetor. sed vitam tantum earum, vt remeis. contraria nolunt. Et quod in exemplo matris, & filiæ audis, in cæteris quæ sunt

Articvlvs I.

Vtrum causa, et obiectum odij sit malum.

AD primvm sic proceditur. Videtur ꝙ obiectũ, & causa odij non sit malum. Omne.n. quod est, inquantum huiusmodi, bonum est: si igitur obiectum odij sit malum, sequitur ꝙ nulla res odio habeatur, sed solum defectus alicuius rei, quod patet esse falsum.

¶2 Præt. Odire malum est laudabile: vnde in laudem quorundam dicitur 2. Machab. 3. ꝙ leges optime custodiantur propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala. si igitur nihil odiatur nisi malum, sequitur ꝙ omne odium sit laudabile, quod patet esse falsum.

¶3 Præt. Idem non est simul bonũ & malum, sed idem diuersis est odibile & amabile. ergo odium non solum est mali, sed etiam boni.

¶Sed contra. Odium contrariatur amori: sed obiectum amoris est bonum, vt * supra dictum est. ergo obiectum odij est malum.

¶Respondeo Dicendum, ꝙ cum appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehensione, licet non coniuncta, eadem ratio vr esse de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis, qui sequitur apprehensionẽ coniunctam, sicut * supra dictum est. In appetitu aũt naturali hoc manifeste apparet, ꝙ sicut vnũ quodq; habet naturalem consonantiã, vel aptitudinem ad id quod sibi conuenit, quæ est naturalis: ita ad id, quod est repugnãs & corruptiuum, habet dissonantiam naturalem, quæ est odium naturale. Sic igitur & in appetitu animali, seu in intellectiuo amor est consonãtia quædã appetitus in id, quod apprehenditur vt conueniens. Odiũ vero est dissonãtia quædã appetitus ad id, qđ apprehenditur vt repugnans & nociuũ. Sicut aũt omne conueniens inquantum hmõi, habet rationem boni, ita omne repugnans inquantum hmõi, habet rõnem mali: & ideo sicut bonum est obiectũ amoris, ita malum est obiectum odij.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ens inquantũ ens, non habet rationem repugnantis, sed magis cõuenientis: quia oĩa conueniunt in ente. sed ens inquantum est hoc ens determinatum, habet rõnem repugnantis ad aliquod ens determinatum: & secundum hoc vnum ens est odibile alteri, & est malum, & si non in se, tamen per comparationem ad alterum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ sicut aliquid apprehenditur vt bonum, quod non est vere bonum, ita aliquid apprehenditur vt malum, quod non est vere malũ: vnde contingit qñq; nec odiũ mali, nec amorem boni esse bonum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ contingit idem esse amabile, & odibile diuersis, secundum appetitum quidem naturalem ex hoc, ꝙ vnum & idem est conueniens vni secundum suam naturam, & repugnans alteri: sicut calor cõuenit igni, & repugnat aquæ. secundũ appetitum vero animalem ex hoc, ꝙ vnum & idem apprehenditur ab vno sub ratione boni, & ab alio sub ratione mali.

Articvlvs II.

Vtrum odiũ causetur ex amore.

164 Sup. q. 28. ar. 6. ad 3. & infr. ar. 3. cor. Et 4. contra. c. 19.

AD secvndvm sic proceditur. Videtur quod amor non sit causa odij. Videtur enim quod amor non sit causa domini ad seruos, viri ad vxorem, & vniuersaliter ad omnes odio habitos, non vt personæ sunt, sed vt aliquid illius, quasi nocumẽta sunt, dicta intelligas. De personis enim & rebus formaliter, inquantum scilicet personæ, & inquantum res, intellige quæ diximus de obiectis proprijs vtriusque odij. Nec obijcias mihi, ꝙ immemor supradictorum de indistinctione amoris amicitiæ & concupiscentiæ, nunc penes obiecta distinxerim vtrumq; odium. Nosti enim quòd bonum vno modo, vtpote ex causa integra malum autem omnifariam, vtpote ex particularibus defectibus dicitur. Constat autem, quòd amor ex parte boni, & odium ex parte mali, se tenet: propter quod non est mirum, si odia distinguuntur ex persona, vel re, vt obiectis proprijs odij, amor autem non: sed sola habitudo ad personam & rem diuersimode amatam in quolibet amore distinguitur, vt superius declaratum est.

¶Super Quæstionis vigesimænonæ. Articulum secundum.

ARticulo secundo omisso, ex quo memoriæ commendabis responsionem ad primum, & applicabis ad post prædicamenta.

odij.

In post prædicamentis, ca. de Simili.

odij. Ea enim quæ ex opposito diuiduntur, naturaliter sunt simul, vt dicitur in * prædicamentis: sed amor & odium cum sint contraria, ex opposito diuiduntur. ergo naturaliter sunt illud simul. nō ergo amor est causa odij.

¶2 Præt. Vnum contrariorum non est causa alterius: sed amor & odium sunt contraria. ergo &c.

¶3 Præt. Posterius non est causa prioris, sed odium est posterius amore, vt videtur. nam odium importat recessum a malo: amor vero accessum ad bonum. ergo amor non est causa odij.

*c.7.& 9. to.5.

¶Sed contra est, quod dicit Aug. 14. * de Ciu. Dei, quòd omnes affectiones causantur ex amore. ergo & odium, cum sit quædam affectio animæ, causatur ex amore.

art.præce.

¶Respon. Dicendum, ℘ sicut * dictum est, Amor consistit in quadam conuenientia amantis ad amatū: odiū vero consistit in quadam repugnantia, vel dissonantia. Oportet autem in quolibet prius considerare quid ei cōueniat, quàm quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid est repugnans alteri, quia est corruptiuum, vel impeditiuum eius quod est conueniens: vnde necesse est, ℘ amor sit prior odio: & ℘ nihil odio habeatur, nisi per hoc, quòd contrariatur conuenienti, quod amatur: & secundum hoc, omne odium ex amore causatur.

Ad primum ergo dicendum, ℘ in his quæ ex opposito diuiduntur, quædam inueniuntur, quæ sunt naturaliter simul & secundum rem, & secundum rationem, sicut duæ species animalis, vel duæ species coloris. Quædam vero sunt simul secundum rationem, sed vnum realiter est prius altero, & causa eius: sicut patet in speciebus numerorum, figurarum & motuum. Quædam vero non sunt simul nec secundum rem, nec secundum rationem, sicut substantia & accidens. nam substātia realiter est causa accidentis: & ens secundum rationē prius attribuitur substantiæ quàm accidenti, quia accidenti nō attribuitur nisi inquantum est in substantia. Amor autem & odium naturaliter quidem sunt simul secundū rationem, sed nō realiter: vnde nihil prohibet amorem esse causam odij.

¶Ad secvndvm dicendum, ℘ amor & odium sunt contraria, quando accipiuntur circa idem: sed quādo sunt de contrarijs, non sunt contraria, sed seinuicem cōsequentia. Eiusdem enim rationis est, ℘ ametur aliquid, & odiatur eius contrarium: & sic amor vnius rei, est causa ℘ eius contrarium odiatur.

¶Ad tertium dicendum, ℘ in executione prius est recedere ab vno termino, quàm accedere ad alterū terminum, sed in intensione est econuerso: propter hoc enim receditur ab vno termino, vt accedatur ad alterum. motus autem appetitiuus magis pertinet ad intentionem, quàm ad executionem: & ideo amor est prior odio, cum vtrumque sit motus appetitiuus.

¶Super quæstionis vigesimæ nonæ, Articulum tertium.

Articvlvs III.

Vtrum odium sit fortius, quàm amor.

165 q. 36. paulo post prin. to. 4.

In tertio articu. aduerte primo, ℘ prima ratio quare odium videtur fortius mouere, cōsistit in hoc, quòd odium magis consistit in immutatione, quàm amor. Quod declaratur ex parte obiecti, quia scilicet in amore tā actus, quàm obiectū constat manifestatur: sed fortius insistit homo ad repellendum odiosum, quàm ad prosequendum amatum. sicut etiam bestiæ abstinent à delectabilibus propter uerbera, vt Aug. introducit in lib. 83 q.* ergo odiū est fortius amore.

¶Sed contra. Bonum est fortius ℘ malum: quia malum non agit nisi virtute boni, vt Dio. dicit c. 4. de diui. no. *sed odium & amor differunt secundū differentiam boni, & mali. ergo amor est fortior odio.

¶Respondeo dicendum, ℘ impossibile est effectum sua causa esse fortiorem. Omne autem odium procedit ex aliquo amore, sicut ex causa, vt supra dictum est, * vnde impossibile est, ℘ odium sit fortius amore simpliciter, sed oportet vlterius, ℘ amor, simpliciter loquendo, sit odio fortior. Fortius enim mouetur aliquid in finem, quàm in ea quæ sunt ad finem. Recessus autem à malo ordinatur ad consecutionem boni, sicut ad finem: vnde simpliciter loquendo, fortior est motus animæ in bonum, quàm in malum: sed tamen aliquando videtur odium fortius amore propter duo. Primo quidem, quia odium est magis sensibile quàm amor. Cum. n. sensus perceptio sit in quædam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum est, nō ira sentitur, sicut quādo est in ipso immutari: vnde calor sebris ethicæ, quàmuis sit maior, non tamen ita sentitur, sicut calor tertianæ: quia calor ethicæ iam versus est quasi in habitum & naturā: & propter hoc etiam amor magis sentitur in absentia amati, sicut Augu. dicit in 10. de Trin. *℘ amor non ita sentitur, cū non proditeum indigentia: & propter hoc et repugnantia eius quod oditur, sensibilius percipitur, quàm conuenientia eius quod amatur. Secundo, quia non comparatur odium ad amorem sibi correspōdentem. secundum. n. diuersitatem bonorum, est diuersitas amorum in magnitudine, & paruitate, quibus proportionantur oppositā odia: vnde odium quod correspondet maiori amori, magis mouet quàm minor amor. Et per hoc patet responsio ad primum. nam amor voluptatis est minor, quā amor conseruationis suiipsius, cui respondet fuga doloris: & ideo magis fugitur dolor, quàm ametur voluptas.

¶Ad 2. dicendum, ℘ odium nunquā vinceret amorem, nisi pp maiorē amorem, cui odium correspōdet: sic homo magis diligit se, quàm amicum. & propter hoc, ℘ diligit se, habet odio etiam amicum, si sibi contrarietur.

¶Ad tertium dicendum, ℘ ideo intensius aliquid operatur ad repellēdū odiosa, quia odium est magis sensibile.

Articvlvs III.

Vtrum aliquis possit habere odio seipsum.

Ad quartum sic proceditur. Videtur ℘ aliquis possit seipsum odio sonat dispositioni amātis, ac per hoc nihil est ex parte obiecti alteritatis. In odio vero, licet actus dispositioni odientis cōsonet, obiectū vero vtpote malum, vt malum dissonat, ac per hoc ex parte obecti alteritas q̄dam inuenitur: & cum inutatio in alteritate consistat, magis ad mutationis naturam accedet odium, quàm amor. Et hæc ratio ponitur in litera, cum dicitur, ℘ repugnantia eius quod oditur, magis percipitur quā conuenientia amati. Aduerte secundo, ℘ secūda ratio & manifestat sensum conclusionis principalis huius articuli, s. ℘ odiū nō est fortius amore, sed econuerso: quod intelligitur non de quocunque odio relato ad quemcunq; amorem, & econuerso, sed de coniugatis. Quilibet. n. amor habet vinctum odium sibi oppositi, & econuerso. & de his est sermo comparatiuus. Et manifestat fortitudinem odij super amorem extraneum esse non ex se, sed ex amore eius causa superante illum alterum amorem: vt in responsione ad primum, & secūdum exprimitur. Et sic ex prima ratione odium magis quodammodo increat, quàm coniugatus amor, quia magis sentitur: & ex secūda magis quàm extraneus amor, quia agit virtute amoris maioris.

q.36. paulo post pri ci. to.4

* in par.4

c.12. post med. to.3.

¶Super quæstionis vigesimæ nonæ. Art. IIII.

Articvlo quarto omisso, quo in fine tractatus vtemur in articulo quinto, aduerte, quòd aliud est odio haberi, & aliud non amari: & quòd aliud est per se, & aliud per accidens. Nihil enim quantumcunque

166 2.2. q.25. ar.7. Et 2. dist.42.q.2. ar.2.q.2. ad 2. Et Pis. 10. Et Ep.5. ad 6.

eunque fuerit particularissimum & minimum bonū, subrōne suę bonitatis repręsentatum, odio hīs per se loquendo: quia obiecto odij contraria tur tota latitudo boni, non amari tamen potest, quia non habet vnde adæquet appetitum &c. per accidēs autem potest partialiter bonū odio haberi, per adiunctā scilicet rationem maioris mali, vt quotidie experimur. in communi autem impossibile est: quia quilibet odiens, aliquid amat: ac per hoc nō omne bonum odit. Et idem est iudicium de ente & vero in communi. Odiēs enim quodcunque ens, aut quodcunq; verum, licet ab illis dissonet, alicui tamen vero & enti remanet consonans, ac per hoc non abijcit totam entis, aut veri latitudinem a suo affectu, sed cōmunis ratio entis, & veri semper saluatur cōsonans &c.

* prosa 5. parum a prin.

par.4 aliquātulum ante finē. *q. 26. artic. 4.

¶In vltimo articulo nihil occurrit scribendum, nisi ℘ diligenter notetur differentia inter rem, puta, calorem vniuersaliter, & singularem.

¶2 Præt. Illum odimus, cui volumus & operamur malum: sed quandoque aliqs vult & operatur sibiipsi malum, puta, qui interimunt seipsos. ergo aliqui seipsos habent odio.

¶3 Præt. Boetius dicit in 2. de Consol. * ℘ auaritia facit homines odiosos: ex quo potest accipi, ℘ omnis homo odit auarum: sed aliqui sunt auari. ergo illi odiunt seipsos.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Ephes. 5. ℘ nemo vnquam carnem suam odio habuit.

¶Respon. Dicendum, ℘ impossibile est, ℘ aliquis, per se loquendo, odiat seipsum. Naturaliter enim vnūquodq; appetit bonum, nec potest aliquid sibi appetere, nisi sub ratione boni. nam malum est præter voluntatem, vt Dio. dicit 4. c. De diui. no. * Amare autem aliquem est velle ei bonum, vt suprà dictum est: * vnde necesse est, ℘ aliquis amet seipsum, & impossibile est, ℘ aliquis odiat seipsum, per se loquendo: per accidens tamen contingit, ℘ aliquis seipsum odio habeat, & hoc dupliciter. Vno modo, ex parte boni quod sibi aliquis vult. accidit cm quandoque, illud quod appetitur vt secundum quid bonum, esse simpliciter malum: & secundum hoc aliquis per accidens vult sibi malum, quod est odire. Alio modo, ex parte suiipsius cui vult bonum. Vnumquodque enim maxime est id, quod est principalius in ipso: vnde ciuitas dicitur facere id, qđ Rex facit, quasi Rex sit tota ciuitas. Manifestum est ergo, ℘ homo maxime est mens hominis. contingit autem, ℘ aliqui æstimant se maxime illud, quòd sunt secundum naturam corporalem & sensitiuam: vnde amant se secundum id, ℘ æstimant se esse, sed odiunt id quod vere sunt, dum volunt contraria rationi: & vtroque modo ille qui diligit iniquitatem, odit non solum animam suam, sed etiam seipsum. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd nullus sibi vult & facit malum, nisi inquantum apprehendit illud sub ratione boni: nam & illi qui interimunt seipsos, hoc ipsum, quod est mori, apprehendunt sub ratione boni, inquantum est terminatiuum alicuius miseriæ, vel doloris.

¶Ad tertium dicendum, ℘ auarus odit aliquod accidens suum, non tamen propter hoc odit seipsum: sicut æger odit suam ægritudinem ex hoc ipso, ℘ se amat. Vel dicendum, ℘ auaritia odiosos facit alijs, non autem sibiipsi: quinimmo causatur ex inordinato sui amore, secundum quem de bonis temporalibus plus sibi aliquis vult, quàm debeat.

Articvlvs V.

Vtrum aliquis possit odio habere veritatem.

167 2.2. q.34. ar.1. cor.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quòd aliquis non possit habere odio veritatem. Bonum enim, & ens, & verum conuertuntur: sed aliquis non potest habere. Dicitur enim in Psal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam: sed multi diligunt iniquitatem. ergo multi odiunt seipsos.

¶2 Præt. Omnes homines naturaliter scire desiderāt, vt dicitur in principio Met. * sed scientia non est nisi verorum. ergo veritas naturaliter desideratur, & amatur: sed quod naturaliter inest, semper inest. nullus ergo potest habere odio veritatem.

*li. 1. metap. to. 3.

¶3 Præt. Philosophus dicit in 2. Rhetor. * ℘ homines amant non fictos, sed non nisi propter veritatem. ergo homo naturaliter amat veritatem. non ergo eā odio het.

* c.4.a medio to.6.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Galat. 4. Factus sum vobis inimicus, verū dicens vobis.

¶Respon. Dicendum, ℘ bonum, & verum, & ens sunt idem secundum rem, sed differunt ratione. Bonum enim habet rationem appetibilis, non autem ens vel verum: quia Bonum est quod omnia appetunt. & ideo bonum secundum rationē boni, non potest odio haberi nec in vniuersali, nec in particulari. Ens autem & verum in vniuersali quidem odio haberi non possunt: quia dissonantia est causa odij, & conuenientia causa mortis. Ens autem & verum sunt communia omnibus sed in particulari nihil prohibet quoddam ens, & quoddam verū odio haberi, inquātum habet rationem contrarij & repugnantis: contrarietas enim & repugnantia non aduertatur rationi entis & veri, sicut aduertatur ratione boni. Contingit autem verum aliquod particulare tripliciter repugnare, vel contrariari bono amato. Vno modo, secundū quod veritas est causaliter & originaliter in ipsis rebus: & sic homo quandoque odit aliquam veritatem, dum vellet non esse verum, quod est verum. Alio modo, secundum quod veritas est in cognitione ipsius hominis, quæ impedit ipsum a prosecutione amati: sicut si aliqui vellent nō cognoscere veritatem fidei, vt libere peccarent, ex quorum persona dicitur Iob. 22. Scientiam viarum tuarum nolumus. Tertio modo, habetur odio veritas particularis tanquam repugnans, prout est in intellecto alterius, puta, cum aliquis vult facere in peccato, odit quod aliquis veritatē circa peccatum suum cognoscat. & secundum hoc dicit Augu. in 10. Confes. * ℘ homines amant veritatem lucentem, oderunt eam redarguentem. Et per hoc patet responsio ad primum.

c. 23.a medio, to. 1.

¶Ad secundum dicendum, ℘ cognoscere veritatē, secundū se est amabile. propter quod dicit Aug. * quod amant eā lucentē: sed per accidēs cognitio veritatis pōt esse odibilis, inquantum impedit ab aliquo desiderato.

* Ibidem.

¶Ad tertium dicendum, ℘ ex hoc procedit, ℘ non ficti amantur, ℘ homo amat secundum se cognoscere veritatem, quam homines non ficti manifestant.

Articvlvs VI.

Vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

168 Sup. ar.5 cor.

Ad Sextum sic proceditur. Videtur ℘ odium non possit esse alicuius in vniuersali. Odium enim est passio appetitus sensitiui, qui mouetur ex sensibili apprehensione: sed sensus non potest apprehēdere vniuersale. ergo odium non potest esse alicuius in vniuersali.

¶2 Præt. Odium causatur ex aliqua dissonantia, quæ communitati repugnat: sed cōitas est de ratione vniuersalis. ergo odium non potest esse alicuius in vniuersali.

¶3 Præt. Obiectum odij est malum: malum autem est in rebus, & non in mente, vt dicitur in 6. Meta. † cum ergo vniuersale sit solum in mente, quæ abstrahit vniuersale à particulari, videtur quòd odium non possit esse alicuius vniuersalis.

tex.8.to.3

¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rheto. * quod ira semper sit inter singularia: odium aūt et ad geenera. Furem. n. odit & calumniatorem vnusquisque,

*c.4.a medio, to.6.

¶Respon. Dicendum, ℘ de vniuersali dupliciter contingit loqui. Vno modo, secundum quod subest intentioni vniuersalitatis: alio autem modo dicitur de natura, cui ra-

Universidad de Deusto Biblioteca

cui talis intentio attribuitur. alia est enim consideratio hominis vniuersalis, & alia hominis in eo qđ est homo. Si igitur vniuersale accipiatur primo modo, sic nulla potentia sensitiuæ partis, neq; apprehensiua, neq; appetitiua potest in vniuersale: quia vniuersale fit per abstractionem a materia indiuiduali, in qua radicatur omnis virtus sensitiua. potest tñ aliqua potentia sensitiua, & apprehensiua, & appetitiua ferri in aliquid vniuersaliter: sicut dicimus ꝙ obiectum visus est color secundum genus, non quia visus cognoscat colorem vniuersalem: sed quia, ꝙ color sit cognoscibilis a visu, non conuenit colori, inquãtum est hic color, sed inquãtum est color simpliciter. Sic ergo odium etiã sensitiuæ partis, potest respicere aliquid in vniuersali: quia ex natura cõmuni aliquid aduersatur animali, & non solum ex eo quod est particularis, sicut lupus oui: vnde ouis odit lupũ generaliter. Sed ira semper causatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lædentis: actus autem particularium sunt. & propter hoc Philosophus dicit, * ꝙ ira semper est ad aliquid particulare: odium vero potest esse ad aliquid in genere. sed odium secundum quod est in parte intellectiua, cum consequatur apprehensionem vniuersalẽ intellectus, potest vtroque modo esse respectu vniuersalis.

li.2.Rhet. ca.4. post medium, to.6.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sensus nõ apprehendit vniuersale, prout est vniuersale: apprehendit tamẽ aliquid, cui per abstractionem accidit vniuersalitas.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ id quod commune est omnibus, non potest esse ratio odij: sed nihil prohibet aliquid esse cõmune multis, quod tamen dissonat ab alijs: & sic est eis odiosum.

¶Ad Secundum dicendum, quòd illa obiectio procedit de vniuersali secundum quod subsstat intẽtioni vniuersalitatis: sic enim non cadit sub apprehensione, vel appetitu sensitiuo.

QVAEST. XXX.

De concupiscentia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de concupiscentia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum concupiscentia sit in appetitu sensitiuo tantum.
¶Secundo, Vtrum concupiscentia sit passio specialis.
¶Tertio, Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales.
¶Quarto, Vtrum concupiscentia sit infinita.

Articvlvs primvs.

Vtrum concupiscentia sit tantum in appetitu sensitiuo.

169 Infr. q.42 a 3. ad 3. Et 3. dist. 26. q.1. ar. 2. co. fi.

AD primvm sic proceditur. Videtur ꝙ concupiscentia non solum sit in appetitu sensitiuo. Est enim quædam concupiscentia sapientiæ, vt dicitur Sap. 6. Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum perpetuum: sed appetitus sensitiuus non potest ferri in sapientiam. ergo concupiscentia non est in solo appetitu sensitiuo.

¶2 Præt. Desiderium mandatorum Dei non est in appetitu sensitiuo: imo Apostolus dicit Ro. 7. Non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: sed desiderium mandatorum Dei sub concupiscentia cadit: secundum illud Psal. 118. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas ergo concupiscentia non est solum in appetitu sensitiuo.

¶3 Præt. Cuilibet potentiæ est concupiscibile propriũ bonum. ergo concupiscentia est in qualibet potentia animæ, & non solum in appetitu sensitiuo.

¶Sed contra est, quòd Damasc. dicit, * ꝙ irrationale obediens & persuasibile rationi diuiditur in concupiscentiam, & iram: hæc autem est irrationalis animæ pars passiua, & appetitiua. ergo concupiscentia est in appetitu sensitiuo. li.2.orth. fidei.c.12

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 1. Rhetor. * Concupiscentia est appetitus delectabilis. Est autem duplex delectatio, vt infra dicetur: * vna, quæ est in bono intelligibili, quod est bonum rationis: alia, quæ est in bono secundum sensum. Prima quidẽ delectatio videtur esse animæ tantum. Secunda autem est animæ & corporis: quia sensus est virtus in organo corporeo. vnde & bonum secundum sensum, est bonum totius coniuncti. talis autem delectationis appetitus videtur esse concupiscentia, quæ simul pertineat & ad animam & ad corpus, vt ipsum nomen concupiscentiæ sonat: vnde concupiscentia, proprie loquendo, est in appetitu sensitiuo, & in vi concupiscibili, quæ ab ea denominatur. c. 11. non procul a principio. *q.31. ar. 3. & 4.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ appetitus sapientiæ, vel aliorum spiritualium bonorum interdum cõ cupiscentia nominatur, vel propter similitudinem quandam, vel propter intensionem appetitus superioris partis, ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum, vt simul etiam ipse inferior appetitus suo modo tendat in spirituale bonum consequens appetitum superiorem, & etiam ipsum corpus spiritualibus deseruiat, sicut in Psal. 83. dicitur. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ desiderium magis pertinere potest, proprie loquendo, non solum ad inferiorẽ appetitum, sed etiam ad superiorem. Non enim importat aliquam consociationem in cupiendo, sicut concupiscentia: sed simplicem motum in rem desideratam.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnicuique potentiæ animæ appetere competit proprium bonum appetitu naturali, qui non sequitur apprehensionem: sed appetere bonum appetitu animali, qui sequitur apprehensionem, pertinet solum ad vim appetitiuam. Appetere autem aliquid sub ratione boni delectabilis secundum sensum, quod proprie est concupiscere, pertinet ad vim concupiscibilem.

Articvlvs II.

Vtrum concupiscentia sit passio specialis.

¶Super quæstionis trigesimæ, Articulum secundũ.

170 3.dist.26 q 1.ar.3.cor

IN quæstione trigesima omisso primo articul. in secundo aduerte quatuor. Primo, quòd distinctio in litera facta superius declarata est, & in sequenti articulo amplius patefiet. Secundo, ꝙ author propter annexam causalitatem actiuam finali superius declaratam, incipit a virtute actiua, & descendit ad virtutẽ motiuam finis. Et qa finis determinat actiuam sui virtutem & finem, constat aliter finalizare præsentem, aliter absentem: ideo ẽt aliter agit præsens & absens: & non *c.11.non procul a principio.

q.33. post medium, to mo. 4.

q.23. li.2. orth. fidei, c.12 in fine.

Et Grego. Nyss. li. 4. cap 9. & non se habent absens & præsens vt approximatio & elongatio se habent in agentibus naturalibus, scilicet vt cõditiones, sine quibus actio non fit, sed se habent vt virtutes actiuæ. Vbi scito, Nouitie, commune esse omni actiuo, si agit, proximũ esse passo, nec ab hoc exorbitat actiuum in appetitũ tam sensitiuũ, quàm intellectiuum: & approximationem ipsam, quicquid sit, nõ esse rationẽ, aut virtutem actiuam, sed conditionem, sine qua non: & de hac vtpote ad communissimum artificẽ spectante, non est sermo hic: sed de præsentia & absentia realiter dicitur, ꝙ concurrunt ad actium in appetitũ, vt in rationes partiales agendi, itaquod distinguunt specie passiones. Integratur enim ratio obiecti passionis appetitus sensitiui ex bonitate, vel malitia, præsentia vel absentia, vel indifferentia & apprehẽsione. Et bonitas quidem & malitia ex natura appetitus exigitur. Omnis enim appetitus per se appetit bonum, & fugit malum: absentia vero vel præsentia, vt in responsione ad primum litera dicit, particularitati potentiæ respõdet: apprehẽsio vero ad alitatis eiusdẽ. Tertio, quòd sermo præsens est de distinctione passionum in genere naturæ tantũ. Concupiscere enim de lectabile in præteria, vel aliena vxore, in genere naturæ distinguuntur solo numero sub eadem naturæ specie existentes, sed in genere moris sunt diuersarũ specierum, imo diuersorum generũ virtutis, & vitii. Quarto, quod ex responsione ad secundum, mirandũ est de Grego. de Arimino in primo senten. distin. 2. quæst. 2. articu. 2. dicente, quòd nullus doctorum, piscibili. dicit enim Damasc. * quòd expectatum bonum concupiscentiam constituit, præsens vero lætitiam: similiter expectatum malum timorẽ, præsens vero tristitiam: ex quo videtur, ꝙ sicut tristitia contrarietur lætitiæ, ita timor contrarietur concupiscentiæ: timor autem non est in concupiscibili, sed in irascibili. non ergo concupiscentia est specialis passio in concupiscibili.

Sed contra est, quòd concupiscentia causatur ab amore, & tendit in delectationem, quæ sunt passiones concupiscibilis: & sic distinguitur ab alijs passionibus concupiscibilis, tanquam passio specialis.

Respon. dicendum, quòd sicut dictum est *, Bonum delectabile secundum sensum est communiter obiectũ concupiscibilis: vnde secundum eius differentias diuerse passiones concupiscibilis distinguuntur. Diuersitas autem obiecti potest attendi vel secundum naturam ipsius obiecti, vel secundum diuersitatem in virtute agendi. Diuersitas quidem obiecti actiui, quæ est secundum rei naturam, facit materialem differentiam passionum: sed diuersitas, quæ est secundum virtutem actiuam, facit formalem differentiam passionum, secundum quam passiones specie differunt. Est autem alia ratio virtutis motiuæ ipsius finis, vel boni, secũdum quod est realiter presens, & secundum quod est absens. nam secundum quod est præsens, facit in seipso quiescere: secundum autem quod est absens, facit ad seipsum moueri. Vnde ipsum delectabile secundum sensum, inquantum appetitum sibi adaptat quodammodo & conformat, causat amorem: inquantum vero absens attrahit ad seipsum, causat concupiscentiam: inquantum vero præsens quietatin seipso, causit delectationem. Sic ergo concupiscentia est passio differens specie, & ab amore: & a delectatione: sed concupiscere hoc delectabile, vel illud, facit concupiscentias diuersas numero.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd bonum delectabile non est absolute obiectum concupiscentiæ, sed sub ratione absentis: sicut & sensibile sub ratione præteriti est obiectum memoriæ. huiusmodi enim particulares conditiones diuersificãt speciem passionum, vel etiam potentiarum sensitiuæ partis, quæ respicit particularia.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa prædicatio est per causam, non per essentiam: non enim cupiditas est per se amor, sed amoris effectus. Vel aliter dicendum, quod Augustin. accipit cupiditatem large pro quolibet motu appetitus, qui potest esse respectu boni futuri: vnde comprehendit sub se & amorem, & spem.

¶Ad tertium dicendum, quòd passio, quæ directe opponitur concupiscẽtiæ, innominata est, quæ ita se habet ad malum, sicut concupiscentia ad bonũ: sed qa est mali absentis sicut & timor, quandoque loco eius ponitur timor: sicut & quãdoque cupiditas loco spei. quod enim est paruum bonum, vel malum, quasi non reputatur: & ideo pro omni motu appetitus in bonum, vel in malum ponitur spes & timor, quæ respiciunt bonum, vel malum futurum.

Articvlvs III.

Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd concupiscentiarum non non sint quædam naturales, & quędã non naturales. Concupiscentia enim pertinet ad appetitum animalem, vt dictũ est: * sed appetitus naturalis diuiditur contra animalem. ergo nulla concupiscentia est naturalis.

¶2 Præt. Diuersitas materialis non facit diuersitatem secundum speciem, sed solum secundum numerum, quæ quidem sub arte non cadit: sed si quæ sint concupiscentiæ naturales, & non naturales, non differunt nisi secundum diuersa obiecta concupiscibilia: quod facit materiam differentiam & secundum numerum tantum. non ergo diuidendæ sunt concupiscentiæ per naturales & non naturales.

¶3 Præt. Ratio contra naturam diuiditur, vt patet in 2. Phisicor. * si igitur in homine est aliqua concupiscentia non naturalis, oporret quòd sit rationalis: sed hoc esse non potest, quia concupiscentia, cum sit passio quædã, pertinet ad appetitum sensitiuum, nõ autem ad voluntatem, quæ est appetitus rationis. non ergo sunt concupiscẽtiæ aliquæ non naturales.

Sed contra est, quòd Philosophus in 3. Ethico. & in 1. Rhetor. * ponit quasdam concupiscentias naturales, & quasdam non naturales.

Respon. Dicendum, quod sicut dictum est, * Concupiscentia est appetitus boni delectabilis. Dupliciter autem aliquid est delectabile, Vno modo, quia est conueniens naturæ animalis, sicut cibus, & potus, & alia huiusmodi concupiscentia delectabilis dicitur naturalis. Alio modo dicitur aliquid esse delectabile, quia est conueniens animali secundum apprehensionem: sicut cum aliquis apprehendit aliquid vt bonum, & conueniens: per cõsequens delectatur in ipso: & huiusmodi delectabilis concupiscentia dicitur non naturalis, & solet magis dici cupiditas. Primæ ergo concupiscentiæ naturales cõmunes sunt hominibus, & aliis animalibus, quia vtrisq; est ali- 171 Inf. q.31. ar.3. & q. 41. art.3. cor. & q. 77. ar.1. cor. Et 2. 2. q. 117. ar.5. ad 2. & ar.3. ad 3.

¶Sed contra est, quòd Philosophus dicit, quòd obiectio procedit ex malo intellectu distinctionis. Non enim distinguitur delectabile naturale, a delectabili rationali, propterea ꝙ illud est cõueniẽs non apprehẽsum, & hoc est conueniens apprehensum. Cõmune eum est omni delectabili delectatione, quæ est passio appetitus, esse delectabile apprehensum. nec in hoc ponitur differentia in litera: sed hac communi cõditione delectabilis ꝓsupposita, distinctio in litera fit. Ad cuius intellectum recolito doctrinam de amore superius traditam, scilicet ꝙ similitudo, seu proportio est propria causa ex parte subiecti disponens ad amorem: & dicito, ꝙ cum nec concupiscatur, nec delectet In pri. li. & clarius te. 49. t.a li.3.eth.c. 11. Et 1. rhet.c.11. te. 5. & 6. art. 1.

cet nisi amatum, sicut dupliciter aliquis disponitur ad amandum: ita ad concupiscendum, & delectandum. est si quidem aliquis dispositus & ex natura, & ex æstimatione ad amandum aliquid. ex natura quidem ad amandum consonum naturæ, vt cibum: ex æstimatione vero ad amandum consonum æstimanti, vt adorari. Et similiter aliqua concupiscentia inest nobis ex natura, qua scilicet concupiscimus consona naturæ nostræ, apprehensa tamen: & aliqua inest nobis ex æstimatione, qua scilicet cõsona concupiscimus nobis reputãtibus illa esse bona. Et prima quidem concupiscentia, est naturalis: secunda rationalis: quia in prima delectabile, quod est obiectum concupiscentiæ, consonat naturæ: in secunda rationi. Vnde cum in litera distinguitur delectabile inconuenies secundum naturã, & secundum apprehensionem, ly, secundum, denotat causam conueniẽtiæ ex parte subiecti & non ex parte obiecti. Commune enim est omni delectabili, vt dictum est, esse cõueniens secundum apprehẽsionem ex parte obiecti. Si enim non apprehenditur vt conueniens, non delectat, vt experientia testatur: vnde in concupiscentia rationali apprehẽsio concurrit dupliciter, scilicet obiectiue, vt concurrit in aliis, & dispositiue ex parte subiecti: propter quod Aristote. in primo Rhetor. capit. 13. ponit æstimationem, vel persuasionem esse causam huius concupiscentiæ, illius vero naturam.

c. 11. circa princi. tom. 5.

c. 11. to. 6.

c. 11. to. 5.

li. 1. c. 11. tom. 6.

li. 1. rheto. c. 11. Paulo a prin. tom. 6.

¶ Circa differentiam positam in litera inter vtranque concupiscentiam secundum cõmunitatem & proprietatem, dubium occurrit: quia concupiscentiæ propriæ sunt etiam naturales, secundum naturam indiuidualem: vt patet in his quos naturaliter delectat comedere talẽ vel talẽ cibũ, qui aliis abominabilis est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd delectationes propriæ in indiuiduo sunt duplices: quædam consonæ naturæ indiuiduali: & quædam æstimationi, seu, quod idem est, consuetudini ex æstimatione: Primæ ad naturales concupiscentias spectant, vt ipsemet Arist. vipetur eas locasse in primo Rheto. cap. 13. dum concupiscentiam alimenti secundum vnamquanque speciem naturalem posuit: & in 3. Ethico. dixit quòd aliquid naturalitatis habent, quia aliis aliis sunt delectabilia: alteræ vero ad rationales concupiscentias spectant, iuxta illud quod in hac litera dicitur in calce corporis articuli, scilicet, quia diuersi diuersimode ratiocinantur: ideo huiusmodi delectationes propriæ, & appositæ dicuntur.

¶ In responsione ad secundum aduerte, q̃ author in defesse dispositionem specificam ex obiecto sequens (quia in obiecto appetitus duo sunt, res, & apprehensio & ex doctrina præcedenti constat quòd distinctio rei materialiter concurrit) ad distinctionem apprehensionis confugit: apprehensio autem prima distinctione diuiditur in absolutam, & discursiuam. Intellectus enim & ratio primo distinguunt apprehensionem intellectiuam, & his proportionaliter respondentia distinguunt apprehensionem. Igitur author illa quæ absolute apprehensa delectant, rationaliter concupiscit: & illa quæ ratiocinatione apprehensa delectant, rationaliter concupiscit: ac per hoc specie distingui infert, vt patet in litera. Absolata autem apprehensio hoc in loco excludit non solum actualem discursum, sed omnem collationem, tam formaliter, quàm virtualiter communiter requisitam. Dico autem hoc propter persuasos ex consuetudine, vel leuitate, qui etsi absoluta apprehensione formaliter ad concupiscentiam rationalem moueantur: videtur tamen ibi esse apprehensio discursiua virtualiter, vel ex præcedentium efficacia, vel ex dispositione subiecti. Ex hac autem responsione manifeste liquet, quòd apprehensio respectu obiecti appetitus nõ se habeat vt approximatio actiui, vel passiui, sed vt ratio obiectiua. Et hoc sine dubio oportet omnes fateri ex eo, q̃ nihil differt bonũ, vel apparens bonum: Et ex eo q̃ appetitus est malus tendens in vere bonum apprehensum vt malũ. Et hæc bene notabis contra Sco. & quoscũq; ponẽtes apprehensionẽ vt præuium quid ad appetitũ, quasi approximationem actiui ad passiuum, & appetitũ ad cognitionem, quasi solo ordine præsuppositionis consequi, q̃ longe est a philosophia.

p.p.q. 72. art. 4.

17.

te. 8. to. 5.

¶ *Super quæstionis tertiæsimę. Arti. 4.*

In articu. 4. titulo aduerte, q̃ cõcupiscentiam esse infinitam, q̃ potest intelligi dupliciter, scilicet obiectiue, & subiectiue, seu ex parte obiecti, & ex parte actus. Ex parte quidem actus esset infinita vel intensiue, vel secũdum successionem: & neutro modo hic directe quæritur: communia namque hæc sunt naturalibus. Ex parte autem obiecti infinita esset, si haberet obiectum infinitum, vel secundum perfectionem: vel secundum numerum, vel secundum quantitatem continuam manentem, vel successiuam. Et in hoc sensu hic quæritur, an concupiscentia sit infinita.

ca. 6. post medium tom. 5.

¶ In corpore articuli eiusdem aduerte, quòd duplex ratio infinitatis concupiscentiæ in litera assignata, duplicem non solum causam: sed modum infinitatis in obiecto concupiscibilis insinuat. Est in primis duplex causa, altera se tenens ex parte concupiscentis, altera ex parte concupiti. Ex parte siquidem concupiscentis, duplex assignata est causa concupiscendi, scilicet dispositio naturalis, & rationalis: & ex differentia inter naturam & rationem redditur ratio infinitatis concupiscentiæ rationalis: quia natura determinata est ad certum: ratio vero non, sed in infinitũ procedit. & sic ex eo quòd obiectum concupiscentiæ rationalis consonat rationi, infinitatem compatitur. sicut etiam ratio apprehendens infinitas diuitias, infinitum honorem, infinitum tempus &c. vt quædam bona. Ex parte autem concupiti duplex assignatum est obiectum, s. finis, & id quod est ad finem: & ex horum differentia redditur ratio infinitatis concupiscentiæ rationalis. Ex eo enim, q̃ id, quod est ad finem, commensuratum oportet esse fini, omne concupitum propter finem est finitum, ac per hoc, omne naturaliter concupitum est finitum, quia propter naturam vt finem. Ex eo autem quòd finis sine mensura appetitur, & ratio de eo quod secundum se est ad finem, facit finem, consequens est vt rationalis concupiscentia sit quandoque infinita. Non est autem vtrobique idem infinitatis modus, scilicet in honore infinito concupito, & in honore vt fine concupito. In primo enim infinitas est quasi pars rei appetitæ: in secũdo vero est modus,

modus, quo res appetita terminat appetitum. In primo namque reputante aliquo esse sibi bonum, habere infinitas diuitias, concupiscit hoc ipsum scilicet diuitias infinitas. In secundo vero reputante aliquo summum bonum in voluptate, vel diuitiis &c. concupiscit talia ut finem, quod est concupiscere absque determinatione alicuius quantitatis: & est talia absque mẽsura aliqua terminare appetitũ. & hæc infinitas attendi tur penes negationem termini in obiecto: illa vero quasi penes positionem infinitatis in eodem.

Ar. præc.

¶ Circa secũdam rationem dubiũ occurrit: quia secundum illã cõcupiscentia naturalis est infinita. probatur. Concupiscentia naturalis aut tendit in aliquid vt finem, aut non. si tendit in aliquid vt finẽ, ergo est infinita: quia finis infinite appetitur. Si in nihil tendit vt finẽ, sequitur primo, quòd est infinita: quia omnis actus tendẽs ad aliquid finẽ finẽ, est infinitus. Sequitur secũdo, quòd nullum delectabile appetitur naturali concupiscentia: quia delectabile per se appetitur, vt patet in 10. Ethico. & finis rationem habet.

æ. 3.

ca. 6. post medium to mo 5.

¶ Ad hoc dicitur, quòd concupiscentia naturalis, & rationalis conueniunt in hoc, quod vtraque est passio animalis, & tẽdit in bonum secundum vtranque rationem boni, scilicet finis, & propter finem, seu per se, & per aliud, vt patet in operibus animalium. Hirundo enim appetit apprehensam paleam, vt bonum vtile ad nidum &c. appetit vero apprehensum delectabile in cibo & generatione propter se. differunt autem in hoc, quòd illa a natura, dirigitur hæc a ratione. Directio autem appetitus a natura, manifeste patet in appetitu naturali, in quo liquet ad nullam rem esse inclinationem, nisi commensuratam naturæ. Non enim materia appetit formam, nisi proportionatam sibi: neque grauitas inclinat ad locum, nisi proportionatum sibi: nec corpus animalis inclinatur in calidum & frigidum, nisi proportionatum sibi vnde obiectum appetitus naturalis est commensuratum, seu proportionatum naturę: & non est res secundum se, nisi forte per accidens res aliqua per se sit proportionata illi naturæ: vt esse deorsum per se commensuratur graui, ac per hoc magis & maxime appetitur. Concupiscentia autem naturalis non differt ab appetitu naturali quo ad obiectum, sed quo ad modum: naturaliter siquidem & animaliter appetere cibum necessarium, in modo differunt: quia animaliter appetere, est appetere illum apprehendendo per actum proprium: naturaliter, vero est absque cognitione & proprio actu inclinationem habere in illum. Quatenus igitur concupiscentia naturalis in obiectum tendit apprehensum, in finem. & per finem tendit: quatenus vero a natura dirigitur, finis ille modificatur commensuratione ad naturam, quod est ordinari ad naturam vt ad finem non apprehensum, sed inditum: & propterea repugnat obiecto concupiscentiæ naturalis appeti vt finis simpliciter, sicut repugnat ei appeti absque cõmensuratione ad naturam. Concupiscentia autem rationalis, quia ad obiectum apprehensum secundum se tendere permittitur, reputante aliquo id sibi pro bono ex ipsa commensuratione obiecti ad rationem, infinitate modificatum sortitur effectum. Ex eo enim quòd in voluptate constituit quis finem, voluptas infinito concupiscentiæ existente, mines infinita desiderant.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum est, * Duplex est concupiscentia, vna naturalis, & alia non naturalis. Naturalis quidem concupiscentia nõ potest esse infinita in actu, est enim eius quod natura requirit: natura vero semper intendit in aliquid finitum & certum. vnde nunquam homo concupiscit infinitum cibum, vel infinitum potum. Sed sicut in natura contingit esse infinitum in potentia per successionem: ita huiusmodi concupiscentiã contingit infinitam esse per successionem, vt scilicet, post adeptũ cibum iterum alia vice desideret cibũ, vel quodcunq; aliud, quod natura requirit: quia huiusmodi corporalia bona cum adeuniant, non perpetuo manent, sed deficiunt. Vnde dixit Dominus Samaritanæ, Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum: sed concupiscentia non naturalis omnino ex infinita, sequitur enim rationem, vt dictum est *: rationi autẽ cõpetit in infinitũ pro cedere. vnde qui cõcupiscit diuitias, potest eas cõcupiscere nõ ad aliquẽ certum terminum, sed simpliciter se diuitem esse, quantumcunque potest. Potest & alia ratio assignari secundum Philosophũ in 1. Politic. * quare quædam concupiscentia sit finita, & quædam infinita. Semper enim concupiscentia finis, est infinita: finis enim per se concupiscitur, vt sanitas: vnde maior sanitas magis concupiscitur, & sic in infinitum: sicut si albũ p se disgregat magis albũ, magis disgregat. Concupiscentia vero non commensuratur illius rationi vt appetibile, nisi vt infinite appetibile, vt patet. Est ergo differentia inter rationalis, & naturalis concupiscentiæ obiectum, non quòd alterius finis, alterius id quod est ad finem, obiectum est, sed quod alterius, scilicet rationalis obiectum & est finis, & habet, totaliter rationem finis: eius quod est ad finem, non est infinita, si secundum illam mensuram appetit, quæ conuenit fini. Vnde qui finem ponent in diuitiis, habent concupiscentiam diuitiarum in infinitum: qui autem diuitias appetunt propter necessitatem vitæ, concupiscunt diuitias finitas sufficientes ad necessitatẽ vitæ, vt Philosophus dicit ibidem. * Et eadem est ratio de concupiscentia quarumcunque aliarum rerum.

10

20

30

te. 8. to. 5.

40

50

60

Ad primum ergo dicendum, quòd omne quod concupiscitur, accipitur vt quoddam finitum, vel quia est finitum secundum rem, prout concupiscitur * semel in actu: vel quia est finitum, secundum quod cadit sub apprehensione. Non enim potest sub ratione infiniti apprehendi: quia infinitum est, cuius quantitatem accipientibus, semper est aliquid extra sumere, vt dicitur in 3. Physicorum. *

*al. simul.

70

Ad secundum dicendum, quòd ratio quoddammodo est virtutis infinitæ, inquantum potest in infinitum aliquid considerare, vt apparet in additione numerorum & linearum: vnde infinitum aliquo modo sumptũ, est proportionatum rationi. Nam vniuersale quod ratio apprehendit, est quodammodo infinitum, inquantum in potentia continet infinita singularia.

te. 63. tomo. 2.

Ad tertium dicẽdum, quòd ad hoc, quòd aliquis delectetur, non requiritur quòd omnia consequatur, quæ concupiscit: sed in quolibet concupito, quod consequitur, delectatur.

80

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAEST. XXXI.

De delectatione secundum se, in octo articulos diuisa.

¶ *Super quæstionis trigesimæ primæ, Articulum primum.*

IN 1. artic. quæst. 31. collige requisita ad delectationem, & vide quandoque exigi subiectum, obiectum, & tres actus scilicet cóiunctiones eorum, quæ diuersimode sit (vt inferius patet) quã significat ly constitutio cognitionis tam obiecti, quàm coniunctionis: & hanc significat ly, sensibilis, & immutationis appetitus, quæ est formalis delectatio: & hanc significat ly, motus animi: obiectum exigit connaturalitatem quam significat ly, naturam existentem: coniunctio vero exigit simultatem, quam significat ly, tota simul. Et sic diffinitio aduna oia, quę inferius singillatim discutienda sunt.

¶ In secundo vero nota, quòd illa verba, Si bonum adeptum sit omnino intransmutabile, delectatio ec per se nec per accidens erit in tempore, intelligũtur, de bono adepto vt adepto: ita q̃ non solum ipsum secundum se, sed vt adeptum sit omnino intransmutabile, quare erit bonum beans in patria.

¶ In tertio autẽ aduerte, quòd illi verba in calce totius articuli, scilicet, quòd illis nominibus, scilicet, lætitia, xultatione, & iucunditate non vtimur, nisi in ñaturis rationalibus. intelligenda sunt secundũ proprietatem, quòd scilicet nõ vtimur eis proprie, nisi in rationalibus, Dico autem hoc propter exultationé, quę etiam pecoribus attribuitur, vt Augu. dicit in epistola ad Dardanũ, & in Psal. Montes exultauerũt vt arietes, & colles sicut agni ouium.

DEINDE considerandum est de delectatione, & tristitia.

¶ Circa delectationem vero consideranda sunt quatuor. Primo, de ipsa delectatione secũdum se. Secundo, de causis delectationis. Tertio, de effectibus eius. Quarto, de bonitate, & malitia ipsius.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum delectatio sit passio.
¶ Secundo, Vtrum sit in tempore.
¶ Tertio, Vtrum differat a gaudio.
¶ Quarto, Vtrum sit in appetitu intellectiuo.
¶ Quinto, De comparatione delectationum superioris appetitus, ad delectationem inferioris.
¶ Sexto, De comparatione delectationum sensitiuarum adinuicem.
¶ Septimo, Vtrum sit aliqua delectatio non naturalis.
¶ Octauo, Vtrum delectatio possit esse contraria delectationi.

ARTICVLVS I.

Vtrum delectatio sit passio.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd delectatio non sit passio. Damas. enim in 2. lib. * distinguit operationem a passione, dicens, quòd operatio est motus, qui est secundum naturam: passio vero est motus contra naturam: sed delectatio est operatio, vt Philosophus dicit in 7. & 10. Ethicorum. † ergo delectatio non est passio.

¶ 2 Præ. Pati, est moueri, vt dicitur in 3. Physi. * sed delectatio non consistit in moueri, sed in motum esse, causatur enim delectatio ex bono iã adepto. ergo delectatio non est passio.

¶ 3 Præterea. Delectatio consistit in quadam perfectione delectari, perficit enim operationem, vt dicitur in 10 Ethi. † sed perfici, non est pati, vel alterari, vt dicitur in 7. Phisicor. & in 2. de Anima. ergo delectatio non est passio.

¶ Sed contra est: quòd Augu. in 10. & 14. de ciuitat. Dei, ponit delectationem, siue gaudium, vel lætitiam inter alias passiones animæ.

¶ Respon. Dicendum, quòd motus appetitus sensitiui proprie passio nominatur, sicut supra dictum est. * Affectio autem quæcunque ex apprehensione sensitiua procedens, est motus appetitus sensitiui: hoc autem necesse est competere delectationi. Nam sicut Philosophus dicit in 1. Rhetor. * Delectatio est quidam motus animæ, & constitutio simul tota, & sensibilis in naturam existentem. Ad cuius intellectum considerandum est, quòd sicut contingit in rebus naturalibus aliqua consequi suas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus: & quamuis moueri ad perfectionem non sit totum simul, tamen consequi naturalem perfectionem, est totum simul. Hæc autem est differentia inter animalia, & alias res naturales, quòd aliæ res naturales qaando constituuntur in id, quod conuenit eis secundum naturam, hoc non sentiunt, sed animalia hoc sentiunt: & ex isto sensu causatur quidam motus animæ in appetitu sensitiuo, & iste motus est delectatio. Per hoc ergo quod ditur, quòd delectatio est motus animæ, ponitur in genere: per hoc autem quòd dicitur, constitutio in existentem naturam, idest, in id quod existit in natura rei ponitur causa delectationis scilicet præsentia connaturalis boni. Per hoc autem quod dicitur, simul tota, ostẽditur quòd constitutio non debet accipi prout est in constitui, sed prout est in constitutum esse, quasi in termino motus. Non enim delectatio est generatio, prout Plato posuit, sed magis consistit in factum esse, vt dicitur in 7. Ethic. * Per hoc autem quòd dicitur, sensibilis, excludũtur perfectiones rerum insensibilium, in quibus non est delectatio. Sic ergo patet, quòd cum delectatio sit motus in appetitu animali consequens apprehensionem sensus, delectatio est passio animæ.

Ad primum ergo dicendum, q̃ operatio connaturalis non impedita, est perfectio secunda, vt habetur in 2. * de Anima: & ideo quando constituitur res in propria operatione connaturali, & non impedita, sequitur delectatio, quæ consistit in perfectum esse, vt dictum est. † Sic ergo cum dicitur, quòd delectatio est operatio, non est prædicatio per essentiam, sed per causam.

¶ Ad secundum, quòd in animali duplex motus considerari potest, vnus secũdum intentionem finis, qui pertinet ad appetitum: alius secundum executionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo, qui iam consecutus est bonum, in quo delectatur, cesset motus executionis, quo tendit ad finem: non tamen cessat motus appetitiuæ partis, quæ sicut prius desiderabat non habitum, ità postea delectatur in habito. Licet enim delectatio sit quies quædam appetitus considerata præsentia boni delectantis, quod appetitui satisfacit: tamen adhuc remanèt immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam est.

Ad tertium dicendum, quòd quamuis nomen passionis magis proprie conueniat passionibus corruptiuis, & in malum tendẽtibus, sicut sunt ægritudines corporales, & tristitia & timor in anima: tamen etiam in bonum ordinantur aliquæ passiones, vt supra dictum est. * & secundum hoc delectatio dicitur passio.

ARTICVLVS II.

Vtrum delectatio sit in tempore.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd delectatio sit in tempore. Delectatio enim est motus quidã, vt in 1. Rhet. * Philosophus dicit: sed motus omnis est in tempore. ergo delectatio est in tempore.

¶ 2 Præt. Diuturnum, vel morosum dicitur aliquid secundum tempus: sed aliquæ delectationes dicuntur morosæ. ergo delectatio est in tempore.

¶ 3 Præte. Passiones animæ sunt vnius generis: sed aliquæ passiones animæ sunt in tẽpore. ergo & delectatio.

¶ Sed contra est, q̃ Philosophus dicit in 10. Ethic. * Quòd ſm nullum tempus accipiet quis delectationem.

Respondeo. Dicendum quòd aliquid contingit esse in tempore dupliciter, vno modo secundũ se: alio modo per aliud, & quasi per accidens. Quia enim tempus est numerus successiuorum; illa secundum se dicuntur esse in tempore, de quorum ratione est successio, vel aliquid ad successionem pertinens: sicut motus, quies, locutio, & alia huiusmodi: secundum aliud vero, & nõ per se dicuntur esse in tempore, illa de quorum ratione non est aliqua successio, sed tamen alicui successiuo subiacent: sicut esse hominem, de ratione nõ habet successionem, non enim est motus, sed terminus motus, vel mutationis, scilicet generationis ipsius: sed quia humanum esse subiacet causis transmutabilibus, secundum hoc, hominem esse, est in tempore. Sic igitur dicendum est, quod delectatio secundum se quidem non est in tempore. Si est enim delectatio in bono iam adepto, quod est quasi terminus motus: sed si illud bonũ adeptũ transmutationi subiacet, erit delectatio per accidens in tempore: si autem sit omnino intransmutabile, delectatio non erit in tempore nec per se, nec per accidens.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 3. de Anima, † Motus dupliciter dicitur. Vno modo, qui est actus imperfecti, scilicet existẽtis in potentia, inquantum huiusmodi, & talis motus est successiuus, & in tempore, Alius autem motus est actus perfecti, idest, existentis in actu, sicut intelligere, sentire, & velle, & huiusmodi, & etiam delectari: & huiusmodi motus non est successiuus, nec per se in tempore.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd delectatio dicitur morosa, vel diuturna secundum quod per accidens est in tempore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliæ passiones non habent pro obiecto bonum adeptum, sicut delectatio: vnde plus habent de ratione motus imperfecti, quàm delectatio: & per consequens magis delectationi cõuenit nõ esse in tempore.

ARTICVLVS III.

Vtrum delectatio differat à gaudio.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd gaudium sit omnino idem quod delectatio. Passiones enim animæ differunt secundum obiecta: sed idem est obiectum gaudij & delectationis, scilicet bonum adeptum. ergo gaudium est omnino idem quod delectatio.

¶ 2 Præt. Vnus motus non terminatur ad duos termi nos: sed idem est motus qui terminatur ad gaudium & delectationem, scilicet concupiscentia. ergo delectatio & gaudium sunt omnino idem.

¶ 3 Præte. Si gaudium est aliud a delectatione, videtur quòd pari ratione, & lætitia, & exultatio, & iucunditas significent aliquid aliud a delectatione, & sic erunt omnes diuersæ passiones, quod videtur esse falsum. non ergo gaudium differt a delectatione.

¶ Sed contra est, quod in brutis animalibus non dicimus gaudium, sed in eis dicimus delectationem. non ergo est idem gaudium, & delectatio.

¶ Respon. Dicendum, quòd gaudium, vt Auicenna dicit in lib. suo de Anima, est quædam species delectationis. Est enim cõsiderandum, quod sicut sunt quædam cõcupiscentiæ naturales, quædam autem non naturales, sed consequuntur rationem, vt supra dictum est: † ita etiam delectationum quædam sunt naturales, & quædam non naturales, quæ sunt cum ratione. Vel sicut Damas. * & Greg. Nysse. † dicunt, Quædam sunt corporales, quædam animales, quod in idem redit. Delectamur enim & in his quæ naturaliter concupiscimus ea adipiscentes, & in his quæ concupiscimus secundum rationẽ: sed nomen gaudij non habet locum, nisi in delectatione, quæ consequitur rationem: vnde gaudium non attribuimus brutis animalibus, sed solum nomen delectationis. Omne autem, quod concupiscimus secundum naturam, possumus etiam cum delectatione ratione concupiscere, sed non econuerso: vnde de omnibus, de quibus est delectatio, potest esse gaudium in habentibus rationem, quamuis non semper de omnibus sit gaudium. Quandoque enim aliquis sentit aliquam delectationẽ secundum corpus, de qua tamen non gaudet secundum rationem: & secundum hoc patet, quòd delectatio est in his, plus quàm gaudium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum obiectum appetitus animalis sit bonum apprehensum, diuersitas apprehensionis pertinet quodammodo ad diuersitatem obiecti: & sic delectationes animales, quæ dicuntur etiã gaudia, distinguuntur a delectationibus corporalibus quæ dicuntur solum delectationes, sicut & de concupiscentiis supra dictum est. *

¶ Ad secundum dicendum, quòd similis differentia inuenitur etiam in concupiscentiis: ita quod delectatio respondeat concupiscentiæ, & gaudium respondeat desiderio, quod magis videtur pertinere ad concupiscentiam animalem, & sic secundum differentiam motus, est etiam differentia quietis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alia nomina ad delectationem pertinentia, sunt imposita ab effectibus delectationis, nam lætitia imponitur a dilatatione cordis, acsi diceretur, lętitia, exultatio vero dicitur ab exteriori bus signis delectationis interioris quæ apparent exterius, inquantum scilicet interius gaudium prosilit ad exteriora. Iucunditas vero dicitur a quibusdam specialibus lętitiæ signis, vel effectibus: & tamen omnia ista nomina videntur pertinere ad gaudium, non enim vtimur eis nisi in naturis rationalibus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Super quæstionis 31. Art. IIII.*

Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio non sit in appetitu intellectiuo. Dicit enim Philosophus in 1. Rhet. * quòd delectatio est motus quidam sensibilis, qui non est in parte intellectiua. ergo delectatio non est in parte intellectiua.

¶ 2 Præ. Delectatio est passio quæ dam: sed omnis passio est in appetitu sensitiuo. ergo delectatio non est nisi in appetitu sensitiuo.

¶ 3 Præte. Delectatio est communis nobis & brutis. ergo non est nisi in parte, quæ nobis & brutis communis est.

¶ Sed contra est quod in Psal. 36. dicitur, Delectare in Domino: sed ad Deum non potest extendi appetitus sensitiuus: sed solum intellectiuus. ergo delectatio potest esse in appetitu intellectiuo.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut dictum est, * delectatio quædam sequitur apprehensionem rationis. Ad apprehensionem autem rationis non solum cõmouetur appetitus sensitiuus per applicationem ad aliquid particulare, sed etiã appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas. & secundũ hoc, in appetitu intellectiuo, siue in voluntate est delectatio, quæ dicitur gaudium, nõ autem delectatio corporalis.

Circa dicta in 4. artic. Scoti ca subtilitas discutienda occurrit. Ipse nanque, vt superius allegatũ, est ponit in voluntate nõ solum operationes, sed passiones, illas liberas, istas naturales illas a voluntate in voluntate, istas in voluntate ab obiecto. Vnde in 3. senten. dist. 15. ex proposito probare nititur tristitiã in voluntate non esse operationem eius, sed passionem quadrupliciter. primo, quia si est operatio aut est velle, aut nolle: sed non est velle vt patet, nec nolle, vt probatur: quia Deus & beati possunt nolle, & tamen non possunt tristari. Secundo, quia summe nolente Sorte aliquid euenire, si illud eueniat, tristabitur: & tamen in eo non fiet aliqua operatio simpliciter, nec secundum aliquem gradum, quia iam ponitur q̃ summe noluit. Tertiò,

Tertio, quia operatio est immediate in potestate voluntatis, vt patet de velle & nolle. Tristari autem non est in potestate voluntatis, cum nolitum aduenit. Quarto, quia operatio est & a voluntate, & in voluntate: tristitia autem est quidem in voluntate, sed non a voluntate: est enim de his quæ nobis nolentibus accidunt.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis motæ hoc in tractatu, scilicet de delectatione, quia oppositorum eadẽ est disciplina, nec inferius specialiter quęretur de tristitia, an sit in voluntate: scito, quòd si solæ delectationes & tristitiæ essent passiones, cũ ipsæ consequantur alios motus appetitus, amorem & odium formaliter, vel virtualiter (nihil enim delectat nisi amatum, & nihil contristat nisi odio habitum, seu nolitum) dicendum videretur, q̃ passiones differũt ab operationibus in voluntate: quia illę immediatę sũt illi, hæ autem mediantibus illis: sed quoniam, vt ex dictis patet, amor est prima passio, quæ tamen in voluntate manifeste est operatio: ideo non potest talis conditio vniuersaliter assignari passionibus translatis in voluntatem. Propter quòd ad tales passiones descendendo, dico quatuor. Primo quod tã delectatio quã tristitia est a voluntate, & in voluntate. probatur. Omnis motus voluntatis est a duobus motoribus, altero quo ad specificationẽ, altero quo ad exercitium, & motor quo ad primũ est obiectũ, quo ad finẽ vero est triplex, scilicet Deus, natura, & libertas, vt ex supradictis patet: & quocunque horum causante, voluntas ipsa causat, vt ex supradictis patet. Igitur omnis motus voluntatis causatur a voluntate quo ad exercitium actus, ab obiecto autem quo ad specificam determinationem. Delectatio igitur & tristitia, cum sint animi motus secundum appetitum intellectitum, vt modo loquimur, a voluntate sunt, & in voluntate, quia immanentes actus sunt Secundo, q̃ delectatio, proprie loquendo, non est velle, nec tristitia nolle. probatur: quia superius fruitio actus specie distinctus est contra velle & intendere: constat autem, quòd delectatio in voluntate aut est fruitio, aut eius species. Et pari ratione tristitia, vt ibi inuenitur, distinguenda videtur a nolle: & hoc loquendo proprie de velle, & nolle. Et si largo vocabulo per velle omnis acceptatio voluntatis, & per nolle omnis refutatio significetur, vt Augustini authoritas in litera allata sonat, dicens quòd lætitia est voluntas: sic delectatio est velle & tristitia nolle. Tertio, quòd tam delectatio, quàm tristitia est a voluntate vt natura, seu naturaliter declaratur ex antedictis: & quòd aliqua operatio est a voluntate naturaliter, & quòd fruitio Dei clare visi est naturalis. & probatur: quia non in potestate nostra esse videtur tristari, vel delectari, apprehensis delectabilibus & tristabilibus ipsi voluntati ideſt volitis, aut nolitis a nobis. Quarto, quòd delectatio & tristitia habent magis rationem passionis in voluntate quàm amor & odium: pro quanto illæ sunt vniuersaliter a voluntate vt natura, hæc non. Et ideo voluntas ad hoc se habet magis actiue, quàm ad illas immediate: quoniam ad hoc cum dominio, Hoc tamen interest inter delectationem vtriusque appetitus, quòd delectatio appetitus sensibilis est cum aliqua transmutatione corporali: delectatio autem appetitus intellectiui nihil aliud est, quàm simplex motus voluntatis. & secundum hoc Augu. dicit in 4. de ciuit. Dei, * quòd cupiditas & lætitia nihil est aliud, quàm voluntas in eorum consecutione quæ volumus.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd in illa diffinitione Philosophi, sensibile ponitur communiter pro quacunque apprehensione. Dicit enim Philosophus in 10. Ethic. * quod secundũ omnem sensum est delectatio, similiter autem & secundum intellectum, & speculationem: vel potest dici, quòd ipse diffinit delectationem appetitus sensitiui.

Ad secundum dicendum est, quòd delectatio habet rationem passionis, proprie loquẽdo, inquantum est cum aliqua transmutatione corporali: & sic non est in appetitu intellectiuo, sed secundum simplicem motum. sic enim etiam est in Deo & in angelis: vnde dicit Philosophus in 7. Ethico. * quòd Deus vna simplici operatione gaudet. Et Dionys. dicit in fin. cæle. Hierar. † quòd angeli non sunt susceptibiles nostræ passibilis delectationis, sed congaudent Deo secundum incorruptionis lætitiam.

Ad tertium dicendum, quòd in nobis non solum est delectatio, in qua communicamus cum brutis: sed etiã in qua communicamus cum angelis. vnde ibidem Dionys. dicit, * quòd sancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum: & ita in nobis est delectatio nõ solum in appetitu sensitiuo, in quo communicamus cum brutis, sed etiã in appetitu intellectiuo, in quo communicamus cum angelis.

ARTICVLVS V.

Vtrum delectationes corporales, & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus, & intelligibilibus.

AD quintum sic proceditur. Videtur q̃ delectationes corporales, & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationem sequuntur, secundum Philosophum in 10. Ethic. * sed plures sequuntur delectationes sensibiles, quàm delectationes spirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales sunt maiores.

¶ 2 Præte. Magnitudo causæ ex effectu cognoscitur: sed delectationes corporales habent fortiores effectus. transmutant enim corpus, & quibusdam insanias faciunt, vt dicitur in 7. Ethic. * ergo delectationes corporales sunt fortiores.

¶ 3 Præt. Delectationes corporales oportet temperare, & refrænare propter earum vehementiam: sed delectationes spirituales non oportet refrænare. ergo delectationes corporales sunt maiores.

¶ Sed contra est, quòd dicitur in Psal. 118. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Et Philosophus dicit in 1. Ethic. * quòd maxima delectatio sit quæ est secundum operationem sapientiæ.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut iam dictum est, * delectatio proueniunt ex coniunctione conuenientis, cum sentitur & cognoscitur. In operibus autem animæ, præcipue sensitiuæ & intellectiuæ, est hoc considerãdum, quòd cum non transeant in materiam exteriorem, sunt actus, vel perfectiones operantis, scilicet intelligere, sentire, velle, & huiusmodi: nam actiones, quæ trãseunt in exteriorem materiam, magis sunt actiones & perfectiones materię transmutatæ: Motus enim est actus mobilis a mouente. Sic igitur prædictæ actiones animæ sensitiuæ & intellectiuæ, & ipsæ sunt quoddam bonum operantis, & sunt etiam cognitæ per sensum, vel intellectum: vnde etiam ex ipsis consurgit delectatio, & non solum ex eorum obiectis. Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus sensibilibus, secundum quod delectamur in ipsis actionibus (puta, in cognitione sensus, & in cognitione intellectus) non est dubium, quòd multo sunt maiores delectationes intelligibiles, quàm sensibiles. Multo enim magis delectatur homo de hoc, quòd cognoscit aliquid intelligendo quam de hoc, quod cognoscit aliquid sentiendo: quia intellectualis cognitio & perfectior est, & etiam magis cognitio & perfectior est, & etiam magis cognoscitur, quia intellectus magis reflectitur supra actum suum, quàm sensus. Est etiam cognitio intellectiua magis dilecta: nullus enim est qui non vellet magis carere visu corporali, quàm visu intellectuali, eo modo quo bestiæ, vel stulti carent, sicut Augustin. dicit in libr. de ciuita. Dei. * Sed si comparentur delectationes intelligibiles spirituales delectationibus sensibilibus corporalibus, sic secundum se & simpliciter loquendo, delectationes spirituales sunt maiores: & hoc apparet secundum tria, quæ requiruntur ad delectationem, scilicet bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipsa coniunctio. Nam ipsum bonum spirituale & est maius, quàm corporale bonum, & est magis dilectum: cuius signum est, quòd homines etiam a maximis corporalibus voluptatibus abstinent, vt non perdant honorem, qui est bonum intelligibile: similiter etiam ipsa pars intellectiua est multo nobilior, & magis cognoscitiua, quàm pars sensitiua. Coniunctio etiam vtriusque est magis intima, & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem est, quia sensus fistit circa exteriora: accidentia rei: intellectus vero penetrat vsque ad rei essentiam. Obiectum enim intellectus est quod quid est: perfectior autem est, quia coniunctioni sensibilis ad sensum adiungitur motus, qui est actus imperfectus: vnde & delectationes sensibiles non sunt totæ simul, sed in eis aliquid pertransit, & aliquid expectatur consummandum, vt patet in delectatione ciborum & venereorum: sed intelligibilia sunt absque motu, vnde delectationes tales sunt totæ simul. Est etiã firmior, quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia, & cito deficiunt: bona vero spiritualia sunt incorruptibilia: sed quo ad nos, delectationes corporales sunt magis vehementes propter tria. Primo, quia sensibilia sunt magis nota quo ad nos, quàm intelligibilia. Secundo etiam, quia delectationes sensibiles, cum sint passiones sensitiui appetitus, sunt cum aliqua transmutatione corporali, quod non contingit in delectationibus spiritualibus, nisi per quandam redundantiam a superiori appetitu in inferiorem. Tertio, quia delectationes corporales appetuntur vt medicinæ quædam contra corporales defectus, vel molestias, ex quibus tristitiæ quędam consequuntur. vnde delectationes corporales, tristitiis huiusmodi superuenientes, magis sentiuntur, & per consequens, magis acceptantur, quam delectationes spirituales, quæ non habent tristitias contrarias, vt infra * dicetur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ideo plures sequuntur delectationes corporales: quia bona sensibilia sunt magis, & pluribus nota: & etiam quia homines indigent delectationibus, vt medicinis contra multiplices dolores, & tristitias. Et cum plures hominum non possint attingere ad delectationes spirituales, quæ sunt propriæ virtuosorum, consequens est, quòd declinent ad corporales.

¶ Ad secundum dicendum, quòd transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus, inquantum sunt passiones appetitus sensitiui.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectationes corporales sunt secundum partem sensitiuam, quæ regulatur ratione: & ideo indigent temperari & refrænari per rationem, sed delectationes spirituales sunt secundum mentem, quæ est ipsa regula: vnde sunt secundum seipsas sobriæ & moderatæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum delectationes tactus sint maiores delectationibus, quæ sunt secundum alios sensus.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd delectationes, quæ sunt secundum tactum, non sint maiores delectationibus, quæ sunt secũdum alios sensus. Illa enim delectatio videtur esse maxima, qua exclusa, gaudium, omne cessat: sed talis est delectatio quæ est secũdum visum. Dicitur enim Tobiæ 5. Quale gaudiũ erit mihi, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli non video? ergo delectatio, quæ est per visum, est maxima inter sensibiles delectationes.

¶ 2 Præt. Vnicuique fit delectabile illud, quod amat, vt Philosophus dicit in 1. Rheter. * sed inter alios sensus maxime diligitur visus. ergo delectatio, quæ est secundum visum, est maxima.

¶ 3 Præt. Principium amicitię delectabilis, maxima est visio: sed causa talis amicitię est delectatio. ergo secundum visum videtur esse maxime delectatio.

Sed contra est, quòd Philosophus dicit in 3. Ethicorum, * quòd maxime delectationes sunt secundum tactum.

Respon. Dicẽdum, quod sicut iam dictum est, * Vnumquodque, inquantum amatur, efficitur delectabile: sensus autem, vt dicitur in 1. Metaphisicorum, * propter duo diliguntur, scilicet propter cognitionem, & propter vtilitatem: vnde & vtroque modo contingit esse delectationem secundum sensum. Sed quia apprehendere ipsam cognitionem tanquam bonum quoddam, proprium est hominis: ideo primę delectationes sensuum, quę scilicet sunt secundũ cognitionem, sunt proprię hominum: delectationes autem sensuum, inquantum diliguntur propter vtilitatem, sunt cõmunes omnibus animalibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundum excellentiam, vt scilicet ad primas delectationes maxime ordinentur concupiscentiæ naturales. Et ex hoc habet intentum author ex naturalitate, quia ex hoc quòd naturale est potentissimum in vnoquoque, magis naturale est potentius: ac per hoc delectationes illæ, ad quas præcipue ordinantur concupiscentiæ naturales, sunt maiores. Potest etiam dici, quòd licet ambæ delectationes, scilicet tactus, & visus, sint secundum se naturales cum suis concupiscentiis: comparatæ tamen adinuicem, delectatio visus habet rationem animalis, & delectatio tactus, naturalis: quia tactus fundamentum est & necessarium naturæ, visus autem ad bene esse posterius aduenit. Et quia litera comparabat delectationē horum duorum sensuum: ideo illam, quæ tactus est, distinxit contra istam, vt naturalem contra animalem. & huic sensui fauent comparatiua aduerbia in responsione ad primum in litera posita.

e, 10. post medium, com. 5.

Si igitur loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione cognitionis, manifestum est, quòd secundum visum est maior delectatio, quàm secundum aliquem alium sensum. Si autem loquamur de delectatione sensus, quæ est ratione vtilitatis, sic maxima delectatio est secundum tactum. Vtilitas enim sensibilium attenditur secundū ordinem ad conseruationem naturæ animalis: ad hanc autem vtilitatē propinquius se habent sensibilia tactus. Est enim tactus cognoscitiuus eorum, ex quibus consistit animal scilicet calidi, & frigidi, & humidi, & sicci, & huiusmodi: vnde secundum hoc delectationes, quæ sunt secundum tactū, sunt maiores, quasi fini propinquiores: & propter hoc etiam animalia alia, quæ non habent delectationem secundum sensum, nisi ratione vtilitatis, non delectantur secūdum alios sensus, nisi in ordine ad sensibilia tactus. Neque. n. odoribus leporum canes gaudent, sed cibatione: neque leo voce bouis, sed comestione. vt dicitur in 3. Eth.* Cum igitur delectatio tactus sit maxima ratione vtilitatis, delectatio autem visus ratione cognitionis, si quis vtranque comparare velit, inueniet simpliciter delectationem tactus esse maiorem de lectatione visus, secundum quod consistit infra limites sensibilis delectationis: quia manifestum est quòd id, quod est naturale, in vnoquoque est potentissimum. Huiusmodi autem delectationes tactus sunt, ad quas ordinantur concupiscentiæ naturales, sicut cibi, & venerea, & huiusmodi. Sed si consideremus delectationes visus, secundum quod visus deseruit intellectui, sic delectationes visus erunt potiores ea ratione, qua & intelligibiles delectationes sunt potiores sensibilibus.

Ad primum ergo dicendum, quòd gaudium sicut supra dictum est, * significat animalem delectationem, & hæc maxime pertinet ad visum: sed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

Ad secundum dicēdum, quòd visus maxime diligitur propter cognitionem, eo quòd multas rerum differentias nobis ostendit, vt ibidem dicitur. *

Ad tertium dicendum, quòd alio modo delectatio est causa amoris carnalis, & alio modo visio: nam delectatio & maxime quæ est secundum tactum, est causa amicitiæ delectabilis per modum finis: visio autem est causa, sicut vnde est principium motus, inquantum per visum amabilis imprimitur species rei, quæ allicit ad amādum, & ad concupiscendum eius delectationem.

sr. 3.

li. 1. Meta. circa prin. to. 3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum aliqua delectatio sit non naturalis.

179 AD septimum sic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio sit innaturalis. Delectatio enim in affectibus animæ proportionatur quieti in corporibus: sed appetitus corporis naturalis non quiescit nisi in loco connaturali. ergo nec quies appetitus animalis, quæ est delectatio, potest esse nisi in aliquo connaturali. nulla ergo delectatio est non naturalis.

¶ 2 Præt. Illud quod est contra naturam, est violentū: sed omne violentum est contristans, vt dicitur in 5. Metaphysic.* ergo nihil, quod est contra naturam, est delectabile.

¶ 3 Præt. Constituit in propriam naturam, cum sentitur, causat delectationem: vt patet in diffinitione Philosophi supra posita: * sed constituit in naturam, vnicuique est naturale: quia motus naturalis est, qui est ad terminū naturalem. ergo omnis delectatio est naturalis.

Sed contra est, quod Philosophus dicit in 7. Ethic.* quòd quædam delectationes sunt ægritudinales, & contra naturam.

Respon. Dicendum, quòd naturale dicitur, quod est secundum naturam, vt dicitur in 2. Physic.* Natura autem in homine dupliciter sumi potest, Vno modo prout intellectus & ratio est potissime hominis natura: quia secundum eam homo in specie constituitur, & secundum hoc naturales delectationes hominū dici possunt: quia sunt in eo, quod conuenit homini secundum rationem: sicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum, est naturale hominum. Alio modo potest sumi natura in homine secundum quod condiuiditur ratio ni, scilicet id quod est commune homini, & aliis, præcipue quòd rationi non obedit: & secundum hoc ea, quæ pertinent ad conseruationem corporis, vel secundum indiuiduum, vt cibus, potus, lectus, & huiusmodi: vel secundum speciem, sicut venereorum vsus dicuntur homini delectabilia naturaliter. secundum vtrasque autem delectationes contingit aliquas esse innaturales, simpliciter loquendo, sed connaturales secundum quid. Contingit enim in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturalium speciei, & sic id quod est contra naturā speciei, fieri per accidens naturale huic indiuiduo: sicut huic aquæ calefactæ est naturale, ꝙ calefaciat. Ita igitur cōtingit, ꝙ id, quod est contra naturā hominis vel quātū ad rōnē, vel quantū ad corporis cōseruationē, fiat huic homini connaturale propter aliquā corruptionē naturæ in eo existentē: quæ quidem corruptio potest esse vel ex parte corporis, sicut ex ægritudine, sicut febricitantibus dulcia videntur amara, & econuerso: siue propter malam complexionē, sicut aliqui delectantur in comestione terræ, vel carbonum, vel aliquorum huiusmodi: vel etiam ex parte animæ, sicut propter consuetudinem aliqui delectātur in comedendo homines, vel in coitu bestiarum, aut masculorū, aut aliorum huiusmodi, quæ non sunt ſm naturam humanam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Li. 1. reth. c. 11. circa prin. to. 6.

art. 1. huius quæst.

c. 12. parū a princ. pio, & c. vl. tom. 5.

ex cor. 4. Et 5. habetur, to. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum delectatio possit esse delectationi contraria.

AD octauum sic proceditur. Videtur quòd delectationi non sit delectatio cōtraria. Passiones enim animæ speciem & contrarietatem recipiunt secundum obiectum: obiectum autē delectationis est bonum. cum igitur bonum non sit contrarium bono, sed bonum malo contrarietur, & malum malo, vt dicitur in prædicamentis: * videtur quòd delectatio non sit contraria delectationi.

180

¶ 2 Præ. Vni est contrarium vnum, vt probatur in 10. Metap. † sed delectationi contraria est tristitia. nō ergo delectationi contraria est delectatio.

¶ 3 Præt. Si delectationi contraria est delectatio, hoc nō est nisi propter contrarietatem eorum in quibus aliquis delectatur: sed hæc differentia est materialis, contrarietas autem est differentia secundum formam, vt dicitur in 10. Metap.* ergo contrarietas non est delectationis ad delectationem.

¶ Sed contra, Ea quæ se impediunt in eodem genere existentia secundum Philosoph. * sunt contraria: sed quædam delectationes se inimicem impediunt, vt dicitur in 10. Ethico. † ergo aliquæ delectationes sunt contrariæ.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ delectatio in affectionibus animæ, sicut dictum est, * proportionatur quieti in corporibus naturalibus. Dicuntur autem duæ quietes esse cōtrariæ, quæ sunt in cōtrarijs terminis: sicut quies quæ est sursum, ei quæ est deorsum, vt dicitur 5. Physic.* vnde & contingit in affectibus animæ duas delectationes esse contrarias.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd verbum illud Philosophi, est intelligendum, secundum quod bonum & malum accipitur in virtutibus & vitijs: nam inueniuntur duo contraria vitia, non autem inuenitur virtus contraria virtuti. In alijs autem nil prohibet duo bona esse adinuicem contraria: sicut calidum & frigidum, quorum vnum est bonum igni, alterum aquæ. Et per hunc modum delectatio potest esse delectatio ni contraria, sed hoc in bono virtutis esse non potest: quia bonum virtutis non accipitur, nisi per conuenientiam ad aliquid vnum, scilicet rationem.

¶ Ad Secundum, quòd delectatio se habet in affectibus animæ, sicut quies naturalis in corporibus: est em in aliquo conuenienti, & quasi connaturali. Tristitia autem se habet sicut quies violenta. Tristabile enim repugnat appetitui animali, sicut locus quietis violentæ appetitui naturali: quieti autem naturali opponitur & quies violenta eiusdem corporis, & quies naturalis alterius, vt dicitur in 5. Physi. * Vnde delectationi opponitur & delectatio, & tristitia.

¶ Ad Tertium dicendum, quòd ea in quibus delectamur, cū sint obiecta delectationis, non solum faciunt differentiam materialem, sed etiam formalem, si sit diuersa ratio delectabilitatis. Diuersa enim ratio obiecti diuersificat speciem actus, vel passionis, vt ex supradictis patet. *

* Lib. 7. Phy. tex. 14. & 15. tom. 2.

quæst. 23.

¶ *Super quæstionem trigesimam secundam.*

CIrca primū articulum q. 32. dubium occurrit. An operatio sit propria causa delectationis, vt constitutio in connaturale bonum: an indistincte. Et vt clarior fit quæstio recolito, quòd in diffinitione delectationis positi sūt duo actus pro causa delectationis, s. cognitio & constitutio: & quia nulli dubium est quòd cognitio est operatio, sic ea rōne operatio est causa propria delectationis, quia oportet cognitionem interuenire vt causam, quæstionis solutio clara est. Quia vero satis ambiguū est, an constitutio sit necessario operatio: ideo si ea rōne operatio causa propria delectationis dicitur, quia omnis itaque constitutio talis in connaturale bonum causans delectationem est operatio, singulare dictum & disputabile est. Et est inter hos duos sensus tanta differentia, quòd in primo indistincte, & sine contradictione aliqua operatio ponitur causa delectationis: in secundo vero operatio ponitur prima causa eiusdem, & vt constituens in connaturale. Et pro parte affirmatiua

* tex. 13. tom. 3.

* Lib. 10. Meta. tex. 13. Et 14. com. 3.

ſca. 5. inter principium & mediū to mo 5. * ar. 2. huius quæst.

* Lib. 9. Phy. tex. 54. to. 2.

In post. die. cauda oppositis circa prin. tom. 1. † text. 15. tom. 3.

¶ Ad

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd doctrinæ superiori non repugnat præsens: quoniam ibi didicimus, quòd diuersitas obiecti secundum virtutem causat diuersitatem passionum, non autem diuersitas secundum naturam. Et vtrumque est verum vniuersaliter intellectum: non enim omnis diuersitas naturæ obiecti diuersificat speciem passionis. nunc vero dicimus, quòd aliqua diuersitas naturæ obiecti (illa scilicet quæ reddit in diuersam rationem delectabilis) diuersificat speciem passionis. constat autem hæc sibinuicem nō aduersari, nec hoc est singulare in delectatione: nam idem est de concupiscentia iudiciū. Cum enim concupiscentia sit appetitus delectabilis, ad delectationēq; se habeat vt motus ad quietem ipsum terminantem, consequens est, ꝙ delectabilibus existentibus cōtrarijs, ac per hoc diuersificatis specie, necesse sit & delectationes & concupiscentias esse contrarias, ac per hoc specifice distinctas.

QVAEST. XXXII.

De causa delectationis, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis delectationis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum operatio sit causa propria delectationis.

¶ Secundo, Vtrum motus sit causa delectationis.

¶ Tertio, Vtrum spes & memoria.

¶ Quarto, Vtrum tristitia.

¶ Quinto, Vtrum actiones aliorū sint nobis delectationis causa.

¶ Sexto, Vtrum benefacere alteri sit causa delectationis.

¶ Septimo, Vtrum similitudo sit causa delectationis.

¶ Octauo, Vtrum admiratio sit causa delectationis.

ARTICVLVS I.

Vtrum operatio sit causa propria delectationis.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd operatio non sit propria & prima causa delectationis. vt enim Philosophus dicit in 1. Rhet. * Delectari, consistit in hoc, quod sensus aliquid patiatur. Requirit enim ad delectationem cognitio, sicut dictum est: * sed per prius sunt cognoscibilia obiecta operationum, quàm ipsæ operationes. ergo operatio non est propria causa delectationis.

¶ 2 Præte. Delectatio potissime consistit in fine adepto: hoc enim est quod præcipue concupiscitur: sed non semper operatio est finis, sed quandoque ipsum operatum. non ergo operatio est propria & per se causa delectationis.

¶ 3 Præt. Otium, & requies dicuntur per cessationem operationis: hæc autem sunt delectabilia, vt dicitur in 1. Rhet. * nō ergo operatio est propria causa delectationis.

¶ Sed contra est, quod Philos. dicit 7. & 10. Ethi. * ꝙ delectatio est operatio connaturalis, non impedita.

sum delectat non quia a natura constituatur, sed quia inest nobis. Nihil enim minus delectaret, si non aliunde haberemus: pro intellectu tamen literæ expresse dicentis vtrumque requisitum ad delectationis causam in operatione consistere, distingue, & dicito, quòd delectabilia sunt duplicia, quædam congenita, & quædā superuenientia. Et quod author de superuenientibus soli-

eitus

Ad primum sic proceditur. Videtur quòd operatio non sit propria & prima causa delectationis. vt enim Philosophus dicit in 1. Rhet. * Delectari, consistit in hoc, quod sensus aliquid patiatur. Requirit enim ad delectationem cognitio, sicut dictum est: * sed per prius sunt cognoscibilia obiecta operationum, quàm ipsæ operationes. ergo operatio non est propria causa delectationis.

¶ 2 Præte. Delectatio potissime consistit in fine adepto: hoc enim est quod præcipue concupiscitur: sed non semper operatio est finis, sed quandoque ipsum operatum. non ergo operatio est propria & per se causa delectationis.

¶ 3 Præt. Otium, & requies dicuntur per cessationem operationis: hæc autem sunt delectabilia, vt dicitur in 1. Rhet. * nō ergo operatio est propria causa delectationis.

¶ Sed contra est, quod Philos. dicit 7. & 10. Ethi. * ꝙ delectatio est operatio connaturalis, non impedita.

181 4. dist. 49. q. 3. art. 5. q. 4. cor.

* Cap. 11. tom. 6.

* q. 31. art. 1.

* Cap. 11. non pcul a princi. tom. 6.

* Lib. 7. c. 12. & 13. & lib. 10. ca. 4. & 5. tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

citus in litera, consecutionis nomine intentionem suam significauit, & voluit consecutionem in operatione consistere, extenso operationis vocabulo ad omnem actionem, passionem, motumque. Delectabilia quippe omnia, quæ superueniunt, iunguntur nobis motu aliquo, vel vt obiecta operationum immanentiũ, vel saltem vt materia vsus, vt in responsione ad primum & secundum dicitur. Nec tamẽ tacuit omnino author de cõstitutione causante delectationem in congenitis: nam in articu. 7. expresse dixit, quòd simile in quãtum vnum, est delectabile. Constat enim q̃ vnitas similium, est vnitas in essendo: & quia (vt dicitur in 1. Rhet. Aristo) simile delectat vt ipsummet, cõsequẽs est, quod constitutio in delectatione congenitorum sicut & in delectatione similium, sit secundum esse, & eriã si nulla inde operatio proueniret. Et per hæc patet solutio obiectorũ, & quæstionis.

q. præced. art. 1.

¶Circa causam delectationis ex parte obiecti, scilicet bonum conueniens, dubium occurrit, an sit conueniens formaliter, an denominatiue, idest an obiectum causans delectationem sit res denominata a relatione conuenientiæ, an sit ipsa conuenientia. Quòd enim res sit absoluta, quæ denominatur conueniens, probatur ex communi conditione actiuorum. ratio enim agendi in quolibet actiuo res absoluta est, relatiuo autem actiui, aut approximationis conditio est sine qua non. Constat autem quòd bonum conueniens actiuum est delectationis. Quòd autem sit ipsa conuenientia, probatur ex eo, quòd nisi apprehendatur aliquid vt conueniẽs, non causatur delectatio.

*Lib. 10. Pol. ca. 2. ante mediũ. to. 5.

¶In hac dubitatione inuenio Scotum in tertia sententia. distinctio. 15. tenuisse, quòd conueniens, & disconueniens secundum sola absoluta dicunt rationes causandi delectationem & tristitiam: secundum relationes vero dicere cansũs, sine quibus non, vt relationes actiui & approximationis, nec aliud inuenio eius fundamentum. Mihi vero videtur, quòd relatio conuenientiæ, vel disconuenientiæ in actu exercito, concurrat ad causandam delectationem, vel tristitiam, vt ratio agendi. & moueor ex eo, quòd delectatio & tristitia de eo dem. differunt specie, vt pote contrariæ. ergo delectabile & tristabile earum obiecta & propria per se positiue actiua differunt specie secundum rationes agendi illas, sed non secundum rationes absolutas. ergo secundum rationes respectiuas conuenientiæ & disconuenientiæ. Primo sequela patet notatis terminis appositis in consequente ad excludendas causas excedentes aut per accidens, aut negatiue: vt nauta præsens, vel absens causat contraria, & differentiam actiuorum secundum impertinentia, aut subiecta, & alia huiusmodi. Oportet enim contraria actiones à contrariis rationibus agendi proficisci in naturaliter agentibus propriis, qualia sunt delectabile, vel tristabile. Destructio vero consequentis patet ad sensum: experimur enim quòd idem absolutum, puta calor, modo causat delectationem, modo tristitiam, apprehensus, vel sensatus vt conueniens, vel disconueniens. Existente igitur forma absoluta eadem, & facto transitu de delectabili in tristabile propter variationem de conuenientia in disconuenientiam, & per se causatis contrariis actionibus ac passionibus, scilicet delectatione & tristitia, manifestum fit, quòd conuenientia & disconuenientia, vt rationes agendi concurrunt. Et confirmatur hoc, quia illud quod concurrit ad causandam delectationem, vel tristitiam, vt apprehensum, non se habet vt conditio approximationis, sed vt ratio agendi: quoniam apprehensum est, quòd mouet appetitum, vt ratio agendi, vel conuenientia, vel disconuenientia concurrit ad hæc, vt apprehensa: quoniam quantumcunque aliquis frigens calefieret conuenienter, nisi perciperet illud vt conueniẽs in actu exercito, vt exercet conuenientiam, non delectaretur.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * ad delectationem duo requiruntur, scilicet consecutio boni conuenientis, & cognitio huiusmodi adeptionis: vtrumque autem horum in quadã operatione consistit. Nam actualis cognitio operatio est quædam: similiter bonum conueniens adipiscimur aliqua operatione. ipsa etiam operatio propria, est quoddam bonum conueniens: vnde oportet, q̃ omnis delectatio aliquam operationem consequatur.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd ipsa obiecta operationum non sunt delectabilia, nisi inquantum coniunguntur nobis vel per cognitionem solam, sicut cum delectamur in consideratione, vel inspectione aliquorum, vel quocunque alio modo simul cum cognitione: sicut cum aliquis delectatur in hoc, q̃ cognoscit se habere qđcunque bonum, puta, diuitias, vel honorẽ, vel aliquid huiusmodi, quæ quidem non essent delectabilia, nisi inquantum apprehenduntur vt habita. Vt enim Philosophus dicit in 2. Politi. * Magnam delectationem habet, putare aliquid sibi proprium, quæ procedit ex naturali amore alicuius ad seipsum. Habere autem huiusmodi, nihil est aliud quàm vti eis, vel posse vti: & hoc est per aliquam operationem. vnde manifestum est, q̃ omnis delectatio in operationem reducitur sicut in causam.

*Lib. 2. Politi. ca. 3. to. 1.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam in illis, in quibus operationes non sunt fines, sed operata ipsa, operata sunt delectabilia, inquantum sunt habita, vel facta, quod refertur ad aliquem vsum, vel operationem.

¶Ad tertium dicendum, q̃ operationes sunt delectabiles, inquantum sunt proportionatæ, & connaturales operanti. Cum autem virtus humana sit finita, secundum aliquam mensuram operatio est sibi proportionata. vnde si excedatillam mensuram, iam non erit sibi proportionata nec delectabilis, sed magis laboriosa & accidians: & ſm hoc otium, & ludus, & alia, quæ ad requiem pertinent, delectabilia sunt, inquantum auferũt tristitiam, quæ est ex labore.

& hoc manifestius apparet in delectatione vel tristitia imaginationem, vel rationem consequente. Quis enim nunquàm fugeret lupum, nisi apprehenderet ipsum vt disconuenientem, eliciendo ex ipso intentionem inimici. Et continue experimur propter varias relationes importantes conuenientiam vel disconuenientiam apprehensas de aliquo, varie immutari a delectatione in tristitiam & econuerso terminantes certas passiones. & quod forte fallit putantes oppositum, est, quia non aduertunt, q̃ relationes sunt in genere formarum actiuarũ vt apprehensæ, quamuis nõ sint in genere actiuarum formarum vt existẽtes. Et qui negat hoc, neget quoque æstimatiuam, cuius obiectũ sunt intẽtiones insensatæ, elicitæ ex sensatis, vt vtile, amicũ inimicũ &c. ex quibus causantur passiones in animalibus. Potest quoque esse causa deceptionis nõ distinguere inter apprehẽdere relationem alicuius in actu signato, vel exercito. Verbi gratia, Ouis nouit agnum vt terminũ lactationis, non q̃ oporteream apprehendere ipsam relationem termini, quòd est apprehendere in actu signato, sed quia apprehendit agnum vt exercentem relationem termini lactationis, & simile est in alijs. Ex talibus enim apprehensionibus relationum causantur passiones, qđ forte Scotus nõ negaret. & sic discussæ sunt duæ delectationis causæ, scilicet constitutio. & bonum connaturale: reliqua autem, scilicet apprehensio, superius dilucidata est. ad hæc enim tria reducuntur omnia causantia delectationem, quæ per totam hanc trigesimam secundam disputantur, & in 1. Rhetor. tanguntur. operatio enim delectat & vt constitutio, & vt bonum conueniens: motus vt asterens bonum cõueniens, vel auferens disconueniens: memoria & spes vt supplentes cõstitutionẽ: tristitia per accidens ratione oblationis vel memoriæ. alienæ actiones, vt in proprio nos bono faciunt cõstitui passione, vel æstimata possessione, vel identitate: benefacere quoque & simile, & admirari ad eadem spectare, exercitatis non est difficile deducere. Vnum tamen in his aduerte, quòd quia in his quæ ad appetitum spectant, nihil differt esse, aut apparere: propterea delectatio causatur ex æstimato habere, ex æstimato possidere, ex præsentato abundare, & similibus: & non solum ex habere, possidere, adundare, & similibus. in huiusmodi enim ipsa imaginatio horum delectans sic constituit in connaturale bonum, vt supplens vicem ipsius habere, & nõ solum vt apprehensio: talis autem est dispositio eorum, qui delectantur principatu, honore, & similibus.

Articvlvs II.

Vtrum motus sit causa delectationis.

182 4. dist. 49. q. 3. ar. 2. ad 3.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd motus non sit causa delectationis. Quia, sicut supra dictũ est, * bonum præsentialiter adeptum est causa delectationis. vnde Philosophus in 7. Ethi. dicit, † quòd delectatio non comparatur generationi, sed operationi rei iam existentis. Id autem quod mouetur ad aliud, nondum habet illud, sed quodammodo est in via generationis respectu illius, secundum quod omni motui adiungitur generatio & corruptio, vt dicitur in 8. Physic. * ergo motus non est causa delectationis.

*q. præce. ar. 1. c. 12. to. 5

*Ter. 24. in fine, to mo 2.

¶2 Præt. Motus præcipue laborem & lassitudinem inducit in operibus: sed operationes ex hoc, quòd sunt laboriosæ & lassantes, non sunt delectabiles, sed magis afflictiuæ. ergo motus non est causa delectationis.

¶3 Præt. Motus importat innouationem quandam, quæ opponitur consuetudini: sed ea quæ sunt consueta, sunt nobis delectabilia, vt Philosophus dicit in 1. Rhe.* ergo motus non est causa delectationis.

*c. 11. nõ procul a prin. to. 6

*c. 3. post med. to. 1.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 8. Confess. * Quid est hoc, domine Deus meus, cũ tu in æternum tibiipsi sis gaudium, & quædam de te circa te semper gaudeant, quòd hæc rerum pars alterno defectu & profectu, offensionibus & conciliationibus gaudet? Ex quo accipitur, quòd homines gaudent, & delectantur in quibusdam alternationibus: & sic motus videtur esse causa delectationis.

¶Respon. Dicendum, quòd ad delectationem tria requiruntur, scilicet modum delectans, coniunctio delectabilis, & tertium quod est cognitio huius coniunctionis: & secundum hæc tria motus efficitur delectabilis, vt Philosophus dicit in 7. Ethic. & in 1. Rhe. * Nam ex parte nostra qui delectamur, transmutatio efficitur nobis delectabilis propter hoc, quòd natura nostra transmutabilis est, & propter hoc, quòd est nobis conueniens nunc, non erit cõueniens postea: sicut calefieri ad ignem est conueniens homini in hieme, non autem in æstate. Ex parte vero boni delectantis, quod nobis coniungitur, sit etiam transmutatio delectabilis: quia actio continuata alicuius agentis auget effectum, sicut quanto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & desiccat. Naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit: & ideo quando continuata præsentia delectabilis superexcedit mensuram naturalis habitudinis, efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte vero ipsius cognitionis, quia homo desiderat cognoscere aliquod totum & perfectum. Cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, vt vnum transeat, & alterum succedat, & sic totum sentiatur. vnde Augu. dicit in 4. Confess. * Non vis vtique stare syllabam, sed transuolare, vt aliæ veniant, & totum audias: ita semper omnia, ex quibus vnum aliquid constat, & non sunt omnia simul, plus delectant omnia, quàm singula, si possint sentiri omnia. Si ergo sit aliqua res, cuius natura sit intransmutabilis, & non possit in ea fieri excessus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis, & quæ possit totum suum delectabile simul intueri, non erit ei transmutatio delectabilis: & quantum aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tanto plus continuari possunt.

*Lib. 7. Ethi. ca. 7. Et 1. Rhe. c. 11. tom. 5. & 6.

*Lib. 4. confess. c. 11. a med. tom. 1.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ id quod mouetur, etsi nondum habeat perfecte id, ad quod mouetur, incipit tamẽ iam aliquid habere eius, ad quod mouetur: & secundum hoc ipse motus habet aliquid delectationis, deficit tamen a delectationis perfectione: nam perfectiores delectationes sunt in reb. immobilibus. Motus etiam efficitur delectabilis inquantum per ipsum fit aliquid conueniens, quod prius conueniens non erat, vel desinit esse, vt supra dictum est.*

¶Ad secundum dicendum, quòd motus laborem & lassitudinem inducit, secundum quod transcendit habitudinem naturalem: sic autem motus non est delectabilis, sed secundum quod remouentur contraria habitudinis naturalis. In cor. ar.

¶Ad tertium dicendum, quòd id quod est cõsuetum, efficitur delectabile, inquantum efficitur naturale. nam consuetudo est quasi altera natura. Motus autem est delectabilis, non quidem quo receditur a consuetudine, sed magis secundum quod per ipsum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ posset prouenire ex assiduitate alicuius operationis. Et sic ex eadem causa connaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis, & motus.

Articvlvs III.

Vtrum spes & memoria sint causæ delectationis.

183 Inf. q. 40. ar. 8. Et 2. q. 30. ar. 1. ad 3. Et 12 Me le. 6. co. 5.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ memoria & spes non sint causæ delectationis. Delectatio enim est de bono præsenti, vt Damasc. dicit: * sed memoria & spes sunt de absenti. est enim memoria præteritorum, spes vero futurorum. ergo memoria & spes nõ sunt causa delectationis.

¶2 Præt. Idem non est causa contrariorum: sed spes est causa afflictionis. dicitur enim Prouerb. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo spes non est causa delectationis.

¶3 Præt. Sicut spes conuenit cum delectatione in eo, qđ est de bono: ita etiam & concupiscentia & amor. non ergo magis debet assignari spes causa delectationis, q̃ concupiscentia, vel amor.

*Lib. 2. orth. fidei c. 12. in fi.

¶Sed contra est, quod dicitur Roma. 12. Spe gaudentes. & in psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum.

¶Respon. Dicendum, q̃ delectatio causatur ex præsentia boni conuenientis, secundum quod sentitur, vel qualitercunque percipitur. Est autem aliquid præsens nobis dupliciter, Vno modo, secundũ cognitionẽ, prout scilicet cognitum est in cognoscente secundum suam similitudinem: Alio modo, secundum rem, prout scilicet vnum alteri realiter coniungitur vel actu, vel potentia secundum quemcunque coniunctionis modum. Et quia maior est coniunctio secundum rem, quàm secundum similitudinem, quæ est coniunctio cognitionis, item maior est coniunctio rei in actu quàm in potentia: ideo maxima est delectatio, quæ fit per sensum, qui requirit præsentiam rei sensibilis. Secundum autem gradum tenet delectatio spei, in qua non solum est delectabilis coniunctio secundum apprehensionem, sed etiam secundum facultatem, vel possibilitatem adipiscendi bonum, quod delectat. Tertium autem gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet solam coniunctionem apprehensionis.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ spes & memoria sunt quidem eorum, quæ sunt simpliciter absentia, quæ tamen secundum quid sunt præsentia, scilicet vel secundum apprehensionem solam, vel secundum apprehensionem & facultatem, ad minus æstimatam.

¶Ad secundum dicendum, q̃ nihil prohibet idem secundum diuersa, esse causam contrariorum. Sic igitur spes, inquantum habet præsentem æstimationem boni futuri, delectationem causat: inquantum autem caret præsentia eius, causat afflictionem.

¶Ad tertium dicendum, q̃ amor & concupiscentia delectationem causant. Omne enim amatum fit delectabile amanti, eo q̃ amor est quædam vnio, vel connaturalitas

ralitas amantis ad amatum. Similiter etiam omne concupitum est delectabile concupiscenti, cum concupiscētia sit præcipue appetitus delectationis: sed tamen spes, inquantum importat quandam certitudinem realis præsentiæ boni delectantis, quam non importat nec amor, nec concupiscentia, magis ponitur causa delectationis, quàm illa: & similiter magis quàm memoria, quæ est de eo quod iam transijt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum tristitia sit causa delectationis.

184 Inf. q.35. ar.5.& 1. & q6.48. ar.1. cor. AD Quartum sic proceditur. Videtur cp tristitia nō sit causa delectationis. Contrarium enim non est causa contrarij: sed tristitia contrariatur delectationi. ergo non est causa delectationis.

¶2 Præt. Contrariorum cōtrarij sunt effectus: sed delectabilia memorata sunt causa delectationis. ergo tristitia memorata sunt doloris, & non delectationis.

¶3 Præt. Sicut se habet tristitia ad delectationem, ita odium ad amorem: sed odium non est causa amoris, sed magis econuerso, vt supra dictum est.* ergo tristitia nō est causa delectationis. q.29.ar.2.

¶SED CONTRA est, quod in Psal. 41. dicitur, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur: ergo lacrimæ, quæ ex tristitia oriuntur, possunt esse delectationis causa.

¶RESPON. Dicendum, cp tristitia potest dupliciter considerari, Vno modo, secundum quod est in actu: Alio modo, secundum quod est in memoria: & vtroque modo tristitia potest esse delectationis causa. Tristitia quidem in actu existens est causa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius absentia aliquis tristatur, & tamen de sola eius apprehensione delectatur. Memoria autem tristitiæ fit causa delectationis, propter subsequentem euasionem: nam carere malo accipitur in ratione boni. vnde secundum quod homo apprehendit se euasisse ab aliquibus tristibus & dolorosis, accrescit ei gaudij materia, secundum quod Augustinus dicit 22. de Ciuitate Dei.* Quòd sæpe læti tristium meminimus, & sani dolorum sine dolore, & inde amplius læti & grati sumus. Et in 8. Confess. dicit,† Quòd quanto maius fuit periculum in prælio, tanto maius erit gaudiū in triumpho. *Cap.11. & vlti. a medio, tomo 5. Id quoq; habet Greg. 4. moral. in fi. † Lib. 8. Confessi. ca. 3. ante med. to. 1. * Lib. 8. tex. 8. tomo 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, cp contrarium quandoque per accidens est causa contrarij, sicut frigidū quandoque calefacit, vt dicitur in 8. Physi.* & similiter tristitia per accidens est delectationis causa, inquantum fit per eam apprehensio alicuius delectabilis.

¶Ad secundum dicendum, quòd tristia memorata, inquantum sunt tristia & delectabilibus contraria, non causant delectationem, sed inquantum ab eis homo liberatur: & similiter memoria delectabilīū ex eo, cp sunt amissa, potest causare tristitiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd odium etiam per accidens potest esse causa amoris, prout scilicet aliqui diligunt se, inquantum conueniunt in odio vnius & eiusdem.

ARTICVLVS V.

Vtrum actiones aliorum sint nobis causa delectionis.

185 AD Quintum sic proceditur. Videtur cp actiones aliorum non sint nobis delectationis causa. Causa enim delectationis est proprium bonum coniunctum: sed aliorū operationes non sunt nobis coniunctæ. ergo non sunt nobis causa delectationis.

¶2 Præt. Operatio est proprium bonum operantis. si igitur operationes aliorum sint nobis causa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis causa: quod patet esse falsum.

¶3 Præt. Operatio est delectabilis, inquantum procedit ex habitu nobis innato. vnde dicitur in 2. Ethi.* cp signum generati habitus oportet accipere sientem in opere delectationem: sed operationes aliorum non procedunt ex habitibus qui in nobis sunt, sed interdum ex habitibus qui sunt in operātibus. non ergo operationes aliorum sunt nobis delectabiles, sed ipsis operantibus. *Ca.3. in prin. to.5.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in secūda Canonica Ioannis. Gaudium sum valde, quia inuenti de filijs tuis ambulantes in veritate.

¶RESPON. Dicendum, cp sicut iam dictum est,* ad delectationem duo requiruntur, scilicet consecutio proprij boni, & cognitio proprij boni consecuti. Tripliciter ergo operatio alterius pōt esse delectationis causa. Vno modo inquantum per operationem alicuius consequimur aliquod bonum, & secundum hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt, sunt nobis delectabiles, quia bene pati ab alio est delectabile. Alio modo secundum quod per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æstimatio proprij boni, & propter hoc homines delectantur in hoc cp laudantur, vel honorātur ab alijs, quia scilicet per hoc accipiunt æstimationem, in seipsis aliquod bonum esse: & quia ista æstimatio fortius generatur ex testimonio bonorum cp sapientium, ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator est apparens laudator, propter hoc etiam adulationes quibusdam sunt delectabiles. Et quia amor est alicuius boni, & admiratio est alicuius magni, idcirco amari ab alijs & in admiratione haberi est delectabile, inquātum per hoc fit homini æstimatio propriæ bonitatis vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo inquantum ipsæ operationes aliorum si sint bonæ, æstimantur vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æstimare amicum quasi eundē sibi: & propter odiū, quod facit æstimare bonum alterius esse sibi cōtrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur 1. ad Corin. 13. cp charitas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Ar.1. huius quæst.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, cp operatio alterius potest esse mihi coniuncta vel per effectum, sicut in primo modo, vel per apprehensionem, sicut in secūdo modo, vel per affectionem, sicut in tertio modo.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit quantum ad tertium modum: non autem quantum ad duo primos.

¶Ad tertium dicendum, quòd operationes aliorum etsi non procedant ex habitibus qui in me sunt, causant tamen in me aliquid delectabile, vel faciūt mihi æstimationem siue apprehensionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius qui est vnū mecum per amorem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum bene facere alteri sit causa delectationis.

186 AD Sextum sic proceditur. Videtur cp benefacere alteri non sit delectationis causa. Delectatio enim causatur ex cōsecutione proprij boni, sicut supra dictum est: * sed benefacere non pertinet ad consecutionē proprij boni, sed magis ad emissionem. ergo magis videtur esse causa tristitiæ quàm delectationis. Ar. præc.

¶2 Præt. Philosophus dicit in 4. Ethi.* cp illiberalitas connaturalior est hominibus, quàm prodigalitas: sed ad prodigalitatem pertinet benefacere alijs, ad illiberalitatem *Cap.1.a med. to.5.

tatem autē pertinet desistere a benefaciendo. cum ergo operatio connaturalis sit delectabilis vnicuique, vt dicitur in 7.& 10. Ethi. * videtur cp benefacere alijs non sit causa delectationis. * Lib. 7. cap. 12. & 13. & lib. 10. c. 4. & 5. to. 5.

¶3 Præt. Contrarij effectus ex contrarijs causis proceduntur: sed quædam quæ pertinent ad malefacere, sunt naturaliter homini delectabilia, sicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire quantum ad iratos, vt dicit Philosophus in 1. Rhet.* ergo benefacere magis est causa tristitiæ, quàm delectationis. *Cap.11. tom.6.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in primo Politic.* cp largiri & auxiliari amicis, aut extraneis, est delectabilissimum. * Lib. 1. Polit. 3. ante medium, tomo 5.

¶RESPON. Dicendum, quòd hoc ipsum, quod est benefacere alteri, potest tripliciter esse delectationis causa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod est bonum in altero constitutum: & secundum hoc, inquantum bonum alterius reputamus quasi nostrum bonum propter vnionē amoris, delectamur in bono quod per nos fit alijs præcipue amicis, sicut in bono proprio. Alio modo per comparationem ad finem: sicut cum aliquis per hoc cp alteri benefacit, sperat consequi aliquod bonum sibiipsi, vel a Deo, vel ab homine: spes autem delectationis est causa. Tertio modo per comparationem ad principium, & sic hoc, quod est benefacere alteri, potest esse delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorum vnum est facultas benefaciendi, & secundum hoc benefacere alteri sit delectabile, inquātum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in seipso existentis, ex quo possit alijs communicare: & ideo homines delectantur in filijs & operibus proprijs, sicut quibus communicant proprium bonum. Aliud principium est habitus inclinans, secundum quem benefacere sit alicui connaturale: vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium principium est motiuum, puta cum aliquis mouetur ab aliquo quem diligit, ad benefaciendum alicui: omnia enim quæ facimus, vel patimur propter amicum, delectabilia sunt, qui amor præcipua causa delectationis est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd emissio inquantum est indicatiua proprij boni, est delectabilis: sed inquantum euacuat proprium bonum, potest esse contristans, sicut quando est immoderata.

¶Ad secundum dicendum, quòd prodigalitas habet immoderatam emissionē, quæ repugnat naturæ: & ideo prodigalitas dicitur esse contra naturam.

¶Ad tertium dicendum, quòd vincere, redarguere, & punire, non est delectabile inquantum est in malum alterius, sed inquantum pertinet ad proprium bonum quod plus homo amat, quàm odiat malum alterius. Vincere enim est delectabile naturaliter, inquantum per hoc fit æstimatio propriæ excellentiæ: & propter hoc omnes ludi in quibus est concertatio, & in quibus potest esse victoria, sunt maxime delectabiles, & vniuersaliter omnes concertationes, secundum quod habent spem victoriæ. Redarguere autem & increpare potest esse dupliciter delectationis causa, vno modo, inquantum facit homini imaginationem propriæ sapientiæ & excellentiæ: increpare enim & corripere est sapientum & maiorum. Alio modo, secundum quod aliquis increpando & reprehendendo, alteri benefacit, quod est delectabile, vt dictum est. irato autem est delectabile punire, inquātum videtur remouere apparentem minorationem, quæ videtur esse ex præcedenti læsione. Cum enim aliquis est ab alio læsus, videtur per hoc ab alio minoratus esse: & ideo appetit ab hac minoratione liberari per retributionem læsionis. Et sic patet quòd benefacere alteri, per se potest esse delectabile: sed malefacere alteri non est delectabile, nisi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum similitudo sit causa delectationis.

187 AD Septimum sic proceditur. Videtur cp similitudo non sit causa delectationis. Principari enim & præesse quandam dissimilitudinem importat: sed principari & præesse naturaliter est delectabile, vt dicitur in 1. Rhetor.* ergo dissimilitudo magis est causa delectationis, quàm similitudo. * Cap.11. nō procul a fin. to 6

¶2 Præt. Nihil magis est dissimile delectationi, q̄ tristitia: sed illi qui patiuntur tristitiam, maxime sequuntur delectationes, vt dicitur in 7. Ethi.* ergo dissimilitudo est magis causa delectationis, quàm similitudo. *Cap.14. circa mediū, to.5.

¶3 Præt. Illi qui sunt repleti aliquibus delectationib. non delectantur in eis, sed magis fastidiunt eas, sicut patet in repletione ciborum. non ergo similitudo est delectationis causa.

¶SED CONTRA est, quod similitudo est causa amoris, vt dictum est supra:* amor autem est causa delectationis. ergo similitudo est causa delectationis. *q.27.artic.3.

¶RESPON. Dicendum, quòd similitudo est quædam vnitas, vnde id quod est simile, inquantum est vnū, est delectabile, sicut & amabile, vt supra dictum est* & si quidem id, quod est simile, proprium bonum nō corrumpat, sed augeat, est simpliciter delectabile, puta homo homini, & iuuenis iuueni. Si vero sit corruptiuū proprij boni, sic per accidens efficitur fastidiosum vel contristans, non quidem inquantum est simile & vnum, sed inquantum corrumpit id, quod est magis vnum. Quod autem aliquid simile corrumpat proprium bonum, contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit mensurā proprij boni per quēdam excessum. bonum enim præcipue corporale, vt sanitas, in quadam commensuratione consistit, & propter hoc superabundantes cibi, vel quælibet delectationes corporales fastidiuntur. Alio modo, per directam contrarietatem ad proprium bonum, sicut figuli abominantur alios figulos, non inquantum sunt figuli, sed inquantum per eos amittunt excellentiam propriam, siue proprium lucrum, quæ appetunt sicut proprium bonum. *q.27.artic.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, cp cum sit quædā communicatio principantis ad subiectum, est ibi quædā similitudo, tamen secundum quandam excellentiā, eo cp principari & præesse pertinent ad excellentiam proprij boni. sapientum enim & meliorum est principari & præesse: vnde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio, vel quia per hoc cp homo principatur & præest, alijs benefacit, quod est delectabiie.

¶Ad secundum dicendum, cp id, in quo delectatur tristatus, etsi non sit simile tristitiæ, est tamē simile homini contristato: quia tristitiæ cōtrariātur proprio bono eius, qui tristatur. & ideo appetitur delectatio ab his, qui in tristitia sunt, vt conferens ad proprium bonum, inquantum est medicatiua contrarij. Et ista est causa, quare delectationes corporales, quibus sunt contrariæ quædam tristitiæ, magis appetuntur, q̄ delectationes intellectuales, quæ non habent contrarietate tristitiæ, vt infra dicetur.* Exinde etiā est, cp omnia animalia naturaliter appetunt delectatione: quia semper animal laborat per sensum & motum: & propter hoc etiā iuuenes maxime delectationes appetunt propter multas transmutationes in eis existentes, dum sunt in statu augmenti. & etiā melancholici vehementer appetunt delectationes ad expellendum tristitiam: quia corpus eorum quasi prauo humore corroditur, vt dicitur in 7. Ethic.* q.35.ar.8 *Cap.11. post mediū illius, tom.5.

¶Ad tertium dicendum, cp bona corporalia in quadam mensura consistunt: & ideo superexcessus similium corrumpit proprium bonum, & propter hoc efficitur fastidiosum & contristans, inquantum contrariatur bono proprio hominis.

¶Super

¶ *Super quæstio. XXXII. Articulum octauum.*

388 CIrca octauum eiusdem trigesimæsecūdæ qōnis articulum, reliquis non aliter discussis, scito q̄ admirans in ipso admirationis actu videtur habere tria. Primo, nouę, rarę, vel arduæ rei intuitum desideratum: secundo, collationem illius cū occulta causa: tertio, naturalem quandā concupiscentiā cognoscēdi causam, sicut vniuersaliter imperfecta appetunt perfici. Et propterea admirari constituit habentē in id, quod est secundum naturam. Nosse enim, & cōferre, & appetere scire, cōnaturalia sunt, & naturaliter in his gaudet anima. Præter hæc autem tria, quę omni miranti communia videntur, inest scrutatoribus causārū rationalis concupiscentia sciendi causam, quæ est causa delectationis, sicut cætera desideria, vt in art. 3. ad tertium habes.

* Lib. 2. Ortho. fidei, c. 22.

† Ca. 2. circa medium tom. 3.

* 7. paulo post prin. tom. 5.

† ca. 12. & 13. & lib. 10. ca. 4. & 5. to. 5.

* tract 24. circa pri. to. 9. & li. 50. hom. hom. 32.

† Lib. 1. Rhe. c. 11 post mediū, to. 6.

ar. 3. ad 3.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum admiratio sit causa delectationis.

AD Octauum sic proceditur. Videtur q̄ admiratio non sit causa delectationis. Admirari enim est ignorātis naturæ, vt Dam. dicit: * sed ignorantia non est delectabilis, sed magis scientia. ergo admiratio non est causa delectationis.

¶ 2 Præt. Admiratio est principium sapientiæ, quasi via ad inquirendum veritatem, vt dicitur in princip. Metaph. † Sed delectabilius est contemplari iam cognita, quàm inquirere ignota, vt Philosophus dicit in 10. Ethi. * cum hoc habeat difficultatem & impedimentum, illud autem non habeat: delectatio autem causatur ex operatione non impedita, vt dicitur in 7. Ethico. † ergo admiratio non est causa delectationis, sed magis delectationem impedit.

¶ 3 Præt. Vnusquisque in consuetis delectatur: vnde operationes habituū per cōsuetudinem acquisitorum sunt delectabiles: sed consueta non sunt admirabilia, vt dicit Aug. super Ioā. * ergo admiratio contrariatur causæ delectationis.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 1. Rhet. † q̄ admiratio est delectationis causa.

¶ RESPON. Dicendum, q̄ adipisci desiderata est delectabile, vt supra dictum est: * & ideo quanto alicuius rei amatæ magis accrescit desiderium, tanto magis per adeptionem accrescit delectatio: & etiam in ipso augmento desiderij fit augmentum delectationis, secundum quod fit etiam spes rei amatæ, sicut supra dictum est, * q̄ ipsum desiderium ex spe est delectabile. Est autem admiratio desiderium quoddam sciendi, quod in homine contingit ex hoc, q̄ videt effectum, & ignorat causam: vel ex hoc, q̄ causa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatē ipsius. & ideo admiratio est causa delectationis, inquantum habet adiunctam spem consequendi cognitionem eius, quod scire desiderat. Et propter hoc, omnia admirabilia sunt delectabilia, sicut quæ sunt rara, & omnes repræsentationes rerum, etiam quæ in se non sunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum: quia conferre vnum alteri, est proprius & connaturalis actus rationis, vt Philosophus dicit in sua Poetica. * & propter hoc etiam liberari a magnis periculis, magis est delectabile, quia est admirabile, vt dicitur in primo Rhetori. *

Art. 3.

* In artis Poticæ c. 2. nō 16 ge a prin. tom 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ admiratio non est delectabilis inquantum habet ignorantiam, sed inquantum habet desiderium addiscendi causam, & inquantum admirans aliquid nouum addiscit, scilicet talē esse, quem non æstimabat.

*Cap. 11. post mediū, cap. tom. 6.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectatio duo habet, scilicet quietem in bono & huiusmodi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum, cum sit perfectius contemplari veritatem cognitam, quàm inquirere ignotam, contemplationes rerum scitarum per se loquēdo, sunt magis delectabiles, quàm inquisitiones rerum ignotarum: tamen per accidens, quantum ad secundum, contingit quòd inquisitiones sunt quandoque delectabiliores, secundum quod ex maiori desiderio procedunt. Desiderium autē maius excitatur ex perceptione ignorantiæ: vnde maxime homo delectatur in his, q̄ de nouo inuenit, aut addiscit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea quæ sunt consueta, sunt delectabilia ad operandum, inquantum sunt quasi connaturalia: sed tamen ea, quæ sunt rara, possunt esse delectabilia vel ratione cognitionis, quia desideratur eorum scientia, inquantum sunt mira: vel ratione operationis, quia ex desiderio magis inclinatur mens ad hoc, quòd intense in nouitate operetur, vt dicitur in 10. Ethico. * Perfectior enim operatio causat perfectiorē delectationem.

* Ca. 4. inter medios & finem, tom. 5.

QVAEST. XXXIII.

De effectibus delectationis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus delectationis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum delectationis sit dilatare.
¶ Secundo, Vtrum delectatio causet sui sitim, vel desiderium.
¶ Tertio, Vtrum delectatio impediat vsum rationis.
¶ Quarto, Vtrum delectatio perficiat operationem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum delectationis sit dilatare.

189 Inf. q. 37. art. 2. corp.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ dilatatio non sit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere, secundum quod dicit Apostolus 2. ad Corin. 6. Cor nostrum dilatatum est. Vnde & de præcepto charitatis in Psalm. 118. dicitur, Latum mandatum tuum nimis: sed delectatio est alia passio ab amore. ergo dilatatio non est effectus delectationis.

¶ 2 Præt. Ex hoc q̄ aliquid dilatatur, efficitur capacius ad recipiēdum: sed receptio pertinet ad desideriū, quod est rei nondum habitæ. ergo dilatatio magis videtur pertinere ad desiderium, quàm ad delectationem.

¶ 3 Præt. Constrictio dilatationi opponitur: sed cōstrictio videtur ad delectationem pertinere. nam illud constringimus, quod firmiter volumus retinere: & talis est affectio appetitus circa rem dilectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

¶ SED CONTRA est, quod ad expressionem gaudij dicitur Isai. 60. Videbis, & affluues: & mirabitur, & dilabitur cor tuum. Ipsa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit, vt lætitia nominetur, sicut supra dictum est. *

*q. 31. art. 3. ad 3.

¶ RESPON. Dicendum, q̄ latitudo est quædam dimensio magnitudinis corporalis: vnde in affectionibus animæ non nisi secūdum metaphoram dicitur. Dilatatio autem dicitur quasi motus ad latitudinem, & competit delectationi secundum duo, quæ ad delectationem requiruntur, quorum vnum est ex parte apprehensiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni conuenientis. Ex hac autem apprehensione apprehendit se homo perfectionem quandam adeptum, quæ est spiritualis magnitudo: & secundum hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari, seu dilatari. Aliud autem

autem est ex parte appetitiuæ virtutis, quæ assentit rei delectabili & in ea quiescit, quodammodo se præbens ei ad eam interius capiendam, & sic dilatatur affectus hominis per delectationem, quasi se tradens ad continendū interius rem delectantem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ nihil prohibet in his, quæ dicuntur metaphorice, idem diuersis attribui secundum diuersas similitudines: & secundum hoc, dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiusdam extensionis, inquantum affectus amātis ad alios extenditur, vt curet non solum quæ sua sunt, sed quæ aliorum: ad delectationem vero pertinet dilatatio, inquantum aliquid in seipso ampliatur, vt quasi capacius reddatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd desiderium habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei desideratæ, sed multo magis ex præsentia rei iam delectantis, quia magis præbet se animus rei iam delectanti, quàm rei non habitæ desideratæ, cum delectatio sit finis desiderij.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ ille qui delectatur, cōstringit quidem rem delectātem, dum ei fortiter inhæret, sed cor suum ampliat, vt perfecte delectabili fruatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum delectatio causet sui sitim, vel desideriū.

190 4. dist. 49. q. 3. ar. 2. ad 3.

AD Secundum sic proceditur. Videtur q̄ delectatio non causet desiderium suiipsius. Omnis enim motus cessat, cum peruenerit ad quietem: sed delectatio est quasi quędam quies motus desiderij, vt supra dictū est. * cessat ergo motus desiderij, cum ad delectationem peruenerit. non ergo delectatio causat desiderium.

* q. 23. ar. 4. & q. 30. art. 2.

¶ 2 Præt. Oppositum non est causa sui oppositi: sed delectatio quodāmodo desiderio opponitur ex parte obiecti. nam desiderium est boni non habiti: delectatio vero boni iam habiti. ergo delectatio non causat desiderium suiipsius.

¶ 3 Præt. Fastidium desiderio repugnat: sed delectatio plerunque causat fastidium. non ergo facit sui desideriū.

¶ SED CONTRA est, quod Dominus dicit Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. per aquam autem significatur, secundum Aug. * delectatio corporalis.

* Tract. 15. super Ioan. non multū remote ante mediū. tom. 9.

¶ RESPON. Dicendum, q̄ delectatio dupliciter potest considerari. Vno modo secundum quod est in actu: alio modo secūdum quod est in memoria. Item sitis, vel desiderium potest dupliciter accipi. Vno modo proprie, secundum quod importat appetitum rei non habitæ: alio modo communiter secundum quod importat exclusionem fastidij. Secundum igitur quod est in actu, delectatio non causat sitim, vel desideriū suiipsius, per se loquendo, sed solum per accidens. Si tamen sitis, vel desiderium dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio non causat simpliciter sitim, vel desiderium: nam delectatio est affectio appetitus circa rem præsentem. Sed contingit rem præsentem non perfecte haberi, & hoc potest esse vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habētis. Ex parte quidem rei habitæ, eo q̄ res habita nō est tota simul, vnde successiue recipitur: & dum aliquis delectatur in eo quod habet, desiderat potiri eo quod restat: sicut qui audit primam partem versus, & in hoc q̄ delectatur, desiderat alteram partem versus audire, vt Aug. dicit 4. Confess. * Et hoc mō omnes fere delectationes corporales faciunt suiipsarū sitim quousq; consummentur, eo q̄ tales delectationes consequuntur aliquem motum, sicut patet in delectationibus ciborum. Ex parte autem ipsius habentis, sicut cum aliquis aliquam rem in se perfectam existentem non statim perfecte habet, sed paulatim acquirit: sicut in mundo isto, percipientes aliquid imperfecte de diuina cognitione, delectamur, & ipsa delectatio excitat sitim, vel desiderium perfectę cognitionis: secundum quod potest intelligi quod habetur Eccl. 24. Qui bibūt me, adhuc sitient. Si vero per sitim, vel desiderium intelligatur sola intētio affectus tollens fastidium, sic delectationes spirituales maxime faciunt sitim, vel desiderium suiipsarum. Delectationes enim corporales, quia augmentatæ, vel continuatæ faciunt superexcrescentiam naturalis habitudinis, efficiuntur fastidiosæ, vt patet in delectatione ciborū. & propter hoc quando aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, fastidit eas, & quandoque appetit aliquas alias: sed delectationes spirituales non superexcrescunt naturalem habitudinem, sed perficiunt naturā. vnde cum peruenerit ad consummationem in ipsis, tunc sunt magis delectabiles, nisi forte per accidens, inquantum operationi contēplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporalium, quæ per assiduitatem operandi lassantur. Et per hunc modum etiam potest intelligi quod dicitur Eccl. 24. Qui bibit me, adhuc sitiet. Quia etiam de angelis, qui perfecte deum cognoscunt, & delectantur in ipso, dicitur 1. Petri 1. quòd desiderant in eum conspicere. Si vero cōsideretur delectatio prout est in memoria, & non in actu, sic per se nata est causare suiipsius sitim & desiderium, quādo scilicet homo redit ad illam dispositionē, in qua erat sibi delectabile quod præterijt: si vero immutatus sit ab illa dispositione, memoria delectationis non causat in eo delectationem, sed fastidium, sicut pleno existenti, memoria cibi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quando delectatio est perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & cessat motus desiderij tendentis in non habitum: sed quādo imperfecte habetur, tunc non omnino cessat motus desiderij tendentis in non habitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod imperfecte habetur, secundum quid habetur, & secūdum quid non habetur: & ideo simul de eo potest esse & desiderium, & delectatio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectationes alio modo causant fastidium, & alio modo desiderium, vt dictum est. *

In cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum delectatio impediat vsum rationis.

191 Infr. q. 34. ar. 1. ad 1. Et 2. 2. q. 15. art. 3. & q. 53. a. 6. Et 4. di. 40. q. 3. ar. 2. q. 3. ad 3. & ar. 5. q. 1. ad 4. Et ma. q. 10. arti. 5. ad 7.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̄ delectatio nō impediat vsum rationis. Quies enim maxime confert ad debitū rationis vsum. vnde dicitur in 7. Physico. * q̄ in sedendo & quiescēdo fit anima sciens & prudens, & Sap. 8. Intrās in domum meam conquiescā cum illa, s. sapientia: sed delectatio est quædam quies. ergo nō impedit, sed magis iuuat rationis vsum.

* Tex. 20. tom. 2.

¶ 2 Præt. Ea quæ non sunt in eodem, etiam si sint contraria, non se impediunt: sed delectatio est in parte appetitiua, vsus autem rationis in parte apprehensiua. ergo delectatio non impedit rationis vsum.

¶ 2 Præt. Quod impeditur ab alio, videtur quodammodo transmutari ab ipso: sed vsus apprehensiuæ virtutis magis mouet delectationē, quàm a delectatione moueatur: est enim causa delectationis. ergo delectatio nō impedit vsum rationis.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 6. Ethico. * quòd delectatio corrumpit exististimationem prudentiæ.

* Cap. 5. tom. 5.

¶ RESPON. Dicendum, quòd sicut dicitur in 10. Ethic. * Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ vero impediunt. Est ergo quædam delectatio, quæ habetur de ipso actu rationis: sicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando, & talis delectatio non impedit vsum rationis, sed adiuuat: quia

* Cap. 5. parū ante med. to. 5.

illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud attentius operamur, in quo delectamur. attentio autem adiuuat operationem: sed delectationes corporales impediunt vsum rationis triplici ratione. Primo quidem, ratione distractionis: quia, sicut iam dictū * est, ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus. Cum autem intētio fortiter inhæserit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis renocatur, & secundum hoc, sit delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impedict vsum rationis ad se intentionem animi attrahendo, vel multum impediet. Secundo, ratione contrarietatis: quædam enim delectationes, maxime superexcedentes, sunt contra ordinem rationis. & per hunc modum Philosophus dicit in 6. Ethi.* ꝙ delectationes corporales corrumpunt existimationem prudentiæ, non autem existimationem speculatiuam, cui delectatio non cōtrariatur, puta, ꝙ triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, secundum autem primum modum vtranque impedit. Tertio modo, secundum quandam ligationem, inquantum. s. ad delectationem corporalem sequitur quædam transmutatio corporalis, maior etiā quàm in alijs passionibus, quanto vehementius afficitur appetitus ad rem præsentem, quàm ad rem absentem. huiusmodi autem corporales perturbationes impediunt vsum rationis, sicut patet in vinolentis, qui habent vsum rationis ligatum, vel impeditum.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ delectatio corporalis habet quidem quietem appetitus in delectabili, quæ quies interdū contrariatur rationi: sed ex parte corporis semper habet transmutationem, & quantum ad vtrunque impedit rationis vsum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ vis appetitiua & apprehensiua sunt quidem diuersæ partes, sed vnius animæ: & ideo cum intentio animæ vehemēter applicatur ad actū vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ vsus rationis requirit debitum vsum imaginationis, & aliarum virium sensitiuarum, quæ vtuntur organo corporali: & ideo ex transmutatione corporali vsus rationis impeditur, impedito actu virtutis imaginatiuæ, & aliarum sensitiuarum.

* q.4.ar.1. ad 3.

* Cap.5. tom.5.

Articvlvs IIII.

Vtrum delectatio perficiat operationem.

192 Infra q.34 ar.4.ad 3. & q.40.ar tic.8. cor. Ec 4. dist. 17.q.2.ar tic.3. q.1. ad 3. Et veri.q.26 artic.10. cor. & ad 2.

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ delectatio non perficiat operationem. Omnis enim humana operatio ab vsu rationis dependet: sed delectatio impedit vsum rationis, vt dictum est.* ergo delectatio non perficit, sed debilitat operationem humanam.

¶2 Præt. Nihil est perfectiuum sui ipsius, vel suæ causæ: sed delectatio est operatio, vt dicitur in 7. & 10. Ethi. † quod oportet vt intelligatur vel essentialiter, vel causaliter. ergo delectatio non perficit operationem.

¶3 Præt. Si delectatio perficit operationem, aut perficit ipsum sicut finis, aut sicut forma, aut sicut agens: sed non sicut finis, quia operationes non quæruntur propter delectationem, sed magis econuerso, vt supra dictū est: * nec iterum per modum efficientis, quia magis operatio est causa efficiēs delectationis: nec iterū sicut forma. non. n. perficit delectatio operationē, vt habitus quidā, secundum Philosophum in 10. Ethi.* delectatio ergo nō perficit operationem.

¶Sed contra est, quod dicitur ibidem, quod delectatio operationem perficit.

¶Respon. Dicendum, quòd delectatio dupliciter operationem perficit. Vno modo per modum finis, non quidem secundum quod finis dicitur id, propter quod aliquid est, sed secundum quod omne bonum completiue superueniens, potest dici finis: & secundum hoc dicit Philosophus in 10. Ethico.* quòd delectatio perficit operationem, sicut quidam superueniens finis, inquātum scilicet super hoc bonum, quod est operatio, superuenit aliud bonum quod est delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præsupposito. Secūdo modo, ex parte causæ agentis, non quidem directe: quia Philosophus dicit in 10. Ethic.* quòd perficit operationem delectatio, non sicut medicus sanum, sed sicut sanitas: indirecte autem, inquantum scilicet agens, quia delectatur in sua actione, vehementius attendit ad ipsam, & diligentius eam operatur: & secundum hoc dicitur in 10. Ethi.* ꝙ delectationes adaugent proprias operationes, & impediunt extraneas.

* Lib.10. Ethi. c.4. post me diū illius tom.5.

* Exod. lib. & ca. nūs citat.

* Lib.10. Ethi.ca.5. parū ante med.to.5.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd non omnis delectatio impedit actum rationis, sed delectatio corporalis, quæ non consequitur actum rationis, sed actum concupiscibilis, qui per delectationem augetur: delectatio autem, quæ consequitur actum rationis, forticat rationis vsum.

¶Ad secundum dicendū, ꝙ sicut dicitur in 2. Physi.* contingit ꝙ duo sibi inuicem sunt causa, ita ꝙ vnum sit causa efficiens, & aliud causa finalis alterius: & per hunc modum operatio causat delectationem sicut causa efficiens. delectatio autem perficit operationem per modū finis, vt dictum est.*

* Tex.30. tom.2.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis.

In cor.dict.

QVAEST. XXXIIII.

De bonitate, & malitia delectationum, in quatuor articulos diuisa.

¶*Super quæstionem trigesimam quartam.*

OMissa quæstione trigesimatertia, circa quæstionem trigesimam quartam aduerte quòd author post tractatum de bonitate & malitia passionum in communi, examinare volens bonitatem & malitiam passionum in speciali; circa duas tātum passiones, scilicet delectationē & tristitiam, quæstiones mouet singillatim de bonitate & malitia. & ratio est: quia ad istas terminantur omnes aliæ passiones, & ab eis quodam modo regulantur, vt infra habetur.

EINDE considerandum est de bonitate, & malitia delectationum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum omnis delectatio sit mala.

¶Secundo, Dato quòd non, Vtrum omnis delectatio sit bona.

¶Tertio, Vtrum aliqua delectatio sit optima.

¶Quarto, Vtrum delectatio sit mensura, vel regula, secundum quam iudicetur bonum, vel malum in moralibus.

Articvlvs I.

Vtrū omnis delectatio sit mala.

193 4.dist.49. q.3.art.4.q.1. 5.cor. Et veri. q.15 arti.4. Et 10.Ethic. lec.1.2.3. & 4. * pa.4.nō remote a fi.

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd omnis delectatio sit mala. Illud enim quod corrumpit prudentiam, & impedit rationis vsum, videtur esse secundum se malum: quia bonum hominis est secundum rationem esse, vt Dionysi. dicit in 4. cap. de diui. Nomi. *sed delectatio corrumpit prudentiam, & impedit rationis vsum: & tanto magis, quanto delectationes sunt maiores. vnde in delectationibus venereis, quæ sunt maximæ, impossibile est aliquid intelligere, vt dicitur in 7. Ethico.† Et Hiero. etiam dicit super Mat.* ꝙ illo tempore, quo coniugales actus geruntur, præsentia Sancti Spiritus nō dabitur, etiam si prohibita videatur esse, qui officio generationis obsequitur. ergo delectatio est secundum se malum. ergo omnis delectatio mala.

Cap. 11. non procul a fine * Hiero. in ep. de monogamia a me llio, to.1.

¶2 Præt. Illud quod fugit virtuosus, & prosequitur ali quis deficiens à virtute, videtur esse secundum se malū & fugiendum: quia, vt dicitur in 10. Ethic. † Virtuosus est quasi mensura & regula humanorū actuum. Et Apostolus dicit 1. ad Corin. 2. Spiritualis iudicat omnia: sed pueri & bestiæ, in quibus non est virtus, prosequuntur delectationes: fugit autem eas temperatus. ergo delectationes secundum se sunt malæ, & fugiendæ.

Ca.5. paulo ante finem to.5.

¶3 Præt. Virtus & ars sunt circa difficile, & bonum, vt dicitur in 2. Ethic.* sed nulla ars ordinata est ad delectationem. ergo delectatio non est aliquid bonum.

Ca. 3. nō multum ante finē. tom.5.

¶Sed contra est, quod in psal. 36. dicitur: Delectare in Domino. cum igitur ad nihil mali authoritas diuina inducat, videtur ꝙ non omnis delectatio sit mala.

Cap.2. & 3.tom.5.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut dicitur in 10. Eth.* aliqui posuerunt omnes delectationes esse malas, cuius ratio videtur fuisse: quia intentionem suam referebant ad solas delectationes sensibiles & corporales, quæ sunt magis manifestæ. Nam & in cæteris intelligibilia a sensibilibus antiqui Philosophi non distinguebant, nec intellectum a sensu, vt dicitur in li. de Ani. * Delectationes autem corporales arbitrabantur dicendum omnes esse malas, vt sic homines, quiad delectationes immoderatas sunt proni, a delectationibus se retrahentes, ad medium virtutis perueniant. Sed hæc existimatio non fuit conueniens: cum enim nullus possit viuere sine aliqua sensibili & corporali delectatione, si illi qui docent omnes delectationes esse malas, deprehendantur aliquas delectationes suscipere, magis homines ad delectationes erunt proclines exemplo operum, verborum doctrina prætermissa. In operationibus enim & passionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, magis mouent exempla quam verba. Dicendum est ergo, aliquas delectationes esse bonas, & aliquas esse malas. Est enim delectatio quies appetitiuæ virtutis in aliquo bono amato, & consequens aliquam operationem: vnde huius ratio duplex accipi potest. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quiescens delectatur. bonū enim & malum in moralibus dicitur secundum quod conuenit rationi, vel discordat ab ea, vt supra dictum est. * Sicut in rebus naturalibus aliquid dicitur naturale ex eo, ꝙ naturæ conuenit: innaturale vero ex eo, quod est a natura discordans. Sicut igitur in naturalibus est quædam quies naturalis, quæ scilicet est ex eo quod conuenit naturæ, vt cum graue quiescit deorsum: & quædam innaturalis, quæ est in eo quod repugnat naturæ, sicut cum graue quiescit sursum: ita & in moralibus est quædam delectatio bona, secundum quod appetitus superior, aut inferior requiescit in eo quod conuenit rationi: & quædam mala ex eo, ꝙ quiescit in eo qđ a ratione discordat, & a lege Dei. Alia ratio accipi potest ex parte operationum, quarum quædam sunt malæ, & quædam bonæ. operationibus autem magis sunt affines delectationes, quæ sunt eis coniunctæ, quam concupiscentiæ, quæ tempore eas præcedunt: vnde, cum concupiscentiæ bonarum operationum sint bonæ, malarum vero malæ, multo magis delectationes bonarum operationum sunt bonæ, malarum vero malæ.

Li.2.iter. 150.to.2.

¶.19.arti. 3. & 9.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * Delectationes quæ sunt de actu rationis, non impediunt rationem, neque corrumpunt prudentiam, sed delectationes extraneæ, cuiusmodi sunt delectationes corporales, quæ quidē rationis vsum impediunt, sicut supra dictum est, * & per cōtrarietatem appetitus qui quiescit in eo quod repugnat rationi, & ex hoc habet delectatio, ꝙ sit moralitер mala: vel secundum quandam ligationem d rationis, sicut in concubitu coniugali delectatio, quamuis sit in eo quod conuenit rationi, tamen impedit rationis vsum propter corporalem transmutationem adiunctam: sed ex hoc non consequitur malitiam d moralem, sicut nec somnus quo ligatur vsus rationis, moraliter est malus, si sit secundum rationem receptus: nam & ipsa ratio hoc habet, vt quandoque rationis vsus intercipiatur. Dicimus tamen quòd huiusmodi ligamentum rationis ex delectatione in actu coniugali, etsi non habeat malitiam moralem, quia non est peccatum mortale, nec veniale, prouenit tamē ex quadam morali malitia, scilicet ex peccato primi parentis: nam hoc in statu innocentiæ non erat, vt patet ex his quæ in primo dicta sunt.*

¶.23. artic.3.

¶.23. artic.3.

D.357. 878.

D.858.

p.p.q.98. ar.2.

¶Ad secvndvm dicendum, ꝙ temperatus non fugit omnes delectationes, sed immoderatas, & rationi non conuenientes. Quòd autem pueri & bestiæ delectationes prosequantur, non ostendit eas vniuersaliter esse malas: quia in eis est naturalis appetitus a Deo, qui mouetur in id quod est ei conueniens.

¶Ad tertivm dicendum, ꝙ non omnis boni est ars, sed exteriorum factibilium, vt infra dicetur. * Circa operationes autem & passiones quæ sunt in nobis, magis est prudentia & virtus, quàm ars: & tamen aliqua ars est factiua delectationis, scilicet pulmentaria, & pigmentaria, vt dicitur in 7. Ethicor.

q. 57. artic.3.

c.12. non remote a fine.

Articvlvs II.

Vtrum omnis delectatio sit bona.

¶*Super Quæstionis trigesimæquartæ, Articul. II.*

AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ omnis delectatio sit bona. Sicut. n. in primo dictum est, * bonum in tria diuiditur, s. honestum, utile, & delectabile: sed honestum omne est bonum, & similiter omne vtile. ergo & omnis delectatio est bona.

194 4.dist.49. q.3.art.3. q.3.ad 2. & ar.4.q. 1. per to & 3. cor. Et 10. Ethic. lect. 1.2.3.& 4. * p.p.q.5. art.6.

¶2 Præt. Illud secundum se est bonum, quod non queritur propter aliud, vt dicitur in 1. Ethico. † sed delectatio non quæritur propter aliud. ridiculū. n. vī ab aliquo quærere, quare vult delectari. ergo delectatio est per se bona: sed quod per se prædicatur de aliquo, vniuersaliter prędicatur de eo. ergo omnis delectatio est bona.

† cap.6.in medio, & ca.7.to.5.

¶3 Præt. Id quod ab omnibus desideratur, videtur esse per se bonum. nā bonum est quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic.* sed omnes appetunt aliquam delectationem etiam pueri, & bestiæ. igitur delectatio est secundū se bonū. omnis ergo delectatio est bona.

in princ. tomo.5.

¶Sed contra est, quod dicitur Proverb. 2. Quilętantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut aliqui Stoicorum posuerunt omnes delectationes esse malas, ita Epicurei posuerunt delectationem secūdum se esse bonam, & per consequens delectationes omnes esse bonas: qui ex hoc decepti esse videntur, quòd non distinguebant inter id quod est bonum simpliciter, & inter id quod est bonum quo ad hūc. simpliciter quidem bonum est, quod secundum se bonum est. Contingit autem quod non est secundum se bonum, esse huic bonum dupliciter. Vno modo, quia est ei cōueniens secū

¶Ad hoc dicitur, ꝙ hic est sermo de bonitate morali, & ꝙ bonū vtile est secūdum se rationi consonans. Cum. n. dicis bonum vtile, dicis aliquid consonum rationi: sicut cum dicis, pascere esurientem. & in hoc differt vtile a delectabili, vt in litera dicitur: quia vtile significat aliquid cōsonum rationi: delectabile vero cō sonum

sohũ appetitui. Bonum aũt & malum morale cõstituitur ex consonantia & dissonantia ad rationem; & non ad appetitũ. Et ideo vtile nõ abstrahit a bono & malo morali, sicut delectabile, sed est bonũ morale: nec p hoc sequitur, nullum bonum vtile esse malum moraliter: qm̃. sicut pascere esurientem, potest esse malum moraliter, vt si fiat pp adulterium &c. ita multa bona vtilia possunt mala fieri, dum ordinarentur ad malum.

¶ *Super quæstionis trigesimæquartæ, Articu. III.*

IN art. 3. dubium Thomistis; molestũ occurrit, p̃ter illa verba, Aliqua delectatio hominis põt dici optimum inter bona humana. Repugnat siquidem hoc doctrinæ authoris tenentis operationem præcedentẽ, puta, visionẽ Dei, esse optimum inter bona humana.

¶ Ad hoc licet diuersimode dici possit, puta, q̃ delectatio est optimũ, vt accidens, operatio aũt ut sub stantia iuxta dictũ in q. 2. ar. 6. vel q̃ delectatio est optimũ in genere motuum appetitiuorum, vel q̃ est optimũ secundum se, q̃a habet in se vnde vltimo quietet appetitũ, licet habeat aliud optimũ melius ipso, nõ vt bono magis bonũ, sed vt optimo in ordine optimõrum alterius ordinis. honestum. n. & delectabile duorum bonorũ ordines constituunt. Ad literã tñ loquendo, distinguo: quia aut est sermo de bonitate naturæ, aut moris. Si q̃s enim inspexerit, q̃ tractatus iste de bonitate & malitia est moralis, videbit q̃ quæstio est de optimo moraliter, id dum dispositionem in qua nunc est, quæ tamen non est naturalis: sicut leproso bonum est quandoque comedere aliqua venenosa, quæ non sunt simpliciter conuenientia complexioni humanæ. Alio modo, quia id quod non est cõueniens, æstimatur vt conueniẽs. Et quia delectatio est quies appetitus in bono, si sit bonum simpliciter illud, in quo quiescit appetitus, erit simpliciter delectatio, & simpliciter bona: si autem non sit bonum simpliciter, sed quo ad hunc, tũc nec delectatio est simpliciter, sed huic: nec simpliciter est bona, sed bona secundum quid, vel apparens bona.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd honestum & vtile dicuntur secundum rationem: & ideo nihil est honestum, vel vtile, quod non sit bonum. Delectabile autem dicitur secundum appetitum, qui quandoque in illud tendit, quod non est conueniens rationi: & ideo non omne delectabile est bonum bonitate morali, quæ attenditur secundum rationem.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ideo delectatio non quæritur propter aliud, quia est quies in fine. finem autem contingit esse bonum & malum, quãmuis nunquàm sit finis, nisi secundum quod est bonum quo ad hunc: ita etiam est de delectatione.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ hoc modo omnia appetunt delectationẽ, sicut & bonum, cum delectatio sit quies appetitus in bono: sed sicut contingit non omne bonum quod appetitur, esse per se & vere bonum, ita nõ omnis delectatio est per se & vere bona.

Articvlvs III.

Vtrum aliqua delectatio sit optimum.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ nulla delectatio sit optimũ. Nulla enim generatio est optimum, nã generatio nõ potest esse vltimus finis: sed delectatio consequitur generationem, nam ex eo, q̃ aliquid constituitur in suam naturam, delectatur, vt supra dictũm est. * ergo nulla delectatio potest esse optimum.

¶ 2 Præt. Illud quod est optimum, nullo addito potest fieri melius: sed delectatio aliquo addito fit melior. est enim melior delectatio cum virtute, quam sine virtute. ergo delectatio nõ est optimum.

¶ 3 Præt. Id quod est optimum, est vniuersaliter bonum, sicut per se bonũ existens. nam quod est per se, est prius & potius eo quod est per accidens: sed delectatio non est vniuersaliter bonũ, vt dictum est. * ergo delectatio non est optimum.

¶ Sed contra. Beatitudo, est optimum, cum sit finis humanæ vitæ: sed beatitudo non est sine delectatione, dicitur enim in psalm. 15. Ad implebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Apud Aristo. lib. 10. Eth. c. 2. tom. 5.

¶ Respon. Dicendum, quòd * Plato non posuit omnes delectationes esse malas, sicut Stoici: neque omnes esse bonas, sicut Epicurei: sed quasdam esse bonas, & quasdam esse malas, ita tamẽ quòd nulla sit summum bonum, vel optimum. Sed quantum ex eius rationibus datur intelligi, in duobus deficit. In vno quidem, quia cum videret delectationes sensibiles & corporales in quodam motu & generatione consistere, sicut patet in repletione ciborum, & huiusmodi, æstimauit omnes delectationes consequi generationem & motum: vnde, cum generatio & motus sint actus imperfecti, sequeretur quòd delectatio non haberet rationem vltimæ perfectionis: sed hoc manifeste apparet falsum in delectationibus intellectualibus. Aliquis enim non solum delectatur in generatione scientiæ, puta, cum addiscit, aut miratur, sicut supra dictum est: sed etiam in contemplando secundum scientiam iam acquisitam. Alio vero modo quia dicebat optimum illud, quod est simpliciter summum bonum, quod scilicet est ipsum bonum quasi abstractũ, & non participatum, sicut ipse Deus est summum bonum: nos autem loquimur de optimo in rebus humanis: optimum autem in vnaquaque re est vltimus finis. Finis autem, ut * sup. dictũ est, dupliciter dicitur. s. ipsa res, & vsus rei: sicut finis auari est vel pecunia, vel possessio pecuniæ. & secundum hoc, vltimus finis hominis dici potest vel ipse Deus, qui est summum bonum simpliciter, vel fruitio ipsius, quæ importat delectationem quandam in vltimo fine: & per hunc modum aliqua delectatio hominis potest dici optimum inter bona humana.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd non omnis delectatio consequitur generationem, sed aliquæ delectationes consequuntur operationes perfectas, vt * dictum est: & ideo nihil prohibet aliquam delectationem esse optimam, etsi non omnis sit talis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de optimo simpliciter, per cuius participationem omnia sunt bona, vnde ex nullius additione fit melius: sed in aliis bonis vniuersaliter verum est, quòd quodlibet bonum ex additione alterius fit melius. Quamuis posset dici, quòd delectatio non est aliquid extraneum ab operatione virtutis, sed concomitans ipsam, vt in 1. * Eth. dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ delectatio non habet q̃ sit optimum ex hoc, q̃ est delectatio, sed ex hoc q̃ est perfecta quies in optimo. vnde non oportet, q̃ omnis delectatio sit optima, aut ẽt bona: sicut aliqua scientia est optima, non tamen omnis. est, summẽ consonãre rationi, omittendamque consequenter cõtradictionẽ alijs dictis S. Thomas, quòd visio est nobilior, quòd est finis etiam delectationis. Hæc enim oĩa ad maiorem bonitatem naturæ spectant: delectatio siquidem & operatio consequens eadem numero bonitatem morali, bonæ sunt. Eadem quippe consonantia, vel dissonantia consonant, vel dissonãt rationi; ac per hoc optimam operationẽ sequẽs delectatio, optima est nõ minore bonitate: & non magis nec minus bona moraliter. Necobstat huic sensui, quod in responsione ad secũdum in prima responsione author videtur velle, q̃ delectatio est melior actu virtutis, quã sequitur. hoc enim author non dicit, nec intendit dicere: sed prima responsio ibi data respondet maiori propositioni argumenti, quæ est cõmunissima propositio, scilicet, Optimum nullo adiecto fit melius: & dicit quòd est vera de optimo simpliciter, & non de optimo in genere, quale est delectatio. & ideo dato etiã quòd ex actu virtutis esset melior, adhuc stat q̃ sic optimũ in genere. Secunda vero responsio respõdet minori, scilicet, Delectatio adita operationi est melior. & dicit quòd operatio nõ est adiecta delectationi, sed intranea eidem. & hæc responsio nullam patitur in se calumniam, & nihil extorquens omnia saluat. Sic enim & est optima moraliter inter bona humana summe consonans rationi: quia nihil est melius moraliter ipsa: & est minus bona naturaliter operatione quam sequitur, quæ est optima: & in genere moris & naturæ in vtroque ordine vltimus finis existens, quamuis

195 4. dist. 49. q. 3. art. 4. q. 3. Et 3. con. c. 26. ad 3. Et 10. Eth. le. 4.

* q. 31. ar. 1.

art. 2. huius quæs.

in eor. 2.

c. 8. 2. Ethi. to. 5.

quamuis diuersimode: quia in illo communi sibi & delectationi, bonitate: in isto, propria. propter quod in isto ordine finis est etiam delectationis. in illo autem non.

196 4. dist. 49. q. 3. art. 4. q. 3. ad 1.

¶ *Super quæstionis trigesimæquartæ, Articulum quartum.*

li. 10. me. text. 3. & 4. to. 3.

IN titulo articuli 4. aduerte, q̃ quia mensura est certificatiua quantitatis mensurabilium, & regula certificatiua dispositionis, & vtrumque horum exigit primitatem in cognoscendo, & quodammodo in essendo secundum aliquod genus causæ, idcirco author proponendo hunc articulum in enumeratione omnium articulorum in principio q. quæritur, vtrum delectatio sit mensura secundum quam iudicetur: hic vero absolute, vtrum sit mẽsura, quasi ibi primitatem in cognoscendo, hic in essendo insinuans. Et in corpore articuli, mensuram secundum cognitionem & iudicium determinat: in responsionibus vero ad primum & vltimum, causalitatẽ finalem quodammodo ei tribuit. Et scito, quod q̃a ad rationem mensuræ & regulæ nõ sufficit primitas in essendo, sed exigitur quod sit nobis certissima, ió licet bonum honestum sit secundum se prius, & certius quam delectabile, quia consequitur ad illud, & potest esse bona & mala delectatio: quia tamen delectatio est nobis magis certa, ideo ipsi attribuitur ratio mensuræ, & operatio ipsa mendicat quo ad hoc a delectatione, propter q̃d author studuit in corpore articuli ad probandum rationem mensuræ in delectatione ex cognitione & iudicio. Et sat fuit saluare vtcunque prioritatem in essendo, vt patet in responsione ad tertium, vbi finis ratione, satis large propter hoc saluandum, utitur.

¶ Circa calcem responsionis ad tertium in eodẽ quarto articulo, dubiũ occurrit nouitijs, quia videtur aduersari supradictis. Si enim bonitas delectationis est causa quodammodo bonitatis in operatione, aut econuerso, equitur non esse eandem numero bonitatẽ vtriusque, cuius oppositum dictũ fuit. q. 33. ar. 4

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod vt ex superius dictis apparet, in analoga causalitate seu redundantia, saluatur identitas numeralis in causa & causato. vnde hoc nihil obstat proposito: sicut nec bonitatibus actus exterioris & interioris.

ca. 2. 5. post mediũ. to. 5. * sup. istud verb. Pl. misit. to. 8.

cap. 11. in prin. to. 5.

q. 20. ar. 1.

IN titulo articuli 4. aduerte, q̃ quia mensura est certificatiua quantitatis mensurabilium, & regula certificatiua dispositionis, & vtrumque horum exigit primitatem in cognoscendo, & quodammodo in essendo secundum aliquod genus causæ, idcirco author proponendo hunc articulum in enumeratione omnium articulorum in principio q. quæritur, vtrum delectatio sit mensura secundum quam iudicetur: hic vero absolute, vtrum sit mẽsura, quasi ibi primitatem in cognoscendo, hic in essendo insinuans. Et in corpore articuli, mensuram secundum cognitionem & iudicium determinat: in responsionibus vero ad primum & vltimum, causalitatẽ finalem quodammodo ei tribuit. Et scito, quod q̃a ad rationem mensuræ & regulæ nõ sufficit primitas in essendo, sed exigitur quod sit nobis certissima, ió licet bonum honestum sit secundum se prius, & certius quam delectabile, quia consequitur ad illud, & potest esse bona & mala delectatio: quia tamen delectatio est nobis magis certa, ideo ipsi attribuitur ratio mensuræ, & operatio ipsa mendicat quo ad hoc a delectatione, propter q̃d author studuit in corpore articuli ad probandum rationem mensuræ in delectatione ex cognitione & iudicio. Et sat fuit saluare vtcunque prioritatem in essendo, vt patet in responsione ad tertium, vbi finis ratione, satis large propter hoc saluandum, utitur.

¶ Circa calcem responsionis ad tertium in eodẽ quarto articulo, dubiũ occurrit nouitijs, quia videtur aduersari supradictis. Si enim bonitas delectationis est causa quodammodo bonitatis in operatione, aut econuerso, equitur non esse eandem numero bonitatẽ vtriusque, cuius oppositum dictũ fuit. q. 33. ar. 4

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod vt ex superius dictis apparet, in analoga causalitate seu redundantia, saluatur identitas numeralis in causa & causato. vnde hoc nihil obstat proposito: sicut nec bonitatibus actus exterioris & interioris.

Articvlvs IIII.

Vtrum delectatio sit mensura, uel regula, secundum quam iudicetur bonum, uel malum, in moralibus.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd delectatio non sit mẽsura, vel regula boni & mali moralis. Omnia enim mensurantur primo sui generis, vt dicitur in 10. * Meta. sed delectatio non est primum in genere moralium, sed præcedunt ipsam amor & desiderium. non ergo est regula bonitatis & malitiæ in moralibus.

¶ 2 Præt. Mensurã & regulam oportet esse vniformem: & ideo motus, qui est maxime vniformis, est mensura & regula omnium motuum, vt dicitur in 10. * Metaph. sed delectatio est varia & multiformis, cum quædam earũ sint bonæ, & quædam malæ. ergo delectatio non est mensura & regula moralium.

¶ 3 Præt. Certius iudicium sumitur de effectu per causam, quàm econuerso: sed bonitas, vel malitia operationis est causa bonitatis, vel malitiæ delectationis, quia bonæ delectationes sunt quæ consequuntur bonas operationes, malæ autem quæ malas, vt dicitur in 10. * Eth. ergo delectationes nõ sunt regula & mensura bonitatis, & malitiæ in moralibus.

¶ Sed contra est, quod * Augu. dicit super illud Psal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Finis curæ & cognitionis est delectatio, ad quam quis nititur peruenire. Et Philosophus dicit in 7. † Ethi. quòd delectatio est finis architectorum, idest, principalis, ad quam respicientes, vnumquodque hoc quidẽ malum, hoc autem malum simpliciter dicimus.

¶ Respon. Dicendum, quòd bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate consistit, vt * supra dictum est. vtrum autem voluntas sit bona, vel mala, præcipue ex fine cognoscitur: id autẽ habetur pro fine, in quo voluntas quiescit, quies autem voluntatis, & cuiuslibet appetitus in bono, est delectatio: & ideo secundum delectationem voluntatis humanæ præcipue iudicatur homo bonus, vel malus. Et enim bonus & virtuosus, qui gaudet in operibus virtutum: malus autem qui in operibus malis. Delectationes aũté appetitus sensitiui non sunt regula bonitatis, vel malitiæ moralis: nam cibus communiter delectabilis est secundum appetitum sensitiuum bonis & malis: sed voluntas bonorum delectatur in eis secundum conuenientiam rationis, quam non curat voluntas malorum.

¶ Ad primvm ergo dicendũ, quòd amor & desiderium sunt priora delectatione in via generationis: sed delectatio est prior secundum rationem finis, qui in operabilibus habet rationem principij, a quo maxime sumitur iudicium, sicut a regula vel mẽsura.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd omnis delectatio in hoc est vniformis, quòd est quies in aliquo bono: & secundum hoc potest esse regula vel mensura. Nam ille bonus est, cuius voluntas quiescit in vero bono: malus autem cuius voluntas quiescit in malo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum delectatio perficiat operationem per modum finis, vt * supra dictum est, non potest esse operatio perfecte bona, nisi etiam adsit delectatio in bono: nam bonitas rei pendet ex fine, & sic quodammodo bonitas delectationis est causa bonitatis in operatione.

QVAEST. XXXV.

De dolore, seu tristitia secundum se, in octo articulos diuisa.

EINDE considerandum est de dolore & tristitia.

¶ Et circa hoc primo considerandum est de tristitia, seu dolore secundum se. Secundo, de causis eius. Tertio, de effectibus ipsius. Quarto, de remedijs. Quinto, de bonitate, vel malitia eius.

Circa primum quærũntur octo.

¶ Primo, Vtrum dolor sit passio animæ.

¶ Secundo, Vtrum tristitia sit idem quòd dolor.

¶ Tertio, Vtrum tristitia, seu dolor sit contraria delectationi.

¶ Quarto, Vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur.

¶ Quinto, Vtrum delectationi cõtemplationis sit aliqua tristitia contraria.

¶ Sexto, Vtrum magis fugienda sit tristitia, quàm delectatio appetenda.

¶ Septimo, Vtrum dolor exterior sit maior, quàm dolor interior.

¶ Octauo, De speciebus tristitiæ.

Articvlvs Primvs.

Vtrum dolor sit passio animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ dolor non sit passio animæ. Nulla enim passio animæ est in corpore, sed dolor potest esse in corpore. dicit enim Augustinus in lib. de * vera relig. quòd dolor qui dicitur corporis, est corruptio repentina salutis eius rei, quam male utendo anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor nõ est passio animæ.

¶ 2 Præt. Omnis passio animæ pertinet ad vim appetitiuam: sed dolor non pertinet ad vim appetitiuam, sed magis apprehensiuam. dicit enim Aug. in lib. de * natura boni, quòd dolorem in corpore facit sensus resistens

107 3. q. 34. ar. 3. & q. 85. ar. 1. c. c. 12. parũ a prin. to. 1.

c. 20. paulo post prin. to. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpori potentiori. ergo dolor non est passio animæ.

¶ 3 Præt. Omnis passio animę pertinet ad appetitum animalem, sed dolor non pertinet ad appetitum animalem sed magis ad appetitum naturalem. dicit enim Augusti. 8. * super Genes. ad literam: Nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullius boni amissi esset dolor in pœna. ergo dolor non est passio animæ.

¶ Sed contra est, quod August. 14. de ciuit. Dei, ponit dolorem inter passiones animæ, inducens illud Virgil. Hinc metunt, cupiunt, gaudentque, dolentque.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut ad delectationem duo requiruntur, scilicet coniunctio boni, & perceptio huiusmodi coniunctionis: ita etiam ad dolorem duo requiruntur, scilicet coniunctio alicuius mali, quod ea ratione est malum, quia priuat aliquod bonum, & perceptio huiusmodi coniunctionis. Quicquid autem coniungitur, si non habeat, respectu eius cui coniungitur, rationem boni vel mali, non potest causare delectationem, vel dolorem. ex quo patet, quòd aliquid sub ratione boni, vel mali est obiectum delectationis & doloris. Bonum autem & malum inquantum huiusmodi, sunt obiecta appetitus. vnde patet quòd delectatio, & dolor ad appetitum pertinẽt. omnis autem motus appetitiuus, seu inclinatio consequens apprehensionem pertinet ad appetitum intellectiuum, vel sensitiuum: nam inclinatio appetitus naturalis non consequitur apprehensionem ipsius appetentis, sed alterius, vt in 1. * dictum est. Cum igitur delectatio & dolor præsupponant in eodem subiecto sensum, vel apprehensionem aliquam, manifestum est, quòd dolor sicut & delectatio, est in appetitu intellectiuo, uel sensitiuo. Omnis autem motus appetitus sensitiui dicitur passio, vt * supra dictum est: & præcipue illi, qui in defectum sonant. vnde dolor secundum quod est in appetitu sensitiuo, proprijssime dicitur passio animæ: sicut molestiæ corporales propriæ passiones corporis dicuntur. vnde & Augusti. 14. * de ciuitate Dei, dolorem specialiter ægritudinem nominat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dolor dicitur esse corporis: quia causa doloris est in corpore, puta, cum patimur aliquod nociuum corpori, sed motus doloris semper est in anima: nam corpus non potest dolere nisi dolente anima, ut * Aug. dicit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dolor dicitur esse sensus, non quia sit actus sensitiuæ virtutis, sed quia requiritur ad dolorem corporalem, sicut ad delectationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dolor de amissione boni demonstrat bonitatem naturæ, non quia dolor sit actus naturalis appetitus, sed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cum remoueri sentitur, sequitur doloris passio in appetitu sensitiuo.

p.p.q.103 ar.1. — q.22.ar.1. — c.7. circa finem. & c.8.to.5. — li.12.sup. Genes.ad litera cap. 14.tom.3.

Articulus II.

Vtrum tristitia sit idem quòd dolor.

198 3.q.15.ar. 6.con. Et 8.di 15.q. 2.art.3.q. 1. & 2. Et ner. q.26. ar.2. ad 9. & ar.4. ad 4. — 1c.7.in fi. & ca.8.to. 5.

AD secundũ sic proceditur. Videtur quòd tristitia non sit dolor. Dicit enim Aug. 14. de * ciu. Dei, quòd dolor in corporibus dicitur, tristitia autem dicitur magis in anima. ergo tristitia non est dolor.

¶ 2 Præt. Dolor non est nisi de præsenti malo: sed tristitia potest esse de præterito & de futuro; sicut pœnitentia est tristitia de præterito, & anxietas de futuro. ergo tristitia omnino a dolore differt.

¶ 3 Præt. Dolor non videtur consequi nisi sensum tactus: sed tristitia potest consequi ex omnibus sensibus. ergo tristitia non est dolor, sed se habet in pluribus.

¶ Sed contra est, quod Apost. dicit ad Roma. 9. Tristitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo, pro eodem vtens tristitia & dolore.

¶ Respon. Dicendum, quòd delectatio & dolor ex duplici apprehensione causari possunt, vel ex apprehẽsione exterioris sensus: vel ex apprehensione interiori siue intellectus, siue imaginationis. Interior autem apprehensio ad plura se extendit quàm exterior, eo quòd quæcunque cadunt sub exteriori apprehensione, cadunt sub interiori, sed non econuerso. Sola igitur illa delectatio, quæ ex interiori apprehensione causatur, gaudium nominatur, vt * supra dictum est: & similiter ille solus dolor, qui ex apprehensione interiori causatur, nominatur tristitia. Et sicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehensione causatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudium: ita ille dolor, qui ex exteriori apprehensione causatur, nominatur quidem dolor, non autem tristitia. Sic igitur tristitia est quædam species doloris, sicut gaudium delectationis. — q.31.ar.3.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur ibi quantum ad vsum vocabuli, quia dolor magis vsitatur in corporalibus doloribus, qui sunt magis noti, quàm in doloribus spiritualibus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sensus exterior non percipit nisi præsens, vis autem cognitiua interior potest percipere præsens, præteritum, & futurum, & ideo tristitia potest esse de præsenti, præterito, & futuro. dolor autem corporalis, qui sequitur apprehensionem sensus exterioris, non potest esse nisi de præsenti.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sensibilia tactus sunt dolorosa, non solum inquantum sunt improportionata virtuti apprehensiuæ, sed etiam inquantum contrariantur naturæ: aliorum vero sensuum sensibilia possunt quidem esse improportionata virtuti apprehensiuæ, non tamen cõtrantur naturæ, nisi in ordine ad sensibilia tactus. vnde solus homo, qui est animal perfectum in cognitione, delectatur in sensibilibus aliorum sensuum secundum se ipsa, alia vero animalia non delectantur in eis, nisi secundũ quod referuntur ad sensibilia tactus, vt dr̃ in 3. * Ethi. & ideo de sensibilibus aliorum sensuum nondr̃ esse dolor, secundum quod contrariatur delectationi naturali, sed magis tristitia, quæ contrariatur gaudio animali. Si igit si dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vsitatius est, dolor ex opposito diuiditur contra tristitiam secundũ distinctionem apprehensionis interioris & exterioris, licet quantum ad obiecta, delectatio ad plura se extendat quam dolor corporalis. Si vero dolor accipiatur communiter, sic est genus tristitiæ, vt * dictum est. — c.10.a me dio,to.5. — in cor. ar.

Articulus III.

Vtrum tristitia, seu dolor, sit contraria delectationi.

199 4.di.49.q. 3.ar.3.q.1. — ca.2.& 4. confes.ca. 5. in fi.to. 1. — li. de ver. & fall.pg nit. c.13. circa fin. to.4.

AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ dolor delectationi non contrarietur. Vnum. n. contrariorum non est causa alterius: sed tristitia potest esse causa delectationis. dicitur enim Matth. quinto. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. ergo non sunt contraria.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum non denominat aliud, sed in quibusdam ipse dolor, vel tristitia est delectabilis, sicut August. dicit in 3. * Confes. quod dolor in spectaculis delectat. Et 4. Confes. dicit, ꝙ fletus amara res est, & tamen quandoque delectat. ergo dolor non contrariatur delectationi.

¶ 3 Præter ea Vnum contrariorum non est materia alterius, quia contraria simul esse non possunt, sed dolor potest esse materia delectationis, dicit enim Augustin. in lib. de * pœnitent. Semper pœnitens doleat, & de dolore gaudeat, & Philosophus dicit in * 9. Ethicor. quod econuerso malus dolet de eo, ꝙ delectatus est. ergo delectatio, & dolor non sunt contraria.

† li.14. c. 7.tom.5. — li.10.metaph tex. 13. & 14. tom.3.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit 14. † de ciuita. Dei, ꝙ lætitia est voluntas in eorum consensione quæ volumus: tristitia autem est voluntas in dissensione ab his quæ volumus: sed consentire, & dissentire sunt contraria. ergo lætitia, & tristitia sunt contraria.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut Philosophus dicit 10. * Metaph. Contrarietas est differentia secundum formam: forma autem, seu species passionis & motus sumitur ex obiecto, vel termino. vnde cum obiecta delectationis, & tristitiæ, seu doloris sint contraria, scilicet bonum præsens, & malum præsens, sequitur quòd dolor & delectatio sint contraria.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet vnum contrariorum esse causam alterius per accidens: sic autem tristitia potest esse causa delectationis, Vno quidem modo, inquantum tristitia de absentia alicuius rei, vel de præsentia contrarii, vehementius quærit id in quo delectetur: sicut sitiens vehementius quærit delectationem potus, vt remedium contra tristitiam quam patitur. Alio modo, inquantum ex magno desiderio delectationis alicuius, non recusat aliquis tristitias perferre, vt ad illam delectationem perueniat. & vtroque modo luctus præsens ad consolationem futuræ vitæ perducit: quia ex hoc ipso ꝙ homo luget pro peccatis, vel pro dilatione gloriæ, meretur consolationem æternam. Similiter meretur etiam eam aliquis ex hoc, quòd ad ipsam consequendam non refugit labores & angustias propter ipsam sustinere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dolor ipse potest esse delectabilis per accidens, inquantum scilicet habet adiunctam admirationem, vt in spectaculis: vel inquantum facit recordationem rei amatæ, & facit percipere amorem eius, de cuius absentia doletur. Vnde cum amor sit delectabilis: & dolor, & omnia quæ ex amore consequuntur, inquantum in eis sentitur amor, sunt delectabilia: & propter hoc etiam dolores in spectaculis possunt esse delectabiles, inquantum in eis sentitur aliquis amor conceptus ad illos, qui in spectaculis commemorantur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ voluntas & ratio supra suos actus reflectuntur, inquantum ipsi actus uoluntatis & rationis accipiuntur sub ratione boni, vel mali: & hoc modo tristitia potest esse materia delectationis, vel ecõuerso, non per se, sed per accidens, inquantum scilicet vtrunque accipitur in ratione boni vel mali.

¶ Super Quæstio. XXXV. Artic. IIII.

200 Inf.ar.6. corp. fi.& q.38.ar.1. ad prim. Et 3. q6. 46.art. 8. ad 2. Et 4. di.14.q.1. art.4.q.2. cor.

OMissis primis tribus articulis quæst. trigesimæquintæ, circa quartum duo occurrunt aduertenda. Primũ est, ꝙ author non loquitur hic de absolutis, vt distinguũtur contra relatiua, sed determinat seipsum de quali absolutione intendit, scilicet specificatione ab extrinseco: quod qualiter intelligatur, in prima parte dictum diffuse est. Secundum est, quòd author posuit intemperãtiã & iustitiam sub absolutis, non quia non ipsæ specificẽtur ab extrinseco, cum sint actus aut habitus, sed vel exemplariter, vel accipiendo eas vt qualitates. Sicut enim potẽtiæ animæ sumuntur vt potentes, & vt proprietates naturæ: ita actus & habitus vt sic, & vt qualitates secundũ se. — Li.7.eth. ca.vlt.to mo.5. — li.7. ethi. c.vl.to.5.

Articulus IIII.

Vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd omnis tristitia omni delectationi contrarietur. Sicut enim albedo & nigredo sunt contrariæ species coloris, ita delectatio & tristitia sunt contrariæ species animæ passionum: sed albedo & nigredo vniuersaliter sibi opponuntur. ergo etiam delectatio & tristitia.

¶ 2 Præt. Medicinæ per contraria fiunt: sed quælibet delectatio est medicina contra quamlibet tristitiam, vt patet per Philosoph. in 7. * Ethic. ergo quælibet delectatio cuilibet tristitiæ contrariatur.

¶ 3 Præt. Cõtraria sunt, quę seinuicem impediunt: sed quælibet tristitia impedit quamlibet delectationem, vt patet per illud quod dicitur 10. * Eth. ergo quælibet tristitia cuilibet delectationi contrariatur.

¶ Sed contra. Contrariorum non est eadem causa: sed ab eodem habitu procedit, quòd aliquis gaudeat de vno, & tristetur de opposito. ex charita te enim contingit gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt dicitur Ro. 12. ergo non omnis tristitia omni delectationi contrariatur.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut dicitur in 10. * Metaph. Contrarietas est differentia secundum formam: forma autem est & generalis, & specialis. vnde contingit esse aliqua contraria secundũ formam generis, sicut virtus & vitium: & secundum formam speciei, sicut iustitia & iniustitia. Est autem considerandum, quòd quædam specificantur secundum formas absolutas, sicut substantiæ & qualitates: quædam vero specificantur per comparationem ad aliquid extra, sicut passiones & motus recipiunt speciem ex terminis, siue ex obiectis. In his ergo, quorum species considerantur secundũ formas absolutas, contingit quidem species, quæ continẽtur sub contrariis generibus, non esse contrarias secundũ rationem speciei: non tamen contingit, quòd habeant aliquam affinitatem uel conuenientiam adinuicem. Intemperantia enim & iustitia, quæ sunt in cõtrariis generibus, virtute scilicet, & vitio, non contrariantur adinuicem secundum rationem propriæ speciei, nec habent aliquam affinitatem, vel conuenientiam adinuicem. Sed in illis, quorum species sumuntur secundum habitudinem ad aliquid extrinsecum, contingit quòd species contrariorum generum non solum non sunt contrariæ adinuicem, sed etiam habent quandam conuenientiam & affinitatem, eo quòd eodem modo se habere ad contraria, contrarietatẽ inducit: sicut accedere ad album, & accedere ad nigrum, habent rationem contrarietatis. sed contrario modo se habere ad contraria, habent rationem similitudinis, sicut recedere ab albo, & accedere ad nigrum: & hoc maxime apparet in contradictione, quæ est principium oppositionis. Nam in affirmatione & negatione eiusdem consistit oppositio, sicut album & non album: in affirmatione autem vnius oppositorum, & negatione alterius attenditur conuenientia & similitudo, vt si dicam nigrum, & nõ album. Tristitia autem & delectatio, cum sint passiones, specificantur ex obiectis, & quidem secundum genus suum contrarietatem habent: nam unum pertinet ad prosecutionem, aliud vero ad fugam, quæ se habent in appetitu, sicut affirmatio & negatio in ratione, vt dicitur in 6. * Eth. Et ideo tristitia & delectatio, quæ sunt de eodem, habent oppositionem adinuicem secundum speciem: tristitia vero & delectatio de diuersis. si quidem illa diuersa non sint diuersa opposita, sed disparata, non habent oppositionẽ adinuicem secundum rationem speciei, sed sunt etiam disparata, sicut tristari de morte amici, & delectari in contemplatione. Si vero illa diuersa sint contraria, tunc delectatio & tristitia non solum non habent contrarietatem secundum rationem speciei, sed etiam habent conuenientiam & affinitatem, sicut gaudere de bono, & tristari de malo.

li.10.eth.c. 13.&14. tom.5. — li.6.eth.c. 2.to.5.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd albedo & nigredo non habent speciem ex habitudine ad aliquid exterius, sicut delectatio & tristitia: vnde non est eadem ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd genus sumitur ex materia, vt patet in 8. * Meta. in accidentibus autem loco materiæ est subiectum. * Dictum est autem quòd delectatio & tristitia contrariantur secundum genus: ideo

li.8.tex.6. tom.2. * in cor. art.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ideo in qualibet tristitia est contraria dispositio subiecti dispositioni, quæ est in qualibet delectatione. nam in qualibet delectatione appetitus se habet vt acceptans id quod habet: in qualibet autem tristitia se habet vt fugiens. & ideo ex parte subiecti quælibet delectatio est medicina contra quamlibet tristitiam: & quælibet tristitia est impeditiua cuiuslibet delectationis, præcipue tamen quando delectatio tristitiæ contrariatur etiam secundum speciem. Vnde patet solutio ad tertium. Vel aliter dicendum, quòd etsi non omnis tristitia contrarietur omni delectationi secundum speciem, tamen quantum ad effectum contrariatur. nam ex vno confortatur natura animalis: ex alia vero quodammodo molestatur.

ARTICVLVS V.

201 2.2. q6.9. ar.4. ad 2. & q. 180. art.8.cor. Et 3. q6. 46. art.7. ad 4. Et 4. dist.49.q. 3.art.3.q. 2. Et op. 3.ca.168. Et Phil.7. le.6. li.12.c.3. 4.& 14.to mo 3.

Vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria. dicit enim Apost.2. ad Cor. 7. Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sed respicere ad Deum pertinet ad superiorem rationem, cuius est contemplationi vocare, secundum Aug. in 12. de * Trinit. ergo delectationi contemplationis opponitur tristitia.

¶ 2 Præt. Contrariorum contrarij sunt effectus. si ergo vnum contrariorum contemplatum est causa delectationis, aliud erit causa tristitiæ: & sic, delectationi contemplationis erit tristitia contraria.

¶ 3 Præterea. Sicut obiectum delectationis est bonum, ita obiectum tristitiæ est malum: sed contemplatio potest habere mali rationem dicit enim Philoso. in 12. * Metaph. quòd quædam inconueniens est meditari. ergo contemplationis delectationi potest esse contraria tristitia.

li.12.metaph.tex. 51.to.3.

¶ 4 Præt. Operatio quælibet, secundum quod non est impedita, est causa delectationis, vt dicitur in 7. & 10. * Eth. sed operatio contemplationis potest multipliciter impediri vel vt totaliter non sit, vel vt cum difficultate sit. ergo in contemplatione potest esse tristitia delectationi contraria.

lib.7.eth. c.12.& li. 10.c.4.& 5.to.5.

¶ 5 Præterea. Carnis afflictio est causa tristitiæ: sed sicut dicitur Eccl. vltimo, Frequens meditatio, carnis est afflictio. ergo contemplatio habet tristitiam delectationi contrariam.

¶ Sed contra est, quod dicitur Sapien. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, scilicet sapientiæ, nec tædium conuictus eius, sed lætitiam & gaudium. conuersatio autem & conuictus sapientiæ est per contemplationem. ergo nulla tristitia est, quæ sit contraria delectationi contemplationis.

¶ Respon. Dicendum, quòd delectatio contemplationis potest intelligi dupliciter. Vno modo ita, quod contemplatio sit delectationis causa, & non obiectum: & tunc delectatio non est de ipsa contemplatione, sed de re contemplata. Contingit autem contemplari aliquid nociuum & contristans, sicut & aliquid conueniens & delectans: vnde si sic delectatio contemplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis esse tristitiam contrariam. Alio modo potest dici delectatio contemplationis, quia contemplatio est eius obiectum & causa, puta, cum aliquis delectatur de hoc ipso quod contemplatur. & sic, vt dicit * Gregor. Nyssen. ei delectationi, quæ est secundum contemplationem, non opponitur aliqua tristitia: & hoc idem Philosophus dicit in 1. Topic. & in 10. Ethic. sed hoc est intelligendum per se loquendo, cuius ratio est, quia tristitia per se contrariatur delectationi, quæ est de contrario obiecto: sicut delectationi, quæ est de calore, contrariatur tristitia quæ de frigore. Obiecto autem contemplationis nihil est contrarium. contrariorum enim rationes, secundum quod sunt apprehensæ, non sunt contrariæ, sed vnum cõtrarium est ratio cognoscendi aliud. vnde delectationi, quæ est in contemplando, per se loquendo, non potest esse aliqua tristitia contraria, sed nec etiam habet tristitiam annexam, sicut corporales delectationes, quæ sunt vt medicinæ quædam contra aliquas molestias, sicut aliquis delectatur in potu ex hoc, quòd anxiatur siti: quando autem iam tota sitis est repulsa, etiam cessat delectatio potus. Delectatio enim contemplationis non causatur ex hoc, quòd excluditur aliqua molestia, sed ex hoc quòd est secundum seipsam delectabilis: non est enim generatio, vt dictum est, * sed operatio quædam perfecta. Per accidens autem admiscetur tristitia delectationi apprehensionis, & hoc dupliciter. Vno modo, ex parte organi: alio modo, ex impedimento apprehensionis. Ex parte quidem organi admiscetur tristitia vel dolor apprehensioni, directe quidem in viribus apprehensiuis sensitiuæ partis, quæ habent organum corporale, vel ex sensibili, quod est contrarium debitæ complexioni organi: sicut gustus rei amaræ, & olfactus rei fœtidæ, vel ex continuitate sensibilis conuenientis, quod per assiduitatem facit superexcrescentiam naturalis habitus, vt * supra dictum est, & sic redditur apprehensio sensibilis, quæ prius erat delectabilis, tædiosa. sed hæc duo directe in contemplatione mentis locum non habent: quia mens non habet organum corporale, vnde * dictum est in auctoritate inducta, quòd non habet contemplatio mentis nec amaritudinem, nec tædium. Sed quia mens humana vtitur in contemplando viribus apprehensiuis sensitiuis, in quarum actibus accidit lassitudo, ideo indirecte admiscetur aliqua afflictio, vel dolor contemplationi: sed neutro modo tristitia contemplationi adiuncta per accidens, contrariatur delectationi eius. Nam tristitia quæ est de impedimento contemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis, sed magis habet affinitatem & conuenientiam cum ipsa, vt ex * supradictis patet. Tristitia vero, vel afflictio quę est de lassitudine corporali, non ad idem genus refertur, vnde est penitus disparata: & sic manifestum est, quòd delectationi, quæ est de ipsa contemplatione, nulla tristitia contrariatur, neç adiungitur ei aliqua tristitia, nisi per accidens.

q.34.ar.3.

q.33.ar.3.

in argu. Sed contra.

ar. præce.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa tristitia quę est secundum Deum, non est de ipsa contemplatione mentis, sed est de aliquo, quod mens contemplatur scilicet de peccato, quod mens considerat vt contrarium delectationi diuinæ.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd ea quæ sunt contraria in rerum natura, secundum quod sunt in mente non habent contrarietatem. Non enim rationes contrariorum sunt contrariæ, sed magis vnum contrarium est ratio cognoscendi aliud, propter quod est vna scientia contrariorum.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd contemplatio secundum se, nunquam habet rationem mali, cum contemplatio nihil aliud sit quàm cõsideratio veri, quod est bonum intellectus: sed per accidens tantum, inquãtum scilicet contemplatio vilioris impedit contemplationem melioris, vel ex parte rei contemplatæ, ad quam inordinate appetitus afficitur.

¶ AD quartum dicendum, quòd tristitia quæ est de impedimento cõtemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis, sed est ei affinis, vt * dictum est.

in cor. ar.

¶ AD quintum dicendum, quòd afflictio carnis, per accidens & indirecte se habet ad cõtemplationem mentis, vt * dictum est.

in cor. ar.

Arti-

¶ Super quæstionis trigesimæquintæ, Articulum sextum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum magis sit fugienda tristitia quàm delectatio appetenda.

202 2.2.q.138. art.1.cor. Et 3.d.27. q.1 art.3. ad 3. Et 4. d.49. q.3. ar. 3.q.3. 3.tom.4.li. 83. q6.q. 36.paulo post prin.

ARticulo quinto omisso, circa sextum eiusdem quæstionis aduerte, quod superius in q6. 29. articulo tertio, vbi odium comparatum est amori in fortitudine, duæ tantum rationes dictæ sunt, quare per accidens odiũ est fortius amore, scilicet ex sensu, & mala conjugatione, hic autem cum comparatur delectationi tristitia, tres rationes afferuntur, scilicet ex sensu, ex mala conjugatione, & ex effectu, vt patet in litera: quoniã non experimur odium ita impedire amorem omnem, sicut tristitia delectationem: quoniam nec amor ita confortat naturam, sicut delectatio, nec odiũ debilitat illam, sicut tristitia.

†li.1.sum ma.3.c.2. a medio.

Ca.3. non procul a fine, to.5.

¶In responsione ad secundum aduerte, quod motus ab extrinseco ex parte actiui est fortior in principio ex ratione cõtrarietatis, qua vnumquodque & seipsum imprimere, & opposito contrariam obsistere nititur: & hoc intendit litera. Et ex hoc sequitur quod triste cõiunctum fortius agit, vt pote contrarium, & consequenter magis sentitur priuatio delectabilis, quã sentiebatur ipsius conjunctio: & sic per accidens vehementius fugitur tristitia, quam acceptabatur delectatio, ratione tamen cuius hæc fugitur. ex parte autem patientis, motus ab extrinseco debet esse minor in principio, quia magis contrariatur in principio.

* ca.9.nõ remote a fine, to.6.

* pa.4.a medio.

¶ Sed contra. Bonum est fortius quã malũ, vt patet per Dio. 4.c. de * diuino. sed delectatio est appetibilis propter bonum quod est eius obiectum: fuga autem tristitiæ est propter malũ. ergo fortior est appetitus delectationis, quàm fuga tristitiæ.

¶ Respon. Dicendum, quòd per se loquendo, appetitus delectationis est fortior quàm fuga tristitiæ, cuius ratio est: quia causa delectationis est conueniens bonum, causa autem doloris, siue tristitiæ, est aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum esse conueniens absque omni disonantia: non autem potest esse aliquod malum totaliter absque omni conuenientia repugnans. vnde delectatio potest esse integra & perfecta, tristitia autem est semper secundum partem: vnde naturaliter maior est appetitus delectationis, quàm fuga tristitiæ. Alia vero ratio est: quia bonum, quod est obiectum delectationis, per seipsum appetitur: malum autem quod est obiectum tristitiæ, est fugiendum inquantum est priuatio boni, quod autem est per se, potius est illo quod est per accidens: cuius etiam signum apparet in motibus naturalibus. Nam omnis motus naturalis intensior est in fine, cum appropinquat ad terminum suæ naturæ conuenientem, quàm in principio, cum recedit a termino suæ naturæ non conuenienti, quasi natura magis tendat in id quod est sibi conueniens, quam fugiat id quod est sibi repugnans: vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis per se loquendo, vehementius tendit in delectationem, quàm fugiat tristitiam. Sed per accidens contingit, quòd tristitiam aliquis magis fugit, quàm delectationem appetat, & hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehensionis: quia vt Augustinus dicit 10. de * Tri. amor magis sentitur, cum eum prodit indigentia. ex indigentia autem amati procedit tristitia, quæ est ex amissione alicuius boni amati, vel ex incursu alicuius mali contrarij. defectatio autem non habet indigentiam boni amati, sed quiescit in eo iam adepto. Cum igitur amor sit causa delectationis & tristitiæ, in tanto magis fugitur tristitia, quanto magis sentitur amor ex eo, quòd contrariatur amori. Secundo ex parte causæ contristantis, vel dolorem inferentis, quæ repugnat bono magis amato, quàm sit bonum illud, in quo delectamur. Magis enim amamus consistentiam corporis naturalem, quàm delectationem cibi: & ideo timore doloris, qui prouenit ex flagellis, vel aliis huiusmodi, quæ contrariantur bonæ cõsistentiæ corporis, dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum huiusmodi. Tertio, ex parte effectus, scilicet inquantum tristitia impedit non unam tantum delectationem, sed omnes.

*Circa fi. lib.tom.3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ illud qđ Augusti. dicit, quod dolor magis fugitur, quàm voluptas appetatur, est verum per accidens, & non per se: & hoc patet ex eo quod subdit. Quandoque quidem etiam videmus immanissimas bestias a maximis voluptatibus abstinere dolorum metu, qui contrariatur vitæ, quæ maxime amatur.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd aliter est in motu, qui est ab interiori: & aliter in motu, qui est ab exteriori. Motus enim qui est ab interiori, magis tendit in id quod est conueniens, quàm recedat a contrario, sicut * supra dictum est de motu naturali: sed motus qui est ab extrinseco, intenditur ex ipsa contrarietate, quia vnumquodque suo modo nititur ad resistendum contrario, sicut ad conseruationem suiipsius. Vnde motus violentus intenditur in principio, & remittitur in fine. Motus autem appetitiuæ partis est ab intrinseco, cum sit ab anima ad res: & ideo per se loquendo, magis appetitur delectatio, quam fugiatur tristitia. sed motus sensitiuæ partis est ab exteriori, quasi a rebus ad animam: vnde magis sentitur, quod est magis contrarium, & sic etiam per accidens, inquantum sensus requiritur ad delectationem & tristitiam, magis fugitur tristitia, quam delectatio appetatur.

In cor.ar.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd fortis non laudatur ex eo, quòd secundum rationem non vincitur a dolore, uel tristitia quacunque, sed ex ea quæ consistit in periculis mortis: quæ quidem tristitia magis fugitur, quàm appetatur delectatio ciborum, vel uenereorum, circa quam est temperantia, sicut vita magis amatur, quam cibus vel coitus: sed temperatus magis laudatur ex hoc, quòd non prosequitur delectationes tactus, quàm ex hoc, quòd non fugit tristitias contrarias, ut patet in 3. * Ethic.

Li.3.cap. 11.tom.5.

ARTICVLVS VII.

Vtrum dolor exterior sit maior quàm interior.

203 Infr.q.37. ar.1.ad 3.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd dolor exterior sit maior, quàm dolor cordis intc-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rior. Dolor enim cordis exterior causatur ex causa repugnante bonæ consistentiæ corporis, in quo est vita: dolor autem interior causatur ex aliqua imaginatione mali. cum ergo vita magis ametur, quàm imaginatum bonum, videtur secundum prædicta, quòd dolor exterior sit maior, quàm dolor interior.

¶ 2 Præt. Res magis mouet, quam rei similitudo: sed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij: dolor autem interior ex similitudine contrarij apprehensa. ergo maior est dolor exterior, quàm dolor interior.

¶ 3 Præt. Causa ex effectu cognoscitur: sed dolor exterior habet fortiores effectus. facilius enim homo moritur propter dolores exteriores, quàm propter dolorē interiorem. ergo exterior dolor est maior, & magis fugitur, quàm dolor interior.

¶ Sed contra est, quod dicitur Eccles. 25. Omnis plaga, tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris. ergo sicut nequitia mulieris alias nequitias superat, vt ibi intenditur, ita tristitia cordis omnem plagā exteriorem excedit.

¶ Respon. Dicendum, quòd dolor exterior & interior in vno conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt quidem in hoc, q̄ vterq; est motus appetitiuæ virtutis, vt * supra dictum est: sed differunt secundum illa duo, quæ ad tristitiam & delectationem requiruntur. s. secundum causam, quæ est bonum vel malum cōiunctum, & secundum apprehensionem. Causa. n. doloris exterioris est malum coniunctum, quod repugnat corpori: causa autem interioris doloris est malum coniunctum, quod repugnat appetitui. Dolor etiam exterior sequitur apprehensionem sensus, & specialiter tactus: dolor autem interior sequitur apprehēsionem interiorem, vel imaginationis. s. vel etiam rationis. Si ergo comparatur causa interioris doloris ad causam exterioris, vna per se pertinet ad appetitum, cuius est vterque dolor: alia vero per aliud. Nam dolor interior est ex hoc, quòd aliquid repugnat ipsi appetitiui: exterior autē dolor ex eo, quod repugnat appetitiui, quia repugnat corpori. semper autem quod est per se, prius est eo quod est per aliud: vnde ex parte ista dolor interior præminet dolori exteriori. Similiter etiam ex parte apprehensionis: nam apprehensio rationis & imaginationis altior est, quam apprehensio sensus tactus. vnde simpliciter & per se loquendo, dolor interior potior est, quam dolor exterior: cuius signū est, quòd etiam dolores exteriores aliquis voluntarie suscipit, vt euitet interiorem: & inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitiui, sit quodammodo delectabilis & iucundus interiori gaudio. quandoque tamen dolor exterior est cum interiori dolore, & tunc dolor augetur: non solum enim interior est magis quàm exterior, sed etiam vniuersalior. Quicquid enim est repugnans corpori, potest esse repugnans interiori appetitui: & quicquid apprehenditur sensu, potest apprehendi imaginatione & ratione, sed non conuertitur, & ideo si gnanter in authoritate adducta *dicitur: Omnis plaga, tristitia cordis est: quia etiam dolores exteriorum plagarum sub interiori cordis tristitia comprehenduntur.

arti 1. huius quæst.

In argu. Sed contra.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd dolor interior potest etiam esse de his quæ contrariantur vitæ: & sic comparatio doloris interioris ad exteriorem non est accipienda secundum diuersa mala, quæ sunt causa doloris, sed secundum diuersam comparationem huius causæ doloris ad appetitum.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ tristitia interior non procedit ex similitudine rei apprehensa, sicut ex causa. Non enim homo tristatur interius de ipsa similitudine apprehensa, sed de re cuius est similitudo, q̄ quidem res tanto perfectius apprehenditur per aliquam similitudinem, quāto similitudo est magis immaterialis & abstracta: & ideo dolor interior, per se loquendo, est maior tanquàm de maiori malo existens propter hoc, quòd interiori apprehensione magis cognoscitur malum.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ immutationes corporales magis causantur ex dolore exteriori, tum quia causa doloris exterioris est corrumpens coniunctum corporaliter, quod exigit apprehensio tactus: tum etiam quia sensus exterior est magis corporalis, quàm sensus interior: sicut & appetitus sensitiuus, quàm intellectiuus. & propter hoc, vt * supra dictum est, ex motu appetitus sensitiui magis corpus immutatur. & similiter ex dolore exteriori magis, quàm ex dolore interiori.

q.31. ar.4

Articvlvs VIII.

Vtrum sint tantum quatuor species tristitiæ.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ quintæ Artic. octauum.*

Ad octauum sic proceditur. Videtur quòd * Damas. inconuenienter quatuor tristitiæ species assignet, quæ sunt accidia, achos vel anxietas, secundum † Grego. Nyssen. misericordia, & inuidia. Tristitia enim delectationi opponitur: sed delectationis non assignantur aliquæ species. ergo nec tristitiæ species debent assignari.

¶ 2 Præt. Pœnitentia est quædam species tristitiæ, similiter etiā nemesis & zelus, vt dicit Philoso. 2. * Rhet. quæ quidem sub his speciebus non cō prehendūtur. ergo insufficiens est eius prædicta diuisio.

¶ 3 Præt. Omnis diuisio debet esse per opposita: sed prædicta non habent oppositionem adinuicem. nam secundum Greg. Accidia est tristitia vocem amputans: anxietas vero est tristitia aggrauans: inuidia vero est tristitia in alienis bonis: misericordia autem est tristitia in alienis malis. contingit autem aliquem tristari & de alienis malis, & de alienis bonis, & simul cum hoc interius aggrauari, & exterius vocem amittere. ergo prædicta diuisio non est conueniens.

Locis in argu. 1. cat.

¶ Sed contra est authoritas vtriusque, scilicet Gregorij Nyssen. & Damasc. *

¶ Respon. Dicendum, quòd ad rationem speciei pertinet, quòd se habeat ex additione ad genus: sed generi potest aliquid addi dupliciter. Vno modo, quòd per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso, sicut rationale additur animali: & talis additio facit veras species alicuius generis, vt per Philosophum patet in 7. & 8. * Metaph. Aliquid vero additur generi, quasi aliquid extraneum a ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi: & talis additio non facit veras species generis, secundum quod communiter loquimur de generibus & speciebus. Interdum tamen dicitur aliquid esse species alicuius generis propter hoc, quòd habet aliquid extraneum, ad quod applicatur generis ratio: sicut carbo & flamma dicuntur esse species ignis propter applicationem naturæ ignis ad materiam alienam. Et simili modo loquendi, dicuntur astrologia & perspectiua species mathematicæ, inquantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem. Et hoc modo loquendi assignantur hic species tristitiæ per applicationem rationis tristitiæ ad aliquid extraneum: quod quidem extraneum accipi potest vel ex parte causæ obiecti, vel ex parte effectus. Proprium enim obiectum tristitiæ est proprium malum: vnde

lib. 8. Metaph. text. 10. & 11. tom. 3.

vnde extraneum obiectum tristitiæ accipi potest vel secundum alterum tantum, quia scil cet est malum, sed nō proprium, & sic est misericordia, quæ est tristitia de alieno, malo, inquantum tamen æstimatur vt proprium, vel quantum ad vtrunque, quia neq; est de proprio, neq; de malo, sed de bono alieno: inquantum tamen bonum alienum æstimatur vt proprium malum, & sic est inuidia. Prius autem effectus tristitiæ consistit in quadam fuga appetitus: vnde extraneum circa effectum tristitiæ potest accipi quantum ad alterum tantum, quia. s. tollitur fuga: & sic est anxietas, quæ sic aggrauat animum, ut non appreat aliquod refugium: vnde alio nomine dicitur angustia. Si vero in tantum proceda t talis aggrauatio, ut ēt exteriora membra immobiliter ab opere, quod pertinet ad accidiam, sic erit extraneum quantum ad vtrunq;: quia nec est fuga, nec est in appetitu. Ideo autē specialiter accidia dicitur vocem amputare, quia vox inter omnes exteriores motus magis exprimit interiorem conceptum, & effectum non solum in hominibus, sed etiam in alijs animalibus, vt dicitur in 1. Polit. *

*C. 2. cir. med. t. 5.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̄ delectatio causatur ex bono, quod vno modo dicitur: & ideo delectationis, non assignantur tot species, sicut tristitiæ, quæ causa tur ex malo, quod multifariam contingit, ut dicit Dion. 4. cap. de * diuinis nomin.

* P. 2. 4. 2 medio.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ pœnitentia est de malo proprio, quod per se est obiectum tristitiæ, vnde non pertinet ad has species: zelus vero & nemesis sub inuidia continentur, vt infra * patebit.

*q. seq. ar. 2.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ diuisio ista non sumitur secundum oppositiones specierum, sed secundum diuersitatem extraneorum, ad quæ trahitur ratio tristitiæ, vt dictum est. *

In cor. art.

QVAESTIO. XXXVI.

De causis tristitiæ, seu doloris, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de causis tristitiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum causa doloris sit bonum amissum, vel magis malum coniunctum.

¶ Secundo, Vtrum concupiscentia sit causa doloris.

¶ Tertio, Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris.

¶ Quarto, Vtrum potestas cui resisti non potest, sit causa doloris.

¶ *Super quæstio. 36. ar. 1.*

Articvlvs I.

Vtrum causa doloris sit bonum amissum, vel malum coniunctū.

Ad primum sic proceditur. Videt q̄ bonum amissum sit magis causa doloris, quàm malum coniunctum. Dicit enim Aug. in lib. * de octo quæstionibus Dulcitij, doloré esse de amissione bonorum temporalium. eadem ergo ratione quilibet dolor ex amissione alicuius boni contingit.

¶ 2 Præt. Supra dictum est, * q̄ dolor qui delectationi contrariatur, est de eodem, de quo est delectatio: sed delectatio est de bono, sicut supra dictū est. * ergo dolor est principaliter de amissione boni.

¶ 3 Præt. Secundum Aug. * 14. de ciu. Dei, Amor est causa tristitiæ, sicut & aliarum affectionum aīæ: sed obiectum amoris est bonum. ergo dolor: uel tristitia magis respicit bonum amissum, quam malum coniunctum.

¶ Sed contra est, quod Dam. * dicit in 2. li. q̄ expectatum malum timorem constituit, præsens vero tristitiam.

¶ Respon. Dicendum, q̄ si hoc mō se haberent priuationes in apprehensione aīæ, sicut se hūt in ipsis rebus, ista qō nullius momenti esse videret. Malū. n. vt in 1. li. * habitum est, est priuatio boni: priuatio aūt in rerum natura nihil ē aliud, q̄ carentia oppositi habitus. ſm hoc ergo idem esset tristari de bono amisso, & de malo habito: sed tristitia est motus appetitus apprehensionem sequentis: in apprehensione aūt ipsa priuatio hēt rōnem cuiusdā entis: vnde dēns rationis: & sic malū cum sit priuatio, se hēt per modum contrarii. Et iō quātum ad motum appetitiuū, differt, vtrum respiiciat principalius .malum cōiunctum, vel bonū amissum. Et quia motus appetitus aīalis hoc mō se hēt i operibus aīæ, sicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex consideratione naturalium motuum veritas accipi pōt. Si. n. accipiamus in motib. naturalib. accessum & recessum, accessus per se respicit id quod est conueniens naturæ: recessus aūt per se respicit id, quod est cōtrarium: sicut graue per se recedit à loco superiori, accedit aūt naturaliter ad locum inferiorē. Sed si accipiamus causam vtriusq; motus. s. grauitatē, ipsa grauitas per prius inclinat ad locum deorsum, quā retrahat a loco sursum, a quo recedit ut deorsum tendat. Sic igitur cū tristitia in motib. appetitiuis se habeat per modū fugę, vel recessus, delectatio aūt per modū ,,secutionis', vel accessus: sicut delectatio per prius respicit bonum adeptū, quasi propriū obiectum, ita tristitia respicit malum coniunctum: sed cā delectationis & tristitiæ. s. amor, per prius respicit bonū, quā malū. Sic ergo eo modo, quo obiectum est cā passionis, magis ,,pprie est cā tristitiæ, vel doloris, malum cōiunctum, quam bonum amissum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ ipsa amissio boni apprehenditur sub ratione mali, sicut & amissio mali apprehēditur sub ratione boni: & ideo Aug. dicit dolorem prouenire ex amissione temporaliū bonorum.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ delectatio, & dolor ei cōtrarius respiciunt idē, sed sub contraria ratione: nam si delectatio est de præsentia alicuius, tristitia est de absentia eiusdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius, ut patet in 10. Metaph. * & in de est, q̄ tristitia, quæ est de contrario, est quodammodo de eodem sub contraria ratione.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quando ex vna causa proueniunt multi motus, boni consistit, & propterea in motu naturali nulla quo dāmodo esset hæc quæstio, ut in litera dicitur, cum in ratione vtrunque induat rationē entis, quæ restat in. terea differētia, ob q̄ malū coniunctū sortiatur rōnem contrarii potius, q̄ bonū amissum, & ob q̄ tristitia respicit bonū amissum sub rōne mali coniuncti, & nō econuerso.

*Cap. 7. & 9. to. 5.

*Cap. 12. in fine.

¶ Ad hoc dī, q̄ licet tam amissio boni, q̄ malū possit habere rationē entis: apprehendi siquidē pt & amissio vitæ, & malū mortis sub rōe sacrificij diuini &c. inter ipsa tñ in re, & ,,in ratione hoc interest, q̄ in re, vtriusq; rō cōsistit in priuatione boni, vt in litera deducitur: in ratione aūt rō boni amissi cōsistit in priuatione: rō vero mali consilit in positione. Amissio si quidē boni p̄sentatur in rōne priuationis cōuenientis, ut patet: malū vero coniunctum p̄sentat indutū rationē disconuenientis, quod cōstat hſe rationē entis contrarii bono amisso: quod hēt rationem cōuenientis, ita q̄ illamet priuatio quæ in re est priuatio boni, & malū, apprehēsa vt priuatio boni, offertur ut priuatio: & quantum est ex se, moueret appetitū vt priuatio cōuenientis. Apprehensa vero vt malum, offertur, & mouet appetitum vt disconueniens, ac p hoc vt ens contrarium: & hoc experimur in nobis dū priuati rebus, amico, uel quacunque re, & priuationem cōueniētis, & appositionem disconuenientis diuersimode flemus, illud referendo ad ea q̄ habebam', uel spērabamus: & hoc ad ea, quæ patimur aut timemus. vsq; tñ adeo malū vendicat sibi mouere ad tristitiā, vt etiā ipsa priuatio boni nō caulet eam, nisi ut sapit rationē mali: quia nō nisi

*p. p. q. 48 art. 1.

vt

vt sapit disconuenientiam, ut in responsione ad primum in littera habetur. Nihil enim ut disconueniatia participans haberetur, non deploraretur malum ergo coniunctum est per se primo causans tristitia m: bonum autem amissum per se, secundo ex parte obiecti.

non oportet q̃ omnes principalius respiciant illud, quod principalius respicit eam, sed primus tãtum. vnusquisq; autem aliorum principalius respicit illud, quod est ei conueniens secundum propriam rationem.

¶ *Super qu. trigesimæ sext æ. Artic. I I.*

206 Infra art. 4. corpo.

IN articu. 2. nota Nouitiæ, q̃ malum, quod est obiectum tristitiæ: ponitur finis appetitiui motus non ut prosequendus, sed vt fugiendus, sic enim est tristitiæ finis.

ARTICVLVS II.

Vtrum concupiscentia sit causa doloris.

Art. præc.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ concupiscentia non sit causa doloris, seu tristitiæ. Tristitia. n. per se respicit malum, vt dictum est:* concupiscentia aũt est motus quidam appetitus in bonum, motus autem qui est in vnum contrarium, non est cã motus qui respicit aliud contrarium. ergo concupiscentia non est causa doloris.

Li. 2. Ort. fidei. c. 12 in fine.

¶ 2 Præt. Dolor, secundum Damasce.* est de præsenti, concupiscentia autem est de futuro. ergo concupiscentia non est causa doloris.

C. 11. cir. prin. to. 6.

¶ 3 Præt. Id quod per se est delectabile, non est causa doloris: sed concupiscentia est secundum seipsam delectabilis, vt Philosophus dicit in 1. Rhet.* ergo concupiscentia non est causa doloris. seu tristitiæ.

Ca. 24. in prin. to. 3.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in Ench.* Sub intrantibus ignorantia agendarũ rerum, & concupiscentia noxiarũ, comites subintrãtur error & dolor: sed ignorantia est causa erroris. ergo cõcupiscentia est cã doloris.

¶ RESPON. Dicendum, q̃ tristitia est motus quidã appetitus animalis: motus aũt appetitiuus habet, sicut dictum est, * similitudinem appetitus naturalis, cuius duplex causa assignari potest. Vna per modum finis: alia sicut vnde est principium motus, sicut descensionis corporis grauis causa sicut finis, est locus deorsum: principium autem motus est inclinatio naturalis, quæ d est ex grauitate: causa autem motus appetitiui per modum finis, est eius obiectum: & sic supra dictum est,* q̃ causa doloris seu tristitiæ est malum coniunctum. Causa autem sicut vnde est principiũ talis motus, est interior inclinatio appetitus, qui quidem per prius inclinatur ad bonum, & ex consequenti ad repudiãdũ malum contrarium: & ideo hmõi motus appetitiui primum principium est amor, q̃ est prima inclinatio appetitus ad bonum cõsequendum. Secundum autem principium est odium, quod est inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum: sed quia concupiscentia, vel cupiditas est primus effectus amoris quo maxime delectamur, vt supra dictum est:* ideo frequenter† Aug. cupiditatem, vel concupiscentiã pro amore ponit, vt supra dictum est.* & hoc modo concupiscentiam dicit esse vniuersalem causam doloris: sed ipsa concupiscentia secundum propriam rationem considerata, est interdum causa doloris Omne. n. quod impedit motum, ne perueniat ad terminum, est contrarium motui: illud autem quod est contrarium motui appetitus, est cõtristans, & sic per consequens concupiscentia fit causa tristitiæ, inquantum de retardatione boni concupiti, uel totali ablatione tristamur. Vlis autem causa doloris esse nõ potest: quia magis dolemus de subtractione bonorũ præsentium, in quibus iam delectamur, quàm futurorum quæ concupiscimus.

Art. præc. D. 690. Art. præc. Art. 6. q. 32. † li. 14. de Ciu. Dei c. 7. 8. & 9 * q. 30. ar. 2. ad 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ inclinatio appetitus ad bonum consequendum, est cã inclinationis appetitus ad malum fugiendum, sicut dictum est* & ex hoc cõtingit, q̃ motus appetitus qui respiciunt bonum, ponuntur causa motuum appetitus, qui respiciunt malum.

In cor. ar.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ illud quod concupiscit, etsi realiter sit futurum, est tñ quodammodo præsens inquantum speratur. Vel potest dici, q̃ licet bonum concupitum sit futurum, tamen impedimentum præsentialiter opponitur, quod dolorem causat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ concupiscentia est delectabilis, quandiu manet spes adipiscendi quod concupiscitur, sed subtracta spe per impedimentum appositum, cõcupiscentia dolorem causat.

ARTICVLVS III.

Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris.

¶ Super quæstio. 36. Art. tertium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ appetitus vnitatis non sit causa doloris. Dicit. n. Philos. in 10. Ethic.* q̃ hæc opinio, quæ posuit repletionem esse causam delectationis, & incisionem causam tristitiæ vt esse facta ex delectationibus, & tristitijs, quæ sunt circa cibum: sed non omnis delectatio, uel tristitia est hmõi. ergo appetitus vnitatis non est causa vniuersalis doloris, cum repletio ad vnitatẽ pertineat, incisio vero multitudinẽ inducat.

¶ 2 Præt. quælibet separatio vnitati opponitur. si ergo dolor causaretur ex appetitu vnitatis, nulla separatio esset delectabilis, quod patet esse falsum in separatione omnium superfluorum.

¶ 3 Præt. Eadem ratione appetitus coniunctionem bon, & remotionem mali: sed sicut coniunctio pertinet ad vnitatem, cum sit vnio quædam, ita separatio est contrarium vnitati. ergo appetitus vnitatis non magis debet poni causa doloris, quam appetitus separationis.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in 3. de lib. arb.* q̃ ex dolore, quem bestiæ sentiunt, satis apparet in regendis amandisq; suis corporibus, quàm sint animæ appetentes vnitatis. Quid enim est aliud dolor, nisi quidam sensus diuisionis, vel corruptionis impatiens.

C. 23. post med. to. 1.

¶ RESPON. Dicendum, q̃ eo modo quo cõcupiscentia, uel cupiditas boni est causa dolodis, etiam appetitus vnitatis, uel amor, causa doloris ponendus est. Bonum. n. vniuscuiusq; rei in quadam vnitate consistit, prout. s. vna quæq; res habet in se vnitatẽ illã, ex quibus consistit eius perfectio. vnde & Platonici posuerunt vnum esse principium sicut & bonum: vnde naturaliter vnumquodq; appetit vnitatem, sicut & bonitatem. & propter hoc sicut amor, uel appetitus boni, est causa doloris, ita etiã amor, vel appetitus vnitatis.

¶ AD primum ergo dicendum, q̃ non omnis vnio perficit rationem boni sed solũ illa, a qua dependet esse perfectum rei. & pp hoc ẽt non cuiuslibet appetitus vnitatis est cã doloris, uel tristitiæ, ut quidam opinabantur, quorũ opinionem ibi Philosophus excludit per hoc, q̃ quædam repletiones non sunt delectabiles: sicut repleti cibis non delectantur in ciborum sumptione. Talis. n. repletio, siue vnio magis repugnaret ad perfectum esse, qua ipsum constitueret: vnde dolor non causatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis, sed eius in qua cõsistit perfectio naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ separatio potest esse delectabilis vel inquantum remouetur illud quod est contrarium perfectioni rei, uel inquantum separatio habet aliquam vnionem adiunctam, puta, sensibilis ad sensum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ separatio nociuorũ & corrumpentium appetitur, inquantum tollunt debitam vnitatem: vnde appetitur huiusmodi separationis non est prima causa doloris, sed magis appetitus vnitatis.

Et circa hoc quæruntur. quatuor.

¶ Primo, Vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

¶ Secundo, Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ, vel doloris,

¶ Tertio, Vtrum tristitia, vel dolor debilitet tonum operationem.

¶ Quarto, Vtrum tristitia noceat corpori magis quàm aliæ passiones animæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

AD PRIMVM ergo sic proceditur. Videtur q̃ dolor non auferat facultatẽ addiscendi. Dicitur. n. Isa. 26. Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent oẽs habitatores orbis. & Infra: In tribulatione murmuris doctrina tua eis: sed ex iudicijs Dei, & tribulatione sequitur dolor, seu tristitia in cordibus hominum. ergo dolor, uel tristitia non tollit, sed magis auget facultatem addiscendi.

209

¶ 2 Præt. Isa. 28. dicitur. Quẽ docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, auulsos ab vberibus, idest, a delectationibus. Sed dolor & tristitia maxime tollunt delectationem. impedit enim tristitia omnem delectationem, ut dicitur in 7. Ethico.* Et Eccl. 11. dicitur, q̃ malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ maximæ. ergo dolor non tollit, sed magis præbet facultatem addiscendi.

*Cap. 14. circa pri. to. 5.

¶ 3 Præt. Tristitia interior præeminet dolori exteriori, vt supra dictum est:* sed simul cum tristitia potest homo addiscere. ergo multo magis simul cũ dolore corporali.

*q. 35. ar. 7.

¶ Sed contra est, quod Aug.* dicit in 1. Soliloq. Quam quam acerrimo dolore dentium his diebus torquerer, nõ quidem sinebar animo uoluere nisi ea, quæ iam forte didiceram, a discendo autem penitus impediebat, ad quod mihi tota intentione animi opus erat.

*Cap. 12. cir. me. t. 1

¶ Respon. Dicendum, q̃ quia omnes potentiæ animæ in vna essentia animæ radicantur, necesse est q̃ ñ intẽtio animæ vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius. vnus. n. animæ non potest esse nisi vna intentio: & propter hoc si aliquid ad se trahat d totam intentionem animæ, vel magnã partem ipsius, non compatitur secum aliquid aliud quod magnam attentionem requirat. Manifestum est aũt q̃ dolor sensibilis maxime trahit ad se intentionem animæ: quia naturaliter vnumquodq; tota intentione tendit ad repellendum contrarium, sicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter etiam manifestum est, q̃ ad addiscendum aliquid de nouo, requiritur studium, & conatus cum magna intentione, ut patet per illud quod dicitur Prouerbiorum. 2. Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges disciplinam. Et ideo si sit dolor intensus, impeditur homo ne tũc aliquid addiscere possit: & tantum potest intendi, q̃ nec etiam in stante dolore potest homo aliquid considerare ẽt quod prius sciuit. In hoc tñ attenditur diuersitas secundum diuersitatem amoris, quem homo habet ad addiscendum vel considerandum, quia quanto maior fuerit, magis retinet intentionem animi, ne omnino feratur ad dolorem.

D. 199.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ tristitia moderata, quæ excludit euagationem animi, potest conferre ad disciplinam suscipiendam, & præcipue eorũ, per quæ homo sperat se posse a tristitia liberari: & hoc modo in tribulatione murmuris homines doctrinã Dei magis recipiunt.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ tam delectatio, quàm dolor inquantum ad se trahunt animæ intentionem, impediunt

prima causa doloris, sed magis appetitus vnitatis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum potestas, cui non potest resisti, sit causa doloris.

208

AD quartum sic proceditur. videtur q̃ potestas maior non debet poni causa doloris. Quod. n. est in potestate agentis, nondum est præsens, sed futurum: dolor autem est de malo præsenti. ergo potestas maior non est causa doloris.

¶ 2 Præt. Nocumentum illatum est causa doloris: sed nocumentum potest inferri etiam a potestate minore. ergo potestas maior non debet poni causa doloris.

¶ 3 Præt. Causæ appetitiuorum motuum sunt interiores inclinationes animæ: potestas autem maior est aliquid exterius. ergo non debet poni causa doloris.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in lib. de natura* boni. In animo dolorem facit voluntas resistens potestati maiori: in corpore dolorem facit sensus resistẽs corpori potentiori.

* Cap. 20. nõ procul a prin. to. 6.

¶ RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* malum cõiunctum est causa doloris, uel tristitiæ per modum obiecti. Id ergo quod est causa coniunctionis mali, debet poni causa doloris vel tristitiæ. Manifestum est aũt hoc esse contra inclinationem appetitus, ut malo præsentialiter inhæreat: quod autem est contra inclinationem alicuius, nunquàm aduenit ei nisi per actionem alicuius fortioris: & ideo potestas maior ponitur esse causa doloris ab Augustino.* Sed sciendum est, q̃ si potestas fortior intantum inualescat, q̃ mutet contrariam inclinationẽ in inclinationẽ propriam, iam non erit aliqua repugnantia uel uiolẽtia: sicut qñ agens fortius, corrumpendo corpus graue, aufert ei inclinationem, qua tendit deorsum, & tunc ferri sursum non est ei violentum, sed naturale. Sic igitur, si aliqua potestas maior intantum inualescat, q̃ auferat inclinationem voluntatis uel appetitus sensitiui, ex ea non sequitur dolor, uel tristitia: sed tunc solum sequitur, quando remanet inclinatio appetitus in contrarium. & inde est q̃* Augustinus dicit, q̃ voluntas resistens potestati fortiori causat dolorem. si enim non resisteret, sed cederet consentiendo, non sequeretur dolor, sed delectatio.

* ca. 3. in me. c. 15.

* Loco in argu. Sed contra, citato.

* Lib. de nat. boni c. 20. non procul a prin. to. 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nihil prohibet aliquam potestatem, quæ non est maior simpliciter, esse maiorem quantũ ad aliquid: & secundũ hoc aliquod nocumentum inferre potest. Si aũt nullo modo maior esset, nullo modo posset nocere, vnde nõ posset causam doloris inferre.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ exteriora agentia possunt esse causa motuum appetitiuorum inquantum causant Præsentiam obiecti: & hoc modo potestas maior ponitur causa doloris.

¶ Super quæstionem trigesimam septimam.

QVAEST. XXXVII.

De effectibus doloris, vel tristitiæ, in quatuor articulos diuisa.

CIrca q. 37. nihil occurrit scribendũ, nisi vt qui volunt videre naturas passionũ aduertant ad regulam in 4. art. tradi

DEINDE considerandum est de effectibus doloris, vel tristitiæ.

Ca.11.nō procul a fi.to.5.

diunt consideratione nationis. vnde in 7.* Ethicor. dicitur, ꝙ impossibile est in ipsa delectatione venereorum aliquid intelligere: sed tñ magis trahit ad se intentionem animæ dolor, quàm delectatio. sicut ēt videmus in rebus naturalibus, ꝙ actio corporis naturalis magis intenditur in contrarium, sicut aqua calefacta magis patitur a frigido, ut fortius cōgeletur. Si ergo dolor, seu tristitia fuerit moderata, per accidens potest conferre ad addiscendum in quantum aufert superabundantiā delectationum, sed per se impedit, & si intendatur, totaliter aufert.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ dolor exterior accidit ex læsione corporali, & ita magis habet transmutationē corporalem adiunctā quam dolor interior, qui tñ est maior ſm illud quod est formale in dolore, qđ est ex parte aīæ. & ideo dolor corporalis magis impedit contemplationē quæ requirit omnimodam quietem, quam dolor interior & tamen etiam dolor interior si multum intendatur ita trahit intentionem, vt non possit homo de nouo aliquid addiscere. vnde & Grego. propter tristitiam intermisit Exechielis expositionem.

ARTICVLVS II.

Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ, vel doloris.

210 AD secundum sic proceditur. Vī ꝙ aggrauatio animi non sit effectus tristitiæ. Dicit. n. Apost. 2. ad Corin. 7. Ecce hoc ipsum contristari vos secundū Deum, quantam in vobis operatur solicitudinē, sed defensionē, sed indignationem &c. sed solicitudo & indignatio ad quandā erectionem animi pertinent, quæ aggrauationi opponitur. non ergo aggrauatio est effectus tristitiæ.

¶ 2 Præt. Tristitia delectationi opponit: sed effectus delectationis est dilatatio, cui nō opponit aggrauatio sed constrictio. ergo effectus tristitiæ non dēt ponit aggrauatio.

¶ 3 Præt. Ad tristitiā pertinet absorbere, ut patet per illud quod Apost. dicit 2. ad Corint. 2. Ne forte abondantiori tristitia absorbeat qui est eiusmodi: sed quod aggrauatur, non absorbetur, quinimmo sub aliquo ponderoso deprimitur: quod aūt absorbetur, intra absorbens includitur. ergo aggrauatio non debet poni effectus tristitiæ.

*Gre. li. 4 ca. 12. * Dam. li. 2. de fi. c. 14.

¶ Sed contra est, quod Grego.* Nysse.& * Damascē. ponunt tristitiam aggrauantem.

¶ Respon. Dicendū, ꝙ effectus passionū aīæ quandoq; metaphorice nominantur secundū similitudinē sensibilium corporum, eo ꝙ motus appetitus animalis sunt similes inclinationibus appetitus naturalis: & per hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio tristitiæ. Dicitur. n. homo aggrauari ex eo, ꝙ aliquo pondere impeditur a proprio motu. Manifestū est aūt ex* prædictis, ꝙ tristitia contingit ex aliquo malo præsenti, quod quidem ex hoc ipso ꝙ repugnat motui voluntatis, aggrauat animum, inquantū impedit ipsum ne fruatur eo quod vult, & siquidem non sit tanta vis mali contristantis, vt auferat spem euadendi, licet animus aggrauetur quantum ad hoc, ꝙ in præsenti non potitur eo quod vult, remanet tamen motus ad repellēdum nociuū cōtristans. Si vero super excrescat vis mali in tñ, vt spem euasionis excludat, tūc simpliciter impeditur ēt interior motus animi angustiati, vt neq; hac, neq; illac diuertere valeat: & quandoq; etiam impediretur exterior motus corporis, ita quòd remaneat homo stupidus in seipso.

q.36.art.1

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa erectio animi prouenit ex tristitia quæ est secundum Deum, propter spem adiunctam de remissione peccati.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quantum ad motum appetituum pertinet, ad idem refertur constrictio, & aggrauatio. Ex hoc enim ꝙ aggrauatur animus, ut ad exteriora libere progredi non possit, ad seipsum retrahitur quasi in seipso constrictus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ tristitia absorbere hominem dī, qñ sic totaliter vis contristantis mali afficit animum, vt omnem spem euasionis excludat: & sic ēt eodem modo aggrauat & absorbet. quædam enim se consequuntur in his quæ metaphorice dicuntur, quæ sibi repugnare videntur, si secundum proprietatem accipiantur.

ARTICVLVS III.

Vtrum tristitia, vel dolor debilitet omnem operationem.

211 AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ tristitia nō impediat omnem operationem. Solicitudo. n. ex tristitia causatur, ut patet per authoritatem Apli* inductam: sed solicitudo adiuuat ad bene operandum. Vnde Apost. dicit 2. ad Timo. 2. Solicite cura teipsum exhibere operarium in confusibilem. ergo tristitia non impedit operationem, sed magis adiuuat ad bene operandum.

Infra q. 39. art. 3. ad 3. Et q. 59. art. 3. ad 2. *Arist. 7. Ethic. argu. 1.

¶ 2 Præt. Tristitia causat in multis concupiscentiam, vt dicitur in 7. Eth. sed concupiscentia facit ad intentionem operationis. ergo & tristitia.

¶ 3 Præt. Sicut quædam operationes propriæ sunt gaudentium, ita etiam quædam operationes his qui contristantur, sicut lugere: sed vnumquodq; augetur ex sibi cōuenienti. ergo aliquę operationes non impediuntur, sed meliorantur propter tristitiam.

¶ Sed contra est, quod Philos. dicit in 10. Eth.* ꝙ delectatio perficit operationē: & econuerso, tristitia impedit.

Ca. 4. t. 5

Arist. prec.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ sicut iam dictum est,* Tristitia quandoq; non ita aggrauat, uel absorbet animum, ut oēm motum interiorē & exteriorem excludat, sed aliqui motus quandoq; ex ipsa tristitia causant. Sic ergo operō ad tristitiā dupliciter pōt comparari. Vno modo, sicut ad id, de quo est tristitia: & sic tristitia quamlibet operationē impedit. Nunquam. n. illud quod cum tristitia facimus, ita bene facimus, sicut illud quod facimus cū delectatione, uel sine tristitia cuius ratio est: quia volūtas est cā operationis humanæ, vnde qñ operatio est, de qua aliquis cō tristatur, necesse est ꝙ actio debilitet. Alio mō, cōparatur operatio ad tristitiā sicut ad principium & ad causam, & sic necesse est ꝙ operatio talis est tristitia augeatur: sicut quanto aliquis magis tristatur de re aliqua, tanto magis conatur ad expellendam tristitiam, dummodo remaneat spes expellendi: alioquin nullus motus, uel operatio ex tristitia causaret. Et per hoc patet responsio ad obiect.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum tristitia magis noceat corpori, quàm aliæ animæ passiones.

212 AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ tristitia non inferat maxime corpori nocumentum. Tristitia. n. habet esse spirituale in anima: sed ea quæ habent tantum esse spirituale, non causant transmutationem corporalē, sicut patet de intentionibus colorum, quæ sunt in aēre. a quibus nullum corpus coloratur. ergo tristitia non facit aliquod corporale nocumentum.

Infra q. 41. art. 1. co. Et 4. d. 15. q. 2. ar. 3. q. 2. cor.

¶ 2 Præt. Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non est nisi inquantum habet corporalem transmutationem adiunctam: sed corporalis transmutatio inuenitur in oīb. animæ passionibus, vt supra dictum est.* ergo nō magis tristitia, quàm aliæ aīæ passiones, corpori nocet.

*q. 22. ar. 2. ad 3.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 7.* Eth. ꝙ irę, & concupiscētiæ quibusdā insanias faciunt, quod videtur esse maximum nocumentū, cum ratio sit excellentissimum eorum quę sunt in homine: desperatio ēt videtur esse magis nociua, quàm tristitia, cum sit causa tristitiæ. ergo tristitia nō magis nocet corpori, quàm aliæ animæ passiones.

Ca. 3. circ. me. to. 5.

¶ Sed

¶ Sed contra est, quod dicitur Prouerbiorum 17. Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis exsiccat ossa. Et Prouerbiorum 25. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Et Eccles. 38. A tristitia festinat mors.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ tristitia inter oēs aīæ passiones magis corpori nocet, cuius rō est: quia tristitia repugnat humanæ vitæ quantum ad spēm motus sui, & nō solum quātum ad mensurā, seu quantitatē, sicut aliæ aīæ passiones. Consistit. n. humana vita in quadā motione, quæ a corde in cætera membra diffunditur: quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ ſm aliq̄ determinatam mensuram. Si ergo ista motio procedat vltra mensuram debitā, repugnabit humanæ vitæ ſm quantitatis mensuram, non aūt ſm similitudinem speciei. Si aūt impediat processus huius motionis, repugnabit vitę ſm suam speciem. Est aūt attendendum in oīb. aīæ passionibus, ꝙ trāsmutatio corporis, quæ est in eis materialis, est cōformis & proportionata motui appetitus, qui est formalis, sicut in oīb. materia proportionatur formæ. Illæ ergo aīæ passiones quæ important motum appetitus ad prosequendum aliquid, nō repugnant vitali motioni ſm speciem, sed pūt repugnare ſm quantitatem, ut amor, gaudium, desiderium, & hmōi: & ideo ista ſm speciem suam iuuāt naturā corporis, sed propter excessum pūt nocere. Passiones aūt, quæ important motum appetitus cum fuga, vel retractione quadam repugnant vitali motioni non solum ſm quantitatem, sed ēt secundum speciem motus: & ideo simpliciter nocent, sicut timor & disperatio, & præ omnibus tristitia, quæ aggrauat animum ex malo præsenti, cuius est fortior impressio, quam futuri.

¶ Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quia aīa naturaliter mouet corpus, spiritualis motus aīæ naturaliter est cā transmutationis corporalis: nec est simile de spiritualib. intentionibus, quæ nō habent naturaliter ordinē mouendi alia corpora, quæ non sunt nata moueri ab anima.

In cor. ari.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd aliæ passiones habent transmutationē corporalem conformem, ſm suā speciē motioni vitali: sed tristitia cōtrariā, ut supra dictū est.*

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ ex leuiori cā impeditur vsus rationis, quam corrumpatur vita, cum uideamus multas ægritudines vsum rationis tollere, quæ nondum adimūt vitam: & tamen timor & ira maxime nocumentum corporale afferunt ex permistione tristitiæ, propter absentiam eius quod cupitur. Ipsa etiam tristitia quandoque rationem aufert, sicut patet in his, qui propter dolorem in melancholiam, vel in maniam incidunt.

*Super quæstio. 38. Arti. primum.

IN q. 38. duo tñ occurrunt notanda. Primum est in 2. ar. i rñsionib. ad 1. & 3. ꝙ in flēte sunt tria, ipse tristatus, obiectū cōtristās, & effectus tristitiæ puta flere, & sunt duæ cōtrarię habitudines inter tristatum & cōtristans, & inter tristatū, & effectū. Nam inter illa est habitudo discōuenientiæ: inter ista cōuenientiæ, & ꝓpterea effectus ipse, puta fletus habens in se vtrūq;, quia & est effectus consonus tristi, & præsentat obiectū cōtristans & cām, licet rōne obiecti tristitia augeat, ꝓpter quo & fletus continuatur: receptio rēi ſm sui delectat, & tristitiā minuit. & quia res magis rōne sui, q̄ alteri' iudicat: iō simpliciter cōcedit, ꝙ fletus mitigat tristitiam. Secūdum est in ar. 4. ad 5m, quō intellectus speculatiuus mouet a ꝓpetitum ad inferiorem: sunt. n. in cōtemplatione duo, obiectū, & cōtemplatio eius. Et ex prædictis patet, ꝙ contemplatio hēt se vt cōstitutio in tellectus i obiectū cōnaturale. Et ꝓpterea licet cōtēplans triangulum hīe tres angulos, ex parte rei cōtēplatæ nihil dicat, vñ appetitus moueatur: quia tñ ipsa contēplatio cōiungit cōnaturali bono in tellectus, quod est verum, ex hac parte hēt vnde moueat appetitum, sicut q̄libet alia constitutio in connaturale bonū. Et inde est, ꝙ in quocunq; genere quis apprehendat se cognoscere, delectatur magis, & min' ſm qđ affect' est scientiæ. & hac doctrina vtere superius, cum de delectatione contēplationis disputas. Quo aūt appetitus inferior post moueatur, planū est ex litera, ꝙ ex redundantia fit, ut in rñsione ad 3. dr.

Et infra ar. 1. 4. cor. Et ar. 5. per t. & q. 48. ar. 1. Et 3. q. 46. ar. 8. ad 2. Et 2. cor. 7. *Li. 2. c. 3. †q. 35. ar. 4

*li. 9. Eth. c. 4. nō lōge a fine. † Augu. 4. Confes. c. 7. in fine. to. 1.

Li. 7. Eth. c. vlti. post me. & li. 10. c. 5. t. 5 *q. 33.

QVAEST. XXXVIII.

De remedijs tristitiæ, seu doloris, in quinque articulos diuisa.

EIN DE considerandum est de remedijs doloris, seu tristitiæ.

Et circa hoc queruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum dolor, uel tristitia mitigetur per quālibet delectationem.

¶ Secūdo, Vtrum mitigetur per fletū.

¶ Tertio, Vtrum per compassionem amicorum.

¶ Quarto, Vtrum per contemplationem veritatis.

¶ Quinto, Vtrū per somnū, & balnea.

ARTICVLVS I.

Vtrum dolor, vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationē.

213 Supra q. 35. art. 4. ad 2, & 3.

AD primvm sic proceditur. Vī ꝙ nō quælibet delectatio mitiget quemlibet dolorē, seu tristitiā. Nō. n. quæ ex aliqua tranmutatione corporali conformem, ſm suā speciē motioni vitali: sed tristitia cōtrariā, ut supra dictū est.* Et circa hoc queruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum dolor, uel tristitia mitigetur per quālibet delectationem.

¶ Secūdo, Vtrum mitigetur per fletū.

¶ Tertio, Vtrum per compassionem amicorum.

¶ Quarto, Vtrum per contemplationem veritatis.

¶ Quinto, Vtrū per somnū, & balnea.

ARTICVLVS I.

Vtrum dolor, vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationē.

AD primvm sic proceditur. Vī ꝙ nō quælibet delectatio mitiget quemlibet dolorē, seu tristitiā. Nō. n. quæ ex aliqua tranmutatione innaturali; nam & ipsa tristitia fatigationem quandam, seu ægritudinem appetituę virtutis importat. Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem ex quacunq; cā innaturali prouenientem: ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigandam quamlibet tristitiam ex quōcunque procedat.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ licet non omnis delectatio contrarietur omni tristitiæ secundum speciem, contrariatur tamen secundum genus, ut supra dictum est:* & ideo ex parte dispositionis subiecti quælibet tristitia per quamlibet delectationem mitigari potest.

q. 35. art. 4 ad 2.

¶ Ad secundum dicendū, ꝙ delectationes malorū non causant tristitiam in præsenti, sed in futuro, inquantum. ſ. mali pænitent de malis, de quibus lætitiam habuerunt, & huic tristitiæ subuenitur per contrarias delectationes.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quando sunt duæ causæ ad contrarios motus inclinantes, vtraq; alteram impedit: & tamen illa finaliter vincit, quæ fortior est & diuturnior. Ineo autem qui tristatur de his, in quibus simul cum amico mortuo, uel absente delectari consueuit, duæ causæ in contrarium inducentes inueniuntur. Nam mors, uel absentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonum autem præsens inclinat ad delectationem, vnde vrunq; per alterum minuitur: sed tamen quia fortius mouet sensus præsentis, quàm memoria præteriti: & amor suipsius, quam amor alterius diuturnius manet, inde est ꝙ finaliter delectatio tristitiam expellit. Vnde post pauca subdit idem August.* quòd pristinis generibus delectationum cedebat dolor eius.

Li. 4. Confes. c. 8. parū a prin. to. 1.

Arti-

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS II.

Vtrum dolor, vel tristitia mitigetur per fletum.

214 Psal. 41. AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ fletus nō mitiget tristitiam. Nullus enim effectus diminuit suam causam: sed fletus, vel gemitus est effectus tristitiæ ergo non minuit tristitiam.

¶2 Præt. Sicut fletus, vel gemitus est effectus tristitiæ, ita risus est effectus lætitiæ: sed risus nō minuit lætitiam. ergo fletus non mitigat tristitiam.

¶3 Præt. In fletu repræsentatur nobis malum contristans: sed imaginatio rei contristantis auget tristitiam, sicut, imaginatio rei delectantis auget lætitiam. ergo videtur, quòd fletus non mitiget tristitiam.

Ca.4.in fine. Et c.7. parum ante med.t.1 ¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 4. confess.* ꝙ quando dolebat de morte amici, in solis gemitibus, & lacrymis erat ei aliquantula requies.

¶RESPON. Dicendum, ꝙ lacrymæ, & gemitus naturaliter mitigant tristitiam: & hoc duplici ratione. Primo quidem, quæ oē nociuum interius clausum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio aīæ circa ipsum: sed qñ ad exteriora diffunditur, tunc aīæ intentio ad exteriora, quodāmodo disgregatur, & sic interior dolor minuitur & propter hoc qñ homines qui sunt in tristitijs, exterius suam tristitiam manifestant vel fletu, aut gemitu, vel ēt verbo, mitigatur tristitia. Secundo, quia semper operatio cōueniens hoī ſm dispositionem in qua est, sibi est delectabilis: fletus aūt & gemitus sunt quædam operationes conuenientes tristato vel dolenti, & ideo efficiuntur eis delectabiles. Cum igitur oīs delectatio aliqualiter mitiget tristitiam vel dolorem, ut dictum est, * sequitur ꝙ per planctum & gemitum tristitia mitigatur. Art. pce.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ipsa habitudo causæ ad effectū contrariatur habitudini contristantis ad contristatum: nam oīs effectus est conueniens suæ causæ, & per consequens est ei delectabilis. contristans aūt contrariat contristato: & ideo effectus tristitiæ habet contrariam habitudinem magis ad contristatum, quam contristans ad ipsum. & propter hoc mitigatur tristitia per effectum tristitiæ ratione contrarietatis prædictæ.

¶Ad secundum dicēdum, ꝙ habitudo effectus ad cām est similis habitudini delectantis ad delectatū: quia vtrobiq; cōuenientia inuenitur. omne aūt simile auget suum simile: & ideo per risum & alios effectus lætitiæ augetur lætitia, nisi forte per accidens propter excessum.

¶Ad tertium dicendū, ꝙ imaginatio rei contristantis, quantum est de se, nata est augere tristitiam: sed ex hoc ipso ꝙ homo imaginatur, ꝙ facit illud quod conuenit sibi ſm talē statum, consurgit inde quædam delectatio. & eadē rōe si alicui subrepat risus in statu, in quo vī sibi esse lugendum, ex hoc ipso dolet tanquam faciat id, quod nō conuenit, vt Tullius dicit in 3. de Tusc. quæstionibus.

ARTICVLVS III.

Vtrum dolor, & tristitia mitigentur per compassionem amicorum.

215 Iob. 2. fi. Et cap. 16 Et Roma. 12. lect. 3 * li. 7. Cōfess. ca. 4. parum a princ. Et lib 8. c. 4. to. 1. AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ dolor amici compatientis nō mitiget tristitiā. Contrariorum. n. cōtrarij sunt effectus: sed sicut Aug. dicit 7. confes.* Qñ cū multis gaudet, in singulis vberius est gaudiū: quia fert uere faciunt se, & inflāmantur ex alterutro. ergo pari rōe, qñ multi simul tristantur, videtur ꝙ sit maior tristitia.

† Lib. 4. c. 10. i prin. to. 1. ¶2 Præ. Hoc requirit amicitia, ut amoris vicem quis rependat, ut Aug. dicit 4 Confes.† sed amicus cōdolēs, dolet de dolore amici dolentis, ergo ipse dolor amici cōdolentis, est cā amico prius dolenti de proprio malo alterius doloris, & sic duplicato dolore videtur tristitia crescere.

¶3 Præt. Omne malum amici est contristans, sicut & malum proprium. nam amicus est alter ipse: sed dolor est quoddam malum. ergo dolor amici condolentis auget tristitiam amico, cui condoletur.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 9. Eth.* ꝙ in tristitijs amicus condolens consolatur. Ca. 11. ante me. t. 5.

¶Respon. Dicendum, ꝙ naturaliter amicus condolens in tristitijs est consolatiuus, cuius duplicē rōnem tangit Philos. in 9. Eth.* quarū prima est: quia cum ad tristitiā pertineat aggrauare, hēt rōnem cuiusdā oneris, a quo alii quis aggrauatus alleuiari conatur. Cum ergo aliquis videt de sua tristitia alios cōtristatos, sit ei quasi quædā imaginatio, ꝙ illud onus alij cū ipso ferant, quasi conātes ad ipsum ab onere alleuiandū, & iō leuius fert tristitię onus, sicut ēt in portādis onerib. corporalib. cōtingit. Secūda rō & melior, est: quia per hoc ꝙ amici cōtristanē ei, percipit se ab eis amari, quod est delectabile, ut supra dictum est, * vñ cū oīs delectatio mitiget tristitiā, sicut supra dictum est, * sequit, ꝙ amicus condolens tristitiā mitiget. Ibidem. q.32.ar.5

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ in vtroq; amicitia manifestatur, ſ. & ꝙ congaudet gaudenti, & ꝙ condolet dolenti: & ideo vtrunq; ratione causæ redditur delectabile. Art. 1. huius quæst.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ipse dolor amici secundum se contristaret: sed considēratio causæ eius, quæ est amor, magis delectat. Et per hoc patet responsio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum per contemplationem veritatis, dolor, & tristitia mitigentur.

216 AD quartum sic proceditur. Videtur ꝙ contemplatio ueritatis nō mitiget dolorē. Dicitur. n. Eccl. 2. Qui addit scientiā, addit & dolorē: sed sciētia ad cōtēplationē veritatis pertinet. non ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

¶2 Præt. Contemplatio veritatis ad intellectum speculatiuum pertinet: sed intellectus speculatiuus non mouet, ut dicitur in 3. de aīa.* cum igitur gaudium, & dolor sint quidam motus animi, videtur ꝙ contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris. * Tex. 58. to. 2.

¶3 Præt. Remedium ægritudinis apponēdum est, vbi est ægritudo: sed contemplatio veritatis est in intellectu. non ergo mitigat dolorem corporalem, qui est in sensu.

¶Sed contra est, quod Augu. dicit in 1. Soliloquio.* Videbatur mihi, si ſ. illē mentibus nostris veritatis fulgor apperiret, aut nō me sensurum fuisse illum dolorem, aut certe pro nihilo tolleraturum. * Cap. 12. parum a me. to. 1.

¶Respon. Dicendum, sicut supra prædictum est, * ꝙ in cōtēplatione veritatis maxima delectatio consistit. Oīs aūt delectatio dolorem mitigat, ut supra dictum est: * & ideo contēplatio veritatis mitigat tristitiam, uel dolorē: & tanto magis, quanto perfectius aliquis est amator sapientiæ. & ideo hoīes ex cōtemplatione diuina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent, ſm illud Iacobi 1. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. & quod est amplius, etiam inter corporis cruciatus, huiusmodi gaudium inuenitur, sicut Yburtius martyr cum nudatis plantis super ardentes prunas incederet, dixit. Videtur mihi, quòd super roscos flores incedam in nomine IESV Christi. *q.31.ar.5 * Art. pce. & arc. 1. huius quæ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ qui addit scientiam, addit dolorem, uel propter difficultatem & defectum inueniendæ veritatis: uel propter hoc ꝙ per scientiam hō cognoscit multa, quæ voluntati contrariantur. & sic ex parte rerum cognitarum scientia dolorem causat, ex parte autem contemplationis veritatis, delectationem.

¶Ad secundum dicendū, ꝙ intellectus speculatiuus nō mouet animum ex parte rei speculatæ: mouet tamen animum ex parte ipsius contemplationis, quæ est quæddam bonum hominis, & naturaliter delectabilis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in viribus animæ fit redundantia a superiori ad inferius, & secundum hoc delectatio contemplationis, quæ est in superiori parte, redundat ad mitigand um. etiam dolorem, qui est in sensu.

ARTICVLVS V.

Vtrum dolor, & tristitia mitigentur per somnum, & balnea.

217 *Psal. 29. AD quintum sic proceditur. Videtur ꝙ somnus & balneum non mitigent tristitiam. Tristitia enim in anima consistit: sed somnus & balneum ad corpus pertinēt. non ergo aliquid faciunt ad mitigationem tristitiæ.

¶2 Præt. Idem effectus non videtur causari ex contrarijs causis: sed hmōi cum sint corporalia, repugnant contemplationi veritatis, quę est causa mitigationis tristitiæ, vt dictum est. * nō ergo per huiusmodi tristitia mitigatur. *Ar. præc.

¶3 Præt. Tristitia, & dolor, secundum quod pertinent ad corpus, in quadam trāsmutatione cordis consistunt: sed hmōi remedia magis videnē pertinere ad exteriores sensus & mēbra, quam ad interiorem cordis dispositionem. non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur, βαλανεῖον βάλλειν ἀλγεῖν

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit 9.* Confess. Audieram balnei nōmen inde dictum, ꝙ anxietatē pellat exaīo. Et infra, Dormiui, & euigilaui, & nō parua ex parte mitigatū inueni dolorē meū. Et * inducit quod in hymno Ambrosij dicitur, ꝙ quies artus solutos reddit laboris vsui, menteſq; fessas alleuat. luctusque soluit anxios. * Cap. 12 ante. t. 1. *Eod. li. & c. nunc dicto.

¶RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est.* Tristitia ſm suam speciē repugnat vitali motioni corporis: & iō illa quæ reformant naturā corporalē in debitum statum vitalis motionis, repugnant tristitiæ: & ipsam mitigant. Per hoc ēt ꝙ hmōi remedijs reducitur natura ad debitum statum, causatur ex his delectatio: hoc enim est quod delectationem facit, ut supra dictum est. * vnde cum omnis delectatio tristitiam mitiget, per huiusmodi remedia corporalia tristitia mitigatur. *q. præce. art. 3. *q.31.ar.2

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ipsa debita corporis dispositio, inquantum sentitur, delectationem causat, & per consequens tristitiam mitigat.

¶Ad secundun dicendum, ꝙ delectationum vna aliam impedit, ut supra dictum est: * & tñ omnis delectatio tristitiam mitigat. unde non est inconueniens, ꝙ ex causis scinuicem impedientibus tristitia mitigetur. *q.31.ar.8

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis bona dispositio corporis redundat quodammodo ad cor sicut ad principium, & finem corporalium motionum, ut dicitur in lib. de causa motus animalium.

QVAEST. XXXIX.

De bonitate, & malitia tristitiæ, seu doloris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bonitate, & malitia doloris, vel tristitiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum omnis tristitia sit malum.
¶Secundo, Vtrum possit esse bonum honestum.
¶Tertio, Vtrum possit esse bonum vtile.
¶Quarto, Vtrum dolor corporis sit summum malum.

¶ Super quæstio. 39. Arti. primum.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis tristitia sit mala.

218 Infra q. 59. art. 3. Et 3. q. 15 art. 5. & 6. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnis tristitia sit mala. Dicit enim Gre. Nyss. Omnis tristitia malum est suijpsius natura: sed INI. ar. q. 39 dubium occurrit, de qua bonitate, quod naturaliter est malum, semper & vbique est malum. ergo omnis tristitia est mala.

¶2 Præt. Illud quod omnes fugiunt, etiam virtuosi, est malum: sed tristitiam omnes fugiunt etiam virtuosi: quia, ut dicitur in 7. Ehic. † Etsi prudens non intendat delectari, tamen intendit non tristari. ergo tristitia est malum.

¶3 Præterea. Sicut malum corporale est obiectum & causa doloris corporalis, ita malum spirituale est obiectum, & causa tristitiæ spiritualis: sed omnis dolor corporalis est malum corporis. ergo omnis tristitia spiritualis est malum animæ.

¶SED CONTRA. Tristitia de malo contrariatur delectationi de malo: sed delectatio de malo est mala. vnde in decretestationem quorundam dicitur Prouer. 2. quòd lætantur cum malefecerint. ergo tristitia de malo est bona.

¶RESPONDEO Dicendum, quòd aliquid esse bonum, vel malum potest dici dupliciter. Vno modo, simpliciter & secundum se: & sic omnis tristitia est quoddam malum. hoc enim ipsum quod est appetitum hominis anxiari de malo præsenti, rationem mali habet: impeditur enim per hoc quies appetitus in bono. Alio modo dicitur aliquid bonum, vel malum ex suppositione alterius, sicut verecundia dicitur esse bonum ex suppositione alicuius turpis commissi, ut dicitur in 4. Ethic.* Si igitur suppositio aliquo contristabili, vel doloroso, ad bonitatem pertinet, quòd aliquis de malo præsenti tristetur, uel doleat. Quòd enim non tristaretur uel non doleret, non posset esse, nisi quia vel non sentiret, uel quia non reputaret sibi repugnans: & vtrunque istorum est malum manifeste. & ideo ad bonitatem pertinet, ut suppositæ præsentia mali, sequatur tristitia, uel dolor. & hoc est quod Augustin. dicit 8. super Genes.* ad literam. Adhuc est bonum quod dolet amissum bonum: nam nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullius boni amissi dolor esset in pœna. Sed quia sermones morales sunt in singularibus, quorum sunt operationes, illud quod est ex suppositione bonum, debet bonum iudicari: sicut quod est ex suppositione voluntarium, iudicatur voluntarium, vt dicitur in 3.* Eth. & * supra habitum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Greg. Nysse. loquitur de tristitia ex parte mali tristantis, non autem ex parte sentientis & repudiantis malū. Et ex hac etiam parte oēs fugiunt tristitiam, inquantum fugiunt malum: sed sensum & refutationem mali non fugiunt. Et sic dicendum etiam est de dolore corporali: nam sensus & recusatio mali corporalis attestatur naturæ bonæ. Vnde patet vel malitia sit præsens quæst. si de naturali sit, inepte in fine corporis artidicitur, Sed quia sermones morales. Ad moralem enim moralis malitia spectat. Si de morali, falsa videtur doctrina, tum quia si tristitia esset simpliciter mala moraliter, nulla posset rōne fieri bona moraliter: cuius oppositum in 2. & 3. art. habetur: tum quia ratio inducta in litera, inefficax est ad hoc: nam recta rō habet quod appetitus quandoq; priuetur quiete in bono, & anxietur de præsenti malo, vt patet in voluntarium assumentibus luctum propter Deum. Et 3. d. 15. q. 2. ar. 2. q. 1. ad 3. & art. 3. q. 2. co. fi. Et 4. d. 49. q. 3. art. 4. q. 2. *li. 4. c. 14 Ca. 11. t. 5

¶Ad hoc dicitur, quòd hic est sermo de bonitate & malitia morali, sicut in superioris tractatibus. Ad cuius euidentiam scito primo, ex litera, quòd tristitia potest dupliciter considerari, Primo ex parte cōtristantis: secundo ex parte sentientis, & repudiantis ipsum malum contristans. Appetere tristitiā ex parte contristātis, est appetere ipsum contristans, ut sic: appetere autem tristitiam ex parte sentientis, & repudiantis malum, est appetere sensationem, seu cognitionem, & refutationem mali. Clare autem patet, ꝙ primo modo tristitia non est appetibilis: quoniam contristans vt sic, mali rationem habet. Secundo vero modo, tristitia est appetibilis ex suppositione. Suppositio enim quòd contristans adsit, bonum est cognoscere, & refutare illud. Et quia tristitia includit hæc omnia simul, ideo non habet locum in Deo, nec in beatis: & inter habentes nullus appetit tristitiā quo ad omnia ad illam requisita: quia nullus appetit præsentiam cōtristantis quamuis multi appetant tristari, suppositā præsentia contristan- Ca. v. t. 5 Ca. 14. circa me. t. 3 Ca. 1. t. 5. *q. 6. ar. 6.

tis absentiæ boni amati, vel offensæ diuinæ &c. Quia igit̃ tristitia secundū se tota non est appetibilis, consequens est ut non sit de genere bonorum, cū bonum sit quod omnia appetunt. Verum ad morale bonum descendendo, scito secundo ex Sanct. Thom. in quolib. quòd actus humani quadrifariam dicuntur quo ad bonitatem, & malitiam: quidam sunt per se mali, vt mentiri: quidam per se boni, ut colere deum: quidam indifferẽtes, ut leuare festucam de terra: quidam solitarie sumpti sonantes malum, qui tamen possunt ex aduentitiis honestari ut sint boni, vt occidere hominem. hoc enim solitarie sumptum importat aliquid inconsonans rationi. Violenta enim priuatio vitæ humanæ rationi dissonat: sed si addatur propter maius bonum ab habente auhoritatem &cæt. efficitur consonans rationi: nec propterea actus malus moraliter, fit bonus moraliter: sed actus qui si secundum se, ideſt, solitarie fieret, esset malus moraliter quando fit, circundatus honestatis conditionibus, est bonus moraliter. In hoc quarto genere locatam intelligito tristitiam, quæ in litera dicitur simpliciter, & secundum se, ideſt, solitarie, mala malitia morali: quia si appeteretur & haberetur sola, mala moraliter esset, vt patet ex dictis: & tamen si appetatur, & habeatur supposito malo &c. bona moraliter esse põt, vt in secundo & tertio artic. patet.

219 3.q.15.ar. 6.ad 2. & 3.& q.46. art.6.ad 2

*Lib.12. c.33. non procul a fi.to.1.

Ca.6.& 7. post med. Et c.8.cir. prin.elicitur to.5.

q. 19.ar. 10.

Art.præ.

¶ Ad primum igitur in oppositum dicitur, quòd æquiuocatur dely, per se, ut opponitur ad per accidens, & vt opponitur ad cum alio. Quod enim est moraliter malum per se, ideſt, responsio ad Secundum & ad Tertium.

ARTICVLVS II.

Vtrum tristitia possit esse bonum honestum.

AD SECVNDVM sic procedi-tur. Videtur quòd tristitia no habeat tationem boni honesti. Quod enim ad inferos deducit, contrariatur honesto: sed sicut dicit August. * 12. super Gen. ad literam, Iacob hoc timuisse videtur, ne nimia tristitia[a] sic per turbaretur, vt non ad requiem beatorum iret, sed ad inferos peccatorum. ergo tristitia non habet rationem boni honesti.

¶ 2 Præt. Bonum honestum habet rationem laudabilis & meritorij: sed tristitia diminuit rationem laudis & meriti. dicit enim. Apost. 2. ad Cor. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate. ergo tristitia non est bonum honestum.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit 14. de Ciui. Dei. * Tristitia est de his quæ nobis nolentibus accidunt: sed non velle ea quæ præsentialiter fiunt, est habere voluntatem repugnantẽ ordinationi diuinæ, cuius prouidentiæ subiacent omnia, quæ aguntur. ergo cum conformitas humanæ voluntatis ad diuinã pertineat rectitudinem voluntatis, ut supra dictũ est, * vñ & tristitia contrarietur rectitudini voluntatis, & sic non habeat rationem honesti.

¶ SED CONTRA. Omne quod meretur præmium vitæ æternæ, habet rationem honesti: sed tristitia est huiusmodi, ut patet per id quod dicit Matt. 5. Beati qui lugent: quñ ipsi consolabũtur. ergo tristitia est bonũ honestum.

¶ RESPON. Dicendum, & secundum illã rationem, qua tristitia est bonum, potest esse bonum honestum. * Dictum est. n. & tristitia est bonum secundum cognitionem, & recusationẽ mali, quæ quidem duo in dolore corporali attestãtur bonitati naturæ, ex qua prouenit & sensus sentit, & natura refugit lesiuum, quod causat dolorem. In interiori vero tristitia cognitio mali quandoq; quidem est per rectum iudicium rationis, & recusatio mali est per voluntatem bene dispositam detestantem malum: omne autem bonum honestum ex his duobus procedit, scilicet ex rectitudine rationis, & voluntatis. vnde manifestum est, quod tristitia potest habere rationem boni honesti.

¶ Ad primum ergo dicendũ & omnes passiones animæ regulari debent secundum regulam rationis, quæ est radix boni honesti, quam transcendit immoderata tristitia, de qua loquit̃ Aug. & ideo recedit a ratione honesti.

* Ad secundum dicendum, & sicut tristitia de malo procedit ex voluntate & ratione recta, quæ detestatur malum: ita tristitia de bono procedit ex ratione & voluntate peruersa, quæ detestatur bonum. & ideo talis tristitia impedit laudem, uel meritum boni honesti, sicut cum quis facit cum tristitia eleemosynam.

¶ Ad tertium dicendum, & aliqua præsentialiter eueniunt, quæ non fiunt Deo volente, sed Deo permittente, sicut peccata: vnde voluntas repugnans peccato existenti vel in se, vel in alio, non discordat a uoluntate Dei. mala vero pœnalia præsentialiter contingũt etiam Deo volenti: non tamen exigitur ad rectitudinem voluntatis, & ea secundum se homo velit, sed solum & non contranitatur ordini diuinæ iustitiæ, ut supra dictum est. *

ARTICVLVS III.

Vtrum tristitia possit esse bonum vtile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur & tristitia non possit esse bonum vtile. Dicitur enim Eccle. 30. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa.

¶ 2 Præt. Electio est de eo quod est vtile ad finem aliquem: sed tristitia nõ est eligibilis, quinimmo idem sine tristitia, quam cum tristitia est magis eligendum, ut dicitur in 3. Topic. * ergo tristitia non est bonum vtile.

¶ 3 Præt. Oĩs res est propter suam operationẽ, vt dñr in 2. de cælo: sed tristitia impedit operationẽ, ut dicitur in 10. Eth. * ergo tristitia non habet rationem boni vtilis.

¶ Sed contra. Sapiens non quærit nisi vtilia: sed dicitur Eccl. 7. Cor sapientum vbi tristitia, & cor stultorum vbi lætitia. ergo tristitia est vtilis.

¶ Respon. Dicendum, & ex malo præsenti insurgit duplex appetitiuus motus, Vnus quidem est, quo appetitus contrariatur malo præsenti, & ex ista parte tristitia non habet vtilitatem: quia id quod est præsens, non põt non esse præsens. Secundus motus consurgit in appetitu ad fugiendum & repellendum malũ contristans: & quantum ad hoc tristitia habet vtilitatem, si sit de aliquo, qđ est fugiendum. Est. n. aliquid fugiendum dupliciter. Vno modo propter seipsum ex contrarietate, quam habet ad bonũ, sicut peccatum: & iõ tristitia de peccato vtilis est ad hoc, & hõ fugiat, peccatũ, sicut Apost. dicit 2. ad Cor. 7. Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Alio modo, est aliquid fugiendum, non quia sit secundum se malum, sed quia est occasio mali, dum uel homo nimis inhæret ei per amorem, uel etiã ex hoc, & præcipitatur in aliquod malum, sicut patet in bonis temporalibus. & secundum hoc tristitia de bonis temporalibus potest esse utilis, sicut dicitur Eccl. 7. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum. Ideo autem tristitia in omni fugiendo est vtilis: quia gẽminatur fugiendi causa. nam ipsum malum secundum se fugiendum est, ipsam autem tristitiam secũdum se omnes fugiunt: sicut etiam bonum omnes appetunt, & delectationem de bono. Sicut ergo delectatio de bono facit, ut bonum auidius quæratur: ita tristitia de malo facit, ut malum vehementius fugiatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, & authoritas illa intelligitur de immoderata tristitia, quæ animum absorbet huiusmodi enim tristitia immobilitat animum, & impedit fugam mali, ut supra dictum est. *

contra per accidens, habet malitiam in aliquo modo dicendi per se, & consequenter nunquam perdit illam, quod autem est malum moraliter per se, ideſt, non cum alio, habet solmarie malitiam, quã ex coniunctione cum alio perdit: & hoc modo tristitia dicitur secundum se mala moraliter.

¶ Ad secundum dicitur, quòd ratio illa non concludit tristitiam esse per se i malam moraliter, vt dictum est, nec ad hoc affertur ab authore: sed concludit, quòd tristitia est mala moraliter. si solitarie sumatur: quia importat aliquid solitarie sumptum dissonant, rationi, scilicet privationem boni, inquiesiuinemq; appetitus.

*q.39.ar. 10.

210 3.q.1.ar. 6.ad 2. & 3.Et q.49 ar.5.ad 2.

*Ca.5.ante me. t.5.

*q.37.ar. 2.

¶ Super quæstionis trigesimænonę Artic. quartum.

OMissis 2. & 3. arti. ejusdẽ q. 39. in 4. ar. in responsio. ad primum aduerte, quòd dupliciter intelligi potest, quòd illa duo bona, scilicet, veritas iudicii: & rectitudo ordinis, sint communia delectationi & tristitiæ, scilicet, uniuersaliter, vel indefinite. Si intelligitur vniuersaliter, glossandum est, deductis impedimentis. cum. malum ex particularibus defectibus contingat, & falsum, sit malum intellectus, & inde bitus ordo, malum voluntatis, ex defectu aliquo necesse est accidere & in intellectu falsum iudicium de bono aut malo, & in uoluntate inde bitus appetendior do. Si vero intelligitur indefinite, tunc processus litteræ ad inferendam vniuersalem. s. & in omni tristitia est aliquod bonũ, per cuius remotionem potest fieri deterius, interpretandus est secundum locum a maiori, maior esenim tristitiæ & delectationes sunt quæ ex vere cõiunctis malis, aut bonis, & vere apprehensis consurgũt, quã quæ ex apparentibus cõsurgunt. Apparentia. n. imitatur veritatem, quasi diceret, & quia maximis tristitiis & delectationibus cõmunia sunt hæc duo bona, consequens est, ut omni tristitia possit esse deterius per privationem alicuius illorum duorũ bonorum.

221 Inf.q.73. artic.4.Et mal.q.2. ar.10.

*q.3.ar.4

*li.14.de ci. Dei c. 7.& 8.t.5

*li.1.Soliloq.c.12. nõ lõge a Prin.to.1.

*p.p.q 48 ar.6.

*Cap.12. paulo a Prin.to.1.

¶ Ad secvndvm dicendum, & sicut quodlibet eligibile sit minus eligibile propter tristitiam: ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter tristitiam, & quantum ad hoc tristitia est vtilis.

¶ Ad tertium dicendum, & tristitia de operatione aliqua impedit operationem, sed tristitia de cessatione operationis facit audius operari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dolor corporis sit summum malum.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd tristitia sit summum malum. Optimo enim opponitur pessimum, ut dicitur in 8. Ethic. sed quædam delectatio est optimum, quæ s. pertinet ad felicitatem. ergo aliqua tristitia est summum malum.

¶ 2 Præt. Beatitudo est summum bonũ hominis, quia est vltimus hominis finis: sed beatitudo consistit in hoc, quòd homo habeat quicquid velit, & nihil mali velit, vt supra dictum est. * ergo summum bonum hominis est impletio voluntatis ipsius: sed tristitia cõsistit in hoc, & accidit aliquid contra voluntatem, vt patet per Aug. * 14. de Ciuita. Dei. ergo tristitia est summum malum hominis.

¶ 3 Præt. Aug. sic argumentatur in 1. Soliloquio. * Ex duabus partibus compositi sumus, ex anima. s. & corpore, quarum pars deterior est corpus. summum autem bonum est melioris partis optimum: summum autem malum pessimum deterioris. est autem optimum in animo sapientia, in corpore pessimum dolor. summum igitur bonum hominis, est sapere: summum malum, delere.

¶ Sed contra. Culpa est magis malum, quàm pœna, vt in 1. habitum * est: sed tristitia, seu dolor pertinet ad pœnam peccati, sicut frui rebus mutabilibus est malum culpæ. Dicit. n. Augu. in li. * de vera religio. Quis est dolor qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui se posse sperauerat? & hoc est totum quod dicitur malum, ideſt, peccatum, & pœna peccati. ergo tristitia, seu dolor non est summum malum hominis.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est aliquam tristitiam, seu dolorem esse summum hominis malum. Omnis enim tristitia, seu dolor aut est de hoc quod est vere malum, aut est de aliquo apparenti malo, quod est vere bonum. dolor autem, seu tristitia quæ est de vere malo, non potest esse summum malum: est. n. aliquid eo peius. s. vel non iudicare esse malum illud quod vere est malum, vel etiam non refutare illud. Tristitia autem, vel dolor, qui est de apparenti malo, quod est vere bonum, non potest esse summum malum: quia peius esset omnino alienari a vero bono. vnde impossibile est, quòd aliqua tristitia vel dolor, sit summum hominis malum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd duo bona sunt communia & delectationi & tristitiæ, scilicet iudicium verum de bono & malo, & ordo debitus uoluntatis approbantis bonum & recusantis malum. Et sic patet quod in dolore vel tristitia est aliquod bonum, per cuius priuationem poest fieri deterius: sed non in omni delectatione est aliquod malum, per cuius remotionem posit fieri melius. vnde delectatio aliqua potest esse summum hominis bonum eo modo quo supra dictum est, * tristitia autem non potest esse summum hominis malum.

q.34.ar.3

¶ Ad secvndvm dicendum, & hoc ipsum, quod est voluntatem repugnare malo, est quoddam bonum, & propter hoc tristitia, vel dolor non põt esse summum malum: quia habet aliquam permistionem boni.

¶ Ad tertium dicendum, & peius est quod nocet meliori, quàm quod nocet peiori. malum autem dicitur, quia nocet, vt dicit * Augu. in Ench. vnde maius malũ est quod est malum animæ, quàm quod est malum corporis. vnde non est efficax ratio, quam August. inducit non ex sensu suo, sed ex sensu alterius.

*C.12.t.3

QVAEST. XL.

De passionibus irascibilis, & primo de Spe, & desperatione, in octo articulos diuisa.

CONsequenter considerandum est de passionibus irascibilis.

Et primo, De spe, & desperatione, Secundo, De timore, & audacia. Tertio, De ira.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum spes sit idem quod desiderium, vel cupiditas.

¶ Secundo. Vtrum spes sit in via apprehensiua, vel in via appetitiua.

¶ Tertio, Vtrum spes sit in brutis animalibus.

¶ Quarto, Vtrum spei contrarietur desperatio.

¶ Quinto, Vtrum causa spei sit experientia.

¶ Sexto, Vtrum in iuuenibus, & ebriosis spes abundet.

¶ Septimo, De ordine spei ad amorem.

¶ Octauo, Vtrum spes conferat ad operationem.

ARTICVLVS I.

Vtrum spes sit idem quod desiderium, vel cupiditas.

¶ Super quæstionis quadragesimæ, Articu. primum.

IN ar. 1. q. 40. in responsione ad tertiũ aduerte, quòd differẽtia secundum possibile, vel impossibile dicitur non omnino per accidens se habere ad appetitum, & quòd secundum hanc differt spes a desperatione.

222 Sup.q.25 ar.1.co.fi. Et 3.d.26 q.1.arti.1. cor. Et xe. q.4. art.1. co. Et opt. 3.c.2 62. †li.14.c.7 8.& 9.to.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd spes sit idem quòd desiderium siue cupiditas. Spes enim ponitur vna quatuor principalium passionum: sed Augusti. enumerans quatuor principales passiones, ponit cupiditatem loco spei, ut patet in 14. † de Ciuit. Dei. ergo spes est idem quod cupiditas siue desiderium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione. Dedit siquidem author parú perfectatis huic differentiæ respectu appetitus: quoniam est de secundariis differentiis nullam constituẽtibus passionem. Spes enim differt a desperatione, primo per simplicem accessum & recessum a bono arduo per possibilitatẽ autem & impossibilitatem secundario. vnde & desperatio passio sensitiua non causetur nisi a bono arduo æstimato impossibili, desperatio tamen in vcluntate causatur quãdoque ex bono arduo futuro æstimato, quod non erit, quamuis credatur possibile: vt præ se ferunt credentes Deum omnipotentem ad superandum omnia peccata mundi: & quia æstimantes sunt, sibi nunquam dandam veniam, desperant de vita æterna: aliquid tamen perfectatis habere in litera manifestatur ex hoc, quòd terminus motus causati ab appetitu est obiectum appetitus, ad idem enim consequendum mouet quod appetit, & ex differentia inter desiderium & spem, potest facile patere. Multi enim desiderat principatum, qui tamen non sperant illum, & multa difficilia bona concupiscuntur, quæ non sperantur, propterea quia nó æstimantur ab appetentibus, vt possibilia, esse venire. vnde & fatentur se concupiscere, vel desiderare, & non sperare.

*q.25.ar.1

*In cor.ar.

¶ 2 Præt. Passiones differunt secundum obiecta: sed idem est obiectum spei & cupiditatis, siue desiderii, s. bonú futurum. ergo spes est idem quod cupiditas, siue desiderium. Si dicatur quòd spes addit supra desiderium possibilitatem adipiscendi bonum futurum, contra. Id quod per accidens se habet ad obiectum, non variat speciem passionis: sed possibile se habet per accidens ad bonum futurum, quod est obiectum cupiditatis, vel desiderii, & spei. ergo spes non est passio specie differens a desiderio, vel cupiditate.

¶ Sed contra. Diuersarum potentiarum sunt diuersæ passiones specie differentes: sed spes est in irascibili, desiderium autem & cupiditas in concupiscibili. ergo spes differt specie a desiderio & cupitate.

¶ Respon. Dicendum, quòd species passionis ex obiecto consideratur: circa obiectú autem spei, quatuor conditiones attenduntur. Primo quidem, q̃ sit bonum, non. n. proprie loquendo, est spes, nisi de bono, & p hoc differt spes a timore, qui est de malo. Secundo, vt sit futurum, non. n. spes est de præsenti iam habito: & per hoc differt spes a gaudio, quod est de bono præsenti. Tertio, requiritur q̃ sit aliquid arduum cum difficultate adipiscibile: non. n. aliquis dicitur aliquid sperare minimum, quod statim est in sua potestate vt habeat. & per hoc differt spes a desiderio vel cupiditate, quæ est de bono futuro absolute, unde pertinet ad concupiscibilem, spes autem ad irascibilem. Quarto, q̃ illud arduum sit possibile adipisci: non. n. aliquis sperat id quod omnino adipisci non potest, & secundum hoc differt a desiderio, sicut differunt passiones irascibilis a passionibus concupiscibilis, & propter hoc spes præsupponit desiderium: sicut & omnes passiones irascibilis præsupponunt passiones concupiscibilis, vt supra dictum est.*

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ Aug. ponit cupiditatem loco spei propter hoc, q̃ utrunque respicit bonum futurum. Et quia bonum quod non est arduum, quasi nihil reputatur, vt sic cupiditas maxime videatur tendere in bonum arduum, in quod etiam tendit spes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectum spei non est bonum futurum absolute: sed cum arduitate & difficultate adipiscendi, vt dictum est.*

¶ Ad tertium dicendum, q̃ obiectum spei non tantum addit possibilitatem super obiectum desiderii, Sed etiam arduitatem, quæ ad aliam potentiam facit spem pertinere, scilicet ad irascibilem, quæ respicit arduum, vt in 1. dictum est. * Possibile autem & impossibile non omnino per accidens se habent ad obiectum appetitiuæ virtutis. Nam appetitus est principium motionis: nihil autem mouetur ad aliquid nisi sub ratione possibilis. nullus enim mouetur ad id, quod existimat impossibile adipisci: & propter hoc spes differt a desperatione secũdum differentiam possibilis, & impossibilis.

*p.p.q.81 ar.2.

Articvlvs II.

Vtrum spes sit in vi apprehensiua, an in vi appetitiua.

223 2.2.q.18. ar.1. co.& 3. d.26.q. 1.ar.1.co. Et q.2.ar. 2.; cor. Et veri.q.4. ar.2.cor.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd spes pertineat ad vim cognitiuam. Spes enim videtur esse expectatio quædam, dicit enim Apostolus Roma. 8. Si autem quod non videmus, speramus per patientiam expectamus: sed expectatio videtur ad vim cognitiuam pertinere, cuius est expectare. ergo spes ad cognitiuam pertinet.

¶ 2 Præt. Idem est, vt videtur, spes quod fiducia: vnde & sperantes confidentes vocamus, quasi pro eodem vtentes eo, quod est confidere & sperare: sed fiducia sicut & fides, uidetur ad vim cognitiuam pertinere. ergo & spes.

¶ 3 Præt. Certitudo est proprietas cognitiuæ virtutis: sed certitudo attribuitur spei. ergo spes ad uim cognitiuam pertinet.

Ar. præc.

¶ Sed contra. Spes est de bono, sicut dictum est. * Bonum autem inquantum huiusmodi, non est obiectum cognitiuæ, sed appetitiuæ virtutis. ergo spes non pertinet ad cognitiuam, sed ad appetitiuam virtutem.

*li.6. Meta. tex. 8. to.3

¶ Respon. Dicendum, quòd cum spes importet extensionem quandam appetitus in bonum, manifeste pertinet ad appetitiuam virtutem. Motus enim ad res pertinet proprie ad appetitum: actio vero virtutis cognitiuæ perficitur non secundum motum cognoscentis ad res, sed potius secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repræsentando ei suum obiectum, secundum diuersas rationes obiecti apprehensi subsequuntur diuersi motus in vi appetitiua. Alius enim motus sequitur in appetitu ex apprehensione boni, & alius ex apprehensione mali: & similiter alius motus ex apprehensione præsentis & futuri, absoluti & ardui, possibilis & impossibilis: & secundum hoc spes est motus appetitiuæ virtutis, consequens apprehensionem boni futuri ardui possibilis adipisci, scilicet extensio appetitus in huiusmodi obiectum.

*li.9. sup Ge.ca.14. ante med. to.3.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd quia spes respicit ad bonum possibile, insurgit dupliciter homini motus spei, sicut dupliciter est ei aliquid possibile. s. secundũ propriam uirtutẽ, & secundum uirtutem alterius. Quòd ergo aliquis sperat per propriam virtutem adipisci, non dicitur expectare, sed sperare tantum, sed proprie dicitur expectare, quod sperat ex auxilio virtutis alienæ, vt dicatur expectare, quasi ex alio spectare, inquantum, scilicet vis apprehensiua præcedens non solum respicit ad bonũ quod intendit adipisci, sed etiam ad illud cuius virtute adipisci sperat, secundum illud Eccl. 51. Respiciens eram ad adiutorium hominum. Motus ergo spei quandoque dicitur expectatio propter inspectionem virtutis cognitiuæ præcedentem.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd illud quod homo desiderat & æstimat se posse adipisci, credit se adepturum, & ex tali fide in cognitiua præcedente, motus sequens in appetitu, fiducia nominatur. Denominatur. n. motus appetitiuus a cognitione præcedente, sicut effectus ex causa magis nota: magis enim cognoscit vis apprehensiua suum actum, quam actum appetitiuæ.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ certitudo attribuitur motui non solum appetitus sensitiui, sed & appetitus naturalis: sicut dicitur, quòd lapis certitudinaliter tendit deorsum; & hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis, quæ præcedit motum appetitus sensitiui, vel etiam naturalis.

Super quæstionis quadragesimæ, Artic. III.

Articvlvs III.

Vtrum spes sit in brutis animalibus.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd in brutis animalibus non sit spes. Spes enim est de futuro bono, vt Damascen. dicit: sed cognoscere futura non pertinet ad animalia bruta, quæ habent solum cognitionem sensitiuam, quæ non est futurorum. ergo spes non est in brutis animalibus.

¶ 2 Præt. Obiectum spei est bonum possibile adipisci: sed possibile & impossibile sunt quædam differentiæ veri & falsi, quæ solum sunt in mente, vt Philo. dicit in 6. Meta. *ergo spes non est in brutis animalibus, in quibus non est mens.

¶ 3 Præt. Aug.* dicit super Gen. ad literam, quòd animalia mouentur visis: sed spes non est de eo quod videtur. Nam quod videt quis, quid sperat? vt dicitur Ro. 8. ergo spes non est in brutis animalibus.

¶ Sed contra. Spes est passio est ira scibilis: sed in brutis animalibus est ira scibilis. ergo & spes.

¶ Respondeo dicendum, quòd interiores passiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi possunt, ex quibus apparet, quòd in animalib. brutis est spes. Si enim canis videat leporem, aut accipiter autem nimis distantem, non mouetur ad ipsam, quasi non sperans se eam posse adipisci: si autem sit in propinquo, mouetur quasi sub spe adipiscendi. Vt enim supra dictum est,* appetitus sensitiuus brutorum animalium, & etiam appetitus naturalis rerum insensibilium, sequuntur apprehensionem alicuius intellectus, qui dicitur voluntas. Sed in hoc est differẽtia, quòd voluntas mouetur ex apprehensione intellectus coniuncti, sed motus appetitus naturalis sequitur apprehensionem intellectus separati, qui naturam instituit: & similiter appetitus sensitiuus brutorum animalium, quæ etiã quodam iustinctu naturali agunt. Vnde in operibus brutorum animalium, & aliarum rerum naturalium, apparet similis processus, sicut & in artis operib. & per hunc modum in animalibus brutis est spes, & desperatio.

228 3.d.26.q. 2.ar.1.cor.

*li.2. ort. fidei c.12. in fine.

*q.1.ar.2. & q.26.ar tic.2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quãtus bruta animalia non cognoscant futurum, tamen ex instinctu naturali mouetur animal ad aliquid in futurum, ac si futurum præuideret. huiusmodi. n. instinctus est eis inditus ab intellectu diuino præuidente futura.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ obiectũ spei non est possibile, prout est quædam differentia veri. sic enim consequitur habitudinẽ prædicati ad subiectũ: sed obiectum spei est possibile, quod dicitur secundum aliquam potentiam. sic enim distinguitur possibile in 5. Metaphy.* scilicet, in duo possibilia prædicta.

*Tex. 17. to.3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet id quod est futurum, non cadat sub visu, tamen ex his quæ videt animal in præsenti, mouetur eius appetitus in ali quod futurum vel prosequendum, vel vitandum.

Articvlvs IIII.

Vtrum spei contrarietur desperatio.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quòd desperatio non sit contraria spei. Vni. n. vnum est contrarium, vt dr in 10. *Meta. sed spei contrariatur timor. non ergo contrariatur ei desperatio.

229 Sup. q.23 ar.2.cor. fi. & præ. sen.q.ar.1 c. & ad 3. Et 2. dist. 26.q.1.ar. 1. cor. Et veri. q. 4. ar.1.c. * tex. 17. to.3

¶ 2 Præt. Contraria videntur esse circa idẽ: sed spes & desperatio non sunt circa idẽ, nẽ spes respicit bonum, desperatio aũt est propter aliquod malum impediti uũ adeptionis boni. ergo spes non contrariatur desperationi.

¶ 3 Præt. Motui non contrariat̃ motus, quies vero opponitur motui, vt priatio: sed desperatio magis videtur importare immobilitatem, quàm motũ. ergo non contrariatur spei, quæ importãt motũ extensionis in bonũ sperat̃.

¶ Sed contra est, quòd desperatio nominatur per contrarium spei.

q.23. ar.2

¶ Respondeo dicendum, q̃ sicut * supra dictum est. In mutationibus inuenitur duplex contrarietas. Vna secũdum accessum ad contrarios terminos: & talis contrarietas sola inuenitur in passionibus concupiscibilis: sicut amor & odium contrariantur. Alio modo per accessum, & per recessum respectu eiusdem termini, & talis contrarietas inuenitur in passionibus irascibilis, sicut* supra dictum est. Obiectum autem spei, quod est bonum arduum, habet quidem rationem attractiui, prout consideratur cum passibilitate adipiscendi, & sic tendit in ipsum spes, quæ importat quendam accessum: sed secũdum quod consideratur cum impossibilitate obtinendi, habet rationem repulsiui: quia, vt dicitur in 3.* Ethicor. cum ventum fuerit ad aliquid impossibile, tunc homines discedunt, & sic respicit hoc obiectum desperatio: vnde importat motum cuiusdam recessus, & propter hoc contrariatur spei, sicut recessus accessui.

q.23. ar.2

*c.3.a me dio, to.5.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd timor contrariatur spei secundum contrarietatem obiectorum,

a nascen-

nisentia, quæ est actus partis sensitiuæ, vt dicitur in lib. de Memoria & reminiscentia, & tamen soli homini conuenit propter causam iam dictam. Ex actibus quoque ipsorum animalium falli possumus facile, quia cum ex duabus supradictis possint procedere causis, si vna illarum determinate inferatur, erit sophisma consequentis, nec est voluntarius aut temerarium affirmare appetitum animalem futuri, & dubitare de causa eius, an sit cognitio futuri in appetente existens, an in datore naturæ, quoniam manifeste videmus, in animalibus quosdam actus ex syllogismo procedentes, vt patet ex supradictis, & tamen causam eorum non dicimus discursum in eis, sed instinctum naturæ ab arte diuina impressum, ordinate mouentem, sicut in horologiis artis ordo relucet, & ordinate sonat, sublata ergo via ex experientia in nobis, & ex actibus posterioribus in animalibus, ex ipsa natura cognitionis sensitiuæ & futuri, inuestigadum hoc restat; futurum, cum sit temporis differentia, constat q̃ percepti bile est sensitiua cognitione, quatenus tempus est: q̃m memoria tempus præteritum cognoscit determinate, vt heri, & indeterminate, vt olim. Memoramur enim & quòd heri vidimus, & q̃ olim nó certo nobis die audiuimus hoc, unde si futurum perceptioni sensus repræsentat ex ratione propria, qua futurum est, oportet q̃ hoc habeat ut nó secundum id, in quo conuenit cum præterito. & ex hoc apparet, q̃ futurum ex hoc, quòd non est in seipso, non repugnat perceptioni sensitiuæ: in hoc enim conuenit cum præterito. neutrum enim est in seipso, & tamen illud percipitur memorando: proprium autem futuro, ut distinguitur contra præteritum & præsens, est non esse, nec fuisse, ac per hoc non immutare nec immutasse sensum. & quoniam non aliter percipitur tempus a parte sensitiua, nisi per immutationem, ideo futurum repugnat perceptioni sensitiuæ. Cum enim tempus sit numerus motus secundum prius & posterius, non aliter percipitur sensu tempus, nisi percipiendo quandam distantiam successiuam ab illa mutatione vsque ad illam: & sic depictis in parte sensitiua hac & illa mutatione percipitur tempus, propter quod illius tantum temporis præteriti meminimus, cuius immutatio aliqua depicta retinetur. vnde cum futuri immutationes nó sint in anima pictæ, quandiu futurum est, imperceptibile erit in sensitiua parte futurum, ut sic. Et propterea in litera dicitur, quòd bruta non percipiunt futura, sed spes, & similiter timor, & vniuersaliter quælibet passio irascibilis in eis est motus animalis appetitus secundum substantiam, quia est actus secundus elicitus ex cognitione, seu obiecto cognito ab appetente causatus: sed est naturalis secundum quid, pro quanto natura supplet, non obiectum cognitum (quia, vt sin litera dicitur, ex præsenti cognito sperant) sed proprietatem eius: quia sperant futurum, & non ex futuro ab eis cognito mouentur, Scito tamen cum his, quòd sicut magna est differentia in dicendo, A est futurum, & dicendo, A erit; quoniam cum veritate primæ, stat falsitas secundæ, vt dicitur in De somno & vig. ita in essendo, quoniam ab eo quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa: & similiter in repræsentando, immutando, & cognoscendo. primum enim ad id, quod in præsenti de futuro præuenit, ideſt causas futuri, spectat, secundum ad ipsum quod futurum est. cum enim dicimus pluuiam futuram, causas pluuiæ significamus ad esse præparatas ad eam. cum autem dicimus, pluuia erit, ipsam pluuiam ponendam in esse dicimus, vbi manifeste liquet, q̃ si causæ ille impediuntur, secundum dictū nó fuit verum, sed primum tantum, & consequenter aliud & aliud esse significabatur, ut dictum est. Quia igitur aliud est nosse, quòd A est futurum, & aliud q̃ A erit, & differūt penes differentiam præsentis & futuri, quia dum cognoscitur q̃ A est futurum, cognoscitur præsens præparatio futuri. dū cognoscitur vero q̃ A erit, cognoscitur ipsum futurum, & sensitiuæ cognitioni nó præsens, sed futurum repugnat, consequens est, q̃ licet sensitiua pars non possit percipere q̃d quam timet, percussio comminata erit, aut q̃ captio prædæ separata erit, non prohibetur tamen percipere, q̃ futura est. sicut enim oris videns lupū, ex sensatis speciebus elicit, & percipit inimicū, ita canis videns leporem sic distantē, elicit & percipit prædam futuram. Nihil video huic obstare: futuritio. n. sicut & præteritio, inter intentiones elicitas ex speciebus sensatis numerandum est, ergo experientia non est causa spei.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2. *Rhe. q̃ senes sunt difficilis spei propter experientiam. ex quo videtur q̃ experientia sit causa defectus spei, sed non est idem causa oppositorum. ergo experiētia non est causa spei.

¶ 3 Præte. Philosophus dicit in 2. † de cælo, q̃ de omnibus enuntiare aliquid, & nihil prætermittere, quandoque est signum stultitiæ: sed quòd homo tentet omnia, ad magnitudinem spei pertinere videtur: stultitia autem prouenit ex inexperientia. ergo inexperientia videtur esse magis causa spei, quàm experientia.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3.* Ethic. q̃ aliqui sunt bonæ spei propter multoties, & multos vicisse, quod ad experientiam pertinet. ergo experientia est causa spei.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut *supradictum est, spei obiectum est bonum futurum arduum possibile adipisci. Potest ergo aliquid esse cā spei, uel quia facit homini aliquid esse possibile, vel quia facit eum existimare aliquid esse possibile. Primo modo est cā spei omne illud, quod auget potestatē hominis, sicut diuitiæ & fortitudo, & inter cætera etiam experiētia: nam per experientiam homo acquirit facultatē aliquid de facili faciendi, & ex hoc sequitur spes. vnde Vegetius dicit in lib. de re militari. Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Alio modo est causa spei omne illud, quod facit alicui existimationem, q̃ aliquid sit sibi possibile: & hoc modo & donum, simili modo quo apud Grammaticos tempus præsens ponitur. Et sic simul saluatur litera, q̃ animalia non cognoscunt futura, quia non apprehendunt ipsa, vt quia erunt, aut non erunt, quod est proprie cognoscere futura. Et q̃ ēt ipsa esse futura non apprehendūt nisi imminentia, quod est apprehendere intentionem futuri sub quodam præsenti confuso, & sustinetur q̃ animalia mouentur ab obiecto proprio, s. futuro apprehenso ad timendum, sperandum, vindicandum &c. Apprehendere. n. sic intentionem futuri, sufficit ad hæc, quòd si alicui hæc non faciunt satis, meliori innitatur ratiocinatio, & persuasio quælibet potest esse causa spei, & sic etiam experientia est causa spei, inquantum. s. per experientiam fit homini existimatio, quòd aliquid sit sibi possibile, quod impossibile ante experientiam reputabat. Sed per hūc modum experientia potest esse causa defectus spei, quia sicut per experiētiam fit homini existimatio, quod aliquid sibi possibile, ita econuerso per experientiam fit homini existimatio, q̃ aliquid non sit sibi possibile, quod possibile existimabat. Sic ergo experientia est causa spei duobus modis, causa autem defectus spei uno modo, & propter hoc magis dicere possumus eam esse causam spei.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd experientia in operabilibus non solum causat scientiam, sed etiam causat quēdam habitum propter consuetudinem, qui facit operationem faciliorem, sed & ipsa virtus intellectualis facit ad potestatem facile operandi, demonstrat etiā aliquid esse possibile, & sic causat spem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in senibus est defectus spei propter experientiam, inquantum experientia facit existimationem impossibilis. Vnde ibidem subditur, quòd eis multa euenerunt in decerius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd stultitia & inexperientia possunt esse causa spei quasi per accidens, remouendo. s. scientiam, propter quam vere existimatur aliquid esse non possibile, vnde ea ratione inexperientia est causa spei, qua experientia est causa defectus spei.

Articvlvs V.

Vtrum causa spei sit experientia.

326 Inf. q. 42. ar. 5. ad 1 & q. 45. ar. 3. cor. * in prin. 3. li. Eth.

Ar. 1. huius qō.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd experientia non sit causa spei. Experientia enim ad vim cognitiuam pertinet. vnde Philosophus dicit in 2.* Ethicor. quòd virtus intellectualis indiget experimento & tempore: spes autem non est in vi cognitiua, sed in appetitiua, ut * dicitur in De somno & vig. ita in essendo, quoniam ab eo quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa: & similiter in repræsentando, immutando, & co-

*c. 13. circa med. 2.6

† tex. 34. 10 mo. 2.

*C. 8. inter finē & mediū c. 10.

art. 1. huius quæst.

Ca. 8. post mediū ca. † Cap. 12. paulo post primū. 6. Li. 2. Rhe. c. 12. to. 6.

fusum, ideſt causas futuri, quæ sunt causæ spei, & sic etiam experientia est causa spei, inquantum. s. per experientiam fit homini existimatio, quòd aliquid sit sibi possibile, quod impossibile ante experientiam reputabat. Sed per hūc modum experientia potest esse causa defectus spei, quia sicut per experiētiam fit homini existimatio, quod aliquid sibi possibile, ita econuerso per experientiam fit homini existimatio, q̃ aliquid non sit sibi possibile, quod possibile existimabat. Sic ergo experientia est causa spei duobus modis, causa autem defectus spei uno modo, & propter hoc magis dicere possumus eam esse causam spei.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd experientia in operabilibus non solum causat scientiam, sed etiam causat quēdam habitum propter consuetudinem, qui facit operationem faciliorem, sed & ipsa virtus intellectualis facit ad potestatem facile operandi, demonstrat etiā aliquid esse possibile, & sic causat spem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in senibus est defectus spei propter experientiam, inquantum experientia facit existimationem impossibilis. Vnde ibidem subditur, quòd eis multa euenerunt in decerius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd stultitia & inexperientia possunt esse causa spei quasi per accidens, remouendo. s. scientiam, propter quam vere existimatur aliquid esse non possibile, vnde ea ratione inexperientia est causa spei, qua experientia est causa defectus spei.

Articvlvs VI.

Vtrum in iuuenibus & in ebriosis abundet spes.

227 Inf. q. 45. ar. 3. cor.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd iuuentus & ebrietas non sint causæ spei. Spes enim importat quandam certitudinem & firmitatem. Vnde ad Hebr. 6. Spes comparatur ancoræ, sed iuuenes & ebrii deficiunt a firmitate, habent enim animum de facili mutabilem. ergo iuuentus & ebrietas non est causa spei.

ar. præce. ¶ 2 Præt. Ea quæ augent potestatem, maxime sunt causa spei, vt supra dictum est, * sed iuuētus & ebrietas quandam infirmitatem habent adiunctam. ergo non sunt causa spei.

ar. præce. ¶ 3 Præt. Experientia est causa spei, vt dictum est: * sed iuuenibus experientia deficit. ergo iuuentus non est causa spei.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. Ethi.* quòd inebriati sunt bene sperantes. & in 2. Rhet. dicitur, † quòd iuuenes sunt bonæ spei.

¶ Respondeo Dicendum, q̃ iuuentus est causa spei propter tria, ut Philosophus dicit in 2. Rheto.* & hæc tria possunt accipi secundum tres conditiones boni, quod est obiectum spei, quod est futurum, & arduum, & possibile, vt dictum est. Iuuenes enim multum habent de futuro, & parum de præterito, & ideo, quia memoria est præteriti, spes autem futuri, parum habent de memoria, sed multum viuunt in spe. Iuuenes etiam propter caliditatem naturæ habent multos spiritus, & ita in eis cor ampliatur, ex amplitudine autem cordis est, q̃ aliquis ad ardua tendat, & ideo iuuenes sunt animosi & bonæ spei. Similiter etiam illi qui non sunt passi repulsam, nec experti impedimenta in suis conatibus, de facili reputant aliquid sibi possibile. unde & iuuenes propter inexperientiam impedimentorum & defectuum, de facili reputant aliquid sibi possibile, & ideo sunt bonæ spei. Duo etiam istorum sunt in ebriis. s. caliditas, & multiplicatio spirituum propter uinum. Et iterum inconsideratio periculorum, vel defectuum. Et propter eandem rationem etiam omnes stulti, & deliberatione non vtentes, omnia tentant, & sunt bonæ spei.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ in iuuenibus, & in ebriis licet non sit firmitas secundum rei veritatem, est tamen in eis secundum eorum æstimationem: reputant enim se firmiter assecuturos illud quod sperant. Et similiter dicendum ad secundum, q̃ iuuenes, & ebrii habent quidem infirmitatem secundum rei veritatem, sed secundum eorum existimationem habent potestatē; quia suos defectus non cognoscunt.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ non solum experientia, sed etiam inexperientia est quodammodo causa spei, ut dictum est.* Ar. præc

Articvlvs VII.

Vtrum spes sit causa amoris.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd spes non sit causa amoris, quia secundum Augu. 14. de Ciui. Dei, * Prima affectionum animæ est amor: sed spes est quædam affectio animæ. amor ergo præcedit spem. non ergo spes causat amorem. Sup. q. 27. ar. 4. ad 3. Et inf. q. 62. ar. 4. ad 3. Et 2. 2. q. 17. ar. 8. cor. & q. 66. arti. 6. ad 2. Et veri. q. 4. ar. 3 cor.

¶ 2 Præt. Desiderium præcedit spem, sed desiderium causatur ex amore, vt dictum est. † ergo etiam spes sequitur amorem. non ergo causat ipsum. *li. 14. ex c. 7. to. 5. † q. 32. ar. 3. ad 2. *q. 35. ar. 3 † gl. interlinearis. ibidem.

¶ 3 Præte. Spes causat delectationem, ut supra dictum est, * sed delectatio non est nisi de amato. ergo amor præcedit spem.

¶ Sed contra est, quod dicitur Matth. 1. super illud, Abraham genuit Isaac: Isaac autem genuit Iacob. dicit gl. † ideſt, fides spem, spes charitatē: charitas autem est amor. ergo amor causatur a spe.

¶ Respon. Dicendum, q̃ spes duo respicere potest. Respicit enim sicut obiectum, bonum speratum: sed quia bonum speratum est arduum possibile, aliquando autem fit aliquid arduum possibile nobis, non per nos, sed per alios, ideo spes etiam respicit illud, per quod fit nobis aliquid possibile. Inquantum igitur spes respicit bonum speratū, spes ex amore causatur: non enim est spes nisi de bono desiderato & amato. inquantum vero spes respicit illum, per quem fit aliquid nobis possibile, sic amor causatur ex spe, & non econuerso. Ex hoc enim, quòd per aliquem speramus nobis posse prouenire bona, mouemur in ipsum sicut in bonum nostrum, & sic incipimus ipsum amare. Ex hoc autem q̃ amamus aliquem, non speramus de eo nisi per accidens, inquantum. s. credimus nos re amari ab ipso. vnde amari ab aliquo facit nos sperare de eo, sed amore eius causatur ex spe, quam de eo habemus. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

Articvlvs VIII.

Vtrum spes conferat ad operationem, vel magis impediat.

229

AD octavum sic proceditur. Videtur quòd spes non adiuuet operationem, sed magis im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pediat. Ad ſpem enim ſecuritas pertinet, ſed ſecuritas parit negligentiam, quæ impedit operationem. ergo ſpes impedit operationem.

q.27.ar.3 ¶2 Præt. Triſtitia impedit operationem, vt ſupra dictum eſt, * ſed ſpes quandoque cauſat triſtitiam. dicitur enim Prouer. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes impedit operationem.

Arti.4. ¶3 Præt. Deſperatio cõtrariatur ſpei, vt dictum eſt: * ſed deſperatio maxime in rebus bellicis adiuuat operationẽ. dicitur enim 2. Reg. 12. quòd periculoſa res eſt deſperatio. ergo ſpes facit contrarium effectum, impedimento ſcilicet operationem.

¶SED CONTRA eſt, quod dicitur 1. ad Corin. 9. Quòd qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi, & eadem ratio eſt in omnibus aliis.

¶RESPON. Dicendum, q̃ ſpes per ſe habet q̃ adiuuet operationem intendendo ipſam, & hoc ex duob. Primo quidem ex ratione ſui obiecti, quod eſt bonum arduũ poſsibile. exiſtimatio enim ardui excitat attentionem: exiſtimatio vero poſsibilis non retardat conatum, vnde ſequitur quòd homo intente operetur propter ſpem. Secundo vero ex ratione ſui effectus: ſpes enim, ut

q.32.ar.3 ad 2. & q. 33.ar.4. & q.35.ar.3 ſupra dictum eſt, * cauſat delectationem, quæ adiuuat operationem, ut ſupra dictum eſt: vnde ſpes operationẽ adiuuat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſpes reſpicit bonum conſequendum, ſecuritas autem reſpicit malum vitandum, vnde ſecuritas magis videtur opponi timori, quàm ad ſpem pertinere, & tamen ſecuritas nõ cauſat negligentiam, niſi inquantum diminuit exiſtimationem ardui, in quo etiam diminuitur ratio ſpei. Illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet, quaſi iam non reputantur ardua.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd ſpes per ſe cauſat delectationem: ſed per accidens eſt, vt cauſet triſtitiam, vt ſupra dictum eſt.*

q.32.ar.3 ad 2. ¶Ad tertium dicendum, q̃ deſperatio in bello ſit periculoſa propter aliquam ſpem adiunctam. Illi enim qui deſperant de fuga, debilitantur in fugiendo, ſed ſperant mortem ſuam vindicare, & ideo ex hac ſpe acrius pugnant, vnde periculoſi hoſtibus ſiunt.

QVAEST. XLI.

De timore ſecundum ſe, in quatuor ærticulos diuiſa.

CONſequenter conſiderandum eſt primo de timore, & ſecundo de audacia.

Circa timorem conſideranda ſunt quatuor. Primo, De ipſo timore. Secundo, De obiecto eius. Tertio, De cauſa ipſius. Quarto, De effectu.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum timor ſit paſsio animæ.
¶Secundo, Vtrum ſit ſpecialis paſsio.
¶Tertio, Vtrum ſit aliquis timor naturalis.
¶Quarto, De ſpeciebus timoris.

¶ Super quæ ſtionem qua drageſimã primam.

ARTICVLVS I.

Vtrum timor ſit paſsio animæ.

239 Inf.art.2. cor. IN tota q.41. nihil mihi occurrit ſcribendũ, niſi q̃ aduertas, admirationem ab Ariſtotele in 1. Rhet. poni concupiſcentiam, a Damaſceno vero timorem, aut quia communius ea vſus eſt Ariſtot. iſte vero ſpecialiter, vt eſt reſpectu difficilis malis aut quia vtraq; paſsio in admiratione clauditur. ſ. concupiſcentia & timor, & ratione illius delectat, ratione iſtius non. Et quoniam experimur admirantes nos delectari, vt ſuperius dictũ eſt, admiratio magis concupiſcentiæ q̃ timoris habet: vtramen aliquid timoris ſemper habere, dum timet malum difficultatis, vt in reſponſione ad quartum, vel potius iudicii, vt in reſponſione ad vltimum dicitur. vtrunque. n. malum præſto eſt admiranti, laboris. ſ. & erroris, ſed hoc communius videtur.

Cap.23. συσολλογ κατὰ διάνοιαν

† C.5.t.5

Ca. 12. in fine.

Li.14.c.7. 8.&9.t.5

q.22.ar.1

li.3.Orthodoi c.23

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ timor non ſit paſsio animæ. Dicit enim Damaſcen. in lib. 3. * quòd timor eſt virtus ſecundum ſyſtolen, ideſt, contractionem, eſſentiæ deſideratiua: ſed nulla virtus eſt paſsio, vt probatur in 2. Ethico. † ergo timor non eſt paſsio.

¶2 Præt. Omnis paſsio eſt effectus ex præſentia agentis proueniens, ſed timor non eſt de aliquo præſenti, ſed de futuro: ut Dama. * dicit in 2. lib. ergo timor non eſt paſsio.

¶3 Præt. Omnis paſsio animæ eſt motus appetitus ſenſitiui, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus: ſenſus autem nõ eſt apprehenſiuus futuri, ſed præſentis. cum ergo timor ſit de malo futuro, videtur q̃ non ſit paſsio animæ.

¶Sed contra eſt, quod Auguſ. in 14. de Ciu. Dei, * enumerat timorem inter alias animæ paſsiones.

¶Reſpondeo dicendum, quòd inter cæteros animæ motus poſt triſtitiam, timor magis rationem obtinet paſsionis. Vt enim ſupra dictum eſt, * ad rationem paſsionis primo quidem pertinet, q̃ ſit motus paſsiuæ virtutis, ad quam. ſ. comparetur ſuum obiectũ per modum actiui mouentis, eo quod paſsio eſt effectus agentis, & per hunc modum etiam ſentire & intelligere dicuntur pati. Secundo, magis proprie dicitur paſsio motus appetitiuæ virtutis habentis organum corporale, qui fit cũ aliqua tranſmutatione corporali. Et adhuc propriiſſime illi motus paſsiones dicuntur, qui important aliquod nocumentum. Manifeſtum eſt autem, q̃ timor, cum ſit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ per ſe reſpicit bonum & malum, pertinet autem ad appetitum ſenſitiuum. ſit. n. cum quadã tranſmutatione, ſ. cum contractione, ut Dama. * dicit, & importat etiã habitudinem ad malum, ſecundum q̃ malum hẽt quodãmodo victoriam ſuper aliquod bonum, vnde veriſsime ſibi competit ratio paſsionis, tamen poſt triſtitiam, quæ eſt de præſenti malo. nam timor eſt de malo futuro, quod nõ ita mouet ſicut præſens.

¶AD primũ ergo dicẽdum, q̃ virtus nominat quoddam principium actionis: & ideo inquantum interiores motus appetitiuæ virtutis ſunt principia exteriorum actuum, dicuntur virtutes. Philoſophus autem negat paſsionem eſſe virtutem, quæ eſt habitus.

¶AD SECVNDVM dicendum, q̃ ſicut paſsio corporis naturalis prouenit ex corporali præſentia agentis, ita paſsio animæ prouenit ex animali præſentia agentis abſquæ præſentia corporali, vel reali, inquantum. ſ. malum, quod eſt futurum, realiter eſt præſens ſecundum apprehenſionem animæ.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ſenſus non apprehendit futurum, ſed ex eo q̃ apprehendit præſens, animal naturali inſtinctu mouetur ad ſperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

ARTICVLVS II.

Vtrum timor ſit ſpecialis paſsio.

221 q.33.ar.4 procul a fine.ar.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd timor non ſit ſpecialis paſsio. Dicit. n. Auguſt. in lib. 83. q.* q̃ quem non exanimat metus, neque cupiditas eum vaſtat, nec ægritudo, ideſt, triſtitia eum macerat, nec ventilat geſtiens & vana lætitia: ex quo videtur quòd remoto timore omnes aliæ paſsiones remouentur. non ergo paſsio eſt ſpecialis, ſed generalis.

C.2.to.5. ¶2 Præt. Philoſophus dicit in 6. Ethico. * quòd ita ſe habet in appetitu proſecutio & fuga, ſicut in intellectu affirmatio & negatio: ſed negatio non eſt aliquid ſpeciale in intellectu, ſicut nec affirmatio, ſed aliquid ¦commune ad multa. ergo nec fuga in appetitu: ſed nihil eſt aliud timor, quam fuga quædam mali. ergo timor non eſt paſsio ſpecialis.

¶3 Præt. Si timor eſſet paſsio ſpecialis, præcipue in iraſcibili eſſet: eſt autem timor etiam in cõcupiſcibili. Dicit enim Philoſophus in 2. Rhet. * quòd timor eſt triſtitia quædam. Et Dama. † dicit, quòd timor eſt virtus deſideratiua: triſtitia autem & deſiderium ſunt in concupiſcibili, vt ſupra dictum eſt. * non eſt ergo paſsio ſpecialis, cum pertineat ad diuerſas potentias.

* Cap. 5. † Dam. li. 3. c. 23.

q.30.& 35 ar.1.

¶SED CONTRA eſt, quòd condiuiditur aliis paſsionibus animæ, vt patet per Damaſc. * in 2. libro.

*Cap. 15.

¶Reſpon. Dicendum, q̃ paſsiones animæ recipiũt ſpeciem ex obiectis. vnde ſpecialis paſsio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum: timor autem habet ſpeciale obiectum, ſicut & ſpes. Sicut enim obiectum ſpei eſt bonum futurũ arduum poſsibile adipiſci: ita obiectum timoris eſt malũ futurum difficile, cui reſiſti non poteſt. vnde timor eſt ſpecialis paſsio animæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes paſsiones animæ deriuantur ex vno principio. ſ. ex amore, in quo habent adinuicem connexionem, & ratione huius connexionis remoto timore, remouentur aliæ paſsiones animæ, non ideo quia ſit paſsio generalis.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd non omnis fuga appetitus eſt timor, ſed fuga ab aliquo ſpeciali obiecto, vt dictum eſt: * & ideo licet fuga ſit quoddam generale, tamen timor eſt paſsio ſpecialis.

Iacor.ar.

¶AD TERTIVM dicendum, q̃ timor nullo modo eſt in concupiſcibili: non enim reſpicit malum abſolute, ſed cum quadã difficultate, vel arduitate, vt ei reſiſti vix poſsit. Sed quia paſsiones iraſcibilis deriuantur a paſsionibus concupiſcibilis, & ad eas terminantur, vt ſupra dictum eſt: * ideo timori attribuuntur ea, quæ ſunt concupiſcibilis. dicitur enim timor eſſe triſtitia, inquantum obiectum timoris eſt contriſtans, ſi præſens fuerit. vnde & Philoſophus dicit ibidem, * quòd timor procedit ex phãtaſia futuri mali corruptiui, vel contriſtatiui. Similiter & deſiderium attribuitur a Dam. * timori: quia ſicut ſpes cauſatur, vel oritur a deſiderio boni, ita timor eſt ex fuga mali: fuga autem mali oritur ex deſiderio boni, vt ex ſupra dictis patet.*

q.25.ar.1

li.2.Rhe. capit.5.in princ. Dama. lo eo in arg. cont. q.25.ar.2.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliquis timor naturalis.

232 Cap.23. *arti.2.ad prim. Ila 2.par. *q.40.ar. 4.ad 1.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd timor aliquis ſit naturalis. Dicit enim Damaſcen. in 3. libr. * quòd eſt quidam timor naturalis nolente anima diuidi a corpore.

¶2 Præt. Timor ex amore oritur, ut dictum eſt, ſed eſt aliquis amor naturalis, vt Diony. dicit 4. c. de di. no. † ergo etiam eſt aliquis timor naturalis.

¶2 Præt. Timor opponitur ſpei, vt ſupra dictum eſt. * ſed eſt aliqua ſpes naturæ, vt patet per id quod dicitur Ro. 4. de Abraham, quod contra ſpem naturæ, in ſpem gratiæ credidit. ergo etiam eſt aliquis timor naturæ.

¶Sed contra. Ea quæ ſunt naturalia, communiter inueniuntur in rebus animatis & inanimatis, ſed timor non inuenitur in rebus inanimatis. ergo timor non eſt naturalis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipſum inclinat natura, ſed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quòd totum perficitur a natura abſque aliqua operatione apprehenſiuæ virtutis, ſicut moueri ſurſum, eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis animalium & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quem natura inclinat, licet non perficiatur niſi per apprehenſionem: quia, ſicut ſupra dictum eſt, * motus cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam ſicut in principium primum. Et per hũc modum etiam ipſi actus apprehenſiuæ virtutis ut intelligere, ſentire, & memorari, & etiam motus appetitus animalis quandoque dicuntur naturales, & per hunc modum poteſt dici timor naturalis, & diſtinguitur a timore non naturali ſecũdum diuerſitatem obiecti. Eſt. n. vt Philoſophus dicit in 2. Rheto. * timor de malo corruptiuo, quod natura refugit propter naturale deſiderium eſſendi, & talis timor dicitur eſſe naturalis. Et iterum de malo contriſtatiuo, quod non repugnat naturæ, ſed deſiderio appetitus, & talis timor non eſt naturalis, ſicut etiam ſupra, amor, * concupiſcentia, & delectatio, diſtincta ſunt per naturale, & non naturale. Sed ſecundum primam acceptionem naturalis ſciendum eſt, quòd quædam de paſsionibus animæ quandoque dicuntur naturales, ut amor, deſiderium & ſpes, aliæ vero naturales dici non poſſunt, & hoc ideo: quia amor & odium, deſiderium & fuga important inclinationem quandam ad proſequendum bonum, & fugiendum malum, quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum neturalem, & ideo eſt amor quidam naturalis, & deſiderium, vel ſpes poteſt quodammodo dici etiam in rebus naturalibus cognitione carentibus: ſed aliæ paſsiones animæ important quoſdam motus, ad quos nullo modo ſufficit inclinatio naturalis: vel quia de ratione harum paſsionum eſt ſenſus, ſeu cognitio, ſicut dictum eſt, * quòd apprehenſio requiritur ad rationem delectationis & dolores. vnde qui carent cognitione, non poſſunt dici delectari uel dolere, aut quia huiuſmodi motus ſunt contra rationem inclinationis naturalis, puta, quòd deſperatio refugit bonum propter aliquam difficultatem, & timor refugit impugnationem mali contrarii, ad quod eſt inclinatio naturalis, & ideo huiuſmodi paſsiones nullo modo attribuuntur rebus inanimatis. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

q.17.ar.9. ad 2. & q. 10 ar. 1.

C.5.to

q.30.ar.3 & q.31.ar ti. 7.

q.31.ar.4 & q.35.ar ti. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies timoris.

233 2 2.q.19. art.1.ad 1. Et 3.d.26 q.1.art.3. co.fi.Et d. 34 q.2.ar. 1.q.2.ad 6. Et veri. q.26.ar.4. ad 7. ὅ'κινος διαίρεσις αἰσχύνης κατὰπλη ξίς ἔκπλαξις ἀγωνία

AD Quartum ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Damaſcen. * aſsignet ſex ſpecies timoris, ſcilicet ſegnitiem, erubeſcentiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem, agoniam. Vt enim Philoſophus dicit in 2. Rhet. † Timor eſt de malo contriſtatiuo. ergo ſpecies timoris debent reſpõdere ſpeciebus triſtitiæ: ſunt autem quatuor ſpecies triſtitiæ, vt ſupra dictum eſt, * ergo ſolum debent eſſe quatuor ſpecies timoris eis correſpondentes.

*Dam. li. 2. Orthodoi ca. 15. †2. Rhe. c. 5. to. 6 *q.35.a.8.

¶2 Præterea. Illud quod in actu noſtro conſiſtit, noſtræ poteſtati ſubiicitur, ſed timor eſt de malo quod excedit poteſtatem noſtram, vt dictum eſt. † non ergo ſegnities, & erubeſcentia, & verecundia, quæ reſpiciunt operationem noſtram, debent boni ſpecies timoris.

¶3 Præter. Timor eſt de futuro, ut dictum eſt, * ſed ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

secunda est de turpi actu iam commisso, ut Gregor. Nysse. dicit. † ergo verecundia non est species timoris.

¶ 4 Præterea. Timor non est nisi de malo, sed admiratio & stupor sunt de magno & insolito, siue bono, siue malo. ergo admiratio & stupor non sunt species timoris.

¶ 5 Præterea. Philosophi ex admiratione sunt moti ad inquirendum veritatem, vt dicitur in principio Metaphy. * timor autem non mouet ad inquirendum, sed magis ad fugiendum. ergo admiratio non est species timoris.

¶ Sed in contrarium sufficiat authoritas Damascen. & Grego. Nysseni.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * timor est de futuro malo, quod excedit potestatem timentis, vt scilicet ei resisti non possit. Sicut autem bonum hominis, ita & malum, potest considerari vel in operatione ipsius, vel in exterioribus rebus. In operatione autem ipsius hominis potest duplex malum timeri. Primo quidem labor grauans naturam, & sic causatur segnities, cum scilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundo, turpitudo lædens opinionem: & sic si turpitudo timeatur in actu committendo, est erubescentia, si autem sit de turpi iam facto, est verecundia. Malum autem quod in exterioribus rebus consistit, tripliciter potest excedere hominis facultatem ad resistendum; Primo quidem ratione suæ magnitudinis, cum aliquis, scilicet considerat aliquod magnum malum, cuius exitum considerare non sufficit, & sic est admiratio. Secundo, ratione dissuetudinis, quia scilicet aliquod malum inconsuetum nostræ considerationi offertur, & sic est magnum nostra reputatione, & hoc modo est stupor, qui causatur ex insolita imaginatione. Tertio modo, ratione improuisionis, quia scilicet prouideri non potest, sicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illæ species tristitiæ, quæ supra * positæ sunt, non accipiuntur secundum diuersitatem obiecti, sed secundum effectus, & secundū quasdam speciales rationes, & ideo non oportet quòd illæ species tristitiæ correspondeant istis speciebus timoris, quæ accipiuntur secundum diuisionem propriam obiecti ipsius timoris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd operatio secundum quod iam fit, subditur potestati operantis: sed aliquid circa operationem considerari potest facultatem operantis excedens, propter quod aliquis refugit actionem, & secundum hoc segnities, erubescentia, & verecundia ponuntur species timoris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de actu præterito potest timeri conuitium, vel opprobrium futurum, & secundum hoc verecundia est species timoris.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non quælibet admiratio & stupor sunt species timoris, sed admiratio quæ est de magno malo, & stupor qui est de malo insolito. Vel potest dici, quòd sicut segnities refugit laborem exterioris operationis, ita admiratio & stupor refugiunt difficultatem considerationis rei magnæ & insolitæ, siue sit bona, siue mala, & hoc modo se habeat admiratio & stupor ad actum intellectus, sicut segnities ad exteriorem actum.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ admirans refugit in præsenti dare iudicium de eo quod miratur timens defectū, sed in futurum inquirit, stupens autem timet & in præsenti iudicare, & in futuro inquirere. vnde admiratio est principium philosophandi, sed stupor est philosophicæ considerationis impedimentum.

ARTIC. I.

QVAESTIO XLII.

De obiecto timoris, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de obiecto timoris.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum bonum sit obiectum timoris, vel malum.

¶ Secundo, Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

¶ Tertio, Vtrum timor sit de malo culpæ.

¶ Quarto, Vtrum ipse timor timeri possit.

¶ Quinto, Vtrum repentina magis timeantur.

¶ Sexto, Vtrum ea, contra quæ non est remedium: magis timeantur.

ARTICVLVS I.

Vtrum obiectum timoris sit bonum, vel malum.

¶ Super quæstionis quadragesimæ secundæ, Articulum primum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ bonum sit obiectum timoris. Dicit enim Augusti. in lib. 83. q. * quòd nihil timemus, nisi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus: aut non adipiscamur speratum, sed id quod amamus, est bonum. ergo timor respicit bonum sicut propriū obiectum.

¶ 2 Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhet. † quod potestas, & super alium esse, est terribile, sed huiusmodi est quoddam bonum. ergo bonum est obiectum timoris.

¶ 3 Præte. In Deo nihil malum esse potest, sed mandatur nobis ut Deum timeamus, secundum illud Ps. 33. Time te Deum omnes sancti eius. ergo etiam timor est de bono.

¶ Sed contra est, quod Damascen. dicit in 2. lib. * quod timor est de malo futuro.

¶ Respondeo dicēdum, q̃ timor est quidam motus appetituæ virtutis, ad virtutem autē appetitiuā pertinet prosecutio & fuga, ut dicitur in 6. Ethico. * Est autem prosecutio boni, fuga autem mali, vnde quicunque motus appetituæ virtutis importat prosecutionem, habet aliquod bonum pro obiecto, quicunque autem importat fugam, habet malum pro obiecto. vnde cum timor fugam quandam importet, primo & per se respicit malum sicut proprium obiectum, potest autem respicere etiam bonum secundū quod habet habitudinem ad malum, quod quidem potest esse dupliciter. Vno quidem modo, quantum per malum priuatur bonum. ex hoc autem ipso est aliquid malum, quod est priuatiuū boni: vnde cum fugiatur malum, quia malum est, sequitur vt fugiatur, quia privat bonum quod quis amando prosequitur. & secundum hoc dicit Aug. * quòd nulla est causa timendi, nisi ne amittatur bonum amatum. Alio modo comparatur bonum ad malum, vt causa ipsius, inquantum. s. aliquod bonum sua virtute potest inducere aliquod nocumentum in bono amato. & ideo sicut spes, vt suora dictum est, * ad duo respicit, s. ad bonum in quod tendit, & ad id per quod sperat se bonū consequi: ita etiam timor ad duo respicit, scilicet ad malū quod refugit, & ad illud bonum quod sua virtute potest infligere malum: & per hunc modum Deus timetur ab homine, inquantum potest infligere pœnam vel spiritualem, vel corporalem. & per hunc etiam modum timetur potestas alicuius hominis, maxime quando est læsiua, vel quando est iniusta, quia sic in promptu habet nocumentum inferre: ita etiam timetur super alium esse, idest, inniti alii, vt scilicet in eius potestate sit constitutum nobis nocumentum inferre: sicut ille, qui est conscius criminis, timet ne crimen reueletur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

234 Infra. 3 & 4. cor. & q. 42. ar. 2. 3. & 5. cor. & q. 43. art. 1. cor. Et 2. 2. q. 19. ar. 11. cor. fin. Et 3. di. 26. q. 1. ar. 2. coll. *q. 33. in princ. cor. † li. 2. Rhet. c. 5. circ. fin.

Li. 3. q. 33. in prin. to. 4.

¶ præc. n. 7

ARTICVLVS II.

Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd timor non sit de malo naturæ. Dicit enim Philosophus in 2. Rhet. * quòd timor consiliatiuos facit non autem consiliamur de his, quæ a natura eueniunt, vt dicitur in 3. Eth. † ergo timor non est de malo naturæ.

¶ 2 Præterea. Defectus naturales semper hominiimminent, vt mors, & alia huiusmodi. si igitur de huiusmodi malis esse timor, oporteret quòd homo semper esse in timore.

¶ 3 Præt. Natura non mouet ad contraria: sed malum naturæ prouenit ex natura. ergo q̃ timendo aliquis refugiat huiusmodi malum, non est a natura. timor ergo naturalis non est de malo naturæ, ad quem tamen hoc malum pertinere videtur.

¶ Sed cōtra est, quod Philosophus dicit in 3. Ethicor. * quòd inter omnia terribilissimum est mors, quæ est malum naturæ.

¶ Respond. Dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 2. Rhet. * quòd timor prouenit ex phantasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui. Sicut autem contristatiuum malum est, quod contrariatur voluntati: ita corruptiuum malum est, quod contrariatur naturæ, & hoc est malum naturæ, vnde de malo naturæ, pōt esse timor. Sed considerandum est, q̃ malū naturæ quandoque est a causa naturali, & tunc dicitur malum naturæ, non solum quia priuatur naturæ bonum, sed etiam quia est effectus naturæ, sicut mors naturalis, & alii huiusmodi defectus. Aliquando vero malum naturæ prouenit ex causa non naturali, sicut mors quæ violenter infertur a persecutore, & vtroque modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodā modo non timetur. Cum enim timor proueniat ex phantasia futuri mali, vt dicit Philosophus, * illud quod remouat futuri mali phantasiam, excludit etiam timorem. Quòd autem non appareat aliquod malum vt futurum, potest ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, quòd est remotum & distans hoc enim propter distantiam imaginamur, vt non futurum; & ideo vel non timemus, vel parum timemus. Vt enim Philosophus dicit in 2. Rhet. * Quæ valde longe sunt, non timentur: sciunt enim omnes, quòd morientur: sed quia non prope est, nihil curant. Alio modo æstimatur aliquod malum quod est futurum, vt non futurum, propter necessitatem: quæ facit ipsum æstimare vt præsens. vnde Philosophus dicit in 2. Rhetoric. * Quod illi, qui iam decapitantur, non timent, videntes sibi nec esse spem mortis imminere. Sed ad hoc quòd aliquis timeat, oportet adesse aliquam spem salutis: sic igitur malum naturæ non timetur: quia non apprehenditur vt futurum. Si vero malum naturæ, quod est corruptiuū apprehendatur vt propinquum, & tamen cum aliqua spe euasionis, tunc timebitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum naturæ quandoque non prouenit a natura, vt dictum est: secundum tamen quod a natura prouenit, & si non ex toto vitari possit, potest tamen differri: & sub hac spe potest esse consilium de vitatione ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malum naturæ & si semper immineat, non tamen semper imminet de propinquo, & ideo non semper timetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mors, & alii defectus naturę prouenium a natura vniuersali, quibus tamen repugnat natura particularis quantum potest: & sic ex inclinatione particularis naturæ est dolor, & tristitia de huiusmodi malis, cum sunt præsentia, & timor si immineant in futurum.

Li. 2. Rhet. c. 5. in prin. to. 6.

Li. 2. Rhet. c. 5. cir. prin cip. tom. 6.

Li. 2. Rhet. c. 5. cir. me dium. to. 6.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor sit de malo culpæ.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd timor possit esse de malo culpę. Dicit enim Augustin. super Canonicam Io. * quòd timore casto timet homo separationem a Deo: sed nihil separat nos a Deo nisi culpa secundum illud Isaia. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos, & Deum vestrum. ergo timor potest esse de malo culpę.

236 2. 2. q. 144. artic. 1. cor. Trac. 9. cir ca medium. to. 9.

¶ 2 Præterea. Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæst. * quòd de illis timemus cum futura sunt, de quorum præsentia tristamur, sed de malo culpę potest aliquis dolere, vel tristari. ergo etiam malum culpę aliquis potest timere.

li. 4. in fol. 3. a pri. lib.

¶ 3 Præterea. Spes timori opponitur: sed spes potest esse de bono virtutis, vt patet per Philosophum in nono Ethico. * & Apostolus dicit ad Gal. quinto. Confido de vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis. ergo etiam

C 4. parum ante medi to. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam timor potest esse de malo culpæ.

¶4 Præt. Verecundia est quædam species timoris, vt
q.41.ar.4 supra dictum est: *sed verecundia est de turpi facto, quod
est malum culpæ. ergo & timor.

Cap.5.in prin.to.6 ¶Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rheto.* quòd non omnia mala timentur, puta, si aliquis erit iniustus, aut tardus.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,
q.41.ar.2 *Sicut obiectum spei est bonum futurum arduum, quod quis potest adipisci: ita timor est de malo futuro arduo, quod non potest de facili vitari. Ex quo patet accipi, ꝙ id quod omnino subiacet potestati & voluntati nostræ, non habet rationem terribilis: sed illud solum est terribile, quod habet causam extrinsecam. malum autem culpæ propriam causam habet voluntatem humanam, & ideo proprie non habet rationem terribilis: sed quia voluntas ab aliquo exteriori potest inclinari ad peccandum, si illud inclinans habeat magnam vim ad inclinandum, secũdum hoc poterit esse timor de malo culpæ, inquantum est ab exteriori causa, puta, cum aliquis timet commorari in societate malorum, ne ab eis ad peccandum inducatur: sed proprie loquendo, in tali dispositione magis timet homo seductionem, quàm culpam secundum propriam rationem, ideſt, inquantum est voluntaria: sic, n. non habet vt timeatur.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd separatio a Deo est quædam pœna consequens peccatum, & omnis pœna aliquo modo est ab exteriori causa.

¶Ad secvndvm dicendum, quòd tristitia, & timor in vno conueniunt, quia vtrunque est de malo: differunt autem in duobus. In vno quidem, quia tristitia est de malo præsenti, timor de malo futuro. In alio vero, quia tristitia cum sit in concupiscibili, respicit malum absolute, vnde potest esse de quocunque malo, siue paruo, siue magno: timor vero cum sit in irascibili, respicit malum cum quadam arduitate, seu difficultate, quæ tollitur, inquantum aliquid subiacet voluntati: & ideo non omnia timemus quæ sunt futura, de quibus tristamur cũ sunt præsentia: sed aliqua, quæ. s. sunt ardua.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ spes est de bono quod quis potest adipisci. Potest autem aliquid adipisci bonum vel per se, vel per alium: & ideo spes potest esse de actu virtutis, qui est in potestate nostra constitutus: sed timor est de malo quod non subiacet nostræ potestati: & ideo semper malum quod timetur, est a causa extrinseca. bonum autem quod speratur, potest esse & a causa intrinseca, & a causa extrinseca.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut supra dictum est,
q.41.ar.4 ad 2.&3. *verecundia non est timor de actu ipso peccati, sed de turpitudine vel ignominia, quæ consequitur ipsum, quæ est a causa extrinseca.

Articvlvs IIII.

Vtrum timor ipse timeri possit.

236 AD quartum sic proceditur. Videtur quòd timor timeri non possit. Omne enim quod timetur, timendo custoditur, ne amittatur: sicut ille qui timet amittere sanitatem, timendo custodit eam. si igitur timor timeatur, timendo se custodiet homo, ne timeat: quod videtur esse inconueniens.

¶2 Præt. Timor est quædam fuga: sed nihil fugit seipsum. ergo timor non timet timorem.

¶3 Præterea. Timor est de futuro: sed ille qui timet, iam habet timorem. non ergo potest timere timorem.

¶Sed contra est, quod homo potest amare amorem, & dolere de dolore. ergo etiam pari ratione potest timere timorem.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est. * Illud solum habet rationem terribil, is quod ex causa extrinseca prouenit, non autem quod prouenit ex voluntate nostra. Timor autem partim prouenit ex causa extrinseca, & partim subiacet voluntati: prouenit quidem ex causa extrinseca, inquantum est passio quædam consequens phantasiam imminentis mali, & secundum hoc potest aliquis timere timorem, ne scilicet immineat ei necessitas timendi propter ingruentiam alicuius excellentis mali: subiacet autem voluntati, inquantum appetitus inferior obedit rationi, vnde homo potest timorem repellere, & secundum hoc timor non potest timeri, vt dicit Augustin. in libr. 83. q. † Sed quia rationibus, quas inducit, aliquis posset vti ad ostendendum, ꝙ timor nullo modo timeatur, ideo ad eas respondendum est. Ar.præ

† q.33.to mo 4.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ non omnis timor est vnus timor: sed secundum diuersa, quæ timentur, sunt diuersi timores. nihil ergo prohibet quin in vno timore aliquis præseruet se ab alio timore, & sic custodiat se non timere tunc illo timore.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum sit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timetur ipse timor mali imminentis, non sequitur ꝙ idem fugiat seipsum, vel quòd sit idem fuga suiipsius.

¶Ad tertium dicendum, quòd propter diuersitatem timorum iam dictam, timore præsenti potest homo timere futurum timorem.

Articvlvs V.

Vtrum repentina magis timeantur.

238 AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd insolita & repentina non sint magis terribilia. Sicut enim spes est de bono, ita timor est de malo: sed experientia facit ad augmentum spei in bonis. ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis. Inf.q.48. ar.3. ad 5

¶2 Præter. Philosophus dicit in 2. Rhe. * quòd magis timentur non qui acutæ sunt iræ, sed mites & astuti: constat autem quod illi qui acutæ iræ sunt, magis habent subitos motus. ergo ea quæ sunt subita, sunt minus terribilia. Cap.5.an te med.to mo 6.

¶3 Præt. Quæ sunt subita, minus considerari possunt: sed tanto aliqua magis timentur, quanto magis considerantur. vnde Philosophus dicit in 3. Ethi. * ꝙ aliqui videntur fortes propter ignorantiam. qui si cognouerint ꝙ aliud sit, quàm suspicantur, fugiunt. ergo repentina minus timentur. C.8.in fi. to.5

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 2. Cõfes. * Timor insolita & repentina exhorrescit, rebus quæ amantur aduersantia, dum præcauet securitati. C.6.ame dio,to.1

¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * obiectum timoris est malum imminens, quod non de facili repelli potest: hoc autem ex duobus contingit, s. ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis: ad vtrũque autem horum operatur, quòd aliquid sit insolitum, & repentinum. Primo quidem facit ad hoc, quòd malum imminens maius appareat. omnia enim corporalia & bona, & mala quanto magis considerantur, minora apparent: & ideo sicut propter diuturnitatem dolor præsentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in 3. de Tuscu. quæstionibus * ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundo, aliquid esse insolitum, & repentinum facit ad debilitatem timentis, inquantum subtrahit remedia, quæ homo potest præparare ad repellendum futurum malum, quæ esse non possunt, quando ex improuiso malum occurrit. Ar.1. lib.3.aliquantulũ a medio.

Ad

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd obiectum spei est bonum, quod quis potest adipisci: & ideo ea quæ augmẽtant potestatem hominis, nata sunt augere spem, & eadẽ ratione diminuere timorem: quia timor est de malo, cui non de facili potest resisti. Quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum, ideo sicut auget spem, ita diminuit timorem.

¶Ad secundum dicendum, quòd illi qui habent irã acutam, non occultant eam: & ideo nocumenta ab eis illata non ita sunt repentina, quin præuideantur, sed homines mites & astuti occultant iram: & ideo nocumentum quod ab eis imminet, non potest præuideri, sed ex improuiso aduenit. & propter hoc Philosophus * dicit, ꝙ tales magis timentur. Loco citato i arg.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ per se loquendo, bona vel mala corporalia in principio maiora apparent, cuius ratio est: quia vnumquodque magis apparet cõtrario iuxta se posito. vnde cum aliquis statim a paupertate ad diuitias transit, propter paupertatem præexistentem diuitias magis æstimat: & econtrario, diuites statim ad paupertatem deuenientes, eam magis horrent, & propter hoc malum repentinum magis timetur, quia magis videtur esse malum. sed potest propter aliquod accidens contingere, ꝙ magnitudo alicuius mali lateat, puta, cum hostes se insidiose occultant, & tũc verum est, ꝙ malum ex diligenti consideratione fit terribilius.

Articvlvs VI.

Vtrum ea, contra quæ non est remedium, magis timeantur.

239 AD Sextum sic proceditur. Videtur ꝙ ea quæ non habent remedium, non sint magis timenda. Ad timorẽ enim requiritur, quòd remaneat aliqua spes salutis, vt supra dictum est: * sed in malis quæ non habent remedium, nulla remanet spes salutis. ergo talia mala nullo modo timentur. Ar.2

¶2 Præt. Malo mortis nullum remedium adhiberi potest. non enim secundum naturam potest esse reditus a morte ad vitam: non tamen mors maxime timetur, vt dicit Philosophus in 2. Rhetor. * non ergo ea magis timentur, quæ remedium non habent. C.5.circ. Prin.to.6.

¶3 Præt. Philosophus dicit in 1. Eth. * ꝙ non est magis bonum quod est diuturnius eo quod est vnius diei: neque quod est perpetuum, eo quod non est perpetuum. ergo eadem ratione neque maius malum: sed ea quæ non habent remedium, non videntur differre ab aliis, nisi propter diuturnitatem, vel perpetuitatem. ergo propter hoc non sunt peiora, vel magis timenda. C.5.arũ ante med. to.5

¶Sed contra est, ꝙ Philosophus dicit in 2. Rhetor. * ꝙ omnia timenda sunt terribiliora, quæcunque, si peccauerint, corrigi non contingit, aut quorum auxilia non sunt, aut non facilia. C.5.circ. med. to.6

¶Respondeo Dicendum, ꝙ obiectum timoris est malum. vnde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris: malum autem augetur non solum secundum speciem ipsius mali, sed etiam secundum circunstantias, vt ex supra dictis apparet. * Inter cæteras autem circunstantias diuturnitas, vel etiam perpetuitas magis videtur facere ad augmentum mali. Ea enim quæ sunt in tempore, secundum durationem temporis quodammodo mensurantur: vnde, si pati aliquid in tempore tanto est malum, pati idem in duplo tempore apprehenditur vt duplatum, & secundum hanc rationem pati idem in infinito tempore, quod est perpetuo pati, habet quodammodo infinitum augmentum: mala autem quæ postquàm aduenerint, non possunt habere remedium, vel nõ de facili, accipiuntur vt perpetua vel diuturna: & ideo maxime reddunt ur timenda. q.18.ar.3

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ remedium mali est duplex. Vnum, per quod impeditur futurum malum, ne adueniat, & tali remedio sublato aufertur spes, & per consequens timor: vnde de tali remedio nunc non loquimur. Aliud remedium mali est, quo malum iam præsens remouetur: & de tali remedio nunc loquimur.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet mors sit irremediabile malum: tamen quia non imminet de prope, non timetur, vt supra dictum est. *

¶Ad tertium dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de per se bono, quod est bonum secundum speciem suam: sic autem non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem, vel perpetuitatem, sed propter naturam ipsius boni. Arti.2.

QVAESTIO XLIII.

De causa timoris, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa timoris.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, Vtrum causa timoris sit amor.
¶Secundo, Vtrum causa timoris defectus.

Articvlvs primvs.

Vtrum causa timoris sit amor.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ amor nõ sit causa timoris. Illud enim quod introducit aliquid, est a causa eius: sed timor introducit amorẽ charitatis, vt Aug. dicit super Canonicam Io. * ergo timor est causa amoris, & nõ econuerso.

¶2 Præt. Philosophus dicit in Rhet. † ꝙ illi maximè timentur, à quibus expectamus imminere nobis aliqua mala: sed propter hoc ꝙ ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odium eius, quàm ad amorem. ergo timor magis causatur ab odio, quàm ab amore.

¶3 Præt. Supra dictum est, * ꝙ ea quę fuot à nobis ipsis, non habent rationẽ terribilium: sed ea quæ sunt ex amore maxime proueniunt ex intimo cordis. ergo timor ex amore non causatur.

¶Sed contra est, quod Augu. dicit in lib. 83. q. * Nulli dubium est, non aliã esse metuendi causam, nisi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum. omnis ergo timor causatur ex hoc, ꝙ aliquid amamus. amor igitur est causa timoris.

¶Respondeo dicendum, ꝙ obiecta passionum animę se habent ad eas, tanquàm formę ad res naturales, vel artificiales: quia passiones animę speciem recipiunt ab obiectis, sicut res predictę à suis formis. Sicut igitur quicquid est causa formę, est causa rei constitutę per ipsam: ita etiam quicquid & quocunque modo est causa obiecti, est causa passionis. Contingit autem aliquid esse causam obiecti vel per modum causę efficientis, vel per modum dispositionis materialis: sicut obiectum delectationis est bonum apparens conueniens coniunctum, cuius causa efficiens est illud, quod facit conjunctionem, vel

quod

¶Super quæstio. 43. Articul. 1.

240 In Infr.ar.2. co. Et 2.2. q.19. ar.9 ad 3. Et psal. 18. * Trac.9. ante med.

In q.43. tota nihil scribendum occurrit, nisi ex utroque articulo attentum te reddere, vt discas causas passionum cognoscere, & discernere ex parte obiecti, & subiecti, & secundum singulas conditiones obiecti proprias causas & diuersimode cõstituendo eas, scire respondere ad quæsita de causis passionum. 1li.2.Rhe to.c.5.to. 6. q.42.ar.3.

*q.33. in prin.to.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod facit conuenientiam, vel bonitatem, vel apparentiam huiusmodi boni: causa autem per modum dispositionis materialis est habitus, vel quæcunque dispositio, secundum quam fit alicui conueniens, aut apparens illud bonum, quod est ei coniunctum. Sic igitur in proposito, obiectum timoris est æstimatum malum futurum propinquum, cui resisti de facili non potest: & ideo illud, ꝙ potest inferre tale malum, est causa effectiua obiecti timoris, & per consequens ipsius timoris. Illud autem per ꝙ aliquis ita disponitur, vt aliquid sit ei tale, est causa timoris, & obiecti eius per modum dispositionis materialis: & hoc modo amor est causa timoris. Ex hoc enim ꝙ aliquis amat aliquod bonum, sequitur ꝙ priuatiuum talis boni, sit ei malum, & per consequens, ꝙ timeat ipsum tãquàm malum.

¶.præt.ar.1 ¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est, *Timor per se & primo respicit malũ qd refugit, quod opponitur alicui bono amato: & sic per se timor nascitur ex amore. secundario verò respicit ad id, per quod prouenit tale malum: & sic per accidens quandoque timor inducit amorem, inquantum scilicet homo qui timet puniri à Deo, seruat mandata eius, & sic incipit sperare, & spes introducit amorem, vt supra dictum est. *

¶4.ar.7. ¶ Ad secundum dicendum, quòd ille à quo expectamus mala, primo quidem odio habetur, sed postquam ab ipso iam incipiunt sperari bona, tunc incipit amari. bonum autem cui contrariatur malum quod timetur, à principio amabatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de eo, quod est causa mali terribilis per modum efficientis: amor autem est causa eius per modum materialis dispositionis, vt dictum est.*

In cor. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum causa timoris sit defectus.

241 Psal. 26. AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ defectus non sit causa timoris. Illi enim qui potentiam habent, maximè timentur: sed defectus contrariatur potentiæ. ergo defectus non est causa timoris.

¶ 2 Præter. Illi qui iam decapitantur, maximè sunt in *li.2.Rhet. cap.5.circa med.to.6. defectu: sed tales non timent, vt dicitur in Rhetor.* ergo defectus non est causa timoris.

¶ 3 Præterea. Decertare, ex fortitudine prouenit, non ex defectu: sed decertantes timent eos qui pro eisdẽ decertant, vt dicitur in 2. Rhe. † ergo defectus non est †li.2.Rhet. cap.5.ante med.to.6. causa timoris.

¶ Sed cõtra. Contrariorum contrariæ sunt causæ: sed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum, & potestas excludunt timorem, vt dicitur in 2. Rhetor. * ergo ex defectu horum timor causatur. *Eod. li.& c.postmed. to.6

¶ Respond. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * Duplex causa timoris accipi potest. vna quidem per * Ar. præc. modum materialis dispositionis ex parte eius qui timet: alia per modum causæ efficientis ex parte eius qui timetur. Quantum igitur ad primum, defectus per se loquendo, est causa timoris. Ex aliquo enim defectu virtutis contingit, ꝙ non possit aliquis de facili repellere imminens malum: sed tamen ad causandum timorem requiritur defectus cum aliqua mensura. Minor enim est defectus qui causat timorem futuri mali, quàm defectus consequens malum præsens, de quo est tristitia: & adhuc esset maior defectus, si totaliter sensus mali auferretur, vel amor boni, cuius contrarium timetur. Quantum vero ad secundum, virtus & robur, per se loquendo, est causa timoris. ex hoc. n. ꝙ aliquid, qđ apprehendit vt nociuũ, est virtuosum, contingit ꝙ eius effectus repelli non potest: contingit tamen per accidens, ꝙ aliquis defectus ex ista parte causat timorem, inquantum ex aliquo defectu contingit, ꝙ aliquis velit nocumentum inferre, puta, propter iniustitiam, vel quia ante læsus fuit, vel quia timet lædi.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de causa timoris ex parte causæ efficientis.

¶ Ad secvndvm dicendum, ꝙ illi qui iam decapitantur, sunt in passione presentis mali: & ideo iste defectus excedit mensuram timoris.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ decertantes timent non propter potentiam, qua decertare possunt: sed propter defectum potentiæ, ex quo contingit, quòd se superaturos non confidunt.

QVAESTIO XLIIII.

De effectibus timoris, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de effectibus timoris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum timor faciat contractionem.
¶ Secundo, Vtrum faciat consiliatiuos.
¶ Tertio, Vtrum faciat tremorem.
¶ Quarto, Vtrum impediat operationem.

ARTICVLVS I.

Vtrũ timor faciat contractionẽ.

¶ *Super. Quæstio. 44 Arti. Primum.*

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ timor non faciat contractionem. Contractione. n. facta, calor & spiritus ad interiora reuocantur: sed ex multitudine caloris & spirituum in interioribus magnificatur cor ad audacter aliquid aggrediendum, vt patet in iratis, cuius contrarium in timore accidit. nõ ergo timor facit cõtractionẽ.

¶ 2 Præterea. Multiplicatis spiritibus & calore interioribus per contractionem, sequitur ꝙ homo in vocẽ prorumpat, vt patet in dolentibus: sed timentes non emittunt vocem, sed magis redduntur taciturni. ergo timor nõ facit contractionem.

¶ 3 Præt. Verecundia est quædam species timoris, vt supra dictum est: * sed verecundati rubescunt, vt dicit Tulli. 4. de Tusculanis. q. † & Philosoph. in 4. Eth. * rubor autem faciei non attestatur contractioni, sed contrario. non ergo contractio est effectus timoris.

¶ Sed contra est, quod Dam. dicit in 3. lib. † quod timor est virtus secũdum systolem, idest, secundũ contractionẽ.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est. * In passionibus animæ est sicut formale ipse motus appetitiuæ potentiæ, sicut autem materiale, transmutatio corporalis, quorum vnum alteri proportionatur: vnde secundum similitudinem & rationem appetitiui motus sequitur corporalis transmutatio. Quantum autem ad animalem motum appetitus, timor contractionem quandam importat, cuius ratio est: quia timor prouenit ex phantasia alicuius mali imminentis, quod difficile repelli potest, vt supra dictum est. * Quod autem aliquid difficile possit repelli, prouenit ex debilitate virtutis, vt supra dictum est. * Virtus autem quanto est debilior, tanto ad pauciora se potest extendere, & ideo ex ipsa imaginatione quæ causat timorem, sequitur quædam contractio in appetitu: sicut etiam videmus in morientibus, ꝙ natura retrahitur ad interiora propter debilitatem virtutis. Et videmus etiam in ciuitatibus, ꝙ quando ciues timent, retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt, quantum possunt, ad interiora: & secundum similitudinem huius cõtractionis, quæ pertinet ad appetitum animalem, sequitur etiam in timore ex parte corporis contractio caloris, & spirituum ad interiora.

243 Supr.q.25. ar.1.cor. & q.45.art.4. ad 1.& 2.

In 1.ar.q. 44.dubiũ occurrit, eo ꝙ responsio ad 3. contrariatur corpori ar. & vniuersali doctrinæ de cõsonãtia motus corporalis, & motus animalis in passionib. nam sm vniuersalem doctrinã in corpore traditã sicut timor consistit in contractione animi, ita transmutatio illi unitã in cõtractione caloris, & spirituum & tũ in rnsione ad tertium dr, ꝙ in verecundia est cõtractio animi: sed nõ naturæ corporalis hoc. n. non stat cũ vniuersalitate illius doctrinæ.

¶ Ad hoc dr, ꝙ in hmõi passionibus inueniuntur duo motus corporales, primus ab extra ad intus, secundus ab intus ad inferiora vel superiora. & primus quidẽ est ille motus, qui vt materia est passionis, secundus vero effectus potius est, unde dolor & timor in motu, qui est ut materia passionis, conueniunt uterque. n. est ab extra ad intra, sed in motu qui consequitur, differunt. Nam ad dolorem sequitur motus ad superiora, uel prout opus est, ut in responsione ad secũdum dr, in timore motus consequens quãdoque est ad inferiora. & hoc euenit quoties timor ducit ad frigus ingrossãs spiritus, ꝙ tunc nõ euenit cũ modicus é timor, qualis uꝺ esse uere cundia contractus siquidem in ea spiritus ad intra, & obiecto timoris non repugnãte naturæ, sed soli appetitui, nõ sequitur frigus naturæ inimicum, & sic anima diffundit in faciem ruborem. Semper ergo fit in timore contracto ad intus, sed quia non semper hꝫ utique ad frigus ingrossans, ideo in litera negatur contractio naturæ corporeæ, non quia non fiat sed quia non fit consumma ta usque ad frigus. In reliquis tribus art. eiusdem 44. q. nihil occurrit scribendum.

9.41.a.2

9.43.a.2

*In sectione.27.problem.3.& 9.to.6

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Philosoph. dicit in lib. de Problematibus. * licet in timentibus retrahatur spiritus ab exterioribus ad interiora, non tamen est idem motus spirituũ in iratis, & timentibus: nam in iratis propter calorem, & subtilitatem spirituum, quæ proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit spirituum motus ab inferioribus ad superiora, & ideo cõgregãtur spiritus & calor circa cor, ex quo sequitur, ꝙ irati redduntur prompti, & audaces ad inuadendum: sed in timẽtibus propter frigiditatem ingrossantem, spiritus mouentur à superioribus ad inferiora, quæ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus virtutis, & ideo nõ multiplicantur calor & spiritus circa cor, sed magis à corde refugiunt, & propter hoc, timentes non promptè inuadunt, sed magis refugiunt.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd naturale est cuilibet dolenti siue homini, siue animali, ꝙ vtatur quocunque auxilio potest ad repellendum nociuum præsens quod infert dolorem. vnde uidemus ꝙ animalia dolentia percutiunt vel faucibus, vel cornibus. Maximum autem auxilium ad omnia in animalibus est calor & spiritus: & ideo in dolore natura conseruat calorem & spiritum interius, vthoc vtatur ad repellendum nociuum. & ideo, vt Philoso. dicit in lib. de Problematibus, * ꝙ multiplicatis spiritibus introrsum & calore, necesse est ꝙ emittantur per vocem: & propter hoc dolentes vix sepossunt continere, quin clament. Sed in timentibus fit motus interioris caloris & spirituum à corde ad inferiora, vt dictum est: † & ideo timor contrariatur formationi vocis, quæ fit per emissionẽ spirituum ad superiora per os: & propter hoc timor tacentes facit: & inde est etiam ꝙ timor trementes facit, vt dicit Philosophus in lib. de Problematibus. *

*In sectione.27.problem.9. & 8.to.6.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ pericula mortis non solum contrariantur appetitui animali, sed etiam contrariatur naturæ: & propter hoc in huiusmodi timore non solum fit contractio ex parte appetitus, sed etiam ex parte naturæ corporalis. Sic enim disponitur animal ex imaginatione mortis contrahens calorem ad interiora, sicut quando naturaliter mors imminet: & inde est quòd timentes mortem pallescunt, vt dicitur in 4. Ethico. * sed malum quod timet verecundia, non opponitur naturæ, sed solũ appetitui animali: & ideo fit quædam contractio secundum appetitum animalem, non autem secundum naturam corporalem: sed magis anima quasi in se contracta, vacat ad motionem spirituum & caloris, vnde fit eorum diffusio ad exteriora, & propter hoc verecũdati rubescũt.

*c.9. parũ a prin.

ARTICVLVS II.

Vtrum timor faciat consiliatiuos.

243 2.2.q.47. ar.9.ad 3. & q.54.a. 2.ad 4.& q.129.a.7. cor. Et ps. 12.fi. AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ timor non faciat consiliatiuos. Non. n. est eiusdem consiliatiuos facere, & consilium impedire, sed timor consilium impedit. omnis enim passio perturbat quietem, quæ requiritur ad bonum vtum rationis. ergo timor non facit consiliatiuos.

¶ 2 Præterea. Consilium est actus rationis de futuris cogitantis & deliberantis: sed aliquis timor est excutiens cogitata, & mentem à suo loco emouet, vt Tull. dicit in 4. de Tusc. quæst. onibus. * ergo timor non facit consiliatiuos, sed magis impedit consilium. *In so.4.a prin.lib.

¶ 3 Præterea. Sicut consilium adhibetur ad vitanda mala, ita etiam adhibetur ad consequenda bona: sed sicut timor est de malis vitandis, ita spes est de bonis consequẽdis. ergo timor non facit magis consiliatiuos, quàm spes.

*c. 5. post med.to.6 ¶ Sed cõtra est, quod Philosoph. dicit in 2. Rhetor. * ꝙ timor consiliatiuos facit.

¶ Respon. Dicendum, quòd aliquis potest dici consiliatiuus dupliciter. Vno modo à voluntate, seu solicitudine consiliandi: & sic timor consiliatiuos facit, quia vt Philosophus in 3. Eth. † dicit. Consiliamur de magnis, in quibus quasi nobisipsis diffidimus. Ea autẽ, quæ timorem incutiunt, non sunt simpliciter mala, sed habent quandam magnitudinem, tum ex eo quod apprehenduntur, vt quæ difficiliter repelli possunt: tum etiam quia apprehenduntur vt de prope existentia, sicut iam dictũ est. * vnde homines maximè in timoribus quærunt consiliari. Alio modo dicitur aliquis consiliatiuus à facultate bene consiliandi. & sic nec timor, nec aliqua passio consiliatiuos facit: quia hominiaffecto secundum aliquam passionem videtur aliquid vel maius, uel minus, quàm sit secundum rei ueritatem: sicut amanti videntur ea quæ amat, meliora, & timenti ea quæ timet terribiliora: & sic ex defectu rectitudinis iudicii quælibet passio, quantum est de se, impedit facultatem bene consiliandi. Et per hoc patet responsio ad primum. *c.3. parũ ante med. to.5 9.42.ar.2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quanto aliqua passio est fortior, tanto magis homo secundum ipsam affectus impeditur, & ideo quando timor fuerit fortis, vult quidem homo consiliari, sed adeo perturbatur in suis cogitationibus, ꝙ consilium adinuenire non potest. Si autẽ sit paruus timor, qui solicitudinem consiliandi inducat, nec multum rationem conturbet, potest etiam conferre ad facultatem bene consiliandi ratione solicitudinis consequentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam spes facit consiliatiuos: quia, vt in 2. Rhet. * Philosophus dicit. Nullus consiliatur de his, de quibus desperat, sicut nec de impossibilibus, vt dicitur in 3. Eth. † timor tamen facit magis consiliatiuos quam spes, quia spes est de bono, prout possumus ipsum consequi: timor autem de malo, prout vix repelli potest, & ita magis respicit rationem difficilis timor, quàm spes. in difficilibus autem maximè in quibus nobis non confidimus, consiliamur, sicut dictum est. * *c.5.ame. †c.3.to.5 In cor.ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor faciat tremorem.

244 Sup. ar.1. ad 2.fi. Ps. 17.co.7 AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd tremor non sit effectus timoris. Tremor enim ex frigore accidit

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidit: videmus enim in frigidatos tremere. timor autē nō videtur causare frigus, sed magis calorem deficcantem, cuius signum est, quòd timentes sitiunt, & præcipuè in maximis timoribus, sicut patet in illis qui ad mortem ducuntur. ergo timor non causat tremorem.

¶ 2 Præter. Emissio superfluitatem ex calore accidit, vnde vt plurimum medicinæ laxatiuæ sunt calidæ: sed huiusmodi emissiones superfluitatum ex timore frequenter contingunt. ergo timor videtur causare calorem, & sic nō causat tremorem.

¶ 3 Præterea. In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. Si igitur propter huiusmodi reuocationem caloris in exteriorib⁹ homo tremit, videtur similiter, q̄ in omnibus exterioribus membris deberet causari tremor ex timore: hoc autem non videtur. non ergo tremor corporis est effectus timoris.

†li. 4. i fo. 4. a princ. libri. ¶ Sed contra est, quod Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæstionibus. * q̄ timorem sequitur tremor, & pallor, & dentium strepitus.

Ar. 1. huius quæst. ¶ Respondeo Dicendum, q̄ sicut supra dictum est, * in timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora; & ideo exteriora frigida remanent, & propter hoc in eis accidit tremor, qui causatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiusmodi autem debilitatem maximè facit defectus caloris, qui est instrumentum, quo anima mouet, vt dicitur in 2. de anima. *

†Tex. 50. to. 2 ¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius, & maximè versus inferiora, idest, circa nutritiuam: & ideo consumpto humido consequitur sitis, & etiam interdum solutio ventris, & vrinæ emissio, & quandoque etiam seminis, vel huiusmodi emissio superfluitatum accidit propter contractionem ventris, & testiculorum, vt Philosophus dicit in lib. de problematibus. * vn de patet solutio ad secundum.

*In sectione 27. problem. 1 to. 6.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ quia in timore calor deserit cor, à superioribus ad inferiora tendens: ideo timentib. maximè tremit cor & membra, quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi est cor: vnde timentes maximè tremunt in voce propter vicinitatem vocalis arteriæ ad cor. tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula propter continuationem ad cor, vnde & strepitus dentium sequitur: & eadem ratione brachia, & manus tremunt. Vel etiam quia huiusmodi membra sunt magis mobilia, propter quod & genua tremunt timentibus, secundum illud Isaiæ. 35. Confortate manus dissolutas, & genua tremētia roborate.

Articvlvs IIII.

Vtrum timor impediat operationem.

245 Ad Quartum sic proceditur. Videtur q̄ timor impediat operationem. Operatio. n. maximè impeditur ex perturbatione rationis, quę dirigit in opera: sed timor perturbat rationem, vt dictum est. * ergo timor impedit operationem.

Ar. 2. huius quæst.

¶ 2 Præt. Illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt: sicut si aliquis incedat super trabem in alto positam, propter timorem de facili cadit, non autem caderet, si incederet super eandem trabem in imo positam, propter defectum timoris. ergo timor impedit operationem.

¶ 3 Præt. Pigritia, siue segnities est quædam species timoris: sed pigritia impedit operationem. ergo & timor.

¶ Sed cōtra est, quòd Apostolus dicit ad Philip. 2. Cūmetu & tremore vestram salutem operamini, quod non diceret, si timor bonam operationem impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

¶ Respond. Dicendum, q̄ operatio hominis exterior causatur quidem ab anima sicut à primo mouente sed à membris corporeis sicut ab instrumentis. Contingit autem operationem impediri & propter defectum instrumenti, & propter defectum principalis mouentis. Ex parte igitur instrumentorum corpoalium timor, quātum est de se, semper natus est impedire exteriorem operationē propter defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris: sed ex parte animæ si sit timor moderatus, non multum rationem perturbans, confert ad bene operandum, inquantum causat quandam solicitudinem, & facit hominem attentius consiliari & operari. Si vero timor tantum increscat, q̄ rationem perturbet, impedit operationem etiam ex parte animæ: sed de tali timore Apostolus non loquitur. Et per hæc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicēdum, q̄ illi qui cadunt de trabe in alto posita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem casus imaginati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis timens refugit id quod timet, & ideo cum pigritia sit timor de ipsa operatione inquantum est laboriosa, impedit operationem, quia retrahit voluntatem ab ipsa: sed timor qui est de aliis rebus, intantum adiuuat operationem, inquantū inclinat voluntatem ad operandum ea, per quæ homo effugit id quod timet.

QVAESTIO XLV.

De audacia, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super quæstio. 45. Articul. I.*

In tota q. 45. vnū occurrit dubiū, quòd s. malum sit obiectum audaciæ: aut. n. est obiectum eius per se, aut per accidens. si per se, ergo motus appetitus, prosecutiuus est per se respū mali, cuius oppositum dictū est: & omnes fatentur dicentes, malū esse quod oīa fugiūt sicut bonum, quod oīa appetunt. si per accidens, ergo hēt aliquid aliud per se obiectum, sicut patet in cęteris operationibus sensus, intellectus & appetitus. Dicunt n. aliqua per accidens visa, audita, intellecta, appetita: quia propter alia visa, sensata, cognita, desiderata attinguntur, & time quæratur qđ est obiectum per se audaciæ, an bonum, an malum. Et augetur difficultas, quia author varie loqui videtur in ar. 2. ad tertium expresse dicens, audaciam reprimere malum, & in ar. 4. ad 2. dicens, obiectum audaciæ est compositum ex bono & malo.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam, primo, referendus est actus audaciæ

purus ad proprium obiectum. Secundo, referendus est, idem, & secundum se, & vt participans virtualiter ipē in suum obiectum: sic n. melius elucescet veritas. Quo ad primum istæ duæ passiones, s. audacia, & desperatio similem ingerunt difficultatem: quia ista est ad malū, & illa a bono, ac per hoc cōtra naturæ ordinē vīr sphere. Si quis tñ aduertat, q̄ in concupiscibili, cuius obiectum est bonum vel malum absolute nulla ē hoc modo passio, sed respectu bonī oēs sunt prosecutiuæ, & respectu mali refutatiuæ, vel fugitiuæ coniiciet, q̄ aliqđ habet tam bonum quām malum ex ly, arduo, per qđ contrahitur bonū, & malum ad obiectū irascibilis habentis tales passiones. & vere sic ē, & propterea in cō cupiscibili nulla talis passio inuenitur. Quid autem sit illud, non oportet in extraneo genere quærere: qm̄ sicut ædificationes picturæ, & structuræ difficiles, non reponuntur in aliquo alio genere ex difficultate: sed modum quendam sortiuntur illius cuiusdem naturæ, q̄ difficilis dē. difficultas. n. ædificationis ad artem ædificandi, & difficultas picturæ ad artem pingēdi speciat, ita bonū difficile ex difficultate nō intrat latitudinē mali, sed ifra bonis latitudinēsistit: & sic malum difficile ñ exit ma li latitudinē: quia tamē arduum seu difficile in respū dē bonum difficile excedens mensuram in maius, eo ipso, q̄ tam difficile est, habet vn de a se auertat illū cui est, vel uē sic excessiuum: & hoc modo bonum arduum est obiectum desperationis. & similiter malū difficile non excedens mensuram in maius, licet ex eo qđ ē malū habeat, vn de auertat, ex eo tamen q̄ est velut quoddam magnū non excedens mēsuram, habet vnde trahat. vñ author superius in q. 23. ar. dixit q̄ malum arduum habet, vt in ipsum tendatur sicut in quoddam arduum: & sic modus mali importatus per ly, arduū, mensurate hēt ar-

*li. 10. Meta. tex. 13. to. 3

q. 23. ar. 2. & q. 40. ar. 1. ad 4.

247 Sup. q. 25. art. 3. cor. Et inf. pñti q. art. 3. cor. Et 2. 2. q. 125. a. 2. ad 3. Et q. 129. a. 7 cor. Et ue ri. q. 25. a. 3. ad 2. Et 3. Eth. lec. 4. to. 3. *c. 6. & 7. to. 5 sq. 40. a. 1 c. 5. post med. to. 5

246 Sup. q. 23 ar. 2. co. fi. Et inf. pñti q. ar. 3. co. Et 2. 2. q. 123. a. 3 ad 2. & q. 129. a. 2. ad secundū. †li. 3. q. 31. a. me dio illius & q. 34. to mo 4

†li. 2. c. 6. a medio illius, to. 4. †li. 2. Rhe to. 2. c. 5. a medio fo. 50 6.

¶ Respondeo dicendum, quòd de ratione contrariorum est, q̄ maximè à se distent, vt dicitur in 10. Metaph. * Illud autem, quod maximè distat à timore, est audacia. Timor enim refugit nocumentum futurum propter cius victoriam super ipsum timentem: sed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriam sui supra ipsum periculum. vnde manifestè timori contrariatur audacia.

*li. 10. Meta. tex. 13. to. 3

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̄ ira & audacia, & omnium passionū nomina dupliciter accipi possunt. Vno modo secundū quod important absolute motus appetitus sensitiui in aliqđ obiectum bonū, vel malum: & sic sunt nomina passionum. Alio modo, secundum quod simul cum huiusmodi motu important recessum ab ordine rōnis, & sic sunt nomina vitiorum, & hoc modo loquitur Auguſt. de audacia: sed nos loquimur nunc de audacia secundum primum modum.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ vni secundum idem non sunt plura contraria: sed secundum diuersa, nihil prohibet vni plura contrariari: & sic dictum est supra, * q̄ passiones irascibilis habent duplicem contrarietatem, vnam secundum oppositionem boni, & mali & sic timor contrariatur spei: aliam secundum oppositionem accessus & recessus, & sic timori contrariatur audacia, spei vero desperatio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd securitas non significat aliquid contrariū timori, sed solam timoris exclusionē. Ille. n. dicitur esse securus qui non timet: vnde securitas opponitur timori sicut priuatio, audacia autem sicut contrarium: & sicut contrarium includit in se priuationem, ita audacia securitatē.

Articvlvs II.

Vtrum audacia cōsequatur spē.

60 Ad Secundum sic proceditur. Videtur q̄ audacia non consequatur spem, Audacia. n. est respectu malorū, & terribilium, vt dicitur in 3. Eth. * spes autem respicit bonum, vt supra dictum est, ergo habent diuersa obiecta & non sunt vnius ordinis. ergo audacia consequitur spem.

¶ 2 Præt. Sicut audacia contrariatur timori, ita desperatio spei: sed timor nō sequitur desperationem quinimmo desperatio excludit timorem, vt Philoso. dicit in 2. * Rhet. ergo audacia non cō sequitur spem.

¶ 3 Præt. Audacia intēdit quoddā bonū. s. victoriā: sed tendere in bonum arduū pertinet ad spem. ergo audacia est idē spei: non erge consequitur ad spē.

trahere non concupiscibilem, cuius est fugere magis malus malū, quàm minus, sed irascibilem, cuius est tam bona quàm mala ardua prosequi, vt oportet. Et hoc modo saluatur q̄ audacia respicit per se aliquo modo suū proprium obiectum: nec video aliter perfectam in ipsa, & desperatione pure sumptis respū propriorū obiectorum. Quòd n. obiectum audaciæ sit difficile malum, ex eo patet q̄ sicut nullus desperat nisi a desiderato, ac per hoc bono, ita nullus audet nisi ad timenda, ac per hoc mala. hæc. de primo. Quo ad 3m facile patet quo saluatur hic per se, & per accidens, & quare. Saluatur siquidem per se obiectū prosecutionis, i. bonū, & per accidens obiectum eiusdem, i. malum, ex eo q̄ obiectum audaciæ, ut participantis spē, vt in litera dē cōpositum est ex bono & malo, ita q̄ bonum victoriæ seu repulsæ subiectionis imminentis, respicit rationem spei, q̄ perinde est ac dicere, q̄ respicit ex participata spe: malum ât respicit ratiōe sui, propter illud tñ bonum. Est. n. audaciæ motus spei effectus ex parte obiecti: vnde prouida natura, cum egerēt animalia non solū consonantibus per se motibus ad obiecta appetitus, bonum. s. & malum: sed ét dissonantibus ab eisdem, qm̄ quandoque expedit & fugere bonū aliquod, & prosequi malum aliqđ, nec potuerit fieri, vt perfectatem ſm propriam compositionem haberēt, effecit vt saltem respectu concurrentium ad motū per seitas saluaretur, vt sic motus omnis appetitus, & si non ſm se considerat⁹, vt tamen exercitus, cum requisitis ad ipsum per se obiectum fortiatur.

*c. 8. post med. to. 5 q. 22.

¶ Sed contra est, q̄ Phil. dicit in 3. Eth. * q̄ illi qui sunt bonæ spei, sunt audaces. videtur ergo audacia consequi spē.

¶ Respondeo dicendum, q̄ sicut iā pluries dictum est, * omnes huiusmodi passiones animæ ad appetitiuam potētiam pertinent. Omnis autem motus appetitiuæ potentiæ reducitur ad prosecutionem vel fugam: prosecutio autem vel fuga, est alicuius & per se, & per accidens, per se quidem est prosecutio boni, fuga vero mali: per accidens autem potest prosecutio esse mali propter aliquod bonum adiunctum, & fuga boni, propter aliquod malum adiūctum. quod autem est per accidens, sequitur ad id, quod ē per se: & ideo prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, sicut & fuga boni sequitur fugā mali. Hæc autem quatuor pertinent ad quatuor passiones, nam prosecutio boni pertinet ad spem, fuga mali ad tirem, prosecutio mali terribilis pertinet ad audaciam, fuga vero boni pertinet ad desperationem: vnde sequitur quòd audacia consequitur ad spem. Ex hoc enim quòd aliquis sperat superare terribile imminens, ex hoc audacter insequitur ipsum: ad timorem vero sequitur desperatio, ideo enim aliquis desperat, quia timet difficultatē, quæ est circa bonum sperandum.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̄ ratio sequeretur, si bonum & malum essent obiecta non habentia ordinem adinuicem: sed quia malum habet aliquem ordinem ad bonum (est enim posterius bono, sicut priuatio habitu) ideo audacia quæ insequitur malum, est post spem, quæ insequitur bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd & si bonum simpliciter sit prius quàm malum, tamen fuga per prius debetur malo, quàm bono: sicut insecutio per prius debetur bono, quàm malo: & iō sicut spes est prior, quàm audacia, ita timor est prior, quā desperatio: & sicut ex timore non semper sequitur desperatio, sed quando fuerit intensus: ita ex spe non semper sequitur audacia, sed quando fuerit vehemens.

¶ Ad tertivm dicendum, q̄ audacia licet sit circa malum, cui coniunctū est bonū uictoriæ secundū æstimationē audaciæ, tamen respicit malū bonum verò adiunctū respicit spes, & similiter desperatio respicit bonum directè, quod refugit: malum vero adiunctum respicit timor. unde propriè loquendo, audacia non est pars spei, sed eius effectus: sicut nec desperatio est pars timoris: sed eius effectus: & propter hoc etiam audacia principalis passio esse potest.

¶ *Super quæstio. 45. Articul. II.*

Circa dicta in 2. ar. eiusdem 45. q. spāliter dubium occurrit, quia author sibi ipſi cōtrarius est. supe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

superius.n.in q.25.ar.3.expresse dixit, q̃ desperatio est prior timore,& q̃ timor sequitur desperationem victoriæ, sicut audacia spem eiusdem.hic vero apertè vult,q̃ desperatio sit effectus timoris,sicut audacia spei.

¶Ad hoc dicitur, quòd desperatio & timor possunt dupliciter considerari, scilicet ex parte obiecti, & ex parte modi attingendi obiectum. Si considerentur ex parte obiecti, cum obiectum desperationis sit bonum timoris vero malum, & bonum naturaliter sit prius malo, sic desperatio ē prior timore, vt superius in quæstione vigesimaquinta, declaratum fuit:& ex hac parte timor nascitur ex desperatione, quia,s.obiectū desperationis natum est parere obiectū timoris.Bonum.n. arduum æstimatū impossibile, natū est proponere priationem sui, vt quoddam malum superexcedens, q̃ est obiectum timoris: non est tamen ista deriuatio timoris, ex desperatione ex parte obiecti sic accipienda, vt oporteat obiectū timoris ex penitus obiecto desperationis procedere: q̃n hoc est manifestè falsum, dū sumus inter spem, & metum, sed quia obiectum timoris sapit semper aliquid de obiecto desperationis. Nullum.n.malum habet rationē timendi, nisi quia bonū oppositum æstimatur, vel dubitatur superexcedens q̃ est obiectū desperationis.Si ãt considerentur ex parte modi attingendi obiectum,cū utriusque modus consistat in fugiendo,& timori per se: desperationi aũt per accidens cõueniat suum fugere obiectū,& quod est per accidens dependeat ab eo quod est per se,consequens est, vt timor sit ex hac parte cã desperationis, non ita quod obiectum desperationis sit cõpositū ex bono & malo,sicut obiectum audaciæ: q̃n, vt superius in q.40.a.4.ad secundū.patet,desperatio ex solo superexcessu boni esse potest, sed ita,q̃ in ipsum bonū superexcedens æstimatum impossibile, feratur timor & desperatio: timor quidem in superexcessum, inquantum impeditiuum boni, ac per hoc malum: desperatio vero, in ipsum bonum superexcedens,fugiendo ipsum.Fit autem rō mouens ad præponendum ex hac parte timorem,vt habeatur per se obiectum fugæ in desperante, sicut in audace. cũ enim bonū absolutum appetatur, & a desperãte fugiatur, palã est q̃ nō fugit inquãtū bonū, nec inquantū maius bonum, sed rōne alicuius impediméti, sed rōne excessus æstimatus impossibilis:& q̃a impedimẽtum bonū mali rōnẽ induit,ex hac parte timor in choat desperationẽ. Timor ãũt nō mine hoc in loco non intelligo timorẽ ꝓprie dictū, vt est passio irascibilis distincta cõtra fugã,q̃ est quæ ta passio concupiscibilis contraria desiderio,sed vt includit illam,ita q̃ desperatio fugit bonū excedẽs ꝓp fugã mali impedientis,puta, ipsius excessus,q̃ includitur in timore,& nõ ꝓprie, & ꝓp timorem illius excessus difficilis impedientis impossibilis &c. Experimur. n. q̃ cognita impossibilitate cõsequendi aliquid, desperamus ab illo, nihil timẽtes: & rõ huius est, q̃a impossibilitas,seu difficultas cõsequẽdi,& si ex hoc ipso q̃ impedit bonum cõsequẽdũ, statim habeat vñ induãt rõnẽ mali, ac per hoc sit obiectũ abominationis, seu fugæ inclusæ in timorẽ,nõ tñ hẽt vñ induat rõnẽ mali ardui, quia tñ est impedimentũ boni ardui,licet non sit malũ arduũ, author timoris noũe vsus est. Desperatio igitur ex parte obiecti cã est timoris: timor vero ex parte modi attingẽdi obiectũ, cã ẽ desperationis,quo fit, vt nõ æquale fiãt desperatio & audacia a timore & spe, nã audacia a spe, & ex parte obiecti, bonũ. n. ẽ prius malo, & ex parte modi, q̃a ꝑfecutio boni ex rõne ꝑsecutionis mali orit, desperatio ãt ex parte modi tñ ex timore, seu abominatione nascit.

*248 Supr.q.25. ar.3.cor.*In sec.27. Probl.4.tomo 6.*cap.5.aliquãtulum, 2 med.to.6†c.5.a me. to.6æ.præc.*c. 8.circa med.to.5*c. 5.non procul a fine to.6.*Li.3.c.4. to.4.*In sectione 27.problem.4.to.6.q.40.ar.6.*C.5.in fine to.6.249 q.44.ar.3. & 45.ar.1.3.Ethi.lec.14

ARTICVLVS III.

Vtrum defectus aliquis sit causa audaciæ.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd defectus aliquis sit causa audaciæ. Dicit enim Philosophus in lib.de problematibus,* q̃ amatores vini sunt fortes & audaces:sed ex vino sequitur defectus ebrietatis. ergo audacia causatur ex ebrietatis defectu.

¶ 2 Præterea. Philo. dicit in 2. Rheto. † quòd inexperti periculorum sunt audaces: sed inexperientia, defectus quidam est,ergo audacia ex defectu causatur.

¶3 Præt. Iniusta passi audaciores esse solent,sicut etiam bestiæ cum percutiũtur,vt dicitur in 3.Eth. * sed iniustum pati ad defectum pertinet. ergo audacia ex aliquo defectu causatur.

¶Sed contra est, quòd Philo. dicit in 2.Rhet. † q̃ causa audaciæ est,cum in phantasia,spes fuerit salutariũ, vt prope existentium, timendorum autem, aut non entium,aut longe entium: sed id quod pertinet ad defectum, vel pertinet ad salutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem. ergo nihil quod ad defectum pertinet, est causa audaciæ.

¶Respon. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* Audacia consequitur spẽ, & contrariatur timori: vnde quæcunque nata sunt causare spem,vel excludere timorem, sunt causa audaciæ. Quia vero timor,& spes,& etiam audacia,cum sint passiones quædam,consistunt in motu appetitus, & in quadam transmutatione corporali, dupliciter potest accipi causa audaciæ, siue quantum ad prouocationem spei,siue quantum ad exclusionem timoris: vno modo quidem ex parte appetitiui motus, alio vero modo ex parte transmutationis corporalis.Ex parte quidem appetitiui motus,qui sequitur apprehensionem,prouocatur spes causans audaciã per ea,quæ faciunt nos æstimare, quòd possibile sit adipisci victoriam vel secundum propriam potentiam,sicut fortitudo corporis, experientia in periculis,multitudo pecuniarum, & alia huiusmodi:siue per potentiam aliorũ, sicut multitudo amicorum, vel quorumcunque auxiliantium, & præcipuè si homo confidat de auxilio diuino. Vnde illi,qui se bene habent ad diuina audaciores sunt, vt etiam Philo.dicit in 2. Rhet.* Timor autem excluditur secundum istum modum per remotionem terribilium appropinquantium, puta,quia homo non habet inimicos, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod q̃s in principio tremunt, vt Philosophus dicit in libro de problematibus. † ergo non sunt promptiores in principio,quàm in ipsis particulis existentes.

¶2 Præt. Per augmentum obiecti augetur passio: sicut si bonum est amabile,& magis bonũ est magis amabile:sed arduum est obiectum audaciæ. augmentato ergo arduo, augmentatur audacia:sed magis fit arduum & difficile periculum quando est præsens. ergo debet tunc magis crescere audacia.

¶3 Præterea. Ex vulneribus inflictis prouocatur ira, sed ira causat audaciam. Dicit enim Philo.in 2. Rhet.* q̃ ira est audituum. ergo quando iam sunt in ipsis periculis, & percutiuntur,videtur q̃ magis audaces redduntur.

¶Sed contra est,quod dicitur in 3. Eth.* q̃ audaces præuolantes sunt, & volentes ante pericula, in ipsis autem discedunt.

¶Resp. Dicendum, q̃ audacia,cum sit quidam motus appetitus sensitiui,sequitur apprehensionem appetitiuæ virtutis. virtus autem sensitiua non est collatiua, nec inquisitiua singulorum,quæ circunstant rem,sed subitum habet iudicium. Contingit autem quandoque, q̃ secundum subitam apprehensionem non possunt cognosci omnia,quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt,vnde surgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum: vnde quando iam experiuntur ipsum periculum, sentiũt maiorem difficultatem,quàm æstimauerunt,& ideo deficiunt. Sed ratio est discursiua omnium quæ afferunt difficultatem negotio: & ideo fortes, qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remissi, quia non passi, sed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem sunt in ipsis periculis, non experiuntur aliquid improuisum, sed quando minora illis quæ præcogitauerunt,& ideo magis persistunt. Vel etiam, quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur, cuius boni voluntas in eis perseuerat, quantumcunque sint pericula: audaces autem propter solam æstimationem facientem spem, & excludentem timorem, sicut dictum est.*

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ etiam in audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora,sicut etiam in timentibus: sed in audacibus reuocatur calor ad cor, in timentibus autem ad inferiora.

¶Ad secundum dicendum,quòd obiectum amoris est simpliciter bonum. vnde augmentatum simpliciter augmentat amorem: sed obiectum audaciæ est compositum ex bono & malo, & motus audaciæ in malum præsupponit motum spei in bonum: & ideo si tantum addatur de arduitate ad periculum quod excedat spem, non sequetur motus audaciæ, sed diminuitur: si tamen sit motus audaciæ, quanto maius est periculum, tanto maior audacia reputatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex læsione non causatur ira, nisi supposita aliqua spe, vt infra * dicetur: & ideo si fuerit tantum periculum, quod excedat spem victoriæ, non sequetur ira: sed verum est, q̃ si ira sequatur,audacia augebitur.

†In sectione 27.Problem.3.tomo 6.*Cap.5 in fine, & li. 3.Ethi.ca. 8.tomo.6. & 5.* Cap. 7. post med. tom.5.æ.præc.Quæst.seq. art.2.

QVAEST. XLVI.

De ira secundum se, in octo articulos diuisa.

Super quæstion. quadragesimæ sextæ, Articulum primum.

IN articu.1.quæstionis 46.in responsione ad primum, aduerte, quod illa verba literæ, Ad iram terminat, possunt habere duos sensus.primus est, q̃ singuli motus irascibilis, scilicet motus spei, & motus desperationis, & reliqui, terminantur ad iram,sicut diximus quod amor terminatur ad delectationem. & hic sensus est falsus:nõ enim spes terminatur ad iram, vt patet.Secundus est, quod omnes passiones irascibilis terminãtur ad iram,ideſt, finiuntur in ira, tanquã in vltima passione. & hoc est dicere quod ira est vltima passio, seu vltimus motus huius potẽtiæ, & notior, & propterea denominauit potentiã, & hic sensus est verus, vt patet superius dictis.

DEINDE considerandum est de ira. Et primo, de ira secundum se. Secundo, de causa factiua iræ, & remedio eius. Tertio, de effectis eius.

Circa primum quæruntur octo.

¶Primo, Vtrum ira sit passio specialis.

¶Secundo, Vtrum obiectum iræ sit bonum, an malum.

¶Tertio, Vtrum ira sit in concupiscibili.

¶Quarto, Vtrum ira sit cum ratione.

¶Quinto, Vtrum ira sit naturalior,quã concupiscentia.

¶Sexto, Vtrum ira sit grauior, quàm odium.

¶Septimo, Vtrum ira solum sit ad illos, ad quos est iustitia.

¶Octauo, De speciebus iræ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ira sit specialis passio.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd ira non sit passio specialis. Ab ira enim denominatur potentia irascibilis: sed huius potentiæ nõ est vna tantum passio, sed multæ. ergo ira non est passio specialis.

¶2 Præt. Cuilibet passioni speciali est aliquid contrarium, vt patet inducenti per singula: sed iræ non est aliqua passio contraria, vt supra dictum est.* ergo ira non est passio specialis.

¶3 Præt. Vna specialis passio non includit aliam: sed ira includit multas passiones.est enim cum tristitia,& cũ spe,& cum delectatione,vt patet per Philosophum in 2. Rhetor.* ergo ira non est passio specialis.

¶Sed contra est, q̃ Damas. † ponit iram specialẽ passionem. Et similiter Tullius 4. de Tusc. qõnibus.

¶Respon. Dicendum, q̃ aliquid dicitur generale dupliciter, Vno modo per prædicationem, sicut animal est generale ad omnia animalia: Alio modo per causam, sicut sol est causa generalis omnium, quæ generantur in his inferioribus,secundum Dion.in 4. cap. de diui.no.* Sicut enim genus continet multas differentias potestate secundum similitudinem materiæ, ita causa agens continet multos effectus secundum virtutem actiuam. contingit autem aliquem effectum ex concursu diuersarum causarum produci. Et quia omnis causa aliquo modo in effectu manet,potest etiam dici tertio modo, q̃ effectus ex congregatione multarum causarum productus,habet quandam generalitatem,inquantũ continet multas causas quodammodo in actu.Primo ergo modo, ira non est passio generalis sed condiuisa alijs passionibus.vt supra dictum est.* Similiter autem nec secundo modo: non est enim causa aliarum passionum,vt supra dictum est: † sed per hunc modum potest dici generalis passio amor,vt patet per Aug.in 14.lib.de Ciui.Dei * Amor enim est prima radix omnium passionum,vt supra dictum est. † Sed tertio modo, potest ira dici passio generalis, inquantum ex concursu multarum passionum causatur. non enim insurgit motus iræ, nisi propter aliquam tristitiam illatam, & nisi adsit desiderium, & spes vlciscendi: quia vt Philosophus dicit in 2. Rhetor.* iratus habet spem puniendi;appetit enim vindictam,vt sibi possibilem. vnde, si fuerit multum excellens persona, quæ nocumentum intulit.non sequitur ira: sed solum tristitia, vt Auic.dicit in lib.de Anima.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ vis irascibilis denominatur ab ira,non quia omnis motus huius potentiæ sit ira,sed quia ad iram terminantur omnes motus huius potentiæ,& inter alios eius motus iste est manifestior.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ ex hoc ipso, q̃ ira causatur ex contrarijs passionibus.s.à spe,quæ est boni,& à tristi-

Cap.2.& 3.tom.6.† Dam li. 2.ca.16. lib.4. in fol. 4.a prin. li.& fol. 5.*ca.4.circa, princi. illius.

250 2.2. quæst. 158.ar.8. co & 3.di. 5.q.2. art. 2. cor.

q.23.ar.5.

Cap.2.& 3.tom.6.† Dam li. 2.ca.16. lib.4. in fol. 4.a prin. li.& fol. 5.*ca.4.circa, princi. illius.

q.23.ar.1 & 4. †q.25.ar.1 *li.14.c.7. & 8.to.5. †q.25.artic. 2.

*c. 2.circa prin. to.6.

tia, quæ est mali, includit in seipsa cõtrarietatem: & ideo non habet contrarium extra se: sicut etiam in medijs coloribus, non inuenitur contrarietas, nisi quæ est simplicium colorum, ex quibus causantur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ira includit multas passiones, nõ quidem sicut genus species, sed magis secundum continentiam causæ, & effectus.

¶Super quæstionis quadragesimæ-sextæ articulum. II.

251 Inf. art. 3, & 6. cor. *li. 4. c. 13 a medio.

IN artic. 2. eiusdem quæst. 46. scito quòd distinctio facta in litera, quod motus appetitus fertur in obiectum per modum incomplexi, & per modum cõplexi, intelligitur formaliter & explicite, vt patet in numeratis passionibus per modum incomplexi. Desideriũ enim & spes, si considerentur obiecti, secundum implicita, complexionem habẽt. nullus enim desiderat nisi sibi, vel alteri bonum, & similiter nullus sperat bonum nulli. Sed si secundũ explicita obiecta considerentur, incomplexio inuenitur. est enim desideriũ absentis boni, & spes futuri. Amare autem est velle bonum alicui, vt in 2. Rhetor. dicitur, vbi explicite patet applicatio huius ad hoc ex parte obiecti. Intẽdit ergo author q̃ quædã passiones sunt, quatum obiecta consistunt explicite in applicatione huius ad hoc, quædã autem non. Et ex hoc soluuntur duę obiectiones, Prima est de spe & desiderio, quomodo computentur inter eas quæ per modũ incomplexi sunt, cum respiciant bonum, & personam. Secundo est, quomodo amor concupiscentiæ quo amatur vnum respicit vnum obiectum tantum, cum sibi ametur vel alteri, vt superius etiam dictum fuit: & similiter de odio abominationis. patet enim vtriusq;

q. 29. ar. 1

*Cap. 6. post med. tom. 5.

†li. 2. confess. c. 6. a med. & 14 de ciuit. c. 15. to. 5.

li. 2. Rhe. ca. 2. non remote a prin. to. 6.

ARTICVLVS II.

Vtrum obiectum iræ sit bonum, vel malum.

AD secundũ sic proceditur. Videtur quòd obiectum iræ sit malum. Dicit enim Greg. Nyss. * q̃ ira est quasi armigera concupiscentiæ, inquantum scilicet impugnat id quod concupiscentiam impedit: sed omne impedimentũ habet rationem mali, ergo ira respicit malum, tanquam obiectum.

¶2 Præt. Ira, & odium conueniunt in effectu, vtriusq; enim est inferre nocumentum alteri: sed odium respicit malum tanquam obiectum, vt supra dictum est. * ergo etiam & ira.

¶3 Præt. Ira causatur ex tristitia. vnde Philosf. dicit in 7. Eth. * q̃ ira operatur cum tristitia: sed tristitiæ obiectũ est malum. ergo & iræ.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 2. Confess. † q̃ ira appetit vindictã; sed appetitus vindictæ est appetitus boni, cum vindicta ad iustitiã pertineat. ergo obiectũ iræ est bonum.

¶Præt. Ira semper est cum spe, vnde & delectationem causat, vt dicit Philosoph. in 2. Rhet. * sed spei & delectationis obiectum est bonum. ergo & iræ.

¶RESPON. Dicendum, quòd motus appetitiuæ virtutis sequitur actum virtutis apprehensiuæ, vis autem apprehensiua dupliciter aliquid apprehendit, Vno modo per modum incomplexi, sicut cum intelligimus quid est homo: alio modo per modum complexi, sicut cum intelligimus albũ inesse homini. Vnde vtroq; modo vis appetitiua potest tendere in bonũ, & malum, per modum quidem simplicis & incomplexi, cum appetitus simpliciter sequitur, vel inhæret bono, vel refugit malum: & tales motus sunt desiderium & spes, delectatio & tristitia & alia huiusmodi. Per modum autem complexi, sicut cum appetitus fertur in hoc, q̃ aliquod bonum, vel malum inest vel fiat circa alterum; vel tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc: sicut manifestè patet in amore, & odio. Amamus enim aliquem, inquantum volumus ei inesse aliquod bonum: odimus autem aliquem, inquantum volumus ei inesse aliquod malum. & similiter est in ira, quicunque enim irascitur, quærit vindicari de aliquo, & sic motus iræ tendit in duo, scilicet in ipsam vindictam quam appetit, & speratur sicut quoddam bonum, vnde & de ipsa delectatur; tendit etiam in illum, de quo quærit vindictam, sicut in contrarium & nociuum, quod pertinet ad rationem mali. Est autem duplex differentia attendenda circa hoc iræ ad odium, & ad amorem, quarum prima est, quòd ira semper respicit duo obiecta: amor verò & odium quandoque respiciunt vnum obiectum tantum, sicut cùm dicitur aliquis amare vinum, vel aliquid huiusmodi, aut etiam odire. Secunda est, quia vtrunque obiectorum, quod respicit amor, est bonũ. vult enim amans bonum alicui tanquàm sibi conuenienti: vtrunque verò horum, quæ respicit odium, habet rationẽ mali. vult enim odiens, malum alicui, tanquàm cuidem inconuenienti. Sed ira respicit vnum obiectum secundum rationem boni, scilicet vindictam, quam appetit: & aliud secundum rationem mali, scilicet hominem nociuum, de quo vult vindicari. & ideo est passio quodammodo composita ex contrarijs passionibus. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

10

20

30

40

ARTICVLVS III.

Vtrum ira sit in concupiscibili.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ ira sit in concupiscibili. Dicit enim Tullius in 4. de Tusculan. quæstio. * Quòd ira est libido quædam: sed libido est in concupiscibili. ergo & ira.

¶2 Præt. August. dicit in regula, † q̃ ira crescit in odiũ. Et Tullius dicit in eodem libro, q̃ odium est ira inueterata: sed odium est in concupiscibili sicut amor. ergo ira est in concupiscibili.

¶3 Præt. Damas. & Greg. Nysse. † dicunt, q̃ ira componitur ex tristitia & desiderio: sed vtrunque horum est in concupiscibili. ergo ira est in concupiscibili.

¶SED contra. Vts concupiscibilis est alia ab irascibili, si igitur ira esset in concupiscibili, non dominaretur ab ea vis irascibilis.

¶RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est, * Passiones irascibilis in hoc differunt à passionibus concupiscibilis, q̃ obiecta passionum concupiscibilis sunt bonum, & malum absolutè: obiecta autem passionum irascibilis sunt bonum, & malum cum quadam eleuatione & arduitate. Dictum est autem, * quòd ira respicit duo obiecta, scilicet vindictam, quam appetit, & eum, de quo vindictam quærit: & circa vtrunque quandam arduitatem ira requirit. non enim insurgit motus iræ nisi aliqua magnitudine circa vtrunque existente. Quæcunque enim nihil sunt, aut modica valde, nullo modo digna æstimamus, vt dicit Philosoph. in 2. Rhet. * vnde manifestum est, quòd ira non est in concupiscibili, sed in irascibili.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Tullius libidinem nominat appetitum cuiuscunque boni futuri, nõ habita discretione ardui, vel non ardui: & secundum hoc ponit iram sub libidine, inquantum est appetitus vindictæ: sic autem libidò communis est ad irascibilem, & cõcupiscibilem.

¶AD secundum dicendum, quòd ira dicitur crescere in odium, non q̃ eadem numero passio, quæ prius fuit ira, postmodum fiat odium per quandam inueterationẽ, sed per quandam casualitatem: ira enim per diuturnitatem causat odium.

¶AD tertium dicendum, q̃ ira dicitur componi ex tristitia & desiderio, non sicut ex partibus, sed sicut ex causis. dictum est autem * supra, q̃ passiones concupiscibilis sunt causæ passionum irascibilis.

Arti-

solutio, quia scilicet non explicitè important applicationem huius ad hoc in obiecto: sicut cũ amatur amicus, aut irascimur alicui, aut odio habemus aliquẽ odio inimicitiæ: in his enim tribus solis explicita apphcatio huius ad hoc in obiecto appareret &c.

252 2. 2. quæst. 162. ar. 3. co. Et 3. dist. 26. q. 1. & 2. cor. & sentia. co. 3. fin. *lib. 4. in fol. 4 & 5. a prin. lib. † Aug. ca. 37. †Dam. li. 2. ca. 16. Nysse. lib. 4. ca. 14.

q. 23. ar. 1

ar. præce.

*c. 2. hoc remoue a prin. to. 6

QVAEST. XLVI. ARTIC. IIII. & V. 179

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ira sit cum ratione.

253 AD quartum sic proceditur. Videtur quòd ira non sit cum ratione. Ira enim cùm sit passio quædam, est in appetitu sensitiuo: sed appetitus sensitiuus non sequitur rationis apprehensionem, sed sensitiuæ partis. ergo ira non est cum ratione.

¶2 Præt. Animalia bruta carent ratione, & tamen in eis inuenitur. ergo ira non est cum ratione.

¶3 Præt. Ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad iram. ergo ira non est cum ratione.

SED contra est, quod Philosophus dicit in 7. Ethic. *quod ira consequitur rationem aliqualiter.

¶RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est. * Ira est appetitus vindictæ; hæc autem collationem importat pœnæ infligendæ ad nocumentum sibi illatum. vnde in 7. Ethicor. dicit Philosoph. * quod syllogizans conferendo, quoniam oportet totaliter oppugnare, irasci confestim: conferre autem & syllogizare est rationis. & ideo ira est quodammodo cum ratione.

¶AD primum ergo dicendum, q̃ motus appetitiuę virtutis potest esse cum ratione dupliciter. Vno modo, cum ratione præcipiente: & sic voluntas est cum ratione: vnde & dicitur appetitus rationalis. Alio modo, cum ratione denunciante: & sic ira est cum ratione. Dicit enim Philosf. in lib. De problematibus, * q̃ ira est cum ratione, non sicut præcipiẽte ratione, sed vt manifestante iniuriam. Appetitus enim sensitiuus immediatè rationi non obedit, sed mediante voluntate.

¶AD secundum dicendum, quòd bruta animalia habent instinctum naturalem ex diuina ratione eis inditũ, per quem habent motus interiores, & exteriores similes motibus rationis, sicut supra dictum est. *

¶AD tertium dicendum, q̃ sicut dicitur in 7. Eth. * ira audit aliqualiter rationem, sicut nuntiantem q̃ iniuriatum est ei: sed non perfectè audit, quia non obseruat regulam rationis in rependendo vindictam. Ad iram ergo requiritur aliquis actus rationis, & additur impedimentum rationis: vnde Philosophus dicit in lib. de Problematibus. * q̃ illi qui sunt multum ebrij, tanquàm nihil habentes de iudicio rationis, non irascuntur: sed quando sunt parùm ebrij, irascuntur tanquàm habentes iudiciũ rationis, sed impeditum.

*In Sectione 28. proble. 3. to. 6.

q. 40. art. 3 * ca. 6. circa Princi. tom. 5.

*In Sectione 3. prob. 2. to. 6.

¶Super quæstionis quadragesimæ-sextæ, Artic. quintum.

254 2. 2. q. 156. artic. 3. co.

IN ar. 5. omissis 3 & 4. in respõsione ad 1. dubium Nouitiorũ occurrit. Quo pacto ratio sedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis, oppositum namque apparet, dum iratus nõ obediens rationi, magis prosequitur, vt experientia testatur. Ad hoc dicitur. Primo explanãdo sententiam authoris, deinde verba. Intendit author q̃

*c. 3. to. 6.

*ca. 6. ante med. to. 5.

ARTICVLVS V.

Vtrum ira sit naturalior, quàm concupiscentia.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd ira non sit naturalior, quàm concupiscentia. Proprium enim hominis dicitur, quod sit animal mansuetum natura: sed mansuetudo opponitur iræ, vt dicit Philosf. in 2. Rhet. * ergo ira non est naturalior quàm concupiscentia, sed omnino videtur esse contra hominis naturam.

¶2 Præt. Ratio contra naturam diuiditur. Ea enim quæ secundum rationem agunt, non dicimus secundũ naturam agere: sed ira est cum ratione, cõcupiscentia autem sine ratione, vt dicitur in 7. Ethico. * ergo concupiscentia est naturalior quàm ira.

¶3 Præt. Ira est appetitus vindictæ, concupiscentia autem maximè est appetitus delectabilium secũdum tactũ, scilicet ciborum, & venereorum: hæc autem sunt magis naturalia homini, quàm vindicta. ergo cõcupiscentia est naturalior, quàm ira.

¶SED contra est, quod Philosf. dicit in 7. Ethic. * q̃ ira est naturalior, quàm concupiscentia.

¶RESPON. Dicendum, q̃ naturale dicitur illud, quod causatur a natura, vt patet in 2. Physic. * vnde vtrum aliqua passio sit magis, vel minus naturalis, considerari non potest, nisi ex causa sua. Causa autem passionis, vt supra dictũ est, * dupliciter accipi potest. Vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte subiecti. Si ergo cõsideretur causa iræ, & concupiscentiæ ex parte obiecti, sic concupiscentia, & maximè cibo rum & venereorum, naturalior est quã ira, inquantum ista sunt magis naturalia quàm vindicta. Si autem consideretur causa iræ ex parte subiecti, sic quodãmodo ira est naturalior, & quodammodo cõcupiscentia. Potest enim natura alicuius hominis cõsiderari vel secundum naturam generis, vel secundum naturam speciei, vel secundum cõplexionem propriã indiuidui. Si igitur consideretur natura generis, quæ est natura huius hominis, inquantum est animal, sic naturalior est concupiscentia, quàm ira: quia ex ipsa natura communi habet homo quandam inclinationem ad appetendum ea quæ sunt conseruatiua vitæ, vel secundum speciem, vel secundum indiuiduum. Si autem consideremus naturam hominis ex parte speciei, scilicet, inquantum est rationalis, sic ira est magis naturalis homini, quàm concupiscentia, inquantum ira est cum ratione magis quàm concupiscentia. vnde Philo. dicit in 4. Ethic. * quòd humanius est punire, quod pertinet ad iram, quàm mansuetum esse: vnumquodque enim naturaliter insurgit contra contraria & nociua. Si verò consideretur natura huius indiuidui secundum propriam cõplexionem: sic ira naturalior est quàm concupiscentia, quia scilicet habitudinem naturalem ad irascendum, quæ est ex complexione, magis de facili sequitur ira, quàm concupiscentia, vel aliqua alia passio. Est enim homo dispositus ad irascendum secundum qd habet cholericam complexionem. chole ra autem inter alios humores citius mouetur: assimilatur enim igni. Et ideo magis est in prõptu, vt ille qui est dispositus secundum naturalem complexionem ad iram, q̃ irascatur, quã de eo qui est dispositus ad concupiscendum, q̃ concupiscat, & propter hoc Philosophus dicit in 7. Ethi. * q̃ ira magis traducitur à parentibus in filios, quàm concupiscentia.

¶AD primum ergo dicendũ, in hoc considerari põt & naturalis cõplexio ex parte corpis, quę est tẽperata, & ipsa rõ. Ex parte igit cõplexionis corporalis naturaliter hõ secundum suã speciem est non habens superexcellentiã neq; iræ, neq; alicuius alterius passionis propter tẽperamentũ suæ complexionis: alia verò animalia secundũ quod recedunt ab hac qualitate complexionis ad di-

quia ratio dupliciæ actu refert ad iram, scilicet nuntij, & præcepti. Et nuntiantem quidem semper se exhibet ratio: quia ipsam iram respicit nuntiando causam vindictæ. præcipientem vero nõ semper se exhibet: q moderamẽ iræ præcipiendo faceret, quod non semper accidit. idcirco ratio est causa iræ, inquantum nuntiat: & est causa mansuetudinis inquantum præcipit moderando. Et quia nunciare necessariõ concurrit ad iram, & semper, præcipere autem non: ideo in corpore articuli ex quarto Ethico. dictum, q̃ humanius est punire, quàm mansuetum esse, ex hac radice verificatur, Verba autem litteræ accipiẽda sunt specificatiue, ita q̃ ly, inquantum ira tus non totaliter audit imperium rationis, determinat conditionem, secũdum quam ira sub trahibilis est imperio rationis: quia enim opposita habent fieri circa idem, secundum eãdem cõditionem, ira nata est obedire, & non obedire, moderamen susceipere, & non susceipere sub imperio rationis: ac si dixisset, quod ira inquantum subest rationi nuntianti, est ab ea inquantum vero subest rationi moderanti, sedatur ab ea: ita quòd ratio ex illo actu sedat iram, qui potest audiri, & non audiri ab irato, ob cuius nõ auditionem dicitur iratus non totaliter audire imperium rationis.

*ca. 6. ante med. to. 5.

*c 5. a me. tom. 5.

tex. 4.

Q. 36. ar. 1

Universidad de Deusto Biblioteca

spositionem alicuius complexionis extremæ, secundum hoc etiam naturaliter disponuntur ad excessum alicuius passionis: vt leo, ad audaciam: canis, ad iram: lepus, ad timorem, & sic de alijs. Ex parte verò rationis est naturale homini & irasci, mansuetum esse, secundum quòd ratio quodammodo causat iram, inquantum nuntiat causam iræ, & quodammodo sedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis, vt supra dictum est. *

2a.1.ad3.

¶Ad secundum dicendum, q̃ ipsa ratio pertinet ad naturam hominis: vnde ex hoc ipso, q̃ ira est cum ratione, sequitur quòd secundum aliquem modum sit homini naturalis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ratio illa procedit de ira, & de concupiscentia ex parte obiecti.

¶Super quæstio. quadragesimæsextæ, Articulum sextum.

Articvlvs VI.

Vtrum ira sit grauior quàm odium.

255 2.2.q.159. ar. 4. Et ma.q. 12. art.5.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ ira sit grauior, quàm odium. Dicitur enim Prou. 27. q̃ ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: odium autem quandoque habet misericordiam. ergo ira est grauior quàm odium.

¶2 Præt. Maius est pati malum, & de malo dolere, quã simpliciter pati: sed illi qui habet aliquem odio, sufficit q̃ ille, quem odit, patiatur malum, irato autem non sufficit, sed quærit q̃ cognoscat illud, & de illo doleat, vt dicit Philosophus in 2. Rhet.* ergo ira est grauior quàm odium.

¶3 Præt. Quanto ad constitutionẽ alicuius plura concurrunt, tanto videtur esse stabilius: sicut habitus permanentior est, qui ex pluribus actib. causatur: sed ira causatur ex concursu plurium passionum, vt supra dictum est, *non autem odium. ergo ira est stabilior, & grauior quàm odium.

¶SED CONTRA est, quod Augu.* in regula, odium comparat trabi: iram vero festucæ.

¶RESPON. Dicendum, q̃ species passionis, & ratio ipsius ex obiecto pẽsatur. Est autem obiectum iræ, & odij idem subiecto. nam sicut odiens appetit malum ei, quem odit: ita iratus ei, contra quem irascitur, sed non eadem ratione. sed odiens appetit malum inimici, inquantum est malum: iratus autem appetit malum eius, contra quem irascitur, non inquantum est malum, sed inquantum habet quandã rationem boni scilicet prout æstimat illud esse iustum, inquantum est vindicatiuum. vnde etiam supra dictum est,* q̃ odium est per applicationem mali ad malum: ira autem per applicationem boni ad malum. Manifestum est autem, q̃ appetere malum sub ratione iusti, minus habet de ratione mali, quàm velle malum alicuius simpliciter. Velle enim malum alicuius, sub ratione iusti, potest esse etiam secundum virtutem iustitiæ, si præcepto rationis obtemperetur: sed ira in hoc solum deficit, q̃ non obedit rationis præcepto in vlciscendo. vnde manifestum est, q̃ odium est multo deterius & grauius, quàm ira.

¶AD primum ergo dicendum, q̃ in ira & odio duo possunt considerari, scilicet ipsum quod desideratur, & intensio desiderij. Quantum igitur ad id, quod desideratur, ira habet magis misericordiam, quàm odium; quia enim odium appetit malum alterius secundum se, nulla mensura mali satiatur. Ea enim quæ secundum se appetuntur, sine mensura appetuntur, vt Philosophus dicit 1. Polit.* sicut auarus diuitias. vnde dicitur Eccl. 12. Inimicus, si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine. Sed ira non appetit malum, nisi sub ratione iusti vindicatiui: vnde quando malum illatum excedit mensuram iustitiæ secundum æstimationem irascentis, tunc miseretur. vnde Philosop. dicit in 2. Rheto. * q̃ iratus, si fiant multa, miserebitur: odiens autem pro nullo. Quantum vero ad intensionem desiderij, ira magis excludit misericordiam, quàm odium: quia motus iræ est impetuosior, ppter choleræ inflammationẽ. vnde statim subditur, Impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

¶AD Secundum ergo dicendum, q̃ sicut dictum est,* Iratus appetit malum alicuius, inquantum habet rationem iusti vindicatiui: vindicta autem fit per illationem pœnæ. Est autem de ratione pœnæ, q̃ sit contraria voluntati, & quòd sit afflictiua, & quòd pro aliqua culpa inferatur: & ideo iratus hoc appetit, vt ille cui nocumentum infert, percipiat & doleat, & quòd cognoscat propter iniuriam illatam sibi hoc prouenire. Sed odiens de hoc nihil curat: quia appetit malum alterius, inquantum huiusmodi. non est autem verum, quòd id de quo quis tristatur, sit pcius. Iniustitia enim, & imprudentia cum sint mala, quia tamen sunt voluntaria, non contristant eos quibus insunt, vt dicit Philosoph. in 2. Rhetoricorum.*

¶AD tertium dicendum, quòd id quod ex pluribus causis causatur, tunc est stabilius, quando causæ accipiuntur vnius rationis, sed vna causa potest præualere multis alijs: odium autem prouenit ex permanentiori causa quàm ira: nam ira prouenit ex aliqua commotione animi propter læsionem illatam, sed odium procedit ex aliqua dispositione hominis, secũdum quam reputat sibi contrarium, & nociuum id, quod odit: & ideo sicut passio citius transit, quàm dispositio, vel habitus: ita ira citius transit quàm odium: quamuis etiam odium sit passio ex tali dispositione prouenies. & propter hoc Philosophus dicit in 2. Rheto.* quòd odium est magis insanabile, quàm ira.

*c. 4. non remote a fine to. 6.

ar.1.huius quæst.

*In regula ca. 37. om. 1.

*Ar.2.huius quæst.

*Cap. 6. a me. illius, tom. 5.

*Ca.4. circa fi. to.6.

*Incor.an.

*Ca.6. circa fi. & c. vlt. to.5.

*Ca.4.nõ multũ remote a fi. tom. 6.

*Ca. 2.3. & 4.

*Art. præced.

*Artic. 4. ad 4.

*Ca.3.nõ procul a fi. tom. 6.

*Circa fi.

*Ca. 4. de clinando ad finem.

*Ex ca. 4 non remote a fine elicitur tom. 6.

infirmo &c. & ex 1. Politicor. ideo aliter dicendũ videtur, q̃ differentia inter iram & odium in hoc, attenditur secundũ ipsum propriũ obiectũ: ita quod proprium obiectũ odij non habet per se mensuram, & si habet, hoc est per accidens. Proprium aũt obiectum iræ habet per se mensuram: & si in aliquo casu forte nõ habet, hoc esset per accidens. proprium obiectũ iræ est vindicta, quæ cum respiciatur offensam receptam, manifeste per se includit proportionem, saltem secundum apparentiam irati ad offensam, ac per hoc per se in mensura consistit. Proprium aũt obiectum odij inimicitiæ est sola persona: odij aũt abominatiõis res. quicquid aũt odio habetur siue persona, siue res, siue excessus, secundũ se refutatur, & abnegatur ab affectu: ac per hoc non secundõ, aliquid sic, & secundum aliq̃d non: & rursus, ac p̃ hoc non in ordine ad aliud cui cõ mensuretur: & propterea infinite insatiabiliterque refutatur. Nec obstat quod ipsum odio habitum mensuratum quoddam est, puta, certus gradus potentiæ, certus præsentiæ &c. hoc enim est per accidẽs. Quicquid enim & quantumcunque sit illud q̃ odio habetur sine mẽsura, refutatur, quàmuis in se mẽsuratum sit. objicitur eñ odio quicquid obiicitur, vt quoddam totum, & nõ vt certa mẽsura ab aliis diseretum. Propter quod non sufficiẽs signum distinctionis odij ab ira accipiunt Confessores, ex hoc, q̃ pẽnitens dicit se non appetisse, nisi certum malum his, quos odisse se dicit, stat enim & ffe quentissime cum appetitu certi mali odium abominationis, quod redit quandoque in idẽ cum odio personę secundum se. & licet sit impossibile appetitum prosequi per se malum appetenti, non tamen est impossibile appetitum per se prosequi malũ contrario. nullus enim operatur aspiciens ad malum sibi, sed bene ad malum cõtrario: hoc autem fit in odio, non primũ.

¶ In eodem 6. attic. in responsione ad primum, dubium occurrit circa id, qđ de odio dicitur, quòd insatiabile est, infinitum est, videtur enim hoc falsum, primo, quia contingit odio habere aliquem quo ad aliquid, puta prælationem, vel potestatem super se, & velle ei solum hoc malum, scilicet priuationem illius. Secundo, quia contingit odio habere aliquem solum quo ad excessum in aliqua re, puta, quo ad excessiuas diuitias, & velle ei solũ hoc malum, vt non sit tantum diues. Tertio, quia contingit odio habere aliquem quo ad vitã, ita q̃ velit ei mortem: & tñ nõ velit ei alia mala, puta, infirmitates, mala, genera mortis, & similia. Nõ ergo odium est insatiabile & infinitum, sed mensuratũ habet obiectũ. Ad hoc põt dupliciter distingui, primo de odio abominationis & inimicitiæ: secundo, de odio inimiciciæ simpliciter, vel secundum quid, & dicit quod odium in fatiabile & infinitũ est odiũ inimicitiæ simpliciter, quo. s. persona nõ secundum quid, sed simpliciter odio habeẽ. & quod de huiusmodi odio loquitur Scriptura, loquitur Aristoteles, loquitur author. obiectiones aũt sunt de odio abominationis vel secũdum quid: sed quia ratio in littera adducta militat pro omni odio, s. ea quæ secundum se appetuntur, sine mensura appetuntur, vt patet inductiue in auaro, in

QVAEST. XLVII.

Articvlvs VII.

Vtrum ira sit ad illos solum, ad quos est iustitia.

256

AD septimum sic proceditur. Videtur q̃ ira non solum sit ad illos, ad quos est iustitia. Non enim est iustitia homines ad res irrationales: sed tamen homo quandoque irascitur rebus irrationalibus, puta, cum scriptor ex ira proijcit pennam, vel eques percutit equum. ergo ira non solum est ad illos, ad quos est iustitia.

¶2 Præt. Non est iustitia hominis ad seipsum, nec ad ea quæ suipsius sunt, vt dicitur in 5. Ethi.* sed homo quandoque sibijpsi irascitur, sicut pœnitens propter peccatum. vnde dicitur in Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare. ergo ira non solum est ad quos est iustitia.

¶3 Præt. Iustitia, & iniustitia potest esse alicuius ad totum aliquod genus, vel ad totam aliquam cõitatem, puta, cum ciuitas aliquem læsit: sed ira non est ad aliquod genus, sed solum ad aliquod singularium, vt dicit Philoso. in 2. Rhet.* ergo ira non propriè est ad quos est iustitia, & iniustitia.

¶SED contrarium accipi potest à Philosopho. in 2. Rhetor.*

¶RESPON. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* Ira appetit malũ, inquantum habet rationem iusti vindicatiui: & ideo ad eosdem est ira, ad quos est iustitia, & iniustitia. Nam inferre vindictam, ad iustitiam pertinet: lædere autem aliquem, pertiner ad iniustitiam, vnde tam ex parte causæ, quæ est læsio illata ab altero, quàm ẽt ex parte eius, quam appetit iratus, manifestũ est, q̃ ad eosdem pertinet ira, ad quos iustitia, & iniustitia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* Ira quàmuis sit cum ratione, potest tamen etiã esse in brutis animalibus, quæ ratione carent, inquantum naturali instinctu per imaginationem mouentur ad aliquid simile operibus rationis. Sic igitur, cum in homine sit & ratio & imaginatio, dupliciter in homine potest motus iræ insurgere. Vno modo ex sola imaginatione nuntiante læsionem: & sic insurgit aliquis motus iræ etiam ad res irrationales & inanimatas: secundum similitudinem illius motus, qui est in animalibus contra quodlibet nociuum: Alio modo ex ratione nuntiante læsionem: & sic, vt Philoso. dicit 2. Rheto.* nullo modo potest esse ira ad res insensibiles, neque ad mortuos: tum quia non dolent, quod maximè quærunt irati in eis, quibus irascuntur: tum etiam quia non est ad eos vindicta, cum eorum non sit iniuriam facere.

¶AD secundum dicendum, quòd sicut Philosoph. dicit in 5. Ethi.* Quædam metaphorica iustitia, & iniustitia est hominis ad seipsum, inquantum scilicet ratio regit irascibilem, & concupiscibilem: & secundum hoc etiam homo dicitur de seipso vindictam facere, & per consequens sibiipsi irasci: propriè autem, & per se, non contingit aliquem sibijpsi irasci.

¶AD tertium dicendum, q̃ Philosophus in 2. Rhet.* assignat vnã differentiam inter odium & iram, quòd odium potest esse ad aliquod genus, sicut habemus odio omne latronum genus: sed ira non est nisi ad aliquod singulare, cuius ratio est: quia odium causatur ex hoc, q̃ qualitas alicuius rei apprehenditur vt dissonans nostræ dispositioni, & hoc potest esse vel in vniuersali, vel in particulari: sed ira causatur ex hoc, quòd aliquis nos læsit per suũ actum, actus autem omnes sunt singularium, & ideo ira semper est circa aliquod singulare. Cum autem tota ciuitas nos læserit, tota ciuitas computatur sicut vnum singulare.

*Ca.6. circa fi. & c. vlt. to.5.

*Ca.4.nõ multũ remote a fi. tom. 6.

*Ca. 2.3. & 4.

*Art. præced.

*Artic. 4. ad 4.

*Ca.3.nõ procul a fi. tom. 6.

*Circa fi.

*Ca. 4. de clinando ad finem.

*Ex ca. 4 non remote a fine elicitur tom. 6.

Articvlvs VIII.

Vtrum conuenienter assignentur species iræ.

257 2.2.q.158 artic.5.

AD octauum sic proceditur. Videtur q̃ Dama.* inconuenienter assignet tres species iræ, scilicet fel, maniam, & furorem. Nullius enim generis species diuersificatur secundum aliquod accidens: sed ista tria diuersificantur secundum aliquod accidens. principium enim motus iræ, fel vocatur: ira autem permanens dicitur mania: furor autem est ira obseruans tẽpus in vindictam. ergo non sunt diuersæ species iræ.

¶2 Præt. Tullius in 4. de Tusculanis * quæstionibus, dicit q̃ ex caudescendentia Græce dicitur, thymosis, & est ira modo nascens, & modo desistens: thymosis autem secundum Dam. † est idem quod furor. non ergo furor tempus quærit ad vindictam, sed tempore deficit.

¶3 Præterea Grego. 21. Moralium * ponit tres gradus iræ, scilicet, iram sine voce, & iram cum voce, & iram cum verbo expresso, secundum illa tria, quæ Dominus ponit Matthe. 5. Qui irascitur fratri suo. vbi tangitur ira sine voce. & postea subdit: Qui dixerit fratri suo, Racha, vbi tangitur ira cum voce, sed necdum pleno verbo formata. & postea dicit: Qui autem dixerit fratri suo, fatue: vbi expletur vox perfectione sermonis. ergo insufficiẽter diuisit Damasce. † iram, nihil ponens ex parte vocis.

¶SED CONTRA est, authoritas * Damasceni, & Gregorij Nysseni.

¶RESP. Dicẽdũ, q̃ tres species iræ, quas Dã. ponit, & ẽt Greg. Nyss.* sumunt ſm ea, quæ dãt iræ aliqd augmentũ: qđ quidem contingit tripliciter. Vno modo, ex

*Lib. 2. ca. 16. tom. 5.

*Ca.5. circa prin.

*Ca.4.nõ multũ remote a fine to. 6.

χολὴ μανιώδης. θυμώσις θυμὸς

*Lib.4. in fol. 5. a prin. lib.

† Lib. 2. ca. 16.

*Ca.5. circa prin.

† Locus in arg. 1. cita to.

*Ibidé, & Gre. Nyss. li. 4. c. 13.

*Locis in argu. Sed cõtra ea tatis.

¶ *Super quæstionis 46. 47. 48. Articulum pri.*

CIrca q. 46. 47. & 48. simul, nota diffinitionē iræ positā ab Ari. in 2. Rhet. Ira est appetitus cum tristitia ac spe punitionis apparentis, propter apparentem paruipensionem eorū, quæ in ipsum, aut in ipsius aliqua non cōueniētem. Ex qua diffinitione videre potes ī primis iram passionē cōpositam ex tristitia, & spe, & causis, & cōsequenter ex malo & bono, ac per hoc ex parte tristitiæ mala defectus, & vniuersaliter contristantia disponunt ad irā, & in quib. tristitia accepta permanet, aut renouatur, ira quoque facile surgit. Ex parte vero spei audacia, delectatioq; consequitur tam in cogitādo, quām in sperata præsentia vindictæ. Ex parte aūt successus speratæ vindictæ ad tristitiā, delectatio tanto est maior, quāto & medicinæ contra positæ hēt rōnem. Deinde habet obiectū vtrunque, s. rem, & personam, res est punitio apparens, persona est is qui paruipendit. Ex parte punitionis appetiuæ & speratæ vide, q̄ non est ira ad excellētes personas, quas non speramus posse punire nisi pro quanto (cū alieno adiutorio, puta, diuino) speramus punire, & tunc licet effet excellens persona respectu irati absolute, nō tn respectu eius cū adiutorio. quæ n. per amicos possumus, per nos ali quo mō possumus vt dī 3. Ethi. Et q̄ ira non est, nisi ad quos est iustitia. punitio n. ad iustitiā spectat, & q̄ est finita & mēsurata. punitio. n. punibili cōmēsuratur, & hinc multis factis placat iratus. Ex parte vero ap

*C. 5. to. 5

*Loco citato in argu.

258

facultate ipsius motus, & talem iram vocat fel, quia cito accenditur. Alio modo, ex parte tristitiæ causantis irā, quæ diu in memoria manet, & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quiescit donec puniat. vnde Philosoph. in 4. Ethic. *quosdam irascentium vocat acutos, quia cito irascuntur: quosdam amaros, quia diu retinent iram: quosdam difficiles, quia nunquam quiescūt, nisi puniant.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnia illa, per quæ ira recipit aliquam perfectionem, non omnino per accidens se habent ad iram, & ideo nihil prohibet secundum ea species iræ assignari.

¶ Ad secvndvm dicendum, q̄ excandescentia, quam Tullius *ponit, magis videtur pertinere ad primam speciem iræ, quæ perficitur secundum velocitatem iræ, quam ad furorem. nihil autem prohibēt ut thymosis Græcè, quod Latinè furor dicitur, utrūque importet, & velocitatem ad irascendū, & firmitatem propositi ad puniendū.

¶ Ad tertvm dicendum, q̄ gradus illi iræ distinguuntur secundum effectum iræ, non autem secundum diuersam perfectionem ipsius motus iræ.

QVAEST. XLVII.

De causa effectiua iræ, & de remedijs eius, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerādum est de causa effectiua iræ, & de remediis eius.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum qui irascitur.

¶ Secundo. Vtrum sola paruipensio, vel despectio sit motiuum iræ.

¶ Tertio. De causa iræ ex parte irascentis.

¶ Quarto. De causa iræ ex parte eius, contra quem aliquis irascitur.

Articvlvs I.

Vtrum semper motiuum iræ sit aliquid factum contra eum qui irascitur.

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd non semper aliquis irascatur propter aliquid contra se factum. Homo. n. peccando, nihil contra Deum facere potest. Dicitur enim Iob. 35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? dicitur tamen Deus irasci contra homines propter peccata, secundū illud ps. 105. Iratus est furore dominus in populū suū. ergo non semper aliquis irascitur propter aliquid contra se factum.

¶ 2 Præt. Ira est appetitus vindictæ, sed aliquis appetit uindictam facere, etiam de his quæ contra alios fiunt. ergo non semper motiuum iræ est aliquid contra nos factum.

¶ 3 Præter. Sicut Philosoph. dicit in 2. Rhet. *homines irascuntur præcipuè contra eos, qui despiciunt ea, circa quæ ipsi maximè studēt, sicut qui studēt in philosophia, irascuntur contra eos qui philosophiam despiciunt, & simile est in aliis, sed despicere philosophiam non est nocere ipsi studenti. non ergo semper irascimur propter id, quod contra nos fit.

¶ 4 Præt. Ille qui tacet contra contumeliantem, magis ipsum ad iram prouocat, ut dicit Chryso. sed in hoc contra ipsum nihil agit, q̄ tacet. ergo non semper ira alicuius prouocatur propter aliquid, quod contra ipsum fit.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rhet. * q̄ ita fit semper ex his, quæ ad seipsum, inimicitia autem & fine his, quæ ad ipsum. si enim putemus talem esse, odimus.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * Ira est appetitus nocendi alteri sub ratione iusti vindicatiui. Vindicta autem locum nō habet, nisi vbi præcesserit iniuria, nec iniuria omnis ad uindictam prouocat sed illa sola, quæ ad eum pertinet, qui appetit vindictam. Sicut enim unumquodque naturaliter appetit proprium bonum, ita ēt naturaliter repellit propriū malum: iniuria autem ab aliquo facta non pertinet ad aliquem, nisi aliquid fecerit, quod aliquo modo sit contra ipsum. vñ sequit qd̄ motiuū iræ alicuius, semper sit aliquid contra ipsum factū.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ ira non dicitur in Deo secundum passionem animi, sed secundum iudicium iustitiæ, prout uult vindictam facere de peccato. Peccator. n. peccando, Deo nihil nocere effectiuè potest, tamen ex parte sua dupliciter contra Deū agit. Primo quidem inquantum eum in suis mandatis contemnit. Secundo inquantum nocumentum aliquod infert alicui, vel sibi, vel alteri. quod ad Deum pertinet, prout ille cui nocumentum infertur, sub Dei prouidentia & tutela continetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd irascimur contra illos qui aliis nocent, & uindictam appetimus, inquantū illi quibus nocetur, aliquo modo ad nos pertinent uel per aliquam affinitatem, vel per amicitiam, vel saltem per communionem naturæ.

*C. 2. post med. to. 6

*C. 4. de clinādoad fi. tom. 6.

q. 46. ar. 6.

¶ Pri-

¶ Primum est, an præter decem & septem actus appetitus iam tractatos, sex proprios rationalibus, & vndecim cōes, sint alij actus appetitus distincti specie ineſſe naturæ ab istis, an sint soli supra dicti. Quòd enim non sint plures, ex hoc suadetur quia diminutus author fuisset omittendo illos: q̄ vero sint plures, ex duobus probatur. primo quare præter omnes dictos est actus volitionis, seu nolle in voluntate, de quo nō est tractatum.

¶ Secundo, quare præter oēs dictos est in voluntate actus neuter, quo voluntas vult bonum absolute, nō propter se, nec propter aliud: & quod sit ponendus in voluntate hic actus neuter, probatur inquit Scotus in 1. sent. dist. 1 q. 3. art. 1. Voluntati potest ostendi aliquod obiectū bonū absolute apprehensum, non sub ratione per se, nec propter aliud boni, & voluntas potest habere circa tale obiectum aliquem actū, & non necessario inordinatum. ergo potest habere aliquem actum volendi neutrum, idest, nec propter se, nec propter aliud: de hoc autē actu non est tractatum, ergo assumptum patet, cum quandoq; primo offeratur bonum: & deinde discutiatur an sit bonum propter se, an propter aliud.

259 Infr. ar. 3. & 4. co. r.

* Lib. 2. Ortho fidei c. 16.

*C. 8. circa me. to. 6.

* Cap. 2. to. 6.

¶ Tertium dubium est, an omnes undecim actus appetitus, quos passiones dicimus, vt sunt in voluntate, sint actus volūtatis specifice distincti in esse naturæ, an nulli: an aliqui sic, & aliqui non: & an coincidant cum illis sex in esse naturæ, an sint alij specifice ab illis. Quòd eīr distinguant spe, ex distinctione obiectorum, apparet: q̄ vero non distinguātur, ex eleuatione inferiorum in superiorem naturam, videtur dispersa enim in inferioribus vniuntur in superiori, q̄ coincidant cum illis sex, inductiue manifestari potest: amare enim desiderare, sperare, audere, irasci, velle quoddam est. q̄ non coincidant, apparet ex eo, q̄ seorsum tractatæ sunt. Vt enim patet in q. 28. artic. 6. & per totum immediate hunc tractatum de passionibus, exa minatæ sunt non solum vt in appetitu sensitiuo, sed etiā in intellectiuo sunt.

*Ca. 2. in prin. to. 6.

¶ Ad primum dubium dicitur, quod præter dictos decem, & septem actus, nullus aſt alius actus: quoniam nolle non est alius a prædictis, & actus neuter non datur, vt patebit, nec alius aliquis apparet. De nolle in primis dupliciter dici potest, primo q̄ nolle coincidit cum velle: quoniam nihil aliud significat nolle, quàm velle non. Et ad hoc est authoritas S. Tho. superius in q. 6. arti. 3. ad secundum & in 1. sent. dist. 6. in expositione literæ. & dist. 46. ad secundum. In omnibus enim his locis vult quòd nolle significat actum volendi cum negatione obiecti: sed quoniam bonum & malum sunt obiecta appetitus, quāuis malum secundario, & bonum est q̄ omnia appetunt, malum vero quod omnia fugiunt: rationabile est, vt in primo appetitu quotus est rationabilis, sit actus consonus vtrique obiecto: prosecutio. s. respectu boni, & fuga respectu mali: ac per hoc sicut velle inest q̄ prosecutione, ita nolle pro fuga. illius enim obiectū proprium est bonum, huius aūt malum: & hoc est tenendum & secundū rem, & secundū mentē authoris: vt patet superius in q. 8. ar. 1. ad primū, vbi ex proposito hoc tractat tanq̄ in proprio loco: nec oppositum sensit in locis prænductis, sed tantūmodo exposuit q̄ velle, tanquā notius significatum per nolle. Dic ergo q̄ nolle, significat actum positiuū refutatiuū obiecti: & quia fuga in appetitu est sicut negatio in itellectu, vt dicit in 6. Ethi. ideo hic actus declaratus est p velle non: non fuit tn tacitus ab authore in hoc tractatu actus istius nolitionis, sed inquantū est proprius volūtati tractatus est cū suo contrario scilicet velle. Oppositorum. n. eadē est disciplina. Et assignatū est ei obiectum. s. malum, & dictum quid est s. fuga. vt patet in loco allegato. Inquantum vero rationem habet cōmunem cū passionibus tractatū est i tractatu de odio, & oppositō desiderij, desperatione ac timore: sunt. n. in voluntate hæc, nolitiones: & vt dictū est, vniuersaliter passiones tractatæ sunt tā pro passionibus, quām pro actib. voluntatis similibus passionib. De actu aūt neutro, q̄ non detur facile, manifestum fit ex hoc, Cū appetitur bonū absolute, concurrunt duæ conditiones in obiecto. s. bonitas terminans actū appetitus. & negatio ordinis ad aliud, propter quod appetat. sertur. n. voluntas in bonū absolute repræsentatū, sic q̄ appetit ipsum, & non appetit ipsum propter aliud. Ex hoc aūt vlterius procedendo adiuncto, quod bonum propter se non exponit positiue, sed negatiue: quia sicut nihil est a se positiue, sed negatiue, idest nō ab aliorita nihil est propter se positiue: sed negatiue, id est nō propter aliud, videbis q̄ cū bonū absolute appetitur, verus assensus voluntatis est ad bonū vt finē, & propter se, & nō est actus neuter. Et per hoc patet solutio rōnis: iam. n. patet q̄ est implicatio in adiecto dicere q̄ bonū repræsentat absolute, & non propter se, nec propter aliud. Bonū. n. absolute est, ppter se negatiue: & hoc nō intelligit pp se, vt distinguit contra pp aliud: sicut intelligit cū distinguit ens a se cōtra ens ab alio. Sed aduerte Nouitie, q̄ sp subintelligit bonū substratū, aliogn pp se diceret ē de chimera. qđ

*C. 3. eir. med. tom. 6.

* Cap. 2. non procul a prin cip. to. 6.

*Cap. 2. paulo post prin cip. to. 6.

*Cap. 3. non procul a fin. tom. 6.

*Cap. 5. & 8. tom. 5.

Articvlvs II.

Vtrum sola paruipensio, vel despectio sit motiuum iræ.

AD secvndvm sic proceditur. Videtur quod non sola paruipensio, vel despectio sit motiuum ira. Dicit enim Damas. * q̄ iniuriam patsi, vel æstimantes pati, irascimur: sed homo potest iniuriam pati etiam absque despectu, vel paruipensione. ergo non sola paruipensio est iræ motiuum.

¶ 2 Præt. Eiusdem est appetere honorem, & contristari de paruipensione: sed bruta animalia non appetunt honorem. ergo non contristantur de paruipensione, & tamen in eis prouocatur ira propter hoc, quòd vulnerantur, vt dicit Philosophus in 3. Ethic. * ergo non sola paruipensio videtur esse motiuum iræ.

¶ 3 Præt. Philosophus in 2. Rhet. * ponit multas alias causas iræ, puta obliuionem, & exultationem in infortunijs, denuntiationem malorum, impedimentum consequendæ propriæ voluntatis. non ergo sola paruipensio est prouocatiuum iræ.

¶ Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 2. Rhet. * q̄ ira est appetitus cum tristitia punitionis propter apparentem paruipensionem non conuenienter factam.

¶ Respon. Dicendum, q̄ omnes causæ iræ reducuntur ad paruipensionem. Sunt enim tres species paruipēsionis, vt dicitur in 2. Rhe. * scilicet despectus, epireasmus, idest, impedimentum voluntatis implendæ, & contumeliatio: & ad hæc tria omnia motiua iræ reducuntur. cuius ratio potest accipi duplex. Prima est, quia ira appetit nocumentum alterius inquantum habet rationem iusti vindicatiui: & ideo intantum quærit vindictam, inquantum videtur esse iusta. Iusta autem vindicta non fit nisi de eo, quod est iniustè factum: & ideo prouocatiuum ad iram semper est aliquid sub ratione iniusti. vnde dicit Philosophus in 2. Rhetorico. * quòd si homines putauerint eos qui læserunt, esse iustè passos, non irascuntur: non enim fit ira ad iustum. Contingit autem tripliciter nocumentum alicui inferri, scilicet, ex ignorantia, ex passione, & ex electione. Tunc enim aliquis maximè iniustum facit, quando ex electione, vel industria, vel ex certa malitia nocumentum infert, vt dicitur in 5. Ethic. * & ideo maximè irascimur contra illos, quos putamus ex industria nobis nocuisse. Si enim putemus aliquos vel per ignorātiam, vel ex passione nobis intulisse iniuriam, vel non irascimur contra eos, vel multo minus. Agere enim aliquid ex ignorantia, vel ex passione diminuit rationem iniuriæ, & est quodammodo prouocatiuum misericordiæ & veniæ: illi autem qui ex industria nocumentum inferunt, ex contemptu peccare videntur, & ideo contra eos maximè irascimur. Vnde Philosophus dicit in 2. Rhetoric. * quòd his qui propter iram aliquid fecerunt aut non irascimur, aut minus irascimur: non enim propter paruipensionem videntur egisse. Secunda ratio est, quia paruipensio excellentiæ hominis opponitur: quæ enim homines nullo modo putant digna esse, paruipendunt, vt dicitur in 2. Rhetoric. * Ex omnibus autem bonis nostris aliquam excellentiam quærimus: & ideo quodcunque nocumentum nobis inferatur, inquantum excellentiæ derogat, videtur ad paruipēsionem pertinere.

* Cap. 3. eir. med. tom. 6.

* Cap. 2. non procul a prin cip. to. 6.

¶ Ad primum dubium dicitur, quod præter dictos decem, & septem actus, nullus aſt alius actus: quoniam nolle non est alius a prædictis, & actus neuter non datur, vt patebit, nec alius aliquis apparet. De nolle in primis dupliciter dici potest, primo q̄ nolle coincidit cum velle: quoniam nihil aliud significat nolle, quàm velle non. Et ad hoc est authoritas S. Tho. superius in q. 6. arti. 3. ad secundum & in 1. sent. dist. 6. in expositione literæ. & dist. 46. ad secundum. In omnibus enim his locis vult quòd nolle significat actum volendi cum negatione obiecti: sed quoniam bonum & malum sunt obiecta appetitus, quāuis malum secundario, & bonum est q̄ omnia appetunt, malum vero quod omnia fugiunt: rationabile est, vt in primo appetitu quotus est rationabilis, sit actus consonus vtrique obiecto: prosecutio. s. respectu boni, & fuga respectu mali: ac per hoc sicut velle inest q̄ prosecutione, ita nolle pro fuga. illius enim obiectū proprium est bonum, huius aūt malum: & hoc est tenendum & secundū rem, & secundū mentē authoris: vt patet superius in q. 8. ar. 1. ad primū, vbi ex proposito hoc tractat tanq̄ in proprio loco: nec oppositum sensit in locis prænductis, sed tantūmodo exposuit q̄ velle, tanquā notius significatum per nolle. Dic ergo q̄ nolle, significat actum positiuū refutatiuū obiecti: & quia fuga in appetitu est sicut negatio in itellectu, vt dicit in 6. Ethi. ideo hic actus declaratus est p velle non: non fuit tn tacitus ab authore in hoc tractatu actus istius nolitionis, sed inquantū est proprius volūtati tractatus est cū suo contrario scilicet velle. Oppositorum. n. eadē est disciplina. Et assignatū est ei obiectum. s. malum, & dictum quid est s. fuga. vt patet in loco allegato. Inquantum vero rationem habet cōmunem cū passionibus tractatū est i tractatu de odio, & oppositō desiderij, desperatione ac timore: sunt. n. in voluntate hæc, nolitiones: & vt dictū est, vniuersaliter passiones tractatæ sunt tā pro passionibus, quām pro actib. voluntatis similibus passionib. De actu aūt neutro, q̄ non detur facile, manifestum fit ex hoc, Cū appetitur bonū absolute, concurrunt duæ conditiones in obiecto. s. bonitas terminans actū appetitus. & negatio ordinis ad aliud, propter quod appetat. sertur. n. voluntas in bonū absolute repræsentatū, sic q̄ appetit ipsum, & non appetit ipsum propter aliud. Ex hoc aūt vlterius procedendo adiuncto, quod bonum propter se non exponit positiue, sed negatiue: quia sicut nihil est a se positiue, sed negatiue, idest nō ab aliorita nihil est propter se positiue: sed negatiue, id est nō propter aliud, videbis q̄ cū bonū absolute appetitur, verus assensus voluntatis est ad bonū vt finē, & propter se, & nō est actus neuter. Et per hoc patet solutio rōnis: iam. n. patet q̄ est implicatio in adiecto dicere q̄ bonū repræsentat absolute, & non propter se, nec propter aliud. Bonū. n. absolute est, ppter se negatiue: & hoc nō intelligit pp se, vt distinguit contra pp aliud: sicut intelligit cū distinguit ens a se cōtra ens ab alio. Sed aduerte Nouitie, q̄ sp subintelligit bonū substratū, aliogn pp se diceret ē de chimera. qđ

in est bonum non propter aliud, est bonum propter se. Quod si contendat quis, q̃ sumit propter se positiue, manifestè distinguit bonum. propter aliud cõtra nullum bonum non datur enim bonũ propter se positiue, nihil fingatur aliquid sit positiue finis suipsius.

¶Ad secundum dubium dico, q̃ nõ video in re, aut in authorem distinctionem speficam in esse naturæ actuum, qui passiones dicuntur in volũtate positorum, sed omnes præter tristitiam, ad supra nominatos septem actus, scilicet velle, nolle, frui, intendere, eligere, consentire, & uti, reduci puto. Author siquidẽ superius in quæst. 3, artic. 2. ad primum particulares conditiones distinguens passiones partis sensitiuæ, affirmãs, oppositumque in parte intellectiua insinuans, amorem & desiderium in parte sensitiua, non intellectiua distingui secundum speciẽ innuit: & si de delectatione in voluntate, & aliis passionibus, idem sensisset, non posuisset fruitionem solam speciẽ distinctam ab aliis actibus voluntatis: sed tractasset de ea in tractatu de delectatione, cum sit eius species. Ad naturam autẽ rerũ aspiciendo, nescio iram in voluntate, nisi velle vindictam; & amoré, nisi velle bonum sibi, vel alteri &c. Tristitiam autem ideo excepi, quia cõtraria eiusdẽ generis sunt, & eadẽ est eorum disciplina: ac per hoc cum delectatio in voluntate distinctus sit specie actus a velle, & aliis actibus, consequens est vt tristitia, quę ei est cõtraria, sit etiam specie distinctus actus a nolle, & cæteris, nec ꝓpterea diminutus est author: quoniam & ponendo fruitionem speciem per se in voluntate, insinuauit tristitiam. oppositorũ enim eadem est disciplina: & tractando de delectatione & tristitia, expresse tradidit tristitiã contrariam delectationi in voluntate, vt patet superius in q. 35. & sic si decẽ & septem supradictis addantur hi duo actus. s. nolle, & tristari, erũt in vniuerso actus decem & nouẽ apperitus distincti specie in esse naturæ, cõprehendendo sub fruitione omnem delectationẽ voluntatis.

*Art. præc.

260

*Cap. 2. circ. med.

*Cap. 2.a med. to. 6.

*Cap. 3. cir. med. tom. 6.

*Cap. 9. tom. 6.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd ex quacunque alia causa aliquis iniuriam patiatur, quàm ex contẽptu, illa causa minuit rationem iniuriæ: sed solus contemptus, vel paruipẽsio rationem iræ auget, & ideo est per se causa irascendi.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet animal brutum non appetat honorem sub ratione honoris appetit tamen naturaliter quandam excellentiã, & irascitur contra ea quæ illi excellentiæ derogant.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ omnes illæ causæ ad quandam paruipensionẽ reducuntur. Obliuio enim paruipensionis est euidens signum: ea enim quę magna æstimamus, magis memoriæ infigimus. Similiter ex quadam paruipensione est, q̃ aliquis non vereatur cõ tristare aliquem, denuntiando sibi aliqua tristia. Qui etiam in infortunijs alicuius hilaritatis signa ostendit, videtur parum curare de bono, vel malo eius. Similiter etiam qui impedit aliquem à sui propositi assecutione, non propter aliquam vtilitatem sibi inde prouenientem, non videtur multũ curare de amicitia eius: & ideo omnia talia inquantum sunt signa cõtemptus, sunt prouocatiua iræ.

Articvlvs III.

Vtrum excellentia irascentis sit causa iræ.

Ad tertiũ sic proceditur. Videtur q̃ excellentia alicuius non sit causa, q̃ facilius irascatur. Dicit enim Philosop. in 2. Rhet. * q̃ maximè aliqui irascuntur, cum tristantur, vt infirmi & egentes, & qui non habent id quod concupiscunt: sed omnia ista ad defectum pertinere videntur. ergo magis facit pronum ad iram defectus, quàm excellentia.

¶2 Præt. Philosophus dicit ibidem, *q̃ tunc aliqui maxime irascuntur, q̃n in eis despicitur id, de quo potest esse suspicio, q̃ vel non insit eis, vel q̃ sit in eis debiliter: sed cum putant se multum excellere in illis, in quibus despiciuntur, non curant, sed prædicta suspicio ex defectu prouenit. ergo defectus est magis causa quòd aliquis irascatur, quàm excellentia.

¶3 Præt. Ea quæ ad excellentiã pertinẽt, maximè faciunt homines iucundos, & bonæ spei esse: sed Philosophus dicit in 2. Rhet. * q̃ inludo, in risu, in festo, in prosperitate, in consummatione operũ, in delectatione non turpi, & in spe optima, homines nõ irascuntur. ergo excellentia non est causa iræ.

¶Sed contra est, quod Philoso. in eodem libro dicit, * q̃ homines propter excellentiam indignantur.

¶Respon. Dicendum, q̃ causa iræ in eo qui irascitur, dupliciter accipitur. Vno modo secundũ habitudinem ad motiuum iræ, & sic excellentia est cã, vt aliquis de facili irascatur: est. n. motiuum iræ iniusta paruipensio, vt dictum est. * constat autẽ, q̃ quanto aliquis est excellentior, iniustius paruipẽditur in hoc, in quo excellit. & ideo illi qui sunt in aliqua excellentia, maximè irascuntur, si paruipendantur: puta, si diues paruipenditur in pecunia, & rhetor in loquendo, & sic de alijs. Alio modo põt considerari cã iræ in eo qui irascitur, ex parte dispositionis quæ in eo relinquitur ex tali motiuo. Manifestum est autẽ, q̃ nihil mouet ad iram, nisi nocumentum quod contristat: ea autem quæ ad defectum pertinent, maximè sunt cõtristantia, quia homines defectibus subiacentes facilius lædũtur. Et ista est causa, quare homines qui sunt infirmi, vel in alijs defectibus, facilius irascuntur, quia facilius contristantur. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Ad Secundum dicendũ, q̃ ille qui despicitur in eo, in quo manifestè multum excellit, non reputat se aliquã iacturam pati, & ideo non contristatur, & ex hac parte minus irascitur: sed ex alia parte inquantũ indignius despicitur, habet maiorem rationem irascendi, nisi forte reputet se non inuideri, vel subsannari propter despectum, sed propter ignorantiam, vel propter aliud huiusmodi.

¶Ad tertium dicendum, q̃ omnia illa impediunt iram, inquantum impediunt tristitiam: sed ex alia parte nata sunt prouocare iram, secundum quod faciunt hominem inconuenientius despici.

*Art. præc.

Articvlvs IIII.

Vtrum defectus alicuius sit causa, vt contra eum facilius irascamur.

261

Ad quartum sic proceditur. Videtur q̃ defectus alicuius non sit causa, vt contra ipsum facilius irascamur. Dicit enim Philo. in 2. Rhet. * q̃ his qui confitentur, & pœnitent, & humiliantur, non irascimur, sed magis ad eos miteſcimus, vnde & canes non mordent eos qui resident: sed hoc pertinet ad paruitatem & defectum. ergo paruitas alicuius est causa vt minus irascamur.

*Ca. 3. parũ à prin. tom. 6.

¶2 Præt. Nullus est maior defectus quàm mortis: sed ad mortuos desinit ira. ergo defectus alicuius nõ est causa prouocatiua iræ contra ipsum.

¶3 Præt. Nullus æstimat aliquem paruum ex hoc, q̃ est sibi amicus: sed ad amicos si nos offenderint, vel si nõ inuenerint, magis offendimur. vnde dicitur in psal. 56. Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;. ergo defectus alicuius nõ est causa vt contra ipsum faciamus irascamur.

¶Sed contra est, q̃ Philosophus dicit in 2. Rheto. * q̃ diues irascitur contra pauperem, si cum despiciat, & principans contra subditum.

*Cap. 2.a med. to. 6

Ar. 2. & 3

¶Respon. Dicendum, q̃ sicut iam supra dictũ est, Indigna respectio est maximè prouocatiua iræ. Defectus igitur, vel paruitas eius contra quem irascimur, facit ad augmentum iræ inquantum auget indignam despectionem. Sicut enim quanto aliquis est maior, tanto indignius despicitur: ita quanto aliquis est minor, tanto indignius despicit, & ideo nobiles irascuntur si despiciantur à rusticis, vel sapientes ab insipientibus, vel domini a seruis. Si verò paruitas, vel defectus diminuat despectionem indignam, talis paruitas non auget, sed diminuit iram: & hoc modo illi qui pœnitent de iniurijs factis, & confitentur se malè fecisse, & humiliantur, & veniã petunt, mitigant iram, secundum illud Prou. 15. Responsio mollis frangit iram, inquantum. s. tales videntur non despicere, sed magis magnipendere eos, quibus se humiliãt. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, q̃ duplex est causa, quare ad mortuos cessat ira. Vna, quia non possunt dolere, & sentire, quod maximè quærunt irati in his, quibus irascũtur. Alio modo, quia iam videntur ad vltimum malorum peruenisse: vnde etiam ad quoscunque grauiter læsos cessat ira, inquantum eorum malum excedit mensuram iustæ retributionis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ etiam despectio quæ est ab amicis, videtur esse magis indigna: & ideo ex simili causa magis irascimur contra eos si despiciant vel nocendo, vel non iuuando, sicut & contra minores.

QVAEST. XLVIII.

De effectibus iræ, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de effectibus iræ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum ira causet delectationem.
¶Secundo, Vtrum maximè causet feruorem in corde.
¶Tertio, Vtrum maximè impediat rationis vsum.
¶Quarto, Vtrum causet taciturnitatem.

Articvlvs primvs.

Vtrum ira causet delectationem.

262

Ad primum sic proceditur. Videtur q̃ ira non causet delectationem. Tristitia. n. delectationem excludit: sed ira est semper cum tristitia, quia vt dicitur in 7. Eth. * Omnis qui facit aliquid propter iram, facit tristatus. ergo ira non causat delectationem.

*Ca. 6. parum à medio.

*Ca. 5. in med. to. 5

¶2 Præt. Phil. dicit in 3. * Eth. q̃ punitio quietat impetum iræ, delectationem pro tristitia faciens: ex quo potest accipi, q̃ delectatio irato prouenit ex punitione, punitio autem excludit iram. ergo aduenięte delectatione, ira tollitur. non est ergo effectus delectationi coniunctus.

¶3 Præt. Nullus effectus impedit causam suam, cũ sit suæ causæ conformis: sed delectationes impediunt iram, vt dicitur in 2. Rhet. * ergo delectatio nõ est effectus irę.

*Ca. 3. to mo 6. cir. me.

*Ca. 2. parũ à prin cip. to. 6.

*Cap. 12 to. 5

¶Sed contra est, q̃ Philos. in eodem * lib. inducit prouerbium, Quòd ira multo dulcior melle distillante in pectoribus virorum crescit.

¶Respond. dicendum, q̃ sicut Philos. dicit in 7. Eth. * Delectationes maximè sensibiles & corporales, sunt medicinæ quædam contra tristitiam: & ideo quanto per delectationem contra maiorem tristitiam, vel anxietatem remedium præstatur, tanto delectatio magis percipitur: sicut patet, q̃ quando aliquis sitit, delectabilior fit ei potus. Manifestum est autem ex * prædictis, q̃ motus iræ insurgit ex aliqua illata iniuria contristante, cui quidem tristitiæ remedium adhibetur per vindictam: & ideo ad præsentiam vindictæ delectatio sequitur, & tãto maior, quanto maior fuit tristitia. Si igitur vindicta fuerit pśens realiter, fit perfecta delectatio, quæ totaliter excludit tristitiam, & per hoc quietat motum iræ: sed antequam vindicta sit præsens realiter, fit irascenti præsens dupliciter. Vno modo per spem, quia nullus irascitur nisi sperans vindictam, vt supra dictum est. * Alio modo, secundum continuam cogitationem: vnicuique enim concupiscenti est delectabile immorari in cogitatione eorum quæ concupiscit: propter quod etiam imaginariones somniorum sunt delectabiles. & ideo cum iratus multum in animo suo cogitet de vindicta, ex hoc delectatur: tamen delectatio non est perfecta, quæ tollat tristitiam, & per consequens iram.

*q. 47. ar ti. j.

*q. 46. ar ti. j.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ non de eodem iratus tristatur, & gaudet: sed tristatur de illata iniuria, delectatur autem de vindicta cogitata & sperata. vnde tristitia se habet ad iram sicut principium, sed delectatio sicut effectus, vel terminus.

¶Ad secundum ergo dicendum, q̃ obiectio illa procedit de delectatione, quæ causatur ex reali præsentia vindictę, quæ totaliter tollit iram.

¶Ad tertium dicendum, q̃ delectationes præcedẽtes impediunt ne sequatur tristitia, & per consequens impediunt iram: sed delectatio de vindicta, consequitur ipsã.

Articvlvs II.

Vtrum ira maximè causet feruorem in corde.

263 veri. q. 26 art. 3. c. fi.

Ad secundum sic proceditur. Videtur q̃ feruor nõ sit maximè effectus iræ. Feruor. n. sicut supra dictum est, pertinet ad amorem: sed amor, sicut * supra dictum est, principium est & causa omnium passionum. cum ergo causa sit potior effectu, videtur q̃ ira non faciat maximè feruorem.

*q. 28. artic. 4.

¶2 Præt. Illa, quæ de se excitant feruorem, per temporis assiduitatem magis augentur, sicut amor diuturnitate conualescit: sed ira per tractum temporis debilitatur. dicit. n. Philo. in 3. Reth. * q̃ tempus quietat iram. ergo ira non propriè causat feruorem.

*c. 3. post med. to. 6

¶3 Præt. Feruor additus feruori augmentat feruorẽ: sed maior ira superuenięs facit iram mitescere, vt Philo. dicit in 2. Rhet. * ergo ira non causat feruorem.

*cap. 3. à med. to. 6

¶Sed contra est, q̃ * Dama. dicit, q̃ ira est feruor eius, qui circa cor est, sanguinis ex euaporatione fellis ficus.

*Damas. li. 2. fidei Orthod. ca. 26. in princ.

¶Respondeo dicendum, q̃ sicut * dictum est, corporalis transmutatio, quæ est in passionibus animæ, proportionatur motui appetitus. Manifestum est autem, q̃ quilibet appetitus etiam naturalis, fortius tendit in id, quod est sibi contrarium si fuerit præsens: vnde videmus, q̃ aqua calefacta magis congelatur, quasi frigido vehementius in calidum agente. Motus autem appetitiuus iræ causatur ex aliqua iniuria illata, sicut ex quodam contrario iniacente: & ideo appetitus potissimè tendit ad repellendum iniuriam per appetitum vindictæ, & ex hoc sequitur magna vehemẽtia, & impetuositas in motu iræ. Et quia motus iræ non est per modum retractionis, cui proportionatur frigus, sed magis per modum insecutionis, cui proportionatur calor, consequenter fit motus iræ causatiuus cuiusdam feruoris sanguinis & spirituũ circa cor, quod est instrumentum passionum animæ. & exinde est, q̃ propter magnam perturbationem cordis, quæ est in ira, maxime apparent in iratis indicia quędam in exterioribus membris. vnde Greg. * dicit in 5. Moral. Iræ suæ stimulis accẽsum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti, ore quidem clamorem format, sed sensus quid loquatur, ignorat.

*cap. 31. cir. med.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ amor ipse non ita sentitur, nisi cum eum prodit indigentia, vt Aug dicit in 10. * de Trinit. Et ideo quando homo patitur detrimentum amatæ excellentiæ propter iniuriam illatam, magis sentitur amor: & ideo feruentius cor mutatur ad remouendũ impedimentum rei amatæ, vt sic feruor ipse amoris per iram crescat, & magis sentiatur. Et tamen feruor qui cõsequitur calorem, alia ratione pertinet ad amorem, & ad iram. Nam feruor amoris est cum quadam dulcedine, & lenitate. est. n. in bonum amatum: & ideo assimilatur calori aëris & sanguinis, propter quod sanguinei sunt magis amatiui: & dicitur, q̃ cogit amare iecur, in quo fit quædam generatio sanguinis. Feruor autem iræ est cum amaritudine ad consumendum, quia tendit ad punitionẽ contrarij,

*Cir. fin. lib. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contrarij, vnde assimilatur colori ignis & choleræ: & propter hoc Damasc.* dicit, q procedit ex euaporatione fellis, & fellea nominatur.

*Li.2.Orthod. fidei c. 16

¶Ad secundum dicendum, q omne illud, cuius causa per tempus diminuitur, necesse est q tempore debilitetur. Manifestum est autem q memoria tempore diminuitur: quæ.n.antiqua sunt, à memoria de facili excidunt. Ira autem causatur ex memoria iniuriæ illatæ, & ideo causa iræ per tempus diminuitur paulatim, quousque totaliter tollatur. Maior etiam videtur iniuria quando primo sentitur, & paulatim diminuitur eius æstimatio, secundum quod magis receditur à præsenti sensu iniuriæ. Et similiter etiam est de amore, si amoris causa remaneat in sola memoria. vnde Philos. dicit in 8.* Eth. q si diuturna fiat amici absentia, videtur amicitiæ obliuionem facere: sed in præsentia amici semper per tempus multiplicatur causa amicitiæ, & ideo amicitia crescit. Et similiter esset de ira, si continuè multiplicaretur causa ipsius: tamen hoc ipsum, q ira cito consumitur, attestatur vehementi furori ipsius. Sicut.n.ignis magnus cito extinguitur consumpta materia, ita etiam ira propter suam vehementiam cito deficit.

*Ca.5.nõ procul à prin.

¶Ad tertium dicendum, q omnis virtus diuisa in plures partes, diminuitur: & ideo quando aliquis iratus alicui, irascitur postmodum alteri, ex hoc ipso diminuitur ira ad primum, & præcipuè si ad secundum fuerit maior ira. nam iniuria, quæ excitauit iram ad primum, videbitur comparatione secundæ iniuriæ, quæ æstimatur maior, esse parua, vel nulla.

ARTICVLVS III.

Vtrum ira maximè impediat rationis vsum.

264 Inf.arti.4. cor. Et 2. 2.q.41.ar. 2. ad 3. & q.157.art. 4.corp.Et mal.q.12. art.j.

AD tertium sic proceditur. Videtur q ira non impediat rationem. Illud, n. quod est cum ratione, non videtur esse rationis impedimentum: sed ira est cum ratione, vt dicitur in 7. Ethi.* ergo ira non impedit rationem.

*Ji.7.Eth. ca.6.circa prin.

¶2 Præt. Quanto magis impeditur ratio, tanto diminuitur manifestatio: sed Philo. dicit in 7. Eth.† q iracundus non est insidiator, sed manifestus. ergo ira non videtur impedire vsum rationis, sicut concupiscentia, quæ est insidiosa, vt ibidem* dicitur.

†Ji.7.Eth. ca.6.circa med.

*loco nũc dicto.

¶3 Præt. Iudicium rationis euidentius fit ex adiunctione contrarij. quia contraria iuxta se posita magis elucescunt: sed ex hoc etiam crescit ira. dicit.n.Philo in 2.Rhe.† q magis homines irascuntur, si contraria præexistunt, sicut honorati si dehonorentur, & sic de aliis. ergo ex eodem ira crescit, & iudicium rationis adiuuatur. non ergo ira impedit iudicium rationis.

†Ji.3.Rhe to.c.2.post med.to.6.

¶Sed contra est, q Greg.* dicit in 5. Moral. q ira intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permouendo confundit.

*Li.5.Mora. cap.31 circ.prine.

¶Resp. dicẽdum, q mens vel ratio, quàmuis non vtat organo corporali in suo proprio actu, tamen quia indiget ad sui actum quibusdam virib. sensitiuis, quorum actus impediuntur corpore perturbato, necesse est q perturbationes corporales etiam iudicium rationis impediant, sicut patet in ebrietate, & somno.* Dictum est autem, q ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor, ita etiam vsque ad exteriora membra deriuetur: vnde ira inter cæteras passiones manifestius impedit iudicium rationis, secundum illud Psa. 30. Conturbatus est in ira oculus meus.

Ar.præce.

¶Ad primum ergo dicendum, q à ratione est principiũ iræ quantum ad motum appetitiuum, qui est formalis in ira: sed perfectum iudicium rationis passio iræ præoccupat, quasi non perfectè rationem audiens propter cõmotionem caloris velociter impellentis, quæ est materialis in ira: & quantum ad hoc impedit iudicium rationis.

¶Ad secundum dicendũ, q iracundus dicitur esse manifestus, non quia manifestum sit sibi quid facere debeat, sed quia manifestè operatur non quærens aliquam occultationem, quod parum contingit propter impedimentũ rationis, quæ non potest discernere quid sit occultãdum, & quid manifestãdũ, nec etiã excogitare occultandi vias: partim verò est ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatẽ, quam facit ira. vnde & de magnanimo Philos. dicit in 4. Eth.* q est manifestus ditor, & amator: & manifestè dicit, & operatur. Concupiscentia autẽ dicitur esse latens, & insidiosa: quia vt plurimum delectabilia, quæ concupiscuntur, habent turpitudinem quandã, & mollitiem, in quibus homo vult latere: in his autem quæ sunt virilitatis & excellentiæ, cuiusmodi sunt vindictæ, quærit homo manifestus esse.

*c.3.à mẽ

¶Ad tertium dicendum, q sicut dictum est,* Motus iræ à ratione incipit: & ideo secũdum idem appositio cõtrarij ad contrarium adiuuat iudicium rationis, & auget iram. Cum.n.aliquis habet honorẽ, vel diuitias, & postea incurrit alicuius detrimentum, illud detrimẽtum apparet maius, tum propter vicinitatem contrarij: tum quia erat inopinatum, & ideo causat maiorem tristitiam. Sicut etiã magna bona ex inopinato venientia causant maiorem delectationem: & secundum augmentum tristitiæ præcedentis, consequenter augetur & ira.

q.64.ar.4

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ira maximè causet taciturnitatem.

AD quartum sic proceditur. Videtur q ira non causet taciturnitatem. Taciturnitas.n. locutioni opponitur: sed per crementum iræ vsque ad locutionem peruenitur, vt patet per gradus iræ, quos Dominus assignat Matth. 5. dicens: Qui irascitur fratri suo: & qui dixerit fratri suo, Racha: & qui dixerit fratri suo, fatue. ergo ira non causat taciturnitatem.

¶2 Præt. Ex hoc q custodia rationis deficit, cõtingit q homo prorũpat ad verba inordinata. vnde dicitur Prou. 25. Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu: ita vir qui non potest cohibere in loquendo spiritum suum: sed ira maximè impedit iudicium rationis, vt dictum est. *ergo facit maximè profluere in verba inordinata. non ergo causat taciturnitatem.

Artic.3

¶3 Præt. Matth. 12. dicitur, Ex abundantia cordis os loquitur: sed per iram cor maximè perturbatur, vt dictum est. ergo maximè causat locutionem. non ergo causat taciturnitatem.

¶Sed contra est, q Greg. dicit in 5. Mor.* q ira per silentium clausa, intra mentem vehementius æstuat.

*ca.31.nõ procul à fine. Ar.præce.

¶Respon. dicendum, q ira, sicut iam dictum est,* & cũ ratione est, & impedit rationem: & ex vtraque parte põt taciturnitatem causare. Ex parte quidem rationis, quãdo iudicium rationis intantum viget, q etsi non cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, cohibet tamen linguam ab inordinata locutione. vnde Greg.* in 5. Mor. dicit: Aliquando ira perturbato animo, quasi ex iudicio silentium inducit. Ex parte verò impedimenti rationis, quia sicut dictum est,* perturbatio iræ vsque ad exteriora membra perducitur, & maximè ad illa membra, in quibus expressius relucet vestigium cordis, sicut in oculis, & in facie, & in lingua: vnde, sicut dictum est,* lingua se præpedit, facies igne fit, exasperantur oculi. Potest ergo esse tanta perturbatio iræ, q omnino impediatur lingua ab vsu loquendi, & tunc sequitur taciturnitas.

Cap.31.3 med. Artic.2

¶Ad primum ergo dicendum, q augmentum iræ quãdoque est vsque ad impedimentum rationem a cohibitione linguæ: quandoque autem vltra procedit vsque ad impediendum motum linguę, & aliorum membrorum exteriorum. Et per hoc etiam patet solutio ad secundum.

Artic.3

¶Ad tertium dicendum, q perturbatio cordis quandoque potest superabundare vsque ad hoc, q per inordinatum motum cordis impediatur motus exteriorum mẽbrorum, & tunc causatur taciturnitas & immobilitas exteriorum membrorum, & quandoque etiam mors. Si autem non fuerit tanta perturbatio, tunc ex superabundantia perturbationis cordis sequitur oris locutio.

QVAEST. XLIX.

De habitibus in generali, quo ad eorum substantiam, in quatuor art. diuisa.

POST actus & passiones considerandum est de principiis humanorum actuum.

Et primo, de principiis intrinsecis. Secundo, de principiis extrinsecis. Principium autem intrinsecum est potentia & habitus: sed quia de potentiis in prima parte dictum est,* nunc restat de habitib. considerandum.

P.p.q.77.

Et primo quidem in generali. Secundo verò de virtutibus & vitiis, & huiusmodi aliis habitibus, qui sunt humanorum actuum principia.

¶Circa ipsos autem habitus in generali, quatuor consideranda sunt.

¶Primo quidem, De ipsa substantia habituum.

¶Secundo, De subiecto eorum.

¶Tertio, De causa generationis augmenti, & corruptionis ipsorum.

¶Quarto, De distinctione ipsorum.

Circa primum queruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum habitus sit qualitas.

¶Secundo, Vtrum sit determinata species qualitatis.

¶Tertio, Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

¶Quarto, De necessitate habitus.

Super q.49. Art.I.

266 1.di.3.q.5 ad 5.Et 2. dist.24.ar. j.& 2.q.j. cor.Et veri.q.20.ar ti.2.cor. *li.83.q. q.73.cir. Primo.to.1.

ARTICVLVS I.

Vtrum habitus sit qualitas.

IN corp.art j.q. 49. discutienda esset natura habitus prædicamenti & postprædicamenti: q quia alterius negotij, ideo vel ad particularẽ quæstionem, vel ad secundum Meta. spectabit propositon. præsenti fat est habitum discutere, de quo est sermo, cuius diffinitio ex 5. Metap. affertur in litera. s. q ẽ dispositio qua bene, vel male disponitur dispositũ secundum se, vel ad alterum: quam diffinitionẽ mandabis memoriæ, & figes in ea aciem intelligentiæ: quoniam ex ea videbis tot habitus conditiones, quot natura illius illucescet, vt patebit.

*in præd. qualit.

Text. 24. to. 3

¶In responsione ad 3. in eodem, incipe ex iam dicta diffinitiõe colligere. ex eo namque q habitus est dispositio, & dispõ bet se in seipsa, vel ad aliquid aliud.

† In prædicamentis qualitatis.to.j.

Circa primum considerandum est, q habere, secũdum quod dicitur respectu cuiuscunque quod habetur, commune est ad diuersa genera. vnde Philosophus inter postprædicamenta, habere potuit, quæ. s. diuersa rerum genera consequuntur: sicut sunt Opposita, & Prius, & Posterius, & alia huiusmodi. Sed inter ea quæ habentur, talis videtur esse distinctio, q quædam sunt, in quibus nihil est medium inter habens, & id quod habetur: sicut inter subiectum & qualitatem, vel quantitatem, nihil est medium: quædam.n. sunt, in quibus non est aliquid medium inter vtrunque, sed sola relatio, sicut dicitur aliquis habere socium, vel amicũ: quædam vero sunt, inter quæ est aliqd medium, non quidem actio. vel passio, sed aliquid per modum actionis vel passionis, prout. s. vnũ est ornans, vel regens, & aliud ornatum aut rectum. vnde Philos. dicit in 5.* Meta. q habitus dicitur tanquàm actio quædam habentis & habiti, sicut est in illis, quæ circa nos habemus: & ideo in his constituitur vnũ speciale genus rerum, quod dicitur prædicamentum habitus, de quo dicit Philos. in 5.* Metap. q inter habentem in dumentum, & indumentum quod habetur, est habitus medius. Si autem sumatur habere, prout res aliqua dicitur quodam modo se habere in seipsa, vel ad aliquid aliud, cum iste motus se habendi sit secundum aliquam qualitatẽ, hoc modo habitus quædã qualitas est, de qua Philos. in 5.* Metaphy. dicit, q habitus dicitur dispositio, secundũ quã bene, vel male disponitur dispositum, & aut secundum se, aut ad aliud, vt sanitas habitus quidam est: & sic loquimur nunc de habitu. vnde dicendum est, q habitus est qualitas.

*Text.25 to.3.

¶Ad primum ergo dicendum, q obiectio illa procedit de habere communiter sumpto: sic.n. est commune ad multa genera, vt* dictum est.

*loco nũc dicto.

¶Ad 2. dicendũ, q ratio illa procedit de habitu, fm quod intelligitur aliquid medium inter habens, & id quod hr: sic.n. est quoddam prædicamentum, vt* dictum est.

*Text.25. to.3.

In cor.arr.

¶Ad 3. dicendum, q dispõ quidẽ semper importat ordinem alicuius habentis partes: sed hoc contingit tripliciter, vt statim ibidem Philos.* subdit, s. aut secundũ locum, aut secundum potentiam, aut secundum speciem, in quo, vt Simplicius dicit in* commento Prædicamentorum, comprehendit omnes dispositiones, corporales quidem in eo, quod dicit secundum locum, & hoc pertinet ad prædicamẽtũ situs, qui est ordo partium in loco: quod aũt dicit secundũ potentiam, includit illas dispõnes, quæ sunt in prænatatione, & idoneitate nondum perfectè, sicut scientia & virtus inchoata: quod autem dicit secundum speciem, includit perfectas dispositiones, quæ dicuntur habitus, sicut scientia & virtus completè.

In cor.art.

*Text.24. to. 3.

*In præd. qualit.

ARTICVLVS II.

Super q.49. Art. II.

Vtrum habitus sit determinata species qualitatis.

267

AD secundum sic proceditur. Videtur q habitus non sit determinata

IN ar.2. eiusdem quæst. aduerte, quòd illa verba in

Ar. præc. in corpore; Modus autem siue determinatio subiecti secundum esse accidentale potest accipi vel in ordine ad naturã &c. si sumãtur vniuersaliter absolute, insolubilis apparet quæstio, quomodo sit sufficiés hæc distinctio, cũ quantitas ipsa determinet subiectũ secundum esse accidentale, nec minus habet rationẽ modificantis, & determinantis, q̃ secũda species qualitatis. Si vero nõ sumantur vniuersaliter quidem, sed limitate sub antedictis verbis, scilicet q̃ qualitas important quendam modum substantiæ, & quandam determinationem secundũ aliquam mensuram, cessãt obiecta: quoniã sermo non est nisi de quadam determinatiõe accidentali, quæ cõmune nomen accidentalis differentiæ, qualitatem scilicet, sibi vsurpauit.

¶ In responsione ad primum in eodem articu. habes quantum operetur ly, bene, vel male, in diffinitione habitus positum.

In prædi. qualita. tomo 1.

*Tex.42. & 43.to.3

*In prĕd. qualita. tomo 1.

*In prĕd. quali. to. 1

*In præd. qualit.

*Li.4.c.3 in medio, to.3

*Tex.19. to.3

species qualitatis: quia vt* dictum est, habitus secundum quod est qualitas, dicitur dispositio secundum quam bene, aut malè disponitur dispositum: sed hoc contingit secundũ quamlibet qualitatem. nam & secundum figuram cõtingit aliquid bene, vel malè esse dispositum: & similiter secundum calorem & frigus, & secundum omnia huiusmodi. ergo habitus nõ est determinata species qualitatis.

¶ 2 Præt. Philos. in* Predicamẽtis, caliditatem & frigiditatem dicit esse dispositiones, vel habitus, sicut ægritudinem & sanitatem: sed calor, & frigus sunt in tertia specie qualitatis. ergo habitus, vel dispositio non distinguuntur ab aliis speciebus qualitatis.

¶ 3 Præt. Difficile mobile non est differentia pertinens ad genus qualitatis, sed magis pertinet ad motum, vel passionem: nullum autem genus determinatur ad speciem per differentiam alterius generis, sed oportet differentias per se aduenire generi, vt Philoso. dicit in 7.* Meta. ergo cum habitus dicatur esse qualitas difficile mobilis, videtur q̃ non sit determinata spẽs qualitatis.

¶ Sed contra est, q̃ Philos. dicit in * Prædicamentis, q̃ vna species qualitatis est habitus & dispositio.

¶ Respon. dicendum, q̃ Philos. in* Prædicamẽtis ponit inter quatuor species qualitatis, primam, dispositionem & habitum, quarum quidem specierũ differentias sic assignat Simplicius in commento* Prædicamentorum dicẽs, q̃ qualitatum quædam sunt naturales, quæ secundum naturam insunt & semper, quædam autem sunt aduentitiæ, quæ ab extrinseco efficiuntur, & possunt amitti: & hæ quidem, quæ sunt aduentitiæ, sunt habitus & dispositiones secundum facile & difficile amissibile differentes: naturalium autem qualitatum quædam sunt secundum id, quod aliquid est in potentia, & sic est secunda species qualitatis: quædam verò secundum quod aliquid est in actu, & hoc vel in profundum, vel secundum superficiem, si in profundum quidem, sic est tertia species qualitatis: secũdum vero superficiem est quarta species qualitatis, sicut figura & forma, quæ est figura animati. Sed ista distinctio specierum qualitatis inconueniens videtur. sunt. n. multæ figuræ & qualitates passibiles non naturales. sed aduẽtitiæ: & multæ dispõnes nõ aduẽtitiæ, sed naturales, sicut sanitas & pulchritudo, & hmõi, & pp hoc non conuenit ordini specierum: semper. n. quod naturalius est, prius est. Et ideo aliter accipienda est distinctio dispositionum, & habituum ab aliis qualitatibus. propriè enim qualitas important quendam modum substantię: modus autem est, vt dicit* Aug. super Gen. ad literam, quẽ mẽsura præfigit: vnde importat quandam determinationẽ secundum aliquam mensuram. & ideo sicut id, secũdum quod determinatur potentiẽ materiæ secũdum esse substantiale, dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ: ita id, ẽm quod determinatur potentia subiecti secũdũ esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis, quæ est etiã quædam differentia, vt patet per Philos. in 5.* Meta. Modus autem siue determinatio subiecti secundum esse accidentale, potest accipi vel in ordine ad ipsam naturam subiecti, vel secundum actionem & passionem, quæ consequuntur principia naturæ, quæ sunt materia & forma, vel secundum quantitatem. si autem accipiatur modus, vel determinatio subiecti secundũ quantitatem, sic est quarta species qualitatis. Et quia quantitas secundum sui rationem est sine motu, & sine ratione boni & mali: ideo ad quartam speciem qualitatis non pertinet, q̃ aliquid sit bene, vel malè, cito vel tardè transiens. Modus autem, siue determinatio subiecti secundum actionem & passionem attenditur in secunda, vel tertia specie qualitatis: & ideo in vtraque consideratur, q̃ aliquid facile, vel difficile fiat, vel q̃ sit cito transiens, ant diuturnum: non autem consideratur in his aliquid pertinens ad rationem boni, vel mali: quia motus & passiones non habent rationẽ finis. Bonum autem & malum dicitur per respectum ad finẽ: sed modus & determinatio subiecti in ordine ad naturam rei, pertinet ad primam speciem qualitatis, quæ est habitus & dispositio. Dicit. n. Phil. in 7.* Phys. loquens de habitibus animæ & corporis, q̃ sunt dispositiones quædam perfecti ad optimum: dico autem perfecti, quod est dispositum secundum naturam. Et quia ipsa forma & natura rei est finis, & cuius causa fit aliquid, vt dicitur in 2.* Phys. ideo in prima specie considerantur & bonum, & malum: & etiam facile, & difficile mobile secundum quod aliqua natura est finis generationis & motus. vnde in 5.* Metaphy. Philosophus diffinit habitum, q̃ est dispositio secundum quam aliquis disponitur bene, vel malè, & in 2. Eth. dicit, q̃ habitus sunt, secundum quos ad passiones nos habemus bene, vel malè. Quando. n. est modus conueniens naturæ rei, tunc habet rationem boni: quando autem non conuenit, tunc habet rationem mali. & quia natura est id, quod primum consideratur in re: ideo habitus ponitur prima species qualitatis.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ dispositio ordinem quendam importat, vt* dictum est. vnde non dicitur aliquis disponi per qualitatem, nisi in ordine ad aliquid: & si addatur bene, vel malè, quod pertinet ad rationem habitus, oportet q̃ attendatur ordo ad naturam, quæ est finis. vnde secundum figuram, vel secundum calorem, vel frigus non dicitur aliquis disponi bene. vel male, nisi secũdum ordinem ad naturam rei, secundum quod est conueniens, vel non conueniens: vnde & ipsæ figuræ, & passibiles qualitates, secundum quod considerantur vt conuenientes, vel non conuenientes naturæ rei, pertinent ad habitus, vel dispositiones. Nam figura potest cõuenit naturæ rei, & color, pertinent ad pulchritudinem: calor autem & frigus secundum quod conueniunt naturæ rei, pertinent ad sanitatem: & hoc modo caliditas & frigiditas ponuntur à Philosopho in prima specie qualitatis. Vnde patet solutio ad secundum, licet à quibusdam aliter soluatur, vt Simplicius dicit in commento * Prædicamentorum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ista differentia, difficile mobile, non diuersificat habitum ab aliis speciebus qualitatis, sed à dispositione: dispositio autem dupliciter accipitur. Vno modo, secundum quod est genus habitus: nã in 5.* Metaph. dispositio ponitur in diffinitione habitus. Alio modo, secundum quod est aliquid contra habitum diuisum: & potest intelligi dispositio propriè dicta condiuidi contra habitum dupliciter. Vno modo, sicut perfectum & imperfectum in eadem specie, vt s. dispositio dicatur retinens nomen commune quãdo imperfectè inest, ita q̃ de facili amittitur: habitus autem quando perfectè inest, vt non de facili amittatur, & sic dispositio fit habitus, sicut puer fit vir. Alio modo possunt distingui sicut diuersæ species vnius generis subalterni, vt dicantur dispositiones illæ qualitates primæ speciei, quibus conuenit secundum propriam rationem, vt de facili amittãtur, quia habent causas transmutabiles, vt ægritudo & sanitas: habitus verò dicuntur illæ qualitates, quæ secundum suam rationem habent, q̃ non de facili transmutentur, quia habent causas immobiles, sicut scientiæ & virtutes: & secundum hoc dispositio non sit habitus, & hoc videtur

Arti. 1. ad 3. arg.

*Tex. 17. & 18. to. 2

*Tex. 13. to. 2

* Tex. 15. to. 3

*c. 5. to. 5

Inf. arti. 4 cor. & q. 50. arti. 2. ad 3.

* Tex. 8.

Text. 17. in fi.

* Tex. 15. to. 3

Capi. 21. paulo à prin. to. 6

† Lib. 3. de anima co. 18.

¶ *Super quæst. XLIX. Art. III.*

IN arti. 3. eiusdem q. 49. in corpore, & in responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto in primo dist. 17. q. 2. vbi nititur sustinere, q̃ habitus nullam habeat rationem principij actiui ea ratione, quia non est necesse tribuere hoc habitui, nec est rationabile auferre à potentia completam causalitatem actiuam respectu actus, vt adiuuetur habitu ad agẽdum, quoniam omnia, quæ attribuuntur habitui, saluantur sine hac causalitate. sed hoc quãmuis Scotus non nisi probabiliter sustineat, ideo attuli vt ostẽdat, q̃ nec probabiliter sustineri pt.

¶ Ec quoniam Durãdus in 3. sen. distin. 23. q. 3. simpliciter tenet, q̃ habitus non facit aliquid ad substantiam, aut modum actus, ideo rationes primo afferendæ sunt, deinde veritas declaranda, & demum satisfiet obiectis. Probare autẽ nititur ipse quatuor. Primo, q̃ habitus nõ est per se principiũ modi actus, qui est intensio. Secundo, q̃ nõ est per se principium modi actus qui est determinatio actũ in esse nãe. Tertio q̃ nẽ per se principiũ modi actus, cui est determinatio ad bonum, & malum moraliter. Quarto, q̃ non est per se principium modi actus, qui est facilitas. Et primum quidem, q̃ s. habitus non cõcurrat vt principiũ actus ad hoc, vt actus intẽsior, seu pfectior fiat, probat ex hoc: q̃ altero duorũ modorum hoc esset. s. aut quia potentia per habitum esset intensior, & sic actum intẽsiorem produceret: aut quia potentia, & habitus concurrerent vt duo immediata agentia partialia. Primũ non potest dici, quia potentia nõ suscipit magis, & minus. secundum quoque teneri nõ potest: aut enim tur magis consonum intentioni Arist. vnde ad huius distinctionis probationem inducit communem loquendi cõsuetudinem, secundum quam qualitates, quæ secũdum rationem suam sunt facile mobiles, si ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur: & econuerso est de qualitatib. quæ secũdum suam rationem sunt difficile mobiles. nam si aliquis imperfectè habeat scientiam, vt de facili possit ipsam amittere, magis dicitur disponi ad scientiam, quàm scientiam habere. Ex quo patet, q̃ nomen habitus diuturnitatem quandam importat, nõ autem nomen dispositionis, nec impeditur quin secundum hoc, facile & difficile mobile, sint specificæ differẽtiæ, propter hoc q̃ ista pertinent ad passionem & motum, & non ad genus qualitatis. nam istæ differentiæ, quamuis p accidens videantur se habere ad qualitatem, designant tamen proprias & per se differentias qualitatum: sicut etiam in genere substantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco substantialium, inquantum per eas designantur principia essentialia.

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̃ habitus non importet ordinem ad actum. Vnumquodque. n. agit secundum quod est actu: sed Philos. dicit in 3. de anima, q̃ cum aliquis sit sciens secundum habitum, est etiam tunc in potentia, aliter tamen quàm ante addisceret. ergo habitus nõ importat habitudinem principij ad actum.

¶ 2 Præt. Illud quod ponitur in diffinitione alicuius, per se conuenit illi; sed esse principium actionis ponitur in diffinitione potentiæ, vt patet in 5.* Metap. ergo esse principium actus per se conuenit potentiæ: quod autem est per se, est principium in vnoquoque genere. si ergo etiam habitus sit principiũ actus, sequitur q̃ sit posterior quã potentia: & sic nõ erit prima species qualitatis habitus, vel dispositio.

¶ 3 Præt. Sanitas quandoque est habitus, & similiter macies & pulchritudo: sed ista non dicuntur per ordinem ad actum. non ergo est de ratione habitus, q̃ sit principium actus.

¶ Sed cõtra est, q̃ Aug. dicit in lib. *de bono coniugali, q̃ habitus est, quo aliquid agitur cum opus est. & Commentator dicit in 3.* de anima, quòd habitus est, quo quis agit cum voluerit.

¶ Respondeo dicendum, q̃ habere ordinem ad actum potest competere habitui & secũdum rationem habitus & secundum rationem d subiecti, in quo est habitus. secundum quidem rationem habitus c cõuenit omni habitui aliquo modo habere ordinem ad actũ. est. n. de ratione habitus vt importet habitudinem quandam in ordine ad naturam rei secundum quod conuenit, vel non conuenit. Sed natura rei quæ est finis generationis, vlterius etiam ordinatur ad aliũ finem, qui vel est operatio, vel aliquod operatũ, ad quod quis peruenit operationem. Vnde habitus nõ solum importat ordinem ad ipsam naturam rei, sed etiam consequenter ad operationem, inquantum est finis naturæ, vel producens ad finem. vnde & in 5.* Metaphy. dicitur in diffinitione habitus, q̃ est dispositio, secũdum quã bene, vel malè disponitur dispositum aut secundum se, idest, secundum suam naturam: aut ad aliud, idest, in ordine ad finem. Sed sunt quidam habitus, qui etiam ex parte subiecti, in quo sunt primo & principaliter, important ordinẽ ad actum: quia, vt * dictum est, habitus primo & per se importat habitudinem ad naturam rei. Si igitur natura rei in qua est habitus, consistat in ipso ordine ad actum, sequitur q̃ habitus principaliter importet ordinem ad actum. Manifestum est autem, q̃ natura & rõ potentiæ est, vt sit principium actus: vnde omnis habitus, qui est alicuius potentiæ vt subiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

¶ AD primum ergo dicendum, quòd habitus est actus quidam inquantum est qualitas, & secundum hoc potest esse principium operationis, sed est in potentia per respectum ad operationem: vnde habitus dicitur actus primus, & operatio actus secundus, vt patet in secundo de * anima.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est de ratione habitus, quòd respiciat potentiam, sed q̃ respiciat naturam. Et quia natura præcedit actionẽ quam respicit potentia, ideo prior species qualitatis ponitur habitus, quàm potentia.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sanitas dicitur habitus, vel habitualis dispositio in ordine ad naturam, sicut * dictum est: inquantum tamen natura est principium actus, ex consequenti importat ordinem ad actum. vnde Philosophus dicit in 10.* de historia animalium, q̃ homo dicitur esse sanus, vel membrum aliquod, quando potest facere operationem sani. Et est simile in aliis.

& minus, non oportet cãs plus differre, quàm secundũ magis & minus. Secundum vero, q̃ s. habitus non sit principiũ actus, quo ad determinationem in esse naturæ, probat per hoc: quia nõ est per se principium singularitatis actus. per esse. n. singulare determinatur actus ad esse in rerum natura. Et q̃ actus non fiat singularis ab habitu, probat: quia esse singulare est effectus communis omnibus actibus, & pueniés habitum. Quòd autem habitus non sit per se principium esse moralis, probat: quia tale esse est relatiuum, cuius nulla est per se actio nisi ratione fundamenti. Constat autem q̃ actus in esse naturæ, qui est fundamentum esse moralis, non est ab habitu: quia actus similis pueniens habitum, ab habitu non est. Quòd denique habitus non sit principiũ facilitatis ipsius actus, sed agentis, patet ex eo, quòd idem actus habituato facilis, & nõ habituato difficilis est. hæc de primo.

¶ Quo ad secũdum scito, q̃ licet author in hoc tractatu communius vcatur habitus nomine, quàm posteriores: quoniã appellatione habitus in hoc tractatu comprehenditur species intelligibilis, tam in homine, quàm in angelo, vt patet diligẽter consideranti, vt tamẽ cõmunicemus in vocabulis cũ his qui aduersantur, restringẽdum est habitus nomẽ in hac disputatione ad eas qualitates, quas consistentur esse habitus, vt sunt virtutes morales, & intellectuales, & huiusmodi. & de his ostendendum est, quid

D. 698.

Art. præced.

Tex. 5. to mo 4.

In corp. art.

Cap. 1. cit ca princ. to. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid rei veritas habeat, quæ melius videbitur, si attenderimus q causa difficultatis huius est, quia potentiæ operatiuæ, quarū sunt isti habitus, ante istos habitus eliciūt suos actus eiusdem speciei cum actibus, qui sunt post adeptum habitum: intellectus autem noster ante adeptam speciem intelligibilem nihil potest intelligere. Si namque absque habitu aliquo potentiæ operatiuæ non possent operari, non esset locus specialis quæstioni huic de actiuitate habitus: modo autem in dubium vertitur, vt patet ex dictis. Si quis igitur perspexerit, q subiectum habitus oportet esse aliquo modo in actu, & aliquo modo in potentia, quia vtitur ipso cū vult, & perficitur per ipsum: & similiter q habitum ipsum oportet esse aliquo modo in actu, & aliquo modo in potentia: quoniā perficit, & potentialem ad actum secundum constituit, ex his videbit naturam habitus non esse extraneā à natura potentiæ operatiuæ. sed quemadmodum conueniunt in natura actus & potentiæ proportionaliter, vt patet, ita conueniunt in natura principij respectu actus. Cum enim agere sequatur actum, & pati potentiā, & potentia operatiua secundum id quod habet de actu, principiū est actuum operationis suæ: secundum id vero quod habet de potentia, principium est passiuum eiusdem, consentaneum est, vt habitus perficiens potentiam, vt eius propria perfectio, secundū id quod habet de actu perficiat & compleat actiuitatem potētiæ: & secundum id quod est in potentia, appropriet potentiam ad susceptionem vltimæ perfectionis, idest, operationis perfectæ. Putandum est enim q animæ potentia operatiua est in potentia ad suam consummatam perfectionem ordine quodam. est namque in potentia per operationes imperfectas ad habitum, & per habitum ad operationem perfectam, in qua consummatur perfectio potentiæ operatiuæ. nisi quis diceret, q potentia operatiua animæ est per se in potentia per actus imperfectos ad actum perfectum, sed per aceidens interponitur habitus: quod irrationabiliter dicit patet ex doctrina 2. Physic. vnumquodq; enim sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtra: constat autem potentiæ animæ operatiuæ perfectionem sic agi, vt per actus imperfectos acquirat habitum, & per habitum perfectam operationem assequatur. Ex natura igitur huiusmodi potentiarum est, q ipsæ tali ordine, & talibus mediis ad consummatam perfectionem perueniunt, ac per hoc habitus ipsi per se mediant inter potentias, & operationes perfectas. Vt autem quod dicimus de actiuitate habitus respectu actus, euidentius monstretur, in virtutib. intellectualibus, quas constat esse habitus, manifestatur. Et quoniam innata est nobis via ex notioribus nobis, inchoemus ab arte. Ars est habitus, vt patet in 6. Eth. & est factiuus, & q sic factiuus in genere causæ effectiuæ, vt omnis cauillatio excludatur, probatur ex 9. Metaph. vbi ars ponitur inter potentias actiuas, & distinguitur potentia rationalis contra potentiam naturalem. q illa est actiua vtriusque contrarij, & propterea non agit, nisi determinata à proharesi, & tunc agit vnum.

¶ Præterea. Domus quæ fit in materia, est à domo, quæ est in anima effectiue: & sanitas à sanitate, & vniuersaliter quodlibet artificiale à sua forma in mente: sed hoc nihil aliud est, quàm esse ab arte. Nihil enim aliud est sanitas in mente medici, quā ars sanandi, & similiter domus, quàm ars domificandi: vnde ad vtrūque contrariorum se habet. ergo.

¶ Præterea. Quinto Metaph. Statuifica, & breuiter artifex ponitur causa efficiens per se: Polycretus autem, seu subiectum per accidens. ergo ars ipsa est per se principium actiuum actus. Et quoniam probabile est quod sapientibus pluribus videtur, ex communi hominum consensu patet, homines vtendo suis artib. esse causas operum, adeo quod carentes artibus, carent facultate faciendi, & non solum carent expeditione, delectatione, promptitudine, & facilitate. sit ergo procul à probabilibus phantasia hæc, & dicito ingrediēdo interiorem hominem, q quemadmodum ars eum recta ratio sit factibilium, actiua est eorum, ita prudentia, quæ recta ratio est agibilium, actiua est eorum: & similiter quilibet actus existens in aliqua potentia animæ vim actiuam habet, sicut potentia cuius est, vt in corpore articuli dicitur. Nec hoc est derogare actiuitati potentiæ, sed declarare naturas potentiarū susceptibilium ipsorum habituum. ad quæ nanque natura non sufficienter determinauit potentiam per seipsam, determinabilē fecit per habitum, vt determinata illo, agat quod per seipsam plene agere non poterat. Ex his autem patet, & q oportet habitui actiuitatem tribuere, & q non possunt ea quæ de habitu aliquo dicuntur, saluari absque actiuitate, vt patet de arte: hæc de secundo. Ad obiecta autem in oppositum, & Durādo ordinato respōdendo, dicitur, q potentia & habitus concurrunt ad effectiue causandum actum, non sicut causæ partiales vniuocæ, vt trahentes nauem: neque sicut remissum & intensum, vt magis & minus lumen in eodem medio: neque sicut superius & inferius, vt Sol & homo generant hominem, sed sicut imperfectum differt à seipso perfecto. Potentia. n. animæ operatiua non est ita determinata ad eliciendum operationem talis speciei, q egeat habitu determinante ipsam: quoniam ipsa absque habitu cum obiecto ad actum præuenientem habitum sufficit: sed determinatio, quā ante habitum habet, est ita remota & imperfecta, vt egeat habitu ad hoc, q propinqua & perfecta fit ad operandum, perfecte in tali specie. Habet namque se potētia ad habitum respectu operationis, sicut homo in principio adolescentię ad hominem perfectum respectu generationis. Quemadmodum enim adolescens potest quidem generare, sed imperfecte: cum autem perfectus vir fuerit, generare potest perfecte: ita potentia sine habitu potest producere operationes in tali specie. Limperfectas: perfecta autem per habitū similes in specie perfectas potest elicere. Nec quæras inter hæc proportionalem similitudinem in omnibus, sed sat est proposito quod dictum est: & q non oportet propterea potentiam suscipere magis & minus: nec est idem dicere operationē perfectam, & imperfectam in eadem specie, & dicere remissam & intensam: sicut non est idem dicere, homo perfectus, & imperfectus in eadem specie, & remissus & intensus. Et ex hoc patet responsio ad primum. Propositio enim illa. Quæcunque principia exiguntur ad operationem perfectam in aliqua specie, requirūtur ad quamlibet illius speciei, dato q sit vera de his principiis, quæ concurrunt vt diuersa principia, vt pater & mater respectu filij: & sol & homo respectu hominis, & huiusmodi: non tamen est vera de his principiis, quæ concurrunt vt vnum perfectum principium, ita q ambo simul non differunt ab vno, nisi sicut imperfectum à perfecto. & simile omnino esset, si adolescens fieret perfectus vir per aliquod distinctum superadditum. Et cum dicitur, q operationum differentium solum secundum magis & minus perfectum potest responderi, primo concedendo, q potentia & habitus, licet absolute distinguantur specie, vt patet ex prædicamentis, vt tamē sunt principia talis actus, non differunt nisi secundum magis, & minus perfectum in eadem specie, quia sunt eiusdem speciei cum actu, & consequenter inter se. Sicut enim potentia visiua vt sic, reducitur ad genus obiecti, puta coloris, ita eadem vt videt albū, reducitur ad speciem albi, vt potentiæ proportionentur actibus, iuxta doctrinam 12. Metaph. Secundo potest dici, quod illa propositio non tenet in principiis, quorum vnū subalternatur reliquo; quoniam principiis sic se habentibus stat ad actū perfectū vtrumque requiri, & ad imperfectum alterum tantum: quia talia non sunt duo disparata principia, sed subsequens est perfectio primi. sic autem se habere constat potentiam & habitum: quoniam habitus subalternatur quodammodo potentiæ, dū potentia ad multarum specierum actus se extendens, per habitum determinatur, vt sit in tali specie perfecti operis perfectum principium. Ad obiecta vero, q habitus non sit principium actus quo ad determinationem in esse naturæ, facile dicitur primo, q est ibi sophisma consequentis. Causa enim determinans effectum secundum esse naturæ, non oportet q respiciat singularitatem vt proprium effectum, sed sat est q causat illud in esse naturæ secundum aliquid: vnde habitus qui perfectionem in operatione causat in esse naturæ, determinat operationē ad esse perfectum: & hoc sufficit. Dicitur secundo, q quia singularitas est effectus communis, & præueniens multas causas: ideo recte concluditur, q non est proprius effectus huius, vel illius causæ, sed male concluditur. ergo non est effectus huius causæ. Aliud est enim effici ab A, & aliud esse prium effectum ab A. vnde sicut homo generat hominem, & hic homo hunc hominem: ita habitus facit operationem, perfectam, & hic habitus hanc operationem perfectam. Ad obiecta vero, q habitus nō sit per se principium esse moralis in actu, quia illud est relatiuum, tripliciter dicitur. Primo, negando illud esse in actu elicito esse relatiuum, quān uis relatiuum sit in actu imperato: quoniam, quemadmodum inter habitus morales est contrarietas secundum esse absolutum, vt inter fortitudinem & timiditatem, liberalitatem & auaritiam &c. ita inter elicitos actus, quæ est. n. maior ratio? Secundo dicitur, q esse relatiuum, carere actiuo per se, sic intelligitur: quia non habet agens faciens seorsum non faciendo alia: cum quo tamen stat, q habeat per se propriam causam actiuam, vt experimur cum ordinem aliquem imponendum rebus excogitamus & imponimus, & ad id intendimus & facimus præcipiendo, & exequendo per nos, vel alios: nec minus hoc nos per se intendere & causare experimur, quàm medicus intendat & faciat sanitatem. testes sunt duces exercitus, rectoresque aliorum ac artifices. Et si quis negaret sensum propter rationem, aut authoritatem, puta, quia ad relationem non est motus &c. nō solum inerudibilis esset.

¶ Tertio dicitur, quod habitus causat substantiam actus perfecti, quam consequitur esse relatiuum. Et cum dicitur, quia substantia actus potest causari ante habitum, respondetur q in hoc videtur isti errare fundamento, quasi determinatio vno modo tantum inueniretur. Falluntur enim in hoc, Potentia animæ operatiua non eget habitu determinante ad producendum actum. ergo ex se est sufficienter determinata ad producendum actum perfectum eiusdem speciei. Determinatione siquidem egere causam aliquā actiuam ad agendum, multipliciter contingit, sed ad propositum sufficit dupliciter: primo, vt contrahatur ad speciem talem, sicut actio solis determinatur ad producendum hominem per hominē, & bouem per bouē, & sic potentia non eget habitu, quia ante habitum potest in actum illius speciei. Alio modo, vt vis sua ad talē speciem perficiatur, vt iam non solum possit in actū illius speciei, sed actus perfecti in illa specie proprium principium sit: & hoc modo potentia eget habitu determinante ipsam. Et vt cauillationes excludas dubitantium, an potentia sine habitu possit ex toto conatu in actum peefectum: memento q de actionibus rerum naturalium, & earum principiis propriis est sermo, ac per hoc attenditur hic, quid vt in pluribus sit secundum naturæ cursum. Neque enim si adolescens vnus perfectum generationis opus perageret, propterea falsa redditur illa vniuersalis, Adolescens non potest in perfectum generationis opus: quoniam physica est: & hinundo non facit ver, Dicendū est ergo, q habitus determinat potentiam ad hoc, vt ipsa habitu perfecta sit proprium principium perfecti operis, in quo sua consummatur perfectio. Et quoniam habitus est, quo quis operatur cum vult, & non cum habet, & prout patet in artificibus: ideo non mireris, si actus potentiæ habituatæ nō sunt semper perfectiores actibus potentiæ non habituatæ. & sic patet q habitus est causa actiua per se substantiæ, & modi actus tripliciter, scilicet perfectionis, determinationis inesse naturæ, & determinationis inesse morali, quis facilitatem ex parte operātis tantum præbere videatur: & si actus habituato redditus sit facilis, ex redundantia facilitatis operantis, hoc prouenit. hæc de tertio.

¶ In responsione ad primum in 3. artic. aduerte, q sententia authoris est, q non solum subiectum habitus est in potentia ad operationem, sed actus ipse est act' permissus potentiæ ad opus, sicut actus primus.

¶ Super quæstio. XLIX. Artic. quartum.

IN titulo 4. art. dubium occurrit, quare quæstio, An est, præcedit cæteras qōes doctrinæ ordine: author tamen tria quæfuit, antequā quæratur nunc, an habitum esse sit necesse,

¶ Ad hoc dicitur, q rem aliquā esse, dupliciter q̄ritur, primo, vt sciatur ipsam esse: & sic oportet primo post quid nominis quærere, an sit. nihil enim est scibile de non ente. & hoc non accidit in proposito: quoniam habitus esse est per se notum experientia. & quæstionem mouere de hoc esset impotentis discernere inter notum per se, & notum propter aliud. secundo, vt sciatur causa, quare est: & hæc quæstio est posterior quæstione. Quid est, quoniam prius oportet scire quidditatem in se, quàm vt causa esse rei. constat. ni ex 2. Posteri. medium ad quæstionem. An est, esse quid. propter quod author primo prædicata quidditatiua habitus, in primis articulis quæsuit, & nūc quarto de ratione seu causa essendi eius inquirit.

¶ In corpore eiusdem 4. art. aduerte duo. Primū est, quod differentia inter secūdam & tertiam conditionem requisitam ad habendum habitum, consistit in hoc, q prima conditione cōplecten te vtrunque, s. potētiam & actum, secunda conditio ex parte actus pluralitatem tam actuum, quàm modorum eorūdem: tertia autē ex parte potentiæ pluralitatem tam dispōnentium, quā modorū ipsorum ponit. Secundū est, q ex ipsa diffinitione habitus, author hæc requisita habet. ex ratione namque dispositionis habet distinctionem inter potentiam & actum, diuersitatemque actuum, & rursus pluralitates disponentium. disponitur enim omne quod disponitur, ad actum aliquem, nec opus fuit disponi, qđ vnius tantum actus est capax: & dispositio habentis est partes, idest, partialia: ex rotione autem varietatis secundum bene, vel male diuersitas habetur modorū:

¶ Circa requisita ad habitum, dubium in eodem occurrit articulo: quoniam aut conditiones enumeratæ in litera sufficiunt ad necessitatem habitus, aut non. Si sufficiunt ergo in mistis, vel saltem in vegetabilibus ponendus est habitus, contra doctrinam sequētis quæstionis. & tenet sequela: quia in his

fis modis commensurari possunt, vt sic disponatur bene, vel male ad formam, & ad operationem. vnde qualitates simplices elementorum, quæ secundū vnum modum determinatum naturis elementorum cōueniunt, non dicimus dispositiones vel habitus, sed simplices qualitates. Dicimus autem dispositiones vel habitus sanitatem, pulchritudinem, & alia huiusmodi, quæ important quandam commēsurationem plurium, quæ diuersis modis commēsurari possunt. Propter quod Philosophus dicit in 5. * Metaph. q habitus est dispositio: & dispositio est ordo habentis partes, vel secundum locum, vel secundum potentiam, vel secundum speciem, vt * supra dictum est. Quia igitur multa sunt entium, ad quorum naturas & operationes necesse est plura cōcurrere, quæ diuersis modis commensurari possunt: ideo necesse est habitus esse.

¶ Ad primum ergo dicendum, q per formam perficitur natura rei: sed oportet q in ordine ad ipsam formam disponatur subiectum aliqua dispositione: ipsa tamen forma ordinatur vlterius ad operationem, quæ est vel finis, vel via in finem. Et si quidem habeat forma determinare vnum tātum operationem determinatā, nulla alia dispositio requiritur ad operationem præter ipsam formam. si autem sit talis forma quæ possit diuersimodè operari, sicut est anima, oportet q disponatur ad suas operationes per aliquos habitus.

¶ Ad secundum dicendum, q * potentia quandoque se habet ad multa: & ideo oportet q aliquo alio determinetur. Si verò sit aliqua potentia, quæ non se habet ad multa, non indiget habitu determinante, vt * dictum est: & propter hoc vires naturales non agūt operationes suas mediantibus aliquib. habitibus, quia secundum seipsas sunt determinatæ ad vnum.

¶ Ad tertium dicendum. q non idē habitus se habet ad bonum & malum, sicut infra * patebit. eadem autem potentia se habet ad bonum & malum: & ideo necessarij sunt habitus, vt potētiæ determinentur ad bonum.

QVAEST. L.

De subiecto habituum, in sex artic. diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto habituum.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum in corpore sit aliquis habitus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sit necessarium esse habitum.

AD quartum sic proceditur. Videtur q non sit necessarium esse habitum. Habitus enim sunt quibus aliquid disponitur bene, vel malè ad aliquid, sicut * dictum est: sed per suā formam aliquid bene, vel malè disponitur. nam secundum formam aliquid est bonū, sicut & ens. ergo nulla necessitas est habituum.

¶ 2 Præt. Habitus importat ordinem ad actum: sed potentia importat principium actus sufficienter. nam & potētiæ naturales absque habitib. sunt principia actuum. ergo non fuit necessariū habitus esse.

¶ 3 Præte. Sicut potentia se habet ad bonum, & ad malum, ita & habitus: & sicut potentia non semper agit, ita nec habitus. existentibus igitur potentiis superfluum fuit habitum esse.

¶ Sed contra est, q habitus sunt perfectiones quædam, vt dicitur in primo * Physi. sed perfectio est maximè necessaria rei, cum habeat rationem finis. ergo necessarium fuit habitus esse.

¶ Respondeo dicendum, q sicut * supra dictum est, Habitus importat dispositionem quandam in ordine ad naturam rei, & operationem, vel finem eius, secundum quem bene, vel malè aliquid ad hoc disponitur. Ad hoc autē q aliquid indigeat disponi ad alterum, tria requiruntur. Primo quidem, vt id quod disponitur, sit alterum ab eo, ad quod disponitur, & sic se habeat ad ipsum vt potentia ad actum. vnde si aliquid sit, cuius natura non sit composita ex potentia [d] & actu, & cuius substātia sit sua operatio, & ipsum sit propter seipsum, ibi habitus vel dispositio locū non habet, sicut pater in Deo. Secūdo requiritur q id, quod est in potentia ad alterum, possit pluribus modis determinari, & ad diuersa. vnde si aliquid sit in potentia ad alterū, ita tamen q non sit in potentia nisi ad ipsum, ibi dispositio & habitus locum non habet; quia tale subiectum ex sua natura habet debitam habitudinem ad talem actum. Vnde si corpus cœleste sit cōpositum ex materia & forma, cum illa materia non sit in potentia ad aliam formam, vt in 1. * dictum est, non habet ibi locū dispositio, vel [d] habitus ad formā, aut etiam ad operationem, quia natura cœlestis corporis non est in potentia, nisi ad vnum motum determinatum. Tertio, requiritur q plura concurrant ad dispōnendum subiectum ad vnum eorum, ad quæ est in potentia, quæ diuersimodè commensurari possunt, vt sic disponatur bene, vel male ad formam, & ad operationem. vnde qualitates simplices elementorum, quæ secundū vnum modum determinatum naturis elementorum cōueniunt, non dicimus dispositiones vel habitus, sed simplices qualitates. Dicimus autem dispositiones vel habitus sanitatem, pulchritudinem, & alia huiusmodi, quæ important quandam commēsurationem plurium, quæ diuersis modis commēsurari possunt. Propter quod Philosophus dicit in 5. * Metaph. q habitus est dispositio: & dispositio est ordo habentis partes, vel secundum locum, vel secundum potentiam, vel secundum speciem, vt * supra dictum est. Quia igitur multa sunt entium, ad quorum naturas & operationes necesse est plura cōcurrere, quæ diuersis modis commensurari possunt: ideo necesse est habitus esse.

¶ Ad primum ergo dicendum, q per formam perficitur natura rei: sed oportet q in ordine ad ipsam formam disponatur subiectum aliqua dispositione: ipsa tamen forma ordinatur vlterius ad operationem, quæ est vel finis, vel via in finem. Et si quidem habeat forma determinare vnum tātum operationem determinatā, nulla alia dispositio requiritur ad operationem præter ipsam formam. si autem sit talis forma quæ possit diuersimodè operari, sicut est anima, oportet q disponatur ad suas operationes per aliquos habitus.

¶ Ad secundum dicendum, q * potentia quandoque se habet ad multa: & ideo oportet q aliquo alio determinetur. Si verò sit aliqua potentia, quæ non se habet ad multa, non indiget habitu determinante, vt * dictum est: & propter hoc vires naturales non agūt operationes suas mediantibus aliquib. habitibus, quia secundum seipsas sunt determinatæ ad vnum.

¶ Ad tertium dicendum. q non idē habitus se habet ad bonum & malum, sicut infra * patebit. eadem autem potentia se habet ad bonum & malum: & ideo necessarij sunt habitus, vt potētiæ determinentur ad bonum.

QVAEST. L.

De subiecto habituum, in sex artic. diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto habituum.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum in corpore sit aliquis habitus.

Universidad de Deusto Biblioteca

in his est distinctio potentiæ & actus, & plura concurrunt diuersimode commensurabilia ad disponendum &c. Si non sufficiunt: ergo libera male probauit necessitatem habitus post enumeratas conditiones, subiungés Quare igitur multa sunt entium ad quorum naturas & operationes necesse est plura concurrere, quæ diuersis modis commẽsurari possunt: ideo necesse est habitus esse.

¶ Ad hoc dicitur, q, vt ex quæstione sequẽti colligitur, habitus sumitur dupliciter, Vno mó proprie, & sic non videtur extra animam rationalem inueniri. Alio mó communiter pro habituali dispositione, siue ad naturam, siue ad opus: plu-
ribus consistentẽ, vt in litera hic dicitur, & sic cum quadam latitudine inuenitur etiã in mitis animalibus, vt patet de pulchritudine. & quia author imitatus naturã, paulatim ab imperfectis ad perfecta, à communib. ad propria doctrinam tradit, habitum hic communissime sumpsit, distincturus postmodum: & ió conceditur, quod illæ conditiones sufficiunt ad habitum vel dispositionem, primam speciẽ qualitatis. Sic.n. sumitur hic habitus: & ió nulla mentio fit de difficili mobilitate, quæ est altera conditio habitus proprie dicti: & q non inconuenit habitum communiter dictum inueniri in inanimatis, à quibus negatur habitus proprie sumptus.

*In prædic. qualitat. 3.

q. præced. artic 2. 3. & 4.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæ. Art. I.*

IN art. 1. 2. & 3. q. 50. circa subiectum habitus, aduertendum est, q quia habitus finis est habituationis, & habituari assuescere quoddam est: ideo vbi non inuenitur consuetudo, aut aliquid maius, ibi non inuenitur proprie habitus. Propter quod existentibus duobus principiis, s. natura & voluntate, vbi est pure natura, nihil est habitus proprie. Sic.n. infinities lapis proiicitur sursum, non habituabitur ad motum sursum, vt dicitur in 2. Ethic. vbi autem est ipsa voluntas, ibi est perfectè habitus: vnde & de ratione habitus videtur voluntarium, vt in artic. tertio author dicit. Et in 3. de anima Auerrois dicit, q habitus est, quo quis operatur cum vult. In intermediis autem quanto aliquis magis participat aliquid rationis, tanto magis participat habitum: & hinc prouenit primo, q habitus ad operationes sunt principaliter in anima, i. in ipsis virtutib. animæ: & secundario in organis corporeis: qm illæ quidem principaliter, hæc aũt secũdario rationalem motum sapiunt. & pp hoc habituati ad delectationes Veneris, vel cibi, potus, loquacitatis, ludi, blasphemiæ, & similiũ, volentes abstinere, quasi non possunt corpore iam assueto ad tale

¶ Secundo, Vtrum anima sit subiectũ habitus secundum suam essentiam, vel secundum suam potentiam.

¶ Tertio, Vtrum in potentiis sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.

¶ Quarto, Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.

¶ Quinto, Vtrum in voluntate sit aliquis habitus.

¶ Sexto, Vtrum in substãtiis separatis.

ARTICVLVS I.

Vtrum in corpore sit aliquis habitus.

AD primum sic proceditur. Videtur q in corpore non sit aliquis habitus. Vt enim Commentator dicit in 3. *de Anima, Habitus est quo quis agit cum voluerit: sed actiones corporales non subiacent voluntati, cum sint naturales. ergo in corpore non potest esse aliquis habitus.

¶ 2 Præt. Omnes dispositiones corporales sunt facile mobiles: sed habitus est qualitas difficile mobilis. ergo nulla dispositio corporalis potest esse habitus,

¶ 3 Præter. Omnes dispositiones corporales subiacent alterationi: sed alteratio non est nisi in tertia specie qualitatis, quæ diuiditur contra habitum. ergo nullus habitus est in corpore.

¶ Sed contra est, q Philos. in* Prædicamentis, sanitatem corporis, vel infirmitatem insanabilem, habitum nominari dicit.

¶ Respondeo dicendum, q, sicut* supra dictum est, Habitus est quædam dispositio alicuius subiecti existentis in potentia, vel ad formam, vel ad operationem: secundum ergo quod habitus importat dispositionem ad operationem, nullus habitus est principaliter in corpore, sicut in subiecto. Omnis enim operatio corporis est aut à naturali qualitate corporis, aut est ab appetitus sequelam. Prouenit secundo, quod licet in membris corporeis & parte vegetatiua absolute nullus sit habitus: in eisdem tamen pro quanto, & quomodo obedientia sunt rationis imperio, habitus sunt secundario: sicut & assuefactiones, vt in principio corporis art. dicitur, & patet in musicis & aliis artificibus: quomodo autem obediant, superius in q. de imperio dictum est. Prouenit tertio, q in animalibus brutis pro quanto aliquid participant obedientiæ, capacia sunt habituum. Prouenit quarto, q cum duplex sit habitus. s. ad naturam, & ad operationem. & hic differat a primo in hoc, q ille est in voluntate, ille non, vt in arti. j in responsione ad primum litera insinuat, q habitus ad operationẽ prius secundũ tempus, & secundum perfectionem vocatus sit habitus. ad huiusmodi. n. habitum habituamur, propter quod habitus corporales ad naturam, vt sanitas, pulchritudo, & huiusmodi, aut negati sunt habere, vt dicitur de Alex. aut positi sunt imperfecte habitus, idest, dispositiones habituales, vt in litera dicitur in responsione ad secundũ, & in artic 3. Cum dicit tamen memor responsionis ad secundum in arti. 3. q. præcedentis, q s. non est de ratione habitus in communi respicere operationem, sed naturam, Alexandri opinionem reprehẽdendo dicẽs, q habitus naturam in supremo modo habitus contemplatam, inferioris ordinis habitus ab habitus gñe subtraxit, & dicit q licet primo habitus sint qualitates bene, vel male disponentes animam: secundario tamen etiam disponentes sic corpus, habitus nomen obtinuerunt, & ad eas non esse motum, vt dicitur 7. Phys. Et potes inspicere in corporibus nostris, manifeste habitus, seu dispositiones habituales intuendo, quantam vim in eis habeat consuetudo quo ad ea, quæ nõ subsunt rationis imperio. Consuetos enim alicui minutioni frigori, medicinæ, & similibus, manifeste pati corporaliter sine appetitu videmus, si contra consuetudinem faciant, aut patiantur. consuetudini enim hæc tribuuntur: quin etiam in pure vegetabilibus apparet plantas assuetas irrigationi, arescere illa deficiente: similes autem non consuetas perseuerare, tanquam habitus secundario dictus ibi participetur. oppositum. n. accedere deberet si consuetudo non obstaret, quamuis hoc alteratæ naturæ ex continua irrigatione tribui possit.

q. præced. art. 4.

*Ca. 5. & 10. 5

In prædic. qualitat.

Text. 17. to. 2

dum quod est dispositio ad operationem, & de actibus corporis, qui sunt à natura: non autem de his qui sunt ab anima, quorum principium est voluntas.

¶ Ad secundum dicendum, q dispositiones corporales non sunt simpliciter difficile mobiles propter mutabilitatem corporalium causarum: possunt tamen esse difficile mobiles per comparationẽ ad talem subiectũ, quia scilicet tali subiecto durante, amoueri non possunt, vel quia sunt difficile mobiles per cõparationẽ ad alias dispositiones: sed qualitates animæ sunt simpliciter difficile mobiles propter immobilitatem subiecti. & ideo non dicit, q sanitas difficile mobilis simpliciter sit habitus, sed q est vt habitus, sicut in græco habetur: qualitates autem animæ dicuntur simpliciter habitus.

¶ Ad tertium dicendum, q dispositiones corporales, quæ sunt in prima specie qualitatis, vt quidam posuerunt, differunt a qualitatibus tertiæ speciei in hoc, quòd qualitates tertiæ speciei sunt vt in fieri, & vt in motu: vnde dicuntur passiones, vel passibiles qualitates. quando autem iam peruenerit ad perfectum quasi ad speciem, tunc iam sunt in prima specie qualitatis. Sed hoc improbat* Simplicius in commento Prædicamentorum, quia secundum hoc calefactio esset in tertia specie qualitatis: calor autem in prima: Arist. autem ponit calorem in tertia. vnde Porphyrius dicit, sicut Simplicius ibidem refert, q passio, vel passibilis qualitas, & dispositio & habitus differunt in corporibus secundum intensionem & remissionem. Quando enim aliquid recipit caliditatem secundum calefieri tantum, non autem vt calefacere possit, tunc est passio si sit cito transiens, vel passibilis qualitas si sit manens: quando autem iam ad hoc perducitur, quod potest etiam alterum calefacere, tunc est dispositio. si autem vlterius intantum confirmetur q sit difficile mobilis, tunc erit habitus, vt sic dispositio sit quædam intẽsio, seu perfectio passionis vel passibilis qualitatis, habitus autem dispositionis. Sed hoc improbat* Simplicius, quia talis intensio & remissio non important diuersitatem ex parte ipsius formæ, sed ex diuersa participatione ipsius subiecti, & ita non diuersificarentur per hoc species qualitatis. Et ideo aliter dicendum est, q sicut* supra dictum est, commensuratio ipsarum qualitatum passibilium secundum conuenientiam ad naturam, habent rationem dispositionis: & ideo facta alteratione circa ipsas qualitates passibiles, quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, fit ex consequenti alteratio secundum ægritudinem & sanitatem: primo autem & per se non est alteratio secũdum huiusmodi habitus & dispositiones.

In ꝑdica. qualitat.

q. 49. ar. 2 ad 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima sit subiectum habitus secundum suam essentiam, vel suam potentiam.

371 3. dist. 26. arti. 3. ad 4. & 5.

AD Secundum sic proceditur. Videtur q habitus sint in anima magis secundum essentiam, quàm secundum potentiam. Dispositiones enim & habitus dicuntur in ordine ad naturam, vt* dictum est: sed natura magis attenditur secundum essentiam animæ, quàm secundum potentias, quia anima secundum suam essentiã est natura corporis talis, & forma eius. ergo habitus sunt in anima secundum eius essentiam, & non secundum potentiam.

q. 49. ar. 3

¶ 2 Præt. Accidentis non est accidens, habitus autem est quoddam accidens: sed potentiæ animæ sunt de genere accidentium, vt in primo* dictum est. ergo habitus non est in anima ratione suæ potentiæ.

P. p. q. 77. art. 1.

¶ 3 Præt. Subiectum est prius eo, quod est in subiecto: sed habitus cum pertineat ad primam speciem qualitatis, est prior quàm potentia, quæ pertinet ad secundam speciem. ergo habitus non est in potentia animæ sicut in subiecto.

¶ Sed contra est, quod Philos. in 1.* Ethi. ponit diuersos habitus in diuersis partibus animæ.

*Ca. vlt. tom. 5.

¶ Respon. Dicendum, q sicut* supra dictum est, Habitus importat dispositionem quandam in ordine ad naturam, vel ad operationem. Si ergo accipiatur habitus secundum quod habet ordinem ad naturam, sic non potest esse in anima, si tamen de natura humana loquamur: quia ipsa anima est forma completiua humanæ naturæ. vnde secundum hoc magis potest esse aliquis habitus, vel dispositio in corpore per ordinem ad animã, quàm in anima per ordinem ad corpus. Sed si loquamur de aliqua superiori natura, cuius homo potest esse particeps, secundum illud 2. Pet. 1. Vt simus consortes naturæ diuinæ: sic nihil prohibet in anima secundum suam essentiam esse aliquem habitum. s. gratiam, vt* infra dicetur. Si ergo accipiatur habitus in ordine ad operationem, sic maximè habitus inueniuntur in anima, inquantum anima nõ determinatur ad vnam operationem, sed se habet ad multas, quod requiritur ad habitum, vt* supra dictum est. Et quia anima est principium operationũ per suas potentias: ideo secundum hoc habitus sunt in anima secundum suas potentias.

* q. 49. ar. 4

¶ Ad primum ergo dicendum, q essentia animę pertinet ad naturam humanam non sicut subiectum disponendum ad aliquid aliud, sed sicut forma & natura, ad quam aliquis disponitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd accidens per se non potest esse subiectum accidentis: sed quia etiam in ipsis accidentibus est ordo quidam, subiectum secundũ quod est sub vno accidente, intelligitur esse subiectũ alterius, & sic dicitur vnum accidens esse subiectum alterius, vt superficies coloris: & hoc modo potest potentia esse subiectum habitus.

¶ Ad tertium dicendum, q habitus præmittitur potentiæ, secundum quod importat dispositionem ad naturam. potentia autem semper importat ordinem ad operationem, quæ est posterior, d cum natura sit operationis principium: sed habitus cuius potentia est subiectũ, non importat ordinem ad naturã, sed ad operationem, vnde est posterior potentia, Vel potest dici, q habitus præponitur potentiæ sicut completum in completo, & actus potentiæ. actus enim naturaliter est prior, quãuis potentia sit prior ordine generationis & tẽporis, vt dicitur in 7. & 9.* Metaph.

D. 52.

* Lib. 9. Metaph. 2 text. 13. vsq; ad 19 Et lib. 7. tex 17. to mo. 3.

ARTICVLVS III.

Vtrũ in potentijs sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd in potentijs sensitiuæ partis non possit esse aliquis habitus. Sicut enim potẽtia nutritiua pars est irrationalis, ita & sensitiua: sed in potentijs nutritiuæ partis non ponitur aliquis habitus. ergo nec in potentijs sensitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

¶ 2 Præt. Sensitiuæ partes sunt communes nobis, & brutis: sed in brutis non sunt aliqui habitus, quia non est in eis voluntas, quæ in diffinitione habitus ponitur, vt* supra dictum est. ergo in potentijs sensitiuis non sunt aliqui habitus.

¶ 3 Præt. Habitus animæ sunt scientiæ, & virtutes: & sicut scientia refert

272 3. dist. 23. q. 1. art. 1. c. & di. 33 q. 2. art. 4. Et veri. q. 1. ar. 1. co.

q. præce. artic. 3 in argu. Sed contra.

Universidad de Deusto Biblioteca

quia habitus operationibus proportionantur, eiusdem enim est habitus, cuius est operatio, & ex similibus actibus similes habitus generantur, operatio autem corporea, ad quam corpus assuetudine promptum redditur, non est naturalis, sed voluntaria & principaliter animæ, secundario autē corporis & ideo habitus principaliter etiam est in anima, secundario autem in corpore, & propterea in litera nō simpliciter, sed cum aduerbio cōparatiuo; magis; negatur habitus a mēbris corporis dum dicitur, quòd in eis non sunt habitus, sed magis in; vi bus imperātibus motum ipsorum. & ex hoc habes, q̄ nimis large locutus est Scotus in tertio sent. dist. 33. concedens absolute in manu scriptoris habitum, & virtutem est enim ibi habitus secúdario tantum propter rationem dictam.

*Cap. 10. in princi. tom. 5.

D. 701.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæ, Articulum quartum.*

*Cap. vlt. tom. 5.

IN art. 4. 50. 96. caue tu disputator, ne cōfundas rationem habitus, qui est in intellectu, & habitus scientifici: & propterea quæ & hic in corpore, & in sequentibus articulis dicūtur, scilicet quòd species intelligibiles sunt habitus intellectus, præcipiti sententia teneas scientiæ habitum esse species intelligibiles ordinatas. hoc enim hinc nō habes, nisi secundi sophisma consequentis ab habitu ad talem habitum descendendo. ad hoc enim quòd in intellectu & nostro, & angelico sint habitus, sat fuit monstrare, q̄ sunt in eis species intelligibiles: quoniam sunt vere habitus determinantes potentiam ad vim apprehensiuam, ita virtus ad vim appetitiuam: sed in potentijs sensitiuis non sunt aliquæ scientiæ, cum scientia sit vniuersalium, quæ vires sensitiuæ apprehendere nō possunt. ergo etiam nec habitus virtutum in partibus sensitiuis esse possunt.

*q. 36. nō longe a priu. to. 4

*Tex. 57. tom. 2.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 3.* Ethic. quòd aliquæ virtutes, scilicet temperantia & fortitudo, sunt irrationabilium partium.

¶ RESPON. Dicendum, quòd vires sensitiuæ dupliciter possunt considerari. Vno modo, secundum quod operantur ex instinctu naturæ: Alio modo, secundum quod operantur ex imperio rōnis. Secūdum igitur quod operantur ex instinctu naturæ, sic ordinantur ad vnum, sicut & natura: & ideo sicut in potentijs naturalibus nō sunt aliqui habitus, ita etiam nec in potentijs sensitiuis, secundum quod ex instinctu naturæ operantur. Secundum verò q̄ operantur ex imperio rationis, sic ad diuersa ordinari possunt: & sic possunt d in eis esse aliqui habitus, quibus bene, aut malè ad aliquid disponuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vires nutritiuæ partis non sunt natæ obedire imperio rationis, & ideo nō sunt in eis aliqui habitus: sed vires sensitiuæ natæ sunt obedire imperio rationis, & ideo in eis esse possunt aliqui habitus. nam secundum quod obediunt rationi, quodammodo rationales dicuntur, vt in 1.* Ethico, dicitur.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ vires sensitiuæ in brutis animalibus nō operātur ex imperio rationis: sed si sibi relinquātur bruta animalia operantur ex instinctu naturæ: & sic in brutis animalibus non sunt aliqui habitus ordinati ad operationes, sunt tamen in eis aliquæ dispositiones in ordine ad naturam, vt sanitas, & pulchritudo. Sed quia bruta animalia à ratione hominis per quandam consuetudinem disponuntur ad aliquid operādum sic, vel aliter, hoc modo in brutis animalibus habitus quodāmodo poni possunt. vnde Aug. dicit in lib. 83. q.* q̄ videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorū metu, quod cum in earum consuetudinem vertitur, domitæ & mansuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad vsum voluntatis, quia non habent dominium vtendi, vel nō vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere: & ideo propriè loquendo, in eis habitus esse non possunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus sensitiuus natus est moueri ab appetitu rationali, vt dicitur in 3.* de anima: sed vires rationales apprehensiuæ natæ sunt accipere à viribus sensitiuis; & ideo magis conuenit, q̄ habitus sint in viribus sensitiuis appetitiuis, quàm in viribus sensitiuis apprehensiuis, cum in viribus sensitiuis appetitiuis non sint habitus, nisi secundum quod operantur ex imperio rationis. Quamuis etiam in ipsis interioribus viribus sensitiuis apprehensiuis possint poni aliqui habitus, secūdum quos homo sit bene memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. vnde etiam Philosophus dicit in cap.* de memoria, q̄ cōsuetudo multum operatur ad bene memorandum; quia etiam istæ vires mouentur ad operandum ex imperio rationis. vires autem apprehensiuæ exteriores, vt visus, & auditus, & huiusmodi, non sunt susceptiuæ aliquorum habituum, sed secundum dispositionem suæ naturæ ordinantur ad suos actus determinatos: sicut & membra corporis, in quibus non sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum.

*Cap. 3. med. to. 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.

AD Quartum sic proceditur. Videtur q̄ in intellectu non sunt aliqui habitus. Habitus enim operationibus conformantur, vt* dictum est; sed operationes hominis sunt communes animæ & corpori, vt dicitur in 1.† de anima. ergo & habitus, sed intellectus non est actus corporis, vt dicitur in 3.* de anima. ergo intellectus non est subiectum alicuius habitus.

*Tex 66.

* Tex. 3. 28. & 39. tom. 2.

¶ 2 Præt. Omne quod est in aliquo, est in eo per modū eius in quo est; sed id quod est forma sine materia, est actus tantum: quod autem est compositum ex forma & materia, habet potentiam & actum simul. ergo in eo quod est forma tantum, non potest esse aliquid quod sit simul in potentia & actu, sed solum in eo quod est compositum ex materia, & forma; sed intellectus est forma sine materia. ergo habitus, qui habet potentiam simul cum actu, quasi medium inter vtrunque existens, non potest esse in intellectu, sed solum in coniūcto, quod est compositum ex anima & corpore.

¶ 3 Præterea. Habitus est dispositio, secundum quam aliquis bene, uel malè disponitur ad aliquid, vt dicitur in 5.* Metaphysic. sed aliquis bene, uel malè sit dispositus ad actum intellectus, prouenit ex aliqua corporis dispositione. unde etiam in 2.* de anima dicitur, q̄ molles carne bene aptos mente uidemus. ergo habitus cognoscitiui non sunt in intellectu, qui est separatus: sed in aliqua potentia, quæ est actus alicuius partis corporis.

¶ Sed contra est, quòd Philosophus in 6.* Ethicorum ponit scientiam, & sapientiam, & intellectum qui est habitus principiorum, in ipsa intellectiua parte animæ.

¶ Respondeo dicendum, q̄ circa habitus cognoscitiuos diuersimodè sunt aliqui opinati. Quidam. n. ponentes intellectum possibilem esse unum in omnibus hominibus, coacti sunt ponere, q̄ habitus cognoscitiui non sunt in ipso intellectu, sed in uiribus interioribus sensitiuis. Manifestum est. n. q̄ homines in habitibus diuersificantur; unde non possunt habitus cognosciui directè poni in eo, quod unum numero existens in omnibus hominibus commune. unde si intellectus possibilis sit unus numero omnium hominum, habitus scientiarum, secundum quos homines diuersificantur, non potuerunt esse in intellectu possibili, sicut in subiecto: sed erunt in uiribus interioribus sensitiuis, quæ sunt diuersæ in diuersis. Sed ista positio primo quidem est contra intentionem Aristot. Manifestum est. n. q̄ uires sensitiuæ non sunt rationales per essentiam, sed solum per participationem,

† Lib. 1. de anima tex. 12. & 66. to. 2.

† Lib. 3. tex. 6.

† Tex. 45 tom. 3.

† Tex. 54 tom. 2.

† Cap. 1. 3. 6. & 7. habetur tom. 5.

vt dicitur in 1.* Ethi. Philosophus autem ponit intellectuales virtutes, quæ sunt sapientia, scientia, & intellectus, in eo quod est rationale per essentiā; unde non sunt in viribus sensitiuis, sed in ipso intellectu. Expressè etdicit in 3.† de anima, q̄ intellectus possibilis, cum sic fiat singula, idest, cum reducatur in actum singulorum per species intelligibiles, tunc sit secūdum actum eo modo, quo sciens dicitur esse in actu, quod quidem accidit cum aliquis possit operari per seipsum, scilicet cōsiderando. Est quidem igitur tunc potentia quodammodo, non tamen simpliciter, vt ante addiscere, aut inuenire. Ipse ergo intellectus possibilis est, in quo est habitus scientiæ, quo potest considerare etiam cum non considerat. Secundo etiam hæc positio est cōtra rei veritatem. sicut enim eius est potentia, cuius est operatio: ita etiam eius est habitus, cuius est operatio. intelligere autem, & considerare est proprius actus intellectus. ergo & habitus, quo considerat, est propriè in ipso intellectu.

*Cap. vlt. tom. 4. * locis in argu. Sed contra, citatis.

† Tex. 8. tom. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidā dixerunt, vt* Simplicius refert in commento Prædicamentorum, q̄ quia omnis operatio hominis est quodammodo coniuncti, vt Philosophus dicit in 1.* de anima, ideo nullis habitus est animæ tantum, sed coniuncti. & per hoc sequit q̄ nullus habitus sit in intellectu, cū intellectus sit separatio, vt ratio proposita procedebat: sed ista ratio non cogit. Habitus enim non est dispositio obiecti ad potentiam, sed magis dispositio potentiæ ad obiectū: vn le habitus oportet q̄ sit in ipsa potentia, quæ est principiū actus, non autem in eo quod comparatur ad potentiam sicut obiectū. Ipsum autem intelligere, non dī commune esse animæ & corpori, nisi ratione phantasmatis, vt dī in 1.* de anima. Patet autem q̄ phantasma comparatur ad intellectum possibilem vt obiectum, vt dī in 3.* de anima. vnde relinquitur, q̄ habitus intellectiuus sit principaliter ex parte ipsius intellectus, non autem ex parte phantasmatis, quod est cōmune animæ & corpori. Et ideo dicendum est, q̄ intellectus possibilis est subiectum habitus: illi enim cōpetit esse subiectum habitus, quod est in potentia ad multa, & hoc maxime competit intellectui possibili: vn le intellectus possibilis est subiectum habituum intellectualium.

* Tex. 3. 28. & 39. tom. 2.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ sicut potentia ad esse sensibile conuenit materiæ corporali, ita potētia ad esse intelligibile conuenit intellectui possibili: vnde nihil prohibet, in intellectu possibili esse habitū, qui est medius inter puram potentiam, & actum perfectum.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quia vires apprehensiuæ interius præparant intellectui possibili proprium obiectum, ideo ex bona dispositione harum virium ad quam cooperatur bona dispositio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum: & sic habitus intellectiuus secundario potest esse in istis viribus, principaliter autem est in intellectu possibili.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæ. Articulum quintum.*

274 Supra q. 49. artic. 4 Et 2. dist. 27. ar. 1. ad 2. Et 3. di. 23 qō. 1. cor. & artic. 1. di. 27. q. 2. ar 3 ad 5 Et ver. q. 20. arti. 2. cor. & vir. q. 1. art. 1. cor.

IN art. 5. eiusdē q. 50. aduerte, q̄ ex responsione ad primum & tertiū, colligitur diuersa rō necessitatis habitus in intellectu, & in uolūtate respectu naturalium. nam in intellectu est necessitas simpliciter: quoniam nisi determinetur aliqua specie intelligibili, nihil intelligit proprie. in uoluntate vero, est necessitas ad bene esse: quoniā nullum est bonum infra naturale obiectū uoluntatis, quod uoluntas non possit velle, licet non ita propte absq; qualitate superaddita. & hoc insinuauit litera dicens, Ad hoc q̄ sequatur promptior operatio, de necessitate autem supernaturalium habituum inferius dicetur. Habes quoque hic expresse in responsione ad secūdum, q̄ qui bet appetitus est mouens & motus in genere causæ efficientis, vt patet in litera.

* Cap. 1. in princi. tom. 5.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæ, Articulum sextum.*

q. præc. art. 3.

IN ar. 6. eiusdem quæst. scito primo q̄ Auerrois in 12. Meta. comm. 25 concordat cum negātibus habitus & quæcunque accidentia a substātijs separatis. & apud ipsos non inconuenit intelligentias contentas esse cognitione illa inferiorum, saltem quā secundum propriā essentiam sortiantē. Diuus autem Tho. ampliori cognitione intelligētias donauit in prima parte, præter illā per essentiam apposuit inditam per species, quas hic habitus vocat. Scito secūdo, quod sicut essentiæ & potentiæ angelicæ sunt alterius rationis a nostris ita & habitus: & propterea non quæras in eorum habitibus omnes illas conditiones, quæ de nostris sunt enumeratę in quæstione præcedente: sed sicut naturæ sunt magis vnitæ, ita etiam & habituum. nec oportet, quòd potentia in eis sit disponibilis per plura diuersimode commensurabilia,

q. 22. ar. 2. & q. 6. artic. 4.

275 Infra q. 51. ar. 1. con.

in ipso non est aliquis habitus.

¶ 3 Præt. In potentijs naturalibus non est aliquis habitus, quia ex sua natura sunt ad aliquid determinatæ: sed voluntas ex suæ naturæ ordinatur ad hoc, quod tendat in bonum ordinata ratione. ergo in voluntate non est aliquis habitus.

¶ SED CONTRA est, quod iustitia est habitus quidā, sed iustitia est in volūtate: est. n. iustitia habitus quidā, secundū quē aliquis vult & operātur iusta, vt dicitur in 5.* Ethi. ergo voluntas est subiectum alicuius habitus.

¶ RESPON. Dicendum, q̄ omnis potentia, quæ diuersimodè potest ordinari ad agēdum, indiget habitu, quo bene disponatur ad suum actum. voluntas autem cū sit potentia rationalis, diuersimodè potest ad agendū ordinari: & ideo oportet in voluntate aliquem habitum ponere, quo bene disponatur ad suum actum. Ex ipsa etiam ratione habitus apparet, quòd habet quendam principalem ordinem ad volūtatem, prout habitus est, quo quis vtitur cum voluerit, vt supra dictum est.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in intellectu est aliqua species, quæ est similitudo obiecti, ita oportet in voluntate, & in qualibet vi appetitiua esse aliquid, quòd inclinetur in suum obiectum, cum nihil aliud sit actus appetitiuæ virtutis, quàm inclinatio quædam, vt supra dictum est.* Ad ea ergo ad quæ sufficiēter inclinatur per naturam ipsius potentiæ, non indiget aliqua qualitate inclināte: sed quia necessarium est ad finem humanæ vitæ, q̄ vis appetitiua inclinetur ad aliquid determinatū, ad quod non inclinatur ex natura potentiæ, quæ se habet ad multa & diuersa, ideo necesse est, q̄ in voluntate, & in alijs viribus appetitiuis, sint quædam qualitates inclinantes, q̄ dām habitus.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ intellectus agens est agens tantum, & nullo modo patiens: sed voluntas, & quilibet vis appetitiua est mouens & motum, vt dicit in 3. de anima.* & ideo non est similis ratio de vtroq;: nā esse susceptiuū habitus conuenit ei, quod est quodammodo in potentia.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ volūtas ex ipsa natura potentiæ inclinatur in bonū rationis: sed quia hoc bonū multipliciter diuersificatur, necessariū est vt ad aliquā determinatum bonū rōnis voluntas per aliquē habitū inclinetur ad hoc, q̄ sequatur prōptior operatio.

ARTICVLVS V.

Vtrum in voluntate sit aliquis habitus.

AD Quintum sic proceditur. Videtur q̄ in voluntate non sit aliquis habitus. Habitus. n. qui in intellectu est, sunt species intelligibiles, quibus intelligit actu: sed volūtas nō operatur per aliquas species. ergo voluntas non est subiectū alicuius habitus.

¶ 2 Præt. In intellectu agente non ponitur aliquis habitus, sicut in intellectu possibili, quia est potentia actiua: sed voluntas est maximè potentia actiua, quia mouet oēs potentias ad suos actus, vt supra dictum est.* ergo

ARTICVLVS VI.

Vtrum in angelis sit aliquis habitus.

AD Sextum sic proceditur. Videtur q̄ in angelis nō sint habitus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi ratione pluriũ specierum quo ad intellectum quàm bis quo ad voluntatem multiformitas inuenitur secundum bonum & malum & concurrentes actus ad bene, vel male velle: & vt in responsione ad tertium dicitur, saluantur ibi partes, ideſt, partialia. Scito tertio Nouitie, q̃ angelũ participare ab exteriori, vt in responsione ad secundum dicitur, contingit dupliciter. Primo quia si adinuentionis quia litatem ab extra susciperet, & hoc modo necesse est ponere in angelo habitus supernaturales. Secũdo quasi congenitam a dato re naturæ, sicut gratia & leuia habent motum a generante: & hoc modo necesse est ponere in angelo habitus naturales specierum intelligibilium. Littera ergo, quia in corpore artic. non solum respectu alio rum intelligibiũ, sed etiam respectu Dei, necessariũ ponit habitum in angelis, manifeste aperit exercitatis in doctrina authoris quòd communiter tam de habitu naturali, quàm supernaturali loquitur: quoniam consistat apud ipsum angelos per nullũ habitum intelligere Deum naturaliter, sed ,ppria substantia vti, vt specie intelligibili ad intelligendũ Deũ, vt in 1. lib. patuit: sed ad supernaturalem cognitionem diuino lumine superaddito egent: & sic responsio ad secundum de vtroq; participationis modo ab extranco intelligi potest.

Dicit enim maximus commentator Diony.* in 7. cap. de cæl. Hierarchia. Non conuenit arbitrari virtutes intellectuales, ideſt, spirituales, more accidentium, quemadmodum & in nobis sunt, in diuini intellectibus, scilicet angelis esse, vt aliud in alio sit sicut in subiecto. accidens enim omne illinc repũsum est: sed omnis habitus est accidens. ergo in angelis non sunt habitus.

¶2 Præt. Sicut Dion. dicit in 4. cap. * de cæl. Hierar. Sancte cælestium essentiarum dispositiones super omnia alia Dei bonitatem participant: sed semper quod est per se, est prius & potius eo quod est per aliud. ergo angelorum essentiæ per seipsas perficiuntur ad conformitatem Dei. non ergo per aliquos habitus: & hæc videtur esse ratio Maximi, qui ibidem * subdit. Si enim hoc esset, non vtique maneret in semetipsa harum essentia, nec deificari per se, quantũ foret possibile, valuisset.

¶3 Præt. Habitus est dispositio quædam, vt dicitur in 5.* Meta. sed dispositio, vt ibidem dicitur, est ordo habẽtis partes. cum ergo angeli sint simplices substantiæ, videtur q̃ in eis nõ sint dispositiones & habitus.

¶Sed contra est, quod Dio. dicit. 7. cap.* cæl. Hierar. quòd angeli primæ Hierar. nominantur calefacientes, & throni, & effusio sapientiæ, manifestatio deiformis ipsorum habituum.

¶Respon. Dicendum, q̃ quidam posuerunt in angelis non esse habitus: sed quicunque dicuntur de eis essentialiter dicuntur. vnde * Maximus post prædicta verba, quæ induximus, dicit. Habitudines earum atque virtutes, quæ in eis sunt, essentiales sunt propter immaterialitatẽ. & hoc etiam Simplicius dicit in * commento Prædicamentorum. Sapientia, quæ est in anima, habitus est, quæ autem in intellectu, substantia. omnia enim quæ sunt diuina, & per se, sufficientia sunt, & in seipsis existentia. quæ qui dem positio partim habet veritatem, & partim continet falsitatem. Manifestum est enim ex * præmissis, quòd subiectum habitus non est nisi ens in potentia. Considerantes igitur prædicti commentatores, quòd angeli sunt immateriales, & quòd non est in illis potentia materiæ, secundum hoc ab eis habitum excluserunt, & omne accidens. Sed quia licet in angelis nõ sit potentia materiæ, est tamen in eis aliqua potentia (esse enim actum purum est proprium Dei) inquantum inuenitur in eis de potentia, intantum in eis possunt habitus inueniri. Sed quia potentia materiæ, & potentia intellectualis substantiæ, non est vnius rationis: ideo per consequens nec habitus d vnius rationis est vtrobique. vnde * Simplicius dicit in commento Prædicamentorum, quòd habitus intellectualis substantiæ non sunt similes his, qui sunt hic, habitibus: sed magis sunt similes simplicibus & immaterialibus speciebus, quas continet in seipsa. Circa huiusmodi tamen habitum aliter se habet intellectus angelicus, & aliter intellectus humanus. Intellectus enim humanus, cum sit infimus in ordine intellectuum, est in potentia respectu omnium intelligibilium, sicut materia prima respectu omnium formarum sensibilium, & ideo ad omnia intelligenda indiget aliquo habitu: sed intellectus angelicus non se habet sicut pura potentia in genere intelligibilium, sed sicut actus quidam, non autem sicut actus purus. hoc enim solius Dei est, sed cũ permistione alicuius potentiæ: & tanto minus habet de potentialitate, quanto est superior. & ideo vt in 1.* dictum est, inquantum est in potentia, indiget perfici habitualiter per aliquas species intelligibiles ad operationem propriam: sed inquantum est actu, per essentiam suam potest aliqua intelligere, ad minus seipsum, & alia secũdum modum suæ substantiæ, vt dicitur in lib.* de causis. & tanto perfectius, quanto est perfectior. Sed quia nullus angelus pertingit ad perfectionem Dei, sed in infinitum distat, propter hoc ad attingendum ad ipsum Deum per intellectum & voluntatem, indiget aliquibus habitibus tanquam in potentia existens respectu illius puri actus, vnde * Dion. dicit, habitus eorum esse deiformes, quibus. s. Deo conformantur. Habitus autem, qui sunt dispositiones ad esse naturale, non sunt in angelis, cum sint immateriales.

¶Ad primvm ergo dicendum, quod verbum Maximi intelligendum est de habitibus, & accidentibus materialibus.

¶Ad secundum dicendum, q̃ quantum ad hoc, quod conuenit angelis per suam essentiam, non indigent habitu: sed quia non ita sunt per seipsos entes, quin participent sapientiam, & bonitatem diuinam, ideo inquantũ indigent parti cipare aliquid ab exteriori, intantum necesse est in eis ponere habitus.

¶Ad tertium dicendum, q̃ in angelis non sunt partes essentiæ, sed sunt partes secundum potentiam, inquantum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas eorum se habet ad plura.

Loco citato in arg. 1.

* In prædica. qualitatis.

q. 49 ar. 4

D. 522. In prædica. qualita.

QVAESTIO LI.

De causa habituum quantum ad generationem ipsorum.

Deinde considerandum est de causa habituum. Et primo, quãtum ad generationem ipsorum. Secundo, quantum ad augmentũ. Tertio, quantum ad diminutionem, & corruptionem.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum aliquis habitus sit à natura.
¶Secundo, Vtrum aliquis habitus ex actibus causetur.
¶Tertio, Vtrum per vnum actum possit generari habitus.
¶Quarto, Vtrum aliqui habitus sint in hominibus infusi à Deo.

Articvlvs I.

Vtrum aliquis habitus sit à natura.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd nullus habitus sit à natura, vsus non subiacet voluntatis: sed habitus est, quo quis vtitur cum

¶*Super quæstionis LI. Artic. I.*

In corpore artic. 1. qõ. 51. duplex occurrit dubium. Primum est circa differentiam inter inchoationem habitus ex parte

Inf. q. 63. artic. 1. & 2. q. 97. art. 1. & 3. dist. 33. q. 1. art. 2. q. 1. Et vide q. 1. ar. 3. Et 3. Ethic.

parte animæ in parte apprehensiua, & appetitiua, quare in intellectu ponitur inchoatio quantum ad ipsam substantiam habitus, in voluntate non. autem enim per inchoationem talem intenditur aliquid actuale super ipsum intellectum, aut non. si intendit aliquid actuale, sequitur quod intellectus possibilis non esset a principio, sicut tabula rasa, & pura potentia, quia habet huiusmodi actum superadditũ. si non, sequitur q̃ par sit ratio de intellectu, & appetitu. si in vtroq; enim modo sunt semina virtutũ, & ad principia naturalis prõptitudo, propter q̃ vt naturaliter sciẽs nobis ẽn cognitionem & appetitum.

¶Secundum est de causa huius assignata in littera. Videtur enim implicare & in se, & cũ supradictis: in se quidem, quia ponit inclinationem ad propria obiecta spectare ad habitũ & non spectare ad ipsum, sed ad potẽtiam. cum prædictis autem, quia in articulo quinæ q̃stionis præcedentis dictum est, habitum in voluntate poni propter inclinationem ad propria obiecta: quod hic negatur.

¶Ad primã dubitationẽ dicitur, q̃ præsupposito q̃ intellectus agẽs nõ est habitus principiorum, qui ponitur vnus ex quinq; habitibus intellectualibus, 6. Ethic. quod non est difficile psuadere: duo errores causãti sunt hic, alter ne putemus pueriliter vnã partẽ habitus, qui dicitur intellectus, fieri ab intra, & alterã ab extra, & propterea inchoationem eius poni a natura perfectionem, quæ nũcupatur ab extra. Alter, ne putemus totam illam quidem qualitatem, quæ est habitus congenitam, vt coæuam intellectus, sed impeditam propter absentem notitiam terminorum. Primum enim repugnat indiuisibilitati intelligibilis qualitatis: secundum vero puræ potentiæ, qua intellectus in principio, est sicut tabula rasa: putandum autem magis est, q̃ ò sicut nutriré, aug̃reque, naturales sunt actus animæ non qualitercunque, sed adueniente alimento decocto: sic notitia principiorum habitualis naturaliter inest animæ a luenientibus ab extra terminis, ita quòd ad intelligibilem præsentiam eorum inditum est, quòd ab anima in intellectũ possibili sub lumine agentis fiat qualitas illa quæ est habitus principiorum, sicut motus graui um & leuium a natura graui um & leuium, & vt semel effluxit, semper perseuerat, quãmuis non exeat in actum impedita phantasia. Differentia igitur inter intellectum & voluntatem in hoc est, q̃ in intellectu fluit naturaliter habitus quidam præsentibus ab extra terminis principiorum: in voluntate autem non, sed sola promptitudo ipsius ad principia, scilicet bonum prosequendum, & malum fugiendum, & huiusmodi inuenitur a natura.

¶Ad secundam dubitationem dicitur dupliciter, secundũ quod dupliciter exponi possunt verba literæ. Primo, intelligendo per ly propria obiecta, specialia obiecta contenta sub cõmuni obiecto illius potentiæ, quòd in quæstione præcedenti vocauit alia-

* Lib. 3. c. 6. t. 8.

q. 49. ar. 4

Cap. 6.

quod determinatum. verbi gratia. In voluntate commune obiectum est bonum, specialia sunt bonum in passionibus timoris & audaciæ: bonum in delectationibus & tristitijs: bonum in communicationibus, & huiusmodi. & sic ratio, literæ alludit dictis in responsione ad tertium articu. 5. præcedentis quæstionis, scilicet quòd quia in intellectu habitus est necessarius simpliciter, quia est determinatiuus potentiæ ad obiecta: in voluntate autem est necessarius ad bene esse, quia re non determinat ad obiecta, sed facit promptiorem &c. ideo ibi est habitus naturalis, hic non. Sed hæc responsio non videtur: quia intellectus nõ solum ad specialia, sed ad communissimum obiectum attingendum determinatur ab habitu: ac per hoc extra propositum est loqui de specialibus obiectis. Dicendum est ergo, quòd sermo literæ est formalis & per propria obiecta intendit ipse vera, propria, & adæquata obiecta potentiarum appetitiuarum, de quibus loquitur, & q̃ ratio consistit in hoc, quòd quia officium naturalis habitus ad operationem in communi loquendo, est determinare potentiam ad obiectum attingendum, & in intellectu opus est ista determinatione: quia nisi aliqua specie determinetur, nihil intelligere potest: in voluntate autem, & vniuersaliter appetitu, non est opus ista determinatione, quia prouenitur ab ipsa appetitiua potentia: quoniam eius officium, immo natura, est inclinatio in obiectum proprium. Nihil enim aliud est appetitus, quàm inclinatio: ideo in potentijs appetitiuis non est inchoatio naturalis habitus, ac per hoc nullus est in eis naturalis habitus: in apprehensiuis autem sic. Et sic omnia consonant: quoniam affirmatio & negatio non cadunt super idem. affirmatur enim de habitu naturali absolute, quod eius est inclinare ad propria obiecta: & negatur quòd hoc conueniat ipsi habitui in appetitu: quia hoc conuenit ipsi appetitui. & sic a negatione officij ipsius habitus naturalis proceditur ad negationem ipsius habitus naturalis in appetitu. nec contradicit supradictis: quoniam hic comparans potentias appetitiuas ad propria obiecta negat habitus, quod etiam tunc dixit. Ibi vero comparans potentiam ad specialia, seu determinata obiecti sub obiecto communi, ponit habitus inclinantes ad illa prompte, faciliter &c. quæ duo in nullo dissonant.

¶In responsione ad secundum, aduerte rationem quæstionis motæ in prima parte quæstionis: & nota duo. Primo, differentem perfectionem secundo rationem. Tantum in primis distat essentiam angeli per seipsam esse similitudinem omnium, & per aduentas species, vt primum ponat perfectionem altissimam, secundum diminutam. & ratio est: quia primum ponit essentiam illam

In isto ar. q. 50. ar. 6. q. 55. ar. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnite habere species rerum: secundum vero diuisiõ. Constat enim, q̃ vnite habere quæ diuisa sunt, in alijs alteriorꝰ pfectionis esse: præsertim, quia primum ponit sic vnite habere, quod in vna substantia habeatur, secundũ quod in substantia & in accidẽte. Ratio autem in litera posita pro affirmatione, quæ scilicet per participationem diuinæ sapientiæ potest in intellectus angelicus esse actu ea, quæ intelligit, non sic interpretãda est, quasi intellectus angelicus iam factus dſcat a diuina sapientia, aut suscipiat species intelligibiles: sed quia ipse angelus sicut est ens, ita intelligẽs, idest, sicut est perfectus in esse subsistẽtiali, ita est perfectus in habendo intellectum in actu. Constat autem qd ens est per participationem diuinæ essentiæ, ac p̃ hoc cum diuisione essentiæ ab esse, est vt vnicum superius diuidatur inferius, ergo est in intelligendo in actu perfectus participando diuinam sapientiã, & cõsequenter cũ diuisione suscipit perfectum intellectum in actu eadẽ ratione. Vnde in vltimo art. præcedentis quæstionis ad secundum dicitur de angelis, quia nõ ita sunt per seipsos entes, quin participent sapientiam & bonitatem diuinã: ideo inquantũ participare indigent ab exteriori, intantum necesse est in eis ponere habitus. Quia ergo essentiæ angelicæ participationes quædã sunt diuinæ essentiæ, & in esse naturali, & in esse intelligibili: & entia per participationem diuinã suscipiunt, qd in superiori participato vnitum est, sequitur quod quẽ admodum ad hoc vt essentia complementum essendi habeat, indiget esse distincto a se, ita ad hoc quod complementum in esse formæ intelligibilis obtineat, vt speciem habeat adiunctas rerum aliarũ: & sicut esse ab extrinseco habet, nõ tamẽ sic quasi essentia præfuerit ab ipso esse, & accipiat esse ab alio: sed quia per hoc est, quòd ab alio est: ita species additas ab extrinseco habet nõ sic, quasi præfuerit & suscipiat a Deo species, sed quia per hoc illas habet quia a Deo congenitas naturali sequela ad propriam essentiam possidet. & est sermo plenus de natura scientia angelorum, qua sciunt alia.

* Lib. 2. poste. tex. vlt. circa medium tom. 1.

ad 2. arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis habitus causetur ex actibus.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd nullus habitus possit ex actu causari. Habitus enim est qualitas quædam, vt supra dictum est. * Omnis enim qualitas causatur in aliquo subiecto, inquantum est alicuius receptiuum. cum igitur agens ex hoc quòd agit, nõ recipiat aliquid, sed magis ex se emittat, videtur quòd non possit aliquis habitus in agẽte ex propriis actibus generari.

¶2 Præt. Illud, in quo causatur aliqua qualitas, mouetur ad qualitatem illam, sicut patet in re calefacta, vel infrigidata, quod autem producitur actum causantem, qualitatem mouet, vt patet de calefaciente, vel infrigidãte. si igitur in aliquo causaretur habitus per actum suupsius, sequeretur q̃ idem esset mouens & motum, agens & patiens: quod est impossibile, vt dicitur in 3.* Phys.

¶3 Præte. Effectus non potest esse nobilior sua causa: sed habitus est nobilior quàm actus præcedens habitum, quod patet ex hoc, quòd nobilior reactus reddit. ergo habitus non potest causari ab actu præcedente habitum.

¶SED CONTRA est, quod Philoso. in 2. Ethic. docet habitus virtutũ & vitiorum ex actibus causari.

¶RESPON. Dicendum, quòd in agente quandoque est solum actiuum principiũ sui actus, sicut in igne est solum principium actiuum calefaciendi, & in tali agente non potest aliquis habitus causari ex proprio actu: & inde est, q̃ res naturales nõ possunt aliquid cõsuescere, vel dissuescere, vt dicitur in *2. Ethi. Inuenitur autẽ aliquod agens, in quo est principiũ actiuum & passiuũ sui actus, sicut patet in actibus humanis. nã actus appetitiuæ virtutis procedũt a vi appetitiua, ſm quod mouetur a vi apprehensiua re præsentãte obiectũ: & vlterius, vis intellectiua, ſm quod ratiocinatur de conclusionibus, habet sicut principium actiuum propositionẽ per se notã. Vnde ex talibus actibus possunt in agẽtibus aliqui habitus causari, non quidem quantũ ad primum actiuũ principium, sed quãtum ad principiũ actus, quod mouet motum. nã omne quod patitur & mouetur ab alio, disponitur per actũ agentis: vnde ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia passiua & mota, quæ nominatur habitus. sicut habitus virtutum moralium causantur in appetitiuis potentijs, secundum quod mouentur a ratione: & habitus scientiarũ causantur in intellectu, secundum quod mouetur a primis propositionibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ agens inquantum est agens, non recipit aliquid, sed inquantum agit motum ab alio, sic recipit aliquid a mouente, & sic causatur habitus.

¶Ad secundum dicendum, quòd idem secundum idẽ, non potest esse mouens & motum. Nihil autem prohibet idẽ a seipso moueri secũdum diuersa, vt in 8. Phy. ſic probatur.

¶Ad

* Cap. 9. post medi. tot. 5. * Cap 7. & 8. & 10 & ca. 13. tom. 5.

*ar. præd.

† Tex. 8.

† cap. 1. & 2. to. 5.

† prin. li. tom. 5.

† Tex. 28. to. 32.

ARTICVLVS III.

Vtrum per vnum actũ possit generari habitus.

278 Inf. q. 71. art. 4. cor. Et 1. dist. 17. q. 2. articu. 3. Et ve. q. 1. ar. 9. ad 11. & 13.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ per vnum actum possit habitus generari. Demõstratio enim actus rationis est: sed per vnam demonstrationem causatur scientia, quæ est habitus conclusionis vnius. ergo habitus potest causari ex vno actu.

¶2 Præt. Sicut contingit actus crescere per multiplicationem, ita contingit actum crescere per intẽsionem: sed multiplicatis actibus generatur habitus. ergo etiam si multum intendatur vnus actus, poterit esse causa generatiua habitus.

¶3 Præt. Sanitas & ægritudo sunt habitus quidam: sed ex vno actu contingit hominem vel sanari, vel infirmari. ergo vnus actus potest habitum causare.

¶SED CONTRA est, quod Philoſ. dicit in 1. Ethi. q̃ vna hirundo ver non facit, nec vna dies: ita vtiq; nec beatum, nec fœlicem vna dies, nec paucum tempus: sed beatitudo est operatio secundum habitum perfectæ virtutis, vt dicitur in 1. Ethi. ergo habitus virtutis, & eadẽ ratione alius habitus, non causatur per vnum actum.

¶RESPON. Dicendum, quòd sicut iam dictum est, * Habitus per actum generatur, inquantũ potentia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autem q̃ aliqua qualitas causetur in passiua, oportet q̃ actiuũ totaliter vincat passiuum. vnde videmus, q̃ quia ignis non potest totaliter vincere suum combustibile, nõ statim inflammat ipsum, sed paulatim abijcit contrarias dispositiones, vt sic totaliter vincens ipsum, similitudinem suam ipsi imprimat. Manifestum est autem q̃ principium actiuum, quod est ratio, non totaliter potest superuincere appetitiuam potentiam in vno actu, eo q̃ appetitiua potentia se habet diuersimodè, & ad multa. Iudicatur autem per rationem in actu vno aliquid appetẽdum secũdum determinatas rationes & circunstantias. vnde ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idem, vt in pluribus per modum naturæ, quod pertinet ad habitum virtutis. & ideo habitus virtutis non potest causari per vnum actũ, sed per multos. In apprehensiuis autem potentijs considerandum est, q̃ duplex est passiuum, vnum quidem ipse intellectus passibilis: aliud autem intellectus, quem vocat * Aristot. passiuum, qui est ratio particularis, idest, vis cogitatiua cum memorativa & imaginativa. Respectu igitur primi passiui potest esse aliquod actiuum, quod vno actu totaliter vincit potentiam sui passiui: sicut vna propositio per se nota conuincit intellectum ad assentiendum firmiter conclusioni, quod quidem non facit propositio probabilis: vnde ex multis actibus rationis oportet causari habitum opinatiuum, etiam ex parte intellectus posibilis. Habitum autem scientiæ posibile est causari ex vno rationis actu, quantum ad intellectum posibilem: sed quantum ad inferiores vires apprehensiuas, necessarium est eosdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur. Vnde Philoso. in lib.* de memoria & reminiscentia dicit, quòd meditatio confirmat memoriam, habitus autem corporales posibile est causari ex vno actu, si actiuum fuerit magnæ virtutis, sicut quandoque medicina fortis statim inducit sanitatem.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

* Lib. 3. de anima text. 20. tom. 2.

* Cap. 2. nõ spcul. a fi. to. 2.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ actus precedens habitum, inquantum procedit a principio actiuo, procedit a nobiliori principio, quàm sit habitus generatus: sicut ipsa ratio est nobilius principium, quàm sit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actuum consuetudines generatus: & intellectus principiorum est nobilius principiũ, quàm scientia conclusionum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqui habitus sint hominibus infusi à Deo.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd nullus habitus hominibus infundatur à Deo. Deus enim æqualiter se habet ad omnes. Si igitur quibusdam infundit habitus aliquos, omnibus eos infunderet: quod patet esse falsum.

¶2 Præt. Deus operatur in omnibus secundum modum, qui conuenit naturæ ipsorum: quia diuinæ prouidentiæ est, naturam saluare, vt dicit Dio. 4. cap. * de diui. nomi. sed habitus in homine naturaliter causantur ex actibus, vt † dictum est. non ergo causat Deus in hominibus aliquos habitus absque actibus.

¶3 Præt. Si aliquis habitus à Deo infunditur, per illum habitum homo potest multos actus producere: sed ex illis actibus causatur similis habitus, vt in 2.* Ethi. dicitur. Sequitur ergo duos habitus eiusdem speciei esse in eodem, vnum acquisitum, & alterum infusum: quod videtur esse impossibile. nonne enim duæ formæ eiusdem speciei possunt esse in eodem subiecto. non ergo habitus ai quis infunditur homini à Deo.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 15. Implenit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus: sed sapientia & intellectus quidam habitus sunt. ergo aliqui habitus hominũ à Deo infunduntur.

¶RESPON. Dicendum, q̃ dupli cirõne aliqui habitus homini à Deo infunduntur. Prima ratio est, quia aliqui habitus sunt, quibus homo bene disponitur ad finem excedentem facultatem humanæ naturæ, quæ est vltima, & perfecta hominis beatitudo, vt * supra dictum est. Et quia habitus oportet esse proportionatos ei, ad quod homo disponitur secundum ipsos, ideo necesse est quòd etiam habitus ad huiusmodi finem disponentes, excedant facultatem humanę naturę: vnde tales habitus nunquàm possunt homini inesse, nisi ex infusione diuina, sicut est de omnibus gratuitis virtutibus. Alia ratio est, quia Deus potest producere effectus causarum secundarum absque ipsis causis secundis, vt in primo. * dictum est. Sicut igitur quandoque ad ostensionem suę virtutis producit sanitatem absque naturali causa, quæ tamen per naturam posset causari, ita etiam quandoque ad ostendendam suam virtutem infundit homini illos etiam habitus, qui naturali virtute possunt causari: sicut Apostolis dedit scientiam scripturarum, & omnium linguarum, quã homines per studium, vel consuetudinem acquirere possunt, licet non ita perfectè.

279 1. dist. 17. q. 1. ar. 3. cor. & 3. dist. 23. q. 3. ar. 2. ad 3. Et ver. q. 12. ar. 1 ad 7.

* Cap. 6. par. 4. nõ multum a fine.

† ar. præ.

* Cap. 1. & 2. to. 5.

q. 5. ar. 3.

p. p. q 109 art. 6.

¶*Super quæstionis quinquagesimæ primæ. Articulũ quartum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Deus quãtum ad suam naturam æqualiter se habet ad omnes: sed ſm ordinem suæ sapientiæ & gratiæ quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ hoc quod Deus in omnibus operatur secundum modum eorum, non excludit quin Deus quædam operetur, quæ natura operari non potest: sed ex hoc sequitur, ꝙ nihil operatur contra id qđ naturæ conuenit.

D.19.67.8. 1108. ¶Ad tertium dicendum, ꝙ actus [d] qui producuntur ex habitu infuso, non causant alium habitum, sed confirmant habitum præexistentem: sicut medicinalia remedia adhibita homini sano per naturam, non causant aliquam sanitatem, sed sanitatem prius habitam corroborant.

QVAEST. LII.

De augmento habituum, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de augmento habituum.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, Vtrum habitus augeantur.
¶Secundo, Vtrum augeantur per additionem.
¶Tertio, Vtrum quilibet actus augeat habitum.

ARTICVLVS I.

Vtrum habitus augeantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd habitus augeri nõ possint. Augmentum enim est circa quantitatem, vt dicitur in 5. Physi. sed habitus non sunt in genere quantitatis, sed in genere qualitatis. ergo circa eos augmentum esse non potest.

¶2 Præt. Habitus est perfectio quædam, vt dicitur in 7.† Physic. sed perfectio cum importet finem & terminum, non videtur posse recipere magis & minus. ergo habitus augeri nõ potest.

¶3 Præt. In his quæ recipiunt magis & minus, contingit esse alteratio- 60
nem. alterari enim dicitur, quod de minus calido fit magis calidum: sed in habitibus non est alteratio, vt probatur in 7.* Physi. ergo habitus augeri non possunt.

*Tex.15. & 17. to. 3.

¶SED CONTRA est, quod fides est quidam habitus, & tamen augetur. vnde discipuli Domino dicunt, Domine, adauge nobis fidem, vt habetur Luc. 17. ergo habitus augentur. 70

¶RESPON. Dicendum, quòd augmentum, sicut & alia ad quantitatem pertinentia, à quantitatibus corporalibus ad res spirituales & intellectuales transferuntur, propter connaturalitatem intellectus nostri ad res corporales, qne sub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnum, secũdum quod ad debitam perfectionem quantitatis perducitur. Vnde aliqua quantitas reputat magna in homine, quæ non reputatur magna in elephante: vnde & in formis dicimus aliquid magnum ex hoc, quod est perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ non mole magna sunt, idem est esse maius, quod melius, vt Aug. dicit in 6. de * Tri. Perfectio autem formæ dupliciter potest considerari. Vno modo, secundum ipsam formam: Alio modo, secundum quod subiectum participat formam. Inquantum igitur attenditur perfectio formæ secundum ipsam formam, sic non dicitur ipsa esse paruа vel magna, puta, magna, vel parua sanitas, vel scientia. Inquantum vero attenditur perfectio formæ secundum participationem subiecti, dicitur magis & minus, puta, magis vel minus album & sanum. Non autem ista distinctio procedit secundum hoc, quòd forma habeat esse prꝛter materiam, aut subiectum: sed quia alia est consideratio eius secundum rationem speciei suæ, & alia secundũ quod participatur in subiecto. Secundum hoc igitur circa intensionem, & remissionem habituum & formarum, fuerunt quatuor opiniones apud Philosophos, vt * Simplicius narrat in commento Prædicamentorum. Plotinus enim, & alij Platonici ponebant ipsas qualitates & habitus susꝛipere magis & minus propter hoc, quòd materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quandam propter materiæ infinitatem. Alij verò in contrarium ponebant, quòd ipsæ qualitates & habitus secundum se non recipiebant magis & minus: sed qualia dicuntur magis & minus, secundum diuersam participationem; puta, quòd iustitia non dicatur magis & minus, sed iustum: & hanc opinionem tangit * Arist. in Prædicamentis. Tertia fuit opinio Stoicorum media inter has. posuerunt enim quòd aliqui habitus secundum se recipiunt magis & minus, sicuti artes: quidam autem non, sicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentium, quòd qualitates & formæ immateriales non recipiũt magis & minus, materiales autem recipiunt. Vt igitur huius rei veritas manifestetur, considerandum est quòd illud, secundum quod sortitur aliquid speciem, oportet esse fixum, & stans, & quasi indiuisibile. quæcunque enim ad illud attingunt, sub specie continentur: quæcunque autem recedunt ab illo, vel in plus, vel in minus, pertinent ad aliam speciem: vel perfectiorem, vel imperfectiorem. vnde Philosophus dicit in 8. Meta. * quòd species rerum sunt sicut numeri, in quibus additio, vel diminutio variat speciem. Si igitur aliqua forma, uel quæcunque res secundum seipsam, vel secundum aliquid sui sortiatur rationem speciei, necesse est, quòd secundum se considerata habeat determinatam rationem, quæ neque in plus excedere, neque in minus deficere possit: & huiusmodi sunt calor, & albedo, & aliæ huiusmodi qualitates, quæ non dicuntur in ordine ad aliud, & multo magis substantia, quæ est per se ens. Illa vero quæ recipiunt speciem ex aliquo ad quod ordinantur, possunt secundum [d] seipsa diuersificari in plus, vel in minus, & nihilominus sunt eadem specie propter vnitatem eius, ad quod ordinãtur, ex quo recipiunt speciem: sicut motus secundum se est intensior & remissior, & tamen remanet eadem species propter vnitatem termini, ex quo specificatur. & idem potest considerari in sanitate: nam corpus cõtingit ad rationem sanitatis, secundum quod habet dispositionem conuenientem naturæ animalis, cui possunt dispositiones diuersæ conuenientes esse, vnde potest variari dispositio in plus vel minus, & tamen semper remanet sanitatis ratio. vnde Philosophus dicit in 10.* Eth. quòd sanitas ipsa recipit magis, & minus. Non enim eadem est commensuratio in omnibus, neque in vno, & eodem semper: sed remissa permanet sanitas usque ad aliquid. Huiusmodi autem diuersæ dispositiones, vel commensurationes sanitatis se habent secundum excedens & excessum, vnde si nomen sanitatis esset impositum soli perfectissimæ commensurationi, tunc ipsa sanitas non diceretur maior, vel minor. Sic igitꝛ patet qualiter aliqua qualitas, vel forma possit secundum seipsam [d] augeri vel minui, & qualiter non.

D.151.

¶Si verò consideremus qualitatem, vel formam secundum participationẽ subiecti, sic etiam inueniuntur quædã qualitates, & formæ recipere magis & minus, & quædam non. Huiusmodi autem diuersitatis causam * Simplicius assignat ex hoc, quòd substantia secundum seipsam non potest recipere magis & minus, quia est ens per se. & ideo omnis forma, quæ substantialiter participatur in subiecto, caret intensione & remissione; vnde in genere substantiæ nihil dicitur secundum magis & minus. Et quia quantitas propinqua est substantiæ, & figura etiam consequitur quantitatem, inde est quòd neque etiam in istis dicitur aliquid secundum magis aut minus. Vnde Philosoph. dicit in 7. Phy.* ꝙ cũ aliquid accipit formam & figuram, non dicitur alterari, sed magis fieri. Aliæ vero qualitates, quæ sunt magis distantes à substantia, & coniunguntur passionibus, & actionibus, recipiunt magis, & minus secundum participationem subiecti. Potest autẽ & magis explicari huiusmodi diuersitatis ratio. vt. n.* dictũ est, id à quo aliquid habet speciem, oportet manere fixũ, & stans in indiuisibili. Duobus igitur modis potest cõtingere, ꝙ forma nõ participatur ſm magis & minus. Vno modo, quia participans habet speciem ſm ipsam, & inde est ꝙ nulla forma substantialis participatur ſm magis & minus: & pp hoc Philosophus dicit in 8.* Met. ꝙ sicut, numerus nõ habet magis, neq; figura, vel alia huiusmodi, ita se habet ad augmentum: forma autem quæ extraneum aliquod specificatiuum non respiciunt, nullam secundum suas specificas naturas quantitatem mutabilem fortiuntur: sed quantitatem tantum perfectionis specificæ, vt sic in indiuisibili consistentem, for mæ autem quæ aliquod extraneum specificum respiciunt præter illam specificam perfectionem, fortiuntur aliam quantitatem mutabilem, scilicet secundum accessum maiorem, vel minorem ad illud specificans: & ideo illæ secundum se non augentur, aut minuuntur, istæ sic. Et consistit tota vis in hoc, ꝙ licet vtrobique specificans vt sic, cõsistat in indiuisibili, nec habeat latitudinem, & propterea cõmune est vtrisq; ꝙ specifice nihil potest addi, aut subtrahi, quin varietur species: habẽtibus tamẽ differentiam mendicantem ab extraneo specificante, ex hoc ipso re spectu conuenienti formæ secundum suam naturam specificam pure sumptam annexus est motus accessus ad illud maior & minor, secundum quem huiusmodi formæ secũdum se dicuntur augeri, vel minui. tales autem accessus non possunt poni in aliis formis: quoniam nihil extra respiciunt specificans, cui diuisibilis hic accessus annecti possit. verbi gratia. Scientia, quia secundum suam naturam respicit scibile: ex hoc ipso ꝙ non a natura a scibili specificante, consequitur ꝙ plus & minus ad ipsum scibile accedere possit, plura vel pauciora de ipso attingendo. Calor autem nihil præter specificam naturam intrinsecam dicens, nihil habet vt sic, uariabile. Et hæc est intentio authoris de augmento, & diminutione formarum secundum se.

*In fide. qualitatis a medio illius to. 1.

¶Circa augmentum & diminutionem formarum secundũ participationem in subiecto, secundo loco in corpore artic. ponitam aduerte, quòd quia suscipere magis & minus latitudinem quandam importat: idcirco author ex indiuisibilitate excludente huiusmodi latitudinem, differentiam manifestat inter formas sic augmentabiles, & non augmẽtabiles: & dupliciter hoc cõtingit.

Primo

visibilitate formali: aut de indiuisibilitate materiali, vtendo omnem diuisionem siue quantitatiuam, siue gradualem, siue quomodolibet absque veritate specificam aut materialem, & hoc esset ad propositum: sed est falsum, quia cum nullæ species suscipientes magis & minus, sint simplices, vt calor & albedo, non potest intelligi vt calor diuidatur secundum magis & minus, & A. eius differentia non intenditur & remittatur, sicut ipse calor.

¶Ad hoc dicitur, quòd proprie loquendo, sermo est de indiuisibilitate latitudinis opposita indiuisibilitati, quia aliquid latitudinẽ habet, siue habeat latitudinẽ vt calor, siue vt animal, siue quouis alio simili modo: sed attribuitur in litera huiusmodi indiuisibilitas specificanti vt sic, ita ꝙ sensus est, quòd specificans inquantum specificans, stat in indiuisibili, i. caret latitudine, idest, non habet in se aliqua plura. Et ratio est, quia specificans vt sic, constituit speciem vt vltimum, & terminus: vltimo autem & termino vt sic, repugnat latitudo: si enim diuisionem aliquam habet, secundum alterum eorum nõ determinabit: & rursus secundum aliquid cõstituet, & secundũ aliquid non: & rursus non constituet speciem in certo loco, sed secundum aliquid in vno, & secundum aliquid in altero: & sic species rerum non haberent fixa loca, sicut numeri: nec constitutiua earum essent sicut constitutiua numerorum inuariabiliter: cum his tamen stat quòd res specificantes habeant latitudinem, vt obiiciendo de calore probatur. Sermo enim noster formalis est, & nihil aliud intendimus, nisi quòd res specificans vt sic, stat in indiuisibili, licet ipsamet res non vt specificans, sed quomodolibet aliter habeat latitudinem. Quomodo autem hoc sit ad propositum negotium pertinens, in sequenti patebit dubio.

*Ca. 3. Paulo post prin. to. 5.

¶Circa distinctionem & differentiam formarum in litera subiunctam, quòd quædam secundum se, vel aliquid sui sortiuntur speciem, & quædam ex alio, ad quod ordinantur, & illæ secundũ se habent determinatam rationem neque in plus, neque in minus declinabilem: istæ vero possunt secundum se diuersificari in plus & minus salua vnitate specifica propter vnitatem eius, ad quod ordinantur, dubium est & de sensu verborum, & de efficacia ad propositum. De sensu quidem, quia cum differentia sit intrinsecum constitutiuum omnis formæ, nulla est forma, quæ sic sortiatur speciem ab extraneo: quia omnis forma secundum se, vel aliquid sui, puta, differentiam, propriam sortiatur speciem, ac per hoc omnis forma clauditur sub primo membro, & nulla restat sub secundo. De efficacia vero, quoniam remota omnis forma habet propriam differentiam, secundum quam nec in plus, nec in minus specifice declinare potest: sed sub illa differentia in plus & minus aliqua forma declinat, vt patet de calore & albedine, nec aliter est in motu, puta, calefactione quàm in calore. Sicut enim calefactio salua sua specifica vnitate vndecunque illam habeat, intenditur & remittitur, ita & calor: vnde specificatio ſm se, vel ex alio in formis, nihil vꝛ facere ad propositũ &c.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ non est sensus, ꝙ formarum quædam includunt in se differentiam constitutiuam, & quædam non: quoniam differentia est quæ conducit ad esse, & eius quod est esse, rei pars est, vt in prædicabilibus dicitur: & stultum est hoc vertere in dubium. sed sensus est, quòd quædam formæ habent suam differentiam sine ordine ad aliquod extraneum, vt calor, albedo, & huiusmodi: quædam vero habent suas differentias cum ordine ad aliquod extraneum, ita quòd non sunt absolubiles ab illo extraneo, vt motus, potentiæ, habitus, & si quid est huiusmodi, de quibus in 7. lib. diffuse sermo est habitus. Et hic sensus nullam patitur calumniam, aut fallitatem, vt ibi ostensum est. Efficacia autem sunt hæc ad intentum, quoniã formę exlua natura specificæ tantum nihil habent, nisi quòd sortiuntur ex suo specificatiuo, quòd in indiuisibili consistere dictum est. Illæ igitur formæ quæ iuũ specificãs indiuisibile sic intus obtinent, quod ad nihil extra ordinantur, nihil habent ex hoc nisi indiuisibile, ac per hoc secundum se nõ habent augmẽtum. Illæ autem quæ secundum suã propriam differentiam aliquod extraneum licet indiuisibile respiciũt, ex ipsa sua natura accessum ad illud, ac per hoc augmentum in huiusmodi accessu sortiuntur. Ad quorum maiorem euidentiam scito, quòd cum augmentũ circa quãtitatem variabilem in plus, aut minus sit, sicut forma se habet ad quãtitatem huiusmodi, ita se habet ad augmentum:

D.315. *In prædicã. quali. *tex.15.to mo.2. In isto ar. *tex.10.to mo. 3.

*In fide. qualitatis.

*Tex.10. com.3.

280 Inf.q.66. ar.1. & 2. 10. Et vera.q.1. ar. 11. & q.5. arti.3. Et 10. Ethic. lec.3.

*Lib.5. Physi.tex. 18. to.2.

† tex.17. & 18.to.2

¶Super quæstionis LII. Articulum primum.

IN artic.1.q.52. multa sunt dubia dilucidanda cũ Dei gratia. Est in primis dubium circa sensum distinctionis factæ in corpore arti. quòd perfectio, & augmentum formæ dicitur dupliciter, secundum participationẽ formæ in subiecto. Aut enim intendit de forma in abstracto, vel concreto, & hoc est extra propositum, quia spectat distinctio hæc ad modos ſgnificãdi: quæstio autem est de re: aut de forma ſpecifice & numeraliter. & hoc non, quia hæc scientia est parua, vel magna secundum seipsam: aut de essentia formæ & participatione ei⁹ in subiecto, vt litera innuere videtur, implicat contradictionem, vt author

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primo si forma inuisibiliter se habeat ad subiectum: tunc enim constat quòd participatio eius latitudinem non habet. & hoc inuenitur inter omnem formam substantialem, & eius subiectum; & ratio in litera ponitur, quia scilicet specificat subiectum: species enim actus est in indiuisibili consistens, vt dictum est: & est sermo de specificatione subiecti non in tali, aut tali specie, sed simpliciter, quod solum inuenitur in forma substantiali: cæterę enim specificant secundum quid. Secundo contingit, si de ratione formæ sit indiuisibilitas nō in partes quantitatiuas, sicut numerus & circulus partes habent, sed in plura, quorum aliquo adiuncto, vel adempto, perfectior aut minus perfecta sit: quod est carere latitudine. & est sermo de forma, non de specificante ipsam. Iam enim dictum est, q̄ omne specificans vt sic, consistit in diuisibili: nunc autem dicimus, q̄ non omnis forma consistit in diuisibili: sed quædam sicut species figurarum, & numerorum, & quædam non, vt multæ qualitates primæ, & tertiæ speciei, calor. n. adempto aliquo gradu suæ latitudinis remissior est, & appositō intensior est. Circulus autē quocunq; variato, aut non remanet circulus, aut æque: & sic habes, & quare quædam formę secundum suas species naturas augentur, & quędam nō & hoc propter antiquos: & quare quędam formæ suscipiunt magis & minus, vt respiciunt subiectum, & quædam non.

*In prædic. qualit. post mediū illius 10m. 1.

¶Circa rationē assignatam in eodem 1. articu. quæstio. 52. quare quædam formæ vt participabiles in subiecto, suscipiunt magis & minus, & quædam non, dubium duplex restat. Primo de speciebus quantitatis continuæ infra latitudinem continui, scilicet, linea, superficie, & corpore. hæ enim in litera non tractantur, nisi vt induunt discretionem, puta, bicubiti, tricubiti &c. Et tamen hæ neque specificant, neque indiuisibilitatem de sua ratione sortiuntur, & consequenter suscipere deberent magis & minus, si ratio literæ esset sufficiens. constat autem quòd non suscipiunt magis & minus. Secundo de naturalibus potentiis quæ ponuntur in secunda specie qualitatis, vt intellectus voluntas, concupiscibilis &c. Quæ etiam sunt absque magis & minus, & tamen nec specificant, nec indiuisibilitatem habent.

¶Ad primum ex duplici capite dici potest. Primo, quòd huiusmodi quantitates computatæ sunt cum formis specificantibus quo ad hoc, propter earum propinquitatem ad substantiam a Simplicio, vt patet in litera. Et propterea author cum dictum Simplicii non refutauerit, sed explanauerit & amplauerit, in illa computatione eas dimisit, quia ille posuit: & cum hoc, conatus est ex sua explicatione de eisdem sub alia ratione reddere rationem. Secundo, quòd subiectum præsentis discussionis est forma minus, sic neque substantia quæ est secundum speciem, id est, quantum, ad participationem formæ specificæ, sed si quidem quæ cum materia, id est, secundum materiales dispositiones inuenitur magis & minus in substantia. Alio modo potest contingere ex hoc, quòd ipsa indiuisibilitas est de ratione formæ. vnde oportet quòd si aliquid participet formam illam, quòd participet illam secundum rationem indiuisibilitatis. & inde est, q̄ species numeri non dicuntur secundum magis & minus: quia vnaquæque species in eis constituitur per indiuisibilem vnitatē. & eadem ratio est de speciebus quantitatis continuæ, quæ secundum numeros accipiuntur, vt bicubitum, & tricubitum: & de relationibus, vt duplum & triplum: & de figuris, vt trigonum & tetragonum, & hanc rationem ponit Arist. in * Prædica. vbi assignans rationem quare figuræ non recipiunt magis & minus, dicit. Quæ quidem recipiunt trigoni rationem & circuli, & similiter trigona, vel circuli sunt, quia indiuisibilitas est de ipsa eorum ratione. vnde quęcunq; participant rationē eorum, oportet q̄ indiuisibiliter participent. Sic igitur patet, q̄ cum habitus & dispositiones dicantur secundum ordinē ad aliquid, vt dicitur in 7. * Phys. dupliciter potest intensio, & remissio in habitibus & dispositionibus considerari. Vno modo, secundum se, prout dicitur maior, vel minor sanitas: vel maior vel minor scientia, quæ ad plura, vel pauciora se extendit. Alio modo, secundum participationem subiecti, prout scilicet æqualis scientia, vel sanitas magis recipitur in vno quàm in alio, secundum diuersam aptitudinē vel ex natura, vel ex consuetudine, nō enim habitus & dispositio dat speciē subiecto, neq; iterum in sui ratione includit indiuisibilitatem. Quomodo autem circa virtutem se habeat, * infra dicetur.

*Tex. 17 tom. 2.

q. 66.

¶Ad primum ergo dicendum, quod sicut nomen magnitudinis deriuatur à quantitatibus corporalibus ad intelligibiles perfectiones formarum, ita et & nomen augmenti, cuius terminus est magnum.

¶Ad secundum dicendum, quod habitus quidem perfectio est, non tamen talis perfectio, quæ sit terminus sui subiecti, puta, dans ei esse specificum: neque etiam in sui ratione terminum includit, sicut species numerorum: vnde nihil prohibet quin recipiat magis & minus.

¶Ad tertium dicendum, quod alteratio primo quidem est in qualitatibus tertiæ speciei: in qualitatibus verò primæ speciei potest esse alteratio per posterius. Facta enim alteratione secundum calidum & frigidum, sequitur animala alteratio secundum sanum & ægrū. Et similiter facta alteratione secundū passiones appetitus sensitiui, vel secundum vires sensitiuas apprehensiuas, sequitur alteratio secundum scientiam & virtutes, vt dicitur in 7. * Physic.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus augeantur per additionem.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd augmentum habituum fiat per additionem. Nomen enim augmenti, vt * dictum est, à quantitatibus corporalibus transfertur ad formas: sed in quantitatibus corporalibus non fit augmentum sine additione. unde in 1. de † Generatione dicitur, quòd augmentum est præexistenti magnitudini additamentum. ergo & in habitibus non fit augmentum, nisi per additionem.

¶2 Præt. Habitus non augetur nisi aliquo agente: sed omne agens aliquid facit in subiecto patiente, sicut calefaciens facit calorem in ipso calefacto. ergo non potest esse augmentum, nisi aliqua fiat additio.

¶3 Præterea. Sicut id quod non est album, est in potentia ad album, ita id quod est minus album, est in potentia ad magis album: sed id quod non est album, non fit album, nisi per aduentum albedinis. ergo id quod est minus album, non fit magis album, nisi per aliquam aliam albedine superuenientem.

¶Sed contra est, quod Philos. dicit in 4. * Phys. Ex calido fit magis calidū, nullo facto in materia calido, quod non esset calidum quando erat minus calidum ergo pari ratione, nec in aliis formis quæ augētur, est aliqua additio.

*Tex. 84. tom. 2.

¶Respon. Dicendum, quòd huius quæstionis solutio dependet ex præmissa. Dictum est etiam * supra, quòd augmentum & diminutio in formis, quæ intenduntur & remittuntur, accidit vno modo ex parte ipsius formæ secundum se consideratæ, sed ex diuersa participatione subiecti: & ideo huiusmodi augmentū habituum, & aliarum formarum non fit per additionē formæ ad formam, sed fit per hoc, q̄ subiectum magis, vel minus perfectè participat vnam & eandem formam. & sicut per agens, quod est actu, fit aliquid actu calidum quasi de nouo incipiens participare formam, non q̄ fiat ipsa forma, vt probatur 7. * Metaph.

Art. 1. huius q.

Tex. 32. tom. 3.

Tex. 20. tom. 2.

ad gradum. Ratio enim in litera directe posita contra additionē non videtur eorum habere in istis gradibus, quoniam nec distinguuntur species, nec subiecto. Et augetur duobus modis, quia aut author intendit excludere opinionem dicentem, q̄ intensio fit per additionem gradus ad gradum, aut non: si non, contra quos ergo disputat? Et rursus diminute tractat materiā hanc principalem difficultatem. si sic, cum talis opinio non ponat additionem secundum speciem, nec secundum subiectum, sed secundū generationem noui gradus, quomodo ex his excluditur.

¶Ad primū dubium facile respōdetur dicendo, q̄ distinctio est sufficiens, & q̄ verum est, q̄ per augmentum ex parte formæ intendit varietatem specificam: quoniā vtitur hoc termino sicut in articulo præcedente. Sed sciendum est, quòd quia formæ accidentales intensibiles, & remissibiles non distinguuntur nisi aut formaliter, aut materialiter, & distinctio specifica ex formæ est, materialis autem ex subiecto: ideo author per illā distinctionem non intendit aliam quàm consuetam, s. aut additio est specifice differentis, aut numeraliter. nec datur secundus modus: quoniam additio gradus ad gradum intelligitur gradus numeraliter distincti, vt tractando secundum dubium clarius patebit. Quomodo autem licuerit additionem numeralem solum secundum additionem subiecti exercere, in secundo dicetur dubio.

¶Ad euidentiam secundæ ambiguitatis sciendum est, q̄ tribus modis potest quis imaginari additionem gradus ad gradum in qualitatibus. Primo, vt gradus aliquis præexistens secundum rem actu in aliquo adiungatur formæ existenti in aliquo gradu non in summo: sicut quantitas alimenti additur animali quod augetur. Secundo, vt gradus aliquis præexistens non secundum rem, sed secundum intellectum & potentiam actuam deforis apponatur formæ, non in summo: sicut aeri illuminato vna candela, additur aliud lumen ex alia candela postmodum, & fit magis illuminatus. Tertio, vt gradus aliquis præexistens in potentia subiecti educatur de eius potentia, & addatur præexistenti: sicut cū forma educit de potentia subiecti, additur subiecto. propter hos modos nescio alium, qui ad istos non reducatur. Sciendum est deinde, q̄ quia additio non potest intelligi, vt sanct. Tho. in 2.2 q. 24. dicit, absque intellectu duorum scilicet eius qui additur, & eius quod additur: dualitas autem sine distinctione fingi nequit: oportet eē opinionem ponētem intentionē fieri per additionē, distinctionē horum duorū proponere vel in re, vel ē imaginationem: quis additione facta, possit fieri ex vtroq; vnū, vt patet. Nec te lateat q̄ idem est iudicium de additionē magis ad minus, & additionē gradus ad gradum, & formæ ad formā in eadem specie. vt patet in lumine. est. n. aēr prius ex candela lucente vt duo illuminatus v. g. vt duo. Et si apponatur alia candela æquæ virtutis & cerit illuminatus vt quatuor, vt patet ex hoc, q̄ melius ibi legimus: & vniuersaliter videmus, q̄ non esset factum lumen maius extensiue, puta, plura lumina & non maius extensiue. Et tamen constat, q̄ aliud numero lumen fieret, si subiectum occupatum non inueniretur. Et propterea author loquens de additione formæ ad formam eiusdem speciei, loquitur etiam de additione gradus ad gradum. gradus enim caloris vt duo, calor quidam est, & sic de aliis. Examinando igitur modos imaginatos additionis in formis, videamus quomodo additionis ratio & veritas inueniatur. In primo modo ratio additionis vere saluat, sed nulla veritas. est enim impossibile quòd gradus existens addatur existenti, nisi subiectum subiecto addatur. Et tunc nō fieret magis, sed maius, vel accidens migraret de subiecto in subiectum: quod est impossibile. In secundo modo ratio additionis apparenter saluatur: est enim in eo non additio, sed additionis modus quidem, vt apparet tum ex ita per actionem intensam ipsius agentis effici tur magis calidum, tanquam perfectius participans formam, non tanquam formæ aliquid addatur. Si enim per additionem intelligeretur huiusmodi augmentum in formis, hoc non posset esse, nisi vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti. Si autem ex parte ipsius formæ, iam * dictū est, quod talis additio, vel subtractio speciem variaret, sicut variatur species coloris, quando de pallido fit album. Si vero huiusmodi additio intelligatur ex parte subiecti, hoc non posset esse nisi vel quia aliqua pars subiecti reciperet formam, quam prius non habebat: vt si dicatur frigus crescere in homine, qui prius frigebat in vna parte, quando iam in pluribus partibus friget: vel quia aliquod aliud subiectum additur participans eandem formam, sicut si calidum adiungatur calido, vel album albo. sed secundum vtrumq; istorum duorum modorum non dicitur aliquid magis album, vel calidum, sed maius.

Ar. prēce.

Sed quia quædam accidentia augentur secūdum seipsa, vt * supra dictum est, in quibusdam eorum fieri potest augmentum per additionem. Augetur enim motus per hoc, q̄ eialiquid additur vel secundum tempus in quo est, vel secundum viam per quam est: & tamen manet eadem species propter vnitatem termini. Augetur etiam nihilominus motus per intensionem secundum quod deforis venit secundum veritatem, vt in formarum infusarū intensione: vel secundū æstimationem, vt in lumine: tum ex eo, quòd id quod deforis venit intelligitur vt quoddam individuum eiusdem speciei, non quod est, sed qd esset si eorum fieret: & sic saluatur quodammodo distinctio numeralis eius quod additur ad id, cui additur. veritas autem deficit, tum quoniā nulla forma naturalis intēsibilis venit deforis, nisi apud ponētes formas creari, licet quo ad formas supernaturales, charitatem scilicet, & huiusmodi, verificetur aduentus deforis: sed præsens sermo est cōmunis, cum quo niam nō est etiam hic vera additio nisi secundum extranea, prout scilicet agens additur agēti, vt author in 24. quæst. 2. art. 5. ad 2. dicit. & hæc etiā addit o est per accidens. quia plura lucentia, aut calefacientia concurrunt in vi vnius totalis agentis. In tertio autem additionis ratio solo modo apparet, quo quicquid noui quo modolibet ad genitum antiquo aduenire dicimus. sed veritas est, quòd ibi nulla est additio nec quo ad fieri, nec quo ad factum esse: non quo ad fieri, quia non additio est, sed eductio: nec quo ad factum esse, quia non saluatur distinctio inter additum. & cui additur: sicut inter formam in facto esse & materiam. Ad cuius clariorem notitiam scito, quòd additio per eductionem de potentia subiecti gradus ad gradum per intensionem in formis, dupliciter æstimari potest. Primo, quòd se habeant gradus admixtem, sicut vnitas superueniens vnitati in numeris non quo ad diserētionem, sed quo ad distinctionem. & hanc phantasiam sequi videntur ponentes formas intendi per additionē gradus ad gradum. æstimant enim formam compatientem multos eiusdem speciei gradus aduenientes, & recedentes, ac si fingeremus, quòd numerus aliquis inuariatus secundum substantiam perderet, & acquireret diuersas vnitates, continuas tamen: & hoc reputatur chimera. Vnde secundo æstimatur quòd ipsa simplex essentia formæ perfector sit in hoc ipso, q̄ subiectum sibi magis subiicit formaliter, & hoc est ipsam intendi: & quanto magis hoc habet, tanto est magis intensa. Et propterea dicere oportet loquendo de intensione formæ vt corporaliter respicit subiectum, quòd semper quando est intensior, sit perfectior secundum essentiam, & esse & inesse in subiecto, & econuerso. Nec aliquando interuenit corruptio, sed sola omnium prædictorum augmentatio. Diuus ergo Thomas de additione formaliter iuxta physicum morem tractans, primō modum, qui solus additionem formalem præfert, distinxit contra alias duos, quos & pro vnico computauit, quia quo ad intrinseca in hoc proposito non differunt, & quodammodo distinctionis eorum meminit in 2. in loco allegato, & illum semper improbauit. immo in 2. sententia distin. 17. dicit se non posse illum intelligere formaliter. hos autem, seu hanc firmauit, & hinc quæ. m, quia tractat in communi, primo ex communibus, quia forma non fit, sed compositum, additio enim nonnulla esset si forma fieret. secundo ex propriis additionis, quia scilicet additum distinguit &c. vt patet in litera & per hæc patet solutio ad obiecta. Et tu qui graduū additione vteris disputando, si hanc expressurus

Infra q. 66. art. 1. & 2. Et veri. q. 1. ar. 11. & q. 5. ar. 3. Et 10. Ethic. lib. 1. * Arist. 1. † Li. de gene. tex. 31. to. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

surus dicis sententiam, a lapsu solo linguæ cohibendus restas &c.

¶ Circa eandem difficultatem de intensione, & remissione formarum in eodem 2. arti. 52. q. dubium adhuc occurrit ex Scoto in vlt. q. 17. distinctionis primi latent. Ipse siquidem non solus, vt opinor, sensum non intentum a diuo Thoma sic impugnauit, vt vt in aliquo dissentiat secundum rem. duo enim creduntur affimari, primum est quòd formæ intendantur proprie, & remittantur tantum secundum habitudinem ad subiectum. secundum est, quòd res illa quæ est forma, quãdo intenditur & remittitur, nihil sui reale absolutũ acquirit aut perdit, sed solum aliquid in ordine ad subiectum. Et vtrunque Scot. impugnat. Secũdum veritatem autem secundum dictum non est San. Tho. sed contra ipsum, vt ex supradictis patet: vnde non oportet respondere obiectis contra illud. Primum vero dictum assertũ a diuo Thom. est, nec est mirum q impugnetur a Scotus quoniã discordauit a principio. Diuus enim Tho. posuit formas habere quicquid habent aut ex ratione formali ideſt specifica, aut ex subiecto, seu materia, ita q quicquid materiale. i. nõ specificum est in eis, ex materia posuit, ille autem non. Et propterea author latitudinẽ formæ secundum magis & minus, cum infra speciem sit, materialeque aliquid id sit in specie, ad subiectum reduxit, sicut & cætera materialia & individualia. Scotus autem sequens suas proprietates individuales, vult q si per impossibile forma ita abitraberetur à subiecto, quod nec etiam aptitudinaliter reciperet subiectum, susciperet magis & minus: ita q hoc nec conuenit formæ in ordine ad subiectum, nec oritur quoquo modo ex subiecto, sicut quantitas molis, si per impossibile non haberet inclinationem ad subiectum, adhuc esset maior, vel minor. Probat autem hoc, Si contraria in summo sunt incompossibilia, remissa vero compossibilia. ergo incompossibilitas formarum consurgit ex gradibus. ergo gradus conueniunt formis priusquàm respiciant subiecta. Prima consequentia est per se nota: secunda probatur, quia prior est impossibilitas formarum in se, quàm sit earum in subiecto recipiente: quia enim sibiinuicem repugnãt, ideo non possunt recipi in eodem, & non econuerso. ergo &c.

¶ Ad hoc dicitur primo, quòd antecedens est falsum loquendo vt loquimur, de contrariis formaliter non virtualiter inuentis, vt in medio: & secundum se, non secundum extrinseca: puta animam, vel cœlum, vel formam mistí: contraria enim cum ex specifica differentia contraria sint, vt patet 10. Metaphysic. per hoc idem sunt incompossibilia in eodem, vt patet ibidem. vnde Aristote. omnes conditiones contrariorum, inter quas est incompossibilitas in eodem, reducit ad perfectam differentiam, vt patet ibi. Contraria ergo in quocunque sunt gradu, contraria sunt & incompossibilia in eodem, & alterum contra alterum pugnat. quod autem in mistis maneant remissa, hoc facit forma mistí continens: & nihilominus mutuo contra se nituntur remissa sicut in summo proportionaliter. Dicitur secundo, quod dato antecedente, prima consequentia non valet: quia incompossibilitas formarum poneretur duplex, vna ex contrarietate: & hæc conuenit formis secundum se ex specificis naturis: & hæc non consurgit ex gradibus, sed abstrahit ab eis, sicut & ipsa forma: & hæc incompossibilitas est prior in formis secundum se, quàm in subiecto; quæ tamen mihi facit ad arguentem: altera ex gradibus, & hæc conuenit formis exillo respectu ad subiectum, ex quo conuenit eis latitudo. In litera autem patet, q formæ de quarũ ratione nõ est indiuisibilitas, participabiles a subiectis absque specificatione eorum habent latitudinẽ. Vnde neque latitudo, neque gradus, neque incompossibilitas consurgens ex eis, est prior quàm sit talis participabilitas formæ in subiecto. Et cum dicitur, quòd ista incompossibilitas est prior inter formas inter se, quàm in subiecto: respondetur quòd hic est sophisma ab vna habitudine ad subiectum ad omnes, seu a negatione prioritatis in vna, ad negationẽ prioritatis in omnibus. Aliud est enim dicere, quòd incompossibilitas statforum sit prior in se, quàm incompossibilitas in subiecto. Aliud est dicere, quòd incompossibilitas formarum in se sit prior omni respectu ad subiectum: quia est posterior participabilitate talium formarum in subiecto. ex qua cõsurgit incompossibilitas secundum gradus in formis

in se, & in subiecto.

¶ Ad exemplum autem Scoti de quantitate molis, dicitur q quantitati conuenit esse maiorem & minorem in eadem specie, non ex hoc quòd est participabilis a subiecto, & ideo non est simile. sed ex hoc ipso, quia participat naturam materiæ. vnde si auferatur ab ea id quod habet ex hoc, quòd participat naturam materiæ, neque indiuiduum secundum se, nec maius nec minus haberet &c.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ, Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis quinquagesimæ secundæ, nihil scribendum occurrit, nisi pro Nouitiis, quòd sicut ante genitum habitum in anima potuit anima intensiori actu generare ipsum, ita post genitum potest intensiori actu, quam sit ille etiam ad quem se extendit præsens habitus, augere etiadẽs eodem vtens principio actiuo intensius, quam prius vsus fuerit ex hac namque parte habet vim augmentatiuum, vnde habet generatiuam: quamuis ad augendum nonnihil operetur iam inchoatus habitus non ea ratione, quia nihil prohibet augere aliquid seipsum, vt patet ex secundo de anima, quoniam hoc de augmento proprie sumpto dicitur: hoc autem de quo loquimur augmentum, metaphorice dicitur augmentum: proprie vero est motus intensionis, sed ea potius ratione, quia actus elicitus ab habitu inchoato, & subiectum disponit præparans ipsum ad perfectius sortiendum habitum. & perfectior est, cum ex tota virtute habitus procedit, ita vt ad perfectionem maiorem deducere possit habitum.

¶ Respon.

Q. 66. artic. 2.

*Tex. 63. tom. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd quilibet actus augeat habitum. Multiplicata enim causa multiplicatur effectus: sed actus sunt causa habituum aliquorum, vt *supra dictum est. ergo habitus augetur multiplicatis actibus.

¶ 2 Præt. De similibus idem est iudicium: sed omnes actus ab eodem habitu procedentes sunt similes, vt dicitur in 2. *Ethico. ergo si aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipsum.

¶ 3 Præterea. Simile augetur suo simili: sed quilibet actus est similis habitui à quo procedit. ergo quilibet actus auget habitum.

¶ Sed contra. Idem non est contrariorum causa: sed sicut dicitur in 2. *Ethico. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum, vtpote, cum negligenter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd causa augens habitum, facit quidem semper aliquid in subiecto, non autem nouam formam: sed facit q subiectũ perfectius participet formam præexistentem, aut q amplius se extendat.

¶ Ad tertium dicendum, q id quod nondum est album, est in potentia ad formam ipsam, tanquam nondum habens formam, & ideo agens causat nouam formam in subiecto: sed id quod est minus calidum, aut album, non est in potentia ad formam, cum iam actu formam habeat: sed est in potentia ad perfectum participationis modum, & hoc consequitur per actionẽ agentis.

ARTICVLVS III.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd quilibet actus augeat habitum. Multiplicata enim causa multiplicatur effectus: sed actus sunt causa habituum aliquorum, vt *supra dictum est. ergo habitus augetur multiplicatis actibus.

¶ 2 Præt. De similibus idem est iudicium: sed omnes actus ab eodem habitu procedentes sunt similes, vt dicitur in 2. *Ethico. ergo si aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipsum.

¶ 3 Præterea. Simile augetur suo simili: sed quilibet actus est similis habitui à quo procedit. ergo quilibet actus auget habitum.

¶ Sed contra. Idem non est contrariorum causa: sed sicut dicitur in 2. *Ethico. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum, vtpote, cum negligenter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd causa augens habitum, facit quidem semper aliquid in subiecto, non autem nouam formam: sed facit q subiectũ perfectius participet formam præexistentem, aut q amplius se extendat.

¶ Ad tertium dicendum, q id quod nondum est album, est in potentia ad formam ipsam, tanquam nondum habens formam, & ideo agens causat nouam formam in subiecto: sed id quod est minus calidum, aut album, non est in potentia ad formam, cum iam actu formam habeat: sed est in potentia ad perfectum participationis modum, & hoc consequitur per actionẽ agentis.

ARTICVLVS III.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd quilibet actus augeat habitum. Multiplicata enim causa multiplicatur effectus: sed actus sunt causa habituum aliquorum, vt *supra dictum est. ergo habitus augetur multiplicatis actibus.

¶ 2 Præt. De similibus idem est iudicium: sed omnes actus ab eodem habitu procedentes sunt similes, vt dicitur in 2. *Ethico. ergo si aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipsum.

¶ 3 Præterea. Simile augetur suo simili: sed quilibet actus est similis habitui à quo procedit. ergo quilibet actus auget habitum.

¶ Sed contra. Idem non est contrariorum causa: sed sicut dicitur in 2. *Ethico. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum, vtpote, cum negligenter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd causa augens habitum, facit quidem semper aliquid in subiecto, non autem nouam formam: sed facit q subiectũ perfectius participet formam præexistentem, aut q amplius se extendat.

¶ Ad tertium dicendum, q id quod nondum est album, est in potentia ad formam ipsam, tanquam nondum habens formam, & ideo agens causat nouam formam in subiecto: sed id quod est minus calidum, aut album, non est in potentia ad formam, cum iam actu formam habeat: sed est in potentia ad perfectum participationis modum, & hoc consequitur per actionẽ agentis.

ARTICVLVS III.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd quilibet actus augeat habitum. Multiplicata enim causa multiplicatur effectus: sed actus sunt causa habituum aliquorum, vt *supra dictum est. ergo habitus augetur multiplicatis actibus.

¶ 2 Præt. De similibus idem est iudicium: sed omnes actus ab eodem habitu procedentes sunt similes, vt dicitur in 2. *Ethico. ergo si aliqui actus augeant habitum, quilibet actus augebit ipsum.

¶ 3 Præterea. Simile augetur suo simili: sed quilibet actus est similis habitui à quo procedit. ergo quilibet actus auget habitum.

¶ Sed contra. Idem non est contrariorum causa: sed sicut dicitur in 2. *Ethico. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum, vtpote, cum negligenter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd causa augens habitum, facit quidem semper aliquid in subiecto, non autem nouam formam: sed facit q subiectũ perfectius participet formam præexistentem, aut q amplius se extendat.

¶ Ad tertium dicendum, q id quod nondum est album, est in potentia ad formam ipsam, tanquam nondum habens formam, & ideo agens causat nouam formam in subiecto: sed id quod est minus calidum, aut album, non est in potentia ad formam, cum iam actu formam habeat: sed est in potentia ad perfectum participationis modum, & hoc consequitur per actionẽ agentis.

*cap. 1. & 2. tom. 5.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd similes actus similes habitus causant, vt dicitur in 2. * Ethicor. Similitudo autem, & dissimilitudo non solum attenditur secundum qualitatem eandem, vel diuersam, sed etiam secundum cundem, vel diuersum participationis modum. Est enim dissimile non solum nigrum albo, sed etiam minus album magis albo: nam etiam motus fit à minus albo in magis album, tanquàm ex opposito in oppositum, ut dicitur in 5. * Phisic. Quia verò vsus habituum in voluntate hominis consistit, vt ex * supradictis patet, sicut contingit quòd aliquis habens habitum non vtitur illo, vel etiam agit actum contrarium: ita etiam potest contingere quòd vtitur habitu secundum actum non respondentem proportionaliter intentioni habitus. Si igitur intensio actus proportionaliter æquetur intensioni habitus, vel etiam superexcedat, quilibet actus vel auget habitum, vel disponit ad augmentum ipsius, vt loquamur de augmento habituum ad similitudinem augmenti animalis. Non enim quodlibet alimentum assumptum actu auget animal, sicut nec quælibet gutta cauat lapidem, sed multiplicato alimento tandem fit augmentum: ita etiam multiplicatis actibus crescit habitus. Si verò intensio actus proportionaliter deficiat ab intensione habitus, talis actus non disponit augmentum habitus, sed magis ad diminutionem ipsius. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

*tex. 52. tom. 2. *q. 49. ar. 3. & qõ. 50. art. 5.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ, Articul. primum.

IN quæst. 53. ad 3uerte ex primo articulo, quòd apud authorẽ ideſt iudiciũ de speciebus intelligibilibus & habitibus principiorum, quo ad corruptibilitatem, & incorruptibilitatem: & non est idem iudicium de prædictis ex habitu scientiæ & virtutum: & causa est vt patet in litera, quia illa sunt a solo intellectu agente, ista vero ab aliis causis habenti bus contraria. Neque enim phantasmata ex parte causæ computanda censuit: quia aliis docuit non causam, sed materiam causæ esse ea quæ sunt in parte sensitiua, ad ea quę sunt intellectus: ꝙ pter quod etiã hic ex parte subiecti posuit hoc secundarium subiectum, ipsa vocans, quæ tu celsi ingenii nõ pertransibis, teiunus. Aduerte quoque ex eodem ar. quod hinc expresse pluries habes, vnde habitũ scientiæ in nobis non esse species intelligibiles accipias. illæ enim & singulæ & omnes carẽt contrariis, scientis autem non, vt in litera dicitur. Aduerte tertio ex secundo articulo, quòd author vndiq; affluens propriis rationibus, non solum ad naturã rei reddit rationẽ intensionis & remissionis, sed ad res sic significatas, puta concrete, vel abstracte ex eadem radice descendit.

¶ In respõsione ad tertium postremo in articulo tertio scrupulus occurrens Nouitiis remouendus est. videtur enim contrariari hic tertius articulus primo in responsione ad tertium, dum ibi dicitur, ꝙ scientia ex corporalibus motibus non corrumpitur in se, sed in suo actu impeditur, vt patet in ebrio: hic vero confirmatur in responsione ad vltimum, ꝙ scientia corrũpitur propter mutationem, cui subiacent vires apprehensiuæ interiores quæ subsũt tempori. Ad hoc enim dicẽdum est, ꝙ diligentius perspecta verba litteræ sibiinuicẽ non aduersantur. Primũ enim dictum loquitur de motibus partis iteriores sensitiue tantum. secũdus autẽ de eisdẽ vt patiunt, vel non compescunt contrarias causas habituum. & intendit author ꝙ impedimenta partis sensitiuæ, si non vltra progrediantur, nõ corrumpunt scientiam, sed actum eius: & ideo remanet post mortem, si autem vel per diuturnam cessationẽ, vel positiuam imaginationẽ ad hoc progrediantur, ꝙ propositiones contrariæ aut syllogismus fiat: quamuis ex parte sensitiua inchoet tantũ corruptio hæc. Efficaciter tamen corrumpitur scientia per huiusmodi obliuionem vel deceptionem, vt in litera dicitur in 1. articulo.

*tex. 52. tom. 3.

*ca. 10. in medio tom. 5.

*ca. 2 non multum a prin. to. 2.

*ca. 3. in fine & c. 1. & 2. to. 5.

q. 50. ar. 3. ad 3.

283 1. 96. 89. ar. 5. cor.

*tex. 65. tom. 2.

QVAEST. LIII.

De corruptione, & diminutione habituum, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de diminutione, & corruptione habituum.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo. Vtrum habitus corrumpi possit.

¶ Secundo. Vtrum possit diminui.

¶ Tertio. De modo corruptionis & diminutionis.

ARTICVLVS I.

Vtrum habitus corrumpi possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd habitus corrumpi nó possit. Habitus enim ineſt sicut natura quædam. vnde operationes secundum habitum sunt delectabiles: sed natura non corrumpitur manente eo cuius est natura. ergo neque habitus corrumpi potest manente subiecto.

¶ 2 Præt. Omnis corruptio formæ vel est per corruptionem subiecti, vel est à contrario, sicut ægritudo corrumpitur corrupto animali, vel etiam superueniente sanitate: sed scientia, quæ est quidam habitus, nõ potest corrumpi per corruptionem subiecti: quia intellectus qui est subiectum eius, est substantia quædam, & non corrumpitur, vt dicitur in 1. * de Anima. Et similiter etiam non potest corrumpi à contrario: nam species intelligibiles non sunt adinuicem contrariæ, vt dicitur in 7. * Metaph. ergo habitus scientiæ nullo modo corrumpi potest.

¶ 3 Præt. Omnis corruptio est per aliquem motum: sed habitus scientiæ qui est in anima, non potest corrumpi per motum per se ipsius animæ, quia anima per se non mouetur, mouetur autem per accidens per motum corporis. nulla autem transmutatio corporalis videtur posse corrumpere species intelligibiles existentes in intellectu, cum intellectus sit per se locus specierum sine corpore. vnde ponitur quòd nec per senium, nec per mortem corrumpuntur habitus. ergo scientia corrumpi non potest, & per consequens nec habitus virtutis, qui etiam est in anima rationali: & sicut Philosophus dicit in 1. * Ethico. Virtutes sunt permanentiores disciplinis.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in lib. * de longitu. & breuitate vitæ, ꝙ scientiæ corruptio est obliuio & deceptio. peccando etiam aliquis habitum virtutis amittit, & ex contrariis actibus virtutes generantur, & corrumpuntur, vt dicitur. 2. * Ethic.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ secundum se dicitur aliqua forma corrumpi per cõtrarium suum, per accidens autem, per corruptionem sui subiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus, cuius subiectum est corruptibile, & cuius causa habet contrarium, vtroque modo corrumpi poterit: sicut patet de habitibus corporalibus scilicet sanitate, & ægritudine. Illi verò habitus, quorum subiectum est incorruptibile, non possunt corrumpi per accidens. Sunt tamen habitus quidam, qui etsi principaliter sint in subiecto incorruptibili, secundario tamen sunt in subiecto corruptibili: sicut habitus scientiæ, qui principaliter est quidem in intellectu possibili, secundario autem in viribus apprehensiuis sensitiuis, vt * supra dictũ est. Et ideo ex parte intellectus possibilis habitus scientiæ, non potest corrumpi per accidens, sed solum ex parte inferiorum virium sensitiuarum. Est igitur considerandum, si possunt huiusmodi habitus per se corrumpi. Si igitur fuerit aliquis habitus qui habeat aliquod contrarium vel ex parte sua, vel ex parte suæ causæ, poterit per se corrumpi: si vero non habet contrarium, non poterit per se corrumpi. Manifestum est autem, quòd species intelligibilis in intellectu possibili existens, non habet aliquid contrarium: neque iterum in intellectu agente, qui est causa eius, potest aliquid esse contrarium. unde si aliquis habitus sit in intellectu possibili immediatè ab intellectu agente causatus, talis habitus est incorruptibilis & per se, & per accidens. huiusmodi autem sunt habitus

primorum principiorum tam speculabilium, quàm practicorum, qui nulla obliuione, vel deceptione eorum pi possunt, sicut Philosophus dicit in 6. * Ethic. de prudentia, quòd non perditur per obliuionem. Aliquis verò habitus est in intellectu posibili ex ratione causatus, scilicet habitus conclusionum, qui dicitur scientia, cuius causæ dupliciter potest aliquid contrarium esse. Vno modo, ex parte ipsarum propositionum, ex quibus ratio procedit: etenim enuntiationi, quæ est, Bonum est bonum, contraria est ea quæ est, Bonum non est bonum, secundum Philosophum in 2.* Periher. Alio modo, quantum ad ipsum processum rationis, prout syllogismus sophisticus opponitur syllogismo dialectico, vel demonstrativo. Sic igitur patet, quòd per falsam rationem potest corrumpi habitus veræ opinionis, aut etiam scientiæ. vnde Philosophus dicit, quòd deceptio est corruptio scientiæ, sicut * supra dictum est. Virtutum verò quædam sunt intellectuales, quæ sunt in ipsa ratione, vt dicitur in 6.* Ethic. de quibus est eadem ratio, quæ est de scientia, vel opinione. Quædam verò sunt in parte animæ appetitiua, quæ sunt virtutes morales: & eadem ratio est de vitiis oppositis. Habitus autem appetitiuæ partis causantur per hoc, quòd rationata est appetituam partem mouere: vnde per iudicium rationis in contrariũ mouentis quocunque modo, scilicet, siue ex ignorantia, siue ex passione, vel etiam ex electione, corrumpitur habitus virtutis, vel vitii.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ sicut dicitur in 7.* Eth. habitus similitudinem habet naturæ, deficit tamen ab ipsa: & ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipsa, habitus difficile remouetur.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd etsi speciebus intelligibilibus non sit aliquid contrarium, enuntiationibus tamen, & processui rationis potest aliquid esse contrarium, vt * dictum est.

¶ Ad tertiim dicendum, quòd scientia non remouetur per motum corporalem quantum ad ipsam radicem habitus, sed solum quantum ad impedimentũ actus, inquantum intellectus indiget in suo actu viribus sensitiuis, quibus impedimentum affertur per corporalem transmutationem. Sed per intelligibilem motum rationis potest corrumpi habitus scientiæ, etiam quantum ad ipsam radicem habitus. & similiter etiam potest corrumpi habitus virtutis: tamen quod dicitur, virtutes esse permanentiores disciplinis, intelligendum est non ex parte subiecti, vel causæ, sed ex parte actus: nam virtutum vsus est continuus per totam vitam, non autem vsus disciplinarum.

*Ca.5.in fin.to.5.

*C.vlt.to mo.1.

In arg. ad oppoſit ũ.

*Cap.1.to.5.

*Cap.10.nõ longe a fi ne to.5.

In cor.ar.

D.700

*Tex 13. tom 2.

Articvlvs II.

Vtrum habitus possit diminui.

884

AD secvndvm sic proceditur. Videtur quòd habitus diminui nõ possit: Habitus enim est quædam qualitas, & forma simplex: simplex autem aut totum habetur, aut totũ amittitur. ergo habitus etsi corrumpi possit, diminui non potest.

¶ 2 Præt. Omne quod conuenit accidenti, conuenit eidem secundum se, vel ratione sui subiecti: habitus autem secundum seipsum non intenditur & remittitur, alioquin sequeretur quòd aliqua species de suis individuis prædicaretur secundum magis & minus, si igitur secundum participationem subiecti diminui possit, sequetur quòd aliquid accidat habitui proprium, quod non sit commune ei & subiecto. cuicunque autem formæ cõuenit aliquid proprium præter suum subiectum, illa forma est separabilis, vt dicitur in primo * de anima. sequitur ergo quòd habitus sit forma separabilis: quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Ratio & natura habitus, sicut & cuiuslibet accidentis, consistit in concretione ad subiectum: vnde & quodlibet accidens diffinitur per suum subiectum. si igitur habitus secundum seipsum non intenditur, neq; remittitur, neq; etiam fm concretionem sui ad subiectum diminui poterit: & ita nullo modo diminuetur.

¶ Sed contra est, quòd contraria nata sunt fieri circa idem; augmentum autem & diminutio sunt contraria. cum igitur habitus possit augeri, videtur quòd etiam possit diminui.

¶ Respon. Dicendum, q̃ habitus dupliciter diminuuntur sicut, & augentur, vt ex * supradictis patet. Et sicut ex eadem causa augentur, ex qua generantur: ita ex eadem causa diminuuntur, ex qua corrumpuntur. Nã diminutio habitus est quædam via ad corruptionem, sicut econuerso, generatio habitus est quoddam fundamentum augmenti ipsius.

Q.51. ar. tic.1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd habitus secundum se consideratus, est forma simplex, & secundum hoc non accidit ei diminutio, sed secundum diuersum modum participandi, qui prouenit ex indeterminatione potentiæ ipsius participantis, quæ scilicet diuersimodè potest vnam formam participare, vel quæ potest ad plura, vel ad pauciora extendi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet, si ipsa essentia habitus nullo modo diminueretur: hoc autem non ponimus, sed quòd quædam diminutio essentiæ habitus non habet principium ab habitu, sed à participante.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quocunque modo significetur accidens, habet dependentiam ad subiectum secundum suam rationem, aliter tamen & aliter. Nam accidens significatum in abstracto importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad subiectum, nam albedo dicitur, qua aliquid est album: & ideo in diffinitione accidentis abstracti non ponitur subiectum quasi prima pars diffinitionis, quæ est genus, sed quasi secunda quæ est differentia. Dicimus enim q̃ simitas est curuitas nasi, sed in concretis incipit habitudo à subiecto, & terminatur ad accidens. dicitur enim album quod habet albedinem, propter quod in diffinitione huiusmodi accidentis ponitur subiectum tanquàm genus, quod est prima pars diffinitionis: dicimus enim q̃ simum est nasus curuus. Si igitur id, quod conuenit accidentibus ex parte subiecti, non autem ex ipsa ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abstracto, sed in concreto: & huiusmodi est intensio, & remissio in quibusdam accidentibus. vnde albedo non dicitur magis & minus, sed album. & eadem ratio est in habitibus, & aliis qualitatibus, nisi q̃ quidam habitus augentur, vel diminuuntur per quandam additionem, vt ex * supradictis patet.

Q.52. ar tic.2.

Articvlvs III.

Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per solam cessationem ab opere.

AD tertivm sic proceditur. Videtur q̃ habitus non corrumpatur, aut diminuatur per solam cessationem ab opere. Habitus enim permanentiores sunt, quam passibiles qualitates, vt ex * supradictis apparet: sed passibiles qualitates non corrumpuntur, neque diminuuntur per cessationem ab actu. non enim albedo diminuitur, si visum non immutet, neque calor si non calefaciat. ergo neque habitus diminuuntur, vel corrumpuntur per cessationem ab actu.

¶ 2 Præt. Corruptio & diminutio sunt quædam mutationes: sed nihil mutatur absque aliqua causa mouente, cum igitur cessatio ab actu non importet aliquam causam mouentem, non videtur q̃ per cessationem ab actu possit esse diminutio, vel corruptio habitus.

¶ 3 Præt.

285 2.2.q.24. art.10.Et 1.d.17.q. 2.artic.5. corp. *q.49.ar tic.2.ad 3.

¶ 3 Præt. Habitus scientiæ & virtutis sunt in anima intellectiua, quæ est supra tempus: ea verò quæ sunt supra tempus, non corrumpũtur, neque diminuuntur per tem poris diuturnitatem. ergo neque huiusmodi habitus corrumpuntur, vel diminuuntur per temporis diuturnitatem, si diu aliquis absque exercitio permaneat.

*Ca.2 nõ multum a Princ.to mo.2. †Ca.5.nõ longe a prin.to.5.

¶ Sed contra est, quod * Philo. in li. de longitudine, & breuitate vitæ dicit, q̃ corruptio scientiæ non solum est deceptio, sed etiam obliuio. & etiam in 8. † Ethico. dicitur, q̃ multas amicitias inappellatio dissoluit. & eadem ratione alii habitus virtutum per cessationem ab actu diminuuntur, vel tolluntur.

*Tex.27, tomo.2.

¶ Respondeo Dicendum, q̃ sicut dicitur in 8.* Phys. Aliquid potest esse mouens dupliciter. Vno modo, per se, q̃ scilicet mouet secundum rationem propriæ formæ, sicut ignis calefacit. Alio modo, per accidens sicut id, quod remouet prohibens, & hoc modo cessatio ab actu causat corruptionem, vel diminutionẽ habituum, inquantum scilicet remouetur actus, qui prohibebat causas corrumpentes, vel diminuentes habitum. Dictũ est* enim, q̃ habitus per se corrumpuntur, vel diminuuntur ex contrario agente. vnde quorumcunq; habituum contraria subcrescunt per temporis tractum, quæ oportet subtrahi per actum ab habitu procedentem, huiusmodi habitus diminuuntur, vel etiam tolluntur totaliter per diuturnam cessationem ab actu, vt patet etiam in scientia, & in virtute. Manifestum est enim, q̃ habitus virtutis moralis facit hominem promptum ad eligendum medium in operationibus & passionibus: cum autem aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderandas passiones, vel operationes proprias, necesse est q̃ proueniant multæ passiones, & operationes præter modum virtutis ex inclinatione appetitus sensitiui & aliorum, quæ exterius mouent: vnde corrumpitur virtus, vel diminuitur per cessationem ab actu. Similiter etiam est ex parte habituum intellectualium, secũdum quos est homo promptus ad rectè iudicandum de imaginatis. Cum igitur homo cessat ab vsu intellectualis habitus, insurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque ad contrarium ducentes, ita quòd nisi per frequentem vsum intellectualis habitus quodammodo succidantur, vel comprimantur, redditur homo minus aptus ad rectè iudicandum, & quandoque totaliter disponitur ad contrarium: & sic per cessationem ab actu diminuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.

Ar.præce.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ita etiam calor per cessationem à calefaciendo corrumperetur, si per hoc incresceret frigidum, quod est calidi corruptiuum.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ cessatio ab actu est mouens ad corruptionem, vel diminutionem, sicut remouens prohibens, * vt dictum est.

In cor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pars intellectiua animæ secundum se est supra tempus, sed pars sensitiua subiacet tempori: & ideo per temporis cursum transmutatur quantum ad passiones appetitiuæ partis, & etiam quantum ad vires apprehensiuas. vnde Philosophus dicit* in 4. Phys. q̃ tempus est causa obliuionis.

*tex.117, & 118. tomo.2.

¶ Secundo, Vtrum habitus distinguantur secundum obiecta.

¶ Tertio, Vtrum habitus distinguantur secundum bonum & malum.

¶ Quarto, Vtrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur.

Articvlvs I.

Vtrum multi habitus possint esse in vna potentia.

¶ *Super. Quæstio. LIIII. Articul. primum.*

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd non possint esse multi habitus in vna potentia. Eorum. n. quæ secundum idem distinguũtur, multiplicato vno multiplicatur & aliud: sed secundum idem potentiæ, & habitus distinguuntur. s. secundum actus, & obiecta. similiter ergo multiplicantur. non ergo possunt esse multi habitus in vna potentia.

¶ 2 Præt. Potentia est virtus quædam simplex: sed in vno subiecto simplici non potest esse diuersitas accidentium, quia subiectum est causa accidentis: ab vno autem simplici non videtur procedere nisi unum. ergo in una potentia non possunt esse multi habitus.

¶ 3 Præt. Sicut corpus formatur per figuram, ita potentia formatur per habitum: sed unum corpus non potest simul formari diuersis figuris. ergo neque una potentia potest simul formari diuersis habitibus. non ergo plures habitus possunt simul esse in una potentia.

¶ Sed contra est, quod intellectus est una potentia, in qua tamen sunt diuersarum scientiarum habitus.

¶ Respon. Dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* habitus sunt dispositiones quædam alicuius in potentia existentis ad aliquid siue ad naturam, siue ad operationem, uel finem naturæ. Et de illis quidem habitibus, qui sunt dispositiones ad naturam, manifestum est q̃ possunt plures esse in uno subiecto, eo q̃ unius subiecti possunt diuersimodè partes accipi, secundum quarum dispositionem habitus dicuntur: sicut si accipiantur humani corporis partes humores, prout disponũtur secundum naturam humanam, est habitus uel dispositio sanitatis. Si uerò accipiantur partes similes, ut nerui, & ossa, & carnes, earum dispositio in ordine ad naturam, est fortitudo, aut macies. Si uero accipiatur membra, ut manus, & pes, & huiusmodi, earum dispositio naturæ cõueniens, est pulchritudo: & sic sunt d plures habitus, uel dispositiones in eodem. Si uerò loquamur de habitibus, qui sunt dispositiones ad opera, qui propriè pertinent ad potentias, sic etiam contingit unius potentiæ esse habitus plures, cuius ratio est: quia subiectum habitus est potentia passiua, ut supra dictũ est.* Potentia enim actiua tantum non est alicuius

286 2.2.q.47. ar.5. cor. Et 3.d.33. q.1. art.1. q.1.cor.& dist.35.q. 2.ar.3. q. 2. ad 3. Et ver.q.15. arti.2. ad 11. Et vir. q.1.ar.12. ad 4.

In uera Nouitie, ne fallaris in similitudine habitudinis materiæ adformam atq; agens: & & potentiæ ad habitum, atq; obiectum. Inducitur enim, & tenet quãtum ad determinationem, ad vnitatemque actus ab vno agente, sed non est extendenda ad unitatẽ materiæ. nam oppositum intenti sequeretur. s. q̃ sicut in una materia non potest simile esse nisi una forma, sic nec in una potentia plures habitus. Similiter non est extendenda ad proportionem formæ & habitus quo ad simultatem, ꝓpter eandem causam: vnde esto cautus, vt proportionalis similitudo quo ad explicita tãtum in litera intelligatur & non falleris.

¶ In responsione ad primũ eiusdem.1.art.aduerte q̃ litera non dicit q̃ omnis diuersitas generica obiectorum constituat diuersitatem potẽtiarum, quoniam hoc manifeste est falsum. nam mathematica, & metaphysica, & naturalis, & moralis manifeste habent obiecta diuersorũ generum: de theologia quoque in principio primæ partis dicitur, q̃ distinguitur genere a mathematica. & vere sic est, quia distinguuntur genere scibili: sed sat est huic literæ, q̃ diuersitas aliqua obiectorum generica constituat diuersitatem potentiarum. Præsens. n. responsio in hoc stat, q̃ diuersitas potentiarũ est necessario generica: habituum uero nõ est necessario generica,

q.49. ar tic.4.

D.705.

q.51. art. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

q.51.ar.2

nerica, sed specifica. ex hoc enim patet, q multiplicatis habitibus, non oportet multiplicare potentias, sicut nec multiplicatis speciebus, genera. Quæ autē sit illa distinctio generica cōstitutēs diuersitatem potētiarum, & quę nō, discutere alterius negotij est: & erit quæstio specialis.

cuius habitus subiectum, vt ex supradictis patet.* Potentia autem passiua comparatur ad actum determinatum vnius speciei, sicut materia ad formā: eo quod sicut materia determinatur ad vnam formam per vnum agens, ita etiam potētia passiua à ratione vnius obiecti actiui determinatur ad vnum actum secundum speciem. vnde sicut plura obiecta possunt mouere vnam potentiam passiuam, ita vna potentia passiua potest esse subiectum diuersorum actuum, vel perfectionum secundum speciem. Habitus autem sunt quædam qualitates, aut formæ inhærentes potentiæ, quibus inclinatur potentia ad determinationem actus secundum speciem: vnde ad vnam potentiam possunt plures habitus pertinere, sicut & plures actus specie differentes.

¶Ad primvm ergo dicēdum, quòd sicut in rebus naturalibus diuersitas specierum est secundum formam: diuersitas autem generum est secundum materiā, vt dicitur in 5. Meta.* Ea enim sunt diuersa genere, quorum est materia diuersa: ita etiam diuersitas obiectorū secundum genus, facit distinctionem potētiarum. Vnde

*Tex.16. & 33.to.3

*Ca.j.post med.to.5

Philosoph. dicit in 6. Ethi.† quod ad ea quæ sunt genere altera, sunt etiam animæ particulæ aliæ. Diuersitas verò obiectorum secūdum speciem, facit diuersitatem actuū secundum speciem, & per consequens habituū. Quæcunque autem sunt diuersa genere, sunt etiam specie diuersa, sed non conuertitur: & ideo diuersarum potentiarum d sunt diuersi actus specie, & diuersi habitus. non autem oportet q diuersi habitus sint diuersarum potentiarum, sed possunt esse plures vnius: & sicut genera generum, & species specierum, ita etiam contingit esse diuersas species habituum, & potentiarum.

D.1156.

¶Ad secvndvm dicendum, q potentia etsi sit quidem simplex secundum essentiam, est tamen multiplex virtute, secūdum quod ad multos actus specie differentes se extendit: & ideo nihil prohibet in vna potentia esse multos habitus specie differentes.

¶Ad tertivm dicendum, q corpus formatur per figuram sicut per propriam terminationem. habitus autem non est terminatio potentiæ, sed est dispositio ad actum, sicut ad vltimum terminum: & ideo non possent

D. 50.

esse vnius potentiæ simul plures d actus, nisi forte secundum quod vnus comprehenditur sub alio: nec vnius corporis plures figuræ, nisi secundum quod vna est in alia: sicut trigonū in tetragono. Non enim potest intellectus simul multa actu intelligere, potest tamen simul habitu multa scire.

Super q.54. Art. III.

Articvlvs II.

Vtrum habitus distinguantur secundum obiecta.

IN art.2. dubiū occurrit ex Sco. in j.q. prologi primi sententiarum, verba huius art. inducēte, peruersè exposita nescio à se, vel ab altero. Acceptū est.n. ex hac litera, q vbi est idem scibile, puta, q terra est rotunda per philosophiam naturalē & astrologiam q ibi non sint distincti habitus, sed sunt distinctę for

287 Inf.art.3. corp.& q. 60.arti.j. corp.& q. 63.arti.4. corp. Et 5 Eth.lec.j. fi. Et 2.de anima,le. 6. fi.

AD secundum sic proceditur. Videtur q habitus non distinguantur secundum obiecta. Contraria.n. sunt specie differentia: sed idem habitus scientię est contrariorum, sicut medicina sani & ægri. non ergo secundum obiecta specie differentia habitus distinguuntur.

¶2 Præ. Diuersæ scientiæ sunt diuersi habitus: sed idem scibile pertinet ad diuersas scientias. sicut terram esse rotundam demonstrat naturalis, & astrologus, vt dicitur in 2. Phys.* ergo habitus non distinguuntur ſm obiecta.

*Tex.17. to.2

¶3 Præ. Eiusdem actus est idem obiectum: sed idem actus potest pertinere ad diuersos habitus virtutum, si ad diuersos fines referatur. sicut dare pecuniam alicui, si sit propter Deū, pertinet ad charitatem: si verò sit propter debitum soluendū, pertinet ad iustitiā. ergo etiam idem obiectum potest ad diuersos habitus pertinere. non ergo est diuersitas habituum secundum diuersitatem obiectorum.

¶Sed contra. Actus differunt specie secundum diuersitatem obiectorū, vt supra dictum est;* sed habitus sunt dispositiones quædam ad actus. ergo etiam habitus distinguuntur secundū diuersa obiecta.

¶Respondeo dicendum, q habitus & est forma quædam, & est habitus. Potest d ergo distinctio habituum secundum speciem attendi, aut secundū communem modum, quo formæ specie distinguuntur, aut secundum proprium modum distinctionis habituū. Distinguuntur siquidem formæ adinuicem secundum diuersa principia actiua, eo q omne agens facit simile secundum speciem, habitus autem importat ordinem ad aliquid: omnia autē, quæ dicuntur secūdum ordinem ad aliquid, distinguuntur secundum distinctionē eorum, ad quæ dicuntur. Et autem habitus dispositio quædam ad duo ordinata, s. ad naturam, & operationem cōsequentem naturam. Sic igitur secundum tria, habitus specie distinguūtur. Vno quidem modo, secundum principia actiua talium dispositionum: alio verò modo, secundum naturam: tertio verò modo, secundum obiecta specie differentia, vt per sequentia explicabitur.

D.693.

¶Ad primum ergo dicendum, q in distinctione potentiarum, vel etiā habituum, non est considerandum ipsum obiectum materialiter, sed ratio obiecti differens specie, vel etiam genere; quàmuis autem contraria specie differant diuersitate rerum, tamen eadem ratio est cognoscendi vtrumque: quia vnum per aliud cognoscitur. & ideo in quantum conueniunt in vna ratione cognoscibilis pertinent ad vnum habitum cognoscitiuum.

¶Ad secundum dicendum, q terrā esse rotundam per aliud mediū demonstrat naturalis, & per aliud astrologus. Astrologus enim hoc demonstrat per media mathematica, sicut per figuras eclypsium, vel per aliud huiusmodi. naturalis verò hoc demonstrat per medium naturale, sicut per motum graium ad medium, vel per aliud hmōi. Tota autem virtus demonstrationis, quæ est syllogismus faciens scire, vt dicitur in j. Post.* dependet ex medio: & ideo diuersa media sunt sicut diuersa principia actiua, secundum quæ habitus scientiarum diuersificantur.

*Text.5. to.j.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Philos. nōq cum distinctione illarum stet indistinctio horū, vnde in proposito vtraque distinctiua concurrunt, s. actiuorum & obiectorum formaliū. Terram enim esse rotundam, & est aliud obiectū formale, & per aliud medium scitum ē respectu astrologiæ, & philosophiæ naturalis, vt patet: nec opus est afferendo vnum, afferre semp aliud. vnde patet responsio ad primum.

¶Ad secundum vero dicitur, quod obiectum vt obiectum, non dicit causam effectuam & propterea non prohibetur quin distinguat aliter q effectiue. & réuera potest distinguere non solum effectiue, sed formaliter: extrinsece tamen & finaliter habitus sunt de actib', vt alias dictum est. Idem.n. est iudicium.

Super Quæst. LIIII. Artic. III.

IN art.3. nota q apud authorem hic non dicitur q impossibile est, q idem habitus transeat de bono in malum, aut ecōuerso: sed q impossibile est, quòd sit bonus & malus, eo quod sunt bonus & malus diuersarum specierum, & contrarij. impossibile est enim contraria esse simul vnius in diuidui. Et hoc bene nota pro sequētibus.

*li.2.Phi. tex.89.t.2 †li.7 Eth. c.8.med. to.5. *q.19.art. 1.& 2.

*Ar.2.ad 1.

*li.4.non multū remote a prīcip.

Philosoph. dicit in 2. Phys.* & in 7. Ethic. † ita se habet finis in operabilibus, sicut principium in demonstratiuis. & ideo diuersitas finium diuersificat virtutes, sicut & diuersitas actiuorum principiorum. sunt etiam ipsi fines obiecta actuum interiorum: qui maximè pertinent ad virtutes, vt ex supradictis patet.*

Super quæstio. quinquagesimæquarta, Articul. quartum.

Articvlvs III.

Vtrum habitus distinguantur secundum bonum, & malum.

288

IN art.4. dubium primo occurrit ex Scoto in prologo primi sententiarum, in assignatione primi subiecti habitus, vbi conatur soluere hāc rationē tactā hic in litera. Quod sicut potētia vna ad multa se extendit pp vnitatem obiecti, ita habitus: inquit. n. Scotus, q proportiones obiecti ad potētiam, & obiecti ad habitū, sunt diuersę. nā illa est actiui ad passiuum: ista est causæ ad effectum. mō ita est, q in quodcunq; passum potest aliquod agens potest omne eiusdem rationis agēs. Prima igitur extrema proportionis actiui ad passiuum, sunt cōmunia ad omnia per se extrema illius proportionis. nam inter illa communissima est adæquatio: quia in quocunque est ratio vnius, respicit quodcunq; in quo est ratio alterius: sed prima extrema causæ & effectus non sunt communissima, quia inter illa nō est adæquatio: non enim sequitur. si cōmune pōt causare habitū q spāle posit.

*Ar.prę.

¶Ad hoc dico, q miror valde de hoc viro. constat enim clarissime, quòd proportiones istæ currunt quo ad adæquationem, & quæcunque nominata pari passu. qua enim ratione actiuum & passiuum se habent, eadem ratione causa & effectus. Quemcunque nanque effectum potest causare aliqua causa, potest eiusdem rationis causa producere, & econuerso: & non minus speciale, in quo saluatur ratio communis, potest producere effectum illius communis, quòd possit agere in passum illius communis. Non video quo modo sit intelligibile, cum actiuū respōdeat effectui & patienti, & per hæc respondeat patienti, quia agit in eo suum effectum, quòd extrema proportionis actiui ad passiuum adæquent, & actiui & effectus non. Stat. ergo solida ratio literæ, q̄t quia perfectio proportionatur perfectibili &c.

¶In eodem 4. artic. dubium tertium occurrit de habitu scientiæ, quod tangitur in responsione ad tertium, quo saluat, q sit vna qualitas simplex: & est quæstio ista & cum extraneis, & cum Thomistis. Cum Thomistis quidē: quia quidam eorū attribuunt S.T. q putauerit habitū scientiæ esse ordinatas species intelligibiles ad vnam formalēr̄ obiecti scibilis. Quidā autem dicunt simplicem qualitatem esse habilitatē ad vsum illarum specierum. Cum alijs vero, dum non asseuerāt habitum scientificū vnū ſm specie & simplicē; extendere se ad tot rerū naturas, quot in vna scientia tractari cōtingit. Tho

D.970.

In cor. ar.

miltæ igitur tenentes habitū scientificum esse species ordinatas &c. sup authoritatib. S.T. se fundant: quarū præcipuæ sunt ex hoc lib. tres. Prima est ex quæstio. 52 articul. secundo vbi author vult quòd scientia augetur secundum iu per additionem: ex qua arguitur sic. Scientia ſm se augetur per additionem. ergo ipsū ſm se aliq̄d addit: sed non nisi noua species intelligibilis. ergo species intelligibilis spectata habituale scientiā in seipsa. Secūda ē ex q.65. art.1. ad primū, vbi vult, q Geometer modico studio acquirit scientiam conclu-

289 Sup.q.55. ar.2. ad 2

*C.1.circa princ. to.5.

*Tex.17. to.2

*Ar.prę.

¶Sed contra est, q habitus bonus cōtrariatur habitui malo, sicut virtus vitio: sed contraria sunt diuersa secundū speciem. ergo habitus differunt specie secundum differentiam boni & mali.

¶Respon. Dicendum, q sicut dictū est,* Habitus specie distinguuntur nō solum secundum obiecta, & principia actiua: sed etiam in ordine ad naturam quod quidē contingit dupliciter. Vno modo secundum conuenientiam ad naturam, vel etiam secundum disconuenientiam ab ipsa: & hoc modo distinguunt specie habitus bonus, & malus. nam habitus bonus dicitur, qui disponit ad actum conuenientē naturæ agentis: habitus autem malus dr, qui disponit ad actum non conuenientem naturæ sicut actus virtutum naturæ humanæ conueniunt, eo quod sunt secundū rationem: actus vero vitiorum cū sint contra rationem, à natura humana discordant: & sic manifestum est, quod secundum differentiam boni & mali, habitus specie distinguuntur. Alio modo secundum naturam habitus distinguuntur ex eo, q habitus vnus disponit ad actum conuenientem naturæ inferiori: alius autem habitus disponit ad actum conuenientem naturæ superiori. & sic virtus humana, quæ disponit ad actum conuenientem naturæ humanæ, distinguitur à diuina virtute, vel heroica, quæ disponit ad actum conuenientem cuidam superiori naturæ.

¶Ad primum ergo dicēdum, quòd contrariorum potest esse vnus habitus secundum quòd contraria conueniunt in una ratione: nunquam tamen contingit, quòd habitus cōtrarij sint vnius specie. Contrarietas enim habituum est secundum contrarias rationes: & ita secundum bonum & malum habitus distinguuntur, scilicet inquantum vnus habitus est bonus & alius malus, non autem ex hoc quod vnus est boni, & alius est mali.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum d commune omni enti non est differentia constituens speciem alicuius habitus, sed quoddam bonum determinatum, quòd est secundum conuenientiam ad determinatam naturam, scilicet humanam: similiter etiam malum quod est differentia constitutiua habitus, non est priuatio pura, sed est aliquid determinatum repugnans determinatæ naturæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd plures habitus boni circa idem specie distinguūtur secundum conuenientiam ad diuersas naturas: vt dictum est.* plures vero habitus mali distinguuntur circa idem agendum secundum diuersas repugnantias ad id, quod est secundum naturam: sicut vni virtuti contrariantur diuersa vitia circa eandem materiam.

Articvlvs IIII.

Vtrum unus habitus ex multis habitibus constituatur.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd vnus habitus ex pluribus habitibus constituatur. Illud enim cuius generatio non simul perficitur, sed successiuè, videtur constitui ex plur bus partibus: sed generatio habitus non est simul, sed successiuè ex pluribus actibus, ut supra habitum est.* ergo vnus habitus constituitur ex pluribus habitibus.

¶2 Præterea. Ex partibus constitui

289 Sup.q.55. ar.2. ad 2

q.51.ar.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

nouum acquiritur modico studio. Tertia est ex q. 67. artic. 2. vbi vult, quòd species intelligibiles se habent ad scientiam vt formales: phantasmata autē vt materialia. Ex hoc arguitur, ergo scientia formaliter est ipsa species intelligibilis. Ex tertia parte assertur arsicu. 2. quæst. 12. vbi author expresse vult scientiam augeri per successiuam generationem specierum intelligibilium. Et vocat hoc augmentum secundum essentiam ipsius habitus scientiæ &c. ex quæstione de veritate, q. 8 art. 16. ad 4. vbi dicit, quòd vna tota scientia cōprehendit sub se diuersas sciētias particulares, quibus cōclusiones diuersæ cognoscuntur. Et in quæstio. 24. artic. 4. ad 8. vbi dicit, quòd ordinatio aliqualis specierum intelligibilium facit habitum. Et in quæstio. 10. articul. 2. approbat viam dicentium, quòd species conseruantur intellectu, quarum ordinatio est habitus scientiæ. Ex tertio quoque sententiarum distinctio. 14. articul. 3. quæstio. 4. vbi vult, quòd scientia infusa animæ Christi, sit vnus habitus, & tamen multæ species.

* li. 2. de inuentione fol. 4. ante finē lib.

¶ Aliorum autem occurrit in primis Aureolus, deinde Gregorius de Arimino in prologo primi sententiarum, quæstio. 3. art. 1. pluribus rationibus. Primo ex parte operationis, quia sequeretur, q̄ habens habitum scientificum primæ cōclusionis in geometria, posset exire in actum sciendi cæteras geometriæ conclusiones, quas nunquam considerauit: hoc est falsum. ergo. Probatur sequela: quia habitus scientiæ primæ conclusionis per se, & habitus omnium reliquarum, sunt eiusdem rationis specialissimæ, licet differant secundum perfectum & imperfectum. Constat autē, q̄ in quemcunq; actū potest aliqua forma, potest quælibet eiusdem rationis specialissimæ. Nec valet, inquit Grego. si dicatur q̄ ista maxima tenet solum in formis eiusdem rationis & æque perfectis: quia differentia secundum perfectum, & imperfectum non tollit, aut dat substantiam actionis: sed variat actionem etiam secundum perfectum, & imperfectum. minimus enim calor potest calefacere & exsiccare, quāmuis non ita perfecte, sicut intensus calor. Et confirmatur authoritate Auerrois primo cæli. commen. 19. & in 3. cæli commen. 92. expresse dicentis, q̄ vbi est eadē forma, est eadem actio secundum speciem, licet magis minus perfecta. Secundo, ex parte generationis: quia habitus habentes diuersas generationes, corruptiones, intentiones, & remissiones, sunt diuersi: sed respectu primæ conclusionis geometriæ, & centesimæ, habitus scientifici sunt huiusmodi. ergo minor quo ad intentionem & remissionem est clara: quoad corruptionem patet ex oblitione centesimæ demonstrationis, seu medij stante prima: & tūc patet, q̄ oportebit generationem aliam fieri. Tertio ex parte augmentationis. Habitus geometriæ per vos dupliciter augetur, scilicet, per actus frequentatos circa eandem conclusionem, & per actus circa diuersas successiue conclusiones. Aut ergo duplici augmentationis modo acquiritur diuersa secundum speciem entitas absoluta in illo habitu, aut eadem. si diuersa. ergo habitus ille nō est simplex qualitas. si eadem: ergo siue hoc, siue illo modo generetur, ad idem inclinabit sicut quia calor eiusdem rationis rem susceipit quomodocunq; intendatur, ideo siue a sole, siue ab igne intendatur, in idem potest intensius, & tūc sequitur, & q̄ frequentās actus circa primam conclusionem, acquirat, seu formet notitiam centesimæ: & q̄ demonstrans centesimam conclusionem, intendat notitiam primæ. Quarto, ex parte oppositorum, quia scientia primæ conclusionis non opponitur ignorantiæ etiam prauæ dispositionis tam actualis, quàm habitualis centesimæ, quia stant simul in eodem, vt patet. ergo non est eadem simplex qualitas habitus vtriusq;. Patet sequela, quia eędem qualitates secundum speciem habent eandem qualitatem secundum speciem contrariam &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, quam Thomistæ multi fugere videntur, dicentes diuum Thomam modo declinare in vnā, modo in alteram opinionem, etiam in hac prima secundæ, & magis declinare in opinionem dicentem, habitum scientiæ esse ordinatas species: scito q̄ sententia diui Tho. est, q̄ habitus scientiæ est simplex qualitas exrendens se ad omnes omnes conclusiones spectantes ad eandem rationem specialissimam sub hoc genere, quod est scibile. vbi quatuor videnda sunt. Primo, q̄ habitus scientiæ est simplex qualitas. Secundo, quomodo se habet ad scire diuersas conclusiones. Tertio, quomodo se habet ad species intelligibiles, & diuersitatem earum. Quarto, quid dicendum obiectis in oppositum.

¶ Quo ad primum, supponendo pro nunc dari, & conseruari species intelligibiles in intellectu, & vnitatem specificam scientiæ attendi penes vnitatem specificam scibilis, nō inquantum est in hoc, vel in illo genere subitantiæ, vel quantitatis, sed inquantum est in genere scibilis, quorum vtrunq; in doctrina authoris est indubitatum: oportet cōcedere, q̄ aliqua vna habitualis scientia s̄m speciem, puta geometria, duas ponat in intellectu nostro. prima est species intelligibiles linearum angulorum, figurarū &c. secunda est habilitas ad prōpte, faciliter, delectabiliterque, considerandū cōclusiones scitas in geometria. Quod enim oportet ponere species intelligibiles ordinatas ad vnā & eandem rationem formalē talis scibilis, patet ex eo, q̄ plura s̄m speciem non occurrunt ad vnum s̄m speciem, nisi aliquo modo ordinata ad illud vnum, vt patet in pluralitate heterogeniorum tam in naturalibus, quam artificialibus. Quomodo n. species intelligibiles subiecti, puta lunæ, & species accidentis, puta eclipsis, & species causæ mediæ, puta interpositæ terræ &c. in vnum s̄m speciem actum sciendi conuenient, nisi aliquo modo ordinatæ: & rursus quō tot species tot rerum cōtentarū sub vna specie scibilis vt sic, conuenient nisi ordinatē: vbi n. pluralitas sine ordine, ibi confusio. Quòd aūt exigatur habilitas aliqua ad vtendum prompte, faciliter &c. speciebus istis sic ordinatis, ex hoc ipso patet, q̄ intellectus cum sit s̄m se sicut tubula rasa, non est s̄m se ordinatus ad vsum talem talium sic ordinatorum ad scibile vnum: sed oportet per aliquam sibi additam qualitatem respicientem per se primo illud scibile determinari ad prompte, faciliter, & delectabiliter vtendū quibuscunq; speciebus, & actibus in ordine ad illud. hanc autem qualitatem, habilitatem esse constat vnam iuxta vnitatem sui obiecti. ac per hoc vnius speciei specialissimæ, & consequenter qualitatem simplicem, cum species sit qualitatis. His autem duobus in intellectu concurrentibus profecto s̄m aliquam scientiam, videndum restat, quid horū non habitus, sed habitus talis, s. scientiæ humanæ, quæ est habitus per demonstrationem acquisitus, rationem essentialiter habet. Notanter autem dixi, non habitus, quia constat q̄ species intelligibiles apud S. Tho. sunt habitus intellectuales: & similiter dixi scientiæ humanæ, quia cōstat in angelis habitus scientiæ non esse nisi species intelligibiles. & non aduertere ad hæc duo, fuit forte occasio erroris aliquibus. Quòd autem scientia de qua loquimur, non sit essentialiter plures species intelligibiles ordinatæ, sed simplex qualitas, manifestum est ex hoc, q̄ habitus scientificus est essentialiter in prima specie qualitatis, vt vna eius species specialissima. Constat nanq; q̄ nulla species qualitatis est composita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierum, quales sunt species intelligibiles. ergo vel scientiæ habitum negent esse speciem aliquam essentialiter in genere qualitatis, ponendo ipsam esse vnam ordine sicut exercitum, & in genere relationis formale, & materiale solū in genere qualitatis: q̄ repugnat toti doctrinæ huius tractatus: vel cōcedant ipsam non esse formaliter species ordinatas, sed qualitatem simplicem ad vtendum illis. Putandū est igitur, q̄ in vna scientia, puta Metaphysica, inuenitur intellectus in illa perfectus sic dispositus, quod habet species intelligibiles elementorum mistorū, plantarum, animalium, hominum, quāti, qualis, relationis, motus &c. bene dispositas, quatenus repræsentant gradus Metahysicales, idest, spectantes ad ens inquantum ens, & q̄ habet qualitatē quandam determinantem ipsum non solum ad vtendum, sed ponendum & ordinandum species in tali ordine: & hæc qualitas est essentialiter habitus scientiæ qui dat formaliter intellectui facultatem faciendi hmōi dispositionem in speciebus, & vtendi illis prompte, faciliter, & delectabiliter. Et hoc habet ex hoc, q̄ per se primo respicit rationem formalem obiecti scibilis specificantem vnitatem specificam præbentem ipsi. primum. n. in vnoquoq; est causa cæterorum: vnde quod ille species ad illud vnum ordinentur, ex habitu habent, cui per se primo conuenit ad illud vnum ordinari, & non econuerso: hoc de primo.

¶ Quo ad secundum scito, quòd, vt patet ex 5. Metaph. & superius allegatum est, de ratione habitus est, quòd habens ipsum, sit partibile secundum locum, potentiam, vel speciem: & vt Simplicius superius allegatus dixit, scientia imperfecta a scientia perfecta differt in hoc, q̄ illa est habentis partes in potentia, ista est habentis partes secundum speciem. Ex his autem hoc solum pro nunc accipito, quòd habitus scientiæ comparatur ad diuersa scire diuersarum conclusionum vt ad partes, in potentia quidem quando est imperfectus, in actu vero quando est perfectus. Quod vt plenius intelligas, cogita, q̄ in intellectu in quo oritur geometria, est potentia ad scire primam conclusionem, & potentia ad scire secundam, & potentia ad scire tertiam, & sic de alijs. Et q̄ habitus scientię incipiens perficit intellectum secundum primam potentiam, deinde per secundam demōstrationem extenditur ad perficiendum intellectum secundum se cundam potentiā, & per tertiam extenditur ad perficiendum secundum tertiam, & sic deinceps. nec refert si omnes istæ potentiæ sunt multæ partiales potentiæ, aut sint vna: quoniā si ponatur vna sola potentia ad scire omnium conclusionum, illa potentia vna formaliter, & multæ æquivalenter eidem habitui subijcitur paulatim, ac si essent multæ potentiæ, quibus æquiualet. Si vero ponantur multo partiales, tunc habitus scientiæ habebit pro partibus subiecti non solum actus multos sciendi, sed potentias ad illos. Quomodoliber. ergo ponatur, referendum est ad habitus scientiæ comparatæ ad scire diuersarum conclusionū, & potentias suæ distinctas, siue non ad illa scire, ut ad partes habentis ipsum. Et ex hoc manifestatur augmentum scientiæ extensiuum, quod author vocat per additionem. Ex hoc enim q̄ intellectus, vt est in potentia ad secundam conclusionem, non remanet interminatus, sed subijcitur illi qualitati simplici respicienti obiectum primum, extenditur habitus ad occupandum non partem loci, sed partem potentiæ, quam prius non actuabat. & hoc bene nota, quoniam ex his soluentur obiecta. Hoc de secundo.

¶ Quo ad tertium, scito q̄ habitus scientificus quatuor habitudines habet ad species intelligibiles ordinatas. Prima est effectus ad causam: secunda causæ ad effectum: tertia complementi ad inchoationem: quarta totius ad partes non essentiales, nec integrales, sed possibiles. Et pro manifestatione primarum duarum recolere oportet, q̄ sicut in scientia est duplex ordo, primus est partium vnius & eiusdem demonstrationis, secundus diuersarum demonstrationum inter se: ita est duplex collectio ordinata specierum intelligibilium. Prima ex specierum facientium vnam demonstrationem: secunda est specierum facientium secundam demonstrationem cum speciebus facientibus primam, & sic deinceps. Prima collectio est causa habitus scientifici: quia est causa ipsius actualis scire, quod est effectus demonstrationis, quod est causa ipsius habitus scientifici: habitus enim sciendi ex actu sciendi generatur. Et scito, q̄ non solum collectio specierum pro prima demonstratione est causa scientifici habitus, sed singulæ collectiones pro singulis succedentibus demonstrationibus sunt causæ ipsius habitus, diuersimode tamen: quia prima est causa generatiua, aliæ vero sunt causæ augmentatiuæ augmento extensiuo: sicut prima demonstratio facit habitum, subsequentes autem extendunt illum. Secunda autem collectio quo ad vnitatem ordinis, est effectus ipsius habitus, quia intellectus adepto iam habitu, & determinatus iam ad obiectum scibile tale, efficitur potens ad ordinandum alias species ad acquisitam rationem talis obiecti. Et sicut prima demonstratio in scientia vna est principium secundæ, ita proportionaliter habitus acquisitus prima demonstratione inchoat scire actuale secundæ conclusionis, adunando ad adunandum & ordinandum species pro secunda demonstratione, & sic deinceps: & hoc, ut dictum est, quia per se primo respicit formale obiectum. Tertia autem habitudo patet, ex eo, q̄ cum obiectum proprium habitus sit etiam obiectum, licet partiale potentiæ & scibile, puta vnitas, siue numerus in arithmetica, obiicitur prius ordine generationis intellectui primam demonstrationem formanti per ordinatas illius demonstrationis species, quam habitui qui requiritur in intellectu ex scire facto per demonstrationem: sed potentia intellectus ad tale obiectum vt scibile, non nisi inchoatiue determinatur per huiusmodi species ordinatas, quia non nisi vt ordinantur ad scientiam illius obiecti. vnde completiue determinatur per habitum, quo iam intellectus non vt in via, quemadmodum per species ordinatas, sed vt in termino: nec per modum passionis transeuntis, quemadmodum per actum sciendi, sed firmiter & quasi immobiliter patet obiectum illud scibile ut sic. Quarta vero habitudo patet ex præcedenti, & ex repræsentatione specierum, & ex potentijs antedictis, & ex actibus sciendi diuersas conclusiones, & retrogrado ordine procedendo, si actus diuersi sciendi diuersas conclusiones in vna scientia sunt velut partes habentis habitus, & diuersæ species ad diuersos huiusmodi actus ordinantur, vt patet, consequens est, vt ipsæ quoque species in partium coordinationem cadant. Idem quoque sequitur ex eo, quòd ad perficiendum potentiam intellectus respectu huius conclusionis, aliæ species ordinantur ab illis, quæ ordinantur ad perficiendum potentiam respectu alterius conclusionis

q. 51. art. 1. & 2.

puta, ad unam specialem rationem obiecti, vel vnam naturam, vel vnum principium, vt ex supra dictis patet * Si igitur consideremus habitum secundum ea, ad quæ se extendit, sic inueniemus in eo quandam multiplicitatem. Sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter respicit habitus, inde est quòd habitus est qualitas simplex non constituta ex pluribus habitibus: etiam si ad multa se extendat. Non enim vnus habitus se extendit ad multa, nisi in ordine ad vnum ex quo habet vnitatem.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ex ipsa eius specifica ratione habet quòd sit augeatur, vt in illa q. 52. declaratum est. Secunda vero authoritas ex quæstio. 65. inferius, cum exemplariter ab authore inducatur, intelligenda proculdubio est iuxta sensum a seipso datum, vbi ex proposito superius hoc declarauit, scilicet q. 54. art. 4. ad tertium. Intendit ergo de acquisitione non terminante generationem scientiæ, sed terminante augmentationem eiusdem: ita quòd geometria modico studio acquirit demonstratione augmentante scientiam, notitiam conclusionis, quam nunquam consideraut. hoc enim est acquirere scientiam nouæ conclusionis, quamuis non sit acquirere scientiam illam simpliciter, idest, acquirit illam inquantum est scientia illius conclusionis, quam nunquam consideraut, quāmuis non acquirat illam scientiam simpliciter. Tertia quoque authoritas ex quæst. 66. inferius, non obstat: quia, vt ex dictis patet, species intelligibiles sunt principia actuum, ex quibus fiunt virtutes intellectuales, ac per hoc dicuntur formales in virtutibus intellectualibus, cum quo patet stare, quòd non sunt ipsæ essentiæ virtutum intellectualium. potest & aliter exponi illa authoritas, vt ibi dicetur: sed hoc hic sufficit. Ex his autem clare liquet, q̄ author in hoc opere nō declinat modo in hāc modo in illam viam: sed firmiter tenet, quòd est simplex qualitas. Ad authoritatem vero ex tertia parte, q. 12, allatam dicendum est in primis, q̄ labor est in æquiuoco: quoniam, vt ibi patet, scientia sumitur ibi pro notitia intellectiua habituali qua cognoscuntur omnia, quæ possunt lumine intellectus agentis cognosci: talem autem notitiam, acquisitam constat esse vnum aggregatione & non simplicitate. hic autem loquimur de aliqua vna scientiam secundum speciem: vnde si tota geometria in nobis per vnā solam speciem naturaliter sciretur, & arithmetica per vnā aliā, & Metaphysica per vnam aliā, & sic deinceps, nihil deperit illam processui, qui fit in illo articulo ex propositionibus eius: & tamē non verteretur in dubium, q̄ vna scientia secundum speciē esset simplex qualitas. Probatur hoc quod dixi: quia ex hoc, q̄ post vnam speciem generatur alia, augeri dicitur in Christo scientia acquisita secundum essentiam habitus, & vere author nihil aliud intendit, nisi q̄ in Christo fuit augmentatio habitualis notitiæ secundum essentiam, idest, q̄ ipsa essentia habitualis notitiæ augebatur, & hoc probat, quia per additionem formæ ad formam. Et licet hæc expositio sit sufficiens, quia est literalis & satisfacit proposito, posset tamen alter dici, q̄ quia augmentum scientiæ intensiuum occultum est, extensiuum vero etiam occultum nisi secundum annexam aggenerationem specierum intelligibilium, & author scientiæ perfectum secundum essentiam distinguebat contra perfectum quo ad effectum: ideo ex vna & eadem parte locans habitum scientiæ secundum se cum speciebus intelligibilibus, & ex alia effectum a notoribus. s. speciebus intelligibilibus

Universidad de Deusto Biblioteca

declarauit profectum scientiæ in Christo. Et vocauit augmentum secundum essentiam, vt distinguitur contra effectum, & hoc sufficiebat proposito suo: prima tamen expositio amplectenda omnino est. Ad authoritates autem ex q. de veritate, & tertio sententiarum, quàmuis posset dici, quòd author ante compositam Summam vsus est opinione illa, q habitus scientificus esset ordinatio specierũ: sed postmodum in Summa propriam sententiam dixerit: singulæ tamen authoritates sane intelligi possunt. nam in q.8. loquitur de particularibus scitijs actualibus, id est diuersis demonstrationibus diuersarum conclusionum, ad quas secundum species intelligibiles earum se habet habitus scientiæ, ut totum ad partes potentiales. Et hoc sufficit ad verificandum illud dictum quasi exemplariter. In quæst. vero 10. non dicit, q ordinatio specierum est habitus, sed efficit habitũ: quod concedimus, vt patet ex dictis. In q. autem 24. expresse patet, quòd recitatiue loquitur, & quòd nihil illius opinionis recitatæ ibi approbat, nisi quòd species conseruentur, & uis conseruatiua sit memoria intellectiua. In tertio demum sententiarum, distin. 14. dicta & allegata, quantæ sint authoritatis, manifestat ipso author in tertia parte, qu. 1. art. vlt. vbi iterum tractans eandem quæstionem, determinat oppositum. Vnde tu Thomista aduerte, ex hoc, quod intellectus habet singulas species secundum singulas naturas, sequitur q habeat diuersos habitus ordinantes illas ad diuersa subiecta scibilia: non tamen q ipsæ species sint habitus scientificus, sed sunt habitus intellectus inchoantes habitum scientiæ, & partes eius potentiales, vt dictum est. Sic aim in intellectu nostro essent vniuersales formæ, vt sunt in angelis, non oporteret iuxta scibilium species ordinare: sed vnica pecie in totam vnam scibilis speciem se haberet vnico etiam actu sciendi. Et hæc de authoritatibus sufficiant, ex quibus coniunctis huic doctrinæ cæteras, si quæ sunt interpretari posse facile puto. Nunc ad rationes dicendum est allatas & firmatas, vt magis veritas eluceſcat. Et ad primam dicitur dupliciter, primo q illa maxima. In quemcunque actum potest forma aliqua, potest quælibet eiusdem speciei, licet non æque perfecte: non est vera, nec probata, nec assumpta ab Auer. nisi in formis simplicibus secundum essentiam & potẽtias, quales sunt formæ homogeneorum. In formis autem heterogeneorum quæ sunt simplices secundum essentiam, multiplices autem secundum potentiam fasa est. Manifestum. n. est, q animal modo genitum, & post perfectum, sunt eiusdem speciei specialissimæ: & tamen perfectum potest in actum generationis, & imperfectum non. vnde propositio illa sic vniuersaliter, est contra Arist. 4. Metheor. ponentem differentiam inter perfectum & imperfectum in hoc, quòd perfectum vnumquodq; est, cum potest genere sibi simile. vnde cum habitus sit forma simplex in essentia, & multiplex in potentia. habet enim & species intelligibiles & potentiam subiecti ad diuersas conclusiones vt partes, illas ex parte sui, itas ex parte subiecti sui, consequens est, ut in ipso scientifico habitu locum non habeat propositio illa: sed in aliquid merito potest perfectus, in quod non potest impefectus. Deinde dr ad maiorem, q hic est sophisma figuræ dictionis, quo-

Q. præce. ar. 3.

q. 57. ar. 6 & 2. 2. q. 48.

D. 676

niam mutatur quid in quantum. Cum. n. demonstrationes & conclusiones eiusdem scientiæ sint ordinatæ, & vna oriatur ex alia, sciendi sequentis includit in se perfectionem præcedentis, & addit. Non enim scit, qui resoluere nescit conclusionem quintam in primam: & sic posse in scire quintam conclusionem, est posse in maius scire: quam posse in scire primam conclusionem, ac per hoc mutari patet quid inquantum, dum sub ly, in quemcunque actum, subsumitur actus tantus.

¶ Ad secundum dicitur, quod habere diuersas gene rationes, corruptiones & intensiones, contingit dupliciter: primo vt sic fit vnius, quod nullo modo mutetur alterũ, & sic transeat distinctio realis talium. Alio modo, vt nõ possit vnius esse, nisi in vno alterum redunder, & sic non infert distinctionem realẽ illorum. Cum ẽn animal aliquod augetur, sic generatẽ noua quantitas, ut antiqua nouo modo se habeat, & similiter minuitur, & propterea non sequitur. ergo est alia realiter quantitas noua ab antiqua: & simile est in motu intensionis & remissionis, & sic accidit in habitu scientifico: quia cum generatur scire secundæ conclusionis, habitus præcedens exteditur, & econuerso minuitur obliuione. Similiter quòd intensiue augeatur respectu primæ conclusionis, & non secundæ, perinde est ac si albedo intenderetur in vna parte subiecti, & non alia, vt infra patebit.

¶ Ad tertiam rationem dicitur præmittendo duo: primum est, q actus sciendi habitus scientifici sunt duplices, quidam secundum unum & eandem demonstrationem, quidam secundum alias demonstrationem ac conclusionem, & hi actus sic se habent, quòd primi sunt omnino eiusdem rationis, vt patet: secundi autem aliquo modo sunt eiusdem rationis, & aliquo modo diuerse. si enim sumantur in ordine ad diuersas species intelligibiles, a quibus fiunt, sic cum species tertiæ demonstrationis distinguantur specie a speciebus secundæ, etiam ipsi actus erunt diuersarum rationum. si vero sumantur in ordine ad habitum scientificum, & eius formale obiectum, sic sunt vnius rationis, sicut & habitus & obiectum sunt vnius speciei specialissimæ. Et licet ad habitũ pertineant isti actus vtroq; modo, quia tamen principaliter & immediate pertinent ad ipsum secundo modo: ideo licet tolerari possit sermo, dicens actus istos diuersarum rationum, formalius tamen dicuntur eiusdem rationis cum de vnitate habitus est sermo. Secundum est, quòd habitus scientificus habet duas latitudines, diuersarum rationum, intensiuam, scilicet, & extensiuam, respondentes duplicibus supradictis actibus, ita q quantitas intellectiua eius augetur ex actibus frequentibus circa idem: identitas vero extensiua augetur ex aduenientibus actibus demonstratiuis circa diuersa. & sicut in formis materialibus calor & latitudines eius intensiua & extensiua non sunt tres entitates, sed vna habens duas conditiones: ita in habitu. Vnde ad rationem dicitur, q habitus scientiæ augetur per vtrosque actus, scilicet circa eandem, & circa diuersas conclusiones, & q neutrius augmentationis est terminus aliqua omnino noua entitas, & consequenter nec eiusdem, nec diuersæ rationis: sed antiqua nouo modo se habens secundum latitudines diuersarum rationum. Nam augmentum per

QVAEST. LV.

De virtutibus, quantum ad suas essentias, in quatuor articulos diuisa.

Q. præce. ar. 3.

Onsequenter considerandum est de habitibus in speciali. Et quia habitus, ut dictum est,* distinguun- 50

tur per bonum & malum, primo dicendum est de habitibus bonis, qui sunt uirtutes, & alia eis adiuncta, scilicet dona, beatitudines, & fructus. Secundo, de habitibus malis, scilicet de uitiis, & peccatis.

¶ Circa uirtutes autem quinq; cõsideranda sunt. Primo, de essentia uirtutis. Secundo, de subiecto eius. Tertio, de diuisione uirtutum. Quarto, de causa uirtutis. Quinto, de quiusdam proprietatibus uirtutis.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum virtus humana sit habitus.

¶ Secundo, Vtrum sit habitus operatiuus.

¶ Tertio, Vtrum sit habitus bonus.

¶ Quarto, De diffinitione virtutis.

Articvlvs I.

Vtrum virtus humana sit habitus.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd virtus humana non sit habitus. Virtus enim est vltimum potentiæ, ut dicitur in 1. de cælo:* sed vltimũ vniuscuiusq; reducitur ad genus illud, cuius est vltimum, sicut punctum ad genus lineæ. ergo virtus non reducitur ad genus habitus.

¶ 2 Præterea. Augu. dicit in 2. de li-

*C. 19. to. 1. & 1. ret. cap. 9.

be. arbit.* q virtus est bonus vsus liberi arbitrij: sed vsus liberi arbitrij est actus ergo virtus non est habitus, sed actus.

¶ 3 Præt. Habitibus non meremur, sed actibus, alioquin homo mereretur continuè, etiam dormiendo: sed virtutibus meremur. ergo virtutes nõ sunt habitus, sed actus.

¶ 4 Præt. Aug.* dicit in lib. de moribus ecclesiæ, q virtus est ordo amoris. & in lib. 83. quæst. dicit, quod ordinatio, quæ uirtus vocatur, est fruẽdis frui, & utendis uti: ordo autem seu ordinatio nominat uel actum, uel relationẽ. ergo uirtus non est habitus, sed actus, uel relatio.

* Li. 1. ca. 15. tom. 1. & 22. c. li. 15. de ciu. Dei, to 5. fli. 83. q. 30. paulo a prin. to. 4.

¶ 5 Præterea. Sicut inueniũtur uirtutes humanæ, ita & uirtutes naturales: sed uirtutes naturales non sunt habitus, sed potentiæ quædam ergo etiã neque uirtutes humanæ.

¶ Sed contra est, quod Philosophus in lib. Prædicamentorum*, scientiam & uirtutem ponit esse habitus.

* In pdie. quali. non procul a prin. to. 1.

¶ Respon. Dicendum, q uirtus nominat quandam potentiæ perfectionem. Vniuscuiusque enim perfectio præcipuè consideratur in ordine ad suum finem, finis autẽ potentiæ actus est: unde potentia dr esse perfecta sm quod determinatur ad suum actum. Sunt autem quædam potentiæ, quæ se cundum seipsas sunt determinatæ ad suos actus, sicut potentiæ naturales actiuæ: & ideo huiusmodi potentiæ naturales secundum seipsas dicuntur uirtutes. Potentiæ autem rationales, quæ sunt propriæ hominis, non sunt determinatæ ad unum, sed se habent indifferenter ad plura, & ad bonum & ad malum, & ad conueniens & inconueniens, & ad laudabile & uituperabile. Vnde oportet, quòd ab aliquo determinentur ad actum. Et hoc quidem in potentijs appetitiuis fit per habitus, sed potentiæ quædam ergo etiã neque uirtutes humanæ.

¶ Sed contra est, quod Philosophus in lib. Prædicamentorum*, scientiam & uirtutem ponit esse habitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter si quis mediteturꝫ & diligenter rem hanc considerauerit, inueniet, quòd hæc phantasia de vitio in virtutem, & econuerso, transferret habitum eiusdem. Idem enim est iudicium de habitu genito ex actibus elicitis cum ratione erronea opposita prudentiæ, & de vitioso: nam in vtroque est aliquid conformabile rectæ rationi, puta actus, & in neutro totum, quia defectuosa circunstantia non est conformabilis rectæ rationi.

q.49.art.3

¶ Super quæstionis quinquagesimæ quintæ, Articulum secundum, & tertium.

D. 1172.

IN articul. secundum & tertium eiusdem quinquagesimæ quintæ, quæstionis dubium occurrit ex Scoto, in prima sentent. distinct. decimæseptimæ, quæstion. tertiæ, opinante, quòd virtus moralis quatenus virtutis moralis rationem habet, non est operatiua: sed quicquid operatur, facit inquantum est habitus, ita quòd nec ex propria ratione vt virtus, nec vt subest prudentiæ, est operatiua: sed, vt dictum est, ratione substrati, scilicet habitus. In duabus autem contradicere authori videtur. Primo in hac materia, quia in præsenti articulo determinatur, quòd de ratione virtutis inquantum virtus, est quòd sit habitus operatiuus: & in sequenti, quòd sit bonus & boni operatiuus. Secundo, in communibus: quia causa secundaria agit apud authorem non solum virtute propria, sed virtute primæ: ita quòd in aliquid potest virtute principalis, in quod non potest propria virtute: super cuius oppositio fundare

D.879.

In cor. ar.

291 Infra q. 16. art. 1. cor. & q. 71. art. 1. ad 2. Et 22 q. 58. ar. 1 co. Et 3. d. 26. q. 2. ar. 1 cor.

* li. 4. in fi ne 6. fol a prin. libri.

determinat ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, sicut ex supradictis patet: * & ideo virtutes humanæ habitus sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quandoque virtus dicitur id, ad quod est virtus, scilicet vel obiectum virtutis, vel actus eius. Sicut fides dicitur quandoque id quod creditur, quandoque verò ipsum credere, quandoque autem ipse habitus, quo creditur. vnde quando dicitur, quòd virtus est vltimum potentiæ, sumitur virtus pro obiecto virtutis. Id enim in quod vltimo d potentia potest, est id, ad quod dicitur virtus rei: sicut si aliquis potest ferre centum libras, & non plus, virtus eius consideratur secundum centum libras, non autem secundum 60. Obiectio autem procedebat, ac si essentialiter virtus esset vltimum potentiæ.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd bonus vsus liberi arbitrij dicitur esse virtus secundum eandem rationem, quia scilicet est id, ad quod ordinatur virtus, sicut ad proprium actum. Nihil est enim aliud actus virtutis, quam bonus vsus liberi arbitrij.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno modo sicut ipso merito, eo modo quo dicimur currere cursu: & hoc modo meremur d actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo, sicut principio merendi, sicut dicimur currere potentia motiua: & sic dicimur mereri virtutibus, & habitibus.

¶ AD QVARTVM dicendum, quòd virtus dicitur ordo, uel ordinatio amoris, sicut id, ad quod est virtus: per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

¶ AD QVINTVM dicendum, quòd potentiæ naturales sunt de se determinatæ ad vnum, non autem potentiæ naturales: & ideo non est simile, ut dictum est. *

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus humana sit habitus operatiuus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sit de ratione virtutis humanæ, quòd sit habitus operatiuus. Dicit enim Tullius in 4. de Tusculan. * quæstionibus, quòd sicut est sanitas & pulchritudo corporis, ita est virtus animæ: sed sanitas, & pulchritudo non sunt habitus operatiui. ergo neque etiam virtus.

¶ 2 Præterea. In rebus naturalibus inuenitur virtus non solum ad agere: sed etiam ad esse, vt patet per Philosophum in primo de cælo, quòd quædam habent virtutem, vt sint semper, quædam vero non ad hoc quòd sint semper, sed aliquo tempore determinato: sed sicut se habet virtus naturalis in rebus naturalibus, ita se habet virtus humana in rationalibus. ergo etiam virtus humana non solum est ad agere, sed etiam ad esse.

¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 7. Physic. * quòd virtus est dispositio perfecti ad optimum: optimum autem, ad quod hominem oportet disponi per virtutem, est ipse Deus, vt probat August. in lib. 2. de moribus Ecclesiæ, * ad quem disponitur anima per assimilationem ad ipsum. ergo videtur quòd virtus dicatur qualitas quædam animæ in ordine ad Deum, tanquàm assimilatiua ad ipsum: non autem in ordine ad operationem. nonigitur est habitus operatiuus.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic. * quòd virtus vniuscuiusque rei est, quæ opus eius bonum reddit.

¶ RESPON. Dicendum, quòd virtus ex ipsa ratione nominis importat quandam perfectionem potentiæ, vt supra dictum est. * vnde cum dup'ex sit potentia, scilicet potentia ad esse, d & potentia ad agere, vtriusque potentiæ perfectio virtus vocatur: sed potentia ad esse se tenet ex parte materiæ, quæ est ens in potentia: potentia autem ad agere se tenet ex parte formæ, quæ est principium agendi, eo quòd vnumquodque agit inquantum est actu. In constitutione autem hominis, corpus se tenet sicut materia, anima vero sicut forma: & quantum quidem ad corpus, homo communicat cum alijs animalibus, & similiter quantum ad vires, quæ sunt animæ & corpori communes. solæ autem illæ vires, quæ sunt propriæ animæ, scilicet rationales, sunt hominis tantum: & ideo virtus humana, de qua loquimur, non potest pertinere ad corpus, sed tantum ad id, quod est proprium animæ: vnde virtus humana non importat ordinem ad esse, sed magis ad agere. & ideo de ratione virtutis humanæ, est quòd sit habitus operatiuus.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic. * quòd virtus vniuscuiusque rei est, quæ opus eius bonum reddit.

¶ RESPON. Dicendum, quòd virtus ex ipsa ratione nominis importat quandam perfectionem potentiæ, vt supra dictum est. * vnde cum dup'ex sit potentia, scilicet potentia ad esse, d & potentia ad agere, vtriusque potentiæ perfectio virtus vocatur: sed potentia ad esse se tenet ex parte materiæ, quæ est ens in potentia: potentia autem ad agere se tenet ex parte formæ, quæ est principium agendi, eo quòd vnumquodque agit inquantum est actu. In constitutione autem hominis, corpus se tenet sicut materia, anima vero sicut forma: & quantum quidem ad corpus, homo communicat cum alijs animalibus, & similiter quantum ad vires, quæ sunt animæ & corpori communes. solæ autem illæ vires, quæ sunt propriæ animæ, scilicet rationales, sunt hominis tantum: & ideo virtus humana, de qua loquimur, non potest pertinere ad corpus, sed tantum ad id, quod est proprium animæ: vnde virtus humana non importat ordinem ad esse, sed magis ad agere. & ideo de ratione virtutis humanæ, est quòd sit habitus operatiuus.

Metaphisici videtur negocij: ad propositum veniendum est. Scito igitur, quòd quia Scotus moralem virtutem vt sic, respectum solum posuit addere supra habitum: ideo consequenter negauit ipsam esse operatiuam. & rursus, quia bonitatem moralem actus posuit in solis relationibus debitæ proportiõis actus ad potentiam, obiectum, finem, tempus, locum &c. secundum rectam rationẽ: sicut pulchritudo non est aliqua qualitas, sed aggregatio conuenientium, puta figuræ magnitudinis, coloris &c. & relatio non habet proprium principium actiuũ, ideo virtus moralis nõ est principium actiuum bonitatis moralis. Et confirmatur, quia relatio consequens necessario extrema, non hẽt propriam causam aliam ab extremis: ista autem respectus consequitur extrema posita ex natura extremorum. Impossibile est. n. aliquẽ actum sic conditionatum poni in esse, & rationem rectam non poni in esse, cum ex natura extremorum consequatur in actu talis conformitas ad rationem rectam. Nos autẽ iam primum fundamentũ in præcedenti articulo remouimus, declarantes virtutem moralem addere supra habitũ differentiam specificam, sicut hoc iam supra animal, & propterea consequẽter fatemur, q̃ virtus moralis inquantum est virtus moralis, est principium actus moralis. Et ad secunda Scoti fundamenta dicimus, q̃ quicq̃d sit de essentia bonitatis in actu morali, an sit qualitas, an relatio, quãtum ad propositũ spectat, nõ refert, q̃m illud cõe dictũ, q̃ relatio nõ habet causam actiuã propriam, intelligitur de causalitate propria sic, q̃ terminetur ad ipsam solam, nulla enim causa actiua facit solam relationem, cum quo tamen fiat, q̃ habeat per se causam esse etiam cũ alio quod probo. Summum bonũ in vniuerso habet cãm actiuam per se intendentem illud: sed ordo vniuersi est summum bonũ in vniuerso, ut patet in 2. Meta. ergo habet causam actiuam per se. constat autem q̃ ordo est relatio. Præterea, Effectus proprius artis per se fit ab arte: sed ordo manifeste fit ab artibus. Videmus enim artes dolatiuas ad hoc tendere, ut ordinate & mensurate incidant &c. & sic habitus virtutis moralis facit ordinationem in actu. Vnde in respõsione ad primum in hoc secundo articulo litera dicit, quòd virtus facit operationem ordinatam. Quomodo autem hoc fiat, nõ est difficile videre. si quis enim consideret, q̃ habitus virtutis non causat seorsum a potentia, sed est perfectio potentiæ ad causandum actum ordinatum, videbit quòd potentia perfecta habitu causabit per se, intendendo non solum operationem, sed operationem ordinatam sic: & experientia teste cõcipitur, q̃ est ratio illi potentiæ, q̃ causet regulatam operationem. & hoc, ut dictum est, manifeste liquet in artificialibus, a quibus concipimus quid interius agitur: vnde fundamẽtum illud nihil facit pro Scoto ad propositum. Quod autem addit, quòd relatio prima consequitur extrema, dignum admiratione videtur: nam per extrema autin tendit absoluta, aut relationes: hæc sunt quæ in quæstionem veniunt, a quibus causatur, puta, relationes singulæ ad tempus, ad locum, & cæteræ eiusmodi. si absoluta, falsum videtur apud te, q̃ posito actu quo ad absoluta tantum, & recta ratione in esse, oporteat sequi cõformitatẽ: quam uis apud nos posita recta ratione in actu secundo &c. vt infra dicetur, impossibile sit sequi

*Tex. 17. to. 2.

* lib. 1. de mor. c. 1. & li. 2. Ex ca. 3. & 6. & 14 habetur, to. 1.

*Ca. 6. 6

Ar. præd.

D. 1031.

291 q. 1. a. 3. q. 58. ar. 1. cor. Et 2. d. 26 q. 2. art. 1. cor.

* li. 2. c. 6. in prin. 2.

ec. 6. to. 5.

art. 1. huius quæst.

ARTICVLVS III.

Vtrum virtus humana sit habitus bonus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sit de ratione virtutis, quòd sit habitus bonus. Peccatum enim in malo semper sumitur: sed etiam peccati est aliqua virtus, secundum illud 1. ad Corinth. 15. Virtus peccati, lex. ergo virtus non semper est habitus bonus.

¶ 2 Præterea. Virtus, potentiæ respondet: sed potentia non solum se habet ad bonum, sed etiam ad malum, secundum illud Isai. 5. Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. ergo etiam virtus se habet & ad bonum, & ad malum.

¶ 3 Præt. Secundum Apostolum 2. ad Corinth. 12. Virtus in infirmitate perficitur: sed infirmitas est quoddam malum. ergo virtus non solum se habet ad bonum, sed etiam ad malum.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in lib. * de moribus Ecclesiæ. Nemo autem dubitabit, quòd virtus animam facit optimam. & Philosophus dicit in 2. Ethicor. † quòd virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

¶ RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est *, Virtus importat perfectionem potentiæ: vnde virtus

cuiuslibet rei determinatur ad vltimum in quod res potest, ut dicitur in primo de cælo *. Vltimum autem, in quod vnaquæq; potentia potest, oportet q̃ sit bonum: nam omne malum defectum quendã importat. vnde Dio. dicit in 4. de di. * no. quòd omne malum est infirmum, & propter hoc oportet, q̃ virtus cuiuslibet rei dicatur in ordine ad bonum: vnde virtus humana, quæ est habitus operatiuus, est bonus habitus, & boni operatiuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut perfectum, ita & bonum dicitur metaphoricè in malis. Dicitur enim & perfectus fur, siue latro: & bonus fur, siue latro, vt patet per Philosophum in 5. Met. * secundum hoc ergo etiam virtus metaphoricè in malis dicitur. & sic virtus peccati dicitur lex, inquantum scilicet per legem occasionaliter per peccatũ augmentatum, & quasi ad maximum suum posse peruenit.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ malum ebrietatis, & nimiæ potationis cõsistit in defectu ordinis rationis. Contingit autem cum defectu rationis esse aliquam potentiam inferiorem perfectam ad id, quod est sui generis, etiã cum repugnantia, vel defectu rationis: perfectio autem talis potentiæ, cum sit cum defectu rationis, non posset dici virtus humana.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tanto ratio perfectior esse ostenditur, quanto infirmitates corporis, & inferiorum partium magis potest vincere, seu tolerare: & ideo virtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur: non quidem rationis, sed in infirmitate corporis, & inferiorum partium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum virtus conuenienter diffiniatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit conueniens diffinitio virtutis, quæ solet assignari, scilicet Virtus est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Virtus enim est bonitas hominis: ipsa enim est quæ bonum facit habentem, sed bonitas non videtur esse bona. sicut nec albedo est alba: igitur inconuenienter dicitur, quòd virtus est bona qualitas.

¶ 2 Præterea. Nulla differentia est communior suo genere: cum sit generis diuisiua, sed bonum est communius quàm qualitas, conuertitur enim cum ente. ergo bonum non debet poni in diffinitione virtutis, ut differentia qualitatis.

actum formem. sed hoc non est. q̃ relatio cõsequitur, sed quia talis effectus non stat cum tali causa. Dicito ergo, q̃ virtus facit operationem ordinatam tanquàm effectum proprium, & q̃ relationem habere sic effectiuam per se causam, non inconuenit, sed oportet quandoque.

text. 116. to. 2.

* par. 4. in medio, & clarius in ter mediũ & finem.

¶ Super Quæstio. quinquagesimæquintæ, Articul. quartum.

IN arti. 4. eiusdẽ quinquagesimæ quintæ, quæstionis nota quòd illa particula in diffinitione virtutis posita. Qua nemo malè vtitur, dupliciter exponi potest. primo ut sonat: & sic soli virtuti formatæ, aut quæ non potest esse informis conuenit. contingit enim virtute intellectuali practica, ut arte & morali, ut temperantia, & infusa theologali, ut fide malè vti etiam vt principijs, applicando eas ad actus proprios propter malum finem extraneum. Et quoniam nihil horum habet perfectam rationem virtutis, ut infra dicetur ideo sic intelligendo, soli virtuti simpliciter perfectæ hæc particula cõuenit. Secundo põt exponi limitate, ut infra in litera fit: ita quod ly, male vti, importet actũ proprium illius v rutis esse, ut dr in rnsione ad tertiũ: & sic ut in corpore articuli dr, hæc particula cõuenit omni virtuti, & ponit ad differentiã habituum qui sunt ad bonum & malũ. & sic intelligẽdo diceret, q̃ vtens arte aut fide pp malũ finẽ, non facit actũ fidei aut artis malũ, sed actũ ordinatẽ illas facit malũ: ac per hoc virtute nullus male vtitur

* text. 2 s to. 3.

293 2. d. 27. ar. 2. Et 3. di. 23. q. 1. ar. 2. q. 3. Et veri. q. 1. articul. 2. per to. & art. 9. ad 1 & 10. ad 11.

vt principio mali actus, quamuis male vtatur ipsa principiante bonũ actum ordinãdo ad extraneum malum sine: quod tñ est impossibile ij virtutibus, quæ non pñt esse informes: quia aut ordinãtur in bonũ aut desinunt esse, si ordinarentur ad malum.

¶ 3 Præt. Sicut Augu. dicit in 12. de Tri. * Vbi primo occurrit aliquid quod non sit nobis pecoribusq; commune, illud ad mentem pertinet: sed quædam virtutes, sunt etiam irrationabilium partiũ, vt Philosophus dicit in 3. Eth. * non ergo omnis virtus est bona qualitas mentis.

¶ 4 Præt. Rectitudo videtur ad iustitiam pertinere: vnde iidem dicuntur recti & iusti. sed iustitia est species virtutis: inconuenienter ergo ponitur rectum in diffinitione virtutis, cum dicitur, Qua rectè viuitur.

¶ 5 Præt. Quicunq; superbit de aliquo, malè vtitur eo: sed multi superbiunt de virtute. dicit. n. Aug. * in regula, q superbia ẽt bonis operibus insidiatur, ut pereant. falsum est ergo, quòd nemo virtute malè vtatur.

¶ 6 Præt. Homo per uitutem iustificatur: sed Aug. * dicit super illud Io. Maiora horum faciet: Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. inconuenienter ergo dicitur, quòd uirtutem Deus in nobis sine nobis operatur.

¶ Sed contra est auctoritas Aug. * ex cuius verbis præ dicta diffinitio colligit, & præcipuè in 2. de libero arbitr.

¶ Respon. Dicendum, q ista diffinitio perfectè complectitur totam rationem virtutis. Perfecta. n. ratio vniuscuiusq; rei colligitur ex oĩb. causis eius. Cõprehendit autem prædicta diffinitio omnes causas virtutis: causa nanq; formalis virtutis, sicut & cuiuslibet rei accipitur ex eius genere & differentia, cum dicitur, bona qualitas: genus. n. virtutis qualitas est, differentia autem bonum. esset tñ conuenientior diffinitio, si loco qualitatis, habitus poneretur, qui est genus propinquum. Virtus autem non habet materiam ex qua, sicut nec alia accidentia, sed habet materiam circa quam, & materiam in qua, scilicet, subiectum. [d] Materia autẽ, circa quam est obiectum virtutis, quod non potuit in prædicta diffinitioni poni, eo q per obiectum determinatur virtus ad speciem: hic autem assignatur diffinitio virtutis in communi. vnde ponitur subiectum loco causæ materialis, cum dicitur, q est bona qualitas mentis: finis autem virtutis, cum sit habitus operatiuus, est ipsa operatio.

Sed notandum, quòd habituum operatiuorum aliqui sunt semper ad malum, sicut habitus vitiosi: [d] aliqui verò quandoq; ad bonum, & quandoq; ad malum: sicut opinio se habet ad verum & falsum, virtus autem est habitus semper se habens ad bonum, & ideo vt discernatur virtus ab his, quæ semper se habent ad malum, dicitur, Qua rectè viuitur: vt autem discernatur ab his, quæ se habent quandoq; ad bonum, quandoq; ad malum, dicitur, Qua nullus malè vtitur. Causa autem efficiens virtutis infusæ, de qua diffinitio datur, Deus est. propter quod dicit, Quam Deus in nobis sine nobis operatur: quæ quidem particula, si auferatur, reliquum diffinitionis erit commune omnibus virtutibus & acquisitis, & infusis.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod id quod primo cadit in intellectu, est ens: unde vnicuique apprehẽso à nobis attribuimus q sit ens, & per consequens quòd sit vnum & bonũ, quæ cõuertuntur cum ente. vnde dicimus q essentia [d] est ens & vna & bona, & q vnitas est ens & vna & bona: & sic de bonitate. non aũt hoc hẽt locum in specialibus formis, sicut. est albedo & sanitas. nõ. n. omne quod apprehendimus, sub ratione albi & sani apprehẽdimus. Sed tamen considerandum, quòd sicut accidentia & formæ non subsistentes dicuntur entia, non quia ipsa habeant esse, sed quia eis aliquid est: ita etiam dicuntur bona vel vna, non quidem aliqua alia bonitate, vel vnitate, sed quia est eis aliquid bonum, vel vnum. sic igitur & virtus dicit [d] bona, quia ea aliquid est bonũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum quod ponitur in diffinitione virtutis, non est bonum [d] commune quod conuertitur cum ente, & est in plus quàm qualitas, sed est bonum rationis: secundum quòd Dionysi. dicit in 4. cap. de diui. no. * quòd bonum animæ est secundum rationem esse.

¶ Ad tertium dicendum, q virtus non potest esse in irrationali parte animæ, nisi inquantum participat rationẽ, vt dicitur in 1. Eth. † & ideo ratio, siue mens est propriũ subiectum virtutis humanæ.

¶ Ad quartum dicendum, q iustitiæ est propria rectitudo, quæ constituitur circa res exteriores, quæ in vsum hominis veniunt, quæ sunt propria materia iustitiæ, ut infra patebit: * sed rectitudo quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ est regula voluntatis humanæ, vt supra dictum est, † communis est omni virtuti.

¶ Ad quintum dicendum, quòd virtute potest aliquis malè vti tanquam obiecto, puta, cum malè sentit de virtute, cum odit eam, vel superbit de ea: non autem tanquam principio vsus, ita scilicet, quòd malus sit actus virtutis.

¶ Ad sextum dicendum, quòd virtus infusa causatur in nobis à Deo sine nobis agentibus, non tamen sine nobis consentientibus: & sic est intelligẽdum quod dicitur, Quã Deus in nobis sine nobis operatur. quæ vero per nos agũtur, Deus in nobis causat, non sine nobis agentibus: ipse enim operatur in omni voluntate, & natura.

QVAEST. LVI.

De subiecto virtutis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto virtutis.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum virtus sit in potentia animæ, sicut in subiecto.

¶ Secundo, Vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs.

¶ Tertio, Vtrũ intellectus possit esse subiectum virtutis.

¶ Quarto, Vtrum irascibilis, & concupiscibilis.

¶ Quinto, Vtrum vires apprehensiuæ sensitiuæ.

¶ Sexto, Vtrum voluntas.

Articvlvs primvs.

Vtrum virtus sit in potentia animæ, sicut in subiecto.

AD primum sic proceditur. Videtur q virtus non sit in potentia animæ, sicut in subiecto. Dicit enim Aug. in 2. de lib. arb. * quòd virtus est qua rectè viuitur: viuere autem non est per potentiam animæ, sed per eius essentiam. ergo virtus non est in potentia animæ, sed in eius essentia.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2. Eth. * Virtus est quæ bonum facit habetem, & opus eius bonũ reddit: sed sicut opus constituitur per potentiam, ita habens virtutẽ constituitur per essentiam animæ. ergo virtus nõ magis pertinet ad potentiam animæ, quàm ad eius essentiam.

¶ 3 Præt. Potentia est in secunda specie qualitatis, virtus autem est quædam qualitas, vt supra dictũ est. * qualitatis autem non est qualitas. ergo virtus non est in potẽtia animæ, sicut in subiecto.

¶ Sed

*C.3. in prin. to.5.

*C.10. in prim. to.5.

*In li. 2. de li. arb. c.18.& 19 to.1.

*In regu. c.3. parum a princ. & habetur c. 1. de verb. ap ser.15.

*Colligit ex trac.72 in Ioan. to.9.

*Ca.18.& 19. & pri. ret.c.9.c.1

D. 620. 853.

D.692.

1171 D.62 D.1021

*Par.4.nõ mulrũ re more anti fi.

C.vl.10.1

Q.60.ar.3 & 2.2. q. 57. & 58. † Q.19.ar. 4.

394 Sup.q.76. art.1. Et 3. q. 7. art.2. cor. Et 3. d. 33. q.2. ar.4. Et ve ri.q.24.ar. 5. cor. Et veri. q. 1. ar.3. Et o. pu.43.c.8. & lib.2. de lib. arb. c. 18. & 19. to.1. * q.prece. ar.4. & q. 49. ar.4.

¶ Sed contra. Virtus est vltimum potentiæ, vt dicitur in 1. de cælo: * sed vltimum est in eo, cuius est vltimum. ergo virtus est in potentia animæ.

¶ Respon. Dicendum, q virtutem pertinere ad potentiam animæ, ex tribus potest esse manifestum. Primo qui dem ex ipsa ratione virtutis, quæ importat perfectionẽ potentiæ: perfectio autem est in eo, cuius est perfectio. Secundo ex eo, quòd est habitus operatiuus, vt supra dictum est: * omnis autem operatio est ab anima per aliquam potentiam. Tertio ex hoc, quòd disponit ad optimum: optimum autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid consecutum per operationem à potẽtia egrediente. vnde virtus humana est in potentia animæ, sicut in subiecto.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd viuere dupliciter sumitur. Quandoque enim dicitur viuere ipsum esse viuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ, quæ est viuẽti essendi principium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis, & sic virtute rectè vsuitur, inquantum per eam aliquis rectè operatur.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd bonum vel est finis, vel in ordine ad finem dicitur: & ideo cum bonũ operantis consistat in operatione, hoc etiam ipsum quod virtus operantem bonum facit, refertur ad operationẽ, & per consequens ad potentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum accidens dicitur esse in alio sicut in subiecto, non quia accidens per seipsum possit sustentare aliud accidens, sed quia vnum accidens inhæret substantiæ mediante alio accidente, vt color corpori mediãte superficie: [d] vnde superficies dicitur esse subiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur esse subiectum virtutis.

D.1145.

Articvlvs II.

Vtrũ una virtus possit esse in pluribus potẽtijs.

AD secundum sic proceditur. Videtur q vna virtus possit esse in duabus potentijs. Habitus enim cognoscuntur per actus: sed vnus actus progreditur diuersimodè à diuersis potentijs, sicut ambulatio procedit à ratione vt dirigente, à voluntate sicut à mouente, & à potentia motiua sicut ab exequente. ergo etiã vnus habitus virtutis potest in pluribus esse potentijs.

295 Inf.q.60. ar.5.cor.

*6.4.to.5.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2. Eth. * quòd ad virtutem tria requiruntur. s. scire, velle, & immobiliter operari: sed scire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem. ergo virtus potest esse in pluribus potentijs.

¶ 3 Præt. Prudentia est in ratione, cum sit recta ratio agibilium, vt dicitur in 6. Eth. * est etiã in voluntate, qa non potest esse cum voluntate peruersa, vt in eodẽ lib. * dicitur. ergo vna virtus potest esse in duabus potentijs.

*2.5.to.5. *2.12.ii fi.

¶ Sed contra. Virtus est in potẽtia animæ sicut in subiecto: sed idem accidens non potest esse in pluribus subiectis. ergo vna virtus non potest esse in pluribus potentijs animæ.

¶ Respon. Dicendum, q aliquid esse in duobus, contingit dupliciter. Vno modo sic, q ex æquo sit in vtroque, & sic impossibile [d] est unam virtutem esse in duabus potentijs: quia diuersitas [d] potentiarum attenditur secundum generales conditiones obiectorum, diuersitas autem habituum secundum speciales. vnde vbicunque est diuersitas potentiarum, est diuersitas habituum: sed non conuertitur. Alio modo potest esse aliquid in duobus, vel pluribus, non ex æquo, sed ordine quodam: & sic vna virtus pertinere [d] potest ad plures potentias, ita quòd in vna sit principaliter, & se extendat ad alias per modum diffusionis, vel per modum dispositionis, secundum quod vna potentia mouetur ab alia, & secundum quod vna potentia accipit ab alia.

D.1041. D.775. D.695. 1173. D.49.

¶ Ad primvm ergo dicẽdum, quòd idem actus [d] non potest æqualiter, & eodem ordine pertinere ad diuersas potentias, ad secundum diuersas rationes, & diuerso ordine.

¶ Ad secvndvm dicendum, q scire præexigitur ad virtutem moralem, Inquantum virtus moralis operatur secundum rationem rectam: sed essentialiter in appetendo virtus moralis consistit.

¶ Ad tertium dicendum, q prudentia realiter est in ratione sicut in subiecto: sed præsupponit rectitudinem voluntatis sicut principium, vt infra dicetur. *

arti.se q.& q.57.ar.4

Articvlvs III.

Vtrum intellectus possit esse subiectum virtutis.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit subiectum virtutis. Dicit enim Aug. in li. * de moribus Ecclesiæ, quòd omnis virtus est amor, subiectum autem amoris non est intellectus, sed solum vis appetitiua. ergo nulla virtus est in intellectu.

¶ 2 Præt. Virtus ordinatur ab bonũ, sicut ex supradictis patet. * bonum autem non est obiectum intellectus, sed appetitiuæ virtutis. ergo subiectũ virtutis non est intellectus, sed appetitiua virtus.

¶ 3 Præt. Virtus est, quæ bonum facit habentem, vt Philosophus dicit: * sed habitus perficiens intellectum non facit bonum habentem, non enim propter scientiam, vel artem dicitur homo bonus. ergo intellectus non est subiectum virtutis.

¶ Sed contra est, quod mẽs maximè dicitur intellectus: subiectum autẽ virtutis est mens, vt patet ex diffinitione virtutis supra inducta. * ergo intellectus est subiectum virtutis.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * Virtus est habitus quo aliquis bene vtitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonum actum. Vno modo, inquantum per huiusmodi habitum acquiritur homini facultas ad bonum actum: sicut per habitum Grammaticæ habet homo facultatem rectè loquendi, non tamen Grãmatica facit, vt homo semper rectè loquatur. potest enim Grammaticus barbarizare, aut solœcismum facere; & eadem ratio est in aliis scientiis, & artibus. Alio modo aliquis habitus non solum facit facultatem agendi, sed etiã facit, quòd aliquis rectè facultate vtatur: sicut iustitia non solum facit, quòd homo sit promptæ voluntatis ad iusta operandum, sed etiam facit vt iustè operetur. Et quia bonum sicut & ens, non dicitur simpliciter aliquid secundum id, quod est in potentia, sed secundum id quod est in actu, ideo ab huiusmodi habitibus simpliciter dicit homo bonũ operari, & esse bonus, puta, quia est iustus, vel temperatus: & eadem ratio est de similibus. Et quia virtus est

Super qõnis quinquagesimæ sextæ, Articul. III.

IN arti. 3. q. 56. omissis duobus primis, dubium occurrit de sensu & veritate literæ; cum ponit differẽ tiam inter virtutẽ simpliciter & intellectualem, ex hoc quòd aliquis habitus dat facultatem faciendi bonum opus: sed non dat quod semper operetur rectè, vt Grãmatica &c. aliquis autem dat & facultatem faciendi bonum opus, & dat quod aliquis rectè vtatur facultate, vt iustitia. Est autẽ hic multipliciter dubium. primo de qua rectitudine, seu bonitate est sermo, cum dicit, quòd aliquis habitus dat quòd rectè vtatur facultate, an scilicet de bonitate propria illi habitui, an de bonitate morali. Si de bonitate morali, obstat littera obijciẽs vsui Grãmaticæ non errorem in moribus, sed in Grãmatica, barbarismum scilicet, & solœcismũ, vt patet in litera. si de bonitate propria illi habitui, nulli videtur inter habitus differentia. quilibet enim eum quis eo vtitur, dat suam bonitatem actui apto nato suscipere illam bonitatẽ. Deinde dubiũ est propter diuersitatem vocabulorũ, qua litera vtitur, quid intendit cum dicit, quòd dat quòd semper rectè operetur: & sub aliis verbis, quod rectè vtatur facultate, vel sub aliis verbis, q reddit bonũ opus in actu: an scilicet intẽdat de opere

296

*li.1.c.15 tom.1.

q.55.ar.3.

*li.2.eth. ca.6.to.5.

q.præced. ar.4.

q.præced. ar.3. & 4.

de opere in actu quod informatur habitu, puta de locutione in actu respectu Grãmaticæ, concupiscentia respectu temperantię &c. an de actu voluntatis, qui vocatur vti, quo omnibus habitibus vtitur, applicando eos ad operandum in actu cum volumus: & rursus intendat semper, an cum vtimur habitu illo. Si namque intendit semper, siue loquatur de vti, siue de opere, falsa manifeste est differẽtia: quia possum contra, & præter quẽcunq; habitum acquisitum & infusum, vti & operari vt patet in peccãtibus. Si vero intẽdit de ipso opere quando vtiẽs habitu, parquoq; videtur iudicium de arte & virtute morali. Sicut namque contingit vtentẽ Grãmatica, quia non vtitur tali ter ea, barbarizare: ita vtentẽ iustitia vel temperãtia, quia non totaliter vtitur ea secundum aliquid deficere. Si autem intendit de vti ipso actu voluntatis, aut respectu operis. & hoc non, quia nulla est differentia, contingit enim vti concupiscentia contra, vel præter temperantiam quam habeo, sicut locutione contra Grammaticam, vel præter eam aut respectu habitus, & obstant tria. Primum est quòd in litera dicitur, quòd ista secunda perfectio est respectu operis in actu, prima autem est respectu operis in facultate, quod est esse in potentia, modo opus in actu ab opere in potentia non distinguuntur genere, immo sunt eiusdem speciei specialissimæ: vti autem & opus Grammaticæ, vel temperantiæ distinguuntur genere, vel specie saltem, vt patet. ergo. Secundum est quòd hoc, scilicet rectificare ipsum vti, non conuenit omnibus moralibus virtutibus: quia nec fortitudini, nec temperantiæ, quia sunt infra voluntatem: & litera vult quòd conueniat omnibus moralibus, dicendo, quia est iustus vel temperatus: & eadem ratio est de similibus. Tertium est, quia aut dat recte vti habitu, sic quòd non potest illo vti & non recte: & hoc est exclusum, ex eo quòd prudens vti potest prudentia, & deficere in aliqua circunstantia, sicut Grammaticus barbarizare: aut quia dat recte vti quando vult, & hoc etiam inuenitur in actibus deductis impedimentis organorum &c. & sic nulla esset differentia assignata.

¶Ad hoc dicitur, quòd hic est sermo de bonitate secundum illum habitum, & de vti, qui est actus voluntatis*. Nec refert vtrum ad actum vel habitum, vtrum semper, vel quando vtitur habitu, uel quando vult interpretis: nulla enim harum limitationũ opus est, intendit enim author, quod differentia inter habitus in proposito hæc est, quod quidam sunt, quorum perficere non se extendit ad vti ipso habitu: quidam vero sic. verbi gratia, Ars Grammaticæ est talis, quod eius perficere non se extendit ad vti Grammatica: quia vti est actus voluntatis, quem nullo pacto perficit ars Grammaticæ: & si ars Grammaticæ perficeret ipsum vti, tunc habens Grammaticam, ex ipso habitu inclinaretur & determinaretur ad vtendum recte rectitudine Grammaticali ipsa Grammatica: & si non recte vteretur, imputaretur defectui Grammaticæ: modo autem non. Iustitia vero qui a rectificatiua est ipsius vti, ideo voluntas terminatur ad recte, idest iuste vtendum iustitia: & propterea si iniuste facit, iustitiæ defectus imputatur. Ex hac igitur differentia innascitur, quòd defectus in artibus & scientia ex vsu proueniens non imputatur ipsis, sed voluntati: in moralibus autem defectui ipsorum habituum. Rursus vt melius Nouicij doctrinam hanc imbibant, & quilibet hinc fructum referat agnitionis sui ipsius, an habeat uirtutem aliquam moralem: scito quod in actibus potentiarum rationabilium (de his enim est sermo) vt habituum est considerare duo. vnum est proportio ipsius actus ad ipsam potentiam seu habitum, puta, locutionis ad imaginatiuam appetitumque motiuum organi &c. & Grammaticam. alterum est vsus quo hæc principia a voluntate libere applicata sunt ad hunc actum eliciendum. Nunquam namque potentiæ animæ, aut habitus ponerent operationes proprias in actu, nisi voluntas applicaret eas, & eos ad eliciendas operationes: ipsa enim est, quæ vtitur omnibus, & hoc est vti, vt patet ex superius dictis in quæstione de Vti. Dupliciter ergo comparatur operatio ad potentiam. Primo secundum se absolute, prout ipsi potentia est apta nata elicere talem actum. Secundo ad ipsammet potentiam, vt stat sub voluntate utente, seu applicante ipsam potentiam ad eliciendam operationem in actu secundo. & sic differentia in proposito habituum est, quod quidam habitus sunt perfectiui potentiarum absolute in ordine ad sua opera, & hoc vocatur in litera, quòd dant facultatem faciendi opus bonum, sed non perficiunt eas dem potentias, vt stant sub voluntate vtente: & istæ sunt artes & scientiæ, quarum non interest perficere vsum, neque in voluntate imperante, neque in potentijs exequentibus vt sic. Quidam vero habitus perficiunt potentias nõ solũ absolute, sed etiam vt vsuales, siue operatiuæ, siue executiuæ: & hi sunt virtutes morales, & dicuntur in litera dare non solum facultatẽ boni operis, sed rectum vsum facultatis: quia perficiunt quo ad vtrumque. Dicũtur etiam reddere opus bonum in actu: quia perficiunt vsum, qui est immediata ratio, quòd sint in actu. Ad cuidentiam autem solutionum dandarum quæsitis, superius determinata: in primis cum dicitur, quòd habitus dat facultatem, & dat rectum usum. non est intelligendum nisi eo modo quo habitus est natus dare. Non enim habitus dat bonitatem cogendo ad illum, aut ita plene etiam immobiliter subijciendo sibi potentiam, quod non possit in oppositum, sed per modum inclinantis. Vnde differentia consistit in hoc, quod ars ex sua ratione non inclinat uoluntatem, aut aliquam potentiam ut substat uoluntati ad usum Grammaticæ: quia nec respicit uoluntatem, aut potentias sic: moralis autem uirtus ex propria ratione inclinat uoluntatem ad rectum sui usum, quãmuis uoluntas non sequatur quãdoque huiusmodi inclinationes habituum: & tunc peccat, & uirtus moralis euẽpatur, quia ab opere proprio, scilicet perfectione debita, actui utendi deficit. minus enim perfecte habetur uirtus a qua subducitur actus, qui debet illi subministrari. Et ex hoc patet, quod oportet non limitare quando utitur, aut uult, aut non, semper &c. Ars enim nunquam, moralis uirtus semper ex se per modum inclinantis dat rectum usum sui, quia quandoque in idem redit applicare habitum actui, & actum supponere habituti: & similiter non vti habitu, aut subducere actum ab habitu, nõ refert verum ad habitum vel actum vti referas &c. Ad primam obiectionem in oppositum contra hoc, quod intelligitur de vti illo habitu, dicitur quòd licet uerum sit, quòd operatio, quam perficit aliqua virtus moralis, puta, concupiscentia, differat specie ab uti: concupiscere tamen libere exercitum vt sic, coincidit cum vti, immo est ipsum vti in executiua potentia. vnde magna æquiuocatio est, aut figura dictionis, comparare concupiscentiam in actu, ad concupiscentiam in potentia: & comparare concupiscentiam libere exercitam vt sic, ad concupiscentiam vt est in facultate concupiscibilis. Argumentum enim primo modo procedit, & author loquitur secundo modo. vt de verbum authoris nihil obstat proposito: quia vocat operationem in actu, non ipsam absolute, sed ipsam vt in actu, id est, secundum id, vnde habet quod sit in actu, idest, secundum vsum, ex hoc enim habet quod sit in actu. & propterea, quia scilicet ex vsu est operatio in actu, comparat secundum perfectionem habitus potentiæ, sicut actum potentiæ: & vere sic est. Habitus enim dãs solam facultatem bene operandi, dat bonitatem operationis in potentia: habitus autem dans etiam rectum vsum eius, dat bonitatem operationis in actu: quia vsus constituit operationem in actum, quia est applicatio potentiæ ad ipsam. Ad secundum dicitur dupliciter. Primo, quòd uirtutes in irascibili & concupiscibili, scilicet temperantia & fortitudo, rectificant vti, quia ipsi bilitũt fines prudẽtiæ regulatiuæ ipsius vti ex iliis finibus vt principijs: & sic extendunt se ad voluntatem mediate. Secundo, quod huiusmodi virtutes rectificant uti, pro quanto eget rectificatione, non eget autem rectificatione uti his virtutibus, vt est in voluntate, sed vt est in ipsis potentijs inferioribus: & ideo rectificant concupiscibilem, ut subsunt vsui voluntatis. Ipsa autem voluntas non eget rectificatiuo ad hoc, quia ex se determinata est ad rectitudinem omnis sui actus circa bonũ fortitudinis & tẽperantiæ, vt inferius dicet. Ad tertium aũt iam dictum est, q̃ dat per modũ inclinantis, q̃ semper recte vtatur, & nõ cum hac uel illa limitatione, quod non facit ars: cum hoc tamen stat, ut dictum est, q̃ non vtatur illo, quòd agat contra, & præter illum agat &c.

¶In eodem

* C.a.3. & 4.to.5.

* Ca.3.4. 6. & 7.to. 5.

q.9.ar.1.

¶In eodem arti culo aduerte subiectum fidei & prudentiæ, vt in locis propriis fundamẽta hic habeas, vbi tractabitur quicquid hinc difficultatis occurrerit. Et si vis videre quomodo intellectus in ordine ad volũtatem sit talium habituũ subiectũ, conspice naturam actuum, pp quos ponuntur. Quia enim credere, est actus intellectus non absolute, sed a volũtate moti, q̃ nullus credit nisi volens: consequẽs est, vt habitus fidei inclinans intellectum ad credendũ, perfectio sit eius, vt a voluntate mobilis. Et similiter, q̃ præcipere actus est intellectus a voluntate moti, vt superius in quæstione de imperio patet, oportet vt prudentia, cuius præcipuus & proprius actus est recte præcipere in agibilibus, sit perfectio intellectus non absolute, sed vt a volũtate moti. & hæc bene nota.

q.25.ar.2.

¶*Super quinquagesimam sextam, Artic. IIII.*

IN artic. 4. eiusdẽ 56 q. dubiũ occurrit ex Scoto in tertio sentẽ. distin. 33. negante in concupiscibili & irascibili, quæ sunt potentiæ partis sensitiuæ, virtutes: & volens q̃ licet possit concedi, quòd in istis potentijs sit aliqs habitus inclinans ad delectabiliter obsequendum rationi, nonta men habitus ille est proprie virtus, quia non est habitus electiuus, nec inclinãs ad rectas electiones.

297 Infra ar. 5. ad. 1. Et 2. dist. 14. q. 2. ar. 2. ad 2. Et veri. 1. q. ar. 4. per to. & arti. 10. ad 5.

¶Ad euidẽtiam huius, mirum primo vt de hoc homine, cũ fortitudine & temperantiam virtutes enumeratas in secũdo Ethicorũ posuerit aperte Aristo. in parte irrationali: quare non euidit Arist. & similiter cũ fundamentũ suũ fuerit argumentũ a Sanctoo Tho. hic quarto loco factũ, & solutũ: quare nõ consuluit ratiionem? Dicito ergo cum Aristotele, & authore, q̃ apperitus sensitiuus distinctus per irascibilẽ & concupiscibilẽ, est subiectũ virtutis moralis, pprie, temperantiæ scilicet & fortitudinis non inquantũ cõis est nobis & brutis, sed vt obedibilis rationi, & q̃ sibi cõuenit diffinitio virtutis posita in 2. Eth. s. q̃ est habitus electiuus, dupliciter. Primo, quia est principium electionis participatæ in ipsa potẽtia inferiore: inclinat enim temperantia concupiscibilẽ ad electam abstinentiam, ita q̃ non inclinat solum ad abstinentiam, sed ad abstinentiã electã vt sic, & ratio est in promptu: quia perficit eam ut substat electioni, sicut ante dictũ est de vsu. Electio. n. licet sit partis superioris ut principaliter eligẽtis, est tñ partiũ obsequentiũ ut exequentiũ, & ad hoc egẽt virtute ut ad participabilẽ ẽ eis electionẽ proprii actus determinatæ sint: & hoc est idẽ ei qđ cõsueuit dici de actibus istis ut imperatis. Secũdo, q̃ est principium electionis in volũtate mediate, mediãte. s. intẽtione, vt in litera dr. Cũ enim qualis unusquisq; est, talis finis ei videat, vt dr tertio Ethi. ex hoc q̃ aliqs est talis ex bona dispositione tẽperantiæ, videbitur ei mediũ in huiusmodi passionibus finis bonus: & sic in illo formãt intẽtio talis boni. ex intensione autẽ finis subsequit medio discursu prudentiæ ex stabilito fine discurrẽtis cõclusio electionis, & hæc est solutio literæ. Vnde & habitus est electiuus in q̃rio subiecto electiõis participate: & est inclinãs ad bõas electiões, dãdo earũ principiũ, quod est intẽtio finis, q̃ in electione claudit, vt principiũ in cõclusione.

¶Super

* li. 1. c. 5. tom. 1.

q. 55. ar. 4.

* c. 13. in fi.

† q. 13. ar. 1

* c. 2. to. in prin. to. 5.

D. 206.

¶Ad primum dicendum, quòd uirtus moralis non est in corpore, sed in anima, eo quòd per animam corpus regitur: unde quòd aliquis corpore bene utatur, totum refertur ad animam. sicut si mihi auriga obtemperans, equos quibus præest, rectè regit, hoc totum mihi debetur: sed sicut anima regit corpus, ita etiam ratio regit appetitum sensitiuũ. ergo totum rationali parti debetur, quod irascibilis & concupiscibilis rectè regantur: sed uirtus est qua rectè ujuitur, ut supra dictum est. * uirtus igitur non est in irascibili & concupiscibili, sed solum in parte rationali.

¶4 Præt. Principalis actus uirtutis moralis est electio, ut dicitur in 8. Ethicorum: * sed electio non est actus irascibilis, sed rationis, ut supra dictum est. † ergo uirtus moralis non est in irascibili & concupiscibili, sed in ratione.

¶Sed contra est, quòd fortitudo ponitur esse in irascibili, temperantia autem in concupiscibili: unde Philosophus dicit in 3. Ethicorum. * quod hæ uirtutes sunt irrationabilium partium.

¶Respon. Dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis dupliciter considerari possunt. Vno modo secundum se, inquantum sunt partes appetitus sensitiui: & hoc modo non competit eis, quod sint subiectum uirtutis. Alio modo possunt considerari inquantum participant rationem per hoc, quod natæ sunt rationi obedire: & sic irascibilis, uel concupiscibilis potest esse subiectum uirtutis humanæ. Sic enim est principium humani actus inquantum participat rationem: & in his potentijs necesse est ponere d uirtutes. Quod enim in irascibili & concupiscibili sint aliquæ uirtutes, patet. Actus enim qui progreditur ab una potentia secundum quod est abalia mota, non potest esse perfectus, nisi utraque potentia sit bene disposita ad actũ: sicut actus artificis non potest esse congruus, nisi etiam artifex sit bene dispositus ad agendum, & etiam ipsum instrumentum. In his igitur, circa quæ operatur irascibilis & concupiscibilis, secundum quod sunt à ratione motæ, necesse est ut aliquis habitus perficiẽs ad bene agendum sit non solum in ratione, sed etiam in irascibili, & concupiscibili. Et quia bona dispositio potentiæ mouentis motæ attenditur secundum conformitatem ad potentiam mouentem: ideo uirtus, quæ est in irascibili & concupiscibili, nihil aliud est quàm quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem.

¶Ad primum ergo dicendum, quod irascibilis & concupiscibilis secundum se consideratæ, prout sunt partes appetitus sensitiui, communes sunt nobis & brutis: sed secundũ quod sunt rationales per participationem, ut obe

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

cientes rationi, sic sunt propriæ hominis: & hoc modo possunt esse subiectum virtutis humanæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut caro hominis ex se quidem non habet bonum virtutis, sit tamen instrumentum virtuosi actus, inquantum mouente ratione mẽbra nostra exhibemus ad seruiendum iustitiæ: ita etiam irascibilis & concupiscibilis ex se quidem non habent bonum virtutis, sed magis infectionem fomitis: inquantum verò conformantur rationi, sic in eis aggeneratur bonũ virtutis moralis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alia ratione regitur corpus ab anima, & irascibilis & cõcupiscibilis à ratione. Corpus enim ad nutum obedit animæ absque contradictione in his, in quibus natum est ab anima moueri. Vnde Philo
*c.3.a me dio to.5. soph. dicit in 1. Polit. * q̃ anima regit corpus despotico principatu, idest, sicut dominus seruum. & ideo totus motus corporis refertur ad animam, & propter hoc in corpore non est * virtus, sed solum in anima. Sed irascibilis & concupiscibilis non obediunt ad nutum rationi, sed habent proprios motus suos, quibus interdum rationi repugnant. vnde in eodem lib. Philosoph. dicit, * q̃ ratio regit irascibilem & concupiscibilem principatu politico, quo scilicet reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam voluntatem: & propter hoc etiam oportet in irasci bili & concupiscibili esse aliquas virtutes, quibus bene disponantur ad actum.
* c.1.Pol. ca. 3. post med.to.5.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ in electione duo sunt, scilicet intentio finis, quę pertinet ad virtutem moralem: & præacceptio eius quod est ad finem, quod pertinet ad pru
ca.2.to.5. dentiam, vt dicitur in 6. Ethi. * Quòd autem habeat rectam intentionem finis circa passiones animæ, hoc contingit ex bona dispositione irascibilis & concupiscibilis: & ideo virtutes morales circa passiones, sunt in irascibili & concupiscibili, sed prudentia est in ratione.

¶ *Super qõnis quinquagesimę sextæ, Articul. V.*

ARTICVLVS V.

Vtrum uires apprehensiuæ sensitiuæ sint subiectum virtutis.

298 Sup.q.50. ar.3.ad 3. Et 3.di.33 q.2.art.4. q.2.ad 6. Et ver.q.1 ar.4.ad 6.

IN art. 5. eiusdẽ. 56. q. aduerte Nouitie ꝓpter rationem, quæ sit in corpore articuli, duo. Primum, q̃ hęc duo repugnãt, quòd aliquis habitus sit virtus, & q̃ subiectum eius sit altera potentia ab illa, quæ est cõ summatiua operis illius, ad quod perficiendũ ponitur illa virtus. Et repugnantia fundat sup hoc, q̃ virtus sic reddit opus suũ bonum, q̃ non cõtingit opus illud virtute habente suũ perficere, malum esse, vt in litera breuiter dr. ex hoc enim statim
*li.2.de in uen.in fo. 4. ante finem lib. patet, q̃ si opus aliquod, ad quod ponitur virtus, sit cõ summandum a potentia B, & virtus illa ponatur in potentia A, q̃ quantumcunque virtus illa habeat suum perficere in potentia, A, & actu eius,
* c.1.to.5. actu, uel ratione, sicut patet in 6. Eth. * nulla ergo virtus est in viribus sensitiuis apprehensiuis interius.

¶ RESPON. Dicendum, quòd in viribus sensitiuis apprehensiuis interius ponuntur aliqui habitus: quod patet ex hoc præcipuè, quòd Philosoph. dicit in lib. de memoria, * quòd in memorando vnum post aliud, operatur consuetudo, quæ est quasi quædam natura. nihil autem est aliud habitus consuetudinalis quam habitudo acquisita per consuetudinem, quæ est in modũ naturæ. Vnde de virtute dicit Tullius in sua Rhet. * quòd est habitus in modum naturæ rationi consentaneus. In homine tamen id quod ex consuetudine acquiritur in memoria, & in alijs viribus sensitiuis apprehensiuis, non est habitus per se, sed ad aliquid annexum habitibus intellectiuæ partis, vt supra dictum est. * sed tamen si qui sunt habitus in talibus viribus, virtutes dici nõ possunt. virtus enim est habitus perfectus, quo non contingit nisi bonum operari. vnde oportet q̃ virtus sit in illa potentia, quæ est cõsummatiua boni operis: cognitio autẽ veri non consummatur in viribus sensitiuis apprehensiuis. sed huiusmodi vires sunt quasi præparatoriæ ad cognitionem intellectiuam: & ideo in huiusmodi viribus non sunt virtutes, quibus cognoscitur verum, sed magis in intellectu, uel ratione.
* c.3.a me dio to.2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ appetitus sensitiuus se habet ad voluntatem quæ est appetitus rationis, sicut motus ab eo. & ideo opus appetitiuę virtutis consummatur in appetitu sensitiuo: & propter hoc appetitus sen sitiuus est subiectum virtutis. virtutes autem sensitiuæ apprehensiuæ magis se habent vt mouentes respectu intellectus, eo q̃ phantasmata se habent ad animam intellectiuam, sicut colores ad visum, vt dicitur in 3. de anima. * & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur: & propter hoc virtutes cognoscitiue sunt in ipso intellectu, vel ratione, & per hoc patet solutio ad secũdũ.
*li.2.dein uctione in fol.4.ante finem li.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ memoria non ponitur pars prudentiæ, sicut species est pars generis, quasi ipsa memoria sit quædã virtus per se: sed quia vnum eorum quæ requiruntur ad prudentiam, est bonitas memoriæ, vt sic quodammodo se habeat per modum partis integralis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum uoluntas possit esse subiectum virtutis.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd voluntas non sit subiectum alicuius virtutis. Ad id enim quod cõuenit potentiæ ex ipsa ratione potentiæ, non requiritur aliquis habi
* c.1.to.5. adhuc opus illud male consummabitur a potentia, B, oportet ergo, si virtus illa debet illud opus bonum sic reddere, vt nõ relinquatur q̃ fiat malus, q̃ sit in potentia consummatiua operis, ut in subiecto. Secundũ est pro minore. q̃ vires interiores apprehensiuæ dupliciter sumuntur, Primo secundum naturã, & sic a natura & non a virtute, nec habitu determinantur. Alio modo vt subsunt rationi: & sic ordinantur ad intellectus perfectionem propter quod ipsi habitus qui sunt in his partibus, sunt præparatorii ad intellectus actum. & non sunt perfectiui earũ ad proprios actus secundum se, & ideo in litera dicitur, q̃ cognitio veri, ad quã ordinatur omnis virtus bonum cognitionis faciens, consummatur intellectu tantum: & propterea in his viribus nulla est uirtus.
art.2. huius q.& q. 50. arti.4. ad 3.

¶ *Super qõnis quinquagesimæ sextæ, Articul. VI.*

IN articulum. 6. eiusdem 56. in quo concludit, q̃ in voluntate est aliqua virtus, scilicet respectu boni diuini & proximi: & aliqua non, scilicet respectu boni proprij, dubium occurrit ex Scoto in tertio sententiarum, distin. 33. cõtra secundam partem. putat enim q̃ tẽperantia, & fortitudo in voluntate sint, & ibi propriæ virtutes: in concupiscibili autem & irascibili non sunt propriæ virtutes: sed de hoc quantum ad cõcupiscibilem & irascibilẽ spectat, tractauimus. vnde relinquitur quantum ad uolũtatem discutere rationes & conclusiones.
*c.1.8.t.2
299 3.di.23.q. 1.ar.4.q.1 cor. ad 2. & 3. & di. 43.q.2.ar. 4.q.2.& 4. cor. Et vir. q.1. art. 5. per to. & art. 12. ad 6. & q.3. ar.2.cor.

¶ Est igitur dubium circa rationem allatam in litera, ad probandũ quòd

quod in voluntate non sit aliqua virtus ad proprium volentis bonum. Primo, quia falsum videtur, quòd voluntas ex propria ratione sit sufficienter determinata ad bonum rationis proprium volentis: quia si sic esset, voluntas vt in pluribus, saltem eligeret tale bonum rationis: & rursus prompte, faciliter, & delectabiliter tale bonum eligeret: & rursus ad tale bonum eligendum recte eodem modo determinata esset: hæc sunt falsa, ergo. Sequela probatur: quia determinatio naturæ excludens habitũ, supplet quidquid daret habitus in subiecto apto nato, & tanto melius, quanto habitus imitatur naturam: & non econuerso. falsitas autẽ cõsequentis experientia probatur: nam in nobis ipsis hæc experimur. Et ratione confirmatur: quia si voluntas esset ex ꝓpria ratione determinata ad tale bonum, non opus esset cõtinentię habitu in voluntate. Si enim voluntas ex se magis, aut æque determinata est ad bonum tale, ac si haberet habitum virtutis, & habendo habitum virtutis, puta, temperantiæ, non egeret continentia. ergo inclinata ex propria ratione non eget cõtinentia: sed peteget continẽtia.
*lib.3.de ꝓia text. 42.to.2.
li.2.dein uctione in fol.4.ante finem lib.
*li.1.eth. c.vlt.& li. 2.c.1.to.5.

ergo voluntas non est ex se inclinata ad tale bonum. Deinde dubitatur, quia si voluntas determinata ex propria ratione, est ad bonum rationis. ergo nec virtus iustitiæ in ea esset. Probatur sequela: quia bonum iustitiæ est secundum rationem, & est proprium exercentis iustitiam. iustitia enim bonum reddit habentẽ, & opus eius bonum. Deinceps arguit Scotus, quia cum iustitia sit virtus moralis & in voluntate, rationes quæ militant de voluntate & virtute morali, non concludunt. Præterea voluntas est indeterminata non solum ad oppositaobiecta, sed modos agendi, scilicet recte & non recte. ergo eget inclinatione ad recte agendum, & hæc est virtus. Præterea voluntas non magis est determinata ad vnũ, quam intellectus. ergo ex frequentibus rectis electionibus generatur in ea virtus, sicut intellectus ex frequentibus actibus. Præterea voluntas non facile, prompte, & delectabiliter se habet sine virtutis habitu. ergo eget virtute. Sequela patet, & antecedẽs probatur in vitioso nuper concerso, qui difficultatem patitur in perseuerando: quia non habet habitum acquisitum virtutis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum naturaliter amabile sit bonum, vnicuique autem proprium, vt experientia testatur, consequens est, vt voluntati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonum proprium. Cum autem apud Dionysium 4. cap. de diui. nom. bonum habentis sit secundum rationẽ esse, & hoc non conueniat habenti secundum appetitum sensitiuum, oportet quòd conueniat secundum appetitum rationalem. bonum enim appetitus alicuius obiectum constat esse. Igitur obiectum voluntatis est bonũ rationis. & sihuic addatur proprietas, concludetur quòd proprium bonum secundum rationem est naturale obiectum voluntatis, ac per hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis medium in passionibus concupiscibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones: ideo naturaliter uoluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed aduerte, quod aliud est voluntatem esse naturaliter inclinatam quantum est ex se ad proprium volentis bonum secundum rationem: & aliud est volentem esse naturaliter inclinatum ad hoc, primum enim sonat in voluntate tantum talem determinationem: secundum simpliciter. Et tanta est inter hæc distantia, vt ex hac radice omnia fere soluenda sint, vt nunc videbitur. Si enim volens, puta, Sortes esset determinatus, ita quòd non egeret habitu ad medium rationis in passionibus, pronus esset ad opera temperantiæ & fortitudinis, sicut temperati & fortes. sed quoniam proni sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit aduersus spiritum, non simpliciter, sed in voluntate tantum inclinatio hæc ad tale bonũ ponitur. Et quoniam exercitatio hominis in his medijs non fit sola voluntate, sed concurrente parte sensitiua naturaliter secundum se inclinata ad concupiscibile sine rationis fræno: ideo non sequitur ex illa inclinatione in voluntate, quòd ut in pluribus eligamus talia bona, aut quòd prompte, faciliter, & delectabiliter, & q̃ recte semper uolũtas ad huiusmodi se habeat: sed bene sequitur cum hac specificatione, quòd voluntas quantum est ex se, recte se haberet ad huiusmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & ꝓmpte, faciliter, atque delectabiliter. Ad id vero, quòd de continentia obiicitur, dicitur quòd continentia non eget voluntas, vt inclinet inquantũ in se est in tale bonum, sed vt resistat insurgentibus passionibus sensitiui appetitus. Et si contra hoc iaffetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in vnum oppositorum, & reliquo resistit: & rursus naturalis determinatio non est minoris efficaciæ, quàm determinatio habitus. Constat autem quòd si voluntas esset habituata, non egeret continentia ad resistendum. ergo: respondetur ordine retrogrado, quòd determinatio naturæ non est minus efficax, quàm determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus suum, quàm determinatio habitus acquisiti. & in promptu causa est: quia acquisitus habitus in ipsa acquisitione expulit insitam contrariam: naturalis autem determinatio non. vnde assimiliatur habitui infuso potius quàm acquisito. Ad primum autem dicitur, quòd voluntas sumitur dupliciter, vno modo, vt conjuncta contrario appetitui sensitiuo: & quòd quemadmodum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum, ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quòd quemadmodum ipsa vt coniuncta contrario appetitui, non est determinata ad tale bonum, pro quanto impedibilis est attendentia in tale bonum, ad quod est ex se inclinata ita, vt sic eget habitu ad resistendum huiusmodi impedimentis. Et si hic instetur, quia voluntas vt iuncta appetitui sensitiuo est determinata ad bonum in passionibus appetitus sensitiui per te: & voluntas vt iuncta appetitui sensitiuo, eget habitu ad resistendum passionibus etiam per te. ergo falsum est, quòd voluntas est ex se determinata ad tale bonum, & iuncta sensui eget habitu: sed ut iuncta appetitui sensitiuo habet vtrumque, & sic omnia ruunt. Probatur assumptũ, quia voluntas separata non est determinata ad bonum eligendum in passionibus, vt patet in angelis, & ex ratione: quia non est proprium bonum volentis. Respondetur, quòd falsum assumitur quo ad hoc, quòd voluntas vt iuncta sensui determinetur ad bonum in passionibus. Aliud est enim dicere, Voluntas vt iuncta sensui habet inclinationem ad bonum proprium passionum: aliud est dicere, Voluntas vt iuncta sensui habet, quòd inclinatio sua naturalis terminetur ad bonum in passionibus. Primum enim significat quòd coniunctio voluntatis ad partem sensitiuam sit ratio, quòd voluntati conueniat inclinatio talis. secundum autem quòd coniunctio non sit ratio, quòd inclinatio conueniat, sed quòd inclinatio quam habet terminetur ad tale bonum, & primum quidem falsum est, formaliter loquendo: secundum autem uerum.
In cor.ar.

Ad cuius euidentiam scito, quòd uoluntati humanæ ex suo gene
re con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

re conuenit, quòd naturaliter inclinetur in proprium bonum tã sui ipsius quàm volentis, vt superius in q.10. patet. hoc enim commune est omni voluntati: sed quòd proprium bonum sit in tali materia, scilicet in passionibus volentis, hoc est ex coniunctione voluntatis ad partem sensitiuam. vnde inclinatio ipsa volũtatis in proprium bonum secundum rationem in quacunque materia fit, est ei naturalis ex propria ratione: sed ꝙ hæc sua inclinatio terminetur ad bonũ in passionibus sensitiuis habentis voluntatem, est ex cõiunctione volunra
D.106. 1199 c.vi.to.5 tis ad partem sensitiuam. Est igitur in voluntate nostra, quantum ex parte voluntatis est, sufficiẽs determinatio ipsius ad proprium bonum: ac per hoc ad bonum secundum rationem ipsius volẽtis: & cum hoc ex coniunctione ad partem sensitiuam sortitur necessitatem habitus ad resistendum contrariis, quibus iungitur: & hæc intelligito sustinendo cõtinentiam esse in voluntate, quod inferius discutietur. Si enim continentia in ratione ponitur, patet ꝙ nulla est difficultas in proposito: & cum vtilem disputationem hanc habes, cuius etsi dicta conclusio non tenea-
† q.62. tur, multa tamen alia uera, & certa in ea dicta tenenda sunt.

¶Ad secundum vero dicitur, quòd ibi est æquiuocatio de bono iustitiæ obiectiue, vel formaliter. Ad bonum n. iustitiæ obiectiue non naturaliter inclinatur voluntas: quia non est propriũ, sed alterius. Iustitia enim i his quæ sunt ad alterũ est, & de tali virtute & secundum rationem de bono, est sermo, cum dicitur, quod quia potentia naturaliter inclinatur in aliquod bonũ, non eget habitu uirtutis. potentia enim vtitur, obiectũ per se primo respicit, & habitus operatiuus de quo est sermo, & uirtus obiectum respiciunt, nec virtutis est virtus, nec habitus habitus. obiectio autem procedit de bono iustitiæ formaliter, quod est formale ipse habitus iustitiæ, ad quod constat potentiam inclinari non mediante alio habitu, vt patet. hoc enim est commune omni virtuti: illud autem non est cõmune omni obiecto virtutis, ut patet.

¶Ad obiectiones autem ex Scoto sumptas, non ꝙ ipse afferat eas contra S. Thom. sed quoniam ipse, vt dictum est, dissentiat a S. Thom. & has rationes contra oppositam positionem affert, cuius rationes licet non sint nostræ. veruntamen vt Nouitij cauti sint, proderunt. Ad primam ergo dicitur, quod rationes militantes de moralibus virtutibus circa passiones, non militãt de iustitia: quia bonum illarum est proprium volentis, iustitiæ uero alterum. Ad secundam dr, ꝙ qa bonũ rationis in passionibus est mediũ ſm rationẽ, & non ſm rem in passionibus, vt patet in 3. Ethi. & mediũ rationis nõ attendit ſm quantitatẽ intensiuam solã, sed ſm omnes circunstantias, scilicet qñ oportet, vbi, pp quid &c. & in hoc manifeste includit recte eligere: ideo volũtas determinata ex ꝓpria rõne ad bonũ ſm rõnem in passionibus est eo ipso eodẽ mõ determinata ad recte eligere. eiusdẽ. n. rationis est inclinatio ad utrunq; & defectus in altero alteri defectũ inducit. Ad tertiũ dr, ꝙ est manifeste sophisma, cõcesso enim, sicut verum est, ꝙ in uolũtate ex frequentibus rectis electionibus fit habitus virtutis, non sequitur. ergo ex frequentibus electionibus rectis circa talem materiã. s. passiones proprias fit in voluntate habitus virtutis, ut patet. Et ratio physica est: quia voluntas non est determinabilis ex se, sed determinata ad tale bonum, quod frequenter eligit: habitus aũt talis uirtutis non est natus fieri nisi in subiecto apto nato, scilicet determinato.

¶Ad quartum iã patet responsio, ꝙ nuper cõuersus, qũ est ex parte voluntatis secundũ se prompte, faciliter, & delectabiliter eligeret bonũ in passiõibus: simpliciter autẽ ipse volẽs, difficile eligit, pp habitus priores derelictos. Iã. n. dictũ est, ꝙ inclinatio hæc voluntatis intrinseca assimilat habitui infuso, quem experimur non auferre a nobis difficultatẽ bene operandi: quamuis quantum est ex parte ipsius, prompte, faciliter, & delectabiliter det operari.

¶ *Super quæstionis LVII. Articulum I.*

IN art. 1. q. 57. in responsione ad primũ, habes Nouitie distinctionem de opere interiori intellectus, & extra eum a quo dicitur operatiuum, quod uocatur practicum.

¶Super

¶Ad secundum dicendum, quòd rationale per participationem non solum est irascibilis & cõcupiscibilis, sed omnino, idest vniuersaliter d appetitiuum, vt dicitur in 1. Ethic. * sub appetitiuo autem comprehenditur voluntas. & ideo si qua virtus est in voluntate, erit moralis, nisi sit theologica, vt in 1ª patebit. †

¶Ad tertium dicendum, quòd quædam virtutes ordinantur ad bonum passionis moderatæ, quod est proprium huius, vel illius hominis: & in talibus non est necessarium, quòd sit aliqua virtus in voluntate, cum ad hoc sufficiat natura potentiæ, vt dictum est. * sed hoc solum necessarium est in illis virtutibus, quæ ordinantur ad aliquod bonũ extrinsecum.

QVAEST. LVII.

De distinctione virtutum intellectualium, in sex articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de distinctione virtutum. Et primo, quantum ad virtutes intellectuales. Secundo, quantum ad morales. Tertio, quantum ad theologicas.

Circa primum quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.

¶Secundo, Vtrum sint tres. s. sapientia, scientia & intellectus.

¶Tertio, Vtrum habitus intellectualis, qui est ars, sit virtus.

¶Quarto, Vtrum prudentia sit virtus distincta ab arte.

¶Quinto, Vtrum prudentia sit virtus necessaria homini.

¶Sexto, Vtrũ eubulia, synesis, & gnome sint virtutes adiũctæ prudẽtiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd habitus intellectuales speculatiui non sint virtutes. Virtus enim est habitus operatiuus, vt supra dictum est: * sed habitus speculatiui nõ sunt operatiui. distinguitur enim speculatiuum a practico, idest, operatiuo. ergo habitus intellectuales speculatiui non sunt virtutes.

¶2 Præt. Virtus est eorum per quæ fit homo felix, siue beatus, eo quòd felicitas est uirtutis præmium, vt dicitur in 1. Ethic. * sed habitus intellectuales non cõsiderant actus humanos, aut alia bona humana, per quæ homo beatitudinem adipiscitur, sed magis res naturales & diuinas. ergo huiusmodi habitus virtutes dici non possunt.

¶3 Præt. Scientia est habitus speculatiuus: sed scientia, & virtus distinguũtur sicut diuersa genera non subalternatim posita, vt patet per Philos. in 4. Top. * ergo habitus speculatiui non sunt virtutes.

¶SED CONTRA. Soli habitus speculatiui considerant necessaria, quæ impossibile est aliter se habere: sed Philosoph. ponit in 6. Ethico. * quasdam virtutes intellectuales in parte animæ, quæ considerat necessaria, quæ non possunt aliter se habere. ergo habitus intellectuales speculatiui sunt virtutes.

¶RESPON. Dicendum, quòd cum omnis virtus dicatur in ordine ad bonum, sicut supra dictum est: * duplici ratione aliquis habitus dicitur virtus, vt supra dictum est. * Vno modo, quia facit facultatem bene operandi: alio modo quia cum facultate facit etiã vsum bonum: & hoc sicut supra dictũ est, † pertinet solum ad illos habitus, qui respiciunt partem appetitiuam, eo quòd uis appetitiua animæ est quæ facit vti omnibus potentijs & habitibus. Cum igitur habitus intellectuales speculatiui non perficiant partem appetitiuam, nec aliquo modo ipsam respiciant, sed solam intellectiuam, possunt quidem dici virtutes, inquantum faciunt facultatem bonæ operationis, quæ est consideratio ueri, hoc enim est bonum opus intellectus: non tamen dicuntur virtutes secundo modo, quasi facientes bene uti potentia, seu habitu. Ex hoc enim quòd aliquis habet habitum scientiæ speculatiuæ, non inclinatur ad vtendum, sed fit potens speculari verum in his, quorum habet scientiam: sed quòd vtatur scientia habita, hoc est mouente uoluntate. Et ideo virtus, quæ perficit uolũtatem, ut charitas

vel iustitia, facit etiam bene vti huiusmodi speculatiuis habitibus: & secundum hoc etiam in d actibus horum habituum potest esse meritum, si ex charitate fiant. sicut Greg. dicit in 6. Moral. * quòd contemplatiua est maioris meriti, quàm actiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est opus, scilicet exterius & interius. practicũ ergo vel operatiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus: sed tamen habet ordinem ad interius opus intellectus, quod est speculari verum, & secundum hoc est habitus operatiuus.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd virtus est aliquorum dupliciter. Vno modo sicut obiectorum: & sic huiusmodi virtutes speculatiuæ non sunt eorum, per quæ homo fit beatus, nisi forte secundum quodly, per, dicit causam efficientem, vel obiectum completæ beatitudinis, quod est Deus, quod est summum speculabile. Alio modo dicitur esse virtus aliquorum sicut actuũ. & hoc modo virtutes intellectuales sunt eorum per quæ homo fit beatus, tum quia actus harum virtutum possunt esse meritorij, sicut
In cor.ar. dictum est: * tum etiam quia sunt quædã inchoatio perfectæ beatitudinis, quæ in contemplatione veri consistit,
† q.3.ar.8. sicut supra dictum est. †

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia diuiditur cõtra virtutem secundo modo dictam, quæ pertinet ad vim appetitiuam.

ARTICVLVS II.

Vtrum sint tantum tres habitus intellectuales speculatiui, scilicet, sapientia, scientia, & intellectus.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur tres virtutes intellectuales speculatiuæ, scilicet, sapientia, scientia, & intellectus. Species enim non debet condiuidi generi: sed sapientia est quædam scientia, ut dicitur in 6. Ethico. * ergo sapientia non debẽt condiuidi scientiæ in numero virtutum intellectualium.

¶2 Præt. In distinctione potentiarum, habituum, & actuum, quæ attenditur secundum obiecta, attenditur principaliter distinctio, quæ est secundum rationem formalem obiectorũ, vt ex supradictis patet. † non ergo diuersi habitus debent distingui secundum materiale obiectum, sed secundũ rationem formalem ipsius obiecti: sed principium demonstrationis est ratio sciendi conclusiones. non ergo intellectus principiorum debet poni habitus alius, aut alia virtus a scientia conclusionum.

¶3 Præt. Virtus intellectualis dicit quæ est in ipso rationali per essentiam: sed ratio etiam speculatiua sicut ratiocinatur syllogizando demonstratiue, ita etiam ratiocinatur syllogizando dialecticè. ergo sicut scientia, quæ causatur ex syllogismo demonstratiuo, ponitur virtus intellectualis speculatiua, ita etiam & opinio.

¶Sed contra est, quod Philos. 6. Ethi. * ponit has solum tres virtutes intellectuales speculatiuas. s. sapientiã, * C.3 & 7.to.5.
scientiam, & intellectum.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * Ar.præce.
Virtus intellectualis speculatiua est, per quam intellectus speculatiuus perficitur ad considerandum verum. hoc enim est bonum opus eius. verum autem est dupliciter considerabile. Vno modo sicut per se notum: alio modo sicut per aliud notum. Quod autem est per se notum, se habet vt principium, & percipitur statim ab intellectu: & ideo habitus perficiens intellectum ad huiusmodi veri considerationem uocatur intellectus, qui est habitus principiorum. Verum autem quod est per aliud notum, non statim percipitur ab intellectu, sed per inquisitionem rationis, & se habet in ratione termini: quod quidem potest esse dupliciter. Vno modo, vt sit vltimum in aliquo genere: alio modo vt sit vltimum respectu totius cognitionis humanæ. Et quia ea quæ sunt posterius nota quo ad nos, sunt priora & magis nota secundum naturam, vt dicitur in 1. Physic. * ideoid quod est vltimum Tex.3.to.2.
respectu totius cognitionis humanæ, est id quod est primum & maximè cognoscibile secundum naturam. & circa huiusmodi est sapientia, quæ considerat altissimas causas, vt dicitur in 1. Metaphysic. * vnde conuenienter iu- *Ca.1.circa fi.to.3.
dicat & ordinat de omnibus: quia iudicium perfectum & vniuersale haberi non potest, nisi per resolutionem ad primas causas. Ad id vero, quod est vltimum in hoc, vel in illo genere cognoscibilium, perficit intellectum scientia, & ideo secundum diuersa genera scibilium sunt diuersi habitus scientiarum, cum tamen sapientia non sit nisi vna.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sapientia est quædam scientia, inquantum habet id, quod est cõmune omnibus scientiis, ut. s. ex principiis conclusiones demonstret: sed quia habet aliquid proprium supra alias scientias, inquantum scilicet de omnibus iudicat, & non solum quantum ad conclusiones, sed etiam quantum ad prima principia: ideo habet rationem perfectionis virtutis, quã scientia.

¶Ad secundum dicendum, quòd quando ratio obiecti sub vno actu refertur ad potentiam uel habitum, tunc nõ distinguuntur habitus, vel potentiæ penes rationem obiecti, & obiectum materiale: sicut ad eandem potentiam visiuam pertinet videre colorem, & lumen quod est ratio videndi colorem, & simul cum ipso videtur. Principia vero demonstrationis possunt seorsum considerari absque hoc, quòd considerentur conclusiones. Possunt etiam cõsiderari simul cum conclusionibus, prout principia in conclusiones deducuntur. Considerare ergo hoc secundo modo principia pertinet ad scientiam, quæ considerat etiam conclusiones: sed considerare d principia secundum se ip- D.702.
sa, pertinet ad intellectum. Vnde si quis rectè concipiet, istæ tres virtutes non ex æquo distinguuntur abinuicem, sed ordine quodam: sicut accidit in totis potentialibus, quorum vna pars est perfectior altera, sicut ânima rationalis est perfectior quàm sensibilis, & sensibilis quàm vegetabilis. Hoc enim modo scientia dependet ab intellectu, sicut à principaliori: & vtrunque dependet à sapiẽtia sicut à principalissimo, quæ sub se continet & intellectum & scientias, vt de conclusionibus scientiarum diiudicans, & de principiis earundem.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * Q.55.art. 3.& 4.
habitus virtutis determinatè se habet ad bonum, nullo autem modo ad malum. bonum autem intellectus est verum: malum autem eius est falsum. Vnde soli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum, & nunquam falsum. opinio vero & suspicio possunt esse ueri & falsi: & ideo non sunt intellectuales virtutes, ut dicitur in 6. Ethi. * * C.3.circa prin.to.5.

¶Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæ stionis quinquagesimæ septimæ, Articulum tertiũ.*

302 Infr.q.93. ar.1. cor. Et 1.q.22. art.2.cor. Et 2.2.q. 47.arti.5. cor.Et ve. q.5. art.1. cor.Et 1. Ethico.& post.prin. *li.2.de li be.arb.c. 18. & 19. to.1. †li.6.Eth. ca.5.circa fi.

INar.3. aduerte Nouitie, quod iuxta duplicem bonitatem, s.propriam habitui artis, & moralẽ duo in litera dicuntur. nam in responsione ad primum de bonitate propria artis, dicitur quòd arte nullus male, ideſt, ad malũ opus malitia opposita bonitati artis vtitur. ¶ In responsione vero ad secundum, de bonitate moris dicitur, ꝙ ad hoc ꝙ homo bene vtatur arte, requiritur virtus moralis: hoc enim nõ exigitur ad faciẽdum opus artis perfectum: quoniam pŏt Grámatica perfectissima blisphemare Deum, sed ad bene secundum morem vtendum arte.

*Eod.li.c. 3.& 4.t.5.

QVAESTIO LVII.

ARTICVLVS III.

Vtrũ habitus intellectualis, qui est ars, sit virtus.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd ars non sit virtus intellectualis. Dicit enim Augusti. in lib.de libero arbitrio, * quòd virtute nullus malè vtitur: sed arte aliquis malè vtitur. potest.n.aliquis artifex secundum scientiam artis suæ malè operari. ergo ars non est virtus.

¶2 Præt. Virtutis non est virtus: artis autem est aliqua uirtus, vt dicitur in 6. Eth. †ergo ars non est virtus.

¶3 Præt. Artes liberales sunt excellentiores quam artes mechanicæ: sed sicut artes mechanicæ sunt practicæ, ita artes liberales sunt speculatiuę. ergo si ars esset virtus intellectualis, deberet virtutibus speculatiuis annumerari.

¶Sed contra est, quod Philosophus in 6. Eth. *ponit artem esse virtutem, nec tamen eornumerat eam virtutib. speculatiuis, quarum subiectum ponit scientificam partem animæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd ars nihil aliud est, quam ratio recta aliquorum operum faciendorum, quorum tamen bonum non consistit in eo quòd appetitus humanus aliquo modo se habet, sed in eo quòd ipsum opus quod fit, in se, bonum est. Non enim pertinet ad laudem artificis inquantum artifex est, qua voluntate opus faciat, sed quale sit opus quod facit. Sic igitur ars, propriè loquendo, habitus operatiuus est, & tamen in aliquo conuenit cum habitibus speculatiuis: quia etiam ad ipsos habitus speculatiuos pertinet qualiter se habeat res, quam considerant, non autem qualiter se habeat appetitus humanus ad illas. Dummodo enim verum Geometra demonstret: non refert qualiter se habeat secundũ appetituam partem vtrum sit letus, vel iratus: sicut nec in artifice refert, ut dictum est. *& ideo eo modo ars habet rationem virtutis, sicut & habitus speculatiui: in quãtum. s. nec ars, nec habitus speculatiuus faciunt bonum opus quantum ad vsum, quod est proprium virtutis perficientis appetitum, sed solum, quantum ad facultatem bene agendi.

Ar. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum aliquis habens artem operatur malum artificium, hoc non est opus artis, immo est contra artem: sicut etiam cum aliquis sciens verum mentitur, hoc quod dicit, non est secundum scientiam, sed contra scientiam. vnde sicut scientia se habet ad bonum semper. vt dictum est, *ita & ars: & secũdum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit à perfecta ratione virtutis, quia non facit ipsum bonum vsum, sed ad hoc aliquid aliud requiritur: quamuis bonus vsus sine arte esse non possit.

ar præce. ad arg. 3.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd quia ad hoc vt homo bene vtatur arte, quam habet, requiritur bona voluntas, quæ perficitur per uirtutem moralem: ideo Philosoph. dicit, * quòd artis est virtus, scilicet moralis, inquantũ ad bonum vsum eius aliqua virtus moralis, requiritur. Manifestum est enim, quòd artifex per iustitiam, quæ facit voluntatem rectam, inclinatur ut opus fideliter faciat.

li.6.eth.c. 5.circa fi. to.5.

¶AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis, puta, constructio syllogismi, aut orationis cõgruæ, aut opus numerandi vel mensurandi. & ideo quicunque ad huiusmodi operationis habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes, s. liberales, ad differentiam illarum artium quæ ordinãtur ad opera per corpus exercita, quæ sunt quodammodo seruiles, inquantum corpus seruiliter subditur animæ, & homo secũdum animam est liber. illæ vero scientiæ, quæ ad nullum huiusmodi opus ordinantur, simpliciter scientiæ dicuntur, non autem artes, nec oportet si liberales artes sunt nobiliores, quòd magis eis conueniat ratio artis.

ARTICVLVS IIII.

Virum prudentia sit virtus distincta ab arte.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd prudentia non sit alia virtus ab arte. Ars.n. est ratio recta aliquorum operum: sed diuersa genera operum non faciunt vt aliquid amittat rationem artis. sunt enim diuersæ artes circa opera valde diuersa. cum igitur etiam prudentia sit quædam ratio recta operum, videtur quòd etiam ipsa debeat dici ars.

¶2 Præt. Prædentia magis cõuenit cum arte, quàm habitus speculatiui. utrunque enim eorum est circa cõtingens aliter se habere, ut dicitur in 6. Ethi. * sed quidam habitus speculatiui dicuntur. artes. ergo multo magis prudentia debet dici ars.

*c. 4. & 5.

¶3 Præt. Ad prudentiam pertinet bene consiliari, vt dicitur in 6. Ethicor. * sed etiam in quibusdam artibus consiliari contingit, vt dicitur in 3. Ethico. † sicut in arte militari, & gubernatiua, & medicinali. ergo prudentia ab arte nõ distinguitur.

*c.5. †c.3.to.5.

¶ Sed contra est, quòd Philosophus distinguit prudentiam ab arte in 6. Ethico. *

¶ Respondeo dicendum, quod vbi inuenitur diuersa ratio virtutis, ibi oportet virtutes distingui. Dictum est autem supra, * quòd aliquis habitus hẽt rõnem virtutis ex hoc solum, ꝙ facit facultatẽ boni operis: aliquis aũt ex hoc, ꝙ facit non solum facultatẽ boni operis, sed ẽt vsum. ars aũt facit solum facultatem boni operis, quia non respicit appetitum. prudentia aũt non solũ facit boni operis facultatẽ, sed ẽt vsum: respicit. n. appetitum tanquam præsupponens rectitudinem appetitus, cuius differentiæ rõ est: quia ars dẽt recta rõ factibiliũ, prudentia vero est recta ratio agibilium. Differt aũt facere & agere, quia vt dr̃ in 9. Meta. * factio est actus transiens in exteriorem materiã, sicut ædificare, secare, & huiusmodi: agere autem est actus permanẽs in ipso agente, sicut videre, velle, & huiusmodi. Sic igitur hoc modo, se hẽt prudentia ad hmõi actus humanos, qui sunt vsus potentiarũ & habituũ, sicut se hẽt ars ad

*c. 4. & 5.

¶ *Super quæ stionis quinquagesimæ septimæ, Articulum quartum.*

303 Infr.ar.5. ad 1. Et 2. 2.q.47.ar ti.4.ad 2.

INS art. 4. in responsione ad secundum, dubiũ occurrit eo ꝙ author hic dicit cũ Arist. in 6. Ethic. ꝙ tam ars quam prudentia est in opinatiua parte animæ, quæ ut ibi, s. in 6. Eth. dr̃, distinguit genera particulariaæ scientifica: & vt ipse diuus Thomas ibidem affirmat, opinatiuũ est cogitatiua, scientificum aũt intellectus: prudentia igitur in cogitatiua ponitur hic, & tñ in qũe præcedente art. 3. posita est in intellectu.

¶ Ad hoc dr̃, quòd prudentia proculdubio est in intellectu vt se extẽdit ad singularia: ꝓp quod oportet duo hic aduerte. Primo, ꝙ intellectus vt extensus ad singularia, dicit seipsum & connotat cogitatiuam, quæ est rõ particularis: qm̃ dato ꝙ intellectus per seipsum cognoscat singulare aliquo mõ, perfecta tamen & directa notitia actiua, qualis cõuenit prudentiæ, de singularibus singulariter non cõuenit intellectui, nisi ad iuncta sibi cogitatiua. vt in 6. Ethi, dr̃. ergo opinatiua pars aiæ hæc duo insinuat. Ió diuersa inuenitur data de ea sñia ẽt a diuo Thoma dũ in 6. Ethic. intuendo connotatam cogitatiuã, illi tribuis opinatiui nomen.

*c.3.to.5. art.1.& q. 56.art.3.

D.237.

Et

Et in prima parte, q.79.art.9. ad tertium, intuẽdo principantem intellectum, in ipso posuit opinatiuũ: medium enim, extremũ vtrunque sapit secundo, ꝙ vnus habitus est quandoque in diuersis potẽtijs, sic, ꝙ in vna principaliter, & in alia secundario: & sic prudentia est in tellectus principaliter, & in cogitatiua & in memoratiua secundario. Et propterea diuersa de ipsa dicuntur. quę non repugnãt, dũ nunc principale, nũc secundariũ subiectum assignatur, & de his in secunda secundæ q. 47. amplior erit sermo, cum prudentiæ natura discutietur: nunc sufficiant hæc communia etiam arti.

arti.2.ad 2.

¶ *Super Quæstionis 57. Articul. quintum.*

In corp. artic.

IN artic. quinto eiusdem. 57. q. in responsione ad tertium, dubiũ occurrit, quia author cõtradicit veritati, & sibi. nam ẽm veritatẽ & ipsum in articulo præcedente, ars nõ præsupponit appetitũ rectum, neq; spectat ad ipsum, neq; facit, aut inclinat ad ipsum, vt patet ex se, & ex supra dictis manifeste. hic vero litera loquens de tellectu practico non solum quo ad prudentiam, sed quo ad artem, dicit quod veritas intellectus practici accipitur per cõformitatem ad appetitũ rectum: quod est contra prædicta. Et ꝙ loquatur de intellectu practico vniuersaliter, vt extenditse ad artem, patet ex duobus. Primo, quia dicit, ꝙ hæc conformitas ad appetitum rectum habet locũ in contingentibus quæ a nobis fiunt, siue sint agibilia, siue factibilia. Secundo ex hoc, quòd statim ex hac radice reddit cãm obiecti

Ant.præc.

304 2.2.q.51. arti. 3.ad 3.Et vir. q.1. ar.6. cor.

exteriores factiones, quia vtraque est perfecta ratio respectu illorũ, ad quæ comparatur. perfectio autem & rectitudo rationis in speculatiuis, dependet ex principiis, ex quibus ratio syllogizat, sicut dictum est*, ꝙ scientia dependet ab intellectu, qui est habitus principiorum, & præsupponit ipsum. in humanis autem actibus se habent fines, sicut principia in speculatiuis, vt dicitur in 7. Ethi. †. & ideo ad prudentiam, quæ est recta ratio agibilium, requiritur ꝙ homo sit bene dispositus circa fiues, quod quidem est per appetitum rectum: & ideo ad prudentiam requiritur moralis virtus, per quam fit appetitus rectus. bonum autem artificialium non est bonum appetitus humani, sed bonum ipsorum operum artificialium: & ideo ars non præsupponit appetitum rectum. & inde est quòd magis laudatur artifex, qui volens peccat, quàm qui peccat nolens. magis autem contra prudentiam est, quòd aliquis peccet volens quàm nolens: quia rectitudo voluntatis est de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis. Sic igitur patet, quòd prudentia est virtus distincta ab arte.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd diuersa genera artificialium omnia sunt extra hominem, & ideo non diuersificatur ratio virtutis: sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum, vnde diuersificatur ratio virtutis, vt dictum est*.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ prudentia magis conuenit cum arte, quam cũ habitibus speculatiuis quantũ ad subiectum & materiam. vtrũque enim est in opinatiua parte animæ, & circa contingens aliter se habere: sed ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis in ratione virtutis, quàm cum prudentia, vt ex dictis patet*.

¶ Ad tertium, dicendum, ꝙ prudentia est bene consiliativa de his, quę pertinent ad totam vitam hominis, & ad vltimum finẽ vitæ humanæ: sed in artibus aliquibus est consilium de his quæ pertinent ad fines proprios illarum artium: vnde aliqui inquantum sunt bene consiliatiui in rebus bellicis vel nauticis, dicuntur prudentes duces, vel gubernatores, non autem prudentes simpliciter: sed illi solum qui bene consiliantur de his quæ confetunt ad totam vitam.

ARTICVLVS V.

Vtrum prudentia sit virtus necessaria homini.

AD quintum sic proceditur. Videtur ꝙ prudentia non sit virtus necessaria ad bene viuendum. Sicut.n. se habet ars ad factibilia, quorum est ratio recta, ita se habet prudentia ad agibilia, secundum quæ vita hominis consideratur. est enim eorum recta ratio prudentia, vt dicitur in 6. Ethic. * sed ars non est necessaria in rebus factibilibus nisi ad hoc, ꝙ fiant, non aũt post quam sunt factæ. ergo nec prudẽtia est necessaria homini ad bene viuendum postquã est virtuosus: sed forte solum quantum ad hoc, ꝙ virtuosus fiat.

¶2 Præt. Prudentia est per quam rectè consiliamur, vt dicitur in 6. Eth. * sed homo potest ex bono consilio agere non solum proprio, sed etiam alienò. ergo non est necessarium ad bene viuendum, ꝙ ipse homo habeat prudentiam, sed sufficit ꝙ prudentum consilia sequatur.

¶3 Præt. Virtus intellectualis est, secundum quam contigit semper dicere verum, & nunquam falsum: sed hoc non videtur contingere secundum prudentiam. non enim est humanum, ꝙ in consiliando de agendis nunquam erretur, cum humana agibilia sint contingentia aliter se habere. Vnde dicitur Sapien. 9. Cogitationes mortaliũ timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ ergo videtur, ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

¶SED CONTRA est, ꝙ Sapien. 8. connumerantur alijs virtutibus necessariis ad vitam humanam, cum dicitur de diuina sapientia: Sobrietatem & prudentiam docet, iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in hac vita hominibus.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ prudentia est virtus maximè necessaria ad vitam humanã. bene enim viuere consistit in bene operari. Ad hoc autem ꝙ aliquis bene operetur, non solum requiritur quid faciat, sed etiam quomodo faciat, vt scilicet secundum electionem rectam operetur, non solum ex impetu, aut passione. cum autem electio sit eorum quæ sunt ad finem, rectitudo electionis duo requirit, scilicet debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem. Ad debitum autem finem homo conuenienter disponitur per virtutem, quæ perficit partem animæ appetitiuam, cuius obiectum est bonum & finis. Ad id autem quod conuenienter in finem debitum ordinatur, oportet quod homo directè disponatur per habitum rationis: quia consiliari & eligere, quæ sunt eorum quæ sunt ad finem, sunt actus rationis: & ideo necesse est in ratione esse aliquam virtutem intellectualem, per quam perficiatur ratio ad hoc ꝙ conuenienter se habeat ad ea, quæ sunt ad finem: & hæc virtus est prudentia: vnde prudentia est virtus necessaria ad bene viuendum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonum artis consideratur non in ipso artifice, sed magis in ipso artificiato, cum ars sit ratio recta factibilium. factio. n. in exteriorem materiam transiens, non est perfectio facientis, sed facti, sicut motus est actus mobilis. Ars autem circa factibilia est: sed prudẽtiæ proprii intellectus practici extensi explicite ad artem & prudentiam.

*Cap. 5. tom.5.

¶ Ad hoc dicitur ꝙ quia intellectus practicus conuenit cum speculatiuo in actu cognitionis, & differt in actu directionis, differentia practici a speculatiuo nõ penes cognoscere, sed penes dirigere attenditur: ideo veritas intellectus speculatiui consistit in cognoscere: veritas aũt intellectus practici in dirigere: & sic veritas intellectus speculatiui consistit in hoc, quòd cognoscere adæquatur rei cognitæ, veritas autem intellectus practici consistit in hoc, quòd dirigere adæquatur principio directiuo. vt autem habetur nono Metaphysicæ, principiũ determinatum, ac per hoc directiuum artis ad operandũ, est appetitus. Cum igitur vnumquodque ita se habeat ad veritatem sicut ad entitatem, directionis actus proprius intellectui practico, & quo ad esse, & quo ad veritatem, pendet ab appetitu: & hoc liquet. Sed quoniam in litera dicitur, ꝙ pendet ex appetitu recto, scito quòd rectitudo ista non est vniformiter accipienda. Directio namque vera intellectus practici in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, quæ est bonitas moralis: directio autem vera intellectus practici in factibilibus, attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium: quod non est appetitum esse bonum moraliter, sed esse rectum, ideſt, tendere in rectum finem. In omni enim arte est dare finem rectum, & non rectum. In tantum autem pendet veritas directionis in tellectus practici ab appetitu recto in factibilibus, ꝙ si statuifica repræsentaret homini, &

*Cap. 5. 7.8. & 9 tom. 5.

per statuam intelligat monstrum, aut improportionata membra volens vel nolens faciat, directio erronea erit, & non ab arte: quoniam ipsa verorum tantum est, quia virtus est, si autem intendat repræsentare monstrum, vel talem improportionem, directio vera, & opus verum erit vt pote conformitatem habens intento fini, cui nata est conformari talis ratio. Nec tedeciplat Nouitie quisquam, dicens, veritatem huiusmodi non spectare ad artem, sed artis vsum: & consequeter, quia vsus etiam intellectus speculatiui ab appetitu pendet, sicut contingit legicum syllogizare ex quatuor terminis volentem, & ex tribus etiam volentem, ac per hoc vere, vel nõ vere logica vti: ita in arte huiusmodi. ergo veritas directionis ad vsum spectat, nõ ad artem ipsam. Aduerte nanque coincidẽtiam vsus cum directione in arte, & vide quare apparet, q veritas huiusmodi spectet ad vsum, & non ad artem, quamuis enim vsus & directio in arte coincidant, distinguuntur tamen saltem ratione: & arti conuenit directionis veritas, nõ ratione vsus, sed ratione propriæ naturæ, quæ nata est dirigere nõ nisi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem speculatiuis solus vsus inuenitur pendens ab appetitu. Et per hæc satis patet responsio ad obiectionem: nam superius dictum est, quòd ars nec supponit appetitum rectum moraliter, nec inclinat ad ipsum rectum siue moraliter, siue artificialiter: sumc autem dicitur, q propria veritas eius consistit in conformitate ad appetitũ rectum non in moralibus, sed in artificialibus, qui tunc est cũ finem habet, a quo aliqñ artificiale malum est: quia veritas intellectus practici consistit in adæquato dirigere, vt exteriora operatestantur. hæc autem nec veritati, nec authori contradicunt &c.

¶ In eadem responsione, scilicet ad tertium quinti articuli quæstionis 57. aduerte diligentissime, vt iungas hæc duo simul, scilicet q habitus sit virtus intellectualis, & q sit circa contingentia, quoniam sibiinuicem aduersantur. Si enim est intellectualis virtus, ergo semper verus, ac per hoc non contingentium: quia contingentium multa est falsitas. Et si est contingentium, ergo non semper verus, ac per hoc non est virtus intellectualis. Hanc difficultatem tractat hic author in hoc argumento: hanc difficultatem non potest effugere quisquis perfectionem intellectus practici in sola cognitione ponit. Vbi scito, q Sotus in tertio senten. distin. 36. intellectum practicum in sola cognitione rectificans, adeo vt prudentiam in sola ratione absque appetitus bonitate ponat, non potest huic difficultati satisfacere. Putat autem ipse, q sicut in speculatiuis principia ex terminis, & conclusio ex recto syllogismo scitur necessario, ita in practicis, & sic perficitur ratio practica, & illud sexti Ethicor. quòd verum intellectus practici est consesse se habere appetitui recto, gloſat, quòd appetitui recto non præcedenti, sed apto nato sequi: ita quòd bonum attenditur in ipso agente, cuius perfectio est ipsum agere. est enim prudentia recta ratio agibilium, vt dictum est: * & ideo ad artem non requiritur q artifex bene operetur, sed q bonum opus faciat: requireretur autẽ magis quod ipsum artificiatum bene operaretur, sicut quòd cultellus bene incideret, vel serra bene secaret, si prohibet horum esset agere, & non magis agi, quia non habent dominium sui actus. & ideo ars non est necessaria ad bene viuendum ipsi artifici, sed solum ad faciendum ipsum artificiatum bonum, & ad conseruandum ipsum. Prudentia autem est necessaria homini ad bene viuendum, non solum ad hoc q fiat bonus.

¶ Ad secundum dicendum, q dum homo bonum operatur non secũdum propriam rationem, sed motus ex consilio alterius, nondum est omnino perfecta operatio ipsius quantum ad rationem dirigentem, & quantum ad appetitum mouentem. vnde si bonum operetur, non tamen simpliciter bene, quod est bene viuere.

¶ Ad tertium dicendum, q verum intellectus practici aliter accipitur, quam verum intellectus speculatiui, vt dicitur in 6. Ethi.* nam verum intellectus speculatiui accipitur per cõformitatẽ intellectus ad rem. Et quia intellectus non potest infallibiliter conformari rebus in contingentibus, sed solum in necessariis: ideo nullus habitus speculatiuus contingentium est intellectualis virtus, sed solum est circa necessaria. Verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, quæ quidem conformitas in necessariis locum non habet, quæ voluntate humana non fiunt: sed solum in contingentibus quæ possunt a nobis fieri, siue sint agibilia interiora, siue factibilia exteriora, & ideo circa sola contingentia

* Cap. 2. to. 5.

intellectus practicus tunc est verus, quando talis est quòd recta electio est nata sibi esse conformis: vel in idem redit, quando est conformatiuus rectæ electionis sibi, siue sequatur, siue non recta electio. Sed quantumcunque intellectus noster discurrat, nunquam ad hoc peruenire potest, vt de particularibus contingentibus habitum per se uerum semper acquirat: quoniam cum ab eo quod res est, uel nõ est, oratio sit uera vel falsa, & contingentia aliter & aliter se habeant, impossibile est, q intellectus nostri cognitio conformetur infallibiliter contingentibus. aut ergo non est virtus prudentia illa Scotica, quia virtus intellectualis, vt patet 6. Ethicorum, non est nisi veroram: aut si est virtus, non est circa contingentia, & sic non est prudentia, sed scientia moralis. Et sicut erranit in hoc, ita etiam erranit in glosa illa & in consequentibus, de quibus infra erit sermo. Tu autem sectator Aristo. & diui Thomæ, cui datum est videre, quòd prædicta duo, si referantur ad perfectionem cognitionis, incompossibilia sunt, inspicias literam in hac responsione, & inuenies q diuini authoris ingenium videns dixit, quòd propter hanc rationem. s. huius incompossibilitatis, nulla virtus intellectualis ponitur in intellectu speculatiuo, cuius perfectio consistit in cognoscere circa contingentia vnde vt hæc duo coeant, necesse est ad intellectum digredi eius perfectio

ponitur virtus intellectus practici: circa factibilia quidem ars, circa agibilia vero prudentia.

Articvlvs VI.

Vtrum eubulia, synesis, & gnomen sint virtutes adiunctæ prudentiæ.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter adiungãtur prudentiæ eubulia, synesis, & gnomen. Eubulia. n. est habitus, quo bene consiliamur, vt dicitur in 6. Ethi.* sed bene consiliari pertinet ad prudentiam, vt in eodem lib. dicitur. ergo eubulia non est virtus adiuncta prudentiæ, sed magis est ipsa prudentia.

¶ 2 Præt. Ad superiorem pertinet de inferioribus iudicare. illa ergo virtus videtur suprema, cuius est actus iudicium: sed synesis est bene iudicatiua. ergo synesis non est virtus adiuncta prudentiæ, sed magis ipsa est principalis.

¶ 3 Præt. Sicut diuersa sunt ea, de quibus est iudicandum, ita etiam diuersa sunt ea, de quibus est consiliandum, sed circa omnia consiliabilia ponitur virtus vna scilicet eubulia. ergo ad bene iudicandum de agendis, non oportet ponere præter synesim, aliam virtutem scilicet gnomen.

¶ 4 Præt. Tullius ponit in sua Rhetor.* tres alias partes prudentiæ scilicet memoriam præteritorum, intelligentiam præsentium, & prouidentiam futurorum. Macrobius etiam ponit super somnium Scipionis, † quasdam alias partes prudentiæ. s. cautionem, docilitatem, & alia huiusmodi. non videntur igitur solæ huiusmodi virtutes prudentiæ adiungi.

ac per hoc veritas non consistat in cognoscere, sed in alio actu, qui perfectus verusque infallibiliter circa contingentia esse possit. talis est autem intellectus practicus ut sic: quoniam cuius perfectio ac veritas in actu dirigendi consistit, quæ directio infallibiliter est vera circa contingentia, si cõsona sit appetitui recto præcedenti: & sic author virtutem intellectualem semper veram respectu contingentium saluauit, non inquantum cognitorum, sed inquantum attingibilium ab humano opere propter conformitatem ad appetitum rectum. Propterea esto cautus non solum Nouitie, sed vir docte, ne cum de istis disputas, in intellectu solo fistas. sæpe enim intellectui, ut cognoscenti: tantum deerit certa veritas præmissæ particularis, quoniam non est cognoscibilis veritudinaliter, ut patet.

* Li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

* Li. 1. in fol. 2. ante med. c. 8.

¶ *Super Quæstionis 57. Articulum VI.*

IN articul. 6. in responsione ad tertium memento Nouitie, quod tam dialectica, quàm demonstratiua docens est una: sed in usu est differentia, quam ponit litera, quia dialectica etiam utens est una, demonstratiua uero multiplex, id est, principia ratiocinum demonstratiuarum diuersificantur iuxta diuersitatem rerum scibilium, quia sunt propria illis: principia uero rationũ probabiliũ non

non diuersificãtur iuxta diuersitatem rerum, quia sunt communia: hoc enim est dialectica vtentem esse vnam demonstratiuã nullo modo multiplicem. Diuersitas namque vel idẽtitas principiorũ rerum infert earum diuersitatem.

¶ Sed contra. est authoritas Philosophi in 6. Eth.* qui has tres virtutes ponit: prudentiæ adiunctas.

¶ Respon. Dicendum, quòd in omnibus potentiis ordinatis illa est principalior, quæ ad principaliorem actum ordinatur: circa agibilia autem humana tres actus rationis inueniuntur, quorum primus est consiliari: secundus iudicare: tertius est præcipere. Primi autem duo respondent actibus intellectus speculatiui, qui sunt inquirere, & iudicare. nam consilium inquisitio quædam est: sed tertius actus est propriè practici intellectus, inquantum est operatiuus. non enim ratio habet præcipere ea, quæ per hominem fieri non possunt. Manifestum est autem, quod in his quæ per hominem fiunt, principalis actus est præcipere, ad quem alii ordinantur: & ideo virtuti, quæ est bene præceptiua scilicet prudentiæ, tanquam principaliori adiunguntur tanquàm secundariæ eubulia, quæ est bene consiliatiua, & synesis, & gnome, quæ sunt partes iudicatiuæ, de quarum distinctione dicetur.*

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd prudentia est bene consiliatiua, non quasi bene consiliari sit immediatus actus eius: sed quia hunc actum perficit mediante virtute sibi subiecta, quæ est eubulia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium in agendis, ad aliquid vlterius ordinatur. contingit enim aliquem bene iudicare de aliquo agendo, & tamen non rectè exequi: sed vltimum complementum est, quando ratio iam bene præcipit de agendis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iudicium de vnaquaquer fit per propria principia eius: inquisitio autem non dum est per propria principia, quia his habitis non esset opus inquisitione, sed iam res esset inuenta: & ideo vna sola virtus ordinatur ad bene iudicandum, duæ autem virtutes ad bene iudicandum, quia distinctio non est in communibus principiis, sed in proprijs. vnde & in speculatiuis vna est dialectica inquisitiua de omnibus: scientiæ autem demonstratiuæ, quæ sunt iudicatiuæ, sunt diuersæ de diuersis. Distinguuntur autem synesis & gnomin secundum diuersas regulas, quibus iudicatur. Nam synesis est iudicatiua de agendis secundum communem legem: gnomin autem secundum ipsam rationem naturalem in his, in quibus deficit lex communis, sicut plenius infra patebit.*

¶ Ad quartum dicendum, q memoria, intelligentia, & prouidentia, similiter etiam cautio & docilitas, & alia huiusmodi non sunt virtutes diuersæ à prudentia: sed quodammodo comparantur ad ipsam, sicut partes integrales, inquantum omnia ista requiruntur ad perfectionem prudentiæ. sunt etiam & quædam partes subiectiuæ, seu species prudentiæ, sicut œconomica regnatiua, & huiusmodi: sed prædicta tria sunt quasi partes potentiales prudentiæ: quia ordinantur sicut secundarium ad principale, & de his infra dicetur.*

* 1. 2. q. 51. ar. 1.

* 2. 2. q. 51. ar. 4.

QVAEST. LVIII.

De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de virtutibus moralibus.

Et primo de distinctione earum a virtutibus intellectualibus. Secundo, de distinctione earum ab inuicem secundum propriam materiam. Tertio, de distinctione principalium, vel cardinalium ab aliis.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum omnis virtus sit virtus moralis.

¶ Secundo, Vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali.

¶ Tertio, Vtrum sufficienter diuidatur virtus per intellectualem & moralem.

¶ Quarto, Vtrum moralis virtus possit esse sine intellectuali.

¶ Quinto, Vtrum econuerso, intellectualis virtus possit esse sine morali.

Articvlvs I.

Vtrum omnis virtus sit moralis.

¶ *Super Quæstionis 58. Articulum I. & II.*

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd omnis virtus sit moralis. Virtus enim moralis dicitur a more, id est consuetudine: sed omnium virtutum actus consuescere possumus ergo omnis virtus est moralis.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2. Eth.* quòd virtus moralis, est habitus electiuus in medietate rationis cõsistens: sed omnis virtus videtur esse habitus electiuus, quia actus cuiuslibet virtutis possumus ex electione facere. omnis etiam virtus aliqualiter in medio rationis consistit, vt infra patebit. † ergo omnis virtus est moralis.

¶ 3 Præt. Tullius dicit in sua Rhet. *quod virtus est habitus in modum naturæ rationi consentaneus: sed cum omnis virtus humana ordinetur ad bonum hominis, oportet quòd sit consentanea rationi, cum bonum hominis sit secundum rationem esse, vt Diony. dicit. ergo omnis virtus est moralis.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 1. Ethicor.* Dicentes de moribus non dicimus, quoniam sapiens vel intelligens, sed quoniam mitis vel sobrius: sic igitur sapientia & intellectus non sunt morales: quæ tamen sunt virtutes, sicut supra dictum est. † non ergo omnis virtus est moralis.

¶ Respondeo Dicendum, quod ad huiusmodi euidentiam considerare oportet quid sit mos: sic enim scire poterimus quid sit moralis virtus. Mos autem duo significat: quandoque enim significat consuetudinem, sicut dicitur Act. 15. Nisi circuncidamini secundum morem Moysi, non poteritis salui fieri. Quandoque vero significat inclinationem quandam naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum: vnde & etiam brutorum animalium dicuntur aliqui mores. vnde dicitur 2. Mach. 11. quod leonum more irruentes in hostes prostrauerunt eos, & sic accipitur mos in Psal. 67. vbi dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo. Et hæ quidem duæ significationes in nullo distinguuntur apud Latinos quantum ad vocem: in Græco autem distinguuntur, nam ethos, quod apud nos morem significat, quandoque habet primam longam, & scribitur per η Græcam literam: quandoque habet primam correptam, & scribitur per ε. Dicitur autem virtus moralis a more, secundum quod mos significat quandam inclinationem naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum: & huic significationi moris, propinqua est alia significatio, quæ significat consuetudinem: nam consuetudo quodam modo vertitur in naturam, & facit inclinationem similem naturali. Manifestum est autem quòd inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, cuius est mouere omnes potentias ad agendum, vt ex supradictis patet.* & ideo

* Cap. 2. to. 5.

306 Infra q. 68. ar. 8. co. Et 3. dist. 23. q. 1. ar. 4. q. 2. co.

* Cap. 6. post med.

† q. 64. ar. 2. 3. 4.

* In fine li. tom. 5.

q. præcedẽ. arti. 2.

* Li. 2. de inuentione in fol. 4 ante finem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ideo non omnis virtus dicitur moralis, sed solum illa, quę est in vi appetitiua.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de more secundum quod significat consuetudinem.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnis actus virtutis potest ex electione agi: sed electionem rectam agit sola virtus quæ est in appetitiua parte animæ. Dictum est. n. supra,* cp eligere est actus appetitiuæ partis. vnde habitus electiuus, qui. s. est electionis principium, est solum ille qui perficit vim appetitiuam, quamuis etiam aliorum habituum actus sub electione cadere possint.

q.13. art. 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd natura est principium motus, sicut dicitur in 2. Physic.* Mouere autem ad agendum, proprium est appetitiuæ partis: & ideo assimilari naturæ in consentiendo rationi, est proprium virtutum, quæ sunt in vi appetitiua.

* Tex. 3. com. 2.

¶ Super Quæstionis 58. Artic. II.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali.

307 Infra q. 62. art. 2. Et 3. dist. 23. q. 1. ar ti. 4. q. 3. ad 4. Et veri. q. 14 art. 3. ad 9. Et veri. q. 1 ar. 12. cor. Et 1. Eth. fi. * li. 19. c. 1. paulo post prin ci. & li. 4. c. 21. & li. 25. ca. 3. tom. 5.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis ab intellectuali non distinguatur. Dicit enim Aug. in lib. de ciui. Dei,* quòd virtus est ars rectè viuendi: sed ars est virtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt.

¶2 Præterea. Plerique in diffinitione virtutum moralium ponunt scientiam, sicut quidam diffiniunt, quòd perseuerantia est scientia, vel habitus eorum quibus est immanendum, vel non immanendum, & sanctitas est scientia faciens fideles & seruantes quæ ad Deum iusta sunt: scientia autem est virtus intellectualis. ergo virtus moralis non debet distingui ab intellectuali.

¶3 Præt. Augustin. dicit in 1. Soliloquiorum, * quòd virtus est recta & perfecta ratio: sed hoc pertinet ad virtutem intellectualem, vt patet in 6. Eth. † ergo virtus moralis non est distincta ab intellectuali.

¶4 Præt. Nihil distinguitur ab eo quod in eius diffinitione ponitur: sed virtus intellectualis ponitur in diffinitione virtutis moralis. dicit enim Philosophus in 2. Ethicor. * quòd virtus moralis est habitus electiuus existens in medietate determinata ratione, prout sapiens determinabit: huiusmodi autem recta ratio determinans medium virtutis moralis pertinet ad virtutem intellectualem, vt dicitur in 6. Ethic.* ergo virtus moralis non distinguitur ab intellectuali.

* Ca. 6. à medio, tom. 5.

† Cap. vltimo.

* Ca. 6. à medio, tom. 5.

* Ca. vltimo.

† Ca. vltimo in fine to. 5.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in 1. Eth.* Determinatur virtus secundum differentiam hanc. Dicimus enim, harum has quidem intellectuales, has verò morales.

¶RESPON. Dicendum, quòd omnium humanorum operum principium primum ratio est, & quæcunque alia principia humanorum operum inueniantur, quodammodo rationi obediunt, diuersimodè tamen. Nam quædam rationi obediunt omnino ad nutum absque omni contradictione: sicut corporis membra, si fuerint in sua natura consistentia. statim enim ad imperium rationis manus, aut pes mouetur ad opus. Vnde Philosoph. dicit in 1. Polit.* quòd anima regit corpus despotico principatu, idest, sicut dominus seruum, qui tius contradicendi non habet. Posuerunt igitur quidam, quòd omnia principia actiua, quæ sunt in homine, hoc modo se habent rationem: quod quidem si verum esset, sufficeret quòd ratio esset perfecta ad bene agendum. vnde cum virtus sit habitus, quo perficimur ad bene agendum, sequeretur quòd in sola ratione esset, & sic nulla virtus esset nisi intellectualis. Et hæc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes esse prudentias, vt dicitur in 6. Ethic. * vnde ponebat, quòd homo scientia in eo existente peccare non poterat, sed quicunque peccabat, peccabat propter ignorantiam. Hoc autem procedit ex suppositione falsi. pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutum, sed cum aliqua contradictione. vnde Philosophus dicit in 1. Polit.* quòd ratio imperat appetitiuæ principatu politico, quo scilicet aliquis præest liberis, qui habent ius in aliquo contradicendi: vnde Augustin. dicit super Psal. † quòd interdum præcedit intellectus, & sequitur tardus, aut nullus affectus, intantum quòd quandoque pasiionibus, vel habitibus appetitiuæ partis hoc agitur, vt vsus rationis in particulari impediatur: & secundum hoc aliqualiter verum est, quòd Socrates dixit, * quòd scientia præsente non peccatur: si tamen hæc extendatur vsque ad vsum rationis in particulari eligibili. Sic igitur ad hoc quòd homo bene agat, requiritur quòd non solum ratio sit bene disposita per habitum virtutis intellectualis, sed etiam quòd vis appetitiua sit bene disposita per habitum virtutis moralis. Sicut igitur appetitus distinguitur à ratione, ita virtus moralis distinguitur ab intellectuali. vnde sicut appetitus est principium humani actus secundum hoc, quòd participat aliqualiter rationem, ita habitus moralis habet rationem virtutis humanæ: inquantum rationi conformatur.

* Cap. 3. post medium tom. 5.

* Ca. vltimo tom. 5.

* Cap. 3. post medium. tom 5. † Plalm. 118. Iuperillud, Concupiuit anima mea, circa finē cōcionis 8. in cl. pf. com. 8. Hil. 6. Eth. to. 5.

¶Ad primum ergo dicēdum, quòd Aug. communiter accipit artem pro qualibet recta ratione, & sic sub arte includitur etiam prudentia, quæ ita est recta ratio agibilium, sicut ars est recta ratio factibilium: & secundum hoc quod dicit, quòd virtus est ars rectè viuendi, essentialiter conuenit prudentiæ, participatiuè autem alijs virtutibus, prout secundum prudentiam diriguntur.

¶Ad secundum dicendum, quòd tales diffinitiones à quibuscunque inueniantur datę, processerunt ex opinione Socratica, & sunt exponendæ eo modo quo de arte * prædictum est & similiter dicendum est ad tertium.

In solut. ad 1. arg. præced.

¶Ad tertium dicendum, quòd recta ratio quæ est secūdum prudentiam, ponitur in diffinitione virtutis moralis, non tanquam pars essentiæ eius, sed sicut quiddam participatum in omnibus virtutibus moralibus, inquātum prudentia dirigit omnes virtutes morales.

ARTICVLVS III.

Vtrum sufficienter virtus diuidatur per moralem, & intellectualem.

¶ Super Quæstionis 58. Articul. tertium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd virtus humana nō sufficienter diuidatur per virtutem moralem & intellectualem. Prudentia enim videtur esse aliquid medium inter virtutem moralem & intellectualem: connumeratur enim virtutibus intellectualibus in 6. Ethic. * & etiam ab omnibus communiter connumeratur inter quatuor virtutes cardinales, quæ sunt morales, vt infra patebit. † non ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectualem & moralem, sicut per immediata.

In ar. 3. eiusdem q. 58. in responsione ad secundum nota Thomista, ne fallaris, sumēs hoc cp continentia sit subiectiue in ratione, propter illa verba. Deficit tamen a ratione virtutis, quia virtus intellectualis &c.

* Ca. 3. & 5. tom. 5.

† q. 61.

¶2 Præt. Continentia & perseuerantia, & etiam patientia, non computantur inter virtutes intellectuales, nec etiam sunt virtutes morales, quia non tenent medium in passionibus, sed abundant in eis passiones. non ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectuales & morales.

¶3 Præt. Fides, spes, & charitas, quædam virtutes sunt, non tamen sunt virtutes intellectuales. hæ enim solum sunt quinque scilicet scientia, & sapientia, intellectus, prudentia, & ars, vt dictum est, * nec etiam sunt virtutes morales, quia non sunt circa passiones, circa quas maximè est moralis virtus. ergo virtus non sufficienter diuiditur per intellectuales & morales.

q. 57. ar. 4. & 3.

¶Sed contra est quòd Philosophus dicit in 2. Eth.* duplicem esse virtutem, hanc quidem intellectualem, illam autem moralem.

* Cap. 1. tom.

¶Respon. Dicendum, cp virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad bene operandum: principium autem humanorum actuum in homine non est nisi duplex, scilicet intellectus, siue ratio & appetitus: hæc enim sunt duo mouentia in homine, vt dicitur in 3. de anima.* Vnde omnis virtus humana oportet quòd sit perfectiua alicuius istorum principiorum. Si quidem igitur sit perfectiua intellectus speculatiui, vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis: si autem sit perfectiua appetitiuæ partis, erit virtus moralis. vnde relinquitur cp omnis virtus humana vel est intellectualis, vel moralis.

* Tex. 48 & sequ. tom. 2.

¶Ad primum ergo dicendum, cp prudentia secundum essentiam suam est intellectualis virtus: sed secundum materiam, conuenit cum virtutibus moralibus. est enim recta ratio agibilium, vt supra dictum est,* & secundum hoc, virtutibus moralibus connumeratur.

q. 57. ar. 4.

¶Ad secundum dicendum, quòd continentia & perseuerantia non sunt perfectiones appetitiuæ virtutis sensitiuæ: quod ex hoc patet, quòd incontinente & perseuerante superabundant inordinatæ passiones, quod non esset, si appetitus sensitiuus esset perfectus aliquo habitu conformante ipsum rationi. Est autem continentia, d seu perseuerantia perfectio rationalis partis, quæ se tenet contra passiones ne deducatur, deficit tamen a ratione virtutis: quia virtus intellectiua quæ

Possunt enim dupliciter intelligi: primo, vt prima facie videtur, vt reddant rationem, quare continentia non est virtus, quia non est virtus intellectualis; quia &c. Et hic sensus licet forte à pluribus sit acceptus, falsus tamen, & contrarius huic literæ & authori est, vt patebit. Alio ergo modo possunt intelligi vt reddant rationem, quare continentia non est virtus, q a incontinēte nō datur virtus intellectualis faciēs rationem bene se habere circa materiam continentiæ, quod probatur: q a in eo non est rectus appetitus finis, qué præexigit ratio recta habituata virtute: quasi diceret, cōtinentia deficit a ratione virtutis, quia siue ponatur quòd sit virtus in appetitu, siue in rōne, exigit hoc, cp in rōne cōtinētis potiatur virtus intellectualis circa materiam continētiæ, non cū tando vtrū illa virtus intellectualis esset continētia, vel nō. Et cp hoc exigatur, litera supponit tanquam communiter confessum, & in seriùs probandum: sed incontinēte nō est talis virtus intellectualis, probatur, quia in eo non est rectus appetitus finis, qui est principiū virtutis. & sic autior dicens cōtinētiā esse in rationali parte animæ cōprehendēte in se rōné & volūtatem, quia appetitus est rōnalis, & indistincte relinquens cuius sit, diffiniturus hoc in secūda secundæ, in loco proprio duas rationes reddidit, quare continentia non est virtus. Primam, quæ nunc dicta est, excludēte ipsam a numero ēt intellectualiū virtutum ex parte superioris partis animæ: Secundam aūt ex parte inferioris partis, s. appetitus sensitiui, cuius actūs sunt materia continentiæ, quæ superius discussa est in suo vniuersali, cp scilicet habitus ꝓprius alicuius operis non est virtus, si non sit in consummatiua potentia operis, vt continentiæ, quæ est in appetitu rationali, & opus consummatur ab appetitu sensitiuo.

† q. 61.

* Tex. 48 & sequ. tom. 2.

q. 57. ar. 4.

D. 389.

dinales, quæ sunt morales, vt infra patebit. † non ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectualem & moralem, sicut per immediata.

¶2 Præt. Continentia & perseuerantia, & etiam patientia, non computantur inter virtutes intellectuales, nec etiam sunt virtutes morales, quia non tenent medium in passionibus, sed abundant in eis passiones. non ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectuales & morales.

¶3 Præt. Fides, spes, & charitas, quædam virtutes sunt, non tamen sunt virtutes intellectuales. hæ enim solum sunt quinque scilicet scientia, & sapientia, intellectus, prudentia, & ars, vt dictum est,* nec etiam sunt virtutes morales, quia non sunt circa passiones, circa quas maximè est moralis virtus. ergo virtus non sufficienter diuiditur per intellectuales & morales.

¶Sed contra est quòd Philosophus dicit in 2. Eth.* duplicem esse virtutem, hanc quidem intellectualem, illam autem moralem.

¶Respon. Dicendum, cp virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad bene operandum: principium autem humanorum actuum in homine non est nisi duplex, scilicet intellectus, siue ratio & appetitus: hæc enim sunt duo mouentia in homine, vt dicitur in 3. de anima.* Vnde omnis virtus humana oportet quòd sit perfectiua alicuius istorum principiorum. Si quidem igitur sit perfectiua intellectus speculatiui, vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis: si autem sit perfectiua appetitiuæ partis, erit virtus moralis. vnde relinquitur cp omnis virtus humana vel est intellectualis, vel moralis.

¶Ad primum ergo dicendum, cp prudentia secundum essentiam suam est intellectualis virtus: sed secundum materiam, conuenit cum virtutibus moralibus. est enim recta ratio agibilium, vt supra dictum est,* & secundum hoc, virtutibus moralibus connumeratur.

¶Ad secundum dicendum, quòd continentia & perseuerantia non sunt perfectiones appetitiuæ virtutis sensitiuæ: quod ex hoc patet, quòd incontinente & perseuerante superabundant inordinatæ passiones, quod non esset, si appetitus sensitiuus esset perfectus aliquo habitu conformante ipsum rationi. Est autem continentia, d seu perseuerantia perfectio rationalis partis, quæ se tenet contra passiones ne deducatur, deficit tamen a ratione virtutis: quia virtus intellectiua quæ

facit rationem se bene habere circa moralia, præsupponit appetitum rectum finis, vt rectè se habeat circa principia, idest fines, ex quibus ratiocinatur, quòd continenti & perseueranti deest. Neque etiam potest esse perfecta operatio, quæ à duabus potentijs procedit, nisi vtraque potentia perficiatur per debitum habitum: sicut non sequitur perfecta actio alicuius agentis per instrumentum, si instrumentum non sit bene dispositum, quantumcunque principale agens sit perfectum. Vnde si appetitus sensitiuus quem mouet rationalis pars non sit perfectus, quantumcunque rationalis pars sit perfecta, actio consequens non erit perfecta: vnde nec principium actionis erit virtus, & propter hoc continentia à delectationibus, & perseuerantia à tristitijs non sunt virtutes, sed aliquid minus virtute, vt Philoso. dicit in 7. Ethic.*

* Cap. 2. tom. 5.

¶Ad tertium dicendum quòd fides, spes, & charitas sunt supra virtutes humanas: sunt enim virtutes hominis prout est factus particeps diuinæ gratiæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum moralis virtus possit esse sine intellectuali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis possit esse sine intellectuali. Virtus enim moralis, vt dicit Tullius,* est habitus in modum naturæ rationi consentaneus: sed natura, etsi consentiat alicui superiori rationi mouenti, non tamen oportet quòd illa ratio naturæ coniungatur in eodem, sicut patet in rebus naturalibus ratione carentibus. ergo potest esse in homine virtus moralis in modum naturæ inclinans ad consentiēdum rationi, quamuis illius hominis ratio non sit perfecta per virtutem intellectualem.

¶2 Præt. Per virtutem intellectualem homo consequitur rationis vsum perfectum: sed quandoque contingit quòd aliqui in quibus non multum viget vsus rationis, sunt virtuosi & Deo accepti. ergo videtur, quòd virtus moralis possit esse sine virtute intellectuali.

¶3 Præt. Virtus moralis facit inclinationem ad bene operādum: sed quidam habent naturalem inclinationem ad bene operandum, etiam absque rationis iudicio. ergo virtutes morales possunt esse sine intellectuali.

¶SED CONTRA est, quod Greg. dicit in 22. Moral.* cp cæteræ virtutes, nisi ea quæ appetunt, pruden

¶ Super Quæstionis 58. Art. IIII. & V.

IN titulo articulorum 4. & 5. eiusdem 58. quæst. aduerte, quòd duplici ratione possunt hæ quæstiones moueri: Primo ratione connexionis, & sic sectarent ad tractatum de connexione virtutū inferius habendum in quæstione sexagesima quinta. Secundo, ratione inclusionis, & sic spectāt ad hūc tractatum de diffinctione moralis & intellectualis virtutis. Est enim inter eas non pura cōnexio, sed inclusio vnius in alia: & propterea ad modū diffinctionis earum, spectat hæc discussio prius, ita vt postmodum de earum connexione nō relinquatur dubitationi locus.

¶In eiusdem articulis, & præcipuè in vltimo, diligentissime notato, vt docte terminos, ne contingat disputare in æquiuoco, ob scuros fieri & admirari vtrinque. Scito igitur, quòd prudētiæ nomine, quamuis vnum significetur, duo intelliguntur. Cum enim significet rectam rationem agibilium, quidam intelligunt eam sic infra limites intellectus, ut eam in intellectu absolute cōsidentes nihil aliud significare dicant, nisi rectum dictamen agibilium, ita quòd prudentia nil aliud significat nisi rationem rectè monstrantem in particulari agibiliquid, quomodo, qualiter &c eligendum sit. & in horum numero est Scot. in 3. sen. distinct. 36. & hi errantes in principio moralium, quantum postmodum deuient & abducāt sequaces facile patet. quidam autem, immo omnes rectè sentientes, ut Aristo. diuus Thom. & sequaces, prudentiæ nomine intelligunt rectam agibilium rationem appetitu recto particularis finis factam, & firmatam ani. Vbi duo sunt declaranda: primo, quòd ita sit; secundo, quomodo sit. quod enim prudentia essen-

309 Infra ar. 5. cor.

† lib. 2. de inuentione 1 fol. 4. an te finem lib.

* Cap. 1. & libro 2. c. 33. a. medio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia liter pendeat ab appetitu recto, probatur ex 6. Ethic. dupliciter: primo ex oppositis eius: secundo ex proprio actu. Omnis igitur habitus in ratione solum, dummodo non sit congenitus vt habitus principiorum, est obliuio, vt patet: prudentia non est obliuio, vt patet ibi. ergo prudentia non est habitus in ratione solum.

q. 57. ar. tic. 4.

¶Præterea, Delectatio & tristitia & similiter malitia est corruptiua principij prudentiæ, vt patet in 6. Eth. sed hæc pertinent ad appetitū, ergo prudentia pendet ex appetitu. deinde probatur directè. Actus proprius prudentiæ est recte præcipere circa agibilia. ergo prudentia pendet ex appetitu recto. Antecedēs quo ad omnes partes probatur primo, quòd præcipere sit actus prudentiæ patet ex 6. Eth. vbi dicitur q̄ prudentia est præceptiua. Secundo, q̄ recte præcipere, q̄ aliter non esset virtus præceptiua, nisi determinaret ad recte præcipiendum. Tertio, quòd proprius & præcipuus ipsius sit actus, quia conuenit ei vt distinguitur a suis partibus, & est consummatio cæterorum actuum. patet nanque in 6. Ethicor. quòd Arist. primo prudentiam indistincte a suis partibus venatus ponit ipsam esse consiliatiuam. &c. postmodum distinguens ipsam a suis partibus & distribuens singulis sua officia, exprimit esse dat eubuliæ recte consiliari: gnomi aurem & syneſi recte iudicare: prudentiæ autem recte præcipere. hi enim actus omnes sunt prudentis, & secundum has partes ei conueniunt. Constat quoq; , quòd de agendis non est consummata ratio per consilium & iudicium: sed oportet præceptum rectum superuenire, quando oportet, & cæt. propter cuius defectum multos videmus non operari prudenter, vt consulto iudicent. præcipere ergo recte est proprius & præcipuus prudentiæ actus. Consequentia autem probatione non eget, quia sicut præcipere non est intelligibile quin dependeat ab appetitu, præcipit enim quilibet volēs: ita recte præcipere sibiipsi in huiusmodi moralibus, non est nisi a recto appetitu. Et hoc est absque dubio tenendum: quomodo autem hoc fit, manifestatur ex ipso actu & principio. Cum aliquis prudenter se habet ad ea quæ abstinentiæ a cibo & potu sunt, non idcirco prudenter se habet, quia recte discurrit circa qualitatem & quantitatem, & tempus sumendi cibi aut potus &c. nec quia recte iudicat in ordine ad conditionem suam &c. sed quia recte inuenta & iudicata sibiipsi præcepto imponit. præcepto autem dico, non quo animus imperfecte imperat sibi velleitatem quandam, sicut accidit tepidis in via virtutum, qui vellent quidem actus virtutum, sed in veritate non volunt. sed quo animus perfecte sibi imperat, non quia velle, sed quia vult, vt Aug disputat in octauo Confessionum. Cum autem perfecte sibiipsi imperat animus appetere, tantum, talem, tali hora, propter bonum rationis &c. cibum & potum, oportet quòd hoc actuale imperium ab actuali appetitu boni rationis in tali materia nunc, hic &c. procedat. Nisi enim vellet nunc, hic, hoc bonum &c. nō perfecte præciperet. & quoniam ex similibus actibus similes habitus generantur, & sicut actus ab actu, ita habitus ab habitu pendet: ideo ex frequentatis huiusmodi actibus generatur habitus similis, scilicet recte præceptiuus in huiusmodi & dependens ab habitu recto reddente appetitum ad finem, ad quē prudens imperat, bonum. s. rationis in tali materia, hic, nunc, mihi &c. Rursus cū multo consilio & recto iudicio definierim tale bonum, puta temperantiæ vel mansuetudinis esse volendum & sectandum, non propterea mihi imponendum, nunc hic, efficaciter videbitur, nisi sic. s. secundum appetitum dispositus sim. Experior enim quòd famelico, aut sitibundo, aut irato alijs videtur efficaciter prosequendum quæ non appetenti: & non appetens impero mihi abstinentiam aut mansuetudinem, appetens autem prosecutionem. & hoc, qua qualis vnusquisque est, talis ei videtur finis, quo ad prosecutionem eius consitutiua præcepto, vt ex supradictis de ordine actuum voluntatis patet. Vnde cum prudentia habituet me ad præcipiendum mihi ipsi consona recto fini moralium actuum meorum, & qualis sum secundum appetitum meum, talis mihi videtur finis, consequens est, quòd finis meus inquantum apparens mihi principium meæ prudentiæ, ex qualitate mei secundum appetitum dependeat: & sic prudentia non est in ratione absolute, sed in ordine ad appetitum, & essentialiter dependet ab appetitu, a quo pendet præceptum eius actus, & variatur apparentia finis eius principium. Et nota quòd licet vtraque via ex parte. actus, & ex parte principij prudentiæ habeatur dependentia eius ab appetitu: quia tamen prima via dependentiam ab appetitu intellectiuo, quo a pendet imperium: secunda autem dependentiam ab appetitu simpliciter siue intellectiuo, siue sensitiuo vt est perfectus moraliter, ostenditur tam Aristo. in 6. Ethic. quam author hic secunda via vsus est ad declarandam dependentiam prudentiæ ab appetitu, & merito: quia dependentiam a virtutibus moralibus tractant, quæ non in solo intellectiuo appetitu sūt. Ego autem paululum forte digressus sum, vt subueniem imbecillitati non penetrantium naturas horum habituum, ne fallantur loquentes de tali virtute intellectuali, in intellectu tantum sistēdo.

q. 57. ar. tic. 4.

¶Circa conclusiones eorundem vltimorum art. eiusdem q. 58. aduerte, quòd inclusio virtutis intellectualis, puta prudentiæ in morali, manifesta valde est ex diffinitione virtutis a Ethi. Et quāuis neminem videatur habere contradictorem, habet tamen difficultatem: quoniam, vt dictum est ex 6. Ethic. & hic, virtutis moralis est tendere in finem principium prudentiæ: principium autē non dependet a principato, nec prius a posteriori virtus igitur moralis non pendet a virtute intellectuali, quæ est prudentia. Inclusio autem virtutis moralis in intellectuali, prudentia. s. & habet Scot. loco allegato oppositum, quia prius non dependet a posteriori: prudentia autem est prior, tum quia est dicta mensurata, vt dictum fuit: tum quia dictat de fine particulari, & his quæ sunt ad finem: tum quia non est assignari actum quo generentur istæ virtutes. s. morales & sua prudentia, quia nec intellectus, nec voluntatis. & habet difficultatem propter hoc, quòd medium virtuti morali præstituitur a prudentia, vt patet ex diffinitione virtutis moralis & experientia: medium autem est finis virtutis moralis. virtus ergo moralis non principiat prudentiam: sed econuerso prudentia dat ei finem principium in moralibus.

¶Ad euidentiam horum essent multa dicenda, quorū quædam ad quæstio. 76 artic. 3. ad tertium spectant, quædam ad quæst. 47. 2.2 Vnde cum intendam in proprijs locis singula discutere, pro nunc supponendo doctrinam authoris declarandam in ferius, scitote quòd sicut in intellectu speculativo sunt duo habitus, scilicet intellectus & scientia, & scientia vtens propositionibus pertinentibus ad intellectum demonstrat ex euidentia illarum propositionum & discursu syllogistico: ita est in intellectu practico etiam in materia agibilium, si in puro intellectu statur. Ex syntheresi enim, qui est habitus principiorum in intellectu practico respectu agibilium, & recta ratione, infra limites intellectus syllogizando, concluditur verum: sed quoniam iudicium tale non nisi de vniuersalibus haberi posset, singularia enim variabilia & incerta sunt, iudiciumque infallibile non suscipiunt, & prudentia circa singula semper recta est ratio, alioquin virtus non esset: ideo intellectus practicus circa agibilia, licet habere possit sciam moralē infra limites intellectus consistens, tū nunq̄ habebit rectā rationē agibilium particularium hic, nunc &c. qđ est habere prudentiam, nisi in ordine ad appetitum, vt superius dictum fuit. Est autem ordo talis in huiusmodi agibilibus, Primo est synderesis in intellectu dictans, & præstituens virtuti morali suum obiectum, quod est finis: propositiones enim quæ sunt principia in agibilibus ex fine, qui habet rationem principij in operabilibus conficiuntur: & sic virtus moralis ad quam spectat tendere in finem præcognitum, ad finem præstitutum sibi a synderesi tendit actu, qui vocatur velle, vel intentio in voluntate, & in appetitu sensitiuo appetitus per modū intentionis. Tertio loco venit prudentia habens se ad synderesim, sicut scientia ad intellectum in speculatis: prudentia autem cum sit recta ratio, cuius est discurrere, vtitur duabus præmissis, quæ sunt principia conclusionis. Prima præmissa est propositio spectans ad synderesim, verbi gratia. Bonum rationis tam in passionibus, quam operationibus est prosequendum. Secunda vero præmissa est particularissima, scilicet. Bonum rationis, nunc, hic, saluatur in tali, tanta &c. audacia, vel ira. Et tunc sequitur conclusio præceptiua non in actu signato, ideſt, ergo hoc est mihi non præcipiendum, eligendum, prosequendum:

quendum: sed in actu exercitio, ideſt, ergo actualiter sum in exercitio iudicij, præcepti, electionis, prosecutionis. hoc. n. est quod multos decipit in hac materia, quoniam propositiones istę tam syndereſis, quàm prudentiæ in actu signato disputantur. Et tamen oportet intueri naturam, & vim earum in actu exercito. A prima autem præmissa ad secundam nō est ordo immediatus in istis, sicut est in speculatiuis: sed a propositiōe, quæ est prima præmissa, prouenit in appetitu motus eius rectus in finem: & sic ab appetitu & præmissa illa prouenit veritas secūdæ præmissæ, quæ est particularissima: quoniam ex dispositione mea secundum appetitum prouenit, q̄ mihi consonet talis finis in particulari, puta, tale bonum, nunc, & hic &c. Et de hac præmissa intelligitur illud tertii Ethicorum. Qualis vnusquisque est, talis finis ei videtur. & sequitur cōclusio cōformis minori propositioni, s. consistens in actu intellectus ab appetitu, s. iudicium de his quæ sunt ad finem, puta tanta ira, nūc præcipiens illam, & deinde actus appetitus in ordine ad intellectum. s. electio. In hoc autem ordine si quis inspiciat, & vnicuique propria tantum tribuere velit, dicet q̄ quia prudentia attenditur secundum suum proprium & præcipuum actum, qui est recte præcipere, & ipse est principium rectæ electionis: ideo virtus moralis, cui attribuitur electio pro proprio actu, vt patet ex sua diffinitione, pendet necessario ex prudentia. & rursus, quia ipsum recte præcipere pendet ab appetitu recto verificante minorem propositionem, quæ est præceptiuæ conclusionis principium proximū, consequens est quod prudentia pendeat ab appetitu recto.

¶Ad præmissa autem, quomodo circa obiecta veritas se habeat, inspicito in eodem ordine, & aduerte q̄ tam virtus moralis quām prudentia plures actus habet. Virtus enim moralis habet primo actum intentionis, seu simplicis appetitus respectu sui obiecti, quod est finis. s. bonum rationis, quod est principiū prudentiæ, habet deinde actū electionis circa materiā consonam finis passiones, vel operationes tantas, tales &c. & rōne primi actus præcedit prudentia, immo verificat eius minorē & cōclusionem ratione secundi dependet etiā a conclusione prudentiæ, s. præcepto. Ipsa similiter prudentia hēt primo actum iudicij practicij in particulari agibili, q̄ non est scibile, quia contingens: & sm hūc actum verificatur de ea, q̄ rectē iudicat de fine, & similia: & ratio est, quia vt dictum est, ēt minor propositio est inter principia prudentiæ, & ex fine conficitur. Habet deinde duplicē actum vt conciusionem, iudicium. s. de his quæ sunt ad finem, & præceptum eorundem eligendorū: vtrunq;. n. ex fine particularissimo concluditur & clauditur in iudicio præcipiente, & secundū hos actus determinat & dat mediū virtuti morali, cōcludendo tantam irā, nunc, hic &c. assumendam, & præcipiendo illā, & secundum hos actus, cum dependeant ex minori prudente ex appetitu, manifestē pendet ex appetitu recto: & quia secundū hos actus est principium virtutis moralis: & sic vistus moralis in solo actu electionis pendet a prudentia. prudentia autem pendet & quo ad actum iudicij de fine particularissimo, & mediante hoc quo ad actum iudicij de his quæ sunt ad finem, & quo ad actum præcepti dupliciter, scilicet mediante dependentia iudicij de fine & secundum se; quia de ratione eius est, quòd sit actus intellectus moti ab appetitu. Et si quis tibi dixerit, quòd virtus moralis non nisi habitus est electiuus in medio consistens &c. ac per hoc intentio finis præcedens prudentiam, non spectat ad virtutem moralem: dicito quod in electione ipsa claudit intentio finis, quoniam electio est eorū quæ sunt ad finem propter finem: & bene se habere eligendo, & appetendo finem, se habent sicut motus ad medium & terminū. Constat autem, quòd propter eandem naturam tendit aliquid in medium & terminum. vnde eadem est virtus, qua appetitus tendit in finem recte, & ea quæ sunt ad illum propter quod in diffinitione dum dicitur, quòd est habitus electiuus, implicite dictum est, quod etiā intentiuus finis est. Et per hæc patet responsio ad omnia obiecta, duobus duntaxat exceptis, s. quomodo prudentia det medium virtuti morali, & non finem, cū medium sit finis: & quomodo simul generentur. Et illud quidem inferius in quæst. 66. dicetur, ac postmodum in secunda secundæ, quæstione 47. consummabitur. Deo duce, & diuo Tho. intercedente. Hæc autem Scotica quæstio facile patet ex eo, q̄ actus isti intellectus & voluntatis non solum simul fiunt, sed vnus & idem numero actus est actus vtriusque, diuersimode tamen. præcipere enim est actus intellectus formaliter, appetitus autē virtualiter. & similiter electio est actus appetitus formaliter, intellectus vero virtualiter, vt ex supradictis de actibus voluntatis patet. Nullum igitur inconueniens est ab actibus vim duplicem habentibus, duas fieri simul virtutes.

*Cap. vl. parum a medio. tom. 5.

310

ARTICVLVS V.

Vtrum intellectualis virtus possit esse sine morali.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd virtus intellectualis posit esse sine virtute morali. Perfectio enim prioris non dependet a perfectione posterioris: sed ratio est prior appetitu sensitiuo & mouens ipsum. ergo virtus intellectualis, quæ est perfectio rationis, non dependet a virtute morali, quæ est perfectio appetitiuæ partis. potest ergo esse sine ea.

¶2 Præt. Moralia sunt materia prudentiæ. sicut factibilia sunt materia artis: sed ars potest esse sine propria materia, sicut faber sine ferro. ergo & prudentia potest esse sine virtutibus moralibus, quæ tamen inter omnes intellectuales virtutes maximè moralibus coniuncta videtur.

¶Super Quæstionis LVIII. Articulum V.

Circa dicta in art. 5. eiusdem q. 58. vt subueniatur magis Nouitiis & in principijs non relinquatur obscuritas, scribēdum occurrit de particularitate, quo & quare appetitus talis facit iudicium tale de fine, quod est declarare illam maximā tertij Ethi. Qualis vnusquisq; est, talis ei finis videtur. Sciendum est igitur. q̄ appetitu affecto ad aliquid, puta ad vindictam, ex hoc ipso q̄ afficitur ad illud, duo simul fiunt: nam in ipso fit ipsa affectio ad vindictam, & in vindicta consurgit relatio conuenientiæ ad talē appetitum, ita q̄ vindicta incipit esse, & est conueniens tali appetitui, quæ prius non erat conueniens non propter mutationē in vindicta, sed in appetitu. Consonante autē vindicta appetitui in intellectu, consurgit q̄ rō iudicet eam conuenientē ex hoc, q̄ ratio mouetur ab appetitu sic affecto. Quia. n. ratio mouetur ab appetitu, sic in ratione passiua motio: & consequenter, quia ab appetitu sic affecto mouetur ratio, sit in ratione passiua motio consonans illi affectioni, & sic ab appetitu affecto sit proportionaliter rō, vt subsistat appetitui tanq̄ affecta & cōueniens vindictæ. Et sic, quemadmodū gustus affectus amaritudine iudicat omnia amara, ita ratio infecta, vel bene affecta iudicat sm illam immutationē, qua ab affecto appetitu mouetur, ita q̄ intus existens, quod prohibet extraneum, inuenitur non solū in iudicante sm appetitum sed etiam sm rationē, vt subsistat appetitui. In cuius signum ratio a tali affectione aut non mota, vt accidit sedata passione. aut non sufficienter mota, vt accidit passione non prævalente: quamuis surgente aut recte iudicat, aut a recto iudice non omnino declinat, vt experientia testatur. Et quia prudentia est rōne, vt subsistat appetitui, vt supra didicimus, ideo appetitus affectio corrumpit æstimationem prudentiæ redundando in rationem vt eius subiectum, & non corrumpit æstimationē artis, neq; Geometriæ, vt dicitur in 6. Ethi. Præsentata igitur per intellectū, monitet vindicta appetitui, quia rationalis potentia est ad vtrūlibet, & determinatur a prohæresi appetitus, sua se libertate determinat ad vindictā affectando illā, & ex hoc comitatur iudicium rationis quandoq; falsum, qñ. s. affectio vindictæ est contra rationē rectam. & iudicat ratio ab affectu infecta vindictā vt cōueniētē: & sic sequitur conclusio præceptiua, q̄ fiat. hanc autem causam ex parte rationis, vt est subiectū prudentiæ assignatam, adiuuant duæ aliæ causæ, altera ex parte obiecti, altera ex parte communis inclinatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis virium animæ. ex parte siquidem obiecti, quia ex ipsa appetitus immutatione constituitur in esse vero, dū vindicta est vere conueniens appetitui sic affecto. cōstat nanque intellectum naturaliter inclinari in verū. Et licet ex hoc nō fiat obiectum conueniens & verum, nisi secūdum quid, & propterea contingat errare intellectum, iudicando vindictam conuenientem simpliciter, ideſt, sine additione, quæ tamen non est conueniens nisi secūdum quid, quia appetitus sic affectus tātum non nullum tamen verum est, verum secundum quid, attractiuamque participat vim intellectus ad se, & sic affectione appetitus ad vindictam, constituitur ipsa vindicta in esse vere conuenienti secūdum quid, & apparenter consequenti simpliciter: quoniam appetitus animalis est primo totius suppositi, ac per hoc consequens vere apperitui offertur, vt consequens simpliciter ipsi appetenti &c Ex parte vero communis inclinationis vitiū animæ, dum eas experiri videmur prōptas ad operandum consonæ affectioni prædominanti. Apparet enim in infirmis sitientibus, quòd præsentātur eis omnes aquæ, quas vnquam viderunt: & concupiscentibus simulacra delectabilium etiam importuna occurrunt, tanquam natura inditum sit, vt obsequium prædominanti affectioni, præstent animæ vires, inter quas constat apprehensiuam vim esse. In cuius signum irato absque deliberatione præsentatur statim vindicta, seu punitio tanquam conueniens. Sic ergo fit, vt qualis vnusquisque est, talis ei videatur finis: & sic appetitus corrumpit æstimationem prudentiæ.

* Cap.9. to.5.

* Cap.9. circa fin. to.5.

* Cap.4. to.5.

¶ 3 Præt. Prudentia est virtus bene consiliatiua, vt dicitur in 6.Eth.* sed multi bene consiliantur, quibus tamen virtutes morales desunt. ergo prudentia potest esse sine virtute morali.

¶ Sed contra. Velle malum facere opponitur directè virtuti morali, non autem opponitur alicui, quod sine virtute morali esse potest: opponitur autem prudentiæ, quòd volens peccet, vt dicitur in 6. Ethic.* non ergo prudentia potest esse sine virtute morali.

¶ Respon. Dicendum, quòd aliæ virtutes intellectuales sine virtute morali esse possunt: sed prudentia sine virtute morali esse non potest. cuius ratio est: quia prudentia est recta ratio agibilium, non autem solum in vniuersali, sed etiam in particulari, in quibus sunt actiones: recta autem ratio præexigit principia, ex quibus ratio procedit. oportet autem rationem circa particularia procedere non solum ex principijs vniuersalibus, sed etiam ex principijs particularibus. Circa principia quidem vniuersalia agibilium, homo rectè se habet per naturalem intellectum principiorum, per quem homo cognoscit, quòd nullum malum est agendum, vel etiam per aliquam scientiam practicam: sed hoc non sufficit ad rectè ratiocinandum circa particularia. Contingit enim quandoque, quòd huiusmodi vniuersale principium cognitum per intellectum, vel scientiam corrumpitur in particulari per aliquam passionem: sicut concupiscenti, quando concupiscentia vincit, videtur hoc esse bonum quod concupiscit, licet sit contra vniuersale iudicium rationis. Et ideo sicut homo disponitur rectè se habendum circa principia vniuersalia per intellectum naturalem, vel per habitum scientiæ: ita ad hoc quòd rectè se habeat circa principia particularia agibilium, quæ sunt fines, oportet quòd perficiatur per aliquos habitus, secundum quos fiat quodammodo homini connaturale rectè iudicare de fine, & hoc fit per virtutem moralem. Virtuosus enim rectè iudicat de fine virtutis: quia qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei, vt dicitur in 3. Eth.* & ideo ad rectam rationem agibilium, quæ est prudentia, requiritur quòd homo habeat virtutem moralē.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio secundum quod est apprehensiua finis, præcedit appetitū finis: sed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea quæ sunt ad finem, quod pertinet ad prudentiam: sicut etiam in speculatiuis, intellectus principiorum est principium rationis syllogizantis.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ principia artificialium non diiudicantur à nobis bene, vel malè secundum dispositionem appetitus nostri, sicut fines qui sunt moralium principia, sed solum per considerationem rationis: & ideo ars non requirit virtutem perficientem appetitum, sicut requirit prudentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudentia non solum est bene consiliatiua, sed etiam bene iudicatiua, & bene præceptiua, quod esse non potest, nisi remoueatur impedimentum passionum corrumpentium iudicium & præceptum prudentiæ, & hoc per virtutem moralem.

QVAEST. LIX.

De distinctione virtutum moralium secundum comparationem ad passionem, in quinque artilos diuisa.

¶ Super Quæstionem quinquagesimam nonam.

DEINDE considerandum est de distinctione moralium virtutum adinuicem.

Et quia virtutes morales, quæ sunt circa passiones, distinguuntur secundum diuersitatem passionum, oportet primo considerare in communi comparationem virtutis ad passionem. Secundo distinctionem moralium virtutum secundum passiones.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum virtus moralis sit passio.

¶ Secundo, Vtrum virtus moralis possit esse cum passione.

¶ Tertio, Vtrum possit esse cum tristitia.

¶ Quarto, Vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones.

¶ Quinto, Vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtus moralis sit passio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis sit passio. Medium enim est eiusdem generis cum extremis: sed virtus moralis est medium inter passiones. ergo virtus moralis est passio.

¶ 2 Præt. Virtus & vitium, cum sint contraria, sunt in eodem genere: sed quædam passiones vitia esse dicuntur, vt inuidia & ira. ergo etiam quædam passiones sunt virtutes.

¶ 3 Præt. Misericordia, quædam passio est: est enim tristitia de alienis malis, vt supra dictum est.* hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutem, vt August. dicit in 9. de ciuita. Dei. † ergo passio potest esse virtus moralis.

¶ Sed contra est, quod dicitur in 2. Ethicor.* quod passiones neque virtutes sunt, neque malitiæ.

¶ Respondeo Dicendum, quod virtus moralis non potest esse passio: & hoc patet triplici ratione. Primo quidem, quia passio est motus quidam appetitus sensitiui, vt supra dictum est: * virtus autem moralis non est motus aliquis, sed magis principium appetitiui motus, habitus quidam existens. Secundo, quia passiones ex seipsis non habent rationem boni vel mali. Bonum enim, vel malum hominis est secundum rationem. vnde passio

3 dist 33. q.1. ar.3. q.2.

q 35. ar. tic.8.

* Cap.5. circa me diū tom. 5.

* Cap.5. to.5.

q.22. ar. tic.3.

nes

nes secundum se consideratæ se habent & ad bonum & ad malum, secundum quod possunt conuenire rationi, vel non conuenire: nihil autem tale potest esse virtus, cū virtus solum ad bonum se habeat, vt supra dictum est.* Tertio, quia dato quòd aliqua passio se habeat ad bonū solum, vel ad malum solum secūdum aliquem modum: tamen motus passionis inquantum passio est, principium habet in ipso appetitu, & terminum in ratione, in cuius conformitatem appetitus tendit. motus autem virtutis est ecōuerso, principium habens in ratione & terminum in appetitu, secundum quod à ratione mouetur. vnde in diffinitione virtutis moralis dicitur in 2. Ethico. * quòd est habitus electiuus in medietate consistens, determinata ratione prout sapiens determinabit.

¶ Ad primum ergo dicendum est, quòd virtus secundū suam essentiam, non est medium inter passiones, sed secūdum suum effectum, quia scilicet inter passiones mediū constituit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si vitium dicatur habitus, secundum quem quis malè operatur, manifestum est quod nulla passio est vitium: si verò dicatur vitium peccatū, q̄ est actus vitiosus, sic nihil prohibet passionem esse vitium, & econtrario concurrere ad actum virtutis, secundum quod passio vel contrariatur rationi, vel sequitur actum rationis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd misericordia dicitur esse virtus, ideſt, virtutis actus, secundum quod motus ille animi rationi seruit, quando scilicet ita præbetur misericordia, vt iustitia conseruetur, siue cum indigenti tribuitur, siue cum ignoscitur penitenti, vt August. dicit ibidem.* si tamen misericordia dicatur aliquis habitus, quo homo perficitur ad rationabiliter miserendum, nihil prohibet misericordiam sic dictam, esse virtutem. Et eadem est ratio dd similibus passionibus.

¶ 55. ar. 3.

c. 6. a medio, to. 6.

¶ lib. 9. de ciu. Dei. c. 5. in med. tom. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus moralis possit esse cum passione.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd virtus moralis cum passione esse non possit. Dicit enim Philosophus in 4. Top. * quòd mitis est qui non patitur, patiens autem qui patitur, & non deducitur: & eadem ratio est de omnibus virturibus moralibus. ergo omnis virtus moralis est sine passione.

¶ 2 Præt. Virtus est quædam recta habitudo animæ, sicut sanitas corporis, vt dicitur in 7. Phys. † vnde virtus quædam sanitas animæ esse videtur, vt Tullius dicit in 4. de Tuscul. quæst. * Passiones autē aīæ dicuntur morbi quidam animæ, vt in eodem lib. Tullius dicit. † Sanitas autem non compatitur secum morbum. ergo neque virtus compatitur animæ passionem.

¶ 3 Præt. Virtus moralis requirit perfectum vsum rationis etiam in particularibus: sed hic etiam impeditur per passiones. dicit enim Philos. in 6. Ethicorum. * quòd delectationes corrumpunt existimationem prudentiæ. & Salustius dicit in Catilinario, quòd non facile verum perspicit animus, vbi illa officiunt, scilicet animi passiones. virtus ergo moralis non potest esse cum passione.

¶ Sed contra est, quòd August. dicit, in 14.* de ciuit. Dei. Si peruersa est voluntas, peruersos habebit hos motus scilicet passionum: si autem recta est, non solum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt: sed nullum laudabile excluditur per virtutem moralem. virtus ergo moralis non excludit passiones, sed potest esse cum ipsis.

¶ Respon. Dicendum, quòd circa hoc fuit discordia inter Stoicos & Peripateticos, sicut Aug. dicit 9. de ciuit. Dei.* Stoici. n. posuerūt, q̄ passiones animę nō possunt esse in sapiente, siue virtuoso: Peripatetici verò, quorum sectam Arist. instituit, vt Aug. dicit in 9. de ciuit. Dei,* posuerunt, quòd passiones simul cum virtute morali esse possunt, sed ad medium reductæ. Hæc autem diuersitas, sicut Aug.* ibidem dicit, magis erat secundum verba, quàm secundū rerum sententias. Quia enim Stoici non distinguebant inter appetitum intellectiuum: qui est voluntas, & inter appetitum sensitiuum, qui per irascibilē & concupiscibilem diuiditur, non distinguebant in hoc passiones animæ ab aliis affectionibus humanis, quòd passiones animæ sint motus appetitus sensitiui: aliæ verò affectiones, quæ non sunt passiones animæ, sunt motus appetitus intellectiui, qui dicitur voluntas, sicut Peripatetici distinxerunt: sed solum quantum ad hoc, quòd passiones esse dicebant quascunque affectiones rationi repugnantes, quæsi ex deliberatione oriantur, in sapiente, seu in virtuoso esse non possunt. si autem subito oriātur, hoc in virtuoso potest accidere, eo quòd animi visa, quæ appellant phantasias, non est in potestate nostra vetum aliquando indicant animo: & cum veniunt ex terribilibus rebus, necesse est vt sapientis animum moueant, ita, vt paulisper vel paueſcat metu, vel tristitia contrahatur tanquam his passionibus præuenientibus rationis officiū: nec tamen approbant ista, eisque consentiunt. vt Augustinus narrat in 9.* De ciuitate. Dei, ab Aulo Gell. dictum. Si igitur passiones dicantur inordinatæ affectiones, nō possunt esse in virtuoso, ita quòd post deliberationem eis consentiatur, vt Stoici posuerunt. Si verò passiones dicantur quicunque motus appetitus sensitiui, sic possunt esse in virtuoso, secundum quod sunt à ratione ordinati. vnde Aristot. dicit in 2.* Ethico. quòd non bene quidam determinant virtutes impassibilitates quasdam, & quietes, quoniam simpliciter dicunt: sed deberent dicere, q̄ sunt quietes a passionibus, quæ sunt vt non oportet, & quando non oportet.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd Philosophus exemplum illud inducit, sicut & multa alia in libris logicalibus, non secundum opinionem propriam, sed secundum opinionem aliorum. Hæc autem fuit opinio Stoicorum, quòd virtutes essent sine passionibus animæ, quam Philosophus excludit in 2.* Ethicor. dicens, Virtutes non esse impassibilitates. Potest tamen dici, quod cum dicitur, q̄ mitis non patitur, intelligendum est secundum passionem inordinatam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa, & omnes similes, quas * Tullius ad hoc inducit in libro de Tusculanis quæstionibus, procedit de passionibus secundum quo significant inordinatas affectiones.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio præueniens iudicium rationis, si in animo præualeat vt ei consentiatur, impedit consilium & iudicium rationis: si verò sequatur quasi ex ratione imperata, adiuuat ad exequendum imperium rationis.

* c. 4. to. 5.

* eod. li. 9. ca. 4. non pcā prin. tom. 5.

* loco nūc dicto ante mediū. ca.

* c. 3. to. 5.

* li. 4 fol. 3. a princ. lib. & sequentib.

* c. 3. paruū an mediū to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum virtus moralis possit cum tristitia.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd virtus cum tristitia esse nō possit. Virtutes enim sunt sapientiæ effectus, secundum illud Sapien. 8. Sobrietatem & iustitiam docet, scilicet diuina sapientia, prudentiam & virtutem: sed sapientiæ conuictus non habet amaritudinem, vt postea subditur. ergo nec virtutes cum tristitia esse possunt.

¶ 2 Præ.

3 13 2. 2. q. 58. ar. 9. Et 4. dist. 14. q. 1. art. 1. q. 2. ad 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

ca.vl & co. Eth. c. 4 & 5.t. 5. *li.4. fol. 3.a princ. lib.& seq.

¶ 2 Præt. Tristitia est impedimentum operationis, vt patet per Philosophum, in 7.& 10.* Ethi. sed impedimentum bonæ operationis repugnant virtuti. ergo tristitia repugnat virtuti.

¶ 3 Præt. Tristitia est quædam animi ægritudo, vt* Tullius eã vocat in 3.de Tulcul. quæstionibus: sed ægritudo animæ contrariatur virtuti, quæ est bona animæ habitudo. ergo tristitia contrariatur virtuti, nec potest simul esse cum ea.

¶ Sed contra est, quòd Christus fuit perfectus virtute: sed in eo fuit tristitia. Dicit enim, vt habetur Matth. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. ergo tristitia potest esse cum virtute.

c.8.to.5. ¶ Respon. Dicendum, quòd sicut dicit Aug. 14. de ciuit. Dei, Stoici voluerunt pro tribus perturbationibus in animo sapientis esse tres eupathias, idest, tres bonas passiones, pro cupiditate scilicet voluptatem, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem: propter istitia vero negauerunt posse aliquid esse in animo sapientis duplici ratione. Primo quidem, quia tristitia est de malo, quod iam accidit: nullum autem malum æstimant posse accidere sapienti. Crediderunt enim quòd sicut solum hominis bonum est virtus, bona autem corporalia nulla bona hominis sunt: ita solum inhonestum est hominis malum, quod in virtuoso esse non potest. sed hoc irrationabiliter dicitur. Cum enim homo sit ex anima & corpore compositus, id quod confert ad vitam corporis conseruandam, aliquod bonum hominis est, non tamen maximum, quia eo potest homo malè vti: vnde & malum huic bono contrarium in sapiente esse potest, & tristitiam moderatam inducere.

¶ Præte. Etsi virtuosus sine graui peccato esse possit, nullus tamen inuenitur qui absque leuibus peccatis vitã ducat, secundum illud 1. Ionn. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Tertio, quia virtuosus etsi peccatum non habeat, forte quandoque habuit, & de hoc laudabiliter dolet, secundum illud 2. ad Corin. 8. Quæ secundum Deum est tristitia, penitentiam in salutem stabilem operatur. Quarto, quia potest etiam dolere laudabiliter de peccato alterius: vñ eo modo quo virtus moralis compatitur alias passiones ratione moderatas, compatitur etiam tristitiam. Secundo, mouebãtur ex hoc, quòd tristitia est de præsenti malo, timor autem de malo futuro: sicut delectatio de bono præsenti, desiderium vero de bono futuro. Potest autem hoc ad virtutem pertinere, quòd aliquis bono habito fruatur, vel non habitum habere desideret, vel quòd etiam malum futurum caueat: sed quòd malo præsenti animus hominis substernatur, quod fit per tristitiam, omnino videtur contrariũ rationi, vnde cum virtute esse nõ potest. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Est enim aliquod malum quod potest esse virtuoso præsens, vt* dictum est, quod quidem malũ rationi detestatur. vnde appetitus sensitiuus in hoc sequitur detestationem rationis, quòd de huiusmodi malo tristatur, moderatè tamen secundum rationis iudicium. hoc autem pertinet ad virtutem, vt appetitus sensitiuus rationi conformetur, vt* dictum est: vnde ad virtutem pertinet, quòd tristetur moderatè in quibustristibilium est, sicut etiam Philosophus dicit in 2.* Ethico. & hoc etiam vtile est ad fugiendum mala. Sicut enim bona propter delectationem promptius quæruntur, ita mala propter tristitiam fortius fugiuntur. Sic igitur dicendum est, quòd tristitia de his quæ conueniunt virtuti, non potest simul esse cum virtute: quia virtus in propriis delectatur, sed de his quæ quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderate tristatur.

art.p æce. ar.1.huius quæst. *c.6.& 7. tom. 5.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ex illa authoritate habetur, quòd de sapientia sapiens non tristatur, tristatur tamen de his quæ sunt impeditiua sapientiæ: & ideo in beatis, in quibus nullum impedimentum sapientiæ esse potest, tristitia locum non habet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tristitia impedit operationem de qua tristamur, sed adiuuat ad ea promptius exequenda, per quæ tristitia fugitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tristitia immoderata est animæ ægritudo, tristitia autem moderata ad bonam habitudinẽ animæ pertinet secundũ statum præsentis vitæ.

Articvlvs IIII.

Vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones.

Inf.q. 60. art.4. cor. *li.2. Eth. c.3.to. 5. † q. 31.ar. 1. & q.35. art. 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd omnis virtus moralis sit circa passiones. Dicit enim Philosophus in 2.* Eth. quòd circa voluptates & tristitias est moralis virtus: sed delectatio & tristitia sunt passiones, vt † supra dictũ est. ergo oĩs virtus moralis est circa passiones.

¶ 2 Præt. Rationale per participationem est subiectũ moralium virtutum, vt dicitur in 1.* Ethic. sed huiusmodi pars animæ est in qua sunt passiones, vt † supra dictũ est. ergo omnis virtus moralis est circa passiones.

*c. vl.c.5. † q.22.ar. tic.3.

¶ 3 Præt. In omni virtute morali est inuenire aliquã passionem, aut ergo omnes sunt circa passiones, aut nullæ: sed aliquæ sunt circa passiones, vt fortitudo & temperantia, vt dicitur in 3.* Ethic. ergo omnes uirtutes morales sunt circa passiones.

*c.6.& 10. tom.5.

¶ Sed contra est, quòd iustitia quæ est uirtus moralis, non est circa passiones, ut dicitur in 5.* Ethi.

*ex priori bus 4. capitulis elicitur.

¶ Respon. dicendum, quòd uirtus moralis perficit appetitiuam partem animæ ordinando ipsam in bonum rationis. Est autem rationis bonum id quod est secundum rationem moderatum, seu ordinatum: unde circa omne id quod contingit ratione ordinari & moderari, contingit esse uirtutem moralem. ratio autem ordinat non solum passiones appetitus sensitiui, sed etiam ordinat operationes appetitus intellectiui, qui est uoluntas, quæ non est subiectum passionis, ut* supra dictum est: & ideo nõ omnis uirtus moralis est circa passiones, sed quædam circa passiones, quædam circa operationes. q.23.ar.3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis uirtus moralis est circa delectationes & tristitias, sicut circa propriam materiam: sed sicut circa aliquid consequens propriam actum. Omnis enim uirtuosus delectatur in actu uirtutis, & tristatur in cõtrario. unde* Philosophus post post præmissa uerba subdit, quòd si uirtutes sunt circa actus & passiones, omnem autem passionem & omnem actum sequitur delectatio & tristitia, propter hoc uirtus erit circa delectationes & tristitias, scilicet sicut circa aliquid consequens.

*li.2. Eth. c.3. nõ lõge a prin. tom.5.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd rationale per participationem non solum est appetitus sensitiuus, qui est subiectum passionum, sed etiam uoluntas, in qua non sunt passiones, ut* dictum est. D. 1199. in cor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in quibusdam uirtutibus sunt passiones sicut propria materia in quibusdã autẽ, non unde non est eadem ratio de omnibus, ut* infra ostendetur. q.60.ar.3

Articvlvs V.

Vtrum aliqua virtus moralis possit esse absque passione.

Inf.q.60. art.3.cor.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod uirtus moralis possit esse absque passione, Quanto enim uirtus moralis est perfectior, tanto magis superat passiones. ergo in suo perfectissimo esse est omo absque passionibus.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præt. Tunc vnumquodque est perfectum, quando est remotum à suo contrario, & ab his quæ ad contrariũ inclinant: sed passiones inclinant ad peccatum, quod uirtuti contrariatur, vnde Rom. 7. nominantur passiones peccatorum. ergo perfecta virtus est omnino absque passione.

¶ 3 Præt. Secundum virtutem Deo conformamur, ut patet per Aug. in lib. de Moribus* ecclesiæ: sed Deus omnia operatur sine passione. ergo virtus perfectissima est absque omni passione.

* li. 1. de Moribus eccle siæ. cap. 6. & 11. tom. 1. *ca.8. non lõge ante fin. to.5.

¶ Sed contra est, q̃ nullus iustus est, qui nõ gaudet iusta operatione, vt dicitur in 1.* Eth. sed gaudium est passio. ergo iustitia non potest esse sine passione, & multo minus aliæ virtutes.

¶ Respon. Dicendum, q̃ si passiones dicamus inordinatas affectiones, sicut Stoici posuerunt, sic manifestum est, quòd virtus perfecta est sine passionibus. si verò passiones dicamus omnes motus appetitus sensitiui, sic planum est, quòd virtutes morales, quæ sunt circa passiones, sicut circa propriam materiam, sine passionibus esse non possunt. cuius ratio est: quia secundum hoc sequeretur, quòd virtus moralis faceret appetitum sensitiuum omnino otiosum. Non autem ad virtutem pertinet, quòd ea quæ sunt subiecta rationi, a propriis actibus vacent: sed quòd exequantur imperium rationis proprios actus agendo, vnde sicut virtus membra corporis ordinat ad actus exteriores debitos, ita appetitum sensitiuum ad motus proprios ordinatos. Virtutes verò morales, quæ non sunt circa passiones, sed circa operationes, possunt esse sine passionibus, & huiusmodi virtus est iustitia, quia per eas applicatur voluntas ad proprium actum, qui non est passio: sed tamen ad actum iustitiæ sequitur gaudium ad minus in voluntate, quod non est passio. & si hoc gaudium multiplicetur per iustitiæ perfectionem, fiet gaudii redundantia vsque ad appetitum sensitiuum, secundum quod vires inferiores sequuntur motum superiorem, vt* supra dictum est, & sic per redundantiam huiusmodi quanto magis fuerit perfectior, tãto magis passionem causat. q.17.ar.9. & q.24.ar tic.3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus passiones inordinatas superat, moneratas autem producit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd passiones inordinatæ inducunt ad peccãdum, non autem si sunt moderatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum in vnoquoque considerat ur secundum conditionem suæ naturæ: in Deo autem & angelis non est appetitus sensitiuus, sicut in homine. & ideo bona operatio Dei & angelis est omnino sine passione, sicut & sine corpore: bona autem operatio hominis est cum passione: sicut & cum corporis ministerio.

QVAEST. LX.

De distinctione virtutum moralium ad inuicem, in quinque articulos diuisa.

EINDE considerandum est de distinctione virtutum moralium adinuicem.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum sit tantum vna virtus moralis.

¶ Secundo, Vtrum distinguantur virtutes morales, quæ sunt circa operationes, ab his quæ sunt circa passiones.

¶ Tertio, Vtrum circa operationes sit vna tantum moralis virtus.

¶ Quarto, Vtrum circa diuersas passiones sint diuersæ morales uirtutes.

¶ Quinto, Vtrum uirtutes morales distinguantur secundum diuersa obiecta passionum.

Articvlvs I.

Vtrum sit vna tantum virtus moralis.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd sit vna tantum moralis virtus. Sicut enim in actibus moralibus directio pertinet ad rationem, quæ est subiectum intellectualium virtutũ, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuam, quæ est subiectum moraliũ virtutum: sed vna est intellectualis virtus dirigens in omnibus moralibus actibus, scilicet, prudentia. ergo etiam vna tantum est moralis virtus inclinans in omnibus moralibus actibus.

¶ 2 Præt. Habitus non distinguuntur secundum materialia obiecta, sed secundum formales rationes obiectorum: formalis autẽ ratio boni ad quod ordinatur virtus moralis, est vnum, scilicet modus rationis. ergo videtur quod sit vna tantum moralis virtus.

¶ 3 Præt. Moralia recipiunt speciem à fine, vt* supra dictum est: sed finis omnium virtutum moralium communis, est vnus scilicet fẽlicitas: proprii autem & propinqui sunt infiniti, nõ sunt autem infinitæ virtutes morales. ergo videtur quòd sit vna tantum.

¶ Sed contra est, quod vnus habitus non potest esse in diuersis potentiis, vt* supra dictum est: sed subiectum virtutum moralium est pars appetitiua animæ, quæ per diuersas potentias distinguitur, vt in primo* dictum est. ergo non potest esse vna tm̃ virtus moralis.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut* supra dictum est, Virtutes morales sunt habitus quidam appetitiuæ partis: habitus autem specie differunt secundum speciales differentias obiectorum, vt* supra dictum est, species autem obiecti appetibilis, sicut & cuiuslibet rei, attenditur secundum formam specificã, quæ est ab agente. Est autem considerandũ, quòd materia patiẽtis se habet ad agẽs dupliciter. Quandoque enim recipit formam agentis secundum eandem rationem, prout est in agente, sicut est in omnibus agentibus vniuocis: & sic necesse est, quòd si agens est vnum specie, quòd materia recipiat formam vnius speciei: sicut ab igne non generatur vniuocè nisi aliquid existens in speciegnis. Aliquando verò materia recipit formam ab agente non secũdum eandẽ rationem, prout est in agẽte, sicut patet in generantibus non vniuocis, vt animal generat a Sole, & tunc formæ receptæ in materia ab eodẽ agente, non sunt vnius speciei, sed diuersificãtur secundũ diuersam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agẽtis: sicut videmus q̃ ab vna actione Solis generantur per putrefactionem animalia diuersarum specierum secundum diuersam proportionem materię.

¶ Super quæstionis sexagesimæ, Articulum primũ.

In corpore articuli primi quæstionis 60. dubium occurrit, quomodo stet, quod hic dicitur, quòd ratio est sicut imperans & mouens: appetitiua autem vis sicut mota & imperata, cum doctrina superius posita, quod imperiũ est actus rationis mouentis ab appetitu. Si enim in imperando appetitus est primum mouens, non est ratio vt imperans & appetitus imperatus a ratione simpliciter, sed vt mota est ab appetitu: ac per hoc appetitus imperatur a seipso principaliter, & cõ sequenter ratio totus processus istarum fundatus super hoc, quòd ratio est velut agẽs equuocum, & appetitus velut patiens æquiuoce a ratione. 316 3.di 33.q. 1.ar.1.q.1. q.1.ar.3.

¶ Ad hoc dicitur, quod aliud est loqui de ratione & appetitu in genere naturæ, & aliud loqui de eis in genere moris. In genere namque naturæ iam dictũ fuit, quod distingẽdum est de motione vel ad specificationem, vel ad exercitium actus. & quod primum mouens ad specificationẽ pertinet ad intellectũ, primum verò ad exercitiuũ pertinet ad appetitum. In genere autem moris, quia supponitur voluntarium, ratio mouentis & moti, imperantis & imperati non quæritur in actibus absolute, sed in actibus voluntariis: ita quod attenditur quis inter actus voluntarios siue sint essentialiter itellectus, siue volũtatis, siue appetitus sensitiui, habet rationẽ mouentis & moti. Et quoniam hic supponitur ratio voluntarii vt communis omnibus, nõ attenditur differentia q.56.ar.2. p.p.q.80. art.1. q.58.ar.1. 54.ar.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

forentia mouentis & moti penes dependentiam a voluntate : sed quoniam distinguitur penes rationale per essentiam , & rationale per participationem , & constat quod rationale per participationem deriuatur a rationali per essentiam : & ratio est rationalis per essentiam , & appetitus rationalis est per participationé : ió ratio dicitur mouens , & imperás, & appetitiua vis mota, & imperata non simpliciter, sed in moralibus. Moralia enim voluntario constituũ tur ut materia, ratione autem vt forma: & in. rationali tantum animæ parte vt sic , fiunt vt subiecto. Sed hæc responsio non satisfacit : qa nihil speciale dicit in moralibus. Quod sic patet. Aut sermo literæ, cũ dicit manifestum esse, quòd in moralibus ratio est mouens & imperans, appetitiua autem vis mota & imperata , est de motione ad speciem, aut ad exercitium, aut ad vtrumque. si de motione ad speciem. hoc commune est tam moralibus quàm non moralibus. Et rursus ex hoc non haberetur intentum : nam ex hoc quòd bonum intellectum mouet appetitum , non habetur pluralitas specifica appetitionum magis quam intellectionum , nisi quia intellectiones sunt causæ, & appetitiones causatæ. Imo potius haberetur fore æqua distinctio: quia obiecta adequata appetitionibus diuersarum specierum, sunt diuersarum rationum: intellectio autem obiecti pars formalis est, quia bonum vt cognitum, mouet. Si vero de motione ad exercitium , etiam hoc commune est tam moralibus quàm non moralibus, quoniam semper imperat vt mota a voluntate , vt patet superius in quæstione de imperio. Et rursus ex hoc non apparet vnde sequatur intentum. cum in litera ex motione supra appetitũ nõ inferatur. ergo appetitiones: sed ergo appetibilia sunt diuersarum rationum, quæ constat non specificare ad motionem exercitii.

*c.ul.to.5.

¶Ad hæc ergo dicitur, q̃ quia proportio vtitur rebus, quas comparat vt distinctis, & proportione rationis ad appetitum , author pro medio vtitur. Oportet vt vtraque vis sumatur secundum sibi propria , infra latitudinem tamen moralium : quoniam de huius speciebus generis quæstio est: ac per hoc cum principium propriũ moralis esse sit ratio, eo q̃, vt Dionysius dicit , Bonũ hominis est secundum rationé esse, oportet vt tam appetitiua quàm cognoscitiua vis sumatur inquantum rationalis & in vtraque vt rationalis est, spectemus quid proprium rationi , & quid appetitui: & secundum hæc iudicium fiat de distinctione specierum moralium & propter hoc author in litera procedit ex hoc q̃ ratio est rationalis per essentiam, appetitus per participationem. Quamuis autem mouere appetitum obiectiue & imperatiue conueniat intellectui, tam respectu moralium quàm non moralium : mouere tamen appetitum regulatiue , proprium est ei respectu moraliũ. Et de hac motione est hic sermo: in ratione enim oportet esse legem regulatiuam appetitus , & habet mouere & imperare eo modo, quo lex mouet & imperat: & propterea in litera vterque actus ei tribuitur. Mouet autem non quo ad exercitium actus, vt patet, sed quo ad specificationem, non qualemcunque, vt communiter facit, sed regulatiuam appetitus, q̃ solum in moralibus obtinet. Imperat quoque speciem appetitus & exercitii eius & aliorum : quoniam in moralibus oportet legem principari, & ei appetitum omnẽ obedire: alioquin si voluntas principatur, accideret illud. Cui nimiũ licuit, licitum : cui praua voluntas ius erat, & sensus pro ratione fuit. Et quoniam ratio regulat appetitum mediante appetibili cõsonanti ipsi rationi: idcirco huius motio non est extra latitudinẽ motionum ad specificationem. Et rursus idcirco author non immediate intulit. ergo virtutes morales sunt diuersæ : sed vitando saltum, & gradatim descendendo a ratione ad appetibile , & inde ad morales virtutes deuenit Et merito , quia ratio formas dat appetibilibus, quibus morale genus ingrediuntur. Ex hoc namque q̃ appetibilia consonant, vel dissonant rationi , moralia sunt vt ex supradictis patet , appetibilia autem rationi consona adæquata obiecta sunt speciebus moralium appetitionũ & virtutum. Et per hæc patet solutio omnium obiectorum : quoniam non loquuntur de imperio regulatiuo vt sic , quod spectat ad specificationem actus & habitus. Ned de motione & cognitione regulatiua vnita in seipsa est superioris ordinis , & participata in obiectis moralibus, in quibus distinguitur & implicatur vt pars formalis eorundem: sed de imperio ad exercitium actus , & de cognitione absolute . Aliud est enim loqui de obiecto cognito, & aliud de obiecto consono rationi. Cognitio namque & consonantia , licet in hoc conueniant quòd multiplicantur secundum obiecta, regula tamẽ cui consonant consonantia , non multiplicatur , & ad hanc dicitur consonans obiectum , cognitum autem vt sic , regulam non connotat.

¶Circa responsionem ad primum in eodem primo articulo dubium occurrit duplex. Primo de veritate eius quod dicitur, scilicet quòd prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus est vna secundum speciem specialissimã: de tali enim vnitate & diuersitate est sermo. Secundo, penes quã attenditur vnitas specifica. ratio formalis veri obiecti prudẽtiæ.

q.59.ar.4. ad 1.

¶ contra primum enim est Scotus in 3. sen. dist. 36. art. 2. volens quòd sicut facti bilia oia nõ subsunt arti vni secundũ speciem : ita nec agibilia vni prudentiæ. est enim prudẽtia recta agibilium ratio, sicut ars factibiliũ. Oppositum autem cũ

317 Vir. q.art. 23.c or.

Arist. 6. Eth. diuus Th. hic tenet: & quòd ita sit: probatur efficaciter sic. Recta ratio agibilium iudicat inter agibilia diuersarum virtutum moralium. ergo est vna respectu omnium virtutum moralium. Antecedens patet in bonis & in malis: nam ad rectam rationem spectat discernere quid nunc, hic &c. magis expediat punitio iusta acceptæ iniuriæ, an tolerare illam. similiter an magis expediat bellare, an voluptates oblatas prosequi , & sic de aliis spectantibus ad diuersas virtutes , vitiaque morallia &c. Consequentia patet ex ratione, & authoritate secundi de anima, de sensu cõmuni. Vnde sicut nullus sensus proprius sufficit ad iudicandum inter sensibilia propria, nec omnes simul : ita nulla recta ratio alicuius agibilis, nec omnes simul sufficiunt ad iudicandum inter omnia agibilia , quæ tamen experimur nos iudicare recta ratione. Aut ergo numerandæ sunt prudentiæ propriæ iuxta species agibilium, & præter has prudentias ponenda est communis prudentia inter omnia, sicut præter sensus proprios ponitur communis: aut ponenda est vna sola prudentia, iudicans propria singulariter & inter omnia. Primum nullus hactenus posuit quantum vidi, nec rationabiliter tanta multitudo ponitur : quoniam illa sola sufficit. sicut si natura potuisset facere sensum communem sine propriis, attingentem sensibilia exteriora, vtique ipsum solum secisset. vnde cum nihil prohibeat prudentiam illam vnam iudicantem inter diuersas agentium species, cognoscere singulas species, cum etiam ad singularia se extenndat, vt patet 6. Ethico. rationabile, Immo necessarium est vnam solam esse prudentiam respectu omnium agibilium. Putandum est ergo quod prudentia est virtus altioris ordinis , quam sint virtutes morales : sicut ratio per essentiam est altioris ordinis rationalibus per participationem. propter quòd in litera prudentia comparatur ad virtutes morales , vt Sol ad species a se productas in materiis inferioribus : & simul dum ostenditur ratio diuersitatis virtutum moralium , quia participationes sunt ; insinuatur ratio vnitatis prudentiæ : quia per essentiam est ratio , & participata ab aliis : virtus autem altioris ordinis oportet quòd habeat obiectum proprium quoque altioris ordinis. Et propterea singulæ virtutes morales habent pro obiectis singula agibilia : quædam enim sunt obiecta vnius , & quædam alterius , vt patet: ipsius autem prudentiæ obiectum est totum agibile. propter quod litera assignans prudentiæ obiectum in responsione ad primum dicit , quòd est contingens agibile , & non tale , vel tale agibile. Contingens autem agibile , quia dupliciter est obiectum prudentiæ , scilicet vt verum , & vt obiectum . vt uerum quidem , inquantum iudicatur ab ipsa , & hoc spectat ad prudentiam ex parte intellectus: ut bonum autem , inquantum est finis , ad quem præcipit , & hoc spectat ad prudentiam ex parte appetitus , omnibus modis unitatem formalem retinet, ac prudentiæ speciacam dat. Sicut enim sensibile obiectum sensus communis , licet in se commune genericum sit, unitatem specificam dat sensui communi , ita agibile obiectum prudentiæ . Et rursus , sicut bonum rationis in delectationibus tactus est finis unus temperantiæ : & in timoribus & audacis , finis unus fortitudinis , & sic de aliis : ita bonum rationis in uniuerso genere agibilium est finis unicus prudentiæ . oportet enim altioris ordinis uirtuti respondere finem altioris ordinis : imo ordo mouentium exigit ut altiori motori respondeat finis , ad quem ordinentur omnes fines inferiorum : & sic accidit in proposito , dum bonum rationis in istis , & bonum rationis in illis passionibus ordinantur ad bonum rationis simpliciter, ideſt , totaliter : & sic tam ex actu quam ex materia & obiecto ut uero bono , habetur unitas athoma prudentiæ.

¶Nunc supereſt respondere secundo quæsito, & deinde satisfiet argumento Scoti . Cum quæritur, ergo penes quid attenditur ista unitas rationis ueri obiecti prudentiæ? Responderi potest , & ex parte obiecti, & ex parte subiecti. sloquimur ex parte obiecti, unitas ista attenditur penes unitatem rationis formalis , quod est con-

est contingens agibile , vt in literã in responsione ad primũ dicitur. Contingens enim quod commune est factibili & agili determinatum ad agibile , vnicam rationem formalem sortitur , quæ est obiectum prudentiæ , sicut ens mobile physice. Ex parte vero subiecti, vnitas ista attenditur penes vnitatem modi iudicandi, s. secundum dispositionem appetitus, vt author insinuat in quæstione de virtutibus in communi , articul. 12. Omnis enim agibilia in particulari frequenter iudicamus secundum dispositionem appetitus : nec hæc vnitas est sic ex parte subiecti, qui incheat ab obiecti natura: quia ex hoc quòd agibilia constituũtur in operationibus & passionibus , quæ in nobis sunt, consurgit quòd secundũ affectũ iudicemus ea. vnde factibilia q̃ sunt extra nos, non ex affectu, sed intellecta iudicamus. Quia ergo

¶3.31.ar.1. ¶3.35.ar.1. alia ratione verum decernimus circa agibilia, & alia circa factibilia & scientifica , & hæc specialis ratio consistit in hoc , quod est iudicare secundum dispositionẽ appetitus , & in hoc omnia agibilia conueniunt : ideo omnia agibilia sub una veri ratione ab intellectu conspiciuntur : ac per hoc vna est intelligibilis virtus dirigens ea. Nec obstat, quòd dispositiones appetitus, secundum quas sit iudicium, sunt diuersæ : sicut non obstat vnitati scientiæ diuersitas principiorum eius. dispositiones namque istæ cum sint affectiones ad fines operum , & fines in operabilibus sint sicut principia in speculabilibus, sunt principia, non partes rectæ rationis, quæ est virtus intellectualis, vocata prudentia. Ad motiuum autem Scoti dicitur, quòd similitudo de arte & prudentia non currit quatuor pedibus constat enim ex sexto Ethic. quòd ars est in ratione solum : & ideo contingit eius obliuisci sicut & scientiarum, prudentia autem non : & ideo eius immemoratio est obliuio. vnde ad propositum dicitur , quòd factibilia non sunt nec inter se, nec in suis principiis connexa, vt patet. Agibilia autem & inter se , & in principiis connexa esse oportet ad vniẽm rectam eorum rationem: & quòd inter se quidem adeo cõcurrant vt hoc exigant patet ex frequentibus operationibus eorum concurrentibus in humana vita , quas oportet recta ratione agibilium iudicari & eligi: quod non contingit in disparatis artibus. Non enim oportet ponere vnam artem discernentem inter actus artis sutoriæ, & nauigatiuæ: quoniã hæc discretio non eget regula practica , sed scientia , vt patet. Electio autem huius artis magis quàm illius ad prudentiam spectat , sicut aliæ electiones quarumcunque operationum. In principiis autem connexionem exigere manifestat, quòd error in proprio principio rectæ rationis respectu delectabilium redundat in errorem principii & conclusionis in terribilibus , & econuerso. si quis enim recte dispositus sit ad pericula belli subeunda, & male circa venerea, & præualere contingerit dispositionem ad venerea oblato obiecto delectabili, omittet prosequi pericula belli impedientia delectationem: & econtrario, recte dispositus ad abstinentiam a venereis, & male circa timorem periculorum, imminente periculo, si timor præualuerit , omittet castitatem , ne incidat in formidatum malum, vt de Lucretia dicitur, & quotidiana experientia docere potest. & hoc, quia prudentia est in ratione, vt subest appetitui.

¶ Super quæstionis sexagesimæ. Articulum secundum.

IN tit. art. secundi eiusdem 60. q. aduerte , quòd sicut dispositio est superius ad habitum , & tamen dispositio distinguitur cõtra habitum appropriato communioris nomine sibi ita operatio genus est ad actus appetitus sensitiui, qui vocãtur passiones, & alias operationes, & tamen operationes aliæ ab operationibus appetitus sensitiui appropriauerunt sibi operationis nomen : & contra passiones distinguuntur sub operationis vocabulo, ea vt puto ratione , quia actus appetitus sensitiui hoc speciale sortiti sunt , quòd passionẽ coporalem annexã habent : alii vero hoc non exigentes in communi re manserunt vocabulo. Sumitur ergo hic operatio non communiter , sed vt contra passionem distinguitur, & cõtinet sub se actus exteriores voluntarios , vt clarius patebit.

*li. 5 Eth. in 4 prioribus cap. Et 2. Eth. ca 3. & 7. tom. 5.

¶In corpore articuli nota quatuor. Primo, quòd author distingues bonitatis rationẽ in passionibus & operationibus penes habere bonitatem secundum commensurationẽ ad effectum operantis , & habere bonitatem secundum se , appellat primo operationes secundum se bonas: & deinde secundum commẽsurationem ad alterum bonas. vbi videtur sibiipsi opositus, eo quòd a medio in extremum alterum declinat. Operatio namque tripliciter potest considerari . Primo secundum commensurationem ad effectum operantis. Secũdo secundum se. Tertio secundum commensurationem ad alterum: & omnia ista membra in litera tanguntur. Et tamen author secundum membrũ confundit cum tertio. si enim hoc licet, quare non licebit confundere etiam ipsum secundum cum primo ? Sed hoc non te moueat : quoniam iuxta subiectam materiam sermo fit. operationes nanq; distinctæ contra passiones , sunt operationes ad alterum. In his autem quæ sunt ad alterum, idem est dicere, secundum se, & in ordine ad alterum : quia secundum se sunt ad alterum. & propterea licuit authori non confundere, sed explanare secundum membrũ per tertium, vt clarius in sequenti articulo explicat dicens, quòd secundum conuenientiam operationis in seipsa accipitur ratio debiti , quod constat esse ad alterum. vnde non est idem iudicium de coincidentia secundi membri cum primo, vt patet.

¶Secundo nota in calce articuli ly , principaliter . Inductiue namque in temperantia, fortitudine , & iustitia , patet passiones operationibus , & econuerso , coniungi. In temperantia namque concupiscentiis iunguntur comestio, potio , generatio: in fortitudine timori & audaciæ, a. gressio periculorum , prælia : in iustitia restitutionibus, emptionibus &c. iungitur saltem amor. quia igitur vt plurimum passiones & operationes nostræ iunguntur, insinuauit author per ly , principaliter , quòd virtutes a virtutibus non sic distinguuntur, quòd aliquæ circa solas passiones , aliquæ circa solas operationes: sed quia principaliter circa passiones, vel principaliter circa operationes, vt materiam propriam, sunt.

¶Tertio nota ex corpore arti. quomodo ex concursu passionis & operationis circa idem plures virtutes politicæ fiunt, vt postmodum cum de vitiis tractabitur, impedientia specificationes eorũ fiant, melius ipse discutere scias. Hinc enim habes, quod percussor ex ira duabus contrariatur virtutibus, iustitiæ & mansuetudini similiter adulter temperantiam & iustitiam violat , & sic de aliis.

¶Quarto noto, q̃ ex his, quæ dicuntur in hoc articulo, duo habentur. Primum est, quoꝺ bonum & malum in operationibus sic attenditur secundum seipsas. vt nihil referat qualitercunq; homo operans afficiatur ad ipsas. Secundum est , quod virtutes morales omnes sunt circa vtrasque passiones scilicet, & operationes : sed differentia est, quia aliquæ principaliter operationes, aliquæ principaliter passiones bonificant. hæc autem duo etsi prima facie videantur sibi aduersari, quia si non refert in bono iustitiæ quomodo pars afficiatur , oportet iustitiam non principaliter , sed solum operationes respicere. Non apparet etiam quomodo verifice-

tur

tur, quòd iustitia sit secundario circa passiones, cum restituens debitũ satisfaciat iustitiæ, quocunque id animo faciat. Sed si diligentius doctrina authoris inspiciatur, videbuntur omnia consona & vera. In operatione namq; ad alterum, puta emptione, restitutione &c. est duo considerare, primo bonitatem propriam secundo communem. Communis bonitas est, quæ ad omnes actus virtutũ exigitur. Et consistit in illis quatuor generalibus conditionibus insinuatis per quatuor virtutes cardinales, requisitis ad omnes virtutis perfectæ actus, vt ponitur in secundo Eth c. scilicet rectitudine, firmitate, moderatione, & discretione. Propria autem bonitas est, quam ex propria ratione vt contra alios distinguitur, sortitur: & secundum propriam bonitatem actus iustitiæ nihil refert quo quis animo actum faciat, dummodo commensuratũ alteri faciat. Secundum vero omnem bonitatem ad actũ iustitiæ virtutis requisitã refert quos quis animo restituat emat, vendat &c. & sic iustitia, & vbiter virtus bonificatiua operationum est principaliter circa operationes, & secundario circa passiones: quia est principaliter circa bonitatem propriam operationi, secundario circa communem. Quomodo autem virtutes circa passiones sint principaliter, secundario circa operationes clarũ est. Temperãtia enim & liberalitas principaliter respiciũt affectum, & consequenter operationes vt prouenientes ab affectibus propterea in huiusmodi maxime cõsideretur affectus, in illis autẽ opus ipsum.

*c.1.circa fi. præcip. tom.5.

in isto ar. 318

nis ad alterum: & in talibus oportet q̃ sit aliqua virtus directiua operationũ secundum seipsas, sicut sunt emptio & venditio. & huiusmodi operationes in quibus attenditur ratio debiti, vel inde habiti ad alterum: & propter hoc iustitia & partes eius propriè sunt circa operationes sicut circa propriam materiam. In quibusdam verò operationibus bonum & malum attenditur solum secundum commensurationem ad operantẽ: & ideo oportet in his bonum & malum considerari, secundum quod homo bene, vel malè afficitur circa huiusmodi. & propter hoc oportet quòd virtutes in talibus sint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur animæ passiones, sicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis huiusmodi. Contingit autem quòd in operationibus quæ sunt ad alterum, pretermittatur bonũ virtutis propter inordinatã animi passionem, & tunc inquantum corrumpitur commẽsuratio exterioris operationis, est corruptio iustitiæ: inquantum autem corrumpitur commensuratio interiorum passionum, est corruptio alicuius alterius virtutis: sicut cum propter iram aliquis alium percutit, in ipsa percussione indebita corrumpitur iustitia: in immoderãtia vero iræ corrumpitur mãsuetudo, & idẽ patet in aliis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione, secũdum quod est effectus virtutis: aliæ duæ rationes procedunt ex hoc, q̃ ad idem cõcurrunt operatio & passio: sed in quibusdam virtus est principaliter circa operationem, in quibusdam circa passionem ratione prædicta *.

ARTICVLVS III.

Vtrum circa operationes sit tantum vna virtus moralis.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd sit vna tantum virtus moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationum exteriorum videtur ad iustitiam pertinere: sed iustitia est vna virtus. ergo vna sola virtus est circa operationes.

¶ 2 Præt. Operationes maximè differentes esse videntur, quæ ordinantur ad bonum vnius & quæ ordinantur ad bonum multitudinis: sed ista diuersitas non diuersificat virtutes morales. dicit enim Philosoph. in 5. * Ethi. quòd iustitia legalis, quæ ordinat actus hominũ ad commune bonum, non est aliud a uirtute, quæ ordinat actus hominis ad vnũ tantum, nisi secundum rationem. ergo diuersitas operationum non causat diuersitatem virtutum moralium.

¶ 3 Præ. Si sunt diuersæ virtutes morales circa diuersas operationes, oporteret quòd secũdum diuersitatem operationum esset diuersitas virtutum moralium: sed hoc patet esse falsum. nam ad iustitiam pertinet in diuersis generibus commutationum rectitudinem statuere, & etiã in distributionibus, vt patet in 5.* Eth. non ergo diuersæ virtutes sunt diuersarum operationum.

*c.2.to.5.

¶ Sed contra est, quòd religio est alia virtus à pietate, quarum tamen vtraque est circa operationes quasdam.

¶ Respon. Dicendum, quòd omnes virtutes morales, quæ sunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iustitiæ, quæ attenditur secundum debitum ad alterum: distinguuntur autem secundum diuersas speciales rationes, cuius ratio est: quia in operationibus exterioribus ordo rationis instituitur, sicut * dictum est, nõ secundum proportionem ad affectionem hominis, sed secundum ipsam conuenientiam rai in seipsa, secundum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, ex quo constituitur ratio iustitiæ. Ad iustitiam enim pertinere videtur, vt quis debitũ reddat: vnde omnes huiusmodi virtutes, quæ sunt circa operationes, habent aliquo modo rationẽ iustitiæ. Sed debitum non est vnius rationis in omnibus: aliter enim debetur aliquid æquali, aliter superiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promisso, vel ex beneficio suscepto: & secundum has diuersas rationes debiti sumuntur diuersæ virtutes, puta, religio est per quam redditur debitum Deo: pietas est per quam redditur debitũ parentibus, vel patriæ: d gratia est per quam redditur debitum benefactoribus, & sic de aliis.

ar. præced.

D.677.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd iustitia propriè dicta, est vna specialis virtus, quæ attendit perfectam rationem debiti, quod secundum æquiualentiam potest restitui. dicitur tamen & ampliato nomine iustitia secundum quamcunque debiti reddibilem, & sic non est vna specialis virtus.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ iustitia quæ intendit bonum commune, est alia virtus à iustitia, quæ ordinatur ad bonum priuatum alicuius: vnde & ius commune distinguitur a iure priuato. Et * Tullius ponit vnam specialem virtutem, pietatem, quæ ordinat ad bonum patriæ: sed iustitia ordinans hominem ad bonum commune est generalis per imperium: quia omnes actus virtutum ordinat ad finem suum scilicet ad bonum commune. Virtus autem secundum quod a tali iustitia imperatur, etiam iustitiæ nomen accipit: & sic virtus a iustitia legali non differt nisi ratione: sicut sola ratione differt virtus operans secundum seipsam, & virtus operans ad imperium alterius.

*li.2.deinuẽtione à fol.4. ante finẽ li.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in omnibus operationibus ad iustitiam specialem pertinentibus, est eadem ratio debiti: & ideo est eadem virtus iustitiæ, præcipuè quantum ad commutationes. forte enim distributiua est alterius speciei à commutatiua: sed de hoc * infra quæretur.

2.2.q.61. art.1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum circa diuersas passiones, diuersæ sint virtutes morales.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd circa diuersas passiones non sint diuersæ virtutes morales. Eorum enim quæ conueniunt in principio & fine, vnus est habitus, sicut patet maximè in scientiis: sed omnium passionum vnum est principium, scilicet amor, & omnes ad eundem finem terminantur, scilicet delectationem, vel tristitiam, vt * supra habitum est. ergo circa omnes passiones est vna tantùm moralis virtus.

3.19 Infra art. 5.cor.

q.2.ar.3. & 2.

¶ 2 Præte. Si circa diuersas passiones essent diuersæ virtutes morales, sequeretur quòd tot essent virtutes morales, quot passiones. sed hoc patet esse falsum: quia circa oppositas passiones est vna & eadẽ virtus moralis, sicut fortitudo circa timores & audacias, temperantia circa delectationes & tristitias. non ergo oportet quòd circa diuersas passiones sint diuersæ virtutes morales.

¶ 3 Præt. Amor, concupiscentia, & delectatio sunt passiones specie differentes, vt * supra habitum est: sed circa omnes has est vna virtus scilicet temperantia. ergo virtutes morales non sunt diuersæ circa diuersas passiones.

q.23.ar.4.

¶ Sed contra est, quòd fortitudo est circa timores & audacias, temperantia circa concupiscentias, mansuetudo circa iras, vt dicitur in 3. & 4.* Ethic.

*li.3.eth. c.6.&10. & li.4.ca. 4.& 5.t.5.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd non potest dici quòd circa omnes passiones sit vna sola virtus moralis. Sunt enim quædam passiones ad diuersas potentias pertinentes: aliæ nanque pertinent ad irascibilem: aliæ ad concupiscibilem, vt * supra dictum est: nec tamẽ oportet quòd omnis diuersitas passionum sufficiat ad vitutes morales diuersificandas. Primo quidem, quia quædam passiones sunt quæ sibi opponuntur secundum contrarietatem, sicut gaudium & tristitia: timor & audacia, & alia huiusmodi: & circa huiusmodi passiones sic oppositas, oportet esse vnam & eandem virtutem. Cum enim virtus moralis in quadam medietate consistat, medium in cõtrariis passionibus secundum eandem rationem instituitur: sicut & in naturalibus idem est medium inter contraria, vt inter album & nigrum. Secundo, quia diuersæ passiones inueniuntur secundum eundem modum rationi repugnantes, puta, secundum impulsum ad id quod est contra rationem, vel secundum retractionem ab eo quod est secundum rationem: & ideo diuersæ passiones concupiscibilis non pertinent ad diuersas virtutes morales, quia eorum motus secundum quendam ordinem seinuicem consequuntur, vtpote ad idem ordinati scilicet ad consequendum bonum, vel ad fugiendum malum: sicut ex amore procedit concupiscentia, & ex concupiscentia peruenitur ad delectationem. Et eadem ratio est de oppositis: quia ex odio sequitur fuga, vel abominatio, quæ perducit ad tristitiam. Sed passiones irascibilis non sunt vnius ordinis, sed ad diuersa ordinantur. Nam audacia & timor ordinantur ad aliquod magnum periculum: spes & desperatio ad aliquod bonum arduum: ira autem ad superandum aliquod contrarium, quod nocumentum intulit, & ideo circa has passiones diuersæ virtutes ordinantur, vtpote temperamtia circa passiones concupiscibilis: fortitudo circa timores & audacias: magnanimitas circa spem & desperationem: mansuetudo circa iras.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes passiones conueniunt in vno principio, & fine communi, non autẽ in vno proprio principio, seu fine. vnde hoc non sufficit ad vnitatem virtutis moralis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in naturalibus idem est principium, quo recedit ab vno principio, & accedit ad aliud, & in rationalibus est eadem ratio contrariorum. ita etiam virtus moralis, quæ in modum naturæ rationi consentit, est eadem contrariarum passionum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illæ tres passiones ad idẽ obiectum ordinantur secundum quendam ordinem, vt * dictum est, & ideo ad eandem virtutem moralem pertinent.

in eor. ar.

Super quæstionis sexagesimæ, Articulum quintum.

320 Omissis singillatim articu. tertio & quarto, quia ille in secundo articulo, hic in quinto tangitur: in articulo quinto dubium primo occurrit simpliciter, & ad hominẽ de sub ecto numerataũ virtutũ: sed discussio simpliciter singularum in propris tractatib. in secunda secundæ erit. discussio vero ad hominem hic occurrit. Videtur enim author sibi ipsi cõtrarius de subiecto liberalitatis & magnificentiæ. Nam hic vtranque ponit in appetitu sensitiuo illam in concupiscibili, hanc in irascibili, & circa passiones sicut alias enumeratas virtutes. In 3. autẽ sent. dist. 33. articul. 4. quæstio. 3. & in primo contra Ge. ca. 93. & quod plus vrget, superius in primo parte quæstio. 21. artic. 1. ad primum, expresse ponit eas in voluntate, & non in parte sensitiua, & circa operationes vt distinguuntur contra passiones.

ARTICVLVS V.

Vtrum virtutes morales distinguantur secundum diuersa obiecta passionum.

AD QVINTVM sic procditur. Videt quòd virtutes morales non distinguantur secundum obiecta passionum. Sicut enim sunt obiecta passionum, ita sunt obiecta operationum: sed virtutes morales, quæ sunt circa operationes, non distinguuntur secundum obiecta operationum. ad eandem enim virtutem iustitiæ pertinet emere, vel vendere domum, & equum. ergo etiã nec virtutes morales quæ sunt circa passiones, diuersificantur per obiecta passionum.

¶ 2 Præt. Passiones sunt quidam actus, vel motus appetitus sensitiui: sed maior diuersitas requiritur ad diuersitatem habituum, quàm ad diuersitatem actuum. diuersa igitur obiecta, quæ nõ diuersificant speciẽ passionis, non diuersificabunt speciem virtutis moralis, ita scilicet quòd de omnibus delectationibus erit vna virtus moralis: & similiter est de aliis.

¶ 3 Præt. Magis & minus non diuersificant speciem: sed diuersa delectabilia non differunt nisi secundum magis & minus. ergo omnia delectabilia pertinent ad vnam speciem virtutis, & eadem ratione omnia terribilia, & similiter de aliis. non ergo virtus moralis distinguitur secundum obiecta passionum.

¶ 4 Præterea. Sicut virtus est operatiua boni, ita est impeditiua mali: sed circa concupiscentias bonorum sunt diuersæ virtutes. sicut temperantia circa concupiscentias delectationum tactus, & eutrapelia circa delectationes ludi. ergo etiam circa timores malorum debent esse diuersæ virtutes.

¶ Sed contra est, quod castitas est circa delectabili venereorum, abstinentia vero est circa delectabilia ciborum.

¶ Respon. Dicendum, quod perfectio virtutis ex ratione dependet: perfectio autem passionis ex ipso appetitu sensitiuo. vnde oportet quod virtutes diuersificentur secundum ordinem ad rationem: passiones autem secundum ordinẽ ad appetitum. Obiecta igitur passionum secũdũ quod diuersimode ordinantur ad appetitum sensitiuũ, causant diuersas passionum species: secundũ vero q̃ cõparantur ad rationẽ, causant diuersas species virtutum. Nõ est autem idẽ motus rationis & appetitus sensitiui: vnde nihil prohibet aliq̃ differentiam obiectorum causare diuersitatem passionum, quæ non causat diuersitatem virtutum, sicut quando vna virtus circa multas passiones, vt * dictum est: & aliquam etiã differentiam obiectorum causare diuersitatẽ virtutum, quæ non causat diuersitatẽ passionum, cum circa vnam passionem, puta delectationem, diuersæ virtutes ordinentur. Et quia diuersæ passiones ad diuersas potentias pertinentes, semper pertinẽt ad diuersas virtutes, vt * dictũ est: ideo diuersitas obiectorum quæ respicit diuersitatem potentiarum, semdo articulo, hic in quinto tangitur: in articulo quinto dubium primo occurrit simpliciter, & ad hominẽ de sub ecto numerataũ virtutũ: sed discussio simpliciter singularum in propris tractatib. in secunda secundæ erit. discussio vero ad hominem hic occurrit. Videtur enim author sibi ipsi cõtrarius de subiecto liberalitatis & magnificentiæ. Nam hic vtranque ponit in appetitu sensitiuo illam in concupiscibili, hanc in irascibili, & circa passiones sicut alias enumeratas virtutes. In 3. autẽ sent. dist. 33. articul. 4. quæstio. 3. & in primo contra Ge. ca. 93. & quod plus vrget, superius in primo parte quæstio. 21. artic. 1. ad primum, expresse ponit eas in voluntate, & non in parte sensitiua, & circa operationes vt distinguuntur contra passiones.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tam liberalitas, quàm magnificentia respicit passionẽ & operationem, illã propinque, hanc remotè: & quòd inquãtum respicit operationem cum sua materia, puta sumptus pecuniæ, est in voluntate: pro quãto respicit passionem, est in concupiscibili. Et probatur hanc esse mẽtem authoris, quia vti pecunia, quod est principalis actus istarũ virtutũ, est actus volũtatis: q̃a vti ẽ actus volũtatis, vt patet supẽrius. Sed ista solutio nihil valet, q̃a cum vna virtus nõ possit esse in duabus potentiis subiectiue æqualiter: aut liberalitas erit in concupiscibili, vt subest voluntati, aut econuerso. non secundum, vt patet: nec primum nisi ratione electionis participatæ, quod est commune omnibus virtutibus appetitus sensitiui. ergo. Præterea, Author in prima parte non solum affirmat has esse in voluntate a sed

ar. præce.

art.2.& 4. huius q.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed negat eas esse in parte sensitiua. vnde ponere vtrunque subiectum, contradicit illi. Præterea, Stante ista solutione, pari ratione potuisset poni fortitudo in voluntate, & consequenter proprie in Deo: quoniam ipsa respicit passionem audaciæ, & operationem, puta debellationem hostium: & secundum istam, operationem constat, quòd potest attribui Deo. & tamen author expresse negat de fortitudine, quia è circa passiones, Dicendum est ergo, vt mihi videtur, quòd author aliena opinione superius in prima parte, & in libro contra Gentiles, vbi ex proposito hæc non tractantur, & sequés alios in anteriorib. scriptis antequam ad summam speculâ huius Sûmę ascenderit, illa dixit. Nunc vero secundum propriâ sententiam determinat sic, quòd in Secunda secundæ, in qua etiam altius prosperxit, confirmat hanc determinationem. & ratio est, vt ibi dicitur, quia istæ virtutes non respiciunt operationes secundum se, vt respicit iustitia & partes eius, sed vt aliqualiter se habent ad passiones amoris, scilicet pecuniæ, & spei in illa. Et propterea nec istæ virtutes sunt in Deo, nisi metaphoricè, aut secûdum aliquid. Et eodem modo dicendum est de veritate, quam in primo contra Gẽ. numerat inter virtutes circa actiones, & non passiones. omnes enim hîc dicuntur circa passiones.

*c.3. ad fi. tom.5.

¶ In eodem 5. articul. nota Nouitie duo in litera. Primum est, quòd cum ibi dicitur, quòd vnum obiectum passionis apprehenditur sensu, vel imaginatione, vel etiam ratione: non est sermo de aliqua re obiecta, vna secundum numerum, aut speciem, sed de vnitate obiecti passionis vt obiectum est illius. verbi gratia, de amabili, de concupiscibili, de delectabili &c. quorum quodlibet vnum specie obiectum passionis multa rerum genera est comprehendens.

¶ Secundum est, quòd cum in litera concluditur, quod virtutes morales distinguuntur secundum vel secundum diuersas materias, vel diuersas passiones, vel diuersa obiecta, tres modos enumerauit non subordinatos, sed disparatos, coincidentes tamen quandoque. Diuersitas namque materiæ absque diuersitate passionis & obiecti, faciens diuersitatem virtutum, inuenitur in magnificentia & magnanimitate, quarum vtraque est circa spem, vtraq; circa arduum: sed in diuersa materia, pecunia, & honore. Et idem apparet in liberalitate & philotimia. Diuersitas vero passionis absque diuersitate materiæ & obiecti, faciens diuersas virtutes, inuenitur in shrtitudine & mansuetudine, quarum vtraque circa tale malum, & vtraque circa arduum secundum diuersam passionẽ timorem, atque audaciam, & iram versatur. Diuersitas demũ obiecti absque diuersitate materiæ & passionis, diuersitatem virtutum faciens, inuenitur in veritate, amicitia, & eutrapelia, seu vrbanitate. omnes enim circa dicta & facta humana, & delectationem, seu amorem secundum distincta sunt obiecta, scilicet manifestationem, affabilitatem, & delectationem. Coincidentia autem manifesta est in temperantia & fortitudine, quarum materia, & passio, & obiectum diuersificantur.

¶ In eodem articulo in calce corporis articuli aduerte, q litera corrupta est, nec in aliquo codice inuenire potui verũ textũ. Vnde quia Aristotelem affert ex secundo Ethic. corrigendum duxi quo ad tres dictiones, quarum duæ sunt mutandæ, & vna delenda. Vbi igitur in litera dicitur, q secundum Aristo. sunt vndecim virtutes morales circa passiones, muterur numerus vndenarius in numerum denarium, & legatur sunt decem. Vbi uero enumerãdo virtutes ultimo loco dicit; Et iustitia; delendum est, vt eutrapelia sit ultima. Cũ uero post subiungit, Si igitur addatur iustitia, quæ est circa operationes, erunt omnes duodecim, mutetur duodenarius in undenariũ & legatur, erunt omnes undecim. Rõ antẽ quare litera saluari non potest, est tum quia refert se ad Aristotilem, qui, ut patet in secundo Ethic. duodecim mediates ponit, sed de cẽ uirtutes & duas passiones, & ultra has iustitiã, & uirtutes rationales: tum quia iustitia non est uirtus circa passiones, sed operationes, ut patet 5. Ethic. & hic in articulo tertio.

*li.4. eth. c.6.to.5.

*li.4. eth. c.8.to.5. *li.2. eth. c.7. & lib. 4. eth. c.5. D.3.5.

Et scito Nouitie, q author cum nota illationis concludens numerũ uirtutum moralium, dicẽdo. Sicigitur patet, q secundũ Arist. &c. non infert ex hoc articulo solo, sed iuncto præcedenti, in quo fortitudinem & mansuetudinem distinxit ex tertio & quarto Eth. & propterea enumerando uirtutes, has connumerauit, licet earum in hoc articulo non meminerit.

¶ In nũsionibus ad argumenta eiusdẽ articuli, diligẽtius notato, primã, tertiã & ultimã. Primã quidem, quia ex ea habes differẽtiã inter unicã operationẽ, & unicã passionẽ in diuersificando uirtutẽ, ex hoc q passio repugnat rõni, operatio autẽ non. & subtiliter dixit: quia cum habitudo ad rõnem constituat uirtutis obiectũ, & diuersa habitudo diuersum obiectum, passio quæ sm se importat aliquid abducens a rõne, importat aliquid egẽs uirtute ad consonã reddendam ipsam rationi, & sm diuersas proprii obiecti materias diuersimode ad rationem se habere potest, & sic diuersa uirtutum obiecta constituet. Operatio autem quia secundum se rationi non repugnat secundum omnem sui obiecti materiam, eodem modo ad rationem se habet. Tertiam autem, quia hic habes quasi exceptionẽ ab illa maxima, Magis & minus non

non variant spẽm dico autem quasi exceptionem, quia reuera non est exceptio, sed per accidens magis, & minus variant hic speciem: quia per adiunctam eis diuersam specifice habitudinem ad rationem, vt in litera dicitur. Vltima autem, quia aurea est tota, & semper memoriæ mandanda: vnũ tamen restat mirandum i hac materia, quare Aristoteles nullam virtutem moralem posuit circa passionem tristitiæ propriam illi, & tot circa delectationis passionem si susceptæ esset hic prouincia assignãdæ sufficientiæ virtutum moralium, reddenda esset ratio: sed quia nec author hoc suscepit, nec Arist. modo exponitur, alteri loco reseruef.

In cor. ar.

In cor. ar. 4. par. 4 inter prin. & med.

¶ Super quæstionem sexagesimam primam.

In titu. q. 61. aduerte Nouitie, Cardinalis vocabulum ab Ambro. forte primum introductum a cardine secundũ Grãmaticam deriuatũ quia non nisi metaphorice virtuti conuenit, & metaphoræ a scientia ejectæ sint ab Aristo. in 2. Pol. adeirco author metaphoram explanãs, in quo sentu disputandum sit in primi articuli titulo ait cardinales, seu principales. cardines enim sustinentes ostium, principia sunt sustinendi fixeque versandi ostii. Et inde cardinales illæ dicuntur res, seu dignitates, quæ quasi sustineat, formantque alias, quasi super eas innixas: q est principatum tenere: & inde virtutes illæ dictæ sunt cardinales, quę uirtuosam vitam sustinent, & super quas vniuersa studiosa vita firmatur, ac opera propria explet, quod est esse

¶ Ad primum ergo dicendum, q omnia obiecta eiusdem operationis secundum speciem, eandem habitudinẽ habent ad rationem, non autem omnia obiecta eiusdem passionis secundũ speciem: quia operationes non repugnant rationi, sicut passiones.

¶ Ad secundum dicendum, q alia ratione diuersificantur passiones, & alia virtutes, sicut * dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magis & minus non diuersificant speciem nisi propter diuersam habitudinem ad rationem.

¶ Ad quartum dicendum, q bonum fortius est ad mouendum, quàm malum: quia malum non agit nisi virtute boni, vt Dionysius dicit 4. c. * de diui. no. vnde malum non facit difficultatem rationi, quæ requirat virtutem, nisi sit excellens, quod videtur esse vnũ in vno genere passionis. vnde circa iras non ponitur nisi vna virtus, scilicet mãsuetudo: & similiter circa audacias vna sola, scilicet fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatem, quæ requirit virtutem, etiam si non sit excellens in genere talis passionis, & ideo circa concupiscentias ponuntur diuersæ virtutes morales, vt * dictum est.

QVAESTIO LXI.

De uirtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuisa.

DEinde considerandum est de virtutibus cardinalibus.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, uel principales.

¶ Secundo, de numero earum.

¶ Tertio, quæ sint.

¶ Quarto, Vtrum differant ab inuicem.

¶ Quinto, Vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

ARTICVLVS I.

Utrum virtutes morales debeãt dici cardinales, uel principales.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non debeant dici cardinales, seu principales. Quæ enim ex opposito diuiduntur, sunt simul natura, vt dicitur in * Prædicamentis, & sic vnum non est altero principalius: sed omnes virtutes ex opposito diuidunt genus virtutis. ergo nullæ earum debent dici principales.

¶ 2 Præt. Finis principalior est his quæ sunt ad finem: sed virtutes theologicæ sunt circa finem, virtutes autem morales sunt circa ea quæ sunt ad finẽ. ergo virtutes morales non debent dici principales, seu cardinales, sed magis theologicæ.

¶ 3 Præt. Principalius est quod est per essentiam, quàm q est participationem: sed uirtutes intellectuales pertinent ad rationale per essentiam, virtutes autem morales pertinent ad rationale per participationem, vt * supra dictum est. ergo uirtutes morales non sunt principales, sed magis virtutes intellectuales.

¶ Sed contra est, quod * Amb. dicit super Lucam, exponens illud, Beati pauperes spiritu. Scimus uirtutes esse quatuor cardinales, scilicet, temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem: hæ autem sunt virtutes morales. ergo virtutes morales sunt cardinales.

¶ RESPON. Dicendum, q cum simpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. Virtus autem humana, vt * supra dictum est, secundum perfectam rationem uirtutis dicitur, quæ requirit rectitudinem appetitus. huiusmodi enim virtus non solum facit facultatem bene agẽdi, sed ipsum etiam usum boni operis causat, sed secundum imperfectam rationem virtutis dicitur virtus, quæ non requirit rectitudinem appetitus: quia solum facit facultatem bene agendi, non autem causat bonum operis vsum. Constat autem, q perfectum est principalius imperfecto: & ideo uirtutes quæ continent rectitudinem appetitus, dicuntur principales. huiusmodi autem sunt uirtutes morales: & inter intellectuales sola prudentia, quæ etiam quodam modo moralis est secundum materiam, vt ex * supradictis patet. vnde conuenienter inter virtutes morales ponuntur illæ, quæ dicuntur principales, seu cardinales.

q.58. ar.3. ad arg.1. & q.57. ar.4.

¶ Ad primum ergo dicendum, q quando genus vnius nocum diuiditur in suas species, tunc partes diuisionis ex æquo se habent secundum rationem generis, licet secundum naturam rei vna species sit principalior & perfectior alia, sicut homo aliis animalibus. Sed quando est diuisio alicuius analogi, quod dicitur de pluribus secundũ prius & posterius, tunc nihil prohibet vnum esse principalius altero, etiam secundum communem rationem: sicut substantia principalius dicitur ens, quàm accidens, & talis est diuisio uirtutum in diuersa genera virtutum, eo quòd bonum rationis non secundum eundem ordinem inuenitur in omnibus.

¶ Ad secundum dicẽdum, q virtutes theologicæ sunt supra hominem, vt * supra dictum est. Vnde non proprie dicuntur uirtutes humanæ, sed super humanæ, uel diuinæ.

q.58. ar.3. ad 2.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd aliæ uirtutes intellectuales, & prudentia, & si sint principaliores, quã morales quantum ad subiectum, non tamen sunt principaliores quantum ad rationem uirtutis, quæ respicit bonum, quod est obiectum appetitus.

* In præd. c. de Simul. to. 1.

¶ Super quæstio. 61. Articul. 1.

* li. 5. inl. 4 eá c. 6. to. 5

* c. 4. ad fi. tom. 5.

* li. 4. eth. c. 6. to. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum Secundum.*

322 Inf. q.66. ar.1.& 4. co Et 2.2. prol. & q. 123.ar.1.& q. 141. ar.7. Et 3. di.33.q.2 a.1.q.3.& veri. q.1. a.12.ad 25 & 26.& q. 5.a.1.q.57 ar.4. †li.5.Eth. c.2.to.5.

ARTICVLVS II.

Vtrum sint quatuor uirtutes cardinales.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd non sint quatuor virtutes cardinales. Prudentia enim est directiua aliarum virtutum moralium, vt ex supradictis patet: sed id quod est directiuum aliorum principalius est. ergo prudentia sola est virtus principalis.

¶ 2 Præterea. Virtutes principales sunt aliquo modo morales: sed ad operationes morales ordinamur per rationem practicam, & appetitum rectũ, vt dicitur in 6. † Ethic. ergo solæ duæ virtutes cardinales sunt.

¶ 3 Præterea. Inter alias etiam virtutes vna est principalior altera: sed ad hoc quòd virtus dicatur principalis, non requiritur quòd sit principalis respectu omnium, sed respectu quarundam. ergo videtur quòd sint multo plures principales virtutes.

*c.36.cir. prin. ¶ Sed contra est, quod * Grego. dicit in 2. Moral. In quatuor virtutibus tota bona operis structura consurgit.

¶ Respondeo dicendum, quòd numerus aliquorum accipi potest aut secundum principia formalia, aut secundum subiecta: & utroque modo inueniuntur quatuor cardinales virtutes. Principium enim formale virtutis, de qua nunc loquimur, est rationis bonum, quod quidem dupliciter potest considerari. Vno modo, secundum quod in ipsa consideratione rationis consistit, & sic erit vna virtus principalis, quæ dicitur prudentia. Alio modo, secundum quod circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc vel circa operationes, & sic est iustitia: vel circa passiones, & sic necesse est esse duas virtutes. Ordinem enim rationis necesse est ponere circa passiones, considerata repugnantia ipsarum ad rationem, quæ quidem potest esse dupliciter. Vno modo, secundum quod passio impellit ad aliquid contrarium rationi, & sic necesse est quòd passio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia. Alio modo, secundum quod passio retrahit ab eo quod ratio dictat, sicut timor periculorum vel laborum: & sic necesse est, quòd homo firmetur in eo quod est rationis, ne recedat, & ab hoc denominatur fortitudo. Et similiter secundum subiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex enim inuenitur subiectum huius virtutis, de qua nunc loquimur, scilicet rationale per d essentiam, quod prudentia perficit: & rationale per participationem, quod diuiditur in tria, idest, in voluntatem, quæ est subiectum iustitiæ: & in concupiscibilem, quæ est subiectum temperantiæ: & in irascibilem, quæ est subiectum fortitudinis.

d. 1199.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd prudentia est simpliciter principalior omnibus: sed aliæ ponuntur principales vnaquæque in suo genere.

In isto ar. ¶ Ad secvndvm dicendum, quòd rationale per participationem diuiditur in tria, vt * dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes aliæ virtutes, quarum vna est principalior alia, reducuntur ad prædictas quatuor, & quantum ad subiectum, & quantum ad rationes formales.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliæ uirtutes magis debeant dici principales, quàm istæ.

¶ *Super quæstio. 61. Articul. III.*

AD Tertium sic proceditur. Videtur q aliæ virtutes magis debeant dici principales, quã istæ. Id. n. q est maximum in vnoquoque genere, videtur esse principalius: sed magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. * Eth. ergo magnanimitas maximè debet dici principalis virtus.

In artic. 3. mandabis memoriæ quod dupliciter istæ quatuor virtutes dicũtur principales, vel vt genera, vel gratia præcipuæ materiæ.

Ar. prior & poster. & locis sibi notatis & 3.di 33.q. 2.a.1 q 4 *li.4.Eth. c.3

¶ 2 Præt. Illud per quod aliæ virtutes firmantur, videtur esse maximè principalis virtus: sed humilitas est huiusmodi, dicit. n. † Greg. q qui cæteras virtutes sine humilitate congregat, quasi paleas in ventum portat. ergo humilitas videtur esse maximè principalis.

thom. 7.c Buan. in ne illus. & in ps.3. pœnitẽtia.

¶ 3 Præt. Illud videtur esse maximè principale, q est perfectissimum: sed hoc pertinet ad patientiam, secundum illud Iaco. 1. Patientia opus perfectum habet. ergo patientia debet poni principalis.

*li.2.de suct. a me.

¶ Sed contra est, quod * Tullius in sua Rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit.

Ar. præc.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut * supra dictũ est, huiusmodi quatuor virtutes cardinales accipiuntur secundum quatuor formales rationes uirtutis, de qua loquimur. Quæ quidem in aliquibus actibus, vel passionib. principaliter inueniuntur: sicut bonum consistens in consideratione rationis, principaliter inuenitur in ipso rationis imperio, non autem in consilio, neque in iudicio, vt * supra dictum est. Similiter autem bonum rationis prout ponitur in operationibus secundum rationem recti & debiti, principaliter inuenitur in commutationibus vel distributionibus, quæ sunt ad alterum cum æqualitate. Bonum autem refrænandi passiones principaliter inuenitur in passionibus, quas maximè difficile est reprimere, scilicet in delectationibus tactus. Bonum autem firmitatis ad standum in bono rationis contra impetum passionum, præcipuè inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficillimum est stare. Sic igitur prædictas quatuor virtutes dupliciter considerare possumus. Vno modo, secundum communes rationes formales, & secundum hoc dicuntur principales, quasi generales ad omnes virtutes, vtputa, quòd omnis virtus quæ facit bonum in consideratione rationis dicatur prudentia: & quòd omnis virtus quæ facit bonum debiti & recti in operationibus, dicatur iustitia: & omnis virtus quæ cohibet passiones & deprimit, dicatur temperantia: & omnis virtus quæ facit firmitatem animi contra quascunque passiones, dicatur fortitudo, & sic multi loquuntur de istis virtutibus tam sacri doctores, quàm etiam philosophi, & sic aliæ uirtutes sub ipsis continentur: vnde cessant omnes obiectiones. Alio verò modo possunt accipi, secundum quod istæ virtutes denominantur ab eo quod est præcipuum in vnaquaque materia. Et sic sunt speciales virtutes contra alias diuisæ: dicuntur tamẽ principales respũ aliarum propter principalitatem materiæ, puta quòd prudentia dicatur, quæ præceptiua est: iustitia, quæ est circa actiones debitas inter æquales: temperantia, quæ reprimit concupiscentias delectationum tactus: fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis. Et sic etiam cessant obiectiones: quia aliæ uirtutes possunt habere aliquas alias principalitates, sed istæ dicuntur principales ratione materiæ, vt * supra dictum est.

q.57.ar.5

In istomar.

¶ Super

¶ *Super quæstio. 61. Articul. IIII.*

324 Inf.q.66.a. 2.cor.Et 2. 2.q.123.ar. 2 & 11.cor. & q. 194.a. 1.cor.prin. Et 3 di. 33. q.1. ar.1.q. 3.& veri.q. 2. ar. 12.ad 13. & 26.Et 2.Eth.lec.8 li.22.mor. c.1.4 med.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quatuor uirtutes cardinales differant abinuicem.

IN art.4 manda memoriæ redũdantiam virtutis, & eius causam, & modum habes i litera, quòd redundat altera in alteram: quia potes in maius, potest in minus, & ex victoria maioris habilior nies redditur ad vincendum minora.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd quatuor prædictæ virtutes non sint diuersæ uirtutes, & abinuicem distinctæ. Dicit enim † Greg. in 22 Moral. Prudentia vera non est, quæ iusta, & temperans, & fortis non est nec perfecta temperantia, quæ fortis, iusta, & prudens non est: nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans & iusta non est: nec vera iustitia, quæ prudens, & fortis, & temperans non est. Hoc autem non contingeret, si prædictæ quatuor uirtutes essent abinuicem distinctæ: diuersæ enim species eiusdem generis non denominant seinuicẽ. ergo prædictæ uirtutes non sunt abinuicem distinctæ.

†lib.1.c.36. paulo a pri cip.to.1.

¶ 2 Præt. Eorum quæ abinuicem sunt distincta, quod est vnius, non attribuitur alteri: sed illud quod est temperantiæ, attribuitur fortitudini. dicit enim † Amb. in 1.* lib. de off. Iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur. De temperantia etiam dicit, quòd modum, vel ordinem seruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur. ergo videtur quòd huiusmodi virtutes non sunt abinuicem distinctæ.

*C.4.to.5.

¶ 3 Præt. Philosophus * dicit in 2. Eth. quòd ad uirtutem hæc requiruntur. Primum quidem si sciens: deinde si eligens, & eligens propter hoc: tertium autem si firmè, & immobiliter habeat, & operetur. Sed horum primum videtur ad prudentiam pertinere, quæ est recta ratio agibilium. Secundum scilicet eligere, ad temperantiam, vt aliquis non ex passione, sed ex electione agat passionibus refrænatis. Tertium, ut aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ uidetur ad iustitiam pertinere. Aliud scilicet firmitas & immobilitas, pertinet ad fortitudinem. ergo qualibet harum virtutum est generalis ad omnes virtutes. ergo non distinguuntur ab inuicem.

*lib.2.c.4.5. to.1.

¶ Sed cõtra est, quod * Augu. dicit in lib. de Moribus Ecclesiæ, quòd quadripartita dicitur virtus ex ipsius amoris vario affectu: & subiungit de prædictis quatuor virtutib s. prædictæ ergo quatuor virtutes sunt abinuicem distinctæ.

Ar.præc.

¶ Respon. Dicendum, q sicut * supra dictum est, prædictæ quatuor virtutes dupliciter à diuersis accipiuntur. Quidam enim accipiunt eas, prout significant quasdam generales conditiones humani animi, quæ inueniuntur in omnibus virtutibus, ita scilicet q Prudentia nihil sit aliud, quam quædam rectitudo discretionis in quibuscunque actibus, vel materijs: Iustitia verò sit quædam rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacunque materia: Temperantia vero sit quædam dispositio animi, quæ modum quibuscunq; passionibus, vel operationibus imponit, ne vltra debitum efferantur: Fortitudo verò sit quædam dispositio animæ, per quam firmetur in eo, quod est secundum rationem contra quoscunque impetus passionum, vel operationum labores. Hæc autem quatuor sic distincta non important diuersitatem habituum virtuosorum quantum ad iustitiam, temperantiam, & fortitudinem. Cuilibet enim virtuti morali ex hoc quòd est habitus, conuenit quædam firmitas, vt à contrario nõ moueatur, quòd dictum est ad fortitudinem pertinere: ex hoc verò q est virtus, habet q ordinetur ad bonum, in quo importatur ratio recti, vel debiti, quod dicebatur ad iustitiam pertinere: in hoc verò quòd est virtus moralis rationem participans, habet quòd modum rationis in omnibus seruet, & vltra ne non extendat, quod dicebatur pertinere ad temperantiam, solum autem hoc, quod est discretionem habere, quod attribuebatur prudentiæ, videtur distingui ab aliis tribus, inquantum hoc est ipsius rationis per essentiam: alia verò tria important quandam participationem rationis per modum applicationis cuiusdam ad passiones, vel operationes. Sic igitur secundum prædicta, prudentia quidem esset virtus distincta ab alijs tribus: sed aliæ tres non essent virtutes distinctæ abinuicem. Manifestum est enim quòd vna & eadem virtus & est habitus, & est virtus, & est moralis. Alij verò & melius, accipiunt hac quatuor virtutes secundum quod determinantur ad materias speciales, vnaquæque quidem illarum ad vnã materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, a qua nomen virtutis accipitur, vt* supra dictũ est: & secundum hoc manifestum est, quòd prædictæ virtutes sunt diuersi habitus, secũdum diuersitatem obiectorum distincti.

Ar. præc.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Greg. loquitur de prædictis quatuor virtutibus secundum primam acceptionem. Vel potest dici, quòd istæ quatuor virtutes denominantur abinuicem per redundantiam quandam. Id enim quod est prudentiæ, redundat in alias virtutes inquantum à prudentia diriguntur: vnaquæque vero aliarum redundat in alias ea ratione, quòd Qui potest quod est difficilius, potest & id quod minus est difficile. Vnde qui potest refrænare concupiscentias delectabilium secundum tactum, ne modum excedant, quod est difficillimum, ex hoc ipso redditur habilior vt refrænet audaciam in periculis mortis, ne vltra modum procedat, quod est longe facilius, & secundum hoc fortitudo dicitur temperata. Temperantia etiam dicitur fortis ex redundantia fortitudinis in temperantiam, in quãtum scilicet ille qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod est difficillimum, est habilior vt retineat animi firmitatem cõtra impetus delectationum: quia, vt dicit * Tul. in primo de offi. non est consentaneum, vt qui metu non frangitur, cupiditate frangatur: nec qui inuictum se a labore præstiterit, vinci à voluptate aliquando possit. Et per hoc etiam patet responsio ad secundum. Sic enim temperantia in omnibus modum seruat, & fortitudo contra illecebras voluptatum animum seruat inflexum: vel inquantum istæ uirtutes denominant quasdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prædictam.

*lib.1.in c. cuius titulus est, Vera magnanimitas in duob. potissimum sita.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illæ quatuor generales virtutum conditiones, quas ponit * Philosophus, nõ sunt propriæ prædictis uirtutibus: sed possunt eis appropriari secundum modum iam * dictum.

*li.2.Ethi. c.4.to.5.

In cor. ar.

ARTICVLVS V.

Vtrum virtutes cardinales conuenienter diuidantur in uirtutes politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum Quintum.*

325 3.dist.33.q. 1.a.4.ad 2. Et di.34.q. 1.ar.1.arg. 6.& ad eius so. Et veri. q.26. ar 8. ad 2.& vir. q. 5. artic. 4. ad 7.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter huiusmodi quatuor uirtutes diuidãtur in virtutes exemplares purgati animi, purgatorias, & politicas.

IN corpore art. 5. eiusdem q. 61. aduerte, q distinctio virtutum moralium in politicas, purgatorias,

Universidad de Deusto Biblioteca

& purgati animi, non est distinctio virtutu m fm essentiam, sed se cundum statum & actus perfectionem. Illimet nanq; habitus, qui modo sunt virtutes politicæ, quia passiones ad medium reducunt, proficiunt in tantum vt passiones auferant, & vsque adeo ascendunt vt passionum obliuiscantur, vt in responsione ad secundum ex Plotino habes.

*li. 1. c. 8. in fo. 2. ante med.

Potes etiam inspicere hanc esse mẽ tẽ authoris ex hoc q̃ virtutes purgati animi dicit esse beatorum. Constat. n. ex q. 67. inferius q̃ eædem virtutes morales perseuerant in patria differentes fm status perfectionem & actus. Memento tamen, q̃ hic non distinctas has fm essentiam a moralibus dicimus, comprehendendo sub moralib. acquisitas & infusas morales: purgatorias nãq; & purgati animi morales infusę sũt fm essentiam: politicæ autem morales acquisitæ secundum veritatẽ, quic quid Plotinus putauerit in homine diuino.

†li. 10 Ethic. c. 8.

†q. 59 ar. 2. & 5.

* In loco citato ar. præce. ad 2. arg.

¶ In respõsione ad primum eiusdẽ articuli aduerte, q̃ Sco. i 3. sen. di. 33. somniauit virtutes morales, quæ sunt circa passiões, posse poni in angelis, & in Deo, tali ratione, Angelus in puris naturalibus potest velle mihi bonum temperantiæ, ergo in eo potest esse virtus temperantię, & eadem ratione i Deo sublata omni imperfectione. Antecedẽs probatur, quia voluntas angeli non est imperfecta, ita vt oporteat ipsam carere hac bona volitione, seu electione. Consequentia probatur, quia talis electio est actus temperantiæ: probatur. Ergo habitu temperantiæ eligo mihi tale bonum. ergo eiusdem rationis habitu potest mihi quilibet velle tale bonum, quia per mihi & tibi non variatur ratio formalis habitus. Præterea, Angelus præsentato sibi per intellectũ obiecto temperantiæ, potest recte eligere quid sibi faciendum esset, si cõuenirent sibi delectationes tactus.

*c. 1. to. 5.

*Macrob. loco citato i arg. 2

*c. 6. a me dio. to. 1.

*vide in Macrob. loco citato in arg. Sed cõtra

¶ Sed contra est, quod † Macrobius ibidem dicit. Plotinus inter philosophiæ professores cum Platone princeps, Quatuor sunt, inquit, quaternarum genera virtutum: ex his primæ politicæ vocantur: secundæ purgatoriæ: tertiæ autem iam purgati animi: quartæ exemplares.

†li. 1. i fo. 2. añ med. lib.

¶ Respondeo. Dicendum, quod sicut * Augustin. dicit in lib. 1. li. de Moribus Ecclesiæ: Oportet quòd anima aliquid sequatur ad hoc, quòd ei possit virtus innasci, & hoc Deus est, quẽ si sequimur, benę viuimus. Patet igitur, quòd exemplar humanæ virtutis in Deo præexistat, sicut & in eo præexistunt omnium rerum rationes. Sic igitur virtus potest considerari, vel prout est exemplariter in Deo, & sic dicuntur virtutes exemplares, ita scilicet quòd ipsa diuina mens in Deo dicatur prudentia: temperantia verò conuersio diuinæ intentionis ad seipsum, sicut in nobis temperantia dicitur per hoc, quòd concupiscibilis conformatur rationi: fortitudo autem Dei est eius immutabilitas: iustitia vero Dei est obseruatio legis æternæ in suis operibus, sicut * Plotinus dicit. Et quia homo secundum suam naturam est animal politicum, virtutes huiusmodi prout in homine existunt secundum conditionem suæ naturæ, politicæ uocantur, prout scilicet homo secundum has uirtutes rectè se habet in rebus humanis gerendis, secundum quem modum hactenus de his virtutibus locuti sumus. Sed quia ad hominem pertinet, vt etiam ad diuina se trahat quantum potest, vt etiam Philosophus dicit in decimo * Ethicor. & hoc nobis in sacra scriptura] commendatur multipliciter, vt est illud Matth. quinto. Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est; necesse est ponere quasdam virtutes medias inter politicas, quæ sunt uirtutes humanæ: & exemplares, quæ sunt uirtutes diuinæ, quæ quidem virtutes distinguuntur secundum diuersitatem motus & termini, ita scilicet quòd quædam sunt virtutes transeuntium, & in diuinam similitudinem tendentium: & hæ vocantur virtutes purgatoriæ, ita scilicet quòd prudentia omnia mundana diuinorum cõtemplatione despiciat, omnemque animæ cogitationem in diuina sola dirigat: temperantia verò relinquat inquantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit: fortitudinis autem est, vt anima non terreatur propter excessum à corpore, & accessum ad superna: iustitia verò est, vt tota anima consentiat ad huiusmodi propositi viam.

* c. 1. post med.

Quædam verò sunt virtutes iam assequentium diuinam similitudinem, quæ vocantur uirtutes iam purgati animi, ita scilicet quòd prudentia sola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates nesciat, fortitudo passiones ignoret, iustitia cum diuina mente perpetuo fœdere societur, eam scilicet imitando: quas quidem virtutes dicimus esse beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectissimorum.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de his virtutibus, secundum quod sunt circa res humanas, puta, iustitia circa emptiones vel venditiones, fortitudo aũt circa timores, temperantia circa concupiscentias: sic enim ridiculum est eas Deo attribuere.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd virtutes humanæ sunt circa passiones, scilicet virtutes hominũ in hoc mundo conuersantium: sed uirtutes eorũ qui plenam beatitudinem assequuntur, sunt absque passionib. Vnde * Plotinus dicit, q̃ passiones politicæ virtutes molliunt, idest, ad medium reducunt: secundæ, s. purgatoriæ auferunt; tertiæ quæ sunt purgati animi, obliuiscuntur: in quartis scilicet exemplaribus, netas est nominari, quamuis dici possit, q̃ loquitur hic de passionibus secundum quod significant aliquos in ordinatos motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd deferere res humanas ubi necessitas imponitur, uitiosum est, alias est uirtuosum. unde parum * supra Tullius præmittit: His forsitan concedendum est rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ se dederunt, & his qui aut ualetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori causa impediti, à republica recesserunt, cum eius administrandæ potestatem aliis laudemque concederent. quod consonat ei, quod * Augu. dicit 19. de ciuita. Dei. Otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis, quàm sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendę vacandum est veritati: si autẽ imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.

*c. 19. nõ procul a fi. to. 5.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ sola iustitia legalis directè respicit bonum commune: sed per imperium omnes alias uirtutes ad bonum commune trahit, ut in 5. * Ethic. dicit Philosophus. Est enim considerandum, quod ad politicas uirtutes secundum quod hic dicuntur, pertinet non solum bene operari ad commune, sed etiam bene operari ad partes communis, scilicet ad domum, uel aliquam singularem personam.

QVAESTIO LXII.

De uirtutibus Theologicis, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de uirtutibus Theologicis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum sint aliquæ uirtutes Theologicæ.

¶ Secundo, Vtrum uirtutes Theologicę distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

¶ Tertio, Quot, & quæ sint.

¶ Quarto, De ordine earum.

Articvlvs I.

Vtrum sint aliquæ uirtutes Theologicæ.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd non sint aliquæ uirtutes theologicæ. Vt enim dicitur in sexto. * Ethico. uirtus est dispositio perfecti ad optimum, dico autem perfectum, quod est dispositum secundum naturam, sed id quod est diuinum, est supra naturam hominis. ergo uirtutes theologicæ non sunt uirtutes hominis.

¶ 2 Præt. Virtutes theologicæ dicuntur quasi uirtutes diuinæ: sed uirtutes diuinæ sunt exemplares, ut † dictum est, quæ quidem non sunt in nobis, sed in Deo. ergo uirtutes theologicæ non sunt uirtutes hominis.

¶ 3 Præterea. Virtutes theologicæ dicuntur, quibus ordinamur in Deum, qui est primum principium, & ultimus finis: sed homo ex ipsa natura, & uoluntatis habet ordinem ad primum principium, & ad ultimum finem. non ergo requiruntur aliqui habitus uirtutum theologicarum, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum.

¶ Sed contra est, quod præcepta legis sunt de actibus virtutum: sed de actibus fidei, spei, & charitatis dantur præcepta in lege diuina. dicitur enim Eccle. 2. Qui timetis Deum, credite illi. item, Sperate in illum. item, Diligite illum. ergo fides, spes, & charitas sunt virtutes in Deum ordinantes: sunt ergo theologicæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur, vt ex * supradictis patet. Est autem duplex hominis beatitudo siue felicitas, vt * supra dictum est. Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam scilicet homo peruenire potest per principia suæ naturæ. Alia autem est beatitudo naturam hominis excedens, ad quam homo sola diuina virtute peruenire potest secundum quandam diuinitatis participationem, secundum quod dicitur 2. Pet. 2. quòd per Christum facti sumus consortes diuinæ naturæ. Et quia huiusmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum secundum suam proportionem, non sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. vnde oportet, quòd superaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen absque adiutorio diuino: & huiusmodi principia virtutes dicuntur theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas recte ordinamur in Deũ: tum quia a solo Deo nobis infunduntur, tum quia sola diuina reuelatione in sacra scriptura huiusmodi uirtutes traduntur.

*li. 7. Phy si. tex. 17. to. 2.

*q. 3. ar. 5. & q. 5. a. 7 & q. 55. ar ti. 3.

*q. 3. a. 2. ad 4. & a. 5. & q. 5. ar. 5.

Loco citato i arg.

temperata mẽ vult & conatur filiã habere castam, non p habitum temperantiæ, vt p tet, nec p actũ temperantiæ, quia ex frequentatis hmõi volitionibus & constitb. ergo filiam tm̃, nunq̃ ipsa mẽ fier castã: si vero secũdo modo sumatur, iam ex dictis constat, q̃ sic velle bonum temperantiæ siue in se siue in alio, non est actus temperantiæ sed amoris naturalis ad se, & amicitiæ ad alterum.

¶ Ad fm dicẽ q̃ velleitas illa, qua quis deliberat se sic delecturum, & facturũ si sibi conueniret, & si sic actus bonus vel malus moraliter, & ad speciem illius obiecti pertinens, non est tamẽ actus illius habitus, neq; perfectus qui elicitur ab habitu, neque imperfectus qui generat habitum frequentatus, vt pater de habitu magnificentiæ. Quãuis n. pauper frequenter deliberet se velle magnifica facere si posset, nunquã tñ postea erit magnificus, nisi in potẽtia quãuis propinqua, vtcñ in 4. Ethi. & nõ assignatur ex 2. Ethi. quia fabricando, fabri, abstinendo, abstinẽtes, fortia operando fortes, & vniuersaliter ipsos actus virtutum exercendo, & non solũ volendo, virtuosi efficimur. Cui autẽ de est materia virtutis alicuius, nõ potest se exercere in actu illius virtutis, licet possit appetere exercitium illius & propterea sicut magnificentia non generatur in eo q̃ magnos sumptus nõ exercet, quamuis vellet si posset: ita nec temperantia non generatur in eo qui concupiscentias delectabiliũ tactus nõ moderat, quamuis vellet si posset. Et quamuis huius vel le, si posset, in nobis ad eandẽ spẽm reducatur, ad quã spectat ipsum exercitiũ, quia actus exercitus in nobis spẽm constituens, obiectũ sit volitionis, & ad suã trahit spẽm: in angelis tñ

*c. 1. post med.

3. 2. 6 Inf. 3. 2. & 3. cor. Et 3. d. 23. q. 1. a. 4 q. 3. & dist. 26. q. 2. a. 3. q. 1. cor. Et vi. to. 1. ar. 5. ad 12. & ar. 12. for. fi.

tertiæ quæ sunt purgati animi, obliuiscuntur: in quartis scilicet exemplaribus, netas est nominari, quamuis dici possit, q̃ loquitur hic de passionibus secundum quod significant aliquos in ordinatos motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd deferere res humanas ubi necessitas imponitur, uitiosum est, alias est uirtuosum. unde parum * supra Tullius præmittit: His forsitan concedendum est rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ se dederunt, & his qui aut ualetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori causa impediti, à republica recesserunt, cum eius administrandæ potestatem aliis laudemque concederent. quod consonat ei, quod * Augu. dicit 19. de ciuita. Dei. Otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis, quàm sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendę vacandum est veritati: si autẽ imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.

*c. 19. nõ procul a fi. to. 5.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ sola iustitia legalis directè respicit bonum commune: sed per imperium omnes alias uirtutes ad bonum commune trahit, ut in 5. * Ethic. dicit Philosophus. Est enim considerandum, quod ad politicas uirtutes secundum quod hic dicuntur, pertinet non solum bene operari ad commune, sed etiam bene operari ad partes communis, scilicet ad domum, uel aliquam singularem personam.

QVAESTIO LXII.

De uirtutibus Theologicis, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de uirtutibus Theologicis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum sint aliquæ uirtutes Theologicæ.

¶ Secundo, Vtrum uirtutes Theologicę distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

¶ Tertio, Quot, & quæ sint.

¶ Quarto, De ordine earum.

Articvlvs I.

Vtrum sint aliquæ uirtutes Theologicæ.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd non sint aliquæ uirtutes theologicæ. Vt enim dicitur in sexto. * Ethico. uirtus est dispositio perfecti ad optimum, dico autem perfectum, quod est dispositum secundum naturam, sed id quod est diuinum, est supra naturam hominis. ergo uirtutes theologicæ non sunt uirtutes hominis.

¶ 2 Præt. Virtutes theologicæ dicuntur quasi uirtutes diuinæ: sed uirtutes diuinæ sunt exemplares, ut † dictum est, quæ quidem non sunt in nobis, sed in Deo. ergo uirtutes theologicæ non sunt uirtutes hominis.

¶ 3 Præterea. Virtutes theologicæ dicuntur, quibus ordinamur in Deum, qui est primum principium, & ultimus finis: sed homo ex ipsa natura, & uoluntatis habet ordinem ad primum principium, & ad ultimum finem. non ergo requiruntur aliqui habitus uirtutum theologicarum, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum.

¶ Sed contra est, quod præcepta legis sunt de actibus virtutum: sed de actibus fidei, spei, & charitatis dantur præcepta in lege diuina. dicitur enim Eccle. 2. Qui timetis Deum, credite illi. item, Sperate in illum. item, Diligite illum. ergo fides, spes, & charitas sunt virtutes in Deum ordinantes: sunt ergo theologicæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur, vt ex * supradictis patet. Est autem duplex hominis beatitudo siue felicitas, vt * supra dictum est. Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam scilicet homo peruenire potest per principia suæ naturæ. Alia autem est beatitudo naturam hominis excedens, ad quam homo sola diuina virtute peruenire potest secundum quandam diuinitatis participationem, secundum quod dicitur 2. Pet. 2. quòd per Christum facti sumus consortes diuinæ naturæ. Et quia huiusmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum secundum suam proportionem, non sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. vnde oportet, quòd superaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen absque adiutorio diuino: & huiusmodi principia virtutes dicuntur theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas recte ordinamur in Deũ: tum quia a solo Deo nobis infunduntur, tum quia sola diuina reuelatione in sacra scriptura huiusmodi uirtutes traduntur.

*li. 7. Phy si. tex. 17. to. 2.

*q. 3. ar. 5. & q. 5. a. 7 & q. 55. ar ti. 3.

*q. 3. a. 2. ad 4. & a. 5. & q. 5. ar. 5.

¶ Vt enim dicitur in sexto. * Ethico. uirtus est dispositio perfecti ad optimum, dico autem perfectum, quod est dispositum secundum naturam, sed id quod est diuinum, est supra naturam hominis. ergo uirtutes theologicæ non sunt uirtutes hominis.

¶ 2 Præt. Virtutes theologicæ dicuntur quasi uirtutes diuinæ: sed uirtutes diuinæ sunt exemplares, ut † dictum est, quæ quidem non sunt in nobis, sed in Deo. ergo uirtutes theologicæ non sunt uirtutes hominis.

¶ 3 Præterea. Virtutes theologicæ dicuntur, quibus ordinamur in Deum, qui est primum principium, & ultimus finis: sed homo ex ipsa natura, & uoluntatis habet ordinem ad primum principium, & ad ultimum finem. non ergo requiruntur aliqui habitus uirtutum theologicarum, quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum.

¶ Sed contra est, quod præcepta legis sunt de actibus virtutum: sed de actibus fidei, spei, & charitatis dantur præcepta in lege diuina. dicitur enim Eccle. 2. Qui timetis Deum, credite illi. item, Sperate in illum. item, Diligite illum. ergo fides, spes, & charitas sunt virtutes in Deum ordinantes: sunt ergo theologicæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur, vt ex * supradictis patet. Est autem duplex hominis beatitudo siue felicitas, vt * supra dictum est. Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam scilicet homo peruenire potest per principia suæ naturæ. Alia autem est beatitudo naturam hominis excedens, ad quam homo sola diuina virtute peruenire potest secundum quandam diuinitatis participationem, secundum quod dicitur 2. Pet. 2. quòd per Christum facti sumus consortes diuinæ naturæ. Et quia huiusmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum secundum suam proportionem, non sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. vnde oportet, quòd superaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen absque adiutorio diuino: & huiusmodi principia virtutes dicuntur theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas recte ordinamur in Deũ: tum quia a solo Deo nobis infunduntur, tum quia sola diuina reuelatione in sacra scriptura huiusmodi uirtutes traduntur.

in quibus hmõi actus exercitii non possunt cadere fm̃ affectum, nec spẽm aliquã constituunt nec volitionem ad speciem trahunt: sed sunt in hmõi volitiones actus iustitiæ, quia eorum voluntas eligit in omnib. & conditionatis obiectis subesse diuinæ legi. Et hæc dicta sufficiant, ne ridiculo simus philosophis, ponendo uirtutes politicas in subitantiis sepa ratis.

¶ Super quæstio. 62. Articul. 1.

IN 1. ar. q. 62. no tanda sunt duo. Primo qualitas rationis, q̃ s. ratio in litera posita procedit ex altera propositione credita, & altera scita. Credi tur. n. q̃ simus ordinari ad beatitudinem supernaturalem. Scitur autem, q̃ ad proportionatas operationes p totã vitã fini super naturali oportet proportionata principia quoq; supernaturali adesse. Et quia conclusio sequitur debiliorem partem ideo conclusio non est simpr̃ scita, & pro pterea author in litera dicit, q̃ etiam ob hoc istæ virtutes cñt diuinæ, q̃a ex sola diuina doctrina sciuntur. Secundo, qualiscũq; harum virtutum. cum enim finis in operabil bus sit principium, & beatitudo per hoc q̃ est finis vltimus, sit primũ principium, oportet supponere, q̃ prima principia proxima bonarum operationum habẽt beatitudinem pro obiecto, sicut apparet in nobis respectu felicitatis naturalis. In parte nã que apprehensiua habemus habitum principiorum, quo inditum est vt beatitudo sit appetenda, omne bonũ pro sequendum, omne malum fugiendũ, & si qua sunt huiusmodi beatitudini annexa. In parte autem appetitiua habe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

habemus naturalẽ inclinationẽ in bonum propriũ, quæ plus est quàm virtus. vñ consequens est, vt ad beatitudinem supernaturalẽ proportionaliter ordinemur in vtraque parte: & sic prima principia rectarum operationũ ad hmõi felicitatẽ ordinantia, vt ei cõmensurata de ipso vltimo fine Deo: sed vt obiecto supernaturalis beatitudinis erũt in intellectu, & in appetitu, ita inchoantia per modum habitus Deũ sic sumptũ in mente nostra, sicut principia naturalia ſta biliunt in ea finẽ naturalem. Et hoc est quod in Isa dr, quod per ista principia, quæ vocantur virtutes theologicæ, ita ordinamur ad beatitudinẽ supernaturalẽ, sicut per principia naturalia ad finem connaturalem. Sũt ergo istæ virtutes de fine tãquam de obiecto proprio: de virtutib. autem quæ sunt de his q̃ sunt ad finẽ supernaturalẽ, quasi proportionatæ, infra erit sermo: sunt. n. virtutes morales infusæ, ut patebit.

¶ *Super quæstio. 62. Articul. II.*

In 3 ar. 2. eiusdẽ q. 62. recolito eorũ quæ in princip. 1. part. dicta sunt de duplici ordine cognoscibilium de Deo, & videbis q̃ ordo eorũ, quæ ratione naturali cõprehenduntur, subest ordini eorũ, quæ, supra naturale * sunt rationẽ: & cõsequẽter Deus ipse ut finis est supernaturaliũ, induit rõnẽ vltimi totaliter finis. Et propterea Isa dr, q̃ ipse Deus est vltimus rerũ finis, prout nostræ rõnis cognitionẽ excedit. Oportet igr̃ te cogitare, q̃ totũ vniuersũ ex naturalib. & ex supernaturalib. vnũ quoddam sit, & q̃ Deus vt finis naturaliũ est quidẽ ultimus finis nõ simplr̃ sed respũ horũ: vt ãt est finis supernaturaliũ, sic est vltimus totaliter finis rerũ, & hẽ obiectũ nostræ beatitudinis, quæ de supernaturalium numero est. & si non primum, pp vnionem personalẽ in verbo, ſm ius locũ obtinere videtur.

In cor. ar.

327 Sup. q. 5. ar. 2. Et 3. di. 23. q. 1. a. 4. q. 3. ad 4. Et veri. q. 14. ar. 3. ad 9. Et vir. q. 1. a. 12. cor.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua natura potest attribui alicui rei dupliciter. Vno modo essentialiter, & sic huiusmodi virtutes theologicæ excedunt hominis naturam. Alio modo participatiuè, sicut lignum ignitum participat naturam ignis, & quodammodo fit homo particeps diuinæ naturæ, vt * dictũ est: & sic istæ virtutes conueniunt homini secundum naturam participatã.

¶ Ad secundum dicendum, quòd istæ virtutes non dicuntur diuinæ, sicut quibus Deus sit virtuosus, sed sicut quibus nos efficimur virtuosi à Deo, & in ordine ad Deum. vnde non sunt exemplares, sed exemplatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad Deum naturaliter ratio, & voluntas ordinatur, prout est naturæ principium & finis, secundum tamen proportionem naturæ. Sed ad ipsum secundum quod est obiectum beatitudinis supernaturalis, ratio & voluntas secundũ suam naturam non ordinantur sufficienter.

Articvlvs II.

Vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus, & moralibus.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd virtutes theologicæ non distinguantur à moralibus, & intellectualibus. Virtutes enim theologicæ si sunt in anima humana, oportet q̃ perficiant ipsam vel secundum partem intellectiuam, vel secundum partem appetitiuam: sed virtutes quæ perficiunt partem intellectiuam, dicuntur intellectuales, virtutes autem quæ perficiunt partem appetitiuã sunt morales. ergo virtutes theologicæ non distinguuntur à virtutibus moralibus, & intellectualibus.

¶ 2 Præterea. Virtutes theologicæ dicuntur, quæ ordinant nos ad Deum: sed inter intellectuales virtutes est aliqua quæ ordinat nos ad Deũ sciliçet sapientia quæ est de diuinis, vt pote causam altissimam considerans. ergo virtutes theologicæ ab intellectualibus virtutibus non distinguuntur.

¶ 3 Præt. * Augu. in lib. de Moribus Ecclesiæ manifestat in quatuor virtutibus cardinalibus, q̃ sunt ordo amoris sed amorem charitas, quæ ponitur virtus theologica. ergo virtutes morales non distinguuntur à theologicis.

*li. 1. c. 15 to. 1.

¶ *Super quæstio. 62. Articul. III.*

In ar. 3. eiusdẽ q. in rõnem ad primũ aduerte, q̃ author reddit rõnem indigentiæ habitus naturalis in intellectu ex indigentia spẽrum intelligibilium ad intelligendũ, non q̃ putet habitum naturalem in intellectu, qui vocatur intellectus principiorum, esse idẽ q̃ species intelligibiles vt patet ex supra dictis: sed quia intellectum egere spẽbus intelligibilibus ad hoc ut intelligat, est intellectum non esse per seipsum actum, ita q̃ possit absque superaddita qualitate exire in actum intelligẽdi. Et ex hoc hr̃s q̃ per suã essentiam non potest habitus naturalis hẽre, & experimur in nobis aliquẽ naturalẽ habitũ ad intelligendũ hẽre, respũ. principiorũ tam in speculatiuis, quàm in practicis, optime sequit̃ q̃ oportet in intellectu ponere aliquẽ habitũ naturalem: quasi dicere t, Respũ finis naturalis oportet ponere aut habitus naturales, aut potẽtias supplentes uices habituũ: sed in intellectu nõ potest poni q̃ potẽtia supleat uicẽ habitus q̃ ex hoc manifestũ fit, quia. f. ex se est adeo in potẽtia vt egeat aduẽtitia spẽ intelligibili, si dẽs intelligere. ergo oportet eo apponere naturalem habitũ. In volũtate ãt ipsa potentia uices naturalis habitus optime præbet, quia naturaliter ex seipsa inclinat ad tẽdendum in finẽ naturalem, & est ſm se appetitus naturaliter coaptatus, seu cõformis hmõi fini & ideo nõ oportet ea ponere naturales habitus: secus autẽ est respũ supernaturalis finis, vt patet in littera. Quid sit ãt ista cõformitas appetitus ad finẽ, eũ de charitate tractabit patebit: sicut et de actu spei. Nũc ni vniuersali sermõe. Pro nunc tamẽ cogita Noũtie, amicorũ uoluntates ei se habituliter cõformes per idẽ vel lẽ, & idẽ nolle habitualiter. 1. per habitus ad hoc inclinãtes, quòs cõstat esse amoris.

q. 58. ar. 4 & 5.

q. 54. ar. 2.

q. 25. ar. 1. & 2.

q. 63. ar. 2. & clarius 2. 2. q. 23. ar. 7.

32 8 2. 2. q. 17. ar. 6. q. 17. ar. 8. Et 3. di. 23. q. 2. ar. 1. & di. 26. q. 2. ar. 3. q. 1. & vir. q. 2. ad 12. & 3. di. 27. q. 2. ar. 5. q. 1. ad 2. Et 1. 2. q. 110. ar. 4. ad 1.

¶ In rẽspõsione ad sũ eiusdem art. & quæstionis nota, q̃ tam fides, q̃ spes ac quisita est duplex. Vna respũ eorum q̃ sub ordine creaturæ, seu naturali cadunt. Altera est respectu supernaturaliũ. s. q̃ Deus est trinus, & incarnatus, & aliorum hmõi. Et licet author in litera non expresse loquatur nisi de fide, & spe acquisitis, respũ eorum quæ sunt in potẽtia humana, & eas excludat a numero virtutum, si tñ attẽdatur ratio, videbitur q̃ eadem ratione nec fides, nec spes acquisitę respũ supernaturalium, sunt virtutes. Si. n. aduertas, q̃ obiectum, habitum, & actum proportionaliter sibiinuicem rẽspondere oportet, ac per hoc obiecto supernaturali nec actus, nec habitus naturalis proportionatus ẽ, & q̃ virtutes oportet esse non qualescunque habitus, sed dispositiones perfecti ad optimũ, reddẽtes actus proportionatos obiecto, consequens esse videbis q̃ fides & spes acquisitę respũ supernaturalium, multo minus sunt virtutes, quã fides & spes acquisitæ respũ eorum q̃ sunt in potestate humana. Si. n. fides & spes acquisitę respũ possibilium nostrorum, deficiunt, a rõne virtutis, q̃a non sunt proportionatæ obiectis, quia sunt de visibilibus non videndo & de possibilib. haberi non habendo, vt in litera dicitur & bene, quanto magis fides, & spes acquisita de credibilibus & sperandis supnaturaliter deficiunt a rõne virtutis pp improportionẽ maiorẽ, quia s. ad supernaturalia ordinant ſm vires naturales. Quòd. n. hic sit improportio, patet. Quòd maior vero, declaratur ex eo, q̃ plus deficit actus ſm vires naturæ a perfectione debita ad p portionem tanti obiecti, quàm actus fidei de humanis a visione eorũ: quæ sic habent in ordine ad beatitudinem diuinam, sicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem: sed inter virtutes ordinatas ad finem connaturalem ponitur vna sola virtus naturalis, s. intellectus principiorum. ergo debet poni vna sola virtus theologica.

¶ 2 Præterea. Theologicæ virtutes sunt perfectiores virtutib. intellectualibus & moralibus: sed inter intellectuales virtutes fides non ponitur, sed est aliquid minus virtute, cum sit cognitio imperfecta. similiter etiam inter virtutes morales nõ ponitur spes, sed est aliquid minus virtute, cum sit passio. ergo multo minus debent poni virtutes theologicæ.

¶ 3 Præterea. Virtutes theologicæ ordinant animam hominis ad Deum: sed ad Deum non potest anima hominis ordinari nisi per intellectiuam partem, in qua est intellectus & volũtas. ergo non debent esse nisi duæ virtutes theologicæ, vna quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiat voluntatem.

¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.

¶ Rɛspon. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, virtutes theologicæ hoc modo ordinant hominem ad beatitudinem supernaturalẽ, sicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finem sibi connaturalem: hoc autem contingit secundum duo. Primo quidem, secundum rationem vel intellectum, inquantum continet prima principia vniuersalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tam in speculandis, quàm in agendis. Secundo, per rectitudinem voluntatis naturaliter tendentis in bonum rationis. Sed hæc duo deficiunt ab ordine beatitudinis supernaturalis, secundum illud primo ad Corint. secundo. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. vnde oportuit, quòd quantum ad vtrumque aliquid homini supernaturaliter adderetur ordinandum ipsum in finem supernaturalem. Et primo quidem, quantum ad intellectum adduntur homini quædam principia supernaturalia, quæ diuino lumine capiuntur, & hæc sunt credibilia, de quibus est fides. Secundo verò est voluntas, quę ordinatur in illum finem, & quantum ad motum intentionis in ipsum tendentem, sicut in id quod est possibile consequi, quod pertinet ad spem: & quantum ad vnionem quandam spiritualem, per quam quodam modo transformatur in illum finem, quod fit per charitatem. Appetitus enim vniuscuiusque rei naturaliter mouetur, & tendit in finem sibi connaturalem, & iste motus prouenit ex quadam conformitate rei ad suum finem.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod intellectus indigetur speciebus intelligibilibus per quas intelligat: & ideo oportet quod in eo ponatur aliquis habitus naturalis superadditus potentiæ. Sed ipsa natura voluntatis sufficit ad naturalem ordinem in finem, siue quantum ad intentionem finis, siue quantum ad conformitatem ad ipsum: sed in ordine ad ea quæ supra naturam sunt, ad nihil horum sufficit natura potentiæ: & ideo oportet fieri superadditionem habitus supernaturalis quantum ad utrumque.

¶ Ad secundum dicendum, quod fides, & spes imperfectionem quandam important: quia fides est de his quæ nõ uidentur, & spes de his quæ non habentur: unde habere fidem, & spem de his quæ subdũntur humanæ potestati, deficit à ratione uirtutis: sed habere fidem & spem de his quæ sunt supra facultatem naturæ humanæ, excedit omnem uirtutem homini proportionatã, secundum illud 1. ad Cor. 1. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

¶ Ad tertium dicendum, quod ad appetitum duo pertinent, scilicet motus in finem, & conformatio ad finem per amorem: & sic oportet quod in appetitu humano duæ uirtutes theologicæ ponantur, scilicet spes, & charitas.

Articvlvs IIII.

Vtrum fides sit prior spe, & spes charitate.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod non sit hic ordo theologicarum uirtutũ, quod fides sit prior spe, & spes prior charitate. Radix enim est prior eo quod est ex radice: sed charitas est radix omnium uirtutum, secũdum illud ad Ephe. 3. In charitate radicati & fundati. ergo charitas est prior alijs.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in 1. de doctr. Christ. * Non potest aliquis diligere, quod esse non crediderit: porro si credit & diligit, bene agendo efficit ut etiam speret. ergo uidetur quod fides præcedat charitatem, & charitas spem.

¶ 3 Præt. Amor est principium omnis affectionis, ut supra dictum est: * sed spes nominat quandam affectionẽ. est enim quædam passio, ut supra dictum est. ergo charitas quæ est amor, est prior spe.

¶ Sed contra est ordo, quo Apostolus ista enumerat, dicens. Nunc autem manent fides, spes, & charitas.

¶ Respondeo. Dicendum, quod duplex est d ordo, scilicet generationis, & perfectionis. Ordine quidem generationis quo materia est prior forma, & imperfectum perfecto, in hi. n. sunt nostri ordinis, & per virtutem creatam potestmens nostra q̃ fici de his: illi aũt sunt duerforum ordinum, s. naturalis & supernaturalis, & non nisi per Deũ infundẽtem potest mens proportionate perficide illis. Vnde vt in litera dicit, fides & spes infusæ habẽt quòd sint virtutes ex eo, q̃ sunt diuini ordinis essentialiter, & non solum quantũ ad materiã. ex hoc n. habent q̃ actus proportionatos obiectis eliciunt efficaces ad coniungẽdũ obiectis: & quãuis imperfectionẽ euidentiæ habeant iustum tamen est, vt quod infirmum est Dei, fortius sit hominib. Ex hoc autem habes oluationem tractatorũ a Scoto in 2. di. tertii sententiarum: habes. n. q̃ ad theologicam virtutem, nisi æquiuoce loquamur, exigitur quòd sit diuini seu supernaturalis ordinis essentialiter & sic oportet habere ſola infusione diuina, vt etiam in 2. ar. dictum est. Habes quoque quod aliud est loqui de habitu theologico & aliud de virtute theologica, nam habitus theologicos in nobis acquisitos dari, vt habitum scientiæ imperfectæ, qualis est theologia nostra, quæ ineuidens est, & opinionis, & fidei, & dilectionis, & spei, non negamus. virtutes ante rheologicas acquisitas dari negamus. Et in promptu causa est, quia improportionata sunt acquisita omnia ad actus ifallibiliter rectos & proportionatos supernaturalibus, vt patet ex dictis.

329 2. 2. q. 4. a. 7 & q. 17. a. 7 & 8. & 3. d. 23. q. 2. a. 3. q. 2. & ar. 5. Et vir. q. 4. ar. 3

*li. 1. c. 37. a medio illius to. 3

q. 25. ar. 2.

¶ *Super. Quæstionis sexagesimæ secundæ. Articul. Quartum.* q. 40

D. 1177.

In artic. 4. eiusdem. 62. q. nota, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

q habitus virtutum theologicarum simul infundi, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, q quandocunque infunditur vna, infundantur tunc omnes. Et hoc est manifeste falsum, quia quotidie fidelibus pœnitentibus infunditur habitus charitatis, & non fidei, neque spei. Alio modo, vt quandocunque infunditur vna, infundatur vel infusa sit alia: & hoc non saluat veritatem literæ, quia non saluat simultatem infusionis. Nec est verũ, quia si baptizetur adultus in peccato fornicationis perseuerans, suscipit fidei spem, habitũ, suscipiẽdo characterem, & est vere fidelis: & tñ nec suscepit, nec suscipit charitatẽ. hoc ergo mõ intelligitur quantũ est ex parte infundentis, & ratione infusionis. quis ex dispositione receptiui vel quia perdidit vnam, & nõ alias, vel ẽ indispositus ad vnam, & nõ alias, oppositũ cõtingat. Et hic sensus est formalis & verus: formalis quidem, quia infusionem, vt infusio est, iudicat. Verus aũt, quia quantum est ex parte infusionis simul omnes infunduntur. & casus obstantes ex parte receptiui per accidẽs eueniunt. accidit. n. q hic qui baptizatur, sit indispositus ad charitatem: & similiter q hic baptizatus cadat a charitate, quãm simul cum fide & spe susceperit.

D 306.

q.65.ar.4. & 2.2.q. 23.ar.8.

q.40.ar.7

¶ In responsione ad tertium eiusdẽ articuli habes, q spes præcedit ordine generatiõis charitatem vt actus vtriusque respicit Deum, cui spes innititur, & quẽ charitas amat, quãmuis subsequatur ẽt hoc ordine charitatem, vt actus vtriusque respicit futuram beatitudinem, quæ obiective est Deus ipse: quam beatitudinẽ spes respicit vt bonum speratum, & charitas vt amatum. Et quia virtutes istæ ordinant, scilicet suos actus, vt respiciunt Deũ: ideo dictum est in corpore articuli, quòd scilicet ordine originis spes præcedit charitatem.

vno & eodem fides præcedit spem, & spes charitatem secundum actus: nam habitus simul infunduntur. Non. n. potest in aliquid motus appetitiuus tendere vel sperando, vel amando, nisi qđ est apprehensum sensu, aut intellect: per fidem autem apprehendit intellectus ea quæ sperat, & amat: vnde oportet q ordine generationis fides præcedat spem & charitatem. Similiter aũt ex hoc homo aliquid amat, q apprehendit illud vt bonum suũ: per hoc ãt q homo ab aliquo sperat se bonũ consequi posse, reputat ipsum in quo spẽ habet, quoddam bonum suum: vnde ex hoc ipso q homo sperat de aliquo, procedit ad amandum ipsum, & sic ordine generationis secũdum actus spes præcedit charitatem. Ordine verò perfectionis charitas præcedit fidem, & spem, eo q tam fides, quàm spes per charitatem formatur, & perfectionem virtutis acquirit: sic enim charitas dicitur mater omnium virtutum & radix, inquantum est omnium virtutum forma vt infra dicetur.*

¶ Et per hoc patet rnsio ad primũ.

¶ Ad secundum dicendum, q Aug. loquitur de spe, qua quis sperat ex meritis iam habitis se ad beatitudinem peruenturum, quod est spei formatæ, quæ sequitur charitatẽ. potest autem aliquis sperare antequam habeat charitatem, non ex meritis quæ iam habet, sed quæ sperat se habiturum.

¶ Ad tertium dicendum, q sicut supra dictum est, *cum de passionibus ageretur, spes respicit duo, vnum quidem sicut principale obiectum, s. bonũ quod speratur, & respectu huius semper amor præcedit spem: nunquàm. n. speratur aliquod bonum, nisi desideratum & amatum. Respicit etiam spes illum, à quo se sperat posse consequi bonum, & respectu huius primo quidẽ spes præcedit amorem, quamuis postea ex ipso amore spes augeatur. per hoc enim quòd aliquis reputat per aliquem se posse consequi aliquod bonũ incipit amare ipsum, & ex hoc ipso, q ipsũ amat, postea fortius de eo sperat.

*q.40.ar.7

QVAESTIO LXIII.

De causa uirtutum, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de causa uirtutum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum virtus sit in nobis à natura.

¶ Secundo, Vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

¶ Tertio, Vtrum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem.

¶ Quarto, Vtrum virtutis, quam acquirimus ex assuetudine operũ, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

Super quæstionis 63. Arti. I.

IN corpore primi articuli quæstio. sexagesimætertiæ nota, q illud verbum literæ. Principia naturaliter cognita sunt seminaria virtutum: potest dupliciter exponi, scilicet simpliciter, vel accommode. Si enim interpretentur secundum distributionẽ accommodam, clarum est quòd principia consummata dicuntur seminaria ęteratum virtutum: sicut ęsum dicitur continere omnia corpora. Si autem intelligantur simpliciter, idest, quòd sint seminaria omnium simpliciter virtutum, tunc sumũtur principia secundum naturalem eorum inchoationem in anima, & sic constat quòd sunt seminaria omnium virtutum intellectualiũ & moralium, quãuis diuersimode: quia intellectus sunt inchoationes, scientiæ autem & reliquarum sunt actiua principia mediate, vel immediate, vt patet semen namque & inchoationis, & principii rationem habet.

¶ In eodem articulo primo. eiusdem quæstio. sexagesimætertiæ, dubiũ occurrit de causa reddita in litera, quare consummatio virtutum non est a natura, quia natura est determinata ad unum: consummatio autem virtutum non est secundum unum modum actionis, sed diuersimode secundum diuersas materias in quibus uirtutes operantur, & secundum diuersas circunstantias. Dubium inquam est non de arte, & virtutibus moralibus, sed de intellectu, & scientia. Tam nempe ars, quam uirtus moralis, principium est actus diuersimode se habentis ad diuersas, uel materias, uel circunstantias. Temperãtia enim principium est concupiscendi aliter potum, aliter cibum, aliter nunc, aliter post, &c. & hoc ex parte agẽtis: nam ex parte passi etiam naturaliter, & aliter efficit. & propterea in litera notãter dicitur, secundum unum modũ actionis. Actio. n. ex parte agentis se tenet. sed pacto intellectus principiorum, & similiter scientia aliqua diuersimode agit secundum diuersas materias, aut circunstãtias, nõ apparet. nam intellectus tã in speculatiuis, quã practicis uno modo operatur, scilicet cognitis terminis solo naturali lumine: quilibet autem scientia demonstrãdo ex uno primo modo unã tantum materiam circa quam versatur, habet. Et rursus in angelis tã intellectus, quàm scientia a natura etiam secundum cõsummationem existens, manifestat quod neutri dissonat a natura esse, s. consummationem. natura. n. est determinata ad unum non solum in nobis, sed in angelis & in Deo. Ratio igitur literæ deficere videtur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia virtutum istarum s. intellectus & scientiæ, actus in compositione consistit. ut patet, & cõpositio secundum diuersas materias diuersimode a recto sit intellectu. Aliter. n. componit scientia rem aliquam cum materia remota, & aliter cum materia necessaria: & similiter componit ens cum non ente, & aliter totum cum parte, aliter bonum, & aliter malum cum prosecutione, & fuga: ideo consummatio harum virtutum non est secundum unum modum actionis, sed diuersimode secundum diuersas materias. Et quamuis unice generalissimo modo, scilicet componendo, & una secundum rationem formalem materia, ideſt obiecto, uniquæ aduenium animæ ex corporis gravitate: sicut cum ferrum clarificatur per limitationem. & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij verò dixerunt, quòd sunt totaliter ab extrinseco, idest, ex influentia intelligentiæ agentis, vt ponit Aui. Alii verò dixerunt quòd secundum aptitudinem, scientiæ & virtutes sunt in nobis a natura, non autem secundum perfectionem, ut Philosophus dicit in 2. Ethicor. * & hoc verius est. Ad cuius manifestationem oportet considerare, quòd aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter. Vno modo ex natura speciei: alio modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodque habet speciem secundum suam formam, indiuiduatur verò secundum ᵈ materiam, forma verò hominis est anima rationalis, materia verò corpus, id quod conuenit homini secundum animam rationalem, est ei naturale secundum rationem speciei. id verò quod est ei naturale secundum determinatam corporis complexionem, est ei naturale secundum naturam indiuidui. Quod enim est naturale homini ex parte corporis secundum speciem, quodammodo refertur ad animam, inquantum scilicet tale corpus est tali animæ proportionatum: vtroque autem modo virtus est homini naturalis secundum quandam inchoationem: secundum quidem naturam speciei inquantum in ratione hominis insunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita tam scibilium, quàm agendorum, quæ sunt quædam seminaria intellectualium virtutum & moralium, & inquantum in voluntate inest quidam naturalis appetitus boni, quod est secundum rationem. Secundum verò naturam indiuidui, inquantum ex corporis dispositione aliqui sunt dispositi vel melius, vel peius ad quasdam uirtutes, prout scilicet vires quædam sensitiuæ actus sunt quarundam partium corporis, ex quarundam dispositione adiuuantur, vel impediuntur huiusmodi vires in suis actibus, & per consequens vires rationales, quibus huiusmodi sensitiuæ vires deseruiunt, & secundum hoc vnus homo habet naturalem aptitudinem ad scientiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam. & his modis tam virtutes intellectuales, quam morales secundum quandam aptitudinis inchoationẽ sunt in nobis à natura, non autem consummatio earum: quia natura determinatur ad unum. Consummatio autem huiusmodi virtutum non est secundum vnum modum actionis, sed diuersimodè secundum diuersas materias, in quibus uirtutes operantur, & secundum diuersas circunstantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis sunt à natura secundum aptitudinem & inchoationem, non autem secundum perfectionem, præter uirtutes theologicas, quæ sunt totaliter ab extrinseco.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt secundum quod seminaria virtutum insunt nobis à natura inquantũ rationales sumus. Tertia verò ratio procedit secundum quod ex naturali dispositione corporis, quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad misericordiam, alius ad temperatè viuendum, alius ad aliam uirtutem.

Circa li. Principiũ tom. 5.

330 Sup.q.51. ar.1. Et 2. 2.q.47.2. 1.5. Et 3.d. 33.q.1.ar. 2.q.1. Et vir.q.1.a. 8 Et Gal. 5.lec.6. Et 2.Eth.lect. *Damas.lib. 3. Orthod.ca.14. †Glo. inter. litera sibi. *q.51.ad 2.

731.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes in nobis causari non possint ex assuetudine operum, quia super illud Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est, dicit glo. Augusti. * Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono: vbi deest cognitio veritatis, falsa est virtus etiam in optimis moribus: sed fides non potest acquiri ex operibus, sed causatur in nobis a Deo, secundum illud Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem. ergo nulla virtus potest in nobis acquiri ex assuetudine operum.

¶ 2 Præte. Peccatum cum contrarietur virtuti, non compatitur secum virtutem: sed homo non potest vitare peccatum nisi per gratiam Dei, secundum illud Sap. 8. Didici quòd non possum esse aliter continens, nisi Deus dederit. ergo nec virtutes aliquæ possunt in nobis causari ex assuetudine operum, sed solum dono Dei.

¶ 3 Præt. Actus qui sunt sine virtute, deficiunt à perfectione virtutis: sed effectus non potest esse perfectior causa. ergo virtus non potest causari ex actibus præcedentibus uirtutem.

¶ Sed contra est, quod Diony. * dicit 4. cap. de Diui. no. quod bonum est virtuosius quam malum: sed ex malis actibus causantur habitus vitiorum. ergo multo magis ex bonis actibus possunt causari habitus virtutum.

¶ RESPON. Dicendum, quòd de generatione habituum ex actibus in generali * supra dictum est, nunc autem specialiter quantum ad virtutem considerandum est, quòd sicut supra dictum est: virtus hominis perficit ipsum ad bonum: cum autem ratio boni consistat in modo, specie, & ordine, ut * August. dicit in libr. de Natura boni, siue in numero, pondere, & mensura, vt dicitur Sapi. 11. oportet, quòd bonum hominis secundum aliquam regulam considerentur, quæ quidem est duplex, vt * supra dictum est, scilicet, ea virtus ueatur, cum unitate ramẽ horum sit at diuersitas specialiũ modorum actionis ex parte agentis secundum diuersas speciales materias, ut patet ex dictis. Ex quo iã in angelis est notitia cuidens & principiorum, & conclusionum nõ componendo, sed sicut nos intelligimus quod quid est, prima operatione intellectus: ideo in eis nõ est habitus nec principiorum, nec conclusionum superadditus speciebus intelligibilib. Et quoniam species intelligibiles possunt esse a natura, consequens est q in eis habitus intellectuales possit esse naturalis etiã secundum cõsummationem, in nobis autem non.

331 Sup.q.51. ar.2. & 3. & in q.65 ar.2.co & q.92.ar.1. ad 1. Et 2. d.44.q.2. ar.1.ad 6. Et 3.d.33 q.1.ar.2. q.2.Et ver i.q.1.ar. 9. *In li. 5ẽ. quæ sunt ex Augu. decerpęę, c.106.t.3

Super quæstionis sexagesimæ tertia, Articulum secundum.

IN arti.2. eiusdẽ q.63. aduerte, q licet prima facie author videatur diminutus, quia ad conclusionem vniuersalem, s. de omnibus virtutibus particularem rationem, s. habentem locum in practicis tantum inducit, dum ex hoc q virtutes humanæ ad bonum modificatum regulatum rationis humanæ ordinant, ostendit eas ab actibus humanis in potestate rationis in potestate rõnis existentibus causari. In practicis. n. uirtutibus constat bonum earum regulandum humana rõne. In speculatiuis autem bonum attenditur secundum conformitatem ad rem: quia bonum earum est verum, quod constat ab eo quod res est vel non est pendere: & hic medium non vt adæquare conclusionem.

par.4.

Q.51.ar.2 & 3. & q. 55.ar.4.

ca.3.& 4. to.6.

Par. 4. spatio medio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem. Licet inquā sic appareat, profundius tamen si speculari fuerimus, inueniemus medium ad quae sic conclusionem. Nam scientiæ actus in quo eius bonitas consistit, examinatur a ratione humana in principiis, & actus intellectus principiorum a principio humanæ rationis etiā quod uocatur lumen intellectus agentis, in quo est status. Et sicut actus cognoscendi verum dependet a duob. s. a cognoscēte, & cognito, ita non inconuenit habere duas mensuras, alteram hinc, alteram inde. Rursus quia ratio veri, ut patet in quarto Meta. consistit in ens esse, & non ens nō esse: & hoc nisi in dicere, accipere, cognoscere &c. in uenit: consequens est ut verum ipsū in unoquoque dicente, accipiente, cognoscente; secūdum proprii luminis facultatem dicatur, accipiatur, seu cognoscatur. Et sic ex parte dicentis, seu scientis, a propria ratione mensuretur. Et quoniam nunc est quæstio de causa uirtutū ex parte habētis ipsas, scz. est quæstio, an ex propriis habentis actibus generentur, ideo author suppositis dependentiis actuum ab obiectis, & commensurationib. eorū ab illis, ex hoc q̄ sunt ad bonum habentis, & consequenter in aliqua li numero, ponere, & mensura ipsius habentis, posuit principiū earum ex parte nostri habere rationem regulæ numerantis, ponderantis, & commensurantis: vt ex hoc discerneremus q̄ possunt ex nostris actibus in nobis causari uirtutes, & quæ non. Virtutes enim ut sic, rationem boni rationalis habent, principium autem ratio nalis boni, ut sic, regulæ est, in sequēti ſi qōne amplior erit de hoc sermo.

¶ lib. 2. de li. arb. c. 18. & 19. tom. 1. in Psal. 118. 26. 26. 8

Q. 44. ar. 3. in arg. sed cont.

D. 689.

ratio humana, & lex diuina. Et quia lex diuina est superior regula, ideo ad plura se extendit: ita quòd quicquid regulatur ratione humana regulatur etiam lege diuina, sed non conuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonum, quod modificatur secundum regulam rationis humanæ, potest ex actibus humanis causari, inquantum huiusmodi actus procedunt a ratione, sub cuius potestate & regula tale bonum consistit. Virtus vero ordinans hominem ad bonum, secundum quod modificatur per legem diuinam, & non per rationem humanam, non potest causari per actus humanos, quorum principium est ratio, sed causatur solum in nobis per operationē diuinam. & ideo huiusmodi virtutem diffiniens* Augusti. posuit in diffinitione virtutis: Quam Deus in nobis, sine nobis operatur. Et de huiusmodi etiam virtute prima ratio procedit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus diuinitus infusa, maxime si in sua perfectione consideretur, non compatitur secum aliquod peccatum mortale: sed virtus humanitus acquisita potest secum compati aliquem actum peccati, etiam mortalis: quia usus habitus in nobis est nostræ uoluntati subiectus, vt* supra dictum est. Non autem per unum actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquisitæ: habitui enim non contrariatur directe actus, sed habitus. & ideo licet sine gratia d homo non possit peccatum mortale vitare, ita quòd nunquàm peccet mortaliter: non tamen impeditur quin possint habitum uirtutis acquirere, per quam a malis operibus abstineat ut in pluribus, & præcipue ab his quæ sunt valde rationi contraria. Sunt etiam quædam peccata mortalia, quæ homo sine gratia nullo modo potest vitare, quæ scilicet directe opponuntur virtutibus theologicis, quæ ex dono gratiæ sunt in nobis: hoc tamen infra manifestius fiet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut * dictum est, Virtutum acquisitarum præexistunt in nobis quædam semina, siue principia secundum naturam, quæ quidem principia sunt nobiliora virtutibus eorum virtute acquisitis: sicut intellectus principiorum speculabilium est nobilior scientia conclusionum: & naturalis rectitudo rationis est nobilior rectificatione appetitus, quæ fit per participationem rationis, quæ quidem rectificatio pertinet ad virtutem moralem. Si igitur actus humani inquantum procedunt ex altioribus principiis, possunt causare virtutes acquisitas humanas.

ar. 1. huius q. 63. & q. 51. art. 3.

Articulus III.

Vtrum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd præter virtutes theologicas non sint aliæ virtutes nobis infusæ à Deo. Ea enim quæ possunt fieri à causis secundis, non fiunt immediatè à Deo, nisi forte aliquando miraculose, quia ut Diony. dicit, Lex diuinitatis est vltima per media adducere: sed virtutes intellectuales & morales possunt in nobis causari per nostros actus, vt* dictum est. non ergo conuenienter causantur in nobis per infusionem.

¶ 2 Præterea, In operibus Dei multominus est aliquid superfluum, quàm in operibus naturæ: sed ad ordinandum nos in bonum supernaturale sufficiunt uirtutes theologicæ. ergo non sunt aliæ virtutes supernaturales, quas oporteat in nobis causari a Deo.

¶ 3 Præt. Natura non facit per duo, quod potest facere per vnum, & multo minus Deus: sed Deus inseruit animæ nostræ semina virtutum, vt dicit glos. Heb. 1. ergo non oportet quòd alias virtutes in nobis per infusionē causet.

¶ Sed contra est, quod dicitur Sap. 8. Sobrietatem & iustitiā docet, prudentiam & uirtutem.

¶ Respondeo dicendum, quòd oportet effectus esse suis causis & principiis proportionatos. Omnes autem virtutes tam intellectuales, quàm morales, quæ ex nostris actibus acquiruntur, procedunt ex quibusdam naturalibus principiis in nobis præexistentibus, vt * supra dictum est, loco quorum naturalium principiorum conferuntur nobis a Deo virtutes theologicæ, quibus ordinamur ad finem supernaturalem, sicut * supra dictum est. vnde oportet quòd his etiam virtutibus theologicis proportionaliter respondeant alii habitus diuinitus causati in nobis, quibus se habeant ad uirtutes theologicas, sicut se habent uirtutes morales & intellectuales ad principia naturalia virtutum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliqui quidem virtutes morales & intellectuales possunt causari in nobis ex nostris actibus, tamen illæ non sunt proportionatæ virtutibus theologicis: & ideo oportet alias eis proportionatas immediate à Deo causari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes theologicæ sufficienter nos ordinant in finem supernaturalem, secundum quandam inchoationem, quantum scilicet ad ipsum Deum immediatè, sed oportet quòd per alias virtutes infusas perficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus illorum principiorum naturaliter inditorum, non se extendit vltra proportionem naturæ: & ideo in ordine ad finem supernaturalem indiget homo perfici per alia principia superaddita.

¶ In respōsione ad secūdum eiusdem articuli pro nunc tantummodo nota, q̄ dupliciter author saluat, quòd stant hæc duo simul, Homo nō potest vitare peccatū mortale sine gratia. &, Homo pōt habere virtutes ex assuetudine operū suorū. primo quia actus peccati mortalis stat cum virtute acquisita, & hoc quo ad actus vitiorum contrariorum virtutibus acquisitis. Secūdo, quia sunt aliqua peccata mortalia alterius ordinis a vitiis cōtrariis virtutibus acquisitis, ea scilicet quæ cōtrariantur præceptis de actibus virtutum theologicarum. Ex hac enim doctrina iuncta responsioni ad primum, habes quid de virtutibus infidelium sentiendū sit: de hoc tamen latior erit sermo in q. 65. ar. 2.

333 3. d. 33. q. 1. ar. 2. q. 4 Et 4. dist. 14. q. 2. ar. 2. ad 4. & d. 46. q. 1. ar. 2 ad 4. Et Vir. q. 1 ar 11. o d 7 8. & 9. Et q. 5. ar. 4. cor.

¶ In respōsione ad 3. eiusdem ar. nota quomodo author nulli philosophorum secundus, optime inuenit, in omniū genere virtutū nobilius semper esse generans: ita q̄ licet actus præcedentes habitum virtutis sint secūdum se imperfecti, vt tamen ex altiori oriunē principio, generatiui sunt virtutis.

Supr. q. 51. ar. 3. & q. 51. ar. 4. ad 6. & inf. q. 65. ar 2. Et 3. di. 33 q. 1 ar. 2. q. 3. B. 4 di. 17. q. 1. art. 3. q. 1. cor. Et vir. q. 1 ar 10. 1 ar. præce.

¶ *Super quæstionis sexagesimæ tertiæ, Articulum tertium.*

q 62. ar. 3

In arti. 3. eiusdē q. 63. dubium ex Sco. in 3. sen. dis. 36. occurrit negāte has virtutes morales infusas, non tamen soluente ratione sanctī. Thomæ. Mouetur autem: quia ponere ipsas nec oportet ex parte finis, quoniam finis superna turalis sufficienter habetur in animā virtutes theologicas: nec ex parte modi, vel medii: quia fides mordum,

dum dat operandi inferioribus in ordine ad Deum, & charitas ordinat ad ipsum omnia. Ex parte quoque obiecti posset ex ipso Scoto argui ex trigesimæ quartæ distinctio. eiusdē tertii, vbi impugnat dona, quia quatuor virtutes cardinales, & tres theologicæ si perfectissime habeantur, sufficienter perficiunt animā nostrā respectu eius obiecti pertinentis ad partem practicā agibilium, vt facile est deducere tā de obiecto naturali, quā supernaturali: tam de fine vltimo, q̄ de his quæ sunt ad finem. Theologicæ namq; uirtutes finē supernaturalē sufficienter respiciunt. & ad ipsum ordināt actus suos & aliarū virtutū.

¶ Sed ut omnibus inqueat, q̄ istas virtutes morales infusas oporteret in alia ponere præter theologicas, ex multis capitib. ostenditur. Primo ex supernaturalis perfectionis complemento: inchoatur enim nobis supernaturalis pfectio per gratiā & virtutes theologicas: & nisi consequerentur virtutes morales supernaturales, perfectio supernaturalis incompleta remaneret: sicut si perfectio naturalis haberet tm primas virtutes circa finē. & non eas quæ sunt ad finē. Secundo ex proportione effectus ad cām oportet. n. causis naturalib. effectus naturales, & supernaturalib. supernaturales respondere. ergo principiis supernaturalibus, qualia sunt virtutes theologicæ, oportet assignare effectus supernaturales, quales sunt morales, sicut naturalibus naturales. Et hæc est rō literæ: & ex hac ratione habes, q̄ huic principio quod est charitas, non est proportionatus actus temperantiæ acquisitæ, sed infusæ. Tertio ex parte obiecti. qa modus impositus in passionib & operationib. secundum diuinam regulam, & impositus secundum humanam rationem, sunt obiecta formaliter distincta: & vtrunque oportet habere, & primum ad infusas, secundum ad acquisitas morales spectat. & hæc ratio tangitur in sequenti articulo. Quarto ex ordine ad finem: quia infusæ ordinant ad istam vitiuam, acquisitæ ad humanam, ut in eodem sequenti articulo patet. Et quamuis Scot. nullam istarum soluat, ac propterea non esset opus ampliori firmitate: ut tamen Scotistæ ex propriis se cognoscant, vide q̄ si ratio Sco. ex parte obiecti approbatur, sequeretur in primis, q̄ nec theologicas virtutes oporteat ponere infusas. Probat. qa ad idē ob iectū perficiunt fides, spes, & charitas acquisitæ de Deo, ad quod perficiunt infusæ. & nihil creditur, nihil speratur, nihil amatur infusis, quod non acquisitis: & quacunque ratione soluent hoc, soluemus etiam de moralibus infusis. v. g. si dixerint, quòd non æque perfecte fit per acquisitas sicut per infusas. ita ecthic, & sic de aliis.

¶ Præterea, Si non ponerentur virtutes morales infusæ, sequeretur q̄ baptizato puero vel adulto quasi neutrali secundum virtutem, vel vitium acquisita, non sufficienter prouisum esset: quia per fectus esset respectu finis tantum: ex quo nullam moralem infusam aut acquisitam haberet virtutem. Et sic non posset sequi operatio perfecta in appetitu inferiori, quia ipso existente imperfecto operatio non potest sequi perfecta: sequitur enim deteriorem partem, vt conclusio in syllogismo. Dicito ergo, q̄ sicut ex articulis fidei multa deducimus credenda ex illis, ita ex theologicis virtutibus reuelatis uirtutes morales deducimus ponendas in anima, ut patet ex dictis. Ad rationes ergo in oppositum dr, q̄ necessitas po

Articulus IIII.

Vtrum virtus, quam acquirimus ex operum assuetudine, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quòd virtutes infusæ non sint alterius speciei à virtutibus acquisitis. Virtus enim acquisita, & uirtus infusa secundum prædicta non videntur differre, nisi secundum ordinem ad vltimum finem: sed habitus & actus humanino recipiunt speciem ab vltimo fine, sed à proximo. non ergo virtutes morales vel intellectuales infusæ differunt specie ab acquisitis.

¶ 2 Præt. Habitus per actus cognoscuntur: sed idem est actus temperantiæ infusæ & acquisitæ, scilicet moderari concupiscentias tactus. ergo non differunt specie.

¶ 3 Præt. Virtus acquisita, & uirtus infusa differunt secundum illud quod est

nendi hæ virtutes est ex hac originaliter non in se, sed in his quæ sunt propter se. oportet enim animam diuine se habentem ad finem, diuine quoque se habere ad ea quæ sunt ad finem, si proportionata omnia esse debent. Oportet ēt ponere eaſdē propter modum seu medium: nam sicut in virtutibus acquisitis synderesis nō ponit medium nisi mediante prudentia, & morales appetitiuæ medium illud exequuntur: ita in infusis fides finem ultimū firmans, & largiens mediante prudentia infusa medium moralium infusis imponit, & illas oportet medium illud habilitare. Fides ergo mediū non dat nisi remote: prudentia autē infusa proxime. oportet autē Dei opera perfecta esse, & vt prima & proxima habeantur principia. Ex parte quoque obiecti oportet eaſdē ponere, quia aliud est loqui de obiecto formali, & aliud de materia virtutum. Et licet per septem illas virtutes pficiamur circa omnem materiam, non tamē circa omne obiectum formale, id est, perficimur circa omne obiectū, sed non secundum omnem rationem formalem, vt patet ex dictis. Ad id autem quod additur, quòd virtutes morales acquisitæ, ut imperantē a charitate, ordinantur ad ultimū finem supernaturalem: respōdetur q̄ hoc verum est, sed non sufficit. q̄

q. 55. a. 4.

immediatè a Deo factum, & a creatura: sed idem est specie homo, quem Deus formauit, & quem generat natura, & oculus quem ęconato edit, & quem virtus formatiua causat. ergo videtur quod est eadem specie uirtus acquisita & infusa.

¶ Sed contra. Quælibet differentia in diffinitione posita, mutata diuersificat speciem: sed in diffinitione virtutis infusæ ponitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatur, vt* supra dictū est. ergo virtus acquisita, cui hoc non conuenit, non est eiusdem speciei cum infusa.

¶ Respondeo dicendum, quòd dupliciter habitus distinguuntur specie. Vno modo, sicut * prædictum est, secundum speciales & formales rationes obiectorum. Obiectum autem uirtutis cuiuslibet est bonum consideratū in materia propria: sicut temperantiæ obiectum est bonum delectabilium in concupiscentiis tactus, cuius quidem obiecti formalis rō est à ratione, quæ instituit modum in his concupiscentiis: materiale autem est id quod est ex parte concupiscentiarum. Manifestum est autem, q̄ alterius rationis est modus, qui imponitur in huiusmodi concupiscentiis secundum regulam rationis humanæ, & secundum regulam diuinam, puta, in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum. Secundum autem regulam legis diuinæ requiritur, quòd homo castiget corpus suum, & in seruitutem redigat per abstinentiam cibi & potus, & aliorum huiusmodi. vnde ma

dupliciter patet. Primo, quia ad ipsum non ordinantur acquisitæ, vt ad proportionatum secundum se, sed ex parte ordinantis tantum: virtutes autem morales infusæ ordinantur, ut secundum se proportionatæ ad talem finem supernaturalem. Cum enim utroque modo contingat aliquid ordinari ad supernaturalem finem, ille actus ordinatur in illum ut proportionatus secundum se, cuius proximus finis in illum ordinatur. Constat autem quòd bonum secundum regulam diuinam, quod est proprius finis moralis infusæ, & bonum secundum humanam regulam, quod est proximus finis acquisitæ, ita se habent q̄ hoc est humani, illud diuini ordinis: & consequenter hoc ex alio tantum, illud etiam ex se habet, quod ad Deum supernaturalem finem ordinetur. Secundo, quia vt ex supradictis patet, virtutes morales ordinantur a charitate ad Deum, vt res improportionatæ ipsi charitati, vtpote inferioris ordinis: oportet autem charitatem media habere sui ordinis &c. Accedit ad hoc in ecclesia. Trin. & fid. catho. cap. fidei catholicæ, authoritas decernens uirtutes infundi in baptismo. & quia non dicit has vel illas virtutes. omnes quas theologi infundi in baptismo vnitas tenent, intellige.

q. 54. ar. 2.

¶ *Super quæstionis sexagesimæ tertiæ, Articulum quartum.*

In articulo quatto nihil addendum occurrit supradictis, nisi q̄ ex responsione ad tertium memor sis colligere, quòd infusio duplici ter se habet ad uirtutes scilicet per se, & per accidens. Nā virtutibus equisibilibus per actus nostros accidit infundi, quia si infundantur, ordinantur ad actum eundem specie, ad quem ordi-

dimā-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinatur acquisitę: sicut oculi miraculose dati. Virtutibus autem non accidit sibilibus, cum ordinentur ad actus distinctos specie ab his qui nati sunt fieri ab acquisitis, non accidit, sed per se contingit infundi: ita quòd ex natura sua habent quòd vindicent sibi infusibilitatem; propterea in diffinitione virtutis sumpta ab A gustino dicitur, Quã Deus in nobis sine nobis operatur. Et hoc scito applicare, cum tractatur, an, vel quomodo infusio varięt speciem rei infusæ.

¶ Super quæstionem sexagesimam quartam.

IN titulo quęstionis sexagesimæquartę mox dubium occurrit, quomodo consistere in medio inter proprietates virtutis computetur, cũ expresse in secundo Ethicorum ponatur in diffinitione virtutis moralis, quæ in litera in argumento ad oppositum affertur quamuis non tota. Sed hoc facile soluitur a recolentibus, quòd sæpe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, ut latentes differentiæ insinuentur.

¶ Super Articulum primum.

IN titulo primi articuli aduerte, q virtutẽ cõsistere in medio, contingit dupliciter, s. essentialiter, & causaliter. Secũdum essentiam virtutis est in medio, quæ est in medio duorum uitiorum: sicut temperantia inter luxuriam & insensibilitatem. Et hoc non conuenit omni uirtuti, quia non conuenit iustitiæ, vt patet in 3. Ethic. de & talli medio non est hic quæstio. secundum vero effectũ dicitur esse uirtus in medio, quæ in materia propria circa quam est, medium facit inter plus & minus illius, seu in illa, ad illam, illi &c. sicut iustitia in emptione mediũ ponit inter plus in emptore, & minus in venditore, pretium æquualens dando venditori, vel econuerso: & temperantia medium ponit inter plus & minus delectari, delectationem capiẽdo quãdo, vbi, sicut oportet &c. & hoc vt patebit, conuenit omni uirtuti, exceptis theologicis: & tali medio est quæstio omniũ articulorum huius quæstionis.

¶ In responsione ad tertium primi articu. non te conturbet, q author ponat tam virginitatem, quàm paupertatem mediam inter superfluum & diminutum alterius ordinis, dũ superfluum ponit in superstitione, vel vana gloria, & diminutũ in trãsgressione uoti, q̃ constat esse secundum se vitia extrema alterius virtutis, puta, religionis & philotimię, seu magnanimitatis. Fecit neque hoc author, quia nec uirginitas, nec paupertas habet specialem rationẽ virtutis: & consequenter specialia extrema inter quę mediet infra propias materias in ordine ad regulã tam humanam, quam diuinã, sed ex extrinseco siue & religionis actu, scilicet voto, ut in secunda secundæ tractabit plenius. Quia igitur ex extrinseco rationem sumit specialis virtutis, consequẽs fuit vt extrinseco extrema adhiberentur.

¶ Super

*ex ca.3. Et com.5.

D.viii. 2180.

In cor.ar.

In cor.ar.

334 Inf.art.4. ad 1.& 4. Et 2.2.q. 17.art. 5. ad 2.& q. 92. arti.1. cor. Et 3. di. 33.q.1. art.3.q.1. Et virt.q. 1.arti. 13. Et 2. Eth. lec.7.

nifestum est quòd temperantia infusa & acquisita differunt specie, & eadem ratio est de aliis uirtutibus. Alio modo habitus distinguuntur specie secundum ea, ad quæ ordinantur. Non enim est eadem specie sanitas hominis & equi, propter diuersas naturas, ad quas ordinantur. Et eodem modo dicit* Philosophus in 3. Polit. q diuersæ sunt virtutes ciuium, secundum quod bene se habent ad diuersas politicas. Et per hunc etiam modum differunt specie virtutes d morales infusę, per quas homines bene se habent in ordine ad hoc, q̃ sint ciues sanctorum & domestici Dei: & aliæ virtutes acquisitæ, secundum quas homo se bene habet in ordine ad res humanas.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus infusa & acquisita non solũ differunt secũdum ordinem ad vltimum finem, sed etiam secundum ordinem ad propria obiecta, vt* dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alia ratione modificat concupiscentias delectabilium tactus temperantia acquisita, & temperantia infusa, vt* dictum est: vnde non habent eundem actum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ oculum cęci nati Deus fecit ad eundem actum ad quem formantur alii oculi secundũ naturam, & ideo fuit eiusdem speciei. & eadem ratio esset, si Deus vellet miraculose causare in homine d virtutes, quales acquiruntur ex actibus: sed ita non est in proposito, vt* dictum est.

QVAEST. LXIIII.

De medio virtutum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de proprietatibus virtutum. Et primo quidem de medio virtutum. Secundo, de connexione virtutum. Tertio, de æqualitate earum. Quarto, de ipsarum duratione.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales sint in medio.

¶ Secundo, Vtrum medium virtutis sit medium rei, vel rationis.

¶ Tertio, Vtrum intellectuales virtutes consistant in medio.

¶ Quarto, Vtrum virtutes theologicæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtutes morales sint in medio.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis non consistat in medio. Vltimum enim repugnat medii rationi: sed de ratione virtutis est vltimum. dicitur enim in 1. *de cęlo, quòd virtus est vltimum potentiæ. ergo virtus moralis non consistit in medio.

¶ 2 Præt. Illud quod est maximum, non est medium: sed quædam virtutes morales tendunt in aliquod maximũ, sicut magnanimitas est circa maximos honores, & magnificentia circa maximos sumptus, vt dicitur in 4. †Ethi. ergo nõ oĩs uirtus moralis est in medio.

¶ 3 Præt. Si de ratione virtutis moralis sit in medio esse, oportet q̃ virtus moralis non perficiat, sed magis corrũpat per hoc quod tẽdit ad extremum: sed quædam virtutes morales perficiuntur per hoc, quod tendunt ad extremum, sicut virginitas quæ abstinet ab omni delectabili venereo, & sic tenet extremum, & est perfectissima castitas; & dare omnia pauperibus est perfectissima misericordia, vel liberalitas. ergo videtur quòd non sit de ratione uirtutis moralis esse in medio.

¶ Sed contra est, quod * Philos. dicit in 2. Ethico. quòd virtus moralis est habitus electiuus in medietate existens.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex * supradictis patet, uirtus de sui ratione ordinat hominem ad bonum. Moralis autem virtus proprie est perfectiua appetitiuæ partis animæ circa aliquam determinatam materiam. Mẽsura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia est ipsa ratio. Bonum autem cuiuslibet mensurati & regulati consistit in hoc, quòd conformetur suæ regulæ sicut bonum in artificiatis est, vt sequatur regulam artis. Malum autem per cõsequens in huiusmodi est per hoc, quòd aliquid discordat a sua regula, vel mensura: quod quidem contingit vel per hoc quòd superexcedit mensuram, vel per hoc quòd deficit ab ea, sicut manifestè apparet in omnibus regulatis & mensuratis: & ideo patet quòd bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad mensuram rationis. Manifestum est autem, quòd inter excessum & defectum medium e æqualitas siue conformitas: unde manifeste apparet, quod virtus moralis in medio consistit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus moralis bonitatem habet ex regula rationis: pro materia autem habet passiones, vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationem, sic secundum id quod rationis est, habet rationem extremi vnius, quod est conformitas: excessus verò & defectus habet rationem alterius extremi, quod est difformitas. Si verò consideretur virtus moralis secundum suam materiam, sic habet rationem medii inquantum passionem reducit ad regulã rationis, unde Philo.

*li.1. tex. 116.10.

*li.4. Eth. ca. 2.& 3. tom.5.

*c.6.post med.to.5.

*c.6.post med.to.5.

q.55.ar.3

*c.3. paulo a prin. to.5.

D. 2166.

335 2.2.q.58. a.10.et 3. di.33.q.1. ar. 3.q.2. Et 4.dist. 15.q.ar. 2.q.2. Et mal.q.13. ar.2.cor. Et virt.q. 3.ar.3 ad 11.12.13. & 17. Et quol. 16. ar.10. *ex.8.to mo. 3.

¶ *Super quæstionis 64. Artic. II.*

IN secundo articulo eiusdem sexagesimæquarte quæstionis, nota terminos quibus in uirtutibus utimur secundum medium rationis & medium rei. Medium rationis cum sit modus in materia alicuius virtutis secundum conditiones regulæ, exigit duo secundum materiam & conditiones rationis, ita q̃ consistit medium rationis in affirmatione vtriusq; s. materiæ propriæ & omnium conditionum spectantium ad rationem rectam. verbi gratia, Medium rationis in temperantia est delectari quando, sicut, quare oportet &c. extrema autem sumuntur penes negationem vnius, & affirmationẽ alterius: ita quòd superfluũ affirmat materiam negatis conditionibus: diminutum vero negat materiam affirmatis cõditionibus, verbi gratia, Vt delectationibus, nõ quando, non quare, non vbi oportet &c. superfluum est. est. n. delectationib. quæ sunt temperantiæ materia, plusquam oportet vti: nõ vti autem delectationib. quando oportet, quare oportet &c. diminutum: est nanque minus delectari quam oportet. Medium autem rei consistit in equalitate rei ad rẽ, seu ad personam alteram. Aequalitas autem cũ duplex sit. s. duarum quantitatum, sicut duo pedalia sunt æqualia, & quinque & quinq; sunt æqualia, & hæc uocatur æqualitas arithmetica: & duarũ proportionũ, sicut proportio sex ad quatuor, & duodecim ad octo sunt æquales vtrobique. vtrobique. n. est sesquialtera proportio, s. continentia totius & dimidii, vtraque inuenitur in iustitia. nam commutatiua iustitia obseruat mediũ secundum æqualitatem quantitatum: nam quantum valet quod accipit, tantum valet quod dat, vt patet in emptione. Iustitia vero distributiua obseruat medium secundum æqualitatem proportionum: nam eandem proportionem facit inter bona quæ distribuit, quam habent inter se personæ quibus distribuitur. Extrema autem in æqualitate quantitatum sunt plus & minus secundum quantitatem, vt patet. Extrema autem in æqualitate proportionum sunt plus & minus secundum proportionem: ita quòd si, v.g. inter personas est proportio sesquialtera, superfluum erit si inter res distributas sit proportio dupla, in qua continetur totum bis: diminutum vero si inter res distributas sit proportio sesquitertia, aut sesquiquarta, in qua cõtinetur totum, & tertia pars, vel quarta tantum. Et quoniam medium rei ad alterum est, consequens est vt sit medium inter plus vni, & minus alteri: vel ita q̃ plus sit mihi, & minus alteri, vt scilicet commutationibus: vel ita q̃ plus vni parti, & minus alteri, vt in distributionibus. Medium autem tõtius quia continet sub se commensuratum sibi, & commensuratum alteri, abstrahit & sibi & alteri: sicut animal ab homine & leone. propter quod medium rationis in communi consistit inter plus & minus secundum rationem, in speciali autem dissimiliter. nã in virtutibus circa passiones medium rationis consistit inter plus & minus, mihiipsi eligenti, sicut medium consistit in commensuratione ad meipsum: & propter hoc dicitur in litera, q̃ medium in passionibus sumit quo ad nos. In iustitia autem medium rationis consistit inter plus uni, & minus alteri, sicut & medium rei: quia non solum æqualitatem eandẽ quã rei mediũ exigit, recta ratio nõ imponit iustitiæ, sed cõditiones etiam nullas ei apponit, nisi redundãtes in æqualitatẽ, vel in æqualitatem rei. Reddere nanque debitum recta rõ dictat iustitiæ, & vbi oportet, q̃ quanto faciũt vel tollunt rõnem debiti. Et propterea esto

*c.6.to.2.

Ar. præc.

q.6.ar.2

dicit in 2.* Ethico. quòd virtus secundum substantiã medietas est, inquantum regulã virtutis ponitur circa propriam materiam: secundum optimum autem & bene, est extremitas, scilicet secundum conformitatem rationis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd medium & extrema considerantur in actionibus & passionibus secundum diuersas circunstantias: unde nihil prohibet in aliqua virtute esse extremum secundum vnam circunstantiam, quod tamen est medium secundum alias circunstantias per conformitatem ad rationem, & sic est in magnificentia & magnanimitate. Nam si consideretur quantitas absoluta eius in quod tendit magnificus & magnanimus, dicetur extremum & maximum: sed si considere tur hoc ipsum per comparationem ad alias circunstantias, sic habet rationem mediũ; quia in hoc maximè tendũt huiusmodi virtutes secundum regulam rationis, i. vbi oportet, & quando oportet, & propter quod oportet: excessus autem si in hoc maximum tendatur, quando non oportet, vel vbi non oportet, vel propter quod non oportet. Defectus autem est si nõ tendatur in hoc maximum vbi oportet, & quãdo oportet. & hoc est quod Philo. dicit in 4.* Ethico. quòd magnanimus est quidem magnitudine extremus, eo autẽ quòd vt oportet, medius.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd eadem ratio est d de virginitate & paupertate, quæ est de magnanimitate. Abstinet enim virginitas ab omnibus venereis, & paupertas ab omnib. diuitiis propter quod oportet; & secũdum quod oportet, ideſt, secundũ mandatum Dei, & propter vitam ęternam. Si autem hoc fiat secundum quod non oportet, ideſt, secundum aliquam superstitionem illicitam, vel etiam propter inanem gloriam, erit superfluũ. Si autem non fiat quando oportet, vel secundum quod oportet, est vitiũ per defectum, vt patet in transgredientibus votum virginitatis, vel paupertatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum medium virtutis moralis sit medium rei, vel rationis.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd medium virtutis moralis non sit medium rationis, sed medium rei. Bonum. n. virtutis moralis consistit in hoc, quod est in medio: bonum autem, vt dicitur in 6.* Meta. est in rebus ipsis, ergo medium virtutis moralis est medium rei.

¶ 2 Præt. Ratio est vis apprehensiua: sed virtus moralis non consistit in medio apprehensiuum, sed magis in medio operationum & passionum. ergo mediũ uirtutis moralis non est medium rationis, sed medium rei.

¶ 3 Præte. Medium quod accipitur secundum proportionem arithmeticam, vel geometricam est medium rei: sed tale est medium iustitiæ, vt dicitur in 5. † Ethico. ergo medium virtutis moralis non est medium rationis, sed rei.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethico. q̃ uirtus moralis in medio consistit quo ad nos determinata ratione.

¶ Respondeo dicendum, quòd medium rationis dupliciter potest intelligi. Vno modo secundum quod medium in ipso actu rationis existit, quasi ipse actus rationis ad medium reducatur. & sic quia uirtus moralis non perficit actum rationis, sed actum virtutis appetitiuæ, medium virtutis moralis non est medium rationis. Alio modo potest dici medium rationis id, quod à ratione ponitur in aliqua materia, & sic omne medium uirtutis moralis est medium rationis: quia sicut* dictum est, virtus moralis dicitur consistere in medio per conformitatem, ad rationem rectam. Sed quandoque contingit, quòd medium rationis est etiam medium rei: & tunc oportet quòd virtutis moralis medium sit medium rei. sicut est in iustitia. Quandoque autem medium rationis non est medium rei, sed accipitur per comparationem ad nos, & sic est medium in omnibus aliis virtutibus moralibus. cuius ratio est: quia iustitia est circa operationes, quæ consistunt in rebus exterioribus, in quibus rectum institui debet simpliciter & secundum se, vt* supra dictum est: & ideo medium rationis in iustitia est idem cum medio rei, inquantum scilicet iustitia dat unicuique quod debet, & non plus nec minus. Aliæ vero virtutes morales consistunt circa passiones interiores, in quibus nõ potest rectum constitui eodem modo, propter hoc quòd homines diuersimodè se habent ad passiones. & ideo oportet quòd rectitudo rationis in passionibus instituatur per respectum ad nos, qui afficimur secundum passiones. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt de medio rationis, quod scilicet inuenitur in ipso actu rationis: tertia verò ratio procedit de medio iustitiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esto cautus, vt discernas circunstantias in materia iustitiæ dupliciter inueniri: primo vt redundant in æquale vel inæquale, i. vt pertinent ad rõne debiti, alio modo ut sunt, cões circunstantiæ actus virtuosi. v.g. Reddere mutuo acceptum die statuto, spectat ad rõnẽ debiti. Reddere atũ illo die hora incõpacta, puta, qua sumit cibũ, impertinens est iustitiæ. non.n. iniusti, sed imprudentis est hæc electio. & propterea in litera dicitur, q̃ medium rationis in iustitia est medium rei. & ex hoc prouenit q̃ extrema, s. plus & minus in iustitia non sumuntur secundum affirmationem materiæ, & negationem cõditionum, & econtra, vt in aliis moralibus uirtutib. sed secũdum plus vni, & minus alteri. & hinc etiã prouenit, q̃ iustitia non est media inter duas malitias, sicut aliæ virtutes morales, quæ mediant inter affirmationem materiæ, & negationẽ conditionum, ut superfluum: & negationem materiæ, & affirmatas conditiones, ut diminutum. nam si medium rõnis & extrema in iustitia sumerentur secundum conditiones, vt in aliis, & non præcise vt redundant in medio rei, contingeret accipere extrema vitia, vt in aliis. Et hæc sunt hic dicta pro intellectu medii & extremorum in virtutibus proclarificanda Nouitiorum mente.

¶ In eodem secundo articulo eiusdẽ sexagesimæ quartæ quæstionis, declarandum occurrit Nouitiis, q̃ prima ratio pro tanto dicitur in litera, quòd procedit de medio rationis subiectiuæ: quia concludit q̃ medium rationis, qa bonum est rationis, est in ipsis actibus rationis tanquam in rebus ipsis, sicut medium rationis causaliter, quod scilicet a ratione imposítum est operationibus & passionibus, est in passionibus, & operationibus tanquam in rebus ipsis.

336 Inf. arti. 4. ad 1. & 2. Et 3. d. 33. q. 1. ar. 3. q. 3. Et vir. q. 1. ar. 13. co. & ad 5. & 19. q. 4. art. 2. ad 7.

*c. 6. to. 5.

*tex. 22. & 23. to. 3.

*c. 3. & 4. to. 5.

*2. Eth. c. 6

ar. 1. huius quæst.

*q. 36. ar. 3

*c. 2. to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum virtutes intellectuales consistant in medio.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̃ virtutes intellectuales nõ cõsistant in medio. Virtutes enim morales consistunt in medio, inquantum cõformantur regulæ rationis: sed virtutes intellectuales sunt in ipsa ratione, & sic non videntur habere superiorem regulam. ergo virtutes intellectuales non consistunt in medio.

¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis determinatur à virtute intellectuali. Dicitur enim in 2. *Ethi. quòd virtus consistit in medietate determinata ratione, prout sapiens determinabit. si igitur virtus intellectualis iterum consistat in medio, oportet quòd determinetur sibi medium per aliquam aliam virtutem, & sic procedetur in infinitũ in virtutibus.

¶ 3 Præt. Medium propriè est inter contraria, vt patet per Philosoph. in 10. *Metaph. sed in intellectu non videtur esse aliqua contrarietas, cum etiam ipsa contraria secundum quod sunt in intellectu non sint contraria, sed simul intelligantur, vt album, & nigrum, & sanum & ægrum. ergo in intellectualibus virtutibus nõ est medium.

¶ Sed contra est, quòd ars est virtus intellectualis, vt dicitur in 6. * Eth. & tamen artis est aliquod medium, vt dicitur in 2. Eth. * ergo etiam virtus intellectualis consistit in medio.

¶ Respon. Dicendum, q̃ bonum alicuius rei consistit in medio, secundũ q̃ conformatur regulæ, vel mensuræ, quam contingit transcendere, & ab ea deficere, sicut * dictum est. Virtus autem intellectualis ordinatur ad bonũ, sicut & moralis, vt * supra dictum est: vnde secundum quod bonum virtutis intellectualis se habet ad mensuram, sic se habet ad rationem medii. Bonum autem virtutis intellectualis est verũ: speculatiuę quidem virtutis verum absolutè, vt in 6. * Ethic. dicitur: practicę autem virtutis verum secundũ conformitatem ad appetitum rectum: verum autem intellectus nostri a bsolute consideratum, est sicut mensuratum à re. Res enim est mensura intellectus nostri, vt dicitur in 10. * Meth. Ex eo enim quòd res est, vel non est, veritas est in opinione, & in oratione. Sic igitur bonum virtutis intellectualis speculatiuæ consistit in quodam medio per conformitatem ad ipsam rem, secundum quod dicit esse quod est, vel non esse quod non est, in quo ratio veri cõsistit. Excessus autem est secundum affirmationem falsam, per quam dicitur esse quod non est: defectus autem accipitur secundum negationem falsam, per quam dicitur non esse quod est. Verum autem virtutis intellectualis practicæ comparatum quidem ad rem, habet rationem mensurati, & sic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem in virtutibus intellectualib. practicis, sicut in speculatiuis, sed respectu appetitus habet rationem regulæ & mensuræ. vnde idem mediũ, quod est virtutis moralis, etiam est ipsius prudentiæ, scilicet rectitudo rationis: sed prudentiæ quidem est istud medium vt regulantis & mẽsurantis, virtutis autem moralis vt mensuratæ & regulatæ. Similiter excessus & defectus accipitur diuersimode vtrobique.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etiam virtus intellectualis habet suam mensuram, vt * dictum est, & per conformitatem ad ipsam accipitur in ipsa medium.

¶ AD SECVNDVM dicendum, q̃ non est necesse in infinitũ procedere in virtutibus: quia mensura & regula intellectualis virtutis non est aliquod aliud genus virtutis, sed ipsa res.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd ipsæ res contrariæ non habent contrarietatem in anima, quia vnum est ratio cognoscendi alterum: & tamẽ in intellectu est contrarietas affirmationis & negationis, quæ sunt contraria, vt dicitur in fine * Perihermenias. Quamuis enim esse & non esse non sint contraria, sed contradictoriè appositа, si considerentur ipsa significata prout sunt in rebus, quia alterum est, ens, & alterum est purè non ens: tamen si referantur ad actum animæ, vtrunque ponit aliquid esse. vnde esse & non esse sunt contradictoria: sed opinio, qua opinamur quod bonum est bonum, est contraria opinioni, qua opinamur quòd bonum non est bonum, & inter huiusmodi contraria medium est virtus intellectualis.

*li. 2. per hi. c. ult. to. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum virtutes theologicæ consistant in medio.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd virtus theologica consistat in medio. Bonum enim aliarum virtutum consistit in medio: sed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes. ergo virtus theologica multo magis est in medio.

¶ 2 Præterea, Medium virtutis moralis accipitur quidem secundum quod appetitus regulatur per rationem, intellectualis verò secundum quod intellectus noster mensuratur à re: sed virtus thologica & perficit intellectum & appetitum, vt * supra dictum est. ergo etiam virtus theologica consistit in medio.

¶ 3 Præte. Spes, quæ est virtus theologica, medium est inter desperationem & præsumptionem: similiter etiã fides incedit media inter contrarias hæreses, vt * Boetius dicit in lib. de duabus naturis. quòd enim confitemur in Christo vnam personam & duas naturas, medium est inter hæresim Nestorii, qui dicit duas personas & duas naturas, & hæresim Euticis, qui dicit vnam personam & unam naturam. ergo virtus theologica consistit in medio.

¶ Sed contra. In omnibus, in quibus consistit uirtus in medio, contingit peccare per excessum, sicut & per defectum: sed circa Deum qui est obiectum virtutis theologicæ, non contingit peccare per excessum. dicitur. n. Eccl. 43. Benedicentes Deum, exaltate illum quantum potestis: maior enim

337 2. 2. q. 17. ar. 5. ad 2. & 3. d. 33. q. 1. ar. 3. q. 4 & vir. q. 1. ar. 13 cor. & ad 5. 19 ar. 2. & q. 2. ad 10. & 13. Et Ro. 12. lec. 1.

q. 62. ar. 3

*non remote 2 prime, sed clarius 2 medio li.

In cõtra.

¶ *Super quæstionis sexagesimæ quartæ, Articulum quartum.*

IN artic. 4. eiusdem 64. quæstione dubiũ occurrit de illa propositione uniuersali assumpta in litera, arguẽdo in oppositum, scilicet in omnibus in quibus uirtus consistit in medio, contingit peccare per excessum sicut & per defectum, videtur enim hoc falsum de iustitia: nam consistit in medio, & non contingit peccare nisi uno modo, s. per defectum. Quilibet enim iniustitiam faciens, violat æqualitatem: quia declinat in minus alteri, cui debetur æquale, si enim declinaret in maius illi, non esset iniustitia, ut patet in commutatiua iustitia, etiam in distributiua, in qua si quis maius quàm persona mereatur det, ideo violat æqualitatem, quia alterum minuit hic excessus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd medium iustitiæ cõsistit in violari vtroque modo, s. per excessum & defectum diuersimode tamen contingit hoc circa medium iustitiæ & aliarum virtutum. nam extrema medii aliarum virtutum constituunt diuersa uitia, inter quæ media est virtus ipsa, vt patet in 2. Ethicorum. & propterea alio vitio peccatur secundum excessum, & alio peccatur secundum defectũ. Extrema autem medii iustitiæ non constituunt diuersa uitia: & propterea uno & eodem uitio peccatur per excessum & defectum: & non solum vno violato, sed uno actu numero, ut patet in furto. simul enim violatur medium minus alteri, & plus sibi faciendo: & simile est in distributionis violatione. simul enim minus vni, & plus alteri tribuitur. Nec obstat si quandoque solum minus inde tur fieri alteri, & nulli plus, ut in incendiis, & huiusmodi. hoc.n. ostendit, quòd medium iustitiæ principaliter violatur in minus, & vere sic est: quia cum æquale sit ad alterum

est omni laude. ergo virtus theologica non consistit in medio.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut * dictum est, medium virtutis accipitur per conformitatem ad suam regulam, vel mensuram secundum quod contingit ipsam transcendere, vel ab ea deficere. Virtutis autem theologicæ duplex potest accipi mensura. Vna quidem secundum ipsam rationem virtutis, & sic mensura & regula virtutis theologicæ est ipse Deus. Fides enim nostra regulatur secundum veritatem diuinam: charitas autem secundum bonitatem eius, spes autem secundum magnitudinem omnipotentiæ & pietatis eius: & ista est mensura excedens omnem humanam facultatem. unde nunquam potest homo tantum diligere Deum, quantum diligi debet, nec tantum credere, aut sperare in ipsum, quantum debet: vnde multo minus potest ibi esse excessus. & sic bonum talis uirtutis non consistit in medio: sed tanto est melius, quanto magis acceditur ad summum. Alia verò regula vel mensura virtutis theologicæ est ex parte nostra: quia cui non possumus ferri in Deum quantum debemus, debemus tamen ferri in ipsum credendo, sperando, & amando secundum mensuram nostræ conditionis vnde peraccidens potest in virtute theologica considerari medium & extrema ex parte nostra.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd bonum virtutum intellectualium & moralium consistit in medio per conformitatem ad regulam, vel mensurã, quam transcendere contingit, quod nõ est in virtutibus theologicis, per se loquendo, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes morales & intellectuales perficiunt intellectum & appetitum nostrum in ordine ad mensuram & regulam creatã, virtutes aũt theologicæ in ordine ad mensurã & regulam increatam. vnde non est similis ratio.

ar. 1. huius qõ. 5.

In cor. ar.

¶ Ad primum horum dr, primo q̃ positio illa Scotica est contra diuum Thomam, & veritatem. Contra diuum quidem Thomam expresse dicentem hic de modo actus, quòd non potest esse excessuus, s. q̃ non potest quis nimis credere, nimis sperare, nimis amare, tendendo in Deum. Contra veritatem vero: quia constat quòd non potest Deus amari nimis, ita quòd actus amandi Deum sit excessiuus: immo modus amandi Deum, secundum Bernardum, est sine modo amare. nec est verum quod de fide dicitur, quoniam licet qui cito credit, leuis sit corde, non tamen qui cito credit Deo, leuis est corde. Præsumptio quoque, vt patet in responsione ad tertium, non est uitium, quia nimis speret in Deum, sed quia sperat bonum excedens propriam conditionem. vnde conclusio ista non solum ut falsa, sed ut mala, vtpote ponens modum dilectionis Dei procul abiciatur.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd fides secundum se est de Deo, cuius non sunt extrema. ex parte autem nostri est de Deo per modum compositionis & diuisionis, vt in secunda secundæ dicitur: & propterea ex parte nostri est in medio, & non secundum se.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstionis 65. Articulum I.*

IN articulo primo quæstionis sexagesimæquintæ, termini duo sunt primo declarandi, quid scilicet importet virtus perfecta, & quid virtus imperfecta, de quib. in litera sermo fit, an differentia hic sit sicut inter calorem remissum, & in summo, an sicut inter dispositioné & habitum, an sicut inter diuersas formas, puta, opinionem & scientiam. nó enim parui refert quo hæc modo distinguantur. & si quis hic erraret, male posset de connexione virtutum disputare. Sciendum est igitur, q̃ constat virtutes perfectas ad iperfectas non ppea distingui, qa illæ in summo sunt gradu, istæ non. nam virtutes connexę, quæ sunt solæ perfectæ, vt in litera dicitur, intendi possunt, vt sequens q̃ó ostendit. quomodo autē distinguantur ex natura. habitus & dispositionis, manifestatur. habitus enim & dispositio distincta cótra habitum secundum melius sentientiū sententiam, distinguuntur non modaliter tantū, sed essentialiter: ita q̃ qualitas illa, quæ est dispositio, num quam erit essentialiter habitus: quāuis forte habitus modū habere possit: sed dispositio est qualitas secundum se facile mobilis. habitus vero est qualitas ex natura sua difficile mobilis. verum huiusmodi qualitas habet dupliceм statum: est enim quandoque in se quidem habitus, sed per modum dispositionis inhæret, quia facile corrumpi pót, vt patet de scientia per primam demonstrationem acquisita, & nó meditatione firmata, quandoque autem & in se est habitus, & in statu habitus: quia per modum habitus habetur firmiter &c. sicut autem in communissimis rationibus primæ speciei qualitatis inuenitur habitus dupliciter, scilicet per modum dispositionis, & per modum habitus, & præter hæc dispositio siue per modum dispositionis, siue per modum habitus, ita in virtute, vt sic quæ est spes habitus, inuenitur qualitas quæ est essentialiter virtus dupliciter scilicet habens statum virtutis, & non habens statum virtutis, & præter hæc inuenitur sub specie dispositionis inclinatio seu dispositio ad virtutem. Ex his autem tribus, scilicet virtute in statu virtutis, virtute non in statu virtutis, & dispositione ad virtutem, sola prima virtus perfecta est & dicitur: immo ut in quarto articulo dicitur, hæc sola simpliciter & proprie virtus dicitur. & ratio in promptu est, quia virtutem proprie & simpliciter oportet esse principium operis virtuosi simpliciter, & non secundum quid. virtus autem non in statu virtutis tale opus non facit: quia defectuosa est, vtpote priuata proprio statu. Sic ergo virtutis perfectæ nomine qualitas quæ est virtus, statum virtutis habens, intelligitur. virtutis autem imperfectæ nomine, licet secundum proprietatem vocabuli sola virtus secundum essentiam, & deficiens videatur intelligi, quia virtus imperfecta dicit virtutem & imperfectionem eius: extenso tamen seu occommodato vocabulo, virtutis imperfectæ nomine intelligitur tam virtus deficiens in statu, quam dispositio ad virtutem, præsertim si est firmata. In quo autem consistat virtutis essentia, ex quæstio. 55. colligere poteris: in quo autem perfectio status virtutis consistat, ex litera quidē vnius verbo habes quo ad morale scilicet quòd inclinet ad bonum bene. Ex secundo autem Ethico. explicatius habes, quòd sciens, quòd eligens, quòd propter hoc, quòd immobiliter, habēs ipsam operetur: & consequenter imperfecta uirtus est, si aliquid horum, deficiat, quamuis enim bonum tunc fieret, non tamen bene. Et scito Nouitie, q̃ alicui qualitati in clinanti in bonū, aliquid dupliciter deesse potest aliqua virtutis conditio, primo de pertinentibus ad spēm, seu essentiam uirtutis, ut si deficeret recta ratio vel electio, vel proprius finis in habitu agibilium, non esset in veritate virtus nec perfecta, nec imperfecta: dicere tur tamen uirtus imperfecta, sicut dispositio ad uirtutem. vnde siquis habituatus est ad abstinentiæ, vel castitatis materiam secundum regulam rationis, aut non electione propter ipsum bonum rationis, talis habitus nec est, nec erit vnquam virtus, sed dispositio tantum ad virtutem. Secundo de pertinentibus ad statum tātum uirtutis, vt si deficeret immobilitas aut extensio, aut debita dispositio subiecti, esset quidē imperfecta uirtus sic quòd potest eadem numero esse perfecta & simpliciter uirtus, ablatis illis defectibus. oportebit ergo te cautum esse, cum de uirtute imperfecta est sermo, an intelligat ibi de imperfecta ratione status, an quia dispositio tantum est. & eadem oportet uti cautela, cum negare inueneris rationem proprię, vel simpliciter uirtutis. scies autem discernere intentionem literæ si secundum nunc dicta inspexeris, an eadem qualitas, quæ negatur uirtus, sit postmodum uirtus, uel non: quoniam ut patet, si primum inueneris de non uirtute: secundum statum est sermo: si secundum de non uirtute, secundum essentiam. Et hoc si seruaueris, non uagaberis ad quærendum constitutiua uirtutum in esse uirtutis in genere relationis, ut Scotus putauit: sed perfectionem statuum perquires, aut nouæ uirtutis generationem facilem, post talem actantam dispositionem.

ar. 2. & 3. ad 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spes est media inter præsumptionem & desperationem ex parte nostra, inquantum, scilicet aliquis præsumere dicitur ex eo, quòd sperat à Deo bonum quod excedit suam conditionem, vel non sperat quod secundum suam conditionem sperare posset: non autem potest esse superabundantia spei ex parte Dei, cuius bonitas est infinita. Similiter etiam fides est media inter contrarias hæreses, non per comparationem ad obiectum, quod est Deus, cui non potest aliquis nimis credere: sed inquantum ipsa opinio humana est media inter contrarias opiniones, vt ex * supradictis patet.

QVAEST. LXV.

De connexione virtutum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de connexione virtutum.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum virtutes morales sint adinuicem connexæ.

¶ Secundo, Vtrum virtutes morales possint esse sine charitate.

¶ Tertio, Vtrum charitas possit esse sine eis.

¶ Quarto, Vtrum fides & spes possint esse sine charitate.

¶ Quinto, Vtrum charitas possit esse sine eis.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtutes morales sint adinuicem connexæ.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non sint ex necessitate connexæ. virtutes enim morales quandoque causantur ex exercitio actuum, ut probatur in 2. * Ethic. sed homo potest exercitari in actibus alicuius virtutis sine hoc, quòd exercitetur in actibus alterius virtutis. ergo una virtus moralis potest haberi sine altera.

¶ 2 Præterea, Magnificentia & magnanimitas sunt quædam virtutes morales: sed aliquis potest habere alias virtutes morales sine hoc, quòd habeat magnificentiam & magnanimitatem. dicit enim Philosoph. in 4. † Ethicor. quòd inops non potest esse magnificus, qui tamen potest habere alias quasdam uirtutes, & quòd ille qui paruis est dignus, & his se dignificat, temperatus est, magnanimus autem nó est. ergo virtutes morales non sunt connexę.

¶ 3 Præt. Sicut uirtutes morales perficiunt partem appetitiuam animæ, ita virtutes intellectuales perficiunt partem intellectiuam. ergo & uirtutes morales debent perficere eandem. Sed contra est quod dicit Philosophus 6. Ethic. quòd prudentia perficit rationalem partem animæ. ergo non perficit appetitiuam. ergo non omnes uirtutes morales sunt connexæ.

¶ Sed contra est quod dicit Philosophus 6. Ethic. quòd prudentia est recta ratio agibilium. Sed ad rectam rationem agibilium requiritur quòd homo bene se habeat circa omnia agibilia. ergo quicunque habet unam uirtutem moralem, habet & alias.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa hoc fuerunt duæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd uirtutes morales sunt connexæ secundum habitum naturalem, non autem secundum habitum acquisitum. Et hoc quidem ideo dixerunt, quia uirtutes morales secundum habitum naturalem uidentur esse quædam naturales inclinationes ad bene agendum, quæ quidem inclinationes esse possunt in diuersis potentiis animæ, & in diuersis partibus corporis. Sed uirtutes morales secundum habitum acquisitum dicuntur esse, quæ per frequentiam actuum acquiruntur. Et hoc quidem ideo dixerunt, quia uidebant quòd ex frequentia actuum unius uirtutis moralis, non acquiritur habitus alterius uirtutis moralis, nisi forte secundum habitum naturalem. Et ideo dicebant quòd uirtutes morales secundum habitum acquisitum non sunt connexæ. Sed hoc manifeste apparet esse falsum. Quia cum uirtutes morales sint circa passiones, & passiones sint communes multis uirtutibus moralibus, oportet quòd in qualibet uirtute morali sit aliquid commune cum qualibet alia uirtute morali. Et ideo quod in una uirtute morali habetur, oportet quòd in alia uirtute morali habeatur. Et ideo dicendum est, quòd uirtutes morales sunt connexæ secundum habitum naturalem & secundum habitum acquisitum. Et hoc quidem ideo dicendum est, quia uirtutes morales secundum habitum naturalem uidentur esse quædam naturales inclinationes ad bene agendum, quæ quidem inclinationes esse possunt in diuersis potentiis animæ, & in diuersis partibus corporis. Sed uirtutes morales secundum habitum acquisitum dicuntur esse, quæ per frequentiam actuum acquiruntur. Et hoc quidem ideo dicendum est, quia uidebant quòd ex frequentia actuum unius uirtutis moralis, non acquiritur habitus alterius uirtutis moralis, nisi forte secundum habitum naturalem. Et ideo dicebant quòd uirtutes morales secundum habitum acquisitum non sunt connexæ. Sed hoc manifeste apparet esse falsum. Quia cum uirtutes morales sint circa passiones, & passiones sint communes multis uirtutibus moralibus, oportet quòd in qualibet uirtute morali sit aliquid commune cum qualibet alia uirtute morali. Et ideo quod in una uirtute morali habetur, oportet quòd in alia uirtute morali habeatur. Et ideo dicendum est, quòd uirtutes morales sunt connexæ secundum habitum naturalem & secundum habitum acquisitum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ, Articulum primum.*

IN eodem 1. ar. q. 65. dubium de connexione uirtutum ex Scoto resurgit. ipse nanque in tertio sen. dist. 36. solam connexionem uirtutis moralis cum prudentia sua, i. illius materiæ, & non ecótra tenens, putat nec prudentiam moralem virtutem, nec moralem virtutem prudentiam simpliciter, idest totius agibilis, nec unam moralem uirtutem, aliam moralem coexigere: sed simul stare, q̃ aliquis sit temperatus in summo, & tamē auarus, iniustus &c. Et ut distincte omnia percipiantur, primo recitabuntur sua motiua: secundo declarabuntur fundamenta ueritatis. tertio satisfiet obiectis. Arguit primo Scotus contra connexionem uirtutum ex hoc q̃ sunt perfectiones partiales. Quando enim sunt plures perfectiones partiales eiusdem perfectibilis, potest perfectum esse ille ad perfectibile secundum unam, & imperfectum secundū aliā, ut patet in Sorte respectu uisus & aditus. Constat aūt cardinales uirtutes esse partiales perfectiones mentis nostræ. ergo. Secundo ex diffinitione virtutis 2. Eth. Quælibet virtus moralis est habitus electiuus in medietate consistens, determinata ratione, prout sapiens determinabit. absque determinatione & electione medii in alia materia. ergo est virtus sine connexione ad alias virtutes. Et antecedens patet, quia in diffinitione virtutis, non ponitur nisi connexio ad prudentiam, seu rationem determinantem medium in illa materia. Tertio, ex exercitio causante virtutem: quia potest aliquis optime se exercere in materia vnius virtutis, & non in materia alterius. ergo non sunt connexæ. tenet sequela, quia virtus generatur ex actibus. Quarto, ex distantia: quia virtutes eiusdem generis quæ sunt propinquiores, non sunt connexæ, puta virginitas, & castitas coniugalis. ergo a fortiori virtutes distinctæ secundum genus, vt cardinales, quæ magis distant, non sunt connexæ. Quinto, deducit ad tria inconuenientia ex connexione. primo, quòd aliqua virtus esset virtus antequàm esset virtus. secundo, quòd nulla virtus esset prima. tertio, quòd vnus actus generaret omnes virtutes: sequela primi probatur sic, Temperantia per se non est virtus sine virtute fortitudinis. ergo fortitudo est prius virtus, & ex alia parte fortitudo non potest esse virtus sine temperantiæ virtute. ergo fortitudo non erit virtus nisi post temperantiam. ergo fuit virtus antequàm esset virtus. sequela secundi patet: quia ex quo quælibet coexigit aliam, omnes sunt simul, & consequenter nulla prior, aut posterior. sequela tertii probatur: quia impossibile est simul haberi tot actus perfectos generatiuos tot virtutum. Quòd autem tertium sit inconueniens, probatur: quia vnus actus est vnius virtutis: & sicut esset actus vnius virtutis si esset generata, ita est generatiuus vni⁹, & non omnium virtutum: hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, scito, connexionem virtutum eardinaliū conuinci ex isto processu, qui in litera fit, Virtus moralis exigit prudentiam: prudentia autem exigit omnes tres virtutes morales. ergo omnes virtutes morales sunt connexe. Sed quia propositiones hic assumptæ diuersimode intelliguntur, oportet eas explanare, & sensum verum capere, & tunc videre vim rationis huius. Prima ergo propositio, i. Virtus moralis exigit prudentiā, quia ex diffinitione virtutis, secundi Ethic. allata patet, non negatur, sed distinguitur: quia aut intelligitur de prudentia totali, aut partiali: & vocatur prudentia totalis prudentia respectu omnium agilium: partialis autem respectu talis materiæ, delectationis venereæ, vel periculorum mortis &c. si in assumpta propositione & diffinitione virtutis moralis intelligitur de prudentia totali, negatur: si de partiali, conceditur. sed tunc patet manifeste q̃ nihil valet processus: quia prudentia partialis non exigit omnes virtutes morales. propter istam autem distinctionem oportet ostēdere, aut verificari assumptum de prudentia totali, aut quòd prudentia partialis exigat omnes virtutes: & vtrunque simul fiet, ostendendo q̃ prudentia partialis: aut non est prudentia sufficiēs ad materiam illius virtutis, & consequenter non est prudentia: aut est totalis. ostenditur autem hoc facile ex connexione materiarum virtutum moralium, & ipsa diffinitione virtutis. Sic virtus moralis, puta, temperantia, est habitus secundum rationem rectam electiuus medii in delectationibus tactus, nó prout electionem medii in talibus delectationibus contingit corrumpi a tali, aut tali passione: sed simpliciter vndecunque contingat ab electione talis medii in electionem extremorum vitiorum declinare. ergo temperantiæ virtus necessario habituarum reddit animum ad eligendum talem medium secundum prudentiam totalem. Assumptum hoc manifestatur dupliciter: siquidem eredi potest, q̃ virtus moralis, puta temperantia, perficit animum: primo, vt declinatio a tali medio oritur ex aliqua certa passione: puta, vt ex amore concupiscentiæ declinari solet a medio in delectationibus tactus, ita q̃ non spectat ad temperantiam inclinare ad eligendum medium in delectationibus tactus, nisi pro quanto abducimur a medio ob amorem superflue delectationis. secundo autem modo, vt temperantiæ sit inclinare ad tale medium contra quoscunque impetus ex quacunque passione prouenientes ad abducendum a tali medio: puta ex auaritia, ex timore mortis, &c. Differunt autem intantum hi duo modi: vt ex hoc pendeat ista veritas, & secundum primum modum non fiat aliquis temperatus nisi secundum quid: iuxta secundum vero fiat temperatus simpliciter, quoniam patet, iuxta primum modum non est habituatus ad medium in delectationibus tactus, nisi secundum quid: quia secundum q̃ oriuntur a certo motiuo tantum: iuxta secundum vero est habituatus ad medium in delectationibus tactus totaliter, quia secundum quod oriuntur ex quocunque motiuo. Quòd autem temperantia primo modo non fit virtus, sed secundo modo tantum, manifeste est vsu conuincitur: mulier. n. habituata ad castitatem quantum est ex amore delectationum, si inops & auara male merendo venereis vacat, proculdubio intemperata est: & similiter si timore verberum, aut infamiæ &c. hoc faciat. Idem ergo est dicere, quòd temperantia non perficit animum contra timores, & alias passiones, vt & inquantum natæ sūt corrumpere electionem medii in delectationibus tactus: & dicere, quòd qui mœchatur vt furetur, non est mœchus, & meretricem ob solam auaritiam posse simul esse temperatam, & infinita huiusmodi falsa: spectat igitur ad moralem virtutem inclinare ad medium in propria materia non solum excludendo extrema secundum se, sed secundum quòd connexionem habent cum aliena materia. vt enim in litera dicitur in responsione ad tertium, & quartum, agibilia quæ sunt materia virtutum moralium, sunt ordinata ad inuicem, & propterea vnum redundat in aliud: & propterea oportet virtutem moralem perficere sic animum in propria materia, vt nec ex his quæ infra limites propriæ materiæ secundum se sunt, nec ex his quæ intrant limites propriæ materiæ ex connexione illius cum aliis, abducatur a medio eligendo in illa materia. & sic patet assumptum, & restat manifestanda consequentia, quòd s. ex hoc sequatur, q̃ virtus moralis coexigas prudentiam totalem: hoc autem sic probatur. Virtus moralis eligit medium in propria materia simpliciter, idest, secundum se, & vt in eam redundant aliæ materiæ. ergo exigit rectam rationem sui secundum se, & secundum comparationem ad alias: sed hoc est prudentia totalis. ergo. Sequela est manifesta ex eo, quòd virtus moralis est electiua secundum rectam rationem. & sicut est electiua in propria materia & secundum se, & secundum comparationem ad alias materias: ita oportet q̃ ratio sit rectificans illam materiam & secundum se, & secundum comparationem ad alias. Ex defectu namque rectæ regulæ in huiusmodi comparationibus prouenit, quòd habituatus animus in castitate, & non in pauperitate, liberalitate, fortitudine, & iustitia, propter auaritiam, aut timorem, aut odium contra castitatem facit: comparatur siquidem tunc in tali animo bonum castitatis bono pecuniæ, vt euasionis a morte, aut explendi appetitus odii huiusmodi, & dictatur magis eligendum nunc hoc apparens bonum, quàm illud vere bonum propter passiones, seu affectiones nunc, hic &c. ad hoc magis, quàm illud. Quòd autem ratio recta circa unam materiam tam secundum se, quàm secundum id quod ex connexione habet, sit prudentia totalis, ex illo principio secundi de anima, in cap. de sensu communi patet. s. quòd iudicas inter aliqua duo, oportet cognoscere vtrumque. Si enim hanc rectam rationem oportet comparare hanc materiam reliquis agibilibus, oportet eam, quia ratio est, vtraque cognoscere, & quia recta est, circa vtraque rectam esse: constat autem rectam rationem circa omnia agibilia prudentiam esse totalem, patet igitur ex dictis, quòd prudentia partialis non est prudentia nisi sit totalis, & consequenter, vt patebit, exigit omnes virtutes morales: propter quod in calce articuli dicitur, quòd defectus prudentiæ circa vnam partē agibilium induceret defectum circa alia. Ex his autem habes, quomodo intelligenda sit diffinitio virtutis moralis 2. Ethic. quo ad duos terminos. s. electionem medii, & rectam rationem. Intelligitur. n. de electione medii non secundum quid, sed simpliciter. i. contra quæcunque abducentia a recta ratione, non secundū quid, i. secundum partem, sed simpliciter, seu totaliter: & sic patet, quòd ex diffinitione virtutis sine glosis appositiuis, excludendo solum sensum secundum quid, & vtendo sensu simpliciter, quod regulariter in diffinitionibus intelligitur, habes connexionem prudentiæ totaliter ad virtutem moralem.

¶ Explanata autem & probata prima propositione assumpta, reliquum est, vt probetur & explanetur secunda. s. quòd prudētia exigit omnes virtutes morales. Hæc propositio, licet possit probari ex parte materiæ, quia sicut temperantia generatur ex frequentibus electionibus medii in delectationibus, ita prudentiam oportet generari ex frequentibus iudiciis, & præceptis circa suam materiam, quæ est totum agibile: melius tamen monstratur propositum ex ipsa ratione prudentiæ secundum se, vt in litera fit ex parte principiorum prudentiæ sic. Prudentia est recta ratio consiliativa, iudicativa, & præceptiua. ergo rectitudo eius exigit animum tam secundum partem apprehensiuam, quàm secundū partem appetitiuam, recte & bene se habere circa principia rectæ rationis, quæ sunt fines agibilium: sed sic se habere ad huiusmodi fines, est habere omnes virtutes morales principales. ergo prudentia coexigit secundum se omnes virtutes huiusmodi. Antecedens patet: sequela vero quo ad partem apprehensiuam est per se nota, quia habitus conclusionum pendet ex habitu principiorum. Quo ad partem vero appetitiuam, licet ex supradictis de prudentia pateat: breuiter tamen quasi repetendo manifestabitur sic. Prudentia non est in ratione solum, vt dicitur in 6. Ethic. quia est in ratione vt mota ab appetitu, & propter hoc non traditur obliuioni, vt ibidem dicitur. ergo dependet ab appetitu proculdubio recto: obiectum autem appetitus est finis. ergo dependet ab appetitu recte se habente ad finem, quod erat intētum. Quòd autem depēdeat prudentia ab appetitu recto respectu omnium finium agibilium, & non vnius tantum, licet ex redundantia connexionis, posset haberi in litera: tamen probatur ex hoc, q̃ sicut scientia dependet ex omnibus ipsius principiis, & non aliquibus tantum, ita q̃ Geometria errans in vno principio, non est scientia: ita prudentia non est prudentia, nisi omnia principia recta supponat. fines autem agibilium constat esse principia, ex quib. prudentia procedit, & ad quos oportet apprehensionem se recte habere: alioquin & in actu iudicii, quia delectatio corrūpit æstimationem prudentiæ, & in actu præcepti, quia est a ratione ut subest appetitui, errabitur. Et scito, q̃ licet recta ratio agibilium pendeat ex vtraque rectitudine circa fines. s. ex rectitudine partis apprehensiuæ, & appetitiuæ: quia tamen rectitudo apprehensiuæ non est propria prudentiæ, sed communis sibi & cęteris virtutib. intellectualibus circa cōclusiones, & authoris diuinum in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

genium, ex propriis consueuit doctrinam facere: ideo illam silétio præteriit, & rectitudinem appetitus, quæ est propria prudentiæ (sola enim prudentia ſm se pendet ex appetitu recto moraliter finis) posuit principium prudentiæ: & propterea comparauit ipsam intellectui, qui est habitus principiorum, dicens. Quòd sicut in speculatiuis scientia pẽdet ex habitu principiorum, ita in moralibus recta ratio pendet ex recto appetitu finium. Est enim habitus principiorum in appetitu, quia fines principia sunt operabiliũ. Quòd demum appetitũ recte se habere ad fines operabiliũ; sit habere virtutes morales, patet ex eo, q eadẽ est virtus intendens finẽ proprium alicui' materiæ, & eligẽs medium in illa: ac per hoc, eadem est temperantiæ virtus, qua quis recto appetitu intendit bonum rationis in delectationibus tactus, & qua eligit medium in eisdem secundum rectam rationem. Et sic patet totus processus, qui tanto verior comprobatur, quanto ex sola diffinitione virtutis moralis, considerando quæ coexigunt particulæ diffinitionis, deduxit connexionem mutuam virtutum moralium, computata etiam inter eas prudentia. Hæc de secundo.

¶Quo ad tertium, respondendo ordinate obiectis, dicitur, q primæ rationis maior est falsa, si est vniuersalis, vt esse debet. Sũt enim multæ partiales perfectiones connexæ, licet nõ omnes sint connexæ. Intellectus enim & voluntas connexæ sunt, visus & auditus non: vnde ex hoc nihil habetur. Secunda vero ratio ex diffinitione virtutis iam soluta est, & conuictum est, quòd in diffinitione virtutis oportet cadere rectam rationem simpliciter, & non secundum quid, vt opponens vult, concedens q nõ spectat ad temperantiæ virtutem firmare animum, ne timore mortis forte nicetur, & sic incidit in foueam magnam, ſ. q talis non faciat cõtra temperantiam, cuius oppositum tamen senit, & præterea conuincitur. Aut talis recedit à medio temperantiæ, aut non, si sic, declinat in vitiũ extremũ: ergo est contra rectam rõnẽ spectantẽ ad tẽperantiã. si non: ergo fornicationẽ cõmittens ex auaritia solum, & non propter delectationem, nõ peccat contra tẽperantiã.

¶Ad tertium, respondetur in littera ad primum, q materiæ virtutum sunt duplices, quædam spectantes ad communem vitam, quædam ad aliquem particularem statum. In primis, quæ sunt materiæ virtutum cardinalium, non contingit exerceri in vna, & non in alia recte, sic vt fiat virtus aliqua, quamuis possit inchoatio aliqua virtutis generari: in istis autem contingit fieri vnam sine alia actu; fit tamen omnis dupliciter: primo in potentia propinqua, vt in littera dicitur: secundo in præparatione animi, vt alibi dicit author: quia connexio virtutum omnium est connexio in tertio, idest, in prudentia, quæ dictat formale in omni virtute, ſ. præparationem animi, & deficiente materia. Et per hoc patet responsio ad quartum: tum quia formaliter tantum, i. secundũ præparationem animi sufficit castitatem coniugalem, & virginitatem esse connexas: tum quia falsum est, q sit maior ratio de connexione specialium, quàm generalium virtutum: quia harum materiæ magis connexæ sunt coniunctione occursus respectu conuersationis humanæ, licet minus connexæ sint coniunctione similitudinis. & propterea istas oportet esse connexas formaliter, & materialiter, illas formaliter tantum.

¶Ad quintum dicitur dupliciter iuxta duos modos, quib. connexio ista intelligi potest. Connexio nanque virtutum cum non fit successiua, claudit in se simultatem temporis, ita q oportet eas in eodem tempore esse, fieri, & corrumpi: sed huiusmodi simultas temporis potest dupliciter intelligi. Primo, secundum rigorem veritatis, vt s. in eodem instanti temporis quo est vna, sit actualiter alia, & in nullo instanti sit vna sine alia actualiter: & hic sensus videtur communiter accipi, & contra eum procedit argumentum: vnde hunc sequendo sensum, conceditur q nulla cardinalium virtutum est prior, aut posterior altera secundum tempus: & similiter q nulla est prima positiue ordine temporis, sed quælibet sic est prima negatiue. Negatur autem q sequatur temperantiam esse prius virtutem, quàm sit virtus. & probatio assumit falsum. ſ. si temperantia non est virtus sine virtute fortitudinis: ergo fortitudo est prius virtus. sufficit enim ad hoc, quòd fortitudo sit simul virtus, vt patet. Non habeo demum pro inconuenienti, quòd vnico actu in virtute tot præcedentium generẽtur simul omnes virtutes in esse perfecto: & cũ dicitur. Ille actus est vnius virtutis, dico quòd ille actus est actus genetatiuus prudentiæ, qui agit in virtute habitus principiorum prudentiæ. Cum enim, vt ex dictis patet, habitus principiorum prudentiæ in parte apprehensiua sit synderesis, in parte appetitiua sic ad minus triplex habitus trium virtutum cardinalium, & pluribus habitibus simul vti contingat in ordine ad vnum, & prudentia vna existens ex omnibus his pendeat, & generatio prudentiæ sit perfectio virtutũ, consequens est vt actus generatiuus prudentiæ procedat, & a synderesi, & habitibus tribus virtutum cardinalium nõ plus perfectarum, sed ipso actu generante prudentiam esse perfectum aciẽtium, & sic ille actus dato quòd esset vnius tãtum virtutis, puta synderesis, quia nulla præsupponit alia virtus: esset tamen multorũ habituũ participatiuus, & sic posset multas consummare virtutes: sicut post genitam prudentiãrecte præcipere simul in pluribus materiis, est actus vnius virtutis prudentiæ. ſ. electiuæ: simul earum autem virtutum moralium principiorum prudentiæ, est actus participatiue. Secundo autem modo, simultas temporis intelligitur secundum propinquitatem, vt. ſ. quæ parum differunt secundum tempus, simul esse dicuntur, iuxta illud. Quod parum distat, nihil distare videtur, & sic virtutes morales pluribus actib. quasi simul generantur, & dicuntur connexæ, quia oportet vnamquamque statim aliam comitem habere. & licet hoc videatur prima facie inconsonũ, si quis tamen consideret q sermo præsens non est metaphysicus, neque mathematicus, sed moralis, in quo non adamussim certitudo quæritur, & attendat ad alias proprietates virtutum, q simili modo verificantur, non vsquequaque hoc spernet. Patet nanque q ateingere medium non minus contingit virtuti, quàm connexio: & constat q contingere medium vocatur non solum attingere centrum, sed prope. Quare ergo connexio virtutum non vocanda est, si prope sint, sed solũ in instanti si attingant? Idem. n. videtur in materia cõnexionis instans, quod in materia de medio punctum centrale. Et scito hic q ex vtroque modo simultaneæ generationis virtutum saluatur, q virtutes quatenus virtutes sunt, qualitates sunt absolutæ, quas dicimus habitus, iuxta superius determinata cõtra Sco. Nam si simultas ista nõ est instantanea, sed quasi, constat q sicut post multos actus ex aliquo in virtute omniũ generatur habitus temperantiæ, ita & virtus temperantiæ & sicut augetur habitus, virtus augetur, & sic de aliis: si autem simultas ista est vere in instantanea, tunc sicut vna electio comparatiua potest esse a multis, immo omnibus virtutib. cardinalibus, postquàm sunt genitæ: ità vna similis electio potest esse generatiua simul omnium ita in propinqua dispositione existentium, vt vnico actu superuenienti in virtute tot præcedentiũ generandæ essent secundum suas absolutas entitates. nec in hoc est differentia inter rationem virtutis & habitus, vt patet. Manifeste autem constat, cum proposito adulterio perpetrando sub instanti pœna mortis eligitur, perseuerare in bono electionem illã esse a prudentia iudicante, & præcipiente, a iustitia ne alterius coniugis refutante violare, a fortitudine timorem mortis superante, a temperantia delectationem veneream quando oportet &c. recusante. vnde si quis sic adeo exercitatus in harum omniũ virtutum actibus, vt deuenerit ad hoc, q si vnico actu adhuc exerceretur, fieret in eo virtus temperantiæ, & similiter de iustitia, & aliis, & ipse in vnicum postmodum exeat actum cadentem super materias omnium virtutum, ac per hoc æquiualentem quatuor actibus, illo vnico actu generabuntur simul quatuor habitus virtuosi, quos virtutes cardinales dicimus. Hoc autem contingeret, si sic dispositus ad virtutes proposito sibi adulterio cum morte, vt dictum est, eligeret bonum rationis possidere: tunc enim ratione iudicij & præcepti fieret prudentia, ratione electionis sequentis fierent aliæ virtutes, & simile in similibus comparatiuis. Et scias q tanto facilius simultaneam generationem in instanti saluabis, quantum ad solum statum virtutis obligaris saluandum, q fiat in instanti: quoniam virtutes absque virtutis statu, vtpote imperfectæ, non sunt connexæ. Sed ne videamur fugere, & quia verò omnia consonare absolute & simpliciter disputamus, hæc de termino, in quo plus dictum est quàm promissum fuerit, ne connexio adduceret ad credendum habitus virtutum moralium ex respectibus esse virtutes, & non ex essentia, cuius contrarium supra habuimus, &c.

¶In responsione ad primum in eod. art. habes illa verba, ſ. q Geometra modico studio acquirit scientiã alicuius conclusionis, quã nunquam considerauit. ex quib. errarunt Thomistæ aliqui de habitu scientiæ, vt superius exposuimus: & ideo transeamus.

¶In

¶In responsione ad tertium in eod. art. hoc solum restat declarandũ, q in calce illius dicitur. ſ. q causa dependentiæ mutuæ inter prudentiam, & morales virtutes, est mutua motio rationis, & appetitus. vbi nota, q superius dum de actibus voluntatis tractatur etur, dicimus q ratio est primũ mouens ad speciem, & propterea mouet appetitus autem est primum mouens ad exercitium, & ideo mouet rationem ex parte subiecti. Et in hoc tã excellum, & primum principium deducit author quasi in primam radicem cõnexionem virtutum moralium. & merito: quia virtutes morales perficiũt appetitum respectu finis: & ex supradictis constat, q appetitus ex hoc quod propriũ eius obiectũ est finis, habet q sit primũ mouens ad exercitium. Perfectio igitur virtutũ moralium spectat ad perfectionem appetitus vt mouentis rationem, ac per hoc vt mouentis ad exercitium ac per hoc vt mouentis rationem, ac per hoc vt inchoantis prudentiam, quæ est in ratione, vt mota ab appetitu. Prudentia vero, quia formas dat agibilibus, sub quib. formis agibilia, vtpote tertioni coniuncta, bonos efficiũt habitus, qui sunt virtutes, perficit intellectum quatenus motiuus est ad speciẽ, ac per hoc quatenus motiuus est appetitus ex parte obiecti ad virtutes morales. Quia igitur mutua est motio rationis, & appetitus, & prudentia in ratione, & virtutes morales in appetitu spectant ad illas mutuas motiones, hinc prouenit, vt prudentia & morales virtutes mutuaquoque connexione sint dependentes. Et hic eleuate dicitor mẽtis oculos in celsitudinem admirabilem doctrinæ huius diuini doctoris, etiam in his minimis reflectentis in prima principia.

¶In responsione ad quartum in eodem articulo, nota Nouitie, q hic habes duplicẽ differẽtiam inter artem & prudentiam, ex qua fit q artes non sunt cõnexæ. prudentiæ vero non solum connexæ, sed vna prima ẽ, quia ars respicit factibilia vno modo tantũ. ſ. vt materiã, prudentia vero respicit agibilia dupliciter. ſ. vt materiã, & vt principia. Secunda est, q etiam stando vtrobique infra rationẽ materiæ, factibilia non sunt connexa, vt error in vno redundet in aliud: agibilia autem sic sunt ordinata, q error in vno errorem induceret in alio, vt ex prædictis patet.

¶In responsione ad quintum dicendum, quòd virtutes morales possunt accipi vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta quidem moralis virtus, vt temperantia vel fortitudo, nihil aliud est, quàm aliqua inclinatio in nobis existens ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, siue talis inclinatio sit in nobis à natura, siue ex assuetudine: & hoc modo accipiendo virtutes morales, non sunt connexæ. Videmus enim aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua consuetudine esse promptum ad opera liberalitatis, qui tamen non est promptus ad opera castitatis. Perfecta autem virtus moralis est habitus inclinãs in bonum opus bene agendum: & sic accipiendo virtutes morales, dicendum est eas cõnexas esse, vt fere ab omnibus ponitur. Cuius ratio duplex assignatur, secundum quod diuersimodè aliqui virtutes cardinales distinguunt. Vt enim * dictum est, quidam distinguunt eas secũdum quasdam generales conditiones virtutũ, vtpote, q discretio pertineat ad prudentiam, rectitudo ad iustitiam, moderantia ad temperantiam, firmitas animi ad fortitudinem, in quacunque materia isti considerentur, & secũdum hoc manifestè apparet ratio connexionis. Non enim firmitas habet laudem virtutis si sit sine moderatione, vel rectitudine, aut discretione: & eadem ratio est de aliis. Et hanc rationem connexionis assignat Greg. 22.* Moral. dicens, q virtutes si sint disiunctæ, non possunt esse perfectæ secundum rationem virtutis: quia nec prudentia vera est quæ iusta, & temperãs, & fortis nõ est: & idem subdit de aliis virtutibus. Et similem rationem assignat* August. in 6. de Trin. Alij verò distinguunt prædictas virtutes secundum materias, & secundum hoc assignatur ratio connexionis ab Aristo. in 6.* Eth. quia sicut † supra dictum est, nulla virtus moralis potest sine prudẽtia haberi, eo q proprium virtutis moralis est facere electionem rectam, cũ sit habitus electiuus. Ad rectam autem electionem non solum sufficit inclinatio in debitum finem, quod est. ſ. rectè ad habitum virtutis moralis: sed etiam q aliquis directè eligat ea, quæ sunt ad finem, quod sit per prudentiã, quæ est consiliatiua, & iudicatiua, & præceptiua eorum quæ sunt ad finem. Similiter etiam prudentia non potest haberi, nisi habeãtur virtutes morales, cum prudentia sit recta ratio agibiliũ, quæ sicut ex principijs, procedit ex finibus agibilium, ad quos aliquis rectè se habet per virtutes morales. Vnde sicut scientia speculatiua non potest habe i sine intellectu principiorum, ita nec prudentia sine virtutib. moralibus, ex quo manifestè sequitur, virtutes morales esse connexas.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd virtutum moralium quædam perficiũt hominem secundum communem statum. ſ. quantum ad ea quę communiter in omni vita hominum occurrunt agenda. vnde oportet quòd homo simul exerciteur circa materias omniũ virtutum moralium. Et si quidem circa omnes exerciteur bene operando, acquiret habitus omnium virtutũ moralium. Si autem exerciteur bene operando circa vnum materium, non autem circa aliam, puta bene se habendo circa iras, non autem circa concupiscentias, acquiret quidem habitum aliquem ad refrenandum iras, qui tamen non habebit istas rationem virtutis propter defectum prudentiæ, quæ circa concupiscentias corrumpitur: sicut etiam naturales inclinationes non habent perfectam rationem virtutis, si prudentia desit. Quædam verò virtutes morales sunt, quæ perficiunt hominem secundum aliquem eminentem statum, sicut magnificentia & magnanimitas. Et quia exercitium circa materias harum virtutum non occurrit vnicuique communiter, potest aliquis habere virtutes morales sine hoc, quòd habitus harum virtutum habeat actu, loquendo de virtutibus acquisitis: sed tamen acquisitis aliis virtutibus habet istas virtutes in potentia propinqua. Cum enim aliquis per exercitium adeptus est liberalitatem circa mediocres donationes, & sumptus, si superueniat ei abundantia pecuniarum, modico exercitio acquiret magnificentiæ habitum: sicut Geometer modico studio acquirit scientiam alicuius conclusionis, quam nunquam considerauit. Illud autem habere dicimur, quòd in promptu est, vt habeamus, secundum illud * Philosophi in secundo Physicorum. Quod parum deest, quasi nihil deesse videtur. Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtutes intellectuales sunt circa diuersas materias adinuicem non ordinatas, sicut patet in diuersis scientiis, & artibus: & ideo non inueniuntur in [d] connexio, quæ inueniuntur in virtutibus moralibus existentibus circa passiones, & operationes, quæ manifestè habent adinuicem ordinem. Nam omnes passiones, à quibusdam primis procedentes, scilicet amore, & odio, ad quasdam alias terminantur, scilicet delectationem, & tristitiam. Et similiter omnes operationes, quæ sunt virtutis moralis materia, habent ordinem adinuicem, & etiam ad passiones: & ideo tota materia moralium virtutum sub vna ratione prudentiæ cadit. Habent tamen omnia intelligibilia ordinem ad prima principia: & secundum hoc omnes virtutes intellectuales dependent ab intellectu principiorum, sicut prudentia à virtutibus moralibus, vt * dictum est. Principia autem vniuersalia, quorum est intellectus principiorum, non dependent à conclusionibus, de quibus sunt reliquæ intellectuales virtutes, sicut morales dependent à prudentia, eo quòd appetitus mouet quodammodo rationem, & ratio appetitum, vt * supra dictum est.

¶Ad quartum dicendum, quòd ea, ad quæ inclinant virtutes morales, se habent ad prudentiam sicut principia, non autem factibilia se habent ad artem sicut principia, sed solum sicut materia. Manifestum est autem, quòd etsi ratio possit esse recta in vna parte materiæ, & non

q.61.ar.3 & 4.

Ca.j.post me.illius

* Cap.4. circ. prin. to.3.

* Ca.vlt. to.5. ¶.58.ar tic.4.

* Ambian illud Luc. 6. Beati pauperes spirit. circ. hſ li.5.in Lucã.to.5 † Aug.6.de Tri.c.4.in prin.to.3.

*li.22.mora.ca.j.ad me.illius. †lib.2.in fo.7.2 princi.lib.nu merando.

* Tex.56 to.2

D.1177. 1181.

In corp. art.

q.9.ar.j. & q.58. ar.5.ad j.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstio. sexagesimæ quintæ, Art. II.*

IN art.2.eiusdē q.65.q.aduerte tria.primo duplicem differentiam ad propositum inter morales infusas, & acquisitas, quia infusæ perfectiuè in ordine ad vltimum finē simpliciter, acquisitæ verò in ordine ad vltimū finem in genere, s. boni humani, puta fœlicitatis politicæ in 10.Eth. Et ex hoc secūdo differunt, quia morales infusæ sunt virtutes simpliciter, acquisitæ verò secūdū quid. Nec propterea putes authorem hic contrariari philosopho morali, ac per hoc sibi ipsi, & etiam reliquis. Cum.n. verū non et contrariū, vt in calce Perihermenias dī. & vnusquisque verū dicat, si secundum causas ad ipsum spectātes recte iudicet, contingit q; de eodem diuersi iudicia sic diuersa proferant, vt videantur cōtraria, non tamen sunt, vt patet si de infirmo medicus iudicet futuram mortem ex ægritudine, de quo quia astrorum calculationes promittūt longam vitam, astrologus diuti* victurum dixerit. vterque.n. secundum causas proprias iudicium verum prorulit, & hoc pacto accidit in proposito: quoniam de virtutib. moralib. acquisitis si secundū humanas causas iudicium fiat, dicūtur, & sunt inter maxima bona hominis, & simpliciter virtutes, & hoc spectat ad moralem. Si autem de eisdem iudicandū sit secundū supernaturales & diuinas cās, sic sunt & dicuntur virtutes secūdum quid, & hoc spectat ad Theologum. Vnde si nō vis in hac re errare, aut de-

Ad 3. arg. præcedens.

§39 Infra q.71 ar.4.corp. Et 2.2 q.23 art 7, & q. 51.ar.2.corpore. & q. 108.ar.2.ad 2. Et ver.q. 14.ar.6. Et virt q.2.ar. 3. ad 1. Et quol.b.12. ar.2.ad 3.fin.

*li.2.Ethi. cap.1. & 2. to. 5.

ar.1 huius q. & q. 58. art.4.

in alia: nullo tamen modo potest dici ratio recta, si sit defectus cuiuscunque principii. sicut siquis erraret circa hoc principium, Omne totum est maius sua parte, non posset habere scientiam geometricam: quia oporteret multum recedere à veritate in sequentibus. Et præterea, agibilia sunt ordinata adinuicem, non autem factibilia, vt* dictum est: & ideo defectus prudētiæ circa vnā partem agibilium, induceret defectum etiam circa alia agibilia, quod in factibilibus non contingit.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes morales possint esse sine charitate.

AD secundum sic proceditur. Videtur q; virtutes morales possint esse sine charitate. Dicitur enim in li. sententiarum Prosperi, q; omnis virtus præter charitatem, potest esse communis bonis & malis: sed charitas non potest esse nisi in bonis, vt dicitur ibidem. ergo aliæ virtutes possunt haberi sine charitate.

¶2 Præt. Virtutes morales possunt acquiri ex actibus humanis, vt dicitur in 2.* Ethic. sed charitas non habetur nisi ex infusione, secundum illud Roma. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. ergo aliæ virtutes possunt haberi sine charitate.

¶3 Præte. Virtutes morales connectuntur adinuicem, inquantum dependent à prudentia; sed charitas non dependet à prudentia, immo prudentiā excedit, secundum illud Ephes. 3. Supereminentem scientiæ charitatē Christi. ergo virtutes morales non connectūtur charitati, sed sine ea esse possūt.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur 1.Io. 3. Qui non diligit, manet in morte: sed per virtutes perficitur vita spiritualis. ipsæ enim sunt quibus rectè viuitur, vt Aug. dicit in 2.* de li. arbi. ergo non possunt esse sine dilectione charitatis.

¶ Respondeo dicendum, q; sicut * supra dictum est. Virtutes morales prout sunt operatiuæ boni in ordine ad finem, qui non excedit facultatem naturalem hominis, possunt per opera humana acquiri: & sic acquisitæ sine charitate esse possunt, sicut fuerunt in multis Gentilibus. Secundum autem quod sunt operatiuæ boni in ordine ad vltimum finem supernaturalem, sic perfectè & verè habent rationem virtutis & non possunt humanis actibus acquiri, sed infunduntur à Deo: & huiusmodi virtutes morales sine charitate esse non possunt. Dictum est enim supra,* q; aliæ virtutes morales non possunt esse sine prudentia: prudentia autem non potest esse sine virtutibus moralibus, inquātum virtutes morales faciūt bene se habere ad quosdam fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam autem rationem prudētiæ multo magis requiritur, q; homo bene se habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales: sicut ratio recta in speculatiuis maxime indiget primo principio indemonstrabili, quod est contradictoria non simul esse vera. Vnde manifestum fit, q; nec prudentia infusa potest esse sine charitate, nec aliæ virtutes morales consequenter, quæ sine prudentia esse nō possunt. Patet igitur ex dictis, q; solæ virtutes infusæ sunt perfectæ, & simpliciter dicendæ virtutes, quia bene ordinant hominem ad finem vltimum simpliciter: aliæ verò virtutes. s. acquisitæ, sunt secundum quid virtutes, non autem simpliciter: ordinant enim hominem bene respectu finis vltimi in aliquo genere, non autem respectu finis vltimi simpliciter. Vnde Romanos 14. super illud. Omne quod non est ex fide, peccatum est, dicit † gloss. Augustini. Vbi deest agnitio veritatis, falsa est virtus etiam in bonis moribus.

¶ AD primum ergo dicendum, quòd virtutes ibi accipiuntur secundum imperfectam rationem virtutis: alioquin si virtus moralis secundum perfectam rationem uirtutis accipiatur, bonum facit habentem, & per consequens in malis esse non potest.

¶ Ad secundum dicendum, q; ratio illa procedit de uirtutibus moralibus acquisitis.

¶ Ad tertium dicendum, q; etsi charitas excedat scientiam & prudētiam, tamen prudentia dependet à charitate, ut dictum est:* & per consequens omnes uirtutes morales infusæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas possit esse sine aliis virtutibus moralibus.

AD tertium sic proceditur. Videtur q; charitas sine aliis uirtutib. moralib haberi possit. Ad id enim ad quod sufficit unum, indebitum est q; plura ordinentur: sed sola charitas sufficit ad omnia opera uirtutis implenda, ut patet per id quod dicitur primæ ad Cor.13. Charitas patiens est, benigna est, &c. ergo uidetur quòd habita charitate, aliæ uirtutes superfluerent.

¶2 Præt. Qui habet habitum uirtutis, de facili operatur ea quæ sunt uirtutis, & ei secundum se placent, unde & signum habitus est delectatio, quæ fit in opere, ut dicitur in 2.Ethicor.* sed multi habent charitatem absque peccato mortali existentes, qui tamen diffi-

†Habetur ad Ro.14. in gl. ordi. sumit ex li. sentē. quæ sunt ex Aug. de cerpēt ca. 106. to.3.

In cor. art.

*Cap.18.& 19.to.1,

¶.63.art.2, & 3.

spici tanquam voluntarius creator virtutum attende quo habitu acciactus, naturali s.an diuino de his loquatur, & in quolibet venerare veritatem etiam absolute prolatam: quia subintelligitur in qualibet arte & scientia, q; gaudeat propriis. Secundo aduerte, q; sicut prudentia acquisita pendet à virtutib. moralibus, tanquàm a proximis principiis stabilientib. proximos prudentiæ fines, & ab appetitu naturali fœlicitatis, tanquā a primo principio stabilienti vltimum finem humanum: ita prudentia supernaturalis dependet a moralibus infusis tanquàm a proximis principiis fines proximos supernaturales assērentibus, & a charitate tanquàm a primo principio vltimum supernaturalem finem in appetitu fiēnte. Tertio aduerte, q; hic author ponit virtutes morales acquisitas in Gentilibus multis, vt cum inferius de necessitate gratiæ ad opera moraliter perfecta, & de actionibus infidelium erit sermo, non erres putando, quod hic sermo fuerit de virtutibus secundum se, & non in natura lapsa. Quāuis n. præsens sermo sit de virtutib. secundum se, quia tamen author se expresse applicat eum ad Gentiles sine charitate, oporter hanc sustinere doctrinam ēt in natura infirma qualis fuit in Gentilib. huiusmodi.

Super q. 65. Art. III.

IN art.3. eiusdē q 65. nihil occurrit scribendū, nisi q; hic art. de cōnexione adiuuat illum de necessitate earundē moralium infusarum cum sequenti, & econuerso, vt in q.63. superius patet, &c.

¶ Super

¶ *Super quæstio. sexagesimæ quintæ, Art. IIII.*

IN art.4. eiusdē q.65. aduerte, q; hic est sermo de affirmatione, & negatione virtutis rationē status, & non ratione essentiæ: quoniam eadē numero qualitas affirmatur, & negatur virtus secundū diuersa tēpora. Intendit ergo author, q; fides & spes sine charitate non sunt virtutes, quia non sunt in statu virtutis: cum charitate aūt sunt virtutes, quia sunt in statu virtutis. Quare autē, & quomodo hoc accidat, secundū rationem in litera positam facile apparet recolentib. quo ad fidē, de eius subiecto, quod est intellectus, nō absolute, sed à volūtate motus. Ex hoc.n. patet, quòd actus fidei. s. credere Deo, cum non sit ab intellectu absolute, exigit necessario intellectū motum à voluntate ad talem actū, aliter nō esset credere nec fidei act*, ae per hoc bene credere exigit intellectū bene motum à voluntate; quod esse non pōt nisi voluntas sit bene affecta Deo, quod est per charitatem: & sic fides est i suo perfecto statu ex hoc q; habet subiectū bene dispositum, & sic est virtus. Similiter quoq; accidit in spe: quoniam subiectum eius est volūtas affecta meritis, & propterea actus eius. s. expectare beatitudinē à Deo, exigit in voluntate meritū, sine quo non esset sperare: sed habere merita cōtingit dupliciter. Sin intensione tantum, & in re. Et si quidem voluntas spēret affecta tantum meritis in intēsione, actus quidē est spei, sed imperfectus: si verò sperat affecta meritis in re, tunc spes est in suo perfecto statu, ficultatem in operibus virtutum patiuntur, neque eis secundum se placēt, sed solum secundum quod referuntur ad charitatem. ergo multi habent charitatem, qui nō habent alias virtutes.

¶3 Præt. Charitas in omnib. sanctis inuenitur: sed quidam sunt sancti, qui tamen aliquibus virtutibus carent. dicit.n. Beda, q; sancti magis humiliantur de virtutibus quas non habent, quā de virtutibus quas habent glorientur. ergo non est necessarium, q; qui habet charitatem, omnes virtutes morales habeat.

¶2 Sed contra est, q; per charitatem tota lex impletur. Dicitur.n. Ro.13. q; qui diligit proximum, legem implevit: sed tota lex impleri non potest, nisi per omnes virtutes morales: quia lex præcipit de omnib. actib. virtutum, vt dicitur in 5.Eth.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales, Aug.* etiam dicit in quadam epistola, q; charitas includit in se omnes virtutes cardinales.

¶ Respond. dicendum, q; cum charitate simul infunduntur omnes virtutes morales. cuius ratio est: quia Deus nō minus perfectè operatur in operib. gratiæ, quàm in operibus naturæ. Sic autem videmus in operibus naturæ, q; non inuenitur principium aliquorum operum in aliqua re, quin inueniantur in ea quæ sunt necessaria ad huiusmodi opera perficienda: sicut in animalib. inueniuntur organa, quibus perfici possunt opera, ad quæ peragenda anima habet potestatem. Manifestum est autē q; charitas, inquantum ordinat hominem ad finem ultimum, est principium omnium bonorum operum, quæ in finem vltimum ordinari possunt: vnde oportet q; cum charitate simul infundantur omnes virtutes morales, quib. homo perficit singula genera bonorū operum. & sic patet, q; virtutes morales infusæ non solum habent connexionem propter prudentiam, sed propter charitatem: & q; qui amittit charitatē per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infusas.

¶ Ad primum ergo dicendum, q; ad hoc q; actus inferioris potentiæ sit perfectus, requiritur q; non solum adsit perfectio in superiori potentia, sed etiā in inferiori. Si enim principale agens debito modo se haberet, non sequeretur actio perfecta, si instrumentum nō esset bene dispositum. vnde oportet ad hoc q; homo bene operetur in his, quæ sunt ad finem, q; non solum hēat virtutem, qua bene se habeat circa finem, sed etiam virtutes, quibus bene se habeat circa ea quæ sunt ad finem. Nam virtus quæ est circa finem, se habet vt principalis & motiua respectu earum, quæ sunt ad finem: & ideo cum charitate necesse est etiam habere alias virtutes morales.

¶ Ad secundum dicendum, q; quando que contingit, q; aliquis habens habitum, patitur difficultatem in operando, & per consequens non sentit delectationem & complacentiam in actu propter aliquod impedimentum extrinsecus superueniens: sicut ille qui habet habitum scientiæ, patitur difficultatem in intelligendo propter somnolentiā, vel aliquam infirmitatem. Et similiter habitus moralium virtutum infusarum patiuntur interdum difficultatē in operando propter aliquas dispositiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas, quæ quidem difficultas non ita accidit in virtutibus moralib. acquisitis: quia per exercitium actuū, quo acquiruntur, tolluntur etiam contrariu dispositiones.

¶ Ad tertium dicendum, q; aliqui sancti dicuntur aliquas virtutes nō habere, inquantum patiuntur difficultatem in actibus earum ratione iam dicta,* quamuis habitus omnium virtutum habeant.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Fides & Spes possint esse sine charitate.

AD quartum sic proceditur. Videtur q; fides & spes nunquàm sint sine charitate. Cum enim sint virtutes theologicæ, digniores esse videntur virtutibus moralibus etiam infusis: sed virtutes morales infusæ non possunt esse sine charitate. ergo neque fides, & spes.

¶2 Præt. Nullus credit nisi volens, vt Aug. dicit super Ioan.* sed charitas est in voluntate sicut perfectio eius, vt supra dictum †. ergo fides non potest esse sine charitate.

¶3 Præt. Aug. dicit in Enchiri.* q; spes sine amore esse non potest: amor autem est charitas, de hoc.n. amore ibi loquitur. ergo spes non potest esse sine charitate.

¶ Sed contra est, q; Matt.1. dicitur in gloss.* q; fides generat spem, spes vero charitatem: sed generans est prius generato, & potest esse sine eo. ergo fides potest esse sine spe, & spes sine charitate.

¶ Respondeo dicendum, q; fides & spes, sicut & virtutes morales, dupliciter considerari possunt. Vno modo secundum inchoationem quandam: alio modo secundum perfectum esse virtutis. Cum enim virtus ordinetur ad bonum opus agendum, virtus quidem perfecta dicitur ex hoc, quòd potest in opus perfecte bonum, quod quidem est dum non solum bonum est quod fit, sed etiam bene fit, alioquin si bonum sit quod fit, non autem bene fiat, non erit perfectè bonum. vnde nec habitus, qui est talis operis principium, habebit perfectè rationem virtutis: sicut si aliquis habens debitam in proprio subiecto dispositionē, & sic erit virtus, &c.

¶ In eodem 4. art. nota Nouitie circa illud, Credere, est alicui propria voluntatem sentire, q; Scotus in 15. dist. 3. sent. in quæstione literali, nescio quo spiritu ductus, nō vult intellectum moueri à voluntate ad credēdum, sed sufficit eā non contra mouere. Affert enim, quòd aliter sequeretur q; propositio in intellectu astra esse paria, posset voluntas imperare credulitatem. Sed reuera experimur q; credere est voluntarium, quāmuis æstimationes & dubitationes ad alteram partem sint à persuasionibus, & apparentiis. vnde obiecto sufficiente ad determinandum intellectum ad alteram partem determinante absque formidine alterius partis, vt obiectū fidei est, oportet voluntate supplere mouēdo intellectum ad assensū absq; formidine: alioquin fidei actus nunquā erit, vtpote carens sufficienti causa. nec incōueniat ex sola voluntate credere altra esse paria. Sicut.n. voluntas terminat potētiā rationalē ad alterū contrariorū, ad q; neutraliter se hēt, vt dī 9 Meta. sic determinat intellectū ad altera rā partē contradictionis credēdā, & sicut medicus ex solo odio determinat artē ad occidēdū infirmū, ita ex solo amore alicuius quātūcūq; extranei determinat quis ad credendū id, cuius nullam habet rationem.

¶ In eodē 4. art. dubiū est de proportionali similitudine in ista posita inter fidem, ac spem ad charitatem, & virtutes morales acquisitas ad prudentiam. & ratio dubij est: quia, vt dictū est, hic est sermo de perfectione ae, & in

3 perfe-

In corpo. arti.

341 Inf. q.71. art.4.cor.

*tract.26. in Io. aliquantulū a prin. to mo 9.

† q 62.artic.3

*Enchi.c. 8. nō procul a fine to,3

*gl. interlinearis ibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectione virtutum quo ad statum. ex hoc.n. sequitur, aut quod virtutes morales sine prudentia sunt virtutes secundum essentiã, licet non quoad statum, si similitudo proportionalis tenet. Cuius tamen oppositum dictum est, dum dictum est, q̃ sine recta ratione habitus temperantiæ dispositio tantũ ad virtutem esse potest: aut q̃ similitudo hic proportionalis non teneat.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ dupliciter intelligi potest, virtutes morales sine recta ratione esse. Primo, vt sint qualitates habituantes vires animæ ad temperata, ad iusta &c. absq; recta ratione omnino. Et si sic esset, huiusmodi habitus non essent virtutes aliquo modo, sed dispositiones ad virtutes: quia deesset eis essentiale principium, vt patet ex diffinitione virtutis. Et si m hoc sensu verba literæ suscipiantur, tunc aut velut exemplariter allata, aut secundum similitudinem aliqualẽ, puta in hoc quod non sunt virtutes simpliciter. sed in choationes virtutum, exponenda sunt. Secundo intelligi possunt, vt tales habitus sint sine recta ratione perfecta, quæ est prudentia, & sic similitudo optime occurrit; quoniã qualitates habituantes vires animæ ad tẽperata, ad iusta &c. secundum rectam rationem imperfectam extensiue, puta, quia adhuc nõ habituauit ad recte præcipiendum in comparationibus diuersarum materiarum, sed paulatim ad hoc tendit, sunt virtutes secundum essentiam, sed non perfectæ: quia non sunt in statu virtutis, propter quod diximus eas non esse connexas: & secundum hoc sicut huiusmodi virtutes se habent ad prudentiam, ita fides & spes ad charitatem. vtrobiq; enim contingit defectus status ex subtractione principij & in dispositione subiecti. Virtutes enim morales habent pro subiecto appetitum vt subest rectæ rationi perfectæ, q̃ est prudentia simpliciter. & fides & spes intellectum motum à voluntate perfecta, & voluntatem affectam meritis præsentibus, quorum vtrumque sola charitate habetur. & quoniam litera prudentiam pluries nominat: ideo hic sensus eligendus videtur.

¶ In eodem 4. artic. ad primum, aduerte. Nouitio, q̃ author distinguit virtutes in eas secundum proprias rationes, puta fidei, prudentiæ, tẽperantiæ &c. & in eas, vt virtutis perfectæ rationẽ habent, ita q̃ considerat fidem inquãtum fides, & rursum fidem inquãtum est simpliciter virtus, & sic de aliis: & intendit, q̃ in hoc est differẽtia inter fidem infusam, & prudẽtiam infusam, q̃ licet ueutra inquãtum virtus possit esse sine charitate, fides tamẽ inquantum fides, est se potest sine illa, quia potest habere sine illa opus suum. Saluatur enim sine illa intellectus motus à voluntate ad credendum Deo secundum regulam diuinæ reuelationis, licet non perfecte. Prudentia autem infusa nec inquantum prudẽtia potest esse sine charitate, quia inquantum prudentia dependet magis ab vltimo, q̃ à finib. proximis: sicut scientia à primis principiis. & ꝓpterea sicut non potest eẽ sine moralibus infusis, à fortiori non põt esse sine charitate. Ex prædictis autem patet, q̃ aliter se hẽt charitas ad fidẽ & spem, & aliter ad morales acquisitas. Istæ. n. non constituũtur in esse virtutis sine essentiam, nec ẽt statũ per charitatem, aut aliquid eius: sed dũ imperantur abea, ad superiorẽ ordinẽ referũtur: illæ ãt ex charitatis phtia sortiuntur pfectionem status. Propter qd Scot. in 36. dist. 3. tenẽs fidem & spem esse perfectas virtutes sicut morales sine charitate, minus ꝑspicaciter vidit.

Super q. 65. Art. V.

IN art. 5. eiusdẽ q. nihil scribendum occurrit.

operetur iusta, bonum quidem facit, sed non erit opus perfectæ virtutis, nisi hoc bene faciat, idest, secundũ electionem rectam, quod est per prudentiam: & ideo iustitia sine prudentia non potest esse virtus perfecta. Sic igitur fides & spes sine charitate possunt quidẽ aliqualiter esse: perfecte autem virtutis rationem sine charitate non habent. Cum enim fidei opus sit credere Deo, credere autem sit alicui propria voluntate assentire: si non debito modo velit, non erit fidei opus perfectum, quòd autem debito modo velit, hoc est per charitatem, quæ perficit voluntatem. Omnis. n. rectus motus voluntatis ex recto amore procedit, vt Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei. * Sic igitur fides est quidem sine charitate, sed nõ perfecta virtus: sicut temperantia, vel fortitudo sine prudentia. Et similiter dicendũ est de spe: nam actus spei est expectare futuram beatitudinem à Deo, qui quidem actus perfectus est, si fiat ex meritis quæ quis habet, quod non potest esse sine charitate. Si autem hoc expectet ex meritis quæ nondum habet, sed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus, & hoc potest esse sine charitate. & ideo fides & spes possunt esse sine charitate: sed sine charitate propriẽ loquendo, virtutes non sunt. Nam ad rationem virtutis pertinet, vt non solum secũdum ipsam aliquod bonum operemur, sed etiam bene, vt dicitur in 2. Ethic.*

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes morales dependent à prudentia: prudentia autem infusa nec rationem prudentiæ habere potest absque charitate, vtpote deficiente debita habitudine ad primum principium, quod est vltimus finis. Fides autem, & spes secundum proprias rationes nec à prudentia, nec à charitate dependent: & ideo sine charitate esse possunt, licet non sint virtutes sine charitate, vt dictum est.*

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ratio illa procedit de fide, quæ habet perfectam rationem virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ Augustinus loquitur ibi de spe, secundum quod aliquis expectat futuram beatitudinẽ per merita, quæ iam habet, quod non est sine charitate.

ARTICVLVS V.

Vtrum Charitas possit esse sine Fide, & Spe.

AD quintum sic proceditur. Videtur q̃ charitas possit esse sine Fide, & Spe. Charitas. n. est amor Dei: sed Deus, potest à nobis amari naturaliter, etiam non præsuppositis fide, vel Spe futuræ beatitudinis. ergo Charitas potest esse sine Fide & Spe.

¶ 2 Præte. Charitas est radix omniũ virtutum, secundum illud Ephes. 3. In Charitate radicati & fundati: sed radix aliquando est sine ramis. ergo charitas potest esse aliquando sine Fide, & Spe, & aliis virtutibus.

¶ 3 Præter. In Christo fuit perfecta Charitas: & ipse tamen non habuit fidem & spem, quia fuit perfectus comprehensor. vt infra dicetur.* ergo charitas potest esse sine fide & spe.

¶ Sed cõtra est, q̃ Apost. dicit Heb. 11. Sine fide impossibile est placere Deo, quod maximè pertinet ad charitatem, vt patet secundum illud Prou. 8. Ego diligentes me, diligo. Spes etiam est, quæ introducit ad charitatem, vt supra dictum est.* ergo charitas non potest haberi sine fide & spe.

¶ Respond. dicendum, q̃ charitas non solum significat amorem Dei, sed etiam amicitiam quandam ad ipsum, quæ quidem super amorem addit mutuam redamationem cum quadam cõmunicatione mutua, vt dicitur in 8. Ethi.* Et q̃ hoc ad charitatem pertineat, patet per id quod dicitur 1. Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et 1. ad Cor. 1. dicitur. Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filij eius. Hæc autem societas hominis ad Deum, quæ est quædã familiaris conuersatio cũ ipso, inchoatur quidem hic in præsenti per gratiã, perficietur autem in futuro per gloriã, quorum vtrunque fide, & spe tenetur. Vnde sicut aliquis non posset cum aliquo amicitiam habere, si diffideret, vel desperaret se posse habere aliquam societatem, vel familiarem conuersationem cum ipso: ita aliquis non potest habere amicitiam ad Deum, quæ est charitas, nisi fidem habeat, per quã credat huiusmodi societatem, & conuersationem hominis cum Deo, & spe ret se ad hanc societatem pertinere: & sic charitas sine fide & spe nullo modo esse potest.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ charitas non est qualiscunque amor Dei, sed amor Dei, quo diligitur vt beatitudinis obiectum, ad quod ordinamur per fidem & spem.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ charitas est radix fidei & spei, inquãtum dat eis perfectionem virtutis: sed fides & spes secundum rationem propriam præsupponũtur ad charitatẽ, vt sup. dictũ est, & sic charitas sine eis esse non põt.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ Christo defuit fides & spes, propter id quod est aliquid imperfectionis in eis: sed loco fidei habuit apertam uisionem; & loco spei, plenam comprehensionem, & si fuit perfecta charitas in eo.

QVAEST. LXVI.

De æqualitate virtutum, in sex artic. diuisa.

DEINDE considerandum est de æqualitate virtutum.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum virtus possit esse maior, vel minor.
¶ Secundo, Vtrum omnes virtutes simul in eodem existentes sint æquales.
¶ Tertio, De comparatione virtutum moralium ad intellectuales.
¶ Quarto, De comparatione virtutum moralium adinuicem.
¶ Quinto, De comparatione virtutum intellectualium adinuicem.
¶ Sexto, De comparatione virtutum Theologicarum adinuicem.

¶ Super quæstio. LXVI. Art. I.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtus possit esse maior, vel minor.

IN titulo 1. art. q. 66. memento q̃ cum aliqui habitus dicantur virtutes secundum quid, vt de virtutibus intellectualibus in q. 56. & theologicis in q. præcedente dictum est, & aliqui simpliciter, vt charitas, & virtutes cardinales, ac morales omnes infusæ & acquisitæ, & totus articuli sermo circa has versetur, consequens est vt præsens titulus de virtutibus simpliciter accipiatur. Et cõfirmat hoc, quia in litera virtus distinguitur cõtra scientiam, & artem.

¶ In corpore eiusdem primi articuli, nota primo q̃ istæ comparationes in litera positæ inter prudentiam &c. habebũt in hac eadem quæstione proprios articulos, & ideo ibi examinandos relinquo. Nota secũdo, q̃ author loquitur de virtute perfecta secundũ statum, quæ sola dicitur simpliciter virtus, cum negat eam posse intendi secũdum se, quod est intendi per extensionem ad plura nunc quã prius, vt superius declaratum est diffuse. Et hinc manifestũ est autem ex dictis, q̃ causa & radix humani boni est ratio: & ideo prudẽtia, quæ perficit rationem, præfertur in bonitate & aliis virtutibus moralibus perficientibus vim appetitiuam, inquãtum participat rationem: & in his etiã tanto est vna altera melior, quanto, magis ad rationem accedit. vnde & iustitia, quæ est in voluntate, præfertur aliis virtutibus moralibus: & fortitudo quæ est in irascibili, præfertur temperantiæ quæ est in concupiscibili, quæ minus participat rationem, vt patet in 7. Ethi. †Alio mõ põt intelligi quæstio in virtute eiusdem speciei. & sic se eundum ea quæ dicta sunt supra*, cum de intẽtionibus habituum ageretur, virtus potest dupliciter dici maior & minor, vno modo secundum seipsam: alio modo ex parte participantis subiecti. Si igitur secundum seipsam consideretur, magnitudo, vel paruitas eius attenditur secundum ea, ad quæ se extendit. Quicunq; autem habet aliquã virtutem, puta temperantiam, habet ipsam quantum ad omnia ad quæ se tẽperantia extendit, quod de scientia, & arte non contingit. Non. n. quicunque est Grammaticus, scit omnia quæ ad Grammaticam pertinent. & secũdum hoc bene dixerunt Stoici, vt Simplicius dicit* in commento Prædicamẽtorum, q̃ virtus non recipit magis neque minus, sicut scientia vel ars, eo q̃ ratio virtutis consistit in maximo. Si verò consideretur virtus ex parte subiecti participantis, sic contingit virtutem esse maiorem vel minorem, siue secundum diuersa tempora in eodem, siue in diuersis hominibus: quia ad attingendum medium virtutis, quod est secũdum rationem rectam, vnus est melius dispositus quàm alius, vel propter maiorem assuetudinem, vel propter meliorem dispositionem naturæ, vel propter perspicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donum, quod vnicuique donatur secũdum mensuram donationis Christi, vt dicitur ad Ephes. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, æstimantes nullum esse virtuosum dicendum, nisi qui summè fuerit dispositus ad virtutem. Non. n. exigitur ad rationem virtutis, q̃ attingat rectæ rationis medium in indiuisibili, sicut Stoici putabant, sed sufficit prope medium esse, vt in 2. Eth.* dicitur. Idem etiam indiuisibile signũ vnus propinquius & promptius attingit q̃ alius, sicut etiam patet in sagittatoribus trahentibus ad certum signum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd æqualitas illa nõ solum est secundum quantitatem absolutam, sed est etiam secundum proportionem intelligendo: quia omnes virtutes proportionaliter creseunt in homine, vt infra dicetur*.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad secundum dicendum, q̃ illud vltimum quod pertinet ad virtutem, potest habere rationem magis vel minus boni secundum prædictos modos, cum non sit vltimum indiuisibile, vt dictum est.*

In corp art.

¶Ad tertium dicendum, q̃ Deus non operatur secundum necessitatem naturę, sed secundum ordinem suæ sapientiæ, secundum quam diuersam mensuram virtutis hominibus largitur, secundum illud ad Eph. 4. Vnicuiq; vestrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.

¶ Super quæstio. sexagesimæ sextæ. Art. II.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes virtutes simul in eodem existentes sint æquales.

344 Sup. ar.1. ad 3. & infra q.73. arti.2. ad 3. Et 2.d. 42.q.2.ar 1.5.ad 6. Et 3.dist. 36. art.4. Et mal.q. 2.ar.9 ad 8. Et vir q.5. ar.3

IN titulo arti. 2. q. 66. scito titulum loqui de virtutibus sicut in præcedéti titulo, s. de virtutib. simpliciter, vt patet in processu.

¶ In corpore ejusdem articuli, hoc primum declarandum occurrit Nouitijs, quòd ratio æqualitatis, quam ex Augustin. literatractat, consistit in hoc. Si virtutes nó essent æquales, oporteret q̃ aliqua haberet istas quatuor conditiones inæquales: nam ad æqualitatẽ requiritur æqualitas omnium, sicut ad connexionem simultas omnium: quia æqualitas est quædam connexio virtutum secũdum quãtitatem, vt patet: sed non potest fieri, vt vna virtus minus hẽat de vna istarũ quatuor conditionũ, quàm de aliis, ergo. Probatur minor ponẽdo duos, in quorum vno sit fortitudo minus habens de conditione prudentiæ, & in altero fortitudo magis habẽs prudentiæ, & deducendo ad inconueniens, q̃ similiter sunt æquales in fortitudine, & inæquales in fortitudine. & patet sequela quo ad primam partem ex aduersario. quo ad secundam ex veritate: quia alterius fortitudo est prudentior, ac p hoc maior apparet, q̃ etiam in vno, & eodem oportet æquales esse has quatuor conditiones in qualibet materia cardinalium virtutum. idem est. n. iudicium in vno, & eodem, & in duob.

* Cap.4. to.3

Art. præced.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ non omnes virtutes in vno, & eodem sint æqualiter intensæ. Dicit enim Apost. 1. ad Cor. 7. Vnusquisque enim habet proprium donum à Deo, alius quidem sic, alius autem sic: non esset autem vnum donum magis proprium alicui, quàm aliud, si omnes virtutes dono Dei infusas quilibet æqualiter haberet. ergo videtur q̃ non omnes virtutes sint æquales in vno, & eodem.

¶2 Præter. Si omnes virtutes essent æquè intensæ in vno & eodem, sequeretur q̃ quicunque excederet aliquem in vna virtute, excederet ipsum in omnibus aliis virtutibus, sed hoc patet esse falsum: quia diuersi sancti de diuersis virtutibus præcipuè laudantur: sicut Abraham de fide, Moyses de mansuetudine, Iob de patientia. vnde de quolibet Confessore cantatur in Ecclesia; Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem Excelsi, eo q̃ quilibet habuit prærogatiuam alicuius virtutis. non ergo omnes virtutes sunt æquales in vno, & eodem.

¶3 Præt. Quanto habitus est intensior, tanto homo secundum ipsum dele ctabilius & promptius operatur: sed experimento patet, q̃ vnus homo dele ctabilius & promptius operatur actũ vnius virtutis, quàm actum alterius. non ergo omnes virtutes sunt æquales in vno & eodem.

* Cap.4. to.3

¶Sed contra est, q̃ Augu. dicit in 6. de Trin.* Quòd quicunque sunt æquales in fortitudine, æquales sunt in prudentia, & temperantia, & sic de aliis: hoc autem non esset, nisi omnes virtutes vnius hominis essent æquales. ergo omnes virtutes vnius hominis sunt æquales.

¶Respond. dicendum, q̃ quantitas virtutum, sicut ex dictis patet, * potest attendi dupliciter. Vno modo secundum rationem speciei, & sic non est dubium, q̃ vna virtus vnius hominis sit maior, quàm alia, sicut Charitas, Fide, & Spe. Alio modo potest attendi secundum participationem subiecti, prout. s. intenditur, vel remittitur in subiecto: & secũdum hoc omnes virtutes vnius hominis sunt æquales quadam æqualitate proportionis, inquantum æqualiter crescunt in homine; sicut digiti manus sunt inæquales secundum quantitatem, sed sunt æquales secundum proportionem, cum proportionabiliter augeantur: huiusmodi autem æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere, sicut & connexionis. Aequalitas. n. est quædam connexio virtutum secundum quãtitatem. Dictum est autem supra,* q̃ ratio connexionis virtutum dupliciter assignari potest. Vno modo secundum intellectum eorum, qui intelligunt per has quatuor virtutes, quatuor conditiones generales virtutum, quarum vna simũl inuenitur cum aliis in qualibet materia: & sic virtus in qualibet materia nõ potest æqualis dici, nisi habeat omnes istas conditiones æquales. Et hanc rationem æqualitatis virtutum assignat Aug. in 6. de Trini.* dicens. Si dixeris æquales esse istos fortitudine, sed illum præstare prudentia, sequitur q̃ huius fortitudo minus prudẽs sit, ac per hoc nec fortitudines æquales sint, quando est illius fortitudo prudentior: atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras. Alio modo assignata * est ratio connexionis virtutum secundum eos, qui intelligunt huiusmodi virtutes habere materias determinatas: & secundum hoc ratio connexionis virtutum moralium accipitur ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantum ad virtutes infusas: non autem ex parte inclinationis, quæ est ex parte subiecti, vt supra dictum est.* Sic igitur & ratio æqualitatis virtutum potest accipi ex parte prudentiæ quantum ad id quod est formale in omnibus virtutibus moralibus. Existente enim ratione æqualiter perfecta in vno & eodem, oportet quòd proportionaliter secundum rationem rectam medium constituatur in qualibet materia virtutum.

* Cap.4. circ. prin. to.3.

q.65.ar.1

q.præce. ar.4

q.6.arti. 2. &3.

Quantum vero ad id, quod est materiale in virtutibus moralibus, scilicet, inclinationem ipsam ad actum virtutis, potest esse vnus homo magis promptus ad actum vnius virtutis, quàm ad actum alterius vel ex natura, vel consuetudine, vel etiam ex gratiæ dono.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ verbum Apostoli potest intelligi de donis gratiæ gratis datæ, quæ non sunt communia omnibus, nec omnia æqualia in vno & eodẽ: vel potest dici q̃ refertur ad mensuram gratiæ gratum facientis, secundum quam vnus abundat in omnibus virtutibus plus quàm alius, propter maiorem abundantiam prudentiæ, vel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes virtutes infusæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vnus d sanctus laudatur præcipuè de vna virtute, & alius de alia propter excellentiorem promptitudinem ad actum vnius virtutis, quàm ad actum alterius. Et secundum hoc etiam patet responsio ad tertium.

D.379.

¶Super

¶ Super Quæstio. LXVI. Artic. III.

IN art. 3. eiusdem 66. quæstionis dubium occurrit circa distinctionem in litera factam de virtute, q̃ sumitur dupliciter, scilicet secundum rationem speciei in ordinem ad obiectum, & secundum ordiné ad actum. Hæc namque distinctio coincidẽtia habet membra: nam virtus ſm rationem speciei habet ordinem ad actum, & econuerso: quia potentiæ & habitus specificantur ex actib. & actus ex obiectis, vt habetur in secũdo de anima.

345 Supra q. 61.ar.1.ad 3. & inf.q. 68.ar.7.& 8.cor. Et 2.2. q.23. ar.6. ad 1. & q. 161. art. 5. co. Et 4. dist. 33.q.3.ar. 3. cor. Et vir.q.1.ar. 12.cor.

¶Ad hoc dicitur, q̃ virtus dupliciter respicit actũ. primo vt specificantem ipsam: secundo, vt effectum ipsius. & primo modo actus cadit sub primo membro implicite, vt obiectio probat: secundo autẽ modo spectat ad secũdum membrum. Intendit enim author, q̃ virtus potest considerari dupliciter, primo secundum specificã differentiam, seu rationem vt sic: secundo secundum hanc conditionem, scilicet, esse principium actus recti: & vult, quòd prima consideratio iudicet virtutem simpliciter, quia secundũ proprium constitutiuum essentialiter: secunda iudicet eam secundũ quid, quia secundum communia. & consequenter vult, q̃ virtutes intellectuales sint nobiliores simpliciter, quàm morales: quia habent nobilius obiectum. Morales autem sunt nobiliores secundũ quid: quia dant non solum facultatem actus recti, sed facultatem recte vtẽdi ipsa facultate, quod est manifeste esse perfectius principium actus: & hoc habet virtus moralis, quia perficit appetitũ, cuius est mouere seipsum, & cæteras potentias. Hæc autem ideo breuiter transeo, quia superius declarata sunt.

*ca. 12. in med. to.5.

¶In eodem tertio articulo dubium est de ratione in litera assignata, quare obiectum rationis nobilius est obiecto appetitus, quia scilicet ratio apprehendit aliquid in vniuersali: appetitus autem tendit in res, quæ habent esse particulare, cum quia & ratio apprehendit particulare, & appetitus tendit in vniuersalia. appetimus enim famam & gloriam in communi, & odimus latronum genus: tum quia res habent nobilius esse in particularibus, quàm in vniuersali: quia illud est reale, hoc rationis: illud simpliciter, hoc secundum quid.

¶Ad hoc dicitur, q̃ quia de nobilitate intellectus & voluntatis in prima parte dictum est, ideo author breuiter pertranseus, hanc rationem affert, in qua duo tanguntur, scilicet modus operandi vtriusque, & conditiones obiectorum. Vniuersalitas namque & particularitas extra conditiones sunt obiectorum rationis & appetitus, tendere autem ad extra, & habere ni se, modi sunt operãdi, illæ appetitus, iste intellectus: & ille quidem in litera exprimitur, iste autem non, sed insinuatur & ex opposito, & ex conditione obiecti, quia vniuersale in anima est. Est igitur nobilior ratio appetitu, quia apprehendit in vniuersali, idest, quia respicit res secundum esse eleuatum, in quo vniuntur omnia particularia quæ in re diuisa sunt. Cum enim dispersa in infecorioribus vnita sint in superiori, & particularia in vniuersali vniantur, in seipsis dispergantur, consequens est vt vniuersale altioris sit ordinis: & hoc directè intendit litera, quæ ex obiecto testatur se procedere. Modus autem operandi qui optimam quoque constitueret rationem, hic non est intentus: sed tu vti illo memento cum de voluntate & intellectu respectu Dei in patria loqueris: ibi enim stante paritate obiecti ex modo præeminet intellectus. Ad obiecta autẽ in oppositum dicitur, q̃ præsens sermo non comparat rationem appetitui intellectiuo in spẽ, sed appetitui communi, voluntati, irascibili, & concupiscibili. Vnde patet, q̃ sicut ratio per se primo est vniuersalis, & reflexe particularis, ita appetitus per se respicit res in particulari permissiue, inquantum intellectiuus est, respicit vniuersale. Comparatio autem sit secundum primaria, non

ARTICVLVS III.

Vtrum virtutes morales præeminent intellectualibus.

ADtertium sic proceditur. Videtur q̃ virtutes morales præeminent intellectualibus. Quod enim magis est necessarium & permanẽtius, est melius: sed virtutes morales sunt permanentiores etiam disciplinis, quæ sunt virtutes intellectuales, & sunt etiam magis necessariæ ad vitam humanam. ergo sunt præferendæ virtutibus intellectualibus.

¶2 Præt. De ratione virtutis est, q̃ bonum faciat habentem: sed secundũ virtutes morales dicitur homo bonus, non autem secundum virtutes intellectuales, nisi forte secundum solã prudentiam. ergo virtus moralis est melior quàm virtus intellectualis.

¶3 Præt. Finis est nobilior his, quæ sunt ad finem: sed sicut dicitur in 6. Ethico.* virtus moralis facit rectam intentionem finis, prudentia autem facit rectam electionem eorum, quę sunt ad finem. ergo virtus moralis est nobilior prudentia, quæ est virtus intellectualis circa moralia.

* c.vl.to.5

¶Sed contra. Virtus moralis est in rationali per participationem: virtus autem intellectualis in rationali per essentiam, sicut dicitur in 1. Ethic.* sed rationale per essentiam est nobilius, quàm rationale per participationem. ergo virtus intellectualis est nobilior virtute morali.

¶Respon. Dicendum, q̃ aliquid potest dici maius, vel minus dupliciter. Vno modo, simpliciter. Alio modo, secundum quid. Nihil enim prohibet aliquid esse melius simpliciter, vt philosophari, quàm ditari: quod tamen non est melius secundum quid, idest, necessitatem patienti. Simpliciter autem consideratur vnumquodq;, quando consideratur secundum propriam rationem speciei: habet autem virtus speciem ex obiecto, vt ex dictis patet.* Vnde simpliciter loquendo, illa virtus nobilior est, quæ habet nobilius obiectum. Manifestum est autem q̃ obiectũ rationis est nobilius, quàm

q.60.ar.1.

quòd esse in vniuersali non sumitur pro denominatione, quæ dicitur vniuersalitas, scilicet pro esse in materiali a quo in anima existente res extra denominatur extrinsece vniuersalis. Constat autem, q̃ esse immateriale, est reale, & nobilioris ac altioris ordinis adeo, vt vnum indiuiduum immaterialis ordinis æquiualeat infinitis particularibus materialiter. Et licet esse immateriale rerum materialium sit esse earum secundum quid, est tamen in se & in ordine vniuersi esse simpliciter, & eminentius: sicut bos in Sole non est bos simpliciter, tamen esse Solis q̃ est eminenter bos, est esse simpliciter nobilius. vnde consueuit dici, q̃ bos est simpliciter bos in particulari, & bos secundum quid in anima: esse tamen ens nobilius in anima, quàm in particulari. & hoc sufficit proposito, vbi de nobilitate simpliciter obiecti, & non respectu huius, nec illius specialis prædicati, puta bonis, equi &c. est sermo.

¶In eodem articu. 5. dubium est, quia author videtur in calce articuli quasi retractare conclusionem huius articuli, scilicet, q̃ virtutes intellectuales sunt simpliciter loquendo, nobiliores quã morales, dum dicit, q̃ ratio virtutis magis competit morali, & q̃ virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus: quasi dicat, q̃ nõ sunt nobiliores virtutes, quàmuis sint nobiliores habitus. Et confirmatur hæc sententia ex supradictis in arti. 3. q. 56. vbi dictum est, q̃ virtutes intellectuales sunt virtutes secundum quid: morales autem sunt virtutes simpliciter, propter rationem hic tactam, & ibi explicatam: quia scilicet moralis perficit ad rectitudinem actus in se, & in eius vsu, intellectualis autẽ in se tantum: ex hoc enim arguitur facile sic. Quod est tale simpliciter, est nobilius in esse tali, quàm quod est tale secundum quid: sed moralis est virtus simpliciter, intellectualis secundum quid. ergo moralis est nobilior virtus quàm intellectualis.

¶Ad hoc dicitur concedendo, q̃ author in calce articuli declarauerit intentionem suam, quòd intendit has tres propositiones esse veras, & stare simul, Virtutes intellectuales sunt nobiliores moralibus, Virtutes intellectuales sunt nobiliores habitus, quàm morales, Virtutes morales sunt nobiliores virtutes, quàm intellectuales: quoniam in prima fit comparatio non secundum hanc vel illam rationem, sed simpliciter: in secunda in ratione habitus: in tertia in ratione virtutis. Sed huic expositioni obstat primo, quia sermo authoris debet esse formalis, ac per hoc in tractatu de virtutibus nono, dicens, q̃ intellectuales virtutes sunt nobiliores moralibus, debet verificari formaliter, scilicet de virtutibus, inquantum virtutes sunt. Obstat secundo, quia author ipse in hac litera vult, quòd virtutes inquantum virtus, habet speciẽ ex obiecto, & ex hoc iudicetur nobilior simpliciter. Si enim a doctrina sensus formale tollitur, obiecta incertitudinis plena sunt, vt dicitur in 4. Metaphysicæ. Dicendum est ergo, q̃ intentio authoris

Universidad de Deusto
Biblioteca

thoris hæc est, duas tantum propositiones construere, scilicet primam simpliciter, & tertiam secundum quid, idest cum determinatione, vt declarabitur. secunda enim incidit cum prima, vt declarabitur. in sensu enim exposito impertinens: non enim hic de habitus ratione tractatur est.

¶Ad quorũ euidentiam sciendũ est, q̃ dupliciter exponi potest sermo de virtutibus, inquantum virtutes, potest nãque ibi, inquantum determinare rationem communem virtutis: & potest determinare specificas differentias virtutum. si determinetur communis ratio virtutis, sic virtutes morales sunt nobiliores intellectualibus: quia cõmunis ratio virtutis, vt in litera dicitur, sumitur ex ordine ad actum, in quo præstãt morales intellectualibus. si vero determinentur specificæ differentiæ virtutum, sic intellectuales pstant moralibus: quia habẽt nobilius obiectum, vnde specificas sortiuntur differentias: & totum oppositum est eius quod præcedẽs expositio credidit, quia virtutes intellectuales sunt simpliciter non solum nobiliora entia, sed nobiliores virtutes moralibus, licet sint ignobiliores secundum communem rationem virtutis, quæ magis conuenit moralibus: immo eis simpliciter, & intellectualibus secundum quid. Sed hæc maior nobilitas, scilicet habere communem rationem virtutis simpliciter, non dat maiorem nobilitatem simpliciter, sed secundum quid: quia spectat ad esse principium actus. Vnde, vt in litera dicitur, non sumitur nobilitas simpliciter maior, sed secundum quid: & similiter ex eo quòd intellectuales virtutes sunt secundum quid virtutes secundum communem virtutis rationem, non nisi secundum quid ignobiliores censentur. Et propterea in litera concluditur, quòd virtutes intellectuales, licet minus communem virtutis rationem habeant, sunt nobiliores habitus simpliciter & non in ratione habitus. Si enim essent nobiliores in ratione habitus tantum, essent nobiliores secundum quid, cum sit prædicatum valde commune. vnde prima propositio est simpliciter vera & formalis, scilicet, Virtutes intellectuales sunt nobiliores moralib. quia quia ex proprijs rationibus specificis vendicãt sibi maiorem nobilitatem quàm morales. Tertia autem propositio est vera cum determinatione: vnde & in litera non habetur. Nec acceptarem eam nisi cum determinatione hoc modo, Virtutes morales sunt nobiliores virtutes secundum communem rationem virtutis, quã intellectuales: sine hac enim determinatione contradictoriam concederem. Nec obstat doctrina superius habita in quæst. 56. & pluries repetita de virtute simpliciter, & secundum quid: quia secundum communem virtutis rationem intelligitur. hunc sensum memento reducere, vbi similia inuenies.

¶In corpore eiusdem articuli aduerte primo, quòd Scotus cũ sequacibus, quia tenet voluntatem nobiliorem intellectu, consequenter ponit virtutem moralem nobiliorem prudẽtia, quæ est intellectualis. & non solum in hoc principio discordat, sed quia ponit prudẽtiam & virtutem moralem circa idem obiectum, ac per hoc æqua est apud ipsum nobilitas ex parte obiecti, & aperte errat: quia licet sit idem obiectum materiale, puta, agibile: prudentiæ tamen obiectum est sub ratione veri, virtutis autem moralis sub ratione boni: veri autẽ ratio nobilior est simpliciter, quia absolutior. Aduerte secundo, ne te decipiat materia intellectualis virtutis, puta artis, & propterea neges eam nobiliorem simpliciter, respice ad rationem litteræ, quia scilicet est de eis in vniuersali, & quieses non abnegando ignobilitatem secũdum quid pro quanto ad vilia experiendo descendit. vtrunque enim arti conuenit, vt in primo Metaphysicæ dicitur, iudicare scilicet & agere. & propterea sic suscipere memento, quòd prudentia & ars sint circa singularia, vt prius & essentialius, inquantum cognoscitiuæ sint circa vniuersalia: vnde nobilitatem simpliciter trahunt, vt in litera dicitur.

¶In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium arduum occurrit in via authoris, & simpliciter, quomodo scilicet sit verum prudentiam dirigere morales virtutes etiam in præstituendo finem: & simpliciter quidem in Secunda secundæ discutiendũ erit in q. 47. Ad hominem vero nunc dupliciter ratione differendũ puto. Primo, quia hoc repugnare videtur superius dictis, & inferius in Secunda secundæ loco allegato. superioribus quidem pro quanto dictũ fuit, q̃ prudentia principium, quod est finis, habet a virtute morali: q̃ a qualis vnusquisq; est, talis ei finis videtur. inferioribus autem, quia expresse negabitur ex proposito, prudentiam præstituere finem moralibus virtutibus. Secundo, quia ex hoc pẽdet principale intentũ huius articuli quo ad prudentiam, an scilicet nobilior sit prudentia virtute morali, vt vis argumentis tangit.

¶Ad huius difficultatis euidentiam ponendus ante oculos est progressus nostræ mẽtis in istis, vt ex eo rationem dictorũ sumere & reddere valeamus. & quid simpliciter, & quid secundum quid in

telligatur, discernamus. In mente nostra primo omnium est synderesis, quæ non solum omne bonum prosequendum, & malum fugiendum, felicitatem appetendam, & miseriam fugiendam: sed bonum rationis prosequendum, & malum oppositum virtandum iudicamus naturaliter. & hinc in appetitu naturaliter inest non solum inclinatio ad bonum prosequendum, & malum vitandũ, ad beatitudinem appetendam, & miseriam fugiendam: sed imperfecta quædam inclinatio ad viuendum secũdum rectã rationem. Et licet synderesis sit virtus, quia est intellectus principiorum, inclinatio tamen hæc appetitus non est virtus, quia imperfecta est. Ratio autem quare in appetitu non est perfecta naturalis inclinatio, vt sit sufficiens ad virtutem, sicut in ratione est iudicatorium naturale sufficiens ad virtutem, est, quia apprehensio trahit res ad se, & iudicium perficitur secundum esse, quod res habent in nobis: appetitus autem tendit ad res in se, & perficitur in adeptione rei. Ex hoc enim proueniet, q̃ inclinatio ad bonum egebit habitu rectificante electionem, in voluntate quidem quo ad bonum rationis in operationibus, in appetitu vero sensitiuo quo ad bonum rationis in passionibus, qua adipiscatur finem, & ipsa impotens ad hoc a ratione virtutis deficiat: lumen autem naturalis iudicij circa principia talis adminiculo non egeat, sed in seipso manens recti semper sit principium actus perfecti, qui est iudicare. Synderesis igitur in intellectu iudicante & proponente non solũ finem vltimum, sed fines proprios virtutum moralium, dum in passionibus & operationibus secundum rationem viuendum iudicat, & appetitu inchoatiue inclinatio ad hos fines, scilicet bonũ rationis in operationibus, bonum rationis in timoribus & audacijs, bonum rationis in delectationibus &c. discurritur ex huiusmodi principijs firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, subsumendo aliquod minus vniuersale, puta, abstinere a delectationibus venereis, rempublicam defendendã, & concluditur modus in delectationib. & sic de alijs. Hic autem discursus prudentiæ generatiuus est, & conclusio eius est modus in operationib. seu passionibus seruandus, qui nil aliud est quàm medium rationis in materia morali. principium autem eius est synderesis ex parte apprehensiua, & naturalis inclinatio ad bonum rationis in concupiscẽtijs & delectationib. ex parte appetitiua. Ad hunc quo que discursum perfectum, iudicio scilicet & præcepto, sequitur in appetitu conclusio electionis, qua scilicet eligimus delectationes in ordine ad modum illum medium illud, bonum illud ratio nis. In hac enim electione potest perficere simul duo ex parte obiecti, scilicet passiones ipsas modificatas, & modum ipsum: & intueri q̃ modus spectat ad finem moralis virtutis, quia est ipsum ratio nis bonum participatum in materia morali: passiones autẽ ipsæ spectant ad id quod est ad finem: vtuntur enim eis virtutes propter bonum rationis. Et sicut prudentia generatur frequenti discursu ex fine, sic præexistente & concludente medium: ita virtus moralis generatur ex frequenti electione subsequente simul. genita autem iam vtraque virtus sic connectitur, vt humana ratio non solum synderesi, sed prudentia rectificata de fine virtutis illa rectificante eam de fine illo absolute, ista rectificante eandem de eo dẽ applicato ad minus vniuersale, quàm sit vniuersale synderesis, vel etiam ad singulare, quoniam prudentia est etiam singularium: & rursus mota non solum ab appetitu naturali talis finis, sed perfecta virtute inclinante in talem finem, discurrit ad

ulteriores conclusiones, donec perueniatur ad perfectionem status virtutis, vel ad firmã dẽ eadem, & proportionaliter ad eligendum mouetur appetitus. Hic est progressus mẽtis nostræ, in quo triplicem aduerte posse distinctionem, unde clarificari ambigua occurrentia possunt. Prima est de fine virtutis moralis, q̃ dupliciter sumitur, scilicet absolute, seu in sua communitate, & applicate ad specialis actus occurrentes in exercitio vitæ humanæ. Secunda est de virtutibus moralib. & prudentia, quòd sumuntur dupliciter, scilicet in fieri, & in facto esse secũdum essentiã. Tertia est de dare & accipere finem, quod sumitur dupliciter, scilicet primo, & non primo. Ex his nãque liquet primo quod finis virtutis moralis absolute præstituitur: primo nõ a prudentia, sed a synderesi. & hoc clarum est, quia prudentia ex illo fit. Secundo, quòd finis idem absolute nõ Prius intenditur a virtute morali, quàm si prudentia. & hoc clarum est: quia virtus moralis non fit ab illo fine illi mediãte prudentia. Tertio, quod prudentia in fieri non dependet a virtute morali, sed eius fine, & appetitu recto illius naturalis inclinationẽ, quæ non est virtus, sed inchoatio virtutis. & hoc clarum est, quia intentio recta finis est principium prudentiæ: & constat q̃ ante prudentiam non est virtus moralis. Quarto, quòd virtus moralis in fieri dependet non solum a synderesi & recti intentione finis nunc dicta, sed prudentia afferente finem, inueniendo medium prius natura, quàm sequatur electio generans virtutẽ moralem. & hoc clarum est ex ordine dicto & diffinitione virtutis moralis. Quinto, quòd comparando prudentiam ad virtutẽ moralem in fieri, sic simpliciter verum est, quòd prudentia dirigit virtutem moralem præstituendo illi finem non primo & absolute, sed applicando illum ad specialem materiam occurrentem. & sic verificantur verba authoris hic, quæ propter intentionem medij prudentiæ præstitutionem finis dant: & non contradicunt superioribus, nec dictis in secunda secundæ, quæ de prima præstitutione finis & de fine absolute virtutis moralis loquuntur. Sexto, quod comparando iam genitas prudentiam & virtutem moralem, vtraque in facto esse alteri finem applicite præbet: diuersimode declaratur hoc quo ad singula: prudentiam in primis cõstat medium morali virtuti semper ostendere & conseruare virtutem: deinde moralem constat finis appetitum rectum facere, ac per hoc prudentiæ principium firmare. ex hoc autem q̃ appetitus virtute morali rectificatur ad eligendum consonat bonorationis quia electio claudit in se intentionem, consequens est, vt eadem virtute rectificetur ad intendendum illum finem etiã absolute. ita q̃ intentio finis quæ prius ex synderesi, & inclinatione naturali tantum erat recta, ex virtute morali a prudentia genita fit, & est recta recte, & sic virtus moralis in facto esse dat prudentiæ in facto esse finem & absolute, & non econtra: & hoc est septimum. Declaratur q̃ non est econtra: quia in parte apprehensiua synderesis est virtus sufficiens respectu finis absolute: & propter hoc magis vulgatum & cantatum est, q̃ virtus moralis dat finem prudentiæ, quàm econtra. ex his autem patet quomodo argumento satisfiat in proposito de nobilitate secundum veritatẽ, & hanc rationem. consilii enim vis argumenti in hoc, Virtus finis est nobilior virtute eorum quæ sunt ad finem, sicut habitus principiorum est nobilior habitu conclusionum: sed virtus moralis est respectu finis, prudentia respectu eorum quæ sunt ad finem. ergo. responsio literæ est ad minorem dicens, q̃ prudentia est eorum quæ sunt ad finem & finis, & ideo non sequitur q̃ sit ignobilior: sicut sequeretur si esset eorum, quæ sunt ad finem tantum. & per hoc soluitur illa confirmatio de habitu principiorũ, quia scilicet habitus principiorum est nobilior habitu conclusionum tantum, non autẽ habitu principiorum, & conclusionum. moralis nãque virtus est finis, & eorum quæ sunt ad finem: facit enim rectã intentionem & electionem: & similiter prudentia est finis, & eorum quæ sunt ad finẽ, dum inueniendo mediũ applicat ipsum rationis bonũ quod est finis, ad operationes & passiones, quæ sunt propter finem. Et nota q̃ author nõ solum intendit prudentiam esse finis, sed etiam dirigere morales respectu finium, insinuans alteram responsionem, scilicet quòd ad hoc quod habitus respectu finis medicatione ab illo qui est respectu eorum quæ sunt ad finem, si enim ab illo perficeretur, iam sub illo esset, nec esset independens: sicut finis independens est ab alijs, quæ sunt ad finem. Sic autem accidit in proposito, quia licet virtus moralis sit finis etiam absolute, quomodo ipsius non est prudentia, sed synderesis: attamen dependet in fieri, & esse a prudentia, quæ est finis applicate, & eorum quæ sunt ad finem. & propterea non sequitur, q̃ sit nobilior prudentia. Reliqua in secunda secundæ tractanda sunt: vbi tr tiones Scoti in tertio sententia. distinct. 36. quòd prudentia sit respectu finis videbuntur: & quare in ratione duabus existentibus virtutibus, scilicet, synderesi & prudentia, in appetitu vna respondeat moralis virtus respectu finis, & eorum quæ sunt ad finem intendeus & eligens.

prudentia non solum dirigit virtutes morales in eligendo ea, quæ sunt ad finẽ, sed etiam in præstitutẽdo finem. Est autem finis vniuscuiusq; virtutis moralis attingere medium in propria materia: quod quidem medium determinatur secundum rectam rationem prudentiæ, vt dicitur in 2. & 6. Ethicorum. †

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iustitia sit præcipua inter virtutes morales.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ iustitia non sit præcipua inter virtutes morales. Maius enim est dare alicui de proprio, quàm reddere alicui quod ei debetur: sed primũ pertinet ad liberalitatem, secundum autẽ ad iustitiam. ergo videtur q̃ liberalitas sit maior virtus quàm iustitia.

¶2 Præt. Illud videtur esse maximũ in vnoquoque, quod est perfectissimum in ipso: sed sicut dicitur Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. ergo videtur quòd patientia sit maior quàm iustitia.

¶3 Præt. Magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. Ethicorum. * ergo magnificat etiam ipsam iustitiam: est igitur maior quàm iustitia.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 5 Ethic. * q̃ iustitia est præclarissima virtutum.

¶Respondeo dicendum, q̃ virtus aliqua secundum suam speciem potest dici maior, vel minor, vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidẽ dicitur maior, secundum quod in ea maius bonum rationis relucet, vt supra dictum est. * & secundum hoc iustitia inter omnes virtutes morales præcessit tanquàm propinquior rationi, quod patet & ex subiecto, & ex obiecto: ex subiecto quidem, quia est in voluntate sicut in subiecto. voluntas autem est appetitus rationalis, vt ex dictis patet. † secundum autem obiectũ siue materiam, quia est circa operationes, quibus homo ordinatur non solũ in seipso, sed etiam ad alterum. vnde iustitia est præclarissima virtutum, vt dicitur in 5. Ethico. * Inter alias autem virtutes morales, quæ sunt circa passiones, tanto in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quanto circa maiora motus appetitiuus subditur rationi. Maximum autem in his quæ ad hominem pertinẽt, est vita, à qua omnia alia

*Cap. 3.

*ca. 1. paulo ante fi. tom. 5.

Art. 1. huius quæst.

p. p. q. 80.

*ca. 1. paulo ante finem. to. 5.

sic nobilior requiritur q̃ sit perfectus absque médicatione ab illo qui est respectu eorum quæ sunt ad finem, si enim ab illo perficeretur, iam sub illo esset, nec esset independens: sicut finis independens est ab alijs, quæ sunt ad finem. Sic autem accidit in proposito, quia licet virtus moralis sit finis etiam absolute, quomodo ipsius non est prudentia, sed synderesis: attamen dependet in fieri, & esse a prudentia, quæ est finis applicate, & eorum quæ sunt ad finem. & propterea non sequitur, q̃ sit nobilior prudentia. Reliqua in secunda secundæ tractanda sunt: vbi r tiones Scoti in tertio sententia. distinct. 36. quòd prudentia sit respectu finis videbuntur: & quare in ratione duabus existentibus virtutibus, scilicet, synderesi & prudentia, in appetitu vna respondeat moralis virtus respectu finis, & eorum quæ sunt ad finem intendeus & eligens.

¶ Super quæstionis sexagesimæ sextæ, Articulum quartum.

IN articulo 4. eiusdem 66. quæst. dubium Nouitiorum occurrit, quomodo fortitudini præferatur iustitia: quia fortitudo rectificat circa mortem & vitam, iustitia autem circa operationes ad alterum. Nulla namque operatio est maior ipsa vita, sed pellem pro pelle, & cuncta quæ habet dabit homo pro anima sua. Sed hoc facile soluitur: ex eo quod iustitia rectificando animum in omnibus operationibus quæ sunt ad alterum, rectificat etiam respectu vitæ & mortis. Ad iustitiam enim spectat ponere vitam pro altero, puta pro republica. cui hoc debet: nec incõuenit eundem actum spectare ad iustitiam & fortitudinem diuersimode: vt in proposito, ponere vitam inquantum habet rationẽ debiti, spectat ad iustitiam, quæ sicut dat alia bona debita, ita & vitam inquantum vero habet rationem terribilis, spectat ad fortitudinem, cuius est firmare animum ne timeat hoc, sed audeat &c. iustitia tanto est nobilior, quanto vniuersalior circa altera, scilicet est bona rectificans in his quæ sunt ad alterum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nia alia dependent. & ideo fortitudo, quæ appetitiuum motum subdit rationi in his quæ ad mortem & vitã pertinent, primum locum tenet inter virtutes morales, quę sunt circa pasſiones, tamen ordinatur infra iuſtitiam. Vn de Philoſoph. dicit in 1. Rhet. * q̃ neceſſe eſt maximas esſe virtutes, quæ ſunt alijs honoratiſsimæ, ſiquidem eſt virtus potentia benefactiua. propter hoc fortes & iuſtos maximè honorant hæc quidem in bello, ſcilicet fortitudo, hæc autem, ſcilicet iuſtitia & in bello, & in pace vtilis eſt. Poſt fortitudinem autem ordinatur temperantia, quæ ſubijcit rationi appetitum circa ea quæ immediatè ordinantur ad vitam vel in eodem ſecundum numerum, vel in eodem ſecundum ſpeciem, ſcilicet in cibis, & venereis. & ſic iſtæ tres virtutes ſimul cum prudentia dicuntur eſſe principales etiam dignitate. Secundum quid autem dicitur aliqua virtus eſſe maior, ſecundum quod adminiculum, vel ornamentum præbet principali virtuti: ſicut ſubſtantia eſt ſimpliciter dignior accidente, aliquid tamen accidens eſt ſecundum quid dignius ſubſtantia, inquantum perficit ſubſtantiam in aliquo eſſe accidentali.

* Cap. 9. to.6.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ actus liberalitatis oportet q̃ fundetur ſuper actum iuſtitiæ. Nõ enim eſſet liberalis datio, ſi non de proprio daret, vt in 2. Polit. dicitur. vnde liberalitas ſine iuſtitia eſſe non poſſet, quæ ſecernit ſuum à non ſuo. Iuſtitia autem poteſt eſſe ſine liberalitate: vnde iuſtitia ſimpliciter eſt maior liberalitate tanquàm communior, & fundamentum ipſius. Liberalitas autem eſt ſecundum quid maior, cum ſit quidam ornatus iuſtitiæ, & ſupplementum eius.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd patientia dicitur habere opus perfectum in tolerantia malorum, in quibus non ſolum excludit iniuſtam vindictam, quam etiã excludit iuſtitia: neque ſolum odium, quod facit charitas: neque ſolum iram, quod facit manſuetudo: ſed etiam excludit triſtitiam inordinatam, quæ eſt radix omnium prę dictorum. & ideo in hoc eſt perfectior & maior: quia in hac materia extirpat radicem: non autem eſt ſimpliciter perfectior omnibus alijs virtutibus: quia fortitudo non ſolum ſuſtinet moleſtias abſque perturbatione (quod eſt patientia) ſed etiam ingerit ſe eis cum opus fuerit. vnde quicunque eſt fortis, eſt patiens, ſed non conuertitur. eſt autem patientia quædam fortitudinis pars.

c.4.3.to.5.

¶Ad tertium dicendum, q̃ magnanimitas nõ poteſt eſſe niſi alijs virtutibus præexiſtentibus, vt dicitur in 4. Ethic.* vnde comparatur ad alias, ſicut ornatus earum: & ſic ſecundum quid eſt maior omnibus alijs, non tamen ſimpliciter.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ, Articulum quintum.

347 Sup.q.57. ar.2. ad 2. & infr. q. 68. arti.7. cor. & 1. Eth. prin. & li.6 lec. 6. & 7.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſapientia ſit maxima inter virtutes intellectuales.

AD quintum ſic proceditur. Videtur q̃ ſapientia non ſit maxima inter virtutes intellectuales. Imperans enim maius eſt eo cui imperatur: ſed prudentia videtur imperare ſapientiæ. dicitur enim 1.* Ethico. q̃ quale diſciplinarum debitum eſt eſſe in ciuitatib. & quale vnumquodque addiſcere, & vſque quo, hæc præordinat, ſcilicet politica, quæ ad prudentiam pertinet, vt dicitur in 6. Ethico. † cum igitur inter diſciplinas etiam ſapientia contineatur, videtur q̃ prudentia ſit maior, quã ſapientia.

*Li.1.Ethi. cap.2.

†c.8.to.5.

¶2 Præt. De ratione virtutis eſt, q̃ ordinet hominem ad felicitatem. eſt enim virtus diſpoſitio perfecti ad optimum, vt dicitur in 7. Phyſic.* ſed prudentia eſt recta ratio agibilium, per quæ homo ad felicitatem perducitur: ſapientia autem non conſiderat humanos actus, quibus ad beatitudinem peruenitur. ergo prudentia eſt maior virtus quàm ſapientia.

¶3 Præt. Quanto cognitio eſt perfectior, tanto videtur eſſe maior: ſed perfectiorem cognitionem habere poſſumus de rebus humanis, de quibus eſt ſcientia, quàm de rebus diuinis, de quibus eſt ſapientia, vt diſtinguit Aug. in 12. de Trini.* Quia diuina incomprehenſibilia ſunt, ſecundum illud Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram. ergo ſcientia eſt maior virtus quàm ſapientia.

* text. 17 to.2.

¶4 Præt. Cognitio principiorum eſt dignior quàm cognitio concluſionum: ſed ſapientia concludit ex principijs indemonſtrabilibus, quorum eſt intellectus, ſicut & aliæ ſcientiæ. ergo intellectus eſt maior virtus, quam ſapientia.

¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 6. Ethicorum,* quòd ſapientia eſt ſicut caput inter virtutes intellectuales.

*c.7. ante med. to.5. ar.3. huius quæſt.

¶Respon. Dicendum, q̃ ſicut dictum eſt, * Magnitudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto: obiectum autẽ ſapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium: conſiderat enim cauſam altiſsimam, quæ Deus eſt, vt dicitur in principio Meta. * Et quia per cauſam iudicatur de effectu, & per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus, inde eſt, q̃ ſapientia habet iudicium de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

*li. 1. meta. c. 1. circa fi. to.3.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ cum prudentia ſit circa res humanas, ſapientia verò circa cauſam altiſsimã, impoſsibile eſt q̃ prudentia ſit maior virtus quàm ſapientia, niſi vt dicitur in 6. Ethic.* maximum eorũ, quæ ſunt in mundo, eſſet homo, Vnde dicendum eſt, ſicut in colidicitur, † q̃ prudentia non imperat ipſi ſapientiæ, ſed potius econuerſo: quia ſpiritualis iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur, vt dicitur 1. ad Corin. 2. Non enim prudentia habet ſe intromittere de altiſsimis, quæ conſiderat ſapientia: ſed imperat de his, quæ ordinantur ad ſapientiam, ſcilicet, quomodo homines debeant ad ſapiẽtiam peruenire. vnde in hoc eſt prudentia, ſeu politica, miniſtra ſapientiæ: introducit enim ad eam præparans ei viam, ſicut oſtiarius ad regem.

*c.7.ante med. eod.lib.6. & cap.7.

¶Ad Secundum dicendum, quòd prudentia conſiderat ea, quibus peruenitur ad felicitatem: ſed ſapientia conſiderat ipſum obiectum felicitatis, quod eſt altiſsimum intelligibile. Et ſi quidem eſſet perfecta conſideratio ſapientiæ reſpectu ſui obiecti, eſſet perfecta felicitas in actu ſapientiæ: ſed quia actus ſapientiæ in hac vita eſt imperfectus reſpectu principalis obiecti, quod eſt Deus: ideo actus ſapientiæ eſt quædã inchoatio, ſeu participatio futuræ felicitatis. & ſic propinquius ſe habet ad felicitatem, quàm prudentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſoph. dicit in 1. de anima,* Vna notitia præfertur alteri aut ex eo, q̃ eſt nobiliorum, aut propter certitudinem. Si igitur ſubiecta ſint æqualia in bonitate & nobilitate, illa quæ eſt certior, erit maior virtus: ſed illa quæ eſt minus certa de altioribus & maioribus præfertur ei, quæ eſt magis certa de inferioribus rebus. vnde Philoſoph. dicit in 2. de cælo,* quòd magnum eſt de rebus cælestibus aliquid poſſe cognoſcere, etiam debili & topica ratione. Et in 1. de partibus animalium † dicit, q̃ amabile eſt magis, paruũ aliquid cognoſcere de rebus nobilioribus, quàm multa cognoſcere de rebus ignobilioribus. Sapientia igitur, ad quam pertinet Dei cognitio, homini maximè in ſtatu huius vitæ non poteſt perfectè aduenire, vt ſit quaſi eius poſſeſsio, ſed hoc ſolius Dei eſt, vt dicitur in 1. Met.* ſed tamen illa modica cognitio, quæ per ſapientiam de Deo haberi poteſt, omni alij cognitioni præfertur.

*In prin. illius tertio 2.

*Tex. 60. com. 2.

†Li.1.c.1. parum à prin.c.4.

*Capit.2. poſt med. to.3.

¶Ad quartum dicendum, q̃ veritas & cognitio principiorum indemonſtrabilium dependet ex ratione termini orum. Cognitio enim quid eſt totum, & quid eſt pars, ſtatim cognoſcitur, q̃ omne totum eſt maius ſua parte: cognoſcere autem rationem entis & non entis, & totius & partis, & aliorum quæ conſequuntur ad ens, ex quibus ſicut ex terminis conſtituuntur principia indemonſtrabilia, pertinet ad ſapientiam: quia ens commune, eſt proprius effectus cauſæ altiſsimæ, ſcilicet Dei. Et ideo ſapientia non ſolum vtitur principijs indemonſtrabilibus, quorum eſt intellectus, concludendo ex eis, ſicut etiam aliæ ſcientiæ: ſed etiam iudicando de eis, & diſputando contra negantes. vnde ſequitur, q̃ ſapientia ſit maior virtus, quàm intellectus.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ, Articuũ ſextum.

348 2.3.q.23. ar.6. & q. 30. art.4. & 3. diſt. 23 q.2. ar tic. 4. q.2. ad 3. Et 4. con.c.55. ad 3. Et vir.q.2.ar. 2.co.fin.& ad 17. & ar.5.cor. & ad 4. Et 10.3.le.3. *q.62. ar.c.3. 3.art.3. q.2.a.8. *Glo. inſtitutiones ſuper illud Abraham genuit Isaac. Art.3.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ charitas ſit maxima inter virtutes theologicas.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd charitas non ſit maxima inter virtutes theologicas. Cum enim fides ſit in intellectu, ſpes autem & charitas in viappetitiua, vt ſupra dictum eſt: * videtur quod fides comparetur ad ſpem & charitatem, ſicut virtus intellectualis ad moralem: ſed virtus intellectualis eſt maior morali, vt ex dictis patet. † ergo fides eſt maior ſpe & charitate.

¶2 Præt. Quod ſe habet ex additione ad aliud, videtur eſſe maius eo: ſed ſpes, vt videtur, ſe habet ex additione ad charitatem. præſupponit enim ſpes amorem, vt Aug. dicit in Ench.* Addit enim quendam motum protenſionis in rem amatam. ergo ſpes eſt maior charitate.

¶3 Præt. Cauſa eſt potior effectu: ſed fides & ſpes ſunt cauſa charitatis. dicitur enim Matth. 1. in glo. † q̃ fides generat ſpem, & ſpes charitatem. ergo fides & ſpes ſunt maiores charitate.

¶Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas.

¶Respon. Dicendum, q̃ ſicut ſupra dictum eſt, * magnitudo virtutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto. cum autem tres virtutes theologicæ reſpiciãt Deum ſicut proprium obiectum, non poteſt vna earum dici maior altera ex hoc, q̃ ſit circa maius obiectum, ſed ex eo q̃ vna ſe habet propinquius ad obiectum, quã alia, & hoc modo charitas eſt maior alijs. nam aliæ important in ſui ratione quandam diſtantiam ab obiecto. eſt enim fides de non viſis: ſpes autẽ de non habitis, ſed amor charitatis eſt de eo q̃ iam habetur: eſt enim amatum quodammodo in amante, & etiam amans per affectum trahitur ad vnionem amati, propter q̃ dicitur 1. Ioan 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ hoc modo non ſe habent fides & ſpes ad charitatem, ſicut prudentia ad virtutem moralem. & hoc propter duo. Primo quidem, quia virtutes theologicæ habent obiectum, quod eſt ſupra animam humanam: ſed prudentia & virtutes morales ſunt circa ea, quæ ſunt infra hominem. in his autem quæ ſunt ſupra hominem, nobilior eſt dilectio, quàm cognitio: perficitur enim cognitio, ſecundum quod cognita ſunt in cognoſcente: dilectio verò ſecundum quod diligens trahitur ad rem dilectam. id autem quod eſt ſupra hominẽ, nobilius eſt in ſeipſo, quàm ſit in homine: quia vnũquodque eſt in altero per modum eius, in quo eſt. econuerſo autem eſt in his, quæ ſunt infra hominem. Secundo, quia prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinentes: ſed fides non moderatur motum appetitiuum tendentẽ in Deũ, qui pertinet ad virtutes theologicas, ſed ſolum oſtendit obiectum. Motus autẽ appetitiuus in obiectum excedit cognitionem humanam, ſecundum illud ad Eph. 3. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ ſpes præſupponit amorem eius quod quis adipiſci ſe ſperat, qui eſt amor concupiſcentiæ. quo quidem amore magis ſe amat qui concupiſcit bonum, quàm aliquid aliud. Charitas autem importat amorem amicitiæ, ad quam peruenitur ſpe, vt ſupra dictum eſt. * q.62.a.4.

¶Ad tertium dicendum, quòd cauſa perficiens eſt potior ſuo effectu, non autem cauſa diſponens. ſic enim calor ignis eſſet potior quàm anima, ad quã diſponit materiam: quod patet eſſe falſum. Sic autem fides generat ſpem, & ſpes charitatem, ſecundum ſcilicet quod vna diſponit ad alteram.

QVAEST. LXVII.

De duratione virtutum poſt hanc vitam, in ſex articulos diuiſa.

EINDE conſiderandum eſt de duratione virtutum poſt hanc vitam.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶Primo, Vtrum virtutes morales maneant poſt hanc vitam.

¶Secundo, Vtrum virtutes intellectuales.

¶Tertio, Vtrum fides.

¶Quarto, Vtrum remaneat ſpes.

¶Quinto, Vtrum maneat aliquid fidei, vel ſpei.

¶Sexto, Vtrum maneat charitas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ virtutes morales maneant poſt hanc vitam.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſeptimæ, Articulum primum.

AD primum ſic proceditur. Videtur q̃ virtutes morales non maneant poſt hanc vitam. Homines enim in ſtatu futuræ gloriæ erunt ſimiles angelis, vt dicitur Matth. 22. ſed ridiculum eſt in angelis, ponere virtutes morales, vt dicitur in 10. Ethic.* ergo neque in hominibus poſt hanc vitam erunt virtutes morales.

¶2 Præt. Virtutes morales perficiũt hominem in vita actiua: ſed vita actiua non manet poſt hanc vitam. dicit enim Greg. in 6. Mora. † Actiuæ vitæ opera cum corpore tranſeunt. ergo virtutes morales non manẽt poſt hanc vitam.

¶3 Præterea. Temperantia & fortitudo, quæ ſunt virtutes morales, ſunt irrationalium partium, vt Philoſophus dicit

349 Infr.ar.2. ca.& ad 1. & 3.q.68. a.6. Et 2. 2.q.52.ar. 3.ad 2. Et 3.di 33.q. 1.art.4.Et 4.di.14.q. 1. art.3 q. 3.Et virt. q.5.art 4. *Li.10 c. 8.tom.5.

†Li.6.mo ra.c.18. nõ procul a fi.

dicit in 3. Ethic.* sed irrationales partes animæ corrumpuntur corrupto corpore, eo q̃ sunt actus organorum corporalium. ergo videtur q̃ virtutes morales non maneant post hanc vitam.

*Cap. 10. in princ. to. 9.

¶Sed contra est, quod dicitur Sap. 1. q̃ iustitia perpetua est & immortalis.

¶Respon. dicendum, q̃ sicut Aug. dicit in 14. de Tri. *Tullius posuit post hanc vitã quatuor virtutes cardinales non esse: sed in alia vita hoĩes esse beatos sola cognitione naturæ, i qua nihil est melius, aut amabilius, vt Aug. dicit ibidem, *ca. s. naturæ; quæ creauit oẽs naturas. Ipse aũt postea determinat hmõi quatuor virtutes in futura vita existere, tñ alio modo. Ad cuius euidentiã sciẽdum est, q̃ in hmõi virtutib. aliquid est formale, & aliquid quasi materiale. Materiale quidẽ est in eis virtutib. inclinatio quædam partis appetitiuæ ad passiones, vel operationes secundum modũ aliquem: sed quia iste iste modus determinatur à ratione, ideo formale in omnib. virtutibus est ipse o do rationis. Sic igitur dicendum est, q̃ huiusmodi virtutes morales in futura vita non manent, quantũ ad id quod est materiale in eis. Non. n. habebunt in futura vita locum concupiscentiæ, & delectationes ciborum, & venereorũ: neq; etiã timores & audaciæ circa pericula mortis: neq; etiã dirributiones & cõiationes rerum quæ veniũt in vsum præsentis vitæ. Sed quantum ad id quod est formale, remanebunt in beatis perfectissimæ post hanc vitam, inquantum ratio vniuscuiusq; rectissima erit circa ea, quæ ad ipsum pertinent secundum statum illum: & vis appetitiua omnino mouebitur secundum ordinẽ rationis in his, quæ ad statum illum pertinent. vnde Aug. *ibidem dicit, q̃ prudentia ibi erit sine vllo periculo erroris: fortitudo sine molestia tolerandorum malorum? temperantia sine repugnatione libidinum, vt prudentiæ sit nullum bonum Deo præponere, vel æquare: fortitudinis ei firmissime inhærere: temperantiæ nullo defectu nocio delectari. de iustitia vero manifestius est quem actum ibi habebit. s. esse subditum Deo: quia etiam in hac vita ad iustitiam pertinet esse subditum superiori.

*c. 9. circa prin. to 3.

*eod. li. & ca. circa med.

*eo. li. 14. ca. 9. a medio to 3.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur ibi de huiusmodi virtutibus moralibus, quantum ad id quod materiale est in eis: sicut de iustitia, quantum ad commutationes & distributiones: de fortitudine, quantum ad terribilia & pericula: de temperantia, quantum ad concupiscentias prauas.

¶Et similiter dicẽdum est ad secundum. Ea enim quę sunt actiuæ vitæ, materialiter se habent ad virtutes.

¶Ad tertium dicendũ, q̃ status post hanc vitã est duplex, Vnus quidẽ ante resurrectionẽ, qñ animæ erunt à corporib. separatæ. Alius autem post resurrectionem, qñ animæ iterato corporibus suis vniuntur. In illo ergo resurrectionis statu erunt vires irrationales in organis corporis, sicut & nunc sunt. vnde & poterit in irascibili esse fortitudo, & in concupiscibili temperantia, inquantum vtraq; vis perfectè erit disposita ad obediendum rationi: sed in statu ante resurrectionem partes irrationales non erunt actu in anima, sed solũ radicaliter in essentia ipsius, vt in 1. dictũ est. vñ nec hmõi virtutes erunt in actu, nisi in radice, s. in ratione & voluntate, in quib. sunt seminaria quædã harum virtutum, vt dictũ est: * sed iustitia quę est in voluntate, etiam actu remanebit. vnde specialiter de ea dictum est, * q̃ est perpetua & immortalis, tum ratione subiecti, quia voluntas incorruptibilis est, tum etiã propter similitudinem actus, vt prius dictum est.*

p.p.q.77. art. 8.

*q. 63. art. 1. In cor. ar.

¶Super quæstio. LXVII. Articulum secundum.

*p. p. q. 93. ar. 6 ad 2.

INart. 2. eiusdẽ q. 67. q. dubiũ primum occurrit, quod pacto est verum q̃ species intelligibiles non conseruãtur in intellectu possibili, q̃ scientia nullo modo maneret. cũ Auicen. cuius est ista positio, dicat remanere habilitatem intellectus ad recipiendum ab intelligentia agente, quæ prius recepit, & ista habilitate dr aliquis sciens.

¶Ad hoc dicitur, q̃ author, vt apparet in secundo contra Gen. ca. 74. putat Auicenna male prosecutus positionem suam, & q̃ habilitas illa non est nisi species sint: & propterea hic non ex intentione illi⁹ opinionis, sed ex intentione authoris determinatur, q̃ scientia & virtutes intellectuales nullo modo, nec formaliter, id est, nec materialiter remanerent actu.

¶Dubium secũdo in eodem loco occurrit, quare author de virtutum intellectualiũ duratione tractans, earum essentias tacet: & de principiis earũ quæ sunt species intelligibiles & phãtasmata tractat. Iam enim ostensum est, q̃ virtutes intellectuales essentialiter sunt species intelligibilium, & non species ipsæ.

¶Ad hoc dicitur dupliciter. primo, quia doctrina tanto certior est, quanto vniuersalior & remotior ab opinionibus: ideo author præmissis opinionibus de esse habitus ad radicem accessit, species. s. intelligibiles, quæ sunt prima entia in intellectu, vt ex illis remanentibus virtutes intellectuales cõcluderet remanere formaliter. sunt enim principia formalia omnis intellectionis, cum omnis intellectio sit ab intellectu in actu per speciem intelligibilem. Secũdo dicitur q̃ author minus dicit, & plus intendit: nã per species intelligibiles intelligit ipsas, & quicquid se tenet ex parte ipsarum,

Et 3. dist. 24. ad 3. & dist. 34. ar. 5. Et 3. com. c. 11. Et ma. q. 2. ar. 12. Et opus. 3. c. 118.

*In præd. qualitatis non longe a princip. tom. 1.

Tex. 30. tom. 2.

p. p. q. 77. art. 6.

ARTICVLVS II.

Vtrũ virtutes intellectuales maneant post hanc vitam.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ virtutes intellectuales non rumpuntur. vnde quantum ad ipsa phantasmata, quæ sunt quasi materialia in virtutibus intellectualibus, virtutes intellectuales destruuntur destructo corpore. Sed quantum ad species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili, virtutes intellectuales manent: species autem se habent in virtutibus intellectualib. sicut formales. Vnde intellectuales d virtutes manent post hanc vitam, quantum ad id quod est formale in eis, non autem quantum ad id quod est materiale, sicut & de moralibus dictum est. *

¶Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Apostoli est intelligendum quantum ad id, quod est materiale in scientia, & quantum ad modum intelligendi: quia scilicet neque phantasmata remanebunt destructo corpore, neque erit vsus scientiæ per conuersionẽ ad phantasmata.

¶Ad secundum dicendum, q̃ per ægritudinem corrumpitur habitus sciẽtiæ quantum ad id quod est materiale in eo, scilicet quantum ad phantasmata, non autem quantum ad species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima separata post mortem, habet alium modum intelligendi, quàm per conuersionem ad phantasmata, vt in primo dictum est.* & sic sciẽtia manet, non tamen secundum eundem modum operandi, sicut & de virtutibus moralibus dictum est. *

ARTICVLVS III.

Vtrum fides maneat post hanc vitam.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd fides maneat post hanc vitam. Nobilior enim est fides, quàm scientia: sed scientia manet post hanc vitam, vt dictum est. * ergo & fides.

¶2 Præt. 1. ad Corinth. 3. dicitur, Fũdamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, idest, fides Christi Iesu: sed sublato fundamento non remanet id quod superædificatur. ergo si fides non remanet post hanc vitam, nulla alia virtus remaneret.

¶3 Præterea. Cognitio fidei, & cognitio gloriæ differunt secundum perfectum & imperfectum: sed cognitio imperfecta potest esse simul cum cognitione perfecta. sicut in angelo simul potest esse cognitio vespertina cũ cognitione matutina, & aliquis homo potest simul habere de eadem conclusione scientiam per syllogismum demonstratiuum, & opinionem per syllogismum dialecticum. ergo etiam fides simul esse potest post hanc vitam cum cognitione gloriæ.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit 2. ad Corinth. 5. Quàmdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino per fidem enim ambulamus, & non per speciem: sed illi qui sunt in gloria, non peregrinantur à Domino, sed sunt ei præsentes. ergo fides non manet post hanc vitam in gloria.

¶Respon. Dicendum, quòd oppositio est per se & propria causa q̃ vnum oppositum excludatur ab alio, inquantum scilicet in omnibus oppositis includitur oppositio affirmationis & negationis. Inuenitur autem in quibusdam oppositio secundum contrarias formas, sicut in coloribus albũ & nigrum: in quibusdam autem secundum perfectum & imperfectum. vnde in alterationibus magis & minus accipiuntur vt contraria, vt cum de minus calido fit magis calidum, vt dicitur in 5. Phys.* Et quia perfectum & imperfectum opponuntur, impossibile est q̃ simul secundum idem sit perfectio, & imperfectio. Est autem considerandum, q̃ imperfectio quidem quãdoque est de ratione rei, & pertinet ad speciem ipsius, sicut defectus rationis pertinet ad rationem speciei equi, vel bouis. Et quia vnum & idem numero manens non potest transferri de vna specie in aliam, inde est q̃ tali imperfectione sublata, tollitur species rei: sicut iam non esset bos, vel equus, si esset rationalis, quandoque verò imperfectio non pertinet ad rationẽ speciei, sed accidit indiuiduo secundum aliquid aliud: sicut alicui homini quandoque accidit defectus rationis, inquãtum impeditur in eo rationis vsus propter somnum, vel ebrietatem, vel aliquid huiusmodi. Patet autem quòd tali imperfectione remota nihil omnino minus substantia rei remanet. Manifestum est autem, quòd imperfectio cognitionis est de ratione fidei: ponitur etiam in eius diffinitione. Fides enim est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium, vt dicitur ad Hebr. 11. Et Augustin. dicit.* Quid est fides? credere quod non vides. Quòd autem cognitio sit sine apparitione vel visione, hoc ad imperfectionem cognitionis pertinet: & sic imperfectio cognitionis est de ratione fidei. vnde manifestum est, quòd fides non potest esse perfecta cognitio eadem numero manens. Sed vlterius cõsiderandum est, vtrum simile possit esse cum cognitione perfecta: nihil enim prohibet aliquam cognitionem imperfectam simul esse aliquando cum cognitione perfecta. Est igitur considerandum, quòd cognitio potest esse imperfecta tripliciter. Vno modo ex parte obiecti cognoscibilis: alio modo ex parte medij: tertio modo ex parte subiecti. Ex parte quidem obiecti cognoscibilis differunt secundum perfectum & imperfectum cognitio matutina & vespertina in angelis: nam cognitio matutina est de rebus, secundum esse quod habent in verbo, vespertina verò de rebus secundum esse quod habent in propriis naturis. Et quia res secundum esse quod habent in verbo, sunt ipsa essentia diuina, quæ est vna & simplex, ideo cognitio matutina angelorum est de rebus secundum quod conueniunt in vno, quod est essentia diuina. Vespertina verò cognitio est de rebus secundum quod habent esse in propria natura, secundum quod vna res ab alia distinguitur. Et quia vna res ab alia distinguitur secundum quod habet esse determinatum in genere vel specie, ideo cognitio vespertina est de rebus secundum quod sunt in genere vel specie. Et quia vna res ab alia distinguitur secundum quod habet esse determinatum in genere vel specie, ideo cognitio vespertina est de rebus secundum quod sunt in genere vel specie. Et quia vna res ab alia distinguitur secundum quod habet esse determinatum in genere vel specie, ideo cognitio vespertina est de rebus secundum quod sunt in genere vel specie.

Ar. præc.

*Ar. præ. Infr. q. ar. 5. Et 2. 2. q. 4. art. 4. ad 1. & q. 28. art. 2. cor. fi. & q. 7. ar. 3. ad 3. Et 3. di. 31. ar. 1. q. 2. & 3. Et ver. q. 27. ar. 5. ad 6. fi. Et vir. q. 5. ar. 4. ad 10.

*p. p. q. 89. art. 1.

Ar. præc.

quenter errare in principijs. Si quis enim intelligat eã dicere ipsam perfectionem ex parte subiecti: quia ponit actum imperfectũ, seu diminutum in subiecto, errat. Nã cognitio per medium probabile alicuius conclusionis demonstrabilis ponit etiam actum imperfectũ, seu diminutum in subiecto: & tamen non est fides, nec in compossibilis sẽ entiã. Itat enim cum scientia eiusdem in eodem subiecto, vt in litera dicitur. non est igitur sermo, q̃ habitus fidei inclinat subiectum in actũ imperfectum, vt multi videntur intelligere. Quamuis enim hoc verũ sit de actu & habitu fidei, non tamẽ hoc est intentum. hæc enim imperfectio est cõis sibi, & opinioni, & cognitioni probabili: sermo autẽ præsens est de imperfectione propria fidei, quadittinguitur ab alijs, & dicitur quod tenet se ex parte subiecti. Rursus secundum hoc, differentia secundum perfectũ & imperfectum ex parte subiecti esset secundum quid, & nõ simpliciter: qm ex hoc non habetur, q̃ subiectũ absolute nõ videat illud creditũ, sed q̃ subiectum inquantum est sub illo habitu, vel actu, non videt illud creditum, vt patet; in litera autem dicitur, quòd fides, opinio, & scientia differunt secundum perfectum & imperfectum ex parte subiecti, ita quòd credens non videt id quod creditur: quod idem est ac si diceret, ex parte subiecti simpliciter & absolute. Ad intelligendum ergo, quomodo ex parte subiecti absolute propria imperfectio fidei, sit scito quòd fides dicitur imperfecta ex parte subiecti, quia constituit subiectum absolute in esse imperfecto, seu quod in idem redit, exigit subiectum

*Ser. 27. de ver. Apost. in prin. tom. 10.

tex. 19. to. 2.

subiectum absolute imperfectum: & est sermo de imperfecto priuatiue, ita quòd ponit subiectum absolute priuatum visione illius quod creditur. & est simile de istis actibus & motu: ita quòd sicut motus ex hoc ipso quòd inest alicui, constituit ipsum in esse potentiali respectu termini, ac per hoc in priuatione actuali termini: ita credere & sperare constituunt subiecta in priuatione crediti & sperati. Et sicut motus est actus entis in potentia vt sic, ita fides est assensus determinatus nõ videntis vt sic. Et spes est appetitus non habentis vt sic, & propterea importat imperfectionem subiecti non secundũ quid, sed simpliciter: non per accidens, sed per se. Et propterea sicut motus non stat cum termino excludente priuationem eius, ita nec spes stat cum eius termino, vt in articulo quarto dicitur: nec fides stat cum visione, quia vtrobique excluditur priuatiua imperfectio subiecti, q̃ vterque actus substantialiter sibi vendicabat, vt in litera dicitur. Et huic sensui attestatur litera de perfectione & imperfectione ex parte obiecti, & ex parte medij. Sicut enim perfectio vel imperfectio proprij obiecti, constituit cognitionem perfectam, vel imperfectam obiectiue: & similiter perfectio, vel imperfectio ex parte proprij medij cõstituit perfectam, vel imperfectam cognitionem secundum medium: ita imperfectio vel perfectio proprij subiecti absolute constituit cognitionem perfectam vel imperfectam, ex parte subiecti. Nec mireris, si dico subiectum imperfectũ constituere cognitionem imperfectam, cum prius dum quod habetur esse in verbo cognitio autem vespertina est de eis, secundum quod habent esse in propria natura, quod est imperfectum respectu primi esse. Ex parte vero medij differunt secundum perfectum & imperfectum cognitio quæ est de aliqua conclusione per medium demonstrationis, & per medium probabile. Ex parte verò subiecti differunt secundum perfectum & imperfectum opinio, fides, & scientia: nam de ratione opinionis est, quòd accipiatur vnum cum formidine alterius oppositi, vnde non habet firmam inhæsionem. De ratione verò scientiæ est, quòd habeat firmam inhæsionem cum visione intellectiua: habet enim certitudinem procedentem ex intellectu principiorum. Fides autem medio modo se habet: excedit enim opinionem in hoc, quòd habet firmam inhæsionẽ: deficit verò a scientia in eo, quòd non habet visionem. Manifestum est autem, quòd perfectum & imperfectũ non possunt simul esse secundum idẽ: sed ea quæ differunt secundum perfectum & imperfectum, secundum aliquid idem possunt esse in aliquo alio eodem. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo modo possunt esse de eodem obiecto, possunt tamen conuenire in eodem medio, & in eodem subiecto. Nihil enim prohibet, quòd vnus homo simul & semel per vnum & idem medium habeat cognitionem de duobus, quorum vnum est perfectum, & aliud imperfectum: sicut de sanitate & ægritudine, & bono & malo. Similiter etiam impossibile est, quòd cognitio perfecta & imperfecta ex parte medij, conueniant in vno medio: sed nihil prohibet quin conueniant in vno obiecto, & in vno subiecto. potest enim vnus homo cognoscere eandem conclusionem per medium probabile, & demonstratiuum. Et est similiter impossibile, q̃ cognitio perfecta & imperfecta ex parte subiecti sint simul in eodem subiecto. Fides autem in sui ratione habet imperfectionem, quæ est ex parte subiecti, vt scilicet credẽs non videat id quod credit: beatitudo autem de sui ratione habet perfectionem ex parte subiecti, vt scilicet beatus videat id quo beatificatur, vt supra dictum est. * Vnde manifestum est quòd impossibile est, q̃ fides maneat simul cum beatitudine in eodem subiecto.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ fides est nobilior quàm scientia ex parte obiecti, quia eius obiectum est veritas prima: sed scientia habet perfectiorem modum cognoscendi, qui nõ repugnat perfectioni beatitudinis, scilicet visioni sicut repugnat ei modus fidei.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ fides est fundamentum quantum ad id quod habet de cognitione: & ideo quãdo perficietur cognitio, erit perfectius fundamentum.

¶ Ad tertium patet solutio ex his, quæ * supra dicta sunt.

D.619.

¶.3. art. 8.

Articvlvs IIII.

Vtrum spes maneat post mortẽ in statu gloriæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ spes maneat post mortem in statu gloriæ. Spes enim nobiliori modo perficit appetitum humanum, quàm virtutes morales: sed virtutes morales manẽt post hanc vitam, vt patet per Aug. in 14. de Tri. * ergo multo magis spes.

¶ 2 Præt. Spei opponitur timor: sed timor manet post hanc vitam, & in beatis quidem timor filialis, qui manet in sæculum, & in damnatis timor pœnarum. ergò spes pari ratione potest permanere.

¶ 3 Præt. Sicut spes est futuri boni, ita & desiderium: sed in beatis est desiderium futuri boni & quantum ad gloriam corporis, quam animæ beatorum desiderant, vt dicit Aug. 12. super Gen. * ad literam: & etiam quantum ad gloriam animæ, secundum illud Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Et 1. Pet. 1. dicitur. In quem desiderant angeli prospicere. ergo videtur q̃ possit esse spes post hanc vitam in beatis.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 8. Quòd videt quis quid sperat? sed beati vident id quod est obiectum spei, scilicet Deum. ergo non sperant.

¶ Respond. dicendum, quòd sicut dictum est, * Id quod de ratione sui importat perfectionem subiecti, non potest simul stare cum subiecto opposita perfectione perfecto: sicut patet q̃ motus in ratione sui importat imperfectionem subiecti. est enim actus existentis in potentia inquantum huiusmodi: vnde quando illa potentia reducitur ad actum, iam cessat motus. non enim adhuc albatur, postquàm iam aliquid factum est albũ. spes autem importat motum quendam in id quod non habetur, vt patet ex his quæ supra de passione spei diximus: * & ideo quando habetur id quod speratur, scilicet diuina fruitio, iam spes esse non poterit.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ spes est nobilior virtutibus moralibus quantum ad obiectum, quod est Deus: sed actus virtutum moralium non repugnant perfectioni beatitudinis, sicut actus spei, nisi forte ratione materiæ, secundum quam non manent. Non enim virtus moralis perficit appetitum solum in id quod nondum habetur, sed etiam circa id quod præsentialiter habetur.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ timor est duplex, seruilis & filialis, vt infra dicetur. * Seruilis quidem est timor pœnæ, qui non poterit esse in gloria nulla possibilitate ad pœnam remanente. Timor vero filialis habet duos actus scilicet reuereri Deum, & quantum ad hunc actum manet: & timere separationem ab ipso, & quantum ad hunc actum non manet. separari enim à Deo habet rationem mali, nullum autem malum ibi timebitur, secundum illud Prouerb. 1. Abundantia perfruetur, malorum timore sublato. Timor autem opponitur spei per oppositionem boni & mali, vt supra dictum est †: & ideo timor qui remanet in gloria, non opponitur spei.

In dam-

dixerim cognitionem imperfectam huiusmodi constituere subiectum inesse imperfecto. Memento quòd causæ sunt sibiinuicem causæ: & quòd sicut motus constituit formale subiectum in esse sic actu, & sic in potentia: ita & econuerso subiectũ sic actu, & sic in potentia constituit subiectiue seu materialiter motum in esse imperfecto: simile enim accidit in proposito. Et hanc doctrinã bene notato, quoniam ex ea habes solutionem ad omnia opposita: & quare fides, opinio, & scientia de eodem, sunt impossibiles in eodẽ ex quod quid est eorum. & hæc sint pro artic. 3. & 4. &c.

In cor. ar.

3ª 2. q. 18. ar. 2. lit. p. dis. 31. q. 2. art. 1. q. 2. Et vii. q. 4. art. 4.

*li. 14. de Trin. c. penult. 3.

¶.3. art. 2.

*ca. 35. ad med. 10. q.

Ar. præc.

Q.40. art. 8.

† 2. 2. q. 19. ar. 2.

¶.40. art. 1.

In damnatis autem magis potest esse timor pœnæ, quàm in beatis spes gloriæ: quia in damnatis erit successio pœnarum, & sic remanet ibi ratio futuri, quod est obiectum timoris: sed gloria sanctorum est absque successione secundum quandam æternitatis participationem, in qua non est præteritum & futurum, sed solum præsens. Et tamen nec etiam in damnatis est propriè timor: nam sicut supra * dictum est, timor nunquàm est sine aliqua spe euasionis, quæ omnino in damnatis non erit. vnde nec timor, nisi communiter loquendo, secundum quod quælibet expectatio mali futuri, dicitur timor.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad gloriam animæ non potest esse in beatis desiderium, secundum quod respicit futurum ratione iam dicta. * Dicitur autem ibi esse esuries & sitis per remotionem fastidij, & eadem ratione dicitur esse desiderium in angelis. Respectu autem gloriæ corporis in animabus sanctorum, potest quidem esse desiderium, non tamen spes, propriè loquendo, neque secundum quod spes est virtus theologica: sic enim eius obiectum est Deus, non autem aliquod bonum creatum: neque secundum quod communiter sumitur, quia obiectum spei est arduum, vt supra dictum est. * Bonum autem cuius iam ineuitabilem causam habemus, non comparatur ad nos in ratione ardui: vnde non propriè dicitur aliquis qui habet argentum, sperare se habiturum aliquid, quod statim in potestate eius est vt emat: & similiter illi qui habent gloriam animæ, non propriè dicuntur sperare gloriam corporis, sed solum desiderare.

¶.33. art. 2.

¶.40. art. 1.

Articvlvs V.

Vtrum aliquid fidei, vel spei remaneat in gloria.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd aliquid fidei, vel spei remaneat in gloria. Remoto enim quod est proprium, remanet id quod est commune: sicut dicitur in lib. de causis, * qđ remoto rationali, remanet viuũ, & remoto viuo, remanet ens: sed fides est aliquid, quod habet cõmune cum beatitudine. s. ipsa cognitio, aliquid autem quod est sibi proprium. s. ænigma. est. n. fides cognitio ænigmatica. ergo remoto ænigmate fidei, ad huc remanet ipsa cognitio fidei.

¶ 2 Præt. Fides est quoddam spirituale lumen animæ, secundum illud Ephe. 1. Illuminatos oculos cordis vestri in agnitionem Dei: sed hoc lumen est imperfectum respectu luminis gloriæ, de quo dicitur in Psalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Lumẽ autem imperfectũ remanet superueniente lumine perfecto; non enim candela extinguitur claritate solis superueniẽte. ergo videtur quòd ipsum lumen fidei maneat cum lumine gloriæ.

¶ 3 Præt. Substantia habitus non tollitur per hoc, quòd subtrahitur materia. potest enim homo habitum liberalitatis retinere etiam amissa pecunia sed actum habere non potest: obiectũ autem fidei est veritas prima non visa. ergo hoc remoto per quod videtur veritas prima, adhuc potest remanere ip se habitus fidei.

¶ Sed contra est, quod fides est quidam habitus simplex: simplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet cum igitur fides non totaliter maneat, sed euacuetur, vt dictum est, * videtur quòd totaliter tollatur.

¶ Respondeo dicendum, quòd quidam dixerunt q̃ spes totaliter tollitur: fides autem partim tollitur, scilicet quantum ad ænigma, & partim manet, scilicet quantum ad substantiam cognitionis: quod quidem si sic intelligatur, quòd maneat non idem numero, sed idem genere, verissime dictum est. Fides enim cum visione patriæ conuenit in genere, quod est cognitio: spes autem non conuenit cum beatitudine in genere: comparatur enim spes ad beatitudinis fruitionem, sicut motus ad quietem in termino. Si autem intelligatur, quòd eadem numero cognitio quæ est fidei, maneat in patria, hoc est omnino impossibile. Non enim remota [d] differentia alicuius speciei, remanet substantia generis eadem numero: sicut remota differentia cõstitutiua albedinis non remanet eadem substantia coloris numero, vt sic idem color numero sit quandoque albedo, quandoque verò nigredo. Non enim comparatur genus ad differentiam sicut materia ad formam, vt remaneat substantia generis eadem numero differentia remota: sicut remanet eadem numero substantia materiæ, remota forma. genus enim & differentia nõ sunt partes speciei, alioquin non prædicarentur de specie: sed sicut species significat totũ, ideſt, cõpositum ex materia & forma in rebus materialibus, ita differentia significat totum, & similiter genus: sed genus denominat totum ab eo quod est sicut materia: differentia verò ab eo quod est sicut forma: species verò ab vtroque. sicut in homine sensitiua natura materialiter se habet ad intellectiuam: animal autem dicitur quod habet naturã sensitiuam, rationale quod habet intellectiuam, homo verò quod habet utrunque: & sic idem totum significatur per hæc tria, sed non ab eodem. vnde patet quòd cum differentia non sit nisi designatiua generis, remota differentia, non potest substantia generis eadem remanere. non enim remanet eadem animalitas si sit alia anima constituens animal: vnde non potest esse, quòd eadem numero cognitio, quæ prius fuit ænigmatica, postea fiat visio aperta. Et sic patet, quòd nihil idem numero, vel specie, quod est in fide, remanet in patria, sed solum idem genere.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd remoto rationali, non remanet viuum idem numero, sed idem genere vt ex dictis patet. *

¶ Ad secundum dicendum, quòd imperfectio luminis candelæ non opponitur perfectioni solaris luminis, quia non respiciunt idem subiectum: sed imperfectio fidei, & perfectio

sponsione ad secũ dum videtur dicere, quòd est incompossibilitas perfectionis gloriæ ad perfectionẽ fidei. In ratione verò ad tertium dicit, q̃ esset superfluitas si remaneret habitus fidei nõ potens exire in actum.

Art. 3. huius quæst.

¶ Ad aliud dicitur, q̃ euacuatio habitus fidei & spei est ex vtraq; ratione. s. superfluitatis, & incompossibilitatis. succedit enim vtriq; habitui aliquid incompossibile, licet nõ vniformiter: quoniam lumini fidei succedit lumẽ gloriæ ei incompossibile: habitui verò spei succedit actus talis efficaciæ, seu status vt incõpossibilis sit eidẽ. Ad quorum euidentiã scito primo, q̃ falsum est, in patria solũ charitatis habitum esse necessariũ. oportet. n. ẽt ponere habitũ luminis gloriæ non ad aliquid eorum quæ dicit argues, sed ad eleuandam animam ad videndum: & hoc oportet Scotistas fateri, quoniam determinatum per ecclesiã est in clem. in c. Ad nostrum, de hæreticis, vbi inter errores damnatur, q̃ anima non indigeat lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndũ Deum, & eo beate fruendum: propter quod in litera dicitur, q̃ imperfectio luminis fidei, qđ est ipse habitus fidei, & perfectio luminis gloriæ opponuntur, sicut claritas aeris, & obscuritas eius. Scito secũdo, q̃ licet actus non directe opponatur habitui, tamen in acquisitis, quã infusis habitibus, differenter tamen se habent ad corruptionem, quasi per modum tequelæ habitus infusi & acquisiti: quia acquisiti ex vno actu contrario non corrumpuntur, vt patet, infusi autem corrumpuntur ex vno actu contrario: fidei enim habitus nõ remanet in eo qui vno actu negat Trinitatem. Scito tertio, quòd licet

D.107.

In cor. ar.

licet habitui directe non opponatur positiue nisi forma habitualis in eodem subiecto, potest tamen sine tali opposita forma subiectum disponi statu incompossibili tali habitui. definit namque forma non solum per successionem contrariæ, sed per subtractionem eorum quibus cõseruabatur, vt patet de lumine. Ex quibus habere potes, q̃ fidei habitus euacuatur in patria ex successione opositæ formæ. s. luminis gloriæ per modum habitus: quod dico ꝓpter lumen gloriæ per modum passionis in raptu Pauli, vt patet in 2.2.q.175 art.3. Nec obstat obiectio Durandi.q.2.31. dist.tertii senten. s. Quæ possunt simul per instans esse, possunt simul esse absolute: quia incõpossibilitatem nõ impedit longitudo temporis, sed natura oppositionis. Dicitur.n.ad hoc, q̃ incompossibilitas consurgit ex natura oppositionis: sed oppositio aliquarum specierum non est in actu exercito, nisi in statu earum cõpleto, vt patet in viro mãsueto peccãte ex passione, seu dispositione, modica iræ, i hoc enim simul stant habitus mansuetudinis, & non solũ actus iræ, sed habitus iræ inchoatiue, qui nihil aliud est quã ipsa ira per modũ passionis. Sic.n. proportionaliter & eadẽ ratione fuit in Paulo de habitu fidei & lumine gloriæ: propter imperfectum. n. modum essendi, oppositio quæ est inter huiusmodi formas, exerceri non potuit impedita ab essendi modi perfectione, & ex efficacia oppositi actus. s. videre Deum non per modum transeuntis, & ex incõpossibili statu suppositi. Est.n. beatus in tali statu, cui repugnat huiusmodi imperfectio habitualis: spei aũt habitus euacuatur & ex efficacia oppositi actus. s. habere Deum & ex incompossibili statu suppositi. non.n. est in statu immobilis, s. omnino quiescentis, cui repugnat imperfectio habitualis mobilis. est enim huiusmodi mutatio status, subtractio quædam subiecti ipsius habitus. Sicut enim habitus nõ generatur nisi in subiecto dispositio, ita nec conseruatur subtracta illa dispositione a subiecto: & hoc hic contingit. Intellectus enim immobilis ad credendum, & voluntas immobilis ad sperandum non nũc, sed simpliciter, sicut nunquã susciperunt fidei, aut spei habitum, ita nec conseruant. Ex opposito autem forma habitualis non in eodem subiecto, s. voluntate, sed in eius causa. s. intellectu excluditur, lumine. s. gloriæ. ita q̃ lumen gloriæ per modũ habitus, i. immobiliter habitum, est forma habitualis oppoita habitui fidei & spei. sed fidei formaliter, spei virtualiter: & hoc sufficit ad successionem formæ incõpossibilis. Et hæc vltima verba sola sufficiant pro hac veritate: reliqua sint ad perfectionem. Et per hoc patet responsio ad Scotum, & decisionem veritatis. Authoris autem verba non dissonant: nam in responsione ad secundum, veritatem absolute dixit, quòd. scilicet. est oppositio faciens incompossibilitatem.

354 Infra. q. 111. art. 3. ad 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 2. Et ver. q. 27. ar: 5. ad 6. Et vir. q. 2. arti. 12. ad 20. Et 1. cor. 13. lec. 3.

¶ In responsione vero ad tertiũ, ad argumentum respondit, q̃ non est simile in patria de fide, & de liberalitate in passo iactura, q̃ quia ibi ẽt potentia auferetur, hic actus tantum: & propterea sequitur conditionalis istius veritatis, q̃ frustra remaneret, si remanerẽt: hanc. enim intendebat, exprimendo solum ipsius cõsequens.

¶ In responsione ad secundum eiusdem 5. articul. nota, quòd hinc habes lumen gloriæ esse subiectiue in intellectu, dum dicitur in litera, quòd imperfectio fidei & perfectio gloriæ opponuntur, & respiciunt idem subiectum. Constat enim ex argumento, quòd de lumine fidei & lumine gloriæ loquitur: & hæc nota propter difficultatem illam, an sit in essentia animæ lumen gloriæ, an in intellectu.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota diligentissime, q̃ vbicunque tam hic, quam alibi inuenies, quod obiectum fidei est non visum, vel non apparens &c. intelligitur non de obiecto ex parte rei, sed ex parte nostri: ita quòd non visum non est ratio formalis, nec conditio obiecti fidei ex parte obiecti, sed redundat in obiectum ex parte credentis, & denominat obiectum denominatione extranea, sumpta ex conditione credentis. Iam enim dictum est, quòd imperfectio fidei est ex parte subiecti, & non obiecti: immo ex parte obiecti excellit scientiam, vt in artic. 3. in responsione ad primum litera dicit: quia habet pro obiecto Deum sicut cæteræ virtutes theologicæ. & propterea quando inuenies obiectum fidei dici imperfectum, memento prædictæ distinctionis, & glosa de obiecto ex parte nostri, idest, secundum id quod habet ex parte credentis non secundum se, & non errabis.

Art. 3. huius quæst.

ARTICVLVS VI.

Vtrum remaneat charitas post hanc vitam in gloria.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd charitas non maneat post hanc vitam in gloria: quia vt dicitur 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est, idest, quod est imperfectum: sed charitas viæ est imperfecta. ergo euacuabitur aduenìente pèrfectione gloriæ.

¶ 2 Præt. Habitus & actus distinguuntur secundum obiecta: sed obiectum amoris est bonũ apprehensum. cum ergo alia sit apprehensio præsentis vitæ, & alia apprehensio futuræ vitæ, videtur q̃ non maneat eadem charitas vtrobique.

¶ 3 Præt. Eorum quæ sunt vnius rationis imperfectum potest venire ad æqualitatem perfectionis per continuũ augmentum: sed charitas viæ nunquã potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, quantumcunque augeatur. ergo videtur quòd charitas viæ nõ remaneat in patria.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 15. Charitas nunquàm excidit.

¶ Respondeo Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * quando imperfectio alicuius rei non est de ratione speciei ipsius, nihil prohibet idem numero quod prius fuit imperfectum, postea perfectum esse: sicut homo per augmentum perficitur, & albedo per intẽsionem. Charitas autem est amor, de cuius ratione non est aliqua imperfectio: potest enim esse & habiti & nõ habiti, & visi & non visi. vnde charitas non euacuatur per gloriæ perfectionẽ, sed eadem numero manet.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ imperfectio charitatis per accidens se habet ad ipsam, quia non est de ratione amoris imperfectio: remoto autem eo quod est per accidens, nihilominus remanet substantia rei: vnde euacuata imperfectione charitatis, non euacuatur ipsa charitas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd charitas non habet pro obiecto ipsam cognitionem, sic enim non esset eadem in via & in patria: sed habet pro obiecto ipsam rem cognitam, quæ est eadem scilicet ipsum Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas viæ per augmentum non potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ propter differentiam, quæ est ex parte causæ: visio enim est quædam causa amoris, vt dicitur in 9. Ethic.* Deus autem quanto perfectius cognoscitur, tanto perfectius amatur.

* Cap. 5. to. 5.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum sextum.

IN articul. 6. eiusdem sexag simæ septimæ quæstio. in responsione ad secundum nota, quòd ibi negatur charitatis obiectum esse Deum cognitum: & dicitur esse ipsum Deum absolute, non quòd possit diligi non cognitus: sed quia cognitio tenet se respectu istius habitus qui est charitas, non ex parte obiecti, sed subiecti. Si enim teneret se ex parte obiecti, cum alterius rationis sit cognitio viæ & patriæ, charitas esset alterius speciei. & quoniam imperfecta vel perfecta cognitio tenens se ex parte subiecti, per accidens se habet ad charitatem: ideo charitas cum vtraque stat, & ex neutrius defectu euacuatur. non sic autem est de imperfectione ex parte subiecti respectu fidei & spei: quoniam per se ad illas pertinet, vt patet ex dictis.

¶ In eiusdem articul. responsione ad tertium, nota duo, primo quod charitas viæ nunquam potest peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ: & consequenter maximus viator nunquam in hac vita habet charitatẽ æqualẽ minimo beatorum, quẽ tamen in patria excedet in charitate multũ. Secũdo q̃ eã huius est, q̃ visio est

¶ 3. art. 1. & 2.

est quædam causa amoris: & hanc causam tu ponderabis in 2. 2. q. 24. arti 7. Nunc autem prælibato, quòd quantitas charitatis est duplex. s. ex parte subiecti & ex parte obiecti, & sunt alterius rationis ad inuicem, & illa quæ nascitur ex visione, ex parte subiecti se tenet: illa vero quæ ex natura obiecti, ex parte ipsius obiecti se tenet, & hinc prouenit q̃ quantumcunque crescat hic charitas, nunquàm erit æqualis illi quantæ duabus quantitatibus diuersarum rationũ: sicut quantumcũque crescat linea, nũquàm erit equalis superficiei. sed quoniam inferius ex proposito materia hæc tractanda est in loco allegato, transeamus.

QAEST. LXVIII.

De donis, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de donis.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum dona differant à virtutibus.
¶ Secundo, De necessitate donorum.
¶ Tertio, Vtrum dona sint habitus.
¶ Quarto, Quæ, & quot sint.
¶ Quinto, Vtrum dona sint connexa.
¶ Sexto, Vtrum maneant in patria.
¶ Septimo, De comparatione eorum adinuicem.
¶ Octauo, De comparatione eorum ad virtutes.

ARTICVLVS I.

Vtrum dona differant à virtutibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ dona non distinguantur à virtutibus. Dicit.enim Grego.in 1. Moral. * exponens illud Iob: Nati sunt ei septem filii, Septem nobis nascuntur filij cum per cõceptionem bonæ cogitationis, Sancti spiritus septẽ in nobis virtutes oriuntur. Et inducit illud quod habetur Isa. 11. Requiescet super eum spiritus intellectus &c. vbi enumerantur septem Spiritus sancti dona, ergo septem dona Spiritus sancti sunt virtutes.

* Cap. 28. circa prin cipium.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib. * de quæstionib. Euangelij, exponens illud qđ habetur Mat. 12. Tunc vadit, & assumit septẽ alios spiritus &c. Septem vitia sunt contraria septẽ virtutibus Spiritus sancti, i. septem donis: sunt autẽ septẽ vitia contraria virtutibus cõiter dictis. ergo dona non distinguuntur à virtutibus communiter dictis.

* Lib. 1. c. & q. 8. circ medium. vers. 4.

¶ 3 Præt. Quorum est diffinitio eadem, ipsa quoq; sunt eadem: sed diffinitio virtutis conuenit donis. vnumquodq; enim donum est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur &c. Similiter diffinitio doni conuenit virtutibus infusis: est.n. donum datio irredibilis secundum Philosophum. ergo virtutes & dona non distinguuntur.

¶ 4 Præt. Plures eorum quæ numerantur inter dona, sunt virtutes. nam sicut supra dictum est, * sapientia, & intellectus, & scientia, sunt virtutes intellectuales: consilium autem ad prudentiam pertinet: pietas autem species est iustitiæ: fortitudo autem quædam virtus est moralis. ergo videtur q̃ dona & virtutes non distinguantur.

* 57. art. 1. & 2.

¶ Sed contra est, quod Grego. in 1. Moral. * distinguit septem dona, quas dicit significari per septem filios Iob, à tribus virtutibus theologicis, quas dicit significari per tres filias Iob. Et in 2. Moral. † distinguit eadem septẽ dona à quatuor virtutibus cardinalibus, quæ dicit significari per quatuor angulos domus.

* Cap. 28. † cap. 36.

¶ RESPONDEO Dicendum, q̃ si loquamur de dono, & virtute secundum nominis rationem, sic nullam oppositionem habent adinuicem. nam ratio virtutis sumitur secundum quod perficit hominem ad bene agendum, vt supra dictum est: * ratio autem doni sumitur secundum comparationem ad causam, à qua est. Nihil autem prohibet, illud quod est ab alio vt donum esse perfectiuum alicuius ad bene operandum, præsertim cum supra dixerimus, * quòd virtutes quædam nobis sunt infusæ à Deo: vnde secundum hoc, donum à virtute distingui non potest. Et ideo quidam posuerũt, quòd dona non essent à virtutibus distinguenda: sed eis remanet non minor difficultas, vt scilicet rationem assignent, quare quædam virtutes dicantur dona, & non omnes: & quare aliquæ computantur inter dona, quæ nõ computantur inter virtutes, vt patet de timore. Vnde alij dixerunt dona à virtutibus esse distinguenda: sed non assignauerunt conuenientem distinctionis causam, quæ scilicet ita communis esset virtutibus, q̃ nullo modo donis, aut econuerso. Considerantes enim aliqui, quòd inter septem dona quatuor pertinent ad rationem, scilicet sapientia, scientia, intellectus, & cõsilium: & tria ad vim appetitiuam, scilicet fortitudo, pietas, & timor, posuerunt quòd dona perficiebant liberum arbitrium, secundum quod est facultas rationis: virtutes uerò secundũ quod est facultas voluntatis: quia inuenerunt duas solas virtutes in ratione, vel intellectu, scilicet fidem, & prudentiam, alias uerò in ui appetitiua, uel affectiua. Oporteret autem, si hæc distinctio esset conueniens, quòd omnes virtutes essent in ui appetitiua, & omnia dona in ratione. Quidam uerò considerantes quod Grego. dicit in 2. Moral. * q̃ donum Spiritus sancti, quod in mente sibi subiecta format prudentiam, temperantiam, iustitiam, & fortitudinem, eandem mentem munit contra singula tentamenta per septem dona, dixerunt quòd uirtutes ordinantur ad bene operandũ, dona uero ad resistendum tentationibus. Sed nec ista distinctio sufficit: quia etiam uirtutes tentationibus resistunt inducendo & primo motore, cũ hi sensus

* Cap. 36. ante medium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est verus,& intentus videtur a Scoto, vt patet in probatione de cæco illuminato, & de habitu in voluntate. Constat enim quòd per eandem formam visio fit a vidente & Deo, scilicet per potentiam visiuam: & similiter restitutio per habitum iustitiæ a voluntate mea,& a Deo &c. Sed iuxta hunc sensum nihil concluditur contra nos,

sed potius pro nobis, non contra: quia nulla virtus est talis forma, qua secundum mouens, puta, homo potest in actum qui elicitur a dono Spiritus sancti. & sic falsa est minor, scilicet, q virtutis habitus reddat potentiam proportionatá secundo mouẽti, puta, sibiipsi potentiæ, vel homini ad habendam talem perfectionem, scilicet actum talẽ, qualis natus est esse a dono Spiritus sancti. vnde i hoc sensu maior non est ad propositũ, & minor nihilominus est falsa.

Secundus autem sensus est, q eadem dispositio est alicuius mobilis, vt moueatur ab inferiori, & superiori motore. & sic est ad propositum directe, sed non est uera formaliter: quoniam quemad modum diuersis formis oportet esse diuersas dispositiones, ita pro diuersis agẽtibus. Forma nanque ex parte agentis se tenet, & econuerso, eum communicatio agentis sit: & hoc sensu vera esset minor recte subsumpta, scilicet quod virtutes sunt dispositiones virium animæ, & ad hoc, vt moueantur ab inferiori motore, scilicet ratione humana. Ad quorum etiam habere pleniorem intellectum, scito, q imaginamur, quòd in homine est triplex subordinatum mouens ad actus bonos, scilicet mens humana prædita lumine naturali & prudentia, mens humana prædita lumine gratiæ & fidei, & mens humana pulsata instinctu Spiritus sancti: & ad hoc, vt vires animæ obediant primo motori, ponuntur virtutes morales acquisitæ, tendentes ad media, & fines

q.9.art.1, & 6.

†li.7.Moral. eudemiorum, ca.18.

tibus ad peccata, quæ contrariantur virtutibus. Vnumquodque enim resistit naturaliter suo contrario, quod præcipuè patet de charitate, de qua dicitur Canti.8. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Alij verò considerantes, quòd ista dona traduntur in Scriptura, secundum quod fuerunt in Christo, vt patet Isai.11. dixerunt, quòd virtutes ordinantur simpliciter ad bene operandum: sed dona ordinantur ad hoc, vt per ea conformemur Christo, præcipuè quantum ad ea quæ passus est: quia in passione eius præcipuè huiusmodi dona resplenduerunt. Sed hoc etiam non videtur esse sufficiens, quia ipse Dominus præcipuè non inducit ad sui conformitatẽ, secundum humilitatem, & mansuetudinem. Matth.11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et secundum charitatem, Ioan.15. Diligatis in uicem sicut dilexi vos. Et hæ etiam virtutes, præcipuè in passione Christi resplenduerunt. Et ideo ad distinguendum dona à virtutibus, debemus sequi modum loquendi Scripturæ, in qua nobis traduntur, non quidem sub nomine donorum, sed magis sub nomine spirituum. Sic enim dicitur Isa.11. Requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus &c. Ex quibus verbis manifestè datur intelligi, q ista septẽ enumerantur ibi, secundum quod sunt in nobis ab inspiratione diuina: inspiratio autem significat quandam motionem ab exteriori. Est enim considerandum, q in homine est duplex principium mouens, vnum quidem interius, quod est ratio: aliud autem exterius, quod est Deus, vt supra dictum est, * & etiam Philosophus dicit hoc in cap. † de bona fortuna. Manifestum est autem quòd omne quod mouetur, necesse est pro portionatum esse motori: & hæc est perfectio mobilis inquantum est mobile, dispositio qua disponitur ad hoc, q bene moueatur à suo motore. Quanto igitur mouens est altior, tanto necesse est, quòd mobile perfectiori dispositione ei proportionetur: sicut videmus, q perfectius oportet esse discipulum dispositum ad hoc, q altiorem doctrinam capiat à doctore. Manifestum est autem, q virtutes humanæ perficiunt hominem secundum quod homo natus est moueri per rationem in his, quæ interius, vel exterius agit. Oportet igitur inesse homini altiores perfectiones, secundum quas sit dispositus ad hoc, q diuinitus moueatur, & istæ perfectiones vocantur dona, non solum quia infunduntur à Deo, sed quia secundum ea homo disponitur, vt efficiatur promptè mobilis ab inspiratione diuina, sicut dicitur Isa.50.cap. Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abij. Et Philosophus etiam dicit in cap.* de bona fortuna, q his qui mouẽtur per instinctum diuinum, non expedit consiliari secundum rationem humanam, sed q sequantur interiorem instinctum, quia mouentur à meliori principio, quàm sit ratio humana; & hoc est quod quidam dicunt, q dona perficiunt hominem ad altiores actus, quàm sint actus virtutum.

¶Ad primum ergo dicendum, q huiusmodi dona nominantur quandoque virtutes secundum communem rationem virtutis: habent tamen aliquid supereuniens rationi communi virtutis, inquantum sunt quædam diuine virtutes perficientes hominem, inquantum est à Deo motus. Vnde & Philosophus in 7. Eth.* supra virtutẽ communem ponit quãdam virtutem heroicam, vel diuinam, secũdum quã dicuntur aliqui diuini viri.

¶Ad secundum dicendum, q vitia inquantum sunt contra bonum rationis, contrariantur virtutibus, inquantum autem sunt contra diuinum instinctum, contrariantur donis. idem enim contrariatur Deo, & rationi, cuius lumen à Deo deriuatur.

¶Ad tertium dicendum, q diffinitio illa datur de virtute secundum cõmunem modum virtutis. vnde si volumus diffinitionem restringere ad virtutes, prout distinguuntur à donis, dicemus quod, hoc quod dicitur. Qua re ctè viuitur, intelligendum est de rectitudine vitæ quæ accipitur secundum regulam rationis: similiter autem donum, prout distinguitur à virtute infusa, potest dici id quod dat à Deo in ordine ad motionem ipsius, quia scilicet facit hominem bene sequentem suos instinctus.

¶Ad quartum dicendum, q sapientia dicitur intellectualis virtus, secundum quod procedit ex iudicio rationis: dicitur autem donum, secundum quod operatur ex instinctu diuino. Et similiter dicendum est de alijs.

Articvlvs II.

Vtrum dona sint necessaria homini ad salutem.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd dona non sint necessaria homini ad salutem. Dona enim ordinantur ad quandam perfectionem vltra communem perfectionem virtutis: non autem est homini necessarium ad salutem, vt huiusmodi perfectionem consequatur, quæ est vltra communẽ statum virtutis, quia huiusmodi perfectio

*Li.7.Moral. Eudemiorũ ca pit.18.

*Capit.1. tom.5.

Infra q.70. 3. ad 1. & 3.

¶Et hæc sint pro articulo. 1. 2. & 3.

perfectio non cadit sub præcepto, sed sub consilio. ergo dona non sunt necessaria homini ad salutem.

¶2 Præterea. Ad salutem hominis sufficit, quòd homo se bene habeat & circa diuina, & circa humana: sed per virtutes theologicas homo se habet bene circa diuina, per virtutes autem morales circa humana. ergo dona non sunt homini necessaria ad salutem.

Cap.36.

¶3 Præt. Gregorius dicit in 2. Moral.* q Spiritus sanctus dat sapientiam contra stultitiam, intellectum contra hebetudinem, consilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorem, scientiam contra ignorantiam, pietatem contra duritiam, humilitatem contra superbiam: sed sufficiens remedium potest adhiberi ad omnia ista tollenda per virtutes. ergo dona non sunt necessaria homini ad salutem.

¶Sed contra. Inter dona summum videtur esse sapientia, infimum autem timor: vtrunque autem horum necessarium est ad salutem, quia de sapientia dicitur Sap.7. Neminem diligit Deus nisi eum, qui cum sapientia inhabitat. & de timore dicitur Eccle.1. Qui sine timore est, non poterit iustificari. ergo etiam alia dona media sunt necessaria ad salutem.

Ar.præce.

¶Respondeo Dicendum, q sicut dictum est,* Dona sunt quædam hominis perfectiones, quibus homo disponitur ad hoc, quòd bene sequatur instinctum diuinum. Vnde in his, in quibus non sufficit instinctus rationis, sed est necessarius Spiritus sancti instinctus, per consequens est necessarium donum. Ratio autem hominis est perfecta dupliciter à Deo. Primo quidem naturali perfectione, secundum scilicet lumen naturale rationis. Alio autem modo quadam supernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum est* supra. Et quàmuis hæc secunda perfectio sit maior, quàm prima, tamen prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine quàm secunda. nam prima habetur ab homine quasi plena possessio, secunda autem habetur quasi imperfecta: imperfectè enim diligimus, & cognoscimus Deum. Manifestum est autem, quòd vnumquodque quod perfectè habet naturam, vel formam aliquã, aut virtutem, potest per se secundum illam operari, non tamen exclusa operatione Dei, qui in omni natura & voluntate interius operatur: sed id quod imperfectè habet naturam aliquam, vel formam, aut virtutem, non potest per se operari nisi ab altero moueatur. Sicut sol, quia est perfectè lucidus, per seipsum potest illuminare: luna autem, in quæ est imperfectè natura lucis, non illuminat nisi illuminata. Medicus etiam qui perfectè nouit artem medicinæ, potest per se operari: sed discipulus eius, qui nondum est plene instructus, non potest per se operari, nisi ab eo instruatur. Sic igitur quantum ad ea, quæ subsunt humanæ rationi in ordine, scilicet ad finem connaturalem homini, homo potest operari per iudicium rationis: si tamen etiam in hoc homo adiuuetur à Deo per specialem instinctum, hoc erit superabundantis bonitatis. Vnde secundum philosophos, non quicunque habebat virtutes morales acquisitas, habebat virtutes heroicas, vel diuinas: sed in ordine ad finem vltimum supernaturalem, ad quem ratio mouet, secundum quod est aliqualiter, & imperfectè informata per virtutes theologicas, non sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adsit instinctus & motio Spiritus sancti, secundum illud Roma.8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt, & hæredes. Et in Psal.142. dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, quia scilicet, in hæreditatem illius terræ beatorum nullus potest peruenire, nisi moueatur & deducatur à Spiritu sancto. Et ideo ad illum finem consequendum, necessarium est homini habere donum Spiritus sancti.

q.62.ar.1.

¶Ad primvm ergo dicendum, q dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum eo modo, quo consilia præcedunt præcepta: sed quantum ad modum operandi, secundum quod mouetur homo ab altiori principio.

In cor. ar.

¶Ad secvndvm dicendum, quòd per virtutes theologicas, & morales non ita perficitur homo in ordine ad vltimum finem, quin semper indigeat moueri quodam superiori instinctu Spiritus sancti, ratione iam * dicta.

¶Ad tertivm dicendum, quòd rationi humanæ non sunt omnia cognita, neque omnia possibilia, siue accipiatur vt perfecta perfectione naturali: siue accipiatur vt perfecta theologicis virtutibus. vnde nõ potest q̃tum ad omnia repellere stultitiam, & alia huiusmodi, de quibus ibi fit mentio: sed ille, cuius scientiæ & potestati omnia subsunt, sua motione ab omni stultitia, & ignorantia, & hebetudine, & duritia, & cæteris huiusmodi nos tutos reddit. & ideo dona Spiritus sancti, quæ faciunt nos bene sequentes instinctum ipsius, dicuntur cõtra huiusmodi defectus dari.

Articvlvs III.

Vtrum dona Spiritus sancti sint habitus.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quòd dona Spiritus sancti non sint habitus. Habitus enim est qualitas in homine manens. est enim qualitas difficile mobilis, vt dicitur in prædicamentis: * sed proprium Christi est, q dona Spiritus sancti in eo requiescant, vt dicitur Isa.11. Et Ioan.1. dicitur. Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat. Quod exponens Greg. in 2. Moral.* dicit. In cunctis fidelibus Spiritus sanctus venit: sed in solo Mediatore semper singulariter permanet. ergo dona Spiritus sancti non sunt habitus.

357 In prædi. qualitat. nõ longe a princip. tom.1.

*Cap.41. post med. & 42.

¶2 Præterea. Dona Spiritus sancti perficiunt hominem, secundum quod agitur à Spiritu Dei, sicut dictum est: * sed inquantum homo agitur à Spiritu Dei, se habet quodammodo vt instrumentum respectu eius: non autem conuenit vt instrumentum perficiatur per habitum, sed principale agens. ergo dona Spiritus sancti non sunt habitus.

Ar.1.& 2.

¶3 Præt. Sicut dona Spiritus sancti sunt ex inspiratione diuina, ita donum prophetiæ: sed prophetia non est habitus, non enim Spiritus prophetiæ adest prophetis semper, vt Greg. dicit in 1. Hom. Ezech.* ergo neque etiam dona Spiritus sancti sunt habitus.

*Aliquantulum a princip. & lib.2. mora. ca.41.

¶Sed contra est, quod Dominus dicit discipulis de Spiritu sancto loquens, Ioan.14. Apud vos manebit, & in vobis erit. Spiritus autem sanctus non est in hominibus absque donis eius. ergo dona eius manent in hominibus. ergo non solum sunt actus, vel passiones, sed etiã habitus permanentes.

¶Respondeo Dicendum, quòd sicut dictum est,* dona sunt quædam perfectiones hominis, quibus disponitur ad hoc, quòd homo bene sequatur instinctum Spiritus sancti. Manifestum est autem ex supradictis,* quòd virtutes morales perficiunt vim appetitiuam, secundum quod participat aliqualiter rationem, inquantum scilicet nata est moueri per imperium rationis. Hoc igitur modo dona Spiritus sancti se habent ad homines in comparatione ad Spiritum sanctum, sicut virtutes morales se habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rationem. Virtutes autem morales habitus quidam sunt, quibus vires appetitiuæ disponuntur ad promptè obediendum rationi: vnde & dona Spiritus sancti sunt quidam habitus, quibus homo perficitur ad promptè obediendum Spiritui sancto.

Artic.1.

q.58.ar.1. & q.56.artic.4.

¶Ad primum ergo dicendum, q Greg.* ibidem solvit dicens, q in illis donis, sine quibus ad vitam peruenire non potest, Spiritus sanctus in electis omnibus semper manet: sed in alijs non semper manet. Septem autem dona

*Eod. loco arg.1. citato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Art.2.huius quæst. sunt necessaria ad salutem, vt dictum est: * vnde quantum ad ea Spiritus sanctus semper manet in sanctis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de instrumento cuius non est agere, sed solum agi tale autē instrumentum non est homo, sed sic agitur à Spiritu sancto, q etiam agit inquantum est liberi arbitrij: vnde indiget habitu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prophetia est de donis, quæ sunt ad manifestationem Spiritus, non autem ad necessitatem salutis, vnde non est simile.

¶ Super Quæstio. LXVIII. Art. IIII.

3 c 8 2.2.q.6.8. ar.6. Et 3. dist.34.q. 1.art.2.& dist.35.q. 2.art.2. q. 3. & Isa. 11.lect.2. cor.

IN ar.4. eiusdē. 68.q.aduerte, q author hoc in loco sequitur opinionem, quā postmodum in 2.2. q. 8.art.6. relinquit: hic.n. vult q dona spectantia ad intellectū distinguāter penes practicū & speculatiuū: ibi vero non: sed vult quòd intellectus sit omnium penetratiuus, sapiētia omniū iudex per causam altissimam, & similiter scientia per causas creatas seu proprias, & similiter consilium omnium applicatiuum ad opera, & hoc sequere: quia diuinioris est ingenij.

Articvlvs IIII.

Vtrum conuenienter septem dona Spiritus sancti enumerentur.

AD quartum sic proceditur. Videtur, q inconuenienter septem dona Spiritus sancti enumerentur. In illa enim enumeratione ponūtur quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales, s. sapientia, intellectus, scientia, & consilium, quod pertinet ad prudentiam: nihil autē ibi ponitur quod pertineat ad artem, quæ est quinta virtus intellectualis: similiter etiā ponitur aliquid pertinens ad iustitiam, s. pietas, & aliquid pertinens ad fortitudinem, s. fortitudinis donum: nihil autem ponitur ibi pertinens ad temperantiam. ergo insufficienter enumerantur dona.

¶ 2 Præt. Pietas est pars iustitiæ: sed circa fortitudinem non ponitur aliqua pars eius, sed ipsa fortitudo. ergo non debuit poni pietas, sed ipsa iustitia.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicæ maximè ordinant nos ad Deum. cum ergo dona perficiant hominem ſm quod mouetur à Deo, videt q debuissent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas virtutes.

¶ 4 Præt. Sicut Deus timetur, ita etiam amatur, & in ipsum aliquis sperat, & de eo delectatur: amor autem, spes, & delectatio sunt passiones condiuisæ timori. ergo sicut timor ponit donū, ita & alia tria debent poni dona.

¶ 5 Præt. Intellectui adiungitur sapientia, quæ regit ipsum, fortitudini autem consilium, pietati verò scientia: ergo & timori debuit addi aliquod donum directiuum. inconuenienter ergo septem dona Spiritus sancti enumerantur.

* Sed in contrarium est authoritas Scripturæ Isai. 11.

Ar.præce. ¶ Respon. Dicendum, quòd sicut dictum est, * dona sunt quidam habitus perficientes hominem ad hoc, quòd prompte sequatur instinctum Spiritus sancti: sicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi. Sicut autem vires appetitiuæ natæ sunt moueri per imperium rationis: ita omnes vires humanæ natæ sunt moueri per instinctum Dei, sicut à quadam superiori potentia. & ideo in omnibus viribus hominis, quæ possunt esse principia humanorum actuum, sicut sunt virtutes, ita etiam sunt dona scilicet in ratione, & in vi appetitiua. ratio autem est speculatiua, & practica, & in vtraque consideratur apprehensio veritatis, quæ pertinet ad inuentionem, & ad iudicium de veritate. Ad apprehensionem igitur veritatis perficitur speculatiua ratio per intellectum, practica vero per consilium. Ad rectè autem iudicandum speculatiua quidem per sapientiam, practica vero per scientiam perficitur. Appetitiua autem virtus in his quidem quæ sunt ad alterum, perficitur per pietatem: in his autem quæ sunt ad seipsum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum: contra concupiscentiam verò inordinatam delectabilium per timorem, secundum illud Prouerb. 16. In timore Domini declinat omnis à malo. Et in Psalm. 118. Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui. Et sic patet, q hæc dona extendunt se ad omnia, ad quæ se extēdunt virtutes tam intellectuales, quàm morales.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd dona Spiritus sancti perficiunt hominem in his quæ pertinent ad bene viuendum, ad quæ non ordinatur ars, sed ad exteriora factibilia. est enim ars ratio recta non agibilium, sed factibilium, vt dicitur in 6. Ethico. * Potest tamen etiam dici, quòd quantum ad infusionem donorum, ars pertinet ad Spiritum sanctum, qui est principaliter mouens, non autem ad homines, qui sunt quædam organa eius dum ab eo mouentur. Temperantiæ autem respondet quodammodo donum timoris. sicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet secundum eius propriam rationem, vt aliquis recedat à delectationibus prauis propter bonum rationis: ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat à delectationibus prauis propter Dei timorem. Capit. 4. tom. 5.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd nomen iustitiæ imponitur à rectitudine rationis, & ideo nomen virtutis est conuenientius quam nomen doni: sed nomen pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem, & ad patriam. Et quia pater omnium Deus est, etiam cultus Dei pietas nominatur, vt Augustin. dicit 10. de ciui. Dei. * & ideo conuenienter donum, quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur. Capit. 5. tom. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd animus hominis non mouetur à Spiritu sancto, nisi ei secundum aliquem modum vniatur: sicut instrumentum non mouetur ab artifice, nisi per contactum, aut per aliquam aliam vnionem. Prima autem vnio hominis est per fidem, spem, & charitatem: vnde istæ virtutes præsupponuntur ad dona, sicut radices quædam donorum. vnde omnia dona pertinent ad has tres virtutes, sicut quædam deriuationes prædictarum virtutum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd amor, spes, & delectatio habent bonum pro obiecto: summum autem bonum Deus est. vnde nomina harum passionum transferuntur ad virtutes theologicas, quibus anima coniungitur Deo. Timoris autem obiectum est malum, quod Deo nullo modo competit: unde non importat coniunctionem ad Deum, sed magis recessum ab aliquibus rebus propter reuerentiam Dei. & ideo non est nomen virtutis theologicæ, sed doni quod eminentius retrahit à malis, quàm virtus moralis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd per sapientiam dirigitur & hominis intellectus, & hominis affectus: & ideo ponuntur duo correspondentia sapientiæ tanquàm directiuo, ex parte quidem intellectus donum intellectus: ex parte autem affectus donum timoris. Ratio enim timendi Deum præcipuè sumitur ex consideratione excellentiæ diuinę, quam considerat sapientia.

Articvlvs V.

Vtrum dona Spiritus sancti sint connexa.

359 2.2.q.19. art.9.vol. Et 3.q.7. ar.5.ad 3. Et 3. dist. 36.art.3. Et vide q. 5.ar.2. ad 6. Et 1. cor.13. * Libr.4. de Trin. c. 1.a med. tom.3.

AD quintum sic proceditur. Videtur q dona non sint connexa. Dicit enim Apostolus 1. ad Corinth. 12. Alij datur per Spiritū sermo sapientię, alij sermo scientię secundum eundem Spiritum: sed sapientia, & scientia inter dona Spiritus sancti computantur. ergo dona Spiritus sancti dantur diuersis, & non connectuntur sibiinuicem in eodem.

¶ 2 Pret. Aug. dicit in 14. de Trinit. * q scientia non pollent fideles plurimi, quāmuis polleant ipsa fide: sed fidem concomitatur aliquod de donis, ad minus donum timoris.

timoris. ergo videtur q dona non sint de necessitate cōnexa in vno & eodem.

*Cap.22. circa medium. ¶ 3 Præt. Greg. in 1. Moral.† dicit, q minor est sapientia, si intellectu careat: & valde inutilis est intellectus, si ex sapientia non subsistat: vile est consilium, cui opus fortitudinis deest: & valde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur: nulla est scientia, si vtilitatem pietatis non habet: & valde inutilis est pietas, si scientiæ discretione careat: timor quoque ipse si non has virtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis surgit: ex quibus videtur q vnum donum possit sine alio haberi. non ergo dona Spiritus sancti sunt connexa.

*Lib.1.Moral.ca.32. circa medium illius. ¶ Sed contra est, quod ibidem * Grego. præmittit dicens. Illud in Iob filiorum conuiuio perscrutandum videtur, q semetipsos inuicem pascunt. per filios autem Iob, de quibus loquitur, significātur dona Spiritus sancti. ergo dona Spiritus sancti sunt connexa per hoc q seinuicem reficiunt.

Ar.2.huius quæst. ¶ Respon. Dicendum, q huius quæstionis veritas de facili ex præmissis potest haberi. Dictum * est enim supra, q sicut vires appetitiuæ disponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis: ita omnes vires animæ disponuntur per dona in comparatione ad Spiritum sanctum mouētem. Spiritus autem sanctus habitat in nobis per charitatem, secundum illud Ro. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctum, qui datus est nobis: sicut & ratio nostra perficitur per prudentiam. vnde sicut virtutes morales connectuntur sibinuicem in prudentia, ita dona Spiritus sancti connectuntur sibiinuicem in charitate, ita. s. q qui charitatem habet, omnia dona Spiritus sancti habet, quorum nullum sine charitate haberi potest.

*q.65.ar. 2. libr. 1. Moral. ¶ Ad primvm ergo dicendum, q sapientia, & scientia vno modo possunt considerari, secundum qđ sunt gratiæ gratis datæ, prout. s. aliquis abundat in tantum in cognitione rerum diuinarū & humanarum, vt possit etiā fideles instruere, & aduersarios confundere: & sic loquitur ibi Apostolus de sapientia & scientia, vnde signanter fit mentio de sermone sapientiæ, & scientiæ. Alio modo possunt accipi prout sunt dona Spiritus sancti, & sic sapientia & scientia nihil aliud sunt, q quædam perfectiones humanæ mentis, secundum quas disponitur ad sequendum instinctum Spiritus sancti in cognitione diuinorum, vel humanorum. & sic patet q huiusmodi dona sunt in omnibus habentibus charitatem.

† cap. 16. ¶ Ad secvndvm dicendum, q secundum Grego. in singulis donis ponit aliquid quod transit cum statu præsenti, & aliquid quod permanet in futuro. Dicit enim q sapientia mentem de æternorum spe, & certitudine reficit, quorum spes transit, sed certitudo remanet: & de intellectu dicit, q in eo q audita penetrat, reficiendo cor, tenebra eius illustrat, quarum auditus transit, quia non docebit vir fratrem suum, vt dicitur Hier. 31. sed illustratio mentis manebit. De consilio autem dicit, * quod prohibet esse præcipitem, quod est necessarium in præsenti: & iterum, quòd ratione animum replet, quod est necessarium etiam in futuro. De fortitudine verò dicit, quòd adversa non metuit, quod est necessarium in præsenti: & iterum, quòd confidentię cibos apponit, quod permanet etiam in futuro. De scientia verò unum tantum ponit. s. q ignorantię ieiunium superat, quod pertinet ad statum præsentem: sed quod addit; In uentre mentis; potest figuraliter intelligi repletio cognitionis, quę pertinet etiam ad statum futurum. De pietate verò dicit, q cordis uiscera misericordiæ operibus replet, quod quidem secundum uerba pertinet tantū ad statum præsentē: sed ipse intimus affectus proximorū per uiscera designatus, pertinet etiā ad futurum statum, in quo pietas non exhibebit misericordiæ opera, sed congratulationis affectū. De timore verò dicit, quòd premit mentem, ne de præsentibus superbiat, quod pertinet ad statum præsentem, & quòd de futuris cibos spei confortat, quod etiam

*Li.2.Moral.ca.36. ante medium. Moral. * q Spiritus sanctus contra singula tentamenta septem donis erudit mentem: sed in patria non erunt aliqua tentamenta, secundum illud Isa. 11. Non nocebunt, & non occident in vniuerso monte sancto meo. ergo dona Spiritus sancti non erunt in patria.

¶ 2 Præt. Dona Spiritus sancti sunt habitus quidam, vt supra dictum est. * frustra autem essent habitus, vbi actus esse non possunt: actus autem quorundam donorum in patria esse non possunt. dicit. n. Greg. in 1. Moral. * q intellectus facit audita penetrare, & consilium prohibet esse præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduersa, & pietas replet cordis viscera operibus misericordiæ: hæc autem non competunt statui patriæ. ergo huiusmodi dona non erunt in statu gloriæ. Arti.3.

*Cap.32. non procul a principio. & ca. 36.

¶ 3 Præt. Donorum quędam perficiunt hominem in vita contemplatiua, vt sapientia & intellectus, quędam in vita actiua, vt pietas & fortitudo: sed actiua vita cum hac vita terminatur, vt Greg. dicit in 6 Moral. * ergo in statu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus sancti.

*Cap.28. ad fin. ¶ Sed contra est, quod Ambro. dicit in lib. de Spiritu sancto. * Ciuitas Dei illa Hierusalem cęlestis non meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ex vitę fonte procedēs Spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cęlestibus spiritibus redundantius videtur affluere, pleno septem virtutum spiritualium feruens meatu.

*Lib.1.c. 20. parū a princi. tom. 2.

¶ Respon. Dicendum, q de donis dupliciter possumus loqui. Vno modo quantum ad essentiam donorum, & sic perfectissimè erunt in patria, sicut patet per authoritatem Ambr.* inductam. Cuius ratio est, quia dona Spiritus sancti perficiunt mentem humanam ad sequendam motionem Spiritus sancti, quod præcipuè erit in patria, quando Deus erit omnia in omnibus, ut dicitur 1. ad Corinth. 15. & quando homo erit totaliter subditus Deo. Alio modo possunt considerari quantum ad materiam circa quam operātur, & sic in præsenti habent operationem circa aliquam materiam, circa quam non habebunt operationem in statu gloriæ: & secundum hoc non manebunt in patria, sicut supra de virtutibus cardinalibus dictum est.* In argu. Sed contra.

q. 67. artic. 1. ¶ Ad primum ergo dicendum, q Greg. loquitur ibi de donis, secūdum quod competunt statui præsenti. sic enim donis protegimur contra tentamenta malorum: sed in statu glorię cessantibus malis per dona Spiritus sancti perficiemur in bono.

¶ Ad secundum dicendum, q Grego. in singulis donis ponit aliquid quod transit cum statu præsenti, & aliquid quod permanet in futuro. Dicit enim q sapientia mentem de æternorum spe, & certitudine reficit, quorum duorum spes transit, sed certitudo remanet: & de intellectu dicit, q in eo q audita penetrat, reficiendo cor, tenebra eius illustrat, quarum auditus transit, quia non docebit vir fratrem suum, vt dicitur Hier. 31. sed illustratio mentis manebit. De consilio autem dicit, * quod prohibet esse præcipitem, quod est necessarium in præsenti: & iterum, quòd ratione animum replet, quod est necessarium etiam in futuro. De fortitudine verò dicit, quòd adversa non metuit, quod est necessarium in præsenti: & iterum, quòd confidentię cibos apponit, quod permanet etiam in futuro. De scientia verò unum tantum ponit. s. q ignorantię ieiunium superat, quod pertinet ad statum præsentem: sed quod addit; In uentre mentis; potest figuraliter intelligi repletio cognitionis, quę pertinet etiam ad statum futurum. De pietate verò dicit, q cordis uiscera misericordiæ operibus replet, quod quidem secundum uerba pertinet tantū ad statum præsentē: sed ipse intimus affectus proximorū per uiscera designatus, pertinet etiā ad futurum statum, in quo pietas non exhibebit misericordiæ opera, sed congratulationis affectū. De timore verò dicit, quòd premit mentem, ne de præsentibus superbiat, quod pertinet ad statum præsentem, & quòd de futuris cibos spei confortat, quod etiam

*Omnia hæc habet Greg. 2. Moral. c. 36.

Articvlvs VI.

Vtrū dona Spititus sancti remaneant in patria.

AD sextum sic proceditur. Videtur q dona Spiritus sancti non maneant in patria. Dicit. n. Grego. in 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pertinet ad statum præsentem, quantum ad spem: sed potest etiam ad statum futurum pertinere, quantum ad confortationem de rebus hic speratis, & ibi obtentis.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de donis quantum ad materiam. Opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorum: sed omnia habebunt actus suos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæ est vita beata.

Articvlvs VII.

Vtrum dignitas donorum attẽdatur secundum enumerationem Isaiæ 11.

361 Isa.11.lectio.2. AD septimum sic proceditur. Videtur quòd dignitas donorum non attenditur secundum enumerationẽ, qua enumerantur Isa.11. Illud videtur esse potissimum in donis, quod maximè Deus ab homine requirit: sed maximè requirit Deus ab homine timorem. dicitur enim Deuter. 10. Et nunc Israel quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum? Et Malach. 1. dicitur. Si ego dominus, vbi timor meus? ergo videtur ꝙ timor, qui enumeratur vltimo, non sit infimum donorum, sed maximum.

¶2 Præt. Pietas videtur esse quoddam bonum vniuersale. dicit enim Apostolus 1. ad Timoth. 5. Quòd pietas ad omnia vtilis est: sed bonum vniuersale præfertur particularibus bonis. ergo pietas, quæ penultimo enumeratur, videtur esse potissimum donorum.

¶3 Præt. Scientia perficit iudicium hominis, consilium autem ad inquisitionem pertinet: sed iudicium præeminet inquisitioni. ergo scientia est potius donum, quã consilium, cum tamen post enumereretur.

¶4 Præt. Fortitudo pertinet ad vim appetitiuam, scientia autem ad rationem: sed ratio est eminentior quàm vis appetitiua. ergo & scientia est eminentius donum, quàm fortitudo, quæ tamen primo enumeratur. non ergo dignitas donorum attenditur secundum ordinem enumerationis eorum.

Lib.1.c.9. nõ multum procul à princip. to.4. ¶Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. de ser. Domini in monte. Videtur mihi septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Isaias loquitur, his gradibus sententijsque congruere, de quibus fit mentio Matth. 5. sed interest ordinis: nam ibi, scilicet in Isaia, numeratio ab excellioribus cœpit, hic verò ab inferioribus.

¶Respon. Dicendum, ꝙ dignitas donorum dupliciter potest attendi. Vno modo simpliciter. s. per comparationẽ ad proprios actus, prout procedunt à suis principijs: alio modo secundum quid. s. per comparationem ad materiam. Simpliciter autem loquendo de dignitate donorum, eadem est ratio comparationis in ipsis, & in virtutibus: quia dona ad omnes actus potentiarum animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt virtutes, vt supra dictum est.* Vnde sicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & in ipsis virtutibus intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, vt sapientia intellectui, & scientia prudentiæ & arti, ita tamen ꝙ sapientia præfertur intellectui, & intellectus scientiæ, sicut prudentia, & synesis eubuliæ: ita etiam in donis sapientia & intellectus, scientia & consilium præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus etiã pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, sicut iustitia fortitudini, & fortitudo temperantiæ: sed quantum ad materiam fortitudo & consilium præferuntur scientiæ & pietati: quia scilicet fortitudo & consilium habent in arduis locum, pietas autem & etiam scientia in communibus. Sic igitur donorum dignitas ordini enumerationis respondet, partim quidem simpliciter, secundum quod sapientia & intellectus omnibus præferuntur: partim autem ſm ordinem materiæ, secundum qđ consilium & fortitudo præferuntur scientiæ & pietati.

Art.3.huius quæst.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ timor maximè requiritur quasi primordium quoddam perfectionis donorum: quia initium sapientiæ timor Domini, non propter hoc, ꝙ sit cæteris dignius. prius enim est secundum ordinem generationis, vt aliquis recedat à malo, quod fit per timorem, vt dicitur Prouerb. 16. quàm ꝙ operetur bonum, quod fit per alia dona.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ pietas non comparatur in verbis Apostoli oĩbus donis Dei, sed soli corporali exercitationi, de qua præmittit, ꝙ ad modicũ vtilis est.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia etsi præferatur consilio ratione iudicij, tamen consilium præfertur ratione materiæ: nam consilium non habet locum nisi in arduis, vt dicitur in 3. Ethic.* sed iudicium scientiæ in omnibus locum habet.

*Cap.8. tom.5.

¶Ad quartum dicendum, quòd dona directiua, quæ pertinent ad rationem, donis exequẽtibus digniora sunt, si considerentur per comparationem ad actus, prout egrediuntur à potentijs. Ratio enim appetitiuæ præeminet, vt regulans regulato: sed ratione materiæ adiungitur consilium fortitudini, sicut directiuum exequenti, & similiter scientia pietati, quia scilicet consiliũ fortitudo in arduis locum habent: scientia autem & pietas etiam in communibus. & ideo cõsilium simul cum fortitudine ratione materiæ numeratur ante scientiam & pietatem.

Articvlvs VIII.

Virum virtutes sint præferendæ scientiæ donis.

AD octavvm sic proceditur. Videt ꝙ virtutes sint præferendæ donis. Dicit enim Aug. in 15. de Trinit.* de charitate loquens. Nullum est isto Dei dono excellentius, solum est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternę. dantur & alia per Spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt: sed charitas est virtus. ergo virtus est potior donis Spiritus sancti.

*Cap.18. circa medium.

¶2 Præt. Ea quę sunt priora naturaliter, videntur esse potiora: sed virtutes sunt priores donis Spiritus sancti. dicit. n. Greg. in 2. Moral. † ꝙ donum Spiritus sancti in subiecta mente ante alia iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam format: & sic eandem mentem septem mox virtutibus, ideſt, donis temperat, vt contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationẽ, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam, Dei timorem. ergo virtutes sunt potiores donis.

¶3 Præt. Virtutibus nullus malè vti potest, vt Aug. dicit: * donis autem potest aliquis malè vti. dicit enim Greg. in 1. Moral. † ꝙ hostiam nostrę precis immolamus ne sapientia eleuet: ne intellectus dum subtiliter currit, oberret: ne consiliũ dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia dum nouit, & non diliget, inflet: ne pietas dum se infra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. ergo virtutes sunt digniores donis Spiritus sancti.

*Lib.2.de lib. arb.c.19.to.1. † cap.35. circa medium.

¶Sed

¶Super quæstio. sexagesimæ octauæ, Art. VIII.

362 Infra q.69. artic.1. ad 1. Et 2. 2.q.9. art. 1. ad 3. Et 3 dist.34. q.1. art.1. ad 5. & dist.35.q. 2. artic.3. & q.2. ad 2. Et vir.q. 2.art.2.ad 17.

OMissis articulis quinto, sexto, & septimo, in octauo attende, proponẽs hinc rationẽ quæ est caput virtutũ, & virtutes intellectuales & morales, inde Deum, & virtutes theologicas, & dona: & vi debis proportionalitatem hanc tenere quomodo ad excellentiam coniunctionis ad caput qua author egebat, vt concluderet theologicas esse nobiliores donis, & non quo ad motionem moralium ab intellectualibus, & donorum a theologicalibus. Iam enim definitum est, ꝙ morales infusæ sic se habent ad theologicales: dona autem non sic ad ipsas solas, sed ad iusto instinctu, Spiritus sancti.

¶Sed contra est, quod dona dant in adiutorium virtutum contra defectus, vt patet in authoritate inducta,* & sic videtur ꝙ perficiant quod virtutes perficere non possunt. sunt ergo dona potiora virtutibus.

q.57. & 58. & 62. ¶Respon. Dicendum, quòd sicut ex supradictis patet, virtutes in tria genera distinguuntur. sunt enim quædam virtutes theologicæ, quædam intellectuales, quædam morales. Virtutes quidẽ theologicæ sunt, quibus mens humana Deo coniũgitur. Virtutes autem intellectuales sunt, quibus ratio ipsa perficitur. Virtutes autem morales sunt, quibus vires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritus sancti sunt, quibus omnes vires animę disponuntur ad hoc, quòd subdantur motioni diuinę. Sic ergo eadem videtur esse comparatio donorum ad virtutes theologicas, per quas homo vnitur Spiritui sancto mouenti, sicut virtutum moralium ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ est virtutum moralium motiua. Vnde sicut virtutes intellectuales præferuntur virtutibus moralibus, & regulant eas: ità virtutes theologicæ præferuntur donis Spiritus sancti, & regulant ea. Vnde Greg. dicit in 1. Moral.* quòd neque ad denarij perfectionem septem filij, ideſt septem dona perueniunt, nisi in fide, spe, & charitate fiat omne quod agunt. Sed si comparemus dona ad alias virtutes intellectuales, vel morales, dona præferuntur virtutibus, quia dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum sanctum mouentem: virtutes autem perficiunt vel ipsam rationem, vel alias vires in ordine ad rationem. Manifestũ est autem, quòd ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile esse dispositum. Vnde perfectiora sunt dona virtutibus.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd charitas est virtus theologica, de qua concedimus quòd sit potior donis.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ aliquid est prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis, sicut dilectio Dei est prior dilectione proximi: & hoc modo dona sunt priora virtutibus intellectualibus & moralibus, posteriora vero virtutibus theologicis. Alio modo ordine generationis, seu dispositionibus: sicut dilectio proximi præcedit dilectionem Dei quantum ad actum, & sic virtutes morales & intellectuales præcedunt dona: quia per hoc ꝙ homo bene se habet circa rationem propriam, disponitur ad hoc quòd se bene habeat in ordine ad Deum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sapientia & intellectus, & alia huiusmodi, sunt dona Spiritus sancti, secundum quod per charitatem informantur, quæ non agit perperam, vt dicitur 1. ad Corin. 13. & ideo sapientia, & intellectu, & alijs huiusmodi nullus malè vtitur, secundum ꝙ sunt dona Spiritus sancti: sed ad hoc ꝙ à charitatis perfectione nõ recedant, vnum ab altero adiuuatur. & hoc est quod Greg. intendit dicere.

¶Super quæstionem sexagesimamnonã, & septuagesimam.

QVAEST. LXIX.

De beatitudinibus, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de beatitudinibus.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum beatitudines à donis & virtutibus distinguantur.

¶Secundo, De præmijs beatitudinũ, vtrum pertineant ad hanc vitam.

¶Tertio, De numero beatitudinum.

¶Quarto, De conuenientia præmiorum, quę eis attribuuntur.

Articvlvs I.

Vtrum beatitudines distinguãtur à virtutibus & donis.

AD primvm sic proceditur. Videtur ꝙ beatitudines à virtutibus & donis nõ distinguantur. Aug. enim in lib. de ser. do. in monte,* attribuit beatitudines, in Matth. enumeratas, donis Spiritus sancti. Ambr.† autem super Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutibus cardinalibus. ergo beatitudines non distinguuntur à virtutibus, & donis.

¶2 Præt. Humanæ voluntatis non est nisi duplex regula, scilicet ratio, & lex æterna, vt supra dictum est:* sed virtus perficiunt hominem in ordine ad rationem: dona autem in ordine ad legem æternam Spiritus sancti, vt ex dictis patet. † ergo non potest esse aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humanæ præter virtutes, & dona. non ergo beatitudines ab eis distinguuntur.

¶3 Præt. In enumeratione beatitudinum ponitur mititas, & iustitia, & misericordia, quæ dicuntur esse quædam virtutes. ergo beatitudines non distinguuntur à donis & virtutibus.

¶Sed contra est, quòd quædam enumerantur inter beatitudines, quæ nec sunt virtutes, nec dona, sicut paupertas, & luctus, & pax. differunt ergo beatitudines à virtutibus, & à donis.

q.2.& 5. ¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictũ est, Beatitudo est vltimus finis humanæ vitæ. Dicitur enim aliquis iam finem habere propter spem finis obtinendi. vnde & Philosophus dicit in 1. Ethi. quòd pueri dicuntur beati propter spem. Et Apostolus dicit Rom. 8. Spe salui facti sumus. Spes autem de fine consequendo insurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finẽ, & appropinquat ad ipsum, quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes virtutum, & præcipue per operationes donorum, si loquamur de beatitudine æterna, ad quam ratio non sufficit, sed in eam inducit Spiritus sanctus, ad cuius obedientiam & sequelam per dona perficimur: & ideo beatitudines distinguuntur quidem à virtutibus & donis, non sicut habitus ab eis distincti, sed sicut actus distinguuntur ab habitus.

*Ca.9.ad fi.to.5.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd Augustinus & Ambr. attribuunt beatitudines doni & virtutibus, sicut actus attribuuntur habitibus. Dona autem sunt eminentiora virtutibus cardinalibus, vt supra dictũ est:* & ideo Ambr. exponens beatitudines turbis propositas, attribuit eas virtutibus cardinalibus. Augustinus autem exponens * beatitudines discipulis propositas in monte, tanquàm perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus sancti.

*q.68.artic.8.

*Locis in argu. 1. citatis.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa probat, ꝙ non sunt alij habitus rectificantes humanam vitam præter virtutes & dona.

¶Ad tertium dicendum, quòd mititas accipitur pro actu

363 q.70.ar.2. cor. Et 3. di.34.q.1. artic.4. Et Isa. 11. lec.1. Et Mat.5. * Lib.1. c.9. paulo post princ. lib. tom.4. † Ambro. lib.5. in Luc. sup illud Lu. 6. Beati pauperes spiritu, circa fin. tom.5. *q.19.artic.4. †q.68.artic.1.

69 scilicet, ꝙ licet dona omnia supradicta sint se habere vt exequẽtia in ordine ad instinctũ Spiritus sancti, sicut morales virtutes in ordine ad rationem: si comparentur tamen dona inter se, aliqua dicuntur dirigentia, vt sapiẽtia, scientia & cõsilium, & aliqua exequentia, vt reliqua.

¶Alterum in 90.70. ꝙ delectari in aliquo propter se formaliter, non distinguitur in litera contra delectari propter se finaliter quomodolibet, sed finaliter vltimate: & hoc vel simpliciter, vel in illo ordine. Omne enim delectans propter se formaliter, est etiam propter se finaliter ali quo modo: potest tamen subordinari alteri vt finis, vt in eodem primo articulo dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

actu manſuetudinis. Et ſimiliter dicendum eſt de iuſtitia, & miſericordia. & quàmuis hæc videantur eſſe virtutes, attribuuntur tamen donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt virtutes, vt dictum eſt.* ex 68. ar. 4.

ARTICVLVS II.

Vtrum præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc vitam pertineant.

364 2.2. q. 8. arti 7. Et Matt. 5.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur quòd præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, non pertineant ad hãc vitam. Dicuntur enim aliqui beati propter ſpem præmiorum, vt dictum eſt:* ſed obiectum ſpei beatitudo eſt futura. ergo præmia iſta pertinent ad vitam futuram. *ar. præced.

¶2 Præt. Luc. 6 ponuntur quædam pœnæ per oppoſitum ad beatitudines, cum dicitur, Væ vobis qui eſtis ſaturati, quia eſurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis: ſed iſtæ pœnæ non intelliguntur in hac vita, quia frequenter homines in hac vita non puniuntur, ſecundum illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies ſuos. ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc vitam.

¶3 Præt. Regnum cœlorum quod ponitur præmium paupertatis, eſt beatitudo cœleſtis, vt Augu. dicit 19. de Ciuit. Dei, plena etiam ſaturitas non niſi in futura vita habetur, ſecundum illud Pſal. 16. Satiabor, dum apparuerit gloria tua. Viſio etiam Dei, & manifeſtatio filiationis diuinæ ad vitam futuram pertinent, ſecundum illud 1. Ioan. 3. Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus, ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. ergo præmia illa pertinent ad vitam futuram.

¶SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib. de ſer. domini in monte.* Iſta quidem in hac vita compleri poſſunt, ſicut completa in Apoſtolis eſſe credimus: nam illa omnimoda, & in angelicã formã mutatio, quæ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt. * Lib. 1. circa finẽ primi folij. a principio lib. & cap 9. tom. 4.

¶RESPON. Dicendum, quòd circa iſta præmia expoſitores ſacræ ſcripturæ diuerſimodè ſunt locuti. Quidam enim omnia iſta præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt, ſicut Ambr. ſuper Luc.* Augu. vero dicit ea ad præſentem vitam pertinere. Chryſ.† autem in ſuis Homilijs, quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædam autem ad præſentem. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd ſpes futuræ beatitudinis poteſt eſſe in nobis propter duo. Primo quidem propter aliquam præparationem, vel diſpoſitionem ad futuram beatitudinem, quod eſt per modum meriti: alio modo per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris ſanctis etiam in hac vita. Aliter enim habetur ſpes fructificationis arboris, cum vireſcit frondibus, & aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic igitur ea, quæ in beatitudinibus tanguntur tanquàm merita, ſunt quædam præparationes, vel diſpoſitiones ad beatitudinem, vel perfectam, vel inchoatam: ea verò quæ ponuntur tanquàm præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic pertinent ad futuram vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis, & ſic præmia pertinent ad præſentem vitam. Cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum & donorum, poteſt ſperari de eo, quòd perueniet ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ. * Ambro. lib. 5. c. 6. & in Lucã in ca. cuius titulus eſt, de beatitudinib. to. 5. † Chry. Homi. 6. ex varijs locis in Mat. to. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de vltimo fine: poteſt etiam eſſe & de auxilio gratiæ, ſicut de eo quòd ducit ad finem, ſecundum illud Pſal. 27. In Deo ſperauit cor meum, & adiutus ſum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd mali etſi interdum in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen ſpirituales. vnde Aug. dicit in 1. Confeſſ.* Iuſti domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Et Philoſophus dicit in 9. Ethic.† de malis, quòd contendit ipſorum anima, hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. & poſtea concludit. Si autem ſic miſerum eſt malum eſſe, fugiendum eſt malitiã intenſè: & ſimiliter econuerſo, boni etſi in hac vita quandoque non habeant corporalia præmia, nunquàm tamẽ deficiunt à ſpiritualibus etiã in hac vita, ſecundũ illud Matth. 9. & Mar. 10. Centuplum accipietis, etiam in hoc ſeculo. *Cap. 12 in fine. † Cap. 4. non ſecũdũ a ſi.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnia illa præmia perfectè quidem conſumabuntur in vita futura, ſed interim etiam in hac vita quodammodo inchoantur. Nam regnum cœlorum, vt Augu. dicit, poteſt intelligi perfectæ ſapientiæ initium, ſecundum quod incipit in eis ſpiritus regnare. Poſſeſsio etiam terræ ſignificat affectum bonum animæ quieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ per terram ſignificatæ. Conſolantur autem in hac vita per Spiritum ſanctum, qui paraclitus, ideſt conſolator dicitur, participando. Saturantur etiam in hac vita illo cibo, de quo dominus dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei. In hac etiã vita conſequuntur homines miſericordiam Dei. In hac etiam vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo videri poteſt. Similiter etiam in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinem Dei accedentes, filij Dei nominãtur: tamen hæc perfectius erunt in patria.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

365 3. dist. 34. q. 1. art. 4. *ar. 1. huius quæst.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter enumerentur beatitudines. Attribuuntur enim beatitudines donis, vt dictum eſt.* donorum autem quædam pertinent ad vitam cõtemplatiuam, ſcilicet ſapientia, & intellectus: nulla autem beatitudo ponitur in actu contemplationis, ſed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

¶2 Præt. Ad vitam actiuam non ſolum pertinent dona exequentia, ſed etiam quædam dona dirigentia, vt ſcientia, & conſilium: nihil autem ponitur inter beatitudines quod directè ad actum ſcientiæ, vel conſilij pertinere videatur. ergo inſufficienter beatitudines tanguntur.

¶3 Præt. Inter dona exequentia in vita actiua, timor ponitur ad paupertatem pertinere, pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ: nihil autem ponitur directè ad fortitudinem pertinens. ergo inſufficienter enumerantur beatitudines.

¶4 Præt. In ſacra ſcriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines, ſicut Iob 5. dicitur. Beatus homo qui corripitur à Deo. Et in Pſal. 1. dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum. Et Prouerb. 3. Beatus vir qui inuenit ſapientiam. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

¶SED CONTRA. Videtur q̃ ſuperfluè enumerentur. ſunt enim ſeptem dona Spiritus ſancti: beatitudines autem tanguntur in octo. ¶Præt. Luc. 6. ponuntur quatuor tantum beatitudines, ſuperfluè ergo enumerantur ſeptem, vel octo in Matthæo.

¶RESPON. Dicendum, q̃ beatitudines iſtæ conueniẽtiſsimè enumerantur. Ad cuius euidẽtiam eſt conſiderandum, quòd triplicem beatitudinem aliqui poſuerunt. Quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita voluptuoſa, quidam in vita actiua, quidam verò in vita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuerſimodè ſe habent ad beatitudinem futuram, cuius ſpe dicimur hic beati. Nam beatitudo voluptuoſa, quia falſa eſt, & rationi contraria, impedimentum eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo verò actiuæ vitæ diſpoſitiua eſt ad beatitudinem futuram. Beatitudo autem contemplatiua, ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa futura beatitudo: ſi autem eſt imperfecta, eſt quædam inchoatio eius. & ideo Dominus primo quidem poſuit quaſdam beatitudines quas ſi remouentes impedimẽtum voluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit enim voluptuoſa vita in duobus. Primo quidẽ in affluentia exteriorum bonorum, ſiue ſint diuitiæ, ſiue ſint honores, à quibus quidem retrahitur homo per virtutem ſic, vt moderatè eis vtatur: per donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quod poteſt referri vel ad contemptum diuitiarum, vel ad contemptum bonorũ, quod ſit per humilitatem. Secundo vero voluptuoſa vita conſiſtit in ſequendo proprias paſsiones ſiue irraſcibilis, ſiue concupiſcibilis. A ſequela autem paſsionum irraſcibilis retrahit virtus, ne homo in eis ſuperfluat, ſecundum regulam rationis: donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo ſecundum voluntatem diuinam totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde ſecunda beatitudo ponitur, Beati mites. A ſequela vero paſsionum concupiſcibilis retrahit virtus, moderatè huiuſmodi paſsionibus vtendo: donum verò eas, ſi neceſſe fuerit, totaliter abijciendo: quinimmo ſi neceſſarium fuerit, voluntarium luctum aſſumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur, Beati qui lugent.

Actiua verò vita in his conſiſtit præcipuè, quæ proximis exhibemus vel ſub ratione debiti, vel ſub ratione ſpontanei beneficij. & ad primum quidem nos virtus diſponit, vt ea quæ debemus proximis, non recuſemus exhibere. quod pertinet ad iuſtitiam. Donum autem ad hoc ipſum abundantiori quodam affectu nos inducit, vt ſcilicet feruenti deſiderio opera iuſtitiæ impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens & ſitiens cupit cibum vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur, Beati qui eſuriũt, & ſitiunt iuſtitiam. Circa ſpontanea verò dona nos perficit virtus, vt illis donemus, quibus ratio dictat eſſe donandum, puta amicis, aut alijs nobis coniunctis, quod pertinet ad virtutem liberalitatis: ſed donum propter Dei reuerentiam ſolum neceſsitatem conſiderat in his, quibus gratuita beneficia præſtat. vnde dicitur Lucæ 14. Cum facis prãdium, aut cœnam, noli vocare amicos, aut fratres tuos &c. ſed voca pauperes, & debiles &c. quod propriè eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur, Beati miſericordes. Ea verò quæ ad contemplatiuam vitam pertinent, vel ſunt ipſa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius: & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquàm merita, ſed tanquàm præmia: ponuntur autẽ tanquàm merita effectus actiuæ vitæ, quibus homo diſponitur ad contemplatiuam vitam. effectus autẽ actiuæ vitæ, quãtum ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in ſeipſo, eſt munditia cordis, vt ſcilicet mens hominis paſsionibus non inquinetur. Vnde ſexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde. Quantum verò ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in comparatione ad proximum, effectus actiuæ vitæ eſt pax, ſecundum illud Iſa. 30. Opus iuſtitiæ pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponitur, Beati pacifici.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actus donorum pertinentium ad vitam actiuam, exprimuntur in ipſis meritis: ſed actus donorum pertinentium ad vitam contemplatiuam, exprimuntur in præmijs ratione iam * dicta. Videre enim Deum reſpondet dono intellectus, & conformari Deo quadam filiatione dono pietatis, pertinet ad donum ſapientiæ. In cor. ar.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ in his, quæ pertinent ad actiuam vitam, cognitio non quæritur propter ſeipſam, ſed propter operationem, vt etiam Philoſophus dicit in 2.* Ethicor. Et ideo quia beatitudo aliquid vltimum importat, non computantur inter beatitudines actus donorum dirigentium in vita actiua, quos ſcilicet eliciunt: ſicut conſiliari eſt actus conſilij, & iudicare eſt actus ſcientiæ: ſed magis attribuuntur eis actus operatiui, in quibus diriguntur, ſicut ſcientiæ lugere, & conſilio miſereri. * Cap. 2. tom. 5.

¶Ad tertium dicendum, quòd in attributione beatitudinum ad dona, poſſunt duo conſiderari. Quorum vnum eſt conformitas materiæ: & ſecundum hoc primę omnes quinque beatitudines poſſunt attribui ſcientiæ & conſilio, tanquã dirigentibus: ſed inter dona exequentia diſtribuuntur: ita ſcilicet quòd eſuriens, & ſitis iuſtitiæ, & etiam miſericordia pertineant ad pietatem, quæ perficit hominem in his quæ ſunt ad alterum, mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim* Ambr. ſuper Lucã, quòd fortitudinis eſt iram vincere, indignationem cohibere. eſt enim fortitudo circa paſsiones irraſcibilis: paupertas verò & luctus pertinent ad donum timoris, quo homo ſe retrahit à cupiditatibus, & delectationibus mũdi. Alio modo poſſumus in his beatitudinibus conſiderare motiua ipſarum, & ſic quantum ad aliqua eorum oportet aliter attribuere. præcipuè. n. ad mãſuetudinem mouet reuerentia ad Deum, quæ pertinet ad pietatem: ad lugendum autem mouet præcipuè ſcięti a, per quam homo cognoſcit defectus ſuos, & rerum mundanarum, ſecundum illud Eccle. 1. Qui addit ſcientiam, addit & dolorem. Ad eſuriendum autem iuſtitiæ opera, præcipuè mouet animi fortitudo: ad miſerendum verò, præcipuè mouet conſilium Dei, ſecundum illud Dan. 4. Conſilium meũ regi placeat: Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Et hunc modum attributionis ſequitur Aug. in lib.* de ſermone Domini in monte. * Ambro. in ſuo lib. 5. ſup Luc. cuius titulus eſt, De ſerm. Ieſu & beatitudinib. proborũ tom. 5. *Lib. 1. c. 9. to. 4.

¶Ad quartum dicendum, quòd neceſſe eſt beatitudines omnes, quæ in ſacra ſcriptura ponuntur, ad has reduci vel quantum ad merita, vel quantũ ad præmia: quia neceſſe eſt, quòd omnes pertineant aliquo modo ad vitã actiuam, vel ad vitam cõtemplatiuam. vnde quod dicitur, Beatus vir qui corripitur à Domino, pertinet ad beatitudinem luctus: quod verò dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, pertinet ad munditiam cordis: quod verò dicitur, Beatus vir qui inuenit ſapientiam, pertinet ad præmium ſeptimæ beatitudinis. Et idem patet de omnibus alijs, quæ poſſunt induci.

¶Ad quintum dicẽdum, q̃ octaua beatitudo eſt quædam confirmatio, & manifeſtatio omnium precedentiũ. ex hoc enim quòd aliquis eſt confirmatus in paupertate ſpiritus & mititate, & alijs ſequentibus, prouenit q̃ ab his bonis propter aliquam perſecutionem non recedit. vnde octaua beatitudo quodammodo ad ſeptem præcedentes pertinet.

¶Ad ſextum dicẽdum, quòd Lucas narrat ſermonem Domini factum eſſe ad turbas. vnde beatitudines enumerantur ab eo ſecundum capacitatem turbarum, quæ ſolam voluptuoſam, & temporalem, & terrenam beatitudinem nouerunt. vnde dominus per quatuor beatitudines quatuor excludit quæ ad prædictam beatitudinem pertinere videtur. Quorum primum eſt, abundantia bonorum exteriorum, quod excludit per hoc quòd dicit, Beati pauperes. Secundum eſt, quòd ſit bene homini quantum ad corpus in cibis & potibus, & alijs huiuſmodi: & hoc excludit per ſecundum quòd ponit, Beati qui eſuritis. Tertium eſt, quòd ſit homini bene quantum ad cordis iucunditatem: & hoc excludit tertio dicens,

Beati

Universidad de Deusto
Biblioteca

Beati qui nunc fletis. Quartum est, exterior hominum fauor: & hoc excludit quarto dicens, Beati eritis cũ vos oderint homines. Et sicut * Ambr. dicit paupertas pertinet ad temperantiam, quæ illecebrosa non quærit: et sũ riens ad iustitiam, quia qui esurit, compatitur, & compa tiendo largitur: fletus ad prudentiam, cuius est flere occidua, pati odium hominum ad fortitudinem.

*Lib. 5. in Lu. in ca. cuius titu lus est de be titudi-nibus non remote a fi.to. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præmia beatitudinum conuenienter enumerentur.

366 3.di.34.q. 1.art.4.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd præmia beatitudinum inconuenienter enumerentur. In regno enim cœlorum, quod est vita æterna, bona omnia continentur. posito ergo regno cœlorum, non oportuit alia præmia ponere.

¶2 Præt. Regnum cœlorum ponitur pro præmio & in prima beatitudine, & in octaua. ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

¶3 Præt. In beatitudinibus proceditur ascendendo, sicut Augusti. * dicit. In præmijs autem videtur procedi descendendo, nam possessio terræ est minus quàm regnum cœlorum. ergo incõuenienter huiusmodi præmia assignantur.

* Lib. 1. de ser. dñi in monte ca. 9. non remote a prin. to. 4.

¶SED CONTRA est authoritas ipsius domini, præmia huiusmodi proponentis.

Art. pced.

¶RESPON. Dicendum, quòd præmia ista conuenientissimè assignantur considerata conditione beatitudinum secundum tres beatitudines * supra assignatas. Tres enim primæ beatitudines accipiũtur per retractionem ab his, in quibus voluptuosa beatitudo consistit, quam homo desiderat quærens id quod naturaliter desiderãt, non vbi quærere debet, scilicet in Deo, sed in rebus temporalibus & caducis: & ideo præmia trium primarum beatitudinum accipiuntur secundum ea quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt. Quærunt enim homines in rebus exterioribus, scilicet diuitijs, & honoribus excellentiam quandam & abundantiam, quorum vtrunque importat regnum cœlorum, per quod homo consequitur excellentiam & abundantiam bonorum in Deo: & ideo regnum cœlorum Dominus pauperibus spiritu repromisit. Quærunt autem homines feroces & immites per litigia & bella securitatem sibi acquirere, inimicos suos destruendo: vnde Dominus repromisit mitibus securam & quietam possessionem terræ viuentium, per quam significatur soliditas æternorum bonorum. Quærunt autem homines in concupiscentijs, & delectationibus mundi habere consolationem contra præsentis vitæ labores: & ideo dominus consolationem vitæ lugentibus repromittit. Aliæ verò duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ sunt opera virtutum ordinantium hominem ad proximum, à quibus operibus aliqui retrahuntur propter inordinatum amorem proprij boni: & ideo Dominus attribuit illa præmia his beatitudinibus, propter quæ homines ab eis discedunt. Discedunt enim aliqui ab operibus iustitiæ nõ reddendes debitum, sed potius aliena rapientes, vt bonis temporalibus impleantur: & ideo Dominus esurientibus iustitiam, saturitatem repromisit. Discedunt etiã aliqui ab operibus misericordiæ, ne se immisceant miserijs alienis: & ideo Dominus misericordibus repromittit misericordiam, per quam ab omni miseria liberentur. Aliæ verò duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam felicitatem seu beatitudinem: & ideo secundum conuenientiam dispositionum, quæ ponuntur in merito, præmia redduntur. nam munditia oculi dispo nit ad clare videndum: vnde mundis corde diuina visio repromittitur. Constituere verò pacem vel in seipso, vel inter alios, manifestat hominem esse Dei imitatorem, qui est Deus vnitatis & pacis: & ideo pro præmijs redditur ei gloria diuinæ filiationis, quæ est in perfecta coniũctione ad Deum per sapientiam consumatam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut * Chrys. dicit, Omnia præmia ista vnum sunt in re, scilicet beatitudo æterna, quam intellectus humanus non capit, & ideo oportuit ꝙ per diuersa bona nobis nota, describeretur obseruata conuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur.

*Hom. 15 in Matth. ante medium: & Homil. 6. ex variis locis in Mat. to. 2.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut octaua beatitudo est firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur sibi omnium beatitudinum præmia: & ideo redit ad caput, vt intelligantur sibi consequenter omnia præmia attribui. Vel secundum * Ambro. pauperibus spiritu repromittitur regnum cœlorum, quantum ad gloriam animæ: sed passis persecutionẽ in corpore, quantum ad gloriam corporis.

*Lib. 5. in Luc. in c. cuius titu lus est de beatitudinib. to. 5.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam præmia secundum additionẽ se habent adinuicem: nam plus est possidere terram regni cœlorum, quàm simpliciter habere. multa enim habemus, quæ non firmiter & pacificè possidemus. Plus est etiam consolari in regno, quàm habere & possidere: multa enim cum dolore possidemus. Plus est etiam saturari, quàm simpliciter consolari: nam saturitas abundantiam consolationis importat. Misericordia verò excedit saturitatem, vt plus scilicet homo accipiat, quàm meruerit, vel desiderare potuerit. Adhuc autem maius est Deum videre: sicut maior est qui in curia regis non solum prandet, sed etiam faciem regis videt. Summam autem dignitatem in domo regia filius regis habet.

QVAEST. LXX.

De fructibus Spiritussancti, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fructibus.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum fructus Spiritussancti sint actus.
¶Secundo, Vtrum differant à beatitudinibus.
¶Tertio, De eorum numero.
¶Quarto, De oppositione eorum ad opera carnis.

ARTICVLVS I.

Vtrum fructus Spiritussancti, quos Apostolus nominat ad Galat. 5 sint actus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fructus Spiritussancti, quos Apostolus nominat ad Galat. 5. non sint actus. Id enim cuius est alius fructus, non debet dici fructus, sic enim in infinitum iretur: sed actuum nostrorum est aliquis fructus. dicitur enim Sapient. 4. Bonorum laborum gloriosus est fructus. Et Ioan. 4. Qui metit, mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam. ergo ipsi actus nostri non dicuntur fructus.

361 Gal. 5. lec. 6. cor. fi. & 2.

¶2 Præt. Sicut Augustinus dicit in 10. de * Trinit. Fruimur cognitis, in quibus volũtas ipsa delectata conquiescit: sed voluntas nostra non debet conquiescere in actibus nostris propter se. ergo actus nostri fructus dici non debent.

* Cap. 1. & paulo a prin. to. 3.

¶3 Præt.

¶3 Præt. Inter fructus Spiritus sancti enumerantur ab Apostolo aliquæ virtutes, scilicet charitas, mansuetudo, fides, & castitas: virtutes autem non sunt actus, sed habitus, vt * supra dictum est. ergo fructus non sunt actus.

q. 55. ar. 1.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Mat. 12. Ex fructu arbor cognoscitur, id est, ex operibus suis homo, vt ibi exponitur à sanctis. ergo ipsi actus humani dicuntur fructus.

¶RESPON. Dicendum, quòd nomen fructus à corporalibus ad spiritualia est trãslatum. Dicitur autem in corporalibus fructus id, quod ex planta producitur, cum ad perfectionem peruenerit, & quandam in se suauitatem habet. Qui quidem fructus ad duo comparari potest, scilicet ad arborem producentem ipsum, & ad hominem qui fructum ex arbore adipiscitur. secundũ hoc igitur, nomen fructus in rebus spiritualibus dupliciter accipere possumus. Vno modo, vt dicatur fructus homi nis quasi arboris id, quod ab eo producitur. Alio modo, vt dicatur fructus hominis id, quod homo adipiscitur: non autem omne id quod adipiscitur homo, habet ratio nem fructus, sed id quòd est vltimum delectationem habens. Habet enim homo agrum, & arborem, quæ fructus non dicuntur, sed solum id quod est vltimum, quod scilicet ex agro & arbore homo intendit habere: & secundum hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis, quo debet frui. Si autem dicatur fructus hominis id, quod ex homine producitur, sic ipsi actus humani fructus dicuntur. Operatio enim est actus secundus operãtis, & delectationem habet, si sit conueniens operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine secundum facultatem suæ rationis, sic dicitur esse fructus rationis: si verò procedat ab homine secundum vltiorem virtutẽ, quæ est virtus Spiritus sancti, sic dicitur esse operatio hominis fructus Spiritus sancti, quasi cuiusdam diuini seminis. Dicitur in 1. Ioan. 3. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum fructus habeat quodammodo rationem vltimi & finis, nihil prohibet alicuius fructus esse alium fructum, sicut finis ad finem ordinatur. Opera igitur nostra inquantum sunt effectus quidam Spiritus sancti in nobis operantis, habent rationem fructus: sed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ, sic magis habent rationem florum. vnde dicitur Eccles. 24. Flores mei fructus honoris & honestatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur voluntas in aliquo propter se delectari, potest intelligi dupliciter. Vno modo secundum quod ly, propter, dicit causam finalem, & sic propter se non delectatur aliquis nisi in vltimo fine. Alio modo secundum quod designat causam formalem, & sic propter se aliquis potest delectari in omni eo, quod delectabile est secundum suam formam: sicut patet quòd infirmus delectatur in sanitate propter se, sicut in fine: in medicina autem suaui non sicut in fine, sed sicut in habente saporem delectabilem: in medicina autem austera nullo modo propter se, sed solũ propter aliud. Sic igitur dicendum est, ꝙ in Deo delectari debet homo propter se, sicut propter vltimum finem, in actibus autem virtuosis non sicut propter finem, sed propter honestatem, quam continet delectabile in virtuosis. vnde Ambr. dicit * ꝙ opera virtutum dicuntur fructus, quia suos possessores sancta, & syncera delectatione reficiunt.

* In Lib. de Paradiso, c. 13. id innuit, to mo 4. † Ser. 27. de verbis Apost. hi. 1. pars hu ius. Secun da vero li. 3. de doct. Christ. c. 10 to. 3. & in Enchirid. cap. 8.

¶Ad tertium dicendum, quòd nomina virtutum sumuntur quandoque pro actibus earum, sicut Augustinus dicit, † quòd fides est credere quod non vides: & charitas est motus animi ad diligẽdum Deum & proximum. & hoc modo sumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum fructus à beatitudinibus differant.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd fructus à beatitudinibus non differant. Beatitudines enim attribuuntur donis, vt supra dictum est: * sed dona perficiunt hominem secundum quod mouetur à Spiritu sancto. ergo beatitudines ipsæ sunt fructus Spiritus sancti.

368 Gal. 5. lec. 9. *q. 69. artic. 3.

¶2 Præt. Sicut se habet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futurã, quæ est rei, ita se habẽt fructus præsentis vitæ ad beatitudinem præsentis vitæ, quæ est spei: sed fructus vitæ æternæ est ipsa beatitudo futura. ergo fructus vitæ præsentis sunt ipsæ beatitudines.

¶3 Præt. De ratione fructus est, quòd sit quiddam vltimum & delectabile: sed hoc pertinet ad rationem beatitudinis, vt supra dictum est. * ergo eadem ratio est fructus, & beatitudinis. ergo non debent adinuicem distingui.

Q. 3. & 4. art. 1.

¶SED CONTRA. Quorum species sunt diuersæ, ipsa quoque sunt diuersa: sed in diuersas partes diuiduntur & fructus, & beatitudines, vt patet per numerationem vtrorumque. ergo fructus differunt à beatitudinibus.

¶RESPON. Dicendum, quòd plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus. nam ad rationem fructus sufficit, quòd sit aliquid habens rationem vltimi & delectabilis: sed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur, ꝙ sit aliquid perfectum, & excellens, vnde omnes beatitudines possunt dici fructus, sed non conuertitur. sunt enim fructus quæcunque virtuosa opera, in quibus homo delectatur: sed beatitudines dicuntur solum perfecta opera, quæ etiam ratione suę perfectionis magis attribuuntur donis, quàm virtutibus, vt supra dictum est. *

Q. 69. ar. 1 & 3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa probat, ꝙ beatitudines sint fructus, non autem quòd omnes fructus beatitudines sint.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ fructus vitæ æternæ est simpliciter vltimus & perfectus: & ideo in nullo distinguitur à beatitudine æterna futura. Fructus autem præsentis vitæ nõ sunt simpliciter vltimi, & perfecti: & ideo non omnes fructus sunt beatitudines.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliquid amplius est de ratione beatitudinis, quàm de ratione fructus, vt dictum est. *

In c. or. ar

ARTICVLVS III.

Vtrum fructus conuenienter enumerentur ab Apostolo.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd Apostolus inconuenienter enumeret ad Gal. 5. duodecim fructus. Alibi enim dicit esse tantum vnum fructum præsentis vitæ, secundum illud Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione. Et Isa. 27. dicitur. Hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum. non ergo ponẽdi sunt duodecim fructus.

369 3. dist. 34. q. 1. art. 5. co. Et vir. q. 2. art. 2. ad 12. Et Gal. 5. le. 6.

¶2 Præt. Fructus est, qui ex spirituali semine exoritur, vt dictum est: * sed Dominus Matt. 13. ponit triplicem terræ bonum fructum ex spirituali semine prouenientem, scilicet centesimum, sexagesimum, & trigesimum. ergo non sunt ponendi duodecim fructus.

Art. 1. huius quæst.

¶3 Præt. Fructus habet in sui ratione, ꝙ sit vltimum & delectabile: sed ratio ista non inuenitur in omnibus fructibus ab Apostolo enumeratis. Patientia enim & longa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

longanimitas videntur in rebus contristantibus esse: fides autem non habet rationem vltimi, sed magis rationem primi fundamenti. superfluè igitur huiusmodi fructus enumerantur.

An.præce. ¶Sed contra: Videtur ꝙ insufficienter & dimi nutè enumerentur. Dictum est enim,* ꝙ omnes beatitudines fructus dici possunt, sed non omnes hic enumerantur, nihil enim hic ponitur ad actum sapientiæ pertinens, & multarum aliarum virtutum. ergo videtur ꝙ insufficienter enumerentur fructus.

¶Respon. Dicendum, quòd numerus duodecim fructuum ab Apostolo enumeratorum conueniens est, & possunt significari per duodecim fructus, de quibus dicitur Apocal. vlti. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim. Quia verò fructus dicitur, quod ex aliquo principio procedit sicut ex semine, vel radice, attendenda est distinctio horum fructuum secundum diuersum processum Spiritus sancti in nobis, qui quidem processus attenditur secundum hoc, vt in primo mens hominis in seipsa ordinetur: secundo verò ordinetur ad ea quæ sunt iuxta: tertio verò ad ea quæ sunt infra. Tunc autem bene mens hominis disponitur in seipsa, quando mens hominis bene se habet in bonis & in malis. Prima autem dispositio mentis humanæ ad bonum, est per amorem, qui est prima affectio, & omQ 25. art. 3. & 2. nium affectionum radix, vt supra dictum est: * & ideo inter fructus spiritus primo ponitur charitas, in qua specialiter Spiritus sanctus datur sicut in propria similitudine, cum & ipse sit amor. Vnde dicitur Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ, qui datus est nobis. Ad amorem autem charitatis ex necessitate sequitur gaudium: omnis enim amans gaudet ex coniunctione amati. charitas autẽ semper habet præsentem Deum quem amat, secundum illud 1. Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vnde sequela charitatis est gaudium: perfectio autem gaudij est pax quantum ad duo. Primo quidem, quantum ad quietem ab exterioribus cõturbantibus. Non enim potest perfectè gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. & iterum, Qui perfectè cor habet in vno pacatum, à nullo alio molestari potest, cum alia quasi nihil reputet. vnde dicit in ps. 118. Pax multa diligẽtibus legem tuam, & non est illis scandalum: quia scilicet ab exterioribus nõ perturbantur, quin Deo fruãtur. Secundo, quantum ad sedationem desiderij fluctuantis: non enim perfectè gaudet de aliquo, cui non sufficit id de quo gaudet. Hæc autem duo importat pax, scilicet vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt desideria nostra conquiescant in vno: vnde post charitatem, & gaudium, tertio ponitur pax. In malis autem bene se habet mens quantum ad duo. Primo quidem, vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiam. Secundo, vt nõ perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatẽ: nam carere bono, habet rationem mali, vt dicitur in 5. * Ethi.

* Cap. 1. & 3. circa fin. to. 5.

Ad id autem quod est iuxta hominem, scilicet proximum, bene disponitur mens hominis. Primo quidem, quantum ad voluntatem bene faciendi, & ad hoc pertinet bonitas. Secundo, quantum ad beneficientiæ executionem, & ad hoc pertinet benignitas. dicuntur enim benigni, quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertio, quantum ad hoc, ꝙ æquanimiter tolerentur mala ab eis illata: & ad hoc pertinet mansuetudo, quæ cohibet iras. Quarto, quãtum ad hoc, quòd non solum per iram proximis non noceamus, sed etiam neque per fraudem, vel per dolum: & ad hoc pertinet fides, si pro fidelitatem sumatur. sed si sumatur ꝙ fide, qua creditur in Deum, sic per hanc ordinatur homo ad id quod est supra se, vt scilicet homo intellectum suum Deo subijciat, & per consequens omnia quæ ipsius sunt.

Sed ad id quod infra est, bene disponitur homo, primo quidem quantum ad exteriores actiones per modestiam, quæ in omnibus dictis, & factis modũ obseruat: quantum ad interiores concupiscentias per continentiam & castitatem, siue hæc duo distinguentur per hoc, ꝙ castitas refrenat hominem ab illicitis, continentia verò à licitis: siue per hoc, ꝙ continens patitur concupiscentias, sed non deducitur: castitas autem neq; patitur, neq; deducitur.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd sanctificatio fit per omnes virtutes, per quas etiam peccata tolluntur. Vnde fructus ibi singulariter nominatur propter virtutem generis, quod in multas species diuiditur, secundum quas dicuntur multi fructus.

¶Ad secundum dicendum, quòd fructus centesimus, sexagesimus, & trigesimus nõ diuersificantur secundum diuersas species virtuosorum actuum, sed secundum diuersos perfectionis gradus etiã vnius virtutis: sicut continentia coniugalis dicitur significari per fructum trigesimum, continentia vidualis per sexagesimum, virginalis autem per centesimum. Et alijs ẽt modis sancti distinguunt tres euangelicos fructus secundum tres gradus virtutis, & ponuntur tres gradus, quia cuiuslibet rei perfectio attenditur secundum principium, medium, & finem.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum quod est in tristitijs non perturbari, rationem delectabilis habet: & fides etiam si accipiatur prout est fundamentum, habet quandam rationem vltimi & delectabilis, secundum qđ continet certitudinem. Vnde glo. exponit, Fides, idest, de inuisibilibus certitudo.

*In expositione ca. 5. ad Gal. aliquatulum ante fin. to. 4.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut * Aug. dicit super epistolam ad Gal. Apostolus non hoc ita suscepit, vt doceret quot sunt vel opera carnis, vel fructus spiritus: sed vt ostenderet in quo genere illa vitanda, illa verò sectanda sint. Vnde potuissent vel plures, vel etiam pauciores fructus enumerari: & tamen omnes donorum & virtutum actus possunt secundum quandam conuenientiam ad hæc reduci, secundum quod omnes virtutes, & dona necesse est ꝙ ordinent mentem aliquo prædictorũ modorum. Vnde & actus sapientiæ, & quorumcunque donorum ordinantium ad bonum, reducuntur ad charitatem, gaudium, & pacem. Ideo tamen potius hęc, quàm alia enumerauit: quia hic enumerata magis important vel fruitionem bonorum, vel sedationem malorũ, quod videtur ad rationem fructus pertinere.

Articvlvs IIII.

Vtrum fructus Spiritus sancti contrarientur operibus carnis.

370 Gal. 5. circa 6. fin.

Ad Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ fructus non contrarientur operibus carnis, quæ Apostolus enumerat. Contraria enim sunt in eodem genere: sed opera carnis non dicuntur fructus. ergo fructus Spiritus eis nõ contrariantur.

¶2 Præterea, Vnum vni est contrarium: sed plura enumerat Apostolus opera carnis, quàm fructus spiritus. ergo fructus spiritus, & opera carnis non contrariantur.

¶3 Præt. Inter fructus spiritus primo ponuntur charitas, gaudium, & pax, quibus non correspondent ea, quæ primo enumerantur inter opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & impudicitia. ergo fructus spiritus nõ contrariantur operibus carnis.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit ibidẽ, quòd caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.

¶Respon.

¶Respon. Dicendum, ꝙ opera carnis, & fructus spiritus possunt accipi dupliciter. Vno modo, secundum communem rationẽ, & hoc modo in communi fructus Spiritus sancti contrariantur operibus carnis. Spiritus enim sanctus mouet humanam mentem ad id quod est secũdum rationem, vel potius ad id quod est supra rationem: appetitus autẽ carnis, qui est appetitus sensitiuus, trahit ad bona sensibilia, quæ sunt infra hominem. vnde sicut motus sursum, & motus deorsum contrariantur in naturalibus: ita in operibus humanis contrariãtur opera carnis fructibus spiritus. Alio modo possunt cõsiderari secundum proprias rationes singulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis. & sic non oportet, ꝙ singula singulis contraponantur: quia sicut * dictum est, Apostolus non intendit enumerare omnia opera spiritualia, nec omnia opera carnalia. Sed tamen secundum quandam adaptationem Aug. * super epistolam ad Gal. contraponit singulis operibus carnis singulos fructus, sicut fornicationi, quæ est amor explendæ libidinis à legitimo cõnubio solutus, opponitur charitas, per quam anima coniungitur Deo, in qua etiam est vera castitas: immunditiæ autem sunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudium tranquilitatis opponitur. Idolorum autem seruitus, per quam bellum est gestum aduersus euangelium Dei, opponitur paci. Contra veneficia autem, inimicitias, & contẽtiones, animositates, æmulationes, & dissentiones opponitur longanimitas ad sustinendum mala hominũ, inter quos viuimus, & ad curandum benignitas, & ad ignoscendum bonitas. Hæresibus autem opponitur fides: inuidiæ mansuetudo: ebrietatibus & comessationibus continentia.

Ar.præce. * Loco citato arti. præced. ad 4.

¶Ad primvm ergo dicendum, ꝙ id quod procedit ab arbore contra naturã arboris, non dicitur esse fructus eius, sed magis corruptio quædam. Et quia virtutum opera sunt connaturalia rationi, opera vero vitiorũ sunt contra rationem: ideo opera virtutum fructus dicuntur, non autem opera vitiorum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ bonum contingit vno modo, malum verò omnifariam, vt * Dion. dicit 4. cap. de Diui. nom. Vnde & vni virtuti plura vitia opponuntur: & propter hoc non est mirum, si plura ponũtur opera carnis, quàm fructus spiritus.

* Cap. 4. par. 4. inter med. & finem.

¶Ad tertium patet solutio ex * dictis.

In cor.ar.

¶*Super quæstionẽ septuagesimãprimã.*

QVAEST. LXXI.

De vitijs, & peccatis, in sex articulos diuisa.

In titulo qõ. 71. & articulorum aduerte Nomitij, ꝙ licet tractando de virtutibus non fuerit distinctũ de virtutis habitu, & actu eius in vocabulis, quia caremus illis nominibus: tamen in hoc tractatu habemus nomina, & vitij quidẽ nomine habitum vitij significamus peccati autem nomine actum ipsum vitij propter quod author vtrũq; proponit in principio qõnis, & in articulis distincte quærit de eis. Attentus ergo esto quando de vitio, & quãdo de peccato est sermo.

Onse qventer consideranda occurrunt. Primo quidem, de ipsis vitijs & peccatis secundum se. Secundo, de distinctione eorum. Tertio, de comparatione eorum adinuicem. Quarto, de subiecto peccati. Quinto, de causa eius. Sexto de effectu ipsius.

Circa primum quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum vitium contrarietur virtuti.

¶Secundo, Vtrum vitium sit contra naturam.

¶Tertio, Quid sit peius, vtrũ vitium, vel actus vitiosus.

¶Quarto, Vtrum actus vitiosus possit esse simul cum virtute.

¶Quinto, Vtrum in omni peccato sit aliquis actus.

¶Sexto, De diffinitione peccati, quam Augu. ponit 22. contra Faustum, Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam,

Articvlvs I.

Vtrum vitium contrarietur virtuti.

¶*Super quæstionis septuagesimæprimæ. Artic. I.*

In 1. art. memor esto doctrinæ posterioristicæ de per se, & per se secundo, etiam essentialiter: & videre poteris, ꝙ sicut homini conuenit primo rationale, & consequenter animal, ita virtuti sua differentia constitutiua, & consequenter commune prædicatum essentiale, scilicet esse bonitatẽ. Manda quoque memoriæ oppositionẽ & distinctionem horum trium, vitij, peccati, & malitiæ, vt possis intelligere sequentia.

371 Sup. q. 68. ar. 1. ad 2. Et veri. q. 14. art. 6. ad 2. Et vir. q. 1. artic. 1. ad 1 & 5. & q. 2. arti. 13. cor.

*Tex. 17.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd vitium non contrarietur virtuti. Vni enim vnum est contrarium, vt probatur in 10. * Metaph. sed virtuti contrariantur peccatum & malitia. non ergo contrariatur ei vitium, quia vitium dicitur etiam si sit indebita dispositio membrorum corporalium, vel quarumcunque rerũ.

¶2 Præt. Virtus nominat quandam perfectionem potentiæ: sed vitium nihil nominat ad potentiam pertinẽs. ergo vitium non contrariatur virtuti.

¶3 Præt. * Tullius dicit in 4. de Tusc. quæstionibus, quòd virtus est quædam sanitas animæ: sanitati autẽ opponitur ægritudo, vel morbus, magis quàm vitium. ergo virtuti nõ contrariatur vitium.

*Lib. 4. in fol. 6. a princ. lib.

¶Sed contra est, quod dicit * Aug. in lib. de Perfectione iustitiæ, ꝙ vitium est qualitas, secundum quam malus est animus: virtus autem est qualitas, quæ facit bonum habentem, vt ex * supra dictis patet. ergo vitiũ contrariatur virtuti.

*Circa finem 4. ratiocinationis, to. 7.

*q. 55. ar. 3. & 4.

¶Respon. Dicendum, ꝙ circa virtutem duo possumus considerare. s. ipsam essentiã virtutis, & id ad quod est virtus. In essentia quidem virtutis aliquid considerari potest directè, & aliquid ex consequenti. Directè quidẽ virtus importat dispositionem quandam alicuius conueniẽter se habentis secundũ modum suæ naturæ. Vnde Philosophus dicit in 7. * Phys. ꝙ virtus est dispositio perfecti ad optimum: dico autẽ perfecti, quod est dispositum secundum naturã. ex consequẽti autẽ sequitur, ꝙ virtus sit bonitas quædam. In hoc enim consistit vniuscuiusq; rei bonitas, ꝙ conueniẽter se habet ſm modum suæ naturæ. Id autem ad quod virtus ordinatur, est actus bonus, vt ex supradictis patet. Secundum hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti, quorum vnum est peccatũ, quod opponitur sibi ex parte eius, ad quod virtus ordinatur. Nam peccatũ propriè nominat actum inordinatum: sicut actus virtutis est actus ordinatus, & debitus. Secundum autẽ quod ad rationẽ virtuti consequitur, ꝙ sit bonitas quædam, opponitur virtuti malitia: sed ſm id quod directè est de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium. Vitium enim vniuscuiusq; rei esse videtur, ꝙ nõ sit disposita secundum quod conuenit suæ naturæ. Vnde Aug. dicit in 3. * de libe. arb. Quod perfectioni naturæ deesse perspexeris, id voca vitium.

* Lib. 7. tex. 17. tom. 2.

¶1. 56. ar. 3

*Cap. 14. in fi. to. 1.

¶Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ illa tria non contrariantur virtuti secundum idem, sed peccatum quidem contrariatur, secundum quod virtus est operatiua boni: malitia autem secũdum quod est bonitas quædã: vitium autem propriè secundum quod est virtus.

¶Ad secundum dicendum, quòd virtus non solum importat perfectionem potentiæ, quæ est principium agendi:

Universidad de Deusto
Biblioteca

agendi; sed etiam importat debitam dispositionem eius, cuius est virtus. & hoc ideo: quia vnumquodq; operatur secundum quod actu est. Requiritur ergo ꝙ aliquid sit in se bene dispositū, quod debet esse boni operatiuum, & secundum hoc virtuti vitium opponitur.

*Li. 4. nō multū remote ante med. li.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut *Tull. dicit in 4. de Tuscu. quæst. Morbi, & ægrotationes partes sunt vitiositatis. In corporibus enim morbum appellat totius corporis corruptionem, puta febrem, vel aliquid huiusmodi; ægrotationem verò morbum cum imbecillitate: vitium autem, cum partes corporis inter se disident. Et quamuis in corpore quandoque sit morbus sine ægrotatione, puta, cum aliquis est interius malè dispositus; nō tamen exterius præpeditur à solitis operationibus. In animo tamen, vt *ipse dicit, hæc duo non possunt nisi cogitatione secerni. Necesse est. n. ꝙ quandocunque aliquis interius est malè dispositus habens inordinatum affectū, ꝙ ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas; quia vnaquæque arbor ex suo fructu cognoscitur, ideſt, homo ex opere, vt dicitur Matth. 12. sed vitium animi, vt Tull. *ibid. dicit, est habitus, aut affectio animi in tota vita inconstans, & à seipsa dissentiēs. quod quidem inuenitur etiam absq; morbo, vel ægrotatione, vtpote cū aliquis ex infirmitate, vel ex passione peccat. vnde in plus se habet vitium, quàm ægrotatio, vel morbus: sicut ēt virtus in plus se habet, q̄ sanitas, nā sanitas etiam quædam virtus ponitur in 7. *Phy. & ideo virtuti cōueniētius opponitur vitiū, quā ęgrotatio vel morbis.

*ca. li. nō remote añ med.

*text. 17. to. 2

¶ *Super quæstionis septuagesimæ primæ Artic. II.*

372 3. 2. q. 154 art. 12. Et 4. dist. 41. art. 3. q. 3. ad 1. Et mal. q. 14 ar. 2. ad 8. & q. 15. arti. 3. ad 7. Et Rom. lect. 8. Et Gal 5. le. 6. Et col. 3 *Art. 3. †q. 63. art. 2. & 3. *Lib. 2. in prin.

ARTICVLVS II.

Vtrum vitium sit contra naturam.

AD secundum sic proceditur. Videtur ꝙ vitiū non sit contra naturā. Vitium enim contrariatur virtuti, vt *dictum est: sed virtutes non sunt in nobis à natura, sed causantur in nobis per infusionem, aut ab assuetudine, vt †dictum est. ergo vitia non sunt cōtra naturam.

†Art. 3.

¶ 2 Præt. Ea quæ sunt contra naturā non possunt assuefieri, sicut lapis nunquàm assuescit ferri sursum, vt dicitur in 2. *Eth. sed aliqui assuefiunt ad vitia. ergo vitia non sunt contra naturā.

*Cap. 27 in princi. to. 5

¶ 3 Præt. Nihil quod est contra naturam, inuenitur in habentibus illam naturam, vt in pluribus: sed vitia inueniuntur in hominibus vt in pluribus, quia sicut dicitur Matt. 7. Lata est via, quæ ducit ad perditionem, & multi ea dunt per eam. ergo vitium non est cōtra naturam.

†Lib. 3. c. 13. a paulo ante fi. to. 1

¶ 4 Præte. Peccatum comparatur ad vitium, sicut actus ad habitum, vt ex † supradictis patet: sed peccatum diffinitur esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt patet ꝙ *Aug. 22. contra Faustum, lex autem Dei est supra naturam. magis ergo dicendum est, ꝙ vitium sit cōtra legem, quàm sit contra naturam.

Art. præced.

¶ Sed contra est, quod † Augu. dicit in 3. de lib. arb. Omne vitium eo ipso quod vitium est, contra naturam est.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut *dictum est, Vitium virtuti contrariatur: virtus autem vniuscuiusque rei consistit in hoc, ꝙ sit bene dispositā se cundum conuenientiam suæ naturæ, vt *supra dictum est. vnde oportet, ꝙ in qualibet re vitium dicatur ex hoc, ꝙ est dispositā contra id quod conuenit suæ naturæ. vnde & de hoc vnaquæque res vituperatur: à vitio autem nomen vituperationis detractum creditur, vt *Aug. dicit in 3. De lib. arb.

*li. 3. c. 18 & cap. 14 to. 1

Sed considerandum est, ꝙ natura vniuscuiusq; rei potissimè est forma, secundum quam res speciem sortitur. homo autem in specie cōstituitur per animam rationalem: & ideo id quod est contra ordinem rationis. propriè ē contra naturam hominis, inquantum est homo. quod autem est secundum rationem, est secundum naturam hominis, inquantum est homo. Bonum autem hominis est secundum rationē esse: & malum hominis est præter rationem esse, vt Dionys. dicit 4. c. de diui. *nomin. Vnde virtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipsius bonum reddit, intantum est secūdum naturam hominis, inquantum conuenit rationi: vitium autem intātum est contra naturam hominis, inquantum est contra ordinem rationis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtutes etsi non causentur à natura secundum suum esse perfectū: tamen inclinant ad id, quod est secundum naturam, ideſt, secundum ordinem rationis. Dicit. n. *Tull. in Rhet. sua, quòd virtus est habitus in modum naturæ rationi cōsentaneus. & hoc modo virtus dicitur esse secundum naturam: & per contrarium intelligitur, ꝙ vitium sit contra naturam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de his quæ sunt contra naturam, secundum quod esse contra naturam, opponitur ei quod est esse à natura: non autem secundum quod esse contra naturam, opponitur ei quod est esse secundum naturam, eo modo quo virtutes dicuntur esse secundum naturam, inquantum inclinant ad id quod naturæ conuenit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in homine est duplex natura, scilicet naturalis, & sensitiua. Et quia per operationem sensus homo peruenit ad actus rationis, ideo plures sequuntur [d] inclinationes naturæ sensitiuæ, quàm ordinem rationis. Plures enim sunt qui assequuntur principium rei, quàm qui ad consummationem perueniunt. Ex hoc autem vitia & peccata in hominibus proueniunt, ꝙ sequuntur inclinationem naturæ sensitiuæ contra ordinem rationis.

D. 32. 53 60.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quicquid est contra rationem artificiati, est etiam contra naturam artis, qua artificiatum producitur. lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ. sicut ars ad artificiatum: vnde eiusdem rationis est, quòd vitium & peccatum sit cōtra ordinem rationis humanæ, & quòd sit contra legem æternam. Vnde * Augustinus dicit in 3. de Libe. arb. ꝙ à Deo habent omnes naturæ, ꝙ naturæ sunt: & intantum sunt vitiosæ, inquantum ab eis, qua facta sunt, arte discedunt.

D. 395. 839.

* Capi. 4. par. 4. non multū remote a fine.

*Lib. 2. de inuentione, in fol. 4. ante fi lib.

* ca. 15. in prin. to. 1

¶ Super

¶ *Super quæstionis septuagesimæ primæ Articul. tertium.*

373 Sup. ar. 2. co. & mal. 9. 2. arr. 2. ad 9. & arti. 5. ad 8.

ARTICVLVS III.

Vtrum vitium sit peius quàm actus vitiosus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vitium, ideſt, habitus malus, sit peius quàm peccatum, ideſt, actus malus. Sicut enim bonum quod est diuturnius, est melius: ita malum quod est diuturnius, est peius: sed habitus vitiosus est diuturnior, quam actus vitiosi qui statim transeūt. ergo habitus vitiosus est peior, quàm actus vitiosus.

¶ 2 Præterea. Plura mala sunt magis fugienda quàm unum malum: sed habitus malus virtualiter est cā multorū malorum actuum. ergo habitus vitiosus est peior quàm actus uitiosus.

¶ 3 Præte. Causa est potior quàm effectus: sed habitus perficit actum tam in bonitate, quàm in malitia. ergo habitus est potior actu & in bonitate, & in malitia.

¶ Sed contra. Pro actu vitioso aliquis iustè punitur, non autem pro habitu vitioso, si non procedat ad actum. ergo actus vitiosus est peior, quàm habitus vitiosus.

¶ Respondeo dicendum, quòd habitus medio modo se habet inter potētiam & actum. Manifestum est autem quòd actus in bono & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9. *Metaph. Melius est enim bene agere, quàm posse bene agere: & similiter vituperabilius est malè agere, quàm posse malè agere. vnde etiam sequitur, quòd habitus in bonitate & in malitia, medium gradum obtineat inter potentiam & actum, vt. s. sicut habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ: ita etiam subdatur actui, qđ etiam ex hoc apparet, ꝙ habitus non dicitur bonus, vel malus, nisi ex hoc, ꝙ inclinat ad actum bonum, vel malum. Vnde propter bonitatem, vel malitiā actus, dicitur habitus bonus, vel malus: & sic potior est [d] actus in bonitate vel malitia, quàm habitus: quia, Propter quod unumquodque tale, & illud magis est.

*Tex. 19. to. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet, aliquid esse simpliciter altero potius, quod tamen secundum quid ab eo deficit. Simpliciter enim potius iudicatur quod præeminet, quantum ad id quod per se consideratur in vtroque: secundum quid autem quod præeminet, secundum id quod per accidens se habet ad vtrunque. Ostensum est autem ex ipsa ratione actus & habitus, quòd actus est potior in bonitate & malitia quàm habitus. Quòd autem habitus sit diuturnior quàm actus, accidit ex eo, ꝙ utrunque inuenitur in tali natura, quæ non potest semper agere, nec maiori, puta actui, &c. Respondet author, ꝙ in eō possibilitas non consurgit ex maiori, vel minori bonitate, vel malitia, sed ex directa oppositione: magis autem opponitur vitium virtuti quā peccatum: & ideo &c.

¶ Ad tertium dicendum quòd habitus est causa actus in genere causæ efficientis, sed actus est causa habitus in genere causæ finalis, secundum quam consideratur ratio boni & mali: & ideo in bonitate, & malitia actus præeminet habitui.

In cor. ar.

¶ *Super quæstionis septuagesimæ primæ Articu. quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum simul possit esse cum virtute.

374 Sup. q. 63. ar. 2. ad 2. & infr. q. 73. ar. 1. ad 2. & q. 77. arti. 2. ad 3. Et 2. 2. q. 24. arti. 12. Et mal. q. 2. ar 9. ad 13. Et vir. q. 1. ar ti. 1. ad 5. *Ar. 1. hu ius qó. †Tex. 82. to. 5 *Bod. lib. & c. nunc dicto, *2. Eth. c. 3 in fi. & 1. & 2. †q. 51. art. 3.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd actus uitiosus, siue peccatum, non possit simul esse cum virtute. Contraria. n. non possunt esse simul in eodē: sed peccatum quodāmmodo contrariatur virtuti, vt *dictum est. ergo peccatum non potest simul esse cum virtute.

¶ 2 Præt. Peccatum est peius quàm vitium. i. actus malus, quàm habitus malus: sed vitium non potest simul esse in eodem cum virtute. ergo neque peccatum.

¶ 3 Præt. Sicut peccatum accidit in rebus uoluntariis, ita & in rebus naturalibus, vt dī in 2. †Phy. sed nunquam in rebus naturalibus accidit peccatum, nisi per aliquam corruptionem virtutis naturalis: sicut monstra accidunt corrupto aliquo principio in semine, vt dicitur in 2. * Phys. ergo etiam in rebus uoluntarlis non accidit peccatum, nisi corrupta aliqua virtute animæ: & sic peccatum & uirtus non possunt esse in eodem.

¶ Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 2. Ethic. * ꝙ per contraria uirtus generatur & corrumpitur: sed unus actus uirtuosus non causat virtutem, vt † supra habitum est. ergo neque vnus actus peccati tollit virtutem. posśut ergo simul in eodem esse.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ peccatum comparatur ad virtutem, sicut actus malus ad habitum bonum: aliter autem se habet habitus in anima, & forma in re naturali. Forma enim naturalis ex necessitate producit operationem sibi conuenientem, vnde non potest esse simul cum forma naturali actus formæ contrariæ: sicut nō potest esse cum calore actus infrigidationis, neq; simul cum leuitate motus descensionis, nisi forte ex violentia exterioris mouentis: sed habitus in anima nō ex necessitate producit suam operationem, sed homo vtitur eo cum voluerit. vnde simul habitu in nomine existente potest non vti habitu, aut agere contrarium actum, & sic potest habens virtutem procedere ad actum peccati. Actus vero peccati si comparetur ad ipsam virtutem, prout est habitus quidam, non potest ipsam corrumpere, si sit vnus tantū. Sicut enim non generatur habitus per unum actum, ita nec per unum actum corrumpitur, ut * supra dictum est. Sed si comparetur actus peccati ad causam uirtutum, sic possibile est ꝙ per unum actum peccati aliquæ uirtutes corrumpantur. Quodlibet. n. peccatum mortale contrariatur charitati, quæ est radix omnium uirtutum infusarum, inquantum sunt uirtutes, & ideo per unum actum peccati mortalis exclusa charitate, excludunt per consequēs oēs uirtutes infusas, inquātū sunt uirtutes. Et hoc dicit propter fidē & spē, quarū habitus remanent informes

Q. 63. ar. 2. ad 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

post peccatum mortale, & sic non sunt virtutes: sed peccatum veniale, quod non contrariatur charitati, nec excludit ipsam, per consequens etiam non excludit alias virtutes: virtutes verò acquisitæ non tolluntur per unum actum cuiuscunque peccati. Sic igitur peccatum mortale non potest simul esse cum virtutibus infusis, potest tamen simul esse cum virtutibus acquisitis: peccatum vero veniale potest simul esse & cum virtutibus infusis, & cum acquisitis.

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd peccatum non contrariatur virtuti secundum se, sed secundum suum actum: & ideo peccatum non potest simul esse cum actu virtutis, potest tamen simul esse cum habitu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vitium directè contrariatur virtuti, sicut & peccatum actui virtuoso: & ideo vitium excludit virtutem, sicut peccatum excludit actũ virtutis.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd virtutes naturales agunt ex necessitate. & ideo integra existente virtute, nunquam peccatum potest in actu inueniri; sed uirtutes animæ non producunt actus ex necessitate. vnde non est similis ratio.

Articvlvs V.

Vtrum in quolibet peccato sit aliquis actus.

375 2. 2. q. 54. ar. 2. ad 2. & q. 79. ar. 3. Et 2. dist. 35. ar. 3. & dist. 41. q. 2. ar. 1. ad 4. Et po. q. 1. ar. 6. ad 9. & q. 21. ar. 1. ad 6. Et mal. q. 6. 2. ar. 1. *li. 3. c. 18. to. 1. & lib. de vera relic. c. 14.

Ad Qvintvm sic proceditur. Videtur quòd in quolibet peccato sit aliquis actus. Sicut enim meritum comparatur ad virtutem, ita peccatum ad vitium comparatur: sed meritum non potest esse absque aliquo actu, ergo nec peccatum potest esse absque aliquo actu.

¶ 2 Præt. * Augu. dicit in lib. de liber. arbi. quòd omne peccatum adeo est voluntarium, quòd si non sit voluntariũ, non est peccatum: sed non potest esse aliquid voluntariũ nisi per actum voluntatis. ergo omne peccatum habet aliquem actum.

¶ 3 Præt. Si peccatum esset absque aliquo actu, sequeretur quòd ex hoc ipso, quòd aliquis cessat ab actu debito, peccaret: sed continuè aliquis cessat ab actu debito, ille scilicet, qui nunquam actum debitum operatur. ergo sequeretur q̃ continuè peccaret, quòd est falsum. non ergo est aliquod peccatum absque actu.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iacob. 4. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi: sed non facere non importat aliquem actum. ergo peccatum potest esse absque actu.

¶ Respondeo dicendum, quòd quæstio ista principaliter mouetur propter peccatum omissionis, de quo aliqui diuersimodè opinantur. Quidam enim dicunt, quòd in omni peccato omissionis est aliquis actus vel interior, vel exterior. Interior quidem, sicut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam, quando ire tenetur. Exterior autem, sicut cum aliquis illa hora, qua ad ecclesiam ire tenetur, vel etiam ante, occupat se talibus, quibus abeundo ad ecclesiam impeditur: & hoc quodammodo videtur in primum redire. Qui enim vult aliquid, cum quo aliud simul esse non potest, ex consequenti vult illo carere, nisi forte non perpendat, quòd per hoc quod vult facere, impeditur ab eo quod facere tenetur: in quo casu posset per negligentiam culpabilis iudicari. Alii verò dicunt, quòd in peccato omissionis non requiritur aliquis actus: ipsum enim non facere quod quis facere tenetur, peccatum est.

Vtraque autem opinio secundum aliquid veritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omissionis illud solum, quod per se pertinet ad rationem peccati, sic quandoque omissionis peccatum est cum actu interiori, ut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam. Quandoque verò absque omni actu vel interiori, vel exteriori: sicut cum aliquis hora, qua tenetur ire ad ecclesiam, nihil cogitat de eundo, vel non eundo ad ecclesiam. Si verò in peccato omissionis intelligantur etiam causæ, vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse. Non enim est peccatũ omissionis, nisi cum aliquis prætermittit quod potest facere, & non facere, quòd autem aliquis declinet ad non faciendum illud quod potest facere, & non facere, non est nisi ex aliqua causa, vel occasione coniuncta, vel præcedente: & si quidem causa illa non sit in potestate hominis, omisio non habet rationem peccati: sicut cum aliquis propter infirmitatem prætermittit ad ecclesiam ire. Si vero causa, vel occasio omittendi subiaceat voluntati, omisio habet rationem peccati, & tunc semper oportet quòd ista causa inquantum est voluntaria, habeat aliquem actum ad minus interiorem voluntatis: qui quidem actus quandoque directe fertur in ipsam omissionem, puta, cum aliquis vult non ire ad ecclesiam vitans laborem, & tunc talis actus per se pertinet ad omissionem. Voluntas enim cuiuscunque peccati per se pertinet ad peccatum illud, eo quòd voluntarium est de ratione peccati. Quandoque autem actus voluntatis directè fertur in aliud, per quod homo impeditur ab actu debito, siue illud in quod fertur voluntas, sit coniunctum omissioni, puta, cum aliquis vult ludere, quando ad ecclesiam deberet ire: siue etiam sit præcedens, puta, cum aliquis vult diu vigilare de sero, ex quo sequitur, quòd non vadat hora matutinali ad ecclesiam: & tunc actus iste interior, vel exterior per accidens se habet ad omisionem: quia omisio sequitur præter intentionem. hoc autem dicimus per accidens esse, quod est præter intentionem, ut patet in secundo Physic. Vnde manifestum est, quòd tunc peccatum ommisionis habet quidem aliquem actum coniunctum, vel præcedentem, qui tamen per accidens se habet ad peccatum omissionis. Iudicium autem de rebus dandum est secundum illud quod est per se, & non secundum illud quod est per accidens. Vnde verius dici potest, quòd aliquod peccatum possit esse absque omni actu: alioquin etiam ad essentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus, & occasiones circunstantes.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd plura requiruntur ad bonum quàm ad malum, eo quod bonum contingit ex tota integra causa, malum autem ex singularibus defectibus, vt Diony. * dicit 4. capitu. de diuin. nomin. & ideo peccatum potest contingere siue aliquis faciat quod non debet, siue non faciendo quod debet: sed meritum non potest esse nisi aliquid faciat voluntariè quod debet. & ideo meritum non potest esse sine actu, sed peccatum potest esse sine actu. In parte a. medio.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd aliquid dicitur voluntarium non solum quia cadit super ipsum actus voluntatis, sed quia in potestate nostra est vt fiat, vel non fiat, vt dicitur in tertio. * Ethico. vnde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium, inquantum in potestate hominis est velle, & non velle. C. 5. 6. 8. 9

¶ Ad tertivm dicendum, quòd peccatum omissionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quòd obligat semper, sed non ad semper: & ideo solum pro tempore illo aliquis cessando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat.

¶ Super

¶ *Super quæstionis 71. Articul. VI.*

In ar. 6. dubium occurrit ex Greg. de Arimino, in secundo sentẽ. dist. 34. volente quòd peccatum proprie, quo quis dẽ formaliter peccans, non est actus, nec est aliquid incomplexe significabile, & hoc probatur dupliciter. Primo, quia peccatũ consistit in hoc, quod aliquis agit contra rectam rõnem: sed hoc non est nisi complexe significabile. ergo. Et quia in præceptis affirmatiuis & negatiuis prohibentur peccata, & affirmantur eorũ opposita, vt patet: sed in his sola cõplexe enunciabilia iubentur aut prohibentur: quia cum præcipitur, Nõ mœchaberis, nec vir, nec mulier, nec actus prohibetur, sed facere actum commissionis, quod sola oratione est enunciabile formaliter, vel æquiualenter. Sed hæc Gregorii plantasia a diuo Tho. post Aug. & Aristotelem excluditur dicente hic, q̃ peccatum nil aliud est quam actus humanus malus. constat nanque quòd actus humanus malus est quid incomplexe significabile: significatur namque in finitis nominibus incomplexis, vt fornicationis, blasphemiæ, & aliis huiusmodi nominibus. Peccatum nanque cum voluntarium sit in actu ecundo consistens secundum ueritatem aut sumitur materialiter, aut formaliter, aut pro toto composito. & si quidem sumitur materialiter, constat quòd actus secundus est, quicquid sit illud: & potest & nominaliter, & verbaliter significari. uerbaliter quidem per modum actus: nominaliter autem per modum substantiæ. Si vero sumitur formaliter, constat quòd est priuatio, quæ eodem modo est significabilis, & similiter totum compositum, sed quod forte decipit est, quia non discernitur inter peccatum in actu exercito, & in actu signato, & peccatum in re, idest, secundum se vt præuenit significabilitatem vtranque. in actu nanque exercito non nisi verbo significatur: in actu vero signato, nomine. Sed quæstio theologorum & philosopherum de re est, ut abstrahit ab his significandi modis. Et per hæc patet responsio ad obiecta: fallum nanque vtrobique assumitur, nisi in actu exercito, cum dicitur, quòd agere contra rationem, quòd mœchari &c. non sint incomplexe significabilia. male quoque exponitur Augusti. in diffinitione ista. Peccatum est dictum, factum, nisi verificetur, quòd peccatum est dictio, factio, concupiscentia, volitio contra legem Dei. 376 Infr. q. 76. art. 2. ad 1. Et 2. di. 35 ar. 2. cor. & ad 3. Et ma. q. 2. ar. 11. cor. & ad 2. Art. præce. Li. de duabus anima bus c. 11. in prin. to. 6. Et 1. retra. c. 15. to. 1. q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 4. & 6. & qõ. 20. ar. 1. & 2. *li. 1. de li. arb. c. 16. & vltim. ante med. to. 1.

Articvlvs VI.

Vtrum conuenienter diffiniatur peccatum, esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legẽ æternam.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diffiniatur peccatum cum dicitur, Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Dictum enim, vel factum, vel concupitũ importat aliquem actum: sed non omne peccatum importat aliquem actũ, vt * dictum est. ergo hæc diffinitio non includit omne peccatum.

¶ 2 Præterea, † Augusti. dicit in libr. de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat: sed voluntas sub concupiscentia comprehenditur, secundum quod concupiscentia largo modo sumitur pro omni appetitu. ergo sufficisset dicere, Peccatum est concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere, dictum, vel factum.

¶ 3 Præte. Peccatum propriè consistere videtur in auersione à fine. nam bonum & malum principaliter considerantur secundum finem vt ex * supradictis patet. vnde & * Augusti. in

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diffiniatur peccatum cum dicitur, Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Dictum enim, vel factum, vel concupitũ importat aliquem actum: sed non omne peccatum importat aliquem actũ, vt * dictum est. ergo hæc diffinitio non includit omne peccatum.

¶ 2 Præterea, † Augusti. dicit in libr. de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat: sed voluntas sub concupiscentia comprehenditur, secundum quod concupiscentia largo modo sumitur pro omni appetitu. ergo sufficisset dicere, Peccatum est concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere, dictum, vel factum.

¶ 3 Præte. Peccatum propriè consistere videtur in auersione à fine. nam bonum & malum principaliter considerantur secundum finem vt ex * supradictis patet. vnde & * Augusti. in 1. de lib. arbitr. per comparationem ad finem diffinit peccatum dicens, q̃ peccare nihil est aliud, quàm neglectis rebus æternis temporalia sectari. Et in *lib. 83. quæst. dicit, quòd omnis humana peruersitas est vti fruendis, & frui vtendis: sed in præmissa diffinitione nulla fit mentio de auersione à debito fine. ergo insufficienter diffinitur peccatum.

¶ 4 Præterea, Ex hoc dicitur aliquid esse prohibitum, quia legi contrariatur: sed non omnia peccata sunt mala, quia prohibita, sed quædam sunt prohibita, quia mala. non ergo in communi diffinione peccati debuit poni, quòd sit contra legem Dei.

¶ 5 Præte. Peccatum significat malũ hominis actum, vt ex * dictis patet: sed malum hominis est contra rationem esse, vt Diony. dicit 4. cap. de diui. nomi. ergo potius debuit dici, quòd peccatum sit contra rationem, quàm quòd peccatum sit contra legem æternam.

¶ In contrarium sufficit authoritas * Augusti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex * dictis patet. Peccatum nihil aliud est quàm actus humanus malus. quòd autem aliquis actus sit humanus, habet ex hoc, quòd est voluntarius, sicut ex * supradictis patet, siue quòd sit voluntarius quasi a voluntate elicitus, ut ipsum velle vel eligere: siue quasi à voluntate imperatus, ut exteriores actus scilicet contrarie & priuatiue. Intemperantia enim est actus malus contrarie, pro quanto est actus habens contrarium obiectum formale obiecto tẽperantiæ: est vero actus malus priuatiue, pro quanto est actus priuatus rectitudine, quam deberet habere. Est autem inter has duas mali rationes tanta differentia, quòd prima, vt dictum fuit, est res quædam positiua, & a Deo &c. quòd secunda est priuatio, est nihil, & non a Deo. prima quoq; est prior naturaliter secundũ, & est fundamẽtum eius, q̃ omne peccatũ est actus contrarius alicui virtuti: & ad huiusmodi contrarietatem sequitur priuatio debitæ rectitudinis. Prima rursus spectat ad conuersionem: secunda autem ad auersionem inuentam in peccato vtroque, & vocatur in ordinatio: sed prima contrarie, secunda priuatiue. quamuis vsitato vocabulo cum de peccato est disputatio, inordinatio deformitas malitia, rõ mali, & si quid est huiusmodi, priuatiue sumãtur in litera. ergo cum dicitur, quòd peccatũ est actus humanus malus, intellige q̃ malus & inordinatus vtroque mõ: vtranque enim inordinationem habet actus ex incõmensuratione ad suam regulam. Nam inordinationem cõtrarie habet ex ob iecto quod est aliquid appetitum dissonans regulæ. & ex hoc comitatur inordinatio priuatiue: quia ex hoc actus priuatur rectitudine regulæ, qua deberet informari. Et hoc bene nota, & si gementi, si vis authorem intellegere, & si vis contradictores conuincere, naturas vitiorũ oppone, & cũ oportebit fateri vitia esse vere contrarias naturas positiuas virtutibus in genere qualitatis, & contraria sint formaliter contraria, cogentur idem dicere de actibus eorum formaliter, ex quibus generantur, & quos eliciunt. Ar. 1. huius qõ. *Ar. 1. huius qõ. q. 1. ar. 1. D. 842.

¶ In eodẽ ar. qñ ibi dr, q̃ inordinatio est quasi formale in peccato, & actus humanus est quasi materiale: dubitari põt primo de sensu l'æ: secundo de re. De sensu quidẽ, an loquat de inordinatione vtraq;, an de altera tm, s. priuatiua: & similiter per substantiã actus, an intelligatur actum ipsum in gñe naturæ, an ẽt sm speciem moralẽ, sed hæc qõ, quia de verbis & de reb. constat, non magni facienda est. Verificari nanq; põt de inordinatione vtraque, quod est quasi formale in peccato, & substantia actus uoluntarii in gñe naturæ vt materiale. Et rursus verificari põt, q̃ substantia actus in gñe naturæ & moris, est ut materiale: & inordinatio priuatiue est ut formale, ut ex dicendis clarius patet. secunda tamen expositio magis vi literaliter intẽta. De re igit ipsa dubium est, quæ duarũ inordinationũ sit magis de rõne peccati an inordinatio positiua, an inordinatio priuatiua: & hoc est idẽ qd quærere, quid est magis de rõne peccati, auersio, vel cõuersio. Oportet. n. hic, vbi q̃d est peccatũ fundamus, peccati quidditatẽ diligẽter inuestigare, qm principium oĩs scitiæ est, Qd q̃d est. Et scito, q̃ nõ facio difficultatẽ in peccatorũ nominib. propriis, puta intẽperantia, iniustitia: vel cõi, puta culpa, peccatũ: qm esset qõ. hõ de reb. absolute, sed vt significantur sub uocabulis. & rediret quæst. de nominibus. Dico aut hoc, ne quis arguat ex hoc, q̃ sicut albũ purã qualitatem significat: ita malũ purã malitiã, & peccatũ purã priuationem. Si. n. ex nominũ significationib. arguimus, iniustitia actualis, contrarie sumendo ly, impurã qualitatẽ. igitur & sic oppositas habemus determinationes de genere & specieb. quod est ridiculum afferro inter viros doctos. De ipsa ergo re, quam peccatũ dicimus, quocũque nomine vocet qõ est. & Sco. in secundo sen. dis. 35. tenet, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

inordinatio priuatiua, seu auersio est magis de rõne peccati: quia est ipsa essentialis ratio peccati. & hoc manifestat per oppositum: quia rectitudo opposita est ipsa essentialis rõ virtutis. & deducit hanc suã positionẽ ex illo capite. s. quòd peccatũ est formaliter priuatio, ad quod sunt tot authoritates a diuo Tho. nõ habeo explicite quantum recolo oppositum: sed distinguit ipse, & tandem oppositũ vt mihi esse verũ secundum doctrinã eius, vt in seq. q. in 1. ar. clare insinuat. Distiguo igitur in primis ex ipso in Secunda secundæ q. 10. art. 5. ꝙ peccatum est in duobus generib. s. in genere mali simpliciter, & est in genere voluntarii, seu moralis mali, & in genere quidẽ mali simpliciter, reponitur formaliter per inordinationem priuatiue. seu auersionem: in genere autem voluntarii, seu moralis mali per suam differentiam, quã ex obiecto malo moraliter hẽt, reponitur. Et quoniam obiectum tale & dr̃iam talem, in qua inordinatio contrarie consistit, sortit peccatũ ex intentione peccantis. vnde hẽt peccatũ, ꝙ sit voluntariũ: auersionẽ aũt, seu inordinationẽ nõ sortit ex intensione, sed cõsequitur: ideo peccato inquantũ voluntariũ; intimius ineſt inordinatio contrarie, ꝙ priuatiue, & conuersio quã auersio. inquantũ vero malũ simpliciter, intimius ineſt inordinatio priuatiue & auersio, quã conuersio. Et si queras, absolute & sine distinctione loquendo, quid est dicendum, dico ꝙ quia peccatum absolute loquendo, est in genere mali simpliciter, & est voluntarium, ió vtrumque absolute recte dr̃. s. & ꝙ auersio est de rõne peccati & formale in peccato, & ꝙ conuersio est de rõne peccati & formans peccatum. Ad comparatiũ aũt quid magis absolute, dico ꝙ conuersio & rõ est dupliciter, prima, qa peccatum est magis voluntarium, quàm malum: quia est voluntarium secundum se totum, quamuis diuersimode: quia conuersio principaliter, auersio secundario. non est autem malum secundum se totum, sed secundum partem tantum, s. priuationem. secunda est, quia cõuersio dat peccato verã speciem, auersio vero dat priuationem speciei. Intemperantia enim ex conuersione ad obiectum, sortitur differentiã veræ speciei in genere qualitatis: ex auersione autem priuationẽ habet speciei temperantiæ, magis autem conuenit peccato differentia vere specifica, quam priuatio speciei. Authoritates autem allatæ a Scoto, & rõ inducta nihil aliud probant, nisi ꝙ peccato, ut est in genere mali simpliciter, magis insit auersio. sic enim essentialis peccati ratio in priuatione consistit: sed, ut dictum est, magis vrget ratio peccati, inquantum est voluntarium, secundũ quã non est essentialis ratio peccati in priuatione, sed in contrario, ad quod sequitur priuatio illa. Dixi autem pluries malum simpliciter, ad differentiam mali moralis, quod non est malum simpliciter, sed huic vt diuo Thomæ in locis superius allegatis placet. Sicut enim frigus est in se bonum quoddam, & est malum calido, ita temperantia est in se bonum quoddam, est tñ malum rationalis vitæ. & sicut ad frigidum quod est contrarium calido, sequitur priuatio calidi, non quia frigus non est calor, sed quia frigidũ nõ est calidum: & hæc priuatio hẽt rõnem mali in subiecto, cui debet bonum calidi, qñ, sicut &c. ut patet in corporib, infirmis ex frigore. Ita ad intẽperantiã sequitur priuatio, non quia non est temperantia: hæc est. n. negatio impertinens, sed quia actus volũtarius subiectus formæ intemperantiæ, non est temperatus. Et quoniam debetur tali actui subiecto bonũ tẽperantiæ, ió hmõi priuatio hẽt rõnem mali simpliciter: & sic inordinatio hic, & auersio pertinet ad peccatum, inquantum malum simpliciter, inordinatio aũt contrarie, & conuersio pertinet ad peccatum, inquantum habet rationem mali moralis, & uoluntarii. Et quoniam inordinatio priuatiue est vltimum superueniens peccato, ideo forte in litera dr̃, ꝙ est quasi formale in peccato, & non dixit absolute, quòd est formale. & eadem ratione, actus denominatus ab illa dr̃, ꝙ est quasi materiale in peccato. Verum autem peccatum, quia includit hæc duo, sit vnum per accidens, aut unum per se, & alterum sit annexum: quamuis hic effet dicendum, vbi de quod quid est peccati tractatur. in sequenti tamen articulo, vbi de specifica distinctione peccatorum tractatur, dicetur.

¶Loco in argu. Sed contra, citato.

¶In eodem sexto articulo, in responsione ad ultimum occurrit dubium, An peccatum in moralibus ex hoc ipso ꝙ est peccatum, sit offensiuum Dei, & similiter auersiuum a Deo: an ex alio habeat, quòd sit contra rationem, & ex alio quòd sit offensiuũ Dei. In litera enim distinguitur peccatum secundum has duas rationes, & dr̃ ꝙ inquantum est contra rationem, tractatur a philosopho moraliter: inquantũ est offensiuum Dei, a theologo. Quòd enim ex diuersis hæc proueniant, suadet primo ipsa distinctio facta, deinde ratio, quia ratio nostra est quoddam ens participatum: Deus autem est ipsum esse per essentiam. constat autem, ꝙ contrarium, vel priuatio entis participati, non est contrarium, nec priuatio entis per essentiam. Peccatum igitur ex hoc quòd est cõtra rationem humanã, non est offensiuum Dei: nec sufficit ad euadendum hoc, dicere quòd quia ratio humana deriuatur a diuina, ꝙ est contra rationem humanã, est contra diuinam, tum quia cognitio sensitiua deriuatur etiam a diuina cognitione, non tamen contrarium cognitioni sensitiuæ, est contrarium cognitioni diuinæ: tum quia ex hoc nihil aliud habetur, nisi quòd peccatum est contra rationem diuinam, inquantũ participata est in ratione humana, quod nihil aliud est, quàm esse contra effectum Dei: & quæstio est de esse contra ipsum Deum vt offensiuum eius, non suorum effectuum.

*C. 3. 6. 1. 8. to. 3.

In cor. & qo. 18. & 20.

¶Præterea, Si peccatũ vt sic, esset offensiuum Dei, & auersiuũ ab eo, posset hoc cognosci naturali ratione, & a Philosophis debere tractari, quorum neutrum apparet.

¶In oppositum est, quia odium Dei & blasphemia Dei, sunt peccata mortalia secluſa omni fide & gratia: & naturaliter cognoscibilia non solum quod sunt peccata, sed quòd sunt offensiua Dei. Et hoc non nisi quia contra rationem rectam actus odii habet obiectum ergo.

¶Ad hoc dicitur, quòd istæ duæ rationes in peccato distinguuntur non vt disparatæ, sed ut subordinatæ: ita quòd peccatũ esse contra rationem, subordinatur ad esse contra Deum, & illud infert hoc, quasi vt inferius suum superius.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, ꝙ finis ultimus creaturæ rationis vt sic, est Deus simpliciter. primo ut obiectum beatitudinis possibilis naturaliter: secundo ut obiectum beatitudinis reuelatæ. Nec Deus sic & sic sese habet ut duo disparati fines vltimi, sed qñ gratia præsupponit & perficit naturam, Deus ut finis naturalis est finis vltimus quasi in genere, & quasi subordinatur sibipsi, ut finis est beatitudinis reuelatæ tanquã fini vltimo simpliciter. Propter ꝙ, quicquid cõtrariatur Deo ut fini naturali rõnalis creaturæ, repugnat consequenter eidem, vt fini supernaturali; quamuis non quicquid ordinatur ad Deum ut finem naturalem, ordinetur ad eundem supernaturalem. Et ratio disparitatis est: quia bonum contingit ex causa integra, malum autẽ ex particulari quocunque defectu. cum autem finis moralium virtutum sit bonũ rõnis ordinatum ad Deum finem naturalem, ut medium necessariũ ad consequendum illum: ita ꝙ inter bonum rõnis, & Deum finem rationalis creaturæ, hæc est connexio necessaria & in ratiocinando, & in exequendo. nã inchoando a fine, & ex eo accipiendo rõnem operis, ad bonum rõnis deuenitur tanquam a principio ad conclusionem necessariam: & similiter inchoando ab exequendo bono rõnis, proceditur ad Deum ultimum finem. Manifeste. n. constat quòd ex summo bono mentis non deducitur malũ rationis, sed bonum, ? ꝙ ad summum mentis bonum non ducit malum rationis, sed bonum. Connexo igitur bono rationis cum Deo fine naturali, oportet ꝙ peccatum, quod est malum rationis, ex eo ipso ꝙ contrariatur bono rationis, abducat a Deo fine naturali, & consequenter, ut dictum est, supernaturali. Et confirmatur, quia peccans, puta, intemperatus, constituit sibi ultimum finem in bono sensibili, puta, delectatione contraria rationi, ac per hoc cum non possit vnus habere simul duos vltimos fines, vt in quæst. prima determinatum est, proponit rem utilissimam Deo, dans ei dignitatem diuinam ultimi finis, iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. Quorum Deus venter est, & per hoc auertitur manifeste a Deo summo

summo bono, & offendit ipsum quantum est ex parte sua, auferens illi dignitatem propriam esse vltimum finem operum, ratio nalis creaturæ, & præponẽs illi aliud, magis diligens illud aliud, quam ipsum: quia finis vltimus est maxime amatus. Et hoc quod ex prima parte q. 48. hr̃. s. ꝙ malum culpæ contrariatur bono diuino in se: quoniã contrariatur amori quo Deus amatur in seipso non solum charitate infusa, sed acquisita. vnde inferius in q. 73 artic. 7 ad tertium dr̃, ꝙ auersionem a regula rationis sequitur auersio a Deo, cui homo debet coniungi per rectam rationem. Peccatum igitur secluſa omni fide, & pertinente ad illam, est contra bonum rõnis, tanquã proximum finem, & cõtra bonum diuinũ tanquam ultimũ finem, ex hoc ipso ꝙ est peccatum: & inordinatio eius est priuatio formalis rectitudinis actus, ferens auersionem ab incommutabili bono, & offensam illius. Et quoniam beatitudo supernaturalis supponit naturalem, ex consequẽti quantum est ex se, est contra Deũ vt obiectum beatitudinis supernaturalis, & auersiuum ab eo, & offensiuũ eius. Supposita autem fide peccatũ ipsum priuat rectitudine nõ solum legis naturæ, seu rationis, sed diuinæ: opponitur. n. ordini charitatis infusæ, & est offensiuum Dei vltimi finis simpliciter. has enim conditiones non haberent actualiter peccata mortalia, si Deus creaturam rationalem in suis puris naturalibus præceptis, ac finibus reliquisset: quamuis quantum est ex se, vr dictum est, repugnarent etiam supernaturalib. vtpote præsupponentibus naturalia.

li. 1. de li. arb. c. 16. tom. 1.

¶Ad primam autem obiectionem in oppositum patet responsio. distinctio enim ex hoc quòd est distinctio, habet magnam latitudinem. Quamuis posset dici, quòd author intendit de ratione offensiui, inquantum est contra Deum supernaturalem finem, quod purè est theologiæ considerare. Sed hoc parui refert quia theologus etiam considerat peccata, inquantum sunt contra rationem in ordine ad abductionem a Deo, sicut etiam considerat de moralibus virtutibus acquisitis in ordine ad Deum.

¶Ad secundam dicitur, quòd peccatum aliter contrariatur rationali vitæ, & aliter Deo. nam vitæ rationali contrariatur formaliter, sicut calidum frigido, vel tenebra lumini: Deo autem contrariatur obiectiue, non efficaciter, sed affectuose, ideſt, non quòd Deo ipsi in se aliquid ex tali contrarietate adimatur, sed quantum est ex affectu peccantis explicite, vt in odio Dei: implicite, vt in adulterio, furto, & huiusmodi. Vnde ex hoc ipso quòd peccatum est contrarium rationi formaliter, habet quòd est contrarium Deo obiectiue modo dicto. non enim est contrarium rationi formaliter, nisi quia uoluntarium propter quod argumentum, quod de contrarietate formali loquitur, non obstat.

¶Ad tertiam dicitur concedendo, quòd hoc potuit naturaliter cognosci, & dici a Philosophis, ut manifeste patet de odio Dei, quamuis negantes diuinam prouidentiam circa humanos actus, de his non fuerint soliciti.

QVAEST. LXXII.

De distinctione peccatorum, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione peccatorum, vel vitiorum.

¶ *Super quæstionis 72. Articulum I.*

IN art. 1. q. 72. sunt multa dubia simul tractanda. Primum est de conclusione ipsa ex Scoto in secundo senten. distinctione 35. volente quòd peccata distinguantur specie ex parte auersionis. Et ratio sua est: quia auersio est ipsa formalis ratio peccati: conuersio autẽ spectat ad materiale. cõstat enim quod specificatio est ex formali, & non ex materiali.

¶Præterea, Peccatum est in duplici genere, s. mali moralis & mali simpliciter, & vtroq; modo specificat. ergo non est altera tantum specificatio asserenda, reliqua omissa. Et si dicatur, ꝙ una est priuatiua, & altera positiua, hoc neutram excluſionem causat: quia species alicuius assignantur iuxta naturam eius. vnde si peccatũ est duarum naturarũ, ambæ sunt assignandæ si vnius, una tantum.

¶Si dicatur quòd vna est per se, & altera ꝙ accidẽs, vt in litera dicit, bene respõdetur: sed est probandũ, & insurgit secundum dubium de ratione in litera posita, s. quia conuersio, seu talis actus per se intendit a peccante: inordinatio autẽ per accidens. ideo specificatio est ex parte cõuersionis &c. Peccat enim hæc ratio declinans a per se respectu intentionis peccantis, ad per se respectu peccati. Qõ nasce est de specie peccati, & non de specie intentionis peccantis. Intentio. n. peccantis est actus voluntatis: peccatum est offensa Dei. vnde dr̃ sophisma figuræ dictionis a specie intentionis, ad speciem peccati: sicut ab actu ad actum talem.

¶Et confirmatur dubiũ, quia consideratur peccatum dupliciter, s. secundum se, & in ordine ad hoc, vel illud. Et secundũ se quidem sumitur in qõne, & sic de eo verificantur duo, s. ꝙ est voluntariũ, & quòd est inordinatum. In ordine autem ad peccantis intentionem sortitur, quòd unũ horum, s. voluntarium per se, alterum, s. inordinatum per accidens habeat. ergo processus primus a secundum quid ad simpliciter est, dum ex præeminentia uoluntarii in ordine ad intentionem peccantis intulit. ergo peccatum secundum se speciem habet ex illo vno. potuisset nanque sub sumi: sed alterum horum, s. inordinatio per se conuenit peccato vt est malum: reliquum vero per accidens, seu materialiter. & sic concluditur ergo species peccati est ex inordinatione. & hic est sophisma: secundum quid ad simpliciter, quare non ibi, cum utrobique procedatur ad peccatum secundum se a peccato ut ab hoc, s. peccante: vel in hoc, scilicet genere mali?

¶Ad euidentiam huius difficultatis non oportet alia fundamenta iacere: sed declarare fundata de peccato, cum plura in se claudat, ex quibus non fit unũ per se, vno existente priuatiuo, altero positiuo, nunquã poterit iudiciũ simpliciter dari, nisi sopponatur ipsum simpliciter & absolute esse aliquid per se vnum. sic. n. de ipso hanc loquimur. Et si quidẽ peccatũ est priuatio, ut Sco. in 35. dist. dupliciter tenet, constat ꝙ species eius sumuntur ex parte auersionis, seu inordinationis. si aũt est actus contrarius virtuti, cõstat ꝙ species eius sumuntur ex parte cõuersionis, seu obiecti. Et ex hoc sequitur, ꝙ si in hac quæstione vertitur in dubium res ipsa, patet

377 Infr. ar. 3. & 4. co. & ar. 5. ad 1. Et 2. 2. prol. & q. 39. arti. 2. cor. Et 2. di. 42. q. 2. art. 2. q. 1. ad 2. & q. 2. cor. Et mal. q. 2. ar. 6. co. Et q 14. ar. 3. co. Et Pl. 50. q. 1. art. 3. Et q. 18. ar. 4. & 6. † q. 71. ar. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponsio, s. q̃ res, quæ vocatur inordinatio priuatiue, specificatur ex habitu oppositi: sicut cecitas & surditas distinguuntur specie ex visu & auditu, quibus priuantur subiecta: & res quæ vocatur cõtrarium virtuti, specificatur ex obiecto seu fine, sicut virtutes ipsæ. Si autẽ veritur in dubiũ res significata peccatorum nominib. vt de facto vertitur in dubiũ, quia putantes inordinationem significari formaliter, dicunt q̃ peccatum distinguitur specie secũdum oppositorum distinctionem: putantes autem contrarium significari formaliter, dicunt peccatum distingui specie secũdum obiecta, non est omnino clara apud omnes veritas, cum ex vsu doctorum absolute vocantium peccatum nihil, & non a Deo, & similia, apparentiam oppositam patiatur. Dicemus tamẽ veritatem ratione firmatam & est, q̃ peccatum est vnũ per se, & est ens contrarium virtuti, & inordinatio priuata est necessario concomitans ipsum, vt informans illud. Et propterea doctores, peccati nomine sæpe vtuntur ad significandum illã adiacentem priuationem, sicut vtantur etiam nonomine beatitudinis ad significandum summam delectationem. Declaro singula. Qđ peccatum sit vnũ per se, ex hoc patet, quòd absolute diffiniri, distinguique specifice consueuit: hæc enim de vno per accidens non quæruntur. Quòd vero sit contrarium virtuti, ex hoc patet, quòd aliter non saluatur distinctio specifica peccatorum: declaratur sequela in peccatis extremis contrariis inter se & mediæ virtuti. Si enim peccatum intemperantiæ, & peccatum insensibilitatis sunt formaliter inordinationes priuatiuæ, cum priuationes, vt ipsemet Scotus in proposito fatetur, distinguantur specie secundum oppositos actus, oportet quòd peccata ista sint eiusdem speciei specialissimæ: quia opposita rectitudo, qua priuant, est vnius speciei specialissimæ, scilicet rectitudo temperantiæ, vel temperantiæ talis. Et simile est iudicium de vitiis & peccatis oppositis aliis virtutibus moralibus mediis inter duas malitias. consequens hoc est contra veritatem, & Aristot. in Ethicis &c. ergo peccatum non est. priuatio essentialiter: sed contrarium: & specifica distinctio eorum est ex contrariis obiectis in esse morali, & non ex priuationibus inordinationis & auersionis. Et quoniam hæc ratio sumpta ex parte distinctiui specifici peccatorum conuincit vtrunque, scilicet distinctionem peccatorum ex parte conuersionis, & significatum formale peccati: qm̃ distinctiua specifice per se sunt diuersificatiua rõnis formalis eius qđ distinguitur: ió sola pronũc sufficiat.

¶ Ad rationem autem Scoti, quòd peccatum sit priuatio, scilicet quia peccans ex hoc peccat, q̃ actum voluntarium facit absque concordia ad legem, & actus ipse voluntarius ideo est peccatum, quia potest esse concors regulæ. ergo præcisa ratio peccati est priuatio concordiæ ad legem. Facile respondetur dicendo, quòd insufficienter resoluit peccatum: tribus nanque existentibus in ipso, duo tantum considerauit. Est enim in peccato intemperantiæ actus voluntarius, qui est materia bonitatis & malitiæ moralis: est & malitia moralis contraria temperantiæ, puta, intemperantiæ forma: est & cõsequens priuatio rectitudinis temperantiæ debitæ illi actui voluntario. Et licet primum non sit formale peccatum: non sequitur, ergo tertium. stat enim quòd sit secundum, sicut in veritate probatum est esse. Et hæc pro præcedente articulo & primo dubio. Et ad secundum descendamus, dicendo quòd processus literæ non est directe peccatũ, sed iuxta s̃m modũ tactũ in arguẽdo a nomi. Manifestum est autem, quòd vnumquodque consequitur speciem secundum illud quod est per se, non autem secundum id quod est per accidens: quia ea quæ sunt per accidens, sunt extra rationem speciei. & ideo peccata specie distinguuntur ex parte q̃ actuum voluntariorum magis, quam ex parte inordinationis in peccato existentis. Actus autem voluntarii distinguuntur specie secundum obiecta, vt in superioribus * ostensum est: vnde sequitur, quòd peccata propriè distinguantur specie secundum obiecta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd finis principaliter habet rationem boni: & ideo comparatur ad actum voluntatis, qui est primordialis in omni peccato sicut obiectum. vnde in idem redit, quòd peccata differant secundum obiecta, vel secundum fines.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum non est pura d priuatio, sed est actus debito ordine priuatus: & ideo peccata magis distinguuntur specie secundum obiecta actuum, quàm secundum opposita. quàmuis etiam si distinguantur secundum oppositas virtutes, in idem rediret: virtutes enim distinguuntur specie secundum obiecta, vt * supra dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet in diuersis rebus specie, vel genere differentibus, inuenire vnã formalem rõnem obiecti, a qua peccatum speciem recipit: & hoc modo superbia circa diuersas res excellentiam quærit: auaritia vero abundantiam eorum quæ vsui humano accommodantur.

¶ Super quæstionis septuagesimæ secundæ, Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus. Dicit enim Apostolus ad Galat. 5. Manifesta sũt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia &c. ex quo videtur quòd omnia peccatorũ genera sunt opera carnis: sed peccata carnalia dicuntur opera carnis. ergo nõ sunt distinguenda peccata carnalia à spiritualibus.

¶ 2 Præt. Quicunque peccat, secundũ carnem ambulat, secundum illud Ro. 8. Si secundum carnem vixeritis, morieminí: si autẽ spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. sed viuere, vel ambulare secundum carnem, videtur pertinere ad rationem peccati carnalis. ergo omnia peccata sunt carnalia. non ergo sunt distinguenda peccata carnalia à spiritualibus.

¶ 3 Præterea. Superior pars animæ, quæ est mens, vel ratio, spiritus nominatur, secundum illud Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ. vbi spiritus pro ratione ponitur, ut ibi* gloss. dicit: sed omne peccatum, quod secundum carnem committitur, à ratione deriuatur per consensum: quia superioris rationis est consentire in actum peccati, vt* infra dicitur. ergo eadem peccata sunt carnalia & spiritualia. non ergo sunt distinguenda adinuicem.

¶ 4 Præt. Si aliqua peccata specialiter sunt carnalia, hoc Potissimè intelligendum videtur de illis peccatis, quibus in corpus suum peccat aliquis: sed sicut Apostolus dicit 1. ad Cor. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. ergo sola fornicatio esset peccatum carnale, cum tamen Apostolus ad Eph. 5. etiam auaritiam carnalibus peccatis annumeret.

¶ Sed contra est, quod* Grego. 31. Moral. dicit, quòd septem capitalium vitiorum, quinque sunt spiritualia, & duo carnalia.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut* dictum est, peccata recipiunt speciem ex obiectis. Omne autem peccatum consistit in appetitu alicuius commutabilis boni, quod in ordinatè appetitur, & per consequens in eo iam habito inordinatè aliquis delectatur. vt autem ex * superioribus patet, duplex est delectatio. Vna quidem animalis, quę consummatur in sola apprehensione alicuius rei ad votum habitæ, & hæc etiam potest dici delectatio spiritualis: sicut cum aliquis delectatur in laude humana, vel in aliquo huiusmodi. Alia vero delectatio est cornoralis, siue naturalis, quę in ipso tactu corporali perficitur, quæ potest etiam dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata quæ perficiuntur in delectatione spirituali, vocantur peccata spiritualia: illa vero quæ perficiuntur in delectatione carnali: vocantur peccata carnalia: sicut gula, quæ perficitur in delectatione ciborum: & luxuria, quæ perficitur in delectatione uenereorum. vnde & Apostolus dicit 2. ad Corin. 7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut* glo. ibidem dicit, Illa vitia dicuntur opera carnis, non quia in voluptate carnis perficiantur, sed caro sumitur ibi pro homine, qui dum secundum se viuit, secundum carnem viuere dicitur, vt etiam* Aug. dicit 14. de ciui. Dei. Et huius ratio est ex hoc, quòd omnis rationis humanæ defectus ex sensu carnali aliquo modo initium habet. Et per hoc etiam patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in peccatis etiam carnalibus est aliquis actus spiritualis, s. actus rationis: sed finis horum peccatorum, à quo denominantur, est delectatio carnis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut gloss. ibidem dicit, specialiter in fornicationis peccato seruit anima corpori, intantum vt nihil aliud in ipso momento cogitare hominí liceat: delectatio autem gulæ etsi sit carnalis, non ita absorbet rationem. Vel potest dici, q̃ in hoc peccato etiã quædam iniuria fit corpori, dum inordinatè maculatur: ideo per hoc solum peccatum dicitur specialiter homo in corpus peccare. Auaritia verò, quæ carnalibus peccatis connumeratur, pro d adulterio ponitur, quod est iniusta vsurpatio vxoris alienæ. Vel potest dici, q̃ res in qua delectatur auarus, corporale quoddam est, & quantum ad hoc connumeratur peccatis carnalibus: sed ipsa delectatio nõ pertinet ad carnem, sed ad spiritum. & ideo* Grego. dicit quòd est speciale peccatum.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccata distinguantur specie secundum causas.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd peccata distinguantur specie secundum causas. Ab eodem. n. habet res spẽm, à quo hẽt esse: sed peccata hñt esse ex suis causis. ergo ab eis ẽt spẽm sortiuntur. differunt ergo specie secundum diuersitatem causarum.

¶ 2 Præt. Inter alias causas minus videt pertinere ad spẽm cã materialis: sed obiectum in peccato est sicut cã materialis. cum ergo secundum obiecta peccata specie distinguantur, videtur q̃ peccata multo magis secundum alias causas distinguantur specie.

¶ 3 Præt. * Aug. super illud Psal. Incensa igni & suffossa, dicit q̃ omne peccatum est ex timore male humiliante, vel ex amore malè inflammante. dicitur. n. 1. Io. 2. quòd omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut est cõcupiscẽtia oculorũ, aut superbia vitæ. dicitur autẽ aliquid esse in mũdo propter peccatum, secundum quod mundi nomine, amatores mundi significantur, vt* Augu. dicit super Io. * Grego. etiam 31. Moral. distinguit omnia peccata secundum septem vitia capitalia. omnes autem huiusmodi diuisiones respiciunt causas peccatorum. ergo videtur quòd peccata differant specie secũdum diuersitatem causarum.

¶ Sed contra est, quia secundum hoc, omnia peccata essent vnius speciei, cũ ex vna causa causentur. Dicitur enim Eccles. 10. quod initium omnis peccati est superbia. Et 1. ad Timotheum vltimo, quòd radix omnium malorum est cupiditas. Manifestum est autem esse di

li. 34. c. 18 in prí. & li. 33. ca. 19.

q. 18. ar. 2. & q. 54. ar. 2.

q. præce. ar. 6.

* Par. 4. illius paulo a prin. & ẽt decli nando ad finem.

378 Inf. q. 73. art. 5. cor. Et 2. 2. q. 118. ar. 6. cor. Et 1. cor. 5. lec. 3. Et 2. cor. 7.

In gl. ordina. & interlinea. ibidẽ. * 9. 74. a. 7

Ex Aug. sumit loco mox dicẽ.

*Ca. 31. a med.

Aug. præc.

9. 31. ar. 3.

D. 347. 785.

q. 18. ar. 3 992.

D. 987.

q. 60. ar. 5

*C. 2. nõ procul a fi. & cap. 3. a med. to. 5

D. 84.

li. 31. mor. c. 31.

379 2. 2. prol. Et 2. d. 2. q. 1. art. 1. cor.

Ps. 79. t. 8.

Aug. tra. 2 in med. & anteto 9. *c. 31.

tingitēt ꝙ ne per dat bona sua, con sentiat alicui; & tunc quia nullus redundat ex tali timore impulsiuo finis malus, non dat peccato inde species, & simile est de amore, si cō sentiat ꝓpter ha bendum vnde uiuat, ut communi ter pauperes faciunt. non enim propterea incurrunt in aliam speciem: immo minuitur peccatum ex bonitate finis. uersas species peccatorum. non ergo peccata distinguuntur specie secūdum diuersitates causarum.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum quatuor sint causarum genera, diuersimodè diuersis attribuuntur. Causa.n. formalis,& materialis respiciunt propriè substantiam rei: & ideo substantiæ secundum formam, & materiam, specie & genere distinguuntur. Agens autem & finis respiciunt directè motum,& operationem:& ideo motus & operationes secundum huiusmodi causas specie distinguuntur,diuersimodè tamen.nam principia actiua naturalia, sunt determinata semper est cosdem actus,& ideo diuersæ species in actibus naturalibus attenduntur non solum secundum obiecta, quæ sunt fines, vel termini: sed etiam secundum principia actiua, sicut calefacere, & infrigidare distinguuntur specie secundum calidum,& frigidum. Sed principia actiua in actibus voluntariis,cuiusmodi sunt actus peccatorum,non se habent ex necessitate ad unum: & ideo ex uno principio actiuo: uel motiuo possunt diuersæ species peccatorum procedere: sicut ex timore malè humiliante potest procedere quod homo furetur, & quòd occidat, & quòd deserat gregem sibi commissum, & hæc eadem possunt procedere ex amore. Vnde manifestum est, quòd peccata non differant specie secundum diuersas causas actinas, vel motiuas, sed solum secundum diuersitatem causæ finalis: finis autem est obiectum voluntatis. * ostensum est enim supra, quòd actus humani habent speciem ex fine.

q.1.ar.3.& q.18.ar.4. & 6.

¶ Ad primvm ergo dicendum quòd principia actiua in actibus uoluntariis, cum non sint determinata ad vnum, non sufficiunt ad producendum humanos actus, nisi determinetur voluntas ad vnum per intentionem finis, ut patet per * Philosophum in 9. Meth. & ideo à fine perficitur & esse, & species peccati.

*tex.15.& 16.to.3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiecta, secundum quod comparantur ad actus exteriores, habent rationem materiæ circa quam: sed secundum quod comparantur ad actum interiorem voluntatis,habent rationem finium,& ex hoc habent quòd dent speciem actui. Quamuis etiam secundum quod sunt materia circa quā, habeant rationem terminorum, à quibus motus specificantur, vt dicitur in 5.* Phys.& in 10. Ethico. sed tamen etiam termini motus dant speciem motibus, inquantum habent rationem finis.

*tex. 4. Et 10. Eth.c.4, to.2.& 5.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd illæ diuisiones peccatorum non dantur ad distinguendas species peccatorum, sed ad manifestandas diuersas causas eorum.

¶ *Super quæstionis septuagesimæ secundæ, Articulū quartum.*

Articvlvs IIII.

Vtrum peccatum conuenienter distinguatur in peccatum in Deum, in seipsum, & in proximum.

380 2.d.42.q.2. ar.2.q.2.Et Psal.25.

In quarto uero articulo, aduerte, ꝙ codices multi corrupti sūt euidenter. primus enim ordo debet omni peccato, non debet poni quasi pars in diuisione peccati: sed commune est omni peccato, quod sit contra Deum. ponit enim in diffinitione peccati quòd sit contra legem Dei, vt * supradictum est, non ergo peccatum in Deum debet poni quasi pars in diuisione peccatorum.

q.71.ar.6

¶ 2 Præt. Omnis diuisio debet fieri per oppositā: sed ista tria genera peccatorum non sunt opposita. quicumque enim peccat in proximum, peccat in se ipsum,& in Deum. non ergo peccatum conuenienter diuiditur secundum hæc tria.

¶ 3 Præte. Ea quæ sunt extrinsecus, non conferunt speciem: sed Deus, & proximus sunt extra nos. ergo per hæc non distinguuntur peccata secundum speciem. inconuenienter igitur secundum hæc tria peccatum diuiditur.

¶ Sed contra est, quòd Isid. in li. de summo bono distinguens peccata, dicit quòd homo dicitur peccare in se, in Deum,& in proximum.

¶ Respon. Dicendū, ꝙ sicut *supra dictum est, Peccatum est actus inordinatus: triplex autem ordo in homine debet esse. Vnus quidem secundum comparationem ad regulam rationis, prout scilicet omnes actiones,& passiones nostræ debent secundum regulam rationis commensurari. Alius autem ordo est per comparationem ad regulam diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet. Et si quidem homo naturaliter esset animal solitarium, hic duplex ordo sufficeret: sed quia homo est naturaliter animal politicum, & sociale, vt probatur in 1. * Polit. ideo necesse est, quòd sit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines. quibus conuiuere debet. Horum autem ordinum primus continet secundum, & excedit ipsum. Quæcumque enim continentur sub ordine rationis, continentur sub ordine ipsius Dei: sed quædam continentur sub ordine ipsius Dei, quæ excedunt rationem humanam, sicut ea quæ sunt fidei, & quæ debētur soli Deo. vnde qui in talibus peccat, dicitur in Deum peccare, sicut hæreticus,& sacrilegus,& blasphemus. Similiter etiam secundus ordo includit tertium, & excedit ipsum, quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi secundum regulam rationis: sed in quibusdam dirigimur secundum rationem quantum ad nos tantum, non autem quantum ad proximum: & quādo in his peccatur, dicitur homo peccare in seipsum, sicut patet de guloso, luxurioso,& prodigo. quando vero peccat homo in his, quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, sicut patet de fure, & homicida. Sunt autem diuersa: quibus homo ordinatur ad Deū, proximum,& ad seipsum. vnde hæc distinctio peccatorū est secundum obiecta, secundum quæ diuersificantur species peccatorum. vnde hæc distinctio peccatorū propriè est secundum diuersas peccatorum species. nam & virtutes quibus peccata opponuntur, secundum hanc differentiam specie distinguuntur. Manifestum est enim ex * dictis. ꝙ virtutibus theologicis homo ordinatur ad Deum: temperantia vero,& fortitudine ad seipsum, iustitia autem ad proximum.

Ex q.64.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccare in Deum, secundum quod ordo qui est ad Deum includit omnem humanum ordinem, commune est omni peccato: sed quantum ad id quòd ordo Dei excedit alios duos ordines, sic peccatum in Deum, est speciale genus peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando aliqua, quorum vnum includit alterum, ab inuicem distinguuntur, intelligitur fieri distinctio nō secundum illud, quod unum continetur in altero, sed secundum illud, quod vnum excedit alterum, sicut patet in diuisione numerorum, & figurarum. Non enim triangulus diuiditur contra quadratū, secundum quod continetur in eo, sed secundum quod exceditur ab eo: & similiter est dicendum de ternario,& quaternario.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus,& proximus quàmuis sint exteriora respectu ipsius peccantis, non tamen sunt extranea respectu actus peccati, sed comparantur ad ipsum sicut propria obiecta ipsius.

¶ *Super quæstio.72. Articul. V.*

In ar.5.eiusdem 72.q.nota i primis regulam generalem, ꝙ secundū reatus pēnarū non distinguuntur specie peccata. Et intelligitur etiā hoc de pēnis vt sic. & ex hoc sequitur. ꝙ peccata ex hoc ꝙ habent adiunctas pēnas excommunicationis, & huiusmodi, non mutant speciem. vnde pertinent ad speciē ipsius actus subiecti pēnæ, si sit malus, puta, furtiue: vel si non sit ex se malus, ad speciem illius vitii, cui substernitur ex statuto, puta, gulæ, si præcipitur abstinentia: & sic de aliis pensata natura pēnarum quo ad culpam. Excommunicatio namque semper supponit præceptum, irregularitas autem non. Et simile est de suspēsione, & interdicto. De pēnis autem aliis, quæ ad ius positiuum spectant, quandoque implicant præceptum, & quandoque non. Sufficit hic, quòd quantū est ex ratione pēnæ non variatur species.

381 Inf.q.88, art.1.& 2. Et 1.di.17 q.1.art.5. ter. Et 2. di.42.q.1. ar.3.Et 4. di.16.q.3. art.2.q.4. ad 5.Et 3. contra.c. 139.fin.& 147.

¶ Auerte secundo, ꝙ author non dicit, quòd veniale & mortale distinguuntur: quia vnū est respectu finis, & alterum eius ꝙ est ad finem: immo dicit oppositum, dum dicit, quòd in eadem specie adulterii inuenitur vtrumque. Sed dicit, quòd distinguuntur ex hoc ꝙ vnum scilicet mortale auertit à fine alterum scilicet veniale deordinat citra auersionem à fine. Et intendit, ꝙ veniale & mortale non distinguūtur ex parte conuersionis, vnde habent peccata speciem: & propterea contingit, quod vtrunque sit circa finem. idem enim est obiectum adulterii, & primi motus eius: infidelitatis, & primi motus eius. Sed ex parte auersionis, vnde peccata non habent speciē iuxta duos modos deordinationis auersiuæ, constituūtur hæc duo peccata. Cum enim peccādo auersio fit à fine, est peccatum mortale: cum autē peccando auersio non simpliciter, sed quædam fit ei tra tamen postergationē finis, tunc fit peccatum veniale, circa quodcunque obiectum hæc accidant.

ar.1. ad 1.

¶ Et hic patet falsum esse, quod in 22.distin.secundi, Scotus dicit, quod veniale, & mortale distinguuntur: quia hoc contra præceptum, illud contra consilium. iam enim patet vtrunque cadere sub præcepto. Sub præcepto namq; adulterii cadit adulterii peccatum siue completum, quod est mortale: siue imperfectum, vt primus motus, & huiusmodi. & simile est de aliis huiusmodi. Falsissimum quoque esse, quod agens contra consilium peccet, experientia teſtatur, neminem peccati arguens, quia non ingreditur religionem, ꝙ est de consilio. Authoritate quoque Apo. 1. ad Cor. 7. conuincitur, vbi cum dixisset, De virginibus præceptum non habeo, consilium aūt do, subiunxit: Si acceperis uxorem, non peccasti: & si nupserit uirgo, non peccauit. Distinguendum potius erat ex hac parte, ꝙ cadere sub præcepto cōtingit dupliciter, primo sic ꝙ eius oppositum sit contra præceptum, & hoc est mortale. Secundo sic, ꝙ eius oppositum sit præter præceptum, & hoc est veniale.

*c.8. post med. to.5

D.259.

D. 1010

¶ In articulo eodē in responsione ad primum, habes solutionem argumēt orum Aureoli apud Capreolum in 43. dist. 2. sent. contra hanc determinationem. Fundantur enim omnia

Ex q.64.

10 Ex q.64.

20 Ex q.64.

30 Ex q.64.

40 Ex q.64.

50 Ex q.64.

60 Ex q.64.

70 Ex q.64.

80 Ex q.64.

pria argumenta super specificatione peccatorũ ex parte auersionis, offensæ, distantiæ in infinitum, oppositionis ad charitatem, & circunstantiarũ, quorum omnia ex cepto ultimo, ex vno literæ verbo soluuntur: quia peccata ex alio specificantur, scilicet ex obiecto: & ex alio hæc habent, scilicet ex auersione. Quomodo autem circunstantia speD.75. ficet, aut quomodo D.1008. faciat de veniali mortale, inferius in quæstione octuagesima octaua amplius dicetur.

¶ In articulo eodẽ, in responsione ad secundum habes qualiter verba authoris, quæ videntur ex hac ratione, scilicet quia aliquid ex mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, sonare quod distinguuntur specie, intelligi, vel glosari, aut retundi possit: vt in In cor.ar. quæstione de Mal. quæstione secunda artic.8. habes.

¶ *Super quæstio. 72. Artic. VI.*

IN ar.6. eiusdem septuagesimæ secundæ quæstionis, habes duas regulas. Altera est, q͗ cõmissio peccati, & omissio virtutis oppositæ, non distinguũtur specie secundum diuersitatem præceptorum. Et hæc, sequitur ex prima, vt patet: quia præcepta affirmatiua dantur de actibus virtutũ negatiua vero de actibus vitiorum. Committens autem actum vitii simul agit contra vtrunque præceptum, committendo actum prohibitum, & omittendo actum mandatum: & in vna tantum q.71.ar.6 peccati specie erat.

¶ In eodem articulo, nota rationem duplicem in responsione ad secũdum, peccati habet lapsum irreparabilem: & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus. qui uerò peccat citra auersionem à Deo, ex ipsa ratione ne peccati reparabiliter deordinatur, quia saluatur principium: & ideo dicitur peccare venialiter, d quia scilicet non ita peccat, vt mereatur in terminabilem pœnam.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auersionis, non autem ex parte conuersionis. per quam respicit obiectum, vnde peccatum speciem habet. vnde nihil prohibet, in eadem specie d inueniri aliquod peccatum mortale, & veniale: sicut primus motus in genere adulterii est peccatum veniale, & verbum otiosum, quod plerunque est ueniale. potest etiam esse mortale.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd ex hoc, quòd inuenitur aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod peccatum veniale ex genere, sequitur q͗ talis differentia consequatur diuersitatem peccatorum secundum speciem, non autem quòd causet eam. Talis autem differentia potest inueniri etiam in his, quæ sunt eiusdem speciei, vt * dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præmium est de intentione merentis, uel virtuosè agentis: sed pœna non est de intentione peccantis, sed magis est cõtra voluntatem ipsius: vnde non est similis ratio.

Articvlvs VI.

Vtrum peccatum commissionis, & omissionis differant specie.

AD Sextvm sic proceditur. Videtur quòd peccatum commisionis, & omisionis specie differant. Delictum enim contra peccatum diuiditur, Ephes. secundo ubi dicitur. Cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris. & exponit ibi * gloss. Delictis, idest, dimittendo quæ iubentur: & peccatis, scilicet agendo prohibita. Ex quo patet, quòd per delictum intelligitur peccatum omisionis: per peccatum, commissionis. differunt igitur specie, cum ex opposito diuidantur tanquàm diuersæ species.

¶ 2 Præterea. Peccato per se, conuenit quòd sit contra legem Dei. ponitur enim in eius diffinitione, vt ex * supradictis patet: sed in lege Dei alia sunt præcepta affirmatiua, contra quæ est peccatum omisionis, & alia præcepta negatiua, contra quæ est peccatum commisionis. ergo peccatum omissionis, & peccatum commissionis differunt specie.

¶ 3 Præterea. Omisio, & commisio differunt, sicut affirmatio, & negatio: sed affirmatio, & negatio non possunt esse vnius speciei, quia negatio non habet speciem: non entis enim non sunt species, neque differentiæ, vt * Philosophus dicit. ergo omisio, & commissio non possunt esse vnius speciei.

¶ Sed contra. In eadem specie peccati inuenitur omisio, & commisio. Auarus enim & aliena rapit, quod est peccatum commissionis, & sua non dat, quibus dare debet, quod est peccatum omisionis. ergo omisio, & commisio non differunt specie.

¶ Respondeo. Dicendum, quod in peccatis inuenitur duplex differentia, vna materialis: & alia formalis. Materialis quidem attenditur secundum naturalem speciem actuum peccati: formalis autem secundum ordinẽ ad vnum finem proprium, quod est obiectum proprium. vnde inueniuntur aliqui actus materialiter specie differentes, qui tamen formaliter sunt in eadem specie peccati, quia ad idem ordinantur: sicut ad eandem speciem homicidii pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quãmuis actus sint specie differentes secundum speciem naturæ. Sic ergo si loquamur de specie peccati omisionis, & commisionis, materialiter differunt specie, large tamen loquendo de specie, secundum quod negatio, vel priuatio speciem habere potest. Si autem loquamur de specie peccati omisionis, & commisionis formaliter, sic non differunt specie: quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt. Auarus enim ad congregandum pecuniam, & rapit, & non dat ea, quæ dare debet. Et similiter gulosus ad satisfaciendum gulæ, & superflua comedit, & iciunia debita prætermittit; & idem est videre in cæteris. Semper enim in rebus negatio fundatur super aliqua affirmatione, quæ est quodammodo causa eius: vnde etiã in rebus naturalibus eiusdem rationis est, quòd ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd illa diuisio quæ est per commisionem, & omisionem, non est secundum diuersas species formales, sed materiales tantum, vt * dictum est.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd necesse fuit in lege Dei proponi diuersa præcepta affirmatiua, & negatiua, vt gradatim homines introducerentur ad virtutem, prius quidem abstinendo à mãlo, ad quod inducimur per præcepta negatiua, & postmodum faciendo bonum, ad quod quare peccata non diuersificantur secundum diuersitatem præceptorum, quia scilicet peccatum non habet speciem ex parte auersionis. Et intendit dicere, q͗ quia esse contra legem, seu legis præceptum, *li.4.Phy si. tex.67. to.2. quod idem est, specTat ad auersionem peccati. Auertitur enim peccans à lege, nec per se intendit contra legem facere, sicut nec in ordinate facere, ut prædictum est, & peccatum non habet speciem ex parte auersionis, ideo diuersitas præceptorum non diuersificat speciem peccatorum. Sicut. m. quia auersio non dat speciem peccato, diuersitas auersionis non specificat: ita quia esse cõtra præceptum, nõ dat speciem, quia pertinet ad auersionem, diuersitas præceptorum non diuersificat species peccatorum. Et dicit hoc author satisfaciens argumẽto inducenti, quod peccato per se conuenit esse contra legem: vt quia ex prima ratione hic assignata dicebamus, quod diuersitas præcepti secundum affirmatiuum & negatiuum non variat speciẽ peccati: ex hac secunda ratione diseamus vniuersaliter, quod diuersitas præceptorum non causat diuersitatẽ specificam peccatorũ. Et ex hac doctrina habes, q͗ furtum ex hoc, q͗ est prohibitum diuersis præceptis, puta, iuris diuini, naturalis, positiui, principis, prælati &c. nõ acquirit aliam speciem: & simile est de peccato ex iure positiuo tantũ multiplicatis præceptis à subordinatis prælatis. Assignata namque ratio vniuersalis est, scilicet q͗ peccans respicit præceptũ ex parte auersionis. Propterea hic habes determinatum in oppositum, quod in quæstione de mal. quæstione 2. articulo 6. ratio nabile iudicatum est, scilicet peccata quia prohibita distin-

stingui secundum præcepta. semper enim peccatũ ex parte conuersionis distinguitur specie, vt dictum est.

¶ *Super quæstio. 72. Articul. VII.*

IN ar.7. eiusdem 72. q. nota, q͗ diuisio peccati i peccatum cordis, oris & operis dupliciter itelligi potest. Primo per modum diuisiouis totius vniuersalis in partes subiectiuas generis, scilicet in species. Secundo per modum quasi totius integralis in suas partes consequenter se habẽtes: & hoc modo tractatur in præsenti litera.

¶ Ad cuius euidentiam scito, q͗ peccata sunt in duplici differentia. nam quæda sunt quæ perfectionem non habent nisi in opere, vt furtum, homicidium, & adulterium, & huiusmodi, & huiusmodi peccata se habent ad peccata cordis, oris, & operis, quasi ut totum integrale ad suas partes, sicut domus ad fundamentum, parietes ad tectum. Et sic tractatur in litera prima distinctio, & dicitur quòd distinguuntur secundum gradus ejusdem speciei. Quædam autem sunt, quæ perficiuntur solo corde, vt hæresis: vel perficiuntur in ore, vt detractio. Et sic peccatũ diuiditur in peccatum cordis, oris & operis, vt in ueras & perfectas species peccati, vt in vltima quæstione tertiæ partis, arti. penul. author docet.

¶ Circa eundem articulum dubium est duplex. Primo, Si distinctio secũdũ gradus in peccato cordis, oris, & operis sit, sicut sit etiam distinctio specifica secundũ species imperfectas. Et ratio dubii est, quia litera hic proponit in inducimur per præcepta affirmatiua. Et sic præcepta affirmatiua, & negatiua non pertinent ad diuersas virtutes, sed ad diuersos gradus virtutis, & per consequens non oportet quòd contrarientur diuersis peccatis secundum speciem. Peccatum etiam non habet speciem ex parte auersionis, quia secundum hoc est negatio, vel priuatio: sed ex parte conuersionis, secundum quod est actus quidam. vnde secundum diuersa præcepta legis non diuersificãtur peccata secundum speciem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de materiali diuersitate speciei. Sciendum est tamen, quòd negatio & sipriè non sit in specie, constituitur tamen in specie per d reductionem ad aliquam affirmationem, quam sequitur.

Articvlvs VII.

Vtrum conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis.

AD Septimum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis. Augusti. enim in decimosecundo. * de Trini. ponit tres gradus peccati, quorum primus est, cum carnalis sensus illecebram quandam ingerit, quod est peccatum cogitationis. Secundus gradus est, quando sola cogitationis delectatione aliquis contentus est. Tertius gradus est, quando faciendum discernitur per consensum: sed tria hæc pertinent ad peccatum cordis. ergo inconueniẽter peccatum cordis ponitur quasi vnum genus peccati.

¶ 2 Præterea. † Grego. in quarto Moral. ponit quatuor gradus peccati, quorum primus est culpa latens in corde: secundus, cum exterius publicatur: tertius est, cum consuetudine roboratur: quartus est, cum vsque ad præsumptionem diuinæ misericordiæ, vel ad desperationem homo procedit: vbi non distinguitur peccatum operis à peccato oris, & adduntur duo alii peccatorum gradus. ergo inconueniens fuit prima diuisio.

¶ 3 Præterea. Non potest esse peccatũ in ore, vel in opere, nisi fiat prius in corde. ergo ista peccata specie non differunt. non ergo debent contra se in uicem diuidi.

¶ Sed contra est, quod * Hiero. dicit super Ezech. Tria sunt generalia delicta, quibus humanum subiacet genus: aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus.

¶ Respon. Dicendum, quòd aliqua inueniuntur differre d specie dupliciter. Vno modo ex eo quod vtrum que habet speciem completam, sicut equus, & bos differunt specie. Alio modo, secundum diuersos gradus in aliqua generatione, vel motu accipiuntur diuersæ species: sicut ædificatio est cõpleta generatio domus, collocatio autem fundamenti, & erectio parietis sunt species incõpletæ, vt patet per * Philosophum in 10. Ethicor. & idem etiam potest dici in generationibus animalium. Sic igitur peccatum diuiditur per hæc tria, scilicet, peccatum oris, cordis, & operis, non sicut per diuersas species completas: nam consumatio peccati est in opere, vnde peccatum operis habet speciem completam, sed prima inchoatio eius est quasi fundatio in corde. Secundus autem gradus eius est in ore secundum quod homo prorumpit facile ad manifestandum conceptum cordis. Tertius autem gradus iam est in consumatione operis. Et sic hæc tria differunt secundum diuersos gradus peccati: patet tamen quòd hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, cum ab eodem motiuo procedant. Iracundus enim ex hoc quòd appetit vindictam, primo quidem perturbatur in corde, secundo in verba contumeliosa prorumpit, tertio vero procedit vsque ad facta iniuriosa: & idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quod omne peccatum cordis conuenit in ratione occulti, & secundum hoc ponitur vnus gradus, qui tamen per tres gradus distinguitur, scilicet cogitationis, delectationis, & consensus.

¶ Ad secundum dicendum, quod peccatum oris, & operis conuenîunt in manifestatione, & propter hoc ea * Gregorius sub vno computat: * Hierony. autem distinguit ea, quia in peccato oris est manifestatio tantum, & ptincipaliter intenta: in peccato vero operis est principaliter expletio interioris conceptus cordis, sed manifestatio est ex consequenti: consuetudo vero & desperatio sunt gradus consequentes post speciem perfectam peccati, sicut adolescentia, & inuentus post perfectam hominis generationem.

¶ Ad tertium dicendum, quod peccatum cordis, & oris non distinguuntur à peccato operis, quando simul cum eo coniunguntur, sed prout quod libet horum per se inuenitur: sicut etiam pars motus non distinguitur à toto motu, quando motus est continuus, sed solum quando motus sistit in medio.

communi: in amplificatione autẽ ad præsentem materiam non affirmat distinctionẽ D. 509. secundum species imperfectas, sed solum negat distinctionem secundũ speciem perfectã, & affirmat distinctionem secũdum gradus, vt patet in tuenti. Non parui etiam refert vtro modo dicatur. nã species imperfecta species, est, & distincta secundũ species imperfectas, distincta erũt secundum speciem absolute, quãmuis in ordine ad aliquid superueniens secundum quid essent eiusdẽ speciei. Secundo dubitatur, quia litera diuertere videtur, & confunde re peccatum oris, quòd habet perfectam speciem cũ peccatooris, quod importat gradum speciei. Nam ponit contumeliam pro progressu uindictæ: & constat q͗ contumelia est peccatum, quod perficitur in ore, undique igitur diffona uidetur doctrina hæc.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter contingit peccatũ cordis, & oris ordinari ad peccatũ operis, vt imperfectum ad perfectũ. Primo per modũ simplicis prosecutionis: sicut qui vult fornicari, & inuitat fornicariã. de his constat, q͗ nulla est distinctio specifica in esse morali, sed solius vnius speciei progressus. Secundo per modum euiusdam intermedii termini, vt confensus in delectationẽ cogitari adulterii, & verba prouocantia ad hoc, secundum se tamen delectabilia: & in istis apparet, quòd sit aliqua specifica differentia secundum species imperfectas, sicut in generatione animalium, & ædificatione: sed reuera non est etiam sic aliqua diuersitas specierum imperfectarum, sed similitudo potius earũ. Non enim est hic distinctio particularium

*Loco in arg. citato.
* Loco in arg. Sed cõtra citato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

larium formarum heterogenearum, sicut in ædificatione fundamentum erigere & cooperire distinguuntur specie: nec est hic aliqua forma media, vt uia, sicut forma embrionis est in uia ad formam hominis: sed tantummodo forma intenti finis proprii diuersimode in corde, in ore, atque opere se habens secundum perfectum & imperfectum gratiæ habitus. Et ratio est illa, quæ in litera ponitur: quia scilicet vnicum tantum est motuum obiectiue, propter quod author in litera non affirmauit distinctionem imperfectarum specierum in hac moralium distinctione, vt dubitando tactum est, quamuis etiam iuxta authoris doctrinam in q. de potentia Dei, q. 3. arti. 9. ad 10. si diuersigueretur specie imperfecta, vt embrio distinguitur à perfecta specie, nó propterea essent peccata hic diuersarú specierum, sed omnia comprehendúntur sub peccato unus speciei: quia huiusmodi imperfecto species nec sunt in genere, nec in specie, nisi per reductionem, eo modo, q o imperfectum reducitur ad perfectum. Nó enim sunt quædã per se species, vt terra, & elementa: sed sunt quædã per se, & essentialiter ordinatæ naturæ ad species, ut motus ad terminú ita q se habent vt quidam motus permanentes ad ipsas species non habentes alias species: sicut nec motus successiui absque terminorum speciebus, & per hæc patet solutio primi dubii. Ad secundum autem dicitur, q licet peccatum contumeliæ perficiatur in ore, vt communiter videtur in usu: si contumelia tamen nomine intelligatur dehonestatiónis peccatum, certum est quòd non consumatur in ore, quãuis multa in peccatoris oris dehonestatio sit. Plus namque dehonestat aliquam vxorem adulterio exponendo, quàm dicendo ei, q vxor est adultera stante eadem intentione. vnde in litera comparatur dicere verba contumeliosa ad facere facta cótumeliosa.

384 Mal. q. 2. art. 6. c. Et q. 14. ar. 3.

*Aristo 1 meta. tex. 37.

ar. 1 huius quæst.

ARTICVLVS Octauus.

Vtrum superabundantia, & defectus diuersificent species peccatorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd superabundantia, & defectus non diuersificent species peccatorum. Superabundantia enim, & defectus differunt secundum magis & minus: sed magis & minus non diuersificant speciem. ergo superabundantia & defectus non diuersificant speciem peccatorum.

¶ 2 Præterea. Sicut peccatum inagibilibus est ex hoc, quòd recedit à rectitudine rationis, ita fallsitas in speculatiuis est ex hoc, quòd recedit à veritate rei: sed non diuersificatur species falsitatis ex hoc, quòd aliquis dicit plus, vel minus esse, quàm sit in re, ergo etiam non diuersificatur species peccati ex hoc, quòd recedit à rectitudine rationis in plus, vel minus.

¶ 3 Præterea. Ex duabus speciebus non constituitur vna species, vt * Porphyrius dicit: sed superabundantia, & defectus vniuntur in vno peccato. sunt enim simul quidam illiberales & prodigi, quorum duorum illiberalitas est peccatum secundum defectum: prodigalitas autem secundum superabundantiam ergo superabundantia, & defectus non diuersificant speciem peccatorum.

¶ SED CONTRA. Contraria differunt secundum speciem: nam contrarietas est differentia secundum formam, vt dicitur in 10. * Metaphys. sed vitia, quæ differunt secundum superabundantiam & defectum, sunt contraria, sicut illiberalitas prodigalitati. ergo differunt secundum speciem.

*Tex. 13. & 14. to. 3

¶ Respondeo dicendum, quòd cum in peccato sint duo, scilicet ipse actus, & inordinatio eius prout recedit ab ordine rationis, & legis diuinæ, species peccati attenditur non ex parte inordinationis, quæ est præter intentionem peccantis, vt * supra dictum est: sed magis ex parte ipsius actus, secundum quod terminatur ad obiectum in quod fertur d intentio peccantis. & ideo vbicunque occurrit diuersum motiuum inclinans intentionem ad peccandum, ibi est diuersa species peccati. Manifestum est autem quòd non est idem motiuum ad peccandum in peccatis, quæ sunt secundum superabundantiam, & in peccatis quæ sunt secundum defectum: quia scilicet motiuum in peccato intemperantiæ, est amor delectationum corporalem: motiuum autem in peccato insensibilitatis est odium earum. vnde huiusmodi peccata non solum differunt specie, sed etiam sunt sibiinuicem contraria.

d D.785

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd magis & minus, & si non sint d causa diuersitatis speciei, consequuntur tamen quandoque species differentes prout prouenium ex diuersis formis, sicut si dicatur, quòd ignis est leuior aere. vnde * Philosophus dicit in octauo Ethico. quòd qui posuerunt non esse diuersas species amicitiarum propter hoc, quòd dicuntur secundum magis & minus, non sufficienti crediderunt signo: & hoc modo superexcedere rationem, vel deficere ab ea pertinet ad diuersa peccata secundum speciem, inquantum consequuntur diuersa motiua.

d D.648

*c.1. in fi. to.5

¶ Ad secundum dicendum, quòd intentio peccantis non est vt recedat à ratione, & ideo non efficitur eiusdem rationis peccatum superabundantiæ, & defectus propter recessum ab eadem rationis rectitudine: sed quandoque ille qui dicit falsum, intendit veritatem occultare: vnde quantum ad hoc, non refert vtrum dicat vel plus, vel minus: si tamen recedere à veritate non sit præter intentionem, tunc manifestum est, quòd ex diuersis causis aliquis mouetur ad dicendum plus, vel minus: & secundum hoc diuersa est ratio falsitatis. sicut patet de iactatore, qui superexcedit dicendo falsum, quærens gloriam, & de deceptore, qui diminuit euadens debiti salutionem: vnde & quædam falsæ opiniones sunt sibiinuicem contrariæ.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd prodigus, & illiberalis potest esse aliquis secundum diuersa, vt scilicet sit aliquis illiberalis in accipiendo quæ non debet, & prodigus in dando quæ non debet: nihil autem prohibet contraria inesse eidem secundum diuersa.

¶ Super quæstio. 72. Articul. VIII.

IN ar. 8. & 9. eiusdem 72. quæst. no. quod author distinguere peccatorum species intendens, ex parte motiuorum finium, videtur digredi ad motiua ex parte agentis, breuitatis (vt puto) causa, volens intelligi ex tali distinctione diuersitatem obiectorum. verbi gratia, cum dicit q in temperantia, & insensibilitas oriuntur ex contrariis motiuis scilicet ex delectationum amore, & odio earum, vult intelligi ex delectationibus amabilibus, & ex eiusdem exosis. oportet enim sume re motiua effectiue non vt sic, sed id quod redundat in obiecto quod mouet finaliter: & sic etiam intellige nouum articulum.

¶ In responsione ad secundum prædicti 8. ar. intellige Nouitiæ duplicem modum recedendi à veritate, s. per se intendendo recessum ab ea, & tunc non differt specie magis, & minus, sicut nec in recessu à ratione vt sic, & non per se intendendo: & túc differt specie, sicut auersio in peccatis ex motiuis.

¶ In responsione ad tertium eiusdé articuli, signa illam, & intuere illius veritatem, & in his qui auarissimi sunt ad habédum etiam Iesu Christi patrimonium, & effundút in meretrices, &c. sunt enim simul auari, & prodigi, vt in litera dicitur, & experientia testatur abominabilis, quam vtinam nescire liceret.

¶ Super quæstio. 72. Articul. IX.

IN ar. 9. eiusdem q. 72. aduerte, q author mutæ opinionem, quam in quarto sent. distin. 16. q. 93. tenuit, scilicet, quòd circunstantia etiam si nó sit finis, dat speciē peccato, & vbicunque idem esse iudiciū de specificatione actus humani ex circunstantia in actu virtutis, & in actu vitii: quia vbique oportet speciem dari a motiuo, vt obiecto: & nunquàm circunstantiam vt sic, dare speciem, sed oportere eam transire in differentiam, seu conditionem obiecti iuxta superius determinata in q. 18. Et quoniã ibi voluit peccati species sumi ex parte priuationis, hæc soluit in responsione ad primum, & secundū. Nec est difficile soluere rationes, quæ ibi afferuntur scilicet de fure, qui nollet caliçé quē furatur, esse sacrū, & quòd sola circū stantia, cur, mutaret speciem. Insufficiens namque signum nō finis est nolleitas habentis voluntatem liberā deliberatam ad illud: sicut etiam accedens ad vxorem alterius mallet ipsam esse inuptam. Nec sequitur, q sola circunstantia, cur, mutet speciē, sed q nec cur, nec aliqua circunstantia mutet speciem, nisi habeat rationem alterius motiui, vt finis: non ita quòd sit, aut apprehendatur vt finis præiacentis peccati. Non enim sacrilegium est finis furti, cum aliquis furatur sacrum: sed sufficit quòd sit confinis. Furtum enim sacrilegū est conuersio ad bonum commutabile, vt obiectum contrarium rationis, quia alienum, & quia sacrum.

384 2. 2. q. 53. ar. 2. ad 3 & q. 92. a. 2. co. & q. 148. ar. 4. ad 1. 2. & 3. & 3. di. 36. ar. 5. & mal. q. 2. ar. 6. & q. 14. ar. 3. *c. 4. par te 4. post me. illius

q. 18. a. 10

¶ In articulo eodem nono eiusdem quæstio. 72. dubium occurrit, Quomodo stant ista simul, scilicet, Circunstantia nunquam dat speciem nisi ratione alterius motiui, vt obiecti, seu finis procul dubio per se, quia ab his quæ sunt per accidens non sumitur species: & omnis circunstantia transmutans actum de bono in malum, dat peccato speciem: fuit enim hæc regula in q. 18. assignata. Cum enim quicquid præter intentionem actui voluntario coniunctum sit, non per se obiectum sit, & omne incognitum præter intentionem coniungatur voluntario actui, oportet dicere aut q nullus actus sit ex bono malus ex circunstantia ignota, quantumcuque mala: aut quòd circunstantia det speciem absque hoc, quòd eius obiectum sit per se motiuum voluntatis ut finis. verbi gratia. Ioannes exercens se ad sagittandum, minus prouidè emittens sagittam percutit partem: in hoc & infinitis similibus circunstantia facit actum de bono malum, & nullum interuenit per se obiectū illius spēi, cuius est illa circūstātia, puta parricidij, vel homicidii. quo ergo cōsonant dicta, & in qua spē sunt ista peccata, ñ apparet.

¶ Ad hoc dubium est multiplex dicendi modus, scilicet ex consequenti, ex materia, ex omissione, ex ignorantia, ex negligentia.

ARTICVLVS IX.

Vtrum peccata diuersificentur specie secundum diuersas circunstantias.

AD nonum sic proceditur. Videtur quòd uitia, & peccata diuersifi centur specie secundum diuersas circunstantias: quia, ut dicit * Dion. 4. ca. de diui. no. Malum contingit ex singulatibus defectibus: singulares autem defectus sunt corruptiones singularum circunstantiarum ergo ex singulis circunstantiis corruptis singulæ species peccatorum consequuntur.

¶ 2 Præterea. Peccata sunt quidã actus humani: sed actus humani interdum accipiunt speciem à circunstantiis ut supra habitum est. * ergo peccata differunt specie, secundum quod diuersæ circunstantiæ corrumpuntur.

¶ 3 Præt. Diuersæ species gulæ assignantur secundum particulas, quæ in hoc uersiculo continentur, Præpropere, lautè, nimis, ardenter, studiosè: hæc autem pertinent ad diuersas circunstantias. nam præpropere est antequam oportet: nimis, plus quàm oportet, & idem patet in aliis. ergo species peccati diuersificantur secundum diuersas circunstantias.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. & 4. Ethico. * quòd singula uitia peccant agendo plusquam oportet, & quando non oportet, & similiter secundum omnes alias circūstantias. non ergo secundum hoc diuersificantur peccatorum species.

¶ Respondeo. Dicendum, quod sicut dictum est, * ubi occurrit aliud motiuum ad peccandum, ibi est alia peccati species: quia motiuum d ad peccandum est finis, & obiectum. Contingit autem quandoque quòd in corruptionibus diuersarum circunstantiarum, est idem motiuum: sicut illiberalis ab eodem mouetur, quòd accipiat quando non oportet, & ubi non oportet, & plus quàm oportet, & similiter de aliis circunstantiis. hoc enim facit propter inordinatum appetitum pecuniæ congregandæ: & in talibus diuersarum circunstantiarum corruptiones non diuersificant species peccatorum, sed pertinent ad unam & eandem peccati speciem. Quandoque uerò contingit, quòd corruptiones diuersarum circunstantiarum proueniunt à diuersis motiuis, puta, q aliquis præpropere comedat, potest prouenire ex hoc, quòd homo non potest ferre dilationem cibi propter facilē consumptionem humiditatis: q uerò appetat immoderatum cibum, potest contingere propter uirtutem naturæ potentem ad conuertendum multum cibum. Quòd autem aliquis appetat cibos deliciosos, contingit propter appetitum delectationis, quæ est in cibo: unde in talibus diuersarum circunstantiarum corruptiones inducunt diuersas peccati species.

d D.991

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum inquantum huiusmodi, priuatio est: & ideo diuersificatur specie secundum ea, quæ priuantur, sicut & cæteræ priuationes, sed peccatum non sortitur speciem ex parte priuationis, uel auersionis, ut supra dictum est, * sed ex conuersione ad obiectum actus.

Ar. 1. huius quæs.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd circūstantia nunquàm transfert actum in aliam speciem, nisi quando est aliud motiuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in diuersis speciebus gulæ diuersa sunt motiua, sicut dictum est. *

in cor. ar.

hæc via falso innititur fundamento: quia materiam spectare ad speciem formæ, intelligitur de forma non sub qua esset, non enim materia animalis spectat ad speciem eadaueris, quia esset sub ea si ab anima relinqueretur. Constat autem omne peccatum habere actu aliquam formam, cum nihil sit in genere, quod non sit in aliqua specie, ac per hoc nihil est in specie peccati: quod non sit in aliqua specie peccati. & nihilominus falsam profert sententiam: quoniam quicquid est materialiter volitum sub aliqua forma, totum spectat ad formæ speciem. vnde hic dicitur, q omnes circunstantiæ sub vno motiuo ad vnam speciem illius, scilicet motiui, spectant. Constat quoque, quod procurans à muliere consensum ad fornicationem, ex consequenti & materialiter nulc & intendit spiritualem mortem illius: & tamen actus ille nullo modo respicit speciem à morte spirituali, sed a fornicatione per se intenta. Quæ ergo ex consequenti, vel materialiter, vel per accidens cõiunguntur, quàmuis nocumenta & mala, vt patet exemplo nunc allato, non trahunt in suam speciem, quamuis aggrauent peccatum traherent autem in suas species, si intenta essent.

¶ Ex omissione autem ignorantia, & negligentia, quæ sunt species omissionis, quia in huiusmodi peccatis interuenit omissio, vel scientiæ, vel consilii, vel solicitudinis: omissio autem propriam speciem sortitur non ex actu, cui per accidens annectitur, sed ex proposito genere, etiam si nullus interueniat actus. Qui enim omittit audire Missam, vacans illa hora ludo, non specificatur omissio ex actu ludi, quia per accidens iungitur omissionis peccato,

¶ Ex consequenti quidem: quia sicut aliquis actus est ex consequẽti uolitus, ita obiectum proprium illius actus est ex consequenti intentum. verbi gratia in exemplo allato, Sicut ille uolendo improuide sagittare, ex consequenti uoluit actu percussionis consequentis: ita ex consequenti intendit proprium

Universidad de Deusto
Biblioteca

to. sed ex diuino cultu, cui contrariatur omissio illa. Vnde in huiusmodi peccatis tantum mali est, quantum omissionis secundum suæ speciæs habent. Sed hoc nihil est, quia peccata ista sunt peccata commissionis. Occidens enim hominem improuide sagittando, dicens malum de proximo non animo detrahẽdi, absoluẽs ignoranter aliquem a peccato, vel censura, à qua non pẽt: & alia huiusmodi, non omittendo, sed committendo contra legem peccant. Præterea, Hoc nõ est soluere, sed qua si mutare quæstionem. nam commune est commissionibus & omissionibus, q̃ omnes sub eodem fine motiuo cadentes, ad eandẽ speciem spectẽe. Vnde sicut quærimus per se obiecta commissionum, ita & omissionum, nisi q̃ in omissione non oportet ponere obiectum positiue volitum, sed negatiue voluntariũ, & per se, sicut ipsam omissionem. Aliter dicitur, q̃ nulla est in dictis authoris discordia & quòd huiusmodi actus sunt in propriis speciebus suorum per se formaliter, & directe obiectorum tantum.

¶ Ad quorum euidentiam scire oportet, quòd aliud est loqui de voluntario, & aliud de voluntario specificante. Non enim sufficit ad rationem specificantis in moralibus, quòd sit voluntarium, sed plus exigitur: iam enim dictum est q̃ peccatum non habet speciem ex auersione, & constat quod auersio est voluntaria. Quod autem sit illud plus, colligitur ex dictis. Cum enim actus moralis ex obiecto, seu fine speciem habeat, & constat, quod intelligitur de obiecto formaliter, sicut vniuersaliter cum de specificatione actuum & potentiarum ex obiectis dicitur: & quia quod est per accidens, extra speciem est, oportet etiam quod intelligatur de obiecto per se: & quia in per se, & formaliter obiectum actus directe terditur actus, vt patet inductiue, consequens est vt de obiecto directe intelligatur, & sic ad hoc quod obiectum specificet actum voluntatis, exigitur quod sit formaliter per se, & directe intentum: non exigitur autem quod sit primo intentum. Stat. n. quod sit per se formaliter & directe, secundario tamen intentum: sicut cum quis vult mechari, vt furetur, volitio specificatur ab vtroque, licet à furto principalius. Circunstantia igitur specificans, eo ipso quòd ingreditur latitudinem specificantiũ, oportet obiectiuum ordinem intrare, & differentiam, seu conditionem obiectiuam ponere formaliter, & directe intentam. Cum autem nullum ex ignorantia incursum sit per se, & directe volitum, consequens est quòd nulla huiusmodi conditio, seu circunstantia det peccato speciem. Nec est verum, quòd actus fiat de bono malus ex huiusmodi ignotis conditionibus, sed fit de malo peior, aut pluribus modis malus. Sagittans enim improuide, actũ facit moraliter malum etiam si nullum contingat lædi, quoniam sagittatio est actus voluntarius periculosus, & debet fieri quando, & vbi, sicut &c. oportet: quod ab improuido non seruatur. Quando autem lædi aliquem contingit, læsio talis aggrauat actum iam malum, vt in q. seq. de nocumento aggrauante dicitur. Et eodem modo cum quis verba detractoria non detrahendo, sed otiose dicit, læsio famæ proximi non specificat actũ, sed aggrauat, obligatque ad restitutionem ratione læsionis. Si quis similiter ex ignorantia absoluit à quo non poterat, non est reus illius actus, ed improuidi, seu ignorantis actus quo ad moralem speciem: secus autem uidetur quo ad pœnas positiui iuris: quoniam iuris dispositioni standum est. Si enim verbi gratia dicatur, Si quis auferit, vel præsumpserit absoluere, sit excommunicatus, contra facientes ex ignorantia, excusatur à pœna: quia excusatur ab actu per se formaliter & directe volito: quod audaciæ præsumptionis, & similium nomina ratio insinuat. Si uero dicatur, Si quis absoluerit, incidere uidetur in Canonem, eo quòd sicut potest ius positiuũ pœnam ponere excommunicationis actur, etiam de se non illicito, vt patet de religiosis inducentibus ad sepulturas &c. multo magis potest excõmunicare pro actu illicito, qualis est actus voluntarius ex culpabili, etiam venialiter ignorantia. Reponẽda sunt igitur peccata in solis speciebus suorum per se obiecto rum formaliter, & directe volitorũ. Annexa autem & materialiter concurrentia aggrauare quidem, specificare autem nõ pos sunt. Sed nec hoc satisficit; quoniam redit fere in idem cum dicentibus, q̃ tantum est hic peccati, quantum omissio, seu negligentia &c. meruit. sola. n. maiori grauitate differentiam constituit: nec saluatur quod communiter dicitur, scilicet, q̃ tales sunt homicidæ, & huiusmodi: quia ergo de ignorantia in ferius erit ex proposito tractatus, & ex illa hæc pendet, illuc usque solutio difficultatis huius differatur. hæc autem exercebunt ingenium.

3.q.86.a.3. Et 3.di.36.a.5. Et 4.di.15.q.1.ar.3.q.1 cor. & di.16. q.2.a.1.q.2.cor. & di.18. q.2.ar.5. q.3. ad 1. *Amb. li. de paradi. c.8. ante med.to.4

†q.65.a.1

q.65.ar.1 & 2.

*c.28. & vlt.to.5

QVAESTIO LXXIII.

De comparatione peccatorum adinuicem, in decem articulos diuisa.

EIncle considerandum est de comparatione peccatorum adinuicem.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum omnia peccata, & vitia sint connexa.
¶ Secundo, Vtrum omnia sint paria.
¶ Tertio, Vtrum grauitas peccatorũ attendatur secundum obiecta.
¶ Quarto, Vtrum secundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur.
¶ Quinto, Vtrum peccata carnalia sint graviora, quàm spiritualia.
¶ Sexto, Vtrum secundum causas peccatorum attendatur grauitas peccatorum.
¶ Septimo, Vtrum secundum circunstantias.
¶ Octauo, Vtrum secundum quantitatem nocumenti.
¶ Nono, Vtrum secundum conditionem personæ, in quam peccatur.
¶ Decimo, Vtrum propter magnitudinem personæ peccantis aggrauetur peccatum.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnia peccata sint connexa.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata sint connexa. Dicitur enim Iacobi 2. Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus sed idem est esse reum omnium mandatorum legis, quòd habere omnia peccata: quia sicut * Ambro. dicit, peccatum est transgressio legis diuinæ, & cẽlestium inobedientia mandatorum. ergo quicunque peccatin vno peccato subiicitur omnibus peccatis.

¶ 2 Præterea. Quodlibet peccatum excludit uirtutem sibi oppositam: sed qui caret vna virtute, caret omnibus. vt patet ex † supradictis. ergo qui peccat vno peccato, priuatur omnibus virtutibus: sed qui caret virtute, habet vitium sibi oppositum. ergo qui habet vnum peccatum, habet omnia peccata.

¶ 3 Præterea. Virtutes omnes sunt connexæ, quæ conueniunt in vno principio, vt * supra habitum est: sed sicut uirtutes conueniunt in vno principio, ita & peccata. quia sicut amor Dei, qui facit ciuitatem Dei, est principium, & radix omnium virtutum: ita amor sui, qui facit ciuitatem Babylonis, est radix omnium peccatorum, vt patet per August. 14. * De ciui. Dei. ergo etiam omnia

q.65.ar.1 & 2.

hæc pendet, illuc usque solutio difficultatis huius differatur. hæc autem exercebunt ingenium.

¶ *Super Quæstionem septuagesimam tertiam.*

IN quæstione septuagesima tertia usque ad septimum articulum inclusiue nihil scribendum occurrit, nisi q̃ in 4. ar. responsio ad tertium non te fallat in quæstione de felicitate, an consistat in actu voluntatis, eo q̃ pessimo cum opponatur optimum, & odium Dei sit pessimum, & amor charitatis optimum, & felicitas consistat in optimo, in amore erit felicitas. Propositio namque dicens, q̃ pessimum optimo contrarium est, intelligitur in rebus habentibus contrarium: in carentibus autem contrarietate, non habet locum. Vnde lumen gloriæ quod caret contrario, nõ propterea definit esse melior habitus, quàm sit charitas: immo hoc ipsum, q̃ est esse talem habitum disponentem ad deitatem absque contrarietate, videtur suæ excellentiæ attestari, quasi propinquissime se habeat ad deitatem, cui non est fas cogitare contrarium.

vitia

vitia, & peccata sunt connexa, ita vt qui vnum habet, habeat omnia.

¶ Sed contra. Quædam vitia sunt sibiinuicem contraria, vt patet per Philosophum in secundo * Ethico. sed impossibile est contraria simul inesse eidem. ergo impossibile est omnia peccata, & vitia sibi esse inuicem connexa.

*c.2.to.5.

¶ Respondeo. Dicendum, quod aliter se habet intentio agentis, secundum virtutem ad sequendum rationem, & aliter intentio peccantis ad diuertendum à ratione. Cuiuslibet enim agentis secundum virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur: & ideo omnium virtutum intentio in idem tendit, & propter hoc omnes virtutes habent connexionem adinuicem in ratione recta agibilium, quæ est prudentia, sicut * supradictum est, sed intentio peccantis, non est ad hoc, quòd recedat ab eo quod est secundum rationem, sed potius q̃ tendat in aliquod bonum appetibile, à quo speciem sortitur. Huiusmodi autem bona, in quæ tendit intentio peccantis à ratione recedens, sunt diuersa, nullam d connexionem habentia adinuicem: immo etiam interdum sunt contraria. Cum igitur uitia, & peccata speciem habeãt secundum illud ad quod conuertuntur, manifestum est, quòd secundum illud, quod perficit speciem peccatorum, nullam connexionem habent peccata adinuicem. Non enim peccatum committitur in accedendo à multitudine ad vnitatem, sicut accidit in virtutibus quæ sunt connexæ, sed potius in recedendo ab vnitate ad multitudinem.

q.71.ar.4.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Iacobus loquitur de peccato non ex parte conuersionis, secundum quod peccata distinguuntur, sicut * dictum est: sed loquitur de eis ex parte auersionis, inquantum scilicet homo peccando recedit à legis mandato. Omnia autem legis mandata sunt ab vno & eodem, vt ipse ibidem dicit: & ideo idem Deus contemnitur in omni peccato: & ex hac parte dicit, quòd qui offendit in vno, factus est omnium reus: quia scilicet vno peccato peccando, incurrit pœnæ reatum ex hoc, quòd contemnit Deum, ex cuius contemptu prouenit omnium peccatorum reatus.

in cor. ar. & q.72.ar.1.

q.71.ar.1.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd sicut * supra dictum est, non per quemlibet actum peccati, tollitur virtus opposita. nam peccatum veniale uirtutem nõ tollit: peccatum autem mortale tollit virtutem infusam, inquantum auertit à Deo. sed vnus actus peccati etiam mortalis, non tollit habitũ virtutis acquisitæ: sed si multiplicentur actus, intantum quòd generetur contrarius habitus, excluditur habitus virtutis acquisitæ, qua excluso excluditur prudentia: quia cum homo agit contra quãcumque virtutem, agit contra prudentiam, sine qua nulla virtus moralis esse potest, vt * supra habitum est. & ideo per consequens excluduntur omnes virtutes morales quantum ad perfectum, & formale esse virtutis, quod habent secundum quod participant prudentiam: remanent tamen inclinationes ad actus virtutum non habentes rationem virtutis. Sed non sequitur, quòd propter hoc homo incurrat omnia vitia, vel peccata. Primo quidem, quia vni virtuti plura vitia opponuntur, ita quòd virtus potest priuari per vnum eorum, etiam si alterum eorum non adsit. Secundo, quia peccatum directè opponitur virtuti, quantum ad inclinationem virtutis ad actum, vt * supra dictum est: vnde remanentibus aliquibus inclinationibus virtuosis, non potest dici, quòd homo habeat vitia, vel peccata opposita.

q.58.ar.4. & q.65.ar.1.

q.71.ar.1.

¶ Ad tertium dicendum, quod amor Dei est congregatiuus, inquantum affectum hominis à multis ducit in vnum: & ideo virtutes, quæ ex amore Dei causantur, connexionem habent. Sed amor sui disgregat affectũ hominis in diuersa, prout scilicet homo se amat appetendo sibi bona temporalia, quæ sunt uaria, & diuersa: & ideo vitia & peccata, quæ causantur ex amore sui, non sunt connexa.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia peccata sint paria.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata sint paria. Hoc enim peccare est, facere quod non licet: sed facere quæ non licet vno & eodem modo in omnibus reprehenditur. ergo peccare vno & eodem modo reprehenditur. non ergo vnum peccatum est alio grauius.

2.di.42.q.2.ar.5. Et 3.contra. c.139. Et mal.q.2.a.9 & Mat. 11.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum consistit in hoc, quòd homo transgreditur regulam rationis, quæ ita se habet ad actus humanos, sicut regula lineatis in corporalibus rebus. Ergo peccare simile est ei quod est lineas transilire: sed lineas transilire est æqualiter, & vno modo, etiã si aliquis longius recedat, vel propinquius stet: quia priuationes non recipiunt magis, vel minus. ergo omnia peccata sunt æqualia.

¶ 3 Præt. Peccata virtutibus opponuntur: sed omnes virtutes æquales sunt, vt * Tull. dicit in Paradoxis. ergo omnia peccata sunt paria.

*in Para. 3.cuius tit. est, omnia æqualia esse vitia.

¶ Sed contra est, quod Dominus dicit ad Pilatum, Io. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. & tamen constat quòd Pilatus aliquod peccatum habuit. Ergo vnum peccatum est maius alio.

¶ Respon. Dicendum, quod opinio Stoicorum fuit, quam * Tullius prosequitur in Paradoxis, q̃ omnia peccata sunt paria. Et ex hoc etiam deriuatus est quorundam hæreticorum error, qui ponentes omnia peccata esse paria, dicunt etiam omnes pœnas inferni esse pares: & quantum ex verbis Tullii perspici potest, Stoici docebantur ex hoc, q̃ considerabant peccatum ex parte priuationis tantum, prout scilicet est recessus à ratione. vnde simpliciter æstimantes, quòd nulla priuatio susciperet magis & minus, posuerunt omnia peccata esse paria. Sed si quis diligenter consideret, inueniet duplex priuationũ genus. Est enim quædam simplex, & pura priuatio, quæ consistit quasi in corruptum esse: sicut mors est priuatio vitæ, & tenebra est priuatio luminis, & tales priuationes non recipiunt magis & minus: quia nihil residuum est de habitu opposito. vnde non minus est mortuus aliquis primo die mortis, & tertio, vel quarto, quàm post annum, quando iam cadauer fuerit resolutum. Et similiter nõ est magis tenebrosa domus, si lucerna sit operta pluribus velaminibus, quàm si sit operta vno solo uelamine totum lumen intercludente. Est autem alia priuatio non simplex, sed aliquid retinens de habitu opposito, quæ quidem priuatio magis consistit in corrumpi, quàm in corruptum esse: sicut ægritudo, quæ priuat debitam commensurationẽ humorum, ita tamẽ quòd aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum. & simile est de turpitudine, & aliis huiusmodi. Huiusmodi autem priuationes recipiunt magis & minus ex parte eius, quod remanet de habitu contrario. Multum enim refert ad ægritudinem, vel turpitudinem, vtrum plus, vel minus à debita commẽsuratione humorum, vel membrorum recedatur. Et similiter dicendum est de uitiis, & peccatis: sic enim in eis priuatur debita commensuratio rationis, vt non totaliter ordo rationis tollatur, alioquin malum si sit integrum, destruit seipsum, vt * dicitur in 4. Ethicor. Non enim posset remanere substantia actus, vel affectio agentis, nisi aliquid remaneret de ordine rationis: & ideo multum interest ad grauitatem peccati, vtrum plus, vel minus recedatur à rectitudine rationis. Et secundum hoc dicẽdum est, q̃ non omnia peccata sunt paria.

*c.5. ante med.to.5

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd peccata committere non licet propter aliquam deordinationem, quam habent: vnde illa, quæ maiorem deordinationem continent, sunt magis illicita, & per consequens grauiora peccata.

¶ Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de peccato, ac si esset priuatio pura.

¶ Ad tertium dicendum, quod virtutes sunt æquales proportionaliter in vno & eodem: tamen vna virtus præcedit aliam dignitate secúdum suam speciem vnus etiam homo est alio virtuosior in eadem specie virtutis, vt *supra habitum est. Et tamen si virtutes essent pares, non sequeretur vitia esse paria: quia virtutes habent connexionem, non autem vitia, seu peccata.

q.66. ar.1. & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum grauitas peccatorum varietur secundum obiecta.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd peccatorum grauitas non varietur secundum obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modum, vel qualitatem ipsius peccati: sed obiectum est materia ipsius peccati. ergo secundum diuersa obiecta, peccatorum grauitas non variatur.

388 Inf. ar. 4. 5 & 9. cor. & q. 74. ar. 9. cor. Et 2. 2. q. 74. ar. 2. ad 1. & ma. q. 2. arti. 2. ad 6.

¶ 2 Præterea. Grauitas peccati est intensio malitiæ ipsius: peccatum autem non habet rationem malitiæ ex parte conuersionis ad proprium obiectum, quod est quoddam bonum appetibile, sed magis ex parte auersionis. ergo grauitas peccatorum non variatur secundum diuersa obiecta.

¶ 3 Præterea. Peccata, quæ habent diuersa obiecta, sunt diuersorum generum: sed ea quæ sunt diuersorũ generum, non sunt comparabilia, vt probatur in 7. Phys.* ergo vnum peccatum non est grauius altero secundum diuersitatem obiectorum.

*Text. 30. 31. 32. to. 2

¶ Sed contra. Peccata recipiunt speciẽ ex obiectis, vt ex *supradictis patet: sed aliquorum peccatorum vnum est grauius altero secundum suam speciẽ, sicut homicidium furto. ergo grauitas peccatorum differt secundum obiecta.

Ar. præc.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut ex *supradictis patet, grauitas peccatorum differt eo modo, quo vna ægritudo est alia grauior. Sicut enim bonum sanitatis consistit in quadam commensuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis: ita bonum virtutis consistit in quadam commensuratione humani actus secundum conuenientiam ad regulam rationis. Manifestum est autem, quòd tanto est grauior ægritudo, quanto tollitur debita humorum commensuratio per commensuratiõẽ prioris principii: sicut ægritudo, quæ prouenit in corpore humano ex corde, quod est principium vitæ: vel ex aliquo quod appropinquat cordi, periculosior est. vnde oportet etiam quòd peccatum sit tanto grauius, quanto deordinatio cõtingit circa aliquod principium, quod est prius in ordine rationis. Ratio autem ordinat omnia in agibilibus ex fine: & ideo quanto peccatum contingit in actib. humanis ex altiori fine, tanto peccatum est grauius. Obiecta autem actuum sunt fines eorum, vt ex *supradictis patet: & ideo secundum diuersitatem obiectorum attenditur diuersitas grauitatis in peccatis, sicut patet quòd res exteriores ordinãtur ad hominem, sicut ad finem: homo autem ordinatur ulterius in Deum, sicut in finem. Vnde peccatum, quod est circa ipsam substantiam hominis, sicut homicidium, est grauius peccato, quod est circa res exteriores, sicut furtum. & adhuc est grauius peccatũ quod immediatè contra Deum committitur, sicut infidelitas, blasphemia, & huiusmodi. In ordine quorumlibet horum peccatorum, unum peccatum est grauius altero, secundum quod est circa aliquid principalius, vel minus principale. Et quia [d] peccata habent speciem ex obiectis differentia grauitatis, quæ attẽditur penes obiecta est, prima & principalis, quasi cõsequens speciem.

q.73. ar.3. ad 3. D. 991.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd obiectum & si sit materia circa quam terminatur actus, habet tamen rationem finis, secundum quòd intentio agentis fertur in ipsum, vt *supra dictum est: forma autem actus moralis dependet ex fine, vt ex superioribus* patet.

q.72. ar.3. ad 2. q. præcar. 6. & q. 18. ar.6

¶ Ad secvndvm dicendum, q̃ ex ipsa indebita conuersione ad aliquod bonum commutabile, sequitur auersio ab incommutabili bono, in qua perficitur ratio mali: & ideo oportet, q̃ secundum diuersitatem eorum quæ pertinent ad conuersionem, sequatur diuersa grauitas malitiæ in peccatis.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd omnia obiecta humanorum actuum habent ordinem adinuicem, & ideo omnes actus humani quodammodo conueniunt in uno genere, secundum quod ordinantur ad vltimum finem: & ideo nihil prohibet omnia peccata esse comparabilia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum grauitas peccatorum differat secundum dignitatem virtutum, quibus opponuntur.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non differat secundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur, vt s. maiori virtuti grauius peccatum opponatur: quia, vt dicitur Pro. 15. In abundanti iustitia uirtus maxima est. sicut autem dicit Dominus Mat. 5. Abundans iustitia cohibet irã: quæ est minus peccatum quàm homicidium, quod cohibet minor iustitia. ergo maxime virtuti opponitur minimum peccatum.

389 2.2. q.20. arti.3. & q. 116. arti.2. co. & q.119 ar.3.cor. & mal.q.2.a. 10.

¶ 2 Præterea. In secundo Ethico.* dicitur, quòd virtus est circa difficile, & bonum. ex quo uidetur, quòd maior uirtus sit circa magis difficile: sed minus est peccatum si homo deficiat in magis difficili, quàm si deficiat in minus difficili. ergo maiori virtuti minus peccatum opponitur.

*c. 3. circa finem. to. 5

¶ 3 Præterea. Charitas est maior virtus, quàm fides, & spes, vt dicitur primo ad Corinth. decimotertio. Odium autem quod opponitur charitati, est minus peccatum quàm infidelitas, vel desperatio, quæ opponuntur fidei, & spei. ergo maiori virtuti opponitur minus peccatum.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 8. Ethic.* quòd pessimum optimo contrarium est. optimum autem in moralibus est maxima uirtus: pessimum autem grauissimum peccatum. ergo maximæ uirtuti opponitur grauissimum peccatum.

*c. 10. pẽ. rum à prin cip. to. 5.

¶ Respondeo dicendum, quòd virtuti opponitur aliquod peccatum vno quidem modo principaliter, & directè, quod scilicet est circa idem obiectum. nam contraria circa idem sunt: & hoc modo oportet, quòd maiori virtuti opponatur grauius peccatum. Sicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam maior dignitas uirtutis. vtrunque enim ex obiecto speciem sortitur, vt ex *supradictis patet. [*] vnde oportet, quòd maximè uirtuti directè contrarietur maximum peccatũ, quasi maximè ab eo distans in eodem genere. Alio modo potest considerari oppositio virtutis ad peccatum secundum quandam extensionem virtutis cohibentis peccatum. Quanto enim fuerit virtus maior, tanto magis elongat hominem à peccato sibi contrario, ita quòd non solum ipsum peccatum, sed etiam inducentia ad peccatũ cohibet. Et sic manifestum est, q̃ quãto aliqua virtus fuerit maior, tanto etiam minora peccata cohibet: sicut etiã sanitas quanto fuerit maior, tanto etiam minores discrepantias excludit. & per hunc modum [d] maiori virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

q.66. ar.6.

D. 1003. 1179.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de oppositione, quæ attenditur secundum cohibitionem peccati: sic enim abundans iustitia etiam minora peccata cohibet.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ maiori virtuti, quæ est circa bonum magis difficile, contrariatur directè peccatum, quod est circa malum magis difficile. Vtrobique enim inuenitur quædam eminentia ex hoc, quòd ostenditur voluntas procliuior in bonum, vel in malum ex hoc, quòd difficultate non vincitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non est quicunque amor, sed amor Dei: vnde non opponitur ei quodcunque odium directè, sed odium Dei, quod est grauissimum peccatorum.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccata carnalia sint minoris culpæ, quàm spiritualia.

390 2.2. q.154. ar.3. Et 4. d.9. ar.3. q.5. cor. & d.33. q.1. ar.3. q.2. ad 3 Et ue ri. q.25. ar. 6. ad 2. Et 1.2. i.c.6 fin.

AD Qvintvm sic proceditur. Videtur quòd peccata carnalia non sint minoris culpæ, quàm peccata spiritualia. Adulterium enim grauius peccatum est, quã furtum. dicitur enim Prouer. 6. Non grandis est culpæ cum quis furatus fuerit: qui autẽ adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: sed furtum pertinet ad auaritiam, quæ est peccatum spirituale, adulterium autẽ ad luxuriam, quæ est peccatum carnale. ergo peccata carnalia sunt maioris culpæ.

¶ 2 Præt. Augu. dicit super Leuit. q̃ diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ, & idololatriæ: sed de maiori culpa magis gaudet. ergo cum luxuria sit peccatum carnale, videtur quòd peccata carnalia sint maximæ culpæ.

*Cap. 6.

¶ 3 Præt. Philosophus probat in 7. Ethic. † quod incõtinens concupiscentiæ est turpior, quàm incontinens iræ: sed ira est peccatum spirituale, secundum Grego. 31. Moralium.* concupiscentia autem pertinet ad peccata carnalia. ergo peccatum carnale est grauius, quam peccatum spirituale.

*Cap. 31. *li. 31. Moral. ca. 31. Et li. 33. c. 21. parum ante medium hĩ sententia.

¶ Sed contra est, quod Grego.* dicit, quod peccata carnalia sunt minoris culpæ, & maioris infamiæ quàm spiritualia.

¶ Respon. Dicendum, quod peccata spiritualia sunt maioris culpæ, quàm peccata carnalia: quod non est sic intelligendum, quasi quodlibet peccatum spirituale sit maioris culpæ quolibet peccato carnali, sed quia considerata hac sola differentia spiritualitatis, & carnalitatis, grauiora sunt quàm cætera peccata cæteris, paribus. cuius ratio triplex potest assignari. Prima quidem ex parte subiecti: nam peccata spiritualia pertinent ad spiritum, cuius est conuerti ad Deum, & ab eo auerti: peccata vero carnalia consummantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonum corporale conuerti: & ideo peccatum carnale inquantum huiusmodi, plus habet de conuersione, propter quod etiam est maioris adhæsionis: sed peccatum spirituale habet plus de auersione, ex qua procedit ratio culpæ: & ideo peccatum spirituale inquantum huiusmodi, est maioris culpæ. Secunda ratio potest sumi ex parte eius, in quem peccatur: nam peccatum carnale, inquantum huiusmodi, est in corpus proprium, quod est minus diligendum secundum ordinem charitatis quàm Deus & proximus, in quos peccatur per peccata spiritualia: & ideo peccata spiritualia in quantum huiusmodi, sunt maioris culpæ. Tertia ratio potest sumi ex parte motiui, quia quanto est grauius impulsiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, vt infra dicetur. *peccata autem carnalia habent uehementius impulsiuum, idest, ipsam concupiscentiam carnis nobis innatam: & ideo peccata spiritualia, inquantum huiusmodi, sunt maioris culpæ.

art. sequé.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod adulterium non solum pertinet ad peccatum luxuriæ, sed etiam pertinet ad peccatum iniustitiæ: & quantum ad hoc potest ad aua ritiam reduci, vt gl. dicit ad Ephes. 5.* super illud. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus: & tunc grauius est adulterium, quàm furtum, quanto homini charior est vxor, quàm res possessa.

* Est glo. Hieronymi in hũc locũ, to. 5.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ diabolus dr̃ maximè gaudere de peccato luxuriæ, quia est maximæ adhærentiæ, & difficile ab eo homo potest eripi. Insatiabilis est enim delectabilis appetitus, vt Philosophus dicit in 3. Eth.*

*C. 12. t. 5

*li. 7. Eth. ca. 6.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut Philosophus dicit, † Turpius est esse incontinentem concupiscentiæ, quàm incontinentem iræ, quia minus participat de ratione: & secundum hoc etiam dicit in 3. Ethic.* quod peccata intẽperantiæ sunt maxime exprobabilia, quia sunt circa illas delectationes, quæ sunt communes nobis, & brutis: vnde quodãmodo per ista peccata homo brutalis redditur. & inde est quod, sicut Greg. † dicit, sunt maioris infamiæ.

* c. 10. nõ procul à fi. to. 5.

*loco cita to in argumen. Sed contra.

ARTICVLVS VI.

Vtrum grauitas peccatorum attendatur secundum causam peccati.

391 2.2. q. 148 ar. 3. co. Et 2. d. 33. in exposi. lit. Et ma. q. 2. art. 1. & 10. cor.

AD Sextvm sic proceditur. Videtur quod grauitas peccatorum non attendatur secundum peccati causam. Quanto enim peccati causa fuerit maior, tanto vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius potest ei resisti: sed peccatum diminuitur ex hoc, q̃ ei difficilius resistitur. hoc enim pertinet ad infirmitatem peccantis, ut non facile resistat peccato; peccatum autem quod est ex infirmitate, leuius iudicatur. non ergo peccatum habet grauitatem ex parte suæ causæ.

¶ 2 Præt. Concupiscentia est generalis quædam causa peccati. vnde dicit glo. super illud Rom. 7.* Nam concupiscentiam nesciebam &c. Bona est lex, quæ dum concupiscentiam prohibet, omne malum prohibet: sed quanto homo fuerit victus maiori concupiscentia, tanto est minus peccatum. grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine causæ.

*Ex Aug. in lib. de spiritu & litera c. 4. to. 3.

¶ 3 Præte. Sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus, ita defectus rationis videtur esse causa peccati: sed defectus rationis quanto fuerit maior, tanto est minus peccatum, intantum q̃ qui caret vsu rationis, omnino excusetur à peccato, & qui ex ignorantia peccat, leuius peccat. ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine causæ.

¶ Sed contra. Multiplicata causa, multiplicatur effectus. ergo si causa peccati maior fuerit, peccatum erit grauius.

¶ Respon. Dicendum, q̃ in genere peccati: sicut & in quolibet alio genere, potest accipi duplex causa. Vna quę est per se & propria causa peccati, quæ est ipsa voluntas peccandi. comparatur enim ad actum peccati, sicut arbor ad fructum, vt dicitur in glo. super illud Matth. 7.* Non potest arbor bona fructus malos facere: & huiusmodi causa quanto fuerit maior, tanto peccatũ erit grauius. Quanto. n. voluntas fuerit maior ad peccandum, tantohõ grauius peccat. Aliæ vero causæ peccati accipiunt quasi extrinsecè, & remotè: ex quibus, s. voluntas inclinatur ad peccandum: & in his causis est distinguendum. Quædam

*Est Aug. li. 1. cõtra Iulian. ca. 8. asi me. to. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim harum inducunt voluntatem ad peccandum, secundum ipsam naturam voluntatis, sicut finis, quod est proprium obiectum voluntatis: & ex tali causa augetur peccatum. Grauius enim peccat, cuius voluntas intensione petoris finis inclinatur ad peccandum. Aliæ verò causæ sunt, quæ inclinant voluntatem ad peccandum præter naturam, & ordinem ipsius voluntatis, quæ nata est moueri liberè ex seipsa secundum iudicium rationis. vnde causæ, quæ diminuunt iudicium rationis, sicut ignorãtia: vel quæ diminuunt liberum motum voluntatis, sicut infirmitas, vel violentia, aut metus, aut aliquid huiusmodi, diminuunt peccatum sicut & diminuunt voluntarium, intantum quòd si actus sit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de causa mouente extrinseca, quæ diminuit voluntarium, cuius quidem causæ augmentum diminuit peccatum, vt dictum est. * In cor. ar.

¶Ad secundum dicendum, quòd si sub cõcupiscentia includatur etiam ipse motus voluntatis, sic vbi est maior concupiscentia, est maius peccatum. Si vero concupiscentia dicatur passio quædam, quæ est motus vis concupiscibilis, sic maior concupiscentia præcedens iudicium rationis, & motum voluntatis diminuit peccatum: quia qui maiori concupiscentia stimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione, vnde minus ei imputatur. Si verò concupiscentia sic sumpta sequatur iudicium rationis, & motum voluntatis, sic vbi est maior cõcupiscentia, est maius peccatum. Insurgit enim interdum maior concupiscentiæ motus ex hoc, quòd voluntas ineffrænate tendit in suum obiectum.

¶Ad tertium dicendũ, quòd ratio illa procedit de causa, quæ causat inuoluntarium, & hæc diminuit peccatum, vt dictum est. * In cor. ar.

Articvlvs VII.

Vtrum circunstantia aggrauet peccatum.

392 AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd circunstantia non aggrauet peccatum. Peccatum enim habet grauitatem ex sua specie: circunstantia autem non dat speciem peccato, cum sit quoddam accidens eius. ergo grauitas peccati non consideratur ex circunstantia.

¶2 Præt. Aut circunstantia est mala, aut non. si circunstantia mala est, ipsa per se causat quãdam speciem mali: si verò non sit mala, non habet vnde augeat malum. ergo circunstantia nullo modo auget peccatum.

¶3 Præt. Malitia peccati est ex parte auersionis: sed circunstantiæ consequuntur peccatum ex parte conuersionis. ergo non augent malitiam peccati.

¶Sed contra est, quòd ignorantia circunstantiæ diminuit peccatum. Qui enim peccat ex ignorantia circunstãtiæ, meretur veniam, ut dicitur in 3. Ethic. * hoc autem non esset, nisi circunstantia aggrauaret peccatum. ergo circunstantia peccatum aggrauat. *C.1.post med.to.5.

¶Respon. Dicendum, quòd vnumquodque ex eodem natum est augeri, ex quo causatur, sicut Philosophus dicit de habitu virtutis in 2. Ethic. * Manifestum est autem, quòd peccatum causatur ex defectu alicuius circunstantiæ: ex hoc enim receditur ab ordine rationis, quòd aliquis in operando non obseruat debitas circunstantias. vnde manifestum est, quòd peccatum natum est aggrauari per circunstantiam. Sed hoc quidem contingit tripliciter. Vno quidem modo, inquantum circunstantia transfert in aliud genus peccati: sicut peccatum fornicationis consistit in hoc, quòd homo accedit ad non suam. si autem addatur hæc circunstantia, vt illa ad quam accedit sit alterius vxor, transfertur iam in aliud genus peccati, scilicet in iniustitiam, inquantum homo vsurpat rem alterius: & secundum hoc adulterium est grauius peccatum, quàm fornicatio. Aliquando verò circunstantia non aggrauat peccatum quasi trahens in aliud genus peccati, sed solum quia multiplicat rationem peccati: sicut si prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, quàm si solum det cui non debet, & ex hoc ipso peccatum fit grauius: sicut etiam ægritudo est grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vnde & Tullius dicit in * Parado xis, q̃ in patris vita violanda, multa peccantur. violatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in fede, ac domo, atque in rempublicam collocauit. Tertio modo circunstantia aggrauat peccatum ex eo, q̃ auget deformitatem prouenientem ex alia circunstantia, sicut accipere alienum constituit peccatum furti: si autem addatur hæc circunstantia, vt multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quàm si accipere multum, vel parum de se non dicat rationem boni, vel mali. * In Part. 3. cuius tit. tulus est, Aequalia esse pcã.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua circunstantia dat speciem actui morali, vt supra habitum est, * & tamen circunstantia, quæ non dat speciem, potest aggrauare peccatum: quia sicut bonitas rei non solum pensatur ex sua specie, sed etiam ex aliquo accidente: ita malitia actus non solum pensatur ex specie actus, sed etiam ex circunstantia. q.18.artic. 10.

¶Ad secundum dicendum, quòd vtroque modo circunstantia potest aggrauare peccatum. Si enim sit mala, non tamen propter hoc oportet quòd cõstituat speciem peccati: potest etiam addere rationem malitiæ in eadem specie, vt dictum est: * si autem non sit mala, potest aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circunstantiæ. In cor. ar.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio debet ordinare actum non solum quantum ad obiectum, sed etiam quantum ad omnes circunstantias: & ideo auersio quædam à regula rationis attenditur secundum corruptionem cuiuslibet circunstantiæ, puta, si aliquis operetur quando non debet, vel vbi non debet: & huiusmodi auersio sufficit ad rationem mali. hanc autem auersionem à regula rationis, sequitur auersio à Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

Articvlvs VIII.

Vtrum grauitas peccati augeatur secundum maius nocumentum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd grauitas peccati non augeatur secundum maius nocumentum. Nocumentum enim est quidam euentus consequens actum peccati: sed euentus sequens non addit ad bonitatem, vel malitiam actus, vt supra dictum est. * ergo peccatum non aggrauatur propter maius nocumentum.

¶2 Præt. Nocumentum maximè inuenitur in peccantis, quæ sunt contra proximum, quia sibiipsi nemo vult nocere: Deo aũt nemo potest nocere, secũdũ illud Iob 35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? Homini, qui est similis tibi, nocebit impietas tua. si ergo peccatum aggrauaretur propter maius nocumentum, sequeretur quòd peccatum, quo quis peccat in proximum, esset grauius peccato, quo quis peccat in Deum, vel in seipsum.

¶3 Præte. Maius nocumentum infertur alicui, cum priuatur vita gratiæ, quam cum priuatur vita naturæ, quia vita gratiæ est melior quam vita naturæ, intantum quod homo debet uitam naturæ contemnere, ne amittat uitã gratiæ, sed homo qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantum est de se, priuat eam vita gratiæ, inducens eam ad peccatum mortale. si ergo peccatum esset grauius propter maius nocumentum, sequeretur q̃ simplex fornicator grauius peccaret, quã homicida: quod est manifestè falsum. non ergo peccatum est grauius propter maius nocumentum.

¶Sed contra est, quod Augus. dicit in 3. de lib. arbi. * Quia vitium naturę aduersatur, tantum additur malitiæ vitiorum, quantum integritas naturarũ minuit: sed diminutio integritatis naturæ est nocumentum. ergo tanto grauius est peccatum, quanto maius est nocumentum.

¶Respondeo dicendum, quòd nocumentum tripliciter se habere potest ad peccatum. Quandoque enim nocumentum quod prouenit ex peccato, est præuisum & intentum: sicut cum aliquis aliquid operatur animo nocendi alteri, ut homicida, vel fur. & tunc directe quantitas nocumenti adauget grauitatem peccati, quia tunc nocumentum est per se obiectum peccati. Quandoque autem nocumentum est præuisum, sed non intentum: sicut cum aliquis transiens peragrum vt compendiosius vadat ad fornicandum, infert nocumentum his quę sunt seminata in agro scienter, licet nõ animo nocendi: & sic etiam quantitas nocumenti aggrauat peccatum, sed indirecte, inquantum scilicet ex voluntate multum inclinata ad peccandum procedit, q̃ aliquis non prætermittat facere damnum sibi, vel alii, quod simpliciter non vellet. Quandoque autem nocumentum nec est præuisum, nec intentum: & tunc si per accidens se habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directe, sed propter negligentiam considerandi nocumenta, quæ consequi possent, impũtantur homini ad pœnam mala quæ eueniunt præter eius intentionem, si dabat operam rei illicitæ. Si vero nocumentum per se sequatur ex actu peccati, licet non sit intentum, nec præuisum, directe peccatum aggrauat, quia quæcumque per se consequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsam peccati speciem, puta, si aliquis publice fornicetur, sequitur scandalum plurimorum, quod quamuis ipse non intendat, nec forte præuideat directe, per hoc aggrauatur peccatum: aliter tamen videtur se habere circa nocumentum pœnale, quod incurrit ipse qui peccat. Huiusmodi autem nocumentum si per accidens se habeat ad

Non potest deinde negari, quin nocumentũ tale sit præuisum ab huiusmodi, sicut nocumẽtum illatum seminibus à transeũnte per agrũ: quod tamen aggrauare dr̃ in secundo membro: immo sicut nocumentum per se consequens ex actu peccati, quod directe peccatum aggrauat, vt in secunda parte tertii membri dr̃. ergo. Est præterea secunda ratio in eadem respõsione assignata contraria nunc ultimo allato mẽbro distinctionis 1 cor pore, vbi dr̃, quod quæcumque per se sequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsam spẽm peccati, & propterea directe aggrauant peccatum. & intendit author ẽt de consequentib. nõ efficaciter, sed sufficienter, quantum est ex parte agentis, vt patet in exemplo de scãdalo. Si enim hoc est verum, sequitur quòd procurans fornicationẽ aggrauetur directe ex morte spirituali alterius, quoniam per se consequitur ad eius peccatum sufficienter, quãtum est ex parte procurantis, quamuis non efficaciter. Et si mors ista spiritualis non imputatur procuratori tali, quomodo scandalum non præuisum, nec intẽtum, imputabitur fornicanti publice? *C.14.circa fi.to.1.

¶Ad euidentiam horum sciendum est, q̃ vt ex præcedentibus articulis patet, grauitas peccati est duplex, q̃dam substantialis, & ista attenditur penes per se primo obiectum, & quædam circa substantiã, & hæc est multiplex, nã quædam consequitur directe ad peccatum, quædam indirecte, quædam superuenit, quædã comitatur, & multis breuiter modis accidens grauitas uariatur, sicut cætera accidẽtia. In proposito autem, quia argumentum tertium inferebat, quòd si nocumentum maius aggrauaret, quòd fornicator procurando grauius peccaret quã homicida, argumentum peccat à grauitate ad grauitatem substantialem: stat. n. quod peccatum inferat maius nocumentum non substantialiter, & sic minus graue substantialiter, & sic est in proposito: quia fornicatio ẽt procurata substantialiter nõ respicit nocumentũ, homicida aũt sic. Vñ ad primã obiectionẽ dr̃, q̃ sermo est de p se primo intentio à peccante vt sic, qđ est obiectũ vñ constituiẽ in specie, & substãtiali gravitate peccatũ, vñ p se primo intẽtũ furis vt sic, nõ est vtilitas propria, licet hæc sit primaria intentio hominis q̃ furãs, sed est res aliena: sicut adulterii mulier aliena. vbi manifestè patet damnũ, vel iniuriã alterius cadere sub primaria intentione peccantis, quãuis directius, & grauius sub intentione furis caderet nocumẽtum, si nõ ob propriã vtilitatẽ, sed solũ ut noceat alteri, in bonis. Simõi. furetur. tũc. n. vndiq; nocumẽtum plenũ est furtũ, nõ sic autẽ est de hoc fornicario: qñ obiectum eius vñ hẽt spẽm, & substantialẽ gravitatẽ, est mulier nõ sua, trahenda ad voluntariũ coitũ extra matrimoniũ, vbi patet non intendi tã ab homine q̃rente delectationẽ, q̃ a peccãte q̃rente eandẽ ia non sua nocumẽtũ spũalis mortis. Verũ tñ est, q̃ si talis intẽderet ió mulierẽ ad fornicationẽ inducere, vt peccaret mortaliter, qđ grauius peccaret, quã homicida, quia obiectũ talis esset ipsũ nocumẽtũ mortis spiritualis illius. nec hoc eẽt peccatũ fornicationis, sed esset peccatum odij, vel scandali actiue directe oppositum. q.20.ar.5. ar.3.hujus q6.

Non potest deinde negari, quin nocumentũ tale sit præuisum ab huiusmodi, sicut nocumẽtum illatum seminibus à transeũnte per agrũ: quod tamen aggrauare dr̃ in secundo membro: immo sicut nocumentum per se consequens ex actu peccati, quod directe peccatum aggrauat, vt in secunda parte tertii membri dr̃. ergo. Est præterea secunda ratio in eadem respõsione assignata contraria nunc ultimo allato mẽbro distinctionis 1 cor pore, vbi dr̃, quod quæcumque per se sequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsam spẽm peccati, & propterea directe aggrauant peccatum. & intendit author ẽt de consequentib. nõ efficaciter, sed sufficienter, quantum est ex parte agentis, vt patet in exemplo de scãdalo. Si enim hoc est verum, sequitur quòd procurans fornicationẽ aggrauetur directe ex morte spirituali alterius, quoniam per se consequitur ad eius peccatum sufficienter, quãtum est ex parte procurantis, quamuis non efficaciter. Et si mors ista spiritualis non imputatur procuratori tali, quomodo scandalum non præuisum, nec intẽtum, imputabitur fornicanti publice? *C.14.circa fi.to.1.

¶Ad euidentiam horum sciendum est, q̃ vt ex præcedentibus articulis patet, grauitas peccati est duplex, q̃dam substantialis, & ista attenditur penes per se primo obiectum, & quædam circa substantiã, & hæc est multiplex, nã quædam consequitur directe ad peccatum, quædam indirecte, quædam superuenit, quædã comitatur, & multis breuiter modis accidens grauitas uariatur, sicut cætera accidẽtia. In proposito autem, quia argumentum tertium inferebat, quòd si nocumentum maius aggrauaret, quòd fornicator procurando grauius peccaret quã homicida, argumentum peccat à grauitate ad grauitatem substantialem: stat. n. quod peccatum inferat maius nocumentum non substantialiter, & sic minus graue substantialiter, & sic est in proposito: quia fornicatio ẽt procurata substantialiter nõ respicit nocumentũ, homicida aũt sic. Vñ ad primã obiectionẽ dr̃, q̃ sermo est de p se primo intentio à peccante vt sic, qđ est obiectũ vñ constituiẽ in specie, & substãtiali gravitate peccatũ, vñ p se primo intẽtũ furis vt sic, nõ est vtilitas propria, licet hæc sit primaria intentio hominis q̃ furãs, sed est res aliena: sicut adulterii mulier aliena. vbi manifestè patet damnũ, vel iniuriã alterius cadere sub primaria intentione peccantis, quãuis directius, & grauius sub intentione furis caderet nocumẽtum, si nõ ob propriã vtilitatẽ, sed solũ ut noceat alteri, in bonis. Simõi. furetur. tũc. n. vndiq; nocumẽtum plenũ est furtũ, nõ sic autẽ est de hoc fornicario: qñ obiectum eius vñ hẽt spẽm, & substãtialẽ gravitatẽ, est mulier nõ sua, trahenda ad voluntariũ coitũ extra matrimoniũ, vbi patet non intendi tã ab homine q̃rente delectationẽ, q̃ a peccãte q̃rente eandẽ ia non sua nocumẽtũ spũalis mortis. Verũ tñ est, q̃ si talis intẽderet ió mulierẽ ad fornicationẽ inducere, vt peccaret mortaliter, qđ grauius peccaret, quã homicida, quia obiectũ talis esset ipsũ nocumẽtũ mortis spiritualis illius. nec hoc eẽt peccatũ fornicationis, sed esset peccatum odij, vel scandali actiue directe oppositum. q.20.ar.5. ar.3.hujus q6.

peccatum, quòd si fornicator procurando grauius peccaret quã homicida, argumentum peccat à gravitate ad gravitatem substantialem: stat. n. quod peccatum inferat maius nocumentum non substantialiter, & sic minus graue substantialiter, & sic est in propositoquia fornicatio ẽt procurata substantialiter nõ respicit nocumentũ, homicida aũt sic. Vñ ad primã obiectionẽ dr̃, q̃ sermo est de p se primo intentio à peccante vt sic, qđ est obiectũ vñ constituiẽ in specie, & substãtiali gravitate peccatũ, vñ p se primo intẽtũ furis vt sic, nõ est vtilitas propria, licet hæc sit primaria intentio hominis q̃ furãs, sed est res aliena: sicut adulterii mulier aliena. vbi manifestè patet damnũ, vel iniuriã alterius cadere sub primaria intentione peccantis, quãuis directius, & grauius sub intentione furis caderet nocumẽtum, si nõ ob propriã vtilitatẽ, sed solũ ut noceat alteri, in bonis. Simõi. furetur. tũc. n. vndiq; nocumẽtum plenũ est furtũ, nõ sic autẽ est de hoc fornicario: qñ obiectum eius vñ hẽt spẽm, & substãtialẽ gravitatẽ, est mulier nõ sua, trahenda ad voluntariũ coitũ extra matrimoniũ, vbi patet non intendi tã ab homine q̃rente delectationẽ, q̃ a peccãte q̃rente eandẽ ia non sua nocumẽtũ spũalis mortis. Verũ tñ est, q̃ si talis intẽderet ió mulierẽ ad fornicationẽ inducere, vt peccaret mortaliter, qđ grauius peccaret, quã homicida, quia obiectũ talis esset ipsũ nocumẽtũ mortis spiritualis illius. nec hoc eẽt peccatũ fornicationis, sed esset peccatum odij, vel scandali actiue directe oppositum. q.20.ar.5. ar.3.hujus q6.

¶Super quæstionis septuagesimætertiæ, Artic. VIII.

In arti. 8. eiusdẽ 73. q. dubiũ occurrit ex multis interrõsionem ad tertiũ, & membra distinctiõis in corpore articuli, procurãs in primis cõsensum fornicationis, ita intendit nocumẽtum sicut fur, q̃ a aut est furmo de p se primo intento tñs, aut de primo & necessario consequente. Si de per se primo tñs, fur nõ intendit nocumentum, sed vtilitati suæ consulere, sicut illo delectationi. Si de vtroque manifestũ est, q̃ suadens alicui fornicari intendit consequenter nocumẽtum spirituale mortis illius. 393 2.2. q.34. art.4. & q. 73. arti. 3. co. & q.74 art.2. cor. & q.154. artic.4. Et mal. q.2. ar.10. cor. q.20.ar.5.

sitú charitati, qua amamus vitam spiritualé proximi, & procuramus istã: & iste esset sicut q fornicatur, vt occidat.

394 2.2.q.61. ar.2.ad 3. & ar.8.co. &q.65.ar. 4. & 3.q. 80.art.5. cor. Et 1. di.20.ar.2 cor.Et op. 3.ca.238. Et Psal. 12.Et Ro. 2.lec.2.Et 1.cori.10. lec.7.

¶Ad 5m vero dr, q nocumentú spiritualis mortis in procurante fornicationem est præuisum, non minus quàm nocumentú seminú in casu posito. & concedo q non minus aggrauat, quã illud: sed sicut illud nõ pertinet ad speciem peccati,nec mutat illam,quia est præter intensioné: ita nec hoc.& cõceditur nihilominus, q nocumentú spiritualis mortis in hoc casu per secõ sequit ad actũ peccati non minus, q scandalú ad fornicationem publice: ac per hoc quod dicitur recte aggrauat tale peccatum, non tñ dat,aut mutat speciem nec hic, nec ibi:quia est præter intẽtionem.sed est effectus per se consequens vtrobiq;. Ad vltimam instãtiam dr,q ibi alla ta oía sunt benedicta, & ut iã patet, concedendũ est, q peccatum procurãtis est grauius dire cte ex illato nocmẽto.quã si fornicatus fuisset absq; inductione illius: nec huius oppositũ dr in litera.sed eõparando ipsum ad homicidã quantũ ad nocumẽtum illatũ, author dicit duas differentias. Prima quo ad actũ interiorem,& specié,ac grauitatem substãtialem,scilicet q homicida intẽdit per se primo morté corporalé: hæc autem non sic se habet ad mortẽ spiritualé.Secunda est quo ad actũ exteriorem, q actus exterior homicide est causa per se sufficiens efficaciter mortis corporalis: actus aũt exterior istius nõ est per se sufficiens 5m efficaciam. Nec putes hanc secundã differentiam esse per accidẽs,sed memẽto superioris tractatus de duplici bonitate, & malitia actus interioris & exterioris,scilicet ex fine, & 5m

*In Para. 3. cuius titulus est, equalis esse uitia,à medio illius.

*Ca.vlt.à med.to.5.

art. 3. huius quæst.

ARTICVLVS IX.

Vtrum peccatum aggrauetur ratione personæ, in quam peccatur.

AD NONAM sic proceditur. Videtur q propter conditionem personæ,in quam peccatur, peccatũ non aggrauetur. Si enim hoc esset, maximè aggrauaretur ex hoc, q aliquis peccat in aliquem virum iustũ & sanctum: sed ex hoc non aggrauatur peccatũ.minus enim lædit.ex iniuria illata virtuosus qui æquanimiter tolerat,quàm alii qui ẽt interius scandalizati læduntur. ergo conditio personæ, in quam peccat non aggrauat peccatum.

¶2 Præt. Si conditio personæ aggraua ret peccatũ, maximè aggrauaretur ex propinquitate: quia sicut Tullius dicit in Paradoxis, * In seruo necando se mel peccatur, in patris vita violanda multa peccãtur: sed propinquitas personæ,in quam peccatur, non vr aggraua re peccatũ:quia vnusquisque sibiipsi maximè est propinquus, & tñ minus peccat, qui aliquod dãnum sibi infert, quã si inferret alteri, puta, si occideret equum suum, quã si occideret equum alterius, vt patet per Philosophum in 5.Ethic. * ergo propinquitas personæ non aggrauat peccatum.

¶3 Præt. Conditio personæ peccantis præcipue aggrauat peccatũ ratione dignitatis, vel scientiæ, secũdum illud Sap.6. Potentes potenter tormenta patientur.Et Luc.12. Seruus sciens volũtatem dñi,& non faciens,plagis vapulabit multis. ergo pari ratione ex parte personæ,in quã peccatur, magis aggraua ret peccatum dignitas, aut scientia personæ in quam peccatur: sed non videtur grauius peccare, qui facit iniuriã personæ ditiori, vel potentiori, quàm alicui pauperi, quia non est personarũ acceptio apud Deum,secundum cuius iudicium grauitas peccati pensatur.ergo cõditio personæ in quam peccatur, non aggrauat peccatum.

¶Sed contra est, quod in sacra Scriptura specialiter vituperatur peccatũ, quod contra seruos Dei committitur: sicut dicitur 3.Reg.19. Altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiã maximè peccatum cõmissum in personas propinquas,secundum illud Michææ.7. Filius contumeliam facit patri, filia consurgit aduersus matrem suam. Vituperatur etiam specialiter peccatum, quod committitur in personas in dignitate constitutas, vt patet Iob 34. Qui dicit regi Apostata,qui vocat duces impios. ergo conditio personæ in quam peccatur ,aggrauat peccatum.

¶Respon. Dicendum, q persona, in quam peccatur,est quodammodo obiectum peccati. Dictum est autẽ supra, * quod prima grauitas peccati attẽditur ex parte obiecti, ex quo quidem tanto attenditur maior grauitas in peccato, quanto obiectum eius est principalior finis. Finesautem principales humanorum actuum sunt Deus ipse, homo, & proximus. quicquid enim facimus, propter aliquod horũ facimus, quamuis etiam horum trium vnum subalteretur ordinetur. Potest igitur ex parte horum trium considerari maior, vel minor grauitas in peccato secundum conditionem personæ, in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei, cui tanto magis aliquis homo coniungitur,quanto est virtuosior,vel Deo sacratior:& ideo iniuria tali personæ illata magis redundat in Deum, secundum illud Zach.2.Quiuos tetigerit,tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatum sit grauius ex hoc, q peccatur in personam magis Deo coniunctam,vel ratione virtutis,vel ratione officij.Ex parte etiam suiipsius manifestum est, q tanto aliquis grauius peccat, quanto aliquis magis in coniunctam personam seu naturali necessitudine,seu beneficiis, seu quacumque coniunctione peccauerit: quia videtur in seipsum magis peccare,& pro tanto grauius peccat secũdum illud Eccles. 14. Qui sibi nequã est, cui bonus erit, Ex parte uero proximi, tanto grauius peccatur, quanto peccatum plures tangit: & ideo peccatum quod fit in personam publicam,puta regem,uel principẽ,qui gerit personam totius multitudinis, est grauius quàm peccatum quod committitur contra unam personam priuatam. unde specialiter dicitur Exod. 22. Principi populi tui non maledices. Et similiter iniuria quæ fit alicui famosæ personæ,videtur esse grauior ex hoc,q in scãdalum,& in tribulationem plurimorum redundat.

¶Ad primum ergo dicendum, q ille qui infert iniuriã virtuoso,quantum est in se,turbat eum & interius, & exterius:sed q iste interius non turbetur, contingit ex eius bonitate,quæ non diminuit peccatum iniuriantis.

¶Ad secundum dicendum,q nocumẽtum, quod quis sibiipsi infert in his, quæ subsunt dominio propriæ voluntatis, sicut in rebus possessis, habet minus de peccato quam si alteri inferatur, quia propria voluntate hoc agit: sed in his quæ non subduntur dominio voluntatis, sicut sunt naturalia,& spiritualia bona, est grauius peccatum nocumentum sibiipsi inferre. grauius enim peccat qui occidit seipsum,quàm qui occidit alterum. Sed quia res propinquorum nostrorum non subduntur uoluntatis nostræ dominio, non procedit ratio quantum ad nocumenta rebus illorũ illata,quòd circa ea minus peccetur, nisi forte velint,vel ratum habeant.

¶Ad tertium dicendum,quòd non est acceptio personarum,si Deus grauius punit peccantem contra excellentiores personas:hoc enim fit propter hoc,quod hoc redundat in plurium nocumentum.

ARTICVLVS X.

Vtrum magnitudo personæ peccantis aggrauet peccatum.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur q magnitudo personæ peccantis non aggrauet peccatũ. Homo enim maximè redditur magnus ex hoc q Deo adhæret, 5m illud Eccl. 25. Quã magnus est qui inuenit sapientiã & scientiã? sed non est super timentẽ Deũ: sed quanto aliquis magis Deo adhæret, tãto minus imputat ei aliquid ad peccatũ. Dr. n. 2. Paral. 30. Dñs bonus propitiabit cũctis, qui in toto corde requirunt dñm Deũ patrum suorum: & nõ imputabitur eis, q minus sanctificati sunt. ergo peccatũ non aggrauatur ex magnitudine personę peccantis.

¶2 Præt. Non est personarum acceptio apud Deum,ut dicitur Rom.2. ergo non magis punit pro uno & eodem peccato vnum,quàm alium. non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine personæ peccantis.

¶3 Præt. Nullus debet ex bono incommodum reportare &c. & videbis q homicidiũ quantũ ad malitiam actus exterioris 5m se,& quãtum ad actum intentionis,probatũ est grauius, nec in aliquo contraditur ei corporiarticuli huius.

¶In art. 9. & 10. eiusdẽ q. 73. nihil scribẽdũ occurrit.

tate:reportaret autem si id quod agit, magis ei imputare tur ad culpam. ergo propter magnitudinem personæ peccantis non aggrauatur peccatum.

*C.19.in fi.

¶Sed contra est, quod Isid. dicit in 2. de summo bono, * Tanto maius cognoscitur peccatum esse, quanto maior qui peccat,habetur.

¶Respon. Dicendum,q duplex est peccatum. Quoddam enim ex subreptione proueniens propter infirmitatem humanæ naturæ: & tale peccatum minus imputatur ei qui,est maior in virtute,eo q minus negligit huiusmodi peccata reprimere, quæ tñ omnino subterfugere infirmitas humana non finit: alia verò peccata sunt ex deliberatione procedentia,& ista peccata tanto magis alicui imputantur,quanto maior est: & hoc potest esse propter quatuor.Primo quidem, quia facilius possunt resistere peccato maiores,puta,qui excedunt in scientia, & virtute. vnde Dominus dicit Luc. 12. q seruus sciens voluntatem dñi sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Secundo propter ingratitudinem, quia omne bonum, quo aliquis magnificatur, est Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando: & quantum ad hoc quælibet maioritas etiam in temporalibus bonis,peccatum aggrauat,5m illud Sap. 6.Potentes potenter tormenta patiẽtur. Tertio propter specialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem personæ,sicut si princeps iustitiam violet, qui ponitur iustitiæ custos:& si sacerdos fornicetur, qui castitatẽ uouit. Quarto propter exemplũ,siue scandalũ: quia vt Greg. * dicit in Pastorali, In exemplum culta vehementer extenditur, qũ pro reuerentia gradus peccator honoratur: ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indignè ferunt.

*Par.1.c. 2.a med.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de his, quæ per subreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

¶Ad secundum dicendum, q Deus non accipit personas, si maiores plus punit: quia ipsorum maioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictum est. *

In cor.ar.

¶Ad tertium dicendum, q homo magnus non reportat incõmodũ ex bono qđ habet,sed ex malo usu illius.

QVAEST. LXXIIII.

De subiecto peccatorum, in decem articulos diuisa.

¶Super quæstionis septuagesimæquartæ, Articulum primum.

DEINDE cõsiderandum est de subiecto vitiorum, siue peccatorum.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶Primo, Vtrum uoluntas possit esse subiectum peccati.

¶Secundo, Vtrum uolũtas sola sit peccati subiectum.

¶Tertio, Vtrum sensualitas possit esse subiectum peccati.

¶Quarto, Vtrum possit esse subiectum peccati mortalis.

¶Quinto, Vtrum ratio possit esse subiectum peccati.

¶Sexto, Vtrum delectatio morosa,uel non morosa sit in ratione inferiori, sicut in subiecto.

¶Septimo, Vtrum peccatum consensus in actum sit in superiori ratione,sicut in subiecto.

¶Octauo, Vtrũ ratio inferior possit esse subiectum peccati moralis.

¶Nono, Vtrum ratio superior possit esse subiectum peccati uenialis.

¶Decimo, Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale circa proprium obiectum.

ARTICVLVS I.

Vtrum uoluntas sit subiectum peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q uoluntas non possit esse subiectum peccati. Dicit. n. Dion. in 4. c. de diui. nomi. * † q malum est præter uolũtatem,& intentionem: sed peccatum habet rationem mali. ergo peccatum non potest esse in uoluntate.

¶2 Præt. Voluntas est boni,vel apparentis boni. ex hoc autem q uoluntas vult bonum, non peccat:hoc autem q uult apparens bonum,quod non est uere bonum, magis pertinere videtur ad defectum uirtutis apprehẽsiuæ, quàm ad defectum voluntatis. ergo peccatũ nullo modo est in voluntate.

¶3 Præt. Nõ põt esse idẽ subiectum peccati, & cã efficiens: quia cã efficiẽs, & materialis nõ incidũt i idẽ, vt dr in 2.Phy. * sed uolũtas est cã efficiẽs peccati. Prima enim cã peccandi est voluntas,ut Aug. dicit in lib. † de duabus animabus.ergo nõ est subiectum peccati.

¶Sed contra est,quod Augu. dicit in lib. * Retract. q uoluntas est qua peccatur,& recte viuitur.

¶Respon. Dicendũ, q peccatũ quidam actus est,sicut supra dictum est. * Actuum aũt quidã transeũt in exteriorem materiam,ut urere,& secare:& huiusmodi actus habent pro materia, & subiecto id,in quod transit actio, sicut Philosophus dicit in 3.Physi. † q motus est actus mobilis à mouente. Quidã uero actus sunt non transeuntes in exteriorem materiã, sed manentes in agente:sicut appetere & cognoscere: & tales actus sunt oẽs actus morales, siue sint actus uirtutũ,siue peccatorũ. unde oportet q propriũ subiectũ actus peccati sit potẽtia, quæ est principiũ actus. Cum aũt proprium sit actuũ moraliũ, q sint uoluntarii,ut supra habitũ est, * sequit q uoluntas, quæ est principium actuũ uoluntariorũ siue bonorũ, siue malorũ, quæ sunt peccata, sit principiũ peccatorũ:& ideo sequitur, q peccatum sit in uoluntate sicut in subiecto.

¶Ad primum ergo dicendũ, q malũ dr esse præter voluntatẽ, quia uoluntas non tendit in ipsum sub ratione mali: sed quia aliquod malũ est apparens bonum,ideo uoluntas aliquando appetit aliquod malum,& secundum hoc peccatum est in uoluntate.

¶Ad secundum dicendum, q si defectus apprehensiuæ virtutis nullo modo subiaceret uoluntati,non esset peccatum nec in voluntate,nec in apprehẽsiua virtute: sicut patet in his, qui habent ignorãtiam inuincibilem. & ideo relinquitur, q etiam defectus apprehẽsiuæ uirtutis subiacens voluntati,deputetur in peccatum.

proposítio nec veritati, nec doctrinæ authoris contrariatur,sed est vera formaliter intellecta. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd cũ subiectum moralitatis sit actus uolũtarius, oportet actum inquantum volũtarium sumi, cum sumitur inquãtum moralis: ac per hoc ex negatione voluntarii optime infertur negatio formalis actus cum autem voluntarius actus exterior,puta,mala percussio, à pluribus causet principijs subordinatis, puta, volũtate irascibili,& manu, si comparatur ad manum non est ab ea ut uoluntarius actus, quia manus non est secundum se principium alt quo modo liberũ, sed subest imperio seruiliter.si comparatur ad ira scibilem,sic est ab ea,ut uoluntarius actus imperatus: q a irascibilis subest imperio ciuiliter. si comparatur ad uoluntatem,sic est ab ea, ut actus voluntarius quodam modo elicitus, ut patebit. Quia ergo nullus actus exterior, ut est a principio unde est, ut actio transiés exit ab eo sub ratione uoluntarii, consequẽs est quòd nec exeat ab eodem sub ratione moralis, consequenter nulla actio transiens ut sic, putẽ fit uoluntaria, aut moralis, sed vt subẽtat actioni ali cui immanenti libere. & propterea in litera dicitur, quòd omnes actus morales siue boni, siue mali sunt immanentes &c. esse manifestat formalis effectus. actibus enim moralibus bonis soli operantes sunt in seipsis boni, & mali sunt in seipsis mali, cuius oppositum accidit in transeuntibus: quoniam acta bene, uel male disponũtur bonis, uel malis actionibus trãseuntibus, vt patet in ædificatione, pictura, scriptura. Ad rationes autem

396 4.d.16.q. 1.art.2.q. 1.ad 2.Et 3.contra ca.109.fi. Et Mal.q. 7.ar.1.ad 16.Et Ma. 15.

*c.4.par. 4.aliquantulũ ante fi. Et Augu.li.3.de li.arb.ca. 17 to.1.

*Tex.70.

*ca.10.& 11.tom.6.

*Li.1.c. 9. circa med.to.1.

q.71.ar.1. & 6.

*text.18. to.2.

D.995.

Universitad de Deusto
Biblioteca

aũt in oppositum dr, ꝙ actus exteriores dicuntur boni, vel mali moraliter, vt subsunt circa licui actui immanenti, & non aliter: quod patet ex hoc, ꝙ non nisi inquãtum inducunt rationem voluntarij, boni, vel mali moraliter sunt, & dicuntur. Constat namque volitũ actũ immanentem voluntatis afferre, cum hoc tñ stat, ꝙ huiusmodi actus volũtarij sunt ſm se mali, aliter quàm actus interiores, vt superius dictũ fuit. Nihil enim obstat magis ratio actus immanẽtis, quàm volũtarii, qđ superius discussum est.

¶In eodem art. 1.q.74. diligenter aduerte, ꝙ ex hoc articulo, vt testatur respõsio ad primũ in articulo sexto huius quæstionis, habes nõ solum ꝙ peccatum est subiectiue in voluntate, sed ꝙ omne peccatum est subiectiue in voluntate. Ex hoc namque loco habes, ꝙ omne peccatum est actus immanens, & à uolũtate: & consequenter in uoluntate, quia omnis actus immanens est in eo, à quo est. Et qm in secundo articulo determinatur, ꝙ non sola voluntas est subiectum peccati, sed plures aliæ potentiæ sunt subiectæ peccatis, vt in sequentibus patet articulis, nos se debes, ꝙ non in conuenit idẽ peccatum esse in pluribus subiectiue secundum diuersa, sicut potest diuersimode esse à pluribus. paria namque in actionibus immanẽtibus sunt esse in, & esse ab operante. Cũ enim in omni peccato concurrat actio voluntatis positiue, vel priuatiue, oportet omne peccatũ ratione huius esse in voluntate: cum ét peccatũ qñque sit actus alicuius potẽtię sub imperio uoluntatis, vt male diligere, male irasci, male concupiscere, oportet peccatum secundũ illum actum esse in illa potentia elicitiua illius actus. Et si contingat ad eũdem actum malum concurrere tres potẽtias defectuose, puta, voluntatem, rationem, & concupiscibilem, illud peccatum subiectiue secundum diuersa erit in tribus: & quoniam quandoque assignatur pro subiecto proximum elicitiuum actus, quandoque primum mouens, quandoque primum dirigens: ideo diligens lector discernat dicendi rationem, vbi diuersitatem inuenire contingat de subiecto alicuius peccati, & non damnet, sed exponat.

*Lib.3.c. 17. & 18. to.1.& de ver. relig. c.14. & 1. retrac. c. 9.to.1.

Q.56.

Ar. præc.

Q.6.ar.4.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit in causis efficientibus, quarũ actiones transeunt in materiam exteriorem, & quæ non mouent se, sed alia, cuius contrarium est in voluntate. vnde ratio non sequitur.

Articvlvs II.

Vtrum sola uoluntas sit subiectum peccati.

AD secundum sic proceditur. Vr ꝙ sola voluntas sit subiectũ peccati. Dicit ét Augustinus in libro de duabus animabus, * ꝙ non nisi voluntate peccatur: sed peccatum est sicut in subiecto in potentia qua peccatur. ergo sola voluntas est subiectum peccati.

¶2 Præt. Peccatum est quoddam malum contra rationem: sed bonũ & malum ad rationem pertinens, est obiectũ solius voluntatis. ergo sola volũtas est subiectum peccati.

¶3 Præt. Omne peccatum est actus voluntarius: quia, vt dicit Aug. in li. de li. ar. † Peccatũ adeo est voluntarium, ꝙ si non sit voluntariũ, non est peccatum: sed actus aliarũ uiriũ non sunt voluntarij, nisi inquantum illæ vires mouent à voluntate, essent subiectum peccati, quod patet esse falsum. ergo sola voluntas est subiectum peccati.

¶Sed contra. Peccatũ virtuti cõtrariatur, contraria aũt sunt circa idem: sed aliæ ét vires animæ prẽter voluntatẽ, sunt subiecta virtutũ, vt supra dictũ est. * ergo non sola voluntas est subiectum peccati.

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut ex prædictis patet, * Omne ꝙ est principium voluntarii actus, est subiectum peccati, actus autem voluntarii dicuntur non solum illi qui eliciuntur à voluntate: sed etiam illi qui à voluntate imperantur, vt supra dictum est, * cum de voluntario ageretur. vnde non solum voluntas potest esse subiectum peccati, sed omnes illæ potentiæ quæ possunt mouere ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem. & eædem etiam potentiæ sunt subiecta habituũ moralium bonorum, vel malorũ, quia eiusdem est actus, & habitus.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non peccatur nisi voluntate, sicut primo mouente, aliis autem potẽtiis peccatum subiectiue secundum diuersa erit in tribus: & quoniam quandoque assignatur pro subiecto proximum elicitiuum actus, quandoque primum mouens, quandoque primum dirigens: ideo diligens lector discernat dicendi rationem, vbi diuersitatem inuenire contingat de subiecto alicuius peccati, & non damnet, sed exponat.

397 Infr. ar.3. cor. & qõ. 83. arti. 1. cor. Et 2. dist. 44. in expo. lit. ad 2. Et mal. q. 2. ar. 2. & 3. *Ca. 10. 2 med. to. 6.

¶ Super quæstionis LXXIIII. Articulũ. II.

IN articulo secundo eiusdẽ septuagesimæquartæ quæstionis aduerte, quod hinc patet apud authorem, actus aliarum potentiarum, quę sunt principia actuum volũtariorũ vt sic, esse qñque peccata formaliter: ita quòd actus volũtatis est primo malus formaliter, actus aũt aliarum viriũ formaliter mali, sed non primo, sed secundario. & hoc ex ratione literæ probat: quia actus immanẽs voluntarius inordinatus est formaliter malus, & ex subiecto inmul & principio: quia principium talis actus est subiectũ peccati formaliter actus aũt transeuntes, vt sic, non nisi materialiter mali sunt, & ad subsistantiam pertinẽt in actu exercito, quia nõ nisi mediante actu immanẽte, qui est subiectum bonitatis & malitiæ moralis, vt patet ex dictis. Vnde Sco. 2. sent. di. 42. absque ratione intulit peccatũ esse formaliter in sola voluntate, hoc enim non minus est falsum, quam actualem iustitiã, ideſt bonitatem, ut distinguitur cõtra actuale peccatũ, esse in sola volũtate quàmuis vtrũque sit formaliter in ipsa prima.

*Cap.3.a med. to.5.

398 2.di.24.q. 3.art.2.& di.3.q.2. ar.1.ad 4. Et uer.q. 15.arti.5. Et mal. q. 7.ar.6.

¶ Super quæstionis septuagesimæquarte, Arti. III.

IN arti.3. eiusdẽ septuagesimæquartæ quæstio. dubium occurrit ex Scoto i quadragesima secunda distin. secundi sentẽ. quæstio. 3. inferente, quòd si in moribus præcedẽtibus actus volũtatis est peccatum, quia vonit quòd sit peccatum omissionis, cũ tamen hic ponatur peccatum commissionis. Sed hoc facile soluitur a perspicientibus, ꝙ quando committitur aliquis actus inordinatus voluntarie, siue voluntarie, sic positiue, siue negatiue, est peccatum commissionis, vt patet in delectationibus malis perceptis, non imperatis, sed nec exclusis. In curia namque nautę submersionis peccatum committitur, quamuis negatiue: vnde cum concupiscentia carnis aduersus spiritum sit malus actus, & voluntarius negatiue, sequitur, qđ sic peccatum

*Li.3.ca. 18. paulo post prin. to.1.

catum commissionis, quando peccatum est.

¶In eodem articulo aduerte, quòd circa motus sensualitatis est aliquid certum, & aliquid videtur incertum. Certum est, quòd omnes motus mali, quos voluntas potest, & debet præuenire si nõ præuenit, quando sicut &c. sunt peccata: sed ꝙ voluntas possit, & debeat semper singulos motus sensualitatis aut vanitatis præuenire, non vr consonũ, eo quod vr, ꝙ sit obligatio ad impossibile in reali executione singularum præuentionum. Si tñ authoritas Augustini, & authoris venerãda pensetur, & ratio in literainsinuata, nõ apparebit hoc dissonũ. Cũ.n. peccatum veniale sit imperfectũ qd in genere moris & peccati, propter ꝙ & sine deliberatione committitur, cõsequens est, ꝙ imperfecta ratio potentiæ & debiti sufficiat ad commissionẽ ipsius. Vnde cõcederem, ꝙ est in nobis imperfecta potentia ad reprimendum, vel obuiãdũ singulis motibus malis: quia dum attendo vni, & do operam rei sanctæ, insurgit alius attamẽ talis imperfecta potentia cũ aliquali debito sufficit ad rationem talis peccati imperfecti.

Ar.1.& 2.

P.p.q.78. ar.4.

¶ Super quæstionis septuagesimæquarte, Art. IIII.

IN arti.4. eiusdẽ 74. quæst. aduerte, ꝙ sensualitas, ideſt, pars appetitiua sensus tripliciter sumit. Primo, vt sensitiua est absolute, & sic nullũ habet in se peccatum, sicut nec in brutis. Secũdo, vt est volentis, & sic est principium, & consequenter subiectũ peccati venialis, dum habens ipsam non præuenit voluntate coniuncta motus eius insurgentes cõtra rationis bonum. Tertio, vt est mota a deliberatione, & sic principiũ est, & subiectũ virtutis & vitii actus virtuosi peccati mortalis, vt ex superius dictis patet, & secundum hoc habes vnde videas, ꝙ sicut sensualitate est aliquod peccatum.

D. 11.20.

¶Respon. Dicendum, quod sicut supradictum est, * Peccatum potest inueniri in qualibet potentia, cuius actus potest esse voluntarius & inordinatus, in quo consistit ratio peccati. Manifestum est autem, ꝙ actus sensualitatis potest esse voluntarius, inquantum sensualitas, ideſt, appetitus sensitiuus, nata est à voluntate moueri. vnde relinquitur ꝙ in sensualitate posit esse peccatum.

*Ca.8.circa medium tom.5.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd aliquæ vires sensitiuæ partis, etsi sint communes nobis & brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, quòd rationi iunguntur: sicut nos præ alijs animalibus habemus in parte sensitiua cogitatiuam & reminiscentiam, vt in 1. dictum est *: & per hunc modum etiam appetitus sensitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quandam excellentiam, scilicet quod natus est obedire rationi, & quantum ad hoc potest esse principium actus voluntarij, & per consequens subiectum peccati.

¶Ad secundum dicendum, quod perpetua corruptio sensualitatis est intelligenda quantum ad fomitem, qui nunquàm totaliter tollitur in hac vita. Transit enim peccatum originale reatu, & remanet actu: sed talis corruptio fomitis non impedit quin homo rationabili voluntate possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis si præsentiat, puta diuertendo cogitationem ad alia: sed dum homo cogitationem ad alia diuertit, potest etiam circa illud aliquis inordinatus motus insurgere: sicut cum alius transfert cogitationem suam à delectationibus carnis, volens concupiscentiæ motus vitare ad speculationem scientiæ, insurgit quandoque aliquis motus inanis gloriæ impræmeditatus. & ideo non potest d homo vitare omnes huiusmodi motus propter corruptionem prædictam: sed hoc solum sufficit ad rationem peccati voluntarij, quod possit vitare singulos.

*Li.2.de Tri. c.12. & 13.to.3.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud quod homo facit sine deliberatione rationis, non perfectè ipse facit: quia nihil operatur ibi id quod est principale in homine. vnde non perfectè actus humanus, & per consequens non potest esse perfectè actus virtutis, vel peccati, sed aliquid imperfectum in genere horum. vnde talis motus sensualitatis rationem præueniens, est peccatum veniale, quod est quiddam imperfectum in genere peccati.

*Li.3.cõtra Iulianũ ca.26. to.7.& de ver. Apostol.cap. 12.

Articvlvs IIII.

Vtrum in sensualitate posit esse peccatum mortale.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd in sensualitate posit esse peccatum mortale. Actus enim ex obiecto cognoscitur: sed circa obiecta sensualitatis contingit peccare mortaliter, sicut circa delectabilia carnis. ergo actus sensualitatis potest esse peccatũ mortale, & ita in sensualitate peccatum mortale inuenitur.

¶2 Præt. Peccatum mortale contrariatur virtuti: sed virtus potest esse in sensualitate. Temperantia enim & fortitudo sunt virtutes irrationabiliũ partium, vt * Philosophus dicit in 3. Ethic. ergo in sensualitate potest esse peccatum mortale, cum contraria sint nata fieri circa idem.

¶3 Præt. Veniale peccatum est dispositio ad mortale: sed dispositio & habitus sunt in eodem. cum igitur veniale peccatum sit in sensualitate, vt † dictum est, etiam mortale peccatum esse poterit in eodem.

¶Sed contra est, quod * Augu. dicit in lib. Retractationum, & habetur in gl. Rom. 7. Inordinatus concupiscẽtiæ motus, qui est peccatum sensualitatis, potest etiam esse in his, qui sunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur. ergo inordinatus motus sensualitatis non est peccatum mortale.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut inordinatio corrumpens principium vitæ corporalis, causat corporalem mortem: ita etiam inordinatio corrumpens principium spiritualis vitæ, quod est finis vltimus, causat mortem spiritualem peccati mortalis, vt * supra dictum est. Ordinare autem aliquid in finem non est sensualitatis, sed solum rationis. Inordinatio autem à fine non est nisi eius, cuius est ordinare in finem: vnde peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd actus sensualitatis potest concurrere ad peccatum mortale: sed tamen actus peccati mortalis non habet, quòd sit peccatum mortale ex eo, quòd est sensualitatis, sed ex eo quòd est rationis, cuius est ordinare in finem & ideo peccatum mortale non attribuitur sensualitati, sed rationi.

¶Ad secundum dicendum, quòd actus virtutis non perficitur per id, quod est sensualitatis tantum, sed magis per id quod est rationis & voluntatis, cuius est eligere. nam actus superius simpliciter concessum est in appetitu sensitiuo, vt moto a voluntate, esse virtutẽ: ita nunc conceditur, ꝙ in sensualitate vt mota a voluntate est peccatum mortale. & sicut non est cõcessum, ꝙ in appetitu sensitiuo est virtus, ita nunc negatur in eo mortale peccatũ. par.n. est ratio, vt in litera dr in responsione ad ſm: quãtus vocabulũ sensualitatis, quia nominare vr appetitum sensitiuum ex parte depressionis eius, nonnihil fauoris negati in ea peccatum mortale tribuant.

399 Sup. q.ar. 3.ad 3. & inf. q.89. art. 5.cor. Et 2. dist. 24.q.3.ar. 2.ad 3. Et uer.q. 25. artic. 5. Et mal. q.7. arti. 6. Et quol.4.ar. 22.co.

*li.1.Ret. c.13.& 15. aliquantulũ a prin. tom.1.

¶In hoc eodem quarto articulo est dubiũ, quia doctrina authoris non videtur rationi cõsona, dũ peccatum veniale concedit in sensualitate, ideſt appetitu sensitiuo, & mortale negat in eadẽ. Nam si intendit de sensualitate ſm id qđ est ei proprium, vtrũque peccatum negandum est: quia omne peccatũ est aut in voluntate, aut in aliqua potẽtia, vt subest uoluntati. si uero intendat de sensualitate, ut subest uoluntati, utrunque concedendum est, quãuis diuersimode: quia ueniale ut imperfecte, mortale ut perfecte.

Ar.3.ad3

¶Ad hoc dr, ꝙ proculdubio cum de subiecto peccati est sermo, oportet uel de uolũtate, uel de potentia ut subest uolũtati, intelligi: sed quia subesse uolũtati cõtingit dupliciter, scilicet ut mouenti, & ut non reprimẽti, actus ꝙ sit a sensualitate ut subest uolũtati mouẽti, est peccatũ mortale, & nõ sibi, sed volũtati tribuitur: actus uero ꝙ sit ab ea ut subest uolũtati nõ reprimẽti, est suus, & est peccatũ veniale, & sibi attribuit. Sed hæc rõ nihil ualet: qñ constat, passiones membrorũ, quæ ie motiores sunt a ratione peccati, quã passiones appetitus sensitiui, esse peccata mortalia, qñ sunt uolũtaria uoluntate non reprimente, ut patet in muliere, quæ ét uoluntate taceret alio ipsam cognoscẽte. Rõ quoq; in promptu est cõtra hanc rñsionem: qa eiusdẽ rationis est mouere, & nõ mouere, qñ oportet, ubi oportet &c. Dicendum

Q.72.art. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cendum est ergo, quòd ratio quare veniale attribuitur sensualitati, & mortale non, nisi cum specificatione, vt scilicet motæ a voluntate, potest esse duplex. Prima quæ tacta est in præcedenti notato, quia scilicet, mortale est a sensualitate vt subest deliberationi: veniale autem est ab ea, vt subest quomodolibet voluntati. hinc enim fit, vt quia deliberatio est proprius actus partis superioris, ut actus ex ea pendentes non tribuantur inferioribus, nisi cum specificatione participatæ motionis: actus autem ex ea non pendentes relinquantur inferioribus. Secunda est profunda & intenta ab authore ex natura virium animæ, & resolutionis actuum in propria principia. Vires namque animæ nostræ in parte sensitiua sicut in cognoscendo, sunt secundum se excellentes totam naturam brutorum, ut patet in cogitatiua, & reminiscentia habentibus collatiuam vim particularium: ita in appetendo sunt secundum se excellentes totã naturam brutorum per hoc, quòd appetunt cũ quadam libertate: ita quòd non solum ex hoc, quòd actualiter mouentur, vel non mouentur a volũtate, sed seipsis, quia sunt tales, quod superius uocauimus, q̃a sunt uolentis, sunt quodammodo liberę. Dico autem, quodãmodo, quia non habent tantũ libertatis, vt possint in actum deliberatum, sed vestigium quoddam libertatis fortitæ sunt ex eleuatione in naturam rationalem a qua fluũt. Eædem autem vires appetitiuæ sensitiuæ, ut actualiter motæ, & mouentes a parte superiori tantum libertatis participant, vt etiam in deliberatos actus possint. vnde fit, vt actus voluntarius sensualitatis, quãmuis totus elicitiue ab ipso appetitu sensitiuo si resoluendus sit in sua proptia principia, secundum illam tantum rationem resoluetur in sensualitatem, quam habet ab ea secundum se: secundum illam vero, quam habet ab eadem non secundum seipsam, sed vt mota est ab altero, resoluetur in illud alterum, vel in ipsam; ut mota est ab illo altero. Et quia peccare consistit in agere, & propterea ad hoc quòd aliqua potentia peccet mortaliter, non sufficit quod sit mota a voluntate: sic enim manus peccaret percutiendo, sed oportet ut secundum se libere agat: oportet quod secundum modum propriæ libertatis potentiæ attribuamus ei peccare. quo fit vt quia sensualitas secundum se habet tantum libertatis, vt sufficiat ad peccatum veniale: ideo peccatum veniale ei tribuitur. quia vero non habet tantum rationalitatis, vt possit in peccatum mortale, quia non est eius respicere bonum rationis vt finem, ideo ei non attribuitur peccatum mortale. & quia eius vt motæ a superiori est tendere ordinate in bonum rationis vt finem, ideo etiam sibi vt motæ a ratione peccatum mortale & virtutis actus tribuitur vt principio, & consequenter vt subiecto, vt iam dictum est. Ad obiecta ergo dicitur, quod author loquit de sensualitate nostra secundũ id qđ est ei ꝓprium, vt patet in responsione ad primum: & propterea negauit ab ea mortale, cui prius tribuerat veniale. ideo patet non esse parem rationem. Ex articulis autem secundo & diligenter inspectis, facile patere potest, hãc esse veram mentẽ authoris.

¶In responsione ad tertium eiusdem quarti articuli, non turberis ex exemplo caloris disponentis ad formam ignis, pro eo quod dicitur esse in eodem subiecto. Exemplum in primis est, & verificatur de subiecto partiali, idest, materia quæ disponitur ad formam ignis calore, & suscipit illam.

Ad 1. arg. præced.

400 Inf. art. 6. cor. Et 2. di. 24. q. 3. Et veri. q. 17. ar. 2. cor.

Ar. 1. & 2.

*Ca. 11. & 12. to. 3.

Ar. 1. 2. & 3.

Ad 1. arg.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccatum possit esse in ratione.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd peccatum nõ possit esse in ratione. Cuiuslibet enim potentiæ peccatum est aliquis defectus ipsius: sed defectus rationis nõ est peccatum, sed magis excusat peccatum, excusatur enim aliqs à peccato propter ignorantiam. ergo in ratione non potest esse peccatum.

¶2 Præt. Primum subiectum peccati est voluntas, vt dictum est: * sed ratio præcedit voluntatem, cum sit directiua ipsius. ergo peccatum esse non potest in ratione.

¶3 Præt. Non potest esse peccatum, nisi circa ea quæ sunt in nobis: sed perfectio & defectus rationis non est eorum quæ sunt in nobis: quidam enim sunt naturaliter ratione deficiẽtes, vel ratione solertes. ergo in ratione nõ est peccatum.

¶SED CONTRA est, quod Aug.* dicit in lib. 12. de Trini. quod peccatũ est in ratione inferiori, & in ratione superiori.

¶RESPON. Dicendum, quòd peccatum cuiuslibet potentiæ consistit in actu ipsius, sicut ex dictis* patet. Habet autem ratio duplicem actũ. Vnum quidem secundum se in comparatione ad proprium obiectum, quod est cognoscere aliquod verum. Alius autem actus rationis est, inquantum est directiua aliarum virium. Vtroque igitur modo contingit esse peccatum in ratione. Et primo quidem inquantum errat in cognitione veri: quod quidem tunc imputatur ei ad peccatum, quando habet ignorantiam, vel errorem circa id quod potest, & debet scire: secundo, quando in ordinatos actus inferiorum virium vel imperat, vel etiã post deliberationem non coercet.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd ratio illa procedit de defectu rationis, qui pertinet ad actum proprium respectu proprij obiecti, & hoc quando est defectus cognitionis eius, quod quis non potest scire: tunc enim talis defectus rationis non est peccatum, sed excusat a peccato, sicut patet in his quæ per furiosos committuntur. Si vero sit defectus rationis circa id quod homo potest, & debet scire, non omnino homo excusatur à peccato, sed ipse defectus imputatur ei ad peccatum. Defectus autem qui est solum in dirigendo alias vires, semper imputatur ei ad peccatum: quia huic defectui occurrere potest per proprium actum.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut supra dictum est, * cum de actibus voluntatis & rationis ageretur, voluntas quodammodo mouet & præcedit rationem, & ratio quodammodo voluntatem: vnde & motus voluntatis dici potest rationalis, & actus rationis potest dici voluntarius: & secundũ hoc in ratione inuenitur peccatum vel prout est defectus eius voluntarius, vel prout actus rationis est principiũ actus voluntatis.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis.*

Ad 1. arg.

¶Super quæstionis septuagesimæ quartæ, Articulum quintum.

IN Articulo quinto eiusdem septuagesimæ quartæ, quæstionis hoc solum dicendum occurrit, quòd quia ratio secundum se est suiipsius & aliorum ordinatiua in finẽ, & deordinatiua ab illo libere libertate perfecta, radicaliter tamen, libertas enim formaliter est primo voluntatis: idcirco actus rationis inordinatus est moraliter malus, si inordinato in potestate nostra est. propter quod vtroque modo contingit moralem malitiam in ratione inueniri, subiectiue scilicet in cognoscendo, & in dirigendo: sed affectus in cognoscendo tam negatiuus, qui vocatur ignorantia, quàm positiuus, qui uocatur error, non semper habet rationem mali moraliter, sed negatiuus solum quando potest, & debet quis scire: positiuus autem quando potest. Non est enim absque peccato, habere scienter opinionem falsam de triangulo, cum potest haberi vera, vel non falsa, saltem suspendendo credulitatem, cum nonnullum malum intellectus sit falsa opinio de quocunque. Propter quod in litera in responsione ad secundum concluditur, quòd in ratione est peccatum, vt effectus eius est voluntarius: defectus autem in dirigendo, vt in litera dicitur, semper est malus moraliter, quia de ratione sua claudit voluntarium formaliter. Directio enim imperando fit: imperium autem, vt supra didicimus, actus est rationis motæ à voluntate. Est igitur à ratione, & in ratione peccatum, vt proximo & elicitiuo principio inordinati actus voluntarij, multo magis quàm in appetitu inferiori, q̃ rationem solum participat.

Q. 17. ar. 1.

401 Inf. q. 88. art. 1. ad 2. Et 2. di. 24. q. 3. art. 4. Et veri. q. 15. arti. 4. corp. *q. 31. art. 1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatũ morosæ delectationis sit in ratione.

AD sextum sic proceditur. Videtur ꝙ peccatum morosæ delectationis non sit in ratione. Delectatio. n. importat motum appetitiuæ uirtutis, vt supra* dictum est: sed vis appetitiua distinguitur à ratione, quæ est uis apprehensiua. ergo delectatio morosa nõ est in ratione.

¶2 Præ. Ex obiectis cognosci potest ad quam potentiam actus pertineat, ꝙ quem potẽtia ordinatur ad obiectum: sed delectatio quandoque est morosa circa bona sensibilia, & non circa bona rationis. ergo peccatum delectationis morosæ non est in ratione.

¶3 Præte. Morosum dicitur aliquid propter diuturnitatem temporis: sed diuturnitas temporis non est ratio, ꝙ aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam. ergo delectatio morosa non pertinet ad rationem.

¶SED CONTRA est, quod Aug.* dicit 12. de Trin. quod consensus illecebræ si sola cogitatione delectationis contentus est, sic habendum existimo, velut cibum vetitum mulier sola comederit: per mulierem autem intelligitur ratio inferior, sicut ibidem ipse exponit. ergo peccatum morosæ delectationis est in ratione.

¶RESPõdeo dicendum, ꝙ sicut iam dictum est, * Peccatum contingit esse in ratione, quandoque quidem inquantum est directiua humanorum actuum. Manifestum est autem, ꝙ ratio non solum est directiua exteriorum actuum, sed etiam interiorum passionum: & ió quando deficit ratio in directione interiorum passionum, dicitur esse peccatum in ratione, sicut etiam quando deficit in directione exteriorum actuum. Deficit autem in directione passionum interiorum dupliciter. Vno modo, quando imperat illicitas passiones: sicut quãdo homo ex deliberatione prouocat sibi motum iræ, vel concupiscẽtiæ. Alio modo quando non reprimit illicitum passionis motum: sicut cum aliquis postquàm deliberauit, ꝙ motus passionis insurgens est inordinatus, ni hilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit: & secundum hoc dicitur peccatum delectationis morosæ esse in ratione.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd delectatio quidem est in vi appetitiua, sicut in proximo principio, sed in ratione est sicut in primo motiuo, secundum hoc quod supra dictum est, * ꝙ actiones quæ non transeunt in exteriorem materiam, sunt sicut in subiecto in suis principiis.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ratio actum proprium illicitum habet circa proprium obiectum, sed directiõe habet circa omnia subiecta inferiorũ virium, quæ per rationem dirigi possunt: & secundum hoc etiam delectatio circa sensibilia obiecta pertinet ad rationem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ delectatio dicitur morosa non ex mora tẽporis, sed ex eo, ꝙ ratio deliberans circa eam immoratur: nec tamen eam repellit tenens & voluens libenter, quæ statim vt attigerunt animũ, respui debuerunt, vt Aug.* dicit 12. de Trin.

*Cap. 12. parum à med. to. 3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum peccatum consensus in actum sit in ratione superiori.

AD septimum sic proceditur. Videtur ꝙ peccatum consensus in actũ non sit in ratione superiori. Co sentire enim est actus appetitiuæ virtutis, vt supra habitum est: * sed ratio est uis apprehensiua. ergo peccatum cõsensus in actum non est in ratione superiori.

¶2 Præt. Ratio superior intendit rationibus æternis inspiciendis & consulendis, vt Aug. † dicit 12. de Trinit. sed quandoque consentitur in actum non consultis rationibus æternis. non enim semper homo cogitat de reb. diuinis, quando consentit in aliquem actum. ergo peccatum consensus in actum. non semper est in ratione superiori.

¶3 Præt. Sicut per rationes æternas potest homo regulare actus exteriores, ita etiam interiores delectationes, vel alias passiones: sed consensus in delectationem absq; hoc ꝙ opere statuatur implendum, est rationis inferioris. vt dicit Aug. 12. de Trin. * ergo etiam cõsensus in actum peccati, debet interdũ attribui rationi inferiori.

¶4 Præt. Sicut ratio superior excedit inferiorem, ita ratio excedit vim imaginatiuam: sed quandoque procedit homo in actum per apprehensionem virtutis imaginatiuæ absque omni deliberatione rationis: sicut cum aliquis ex impræmeditato mouet manum, aut pedem. ergo etiam quandoque potest ratio inferior consentire in actum peccati absque ratione superiori.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit 12. de Trin. * Si in consensione malè vtendi rebus, quæ per sensum corporis sentiuntur, ita decernitur quodcunq; peccatum, vt si potestas sit, etiam corpore compleatur, intelligenda est mulier cibum illicitum viro dedisse, per quem superior ratio significatur. ergo ad rationem superiorem pertinet consentire in actum peccati.

¶Respondeo dicendum, ꝙ consensus importat iudicium quoddam de eo, in quod consentitur. Sicut enim ratio speculatiua iudicat & sententiat de rebus intelligibilibus, ita ratio practica iudicat & sententiat de agendis. Est autem considerandum, ꝙ in omni iudicio subiecto: ideo repetit regulam superius habitam, s. ꝙ æqua est extensio principij, & subiecti in materia peccatorũ: ut inde discas, ꝙ delectatio est in ratione subiectiue, tanquã imperante, in appetitu autem tanquam in elicitente.

*Cap. 12. ante med. to. 3.

¶Super quæstio. septuagesimæ quartæ, Articul. septimum.

402 Sup. q. 15. ar. 4. & in fr. pñti q. art. 8. ad j. Et 2. di. 24 q. 3. ar. j. & 4. Et veri. q. 15 ar. 3. & 5. Et mal. q. 15. ar. 2. ad 9. *q. 15 ar. tic. 1. † Ca. 7. in fi. to. 3.

IN titulo art. 7 aduerte, quòd sensus quæstionis est de actu exteriori malo tam veniaaliter, quàm mortaliter: ita ꝙ intenditur an peccatum consensus in actũ, vt distinguitur cõtra cogitationem & delectationem interius, sit in ratione superiori, vt in subiecto.

¶In eodem 7. art. dubium occurrit, quia voluntaria, immo nulla videtur differẽtia inter subiectũ cõsensus in actum, & subiectum consensus in delectationem: & tamen in litera ex intentione Aug. consensus in actum rationi superiori, consensus in delectationem rationi inferiori tribuitur, qua enim ratione per temporales rationes possum cõsentire delectationi cogitatæ forni cationis, eadẽ possum consentire cogitato actui & qua ratione, dum deliberat inferior ratio, & consentit actui, superior obuiare tenetur, & propterea consensus in actũ ei imputatur, vt in responsione ad quartum dicitur, eadẽ ratione dum deliberat eadem inferior ratio, & consentit delectationi, tenetur superior ratio obuiare & consequenter eidem superiori rationi attribuendus est vterque cõsensus, & vterque etiam quandoque rationi inferiori, & non

*Ca. 12. in med. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& non vnus vni, & alter alteri.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ vterque consensus secundum rem, quando fit secundum rationes temporales est rationis inferioris: quando vero fit secundum rationis æternas solas, vt si quis ex solo contemptu æternæ legis consentit in delectationem, vel in actum, non reputans aliter prohibitum, est rationis superioris. in hoc tamen differentia est, quia quãdo est inferioris, est etiã superioris, saltem negatiue: quia tenetur obuiare dirigendo secundũ legem æternam, & non obuiat, quãdo vero est superioris, non oportet quòd sit inferioris: quia nõ spectat ad inferiorem de proprijs superiori iudicare, vt contingit cũ quis morose delectatur de iniurijs fidei, secũdum appropriationem autẽ, quæ in litera tangitur, scilicet quãdo duo ordinata iudicanda occurrunt, vltimum superiori, & præambulum inferiori, attribuitur deliberatio, iudicium ac consensus vnius, scilicet delectationis ad inferiorem: alterius vero, ideſt actus ad superiorẽ spectat: & hoc iudicio meo intẽdit auther in litera propter reuerentiã tanti doctoris, vt dictum est: & per hoc patet responsio ad obiecta. Nam procedunt de consensu vtroque secundum rem, cuius oppositum non inuenio in litera, quæ loquitur secundum appropriationem, & secundum eam disparitatẽ. ponit.

*Loco citato 1 arg. circa medium ca. 12. to. 3. Nec obstat q̃ in responsione ad tertium in hoc articulo dicitur, q̃ quando consensus rationis inferioris in delectationem, ẽt secũdum rationes æternas perseuerat, pertinet etiam ad rationem superiorem: quasi velit dicere, quòd si nõ acceptetur secundum æternas rationes, nõ spectet vltima sentẽtia pertinet ad supremum iudicatorium: sicut videmus in speculatiuis, quòd vltima sententia de aliqua propositione datur per resolutionem ad prima principia. Quamdiu enim remanet aliquod principium altius, ad-10 huc per ipsum potest examinari id, de quo quæritur: vnde adhuc est suspensum iudicium quasi nondum data finali sententia. Manifestum est autem, quòd actus humani regulari possunt ex regula rationis humanæ, quæ sumitur ex rebus creatis, quas naturaliter homo cognoscit: & vlterius ex regula

q. 19. ar. 4. legis diuinæ, vt supra dictum est.* vnde cum regula legis diuinæ sit superior, consequens est, vt vltima sententia, per quam iudicium finaliter terminatur, pertineat ad rationem superiorem, quæ intendit rationibus æternis. Cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium est de eo, quod vltimo occurrit. In actibus autem humanis vltimo occurrit ipse actus, præambulum autem est ipsa delectatio, quæ inducit ad actum: & ideo ad rationem superiorem propriè pertinet consensus in actum, ad rationem verò inferiorem, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod est de delectatione. quamuis etiam & de delectatione superior ratio iudicare possit: quia quicquid iudicio subdicitur inferioris, subditur etiam iudicio superioris: sed non conuertitur.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd consentire est actus appetitiuæ virtutis non absolutè, sed consequens ad actum rationis deliberantis & iudicantis, vt supra dictum est. In hoc enim terminatur consensus, quia voluntas tendit in id quod est iam ratione iudicatum: vnde consensus potest attribui & voluntati, & rationi.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd ex hoc ipso quòd ratio superior non dirigit actus humanos secundum legem diuinam, impediens actum peccati dicitur ipsa consentire, siue cogitet de lege æterna, siue non. cum enim cogitat de lege Dei, actu eam contemnit: cum verò non cogitat, eam negligit per modum omissionis cuiusdam, vnde omnibus modis consensus in actum peccati procedit ex superiori ratione: quia, vt Aug. dicit 12. de Trinit. * non potest peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, nisi illa mentis intentio, penes quam summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat, aut seruiat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio superior per considerationem legis æternæ sicut potest dirigere, vel cohibere actum exteriorem, ita etiam delectationem interiorem: sed tamen antequam ad iudicium superioris rationis deueniatur, statim vt sensualitas proponit delectationem, inferior ratio per rationes temporales deliberans, quandoque huiusmodi delectationem acceptat, & tunc consensus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem. Si vero etiam consideratis rationibus æternis homo in eodem cõsensu perseueret, iam talis consensus ad superiorem rationem pertinebit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd apprehensio virtutis imaginatiuæ est subita, & sine deliberatione: & ideo potest aliquem actum causare antequàm superior, vel inferior ratio etiam habeat tempus deliberandi: sed iudicium rationis inferioris est cum deliberatione, quæ indiget tempore, in quo etiam ratio superior deliberare potest: vnde si non cohibeat ab actu peccati per suã deliberationem, ei imputatur.

Articvlvs VIII.

Vtrum consensus in delectationem sit peccatum mortale.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur, q̃ consensus in delectationem non sit peccatum mortale. Cõsentire enim in delectationem pertinet ad rationem inferiorem, cuius non est intendere rationibus æterni, vel legi diuinæ, & per consequens nec ab eis auerti: sed omne peccatum mortale est per auersionem à lege diuina, vt patet per diffinitionem August.* de peccato mortali datam, quæ supra posita est. † ergo consensus in delectationem non est peccatum mortale.

¶ 2 Præ. Consentire in aliquid non est malum, nisi quia illud est malum, in quod consentitur: sed Propter quod vnumquodque, & illud magis, vel saltem non minus. nõ ergo illud, in quod consentitur, potest esse minus malum quàm cõsensus: sed delectatio sine opere non est peccatum mortale, sed veniale tantum. ergo nec consensus in delectationem est peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Delectationes differunt in bonitate & malitia secundum differentiam operationum, vt dicit Philosophus in 10. Ethi.* sed alia operatio est interior cogitatio, & alia actus exterior, puta fornicationis. ergo delectatio consequens actum interioris cogitationis, tantum differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quãtum differt cogitatio interior ab actu exteriori, & per consequens etiam eodem modo differt consentire in vtrunque: sed cogitatio interior non est peccatum mortale, nec etiam cõsensus in cogitationem. ergo per consequens nec consensus in delectationem.

¶ 4 Præt. Exterior actus fornicationis, vel adulterij, nõ est peccatum mortale ratione delectationis, quæ etiam ad superiorem. hoc enim verum est, q̃ non spectat ad superiorem secundũ appropriationem, quamuis spectaret ad ipsam secundũ rem negatiue. & hunc sensum exprimit ipse author in sequenti articulo in responsione ad primum, vt ibi declarabitur.

¶ Super quæstionis septuagesimæ quartæ, Articul. octauum.

In arti. 8. in responsione ad primum, habes id quod diximus, dũ duas responsiones vides, primam, q̃ consensus in delectationem potest esse vtriusque rationis. secundam, q̃ quando est rationis inferioris, est eius, auersæ ab æternis regulis, quia defuit in ea ordinatio superioris rationis per rationes æternas. Ex hoc enim manifeste patet quod dictum est, scilicet consensum in delectationem morosam inferioris rationis semper esse superioris, saltem negatiue, aliquin non saluaretur diffinitio peccati supradicta, quod est contra legem æternam.

¶ In responsione ad quartum eiusdẽ articuli iuncta corpori articuli habes, q̃, & quare delectatio morosa cõiugati de actu matrimonij cogitato, non est peccatũ mortale. eadem. n. ratio est de cõsensu in actum & in delectationem cogitati actus: & propterea sicut consensus in actum non prohibetur, ita nec delectatio eius tam in opere, quàm in cogitatione, per se loquendo: secus autem per accidens, puta, quia vane cogitat, quia periculose, in absentia peccaret.

¶ In responsione ad quintum ad uerte,

uerte, quòd inter materiam luxuriæ & iræ, licetin veritate non sit differentia quo ad rationem peccati mortalis, quia tam in his, quàm in cæteris materijs mortalibus, consensus in delectationem cogitati actus ratione cogitationis non est mortale, sed veniale quandoque, vel nullum, ratione vero cogitati actus semper est mortale: tamen quia in materia luxuriæ maxime timetur hoc peccatum, multoties ferre creditur peccatum, vbi nõ est: & econtra, vbi est delectatio de cogitata vindicta, quam tamen facere non vult, non æstimatur. propter quod author i eorpore articuli affectum hominis ad actum secundum se pensandum docet in huiusmodi differetione. Inclinatus enim ad vindictam, facile de illa cogitata delectatur: & alienus a venereis non facile de cogitatis eius delectatur, quamuis caro concupiscat aduersus spiritum.

* Enchir. cap. 71. in prin. to. 3.

* li. 12. ca. 13. a medio to. 3.

* li. 12. c. 12 de Trin. nõ longe a fi. to. 3.

22. q. 14. ar. 3. co. & q. 18. ar. 7. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 4. Et ver. q. 15. artic. 4. Et mal. q. 15. ar. 2. ad 16 & 17. Et quol. 12. ar. 43.

¶ 5 Præt. peccatum homicidij est grauius quàm simplicis fornicationis: sed consentire in delectationem, quæ consequitur cogitationem de homicidio, non est peccatum mortale. ergo multo minus consentire in delectationem, quæ consequitur cogitationem de fornicatione, est peccatum mortale.

¶ 6 Præt. Oratio dominica qu otidie dicitur pro remissione veniaiũm, vt Aug. dicit: sed consensum in delectationem Aug. docet esse abolendum per orationẽ Dominicam. dicit enim in 12. de Trin. † q̃ hoc est longè minus peccatum, quàm si opere statuatur implendum: & ideo de talibus quoq; cogitationibus venia petenda est, pectusque percutiendum atq; dicendum Dimitte nobis debita nostra. ergo consensus in delectationem est peccatum veniale.

¶ Sed contra est, quod Aug. * post pauca subdit, Totus homo damnabitur, nisi hæc quæ sine volũtate operandi, sed tamen cum volũtate animũ talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittantur: sed nullus dãnatur nisi pro peccato mortali. ergo cõsensus in delectationem est peccatum mortale.

¶ Respon. Dicendum, q̃ circa hoc aliqui diuersimodè opinati sunt. Quidam enim dixerunt, q̃ consensus in delectationem non est peccatũ mortale, sed veniale tantum. Alij verò dixerunt, q̃ est peccatum mortale: & hæc opinio est communior & verisimilior. Est enim considerandum, q̃ cum omnis delectatio consequatur aliquam operationem, vt dicitur in 10. Ethic.* & iterum, cũ omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio quælibet potest comparari ad duo, scilicet ad operationẽ q̃ consequitur, & ad obiectũ in quo quis delectatur. Contingit autem q̃ aliqua operatio sit obiectũ delectationis, sicut & aliqua alia res: quia ipsa operatio potest accipi vt bonum & finis, in quo quis delectatus requiescit, & quandoque quidem ipsamet operatio, quam consequitur delectatio, est obiectum delectationis, inquantum, scilicet vis appetitiua, cuius est delectari, reflectitur in ipsam operationem sicut in quoddam bonũ, puta, cum aliquis cogitat & delectatur de hoc ipso quod cogitat, inquantum sua cogitatio placet. Quandoque vero delectatio consequens vnam operationem, puta cogitationem aliquam, habet pro obiecto aliam operationem quasi rem cogitatam: & tunc talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationem, sed in operationem cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus potest delectari. Vno modo de ipsa cogitatione: alio modo de ipsa fornicatione cogitata. Delectatio autem de cogitatione ipsa sequitur inclinationem affectus in cogitationem ipsam: cogitatio autem ipsa secundum se, non est peccatum mortale, immo quandoque est veniale tantum, puta, cum aliquis inutiliter cogitat de ea: quandoque autem sine peccato omnino, puta, cum aliquis vtiliter de ea cogitat, sicut cum vult de ea prædicare, vel disputare. & ideo per consequens affectio, & delectatio quæ sic est de cogitatione fornicationis, non est de genere peccati mortalis, sed quandoque est peccatum veniale, quandoque nullum: vnde nec consensus in talem delectationem est peccatum mortale, & secundum hoc prima opinio habet veritatem. Quòd autem aliquis cogitans de fornicatione delectetur de ipso actu cogitato, hoc contingit ex hoc, quòd affectio eius inclinata est in hunc actum. Vnde quòd aliquis consentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud est, quàm quòd ipse consentiat in hoc, quòd affectus suus sit inclinatus fornicationem. Nullus enim delectatur, nisi in eo quod est conforme appetitui eius. Quod autem aliquis ex deliberatione eligat, quòd affectus suus conformetur his, quæ secundum se sunt peccata mortalia, est peccatum mortale. vnde talis consensus in delectationem peccati mortalis, est peccatum mortale, vt secunda opinio ponit.

* Ca. 4. a medio, t. 5

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd consensus in delectationem potest esse non solum rationis inferioris, sed etiam superioris, vt dictum est,* & tamen ipsa ratio inferior potest auerti à rationibus æternis: quia etsi non intendit eis, vt secundum eas regulans, quod est proprium superioris rationis: intendit tamen eis, vt secundum eas regulata: & hoc modo ab eis se auertens, potest peccare mortaliter, nam & actus inferiorum virium, & etiam exteriorum membrorum possunt esse peccata mortalia, secundum quod deficit ordinatio superioris rationis regulantis eos secundum rationes æternas. Ar. 7. ꝑce.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd consensus in peccatum quod est veniale ex genere, est veniale peccatum: & secundum hoc potest concludi, quòd consensus in delectationem, quæ est de ipsa vana cogitatione fornicationis, est peccatum veniale: sed delectatio quæ est in ipso actu fornicationis, de genere suo est peccatum mortale: sed quod ante consensum sit veniale peccatum tantum, hoc est per accidens, scilicet propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollitur per consensum deliberatum superuenientem: vnde ex hoc adducitur in suam naturam, vt sit peccatum mortale.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

¶ Ad qvartvm dicendum, quòd delectatio quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non potest esse absque complacentia exterioris actus secundum se, etiam si non statuatur implendum propter prohibitionem alicuius superioris. vnde actus fit inordinatus, & per consequens delectatio erit inordinata.

¶ Ad qvintvm dicendum, quòd etiam consensus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, est peccatum mortale: non autem consensus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio.

¶ Ad sextum dicendum, quòd oratio dominica non solum contra peccata venialia dicenda est, sed etiam contra mortalia.

Arti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS IX.

Vtrum in superiori ratione possit esse peccatum veniale, secundum quod est directiua inferiorum virium.

404 Infr.ar.10 & locis ibidem inductis.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd in superiori ratione non posit esse peccatum veniale, secundum quod est directiua inferiorum virium, ideſt, secundum quod consentit in actum peccati. Dicit enim August. in 12. de Trinit. * quòd ratio superior inhæret rationibus æternis: sed peccare mortaliter est per auersionem à rationibus æternis. ergo videtur quòd in superiori ratione non possit esse peccatum, nisi peccatum mortale.

*C.7.in fi.to.3.

¶2 Præt. Superior ratio se habet in vita spirituali tanquàm principium, sicut & cor in vita corporali: sed infirmitates cordis sunt mortalis. ergo peccata superioris rationis sunt mortalia.

¶3 Præterea. Peccatum veniale fit mortale, si fiat ex contemptu: sed hoc non videtur esse sine contemptu, quòd aliquis ex deliberatione peccet etiam venialiter. cum ergo consensus rationis superioris semper sit cum deliberatione legis diuinæ, videtur quòd non possit esse sine peccato mortali propter contemptum diuinæ legis.

¶SED CONTRA. Consensus in actum peccati pertinet ad rationem superiorem, vt supra dictum est: * sed consensus in actum peccati venialis est peccatum veniale. ergo in superiori ratione potest esse peccatum veniale.

Ar.7.huius quæst.

*C.7.in fi.to.3.

¶RESPONDEO Dicendum, quod sicut Aug. dicit in 12. de Trin. * Ratio superior inhæret rationibus æternis conspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem, secundum quod earum veritatem speculatur. Consulendis autem secundum quòd per rationes æternas de alijs iudicat & ordinat: ad quod pertinet, quòd deliberando per rationes æternas consentit in aliquem actum, vel dissentit ab eo. Contingit autem quòd inordinatio actus, in quem consentit, non contrariatur rationibus æternis, quia non est cum auersione à fine vltimo, sicut contrariatur actus peccati mortalis: sed est præter eas, sicut actus peccati venialis. vnde quando ratio superior in actum peccati venialis consentit, non auertitur à rationibus æternis: vnde non peccat mortaliter, sed venialiter. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd duplex est infirmitas[d] cordis, Vna quæ est in ipsa substantia cordis, & immutat naturalem complexionem ipsius, & talis infirmitas semper est mortalis. Alia est autem infirmitas cordis propter aliquam inordinationem vel motus eius, vel alicuius eorum quæ circunstant cor: & talis infirmitas non semper est mortalis. Et similiter in ratione superiori semper est peccatum mortale, quando tollitur totaliter ipsa ordinatio rationis superioris ad proprium obiectum, quod est rationis æternæ: sed quando est inordinatio circa hoc, non est peccatum mortale, sed veniale.

D.401.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd deliberatus consensus in peccatum, non semper pertinet ad contemptum legis diuinæ: sed solum quando peccatum legi diuinæ contrariatur.

ARTICVLVS X.

Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale secundum seipsam.

¶ Super quæstionis septuagesimæquartæ, Articul. nonum & decimum.

405 2.q.24.q. 3.ar.5.Et ver.q.15. art.5.Et mal.art.1. ad 12. & 17.& art. 3. ad 17. & art.5.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd in superiori ratione non posit esse peccatum veniale secundum seipsam, ideſt, secundum quod inspicit rationes æternas. Actus enim potentiæ non inuenitur esse deficiens nisi per hoc, quòd inordinatè se habet circa suum obiectum: sed obiectum superioris rationis sunt æternæ rationes, à quibus deordinari non est sine peccato mortali. ergo in superiori ratione non potest esse peccatum veniale secundum seipsam.

¶2 Præt. Cum ratio sit vis deliberatiua, actus rationis semper est cum deliberatione: sed omnis inordinatus motus in his quæ Dei sunt, si sit cum deliberatione, est peccatum mortale. ergo in ratione superiori secundum seipsam, nunquàm est peccatum veniale.

¶3 Præt. Contingit quandoque, q̃ peccatum ex subreptione, est peccatum veniale: peccatum autem ex deliberatione est peccatum mortale per hoc, q̃ ratio deliberãs recurrit ad aliquod maius bonum, contra quod homo agens grauius peccat, sicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat quod est contra legem Dei, grauius peccat consentiendo, quàm si solum consideraret quod est contra virtutem moralem: sed ratio superior non potest recurrere ad altius, quàm sit suum obiectum. ergo si motus ex subreptione nõ sit peccatum mortale, neque etiam deliberatio superueniens faciet ipsum esse peccatum mortale: quod patet esse falsum. non ergo in ratione superiori secundum seipsam potest esse peccatum veniale.

¶Sed contra. Motus surreptitius infidelitatis est peccatum veniale: sed pertinet ad superiorem rationem secundum seipsam. ergo in ratione superiori potest esse peccatum veniale secundum seipsam.

¶RESPON. Dicendum, q̃ ratio superior aliter fertur in suum obiectum, atq; aliter in obiecta inferiorũ virium, quæ per ipsam diriguntur. In obiecta, n. inferiorum virium non fertur, nisi inquantum de eis consulit rationes æternas, vnde non fertur in ea nisi per modum deliberationis. Deliberatus autem consensus in his quæ ex genere suo sunt mortalia, est mortale peccatum: & ideo ratio superior semper mortaliter peccat, si actus inferiorum virium in quos consentit, sint peccata mortalia. Sed circa proprium obiectum habet duos actus, scilicet simplicem intuitum, & deliberationem, secundum quod ẽt de propria obiecto consulit rationes æternas: secundum autem simplicem intuitum potest aliquem inordinatum motum habere circa diuina, puta, cum quis patitur subitum infidelitatis motum. Et quàmuis infidelitatis secundum suum genus sit peccatũ mortale, tamen subitus motus

D.1011. tus[d] infidelitatis est peccatum veniale: quia peccatum mortale non est nisi contra legem Dei. Potest autem aliquod horum quæ pertinent ad fidem, subito rationi occurrere sub quadam alia ratione, antequàm super hoc consulatur, vel consuli possit ratio æterna, ideſt, lex Dei, puta cum quis resurrectionem mortuorũ subito apprehendit vt impossibilem secundum naturam, & simul apprehendendo remittitur, antequam tempus habeat deliberandi, quod hoc est nobis traditum vt credendum secundum legem diuinam. Si verò post hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, est peccatũ mortale: & ideo circa proprium obiectum, etsi sit peccatum mortale ex genere, potest ratio superior peccare venialiter in subitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatum consensum. In his autem quæ pertinent ad inferiores vires, semper peccat mortaliter in his quæ sunt peccata mortalia ex suo genere, non autem in his, quæ secundum suum genus sunt venialia peccata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ peccatum quod est contra rationes æternas, etsi sit peccatum mortale ex genere, potest tamen esse peccatum veniale propter imperfectionem actus subiti, vt dictum est.*

In cor.ar.

¶Ad secundum dicendum, q̃ in operatiuis ad rationẽ, ad quam pertinet deliberatio, pertinet etiam simplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio procedit: sicut etiam in speculatiuis ad rationem pertinet ad syllogizare, & propositiones formare: & ideo etiam ratio potest habere subitum motum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ vna & eadem res potest diuersas considerationes habere, quarum vna est altera altior: sicut Deum esse potest considerari vel inquantum est cognoscibile ratione humana, vel inquantum traditur reuelatione diuina, quæ est cõsideratio altior. & iõ quamuis obiectum rationis superioris sit quidam secundum naturam rei altissimum, tamen potest etiam reduci in quãdam altiorem considerationem: & hac ratione, quod in motu subito non erat peccatum mortale, per deliberationem reducentem in altiorem considerationem fit peccatum mortale, sicut supra expositum est.*

In cor.ar.

QVAESTIO LXXV.

De causis peccatorum in generali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis peccatorum.
¶Et primo, in generali. Secundo, in speciali.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum peccatum habeat causam.
¶Secundo, Vtrum habeat causam interiorem.
¶Tertio, Vtrum habeat causam exteriorem.
¶Quarto, Vtrum peccatum sit causa peccati.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum habeat causam.

¶ Super quæstionis septuagesimæquintæ, Articul. primum.

406 Infr.ar.2. & 4. cor. & ad 1. & q.77.ar.4. co. Et 2. dist.35.art. 1.corp. * q.71.ar. 6. & 1.c.4.par. 4.ante fi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ peccatum nõ habeat causam. Peccatum enim habet rationem mali, vt dictum est. * sed malum non habet causam, vt Dio. dicit 4.ca. †de diui.no. ergo peccatũ non habet causam.

¶2 Præt. Causa est, ad quam de necessitate sequitur aliud: sed quod est ex necessitate, non videtur esse peccatum, eo q̃ omne peccatum est volũtarium. ergo peccatum non habet causam.

¶3 Præt. Si peccatum habet causam, aut habet pro causa bonum, aut malũ: non autem bonum, quia bonum non facit nisi bonum. non enim potest arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matth. 7. Similiter autem nec malum potest esse causa peccati, quia malum pœnæ sequitur ad peccatum: malum autem culpæ est idem quod peccatum. peccatum igitur non habet causam.

¶SED CONTRA. Omne quod fit, habet causam: quia vt dicitur Iob. 5. Nihil in terra sine causa fit: sed peccatum fit. est enim dictum, vel factum. vel concupitum contra legem Dei. ergo peccatum habet causam.

¶RESPON. Dicendum, q̃ peccatum[d] est quidam actus inordinatus. Ex parte igitur actus potest habere per se causam, sicut & quilibet alius actus: ex parte autem inordinationis habet causam eo mõ quo negatio, vel priuatio põt habere causam. Negationis autem alicuius potest duplex causa assignari. Primo quidem defectus causæ affirmationis, ideſt, ipsius causæ, negatio est causa negationis secundum seipsam. Ad remotionem enim causæ sequitur remotio effectus: sicut obscuritatis causa est absentia solis. Alio modo causa affirmationis ad quam sequitur negatio, est per accidens causa negationis consequentis: sicut ignis causando calorem ex principali intentione, consequenter causat priuationem frigiditatis, quorum primum potest sufficere ad simplicem negationem. Sed cum in ordinatio peccati, & quodlibet malum non sit simplex negatio, sed priuatio eius, quod quidem natum est, & debet habere, necesse est q̃ talis inordinatio habeat causam agentem per accidens. Quod enim natum est in esse & debet, nunquam abesset nisi propter causam aliquam impedientem: & secundum hoc contigit dici, q̃ malum, quod in quadam priuatione consistit, habet causam deficientem, vel agentem per accidens: omnis autem causa per accidens reducitur ad causam per se. Cum igitur peccatum ex parte inordinationis habeat causam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat causam agentem per se, sequitur q̃ inordinatio peccati consequatur ex ipsa causa actus. Sic igitur voluntas carens directione regulæ rationis & legis diuinæ, intendens aliquod bonum commutabile, causat actum quidem peccati per se, sed inordinationem actus per accidens, & præter intentionem. prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum non solum significat ipsam priuationem boni, quæ est inordinatio: sed significat actum sub tali priuatione, quæ habet rationem mali, quod quidem qualiter habeat causam, dictum est.*

dens, an idem intelligat per vtrumque, an diuersa: & si idem, quomodo explanat. & similiter si diuersa, quo modo prosequi: non enim liquet.

¶Ad hoc dicitur, q̃ author concludit illã disiunctionem secũdum veritatem disiunctionis. Et intẽdit, q̃ propterea cum causa propria mali assignatur, aut assignatur causa deficiens, aut assignatur causa per accidens: & hoc quia causam efficientem per se habere non potest. Positiuum enim habere non potest negatio: negativa autem quæ per se est causa negationis, non sufficit ad priuationem quia oportet aliquam causam aliã a negatione ponere impedientem oppositum habitum, vt fiat priuatio. Verum quia causa deficiens, & causa per accidens sunt idem subiecto, & distinctæ formaliter in vno sensu, & sunt idem subiecto & formaliter in alio sensu: ideo author simul prosequitur, & omnia explanauit. Ad cuius euidentiam recolere oportet, q̃ causa per accidens dupliciter dicitur, scilicet accidente in causa, & accidẽte in effectu: & quod vterque modus in proposito inuenitur. Voluntas namque carens directione legis, intendensque aliquod bonum commutablle, causat actum peccati per se, & inordinationem per accidens: ita quòd defectus ordinis in actu est ex defectu directionis in voluntate, vt in litera dicitur: vbi habes primo, quòd voluntas per se causa actus, est causa per accidens ex parte effectus respectu inordinationis, cũ causat actum, cui coniungitur inordinatio. Habes secundo, quòd voluntas causando actum & non dando ei ordinem illi debitum, est causa deficiens respectu inordinationis: de ficit

D.987.

In cor.ar.

ficit. n.4 dando illi debitum ordiné cũ teneat ad hoc. Habes tertio, ꝙ quia defectus directionis in voluntate est cã defectus ordinis in actu, & non per se vt dictũ est, nisi in ratione negationis. ergo p accidens ex parte causæ: quia est cõiunctus voluntati. Defectus igitur in volũtate vnde voluntas est causa deficiens, est idẽ subiecto & formaliter causæ per accidẽs ex parte causæ: q̃a est ipsũmet, & est idem subiecto tñ causæ per accidẽs ex parte effectꝰ tñ: quia est idem subiecto voluntati, & dat voluntati esse causam deficientẽ non dando causalitatem, sed deficientiam. Hæc est doctrina authoris & vera & manifestata in litera hꝰ. Sed contra eam afferũt multa a Sco. in 2. sen. di. 35. Verũ q̃a ipse in vno tñ quo ad propositũ discordare vꝺ, iõ cæteris omissis, affero illud. Nõ vult ipse, ꝙ defectus in voluntate sit actus per accidens accidentalitate ex parte causæ inordinati actus accipiẽdo defectum proprie, ita ꝙ ex ipso, & nostra voluntate fiat vnũ, per accidens, sicut ex homine, & non albo: & vnam tñ rõnem adducit, quia ante primum defectum voluntatis esset defectus. Sed hoc facilime soluitur negando sequelam, vtẽdo ter minis vt significãt: quia est ſtatus ſ defectu regulæ prætenientẽ ſm se rationẽ malitiã culpæ, quãm pœnæ, vt in rñsione ad tertiũ in litera dꝰ. Vtẽdo aũt terminis ad bonũ sẽsum, i.añ primũ defectũ ſactu peccati esset defectus, patet rñsio, ꝙ non inconuenit ante talem primum defectum, dari defectum absque ratione mali culpæ & pœnæ.

*tex. ſ.t.3

In cor.ar.

407 Infr. ar.3 corp.

Super q. 75. Artic. 2.

IN art. 2. eiusdẽ 75. quæ. colligentur trahit volũtatem & rationem, sicut infra patebit. * Sic igitur duplex causa peccati interior potest assignari, vna proxima ex parte rationis & voluntatis: alia vero remota ex parte imaginationis, vel appetitus sensitiui. Sed quia supra dictum est, quòd causa peccati est aliquod bonum apparens motiuum cum defectu debiti motiui, scilicet regulæ rationis, uel legis diuinæ, ipsum motiuum, quod est apparens bonum, pertinet ad apprehensionem sensus & appetitum: ipsa autem absentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata est huiusmodi regulam considerare: sed ipsa perfectio voluntarij actus peccati pertinet ad voluntatem, ita quòd ipse voluntatis actus præmissis suppositis, iam est quoddam peccatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd id quod est intrinsecum, sicut potentia naturalis, semper inest: id autem quod est intrinsecum, sicut actus interior appetitiuæ, vel apprehensiuæ virtutis, non semper inest. Ipsa autem potentia voluntatis est causa peccati in potentia, sed reducitur in actum per motus præcedentes, & sensitiuæ partis primo, & rationis consequenter. Ex hoc enim quòd aliquid proponitur vt appetibile secundum sensum, & appetitus sensitiuus inclinatur in illud, ratio interdum cessat à considerationẽ regulæ debitæ: & sic voluntas producit actum peccati. Quia igitur motus præcedentes non semper sunt in actu, neque peccatum semper est in actu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non omnes motus interiores sunt de substantia peccati, quod consistit principaliter in actu voluntatis: sed quidam præcedunt, & quidam consequuntur ipsum peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod est causa peccati, sicut potentia producens actum, est naturale: motus etiam sensitiuæ partis, ex quo sequitur peccatum, interdum est naturalis, sicut cum propter appetitum cibi aliquis peccat: sed efficitur peccatum inordinatum ex hoc ipso, quòd deficit regula naturalis, quam homo secundum naturam suam debet attendere.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum habeat causam exteriorem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non habeat causam exteriorem. Peccatum enim est actus uoluntarius: voluntaria autem sunt eorum quæ sunt in nobis, & ita non habent exteriorem causam. ergo peccatum non habet exteriorem causam.

¶ 2 Præt. Sicut natura est principium interius, ita etiam voluntas: sed causas interiores peccati, distinguendo eas ex pte peccantis & obiecti, & intuere causas ex parte peccãtis quatuor: duas proximas, ratione & voluntatem, inter quas voluntas, est proximior: & duas remotas, sensum & eius appetitum, inter quas sensum est remotior: ex parte vero obiecti vnã iuxta vnitatẽ completi obiecti, plura tamen completentis respondentia prædictis potentijs: ita tamen ꝙ tres peccãtis potentiæ, ſ. sensus appetitus sensitiuus, & ratio sunt velut præparentes & facientes obiectum peccati bonum, ſ. apparens, dissonãs rationi volutatis autem est perfectio ipsum peccatum, ꝙ quod illæ concurrunt ad peccatum ex parte obiecti, volũtas ex parte subiecti. Illæ causant peccatum quo ad specificationẽ actus voluntas quo ad exercitium: propterea simul in litera arrãduntur causæ prædictæ vnitæ in obiecto, vt in litera clare patet. Et fecit hoc author, vt haberes resolutionem peccati vſq; ad primã causam. Appetibile est enim mouens nõ motũ, vt patet in tertio de anima. Cum autem audis bonum apparens in obiecto ſpectare ad sensum & eius appetitum intellige nõ semper, sed quandoq; sensus & appetitus sensitiuus causant peccatum. Potest nanq; bonum apparens, dissonãs legi rationis, vel Dei, mouere ad peccatum, & peccar absque concursu appetibilis ſm sensitiuum partẽ, vt patet de infidelitate.

Q77.ar.1

Ar.1.huius quæſt.

408 Inf. q.80 ar.1. & 3. Et prima parte qu. 115. ar.4 cor. Et 2. q. 73. ar.3. cor. & ad.2. & q. 111. ar. 2. ad 1. & 2. Et mal. q.3. ar.3. per to. & art.4. cor.

¶ In responsione ad primum cũ legis, ꝙ voluntas reducitur ad actũ per præcedẽtes actus intellige ex parte obiecti. Nã ad exercitiũ actus a seipsa reducitur in actum, ut superius dictum est, ꝓsente tamen obiecto obiectiue mouente

uente: ita ꝙ nec a se ipsa potest voluntas exire in actum, nisi concurrato obiecto. & propterea in litera cõeluditur, quod ea præcedentes mouent, quia se tenent ex parte obiecti, non sunt semper in actu, peccatum non semper est in actu.

¶ Super quæſtionis septuagesimæquintæ, Articul. tertium.

IN art. 3. eiusdẽ quæstionis occurrit suggerẽdũ, primo ꝙ colligas extraneas causas peccati, & ex parte subiecti nullã: quia solus Deus hinc est extra. ex parte obiecti duas retineas, scilicet persuasorẽ, & sensibilia, de alijs autem obiectis, quæ nõ mouent nisi in aĩa, nulla sit mentio, quia inter causas interioris cõputantur. Hæc n. differentia ab Aristotele in 2. de aĩa data est, ꝙ obiecta intellectus sunt in tus, sensus vero extra. Secũdo, quod ideo author dicit sensibilia non necessario mouere appetitum sensitiuũ, nisi forte aliquo modo dispositum, quia appetitus sensitiuus in nobis est liber participatiue, vt dictum est: & ideo non necesſitaꝫ ab appetibile extra obiecto. Verũ q̃a nõ est sic liber qn habeat multũ naturalitatis, si habitu superinducto, vel naturali aliqua inclinatione, vel applicatione prædominante sit aliquis dispositus necesſitati, videmus appetitũ, vt patet in timoribus, doloribus, & delectationib. inuolũtarijs præsentib. motiuis. Dixit ãt author, forte, vel q̃a determinandi de hoc loc̃ hic non erat: vel quia hmõi dispositio forte, ſ. non per se inuenitur appetitui, vt liber est, cõ

Ar.præc.

9.ar.6. & q.10. art.4. & q.79. ar.1.

In cor.ar.

peccatum in rebus naturalibus nunquàm accidit, nisi ex aliqua interiori causa, vt puta, monstruoſi partus proueniunt ex corruptione alicuius principij interioris. ergo neq; in moralib. potest contingere peccatum nisi ex interiori causa. non ergo habet peccatũ causam exteriorem.

¶ 3 Præt. Multiplicata causa multiplicatur effectus: sed quanto plura sunt & maiora exterius inducentia ad peccandum, tanto minus id quod quis incõdinate agit, ei imputatur ad peccatum. ergo nihil exterius est causa peccati.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Num. 31. Nonne istæ sunt quæ deceperunt filios Israel, & præuaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor? ergo aliquid exterius potest esse causa faciens peccare.

¶ RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * causa interior peccati est & voluntas vt perficiens actum peccati, & ratio quantum ad carentiã debitæ regulæ, & appetitus sensitiuus inclinans. Sic ergo aliquid extrinsecũ tripliciter posset esse causa peccati, vel quia moueret immediatè ipsam voluntatem, vel quia moueret rationẽ, vel quia moueret appetitũ sensitiuũ. Voluntatem autem, vt supra dictum est, * interius mouere non potest nisi Deus, qui non potest esse causa peccati, vt infra o'tendetur. † Vnde relinquitur, ꝙ nihil exterius potest esse causa peccati, nisi vel inquantum mouet rationem, sicut homo, vel dæmon persuadens peccatum, vel sicut mouens appetitum sensitiuum. Sed neque persuasio exterior in rebus agendis ex necesſitate mouet rationem neque etiam res exterius propositæ ex necesſitate mouent appetitum sensitiuum, nisi forte aliquo modo dispositum, & tamen etiam appetitus sensitiuus non ex necesſitate mouet rationem, & voluntatem. Vnde aliquid exterius potest esse aliqua causa mouens ad peccandum, non tamen sufficienter ad peccandum inducens: sed causam sufficienter complens peccatum est sola voluntas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc ipso, quòd exteriora mouentia ad peccandum, non sufficienter, & ex necesſitate inducunt, sequitur ꝙ remaneat in nobis peccare, & non peccare.

¶ AD secundum dicendum, quòd per hoc, quòd ponitur interior causa peccati, non excluditur exterior. Non enim id quod est exterius, est causa peccati, nisi mediante causa interiori, vt dictum est. *

¶ AD tertium dicendum, quòd multiplicatis exterioribus causis inclinantibus ad peccandum, multiplicantur actus peccati: quia plures ex illis causis, & pluries inclinãt ad actus peccati, sed tamen minuitur ratio culpæ, quæ consistit in hoc, quòd aliquid sit voluntarium, & in nobis.

Articvlvs IIII.

Vtrum peccatum sit causa peccati.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum non sit causa peccati. Sunt enim quatuor genera causarum, quorum nullum potest ad hoc congruere, quòd peccatum sit causa peccati. Finis enim habet rationem boni, quod non acompetit peccato, quod de sua ratione est malum: & eadem ratione nec peccatum potest esse causa efficiens, quia malum non est causa agens, sed est infirmum & impotens, vt Dioni. dicit 4. cap. de diui. no. * Causa autem materialis, & formalis videntur habere solum locum in naturalibus corporibus, quæ sunt composita ex materia & forma. ergo peccatum non potest habere causam materialem & formalem.

¶ 2 Præterea. Agere sibi simile est rei perfectæ, vt dicitur in 4. Meteor. * sed pectatum de sui ratione est imperfectum. ergo peccatum non potest esse causa peccati.

¶ 3 Præt. Si huius peccati sit causa aliud peccatum, eadem ratione & illius erit causa aliquod aliud peccatum, & sic procedetur in infinitum, quod est inconueniens. non ergo peccatum est causa peccati.

¶ SED CONTRA. est, quod Gregorius dicit super Ezech. * Peccatum quod per pœnitentiam citius non deletur, peccatum est, & causa peccati.

¶ RESPON. Dicendum, quòd cum peccatum habeat causam ex parte actus, hoc modo vnum peccatum posset esse causa alterius, sicut vnus actus humanus potest esse causa alterius. Contingit igitur vnum peccatum esse causam alterius secundum quatuor genera causarum. Primo quidem secundum modum causæ efficientis, vel mouentis & per se, & per accidens. Per accidens quidem, sicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens. Cum enim per vnum actum peccati homo amittit gratiam, vel charitatem, vel verecundiam, vel quodcunque aliud retrahens à peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum, & sic primum peccatum est causa secundi per accidens. Per se quidem, sicut cum ex vno actu peccati homo disponitur ad hoc, quod alium actum consimilem facilius committit: ex actibus enim causantur dispositiones, & habitus inclinantes ad similes actus. Secundum vero genus causæ materialis, vnum peccatum est causa alterius, inquantum præparat ei materiam: sicut auaritia præparat materiam litigio, quod plerunque est de diuitijs congregatis. Secundum verò genus causæ finalis, vnum peccatum ex causa alterius, inquantum propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum: sicut cum aliquis committit simoniam propter finem ambitionis, vel fornicationem propter furtum. Et quia finis dat formam in moralibus, vt supra habitum est, * ex hoc etiam

409 Infr. q.84 Et 2.d.36. ar.1. & dr. 41.q.2.ar. 1.2.3.& 5 coEt mal. q.3. 8.art. 1.cor. Et Rom.1.le. 7.

* c.4.par. 4.2 medio

* li. 2.de aĩa, texr. 34.to.2.

*Hom.11 poſt medium & li. 25.moral. c. 13. ante medium.

q.1.ar.3.& q. 18.art. 4.& 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam sequitur, q̃ vnum peccatum sit formalis causa alterius: in actu enim fornicationis, quæ propter furtum committitur, est quidem fornicatio si cut materiale, furtum verò sicut formale.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd peccatum inquantum est inordinatum, habet rationem mali: sed inquantum est actus quidam, habet aliquod bonum, saltem apparens pro fine, & ita ex parte actus potest esse causa & finalis, & effectiua alterius peccati, licet non ex parte inordinationis. materiam autem habet peccatum non ex qua, sed circa quam: formam autem habet ex fine. Et ideo secundum quatuor genera causarum peccatum potest dici causa peccati, vt dictum est.*

In cor. ar.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ peccatum est imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis: sed ex parte actus potest habere perfectionem naturæ, & secundum hoc potest esse causa peccati.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ non omnis causa peccati est peccatum. vnde non oportet q̃ procedatur in infinitum: sed potest peruenire ad aliquod peccatum, cuius causa non est aliud peccatum.

QVAESTIO LXXVI.

¶ Super quæstionis septuagesimæ extæ, Articul. primum.

De causis peccati in speciali, in quatuor articulos diuisa.

In artic. 1. q. 76. aduerte, q̃ cum in titulo quæritur, & postmodum terminat, q̃ ignorantia est cā peccati, nō sumitur peccatum pro inordinatione, nec pro actu in genere naturæ, sed formaliter pro ipso actu peccati. Iam enim dictum est, q̃ peccatum nō est deordinatio, nec actus: sed actus cōtrarius virtuti. Nec est curæ in proposito, vtrum illud peccatum, cuius causa dicitur ignorātia, sit imputabile, aut nō incurrenti ipsum. sat enim est propositō, q̃ peccatū ipsum ab ignorantia causetur siue imputabiliter, siue non imputabiliter: hoc enim ad sequentia spectat quærere, & decidere. Ex hoc autem q̃ peccatū est actus, & species positiua manifestè habes, quare ignorantia ponitur causa per accidens eius. Non ens enim nō est per se causa entis, & ponitur causa, vt remouens, p̃hibens, seu remotio prohibentis: quia sicut graui inclinato ad motum deorsum ablatio prohibentis columnæ dat per accidēs

410 Infr. art. 3 cor. Et 2. d. 42. ar. 1. cor. & ad 3. Et mal. q. 3. ar. 6. per to. & q. 7. cor fi. & ad sextum.

q. 75. ar. 1.

DEINDE considerandum est de causis peccati in speciali. Et primo, de causis interioribus peccati. Secundo, de exterioribus. Tertio, de peccatis, quæ sunt causa aliorum peccatorum. 40

Prima autem consideratio secundum præmissa erit tripartita: nam primo agetur de ignorantia, quæ est causa peccati ex parte rationis.

Secundo, de infirmitate, seu passione, quæ est causa peccati ex parte appetitus sensitiui.

¶ Tertio, de malitia, quæ est causa peccati ex parte voluntatis. 50

Circa primum quærūtur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ignorantia sit causa peccati.

¶ Secundo, Vtrum ignorantia sit peccatum.

¶ Tertio, Vtrum totaliter à peccato excuset. 60

¶ Quarto, Vtrum diminuat peccatum.

Articvlvs I.

Vtrum ignorantia possit esse causa peccati.

AD primvm sic proceditur. Videtur q̃ ignorantia non possit esse causa peccati, quia quod non est, nullius est causa: sed ignorantia est nō ens, cum sit priuatio quædam scientiæ. ergo ignorantia non est causa peccati. 70

¶ 2 Præt. Causæ peccati sunt accipiendæ ex parte conuersionis, vt ex supradictis patet:* sed ignorantia videtur respicere auersionem. ergo non debet poni causa peccati. 80

¶ Præt. Omne peccatum in voluntate consistit, vt supra dictum est:* sed voluntas non fertur nisi in aliquod cognitum: quia bonum apprehensum est obiectum voluntatis. ergo ignorantia non potest esse causa peccati.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in lib.* de natura & gratia, q̃ quidam per ignorantiam peccant,

¶ Respon. Dicendum, q̃ secundum Philosophum in 8. Physi.* causa mouens est duplex, vna per se, & alia per accidens. Per se quidē est, quæ propria virtute mouet, sicut generans est causa mouens grauia, & leuia. Per accidens autem sicut remouens prohibens, vel sicut ipsa remotio prohibentis, & hoc modo ignorantia potest esse causa actus peccati: est. n. priuatio scientiæ perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquātum dirigit actus humanos. Considerandum est autem, q̃ ratio secundum duplicem scientiam est humanorum actuum directiua. s. secundum scientiam vniuersalem & particularem. Conferens. n. de agendis, vtitur quodam syllogismo, cuius conclusio est iudicium, seu electio, vel operatio: actiones aūt in singularibus sunt. vnde conclusio syllogismi operatiui est singularis. Singularis autem propositio nō concluditur ex vniuersali, nisi mediante aliqua propositione singulari: sicut homo prohibetur ab actu parricidij per hoc, q̃ scit patrem nō esse accidendum, & per hoc quòd scit hunc esse patrem. Vtriusq; ergo ignorantia pōt causare parricidij actum: s. & vniuersalis principij, quod est quædam regula rationis, & singularis circunstātiæ. vnde patet, q̃ non quælibet ignorantia peccantis est causa peccati, sed illa tantum quæ tollit scientiam prohibentem actum peccati. Vnde si voluntas alicuius esset sic disposita, q̃ non prohiberetur ab actu parricidij, etiam si patrē agnosceret, ignorantia patris non est huic causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum: & ideo talis non peccat propter ignorantiam, sed peccat ignorans, secundum Philosophum in 3. Ethic.*

† q. 74. ar. 1

* Lib. de natura & gra. cap. 63. ante medium to. 7. Et lib. 3 de li. arb. c. 18. to. 1. * li. 8 tex. 27. to. 2.

*C 1. ar. 2 dic. to. 5.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ non ens non potest esse alicuius causa per se: potest tamen esse causa per accidens, sicut remotio prohibentis.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut scientia, quam tollit ignorantia, respicit peccatum ex parte conuersionis: ita etiam ignorantia ex parte conuersionis est causa peccati, vt remouens prohibens.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in illud quod quantum ad oīa ignotum, non potest ferri voluntas: sed si aliquid est secundum aliquid notum, & secundum aliquid ignotum, potest voluntas illud velle, & hoc modo ignorantia est causa peccati: sicut cum aliquis scit hunc quem occidit, esse hominem, sed nescit eum esse patrem, vel cum aliquis scit aliquem actum esse delectabilem, nescit tamen eum esse peccatum.

Articvlvs II.

Vtrum ignorantia sit peccatum.

AD secundum sic proceditur. Vī q̃ ignorātia ñ sit peccatū. Peccatū. n. est dictū, vel factū, vel cōcupitū cōtra legē Dei, vt supra habitū est:* sed ignorantia non importat aliquē actū neq; interiorem, neque exteriorem. ergo ignorantia non est peccatum.

¶ 2 Præt. Peccatū directius opponit gratiæ, q̃ scientiæ: sed priuatio gratiæ nō est peccatū, sed magis pœna quædā cōsequēs peccatū. ergo ignorātia, quæ est priuatio scientiæ, nō est peccatum.

motum deorsum, ita voluntati inclinatæ in actum peccati siue imputabiliter, siue non, negatio scientiæ, quæ prohiberet talem actum si adesset, datur dicitur talem actum.

¶ Secundus articulus in Secunda secundæ, vbi de negligentia tractabitur, clarus erit in speciali, qñ scilicet, est mortale, vel veniale: qñ vero actualiter peccatur, cum de tēpore affirmatiuus præcepti erit sermo, dicendum est.

¶ Super quæstionis septuagesimæ extæ, Articulum 2.

In 2. artic. eiusdē 76. q. dubiū occurrit, quia author vī sibi contrarius, aut obscurus. Aut n. intēdit, q̃ ignorantia est peccatū secundum se, sicut alia peccata: aut intendit, quòd negligentia causans ignorantiam, sit peccatum. Si primum, ad quid in responsione ad tertium, & clarius in responsione ad quartum, resolut se ad negligentiam expresse dicendo: Non remanet negligentia, secundum quam ignorantia est peccatum? Si secundum, extra propositū est, quia quæstio de negligentia inferius in Secunda secundæ tractanda est, & non est formalis quæstio: quia effectus, seu materia peccati negligēriæ quæreretur, dum ignorantia discutitur.

411 Infr. q. 84 art. 4. ad 5 & q. 105. ar. 2. ad 9. Et 2. 2. q. 53. art. 2. ad 2. Et 2. di. 42. q. 2. ar. 2. q. 1. ad 3. Et mal. q. 3. art. 7. cor. & ad 17. & 11. Et quo. 3. art. 19. cor. * q. 71. ar. 6.

¶ Ad hoc dicit, q̃ quia omne secundum se vitium morale, opponitur secundū se alicui virtuti morali, & ignorantia nō opponitur alicui virtuti morali, sed scientiæ: ideo ignorantia non est secundum se peccatum. propter quod nō tractatur de ea in Secunda secundæ, sed tractatur hic de ea inter generales causas peccati. Et quia secundum se non est peccatum, oportet secundum illud esse peccatum, secundū quod ingreditur materiā moralis ordinē, quod ex eius oppositō, scientia scilicet seu cognitione, patere potest. Constat autem, q̃ cognitio materia est illius moralis virtutis, quæ vocatur studiositas, & contrariorum vitiorum secundum excessum & defectum, quorum primum vocatur curiositas, alterum vero innominatum videtur, & cōi nomine vocatur negligentia. Ignorantia igitur, quæ est omissio scientiæ, ex parte vitii deficientis se tenet, ac per hoc peccati rationem intantum habet, inquantū subest negligentia cadit: & hoc intendit hic author. Nec propterea est quæ dicit ista nō forma lis, aut extra propositum: sed forma lissima de ignorantia, si est peccatum in proprio tractatu necessaria, vt causā peccati, peccatum quoque esse agnoscatur, & non excusare sequētia: sed quia non est secundum se peccatum, oportet respondendo dicere, secundum quid est peccatum, & dictum est secundū negligentiam. Et sequitur, quòd negligentia causans ignorantiam, sit peccatum. Si primum, ad quid in responsione ad tertium, & clarius in responsione ad quartum, resolut se ad negligentiam expresse dicendo: Non remanet negligentia, secundum quam ignorantia est peccatum? Si secundum, extra propositū est, quia quæstio de negligentia inferius in Secunda secundæ tractanda est, & non est formalis quæstio: quia effectus, seu materia peccati negligēriæ quæreretur, dum ignorantia discutitur.

* A medio, & c. 6 epīe. Hier. tur. declinando ad finem.

D. 419.

¶ 3 Præterea. Si ignorantia est peccatum, hoc non est nisi inquantum est voluntaria: sed si ignorantia sit peccatum inquantum est voluntaria, videtur peccatum in ipso actu voluntatis consistere magis quàm in ignorantia. ergo in ignorantia non erit peccatum, sed magis aliquid consequens ad peccatum.

¶ 4 Præt. Omne peccatum per pœnitentiam tollitur, nec aliquod peccatum transiens reatu, remanet actu, nisi solum originale: ignorantia autem non tollitur per pœnitentiam, sed adhuc remanet actu, omni reatu per pœnitentiā remoto. ergo ignorantia non est peccatum, nisi forte sit originale.

¶ 5 Præt. Si ipsa ignorantia sit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine, tandiu actu peccaret: sed continuè manet ignorantia in ignorante. ergo ignorans continuè peccaret, quod patet esse falsum: quia sic ignorantia esset grauissimum. nō ergo ignorantia est peccatum.

¶ Sed contra. Nihil meretur pœnam nisi peccatum: sed ignorantia meretur pœnam, secundum illud 1. ad Corin. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia est peccatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd ignorantia in hoc à nescientia differt, quòd nescientia dicit simplicem scientiæ negationem. vnde cuicunque deest aliquarum rerum scientia, potest dici nescire illas: secundum quem modum Dion. in angelis nescientiam ponit 7. capit. cæl. Hierarch.* Ignorantia verò importat scientiæ priuationem, dum scilicet alicui deest scientia eorum, quæ aptus natus est scire. Horum autem quædam aliquis scire tenetur, illa scilicet, sine quorum scientia non potest debitum actum rectè exercere. Vnde omnes tenentur scire communiter ea quæ sunt fidei, & vniuersalia iuris præcepta: singuli autem ea quæ ad eorum statum, vel officium spectant. Quædam verò sunt, quæ etsi aliquis natus est scire, non tamen ea scire tenetur: sicut theoremata geometriæ, & contingentia particularia, nisi in casu. Manifestum est autem, quòd quicunque negligit habere, vel facere id quod tenetur habere, vel facere, peccat peccato omissionis. vnde propter negligentiam, ignorantia eorum quæ aliquis scire tenetur, est peccatum: non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea quæ scire non potest. vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur, quia studio superari non potest: & propter hoc talis ignorantia, cum non sit voluntaria, eo quòd non est in potestate nostra eam repellere, non est peccatum.

Ex quo patet, q̃ nulla ignorantia inuincibilis est peccatum: ignorantia autem vincibilis est peccatum, si sit eorū quæ aliquis scire tenetur, non autem si sit eorum quæ quis scire non tenetur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est, * in hoc quod dicitur dictum, vel factum, vel concupitum, sunt intelligendæ etiam negationes oppositæ, secundum quod omissio habet rationem peccati: & ita negligentia, secundum quam ignorantia est peccatum, continetur sub prædicta diffinitione peccati, inquantum prætermittitur aliquid, quod debuit dici, vel fieri, vel concupisci ad scientiam debitam acquirendam.

* q. 71. art. 6. ad 1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd priuatio gratiæ etsi secundum se non sit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi se ad gratiam, potest habere rationem peccati, sicut & ignorantia: & tamen quantum ad hoc est dissimile, quia homo potest aliquam scientiam acquirere per suos actus: gratia d verò non acquiritur ex nostris actibus, sed ex Dei munere.

d D. 680.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut in peccato transgressionis peccatum non consistit in solo actu voluntatis, sed etiam in actu volito, qui est imperatus à voluntate: ita in peccato omissionis non solum actus voluntatis est peccatum, sed etiam ipsa omissio, inquantū est aliqualiter voluntaria. & hoc modo ipsa negligentia sciendi, vel etiam ipsa inconsideratio est peccatum.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ licet transeunte reatu per pœnitentiam, remaneat ignorantia secundum quod est priuatio scientiæ, non tamen remanet negligentia, secundum quam ignorantia peccatum dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ sicut in alijs peccatis omissionis solo illo tempore homo actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat, ita est etiam de peccato ignorantiæ. Nō enim continuo ignorans actu peccat, sed solum quando est tempus acquirēdi scientiam, quam habere tenetur.

Articvlvs III.

Vtrum ignorantia excusет ex toto à peccato.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̃ ignorantia ex toto excusет à peccato. Quia Augu. dicit, Omne peccatum voluntarium est: sed ignorantia causa inuolūtarium, vt supra habitum est. † ergo ignorantia totaliter excusat peccatum.

¶ 2 Præt. Id quod aliquis facit præ-

† q. 74. ar. 1. ad 2. & artic. 5. cor. & ad 3. Et d. 22 q. 2. art. 2. Et 4. dist. 9. art. 3. q. 2. Er ma. q. 3. art. 8. Et quol. 9. art. 15. cor. Et Psa. 24. Et Rom. 1. lc. 7. prin. * li 1. retra cta. c. 9. & 7. † q 6. ar. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad hoc dicitur, q̃ in ignorantia causante est cõsiderare duo, materiã, ſ. & formam. ſi enim consideretur ignorantia vt remotio prohibentis formaliter, ex hac parte habet q̃ ſit causa per accidens, quia remotio prohibentis est causa per accidens, & effectus eius sit id quod prohibebatur, & consequenter oppositus effectui causato a prohibẽte. Remotio namque columnæ ſuſtinentis graue, ex hoc ipſo q̃ eſt remotio prohibẽtis deſcenſum grauis, habet & q̃ ſit causa per accidens, & q̃ effectus eius ſit deſcenſus prohibitus cõtrarius quieti ſurſum, quã causabat columna. Si autem consideretur materialiter, ideſt, ſecundum id qd eſt ipſa ignorantia, quæ denominatur causa per accidens, ex hac parte habet, q̃ effectus eius ſit contrarius ſcientiæ: quoniam ex ſeipſa habet oppoſitionem ad ſcientiam. Effectus autem contrarius effectui ſcientiæ in tali natura, ſcilicet volũtaria, eſt inuoluntarius, quia effectus proprius ſcientiæ eſt voluntarius. Ignorantia igitur cauſans per accidens actũ, vt remotio prohibentis, de ſe, ideſt, de ſua propria ratione ſibi vendicat, quod actus ille ſit inuoluntarius. Et hoc intendit author in litera: hoc autem non eſt ignorantiam per ſe cauſare inuoluntarium, ſed eſt ignorantiam determinare, vel applicare ad materiam effectum per accidens. Cum enim commune ſit omni remotioni prohibentis cauſare prohibitum contrarium inuento, & hoc ſit formale in cauſa remouente prohibens, ſicut ignorantia applicat ad talem materiam, ſ. ad ſeipſam talem cauſę rationem: ita applicat ad talem materiam, ſ. inuoluntarium, talem effectus rationem. Continetur enim ſub prohibito & contrario inuoluntarium, vt materiale ſub formali, ſicut ignorantia ſub remouente prohibẽs. vnde ex hac parte ignorantia nõ niſi cã per accidens inuoluntarii eſt, ſicut priuatio prohibentis deſcenſum, ſi eſſent nomina impoſita, per accidens cauſa eſſet motus contrarii motui ſurſum. Cum his tamen ſtat, q̃ ſi gratia materiæ reſolutio inuoluntarii in ignorãtia agenda eſt, inuenietur q̃ ignorantia eſt per ſe cauſa inuolũtarii, ſicut abſentia naturæ ſuũmerſionis nauis: & propterea quicquid inuoluntarii ex ignorantia in noſtris inuenitur actibus, poteſt vtiq; reſolui in ignorantiam, vt per ſe cauſam. propter quod authoris verba ignorantiam de ſe facere inuoluntarium ſonantia, ſuper hoc fundata credo principio. Ad primam autem obiectionem in oppoſitum, patet reſponſio duplex. Prima, q̃ ignorantia vt remotio prohibentis, eſt cauſa non per ſe, ſed per accidens inuoluntarii. Secunda, q̃ ignorantia, vt abſentia ſcientiæ, eſt cauſa per ſe inuoluntarii, vt ſuperius declaratũ fuit ex 5. Met. Ad ſecundam dicitur, concedendo q̃ ignorantia ſemper excuſat a toto inuoluntario vt ſic. & quando dicitur, q̃ quandoque excuſat a tanto, ſed non a toto, intelligitur de ipſo in quantum habet rationem voluntarii. quod enim voluntarium ſit ignoranter, minus culpabile eſt, quam voluntarium malitioſe: quantum enim habet de ratione inuoluntarii, tantum habet de ratione inculpabilis.

¶In eodem 3. artic. dubium occurrit circa id quod dicitur de ignorantia concomitante, ſeu quæ non eſt cauſa actus peccati. Videtur namque falſum, q̃ non excuſet a peccato, & eius ratio nihil valere: quia non cauſat inuoluntarium. Id enim quòd tollit laudem, vel vituperationem actus, excuſat a peccato. Cõſtat enim quòd liberans patriam, non ſciens nec volens, quãmuis vellet ſi ſciret illum actum eſſe patriæ liberatiuum, non laudatur niſi de facto materialiter: & occidens inimicum latentem inter vepres vacando venationi præmiſſa diligentiſſima inquiſitione, ne pãr tibus illis homo ſit, excuſatur a peccato homicidii, quãmuis ſi ſciuiſſet, occidiſſet. ergo. Contra rationem vero literæ eſt, quia ad excuſandum a peccato ſufficit tollere rationem voluntarii, vt in ſequenti articulo & author fatetur. voluntarium autem tollitur nõ ſolum per inuoluntarium, ſed per non voluntarium, ſicut album per nigrum tollitur, & non album. Ex hoc ergo quòd non cauſat inuoluntarium, inferre non excuſationem a peccato, eſt ſophiſma conſequentis,

* lib. 3. de lib. arb. c. 18. to. 1.

Arr. 1. & 2

ter intentionem, per accidens agit: ſed intentio non poteſt eſſe de eo quod eſt ignotum. ergo id quod per ignorantiã homo agit, per accidens ſe habet in actibus humanis: ſed quod eſt per accidens, non dat ſpeciem. nihil ergo quod eſt per ignorantiam factum, debet iudicari peccatum, vel virtuoſum in humanis actibus.

¶3 Præt. Homo eſt ſubiectum virtutis & peccati, inquantum eſt particeps rationis; ſed ignorantia excludit ſcientiam, per quam ratio perficitur. ergo ignorantia totaliter excuſat à peccato.

¶Sed contra eſt, quod Aug. * dicit in lib. de lib. arb. q̃ quædam per ignorantiam facta, rectè improbantur: ſed ſolum illa rectè improbantur, quæ ſunt peccata. ergo quędam per ignorantiam facta ſunt peccata, non ergo ignorantia omnino excuſat à peccato.

¶Reſpon. Dicendum, quòd ignorantia de ſe habet q̃ faciat actum quem cauſat, inuoluntarium eſſe. Iam autem dictum eſt, * q̃ ignorantia dicitur cauſare actum, quem ſcientia appoſita prohibebat, & ita talis actus ſi ſcientia adeſſet, eſſet contrarius voluntati, quod importat nomen inuoluntarij: ſi verò ſcientia, quæ per ignorantiam priuatur, non prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipſum, ignorantia huius ſcientiæ non facit hominem inuoluntarium, ſed non volentem, vt dicitur in 3. Ethico, * & talis ignorantia, quæ non eſt cauſa actus peccati, vt dictum eſt, † quia non cauſat inuoluntarium, non excuſat à peccato. Et eadem ratio eſt de quacunque ignorantia non cauſante, ſed conſequente, vel concomitante actum peccati: ſed ignorantia, quæ eſt cauſa actus, quia cauſat inuoluntarium, de ſe habet quòd excuſet à peccato, eo q̃ voluntarium eſt de ratione peccati. Sed q̃ aliquando non totaliter excuſet à peccato, poteſt contingere ex duobus. Vno modo ex parte rei ipſius ignoratæ: intantum. n. ignorantia excuſat à peccato, inquantum ignoratur aliquid

* Cap. 1. tom. 5.

† Hic, & artic. 1.

¶Ad hoc dicitur, q̃ ignorantia concomitans habet duas conditiones. Prima eſt, q̃ facit neſcientem non volentem, nec cauſantem voluntarie id ignoti. Secunda eſt, q̃ permittit actum qui fit, eſſe totaliter voluntarium: & ex hac conditione ſequitur, q̃ quicqd imputaret agenti ſine illa ignorantia, imputat per hoc nec excuſet nec accuſet. Ex prima vero conditione habet, q̃ nõ deter, ſeu apponat peccatum, aut peccati circunſtantiã ex ignoto. & ſi hoc vocatur excuſare, diſtingui poteſt, q̃ excuſare a peccato contingit dupliciter. ſ. excuſando a per ſe pertinentibus ad actum, & hoc modo ignorantia non excuſat: quia vt dictum eſt, relinquit ipſum in eſſe ſimpliciter voluntario, & non facit ipſum inuoluntarium eſſe, vt in litera dicitur. Alio modo excuſando ab omnino per accidens concurrentibus, & ab his excuſat, quia nõ memerur, nec demeremur habitibus, ſed actibus: & actus pẽſantur ſecundum per ſe pertinentia, & non ſecundum omnino per accidens, quæ ſub conſilio non cadunt. Et quoniam omnis ſcientia, & ars eſt de his quæ ſunt per ſe, ideo author negauit ignorantiam talem excuſare: & ratio ſua fuit optima relata ad actum peccati. in ordine ad quem in hac quæſt. tractat de ignorantia. licet namque voluntarium tollatur per contradictorium & contrarium: quia tamen negatio contradictoria nihil ponit, & actus aliquid ponit, impoſſibile eſt, q̃ voluntarium tollatur per actum, quin tollatur per inuoluntarium: ſicut album per nullum poſitiuum tollitur, niſi per nigrum. Intendit ergo litera, q̃ quia ignorantia concomitans non cauſat inuoluntarium actum, ideo non excuſat a per ſe ſpectantibus ad actum illum, qđ eſt clarum: cum quo tñ ſtat, qđ excuſet ab omnino per accidens, quia nullus fit ex illa ignorantia in eo actus volendi illa, vt patet in exemplo dato, & in eo qui proprio lecto vacans actui coniugali, alienã ſe ſupponentẽ cognoſcit, ſola ignorantia cõcomitãte.

¶In eodem 3. ar. circa primum modum, quo ignorantia non excuſat totaliter a peccato, ſcilicet, ex parte rei ignoratæ, quæ eſt ignorantia facti vel faciendi, dubium occurrit, an excuſetur taliter peccans totaliter ab illa mala circunſtantia ignorata. Et eſt ratio dubii, quia talis dat operam rei illicitæ, ex quo in ſcientia eius, vt in litera dicitur, remanet q̃ ille actus quẽ facit eſt malus. v. g. Iudas cum cognouit Thamar, quam ne ſciebat eſſe nurum ſuam, an ſit totaliter ab inceſtus vitio excuſatus, ſciens actum illum eſſe fornicationem, ſed ignorans inceſtum.

¶Ad hoc dicitur, q̃ totaliter eſt excuſatus ab inceſtu, licet non a fornicatione, quam voluntarie committebat. Pro regula namque generali habendum eſt, q̃ ignorantia ex parte rei ignoratæ tantum. i. non ex parte ignorantis. i. non culpabilis, excuſat totaliter ab inuoluntario id, quod eſt proprius effectus ignorantiæ, ſiue det operam rei licitæ, ſiue illicitæ. Non. n. in hoc differunt dantes operam rei licitæ, ſiue illicitæ: ſed in voluntate licitæ, & illicitæ rei cognitæ. vnde quia conueniunt in cauſa inuoluntarii ſimpliciter, ſ. ignorantia inculpabili, oportet q̃ conueniant in effectu per ſe eius. Iam inuoluntario ſimpliciter, vnde Iacob cognoſcens Liam prima nocte, etiam ſi cauſa delectationis vacaſſet actui coniugali, credito q̃ fuiſſet dare operam rei illicitæ, nihil minus excuſatus eſſet a fornicatione. Iudas igitur non peccauit peccato inceſtus, ſed fornicationis. Et ſi fuiſſet lata ſententia cõtra inceſtum committentes, non incurriſſet illam, quia excõcatio præſupponit illam culpam. Secus aũt forte eſſet de irregularitate, ſi fuiſſet annexa, quia ſequitur factum, & non requirit culpam. Et hoc ratione probatur, quia peccatum adeo eſt voluntarium, ſecundum Aug. quòd ſi voluntarium non eſt, peccatum non eſt. Quantum ergo actus ille peccati non totaliter excuſatus, habet de voluntario, ac per hoc ſcito, qm̃ voluntarium oportet eſſe cognitum, tm̃ habet de peccato: ſed quantũ ad hoc non eſt proprius effectus ignorantiæ, ſed ſcientiæ potius. Quantum vero habet de inuoluntario, tantum habet error non peccati: hoc autem eſt, quod proprie ex ignorantia fit. Nec oppoſitum intelligo in litera, quoniam de toto actu dictum accipio, & non de illa conditione, quæ eſt effectus inculpabilis ignorantiæ, cum dicitur, q̃ ignorantia ex parte rei ignoratæ non excuſat totaliter a peccato, & q̃ percutiens hominem, quem neſcit eſſe patrem, non totaliter excuſatur a peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati.

¶In eodem arti culo dubium occurrit circa ſecundum modum, ſcilicet ex parte ignorantiæ eius quod tenetur ſcire: quia inſufficienter duo tantũ modi numerãtur, ſcilicet, affectata vt liberius peccet, & per negligentiã. Paulus namq; Apoſtolus de ſeipſo dicit, quòd ignoranter peccauit. 1. ad Timoth. 1. & tamen neutro iſtorũ modorum ignorauit, cum ipſe dicat, quod paternarum traditionum æmulator exiſtẽs, hoc fecerit, ad Gal. 1.

¶Ad primũ horum dicitur, q̃ omnis ignorantia nõ excuſans a peccato, reducitur ad hos duos. ſ. directe, vel indirecte, quorũ author meminit: ſed non numerat omnes eorum ſpeciales modos, ſed duos extremos, vt ex iis mediosꝰ percipiamus. Summum enim locum videtur obtinere ſic ſtudioſe volita, vt libere peccare liceat: infimũ vero, quando aliquis occupatus in aliis, præcipue bonis negligit ſcire, ideſt, amittit ſollicitudinẽ ſciendi inter, has aũt mediat ignorantia Pauli, q̃ fuit directe volita, pro quãto noluit cognitionẽ fidei Chriſti. Ignorantia nãq; eius fuit ignorãtia oppoſita cognitioni fidei Chriſti, cũ voluntarie noluit nõ ad libertatẽ peccãti, ſed ad obſequiũ Dei, Arbitrabatur enim iniuriã Deo facere, fidẽ illam ſuſcipiendo. vnde ibidẽ ipſe dicit. Ignorans feci in incredulitate.

¶In eod. 3. art. in inſione ad ſm, dubium occurrit, quia author in illa inſione deſtruere videtur doctrinam ſuperius datã de ſpecificatione peccatorũ. Superius namq; dictum eſt, q̃ ratio inuoluntarii non ſufficit ad ſpeciem dandam, ſed oportet eſſe intentum: modo vero dr, q̃ in ignorante quantũ remanet de voluntario, tm̃ remanet de intentione peccati, & propterea non erit peccatũ per accidens. Et q̃ loquatur author directe ad propoſitũ de ſpecificatione, patet ex ipſo argõ, cui per hæc ſola verba ſatisfieri vult.

¶Ad hoc dicitur q̃ verba literæ poſſunt ſuſcipi in duplici ſenſu. Primus eſt, q̃ quicquid eſt voluntarium, eſt obiectum intentionis: & hic ſenſus eſt falſus, vt patet ex rationibus voluntarii & intentionis. Intentio namque eſt finis, voluntarium autem eſt effectus a voluntate. non oportet autem, q̃ quicquid eſt a voluntate, ſit finis eius: propter quod ſuperius dictum eſt, & bene, q̃ nõ omne voluntarium ſpecificat &c Secundus eſt, q̃ quicquid eſt voluntarium, cadit ſub aliqua intentione. Et hoc ſupponitur in litera, & conſtat eſſe veriſſimum: oportet namq; omne a voluntate emanans, ad finem aliquem fieri, cum finis ſit obiectum volũtatis: ſed hoc non tatisfacit literæ, quia expreſſe dicitur, q̃ quantum remanet de voluntario, tantum de intentione peccati. & ideo non eſt per accidens. refert ergo litera ad idem. ſ. ad peccatum voluntariũ & intentum. Ad hoc dicitur, Litera non dicit, quòd quantum & tantum: ſed in quantum & in tantum. Inter quæ eſt tanta differentia, q̃ prima verba important primum ſenſum, ſecunda ſtant cũ ſecundo. Quòd autem referantur ad idem, ſcilicet peccatum, veriſſimum eſt: quia ſi in ignorante remanet voluntarium peccati, oportet voluntarie ineſſe conuerſionem ad aliquod diſſonans legi æternæ, quod eſt habere intentionem peccati. Sed ex eo quod in tali materia, ſcilicet, peccati, quod ſonat ſpecificatum ab intento, ſequitur, ſi eſt voluntarium, eſt intentum. non ſequitur ſimpliciter, eſt voluntarium: ergo intentum, ſunt enim multa in vno & eodem peccato voluntaria mala, vnum tamen intentum, vnde

eſt ſpecies, vt patet in procurando adulterii conſenſum. Eſt enim ibi in primis auerſio a lege Dei, & ratione, & ſuadio ſpiritualis mortis, & nocumenta pœnarum inferni, & appetitus delectabilis alieni. Et quamuis omnia ſint voluntaria, ab vltimo tantum, quod eſt per ſe intentum, actus ſpecificantur, ita quòd reliquis ſub hac intentione concluduntur.

¶Super quæſtion. ſeptuageſimæ ſextæ, Articulum quartum.

q. 6. ar. 8.

IN art. 4. in calce corporis articuli, dubiũ difficile occurit de ſpecie peccati, quod ſit ex ignorantia, an ſcilicet ſit eiuſdẽ ſpeciei, in qua eſſet ſi fieret ſciens. Et ratio dubij, quia ſpecies peccati ſumitur ex per ſe obiecto intenco a peccante, vt in quæſtio. 72. ſuperius patet: ſed ex ignorantia peccãs non tendit per ſe in obiectum illius peccati, ſed per accidens, vt in litera hic dicitur. ergo peccans ex ignorantia non peccat illa ſpecie peccati, qua peccaret ſciendo idẽ ſciens.

4. 13 Supra ar. 3. & locis ibidẽ annotatis.

¶In oppoſitum autem eſt, quia nihil eſt in genere, quod nõ eſt in aliqua eius ſpecie: & propterea ſi peccans ex ignorantia, non incurrit peccatum illius ſpeciei, erit aliquod peccatum in nulla ſpecie. non eſt enim maior ratio de vna, quãm de alia in reliquis ſpeciebus. Præterea, Paulus Apoſtol. 1. ad Timoth. 1. ex ignorantia peccauit: & tamen fatetur ſe peccaſſe peccatis eiuſdem ſpeciei ac ſi ſcienter, dicens, quòd fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: diſtinguendo nanque peccata, in illis ſpeciebus peccaſſe ſe inſinuat.

¶Ad euidentiam huius dubii, ſciendum eſt, quòd duplex eſt ignorantia voluntaria. Vna priuans vſum rationis, vt ebrietas, & amentia, quando quis procurat amentiam. Altera priuans ſola ſcientia eius quod tenetur ſcire. Et hæc eſt duplex, ſcilicet ignorantia iuris, ſiue vniuerſalis, ſiue particularis, vt quando quis neſcit hunc actum eſſe peccatum. Et ignorantia facti, vt quando quis neſcit ſua negligentia hominem eſſe in loco quo proiicit ſagittam. Peccata autem facta ex ignorantia iuris ſunt duplicia, quædam ſecundum ſe mala, vt fornicatio, furtum, & ſimilia: quædam ſolo iuris poſitiui ſtatuto mala, vt ieiunare tali die, & ſimilia. Inchoando autem a peccatis quæ ſunt ſecundum ſe mala, & ſiunt ex ignorantia iuris, dicendum eſt, quòd ſunt peccata eiuſdem ſpeciei, cuius eſſent ſi fierent a ſciente. Et ratio eſt, quòd ſunt actus voluntarii in ſeipſis per ſe & directe, non ſolum materialiter, ſed formaliter ſecundum conuerſionem ad obiectum: quamuis ſecundum contrarietatem ad virtutem, indirecte & per accidens ſint voluntarii. Gentiles namque neſcientes ſimplicem fornicationem eſſe peccatum, voluntarie conſentiebant in actum cognitionis mulieris non ſuæ vxoris, vnde ſumitur fornicationis ſpecies: quamuis forte aliqui eorum ſi ſciuiſſent eſſe peccatum, non feciſſent, & ſic non directe & per ſe, ſed per accidens in actum illum ex parte contrarietatis ad virtutem conſenſiſſent. Et hoc modo Paulus conſenſit in mortem Stephani conſitentis Ieſum Nazarenum, vnde ſumit peccatum ſpeciem: quamuis non niſi per accidens conſenſerit in contrarietatem illi actui intrinſecam, quam ſi cognouiſſet adeſſe, non conſenſiſſet actui: & ſimile eſt de aliis. Nec author eſt oppoſitus ſibiipſi, ſed ſunt verba ſua formaliter intelligenda. Non enim dicit hic, quòd non poteſt dici, quòd voluntas peccantis ex ignorantia directe & per ſe ferã-

tur in speciem peccati, sed in peccatum . peccatum enim formaliter cum ex propria ratione exigat contrarietatē ad legem Dei, vt patet ex diffinitione Augu. tunc tantum est directe & per se volitum, cum ipse actus contrarius est directe, & per se volitus, ita quod non sic per se volitus actus, qui est contrarius, sed actus contrarius. Cōstat autē, quòd inter formicationem committētem ex ingorantia, quæ sit peccatum & scienter, hæc est differētia, quòd sciens voluntarie fertur in actum contrarium directe & per se: scit enim actum illum esse contrariū virtuti, & consequēter legi, & vult illum. ignorans autem voluntarie directe & per se fertur in actum, qui est contrarius, & per accidens in actum contrarium:

Ar Cap. 1. a med. to 5.

Artic. 2.

& propterea in litera dicitur, quòd per accidens fertur in peccatum : cum hoc enim constat, quòd per se feratur in obiectum, vnde peccatum sumitur speciem, vt patet. species enim peccati nō sumitur ex contrarietate, sed ex obiecto: sicut nec species albi sumitur ex contrarietate ad nigrum, sed ex abundantia lucis in se. Et cum hæc legeris, aduerte, quòd non loquor de auersione, quæ sequitur peccati speciem, quoniam illa per accidens etiam scienter peccantibus est volita, sed contrarietate intrinseca ipsi peccato, qua est actus contrarius virtuti. hæc enim a scienter peccante est directe & per se volita: ab ignoranter autem errante per accidens tripliciter. primo ex parte actus, quia est volita ad volitionem actus: secundo, ex parte ignorantiæ voluntariæ, quia in ipsa volita sunt voliti omnes eius effectus, quorum vnus est incurrere in hoc contrarium: sicut necessario voluntarie oculis velatis, vult in sua causa quicquid male inde sequi natum est. vnde si impingat in læsiuum aliquod voluntarie, impingit voluntate suæ causæ, scilicet velationis, vel velati incessus.

¶ Tertio ex parte accidētalitatis in ipsa ignorantia, & hoc quo ad illos qui nesciunt se ignorare, qui si scirent se ignorantes, darent operam vt scirent. in istis enim etiam ipsum ignorantiæ peccatū est voluntariū per accidens, sicut accidit in Paulo Apostolo.

¶ De peccatis autem quæ fiunt ex voluntaria ignorantia priuāte totaliter vsum rationis, qualia sunt peccata ebriorum, & amentium voluntarie, litera in præcedenti arti. in responsione ad vltimum, dicens, q ignorantia priuans vsum rationis totaliter excusat a toto, contrariari videtur sibi ipsi hic ad secundum & quartū, dicenti peccatum ebrietatis minuere peccatū sequēs. quod enim diminuitur, non totaliter tollitur : & rursus ibidem dicenti duo peccata esse ebrietatem, & homicidium sequens. Sunt ergo in propriis speciebus peccata sequentia, aut sunt peccata in nulla specie, q est impossibile. Et tenet sequela, quia ex quo sunt distincta a specie suæ causæ, scilicet ebrietatis, eo ipso q sunt duo peccata, aut in propriis speciebus, aut in nulla erunt. Contra hoc autem est, q actus isti non sunt voluntarii, & consequenter nec morales humani, quāuis sint hominis.

¶ In hac ambiguitate eauendum est ab vtroq; extremo, vt nec dicamus huiusmodi sequentia peccata esse genus moris, vt quidā videntur dicere, considerantes istos actus in seipsis, & propterea dicentes, quòd huiusmodi ebrii excusantur a toto quo ad culpā. Nec fateamur prædicta esse secundum se peccata, vt ex hac litera forte accepturus est: sed dicamus esse circunstantias peccatorum, & pertinentes ad circunstantiam, Quid, significantem effectum: & propterea obseruandas in istis regulas datas de euentibus & nocumentis peccatorum superius in q. 20. art. 5. & q 63. arti. 8. Et ratio, est quia hæc sunt voluntaria in suis tantum causis. Ex hoc nāque q sunt quodammodo voluntaria (esse enim voluntarium in causa, est esse aliquo modo voluntarium) sunt in genere humanorum & moralium, & non excusantium a tota culpa. Ex eo autem q in solis causis non sunt secundum se peccata, sed a propriis speciebus distracta, circunstantiæ sunt peccatorum, quorum sunt effectus, & ad illorum peccatorum species spectant, in quibus sunt voluntaria & intenta.

¶ Et ex hac parte sequitur vlterius, quòd primum peccatum, puta ebrietas, plus minuat de secundo, puta homicidio, vel blasphemia Dei, quam sit grauitas primi. Si enim. v.g. ebrietas in tota sua latitudine ad plus est grauitatis vt duo, & homicidium vt decem, ex hoc quòd homicidium distrahitur a sua specie, consequenter distrahitur a sua grauitate: & quia reducitur ad speciem ebrietatis, reducetur quoque ad grauitatem eius, circunstantiantate tamen. Et sic reducitur ad grauitatem non excedentem duo, ac per hoc plus minuetur de propria grauitate, homicidium ab ebrietate, quàm fit grauitas ebrietatis. translatum enim de gradibus decem grauitatis ad gradus duos, longe plus diminutum est, quàm in duobus qui sunt gradus ebrietatis. Attestatur autem dictis Augustini. in lib. 22. contra Faustum dicens, quòd Lot culpandus est nō quantū ille ince stus, sed quantum ebrietas meruit: quoniam incestus nō nisi in causa ebrietatis, scilicet culpabilis esse potuit. Attestatur etiam author, dum respondens argumento 2. scilicet, Peccatum additū peccato facit maius, quia maius includit vnitatem cū eo, q uo facit maius; dat duas respōsiones. Prima est, quòd hæc propositio est vniuersaliter falsa, quia non semper peccatum additur peccato in vnitate, ideſt, q faciat vnum cum eo, & dicit quòd sufficit, quòd faciat plura peccata. deinde quia potuisset quis dicere, quòd illa propositio est vera in peccatis coeuntibus in vnū, dat secundam responsionem, dicens, quòd nec sic est vera, quia cōtingit primum peccatum plus minuere de secundo, quàm sit grauitas primi, vt declaratum est: & inducit ad hoc quod inductum est de ebrietate, & homicidio, ex hoc insinuans, quòd putat ambo in vnum peccatum coire, & secundum esse circunstantiam, effectum scilicet primi. Consonatque hoc doctrinæ superius habitæ de specie peccatorum ex fine, seu obiecto intento. Quæ autem & in oppositum videntur authoris verba, facile explanantur. nam quod in præcedenti articulo dictum est, quòd ignorantia tollens totaliter vsum rationis excusat a toto, est verum per se loquendo: quoniam actus a tali facti per se loquendo, non sunt humani: sed per accidans contingit non excusari. cum enim ignorantia tali coniungitur, quòd est voluntaria culpabiliter, tunc ratione istius accidentis non excusat a toto, & hoc dicitur. Quòd etiam pluries dicatur ab authore, in ebrio duo peccata inueniri, scilicet ebrietatem, & peccatum sequens, intelligendum est secundum subiectam materiam, ideſt, secundum se duo peccata, non quòd in hoc retineant dualitatem, sed alteritas transit in circunstantiam primi. Cogimur autem in hac materia his vocabulis vti, vt ostendamus quòd quæ secundum se sunt peccata, voluntarii rationem induunt etiam causata ab huiusmodi ignorantiæ peccato, & comparatione vtriusque peccati adinuicem. Comparatio enim distinctionem extremorum exigit, loquentes vt multi, intelligentes vt sapientes.

¶ De peccatis vero quæ fiunt ex culpabili propter negligentiam ignorantia facti, vt cum vacans venationi sagittat hominem loco cerui ex incircumspectione, an sit eiusdem speciei, cuius essent facta a sciente: dicendum est quòd non, sed spectant ad species peccatorum directe volitorum, puta venationis periculosæ, & similium actuum, a quibus illa peccata causantur. Ratio est, quia plus requiritur ad rationem speciei propriæ, quàm ratio voluntarii: oportet enim esse per se intentum id vnde species peccati sumitur. vnde licet ista peccata sint voluntaria in suis causis: quia tamen non sunt voluntaria in seipsis, non sunt per se intenta, ac per hoc non sunt secundum se peccata, nec vt actus eliciti, nec vt actus imperati: sed sunt euentus, seu effectus peccatorum non præuisi, nec intenti, quamuis præuisibiles, ac per hoc circunstantiæ aggrauantes, non trahentes tamen in suas species, sed distractæ in suarum causarum species. Sumitur etiam ex litera huius articuli ratio ad idem ex parte ignorantiæ ex illis verbis, Cum enim aliquid esse peccatum ignoratur, non potest dici, quòd voluntas directe, & per se feratur in peccatum, sed per accidens. & loquitur de ignorantia voluntaria indirecte & culpabiliter: ex quibus habetur, quòd in id quod ignorantia huiusmodi velatur, non per se, sed per accidens voluntas fertur. par enim est ratio de peccato, & quocunque alio: & sic cum cointelligatur altera supradicta, scilicet, quòd ab intentis per accidens non specificantur actus morales, sequetur quòd fugitatio illa temeraria non specificabitur ab homicidio subsecuto, ex ignorantia illa, sed erit circunstantia, Quid, aggrauans valde actum. Ex his autem habes differentiam velaminis inter peccata primo discussa ex ignorantia iuris, & hæc ex ignorantia facti: quia in illis ignorantia non velat obiectum, sed contrarietatem ad legem, seu virtutem. In istis ignorantia velat obiectum: & ideo illa in eadem sunt species, ista non, vt dictum est, quia ab obiecto per se intento species est. Ex hoc tamen loco ne fallaris accipiens, quòd quia hic venator non est reus homicidii, propterea non sit irregularis, & similia: quoniam vnaquæque arg. propriis

proprijs vocabulis gaudet, & in iure vbi talis vocatur homicida voluntarius, ita est vocandus. In philosophia autem morali, de speciebus peccatorum differenti, sua quodque specie vocandum esset, si nomen haberet.

¶ De peccatis demum, quæ fiunt ex ignorantia iuris positiui, quæ non secundū se sunt mala, sed solū quia prohibita: cōsiderandū esset consequenter addito, an ignorantia velet obiectū formale illius actus, vt est in genere moris, an velet solam contrarietatem ad legem. Si enim sola contrarietas velatur, eiusdem sunt speciei a sciente, & ignorante facta: si vero obiectum formale velatur, nō sunt eiusdem speciei, vt patet ex antedictis. Ad hoc autē discernendum, effectum iuris positiui in actu & obiecto oportet videre. Si enim lex cōstituit rationem formalem obiecti, patet q ignorantia velat obiectum: si autem constituit solam auersionem ab ipsa, vel conuersionem ad ipsam, patet quod ignorantia non velat obiectū, sed contrarietatē. Cum igitur quod lege ponitur, vt patet in 5. Ethi. sit id quod a principio nihil differt, vtrum sic vel aliter fiat: sed post legem differt sic, vel aliter, bonitate & malitia morali, oportet q ex vi legis huiusmodi collocetur in genere boni, vel mali moralis. Et cum ista collocatio, vt dicitur inferius in tractatu de lege, fiat per modum determinationis formæ cōis ad specialem, consequens est, vt lex non solū genus, sed speciem actibus hmōi præbeat moralem, non faciendo nouam speciem virtutis, aut vitij, sed applicando, seu extendendo præexistentes species virtutū, & vitiorum ad huiusmodi actus, v. g. Ius statuens q cum lumine, & stola, & casula &c. Missa celebretur, applicat religionis speciem ad istos actus, & sacrilegii vitium ad oppositos. & similiter statuens ieiunia, applicat temperantiæ speciem ad vnicam comestionem hora nonæ absque carnibus, & intemperantiam ad eius oppositum, & sic de aliis. Ex hoc autem patet differentia inter peccata ex ignorantia iuris facta secundū se mala, & non secundum se mala, quo ad velamen: quia in secundum se malis scitum est id, vnde species peccati sumitur, quia est obiectum secundum se dissonans rationi: velatum autem est ipsa dissonantia, vt patet ex dictis. In istis aūt non secundum se malis scitū, nihil claudit vnde species peccati, immo nec genus moris sumitur, vt patet in comedente bis in diebus ieiunii ex ignorantia iuris: scitum enim ab hoc non est bina comestio carnium hodie. Constat enim q hoc totum nihil includit dissonans, nisi quis dicat, q in ly, hodie, quia significat tempus ieiunii, clauditur vnde species intemperantiæ sumitur. Sed licet reuera sic sit, attamē hoc non clauditur sub scito, sed sub velato ex iuris ignorantia: & propterea relinquit, q in scito nihil est vnde species sumatur. & si huic adiungas, q ex ignoto per negligentiam nō sumitur species, quia vt in litera dicitur, non potest dici, q voluntas in huiusmodi ignotum per se, sed per accidens feratur, sequitur q huiusmodi peccata, quia obiectū formale velatur, non sunt eiusdem speciei facta ab ignorante ius, & a sciente. Sed tunc obstant duo. primo, quia oportet assignare speciem vitii, in qua huiusmodi peccatum est: nihil enim est in genere, quod non sit in aliqua eius specie. ¶ Secundo, quia oportet saluare illam regulam. Circunstantia faciens actum de non malo malum, dat speciem. cum enim non appareat aliqua vitii species in tali bina comestione, & similibus, & sola circunstantia determinatæ temperantiæ a iure in vnica comestione tali die, reddat hunc actum malum: consequens est, vt ad ipsam intemperantiæ speciem talis transgressio reducatur, cuius oppositum ex præceden tibus sequebatur. Vnde dicendū est, quòd licet actus isti ex ignorantia causati non sint per se in talibus speciebus propter rationes allatas, reductiue tamen sunt in eisdem speciebus, in quibus essent commissi a sciente: & ratio est, quia velamen ignorantiæ legis, quam tenetur nunc, hic, iste scire, quia voluntarium est, impeditur a locando ignotum illud extra voluntarium & intentum, & voluntas veluti actus reducit actum ad naturam suæ speciei, sicut etiam facit voluntarium velamen ignorantiæ facti. Propter qd, sicut in credente occidere ceruū, & occidente hominem ex ignorantia culpabili, actus occisionis redit ad naturam suæ speciei, & est homicidium: ita in comedente bis ex culpabili ignorantia legis in die ieiunii, actus comestionis redit ad naturam suæ speciei, & est intemperantia. Intelligenda sunt ergo quæ dicuntur de ignoto, quòd scilicet non specificat quoad reposita per se in specie: secus autem est de reductiue ad speciem pertinentibus, & sic omnia consonant. Et habes ex hoc solutionem dubii relicti in q. 72. articul. 9. & resolutionem simpliciter duorum vltimo tractatorum nunc, quòd scilicet facta peccata ex ignorantia facti culpabiliter, siue sint secundum se mala, siue non, redeunt ad naturam suæ speciei, quando culpa impedit velamen ignorantiæ a locando actum extra intentū. Dico autem hoc, quia tam leuis posset esse culpa negligentiæ, vt non reduceret actum ad propriam speciem, sed tem perfecte, vt patet in eo quiex leuissima culpa negligentiæ, in discernendo vina ignoranter, inebriatur: non enim redditur tunc ebrietas in naturam suæ speciei perfectæ. & scito q in hac difficultate multo tempore fui non resolutus: & ideo vage scripsi, sed nolui mutare iam scripta propter exercitium.

¶ In eodem 4. articul. in responsione ad primum nota, quòd hæc responsio exponitur inferius in q. 78. articul. 1. ad primum, vbi distinguitur triplex ignorantia ex parte rei scitæ secundum triplicem scientiam prima est, qua scitur indiuiduum actus esse malum, puta, hanc acceptionem rei alienæ esse malum.

¶ Secunda, qua scitur indiuiduum actus, & temporis eius, scilicet hoc nunc esse malum.

¶ Tertia est, qua scitur indiuiduum actus temporis, & executionis, scilicet hoc nunc non esse faciendum. Ignorantia opposita primæ scientiæ est causa peccati. Ignorantia secunda & tertia est ignorantia electionis, quam author negat hic esse causam peccati, non quòd putet eam non causare peccatum vt alii tenent: sed quia negat eam annumerari inter generales causas peccati, de quibus modo tractat; quoniam peccata quæ fiunt ex secunda & tertia ignorantia, non sunt peccata ex ignorantia, sed ex passione, vel habitu, vt in illa quæstione declaratur.

¶ In eodem 4. artic. dubium pro Nouiciis occurrit de responsione ad secundum, quia stantibus etiam omnibus dictis, adhuc illa propositio, Peccatum additum peccato facit maius, videtur efficax argumentum sustinere in proposito: quia cum ignorantia, seu ebrietas fuerit peccatum, si sibi addatur sequens peccatum, quantumcunque minimum, faciet maius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd argumentum hoc concludit verum, sed in litera non affertur ad hoc. non enim est quæstio, an sequens peccatum diminuat peccatum ignorantiæ, sed affertur ad argumentum, q ignorantia non diminuat, seu augeat sequens peccatum: quoniam de hoc est quæstio præsentis articuli. & in litera ad hoc respondetur optime, q ipsa ignorantia adiuncta sequenti peccato non augeat illud, sed diminuat illud: & totum compositum est ex vtroque, si componentia secundum se sumantur, quia plus admit de grauitate illius, quàm apponat de grauitate propria: vnde in litera non dicitur, quòd ambo simul non habent tantam grauitatem, quantam quodcunque eorum seorsum habet, sed quantum vnum eorum, scilicet sequens secundum se grauius, vt dictum est, haberent.

¶ In eodem artic. 4. dubium est de quantitate diminutionis, an scilicet ignorantia secundum se peccatū veniale, excuset sequēs peccatum ex ea a mortali: & similiter ignorantia mortalis leuioris ordinis, excuset sequens a mortali grauioris ordinis: vel econtra, mortale peccatum sequens ex ignorantia veniali, faciat illā mortalem: & similiter mortale grauioris ordinis aggrauet ignorantiam mortalem, in grauiorem ordinem trahendo.

¶ Ad hoc dicitur, q hæc quæstio ex dictis de speciebus peccatorū ex ignorantia, pendet: qñ naniq; ignorantia non auferat propriam & perfectam speciem deliberato peccato, quod ex se fit, nō aufert cōsequens id, quod ex propria specie sibi vendicat. scilicet mortale, & esse mortale grauioris ordinis. propter quod in his q sunt secundum se peccata mortalia, & deliberate fiunt in seipsis, quāuis ex ignorantia, mortalia sunt. Quando vero ignorantia distrahit sequens peccatum, v speciem alterius peccati, puta, ebrietatis, vel venationis non discretissimæ, tunc quia peccatum sequēs non sortitur propriam speciem, quantumcunque secundum se

esset mortale, aut grauioris ordinis, non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortali leuioris ordinis, mortalem grauioris ordinis, quamuis aggrauet, vt circunstantia. Et ratio est, quia circunstantia non habens propriam speciem, nunquam aggrauat in infinitum, nunquam transfert in proprium ordinem, vt in quæstio. 88 inferius patet. vnde si ebrietas in aliquo sit peccatum veniale, homicidiũ consequens non facit peccatum mortale: & similiter, si circunspecta aliqualiter venatio sit peccatũ venale, homicidium sequens non faciet peccatũ mortale: & si ebrietas, vel venatio sunt peccata leuioris ordinis, quàm homicidium, non trahentur in ordinem grauitatis homicidij, quamuis aggrauentur ex tali effectu.

¶ Super quæstion. septuagesimæ septimæ, Articul. primum.

IN primo arti. quæstio. 77. solus modus, quo passio mouet voluntatem, declarandus occurrit, addendo ad dicta in articul. 2. quæstio. 9. vbi eadem quæstio. ex parte voluntatis absolute agitata est. modus enim in ordine ad causandum peccatum ex parte ipsius passionis tractatur. Modus igitur est, quòd passio afficiens appetitum, afficit proportionaliter per viam redundantiæ phantasiam. Sunt enim, vt in 2. de anima dicitur, appetitiuum, & phantasticum animæ, indistincta loco, entomis decisis attestantibus: & sicut ad linguam cholera infectam, gustus iudicium erroneũ fit, ita ad appetitum passione infectum, immutatur phantasia, & iudicium etiã æstimatiuæ cõsequenter. & quia intellectus mouetur a phantasmate, consequens est, vt a phantasmatibus sic compositis iudicio æstimatiuæ, moueatur intellectus ad iudicandum idem, præsertim quia iudicium est de singulari, in quo plurimam vim obtinet iudicium cogitatiuæ. Rursus ex hoc, q̃ appetitus sensitiuus ex passione vehementi afficitur, hic humo non solum secundum illam partem, sed absolute mutatur animaliter, & est aliter dispositus. & ratio est, quia appetitus animalis est primo propter totum suppositum, vt ex dictis á prima parte patet. In hoc enim differt ab appetitu naturali singulatum potentiarum & partium: & propter hoc datus est a natura animali. Ex hoc autem quòd hic homo est aliter dispositus, sequitur, vt aliquid sit sibi durante illa dispositione conueniens, quod prius non erat, quodque absolute, & secundum rationem est disconueniens. incipit namque conuenientia ex altero extremorum variato. Ex hoc autem, quod aliquid est conueniens modo huic sic disposito, sequitur & quod secundum iudicium æstimatiuæ & rationis iudicet illud sibi nunc conueniens: quia quælis vnusquisque est, talis ei finis videtur. & sic dispositio subiecti, passione facta, mutat iudicium. Ratio autem obiectionis de obiecto, quod est motiuum voluntatis: & sic ex parte obiecti passio mouet voluntatem. Hæc via ex parte obiecti est tutior, prima ex parte ipsarum potentiarum hanc adiuuit. ex neutra autem, vt vides, si memores dictorum, voluntas necessitatur: quia ex parte obiecti motio est, & ad necessitatem requiritur alter motor ex parte subiecti ad exercitium actus, propter quod voluntas libere sequens huiusmodi obiectum peccat.

Art. 2. huius quæst.

*Circa finẽ illius, 50. 5.

¶ Secundo, Vtrum possit superare rationem contra eius scientiam.

¶ Tertio, Vtrum peccatum, quod ex passione prouenit, sit peccatum ex infirmitate.

¶ Quarto, Vtrum hæc passio, quæ est amor sui, sit causa omnis peccati.

¶ Quinto, De illis tribus causis quæ ponuntur 1. Ioan. 3. Concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, & superbia vitæ.

¶ Sexto, Vtrum passio, quæ est causa peccati, diminuat ipsum.

¶ Septimo, Vtrum totaliter excusет.

¶ Octauo, Vtrum peccatum, quod ex passione est, possit esse mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ voluntas moueatur à passione appetitus sensitiui.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ voluntas non moueatur à passione appetitus sensitiui. Nulla enim potentia passiua mouetur nisi à suo obiecto: voluntas autem est potentia passiua & actiua simul, inquantum est mouens & mota, sicut Philosophus dicit in 3.* de anima, vniuersaliter de vi appetitiua, cum ergo obiectum voluntatis non sit passio appetitus sensitiui, sed magis bonũ rationis, videtur q̃ passio appetitus sensitiui nõ moueat voluntatem.

¶ 2 Præt. Superior motor non mouetur ab inferiori, sicut anima non mouetur à corpore: sed voluntas, quæ est appetitus rationis, comparatur ad appetitum sensitiuum, sicut motor superior ad inferiorem: dicit enim Philosophus in 3. de ani. * q̃ appetitus rationis mouet appetitum sensitiuum, sicut in corporib. cælestibus sphæra mouet sphæram. ergo voluntas nõ potest moueri à passione appetitus sensitiui.

¶ 3 Præt. Nullum immateriale potest moueri ab aliquo materiali: sed voluntas est potentia quædam immaterialis. non enim vtitur organo corporali, cum sit in ratione, vt dicitur in 3. de ani. * appetitus autem sensitiuus est vis materialis, vt pote fundata in organo corporali. ergo passio appetitus sensitiui non potest mouere appetitum intellectiuum.

¶ Sed contra est, quod dicitur Daniel. 13. Concupiscentia subuertit cor tuum.

¶ Respondeo dicendum, quòd passio appetitus sensitiui non potest directè trahere, aut mouere voluntatẽ: sed indirectè potest, & hoc dupliciter. Vno quidem modo secundum quandam

Supra q. 9 ar. 2. & q. 10. ar. 3. Et 2. 2. q. 156. art. 1. cor. Et 3. q. 46. ar. 7. ad 3. Et ver. q. 5 arti. 10. cor. & q. 23. art. 9. ad 3. & 6. *rex. 54.

*Tex. 41. 50. 2.

¶ Primo, Vtrum passio appetitus sensitiui possit mouere, vel inclinare voluntatem.

DEINDE considerandum est de causa peccati ex parte appetitus sensitiui, vtrũ passio aĩæ sit causa peccati.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Super quæst. LXXVII. Artic. II.

Iart. 2. 97. quæstio. dubium occurrit, de conclusione approbatiua opinionis Socratis, scilicet, Voluntas nunquàm in malum tendit, nisi cum aliqua ignorãtia, vel errore rationis, & de eius ratione, quia scilicet voluntas est solũ boni, vel apparentis boni. Contra conclusionem nãque currunt argumẽta Sco. in 3. sen. dist. 36. primo, ex artic. Paris. Stante scientia in vniuersali & particulari, voluntatẽ nõ posse in oppositũ errorem.

¶ Secõ ex multis authoritatibus Augu. dicentibus, q̃ quandoq; scientes peccamus.

¶ Tertio, ex authoritate Arist. 2. Eth. quod scire, parum, aut nihil valet ad virtutem. Si enim rectitudo intellectiuus exigitur ad bene velle, tũc scire multum valeret ad virtutem: immo sequitur, q̃ non esset persuadendum alicui, q̃ bene vellet, sed quòd recte considerauet.

¶ Præterea Rectitudo rationis, tã in practicis, quàm in speculatiuis cõstat ex terminis, & forma syllogismi perfecti. igitur ratio practica erit ex se perfecta, q̃cquid in appetitu sequatur, & consequenter posset voluntas male eligere intellectũ existente perfecto.

In cor. ar. ¶ Præterea, Argumẽtum Sco. in 3. sen. dist. 36. primo, ex artic. Paris. Stante scientia in vniuersali & particulari, voluntatẽ nõ posse in oppositũ errorem.

¶ Secõ ex multis authoritatibus Augu. dicentibus, q̃ quandoq; scientes peccamus.

¶ Tertio, ex authoritate Arist. 2. Eth. quod scire, parum, aut nihil valet ad virtutem. Si enim rectitudo intellectiuus exigitur ad bene velle, tũc scire multum valeret ad virtutem: immo sequitur, q̃ non esset persuadendum alicui, q̃ bene vellet, sed quòd recte considerauet.

¶ Præterea Rectitudo rationis, tã in practicis, quàm in speculatiuis cõstat ex terminis, & forma syllogismi perfecti. igitur ratio practica erit ex se perfecta, q̃cquid in appetitu sequatur, & consequenter posset voluntas male eligere intellectũ existente perfecto.

In cor. ar. ¶ Præterea, Argumẽtum Sco. in 3. sen. dist. 36. primo, ex artic. Paris. Stante scientia in vniuersali & particulari, voluntatẽ nõ posse in oppositũ errorem. Quia aliquando ratio ostendat vtrunque oppositum, secundum quod est. puta turari. & nõ furari. est enim oppositorum: & q̃ voluntas determinet se ad vnũ, quia vult, & quòd hoc sic fit, testatur Aristot in 9. Met. vbi vult quòd scientia sit oppositorum, sed a pro hæresi, ideſt, ab electione determinetur ad vnum. non igitur oportet intellectum errare, vel ignorare ad hoc, q̃ voluntas male velit.

¶ Contra rationem vero, quia inefficax videtur. stat enim intellectum in nullo errare. & voluntatem peccare appetendo vere bonum apprehensum non debito modo.

¶ Ad hanc dubitationem, licet in 1. art. sequentis q. in responsione ad primum videatur tractanda, quia ibi consummatur qõ hæc de peccato contra scientiã, quæ hic tractatur ex vna parte tm ex parte passionis, propter opinionem illi Socratis hic approbatam. dñs cum authore, q̃ impossibile est voluntatẽ peccare absq; ignorantia, vel errore intellectus. p rationẽ in 1 fa allatam. Sed sunt hic duo aduertẽda. Primo, q̃ ignorantiæ noie in proposito intelligit ẽt ipsa actualis incõsideratio. & ex hoc soluunt oia argumenta contra positũ errorem intellectus. Ex hoc enim habes, q̃ sufficit ad apparens bonum, q̃ actuali inconsideratione transferatur de ordine veri boni in non vere bonum, vt de peccato angeli in prima parte dictum est. & per hoc soluntur obiectio contra rationem allata.

¶ Secundo, q̃ apprehensio requisita ad hoc, quod voluntas appetat aliquid (non enim ferri potest nisi in apprehensum) nõ est quæcunque cognitio, alioquin intellectio speculativa sufficeret cuius oppositum hĩ ex 3. de anima: sed est cognitio iudicãs, & præcipiens hoc esse appetendum. Nunquã enim aliquis aliquid appetit, quod non iudicat appetendum iudicio subito, vel deliberato, expedito, vel impedito &c. Nunquàm etiã aliqs iudicata appetenda esse eligeret, nisi imperet hoc ipsi animus appetendũ esse. Ex hoc ãt patet, q̃ si appetẽdum aliquod est vere iudicatum bonum, quatenus, sicut, vbi &c. & sufficiẽter præceptũ, oportet sequi electionem, vt patet per Aug. in 8. Cõfess. & Arist. in 7. Ethic. & suprà dicta, & sic erit electio bona. Si autẽ appetendum non est vere iudicatũ, aut sufficiẽter præceptum bonũ, tũc electio defectus potius, vel negatio est in intellectu, dum voluntas fertur in bonum non vere, sed apparens ex illo defectu. Et quia hæc duo membra distinguũtur contradictorie, consequens est, vt non fit dare mediũ. Ad obiecta autẽ in oppositum dicitur, q̃ authoritates omnes, dicentes hominẽ appetere cõtra scientiam, intelliguntur cõtra scientiã habituãlem, vel actualem in vniuersali, vel actualem particularis absolute, vt in rñsione ad primum articuli primi sequentis qõ. dicitur. Vnde articulus Parisiẽsis de intellectu in vniuersali, & particulari, secũdum se considerato in actu, verus est, cum quo stat ignorantia particularis in comparatione. Posset quoque dici, q̃ est verus de particulari in actu etiam relato, quo ad actum iudicij non præcepti, cum tali enim iudicio stat oppositum iudicium præcipiens, in quo est defectus. Authoritas Aristot. loquitur de scientia moraliter distincta contra scire prudentiæ, & de illa, cum sit vniuersalium constat parum, vel nihil valere. ee ista autem constat esse formam, & diffinitionem virtutum. Et quoniam hæc dependet ab appetitu recto, & econtra. deo oportet vitioso suadere & quod consideret, iudicet, & solicitetur recte, & q̃ mutet appetitum. Alterum enim sine altero insufficiens inuenitur.

¶ Ad primam rationem, quòd rectitudo rationis pendet ex solis terminis in forma syllogistica, dicitur quòd maior ita est falsissima

415 Mal. q. 3. artic. 9.

*Ca. vlt.

*Ca. 1. nõ longe a prin. to. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum ratio possit superari à passione contra suam scientiam.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ ratio non possit superari à passione contra suam scientiam. Fortius enim non vincitur a debiliori: sed scientia propter suam certitudinem est fortissimum eorũ, quæ in nobis sunt. ergo nõ potest superari à passione, quæ est debilis, & cito transiens.

¶ 2 Præt. Voluntas non est nisi boni, vel apparentis boni: sed cum passio trahit voluntatem in id, quod est verè bonum, non inclinat rationẽ contra scientiam: cum autem trahit eam in id, quod est apparens bonum, & non existens, trahit eam in id, quod rationi videtur: hoc autem est in scientia rationis, quod ei videtur. ergo passio nunquam inclinat rationem contra suam scientiam. Si dicatur, q̃ trahit rationem scientem aliquid in vniuersali, vt contrarium iudicet in particulari. Contra. Vniuersalis & particularis propositio si opponantur, opponũtur secundum contradictionem: sicut, Omnis homo, & non omnis homo: sed duæ opiniones quæ sunt contradictoriæ, sunt contrariæ, vt dicitur in 2. Perihermenias. * Si igitur aliquis sciens aliquid in vniuersali, iudicaret oppositum in singulari, sequeretur q̃ haberet simul contrarias opiniones, quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Quicunque scit vniuersale, scit etiam particulare, quod nouit sub vniuersali contineri: sicut qui scit omnem mulam esse sterilem, scit hoc animal esse sterile, dummodo ipsum sciat esse mulam, vt patet per id quod dicitur in 1. Posteriorum: * sed ille qui scit aliquid in vniuersali, puta nullam fornicationem esse faciendam, scit hoc particulare sub vniuersali cõtineri, puta hunc actum esse fornicarium. ergo videtur quod etiam in particulari sciat.

falsissima vniuersaliter. Et ratio est, quia quædam ratio est in ratione secundum se, & hæc ex solis terminis pendet: quædam est in ratione non secundum se, sed vt mota ab appetitu, & ista dependet non ex solis terminis, sed ex connexione conformi appetitui recto. Vnde in 6. Ethicor. dicitur, q̃ verum intellectus practici est confesse se habens appetitui recto. Vnde cum prudentiæ scientia sit in intellectu, vt subest voluntati, vt patet ex dictis, rectitudo rationis eius non ex cuidētia terminorū ad rationem absolute, sed ad rationē motam a recto appetitu dependet. Et si huius responsionis non esset capax, distingue. q̃ rectitudo rationis secundum se pendet ex terminis, & forma syllogismi: sed vt iudicanda a nobis, & præceptiua, pēdet ex appetitu in moralibus: quia qualis vnusquisque est, talis ei finis videtur. & ideo est impossibile q̃ sit perfecta ratio sola ex terminis & syllogismo, quicquid in voluntate sit. Oportet enim voluntatem esse bene dispositam, si ratio perfecta sit rationem morali particularissima sine defectu, vt dictū est. Vtraque responsio bona videtur: sed prima est formalis & pfunda. Ad rationē aliā, quæ est omnium difficillima, quoniam tangit primam radicem, dicitur, q̃ in hoc ipsæ q̃ voluntas determinat se, & intellectum ad alterum oppositorum, quod est malum, interuenit ignorātia aliqua. oportet namque voluntate aliquid appetere, illud iudicari appetendū nunc, hic, &c. Et cum in veritate non sit appetendum, patet ignorātia aliqua: sed, an ignorantia sit prius natura, quàm appetitus, difficile est videre. Ex eo namque q̃ obiectū est volūtatis, illud sic iudicatum prius natura videtur: ex eo vero q̃ effectus voluntatis vī determinantis intellectū, iuxta doctrinam Aristo. posterius natura videtur.

*Lit. Periher. in prin.to.1.

Cap. 2. in prin.to 5.

q.76.ar.1.

¶Ad hoc dicitur, q̃ determinatio intellectus ad alteram partē in Moralibus cum contingentia sint, quando ex passione proue-

¶4 Præte. Ea quæ sunt in voce, sunt signa intellectus animæ, secundū Philosophum: * sed homo in passione existens frequenter confitetur id, quod eligit esse malum etiam in particulari. ergo etiam in particulari habet scientiam. Sic igitur videtur q̃ passiones non possint trahere rationem contra scientiam vniuersalem: quia non potest esse, q̃ habeat scientiam vniuersalē, & existimet oppositum in particulari.

¶ Sed contra est, quod dicit Apostolus Roma. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantē me in lege peccati: lex autem quæ est in membris, est concupiscentia, de qua supra locutus fuerat. Cum igitur concupiscentia sit passio quædam, videtur quòd passio trahat rationem, etiam contra hoc quod scit.

¶ Respond. dicendum, q̃ opinio Socratis fuit, vt Philosophus dicit in 7. Ethi. * q̃ scientia nunquàm posset superari à passione. vnde ponebat omnes virtutes esse scientias, & omnia peccata esse ignorantias. in quo quidē aliqualiter rectè sapiebat: quia cum voluntas sit boni, vel apparentis boni, nunquàm voluntas in malum moueretur, nisi id quod non est bonum, aliqualiter rationi bonum appareat: & propter hoc voluntas nunquàm in malum tenderet, nisi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis. Vnde dicitur Prouer. 14. Errant qui operantur malum. Sed quia experimēto patet, quòd multi agunt contra ea, quorum scientiam habent: & hoc etiam authoritate diuina confirmatur, secundū illud Luca. 12. Seruus qui cognouit voluntatē domini sui, & non fecit, plagis vapulabit multis. & Iacob. 4. dicitur. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatū est illi: non simpliciter verum dixit, sed oportet distinguere, vt Philosophus tradit in 7. Ethico. * Cum enim ad rectè agendum homo dirigatur duplici scientia scilicet vniuersali, & particulari, vtriusque defectus sufficit ad hoc, quòd impediatur rectitudo volūtatis & operis, vt supra dictum est. * contingit ergo q̃ aliquis habet scientiam in vniuersali, puta, nullam fornicationem esse faciendam: sed tamen non cognoscat in particulari hunc actum, qui est fornicatio, non esse faciendum. & hoc sufficit ad hoc, q̃ voluntas non sequatur vniuersalem scientiam rationis. Et iterum considerandum est, q̃ nihil prohibet aliquid sciri in habitu, quod tamen actu non consideratur. Potest igitur contingere, quòd aliquis etiam rectam scientiam habeat in singulari, & nō solum in vniuersali, sed tamen in actu nō consideret: & tunc non videtur difficile, q̃ præter id, quod actu non considerat, homo agat. Quod autem homo nō consideret in particulari id, quod habitualiter scit, quandoque quidem contingit ex solo defectu intentionis, puta, cum homo sciens Geometriam, non intendit ad considerandum Geometrię conclusiones, quas statim in promptu habet considerare. Quandoque autem homo considerat id, quod habet in habitu propter aliquod impedimentum superueniens, puta, propter aliquā occupationem exteriorem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem: & hoc modo ille, qui est in passione constitutus, non considerat in particulari id, quod scit in vniuersali, inquantum passio impedit talem considerationē. Impedit autem tripliciter. Primo quidem, per quandam distractionem, sicut supra expositum est. * Secundo, per contrarietatem: quia plerunque passio inclinat ad contrarium huius, quod scientia vniuersalis habet. Tertio, per quandam immutationem corporalē, ex qua ratio quodammodo ligatur, ne libere in actum exeat: sicut etiam somnus, vel ebrietas quadā corporali trāsmutatione facta, ligant vsum rationis. Et q̃ hoc contingat in passionibus, patet ex hoc, q̃ aliquando cum passiones multum intēduntur, homo amittit totaliter vsum rationis. Multi enim propter abundantiam amoris & iræ sunt in insaniam conuersi, & per hunc modum passio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra scientiā, quā habet in vniuersali.

*Cap. 2. tom. 5.

Ar. præced.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ scientia vniuersalis, quæ est certissima, non habet principalitatem in operatione, sed magis scientia particularis, eo q̃ operationes sunt circa singularia. vnde non est mirum si in operabilibus passio agit contra scientiam vniuersalem absente consideratione in particulari.

¶Ad secundum dicendum, q̃ hoc ipsum q̃ rationi videatur in particulari aliquid bonum, quod non est bonum, contingit ex aliqua passione: & tamen hoc particulare iudicium est contra vniuersalem scientiam rationis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ non posset contingere, q̃ aliquis haberet simul in actu scientiam, aut opinionem verā de vniuersali affirmatiuo, & opinionē falsam de particulari negatiuo, aut ecōuerso: sed bene potest contingere, q̃ aliquis habeat veram scientiam habenit, præuenit manifeste electionem, vt patet ex supra dictis. sed quoniam hoc est per accidens, absolute loquendo de determinatione intellectus, dicendum simpliciter est, quòd voluntas determinat intellectum ad iudicandum alterum oppositorum faciendum, sed diuersimode in bonis & in malis: quia cum neutrū oppositorum habeat rationem mali moraliter, voluntas ex se solo flectitur in dictum quo vult: ad alterū vero oppositorum moraliter malum, voluntas ipsa flectit iudicium, sed non nisi concurrente ad hanc aliquo alio defectu intellectus, saltem non consideratione omniū considerandorum, quę sufficit ad hoc quòd omnis malus ignorans sit, vt de peccato Angeli dictum fuit. Iudicium igitur de agendo, vel appetendo morali malo, cū in ratione proposito sit prius natura volūtate mala, & in rōne accepti sit posterius natura eadē, & acceptetur ex aliquo defectu intellectus, quia malum secūdum se, non est acceptabile, resolutē dum est in tria, in ipsum iudicium, seu iudicatū quod acceptatur, & in defectum intellectus vnde quodammodo accepta ur, & ipsam passiue acceptionem a mala voluntate illatam. & quo ad duo prima præuenit voluntatem malam vt obiectum, & cōditio nonnulla eius: siue ex parte eius, siue ex parte intelligentis quo ad tertium autem est effectus voluntatis, & sic ota cōsona inueniuntur.

¶In eodem articulo notato singularissime vltimas respōsiones & memorata prædicta distinctiones, considerato semper q̃ propositiones scitæ & ignoratæ in particulari in actu practico, non sunt contradictoriæ. Licet enim existens in passione credat hanc nunc fornicationem secundū se non esse faciendam, credit tamen omnibus concurrentibus nunc hāc fornicationem esse committendā: nisi enim hoc aio sentiret, non faceret eā Constat aūt non esse cōtradictorias illas, quæ non sunt ad idē similiter &c. Et si ille in malitia, aut passione existēs, dicat se sentire in animo contradictionē in actu mentis, tua liter

tualiter de vniuersali affirmatiuo, & falsam opinionem in actu de particulari negatiuo. actus. n. directè non contrariatur habitui, sed actui.

¶Ad quartum dicendum, q̃ ille qui habet scientiam in vniuersali, propter passionem impeditur ne possit sub illa vniuersali sumere, & ad conclusionem peruenire: sed assumit sub alia vniuersali, quam suggerit inclinatio passionis, & sub ea concludit. Vnde * Philos. dicit in 7. Ethi. q̃ syllogismus incontinentis habet quatuor propositiones, duas vniuersales, quarum vna est rationis, puta, nullā fornicationem esse committendam: alia est passionis, puta, delectationem esse sectandam. Passio igitur ligat rationem ne assumat, & concludat sub prima. vnde ea durante assumit, & concludit sub secunda.

* Cap. 3. to. 5

¶Ad quintum dicendum, q̃ sicut ebrius quādoq; proferre potest verba significantia profundas sentētias, quas tamen mente diiudicare non potest ebrietate prohibente: ita in passione existens, etsi ore proferat hoc nō esse faciendum, tamen interius hoc animo sentit, quod sit faciendum, vt dicitur in 7. * Eth.

c.3.a med. to.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum, quod est ex passione, debeat dici ex infirmitate.

416 Inf. q.85. ar.3.ad 4. Et 2.di.22 q.2.art.2. ad 5. & in ex.li.ii. Et 4.di.19.q. 2.ar.3.q.3. ad 2. Et mal.q.3.a. 8.ad 5. & ar.ix.x.xj. & xij.cor. Et Pf.9 *art.j. huius q.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̃ peccatum, quod est ex passione, non debeat dici ex infirmitate. Passio enim est quidam vehemens motus appetitus sensitiui, vt * dictum est: vehementia autem motus magis attestatur fortitudini, quàm infirmitati. ergo peccatum quod est ex passione, non debet dici ex infirmitate.

¶2 Præt. Infirmitas hominis maximè attenditur secundum illud quod est in eo fragilius: hoc autem est caro. vnde dicitur in Psalm. 77. Recordatus est, quia caro sunt. ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate, quod est ex aliquo corporis defectu, quàm quod est ex animæ passione.

¶3 Præte. Ad ea non videtur homo esse infirmus, quæ eius voluntati subduntur: sed facere, vel non facere ea, ad quæ passio inclinat, hominis voluntati subditur, secundum illud Gen. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. ergo peccatum quod est ex passione, non est ex infirmitate.

*Li.4 in 3 sel.a prin. lib. & sequentib.

¶ Sed contra est, q̃ * Tull. in 4. lib. de Tuscul. q. passiones animæ ægritudines vocat: ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatum, quod est ex passione, debet dici ex infirmitate.

¶Respondeo dicendum, q̃ causa peccati propria est ex parte animæ, in qua principaliter est peccatum. Potest autem dici infirmitas in anima ad similitudinem infirmitatis corporis. Dicitur autem corpus hominis esse infirmum, quando debilitatur, vel impeditur in executione propriæ operationis propter aliquam inordinationē partium corporis, ita. s. q̃ humores & membra hominis non subdantur virtuti regitiuæ, & motiuæ corporis. vnde & membrum dicitur esse infirmum, quando non potest perficere operationem membri sani, sicut oculus quādo nō potest clare videre, vt dicit * Philos. in 10 de historiis animalium. vnde & infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima in propria operatione propter inordinationem partium ipsius. Sicut autem partes corporis dicūtur esse inordinatæ, quando non sequuntur ordinem naturæ; ita & partes animæ dicuntur esse inordinatæ, quando non subduntur ordini rationis. ratio. n. est vis regitiua partium animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis vis concupiscibilis, aut irascibilis aliqua passione afficitur, & per hoc impedimentum præstatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatum esse ex infirmitate. vnde & * Philos. in j. Ethi. comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrariū eius quod ipse disponit.

*Ca.j nō Procul à prin.to.4.

*lib 7. Eth. ca.8. circa prin.to.5.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ sicut quanto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tanto est maior infirmitas: ita quanto fuerit motus fortior passionis præter ordinem rationis, tanto est maior infirmitas animæ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ peccatum principaliter consistit in actu volūtatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem. Potest. n. qui est corpore infirmus propter habere voluntatem ad aliquid faciendum, impeditur autem per passionem, vt * supra dictum est. vnde cum dicitur peccatum esse ex infirmitate, magis est referendū ad infirmitatem animæ, quàm ad infirmitatem corporis. Dicitur tamen etiā ipsa infirmitas animæ, infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis passiones animæ in surgunt in nobis, eo q̃ appetitus sensitiuus est virtus vtēs organo corporali.

Ar.j huius quæst.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in potestate quidem volūtatis est assentire, vel non assentire his, in quæ passio inclinat: & pro tanto dicitur noster appetitus sub nobis esse, sed tamē iste assensus, vel dissensus voluntatis impeditur per passionem modo * prædicto.

In cor.ar.& ar.j.& 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum amor sui sit principium omnis peccati.

417 Infra ar.5 cor. & q.84 arti.2.ad 3. Et 2.2.q.25 ar.7.ad j & q.153.ar.5 ad 3. Et 2. dist.42.q.1. ar.1.cor. Et mal.q.8.ar. 1.ad 19.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ amor sui non sit principium omnis peccati. Idem enim quod est secundum se bonum & debitum, non est propria causa peccati: sed amor sui est secundum se bonum, & debitum. vnde præcipitur homini, vt diligat proximum sicut seipsum. Leui. 19. ergo amor sui non potest esse propria causa peccati.

¶2 Præt. Apost. dicit Rom. 7. Occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. vbi * glo. dicit, q̃ bona est lex, quæ dum concupiscentiam prohibet, omne malum prohibet. quod dicitur propter hoc, quia concupiscentia est causa omnis peccati: sed concupiscentia est alia passio ab amore, vt † supra habitum est. ergo amor sui non est causa omnis peccati.

* Est Aug. de spiritu, & li.cap.4. circa med. to.3 † q.23.ar.4 & q.36.ar.2

¶3 Præt. Aug. * super illud Psal. Incensa igni & suffossa, dicit, q̃ omne peccatum est ex amore male inflammante, vel ex timore male humiliante. non ergo solus amor est causa peccati.

*Augusti. in Psal.79. habetur in ē tentia.to.8

¶4 Præt. Sicut homo peccat quandoque propter inordinatum sui amorem, ita etiam interdum peccat propter inordinatum amorem proximi. ergo amor sui non est causa omnis peccati.

¶ Sed contra est, quod * Augustinus dicit 14. de Ciui. Dei, q̃ amor sui vsque ad contemptum Dei facit Ciuitatem Babylonis: sed per quodlibet peccatum pertinet homo ad Ciuitatem Babylonis. ergo amor sui est causa omnis peccati.

* Ca.28. & vlt.to.5.

¶ Respondeo dicendum, q̃ sicut * supra dictum est, Propria & per se causa peccati accipienda est ex parte cōuersionis ad commutabile bonum, ex qua quidem parte omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. Quòd autem aliquis appetat inordinatè aliquod temporale bonum, procedit ex hoc, q̃ inordinatè amat seipsum: hoc enim est amare aliquem, velle ei bonum. Vnde manifestum est, q̃ inordinatus amor sui est causa omnis peccati.

q.75.art.j.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ amor sui ordinatus, est debitus & naturalis, ita. s. q̃ velit sibi bonum quod cōgruit:

gruit: sed amor sui inordinatus qui perducit ad contemptum Dei, ponitur esse causa peccati secundum* Aug.

¶ Ad secundum dicendum, q concupiscentia qua aliquis appetit sibi bonum, reducitur ad amorem sui, sicut ad causam, vt iam* dictum est.

*Lib. 14 de Ciuit. Dei, c. vl, to. 5 In corp. art.

¶ Ad tertium dicendum, q aliquis dicitur amare & illud bonum quod optat sibi, & se, cui bonum optat. Amor igitur secundum quod dicitur eius esse quod optatur, puta, q aliquis dicitur amare vinum, vel pecuniam, recipit pro causa timorem, qui pertinet ad fugam mali. Omne enim peccatum prouenit, vel ex inordinato appetitu alicuius boni, vel ex inordinata fuga alicuius mali: sed vtrunque horum reducitur ad amorem sui. Propter hoc. n. homo vel appetit bona, vel fugit mala, quia amat seipsum.

¶ Ad quartum dicendum, q amicus est quasi alter ipse: & ideo q peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem sui peccati.

Articvlvs V.

Vtrum conuenienter ponantur causæ peccatorum, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia uitæ.

418 Inf. q. 108 ar. 3. ad 4. Et 2. dist. 42. q. 2. ar ticu. 1. Et mal. q. 8. arti. 1. ad 23.

AD quintum sic proceditur. Videtur q inconuenienter ponantur causæ peccatorum esse concupiscētia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quia secundum Apostolum 1. ad Timoth. vltim. Radix omnium malorum est cupiditas: sed superbia vitæ sub cupiditate non continetur. ergo non debet poni inter causas peccatorum.

¶ 2 Præt. Concupiscentia carnis maximè ex visione oculorum excitatur, secundum illud Dan. 13. Species decepit te. ergo non debet diuidi concupiscentia oculorum contra concupiscentiam carnis.

¶ 3 Præt. Concupiscentia est delectabilis appetitus, q. 30. ar. 2 vt* supra habitum est: delectationes autem contingunt non solum secundum visum, sed etiam secundum alios sensus. ergo deberet etiam poni concupiscentia auditus, & aliorum sensuum.

¶ 4 Præt. Sicut homo inducitur ad peccandum ex inordinata concupiscentia boni, ita etiam ex inordinata fuga mali, vt* dictum est: sed nihil hic enumeratur pertinens ad fugam mali. ergo insufficienter causæ peccatorum tanguntur. Artic. 4. ad 3.

¶ Sed contra est, q dicitur 1. Ioan. 2. Omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut est concupiscētia oculorum, aut superbia vitæ. In mundo autem dicitur aliquid esse propter peccatum: vnde & ibidem dicit, q totus mundus in maligno positus est. ergo prædicta tria sunt causæ peccatorum.

¶ Respondeo dicendum, q sicut iam* dictum est, Inordinatus amor sui est causa omnis peccati: in amore autem sui includitur inordinatus appetitus boni. vnusquisque enim appetit bonum ei quem amat. Vnde manifestum est, q inordinatus appetitus boni est causa omnis peccati. Bonum autem dupliciter est obiectum sensibilis appetitus, in quo sunt animæ passiones, quæ sunt causa peccati. Vno modo absolutè, secundum quod est obiectum concupiscibili: alio modo sub ratione ardui, prout est q. 23. ar. 1 & q. 30. ar ei. 3 obiectum irascibilis, vt* supra dictum est. Est autem duplex concupiscentia, sicut supra habitum est. Vna quidē naturalis, quæ est eorum, quibus natura corporis sustentatur siue quantum ad conseruationem indiuidui, sicut cibus, & potus, & alia huiusmodi: siue quantum ad conseruationem speciei, sicut in venereis, & horum inordinatus appetitus dicitur concupiscentia carnis. Alia est concupiscentia animalis, eorum. s. quæ per sensum carnis sustētationem, aut delectationem non afferunt, sed sunt delectabilia secundum apprehensionem imaginationis, aut alicuius huiusmodi acceptationis, sicut sunt pecunia, ornatus vestium, & alia huiusmodi: & hæc quidem animalis concupiscentia vocatur concupiscentia oculorum, siue intelligatur cōcupiscentia oculi, idest, ipsius visionis, quę fit per oculos, vt referatur ad curiositatem, secūdū quod *Aug. exponit in 10. Confes. siue referatur ad concupiscentiam rerum, quæ exterius oculis proponuntur, vt referatur ad cupiditatem, secundum quod ab aliis exponitur. Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad superbiam vitæ. nam superbia est appetitus inordinatus excellentiæ, vt* inferius dicetur. Et sic patet, q ad ista tria reduci possunt omnes passiones, quę sunt causa peccati. nam ad duo prima reducuntur omnes passiones concupiscibilis: ad tertium autem omnes passiones irascibilis, quod ideo non diuiditur in duo, quia omnes passiones irascibilis naturaliter conformantur concupiscentiæ animali. *Cap. 35 parum à prin. to. 1 q. 84. art. 2. & 22. q. 162. ar ti. 1

¶ Ad primum ergo dicendum, q secundum quod cupiditas importat vniuersaliter appetitum cuiuslibet boni, sic etiam superbia vitæ continetur sub cupiditate. Quomodo autem cupiditas, secūdum quod est speciale vitiū, quod auaritia nominatur, sit radix omnium peccatorum, *infra dicetur. q. 84. ar. 1

¶ Ad secundum dicendum, q concupiscentia oculorū non dicitur hinc concupiscentia omnium rerum, quæ videri oculis possunt, sed solum earum, in quibus non quæritur delectatio carnis, quæ est secundum tactum, sed solum delectatio oculi, idest, cuiuscunque apprehensiuæ virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, q sensus visus est excellentior inter omnes alios sensus, & ad plura se extendens, vt dicitur in 1.* Metaphysi. & ideo nomen eius transfertur ad omnes alios sensus, & etiā ad omnes interiores apprehensiones, vt* Aug. dicit in lib. de verbis Domini. *cir. pri. to. 3 * Ser. 33. à me. r. x.

¶ Ad quartum dicendum, q fuga mali causatur ex appetitu boni, vt supra dictum est: & ideo ponuntur solum passiones inclinantes ad bonum tanquàm causę earum, quæ faciunt inordinatè fugam mali.

Articvlvs VI.

Vtrum peccatum alleuietur propter passionem.

AD sextum sic proceditur. Videtur q peccatum nō alleuietur propter passionem. Augmētum. n. causę auget effectum. si enim calidum dissoluit, magis calidum magis dissoluit: sed passio est causa peccati, vt* habitum est. ergo quanto est intensior passio, tanto est maius peccatum. passio igitur non minuit peccatum, sed auget.

¶ 2 Præte. Sicut se habet passio bona ad meritum, ita se habet mala passio ad peccatum: sed bona passio auget meritum. tanto enim aliquis magis videtur mereri, quanto ex maiori misericordia pauperi subuenit. ergo etiam mala passio magis aggrauat peccatū, quàm alleuiet.

¶ 3 Præt. Quanto intensiori voluntate aliquis facit peccatum, tanto grauius videtur peccare: sed passio impellens voluntatem. facit eam vehementius ferri in actum peccati. ergo passio aggrauat peccatum.

¶ Sed contra. Passio ipsa concupiscē-

¶ *Super quæstionis septuagesimæ septimæ, Articulum VI.*

IN artic. 6. omissis tertio, & quinto, duo dubia occurrunt circa responsionem ad primū. Superius namque in quæstionis septuagesimæ tertiæ, articulum tertiū, dictum est, quòd grauitas essentialis peccatorum attenditur secūdum obiecta: nunc vero dicitur, quòd magis attenditur secundum auersionem: & ex hoc nascitur secundum dubium, quia si grauitas peccati attenditur secūdum obiectum, augmentata conuersione ad obiectum, augebitur peccatum: quoniam conuersio non per accidens, sed per se respicit obiectum, vnde est grauitas. Sup. q. 71. ar. 3 ad 3 & q. 47. ar. 2. cor. Et ver. q. 26. art. 7. Et ma. q. 3. art. 11. * Ar. præced.

¶ Ad primum horum dicitur, q grauitas peccatorum attenditur secundum obiecta causaliter, secundum autem auersiones, formaliter: quia grauitas conditio est malitiæ, quæ in auersione peccati consistit. Et propterea hic dicitur, q magis attenditur ex parte auersionis. Art. 3. & 2. huius q. & q. 10. art. 3

¶ Ad secundum dicitur, q aliud est loqui de obiecto peccati, & aliud de conuersione ad obiectum: augmentato namque obiecto, augetur auersio & malitia, quia per se sequitur ad illud, vt superius patet. Augmentata autem conuersione ad ipsum, nō oportet augeri auersionem, quia conuersio ex intensione mensuratur, quæ per accidens respicit obiectum, vt causat auersionem: & propterea in litera augmentata conuersio, causa per accidens non attenditur respectu auersionis.

¶ In respōsione ad tertium eiusdē articuli sexti, scito, q author intendit, q motus voluntatis dupliciter potest attendi, scilicet, inquantum proprius voluntati, & inquantum communis voluntati, & passioni. Si sit intensus, vt proprius voluntati, idest, ex ipsa inclinatione voluntatis, quanto intensior, tanto grauior culpa, & similiter maius meritum. Si autem sit intensus, vt communis, idest, ex passione incitatione: sic non quanto intensior, tanto grauior culpa: nec maius meritum. Et ratio est, quia intensio ista consurgit ex causa diminuente rationem voluntarii: peccatum autem, & meritum consistunt in ratione voluntarij. 420 Infra art. 8. ad 3. Et mal. q. 3. ar. 10. cor.

tiæ vocatur tentatio carnis: sed quanto aliquis maiori tentatione prosternitur, tanto minus peccat, vt patet per* Aug. ergo passio diminuit peccatum. *Innuitur lib. 14. de Ciui. Dei, cap. 12. in fi. to. 5.

¶ Respond. dicendum, q peccatum essentialiter consistit in actu lib. arbit. quod est facultas voluntatis, & rationis: passio autem est motus appetitus sensitiui. Appetitus autem sensitiuus potest se habere ad lib. arb. & antecedēter, & consequenter. Antecedenter quidem, secundum quod passio appetitus sensitiui trahit, vel inclinat rationem, vel voluntatem, vt supra* dictum est. Consequenter autem, secundum quod motus superiorum virium, si sint vehementes, redundant in inferiores. Non. n. potest voluntas intensè moueri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitiuo. Si igitur accipitur passio secundum quod præcedit actum peccati, sic necesse est q diminuat peccatum. Actus enim intantum est peccatum, inquantum est voluntarium, & in nobis existens. Esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem, & voluntatem: vnde quanto ratio, & voluntas ex se aliquid agunt nō ex impulsu passionis, magis est voluntariū, & in nobis existens: & secundum hoc passio minuit peccatum, inquantū minuit voluntarium: passio autem consequens non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis eius, inquantum. s. demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati. & sic verum est, q quanto aliquis maiori libidine, vel concupiscētia peccat, tanto magis peccat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd passio est causa peccati ex parte conuersionis. Grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auersionis, quæ quidem ex conuersione sequitur per accidens, idest, præter intentionem peccantis. Causæ autem per accidens augmentatæ, non augmentant effectus, sed solum causæ per se.

¶ Ad secundum dicendum, q bona passio consequens iudicium rationis augmentat meritum: si autem præcedat, vt. s. homo magis ex passione, quā ex iudicio rationis moueatur ad bene agendum, talis passio diminuit bonitatem, & laudem actus.

¶ Ad tertium dicendum, q etsi motus voluntatis sit intensior ex passione incitatus: non tamen ista est voluntatis proprius, sicut si sola ratione moueretur ad peccandum.

Articvlvs VII.

Vtrum passio totaliter excuset à peccato.

AD septimum sic proceditur. Videtur, q passio totaliter excuset à peccato. Quicquid. n. causat inuoluntarium, excusat totaliter à peccato: sed concupiscentia carnis quæ est quædam passio, causat inuoluntarium, s. cūdum illud Gal. 5. Caro cōcupiscit aduersus spiritum, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. ergo passio totaliter excusat à peccato.

¶ 2 Præt. Passio causat ignorantiam quandam in particulari, vt dictum est: sed ignorantia particularis totaliter excusat à peccato, sicut* supra habitum est. ergo passio totaliter excusat à peccato.

¶ 3 Præte. Infirmitas animæ grauior est, quàm infirmitas corporis: sed infirmitas corporis totaliter excusat à peccato, vt patet in phreneticis. ergo multo magis passio, quæ est infirmitas animæ.

¶ Sed contra est, q Apost. Rom. 7. vocat passiones peccatorum non nisi quia peccata causant, quod non esset, si à peccato totaliter excusarent. ergo passiones non totaliter à peccato excusant.

¶ Respondeo dicendum, q secundum hoc solum actus aliquis, qui de genere suo est malus, totaliter à peccato excusatur, quod totaliter inuoluntarius redditur. vnde si sit talis passio, quæ totaliter inuoluntarium reddat actum sequentem, totaliter à peccato excusat, alioquin non totaliter. Circa quod duo consideranda videntur. Primo quidem, q aliquid potest esse voluntarium, vel secundum se, sicut quando voluntas directè in ipsum fertur: vel secundum suam causam, quando voluntas fertur in causam, & non in effectum, vt patet in eo qui voluntariè inebriatur: ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit. Secundo considerandum est, q aliquid dicitur voluntarium directè, vel indirectè: directè quidem id, in quod voluntas fertur: indirectè autem illud, quod volūtas potuit prohibere, sed non prohibet. Secundum hoc igitur distinguendum est, quia passio quandoque quidem est tāta, q totaliter aufert vsum rationis, sicut patet in his qui propter amorem, vel iram insaniunt: & tunc si talis passio à principio fuerit voluntaria, imputatur actus* ad peccatum, quia est voluntarius in sua causa, sicut etiam de ebrietate dictum est. Si verò causa non fuerit voluntaria, sed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua huiusmodi causa incidit in talem passionem, quæ totaliter aufert vsum rationis, actus omnino redditur inuoluntarius, & per consequens totaliter à peccato excusatur. Quandoque verò passio non est tanta, q totaliter intercipiat vsum rationis: & tunc ratio potest passionem excludere diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne suum consequatur effectum: quia membra non applicantur operi, nisi per consensum rationis, vt* supra dictū est. vnde talis passio non totaliter excusat a peccato. Ar. 2. huius q. & q. 76. art. 3. D. 789. q. 1 c. art. 4 & q. 17.

¶ Ad primum ergo dicendum, q hoc quod dicitur, Vt non quæcunque vultis, illa faciatis: non est referēdum ad ea, quæ fiunt per exteriorem actum, sed ad interiorē concupiscentiæ motum. Vellet enim homo nunquàm cōcupiscere malum. sicut etiam exponitur id, quod dicitur Rom. 7. Quod odi malum, illud facio. Vel potest referri ad voluntatem præcedentem passionem, vt patet in cōtinentibus, qui contra suum propositum agunt propter suam concupiscentiam.

¶ Ad secundum dicendum, q ignorantia particularis, quæ

quæ totaliter excusat, est ignorantia circunstantiæ, quam quidem quis scire non potest debita diligentia adhibita: sed passio causat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis scientiæ ad particulare actum, quam quidem passionem ratio repellere potest, vt* dictum est.

In corpo. art.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitas corporis est inuoluntaria. esset autem simile, si esset voluntaria, sicut de ebrietate* dictum est, quæ est quedam corporalis infirmitas.

In corpo. art.

¶ Super quæstio. septuagesimæ septimæ Articul. octauum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum peccatum, quod est ex passione, possit esse mortale.

421 Mal. q. 3. ar. 1. X. Et 3. Eth. le. 17.

IN art. 8 in responsione ad secundum, recole, q̃ primus motus adulterii, & ipsum adulterium in conuersione conueniũt, eiusdem enim sũt speciei: & in auersione differũt. hoc enim est mortale, illud veniale. Et hinc videbis, q̃ auersio per accidens sequitur ad cõuersionem, quã causat passio. At si ex parte obiecti moueatur difficultas, distinguatur vt in art. 6. paulo ante distinctum ẽ de conuersione, & obiecto.

AD octauum sic proceditur. Videtur q̃ peccatum, quod est ex passione, non possit esse mortale. Veniale enim peccatum diuiditur contra mortale: sed peccatum, quod est ex infirmitate, est veniale, cum habeat in se causam veniæ. cum igitur peccatum, quod est ex passione, sit ex infirmitate, videtur q̃ non possit esse mortale.

¶ 2 Præ. Causa nõ est potior effectu; sed passio non potest esse peccatũ mortale. nõ. n. in sensualitate est peccatum mortale, vt* sup. habitum est. ergo peccatum, quod est ex passione, nõ potest esse mortale.

¶ 3 Præt. Passio abducit à ratione, vt ex* dictis patet: sed rationis est cõuerti ad Deũ, vel auerti à Deo, in quo consistit ratio peccati mortalis. peccatũ ergo, quod est ex passione, non potest esse mortale.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Roman. 7. quòd passiones peccatorum operantur in membris nostris ad fructificandum morti: hoc autem est proprium mortalis paccati, q̃ fructificet morti. ergo peccatum, quod est ex pasiione, potest esse mortale.

¶ Respondeo dicendum, q̃ peccatum mortale, vt* supra dictum est, *consistit in auersione ab vltimo fine: qui est Deus, quæ quidem auersio pertinet ad rationem deliberantem, cuius etiam est ordinare in finem. Hoc igitur solum modo potest contingere, q̃ inclinatio animæ in aliquid quod contrariatur vltimo fini, non sit peccatũ mortale, quia ratio deliberans non potest occurrere, quod cõtingit in subditis motibus. Cum autem ex passione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad consensum delibe ratum, hoc non fit subito. vnde ratio deliberans potest hic occurrere: potest. n. excludere, vel saltem impedire passionem, vt* dictum est. vnde si non occurrat, est peccatũ mortale, sicut videmus quòd multa homicidia, & multa adulteria per passionem committuntur.

q. 72. ar. 5

Art. 7. huius q.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ veniale dicitur tripliciter. Vno modo ex causa, quia. s. habet aliquam causam veniæ, quæ diminuit peccatum: & sic peccatum ex infirmitate, vel ignorãtia dicitur veniale. Alio modo ex euentu, sicut omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, id est, veniam consequitur. Tertio modo dicitur veniale ex genere, sicut verbum otiosum, & hoc solum veniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ passio est causa peccati ex parte conuersionis. Quòd autem sit mortale, est ex parte auersionis, quæ per accidens sequitur ad conuersionẽ, vt* dictum est; vnde ratio non sequitur.

Ar. 6. ad 1.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ratio nõ semper in suo actu totaliter à passione impeditur, vnde remanet ei liberum arbitrium, vt possit auerti, vel conuerti ad Deum: si autẽ totaliter tolleretur vsus rationis, iam non esset peccatum nec mortale, nec veniale.

QVAEST. LXXVIII.

De causa peccati, quæ est malitia, in quatuor art. diuisa.

DEINDE considerandum est de causa peccati, quæ est ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliquis possit ex certa malitia, seu industria peccare.

¶ Secundo, Vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Tertio, Vtrum quicunq; peccat ex cerra malitia, peccet ex habitu.

¶ Quarto, Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quàm ille qui peccat ex passione.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliquis peccet ex certa malitia.

¶ Super quæstio. septuagesimæ octauæ. Art. I.

422 2. 2. q. 162 art. 2. cor. Et 3. q. 88 ar. 4. corp. Et 2. dist. 7 q. 1. art. 2. corpo. Et mal. q. 2. ar. 3. ad 4. & q. 3. ar. 2. per to. & art. 14. co. & ad 7. & 8. Et ad Ro. 2. lect. 3. Eth. li. 3. lect. 2. & ante. to. 5 † Ca. 4. in par. 4. illius paulo à prin. & declinando ad finem.

IN artic. 1. q. 78. aduerte, q̃ licet omne peccatum humanum reducatur in hæc tria principia, ignorantiam, passionem & malitiam: in omni tamen peccato inuenitur malã volũtas, & ignorantia. Et de ignorantia quidem in respõsione ad primũ, habes vltimã resolutionem, & semper aliqua triũ ignorãtiarũ actualium, siue sit ignorantia priuatiue, siue contrarie interuenit. Et quoniam priuatio per habitum cognoscitur, distingue pro Nouitiis triplicẽ scientiam actualẽ particularis professi quendi, vel fugiendi. Primam, qua scitur hoc esse malum: secũdam, qua scitur hoc nũc esse malum: tertiam, qua scitur hoc nũc malum relatum ad illud aliud esse sibi peius: & respice, q̃ peccans ex ignorantia, laborat ignorantia opposita primæ scientiæ: peccans ex passione, seu infirmitate

AD primum sic proceditur. Videtur q̃ nullus peccet ex industria, siue ex certa malitia. Ignorantia enim opponitur industriæ, seu certæ malitiæ: sed omnis malus est ignorans, secundum* Philoso. & Prou. 14. dicitur. Errant qui operantur malum. ergo nullus peccat ex certa malitia.

¶ 2 Præt. Dion. †dicit 4. c. de diu. no. q̃ nullus intendens ad malum operatur: sed hoc videtur esse peccare ex malitia, intendere malum in peccando. quod. n. est præter intentionem, est quasi per accidẽs, & non denominat actũ. ergo nullus ex malitia peccat.

¶ 3 Præt. Malitia ipsa peccatum est, si igitur malitia sit causa peccati, sequetur q̃ peccatum sit causa peccati in infinitum, quod est inconueniens. nullus igitur ex malitia peccat.

¶ Sed contra est, q̃ dicitur Iob. 34. Quasi de industria recesserunt a Deo, & vias eius intelligere noluerunt: sed recedere à Deo est peccare. ergo aliqui peccant ex industria, seu ex certa malitia.

¶ Respondeo dicendum, q̃ homo, sicut & quælibet alia res, naturaliter habet appetitum boni: vnde q̃ ad malũ eius appetitus declinet, cõtingit ex aliqua corruptione, seu inordinatione in aliquo principiorum hominis; sic. n. in actionibus rerum naturalium peccatũ inuenitur. Principia autem humanorũ actuum sunt intellectus, & appetitus tam rationalis, qui dicitur voluntas, q̃ sensitiuus. Peccatum igitur in humanis

mitate laborat ignorantia opposita secundæ scientiæ: peccans vero ex malitia laborat ignorantia opposita tertiæ scientiæ. Et sic errant intellectu omnes, qui operãtur malum. De malitia autem voluntatis in rõsione ad tertium singulariter specificatur, quãdo q̃s peccat ex certa malitia, quòd oportet ipsum peccare ex ipsa electione mali, id est, non ex ignorantia, nec ex impetu, sed ex ipsa voluntaria electione mali, sciens & præponẽdo bonum sibi coniunctum bono cõiuncto illius præamati boni absentiæ. Præponit. n. malitiose iniustus bonum lucri iunctum malo iniustitiæ bono iustitiæ iuncto absentiæ lucri: ita q̃ electio mali non ex ignorantia, aut passione est malitia, qua peccatur ex industria: electio autem quomodolibet mala communis est omni peccato perfectio, vt clare habes inferius artic. 4. in responsione ad vltimum.

D. 1200.

ACTIBVS contingit quandoque, sicut ex defectu intellectus, puta, cum aliquis per ignorantiam peccat: & ex defectu appetitus sensitiui, sicut cum aliquis ex passione peccat, ita etiam ex defectu voluntatis, qui est inordinatio ipsius. Est autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat. consequens autem est, vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc, quòd potiatur bono magis amato: sicut cum homo vult pati abscisionem membri etiam sciens, vt conseruet vitam, quam magis amat. Ita per hunc modum, quando aliqua inordinata voluntas aliquod bonum temporale plus amat, puta, diuitias, vel voluptatem, quàm ordinem rationis, vel legis diuinæ, vel charitatem Dei, vel aliquid huiusmodi, sequitur quòd velit dispendium pati in aliquo spirituali bonorum, vt potiatur aliquo temporali bono. Nihil autem est aliud malum, quàm priuatio alicuius boni: & secundum hoc aliquis scienter vult aliquod malum spirituale, quod est malum simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur, vt bono temporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia, vel industria peccare, quasi scienter malum eligens.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ignorantia quandoque quidem excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit hoc esse malum quod agitur, & tũc dicitur ex ignorantia peccare: quandoque autem excludit scientiam, qua aliquis scit hoc malum non sustinendum esse propter consecutionem illius boni, scit tamen simpliciter hoc esse malum: & sic dicitur ignorare, qui ex certa malitia peccat.

¶ AD secundum dicendum, quòd malum non potest esse secundum se intentum ab aliquo: potest tamen esse intentum ad vitandum aliud malum, vel ad consequendum aliud bonum, vt * dictum est. & in tali casu aliquis eligeret consequi bonum per se intentum absque hoc, quòd pateretur detrimentum alterius boni. sicut aliquis lasciuus vellet frui delectatione absque offensa Dei: sed duobus propositis magis vult peccando incurrere offensam Dei, quàm delectatione priuetur.

In cor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ malitia, ex qua aliquis dicitur peccare, potest intelligi malitia habitualis, secundum quod habitus malus à* Philosopho nominatur malitia, sicut habitus bonus nominatur virtus: & secundum hoc aliquis dicitur ex malitia peccare: quia peccat ex inclinatione habitus. Potest etiam intelligi malitia actualis, siue ipsa mali electio malitia nominetur: & sic dicitur aliquis ex malitia peccare inquantum ex mali electione peccat, siue etiam malitia dicatur aliqua præcedens culpa, ex qua oritur subsequens culpa, sicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia: & tunc idem non est causa sui ipsius, sed actus interior est causa actus exterioris, & vnum peccatum est causa alterius, non tamen in infinitum: quia est deuenire ad aliquod primum peccatum, quod non causatur ex aliquo priori peccato, vt * ex supradictis patet.

D. 8. 3. 4. Li. 3. Eth. cap. 1. to. 5.

9. 75. ar. 4.

ARTICVLVS II.

Vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Super quæstio. septuagesimæ octauæ, Art. II.

423 Inf. art. 3. Et Rom. lect. 8.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ non omnis qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Peccatũ enim quod ex certa malitia, videtur esse grauissimum: sed quandoque homo aliquod leue peccatum committit ex habitu, sicut cum dicit verbum otiosum. non ergo omne peccatum quod est ex habitu, est ex certa malitia.

¶ 2 Præt. Actus ex habitu procedentes sunt similes actibus, ex quibus habitus generantur, vt dicitur in 2.* Eth. sed actus præcedentes habitum vitiosum non sunt ex certa malitia. ergo et peccata quæ sunt ex habitu, non sunt ex certa malitia.

* Capi. 1. & 2. to. 5

¶ 3 Præt. In his quæ aliquis ex certa malitia committit, gaudet postquam commisit, secundum illud Prouerb. 2. Qui lætãtur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. & hoc ideo, quia vnicuique est delectabile cum consequitur id quod intendit, & qui operatur quod est ei quodammodo connaturale secundum habitum: sed illi qui peccant ex habitu, post peccatum commissum dolent. pœnitudine. n. replentur praui, id est, habentes habitũ vitiosum, vt dr̃ in 9.* Eth. ergo peccata quæ sunt ex habitu, non sunt ex certa malitia.

¶ Sed contra. Peccatum ex certa malitia dicitur esse, quod est ex electione mali: sed vnicuique est eligibile id, ad quod inclinatur per proprium habitũm, vt dicitur in 6.* Eth. de habitu virtuoso. ergo peccatum quod est ex habitu, est ex certa malitia.

* Capit. 2, to. 5.

¶ Respondeo dicendum, q̃ non est idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu. Vt i. n. habitu nõ est necessarium, sed subiacet voluntati habentis. vnde & habitus diffinitur esse, quo quis vtitur cum voluerit: & ideo sicut potest contingere, q̃ aliquis habẽs habitum vitiosum prorumpat in actũ virtutis, eo q̃ ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, sed aliquid eius integrum manet, ex quo prouenit q̃ peccator aliqua operatur de genere bonorum: ita etiam potest cõtingere, q̃ aliquis habens habitum vitiosum, interdum non ex habitu operetur, sed ex passione insurgente, vel etiam ex ignorantia. Sed quandocunque vtitur habitu vitioso, necesse est q̃ ex certa malitia peccet: quia vnicuique habenti habitum, est per se diligibile id quod est ei conueniens secundum proprium habitum: quia sic fit ei quodammodo connaturale, secundum quod consuetudo & habitus vertitur in naturam. Hoc autem quod est alicui conueniens secundum habitum vitiosum, est id quod excludit bonum spirituale: ex quo sequitur, quòd homo eligat malum spirituale, vt adipiscatur bonum, quod est ei secundum habitum conueniens: & hoc est ex certa malitia peccare. Vnde manifestum est, quòd quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Ad

¶ *Super quæstio. septuagesimæ octauæ, Art. III.*

D. 59.

IN art.3.ciusdē 78.q.dubium occurrit, quomō stant hæc duo simul, q̄ peccare ex malitia nihil aliud sit quàm voluntatem ex seipsa moueri ad malum, & q̄ peccat ex malitia, qui ex ægritudinali habitudine corporis ad malum mouetur.vtrunque.n.in hoc art. dicitur, & non consone: quia magis distat a voluntate infirmitas corporis, quā infirmitas animæ, q̄ in deordinatione appetitus sensitiui consistit, vt in quæsti.præcedenti dictum est: & constat q̄ peccans ex infirmitate animi peccat non ex malitia, sed ex passione. igitur peccans ex ægritudinali dispositione corporis, non peccat ex malitia. Et confirmatur, quia neutra infirmitas ponit aliquid in voluntate, per quam inclinetur seipsa ī malum: quod est igitur ad primum modum in litera positum, quo voluntas ex seipsa mouetur in malum?

424 Sup. ar.2. & Ro.1. lect.8. 4 li.5.Eth. c.9.a me.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia inter appetitum animalem & naturalem hæc est differentia, quòd naturalis est primo partis, animalis vero est primo totius. appetitus.n. oculi ad videndū est primo oculi, voluntas autē irascibilis, & concupiscibilis sunt primo totius: ideo appetitus naturalis non variatur nisi secundum dispositionem illius partis. qualitercūque enim homo sit dispositus, mō non redundet in oculum, eodem modo se habebit. appetitus autem animalis non solum secundum propriā dispositionem variatur, sed secundum totius, seu supposīti dispositionem. nam non solum aliter se habet voluntas dispositione, vel habitu in se ipsa affecta, & non affecta: sed etiam aliter se habet voluntas hominis affecti aliqua dispositione, vel habitu. Et inde prouenit, q̄ homo tam secundum appetitum sensitiuū habituatus aliquo vitio, quàm secundum corporalem complexionem in clinat in aliquod delectabile cōtrarium rectæ rationi, aliter se habet secundum voluntatem, quàm non sit habituatus, aut inclinatus. Quia enim qualis vnusquisque est, talia ei consonant, & naturale est voluntati ferri in consonans ipsi volenti: ideo etiam si voluntas ipsa secundum se non sit aliter disposita, quia tamē secundum suum supposītum est aliter disposita habitu, vel plusquam habitu, naturali scilicet ægritudine, dicitur ex seipsa moueri in malum. vtroque namque modo, scilicet ex propria dispositione, & ex positi, recte dicitur ex seipsa voluntas moueri: quoniam voluntati non solum ipsamet, sed supposītum intrinsecū in ratione mouentis est, quamuis differenter: quia primum conuenit ei, vt conuenit cum appetitu naturali: secundum autem vt est appetitus animalis, præsertim intellectualis. vnde ly, ex ipsa, non distinguitur contra supposītum, sed contra alias partes vt sic, quæ sunt principia humanorum actuum, intellectum scilicet, & appetitum sensitiuum. Et si non intelligis inclinationes has corporales, vide supe rius in q. 31. articul. 7.

¶ Super

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ peccata venialia non excludunt bonū spirituale, quod est gratia Dei, vel charitas. vnde non dicuntur mala simpliciter, sed secundum quid: & propter hoc nec habitus ipsorum possunt dici simpliciter mali, sed solum secundum quid.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ actus qui procedunt ex habitibus, sunt similes secundum d speciem actibus, ex quibus habitus generantur: differunt tamen ab eis sicut perfectum ab imperfecto. & talis est differentia peccati, quod committitur ex certa malitia, ad peccatum quod communiter ex aliqua passione.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ ille qui peccat ex habitu, semper gaudet ex hoc, q̄ ex habitu operatur, quandiu habitu vtitur: sed quia potest habitu nō vti, sed per rationem, quæ non est totaliter corrupta, aliquid aliud meditari, potest contingere, q̄ non vtens habitu, doleat de hoc quod per habitum commisit. plerunque tamen tales pœnitent de peccato, non quia eis peccatum secundum se displiceat, sed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt.

Articvlvs IIII.

Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̄ quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit.n. *Philos.in 5.Eth. q̄ non est cuiuslibet iniusta facere, qualiter iniustus facit, s.ex electione, sed solum habentis habitū: sed peccare ex certa malitia est peccare ex electione mali, vt † dictum est. ergo peccare ex certa malitia, nō est nisi habentis habitum.

†Ar.1.huius q.

¶2 Præt. *Origen. dicit in 1. Periarchon, q̄ non ad subitum quis euacuatur, aut deficit, sed paulatim per partes defluere necesse est: sed maximus defluxus esse videtur, vt aliquis ex certa malitia peccet. ergo non statim à principio, sed per multam consuetudinem, ex qua habitus generari potest, aliquis ad hoc deuenit, vt ex certa malitia pecc cet.

*Ca.3.circa fi.to.4.

¶3 Præt. Quandocunque aliquis ex certa malitia peccat, oportet q̄ ipsa voluntas de se inclinetur ad malum, quod eligit: sed ex natura potentiæ nō inclinatur homo ad malum, sed magis ad bonum. ergo oportet si eligit malum, q̄ hoc sit ex aliquo superuenienti, quod est passio vel habitus: sed q̄ñ aliquis peccat ex passione, non peccat ex certa malitia, sed ex infirmitate, vt * dictum est. ergo quandocunque aliquis peccat ex certa malitia, oportet quòd peccet ex habitu.

q.præce. a.3.

¶ Sed contra. Sicut se habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionem mali: sed quandoque aliquis non habens habitū virtutis, eligit id quod est bonum secūdum virtutem. ergo etiam quandoque aliquis nō habens habitum vitiosum, potest eligere malum, quod est ex certa malitia peccare.

¶ Respondeo dicendum, q̄ volūtas aliter se habet ad bonum, & aliter ad malum. Ex natura.n. suæ potentiæ inclinatur ad bonum rationis, sicut ad proprium obiectum: vnde & omne peccatum dicitur esse cōtra naturam. Quòd ergo in aliquod malum voluntas eligendo inclinetur, oportet quòd aliunde contingat. Et quandoque quidem contingit ex defectu rationis, sicut cum aliquis ex ignorantia peccat. Quandoque autem ex impulsu appetitus sensitiui, sicut cum peccat ex passione: sed neutrum horum esset ex certa malitia peccare, sed tunc solum ex certa malitia aliquis peccat, quando ipsa voluntas ex seipsa mouetur ad malum, quod potest contingere dupliciter. Vno quidem modo per hoc, q̄ homo habet aliquam dispositionem corruptam inclinantem ad malum, ita q̄ secundum illam dispositionem sit homini quasi conueniens & simile aliquod malum, & in hoc, ratione conuenientiæ tendit voluntas quasi in bonū: quia vnumquodque secundum se tendit in id, quod sibi est conueniens. Talis autem dispositio corrupta, vel est aliquis habitus acquisitus ex consuetudine, quæ vertitur in naturam: vel est aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis, sicut aliquis habens quasdam naturales inclinationes ad aliqua peccata propter corruptionem naturæ in ipso. Alio modo contingit, q̄ voluntas per se tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis, puta, si aliquis prohibeat peccare, non quia peccatum ei secundum se displiceat, sed propter spem vitæ æternæ, vel propter timorem gehennæ remota spe per desperationem, uel timore per præsumptionem, sequitur q̄ ex certa malitia quasi absque fræno peccet. Sic igitur patet, q̄ peccatum, quod est ex certa malitia, semper præsupponit in homine aliquam inordinationem, quæ tamen non semper est habitus: unde non est necessarium, q̄ quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd operari qualiter iniustus operatur, non solum est operari iniusta ex certa malitia, sed etiam delectabiliter, & sine graui renisu rationis, quod non est nisi eius qui habet habitum.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd non statim ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet: sed præsupponitur aliquid, quod tamen non semper est habitum, vt * dictum est.

In corpo. art.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ illud p̄p quod voluntas inclinatur ad malum, non semper habitus est, vel passio, sed quiddam aliud, vt * dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ non est similis ratio de electione boni, & de electione mali: quia malum nunquam est fine bono naturæ, sed bonum potest esse sine malo culpæ perfectæ.

Articvlvs IIII.

Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quàm qui ex passione.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̄ ille qui peccat ex certa malitia, non peccet grauius, quàm ille qui peccat ex passione. Ignorantia.n. excusat peccatum vel in toto, vel in parte: sed maior est ignorantia in eo qui peccat ex certa malitia, quàm in eo qui peccat ex passione. nam ille qui peccat ex certa malitia, patitur ignorantiam principij, quę est maxima, vt * Philos. dicit in 7. Eth. habet.n. malam existimationem de fine, qui est principium in operatiuis. ergo magis excusatur à peccato, qui peccat ex certa malitia, quàm ille qui peccat ex passione.

¶2 Præt. Quanto aliquis habet maius impellens ad peccandum, tanto minus peccat, sicut patet de eo qui maiori impetu passionis deiicitur in peccatum: sed ille qui peccat ex certa malitia, impellitur ab habitu, cuius est fortior impulsio, quàm passionis, ergo ille qui peccat ex habitu, minus peccat, quàm ille qui peccat ex passione.

¶3 Præt. Peccare ex certa malitia, est peccare ex electione mali: sed ille qui peccat ex passione, etiam eligit malum. ergo non minus peccat, quàm ille qui peccat ex certa malitia.

¶ Sed contra est, quod peccatum quod ex industria cōmittitur, ex hoc ipso grauiorem pœnam meretur, secundum illud Iob. 34. Quasi impios percusserit eos in loco videntium, qui quasi de industria recesserūt ab eo: sed pœna non augetur nisi propter grauitatem culpæ. ergo peccatum ex hoc aggrauatur, q̄ est ex industria, seu certa malitia.

¶ Respond. dicendum, q̄ peccatum quod est ex certa malitia, est grauius peccato quod est ex passione, triplici ratione. Primo quidem, quia cum peccatum principaliter in voluntate consistat, quanto motus peccati est magis proprius voluntati, tanto peccatum est grauius, cæteris paribus. cum autem certa malitia peccatur, motus peccati est magis proprius voluntati, quę ex seipsa in malum mouetur, quàm quando ex passione peccatur, quasi ex quodam extrinseco impulsa ad peccandū. vnde peccatum ex hoc ipso quod est ex malitia, aggrauatur: & tanto magis, quanto fuerit vehementior malitia. ex eo verò q̄ est ex passione, dimiuitur tanto magis, quanto passio fuerit magis vehemens. Secundo, quia passio quæ inclinat voluntatem ad peccādum, cito transit: & sic homo cito redit ad bonum propositum pœnitens de peccato: sed habitus quo homo ex malitia peccat, est qualitas permanens: & ideo qui ex malitia peccat, diuturnius peccat. vnde Philos. in 7. * Ethi. comparat intemperatum qui peccat ex malitia, infirmo qui continuè laborat: incontinentem autem qui peccat ex passione, ei qui laborat interpolatè. Tertio, quia ille qui peccat ex certa malitia, est malè dispositus quantum ad ipsum finem, qui est principium in operabilibus, & sic eius defectus est periculosior, quā eius qui ex passione peccat, cuius propositum tendit in bonum finem, licet hoc propositum interrumpatur ad horam propter passionem.

* Capit.8. to.5

Semper autem defectus principii est pessimus: vnde manifestum est, q̄ grauius est peccatum quod est ex malitia, quàm quod est ex passione.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ ignorantia electionis, de qua obiectio procedit, neque excusat, neque diminuit peccatum, vt * supra dictum est: vnde neque maior ignorantia talis facit esse minus peccatum.

Q.76.ar.4.

¶ Ad secundum dicendum, quòd impulsio quæ est ex passione, est quasi ex exteriori defectu respectu voluntatis: sed per habitum inclinatur voluntas quasi ab interiori: vnde non est simi lis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ aliud est peccare eligētem, & aliud peccare ex electione. Ille enim qui peccat ex passione, peccat quidem eligens, non tamen ex electione: quia electio non est in eo primum peccati principiū, sed inducitur ex passione ad eligendū id, quod extra passionem existens non eligeret: sed ille qui peccat ex certa malitia, secundum se eligit malum eo modo, quo * dictum est. & ideo electio, quæ est in ipso, est principiū peccati, & propter hoc dicitur ex electione peccare.

Art.1. & 2 huius q.

QVAEST. LXXIX.

De causis exterioribus peccati, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei. Secundo ex parte diaboli. Tertio, ex parte hois.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum Deus sit causa peccati.
¶ Secundo, Vtrum actus peccati sit à Deo.
¶ Tertio, Vtrum Deus sit causa excæcationis, & obdurationis.
¶ Quarto, Vtrum hæc ordinentur ad salutem eorū qui excæcantur, vel obdurantur.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super quæst. LXXIX. Artic. I. & II.

IN art. 3. & 2. q. 79. arduum occurrit dubium in doctrina, præcipue authoris, quomodo possunt hæc duo simul stare, q̃ actus peccati sit à Deo, & defectus concomitans nullo modo sit à Deo, sed a causa creata sola. Et quà nuis multæ asserantur in 37. dist. 2. sent. in Capreolo ex Aur. & Durádo obiectiones, dæ tamen solum modo afferendæ sunt, quibus discussis, omnia, vt puto, propria clara erunt. Prima est ex parte habitudinis entitatis positiuæ actus ad causam effectiuam. Ex prima igitur via est talis difficultas, Deformitas peccati est priuatio contrariæ rectitudinis positiuæ speciei, moralis vitij inhærétis actui subiecto. ergo necessario causatur a causante illam positiuam speciē moralis vitij in subiecto actu. ergo causatur a Deo, si ab ipso causatur omnis positiua entitas actus peccati. Antecedens declaratur, resumendo, q̃ in peccato sunt tria, actus, species moralis vitij, & deformitas, v. g. In intemperátia sunt tria, actus interior vel exterior, entitas positiua repositæ in specie intemperantiæ afficiens actum, & deformitas priuatiua. & cũ constet, q̃ entitas intemperantiæ est contraria entitati temperantiæ, vt frigus calori, & q̃ ad vnum cõtrariũ positum in aliquo, necessario sequitur priuatio alterius contrarii in eodẽ, vt ad positũ frigus in manu, sequitur priuatio caloris in eadem: ac per hoc ad oppositam entitatem temperátiæ in actu, sequitur priuatio temperantiæ in eodem. Et q̃ in hac priuatione consistit deformitas peccati intemperantiæ, quia consistit in priuatione rectitudinis debitæ in esse subsṫrato actui. constat enim quòd rectitudo debita in esse actui subsṫrato intemperátiæ, est rectitudo temperantiæ. Consequentia autem probatur inductione. & ratione. Inductione quidem, quia discurrẽdo nullam inuenimus instantiam, quin efficiens vnum contrariorum in aliquo, priuet consequenter reliquo illudmet subiectum, vt patet in calefaciente, dealbante, & aliis. Ratione autem, quia agẽs quantum dat esse, tantum dat de priuatione contrarij illi esse, in cuius signum, agẽs quando non potest priuare subiectum contrario, nõ dat illud intentum esse. Calefactiuum namque non calefacit, si non potest calefactibile priuare frigore. Eiusdem rationis est ponere vnum contrariorum in aliquo, & priuare illud altero, quãuis differenti gradu & modo, quia ponere est principaliter, & per se: priuare vero ex consequenti, & per accidens. Ex secunda vero via difficultas talis est, Actus peccati, quo ad suam moralem entitatem, est a Deo mediate. ergo potest esse ab eodem immediate. ergo potest Deus immediate causare peccatum & peccare, inquit Durandus, quantum videt. Antecedens est cũclusio authoris. Prima vero sequela patet per illam maximam, Quicquid potest Deus mediante causa secunda effectiua, &cætc. Secunda autem quo ad primam probatur: quia ipsa priuatio in qua consistit malum peccati, pertinet ad speciem actus consequentis, vt etiam in litera dicitur in responsione ad secundum, & sequitur inseparabiliter ad eam absolute, vt etiam ex supradictis patet. Sunt namque quidam actus secundum suam speciem absolute mali, qui non possunt bene fieri, vt negare Deum, odio habere Deum, quæ omnino sunt indispensabilia: & ipse Deus seipsum negare nequit, vt Apostolus dicit prima ad Timothæ. Quo ad reliquam demum partem, scilicet, ergo potest peccare, probatur: quia omnis defectus culpabilis imputatur agenti immediate habenti dominium super actum & non ignoranti.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendum est, quòd peccatum morale, de quo solo est sermo, claudit tria, scilicet actum, speciem moralem, & deformitatem: & de duobus extremis, scilicet de actu absolute, & de deformitate non est dubium: sed de specie, idest actu specificato malitia morali, quæstio est, an sit à Deo: propter quòd tria agenda sunt. Primo, quomodo se habet actus malus moraliter ad deformitatem peccati: secundo, quomodo se habet ad agens: tertio, satisfiet obiectis. Quo ad primum, quia peccatum constat ex conuersione ad obiectum contrarium obiecto virtutis, & ex auersione a lege, sunt in peccato duæ malitiæ. Primo, malitia ex obiecto: secundo, malitia in ipsa priuatione obseruationis

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus sit causa peccati.

AD primum sic proceditur. Videtur q̃ Deus sit causa peccati. Dicit enim Apost. Ro. 1. de quibusdam. Tradidit eos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniũt. Et *glos. ibidem dicit, q̃ Deus operatur in cordibus hominum, inclinando voluntates eorum in quodcunque voluerit, siue in bonum, siue in malum: sed facere quæ non conueniunt, & inclinari secundum voluntatem ad malum, est peccatum. ergo Deus hominibus est causa peccati.

¶ 2 Præt. Sap. 14. dicitur, Creaturę Dei in odium factæ sunt, & in tentatio nem animæ hominum: sed tentatio solet dici prouocatio ad peccandum. cum ergo creaturæ non sint factæ nisi à Deo, vt in primo *habitum est, videtur, q̃ Deus sit causa peccati prouocãs hominem ad peccandum.

¶ 3 Præ. Quicquid est causa causæ, est causa effectus: sed Deus est causa lib. arbit. quod est causa peccati. ergo Deus est causa peccati.

¶ 4 Prete. Omne malum opponitur bono: sed non repugnat diuinæ bonitati, quod ipse sit causa mali pœnæ. de isto enim malo dicitur Isaiæ 45. q̃ Deus est creans malum. Et Amos 3. Si est malum in ciuitate, quod Deus non fecerit. ergo etiam diuinæ bonitati non repugnat, q̃ Deus sit causa culpæ.

¶ Sed contra. Sap. 11. dicitur, Nihil odisti eorum quæ fecisti: odit autem Deus peccatum, secundum illud Sap. 14. Odio est Deo impius, & impietas eius. ergo Deus non est causa peccati.

¶ Respondeo dicendum, q̃ homo dupliciter est causa peccati, vel sui, vel alterius. Vno modo directè, inclinãdo s. voluntatem suã, vel alterius ad peccandum: Alio modo indirectè, dum. s. non retrahit aliquos à peccato. vnde Ezec. 3. speculatori dicitur. Si non dixeris impio, Morte morieris, sanguinem eius de manu tua requiram. Deus autem non potest esse directè causa peccati, vel sui, vel alterius: quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in Deum, sicut in finem. Deus autem omnia inclinat, & conuertit in seipsum, sicut in vltimum finem, sicut * Dionysius dicit secundo capitulo de Diuinis Nominis. vnde impossibile est quod sit sibi, vel aliis causa discendedi ab ordine, qui est in ipsum. vnde non potest directè esse causa peccati. Similiter etiam neque indirectè. contingit enim, quòd Deus aliquibus non præbet auxilium ad euitandum peccata, quod si præberet, non peccarent: sed hoc totum facit secundum ordinem suæ sapientiæ, & iustitię, cum ipse sit sapientia, & iustitia. vnde non imputatur ei, q̃ alius peccet sicut causæ peccati: sicut gubernator non dicitur causa submersionis nauis ex hoc, quòd non gubernat nauem, nisi quando subtrahit gubernationem, potens & debens gubernare. Et sic patet, q̃ Deus [d] nullo modo est causa peccati.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quantum ad verba Apostoli, ex ipso textu patet solutio. Sic enim Deus tradit aliquos in reprobum sensum, iam ergo reprobum sensum habent ad faciendum ea, quę non conueniunt. Dicitur ergo tradere eos in reprobum sensum, inquantum non prohibet eos, quin suum sensum reprobum sequantur: sicut dicimur exponere illos, quos non tuemur. Quod autem * Augustinus dicit in lib. de grat. & liber. arbitr. vnde sumpta est glossa, quòd Deus inclinat voluntates hominum in bonum, & malum, sic intelligendum est, quòd in bonum quidem directè inclinat voluntatem: in malum autem inquantum non prohibet, sicut *dictum est; & tamen hoc etiam contingit ex merito præcedentis peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur, Creaturę Dei factę sunt in odium, & in tentationem animę hominum, hęc prępositio, In, non ponitur causaliter, sed consecutiuè. Non enim Deus fecit creaturas ad malum hominum, sed hoc consecutum est propter insipientiam hominum. vnde subditur, Et in muscipulam pedibus insipientium, qui

mo, claudit tria, scilicet actum, speciem moralem, & deformitatem: & de duobus extremis, scilicet de actu absolute, & de deformitate non est dubium: sed de specie, idest actu specificato malitia morali, quæstio est, an sit à Deo: propter quòd tria agenda sunt. Primo, quomodo se habet actus malus moraliter ad deformitatem peccati: secundo, quomodo se habet ad agens: tertio, satisfiet obiectis. Quo ad primum, quia peccatum constat ex conuersione ad obiectum contrarium obiecto virtutis, & ex auersione a lege, sunt in peccato duæ malitiæ. Primo, malitia ex obiecto: secundo, malitia in ipsa priuatione obseruatio-

426 Inf. q. 80. ar. 1. corp. Et mal. q. 3. ar. 1.

Est gl. Au. in li. de natur. & gra. c. 21. to. 7.

p. p. q. 44. ar. 1.

* Ca. 1. de cli. ad fi.

* Cap. 21. nó procul a fi. to. 7.

nis le gis. Prima est positiua, & in certo entis genere: quia mala moralia species entium sunt, vt prędictum fuit: secũda est priuatiua, & est ipsa deformitas peccati, in qua consistit ratio mali simpliciter. Ad primam necessario sequitur secunda: ad odium namq; & negationem Dei absolute sumptæ, secundum hac proprie species formaliter sũpta, consequitur necessario priuatio obseruationis legis, its. quòd oppositum nõ est intelligibile. Et hoc est quod communiter dicitur, quod sunt quidam actus specifici in moralibus, qui sunt secundum se mali, & non possunt bene vlla ratione fieri hæc de primo. Quo ad secundum, quia de rõne peccati moralis est voluntarium voluntate mala, oppositum enim non est intelligibile: nec morale enim absque voluntario intelligi, nec peccatum morale absq; moraliter peccante potest, cum peccare nihil aliud sit, quàm aliquem voluntarie declinare: quia inquam, de ratione peccati moralis est voluntarium voluntate mala moraliter, oportet vt de ratione peccati moralis sit esse a voluntate deficiente. ac per hoc impossibile sit ipsum esse a Deo immediate. Et si huic adiunxeris quod dictum est, scilicet quòd conuersio actus mali parit necessario auersionem, videbis quòd de ratione talis conuersionis est etiam voluntarium voluntate deficiente, ac per hoc impossibile sit ipsam esse a Deo immediate, & vere sic. Nam actus malus, puta odium, vel negatio Dei, secundum suam moralem speciem & includit ly, voluntarium directe, & ly, voluntate deficiente ex consequenti: sicut ipse actus est secundum se essentialiter voluntarius, deficiens autem ex consequenti. Ex hoc autem quòd de ratione talis actus est esse ab agente deficiente, sequitur, quòd pro quanto est ab agente, sit a Deo primo agente. pro quanto a deficiente, non sit a Deo. Sequitur secundo, quòd dicere deformitatem peccati comitari actum talem absolute, & dicere ipsam comitari talem actum vt est ab agente deficiente, idem est, quia de ratione talis actus est esse ab agente deficiente. Sequitur tertio, quòd non est idem concurrere ad talem actum, secundum id quod habet ab agente vt sic & secundum id quod habet ab agente vt deficiente. sicut non est idem esse agens, & esse deficiens: nec esse ab agente, & esse a deficiente. Ex quo sequitur quartum, q̃ non valet, A, est causa actus moralis mali secundum suam speciem. ergo est causa peccati, seu deformitatis. sed bene valet. A, est causa deficiens actus moralis mali secundum suam speciem. ergo est causa peccati & deformitatis: quia deformitas & completa ratio peccati sequitur ad speciem mali moralis, vt est ab agente deficiente, & nõ vt est ab agẽte. Ex his autem habes: quòd cum actus moralis malus secundũ suam speciem possit dupliciter distingui. Primo, vt sumptus absolute distinguatur contra seipsum sumptum vt est ab agente deficiente, dicendo q̃ species moralis mali sumitur dupliciter, absolute vt est a libr. arb. humano: & sic distinguunt quidam dicẽtes, q̃ deformitas consequitur actum malum moralẽ non absolute, sed vt est a li. arb. & propterea deformitas actus non est a Deo, quia non sequitur ipsum absolute: Verius tamen distinguitur secundo modo, scilicet vt absolute sumptus distinguatur contra seipsum, vt est ab agente vt sic: quia absolute sumptus vendicat sibi duo, s. q̃ sit ab agente, & sit a deficiente: ac per hoc cum sumitur vt est ab agente vt sic, sumitur quasi sub quid, vel & in idem redit. distinguatur sic actus moralis malus sub sua specie dupliciter. Primo absolute, seu simpliciter: secundo sub id quod habet perfectionis. Et primo modo sequitur ad eam deformitas, secũdo nõ. Primo nõ est ab agente deficiente: secũdo ab agẽte tm, ac per hoc a Deo. Et sic totũ oppositũ vt esse eius, quod illi dicunt: cõparauit enim veráq; viam in veritate, dicẽdo verius se eundo modo distingui, quia ad bonum sensum saluari creditur, vt patebit. Quòd autem hæc sint de mente authoris, ex hoc loco patet, vbi in respon. ad 3m art. 2. dicitur, q̃ defectus, qui dicitur non esse a Deo, pertinet ad speciẽ actus consequenter: quid clarius? si consequitur ad speciem actus tanquam pertinens consequenter ad eam? igitur ad eam? igitur ad eam simpliciter consequitur: hæc de secundo. Quo ad tertium primæ rationis in oppositum, negatur antecedens. Nam vnum cõtrarium directe priuat reliqua ex ea parte, qua est illi contrarium. Vitium autẽ virtuti contrariatur ex parte conuersionis, quia ad contraria obiecta cõuertuntur & sic vitii species in actu posita priuat per seloquendo, conuersione ad obiectum virtutis: quod est priuare rectitudinẽ conuersionis inuenta in virtutis actu in ordine ad proprium obiectum. Talem autem priuationem sic causari a Deo nullum inconueniẽs est, sicut nec causari ipsã vitii spẽm. Dico autẽ sic, quia locus est vt subsistat auersioni: deformitas autem peccati in ipsa auersione consistit. Cuius signũ est, quòd habituatum intemperantiæ vitio, statim vt pœnitet, non comitatur deformitas, quia sublata est auersio, & per euentum priuatio habitus temperátiæ ac quisitæ, perseuerante pronitate cõuersionis ad obiectum intemperantiæ. non enim statim definit. Ad probationem vero, quia consistit in priuatione rectitudinis debitæ ineſſe actui, dicitur quòd est sophisma consequentis: concesso enim hoc non sequitur. ergo in priuatione huius rectitudinis, scilicet obiectiue. dico enim quòd consistit in priuatione rectitudinis debitæ ineſſe subsṫrato actui in ordine ad legem, quæ vocatur conformitas ad legem, cuius priuatio vocatur auersio, in qua consistit deformitas peccati. Et si propter hãc veritatem mutetur argumentum, & arguatur deformitate, seu auersione ex hoc, quòd inseparabiliter sequitur ad speciem absolutam patet responsio, quòd quando aliqua species vendicat sibi non solum agens, sed agens deficiens, non oportet omne agens causans illam speciem, causare defectum comitantem illam: quia stat quòd defectus ille adueniat ex deficiente, sicut si exigeret duo agentia, non oportet omne agens causare to. si quod inuenitur in illo. Et sic instetur, quia species moralis mali nõ est diuisibilis in plura, quorum vnum fiat ab agente deficiente, & alterum ab altero: facilis est responsio, quòd in resolutione effectuum in causas non consideratur distinctio rei, sed rationum rei: & sic species mali moralis simpliciter resolubit in agẽs deficiẽs; sm id autẽ qđ perfectionis habet vt sic, resoluitur solum in agẽs.

¶ Ad obiectionem ex secunda via, negatur prima sequela: & ad probationem. Quicquid Deus &c. respondetur, quando est ibi sola habitudo effectus ad efficiens: secus autem est vbi alia interuenit habitudo. Comedere namque facit Deus in animalibus comedentibus mediante causa secunda: nec potest tamen fieri comedere sine comedente. Implicat namque contradictionem vita liter operari, quod importat comedere, & nullum viuens illo vi tali opere operantem esse. vnde licet possit fieri comestionis similitudo, vt fit in coporibus assumptis ab Angelis, non tamen vera vitalis comestio absque vere comedente. Et si dicatur, Deus potest conseruare onus vitale, puta comedere, vel actuale odium Dei in actu exercito posito, nunc annihilando comedentem, vel odientem. ergo potest etiam immediate talia facere. quicquid nã que potest immediate conseruare, potest immediate facere: respondetur, quòd si Deus conseruaret ista, sic non remaneret eiusdem rationis. Non enim remanerent in ratione actuum vitaliũ in actu exercito, sed per modum formarum: sicut si conseruaretur albedo sine omni quantitate, non remaneret eiusdem rationis. quia non remaneret in ratione sensibilis. & ad hunc sensum accipiendo has species absolute, creditur saluari via supradicta, scilicet quòd ad speciem moralem actus mali absolute non sequitur deformitas si enim sic cõseruaretur, aut fieret, non comitaretur deformitas, quoniam deformitas sequitur speciem moralis actus mali in actu suo exercito, & non separatam in alia ratione essendi. hæc de. 2.

427 Inf. q. 80. ar. 1. cor. Et 1. d. 40. q. 4. ar. 2. & d. 42. q. 2. art. 1. Et 2. d. 37. q. 2. & d. 44. q. 1. art. 1. Et 3 cõ. c. 162. Et mal. q. 3. art. 2. Et Ro. 11. le. 5.

* Nó long a prin. libest in respon. ród nationis 4. to 7.

¶ Super quæstionis septuagesimę nonæ, Art. II.

IN corpore 2. ar. in calce nota Nouitie, declaratiõe literæ, q̃ Deus est causa actus, qui est pactum tam sm esse naturæ, quam moris: non tñ est causa peccati, quia non est causa q̃ actus sit cũ defectu, idest non est causa concomitantiæ, seu coniunctionis defectus cum actu. Coniunctio namque ista non vndecunque provenit, sed ex deficiente li. ar. nec conuenit actui quomodolibet sumpto, sed vt a deficiẽte pẽdet. Vnde & in q. de Malo, q. tertio ar. 2. ad secundũ, dicit q̃ deformitas consequitur specie actus, sm qđ est moralis, put causat ex lib. arb. quasi diceret, q̃ deformi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas sequitur speciem moralem nó quomodolibet sūptam: quia non secundum quod est ab agente perfectio quædam, sed prout causatur ex li. ar. deficiente. sic enim sequitur ratio mali culpæ in priuatione virtutis & auersio.

¶ 3 Præte. Aliqui actus secundum suam speciem sunt mali, & peccata, vt ex * supradictis patet: sed quicquid est causa alicuius, est causa eius quod conuenit ei secundum suam speciem. si ergo Deus esset causa actus peccati, sequeretur quòd esset causa peccati: sed hoc non est verum, vt * oltensum est. ergo Deus non est causa actus peccati.

¶ Sed contra Actus peccati est quidam motus lib. arb. sed voluntas Dei est causa omnium motiocum, vt * Aug. dicit 3. de Trin. ergo voluntas Dei est causa actus peccati.

¶ Respondeo dicendum, quòd actus peccati & est ens, & est actus, & ex vtroque habet quod sit à Deo. Omne enim ens quocunque modo sit, oportet quòd deriuetur à primo ente, vt patet per * Dio. 5. cap. de di. no. Omnis autem actio causatur ab aliquo existente in actu: quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. omne autem ens actu reducitur in primum actum, scilicet Deum, sicut in causam, qui est per suam essentiam actus: vnde relinquitur quod Deus sit causa omnis actionis, inquantum est actio. Sed peccatum nominat ens & actionem cum quodam defectu. defectus autem ille est ex causa creata, scilicet lib. arb. inquantum defecit ab ordine primi agentis, scilicet Dei. vnde defectus iste non reducitur in Deum sicut in causam, sed in liberum arb. sicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuam sicut in causam, non autem in virtutem motiuam; a qua tamen causatur quicquid est motionis in claudicatione. & secundū hoc Deus ex causa actus peccati, non tamen est causa peccati: quia non est causa huius, quòd actus sit cum defectu.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Augu. nominat ibi rem id quod est res simpliciter, scilicet substantiam: sic enim actus peccati non est res.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in hominem sicut in causam reducitur non solum actus, sed etiam ipse defectus: quia scilicet non subditur ei, cui debet subdi, licet hoc ipse non intendat principaliter, & ideo homo est causa peccati: sed Deus sic est causa actus, quòd nullo modo est causa defectus concomitantis actum, & ideo non est causa peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut * dictum est supra, Actus & habitus non recipiunt speciem ex ipsa priuatione, in qua consistit ratio mali, sed ex aliquo obiecto cui coniungitur talis priuatio: & sic ipse defectus, qui dicitur non esse à Deo, pertinet ad speciem actus consequēter, & non quasi differentia specifica.

*cap. 4. in pr. 4. illius nó lōge a pri. tar. præc.
*q. 18. ar. 2. & 8.
ar. 1. huius quæst.
*li. 3. c. 4. & ca. 9. in fi. tom. 3.
*c. 5. vsq; ad med.
q. 71. ar. 1.

Articvlvs III.

Vtrum Deus sit causa excæcationis & indurationis.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit causa excæcationis, & indurationis. Dicit enim * Aug. in lib. 83. quæst. quòd Deus non est causa eius, quòd homo sit deterior: sed per excæcationem & obdurationem fit homo deterior. ergo Deus non est causa excæcationis, & obdurationis.

¶ 2 Præt. Fulgentius dicit, q̄ Deus non est vltor illius rei, cuius est actor: sed Deus est vltor cordis obdurati, secūdūm illud Eccl. 3. Cor durū malè habebit in nouissimo. ergo Deus non est causa obdurationis.

¶ 3 Præte. Idem effectus non attribuitur causis contrariis: sed causa excæcationis dicitur esse malitia hominis, secundum illud Sap. 2. Excæcauit enim eos malitia eorum, & eriam diabolus, secundum illud 2. ad Corin. 4. Deus huius sęculi excęcauit mentes infidelium: quæ quidem causæ videntur esse contrariæ Deo. ergo Deus nó est causa excæcationis, & obdurationis.

excæcatio, aggrauatio, & obduratio propter bonum diuinæ gloriæ ad minus, vel in quarto art. dicitur, in quo nihil aliud occurrit.

¶ Sed contra, est quod dicitur Isa. 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Rom. 9. dicitur: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

¶ Respon. Dicendum, quòd excæcatio, & obduratio, duo important. Quorum vnum est motus animi inhærentis malo, & auersi à diuino lumine: & quantum ad hoc Deus non est causa excæcationis: & obdurationis sicut non est causa peccati. Aliud autem est substractio gratiæ, ex qua sequitur, quòd mens diuinitus non illuminetur ad recte videndum, & cor hominis non emollietur ad rectè viuendum. & quantum ad hoc Deus est causa excæcationis, & obdurationis. Est autem considerandum, quòd Deus est causa vniuersalis illuminationis animarum, secundum illud Io. 1 Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: sicut sol est vniuersalis causa illuminationis corporum, aliter tamen & aliter. Nam sol agit illuminando per necessitatem naturæ: Deus autem agit voluntarie per ordinem suæ sapientiæ. Sol autem licet quantum est de se omnia corpora illuminet, si quod tamen impedimētum inueniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebrosum, sicut patet de domo, cuius fenestræ sunt clausæ: sed tamē illius obscurationis nullo modo causa est sol. non enim suo iudicio agit vt lumen interius non immittat: sed causa eius est solum ille qui claudit fenestram. Deus autem proprio iudicio lumen gratiæ non immittit illis, in quibus obstaculum inuenit. vnde causa substractionis gratię est non solum ille qui ponit obstaculum gratiæ, sed etiā Deus, qui suo iudicio gratiam non apponit, & per hunc modum Deus est causa excæcationis aggrauationis aurium, & obdurationis cordis: quæ quidem distinguuntur secundum effectus gratiæ, quæ & perficit intellectum dono sapientiæ, & affectum emollitigne charitatis. Et quia ad cognitionem intellectus maxime deseruiūt duo sensus, scilicet visus, & auditus, quorum vnus deseruit inuentioni, scilicet visus, alius disciplinæ, scilicet auditus. ideo quantum ad visum, ponitur excæcatio: quātum ad auditum, auriū aggrauatio; quantū ad effectū, obduratio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum excæcatio & induratio ex parte substractionis gratiæ sint quædam pœnæ, ex hac parte eis homo nō fit deterior, sed deterior factus per culpam hæc incurrit, sicut & cæteras pœnas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de obduratione secundum quod est culpa.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia est causa excæcationis meritoria, sicut culpa est causa pœnæ. & hoc etiā modo diabolus excæcare dr, inquātū inducit ad culpam.

Articvlvs IIII.

Vtrum excæcatio, & obduratio semper ordinentur ad salutem eius, qui excæcatur, & obduratur.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd excæcatio & obduratio, semper ordinentur ad salutem eius, qui excæcatur, & obduratur. Dicit enim * Augustin. in Ench. quòd Deus cum sit summe bonus, nullo modo permitteret fieri aliquod malum, nisi posset ex quolibet

*Li. 3. ex Mat. c. 14. in medi. tom. 4.
*Exic. 22. 23. & 28. tom. 7.
*Ex Mar. c. seu qó. 14. to. 4.
p. p. q. 23. ar. 5. ad 3.
*Cap. 11. circa prin. cip. to. 3.

bet malo elicere bonum: multo igitur magis ordinat ad bonum illud malum, cuius ipse est causa: sed excæcationis, & obdurationis Deus est causa, vt * dictum est. ergo hæc ordinantur ad salutem eius qui excæcatur, vel obduratur.

Ar. præc.

¶ 2 Præt. Sap. 1. dicitur, quòd Deus non delectatur in perditione impiorum: videretur autem in perditione eorum delectari, si eorum excæcationem in bonum eorum non conuerteret. sicut medicus videretur delectari afflictione infirmi, si medicinam amaram, quam infirmo propinat, ad eius sanitatem non ordinaret. ergo Deus excęcationem conuertit in bonum excæcatorum.

¶ 3 Præt. Deus non est personarum acceptor, vt dicitur Act. 10. Sed quorundam excæcationem ordinat ad eorum salutem, sicut quorundam Iudeorum, qui excæcati sunt vt Christo non crederent, & non credentes occiderent, & postmodum compuncti conuerterentur, sicut de quibusdam legitur Act. 2. vt patet per * Au. in li. de quæstionibus Euangelij. ergo Deus omnium excęcationem conuertit in eorum salutem.

¶ Sed contra. Non sunt facienda mala, vt veniant bona, vt dicitur Ro. 3. sed excęcatio est malum. ergo Deus non excęcat aliquos propter eorum bonum.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd excęcatio est quoddā præambulum ad peccatum. Peccatum autem ad duo ordinatur, ad vnum quidem per se, scilicet ad damnationē: ad aliud autem ex diuina misericordia, vel prouidentia, scilicet ad sanationem, inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum suum agnoscentes, humilientur & conuertantur, sicut * Augustt. dicit in li. de natura & gratia. vnde & excęcatio ex sui natura ordinatur ad damnationem eius qui excęcatur, propter quod ponitur etiam reprobationis effectus: sed ex diuina misericordia excęcatio ad tempus, ordinatur medicinaliter ad salutem eorum qui excęcantur. sed hęc misericordia, non omnibus impenditur excæcatis, sed prædestinatis solum, quibus omnia cooperantur in bonum, sicut dicitur Rom. 8. Vnde quantum ad quosdam excæcatio ordinatur ad sanationem, quantum autem ad alios ad dānationem, vt * Aug. dicit in 3. de quæst. Euangelij.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnia mala, quæ Deus facit, vel permittit fieri, ordinantur in aliquod bonum, non tamen semper in bonum eius in quo est malum: sed quandoque ad bonum alterius, vel etiam totius vniuersi. sicut culpam Tyrannorum ordinat in bonum Martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iustitiæ suæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non delectatur in perditione hominum, quantum ad ipsam perditionem: sed ratione suæ iustitiæ, vel propter bonum, quod inde prouenit.

¶ Ad tertium dicendum, quod hoc quòd Deus aliquorum excæcationem ordinat in eorum salutem, misericordiæ est: quòd autem excæcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iustitiæ est: quod autem misericordiam quibusdam impendit, & non omnibus, non facit personarum acceptionem in Deo, sicut in primo * dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd mala culpæ non sunt facienda vt veniant bona: sed mala pœnæ sunt inferenda propter bonum.

¶ Super quæstionis octuagesimę, Articulum. I. QVAEST. LXXX.

De causa peccati ex parte diaboli, in quatuor articulos diuisa.

IN arti. 1. q. 80. dubium occurrit circa propositionem in alter positam, scilicet,

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum diabolus sit directe causa peccati.

¶ Secūdo, Vtrum diabolus inducat ad peccandum, interius persuadendo.

¶ Tertio, Vtrum possit necessitatem peccandi inducere.

¶ Quarto, Vtrum omnia peccata ex diaboli suggestione proueniant.

Articvlvs I.

Vtrum diabolus sit homini directe causa peccandi.

AD primum sic proceditur. Videtur quod diabolus sit homini directe causa peccandi. Peccatum enim directe in effectu consist t: sed * Augu. dicit 4. de Trinitat. quòd diabolus suę societati malignos affectus inspirat. Et † Beda super Act. dicit, quòd diabolus animam in affectum malitiæ trahit. & Isid. dicit in lib. de summo bono, quòd diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet. ergo diabolus directe est causa peccati.

¶ 2 Præt. † Hiero. dicit, quòd sicut Deus est perfector boni, ita diabolus est perfector mali: sed Deus est directe causa bonorum nostrorum. ergo diabolus est directe causa peccatorū nostrorum.

¶ 3 Præt. * Philosop. dicit in quodā ca. Ethicæ Eudemicæ, quod oportet esse quoddam principium extrinsecū humani consilij: consilium autem humanū non solum est de bonis, sed etiā de malis. ergo sicut Deus mouet ad cōsilium bonum, & per hoc directe est causa boni: ita diabolus mouet hominem ad consiliū malum, & per hoc sequit, q̄ diabolus directe sit cā peccati.

¶ Sed contra est, quòd * Augustt. probat in 1. & 3. de lib. arb. quòd nulla alia re sit mens hominis serua libidinis, nisi propria voluntate: sed homo non fit seruus libidinis nisi per peccatum. ergo causa peccati non potest esse diabolus, sed sola propria vulūtas.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd peccatum actus quidam est. vnde hoc modo potest esse aliquid directe causa peccati, per quem modum aliquis directe est causa alicuius actus: quod quidem non contingit nisi per hoc, quòd proprium principium illius actus mouet ad agendum. Propriū autem principium actus peccati est voluntas, quia omne peccatum est d voluntarium. vnde nihil potest directe esse causa peccati, nisi quod potest mouere voluntatem ad agendum. Voluntas autem, sicut * supra dictum est, à duobus moueri potest. Vno modo ab obiecto, sicut dicitur, quòd appetibile apprehensum mouet appetitum. Alio modo ab eo, quod interius inclinat voluntatem ad volendum. hoc

esse causam directe alicuius actus non contingit nisi per hoc, quòd proprium principium illius actus mouet ad agendum. Aut namque hęc propositio intelligit absolute, vt sonat scilicet nihil est directe causa actus nisi &c aut limitate ad actum alterius propter materiam subiectam, de qua est sermo, causa scilicet extrinseca q̄ homo peccet. Si primo modo, obstat illi illa maxima, Deus potest supplere vicē causæ secundæ. Si secūdo, modo, obstat litera, quæ principium actus voluntarij, volunt tem scilicet ad agendū moueri subiungit non solū a Deo, sed a se. si enim de extrinseco tātum motore esset sermo in illa propositione, ipsummet non connumerare tur subsumendo.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ neutro modo propositio istę intelligitur. Quod enim nó intelligat primo modo, patet ex hoc, q̄ nullum principiū mere naturale esset causa directe actus proprij, eo q̄ nullum tale mouet se ipsum ad agendum. Si enim ad causandum directe actum, exigitur, quod moueat ad agendum propriū illius actus principium, absque vlla ambiguitate sequitur, quod nec color sit directe causa calefaciendi, nec frigefaciendi, nec lux illuminandi &c. Quòd vero nec secundo modo intelligat, ex ipsa sumptione patet: quamuis nā que diceret quispiā, q̄ ad bonitatē doctrinæ addit authorēt volūtatē moueri a se. Si tñ formaliter cōtextus literæ cōspicia tur, apparebit, q̄ ē vera & formalis sumptio: ac p hoc oportet maiorē propositionē cōcedē ad cauendas imus, & extra. & vere sic ē. Intendit igit author, q̄ ad esse directe cām actus, q̄ est alicuius actus, siue illud aliquid sit idem,

430 Super. q6. 75. art. 2. Et 3. q. 8. artic. 7. Et mal. q. 3. ar. 3. & 4. Et quol. 3. ar. 8. cor. *Au. 4. de Tri. c. 12. circa pri. tom. 3. *c. c. act. circā pri. illius t. 2. *ex lib. 1. ca. 5. & li. 2. cap. 41. †li. 2. cōt. Iouinian. nó lōge a prin. to. 3. li. 7. mor. eudemiorū ca. 18.

*li. j. c. 11. circa pri. tom. 1. & li. 3. c. 18.

D. 1006.

Q. 9. ar. 3. & 5. & 6.

418 1. q. 23. ar. 3. Et 2. 2. q. 15. ar. 1. Et 1. di. 40. q. 4 art. 2. Et 3. cōt. ca. 162. Et veri. q. 24. ar. 10. cor. Et Io. 12. lec. 6. Et Ro. 1. lec. 7. & ca. 9. lec. 3. Et 1. Cor. 4. * q. 3. in me. to. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem, siue diuersum a causa, exigitur quòd causa principium principium illius actus moueat ad agendum, ita q̃ in hac propositione duo continentur. Alterum quod supponitur, scilicet, actum existere alicuius principij executiui: & per hoc includuntur omnia principia propria actuum tã naturalium quàm animalium. Alterum quod docemur, scilicet, quid requiratur ad esse causam directe actus existentis ab aliquo principio executiuo. & dicimus, quòd exigitur quòd moueat illud proprium ad agendum siue hoc sit idem cum illo principio executiuo, siue diuersum. Est igitur sensus propositionis, quòd præsupposito, quod actus sit alicuius principij principiatis ipsum executiue, vt calor calefacit, oculus videt, voluntas vult, & huiusmodi; ad hoc quod aliquid siue idem, siue diuersum sit causa directe calefactionis visionis, volitionis illius vltra illud principium nõ absolute, sed inquantum est causa executiua, oportet, q̃ moueat principium illud exequens ad agendum. Et hunc sensum insinuant verba literæ in ly, alicuius: non enim ly, alicuius, cadit supra ly actus, sed cadit supra subintellectum principiũ: ac si dixisset. Actus qui est alicuius. & per hoc soluuntur obiectiones. nam neque naturalia principia excluduntur a directa causalitate executiua actuum, nec omnipotentiæ diuinæ aliquid admittitur. oportet enim si ipsa causat actum meũ, quod me moueat ad agẽdum: quãuis actus qui esset meus, posset sine me causare.

Q.9.ar.3. 4.5. & 6.

* 1.79.ar.1.

Q.10.ar 2. & p.p. q. 106. ar. 2. & q. 105. art. 4.

¶ *Super quæstionis. 80. Artic. II.*

IN artic. 2. nota, qd hinc habes, autem non est nisi vel ipsa voluntas, vel Deus, vt * supra ostensum est. Deus autem non potest esse causa peccati, vt * dictum est. Relinquitur ergo quòd ex hac parte sola voluntas hominis sit directe causa peccati eius. Ex parte autem obiecti potest intelligi, quòd aliquid moueat voluntatem tripliciter. Vno modo, ipsum obiectum propositum, sicut dicimus quòd cibus excitat desiderium hominis ad comedendum. Alio modo, ille qui proponit, vel offert huiusmodi obiectum. Tertio modo, ille qui persuadet obiectum propositum habere rationem boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectum voluntati, quod est rationis bonum verum, vel apparens. Primo igitur modo res sensibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandum: secundo autem & tertio modo vel diabolus, vel etiam homo potest incitare ad peccandum, vel offerendo aliquid appetibile sensui, vel persuadendo rationi. Sed nullo istorum trium modorum potest aliquid esse directa causa peccati: quia voluntas non ex necessitate mouetur ab aliquo obiecto, nisi ab vltimo fine, vt * supra dictum est: vnde non est sufficiens causa peccati neque res exterius oblata, neque ille qui eam proponit, neque ille qui persuadet. vnde sequitur, quòd diabolus non sit causa peccati directe, vel sufficienter, sed solum per modum persuadentis, vel proponentis appetibile.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ omnes illæ authoritates, & si quæ similes inueniãtur, sunt referendæ ad hoc, quòd diabolus suggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo inducit in affectum peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo illa est attendenda quantum ad hoc, quòd diabolus quodammodo est causa peccatorum nostrorũ, sicut Deus est aliquo modo causa bonorum nostrorum, non tamen attendi tur quãtum ad modum causandi: Nã Deus causat bona interius mouendo voluntatem, quod diabolo conuenire non potest.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd Deus est uniuersale principium omnis interioris motus humani: sed quòd determinetur ad malum consilium uoluntas humana, hoc directe quidem est ex uoluntate humana, & à diabolo per modum persuadentis, uel appetibilia proponentis.

ARTICVLVS II.

Vtrum diabolus possit inducere ad peccandum interius instigando.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd diabolus non possit inducere ad peccandum interius instigando. Interiores enim motus animæ sunt quædam opera uitæ: sed nullum opus uitæ potest esse nisi a principio intrinseco, nec etiam opus animæ uegetabilis, quod est infimum inter opera uitæ. ergo diabolus secundum interiores motus non potest hominem instigare ad malum.

¶ 2 Præt. Omnes interiores motus secundum ordinem naturæ a sensibus exterioribus oriuntur: sed præter ordinem naturæ aliquid operari, est solius Dei, ut in primo * dictum est. ergo diabolus non potest in interioribus motibus hominis aliquid operari, nisi secundum ea, quæ in exterioribus sensibus apparent.

¶ 3 Præte. Interiores actus animæ sunt intelligere, & imaginari: sed quantum ad neutrum horum potest diabolus aliquid operari, quia, ut in primo habitum est, diabolus non imprimit in intellectum humanum: in phantasiam etiam uidetur quod imprimere non possit, quia formæ imaginatæ tanquam magis spirituales, sunt digniores quàm formæ quæ sunt in materia sensibili, quas tamen diabolus imprimere non potest, ut * patet ex his, quæ in primo habita sunt. ergo diabolus non potest secundum interiores motus inducere hominem ad peccatum.

¶ Sed contra est, quia secundum hoc nunquam tenta ret hominem, nisi uisibiliter apparendo: quod patet esse falsum.

¶ RESPONDEO. Dicendum, quòd interior pars animæ est intellectiua & sensitiua. Intellectiua autem continet intellectum & uoluntatem. & de uoluntate quidem iam * dictum est, quomodo ad eam diabolus se habet. Intellectus autem per se quidem mouetur ab aliquo illuminante ipsum ad cognitionem ueritatis, quod diabolus circa hominem non intendit, sed magis obtenebrat rationem eius ad consentiendum peccato, quæ quidem obtenebratio prouenit ex phantasia & appetitu sensitiuo: unde tota interior operatio diaboli esse uidetur circa phantasiam & appetitum sensitiuum, quorum utrunque commouendo potest inducere ad pactum. Potest enim operari ad hoc, quòd imaginationi aliquæ formæ imaginariæ præsententur: potest etiam facere, quòd appetitus sensitiuus concitetur ad aliquam passionem. * Dictum est enim in 1. lib. quod natura corporalis spiritualiter naturaliter obedit ad motum localem. unde & diabolus omnia causare potest, quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire possunt, nisi uirtute diuina reprimatur. Quod autem aliquæ formæ repræsententur imaginationi, sequitur quandoque ad motum localem. Dicit enim * Philos. in lib. de somno & uigilia, quòd cum animal dormierit, descendente plurimo sanguine ad principium sensitiuum, simul descendunt motus, siue impressiones relictæ ex sensibilium motionibus, quæ in sensibilibus speciebus conseruantur, & mouent principium apprehensiuum, ita quòd apparent, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus immutaretur. unde talis motus localis spirituum, uel humorum, procurari potest à dæmonibus, siue dormiant, siue uigilent homines: & sic sequitur quòd homo aliqua imaginetur. Similiter etiam appetitus sensitiuus concitatur ad aliquas passiones secundum quendam determinatum motum cordis & spirituum: unde ad hoc etiam diabolus potest cooperari. Et ex hoc quòd passiones aliquæ concitantur in appetitu sensitiuo, sequitur quòd & motum, siue intentionem sensibilem prædicto modo reductam ad principium apprehensiuum magis homo percipiat: quia vt * Philos. in eodem lib. dicit, Amantes modica similitudine in apprehensionem rei amatæ mouentur. Contingit etiam ex hoc, quòd passio est concitata, vt id quod proponitur imaginationi, iudicetur prosequendum: quia ei qui à passione detinetur, videtur esse bonum id, ad quod per passionem inclinatur. Et per hunc modum interius diabolus inducit ad peccandum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd opera vitæ semper etsi sint ab aliquo principio intrinseco, tamen ad ea potest cooperari aliquod exterius agens: sicut etiam ad opera animæ vegetabilis operatur calor exterior, vt patet in digeratur cibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd huiusmodi apparitio formarum imaginabilium non est omnino præter ordinem naturæ, nec est per solum imperium, sed per motum localem, vt * dictum est. Vnde patet responsio.

¶ Ad tertium, quia formæ illæ sunt à sensibus acceptæ primordialiter.

ARTICVLVS III.

Vtrum diabolus possit necessitatem inferre ad peccandum.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd diabolus possit necessitatem inferre ad peccandum. Potestas enim maior potest necessitatem inferre minori: sed de diabolo dicitur Iob. 41. Non est potestas super terrã, quæ ei valeat comparari. ergo potest homini terreno necessitatem inferre ad peccandum.

¶ 2 Præt. Ratio hominis non potest moueri nisi secundum ea, quæ exterius sensibus proponuntur, & imaginationi repræsentantur: quia omnis nostra cognitio ortum habet à sensu, & non est intelligere sine phantasmate, vt dicitur in lib. de anima: sed diabolus potest mouere imaginationem hominis, vt dictum * est, & etiam exteriores sensus. dicit enim † Augu. in lib 83. q. quòd serpit hoc malum, scilicet quod est a diabolo, per omnes aditus sensibiles, dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, infundit se saporibus. ergo potest rationem hominis ex necessitate inclinare ad peccandum.

¶ 3 Præt. Secundum * Augu. Nonnullum peccatum est, cum caro concupiscit aduersus spiritum: sed concupiscentia carnis diabolus potest causare, sicut & cæteras passiones, eo modo quo * supra dictum est. ergo ex necessitate potest inducere ad peccandum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur 1. Pet. vlt. Aduersarius uester diabolus tanquã leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Frustra autem talis admonitio daretur, si homo ei ex necessitate succumberet. non ergo potest homini necessitatem inducere ad peccandum.

¶ RESPON. Dicendum, quòd diabolus propria virtute, nisi refrenetur à Deo, potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actũ, qui de suo genere peccatum est: non autem potest inducere necessitatem peccandi. quod patet ex hoc, quòd homo motiuo ad peccandum non resistit nisi per rationem, cuius vsum totaliter impedire potest mouendo imaginationem & appetitum sensitiuum, sicut in arreptitiis patet: sed tunc ratione sic ligata, quicquid homo agat, non imputatur ad peccatum: sed si ratio non sit totaliter ligata, ex ea parte qua est libera, potest resistere peccato, sicut * supra dictum est. Vnde manifestum est, quod diabolus nullo modo potest necessitatem inducere hominem ad peccandum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod non quælibet potestas maior homine, potest mouere voluntatem hominis, sed solus d Deus, vt supra habitum est.*

¶ Ad secundum dicendum, quod illud quod est apprehensum per sensum vel imaginationem, non ex necessitate mouet voluntatem, si homo habeat vsum rationis, nec semper huiusmodi apprehensio ligat rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quod concupiscentia d carnis contra spiritum, quando ratio eã qualiter resistit, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis. Quod autem ratio ei non resistat, non est in potestate diaboli: & ideo non potest inducere necessitatem peccati.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnia peccata hominum sint ex suggestione diaboli.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod omnia peccata hominum sint ex suggestione diaboli. Dicit enim * Dionysi. 4. cap. de diui. nom. quòd multitudo dæmonum causa est omnium malorum & sibi, & aliis.

¶ 2 Præt. Quicunque peccat mortaliter, efficitur seruus diaboli, secũdum illud Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati: sed ci aliquis in seruitutem addicitur, a quo est superatus, vt dicitur 2. Pet. 2. ergo quicunque facit peccatum, superatus est a diabolo.

¶ 3 Præt. † Greg. dicit, q̃ peccatum diaboli est irreparabile, quia cecidit nullo suggerente. si igitur aliqui homines peccarent per liberum arb. nullo suggerente, eorũ peccatum esset irremediabile, quod patet esse falsum. ergo omnia peccata humana à diabolo suggeruntur.

¶ Sed contra est, quòd dicitur in li. * de ecclesiasticis dogmatibus, Nõ omnes cogitationes nostræ malæ a diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

¶ Respon. Dicendum, quod occasionaliter quidem & indirecte diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum, inquantum induxit primũ hominem ad peccandũ, ex cuius peccato in tantum vitiata est humana natura,

Mal. q. 3. ar. 4. & q. 16. ar. 11. Et quol. 3. ar. 2. cor.

Ar. 2. a me dis to. 2.

Intor. ar.

Mal. q. 3. ar. 3. ad 9 & ar. 4. co. & q. 16 ar tic. 11. ad 10. & art. 12. ad 10.

Ar. præc. † qua. circa princi. tom. 4.

*li. 19. de ci. Dei c. 4. añ me. illius to. 5.

Ar. præc.

Non affirmauerunt, non asserunt, q̃ concupiscentia carnis aduersus ipsum aliquando totaliter resistit? hoc enim illi non universaliter dicerent, sed affirmant. quod quando ratio resistit, non est peccatũ: quod æquiualet conditionali, Si ratio resistit, non est peccatum. Et intendit author hic solum satisfacere argumento pro præsenti materia, qua tractatur de potestate diaboli: & dicere, quod concupiscente carne aduersus spiritum non consurgit peccatum ex concupiscentia, quam potest facere diabolus, sed ex non resistentia rationis, quæ non subiacet potestati dæmonis: quia concupiscentia ista, si ratio ei resistit, non est peccatum, sed maneria exercendę virtutis. Et hoc sat est argumento, quia dato q̃ semper sit peccatum, vt Aug. dicit, non tamen ea ad illud necessitat dæmõ, qui ad non resistentiã rationis necessitate nequit. Vtrum autem possibile sit rationem concupiscenti actualiter carni totaliter resistere, idiscutiũ dimittitur, vt impertinens.

¶ De 4. ar. ciusdẽ 80. q. nihil occurrit scribendum.

1.p.q.115. ar.4. ad 3. & 1.2.q.109. ar.1. ad 1. & 2.2.q.154. ar.5. ad 3.

In 2. dis. 20. q. 2. ar. 3. q.a. 3. & 4. ad 3. & 4. dis. 1. q. 1. ar. 1. q.a. 1. ad 3. & 4. dis. 6. q. 1. ar. 1. q.a. 1. ad 1. & 4. dis. 17. q. 1. ar. 1. q.a. 1. ad 3. & 4. dis. 49. q. 4. ar. 2. q.a. 1. ad 3. & 4. dis. 50. q. 1. ar. 1. q.a. 1. ad 3. & 4. dis. 50. q. 2. ar. 1. q.a. 1. ad 3. & 4. dis. 50. q. 2. ar. 2. q.a. 1. ad 3. & 4. dis. 50. q. 2. ar. 3. q.a. 1. ad 3. & 4. dis. 50. q. 2. ar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super quæstionis octuagesimeprimę. Articulum primum.

IN artic. 2. q 81. dubium primo No uitiorum occurrit, quo pacto sta declaratio authoris de modo, quo originale peccatū traducitur. Proportionalis nanque similitudo de peccato mẽbri ac voluntatis moventis illud, & huius hominis ad primum parẽtem generante ipsum, inconsona est. Nã quia voluntas mẽbrum quoddã est mouet ad executionẽ culpę: ideo membrum culpæ particeps sit: generans autem non mouet generationis motione hunc hominem existentem ad culpam, sed facit hunc hominem esse cum tali defectu, quo non sit participatio culpæ, sed pœnæ, vel defectus potius.

In cor. ar.

¶ Ad hoc dicitur, quòd similitudo consonat, & optime declarat intentum, si attendimus ad illud quod est per se. In motione enim membri à voluntate per se, fit quòd membrum constituitur in hoc quòd est ei esse instrumentum voluntatis ad tale opus, & ex hoc ipso, supposito quòd sit capax culpæ, instrumentum illud culpæ fit particeps: & similiter in generatione huius hominis ab Adam per se, fit quod hic homo cõstituitur in hoc quod est esse membrum Adæ, vt capitis. Ex hoc nanque, quòd per semen ab ipso generatur, eius membrum fit, adeo quòd si aliter generaretur, aut fieret, non esset eius membrum. ex hoc autem quòd eius membrum, est supposito quòd susceptiuum culpæ particeps sit culpæ, & non solum vt omnes ad peccandum proclines simus: sicut diceretur esse causa combustionis lignorum, qui ligna siccaret, ex quo sequeretur, quòd facile incenderentur. Directe autem non est causa omnium peccatorum humanorum, ita quòd singula peccata persuadeat. Quod Origenes probat ex hoc, quia etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & similium: qui posset esse inordinatus, nisi ratione ordinaretur, quod subiacet libero arbitrio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorum nostrorum, secundum primam originem, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nõ solum sit seruus alicuius qui ab eo superatur, sed etiam qui ei voluntarie se subiicit: & hoc modo sit seruus diaboli, qui motu propriopeccat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum diaboli fuit irremediabile, quia necaliquo suggerente peccauit, nec habuit aliquam pronitatem ad peccandum ex præcedenti suggestione causatam, quod de nullo hominis peccato dici potest.

QVAEST. LXXXI.

De causa peccati ex parte hominis, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causa peccati ex parte hominis. Cum autem homo sit causa peccati alteri homini exterius suggerẽdo, sicut & diabolus, habet quendam specialem modũ causandi peccatum in alterum per originem: vnde de peccato originali dicendum est.

¶ Et circa hoc tria consideranda occurrunt. Primo, de eius traductione. Secundo, de eius essentia. Tertio, de eius subiecto.

Et circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum primũ peccatũ hominis deriuet per originẽ in posteros.

¶ Secundo, Vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorũ parẽtũ, per originẽ in posteros deriuent.

¶ Tertio, Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam seminis generantur.

¶ Quarto, Vtrũ deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur.

¶ Quinto, Vtrum si femina peccasset, viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in posteros.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd primum peccatum primi parentis non traducatur ad alios per originem. Dicitur enim Ezechiel. 18. Filius non portabit iniquitatem patris: portaret aũt, si ab eo iniquitatẽ traheret. ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

¶ 2 Præt. Accidens non traducitur per originem, nisi traducto subiecto, eo quòd accidens non transit de subiecto in subiectum: sed anima rationalis, quæ est subiectum culpæ, non traducitur per originem, vt in primo * ostensum est. ergo neque aliqua culpa per originem traduci potest.

¶ 3 Præt. Omne illud quod traducitur per originem humanã, causatur ex semine: sed semen nõ põt causare peccatum, eo quòd caret rationali parte animæ, quæ sola potest esse causa peccati. ergo nullum peccatum potest trahi per originem.

¶ 4 Præte. Quod est perfectius in natura, virtuosius est ad agendum: sed caro perfecta non potest inficere animam sibi vnitam, alioquin anima non posset emundari à culpa originali, dũ est carni vnita. ergo multo minus semen potest inficere animam.

¶ 5 Præt. * Philosophus dicit in 3. Ethicorum, quòd propter naturam turpes, nullus increpat, sed eos qui propter desidiam, & negligentiam. dicuntur autem natura turpes, qui habent turpitudinem ex sua origine. ergo nihil quod est per originem, est increpabile, neque peccatum.

¶ Sed contra est, quòd Apostolus dicit Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit: quod non potest intelligi per modum imitationis, vel incitationis propter hoc, quod dicitur Sapien. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. testat ergo quòd per originem à primo homine peccatum in mundum intrauit.

¶ Respondeo Dicendum, quòd secundum fidem catholicam est tenendum, quòd primum peccatum primi hominis originaliter transit in posteros: propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad baptismum tanquam ab aliqua infectione culpæ abluendi. Contrarium est autem hæresis Pelagianæ, vt pater per * Augustinum in plurimis suis libris. Adinuestigandum autem qualiter peccatum primi parentis originaliter possit transire ī posteros, diuersis viis prouenæ. Generatiua ergo motio respondet motioni imperatiuæ in hoc, quod est vtranq; constituere motũ in hoc quod est esse aliquid mouentis, vt sic possit ei imputari ad culpam præsuppositæ capacitate. Quòd autem ibi membrum præsit, & hic non, nihil refert, imo proportionalitati adiuuat: quia sicut ad culpam actualem mouet præexistens, ita mouens ad culpam originalẽ mouet, idest, ducit de potentia ad actum non præexistens: contra rationem namque eius quod oritur, est præexistere.

¶ In eodem articulo aduerte, q̃ author positionem quam in secundo sententiarum distinctione trigesima sequutus est, licet non totaliter arguere videatur: si tamen diligentius consideretur litera, dum arguitur insufficientiæ secunda via, positio illa olim sua reprehenditur. Nam ibi tenuit peccatum originale contsahi per originem, sicut podagram, vel stoliditatem, redundante in fœmam conditione materiæ, & habere rationem culpæ propter voluntatem parentis. Hic autem licet, de isto voluntario non fiat mentio referendo illam opinionẽ, subintelligitur tamen, vt puto, tanquam commune confessum ab omnibus, quod hoc est voluntarium aliena voluntate. Reprehenditur autem hæc positio tanquam insufficiens, quia non saluat rationem voluntarij, etiam aliena voluntate, sic quòd sufficiat ad rationem culpæ in hoc genito: quoniam totum hoc quod illa positio dicit acceptatum, verificatur de Sorte secũdum se. Est namque secundum se habens conditionẽ formæ coaptat

434 3. q. 19. ar. 1. 4. ad 1. Et 2. d. 33. q. 1. ar. 1. Et 4. contra. 50. 51. & 52. Et mal. q. 4. ar. 1. Et opus. 3. & 20. & 203. & 204. Et Roma. 5. lect. 3. q. 118. ar. 2.

* li. 3. de anima. ca. 9. tom. 5.

* Ca. 5. 8 nic.

coaptatas materię conditionibus, uoluntariæ Adæ voluntate contractas ab eo: & tamen defectus iste non est culpa Sortis secundum se. Quia ergo oportet ad saluandum voluntarium requisitum ad culpam huius absque propria voluntate, ponere hunc hominem esse aliquid alienæ voluntatis, vt sic sit voluntarius defectus voluntate propria non secũdum se, sed secundum quod membrum alterius, à quo inchoat hæc culpa. Et hoc non ponitur esse a prædictis positionibus ideo arguuntur: & ponitur alia via, qua saluatur sufficienter ratio voluntarii per hoc, quòd ponitur in Sorte hoc peccatum, vt est membrum Adæ: & ex consequenti in ipso secundum se.

¶ In responsione ad tertiũ in eodem articulo nota, quod culpam esse virtualiter in semine accipiendum est concomitãter, & non principaliter. In semine nanque est virtualiter natura humana, quam concomitatur culpa originalis: ita quod non oportet aliquam intẽtionalem qualitatem in semine fingere, qua productiuum sit culpæ. Hoc etiã nec sommauit author, cũ culpa nihil entitatis sit, & concomitanter fiat, & sufficiens sit semẽ deciſum a natura destituta iustitia originali. Verba autem authoris in quæstione de Malo, quæstiõe quarta, articulo primo ad nonum, non significant oppositum: sed quod priuatio iustitiæ originalis in semine illo modo quo in semine saluat, ex defectu spectat ad genus moris virtualiter, nõ qa est actu moralis, sed quia tendit ad morale peccatum: & sic ista priuatio est quædam intentio mali moralis, & malum morale

* In prædic. ca. de specie medio illius tom. 5.

cesserunt. Quidam enim considerantes, quòd peccati subiectum est anima rationalis, posuerunt, quòd cum semine rationalis anima traducatur, vt sic ex infecta anima infectæ animæ deriuari videantur. Alij verò hoc repudiãtes tanquam erroneum, conati sunt ostendere, quomodo culpa animæ parentis traducitur in prolem, etiam si anima non traducatur, per hoc quòd corporis defectus traducuntur à parẽte in prolem: sicut leprosus generat leprosum, & prodagricus podagricum, propter aliquam corruptionem seminis, licet talis corruptio non dicatur lepra, vel podagra. Cum autem corpus sit proportionatum animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & econuerso: simili modo dicitur, quòd culpabilis defectus animæ per traductionem seminis in prolem deriuatur, quamuis semen actualiter non sit culpæ subiectum. Sed omnes huiusmodi viæ insufficientes sunt: quia dato q̃ aliqui defectus corporales à parente transeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex consequenti propter corporis indispositionem, sicut interdum ex fatuis fatui generantur: tamen hoc ipsum, quod est ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione est, quòd sit voluntaria. vnde etiam posito, quòd anima rationalis traduceretur, ex hoc ipso quòd infectio animæ prolis nõ esset in eius voluntate amitteret rationem culpæ obligantis ad pœnam, quia vt * Philosophus dicit in tertio Ethicorum. Nullus improperabit cæco nato, sed magis miserebitur. Et ideo alia via procedẽdum est dicendo, quòd omnes homines qui nascuntur ex Adam, possunt considerari vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura, quàm a primo parente accipiunt, secundum quod in ciuibus oẽs homines, qui sunt vnius communitatis, reputãtur quasi vnum corpus, & tota cõmunitas quasi vnus homo. sicut etiam * Porphyrius dicit, quòd participatione speciei plures homines sunt vnus homo. Sic igitur multi homines ex Adam deriuati, sunt tanquam multa membra vnius corporis: actus autem vnius membri corporalis, puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ, quæ primo mouet membrum. Vnde homicidium, quod manus committit, non imputaretur manui ad peccatum, si consideraretur manus secundum se vt diuisa à corpore, sed imputatur ei inquantum est aliquid hominis, quod mouetur à primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, quæ est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis, qui mouet motione generationis omnes, qui ex eius origine deriuantur, sicut voluntas animæ mouet omnia membra ad actum. vnde peccatum, quod sic a primo parente in posteros deriuatur, dicitur originale: sicut peccatum quod ab anima deriuatur, ad membra corporis, dicitur actuale, & sicut peccatum actuale quod per membrum aliquod committitur, non est peccatum illius membri, nisi inquantum illud membrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum. Ita peccatum originale non est peccatum huius personæ, nisi inquantum hæc persona recipit naturam a primo parente: vnde & vocatur peccatum naturæ, secundum illud Ephes. 2. Eramus natura filii iræ.

* li. 1. tract. c. 9. ad fin. to. 1. li. 3. contra Iul. c. 1. 2 med. to. 7. & li. De bo. pæ. seue. ca. 1. & 12. to. 6.

Ad primum ergo dicendũ, quòd filius dicitur non portare peccatum patris, quia non punitur pro peccato patris, nisi sit particeps culpæ: & sic est in proposito. deriuatur enim per originem culpa à patre in filium, sicut & peccatum actuale per imitationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi anima non traducatur, quia virtus seminis non potest causare animam rationalem, mouet tamen ad ipsam dispositiuè: vnde per virtutẽ seminis traducit humana natura à parẽte in prolẽ, & simul cũ natura naturæ infectio. Ex hoc. n. fit iste qui nascitur, consors culpæ primi parẽtis, q̃ naturã ab eo sortitur per quandam generatiuam motionem.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ etsi culpa non sit actu in semine, est tamen ibi virtute humanæ naturæ, quam concomitatur talis culpa.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ semen est principium generationis, quæ est proprius actus naturæ, eius propagationi deseruiens: & ideo magis inficitur anima per semẽ, quàm per carnem iam perfectam, quæ iam determinata est ad personam.

Ad quintum dicendum, q̃ illud quod est per originẽ, non est increpabile, si cõsideretur iste qui nascitur secundum se: sed si consideretur prout refertur ad aliquod principium, sic potest esse ei increpabile, sicut aliquis qui nascitur, patitur ignominiam generis ex culpa alicuius progenitorum causatam.

ARTICVLVS II.

Vtrum etiam alia peccata primi parentis, vel proximorum parentum traducantur in posteros.

AD SECVMDVM sic proceditur. Videtur q̃ etiam alia peccata vel ipsius primi parentis, vel proximorum parentum traducantur in posteros. Pœna enim nunquàm debetur nisi culpæ: sed aliqui puniuntur iudicio diuino pro peccato proximorum parentum, secundum illud Exod. 20. Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationẽ. Iudicio etiam humano in crimine læsæ maiestatis filij ex hæredantur pro peccato parentum. ergo etiam culpa proximorum parentum tranſit ad posteros.

435 2. di. 20. q. 2. art. 3. ad 1. Et d. 32. q. 1. art. 1. Et 4. cõtra cap. 52. ad 13. Et ma. q. 4. ar. 8.

¶ 2 Præterea. Magis potest transferre in alterum id quod habet aliquis a seipso, quàm id quod habet ex alio, sicut ignis magis potest calefacere, quàm aqua calefacta: sed homo transfert in prolem per originem peccatum quod habet ab Adam. ergo multo magis peccatum quod ipse commisit.

Universidad de Deusto
Biblioteca.

¶ 3 Præte. Ideo contrahimus à primo parente peccatum originale, quia in eo fuimus sicut in principio naturæ, quam ipse corrupit: sed similiter fuimus in proximis parentibus sicut in quibusdam naturæ principiis, quæ etsi sit corrupta, potest adhuc magis corrumpi per peccatum, secundum illud Apocal. vltim. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. ergo filii contrahunt peccata proximorũ parentum per originẽ, sicut & primi parẽtis.

¶ Sed contra. Bonum est magis diffusiuum sui, quam malum: sed mala proximorum parentum non traducuntur ad posteros. ergo multo minus peccata.

*c. 46. & 47. to. 4.

¶ Respondeo Dicendum, quòd Augustinus hanc quæstionem mouet in Enchirid. & insolutam relinquit. Sed si aliquis diligenter attendit, impossibile est quòd aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum, per originem traducantur. Cuius ratio est, quia homo generat sibi idem in specie, non autem secundum indiuiduum, & ideo ea quæ directè pertinent ad indiuiduum, sicut personales actus, & quæ ad eos pertinent, non traducuntur à parentibus in filios. Non enim Grammaticus traducit in filium scientiam grammaticæ, quàm proprio studio acquisiuit: sed ea quæ pertinent ad naturam specici, traducuntur à parentibus in filios, nisi sit defectus naturæ, sicut oculatus generat oculatum, nisi natura deficiat: & natura sit fortis, etiam aliqua accidentia indiuidualia propagantur in filios, pertinentia ad dispositionem naturæ, sicut velocitas corporis, bonitas ingenii, & alia huiusmodi. nullo autem modo ea quæ sunt purè personalia, vt * dictum est. Sicut autem ad personam pertinet aliquid secundum seipsam, & aliquid ex dono gratiæ: ita etiam ad naturam potest aliquid pertinere secundum seipsam, scilicet quod causatur ex principiis eius, & aliquid ex dono gratiæ, & hoc modo iustitia originalis, sicut in primo * dictum est, erat quoddam donum gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parente, quod quidem primus homo amisit per primum peccatum. vnde sicut illa originalis iustitia traducta fuisset in posteros simul cum natura, ita etiam inordinatio opposita. Sed alia peccata actualia vel primi parentis, vel aliorum non corrumpunt naturam, quantum ad id quod naturæ est: sed solum quantum ad id quod personæ est, idest, secundum pronitatem ad actum: vnde alia peccata non traducuntur.

In isto ar.

q.100. ar.1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod pœna spirituali, sicut * Augustinus dicit in epistola ad Auitum, nunquam puniuntur filii pro parentibus, nisi communicent in culpa, vel per originem: vel per imitationem, quia omnes animæ immediate sunt Dei, vt dicitur Ezec. 18. Sed pœna corporali interdum iudicio diuino, vel humano puniuntur filii pro parentibus, inquantum filius est aliquid patris secundum corpus.

*Epist. 75. ad Auitũ tom. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod habet aliquis ex se, magis potest traducere, dummodo sit traducibile: sed peccata actualia proximorum parentum non sint traducibilia, quia sunt pure personalia, vt * dictum est.

In cor. ar.

436 1. q. 100. art. 1. cor. Et 3. q. 31. ar. 8. & q. 52. ar. 7. ad 2. & q. 68. ar. 9. cor. Et 2. d. 31. q. 1. art. 2. Et 3. di. 3. q. 4. art. 2. Et 4. contra c. 50. & 52. Et ma. q. 4. art. 6. Et quo. 6. artic. 7. Et Rom. 5. le. 3. fi.

¶ Ad tertium dicendum, quod primum peccatum corrumpit naturam humanam corruptione ad naturam pertinente: alia vero peccata corrumpunt eam corruptione pertinente ad solam personam.

¶ *Super quæstionis octuagesimæ primę Artic. III.*

IN artic. tertio. eiusdẽ octuagesimæ primæ quæstionis omisso secũdo, aduerte duo circa vniuersaliter captiuos, sed etiam obnoxius captiuitati. Et hæc bene notabis tu Thomista, ne numio zelo, non secundum scientiam accensus, erronea dicas, quæ erronea non sunt, cum de beatissimæ Virginis cõceptione disputas, aut prædicas. Secundum notandum est, quòd licet, vt dictũ est, ad fidem non spectet, tanquam necessario credendũ, vtrũ aliquis actualiter non habuerit ex speciali gratia originale peccatũ, per hoc non excludit quin spectare possit tãquam probabile, propter authoritates sanctorum. In principio namque primę partis distinxit author quomodo multipliciter aliqua spectent ad sacram theologiam: propter quod oportet sobrie se habere hominẽ in re hac, sicut & de actuali morte eorum, de quibus loquitur Apost. 1. ad Thess. 4. & diabolicas æmulationes, detractiones, rixasque tam sub zeli, quàm sub pietatis umbra euitare, ac Spiritui sãcto obicem non ponere, iurando firmando hoc, vel illud.

¶ In responsione ad secũdum in eodem articulo scito, quòd peccatum originale in baptizato dicitur remanere actu, & transire reatu: quia & vere actu remanet priuatio iustitiæ originalis. Sumus enim adhuc illa priuati: quoniam quãuis habeamus gratiam gratum faciẽtem coniungentem supremum hominis Deo, non tamen habemus eam secundũ hunc effectum, qui est iustitia originalis in statu isto. Gratia enim, vt in prima parte dictum fuit, est radix originalis iustitiæ, quæ olim cum suo fructu perdita, per baptismum reparatur secundum se, tantum fructuum factura iustitiæ originalis post resurrectionem. Et vere transit reatu, quia non remanet in baptizatis priuatio originalis iustitiæ sub ratione culpæ. non enim amplius eis imputatur ad culpam, nec reseruatur punienda. Et sic breuibus hic colligere poteris, quomodo originale peccatum in baptizato actu remaneat, reatu vero transeat, & alia multa necessaria pro declaratione eorum, quæ sanctus Doctor dicit in litera.

* Ca. 19. & 20. to. 3. ar. 1. & 3. huius q.

D. 370.

¶ *Super Quæstionis 81. Articul. IIII.*

IN articul. 4. eiusdem 81. quæstionis in responsione ad secundum, dubium occurrit: quia author in 2. senten. & hic in artic. 1. ad quartum, tenet animam inficere ex carne, quæ est pars genitri, quam constat non esse principium actiuũ in generatione: nunc vero dicit, quod caro non inficit, nisi inquantũ est principium actiuum in generatione: non. n. stant hæc duo simul.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ carnis nomine, quatuor accipere possumus, corpus paternum, ex quo deciditur semen ipsum: semen secundum virtutẽ actiuam in spiritu spumoso: carmen, quæ fit pars prolis in ipsa vnione ad animam: & carnẽ, vt perseuerantem in prole. & retrogrado ordine procedendo, caro perseuerãs inficit animam mediãte proprio cõsensu, dum concupiscit aduersus spiritum. Caro vero in vnione, vt stat sub actione seminis, generando viuentis, inficere dici potest, vt materia cui coaptatur forma in principio in constitutione naturæ. Magis tamen & verius dicitur, quòd semen inficit, cui proprie conuenit actio naturę: & eadem ratione, licet remote, paternum corpus in quarto mediante semine actiue generat. Ex quibus patet, q̃ verissimũ est, q̃ caro non inficit sola. q̃ dico, propter carnem vt perseuerantem, nisi pre quanto est principium actiuum: quia si caro in vnione inficit, hoc habet, vt stat sub principio actiuo: & sic verificatur ẽt illud comparatiuum, magis, in primo articulo positum ad quartum. Magis namque inficit semen, quàm caro in vnione. q̃a propter illud: & quàm caro perseuerans, quia non nisi diminute inficit, vt dictum est, concupiscendo.

In cor. & 1. art.

In corp. artic.

438 2. dist. 31. q. 1. ar. 2. ad 4. Et 4. dist. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 1. Et mal. q. 4. arti. 7. ad 4. & 5. Et Rom. 5. le. 3. Et 1. Cor. 15. le. 3. me.

* Li. 2. c. 1. tom. 4.

* Cap. 2. & 12.

¶ *Super Quæstionis 81. Articulum V.*

IN artic. 5. eiusdem quæst. 81. in responsione, aduerte authorem reprehendere opinionem, quam secutus fuerat in secundo sententiarum distinctio 30.

¶ Super

437 2. dist. 31. q. 1. ar. 2. ad 3. Et di. 33. q. 1. ar. 1. ad 4. Et 3. di. 2. q. 1. ar. 2. q. 2. a. 2. Et ma. q. 4. ar. 7.

ar. 1. huius quæst.

* Incipit hæc, epist. in ipso q. fectionis &c. to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum primi parentis transeat per originem in omnes homines.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quod peccatum primi parentis non transeat per originem in omnes homines. Mors enim est pœna consequens originale peccatum: sed non omnes qui procedunt seminaliter ex Adã, moriuntur. illi enim, qui viui reperientur in aduentum Domini nunquã morientur, vt videtur, per hoc quod dicitur 1. Thessal. 4. Nos qui viuimus, non præueniemus in aduentu Domini eos qui dormierunt. ergo illi non contrahunt originale peccatum.

¶ 2 Præt. Nullus dat alteri quod ipse non habet: sed homo baptizatus non habet peccatum originale. ergo non traducit ipsum in prolen.

¶ 3 Præt. Donum Christi est maius, quàm peccatum Adæ, vt Apost. dicit Ro. 5. Sed donum Christi non trãsit in oẽs homines. ergo nec peccatum Adæ.

¶ Sed contra est, quòd Apos. dicit Ro. 5. Mors in omnes pertransit, in quo omnes peccauerunt.

¶ Respon. Dicendum, quod secundum fidem catholicam firmiter est tenendum, quòd omnes homines præter solum Christũ, ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adam cõtrahunt: alioquin non omnes indigerent redemptione, quæ est per Christum, quod est erroneum. Ratio autem sumi potest ex hoc, quod * supra dictum est, scilicet quòd sic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in posteros, sicut à voluntate animæ per motionem membrorum, traducitur peccatum actuale ad membra corporis. Manifestum est autem quòd peccatum actuale traduci potest ad omnia membra, quæ nata sunt moueri à voluntate. vnde & culpa originalis traducitur ad omnes illos, qui mouentur ab Adam motione generationis.

¶ Ad primũ ergo dicendũ, q̃ probabilius, & conueniẽtius tenetur, q̃ oẽs illi, qui in aduentu Dñi reperiẽt, morientur, & post modicum resurgent, vt in tertio plenius dicetur. Si tamen hoc verum sit, q̃ alii dicunt, q̃ illi nunquã morientˀ, sicut * Hieronymus narrat diuersorum opiniones in quadam epistola ad Minerium, de Resurrectione carnis, dicendũ est ad argumẽtũ, q̃ illi etsi non moriãtur, est tñ in eis reatus mortis: sed pœna aufertˀ a Deo, qui etiã peccatorũ actualiũ pœnas condonare pót.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ peccatũ originale per baptismũ aufertˀ reatu, inquantũ aĩa recuperat gratiã quantũ ad mentẽ: remanet tñ peccatũ originale actu quantũ ad fomitẽ, qui est inordinatio partiũ inferiorũ aĩæ, & ipsius corporis, fm q̃ homo generat, & non fm mentem: & ideo baptizati traducunt peccatũ originale. Nõ enim parẽtes generant inquantũ sunt renouati p baptismũ, sed inquãtũ retinẽt adhuc aliquid de vetustate primi peccati.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut peccatum Adæ traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur: ita gratia Christi traducitur in omnes, qui ab eo spiritualiter generantur per fidem, & baptismum: & non solum ad remouendam culpam primi parentis, sed etiam ad remouendum peccata actualia, & ad introducendũ in gloriã.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum si aliquis ex humana carne formaretur miraculosè contraheret originale peccatum.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ò si aliquis formaretur ex carne humana miraculosè, contraheret originale peccatum. Dicit enim quædam glos. Gen. 3. quòd in lumbis Adæ fuit tota posteritas corrupta, quia non est separata prius in loco vitæ, sed postea in loco exilij: sed si aliquis homo sic formaretur, sicut dictum est, caro eius separaretur in loco exilij. ergo contraheret originale peccatum.

¶ 2 Præt. Peccatum originale causatur in nobis inquantum anima inficitur ex carne: sed caro tota hominis est infecta. ergo ex quacumque parte carnis homo formaretur anima eius inficeretur infectione originalis peccati.

¶ 3 Præt. Peccatum originale à primo parente peruenit in omnes, inquãtum omnes in eo peccante fuerunt: sed illi qui ex carne humana formarentur, in Adam fuissent. ergo peccatum originale contraherent.

¶ Sed contra est, quia non fuissent in Adam secundum seminalem rationem, quod solum causat traductionem peccati originalis, vt * Augu. dicit 16. super Gen. ad literam.

¶ Respon. Dicendum, q̃ sicut iam * dictum est. Peccatum originale à primo parente traducitur in posteros, inquantum mouentur ab ipso per generationẽ, sicut mẽbra mouentur ab anima ad peccatum actuale. Non autem est motio ad generationẽ, nisi per virtutem actiuã in generatione: vnde illi soli peccatum q̃ originale contrahunt qui ab Adã descendunt per virtutem actiuam in generatione originaliter ab Adã deriuatam, q̃ est secundum seminalem rationem ab eo descendere. nam ratio seminalis nihil aliud est, quam vis actiua in generatione. Si aũt aliquis formaretur virtute diuina ex carne humana, manifestum est, q̃ vis actiua non deriuaretur ab Adã. vnde non contraheret peccatum originale: sicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, si manus nõ moueretur à voluntate hominis, sed ab aliquo extrinseco mouente.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, q̃ Adam non fuit in loco exilii, nisi post peccatum: vnde non propter locum exilii, sed propter peccatũ traducitur originalis culpa ad omnes, ad quos actiua eius generatio peruenit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd caro non inficit animam, nisi in quantum est principium actiuum in generatione, vt * dictum est.

¶ Ad tertium, dicendum q̃ ille qui formaretur ex carne humana, fuisset in Adam secundum corpulentam substantiã, sed non secundum seminalem rationẽ, vt * dictum est: & ideo non cõtraherent originale peccatum.

ARTICVLVS V.

Vtrum si Adam non peccasset, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent.

AD quintum sic proceditur. Videtur, q̃ si Adam nõ peccasset, Eua peccante, filij originale peccatũ cõtraherent. Peccatum. n. originale à parentibus contrahimus, inquantum in eis fuimus, secundum illud Apostoli Ro. 5. In quo oẽs peccauerũt: sed sicut hõ pexistˀ in patre suo, ita in matre. ergo ex pctõ matris hõ peccatũ originalis cõtraheret, sicut & ex peccato patris.

¶ 2 Præt. Si Eua peccasset, Adã non peccãte, filij passibiles, & mortales nascerentur. Mater. n. dat materiã in generatione, vt dicit * Philo. in 2. de generatione animalium, mors aũt, & cẽs passibilitas, puenit ex necessitate materiæ: sed passibilitas, & necessitas moriẽdi sunt pœna peccati originalis. ergo si Eua peccasset, Adã non peccãte, filij contraherent originale peccatum.

¶ 3 Præt. * Damascẽ. dicit in li. 3. q̃ Spiritus sanctus præuenit in virginem de qua Christus erat absq; peccato originali nasciturus, purgãs eã: sed illa purgatio non fuisset necessaria, si infectio

* Li. 2. c. 1. tom. 4.

* Cap. 2. & 12.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

originalis peccati non contraheretur ex matre. ergo infectio originalis peccati ex matre trahitur, & sic Eua peccante, eius filij peccatum originale contraherent, etiamsi Adam non peccasset.

¶SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Ro. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. Magis autem fuisset dicendum, quòd per duos intrasset, cum ambo peccauerint: vel potius per mulierem, quæ primo peccauit, si fœmina peccatum originale in prolem transmitteret. non ergo peccatum originale deriuatur in filios à matre, sed à patre.

¶Respon. Dicendum, ꝙ huius dubitationis solutio ex*præmissis patet. Dictum est enim*supra, ꝙ peccatũ originale à primo parente traducitur, inquantum ipse mouet ad generationem natorum. vnde †dictum, est ꝙ si materia liter tantum aliquis ex carne humana generaretur, originale peccatum non cõtraheret. Manifestum est autem secundum doctrinam* philosophorum, ꝙ principium actiuum in generatione est à patre, materiã autem mater ministrat. vnde peccatum originale non contrahit à matre, sed à patre: & secundum hoc, si Adam non peccante, Eua peccasset, filij originale peccatũ non contrahe rent: econuerso autẽ esset, si Adam peccasset, & Eua non.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in patre præexistit filius sicut in principio actiuo, sed in matre sicut in principio materiali, & passiuo: vnde non est similis ratio.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ quibusdam videtur, ꝙ Eua peccante, si Adam non peccasset, filij essent immunes à culpa: paterentur tamen necessitatem moriendi, & alias passibilitates prouenientes ex necessitate materiæ, quam mater ministrat, non sub ratione pœnæ, sed sicut quosdam naturales defectus. Sed hoc non videtur conuenire. Immortalitas. n. & impassibilitas primi status non erat ex conditione materiæ, vt in primo*dictum est, sed ex originali iustitia, per quam corpus subdebatur animæ, quandiu anima esset subiecta Deo: defectus autem originalis iustitiæ est peccatum originale. Si igitur Adam non peccante peccatum originale non transfunderetur in posteros propter peccatum Euæ, manifestum ᵈ est quòd in filijs non esset defectus originalis iustitiæ, vnde non esset in eis passibilitas, vel necessitas moriendi.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa purgatio præueniẽs in beata Virgine, non requirebatur ad auferendum transfusionem originalis peccati, sed quia oportebat vt Mater Dei maxima puritate niteret. Non enim est aliquid dignè receptaculum Dei nisi sit mundum, secundum illud Psal. 93. Domum tuam, Domine, decet sanctitudo.

ar.p.3.& 4. huius q.ar.1.huius q.art. 4. huius q. Arist. li.2.de generatiũ c.1. to.4.

p.p.q.97. ar.1. & 2.

D.78.

QVAEST. LXXXII.

De originali peccato quantum ad suam essentiam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de peccato originali, quantum ad suam essentiam.

Et circa hoc queruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum originale peccatum sit habitus.
¶Secundo, Vtrum sit vnum tantum in vno homine.
¶Tertio, Vtrum sit concupiscentia.
¶Quarto, Vtrum æqualiter sit in omnibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum originale peccatum sit habitus.

439 2.d.5.q.1. ar. 1.c.& di.7. q.1. ar.1. ad 2.

INTITULO primi articuli quæstionis 82 sumitur habitus proprie, & nõ solum vt distinguitur contra actum, vt patet ex corpore, vbi distinguit de habitu proprie sumpto, de quo superius dictũ fuit, & est quæstio singularis.

¶In corpore articuli dubium primo est, an inordinatio dispositionis, quæ in litera dicitur, sit inordinatio priuatiue, an contrarie. Si. n. priuatiue sumitur inordinata dispositio, id est, dispositio priuata tali ordine, sequitur quòd non sit habitus, sed priuatio peccatum originale, in tali inordinatione consistẽs vero sumitur contrarie, oportet assignare quid sit illud positiuum fundans hanc contrarietatem.

¶Dubium secundo est, quomodo peccatum originale sit vere habitus, loquendo de habitu in ordine ad naturam: quia nulla est in nobis ex peccato originali qualitas super addita siue in essentia, siue in potentijs animę vbi ponitur originale peccatum. constat enim habitum esse speciem qualitatis.

¶Dubium tertio est, quomodo peccatũ originale est lãguor naturæ. Aut enim hoc dicitur de natura nostra absolute, aut donata iustitia originali. Non absolute: quia natura priuata originali iustitia, nullam habet imbecillitatem, sed est sibi ipsi relicta quo ad animam, & quo ad corpus. & sicut tenebrositas elementorũ in propria nõ est languor naturæ absolute: ita nec tendentia partium animæ ī propria. Nec de donata iustitia originali: quia cũ natura nostra non differat à seipsa donata iustitia originali, nisi priuatione illius voluntatis Adæ, non apparet in quo cõsistat ista languor.

¶Dubium vltimo est in responsione ad primum, quomodo peccatum originale est habitus

Et 2.dist. 30.q.1.ar ti.3. ad 2. Et veri. q.20.art. 1.ad 2. Et ma.qõ.4. ar.2. *Ca.2.& 3. & 24.

*Habetur ex serm. 45. de tempore. 10. Et ex li.6. contra Iulianum c.7. tom.7.

q. 50. artic.1.

q.pr.ar.1

tus corruptus. Nam habitus corruptus non est habitus, sicut nec albedo corrupta est albedo. Si igitur peccatum originale est habitus corruptus, falso dictum est in corpore, quòd est habitus, ly enim corruptus, est conditio diminuens.

¶Ad primum horum dicitur, quòd inordinatio sumitur contrarie. Est. n. in nobis cõsiderare partes animæ dispositas dupliciter, scilicet cum harmonia conformi naturæ nostræ rationali, & sine illa. Et cum sunt sine tali harmonia, pronæ sũt vt ferantur secundum proprios impetus præter consonantiam ad harmoniam illam. hoc autem est partes animæ esse inordinatas contrarie: sicut humores corporis, cum sunt sine regimine virtutis animæ, mouentur secundum proprias inclinationes non solum extra harmoniam sanitatis, sed contra illam. Fundatur igitur inordinatio contrarie super pronitate ad ea, quæ sunt contra harmoniam. Concupiscibilis enim ex hoc ipso, quòd prona est ad delectabile secundum sensum plusquam oporter secundum rationem rectam. est cõtrarie disposita.

¶Ad secundum dubium dicitur, ꝙ author non putauit peccatum originale esse habitum, sed quandam habitualem pronitatem non positiue, sed per subtractionem retinentis, vt in secundo sententiarum, & in quæstione de Malo patet. Sed hæc responsio non notauit in authore hunc singularem articulum, cum responsione ad tertium. Ex hoc namque apparet, ꝙ author aliter sua contemplans naturam peccati originalis, nouam tradidit doctrinã, alterius non oblitus. Distinxit siquidem habitum, vel ad opus, vel ad naturam, & dixit duo. Primum est, ꝙ peccatum originale non est habitus in ordine ad opus, nisi indirecte per remotionem prohibentis, & sic glosauit seipsum alibi. Alterum est, ꝙ peccatũ originale est habitus in ordine ad naturam, sicut ægritudo. Et ad motam difficultatem, quia habitus significat quid positiuum distinctum contra priuationem, dixit in responsione ad primum, quòd pro positiuo hic sunt partes animæ inordinatæ contrarie. Quòd dictum, secundum triplicem de habitu ad naturam opinionem triplicitersaluat habitum. Nam sm tenentes habitum huiusmodi, puta sanitatem, vel pulchritudinem formaliter consistere in relatione, & materialiter in qualitatibus consonantibus, facile patet quo peccatum originale est qualitas. Sed hæc via nõ est sm viam authoris expresse superius in quæstione 49. ponentis sanitatem esse essentialiter, & formaliter qualitatem, non relationem. Secundum dicentes vero habitum esse collectionem ordinatam partialium dispositionum, facile quoque patet peccatum originale esse qualitatem, idest, collectionem qualitatum inordinatarum. Sed hæc quoque via superius confutata est: quia habitus non esset qualitatis species, collectio namque qualitatum non est qualitas. Secundum aũt tenentes habitũ esse qualitatem existentem subiective in vno principali, non absolute, sed vt consonanti, vel dissonanti alijs, subtilius saluatur de peccato originali, ꝙ est qualitas, sicut & de sanitate, & ægritudine. Ita ꝙ sicut ægritudo est qualitas non composita, aut collecta ex pluribus qualitatibus dissonis in ordine ad naturam, sed consurgens talis dissonantia in principali parte: sic originale peccatũ non est collectio, aut ordo inordinatarum pronitatũ in partibus animæ, sed inordinata pronitas primæ partis nõ absolute, sed vt illa prima pars aliis in ordinatis cohæret, qualitatis quæ est habitus rationem habet. Et hoc est idem dicere, ꝙ vt est in toto primo. æquiualet. n. esse in parte vt cohæret alijs, & esse in toto: cohærere namque propter totum. Vnde & in 5. Meth habitus ponitur dispositio nõ partium, sed habẽtis partes. Nõ vt aliqui interpretãtur, quia ex dispositionibus partium resultat in toto qualitas, quæ est habitus, puta sanitas, vel pulchritudo: sed quia qualitas primæ partis in ordine ad alias, seu vt est habentis illas sic dispositas, est habitus. In cuius signum Aristo. in prima specie qualitatis posuit calorem, vt commentatum naturæ in Prædicamentis: & inferius in hac eadem quæstione dicitur, quòd peccatum originale est in pluribus partibus animæ, vt sunt partes vnius totius. Et quòd est formaliter in prima parte animæ, in sequenti quæstione dicetur, in cæteris autem materialiter. Putandum est igitur, quòd sicut humoribus inordinate dispositis est infirmitas, sic quòd in vno est formaliter, & in reliquis materialiter, ita & de peccato originali. Et sic

habet rationem habitus: sed inordinata dispositio actus non habet rationẽ habitus. & propter hoc peccatum originale potest esse habitus, non autem peccatum actuale.

¶Ad tertium dicendum, quod obiectio illa procedit de habitu, quo potentia inclinatur in actum: talis autem habitus non est peccatum originale. Quamuis etiam ex peccato originali sequatur aliqua inclinatiõ in actum inordinatum, non directè, sed indirectè, scilicet per remotionem prohibentis, idest, originalis iustitiæ, quæ prohibebat in ordinatos mõtus: sicut etiam ex ægritudine corporali indirectè sequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos. nec debet dici, quòd peccatum originale sit habitus infusus, aut acquisitus per actum nisi si primi parentis: non autem huius personæ, sed per vitiatam originem in natus.

ARTICVLVS II.

Vtrum in vno homine sint multa originalia peccata.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in vno homine sint multa originalia peccata, dicitur enim in Psal. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: sed peccatum in quo homo concipitur, est originale, ergo plura peccata originalia sunt in vno homine.

Quòd autem harmonia illa naturalis sit, patet ex hoc, quia est sm naturam, naturale namque, vt in secundo Physicorum habetur, dicitur de eo quod est secundum naturam. Constat. n. secundum naturam nostram, qua rationales sumus, esse bonum secundum rationem, in omnibus partibus animæ rationis participibus, vt Dionysius in quarto capitulo de diuinis nominibus dicit. Naturalia autem etsi non sint ablata à nobis, sunt tamen infirmata: sed de hoc inferius latior erit sermo.

¶Ad quartum dubium prima fronte videtur dicendum, ꝙ litera est corrupta, & ꝙ debet legi: Sed est habitus contrarius. Iusta hũc namque sensum directe satisfacit argumento, & consonat totti illi responsioni, qua vult, ꝙ sicut ægritudo non est pura priuatio sanitatis: ita peccatum originale non est pura priuatio originalis iustitiæ, sed est habitus contrarius illi. Sed quia in sequentis articuli corpore expresse dicitur, ꝙ peccatum originale est dispositio corrupta, & pat est quæstio de habitu corrupto, & dispositione corrupta, quoniam corrupta est conditio diminuens. vtrobique ideo aliter dicendum est, quicquid sit de correctione huius literæ. Non intendit igitur author per habitum corruptum, habitũ qui desit: sicut per hominem mortuum intelligitur homo qui desijt. sic enim corruptum est conditio diminuens: sed intendit peccatum originale esse tam habitum, quàm dispositionem in corruptione consistentem. Sicut enim ægritudo est habitus consistens in corruptione humorum: ita peccatum originale est habitus cõsistens in corruptione partium animæ. Corruptionis enim nomẽ, vt patet in octauo Physicorum, ad omnem alicuius desitionem extenditur: & sic corruptio contra puram priuationem distinguitur in litera. Priuatio enim dicit negationem in subiecto apto nato: corruptio verò addit positiuum contrarium, fundans illam negationem. Non sanum enim priuatiue dicit sanitatis negationem in corpore capaci sanitatis. Ægrum verò dicit humores corruptos per contrarias dispositiones ad sanitatem: ac per hoc & dicit aliquid positiuum, & est habitus corruptus, idest, in corruptione consistens: cum quo stat, quòd est habitus. Et simile est de peccato originali, qui languor est naturæ.

ar.p.3.& 4. huius q.ar.1.huius q.art. 4. huius q. Arist. li.2.de generatiũ c.1. to.4.

1.2.dist.33. q.1. ar.1. Et mal. q.4. ar.1. cor.fin.& art.2.pri. & arti. 8. ad 1. Et Psal. 31. Et Rom. 6.le. & 6.15. lect. 3.6.

¶ Super Quæstionis 82. Articulum II.

IN articulo secundo, & tertio eiusdem quæstionis dubia duo occurrunt. Primum est, de qua causa est sermo in illa propositione secundi articuli. In omni ordinata dispositione vnitas specifica sumitur ex parte causæ extrinsecæ, vel intrinsecæ, flectuæ, vel formalis. non enim liquet, quin potius litera affert causam materialem, puta calorem excedentem respectu febris, & similia. Secundum est, quo pacto priuatio originalis iustitiæ ponitur causa originalis peccati in 2. articul. & in 3. ponitur quod est formale in ipso peccato originali.

¶Ad euidentiam horum scito, quod cum dispositio sit ordo habentis partes, in omni inordinata dispositione plur concurrere oportet spectantia ad illam, quasi partes integrales, & aliquid tanquam radicem vel totius dispositionis, vel reliquarum partium. verbi gratia, In febre cholerica excessiuus calor est, & quasi pars febris, & radix febris in reliquis partibus corporis. Inter has autem quasi partes illa vim causæ obtinet: vnde talis dispositio simpliciter ponitur inesse: & de tali causa verificatur litera, quamuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

uis indistinctæ loquatur. Est namque huiusmodi quasi pars causæ, & actiue, & formaliter, vt patet in exemplis literæ. Excessiuus namque calor & facit febrem, & formalis in febre est. vnde litera de intrinseca, vel quasi intrinseca causa propria verificatur, non materiali: vt sic, quoniam nulla res ponitur in esse per materiam, sed ex qua ponitur in esse, quæ est vt formalis, & actiua, & non solum materiæ rationem habens diuersimode. Et sic patet solutio primi duorum & secundi. Nam ex hoc patet, quòd priuatio originalis iustitiæ, quia est prima intrinseca causa dicit originalis peccati, causæ eius ponitur non qualitercunque, sed formalis, vt ex discursu literæ patet.

q.81.ar.2.

¶ *Super quæstionis octuagesimæ secundæ Artic. III.*

IN articulo tertio duo occurrunt dubia. primo quomodo se habet inordinatio voluntatis ad peccatum originale materialiter, & ad priuationem originalis iustitiæ, in litera nâque nihil videtur de hac exprimi. Materiale enim in peccato originali ponitur concupiscentia, quam in aliis viribus consistere ex eo patet, quòd litera reddés rationem quare dicatur concupiscentia, inquit. Inordinatio aliarum virium animæ præcipue in hoc attendi tur, ꝙ ad bonum commutabile conuertũtur. & in quæstione de Malo q. quarta ar secundo aperte ponitur malitia ex parte formalis in peccato originali: defectus autẽ aliarum virium materialiter: sed per formale in litera hæc nõ cõcludit inordinatio voluntatis, sed priuatio iustitiæ originalis, quã cõstat aliud esse ab in ordinatione voluntatis.

¶ Secundum dubium est, an formale in peccato originali sit priuatio iustitiæ originalis tantum, an in hoc, puta, in voluntate. Litera. n. in calce corporis articuli infert simpliciter, ꝙ priuatio iustitiæ originalis: in corpore illatũ, erãt de priuatione iustitiæ originalis p quã voluntas subdita erat Deo. & confirmatur hoc, quia aliter vanus fuisset tantus labor de voluntate, quòd est causa. & si sic est, quare intulit in fine absolute, quòd est priuatio originalis iustitiæ?

¶ 2 Præt. Vnus & idem habitus non inclinat ad contraria. habitus enim inclinat per modum naturæ, quæ tendit in vnum: sed peccatum originale etiã in vno homine inclinat ad diuersa peccata, & contraria. ergo peccatum originale non est vnus habitus sed plures.

¶ 3 Præt. Peccatum originale inficit omnes animæ partes: sed diuersæ partes animæ sũt diuersa subiecta peccati, vt ex * præmissis patet. cum igitur vnum peccatum non possit esse in diuersis subiectis, videtur ꝙ peccatũ originale non sit vnum, sed multa.

¶ Sed contra est, quòd dicitur Ioannis 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. quod singulariter dicitur, quia peccatum mundi, quod est peccatum originale, est vnum, vt glos. * ibidem exponit.

¶ Respondeo dicendum, quòd in vno homine est vnum peccatum originale, cuius ratio dupliciter accipi potest. Vno modo, ex parte causæ peccati originalis. * dictum est enim supra, quòd solum primum peccatum primi parentis in posteros traducitur: vnde peccatum originale in vno homine est vnum numero, & in omnibus hominibus est vnum proportione in respectu scilicet ad primum principium. Alio modo potest accipi ratio eius ex ipsa essentia originalis peccati. In omni enim inordinata dispositione vnitas specie consideratur ex parte causæ: vnitas autem secundum numerum ex parte subiecti, sicut patet in ægritudine corporali. sunt enim diuersæ ægritudines specie, quæ ex diuersis causis procedunt, puta, ex superabundantia calidi, vel frigidi, vel ex læsione pulmonis, vel hepatis: vna autem ægritudo secundum speciem in vno homine, non est nisi vna numero. Causa autem huius corruptæ dispositionis, quæ dicitur originale peccatum, est vna tantum, scilicet priuatio originalis iustitiæ, per quam sublata est subiectio humanæ mentis ad Deum: & ideo peccatum originale est vnum specie, & in vno homine non potest esse nisi vnum numero: in diuersis autem hominibus est vnum specie, & proportione, diuersum autem numero.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd pluraliter dicitur in peccatis secundum illum morem diuinæ scripturæ, quo frequenter ponitur pluralis numerus pro singulari, sicut Matt. 2. Defuncti sunt, qui quærebant animam pueri: vel quia in peccato originali virtualiter præexistunt omnia peccata actualia, sicut in quodam principio, vnde est multiplex virtute: vel quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, scilicet superbiæ, inobedientiæ, gulæ, & alia huiusmodi: vel quia multæ partes animæ inficiuntur per peccatum originale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vnus habitus non potest inclinare per se, & directè, idest, per propriam formam ad contraria, sed indirectè, & per accidens scilicet per remotionem prohibentis: sicut soluta harmonia corporis misti, elementa tendunt in loca contraria: & similiter soluta harmonia originalis iustitiæ diuersæ animæ potentiæ in diuersa feruntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum originale inficit diuersas partes animæ secundum quod sunt partes vnius totius: sicut & iustitia originalis continebat omnes animæ partes in vnum. & ideo est vnum tantum peccatum originale, sicut etiam est una febris in uno homine, quamuis diuersæ partes corporis grauentur.

ARTICVLVS III.

Vtrum originale peccatum sit concupiscentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non sit concupiscentia. Omne enim peccatum est contra naturam ut dicit * Damascenus in secundo libro: sed concupiscentia est secundum naturam. est enim proprius actus uirtutis concupiscibilis, quæ est potentia naturalis. ergo concupiscentia non est peccatum originale.

¶ 2 Præte. Per peccatum originale. sunt in nobis passiones peccatorum, ut patet per Apostolum Rom. 7. sed multæ aliæ sunt passiones præter concupiscentiam, ut † supra habitum est. ergo peccatum originale non magis est concupiscentia, quàm aliqua alia passio.

¶ 3 Præt. Per peccatum originale deordinantur omnes animæ partes, ut * dictum est: sed intellectus est supremus inter animæ partes, ut patet per † Philosophum in 10. Ethic. ergo peccatum originale magis est ignorantia, quam concupiscentia.

¶ Ad euidentiam horum sciendũ est, ꝙ originalis iustitia, dicitur, si donum supernaturale, subiectione mentis ad Deum ordinẽ voluntatis, & omnium potentiarum animæ ad bonũ, & per oppositum, priuatio iustitiæ originalis multipliciter potest sumi, vel priuatio huius, vel illius. Et licet auctor alibi duxerit, ꝙ præcipue defectus voluntatis, scilicet subiectionis ad Deũ, & dispositionis ad bonũ obiectum, spectat ad formale originalis peccati. In hoc tamẽ loco aut defectum voluntatis, aut ordinis subiectionis ad Deum possit esse formalis originalis peccati. Si enim discursus literæ formaliter inspiciatur, apparebit ꝙ cum auctor debuisset inferre sic ergo auersio voluntatis à Deo est formale in originali peccato, quia talis auersio est directe contraria subiectioni voluntatis ad Deum, quæ erat causa originalis iustitiæ, non intulit hoc, sed intulit sic. ergo priuatio iustitiæ originalis per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in originali peccato, insinuans per hoc, ꝙ non ipsius subiectionis priuatio, quã significat auersio, sed sola dona facientis illam subiectionem priuatio, formale in peccato originali est: & sm hoc, nullũ voluntatis defectũ in formali originalis peccati claudit. Si tamen subiuncta verba quis cõsiderauerit, s. omnis autẽ alia inordinatio virium animæ ad materiale spectat: coniectura fiet, ꝙ intenderit, ꝙ quædam inordinatio virium animæ spectat ad formale, & omnis alia spectat ad materiale. nisi. n. hoc intenderit, non dixisset, omnis alia, sed dixisset, omnis inordinatio virium &c. Et secundũ hoc defectus subiectionis humanæ mentis præcipue secundum voluntatẽ, ad formale originalis peccati spectat. Vt mihi, ꝙ sicut cũ loquimur de iustitia originali, nõ de illorum dono loquimur, sed de ipsa subiectione mentis ad Deũ, quæ per illã fit, dũ dicitur, ꝙ iustitia originalis cõsistit in subiectione mẽtis ad Deũ, ab effectu donũ illud declarãtes. sita cũ dr, Priuatio originalis iustitiæ, põt intelligi cũ priuatione primi effectus. & põt litera cõcordari distinguẽdo, ꝙ ad formale peccati originalis aliquid spectat primo, & aliqd secũdario, & ꝙ formale primo est sola priuatio doni illius, & subdebat mentem, & præcipue volũtatem Deo: secundario autem est etiam ipsa priuatio ipsius subiectionis, & ꝙ propter primum author in litera concludendo diuertit ab auersione voluntatis ad priuationem iustitiæ. Et propter secundũ sub iunxit, Omnis autem alia inordinatio &c. ex his autẽ facile solui tur nota dubia.

¶ Et ad primum dicitur, ꝙ inordinatio voluntatis est duplex, quædam opposita subiectioni ad Deum: quædam recte conuersioni ad obiectum. Prima significatur per auersionem: secunda per conuersionem. prima spectat secundario ad formale peccati originalis absolute: secunda autem spectat ad materiale secundum hanc literam dicentem, omnis alia inordinatio virium animæ & non dixit, omnis aliarũ virium inordinatio. Constat namque quòd pronitas voluntatis est alia inordinatio ab inordinatione auersionis, & est ad cuius potentiæ animæ ipsius, scilicet voluntatis. Cum hoc tamen stat, quòd pronitas hæc volũtatis ad malũ inter materialia peccati originalis, se habeat vt formale: quia id quod se tenet ex parte actus, se habet vt formale, vt dicamus, quòd de formali, & materiali peccati originalis dupliciter loqui possumus. Primo absolute, & sic dicitur quòd formale est priuatio originalis iustitiæ. materiale est habitus concupiscitiæ cõstans, vt dictum est, ex inordinata dispositione virium animæ. Secundo, vt est habitus, & sic formale in eo est inordinatio voluntatis priuans originali iustitia. Et sic potest verificari, quod alibi dicitur ab authore.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd cum totus processus literæ ad hoc tendat, vt formãse in peccato originali sumatur ex parte causæ, & causa ad mentem & voluntatem spectare præcipue dicatur, & ipsi mentis & voluntatis auersio non sit primo ipsum formale in peccato originali, sed priuatio doni facientis subiectionem: consequens est, vt dicat priuatio iustitiæ originalis non in quacumque parte animæ sed in suprema, quæ exprimitur per primum effectum, s. priuationem subiectionis voluntatis ad Deum. sit formale in originali peccato. priuatio autem eiusdem iustitiæ in reliquis subsecuta, ad materiale spectat cum ipsis inordinationibus priuantibus ea. Si enim priuatio totius vt sic, ad formale spectaret, frustra ad priuationem causæ inuestigandam oportere recurri dictum fuit set, & recursum esse in litera. vnde in litera expresse concluditur ex causa originalis iustitiæ, quòd priuatio iustitiæ originalis, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale: ly, enim, per quam volũtas, restringitur applicando ad supremum animæ. & quoniam priuatio iustitiæ originalis in supremo animæ non est eius priuatio secundum quid, immo est priuatio principalis, & totius virtualiter, quoniam ex illa sequitur totius priuatio: ideo absolute verum est, quòd priuatio originalis iustitiæ est formalein peccato originali, vt in calce corporis articuli concluditur.

¹Lib. 1. c. 15. non multum Procul a Princ. tomo 1. ar. præc.

442 2. dist. 32. q. 1. ar. 3.

Ar. præc

*Ca. 23. circa & prin. ca. 24. to. 7.

Q. præc. ar. 2.

q. 2 5. a. 1.

q. 2 5. art. 2. ad 1.

q. 80. a. 2.

3. q. 23. a. 3. co. 2. dist. 30. q. 1. a. 1. 3. co. & ad 4. & ex positi. & dist. 31. q. 2. a. 2. ad 3. & dist. 32. q. 1. a. 1. ad 2. & 4. ad 1. q. 3. ar. 7. cor. fi. & q. 4. ar. 2. ꝙ 2. & ar. 3. & 4. ad 1. & 2. & ar. 6. ad 1 & 2. *Lib. 2. c. 4. & 30. q. 23. a. 4. ar. præc. ad 1. *Lib. 2. c. 7. to. 5.

¶ SED CONTRA est, quod * Augustinus dicit in li. Retractatio. Concupiscẽtia est reatus originalis peccati.

¶ Respondeo Dicendum, ꝙ Vnum quodque habet speciem à sua forma. dictum est autem † supra, ꝙ species peccati originalis sumitur ex sua causa. Vnde oportet, quòd id ꝙ est formale in originali peccato, accipiatur ex parte causæ peccati originalis: opposi torum autem oppositæ sunt causæ. Est igitur attendenda causa originalis peccati, ex causa originalis iustitiæ, quæi opponitur. Tota autem ordinatio originalis iustitiæ ex hoc est, ꝙ voluntas hominis erat Deo subiecta, quæ quidem subiectio primo, & principaliter erat per voluntatem, cuius est mouere omnes alias partes in finem, vt * supra dictũ est, vnde ex auersione voluntatis à Deo consecuta est inordinatio in omnibus alijs animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis iustitiæ, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali: omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali, sicut quiddam materiale. Inordinatio autem aliarum virium animæ præcipuè in hoc attenditur, ꝙ inordinate conuertuntur ad bonum commutabile, quæ quidẽ inordinatio cõi nomine potest dici concupiscentia: & ita peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter verò est defectus originalis iustitiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ quia in homine concupiscibilis naturaliter regitur ratione, intantum concupiscere est homini naturale, inquantum est secundum rationis ordinem. Concupiscentia autem quæ transcendit limites rationis, inest homini contra naturam, & talis est concupiscentia originalis peccati.

¶ AD secundum dicendum, quòd sicut * supra dictum est, passiones irascibili ad passiones concupiscibilis reducuntur sicut ad principaliores, inter quas concupiscentia vehementius mouet, & magis sentitur, vt * supra habitum est: & ideo concupiscentiæ attribuitur tanquàm principaliori, & in qua quodammodo omnes aliæ passiones includuntur.

¶ Ad tertium, dicendum quòd sicut in bonis, intellectus & ratio principalitatem habent sita econuerso, in malis inferior pars animæ principalior inuenitur, quæ obnubilat, & trahit rationem, vt * supra dictum est: propter hoc peccatum originale magis dicitur esse concupiscentia, quàm ignorantia, licet etiam ignorantia inter defectus materiales peccati originalis contineatur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum originale sit æqualiter in omnibus.

AD quartum sic proceditur. Videtur ꝙ peccatum originale non sit æqualiter in omnibus. Est enim peccatum originale concupiscentia inordinata, vt dictum est *: sed non omnes æqualiter sunt proni ad concupiscendum. ergo peccatum originale non est æqualiter in omnibus.

¶ 2 Præt. Peccatum originale est quædam inordinata dispositio animæ sicut ægritudo est quædam inordinata dispositio corporis: sed ægritudo recipit magis & minus. ergo peccatum originale recipit magis & minus.

¶ 3 Præt. * Aug. dicit in li. de nup. & concupiscentia, ꝙ libido transit tt originale peccatum in prolem: sed contingit esse maiorẽ libidinẽ vnius in actu generationis, quàm alterius. ergo peccatum originale potest esse maius in vno, quàm in alio.

¶ Sed contra est, quia peccatum originale est peccatum naturæ, vt * dictũ est: sed natura æqualiter est in omnibus. ergo & peccatum originale.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ in originali peccato sunt duo, quorum vnum est defectus originalis iustitiæ: aliud autem, est relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, a quo per vitiatam originem deducitur. Quantũ aũt ad primum, peccatum originale non recipit magis & minus, quia totũ donum originalis iustitiæ est sublatũ: priuationes autem totaliter aliquid priuantes, vt mors & tenebræ, non recipiunt magis & minus, sicut * supra dictum est. Similiter etiam nec quantũ ad secundum: æqualiter. n. omnes relationem habent ad primum principium vitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ: relationes. n. non recipiunt magis & minus. Vnde manifestum est, quod peccatum originale non potest esse magis in vno, quàm in alio.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ soluto vinculo originalis iustitiæ, sub quo quodam ordine omnes vires animæ cõtinebãtur, vnaquæq; vis animæ tendit in suũ propriũ motũ, & tanto vehemẽtius, quãto fuerit fortior. Cõtingit aũt vires aliquas animæ esse fortiores in vno, quã in alio, propter diuersas corporis complexiones. Quod ergo vnus homo sit pronior ad concupiscendum quam alter, non est ratione peccati originalis, cum in omnibus æqualiter soluatur vinculum originalis iustitiæ, & æqualiter in oĩbus partes

Q. 73. ar. ti. 2.

Pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

In ipsamet solutione.

Propria vero sunt priuatio doni iustitiæ originalis, & ratio culpæ, propter quã vt ex proprijs peccati originalis ostenderetur ipsum non inesse inæqualiter, propria tantum distinxit author in litera, in qua ostenditur intentum: & communia reiecta sunt responsionibus argumentorum, in quibus obiectiones soluuntur.

tes inferiores animæ sibi relinquãtur: sed accidit hoc ex diuersa dispositione potentiarum, sicut* dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ægritudo corporalis non habet in omnibus æqualem causam, etiam si sit eiusdem speciei, puta, si sit febris ex cholera putrefacta, potest esse maior, vel minor putrefactio, & propinquior, vel remotior à principio vitæ: sed causa originalis peccati in omnibus est æqualis, vnde non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd libido, quæ transmittit peccatum originale in prolem, non est libido actualis, quia dato quòd virtute diuina concederetur quòd nullam inordinatam libidinem in actu generationis sentiret, adhuc transmitteret in prolem originale peccatum: sed libido illa est intelligenda habitualiter, secundum quod appetitus sensitiuus non continetur sub ratione soluto vinculo originalis iustitiæ: & talis libido in omnibus est æqualis.

QVAEST. LXXXIII.

De subiecto originalis peccati, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de subiecto originalis peccati.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum subiectum originalis peccati per prius sit caro, vel anima.

¶ Secundo, Vtrum si anima, per essentiam, aut per potentias suas.

¶ Tertio, Vtrum voluntas per prius sit subiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ animæ.

¶ Quarto, Vtrum aliquæ potentiæ animæ sunt specialiter infectæ, scilicet generatiua, vis concupiscibilis, & sensus tactus.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articul. primum.

443 2. dist. 18. q. 2. ar. 1. ad 3. & di. 30. q. 1. ar. 2. ad 4. & di 31 q. 1. ar. 1. ad 2. & 4. & q. 2. ar. 1. per totũ. Et veri. q. 25. art. 6. co. & q. 27. ar. 6. ad 2 Et ma. q. 4. ar. 3. & 4. Et Ro. 5. l. 3.

IN art. 1. q. 83. ad 1. aduerte, quod peccatum originale in Adam fuit & actuale, & originale formaliter: nam Adam peccauit actuali auersione voluntatis a Deo, & priuata est natura sua in ipso dono iustitiæ originalis debitæ sibi cum inordinatione virium &c. vnde minus correcte loqui videtur, qui peccatum originale ab Adam negat, eo quod in eo non fuerit per originem. Modus enim quo fit peccatum originale,

ARTICVLVS I.

Vtrum originale peccatum sit magis in carne, quàm in anima.

AD primum sic proceditur. Videtur q̃ peccatum originale magis sit in carne, quàm in anima. Repugnantia enim carnis ad mẽtem ex corruptione originalis peccati procedit: sed radix huius repugnantiæ in carne consistit: dicit. n. Apost. ad Ro. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: ergo originale peccatum in carne principaliter consistit.

¶ 2 Præt. Vnumquodq; potius est in causa, quàm in effectu, sicut calor magis est in igne calefaciente, quàm in aqua calefacta: sed anima inficitur infectione originalis peccati per semen carnale. ergo peccatum originale magis est in carne, quàm in anima.

¶ 3 Præt. Peccatum originale ex primo parente contrahimus, prout in eo fuimus secũdum rationem seminalem: sic autem non fuit ibi anima, sed sola caro. ergo originale peccatum non est in anima, sed in carne.

¶ 4 Præt. Anima rationalis creata a Deo, corpori infunditur: si igitur anima per peccatum originale inficeretur consequẽs esset, quod ex sua creatione, vel infusione inquinaretur, & sic Deus esset causa peccati, qui est actor creationis, & infusionis.

¶ 5 Præt. Nullus sapiens liquorem pretiosum vasi infecto infunderet, ex quo sciret ipsum liquorem inficiẽ: sed anima rationalis est pretiosior omni liquore. si ergo anima ex corporis vnione inficiẽ posset infectione originalis culpæ, Deus qui ipsa sapientia est, nunquam animam tali corpori infunderet, infundit autem: non ergo inquinatur ex carne: sic igitur peccatum originale non est in anima, sed in carne.

¶ Sed contra est, quod idem est subiectum virtutis, & vitij siue peccati, quod contrariatur virtuti: sed caro non potest esse subiectum virtutis. dicit enim Apostolus ad Roma. 7. Scio quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. ergo caro non potest esse subiectum originalis peccati, sed solum anima.

¶ Respon. Dicendum, quòd aliquid potest esse in aliquo dupliciter. Vno modo sicut in causa vel principali, vel instrumentali: alio modo sicut in subiecto. Peccatum ergo originale omnium hominum fuit quidem in ipso Adam, sicut in prima causa principali, secundum illud Apost. Roma. 5. In quo omnes peccauerunt. In semine autem corporali est peccatum originale sicut in causa instrumentali, eo quòd per virtutem actiuam seminis traducitur peccatum originale in prolem simul cum natura humana: sed sicut in subiecto, peccatum originale nullo modo potest esse in carne, sed solum in anima. Cuius ratio est, quia sicut* supra dictum est, Hoc modo ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in posteros per quandam generatiuam motionem, sicut à voluntate alicuius hominis deriuatur peccatum actuale ad alias partes eius. In qua quidem deriuatione potest attendi, quòd quicquid prouenit ex motione voluntatis peccati ad quamcunque partem hominis, quæ quocunque modo potest esse particeps peccati, vel per modum subiecti, vel per modum instrumenti, habet rationem culpæ: sicut ex voluntate gulæ peruenit concupiscentia cibi ad concupiscibilem, & sumptio cibi ad manus, & os, quæ inquantum mouentur à voluntate ad peccandum, sunt instrumenta peccati. Quod verò vltrius deriuatur ad vim nutritiuam, & ad interiora membra, quæ non sunt nata moueri à voluntate, non habet rationem culpæ. Sic igitur cum anima possit esse subiectum culpæ, caro autem de se non habeat quòd sit subiectum culpæ, quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad animam, habet rationem culpæ: quod autem peruenit ad carnem, non habet rationem culpæ, sed pœnæ. sic igitur anima est subiectum peccati originalis, non autem caro.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut* Aug. dicit in lib. Retract. Apost. loquitur ibi de homine iam redempto, qui liberatus est a culpa, sed subiacet pœnæ, ratione cuius peccatum dicitur habitare in carne: vnde ex hoc non sequitur q̃ caro sit subiectum culpæ, sed solum pœnæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum originale causatur ex semine, sicut ex causa instrumentali: non autem oportet, q̃ aliquid sit principalius in causa instrumentali quàm in effectu, sed solum in causa principali, & hoc modo peccatũ originale potiori modo fuit in Adam, in quo fuit secundum rationem actualis peccati.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ anima huius hominis non fuit secundum seminalem rationem in Adam peccante, sicut in principio effectiuo, sed sicut in principio dispositiuo, eo q̃ semen corporale, q̃ ex Adam traducitur, sua virtute non efficit animam rationalem, sed ad eam disponit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infectio originalis peccati nullo modo causatur à Deo, sed ex solo peccato Primi parentis per carnalem generationem. & ideo cum creatio importet respectum animæ ad solum Deum, non potest dici quòd anima ex sua creatione inquinetur. Sed infusio importat respectum, & ad Deum infundentem, & ad carnem, cui infunditur anima. & ideo habito respectu ad Deum infundentem, non potest dici quòd anima per infusionem maculetur, sed solum habito respectu ad corpus, cui infunditur.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd bonum commune præferturbono singulari. Vnde Deus secundum suam sapientiam non præter mittit vniuersalem ordinem rerum, qui est vt tali corpori talis anima infundatur, vt vitetur singularis infectio huius animæ, præsertim cum natura animæ hoc habeat, vt esse non incipiat nisi in corpore, vt in primo habitum est*. Melius est autem ei sic esse secundum naturam, quàm nullo modo esse: præsertim cum possit per gratiam damnationem euadere.

p.p.q.118 art.3.

¶ Super quæstionis octuagesimæ tertiæ Articul. II.

444 Inf. a. 3. c. Et 2. dist. 31. q. 2. a. 1. Et ver. q. 25. a. 6. cor. & q. 27. artic. 6. ad 3. & Mal. q. 4. art. 4.

IN articulo secũdo 83. q. dubiũ occurrit circa principalem cõclusionem, & duplici capite. primo ex Scoto in 2. dist. 2. ex eo q̃ essentia animæ, vt essentia, non est susceptiua culpæ: non igitur in ea est primo peccatum originale. secundo ex authore, quia cõclusum est in ar. 3. q. præcedentis, quòd sola priuatio originalis iustitiæ, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali. Ex hoc namque sequitur: quòd peccatum originale formale aut est in sola voluntate, aut est in ea principaliter probatur sequela: quia iustitia originalis, ut a voluntas subdebatur Deo, erat aut in sola voluntate, aut in ea principaliter. Et confirmatur, quia voluntas est præcipuum in mente subiecta Deo. Et præcipuũ in mente non subiecta Deo propter quod ex parte eius sumpta est causa, & formalitas peccati originalis in q. præcedente, ergo in voluntate est principaliter, & non in essentiam animæ.

q.82.a.3.

q.81.a.1.

P.p.q.76. art.1.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum originale sit per prius in essentia animæ quàm in potentijs.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non sit per prius in essentia animæ, quàm in potentijs. Anima enim nata est esse subiectum peccati quantum ad id quod potest à voluntate moueri: sed anima non mouetur à voluntate secundum suam essentiam, sed solum secundum potentias. ergo peccatum originale non est in anima secundũ suam essentiam, sed solum secundum potentias.

¶ 2 Præt. Peccatum originale opponitur originali iustitiæ: sed originalis iustitia erat in aliqua potentia animæ, quæ est subiectum virtutis. ergo & peccatum originale est magis in potentia animæ, quam in eius essentia.

¶ 3 Præt. Sicut à carne peccatum originale deriuatur ad animam, ita ab essentia animæ deriuatur ad potentias sed peccatum originale magis est in anima, quàm in carne. ergo etiam magis est in potentiis animæ, quàm in eius essentia.

¶ 4 Præt. Peccatum originale dicitur esse concupiscentia, vt dictum est*: sed concupiscentia est in potentijs animæ. ergo & peccatum originale.

¶ SED CONTRA est, quod peccatum originale dicitur esse peccatum naturale, vt supra dictum est: * anima autem est forma, & natura corporis secundum essentiam suam, & non secundum potentias, vt in primo habitum est. * ergo anima est subiectum originalis peccati principaliter secundum suam essentiam.

¶ Respondeo Dicendum, q̃ illud animæ est principaliter subiectum alicuius peccati, ad quod primo pertinet causa motiua illius peccati: sicut si causa motiua ad peccandum sit delectatio sensus, quæ pertinet ad vim concupiscibilem, sicut obiectum proprium eius, sequitur quòd vis concupiscibilis sit proprium subiectum illius peccati. Manifestum est autem, quòd peccatum originale causatur per originem: vnde illud animæ, quòd primo attingitur ab origine hominis, est primum subiectum originalis peccati. Attingit autem origo animam vt terminum generationis, secundum quod est forma corporis, quod quidem conuenit ei secundum essentiam propriam vt in primo habitum est.* vnde anima secundum essentiam est primum subiectum originalis peccati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut motio voluntatis alicuius proprie peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ essentiam: ita motio voluntatis primi generantis per viam generationis, peruenit primo ad animę essentiam, vt dictum est.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam originalis iustitia pertinebat primordialiter ad essentiam animæ. Erat enim donum diuinitus datum humanæ naturæ, quam per prius respicit essentia animæ, quã potentiæ. Potentiæ enim magis videntur pertinere ad personam, inquantum sunt principia personalium actuum, vnde sunt propria subiecta peccatorum actualium, quæ sunt peccata personalia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus comparatur ad animam sicut materia ad formam, quæ etsi sit posterior ordine generationis, est tamen prior ordine perfectionis, & naturæ: essentia autem animæ comparatur ad potentias sicut subiecta ad q̃ accidentia propria, quæ sunt posteriora subiecto & ordine generationis, & etiam perfectionis: vnde non est similis ratio.

¶ AD quartum dicendum, q̃ concupiscentia se habet materialiter, & ex consequenti in peccato originali, vt supra dictum est.*

q.82.a.3.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem, quam alias potentias.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ peccatum originale nõ per prius inficiat voluntatem, quàm alias potentias. Omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentiam, per cuius actum causatur: sed peccatũ originale causatur per actum generatiuæ potentiæ. ergo inter cæteras potentias animæ videtur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

Et hæc confirmatio est etiam directe obiectio cõtra responsionem ad secundum & tertium huius articuli, & ad secundum sequentis articuli. Sinamque ex parte voluntatis est causa originalis iustitiæ, & peccati, non ergo primordialiter & principaliter est in essentia, nec ab essentia generationis & perfectionis ordine ad voluntatem deriuatur.

P.p.q.76 art.1.

¶ Ad primum horum negatur, quod essentia animæ, vt essentia, ideſt vt distincta contra potentias, non sit capax culpæ. Et declaratur hoc, quia anima secundum essentiam cum sit rationalis, & primum principium, ac subiectũ actuum moralium malorum, oportet esse subiectum culpæ immediatum mediante scilicet potentia: ita q̃ potentia est subiectum quo, & anima subiectum quod, iuxta illud tertii de anima. De parte autem animæ, qua intelligit, & sapit anima: & si anima esset absque media potentia, principiũ culpæ actualis immediate esset capax culpæ actualis. Tota ergo ratio quare essentia animæ non est subiectum actualis culpæ est, quia mediante potentia illam habet & non incapacitas eius respectu culpæ. Si igitur est aliqua culpa, ad quã non requiritur mediatio potentię per seipsam, subiectum illius esse potest: & quia culpa originalis est huiusmodi, quoniam per originem, & non per actum propriũ habet, relinquitur, quod culpæ originalis, anima secundum essentiam capax sit, vt in litera monstratur.

In cor. 2.

D. 201.

q. 82. a. 3.

445 Inf. ar. 4. ad 1. Et 2. dist. 30. q. 1. arti. 3. cor. & ad 4. Et veri. q. 25. a. 6. co. & q. 27. a. 6. ad 2. Et ma. q. 6. 4. art. 5.

¶ Ad secundum dicitur, quod voluntas non est causa principalis originalis iustitiæ, aut peccati simpliciter, sed inter pares animæ, vt patet ex ratione in litera reddita in allegato arti. quia scilicet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet, ipsa volũtas est motiua omniũ animæ partiũ in fine. Obiectiones autem procedũt, ac si voluntas esset prima causa simpliciter in anima. Priuatio quoque originalis iustitiæ, per quã voluntas subdebatur Deo, quæ est formale in peccato originali, non sumitur pro priuatione iustitiæ originalis in volũtate præcise, sed pro priuatione iustitiæ originalis in ipsa voluntate, & præcedentibus naturaliter eam. Dictio nãque exclusiua non excludit à cõmunitantibus & præsuppositis, vt patet. vnde & author non dixit, ꝙ priuatio iustitiæ originalis in voluntate, sed per quam voluntas subdebatur Deo. Hæc. n. claudit in se primordialẽ priuationem in essentia vsque ad voluntatẽ: & hæc est formale i peccato originali. Puteãdũ est enim, ꝙ sicut gratia & charitas in anima i ordine ad meritũ, vel demeritũ pro eodẽ cõputãtur: & cum hoc, ꝙ gratia est cã charitatis secundum se, stat ꝙ voluntas, in qua est charitas, est corruptiua gratiæ ex parte nostri, quia ipsa est prima pars animæ. Ita in proposito, iustitia originalis in anima, ꝙ quãto ex ea manat volũtatis subiectio non ponit in numerũ cum eius in volũtate effectu: & cum hoc, ꝙ illa est huius causa sim se, volũtas dicitur cã, quia ab ipsa ex parte nostri dependet conseruari, & desinere iustitiæ totius: & simile est de priuatione opposita. Et per hæc patet solutio obiectorum. Voluntas enim non est simpliciter, sed ex parte nostri: sed inter partes animæ, posita est causa iustitiæ & peccati originalis. Essentia autem ponitur causa simpliciter ex parte rei: secundum se. Et licet voluntas sit in supremo animæ præcipuum inter partes animæ in

* Ca. 3. à med. illius.

Art. præ.

¶ 74. ar. 2. & 2.

445 2. dist. 24. q. 2. art. 5. ad 5. Et dist. 31. q. 1. ar. 2. Et 4. dist. 31. q. 1. ar. 1. ad. 1. Et veri. qõ.

¶ 2 Præt. Peccatum originale per semen carnale traducitur: sed aliæ vires animæ propinquiores sunt carni, quã voluntas, sicut patet de omnibus sensitiuis, quæ vtuntur organo corporali. ergo in eis magis est peccatum originale, quàm in voluntate.

¶ 3 Præt. Intellectus est prior voluntate. non enim est voluntas nisi de bono intellecto: si ergo peccatum originale inficit omnes potentias animæ, videtur quod per prius inficiat intellectum tanquam priorem.

¶ Sed contra est, quod iustitia originalis per prius respicit volũtatem. est enim rectitudo voluntatis, vt Ansel. dicit in lib.* de conceptu virginali. ergo peccatum originale, ꝙ ei opponitur, per prius respicit voluntatem.

¶ Respon. Dicendum, ꝙ in infectione peccati originalis, duo est considerare. Primo quidem inhærentiam eius ad subiectum: & secũdum hoc primo respicit essentiam animæ, vt dictũ est. * Deinde oportet considerare inclinationem eius ad actum: & hoc modo respicit potentias animæ. Oportet ergo ꝙ illam per prius respiciat, quæ primã inclinationem habet ad peccandũ: hæc autem est voluntas, vt ex supradictis patet*: vnde peccatum originale per prius respicit voluntatem.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod peccatum originale non causatur in homine per potentiam generatiuam prolis, sed per actum potentiæ generatiuæ parentis. vnde non oportet, ꝙ sua potentia generatiua sit primum subiectum originalis peccati.

¶ Ad secundum ergo dicendum, ꝙ peccatum originale habet duplicẽ processum, vnum quidem à carne ad animam: alium vero ab essentia animæ ad potentias. Primus quidẽ processus est secundum ordinem generationis: secũdus autem secundum ordinem perfectionis. Et ideo quamuis aliæ potẽtiæ scilicet sensitiuæ, propinquiores sint carni, quia tamen voluntas est propinquior essentiæ animæ tanquam superior potẽtia, primo peruenit ad ipsam infectio originalis peccati.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ intellectus quodãmodo præcedit voluntatẽ, inquantũ proponit ei suum obiectum: alio vero modo voluntas præcedit intellectum secundum ordinem motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præfatæ potentiæ sint magis infectæ quàm aliæ.

AD quartum sic proceditur. Videtur ꝙ prædictæ potentiæ non sint magis infectę, quã aliæ. Infectio enim originalis peccati magis videtur pertinere ad illam animę partem, quę prius potest esse subiectum peccati: hęc autem est rationalis pars, & præcipuè voluntas. ergo ipsa est magis infecta per peccatum originale.

¶ 2 Pret. Nulla vis animę inficitur per culpam, nisi in quantum potest obedire rationi: generatiua autem non potest obedire, vt dicitur in 1. Ethic.* ergo generatiua non est maximè infecta per originale peccatum.

¶ 3 Pręt. Visus inter alios sensus est spirituallior, & propinquior rationi, inquamtum plures differentias rerum ostendit, vt dicitur in primo Metaph. * sed infectio culpæ primo est in ratione. ergo visus magis est infectus, quàm tactus.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in 14. de ciui. Dei.* quod infectio originalis culpæ maximè apparet in motu genitalium membrorum, qui rationi non subditur: sed illa membra deseruiunt generatiuæ virtuti in commistione sexuum, in qua est delectatio secundum tactum, quæ maximè concupiscentiam mouet. ergo infectio originalis peccati maximè pertinet ad ista tria, s. potentiam generatiuam, vim concupiscibilem, & sensum tactus.

¶ Respon. dicendum, ꝙ illa corruptio præcipuè infectio nominari solet, quæ nata est in aliud transferri: vnde & morbi contagiosi, sicut lepra, & scabies, & huiusmodi infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, sicut supra dictum est*. vnde potentiæ, quæ ad huiusmodi actum concurrũt maximè dicuntur esse infectæ. Huiusmodi autem actus deseruit generatiuæ, inquantum ad generationem ordinatur: habet autem in se delectationem tactus, quæ est maximum obiectum cõcupiscibilis. & ideo cum omnes partes animæ dicant esse corruptæ per peccatũ originale, specialiter tres prædictæ dicuntur esse corruptæ, & infectæ.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd peccatum originale ex ea parte, qua inclinat in peccata actualia, præcipuè pertinet ad voluntatem, vt dictum est: * sed ex ea parte, qua traducitur in prolem, pertinet propinque ad potentias prædictas, ad voluntatem autem remotè.

¶ Ad secundum dicendum, quod infectio actualis culpæ non pertinet nisi ad potentias, quæ mouentur à voluntate peccantis: sed infectio originalis culpæ non derivatur à voluntate eius qui ipsam contrahit, sed per originem naturæ, cui deseruit potentia generatiua: & ideo in ea est infectio originalis peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd visus non pertinet ad actum generationis nisi secundum dispositionem remotam, prout scilicet per visum apparet species concupiscibilis: sed delectatio perficitur in tactu. & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quam visui.

25. art. 6. co. Et ma. q. 4. ar. 2. ad 12. & ar. 5. ad 1. Lib. 4. vlt.

* Citra prin. lib. 1. Met. *L. 14. c. 16. 18 19. & 20. 10. 5.

Q. 81. 2. 2.

q. 82. 2. 2. ad 2. & 3.

QVAEST. LXXXIIII.

De causa peccati, secundum quod vnum peccatum alterius peccati causa est, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE Considerandum est de causa peccati, secundum quod vnum peccatum est causa alterius.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorũ.
¶ Secundo, Vtrum superbia sit initium omnis peccati.
¶ Tertio, Vtrum præter superbiam & auaritiam, debent dici capitalia vitia, aliqua specialia peccata.
¶ Quarto, quot, & quę sint capitalia vitia.

Artic.

¶ *Super quæstionis octuagesimę quartæ, Articul. primum.*

447 Inf. ar. 2. cũ. & art. 3. ad 1. & ar. 4. ad 4. Et 2. 2. q. 119. ar. 2. ad 1. Et mal. q. 8. ar. 1. ad 1. & q. 13. ar. 2. ad 7. Et Rom. 7. Iect. 2. Et 1. Corin. 11. lect. 4. fin. Et 1. Eth. 6.

IN art. 1. qõ. 84. dubium occurrit ex Durando in secundo sent. dist. 42. quia aut sermo est formalis, aut materialis. Si formalis, falsus est: quia cupiditas est inordinatus amor habendi pecunias ad retinendum, nõ ad expendendum. Constat autem, ꝙ pecunia non vt retinenda, sed vt expendenda est, cui obediunt omnia. ergo cupiditas nõ est radix omnium malorum, vt est speciale peccatũ: immo ex hoc sequitur, quòd cupiditas impediat multa mala: quia contrariatur destructioni pecuniæ, vnde multa mala oriuntur. vnde & auaros videmus à multis malis abstinere, ne expendant. Si materialis, tunc ab arte receditur: & qa sensus esset, quòd materia cupiditatis, scilicet pecunia, est radix omnium malorum, pari, vel maiori ratione posset dici, ꝙ prodigalitas est radix omnium malorum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ sermo est formalis: pecunia nãque est materia nõ solum vitiorũ, sed virtutum. Et propter ea non est vitiuperanda hoc cognomine, vt sit radix omnium malorum: sed inordinatus amor habendi eam, quæ cupiditas vocatur, cum sit quoddam malũ, quod non potest esse via ad bonum, dicente Apostolo, Non sunt facienda mala, vt eueniat bonum, radix omnium malorum est metaphoricè: quia velut os corporis, seu arboris vitiorum est per quod alimentum suscipiunt, scilicet pecuniam sub mala intentione, ita quòd sicut habens pecuniam, habet pabulum omnium desi-

9. 72. ar. 1 & 90. 71. ar. 6.

D. 56.

D. 6. 9.

ARTICVLVS I.

Vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cupiditas non sit radix omnium peccatorum: Cupiditas enim, quæ est immoderatus appetitus diuitiarum, opponitur virtuti liberalitatis: sed liberalitas nõ est radix omnium virtutum. ergo cupiditas nõ est radix omnium peccatorum.

¶ 2 Præt. Appetitus eorum quæ sunt ad finem, procedit ex appetitu finis: sed diuitiæ, quarum appetitus est cupiditas, non appetuntur nisi vt vtiles ad aliquem finem, sicut dicitur in primo Ethi. ergo cupiditas non est radix omnis peccati, sed procedit ex alia priori radice.

¶ 3 Præt. Frequenter inuenitur, ꝙ auaritia, quæ cupiditas nominatur ori tur ex alijs peccatis, puta, cum quis appetit pecuniam propter ambitionem, vel vt satisfaciat gulæ. non ergo est radix omnium peccatorum.

¶ Sed contra est, quod dicit Apostolus 1. ad Timoth. vlt. Radix omnium malorum est cupiditas.

¶ RESPON. Dicendum, quòd secundum quosdam, cupiditas tripliciter dicitur. Vno modo, prout est appetitus inordinatus diuitiarum, & sic est speciale peccatum. Alio modo, secũndum quod significat inordinatum appetitum cuiuscunque boni temporalis, & sic est genus omnis peccati: nam in omni peccato est inordinata conuersio ad commutabile bonum, vt dictum est. * Tertio modo sumitur, prout significat quandam inclinationem naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinatè appetenda: & sic dicunt cupiditatem esse radicẽ omnium peccatorum ad similitudinẽ radicis arboris, quæ ex terra trahit alimentum: sic enim ex amore rerum temporalium omne peccatum procedit. Et hęc quidem quamuis vera sint, non tamen videntur esse secundum intentionem Apostoli, qui dixit cupiditatem esse radicem omnium peccatorum. Manifestè enim ibi loquitur contra eos, qui cum velint diuites fieri, incidunt in tentationes, & laqueũ diaboli, eo quòd radit omnium malorum est cupiditas. Vnde manifestum est, quòd loquitur de cupiditate, secundum quod est appetitus inordinatus diuitiarum. Et secundum hoc dicendũ est, quòd cupiditas secundum quod est speciale peccatum, dicitur * radix omnium peccatorum ad similitudinẽ radicis arboris, quæ alimentum præstat toti arbori. Videmus enim quòd per diuitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcunque peccatum, & adhibendi desiderium cuiuscunque peccati, eo quòd ad habenda quæcunque temporalia bona, potest homo per pecuniam iuuari, secundũ quod dicitur Eccle. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Et secundum hoc patet, ꝙ cupiditas diuitiarũ est radix omnium peccatorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ab eodem oritur virtus & peccatum. Oritur enim peccatum ex appetitu commutabilis boni: & ideo appetitus illius boni, quod iuuat ad consequendas omnia temporalia bona, radix peccatorum dicitur. Virtus autem oritur ex appetitu incommutabilis boni: & ideo charitas, quæ est amor Dei, ponitur radix virtutum, secundum illud Eph. 3. In charitate radicati & fundati.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ appetitus pecuniarum dicitur esse radix peccatorum, non quidem quia diuitię propter se quærantur tanquàm vltimus finis: sed quia multum quæruntur, vt vtiles ad omnem temporalem finem. Et quia vniuersale bonum est appetibilius, quàm aliquod particulare bonum: ideo magis mouet appetitum, quàm quædam bona singularia, quæ simul cum multis alijs per pecuniam haberi possunt.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut in rebus naturalibus nõ quæritur quid semper fiat, sed quid in pluribus accidit, eo quod natura corruptibilium rerum impediri potest, vt non semper eodem modo operetur: ita etiam in moralibus consideratur quod vt in pluribus est, non autem quod semper est, eo ꝙ voluntas non ex necessitate operatur. Non igitur dicitur auaritia radix omnium malorum, quia interdum aliquod aliud malum sit radix eius: sed quia ex ipsa frequentius alia mala oriuntur, ratione prædicta. *

ARTICVLVS II.

Vtrum superbia sit initium omnis peccati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd superbia non sit initium omnis peccati, Radix enim est quoddam principium arboris, & ita videtur idem esse radix & initium peccati: sed cupiditas est radix omnis peccati, vt dictum est. ergo ipsa etiam est initium omnis peccati, non autem superbia.

¶ 2 Præt. Eccle. 10. dicitur, Initium superbiæ hominis est* apostatare à Deo: sed apostasia à Deo, est quoddã peccatum. ergo aliquod peccatum est initium superbiæ. ergo & ipsa non est initium omnis peccati.

¶ 3 Præt. Illud videtur esse initium omnis peccati, quod facit omnia peccata: sed hoc est inordinatus amor sui, qui facit ciuitatẽ Babylonis, vt Aug.

deriorum: quia pecuniæ vtimur quasi fideiussore ad omnia, secundum Aristotelem 3. Eth. ita inordinate volens eam habere, vult ex ipsa sua inordinatione habere pabulum omnium vitiorum. Manifestè nanque patet discurrendo, quòd ipsum inordinate habere pecunias, & superbiæ, & inanigloriæ, & luxurię, & gulæ, iræ, & inuidiæ, & accidiæ, & suo contrario, scilicet prodigalitati, fomentum præstat. Cum autẽ dicitur, quòd pecuniæ non vt retentæ, sed vt distractæ &c. respondetur, ꝙ retentionem, & distractionem præcedit habere, & nihil horum est propriũ cupidi nisi habere. Nam cupidus non semper vult habere vt retineat, sed quandoque vt det, vt patet in male congregantibus, vt soluant militibus, vel meretricib. &c. vnde non est iudicanda cupiditas ex retentione, vt argumentũ credidit, sed ex possessionis inordinatione, quæ licet in hoc, vel illo ordinetur ad vitandum multa mala, vt experientia docet in quibusdam, iuxta illud Eccle. Homo, cuius Deus &c. quantum tamẽ est ex se, apta nata est nutrire omnia mala: & propterea dicta est radix omnium malorum secundum se. Quomodo autem cupiditas sit vitium capitale, alia quæstio est, & ex fine pensabitur.

D. 1144.

D. 918.

In cor. ar.

448 2. 2. q. 162. ar. 2. & ar. 5. ad 1. & ar. 7. ad 1 Et 2. dist. 42. q. 2. ar. 1. ad 7. Et 4. dist. 17. q. 2. art. 1. q. 1. co. Et Rom. lec. 8. fi. & ca. 7 lec. 2. Et 1. Corint. 11. lec. 4. Ar. Præc. 4. fi.

¶ *Super quæstionis octuagesimæquartæ, Articu. secundum.*

IN art. 2. octuagesimæ quartæ quæstionis, dubiũ occurrit ex Durando conueniente cum Scoto, in 6. dist. secundi ad primum: in hoc,

quòd superbia initium omnis peccati, non est speciale peccatum, vt litera dicit. Sed de Scoto in prima parte, cū de peccato angelorum esset quæstio, fermo habitus est. Nunc Durandi motiuum & contra quæstionem, & contra responsionē ad tertium, qua dicitur, quòd ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati superbia, & amor proprius in 2. sent. distin. 10. contra quę stionē arguit: quia nec appetitus turpium delectationū in rebus bellicis ex superbia oritur. Probatur, quia ex superbia illa sola oriuntur vitia, quę circa promouenda propriam excellentiam sunt: neutrum horum est huiusmodi.

Contra responsionem vero ad tertium arguit: quia inordinatus amor sui, & inordinatus amor propriæ excellentiæ, se habēt vt magis commune, & minus commune, vt patet. & ille vtpote communissimus, est initiū omnis peccati: iste vtpote particularis nō. vnde sophisma consequētis est ab illo ad istum procedere, quòd si ille est initium peccati omnis, ꝙ iste etiā sit initium peccati omnis.

¶Ad vtranque obiectionem ex eodem fundamento literæ, respondendum est, ex hoc scilicet, quòd superbia initium omnis peccati dicitur secundum ordinem intentionis ex parte, s. finis, quia obiectum suum est finis omnium bonorum commutabilium, ad quæ alia vitia conuertuntur. Ex hoc nanque dicitur primo, quòd intemperantia, & timiditas oriuntur ex superbia: & ꝙ tam bonum delectabile, ad quod conuertitur intemperatus quàm bonum euāsionis ad quòd conuertitur timidus, cum bonum quoddam sit, natum est apparere, vt conferens ad propriā excellentiam. Dicit in 14. de Ciuit. Dei. *ergo amor sui est initium omnis peccati, non autem superbia.

¶Sed contra est, quod dicitur Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia.

¶Respon. Dicendum, quòd quidam dicūt superbiam dici tripliciter. Vno modo, secundum quod superbia significat inordinatum appetitum propriæ excellentiæ, & sic est speciale peccatum. Alio modo, secundū quod importat quendam actualem contemptum Dei quantum ad hunc effectū, qui est non subdi eius præcepto: & sic dicunt quod est generale peccatum. Tertio modo, secundum quod importat quandam inclinationem ad huiusmodi contemptum ex corruptione naturæ: & sic dicunt quòd est initium omnis peccati. Et differt à cupiditate: quia cupiditas respicit peccatum ex parte conuersionis ad bonum commutabile, ex quo peccatum quodammodo nutritur & fouetur, & propter hoc cupiditas dicitur radix: sed superbia respicit peccatum ex parte auersionis à Deo, cuius præcepto homo subdi recusat: & ideo vocatur initiū quia ex parte auersionis incipit ratio mali. Et hæc quidem quàmuis vera sint, tamen non sunt secundum intentionem Sapientis, qui dicit: Initium omnis peccati est superbia. Manifestè enim loquitur de superbia, secundum quod est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc, quod subdit: Sedes ducum superborum destruxit Deus. & de hac materia loquitur ibi ferè in toto capitulo. Et ideo dicendum est, quòd superbia etiam secundum quod est speciale peccatum, est d initium omnis peccati. Considerandum est enim ꝙ in actib. voluntariis, cuiusmodi sunt peccata, duplex ordo inuenitur, s. intentionis, & executionis. In primo quidem ordine habet rationem principij & finis, vt supra multotiès dictum est. * Finis autem in omnibus bonis temporalib. acquirēdis, est vt homo per illa quandam perfectionem singularem, & excellentiam habeat: & ideo ex hac parte superbia, quæ est appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati. Sed ex parte executionis est primum id, quod præbet opportunitatē adimplendi omnia desideria peccati, quod habet rationem radicis, s. diuitiæ: & ió ex hac parte auaritia ponitur esse radix omnium malorum, vt dictum est. * Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Ad secundum ergo dicendum, ꝙ apostatare à Deo dicitur esse initium superbiæ ex parte auersionis. Ex hoc enim, ꝙ homo non vult subdi Deo, sequitur, ꝙ inordinate velit propriam excellentiam in rebus temporalibus: & sic apostasia à Deo non sumitur ibi quasi speciale peccatum, sed magis vt quædam conditio generalis omnis peccati, quæ est auersio ab incommutabili bono. Vel potest dici, quòd apostatare à Deo dicitur esse initium superbiæ, quia est prima superbiæ species. Ad superbiā enim pertinet cuiq; superiori nolle subijci, & præcipuè nolle subdi Deo: ex quo contingit quod homo supra seipsum indebitè extollatur quantum ad alias superbiæ species.

¶Ad tertium dicendum, quòd in hoc homo se amat, quòd sui excellentiam vult. Idem enim est se amare, quod sibi velle bonum: vnde ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati superbia, vel amor proprius.

Articvlvs III.

Vtrum præter superbiam, & auaritiam, sint alia peccata specialia, quæ dici debeant capitalia.

Ad tertium sic proceditur. Videtur præter superbiam, & auaritiam, non sint quædam alia peccata specialia, quæ dicantur capitalia. Ita enim se videtur habere caput ad animalia, sicut radix ad plantas, vt dicitur in secundo de Anima: * nam radices sunt ori similes. si igitur cupiditas dicitur radix omnium malorum, videtur quòd ipsa sola debeat dici vitium capitale, & nullum aliud peccatum.

¶2 Præt. Caput habet quendam ordinem ad alia membra, inquantum à capite in omnia membra diffunditur quodammodo sensus, & motus: sed peccatum dicitur per priuationē ordinis. ergo peccatum non habet rationem capitis, & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

¶3 Præt. Capitalia crimina dicuntur, quę capite plectuntur: sed tali pena puniuntur quædam peccata in singulis generibus. ergo vitia capitalia non sunt aliqua determinata secundū speciem.

¶Sed contra est, quod Gregorius trigesimo primo Moral. * enumerat quædam specialia vitia, quæ dicit esse capitalia.

¶Respōdeo Dicendum, quòd capitale dicitur à capite. Caput autem propriè quidem est quoddam membrum animalis, quod est principium & directiuum totius animalis. Vnde metaphoricè omne principiū directiuum, caput vocatur: & etiā hoīes, qui alios dirigunt & gubernāt, capita alio rum esse dicuntur. Dicitur ergo vitium capitale vno modo à capite propriè dicto, & secundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pœna punitur: sed sic nunc nō intendimus de capitalibus peccatis, sed secundum quod alio modo dicitur

¶Super quæstionis octuagesimæquartæ, Articulum tertium & quartum.

In articulis tertio, & quarto eiusdem octuagesimæquartæ q. nihil aliud occurrit scribendum, nisi recolligere

dere te attentum, ꝙ aliud est loqui de sufficientia vitiorū absolute, & aliud de sufficientia vitiorum capitaliū: hoc enim hic quæritur, non illud. Et vt in responsione ad quintum in litera dicitur, non oportet hanc capitalium sufficientiā sic intelligere, quin aliquod peccatum possit à nullo horum oriri, sed quia frequentius ex aliquo horum oritur.

¶Ad primvm ergo dicendū, ꝙ capitale dicitur denominatiue à capite, quod quidem est per quandam derivationem, vel participationem capitis, sicut habens aliquā proprietatem capitis, & non sicut simpliciter caput. Et ideo capitalia vitia dicuntur non solum illa, quę habent rationem primi originis, sicut auaritia, quæ dicit radix, & superbia quæ dicitur initiū: sed etiam illa; quæ habent rationem originis propinquæ respectu plurium peccatorum.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ peccatum caret ordine ex parte auersionis: ex hac enim parte habet rationem mali. Malum autem secundum Aug. in lib. * de Natura boni, est priuatio modi, speciei, & ordinis: sed ex parte conuersionis respicit quoddam bonum, & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ illa ratio procedit de capitali peccato, secundum quod dicitur à reatu pœnæ: sic autem hic non loquimur.

Articvlvs IIII.

Vtrum conuenienter dicantur septem vitia capitalia.

Ad quartvm sic proceditur. Videtur quòd non sit dicendum septem esse vitia capitalia, quæ sunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, tristitia, gula, luxuria. Peccata enim virtutibus opponuntur: virtutes autem principales sunt quatuor, vt supra dictum est. * ergo & vitia principalia, siue capitalia non sunt nisi quatuor.

¶2 Præt. Passiones animæ sunt quædam causæ peccati, vt supra dictum est: * sed passiones animæ principales sunt quatuor, de quarum duabus nulla sit mentio inter prædicta peccata, scilicet de spe, & timore. enumerātur autem aliqua vitia, ad quæ pertinet delectatio, & tristitia: nam delectatio pertinet ad gulam, & luxuriam: tristitia verò ad accidiam, & inuidiam. ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata.

¶3 Præt. Ira non est principalis passio. non ergo debuit poni inter principalia vitia.

¶4 Præt. Sicut cupiditas, siue auaritia est radix peccati, ita superbia est peccati initium, vt supra dictum est. * sed auaritia ponitur vnum de septem vitijs capitalibus. ergo superbia inter vitia capitalia enumeranda esset.

¶5 Præt. Quædam peccata cōmittuntur, quę ex nullo horum causari possunt, sicut cum aliquis errat ex ignorantia, vel cum aliquis ex aliqua bona intentione committit aliquod peccatum, puta, cum aliquis furatur vt det eleemosynam. ergo insufficienter capitalia vitia enumerantur.

¶Sed in contrarivm est authoritas Greg. peccatum capitale, prout metaphoricè signat principium, vel directiuū aliorum. Et sic dicitur vitium capitale, ex quo alia vitia oriuntur, & præcipuè secundum originem causæ finalis. Huiusmodi autem origo potest attendi dupliciter. Vno quidem modo secundum conditionem peccantis, qui sic dispositus est, vt maximè afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimum in alia peccata procedat: sed iste modus originis sub arte cadere non potest, eo ꝙ infinitæ sunt particulares hominum dispositiones. Alio modo secundum naturalem habitudinem ipsorum finium adinuicem, & secūdum hoc in pluribus vnum vitium ex alio oritur: vnde iste modus originis sub arte cadere potest. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quasdam primarias rationes mouendi appetitum, & secundum harum rationum distinctionem distinguuntur capitalia vitia. Mouet autem aliquid appetitum dupliciter. Vno modo directè, & per se, & hoc modo bonum mouet appetitum ad prosequendum: malum autem secundum eandem rationem ad fugiendum. Alio modo indirectè, & quasi per aliud, sicut aliquis aliquod malum prosequitur propter aliquod bonum adiunctum: vel aliquod bonum fugit propter aliquod malum adiunctum. Bonum autem hominis est triplex. Est enim primo quoddam bonum animæ, quod scilicet ex sola apprehensione rationem appetibilitatis habet, sicut excellentia laudis vel honoris: & hoc bonum inordinatè prosequitur inanis gloria. Aliud est bonum corporis, & hoc vel pertinet ad conseruationem in diuidui, sicut cibus & potus, & hoc bonum inordinatè prosequitur gula: aut ad conseruationem speciei, sicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum est exterius, scilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadem quatuor vitia inordinata fugiunt quatuor mala contraria. Vel aliter, Bonum præcipuè mouet appetitum ex hoc, ꝙ participat aliquid de proprietate felicitatis, quam naturaliter omnes appetunt, de cuius ratione est primo quædam perfectio. Nam felicitas est perfectum bonum, ad quod pertinet excellētia, vel claritas, quā appetit super, vel inanis gloria. Secundo de ratione eius est sufficientia, quam appetit auaritia in diuitijs eam promittentibus. Tertio, est de conditione eius delectatio, sine qua felicitas esse non potest, vt dicitur in 1. & 10. Eth. * & hanc appetunt gula, & luxuria. Quòd autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc cōtingit dupliciter: quia aut hoc est respectu boni proprij, & sic est accidia, quæ tristatur de bono spirituali propter laborem corporalē adiunctum: aut est de bono alieno, & hoc si sit sine insurrectione, pertinet ad inuidiam, quæ tristatur de bono alieno, inquantum est impeditiuum propriæ excellentiæ: aut est cū quadā insurrectione ad vindictā, & sic est ira. Et ad eadem vitia pertinet prosecutio mali oppositi.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd non est eadē ratio originis in virtutibus d & vitijs. Nam virtutes causantur per ordinem appetitus ad rationem, vel etiam ad bonum incommutabile, quod est Deus: vitia autem oriuntur ex appetitu boni commutabilis. vnde non oportet quòd principalia d vitia opponantur principalibus virtutibus.

¶Ad secundum dicēdum, ꝙ timor, & spes sunt passiones irascibilis: omnes autem passiones irascibilis oriuntur ex passionibus concupiscibilis, quæ etiam omnes ordinātur quodammodo ad delectationem, & tristitiam, & ideo delectatio, & tristitia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus tanquàm principalissimæ passiones, vt supra habitum est. *

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ira licet non sit principalis passio, quia tamen habet specialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius sub ratione honesti, ideest, iusti vindicatiui, ideo distinguit ab alijs capitalibus vitijs.

¶Ad quartum dicendum, quòd superbia dicitur esse initium omnis peccati secundum rationem finis, vt dictum est: * & secundum eandem rationem accipitur principalitas vitiorum capitalium. & ideo superbia non quasi vniuersale vitium connumeratur aliis, sed magis ponitur velut regina quædam omnium vitiorum, sicut Greg.* dicit; auaritia autem dicitur radix secundum aliã rationem, sicut supra dictum est.*

* ar.2. huius quæst.

* Lib.31. Mor.c.31 *ar.1 huius quæst.

¶Ad quintum dicendũ, quòd ista vitia dicuntur capitalia, quia ex eis vt frequentius alia oriuntur: vnde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex alijs causis oriri. Potest tamen dici, quòd omnia peccata quæ ex ignorantia proueniunt, possunt reduci ad accidiam, ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recusat bona spiritualia acquirere propter laborem. Ignorantia enim, quæ potest esse causa peccati, ex negligentia prouenit, vt supra dictum est.* Quòd autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, videtur ad ignorantiam pertinere, inquantum scilicet ignorat, q̃ non sunt facienda mala, vt veniant bona.

q.76.ar.2

QVAEST. LXXXV.

De effectibus peccati, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus peccati.

¶Et primo quidem de corruptione boni naturæ. Secundo de malitia animæ. Tertio, de reatu pœnæ.

Circa primum, quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum bonum naturæ diminuatur per peccatum.

¶Secundo, Vtrum totaliter tolli possit.

¶Tertio, De quatuor vulneribus, quæ Beda ponit, quibus natura humana vulnerata est propter peccatum.

¶Quarto. Vtrum priuatio modi, speciei, & ordinis sint effectus peccati.

¶Quinto, Vtrum mors, & alij defectus corporales, sint effectus peccati.

¶Sexto, Vtrum sint aliquo modo homini naturales.

¶*Super quæstionis octuagesimæ quintæ, Art. I.*

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.

451 1.q.48.ar.4. Et 2.di.3.q.4.ar.1 ad 5 & di.30.q.1.ar.tic.1.ad 2. Et 3.dist.20.ar.1.q.1.ad 2. Et 3. contra ca.12. Et mal.q.2. art.11. * Cap.4. par.4.partũ à med.

IN 1.art.q.85.nota glosam authoritatis Dion. quomodo naturalia maneant integra, in responsione ad 1. & intuere responsionem ad tertium, declaratam in responsione ad quartum, vt radices philosophiæ perspicias, & altius contemplaris, vnde in anima generantur habitus. Et potes intelligere, q̃ dicitur in responsione ad tertium, quòd actio voluntaria procedit ex diuersis potentijs: vel potentias animæ, quæ actio voluntatis procedit ab intellectu & voluntate, & intellectus procedit ab intellectu agente, & possibili: vel potentias, quæcunque sint illæ, puta obiecti actiuam, & subiecti passiuam. vterque enim sensus in calce responsionis ad quartum ponitur, dum dicitur, Secũdum quod obiectum agit in potentiam, & vna potentia in aliam.

¶3 Præt. Peccatum est actus quidã, diminutio autem est passio: nullum autem agens ex hoc ipso q̃ agit, patitur. potest autem contingere, quòd in vnum agat, & ab alio patiatur. ergo ille qui peccat, per peccatum non diminuit bonum suæ naturæ.

¶4 Præt. Nullum accidens agit in suum subiectum, quia quod patitur, est potentia ens: quod autem subijcitur accidenti, iam est actu ens secundum accidens illud: sed peccatum est in bono naturæ, sicut accidens in subiecto. ergo peccatum non diminuit bonum naturæ. diminuere enim quoddam agere est.

¶SED CONTRA est, quòd sicut dicitur Luc. 10. Homo descendens à Hierusalem in Iericho, idest, in defectũ peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, vt Beda exponit.* ergo peccatũ diminuit bonum naturæ.

*Habetur in gl. ord. super istũ locũ Lu. 10.

¶RESPON. Dicendum, quòd bonum naturæ humanæ potest tripliciter dici. Primo ipsa principia naturæ, ex quibus ipsa natura constituitur, & proprietates ex his causatæ, sicut potentiæ animæ, & alia huiusmodi. Secundo, quia homo à natura habet inclinationem ad virtutem, vt supra habitum est,* ipsa inclinatio ad virtutem est quoddam bonum naturæ. Tertio modo, potest dici bonum naturæ donum originalis iustitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturæ. Primum igitur bonum naturæ: nec tollitur, nec diminuitur per peccatum. Tertium verò bonum naturæ totaliter est ablatum per peccatum primi parentis. Sed medium bonum naturæ, scilicet ipsa naturalis inclinatio ad virtutẽ, diminuitur per peccatum. Per actus enim humanos fit quædam inclinatio ad similes actus, vt supra habitũ est.* Oportet autem quod ex hoc, quòd aliquid inclinatur ad vnum contrariorũ, diminuatur inclinatio eius ad aliud. vnde cum peccatum sit contrarium virtuti, ex hoc ipso q̃ homo peccat diminuitur bonum naturæ, quod est inclinatio ad virtutem.

q.63.ar.1

q.51.ar.2 & 3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Dion. loquitur de bono primo naturæ, quod est esse, viuere, & intelligere, vt patet eius verba intuenti.

¶Ad secundum dicendum, quòd natura etsi sit prior quàm voluntaria actio, tamen habet inclinationem ad quandam voluntariam actionem. vnde ipsa natura secũdum se non variatur propter variationem voluntariæ actionis: sed ipsa inclinatio variatur ex illa parte, quæ ordinatur ad Deum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ actio voluntaria procedit ex diuersis potentijs, quarum vna est actiua, & alia passiua: & ex hoc contingit, q̃ per actiones voluntarias causat aliquid, vel aufertur ab homine sic agente, vt supra dictum est,* cum de generatione habituum ageretur.

q.51.ar.2

¶Ad quartum dicendũ, quòd accidens non agit effectiue in subiectum: agit tamen formaliter in ipsum eo modo loquendi, quo dicitur, q̃ albedo facit album: & sic nihil prohibet, quòd peccatum diminuat bonum naturæ, eo tamen modo, quo est ipsa diminutio boni naturæ, inquantum pertinet ad inordinationem actus. Sed quantum ad inordinationem agentis, oportet dicere, q̃ talis inordinatio causatur per hoc, quòd in actibus animæ aliquid est actiuum, & aliquid passiuum: sicut sensibile mouet appetitum sensitiuum, & appetitus sensitiuus inclinat rationem, & voluntatem, vt supra dictum est.* & ex hoc causatur inordinatio non quidem ita, quòd accidens agat in proprium subiectum, sed secundum quod obiectum agit in potẽtiam, & vna potentia agit in aliã, & deordinat ipsam.

q.77.ar.1 & q.80. art.1.

¶Super

¶*Super quæstionis octuagesimæquintæ, Art. II.*

ARTICVLVS II.

Vteum totum bonum humanæ naturæ possit auferri per peccatum.

452 Inf.q.93. ar.6.ad 2. Et 1.q.48 ar.4.Et 2. di.6.ar.4. ad 3.Et di stin.34.ar ticul.5.Et mal.q.2. art.12.Et 3.contra. cap.12. & 18.

IN ar.2. eiusdem q.85. ptermissis argumentis Sco. in 3.5.di. secũdi, quia afferuntur ad probandum, q̃ nihil substrahatur naturæ, quod author concedit, & ipse Scotus ibidem tractans vulnera peccati, concedit habilitatem ad rectum vsum minui p̃ peccatum. Solius Durandi in 34.dist. secundi obiectiones occurrunt directe impugnantis hanc doctrinã: quia per nihil non inhærẽs subiecto augetur habilitas subiecti. ergo nec minuitur. Antecedens dupliciter declaratur. Primo, quia augetur per intensionẽ alicuius in eo. Secundo ad propositum, quia inclinatio ad bonum opus est duplex, remota, quæ est in primis principijs, & hæc nec tollit, nec minuit: & propinqua, quæ est in habitibus, & hæc tollitur & augetur, & minuitur intensione, & remissione.

¶Ad hoc facilli me dicitur, q̃ iste voluit esse cæcus. Expresse nanq; author distinxit habilitatem ex parte subiecti, & ex parte termini: & dixit, q̃ ex parte subiecti non minuitur, sed ex parte termini. obiectiones autem istius sunt ex parte subiecti. Ex hac enim parte verum est non intendit aliquid qđ non est in eo, sed attingentiam ad terminum cõstat minui ex appositione impedimentorum extra, & augeri ex remotione eorundẽ. Et ad hoc optime deseruit exemplũ de diaphano, & de obstaculis appositis. Et hoc modo habilitas animę ex syndęresi diminuitur in infinitum: & tamen ipsa syndęresis nec tollitur, nec minuitur.

¶Cap.13. & 14. & 19. to.3.

¶Tex.37. com.2.

¶*Super quæstionis octuagesimæquintæ, Art. II.*

ARTICVLVS II.

Vteum totum bonum humanæ naturæ possit auferri per peccatum.

IN ar.2. eiusdem q.85. ptermissis argumentis Sco. in 3.5.di. secũdi, quia afferuntur ad probandum, q̃ nihil substrahatur naturæ, quod author concedit, & ipse Scotus ibidem tractans vulnera peccati, concedit habilitatem ad rectum vsum minui p̃ peccatum. Solius Durandi in 34.dist. secundi obiectiones occurrunt directe impugnantis hanc doctrinã: quia per nihil non inhærẽs subiecto augetur habilitas subiecti. ergo nec minuitur. Antecedens dupliciter declaratur. Primo, quia augetur per intensionẽ alicuius in eo. Secundo ad propositum, quia inclinatio ad bonum opus est duplex, remota, quæ est in primis principijs, & hæc nec tollit, nec minuit: & propinqua, quæ est in habitibus, & hæc tollitur & augetur, & minuitur intensione, & remissione.

¶Ad hoc facilli me dicitur, q̃ iste voluit esse cæcus. Expresse nanq; author distinxit habilitatem ex parte subiecti, & ex parte termini: & dixit, q̃ ex parte subiecti non minuitur, sed ex parte termini. obiectiones autem istius sunt ex parte subiecti. Ex hac enim parte verum est non intendit aliquid qđ non est in eo, sed attingentiam ad terminum cõstat minui ex appositione impedimentorum extra, & augeri ex remotione eorundẽ. Et ad hoc optime deseruit exemplũ de diaphano, & de obstaculis appositis. Et hoc modo habilitas animę ex syndęresi diminuitur in infinitum: & tamen ipsa syndęresis nec tollitur, nec minuitur.

¶Tex.37. com.2.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ obiectio illa procedit, quando fit diminutio per subtractionem: hic autem fit diminutio per appositionẽ impedimenti, quod neque tollit, neque diminuit radicem inclinationis, vt vt dictum est.*

In cor.ar.

¶Ad secundum dicendum, quòd inclinatio naturalis est quidem tota vniformis: sed tamen habet respectum & ad principium, & ad terminum, secundum quam diuersitatem quodammodo diminuitur, & quodammodo non diminuitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem, alioquin non esse in eis remorsus conscientiæ: sed quòd non reducatur in actum, contingit quia deest gratia secũdum diuinam iustitiam: sicut etiam in cæco remanet aptitudo ad videndum in ipsa radice naturæ, inquantum est animal naturaliter habens visum: sed nõ reducitur in actũ, quia deest causa, quæ reducere possit formando organum, quod requiritur ad videndum.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturę ex peccato consequentia, infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur vulnera naturæ esse ex peccato consequentia, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia. Non enim idem est effectus, & causa eiusdem: sed ista ponuntur causæ peccatorum, vt ex supradictis patet.* ergo non debent poni inter effectus peccati.

453 Inf.art.5. co. Et ma. q.2.ar.11. cor.fin. Et Gal.3. le. 7.

* q.76. & 77.art.3. & 96.78. ar.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

habilitatem per appositionem.hæc enim sibiinuicem aduersantur,tollere ordinem naturalé potentiæ ad bonum,& nihil tollere,sed impedimentum apponere.Secundo,quomodo ordo ille est naturalis.& tamen nó remanet in viribus animæ sibi derelictis. Quod enim est naturale alicui,non remouetur ab eo,ex eo q̃ sibi relinquitur, sublato supernaturali bono, immo in naturalibus relinquitur. repugnare ergo videtur naturalitas talis ordinis nó remãtioni eiusdem in natura sibi ipsi derelicta.

¶Ad primũ horum dicitur, q̃ ipsa destitutio virtũ animæ ab ordine debito, nihil aliud est quàm diminutio habilitatis ad bonũ virtutis propter appositum impedimentum.Sublato nanque originalis iustitiæ fræno,partes ad propria habiles redditæ sunt & ex hoc ipso minus habiles ad bonum virtutis, Ex hoc quippe redditur anima minus habilis ad vnum contrariorũ, quod magis inclinat in reliquum: & sicut actuale peccatum est dispositio,& impedimẽtum, cuius appositione minuitur habilitas ad bonum virtutis,ita q̃ nitas vniuscuiuslibet partis animæ in q̃ prium,quæ est materiale in peccato originali,est impedimentum, cuius appositione habilitas ad virtutem minuta est.& talis diminutio,destitutio virium in litera dicitur, non q̃ sint destitutæ omnino ab ordine naturali ad virtutẽ:sed quia sunt destitutę ab integritate illius naturalis ordinis, qđ est esse diminutam habilitatem ad virtutem. vnde nulla est repugnantia inter præcedentia, & præsentem articulum. Et scito quòd vulnera ista in destitutione dicta consistentia,dupliciter possunt cõsiderari, Primo ex parte nostri, vt scilicet ex nostro peccato consurgant: & sic quia prior est in peccato conuersio,quam auersio, prius est impedimentum pronitatis animæ ad malum,quàm destitutio a bono. Secundo,ex parte deserentis gratiæ: & sic est contrarium Nam prius ad ablationem gratiæ sequitur destitutio virium a bono virtutis,& sic ipsæ destitutæ tendunt in propria. Et quoniam in peccato originali primo locum tenere videtur priuatio gratiæ, ideo vulnera ista vt insunt ex peccato originali inflicta, sunt sic quòd primo appetitum est impedimentum peccati originalis, scilicet priuationis iustitiæ originalis debitæ in nobis: & deinde destituræ sunt vires ab ordine ad bonum: & tertio prout sunt ad malum.

¶Ad secundum dicitur, quòd cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrarijs elementis,& secundum animam sit composita ex contrarijs appetitibus: quemadmodum mors & naturalis est, & cum hoc pœna peccati originalis, vt 5. & 6.articu. patet,ita inordinatio animæ est & naturalis,& pœna peccati originalis.vtrobique nanque insurgit infirmitas ex hoc,q̃ contraria tendunt in propria, nec plene subduntur harmoniæ debitæ,sed ab illa exorbitãt: & hoc ex hoc ipso, q̃ contraria sunt,naturaliter natũ est prouenire:& ex hoc q̃ subtractum est iustitiæ originalis donum, prohibens talem exorbitantiam, prouenit. Cũ quibus tamen stat q̃ quia harmonia virium animæ est secũdum naturam rationalem, dissonantia antè cõtra eandem,merito dici potest, q̃ ordo virium animæ ad virtutis bonum, a quo destitutæ sunt est naturalis.Est igitur humana natura sibi derelicta, sublata originali iustitia vulnerata, ac per hoc infirma in naturalibus.idest,in his,quæ sunt secundum naturam idest, in habilitatibus ad virtutis bonum,& hoc per appositioné: integra autem in naturalibus,idest, in natura,& his quæ sunt a natura,idest,principijs & potentijs & inordinationib. ex parte subiectiquia nihil per subtractionem ablatũ est. Et hoc modo in natura sibi derelicta remanere naturalia sufficit, & saluari integra. Est quoque natura humana vulnerata & infirma secundum naturam rationalẽ vt sic. Est autem in naturalibus integra secundum vtrumque mansionẽ naturæ,rationalis scilicet & sensitiuæ. Et est iertio natura humana vulnerata & infirma secundũ naturam donatam gratia iustitiæ originalis. Et scito,q̃ hæc vulnera vt sic, sunt credita sicut & peccatum originale. secundũ nãq; naturam absolutè imperfectiones q̃dam sunt ex necessitate materiæ: q̃a scilicet composita est ex contrarijs, vt in quarto contra Gene.cap.52. patet.

¶In eod.art.3.q.85.dubium occurrit, quomodo vulnera hic ponantur effectus peccati,cum superius dictum sit,q̃ concupiscẽtia quæ importat hæc vulnera, est ipsum peccatum originale: nihil enim suiipsius effectus.

¶Ad hoc dicitur dupliciter Primo,q̃ hæc vulnera non tractãtur vt sunt peccati originalis, sed in communi vt sunt peccati. Constat autem ea non esse ipsa peccata,sed effectus. Secundo,q̃ etiam vt sunt peccati originalis, cum materialiter, & ex consequenti in peccato originalis concupiscentia se habeat,vt in qõ. 83 art.2.ad 4.dictum est, & concupiscentia importet primo pronitate ad propria: vulnera autem distinctionem a bono virtutis sunt effectus peccati originalis formaliter & principaliter sumpti,Ex priuatione nanque iustitiæ originalis concupiscentia subsecuta est in potentijs animæ cum vulneribus.

¶Super

q.77.ar.3

*Cap 67. a med.to. 7.& lib.1. retr c.9.a med.90.1.

*Loco citat. art.1. huius qõ. argu. sed contra.

q.81.ar.2.

q.81.ar.2. & q.57.

tum ratione,est vulnus concupiscentiæ,Sic igitur ista quatuor sunt vulnera inflicta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis. Sed quia inclinatio ad bonũ virtutis in vnoquoque diminuitur per peccatum actuale,vt ex dictis patet, * etiam ista sunt quatuor vulnera ex alijs peccatis consequentia,inquantum scilicet per peccatum & ratio hebetatur, præcipuè in agendis,& voluntas induratur ad bonum, & maior difficultas bene agendi accrescit, & concupiscentia magis exardescit.

¶Ad primvm ergo dicendũ, q̃ nihil prohibet id quod est effectus vnius peccati, esse alterius peccati causam. Ex hoc enim q̃ anima deordinatur per peccatum præcedens,facilius inclinatur ad peccandum.

¶Ad secundum dicendum, q̃ malitia non sumitur hic pro peccato, sed pro quadam pronitate voluntatis ad malum, secundum quod dicitur Genes. 6. Proni sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia sua.

¶Ad tertium dicendum, q̃ sicut supra dictum est, * Concupiscentia in tantum est naturalis homini, inquantum subditur rationi;quod autem excedat limites rationis,hoc est homini contra naturam.

¶Ad quartum dicendum, q̃ infirmitas communiter potest dici omnis passio,inquãtum debilitat robur animæ, & impedit rationem: sed Beda * accepit infirmitatem stricte, secundum quod opponitur fortitudini,quæ pertinet ad irascibilem.

¶Ad quintum dicendũ,quòd difficultas quæ ponitur ab Augustin. includit ista tria, quæ pertinent ad appetitiuas potentias,scilicet malitiam, infirmitatem, & concupiscentiam. Ex his enim tribus contingit, quòd aliquis non facile tendit in bonum; error autem & dolor sunt vulnera consequentia, ex hoc enim aliquis dolet, quòd infirmatur circa ea quæ concupiscit,

Ar.1.&2.

*Loco citato in arg. sed contra.

q.72.ar.3. ad 1.

QVAEST. LXXXV. ARTIC. IIII.& V. 359

¶ *Super quæstionis octuagesimę quintę. Articul. quartum.*

454 Vir.q.ar ti.8.ad 12

*ca.3.cir. fi.to.6.

*Ca.4.& Ex ca.36. & 37.to.6

p.p.q.5. art.5

*Text.10. to.3

Articvlvs IIII.

Vtrum priuatio modi, speciei, & ordinis sit effectus peccati.

IN articulo 4. eiusdem quæst. octuagesimæ quintæ,nota duo. Primum, q̃ cum in litera dicitur, Et huius priuatio est essentialiter ipsum peccatum,nõ intendit peccatum essentialiter, vt sit priuatio: hoc .n. superius est reprobatum & dictum, q̃ est actus priuatus: sed intendit, q̃ cum peccatum priuet multis speciebus, modis, & ordinibus, priuat eis diuersimode.nã pertinentibus ad bonum gratiæ priuat demeritoriæ, pertinentibus ad bonum habilitatis, priuat effectiue: pertinentibus bonum ipsius actus, priuat formaliter: ita quòd quia priuat forma liter, ideo dictum est, q̃ est essentialiter priuatio. Vel, & melius intendit, quod peccatum vt est in genere mali simpliciter, est essentialiter priuatio modi, speciei, & ordinis pertinentiũ ad bonum ordinati actus. Secundo nota,quòd non spectat ad authoris doctrinam respondere rationibus impugnantibus peccatum esse priuationem gratiæ, aut boni naturæ, hæc enim consequentia sunt non essentialia.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd priuatio modi, speciei,& ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustin. * in lib. de natura boni,quòd vbi hæc tria magna sunt, magnum bonum est, vbi parua paruum, vbi nulla nullum: sed peccatum non annullat bonum naturæ. ergo non priuat modum,speciem, & ordinem.

¶2 Præterea. Nihil est causa suiipsius: sed peccatum est priuatio modi, speciei, & ordinis, vt Aug.* dicit in li. de natura boni. ergo priuatio modi,speciei, & ordinis non est effectus peccati.

¶3 Preterea. Diuersa peccata diuersos habent effectus: sed modus, species, & ordo cum sint quædam diuersa,diuersas priuationes habere videntur. ergo per diuersa peccata priuantur. non ergo est effectus cuiuslibet peccati priuatio modi, speciei, & ordinis.

¶ Sed contra est, quòd peccatum est in anima,sicut infirmitas in corpore, secundum illud Psalm. 6. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sed infirmitas priuat modum, speciem, & ordinem ipsius corporis. ergo peccatum priuat modum,speciẽ & ordinem animæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut in primo dictum est, * modus, species,& ordo consequuntur vnumquodque bonum creatum inquantum huiusmodi, & etiam vnumquodque ens. Omne enim esse,& bonum cõsideratur per aliquam formam, secundum quam sumitur species. Forma autem vnuscuiusque rei, qualiscunque sit siue substantialis, siue accidentalis, est secundum aliquam mensuram. vnde & in 8. * Metaphysico. dicitur, quòd formæ rerum sunt sicut numeri: & ex hoc habet modum quendam, qui mensuram respicit: ex forma verò sua vnumquodque ordinatur ad aliud. Sic igitur secundum diuersos gradus bonorum sunt diuersi gradus modi, speciei, & ordinis. Est ergo quoddam bonum pertinens ad ipsam substantiam naturæ, quod habet suum modum, speciem, & ordinem, & illud nec priuatur, nec diminuitur per peccatum. Est etiam quoddam bonum naturalis inclinationis, & hoc etiam habet suum modum, speciem, & ordinem: & hoc diminuitur per peccatum, vt dictum est, * sed non totaliter tollitur. Est etiam quoddam bonum virtutis, & gratiæ, quod etiam habet suum modum, speciem, & ordinem: & hoc totaliter tollitur per peccatum mortale. Est etiam quoddam bonum, quod est ipse actus ordinatus, quod etiam habet suum modum, speciem, & ordinem, & huius priuatio est essentialiter ipsum peccatum. Et sic patet qualiter peccatum est priuatio modi, & speciei, & ordinis, & priuat, vel diminuit modum, speciem, & ordinem.

¶ Vnde patet responsio ad duo prima.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ modus, species, & ordo se consequuntur, sicut ex dictis patet:* vnde simul priuantur, & diminuuntur. In cor.art.

Articvlvs V.

Vtrum mors, & alij corporales defectus, sint effectus peccati.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd mors, & alij corporales defectus non sint effectus peccati. Si enim causa fuerit æqualis, & effectus erit æqualis: sed huiusmodi defectus non sunt æquales in omnibus, sed in quibusdam huiusmodi defectus magis abundant, cum tamen peccatum originale sit in omnibus æquale, sicut dictum est, * cuius videntur huiusmodi defectus maximè esse effectus. ergo mors,& huiusmodi defectus non sunt effectus peccati.

¶ 2 Præterea. Remota causa,remouetur effectus: sed remoto omni peccato per baptismum, vel pœnitentiam, non remouentur huiusmodi defectus. ergo non sunt effectus peccati.

¶3 Præt. Peccatũ actuale habet plus de ratione culpæ, quàm originale: sed peccatum actuale non transmutat naturam corporis ad aliquem defectum. ergo multo minus peccatum originale. non ergo mors & alij defectus corporales sunt effectus peccati.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

¶Respon. Dicendum, quòd aliquid est causa alterius dupliciter, vno modo quidem per se: alio modo per accidens. Per se quidem est causa alterius, quod secundum virtutem suæ naturæ,vel formæ producit effectum: vnde sequitur, quòd effectus sit per se intentus à causa. vnde cum mors,& huiusmodi defectus sint præter intentionem peccantis,manifestum est, quòd peccatum non est per se causa istorum defectuum. Per accidens autem aliquid est causa alterius si sit causa remouens prohibẽs, sicut dicitur in 8. Physic.* quòd diuellens columnam, per accidens mouet lapidem columnæ superpositum: & hoc modo peccatum primi parentis est causa mortis, & omnium huiusmodi defectuum in natura humana, inquantũ p̃ peccatum primi parentis sublata est originalis iustitia, per quam non solum inferiores animæ vires continebantur sub ratione absque omni deordinatione, sed totum corpus continebatur sub anima absque omni defectu, vt in primo habitum est. * Et ideo subtracta hac originali iustitia per peccatum primi parentis, sicut vulnerata est humana natura quantum ad animam per deordinationem potentiarum, vt supra dictum est, * ita etiam est corruptibilis effecta per deordinationem ipsius corporis. Subtractio autem originalis iustitiæ habet rationem pœnæ, sicut etiam subtractio gratiæ: vnde etiam mors, & omnes defectus corpo-

455 2.2.q.164. Et 2.di.30 q.1.ar.1.Et 3.di.16.q.1. art.1. Et 4. prol. prin. Et dis.4.q. 2.ar.1.q.3. Et 4.cõtra cap.52. Et mal.q.5.articul.4.Et opus.3.ca. 197.198. 199.241. 242.&Ro. 5.lec.3. Et Heb.9.li. *q.82.ar.4

*Text.32. to.2

p.p.q.97.

Art.præc & q.8 3.a tic.3.

Universidad de Deusto Biblioteca

rales consequentes sunt quædam pœnæ originalis peccati. Et quàmuis huiusmodi defectus non sint intenti à peccante, sunt tamen ordinati secundum iustitiam Dei punientis.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ æqualitas causę per se causat equalem effectum. Augumentata enim vel diminuta causa per se, augetur vel diminuitur effectus: sed æqualitas causæ remouentis prohibens non ostendit æqualitatem effectuum. Siquis enim æquali impulsu dimittat duas columnas, non sequitur quòd lapides superpositi æqualiter mouẽtur: sed ille velocius mouebitur, qui grauior erit secundum proprietatem suæ naturæ, cui relinquitur remoto prohibente. Si igitur remota originali iustitia, natura corporis humani relicta est sibi: & secundum hoc secundum diuersitatem naturalis complexionis quorũdã corpora pluribus defectibus subiacent, quorundam verò paucioribus, quàmuis existente originali peccato æquali.

¶Ad secundum dicendum, q̃ culpa originalis & actualis remouetur ab eodem, à quo etiam remouentur & huiusmodi defectus, secundum illud Apostoli Roma. 8. Viuificabit mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis: sed vtrumque fit secundum ordinem diuinæ sapientiæ congruo tempore. Oportet enim q̃ ad immortalitatem & impassibilitatem gloriæ, quæ in Christo inchoata est, & per Christum nobis acquisita, perueniamus conformari prius passionibus eius. vnde oportet q̃ ad tempus, eius passibilitas in nostris corporibus remaneat ad impassibilitatem gloriæ promerendam conformiter Christo.

D 987. ¶Ad tertium dicendum, q̃ in peccato d actuali duo possumus considerare, scilicet ipsam substantiam actus, & rationem culpæ. Ex parte quidẽ substantiæ actus potest peccatum actuale aliquem defectum corporalem causare, sicut ex superfluo cibo aliqui infirmantur, & moriuntur: sed ex parte culpæ priuat gratiam, quæ datur homini ad rectificandum animæ actus, non autem ad cohibendum defectus corporales, sicut originalis iustitia cohibebat. & ideo peccatum actuale non causat huiusmodi defectus, sicut originale.

Articvlvs VI.

Vtrum mors, & alij defectus sint naturales homini.

456 2.dist 30. q.1. ar.1. cor.fin.& ad 1. Et 3. di.16.q.1. ar.1 ad 3. Et mal.q. 5 ar.5. Et Ro.5.lec. 3. Et Heb. 9 fin. *Lib.10. text. 26. tom.3. *Tex.50. tom.2. Art.p̃ced.

AD Sextum sic proceditur. Videtur q̃ mors, & huiusmodi defectus sint homini naturales. Corruptibile enim & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in 10. Metaph.* sed homo est eiusdem generis cum alijs animalibus, quæ sunt naturaliter corruptubilia. ergo homo est naturaliter corruptibilis.

¶2 Præt. Omne quod est compositum ex contrarijs, est naturaliter corruptibile, quasi habens in se causam corruptionis suæ: sed corpus humanum est huiusmodi. ergo est naturaliter corruptibile.

¶3 Præterea, Calidum naturaliter consumit humidum: vita autem hominis conseruatur per calidum & humidum. cum igitur operationes vitæ expleantur per actum caloris naturalis, vt dicitur in 2. de Anima, * videtur quòd mors, & huiusmodi defectus sint homini naturales.

¶Sed contra. Quicquid est homini naturale, Deus in homine fecit: sed Deus mortem non fecit, vt dicitur Sap. 2. ergo mors non est homini naturalis.

¶4 Præt. Id quod est secundum naturam, non potest dici pœna, nec malum: quia vnicuique rei est conueniẽs id quod est ei naturale: sed mors, & huiusmodi defectus sunt pœna peccati originalis, vt supra dictum est.* ergo non sunt homini naturales.

¶5 Præt. Materia proportionatur formæ, & quælibet res suo fini: finis autem hominis est beatitudo perpetua, vt supra dictum est.* forma etiam humani corporis est anima rationalis, quæ est incorruptibilis, vt in 1. habitum est.† ergo corpus humanum est naturaliter incorruptibile. *In prælib.& q.5. ar.5. † p.p. q. 75.ar.6.

¶Respondeo Dicendum, quòd de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui possumus, vno modo secundum naturam vniuersalem: alio modo secundum naturam particularem. Naturam quidem particularis est propria virtus actiua & conseruatiua vniuscuiusque rei, & secundum hanc omnis corruptio & defectus est contra naturam, vt dicitur in 2. de cæl. quia huiusmodi virtus intendit esse, & conseruationem eius cuius est. Natura verò vniuersalis, est virtus actiua in aliquo vniuersali principio naturæ, puta, in aliquo cęlestium corporũ, vel alicuius superioris substantiæ, secundum quod etiam Deus à quibusdam dicitur natura naturans, quæ quidem virtus intendit bonum & conseruationem vniuersi, ad quod exigitur alternatio generationis & corruptionis in rebus: & secundum hoc corruptiones & defectus rerum sunt naturales, non quidem secundum inclinationẽ formæ, quæ est principium essendi & perfectionis, sed secundum inclinationem materiæ, quæ proportionaliter attribuitur tali formæ secundum distributionem vniuersalis agentis. Et quàmuis omnis forma intendat perpetuum esse quantum potest: nulla tamen forma rei corruptibilis potest assequi perpetuitatem sui præter animam rationalem, eo quòd ipsa non est subiecta omnino materiæ corporali, sicut aliæ formæ: quinimmo habet propriam operationem immaterialem, vt in primo habitum est.* vnde ex parte suæ formæ naturalior est homini incorruptio, quàm alijs rebus corruptibilibus. Sed quia & ipsa habet materiam ex contrarijs compositam, ex inclinatione materiæ sequit corruptibilitas in toto: & secundum hoc modo est naturaliter corruptibilis secundum naturam materiæ sibi relictæ, sed non secũdum naturam formæ. Q.76.art. 1.ad 4.

¶Tres autem primæ rationes procedunt ex parte materiæ: aliæ verò tres ex parte formæ. vnde ad earum solutionem considerandum est, quòd forma hominis, quæ est anima rationalis, secundum suam incorruptibilitatẽ proportionata est suo fini, qui est beatitudo perpetua; sed corpus humanum, quod est incorruptibile, secũdum suam naturam consideratum, quodammodo proportionatum est suæ formæ, & quodammodo non. Duplex enim conditio potest attendi in aliqua materia. vna scilicet quam agens eligit, alia quæ non est ab agente electa, sed est secundum conditionem naturalẽ materiæ. sicut faber ad faciendum cultellum eligit materiam duram & & ductilem, quæ subtiliari possit, vt sit apta incisioni, & secundum hanc conditionem ferrum est materia proportionata cultello: sed hoc quòd ferrum sit frangibile, & rubiginem contrahens, consequitur ex naturali dispositione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, sed magis repudiaret si posset. vnde hæc dispositio materiæ non est proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum est materia electa à natura quantum ad hoc, q̃ est temperatę complexionis, vt possit esse conuenientissimum organum tactus, & aliarum virtutum sensitiuarum & motiuarum, sed q̃ sit corruptibile, hoc est ex conditione materiæ, nec est electum à natura: quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, si posset. Sed Deus, cui subiacet omnis natura, in ipsa institutione hominis suppleuit defectum naturæ: & dono iustitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam, vt in primo dictum st.* & secundum hoc dicitur, quòd Deus mortem non fecit, & quòd mors est pœna peccati. *p.p.q.97 ar.1.

¶Vnde patet responsio ad obiecta.

¶Super

¶*Super quæstionem octuagesimam sextam*

QVAEST. LXXXVI.

De macula peccati, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de macula peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, Vtrum macula animę sit effectus peccati.

¶Secundo, Vtrum remaneat in anima post actum peccati.

Articvlvs I.

Vtrum peccatũ causet aliquam maculam in anima.

AD primvm sic proceditur. Videtur quòd peccatum non causet aliquam maculam in anima. Natura enim superior non potest inquinari ex contactu naturæ inferioris. vnde radius solaris non inquinatur per tactum corporum fœtidorum, vt Augustinus dicit in lib.* contra quinque hæreses: sed anima humana est multo superioris naturę, quàm res commutabiles ad quas peccando conuertitur. ergo ex eis maculam non contrahit peccando.

¶2 Præt. Peccatum est principaliter in voluntate, vt supra dictum est,† voluntas autem est in ratione, vt dicitur in 3. de Anima: * sed ratio siue intellectus non maculatur ex consideratione quarumcunque rerum, sed magis perficitur. ergo nec voluntas ex peccato maculatur.

¶3 Præt. Si peccatum maculam causat, aut macula illa est aliquid positiuè, aut est priuatio pura. si sit aliquid positiuè non pōt esse nisi dispositio vel habitus. nihil enim aliud videtur ex actu causari: dispositio autem & habitus non est. Contingit enim remota dispositione vel habitu, adhuc remanere maculam, vt patet in eo qui peccauit mortaliter, pdigalitate, & postea trãsmutatur mortaliter peccando in habitum vitij oppositi. non ergo macula ponit aliquid positiuè in anima. Similiter etiam nec est priuatio pura: qa omnia peccata euenium ex parte auersionis & priuationis gratię. sequeretur ergo, quòd omnium peccatorum esset vna macula. ergo macula non est effectus peccati.

¶Sed contra est, quod dicitur Eccles. 47. Salomoni. Dedisti maculam in gloria tua. & Ephes. 5. Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam: & vtrobique loquitur de macula peccati. ergo macula est effectus peccati.

¶Respon. Dicendum, quòd macula propriè dicitur in corporalibus, quando aliquod corpus nitidum perdit suum nitorem ex contactu alterius corporis, sicut uestis, & aurum, & argentum, aut aliud huiusmodi. In rebus autem spiritualibus ad similitudinem huius oportet maculam dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem, Vnum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in suis actibus: alius verò ex refulgentia diuini luminis, scilicet sapientię, & gratię, per quam etiã homo perficitur ad bene, & decenter agendum. Est autem quasi quidam animę tactus, quando inhęret aliquibus rebus per amorem: cum autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis, & diuinę legis, vt ex supra dictis patet.* Vnde ipsum detrimentum nitoris ex tali contactu prouenies, macula animę metaphoricè uocatur. Q.71. artic.6.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quasi agentibus eis in animam: sed magis econuerso, anima sua actione se inquinat inordinatè eis inhærendo contra lumẽ rationis, & diuinę legis.

¶Ad secundum dicendum, quòd actio intellectus perficitur secundum quod res intelligibiles sunt in intellectu per modum ipsius intellectus: & ideo intellectus ex eis non inficitur, sed magis perficitur. Sed actus voluntatis consistit in motu ad ipsas res, ita quòd amor rei amatę animam conglutinat, & ex hoc anima maculatur quando inordinatè inhęret, secundum illud Oseæ. 9. Facti sunt abominabiles, sicut ea quę dilexerunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd macula non est aliquid positiuè in anima: nec significat priuationem solã, sed significat priuationem quandam nitoris animę in ordine ad suam causam; quę est peccatum. & ideo diuersa peccata diuersas maculas inducunt: & est simile de umbra, quę est priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis, & secundum diuersitatem corporum obiectorum diuersificantur umbręe.

Articvlvs II.

Vtrum macula maneat in anima post actum peccati.

458 Infra.q6. 87.art.6. cor. & ad 1.

AD secvndvm sic proceditur. Videtur quòd macula non maneat in anima post actum peccati. Nihil enim manet in anima post actũ, nisi habitus uel dispositio: sed macula non est habitus, uel dispositio, ut supra habitum est.* ergo macula non manet in anima post actum peccati.

¶2 Præterea. Hoc modo se habet macula ad peccatum, sicut umbra ad uationem, sed priuationę in ordine ad causam. i. ad peccatum a quo causatur. Ex hoc. n. solũmodo omnes difficultates accidentes in re. Licet. n. priuatio coniunctionis, similitudinis, refulgẽtię, gratiæ, charitatis non suscipiat magis & minus, quia consistit in facto esse: causa tamen eius. s. peccatum suscipit magis & minus. ae per hoc macula quę significat priuationem non absolute, sed vt ex peccato, suscipit magis & minus, non in se: sed in causa. Et ex hoc prouenit, q̃ iste est magis maculatus eadem macula specie altero, & magis peccator altero post actus peccatorum. Et hoc sufficit, & soluit rationes Scoti & Aurioli allatas a capreolo in 4. dist. 4.

¶Ad secundam aũt rationem Scoti, negatur assumptum. Mille. enim peccatorum maculæ adinuicẽ, nec aliqua alicui peccato cõtrariantur, quoniam ex parte auersionis peccatorum conſurgunt: vnde non est cõtrarietas. Positio autẽ Scoti falsa, & non probata est. Falsa quidem, quia peccator vt sic, non est a voluntate diuina, immo Altissimus odio hẽt peccatorem. ordinatio autem ad pœnam est a voluntate diuina. ergo.

¶Præt. Peccator sic, est peccator, malo ex peccato relicto, quia esse peccatorem est esse malum: sed ordinari ad pœnam est bonum, cum sit a Deo. ergo. Patet præterea, q̃ inerũdite hæc omnia cõfunduntur à Scoto scilicet macula, reatus, & ordinari ad pœnam a Deo. Peccatum enim prius facit & relinquit hominem dignum pœna, qđ est reatus, quod est malum apud Dionys. 4. capit. de Diuinis nominibus, dicentem, q̃ punitri non est malum, sed fieri pœna dignum: & deinde a diui-

Ar.præce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ar. j. ad 3.

diuina iustitia ordinari ad pœnam. Ideo enim ordinatur ad pœnã, quia pœna dignus, & non econtrario. Vnde vt patebit, peccatum ex parte auersionis relinquit maculam, & reatum, quorum primum est priuatio, vt ex peccato: secundum est relatio rationis: & tertio aduenit, quod Scotus dicit. Vnde concesso q ex parte Dei, vt Aug. dicit, regere sit non imputare, sophisma manifeste est consequentis: immo impertinentis inferre, ergo iste est peccator ex imputatione. Iste namque est peccator non ex eo quod se tenet ex parte Dei, sed ex eo q se tenet ex parte sui, iuxta illud Oseæ. Perditio tua Israel ex te, sed tuus autẽ ex me. Confirmatio quoque exempli non valet, quia in hoc offendente remanet relatio inimicitiæ, & dignitatis pœnæ absque omni actu offensi. Et hæc dicta sint de macula, quam formaliter Sortes postquàm peccauit, ante pœnitentiam dicitur. & est peccator, seu malus malo culpæ. Oportet.n. priuatiuum esse quo aliquis est malus, & peccator: quia malum priuatio est, & peccatum priuatium, aut priuatio est. Et hæc est ratio fundamentalis huius. Et scito, q macula sumitur dupliciter. Primo pro priuatione cõiunctionis ad Deũ ex peccato. Secundo pro priuatione nitoris. Et si hoc secundo modo sumitur, non est id quo formaliter post actum dicitur quis peccator, sed effectus eius. Est namque peccator priuatione conuersionis ad Deum, quã sequitur detrimentum nitoris, vt in litera dicitur. Sed primo modo est, qua formaliter dicitur peccator, & sic eã suscipit Magister sent. 10. dist. 4. contra quem êt arguit Scot. Vel

Art. præced.

corpus, vt supra dictum est: * sed transeunte corpore non manet vmbra. ergo & transeunte actu peccati non manet macula.

¶ 3 Præt. Omnis effectus dependet ex sua causa: causa autem maculæ est actus peccati. ergo remoto actu peccati, non remanet macula in anima.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iosue 22. An parum est vobis, quia peccastis in Beelphegor, & vsque in præsentẽ diem macula huius sceleris in vobis permanet?

¶ Respondeo dicendum, q macula peccati remanet in anima etiam transeunte actu peccati, cuius ratio est: quia macula, sicut dictum est, * importat quẽdam defectum nitoris propter recessum à lumine rationis, vel diuinæ legis: & ideo quandiu homo manet extra huiusmodi lumen, manet in eo macula peccati: sed postquam redit ad lumen rationis, & ad lumen diuinum, quod fit per gratia, tunc macula cessat. Licet autem cesset actus peccati, quo homo discesserit à lumine rationis, vel legis diuinæ, non tamen statim homo ad illud redit in quo fuerat sed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui: sicut si aliquis sit distans alicui per aliquem motum, non statim cessante motu fit ei propinquus, sed oportet q approprinquet rediens per motum contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q post actum peccati nihil positiuè remanet in anima nisi dispositio, vel habitus: remanet tamen aliquid priuatiuè, s. priuatio coniunctionis ad diuinum lumen.

¶ Ad secundum dicendum, q transeunte obstaculo corporis, remanet corpus diaphanum in a quali propinquitate & habitudine ad corpus illuminans, & ideo statim vmbra transit: sed remoto actu peccati, non remanet anima in eadem habitudine ad Deũ. vnde non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, q actus peccati facit distantiam à Deo, quam quidem distantiam sequitur defectus nitoris hoc modo, sicut motus localis facit localem distantiam. Vnde sicut cessante motu locali, non tollitur distantia localis: ita nec cessante actu peccati, tollitur macula.

QVAES. LXXXVII.

De reatu pœnæ, in octo art. diuisa.

DEINDE considerandum est de reatu pœnæ. Et primo, de ipso reatu. Secundo, de mortali, & veniali peccato, quæ distinguuntur secundum reatum.

Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum reatus pœnæ sit effectus peccati.
¶ Secundo, Vtrum peccatum possit esse pœna alterius peccati.
¶ Tertio, Vtrum aliquod peccatum faciat reum æterna pœna.
¶ Quarto, Vtrum faciat reum pœna infinita secundum quantitatem.
¶ Quinto, Vtrum omne peccatum faciat reũ æterna, & infinita pœna.
¶ Sexto, Vtrum reatus pœne possit remanere post peccatum.
¶ Septimo, Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.
¶ Octauo, Vtrum vnus sit reus pœnę pro peccato alterius.

ARTICVLVS I.

Vtrum reatus pœnæ sit effectus peccati.

AD primum sic proceditur. Videtur q reatus pœnæ non sit effectus peccati. Quod.n. per accidens se habet ad aliquid, non videtur esse prius effectus eius: sed reatus pœnæ per accidens se habet ad peccatum, cũ sit præter intentionem peccantis. ergo reatus pœnæ non est effectus peccati.

¶ 2 Præt. Malum non est causa boni: sed pœna bona est, cum sit iusta, & à Deo. ergo non est effectus peccati, quod est malum.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in 1, Confess. * q omnis inordinatus animus sibiipsi est pœna: sed pœna non causat reatum alterius pœnæ, quia sic iretur in infinitum. ergo peccatum non causatur reatum pœnæ.

¶ Sed contra est, q dicitur Rom. 2. Tribulatio & angustia in animam omnem operantis malum: sed operari malum est peccare. ergo peccatum inducit pœnam, quæ nomine tribulationis, & angustiæ designatur.

¶ Respondeo dicendum, quòd ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id quod contra aliquid insurgit, ab eo detrimentum patiatur. Videmus enim in rebus naturalibus, quòd vnum contrarium vehementius agit, altero contrario superueniente: propter quod aquæ calefactæ magis congelantur, vt dicitur in 2. Meteororum. vnde in hominibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur, vt vnusquisque deprimat eum, qui contra ipsum insurgit. Manifestum est autem, q quæcunque cõtinentur sub aliquo ordine, sunt quodammodo vnum in ordine ad principium ordinis. vnde quicquid contra ordinem aliquem insurgit, consequens est vt ab eo ordine & principe ordinis deprimatur. Cum autem peccatum sit actus inordinatus, manifestum est, quòd quicunque peccat, contra aliquem ordinem agit: runtamen si quis diligenter attenderit, videbit vtrobi que vnam solam priuationẽ diuersis rationibus diuersimode significatam. Anima nãque Deo iũcta per charitatem, cõformatur Deo, conuertitur ad illum, coniungitur illi, illuminatur ab illo, fulget ex illo. Et per oppositum, priuatio coniunctionis ex peccato, opposita facit, & elongatio, dissimilitudo, auersio, maculaq; dicitur. Propter quod dicendum est, quòd licet author maculam a propria nominis significatione declaret: intendit tamen maculæ nomine, illam priuationem vt ex actu, qua formaliter peccator dicitur post actum peccator. Cuius signũ est, q de effectibus peccati tractans, tres tantum numerat, corruptionem boni, maculam, & reatum. Et cõstat, q a peccati effectu, peccator post actum dicitur, & non a primo declarato, nec tertio. igitur a secundo. Et hæc dixerim, ne videamur digressi. Quia ergo formale signũ maculæ est, quo formaliter peccator post actum dicitur peccator: quia priuatione cõiunctionis ad Deum, vt ex peccato ẽ, & dicitur peccator. Quãuis maculæ nomen exprimat hoc secundũ quendam specialem effectum, s. remotionem nitoris: ideo non est alius effectus peccati quærendus, quo quis sit peccator post actum. Et confirmatur, quia sicut dum actu peccat, dicitur malus & peccator auersione actu ne remanẽte, quæ nil aliud est quàm priuatio conuersionis ad Deum ex peccato.

459 2. dist. 30. q. 1. art. 2. cor. & dist. 32. q. 1. ar. 1. corp. & di. 42. q. 1. art. 2. cor. Et in exp. lib. Iect. 1. ad 3. & 4.

*Cap. 12. in fi. to. 1.

Super q. 87. Art. I.

IN ar. j. q. 87. adverte, q auctho-

in corpore articuli locãs extrema, insinuat medium quod directe satisfacit quæsito. Cũ enim peccat, vnũ extremum est, agere cõtra ordinem: alterum, deprimi ab ordine. Illud est peccare, hoc est puniri. Et quoniam nisi ex peccato dignus esset quis puniri, non iuste puniretur: ideo hoc medium, scilicet dignum esse pœna, quod reatus vocatur, de quo est quæstio, vtrum sit peccati effectus in corpore articuli, ex extremis author ianuit, & in responsione ad secundum explicauit.

¶ Super quæstionis octuagesimæ septimæ, Articul. secundum.

IN arti. 2. eiusdẽ 87. q. dubiũ primo occurrit simpliciter, & ad hominem, an inordinatio quæ essentialiter malum culpæ, sit pœna. Et simpliciter quidem dubium est ex Sco. in 36. di. primi, hoc tenentis & eo, q pœna formaliter est carentia boni conuenientis voluntati & volenti: sed priuatio recti iudicij debitæ in actu volũtatis, est carentia boni conuenientis. ergo. Probatur minor: quia magis cõueniens est voluntati bonum honestum, q commodum. Et cõfirmatur, quia ablatio boni cõmodi est simpliciter pœna. ergo magis & maior pœna est ablatio boni iusti, quanto magis cõuenit voluntati, & maius est.

*Cap. 4. Par. 4. pars. ante medium.

160 3. d. 36. ar. 2. ad 4. Et 1. dist. 46. arti. 2. ad 4. Et 2. di. 36. ar. 3. Et mal. qu. 1. art. 4. ad 1. Et 2. q. 1. lec. 7.

*cap. vlti. to. 82. to. 4.

¶ Ad hominem vero, authorẽ scilicet: quia ipsemet in quæst. de Malo. quæst. 1. artic. 4. ad secũdum, tractans illud Augu. Iussisti Domine, & sic est, vt omnis inordinatus animus sibiipsi sit pœna, dicit q ex eo q inordinationem illam inuite quis quodãmodo patitur, immi-

Q. 4. art. 1. & 2.

& ideo ab ipso ordine consequens est quòd deprimatur, quæ quidem depressio pœna est. Vnde secũdum tres ordines, quibus subditur humana voluntas, triplici pœna potest homo puniri. Primo quidem enim subditur humana natura ordini propriæ rationis. Secundo, ordini exterioris hominis gubernantis, vel spiritualiter, vel temporaliter, politicè, seu œconomicè. Tertio, subditur vniuersali ordini diuini regiminis. Quilibet autem horũ ordinum per peccatum pertertitur, dum ille qui peccat, agit & contra rationem, & contra legem humanam, & contra legem diuinam. vnde triplicè pœnam incurrit, vnam quidem a seipso, quæ est conscientiæ remorsus, aliam verò ab homine, tertiam vero à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœna consequitur peccatum, inquantum malum est ratione suæ inordinationis: vnde sicut malum est per accidens in actu peccantis præter intentionem ipsius, ita & reatus pœnæ.

¶ AD SECVNDVM dicendum, q pœna quidẽ iusta esse potest & à Deo, & ab homine inflicta: vnde ipsa pœna non est effectus peccati directè, sed solum dispositiuè. Sed peccatum facit hominem esse reum pœnæ, quòd est malum. dicit enim Dion. 4. cap. de diuin. nom. * quod puniri non est malum, sed fieri pœna dignum. vnde reatus pœnæ directè ponitur effectus peccati.

¶ AD TERTIVM dicendum, q pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc, quòd ordinem rationis peruertit, sit autem reus alterius pœnæ per hoc, quòd peruertit ordinem legis diuinæ, vel humanæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum possit esse pœna peccati.

AD secundum sic proceditur. Videtur q peccatum non possit esse pœna peccati. Pœnæ enim sunt inductæ, vt per eas homines reducantur ad bonum virtutis, vt patet per Philosophum in 10. Ethic. * sed per peccatum non reducitur homo in bonum virtutis, sed in oppositum. ergo peccatum non est pœna peccati.

¶ 2 Præt. Pœnæ iustæ sunt à Deo, vt patet per Augu. in lib. 83. quæst. † peccatum autem non est a Deo, & est iniustum: non ergo peccatum potest esse pœna peccati.

¶ 3 Præterea. De ratione pœnæ est quod sit contra voluntatem: sed peccatum est à voluntate, vt ex supradictis patet. * ergo peccatum non potest esse pœna peccati.

¶ SED CONTRA est, quod Gregor. dicit super Ezech. * quòd quædam peccata sunt pœnæ pecc.ti.

¶ RESPON. Dicendum, quòd de peccato dupliciter loqui possumus, per se scilicet, & per accidens. Per se quidem nullo modo peccatum potest esse pœna peccati. Peccatum enim per se consideratur secundum quod egreditur à voluntate: sic enim habet rationem culpę. de ratione autem pœnę est, quòd sit contra voluntatem, vt in 1. habitum est. * Vnde manifestũ est, quòd peccatum, per se loquendo, nullo modo potest esse pœna peccati. Per accidens autem peccatum potest etiã esse pœna peccati tripliciter. Primo quidem ex parte causæ, quæ est remotio prohibentis. Sunt enim causæ inclinantes ad peccatum, passiones, tentatio diaboli, & alia huiusmodi, quæ quidem causæ impediuntur per auxilium diuinæ gratiæ, quæ subtrahitur per peccatum. vnde cum ipsa subtractio gratiæ sit quædã pœna & à Deo, vt supra dictum est, * sequitur quòd per accidens etiam peccatum quod ex hoc sequitur, pœna dicatur. & hoc modo loquitur Apostolus Rom. 1. dicens, Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum, quę sunt animæ passiones: quia scilicet deserti homines ab auxilio diuinæ gratiæ, vincuntur à passionibus: & hoc modo semper peccatum dicitur esse pœna præcedentis peccati. Alio modo ex parte substantiæ actus, quæ afflictionem inducit, siue sit actus interior, vt patet in ipsa ira & inuidia, siue actus exterior, vt patet cum aliqui graui labore opprimuntur & damno, vt expleant actum peccati, secundum illud Sapi. 5. Lassati sumus in via iniquitatis. Tertio modo ex parte effectus, vt scilicet aliquod peccatum dicatur pœna respectu effectus consequentis: sed his duobus vltimis modis vnum peccatum non solum est pœna præcedentis peccati, sed etiam sui.

* Homil. 11. a med. Et lib. 25. moral. ca pit. 13.

p. p. q. 48. art. 5.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis sciendum est, q tenentes inordinationem culpæ esse pœnã, distinguũt, q ipsa dupliciter sumitur, scilicet vt est a voluntate, & sic culpa & non pœna: & vt est in voluntate, & sic pœna & non culpa: quia in potestate voluntatis est primo modo, & non secundo. Nam voluntas inquantum subiectum, non habet formam inhærentem in sua potestate, & sic est iusta, & ordinatiua culpæ, a Deo autẽ dicunt, q est vt a deferente. Et hæc opinio attribuitur Magistro sentẽ. in 36. diſtin. 2. & videtur habere multos sequaces, quin etiam S. Tho. tribuitur propter supradicta verba. Et quia hic loquens de peccato per se, dicit, q peccatum per se consideratur secundum qđ egreditur a voluntate, sic enim habet rationem culpæ. quia si præseruatus sit a peccato, secũdum omnem aliam ratio- D. 1002. nem, puta, secũdũ quod est in voluntate. Verum in hac re sicut & in cæteris rationi simul & authoritati sanctorum obediendum puto. Rationes autem pro parte affirmatiua, ex disconuenientia & inuoluntario sumuntur. Ex disconuenientia qui dem, quia inordinatio actionis voluntariæ malũ magnum est voluntatis, ac propterea non parua est pœna voluntatem illam habere. Ex inuoluntario autem dupliciter. Primo quia

Q. 79. ar. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

quia talem inordinationem inesse non est voluntarium. Secundo, quia talem inordinationem pati non est voluntarium. constat autem & eam inesse peccanti, & peccantem pati illam dum incurrit illam, nolens illam incurrere si posset exercendo actum peccati. Pro parte autem negativa ex resolutione pœnæ in Deum vt causam, ratio sumitur. Cũ enim omnis pœna iusta sit, & a Deo. vt patet per Augustin. in lib. 83 quæst. oportet, quòd inordinationem culpæ esse in peccante, vel in currere peccantẽ, sit a Deo: hoc autem est impossibile. ergo. Cõsequentia est per se nota. Falsitas autem cõsequentis probatur, tum quia accidentis esse, est inesse, ac per hoc causans inordinationem vt inhærentem, causat eam simpliciter: tum quia peccans est malus formaliter denominatione in trinseca, inordinatione vt inhærente, ac per hoc a Deo. Et hæc militant contra vtranque viam: quia incurrere talem inordinationẽ agendo, est peccare; quod non est a Deo. & incurrere eam recipiendo, est subijci illi, qã consistit in inhæsione. quæ, vt probatum est, non est a Deo, nisi in me esse peccatum sit a Deo.

461 Inf. art. 5. Et 3. 96. 86. arti. 4. Et 2. dist. 42. q. 1 ar. 5. Et 3. di. 19. in art. 3. Et 4. di. 46. q. 1. ar. 3 Et 3. cont. cap. 147. & 144 Et li. 4 c. 93 Et opu. 3. ca. 185. & 188. Et Rom. 2. le. 2. * li. 2. Et. ca. 3. ante med. to. 5. * ca. 60. a med. to. 5.

¶Si quis autem consideret vtrasq; rationes, videbit quod primæ facile soluuntur. Nam falsum in primis est, quod pœna sit carentia boni conuenientis voluntati & volenti. Plus enim exigitur ad rationem pœnæ, scilicet quòd sit contra voluntatẽ, quam consistat in pati. Secundum. n. Augu. in 1. de lib. arb. Culpa, est malum quod agimus: pœna malum quod patimur. Et in lib. de Fide ad Petrum. Geminum est creaturæ rationalis malum, vnum quo voluntarie deficit a summo bono: alterum quo in vita punitur. vnde priuatio iustitiæ in actu est longe maius malum, quàm priuatio commodi, & magis disconueniens. Non tamen sequitur. ergo est magis pœna a superiori ad suum inferius affirmatiue: sed bene sequitur. ergo est peius quàm pœna. Et hoc verum est, quia est malum culpæ, quod longe peius est.

Art. 1. huius.

¶Quæ autem afferuntur ad saluandum inuoluntarium, parum prosunt propter duo. Primo, quia ipsa priuatio ordinis in actione culpæ, non est primo & directe voluntaria, sed vt ex suprædictis patet, sufficit ad hoc quòd malum culpæ sit, quòd in directe & secundario voluntaria sit: quia nemo operatur aspiciens ad malum. Vnde cum pœna & culpa distiguantur per voluntarium & inuoluntarium, & sic voluntarium in priuatione, vt mallemus illam vitare saluo actu, constituat in eo culpæ malum, consequens est vt aliter inuoluntarium concurrat ad rationem pœnæ. Secundo, quia in hac so, siue passio huius inordinationis culpæ, aut ponitur effectus actionis inordinatæ, quæ est peccatum, aut non. Si ponitur effectus, aut formalis, & tunc idem est iudicium de culpa, & tali effectu: sicut idem est iudicium de cæcitate & esse cæcum, albedine & esse album. Si aliter, quasi sicut passio est effectus actionis, tunc non esset dicendum, quòd ipsa essentia peccati est pœna, sed secundum suum effectum: & continetur hoc sub tertio membro posito in litera. Si non ponitur effectus, sed ponitur identice idem & respectu distincta, extra voluntarium nõ est. neque enim voluntarie tantum peccans agit, sed se in peccato ponit, & in peccato perseuerat.

¶Solutio autem quæ datur a Scoto ad rationem factã pro parte negatiua, q̃ inordinatio ista est a Deo non infligente, sed deserente, nihil omnino valet: quia ad rationem pœnæ exigitur, quòd sit a Deo eo modo quo culpa non est ab eo, scilicet vt in ipsum resoluatur tanquàm in primam causam positiue, vel negatiue, sicut cætera iusta: sed reduci in Deum vt deserentem, non est reduci in ipsum vt primam causam. ergo. Probatur minor, quia habere Deum vt causam deserentem, commune est culpæ & pœnæ. Est enim Deus causa mali culpæ deserendo: & tamen simpliciter negatur, quòd sit illius causa, vt affirmatur simpliciter, quòd est causa pœnæ.

*Cap. 15. tom. 5.

Deus igitur vt deserens, non est a quo est pœna, sed plus oportet addere. Et confirmatur, quia inter desertionem culpæ, & pœnæ hoc interest, quòd Deus respectu culpæ vult desertionem, sed non culpam: respectu pœnæ vult desertionem & pœnam. Et propterea etiam deserendo, est simpliciter causa pœnæ per voluntatem suam: sed Deus non vult inordinationem iustitiæ, quæ est essentialiter malum culpæ, quæ ponitur pœna. ergo deserendo non est causa huius pœnæ sicut nec culpæ. Probatur minor: quia si Deus vellet inordinationem peccati esse in me, Deus vellet in me esse peccatum, me habere peccatum, quod est impossibile. Quia igitur pars negatiua rationi inhæret, & authoritati, ideo cum dicitur, Iussisti Domine, & sic est, vt omnia inordinatus actus sibiipsi sit pœna, ex parte substantiæ actus, vel effectus intelligitur, vt in litera dicitur. Et hoc modo glosari potest author in verbis illis in contrarium allatis. vt intelligamus pœnam admissam culpæ ex eo, quòd inordinatio est quodammodo inuoluntaria, non in ipsa inordinatione peccati sed eius inseparabili effectu. Vel dicatur, correcta esse verba illa hic, dum pluries author replicat, nullo modo peccatum per se posse esse pœnam peccati. neque enim frustra dicit & replicat. ly, nullo modo, & ly, potest.

¶In eodem secundo arti. in 1. modo, quo peccatum ponitur pœna præcedentis peccati, dubium occurrit in Scoto in tertio ar. 21. qui contra hoc arguit non tanquàm falsum, sed. difficile & dimittendum: quia si peccatum ponitur pœna præcedentis peccati, propter subtractionem auxilij, sequitur quòd peccatum sequitur,

*Li. 4. dist. 44.

dum, non est in potestate voluntatis, & voluntas non potest tunc non deficere. Probatur sequela: quia non est in potestate sua, nec paratum auxilium diuinum, quo eget ad recte agendum absque defectu peccati. Secundo arguit quòd non simile est, quòd subtractio gratiæ ponatur pœna, & quòd subtractio diuini auxilij ad rectificandũ actum secundum

*Li. 4. dist. 4. habetur in sententia.

Ponatur pœna, tũ quia Deus non dat gratiam antecedentem sicut rectitudinem actus, tũ quia carentia rectitudinis est semper nõuum malũ: carentia verò gratiæ est habituale malum. Et ex hoc sequitur, quòd ista rectitudo semper debet esse in potestate voluntatis: illa autem non semper, sed dum habebatur, alioquin vt dictũ est, nõ posset nõ peccare in secundo peccato, quod ponitur pœna primi peccati.

¶Ad hoc dicitur negando sequelam, scilicet quòd peccatum secundũ non esset in potestate voluntatis. nã ad hoc sufficit, q̃ sit in potestate voluntatis facere qđ in se est, quòd possit singulos actus peccati vitare, & quòd quantum in se est, possit ad gratiam rehabendam se præparare. Sed de his inferius quæstione. 109. erit sermo diffusius. Sicut nanque iuste subtrahitur gratia habitualis, sic consequenter auxilium diuinum actuale spectans ad gratuita, quale est auxilium efficax ad nõ peccandum.

461

¶Ad secundum dicitur, quòd quia Deus vult omnes homines saluos fieri vult antecedenter, vult etiam eis gratiam antecedenter, sicut & rectitudinem actus. Et licet carentia gratiæ formaliter sit priuatio habitualis: virtualiter tamen est priuatio actualis auxilij ad rectitudinem actus, & multa mala noua vitanda. Et nihilominus in potestate peccatoris est resurgere a peccato ad gratiam, sicut & recte operari. scilicet facere quod in se est. vnde diffinitudo inter gratiam habitualem & actualem admissa, nihil obstat.

¶ Super Quæstio. LXXXVII. Artic. IIII.

OMisso tertio articulo, in corpore quarti, & responsione ad secundum, dubium occurrit de conclusione & ratione, vna scilicet, quòd peccato non debetur pœna infinita intensiue: quia conuersio peccati est commutabile bonum, & ex hac parte non est contra Deum falsum enim est, quòd peccatum ex parte conuersionis non sit contra Deum, quia ex parte conuersionis aliquod peccatum habet Deum pro obiecto, vt patet de odio Dei. Et ex hoc patet etiam, quòd non vniuersaliter est verum, quòd conuersio in omni peccato sit ad commutabile bonum. Est enim in huiusmodi peccatis conuersio ad inconmutabile bonum nolendum, negandum &c. vt proprium obiectum peccati. Et confirmatur, quia ipse author superius in quæstio. 72. expresse dixit, q̃ diuisio peccati contra Deum, seipsum, & proximum, est diuisio penes obiecta, vnde peccata specificantur. Et sequitur etiam ex hoc, vt talibus peccatis debeatur infinita pœna intensiue.

¶Ad hoc dicitur, q̃ quia impossibile est aliquem habere simul plures vltimos fines, vt in principio istius operis habuimus, & necesse est peccatum habere aliquem vltimum finem, oportet vt auersio a Deo vltimo fine, sit cum conuersione ad alium vltimum finem, qui cum non sit Deus, commutabile bonum vocatur. Et quoniam vltimus finis in omnibus tam prosequendo, quã fugiendo appetitur, & est primum appetitum formaliter, quamuis consequenter, consequens est, vt in omni peccato sit conuersio ad cõmutabile bonum, quamuis diuersimode: quia in prosequendo bonum saluatur conuersio ad illud directe. in fugiendo vero malum saluatur conuersio ad illud indirecte, dum fugitur directe malũ, quia contrariatur illi commutabili bono. Peccator nã que nimis seipsum amans, ac per hoc seipsum cõstituẽs sibi, vt finem vltimũ, refutato Deo, amando desideranter quæ inordinate aliquid, seipsum amat ac desiderat participatum in illo desiderato. Odiendo vero inordinate aliquid, non odit seipsum, sed odit illud, vt contrarium sibi amato: & sic etiam in odio conuertitur ad seipsum radicaliter & indirecte. Ex hoc autem solũendum est motũ dubium, & dicendum, q̃ peccatum esse contra Deum ex parte conuersionis, poterit dupliciter intelligi, scilicet præcise, vel in ordine ad commutabile bonum, & q̃ contra Deum præcise nullũ peccatum est ex parte conuersionis: quoniam ex hac parte omne peccatum fundatur super commutabili bono primo appetito: sed multa peccata sunt contra Deum ex hac parte in ordine ad bonum commutabile, & sic odium Dei est contra Deum. Habetur nanque odio Deus non præcise, sed vt cõtrarius commutabili bono nimis amato a peccatore illum odio habente. Sed contra hoc instatur: quia sicut charitas amat Deum in se pure, ita odium Dei terminatur ad ipsum Deum in se pure, & non vt contrarium amato bono.

¶Ad hoc dicitur, q̃ Deus in seipso secundum se, est quod terminat odium: & esse contrarium bono commutabili, est quo Deus est obiectum odii: quoniam Deus non est obiectum odii, nisi vt apparens malus peccanti. Odii enim obiectum est malum, vel apparens malum: sicut amoris bonum, vel apparens bonum. Nec per aliquid apparet illi Deus malus, nisi quia disconuenit bono commutabili a se amato. In ratione autem mali, quod est, vel apprehenditur malum alicui, claudit priuatio oppositi boni. Et propterea oportet, q̃ cum Deus secundum se non habeat rationẽ mali nec simpliciter, nec alicuius, quia est omne bonum, si odij obiectum est, q̃ apprehendatur vt indutus priuatione boni commutabilis nimis amati, & sub hac ratione ipse etiam seipso obiectum sit odii, vt quod odio habetur. & hoc sufficit ad contrarietatem inter charitatem & odium Dei: sunt enim circa idem obiectum, quod, & non circa idem obiectum, quo, vt patet. & sic saluatur litera, q̃ peccatum ex parte conuersionis ad obiectum, non est infinitum, quia est bonum commutabile. Deus enim licet vt obiectum, quod odij, sit infinitus: ipse tamen vt constat ex quod & quo, idest, sub ratione mali, non est infinitus, quia non est priuatiuum boni infiniti, sed commutabilis boni. Dic ergo, q̃ licet Deus sit obiectum, quod alicuius peccati, nullius tamen peccati est obiectum, nisi sub ratione aliqua finita, quia non nisi dependente

461 Inf. art. 5. Et 3. 96. 86. arti. 4. Et 2. dist. 42. q. 1 ar. 5. Et 3. di. 19. in art. 3. Et 4. di. 46. q. 1. ar. 3 Et 3. cont. cap. 147. & 144 Et li. 4 c. 93 Et opu. 3. ca. 185. & 188. Et Rom. 2. le. 2. * li. 2. Et. ca. 3. ante med. to. 5. * ca. 60. a med. to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nullum peccatum inreatum æternę pœnæ. Pœna enim iusta adæquat culpæ, iustitia enim æqualitas est. vnde dicitur Isaiæ 27. In mensura contra mensuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam: sed peccatum est temporale. ergo non inducit reatum pœnæ æternę.

¶2 Præt. Pœnæ medicinæ quędam sunt, vt dicitur in 2. Ethico.* sed nulla medicina debet esse infinita, quia ordinatur ad finem, quod autem ordinatur ad finem, non est infinitum, vt Philosophus dicit in 1. Polit. † ergo nulla pœna debet esse infinita.

¶3 Præt. Nullus sapiens facit aliquid, nisi propter se in ipso delectetur: sed Deus non delectatur in perditione hominum, vt dicitur Sap. 1. ergo non puniet homines pœna sempiterna.

¶4 Præt. Nihil quod est per accidens, est infinitum: sed pœna est per accidens, non est enim secundum naturam eius, qui punitur. ergo non potest in infinitum durare.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 25. Ibunt hi in supplicium æternum. Et Marci. 3. dicitur: Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed erit reus æterni delicti.

¶RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* Peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ, quod peruertit aliquem ordinem: manente autem causa, manet effectus. vnde quandiu peruersitas ordinis remanet, necesse est quòd remaneat reatus pœnæ. Per nis vita durantis, sed quia ex hoc ipso quòd finem in peccato constituit, voluntatem habet in æternum peccandi. Vnde dicit Grego. 4. Moral.* quòd iniqui voluissent sine fine viuere, vt sine fine potuissent in iniquitatibus permanere.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd pœna quæ etiam secundum leges humanas infligitur, non semper est medicinalis ei qui punitur, sed solum aliis: sicut cum latro suspenditur non vt ipse emendetur, sed propter alios, vt saltẽ metu pœnæ peccare desistant, secundum illud Prouerb. 19. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Sic igitur & æternæ pœnæ reproborũ a Deo inflictæ, sunt medicinales his, qui cõsideratione pœnarum abstinent a peccatis, secundum illud Psalm. 59. Dedisti metuentibus te significationẽ vt fugiant a facie arcus, vt liberentur dilecti tui.

¶Ad tertium dicendum, q̃ Deus non delectatur in pœnis propter ipsas, sed delectatur in ordine suæ iustitiæ, quæ hæc requirit.

¶Ad quartum dicẽdum, q̃ pœna, etsi per accidens ordinetur ad naturã, per se tñ ordinatur ad priuationem ordinis, & ad Dei iustitiam: & ideo durãte inordinatione, semper durat pœna.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccato debeatur pœna infinita secundum quantitatem.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd peccato debeatur pœna infinita secundum quantitatem. Dicitur enim Hierem. 10. Corripe me domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Ira autem Dei, vel furor metaphoricè significat vindictam diuinæ iustitiæ: redigi autem in nihilum est pœna infinita, sicut & ex nihilo aliquid facere, est virtutis infinitæ. ergo secundum vindictam diuinam peccatum punitur pœna infinita secundum quantitatem.

¶2 Præt. Quantitati culpæ respondet quantitas pœnæ, secundum illud Deuter. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus: sed peccatum qđ contra Deum committitur, est infinitum: tanto enim grauius est peccatum, quanto maior est persona contra quã peccatur: sicut grauius peccatum est percutere principem, quàm percutere hominem priuatum: Dei autem magnitudo est infinita. ergo pœna infinita debet pro peccato, quod contra Deum committitur.

¶3 Præt. Dupliciter est aliquid infinitum, duratione scilicet, & quantitate: sed durarione est pœna infinita. ergo & quantitate.

¶Sed contra est, quia secundum hoc omnium peccatorum mortalium pœnæ essent æquales. non enim est infinitum infinito maius.

¶Respon. Dicendum, quòd pœna proportionatur peccato. In peccato autem duo sunt, quorũ vnum est auersio ab incommutabili bono, quod est infinitum. vnde ex hac parte peccatum est infinitum. Aliud quod est in peccato, est inordinata conuersio ad commutabile bonum, & ex hac parte peccatum est finitum, tum quia ipsum bonum infinita secundum quantitatem. Dicitur enim Hierem. 10. Corripe me domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Ira autem Dei, vel furor metaphoricè significat vindictam diuinæ iustitiæ: redigi autem in nihilum est pœna infinita, sicut & ex nihilo aliquid facere, est virtutis infinitæ. ergo secundum vindictam diuinam peccatum punitur pœna infinita secundum quantitatem.

¶2 Præt. Quantitati culpæ respondet quantitas pœnæ, secundum illud Deuter. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus: sed peccatum qđ contra Deum committitur, est infinitum: tanto enim grauius est peccatum, quanto maior est persona contra quã peccatur: sicut grauius peccatum est percutere principem, quàm percutere hominem priuatum: Dei autem magnitudo est infinita. ergo pœna infinita debet pro peccato, quod contra Deum committitur.

¶3 Præt. Dupliciter est aliquid infinitum, durationc scilicet, & quantitate: sed durarione est pœna infinita. ergo & quantitate.

¶Sed contra est, quia secundum hoc omnium peccatorum mortalium pœnæ essent æquales. non enim est infinitum infinito maius.

¶Respon. Dicendum, quòd pœna proportionatur peccato. In peccato autem duo sunt, quorũ vnum est auersio ab incommutabili bono, quod est infinitum. vnde ex hac parte peccatum est infinitum. Aliud quod est in peccato, est inordinata conuersio ad commutabile bonum, & ex hac parte peccatum est finitum, tum quia ipsum bo

Universidad de Deusto
Biblioteca

dente a commutabili bono nimis amato: & propterea nullum peccatum ex parte conuersionis est infinitum.

¶In eodem quarto articulo in responsione ad primum aduerte, quòd licet peccatum ex parte sui, quia auersione aufert quantum ex se est, a Deo diuinitatem suam, qua sibi debetur quòd sit omnium finis vltimus, & conuersione confert diuinæ proprietatem bono commutabili, reatum incurrat annihilationis, tāquā reus læsæ majestatis. Neque.n. minus meretur qs priuari beneficio essendi a Deo, quā ab homine. sed cōstat, ab homine iuste priuari aliquē ipso esse, & quantum ab homine fieri potest, annihilari dum occiditur incineratur, dispergitur cinis &c. per accidens nanque est ad iustitiam humanam, quòd remaneat materia & anima separata. ergo multo iustius potest priuari peccator ipso esse totaliter, quod non ab habēte, sed ipso Deo gratioso beneficio susceptit, & conseruatur. Si tamen consideretur peccatum, vt stat sub statuto ordine a diuina iustitia, quæ perpetuam statuit pēnam, sic peccatum non incurrit reatum annihilationis: quia pēna annihilationis repugnat pēnæ pertuitatis. Et secūdum hanc distinctionem verificare potes dicta hic, & alibi ab authore, & specialiter in 46. distinctio. 4. quæst. 2. articul. 2. quæstio. 1. ad quartum, vbi vult qp de rigore iustitiæ etiā pro peccato originali meremur annihilari. Hoc.n. ex nostro demerito intelligendo secundum conuenientiam diuinæ iustitiæ, quæ citra dignum sub materia punitiua est, dicimus non incurri reatum annihilationis.

463 Supra ar. 3 & locis ibidem citatis.

num commutabile est finitum: tum etiam quia ipsa conuersio est finita. non enim possunt esse actus creaturæ infiniti. Ex parte igitur auersionis respondet peccato pēna damni, quæ etiā est infinita. est.n. amissio infiniti boni, scilicet Dei: ex parte autem inordinatæ conuersionis respondet ei pena sensus, quæ etiam est finita.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd omnino redigi in nihilum eum qui peccat, non conuenit diuinæ iustitiæ; quia repugnat perpetuitati pēnæ, quæ est secundum diuinam iustitiam, vt dictum est. * sed in nihilum redigi dicitur, qui spiritualibus bonis priuatur, secundum illud 1. Corinth. 13. Si non habuero charitatem, nihil sum.

Ar. 3. & in isto.

¶Ad secvndvm dicendum, qp ratio illa procedit de peccato ex parte auersionis. sic enim homo contra Deū peccat.

¶Ad tertivm dicendum, qp duratio pēnæ respondet durationi culpæ, non quidem ex parte actus, sed ex parte maculæ, qua durante manet reatus pēnæ: sed acerbitas pēnæ respondet grauitati culpæ. Culpa autem, quæ est irreparabilis, de se habet quòd perpetuo duret, & ideo debetur ei pena æterna: non autem ex parte conuersionis habet infinitatem, & ideo non debetur ei ex hac parte pēna infinita secundum quantitatem.

Articvlvs V.

Vtrum omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ. Pena enim, vt dictum est, * proportionatur culpæ: sed pēna æterna differt à temporali in infinitum. nullum autem peccatum differre videtur ab altero in infinitum, cum omne peccatū sit humanus actus, qui infinitus esse non potest. cum ergo alicui peccato debeatur pēna æterna, sicut dictum est, * videtur quòd nulli peccato debeatur pēna temporalis tantum.

¶2 Præt. Peccatum originale est minimum peccatorum. vnde & Aug. dicit in Enchir. * quòd mitissima pēna est eorum, qui pro solo peccato originali puniuntur: sed peccato originali debetur pēna perpetua. nunquam enim videbunt regnum Dei pueri, qui sine baptismo decesserunt cum originali peccato, vt patet per id quod Dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. ergo multo magis omnium aliorum peccatorum pēna erit æterna.

¶3 Præt. Peccato non debetur maior pēna ex hoc, quòd alteri peccato adiungitur, cum vtrunque peccatum suam habeat pēnam taxatam secundum diuinam iustitiam. sed peccato veniali debetur pēna æterna si cum mortali peccato inueniatur in aliquo damnato, quia in inferno nulla potest esse remissio. ergo peccato veniali simpliciter debetur pēna æterna. nulli ergo peccato debetur pēna temporalis.

¶Sed contra est, quod Grego. dicit in 4. dialogorum, * quòd quædam leuiores culpæ post hanc vitam remittuntur. non ergo omnia peccata æterna pena puniuntur.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * Peccatū causat reatum pēnæ æternę, inquantum irrepato existente in statu nō capaci remissionis. Et quia temporalitas pœnæ respondet remissibilitati, æternitas vero irremissibilitati, vt in litera etiam dicitur: ideo oportet esse cautum, & distinguere debito pēnæ temporalis & æternæ, vt soluantur obiecta.

¶Ex his igitur respondetur argumentis. Et ad primum dicitur, quòd de peccato veniali dupliciter loqui contingit, scilicet secundum se, ideſt, solitarie sumpto, & sic ei debetur pēna temporali negatiue, sicut & remissibile est negatiue, & vt sic negamus, quòd puniatur pēna æterna. Alio modo in tali supposito, & tunc iuxta illius suppositi statum iudicandum est. nam in supposito habente gratiam, puniendum est pēna temporali: in non habente gratiam, pēna æterna. Et quoniam iudicium pēnæ non fit de peccato secundum se, ideſt, solitarie sumpto, sed simpliciter, vt est in hoc: ideo simpliciter dicendum est, qp peccato veniali in statu gratiæ debetur pēna temporalis, extra illum æterna. Et abstrahendo ab his, nec temporalis, nec æterna positiue, sed temporalis negatiue, quia non ponit ex se æternitatem. Et per hoc etiam patet responsio ad secundum. distingue tamen ly, secundum se debetur pēna temporalis, dupliciter intelligi. Primo per se positiue, scilicet vt culpa venialis exigat per se pēnam temporalem, sicut mortale vendicat sibi æternam. & in hoc sensu falsum assumitur. Alio modo solitarie & negatiue, sicut diaphanum secundum se est tenebrosum, quia ex se non ponit lumen exclusiuum tenebræ. Et sic verum est, qp venialis debetur pēna temporalis, quia ex se non ponit vnde pēna sibi debita perpetuetur: cum hoc tamen stat, qp aliunde possit pēna sibi debita iuste perpetuari, scilicet, ex conditione subiecti, sicut stat, qp diaphano secundū se tenebroso aliun de aduenīat lumē. Et sic Scotus decertus videtur in nō distinguēdo inter hos duos sensus.

Neque enim iniustum est perpetuare, quod conditio subiecti perpetuādi exigit. Nec propterea recedit Deº a lege sua, vt citra cōdignum puniat. Cum damnato enim, cum ex mortali annihilari meruerit, gratiose agitur, qp solum perpetuantur pœnæ ei debitæ pro quibuscunque peccatis, conseruata ei substantia, iuxta illud. Misericordię domini, quòd non consumpti sumus. Ad conclusionem autem huius respōsionis dicitur, qp culpam venialem exire suum genus culpæ in infinitū ex coniunctione cum alio, contingit dupliciter. Primo, quantum ad rationem culpę, & sic dicitur, quòd non exit in infinitum, immo nec patrum: in suo nanq; genere, & sua specie, ac quantitate manet. Secundo, quantum ad rationem remissibilis, & sic exit in infinitum: quia de non irremissibili fit irremissibilis, & cōsequenter de reatu ad pœnam non æternam, transit in reatum pēnæ æternæ. totum enim hoc est propter eō ditionem subiecti, non aliquam mutationem in ipsa culpa venialī, aut eius reatu. Propter quòd rectius dicerētur, quòd in argumēto est sophisma consequentis. Non enim ex hoc solo, quòd culpa venialis in infinitum exit, debetur ei pœna æterna: sed ex hoc, vel ex consequentia subiecti positi extra statum satisfactionis, vel ex permanentia æterna ipsius culpæ, quia durante culpa durat pœna: vnde fallacia consequentis est a pluribus causis ad vnam determinate. In propositio enim duæ vltimæ rabiliter repugnat ordini diuinæ iustitiæ, per hoc scilicet quòd contrariatur ipsi principio ordinis, quod est vltimus finis. Manifestum est autem, qp in quibusdam peccatis est quidem aliqua inordinatio, non tamen per contrarietatem ad vltimum finem, sed solum circa ea quæ sunt ad finem, inquantum plus, vel minus debitè eis intenditur, saluato tamen ordine ad vltimū finem, puta, cum homo, etsi nimis ad aliquam rem temporalem afficiatur, non tamen pro ea vellet Deum offendere, aliquid contra præceptum eius faciendo. vnde huiusmodi peccatis nō debetur æterna pœna, sed temporalis.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd peccata non differunt in infinitum ex parte conuersionis ad bonum commutabile, in qua consistit substantia actus: differunt autem in infinitū ex parte auersionis. Nam quædam peccata committuntur per auersionē ab vltimo fine: quædam verò per inordinationem circa ea quæ sunt ad finē. finis autem vltimus ab his quæ sunt ad finem, in infinitum differt.

¶Ad secvndvm dicendum, qp peccato originali non debetur pœna æterna ratione suæ grauitatis, sed ratione conditionis subiecti, scilicet, hominis, qui sine gratia inuenitur, per quam solum fit remissio pœnæ. Et similiter dicendum est ad tertium, de veniali peccato. Æternitas enim pœnæ non respondet quantitati culpę, sed irremissibilitati ipsius, vt dictum est. *

Articvlvs VI.

Vtrum reatus pœnæ remaneat post peccatum.

AD sextvm sic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ non remaneat post peccatum. Remota enim causa remouetur effectus: sed peccatū est causa reatus pœnæ. ergo remoto peccato, cessat reatus pœnæ.

¶2 Præt. Peccatum remouetur per hoc, quòd homo ad virtutem reddit: sed virtuoso non debetur pœna, sed magis præmium. ergo remoto peccato, non remanet reatus pœnæ.

¶3 Præt. Pęnę sunt medicinę, vt dicitur in 2. Ethico. * sed postquàm aliquis iam est ab infirmitate curatus, non adhibetur sibi medicina. ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

¶Sed contra est, qp dicitur 2. Reg. 12. quòd Dauid dixit ad Natan: Peccaui domino. dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. Veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus est tibi, morte morietur. Punitur ergo aliquis à Deo, etiam postquàm ei peccatum dimittitur, & sic reatus pœnæ remanet peccato remoto.

¶Respon. Dicendum, quòd in peccato duo possunt considerari, scilicet actus culpę, & macula sequens. Planum est autem, quòd cessante actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. Actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantum transgreditur ordinem diuinæ iustitiæ, ad quem non redit nisi per quandam recompensationem pœnæ, quæ ad æqualitatem iustitiæ reducit, vt scilicet qui plus voluntati suæ indulsit, quam debuit, cōtra mandatum Dei agens, secundum ordinem diuinę iustitię aliquid contra illud quod vellet, spontaneus, vel inuitus patiatur: quod etiam in iniurijs hominibus factis obseruatur, vt per recompensationem pęnę reintegretur æqualitas iustitię. vnde patet, quòd cessante actu peccati, vel iniurię illatę, adhuc remanet debitum pęnę. Sed si loquamur de ablatione peccati, quantum ad maculam, sic manifestum est, quòd macula peccati ab anima auferri non potest, nisi per hoc quòd anima Deo coniungitur, per cuius distantiam detrimentum proprij nitoris incurrebat. quod est macula, vt supra dictum est. * Cōiungitur autem Deo homo per voluntatem. Vnde macula peccati ab homine tolli non potest, nisi voluntas hominis ordinem diuinę iustitię accepteat, vt scilicet, vel ipse sibi pęnam spontaneus assumat in recompensationem culpę pręteritę, vel etiam à Deo illatam patienter sustineat: vtroque enim modo pęna rationem satisfactionis habet. Pęna autem satisfactoria diminuit aliquid de ratione pęnæ: est enim de ratione pęnæ, quòd sit contra voluntatem. Pęna autem satisfactoria etsi secundum absolutam considerationem sit contra voluntatem, non tamen vt nunc, & per hoc est voluntaria. vnde simpliciter est voluntaria, secundum quid autem inuoluntaria: sicut patet ex his quæ supra de voluntario, & inuoluntario dicta sunt. * Dicendum est ergo, quòd remota macula culpę, potest d quidem remanere reatus non pęnę simpliciter, sed satisfactoriæ.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut cessante actu peccati remanet macula, vt supra dictum est, * ita etiā potest remanere reatus: cessante vero macula, non remanet reatus secundum eandem rationem, vt dictum est. *

¶Ad secvndvm dicendum, qp virtuoso non debetur pœna simpliciter, potest tamen sibi deberi pœna, vt satisfactoria: quia hoc ipsum ad virtutem pertinet, vt satisfaciat pro his, in quibus offendit vel Deum, vel hominem.

¶Ad tertivm dicendum, qp remota macula sanatum est vulnus peccati quantum ad voluntatem. Requiritur causæ inueniūtur. Ad tertiū dicitur, quòd etiam illa res fidua pœna æterna erit propter condicionem subiecti: quia, vt, in litera dicitur in responsione ad secundū, remissio pœnæ fit sola gratia gratum faciente. Nec oppositum putes docuisse authorem in 4. sent. dist. 21. q. 1. art. 1. ad quintum: quoniam ibi reprehenditur sola similitudo causæ æternitatis pœnæ in venialī, & in hoc residuo. & bene dicitur. Vt enim dictum est, in venialī causa est duplex scilicet perseueratia culpæ, & status nō satisfactorius, in hoc residuo causa est solus status. Et ibi dissimilis ratio redditur quo ad primā causam: hic vero sola secūda causa, quæ communis est omnibus, ponitur.

¶Nec rursus accipias responsionē ibidem secundo loco datam, nisi rectiatiue. Ipse nanq; ex propria mente determinat hic, qd in eodem quarto, distin. 15. quæstio. 1. arti. 3. questio. 2. docuerat.

¶ *Super qō. LXXXVII. Artic. VI.*

IN arte 6. eiusdē q. 87. hoc solum notandū occurrit, qp quia delata macula non remanet reatus pœnæ simpliciter satisfactoriæ, ex hoc ipso manifeste liquet, qp post confectionē veniæ remanet ille, qui peccauit, reus pœnæ satisfactoriæ, ac per hoc si in statu satisfactorio non soluit eā, nunq; soluet eam. Et æpterea si ante satisfactionem recidiuat, non satisfaciet extra satisfactorium statum positus, & sic nec in inferno, vbi non satisfacere, sed satis pati ponī posse a quibusdā creditur, nō satisfaciet, sed æternaliter punietur, & in hac vitā durāte statu peccati mortalis, non satisfaciet ex defectu status.

Ar. 3. huius quæst.

464 2. dist. 2. q. 1. art. 2. Et 4. dist. 14. q. 2. art. 3. q. 2. ad Primum. Et ver. q. 28. ar. 2. ad 2.

* Ca. 3. an te med. to mo. 5.

* ar. præceden.

Art. 3 huius quæst.

* Cap. 39.

Ar. 1. & 3. huius qō.

* Cap. 93. in medio tom. 3.

q. 86. ar. 1.

D. 831.

q. 6. art. 6.

q. 86. ar. 2.

In ror. ar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quiritur autem adhuc pœna ad sanationem aliarum virium animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt, vt scilicet per contraria curentur. Requiritur etiam ad restituendum æqualitatem iustitiæ, & ad amonendum scandalum aliorum, vt ædificentur in pœna, qui sunt scãdalizati culpa, vt patet ex exemplo de Dauid inducto.†

In argu. Sed contra.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnis pœna sit propter aliquam culpam.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnis pœna sit propter aliquam culpam. Dicitur enim Ioan. 9. de cæco nato: Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt nasceretur cæcus. Et similiter videmus, quòd multi pueri etiam baptizati graues pœnas patiuntur, vt puta febres, dæmonum oppressiones, & multa huiusmodi, cum tamen in eis non sit peccatum, postquàm sunt baptizati: & antequam sint baptizati, non est in eis plus de peccato, quàm in alijs pueris, qui hæc non patiuntur. non ergo omnis pœna pro peccato est.

3.q.14.ar.1.ad 3. Et 2.di.30.q.1.art.2.& di.36.ar.4. Et 4.di.15.q.1.ar tic.4.q.2.ad 3. Et 3. contra c.141. Et mal.q.1.art.4.cor.

¶ 2 Præt. Eiusdem rationis esse videtur, q̃ peccatores prosperentur, & q̃ aliqui innocentes puniantur: vtrunque autem in rebus humanis frequenter inuenimus. Dicitur enim de iniquis in Psalm. 72. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et Iob 21. Impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq; diuitijs. Et Abacuc 1. dicitur. Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se? non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præt. De Christo dicitur 1. Pet. 2. quòd peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: & tamen ibidem dicitur, q̃ passus est pro nobis. ergo non semper pœna à Deo dispensatur pro culpa.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iob 4. Quis vnquàm innocens perijt, aut quando recti deleti sunt? quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, flante Deo, perisse.

*Ca.6.de clinando ad fi.to.1. Ar.præce.

Et Aug. *dicit in 1. Retractationum, q̃ omnis pœna iusta est, & pro peccato aliquo impenditur.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd sicut iam dictum est,* Pœna potest dupliciter considerari, simpliciter, & inquantum satisfactoria. Pœna quidem satisfactoria est quodammodo voluntaria: & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnæ, esse vnum secundum voluntatem vnione amoris, inde est quod interdum aliquis qui non peccauit, pœnam voluntarius pro alio portat: sicut etiam in rebus humanis videmus, quod aliquis in se transfert alterius debitum. Si vero loquamur de pœna simpliciter, secundum quod habet rationem pœnæ, sic semper habet ordinem ad culpam propriam: sed quandoque quidem ad culpam actualem, puta, quando aliquis vel à Deo, vel ab homine pro peccato commisso punitur, quãdoque vero ad culpam originalem, & hoc quidem vel principaliter, vel consequenter. Principaliter quidem pœna originalis peccati est, quòd natura humana sibi relinquitur destituta auxilio originalis iustitiæ: sed ad hoc consequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt.

¶ Sciendum tamen est, quòd quandoque aliquid videtur esse pœnale, quod tamen non habet simpliciter rationem pœnæ. Pœna enim est species mali, ut in 1. dictum est: * malum autem est priuatio boni. Cum autem sint plura hominis bona, scilicet animę, corporis, & exteriorum rerum, contingit interdum quòd homo patiatur detrimentum in minori bono, vt augeatur in maiori: sicut cum patitur detrimentum pecuniæ propter sanitatem corporis, uel in utroque horum propter salutem animę, & propter gloriam Dei, & tunc tale detrimentum non est simpliciter malum hominis, sed secundum quid: vnde non habet simpliciter rationem pœnæ, sed medicinæ. Nam & medici austeras potiones propinant infirmis, vt conferant sanitatem. Et quia huiusmodi non propriè habent rationem pœnæ, non reducuntur ad culpam sicut ad causam, nisi pro tanto: quia hoc ipsum quòd oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, est ex corruptione naturæ, quæ est pœna originalis peccati. In statu enim innocentiæ non oportuisset aliquę ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia. vnde hoc ipsum quod est pœnale in talibus, reducitur ad originalem culpam, sicut ad causam.

p.p.q.48. art.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi defectus eorum qui nascuntur, vel etiam puerorum, sunt effectus & pœnæ originalis peccati, vt dictum est, * & manent etiam post baptismum propter causam superius dictam: & quòd non sint æqualiter in omnibus, contingit propter naturæ diuersitatem, quæ sibi relinquitur, vt supra dictum est.* Ordinantur tamen huiusmodi defectus secundum diuinam prouidentiam ad salutem hominum, vel eorum qui patiuntur, vel aliorum qui pœnis admonentur, & etiam ad gloriam Dei.

In cor.ar. & q.85.ar ti.5.

q.82.art. 4.ad 1.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd bona temporalia, & corporalia sunt quidem aliqua bona hominis, sed parua: bona vero spiritualia sunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad diuinam iustitiam, vt virtuosis det spiritualia bona: & de temporalibus bonis, uel malis tantum det eis, quantum sufficit ad uirtutem. Vt enim Diony. dicit 8. ca. de diuinis nominibus.* Diuinæ iustitiæ est non emolire optimorum fortidinem, materialium donationibus. Alijs uerò hoc ipsum, quod temporalia dantur, in malum spiritualium cedit. unde in Psal. 72. concluditur. Ideo tenuit eos superbia.

*Ca.8.inter med. & fine.

¶ AD TERTIVM dicendum, q̃ Christus pœnam sustinuit satisfactoriã, non pro suis, sed pro nostris peccatis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur enim Exod. 20. Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem his, qui oderunt me. & Matth. 23. dicitur: Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.

¶ 2 Præterea. Iustitia humana deriuatur à iustitia diuina: sed secundum iustitiam humanam aliquando filij puniuntur pro parentibus, sicut patet in crimine læsæ maiestatis. ergo etiam secundum diuinam iustitiã unus punitur pro peccato alterius.

¶ 3 Præterea. Si dicatur filius non puniri pro peccato patris, sed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiam paternam, non magis hoc diceretur de filijs, quàm de extraneis, qui simili pœna puniuntur his, quorum peccata imitantur. non ergo uidetur, quòd filij pro peccatis proprijs puniantur, sed pro peccatis parentum.

¶ *Super quæstio 87. Ar. 8.*

IN art. 8. omisso 7. dubium occurrit de pœna spirituali. In littera enim dicitur, q̃ ideo non sunt tantum medicinales, quia bonum animæ non ordinatur ad aliud bonũ maius. Falsum in primis hoc est: quia bonũ animæ ordinatur in bonũ diuinum, qđ est longe melius. Inefficax deinde est: quia inter ipsa bona animę vnũ ordinatur ad aliud bonũ melius: & expedit q̃nque alicui priuari aliquo bono spirituali, puta confessione nominis Christi, vt cautius humiliq; resurgat, vt Petro neganti Christum accidit. Greg. quoq; in 3. dialogorũ, sanctos uitos deficere q̃nq; in aliqua uirtute docet, ob custodiam humilitatis. Rõ igitur & cõclusio non uera uidet.

466 2.2.qua.168.ar 4. con. & ad 1. Et 2.di. 33.q.1.ar. 1. Et 4. dist. 46.q.1.ar. 2.q.3.cor po. & q.2. art.2.q.2. ad 3. Et mal.q.4. arti.1.ad 19. & arti. 8.ad 6.7. 8.9.12.& 15.& q.5. art.4.con. Et quol. 12.ar.24. ad 1. Et psal.18. fi. Et Isa. 14. Et Ioan.9.

¶ Ad

¶ Ad hoc dicitur, q̃ bonum spirituale in hoc differt a temporali, quòd hoc non est secundum se bonum animæ, sed in ordine ad aliud. Bonum autem spirituale est secundum se bonum animæ, per se loquendo: & propterea sicut se habent ad hoc quòd sint bona, ita ad hoc q̃ priuationes eorũ sint mala. Temporalia igitur, quia in ordine ad aliud sunt bona, in ordine quoque ad aliud priuationes eorum malitiam, vel bonitatem sortiuntur, & pœnæ esse possunt, propter quod contingit esse pure medicinales. Spiritualia vero, quia secundum se sunt bona animę, secundum se quoque priuationes eorum sunt mala, ac per hoc nunquàm sunt pure medicinæ: sed quando sunt medicinales, sunt pœnæ & medicinæ respectu eiusdem.

Art. 7. D.615

Art. 7. huius quæst.

*Aliquo habet ly, tantum.

¶ Ad primum in oppositum dicitur, quòd male intelliguntur verba literæ. Intendit enim quòd sunt bona non in ordine ad aliud, sed secundum se, cum quo stat, quòd ordinentur in Deũ tãquàm finem vltimum. Rursus, intendit comparare ad bona nostra, quæ sunt quasi nostra bona formaliter: Deus autem est bonitas obiectiue. Rursus, quia obiectum & adeptio obiecti, finis & acquisitio eius non ponunt in unum, sed pro vnico computantur. & bona animę quibus acquirimus finem, pro eodem computari possunt, & nihil melius bono spirituali dici potest.

¶ Ad secundum dicitur, quòd per accidens contingit priuari aliquo bono aliquo spirituali propter bonum melius spirituale, sed tunc priuatio illa non est pure medicinalis, sed etiam pœna illius. Et sic accidit Petro de priuatione gratiæ, & sanctis quibusdam de priuatione alicuius spiritualis boni. Nec oppositum dicit Greg. quãmuis solius medicinæ rationem reddat in defectibus quibusdam sanctorum. Aduerte tamen hic, quòd pœna species mali est, quod priuatio nem boni debiti, quando, sicut &c. includit, ne putes omnem negationem boni spiritualis pœnæ rationẽ habere.

In cor.ar.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ezec. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

¶ RESPON. Dicendum, quòd si loquamur de pœna satisfactoria, quæ voluntariè assumitur, contingit, quòd vnus portet pœnam alterius, inquantũ sunt quodammodo vnum, sicut iam dictum est.* Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquantum habet rationem pœnæ, sic solum d vnusquisque pro peccato suo punitur: quia actus peccati aliquid personale est. Si autem loquamur de pœna quæ habet rationem medicinæ, contingit q̃ vnus punitur pro peccato alterius. Dictum est enim,* quòd detrimenta corporalium rerum, vel etiam ipsius corporis, sunt quædam pœnales medicinæ ordinatæ ad salutem animæ. vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquem puniri pro peccato alterius, vel à Deo, vel ab homine, vt potè filios pro patribus, & subditos pro dominis, inquãtum sunt quædam res eorum: ita tamen q̃ si filius, vel subditus est particeps culpæ, huiusmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad vtrunque, scilicet eum qui punitur, & eum pro quo punitur. Si verò non sit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum pro quo punitur: quantum verò ad eũ qui punitur, rationem medicinæ tantum, nisi per accidens inquantum peccato alterius cõsentit: ordinatur enim ei ad bonum animæ, si patienter sustineat. * Pœnæ verò spirituales non sunt medicinales tantum: quia bonum animæ non ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum sine culpa propria, & propter hoc etiam talibus pœnis, vt dicit Hier. in epistola ad Autitum, vnus non punitur pro alio: quia quantum ad animam filius non est res patris. vnde & huius causam Dominus assignãs dicit Ezech. 18. Omnes animæ meæ sunt.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ vtrunque dictum videtur esse referendum ad pœnas temporales, vel corporales, inquantum filii sunt quædam res parentum, & successores prædecessorum: vel si referantur ad pœnas spirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ. vnde in Exod. additur: His qui oderunt me. Et in Matth. dicitur: Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Dicit autem puniri peccata patrum in filiis, quia filii in peccatis patrum nutriti, proniores sunt ad peccandum tum propter consuetudinem, tum etiam propter exemplum, patrũ quasi authoritatem sequentes. sunt etiam maiori pœna digni, si pœnas patrum videntes, correcti non sunt. Ideo autẽ addidit, In tertiam & quartam generationem: quia tantum consueuerunt homines uiuere, vt tertiam & quartam generationem uideant, & sic mutuo uidere possunt & filii peccata parentum ad imitandum, & patres pœnas filiorũ ad dolendum.

¶ AD secundum dicendum, quòd pœnæ illæ sunt corporales, & temporales, quas iustitia humana uni pro peccato alterius infligit, & sunt remedia quædam, uel medicinæ contra culpas sequentes, vt uel ipsi qui puniuntur, vel alii cohibeantur à similibus culpis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magis dicuntur puniri pro peccatis aliorum propinqui, quàm extranei, tum quia pœna propinquorum quodammodo redundat in illos qui peccauerunt, vt dictum est, * inquantum filius est quædam res patris. Tum etiam quia & domestica exempla, & domesticæ pœnæ magis mouent. vnde quando aliquis nutritus est in peccatis parentum, vehementius ea sequitur, & si ex eorũ pœnis non est deterritus, obstinatior uidetur: vnde & est maiori pœna dignus.

QVAES. LXXXVIII.

De peccato ueniali & mortali, in sex articulos diuisa.

DEINDE quia peccatum veniale, & mortale distinguntur secundum reatũ, considerandum est de eis. Et primo considetandum est de veniali per comparationem ad mortale. Secundo, de veniali secundum se.

Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

¶ Secundo, Vtrum distinguantur genere.

¶ Tertio, Vtrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale.

¶ Quarto, Vtrum veniale peccatũ possit fieri mortale.

¶ Quinto, Vtrum circunstantia aggrauans possit de veniali peccato facere mortale.

¶ Sexto, Vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

ARTICVLVS I.

Vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd veniale peccatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Propterea licet dicta responsio sit vera quo ad materiam, formaliter tamen dicendum est, q̃ author loquitur de per se mortali, & per se veniali. semper. n. ly, per se subintelligitur, & q̃ hæc per se sumpta ex obiectis distinguuntur fine, & his quæ sunt ad finem.

¶ Et cum dicitur, q̃ vtrunque potest esse circa vtrunque, respondetur, q̃ hoc nõ est per se, sed per accidens. Motus. n. animi ad adulterium, vel infidelitatem, per accidẽs tantum est veniale, quia. s. est imperfectus ex parte agentis, vtpote nõ deliberatus. Et similiter motus animi in superfluũ risum, per accidens est mortale, quia s. ordinatur ad hoc in contemptum fidei, p se. n. loquendo, & iudicando, actus sm proprias materias, & fines eorundẽ, nec mortale circa id quod ad finem pure, nec veniale circa finẽ inordinatus est actus. Et formaliter litera salvatur dũ de mortali & veniali in communi per se tamen, doctrina tradita est.

*Li. 22. c. 27. i princ. to. 6.

*Ex c. 3. & 4. habetur to. 3

Et quia per se mortale & veniale, & ex genere mortale & veniale coincidunt, ideo prima respõsio fuit vera: quamuis non explicaret formalẽ processum.

*q. 30. non procul a prin. to. 4

¶ In responsione ad primum in eodem arti. q. 38. dubium occurrit ex Durando in 2. sen. di. 43. impugnante hanc responsionẽ, & quo ad analogiã sm rem, & sm nominis rationem, & secundum expositionem de ly, contra legem, & præter legem. Arguit primo, q̃ divisio peccati in mortale, & veniale non sit divisio analogi in perfectum & imperfectum simpliciter, & secundum quid: quia actus voluntarius simpliciter, idest, deliberatus cadẽs super materiam simpliciter indebitã, puta vocem significativã, contra id quod est in mente, est simpliciter peccatum: sed mendacium ioco sum scienter, & deliberate est huiusmodi. ergo peccatum veniale ex genere, seu per se est simpliciter, & p fecte peccatum.

*Hom. 41. in Io. to 9. Et Enchir. cap. 64.

¶ Præterea. Si in peccatis est simpliciter & secundum non conuenienter diuiditur contra mortale. Dicit enim * Augustin. vigesimo secundo libr. contra Faustum. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam: sed esse contra legem æternam, dat peccato quòd sit mortale. ergo omne peccatum est mortale, non ergo peccatum veniale diuiditur contra mortale.

¶ 2 Præte. Apostolus dicit primo Corinth. decimo. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite: sed contra hoc præceptum facit, quicunque peccat, non enim peccatum fit propter gloriam Dei, cum ergo facere contra præceptum sit peccatum mortale, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ 3 Præte. Quicunque amore alicui rei inhæret, inhæret ci vel sicut fruens, vel sicut vtens, vt patet per Augustin. in primo de doct. * Christiana: sed nullus peccans inhæret bono commutabili quasi vtens. non enim refert ipsum ad bonum, quod nos beatos facit, quod propriè est vti, vt Augustin. dicit ibidem. ergo quicunque peccat, fruitur bono commutabili: sed frui rebus vtendis est humana peruersitas, vt Augustin. dicit in libr. 83. * quæstio. cum ergo peruersitas peccatum mortale nominetur, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ 4 Preterea. Quicunque accedit ad vnum terminum, ex hoc ipso recedit ab alio: sed quicunque peccat, accedit ad bonum commutabile. ergo recedit à bono incommutabili: ergo peccat mortaliter. non ergo conuenienter peccatum veniale contra mortale diuiditur.

¶ Sed contra est, quod Augustin. dicit in Homil. septimo. super Ioan. * quòd crimen est, quod damnationem meretur: veniale autem est, quòd non meretur damnationem. Sed crimen nominat peccatum mortale. ergo veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd aliqua secundum quod propriè accipiuntur, non videntur esse opposita, quæ si metaphoricè accipiantur, opponi inueniuntur, sicut ridere non opponitur ei, quod est arescere: sed secundum quod ridere metaphoricè de prato dicitur propter eius floritionem & virorem, opponitur ei, quod est arescere. Similiter si mortale propriè accipiatur, prout refertur ad mortem corporalem, non videtur oppositionem habere cum veniali, nec ad idem genus pertinere. Sed si mortale accipiatur metaphoricè, secundum quod dicitur in peccatis, mortale opponitur ei, quod est veniale. Cum enim peccatum sit quædam infirmitas animæ, vt supra habitum est, * peccatum aliquod mortale dicitur ad similitudinem morbi, qui dicitur mortalis, ex eo quòd inducit defectum irreparabilem per destitutionem alicuius principii, vt dictum est. * Principium autem spiritualis vitæ, quæ est secundum virtutem, est ordo ad vltimum finem, vt supra dictum est, † qui quidem si destitutus fuerit, reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem diuinam, vt supra dictum est: * quia inordinationes eorum, quæ sunt ad finem, reparantur ex fine, sicut error qui accidit circa conclusiones per veritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis non potest per aliquid aliud reparari, quod sit principalius. sicut nec error, qui est circa principia: & ideo huiusmodi peccata dicuntur mortalia quasi irreparabilia. Peccata autem quę habent inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, conseruato ordine ad vltimum finem, reparabilia sunt, & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniani habet, quando reatus pœnæ tollitur, qui cessat cessante peccato, vt dictum est. * Secundum hoc ergo mortale, & veniale opponuntur, sicut reparabile, & irreparabile: & hoc dico per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem, & spiritualem potest reparare, & propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd diuisio peccati in veniale & mortale, non est diuisio generis in species, quæ æqualiter participant rationem generis, sed analogi in ea de quibus prædicatur secundum prius & posterius: & ideo perfecta ratio peccati, quam Augustinus * ponit, conuenit peccato mortali. Peccatum autem veniale dicitur peccatum secundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale: sicut accidens dicitur ens in ordine ad substantiam, secundum imperfectam rationem entis. non enim est contra legem: quia venialiter, ergo & in actibus virtutum: quia si vnum oppositorum multiplicatur, oportet reliquum multiplicari.

¶ Arguit deinde contra nominis rationem: quia secundum hos peccatum veniale non diceretur peccatum, nisi in ordine ad mortale: sicut accidens non dicitur ens, nisi quia

10

20

30

40

49

50

60

69

70

80

Loco in arg. cõtra.

talia, sunt peccata imperfecta ex parte agentis: quia actus non ex deliberatione fit. Deliberati aũt motus in mala venialia sunt imperfecta peccata ex parte obiecti: quia obiectẽ nõ est ita indebita materia appetitus, ut contrarietur fini. Materia namque actus moralis oportet q̃ sit indebita in ordine ad finem, i. contraria debito ad finem: debito autem necessario, non contingenti, quod i materia venialium non habet locum. Indebiti enim rõin eis in actu nõ tollit debitum necessariũ ad finem. Et propterhanc imperfectionẽ materia venialis peccati nõ dr indebita, nisi secundum quid.

¶ Ad confirmationem dr, q̃ et in virtutum actibus dici potest simpliciter, & secundum quid. Eutrapelus nãque secundum quid, in hoc. s. & non simpliciter virtuosus dicitur: sicut sanus pede non simpliciter, sed secundum hanc partem sanus dicitur. Quamuis melius dicatur, q̃ non est eadem rõ de virtute, & vitio: sicut nec de bono & malo. quia bonum uno modo ex cã, s. integra: malũ aũt omnifariã cõtingit. Et propterea appetitus bonus circa materias huiusmodi contingentes, proprie loquẽdo, nõ ad bonitatẽ sm q d, sed bonitatis consumationẽ spectat. appetitus aũt malus i huiusmodi non ad cõsumationem malitiæ, sed ad sm q d malitiã spectat, propter rõnem dictã. Allata autem regula de oppositis nõ tenet, quando non est eadem rõ multiplicationis vtrius que. Non. n. oportet ens simpliciter, s. substantiam multiplicare, sicut ens secundum quid, s. accidens, in nouẽ genera distinguitur, quia non est vtrinq; eadẽ rõ. Et sic est in proposito ut patet ex dictis.

¶ Ad sm dr, q̃ sicut ois morb. dr in firmitas in ordine priuationẽ vitæ, q̃ est infirmitas mortalis & simpliciter: ita oẽ peccatũ dr peccatũ in ordine ad peccatũ, qđ priuat finẽ, qđ est principiũ vitæ moralis. Et ut ex diffinitione in 1fa ex Aug. patet, cũ peccatum sit dictũ, factũ, vel concupitũ contra legẽ Dei, & mortale sit contra legẽ Dei sine additione aliqua, veniale vero cũ additione, s. sm quid. est. n. contra legẽ Dei sm quid: & constat q̃ contra legẽ Dei sm quid non põt intelligi, non præcelecto contra legem Dei absolute, sicut nec albũ secundũ quid, sine albo simpliciter, oportet ut peccatũ veniale nõ solum sm rem, sed secundum nominis rõnẽ in ordine ad mortale dicatur. propter quod in litera dr, q̃ veniale dr peccatum secundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale.

¶ Et licet peccatũ veniale possit esse in hoc, vel illo absq; morta li, simpliciter in non põt esse absq; mortali: sicut nec infirmitas curabilis absq; incurabili, qualis est mortalis: imo si non esset peccatũ mortale, nec veniale esset: sicut si nõ esset mors, nõ esset ægritudo.

¶ Ad tertium dr, q̃ in verbis laboratæ argũ concedimus gratis. oẽ peccatũ veniale esse cõtra legẽ sm quid, & hoc est esse præter legẽ. Est. n. contra legem quicquid a legis fine discordat: si simpliciter, simpliciter, si sm quid, secundũ quid. Sed simpliciter a fine non discordat, nisi quod contrariũ inducit finem: sm quid vero, quod finis assecutionẽ impedit, illud i mortali, hoc in veniali requiritur. Et venialia qui dẽ ex impfectione actus sunt sm qd, i. sm imperfectum motũ contra legẽ Dei, vt primus motus infidelitatis, & adulterii testantur. Venialia aũt ex genere sunt sm quid i. sm imperfectam materiã contra legẽ Dei, ut mendaciũ iocosum, & risus superfluus testantur. hoc aũt cõtra sm qd. vocatur vno uocabulo præter legem.

Ar. præc.

q. 76. 77 & 78. ꝙ 74. a. 3. ad 3. & ar. 10.

¶ Ad plenioré tñ doctrinã scito, q̃ cum dr veniale ex genere esse præter, non contra legẽ, pũt dupliciter intelligi. Primo, ut ita præter legẽ, ut contrariũ nullã in legẽ. Et in hoc sensu falsum est. Nãm mendaciũ est sm se prauum, & contrariũ virtuti, ac per hoc contra legem illius virtutis: & tñ nõ est mortale ex genere suo. Alio mõ, ut sit præter legem, & non cõtra, quia non est cõtra intentum finẽ legis. Et hoc mõ contra nullã legẽ est veniale: quia finis cuiusque legis est dilectio Dei, sui, ac proximi cõtra cuiusuis bonũ, nisi sm quid, non sit p veniale. Præter aũt legẽ est: quia, ut illud peccatum ex suo obiecto hẽt q̃ quod est peccare venialiter, uel supra Deum, quod est peccare mortaliter. ergo peccatũ ueniale & mortale non differunt genere.

In ser. 4. a fab. defunctorũ & est ser. 4. in ordine, t. 10

¶ 2 Præt. Sicut dictum est supra, † peccatum mortale dicitur, quod est irreparabile peccatum autem veniale quod est reparabile: sed esse irreparabile conuenit peccato quod sit ex malitia, quod secundum quosdam irremissibile dicitur: esse aũt reparabile conuenit peccato quod sit per infirmitatẽ, vel ignorantiam, quod dr remissibile. ergo peccatum mortale & ueniale differunt, sicut peccatum quod est ex malitia cõmissum, vel ex infirmitate & ignorantia: sed secundum hoc non differũt peccata genere, sed causa, ut supra dictum est. * ergo peccatum ueniale, & mortale non differunt genere.

¶ 3 Præt. Supra dictum est, † quod subiti motus tam sensualitatis, quam rationis sunt peccata uenialia: sed subiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. ergo non sunt aliqua peccata venialia ex genere.

¶ Sed contra est, q̃ Aug. * in sermone de Purgatorio enumerat quædam genera peccatorum venialium, & quædam genera peccatorum mortalium.

¶ Respondeo dicendum, q̃ peccatũ veniale a uenia dicitur. Põt igitur aliquod peccatum diei ueniale uno modo, quia est veniã consecutũ: & sic dicit Ambr. * q̃ oẽ peccatũ per pœnitentiã fit ueniale; & hoc dr veniale ex euẽtu. Alio modo dr veniale, quia nõ hẽt in se vnde veniã non consequatur vel totaliter, vel in parte. In parte quidem sicut cum hẽt in se aliquid diminuens culpã, ut cum fit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dr veniale ex cã. In toto autem ex eo q̃ non tollit ordinẽ ad vltimũ finẽ, unde non meretur pœnã æternam, sed temporalẽ. & de hoc venialiad pñs intẽdimus. de primis. n. duobus constat, q̃ non habent genus aliquod determinatũ. Sed veniale tertio modo dictum põt hr̃e genus determinatum, ita q̃ aliquod peccatum dicaẽ veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, secundum quod genus, vel species actus determinãt ex obiecto. Cum. n. voluntas fertur in aliqd, quod secũdũ se repugnat charitati, per quã homo ordinatẽ in ultimum finẽ, illud peccatum ex suo obiecto hẽt q̃ modus rõnis a lege intentus non seruat. In uenialib. quidẽ ex imperfectione actus uiolatur debitus modus rationis præueniendo rõnem, vel deliberationem: in venialibus uero ex genere uiolatur debitus modus, quo sm rõnẽ referenda est materia illa ad finem.

¶ *Super quæstio. 88. Articu. II.*

In ar. 2. eiusdẽ 88. q. nota distinctionem peccati tam uenialis, quam mortalis in genere, & ex parte agentis. Et memento rationis ad secundum, quæst. 72. superius ar. 5. qua dictum est, quod ex hoc, quod veniale & mortale inueniuntur differre genere

Universidad de Deusto Biblioteca

ex parte obiecti, non habetur. quòd differentia venialis. & mortalis sit specifica, idest, cõstitutiua generis, vel speciei subalternæ, sed quòd cõsequatur distinctionem specificã, seu genericam in his.

D.1008.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Arti. III.*

q.78.ar.4 lit.q.77.ar.6. D.1009.

IN arti.3. eiusdem 88.quæst. recole nunc dictam distinctionẽ, & quatuor existentibus membris, scilicet, mortali ex genere, mortali ex agente, venialiex genere, venialiex agente, seu imperfectione actus, litera hoc vltimum membrum prætermittit: quia constat, ꝙ huiusmodi veniale per se disponit ad mortale, vtpote eiusdem speciei. Frequenterenim motus adulterii negligenter habens per se disponitur ad illud. Et de venialiex genere loquens, comparat illud ad morale vtroque modo, primo ad mortale ex parte agentis: secundo ad mortale ex genere. Et docet, quòd disponit per quandam consequentiam ad mortale ex parte agentis, & vt remouẽdo prohibẽs ad mortale ex genere.

q.74.ar.x.

¶ Vbi sciendum est, quòd in venialiex genere, puta, verbis iocosis, concurrunt duo, primum est affectio ad delectabile in verbis iocosis: alterum declinatio affectus à regula. Primum est conuersio ad commutabile bonum: secundum est quasi auersio. Ex primo peccatum veniale disponit animum ad constituendum finem summum in tali bono, vt patet per rationem literæ, & sic disponit manifeste ad peccatum mortale non ex

469 2.2.q.24. art.x.cor. fi.& q.186 art.9.cor. Et 2.di.17 q.2.art.5. cor.fi.Et 2 di.42.q.j. artic.3. Et veri.q.26. ar.6.ad 16 Et ma.q.7 art.1.ad 7 & ar.3.co. & ad j.& 3 & ar.6.ad 5.& q.14. art.2.cor. *ar.1.huius q. †li.2.c.1. & 2. to.5.

sit mortale. vnde est mortale ex genere, siue sit contra dilectionem Dei, sicut blasphemia, periurium, & huiusmodi, siue contra dilectionem proximi, sicut homicidium, adulterium, & similia, vnde huiusmodi sunt peccata mortalia ex suo [d] genere. Quandoque verò voluntas peccantis fertur in id, quod in se continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei & proximi, sicut verbum otiosum, risus superfluus, & alia huiusmodi: & talia sunt peccata venialia ex suo genere, vt supra habitum est. Sed quia actus morales recipiunt rationem boni & mali, non solum ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositione agentis, vt supra habitum est, * contingit quandoque quòd id, quod est peccatum veniale ex genere, ratione sui obiecti sit [d] mortale ex parte agentis, vel quia in eo constituit finem vltimum, vel quia ordinat ipsum ad aliquid, quod est peccatum mortale ex genere, puta, cum aliquis ordinat verbum otiosum ad adulterium committendum. Similiter etiam ex parte agentis contingit, quòd aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, sit veniale propter hoc, scilicet, quòd actus est imperfectus, idest, non deliberatus ratione, quæ est principium proprium mali actus: sicut supra dictum est * de subitis motibus infidelitatis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipso quòd aliquis eligit id, quod repugnat diuinæ charitati, conuincitur præferre illud charitati diuinæ, & per consequens plus amare ipsum, quàm Deum: & ideo aliqua peccata ex genere, quæ de se repugnant charitati, habent quòd aliquid diligatur supra Deum, & sic sunt ex genere suo mortalia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato veniali ex causa.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, quod est veniale propter imperfectionem actus.

Articvlvs III.

Vtrum peccatum veniale sit dispositio ad mortale.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum veniale non sit dispositio ad mortale. Vnum enim oppositum non disponit ad aliud: sed peccatum veniale & mortale ex opposito diuiduntur, vt dictum est. ergo peccatum veniale non est dispositio ad mortale.

¶ 2 Præte. Actus disponitur aliquid simile in specie sibi. vnde in 2. Ethic. †

dicitur, ꝙ ex similibus actibus generãtur similes dispositiones, & habitus: sed peccatum mortale & veniale differunt penere, seu specie, vt dictum est. * ergo peccatum veniale non disponit ad mortale.

¶ 3 Præt. Si peccatum dicatur veniale, quod disponit ad mortale, oportebit, quòd quæcunque disponit ad mortale peccatum, sint peccata venialia: sed omnia bona opera disponunt ad peccatum mortale. dicit enim Augustinus * in regula, quòd superbia bonis operibus insidiatur, vt pereant. ergo etiam bona opera erunt peccata venialia: quod est inconueniens.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ecclesiasti. 18. Qui spernit minima, paulatim defluit: sed ille qui peccat venialiter, videtur minima spernere. ergo paulatim disponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ disponens est quodammodo causa. vnde secundum duplicem modum causæ, est duplex dispositionis modus. Est enim causa quædam mouens directè ad effectum, sicut calidum calefacit. Est etiam causa indirectè mouens, remouendo prohibens: sicut remouens columnam dicitur remouere lapidem superpositum: & secundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid disponit. Vno quidem modo directè, & sic disponit ad actum similem secundum speciem. Et hoc modo, primo & per se peccatum veniale ex genere non disponit ad mortale ex genere, cum differant specie: sed per hunc modum peccatum veniale potest disponere per quandam consequentiam ad peccatum, quod est mortale ex parte agentis. Augmentata enim dispositione, vel habitu per actus peccatorum venialium, intantum potest libido peccandi crescere, quòd ille qui peccat, finem suum constituet in peccato veniali. Nam vnicuique habenti habitum, inquantum huiusmodi, finis est operatio secundum habitum: & sic multoties peccando venialiter disponetur ad peccatum mortale. Alio modo actus humanus disponit ad aliquid remouendo prohibens: & hoc modo peccatum veniale ex genere potest disponere ad mortale peccatum ex genere. Qui enim peccat venialiter ex genere, prætermittit aliquem ordinem: & ex hoc quòd consuescit voluntatem suam in minoribus debito ordini non subiicere, disponitur ad hoc, ꝙ etiam voluntatem suam non subiiciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod est peccatum mortale ex genere.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum veniale, & mortale, non diuiduntur ex opposito, sicut duæ species vnius generis, vt dictum est: * sed sicut accidens contra subſtan-

genere, sed ex parte agentis. Qui enim in tantum delectaretur verbis iocosis, ꝙ finem in tali delectabili constitueret, peccaret quidem mortaliter præferendo creaturam creatori, sed hoc non esset ex natura obiecti, quoniam non est contraria charitatis fini, sed ex dispositione agentis sic affecti. Ex secundo peccatum veniale disponit ad mortale ex genere: quia quasi auersio disponit ad auersionem, quæ tollit subiectionem voluntatis ad Deum, quæ subiecto prohibet voluntatem ferri in obiecta contraria charitatis obiecto.

Art.3.huius q.

*In re 33. non l ege à pri.t o.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit, quomodo venialeꝭ mortale modo dicantur conuenire in genere, & in articulo præcedente dictũ est, quòd distinguuntur genere: & in hoc eodem articulo in responsione ad primum dicitur, quòd non distinguuntur sicut species vnius generis, sed sicut substantia, & accidens.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd conuenientia in genere non affirmatur in litera simpliciter, sed cum specificatione, inquantum vtrunq; importat defectũ debiti ordinis. hoc est enim conuenire in genere analogo mali, dum vtrunque ex parte auersionis in mali ratione conuenit. aliter tamen, & aliter: quia in mortali est auersio simpliciter, hic secundum quid. Cum hoc tamen stat, quòd distinguantur genere ex parte obiecti, & quòd ordinem habeant inter se, sicut substantia, & accidens, vt patet ex dictis.

¶ In responsione ad tertium, dubiũ occurrit, quo pacto verum sit, ꝙ veniale per se disponit

ar.1.ad 1.

disponit ad mortale, cum non nisi per quandam consequentiam, vel remouendo prohibens concurrat, ut in corpore articuli dictũ est. Quod enim per consequentiam ab aliquo emanat, per accidens deriuatur: & similiter remouens prohibens mouet per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd litera intendit, ꝙ veniale per se disponit primo tãtum modo: quia illa dispositio est per modum similis, vt patet in exẽplo allato de verbis iocosis. eiusdẽ nanque spẽi sunt secundum se verba iocosa minus amata, ut sunt obiectum peccati venialis, & maxime amata, vt sunt obiectũ peccati mortalis ex parte agẽtis. Dicitur autem dispositio esse per quandam consequentiam ad mortale ex parte agẽtis: quia non est dispositio necessitans ad talem appetitum iocandi absolute: sed quando est intensa valde, natũ est consequi, vt appetitus i tale mortale trahatur. Sic autem disponere non est omnino extra per se disponere, quia actib. animi disponere ad similes cõuenit per se per suam propriam naturam, & virtutem, quamuis aliquid impedẽti habeat: quia nõ sunt similes inauersione isti actus veniales actui mortali, ad quem propter auersionem dictam, per consequentiam quandã dicuntur disponere ita quòd veniale inquantum simile ex parte conuersionis, disponit ꝙ se: inquantum vero dissimile ex parte auersionis, disponit secundũ quandam consequentiã ad idem mortale ex parte agentis. Secundus aũt modus licet possit dici per se, qa quasi auersio similis genericæ est auersioni, ac per hoc per se etiam disponit ad illam, author tamen non recedens a formali sermone, & fundamento, dicit ꝙ est per accidens: quia cũ stabilisset, ꝙ peccatũ genus & ſpẽm, ac ꝙ hoc

Art.1.& 2. huius q.

in cor.ar.

470 Sup.art.2. co.Et 2.di. 24.q.3.a.7 Et ma.q.7. ar.3.& Pl. 9. *rac.12.in Ioann.non procul a fine. †li.de side.Et 3.Et ser. 88.de ẽp. & de sanct.ser.41. to.10. ¶ 4. ar 4. & a.8.ad 2

ar.1.huius ¶ 9.

ar.præced.

tiam diuiditur. vnde sicut accidens potest esse dispositio ad formam substantialem, ita & veniale peccatum ad mortale.

¶ Ad Secvndvm dicendum, quòd peccatum veniale non est simile mortali in specie: est tamen simile ei in genere, inquantum vtrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter, & aliter, vt dictum est. *

¶ Ad tertium dicendum, quòd opus bonum non est per se dispositio ad mortale peccatum, potest tamen esse materia, vel occasio peccati mortalis per accidens. sed peccatum veniale per se disponit ad mortale, vt dictum est. *

Articvlvs IIII.

Vtrum peccatum veniale possit fieri mortale.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd peccatum veniale possit fieri mortale. Dicit enim Augu. * exponens illud Ioan. Qui incredulus est Filio non videbit uitam. Peccata minima, idest, venialia, si negliguntur, occidunt: sed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia spiritualiter occidit animam. ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

¶ 2 Præte. Motus sensualitatis ante consensum rationis est peccatum veniale, post consensum verò est peccatum mortale, ut supra dictum est. * ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

¶ 3 Præt. Peccatum veniale, & mortale differunt, sicut morbus curabilis, & incurabilis, ut dictum est: * sed morbus curabilis potest fieri incurabilis. ergo peccatum veniale potest fieri mortale.

¶ 4 Præt. Dispositio potest fieri habitus: sed peccatum veniale est dispositio ad mortale, ut dictum est: * ergo veniale peccatum potest fieri mortale.

¶ Sed contra. Ea quæ differunt in infinitum, non transmutantur in inuicem: sed peccatum mortale: & veniale differunt in infinitum, ut ex prædictis patet. ergo veniale non potest fieri mortale.

¶ Respondeo dicendum, quòd peccatum veniale fieri mortale, potest tripliciter intelligi. Vno modo sic, quòd idem actus numero primo fit peccatum veniale, & postea mortale. & hoc esse non potest: quia

natusam suam in ordine ad obiectum sortitum est, quòd causat peccatum ex parte auersionis, ponit causare illud vt remouens prohibens: quia remouet subiectionem Deo prohibentem animũ ferri in obiectum contrarium Deo. Tu tamen potes distinguere, & dicere, ꝙ veniale ex genere ad mortale ex agente disponit per se ex parte conuersionis ad commutabile bonum, ad mortale vero ex genere disponit remouendo prohibẽs quo ad conuersionem, & per se quo ad auersionem secundum consequẽtiam, ut in primo modo declaratum est. Et hinc habemus quantum a venialium consuetudine cauendum sit, cum tot modis, & illis periculosis disponant ad mortale: propter quod frequentibus contritionibus nõ superficietenus fingula secundum suas species distinguenda sunt, ne habituatis nobis in illis, occurrentes tentationes animos dispositos propinque ad mortale inueniant.

ar.2.huius quæst.

¶ *Super quæstionis octuagesimæoctauæ Art. IIII.*

art.2.huius quæst.

IN artic.4. eiusdem 88.quæst. occurrunt illa verba literæ notanda, Licet forte quantum ad pœnam ignis, nõ sint improportionabiles pœnæ. Si verò intelligatur, quòd multa peccata venialia faciunt vnum mortale dispositiuè, sic verum est, sicut supra ostensum est, secundum duos modos dispositionis, quo peccatum veniale disponit ad mortale.

Homil.47 ad Pop.Antioch.to.5. & Hom.24 in Mat.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Augustin. loquitur in illo sensu, ꝙ multa peccata venialia dispositiuè causant mortale.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ille idem motus sensualitatis, qui præcessit consensum rationis, nunquàm fit peccatum mortale, sed ipse actus rationis consentientis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ morbus corporalis non est actus, sed dispositio quædam permanens, vnde eadem manens potest mutari: sed peccatum veniale est actus transiens, qui resumi non potest, & quantum ad hoc non est simile.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dispositio quæ fit habitus, est sicut imperfectum in eadem specie, sicut imperfecta scientia, dum perficitur, fit habitus: sed veniale peccatum est dispositio alterius generis, sicut accidens ad formam substantialem, in quam nunquàm mutatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Super quæstionis octuagesimæ octauæ, Articulum quintũ.

ARTICVLVS V.

Vtrum circunstantia possit facere de veniali mortale.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd circunstantia possit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim * Augustinus in sermone de purgatorio, quòd si diu teneatur iracundia, & ebrietas si assidua sit, transeunt in numerum peccatorum mortalium: sed ira & ebrietas non sunt ex suo genere peccata mortalia, sed venialia, alioquin semper essent mortalia. ergo circunstantia facit peccatum veniale esse mortale.

¶2 Præt. †Magister dicit 24. dist. 2. lib. sen. ꝙ delectatio si sit morosa, est peccatum mortale, si autem nõ sit morosa, est peccatum veniale: sed morositas est quædam circunstantia. ergo circunstãtia facit de peccato veniali mortale.

¶3 Præte. Plus differunt malum & bonum, quàm veniale peccatũ & mortale, quorum vtrunque est in genere mali: sed circunstantia facit de actu bono malũ, sicut patet cum quis dat eleemosynam propter inanem gloriam. ergo multo magis potest facere de peccato veniali mortale.

¶SED CONTRA est, quod cum circunstantia sit accidens, quantitas eius non potest excedere quantitatem ipsius actus, quam habet ex suo genere: semper enim subiectum præeminet accidenti. Si igitur actus ex suo genere sit peccatum veniale, non poterit per circunstantiam fieri peccatum mortale, cum peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quantitatẽ venialis, vt ex * dictis patet.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut * supra dictum est cum de circunstantiis ageretur, circunstantia inquantum huiusmodi, est accidens moralis actus: contingit tamen accipi ut differentiam specificam actus moralis, & tunc amittit rationem circunstantiæ, & constituit speciem moralis actus. Hoc autem contingit in peccatis, quando circunstantia addit deformitatem alterius generis, sicut cum aliquis accedit ad non suam, est actus deformis deformitate opposita castitati: sed si accedat ad non suam, quæ est alterius vxor, additur deformitas opposita iustitiæ, contra quam est vt aliquis vsurpet rem alienam: & secũdum hoc huiusmodi circunstantia constituit nouam speciem peccati, quæ dicitur adulterium. Impossibile est autem ꝙ circũstantia de peccato veniali faciat mortale, nisi afferat deformitatem alterius generis. Dictum est enim ꝙ peccatum veniale habet deformitatem per hoc, ꝙ importat deordinationem circa ea quæ sunt ad finem: peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, ꝙ importat deordinationem respectu vltimi finis. Vnde manifestum est, ꝙ circũstantia non potest de veniali peccato facere mortale manens circunstantia, sed solum tũc, quando transfert in aliã speciem, & fit quodammodo differentia specifica moralis actus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diuturnitas non est circunstantia trahens in aliam speciem, similiter nec frequentia, vel assiduitas, nisi forte per accidens ex aliquo superuenienti. Non enim aliquid acquirit nouam speciem ex hoc, quòd multiplicatur, vel protelatur, nisi forte in actu protelato, vel multiplicato superueniat aliquid, quod variet speciem, puta, inobedientia, vel contemptus, vel aliquid huiusmodi. Dicendum est ergo, quòd cum ira sit motus animi ad nocendum proximo, si sit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere suo sit peccatũ mortale, sicut homicidium, vel furtũ, talis ira ex genere suo est peccatũ mortale: sed quòd sit peccatum veniale, habet ex imperfectione actus, inquãtum est motus subitus sensualitatis. si verò sit diuturna, redit ad naturam sui generis per consensum rationis. Si verò nocumentum, in quod tendit motus iræ, esset veniale ex genere suo, puta, cum aliquis in hoc irascitur contra aliquẽ, ꝙ uult ei dicere aliquod verbum leue, & iocosum, quod modicum ipsum contristet, non erit ira peccatum mortale, quantumcunque sit diuturna, nisi forte per accidens, puta, si ex hoc graue scandalum oriatur, vel propter aliquid huiusmodi. De ebrietate verò dicendũ est, ꝙ secundum suã rõnem hẽt, ꝙ sit peccatum mortale. Quòd. n. homo absque necessitate reddat se impotentem ad vtendum rõne, per quam homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia uitat, ex sola voluptate vini, expresse contrariatur uirtuti: sed ꝙ sit peccatum veniale, contingit propter ignorantiam quandam, vel infirmitatem, puta, cum homo nescit uirtutem vini, aut propriam debilitatem, vnde non putat se inebriari, tunc enim non imputatur ei ebrietas ad peccatum, sed solum superabundantia potus. Sed quãdo frequenter inebriatur, non põt per hanc ignorantiam excusari, quin videatur voluntas eius eligere magis pati ebrietatem, quam abstinere a vino superfluo, vnde redit peccatum ad suam naturam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd delectatio morosa non dicitur esse peccatum mortale, nisi in his quæ ex suo genere sunt peccata mortalia, in quib. si delectatio non morosa sit, peccatum veniale est ex imperfectione actus, sicut & de ira * dictum est. dicitur enim ira diuturna, & delectatio morosa propter approbationem rationis deliberantis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ circunstantia non facit de bono actu malum, nisi constituens speciem peccati, vt * supra etiam habitum est.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

AD sextum sic proceditur. Videtur ꝙ peccatum mortale possit fieri veniale. Aequaliter. n. distat peccatum veniale à mortali, & econtrario: sed peccatum veniale fit mortale, vt * dictum est. ergo etiam peccatum mortale potest fieri veniale.

¶2 Præt. Peccatum veniale & mortale ponuntur differre secundum hoc, ꝙ peccans mortaliter, diligit creaturam plus quàm Deum: peccans autem venialiter, diligit creaturam infra Deum. Contingit autem ꝙ aliquis committẽs id, quod est ex genere suo peccatũ mortale, diligat creaturam infra Deum, puta, si aliquis nesciens fornicationem simplicem esse peccatum mortale, & contrariam diuino amori, fornicetur, ita tamen ꝙ propter diuinum amorem paratus esset fornicationem prætermittere, si sciret fornicando, se contra diuinũ amorem agere. ergo peccabit venialiter, & sic peccatum mortale potest veniale fieri.

¶3 Præt. Sicut * dictum est, plus differt bonũ à malo, quàm veniale à mortali: sed actus qui est de se malus, potest fieri bonus, sicut homicidiũ potest fieri actus iustitiæ, sicut patet in iudice qui occidit latronem. ergo multo magis peccatum mortale potest fieri veniale.

Sed contra est, ꝙ æternum nunquàm potest fieri temporale: sed peccatum mortale meretur pœnam æternam, peccatum autem veniale temporalem pœnam. ergo peccatum mortale nũquàm potest fieri veniale.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ veniale & mortale differunt sicut perfectum & imperfectum in genere peccati, vt dictum est. Imperfectum autem per aliquam additionem potest ad perfectionem venire: vnde & veniale per hoc, ꝙ additur ei deformitas pertinens ad gẽnus peccati mortalis, efficitur mortale: sicut cum aliquis dicit verbum otiosũ, vt fornicetur. Sed id quod est perfectum, non potest fieri imperfectũ per additionem, & ideo peccatum mortale non fit veniale per hoc, ꝙ additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati venialis. Non enim diminuitur peccatum eius qui fornicatur, vt dicat verbum otiosum, sed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctam. Potest tamẽ id quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subditus, vt ex * dictis patet: & hoc fit per subtractionẽ quãdam, s. deliberatæ rationis. & quia à ratione deliberata habet speciem moralis actus, inde est ꝙ per talem subtractionẽ soluitur species.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd veniale differt à mortali, sicut imperfectum à perfecto, vt puer à viro: fit autem ex puero vir, sed non conuertitur. vnde ratio non cogit.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd si sit talis ignorantia, quæ peccatum omnino excusat, sicut est furiosi, vel amentis, tunc ex tali ignorantia fornicationem committens, nec venialiter, nec mortaliter peccat. Si verò sit ignorantia non inuincibilis, tunc ignorantia ipsa est peccatum, & continet in se defectum diuini amoris, inquantum negligit homo addiscere ea, per quæ potest se in diuino amore conseruare.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd sicut * Augustin. dicit in lib. contra Mendacium, Ea quæ sunt secundum se mala, nullo fine bene fieri possunt: homicidium autem est occisio innocentis, & hoc nullo modo bene fieri potest. Sed iudex, qui occidit latronem, vel miles, qui occidit hostem Reipublicæ, non appellantur homicidæ, vt * Augustin. dicit in lib. de liber. arbitr.

QVAEST. LXXXIX.

De peccato veniali secundum se, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de peccato veniali secundum se.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum peccatum veniale causet maculam in anima.

¶Secundo, De distinctione peccati venialis, prout figuratur per lignum, fœnum, & stipulam. 1. Cor. 3.

¶Tertio, Vtrum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

¶Quarto, Vtrũ angelus bonus, vel malus possit peccare venialiter.

¶Quinto, Vtrum primi motus infidelium sint peccata venialia.

¶Sexto, Vtrum veniale possit esse in aliquo simul cũ solo peccato originali.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum veniale causet maculam in anima.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale causet maculam in anima. Dicit

471 2.2.q.110. art.4.ad 5. Et 4.di.16. q.3.ar.2.q. 4. Et ma.q. 2.a.8.& q. 7.ar.4.per to.& ar.7. cor.prin. *In ser. 4. de aiabus defun. vel de sanctis paulo a princi. est ser.41.t.10. *Ifa h.circa finem.

ar.præc.in ar. Sed cõtra. q.7.ar.1.& q.18.ar.10.

Ar.1.

q.18.arti. 10.& 11.

472 Ma.q.7. ar.2.ad 18 & ar.3 ad 9. art.4.& 5.

art.1.ad 3.

ar.præce. arg.3.

¶ Super quæst. ion. octuagesimæ octauæ, Art. VI.

*ar.1.huius qõ.

IN arti. 6. eiusdẽ octuagesimæ octauæ q. dubiũ occurrit circa vltima verba corporis articuli, s. ꝙ per subtractionẽ delis quis ponit finem in peccato veniali, puta, in verbis iocosis, verba iocosa, quæ ex meritis rei sunt in specie appetibilis, propter aliud, ex mala dispositione appetentis mutãtur in appetibile per se, dum in eis finis constituitur, & sic interuenit ibi mutatio speciei non secundum rem appetitam, sed ratione appetibilis ordine ad appetẽtem. Et per hoc patet respõsio ad obiectionem. nam eum hoc, ꝙ peccatum illud mortale est in illamet & sola specie, in qua est veniale secundum rationem rei obiectæ, stat ꝙ sit in alia specie secũdum rationẽ formalem appetibilis, vt sic. & propterea & prius, & nunc dicta sunt vera diuersimode intellecta. Merito autem sic dicimus quia circunstantia finis, quæ vocatur Cur, sicut dupliciter superuenit venialis ex genere, faciendo de veniali mortale: ita dupliciter variat speciem proportionaliter seruata. Verbũ nanq; iocosum dupliciter fit ex fine mortale. Primo, ex parte obiecti, puta, si ordinatur ad adulteriũ. Secundo, ex parte agentis, puta, si constituatur in eo finis. & sicut nunc fit mortale ex parte agentis, ita species apponitur ex parte appetentis: ita ꝙ de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis, & mutat speciem in ordine ad agens, quod est mutare speciẽ appetibilis, vt sic.

IN arti. 6. eiusdẽ octuagesimæ octauæ q. dubiũ occurrit circa vltima verba corporis articuli, s. ꝙ per subtractionẽ deliberationis soluitur species actus moralis. Si enim hoc est verum, sequitur, ꝙ indeliberati motus infidelitatis, adulterij, furti, & huiusmodi, non sint eiusdẽ speciei cum ipsis peccatis perfectis, cuius oppositum dictum est, & constat esse verum: quia ad obiectum idem tendunt. Et si inde liberati motus prædicti sunt eiusdẽ speciei cum perfectis, ergo non soluitur species moralium actuum ex subtractione deliberationis, vt in litera nũc dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia iuxta quadruplicem bonitatem actus moralis, quadruplex species sumi põt, vt in q. 18. superius patet, ideo de entitate actus moralis inquantũ actus moralis est, vere dici potest, ꝙ species, seu ratio formalis sumitur à ratione deliberata: quoniam ex hoc habet actus hominis ꝙ sit moralis. vnde ista species subalterna, puta, actus moralis, sub genere actus constituitur per esse à ratione deliberata. Et propterea actus imperfectus ex defectu deliberationis non est eiusdem speciei, vt habens naturam illius speciei, quãuis sit eiusdem speciei, vt tendens ad illam: sicut embrio est in specie hominis generandi. & soluitur: ergo species actus moralis vt sic, ex subtractione deliberationis, & eiusdem tamen speciei, est actus indeliberatus cum deliberato reductiue sicut imperfecti ad perfectum, & via ad termini specie reducitur.

art.2. huius q.

Cap.7.ante medium habet hic lib.to.4.

Lib.1.c.4. & 5.to.1.

¶ In eodem articulo nota responsionem ad secundum in fine aurea responsionis ad primum præcedentis articuli: quoniam hic habes manifeste, vnde videre potes decisionẽ superius factam de speciebus peccatorum ex ignorãtia.

473 3.q.87.ar.2.ad 3. Et 4. dist. 16. q.2.art.1. q.2.ad 3. & q.3.ad 1. & art.2 q.1.ad 1. Et mal. q. 7.artic.11. corpo. Et Psal.14.

cit enim * Aug. in lib. de pœnitentia, q̃ peccata venialia, si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, vt à cœlestis sponsi amplexibus nos seperent; sed nihil aliud est macula, quàm detrimentum decoris. ergo peccata venialia causant maculam in anima.

*lib. de medicina pœnit. c. 2. ante med. to. 9. & serm. de sanctis 41. to. 10

¶ 2 Præterea. Peccatum mortale causat maculam in anima propter inordinationem actus, & affectus ipsius peccantis: sed in peccato veniali est quædam deordinatio actus, & effectus. ergo peccatum veniale causat maculam in anima.

¶ 3 Præterea. Macula animæ causatur ex contractu rei temporalis per amorem, vt * supra dictum est: sed in peccato veniali anima inordinato amore contingit rẽ temporalem. ergo peccatum veniale inducit maculam in anima.

q.86.ar.1.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ephes. 5. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculã, aut rugam. * Glo. id est, aliquod peccatum criminale. ergo proprium peccati mortalis esse videtur, q̃ maculam in anima causet.

*Gl. interlinearis ibi dem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut est * dictis patet, macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contractu, sicut in corporalibus patet, ex quibus per similitudinem nomen maculæ ad animam transfertur. Sicut autem in corpore est duplex nitor, vnus quidem ex intrinseca dispositione membrorum & coloris, alius autem ex exteriori claritate superueniente: ita etiam in anima est duplex nitor, vnus quidẽ habitualis quasi intrinsecus, alius autem actualis, quasi exterior fulgor. Peccatum autem veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem; quia non excludit, neque diminuit habitum charitatis, & aliarum virtutum, vt * infra patebit, sed solum impedit earum actum. Macula autem importat aliquid manens in re maculata, vnde magis videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quàm actualis: vnde propriè loquendo, peccatum veniale non causat maculam in anima. Si alicubi dicatur maculã inducere, hoc est secundum quid, inquantum impedit nitorem, qui est ex actibus virtutum.

q.86.ar.1

2.2. q.24. ar.10

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd Aug. loquitur in eo casu, in quo multa peccata venialia dispositiuè inducunt ad mortale: aliter autem non separarent ab amplexu cœlestis sponsi.

¶ Ad secundum dicendum, quod inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis, non autẽ in peccato veniali.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalem quasi finem: & per hoc totaliter impeditur influxus splendoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui Deo adhærent vt vltimo fini per charitatem: sed in peccato veniali non adhæret homo creaturæ tanquàm fini vltimo. vnde non est simile.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & stipulam designentur.

474 4. di. 21. q. 2. a. 2. q. 2. a. 1 cor. & q. 2. cor. & d. 46 q. 2. ar. 3. q. 3. ad 3.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & stipulam designentur. Lignum enim, fœnum, & stipula dicuntur superædificari spirituali fundamento: sed peccata venialia sunt præter spirituale ædificium, sicut etiam quælibet falsæ opiniones sunt præter scientiam. ergo peccata venialia non conuenienter designantur per lignum, fœnum, & stipulam.

¶ 2 Præterea. Ille qui ædificat lignum, fœnum, & stipulam, sic saluus erit, quasi per ignem: sed quandoque ille qui committit peccata venialia, non erit saluus etiam per ignem, puta, cum peccata venialia inueniuntur in eo, qui decedit cum peccato mortali. ergo inconuenienter per lignum, fœnum, & stipulam peccata venialia designantur.

¶ 3 Præt. Secundum Apostolum, Alii sunt qui ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, idest, amorem Dei, & proximi, & bona opera: & alii qui ædificant lignum, fœnum, & stipulam: sed peccata venialia committunt etiam illi qui diligunt Deum, & proximum, & bona opera faciunt. dicitur enim 1. Ioann. 2. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. ergo non conuenienter designantur peccata venialia per ilta tria.

¶ 4 Præt. Multo plures differentiæ, & gradus sunt peccatorum venialium, quàm tres. ergo inconuenienter sub his tribus comprehenduntur.

¶ Sed contra est, quod Apostolus, 1. ad Cor. 3. dicit de eo qui superædificat lignum, fœnum & stipulam, q̃ saluus erit quasi per ignem, & sic patietur pœnam, sed non æternam: creatus autem pœnæ temporalis propriè pertinet ad peccatum veniale, vt * dictum est. ergo per illa tria significantur peccata venialia.

q.87.ar.5. & q.88.a.2

¶ Respondeo. Dicendum, quòd quidam intellexerunt fundamentum esse fidem informem, super quam aliqui ædificant bona opera, quæ figurantur per aurum, argentum, & lapides pretiosos: quidam verò peccata etiam mortalia, quæ figurantur secundum eos per lignum, fœnum, & stipulam. Sed hanc expositionem improbat * Augustinus in libro de fide, & operibus: quia ut Apostolus dicit ad Galatas quinto. Qui opera carnis facit, regnum Dei non consequetur, quod est saluum fieri. Apostolus autem dicit, quòd ille qui ædificat lignum, fœnum, & stipulam, saluus erit quasi per ignem. vnde non potest intelligi, quod per lignum, fœnum, & stipulam peccata mortalia designentur. Dicunt ergo quidam, quòd per lignum, fœnum, & stipulam significantur opera bona, quæ superædificantur quidem spirituali ædificio, sed tamen commiscent se eis peccata venialia: sicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum est, commiscet se superfluus amor, vel vxoris, vel filiorum, vel possessionum, sub Deo tamen, ita scilicet quòd pro his homo nihil vellet facere contra Deum. Sed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Manifestum est enim, quòd omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei, & proximi: vnde pertinent ad aurum, argentum, & lapides pretiosos, non ergo ad lignum, fœnum, & stipulam.

*c. 15. to. 4

¶ Et ideo dicendum est, quòd ipsa peccata venialia, quæ admiscent se procurantibus terrena, significantur per lignum, fœnum, & stipulam. Sicut enim huiusmodi congregantur in domo, & non pertinent ab substantiam ædificii, & possunt comburi ædificio remanente: ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine, manente spirituali ædificio, & pro istis patitur ignem vel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorii post hanc vitam, & tamen salutem consequitur æternam.

in cor. ar.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd peccata venialia non dicuntur superædificari spirituali fundamento, quasi directè supra ipsum posita: sed quia ponuntur iuxta ipsum: sicut accipitur Psalm. 136. Super flumina Babylonis, idest, iuxta, quia peccata venialia non destruunt spirituale ædificium, vt * dictum est.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum, & stipulam, quòd saluus sit quasi per ignem: sed solum de eo, qui ædificat supra fundamentum, quod quidem non est

fides

fides informis, vt quidam æstimabant, sed fides formata charitate, secundum illud Ephes. 3. In charitate radicati, & fundati. Ille ergo qui decedit cum peccato mortali, & venialibus, habet quidem lignum, fœnum, & stipulam, sed non sunt superædificata supra fundamentum spirituale: & ideo non erit saluus sic quasi per ignem.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd illi, qui sunt abstracti a cura temporalium rerum, etsi aliquando venialiter peccent, tamen leuia peccata venialia committunt, & frequentissimè per feruorem charitatis purgantur. Vnde tales non superædificant uenialia, quia in eis modicum manent: sed peccata venialia ipsorum, qui circa terrena occupantur, diutius manent, quia non ita frequenter recurrere possunt ad huiusmodi peccata venialia delenda per charitatis feruorem.

¶ Ad qvartvm dicendum, quòd sicut * Philosoph. dicit in primo de cœlo. Omnia tribus includuntur, scilicet principio, medio, & fine: & secundũ hoc omnes gradus venialium peccatorum ad tria reducuntur, scilicet ad lignum, quod diutius manet in igne: ad stipulam, quæ citissimè expeditur: ad fœnum, quod medio modo se habet secũdum quod peccata venialia sunt maioris, vel minoris adhærentiæ, vel grauitatis, citius, vel tardius per ignem purgantur.

*Tex. 2.

¶ *Super quæstionis octuagesimæ nonæ, Articul. tertium.* ARTICVLVS III.

Vtrum homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

475 2. di. 21. q. 2. ar. 3. Et 3. dist. 34. ar. 4. ad 4. & mal. q. 2. ar. 8. ad 1. & q. 7. ar. 8. * Hic glo. Aug. 14. de Ciuit. Dei. c. 11. in fi. to. 5. & in prin. to. 3.

OMissis articulis primis q. 89. in tertio articulo, dubium occurrit ex Scoto in vigesima prima distinctione, secũdi sent. tenente q̃ in statu innocentiæ potuit homo peccare venialiter absque mortali peccato: arguitque quadrupliciter ad hoc. Primo, quia donum originalis iustitiæ non perfectius cõiungebat hominẽ vltimo fini, quam quæcunque gratia gratũ faciens conungit nunc viatorem: sed cum gratia quacunq; viatoris nunc stat veniale peccatum: quia peccatũ non habemus &c. ergo.

¶ Præterea, Adã tunc potuit committere veniale ex genere, puta, dicere verbum otiosum. ergo.

¶ Præterea, Sequetur quòd mortale, & veniale æq; repugnarent rectitudini status innocentiæ: quia vtrũque est ei impossibile, & corrumperet eum.

AD tertivm sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter: super illud. 1. ad Timoth. 2. Adam nõ est seductus, dicit * glos. Inexpertus diuinæ seueritatis in eo falli potuit, vt crederet veniale esse commissum: sed hoc non credidisset, nisi venialiter peccare potuisset. ergo venialiter peccare potuit, non peccando mortaliter.

¶ 2 Præte. † Augustin. dicit, 11. super Gen. ad literam. Non est arbitrandum, quòd esset hominem deiecturus tentator, nisi præcessisset in anima hominis quædam elatio comprimenda: elatio autem deiectionem præcedens, quæ facta est per peccatum mortale, non potuit esse nisi peccatum veniale. Similiter etiam in eodem Augu. * dicit quod virum solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem vidisset sumpto vetito pomo non esse mortuam. Videtur etiam fuisse in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd dide verbis Domini dubitauit, ut patet per hoc quod dixit: Ne forte moriamur, ut habetur Genes. 3. hæc autem videntur venialia peccata. ergo homo potuit venialiter peccare, antequam mortaliter peccaret.

¶ 3 Præterea, Peccatum mortale magis opponitur integritati primi status, quam peccatum veniale: sed homo potuit peccare mortaliter non obstante integritate primi status. ergo etiam potuit peccare venialiter.

¶ Sed contra est, quod cuilibet peccato debetur aliqua pœna: sed nihil pœnale esse potuit in statu innocentiæ, ut * Augusti. dicit 14. de Ciuita. Dei. ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eiiceretur ab illo integritatis status; sed peccatum veniale non mutat statum hominis. ergo non potuit peccare venialiter.

¶ Respondeo dicendum, quòd communiter ponitur, quòd homo in statu innocentiæ non potuit venialiter peccare. Hoc etiam non est sic intelligendum, quasi id quod nobis est veniale, si ipse committeret, esset sibi mortale propter altitudinem sui status. Dignitas enim personæ est quædam circunstantia aggrauans peccatum, non tamen transfert in aliam speciem, nisi forte superueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiusmodi: quod in proposito dici non potest. Vnde quod est de se veniale, non potuit transferri in mortale, propter dignitatem primi status. sic ergo intelligendum est, quòd non potuit peccare venialiter, quia non potuit esse, vt committeret aliquid quod esset de se peccatum veniale, antequam integritatem primi status amitteret peccando mortaliter.

¶ Cuius ratio est, quia peccatum veniale in nobis contingit, vel propter imperfectionem actus, sicut subiti motus in genere peccatorum mortalium: vel propter inordinationem existentem circa ea, quæ sunt ad finem, seruato debito ordine ad finem. Vtrunque autem horum contingit propter quendam defectum ordinis ex eo, quòd inferius non continetur firmiter sub superiori. Quòd enim in nobis insurgat subitus motus sensualitatis, contingit ex hoc quòd sensualitas non est omnino subdita rationi. Quòd verò insurgat subitus motus in ratione ipsa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipsa exercitio actus rationis non subditur deliberationi, quæ est ex altiori bono, vt supra dictum est. * Quòd verò humanus animus inordinetur circa ea quæ sunt ad finem, seruato debito ordine ad finem, prouenit ex hoc, quòd ea quæ sunt ad finem, non ordinantur infallibiliter sub fine. qui tenet summum locum quasi principium in appetibilibus, vt supra dictum est. * In statu autem innocentiæ, vt in primo habitum est. † erat infallibilis ordinis firmitas, vt semper inferius contineretur sub superiori, quandiu summum hominis contineretur sub Deo, vt etiam Augusti. dicit 14. de ciuitate Dei: * & ideo oportebat quòd inordinatio in homine non esset, nisi inciperet ab hoc, quòd summum hominis non subderet Deo, quod fit per peccatum mortale. Ex quo patet, quòd homo in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter, antequam peccaret mortaliter.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd veniale non sumitur ibi secundũ quod

¶ Præterea, Ab extremo ad extremum non fit transitus nisi per medium: sed veniale medium est inter iustitiam, & mortale. ergo. C.10.t.5.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd peccat secundum non causam, vt causam, & secundum figuram dictionis mutando sic. vel plura in magis, vel econuerso. Iustitia enim originalis non quia magis, sed quia sic, vel plurib. modis, coniungebat vltimo fini, repugnat peccato veniali: quia sic coniungebat ultimo fini, vt omnino inferius infallibiliter ordinaret sub suo superiore. Et cum contra hanc rationem instat Sco. quia peccatum veniale committitur etiam in parte superiori, vt patet de primis motibus infidelitatis: patet responsio ex litera scilicet quòd ipsa pars superior, vt habens motus inde liberatos, habet rationem inferioris respectu suiipsius, vt deliberans est. vnde per inferius & superius hic non ipsæ partes animæ intelligendæ sunt, sed officia: ita quòd ille status habeat, q̃ quandiu supremũ officium Deo subderat, inferiora officia cuiuscunque partis sine infallibili ordine recte superiori officio subdebantur, vnde Sco. ab officio ad portionem animę declinauit. Et quoniam hæc doctrina, ut patet in litera ex Augustino 14. de ciuita. Dei, est recta, sic exponitur: quia apud ipsum inferius, & superius officio distinguuntur. q.74.a.2.ad 10 q.72.ar.5. p.p.q.95. art.1.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Adam in illo statu non potuit dicere verbum otiosum, propter rationem dictam, antequam peccasset mortaliter. C.10.t.5.

¶ Ad tertium negatur, sequela, & ad probationem dicitur, quòd licet vtrunque fit etiam possibile,

Universidad de Deusto
Biblioteca

possibile: mortale autem ultra hoc est corruptiuum illius status, veniale autem non, ut in litera dicitur in responsione ad tertium.

¶ Ad quartum dicitur, quòd maior est vera, vbi est vere medium essentialiter ordinatum: veniale autē non est medium secundum veritatem, sed extremū. sub malo nanque, & peccato, & huiusmodi clauditur vtrunque peccatum, mortale scilicet & veniale: iustitia autem est sub altero extremo, scilicet bono, recto, & huiusmodi.

D. 75.

¶ Super quæstionis octuagesimæ nonæ, Articulum quartum.

476 mal. q. 7. ar. 9.

IN articulo quarto aduerte duo. Primo, quòd author plus determinat, quam quæsierat. nam ratio allata in litera nō solum concludit de angelo bono & malo, sed absolute: quoniam super cōditione suæ naturæ fundatur. Secundo, q̄ aliud est loqui de peccare mortaliter, & aliud de demereri: sicut aliud est loqui de actu charitatis, & aliud de merito: quoniam meritum, & demeritum viatoris sūt, quia in expectatione consistunt. Male autem & bene agere, uoluntarie agentis sunt. propter quod licet dæmones in omnibus suis actibus peccent mortaliter, non tamen demerentur, quia extra viam iā in terminō sunt.

In Homi. ascen. paulo post princi. est hom. 29. in euang.

q. 88. ar. 5

nunc de veniali loquimur, sed dicitur veniale, quod est facile remissibile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa elatio, quæ præcesit in animo hominis, fuit primum hominis peccatum mortale. dicitur autem præcessisse deiectionem eius in exteriorem actum peccati, Huiusmodi autem elationem subsecutura est & experiendi cupiditas in viro, & dubitatio in muliere, quæ ex hoc solo in quandam aliam elationem prorupit, quod præcepti mentionem à serpente audiuit, quasi nollet sub præcepto contineri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum mortale intantum opponitur integritati primi status, quòd corrumpit ipsum, quod peccatum veniale facere non potest. & quia non potest simul esse quæcumque inordinatio cum integritate primi status, cō sequens est, quòd primus homo non potuerit peccare d venialiter antequam peccaret mortaliter.

Articulus IIII.

Vtrum angelus bonus, vel malus possit peccare venialiter.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd angelus bonus, vel malus possit peccare venialiter. Homo enim cum angelis conuenit in superiori animæ parte, quæ mens vocatur: secundum illud Gregor. in Homil. * Homo intelligit cum angelis: sed homo secundum superiorem partem animæ potest peccare venialiter. ergo & angelis.

¶ 2 Præterea. Quicunque potest quod est plus, potest etiam quod est minus: sed angelus potuit diligere bonum creatum plus quam Deum, quod fecit peccando mortaliter. ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra Deum inordinatè, venialiter peccando.

¶ 3 Præterea. Angeli mali videntur aliqua facere, quæ sunt ex genere suo venialia peccata, prouocando homines ad risum, & ad alias huiusmodi leuitates: sed circunstantia personæ non facit de veniali mortale, ut dictum est, * nisi speciali prohibitione superueniente, quod non est in proposito. ergo angelus potest peccare venialiter.

¶ Sed contra est, quod maior est perfectio angeli, quàm perfectio hominis in primo statu; sed homo in primo statu non potuit peccare venialiter. ergo multo minus angelus.

¶ Respondeo dicendum, quòd intellectus angeli, sicut in primo dictum est, * non est d discursiuus, ut scilicet procedat a principiis in conclusiones seorsum utrunque intelligens, sicut in nobis contingit. vnde oportet quòd quandocunque considerat conclusiones, consideret eas prout sunt in principiis. In appetibilibus autem, sicut multotiens dictum est, fines sunt sicut principia: ea verò quæ sunt ad finem, sunt sicut conclusiones. vnde mens angeli non fertur in ea quæ sunt ad finem, nisi secundum quod stant sub ordine finis: propter hoc ex natura sua habent, quòd non possit in eis esse deordinatio circa ea, quæ sunt ad finem, nisi simul sit deordinatio circa d finem ipsum, quod est per peccatum mortale. Sed angeli boni non mouentur in ea quæ sunt ad finem, nisi in ordine ad finem debitum, qui est Deus. & propter hoc omnes eorum actus sunt actus charitatis, & sic in eis non potest esse peccatum veniale. Angeli uero mali in nihil mouētur, nisi in ordine ad finem peccati superbiæ ipsorum, & ideo in omnibus peccant mortaliter quæcumque propria uoluntate agunt. Secus autem est de appetitu naturalis boni, qui est in eis, ut in primo dictum est. *

D. 149.

p. p. q. 63. ar. 1. ad 3. & art. 4. & q. 64. ar. 2 ad 5.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd homo conuenit quidem cū angelis in mente, siue in intellectu: sed differt in modo intelligendi, ut dictum est. *

In corp. & p. p. q. 59. ar. 1. ad 1.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ angelus non potuit minus diligere creaturam, quàm Deum, nisi simul referens eam in Deum, sicut in ultimum finem, vel aliquem finē inordinatum, ratione iam dicta. *

In cor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia illa quæ videntur esse uenialia dæmones procurant, ut homines ad sui familiaritatem attrahant, & sic deducant eos in peccatū mortale: vnde in omnibus mortaliter peccant propter intentionem finis.

Articulus V.

Vtrum primi motus sensualitatis infidelibus sint peccata mortalia.

¶ Super quæstionis octuagesimænonæ, Artic. quintum.

479 2. 2. q. 158. ar. 2. ad 3. Et 2. d. 24 q. 3. art. 2. co. Et 3. d. 23. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 3. Et 4. di. 23. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 3 Et veri. q. 26. arti. 6. ad 16. Et mal. q. 7. artic. 8. Et quo. 4. ar. 21. Et Ro. 8. 1.

INar. 5. notatitulum, quod loquitur tantum de primis motib. sensualitatis, & non de omnibus motibus infidelium, & non mireris si differo disputationem de aliis in locum propriū.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia. Dicit enim Apostolus ad Roma. 8. quòd nihil est dānationis his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, & loquitur ibi de concupiscentia sensualitatis, ut ex præmissis apparet. hæc ergo causa est quare concupiscere non sit damnabile his, qui non secundum carnem ambulant, consentiendo scilicet concupiscentiæ, quia sunt in Christo Iesu: sed infideles non sunt in Christo Iesu. ergo in infidelibus est damnabile. primi igitur motus infidelium sunt peccata mortalia.

¶ 2 Præte. Anselmus dicit in libro de gratia & lib. arb. * Qui non sunt in Christo sentientes carnem, sequitur damnationem, etiam si non secundum carnem ambulant: sed damnatio non debetur nisi peccato mortali. ergo cum homo sentiat carnem secundum primum motum concupiscentiæ, videtur quod primus motus concupiscentiæ in infidelibus sit peccatum mortale.

*In lib. de cō cordia gra. & lib. arb. a medio.

¶ 3 Præte. Anselmus dicit in eodem libro, Sic est factus homo, ut concupiscentiam sentire non deberet. hoc autē debitum videtur homini remissum per gratiā baptismalem, quam infideles non habent. ergo quandocumque infidelis concupiscit, etiam si non consentiat, peccat mortaliter contra debitum faciens.

¶ Sed contra est, quod dicitur Actuum 10. Non est personarum acceptor Deus. quod ergo uni non imputat ad damnationem, nec alteri, sed primos motus fidelib. nō imputat ad damnationem. ergo etiam nec infidelibus.

¶ Respondeo dicendum, quod irrationabiliter dicitur, quòd primi motus infidelium sint peccata mortalia, si eis non consentiatur. & hoc patet dupliciter. Primo quidem, quia ipsa sensualitas non potest esse subiectum peccati mortalis, vt supra est habitum, * est autem eadem natura sensualitatis in infidelibus & fidelibus: unde non potest esse, quod solus motus sensualitatis in infidelibus sit peccatum mortale. Alio modo ex statu ipsius peccantis. nunquam enim dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget, ut ex * supra dictis patet: unde nec peccatum est minus in fideli, quàm in infideli, sed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, secundo illud primo ad Timoth. primo Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea: & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ sacramenta, secundum illud Hebr. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem Testamenti, in quo sanctificatus est, pollutum duxerit?

q. 74. ar. 4.

q. 73. a. 10

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quæ aufertur per gratiam Iesu Christi, quamuis maneat concupiscentiæ fomes. vnde hoc quod fideles concupiscunt, non est in eis signum damnationis originalis peccati, sicut est in infidelibus. Et hoc etiam modo intelligendum est * dictum Ans. Vnde patet solutio ad secundum.

Positū in argu. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet omnis motus sensualitatis, qui est in infidelibus, sit peccatum mortale. Alio modo ex statu ipsius peccantis. nunquam enim dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget, ut ex * supra dictis patet: unde nec peccatum est minus in fideli, quàm in infideli, sed multo maius. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, secundo illud primo ad Timoth. primo Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea: & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ sacramenta, secundum illud Hebr. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem Testamenti, in quo sanctificatus est, pollutum duxerit?

¶ Secundum dubiū est, vnde valet ly, multo magis. videtur enim aut æquale attendendo ad vtum rationis, aut minus attendendo, quòd minus requiritur ad faciēdum aliquid imperfectum, quā perfectum. Peccatum enim mortale constat esse perfectum & veniale imperfectum: & quòd non omne excusans à maiore, excusat a minore, ut patet in infidelibus, qui excusantur ab infidelitatis peccato, si nihil audierunt, & non ab aliis, a quibus quærent, si essent Christiani.

¶ Ad hæc dubia dicitur, quòd cum in litera explicite dicatur. Multo magis excusat à veniali, si committat aliquid quod sit ex genere suo tale, dubium non est quòd de veniali ex genere in illis verbis loquitur, & inrendit, quòd puero committenti aliquid mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, si defectus ætatis excusat eum à mortali, excusat etiam à veniali, & multo magis. Et quod excuset etiam à veniali, in promptu est ratio: quia utrumque libertatem exigit, & conuenit in hoc, quod est fieri posse deliberate & indeliberate. Potest enim quis deliberate verbum otiosum dicere, & habere primum motum ad dicendum illud. & desistere. vnde si impedita libertas excusat ab actu mortali, quia constituit ipsum extra mortale genus, excusat quoque eadem ratione ab actu veniali, quia extra mortale quoque genus constituit ipsum. Quod autem multo magis excusēt a veniali, ratio est, quia in maiori includitur minus. constat autem quòd cæteris paribus, ex parte agentis peccatum ueniale & mortale ex genere sic se habent sicut maius, & minus: propter quod si impedimentum libertatis sat est ad faciendum, quòd actus tam malus, scilicet ex genere mortalis committūs à puero, sibi non imputatur, à fortiori sufficit ad faciendum, quòd actus minus malus si non imputetur. sicut si quis in bello occidendo excusatur ab homicidio, deprædando excusatur a rapina, eadem ratione. Et cum contra hanc responsionem obiicitur: quia non habetur intentum vniuersaliter de omni peccato ueniali, respondetur, quòd ex hoc habetur intentum vniuersaliter, quia peccatum ueniale ex imperfectione actus præsupponit libertatem sufficientem ad peccatum mortale, quia præsupponit, quod possit a libera ratione impediri. Vnde puero, qui a commisso actu mortali excusatur propter defectum libertatis, non imputatur etiam quicunque motus in actum peccati mortalis, vel venialis propter defectum libertatis exactæ ad præueniēdum, impediendum, & dominandum his motibus. Et simile esset de somnolento si nulla præcessisset culpabilis occasio, vel superfluitatis somni, vel occurrentis cogitationis, quæ in proposito non habent locum: quia defectus ætatis prohibens libertatem inculpabilis omnino est. Sufficienter igitur author docuit de perfectibus actibus moralibus in genere moralis, & uenialis tractans, vt ex illis imperfectos etiam sciremus, vt declaratum est.

¶ Ad obiectiones autem contra secundum dubium dicitur, quòd licet ad peccandum venialiter minus libertatis sufficiat in exercitio: quam in mortali, quia absque deliberatione peccatur uenialiter, non tamen minus sufficiat in facultate: quia non peccatur venialiter absque libera facultate dominandi super singulos motus, quæ facultas absque plena libertate non est. Nec refert instatur contra illam regulā, Excusans a maiore excusat a minore: quoniam intelligitur cæteris paribus. constat autem quòd non sunt cætera paria in instantia quia lumen rationis est in infidelibus offendens illis bona moralia, quæ non sequuntur. vnde illi qui excusantur a peccato infidelitalis, quod est maius, excusantur quoque a peccato omissionis sacramenta fidei non recipiendo, quod est minus, quia hic cætera sunt paria: neutrum enim est alias cognitum &c. & non à peccato fornicationis, quod est ratione naturali prohibitum.

¶ In eodem 6. articu. quæstio. 89. circa illa verba primum quòd tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso: dubia duo occurrunt. Primum est, an hoc intelligatur de facto, an de debito, id est, an ita sit, quòd homini incipienti habere vsum libe. arbi. occurrat de facto hæc cogitatio, an occurrere debeat, quia scilicet tenetur ad hoc cogitandum. Si enim intelligitur, quòd de facto ita est, in primis falsum assumitur, nam primum occurrens est bonum, quòd naturaliter appetitur: deinde hoc aut voluntarie dicitur, aut propter rationem in responsione ad tertium allatam, quia scilicet finis est prior in intentione: ipse autem met est finis, ad quem alia ordinat. Sed hæc responsio non concludit illud, tum quia falsum est, quòd ipsemet sit finis, cum sit propter aliud, tum quia ex hoc, quòd ipsemet occurrit vt finis, non sequitur, quòd de ipso sit deliberatio. Demum, quia non experimur in nobis, quòd nobis primo hæc cogitatio occurrat. Si autem intelligitur de debito, probandum esset hoc.

¶ Et si ratio in litera posita affertur, tunc insurgit secundum dubium: quia aut intendit, quòd ipsemet primo occurrit ut finis, aut ut ad finem. Si ut finis, non oportet quod deliberet de seipso, sed

478 3. q. 90. arti. 4. ad 3. Et 2. d. 28 ar. 3. ad 5 Et dis. 42. q. 1. art. 5. ad 7. Et 4 di. 45. q. 1. ar. 3. ad 6. Et veri. q. 24. ar. 12. ad 2. & q. 28. a. 3. ad 4. Et mal. q. 5. ar. 2. ad 8. & q. 7. arti. 10. ad 8.

*q. 88. a. 3

¶ Super quæstio. 89. Articulum VI.

IN ar. 6. eiusdem 89. q. dubium duplex occurrit circa illa verba, Multo magis excusat eum a peccato veniali &c. primum, quia aut author intendit simpliciter de veniali, aut tantū de veniali ex genere. Si simpliciter, falsum est q̄ defectus rationis excusens à mortali, excuset à veniali, ut patet in primis motibus, quos defectus rationis deliberantis excusat à mortali, & non à veniali. Si de veniali ex genere tantum, non infert intentum, q̄ originale cum veniali solo non inueniri possit. Dicet enim quispiā, quòd puer in originali existens ante plenum usum liberi arb. incipiēs aliqualiter semiuti libero arbit. vt contingit in somnolentis, peccare potest appetendo aliquod delectabile illicitum, pūta, concubitum puellæ, quod propter imperfectionē actus indeliberati erit ueniale.

¶ Secundum dubiū est, vnde valet ly, multo magis. videtur enim aut æquale attendendo ad vtum rationis, aut minus attendendo, quòd minus requiritur ad faciēdum aliquid imperfectum, quā perfectum. Peccatum enim mortale constat esse perfectum & veniale imperfectum; & quòd non omne excusans à maiore, excusat a minore, ut patet in infidelibus, qui excusantur ab infidelitatis peccato, si nihil audierunt, & non ab aliis, a quibus quærent, si essent Christiani.

¶ Ad hæc dubia dicitur, quòd cum in litera explicite dicatur. Multo magis excusat à veniali, si committat aliquid quod sit ex genere suo tale, dubium non est quòd de veniali ex genere in illis verbis loquitur, & inrendit, quòd puero committenti aliquid mortale ex genere, & aliquid veniale ex genere, si defectus ætatis excusat eum à mortali, excusat etiam à veniali, & multo magis. Et quod excuset etiam à veniali, in promptu est ratio: quia utrumque libertatem exigit, & conuenit in hoc, quod est fieri posse deliberate & indeliberate. Potest enim quis deliberate verbum otiosum dicere, & habere primum motum ad dicendum illud. & desistere. vnde si impedita libertas excusat ab actu mortali, quia constituit ipsum extra mortale genus, excusat quoque eadem ratione ab actu veniali, quia extra mortale quoque genus constituit ipsum. Quod autem multo magis excusēt a veniali, ratio est, quia in maiori includitur minus. constat autem quòd cæteris paribus, ex parte agentis peccatum ueniale & mortale ex genere sic se habent sicut maius, & minus: propter quod si impedimentum libertatis sat est ad faciendum, quòd actus tam malus, scilicet ex genere mortalis committūs à puero, sibi non imputatur, à fortiori sufficit ad faciendum, quòd actus minus malus si non imputetur. sicut si quis in bello occidendo excusatur ab homicidio, deprædando excusatur a rapina, eadem ratione. Et cum contra hanc responsionem obiicitur: quia non habetur intentum vniuersaliter de omni peccato ueniali, respondetur, quòd ex hoc habetur intentum vniuersaliter, quia peccatum ueniale ex imperfectione actus præsupponit libertatem sufficientem ad peccatum mortale, quia præsupponit, quod possit a libera ratione impediri. Vnde puero, qui a commisso actu mortali excusatur propter defectum libertatis, non imputatur etiam quicunque motus in actum peccati mortalis, vel venialis propter defectum libertatis exactæ ad præueniēdum, impediendum, & dominandum his motibus. Et simile esset de somnolento si nulla præcessisset culpabilis occasio, vel superfluitatis somni, vel occurrentis cogitationis, quæ in proposito non habent locum: quia defectus ætatis prohibens libertatem inculpabilis omnino est. Sufficienter igitur author docuit de perfectibus actibus moralibus in genere moralis, & uenialis tractans, vt ex illis imperfectos etiam sciremus, vt declaratum est.

¶ Ad obiectiones autem contra secundum dubium dicitur, quòd licet ad peccandum venialiter minus libertatis sufficiat in exercitio: quam in mortali, quia absque deliberatione peccatur uenialiter, non tamen minus sufficiat in facultate: quia non peccatur venialiter absque libera facultate dominandi super singulos motus, quæ facultas absque plena libertate non est. Nec refert instatur contra illam regulā, Excusans a maiore excusat a minore: quoniam intelligitur cæteris paribus. constat autem quòd non sunt cætera paria in instantia quia lumen rationis est in infidelibus offendens illis bona moralia, quæ non sequuntur. vnde illi qui excusantur a peccato infidelitalis, quod est maius, excusantur quoque a peccato omissionis sacramenta fidei non recipiendo, quod est minus, quia hic cætera sunt paria: neutrum enim est alias cognitum &c. & non à peccato fornicationis, quod est ratione naturali prohibitum.

¶ In eodem 6. articu. quæstio. 89. circa illa verba primum quòd tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso: dubia duo occurrunt. Primum est, an hoc intelligatur de facto, an de debito, id est, an ita sit, quòd homini incipienti habere vsum libe. arbi. occurrat de facto hæc cogitatio, an occurrere debeat, quia scilicet tenetur ad hoc cogitandum. Si enim intelligitur, quòd de facto ita est, in primis falsum assumitur, nam primum occurrens est bonum, quòd naturaliter appetitur: deinde hoc aut voluntarie dicitur, aut propter rationem in responsione ad tertium allatam, quia scilicet finis est prior in intentione: ipse autem met est finis, ad quem alia ordinat. Sed hæc responsio non concludit illud, tum quia falsum est, quòd ipsemet sit finis, cum sit propter aliud, tum quia ex hoc, quòd ipsemet occurrit vt finis, non sequitur, quòd de ipso sit deliberatio. Demum, quia non experimur in nobis, quòd nobis primo hæc cogitatio occurrat. Si autem intelligitur de debito, probandum esset hoc.

¶ Et si ratio in litera posita affertur, tunc insurgit secundum dubium: quia aut intendit, quòd ipsemet primo occurrit ut finis, aut ut ad finem. Si ut finis, non oportet quod deliberet de seipso, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed sufficit quòd non amet se plusquam Deum. Et sic nullo præcepto affirmatiuo tenebitur pro tunc ad ordinandum se, sed negatiuo, s. non inordinare amandum se, cuius obseruatio stat cum peccato veniali, & uoluntate studendi in Grammatica sicut ad finē. Et sic verba corporis articuli consonant, scilicet deliberare de seipso: sed ratio alla ta in litera in responsione ad tertium, nihil ualet: & cum sola sit alla ta, omnia sine rationis fundamento restant.

¶ Ad has dubitationes simul respondendo dr, q verba literæ intelliguntur non solum de debito, sed de facto, & de seipso quodammodo ut fine, & quodammodo ut ad finem.

In 3. par. sed nō cōpleuit.

¶ Ad cuius euidentiam aduertendum est, q in occurrente primo fine inueniunt duo, s. q appetitur, & cui appetitur. primum est amatum amore concupiscētiæ; secúdum amore amicitiæ. Et qa amabile quidem bonum vnicuique autem proprium: & amicabilia quæ sunt ad alios, veniunt ex amicabili ad se, primū cui appetitur, est ipsemet appetens. & quia concupitum ordinatur ad amatum amicitia, & non econuerso: iō primus simpliciter finis occurrēs appetenti, est ipsemet qui est finis omnium concupiscibilium, ad quem omnia concupiscibilia naturaliter ordinantur. Quia ergo finis est prior in intentione, & ipsemet puer est finis primo amatus amicitia, cui primo concupiscitur de facto, oportet quod primum de facto occurrens pueri voluntati, sit ipsemet, ad quem alia concupiscibilia ordinet. Completo autem hoc naturali occursu, quo puer uult naturaliter sibi bonum, ac beatitudinem, consequens est, ut statim de præcipue amato, quod iam occurrit, ideſt, de seipso solicitus sit, quid ei appetendum sit. Ex hoc enim pendet quid operandum, quid solicitandum, quid patiendum, & quicquid aliud subest eius potestati. Et quoniam ipse secundum seipsum est magis amatus, quam ipsemet secundum partes, seu partiales rationes suas, consequens est, q primum solicitans puerum, est deliberare quid sibi secundum seipsum totum non secundum hunc, vel illum respectum appetendum est. Hoc autem est deliberare de seipso, & ordinare se ad finē: quia id quod sibi ipsi præcipue amato secundum se totum est appetendum, est finis, ad quem ipse ordinatur. Vnde si sibi appetendum tenuerit bonum honestum in confuso, ut ætas illa consueuit, bene deliberauit de seipso, finem suum in uera beatitudine collocās, quamuis imperfecte, & inchoatiue. Non plus enim exigitur a puero, si non omisionis reus erit: vt in litera dicitur in responsione ad tertium.

¶ Ex his autem dicitur ad obiecta contra primum, quòd de facto occurrere seipsum ut finem amatum amicitia, dum primo cōcupiscitur bonum, ratione continetur: quia omne concupitum, alicui concupiscitur, & cum constet quod non alteri, ergo sibi. similiter quod de facto occurrit ipsemet, ut deliberabilis, quantū est ex rerum ordine, probatum est, quia est præcipue amatus. Et quia rerum ordo nulla tunc culpa peruersus est, ideo naturæ ordinem facti series quantum ad occursum sequitur. Verum tamen est quòd occursum illum non necessario uoluntas amplectitur, sed potest non cogitare, & omittere, vt in litera dicitur. vnde nihil obstat, quòd bonum, aut beatitudo primo occurrat, quia ut concupiscibile utrunque occurrit: nec quod ipse primo occurrit ut finis, immo ex hoc habetur ratio, quod nō uoluntarie dicitur: quia finis est præcipue amatus, & de ipso primo solicitudo sequitur, & sic esse finem amatum amicitia, sequitur ipsum esse primum deliberabile. est enim sic finis, quod potest esse ad alium finem: & propterea non est falsum, ipsum esse finem, nec impertinens intentæ conclusioni. Et per hoc patet solutio reliquarum obiectionum.

¶ In eodem sexto articulo quæstionis octuagesimænonæ, dubium, adhuc superest in tertii argumenti responsione quia cum deliberatio de seipso fiat in tempore: quia deliberare in tempore fit intra tempus deliberationē mensurans, potest puer peccare venialiter, puta, curiose videndo transeuntem equum inter deliberandum de fine: & sic cum non teneatur ad eligendum finem debitum ante terminatam deliberationem, sequitur quòd poterit peccare venialiter ante peccatum mortale, & tamen quā cito potest, dat operam deliberationi de seipso.

¶ Ad hoc dicitur, quod non quā citius potest deliberat; qui inter deliberandū ad aliud diuertit. Cum enī uirtus unita sit maior seipsa dispersa, & a maiori uirtute citius fiat aliquid, quam a minore cæteris paribus, consequēs est vt citius deliberet nō diuertens, quā diuertēs: ac p hoc qui ad aliud aspicit uane, non quā cito potest deliberat, libere vim suā minuens, & sic reus est omissionis præcepti diuertendo, non quàm cito potest deliberando, & qua muis non teneatur ante terminum deliberationis eligere, tenetur tamen ante terminum nullum impedimentū apponere charitati, & propterea apponendo peccat mortaliter ante terminū. sicut deliberationi operam non dans ante instans, quod terminat set deliberationem: peccat omissione.

¶ Circa eundem articulum sextum quæstionis octuagesimænonæ, duplex quæstio ex dictis insurgit. Prima est an infans baptizatur teneatur in principio suæ discretionis ad conuersionem in Deum, sicut de non baptizato dictum est. Secunda est, quòd si tenetur, an quilibet baptizatus sit de hac præcepti obseruatione dubius, & teneatur consequenter confiteri tanquam de dubio.

¶ Ad primam quæstionem dicendum est, quod cum præceptum istud fundetur super processu naturæ, & gratia perficiat naturam per modum naturæ, absque dubio tenetur puer baptizatus ad deliberandum de seipso in principio suæ discretionis qua ratione, s. propter impletionem præcepti: non baptizatus uero duabus rationibus, s. propter præceptum, & propter delendum peccatum originale.

¶ Ad secundum vero libentius audirem quid dicendum, quam dicerem. videtur tamen mihi, quòd quia nunquam est amor Dei otiosus charitas infusa baptizato infanti exit in actum in primo actu naturali: sicut de angelis creatis in gratia dictum fuit. Et q statim occurrente se ipso, ut deliberabili, infusa fides deliberandi solicitudinem foueat ad bonum honestum præsentandum cooperando, inclinando ad hoc intellectum, & consequenter charitas inclinet appetitum ad honestum prosequendum: & sic constituit sibi verum ultimum finem, quamuis confuse. Et licet hoc videatur verum, ut in pluribus, non oportet tamen in omnibus sic esse non solum propter libertatem, sed propter complexionem, & mala assuetudinem ante actus discretionis. Vnde fit quod pars sensitiua magis mouebit ad assueta delectabilia mala, quam fides, & charitas ad honestum: propter quod non parui refert, ut assueſcat puer ad audiendum spiritualia, & honesta. Determinatur enim habitus fidei infusus ex propositis ex auditu, & charitas illam sequitur.

tur. De confessionis autem necessitate patet quid dicendum. Debet. n. conteri, & confiteri quis sicut de aliis incertis, nisi q aliquid minus ad confessionem huius sufficere videtur. s. in communi confiteri de occultis, intendendo de omnibus, quia incertitudo ista communis est tori generi humano, propter quod nemo scit utrum odio, vel amore dignus sit.

P.P.q.111. ar.2.& 3.

¶ Super quæstionis nonagesimæ, Articulum primum.

In cor. ar.

QVAEST. XC.

De legibus, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de principiis exterioribus actuum. Principium autem exterius mouens ad bonum est Deus, qui & nos instruit per legem, & iuuat per gratiam.

¶ Vnde primo de lege, secundo de gratia dicendum est.

¶ Circa legem autem primo oportet considerare de ipsa lege in communi: secundo de partibus eius.

¶ Circa legem autem in cōmuni, tria occurrunt considcranda. Primo quidem de essentia ipsius. Secundo, de differentia legum. Tertio, de effectibus legis.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex sit aliquid rationis.

¶ Secundo, de fine legis.

¶ Tertio, de causa eius.

¶ Quarto, de promulgatione ipsius.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex sit aliquid rationis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo corporali. ergo lex non est aliquid rationis.

¶ 2 Præte. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus: sed lex nō est ipsa potentia rationis. similiter etiam non est aliquis habitus rationis: quia habitus rationis sunt virtutes intellectuales, de quibus* supra dictum est: nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus. ergo lex non est aliquid rationis.

¶ 3 Præterea. Lex mouet eos, qui subiiciuntur legi, ad rectè agendum: sed mouere ad agendum propriè pertinet ad uoluntatem, ut patet ex * præmissis. ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam *Iurisperitus dicit: Quod placuit principi, legis habet vigorem.

¶ Sed contra est, quòd ad legem pertinet præcipere, & prohibere: sed imperare est rationis, vt * supra habitum est. ergo lex est aliquid rationis. q.17.ar.1.

¶ Respondeo dicendum, quòd lex quædam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & mensura humanorum actuum est ratio, quæ est principium ptimum actuum humanorum, vt ex * prædictis patet. Rationis enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis, secundum Philosophum. In vno quoque autem genere id, quod est principium, est mensura q & regula illius generis: sicut unitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum: vnde relinquitur, quòd lex sit aliquid pertinens ad rationem. q.66.ar.1 D.811.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum lex sit regula quædam & mensura, dicitur dupliciter esse in aliquo. Vno modo sicut in mensurante & regulante: & quia hoc est proprium rationis, ideo per hunc modum lex est in ratione sola. Alio modo, sicut in regulato, & mensurato, & sic lex est in omnibus, quæ inclinantur in aliquid ex aliqua lege: ita quòd quælibet inclinatio prouenies ex aliqua lege, potest dici lex non essentialiter, sed quasi participatiue, & hoc modo inclinatio ipsa membrorum ad concupiscendum, lex membrorum vocatur.

¶ Ad secundum dicendum, q sicut in actibus exterioribus est considerare operationem & operatum, puta, ædificationem & ædificatum: ita in operibus rationis est considerare ipsum actum rationis, qui est intelligere, & ratiocinari, & aliquid per huiusmodi actum cōstitutum, quod quidem in speculativa ratione primo quidem est diffinitio: secundo enuntiatio: tertio vero syllogismus, vel argumentatio. Et quia ratio etiam practica utitur quodā syllogismo in operabilibus, vt * supra habitum est, secundum quod Philosophus docet in 7.* Ethico. ideo est inuenire aliquid in ratione practica, quod ita se habeat ad operationes, sicut se habet propositio in ratione speculativa ad conclusiones. & huiusmodi propositiones vniuersales rationis practicæ ordinatæ ad actiones habentra tionem legis: quæ quidem propositiones aliquando actua liter considerantur, aliquando vero habitualiter à ratione tenentur. q.13.ar.3. & q.77.a. 2.ad 4. C.3.10.5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio habet uim mouēdi à voluntate, vt supra dictum est. * Ex hoc enim q aliquis uult finem, ratio imperat de his quæ sunt ad finē: sed voluntas de his quæ imperantur ad hoc, q legis rationē habeat, oportet quòd sit aliqua ratione regulata, & hoc modo intelligitur, quod uoluntas principis habet vigorem legis: alioquin uoluntas principis magis esset iniquitas, quàm lex. q.17.ar.1.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex ordinetur semper ad bonum commune.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd lex nō ordinetur semper ad bonum commune, sicut ad finē. Ad legem enim pertinet præcipere & prohibere: sed præcepta ordinantur ad quedam singularia bona. non ergo semper finis legis est bonum commune.

¶ 2 Præt. Lex dirigit hominem ad agendum: sed actus humani sunt in particularibus. ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur.

¶ 3 Præt.

¶ Super quæstionis XC. Articu. II.

479 Inf.q.91. ar.1. co.& 92.ar.1. co.& q.93 ar.1. cor.

In digest. uet. lib.1. tit.4.leg.1 in prin.

480 Inf.q.91. ar.5.co.& ar.6.ad 3. & q.96.a. 1.2.3.4.& 6.co. Et 2 2.q.58.a. 5.co. Et 2. q.70.ar.1 ad 2. Et 3. contra. 2. 103. fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶3 Præt. Isidorus dicit in libro Etymologiarum. Si ratione lex constat, lex erit omne quod ratione constiterit: sed ratione consistit nō solum quod ordinatur ad bonum commune, sed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum unius. ergo.

Ii. 5. c. 21. ¶Sed contra est, quod Isidorus dicit in 5. Ethymologiarum, quòd lex est nullo priuato commodo, sed pro communi utilitate ciuium conscripta.

Art. præc. ¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* lex pertinet ad id quod est principium humanorū actuū, ex eo quod est regula, & mensura. Sicut autem ratio est principium humanorum actuum, ita etiam in ipsa ratione est aliquid quod est principium respectu omniū aliorum, vnde ad hoc oportet, quòd principaliter, & maximè pertineat lex. Primum autem principium in operatiuis, quorum est ratio practica, est finis ultimus. Est autē vltimus finis humanæ uitæ felicitas, vel beatitudo, vt * q. 2. a. 5. & 7. q. 1. ar. 6 & 7. supra habitum est. vnde oportet quòd lex maximè respiciat ordinem qui est beatitudine. Rursus, cum omnis pars ordinetur ad totum, sicut imperfectum ad perfectū, vnus autem homo est pars communitatis perfectæ, necesse est, quòd lex propriè respicit ordinem ad felicitatē communem. vnde & Philosophus in præmissa diffinitione legalium, mentionem facit & de felicitate, & commu *C. 1. to. 5 nione politica. Dicit enim in 5.* Ethic. quòd legalia iusta dicimus factiua, & conseruatiua felicitatis, & particularum ipsius politica communicatione. Perfecta enim communitas ciuitas est, vt dicitur in 1.* Politicæ. In quolibet autem genere id quod maximè dicitur, est principiū *C. 1. to. 5 aliorum, & alia dicuntur secundum ordinem ad ipsum, sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa caliditatis in corporibus mistis, quæ intantum dicuntur calida, inquantum participant de igne. vnde oportet, ꝙ cum lex maximè dicatur secundum ordinem ad bonum commune', ꝙ quodcunque aliud præceptum de particulari opere non habeat rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune: & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ ex lege regulantur. Ordo auteni ad bonum commune, qui pertinet ad legem, est applicabilis ad singulares fines: & secundum hoc etiam de particularibus quibusdam præcepta dantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd operationes quidem sunt in particularibus, sed illa particularia referri possunt ad bonum commune, non quidem communitate generis, vel speciei, sed communitate causæ finalis, secundum quod bonum commune dicitur finis communis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut nihil constat firmiter secundum rationem speculatiuam, nisi per resolutionem ad prima principia indemonstrabilia: ita firmiter nihil constat per rationem practicam, nisi per ordinationem ad vltimum finem, qui est bonum commune: quod autem hoc modo ratione constat, legis rationem habet.

¶ Super quæstionis nonagesimæ, Articulum tertium.

481 Infr. q. 92. ar. 2, ad 2. & q. 95. ar. 4. co. & q. 96. ar. 1. & 4. co. & 22 q. 50. ar. 1. ad 3. & q. 57. arti. 2. co. & q. 60 art. 6. cor. & q. 67. ar ti. 1. cor.

ARTICVLVS III.

Vtrum ratio cuiuslibet sit factiua legis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cuiuslibet ratio sit factiua legis. Dicit enim Apostolus ad Roma. 2. quod cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, ipsi sibi sunt lex: hoc autem communiter de omnibus dicit. ergo quilibet potest sibi legem.

¶2 Præterea. Sicut* Philosophus, dicit in libro secundo Ethicorum, intentio legislatoris est, ut inducat hominem ad virtutem: sed quilibet homo potest alium inducere ad virtutem. ergo cuiuslibet hominis ratio est factiua legis,

¶3 Præterea, Sicut princeps ciuitatis est ciuitatis gubernator, ita quilibet paterfamilias est gubernator domus: sed princeps ciuitatis potest in aiuitate legem facere. ergo quilibet paterfamilias potest in sua domo facere legem.

¶ Sed contra est, quod * Isidorus dicit in lib. Etymo. & habetur in Decretis.* distin. 2. Lex est constitutio populi, secundum quam maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt. non est ergo cuiuslibet facere legem.

¶ Respondeo dicendum, quòd lex propriè, primo & principaliter respicit ordinem ad bonum commune. Ordinare autem aliquid in bonum commune est vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis uicem totius multitudinis. & ideo condere legem vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad personam publicam, quæ totius multitudinis curam habet: quia & in omnibus aliis ordinare in finem est eius, cuius est proprius ille finis.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd sicut supra* dictum est, Lex est in aliquo non solum sicut in regulante, sed etiam participatiuè, sicut in regulato, & hoc modo vnusquisque sibi est lex, inquantum participat ordinem alicuius regulantis: vnde & ibidem subditur. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd persona priuata non potest inducere efficaciter ad virtutem, potest enim solum mouere: sed si sua motio non recipiatur, non habet vim coactiuam: quam debet habere lex, ad hoc quòd efficaciter inducat ad virtutem, ut * Philosophus dicit in 10. Ethic. hanc autem uirtutem coactiuam habet multitudo, vel persona publica, ad quam pertinet pœnas infligere, ut * infra dicetur: & ideo solius eius est lege facere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut homo est pars domus, ita domus est pars ciuitatis, ciuitas autem est communitas perfecta, ut dicitur in primo † Politicæ. & ideo sicut bonum vnius hominis non est ultimus finis, sed ad commune bonum ordinatur: ita etiam & bonum unius domus ordinatur ad bonum unius ciuitatis, quę est communitas perfecta. unde ille qui gubernat aliquam familiam, potest quidem facere aliqua præcepta, vel statuta: non tamen quæ propriè habeant rationem legis.

multitudinis, vel alicuius uicem gerentis totius multitudinis. Hoc enim esse falsum constat non solū in Deo, qui ordinat in bonum commune totius uniuersi, & nō est vicarius uniuersi: sed in Papa, qui nec est multitudo populi Christiani, nec est eius vicarius, sed Iesu Christi, & legem ponit ecclesiæ cūctæ: & in patrefamilias, qui ordinat ad commune bonum familiæ, & non est eius vicarius.

*Ii. 2. c. 1. a med. to. 5.

¶Ad hoc dicē, quòd dupliciter possunt authoris verba ītelligi. Primo, ut significant ex vi verborum: & cùm dicitur, quòd non loquitur uniuersaliter, sed in multitudine humana perfecta, & secundum humanum ordinem. seclusa namque diuina lege, in multitudine generis humani nullus est princeps, sed ipsa multitudo commune bonum primo respicit per seipsam, vel committit alteri: aliquin non princeps, sed tyrannus esset, qui multitudini præesset. Obiectiones autem de Deo, & Papa extra humanum sunt ordinē: de patre autem familias extra communitatem perfectam. Secundo dicitur & altius, & formaliùs, ꝙ per gerentē uices multitudinis non limitat se author ad uicarium multitudinis, sed ad Deum, qui quouis modo vices multitudinis in hoc quod est ordinare in commune bonum, supplere potest. Constat autē, quod Deus præeminenter potest ordinare in bonum commune multitudinis multo melius quàm ipsa multitudo posset in illud ordinare. Et similiter Iesus Christus ꝙ suū vicariū uices multitudinis supplet: & similiter paterfamilias respectu suæ familiæ. Vnde author conclusionem formaliter inferendo, declarat

*c. ul. to. 5

*Dist. 2. c. Lex.

q. 93. ar. 2. ad 3. & clarius 2. 2. q. 64. ar. 3.

*C. 1. & 2. to. 5.

rat quid per uices gerentem intellexerit cum dicit: Et ideo condere legē pertinet ad totam multitudinem, vel ad personam publicam, quæ totius multitudinis curam habet. vbi manifestè aperit, quod idem intellexit per gerere uicem multitudinis, & per habere curam illius.

482 2. dist. 24. q. 3. ar. 3. co. & ad 1. Et 4. dist. 3. ar. 5. q. 3. cor.

¶In eodem articulo aduerte, quòd quia legislator apud authorem est vel multitudo tota, vel multitudinis totius curam habens, & cōstat, ꝙ nulla est hic variatio terminorum, & quòd Papa est legislator in multitudine tota populi Christiani, oporter dicere, quòd est habens curam totius multitudinis populi Christiani, eo modo accipiendo totam multitudinem, quo posset condere legem, si non subdita esset. Constat autem, ꝙ condere legem, pertinet ad multitudinem totā non secundum singulas partes, sed collectiue, idest, ad communitatē multitudinis. Papa ergo est habens curam non solū singulorum, sed communitatis totius multitudinis Christianorū. Et hæc dixerim propter sciolos quosdam, qui Papam pastorem singularū ecclesiarum, non cōmunitatis totius Ecclesiæ christianæ esse cōtendūt: errant quippe graviter. Et hinc habes, quòd totam multitudo, ut legislatoris officium habet, est sub cura illius qui legislator est. Quod etiā ex ratione conuincitur; quia finis proprius communitatis, scilicet cōmune bonum, est proprius finis legislatoris, quamuis diuersimode, quia communitatis, ut ordinatæ, & legislatoris, vt ordinantis.

*In Codicelli. 1. tit. 17. de legibus leg. 7.

Dist. 4. c. in istis tēporib. circa princ.

*ar. 1. huius qō.

*C. 1. to. 2. a prin.

¶ Super quæstionis nonagesimæ primæ Artic. I.

C. 6. parū a prin.

IN ar. 1. q. 91. nihil aliud notandum occurrit, nisi ꝙ ipsa prouidentia Dei, quæ est ratio gubernationis rerū pro quanto est mensura, & regula obligatiua rerū oium in suos actus, & fines ad finē ultimū, legis rationem inducit, quamuis legi subiecta non eodē mō ab illa regulent, & obligent: dū alia rationabiliter, ut intellectum habētia, alia naturaliter, cu intellectu carētia subdantur.

q. 91. ar. 1. & 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum promulgatio sit de ratione legis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd promulgatio non sit de ratione legis. Lex enim naturalis maximè habet rationem legis: sed lex naturalis non indiget promulgatione, ergo non est de ratione legis, quòd promulgetur.

¶2 Præterea, Ad legem pertinet propriè obligare ad aliquid faciēdum, vel non faciendum; sed non solum obligantur ad implendam legem illi, coram quibus promulgatur lex, sed etiam alii. ergo promulgatio non est de ratione legis.

¶3 Præt. Obligatio legis extenditur etiam in futurum, quia leges futuris negotiis necessitatem imponunt, ut iura dicunt: * sed promulgatio fit ad præsentes. ergo promulgatio non est de necessitate legis.

¶ Sed contra est, quod dicitur in* Decretis quarta distinctione, quòd leges instituuntur, cum promulgantur.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut * dictum est, lex imponitur aliis per modum regulæ, & mensuræ. Regula autem, & mensura imponitur per hoc, quòd applicatur his quæ regulantur, & mensurantur. vnde ad hoc quod lex uirtutem obligādi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus qui secūdum eam regulari debent. talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione: vnde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quòd lex habeat suam uirtutem. Et sic ex quatuor prædictis potest colligi diffinitio legis, quæ nihil est aliud, quam quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quòd Deus eā mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obseruandam, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire potest promulgatione facta.

¶ AD tertium dicendum, quòd promulgatio præsens in futurum extenditur per firmitatem Scripturæ, quæ quodammodo semper eam promulgat. unde * Isidorus dicit in 2. Etymologiarum, quod lex a legendo uocata est, quia scripta est.

QVAEST. XCI.

De legum diuersitate, in sex articulos diuisa.

EIVSDE considerandum est de diuersitate legum.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum sit aliqua lex æterna.
¶Secundo, Vtrum sit aliqua lex naturalis.
¶Tertio, Vtrum sit aiiqua lex humana.
¶Quarto, Vtrum sit aliqua lex diuina.
¶Quinto: Vtrum sit una tantum, vel plures.
¶Sexto, Vtrum sit aliqua lex peccati.

ARTICVLVS I.

Vtrum sit aliqua lex æterna.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex æterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur: sed non fuit ab æterno, cui aliqua lex posset imponi, solus enim Deus fuit ab æterno. ergo nulla lex est æterna.

¶2 Præte. Promulgatio est de ratione legis; sed promulgatio non potuit esse ab æterno, quia non erat ab æterno, cui promulgaretur. ergo nulla lex potest esse æterna.

¶3 Præt. Lex importat ordinem ad finem: sed nihil est æternum quod ordinetur ad finem: solus enim ultimus finis est æternus. ergo nulla lex est æterna.

¶ Sed contra est, quod * Augu. dicit in 1. lib. arbi. Lex, quæ summa ratio nominatur, non potest cuipiam intelligenti non incommutabilis, æterna que videri.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut * supra dictum est, nihil est aliud lex, quā dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. Manifestum est autem, supposito quod mundus diuina prouidentia regatur, ut in 1. * habitum est, quòd tota communitas. Vniuersi gubernatur ratione diuina: & ió ipsa ratio gubernationis rerū in Deo, sicut in principe uniuersitatis existens, legis habet rationem. Et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, sed habet æternum conceptum, ut dicitur in Prouerb. 8. inde est, quod huiusmodi lex oportet dicere æternam.

¶ AD

q. 91. ar. 1. & 2.

C. 6. parū a prin.

q. præced.

p. p. q. 22. ar. 1. & 2.

483 Inf. q. 93. ar. 1. per totū, & ar. 3. & 4. c. a. 5. ad 3. Et 4. di. 33. q. 1. ar. 1. Et 3. contra c. 115. Et Ro. 8. fi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd ea quæ in seipsis non sunt, apud Deum existunt, inquantum sunt ab ipso cognita, & præordinata, secundum illud Roman. 4. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. sic igitur æternus diuinæ legis conceptus habet rationem legis æternæ, secundum quod a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipso præcognitarum.

¶Ad secundum dicendum, quòd promulgatio fit & verbo, & scripto, & utroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis: quia & verbũ diuinum est æternum, & Scriptura libri uitæ est æterna: sed ex parte creaturæ audientis, aut inspicientis non potest esse promulgatio æterna.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex importat ordinẽ ad finem actiue, inquantũ. s. per eam ordinantur aliqua in finẽ: non autẽ passiuè. i. q ipsa lex ordinetur ad finẽ, nisi per accidens in gubernante, cuius finis est extra ipsum, ad quem ẽt necesse est ut lex eius ordinetur: sed finis diuinæ gubernationis est ipse Deus, nec eius lex est aliud ab ipso: vnde lex æterna non ordinatur in alium finem.

¶ Super quæstionis nonagesimę primæ Articulũ primum, secundum, & tertium.

In arti. 1. 2. & 3. eiusdem q. colligę, q homo tribus legibus eget ad sui rectitudinẽ moralem, seclusa rectitudine requisita pro cęlesti patria. nam eget lege æterna, naturali, & humana: quæ nihil aliud sunt, quam ratio diuinæ gubernationis in Deo: principia practica naturaliter, per se nota, & conclusiones eorũ per discursum rõnis ad inuẽtæ, quibus si coniungatur, quod homo super hæc est ordinatus ad finem supernaturalẽ a scriptura, ciuis cęlestis patriæ, manifestum erit, q oportet legem quartã superaddere. sed nam, ut in 4. ar. dicitur: quæ secũdum debitã sectem status hominis in ordine illo s per naturali distincta est in veterem, & nouam.

¶In respõsione ad secũdum tertii ar. eiusdem q6. nota differẽtiam inter res naturales, & morales, q illæ mensurant nostrũ intellectum, utpote causæ eius: morales vero mensurantur ab intelle-

484 Inf. q. 96. ar. 2. ad 3. & q6. 97. ar. 1. ad 1. Et 4. d. 33. q. 1. art. 1. co. Et Ro. 8. fin. *Ii. 1. c. 6. nõ procul a fi to 1. †q. præcc. ar. 2.

*Gl. ordi. ibidem.

q. 90. ar. 1. ad 1.

ar. præcc.

Articvlvs II.

Vtrum sit in nobis aliqua lex naturalis.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd non sit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficienter. n. homo gubernatur per legem æternam. Dicit. n. *Aug. in 1. de libr. arbit. q lex æterna est, quia iustum est ut cĩa sint ordinatissima: sed natura non abundat in superfluis, sicut nec deficit in necessariis. ergo non est homini aliqua lex naturalis.

¶2 Præt. Per legem ordinatur homo in suis actib. ad finem, ut† supra habitum est: sed ordinatio humanorum actuum ad finem non est per naturam, sicut accidit in creaturis irrationabilibus, quæ solo appetitu naturali agunt propter finem, sed agit homo propter finẽ per rationem, & uoluntatem. ergo non est aliqua lex homini naturalis.

¶3 Præt. Quanto aliquis est liberior, tanto minus est sub lege: sed homo est liberior oĩbus aliis animalibus propter lib. arb. quod præ aliis a*alib. hẽt. cũ igitur alia a*alia non subdantur legi naturali, nec hõ alicui legi naturali subdetur.

¶Sed contra est, quod Ro. 2. super illud, Cum gentes quæ legem nõ habẽt, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, dicit *gl. q si non habent legem scriptam, habent tamen legem naturalem, quã quilibet intelligit, & sibi conscius est quid sit bonum, & quid malum.

¶Respondeo dicendum, q sicut* supra dictum est, lex cũ sit regula, & mensura, dupliciter põt esse in aliquo. uno mõ, sicut in regulante & mensurante, alio mõ, sicut in regulato & mensurato: quia inquantum participat aliquid de regula, vel mensura, sic regulatur, vel mensuratur. Vnde cum omnia, quæ diuinæ prouidentiæ subduntur, a lege æterna regulentur, & mensurentur, ut ex* dictis patet, manifestũ est, q omnia participant aliqualiter legẽ æternã, inquantũ. s. ex impressione eius habẽt inclinationes in proprios actus, & fines. Inter cętera aũt rõnalis creatura excellentiori quodammodo diuinæ prouidentiæ subiacet, inquantum & ipsa sit prouidentiæ particeps, sibiipsi, & aliis prouidens. Vnde & in ipsa participatur ratio æterna, per quam habet naturalẽ inclinationem ad debitum actum, & finem. Et talis participatio legis æternæ in rationali creatura, lex naturalis dicitur. unde cum Psal. 4. dixisset: Sacrificate sacrificium iustitiæ. quasi quibusdam quærentibus, quæ sunt iustitiæ opera, subiungit: Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? cui quæstioni respondens dicit: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, quasi lumen rationis naturalis, quo discernimus quid sit bonum, & quid malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud sit quam impressio diuini luminis in nobis. vnde patet, q lex naturalis nihil aliud est, quam participatio legis æternæ in rationali creatura.

¶Ad primum ergo dicendum, q ratio illa procederet, si lex naturalis esset aliquid diuersum à lege ęterna, non autem est nisi quædam participatio eius, ut* dictum est.

In cor. ar.

¶Ad secundum dicendum, q omnis operatio rationis, & voluntatis deriuatur in nobis ab eo quod est secundum naturam, ut* supra habitum est. Nam omnis ratiocinatio deriuatur à principiis naturaliter notis: & omnis appetitus eorum quæ sunt ad finem, deriuatur à naturali appetitu vltimi finis: & sic etiã oportet q prima directio actuum nostrorum ad finem, fiat per legem naturalem.

q. 10. art. 1.

¶Ad tertium dicendum, q etiam animalia irrationalia participant rationem æternam suo modo, sicut & rationalis creatura: sed quia rationalis creatura participat eã intellectualiter, & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali propriè lex vocatur. nam lex est aliquid rationis, ut* supra dictum est. in creatura autem irrationali non participatur rationaliter: vnde non potest dici lex, nisi per similitudinem.

q. præcc. ar. 1.

Articvlvs III.

Vtrum sit aliqua lex humana.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, q non sit aliqua lex humana. Lex enim naturalis est participatio legis æternæ, ut* dictum est: sed per legem æternam omnia sunt ordinatissima, vt† Aug. dicit in 1. de lib. arbi. ergo lex naturalis sufficit ad omnia humana ordinanda. non est ergo necessarium quòd sit aliqua lex humana.

¶2 Præt. Lex habet rationem mensuræ, ut* dictum est: sed ratio humana non est mensura rerum, sed potius econuerso, ut in decimo† Metap. dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex procedere potest.

¶3 Præt. Mensura dẽt esse certissima, ut dicitur in 10. * Metap. sed dictamen humanæ rationis de rebus gerendis est incertum secundum illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidę, & incertæ prouidentię nostræ. ergo ex ratione humana nulla lex procedere potest.

¶Sed contra est, quod† Aug. in primo de lib. arb. ponit duas leges, unam æternam: & aliam temporalem, quam dicit esse humanam.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut* supra dictum est, lex est quoddam dictamen practicæ rationis. Similis autem processus esse inuenitur rationis practicę, & speculatiuę: utraque enim ex quibusdam principiis ad quasdam conclusiones procedit, ut* superius habitum est. Secundum hoc ergo dicendum est, quod sicut in ratione speculatiua ex principiis indemonstrabilibus naturaliter cognitis producuntur conclusiones diuersarum scientiarum, quarum cognitio non est nobis naturaliter indita, sed per industriam rationis inuentа: ita etiam ex preceptis legis naturalis, quasi ex quibusdam principiis communibus & indemonstrabilibus, necesse est

485 Inf. q. 95. art. 1. & 2. di. 9. ar. 3. co. & ad 5. Et 3. d. 40 ar. 2. & ar. 8. cor. Et 3. d. 37 ar. 2. q. 2. co. prin. Et 2. Metap. lect. 5. *ar. præc. †li. 1. c. 2. 6. Q. pc. ar. 1 *Tex. 5. li. 10. metap. tom. 3. *Tex 3. *li. 1. c. 6. a med. vsque ad fi. to. 1. q. 90. ar. 1.

q. 90. ar. 2. ad 2.

scę q rõ humana procedat ad aliqua magis particulariter disponẽda: & istę particulares dispositiones adinuẽtæ s*m rõnem humanã, dñr leges humanæ obseruatis alijs cõditionibus, quæ pertinẽt ad rõnem legis, vt* supra dictũ est.

q. præce. p totam. *Tullius lib. de inuentã. fol. 4. ante finem lib.

Vñ* Tullius dicit in sua Rhetor. q initiũ iuris est a natura perfectũ: deinde quædã in consuetudinẽ ex vtilitatis rationis uenerunt: postea res à natura profectas, & à consuetudine probatas, legum metus, & religio sanxit.

¶Ad primvm ergo dicendũ, q rõ humana nõ põt participare ad plenã dictamẽ rationis diuinæ, sed suo mõ, & imperfectè. Et ideo sicut ex parte rationis speculatiuæ per naturalẽ participationẽ diuinæ sapientiæ inest nobis cognitio quorundam cõmunium principiorum, nõ autem cũ vuslibet virtutis propria cognitio, sicut in diuina sapientia continetur: ita ẽt ex parte rationis practicæ naturaliter homo participat legem æternam secundum quædam cõmunia principia, non autem secundum particulares directiones singulorum, quæ tamen in æterna lege cõtinentur: & ideo necesse est vlterius, q ratio humana procedat ad particulares quasdam legum sanctiones.

¶Ad secundum dicendũ, q rõ humana s*m se non est regula rerum: sed principia ei naturaliter indita, sunt regulæ quædã generales, & mensuræ oĩum eorum, quæ sunt per hominem agenda, quorum rõ naturalis est regula, & mensura, licet non sit mensura eorum, quæ sunt à natura.

¶Ad tertium dicendum, q rõ practica est circa operabilia, quæ sunt singularia, & cõtingentia, non autẽ circa necessaria, sicut rõ speculatiua: & ideo leges humanæ nõ pñt illã infallibilitatẽ habere, q habent conclusiones demonstratiuæ scientiarũ. Nec oportet, q oĩs mensura sit oĩnõ infallibilis. & certa, sed s*m quod est possibile i genere suo.

Articvlvs IIII.

Vtrum fuerit necessariũ esse aliquã legẽ diuinã.

Ad quartvm sic proceditur. Videtur q nõ fuerit necessarium esse aliquam legem diuinam: quia, vt* dictũ est, lex naturalis est quædã participatio legis æternæ in nobis: sed lex æterna est lex diuina, vt† dictum est. ergo non oportet q præter legem naturalem, & leges humanas ab ea deriuatas, sit aliqua alia lex diuina.

486 2. q. 1. ar. 1 & 3. q. 60. a. 5. ad 3. Et 3. d. 37. ar. 1. Et Ro. 8. fi. Art. 2. Art. 1.

q. 14. art. 2

Art. præc.

¶2 Præt. Eccl. 15. dicitur, q Deus dimisit hominem in manu consilij sui: consilium aũt est actus rationis, vt* supra habitum est. ergo hõ dimissus est gubernationi suę rationis: sed dictamẽ rationis humanæ est lex humana, vt* dictũ ẽ. ergo nõ oportet q hõ alia lege diuina gubernet.

¶3 Præt. Natura humana est sufficiẽtior irrationalib. creaturis: sed irrationales creaturæ non habent aliquam legem diuinam præter inclinationem naturalem eis inditam. ergo multo minus creatura rationalis debet habere aliquam legem diuinam præter naturalem legem.

¶Sed contra est, q Dauid expetit legem à Deo sibi poni, dicens 118 Psal. Legem pone mihi, Domine, in via iustificationum tuarum.

¶Respon. Dicendũ, q præter legẽ naturalẽ, & legẽ humanã, necessariũ fuit ad dictionẽ humanæ vitæ habere legẽ diuinam. & hoc propter quatuor rationes. Primo quidem, quia per legẽ dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimũ finem. & siquidẽ homo ordinaretur tm ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret q hõ haberet aliquid directiuum ex parte rationis supra legem naturalem, & legem humanitus positam, quæ ab ea deriuatur: sed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis ætęrnę, quę excedit proportionem naturalis facultatis humanę, vt* supra habitum est, ideo necessarium fuit, vt supra legem naturalem, & humanam dirigeretur etiam ad suum finem lege diuinitus data. Secundo, quia propter incertitudinem humani iudicij, præcipuè de rebus contingentibus, & particularibus, contingit de actibus humanis diuersorum esse diuersa iudicia, ex quibus etiam diuersę & contrariæ leges procedunt. Vt ergo homo absque omni dubitatione scire possit, quid ei sit agendum, & quid vitandum, necessarium fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legem diuinitus datam, de qua constat, q non potest errare. Tertio, quia de his potest homõ legem facere, de quibus potest iudicare: iudicium aũt hominis esse non potest de interioribus motibus, qui latent, sed solum de exterioribus actibus, quia parent: & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, q in vtriusque actibus homo rectus existat: & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare sufficienter interiores actus: sed necessarium fuit, q ad hoc superueniret lex diuina. Quarto, quia sicut* Aug. dicit in 1. de lib. arb. Lex humana non potest omnia, quæ malè fiunt, punire, vel prohibere: quia dum auferre vellet omnia mala, sequeretur q etiam multa bona tolleretur, & impediretur vtilitas boni communis, quod est necessarium ad conuersationem humanam. Vt ergo nullũ malum improhibitum, & impunitum remaneat, necessarium fuit superuenire legem diuinam, per quam omnia peccata prohibentur. Et istę quatuor causę tanguntur in Psal. 18. vbi dicitur: Lex Domini immaculata, idest, nullam peccati turpitudinem permittens: Conuertens animas, quia non solum exteriores actus, sed etiam interiores dirigit: Testimonium Domini fidele, propter certitudinem veritatis, & rectitudinis: Sapientiam præstans paruulis, inquantum ordinat hominem ad supernaturalem finem, & diuinum.

*ca. 6. circa finem, præcipue to. 1.

¶Ad primvm ergo dicendum, q per naturalem legem participatur lex ęterna s*m proportionem capacitatis humanæ naturę: sed oportet vt altiori modo dirigatur homo in ultimum finẽ supernaturalem: & ideo superaddidit lex diuinitus data, per quam lex ęterna participatur altiori modo.

¶Ad secundum dicendum, q consilium est inquisitio quædam, vnde oportet q procedat ex aliquibus principijs. Nec sufficit, q procedat ex principijs naturaliter inditis, quæ sunt præcepta legis naturæ propter prædicta: sed oportet q superaddantur quædam alia principia, scilicet præcepta legis diuinæ.

¶Ad tertium dicendum, q creaturæ irrationales non ordinantur ad altiorem finem, quam sit finis qui est proportionatus naturali virtuti ipsarum: & ideo non est similis ratio.

Articvlvs V.

Vtrum lex diuina sit vna tantum.

¶ Super quæstionis nonagesimę primę. Articul. V.

Ad quintvm sic proceditur. Videtur q lex diuina sit vna tantũ. Vnius enim regis in vno regnõ est vna lex: sed totum humanum genus comparatur ad Deum, sicut ad vnum rẽgẽ, secundum illud. Psal. 46. Rex omnis terræ Deus est. ergo est vna tantum lex diuina.

¶2 Præt. Lex omnis ordinatur ad finem, quẽ legislator intẽdit in eis, quib. legem fert: sed vnum & idem est, quod Deus intendit in omnibus hominibus, s*m illud 1. ad Timot. 2. Vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. ergo vna tantum est lex diuina.

¶3 Præt. Lex diuina propinqui or esse videtur legi ęternę quę est vna, quam lex naturalis, quanto altior est

486 In. q. 107 art. 1. Et Ga. 3. le. 2.

In artic. 5. sicut nec in 4. nihil occurrit? scribendum. In q. siquidẽ 107. inferius patebunt si qua sunt dubia in 5. art. In sexto autem articulo, quid proprie significat fomes, inclinationẽ. scilicet partis sensitiuæ exeuntis à rationis ordine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reuelatio gratiæ, quam cognitio naturæ: sed lex naturalis est vna omnium hominū. ergo multo magis, lex diuina.

¶ Sed contra est, quod Apost. dicit ad Heb. 7. Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat: sed sacerdotium est duplex, vt ibidem dicitur, scilicet sacerdotium Leuiticum, & sacerdotium Christi. ergo etiam duplex est lex diuina scilicet lex vetus, & lex noua.

¶ Respon. Dicendum, q̄ sicut in * primo dictum est, distinctio est causa numeri. Dupliciter aūt inueniuntur aliqua distingui. Vno modo, sicut ea quæ sunt omnino specie diuersa, vt equus, & bos. Alio modo, sicut perfectum, & imperfectum in eadem specie, sicut puer & vir: & hoc modo lex diuina distinguitur in legem veterem, & legem nouam. Vnde Apost. ad Galat. 3. comparat statum veteris legis statui puerili existenti sub pedagogo: statum autem nouæ legis comparat statui viri perfecti, qui iam non est sub pedagogo. Attenditur aūt perfectio, & imperfectio legis secundum tria, quæ ad legem pertinent, vt * supra dictum est. Primo, n. ad legē pertinet, vt ordinetur ad bonum cōe sicut ad finem, vt * supra dictum est: quod quidē pōt esse duplex. s. bonum sensibile, & terrenum: & ad tale bonum ordinabat directē lex vetus. vnde statim Exo. 3. in principio legis inuitatur populus ad regnum terrenum Chananeorum. Et iterum bonum intelligibile, & cœleste: & ad hoc ordinat lex noua. Vnde statim Christus ad regnū cælorū in suæ prædicationis principio inuitauit dicens. Pœnitentiam agite, appropinquabit. n. regnum cælorum. Matt. 4. & ideo Aug. * dicit in. 4. contra Faustum, q̄ temporalium rerum promissiones in testō veteri cōtinentur, & ideo vetus appellatur: sed æternæ vitæ promissio ad nouum pertinet testm. Secundo, ad legem pertinet dirigere humanos actus s̄m ordinem iustitiæ, in quo ēt superabundat lex noua legi veteri, interiores actus animi ordinando, s̄m illud Mat. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquàm Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum: & ideo dicitur, q̄ lex vetus cohibet manum, lex noua animum. Tertio, ad legem pertinet inducere homines ad obseruantias mandatorum. & hoc quidem lex vetus faciebat timore pœnarum: lex autem noua facit hoc per amorem, qui in cordibus nostris infunditur per gratiam Christi, quæ in lege noua conferetur, sed in lege veteri figurabatur: & ideo dicit * Aug. contra Adamantium Manichæi discipulum, q̄ breuis differentia est legis & Euangelij, timor & amor.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̄ sicut pater familias in domo alia mandata proponit pueris, & adultis: ita etiam vnus rex Deus in vno suo regno aliam legem dedit hominibus adhuc imperfectis existentibus, & aliam perfectiorem iam manuductis per priorem legem ad maiorem capacitatem diuinorum.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ salus hominum non poterat esse nisi per Christum, s̄m illud Actuum. 4. Nō est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. & ideo lex perfectē omnes ad salutem inducēs, dari non potuit nisi post Christi aduentum: antea verò dari oportuit populo, ex quo Christus erat nasciturus, legem præparatoriam ad Christi susceptionem, in qua quædam rudimenta salutaris iustitiæ continentur.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ lex naturalis dirigit hominem s̄m quædam præcepta cōia, in quibus conueniunt tam perfecti, q̄ imperfecti: & ideo est vna oīum. Sed lex diuina dirigit hoiem ēt in particularib. quibusdā, ad quæ nō similiter se habent perfecti & imperfecti: & ideo oportuit legem diuinam esse duplicē, sicut iam * dictum est.

p.p. q.30. ar.3.

q.90.ar.2 3.& 4.

q.90.ar.2.

*Ca.2.in prin. to.2.

In cor.ar.

488 Infr.q.93 ar.3.ad 1. Et Ro.7. le.4. *li.5.Ety. ca.3.

Articvlvs VI.

Vtrum sit aliqua lex fomitis.

Ad sextvm sic proceditur. Vt q̄ non sit aliqua lex fomitis. Dicit. n. Isidorus in. 2. Ethim. † q̄ lex ratione consistit: fomes autem non consistit in ratione, sed magis a ratione deuiat. ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 2 Præt. Omnis lex obligatoria est, ita quòd qui eam non seruant, trasgressores dicuntur: sed fomes non constituit aliquem transgressorem ex hoc, q̄ ipsum non sequitur, sed magis transgressor redditur, si quis ipsum sequatur. ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 3 Præt. Lex ordinatur ad bonum commune, vt * supra habitum est: sed fomes non inclinat ad bonum commune, sed magis ad bonum priuatum. ergo fomes non habet rationem legis. q.90.ar.2

¶ Sed contra est, quod Apost. dicit Ro. 7. Video legē aliam in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.

¶ Respon. Dicendum, quod sicut * supra dictum est, Lex essentialiter inuenitur in regulante & mensurante, participatiuè autem in eo quod mensuratur & regulatur: ita quòd omnis inclinatio, vel ordinatio, quæ inuenitur in his quæ subiecta sunt legi, participatiuè dicitur lex, vt ex * supradictis patet. Potest autem in his quæ subduntur legi, aliqua inclinatio inueniri duplicitер a legislatore. Vno modo, inquantum directē suos inclinat subditos ad aliquid, interdum ad diuersos actus, secundum quem modum potest dici, quòd alia est lex militum, & alia est lex mercatorum. Alio modo indirectē, inquantum scilicet per hoc, quòd legislator destituit aliquem sibi subditum aliqua dignitate, sequit quòd transeat in alium ordinem, & quasi in aliam legem, puta, si miles ex militia destituatur transibit in legem rusticorum, vel mercatorum. Sic igitur sub Deo legislatore diuersæ creaturæ diuersas habent naturales inclinationes, ita vt quod vni est quodammodo lex, alteri sit contra legem, vt si dicam, quòd furibundum esse, est quodammodo lex canis, est autem contra legem ouis, uel alterius mansueti animalis. Est ergo hominis lex, quam sortitur ex ordinatione diuina secundum propriam conditionē, vt secundum rationē operetur: quæ quidem lex fuit tam valida in primo statu, vt nihil vel præter rationem, vel contra rationem posset subrepere homini: sed dum homo a Deo recessit, incurrit in hoc, quòd feratur secundum impetum sensualitatis. Et vnicuiq; etiam particulariter hoc contingit, quanto magis a ratione recesserit, vt sic quodammodo bestijs assimiletur, quæ sensualitatis impetu feruntur, secundum illud Psal. 48. Homo cum in honore esset, non intellexit comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic igitur ipsa sensualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur in alijs quidem animalibus simpliciter habet rationem legis, illo tamen modo, quo in talibus lex dici potest secundum directam inclinationem legis. In hominibus autem secundum hoc non habet rationem legis, sed magis est deuiatio a lege rationis, sed inquantum per diuinam iustitiam homo destituitur originali iustitia, & vigore rationis, ipse impetus sensualitatis, qui eum ducit, habet rationem legis, inquantum est pœnalis & ex lege diuina, consequens hominem destitutum propria dignitate. q.90.art.1 ad 1.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite secundum se considerato, prout inclinat ad malum: sic enim non habet rationem legis, vt * dictum est, sed secundum quod sequitur ex diuinæ legis iustitia: tanquam si diceretur lex esse, quod aliquis nobilis propter suam culpam ad seruilia opera induci permitteretur. ar.2.huius q. & q.5. cc. In cor.ar.

¶ Ad secvndvm dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo quòd est lex quasi regula & mensura: sic enim deuiantes a lege transgressores constituuntur. sic autem fomes non est lex, sed per quandam participationem, vt supra * dictum est. In corpo. ar.& q.90. art.1.

Ad tertivm dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite quantum ad inclinationem propriam, non autem quantum ad suam originem: & tamen si consideretur inclinatio sensualitatis prout est in alijs animalibus, sic

¶ Super quæstio. 92. Articul. 1.

In art. 1. quæst. 92. dubium occurrit circa rationem ex eo, quòd aut falsum assumit, aut intentum non infert. Propositio nanq; fundans rationē literæ est ista. Virtus cuiuslibet subditi est, vt bene subiiciatur principanti. hæc autem propositio aut intelligitur formaliter de subdito, inquantum subditus, aut materialiter de eo qui est subditus. Si formaliter, propositio é vera: sed non infert, nisi q̄ lex facit subditos, inquātum subditos, bonos: hoc autem nō est facere homines bonos, quia sicut aliud est esse hominem, & aliud esse subditum: ita alia est bonitas hominis, & alia est bonitas subditi. & tamen titulus articuli quærit, an sit legis facere homines bonos: & in corpore articuli infertur ex ista propositione, quòd legis est inducere subiectos ad propriam ipsorum virtutem. Si vero materialiter intelligitur, tunc licet inferret intentum, ipsa tamē vniuersaliter est falsa, & subuersionem pareret totius doctrinæ: materialis enim sermo à doctrina alienus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo est formalis, verus, & efficax ad intentum inferendum. Aduertendum namque est, quòd non est sermo de hac, vel illa lege, sed de lege in communi continente æternam, diuinam, & cætera & quod homo non solum in ordine ad hoc, vel illud, sed etiam in ordine ad felicitatem naturalem, & propriam, & politicam, & supernaturalem est subditus. Ex his namque habetur, quòd bonitas hominis, inquantum homo, & bonitas hominis, inquantum subditi, licet vniuersaliter non coincidant, quandoque tamen coincidunt, scilicet respectu legis ordinantis hominem ad veram felicitatem, siue naturalem, siue supernaturalem: ac per hoc, quòd lex factiua bonitatis in subdito in ordine ad felicitatem, est etiam factiua bonitatis propriæ in homine: quoniam illamet est, qua subditus ordinatur ad veram felicitatem. Est ergo propositio literæ formaliter intelligenda: quod ex eo patet, quòd author sub illa subsumit de bona & mala lege, & concludit, quod legis est facere subditos bonos simpliciter, vel secundum quid, vt bonos latrones. Et cum dicitur, quòd non infert intentum, quia alia est ratio subditi, & hominis, iam patet responsio, quòd licet vniuersaliter non sit eadem ratio, respectu tamen legis ad veram felicitatem, sub qua infert author fieri homines bonos, eadem est ratio hominis, & subditi: non secundum relationem significatam per ly, subditus, sed secundum rationem fundantem subiectionem. homo enim ex hoc quòd homo, ordinem habet ad felicitatem mediante uirtute propria.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli primi, dubium occurrit ex eo, q̄ author videtur contradicere sibi, & falsum dicere. contradicere quidem sibi, quia in principio illius responsionis dicit, quòd impossibile est, vt aliquis homo sit bonus, nisi sit bene propportionatus bono communi: & in calce dicit, quòd alia est virtus boni viri, & boni ciuis. Si namque diuersa est virtus viri, & ciuis, potest esse vir bonus, & ciuis non bonus: & econuerso ciuis bonus, & vir non bonus; & si impossibile est aliquem esse virum bonum, & non bonum ciuem, quomodo alia est virtus boni viri, & boni ciuis? Falsum autem dicitur, quia vir solitarius sapientiæ contemplatione contentus, est bonus vir, vtpote virtutis heroicæ: & tamen non est bonus ciuis, quia nec est ciuis. q.90.ar 2.

¶ In eadem responsione est aliud dubium: quia falsum videtur, quòd eadem sit virtus boni viri, & boni principis. nam virtus boni viri est monastica, principis vero politica. Et nihilominus voluntaria etiam videtur differentia inter necessitatem virtutis simpliciter in principe, & non in ciue. nam sicut ad bonum communitatis sufficit, quòd ciues subditi principum mandatis obediant, ita sufficit quòd princeps recta, opportuna ad bonum communitatis, mandet, & exequatur quantum sua interest proportionaliter sicut alii. Quid enim ad communitatem magis de malitia priuata rectorum, quàm ciuium, si ad commune omnes faciunt, quod oportet? Nulla enim apparet formalis differentia, sed solum secundum magis, & minus. Constat enim, quòd principis priuata malitia magis nocet: quia conspectius in se crimen habet, sed non quòd noceat per se communi bono, & malitia ciuium per accidens. *Li.1.c.9. & c.13.Ec lib.2.c.8. tom.5. *Li.1.ca. 14. circa prin. *Ex c.vlt. to.5.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd non falsitas, nec contradictio est in litera. Ad cuius euidentiam recolendum est ex prima parte, q̄ bonum simpliciter attenditur secundum vltimam perfectionem: & quòd non refert quo ad dici, & esse bonum simpliciter, an illa vltima perfectio sit distincta à præcedente, an sit eadem cum præcedente. Vnde homo dicitur bonus simpliciter non secundum perfectionem substātialem, sed accidentalem, non quācunq;, sed virtutis moralis. Propter quod quæstio de identitate, & diuersitate virtutis hominis, & ciuis, non repugnat propositioni primæ in responsione positæ, scilicet q̄ impoisibile est, quod aliquis sit bonus, & non sit bene proportionatus bono communi. Siue enim eadem, siue alia sit virtus boni hominis, & boni ciuis, impossibile est quòd homo sit bonus sine additione aliqua, & non bonus ciuis ciuilitate ordinata ad felicitatem veram: quia hō inquantum hō, est pars ciuitatis, quia est animal politicum: sicut homo inquantum hō, est disciplinabilis, ac per hoc & in habendo bonitatem hois, oportet q̄ habeat proportionem ad bonū cōe ciuitatis, saltem in præparatione animi. Non enim est recte dispositus secundum prudentiam, & alias cardinales virtutes, qui non est præparatus ad id, ad quod tenetur: & in habendo bonitatē simpliciter, oportet q̄ habeat bonitatem primā, qua est in se bonus: & consequentem, qua est pars bona. aliter non posset talis homo dici bonus, nisi s̄m quid. Si ergo homo est bonus, cum bonitas sua sit aut pars, aut parens bonitatis ciuilis impossibile

QVAEST. XCII.

De effectibus legis, in duos articulos diuisa.

Deinde considerandum est de effectibus legis.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum effectus legis sit homines facere bonos.

¶ Secundo, Vtrum effectus legis sint imperare, vetare, permittere, & punire, sicut legisperitus dicit.

Articvlvs I.

Vtrum effectus legis sit facere homines bonos.

Ad primvm sic proceditur. Videtur q̄ legis effectus non sit facere homines bonos. Homines. n. sunt boni per virtutem. Virtus. n. est, quæ bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Ethi. * sed virtus est homini à solo Deo: ipse. n. eam facit in nobis sine nobis, vt † supra dictum est in diffinitione virtutis. ergo legis non est homines facere bonos.

¶ 2 Præt. Lex non prodest homini nisi legi obediat: sed hoc ipsum q̄ homo obedit legi, est ex bonitate. ergo bonitas præexigitur in homine ad legem: non igitur lex facit bonos homines.

¶ 3 Præt. Lex ordinatur ad bonum cōmune, vt * supra dictum est: sed quidam bene se habent in his quæ ad commune petinent, qui tamen in propriis non bene se habent. non ergo ad legē pertinet, q̄ faciat homines bonos.

¶ 4 Præt. Quædam leges sunt tyrannicæ, vt * Philosophus dicit in sua politica: sed tyrannus non intendit ad bonitatem subditorum, sed solum ad propriam vtilitatem. non ergo lego legis est facere homines.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 1. Eth. q̄ voluntas cuiuslibet legislatoris hæc est, vt faciat homines bonos.

¶ Respon. Dicendum, q̄ sicut * supra dictum est, lex nihil aliud est quā dictamen rationis in prefidēte, quo subditi gubernātur: cuiuslibet autem subditi virtus est, vt bene subdat ei, à quo gubernatur. sicut virtus irascibilis & concupiscibilis in hoc consistit, q̄ sint bene obedientes rationi: & per hunc modum virtus cuiuslibet subiecti est, vt bene subiiciatur principanti, vt * Philosophus dicit in 1. Politicæ. Ad hoc autem ordinatur vnaquæque lex, vt obediatur ei à subditis: vnde manifestum est, q̄ hoc sit proprium legis, inducere subiectos ad propriam ipsorum virtutē. Cum igitur virtus sit quæ facit bonū habentē, sequit q̄ proprius effectus legis sit bóos facere eos, quib. dat̄ vel simpliciter, vel s̄m quid. Si. n. intentio ferentis legem tendat in verum bonum, quod est bonum commune secundum iustitiam diuinam regulatum, sequitur quòd per legem tet? Nulla enim apparet formalis differentia, sed solum secundum magis, & minus. Constat enim, quòd principis priuata malitia magis nocet: quia conspectius in se crimen habet, sed non quòd noceat per se communi bono, & malitia ciuium per accidens.

¶ Ad primum dicendum, quòd lex non facit homines bonos simpliciter, sed quosdam bonos in ordine ad finem. Et hoc modo dicitur, quòd lex facit bonos, inquantum intendit bonum commune, ad quod ordinat. Et hoc modo dicitur, quòd lex facit bonos, inquantum subditos, bonos: hoc autem nō est facere homines bonos, quia sicut aliud est esse hominem, & aliud esse subditum: ita alia est bonitas hominis, & alia est bonitas subditi. & tamen titulus articuli quærit, an sit legis facere homines bonos: & in corpore articuli infertur ex ista propositione, quòd legis est inducere subiectos ad propriam ipsorum virtutem. Si vero materialiter intelligitur, tunc licet inferret intentum, ipsa tamē vniuersaliter est falsa, & subuersionem pareret totius doctrinæ: materialis enim sermo à doctrina alienus est. 489 Infr.q.92. ar.2. ad 4. Et 3. contra c. 3.16.§.2.& 3. & 4. Et Ro.10. *Ca.6.in prin.to.5. q.57.ar.4.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo est formalis, verus, & efficax ad intentum inferendum. Aduertendum namque est, quòd non est sermo de hac, vel illa lege, sed de lege in communi continente æternam, diuinam, & cætera & quod homo non solum in ordine ad hoc, vel illud, sed etiam in ordine ad felicitatem naturalem, & propriam, & politicam, & supernaturalem est subditus. Ex his namque habetur, quòd bonitas hominis, inquantum homo, & bonitas hominis, inquantum subditi, licet vniuersaliter non coincidant, quandoque tamen coincidunt, scilicet respectu legis ordinantis hominem ad veram felicitatem, siue naturalem, siue supernaturalem: ac per hoc, quòd lex factiua bonitatis in subdito in ordine ad felicitatem, est etiam factiua bonitatis propriæ in homine: quoniam illamet est, qua subditus ordinatur ad veram felicitatem. Est ergo propositio literæ formaliter intelligenda: quod ex eo patet, quòd author sub illa subsumit de bona & mala lege, & concludit, quod legis est facere subditos bonos simpliciter, vel secundum quid, vt bonos latrones. Et cum dicitur, quòd non infert intentum, quia alia est ratio subditi, & hominis, iam patet responsio, quòd licet vniuersaliter non sit eadem ratio, respectu tamen legis ad veram felicitatem, sub qua infert author fieri homines bonos, eadem est ratio hominis, & subditi: non secundum relationem significatam per ly, subditus, sed secundum rationem fundantem subiectionem. homo enim ex hoc quòd homo, ordinem habet ad felicitatem mediante uirtute propria.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli primi, dubium occurrit ex eo, q̄ author videtur contradicere sibi, & falsum dicere. contradicere quidem sibi, quia in principio illius responsionis dicit, quòd impossibile est, vt aliquis homo sit bonus, nisi sit bene

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibile est, quin sit recte commensuratus communitati, quòd est esse bonum ciuem. quamuis econtra eueniat, vt scilicet aliquis sit bonus ciuis, & non simpliciter bonus: quia bonum simpliciter consurgit ex causa integra, bonum autem secundù quid, ex aliquo particulari. Ciuis autem bonus non ni si bonitatem secundum quid importat: & ideo in litera dicitur, ꝙ sufficit quòd obediant mandatis principium. vnde patet nullam esse contradictionem. Quòd etiam nulla sit falsitas propter hominem heroicum, ex eo patet, quia de hominib. sermo est: heroicus autem huiusmodi plusquam homo est, diuinam vitam imitatus. & quia etiam heroicus in præparatione animi est recte dispositus ad communitatis bonũ, & tursus est optime cõmensuratus cælesti patriæ.

¶Ad secundum dubium dicitur, ꝙ in secunda secundæ, Domino concedente, ex proposito tractabitur de identitate, & diuersitate prudentiæ monasticæ, & politicę in 47. quæstione, vbi dicetur quare magis virtus boni viri identificat virtuti principis, quàm ciuis, cum in virtute boni viri claudatur virtus q; ſ. posse bñ præesse, & bñ subesse. De necessitate vero virtutis monasticæ í principe magis q̃ in ciue, de qua hic tractat, dicendũ est, ꝙ cũ inter pricipẽ & ciues tm̃ intersit, ꝙ princeps vices totius multitudinis in se gerit, vtpote curã illius habẽs, ciues ãt partes sunt, cõsequés est, ꝙ priuata malitia pricipis ad male peipiẽdũ toti multitudini eũ iducet, & sic cõi bono sufficiẽs ẽ nocere. Priuata ãt malitia ciuiũ bono existẽte principe, cõi bono etsi dissonet, nõ tñ nocere sufficit: qa gem homines fiant boni simpliciter. Si vero intẽtio legis latoris feratur ad id quod non est bonũ simpliciter, sed vtile, vel delectabile sibi, vel repugnans iustitiæ diuinæ: tunc lex non bonos facit hoẽs simpliciter, sed ſm quid, ſ. in ordine ad tale regimen. Sic autem bonum inuenitur etiam in per se malis: sicut aliquis dicitur bonus latro, quia operatur accommodè ad finem.

¶Ad primum ergo dicendũ, ꝙ duplex est virtus, vt ex* supradictis patet, ſ. acquisita, & infusa. Ad vtrãq; aũt aliquid operat operũ assuetudo, sed diuersimodè. Nã virtutẽ quidẽ acquisitã causat: ad virtutẽ ãt infusam disponit, & eam iam habitã cõseruat, & promouet. Et quia lex ad hoc datur, vt dirigat actus humanos, in quantũ actus humani operantur ad virtutẽ, in tm̃ lex facit hoẽs bonos. vñ &* Phil. dicit. 2 Poli. ꝙ legis latores assuefaciẽtes faciũt bõos.

¶Ad secundum dicẽdũ, ꝙ nõ semper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta virtutis: sed qnq; quidem ex timore pœnæ, quandoq; aũt ex solo dictamine rationis, quod est quoddam principiũ virtutis, vt* supra habitum est.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ bonitas cuiuslibet partis cõsideratur in ꝓportione ad suũ totũ. vnde & Aug. dicit in 3. Confes.* ꝙ turpis est oĩs pars, quæ suo toti non cõgruit. Cum igitur quilibet hõ sit pars ciuitatis, impossibile est ꝙ aliquis hõ sit bonus, nisi sit bene proportionatus bono cõi: nec totum põt bene existere, nisi ex partibus sibi proportionatis. Vnde impossibile est, ꝙ bonũ cõe ciuitatis bene se habeat, nisi ciues sint virtuosi, ad minus illi, quibus conuenit principari. Sufficit aũt quantum ad bonum cõitatis, ꝙ alijs in tm̃ sint virtuosi, ꝙ principum mandatis obediant. & ideo* Philos. dicit in 3. Polit. ꝙ eadem est virtus principis, & boni viri: non autem eadem est uirtus cuiuscunque ciuis, & boni uiri.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ lex tyrannica cum non sit ſm rationem, nõ est simpliciter lex, sed magis est quædã peruersitas legis. Et tñ inquantum hẽt aliquid de ratione legis, intẽdit ad hoc ꝙ ciues sint boni. Non. n. habet de ratione legis, nisi secundum hoc, ꝙ est dictamen alicuius pręsidentis in subditis, & ad hoc tendit, vt subditi legi sint bene obedientes, quod est eos esse bonos, non simpliciter, sed in ordine ad tale regimen.

q.61.& 62

*c.6. parũ ante finẽ

q. 63. art. 1.& 2.

*c.8. paulo a prin. to. 1

490

* In digesto veter. lib. 1. ti. 3. in princi.

ARTICVLVS II.

Vtrum legis actus conuenienter assignentur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ legis actus non sint cõuenienter assignati in hoc quod dr̃, ꝙ legis actus est imperare, vetare, permittere, & punire. Lex enim omnis præceptum cõe est, vt* legis consultus dicit: sed idem est imperare quod pręcipere. ergo alia tria superfluunt.

¶2 Præt. Effectus legis est, vt inducat subditos ad bonum, sicut* supra dictum est: sed consilium est de meliori bono, quam præceptum. ergo magis pertinet ad legem consulere, quàm præcipere.

¶3 Præt. Sicut homo aliquis incitatur ad bonum per pœnas, ita etiã & per præmia. ergo sicut punire ponitur effectus legis, ita etiam & præmiare.

¶4 Præt. Intentio legis latoris est, vt homines faciat bonos, sicut* supradictum est: sed ille qui solo metu pœnarum obedit legi, nõ est bonus. nã timore seruili, qui est timor pœnarum, etsi bonum aliquis faciat, non tamen aliquid benefit, vt* Augu. dicit. non ergo videtur esse proprium legis, ꝙ puniat.

¶ Sed contra est, quod* Isidorus dicit in 5. Ety. Oĩs lex aut permittit aliquid, vt vir fortis præmiũ petat: aut vetat, vt sacrarum viginum nuptias nulli liceat petere: aut punit, vt qui cædem fecerit, capite plectatur.

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut enuntiatio est rationis, dictamen per modũ enuntiandi, ita ẽt lex per modum præcipiendi. Rationis aũt proprium est, vt ex aliquo ad aliquid inducat: vnde sicut in demonstrationibus scientiis ratio inducit, vt assentiatur conclusioni per quædam principia, ita etiam inducit, vt assentiatur legis præcepto per aliquid. Præcepta autem legis sunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, vt* supra dictum est. Sunt autem tres differentiæ humanorum actuum. Nam, sicut* supra dictum est, quidã actus sunt boni ex genere, qui sunt actus virtutum, & respectu horum ponitur legis actus præcipere, vel imperare. Præcipit enim lex omnes actus virtutum, vt dicitur in 5.* Ethic. Quidam verò sunt actus mali ex genere, sicut actus vitiosi, & respectu horum lex habet prohibere. Quidam verò ex genere suo sunt actus indifferentes, & respectu horum lex habet permittere, & possunt etiã indifferentes dici omnes illi actus, qui sunt vel parum boni, vel parum mali. Id autem, per quod inducit lex ad hoc ꝙ sibi obediatur, est timor pœnæ, & quantum ad hoc ponitur legis effectus punire.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut cessante a malo habent quandam rationem boni, ita ẽt prohibitio habet quandam rationem præcepti: & secundum hoc lar gè accipiendo præceptum, vniuersaliter lex præceptum dicitur.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ consulere nõ est proprius actus legis, sed põt pertinere ẽt ad personam priuatam, cuius non est cõdere legem. vnde ẽt Apostolus 1. ad Cor. 7. cum cõsilium quoddam daret, dixit: Ego dico, non Dominus. & ideo non ponitur inter effectus legis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ẽt præmiare põt ad quemlibet pertinere, sed punire non pertinet nisi ad ministrũ legis cuius authoritate pœna infertur: & ideo præmiare non ponitur actus legis, sed solum punire.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ per hoc ꝙ aliquis incipit assuefieri ad vitandum mala, & ad implendum bona propter metũ pœnæ, perducitur qnq; ad hoc, ꝙ delectabiliter & ex propria voluntate hoc faciat, & secundum hoc lex etiã puniendo perducit ad hoc, ꝙ hoc homines sint boni.

efficaces actionẽ ad cõe finẽ hẽt, sed diminutã. Propter qđ oportet, si cõe bonũ publicũ recte se habet, hĩc principẽ, q sit & virtuosus & princeps bonus. vñ Ecclesiastes 10. dr̃. Væ terræ, cuius rex est puer, & cuius principes mane comedũt, i. sine prudẽtia vt puer, & sine tẽperantia indulgentes primum vẽtri: vtraq; aũt virtus est monastica. Ar. præt.

Super q. 92. Articul. 2.

IN ar. 2. nihil aliud scribẽdũ occurrit, nisi ꝙ aduertas, ꝙ quia de prijs actib legis est sermo, vt rñsiones ad argumenta insinuant, & permittere inter legis actꝰ ponit, ꝙ solius superioris ꝓprie est permittere. Alij ãt nõ obuiãtes malo, cũ pñt, negligẽtis, aut tacẽtis potius, q̃ permittẽtis exercẽt officiũ, nisi vtẽdo lege participatiue dicaṁ permittere, sicut accidit í fratre permittente monitũ fratrẽ reincidere in malũ, vt adhibeat secum testes ſm legẽ Dñi pro communi bono, & similibus.

* Enchirid. c. 12 i. 3.

*li. 5. Etymo c. 19. in prin. & li. 2. c. 19.

491 Sup. q. 91. ar. 1. & inf. pręcepti qu. ar. 3. & 4. & ar. 5 ad 3. Et 4. d. 33. q. 1. ar. 1. Et 3. contra, c. 215.

qu. 46. post med. to. 4.

ꝙ 90. ar. 4.

* P. p. q. 34 art. 1.

† c. 3 o in fine & 31. in princi. to. 1.

* c. 6. circa mediũ to. 1.

Q. 90. per totam.

P. p. q. 14. art. 8.

P. p. q. 103 ar. 5.

P. p. q. 15. ar. 2. & 3.

Ca. 1. a medio, & c. 2 to. 5.

QVAESTIO XCIII.

De lege æterna, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis. Et primo, de lege æterna. Secundo, de lege naturali. Tertio, de lege humana. Quarto, de lege veteri. Quinto, de lege noua, quæ est lex Euangelij. De sexta autẽ lege, quæst lex fomitis, sufficiat quod dictum est, cum de peccato originali ageretur.

Circa primum quæruntur sex.

¶Primo, Quid sit lex æterna.
¶Secundo, Vtrum sit omnibus nota.
¶Tertio, Vtrum omnis lex ab ea deriuetur.
¶Quarto, Vtrum necessaria subijciantur legi æternæ.
¶Quinto, Vtrum contingentia naturalia subijciantur legi æternæ.
¶Sexto, vtrum omnes res humanæ ei subijciantur.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex æterna sit summa ratio in Deo existens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ lex æterna non sit summa ratio in Deo existens. Lex. n. æterna est vna tm̃: sed rationes rerum in mente diuina sunt plures. dicit enim* Aug. in lib. 83. ꝙ Deus singula fecit proprijs rationibus. ergo lex æterna non videtur esse idem ꝙ ratio in mente diuina existens.

¶2 Præt. de rõne legis est, ꝙ verbo promulgeť, vt† supra dictum est: sed Verbum in diuinis dicitur personaliter, vt in 1.* habitum est, ratio autem dicitur essentialiter. non igitur idem est lex æterna, quod ratio diuina.

¶3 Præt. † Aug. dicit in lib. de vera relig. Apparet supra mentẽ nostrã legẽ esse, quæ veritas dicitur: lex aũt supra mentem nostram existens est lex æterna. ergo veritas est lex æterna: sed non est eadem ratio veritatis, & rationis. ergo lex æterna non est idem quod ratio summa.

¶Sed contra est, quod* Aug. dicit in 1. de lib. arb. ꝙ lex æterna est summa ratio, cui semper obtemperandum est.

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut in quolibet artifice præexistit ratio eorum, quæ constituuntur per artem: ita etiam in quolibet gubernãte oportet ꝙ præexistat ratio ordinis eorum, quæ agenda sunt per eos qui gubernationi subduntur. Et sicut ratio rerum fiendarum per artem vocatur ars, vel exemplar rerum artificiatarum: ita etiam ratio gubernãtis actus subditorum, rationem legis obtinet, seruatis alijs, quæ* supra esse diximus de legis ratione. Deus autem per suam sapientiam conditor est vniuersarum rerum, ad quas comparatur, sicut artifex ad artificiata, vt in primo* habitum est. Est etiam gubernator omnium actuum & motionum, quæ inueniuntur in singulis creaturis, vt etiam in primo* habitum est. Vnde sicut ratio diuinæ sapientiæ inquantũ per eam cuncta sunt creata, rationem habet artis, vel exemplaris, vel ideæ: ita ratio diuinæ sapientiæ mouentis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis: & secundum hoc lex æterna nihil aliud est, quàm ratio diuinæ sapientiæ, secundum quod est directiua omnium actuum & motionum.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ respiciunt proprias naturas singularum rerum: & ideo in eis inuenitur quædam distinctio, & pluralitas secundum diuersos respectus ad res, vt in primo* habitũ est: sed lex dicitur directiua actuum in ordine ad bonum commune, * vt supra dictum est. Ea autem quæ sunt in seipsis diuersa, considerantur vt vnum, secundum quod ordinantur ad aliquod commune: & ideo lex æterna est vna, quæ est ratio huius ordinis.

q. 90. ar. 2.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ circa verbum quodcunq;, duo possunt considerari. ſ. ipsum verbum, & ea quæ verbo exprimuntur. Verbum. n. vocale est quiddam ab ore hominis prolatum, sed hoc verbo exprimuntur, quæ verbis humanis significantur. & eadem ratio est de verbo hominis mentali, quod nihil est aliud, quàm quiddam mente conceptum, quo homo exprimit mentaliter ea, de quibus cogitat. Si igitur in diuinis ipsum verbum, quod est conceptio paterni intellectus, personaliter dicitur: sed omnia quæcunq; sunt in scientia patris, siue essentialia, siue personalia, siue etiam Dei opera, exprimuntur hoc verbo, vt patet per* Aug. in 15. de Tri. & inter cætera, quæ hoc verbo exprimuntur, ẽt ipsa æterna verbo ipso exprimitur. Nec tamen propter hoc sequitur, quòd lex æterna personaliter in diuinis dicatur: appropriatur tamen filio propter conuenientiam, quam habet ratio ad verbum.

D. 1161.

* Cap. 14. to. 3.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio intellectus diuini aliter dicitur se habet ad res, quàm ratio humani intellectus. Intellectus enim humanus est mensuratus à rebus, vt scilicet conceptus hominis, non sit verus propter seipsum, sed dicitur verus ex hoc, quòd consonat rebus. Ex hoc enim ꝙ res est, vel non est, opinio vera, vel falsa est. Intellectus verò diuinus est mẽsura rerũ: quia vnaquæq; res intantũ habet de veritate, inquantũ imitatur intellectum diuinũ, vt in primo* dictum est: & ideo intellectus diuinus est verus secundum se. vnde ratio eius est ipsa veritas.

D. 873.

p. p. q. 16. art. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex æterna sit omnibus nota.

492 Sup. q. 19. ar. 4. ad 3. & ar. 5. & 6

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ lex æterna non sit omnibus nota. Quia, vt dicit Apostolus 1. ad Cor. 2. Quæ sunt Dei, nemo nouit nisi Spiritus Dei: sed lex æterna est quædam ratio in mente diuina existens. ergo omnibus est ignota, nisi soli Deo.

¶2 Præt. Sicut* Aug. dicit in lib. de liber. arb. Lex æterna est, qua iustum est, vt omnia sint ordinatissima: sed nõ omnes cognoscunt qualiter omnia sint ordinatissima. ergo non omnes cognoscunt legem æternam.

* li. 1. c. 6. circa me. to. 1.

¶3 Præt.* Aug. dicit in lib. de vera relig. ꝙ lex æterna est, de qua homines iudicare non possunt: sed sicut in 1.* Ethic. dicitur, Vnusquisque bene iudicat quæ cognoscit. ergo lex æterna non est nobis nota.

*c. 31. non longe a fine to. 1. * Cap. 3. a me. † li. 1. c. 6. nõ procul a fine t. 1.

¶Sed contra est, quod† Aug. dicit in lib. de lib. arbit. quòd æternæ legis notio nobis impressa est.

¶Respon. Dicendum, quòd dupliciter aliquid cognosci potest. Vno modo in seipso: alio modo in suo effectu, in quo aliqua similitudo eius inuenitur. sicut aliquis non videns Solem in sua substantia, cognoscit ipsum in sua irradiatione. Sic igitur dicendum est, ꝙ legem æternam nullus d potest cognoscere, secundum quod in seipsa est, nisi solus Deus, & beati, qui Deum per essentiam vident: sed omnis creatura rationalis ipsam cognoscit secundum aliquam eius irradiationem, vel maiorem, vel minorem. Omnis enim cognitio veritatis est quædam irradiatio, & participatio legis æternæ, quæ est veritas incommutabilis, vt* Aug. dicit in lib. de vera religione. Veritatem autem omnes aliqualiter cognoscunt, ad minus quantum ad principia communia legis naturalis: in aliis verò quidam plus, & quidam minus participant de cognitione veritatis, & secundum hoc etiam plus, vel minus cognoscunt legem æternam.

D. 482.

* c. 18. circa prin. & cap. 31. to

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ sunt Dei, in seipsis quidem cognosci à nobis non possunt, sed tamen in effectibus suis nobis manifestãtur, secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundum illud Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd legem æternam etsi vnusquisque cognoscat pro sua capacitate secundum modum prædictum, nullus tamen eam comprehendere potest. Non enim totaliter manifestari potest per suos effectus: & ideo non oportet, quòd quicunque cognoscit legem æternam secundum modum prædictum, cognoscat totum ordinem rerum, quo omnia sunt ordinatissima.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ iudicare de aliquo potest intelligi dupliciter. Vno modo, sicut vis cognitiua diiudicat de proprio obiecto, secundum illud Iob. 12. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem? & secundum istum modum iudicij* Philosophus dicit, q̃ vnusquisque bene diiudicat quæ cognoscit, iudicando. s. an sit verum quod proponitur. Alio modo, secundum quod superior iudicat de inferiori quodam practico iudicio, an scilicet ita debeat esse, vel nonita: & sic nullus potest iudicare de lege æterna.

*li. 1. Eth. c. 3. a me.

¶ *Super quæstionis nonagesimætertiæ, Articul. tertium.*

493

ARTICVLVS III.

Vtrum omnis lex à lege æterna deriuetur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ nõ omnis lex à lege æterna deriuetur. Est enim quædam lex somniis, vt* supra dictum est: ipsa autem non deriuatur à lege diuina, quæ est lex æterna. ad ipsam enim pertinet prudentia carnis, de qua Apostolus dicit ad Romanos 8. quòd legi Dei non potest esse subiecta. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

¶ 2 Præt. A lege æterna nihil iniquum procedere potest, quia sicut* dictum est, lex æterna est secundum quam iustum est, vt omnia sint ordinatissima: sed quædam leges sunt iniquæ, secundum illud Isa. 10. Væ qui condũt leges iniquas. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

¶ 3 Præt. * Aug. dicit in 1. de lib. arb. q̃ lex quæ populo regendo scribitur, rectè multa permittit, quæ per diuinam prouidentiam vindicantur: sed ratio diuinæ prouidentiæ est lex æterna, vt* dictum est. ergo nec etiam omnis lex recta procedit à lege æterna.

¶ SED CONTRA est, quod Prouer. 8. diuina Sapientia dicit. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: ratio autem diuinæ sapientiæ est lex æterna. vt* supra dictum est. ergo omnes leges à lege æterna procedunt.

¶ RESPON. Dicendum, quòd sicut* supra dictum est, Lex importat rationem quandam directiuam actuum ad finem. In omnibus autem mouentibus ordinatis, oportet, quòd virtus secundi mouentis deriuetur à virtute mouentis primi: quia mouens secundum non mouet, nisi inquantum mouetur à primo. vnde in omnibus gubernantibus idem videmus, quòd ratio gubernationis à primo gubernante ad secundos deriuatur: sicut ratio eorum quæ sunt agenda in ciuitate, deriuatur a rege per præceptum in inferiores administratores. Et in artificialibus etiam ratio artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operantur. Cum ergo lex æterna sit ratio gubernationis in supremo gubernante, necesse est, quòd omnes rationes gubernationis, quæ sunt in inferioribus gubernantibus, a lege æterna deriuentur. Huiusmodi autem rationes inferiorum gubernantium, sunt quæcunque aliæ leges præter æternam: vnde omnes leges inquantum participãt de ratione recta, intantum deriuantur a lege æterna. Et propter hoc* Aug. dicit in 1. de lib. arbit. q̃ in temporali lege nihil est iustum ac legitimum, quod non ex lege æterna homines sibi deriuauerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ fomes habet rationem legis in homine, inquantum est pœna consequens diuinam iustitiam: & secundum hoc manifestum est, q̃ deriuatur a lege æterna. Inquãtum vero inclinat ad peccatum, sic contrariatur legi Dei, & non habet rationem legis, vt ex* supradictis patet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex humana intantum habet rationem legis, inquantum est secundum rationem rectam, & secundum hoc manifestum est, q̃ a lege æterna deriuatur: inquantum verò à ratione recedit, sic dicitur lex iniqua, & sic non habet rationem legis, sed magis violentiæ cuiusdam. Et tamen in ipsa lege iniqua, inquantum seruatur aliquid de similitudine legis proprer ordinem potestatis eius, qui legem fecit, secundum hoc etiam deriuatur a lege æterna. Omnis enim potestas a domino Deo est, vt dicitur Rom. 13.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex humana dicitur aliqua permittere, nõ quasi ea approbans, sed quasi ea dirigere non potens. Multa autem diriguntur lege diuina, quæ dirigi non possunt lege humana: plura enim subdũtur causæ superiori, quã inferiori. vnde hoc ipsum, q̃ lex humana non se intromittit de his quæ dirigere non potest, ex ordine legis æternæ prouenit. Secus autem esset, si approbaret ea quæ lex æterna reprobat: vnde ex hoc non habetur, q̃ lex humana non deriuetur a lege æterna, sed quòd non perfectè eam assequi possit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum necessaria & æterna subijciantur legi æternæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ necessaria & æterna subijciantur legi æternæ. Omne enim quod rationabile est, rationi subditur: sed voluntas diuina est rationabilis, cum sit iusta. ergo rationi subditur: sed lex æterna est ratio diuina. ergo voluntas Dei subdit legi æternæ: voluntas autem Dei est aliquid æternum. ergo etiam æterna & necessaria legi æternæ subduntur.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præt. Quicquid subiicitur regi, subijcitur legi regis: Filius autem, vt dicitur 1. ad Cor. 15. subiectus erit Deo & Patri, cum tradiderit ei regnum. ergo Filius, qui est æternus, subiicitur legi æternæ.

¶ 3 Præt. Lex æterna est ratio diuinæ prouidentiæ: sed multa necessaria subduntur diuinæ prouidentiæ, sicut permanentia substantiarum incorporalium, & coporũ cælestium. ergo legi æternæ subduntur etiam necessaria.

¶ Sed contra. Ea quæ sunt necessaria, impossibile est aliter se habere, vnde cohibitione non indigent: sed imponitur homini lex, vt cohibeatur a malis, vt ex* supradictis patet. ergo ea quæ sunt necessaria, legi non subduntur.

q. 90. ar. 3 ad 2. & q. 92. arti. 2.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut* supra dictum est, lex æterna est ratio diuinæ gubernationis. Quæcunque ergo diuinæ gubernationi subduntur, subiiciuntur etiam legi æternæ: quæ verò gubernationi æternæ non subduntur, neque legi æternæ subduntur. Horum autem distinctio attẽdi potest ex his, quæ circa nos sunt. Humanæ enim gubernationi subduntur ea, quæ per homines fieri possunt: quæ verò ad naturam hominis pertinent, non subduntur gubernationi humanæ. s. q̃ homo habeat animam, vel manum, aut pedes. Sic igitur legi æternæ subduntur omnia, quæ sunt in rebus à Deo creatis siue sint contingentia, siue sint necessaria: ea verò quæ pertinent ad naturam, vel essentiam diuinam, legi æternæ nõ subduntur, sed sunt realiter ipsa lex æterna.

Ar. 1. huius quæst.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ de voluntate Dei dupliciter possumus loqui. Vno modo, quancum ad ipsam voluntatẽ: & sic cum voluntas Dei sit ipsa essentia eius: non subditur gubernationi diuinæ, neque legi æternæ, sed idem est quod lex æterna. Alio modo possumus loquide voluntate diuina, quãtum ad ipsa quæ Deus vult circa creaturas, quæ quidem subiecta sunt legi æternæ, inquantum horum ratio est in diuina sapientia, & ratione horum voluntas Dei dicitur rationabilis: alioquin ratione suiipsius magis est dicenda ipsa ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Filius Dei non est à Deo factus, sed naturaliter ab ipso genitus: & ideo non subditur diuinæ prouidentiæ, aut legi æternæ, sed magis ipse est lex æterna per quandam appropriationem, ut patet per* Aug. in lib. de vera relig. Dicitur autem esse subiectus Patri ratione humanæ naturæ, secundum quàm etiam Pater dicitur esse maior eo. Tertium concedimus, quia procedit de necessarijs creatis.

*C. 2. 31. vs esse to. 1.

*Ioã. 16. 1. 3.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ sicut* Philosophus dicit in 5. Metaph. Quædam necessaria habent causam suæ necessitatis, & sic hoc ipsum q̃ impossibile est ea aliter se habere, habent ab alio: & hoc ipsum est cohibitio quædam efficacissima. Nam quæcunque cohibentur in communi, in tantum cohiberi dicuntur, inquantum non possunt aliter facere, quam de eis disponatur.

¶ *Super quæstionis nonagesimætertiæ, Articulum quintum.*

497 3. q. 22. ar. 2. Et 1. di. 39. q. 2. ar. 2. cor. Et 3 contra c. 71 fi. 72. & 73 ar. vers. q. 5. ar. 3. & 4 Et op. 3. c. 132. vs q̃ 136. Et op. 35. c. 12. vs que 16. Et Ioã. 11. * q. 90. ar. 4.

ARTICVLVS V.

Vtrum naturalia contingentia subsint legi æternæ.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ naturalia contingentia nõ subsint legi æternæ. Promulgatio enim est de ratione legis,* vt supra dictum est: sed promulgatio non potest fieri nisi ad creaturas rationales, quibus potest aliquid denuntiari. ergo solæ creaturæ rationales subsunt legi æternæ. non ergo contingentia.

¶ 2 Præt. Ea quæ obediunt rationi, participant aliqualiter rationẽ, vt dicitur in 1.† Eth. Lex autem æterna est ratio summa, vt* supra dictum est. cum igitur naturalia contingentia non participent aliqualiter ratione, sed penitus sint irrationabilia, videtur quòd non subsint legi æternæ.

† c. vlt. t. 5 * Art. 2. huius quæst.

¶ 3 Præt. Lex æterna est efficacissima: sed in naturalibus contingentibus accidit defectus. non ergo sub sunt legi æternæ.

¶ Sed contra est, quod dicitur Prouerb. 8. Quando circundabat mari terminum suum, & legẽ ponebat aquis, ne transirent fines suos.

¶ Respon. Dicendum, quòd aliter est de lege hominis dicendum, & aliter de lege æterna, quæ est lex Dei. Lex enim hominis non se extendit nisi ad creaturas rationales quæ homini subiiciuntur. Cuius ratio est, quia lex est directiua actuum, qui conueniunt subiectis gubernationi alicuius: vnde nullus propriè loquendo, suis actibus legem imponit. Quæcunque autem aguntur circa vsum rerum irrationalium homini subditarum, aguntur per actum ipsius hominis mouentis huiusmodi res. nam huiusmodi irrationales creaturæ non agunt seipsas, sed ab alijs aguntur, vt* supra habitum est. & ideo rebus irrationalibus homo legem imponere non potest quantumcunque ei subiiciantur: rebus autem rationalibus sibi subiectis potest imponere legem, inquantum suo præcepto, vel denuntiatione quacunque imprimit menti earum quandam regulam, quę est principium agendi. Sicut autem homo imprimit denuntiando quoddam interius principium actuum homini sibi subiecto: ita etiam Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum. & ideo per hunc modum Deus dicitur præcipere toti naturæ, secundum illud Psal. 148. Præceptum posuit, & non præteribit. & per hanc etiam rationem omnes motus & actiones totius naturæ, legi æternæ subduntur. Vnde alio modo creaturæ irrationales subduntur legi æternę, inquantum mouentur à diuina prouidentia: non autem per intellectum diuini præcepti, sicut creaturæ rationales.

q. 1. art. 2.

¶ Ad primum ergo dicendũ, q̃ hoc modo se habet impressio actiui principii intrinseci, quantum ad res naturales, sicut se habet promulgatio legis, quantũ ad homines: quia per legis promulgationem imprimitur hominibus quoddam directiuum principium humanorum actuum, vt* dictum est.

In cor. ar.

¶ Ad 2m dicẽdũ, q̃ creaturæ irrationales nõ participãt rationem humanam, nec ei obediunt: participãt tñ per modũ obedientiæ rationę diuinæ. Ad plura. n. se extendit virtus rationis diuinæ, virtus rationis humanæ. Et sicut mẽbra corporis humani mouentur ad imperium rationis, nõ tñ participant rationem, quia nõ habẽt aliquam apprehensionem ordinatam ad rationem: ita ẽt creaturæ irrationales mouentur à Deo, nec tamen propter hoc sunt rationales.

p. p. q. 22. art. 2. * Art. 2. huius quæst.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ defectus qui accidunt in rebus naturalibus, quãuis sunt præter ordinẽ cuusarũ particulariũ, nõ tñ sunt præter ordinẽ causarũ vniuersalium, & præcipuè causæ primæ, quæ Deus est, cuius prouidentiam nihil subterfugere potest, vt in 1.* dictũ est. Et quia lex æterna est rõ diuinæ prouidentiæ, vt* dictum est: ideo defectus rerum naturalium legi æternæ subduntur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnes res humanæ subijciantur legi æternæ.

496 1. q. 22. ar. 2. cor. & ad 2. Et 1. di. 39. q. 2. art. 2. cor. ad 5. Et 3. có. c. 1 64. 90. 111. & 112. Et ver. q. 5. a. 5. Et opu. 3. cap. 143.

AD SEXTVM sic proceditur, Videtur q̃ non omnes res humanæ subiiciantur legi æternæ. Dicit. n. Apostolus ad Gal. 5. Si Spiritu Dei ducimini, nõ estis sub lege: sed viri iusti, qui sunt filii Dei per adoptionem, spiritu Dei aguntur, sm illud Ro. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt. ergo nõ omnes homines sunt sub lege æterna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ 2 Præterea. Apostolus dicit ad Ro. 8. Prudentia carnis inimica est Deo, legi enim Dei subiecta non est: sed multi homines sunt, in quibus prudentia carnis dominatur. ergo legi æternæ, quæ est lex Dei, non subijciuntur omnes homines.

li. 1. c. 6. rca me- um, to. 1.

¶ 3 Præt. * Aug. dicit in 1. de lib. arb. q̃ lex æterna est, qua mali miseriam, boni vitam beatam merentur: sed homines iam beati, vel iam damnati non sunt in statu merendi. ergo non subsunt legi æternæ.

†C. 22. cir ca fi. to. 5.

¶ Sed contra est, quod † Aug. dicit 19. de ci. Dei. Nullo modo aliquid legibus summi Creatoris ordinationique subtrahitur, à quo pax vniuersitatis administratur.

Ar. præce.

¶ Respon. Dicendum, q̃ duplex est modus, quo aliquid subditur legi æternæ, vt ex * supradictis patet. Vno modo, inquantum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo, per modum actionis, & passionis, inquantum participatur per modum interioris principij motiui: & hoc secundo modo subduntur legi æternæ irrationales creaturæ, vt * dictum est. Sed quia rationalis natura cum eo, quod est commune omnibus creaturis, habet aliquid sibi proprium inquantum est rationalis: ideo secundum vtrunque modum legi æternæ subditur, quia & notionem legis æternæ aliquo modo habet, vt * supra dictum est: & iterum vnicuique rationali creaturæ inest naturalis inclinatio ad id, quod est consonum legi æternæ. Sumus enim innati ad habendum virtutes, vt dicitur in 2. * Ethic. Vterque tamen modus imperfectus quidem est, & quodammodo corruptus in malis, in quibus & inclinatio naturalis ad virtutem depraua tur per habitum vitiosum: & iterum ipsa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per passiones, & habitus peccatorum: In bonis autem vterque modus inuenitur perfectior, quia & supra cognitionem naturalem boni superadditur eis cognitio fidei & sapientiæ: & supra naturalem inclinationem ad bonum, superaddit ur eis interius motuum gratiæ, & virtutis. Sic igitur boni perfectè subsunt legi æternæ, tanquàm semper secundum eam agentes: mali autem subsunt quidem legi æternæ, imperfectè quidem quantum ad actiones ipsorum, prout imperfectè cognoscunt, & imperfectè inclinantur ad bonum: sed quantum deficit ex parte actionis, suppletur ex parte passionis, prout scilicet intantum patiuntur, quod lex æterna dictat de eis, inquantum deficiunt facere, quod legi æternæ conuenit. vnde Aug. dicit in 1. * de lib. arb. Iustos sub æterna lege agere exilimo. & in * lib. de catechizandis rudibus dicit, q̃ Deus ex iusta miseria animarum se deserentium conuenientissimis legibus inferiores partes creaturæ suæ nouit ordinare.

*Ca. 6. cir ca me. to. 1. * c. 18. fer finem, & med. to. 4.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd illud verbum Apostoli potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt esse sub lege intelligatur ille, qui nolens obligationem legis subditur quasi cuidam ponderi. vnde * glo. ibidem dicit, quòd sub lege est, qui timore supplicii, quod lex minatur, non amore iustitiæ a malo opere abxinet: & hoc modo spirituales viri non sunt sub lege, quia per charitatem, quam Spiritus sanctus cordibus eorum infundit, voluntariè id quod legis est, implent. Alio modo potest etiam intelligi inquantum hominis opera, qui Spiritu sancto agitur, magis dicuntur esse opera Spiritus sancti, quàm ipsius hominis. vnde cum Spiritus sanctus non sit sub lege, sicut nec Filius, vt * supra dictum est, sequitur quòd huiusmodi opera inquantum sunt Spiritus sancti non sint sub lege: & huic attestatur quod Apost. dicit 2. ad Cor. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas.

* Gl. ordi. ibid. & su mit ex Au guſt.

Ar. 4. ad 2.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ prudentia carnis non potest subijci legi Dei ex parte actionis, quia inclinat ad actiones contrarias legi diuinæ: subijcitur tamen legi Dei ex parte passionis, quia meretur pati pœnam secundum legem diuinæ iustitiæ. Nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totum bonum naturæ corrumpatur: & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea, quæ sunt legis æternæ. Habitum est enim * supra, quòd peccatum non tollit totum bonum naturæ. q. 85. ar. 2

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem est, per quod aliquid conseruatur in fine, & per quod mouetur ad finem: sicut corpus graue gravitate quiescit in loco inferiori, per quam etiam ad locum ipsum mouetur. Et sic dicendum est, q̃ sicut secundum legem æternam aliqui merentur beatitudinem, vel miseriam: ita per eandem legem in beatitudine, vel miseria conseruantur, & secundum hoc beati, & damnati subsunt legi æternæ.

QVAESTIO XCIIII.

De lege naturali, in sex articulos diuisa.

Deinde considerandum est de lege naturali.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Quid sit lex naturalis.
¶ Secundo, Quæ sint præcepta legis naturalis.
¶ Tertio, Vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ.
¶ Quarto, Vtrum lex naturalis sit vna apud omnes.
¶ Quinto, Vtrum sit mutabilis.
¶ Sexto, vtrum possit à mente hominis deleri.

Articvlvs I.

Vtrum lex naturalis sit habitus.

Ad primvm sic proceditur. Videtur q̃ lex naturalis sit habitus: quia vt * Philosophus dicit in 2. Ethic. tria sunt in anima, potentia, habitus, & passio: sed naturalis lex non est aliqua potentiarum animæ, nec aliqua passionum, vt patet enumerando per singula. ergo lex naturalis est habitus.

Cap. 5.

¶ 2 Præt. Basilius dicit, q̃ conscientia, siue Synderesis, est lex intellectus nostri, quod non potest intelligi nisi de lege naturali: sed synderesis est habitus quidam, vt in primo * habitum est. ergo lex naturalis est habitus.

p. p. q. 79. art. 12.

¶ 3 Præt. Lex naturalis semper in homine manet. vt * infra patebit: sed non semper ratio hominis, ad quã lex petinet, cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis nõ est actus, sed habitus.

Ar. 1. huius quæst.

¶ Sed contra est, quod * Aug. dicit in lib. de Bono coniugali *, q̃ habitus est, quo aliquid agitur cum opus est: sed naturalis lex non est huiusmodi. est enim in paruulis & damnatis, qui per eam agere non possunt. ergo lex naturalis non est habitus.

* c. 21. pau lo a prin. to. 6. * c. 2. i. circa princi. to. 6.

¶ Respon. Dicendum, q̃ aliquid potest dici esse habitus dupliciter. Vno modo, propriè & essentialiter, & sic lex naturalis non est habitus. Dictum est. n. * supra, quòd lex naturalis est aliquid per rationem constitutum, sicut etiam propositio est quoddam opus rationis. non est autem idem quod

¶ Super quæ stionẽ nonage simãquartã. 497

In q. 94. primo notandum est pro intellectu multorum articulorũ cõiter, deinde sigillatim dicet. In cõigit scito, q̃ quemadmodũ i speculatiuis præter prima principia cõissima, iuueniunt prima principia p se nota in Geometria, i Arithmetica &c. ita i pradictis præter cõissima præcepta prima. s. esse bonũ prosequendũ malũ esse vitandũ, sunt propria præcepta, & prima in illo ordine, ita q̃ sm vnũquẽq; inclinatiõis naturalis gradũ sunt aliqua præcepta priz. vt principia propria p se nota, & reliqua præcepta secũda, vt cõclusiões ex eis depẽdentes. v. g. In hoie sunt tres inclinationes naturales s. ad esse & viuere, ad generationẽ, & ad rõnaliter se habẽdũ ad se, & alios. prima pcepta i singulis inclinationibus sunt de fine primario illius habẽdo, cõseruando, cõ-

quẽdo, & de illius contrarijs vitãdis: secũda autem præcepta sunt de fine secundo eiusdẽ inclinatiõis, & illius contrariis, & ẽt facilitatẽ, & difficultatem prebentibus primario fini. v. g. In inclinatione nostra esse, & viuere, comedere, non comedere, pertinent ad prima pcepta: q̃a comestione cõseruatur vita, quæ est primarius finis illius, & non comedendo, absque dubio deficit. Tali autem cibo, vel potui vti, quibus homo ad promptitudinẽ vitæ, quæ est finis secundarius eiusdem vtitur, pertinet ad secũdaria præcepta eiusdem inclinationis, ad quæ etiam spectat moderamen cibi, potus, & exercitij, quibus facilius vita conseruatur, & horum contraria, iuxta doctrinã authoris in 4. Sentẽ. distin. 33. q. 1 Propter quod quando legis aliquid esse contra prima præcepta legis naturę, non recurras ilatim ad communissima præcepta, q̃ sunt prima simpliciter, sed respice in qua materia est sermo. & curre ad præcepta prima in illo ordine, & intuendo primarium finem non quo ad bene esse, sed quo ad esse: perspicies quid veritatis habeant q̃ legis &c. Et quoniã principia prima in tali ordine reducuntur ad prima simpliciter, & depẽdentab eis, & defenduntur ab illis. & rursus principia prima in tali ordine, licet secundum se sint per se nota, non oportet esse per se nota quo ad nos, ac per hoc contingit, quæ sunt secũdũ se principia p se nota, esse quo ad nos conclusiones. idcirco prima præcepta propria illi inclinationi ad viuere, appellantur q̃nque conclusiones, uel quasi conclusiones, & secundaria præcepta respectu primorum simpliciter, & quo ad nos.

198

96. 90. & 94. ar. 2.

¶ Ad singulos au

quis agit, & quo quis agit: aliquis enim per habitum Grammaticæ agit orationem congruam. Cum igitur habitus sit quo quis agit, non potest esse, quòd lex aliqua sit habitus propriè, & essentialiter. Alio modo potest dici habitus id quod habitu tenetur, sicut dicitur fides id quod fide tenetur: & hoc modo quia præcepta legis naturalis quandoque cõsiderantur in actu à ratione, quandoque autem sunt in ea habitualiter tantum, secundum hunc modum potest dici, quod lex naturalis sit habitus: sicut etiam principia indemonstrabilia in speculatiuis non sunt ipsi habitus principiorum, sed sunt principia, quorum est habitus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus intendit ibi inuestigare genus virtutis. & cum manifestum sit, quòd virtus sit quoddam principium actus, illa tantum ponit quæ sunt principia humanorum actuum, scilicet potentias, habitus, & passiones. Præter hęc autem tria sunt quædam alia in anima, sicut quidam actus, vt velle est in volẽte, & etiam cognitaſunt in cognoscẽte, & proprietates naturales animę insunt ei, vt immortalitas, & alia huiusmodi.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ synderesis dicitur lex intellectus nostri, inquantum est habitus continens præcepta legis naturalis, quæ sunt prima principia operum humanorum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ratio illa concludit, q̃ lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc concedimus.

¶ Ad id verò quod in contrarium objicitur, dicendum, quòd eo quod habitualiter inest, quandoque aliquis vti non potest propter aliquod impedimentum, sicut homo non potest vti habitu scientiæ propter somnum: & similiter puer non potest vti habitu intellectus principiorum, vel etiam lege naturali, quæ ei habitualiter inest, propter defectum ætatis.

Articvlvs II.

Vtrũ lex naturalis contineat plura præcepta, uel unum tantum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd lex naturalis non contineat plura præcepta, sed vnum tantum. Lex enim continetur in genere præcepti, vt * supra habitum est. si igitur essent multa præcepta legis naturalis, sequeretur quòd etiam essent multę leges naturales.

¶ 2 Præt. Lex naturalis consequitur hominis naturam: sed humana natura est vna secundum totum, licet sit multiplex secundum partes. aut ergo est vnum præceptum tantum legis naturæ propter vnitatem totius, aut sunt multa secundum multitudinem partium naturæ humanæ: & sic oportebit quòd etiam ea quæ sunt de inclinatione concupiscibilis, pertineant ad legem naturalem.

¶ 3 Præt. Lex est aliquid ad rationem pertinens, vt * supra dictum est: sed ratio in homine est vna tantum. ergo solum vnum præceptum est legis naturalis.

¶ Sed contra est, quia sic se habent præcepta legis naturalis in homine quãtum ad operabilia, sicut se habent prima principia in demonstratiuis: sed prima principia indemonstrabilia sunt plura. ergo etiam præcepta legis naturæ sunt plura.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, præcepta legis naturę hoc modo se habent ad rationem practicam, sicut principia prima demonstrationum se habent ad rationem speculatiuam: vtraque enim sunt quædam principia per se nota. Dicitur autem aliquid per se notum dupliciter. Vno modo secundum se: alio modo, quo ad nos. Secundum se quidem quælibet propositio dicitur per se nota, cuius prædicatum est de ratione subiecti: contingit tamen quòd ignoranti diffinitionem subiecti, talis propositio non erit per se nota, sicut ista propositio, Homo est rationale, est per se nota secundum sui naturam: quia qui dicit hominem, dicit rationale, & tamen ignoranti quid sit homo, hæc propositio non est per se nota: & inde est, quòd sicut dicit * Boet in lib. de Hebdomad. Quędam sunt dignitates, vel propositiones per se notę communiter omnibus: & huiusmodi sunt illę propositiones, quarum termini sunt omnibus noti, vt, Omne totum est maius sua parte. &, Quę vni & eidem sunt equalia, sibi inuicem sunt equalia. Quędam verò propositiones sunt per se notę solis sapientibus, qui terminos propositionũ intelligunt quid significent: sicut intelligenti, quòd angelus non est corpus, per se notum est, quòd non est circumscriptiuè in loco, quod non est manifestum rudibus, qui hoc non capiunt. In his autem quę in apprehensione hominum cadunt, quidam ordo inuenitur. Nam illud quod primo cadit in apprehensione, est ens, cuius intellectus includitur in omnibus, quęcunque quis apprehendit: & ideo primum principium indemonstrabile est, quòd non est simul affirmare & negare, quod fundatur supra rationem entis, & non entis, & super hoc principio omnia alia fundantur, vt dicitur in 4. * Meta. Sicut autem ens est primum quod cadit in apprehensione simpliciter, ita bonum est primum quòd cadit in apprehensione practicę rationis, quę ordinatur ad opus. Omne enim agens agit propter finem, qui habet rationem boni: & ideo primum principium in ratione practica est, quod fundatur supra rationem boni, quę est, Bonum est, quod omnia appetunt. Hoc est ergo primum præceptum legis, quòd bonum est faciendum & prosequendum, & malum vitandum: & super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ,

tem articulos deueniendo, in primo manda memoriæ, q̃ synderesis est habitus legis naturalis, non lex ipsa, proprie loquendo. In secundo, q̃ omnia præcepta legis naturæ radicantur in vno primo, rationecuius dicitur lex vna. In tertio, q̃ actus secundum suam speciem vocãtur materialiter sumpti. v. g. comedere in cœna aut prandio gallinam, est actus virtuosus vni & vitiosus alteri, & sic de aliis. In quarto, q̃ resolutio doctrinę authoris ex calce corporis articuli sumenda est, quomodo. s. re ctitudo in propriis conclusionibus naturalis legis nõ est eadem apud omnes. s. propter defectum in paucioribus: & caue ne miscear ius humanũ, sed infra latitudinẽ naturalis iuris, vel contra, aut præter illud, morare, & discurre. In quinto, q̃ proprie loquitur de primis præceptis, & secundis. Non solũ nanque prima simpliciter sed prima in quolibet ordine sunt immutabilia omnino, sed ua tñ dispensatione diuina, vt infra diffusius patebit, cui natura omnis subiecta est. In sexto aũt articulo secũdaria præcepta etiã pro primis principiis in tali ordine supponũt, & debilia dicũtur a cordibus hominum, quæ nõ apud omnes per se nota sunt vt præcepta prima simpliciter. Ex tali namque ignorãtia emanat illud. Omne iuuãs statuit Iupiter esse pium.

q. 90. ar. 1. q. 90. ar. 1. ad 2. & q. 91. ar. 3.

* In li. An omne quã est, bonũ sit. circa prin.

D 548. 564. 565.

* Tex. 9. p multos textus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turæ,vt.s. omnia illa facienda, vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ,quæ ratio practica naturaliter apprehendit esse bona humana.Quia uerò bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarii: inde est quòd omnia illa ad quę homo habet naturalem inclinationem,ratio naturaliter apprehendit vt bona, & per consequens vt opere prosequenda,& contraria eorum vt mala & vitanda.secundum igitur ordinem inclinationum naturalium est ordo præceptorum legis naturæ.Inest enim primo inclinatio homini ad bonum secundum naturam, in qua communicat cum omnibus substãtiis, prout scilicet, quælibet substantia appetit conseruationem sui esse secundum suam naturam:& secundum hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis conseruatur,& contrarium impeditur. Secundò inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundum naturam, in qua communicat cum cæteris animalibus: & secundum hoc dicuntur ea esse de lege naturali,quæ natura omnia animalia docuit, vt est commistio maris & fœminæ, & educatio liberorum, & similia. Tertio modo inest homini inclinatio ad bonum secũdum naturam rationis, quæ est sibi propria:sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc,ꝙ veritatem cognoscat de Deo,& ad hoc ꝙ in societate viuat: & secundum hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad huiusmodi inclinationem spectant, vt pote ꝙ homo ignorantiam vitet, ꝙ alios nõ offendat cum quibus debet conuersari, & cætera huiusmodi quæ ad hoc spectant.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ omnia ista præcepta legis naturæ, inquantum referuntur ad vnum primũ præceptum,habent rationem vnius legis naturalis.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ omnes hniusmodi inclinationes quarumcunque partium naturæ humanæ,puta, concupiscibilis & irascibilis,secundum quod regulantur ratione, pertinent ad legem naturalem, & reducuntur ad vnum primum præceptum,vt* dictum est:& secundum hoc sunt multa præcepta legis naturæ in seipsis, quæ tamen communicant in vna radice. In cor.ar.

¶Ad tertium dicendum,quòd ratio etsi in se vna sit,tamen est ordinatiua omnium, quæ ad homines spectant: & secundum hoc sub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari possunt.

Articvlvs III.

Vtrum omnes actus uirtutũ sint de lege naturæ.

499 4.dis.3.q.1.art.3.q.1.ad 4. *q.90.art.2.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omnes actus virtutum sint de lege naturæ. Quia vt supra* dictum est, de ratione legis est, vt ordinetur ad bonum commune: sed quidam virtutum actus ordinantur ad bonum priuatum alicuius, vt patet præcipuè in actibus temperantiæ. non ergo omnes actus virtutum legi subduntur naturali.

¶2 Præt. Omnia peccata aliquibus virtuosis actibus opponuntur. si igitur omnes actus virtutum sint de lege naturæ,videtur ex consequenti, quòd omnia peccata sint contra naturam: quod tamen specialiter de quibusdam peccatis dicitur.

¶3 Præt. In his quæ sunt secundum naturam, omnes conueniunt:sed in actibus virtutũ non omnes conueniũt. aliquid enim est virtuosum vni, quod est alteri vitiosum. ergo non omnes actus virtutum sunt de lege naturæ.

C.14.nõ procul a fine. ¶Sed contra est,quod Dam.dicit in 3. lib. quòd virtutes sunt naturales.ergo & actus virtuosi subiacent legi naturæ.

¶Respon.Dicendum,quòd de actibus virtuosis dupliciter loqui possumus. Vno modo inquantum sunt virtuosi: alio modo inquantum sunt tales actus in propriis speciebus considerati. Si igitur loquamur de actibus virtutum inquantum sunt virtuosi,sic omnes actus virtuosi pertinent ad legem naturæ.* dictum est enim quòd ad legem naturæ pertinet omne illud,ad quod homo inclinatur secundum suam naturam. Inclinatur autem vnumquodque naturaliter ad operationem sibi conuenientem secundum suam formam, sicut ignis ad calefaciendum: vnde cum anima rationalis sit propria forma hominis, naturalis inclinatio inest cuilibet homini ad hoc, quòd agat secundum rationem, & hoc est agere secũdum virtutem: vnde secundum hoc omnes actus virtutum sunt de lege naturali. dictat enim hoc naturaliter vnicuique propria ratio,vt virtuose agat. Sed si loquimur de actibus virtuosis secundum seipsos,prout scilicet, in propriis speciebus considerantur, sic non omnes actus virtuosi sunt de lege naturæ.Multa enim secundum virtutem fiunt,ad quæ natura non primo inclinat: sed per rationis inquisitionem ea homines adinuenerunt, quasi utilia ad bene viuendum. Ar.præce.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd temperantia est circa concupiscentias naturales cibi,& potus, & venereorum, quæ quidem ordinantur ad bonum commune naturæ: sicut & alia legalia ordinantur ad bonum commune morale.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd natura hominis potest dici uel illa quæ est propria hominis, & secũdum hoc omnia peccata inquantum sunt cõtra rationem, sunt etiam contra naturam, ut patet per Dam. in 2. lib.* uel illa quæ est communis homini, & aliis animalibus: & secundum hoc quædam specialia peccata dicuntur esse contra naturam, sicut contra commistionem maris & fœminæ, quæ est naturalis omnibus animalibus, est concubitus masculorum, quod specialiter dicitur uitium contra naturam. *Ca.30.& 0.31.

¶Ad tertium dicendũ,quòd ratio illa procedit de actibus secundum seipsos consideratis. Sic enim propter diuersas hominum conditiones cõtingit,quòd aliqui actus sunt aliquibus virtuosi,tanquàm eis proportionati,

Articvlvs IIII.

Vtrum lex naturæ sit una apud omnes.

500 3.dis.37. art.3.cor. Et 4.dist. 33.q.1.ar. 1.con. & ar.2.ad 1. *dist.1.in prin.illi. † c.2.ame dio,& ca. 1.& 7.t.5.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ lex naturæ non sit vna apud omnes. Dicitur enim in Decretis,dist.1.* ꝙ ius naturale est, quod in Lege & in Euangelio continetur:sed hoc non est cõmune omnibus, quia vt dicitur Rom.10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex naturalis non est vna apud omnes.

¶2 Præt.Quæ sunt secundũ legem,iusta esse dicuntur, vt dicitur in 5.Ethic.† sed in eo.lib.dicitur,quòd nihil est ita iustum apud omnes, quin apud aliquos diuersificetur. ergo etiam lex naturalis non est apud omnes eadem.

¶3 Præt.Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo secundum naturam suam inclinatur, vt supra dictũ est:* sed diuersi homines naturaliter ad diuersa inclinãtur, alii quidem ad concupiscentiam voluptatum, alii ad desideria honorum, alii ad alia. ergo non est vna lex naturalis apud omnes. Art.2.huius quæst.

¶Sed contra est,quod Isidorus dicit in lib.Etymologiarum,* Ius naturale est commune omni nationi. *Li.5.c.4

¶Respon.Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* Ad legem naturæ pertinent ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur, inter quæ homini proprium est, vt inclinetur ad agendum secundum rationem: ad rationem autem pertinet ex communibus ad propria procedere, vt patet ex 1. Physico.* Aliter tamen circa hoc se habet ratio speculatiua,& aliter practica. Quia enim ratio speculatiua præcipuè negotiatur circa necessaria, quæ impossibile est aliter se habere, absque aliquo defectu inuenitur veritas in conclusionibus propriis, sicut & in principiis communibus: sed ratio practica negotiatur circa contingentia,in quibus sunt operationes humanæ: & ideo si in communibus sit aliqua necessitas, † quanto magis ad propria descenditur, tanto magis inuenitur defectus. Sic igitur in speculatiuis est eadem veritas apud omnes tam in principiis, quàm in conclusionibus, licet veritas non apud omnes cognoscatur in conclusionibus, sed solum in principiis, quæ dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem non est eadem veritas,vel rectitudo practica apud omnes quantum ad propria, sed solum quantum ad communia:& apud illos, apud quos est eadem rectitudo in propriis,non est æqualiter omnibus nota. Sic igitur patet, quòd quantum ad communia principia rationis siue speculatiuæ, siue practicæ, est eadem veritas, seu rectitudo apud omnes, & æqualiter nota. Quantum verò ad proprias conclusiones rationis speculatiuæ est eadem veritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes enim verum est, quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, quàmuis hoc non sit omnibus notum: sed quantum ad proprias conclusiones rationis practicæ, nec est eadem veritas, seu rectitudo apud omnes: nec etiam apud quos est eadem, est æqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum est, & verum, vt secundum rationem agatur. Ex hoc autem principio sequitur quasi conclusio propria, quòd deposita sint reddenda, & hoc quidem, vt in pluribus verum est, sed potest in aliquo casu contingere, quòd sit damnosum, & per consequens irrationabile, si deposita reddantur, puta, si aliquis petat ad impugnandam patriam: & hoc tanto magis inuenitur deficere, quanto magis ad particularia descenditur, puta, si dicatur quòd deposita sunt reddenda cum tali cautione, vel tali modo. Quanto enim plures conditiones particulares apponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere, vt non sit rectum vel in reddendo, vel non reddendo. Sic igitur dicendum est, quod lex naturæ quantum ad prima principia communia, est eadem apud omnes & secundum rectitudinem, & secundum notitiam: sed quantum ad quædam propria, quæ sunt quasi conclusiones principiorum communium, est eadem apud omnes etiam vt in pluribus & secundum rectitudinem, & secundum notitiam: sed vt in paucioribus potest deficere & quantum ad rectitudinem propter aliqua particularia impedimenta (sicut etiam naturæ generabiles, & corruptibiles deficiunt,vt in paucioribus propter impedimenta) & etiam quantum ad notitiam: & hoc propter hoc, quòd aliqui habent depraua tam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturæ:sicut apud Germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum, cum tamen sit expressè contra legem naturæ,vt refert Iulius Cæsar in lib.* de bello Gallico. *Li.6.de bello Gal.parũ a medio.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd verbum illud non est sic intelligendum, quasi omnia quæ in lege & in Euangelio continentur, sint de lege naturæ, cum multa tradantur ibi supra naturam: sed quia ea quæ sunt de lege naturæ, plenariè ibi traduntur. vnde cum dixisset Gratianus,* quod ius naturale est, quod in lege,& in Euangelio continetur, statim exemplificando subiunxit, Quo quisque iubetur alij facere,quod sibi vult fieri. Loco in ar.citato.

¶Ad secundum dicendum, quòd verbum Philosophi est intelligendum de his quæ sunt naturaliter iusta, non sicut principia communia, sed sicut quædam conclusiones ex his deriuatæ, quæ vt in pluribus habent rectitudinem,& vt in paucioribus deficiunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut ratio in homine dominatur, & imperat aliis potentiis, ita oportet quòd omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinentes ordinentur secũdum rationem. vnde hoc est apud omnes communiter rectum,vt secundum rationem dirigantur omnes hominum inclinationes.

Articvlvs V.

Vtrum lex naturæ mutari possit.

501 Sup. ar.4. co.&ad 2. & inf. qõ. 97.ar.1.ad 1.Et 3.di. 37.arti.3. corp.Et 4. dist 33.q. 1.ar.1.co. & ar. 2.ad 1. * Gl.ordi. ibidem. † videtur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd lex naturæ mutari possit.Quia super illud Ecclesiast.17. Addidit eis disciplinam & legem vitæ,dicit glo.* legem literæ,quantum ad correctionem legis naturalis, scribi voluit:sed illud quod corrigitur,mutatur.ergo lex naturalis potest mutari.

¶2 Præt.Contra legem naturalem est occisio innocentis,& etiam adulterium & furtum: sed ista † inueniuntur esse mutata à Deo, puta, cum Deus præcepit Abrahæ ꝙ occideret filium innocentem,vt habetur Gen.22. Et cũ præcepit Iudæis,vt mutuata Aegyptiorum vasa subriperent,vt habetur Exod.12.Et cum præcepit Oseæ,vt vxorem fornicariam acciperet, vt habetur Oseæ 1. ergo lex naturalis potest mutari.

¶3 Præt.Isidorus dicit in lib.Etymolog.* quòd cõmunis omnium possessio, & vna libertas est de iure naturali: sed hæc videmus esse mutata per leges humanas,ergo videtur quòd lex naturalis sit mutabilis. *Lib.5.c.4.

¶Sed cõtra est,quod dicitur in Decretis dist.5.* Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ nec variatur tẽpore,sed immutabile permanet. *Dist.5.circa prin.

¶Respon.Dicendum, quòd lex naturalis potest intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc, quòd aliquid ei addatur: & sic nihil prohibet legem naturalem mutari. Multa enim supra legem naturalem superaddita sunt ad humanam vitam vtilia tam per legem diuinam, quàm etiam per leges humanas. Alio modo potest intelligi mutatio legis naturalis per modum subtractionis, vt scilicet, aliquid desinat esse de lege naturali, quod prius fuit secundum legem naturalem: & sic quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnino immutabilis. Quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principiis, sic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus sit rectum semper quod lex naturalis habet. potest tamen mutari & in aliquo particulari, & in paucioribus propter aliquas speciales causas impedientes obseruantiam talium præceptorum, vt supra dictum est.* Ar.præce.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd lex scripta dicitur esse data ad correctionem legis naturalis,vel quia per legem scriptam suppletum est,quod legi naturæ deerat:vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus quantum ad aliqua, corrupta erat in tantum, vt existimarent esse bona, quę naturaliter sunt mala: & talis corruptio correctione indigebat.

¶Ad secundum dicendum, quòd naturali morte moriuntur omnes communiter tam nocentes, quam innocentes: quę quidem naturalis mors diuina potestate inducitur propter peccatum originale, secundum illud 1. Reg. 2. Dominus mortificat,& viuificat: & ideo absque aliqua iniustitia secundum mandatum Dei potest infligi mors cuicunque homini vel nocenti, vel innocenti. Similiter etiam adulterium est concubinatus cum vxore aliena, quę quidem est ei deputata secundum legem Dei diuinitus traditam. vnde ad quamcunque mulierem aliquis accedat ex mandato diuino, non est adulterium, nec fornicatio. Et eadem ratio est de furto, quod est acceptio rei alienę. quicquid enim accipit aliquis ex mandato Dei,qui est dominus vniuersorum, non accipit absque voluntate domini, quod est furari. Nec solum in rebus humanis quicquid à Deo mandatur, hoc ipso est debitum, sed etiam in rebus naturalibus quicquid à Deo fit, est naturale quodammodo, vt in primo dictum est.* D.4. p.p.q.105. ar.6.ad 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliquid dicitur esse de iure na-

Universidad de Deusto
Biblioteca

iure naturali dupliciter. Vno modo, quia ad hoc natura inclinat: sicut non esse iniuriam alteri faciendam. Alio modo, quia natura non inducit contrarium: sicut possemus dicere, quòd hominem esse nudum est de iure naturali: quia natura non dedit ei vestitum, sed ars adinuenit. & hoc modo communis omnium possessio, & omnium vna libertas, dicitur esse de iure naturali, quia scilicet distinctio possessionum, & seruitus non sunt inductæ a natura, sed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ. & sic etiam in hoc lex naturæ non est mutata nisi per additionem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum lex naturæ possit à corde hominis aboleri.

502 Inf. q.99. ar.2. ad 2. *Gl. ordinar. ibid.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ lex naturę posit à corde hominis aboleri. Quia Rom. 2. super illud, Cum Gentes quæ legem non habent &c. dicit gl.* q̃ in interiori homine per gratiam innouato, lex iustitiæ inscribitur, quam deleuerat culpa: sed lex iustitiæ est lex naturæ. ergo lex naturæ potest deleri.

¶ 2 Præt. Lex gratiæ est efficacior quàm lex naturę: sed lex gratiæ deletur per culpam. ergo multo magis lex naturæ potest deleri.

¶ 3 Præt. Illud quod lege statuitur, inducitur quasi iustum: sed multa sunt ab hominibus statuta contra legem naturæ. ergo lex naturæ potest à cordibus hominum aboleri.

Ca.4.in prin.to.1. ¶Sed contra est, quod Aug. dicit in 2. Confes. Lex tua scripta est in cordibus hominum, quam nec vlla quidem delet iniquitas: sed lex scripta in cordibus hominum est lex naturalis. ergo lex naturalis deleri non potest.

Ar.4.& 5. ¶Respon. Dicẽdum, quòd sicut supra dictum est,* ad legem naturalem pertinent primo quidem quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota: quædam autem secundaria præcepta magis propria, quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principiis. Quantum ergo ad illa principia communia, lex naturalis nullo modo potest à cordibus hominum deleri in vniuersali: deletur tamen in particulari operabili, secundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiscentiam, vel aliquam aliam passionem, vt supra dictum est. * Quantum verò ad alia præcepta secundaria, potest lex naturalis deleri de cordibus hominũ vel propter malas persuasiones, eo modo quo etiam in speculatiuis errores contingunt circa conclusiones necessarias: vel etiam propter prauas consuetudines & habitus corruptos: sicut apud quosdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia cõtra naturam, vt etiam Apost. dicit ad Ro. 1. q.77.ar.2

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd culpa delet legem naturæ in particulari, non autem in vniuersali: nisi forte quantum ad secunda præcepta legis naturæ, eo modo quo dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd gratia etsi sit efficacior quàm natura, tamen natura essentialior est homini, & ideo magis permanens.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ratio illa procedit de secundis præceptis legis naturæ, cõtra quæ aliquid legislatores statuta aliqua fecerunt, quæ sunt iniqua.

QVAESTIO XCV.

De lege humana, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de lege humana.
¶Et primo quidem de ipsa lege secundum se. Secundo, de potestate eius. Tertio, de eius mutabilitate.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, de vtilitate ipsius.
¶Secundo, de origine eius.
¶Tertio, de qualitate ipsius.
¶Quarto, de diuisione eiusdem.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit utile aliquas leges poni ab hominibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus. Intentio enim cuiuslibet legis est, vt per eam homines fiant boni, sicut supra dictum est: * sed homines magis inducuntur ad bonum voluntarii per monitiones, quàm coacti per leges. ergo non fuit necessarium leges ponere.

503 Sup.q.92. ar.3.Et 2. di.9.ar.3. cor. ad 2. & ad 5.Et 3. dist.40 ar.2. * q.92.ar. 1. † c.4.circa me.to. 5.

¶2 Præt. Sicut dicit Philosophus in 5. Ethi. † Ad iudicem confugiunt homines sicut ad iustum animatum: sed iustitia animata est melior, quàm inanimata quæ legibus continetur. ergo melius fuisset, vt executio iustitiæ committeretur arbitrio iudicum, quàm quòd super hoc lex aliqua conderetur.

Q.90.art. 1.&2. ¶3 Præt. Lex omnis directiua est actuum humanorũ, vt ex supradictis patet: * sed cum humani actus consistãt in singularibus, quæ sunt infinita, non possunt ea quæ ad directionem humanorum actuum pertinent, sufficienter considerari, nisi ab aliquo sapiente, qui inspiciat singula. ergo melius fuisset arbitrio sapientum dirigi actus humanos, quàm aliqua lege posita. ergo non fuit necessarium leges humanas ponere.

Li.5.ca. 20. ¶Sed contra est, quod Isidorus dicit in libr. Etymolog. Factæ sunt leges, vt earum metu humana coerceretur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas: sed hæc sunt necessaria maximè humano generi. ergo necessarium fuit ponere leges humanas.

Q.63.art. 1. ¶Respon. Dicẽdum, quòd sicut ex supradictis patet,* Homini naturaliter inest quædam aptitudo ad virtutẽ: sed ipsa virtutis perfectio necesse est quòd homini adueniat per aliquam disciplinam. sicut etiam videmus, quòd per aliquam industriam subuenitur homini in suis necessitatibus, puta, in cibo & vestitu, quorum initia quædam habet à natura, scilicet rationem & manus: non autem ipsum complementum, sicut cętera animalia, quibus natura dedit sufficienter tegumentum & cibum. Ad hanc autem disciplinam non de facili inuenitur homo sibi sufficiens: quia perfectio virtutis præcipuè consistit in retrahendo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipuè homines sunt proni, & maximè iuuenes, circa quos est efficacior disciplina: & ideo oportet quòd huiusmodi disciplinam, per quam ad virtutem perueniatur, homines ab alio sortiantur: & quidem quantum ad illos iuuenes, qui sunt proni ad actus virtutum ex bona dispositione naturę, vel consuetudine, vel magis diuino munere sufficit disciplina paterna, quę est per monitiones. Sed quia inueniuntur quidam protervi & ad vitia proni, qui verbis de facili moueri non possunt, necessarium fuit, quòd per vim, vel metum cohiberentur à malo, vt saltem sic malè facere desistentes, & alijs quietam vitam reddderent, & ipsi tandem per huiusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quòd voluntariè facerent quę prius metu implebant, & sic fierent virtuosi. Huiusmodi autem disciplina cogens metu pœnæ, est disciplina legum: vnde necessarium fuit ad pacem hominum & virtutem, quòd leges ponerentur: quia sicut Philosophus dicit in 1. Politi c, * sicut homo, si sit perfectus virtute, est optimũ

C.2. in fi. illius, t.5.

animalium: sic si sit separatus à lege & iustitia, est pessimum omnium, quia homo habet arma rationis ad explendas concupiscentias & sæuitias, quę non habent alia animalia.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd homines bene dispositi, melius inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs, quàm coactione: sed quidam male dispositi nõ ducuntur ad virtutem, nisi cogantur.

Ca.1.inter prine. & med.to. 6. ¶AD SECVNDVM dicendum, quòd sicut Philosophus dicit. 1. Rethor. Melius est omnia ordinari lege, quàm dimittere iudicum arbitrio. & hoc propter tria. Primo quidem, quia facilius est inuenire paucos sapientes, qui sufficiant ad rectas leges ponendas, quam multos, qui requirerentur ad rectè iudicandum de singulis. Secundo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore considerant quid lege ferendum sit: sed iudicia de singularibus factis fiunt ex casibus subito exortis. Facilius autem ex multis consideratis potest homo videre quid rectum sit, quàm solum ex aliquo vno facto. Tertio, quia legislatores iudicant in vniuersali, & de futuris: sed homines iudiciis præsidentes iudicant de præsentibus, ad quæ afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate: & sic eorum deprauatur iudicium. Quia ergo iustitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis est: ideo necessarium fuit in quibuscunque est possibile, legẽ determinare quid iudicandum sit, & paucissima arbitrio hominum committere.

D.453. Li.1.Rhe. ca.1.ante med.to.6. ¶Ad tertium dicendum, quòd quædam singularia, quę non d possunt lege comprehendi, necesse est committere iudicibus, vt ibidem Philosophus dicit, * puta, de eo quod est factum esse, vel non esse, & de aliis huiusmodi.

¶Super quæ stionis nonagesimæ quintę, Artic. II.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis lex humanitus posita, à lege naturali deriuetur.

504 3.contr.c. 123. Cap.7.in prin.to.5. *Li.5.c.4. le.7.to.5. Q.præ.ar. 3.& 4. *C.7.t.5.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non lex humanitus posita, à lege naturali deriuetur. Dicit enim Philosophus in 5. Ethic. * quod iustum legale est, quòd principio quidem nihil differt, vtrum sic, vel aliter fiat: sed in his quæ oriuntur ex lege naturali, differt vtrũ sic, vel aliter fiat. ergo ea quæ sunt legibus humanis statuta, non omnia deriuantur à lege naturæ.

¶2 Præt. Ius positiuum diuiditur contra ius naturale, vt patet per Isidorum in lib.* Etymol. & per Philosophum in 5. Ethic. † sed ea quæ deriuantur à principijs communibus legis naturæ, sicut conclusiones, pertinent ad legem naturæ, vt supra dictum est.* ergo ea quæ sunt de lege humana, non deriuantur à lege naturæ.

¶3 Præt. Lex naturæ est eadẽ apud omnes. dicit enim Philosophus in 5. Ethicorum. † quòd naturale ius est, quod vbique habet eandem potentiã. si igitur leges humanæ à naturali lege deriuarentur, sequeretur etiam quòd ipsæ essent eædem apud omnes: quod patet esse falsum.

¶4 Præt. Eorum quæ à lege naturali deriuantur, potest aliqua ratio assignari: sed non omnium quæ à maioribus lege statuta sunt, ratio reddi potest, vt Iurisperitus dicit. * ergo non omnes leges humanæ deriuantur à lege naturali.

¶Sed contra est, quod Tull. dicit in sua Rhet.* Res à natura profectas, & à cõsuetudine probatas, legum metus, & religio sanxit.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut Augu. dicit in 1. de liber. arb.* Non videtur esse lex, quæ iusta non fuerit: vnde inquantum habet de iustitia, intantum habet de virtute legis. In rebus autem humanis dicitur esse aliquid iustum ex eo, quod est rectum secundum regulam rationis. Rationis autem prima regula est lex naturæ, vt ex supradictis patet: * vnde omnis lex humanitus posita intantum habet de ratione legis, inquantum à lege naturæ deriuatur. Si verò in aliquo à lege naturali discordet, iam non erit lex, sed legis corruptio.

¶Sed sciendum est, quòd à lege naturali dupliciter potest aliquid deriuari. Vno modo, sicut conclusiones ex principiis: alio modo, sicut determinationes quædam aliquorum communium. Primus quidem modus similis est ei, quo in scientiis ex principiis conclusiones demonstratiuę producuntur. Secundo verò modo simile est, quod in artibus formæ communes determinantur ad aliquid speciale: sicut artifex formam communem domus necesse est quòd determinet ad hanc, vel illam domus figuram. Deriuantur ergo quædam à principiis communibus legis naturæ per modum conclusionum: sicut hoc quod est non esse occidendum, vt conclusio quędam, deriuari potest ab eo quod est, nulli esse faciendum malum. Quędam verò per modum determinationis, sicut lex naturę habet, quòd ille qui peccat, punitur: sed quòd tali pœna, vel tali puniatur, hoc est quędam determinatio legis naturę. Vtraque igitur inueniuntur in lege humana posita: sed ea quę sunt primi modi, continentur in lege humana, non tanquàm sint solum lege posita, sed habent etiam aliquid vigoris ex lege naturali: sed ea quę sunt secundi modi, ex sola lege humana vigorem habent.

¶Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de illis, quę sunt lege posita per determinationem, vel specificationem quandam præceptorũ legis naturę.

¶Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de his, quę deriuantur à lege naturę tanquàm conclusiones.

¶Ad tertium dicendum, q̃ principia communia legis naturæ nõ eodem modo applicari possunt omnibus propter multam varietatem rerum humanarũ: & ex hoc prouenit diuersitas legis positiuæ apud diuersos.

¶Ad quartum dicendum, quod verbũ illud Iurisperiti intelligendum est modus coincideret cũ primo. Aut intendit determinationẽ formæ ad materiã, vel econuerso. Et hoc non, quia vtrique contradicit declaratio sua, sicut artifex determinat formã cõem domus ad hanc, vel illã figurã domus. Formanang; domus, & talis figura domus, non se habent vt materia & forma, sed vt magis & minus cõe, vt patet.

*L.nõ omniũ. ff. de legib

* Li.2.de inuentione in fol. 4.ante finem lib. *c.5.paulo post prin.to.1.

¶Ad hoc dicit, q̃d in lege cõsiderari possunt tria. Primo ipsa materia legis, puta, q̃a est de punitione, vel de tali pœna. Secundo ipsa vis legis, de qua iã dictũ est, in quo consistit. Tertio actus præceptus, vel prohibitus a lege. Si consideremus originem legis pure positiuæ a natura li quo ad materiã, verificatũ inuenimus, q̃ oritur a naturali per modum determinationis, vt in litera dr, vt patet facile inductiue. Ex hoc enim iure naturæ, q̃ mali sunt puniẽdi, deriuatur determinãdo punitionem ad talem punitionẽ, & malos ad tales malos, quòd fures sunt suspendendi. Similiter ex hoc iure naturæ, q̃ abstinendum est propter contemplationem &c. deriuatur determinando abstinentiam ad priuationem esus earnium &c. q̃ ieiunãdum est. Et similiter ex hoc naturæ iure, q̃ Dei cultui tẽpus aliquod impendendum est, deriuatur determinatio tẽporis & cultus, quòd die Dominica audiatur Missa, & sic de aliis. Et si hic cõsiderem gas, q̃ huiusmodi determinatio non condat vim legis, nisi fiat ad cõe bonum ab habente curã multitudinis ratiocinante & eligente magis hoc, quã illud sub illo communi, videbis & q̃ per modũ artis, scilicet per rationem & prohæresim hæc determinatio fit: & q̃ hac determinatione nõ solũ materia legis pure

Q.præce. art.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gis pure positiuæ, vt deriuatur a iure naturæ, vt speciale a cõi: sed etiam ipsa vis legis positiuæ, vt de articulatio quædam iuris naturæ proficiscitur eodem modo, vt merito in litera non dicat, q̃ ius positiuum quo ad materiam, aut quo ad vim deriuatur a naturali, sed absolute, vt complecteretur vtrumque. Ex illis enim communibus cõceptionibus habẽtibus vim legis a natura determinãdo per electionem authoritatem habentis, veniunt propositiones minus cõmunes habentes vim legis ab ipsa determinatione artis gubernatiuæ, quæ a naturali lege profluxerit. Si aũt actus præceptos, vel prohibitos a pure positiua lege intuitus fueris, videbis q̃ dum conditur lex positiua, determinatur ius naturale ad positiuum, vt forma ad materiã. Ex hoc enim q̃ abstinentia a carnibus, & a ludiciis &c. iure ponitur esse ieiunium, supponi tur virtuti temperantiæ talis actus, & vitio intemperãtiæ contrarius actus: & sic determinatur forma virtutis temperãtiæ ad talem materiam. Et si huiuç iunxeris, q̃ formale in virtute est de iure naturæ, vt in quæstione præcedente habitum est, clarum erit, q̃ iuxta istam determinationem ius positiuũ determinat naturale, vt formam ad materiam. Et scito, q̃ hæc tria, quæ diximus, licet sic ordinata videantur, q̃ prius natura est de terminatio materiæ specialis sub communi, deinde applicatio formæ vel uitij ad materiam, tertio est ius legis: nam prius est constituere hos actus esse virtuosos, vel vitiosos, q̃ præcipere, uel prohibere illos. Si diligenter tamen consideratа fuerit differentia inter intellectum practicũ & speculatiuum, & inter mala ex se, & quia prohibita, apparebit quod secundo loco est ius legis, quæ præcipiendo constituit bona, & prohibendo mala: & sic tertio loco fit applicatio virtutis ad materiam. Et q̃m commune formaliter respectu specialis est, & in ipsa in his, quę introducta sunt à maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidem determinationes se habet expertorum & prudentum iudicium, sicut ad quædam principia, inquantum scilicet, statim vident quid congruentius sit particulariter determinandum. vnde Philosophus dicit in 6. Ethico. * quòd in talibus oportet attendere expertorum, & seniorum, vel prudentum in demonstrabilibus enuntiationibus & opinionibus non minus, quàm demonstrationibus.

* C.11.ad fin.to.5.

505

Li.5.Eth. c.3. & 21.

* Li. 1.in c. cuiuis titulus est de 4.virtutibus.

Loco in argu. 1.citato.

Text. 88. to.2.

ARTICVLVS III.

Vtrum Isidorus cõuenienter qualitatem legis positiuæ describat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Isidorus * inconuenienter qualitatem legis positiuę describat, dicens. Erit lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco temporique conueniens, necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate ciuium scripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatem legis explicauerat dicens. Lex erit omne, quod ratione constiterit duntaxat, quod religioni congruat, quod disciplinæ conueniat, quod saluti proficiat. ergo superfluè postmodum cõditiones legis multiplicat.

¶ 2 Præt. Iustitia est pars honestatis, vt Tullius dicit in 1. de offic. * ergo postquàm dixerat honesta, superfluè additur iusta.

¶ 3 Præt. Lex scripta secundum Isidorum, † contra consuetudinem diuiditur. non ergo debuit in diffinitione legis poni, quòd esset secũdum consuetudinem patriæ.

¶ 4 Præt. Necessarium dupliciter dicitur, scilicet id quod est necessarium simpliciter, quod impossibile est aliter se habere, & huiusmodi necessariũ non subiacet humano iudicio: vnde talis necesitas ad legem humanam non pertinet. Est etiam aliquid necessarium propter finem: & talis necesitas idem est quod vtilitas. ergo superfluè vtrunque ponitur, necessaria, & vtilis.

¶ Sed contra est auctoritas ipsius Isidori. *

¶ Respon. Dicendum, quòd vniusquisque rei quæ est propter finem, necesse est quòd forma determinetur secundum proportionem ad finem: sicut forma serræ talis est, qualis conuenit sectioni, vt patet in 2. Physi. * Quælibet etiam res recta & mensurata oportet quòd habeat formam proportionatam suæ regulæ & mensurę. Lex autem humana vtrunque habet: quia & est aliquid ordinatum ad finem, & est quædã regula, vel mensura regulata, vel mensurata quadam superiori mensura: quæ quidem est duplex, scilicet diuina lex, & lex naturæ, vt ex supra dictis patet. * Finis autem humanæ legis est vtilitas hominum, sicut etiam Iurisperitus dicit. † Et ideo Isidorus in conditione legis, primo quidem tria posuit, scilicet quòd religioni congruat, inquantum scilicet est proportionata legi diuinæ: quòd disciplinæ conueniat, inquantum est proportionata legi naturæ: quòd saluti proficiat, inquantum est proportionata vtilitati humanæ, & ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas postea ponit, reducuntur. Nam quòd dicitur, honesta, refertur ad hoc, quòd religioni congruat. Quod autem subditur, Iusta, possibilis, secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens, additur ad hoc, quòd conueniat disciplinæ. Attenditur enim humana disciplina primum quidem quantum ad ordinẽm rationis, qui importatur in hoc, quod dicitur iusta: secundo quantum ad facultatem agentium. debet enim esse disciplina conueniens vnicuique secundum suam possibilitatem, obseruata etiam possibilitate naturæ. Non enim eadem sunt imponenda pueris, quæ imponuntur viris perfectis. Et secundum humanam consuetudinem: non enim potest homo solus in societate viuere, aliorum morem non gerens. Tertio quantum ad debitas circunstantias dicit, Loco, temporique conueniens, quod verò subditur, Necessaria, vtilis &c. refertur ad hoc, quòd expediat saluti, vt necesitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad consecutionem bonorum, manifestatio verò ad cauendum nocumentum, quod ex ipsa lege posset prouenire. Et quia, sicut supra dictum est, * lex ordinatur ad bonum commune, hoc ipsum in vltima parte determinationis ostenditur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

* Li.1.c.4. in prin.

† Li.2.c.10 & li.5.c.3

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Isidorus conuenienter ponat diuisionẽ humanarũ legum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Isidorus * diuisionem legum humanarum ponat, siue iuris humani. Sub hoc determinatione communis ad speciale gubernatoris arte authoritatiue facta, applicatio formæ virtutis ad materiam consistit, consequens est q̃ dum author ius positiuum a naturali originari dicit per modum determinationis, quo ars formam communẽ ad specialem determinat, nihil dictorum præmisit: sed dicta omnia sub illo determinationis modo conclusit, quo & speciale formali quodam fluxu a communiori, vt materiale a formali deriuatur.

¶ Ad obiecta autem dicitur, quòd aliud est loqui de cõi, & aliud de eodem vniuersaliter distributo. nam in primo sophisma consequentis ad minus commune determinate descẽdendo committit, in secundo non. lex autem naturæ relata ad ius positiuum non communis vniuersaliter distributi, sed rationis indefinitæ rationẽ habet. v.g. Non est lex naturæ, q̃ malus puniatur omni pœna, sed q̃ puniatur indefinite. Et ex hoc cessat secunda obiectio. Meminit autem artificialiũ quia determinatio ista per rationem & electionem fit, dum arte gubernatiua fit, sicut & alia artificialia.

Ar.præce & qõ.91. art.2.3.& 4.& q.93. ar.3.

† in Dig. veteri lib. 1.tit.3 lege 2.&4.

¶ In eodem secundo articulo nota, quod quid est iuris pure positiui ex 5. Ethico. scilicet quod a principio, nihil differt, vt ex eo scias discernere quando aliquid est solum de iure positiuo, & quando de iure naturæ, vel gentium.

¶ *Super quæstionis nonagesimæquintæ, Art. IIII.* Q.90.art 2.

IN articu. quarto eiusdem qõ. omisso 3. dubium est circa illa verba; Est & aliquod regimen ex istis commistum, quod est optimum: quia hoc aduersatur doctrinæ authoris in pluribus locis, vt patet in prima parte q. 103. arti.3.& in 4. contra Gen. cap.76. ubi tenet, quòd optimum regimen est regimen vnius, & probat, vt patet ibidem. 506

* Li.5.c.4

¶ Ad

* L.5.c.6. in fine.

* Li.5.c.4. in prin.

¶ Ad hoc multipliciter respondetur: primo, q̃ regimen vnius est optimum respectu aliorum regiminũ simplicium, nõ autem commistorũ, & ideo nullaest cõtrarietas. secundo q̃ regimen vnius est optimum secundum speciem regiminis. Regimen autem commistum est optimum secundum partium dispositionem, vt inferius in quæst. 105. arti. 1. explicatur, dum littera ibi explanatur, dicendum, q̃ regimen compositum ex regimine vnius propter virtutem & oppositionem multorũ sub ipso principantiũ propter virtutem, per electionem populi est optimum, vtpote mistum ex regno, aristocratia, & democratia.

¶ Tertio dicitur, q̃ quia comparatio est inter distincta secundũ id, in quo distinguuntur: propterea cum vnum & idem claudatur in vtroque comparatorum, ne comparetur idem ad seipsum, comparatio intelligitur secundum adiuncta, ac per hoc cum regimen vnius, & regimen commistum ex regimine vnius & plebis comparantur: ex vna parte sumitur regimẽ vnius, & ex alia regimen mistum, non quatenus includit regimen vnius, & additaliã bonitatem, sed secundum bonitatas adiunctas. & dicitur quòd regimen vnius est optimum, vt in pluribus locis a Philosopho, & D.Th. habes. Cum hoc tamen stat, quòd loquendo de regimine pure humano, cõsideratis omnibus quę sunt in mistione, regimen mistum est optimum, vt hic & inferius loco allegato habetur. Verum quia in primo sensu cõparatio formaliter & simpliciter exercetur, in secundo autem comparatur vnum & idem secundum se ad seipsum cum enim iure comprehendit ius gentium, quod ideo sic nominat, vt ipse dicit, † quia eo omnes ferè gentes vtuntur: sed sicut ipse dicit, * ius naturale est, quod est commune omnium nationum. ergo ius gentium non continetur sub iure positiuo humano, sed magis sub iure naturali.

* In Dig. nouo lib. 50.tit.8. & leg. & lib. 9.tit.9. Et in Cod.li. 6.tit.49. † loco in arg. 1. cit.

* ar.2.huius q.

Ar.2.huius quæst.

C.2.to.5.

¶ 2 Præt. Ea quæ habent eandem vim, non videntur formaliter differre, sed solum materialiter: sed leges, plebiscita, senatusconsulta, & alia huiusmodi quæ ponit, omnia habent eandem vim. ergo videtur, quòd non differant nisi materialiter: sed talis distinctio in arte non curanda, cum possit esse in infinitum. ergo inconuenienter huiusmodi diuisio humanarum legum introducitur.

¶ 3 Præt. Sicut in ciuitate sunt principes, sacerdotes, & milites: ita etiam sunt & alia hominum officia. ergo videtur, q̃ sicut ponitur quoddã ius militare, & ius publicum, quod consistit in sacerdotibus & magistratibus: ita ẽt debeant poni alia iura, ad alia officia ciuitatis pertinentia.

¶ 4 Præt. Ea quæ sunt per accidens, sunt prætermittenda: sed accidit legi, vt ab hoc, vel ab alio homine feratur. ergo inconuenienter ponitur diuisio legum humanarum ex nominibus legislatorum, vt scilicet quædã dicatur Cornelia, quædam Falcidia &c. *

¶ IN CONTRARIVM Authoritas Isidori sufficiat. †

¶ Respon. Dicendum, quòd vnumquodque potest per se diuidi secundum id quod in eius ratione continetur: sicut in ratione animalis continetur anima, quæ est rationalis, vel irrationalis. & ideo animal propriè & per se diuiditur secundum rationale & irrationale, non autem secundum album & nigrum, quæ sunt omnino præter rationem eius. Sunt autem multa de ratione legis humanæ, secundum quorum quodlibet lex humana propriè, & per se diuidi potest. Est enim primo de ratione legis humanæ, quòd sit deriuata à lege naturæ, vt ex dictis patet: * & secundum hoc diuiditur ius positiuum in ius gentium, & ius ciuile, secundum duos modos, quibus aliquid deriuatur à lege naturæ, vt supra dictum est. * Nam ad ius gentium pertinent ea quæ deriuantur ex lege naturæ, sicut conclusiones ex principijs, vt iustę emptiones, venditiones, & alia huiusmodi, sine quibus homines adinuicem conuiuere non possunt, quod est de lege naturæ: quia homo est naturaliter animal sociale, vt probat in primo Politicæ. * Quæ vero deriuãtur a lege naturæ per modum particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile, secundum quod quælibet ciuitas aliquid sibi accommodè determinat.

¶ Secundo est de ratione legis humanæ, quòd ordinetur ad bonum cõmune ciuitatis. Et secundum hoc, lex humana diuidi potest secundum diuersitatem eorum, qui specialiter dant operam ad bonum commune: sicut sacerdotes pro populo Deum orantes, principes populum gubernantes, & milites pro salute populi pugnantes: & ideo istis hominibus specialia quædam iura aptantur. Tertio est de ratione legis humanæ, vt instituatur à gubernante communitatem ciuitatis, sicut supra dictum est. *

¶ Et secundum hoc distinguuntur leges humanæ secundum diuersa regimina ciuitatum, quorum vnum, secundum Philosophum in tertio Politicæ, est regnum, quando scilicet ciuitas gubernatur ab vno: & secundum hoc accipiuntur constitutiones principum. Aliud verò regimen est aristocratia, idest, principatus optimorum, vel optimatum, & secundum hoc sumuntur responsa prudentum, & etiam senatusconsulta. Aliud regimen est oligarchia, idest, principatus paucorum diuitum & potentum: & secũdum hoc sumitur ius prætorium, quod etiam honorarium dicitur. Aliud autem regimen est populi, quod nominatur democratia: & secundum hoc sumuntur plebiscita. Aliud autem est tyrannicum, quod est omnino corruptum, vnde ex hoc non sumitur aliqua lex. Est etiam aliquod regimen ex istis commistum, quod est optimum: & secundum hoc sumitur lex, quam maiores natu simul cum plebibus sanxerunt, vt Isidorus dicit. *

¶ Quarto verò de ratione legis humanæ est, quòd sit directiua humanorum actuum: & secundum hoc secundum diuersa, de quibus leges feruntur, distinguuntur leges, quæ interdum ab actoribus nominantur: sicut distinguitur lex Iulia de adulteriis, lex Cornelia de sicariis, & sic de aliis, non propter actores, sed propter res, de quibus sunt.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ius gentium est quidẽ aliquo modo naturale homini, secundum quod est rationalis, inquantum deriuatur à lege naturali per modum conclusionis, quæ non est multum remota à principijs. vnde de facili in huiusmodi, homines consenserunt. distinguitur tamen à lege naturali, maximè ab eo quod est omnibus animalibus commune.

¶ Ad alia patet responsio ex his, quæ dicta sunt.

* Li.1.2.c.9.10.in pri.

Q.90.art. 3.

c.10.to.5.

QVAEST. XCVI.

De potestate legis humanæ, in sex articulos diuisa.

¶ *Super quæstio.96. Arti. primum & secundum.*

DEINDE considerandum est de potestate legis humanæ.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum humana lex debeat poni in communi.

¶ Secundo, Vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere.

¶ Tertio, Vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare.

¶ Quarto, Vtrum imponat homini necessitatem, quantum ad forum conscientiæ.

¶ Quinto, Vtrum omnes homines legi humanæ subdantur.

¶ Sexto, Vtrum his qui sunt sub lege, liceat agere præter verba legis.

IN artic. 1. & secundo. 96. q. hoc notandũ occurrit. primo, q̃ cum in secũdo articulo cõcludit negatiua de prohibitione omniũ vitiorũ, intelligit de omnibus vitiis secundũ totã suam latitudinẽ, idest, omnes eorũ actus & nõ de omnibus vitiis, idest, habitibus vitiosis, vt patet ex rñsione ad primũ in articulo tertio, vbi dr, q̃ prohibentur omnia vitia, sed non secũdum omnes actus eorum.

ARTI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quàm in particulari.

507 Inf.q.98. ar.6. ad 2. Et 2.2. q. 147. ar.3. & 4. cor. *c.7.to.5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lex humana non debeat poni in communi, sed magis in particulari. Dicit enim Philosophus in 5. Ethico. * quòd legalia sunt, quæcunque in singularibus legem ponunt, & etiam sententialia, quæ sunt etiam singularia: quia de singularibus actibus sententiæ feruntur. ergo lex non solũ ponitur in communi, sed etiam in singulari.

Q.90.ar. 1.ad.1. ¶ 2 Præt. Lex est directiua humanorum actuum, vt supra dictum est. * sed humani actus in singularibus consistunt. ergo lex humana nõ debet in vniuersali ferri, sed magis in singulari.

Q.90.art. 1. †tex.3.to. 3. ¶ 3 Præt. Lex est regula & mensura humanorũ actuũ, vt supra dictum est: * sed mensura debet esse certissima, vt dicitur in 10. Metaph. † cum ergo in actibus humanis non possit esse aliquod vniuersale ita certum, quin in particularibus deficiat, videtur quòd necesse sit leges non in vniuersali, sed in singularibus poni.

*In digest. veteri li.1. titulo 3. lege 3. 4. & 5. ¶Sed contra est, quòd Iurisperitus dicit, * quòd iura constitui oportet in his, quæ sæpius accidunt: ex his autem, quæ forte vno casu accidere possunt, iura non constituuntur.

Li.5.ci.21. ¶Respon. Dicendum, quòd quia vnumquodque quod est propter finem, necesse est quòd sit fini proportionatũ, finis autem legis est bonum commune: quia, vt Isidorus dicit in lib. Etymolo. * nullo priuato commodo. sed pro communi vtilitate ciuium lex debet esse conscripta: vnde oportet leges humanas esse proportionatas ad bonum commune. bonum autem commune constat ex multis. & ideo oportet, quòd lex ad multa respiciat, & secundum personas, & secundam negotia, & secundum tempora. Constituitur enim communitas ciuitatis ex multis personis, & eius bonum per multiplices actiones procuratur: necad hoc institutitur, quòd aliquo tempore modico duret, sed quòd omni tempore perseueret per ciuium successionem, vt Augusti. dicit in 2. de Ciuitate Dei. *

Ex li.2.c. 21. Et lib. 22.c.6. habetur to.5. †c.7.to.5. ¶Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus in 5. Ethico. † ponit tres species iuris legalis, quod est ius positiuum. Sunt enim quædam, quæ simpliciter in communi ponuntur, & hæc sunt leges communes: & quantum ad huiusmodi dicit, quòd legale est, quod ex principio quidem nihil differt sic, vel aliter: quando autem ponitur differt, puta, quòd captiui statuto pretio redimantur. Quædam verò sunt quæ sunt communia quantum ad aliquid, & singularia quantum ad aliquid: & huiusmodi dicuntur priuilegia, quasi leges priuatæ, quia respiciunt singulares personas, & tamen potestas eorum extenditur ad multa negotia: & quantum ad hoc subdit, Adhuc quæcunque in singularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legalia, non quia sint leges, sed propter applicationem legum communium ad aliqua particularia facta, sicut sunt sententiæ, quæ pro iure habentur: & quantum ad hoc subdit, Et sententialia.

* Text.4. to.3. ¶Ad secundum dicendum quòd illud quod est directiuum, oportet esse plurium directiuum: vnde in 10. Metaphy. * Philosophus dicit, quòd omnia quæ sunt vnius generis, mensurantur aliquo vno, quod est primum in genere illo. Si enim essent tot regulę, vel mensuræ, quot sunt mensurata, vel regulata, cessaret vtique vtilitas regulæ, vel mensurę, quæ est vt ex vno multa possint cognosci: & ita nulla esset vtilitas legis, si non se extenderet nisi ad vnum singularem actum. Ad singulares enim actus dirigendos dantur singularia præcepta præsidentium; sed lex est præceptum commune, vt supra dictum est. *

Q.90.ar.2. & art.3.ad 3. * Ca.3.in pri. & c.7. a med. to. 5. ¶Ad tertium dicendum, quòd non est eadem certitudo quærenda in omnibus, vt in 1. Ethico. * dicitur: vnde in rebus contingentibus, sicut sunt naturalia & res humanæ, sufficit talis certitudo, vt aliquid sit verum vt in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere.

508 Sup.q.91. ar.4. co.fi. & q.93.ar. 3. ad 3. & inf. q. 89. ar.1.co. Et 2.2.q.69. ar.2. ad 1. & q.77.ar. 1. ad 1. & q.78.ar.1. ad 4. Et mal. q6.3. ar. 4. ad 6. Et quol.2. ar.10.ad.1. & 2. Et Iob.11. †li.1.c.20. * q.91.art. 1.&3.&q. 93.ar.3. † li.1.c.5. tom.1. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere. Dicit enim Isidorus in lib. † Ethymologiarum, quòd leges sunt factæ, vt earum metu coërceatur audacia: non autem sufficienter coercentur, nisi quælibet mala cohiberentur per legem. ergo lex humana debet quælibet mala cohibere.

¶2 Præt. Intentio legislatoris est ciues facere virtuosos: sed non potest aliquis esse virtuosus, nisi ab omnibus vitijs compescatur. ergo ad legem humanam pertinet omnia vitia compescere.

¶3 Præt. Lex humana à lege naturali deriuatur, vt supra dictum est: * sed omnia vitia repugnant legi naturę. ergo lex humana omnia vitia debet cohibere.

¶Sed contra est, quod dicitur in 1. de lib. arb. † Videtur mihi legem istam, quæ populo regendo scribitur, rectè ista permittere, & diuinam prouidentiam vindicare: sed diuina prouidentia non vindicat nisi vitia. ergo rectè lex humana permittit aliqua vitia, non cohibendo ipsa.

Ar. præc. ¶Respon. Dicendum, quòd sicut iam dictum est, * lex ponitur vt quædam regula, vel mensura humanorum actuum: mensura autem debet esse homogenea mensurato, vt dicitur in 10. Metaphysic. * diuersa enim diuersis mensurantur. vnde oportet, quòd etiam leges imponantur hominibus secundum eorum conditionem: quia, vt Isidorus dicit, * lex debet esse possibilis & secundum naturam, & secundum consuetudinem patriæ. Potestas autem siue facultas operandi ex interiori habitu, seu dispositione procedit. non enim idem est possibile ei, qui non habet habitum virtutis, & virtuoso: sicut etiam non est idem possibile puero, & viro perfecto. & propter hoc non ponitur eadem lex pueris, quæ ponitur adultis. Multa enim pueris permittuntur, quæ in adultis lege puniuntur, vel etiam vituperantur: & similiter multa sunt permittenda hominibus non perfectis virtute, quæ non essent toleranda in hominibus virtuosis. Lex autem humana ponitur multitudini hominum, in qua maior pars est hominum non perfectorum virtute. Et ideo lege humana non prohibentur omnia vitia, à quibus virtuosi abstinent, sed solum grauiora, à quibus possibile est maiorem partem multitudinis abstinere, & præcipuè quæ sunt in nocumentum aliorum, sine quorum prohibitione societas humana conseruari non posset: sicut prohibentur lege humana homicidia, & furta, & huiusmodi.

*tex. 3. & 4.to.3. Li.2.c.12 ¶Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus intendit in libro illo tradere disciplinam, per quam homines inducerentur ad virtutem perfectam. Ad hanc autem disciplinam perfectam pertinet, vt prohibeantur omnia quæ impedire possunt disciplinam. Sed quia quidam inuenti sunt inhibentes disciplinam, non ferentes coactionem, quæ per legem imponitur, necesse fuit, vt in fine suæ disciplinæ poneret legem humanam, quæ prohibet ea, quæ impedire possunt disciplinam.

In cor.ar. ¶Ad primum ergo dicendum, quòd ad iudicem pertinet iudicare de his, quæ sunt in facto, quæ ipse potest cognoscere: sed de his, quæ sunt in occulto, non potest iudicare. & ideo non punit omnia, quæ punienda lex humana videt, ne multa turbentur, quæ, si tollerentur, multo maiora scandala consurgerent, dum vnicuique homini sua facta innotescerent, quæ nunc occultantur. Quæ tamen lex humana non omittit, quia quantum ad omnes homines sunt occulta, sed quia quantum ad paucos, qui non possent absque magno impedimento multitudinis huiusmodi vitia cohibere. Et ideo lex humana non prohibet omnia, quæ prohibet lex naturæ.

Ad secundum dicendum, quòd lex humana intendit homines inducere ad virtutem, non subito, sed gradatim: & ideo non statim multitudini imperfectorum imponit ea, quæ sunt iam virtuosorum, vt scilicet ab omnibus malis abstineat: alioquin imperfecti huiusmodi præcepta ferre non valentes, in deteriora mala prorumperent, sicut dicitur Prouerb. trigesimo. Qui nimis

Super quæstio. nonagesimæ sextæ. Art. III.

In Nartic. tertio, specialiter occurrit dubium de illa propositione. Omnia autem obiecta virtutum referri possunt ad bonum priuatum alicuius personæ, vel ad bonum cõmune multitudinis. Nam obiectũ supremæ virtutis, in cuius attinctione consistit felicitas, non potest referri ad bonum priuatum, aut commune, quia est superioris naturæ, vt patet in 10. Ethicorum.

*Ca.5.circa fi. to.1.

¶Ad hoc dupliciter dicitur, primo quod author non loquitur de omnibus, sed de illis, quorum oppositæ sunt vitia, vt patet in toto processu arti. Virtutes autem intellectuales speculatiuæ, de quib. fit obiectio, non opponũtur vitiis, sed ignorãtiæ prauę dispositionis. Sed hæc responsio dissonat ab vniuersali simpliciter, vt in litera fit: & a calce corporis articuli, vbi dicitur, quòd a legislatore ordinantur pertinentia ad bonam disciplinam, per quã ciues informãtur, vt commune bonũ iustitiæ & pacis cõseruent. Constat enim non nihil ad hæc conferre disciplinam speculatiuam, licet mediate. Secundo ergo dicitur, quòd obiecta virtutum possunt dupliciter sumi, Primo secundũ se: & sic falsum est, quòd possunt recte referri in bonum priuatum, aut publicũ. Secundo, secundũ actus, quib. homo attingit illa. & sic nihil prohibet omnium virtutum obiecta ad priuatum, vel publicum bonum recte referri posse. Nam licet Deus gloriosus nõ sit referibilis recte in meum, vel cuiusque creaturę bonum: actus tamen quibus contemplamur illum in nostrum commune fiũt: uel mediatè, sicut cum aliqua ordinantur à legislatore pertinẽtia ad bonam disciplinam, per quam ciues informãtur, ut commune bonum iustitiæ & pacis conseruent.

509 Sup.q.93. ar.3.ad 3. & infr.q. 100.art.2. corp. & 9.90.ca.2. 9.90.ar.2. Ca.1.post med.to.5. 9.54.art.1 ad 3. & art.2

¶Ad primum ergo dicendum, quòd lex humana non prohibet omnes actus uitiosos secundum obligationem præcepti, sicut nec præcipit omnes actus uirtuosos: prohibet tamen aliquos actus singulorum vitiorum, sicut etiam præcipit quosdam actus singulorum uirtutum.

¶Ad secũdum dicendum, quòd aliquis actus dicitur esse uirtutis dupliciter. Vno modo ex eo, quòd homo operatur uirtuose: sicut actus uirtutis iustitiæ est facere recta, & actus fortitudinis facere fortia: & sic lex præcipit aliquos actus uirtutum. Alio modo dicitur actus uirtutis, quia aliquis operatur uirtuosa eo modo, quo uirtuosus operatur: & talis actus semper procedit à uirtute. nec cadit sub præcepto legis: sed est finis, ad quem legislator ducere intendit.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est aliqua uirtus, cuius actus non sint ordinabiles ad bonum commune, ut dictum est, * uel mediatè, uel immediatè.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex humana præcipiat actus omnium virtutum.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd lex humana non præcipiat actus omnium virtutum. Actibus enim virtutum opponuntur actus uitiosi: sed lex humana non prohibet omnia uitia, vt dictum est. * ergo etiam non præcipit actus omnium uirtutum.

¶2 Præte. Actus virtutis à virtute procedit: sed virtus est finis legis, & ita quod est ex virtute, sub præcepto legis cadere non pót. ergo lex humana non præcipit actus omnium uirtutum.

¶3 Præt. Lex humana ordinatur ad bonum commune, vt dictum est: * sed quidam actus virtutum non ordinãtur ad bonum commune, sed ad bonum priuatum. ergo lex non præcipit actus omnium virtutum.

¶Sed contra est, quòd Philosophus dicit in 5. Eth. * quòd præcipit lex fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ mansueti. Similiter autem secundum alias uirtutes & malitias, hæc quidem iubens, hæc autem prohibens.

¶Respondeo dicendum, quòd species virtutum distinguntur secundum obiecta, ut ex supra dictis patet. * Omnia autem obiecta uirtutum referri possũt vel ad bonum priuatum alicuius personæ, uel ad bonum commune multitudinis: sicut ea quæ sunt fortitudinis potest aliquis exequi, uel propter conseruationem ciuitatis, uel ad conseruandum ius amici sui, & simile est in aliis. Lex autem, ut dictum est, * ordinatur ad bonum commune, & ideo nulla uirtus est, de cuius actib. lex præcipere nõ possit: non tamen de omnibus actib. omnium uirtutum lex humana præcipit, sed solum de illis, qui ordinabiles sunt ad bonum commune, uel immediatè, sicut aliqua directè propter bonum commune fiũt: uel mediatè, sicut cum aliqua ordinantur à legislatore pertinẽtia ad bonam disciplinam, per quam ciues informãtur, ut commune bonum iustitiæ & pacis conseruent.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd lex humana non prohibet omnes actus uitiosos secundum obligationem præcepti, sicut nec præcipit omnes actus uirtuosos: prohibet tamen aliquos actus singulorum vitiorum, sicut etiam præcipit quosdam actus singulorum uirtutum.

¶Ad secũdum dicendum, quòd aliquis actus dicitur esse uirtutis dupliciter. Vno modo ex eo, quòd homo operatur uirtuose: sicut actus uirtutis iustitiæ est facere recta, & actus fortitudinis facere fortia: & sic lex præcipit aliquos actus uirtutum. Alio modo dicitur actus uirtutis, quia aliquis operatur uirtuosa eo modo, quo uirtuosus operatur: & talis actus semper procedit à uirtute. nec cadit sub præcepto legis: sed est finis, ad quem legislator ducere intendit.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est aliqua uirtus, cuius actus non sint ordinabiles ad bonum commune, ut dictum est, * uel mediatè, uel immediatè.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex humana imponat homini necessitatem in foro conscientiæ.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd lex humana non imponat homini necessitatem in foro conscientiæ. Inferior enim potestas non potest imponere legem in iudicio superioris potestatis: sed potestas humana, quæ fert legem humanam, est infra potestatem diuinam. ergo lex humana non potest imponere legem quantum ad iudicium diuinum, quod est iudicium conscientiæ.

¶2 Præt. Iudicium conscientiæ maximè depẽdet ex diuinis mandatis: sed quandoque diuina mandata euacuãtur per leges humanas, secundum illud Matth. 15. Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones uestras. ergo lex humana non imponit homini necessitatem quantum ad conscientiam.

¶3 Præt. Leges humanæ frequenter ingerunt calumniam, & iniuriam hominibus, secundum illud Isa. 10. Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & uim facerent causæ humilium populi mei: sed licitum est unicuique oppressionẽ & uiolentiã euitare. ergo leges humanæ non imponunt necessitatem homini, quantum ad conscientiam.

¶Sed contra est, quòd dicitur 1. Pet. 2. strum bonum, recte referuntur, & secundum se, & secundum vtilitates consequentes. sit hoc sufficit præsenti intentioni ad cõcludendum, quòd lex humana de actibus omnium virtutum intellectualium, & moralium disponere potest: & disponit de speculatiua sapientia, dum homines aliquos illi uacare iubet, ut sapientes facti, etiam ad minora iudicanda potestates sint, &c.

D.1045. *Super quæstionis nonagesimæ sextæ, Articul. quartum.* D.1047.

In cor.ar. IN ar.4. eiusdem q. aduerte diligenter, vt scias applicare cõditiones legis iustæ, vel iniustæ, ad particulares leges: quia inde multos casus conscientiæ in gabellis, & grauaminibus, & huiusmodi publicis clarificabis: præsertim ex fine, & æqualitate proportionali, quam tenetur saluare iustitia distributiua.

600 2.2.q.60. art.4.ad 3. ¶IN eodem articulo quarto, dubium occurrit, an lex humana ita obliget in foro cõscientiæ, q homo teneatur mori pro eius obseruatione. Et est occasio dubitandi, quia quidam dicunt, q ius positiũ non habet hanc potestatem, nisi in causa fidei, vel tuẽdæ reipu. propterea inquiunt, q licita propter euitandam mortem, celebrare, quis possit coram excommunicatis nominatim &c. & omnia positiua iura non seruare.

¶Sed hanc opinionem esse erroneam multipliciter monstratur. Primo, ex ratione tacta in litera, scilicet, quia quilibet homo non solum secundum id quod habet, sed hoc ipsum, quod est, multi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

multitudinis est sicut quælibet pars id quod est, totius est. Ex hoc nanq; sequitur, q; de lex humana, quæ sicut quælibet alia lex ad commune bonum respicit, potestatem habet supra id quod est quilibet homo, ac per hoc super vitam ipsius: ac per hoc potest disponere, & ordinare de expositione vitæ cuiusque pro communi bono, pro quo sit omnis lex, vt in quæstionis nonagesimæ articulo secundo dictum est. Amplius, lex humana est præceptiua, & obligatiua ad peccatum mortale, vt manifeste patet, cū præcipitur aliquid sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vel sub pœna capitis. ergo est constitutiua alicuius actus in hoc, q; sit peccatum mortale. ergo est obligatiua ad euitandum magis actum illum, quā mortem corporalem: quia mors animæ fugienda est magis quam mors corporis. Perinde est ergo dicere, q; lex humana non potest obligare hominem ad mortem pro sui obseruatione: & dicere, quòd lex humana nō pt constituere aliquē actum in hoc, q; sit peccatum mortale, immo in hoc, quòd sit peccatū: quia etiam pro vitando veniali tenetur homo mori. Et confirmatur, quia homo tenetur potius mori, q; cōtrahere matrimoniū sine dispensatione cū sorore consobrina: & in hoc solo positiuo iure est prohibitū. Similiter Sacerdos tenetur mori potius, quam Missā celebrare absque calice, corporali, altari, & lumine, vestibus Sacerdotalibus, & aliis requisitis ex iure humana. Accedit ad hæc Cap. Sacris, de de his quæ vi metusue causa fiunt: vbi in materia iuris positiui, scilicet de incursu excommunicationis propter participationem cum excōmunicato, Innocentius tertius dicit, quòd metus non excusat ab excommunicatione: quia potius debet mori, quàm peccare mortaliter. Vnde totum oppositum illius opinionis est verum. Ille nanque putat, q; regulariter lex positiua non obligat ad mortem pro sui obseruatione quātumcunque præcipiat: in casu autē, scilicet pro fide, vel patria sic.

¶ Nos autem secundum veritatem dicimus, quod vniuersaliter lex præceptiua obligat ad mortē pro sui obseruatione: in casu autem non ex benignitate legum, vt forte accidit in lege de vitādis excommunicatis, de qua quia non est ad propositum nisi exemplariter, nihil dico, nisi quod dicētes, quod ideo licet ex metu cadente in constantem virum celebrare coram excōmunicatis, quia lex humana nō obligat ad mortē pro sui obseruantia, errant: & nisi aliūde huic metui subueniant, falsa est doctrina excusās participatione ex metu, sicut de aliis dictum est. Et aduerte hic diligentissime, quod quia lex positiua præcipiendo, seu statuendo, facit de actibus indifferentibus virtuosos, vel vitiosos, dū sub aliqua virtute, aut vitio actum determinat fore præcipiendo enim abstinentiā, ponit actum illum sub temperantia: præcipiendo solutionē gabellæ, ponit actum illū sub iustitia: præcipiēdo cultum diuinū, ponit sub religione, & sic de aliis. Et propterea sicut in foro cōscientiæ nemo quis ad actus virtutū, & ad euitandos actus vitiorū, nec excusat metus &c. ita nō excusat ab iniustitia, a sacrilegio &c. qui determinata sic a lege contemnit, aut incurrit &c.

¶ Super

Super quæst. XCVI. Art. V.

IN artic. 5. eiusdem q. 96. nota, q; cum in litera dicitur, q; iusti non subsunt legi, vt coactiuæ, potest dupliciter intelligi. Primo, q; lex non habet vim coactiuam super iustos. Et hic sensus est falsus: quia super omnes subditos tā lex viua, quàm promulgata habet potestatem coactiuam: quāmuis in iustos nō exerceat coactionem, quia non oportet. Secundo, q; iustus ex parte sua non subiicitur legi, vt coactus: & hic sensus & verus & intentus, quia iustus voluntarie legi subiicitur.

¶ In eodem 5. art. in responsione ad tertium, dubium occurrit, quomodo stant hæc duo simul, q; princeps obligetur quo ad Deū, ita q; peccet non seruando legem: & q; lex non habet vim coactiuam super eum. Si enim peccat humanam legem transgrediendo, obligatus est legi procul dubio obligāti eum, ac per hoc vim coactiuam in eum habenti, quāmuis non exercenti. & si eum non potest cogere, lex eum non obligat: & si non obligat lex principē, princeps non obligatur: & si non obligatur, non peccat non seruando eam. Et confirmatur declarando: quia quantumcunque sapiens aliquis, vt Plato, vel Arist. leges excogitet optimas pro bono communi, & diuulgentur, quia non habent vim coactiuem, sed ostensiuam tantum, constat q; non obligant principem, aut alios. ergo lex a principe condita licet ostensiuam vim habeat, quomodo debeat ipse se habere, non tamen obligat eum, quia coactiuam vim super eum non habet. Et augetur dubium ex ratione in litera assignata de vi coactiua legis, arguendo sic, Lex non habet vim directiuam, nisi ex principis potestate. ergo secundum vim directiuam non obligat principem. Assumptum patet: quia secluſa potestate principis, lex non est lex, nisi æquiuoce, vt leges Platonis, quæ monstrant tantum. Consequentia est nota, quia nullus a propria potestate obligatur, sicut nec cogitur, vt in litera dicitur. Et confirmatur, quia asserenda est causa obligatiua principis ad obseruantiam suæ legis, Deus immediate non est, q; a nullum est ibi opus Dei immediate, vt patet. Communitas multitudinis non est, quia subiecta est principi, vt supponitur. de tali enim principe est sermo, vel saltem de lege propria principis, quę non fit a multitudine. Voluntas propria non pacto, non voto, nō iuramento. & breuiter non contractu, aut vinculo quocunque interueniente est. ergo &c. Confirmatur hoc, quia non est minus libera in se volūtas principis ex hoc, q; præcepit subditis, quàm si non præcepisset eisdem. Sed lex nihil aliud est quā præceptum ad subditos: quia est effectus potestatis gubernatiuæ, quæ est principium dirigendi aliud in quantum aliud, vt patet in quinto & 9. Metaphysic. ergo.

¶ Ad hoc dubium tanto difficilius, quanto litera sola authoritate doctrinam dedit hanc, dicitur, q; cum princeps non subiiciatur legi, nisi quo ad Deum, quod idem est q; subiici legi in foro conscientiæ, ex eodem habet vim lex obligandi principem, vnde habet vim obligandi in foro conscientiæ. Vt autem in art. 4. dictum est, lex habet vim obligatiuam in foro conscientiæ ab æterna lege, a qua deriuatur, oportet igitur vt lex habeat vim obligatiuam principis ab æterna lege. Et quemadmodum lex humana non deriuatur ab æterna immediate, sed mediante lege naturę, ita habet mediante illa vim obligatiuam in foro conscientiæ. Est nanque de iure naturæ, vt q; tibi non vis fieri, alteri ne feceris: & consequenter, vt ius quod tibi non vis, alteri non statuas: ac per hoc cum quis alteri legem ponit, & non sibi, naturæ ius violat. sicut etiam subditus inobediens, principis legi, naturæ ius, dictans q; iustis ad commune bonum ab habente potestatem statutis parendum est, violat, ab æterna lege vim humanæ legi tribuens. Et hanc rationem quo ad primam eius partem author in litera sub authoritate canonis induxit: ex hac autem radice, q; lex humana est obligatiua in foro conscientiæ, & principis, & subditorum ex lege æterna medio iure naturæ prouenit, q; cum in lege sint duæ vires, scilicet directiua & coactiua, & inter eas sit habita superius ex art. 2. q. 92. differentia talis, q; vis directiua respicit ipsos actus licitos, vel illicitos, aut indifferentes: coactiua autem pœnam inducendo ad obseruantiam legis. Prouenit inquam, primo, q; vis obligatiua humanæ legis in foro conscientię ad vim directiuam legis: impositiua autem pœnę ad vim coactiuam legis spectat. Prouenit secundo, quod licet vtraque vis directiua scilicet, & coactiua, super potestate principis fundetur: quia neutra vis in suo robore est, nisi ab habente potestatem. Differunt tamen multum quo ad actum, quia vis coactiua actum suum, qui est cogere, ac punire inuitum, non potest exercere nisi sola potestate principis. Nemo enim potest aliquem punire inuitum, nisi principis authoritate. vis autem directiua actum suum, qui est dirigere, exercet ex æterna legis authoritate, ex quo semel ab humana potestate lex condita. Et quia frustra est potentia, quæ non est reducibilis ad actum, ideo vis coactiua legis humanæ non extendit se ad eum, respectu cuius non est reducibilis ad actum: ac per hoc non extendit se ad principem, qui non potest a sua potestate cogi, vt in litera dicitur: sed ad alios: qui, etsi non puniantur, puniri tamen possunt a principis potestate inuiti. Vis autem directiua eiusdem extendit se ad omnes principes, scilicet, & subditos: quia actus eius respectu omnium exercetur, dirigitur enim quis a seipso, & ab alio. Et rursus non est amplius in potestate principis opus ad actum directionis, ex quo condita est lex, sed authoritate æternæ legis humana lex actum directionis exercet.

¶ Ex his autem facile patet solutio obiectorum. Ad primum siquidem dicitur q; nulla repugnantia est dictorum: quia altera est vis obligatiua legis humanæ in foro conscientiæ, seu quo ad Deum: & altera vis coactiua eiusdem, qua homo hominem puniendo iudicat. & q; prima habet locum in principe, non secunda: quia hominem non habet supra se, vt in litera dicitur. Et ex hoc prouenit, q; Papa nulla iuris humani pœna ligatur, quantumcunque contra leges faciat. Ad confirmationem, seu declarationem dicitur, q; leges scriptę a sapientibus non habentibus curam communitatis non solum carent vi coactiua, sed etiam directiua: habent enim solum vim ostensiuam, vt ex dictis patet. Ad augmentum dubij dicitur, quòd vis directiua legis humanæ potest sumi, vel quo ad substantiam, vel quo ad operationem. Et secundum substantiam, non est nisi a potestate principis, sicut vis coactiua: secundum vero operationem, falsum est, q; non est nisi potestate principis: quoniam, vt est sensum fuit ex quo lex condita est a potestate principis, vis directiua dirigitur obligando in conscientiæ foro authoritate legis æternæ absque quacunque operatione potestatis principis, quod non accidit in vi coactiua quo ad eius operationem, vt ex dictis patet. Dicitur secundo, q; esse a sola potestate principis, licet sit ratio quòd vis coactiua non se extendit ad principem, non tamen est ratio, quòd vis directiua non se extendat ad eundem: quia nemo cogitur a seipso, sed dirigitur & obligatur a seipso. Prima responsio negat assumptum quo ad actum: secunda sequelam. Ad confirmationem petentem causam obligatiuam principis ad obseruantiam propriæ legis, dicitur, quòd est causa duplex, idest, propria voluntas, & lex æterna. Propria autem voluntas non quæ eligit obligationem libere, vel contractu aliquo, sed quæ eligit legem promulgare. Ex hoc nanque ipso, quòd voluntarię legem promulgat, vult ordinationem illam habere vim legis: & quia ordinationem aliquam obtinere vim legis est sortiri ab æterna lege vim directiuam in foro cōscientię, cui etiam princeps subiicitur: ideo ex propria voluntate principis, & ex æterna lege vim obligatiuam principis in foro conscientiæ lex humana habet, quāmuis diuersimode, quia ab æterna lege sicut a causa, a qua est vis obligatiua huiusmodi: a voluntate vero principis sicut a determinante causam vniuersalem ad effectum specialem, sicut in naturalibus causa vniuersalis, puta Saturnus respectu rerum fixarum, determinatur ad specialem effectum, puta, ossa a semine talis producentis animal habens ossa. Sicut enim producere tale animal sub Saturno, est determinare ipsum ad ossa producenda in illo: ita constituere legem sub Deo, est determinare Deum ad communicandam vim obligatiuam in foro conscientiæ legi. & sicut ossa reducuntur in Saturnum, vt causā, ita vis ista obligatiua in legem æternam. Et per hoc patet responsio tam ad id quod dicitur, q; Deus nihil hic agit immediate, non enim oportet hoc dicere, sed sufficit quod dictum est, quàm ad id quod dicitur de voluntate principis. Patet enim, q; ex suppositione quod legem voluerit, obligatus remanet, & non minus liber quo ad velle & nolle: sed quo ad bene vel male velle id quod lege positum est. Aduertendum tamen est hic, q; sunt leges duplices, quædam de communibus toti multitudini, quædam de propriis aliquorum actibus, puta, de militibus. Cum dicitur, q; princeps subiicitur legi, non intelligitur de lege speciali, puta, militū. nisi ipse sit miles: sed intelligitur de lege communi. Rursus cū princeps subiicitur legi, intelligitur subiici proportionaliter, vt decet principem, & nō sicut alios subditos, vt ex dictis manifestum est. In calce eiusdem responsionis ad tertium, dubium etiam difficile occurrit, quomodo stant ista simul, quòd princeps potest legem tollere, mutare, & in ea dispensare: & quod ipse in foro conscientiæ subdatur legi, vt determinatum est. Si enim potest legem tollere, tollet eam a se, & sic faciet quod non habeat vim legis respectu sui: ac per hoc absque scrupulo conscientiæ nō seruabit eam, vtpote non obligatus. Et confirmatur hoc, quia non deterioris cōditionis est ipse, quàm aliquis subditus: sed princeps potest eximere vnum subditum a lege communi, quia apud Deum non erit reus violatæ legis, de cætero non seruans eam. ergo potest eximere seipsum: & si hoc potest, sea obligatio ad legem stat in voluntate sua sola, & non est ex lege æterna, vt ex vera causa, cuius oppositum conclusum est.

¶ Ad hoc dubium præmittenda sunt aliqua certa acceptata ab omnibus: deinde singuli modi dicendi. Certum & confessum ab omnibus est, q; princeps potest secum dispensare sicut cum aliis, proprie loquendo de dispensatione: & q; potest quando, & quantū expediens fuerit eximere aliquem subditum, & seipsum a lege, & q; potest legem mutare, siue aliam condendo loco eius, siue totaliter tollendo. Et nihil horum contradicit determinatis in litera, scilicet q; princeps subiicitur legi in foro conscientiæ. Subiicitur nanque vt princeps potestatem habens præcepta faciendi: hæc sunt confessa communiter. Sed de mota dubitatione triplex est opinio. Prima est, q; princeps licet subiiciatur legi humanę, simpliciter & absolute habenti vim legis, non subditur tamen legi habenti vim legis cum exceptione iuæ personæ. Et sicut princeps a principio constituendo legem, potuisset excipere principem: ita potest legem conditam potest se excipere, sicut & aliquem aliunm subditū:

P. 797.

*In 5. e. 5. paruum a com. to. 1.

*In dig. veteri li. 1. ti. 3. lege 30.

Q. 90. a. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sic si princeps non tollit à se legem, obligatur: si autem tollit, non obligatur. Sed contra hanc opinionem est, quia si princeps potest se eximere a lege, obligatio sua ad legem est ridiculosa, posset nanque eximendo se, dicenti, Patere legem quam ipse tuleris: & quare alligas onera grauia in humeros hominum, & digito tuo non moues ea? respondere cum bona conscientia: quia eximo me ipsum, quod est ridiculum. Alia opinio est, q̃ quandiu lex non est totaliter sublata, princeps obligatur. Et licet possit secum dispensare, & tollere eam totaliter, non potest eam tollere quo ad libitū. vndesi vult se absoluere à vinculo legis, tollat eā absolute, alioquin illi subiacet. Et fundatur hæc opinio super hoc: quia aliter obligatio principis ad obseruantiam legis esset ridiculosa. Contra hanc autem opinionem est, quia princeps potest etiam sine causa, quia sibi placet, eximere vnum subditum à communi lege. ergo potest seipsum eximere, cum non sit deterioris conditionis, quàm suus subditus. Inter has autem extremas opiniones, media occurrit opinio, quæ sola vera est, s. q̃ princeps potest ad libitum se, & subditum aliquem eximere à lege cómuni iam promulgata, sic q̃ exemptus non sit reus violati præcepti legis non seruando illam, nō tamen potest eximere sic, vt ipse eximens, & exemptus ad libitum non sit reus violati iuris naturæ, quo quelibet pars consonare debet suo toti, & præcipue caput. Hæc opinio duo dicit, vt patet. Et in primo cōuenit cum prima opinione, & discrepat à secunda. in secundo autem conuenit cum secunda aliqualiter, & discrepat a prima. Et si bene consideretur opinio hæc, apparebit q̃ saluat vtrunque quod mentibus humanis impressum videtur, scilicet & q̃ princeps male facit eximendo se, vel alium ad libitum à legis iugo: & quòd nihilominus exemptus, non est reus fractæ legis. Si enim Papa licentiet se, vel alium, quia placet, ad non dicendum horas canonicas, vel carnes comedendum in Quadragesima: licentiatus malefacit non dicendo horas, aut carnes comedendo, quia turpis est pars, quæ non consonat suo toti ex naturæ iure, quod violatur à subdito, & multo magis à capite, cui etiam à diuino iure imperatur. Dicis, & non facis: alligas onus graue &c. Matthæi vigesimo tertio. & nihilominus licet peccet sit licentiatus, non tamen est reus violati præcepti de horis canonicis dicendis, aut de carnibus non comedendis. Fundatur hæc opinio quo ad primam partem, super potestate principis, qua potest tollere legem, & simpliciter, & quo ad aliquem, vt quotidiana experientia testatur in priuilegiis eximentibus hos, vel illos à solutione decimarum, in quibus etiam si nulla causa exprimatur, sed solo motu principis fiant, robur non deest. Quoad secundam vero partem super naturali iure, quo turpis est omnis pars, quæ non consonat suo toti: & quo in moralibus magis mouent exempla, quàm verba: & princeps non solum vt præsit, sed prosit, creatur, & aliis huiusmodi, quæ naturalis ratio dictat. Et secundum hanc opinionem nihil est ridiculum, omnia consonant, omnes obiectiones soluuntur, obseruantiarum, & reprehensionum ratio redditur. vnde vt sententia vera in medio posita amplectenda est.

hoc contingit, q̃ aliquis simpliciter subiectus legi secundum aliqua, legi non astringitur, secundum quæ regitur superiori lege. Alio uero modo dicitur aliquis subiectus legi, sicut coactū cogenti: & hoc modo homines uirtuosi & iusti non subduntur legi, sed soli mali. Quod.n. est coactum & uiolentum, est contrarium uoluntati. uoluntas autem bonorum consonat legi, à qua malorum uoluntas discordat: & ideo secundum hoc boni non sunt sub lege, sed solum mali.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ratio illa procedit de subiectione, quæ est per modum coactionis. Sic enim iusto non est lex posita: quia ipsi sibi sunt lex, dum ostēdunt opus legi scriptum in cordibus suis, sicut Apostolus ad Romanos 2. dicit. unde in eos non habet lex uim coactiuam, sicut habet in iniustos.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ lex Spiritus sancti est superior omni lege humanius posita. & ideo uiri spirituales secundum hoc, q̃ lege Spiritus sancti ducuntur, non subduntur legi, quantum ad ea quæ repugnant ductioni Spiritus sancti: sed tamen hoc ipsū est de ductu Spiritus sancti, q̃ homines spirituales legib. humanis subdantur, secundum illud 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd princeps dicitur esse solutus à lege quantū ad uim coactiuam legis: nullus enim propriè cogitur à seipso. lex autem non habet uim coactiuam, nisi ex principis potestate. Sic igitur princeps di

Super quæst. XCVI. Artic. VI.

IN art. 6. eiusdem 96. q. nota q̃ quadrupliciter occurrere potest casus agendi contra legis verba, pro seruanda eius intentione. Primo, ambiguus & impatiens moræ, & tunc seruanda sūt verba legis, vt dicitur in respōsione ad secūdum. Secūdo, ambiguus & sustinēs moram, & tunc consulendus est superior, q̃ propter huiusmodi casus habet authoritatem interpretandi legē: & hoc intendit litera in corpore articuli. Tertio, manifestus & impatiēs moræ, & tunc constat, q̃ debet non seruare verba legis, sed intentionem. Quartus, manifestus, sed sustinens moram, & tunc duce gnome epieicheia sine superioris consultatione prætermittuntur verba legis, & seruatur mentio eius: quia in manifestis non est opus interpretatione, quæ spectat ad superiorem, sed execution, vt in Secūda Secundæ, q. de epieicheia author dicit. Quod ergo in litera dicitur, q̃ extra subitum periculum, non pertinet ad quemlibet interpretari, in casu dubio est sermo. Interpretatione.n. non est opus in manifestis.

¶ Sed tunc insurgit quæstio, Quo pacto saluatur distinctio facta in corpore art. inter casum necessitatis habentis dispensationem annexam, & casum non necessitatis, q̃ recurrendum est ad interpretationem superioris. Si nanque de ambiguis casib. est sermo, cōtradicit dictis ex responsione ad secundum, s. q̃ secundū verba agendum est in necessitatis casu ambiguo. Si de manifestis, contradicit dictis ex Secunda Secundæ, q̃ in manifestis extra casum necessitatis, non est opus interpretatione, sed virtus epieicheia sufficit. Si in primo membro de ambiguis, & in secundo de manifestis est sermo, distinctio est inutilis & extra arte, tacens principale in dicta, scilicet manifestum, vel ambiguum. Verum q̃ hæc citius soluetur, si viderimus, q̃ in ambiguis datur latitudo. Nam quædam sic occurrunt ambigua, vt in sua ambiguitate remaneant. Quædā vero sic sunt ambigua, vt rōnabile sit, q̃ si legislator adesset, hanc proculdubio partem determinaret nunc, hic, seruandam. Sermo ergo literæ est de ambiguis, & de eis vbi docet, q̃ interpretatio spectat ad superiores, quando potest ad eos recurri: q̃n vero non pōt recurri, si sunt ambigua secundo mō, necessitas hēt dispensationē annexam. si vero sunt ambigua primo modo, tunc s̄m verba legis agendum est. Et q̃ mens authoris sit ista, patet ex hoc q̃ dicit, s. q̃ necessitas habet dispensationem annexam. constat.n. q̃ dispensatio ex interpretatione legis procedit. Interpretatio autem locum non habet in manifestis. de ambiguis igitur secundo mō intendit.

¶ In responsione ad tertium collige causas, quare leges humanæ fiunt secundum id quod vt in pluribus agendum est, & non de articulantur omnia in omni euentu. Prima est ex defectu humani ingenij: secunda est ex parte confusionis vitandæ: tertia, quæ in litera tacetur, ponitur tamē 5. Eth. esse ex variabilitate rerum, de quibus sit lex humana: & hæc variabilitas materiæ inculpabilem reddit humanum intellectum in statuendo legis, vt in pluribus.

tamen

ARTICVLVS VI.

Vtrum ei, qui subditur legi, liceat præter verba legis agere.

AD sextum sic proceditur. Videt q̃ non liceat ei, qui subditur legi, præter uerba legis agere. Dicit enim Aug. in lib. de uera Religione. * In temporalibus legibus quàmuis homines iudicent de his cum eas instituunt, citur esse solutus à lege, quia nullus in ipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat. unde super illud Psa. 50. Tibi soli peccaui, &c. dicit glos. q̃ rex non habet hominem, qui sua facta diiudicet: sed quantum ad uim directiuam legis, princeps subditur legi propria uoluntate, secūdum quod * dicitur extra de constitutionibus, Cap. Cum omnes. Quod quisque iuris in alterum statuit, ipse eodē iure uti debet. & Sapientis dicit authoritas: Patere legem, quam ipse tuleris. Improperatur etiam his à Domino, qui dicunt, & nō faciunt: & qui aliis onera grauia imponunt, & ipsi nec digito uolunt ea mouere, ut dicitur Matth. 23. Vnde quantum ad Dei iudicium, princeps non est solutus à lege quantū ad uim directiuam eius: sed debet uoluntarius, non coactus legem implere. Est etiam princeps supra legē, in quantum si expediens fuerit, potest legem mutare, & in ea dispensare pro loco, & tempore.

*In decr. li. 1. ti. 2. cū omnes à med.

*Cir. me. illius. & lib. 12.

Q. 96. ar. 6.

*In dist. vener. li. 1. tit. 3. l. 24.

602 Infr. q. 97 art. 3. ad 1. Et 2. 2. q. 60. artic. 5. ad 2. & 3. & q. 120. art. 1. & 2. & q. 147. art. 4. corp. Et 3. dist. 33. q. 3. art. 4. q. 5. corp. & ad 5. & dist. 37. art. 4. corp. Et 4. dist. 15. q. 3. art. 2. q. 1. & 4. corp. * Cap. 3. non lōge a fi. to. 1.

tamen quando sunt institutæ & firmatæ, non licebit de ipsis iudicare, sed secundum ipsas: sed si aliquis prætermittat verba legis, dicens se intentionem legislatoris seruare, videtur iudicare de lege. ergo non licet ei, qui subditur legi, vt prætermittat verba legis, vt intentionem legislatoris seruet.

¶ 2 Præt. Ad eum solum pertinet leges interpretari, cuius est condere leges: sed omnium subditorum legi non est leges condere. ergo eorum non est interpretari legislatoris intentionem, sed semper secundum verba legis agere debent.

¶ 3 Præt. Omnis sapiens intentionem suam verbis nouit explicare: sed illi qui leges condiderunt, reputari debent sapientes. Dicit enim Sapientia Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. ergo de intentione legislatoris non est iudicandum, nisi per verba legis.

¶ Sed contra est, quod Hilarius dicit in 4. de Trinita.* Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei debet esse sermo subiectus. ergo magis est attendendum ad causam quæ mouit legislatorem, quàm ad ipsa verbis.

¶ Respondeo dicendum, q̃ sicut supra dictum est,* Omnis lex ordinatur ad communem hominum salutem, & intantum obtinet vim & rationem legis: secundum vero quod ab hoc deficit, virtutem obligandi non habet. Vnde Iurisperitus dicit, * q̃ nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro salute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum perducamus ad seueritatem. Contingit autem multotiens, q̃ aliquid obseruari, communi saluti est vtile vt in pluribus, quod tamen in aliquibus casibus est maximè nociuum. Quia igitur legislator non potest omnes singulares casus intueri, proponit legem secundum ea quæ in pluribus accidunt, ferens intentionem suam ad communem vtilitatem. vnde si emergat casus, in quo obseruatio talis legis sit damnosa communi saluti, non est obseruanda: sicut si in ciuitate obsessa statuatur lex, q̃ portæ ciuitatis maneant clausæ, hoc est vtile communi saluti, vt in pluribus. Si tamen contingat casus, q̃ hostes insequantur aliquos ciues, per quos ciuitas conseruatur, damnosissimum esset ciuitati, nisi eis forte aperirentur: & ideo in tali casu essent portæ aperiendæ contra verba legis, vt seruaretur vtilitas communis, quam legislator intendit. Sed tamen hoc est considerandum, quòd si obseruatio legis secundum verba non habeat subitum periculum, cui oporteat statim occurri, non pertinet ad quemlibet vt interpretetur quid sit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati, sed hoc solum pertinet ad principes, qui propter huiusmodi casus habent authoritatem in legibus dispensandi. Si verò sit subitum periculum, non patiens tantam moram, vt ad superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam: quia necessitas non subditur legi.

*In dist. vener. li. 1. tit. 3. l. 24.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ille qui in casu necessitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipsa lege, sed iudicat de casu singulari, in quo uidet verba legis obseruanda non esse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ille qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem simpliciter, sed in casu, in quo manifestum est per euidentiā documenti, legislatorem aliud intendisse. Si.n. dubium sit, debet vel secundum uerba legis agere, vel superiorem cōsulere.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ nullius hominis sapientia tanta est, vt possit omnes singulares casus excogitare: & ideo non potest sufficienter per verba sua exprimere ea quæ conueniunt ad finem intentum. Et si posset legislator omnes casus considerare, non oporteret, vt omnes exprimeret propter confusionem vitandam: sed legem ferre deberet secundum ea, quæ in pluribus accidunt.

QVAEST. XCVII.

De mutatione legum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de mutatione legum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex humana sit mutabilis.

¶ Secundo, Vtrum semper debeat mutari, quando aliquid melius occurrerit.

¶ Tertio, Vtrum per consuetudinem aboleatur: & vtrum consuetudo obtineat uim legis.

¶ Quarto, Vtrum vsus legis humanæ per dispensationem rectorum immutari debeat.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana debeat mutari aliquo modo.

Super quæstionis nonagesimæ septimæ Artic. I. & II.

AD primum sic proceditur. Videtur q̃ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana derivatur a lege naturali, vt supra dictum est:* sed lex naturalis immobilis permanet. ergo & lex humana debet immobilis permanere.

¶ 2 Præte. Sicut Philosophus dicit in 5. Ethi. Mensura maxime debet esse permanens: sed lex humana est mensura humanorum actuum, vt supra dictum est. ergo debet immobiliter permanere.

¶ 3 Præt. De ratione legis est, q̃ sit iusta & recta, vt supra dictum est: sed illud quod semel est rectum, semper est rectum. ergo illud quod est semel lex, semper debet esse lex.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in 1.* de lib. arb. Lex temporalis quamuis iusta sit, cōmutari tamen per tempora iuste potest.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est,* lex humana est quidam dictamen rationis, quo diriguntur humani actus, & secundum hoc duplex causa potest esse, quòd lex humana iuste mutetur. Vna quidem ex parte rationis: alia uero ex parte hominum, quorum actus lege regulantur. Ex parte quidem rationis: quia humanæ rationi naturale esse uidetur, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat. Vnde uidemus in scientiis speculativis, quòd qui primo Philosophati sunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ postmodum per posteriores fuit tradita magis perfecte & etiam & in operabilibus. Nam primi qui intenderunt inuenire aliquid utile communitati hominum, non valentes omnia ex seipsis considerare, instituerunt quædam imperfecta in multis deficientia, quæ posteriores mutauerunt, instituentes aliqua, quæ in paucioribus deficere possunt a communi utilitate. Ex parte uerò hominum, quorum actus lege regulatur, lex recte mutari potest propter mutationem conditionum hominum, quibus secundum diuersas eorum conditiones diuersa expediunt: sicut Augustinus ponit exem-

603 Supr. q. 96. ar. 5. ad 3. & artic. 6. per to. Et inf. q. 104. arti. 3. ad 2. *q. 95. ar. 2 li. 5. Eth. c. 5. to. 5. q. 9. ar. j. & 95. art. 4.

Q. 95. ar. 2

Ca. 6. circa med. præcipue, to. j.

Q. 90. art. j. & q. 91. ar. j. li.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Capi. 6. paulo à prin to.j.

plum in 1. de lib. arb.* Quòd si populus sit bene moderatus & grauis, communisque vtilitatis diligentissimus custos, rectè lex fertur, qua tali populo liceat creare sibi magistratus, per quos Respublica administretur. Porro si paulatim idem populus deprauatus habeat venale suffragium, & regimen flagitiosis sceleratisque committant, rectè adjmitur populo talis potestas dandi honores, & ad paucorum bonorum redit arbitrium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ naturalis lex est participatio quædam legis æternæ, vt supra dictum est: * & ideo immobilis perseuerat, quod habet ex immobilitate & perfectione diuinæ rationis instituentis naturam: sed ratio humana mutabilis est & imperfecta, & ideo eius lex mutabilis est. Et præterea lex naturalis continet quædam vniuersalia præcepta, quæ semper manent: lex verò posita ab homine continet præcepta quædam particularia secundum diuersos casus qui emergunt.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ mensura debet esse permanens quantum est possibile: sed in rebus mutabilibus non potest esse aliquid omnino immutabiliter permanens: & ideo lex humana non potest esse omnino immutabilis.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ rectum in rebus corporalibus dicitur absolutè, & ideo semper quantum est de se manet rectum: sed rectitudo legis dicitur in ordine ad vtilitatem communem, cui nõ semper proportionatur vna eademque res, sicut supra dictum est: * & ideo talis rectitudo mutatur.

In corpo. art.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex humana semper sit mutanda, quando occurrit aliquid melius.

609 AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ semper lex humana, quando aliquid melius occurrit, sit mutanda. Leges. n. humanæ sunt adinuentæ per rationem humanam, sicut & aliæ artes: sed in aliis artibus mutatur id quod prius tenebatur, si aliquid melius occurrat. ergo idẽ est etiam faciendum in legibus humanis.

¶ 2 Præter. Ex his quæ præterita sunt, prouidere possumus de futuris: sed nisi leges humanæ mutatæ fuissent sumperuenientibus melioris adinuentionibus, multa inconuenientia sequerentur, eo quòd leges antiquæ inueniuntur multas ruditates continere. ergo videtur, quòd leges sint mutandæ, quotiescunque aliquid melius occurrit statuendum.

¶ 3 Præt. Leges humanæ circa actus singulares hominũ statuuntur: in singularibus autem perfectam cognitionem adipisci non possumus, nisi per experientiam, quæ tempore indiget, vt dicitur in 2. Ethic.* ergo videtur, q̃ per successionem temporis possit aliquid melius occurrere statuendum.

*In prin. lib. to. 5.

*Cap. Ridiculum est.

Art. præced.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Decretis distin. 12.* Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, vt traditiones, quas anti quitus à patribus susc epimus, infringi patiamur.

¶ Respondeo dicendum, q̃ sicut dictum est, * lex humana intantum rectè mutatur, inquantum per eius mutationem communi vtilitati prouidetur. Habet autem ipsa legis mutatio quantum in se est, detrimentum quoddam communis salutis, quia ad obseruantiam legum plurimum valet consuetudo, intantum q̃ ea quæ contra cõmunem consuetudinem fiunt, etiam si sint leuiora de se, grauiora videntur: vnde quando mutatur lex, diminuitur vis constrictiua legis, inquantum tollitur consuetudo: & ideo nunquam debet mutari lex humana, nisi ex aliqua parte tantum recompensetur cõmuni saluti, quãtum ex ista parte derogatur. Quod quidem contingit vel ex hoc, quòd aliqua maxima & euidentissima vtilitas ex nouo statuto prouenit: vel ex eo q̃ est maxima necessitas, ex eo q̃ lex consueta, aut manifestam iniquitatem continet, aut eius obseruatio est plurimum nociua. vnde dicitur à Iurisperito, q̃ in rebus nouis constituendis euidens debet esse vtilitas, vt rectè recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ea quæ sunt artis, habent efficaciam ex sola ratione: & ideo vbicunque melioratio occurrit, est mutandum quod prius tenebatur. Sed leges habent maximam virtutem ex consuetudine, vt Philosophus dicit in 2. Politic. * & ideo non sunt de facili mutandæ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ratio illa concludit, q̃ leges sunt mutandæ, non tamen pro quacunque melioratione, sed pro magna vtilitate, vel necessitate, vt dictum est. * & similiter dicendum est ad tertium.

*Cap. de parum interest. 16.

In corp. art.

ARTICVLVS III.

Vtrum consuetudo possit obtinere vim legis.

AD tertium sic proceditur. Videtur q̃ consuetudo non possit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex enim humana deriuatur à lege naturæ, & à lege diuina, vt ex supradictis patet: * sed consuetudo hominum non potest mutare legem naturæ, nec legem diuinam. ergo etiam nec legem humanam immutare potest.

¶ 2 Præt. Ex multis malis non potest fieri vnum bonum: sed ille qui incipit primo contra legem agere, malè facit. ergo multiplicatis similibus actib. non efficietur aliquod bonum, lex autem est quoddam bonum, cum sit regula humanorum actuum. ergo per consuetudinem non potest remoueri lex, vt ipsa consuetudo vim legis obtineat.

¶ 3 Præter. Ferre leges pertinet ad publicas personas, ad quas pertinet regere cõmunitatem, vnde priuatæ personæ legem facere non possunt: sed consuetudo inualescit per actus priuatarũ personarum. ergo consuetudo nõ potest obtinere vim legis, per quam lex remoueatur.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in epistola ad Casulanum: * Mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege sunt tenenda: & sicut preuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores consuetudinum ecclesiasticarũ coërcendi sunt.

*Cip. prælius, & est epist. 86. to. 1.

¶ Respondeo dicendum, q̃ omnis lex proficiscitur à ratione, & voluntate legislatoris. Lex quidem diuina & naturalis à rationabili Dei voluntate: lex autem humana à voluntate hominis ratione regulata. Sicut autem ratio & voluntas hominis manifestantur verbo in rebus agẽdis, ista etiam manifestantur facto: hoc enim vnusquisque eligere videtur vt bonum, quod opere implet. Manifestum est autem, q̃ verbo humano potest & mutari lex, & etiã exponi, inquantum manifestat interiorem motum, & conceptum rationis humanæ: vnde etiam, & per actus maximè multiplicatos, qui consuetudinem efficiunt, mutari potest lex & exponi, & etiam aliquid causari, quod legis virtutem obtineat, inquantum scilicet per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus, & rationis conceptus efficacissime declaratur. Cum. n. aliquid

*Super quæstio. nonagesimæ septimæ. Art. IIII.

In cor. ar.

IN titulo art. 4 aduerte, quòd non de principe specialiter, sed de rectore multitudinis, siue princeps sit, siue non, quæstio est.

¶ In corpore articuli eiusdem aduerta duo. primo, quid subiaceat dispensationi rectoris: exprimitur nanque in litera, q̃ hoc est defectus legis in persona, vel casu. quando enim non est, nec apparet, nec dubitatur defectus legis, nulla est ratio licentiam tribuendi q̃ non seruetur legis præceptum, ac per hoc nulla ratio dispensandi. Quando autẽ apparet q̃ lex in hoc casu impediret maius bonum, vel cederet in malum, & huiusmodi, tunc deficere dicitur lex in casu illo: vnde pro. sola voluntate non fit dispensatio, sed dissipatio. Secundo, quis rector in qua lege possit dispensare. In litera. n. nihil aliud exprimitur, nisi quòd rector multitudinis habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ tuæ authoritati innititur. Et in responsione ad tertium in lege humana publica nõ potest dispensare, nisi ille, a quo lex authoritatẽ habet vel is, cui ipse cõmiserit.

9.105.ar.6.

¶ Videtur autẽ mihi, q̃ secluſa cõsuetudine, quæ authoritatem dispensandi inferioribus rectoribus cõmittit & adimit, ex hoc ipso q̃ aliquis constitutus est rector multitudinis, commissa quoque est sibi authoritas dispensandi in legesuperioris quo ad tria, s. quo ad leuia, quo ad frequentia, quo ad propria. Leue autem est quodcunque cæteris paribꝰ nõ præcepto proprie dicto, sed simplici statuto positum est. Non. n. est rationi consonum, vt ad principem pro dispensatione in leui recurrendum sit. Frequenter quoq; occurrentibus graue nimis esset ad principem sæpe valde remotum loco, vel commoditate recurrere: vbi lex ipsa vindicanda tandem esset, non seruanda, vt patet in lege ieiunii ecclesiastici, q̃ crebro soluẽdum accidit ex rationabili, secundum existimationem talrem eam sa: nec est rationi consonum, vt semi debilis, aut volens quis equitare, aut pedes ire sine necessitate cogente, & putans se non posse seruare ieiunium, debeat ad Papam recurrere: sec sat videtur, q̃ arbitrio episcopi in aliud piũ opus non muretur, saluo legis fine. Aequum etiam est, vt ea quæ sunt ita propria alicui multitudini, quòd non redundant in communitatem totius Regni, vel Reipublicæ Christianæ, illius multitudinis rectori, qui noutiam specialeme ius habet, moderanda relicta sint: nisi forte adeo notabilis casus sit, vt merito superior consulendus occurrat. Vnde si lex superioris decuitate sit, cum esse ciuem munus sit ita propriũ huic ciuitati, q̃ nihil ad alias spectet, potest rector dispẽsare in lege illa: secus autem est de communibus quæ s. licet hic fiant, redũdant in alios: vt si lex superioris sit de doctoratu, aut de matrimonio, cum doctor & cũiunx vbique, & non in ista tantum ciuitate mũus suũ exerceat, non spectat ad rectorem huius multitudinis, sed totius dispensare. In quibus autem ecclesiæ legibus posit ept scopus dispensare, non est præsentis negotii, vbi in cõmuni est sermo de legibus, & rectoribus.

l. li. j Ethi. cap. 2. in fi. to. 5

Q. 96. ar. 6

Q. 95. ar. 6.

Li. 5. c. 3. in fine.

Prima Secundæ S. Tho. fieri Ce 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

fieri in præiudicium boni communis, sed ea intentione, vt ad bonum commune proficiat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ non est acceptio personarum, si non seruentur æqualia in personis inæqualibus. vnde quando conditio alicuius personæ requirit rationabiliter, vt in ea aliquid specialiter obseruetur, non est personarum acceptio, si sibi aliqua specialis gratia fiat.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ lex naturalis inquantum continet præcepta communia, quæ nunquam fallunt, dispensationem recipere non potest. In aliis vero præceptis, quæ sunt quasi conclusiones præceptorum communium, quandoque per hominem dispensatur, puta, ꝙ mutuum non reddatur proditori patriæ, vel aliquid huiusmodi. Ad legem autem diuinam ita se habet quilibet homo, sicut persona priuata ad legem publicam, cui subiicitur. Vnde sicut in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille à quo lex authoritatem habet, vel is cui ipse commisit: ita in præceptis iuris diuini, quæ sunt à Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is, cui ipse specialiter committeret.

QVAEST. XCVIII.

De lege veteri, in sex art. diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de lege veteri.

¶ Et primo, de ipsa lege. Secundo, de præceptis eius.

Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum lex vetus sit bona.
¶ Secundo, Vtrum sit à Deo.
¶ Tertio, Vtrum sit à Deo mediantibus Angelis.
¶ Quarto, Vtrum data sit omnibus.
¶ Quinto, Vtrum omnes obliget.
¶ Sexto, Vtrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex vetus fuerit bona.

607 Inf. ar. 2. ad 1. & 2 Et Ro. 7. lec. 2. & 3 Et Gal. 3. le. 7. &8.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus non fuerit bona. Dicitur. n. Ezech. 20 Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent: sed lex non dicitur bona, nisi propter bonitatem præceptorum, quæ continet. ergo lex vetus non fuit bona.

¶ 2 Præt. Ad bonitatem legis pertinet, vt communi saluti proficiat, sicut Isid. dicit: * sed lex vetus non fuit salutifera, sed magis mortifera & nociua. dicit. n. Apost. Ro. 7 Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem viuebam sine lege aliquando, sed cum venisset mandatū, peccatum reuixit. ego autem mortuus sum. & Rom. 5. Lex subintrauit, vt abundaret delictum. ergo lex vetus non fuit bona.

*Lib. 5. c. 21. in fi.

¶ 3 Præt. Ad bonitatem legis pertinet, ꝙ sit possibilis ad obseruandum, & secundum naturam, & secundum humanam consuetudinem: sed hoc non habuit lex vetus. dicit. n. Pet. Act. 15. Quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? ergo videtur ꝙ lex vetus non fuerit bona.

¶ Sed contra est, ꝙ Apostol. dicit Rom. 7. Itaque lex quidem sancta est, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ absque omni dubio lex vetus bona fuit. Sicut. n. doctrina ostenditur esse vera ex hoc, ꝙ consonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc, ꝙ consonat rationi. Lex autem vetus rationi consonabat, quia concupiscentiam reprimebat, quæ rationi aduersatur, vt patet in illo mandato: Non concupisces rem proximi tui, quod ponitur Exod. 20. Ipsa etiam omnia peccata prohibebat, quæ sunt contra rationem: vnde manifestum est ꝙ bona erat. & hæc est ratio Apostoli Rom. 7. Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem, & iterum: Consentio legi, quoniam bona est. Sed notandum est, ꝙ bonum diuisos gradus habet, vt Dionysius dicit 4. cap. de Diu. Nomin. * Est enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas est in his quæ ad finem ordinantur, quando aliquid est tale, quod per se est sufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonum est, quod operatur aliquid ad hoc, ꝙ perueniatur ad finem, non tamen sufficit ad hoc ꝙ ad finem perducat. sicut medicina perfectè bona est, quę hominē sanat: imperfecta autem est, quæ hominem adiuuat, sed tamen sanare non potest. Est autem sciendum, quòd est alius finis legis humanæ, & alius legis diuinæ. Legis enim humanæ finis, est temporalis tranquillitas ciuitatis, ad quem finem peruenit lex cohibendo exteriores actus, quantum ad illa mala quæ possunt perturbare pacificum statum ciuitatis. Finis autem legis diuinæ est producere hominem ad finem felicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcunque peccatum, & non solum per actus exteriores, sed etiam per interiores: & ideo illud quod sufficit ad perfectionem legis humanæ, vt scilicet peccata prohibeat, & pœnam apponat, non sufficit ad perfectionem legis diuinæ, sed oportet quod hominem totaliter faciat idoneum ad participationem felicitatis æternæ, quod quidem fieri non potest, nisi per gratiam Spiritus sancti, per quam diffunditur charitas in cordibus nostris: quæ legem adimplet. Gratia enim Dei vita æterna, vt dicitur Roman. 6. Hanc autem gratiam lex vetus conferre non potuit, reseruabat enim hoc Christo: quia vt dicitur Ioann. 1. Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. & inde est, ꝙ lex vetus bona quidem est, sed imperfecta, secundum illud Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex. D. 8. 10.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, quæ quidem dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccato mundarentur, cum tamen per huiusmodi se peccatores ostenderent, vnde signanter dicitur: * Et iudicia, in quibus non viuent, idest, per quæ vitam gratiæ obtinere non possunt. & postea subditur: Et polui eos in muneribus suis, idest, pollutos ostendi, cum offerrent omne, quod aperit vuluam propter delicta sua. Ezec. 20.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex dicitur occidisse non quidem effectiuè, sed occasionaliter ex sua imperfectione, inquantum scilicet gratiam non conferebat, per quam homines implere possent quod mandabat, vel vitare quod vetabat: & sic occasio ista non erat data, sed sumpta ab hominibus: vnde & Apostolus ibidem dicit, Occasione accepta peccatum per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur, ꝙ lex subintrauit vt abundaret delictum, vt ly, vt teneatur consecutiuè, non causaliter, inquantum. s. homines accipientes occasionem à lege, abundantius peccauerunt, tū quia grauius fuit peccatum post legis prohibitionem: tū etiam quia concupiscentia creuit. Magis. n. concupiscimus, quod nobis prohibetur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ iugum legis seruari nō poterat sine gratia adiuuante, quam lex non dabat. dicitur enim Ro. 9. Non est volentis neque currentis, s. velle & currere in præceptis Dei, sed miserentis Dei. vnde in Psalm. 118. dicitur: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, scilicet per donum gratiæ, & charitatis.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum lex vetus fuerit à Deo.

608 Inf. q. 106 ar. 2. ad 3. & ar. 4. ad 3. & q. 107 ar. 1. cor. fi. Et 3. q. 42. art. 4. ad 1. * 2. ar. præc. & q. 91. ar. tic. 5.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus non fuerit à Deo. Dicitur enim Deut. 32. Dei perfecta sunt opera: sed lex fuit imperfecta, vt supra dictum est. * ergo lex vetus non fuit à Deo.

¶ 2 Præt. Eccles. 3. dicitur. Didici ꝙ omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerent in æternum: sed lex vetus non perseuerat in æternum. dicit enim Apostolus ad Hebr. 7. Reprobatio fit quidem præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem. ergo lex vetus non fuit à Deo.

Art. præc.

¶ 3 Præt. Ad sapientem legislatorem pertinet non solum mala auferre, sed etiam occasiones malorum: sed vetus lex fuit occasio peccati, vt supra dictum est. * ergo ad Deum, cui nullus est similis in legislatoribus, vt dicitur Iob. 36. non pertinebat legem talem dare.

Art. præc.

¶ 4 Præt. Primæ ad Timoth. 2. dicitur, ꝙ Deus vult omnes homines saluos fieri: sed lex vetus non sufficiebat ad salutem hominum, vt supra dictum est. * ergo ad Deum non pertinebat talem legem dare. lex ergo vetus non est à Deo.

¶ Sed contra est, quod dominus dicit Matth. 15. loquens Iudæis, quibus erat lex vetus data: Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras. & paulo ante præmittitur: Honora patrem tuum & matrem tuam, quod manifestè in lege veteri continetur. ergo lex vetus est à Deo.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ lex vetus à bono Deo data est, qui est pater domini nostri Iesu Christi. Lex enim vetus homines ordinabat ad Christum dupliciter. Vno quidem modo testimonium Christo perhibendo: vnde ipse dicit Luc. vlti. Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, & in Psalmis, & in Prophetis de me. & Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Alio modo per modum cuiusdam dispositionis, dum retrahens homines à cultu idolatriæ, concludebat eos sub cultu vnius Dei, à quo saluandum erat humanum genus per Christum. vnde Apostolus dicit ad Gal. 3. Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Manifestum est autem, ꝙ ciusdem est disponere ad finem, & ad finem perducere & dico, eiusdem per se, vel per suos subditos. Non enim diabolus legem tulisset, per quam homines adducerentur ad Christum, per quem erat ejiciendus, secundum illud Matth. 12. Si Satanas Satanam ejicit, diuisum est regnum eius: & ideo ab eodem Deo, à quo facta est salus hominum per gratiam Christi, lex vetus data est.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ nihil prohibet aliquid non esse perfectum simpliciter, quod tamen est perfectum secundum tempus, sicut dicitur aliquis puer perfectus non simpliciter, sed secundum temporis conditionem: ita etiam præcepta quæ pueris dantur, sunt quidem perfecta secundum conditionem eorum, quibus dantur, etsi non sint perfecta simpliciter: & talia fuerunt præcepta legis. vnde Apostolus dicit ad Gal. 3. Lex pedagogus noster fuit in Christo.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ opera Dei perseuerant in æternum, quæ sic Deus fecit, vt in æternum perseuerent: & hæc sunt ea quæ sunt perfecta. Lex autem vetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, non tanquam mala, sed tanquam infirma & inutilis pro isto tempore: quia, vt subdit, Nihil ad perfectum adduxit lex, vnde ad Gal. 3. dicit Apostolus, Vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo.

Q. 79. ar.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * Deus aliquādo permittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur: ita etiam voluit talem legem dare, quam suis viribus homines implere non possent: vt sic dum homines præsumentes de se, peccatores se inuenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratiæ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quāmuis lex vetus non sufficeret ad saluandum homines: amen aderat aliud auxilium à Deo hominibus simul cum lege, per quod sanari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui patres, sicut etiam nos iustificamur: & sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex vetus data fuerit per angelos.

609 Inf. ar. 6. arg. pro veri. Et Isa. 6. Et Gal. 3. le. 7. Et col. 2. lec. 4 Et Heb. 1. & 2. li. & c. 5.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus non fuerit data per angelos, sed immediatè a Deo. Angelus enim nuntius dicitur, & sic nomen angeli ministerium importat, non dominium, secundum illud Psalm. 102. Benedicite domino omnes angeli eius, Ministri eius: sed vetus lex à domino tradita esse perhibetur. dicitur enim Exod. 20. Locutusque est Dominus sermones hos. & postea subditur. Ego enim sum dominus Deus tuus. & idem modus loquendi frequenter reperitur in Exod. & in libris consequentibus legem. ergo lex est immediatè data à Deo.

¶ 2 Præt. Sicut dicitur Ioā. 1. Lex per Moysen data est: sed Moyses immediatè accepit à Deo. dicitur enim Exod. 33. Loquebatur dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet amicus ad amicum suum. ergo lex vetus immediatè data est à Deo.

¶ 3 Præt. Ad solum principem pertinet legem ferre, vt supra dictum est: * sed solus Deus est princeps salutis animarum: angeli vero sunt administratorij spiritus, vt dicitur ad Heb. 1. ergo lex vetus per angelos dari non debuit, cum ordinaretur ad animarum salutē. q. 90. ar 3.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apostolus ad Gal. 3. Lex data est per angelos in manu Mediatoris, & Actuū 7. dicit Stephanus: Accepistis legem in dispositione angelorum.

¶ Respondeo dicendum, quod lex data est à Deo per angelos. & præter rationem generalē, quam Dion. assignat in 4. cap. cæl. hier. * ꝙ diuina debet deferri ad homines mediantibus angelis, 4. ecclis. ratio est, quare legem veterem per angelos dari oportuit. Dictum est enim * ꝙ lex vetus imperfecta erat, sed disponebat ad salutem perfectam generis humani, quæ futura erat per Christum. Sic autem videtur in omnibus potestatibus & artib. ordinatis, ꝙ ille qui est superior, principalem & perfectum actum operatur per se ipsum: ea verò quæ disponunt ad perfectionem vltimam, operatur per suos ministros. Sicut nauifactor compaginat nauem per seipsum, sed præparat materiam per artifices subministrantes. & ideo conueniens fuit, vt lex perfecta noui testamenti daretur immediatè per ipsum Deum hominem factum: lex autem vetus per ministros Dei, scilicet per angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apostolus 1. ad Heb. probat eminentiam nouæ legis ad veterē: *Ca. 4. 20. te med. Ar. 1. huius quæst.

quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia in nouo testamento locutus est nobis Deus in filio suo: in veteri autem testamento est sermo factus per angelos.

¶ Ad primvm ergo dicendum, q̃ sicut Greg. dicit * in principio moralium, Angelus qui Moysi apparuisse describitur, modo angelus modo dominus memoratur, angelus videlicet propter hoc, q̃ exterius loquendo seruiebat: dominus autem dicitur, quia interius præsidens loquendi efficaciam ministrabat. & inde est etiam q̃ quasi ex persona domini angelus loquebatur.

¶ Ad secvndvm dicendum, q̃ sicut Aug. dicit 12. super Gen. ad literam. In Exo. * dicitur: Locutus est dominus Moysi facie ad faciem. & paulo post subditur: Ostende mihi gloriam tuam. Sentiebat ergo quid videbat, & quod non videbat, desiderabat. non ergo videbat d ipsam Dei essentiam, & ita non immediatè ab eo instruebatur. Quòd ergo dicitur, q̃ loquebatur ei facie ad faciem, secundum opinionem populi loquitur Scriptura, qui putabat Moysen ore ad os loqui cum Deo, cum per subiectam creaturam, ideſt, per angelum & nubem ei loqueretur & appareret. Vel per visionem faciei intelligitur quædam eminens contemplatio & familiaris infra essentiæ diuinæ visionem.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ solius principis est sua authoritate legem instituere, sed quandoque legem institutam per alios promulgat: & ita Deus sua authoritate instituit legem, sed per angelos promulgauit.

*In præfa. in Iob. 1.2. ante med.

*Cap. 27. paulo post prin. to. 3.

D. 10.

¶ Super quæstionis nonagesimo octauę Articulum quartum.

610 Infr. ar. 5. cor. Et 3. dist. 25. q. 2. art. 2. q. 3. ad 3. Ar. præc.

In art. 4. eiusdē quæst. in cuius responsionis ad secundum, accipe rationem Augustini cet q̃ ex peccato primi parētis prouenit, quòd ita non docerī à Deo: vt rationem particulārē, scilicet post naturam lapsam simpliciter, nulla reddi alia ratio potest, nisi sicut reprobationis; de qua in prima parte diffuse tractatum est.

Articvlvs IIII.

Vtrum lex vetus dari debuerit soli populo Iudæorum.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur q̃ lex vetus non debuit dari soli populo Iudæorum. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quæ futura erat per Christum, vt dictum est: * sed salus illa non erat futura solum in Iudæis, sed in omnibus gentibus, secundum illud Isai. 49. Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas: dedite in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantum.

¶ Præt. Sicut dicitur Act. 10. Non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente qui timet Deum, & facit iustitiam, acceptus est illi. non ergo magis vni populo, quàm alijs viam salutis debuit aperire.

Ar. præc.

¶ 3 Præt. Lex data est per angelos, sicut iam dictū est: * sed ministeria angelorum Deus non solum Iudæis, sed omnibus gentibus semper exhibuit. dicitur enim Eccl. 17. In vnamquamque gentem præposuit rectorem. omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quæ minus sunt curæ Deo, quàm spiritualia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

¶ Sed cōtra est, quod dicitur Ro. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnem modum. primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. & in Psalm. 149. dicitur. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

¶ Respondeo dicendum, q̃ posset vna ratio assignari, quare potius populo Iudæorum data sit lex, quàm alijs populis: quia alijs populis ad idolatriam declinantibus, solus populus Iudæorum in cultu vnius Dei remansit, & ideo alij populi indigni erant legem recipere, ne sanctum canibus daretur. Sed ista ratio conueniens non videtur: quia populus ille etiam post legem latam ad idolatriam declinauit, quod grauius fuit, vt patet Exod. 33. & Amos 5. Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto 40. annis domus Israel, & portastis tabernaculum Moloch Dei vestri, & imaginem idolorum vestrorum, sydus Dei vestri, quæ fecistis vobis? Expressè etiam dicitur Deutero. 9. Scito, quòd non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc in possessionem, cum durissimæ ceruicis sis populus. sed ratio ibi præmittitur, Vt compleret verbum suum Dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob. Quæ autem promissio eis sit facta, ostendit Apostol. ad Gal. 3. dicens. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius, non dicit seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno & semini tuo qui est Christus. Deus igitur & legem, & alia beneficia specialia illi populo exhibuit propter promissionem eorum patribus factam. vt ex eis Christus nasceretur. Decebat enim, vt ille populus, ex quo Christus nasciturus erat, quadam speciali sanctificatione polleret, secundum illud quod dicitur Leuit. 19. Sancti eritis: quia ego sanctus sum. Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abrahæ, vt talis promissio ei fieret, vt scilicet Christus ex eius semine nasceretur: sed ex gratuita Dei electione & vocatione. vnde dicitur Isai. 14. Qui suscitauit ab Oriente iustum, vocauit eum vt sequeretur se. Sic ergo patet, quòd ex sola gratuita electione patres promissionem acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit, secundum illud Deute. 4. Audistis verba illius de medio ignis, quia dilexit patres, & elegit semen eorum post illos. Si autem rursus quæratur, quare hunc populum elegit, vt ex eo Christus nasceretur, & non alium: conueniet responsio Augustini. * quam dicit super Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle diuinum scire, si non vis errare.

*Trac. 26 in Ioan. paulo post prin. to. 9.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd quamuis salus futura per Christum, esset omnibus gentibus præparata: tamen oportebat ex vno populo Christum nasci, qui propter hoc prælijs prærogatiuas habuit, secundum illud Roma. 9. Quorum, scilicet Iudæorum, est adoptio filiorum Dei, & testamentum, & legislatio, quorum patres, ex quibus Christus est secundum carnem.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ acceptio personarum locum habet in his, quæ ex debito dantur. In his verò quæ ex gratuita voluntate conferuntur, acceptio personarum locum nō habet. Non enim est personarum acceptor qui ex liberalitate de suo dat vni, & non alteri: sed si esset dispensator bonorum communium, & non distribueret æqualiter secundum merita personarum, esset personarum acceptor. Salutaria autem beneficia Deus humano generi confert ex sua gratia: vnde non est personarum acceptor, si quibusdam præ aliis conferat. vnde Augustin. dicit in lib. de prædestinatione sanctorum: * Omnes quos Deus docet, misericordia docet: quos autem non docet, iudicio non docet. hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

*Cap. 8. non multum ante med. to 7.

¶ Ad tertivm dicendum, quòd beneficia gratiæ subtrahuntur homini propter culpam: sed beneficia naturalia non subtrahuntur, inter quæ sunt ministeria angelorum, quæ ipse naturarum ordo requirit, vt scilicet per media gubernentur infima: & etiam corporalia subsidia, quæ non solum hominibus, sed etiam iumentis Deus administrat, secundum illud Psalm. 35. Homines & iumenta saluabis Domine.

¶ Super

¶ Super quæstionis nonagesimo octauę Articulo quinto & sexto.

611 2.q. 85. ar. 4. ad 1. Et 3. dist. 24. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3. Et Ro. 2. lect. 3.

In artic. 5. & 6. eiusdem notā, q̃ licet in 6. articuli quæstio sit de tēpore Moysi, & in corpore articuli non concludatur determinatē tempus Moysi, nec ratione durorum, & superborum nec ratione bonorum, sed tempus mediū inter legem naturæ & legē gratiæ: in responsionib. tamen argumentorum determinatur illud tempus medium ad tempus Moysi, quādo primo domus Israel fuit populus liber, vt patet in litera.

Articvlvs V.

Vtrum omnes homines obligabantur seruare legem veterem.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur q̃ omnes homines obligabantur ad obseruandam veterem legē. Quicunque enim subditur regi, oportet q̃ subdatur legi ipsius: sed vetus lex est data à Deo, qui est rex omnis terræ, vt in Psalm. 46. dicitur. ergo omnes habitantes terram tenebantur ad obseruantiam legis.

¶ 2 Præ. Iudæi saluari non poterant, nisi legem veterem obseruarent: dicitur enim Deut. 37. Maledictus qui nō permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. Si igitur alij homines sine obseruantia legis veteris potuissent saluari, peior fuisset conditio Iudæorum, quàm aliorum hominū.

¶ 3 Præt. Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obseruantias legis admittebantur. dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit trāsire coloniam, & facere Phase domini, circūcidetur prius omne masculinum genus, & tunc ritè celebrabit, eritque simul sicut indigena terræ. Frustra autem ad obseruantias legales fuissent extranei admissi ex ordinatione diuina, si absque legalibus oberuantijs salua potuissent. ergo nullus saluari poterat, nisi legem obseruaret.

¶ Sed contra est, q̃ Dion. dicit 9. cap. cæl. hierar. * q̃ multi Gentilium per angelos sunt reducti in Deum: sed constat q̃ Gentiles legem non obseruabant. ergo absque obseruantia legis potuerunt aliqui saluari.

*Cap. 9. post med. Ar. præc.

¶ Respondeo dicēdum, q̃ lex vetus manifestabat præcepta legis naturæ, & superaddebat quędam propria præcepta. Quantum igitur ad illa, quę lex vetus continebat de lege naturę, omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis, non quia erant de veteri lege, sed quia erant de lege naturæ: sed quantum ad illa quæ lex vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad obseruātiam veteris legis, nisi solus populus Iudæorum. Cuius ratio: est quia lex vetus, sicut dictum est, * data est populo Iudæorum, vt quandam prærogatiuam sanctitatis obtineret propter reuerentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. Quæcunque autem statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos: sicut ad quædā obligantur clerici, qui mancipantur diuino ministerio, ad quæ laici non obligantur. similiter & religiosi ad quędam perfectionis opera obligantur ex sua professione, ad quæ sæculares non obligantur. & similiter ad quædā specialia obligabatur populus ille, ad quæ alij populi nō obligabantur: vnde dicitur Deuter. 18. Perfectus eris, & absque macula coram domino Deo tuo. & propter hoc etiam quadam professione vtebantur, vt patet Deut. 26. Profiteor hodie coram domino Deo tuo &c.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd quicunque subduntur regi, obligantur ad legem eius obseruandam, quam omnibus communiter proponit: sed si instituat aliqua obseruanda à suis familiaribus ministris, ad hæc cæteri non obligantur.

¶ Ad secvndvm dicendum, q̃ homo quanto Deo magis conjungitur, tanto efficitur melioris conditionis: & ideo quanto populus Iudæorum erat astrictus magis ad diuinum cultum, dignior alijs populis erat. vnde dicitur Deutero. 4. Quæ est alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem? & similiter etiam quantum ad hoc sunt melioris conditionis clerici, quàm laici: & religiosi, quàm sæculares.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ Gentiles perfectius & securius salutem consequebantur sub obseruantijs legis, quàm sub sola lege naturali: & ideo ad eas admittebantur. Sicut etiam nunc laici transeunt ad clericatum, & sæculares ad religionem, quamuis absque hoc possint saluari.

Articvlvs VI.

Vtrum lex vetus conuenienter data fuerit tempore Moysi.

612 3. q. 70. ar. 1. ad 2. Et 4. dist. 1. q. 1. art. 2. q. 4. cor. Et Gal. 3. le. 7.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur q̃ lex vetus non cōuenienter fuerit data tempore Moysi. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quæ erat futura per Christum, sicut dictū est. * sed statim homo potest peccatum indiguit huiusmodi salutis remedio. ergo statim post peccatum lex vetus debuit dari.

*Ar. 1. huius quæst.

¶ 2 Præt. Lex vetus data est propter sanctificationem eorum, ex quibus Christus nasciturus erat: sed Abrahæ incœpit fieri promissio de semine, quod est Christus, vt habetur Genes. 12. ergo statim tempore Abrahæ debuit lex dari.

¶ 3 Præt. Sicut Christus non est natus ex alijs descendentibus ex Noe, nisi ex Abraham, cui facta est promissio: ita etiam non est natus ex alijs filijs Abrahæ, nisi ex Dauid, cui est promissio renouata, secundum illud 2. Reg. 23. Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob. ergo lex vetus debuit dari post Dauid, sicut data est post Abraham.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Galat. 3. q̃ lex propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris, ideſt, ordinabiliter data, vt gloss. * dicit. ergo congruum fuit, vt lex vetus illo temporis ordine traderetur.

*Gloss. ordinaria ibi.

¶ Respondeo dicendum, q̃ conuenientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi. Cuius ratio potest accipi ex duobus, secundum quod quælibet lex duobus generibus hominum imponitur. Imponitur enim quibusdam duris, & superbis, qui per legem compescuntur & domantur. Imponitur etiam bonis, qui per legem instructi adiuuantur ad implendum quod intendunt. Conueniens igitur fuit tali tempore legem veterem dari ad superbiam hominum conuincendam. Deduobus enim homo superbiebat, scilicet, de scientia, & de potentia. de scientia quidem, quasi ratio naturalis ei posset sufficere ad salutem. Et ideo, vt de hoc eius superbia conuinceretur, permissus est homo regiminisuę rationis absque adminiculo legis scriptæ: & experimento homo discere potuit, quod patiebatur rationis defectum per hoc, q̃ homines vsque ad idolatriam, & turpissima vitia circa tēpora Abrahæ sunt prolapsi. & ideo post hæc tempora fuit necessarium legem scriptam dari in remedium humanæ ignorantiæ: quia per legem est cognitio peccati, vt dicitur Rom. 5. Sed postquam homo est instructus per legem, conuicta est eius superbia de infirmitate, dum implere, non poterat, quod cognoscebat, & ideo sicut Apostolus concludit ad Rom. 8. Quod impossibile erat legi, in qua infirmabatur per carnem, misit Deus filium suum, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Ex parte verò bonorum lex data est in auxilium, quod quidem tunc maximè populo necessarium fuit, quando lex naturalis obscurari incipiebat propter exuperantiam peccatorum. Oportebat enim huiusmodi auxilium quodam

ordina

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordine dari, vt per imperfecta ad perfectionem manuducerentur: & ideo inter legem naturæ, & legem gratiæ oportuit legem veterem dari.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ statim post peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari; tum quia nondum homo recognoscebat se ea indigere de sui ratione consisus: tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccandi.

¶Ad secundum dicendum, quòd lex non debet dari nisi populo. est enim præceptum cõmune, vt dictum est.* & ideo tempore Abrahæ data sunt quædam familiaria præcepta, & quasi domestica Dei ad homines: sed postmodum multiplicatis eius posteris, in tantum, quòd populus esset, & liberatis eis à seruitute, lex conuenienter potuit dari: nam serui non sunt pars populi, vel ciuitatis, cui legem dari competit, vt Philosophus dicit in 3. Politicæ.*

¶Ad tertium dicendum, q̃ quia legem oportebat alicui populo dari, non solum illi, ex quibus est Christus natus, legem acceperunt, sed totus populus consignatus signaculo circumcisionis, quæ fuit signum promissionis Abrahæ factæ, & ab eo creditæ, vt dicit Apostolus Rom. 4. & ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari tali populo iam collecto.

¶ 90. ar. 2. & 3. & q. 96 arti. 1. ad 2.

*Cap. 13. a med. to. 5.

QVAEST. XCIX.

De præceptis veteris legis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de præceptis veteris legis.

Et primo, de distinctione ipsorum. Secundo, de singulis generibus distinctis.

Circa primum quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum legis veteris sint plura præcepta, vel vnum tantum.

¶Secundo, Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.

¶Tertio, Vtrũ præter moralia contineat cæremonialia.

¶Quarto, Vtrum contineat præter hæc iudicialia.

¶Quinto, Vtrum præter ista tria contineat aliqua alia.

¶Sexto, De modo quo lex inducebat ad obseruantiam prædictorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in lege veteri contineatur solum vnum præceptum.

613

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ in lege veteri non continuatur nisi vnum præceptum. Lex enim est nihil aliud, quàm præceptum, vt suprà habitum est: * sed lex vetus est vna. ergo non continet nisi vnum præceptum.

¶ 90. ar. 2. & 3.

¶2 Præt. Apostolus dicit Rom. 13. Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum: sed istud mandatum est vnum. ergo lex vetus non continet nisi vnum mandatum.

¶3 Præterea, Math. 7. dicitur. Omnia quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. hæc est enim lex & prophetæ: sed tota lex vetus continetur in lege, & prophetis. ergo lex vetus non habet nisi vnum præceptum.

Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Ephe. 2. Legem mandatorum decretis euacuans: & loquitur de lege veteri, vt patet per gloss.* ibidem. ergo lex vetus continet in se multa mandata.

* Est glo. Ambros. in hùc locum, to. 5.

¶Respondeo dicendum, q̃ præceptum legis cum sit obligatorium, est de aliquo quod fieri debet: q̃ autem aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex necessitate alicuius finis. Vnde manifestum est, q̃ de ratione præcepti est, q̃ importet ordinem ad finem, inquantũ scilicet illud præcipitur, quod est necessarium, vel expediens ad finẽ. Contingit autem ad vnum finem multa esse necessaria, vel expedientia: secundum hoc possunt de diuersis rebus dari diuersa præcepta, inquantum ordinantur ad vnum finem. Vnde dicendum est, q̃ omnia præcepta legis veteris sunt vnum secundum ordinem ad vnum finem: sunt tamen multa secundum diuersitatem eorum quæ ordinantur ad illum finem.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ lex vetus dicitur esse vna secundum ordinem ad finem vnum: & tamen continet diuersa præcepta secũdum distinctionem eorum, quæ ordinantur ad finem. Sicut etiam ars ædificatiua est vna secundum vnitatem finis, quia tendit ad ædificationem domus: tamen continet diuersa præcepta secundum diuersos actus ad hoc ordinatos.

¶Ad secundum dicendum, q̃ sicut Apostolus dicit 1. ad Timoth. 1. Finis præcepti, charitas est. ad hoc enim omnis lex intendit, vt amicitiam constituat vel hominum adinuicem, vel hominis ad Deum: & ideo tota lex impletur in hoc vno mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum, sicut in quodam fine mandatorum omnium. In dilectione enim proximi, includitur etiam Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deum. vnde Apostolus hoc vnum præceptum posuit pro duobus, quæ sunt de dilectione Dei, & proximi, de quibus dicit Dominus Matth. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophetæ.

¶Ad tertium dicendum, q̃ sicut dicitur in 9.* Ethic. Amicabilia quæ sunt ad alterum, venerũt ex amicabilib. quæ sunt hominiad seipsum, dum scilicet homo ita se habet ad alterum sicut ad se: & ideo in hoc quod dicitur, Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi, quæ etiam implicitè continetur in hoc, q̃ dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum: vnde est quædam explicatio istius mandati.

*¶3 8. nõ remote a prin. to. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex vetus contineat præcepta moralia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur à lege naturæ, vt suprà habitum est: * sed præcepta moralia pertinent ad legem naturæ. ergo non pertinent ad legem veterem.

¶2 Præt. Ibi subuenire debuit hominilex diuina, vbi deficit ratio humana, sicut patet in his quæ ad fidem pertinent, quæ sunt supra rationem: sed ad præcepta moralia ratio hominis sufficere videtur. ergo præcepta moralia non sunt de lege veteri, quæ est lex diuina.

¶3 Præt. Lex vetus dicitur litera occidens, vt patet 2. ad Cor. 3. sed præcepta moralia non occidunt, sed viuificant,

614 Sup. q. 98 arti. 5. co. & inf. pro. sent. dist. 37. ad 2. & art. 4. co. Et Ripl. 18. q. 91. ar. 4. & 5. & q. præce. art. 5.

INarticulo 3. & 99. omisso 1. ar. dubium occurrit de differentia assignata inter legem humanam, & diuinam in hoc, q̃ diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum, humana autẽ intendit principaliter amicitiam hominum inter se. videtur enim quòd lex humana necessario sit de rebus diuinis. Nam ex tali fine, scilicet ex relatione ad Deum pot-

bus aliarum virtutum: & cũ omnia disponat in ordine ad principalem finem, quoniam reliqua sunt propter illum, sequitur q̃ cultũ Dei, in quo consistit amicitia hominis ad Deum, ordinet ad amicitiam hominum inter se, quæ est eius principalis finis: & hoc etiã in corpore tertij artic. in litera sonat, dicẽs. Leges humanæ nõ curauerũt aliquid instituere de cultu diuino, nisi in ordine ad bonum commune hominum.

*Glo. ordinaria ibid.

¶Ad euidentiã huius ambiguitatis duo oportet declarare. s. quomodo amicitia hominum inter se ponitur recte finis principalis humanæ legis. Et quomodo diuinus cultus, vel amicitia hominis ad Deum ordinabilis sit ad amicitiã hominum inter se, & econtra. Scito ergo, q̃ quemadmodum ars aliqua, puta, domificatiua habet pro principali fine opus suum, puta, domum, nec aliud ad ipsam spectat, cum quo tamen stat, q̃ artifex ipse, puta, domificator, vt mouetur a iustitia legali, ordinet opus artis ad bonum commune: hmusmodi nanq; ordinatio non spectat ad artem secũdum se, sed vt stat sub lege, cuius est ad bonum commune ordinare: ita proportionaliter contingit in lege humana, q̃ principalis finis intentus ab ea secundũ seipsam est commune bonum hominum, amicitia, & pax hominum inter se: nec ad ipsam spectat ordinare hoc in amicitiã, & pacem hominis ad Deum, sed hoc spectat ad legem diuinam, quæ est superior. Et propterea lex humana non secundum se, sed vt substat diuinæ legi, dirigit amicitiam hominũ in amicitiam Dei. Amicitia autẽ hominis ad Deũ dupliciter potest sumi, primo simpliciter, quæ scilicet est per gratiã & charitatem. Secundo, secũdum quid, quæ scilicet, seclusa gratia esse potest inter hominem, in puris naturalibus, & Deum. Et vtraque potest sumi dupliciter. s. ex parte Dei amati, & ex parte hominis amãtis. Quomodocunque amicitia sumatur, si ex parte Dei sumitur, non potest recte ordinari in bonum humanũ: esset enim peruersitas magna vti fruendis. Si autem sumatur ex parte hominis, potest recte ordinari ad bonum commune humanum, tum quia homo secundũ id quod est, & sua est pars ciuitatis: tum quia vtile honesto tali annexũ ad augmentum, seu conseruationem boni communis spectat. Ad obiectionẽ ergo in oppositũ dicitur, q̃ si lex humana disponeret de cultu diuino ex parte Dei, ordinãdo illum ad pacẽ hominum, puta, q̃ propter hoc principaliter colat Deũ, peruersa esset: sed hoc non facit lex humana, quamuis forte multi legislatores impij hoc intenderint, & adinuenerint multas fabulas propter hoc, vt in 2. Met. innuitur: sed lex humana multis existentibus rationibus diuini cultus, de illis, quæ ad ipsam spectant, disponit ad finem suum cõmune bonum ab aliis abstrahens, vtpote ad se non pertinentibus: abstrahentium autẽ non est mendaciũ, nec peruersitas. vnde quia gratia perficit, nõ destruit naturam, lex humana sic habet pro fine principali bonum commune hominum inter se, vt non repugnet illi subordinatio ad altiorem finẽ ex altiori principio, vt de arte dictũ est, & sic disponit de alijs ad finem, vt non excedat limites ordinabilium rectè in illud.

615 Infr. ar. 4. & 5. co. & q. 101. ar. 1. 2. & 4. cor. & q. 103. arti. 1. co. & ad 3. & q. 104. ar. tic. 4. Et 2. 2. q. 122. ar. 1. ad 2. Et quol. 2. ar. 8. co. & quol. 4. arti. 13. co.

*q. 1. ar. 3.

¶In eisdem artículis aduerte diligentissime rector ecclesiastice: quia secundum diuinas leges

†Lib. c. 2. 3. Et 14. de trini. c. 5. a med. tom. 3.

Art. præc.

¶ Super quæstionis nonagesimænonæ, Articulum tertium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ lex vetus non continuerit præcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur à lege naturæ, vt suprà habitum est: * sed præcepta moralia pertinent ad legem naturæ. ergo non pertinent ad legem veterem.

¶2 Præt. Ibi subuenire debuit hominilex diuina, vbi deficit ratio humana, sicut patet in his quæ ad fidem pertinent, quæ sunt supra rationem: sed ad præcepta moralia ratio hominis sufficere videtur. ergo præcepta moralia non sunt de lege veteri, quæ est lex diuina.

¶3 Præt. Lex vetus dicitur litera occidens, vt patet 2. ad Cor. 3. sed præcepta moralia non occidunt, sed viuificant, secundum illud Psal. 118. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me. ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesiast. 17. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit eos: disciplina autem pertinet ad mores. dicit enim glo.* ad Heb. 12. super illud, Omnis disciplina &c. disciplina est eruditio morum per difficilia. ergo lex à Deo data, præcepta moralia cõtinebat.

¶Respondeo dicendum, quòd lex vetus continebat præcepta quædã moralia, vt patet Exod. 20. Non occides, Non furtum facies: & hoc rationabiliter. nam sicut intentio principalis legis humanæ est, vt faciat amicitiam hominum adinuicem: ita intentio diuinæ legis est, vt constituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cũ autem similitudo sit ratio amoris, secundum illud Eccles. Omne animal diligit simile sibi: impossibile est esse amicitiam hominis ad Deum qui est optimus, nisi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leuit. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Bonitas autem hominis est virtus, quæ facit bonum habentem: & ideo oportuit præcepta legis veteris etiã de actibus virtutum dari, & hæc sunt moralia legis præcepta.

¶AD primum ergo dicendum, q̃ lex vetus distinguitur à lege naturę nõ tanquàm ab ea omnino aliena, sed tanquam ei aliquid superaddens. Sicut enim gratia præsupponit naturam, ita oportet q̃ lex diuina præsupponat legem naturalem.

¶Ad secundum dicendum, q̃ legi diuinæ conueniens erat, vt non solum prouideret homini in his, ad quę ratio non potest, sed etiam in his, circa quę contingit rationem hominis impediri. Ratio autem hominis circa præcepta moralia, quantum ad ipsa communissima præcepta legis naturæ, non poterat errare in vniuersali: sed tamen propter consuetudinem peccandi obscurabatur in particularibus agendis. Circa alia verò præcepta moralia, quæ sunt quasi conclusiones deductę ex communibus principijs legis naturæ, multorũ ratio oberrabat, ita vt quædã quæ sunt secundum se mala, ratio multorum licita iudicaret. vnde oportuit contra vtrunque defectum homini subueniri per authoritatem legis diuinæ. Sicut etiam inter credenda, nobis proponuntur non solum ea ad quæ ratio attingere non potest, vt Deum esse trinum, sed etiam ea ad quæ ratio recta pertingere potest, vt Deum esse vnũ, ad excludendum rationis humanæ errorem, qui accidebat in multis.

¶AD tertium dicendum, quòd sicut Augustt. probat in lib. de spiritu & litera, * etiam litera legis, quantum ad præcepta moralia, occidere dicitur occasionaliter, inquantum scilicet, præcipit quod bonum est, non præbens auxilium gratiæ ad implendam.

2. Cap. 14. to. 3.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex vetus contineat præcepta cæremonialia præter moralia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ lex vetus non cõtineat præcepta cæremonialia præter moralia. Omnis enim lex quæ hominibus datur, est directiua humanorũ actuũ: actus autem humani, morales dicuntur, vt supra dictum est. * ergo videtur quòd in lege veteri hominibus data, non debeant contineri nisi præcepta moralia.

¶2 Præt. Præcepta, quę dicuntur cæremonialia, videntur ad diuinum cultum pertinere: sed diuinus cultus est actus virtutis, scilicet religionis, quæ vt Tullius dicit in sua Rhetoric. † diuinæ naturæ cultum cæremoniamque affert. cum igitur præcepta moralia sint de actibus virtutum, vt dictum est, * videtur q̃ præcepta cæremonialia non sint distinguenda a moralibus.

¶3 Præt. Præcepta cæremonialia esse videntur, quę figuratiuè aliquid significant: sed, sicut Augustt. dicit in 2. de doctrina Christ. † Verba inter homines obtinuerunt principatum significandi. ergo nulla necessitas fuit, vt in lege continerentur præcepta cæremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

¶Sed contra est, quod dicitur Deute. 4. Decem verba quę scripsit in duabus tabulis lapideis, mihique mandauit in illo tempore, vt docerem vos cæremonias, & iudicia, quę facere deberetis: sed decem præcepta legis sunt moralia. ergo præter præcepta moralia sunt etiam alia præcepta cæremonialia.

¶Respondeo dicendum, q̃ sicut dictum est, * Lex diuina principaliter instituitur ad ordinandum homines ad Deum: lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicẽ. & ideo leges humanę non curauerunt aliquid instituere de cultu diuino, nisi in ordine ad bonum commune hominum. & propter hoc etiam multa confinxerunt circa res diuinas secundum quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum, sicut patet in ritu Gentilium: sed lex diuina econuerso homines adinuicem ordinauit, secundum quod conueniebat ordini, qui est in Deum, quẽ principaliter intendebat. Ordinatur autem homo in Deum non solum per interiores actus mentis, qui sunt credere, sperare, & amare, sed etiam per quadam exteriora opera, quibus homo diuinam seruitutẽ profitetur. Et ista opera dicuntur

Art. præc.

leges principaliter regere teneris, & finis principalis diuinæ legis est amicitia hominis ad Deũ, vt ad animarũ salutẽ principaliter respicias studeas, & solicite risinec sat erit tibi extrinseca tranquillitas ecclesiæ tibi cõmissæ, quæ sufficit rectori secularis in suo populo. Oportet nanq; te arte artium vti in regimine animarum, & secundum eam vigilare super gregem tuũ, & in singulis amicitiam ad Dũ prouocare, & in vniuersis, vt possit illi dici, Pulchra es amica mea.

* Li. 1. c. 1. parum à medio, in titu. de L. Furio Baculo.

q. 94. ar. 4.

ad cultum Dei pertinere, qui quidem cultus cæremonia vocatur, quasi munia, idest, dona Cereris, quæ dicebatur Dea frugum, eo q̃ prima ex frugibus oblationes Deo offerebantur. Siue, vt Maximus Valerius refert, * nomẽ cæremoniæ introductum est ad significandum cultũ diuinum apud Latinos à quodam oppido iuxta Romã, quod Cære vocabatur, eo q̃ Roma capta à Gallis, illic sacra Romanorum oblata sunt, & reuerendissime habita. Sicigitur illa præcepta, quæ in lege pertinẽt ad cultum Dei, specialiter cæremonialia dicuntur.

¶Ad primvm ergo dicendum, q̃ humani actus se extendunt etiam ad cultum diuinum: & ideo etiam de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

¶Ad secvndvm dicendum, q̃ sicut supra dictum est, * præcepta legis naturæ communia sunt, & indigẽt determinatione. Determinantur autẽ & per legem humanam, & per legem diuinam. Et sicut ipsæ determinationes, quæ fiunt per legem humanã, non dicuntur esse de lege naturæ, sed de iure positiuo: ita ipsæ determinationes præceptorum legis naturæ, quæ fiũt per legem diuinam, distinguuntur à præceptis moralibus quæ pertinent ad legem naturæ. Colere ergo Deũ, cum sit actus virtutis, pertinet ad præceptam morale: sed determinatio huius præcepti, vt scilicet colatur talibus hostijs, & talibus muneribus, hoc pertinet ad præcepta cæremonialia: & ideo præcepta cæremonialia distinguuntur à præceptis moralibus.

¶Ad tertivm dicendum, quòd sicut Dionysius dicit 1. cap. cæl. hierar. * Diuina hominibus manifestari non possunt, nisi sub aliquibus similitudinibus sensibilibus: ipsæ autem similitudines magis mouent animũ, quando non solum verbo exprimuntur, sed etiam sensui offeruntur: & ideo diuina traduntur in scripturis non solum per similitudines verbo expressas, sicut patet in metaphoricis locutionibus, sed etiam per similitudines rerum, quæ visui proponuntur, quod pertinet ad præcepta cæremonialia.

* Cap. 1. post med. illius.

Articvlvs IIII.

Vtrum præter præcepta moralia, & cæremonialia, sint etiam præcepta iudicialia.

Ad qvartvm sic proceditur. Vt q̃ præter præcepta moralia, & cæremonialia non sint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Augustus * contra Faustum, q̃ in lege veteri sunt præcepta vitæ agendæ, & præcepta vitæ significandæ: sed præcepta vitæ agendæ sunt moralia, præcepta autem vitæ significandę sunt cæremonialia. ergo præter hæc duo genera præceptorum non sunt ponenda in lege alia præcepta iudicialia.

¶2 Præt. Super illud Psal. 118. A iudicijs tuis nõ declinaui, dicit gl. † idest, ab his, quę constituisti regulam viuendi: sed regula viuẽdi pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta iudicialia non sunt distinguenda à moralibus.

¶3 Præter. Iudicium videtur esse actus iustitiæ, secũdm illud psal. 93. Quoadusque iustitia cõuertatur in iudicium: sed actus iustitiæ, sicut & actus cæterarũ virtutũ, pertinet ad præcepta moralia ergo ꝑcepta moralia ꝑcludũt in se iudicialia, & non debent ab eis distingui.

¶Sed contra est, quod dicitur Deut. 6. Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque iudicia: præcepta autẽ antonomasticè dicuntur moralia. ergo præter præcepta moralia & cæremonialia, sunt etiam iudicialia.

¶Respondeo dicendum, q̃ sicut * dictum est, ad legem diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem, & ad Deum. vtrunque autem horum in cõmuni quidem pertinet ad dictamen legis naturæ, ad quod referũtur moralia præcepta: sed oportet q̃ determinetur vtrunq; per legem diuinam, vel humanam: quia principia naturaliter nota, sunt cõmunia tam in speculatiuis, quàm in actiuis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu diuino sit per præcepta cæremonialia, sic & determinatio communis præcepti de iustitia obseruanda inter homines, determinatur per præcepta iudicialia; & secundum hoc oportet tria præcepta legis veteris ponere. s. moralia, quæ sunt de dictamine legis naturæ: cæremonialia, quæ sunt determinationes cultus diuini: & iudicialia, quæ sunt determinationes iustitiæ inter homines obseruandæ. vnde cum Apostolus Ro. 7. dixisset, q̃ lex est sancta, subiungit, q̃ mandatum est iustum, & bonum, & sanctũ: iustum quidem quantum ad iudicialia: sanctum quantum ad cæremonialia (nam sanctum dicitur quod est Deo dicatum) bonum, idest, honestum, quantum ad moralia.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ tam præcepta moralia, quàm etiam iudicialia, pertinent ad directionem vitæ humanę: & ideo vtraq; continentur sub vno membro illorum, quæ ponit Aug. s. sub præceptis vitæ agendæ.

¶Ad secundum dicendum, q̃ iudicium significat executionem iustitiæ, quæ quidem est secundum applicationem rationis ad aliqua particularia determinatè: vnde præcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum scilicet à ratione: deriuantur: & in aliquo cum cæremonialibus, inquantum scilicet sunt quædam determinationes communium præceptorum: & ideo quandoque sub iudicijs comprehenduntur præcepta iudicialia, & moralia, sicut dicitur Deutero. 5. Audi Israel cæremonias atque iudicia: quandoque verò iudicialia, & cæremonialia, sicut dicitur Leuit. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis. vbi præcepta ad moralia referuntur, iudicia verò ad iudicialia & cæremonialia.

¶Ad tertium dicendum, q̃ actus iustitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia: sed determinatio eius in speciali pertinet ad præcepta iudicialia.

Articvlvs V.

Vtrum aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur q̃ aliqua alia præcepta contineãtur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia. Iudicialia enim præcepta pertinent ad actum iustitiæ, quæst hominis ad hominem, cæremonialia verò pertinent ad actum religionis, qua Deus colitur: sed præter has sunt multæ aliæ virtutes, scilicet, temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt * supra dictum est. ergo præter prædicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

¶2 Præt. Deut. 11. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obserua eius præcepta, & cęremonias, & iudicia atque mandata: sed præcepta pertinent ad moralia, vt * dictum est. ergo præter moralia, iudicialia, & cæremonialia adhuc alia continentur in lege, quæ dicuntur mandata.

¶3 Præt. Deuter. 6. dicitur, Custodi præcepta domini Dei tui, & testimonia, & cęremonias, quas tibi præcepit. ergo præter omnia præcepta adhuc in lege testimonia continentur.

¶4 Præt. In psal. 118. dicitur, In æternum nõ obliuiscar iustificationes tuas. * glo. idest, legem. ergo præcepta legis veteris non solum sunt moralia, cęremonialia, & iudicialia, sed etiam iustificationes.

¶Sed contra est, quod dicitur Deut. 6. Hæc sunt præcepta, cęremonię, atq; iudicia, quę mandauit dominus Deus vobis: & hęc ponuntur in principio legis. ergo omnia præcepta legis sub his comprehenduntur.

¶Respondeo dicendum, quòd in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua verò tanquam ad præceptorum impletionem ordinata. Præcepta quidem sunt de his quæ sunt agenda, ad quorum impletionem ex duobus homo inducitur, scilicet ex authoritate præcipientis, & ex vtilitate impletionis, quæ quidem est consecutio alicuius boni vtilis, delectabilis, vel honesti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam, quæ authoritatem Dei præcipientis indicarent, sicut illud Deute. 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. & illud Genes. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram: & huiusmodi dicuntur testimonia. Oportuit etiam quòd in lege proponerẽtur quędam præmia obseruantium legem, & pœnæ transgredientium, vt patet Deuter. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excelsiorem cunctis gentibus &c. & huiusmodi dicuntur iustificationes, secundum quod Deus aliquos iustè punit, vel præmiat. Ipsa autem agenda sub præcepta non cadunt, nisi inquantum habent aliquam debiti rationem. Est autem duplex debitum, vnum quidem secundum regulam rationis: aliud autem secundum regulam legis determinantis, sicut * Philosophus in 5. Ethico. distinguit duplex iustum, scilicet, morale, & legale. Debitum autem morale est duplex: dictat enim ratio aliquid faciendum vel tanquàm necessarium, sine quo non potest esse ordo virtutis, vel tanquàm vtile ad hoc, quòd ordo virtutis melius conseruetur: & secundum hoc quædam moralium præcisè præcipiuntur, vel prohibentur in lege, sicut, Non occides, Non furtum facies: & hæc propriè dicuntur præcepta.

Quædam verò præcipiuntur, vel prohibentur, non quasi præcisè debita, sed propter melius, & ista possunt dici mandata: quia quandam inductionem habent, & persuasionem, sicut illud Exod. 22. Si pignus acceperis vestimentum à proximo tuo, ante solis occasum reddas ei, & aliqua similia: vnde * Hieron. dicit, quòd in præceptis est iustitia, in mandatis verò charitas. Debitum autem ex determinatione legis in rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia: in rebus autem diuinis ad cæremonialia. quàmuis etiam ea quæ pertinent ad pœnam, vel præmia, dici possint testimonia, inquantum sunt protestationes quædam diuinæ iustitiæ. Omnia verò præcepta legis possunt dici iustificationes, inquantum sunt quædam executiones legalis iustitiæ. Possunt etiam aliter mandata à præceptis distingui, vt præcepta dicantur quæ Deus per seipsum iussit: mandata autem, quæ per alios mandauit, vt ipsum nomen sonare videtur. Ex quibus omnibus apparet, quòd omnia legis præcepta continentur sub moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus: alia verò non habent rationem præceptorum, sed ordinantur ad præceptorum obseruationem, vt * dictum est.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd sola iustitia inter alias virtutes importat rationẽ debiti: & ideo moralia in tantum sunt lege determinabilia, inquantum pertinent ad iustitiam, cuius etiam quædam pars est religio, vt * Tullius dicit. vnde iustum legale non potest esse aliquod præter cæremonialia, & iudicialia præcepta. Ad alia patet responsio per ea quæ dicta sunt.

* In proœmio i Marcum a medio, reperies in gl. ordinaria.

In isto ar.

* Li. 2. de inuent. in fol. 4. ante finẽ li.

Articvlvs VI.

Vtrum lex vetus debuerit inducere ad obseruationem præceptorum per temporales promissiones, & comminationes.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd lex vetus non debuerit inducere ad obseruantiam præceptorum per temporales promissiones, & comminationes. Intentio enim legis diuinæ est, vt homines Deo subdat per timorem, & amorem. vnde dicitur Deut. 10. Et nunc Israel, quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum? sed cupiditas rerum temporalium abducit à Deo. dicit enim * Aug. in lib. 83. quæstionum, Quòd venenum charitatis est cupiditas. ergo promissiones, & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legislatoris, quod facile legem reprobabilẽ facit, vt patet per † Philosophum in 7. Polit.

¶2 Præt. Lex diuina est excellentior quàm lex humana: videmus autem in scientijs, q̃ quãto aliqua est altior, tanto per altiora media procedit. ergo cum lex humana procedat ad inducendum homines per temporales comminationes, & promissiones, lex diuina nõ debuit ex his procedere, sed per aliqua maiora.

¶3 Præt. Id non potest esse præmium iustitiæ, vel pœna culpæ, quod æqualiter euenit & bonis, & malis: sed sicut dicitur Eccle. 9. Vniuersa æquè eueniunt iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. ergo temporalia bona, vel mala non conuenienter ponuntur vt pœna, vel præmia mandatorum legis diuinæ.

¶Sed contra est, quod dicitur Isaiæ primo, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: q̃ si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut in scientijs specu-

latiuis

Universidad de Deusto Biblioteca

616 Infr. ar. 5. cor. & q. 101. art. 1. co. & qu. 103. art. 1. cor. & q. 104. art. 1. Et 2. 2. q. 87. arti. 1. co. & quę. 122. arti. 1. ad 2. Et 3. co. ꝑ tra ca. 128. Et quol 2. ar. 8. cor. & quol 4. ar. co.

† lib. 6. ca. 2. Et l. 9. c. 18. Et: li. 10. cap. 2. to. 6.

† Est glo. Cassio. in hunc locum.

617 Sup. ar 4. co. Et quol. 2. art. 8. co. Et Gal. 5. lec. 3. Et Hebr. 7 lec. 2.

618 Supra q. 91. arti. 5. co. & infra q. 107. ar. 1. ad 2. Et 3. dist. 4. ar. 1. co. & ar. 4. Et Ro. 8. lec. 3. & cap. 10. Et 2. Cor. 11. lec. 6.

* q. 36. nõ procul a prin. to. 4

† Cap. 2. a med. to mo 5.

91. art. 2 ad tertiũ expresse dictũ est, q̃ præmiare non est actus legis, sed punire tantũ: modo autem dicitur, quòd legis est nõ solum ex pœna, sed præmio inducere ad obseruantiam sui. Quomodo stant hęc simul.

460. ar. 5

Ad hoc breuiter dicitur, quòd ibi de propriis actibus legis agebatur, inter quos nõ est præmiare. q̃a, vt ibi dictum est, quilibet põt hoc facere. hic autem sermo non est de propriis, sed de communibus: & ideo præmiare, quod est commune legi & priuatæ personæ, & consulere, quod est etiam cõmune vtrique, legi attribuuntur, & vere sicut homini vere attribuitur videre, quàmuis sit commune sibi & aliis animalibus, & negat quòd sit proprius actus hominis.

Ar. præc. ad 2. & in argu. Sed contra.

* Glo. interlinea. ibid.

¶In eodem 6. artic. sienda occurrit miseria nostra, cum offertur status hominum noui testamenti, q̃ scilicet, non sufficit q̃ desideremus bona temporalia: aliquo tamen ordine ad Deum, quia hoc imperfectorũ, & sub veteri lege erat: sed oportet, vt contemptis temporalibus, spiritualibus inhæremus. hic enim nouæ legis perfectionis est status. Heu heu, quàm pauci hodie ad nouæ legis statũ spectant, & vtinam ad veteris statum saltem pertineremus.

¶In 4. & 5. artic. eiusdem 99. q. quærit primo, q̃ hic habes expositionem terminorum frequenter in Psalmis positorũ, vt posuis & in eis & in reliqua Scriptura clare inspicere testimonia, præcepta, mandata, iustificationes, iudicia. Aduerte secundo in responsione ad primum articuli quinti, doctrinam vniuersalem, q̃ moralia ofa determinantur leges, inquantũ habent rõnem debiti, ac per hoc lex humana, vt perfecte cõsequatur finẽ suum. s. cõe bonum integrum, disponere debet de diuino cultu, vt debito Deo a ciuitate & ciuib. sicut disponit de debitis exhibẽdis aliis vt commune bonũ perfectionem integram habeat. & hic clare videq̃ ante diximus, q̃ vniuersaliter diuinus cultus ordinatur in bonum commune, vt pars in totum.

Ar. 2. &3.

Cap. 5. to mo 5.

latiuis inducuntur homines ad assentiendum conclusionibus per media syllogistica: ita etiam in quibuslibet legibus homines inducuntur ad obseruantias præceptorum per pœnas, & præmia. Videmus autem in scientijs speculatiuis, quòd media proponuntur auditori secundum eius conditionem. Vnde sicut oportet ordinatè in scientijs procedere, vt ex notioribus disciplina incipiat: ita etiam oportet eum, qui vult inducere hominem ad obseruantiam præceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat, quæ sunt in eius affectu, sicut pueri prouocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munusculis. Dictum est autem * supra, quòd lex vetus disponebat ad Christum, sicut imperfectum ad perfectum: vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectiorem, quæ erat futura per Christū: & ideo populus ille comparatur puero sub pedagogo existenti, vt patet Galat. 3. Perfectio autem hominis est, vt contemptis temporalibus, spiritualibus inhæreat, vt patet per illud quod Apostolus dicit Phili. 3. Quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea quæ priora sunt me extendo: quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Imperfectorum autem est, quòd temporalia bona desiderent, in ordine tamen ad Deum: peruersorum autem est, q̃ in temporalibus bonis finem constituant. Vnde legi veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines ad Deum.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd cupiditas, qua homo constituit finem in temporalibus bonis, est charitatis venenum: sed consecutio temporalium bonorum, quæ homo desiderat in ordine ad Deum, est quædam via inducens imperfectos ad Dei amorem, secundum illud Psal. 48. Confitebitur tibi, cum benefeceris illi.

¶ Ad secvndvm dicẽdum, q̃ lex humana inducit homines ex temporalibus præmijs, vel pœnis per homines inducendis: lex verò diuina ex præmijs, vel pœnis exhibendis per Deum, & in hoc procedit per media altiora.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ sicut patet historias veteris testamenti reuoluenti, communis status populi semper sub lege in prosperitate fuit, quandiu legem obseruabant, & statim declinantes à præceptis legis diuinæ, in multas aduersitates incidebant. Sed aliquæ personæ particulares etiam iustitiam legis obseruantes, in aliquas aduersitates incidebant, vel quia iam erant spirituales effecti, vt per hoc magis ab effectu temporalium abstraherentur, & eorum virtus probata redderetur: aut quia opera legis exterius implentes, cor totum habebant in temporalibus defixum, & à Deo elongatũ, secundum quod dicitur Isa. 29. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me.

QVAEST. C.

De præceptis moralibus veteris legis, in duodecim articulos diuisa.

Deinde considerandum est de singulis generibus præceptorum veteris legis.

Et primo, de præceptis moralibus. Secundo, de cęremonialibus. Tertio, de iudicialibus.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ.

¶ Secundo, Vtrum præcepta moralia veteris legis sint de actibus omnium virtutum.

¶ Tertio, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

¶ Quarto, De distinctione præceptorum decalogi.

¶ Quinto, De numero eorum.

¶ Sexto, De ordine.

¶ Septimo, De modo tradendi ipsa.

¶ Octauo, Vtrum sint dispensabilia.

¶ Nono, Vtrum modus obseruandi virtutem cadat sub præcepto.

¶ Decimo, Vtrum modus charitatis cadat sub præcepto.

¶ Vndecimo, De distinctione aliorum præceptorum moralium.

¶ Duodecimo, Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificent.

¶ 98. ar. 1. & 2. ad 1. & art. 3.

Articvlvs primvs.

Vtrum omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

¶ *Super quæstionis centesimæ, Articul. primum.*

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd non omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ. Dicitur enim Eccles. 17. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos: sed disciplina diuiditur contra legem naturæ, eo quòd lex naturalis non addiscitur, sed ex naturali instinctu habetur. ergo non omnia præcepta moralia sunt de lege naturæ.

¶ 2 Præt. Lex diuina perfectior est quàm lex humana: sed lex humana superaddit aliqua ad bonos mores pertinentia his, quæ sunt de lege naturæ, quod patet ex hoc, q̃ lex naturæ est eadem apud omnes: huiusmodi autem instituta sunt diuersa apud diuersos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere supra legem naturæ.

¶ 3 Præt. Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides. vnde etiam dicitur ad Galat. 5. quòd fides per dilectionem operatur: sed fides non continetur sub lege naturæ, quia ea quę sunt fidei. sunt supra rationem naturalem. ergo non omnia præcepta moralia legis diuinæ pertinent ad legem naturæ.

¶ Sed contra est, quod dicit Apostol. ad Rom. 2. Quòd gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quę legis sunt, faciunt: quod oportet intelligi de his, quæ pertinent ad bonos mores. ergo omnia moralia præcepta legis sunt de lege naturæ.

¶ Respondeo dicendum, q̃ præcepta moralia à cæremonialibus, & iudicialibus sunt distincta. Moralia enim sunt de illis quæ secundum se ad bonos mores pertinent. Cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quę est proprium principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni, qui rationi congruunt: mali autem, qui à ratione discordant. Sicut autẽ omne iudicium rationis speculatiuę procedit à naturali cognitione primorum principiorum: ita etiam omne iudicium rationis practicę procedit ex quibusdam principijs naturaliter cognitis, vt * supra dictum est, ex quib. diuersimode procedi

¶ 94. art. 1. 2. 4. & 6.

¶ Super quæstionis centesimæ, Articulum secundũ.

In art. 2. eiusdẽ quæstionis not. differẽtias duas in litera inter legem humanam, & diuinam, quo ad disponendũ de omnium virtutũ actibus ex substantiali earum diuersitate illatas. Prima est, quia lex humana disponit de sola iustitia formaliter: de alijs autem virtutibus, vt† induunt rationẽ iustitiæ. lex autem diuina disponit de omnibus virtutibus absolute. Et ratio huius est: q̃ illa attendit rationem debiti respectu communis boni, ista autem attẽdit rationem coniunctionis ad Deũ. Cõiunctio autem ad Deũ omni virtute absolute sumpta fit: quia bene disponitur mens secundum suam totam latitudinem. Secũda est, quòd, quia inficiari non non põt, quin omnis ad aliquam debiti rationem non

619 Supra q. 99. art. 3. ad 2. & art. 4. co. & infra q. 104. ar. 1. cor. Et Matt. 13. ca. 11.

620

Vt Li. 5. Etymo. ca. 21. & c. 1. & 2. & 21. to. 5.

† in lib. de parad. ex. g. ante med. to. 4.

procedi potest ad iudicandum de diuersis. Quædã enim sunt in humanis actibus adeo explicita, q̃ statim cum modica consideratione possunt approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam verò sunt, ad quorum iudicium requiritur multa consideratio diuersarum circunstantiarum, quas considerare diligenter non est cuiuslibet, sed sapientum: sicut considerare particulares conclusiones scientiarum, non pertinet ad omnes, sed ad solos philosophos. Quędam verò sunt, ad quæ dijudicanda indiget homo adiuuari per instructionem diuinam, sicut est circa credenda. Sic igitur patet, q̃ cum moralia præcepta sint de his quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem sunt quæ rationi conueniũt: omne autem rationis humanæ iudicium aliqualiter à naturali ratione deriuatur, necesse est, q̃ omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, sed diuersimodè. Quędam enim sunt, quæ statim per se ratio naturalis cuiuslibet hominis dijudicat esse facienda, vel non facienda: sicut, Honora patrem tuum & matrem, &, Nõ occides, Non furtum facies, & huiusmodi sunt absolutè de lege naturæ. Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus iudicantur esse obseruanda: & ista sic sunt de lege naturæ, vt tamen indigeant disciplina, qua minores à sapientioribus instruantur, sicut illud. Coram cano capite consurge: & Honora personam senis, & alia huiusmodi. Quædam vero sunt, ad quæ iudicanda ratio humana indiget instructione diuina, per quam erudimur de diuinis: sicut est illud, Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem: Non assumes nomen Dei tui in vanum.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ *Super quæstionis centesimæ, Articulum secundũ.*

Articvlvs II.

Vtrum præcepta moralis legis sint de omnibus actibus virtutum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur' q̃ præcepta moralia legis non sint de omnibus actibus virtutum. Obseruatio enim præceptorum veteris legis iustificatio nominatur, secundum illud Psal. 118. Iustificationes tuas custodiam: sed iustificatio est executio iustitiæ. ergo præcepta moralia non sunt nisi de actibus iustitiæ.

¶ 2 Præt. Id quod cadit sub præcepto habet rationẽ debiti: sed ratio debiti non pertinet ad alias virtutes, nisi ad solam iustitiam, cuius proprius actus est reddere vnicuique debitum. ergo præcepta legis moralia non sunt de actibus aliarum virtutum, sed solũ de actibus iustitiæ.

¶ 3 Præt. Omnis lex ponitur propter bonum commune, vt dicit * Isidor. sed inter virtutes sola iustitia respicit bonum commune, vt * Philosophus dicit in 5. Ethic. ergo præcepta moralia sunt solum de actib. iustitiæ.

¶ Sed contra est, quod † Ambr. dicit, q̃ peccatum est transgressio legis diuinæ, & cælestium inobedientia mandatorum: sed peccata contrariantur omnibus actibus virtutum. ergo lex diuina habet ordinare de actibus omnium virtutum.

¶ Respondẽo dicendum, quòd cum præcepta legis ordinentur ad bonum commune, sicut * supra habitum est, necesse est quòd præcepta legis diuersificentur secundum diuersos modos communitatum. Vnde * Philosophus in sua politica docet, quòd alias leges oportet statuere in ciuitate, quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, vel per aliquos potentes de ciuitate. Est autem alius modus communitatis, ad quam ordinatur lex humana, & ad quam ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quæ est hominum adinuicem. Homines autem ordinantur adinuicem per exteriores actus, quibus homines sibiinuicem communicant: huiusmodi autem cõmunicatio pertinet ad rationem iustitiæ, quæ est propriè directiua communitatis humanæ. & ideo lex humana non proponit præcepta nisi de actibus iustitiæ: & si præcipiat actus aliarum virtutum, hoc non est nisi inquantum assumunt rationem iustitiæ, vt patet per * Philosophum in 5. Ethic. Sed communitas, ad quam ordinat lex diuina, est hominum ad Deum vel in præsenti vel in futura vita: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ homines bene ordinentur ad communicationem cum Deo. Homo autem Deo coniungitur ratione, siue mente, in qua est Dei imago: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata est: hoc autem contingit per actus omnium virtutum. Nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in scipsis: virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores passiones, & exteriores operationes. Et ideo manifestum est, quòd lex diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum: ita tamen q̃ quædam, sine quibus ordo virtutis, qui est ordo rationis, obseruari non potest, cadunt sub obligatione præcepti: quædam vero, quæ pertinent ad bene esse virtutis perfectæ, cadunt sub admonitione consilij.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ adimpletio mandatorum legis etiam quæ sunt de actib. aliarum virtutũ, habet rationem iustificationis, inquantum iustum est vt homo obediat Deo, vel etiam inquãtum iustum est, q̃ oĩa quæ sunt hominis, rationi subdantur.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ iustitia propriè dicta attendit debitũ vnius hominis ad alium: sed in omnibus alijs virtutibus attenditur debitum inferiorum virium ad rationem: & secundum rationem huius debiti * Philosophus assignat in 5. Ethi. quandam iustitiam metaphoricam.

¶ Ad tertium patet responsio per ea quæ dicta sunt de diuersitate communitatis,

¶ 1. Lib. 3. c. 5. 6. & 9. to. 5.

¶ Quod si non penetras, scito, q̃ ista triplex debiti ratio ita se habet, q̃ debitũ obedientiæ est cõmune omni legi, & consurgit ex ratione principantis, & subditi. Et de tali debito non est sermo, cum quæritur sub qua ratione actus virtutum cedant sub lege: quia debitum obedientiæ non ponit in actibus rationem, qua ordinatur in finem legis, sed obligationem ad exequendum legem posita. Debitum aũt inferiorũ ad superius in eodẽ hoĩe, quod metaphoricè debitũ dr, iustitiã propriè dictam non fundat, vt ex 5. Ethi. hr. Debitũ demũ propriè dictũ vnius hois ad alterum, & ad cõe bonum ad iustitiã propriè dictã, spectat. Et propterea lex humana, q̃ debiti propriè dicti rõnem dirigit, nullius virtutis actus, nisi sub ratione iustitiæ imperat. lex aũt diuina quæ totum hoĩem sanat in seipsum, quia secundum seipsum iungitur Deo, omniũ virtutũ actus ordinat absolute sub ratione debiti metaphoricè, & cõcurrente cõsummato debito obedientiæ, vt obligãte ad parendum: & propterea in litera vtriusque author memini in responsionibus argumentorũ.

¶ Et scito, q̃ in eisdem responsionibus, nomine, Rationis, author intendit supremum in homine: nomine vero, Virtutũ inferiorũ, reliqua quæ sũt hominis, vt respõsio ad primum iuncta responsioni ad secundum aperit, oportet enim supremæ regulæ consonare reliqua.

q. 90. ar. 2

*Ca. 1. circa med. & deinceps to. 5.

* Ca. vlt. tom. 5.

¶ *Super quæstionis centesimæ, Articul. tertium.*

621 Inf.ar.11. Et 2.2.q. 122.ar.6. & 9.ad 2. Et 3.dist. 37.arti.2. q.1.corp. & 3. per totum. Et mal.q.14. ar.2.ad 14 Et quol. 7.arti.17. ad 8.

ARticulum tertium eiusdem q.100. si non plene discernis, vide articulum vndecimũ eiusdem, & intelliges differẽtiam inter prima principia moralia, & præcepta decalogi, q̃ sunt prima legis elementa. Illa enim statim notis terminis ex natura, vel fide infusa cognoscimus: ista autem statim ex primis prædictis cognoscimus. & propterea illa Deum per naturam, vel fidem dicit indidisse, vel infudisse: ista autẽ per nosipsos, tanquàm à Deo propósita mediantibus illis cognoscere: reliqua autem per instructionem humanam diligenti inuestigatione, aut disciplina.

¶ Sed contra est, quod Matt. 5. super illud, Beati estis cum maledixerint &c. dicit * gl. q̃ Moyses decem præcepta, ꝓponens, postea per partes explicat. ergo omnia præcepta legis sunt quædam partes præceptorum decalogi.

* Glo. ordi. in hoc loco.

¶ Respon. Dicendum, q̃ præcepta decalogi ab alijs præceptis legis differunt in hoc, q̃ præcepta decalogi per seipsum Deus dicitur populo proposuisse: alia verò præcepta proposuit populo per Mosen. Illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per seipsum à Deo: huiusmodi verò sunt illa, quæ statim ex principijs cõmunibus primis cognosci possunt modica consideratione, & icerum illa, quæ statim ex fide diuinitus infusa innotescunt. Inter præcepta ergo decalogi non cõputantur duo genera præceptorum, illa. s. quæ sunt prima & cõmunia, quorum non oportet aliquam editionem esse, nisi q̃ sunt scripta in ratione naturali quasi per se nota, sicut q̃ homo nulli debet malefacere, & alia huiusmodi: & iterum illa, quæ per diligẽtem inquisitionem sapientum inuẽpiuntur rationi conuenire: hæc enim proueniunt à Deo ad populum mediante disciplina sapientum. Vtraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis decalogi, sed diuersimodè. nã illa quæ sunt prima, & communia, continentur in eis sicut principia in conclusionibus proximis: illa verò quæ per sapientes cognoscuntur, continentur in eis econuerso, sicut conclusiones in principijs.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, q̃ illa duo præcepta sunt prima & cõmunia præcepta legis naturæ, quæ sunt per se nota rationi humanæ uel per naturam, uel per fidem: & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, sicut conclusiones ad principia communia.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ præceptum de obseruatione Sabbathi, est secundum aliquid morale, inquantum. s. per hoc præcepitur, q̃ homo aliquo tempore uacat rebus diuinis, secundum illud Psal. 48. Vacate, & uidete quoniam ego sum Deus: & secundum hoc inter præcepta decalogi computatur, non autem quantum ad taxationem temporis, quia secundum hoc est cæremoniale.

¶ Ad tertium, dicendum quòd ratio debiti in alijs uirtutibus est magis latens, quàm in iustitia: & ideo præcepta de actibus aliarum uirtutum non sunt ita nota populo, sicut præcepta de actibus iustitiæ, & propter hoc actus iustitiæ specialiter cadunt sub præceptis decalogi, quę sunt prima legis elementa.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Prima. n. & principalia legis præcepta sunt. Diliges Dominum Deum tuum: & diliges proximum tuũ, vt habetur Matt. 22. sed ista duo non continentur in præceptis decalogi. ergo non omnia præcepta moralia continentur in præceptis decalogi.

¶ 2 Præt. Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cæremonialia, sed potius econuerso: sed inter præcepta decalogi est vnum cæremoniale. s. Memento, vt diem Sabbathi sanctifices. ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

¶ 3 Præt. Præcepta moralia sunt de omnibus actibus uirtutum: sed inter præcepta decalogi ponuntur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ, ut patet discurrenti per singula. ergo præcepta decalogi non continent omnia præcepta moralia.

¶ Sed contra est, quod Matt. 5. super illud, Beati estis cum maledixerint &c. dicit * gl. q̃ Moyses decem præcepta, ꝓponens, postea per partes explicat. ergo omnia præcepta legis sunt quædam partes præceptorum decalogi.

¶ Respon. Dicendum, q̃ præcepta decalogi ab alijs præceptis legis differunt in hoc, q̃ præcepta decalogi per seipsum Deus dicitur populo proposuisse: alia verò præcepta proposuit populo per Mosen. Illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per seipsum à Deo: huiusmodi verò sunt illa, quæ statim ex principijs cõmunibus primis cognosci possunt modica consideratione, & icerum illa, quæ statim ex fide diuinitus infusa innotescunt. Inter præcepta ergo decalogi non cõputantur duo genera præceptorum, illa. s. quæ sunt prima & cõmunia, quorum non oportet aliquam editionem esse, nisi q̃ sunt scripta in ratione naturali quasi per se nota, sicut q̃ homo nulli debet malefacere, & alia huiusmodi: & iterum illa, quæ per diligẽtem inquisitionem sapientum inuẽpiuntur rationi conuenire: hæc enim proueniunt à Deo ad populum mediante disciplina sapientum. Vtraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis decalogi, sed diuersimodè. nã illa quæ sunt prima, & communia, continentur in eis sicut principia in conclusionibus proximis: illa verò quæ per sapientes cognoscuntur, continentur in eis econuerso, sicut conclusiones in principijs.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, q̃ illa duo præcepta sunt prima & cõmunia præcepta legis naturæ, quæ sunt per se nota rationi humanæ uel per naturam, uel per fidem: & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, sicut conclusiones ad principia communia.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ præceptum de obseruatione Sabbathi, est secundum aliquid morale, inquantum. s. per hoc præcepitur, q̃ homo aliquo tempore uacat rebus diuinis, secundum illud Psal. 48. Vacate, & uidete quoniam ego sum Deus: & secundum hoc inter præcepta decalogi computatur, non autem quantum ad taxationem temporis, quia secundum hoc est cæremoniale.

¶ Ad tertium, dicendum quòd ratio debiti in alijs uirtutibus est magis latens, quàm in iustitia: & ideo præcepta de actibus aliarum uirtutum non sunt ita nota populo, sicut præcepta de actibus iustitiæ, & propter hoc actus iustitiæ specialiter cadunt sub præceptis decalogi, quę sunt prima legis elementa.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter distinguantur.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter præcepta decalogi distinguantur. Latria enim est alia uirtus à fide: sed præcepta dantur de actibus uirtutum. & hoc quod dicitur in principio decalogi, Non habebis Deos alienos coram me, pertinet ad fidem. quod autem subditur, Non facies sculptile &c. pertinet ad latriã. ergo sunt duo præcepta, & non unum, sicut * Augustinus dicit.

¶ 2 Præt. Præcepta affirmatiua in lege distinguuntur à negatiuis, sicut, Honora patrem & matrem: & Non occides: sed hoc quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, est affirmatiuũ: quod autem subditur, Non habebis Deos alienos coram me, est negatiuũ. ergo sunt duo præcepta, & non continentur sub vno, ut * Aug. ponit.

¶ 3 Præt. Apostolus ad Rom. 7. dicit. Concupiscentiam nesciebant, nisi lex diceret, Non concupisces. & sic uidetur q̃ hoc præceptum, Non concupisces, sit unum præceptum. non ergo debuit distingui in duo.

¶ Sed contra est auctoritas * Aug. in Ioſ. super Exod. ubi ponit tria præcepta pertinentia ad Deum, & septem ad proximum.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd præcepta decalogi diuersimodè à diuersis distinguuntur. * Eſitius enim Leuit. 26. super illud, Decem mulieres in uno clibano coquunt panes, dicit præceptum de obseruatione sabbathi non esse de decem præceptis: quia non est obseruandum secundum literam secũdum omne tempus. Distinguit tamen quatuor præcepta pertinẽtia ad Deũ ut primum sit: Ego sum Dominus Deus tuus. secũdum sit: Non habebis Deos alienos coram me, & sic etiam distinguit hæc duo * Hieronymus, Oseę. 10. super illud, Propter duas iniquitates tuas. Tertium verò præceptũ esse dicit, Nõ facies tibi sculptile. Quartum verò, Non assumes nomen Dei tui in uanũ. Pertinentia verò ad proximum dicit esse sex, ut primum sit, Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces.

¶ Sed primo hoc uidetur inconueniens, quòd præceptum de obseruatione sabbathi præceptis decalogi interponatur, si nullo modo ad decalogum pertineat. Secundo, quia cum scriptum sit Matth. 7. Nemo potest duobus dominis seruire: eiusdem rationis esse uidetur, & sub eodem præcepto cadere, Ego sum Dominus Deus tuus. &, Non habebis Deos alienos. Vnde * Origines distin-

¶ *Super quæstionis centesimæ, Articul. quartum.*

IN ar. 4. eiusdem quæstionis in responsione ad primum nota duo. 622 Infra art. 5. Et 3. di. 17. ſ exp. lit. princ.

¶ Primo, quòd author excludit fidei, & charitatis actus a præceptis decalogi: quoniam vult ea pertinere ad principia præceptorum decalogi, sicut per principia naturaliter nota. Et de charitate quidẽ patet ex eo, quòd finis præcepti est charitas. 1. ad Tim. 1. de fide autem ad Heb. 11. Accedentẽ ad Deũ &c. Ratio in litera affertur, quia non egent alia promulgatiõe, sed ex ipsa natura, vel infusione adsunt. * q. 71. in Exo. to. 4.

¶ Secundo, q̃ licet præcepta non sint distinguenda secundum distinctionem fidei a latria, aut econtra: sunt tamen distinguenda penes diuersa pertinentia ad latriam, seu religionem: quia ista pars iustitiæ, & spectat ad ipsum decalogum, vnde tria prima præcepta decalogi de actibus religionis sunt: & propterea author hoc dixit in litera. * q. 71. in Exo. to. 4.

* In ſolo 167. in fi. & 168.

ARTICVLVS V.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter enumerentur.

AD quintum sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter præcepta decalogi enumerentur. Peccatum enim, vt * Amb. dicit, est transgressio legis diuinę, & celestium inobedientia mandatorum: sed peccata distinguũtur per hoc, q̃ homo peccat vel in Deum, vel in proximum, vel in seipsum. cum igit in præceptis decalogi nõ ponantur ali qua præcepta ordinantia hominem ad seipsum, sed solũ ordinantia ipsum ad Deum & proximum, vr q̃ insufficiens sit enumeratio præceptorum decalogi.

¶ 2 Præt. Sicut ad cultum Dei pertinebat obseruatio sabbathi, ita etiã obseruatio aliarum solemnitatum, & immolatio sacrificiorum: sed inter præcepta decalogi est vnum pertinens ad obseruantiam sabbathi. ergo etiam debẽt esse aliqua pertinentia ad alias solemnitates, & ad ritum sacrificiorum.

¶ 3 Præt. Sicut contra Deum pecca re contingit periurando, ita etiam blasphemando, vel alias contra doctrinã diuinam mentiendo: sed ponitur vnũ præceptum prohibens periurium, cũ dicitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum. ergo peccatũ blasphemię, & falsę doctrinę debent aliquo præcepto decalogi prohiberi.

¶ 4 Præt. Sicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, ita etiam ad filios. mandatum etiam charitatis ad omnes proximos extenditur: sed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, secundum illud 1. Timo. 1. Finis præcepti charitas est. ergo sicut ponitur quoddam præceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni alIqua præcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

¶ 5 Præt. In quolibet genere peccati contingit peccare corde & opere: sed in quibusdam generibus peccatorum, scilicet in furto, & adulterio seorsum prohibetur peccatum operis, cum dicitur: Non mœchaberis, Non furtum facies & seorsum peccatum cordis, cum dicitur: Non concupisces rem proximi tui: &, Non concupisces vxorem proximi tui. ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij, & falsi testimonii.

¶ 6 Præt. Sicut contingit peccatum prouenire ex inordinatione concupiscibilis, ita etiam ex inordinatione irascibilis: sed quibusdam præceptis prohibetur inordinata concupiscentia, cum dicitur: Non concupisces. ergo etiã aliqua præcepta in decalogo debuerunt poni, per quæ prohiberetur inordinatio irascibilis. non ergo videtur, q̃ conuenienter decem præcepta decalogi enumerentur.

¶ Sed contra est, quod dicitur Deut. 4. Ostendit vobis pactum suum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis

¶ RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, sicut præcepta legis humanæ ordinant hominem ad quandam cõmunitatem humanam, ita præcepta legis diuinæ ordinant hominem ad quandam communitatem, seu rempublicam hominum sub Deo. Ad hoc autem q̃ aliquis in aliqua communitate bene commoretur, duo requiruntur, quorum primum est, vt bene se habeat eum, qui præest communitati. Aliud autem est, vt homo bene se habeat ad alios communitatis consocios, & comparticipes. Oportet igitur, q̃ in lege diuina primo ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad Deum, & inde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos simul conuenientes sub Deo. Principi autem communitatis tria debet homo, primo fidelitatem, secundo reuerentiam, tertio famulatum. Fidelitas quidem ad dominum in hoc consistit, vt honorem principatus ad alium non deferat, & quantum ad hoc accipitur primum præceptum cum dicitur: Non habebis Deos alienos. Reuerentia autem ad dominum requiritur, vt nihil iniuriosum in eum committatur. & quantum ad hoc accipitur secundum præceptum, q̃d est: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Famulatus autem debetur domino in recompensationem beneficiorum, quæ ab ipso percipiunt subditi. Et ad hoc pertinet tertium præceptum de sanctificatione sabbathi in memoriam creationis rerum. Ad proximos autem aliquis bene se habet & specialiter, & generaliter. Specialiter quidem quantum ad illos, quorum est de- art. 2. huius quæst.

* loco dicto in principio corp.

* q. 71. in Exo. to. 4.

* q. 71. in Exo. to. 4.

* Cap. 3. 2 ad. & c. 1.

* Hiero. hoc loco Oseæ 10. tom. 6. 1.

* Amb. in lib. de parad. c. 8. ante med. to. 4.

623 3. dist. 37. art. 2. q. 2. & 3. contra c. 120. fi. & 124.

* hom. 8. sup Exo. com. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitor, vt eis debitum reddat. & quantum ad hoc accipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter autem quantum ad omnes, vt nulli nocumentum infera tur neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem infertur nocumentum proximo, quandoque quidem in propriam persõnam, quantum ad consistentiam personæ, & hoc prohibentur per hoc quod dicitur: Non occides. Quandoque autem in personam coniunctam, quantum ad propagationem prolis. & hoc prohibetur cum dicitur: Non mœchaberis. Quandoque autem in rem possessam, quæ ordinatur ad vtrunque, & quantum ad hoc dicitur: Non furtum facies. Nocumentum autem oris prohibetur, cum dicitur: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Nocumentum autẽ cordis prohibetur, cum dicitur: Non concupisces. Et secundum hanc etiam differentiam possent distingui tria præcepta ordinantia in Deum, quorum primum pertinet ad opus. vnde ibi dicitur: Non facies sculptile. Secundum ad os. vnde dicitur: Non assumes nomen Dei tui in vanum. Tertiũ pertinet ad cor, quia in sanctificatione sabbathi, secundum quod est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum. Vel secundum * Aug. per primum præceptum reueremur vnitatem primi principij, per ſm veritatem diuinam, per tertium eius bonitatem qua sanctificamur, & in qua quiescimus sicut in fine.

* In Psal. 32. cõcione 1. parũ ante med. to. 8. & li. qõ. in Exod. qõ. 71. to. 4.

¶ Ad primum ergo potest responderi dupliciter. Primo quidem, quia præcepta decalogi referuntur ad præcepta dilectionis. Fuit autem dandum præceptum homini de dilectione Dei & proximi: quia quantum ad hoc, lex naturalis obscurata erat propter peccatum, non autem quantum ad dilectionem suipsius: quia quantũ ad hoc, lex naturalis vigebat: vel quia etiam dilectio suipsius includitur in dilectione Dei & proximi. In hoc enim homo verè se diligit, quòd se ordinat in Deum: & ideo in præceptis decalogi ponuntur solum præcepta pertinentia ad proximum, & ad Deũ. Aliter potest dici, cp præcepta decalogi sunt illa, quæ immediatè populus recipit à Deo, vnde dicitur Deut. 10. Scripsit in tabulis iuxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est ad vos Dominus. vnde oportet præcepta decalogi talia esse quæ statim in mente populi cadere possunt: præceptum autem habet rationem debiti. Quòd autem homo ex necessitate debeat aliquid Deo, vel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipuè fidelis: sed cp aliquid ex necessitate sit debitum homini de his quæ pertinent ad seipsum, & non ad alium, hoc non ita in promptu apparet. Videtur enim primo aspectu, cp quilibet sit liber in his quæ ad ipsum pertinent: & ideo præcepta, quibus prohibẽtur inordinationes hominis ad seipsum, pertineiunt ad populum mediante instructione sapientum, vnde non pertinent ad decalogum.

¶ Ad secundum dicendum, cp omnes solemnitates legis veteris sunt institutæ in commemorationem alicuius diuini beneficij vel præteriti cõmemorati, vel futuri præfigurati: & similiter propter hoc omnia sacrificia offerebantur. inter omnia autem beneficia Dei commemoranda, primum & præcipuum erat beneficium creationis, quod commemoratur in sanctificatione sabbathi. Vnde Exod. 20. pro ratione huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cælum & terram &c. Inter omnia autem futura beneficia, quæ erant præfiguranda, præcipuũ & finale erat quies mentis in Deo, vel in præsenti per gratiam, vel in futuro per gloriam, quæ etiam figurabatur per obseruantiam sabbathi. Vnde dicitur Isa. 58. Si auerteris à sabbatho pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaueris sabbathum delicatum, & sanctum Domini gloriosum. Hæc etiam beneficia primo & principaliter sunt in mente hominum, maximè fidelium: aliæ vero solemnitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia temporaliter transeuntia, sicut celebratio Phase propter beneficium præteritæ liberationis ex Aegypto, & propter futuram passionem Christi quæ temporaliter transiuit, inducens nos in quietem sabbathi spiritualis. & ideo prætermissis omnibus aliis solemnitatibus & sacrificiis, de solio sabbatho fiebat mentio inter præcepta decalogi.

¶ Ad tertium dicendum, cp sicut Apostolus dicit ad Heb. 6. Homines per maiorem sc iurant, & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentũ: & ideo quia iuramentum est omnibus commune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum, specialiter præcepto decalogi prohibetur. Peccatum vero falsæ doctrinæ non pertinet nisi ad paucos: vnde non oportebat, vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi. quamuis etiam quantum ad aliquem intellectum, in hoc quod dicitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum, prohiberetur falsitas doctrinæ. vna enim glossa exponit, Non dices Christum esse creaturam.

¶ Ad quartum dicendum, cp statim ratio naturalis homini dictat, cp nulli iniuriam faciat: & ideo præcepta decalogi prohibentia nocumentum extendunt se ad omnes. Sed ratio naturalis non statim dictat, cp aliquid sit pro alio faciendum, nisi cui homo aliquid debet. Debitum autem filij ad patrem adeo est manifestum, cp nulla tergiuersatione potest negari, eo cp pater est principium generationis & esse, & insuper educationis & doctrinæ: & ideo non ponitur sub præcepto decalogi, vt aliquod beneficium, vel obsequium alicui impendatur, nisi parentibus: parentes autem non videntur esse debitores filijs propter aliqua beneficia suscepta, sed potius ecõuerso. Filius etiam est aliquid patris, & patres amant filios vt aliquid ipsorum, sicut dicit * Philosophus in 8. Ethi. Vnde eisdem rationibus non ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum, sicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad seipsum.

* Cap. 12. non lõge a prin. to. mo. 5.

¶ Ad quintum dicendum, cp delectatio adulterij, & vtilitas diuitiarum sunt propter seipsa appetibilia, inquantum habent rationem boni delectabilis, vel vtilis: & propter hoc oportuit in eis prohiberi nõ solum opus, sed etiam concupiscentiam. Sed homicidium & falsitas sunt secundum seipsa horribilia, quia proximus & veritas naturaliter amantur, & non desiderantur nisi ppter aliud: & ideo non oportuit circa peccatũ homicidij, & falsi testimonii, prohibere peccatum cordis, sed solũ operis. q. 23. ar. 1.

¶ Ad sextum dicendum, cp sicut * supra dictum est, omnes passiones irascibilis deriuantur a passionibus concupiscibilis: & ideo in præceptis decalogi, quæ sunt quasi prima elementa legis, non erat mẽtio facienda de passionibus irascibilis, sed solum de passionibus cõcupiscibilis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter ordinentur decem præcepta decalogi.

¶ *Super qõ. 100. Art. 4. & 7.*

AD sextum sic proceditur. Videtur cp inconuenienter ordinentur decem præcepta decalogi. Dilectio. n. proximi videtur esse prævia ad dilectionẽ Dei, quia proximus est nobis magis notus quam Deus, ſm illud. 1. Io. 3. Qui fratrem suum quem videt, non diligit, Deum quem non videt, quõ potest diligere? sed tria prima præcepta pertinent ad dilectionem Dei, septem vero alia ad dilectionem proximi. ergo inconuenienter præcepta decalogi ordinantur.

¶ 2 Præt. Per præcepta affirmatiua imperant actus virtutũ, per præcepta vero negatiua prohibent actus vitiorum: sed ſm Boetium in commento Prædicamentorũ, prius sunt extirpanda vitia, quam inferantur virtutes. ergo inter præcepta pertinentia ad proximum, primo ponenda fuerunt præcepta negatiua, quam affirmatiua.

¶ 3 Præt.

Nar. 4. & 7. vide 20. c. Exodi, vt ꝑspicias quid author allegat, aut supponit cm ibi omnia præcepta simul, & ponunt, & præmia, & commi nationes &c.

¶ Sextus articulus notandus, & nõ exponẽdus occurrit.

614 3. dist. 37. art. 2. q. 3.

¶ 3 Præt. Præcepta legis dantur de actibus hominum: sed prior est actus cordis, quàm oris, vel exterioris operis. ergo inconuenienti ordine præcepta de non concupiscendo, quæ pertinent ad cor, vltimo ponuntur.

¶ Sed contra est, quod Apostol. dicit Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt: sed præcepta decalogi sunt immediatè data à Deo, vt * dictum est. ergo conuenienté ordinem habent.

art. 3. huius quæst. art. 3. & 5. ad 1. argu.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut * dictum est, præcepta decalogi dantur de his, quæ statim in promptu mens hominis suscipit. Manifestum est autem, quòd tanto aliquid magis à ratione suscipitur, quanto contrarium est grauius, & magis repugnans rationi. Manifestum est autem, quòd cum rationis ordo à fine incipiat, maximè est contra rationem, vt homo inordinatè habeat se circa finem. Finis autem humanæ vitæ & societatis, est Deus: & ideo primo oportuit per præcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, cum eius contrarium sit grauissimum: sicut enim in exercitu, qui ordinatur ad ducem, sicut ad finem, primum est quòd miles subdatur duci, & huius contrarium est grauissimum: secundum verò, vt alijs coordinetur. Inter ipsa autem, per quæ ordinamur in Deum, primum occurrit quòd homo fideliter ei subdatur, nullam participationem cum inimicis habens. Secundum autem est, cp ei reuerentiam exhibeat. Tertium autem est, cp etiam famulatum impendat: maiusque peccatum est in exercitu, similes infideliter agens, cum hoste pactum habeat, quàm si aliquam irreuerentiam faciat duci: & hoc est etiam grauius, quàm si in aliquo obsequio ducis deficiens inueniatur. In præceptis autem ordinantibus ad proximum, manifestum est quod magis repugnat rationi, & grauius peccatum est, si homo non seruet ordinem debitum ad personas, quibus est magis debitor: & ideo inter præcepta ordinantia ad proximũ primo ponitur præceptum pertinens ad parentes. Inter alia vero præcepta etiam apparet ordo secundum ordinem grauitatis peccatorum. Grauius est enim & magis ratione repugnans peccare opere, quàm ore, & ore quàm corde. & inter peccata operis grauius est homicidium, per quod tollitur vita hominis iam existentis, quàm adulterium, per quod impeditur certitudo prolis nascituræ: & adulterium grauius est quàm furtum, quod pertinet ad bona exteriora.

¶ Ad primum ergo dicendum, cp quàmuis secundum viam sensus proximus sit magis notus quàm Deus, tamen dilectio Dei est ratio dilectionis proximi, vt infra patebit: & ideo præcepta ordinantia ad Deum, fuerunt præordinanda.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus est vniuersale principium essendi omnibus, ita & pater est principium quoddam essendi filio: & ideo conuenienter post præcepta pertinentia ad Deum, ponitur præceptum pertinens ad parentes. Ratio autem procedit, quando affirmatiua, & negatiua pertinent ad idem genus operis, quãuis etiam & in hoc non habeat omnimodam efficaciam. Etsi enim in executione operis prius extirpanda sint vitia, quàm inferendæ virtutes, secundum illud Psal. 33. Declina à malo, & fac bonum. Et Esa. 1. Quiescite agere peruerse, discite bene facere: tamen in cognitione prior est virtus quàm peccatum, quia per rectum cognoscitur obliquum, vt dicitur in primo de Anima. Per legem autem cognitio peccati habetur, vt Rom. 5. dicitur. & secundum hoc, præceptum affirmatiuum debuisset primo poni. Sed non est ista ratio ordinis, sed quæ * supra posita est: quia in præceptis pertinentibus ad Deum, quæ sunt primæ tabulæ, vltimo ponitur præceptum affirmatiuum, quia eius transgressio minorem reatum inducit.

la tor. ar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etsi peccatum cordis sit prius in executione, tamen eius prohibitio posterius cadit in ratione.

ARTICVLVS VII.

Virũ præcepta decalogi conuenienter tradantur.

AD septimum sic proceditur. Vr cp præcepta decalogi inconuenienter tradantur. Præcepta. n. affirmatiua ordinant ad actus virtutum, præcepta aũt negatiua abstrahunt ab actibus vitiorum: sed circa quamlibet materiam opponuntur sibi virtutes & vitia. ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum & negatiuum. inconuenienter igitur ponuntur quædã affirmatiua, & quædam negatiua.

627 3. dist. 37. art. 2. q. 2.

¶ 2 Præt. Isidorus dicit, cp omnis lex ratione constat: sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem diuinã. ergo in omnibus debuit ratio assignari, & non solum in primo, & tertio præcepto.

¶ 3 Præt. Per obseruantiam præceptorum meretur aliquis præmia à Deo: sed diuinæ promissiones sunt de præmiis præceptorum. ergo promissio debuit poni in omnibus præceptis, & non solum in primo, & quarto.

¶ 4 Præt. Lex vetus dicitur lex timoris, inquãtum per comminationes pœnarum inducebat ad obseruationes præceptorum: sed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem veterem. ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnę, & non solum in primo, & secundo.

¶ 5 Præt. Omnia Præcepta Dei sunt in memoria retinenda. dicitur enim Prouerb. 3. Describe ea in tabulis cordis tui. inconuenienter ergo in solo tertio præcepto fit mentio de memoria, & ita videntur præcepta decalogi inconuenienter tradita esse.

¶ Sed contra est, quod dicitur Sap. 11. cp Deus omnia fecit in numero, pondere, & mensura. multo magis ergo in præceptis suę legis congruũ modum tradendi seruauit.

¶ Respon. Dicendum, cp in præceptis diuinę legis maxima sapientia continetur. vnde dicitur Deut. 4. Hęc est vestra sapientia, & intellectus coram populis. Sapientis, autem est omnia debito modo, & ordine disponere: & ideo manifestum esse debet, cp præcepta legis conuenienti modo sunt tradita.

¶ Ad primum ergo dicendum, cp semper ad affirmationem sequitur negatio oppositi, non autem semper ad negationem vnius oppositi sequitur affirmatio alterius. Sequitur. n. si est album, non est nigrum: non tñ sequitur, si non est nigrũ, ergo est album: quia ad plura sese extendit negatio, quàm affirmatio. Et inde est ẽt, cp non esse faciẽdum iniuriã, qđ pertinet ad præcepta negatiua, ad plures personas se extendit ſm primum dictamen rationis, quã esse debitum vt alteri obsequium, vel beneficium impendatur. Inest autem primo dictamen rationis, cp homo debitor est beneficij, vel obsequij exhibendi illis, à quibus beneficia accepit, si nondum recompensauit. Duo sunt autem, quorum beneficijs sufficienter nullus recompensare potest. s. Deus, & pater, vt dicitur in 8. * Ethico. & ideo sola duo præcepta affirmatiua ponuntur, vnum de honoratione parentum, aliud de celebratione sabbathi in commemoratione m diuini beneficij.

* Cap vlt. a med. to mo 5.

¶ Ad secundum dicendũ, cp illa præcepta, quę sunt purè moralia, habent manifestam rationem. vnde nõ oportuit cp in eis aliqua ratio adderetur: sed quibusdam præceptis additur cæremoniale determinatiuũ præceptis moralis communis, sicut in primo præcepto, Non facies sculptile. & in tertio præcepto determinatur dies sabbathi: & ideo vtrobique oportuit rationem assignari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines vt plurimum actus suos ad aliquam vtilitatem ordinant, & ideo in illis præceptis necesse fuisse promissionem præmij apponere, ex quibus videbatur nulla vtilitas sequi, vel aliqua vtilitas impediri. Quia vero parentes sunt iam in recedendo, ab eis non expectatur vtilitas: & ideo præcepto de honore parentum additur promissio. Similiter etiã in præcepto de prohibitione idolatriæ: quia per hoc videba

tur impediri apparens vtilitas, quam homines credunt se posse consequi per pactum cum dæmonibus initum.

¶Ad quartum Dicendum, q pœnæ præcipue necessariæ sunt contra illos, qui sunt proni ad malum, vt dicitur in 10.* Ethico. & ideo illis solis præceptis legis additur comminatio pœnarum, in quibus erat pronitas ad malum: erant autem homines proni ad idolatriam propter generalem consuetudinem gentium. Et similiter sunt etiam homines proni ad periurium propter frequentiã iuramenti: & ideo primis duobus præceptis adiungitur comminatio.

*cap. vlti. tom. 5.

¶Ad quintum dicendum, quòd præceptum de sabbatho ponitur vt commemorationum beneficij præteriti; & ideo specialiter in eo fit mentio de memoria. Vel quia præceptum de sabbatho habet determinationem adiunctam, quæ non est de lege naturæ; & ideo hoc præceptum speciali admonitione indiguit.

¶ *Super quæstionis centesimæ, Articu. octauum.*

Articvlvs VIII.

Vtrum præcepta decalogi sint dispensabilia.

626 Supra, q. 6. 99. art. 5. co. Et 2. 2. q. 104. ar. 4. ad 2. Et 1. di. 47. ar tic. 4. cor. Et 3. dist. 37. arti. 4. di. 17. q. 3. art. 1. q. 5. Et mal. q. 3. ar. 1. ad 17. & q. 6. 15, arti. 1. ad 8.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta decalogi sint dispensabilia. Præcepta enim decalogi sunt de iure naturali: sed ius naturale in aliquibus deficit, & mutabile est, sicut & natura humana, vt * Philosophus dicit in 5. Ethic. defectus autem legis in aliquibus particularibus casibus est ratio dispensandi, vt † supra dictum est. ergo in præceptis decalogi potest fieri dispensatio.

* Capi. 7. tom. 5. † q. 96. ar. 6. & q. 97. arti. 4.

¶ 2 Præterea. Sicut se habet homo ad legem humanam, ita se habet Deus ad legem datam diuinitus: sed homo potest dispensare in præceptis legis, quæ homo statuit. ergo cum præcepta decalogi sint instituta à Deo, videtur quòd Deus in eis possit dispensare: sed prælati vice Dei funguntur in terris, dicit enim Apostol. 2. ad Corinth. 2. Nam & ego si quid donaui propter vos, donaui in persona Christi. ergo etiam & prælati possunt in præceptis decalogi dispensare.

¶ 3 Præterea. Inter præcepta decalogi continetur prohibitio homicidij: sed in isto præcepto videtur dispensari per homines, puta, cum secundum præceptum legis humanæ homines licitè occidantur, puta, malefactores, vel hostes. ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

¶ 4 Præterea. Obseruatio sabbathi continetur inter præcepta decalogi: sed in hoc præcepto fuit dispensatum. dicitur enim 1. Machab. 2. Et cogitauerunt in die illa dicentes: Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die sabbathorum, pugnemus aduersus eum. ergo præcepta decalogi sunt dispensabilia.

¶Sed contra est, quod dicitur Isa. 24. Quidam reprehenduntur de hoc, quòd mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum, quod maximè videtur intelligendum de præceptis decalogi. ergo præcepta decalogi mutari per dispensationem non possunt.

¶Respon. Dicendum, q sicut * supra dictum est, tunc in præceptis debet fieri dispensatio, quando occurrit aliquis particularis casus, in quo si verbum legis obseruaretur, contrarietur intentioni legislatoris. Intentio autem legislatoris cuiuslibet ordinatur primo quidem, & principaliter ad bonum commune: secundo autem ad ordinem iustitiæ & virtutis, secundum quem bonum commune conseruatur, & ad ipsum peruenitur. Si qua ergo præcepta dentur, quæ cõtineant ipsam conseruationem boni communis, vel ipsum ordinem iustitiæ & virtutis, huiusmodi præcepta continent intentionem legislatoris, & ideo indispensabilia sunt, puta, si poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quòd nullus destrueret rempublicam, neque prodereat ciuitatem hostibus, siue quòd nullus faceret aliquid iniustè, vel malè, huiusmodi præcepta essent indispensabilia. Sed si aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad ista præcepta, quibus determinantur aliqui speciales modi, in talibus d præceptis dispensatio posset fieri, inquantum per omissionem huiusmodi præceptorum in aliquibus casibus non fieret præiudicium primis præceptis, quæ continent intentionem legislatoris, puta, si ad conseruationem reipublicæ statueretur in aliqua ciuitate, q de singulis vicis aliqui vigilarent ad custodiam ciuitatis obsessæ, posset cum aliquibus dispensari propter aliquam maiorem vtilitatem. Præcepta autem decalogi continent ipsam intentionem legislatoris, scilicet Dei; nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune, & finale, qd Deus est. Præcepta autem secundæ tabulæ continent ordinem iustitiæ inter homines obseruandę, vt scilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum. secundum hanc enim rationem sunt intelligenda præcepta decalogi: & ideo præcepta decalogi sunt d omnino indispensabilia.

q. 96. art. 6. & q. 97. art. 4.

¶Ad primum ergo dicendum, q Philosophus non loquitur de iusto naturali, quod continet ipsum ordinem iustitiæ; hoc enim nunquàm deficit, scilicet, iustitiam esse seruandam: sed loquitur quantum ad determinatos modos obseruationis iustitiæ, qui in aliquibus fallunt.

¶Ad secundum dicendum, q sicut Apost. dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis permanet, negare seipsum d non pot. Negaret autẽ seipsum, si ordinem suę d iustitię auferret, cũ ipse sit ipsa sua iustitia. & ideo in hoc Deus dispensare nõ pot, vt homini liceat non ordinatè se habere ad Deum, vel non subdi ordini iustitię eius, etiã in his, secundum quę homines adinuicem ordinantur.

D. 518.

D. 1048. D. 802.

Similiter in his q prohibentur, non est malitia necessario auertens a fine vltimo, quin si bonum illud non esset præceptũ, posset finis vltimus amari, & attingi: & si illud malum non esset prohibitum, staret cum eo acquisitio finis vltimi. ergo nõ sunt conclusiones necessario deductæ ex primis principiis naturalibus. Hæc sunt ex quibus Sco. mouetur contra sententiam veritatis. s. q præcepta omnia decalogi sunt conclusiones necessariæ, & necessario deductæ ex principiis naturalibus: ita q ideo sunt præcepta, quia bona, & prohibita, quia mala, & non econuerso.

D. 1091.

¶Ad primũ autem eius rationẽ, scilicet quia sequeretur, quòd essent indispensabilia ex a Deo, dicitur, q præcepta decalogi, vt in litera dicitur, possunt dupliciter considerari. Primo, secundum ordinem iustitiæ, quem continent, & sic concedit ur, q sunt indispensabilia etiam a Deo, vt in respõsione ad secundũ author probat. Secunda, secundum applicationem ad aliquem singulare actum, & sic dicitur, q præcepta secundæ tabulæ, de quibus est quæstio, sunt dispensabilia a Deo: sed talis dispensatio non est relaxatio præcepti, aut declaratio illius in hoc casu, seu actu, vt Scotus arguit, sed est facere, q iste actus non est homicidium, qui sine hac authoritate esset homicidiũ & simile est de aliis, vt in litera dicitur in responsione ad tertium.

¶Nec fallaris, intelligens per of dinem iustitiæ in præceptis istis contentum, rationem debiti, vel indebiti in cõi. hoc enim non constituerent præcepta in speciali, sed duo communia præcepta, Nulli faciendum est indebitum: &

Cuilibet faciendum est debitum. Sed intellige specialem rationem debiti, vel indebiti iuxta materiam subiectam. Verbi gratia. Non occides: ordo iustitiæ in hoc præcepto est, quòd non occidas hominem innocentem cum cæteris conditionibus requisitis: sic enim continet ordinem iustitiæ, quem Deus negare non potest. Nec unquàm in ordine isto fit dispẽsatio. impossibile quippe est, vt actus iste scilicet occidere ex deliberatione, non sit vel alium defendẽdo priuata authoritate hominem innocentem, dispensationem recipiat. Sed cum Deus dispensare dicitur, vt quando præcepit Abrahæ immolationem Isaac, nõ relaxauit, aut declarauit hoc præceptum, Non occides: sed fecit vt actus ille immolationis non esset homicidium, quia erat occisio imperata a suprema potestate, quia sine tali authoritate fuisset homicidium.

* Capi. 4. tom. 3.

¶Et vt plenius intelligas, scito, q sicut hæc enuntiatio, Mortui non possunt resurgere, est necessaria, & ex principijs primis naturaliter notis demonstratiue concludi potest, & in sensu in quo fit, & concluditur, scilicet, quòd ly, potest, dicit potentiam naturæ lem, impossibile est, quòd aliter fit, & quando Deus resuscitat aliquem, non falsificat illam propositionem, aut excipit ab illa: sed operatur non contra, sed supra naturam. Ita in proposito hæc conclusio, Non est occidendum in sensu in quo fit, scilicet priuata authoritate cum cæteris conditionibus, est conclusio necessaria, & necessario consequens ex primis principijs practicis per se notis: ita quòd est impossibile aliter se habere, nec Deus unquàm eam falsificat, aut ab ea excipit: sed cum iubet fieri actum, qui sine iussu suo esset homicidium, adulterium, vel furtum, operari iubet non præter, aut contra præceptum, sed quasi supra illud, dum a superiori potestate actum imperatum exercere iubet. Omnia siquidem præcepta hæc subintelligẽtam habent hanc clausulam generalem, scilicet, quòd ex naturali mensura actus isti fiant, vel non fiant: sic enim ordinem iustitiæ insolubilem continent. Ita quòd sensus est, non esse naturali ratione committendum actum subst ratum rationi homicidij, adulterij, furti &c. hoc enim est idem quod dicere, non esse occidendum, adulterandum, furandum: quoniam actus illi substrati relati ad naturalem rationem, & mensuram a qua discordant, homicidij, adulterij, furti &c. rationem induunt. Hoc autem omnino indispensabile esse constat, vt scilicet actus illi naturali ratione exerciti, homicidia, adulteria &c. non sint: quãmuis fieri possit, vt actus illi diuina ratione exerciti non sint homicidia, adulteria &c. & per hoc nec peccata. Sicut enim fieri nequit, vt mortuus naturali potentia resurgat, ita fieri nequit, vt homo naturali ratione occidat licite: quãmuis diuina potentia mortuus resurgat, & diuina ratione homo occidat licite: sed hæc non esse contraria, liquido constat. vnde patet, q ista duo stant simul: Præcepta decalogi sunt conclusiones necessariæ ex iure naturæ strictissime: & ipsa sunt a Deo dispensabilia quodammodo. verius tamen dicuntur indispensabilia omnino, & pie exponantur authoritates dicentes Deum in præceptis secundæ tabulæ dispensare, vt dictum est.

¶Ad secundam rationem dicitur, quòd voluntatem diuinam determinari ad aliquid, potest intelligi dupliciter. Primo, vt determinetur ad volendum aliquid ex se esse, vel non esse: & sic est impossibile, quòd determinetur nisi a seipsa libere. & hoc determinatur in libro sententiarum, & gratis conceditur. Alio modo, vt determinetur ad rectitudinem, vel obliquitatem alicuius: & sic respectu complexorum non inconuenit voluntatem diuinam esse determinatam: & hoc oportet etiam ipsum Scotum, & omnes fateri, dicentes dari aliqua præcepta per se bona, & prohibita per se mala, vt prima præcepta iuris naturæ, & prima præcepta decalogi, ad hæc quippe non, quòd sint, vel non sint, sed ad eorum rectitudinem & obliquitatem voluntas diuina est determinata sic, vt à rectis non possit dissonare, nec obliquis possit concordari. Si tamen cum debita reuerentia loquendum, & altiori veritate vtendum est, dicere debemus, quòd sicut diuinus intellectus naturaliter determinatus est ad Deum ipsum tantum intelligendum, & in se omnia naturaliter relucentia: ita diuina voluntas ad Deum ipsum tantum volendum, & in seipsa omnia naturaliter recta, qualia sunt hmõi di, quæ non nisi in Deo sunt, ante quã ab ipso communicarentur.

¶Ad tertiam rationem dicitur, q argumentum manifeste peccat a bonitate & malitia præceptorũ in seipsis, ad bonitatẽ vel malitiam nobis necessariam: quãmuis etiam sic non concludat intentum. Ad quorum euidentiam scito, quòd quemadmodum in speculatiuis primum principium & conclusiones necessariæ sic se habent, q principii veritas non eget veritate conclusionis, sed econuerso, nec secundum se, nec quo ad cognitionem nostrã: quia veritas principij est causa veritatis conclusionis, & notitia principii per se noti est causa notitiæ conclusionis notæ ex illo. ad contradictoria autem conclusionum necessariarũ ita se habet principium primum, quòd cum ipsis non stat nec secundum se, nec quo ad nos, si nota est connexio ad inuicem, vt patet: ita in practicis moralibus finis vltimus, & ea quæ sunt simpliciter necessaria ex illo, sic se habent, quòd finis bonitas non dependet a bonitate aliorum, nec in esse, nec in amari, sed econuerso. Ad opposita autem mala se habet vltimus finis sic, quòd tam bonitas, quàm amor eius ab illis necessario discordat. Cum ergo dicit arguens, quòd in illis non est necessaria bonitas ad vltimum finem &c. tripliciter intelligi potest. Primo, quòd in istis non est bonitas necessaria connexionem habens cum vltimo fine, & similiter malitia necessarium auersionem habens ab eodem: & sic negatur assumptum: quoniam sicut in conclusionibus necessarijs est necessaria veritas necessario connexa primo principio, ita in istis est bonitas necessaria necessario connexa vltimo fini. Et ad probationem, si ista non essent præcepta, posset amari & attingi vltimus finis in esse, & amari ab istis, dicitur quòd non probat contingentem connexionem. ex hoc enim q principia prima sunt vera, & scita absque conclusionibus necessarijs, non probatur quòd conclusiones non sunt necessario connexæ principijs, & in se necessariæ: sed quòd nec veritas, nec notitia principiorum pendet ex eis: sic autem est in proposito. vnde in dicto sensu nihil probatur, quoniam antecedens est falsum, & probatio non concludit illud. Secundo, potest intelligi quòd in istis non est bonitas necessaria ad esse, vel amorem vltimi finis, & huiusmodi sensus est verus: quoniam vltimus finis nec in esse, nec in amari dependet ab istorum bonitate, sed econuerso. Sed ex hoc sensu non valet sequela, ergo non sunt conclusiones necessariæ, vt patet in speculatiuis conclusionibus respectu principiorum primorum. Tertio, potest intelligi, quòd in istis non est bonitas necessario conuertens ad vltimum finem, nec malitia necessario auertens ab illo. & in hoc sensu assumptum est falsum: quoniam sicut in conclusionibus necessarijs est, veritas necessario ducens a posteriori in prima principia: ita in istis est bonitas necessario ducens in vltimum finem eis proportionatum, quod dico, ne ingrediamur quæstionem de Deo, vt sine naturali, vel supernaturali, & quomodo sit istis Deus proportionatus finis. Et ad probationem, quia si non essent hæc præcepta, vel prohibita, nihilominus vltimus finis posset amari, & attingi: dicitur quòd hic est sophisma consequentis, quoniam licet ista sint necessario conuertentia, vel auertentia, conuersio tamen, vel auersio non dependet ab his solis, sed aliunde esse potest: hæc enim, vt dictum est, a posteriori conuertunt, vel auertunt, vt conclusiones respectu principiorum: & tamen cum his teneas, quòd hæc sunt adeo necessario connexa fini vltimo, vt saltem in præparatione animi conuersio ad hæc bona, & auersio ab his malis, inseparabilis sit ab amore finis vltimi.

¶ *Super quæstionis, centesimæ Articulum nonum.*

IN arti. 9. eiusdē centesimæ quæstionis nota, quòd actus interiores dupliciter sumi possunt. Primo puri, & sic non subiacent humanis legibus, & iudiciis. Secundo iunctі actibus exterioribus: & sic subiacent humanis legibus, & iudiciis. Et vtrunque in litera insinuatur. Primum cum dicitur quòd volentem occidere, & non occidentem, lex humana non punit. Secundum, cum dicitur, quòd aliter se habet lex ad faciendum aliquid ex ignorantia, & ad facientem sciēter. & simile est de faciēte ex metu, vel sponte, deliberate, vel subito.

¶ In eodem 9. ar. dubium occurrit, quia author male probare videtur, q modus illę virtutis, scilicet volens, & eligens, non cadat sub humana lege. Manifeste enim digredi tur à voluntate, & electione, vt sunt modi actus virtuosi ad volūtatem & electionem absolute: dum debet probare, quòd hęc vt modus, non sub sunt legi humanæ & probat q hæc absolute non subsunt legi humanæ dum affert pro ratione, quòd lex humana non punit volentē occidere, & nō occidētē.

¶ Et confirmatur, qa aut author intendit de istis modis, vt modi sunt absolute, aut vtroque modo si de istis absolute, aut vtroque modo dicēdū erat de primo modo. s. quòd sciens non cadit sub lege humana absolute, quia est actus interior. Nō enim lex humana punit ignorantem legem, si nihil operetur contra eam. Si vt modi sunt, qua ratione aliter iudicatur ad pēnā, vel ad veniam à lege humana ignorā

6.27 Sup. q. 96 ar. 3. ad 2. Et 2. 2. q. 44. art. 4. ad 1. & 2. 8. co. Et 2. di. 28. a. 3. co. Et 4. di. 15. q. 3. art. 4. q. 1. ad 3. Et mal. q. 2. ar. 5. ad 7.

*li. 2. Eth. c. 1. a me. & li. 1. c. 9 a med. & ca. 13. circa princ. to. 5.

tgl. ordi. ibi, & dicitur esse Auguſt.

*li. 5. Eth. c. 4. to. 5.

q. 90. ar. 3. ad 2.

* Cap. vl. to. 5.

¶ Ad quartum dicendum, quod illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quam dispēsatio. Non enim intelligitur violare Sabbathum, qui facit opus, quod est necessarium ad salutem humanam, sicut Dominus probat Matth. 12.

ARTICVLVS IX.

Vtrum modus virtutis cadat sub præcepto legis.

AD nonum sic proceditur. Videtur quod modus virtutis cadat sub præcepto legis. Est. n. modus virtutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & fortiter fortia, & similiter de aliis virtutibus: sed Deute. 16. præcipitur, Iustè q iustum est, exequeris. ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

¶ Præt. Illud maxime cadit sub præcepto, quod est de intētione legislatoris; sed intentio legislatoris ad hoc fertur principaliter, vt homines faciat virtuosos, sicut dicitur in 2.* Eth. Virtuosi autē est virtuose agere. ergo modus virtutis cadit sub præcepto.

¶ 3 Præt. Modus virtutis proprie esse uidetur, ut aliquis uoluntarie & delectabiliter operetur: sed hoc cadit sub præcepto legis diuinæ dicitur enim in Psal. 7. Seruite domino in lætitia, & 2. ad Corinth. 9. Non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. ubi † glos. dicit, Quidquid boni facis, cum hilaritate fac, & tunc bene facis: si autem cum tristitia facis, sic directe nō tu facis. ergo modus uirtutis cadit sub præcepto legis.

¶ Sed contra. Nullus potest operari co modo quo operatur uirtuosus, ni si habeat habitum uirtutis, ut patet per * Philosophum in 2. & 5. Ethic. Quicunque autem transgrēditur præceptum legis, meretur pœnam. sequeretur ergo, quòd ille qui non habet habitum uirtutis, quicquid faceret, mereretur pœnam. Hoc autem est contra intētionem legis, quæ intendit hominem assuefaciendo ad bona opera inducere ad uirtutem. non ergo modus uirtutis cadit sub præcepto.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, præceptum legis habet uim coactiuam. Illud ergo directe cadit sub præcepto legis, ad qđ lex cogit, coactio autem legis est per metum pœnæ, vt dicitur. 10.* Ethic. Nam illud propriè cadit sub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. Ad instituendam autem pœnam aliter se habet lex diuina, & aliter lex humana. Non enim pœna legis infligitur, ni si pro illis, de quibus legislator habet iudicare: quia ex iudicio lex punit. Homo aūt, qui est legislator humanæ non habet iudicare, nisi de exterioribus actibus: quia homines vident ea quæ parent, vt dicitur. 1. Reg. 16. sed solius Dei, qui est lator legis diuinæ, est iudicare de interioribus motibus voluntatum, secundum illud Psal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Secūdum hoc igitur dicendum est, q modus d virtutis quantum ad aliquid respicitur à lege humana & diuina: quantum ad aliquid autem à lege diuina, sed non à lege humana: quantum ad aliquid verò nec a lege humana, nec a lege diuina. Modus autem virtutis in tribus consistit secūdum Philosophum in 2. Ethi.* quorū primum est, si aliquis operetur sciens: hoc autem diiudicatur & a lege diuina & a lege humana. q enim aliquis facit ignorans, per accidens facit. Vnde secundum ignorantiam aliqua diiudicantur ad pœnam, vel ad veniam tam f̄m legem humanam, quam secundum legem diuinam. Secūdum autem est, vt aliquis operetur volens, vel eligens, & propter hoc eligens: in quo importatur duplex motus interior, scilicet voluntatis & intentionis, de quibus supra dictum est*: & ista duo non diiudicat lex humana, sed solum diuina. Lex enim humana non punit eum qui vult occidere, & non occidit: punit autem eum lex diuina, secūdum illud Matth. 5. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Tertium autem vt firmitur, & immobiliter habeat & operetur: & ista firmitas propriè pertinet ad habitum, vt s. aliquis ex habitu radicato operetur, & quantum ad hoc, modus virtutis non cadit sub præcepto neque legis diuinę, neque legis humanæ. Neq; enim ab homine, neque a Deo punitur tanquam præcepti transgressor, qui debitum parentibus honorem impendit quamuis non habeat habitum pietatis.

d D. 1047.

C. 4. to. 5.

q. 8. & 12.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quod modus faciendi actum iustitiæ, qui cadit sub præcepto, est vt fiat aliquid secundum ordinem iuris, non autem q fiat ex habitu iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intentio legislatoris est de duobus, de vno quidem ad quod intendit per præcepta legis inducere: & hoc est virtus. Aliud autem est, de quo intendit præceptum ferre: & hoc est quod ducit, vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis. Non enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur: sicut neque in aliis rebus idem est finis, & quod est ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, quod operari sine tristitia opus virtutis, cadit sub præcepto legis diuinæ, quia quicunque cum tristitia operatur, non volens operatur: sed delectabiliter operari, siue cum letitia, vel hilaritate quodammodo cadit sub præcepto, scilicet secundum quod sequitur delectatio ex dilectione Dei & proximi, quæ cadit sub præcepto, cum amor sit causa delectationis, & quodammodo non, secundum quod delectatio consequitur habitum. Delectatio enim operis est signum habitus generari, vt dicitur in 2. Eth.* Potest. n. aliquis actus esse delectabilis, vel propter finem, vel propter conuenientiā habitus.

ARTICVLVS X.

Vtrum modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis.

AD Decimum sic proceditur. Videtur, q modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis. Dicitur. n. Matt. 19. Si vis ad viam ingredi, serua mandata. ex quo videtur q obseruatio mandatorum sufficiat ad introducendum ad vitam: sed opera bona nō sufficiunt ad introducendum in vitam, ni si ex charitate fiant. dicitur enim 1. ad Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. ergo modus charitatis est in præcepto.

¶ 2 Præ. Ad modum charitatis propriè pertinet, vt omnia fiant propter Deum: sed istud cadit sub præcepto. dicit. n. Apost. 1. ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. ergo modus charitatis cadit sub præcepto.

¶ 3 Præte. Si modus charitatis non cadit sub præcepto, ergo aliquis potest implere præcepta legis nō habens charitatem: sed quod potest fieri sine charitate, potest fieri sine gratia, quæ semper adiuncta est charitati. ergo aliquis potest implere præcepta legis sine gratia: hoc est autem Pelagiani erroris, vt patet per Aug.* in li. de hæresib. ergo modus charitatis est in præcepto.

¶ Sed contra est, quia quicunq; non seruat præceptum, peccat mortaliter: si igitur modus charitatis cadat sub præcepto, sequitur q quicunque operatur aliquid & non ex charitate, peccet mortaliter: sed quicunque non habet charitatem, operatur non ex charitate. ergo sequitur, q quicunque non habet charitatem, peccet mortaliter in omni opere quod facit, quantumcunque sit de genere bonorum: quod est inconueniens.

¶ Respōdeo dicendum, q circa hoc fuerunt contrariæ opiniones. Quidam enim dixerunt absolutè modum charitatis esse sub præcepto, nec est impossibile obseruare hoc præceptū charitatem non habenti: quia potest se disponere ad hoc, q charitas ei infundatur a Deo. Nec quandocunque aliquis non habens charitatem, facit aliquid de genere bonorum, peccat mortaliter: quia hoc est præceptum affirmatiuum, vt ex charitate operetur, & non obligat ad semper, sed pro tempore illo, quo aliquis habet charitatē.

Alij verò dixerunt, q omnino modus charitatis non cadit sub præcepto. Vtrique autem quantum ad aliquid, verum dixerunt. Actus. n. charitatis dupliciter cōsiderari potest. Vno modo, secundum quod est quidam actus per se, & hoc modo cadit sub præcepto legis, quod de hoc specialiter datur, s. Diliges Dominum Deum tuū, & diliges proximum tuum: & quantum ad hoc, primi verum dixerunt. Non enim est impossibile hoc præceptum obseruare, quod est de actu charitatis, quia homo potest se disponere ad charitatem habendam: & quando habuerit eam, potest ea vti. Alio modo, potest considerari actus charitatis, secundum quod est modus actuum aliarum virtutum, hoc est, secundum quod actus aliarum virtutum ordinātur ad charitatem, quæ est finis præcepti, vt dicitur 1. ad Tim. 1. Dictum est n. supra, * q intentio finis est quidam modus formalis superioris ordinis actus ordinati in finem. Et hoc modo verum est, quod secundi dixerunt, q modus charitatis non cadit sub præcepto: hoc est dictu, q in hoc præcepto, Honora patrem, non includitur, q honoretur pater ex charitate, sed solū q honoretur pater. vnde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur transgressor huius præcepti, et si sit trāsgressor præcepti, quod est de actu charitatis, propter quam trangressionem meretur pœnam.

¶ Ad primum ergo dicendum, q Dominus non dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua vnum mandatum, sed serua omnia mandata: inter quæ etiam continetur mandatum de dilectione DEI, & proximi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sub præcepto charitatis continetur, vt diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet, vt omnia referantur in Deum: & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes, tenetur ex charitate honorare, non ex vi huius præcepti, quod est, Honora parentes: sed ex vi huius præcepti, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cum ista sint duo præcepta affirmatiua non obligantia ad semper, possunt pro diuersis temporibus obligare; & ita potest contingere, q aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc trāsgrediatur præceptum de omissione modum charitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obseruare omnia præcepta legis homo non potest, nisi impleat præceptum charitatis, quod non fit sine gratia. & ideo impossibile est, quòd Pelagius dixit, hominem implere legē sine gratia.

¶ Super

*Ca. 3. in prin. to. 5

6.28 2. 2. q. 44. ar. 1. ad 1. Et 3. dist. 27. q. 3. articu. 4. Et di. 37. art. 6. Et veri. q. 2. ar. 7. ad 2. & q. 24. ar. 12. ad 16. Et mal. q. 2. ar. 5. ad 7. Et opuſ. 27. ca. 6.

* Ad qđ vult Deū c. 88. to. 6

¶ *Super quæstionis centesimæ, Artic. decimum.*

IN art. 10. eiusdem centesimæ quæstio. nota duo. Primo, quia author tendit ad demonstrandum, q modus charitatis non cadit sub aliis præceptis, ideo separationem temporum obligantiū ad diuersa pcepta docet in responsione ad secundum: cum hac tamen separatione, quæ vt plurimum accidit, cōtingere potest simultas temporis, quo scilicet simul teneatur ad præceptum charitatis, & aliud: & tunc seruando illud aliud, & non præceptum charitatis, reus est omissionis istius, vt in corpore arti. dicitur. Secundo, quia sub præcepto charitatis cadit dilectio Dei ex toto corde, quod comprehendit dilectionem oium ad Deū, ac per hoc modificationem omnium præceptorū, a charitate, consequens est, q pro quocunque tempore obligat præceptum charitatis, pro eodem modus charitatis in alijs obseruandis præceptis obligat, non ex vi alterius præceptorum, sed ex vi præcepti charitatis, ad quā non solum spectat proprius actus secūdum se, sed vt modus cæterorum. Et quoniam sub charitatis præcepto non claudatur ordinare peccata in Deum, sed omnia referibilia in Deum, qualia sunt quæcunq; in nostra sunt potestate, & non sunt mala culpæ & quilibet habens charitatem ex hoc ipso, q est in charitate, diligit proculdubio Deum ex toto corde, habens ipsum pro vltimo fine, ac per hoc fuipsius, & consequēter suorum omniū finem, alioquin in charitate nō esset: idcirco non oportet pias mētes scrupulo agitari, quomodo præceptum impleant, vt omnia in gloriam Dei faciant. Hoc tractādum esset promissum dubiū in q. 21. de indifferentia actus existentis in charitate, nisi inferius in Secunda secundæ quæstio. 44. art. 4. ex proposito differendum esset id, vnde pendet tota vis, an scilicet sub præcepto charitatis claudatur totalitas referibilium: propter quod illuc vsque differetur.

q. 12. ar. 4.

¶ *Super quæstionis centesimæ, Articul. vndecimum.*

629 Sup. ar. 3. & locis ibidé annotatis.

IN art. 11. dubiũ occurrit ex eo, q superius in ar. 6. huius quæstionis dictum est, q ordo præceptorum diuinæ legis attenditur secundum maiorem, & minorem grauitatem: quia quãto aliquod malum contrariũ est grauius, tanto magis repugnat rationi, & oppositum bonum magis arationе suscipitur, vt consonans. nunc vero minora mala locantur sub præceptis decalogi, & grauiora sub præceptis adiunctis, vt patet de blasphemo respectu periurij, & de peccato contra naturam, & bestialitatis respectu adulterij, & de rapina respectu furti. debebant siquidem grauiora hæc, vtpote magis dissona, & consequenter magis susceptibilia a rõne in præceptis decalogi poni, & minus grauia ad hæc reduci, si secundum grauitatẽ præceptorũ ordo est, vt author docuit.

q. pce. ar. 2. 3. & 4.

¶ Ad hoc dicitur, q ad rationem præceptorum decalogi, quia sunt prima elementa legis communia omnibus de populo, exigitur communitas, ideſt, q sint de illis, quæ communius, singulis conueniunt: ita q principaliter communia præcepta decalogi constituere videntur, & inter ipsa prima ac communia quanto grauius, tãto prius. Et propterea licet rapina, bestialitas, & blasphemia sint grauiora quàm furtum, adulterium, & periurium: quia tamen hæc grauiora non ita facile committuntur accidunt, sicut illa minus grauia, ideo illa vtpote communiora, primum locum in elementis legis obtinuerunt, & hæc ad illa non vt grauiora, sed vt priora secũ-

art. 3. huius quæst.

art. 2. huius quæst.

ar. 1. & 3. & qõ. 94. art. 4.

ARTICVLVS XI.

Vtrum conuenienter distinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum.

AD Vndecimum sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter distinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum. Quia, vt Dominus dicit Matth. 22. In duobus præceptis charitatis pendet omnis lex, & prophetæ: sed hæc duo præcepta explicantur per decem præcepta decalogi: ergo non oportet alia præcepta moralia tradere.

¶ 2 Præt. Præcepta moralia sunt de actib. oũm virtutũ, vt * supra dictũ est. Sicut igitur in lege ponuntur præcepta moralia præter decalogum pertinentia ad latriam, liberalitatem, & misericordiam, & castitatem: ita etiã deberent poni aliqua præcepta pertinentia ad alias virtutes, puta, ad fortitudinem, sobrietatem, & alia huiusmodi, quod tamen non inuenitur. nõ ergo conuenienter distinguuntur in lege alia præcepta moralia præter decalogum.

¶ Sed contra est, quod in Psal. 18. dicitur, lex Domini immaculata, conuertens animas: sed per alia etiam moralia, quæ decalogo superadduntur, homo conseruatur absq; macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur. ergo ad legem pertinebat etiam alia præcepta moralia tradere.

q. pce. ar. 3. & 4.

¶ Respondeo dicendum, q̃ sicut ex * dictis patet, præcepta iudicialia, & cæremonialia ex sola institutione vim habent: quia antequàm instituerẽtur, non videbatur differre, vtrum sic, vel aliter fieret: sed præcepta moralia ex ipso dictamine naturalis rationis efficaciam habent, etiam si nunquàm in lege statuãtur. Horum autem triplex est gradus. Nam quædam sunt communissima, & adeo manifesta, q̃ editione non indigent, sicut mandata de dilectione Dei, & proximi, & alia huiusmodi, vt * supra dictum est, quæ sunt quasi fines præceptorum: vnde in eis nullus potest errare secundum iudicium rationis. Quædam verò sunt magis determinata, quorum rationẽ statim quilibet etiam popularis potest de facili videre: & tamen quia in paucioribus circa huiusmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiusmodi editione indigent: & hæc sunt præcepta decalogi. Quædã verò sunt, quorum ratio non est adeo cuilibet manifesta, sed solum sapientibus: & ista sunt præcepta moralia superaddita decalogo, tradita à Deo populo p Moysen, & Aaron. Sed quia ea quæ sunt manifesta, sunt principia cognoscẽdi eorum, q̃ nõ sunt manifesta, alia præcepta moralia superadlita decalogo reducuntur ad præcepta decalogi per modum cuiusdam additionis ad ipsa. Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorum, cui super adduturalia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur in cultum idolorum sicut habetur Deut. 18. Non inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam suam ducens, per ignem: nec sit maleficus, atque incantator, nec Phytones consulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Secundum autem præceptum prohibet periurium: superadditur autem ei prohibitio blasphemiæ, Leuit. 14. & prohibitio falsæ doctrinæ, Deut. 13. Tertio verò præcepto superadduntur omnia cæremonialia. Quarto autem præcepto de honore parentum superadditur præceptum de honoratione senum, secundum illud Leuitic. 19. Coram cano capite consurge, & Honora personam senis, & vniuersaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibẽdam maioribus, vel ad beneficia exhibenda vel æqualib. vel minoribus. Quinto autẽ præcepto, quod est de prohibitione homicidij, additur prohibitio odij, & cuiuslibet violationis contra proximum, sicut illud Leuit. 19. Non stabis contra sanguinem proximi tui: & etiam prohibitio odij fratris, secundum illud: Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Præcepto autem sexto, quod est de prohibitione adulterij, superadditur præceptum de prohibitione meretricij, secundum illud Deut. 24. Non erit meretrix de filiab. Israel, neq; fornicator de filijs Israel. Et iterum prohibitio vitij contra naturam, secundum illud Leuit. 18. Cum masculo non commisceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo autem præcepto de prohibitione furti adiungitur præceptum de prohibitione vsuræ, secundum illud Deut. 18. Non fœneraberis fratri tuo ad vsuram: & prohibitio fraudis, secundum illud Deut. 25. Non habebis in sacculo diuersa pondera. & vniuersaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinæ pertinent. Octauo vero præcepto, quod est de prohibitione falsi testimonij, additur prohibitio falsi iudicij, secundum illud Exod. 23. Nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, vt à veritate deuies: & prohibitio mendacij, sicut ibi subditur: Mendacium fugies, & prohibitio detractionis, secũdũ illud Leuit. 19. Non eris criminator, & susurro in populis. Alijs autem duobus præceptis nulla alia adiunguntur, quia per ea vniuersaliter omnis mala concupiscentia prohibetur.

¶ AD Primum ergo dicendum, q̃ ad dilectionẽ Dei & proximi ordinantur quædam præcepta decalogi secũdum manifestam rationem debiti: alia verò secundum rationem magis occultam.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ præcepta cæremonialia, & iudicialia sunt determinatiua præceptorum decalogi ex vi institutionis, non autem ex vi naturalis instinctus, sicut præcepta moralia superaddita.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta legis ordinantur ad bonum commune, vt * supra dictum est. Et quia virtutes ordinantes ad alium, directè pertinent ad bonũ commune, & similiter virtus castitatis, inquãtum actus generationis deseruit bono communi speciei: ideo de istis virtutibus directè dantur præcepta decalogi, & superaddita. De actu autem fortitudinis datur præceptum proponendum per duces exortantes in bello, quod pro bono communi suscipitur, vt patet Deute. 20. vbi mandatur sacerdoti: Nolite metuere, nolite cedere. Similiter etiam actus gulæ prohibendus committitur monitioni paternæ, quia contrariatur bono domestico, vnde dicitur Deut. 21. ex persona parentum: Monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs.

9. 90. ar. 2

¶ *Super quæstionis centesimæ, Artic. duodecimum.*

630 Sup. q. 98 artic. 1. & inf. q. 103 ar. 1. Ec 3. distin. 49. ar. 3.

IN ar. 12. eiusdẽ centesimæ quæstio, aduerte quòd omnes, quos vidi codices scripti, & impressi, falsi sunt, habẽt enim in corpore articuli hæc verba: Si vero accipiatur iustitia pro executione iustitiæ, sic præcepta moralia iustificabant, inquantum continebant id qđ est secundum se iustum: sed sacramẽta illa veteris legis gratiã nõ conferebant, sicut conferunt sacramenta nouæ legis, quæ propter hoc iustificare dicuntur. & statim subditur: Si vero accipiatur iustitia pro executione iustitiæ &c. Vbi patet, q̃ aut omnia illa superflua sunt: aut cum dixisset, q̃ moralia iustificare non poterant iustitiam causando, addebat, quòd nec cæremonialia hoc poterant: propter quod codices inquire veros.

C. 1. 4. & 14. to. 3.

ARTICVLVS XII.

Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificarent.

AD Duodecimum sic proceditur. Videtur q̃ præcepta moralia veteris legis iustificarent. Dicit Apostolus Roma. 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur: sed factores legis dicuntur, qui implent præcepta legis. ergo præcepta legis adimpleta iustificabant.

¶ 2 Præt. Leuit. 18. dicitur. Custodite leges meas, atque iudicia, quę faciens homo viuet in eis: sed vita spiritualis hominis est per iustitiam. ergo præcepta legis ad impleta iustificabant.

¶ 3 Præt. Lex diuina efficacior est, quàm lex humana: sed lex humana iustificat. est enim quædam iustitia in hoc, q̃ præcepta legis adimplentur, ergo præcepta legis iustificabant.

¶ Sed contra est, q̃ Apostolus dicit 2. ad Corin. 3. Litera occidit, quod secundum * Aug. in lib. de spiritu & litera, intelligitur etiam de præceptis moralibus. ergo præcepta moralia nõ iustificabant.

¶ Respondeo dicendum, q̃ sicut sanum propriè, & primo dicitur, quod habet sanitatem, per posterius autẽ, quod significat sanitatẽ, vel quod conseruat sanitatẽ: ita iustificatio primo & propriè dicitur ipsa factio iustitiæ: secundario verò, & quasi impropriè potest dici iustificatio significatio iustitiæ, vel dispositio ad iustitiam. quibus duobus modis manifestum est, q̃ præcepta legis iustificabant, inquãtum scilicet disponebant homines ad gratiam Christi iustificantem, quam etiam significabant: quia sicut dicit * Aug. contra Faustum. Etiam vita illius populi prophetica erat, & Christi figuratiua. Sed si loquamur de iustificatione propriè dicta, sic considerandum est, q̃ iustitia potest accipi prout est in habitu, vel prout est in actu: & secundum hoc iustificatio d dupliciter dicitur. Vno quidem modo, secundum quod homo fit iustus adipiscens habitum iustitiæ. Alio verò modo, secundum quod opera iustitiæ operatur: vt secundum hoc iustificatio nihil aliud sit, quàm iustitiæ executio. Iustitia autem, sicut & aliæ virtutes, potest accipi & acquisita, & infusa, vt ex * supradictis patet. Acquisita quidem causatur ex operibus: sed infusa causatur ab ipso Deo per eius gratiam, & hæc est vera iustitia, de qua nunc loquimur, secũdum quam aliquis dicitur iustus apud Deum, secũdum illud Roma. 4. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Hæcigitur iustitia causari non poterat per præcepta moralia, quæ sunt de actibus humanis: & secundum hoc præcepta moralia iustificare nõ poterant, iustitiam causando. Si verò accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic præcepta moralia iustificabant, inquantũ continebant id, quod est f̃m se iustum: sed sacramenta illa veteris legis gratiã non conferebant, sicut cõferunt sacramẽta nouæ legis, q̃ propter hoc iustificare dicuntur. Si verò accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic omnia præcepta legis iustificabant, aliter tamen, & aliter. Nam præcepta cæremonialia continebant quidem iustitiam secundum se in generali, prout scilicet exhibebantur in cultu Dei; in speciali verò non continebant secundum se iustitiam, nisi ex sola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiusmodi præceptis dicitur, quòd non iustificabant nisi ex deuotione, & obedientia facientium. Præcepta verò moralia, & iudicialia continebant id quod erat secundum se iustum vel in generali, vel etiam in speciali: sed moralia præcepta continebant id quod est secundum se iustũ secundum iustitiam generalem, quæ est omnis virtus, vt dicitur in 5. * Ethi. Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iustitiam specialem, quæ consistit circa contractus humanæ vitæ, qui sunt inter homines adinuicem.

C. 1. to. 5.

¶ AD Primum ergo dicendum, q̃ Apostolus accipit ibi iustificationem pro executione iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ homo faciens præcepta legis, dicitur viuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis, quã lex transgressoribus infligebat: in quo sensu inducit hoc Apostolus, Gal. 3.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ præcepta legis humanę iustificant iustitiã acquisita, de qua non quæritur ad præsens, sed solum de iustitia quę est apud Deum.

11. lib. 22. cap. 24. in prin. to. 6.

D. 804.

963 ar. 4

QVAEST. CI.

De præceptis cæremonialibus secundum se, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super quæstionis CI. & CII.*

IN q. 101. & 102. multa scribẽda essent q̃ textui scripturæ, quæ Bibliis relinquo, qui hic colligere possunt summarie omnia cæremonialia & aditum ad scripturæ intelligentiam, habent non solum literalem, sed figuralem.

CONSEQVENTER considerandũ est de præceptis cæremonialibus.

Et primo, de ipsis secundũ se. Secundo, de causa eorum. Tertio, de duratione ipsorum.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quæ sit ratio præceptorum cæremonialium.
¶ Secundo, Vtrum sint figuralia.
¶ Tertio, Vtrum debuerint esse multa.
¶ Quarto, De distinctione ipsorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ratio præceptorum cæremonialium in hoc consistat, quòd pertinent ad cultum Dei.

631 Sup. q. 99. artic. 3. & inf. q. 104 ar. 1. & q. 108. ar. 2. cor. & 2. 2. q. 122 ar. 1. ad 2. & quol. 2. ar. 8. ca. & quol. 4. artic. 13.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ratio præceptorum cæremonialium non in hoc consistat, q̃ pertinent ad cultum Dei. In lege enim veteri dantur Iudæis quædam præcepta de abstinentia ciborum, vt patet Leuit. 11. & etiam de abstinendo ab aliquibus vestimentis, secundum illud Leuit. 19. Vestem, quæ ex duob. texta est, nõ indueris. & iterum quod præcipitur Num. 15. Vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum: sed huiusmodi non sunt præcepta moralia, quia non manent in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in noua lege: nec etiam iudicialia, quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines. ergo sunt cæremonialia: sed in nullo pertinere videntur ad cultum Dei. ergo non est cæremonialium præceptorum ratio, ꝙ pertineant ad cultum Dei.

¶2 Præterea, Dicunt quidam, quòd præcepta cæremonialia dicuntur illa, quæ pertinent ad solemnitates, quasi dicerentur à cereis, qui in solemnitatibus accẽdunt: sed multa alia sunt pertinentia ad cultum Dei præter solemnitates. ergo videtur quòd legis præcepta cæremonialia non ea ratione dicantur, quia pertinent ad cultum Dei.

¶3 Præt. Secundum quosdam, præcepta cæremonialia dicunt quasi normæ, idest, regulæ salutis. Nam chere in græco idem est quod salue: sed omnia præcepta legis sunt regulæ salutis, & non solum illa quæ pertinent ad Dei cultum, ergo non solum illa præcepta dicuntur cæremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶4 Præt. Rabbi Moyses dicit, quòd præcepta cæremonialia dicuntur, quorum ratio non est manifesta: sed multa pertinentia ad cultum Dei habent rationem manifestam, sicut Sabbathi obseruatio, & celebratio Phase, scenopegiæ, & multorũ aliorum, quorum ratio assignatur in lege. ergo cæremonialia non sunt, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶Sed contra est, quod dicitur Exod. 18. Esto populo in his quæ ad Deum pertinent, ostendasque populo cæremonias, & ritum colendi.

1.99.ar.4 ¶Respondeo dicendum, quòd sicut * supra dictum est, cæremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad Deum: sicut iudicialia determinãt præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autẽ ordinatur ad Deum per debitum cultum, & ideo cæremonialia propriè dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

1.99.ar.3 Ratio autem huius nominis posita est * supra, vbi præcepta cæremonialia ab alijs sunt distincta.

¶Ad Primum ergò dicendum, quòd ad cultum Dei pertinent nõ solum sacrificia, & alia huiusmodi, quæ immediatè ad Deum ordinari videntur, sed etiam debita præparatio colẽtium Deum ad cultum ipsius: sicut etiã in alijs, quæcunque sunt præparatoria ad finem, cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus, & cibis colentium Deum, & alijs huiusmodi, pertinẽt ad quandam præparationem ipsorum ministrantium, vt sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantijs aliqui vtuntur, qui sunt in ministerio regis. vnde etiam sub præceptis cæremonialibus continentur.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ illa expositio nominis non videtur esse multum conueniens, præsertim cum non multum inueniatur in lege, quòd in solemnitatibus cerei accenderentur: sed in ipso etiam candelabro lucernæ cum olio oliuarum præparabantur, vt patet Leuit. 24. Nihilominus tamen potest dici, quòd in solemnitatibus omnia alia, quæ pertinebant ad cultum Dei, diligentius obseruabantur, & secundum hoc in obseruatione solemnitatum omnia cæremonialia includuntur.

¶Ad tertium dicendum, quòd nec illa expositio nominis videtur esse multum conueniens: nomen enim cæremoniæ non est græcum, sed latinum. Potest dici tamen, quòd cum salus hominis sit à Deo, præcipuè illa præcepta videntur esse salutis regulæ, quæ hominem ordinant ad Deum, & sic cæremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ illa ratio cæremonialium est quodammodo probabilis, non quia ex eo dicãtur cæremonialia, quia eorum ratio non est manifesta, sed hoc est quoddam consequens: quia enim præcepta ad cultum art.seq. Dei pertinentia oportet esse figuralia, vt * infra dicetur, inde est ꝙ eorum ratio non est adeo manifesta.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta cæremonialia sint figuralia.

631 Inf.q.103 ar.1. cor. & q.104. ar.2. & locis ibidẽ citatis.

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ præcepta cæremonialia non sint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet doctoris, vt sic pronunciet, vt de facili intelligi possit, sicut * Augu. dicit in 4. de doctrina christiana: & hoc maximè videtur esse necessarium in legis latione, quia præcepta legis populo proponuntur: vnde lex debet esse manifesta, vt † Isido. dicit. si igitur præcepta cæremonialia data sint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidisse huiusmodi præcepta Moyses, non exponens quid figurarent.

* Ca.4. & c.10.to.3. † Lib.5. c.21.

¶2 Præt. Ea quæ in cultum Dei aguntur, maxime debent honestatem habere: sed facere aliqua facta ad aliqua repræsentanda, videtur esse theatricum, siue poeticum. In theatris enim repræsentabantur olim per aliqua quæ ibi gerebantur, quædam aliorum facta. ergo videtur ꝙ huiusmodi non debeant fieri ad cultum Dei: sed cæremonialia ordinantur ad cultum Dei, vt * dictum est. ergo cæremonialia non debent esse figuralia. ar.præce.

¶3 Præt. * Aug. dicit in Ench. ꝙ Deus maximè colitur fide, spe, & charitate: sed præcepta quæ dantur de fide, spe, & charitate, non sunt figuralia. ergo præcepta cæremonialia non debent esse figuralia. *Ca.3. in prin.to.4.

¶4 Præt. Dominus dicit Ioan. 4. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate adorare oportet: sed figura non est ipsa veritas, immo contra seinuicẽ diuiduntur. ergo cæremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei, non debent esse figuralia.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Col. 2. Nemo iudicet vos in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbathorum, quæ sunt vmbra futurorum.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, * præcepta cæremonialia dicuntur, quę ordinantur ad cultum Dei. Est autem duplex cultus Dei, interior, & exterior. Cum enim homo sit compositus ex anima & corpore, vtrunque debet applicari ad colendum Deum, vt scilicet anima colat interiori cultu, & corpus exteriori. vnde dicitur in Psal. 83. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. & sicut corpus ordinatur in Deum per animam: ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Consistit autem interior cultus in hoc ꝙ anima coniũgatur Deo per intellectum, & affectum: & ideo secundum quod diuersimodè intellectus & affectus colentis Deum, Deo rectè coniungitur, secundum hoc diuersimodè exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur. In statu enim futuræ beatitudinis intellectus humanus ipsam diuinam veritatem in seipsa intuebitur: & ideo exterior cultus nõ consistet in aliqua figura, sed solum in Laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione & affectione, secundum illud Isa. 51. Gaudium & letitia inuenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In statu autem præsentis vitæ non possumus diuinam veritatem in seipsa intueri, sed oportet ꝙ radius diuinæ veritatis nobis illucescat sub aliquibus sensibilibus figuris, sicut * Dion. dicit 1. cap. cæl. hierar. diuersimodè tamen secundum diuersum statum cognitionis humanæ. In veteri enim lege neque ipsa diuina veritas in se ipsa manifesta erat, neq; etiam adhuc propalata erat via ad hoc perueniendi, sicut Apostolus dicit ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultum veteris legis non solum esse figuratiuum futuræ veritatis manifestandæ in patria, sed etiam esse figuratiuum Christi, qui est via ducens ad illam patriæ veritatem. Sed in statu nouæ legis hæc via iam est reuelata: vnde hanc præfigurari nõ oportet sicut futuram, sed commemorari oportet per modũ præteriti, vel præsentis: sed solũ oportet præfigurari futuram veritatem gloriæ nondum reuelatam. & hoc est qđ Apostolus dicit ad Heb. 10. Vmbram habet lex futurorũ bonorum, non ipsam imaginem rerũ. Vmbra enim minus est quàm imago, tanquàm imago pertineat ad nouam legem, vmbra verò ad veterem. * Ca.1. circa medium.

¶Ad Primum ergo dicendum, ꝙ diuina non sunt reuelanda hominibus, nisi secundum eorum capacitatẽ: alioquin daretur eis præcipitij materia, dum contemnerent quæ capere non possent. Et ideo vtilius fuit, vt sub quodam figurarũ velamine diuina mysteria rudi populo traderẽtur, vt sic saltem ea implicitè cognoscerent, dum illis figuris deseruirent ad honorem Dei.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut poëtica non capiuntur à ratione humana propter defectum veritatis, qui est in eis: ita etiam ratio humana perfectè capere non potest diuina propter excedentem ipsorum veritatem: & ideo vtrobiq; opus est repræsentatione per sensibiles figuras.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Aug. ibi loquitur de cultu interiore, ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum, vt * dictum est. b cor.ar.

¶Et similiter dicendum est ad quartum, quia per Christum homines plenius ad spiritualem Dei cultum sunt introducti.

ARTICVLVS III.

Vtrum debuerint esse multa cæremonialia præcepta.

633 4.d.1.q.1 ar.1. q.2. ad 1. Et Roma. 5. lec.6. c.13. *ar.1.&2

AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ non debuerint esse multa cæremonialia præcepta. Ea enim quæ sunt ad finem, debent esse fini proportionata: sed cæremonialia præcepta, sicut * dictum est, ordinantur ad cultum Dei, & in figurã Christi. Est autem vnus Deus, à quo omnia: & vnus Dominus Iesus Christus, per quẽ omnia, vt dicitur 1. ad Corin. 8. ergo cæremonialia non debuerunt multiplicari.

¶2 Præt. Multitudo cæremonialium præceptorum transgressionis erat occasio, secundum illud ꝙ dicit Petrus Act. 15. Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? sed transgressio diuinorum præceptorum contrariatur humanæ saluti. cum igitur lex omnis debeat saluti congruere hominum, vt * Isido. dicit, videtur quòd non debuerint multa præcepta cæremonialia dari. * Lib.5. Ety.ca.3. & 21.

¶3 Præt. Præcepta cæremonialia pertinebant ad cultũ Dei exteriorem, & corporalem, vt * dictum est: sed huiusmodi cultum corporalẽ lex debebat diminuere, quia ordinabat ad Christum, qui docuit homines Deum colere in spiritu & veritate, vt habetur Iohan. 4. non ergo debuerunt multa præcepta cæremonialia dari. ar.præce.

¶Sed contra est, quod dicitur Osee. 8. Scribam eis multiplices leges meas, & Iob. 11. Vt ostenderet tibi secreta sapientiæ, ꝙ multiplex sit lex eius.

q.90.ar.2 & 3. & q. 96.ar.1.

¶Respon. Dicendum, ꝙ sicut * supra dictum est, Omnis lex alicui populo datur. In populo autem duo genera hominum continentur, quidam proni ad malũ, qui sunt per præcepta legis coercendi, vt * supra dictum est: quidam habentes inclinationem ad bonum vel ex natura, vel ex consuetudine, vel etiam ex gratia: & tales sunt per legis præceptum instruendi, & in melius promouendi. Quantum igitur ad vtrunque genus hominũ, expediebat præcepta cæremonialia in veteri lege multiplicari. Erant enim in illo populo aliqui ad idolatriam proni, & ideo necesse erat, vt ab idolatriæ cultu per præcepta cæremonialia reuocarentur ad cultum Dei. Et quia multipliciter homines idolatriæ deseruiebant, oportebat cẽtrario multa instituì ad singula reprimenda: & iterum multa talib. imponi, vt quasi oneratis ex his, quæ ad cultũ Dei impenderent, non vacaret idolatriæ deseruire. Ex parte verò eorum qui erant proni ad bonum, etiam necessaria fuit multiplicatio cæremonialium præceptorum, tum quia per hoc diuersimodè mens eorum referebatur in Deum, & magis assiduè: tum etiam quia mysterium Christi, quod per huiusmodi cæremonialia figurabatur, multiplices vtilitates attulit mundo, & multa circa ipsum consideranda erant, quæ oportuit per diuersa cæremonialia figurari. *q.95.ar. tic.1.

¶Ad Primum ergo dicendum, ꝙ quando id quod ordinatur ad finem, est sufficiens ad ducendum in finem, tunc sufficit vnum ad vnum finem: sicut vna medicina sit efficax, sufficit quandoque ad sanitatem inducẽdam, & tunc nõ oportet multiplicari medicinam: sed propter debilitatem, & imperfectionem eius, quod est ad finem, oportet eam multiplicari, sicut multa adhibentur remedia infirmo, quãdo vnum non sufficit ad sanandum. cæremoniæ autem veteris legis inualidæ, & imperfectæ erant ad repræsentandum Christi mysterium, quod est superexcellens, & ad subiugandum mentes hominum Deo. Vnde Apost. dicit ad Heb. 7. Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex, & ideo oportuit huiusmodi cæremonias multiplicari.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ sapientis legislatoris est minores transgressiones permittere, vt maiores caueãtur. & ideo vt caueretur transgressio idolatriæ, & superbiæ, quæ in Iudæorũ cordibus nasceretur, si omnia præcepta legis implerent, non propter hoc prætermisit Deus multa cæremonialia præcepta tradere, quia de facili sumebant ex hoc transgrediendi occasionem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ vetus lex in multis diminuit corporalem cultum: propter quod statuit, ꝙ non in omni loco sacrificia offerentur, neque à quibuslibet: & multa huiusmodi statuit ad diminutionem exterioris cultus, sicut etiam Rabbi Moyses Aegyptius dicit, * Oportebat tamen non ita attenuare corporalem cultum Dei, vt homines ad cultum dæmonum declinarent. * In lib. Dux errãtium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum cæremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias.

634

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ cæremoniæ veteris legis inconuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Cæremoniæ enim veteris legis figurabant Christum: sed hoc solum fiebat per sacrificia, per quæ figurabatur sacrificium, quo Christus se obtulit oblationem, & hostiam Deo, vt dicitur ad Eph. 5. ergo sola sacrificia erant cæremonialia.

¶2 Præt. Vetus lex ordinabatur ad nouam: sed in noua lege ipsum sacrificium est sacramentum altaris. ergo in veteri lege non debuerunt distingui sacramenta contra sacrificia.

¶3 Præt. Sacrum dicitur, quod est Deo dicatum, secundum quem modum tabernaculum, & vasa eius sacrificari dicebantur: sed omnia cæremonialia erant ordinata ad cultum Dei, vt * dictum est. ergo cæremonialia omnia sacra erant. non ergo vna pars cæremonialium debet sacra nominari. art.1.hu.ius q.

¶4 Præte. Obseruantiæ ab obseruando dicuntur: sed omnia præcepta legis obseruari debent. dicitur enim Deut. 8. Obserua, & caue ne quando obliuiscaris domini Dei tui, & negligas mandata eius, atque iudicia, & cæremonias. non ergo obseruantiæ debent poni vna pars cæremonialium.

¶5 Præt. Solemnitates, inter cæremonialia computãtur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, cum sint in vmbram futuri, vt patet ad Col. 2, similiter etiam oblationes, & munera, vt patet per Apostolum ad Heb. 9. quæ tamen sub nullo horum contineri videntur. ergo inconueniens est predicta distinctio cæremonialium.

¶Sed contra est, ꝙ in veteri lege singula prædicta cæremoniæ vocantur: sacrificia enim dicuntur cæremoniæ, Num. 15. Offerat vitulum, & sacrificia eius ad libamenta, vt cæremoniæ eius postulant. De sacramento etiam ordinis dicitur Leuit. 7. Hæc est vnctio Aaron, & filiorũ eius in cæremonijs. De sacris etiam dicit Exod. 38. Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonij in cæremonijs Leuitarum. De obseruantijs etiam dicitur 3. Reg. 9. Si auersi fueritis non sequentes me, nec obseruantes cæremonias, quas proposui vobis.

ar. præc. huius q.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut * supra dictũ est, cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei: in quo quidem cultu considerari possunt & ipse cultus, & colentes, & instrumenta colendi. Ipse autem cultus specialiter consistit in sacrificijs, quæ in Dei reuerentiam offeruntur. Instrumenta autem colendi pertinent ad sacra, sicut est tabernaculum, & vasa, & alia huiusmodi. Ex parte autem colentium duo possunt considerari, scilicet eorum institutio ad cultum diuinum, quod fit per quandam consecrationem vel populi, vel ministrorum, & ad hoc pertinent sacramenta: & iterum eorum singularis conuersatio, per quam distinguuntur ab his, qui Deum non colunt, & ad hoc pertinent obseruantiæ, puta, in cibis, & vestimentis, & alijs huiusmodi.

¶Ad Primum ergo dicẽdum, quòd sacrificia offerri oportebat & in aliquibus locis, & per aliquos homines: & totum hoc ad cultum Dei pertinet. Vnde sicut per sacrificia significatur Christus immolatus, ita etiam per sacramenta, & sacra illorum figurabantur sacramenta & sacra nouæ legis, & per eorum obseruantias figurabatur conuersatio populi nouæ legis, quæ omnia ad Christum pertinent.

¶Ad secundum dicendum, quòd sacrificium nouæ legis, id est, Eucharistia, continet ipsum Christum, qui est sanctificationis actor. Sanctificauit enim per suum sanguinem populum, vt dicitur ad Heb. vlt. & ideo hoc sacrificium etiam sacramentum est: sed sacrificia veteris legis non continebant Christum, sed ipsum figurabant, & ideo non dicuntur sacramenta, sed ad hoc designandũ seorsum erant quædam sacramenta in veteri lege, quæ erant figuræ futuræ consecrationis: quamuis etiam quibusdam consecrationibus quædam sacrificia adiungerentur.

¶Ad tertium dicendum, quòd sacra, aut sacrificia, & sacramenta erant, sed quædam erant quæ erant sacra, vtpote ad cultum Dei dicata, nec tamen erant sacrificia, nec sacramenta, & ideo retinebant sibi commune nomen sacrorum.

¶Ad quartum dicendum, quòd ea quæ pertinebant ad conuersationem populi Deum colentis, retinebant sibi commune nomen obseruantiarũ, inquantum à præmissis deficiebant. Non enim dicebantur sacra, quia nõ habebant immediatum respectum ad cultum Dei, sicut tabernaculum, & vasa eius: sed per quandam consequentiam erant cæremonialia, inquantũ pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis Deum.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut sacrificia offerebantur in determinato loco, ita etiam offerebantur in determinatis temporibus: vnde etiam solemnitates inter sacra computari videntur. Oblationes autem & munera computantur cum sacrificijs, quia Deo offerebantur: vnde Apostolus dicit ad Heb. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.

QVAEST. CII.

De cæremonialium præceptorum causis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis cæremonialium præceptorum.

Et circa hoc quęruntur sex.

¶Primo, Vtrum præcepta cæremonialia habeant causam.

¶Secundo, Vtrum habeant causam literalem, vel solum figuralem.

¶Tertio, de causis sacrificiorum.

¶Quarto, De causis sacramentorum.

¶Quinto, De causis sacrorum.

¶Sexto, De causis obseruantiarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cæremonialia præcepta habeant causam.

635 Roma. 4. lec. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ cæremonialia præcepta non habeant causam. Quia super illud Eph. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, dicit * Glos. id est, euacuans legem veterem quantum ad carnales obseruantias, decretis, id est, præceptis euangelicis, quæ ex ratione sunt: sed si obseruantiæ veteris legis ex ratione erant, frustra euacuarentur per rationabilia decreta nouæ legis. non ergo cæremoniales obseruantię veteris legis habebant aliquam rationem.

* glos. inter lineas ibi.

¶2 Præt. Vetus lex succesit legi naturæ: sed in lege naturæ fuit aliquod præceptum, quod nullum rationem habebat, nisi vt hominis obedientia probaretur, sicut * Aug. dicit 8. super Gen. ad literam de prohibitione ligni vitæ. ergo etiam in veteri lege aliqua præcepta danda erant, in quibus hominis obedientia probaretur, quæ de se nullam rationem haberent.

* Lib. 8. c. 6. & c. 13. to. 1.

¶3 Præt. Opera heis dicũtur moralia ſm quod sunt à ratione: si igitur cæremonialiũ præceptorum sit aliqua ratio, non differrent à moralibus præceptis. Videtur ergo ꝙ cæremonialia præcepta non habeant aliquam causam: ratio enim præcepti ex aliqua causa sumitur.

¶Sed contra est, quod dicitur in Psal. 17. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos: sed cæremonialia sunt præcepta Dei. ergo sunt lucida, quod non esset, nisi haberent rationabilem causam.

¶Respondeo dicendum, ꝙ cum sapientis sit ordinare secundum * Philoso. in 1. Meta. Ea quæ ex diuina sapiẽtia procedunt, oportet esse ordinata, vt Apost. dicit ad Rom. 13. ad hoc autẽ ꝙ aliqua sint ordinata, duo requiruntur. Primo quidem, ꝙ aliqua ordinentur ad debitũ finem, qui est principium totius ordinis in rebus agẽdis: ea enim quæ casu eueniunt præter intentionem finis, vel quę non serio fiunt, sed ludo, dicimus esse inordinata. Secundo, oportet ꝙ id, quod est ad finem, sit proportionatum fini: & ex hoc sequitur, ꝙ ratio eorum quæ sunt ad finem, sumitur ex fine: sicut ratio dispositionis serræ sumitur ex sectione, quæ est suis eius, vt dicitur in secũdo * Physi. Manifestum est autem, quòd præcepta cæremonialia, sicut & omnia alia præcepta legis, sunt ex diuina sapientia instituta. vnde dicitur Deute 4. Hæc est sapientia vestra, & intellectus coram populis. Vnde necesse est dicere, quòd præcepta cæremonialia sint ordinata ad aliquem finem. ex quo eorum rationabiles causæ assignari possunt.

* Lib. 1. Met. c. 2. tom. 3.

¶Ad Primum ergo dicendum, quòd obseruantiæ veteris legis possunt dici sine ratione quantum ad hoc, quòd

quòd ipsa facta in sui natura rationem non habebant, puta, quòd vestis non conficeretur ex lana, & lino. Poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud, inquantum scilicet vel aliquid per hoc figurabatur, vel alquid excludebatur: sed decreta nouæ legis, quæ præcipuè consistũt in fide & in delectatione Dei, ex ipsa natura actus rationabilia sunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd prohibitio ligni scientiæ boni & mali, non fuit propter hoc, quòd illud lignum esset naturaliter malum, sed tamen ipsa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, inquantum scilicet per hoc aliquid figurabatur: & sic etiam cæremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

¶Ad tertium dicendum, quòd præcepta moralia secundum suam naturam habent rationabiles causas, sicut, Non occides, Non furtum facies: sed præcepta cæremonialia habent rationales causas ex ordine ad aliud, vt * dictum est.

In cor. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta cæremonialia habeant causam literalem, vel figuralem tantum.

636 Roma. 4. lec. 2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ præcepta cæremonialia non habeant causam literalem, sed figuralem tantum. Inter præcepta enim cæremonialia præcipua erant circuncisio, & immolatio agni paschalis: sed vtrumque istorum non habebat nisi causam figuralem, quia vtrunque istorum datum est in signum. dicitur enim Gene. 17. Circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos. & de celebratione Phase dicitur Exod. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos. ergo multo magis alia cæremonialia non habent nisi causam figuralem.

¶2 Præt. Effectus proportionatur suæ causæ: sed omnia cæremonialia sunt figuralia, vt * supra dictum est. ergo non habent nisi causam figuralem.

Sic. ar. 2

¶3 Præt. Illud quod de se est indifferens vtrum sic, vel non sic fiat, non videtur habere aliquam literalem causam: sed quædam sunt in præceptis cæremonialibus, quæ non videntur differe vtrum sic, vel sic fiant, sicut est de numero animalium offerendorum, & alijs huiusmodi particularibus circunstantijs. ergo præcepta veteris legis non habent rationem literalem.

¶Sed contra. Sicut præcepta cæremonialia figurabãt Christum, ita etiam historiæ veteris testamenti. Dicitur enim 1. ad Corin. 10. ꝙ omnia in figuram contingebant illis: sed in historijs veteris testamenti præter intellectũ mysticum, seu figuralem, est etiam intellectus literalis. ergo etiam præcepta cæremonialia præter causas figurales, habebant etiam causas literales.

Vt præc.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * Ratio eorum quæ sunt ad finem, oportet ꝙ a fine sumatur: finis autem præceptorum ceremonialiũ est duplex. Ordinabantur enim ad cultum Dei pro tempore illo, & ad figurandum Christum: sicut etiam verba Prophetarũ sic respiciebant præsens tempus, ꝙ etiam in figuram futuri dicebantur, vt Hieron. dicit super Osee. Sic igitur rationes præceptorum cæremonialium veteris legis dupliciter accipi possunt. Vno modo ex ratione cultus diuini, qui erat pro tempore illo obseruandus: & rationes illæ sunt literales siue pertineant ad vitandum idolatriæ cultum, siue ad rememoranda aliqua Dei beneficia, siue ad insinuandam excellentiam diuinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quo tunc requirebatur in colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundum quod ordinantur ad figurandum Christum: & sic habent rationes figurales, & mysticas, siue accipiantur ex ipso Christo & Ecclesia, quod pertinet ad allegoriam: siue ad mores populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem: siue ad statũ futuræ gloriæ, prout in eam introducimur per Christum, quod pertinet ad anagogiam.

¶Ad Primum ergo dicendum, ꝙ sicut intellectus metaphoricę locutionis in scripturis est literalis, quia verba ad hoc proferũtur vt hoc significent: ita etiam significationes cæremoniarum legis, quæ sunt commemoratiuæ beneficiorum Dei, propter quæ instituta sunt, vel aliorum huiusmodi, quæ ad illum statum pertinebant, non transcendunt ordinem literalium causarum. vnde oportet ꝙ assignetur causa celebrationis Phase, quod est signum liberationis ex Aegypto: & ꝙ circuncisio est signum pacti, quod Deus habuit cum Abraham, ꝙ pertinet ad causam literalem.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet, si cæremonialia præcepta essent data solum ad figurandum futurum, non autem ad præsentialiaiter Deum colendum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut in legibus humanis dictum est, * ꝙ in vniuersali habent rationem, non autẽ quantum ad particulares conditiones, sed hæc sunt ex arbitrio instituentium: ita etiam multę particulares determinationes in cæremonijs veteris legis non habent aliquam causam literalem, sed solam figuralem: in communi verò habent etiam causam literalem.

q. 96. ar. 1

ARTICVLVS III.

Vtrum possit assignari conueniens ratio cæremoniarum, quæ ad sacrificia pertinent.

637 Isa. 1. lec. 4. fin. Et Psal. 26. Et Heb. 10. lect. 1.

AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ non possit conueniens ratio assignari cæremoniarum, quæ ad sacrificia pertinent. Ea enim quæ in sacrificium offerebantur, sunt illa quæ sunt necessaria ad sustentandam humanam vitam, sicut animalia quædam, & panes quidam: sed Deus tali sustentamento non indiget, secũdum illud Psal. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? ergo inconuenienter huiusmodi sacrificia Deo offerebantur.

¶2 Præterea, Sacrificium diuinum non offerebatur nisi de tribus generibus animalium quadrupedum, scilicet de genere bouum, ouium, & caprarum: & de auibus communiter quidem turtur & columba. Specialiter autem in emundatione leprosi fiebat sacrificium de passeribus: multa autem animalia alia sunt eis nobiliora. Cum igitur omne quod est optimum, Deo sit exhibendum, videtur ꝙ non solum de istis rebus fuerint Deo sacrificia offerenda.

¶3 Præt. Sicut homo à Deo habet dominium volatilium & bestiarum, ita etiam piscium. inconuenienter igitur pisces à diuino sacrificio excludebantur.

¶4 Præt. Indifferenter offerri mandabantur turtures, & columbæ. Sicut igitur mandabantur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

¶5 Præt. Deus est actor vitæ non solum hominum, sed etiam animaliũ, vt patet per id quòd dicitur Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ. non ergo debuerunt Deo offerri animalia occisa, sed magis animalia viuentia: præcipuè quia etiam Apostol. mouet Roma. 12. Vt exhibeamus nostra corpora hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.

¶6 Præt. Si animalia Deo sacrificium non offerebant, nisi occisa, nulla videtur esse differentia qualiter occidantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dantur.incontienienter igitur determinatur modus immolationis,præcipuè in auibus,vt patet Leui. 1.

¶7Præ.Omnis defectus animalis via eſt ad corruptionem,& mortem.ſi igitur animalia occiſa Deo offerebantur,incõueniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti,puta,claudi,aut cæci,aut aliter maculoſi.

¶8Præ. Illi qui offerũt hoſtias Deo,debent de his participare,ſm illud Apoſ. 1.Cor. 10.Nonne qui edunt hoſtias,participes ſunt altaris? Inconuenienter igitur quædam partes hoſtiarum offerentibus ſubtrahebãtur,ſ.ſanguis & adeps,pectuſculum,& armus dexter.

¶9Præt.Sicut holocauſta offerebãtur in honorẽ Dei, ita etiam hoſtiæ pacifice,& hoſtiæ pro peccato: ſed nullũ animal ſeminini ſexus offerebatur Deo in holocauſtũ, fiebãt tamen holocauſta tam de quadrupedibus, quàm de auibus. ergo inconuenienter in hoſtiis pacificis,& pro peccato offerebantur animalia fœminini ſexus,& tamen in hoſtiis pacificis non offerebantur aues.

¶10Præte. Omnes hoſtiæ pacificæ vnius generis eſſe videntur.non ergo debuit poni iſta differentia, ꝙ quorundam pacificorum carnes nõ poſſent veſci in craſtino, quorundam autem poſſent, vt mandatur Leuit.7.

¶11Præ.Omnia peccata in hoc conueniunt,ꝙ à Deo auertunt. ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem,vnum genus ſacrificij debuit offerri.

¶12Præt.Omnia animalia,quæ offerebantur in ſacrificium,vno modo offerebantur,ſ.occiſa.non videtur ergo conueniens,ꝙ de terræ naſcentib. diuerſimodè fiebat oblatio: nunc.n.offerebãtur ſpicæ,nunc ſimilia,nũc panis,quandoque quidem coctus in clibano, quãdoque in ſartagine,quandoque in craticula.

¶13Præte. Omnia quæ in vſum noſtrum veniunt, à Deo recognoſcere debemus. inconuenienter ergo præter animalia,ſolum hæc Deo offerebãtur,panis,vinum, oleum,tus,ſal.

¶14Præt. Sacrificia corporalia exprimunt interius ſacrificium cordis, quo homo ſpiritum ſuum offert Deo: ſed in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine, quam repræſentat mel,quàm de mordacitate,quam repræſentat ſal.dicitur enim Ecc.24. Spiritus meus ſuper mel dulcis. ergo inconuenienter prohibebatur in ſacrificio apponi mel,& fermentum,quod etiam facit panem ſapidum,& præcipiebatur ibi apponi ſal,quod eſt mordicatiuum,& tus,quod habet ſaporem amarũ.videtur ergo, ꝙ ea quæ pertinent ad cæremonias ſacrificiorum,non habeant rationabilem cauſam.

¶Sed contra eſt,quòd dicitur Leuitic.1. Oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum,& odorem ſuauiſſimum Domino:ſed ſicut dicitur Sap.7. Neminem diligit Deus, niſi qui cum ſapientia inhabitat: ex quo poteſt accipi, quòd quicquid eſt Deo acceptum,eſt cum ſapientia. ergo ille cæremoniæ ſacrificiorum cum ſapientia erant, velut habentes rationabiles cauſas.

¶Reſpondeo dicendum,quòd ſicut ſupra dictum eſt† cæremoniæ veteris legis duplicem cauſam habebant, vnam ſcilicet literalem, ſecundum quod ordinabantur ad cultum Dei:aliam verò figuralem,ſiue myſticam, ſecundum quod ordinabantur ad figurandum Chriſtum. Et ex vtraque parte poteſt conuenienter aſſignari cauſa cæremoniarum, quæ ad ſacrificia pertinebant. Secundum enim,quod ſacrificia ordinabantur ad cultum Dei, cauſa ſacrificiorum dupliciter accipi poteſt.Vno modo, ſecundum quod per ſacrificia repræſentabatur ordinatio mentis in Deum, ad quam excitabatur ſacrificium offerens. Ad rectam autem ordinationem mentis in Deum pertinet, quòd omnia quæ homo habet, recognoſcat à Deo tanquàm à primo principio,& ordinet in Deum tanquàm in vltimum finem: & hoc repræſentabatur in oblationibus & ſacrificijs, ſecundum quod homo ex rebus ſuis quaſi in recognitionem quòd haberet ea à Deo, in honorem Dei ea offerebat, ſecundum quod dixit Dauid 1.Paral.29. Tua ſunt omnia, & quod de manu tua accepimus,dedimus tibi. & ideo in oblatione ſacrificiorum proteſtabatur homo, quòd Deus eſſet primum principium creationis rerum, & vltimus finis, ad quem eſſent omnia referenda. Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum, vt mens humana non recognoſcat alium primum actorem rerum, niſi ſolum Deum,neque in aliquo alio finem ſuum conſtituat: propter hoc prohibebatur in lege offerri ſacrificium alicui alteri,niſi Deo,ſecundum illud Exod.22.qui immolat diis,occidetur,præter Domino ſoli. & ideo de cauſa cæremoniarum circa ſacrificia poteſt aſsignari ratio. Alio modo ex hoc, quòd per huiuſmodi homines retrahebantur à ſacrificijs idolorum: vnde etiam præcepta de ſacrificijs non fuerunt data populo Iudæorum, niſi poſtquàm declinauit ad idolatriam adorando vitulum conflatilem: quaſi huiuſmodi ſacrificia ſint inſtituta,vt populus ad ſacrificandum promptus, huiuſmodi ſacrificia magis Deo, quàm idolis offerret. vnde dicitur Iere. 7. Non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & victimarum. Inter omnia autem dona, quæ Deus humano generi iam per peccãtum lapſo dedit, præcipuum eſt, quòd dedit filium ſuum. unde dicitur Ioã.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipſum non pereat,ſed habeat vitam æternam: & ideo potiſſimum ſacrificium eſt,quo ipſe Chriſtus ſeipſum obtulit Deo in odorem ſuauitatis,vt dicitur ad Ephe. 5. Et propter hoc omnia alia ſacrificia offerebantur in veteri lege, vt hoc vnum ſingulare & præcipuum ſacrificium figuraretur, tanquàm perfectum per imperfecta. vnde Apoſt.dicit ad Heb.10.ꝙ ſacerdos veteris legis eaſdem ſæpe offerebat hoſtias, quę nunquàm poſſunt auferre peccata: Chriſtus autem pro peccatis obtulit vnam in ſempiternum. Et quia ex figurato ſumitur ratio figuræ: ideo rationes ſacrificiorum figuralium veteris legis ſunt ſumendę ex vero ſacrificio Chriſti.

¶Ad Primum ergo dicendum, quòd Deus non volebat huiuſmodi ſacrificia ſibi offerri propter ipſas res quæ offerebantur, quaſi eis indigeret. vnde dicitur Iſa.1.Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum,& hircorum,& agnorum nolui: ſed volebat ea ſibi offerri,vt * ſupra dictum eſt, tum ad excludendam idolatriam, tum ad ſignificandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, tum etiam ad ſignificãdũ myſteriũ redemptionis humanæ per Chriſtũ. art. præc.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd quantum ad omnia prædicta ratio conueniens fuit quare iſta animalia offerebantur Deo in ſacrificium,& non alia. Primo quidem ad excludendum idolatriam: quia omnia alia animalia offerebant idolatræ diis ſuis,vel eius ad maleficia vtebãtur. Iſta autem animalia apud Aegyptios, cum quibus conuerſanti erant, abominabilia erant ad occidendum, vnde ea non offerebant in ſacrificium dijs ſuis. vnde dicitur Exod. 8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro? Ques enim colebant, hircos venerabãtur:quia in eorum figura dæmones apparebant. Bobus etiam vtebantur ad agriculturam, quam inter res ſacras habebant, Secundo, hoc conueniens erat ad prædictam ordinationem mentis in Deum: & hoc dupliciter. Primo quidem,quia huiuſmodi animalia maximè ſunt,per quæ ſuſtentatur humana vita: & cum hoc mundiſsima ſunt, & mundiſsimum habent nutrimentum. Alia verò animalia vel ſunt ſilueſtria, & non ſunt communiter hominum vſui deputata,vel ſi ſunt domeſtica, immundum habent nutrimentum, vt porcus, & gallina:ſolum autem id quod eſt purum, Deo eſt attribuendum. Huiuſmodi autem aues ſpecialiter offerebantur, quia habentur in copia in terra promiſſionis.

Secun-

*glo.ordi. Parum a prin.com men.ad 1. e.Leu.

Secundo,quia per immolationem huiuſmodi animalium puritas mentis delignatur:quia, vt * dicitur in glo.Leu. 1.Vitulum offerimus, cum carnis ſuperbiam vincimus: agnum, cum irrationales modus corrigimus: hœdum, cum laſciuiam ſuperamus: turturem, dum caſtitatem ſeruamus: panes azymos, cum in azymis ſyncertitatis epulamur. In columba verò manifeſtum eſt, quòd ſignificatur caſtitas & ſimplicitas mentis. Tertio vero conueniens fuit hæc animalia offerri in figuram Chriſti: quia vt in eadem gloſ. dicitur, Chriſtus in vitulo offertur propter virtutem crucis, in agno propter innocentiam, in ariete propter principatum, in hirco propter ſimilitudinem carnis peccati. In turture & columba, duarum naturarum coniunctio monſtrabatur: vel in turture caſtitas, in columba, charitas ſignificabatur, in ſimilagine, aſperſio credentium per aquam baptiſmi figurabatur.

¶Ad tertium dicendum,ꝙ piſces, qui in aqua viuunt, magis ſunt alieni ab homine quàm cetera animalia, quæ viuunt in aere,ſicut & homo:& iterum piſces ex aqua extracti,ſtatim moriuntur:vnde non poterant in templo offerri,ſicut alia animalia.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ in turturibus meliores ſunt maiores quàm pulli,in columbis autem econuerſo: & ideo vt Rabbi Moyſes dicit, mandantur offerri turtures & pulli columbarum, quia omne quod eſt optimum, Deo eſt attribuendum.

¶Ad quintum dicendum,ꝙ animalia in ſacrificium oblata occidebantur,quia veniunt in vſum hominis occiſa, ſecundum quod a Deo dantur homini ad eſum: & ideo ẽt igni cremabantur:quia per ignem decocta fiunt apta humano vſui. Similiter etiam per occiſionem animalium ſignificatur deſtructio peccatorum,& ꝙ homines erant digni occiſione pro peccatis ſuis,ac ſi illa animalia loco eorum occiderentur,ad ſignificandum expiationem peccatorum. Per occiſionem etiam huiuſmodi animalium ſignificabatur occiſio Chriſti.

¶Ad ſextum dicendum, quòd ſpecialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos,quibus idolatræ animalia idolis immolabant.Vel etiam,vt Rabbi Moyſes dicit, lex elegit genus occiſionis,quo animalia minus affligebantur occiſa,per quod etiam excludebatur & immiſericordia offerentium,& deterioratio animalium occiſorum.

¶Ad ſeptimum dicendum,ꝙ quia animalia maculoſa ſolent haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum eſt,ne Deo in ſacrificium offerrentur: propter quod ẽt prohibitum erat,ne mercedem poſtibuli,aut pretium carnis in domum Dei offerrent. Et eadem etiam ratione non offerebant animalia ante ſeptimũ diem: quia talia animalia erant quaſi abortiua,nondum plene conſiſtentia propter teneritudinem.

¶Ad octauum dicendum,ꝙ triplex erat ſacrificiorum genus:quoddam erat,quod totum comburebatur, & hoc dicebatur holocauſtum,quaſi totum incenſum. Huiuſmodi enim ſacrificium offerebatur Deo ſpecialiter ad reuerentiam maieſtatis ipſius,& amorem bonitatis eius,& conueniebat perfectionis ſtatui in impletione conſiliorum,& ideo totum comburebatur: vt ſicut totum animal reſolutum in vaporem, ſurſum aſcendebat, ita etiam ſignificaretur totum hominem,& omnia quæ ipſius ſunt, Dei dominio eſſe ſubiecta,& ei eſſe offerenda. Aliud autem erat ſacrificium pro peccato, quod offerebatur Deo ex neceſsitate remiſsionis peccati: & conueniebat ſtatui pœnitentium in ſatisfactione peccatorum,quod diuidebatur in duas partes. Nam vna pars eius comburebatur: alia verò cedebat in vſum ſacerdotum, ad ſignificandum quòd expiatio peccatorum fit à Deo per miniſterium ſacerdotum, niſi quando offerebatur ſacrificium pro peccato totius populi, vel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis:tunc enim totum comburebatur. Non enim debebant in vſum ſacerdotum venire ea,quæ pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret: & quia hoc non eſſet ſatisfactio pro peccato. Si enim cederet in vſum eorum,pro quorum peccatis offerebatur,idẽ eſſe videretur ac ſi non offerretur. Tertium ſacrificium vocabatur hoſtia pacifica, quæ offerebatur Deo vel pro gratiarum actione,vel pro ſalute & proſperitate offerentium ex debito beneficii vel accipiendi,vel accepti: & cõuenit ſtatui proficientium in impletione mandatorum. Et iſta diuidebantur in tres partes,nam vna pars incendebatur ad honorem Dei:alia pars cedebat in vſum ſacerdotum:tertia verò pars in vſum offerentium, ad ſignificandum quòd ſalus hominis procedit à Deo dirigentib. miniſtris Dei,& cooperantibus ipſis hominibus qui ſaluantur. Hoc autem generaliter obſeruabatur,quòd ſanguis & adeps non veniebant neque in vſum ſacerdotum, neque in vſum offerentium:ſed ſanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorem Dei, adeps verò adurebatur in igne,cuius ratio vna quidem fuit ad excludendam idolatriam. Idolatræ enim bibebant de ſanguine victimarum,& comedebant adipes,ſecundum illud Deuterono. 32.De quorum victimis comedebant adipes, & bibebãt vinum libaminum. Secunda ratio eſt ad informationem humanæ vitæ. Prohibebatur enim eis vſus ſanguinis ad hoc,quod horrerent humani ſanguinis effuſionem: vnde dicitur Geneſ.nono. Carnem cum ſanguine non comedetis: ſanguinem enim animarum veſtrarum requiram. Eſus verò adipum prohibebatur eis ad vitandam laſciuiam: vnde dicitur Ezech. trigeſimoquarto. Quod craſſum erat occidebatis. Tertia verò ratio eſt propter reuerentiam diuinam: quia ſanguis eſt maximè neceſſarius ad vitam,ratione cuius dicitur anima eſſe in ſanguine,adeps autem abundantiam nutrimenti demonſtrat:& ideo vt oſtenderetur,quòd à Deo nobis eſt & vita, & omnis bonorum ſufficientia, ad honorem Dei effundebatur ſanguis,& adurebatur adeps. Quarta ratio eſt: quia per hoc figurabatur effuſio ſanguinis Chriſti, & pinguedo charitatis eius, per quam ſe obtulit Deo pro nobis. De hoſtiis autem pacificis in vſum ſacerdotis cedebat pectuſculum, & armus dexter, ad excludendum quandam diuinationis ſpeciem, quæ uocatur ſpatulamantia: quia ſcilicet in ſpatulis animalium immolatorum diuinabant, & ſimiliter in oſſe pectoris: & ideo iſta offerentibus ſubtrahebantur. Per hoc etiam ſignificabatur, quòd ſacerdoti erat neceſſaria ſapientia cordis ad inſtruendum populum, quod ſignificabatur per pectus, quod eſt tegumentum cordis: & etiam fortitudo ad ſuſtentandum defectus, quę ſignificatur per armum dextrum.

¶Ad nonum dicendum,ꝙ quia holocauſtum erat perfectiſsimum inter ſacrificia,ideo non offerebatur in holocauſtum niſi maſculus:nam fœmina eſt animal imperfectum. Oblatio autem turturum, & columbarum erat propter paupertatem offerentium: quia maiora animalia offerre non poterant,& quia hoſtiæ pacificæ gratis offerebantur,& nullus eas offerre cogebatur, niſi ſpontaneus: ideo huiuſmodi aues non offerebantur inter hoſtias pacificas,ſed inter holocauſta,& hoſtias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aues etiam huiuſmodi propter altitudinem volatus congruunt perfectioni holocauſtorum,& etiam hoſtiis pro peccato,quia habẽt gemitum pro cantu.

¶Ad decimum dicendum,quòd inter omnia ſacrificia holocauſtum erat præcipuum: quia totum comburebãt in honorẽ Dei,& nihil ex eo comedebatur. Secundũ verò locũ in ſanctitate tenebat hoſtia pro peccato, quæ comedebatur ſolũ in atrio a ſacerdotib.in ipſa die ſacrificii. Tertiũ verò gradũ tenebant hoſtiæ pacificæ pro gratiarum actione,quæ comedebant ipſo die,ſed vbiq; in Hieruſalẽ. Quartum verò locum tenebant hoſtiæ pacificæ ex voto, quarũ carnes poterant ẽt in craſtino comedi. Et eſt ratio

Universidad de Deusto
Biblioteca

huius ordinis, quia maximè obligatur homo Deo propter eius maiestatem: secúdo propter offensam commissam: tertio propter beneficia iam suscepta: quarto propter beneficia sperata.

q.73.arti. 10. ¶ Ad vndecimum dicendum, ꝙ peccata aggrauantur ex statu peccantis, vt supra dictum est: * & ideo alia hostia mandabatur offerri pro peccato sacerdotis, & principis, vel alterius priuatæ personæ. Est autem attendendũ, vt Rabbi Moyses dicit, ꝙ quãto grauius erat peccatum, tanto vilior species animalis offerebatur pro eo. Vnde capra quòd est vilissimum animal, offerebatur pro idolatria, quod est grauissimum d peccatum: pro ignorantia verò sacerdotis, offerebatur vitulus: pro negligentia autem principijs, hircus.

* In libr. Dux errãtium. D.703. 716.

¶ Ad duodecimum dicendum, ꝙ lex in sacrificijs proui dere voluit paupertati offerentium, vt qui non posset habere animal quadrupes, saltem offerret auem, quam qui habere non posset, saltem offerret panem, & si hunc habere non posset, saltem offerret farinam, vel spicas. Causa verò figuralis est, quia panis significat Christum, qui est panis viuus, vt dicitur Io. 6. Qui quidem erat sicut in spica pro statu legis naturæ in fide patrum: erat autem sicut simile in doctrina legis prophetarum: erat autem sicut panis formatus post humanitatem assumptam, coctus igne, ideſt, formatus Spiritusancto in clibano vteri Virginalis, qui etiam fuit coctus in sartagine per labores quos in mundo sustinebat, in cruce vero quasi in craticula adustus.

¶ Ad decimumtertium dicendũ, quòd ea quæ in vsum hominis veniunt de terræ nascentibus vel sunt in cibum, & de eis offerebatur panis: vel sunt in potum, & de his offerebatur vinum: vel sunt in condimentum, & de his offerebatur oleum & sal: vel sunt in medicamentum, & de his offerebatur tus, quod est aromaticum & consolidatiuum. Per panem autem figuratur caro Christi: per vinum autem sanguis eius, per quem redempti sumus: oleum figurat gratiam Christi, sal scientiam, tus orationem.

¶ Ad decimumquartum dicendum, quòd mel non offerebatur in sacrificijs Dei, tum quia consueuerat offerri in sacrificijs idolorum: tum etiam ad excludendam omnem carnalem dulcedinem, & voluptatem ab his qui Deo sacrificare intendunt. Fermentum verò non offerebatur ad excludendam corruptionem, & forte etiam in sacrificijs idolorum solitum erat offerri. Sal autem offerebatur, quia impedit corruptionem putredinis: sacrificia autem Dei debent esse incorrupta, & etiam quia in sale significatur discretio sapiẽtiæ, vel etiam mortificatio carnis. Tus autem offerebatur Deo, ad designandam deuotionem mentis, quæ est necessaria offerentibus, & etiam ad designandum odorem bonæ famæ: nam tus & pingue est, & odoriferum. Et quia sacrificium zelotipiæ non procedebat ex deuotione, sed magis ex suspicione, ideo in eo non offerebatur tus.

Articvlvs IIII.

Vtrum assignari possit certa ratio cæremoniarum, quæ ad sacra pertinent.

638 AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd cæremoniarum veteris legis, quæ ad sacra pertinent, sufficiens ratio assignari non possit. Dicit enim Paulus Act. 17. Deus qui fecit mũdum, & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ cum sit dominus, non in manufactis templis habitat. inconuenienter igitur ad cultum Dei tabernaculum, vel templum in lege veteri est institutum.

¶ 2 Præt. Status veteris legis non fuit immutatus nisi per Christum: sed tabernaculum designabat statum veteris legis. non ergo debuit mutari per ædificationem alicuius templi.

¶ 3 Præt. Diuina lex præcipuè debet homines inducere ad diuinum cultum: sed ad augmentum diuini cultus pertinet, quòd fiant multa altaria, & multa templa, sicut patet in noua lege. ergo videtur quòd etiam in veteri lege non debuit esse solum vnum templum, aut vnum tabernaculum, sed multa.

¶ 4 Præt. Tabernaculum, seu templũ ad cultum Dei ordinabatur: sed in Deo præcipuè oportet venerari vnitatem & simplicitatem. non videtur igitur fuisse conueniẽs vt tabernaculum, seu templum per quædam vela distingueretur.

¶ 5 Præt. Virtus primi mouentis, quæ est Deus, primo apparet in parte Orientis, à qua parte incipit primus motus: sed tabernaculum fuit institutum ad Dei adorationem. ergo debebat esse dispositum magis versus Oriẽtem, quàm versus Occidentem.

¶ 6 Præt. Exod. 20. Dominus præcepit, vt non faceret sculptile, neque aliquam similitudinem. inconuenienter igitur in tabernaculo, vel in templo fuerunt sculptę imagines Cherubim, similiter etiam & arca, & propitiatorium, & candelabrum, & mensa, & duplex altare sine rationabili causa ibi fuisse videntur.

¶ 7 Præte. Dominus præcepit Exod. 20. Altare de terra facietis mihi. & iterum: Non ascendes ad altare meum per gradus. inconuenienter igitur manlatur postmodum altare fieri de lignis auro, vel ære contextis, & tantæ altitudinis, vt ad illud nisi per gradus ascendi non possit. Dicitur enim Exod. 27. Facies altare de lignis sethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ære. & Exod. 30. dicitur: Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis sethim, vestiesque illud auro purissimo.

¶ 8 Præte. In operibus Dei nihil debet esse superfluũ, quia nec in operibus naturæ aliquid superfluum inuenitur: sed vni tabernaculo, vel domui sufficit vnum operimentum. inconuenienter igitur tabernaculo fuerunt appolita multa tegumenta, s. cortinæ, saga cilicina, pelles arietum rubricatæ, & pelles hyacinthinæ.

¶ 9 Præt. Consecratio exterior interiorem sanctitatẽ significat, cuius subiectum est anima. inconuenienter igitur tabernaculum, & eius vasa consecrabantur, cũ essent quædam corpora inanimata.

¶ 10 Præt. In Ps. 33. dicitur. Benedicam Dñm in omni tempore, semper laus eius in ore meo: sed solemnitates instituuntur ad laudandum Deum. non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies statuerẽtur ad solemnitates peragendas: sic igitur videtur quòd cæremoniæ sacrorũ conuenientes causas non haberent.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Heb. 8. quod illi qui offerunt secundum legem munera, exemplari & vmbræ deseruiunt cælestiũ, sicut responsum est Moysi * cum consummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facito secundum exemplar, quod tibi in monte monstratũ est: sed valde rationabile est, quod imaginem cælestiũ repræsentat. ergo cæremoniæ sacrorum rationabilem causam habebant. * Exod. 25 in fi.

¶ Respondeo dicendum, quòd totus exterior cultus Dei ad hoc præcipuè ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant. Habet autem hoc humanus affectus, vt ea quæ communia sunt, & non distincta ab aliis, minus reuereatur: ea vero quæ habent aliquam excellentiæ discretionem ab aliis, magis admiretur & reuereatur. Et inde etiam hominum consuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerentia haberi à subditis, & pretiosioribus vestibus ornentur, & etiam ampliores, & pulchriores habitationes possideant. Et propter hoc oportuit, vt aliqua specialia tempora, & speciale

ciale tabernaculum, & specialia vãsa, & speciales ministri ad cultum Dei ordinarentur, vt per hoc animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur. Similiter etiam status veteris legis, sicut dictum est, * institutus erat ad figurandum mysterium Christi. Oportet autem esse aliquid determinatum id, per quod aliquid figuri debet, ut scilicet eius aliquam similitudinem repræsentet: & ideo oportuit aliqua specialia obseruari in his, quæ pertinet ad cultum Dei.

* Ar. 2. huius qõ.

De tẽplis & eccle fiis ratio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cultus Dei duo respicit, scilicet, Deum qui colitur, & homines colentes. Ipse igitur Deus qui colitur, nullo corporali loco claditur: vnde propter ipsum non oportuit speciale tabernaculum fieri, aut templum. Sed homines ipsum colentes corporales sunt, & propter eos oportuit speciale tabernaculum, vel templum instrui ad cultum Dei propter duo. Primo quidem, ut ad huiusmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, quòd deputaretur ad colendum Deum, cum maiori reuerentia accederent. Secundo, ut per dispositionem talis templi, vel tabernaculi, significarentur aliqua pertinentia ad excellentiam diuinitatis, vel humanitatis Christi. Et hoc est quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si cœlum, & cœli cœlorum tẽ capere non possunt, quãto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? & postea subdit: Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti. Erit nomen meum ibi, vt exaudias deprecationem serui tui, & populi tui Israel. Ex quo patet, quod domus sanctuarii non est instituta ad hoc quòd Deum capiat, quasi localiter inhabitantem, sed ad hoc, ꝙ nomen Dei inhabitet ibi, ideſt, ut notitia Dei ibi manifestetur per aliqua, quæ ibi siebant, vel dicebantur, & quòd propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium.

In li. Dux errantiũ.

Tẽplũ & taberna culum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd status veteris legis nõ fuit immutatus ante Christum quãtum ad impletionem legis, quæ facta est solum per Christum: est tamen immutatus quantum ad conditionem populi, qui erat sub lege. Nam primo populus fuit in deserto non habens certam mansionem, postmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gentibus. Vltimo autem tempore Dauid regis & Salomonis populus ille habuit quietissimum statum: & tunc primo ædificatum fuit templum in loco, quem designauerat Abraham ex diuina demonstratione ad immolandum. Dicitur enim Genes. 22. quòd Dominus mandauit Abrahæ, vt offerret filium suum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi, & postea dicit, quòd appellauit nomen illius loci, Dominus videt, quasi secundum Dei præuisionem esset locus ille electus ad cultum diuinum: propter quod dicitur Deuteron. 12. Ad locum quem elegerit dominus Deus vester, venietis, & offeretis holocausta, & victimas vestras. Locus autem ille designari non debuit per ædificationem templi ante tempus prædictum propter tres rationes, quas Rabbi Moyses assignat. * Prima est, ne Gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia vera ratio est, ne quælibet tribus vellet habere locum illum in sorte sua, & propter hoc orirentur lites & iurgia: & ideo non fuit ædificatum templum, donec haberent regem, per quem posset huiusmodi iurgium compesci. Antea verò ad cultum Dei erat ordinatum tabernaculum portatile per diuersa loca, quasi nondum existente determinato loco diuini cultus. Et hæc est ratio literalis diuersitatis tabernaculi & templi. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hæc duo significatur duplex status. Per tabernaculum enim quod est mutabile, significatur status præsentis vitę mutabilis. Per templum verò, quod erat fixum & stans, significatur status futuræ vitæ, quæ omnino immutabilis est, & propter hoc in ędificatione templi dicitur: quod non est auditus sonitus mallei, vel securis, ad significandum quòd omnis perturbationis tumultus longè erit à statu futuro. Vel per tabernaculum significatur status veteris legis: per templum autem à Salomone constructum, status nouę legis. unde ad constructionem tabernaculi soli Iudęi sunt operati: ad ædificationem uero templi cooperati sunt etiam Gentiles. s. Tyrii, & Sidonii.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio vnitatis templi, vel tabernaculi potest esse & literalis, & figuralis: literalis quidem est ratio ad exclusionem idolatriæ, quia Gentiles diuersis diis diuersa templa constituebant, & ideo vt firmaretur in animis hominum fides vnitatis diuinę, voluit Deus vt in vno loco tantum sibi sacrificium offerretur: & iterum vt per hoc ostenderet, quòd corporalis cultus non propter se erat ei acceptus: & ideo compescebantur ne passim, & vbique sacrificia offerrent. Sed cultus nouę legis, in cuius sacrificio spiritualis gratia continetur, est secundum se Deo acceptus: & ideo multiplicatio altarium & templorum acceptatur in noua lege. Quantum verò ad ea quę pertinebant ad spiritualem cultum Dei, qui consistit in doctrina legis, & prophetarum, erant etiam in veteri lege diuersa loca deputata, in quibus conueniebant ad laudem Dei, quę dicebantur synagogę: sicut & nunc dicuntur ecclesię, in quibus populus Christianus ad laudem Dei congregatur, & sic Ecclesia nostra succedit in locum, & templi, & synagogę: quia ipsum sacrificium Ecclesię spirituale est: vnde non distinguitur apud nos locus sacrificii à loco doctrinę. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hoc significabatur vnitas ecclesię vel militantis, vel triumphantis.

De altari.

De velo tabernaculi, & tabernaculo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut in vnitate templi, vel tabernaculi repręsentabatur vnitas Dei, vel vnitas ecclesiæ: ita etiam in distinctione tabernaculi, vel templi repræsentabatur distinctio eorum, quæ Deo sunt subiecta, ex quibus in Dei venerationem consurgimus. Distinguebatur autem tabernaculum in duas partes, in vnam quæ vocabatur Sancta Sanctorum, quæ erat Occidentalis: & aliam quæ vocabatur sancta, quæ erat ad Orientem, & iterum ante tabernaculum erat atrium. Hæc igitur distinctio duplicem habet rationem, vnam quidem secundum quod tabernaculum ordinatur ad cultum Dei. sic enim diuersæ partes mundi in distinctione tabernaculi figurantur: nam pars illa quæ Sancta sanctorum dicitur, figurabat sæculum altius, quod est spiritualium substantiarum. Pars verò illa quæ dicitur sancta, exprimebat mundum corporalem: & ideo sancta à Sanctis sanctorum distinguebatur quodam velo, quod quatuor coloribus erat distinctum, per quos quatuor elementa designantur, scilicet, byssus, per quod designatur terra, quia byssus, ideſt, linum de terra nascitur: purpura, per quam significatur aqua. fiebat enim purpureus color ex quibusdam conchis, quæ inueniuntur in mari: hyacintho, per quem significatur aer, quia habet aereum colorem, & cocco bis tincto, per quem designatur ignis. Et ideo quia materia quatuor elementorum est impedimentum, per quod velantur nobis incorporales substantiæ, in interius tabernaculum, ideſt, Sancta sanctorum solus summus Sacerdos, & semel in anno introibat, vt designaretur, quòd hæc est finalis perfectio hominis, vt ad illud sæculum introducatur. In tabernaculum verò exterius, ideſt, in Sancta, introibant sacerdotes quotidie, non autem populus, qui solum ad atrium accedebat: quia ipsa corporalia populus percipere potest, ad interiores autem eorum rationes soli sapientes * per consideriationem attingere possunt: secundum verò rationem figuralem, per exterius tabernaculum, quod dicitur Sancta, significatur status veteris legis, ut Apostol. dicit ad Hebr. 9. quia ad illud tabernaculum semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. Per interius verò tabernaculum, quod dici-

* Alias sacerdotes.

Universidad de Deusto Biblioteca

tur Sancta sanctorum, significatur vel cęlestis gloria, vel etiam status spiritualis oouæ legis, qui est quædam inchoatio futuræ gloriæ, in quem statum nos Christus introduxit, quod figurabatur per hoc, quòd summus Sacerdos semel in anno solus in Sancta sanctorum introibat: velum autem figurabat spiritualium occultationem sacrificiorum in veterib. sacrificiis, quod velum quatuor coloribus erat ornatum, byssо quidem, ad designandam carnis puritatem: purpura autem, ad figurandum passiones, quas sancti sustinuerunt pro Deo: cocco bis tincto, ad significandum charitatem geminam Dei & proximi: hyacintho autem significabatur cęlestis meditatio. Ad statum autem veteris legis aliter se habebat populus, & aliter sacerdotes: nam populus ipsa corporalia sacrificia considerabat, quæ in atrio offerebantur: sacerdotes verò rationem sacrificiorum considerabant, habentes fidē magis explicitam de mysteriis Christi: & ideo intrabant in exterius tabernaculum, quod etiam quodam uelo distinguebatur ab atrio: quia quædam erant velata populo circa mysterium Christi, quæ sacerdotibus erant nota, non tamen erant eis plenè revelata, sicut postea in nouo testamento, vt habetur Eph. 3.

De loco adorationis

¶ Ad quintum dicendum, q̄ adoratio ad Occidentem suis introducta in lege ad excludendam idolatriam. nam omnes Gentiles in reuerentiam Solis adorabant ad Oriēt em: vnde dicitur Ezech. 8. quòd quidam habebant dorsa contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum Solis: vnde ad hoc excludendum tabernaculum habebat Sancta sanctorum ad Occidentem, vt versus Occidentem adorarent. Ratio etiam figuralis esse potest: quia totus status prioris tabernaculi ordinabatur ad significandum mortem Christi, quæ figuratur per occasum, secundum illud Psal. 67. Qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

Ne his quę erant in tabernaculo.

¶ Ad sextum dicendum, quòd eorum quæ in tabernaculo continebantur, ratio reddi potest & literalis, & figuralis. Literalis quidem per relationem ad cultum diuinum. Et quia dictum est, * quod per tabernaculum interius, quod dicebatur Sancta sanctorum, significabatur seculum altius spiritualium substantiarum, ideo in illo tabernaculo tria continebantur, scilicet arca testamenti, in qua erat vrna aurea, habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ, in quibus erant scripta decē præcepta legis. Hæc autem arca sita erat inter duos Cherubim, qui se mutuis uultibus respiciebant: & super arcā erat quædam tabula lapidea, quæ dicebatur propitiatoriū super alas Cherubim: quasi ab ipsis Cherubim portaretur, ac si imaginaretur, quòd illa tabula esset sedes Dei: vnde & propitiatorium dicebatur, quasi exinde populo propitiaretur ad preces summi sacerdotis: & ideo quasi portabatur a Cherubim, quasi Deo obsequentibus: arca verò testamenti erat tanquam scabellum sedentis supra propitiatorium. Per hæc autem tria, designantur tria, quæ sunt in illo altiori sæculo, scilicet, Deus qui super omnia est, & incomprehensibilis omni creaturæ, & propter hoc nulla similitudo eius ponebatur ad repræsentandam eius inuisibilitatem: sed ponebatur quædam figura sedis eius, quia scilicet, creatura comprehensibilis est, quæ est subiecta Deo, sicut sedes sedenti. Sunt etiam in illo altiori sæculo spirituales substantiæ, quæ angeli dicuntur, & hi significantur per duos Cherubim, mutuo se respicientes, ad designandam concordiam eorum adinuicem, secundum illud Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Et propter hoc etiam non fuit vnus tantum Cherubim, vt designaretur multitudo cęlestium spirituum, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt solum vnum Deum colerent. Sunt etiam in illo intelligibili sæculo rationes omnium eorum, quæ in hoc sęculo perficiuntur quodammodo clausæ: sicut rationes effectuum claudūtur in suis causis, & rationes artificiatorum in artifice, & hoc significabatur per arcam, in qua repræsentabantur per tria ibi contenta tria, quæ sunt potissima in rebus humanis, scilicet, sapientia, quæ repræsentabatur per tabulas testamenti, potestas regiminis, quæ repræsentabatur per virgam Aaron: vita, quæ repræsentabatur per manna, quod fuit sustentamentum vitæ. Vel per hæc tria, significabantur tria Dei attributa, scilicet, sapientia in tabulis, potentia in virga, bonitas in manna: tum propter dulcedinem: tū quia ex Dei misericordia est populo suo datum; & ideo in memoriam diuinæ misericordiæ conseruabatur: & hæc tria etiam figurata sunt in visione Isaiæ, Vidit enim Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, & Seraphim assistentes, & domum impleri à gloria Dei: vnde & Seraphim dicebant, Plena est omnis terra gloria eius: & sic si militudines Seraphim non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis præcepto, sed in signum ministerii, ut dictum est. * In exteriori verò tabernaculo, quod significabat præsens sęculum, continebantur etiam tria, scilicet altare thymiamatis, quod directè erat contra arcam: mensa autem propositionis, super quam 12. panes apponebantur, erat posita ex parte Aquilonari, candelabrum verò ex parte Australi. Quæ tria videntur respondere tribus, quæ erant in arca clausa: sed magis manifestè eadem repræsentabant: oportet enim rationes rerum ad manifestiorem demonstrationem perduci, quàm sint in mente diuina, & angelorum ad hoc, quòd homines sapientes eas cognoscere possint, qui significantur per sacerdotes ingredientes tabernaculum. In candelabro igitur designabatur sicut in signo sensibili sapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis. Per altare verò thymiamatis, significabatur officium sacerdotum, quorum erat populum ad Deum reducere: & hoc etiam significabatur per virgam, nam in illo altari incendebatur thymiama boni odoris, per quod significabatur sanctitas populi acceptabilis Deo. Dicitur enim Apocal. 7. quòd per fumum aromatum, significantur iustificationes sanctorum. Conuenienter autem sacerdotalis dignitas in arca significabatur per virgam, in exteriori verò tabernaculo per altare thymiamatis: quia sacerdos mediator est inter Deum, & populum, regens populum per potestatem diuinam, quam virga significat, & fructum sui regiminis, scilicet sanctitatem populi acceptam Deo offerre, quasi in altari thymiamatis. Per mensam autem significatur temporale nutrimentum uitæ, sicut & per manna: sed hoc est conuenientius, & grossius nutrimentum: illud autem suauius, & subtilius. Conuenienter autem candelabrum ponebatur ex parte Australi: mensa autem ex parte Aquilonari: quia Australis pars est dextera pars mundi: Aquilonaris autem sinistra, vt dicitur in 2. de cœl. & mund. * sapientia autem pertinet ad dextram, sicut & cætera spiritualia bona: temporale autem nutrimētum ad sinistram, secundum illud Prouerb. 3. In sinistra illius diuitiæ & gloria. Potestas autem sacerdotalis media est inter temporalem, & spiritualem sapientiam, quia per eam, & spiritualis sapientia, & temporalia dispensantur. Potestautem & horum alia ratio assignari magis literalis. In arca enim continebantur tabulæ legis, ad tollendam legis obliuionem: vnde dicitur Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas filios Israel. Virga verò Aaron ponebatur ibi ad comprimendam dissensionem populi de sacerdotio Aaron: unde dicitur Nume. 17. Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut reseruetur in signum rebellium filiorum Israel, Manna autem conseruabatur in arca ad commemorandum beneficium, quod Dominus præstitit filiis Israel in deserto: unde dicitur Exod. 16. Implegomor ex eo, & custodiatur in futuras retro generationes, ut norint panes, quibus alui vos in solitudine. Candelabrum verò erat institutum ad honorificentiam tabernaculi: pertinet eam ad magnificentiam

In ista solut. huius arg.

li. 2. de cęlo. ex. 15 to. 2.

In solu. 4. arg. præce.

*li. 3. antiquitatū c. 7. & 10.

centiam domus, quod sit bene luminosa. Habebat autem candelabrum septem calamos, vt Iosephus dicit, * ad significandum septem planetas, quibus totus mundus illuminatur: & ideo ponebatur candelabrum ex parte Australi, quia ex illa parte est nobis planetarum cursus. Altare verò thymiamatis erat institutum, ut iugiter in tabernaculo esset fumus boni odoris: tum propter venerationem tabernaculi, tum etiam in remedium fœtoris, quem oportebat accidere ex effusione sanguinis, & occisione animalium. Ea enim quæ sunt fœtida, despiciuntur quasi uilia, quæ vero sunt boni odoris, homines magis appretiantur. Mensa autem apponebatur ad significandum, quod sacerdotes templo seruientes, in templo victum habere debebant: vnde duodecim panes superpositos mensæ, in memoriam duodecim tribuum, solis sacerdotibus edere licitum erat, ut habetur Matth. duodecimo. Mensa autem non ponebatur directe, in medio ante propitiatorium, ad excludendum ritum idolatriæ: nā Gentiles in sacris Lunæ proponebant mensam coram idolo Lunæ: vnde dicitur Hierem. 7. Mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cęli. In atrio verò extra tabernaculum, continebatur altare holocaustorum, in quo offerebantur Deo sacrificia de his, quæ erant a populo possessa: & ideo in atrio poterat esse populus, qui huiusmodi Deo offerebat per manus sacerdotum: sed ad interius altare, in quo ipsa deuotio & sanctitas populi offerebatur, non poterant accedere nisi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc altare extra tabernaculum in atrio constitutum ad remouendum cultum idolatriæ: nam Gentiles infra templa altaria constituebant ad immolandum idolis. Figuralis vero ratio omnium horum assignari potest ex relatione tabernaculi ad Christum, qui figurabatur. Est autem considerandum, quod ad designandum imperfectionem legalium figurarum diuersæ figuræ fuerunt institutæ in templo ad significandum Christum. Ipse enim significatur per propitiatorium, quia ipsa est propitiatio pro peccatis nostris, vt dicitur primæ Ioannis secundo. Et conuenienter hoc propitiatorium à Cherubim portatur: quia de eo scriptum est, Adorent eum omnes angeli Dei, vt habetur Hebr. 1. Ipse etiam significatur per arcam: quia sicut arca erat constructa de lignis sethim, ita corpus Christi de membris purissimis constabat. Erat autem deaurata: quia Christus fuit plenus sapientia, & charitate, quæ per aurum significatur. Intra arcam autem erat vrna aurea, ideſt, sancta anima, habens manna, ideſt, omnem plenitudinem sanctitatis, & diuinitatis. Erat etiam in arca virga, ideſt, potestas sacerdotalis: quia ipse est factus sacerdos in æternum. Erant etiam ibi tabulæ testamenti ad designandum, quod ipse Christus est legis dator. ipse etiam Christus significatur per candelabrum: quia ipse dicit, Ego sum lux mundi. Per septem lucernas, septem dona Sancti Spiritus. Ipse etiam significatur per mensam, quia ipse est spiritualis cibus, secundum illud Ioannis 6. Ego sum panis viuus. Duodecim enim panes significabant duodecim Apostolos, vel doctrinam eorum. Siue per candelabrum & mensam potest significari doctrina, & fides Ecclesiæ, quæ etiam illuminat, & spiritualiter reficit. Ipse etiam Christus significatur per duplex altare, scilicet holocaustorum, & thymiamatis, quia per ipsum oportet nos Deo offerre omnia uirtutum opera, siue illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quasi in altari holocaustorum: siue illa, quæ maiore mentis perfectione per spiritualia perfectorum desideria Deo offeruntur in Christo quasi in altari thymiamatis, secundum illud ad Heb. vlt. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo.

¶ Ad septimum dicendum, q̄ Dominus præcepit altare construi ad sacrificia, & munera offerenda in honorem Dei, & sustentationem ministrorum, qui tabernaculo deseruiebant. De constructione autem altaris datur à Domino duplex præceptum. Vnum quidem in principio legis Exod. 20. vbi Dominus mandauit, quòd facerent altare de terra, vel saltem de lapidibus non sectis, & iterum quod non facerent altare excelsum, ad quod oporteret per gradus ascendere, & hoc ad detestandum idolatrię cultum. Gentiles enim idolis construebant altaria ornata & sublimia, in quibus credebant aliquid sanctitatis, & numinis esse: propter quod etiam Dominus mandauit Deuterono. 16. Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare domini Dei tui. Idolatræ enim consueuerunt sub arboribus sacrificare, propter amœnitatem, & vmbrositatem. Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit: quia in Christo, qui est nostrum altare, debemus confiteri veram carnis naturam quantum ad humanitatem, quod est altare de terra facere: & quantum ad diuinitatem debemus in eo confiteri Patris æqualitatem, quod est non ascendere per gradus ad altare. Nec etiam iuxta Christum debemus admittere doctrinam Gētilium ad lasciuiam prouocantem. Sed facto tabernaculo ad honorem Dei, non erant timendæ huiusmodi occasiones idolatriæ: & ideo Dominus mandauit, quòd fieret altare holocaustorum de ære, quod esset omni populo conspicuum, & altare thymiamatis de auro, quod soli Sacerdotes videbant. Nec erat tanta prætiositas æris, ut per huius copiam populus ad aliquam idolatriam prouocaretur. Sed quia Exod. 20. ponitur pro ratione huius præcepti. Non ascendes per gradus ad altare meum, id quod subditur: Ne reueletur turpitudo tua, considerandum est, quòd hoc etiam fuit institutum ad excludendam idolatriam. Nam in sacris Priapi sua pudenda Gentiles populo denudabant, postmodum autem indictus est sacerdotibus feminalium usus ad tegmen pudendorum, & ideo sine periculo institui poterat tanta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos non stantes, sed portatiles in hora sacrificii sacerdotes ad altare ascenderent sacrificia offerentes.

dealtariū varia constructiōe.

¶ Ad octauum dicendum, quòd corpus tabernaculi constabat ex quibusdam tabulis in longitudinem erectis, quæ quidem interius tegebantur quibusdam cortinis ex quatuor coloribus variatis, scilicet, de byssо retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto: sed huiusmodi cortinæ tegebant solum latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum unum de pellibus hyacinthinis, & super hoc aliud de pellibus arietum rubricatis, & desuper tertium de quibusdam sagis cilicinis, quæ non tantum operiebant tectum tabernaculi, sed etiam descendebant vsque ad terram, & tegebant tabulas tabernaculi exterius. Horum autem operimentorum ratio literalis in communi erat ornatus, & protectio tabernaculi, ut in frueretur habere tur. In speciali vero secundum quosdam, per cortinas designabatur cęlum syderum, quod est diuersis stellis variatum, per saga aquæ, quæ sunt supra firmamentum: per pelles rubricatas cęlum empyreum, in quo sunt angeli: per hyacinthinas cęlum sanctæ Trinitatis. Figuralis autem ratio horum est, quia per tabulas, ex quibus constructa est tabernaculum, significantur Christi fideles, ex quibus construitur Ecclesia. Tegebantur autem interius tabulæ cortinis quatuor coloribus, quia fideles interius ornantur quatuor uirtutibus. nam in byssо retorta, vt glossa dicit, * significatur caro castitate nitens: in hyacintho, mens superna cupiens: in purpura, caro passionibus subiacens: in cocco bis tincto, mens inter passiones Dei, & proximi dilectione prefulgens. Per operimenta vero tecti designantur præsules & doctores, in quibus debet renitere cęlestis conuersatio, quod significatur per pelles hyacinthinas: promptitudo ad martyrium, quod significant pelles rubricatæ, austeritas vitæ, & toleranda aduersorum, quæ significantur per saga cilicina, quæ erant exposita ventis & pluuiis, vt glo. dicit. *

De operimentis tabernacu li.

*Gl. ordi. exod. 26. & dē esse Bedæ.

*Gl. ordi. loco nūc dicto.

De festiuitatib. & solennitatib. variis

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad nonum dicendum, quòd sanctificatio tabernaculi, & vasorum eius habebat causam literalem, ut in maiori reuerentia haberetur, quasi per huiusmodi consecrationem diuino cultui deputatum. Figuralis autem ratio est, quia per huiusmodi sanctificationem significatur spiritualis sanctificatio uiuentis tabernaculi, scilicet, fidelium, ex quibus constituitur ecclesia Christi.

¶ Ad decimum dicendum, q̃ in veteri lege erant septem solemnitates temporales, & una continua, vt potest colligi Nume. 28. & 29. Erat enim quasi continuum festum, quia quotidie mane & uespere immolabatur agnus, & per illud continuum festum iugis sacrificii repræsentabatur perpetuitas diuinæ beatitudinis. Festorum autem temporalium primum erat, quod iterabatur qualibet septimana: & hæc erat solennitas sabbathi, quod celebrabatur in memoriam creationis rerum, ut supra dictũ est. * Alia autem solennitas iterabatur quolibet mense scilicet festum Neomeniæ, quod celebrabatur ad commemorandum opus diuinæ gubernationis. Nam hæc inferiora præcipuè variantur secundum motum Lunæ: & iõ celebrabatur hoc festum in nouitate Lunæ, non autem in eius plenitudine, ad euitandum idolatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ sacrificabant. Hæc duo beneficia sunt communia toti humano generi, & ideo frequentius iterabantur: alia verò quinque festa celebrabantur semel in anno, & recolebantur in eis beneficia specialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim festum Phase primo mense ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem festum Pentecostes post quinquaginta dies, ad recolendum beneficium legis datæ: alia verò tria festa celebrabantur in mense septimo, qui quasi totus apud eos erat solemnis, sicut & septimus dies. In prima enim die mensis septimi erat festum tubarum, in memoriam liberationis Isaac, quando Abraham inuenit arietem hærentem cornibus, quem repræsentabant per cornua, quibus buccinabant. Erat autem festum tubarum, quasi quædam inuitatio, ut præpararent se ad sequens festum, quod celebrabatur decimo die: & hoc erat festum expiationis in memoriam illius beneficii, quo Deus propitiatus est peccato populi de adoratione vituli ad preces Moysi. Post hoc autem celebrabatur festum scenopegiæ, ideſt, tabernaculorum septem diebus, ad commemorandum beneficium diuinæ protectionis, & deductionis per desertum, vbi in tabernaculis habitauerunt: unde in hoc festo debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, ideſt, citrum & lignum densarum frondium, ideſt, myrthum, quæ sunt odoriferæ, & spatulas palmarum, & salices de torrente, quæ diu retinent suum virorem: & hæc inueniuntur in terra promissionis, ad significandum, quòd per aridam terram deserti eos duxerat Deus ad terram deliciosum. Octauo autem die celebrabatur aliud festum, scilicet cœtus atque collectæ, in quo colligebantur a populo ea quæ erãt necessaria ad expensas cultus diuini, & significabatur adunatio populi, & pax præstita in terra promissionis. Figuralis autem ratio horum festorum est, quia per iuge sacrificium agni figuratur perpetuitas Christi, qui est agnus Dei, secundum illud Hebr. vltimo. Iesus Christus heri & hodie, ipse & in sæcula. Per sabbathum autem designatur spiritualis requies nobis data per Christum, ut habetur ad Heb. 4. Per Neomeniam autem, quæ est intensio nouæ Lunæ, significatur illuminatio primitiuę ecclesiæ per Christum eo prædicante, & miracula faciente. Per festum autem Pentecostes significatur descensus Spiritus sancti in Apostolos. Per festum autem tubarum significatur prædicatio Apostolorum. Per festum autem expiationis significatur emũdatio a peccatis populi Christiani. Per festum autem tabernaculorum peregrinatio eorum in hoc mundo, in quo ambulant in uirtutib. proficiendo. Per festum autem cœtus atque collectæ significatur congregatio fidelium in regno cælorum; & ideo

q.100.ar.5

ARTICVLVS V.

Vtrum sacramentorum veteris legis conueniens causa esse possit.

639 AD quintum sic proceditur. Videtur quòd sacramentorum veteris legis conueniens causa esse non posſit. Ea enim quæ ad cultum diuinum fiunt, non debent esse similia his, quæ idolatræ obseruabant: unde dicitur Deuteron. 22. Non facies similiter Domino Deo tuo: omnes enim abominationes, quibus aduersatur Dominus, fecerunt diis suis: sed cultores idolorum in cultu eorum cultris se incidebant vsque ad effusionem sanguinis. Dicitur enim 3. Reg. 18. quòd incidebant se iuxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine: propter quod Dominus mandauit Deutero. 14. Non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo, quoniam populus sanctus ex Domino Deo tuo, & te elegit, vt sis ei in popolum peculiarem de cunctis gentibus, qui sunt &c. Inconuenienter igitur circumcisio erat instituta in lege.

¶ 2 Præt. Ea quæ in cultum diuinum fiunt, debent honestatem & grauitatem habere, secundum illud Psal. 34. In populo graui laudabo te: sed ad leuitatem quandã pertinere videtur, vt homines festinanter comedant. inconuenienter igitur præceptum est Exod. 12. vt comederent festinanter agnum paschalem: & alia etiam circa eius comestionem sunt instituta, quæ videntur omnino irrationabilia esse.

¶ 3 Præte. Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt sacramentorum nouæ legis: sed per agnum paschalem significatur sacramentum Eucharistiæ, secundum illud 1. ad Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. ergo etiam debuerunt esse aliqua sacramenta in lege, quæ præfigurarent alia sacramenta nouæ legis, sicut confirmationem, & extremam vnctionem, & matrimonium, & alia sacramenta.

¶ 4 Præt. Purificatio non potest conuenienter fieri, nisi ab aliquibus immunditiis: sed quantum ad Deum nullũ corporale reputatur immundum, quia omne corpus creatura Dei est, & omnis creatura Dei bona: & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, vt dicitur 1. ad Timo. 4. inconuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel propter alicuius huiusmodi corporalis infectionis.

¶ 5 Præt. Eccle. 34. dicitur, Ab immundo quid mundabitur? sed cinis vitulæ rufæ, quæ comburebatur, immundus erat, quia immundum reddebat. Dicitur enim Num. 19. q̃ sacerdos qui immolabat eam, commaculatus erat vsque ad vesperum. Similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille qui eius cineres colligebat. ergo inconuenienter præceptum ibi fuit, ut per huiusmodi cinerem ibi aspersum immundi purificarentur.

¶ 6 Præt. Peccata non sunt aliquid corporale, quod possit deferri de loco ad locũ, neq; ẽt per aliquid immundum pọt hõ a peccato mundari. inconuenienter igit ad expiationẽ peccatorũ populi, sacerdos super vnũ hircorum confitebat peccata filiorũ Israel, ut portaret ea in desertũ: per aliũ aũt, quo vtebantur ad purificationes, simul cum vitulo cõburentes extra castra, immundi reddebantur, ita q̃ oportebat eos lauare vestimenta, & carnem aqua.

¶ 7 Præte. Illud quod iam est mundatum, non oportet iterum mundari. inconuenienter igitur mundata lepra hominis, vel etiam eius domus, alia purificatio adhibeantur, vt habetur Leuit. 14.

¶ 8 Præt.

¶ 8 Præterea. Spiritualis immunditia non potest per corporalem aquam, vel pilorum rasuram emundari. Irrationabile igitur videtur, quòd Dominus præcepit Exod. 30. vt fieret labium æneum cum basi sua ad lauandum manus, & pedes sacerdotum, qui ingressuri erant tabernaculum: & quod præcipitur Num. 8. quod Leuitæ abstergerentur aqua lustrationis, & raderent omnes pilos carnis suę.

¶ 9 Præt. Quod maius est, non potest sanctificari per illud quod minus est. inconuenienter igitur per quandam vnctionem corporalem, & corporalia sacrificia, & oblationes corporales, fiebat in lege consecratio maiorum & minorum sacerdotum, vt habetur Leuit. 8. & Leuitarum, vt habetur Num. 8.

¶ 10 Præte. Sicut dicitur 1. Reg. 16. Homines vident ea quæ patent, Deus autem intuetur cor: sed ea quæ exterius patent in homine, est corporalis dispositio, & indumenta. inconuenienter igitur sacerdotibus maioribus & minoribus quędam specialia vestimenta deputabantur, de quibus habetur Exod. 28. & sine ratione videtur quod prohiberẽtur aliquis a sacerdotio propter corporales defectus, secundum quod dicitur Leuit. 21. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo si cęcus fuerit, vel claudus &c. sic igitur videtur q̃ sacramenta veteris legis irrationabilia fuerint.

¶ Sed contra est, quod dicitur Leuit. 20. Ego sum Dominus iuqui sanctifico vos: sed a Deo nihil sine ratione fit. dicitur enim in Psalm. 103. Omnia in sapientia fecisti. ergo in sacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominum sanctificationem, nihil erat sine rationabili causa.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * Sacramenta propriè dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam deputabantur quodammodo ad cultum Dei. Cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totum populum: sed speciali modo pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas, qui erant ministri cultus diuini. Et ideo in istis sacramentis veteris legis quædam pertinebant communiter ad totum populum: quædam autem specialiter ad ministros, & circa vtrosque tria erant necessaria. Quorum primum est, institutio in statu colendi Deum: & hæc quidem institutio communiter quantum ad omnes fiebat per circuncisionem, sine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium: quantum verò ad sacerdotes, per sacerdotum consecrationem. Secundo, requirebatur vsus eorũ, quæ pertinent ad diuinum cultum: & sic quantum ad populum erat esus paschalis conuiuii, ad quem nullus incircuncisus admittebatur, ut patet Exod. 12. & quantum ad sacerdotes oblatio uictimarum, & esus panum propositionis, & aliorum, quæ erant sacerdotum usibus deputata. Tertio, requirebatur remotio eorum, per quæ aliqui impediebantur a cultu diuino. s. immunditiarum: & sic quantum ad populum erant institutæ quædam purificationes a quibusdam exterioribus immunditiis, & etiã expiationes a peccatis. Quantum verò ad Sacerdotes & Leuitas erat institutа ablutio manuum, & pedum, & rasio pilorum. Et hæc omnia habebant rationabiles causas, & literales, secundum quod ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo: & figurales, secundum quod ordinabantur ad figurandum Christum, vt patebit per singula discurrenti.

q.101.ar.4

Circuncisionis rõ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ literalis ratio circunsionis principalis quidem fuit ad protestationem fidei vnius Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui se ab infidelibus separauit exiens de domo sua, & de cognatione sua, ideo ipse primus circuncisionem accepit: & hanc causam assignat Apostolus ad Roma. 4. Signum accepit circuncisionis signaculũ iustitiæ fidei, quæ est in præputio: quia scilicet in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iustitiam, q̃ contra spem in spem credidit. s. contra spem naturę in spem gratię, ut fieret pater multarum gentium, cum ipse esset senex, & vxor sua esset anus & sterilis. Et vt hęc protestatio, & imitatio fidei Abrahę firmaretur in cordibus Iudęorum, acceperunt signum in carne sua, cuius obliuisci non possent: vnde dicitur Genes. 17. Erit pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Ideo autem fiebat octaua die, quia antea puer est valde tenellus, & posset ex hoc grauiter lędi, & reputatur adhuc quasi quidam non solidatum: vnde etiam nec animalia offerebãtur ante octauum diem. Ideo verò non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui signum circuncisionis refugerent, & ne parentes etiam, quorum amor increscit ad filios, post frequentem conuersationem, & eorum augmentum, eos circuncisioni subtraherent. Secunda ratio esse potuit ad debilitationẽ concupiscentiæ in membro illo. Tertia ratio est, in sugillationem sacrorum Veneris, & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur. Dominus autem non prohibuit nisi incisionem quę in cultum idolorum fiebat, cui non erat similis prędicta circuncisio. Figuralis vero rõ circuncisionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fienda per Christum, quę perfectè complebitur in octaua ętate, quę est ętas resurgentium. Et quia omnis corruptio culpæ & pœnæ prouenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parẽtis, ideo talis circuncisio fiebat in membro generationis: vnde Apostolus dicit ad Col. 2. Circuncisi estis in Christo circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione Domini nostri Iesu Christi.

De esu, & comestione agni.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd literalis ratio conuiuii paschalis fuit in commemorationem beneficii, quo neus eduxit eos de Aegypto: vnde per huiusmodi conuiuii celebrationem profitebantur se ad illum populum pertinere, quem Deus sibi assumpserat ex Aegypto. Quando enim fuerunt ex Aegypto liberati, præceptum est eis, ut sanguine agni linirent superliminaria domorum, quasi protestantes se recedere a ritibus Aegyptiorum, qui arietem colebant: vnde & liberati sunt per sanguinis agni aspersionem, vel linitionem in postib. domorum, a periculo exterminii quod imminebat Aegyptiis. In illo autem exitu eorum de Aegypto duo fuerũt, scilicet, festinantia ad egrediendum. impellebant enim eos Aegyptii, ut exirent velociter, vt habetur Exod. 12. Imminebatque periculum ei, qui non festinaret exire cũ multitudine, ne remanens occideretur ab Aegyptiis. Festinantia autem designabatur dupliciter. Vno quidem modo per ea quæ comedebant: præceptum enim eis erat, quòd comederent panes azymos in huius signum, quòd non poterant fermentari cogentibus exire Aegyptiis, & quòd comederent assum igni, sic enim velocius præparabatur: & quòd os non comminuerent ex eo, quia in festinantia non vacat ossa frangere. Alio modo quantum ad modum comedendi, dicitur enim: Renes vestros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter: quod manifestè designat homines existentes in promptu itineris. Ad idẽ etiam pertinet, quod eis præcipitur: In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras: quia scilicet propter festinantiam non vacabat inuicem mittere xenia. Amaritudo autem, quam passi fuerant in Aegypto, significabatur per lactucas agrestes. Figuralis autem ratio patet, quia per immolationem agni paschalis significabatur immolatio Christi, secundum illud 1. ad Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Sanguis verò agni liberans ab exterminatore, linitis superliminaribus domorum, significat fidem passionis Christi in corde & ore fidelium, per quam liberamur à peccato, & à morte, secundum illud 1. Pet. 1. Redempti estis pretioso sanguine agni immaculati. Comedebantur autem carnes illæ ad significandum esum corporis Christi in sacramento. Erant autem assæ igni, ad significandum passionem, vel charitatem Christi. Comedebantur autem cum azy-

mis panibus, ad significandam puram conuersationem fidelium sumentium corpus Christi, secundum illud 1. ad Corint. 5. Epulemur in azymis synceritatis & veritatis. Lactucæ autem agrestes addebantur in signum pœnitentiæ peccatorum, quæ necessaria est sumentibus corpus Christi. Renes autem accingendi sunt cingulo castitatis: calceamenta autem pedum sunt exempla mortuorum patrum: baculi autem habendi in manibus, significant pastoralem custodiam. Præcipitur autē, q̄ in una domo agnus paschalis comedatur, ideſt, in ecclesia catholicorum, non in conuenticulis hæreticorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quædam sacramenta nouæ legis habuerunt in veteri lege sacramenta figuralia sibi correspondentia. Nam circunsioni respondet baptismus, qui est fidei sacramentum: vnde dicitur ad Col. 2. Circuncisi estis in circuncisione Domini nostri Iesu Christi, consepulti ei in baptismo. Conuiuio vero Agni paschalis respondet in noua lege sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationis veteris legis respondet in noua lege sacramentum pœnitentiæ. Consecratio autem pontificis, & sacerdotum respondet sacramentum ordinis. Sacramento autem confirmationis, quod est sacramentum plenitudinis gratiæ, non potest respondere in veteri lege aliquod sacramentum: quia nondū aduenerat tempus plenitudinis, eo quòd neminem ad perfectum adduxit lex. Similiter autem & sacramento extremæ vnctionis, quod est quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nondum soluto. Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium naturæ: non autem prout est sacramentum coniunctionis Christi, & ecclesiæ, quæ nondum erat facta. vnde & in veteri lege dabatur libellus repudii, quod est contra sacramenti rationem.

De variis īmūditiis & earū rō nabili purificatione. In cor. ar.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dictum est, *purificationes veteris legis ordinabantur ad remouendū impedimenta cultus diuini: qui quidem est duplex. s. spiritualis, qui consistit in deuotione mentis ad Deū: & corporalis, qui consistit in sacrificiis, & oblationibus, & aliis huiusmodi. A cultu autem spirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebantur, sicut per idololatriam & homicidium, per adulteria & incestus. Et ab istis pollutionibus purificabantur homines per aliqua sacrificia vel communiter oblata pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis singulorum. Non quòd sacrificia illa carnalia haberent ex seipsis virtutem expiādi peccatum, sed quia significabant expiationem peccatorum futuram per Christum, cuius participes erant etiā antiqui, protestantes fidem Redemptoris in figuris sacrificiorum. A cultu verò exteriori impediebantur homines per quasdam immunditias corporales, quæ quidē primo considerabantur in hominibus, & consequenter etiam in aliis animalibus, & in vestimentis, & domibus, & vasis. In hominibus quidem immunditia reputabatur partim quidem ex ipsis hominibus, partim autem ex contactu rerum immundarum. Ex ipsis autem hominibus immundum reputabatur omne illud, quod corruptionem aliquam iam habebat, vel erat corruptioni expositum: & ideo quia mors est corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum. Similiter etiam quia lepra ex corruptione humorum contingit, qui etiam exterius erumpunt, & alios inficiunt, leprosi etiam reputabantur immundi. Similiter etiam mulieres patientes sanguinis fluxum siue per infirmitatem, siue etiam per naturam, vel temporibus menstruis, vel etiam tempore conceptionis: & eadem ratione viri reputabantur immundi, fluxum seminis patientes vel per infirmitatem, vel per pollutionem nocturnam, vel etiam per coitum. Nam omnis humiditas predictis modis ab homine egrediens, quandā immundā infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quædam ex contactu quarumcunque rerum immundarum. Istarum autem immunditiarum erat ratio & literalis, & figuralis. Literalis quidem propter reuerentiam eorum, quę ad diuinum cultum pertinent, tum quia homines prętiosas res contingere non solent, cum fuerint immundi: tum etiam vt ex raro accessu ad sacra, ea magis venerarentur. Cum enim omnes huiusmodi immunditias raro aliquis cauere posit, contingebat, quod raro poterant homines accedere ad attingendum ea, quæ pertinebāt ad diuinum cultum: & sic quando accedebant, cum maiori reuerentia & humilitate menus accedebant. Erat autem in quibusdam horum ratio literalis, ut homines non reformidarent accedere ad diuinum cultum, quasi refugientes consortium leprosorum, & similium infirmorū, quorum morbus abominabilis erat & contagiosus. In quibusdam etiam ratio erat ad vitandum idolatriæ cultum: quia Gentiles in ritu suorum sacrificiorum vtebantur quandoque & humano sanguine, & semine. Omnes autem huiusmodi immunditię corporales purificabantur, vel per solam aspersionem aquæ; vel quę maiores erant, per aliquod sacrificium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant. Ratio autem figuralis harum immunditiarum fuit, quia per huiusmodi exteriores immunditias figurabantur diuersa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuscunque significat immunditia in peccati quod est mors animæ. Immunditia autem lepræ significat immunditiam hæreticæ doctrinæ, tum quia hæretica doctrina contagiosa est, sicut & lepra. tum quia nulla etiam falsa doctrina est, quæ vera falsis non admisceat: sicut etiam in superficie corporis leprosi apparet quædam distinctio quarundam macularum ab alia carne integra. Per immunditiam autem mulieris sanguifluæ, designatur immunditia idolatriæ, propter immolatitium cruorem. Per immunditiam vero viri seminiflui, designatur immunditia vanæ locutionis, eo quod semen est verbum Dei. Per immunditiam vero coitus, & mulieris parientis, designatur immunditia peccati originalis. Per immunditiam verò mulieris menstruatæ, designatur immunditia mentis per voluptates emollitæ. Vniuersaliter verò per immunditiam contactus rei immundæ, designatur immunditia consensus in peccatum alterius, secundum illud secundo ad Corinth. sexto. Exite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis. Huiusmodi autem immunditia contactus derivabatur etiam ad res inanimatas: quicquid enim quocunque modo tangebat immundus, immundum erat. In quo lex attenuauit superstitionem Gentilium, qui non solum per contactum immundi dicebant immunditiam contracti, sed etiam per In li. Dux colloctionem, aut per aspectum, ut rabbi Moyses dicit de muliere menstruata. Per hoc autem mystice significabatur id, quod dicitur Sapient. decimaquarta. Similiter odio sunt Deo impius, & impietas eius. Erat autem & immunditia quædam ipsarum rerum inanimatarum secundum se, sicut erat immunditia lepræ in domo, & in vestimentis. Sicut enim morbus lepræ accedit in hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnē & corrumpente, ita etiam propter aliquam corruptionem & excessum humiditatis, vel siccitatis fit quandoque alia qua corrosio in lapidibus domus, vel etiam in vestimentis. Et ideo hanc corruptionem vocabat lex lepram, ex qua domus, uel vestis immunda iudicaretur, tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, ut *In ista- dictum est, * tum etiam quia circa huiusmodi corru- met solu. ptionem Gentiles Deos penates colebant. & ideo lex præcepit huiusmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perseuerans, destrui, & vestes comburi, ad tollendam idolatriæ occasionem. Erat etiam & quædam immunditia vasorum, de qua dicitur Numeri 19. Vas, quod non habuit cooperculum, & ligaturam desuper, immūdum erit, cuius immunditiæ causa est: quia in talia vasa de

de facili poterat aliquid immundum cadere, vnde poterant immundari: erat etiam hoc præceptum ad declinandam idolatriam. Credebant enim idolatriæ, q̄ si mures, aut lacertæ, vel aliquid huiusmodi, quæ immolabant idolis, caderent in vasa, vel in aquas, quòd essent dijs gratiosa. Adhuc etiam aliquæ mulierculæ vasa dimittunt discooperta in obsequium nocturnorum numinum, quæ Ianas vocant. Harum autem immunditiarum ratio est figuralis, quia per lepram domus, significatur immunditia cōgregationis hæreticorum: Per lepram verò in veste linea, significatur peruersitas morum ex amaritudine mentis: Per lepram verò vestis laneæ, significatur peruersitas adulatorum: Per lepram in stamine, significantur vitia animæ: Per lepram verò in subtegmine, significantur peccata carnalia. sicut enim stamen est in subtegmine, ita anima in corpore. Per vas autem, quod non habet cooperculum, nec ligaturam, significatur homo qui non habet aliquod velamen taciturnitatis, & qui non constringitur aliqua censura disciplinæ.

*Ad 4. arg. precedens.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut dictum est, * duplex erat immunditia in lege, Vna quidem per aliquam corruptionem mentis, vel corporis: & hæc etiam immūditia maior erat. Alia verò erat immūditia ex solo cōtractu rei immundæ: & hæc minor erat, & facilior ritu expiabat. Nā immūditia prima expiabat per sacrificia pro peccato, quia oīs corruptio procedit ex peccato, & peccatū significat: sed secunda immunditia expiabatur per solā aspersionē aquę cuiusdā, de qua quidē aqua expiationis hī Nume. 19. Mandatur enim ibi à Domino, q̄ accipiant vaccam rufam in memoriam peccati, quod commiserunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis quàm vitulus, quia sic Dominus synagogam vocare consueuit, secundum illud Oseę 5. Sicut vacca lasciuiens declinauit Israel. Et hoc forte ideo, quia vaccas in morem Aegyptii coluerunt, secundum illud Oseæ 10. Vaccas Bethauen coluerunt. Et in detestationem peccati idolatriæ immolabatur extra castra: & vbicunque sacrificium siebat pro expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra castra totum. Et vt significaretur per hoc sacrificium emundari populus ab vniuersitate peccatorum, intingebat sacerdos digitum in sanguine eius, & aspergebat contra fores Sanctuarii septem vicibus, quia septenarius numerus vniuersitatem significat. Et ipsa etiam aspersio sanguinis pertinebat ad detestationem idolatriæ, in qua sanguis immolatitius non effundebatur, sed congregabatur, & circa ipsum homines comedebant in honorem idolorum. Comburebatur autem in igne, vel quia Deus Moysi in igne apparuit, & in igne data est lex: vel quia per hoc significabatur, quòd idolatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idolatriam pertinebat, sicut vacca, cremabatur cum pelle & carnibus, sanguine & fimo flammæ traditis. Adiungebatur etiam in combustione lignum cedrinum, hyssopus, coccusque bis tinctus, ad significandum, quòd sicut ligna cedrina non de facili putrescunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hyssopus retinet etiam odorem postquàm fuerit desiccatus: ita etiam hoc sacrificium erat in conseruationem populi, & honestatis, & deuotionis ipsius. Vnde dicitur de cineribus vaccæ, vt sint multitudini filiorum Israel in custodiam. Vel secun- *li. 3. Anti quitatum, c. 7 dum Iosephum, * quatuor elementa significata sunt. Igni enim apponebatur cedrus, significans terram propter sui terrestreitatem: hyssopus significans aērem propter odorem: coccus significans aquam eadem ratione, qua etiam purpura, propter tincturas, quæ ex aquis sumuntur, vt per hoc exprimeretur, quòd illud sacrificium offerebatur Creatori quatuor elementorum. Et quia huiusmodi sacrificium offerebatur pro peccato idolatriæ, in eius detestationem & comburens, & cineres colligens, & ille qui aspergit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur: vt per hoc ostenderetur, quòd quicquid quocunque modo ad idolatriam pertinet, quasi immundum est abiiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per solam vestimentorum ablutionem. Nec indigebant aqua aspergi propter huiusmodi immunditiam: quia sic esset processus in infinitum. Ille enim qui aspergebat aquam, immundus fiebat: & sic si ipse seipsum aspergeret, immundus remaneret: si autem alius eum aspergeret, ille immundus esset: & similiter ille qui illum aspergeret, & sic in infinitum. Figuralis autem ratio huius sacrificij est, quia per vaccam rufam significatur Christus secundum infirmitatem assumptam, quam femininus sexus designat: sanguinem autem passionis eius designat vaccæ color. Erat autem vacca rufa ætatis integræ: quia omnis operatio Christi est perfecta, in qua nulla erat macula, nec portauit iugum peccati. Præcipitur autem adduci ad Moysen: quia imputabant ei transgressionem Mosaicæ legis in violatione Sabbathi. Præcipitur autem tradi Eleazaro sacerdoti, quia Christus occidendus in manus sacerdotum traditus est. Immolatur autem extra castra, quia extra portam Christus passus est. Intingit autem sacerdos digitum in sanguine eius, quia per discretionem, quam digitus significat, mysterium passionis Christi est considerandum, & imitandum. Aspergitur autem contra tabernaculum, per quod synagoga designatur vel ad condemnationem Iudæorum non credentium, vel ad purificationem credentium. Et hoc septem vicibus, vel propter septem dona Spiritus sancti: vel propter septem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia quæ ad Christi incarnationem pertinent, igne cremanda, ideſt, spiritualiter intelligenda: nam per pellem & carnem, exterior Christi operatio significatur: per sanguinem, subtilis & interna virtus exteriora facta verificans: per simum, lassitudo, sitis, & omnia huiusmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autem tria, scilicet cedrus, quod significat altitudinem spei, vel contemplationis: hyssopus, quod significat humilitatem vel fidem: coccus bis tinctus, quod significat geminam charitatem. per hæc enim debemus Christo passo adhærere. Iste autem cinis combustionis colligitur a viro mundo, quia reliquiæ passionis peruenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Christi morte. Apponuntur autem cineres in aqua ad expiandum, quia ex passione Christi baptismus sortitur virtutem emundandi peccata. Sacerdos autem qui immolabat & comburebat vaccam, & ille qui comburebat, & qui colligebat cineres, immundus erat & etiam qui aspergebat aquam: vel quia Iudæi sunt facti immundi ex occisione Christi, per quam nostra peccata expiantur. & hoc vsque ad vesperum, ideſt, vsque ad finē mundi, quando reliquiæ Israel conuertentur: vel quia illi qui tractant sancta, intendentes ad emundationem aliorum, ipsi etiam aliquas immunditias contrahunt, vt Grego. dicit in pastorali, & hoc vsque ad vesperum, ideſt, vsq; ad finem præsentis vitæ.

De vituli, & arietis & hirci sacrificiis. *Ad 4. arg. huius ar.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut dictum est, * immunditia quæ ex corruptione proueniebat vel mentis, vel corporis, expiabatur per sacrificia pro peccato. Offerebantur autem specialia sacrificia pro peccatis singulorum: sed quia aliqui negligentes erant circa expiationem huiusmodi peccatorum, & immunditiarum, vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiusmodi desistebant, institutum fuit vt semel in anno decima die septimi mensis fieret sacrificium expiationis pro toto populo. Et quia sicut Apostolus dicit ad Hebr. 7. Lex constituit homines sacerdotes infirmitatem habentes, oportebat q̄ sacerdos prius offerret pro seipso vitulum pro peccato in commemorationem peccati, quod Aaron fecerat in conflatione vituli aurei: & arietem in holocaustum, per quod significabatur, quod sacerdotis prælatio, quam aries designat, qui est dux gregis, erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos: quorū vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis. Hircus enim animal fœtidum est, & de pillis eius

fiunt

siunt vestimenta pungentia, vt per hoc significaretur sordor & immunditia aculei peccatorum. Huius autem hirci immolati sanguis inferebatur simul etiam cum sanguine vituli in Sancta sanctorum, & aspergebatur ex eo totum Sanctuarium, ad significandum quòd tabernaculum emundabatur ab immunditiis filiorum Israel. Corpus verò hirci & vituli, quæ immolata sunt pro peccato, oportebat comburi, ad ostendendum consummationem peccatorum. Non autem in altari, quia ibi non comburebantur totaliter nisi holocausta: vnde mãdatum erat, ut comburerentur extra castra in detestatione peccati. hoc enim fiebat, quãdocunque immolabatur sacrificium pro aliquo graui peccato, vel pro multitudine peccatorum. Alter verò hircus emittebatur in desertum, non quidem vt offerretur Dæmonibus, quos colebant Gentiles in desertis, quia eis nihil licebat immolari, sed ad significandum effectum illius sacrificii immolati: & ideo sacerdos imponebat manum super caput eius confitens peccata filiorũ Israel, ac si ille hircus deportaret ea in desertum, vbi à bestiis comederetur, quasi portans pœnam pro peccatis populi. Debebatur autem portare peccata populi vel quia in eius emissione significabatur remissio peccatorum populi: vel quia colligabatur super caput eius aliqua schedula, vbi erant scripta peccata. Ratio autem figuralis horum erat, quia Christus significatur & per vitulum propter virtutem: & per arietem, quia ipse est dux fidelium, & per hircum propter similitudinem carnis peccati, & ipse Christus est immolatus pro peccatis, & sacerdotum, & populi: quia per eius passionem & maiores, & minores à peccato mundantur. Sanguis autem vituli & hirci infertur in Sancta per Pontificem: quia per sanguinem passionis Christi patet nobis introitus in regnum cælorum. Comburuntur autem eorum corpora extra castra, quia extra portam Christus passus est, vt Apost. dicit ad Hebr. vlt. Per hircum autem qui emittebatur, potest significari vel ipsa diuinitas Christi, quæ in solitudinem abiit, homine Christo patiente, non quidem locum mutans, sed virtutem cohibens: vel significatur concupiscentia mala, quam debemus à nobis abiicere, virtuosos autem motus Domino immolare. De immunditia verò eorum qui huiusmodi sacrificia comburebant, eadem ratio est, quæ in sacrificio vitulæ rufæ dicta est.*

Ad 5. arg. præcedẽs De leprosorum emundatione.

¶ Ad septimum dicendum, quòd per ritum legis leprosus non emundabatur à macula lepræ, sed emundatus ostendebatur. Et hoc significatur Leuit. 14. cum dicitur de Sacerdote. Cum inuenerit lepram esse emundatam, præcipiet ei qui purificatur. Iam ergo lepra mundata erat: sed purificari dicebatur, inquantum, iudicio sacerdotis restituebatur consortio hominum, & cultui diuino. Contingebat tamen quandoque, vt diuino miraculo peritum legis corporalis mundaretur lepra, quando sacerdos decipiebatur in iudicio. Huiusmodi autem purificatio leprosi dupliciter fiebat: nam primo iudicabatur esse mundus: secundo autem restituebatur tanquàm mundus consortio hominum & cultui diuino, scilicet post septem dies. In prima autem purificatione offerebat pro se leprosus mundandus duos passeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum, & hyssopum, hoc modo vt filo coccineo ligarentur passer & hyssopus simul cum ligno cedrino: ita scilicet quòd lignum cedrinum esset quasi manubriũ aspersorii: hyssopus verò & passer erant id quod aspersorio tingebatur in sanguine alterius passeris immolati in aquis viuis. Hæc autem quatuor offerebat contra quatuor defectus lepræ: nam contra putredinem offerebatur cedrus, quæ est arbor imputribilis: contra fetorem, hyssopus quæ est herba odorifera: contra insensibilitatem, passer viuus: contra turpitudinem coloris: vermiculus qui habet viuum * colorem. Passer verò viuus aduolare admittebatur in agrum: quia leprosus restituebatur pristinæ libertati. In octauo verò die admittebatur ad cultum diuinum, & restituebatur consortio hominum. Primo tamen rasis pilis totius corporis & vestimentis, eo quòd lepra pilos corrodit, & vestimenta coinquinat, & fœtida reddit. Et postmodum sacrificium offerebatur pro delicto eius: quia lepra plerunque inducitur pro peccato. De sanguine autem sacrificii tingebatur extremum auriculæ eius qui erat mundandus, & pollices manus dextræ & pedis: quia in istis partibus primum lepra dignoscitur & sentitur. Adhibeantur etiam huic ritui tres liquores, scilicet sanguis contra sanguinis corruptionem: oleum ad designandam sanationem morbi: aqua viua ad emundandum spurcitiam. Figuralis autem ratio erat, quia per duos passeres significantur diuinitas, & humanitas Christi, quorum vnus scilicet humanitas, immolatur in vase fictili super aquas viuentes: quia per passionem Christi aquæ baptismi consecrantur. Alius autem, scilicet impassibilis diuinitas, viuus remanebat: quia diuinitas mori non potest, vnde & euolabat, quia passione astringi non poterat. Hic autem passer viuus simul cum ligno cedrino & cocco, vermiculo & hyssopo, idest, fide, spe, & charitate, vt supra dictum est, * mittitur in aquã ad aspergendum: quia in fide Dei & hominis baptizamur. Lauat autem homo per aquam baptismi & lachrymarum vestimenta sua, idest, opera, & somnes pilos, idest cogitationes. Tingitur autem extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur de sanguine & de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pollices autem manus dextræ & pedis tinguntur, vt sit eius actio sancta. Alia verò quæ ad hanc purificationem pertinẽt, vel etiam aliarum immunditiarum, non habent aliquid speciale præter alia sacrificia pro peccatis, vel pro delictis.

* Ar. 4. 2d 4.

* De ornamentis variis ministrorũ Dei in solu. arg. 8. & ar. 4. huius q̃stio.

¶ Ad octauum, & nonum dicendum, quòd sicut populus instituebatur ad cultum Dei per circuncisionem, ita minister per aliquam specialem purificationem, vel consecrationem: vnde & separari ab aliis præcipiuntur, quasi specialiter ad ministerium cultus diuini præ aliis deputati. Et totum quod circa eos fiebat in eorum consecratione, vel institutione, ad hoc pertinebat, vt ostenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, & ueritatis, & dignitatis. Et ideo in institutione ministrorum tria fiebant. primo enim purificabantur: secundo ordinabantur & consecrabantur: tertio applicabantur ad usum ministerii. Purificabantur quidem communiter omnes per ablutionem aquæ, & per quædam sacrificia. specialiter autem Leuitæ radebant omnes pilos carnis suæ, vt habetur Leuitic. 8. Consecratio verò circa Pontifices & Sacerdotes hoc ordine fiebat. primo enim postquàm ablui erant, induebantur quibusdam uestimentis specialibus pertinentibus ad designandum dignitatem ipsorum. Specialiter autem Pontifex oleo unctionis in capite ungebatur, vt designaretur, quòd ab ipso diffunderbatur potestas consecrandi ad alios, sicut oleum à capite deriuatur ad inferiora, vt habetur in Psalm. 132. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Leuitæ verò non habebant aliam cõsecrationem, nisi quòd offerebantur Domino à filiis Israel per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum verò sacerdotum solæ manus consecrabantur, quæ erant applicandæ ad sacrificia. Et de sanguine animalis immolatitii tingebatur extremum auriculæ dextræ ipsorum, & pollices pedis aut manus dextræ, vt scilicet essent obedientes legi Dei in oblatione sacrificiorum, quod significatur in intinctione auris dextræ; & quòd essent soliciti & prompti in executione sacrificiorum, quod significatur in intinctione pedis, & manus dextræ. Aspergebantur etiam ipsi & uestimenta eorum sanguine animalis immolati in memoriam sanguinis agni, per quem fuerunt liberati in Aegypto. Offerebantur autem in eorum consecratione huiusmodi sacrificia, Vitulus pro peccato, in memoriam remissionis peccati Aaron circa conflationem uituli. Aries in holocaustum, in memoriam oblationis Abrahæ, cuius obe-

* Alias v. mulio

obedientiam Pontifex imitari debebat. Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de Aegypto per sanguinem agni. Canistrum autem panum, in memoriam mannæ præstiti populo. Pertinebat autem ad applicationem ministerii, quod imponebantur super manus eorum, adeps arietis, & torta panis vnius, & armus dexter, vt ostenderetur, quòd accipiebant potestatem huiusmodi offerendi Domino. Leuitæ verò applicabantur ad ministerium per hoc, q̃ intromittebantur in tabernaculum fœderis, quasi ad ministrandũ circa vasa sanctuarij. Figuralis verò horum ratio erat, quia illi qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium Christi, debent primo purificari per aquam baptismi, & lachrymarum in fide passionis Christi, quod est expiatiuum & purgatiuum sacrificium. Et debent radere omnes pilos carnis, idest, omnes prauas cogitationes. debent etiã ornari virtutibus, & consecrari oleo Spiritus sancti, & aspersione sanguinis Christi. & sic debent esse intenti ad exequenda spiritualia ministeria.

¶ Ad decimum dicendum, quòd sicut iam dictum est, * intentio legis erat inducere ad reuerentiam diuini cultus, & hoc dupliciter. Vno modo excludendo à cultu diuino omne id quod poterat esse contemptibile: alio modo apponendo ad cultum diuinum omne illud quod videbatur ad honorificentiam pertinere. Et si hoc quidem obseruabatur in tabernaculo & vasis eius & animalibus immolandis, multo magis hoc obseruandum erat in ipsis ministris. Et ideo ad remouendum contemptum ministrorum, præceptum fuit vt non haberent maculam, vel defectum corporalem: quia huiusmodi homines solent apud alios in contemptu haberi. Propter quod etiam institutum fuit, vt non sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia secundum generis successionem, vt ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Ad hoc autem quòd in reuerentia haberentur, adhibebatur eis specialis ornatus uestium, & specialis consecratio. Et hæc est in communi causa ornatus uestiũ. In speciali autem sciendum est, quòd Pontifex habebat octo ornamenta, Primo enim habebat uestem lineam. Secundo habebat tunicam hyacinthinam, in cuius extremitate versus pedes ponebantur per circuitum tintinabula quædam, & mala punica facta ex hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. Tertio habebat superhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorem partem vsque ad cingulum: quod erat ex auro & hyacintho, & purpura coccoque bis tincto, & byssо retorta: & superhumeros habebat duos onychinos, in quibus erant sculpta nomina filiorum Israel. Quartum erat rationale ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & coniungebatur superhumerali. Et in hoc rationali erant duodecim lapides pretiosi distincti per quatuor ordines: in quibus etiam sculpta erant nomina filiorum Israel, quasi ad designandum, quòd ferret onus totius populi per hoc, quòd habebat nomina eorum in humeris, & quòd iugiter debebat de eorum salute cogitare per hoc, quòd portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiam rationali mandauit Dominus poni doctrinam & veritatem: quia quædam pertinentia ad veritatem iustitiæ & doctrinæ scribebantur in illo rationali. Iudæi tamen fabulantur, quòd in rationali erat lapis, qui secundum diuersos colores mutabatur secundũ diuersa, quæ debebant accidere filijs Israel: & hoc vocant veritatem & doctrinam. Quintum erat baltheus idest cingulus quidam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextum erat tiara idest mitra quædam de byssо. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte eius: in qua erat scriptum nomen Domini. Octauum autem erant femoralia linea, vt operirent carnem turpitudinis suæ quando accederent ad Sanctuarium, vel ad altare. Existis autem octo ornamentis minores sacerdotes habebant quatuor, scilicet, tunicam lineam, femoralia, baltheum, & tiaram. Horum ornamentorum quidam rationem literalem assignant, dicentes, quòd in illis ornamentis designabatur dispositio orbis terrarum, quasi Pontifex protestaretur se esse ministrum Creatoris mundi. vnde etiam Sap. 18. dicitur, q̃ in veste Aaron erat descriptus orbis terrarum. Nam femoralia linea figurabant terram, ex qua linum nascitur: balthei circunuolutio signi ficabat Oceanum, qui circuncingit terram. Tunica hyacinthina suo colore significabat aërem, per cuius tintinabula significabantur tonitrua, per mala granata coruscationes. Superhumerale verò significabat sua varietate cælum sydereum: duo onychini, duo hemisphęria, vel Solẽ & Lunam. Duodecim gemmæ in pectore, duodecim signa in Zodiaco, quæ dicebatur posita in rationali: quia in cælestibus sunt rationes terrenorum, secundum illud Iob. 38. Nunquid nostri ordinem cœli, & ponis rationem eius in terra? Cidaris autem, vel tiara significabat cælum empyreum: lamina aurea Deum omnibus præsidentem. Figuralis verò ratio manifesta est. Nam maculæ, vel defectus corporales, à quibus debebant sacerdotes esse immunes, significant diuersa vitia & peccata, quibus debent carere. Prohibetur enim esse cæcus idest ne sit ignorans: ne sit claudus idest instabilis, & ad diuersa se inclinans: ne sit paruo, vel grandi, vel torto naso idest ne per defectum discretionis, vel in plus, vel in minus excedat, aut etiam aliqua praua exerceat. per nasum enim discretio designatur, quia est discretiuus odoris. Ne sit fracto pede, vel manu idest ne amittat virtutem bene operandi, vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam si habebat gibbũ vel ante, vel retro: per quem significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, idest, per carnalem affectum eius ingenium obscuratur: contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam si habeat albuginem in oculo idest, præsumptionem candoris iustitiæ in sua cogitatione. Repudiatur etiam si habeat iugem scabiem, idest, petulantiam carnis. Et si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat, per quam auaritia designatur. Et etiam si sit hernio sus, vel pondero sus, qui scilicet gestat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere. Per ornamenta vero designantur virtutes ministrorum Dei. Sunt autẽ quatuor, quæ sunt necessariæ omnibus ministris, scilicet, castitas, quæ significatur per femoralia. Puritas verò vitæ, quæ significatur per lineam tunicam. Moderatio discretionis, quæ significatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ significatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent quatuor habere. Primo quidem iugem Dei memoriam in contemplatione: & hoc significat lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundo, quòd supportent infirmitates populi: quod significat superhumerale. Tertio, q̃ habeant populum in corde & in visceribus per solicitudinem charitatis: quod significatur per rationale. Quarto, q̃ habeant conuersationem cœlestem per opera perfectionis: quod significatur per tunicam hyacinthinam. Vnde & tunicæ hyacinthinæ adiunguntur in extremitate tintinabula aurea, per quæ significatur doctrina diuinorum, quæ debet coniungi cœlesti conuersationi Pontificis. Adiunguntur etiã mala punica, per quæ significatur vnitas fidei, & concordia in bonis moribus: quia sic coniuncta debet esse eius doctrina, ut per eam fidei & pacis vnitas non rumpatur.

ARTI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS VI.

Vtrum fuerit aliqua rationabilis causa obseruantiarum cæremonialium.

AD Sextum sic proceditur. Videtur quòd obseruantiarum cæremonialium nulla fuerit rationabilis causa. Quia vt Apostolus dicit 1. ad Timoth. 4. Omnis creatura Dei est bona, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Inconuenienter igitur prohibiti sunt ab esu quorundam ciborum tanquàm immundorũ, vt patet Leuit. 11.

¶ 2 Præt. Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiam & herbę. vnde dicitur Gene. 9. Quasi olera virentia dedi vobis omnem carnem: sed in herbis lex non distinxit aliquas immundas, cum tamen aliquę illarũ sint maximè nociuę, utputa uenenosæ. ergo uidetur quòd nec de animalibus aliqua debuerint prohiberi tanquàm immunda.

¶ 3 Præt. Si materia est immunda, ex qua aliquid generatur, pari ratione videtur quòd id quod generatur ex ea sit immundum: sed ex sanguine generatur caro. cum igitur non omnes carnes prohiberentur tanquã immundę, pari ratione nec sanguis debuit prohiberi quasi immundus, aut adeps, qui ex sanguine generatur.

¶ 4 Præt. Dominus dicit Matth. 10. eos non esse timendos qui occidunt corpus, quia post mortem non habent quid faciant: quod non esset verum, si in nocumẽtum homini cederet quid ex eo fieret. multo igitur minus pertinet ad animal iam occisum qualiter eius carnes decoquãtur. irrationabile igitur videtur esse quod dicitur Exod. 23. Non coques hœdum in lacte matris suę.

¶ 5 Præt. Ea quæ sunt primitiua in hominibus & animalibus, tanquam perfectiora præcipiuntur Domino offerri. Inconuenienter igitur præcipitur Leuit. 19. Quãdo ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum, idest, prima germina, & immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

¶ 6 Præt. Vestimentum extra corpus hominis est: non igitur debuerunt quædam specialia vestimenta Iudæis interdici, puta, quod dicitur Leuit. 19. Vestem, quæ ex duobus texta est, non indueris, & Deute. 22. Non induetur mulier veste virili, & vir non induetur veste feminea. & infra: Non indueris vestimento, quod ex lana linoque cõtextum est.

¶ 7 Præt. Memoria mandatorum Dei non pertinet ad corpus, sed ad cor. inconuenienter igitur præcipitur Deuteron. 6. quòd ligarent præcepta Dei quasi signum in manu sua, & q̃ scriberẽtur in limine ostiorum, & quòd per angulos palliorum facerent fimbrias, in quibus ponerent vittas hyacinthinas, in memoriam mandatorum Dei, vt habetur Num. 15.

¶ 8 Præt. Apostol. dicit 1. ad Cor. 6. q̃ non est cura Deo de bobus, & per consequens neque de aliis animalibus irrationalibus. inconuenienter igitur præcipitur Deut. 22. Si ambulaueris per viam, & inueneris nidum auis, non tenebis matrem cum filiis, Deut. 25. Non alligabis os bouis triturantis. & Leuit. 19. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

¶ 9 Præt. Inter plantas non fiebat discretio mundorũ ab immundis. ergo multo minus circa culturam plantarũ debuit aliqua discretio adhiberi. ergo inconuenienter præcipitur Leu. 29. Agrum non seres diuerso semine. & Deuter. 22. Non seres vineam tuam altero semine, & non arabis in boue simul & asino.

¶ 10 Præt. Ea quæ sunt inanimata, maximè uidentur hominum potestati esse subiecta. inconuenienter igitur arcetur homo ab argento & auro, ex quib. fabricata sunt idola, & ab aliis quæ in idolorum domibus inueniuntur præcepto legis, quod habetur Deut. 7. Ridiculum etiam videtur esse præceptum quod habetur Deut. 23. Vt egestiones humo operirent fodientes in terra.

¶ 11 Præt. Pietas maximè in sacerdotibus requiritur: sed ad pietatem pertinere videtur, q̃ aliquis funeribus amicorum interfit. vnde etiam de hoc Tobias laudatur, vt habetur Tob. 1. Similiter etiam quandoque ad pietatem pertinet, q̃ aliquis in vxorem accipiat meretricem: quia per hoc eam a peccato & infamia liberat. ergo videtur quòd hæc inconuenienter prohibeantur sacerdotibus. Leuitic. 21.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur Deute. 18. Tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es. ex quo potest accipi, q̃ huiusmodi obseruãtiæ sunt institutæ à Deo ad quandam specialem illius populi prærogatiuam. non ergo sunt irrationabiles, aut sine causa.

¶ Respon. Dicendum, quòd populus Iudæorum ut supra dictum est, † specialiter erat deputatus ad cultum diuinum, & inter eos specialiter sacerdotes, & sicut alię res quę applicantur ad cultum diuinum, aliquam specialitatem debent habere, quod pertineat ad honorificentiam diuini cultus: ita etiam & in conuersatione illius populi, & præcipuè sacerdotum, debuerunt esse aliqua specialia congruentia ad cultum diuinum vel spiritualem, vel corporalem. Cultus autem legis figurabat mysterium Christi. vnde omnia eorum gesta figurabant ea quæ ad Christum pertinent: secundum illud 1. Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis. & ideo rationes harum obseruantiarum dupliciter assignari possunt. Vno modo secundum congruentiam ad diuinum cultum. Alio modo secundum quod figurant aliquid circa Christianorum vitam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * duplex pollutio, vel immunditia obseruabatur lege. Vna quidem culpæ, per quam polluebatur anima: alia autem corruptionis cuiusdam, per quam quodammodo inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immunditia, nulla genera ciborum immunda sunt, vel hominem inquinare possunt, secundum suam naturam. vnde dicitur Matth. 15. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quę procedunt de ore, hæc coinquinat hominem. & exponitur hoc de peccatis. Possunt tamen aliqui cibi per accidens inquinare animam, inquantum scilicet contra obedientiam, vel votum, vel ex nimia concupiscentia comeduntur: vel inquantum prębent fomentum luxurię, propter quod aliqui a vino & carnibus abstinẽt. Secundum autem corporalem immunditiam, quę est corruptionis cuiusdam, aliquę animalium carnes immũditiam habent, vel quia ex rebus immundis nutriuntur, sicut porcus, aut immundę conuersantur, sicut quędam animalia sub terra habitantia, sicut talpæ, & mures, & alia huiusmodi. vnde etiam quendam fœtorem contrahunt: vel quia eorum carnes propter superfluam humiditatem, vel siccitatem corruptos humores in corporibus humanis generant: & ideo prohibitæ sunt eis carnes animalium habentium soleas ideſt vngulam continuam, non fissam, propter eorum terrestreitatem. & similiter sunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fissuras in pedibus, quia sunt nimis cholerica & adusta, sicut carnes leonis & huiusmodi. & eadem ratione prohibitæ sunt eis aues quædam rapaces, quæ sunt nimiæ siccitatis, & quædam aues aquaticæ propter excessum humiditatis. Similiter etiam quidam pisces non habentes pennulas & squammas, vt anguillæ, & huiusmodi propter excessum humiditatis. Sunt autem eis concessa ad esum animalia ruminantia, & findentia vngulam: quia habent humores bene digestos, & sunt mediæ complexionis: quia nec sunt nimis humida, quod significant vngulæ: neque sunt nimis terrestria, cum non habeant vngulam continuam,

*Ar. præ ad 8.

*De quorundã animaliũ, & ciborũ in veteri lege prohibitione.

*Ar. 5. ad 4. arg.

nuam, sed fissam. In piscibus etiam cõcessi sunt eis pisces sicciores, quod significatur per hoc, quòd habent squammas & pennulas: per hoc enim efficitur temperata complexio humida piscium. In auibus etiam sunt eis concessæ magis temperatæ, sicut gallinæ, perdices, & aliæ huiusmodi. Alia ratio fuit in detestationem idolatriæ. nam Gentiles & præcipuè Aegyptij, inter quos erant nutriti, huiusmodi animalia prohibita idolis immolabant, vel eis ad maleficia vtebantur. Animalia verò quæ Iudæis sunt cõcessa ad esum, non comedebant: sed ea tanquam Deos colebant: vel propter aliam causam ab eis abstinebant, vt supra dictum est. * Tertia ratio est ad tollendam nimiã diligentiam circa cibaria, & ideo conceduntur illa animalia quæ de facili & in promptu haberi possunt. Generaliter tamen prohibitus est eis esus omnis sanguinis & adipis cuiuslibet animalis: sanguinis quidem tum ad vitandam crudelitatem, vt detestarentur humanum sanguinẽ effundere, sicut supra dictum est: * tum etiam ad vitandum idolatriæ ritum: quia eorum consuetudo erat, vt circa sanguinem congregatum adunarentur ad comedendũ in honorem idolorum, quibus reputabant sanguinem acceptissimum esse. & ideo Dominus mandauit, quòd sanguis effunderetur, & quòd puluere operiretur. Et propter hoc etiam prohibitum est eis comedere animalia suffocata, vel strangulata: quia sanguis eorum non separatur à carne, vel quia in tali morte animalia multum affliguntur. & Dominus voluit eos à crudelitate prohibere etiã circa animalia bruta, vt per hoc magis recederent à crudelitate hominis, habentes exercitium pietatis etiam circa bestias. Adipis etiam esus prohibitus est eis, tum quia idolatræ comedebant illum in honorem Deorum suorum: tum etiam quia cremabatur in honorem Dei: tum etiam quia sanguis, & adeps non generant bonum nutrimentum, quod pro causa inducit Rabbi * Moyses. Causa autem prohibitionis esus neruorum exprimitur Gene. 32. vbi dicitur, q̃ non comedunt filij Israel neruum, eo q̃ tetigerit neruum femoris Iacob, & obstupuerit. Figuralis autem ratio horum est: quia per omnia huiusmodi animalia prohibita designantur aliqua peccata, in quorum figuram illa animalia prohibebantur. vnde dicit Augustin. lib. contra Faustum. * Si de porco & agno requiratur, vtrunque natura mundum est: quia omnis creatura Dei bona est. quadam verò significatione agnus mundus, porcus immundus est, tanquam si stultum, & sapientem diceres, vtrunque hoc verbum natura vocis & literarum & syllabarum ex quibus constat, mundum est: significatione autem vnum est mundum, & aliud immundum. Animal enim quod ruminat, & vngulam findit, mundum est significatione: quia fissio vngulæ significat distinctionem duorum testamentorum, vel patris & filii, vel duarum naturarum in Christo, vel discretionem boni & mali. Rumination autem significat meditationem scripturarum, & sanum intellectum earum. Cuicunque autem horum alterum deest, spiritualiter immundus est. Similiter etiam in piscibus, illi qui habent squammas & pennulas, significatione mundi sunt: quia per pennulas significatur vita sublimis, vel contemplatio: per squammas autem significatur aspera vita, quorum vtrunque necessarium est ad mundam spiritualem. In auibus autem specialia quædam genera prohibentur. In Aquila enim quæ altè volat, prohibetur superbia. In Gryphe autem, qui equis & hominibus infestus est, crudelitas potentum prohibetur. In Halyeto autem, qui pascitur minutis auibus, significantur illi qui sunt pauperibus molesti. In Miluo autem, qui maximè insidiis vtitur, designantur fraudulenti. In Vulture autem, qui sequitur exercitum, expectans comedere cadauera mortuorum, significantur illi qui mortes & seditiones hominum affectant, vt inde lucrentur. Per animalia coruini generis, significantur illi, qui sunt voluptatib. denigrati, vel qui sunt expertes bonæ affectionis: quia cor uus semel emissus ab arca, non est reuersus. Per Struthio nem, qui cum sit auis, volare non potest: sed semper est circa terram, significantur Deo militantes, & se negotiis sæcularibus implicantes. Nycticorax, quæ nocte acuti est visus, in die autem non videt, significat eos qui in temporalibus sunt astuti, in spiritualibus hebetes. Larus autem, qui & volat in aere, & natat in aqua, significat eos, qui & circuncisionem & baptismum venerantur: vel significat eos, qui per contemplationem volare volunt, & tamen viuunt in aquis voluptatum. Accipiter verò, qui deseruit hominibus ad prædam, significat eos qui ministrant potentibus ad deprædandum pauperes. Per Bubonem, qui in nocte victum quærit, de die autem latet, significantur luxuriosi, qui occultari quærunt nocturnis operibus quæ agunt. Mergulus autẽ, cuius natura est, vt sub vndis diutius immoretur, significat gulosos, qui in aquis deliciarũ se immergunt. Ibis verò auis est in Aphrica habens longum rostrum, quæ serpentibus pascitur, & forte est idem quod ciconia, & significat inuidos, qui de malis aliorum, quasi de serpentibus reficiuntur. Cygnus autem est coloris candidi, & longum collum habet, qui ex profunditate terræ, vel aquæ cibum trahit, & potest significare homines, qui per exteriorem iustitiæ candorem lucra terrena quærunt. Onocrotalus autem auis est in partibus Orientis lungo rostro, quæ in faucibus habet quosdam folliculos, in quibus primo cibum reponit, & post horam in vẽtrem mitti: & significat auaros, qui immoderata solicitudine necessaria uitæ congregant. Porphyrio autem præter modum aliarum auium habet vnum pedem latum ad natandum, alium fissum ad ambulandum: quia & in aqua natat vt anates, & in terra ambulat ut perdices, solo morsu bibit, omnem cibum aqua tingens, & significat eos qui nihil ad alterius arbitrium facere volunt, sed solum quod fuerit tinctum aqua propriæ uoluntatis. Per Herodionẽ, qui vulgariter Falco dicitur, significantur illi, quorum pedes sunt veloces ad effundendum sanguinem. Charadriõ autem, quæ est auis garrula, significat loquaces. Vpupa autem, quæ nidificat in stercoribus, & fœtenti pascitur fimo, & gemitum in cantu simulat, significat tristitiam sæculi, quæ in hominibus immundis mortem operatur. Per vespertilionem autem quæ circa terram volitat, significantur illi qui sæculari scientia præditi, sola terrena sapiunt. Circa volatilia autem & quadrupedia, illa sola conceduntur eis, quæ posteriora crura habent longiora, vt salire possint: alia uero quæ terræ magis adhærent, prohibentur: quia illi qui abutuntur doctrina quatuor Euangelistarũ, vt per eam in altum non subleuentur, immundi reputantur. In sanguine vero & adipe, & neruo intelligitur prohiberi crudelitas, & voluptas, & fortitudo ad peccandum.

¶ AD secundum dicendum, quòd esus plantarum, & aliorum terræ nascentium fuit apud homines etiam ante diluuium: sed esus carnium videtur esse post diluuium introductus. Dicitur enim Genesis octauo. Quasi olera uirentia dedi vobis omnem carnem. & hoc ideo, quia esus terræ nascentium magis pertinet ad quandam simplicitatem vitæ: esus autem carnium ad quasdam delicias, & curiositatem uiuendi. Sponte enim terra herbam germinat, vel cum modico studio huiusmodi terræ nascentia in magna copia procurantur. Oportet autem cum magno studio animalia nutrire, vel etiam capere: & ideo volens Dominus populum suum reducere ad simpliciorem victum, multa in genere terræ animalium eis prohibuit, non autem in genere nascentium, uel etiam quia animalia immolabantur idolis, non autem terræ nascentia.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd etsi hœdus occisus nõ sentiat, qualiter carnes eius coquantur: tamen in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere videtur, si lac matris quod datum est ei pro nutrimento, adhibeatur ad consumptionem carnium ipsius. Vel potest dici, quod Gentiles in solemnitatibus idolorum taliter carnes

*Ar. 3. ad 2.

*Ar. 3. ad 8. arg.

In li. Dux errantium.

vi. 6. c. 7. circa prin. 40. 6.

carnes hædi decoquebant ad immolandum, vel ad comedendum, & ideo Exod. 23. postquàm prædictum fuerat de solemnitatibus celebrandis in lege, subditur, Non coques hœdum in lacte matris suæ. Figuralis autem ratio huius prohibitionis est, quia præfigurabatur ꝙ Christus qui est hœdus propter similitudinem carnis peccati, non erat à Iudæis coquendus, ideſt, occidendus in lacte matris ideſt, in tempore infantiæ: vel significatur ꝙ hœdus ideſt peccator non coquendus in lacte matris ideſt non est blãditiis deliniendus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd Gentiles, fructus primitiuos, quos fortunatos æstimabant, diis suis offerebãt, vel etiam comburebant eos ad quædam magica facienda. & ideo præceptum est eis, vt fructus trium primorum annorum immundos reputarent. In tribus enim annis ferè omnes arbores terræ illius fructum producunt, quæ scilicet vel seminando, vel inserendo, vel plantando coluntur. Raro autem contingit, ꝙ ossa fructuum arboris, vel semina latentia seminentur, hæc enim tardius facerent fructum: sed lex respexit ad id quod frequentius fit. Poma autem quarti anni, tanquàm primitiæ mundorum fructuum, Deo offerebantur: quinto autem anno, & deinceps comedebantur. Figuralis autem ratio est, quia per hoc præfiguratur, quòd post tres status legis, quorum vnus est ab Abraham vsque ad Dauid, secundus vsque ad transmigrationem Babylonis, tertius vsque ad Christum, erat Christus Deo offerendus, qui est fructus legis: vel quia primordia nostrorum operum debent esse nobis suspecta propter imperfectionem.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut dicitur Eccle. 19. Amictus corporis enuntiat de homine. Et ideo voluit Dominus vt populus eius distingueretur ab aliis populis non solo signo circuncisionis, quod erat in carne, sed etiã certa habitus distinctione: & ideo prohibitum fuit eis, ne induerentur vestimento ex lana & lino contexto, & ne mulier indueretur veste virili, aut econuerso, propter duo. Primo quidem ad vitandum idolatriæ cultum. Huiusmodi enim variis vestibus ex diuersis contextis Gentiles in cultu suorum deorum vtebãtur, & etiam in cultu Martis mulieres vtebãtur armis virorum: in cultu autem Veneris econuerso viri vtebantur vestib. mulierum. Alia ratio est ad declinãdam luxuriam, nam per commistiones varias in vestimentis, omnis inordinata commistio coitus excluditur. Quòd autem mulier induatur veste virili, aut econuerso, incentiuum est concupiscentiæ, & occasionem libidini præstat. Figuralis autem ratio est, quia in vestimẽto contexto ex lana & lino interdicitur coniunctio simplicitatis, & innocentiæ, quæ figuratur per lanam, & subtilitatis & malitiæ. quæ figuratur per linum: prohibetur etiam, quòd mulier non vsurpet sibi doctrinam vel alia virorum officia, vel ne vir declinet ad mollities mulierum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut Hieron. dicit super Matth. * Dominus iussit, vt in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent ad populum Israel dignoscendum ab aliis populis, vnde per hoc se esse Iudæos profitebantur: & ideo per aspectum huius signi inducebantur in memoriam suæ legis. Quod autem dicitur, Ligabis ea in manu tua, & erunt semper ante oculos tuos, Pharisæi malè interpretabantur, scribentes in membranis decalogum Moysi, & ligabant in fronte quasi coronã, vt ante oculos moueretur: cum tamẽ intentio Domini mandantis fuerit, vt signarentur in manu i. in operatione, & essent ante oculos, i. in meditatione. In hyacinthinis autem vittis, quæ palliis inserebantur, significatur cœlestis intentio, quæ omnibus operibus nostris debet adiungi. Potest tamen dici, quòd quia populus ille carnalis erat, & duræ ceruicis, oportuit etiã per hmõi sensibilia eos ad legis obseruantiã excitari.

*Mat. 23. sup illud magnificant fimbrias suas 50.9

¶ Ad octauum dicẽdum, quòd affectus hominis est duplex. Vnus quidem secundum rationem: alius verò secundum passionem. Secundum igitur affectum rationis non refert quid homo circa bruta animalia agat: quia omnia sunt subiecta eius potestati à Deo, secundum illud Psalm. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. & secundum hoc Apostolus dicit, quòd non est cura Deo de bobus: quia Deus non requirit ab homine quid circa boues agat, vel circa alia animalia. Quantum verò ad affectum passionis, mouetur affectus hominis etiam circa alia animalia: quia enim passio misericordiæ consurgit ex afflictionibus aliorum, contingit autem etiam bruta animalia pœnas sentire, potest in homine consurgere misericordiæ affectus etiam circa afflictiones animalium. Proximum autem est, vt qui exercetur in affectu misericordiæ circa animalia, magis ex hoc disponatur ad affectum misericordiæ circa homines: vnde dicitur Prouerb. duodecimo. Nouit iustus animas iumentorum suorum: viscera autem impiorum crudelia. Et ideo vt Dominus populum Iudaicum ad crudelitatem pronum, ad misericordiã reuocaret, voluit eos exercere ad misericordiam etiã circa bruta animalia, prohibens quædam circa animalia fieri, quę ad crudelitatem quandam pertinere videntur: & ideo prohibuit ne coqueretur hœdus in lacte matris, & quòd non alligaretur os boui trituranti, & ꝙ non occideretur mater cum filiis. Quàmuis etiam dici possit, quòd hæc prohibita sunt eis in detestationem idolatriæ: nam Aegyptij nefarium reputabant, vt boues triturantes, de frugibus comederent. Aliqui etiam malefici vtebantur matre auis incubante, & pullis eius simul captis ad fœcunditatem, & fortunam circa nutritionem filiorum: & quia etiam in auguriis reputabatur hoc esse fortunatum, quod inueniretur mater incubans filijs. Circa commistionem verò animalium diuersæ speciei, ratio literalis potuit esse triplex. Vna quidem ad detestationem idolatrię Aegyptiorum, qui diuersis commistionibus vtebantur in seruitium planetarum, qui secundum diuersas coniunctiones habent diuersos effectus, vt super diuersas species rerum. Alia ratio ad excludendum concubitus contra naturam. Tertia ratio est ad tollendam vniuersaliter occasionem concupiscentiæ. Animalia enim diuersarum specierum non commiscentur de facili adinuicem, nisi hoc per homines procuretur: & in aspectu coitus animalium excitatur homini concupiscentiæ motus. vnde & in traditionibus Iudęorum præceptum inuenitur, vt Rabbi Moyses dicit, vt homines auertant oculos ab animalibus coeuntibus. Figuralis autem horum ratio est: quia boui trituranti, ideſt, prædicatori deferenti segetes doctrinæ, non sunt necessaria victus subtrahenda, vt Apostolus dicit primæ ad Corinth. 9. Matrem etiam non simul debemus tenere cum filiis, quia in quibusdam retinendi sunt spirituales sensus quasi filij, & dimittenda est literalis obseruantia quasi mater, sicut in omnibus cæremoniis legis. Prohibetur etiam, ꝙ iumenta, ideſt, populares homines non faciamus coire, ideſt, coniunctionem habere cum alterius generis animantibus, ideſt, cum Gentilibus, vel Iudæis.

lib. qui dr doctor dubiorum. Et in lib. Dux citã tium.

¶ Ad nonum dicendum, quòd omnes illæ commistiones in agricultura sunt prohibitæ ad literam, in detestationem idolatriæ: quia Aegyptij in veneratione mem stellarum diuersas commistiones faciebant & in seminibus, & in animalibus, & in vestibus repræsentantes diuersas coniunctiones stellarum. Vel omnes huiusmodi commistiones variæ prohibentur ad detestationem coitus contra naturam. Habent tamen figuralem rationem: quia quod dicitur, Non seres vineam tuam altero semine, est spiritualiter intelligendum, quòd in Ecclesia, quæ est spiritualis vinea, non est seminanda aliena doctrina: & similiter ager, ideſt, Ecclesia, non est seminandus diuerso semine, ideſt, catholica doctrina, & hæretica. Non est etiam simul arandum in boue & asino: quia fatuus sapienti in prædicatione non est sociandus, quia vnus impedit alium.

Deest solutio. 10. arg.

¶ Ad vndecimum dicendũ, ꝙ malefici & sortdotes idolorum vtebantur in suis ritib. ossibus, vel carnibus hominum mortuorum: & ideo ad extirpandum idolatriæ cultum præcepit Dominos, vt sacerdotes minores, qui per tempora certa ministrabant in Sanctuario, non inquinarentur in mortimus, nisi valde propinquorum, s. patris & matris, & huiusmodi coniunctarum personarum. Ponti fex autem semper debebat esse paratus ad ministerium Sanctuarij: & ideo totaliter prohibitus erat ei accessus ad mortuos quantuncunq; propinquos. Præceptum etiam est eis ne ducerent vxorem meretricem ac repudiatam, sed virginem, tum propter reuerentiam sacerdotum, quorum dignitas quodammodo ex tali coniugio diminui videretur: tum etiam propter filios, quibus esset ad ignominiam turpitudo matris, quod maximè tunc erat vitandum, qñ sacerdotij dignitas secundum successionem generis conferebatur. Præceptum ẽt erat eis, vt non raderẽt caput, nec barbam, nec in carnibus suis facerent incisuram remouendum idolatriæ ritum. Nam sacerdotes Gẽtilium radebant caput & barbam. vnde dicitur Baruch. 6. Sacerdotes sedent habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam. Et ẽt in cultu idolorum incidebant se cultris & lanceolis, vt dicitur 3. Regum 18. vnde contraria præcepta sunt sacerdotibus veteris legis. Spiritualis ãt ratio horum est, quia sacerdotes omnino debent esse immunes ab operibus mortuis, quæ sunt opera peccati: & ẽt non debent radere caput, ideſt, deponere sapientiam, neque deponere barbam, ideſt sapientiæ perfectionem, neque etiam scindere vestimenta, aut incidere carnes, vt scilicet vitium schismatis non incurrant.

QVAESTIO CIII.

De duratione præceptorum cæremonialium, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de duratione cæremonialium præceptorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum præcepta cæremonialia fuerint ante legem.

¶ Secundo, Vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi.

¶ Tertio, Vtrum cessauerint Christo veniente.

¶ Quarto, Vtrum sit peccatum mortale obseruare ea post Christum.

ARTICVLVS I.

Vtrum cæremoniæ legis fuerint ante legem.

¶ Super quæstionis centesimæ tertiæ, Articul. primum.

641 Heb. 7.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ cæremoniæ legis fuerint ante legem. Sacrificia enim & holocausta pertinent ad cæremonias veteris legis, vt supra dictum est* sed sacrificia & holocausta fuerunt ante legem. dicitur enim Genes. 4. quod Cain obtulit de fructibus terræ munera Domino: Abel autem obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum. Noe etiam obtulit holocausta Domino, vt dicitur Genes. 8. & Abraham similiter, vt dicitur Genes. 22. ergo cæremoniæ veteris legis fuerunt ante legem.

¶ 2 Præt. Ad cæremonias sacramentorum pertinet constructio altaris & eius inunctio: sed ista fuerunt ante legem. legitur enim Genes. 13. ꝙ Abraham ædificauit altare Domino. & de Iacob dicitur Gen. 28. quod tulit lapidem & erexit in titulum, fundens oleũ de super. ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem.

¶ 3 Præt. Inter sacramenta legalia, primum dicitur fuisse circuncisio: sed circuncisio fuit ante legem, vt patet Gen. 17. similiter etiam sacerdotium fuit ante legem. dicitur enim Gen. 14. ꝙ Melchisedec erat sacerdos Dei summi. ergo cæremoniæ sacramentorum fuerunt ante legem.

¶ 4 Præt. Discretio mundorum animalium ab immundis pertinet ad cæremonias obseruantiarum, vt supra dictum est: sed talis distinctio fuit ante legem. dicitur enim Gen. 7. Ex omnibus mundis animalibus tolle septena & septena: de animantibus verò immundis duo & duo. ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem.

* q. 101. artic. 4. & 102. art 6.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Deuter. 6. Hęc sunt præcepta & cæremoniæ, quæ mandauit Dominus Deus noster, vt docerem vos: non autem indiguissent, super his doceri, si prius prædictæ cæremonię fuissent. ergo cæremoniæ legis non fuerunt ante legem.

¶ RESPON. Dicendum, ꝙ sicut ex dictis patet: * Cæremoniæ legis ad duo ordinabantur, scilicet cultum Dei, & ad figurandum Christum. Quicunque autem colit Deum, oportet ꝙ per aliqua determinata eum colat, quæ ad exteriorem cultum pertinent. Determinatio autem diuini cultus pertinet ad cæremonias, sicut etiam determinatio eorum, per quæ ordinamur ad proximum, pertinet ad præcepta iudicialia, vt supra dictum est.* & ideo sicut inter homines communiter erant aliqua iudicialia, non tamen ex authoritate legis diuinæ instituta, sed ratione hominum ordinata: ita etiam quædam cæremoniæ, non quidem ex authoritate alicuius legis determinatæ, sed solum secundum voluntatem & deuotionem hominum Deum colentium. Sed quia etiam ante legem fuerunt quidam viri præcipui prophetico spiritu pollentes, credendum est, ꝙ ex instinctu diuino, quasi ex quadam priuata lege, inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui & conueniens esset interiori cultui, & etiam congrueret ad significandum Christi mysteria, quæ figurabantur etiam per alia eorum gesta, secundum illud 1. ad Cor. 10. Omnia in figuram contingebant illis. Fuerunt igitur ante legem quædam cæremoniæ, non tamen cæremoniæ legis: quia non erant per aliquam legislationem institutæ.

* q. 102. art. 2.

* q. 99. ar. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ huiusmodi oblationes & sacrificia, & holocausta offerebant antiqui ante legem ex quadam deuotione propriæ voluntatis, secundum quod eis videbatur conueniens, vt in rebus quas à Deo acceperant, quas in reuerentiam diuinam offerrent, protestarentur se colere Deum, qui est omnium principium & finis.

¶ AD SECVNDVM dicendum, ꝙ etiam sacra quædam instituerunt: quia videbatur eis conueniens, vt in reuerentiam diuinam essent aliqua loca ab alijs distincta diuino cultui mancipata.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd sacramentum circuncisionis præcepto diuino fuit statutum ante legem. vnde non potest dici sacramentum legis quasi in lege instituta: quia non erat per aliquam legislationem institutæ.

* q. 101. ar. 1. q. 103. nota duo. Primum in responsione ad 3. ꝙ sacerdotium ante legem non diuina, sed humana determinatione, dignitas erat primogeniti, vt hinc ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sticutum,sed solum quasi in lege obseruatum. Et hoc est quod Dominus dicit Ioan. septimo. Circuncisio non ex Moyse est,sed ex patribus eius. Sacerdotium etiam erat ante legem apud colentes Deum secundum humanã determinationem,qui hanc dignitatem primogenitis attribuebant.

¶ Ad quartum dicendum,quòd distinctio mundorum animalium,& immundorum non fuit ante legem quantum ad esum,cum dictum sit Gene. nono. Omne quod mouetur,& viuit, erit vobis in cibum, sed solum quantum ad sacrificiorum oblationem: quia de quibusdam determinatis animalibus sacrificia offerebant. Si tamen quantum ad esum erat aliqua animalium discretio, hoc non erat quia esus illorum reputaretur illicitus, cum nulla lege esset prohibitus,sed propter abominationem, vel consuetudinem:sicut & nunc videmus, ꝙ aliqua ciba ria sunt in aliquibus terris abominabilia,quæ in aliis comeduntur.

ARTICVLVS II.

¶ Super quæstionis centesimæ tertiæ, Articulum Secundum.

Vtrum cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis.

642 Sup.q.98 ar.1. & q. 100.ar.12. Et 3. dist. 40.ar.3.

IN articulo secundo eiusdem quæstio. difficultas de cõtinentia gratiæ in sacramẽtis nouæ legis relinquatur discutienda inferius in tertia parte, vbi de sacramentis tractabitur, & de circuncisione.

AD SECVNDVM sic procedi-tur. Videtur quòd cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis. Expiatio enim à peccato,& consecratio hominis,ad iustificationem pertinent: sed Exod. 29.dicitur,quòd per aspersionem sanguinis,& inunctionem olei consecrabantur sacerdotes,& vestes eorum. & Leuit. 16.dicitur,quòd sacerdos per aspersionem sanguinis vituli expiabat Sanctuarium ab immũditiis filiorum Israel, & à præuaricationibus eorum, atque peccatis.ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.

¶ 2 Præt. Id per quod homo placet Deo,ad iustitiam pertinet, secundum illud Psal. 10. Iustus Dominus, & iustitias dilexit:sed per cæremonias aliqui Deo placebant,secundum illud Leuit. 10. Quomodo potui placere Domino in cæremoniis mente lugubri? ergo cæremoniæ veteris legis habebant virtutẽ iustificandi.

¶ 3 Præt. Ea quæ sunt diuini cultus magis pertinent ad animam quàm ad corpus,secundum illud Psalm. 18. Lex Domini immaculata,conuertens animas: sed per cæremonias veteris legis mundabatur leprosus,vt dicitur Leuit. 14.ergo multo magis cæremoniæ veteris legis poterant mundare animam iustificando.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Galat. 2. Si data esset lex quæ posset iustificare, Christus gratis mortuus esset, ideſt, sine causa: sed hoc est inconueniens. ergo cæremoniæ veteris legis non iustificabant.

¶ RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * in veteri lege duplex immunditia obseruabatur. Vna quidem spiritualis,quæ est immunditia culpæ: alia verò corporalis,quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum.sicut leprosus dicebatur immundus,vel ille qui tãgebat aliquod morticinium; & sic immũditia nihil aliud erat,quàm irregularitas quædam. Ab hac igitur immunditia cæremoniæ veteris legis habebant virtutem emundandi:quia huiusmodi cæremoniæ erant quædam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas prędictas immunditias ex statuto legis inductas.& ideo Apostolus dicit ad Hebr.9.quod sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationẽ carnis. Et sicut ista immunditia,quę per huiusmodi cæremonias emundabatur, erat magis carnis quàm mentis: ita etiam ipsæ ceremoniæ,iustitiæ carnis dicuntur ab ipso Apostolo parum supra. Iustitijs, inquit, carnis vsque ad tempus correctionis impositis. Ab immunditia verò mentis,quæ est immunditia culpæ,non habebant virtutem expiandi:& hoc ideo,quia expiatio à peccatis nunquam fieri potuit,nisi per Christum,qui tollit peccata mundi, vt dicitur Io.1. Et quia mysterium incarnationis & passionis Christi nondum erat realiter peractum, veteris legis cæremoniæ non poterant in se continere realiter virtutem profluentem à Christo incarnato & passo,sicut continent sacramenta nouæ legis & ideo non poterant à peccato mundare,sicut Apost. dicit ad Heb.10.quòd impossibile est sanguine taurorum,aut hircorum auferri peccata. Et hoc est quòd Gal.4. Apost. vocat ea egena, & infirma elementa. infirma quidem,quia non possunt à peccato mundare:sed hæc infirmitas prouenit ex eo quòd sunt egena. ideſt,eo ꝙ non continent in se gratiam. Poterat autem mens fidelium tempore legis per fidem coniungi Christo incarnato & passo,& ita ex fide Christi iustificabantur,cuius fidei quædam protestatio erat huiusmodi cæremoniarum obseruatio,inquantum erant figura Christi: & ideo pro peccatis offerebantur sacrificia quædam in veteri lege,non quia ipsa sacrificia à peccato emundarent, sed quia erant quædam protestationes fidei, quæ à peccato mundabant.& hoc etiam ipsa lex innuit ex modo loquendi. Dicitur enim Leuit.4.& 5.ꝙ in oblatio hostiarũ pro peccato orabit pro eo sacerdos,& dimittetur ei,quasi peccatum dimittatur non ex vi sacrificiorum,sed ex fide & deuotione offerentium. Sciendum est tamen, quòd hoc ipsum ꝙ veteris legis cæremoniæ à corporalibus immunditiis expiabant,erat in figura expiationis a peccatis quæ fit per Christum. Sic igitur patet,ꝙ cæremoniæ in statu veteris legis non habebant virtutem iustificandi.

* Q. 102. ar.5.ad 4. præcipue.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ illa sanctificatio sacerdotum,& filiorum eius & vestium ipsorum,vel quorumcunque aliorum per aspersionem sanguinis, nihil aliud erat,q̃ deputatio ad diuinũ cultũ,& remotio impedimentorũ ad emundationẽ carnis:& Apo. dicit in præfigurationẽ illius sanctificationis,qua Iesus per suũ sanguinẽ sanctificauit populum. Hæc ergo expiatio ad remotionẽ huiusmodi corporalium immunditiarũ referenda est,nõ ad remotionem culpæ:vnde etiam Sanctuarium expiari dicitur,quod culpæ subiectum esse non poterat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacerdotes placebant Deo in cæremoniis propter obedientiam, & deuotionem,& fidem rei præfiguratæ,non autem propter ipsas res secundum se consideratas.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cęremoniæ illæ, quæ erãt institutæ in emundatione leprosi, non ordinabantur ad tollendam immunditiã infirmitatis lepræ,quod patet ex hoc,ꝙ non adhibeantur hmõi cæremoniæ nisi iam emundato. Vnde dr̃ Leuit.14.ꝙ sacerdos egressus de castris cũ inuenerit lepram esse mundatam,præcipiet ei qui purificatur,vt offerat &c. Ex quo patet,quod sacerdos constituebatur iudex lepræ mundat⁹,non autem emundandæ. Adhibeantur autem hmõi cæremoniæ ad tollendam immunditiam irregularitatis. Dicunt tamen ꝙ quandoque, si contingeret sacerdotem errare in iudicando, miraculosè leprosus mundabatur à Deo virtute diuina, non autem virtute sacrificiorum: sicut etiam miraculosè mulieris adulteræ computrescebat femur bibitis aquis, in quibus sacerdos maledicta congesserat, vt habetur Nu. 5.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Vtrum cæremoniæ veteris legis cessauerint in aduentu Christi.

643 2.2.q.86. ar.4.ad 1. Et 2.dist. 44 q.2.a. 2.ad 3.Et 4.dist.1.q. 2.ar.5.q. 1.& 2.Et dist.2.q.1. artic.4.q. 3.co. Et quol. 2.2. 8.co. Et Ro.14.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cæremonię veteris legis non cessauerint in Christi aduentu. Dicitur enim Baruch. 5. Hic est liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum:sed ad legem pertinent legis cæremoniæ. ergo legis cæremonię in æternum duraturæ erant.

¶ 2 Præt. Oblatio mundati leprosi ad legis cęremonias pertinebat: sed etiam in Euangelio præcipitur leproso emundato, vt huiusmodi oblationes offerat. ergo cæremoniæ veteris legis non cessauerunt Christo veniente.

¶ 3 Præt. Manente causa,manet effectus: sed cæremoniæ veteris legis habebant quasdam rationabiles causas, inquantum ordinabantur ad diuinum cultum etiam præter hoc,ꝙ ordinabantur in figuram Christi. ergo cæremoniæ veteris legis cessare non debuerunt.

9.præc.a. 4.ad 10.

¶ 4 Præt. Circuncisio erat instituta in signum fidei Abrahæ: obseruatio autem sabbathi ad recolendum beneficium creationis, & aliæ solemnitates legis ad recolendum alia beneficia Dei, vt supra dictum est: * sed fides Abrahæ est semper imitanda etiam à nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia semper sunt recolenda. ergo ad minus circuncisio & solemnitates legis cessare non debuerunt.

¶ Sed contra est, quod Apostо. dicit ad Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo,aut in potu,aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbathorum, quæ sunt vmbra futurorum. & ad Heb.8. dicitur,quòd dicendo nouum testamentum,veterauit prius:quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.

¶ Respondeo Dicendum, quòd omnia præcepta cæremonialia veteris legis ad cultum Dei sunt ordinata, vt supra dictum est.* Exterior autem cultus proportionari debet interiori cultui, qui consistit in fide, spe, & charitate: vnde secundum diuersitatem interioris cultus debuit diuersificari exterior cultus. Potest autem triplex status distingui interioris cultus. Vnus quidem, secundum quem habetur fides, & spes & de bonis cælestibus,& de his per quæ in cælestia introducimur:de vtrisque quidem sicut de quibusdam futuris, & talis fuit status fidei,& spei in veteri lege. Alius autem est status interioris cultus, in quo habetur fides & spes de cælestibus bonis,sicut de quibusdam futuris, scilicet de his per quæ introducimur in cælestia, sicut de præsentibus, vel præteritis,& iste est status nouæ legis. Tertius autem status est, in quo vtraque habentur vt præsentia, & nihil creditur vt absens,neque speratur vt futurum, & iste est status beatorum. In illo ergo statu beatorum nihil erit figuralead diuinum cultum pertinens, sed solum gratiarum actio,& vox laudis.& ideo dicitur Apoca.21. de Ciuitate beatorum. Templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est,& Agnus. Patet igitur ratione cæremoniæ primi status, per quas figurabatur & secundus,& tertius,veniente secundo statu cessare debuerunt,& aliæ cæremoniæ induci,quæ conuenirent statui cultus diuini pro tempore illo,in quo bona cælestia sunt futura: beneficia autem Dei, per quæ ad cælestia introducimur,sunt præsentia.

9.10 art. 4.& 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd lex vetus dicitur esse in æternum,secundum moralia quidem simpliciter & absolutè,secundum cęremonialia verò quantum ad veritatem per ea figuratam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mysterium redemptionis humani generis completũ fuit in passione Christi,vnde tunc Dominus dixit: Consummatum est,vt habetur Ioan. 19. & ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia,quasi iam veritate eorum consummata, in cuius signum in passione Christi velum templi legitur esse scissum,Matth. 27.& ideo ante passionem Christi Christo prædicante,& miracula faciente,currebant simul Lex & Euangelium: quia iam mysterium Christi erat inchoatum,sed nondum consummatum. & propter hoc mandauit Christus Dominus ante passionem leproso, vt legales cæremonias obseruaret.

¶ Ad tertium dicendum,quòd rationes literales cæremoniarum supra assignatæ referuntur ad diuinum cultũ, qui quidem cultus erat in fide venturi: & ideo iam veniente eo qui venturus erat, & cultus ille cessat, & omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ.

¶ Ad quartum dicendum,quod fides Abrahæ fuit commendata in hoc,quòd credidit diuinæ promissioni de futuro semine, in quo benedicerentur omnes gentes: & ideo quandiu hoc erat futurum, oportebat protestari fidem Abrahæ in circuncisione.sed postquam iam hoc est perfectum,oportet idem alio signo declarari scilicet baptismo,qui in hoc circuncisioni succedit, secundum illud Apost. ad Col. 2. Circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione domini nostri Iesu Christi, consepulti ei in baptismo. Sabbathum autem, quod significabat primam creationem, mutatur in diem Dominicum, in quo commemoratur noua creatura inchoata in resurrectione Christi. Et similiter alijs solemnitatibus veteris legis nouæ solemnitates succedunt: quia beneficia illi populo exhibita significant beneficia nobis concessa per Christum. Vnde festo Phase succedit festum Passionis Christi,& Resurrectionis. Festo Pentecostes, in quo fuit data lex vetus, succedit festum Pentecostes,in quo fuit data lex spiritus vitæ. Festo Neomeniæ succedit festum beatæ Virginis, in qua primo apparuit illuminatio Solis.i. Christi per eo piam gratiæ. Festo Tubarum succedunt festa Apostolorum. Festo Expiationis succedunt festa Martyrum & Confessorum. Festo Tabernaculorum succedit festum consecrationis Ecclesiæ. Festo Cœtus atque collectæ succedit festum Angelorum, vel etiam festum omnium Sanctorum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum post passionem Christi legalia possint seruari sine peccato mortali.

¶ Super quæstionis centesimæ tertiæ Articulum quartum.

644 Inf.q.104 a.3.co. Et 2.2.q.87. arti.1.co. post med. & q.93.a. 1.& q.94. ar.3.ad 5 Et 4.dist.1. q.2.ar.5. q. 3. & 4. Et Ro.14. Et Gal.2. 3. & 5.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd post passionem Christi legalia possint sine peccato mortali obseruari. Non est enim credendum, quòd Apostoli post acceptum Spiritum sanctum mortaliter peccauerint. eius enim plenitudine sunt induti virtute ex alto, vt dicitur Lucæ vltimo: sed Apostoli post aduentum Spiritus sancti legalia obseruauerunt. dicitur enim Act. 16. quòd Paulus circuncidit Timotheum.& Actuum 21. Dicitur,quòd Paulus secundum consilium Iacobi, assumptis viris purificatus cum eis intrauit in templum annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. ergo sine peccato mortali possunt post Christi passionem legalia obseruari.

¶ 2 Præt. Vitare consortia Gentium

Universidad de Deusto
Biblioteca

li, & ex hac ratione cístinguitur. Et tenet sequela, quia cum idem sit iudicium ſm hanc rationé de verbis & factis cæremonialibus, sicut duo tantum tẽpora distinguũtur quo ad verba, ita quo ad facta cæremonialia, & sicut post passionẽ Christi immediate peccassent mortaliter Apostoli dicentes Iesum Christũ nasciturũ passurum, resurrecturũ, ita exercentes facta profitẽtia ipsum nasciturum passurum, resurrecturum, peccabant mortaliter: super hoc quippe vis rationis stat, ꝙ paria sint mentiri verbo & facto. Si autem ꝙ deduximus non admittitur, qa contradicit tribus temporibus in responsione ad primũ ab Aug. positis, sequitur ꝙ ratio efficax non sit ad concludendum, ꝙ legalia seruari non possent absque peccato mortali, ꝙ tamen in corpore arti. concluditur nõ magis namque est mendacium dicere nunc Christum nasciturũ, passurũ, resurrecturũ, ascensurũ, & Spũs sancti legem daturũ, quàm post Pentecosten tẽpore Apostolorum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia non solum ex Auguſt. & authoris, sed Eccleſiæ authoritate distinctionem triũ temporum, & rationem in litera allatam, & conclusionem, vt in concilio Florentino sub Euge. 4. patet; habemus: ideo vtrunq; saluare oportet.

Dicendum est ergo, ꝙ ratio illa dementicio, verbo, vel facto efficax est, & concludit ꝙ ceremonialia absolute & simpliciter non potuerunt post Christum immediate obseruari absque mendacio perniciosо, & propterea hodie seruari nõ possunt, nec tunc seruari potuerunt absolute: quoniam absolute seruata seruantur vt viua & necessaria ad salutem ex lege veteri, quòd post

*Li. 19. c. 16. a medium illius to. 6.

*In Epiſ. qua incipit Tres ſimul Epiſ. to. 3. inter opa Hier. Et in Epiſt.

lium ad cæremonias legis pertinebat: sed hoc obseruauit primus Pastor Ecclesię, dicitur enim ad Gala 2. quòd cum venissent quidam Antiochiam, subtrahebat & segregabat se Petrus à Gentilibus. ergo absque peccato post passionem Christi legis cæremoniæ obseruari possunt.

¶ 3 Præt. Præcepta Apostolorum non induxerũt homines ad peccatum sed ex decreto Apostolorum statutũ fuit, ꝙ Gentiles quædam de cæremonijs legis obseruarent. dicitur enim Act. 15. Visum est spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere oneris vobis, quam hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. ergo absque peccato cæremoniæ legales possunt post Christi passionem obseruari.

¶ Sed contra est, quod Apoſt. dicit ad Gala. 5. Si circũcidimini, Christus nihil vobis proderit: sed nihil excludit fructum Christi, nisi peccatum mortale. ergo circuncidi, & alias cæremonias obseruare post passionem Christi, est peccatum mortale.

¶ Respondeo Dicendum, quòd omnes cæremoniæ sunt quædam protestationes fidei, in qua consistit interior Dei cultus. sic autem fidem interiorem potest homo protestari factis, sicut & verbis, & in vtraque protestatione si aliquid homo falsum protestatur, peccat mortaliter. Quàm uis autem sit eadem fides quam habemus de Christo, & quam antiqui patres habuerunt, tamen quia ipsi præcesserunt Christum, nos autem sequimur, eadem fides diuersis verbis significatur à nobis, & ab eis. nam ab eis dicebatur: Ecce Virgo concipiet & pariet filium, quæ sunt verba futuri temporis. Nos autem idem repræsentamus per verba præteriti temporis dicentes, quòd concepit & peperit. Et similiter cæremoniæ veteris legis significabant Christum vt nasciturum & passurum, nostra autem sacramenta significant ipsum vt natum & passum. Sicut igitur peccaret mortaliter, qui nunc suam fidem protestando, diceret Christum nasciturum, quòd antiqui piè & veraciter dicebant: ita etiam peccaret mortaliter, siquis nunc cæremonias obseruaret, quas antiqui piè & fideliter obseruabant. Et hoc est quod * Augustinus dicit contra Faustum, Iam non promittitur nasciturus, passurus: resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant: sed annuntiatur quòd natus sit, passus sit, resurrexit, quod hæc sacramenta, quæ à Christianis aguntur, iam personant.

¶ Ad primvm ergo dicendum, quòd cirta hoc diuersimodè sensisse videntur Hierony. & Augustin. * Hieronymus enim distinxit duo tempora vnum tempus ante passionem Christi, in quo legalia non erant mortua, quasi non habentia vim obligatoriam aut expiatiuam pro suo modo, nec etiam mortifera, quia non peccabant ea obseruantes. Statim autem post passionem Christi inceperunt esse non solum mortua, idest, non habentia virtutem & obligationem: sed etiam mortifera, ita scilicet, quòd peccabant mortaliter quicunque ea obseruabant. vnde dicebat, quòd Apostoli nunquam legalia obseruauerunt post passionem secundum veritatem, sed solum quadam pia simulatione, ne scilicet, scandalizarent Iudæos, & eorum conuersionem impedirent: quæ quidem simulatio sic intelligenda est, non quidem ita quòd illos actus secundum rei veritatem non faceret, sed quia non faciebant tanquam legis cæremonias obseruantes: sicut si quis pelliculam virilis membri abscinderet propter sanitatem, non causa legalis circuncisionis obseruandæ. Sed quia indecens videtur, quòd Apostoli ea occultarent propter scandalum, quæ pertinent ad veritatem vitæ & doctrinæ, & quòd simulatione vterentur in his quæ pertinent ad salutem fidelium: ideo conuenientius * Augustin. distinxit tria tempora. Vnum quidem ante Christi passionem, in quo legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autem post tempus Euangelii diuulgati, in quo legalia sunt mortua, & mortifera. Tertium autem est tempus medium, scilicet à passione Christi vsque ad diuulgationem Euangelij, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obseruare tenebatur. non tamen fuerunt mortifera, quia illi qui conuersi erant ad Christum ex Iudæis, poterant illa legalia licitè obseruare, dummodo non sic ponerent spem in eis, quòd ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine legalibus fides Christi iustificare non posset. His autem qui conuertebantur ex gentilitate ad Christum, non inerat causa vt ea obseruarent. & ideo Paulus circuncidit Timotheum, qui ex matre Iudæa genitus erat: Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circuncidere noluit. Ideo autem noluit Spiritus sanctus, vt statim inhiberetur his, qui ex Iudæis conuertebantur, obseruatio legalium, sicut inhibebatur his, qui ex Gentilibus conuertebantur, gentilitatis ritus, vt quædam differentia inter hos ritus ostenderetur. Nam gentilitatis ritus reputabatur tanquàm omnino illicitus, & à Deo semper prohibitus. Ritus autem legis cessabat tanquàm impletus per Christi passionem, vt pote à Deo in figurã Christi institutus.

¶ Ad secundum dicendum quòd secundum * Hieron. Petrus simulatoriè se à Gentilibus subtrahebat, vt vitaret Iudæorum scandalum, quorum erat Apostolus. vnde in hoc nullo modo peccauit: sed Paulus eum similiter simulatoriè reprehendit, vt vitaret scandalum Gentilium, quorum erat Apostolus. Sed * Augustin. hoc improbat, quia Paulus in canonica scriptura, scilicet Galat. 2. in qua nefas est credere aliquid falsum esse, dicit quòd Christum nunquã licuit. Quare autẽ quodam tempore tantum, scilicet vsque ad diuulgationem Euangelii, licuerit seruare ea dem, vt mortua, est quia vsque ad tumulum tantũ mortua persona, vt mortua tamen custoditur. Vnde Spiritus sancti autho ritate, vt in litera dicitur, quasi dispẽsatiue concessum est tẽpus non nocentiendi facto, quia non est concessum vt vterentur eis vt viuis, sic enim profitentur Christum nasciturũ, passurũ &c. sed deferendi mortuum synagogã matrem cũ honore ad tumulum. tunc quippe tumulata est, qũ Euangelium est diuulgatum. Propter quòd nunc nec vt viua propter mendacium, nec vt mortua propter sepulturam, iam seruari possũt cæremonialia illa absq; peccato mortali. Et sic patet omnia consonare.

¶ In responsione ad tertium scito, ꝙ in eodem Florentino Concilio eadem nizata est quasi ad verbum hæc doctrina.

de Petro reprehẽ. & Augu. ad Hieron. Epiſtola 19.

* Circa fin. commentarii ad c. 44. tom. 5.

*Epiſt. 19 tom. 2.

Loco citato ad 1 argu.

645 Sup. q. 99 ar. 4. & lo cis ibi in ductis.

*In Epiſt. 19. to. 2

quòd Petrus reprehensibilis erat. vnde verum est ꝙ Petrus peccauit, & Paulus verè eum non simulatoriè reprehendit. Non autẽ peccauit Petrus in hoc, ꝙ ad tẽpus legalia obseruabat: quia hoc sibi licebat tanquàm ex Iudæis conuersus: sed peccabat in hoc: ꝙ circa ligalium obseruantiam nimiã diligentiã adhibebat, ne scandalizaret Iudæos ita quòd ex hoc sequebatur Gentilium scandalum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quidam dixerunt ꝙ illa prohibitio Apostolorum non est intelligenda ad literam, sed secundum spiritualem intellectum, vt scilicet in prohibitione sanguinis intelligatur prohibitio homicidij, in prohibitione suffocati intelligatur prohibitio violẽtiæ & rapinæ, in prohibitione immolatorum intelligitur prohibitio idolatriæ: fornicatio autem prohibetur tanquã per se malum. & hanc opinionem accipiunt ex quibusdã glosis, quæ homini præcepta mystícè exponunt. Sed quia homicidium, & rapina etiam apud Gentiles reputabantur illicita, non oportuisset super hoc speciale mandatum dari his, qui erant ex gentilitate conuersi ad Christum. Vndealij dicunt, ꝙ ad literam illa comestibilia fuerunt prohibita, non propter obseruantiam legalium, sed propter gulam comprimendam. Vnde dicit Hierony. * super illud Ezech. 44. Omne morticinium &c. Condemnat sacerdotes, qui in cibis, & cæteris huiusmodi, hæc cupiditate gulæ non custodiunt. Sed quia sunt quædam cibaria magis delicata ad gulam prouocantia, non videtur ratio quare fuerunt hæc magis quàm alia prohibita. Et ideo dicendum secundum tertiam opinionem, ꝙ ad literam ista sunt prohibita non ad obseruandũ cæremonias legis, sed ad hoc, ꝙ posset coalescere vnio Gentilium, & Iudæorũ insimul habitantium. Iudęis. n. propter antiquam consuetudinem, sanguis & suffocatum erant abominabilia. Comestio autẽ immolatorũ simulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gentiles suspicionem reditus ad idolatriã: & ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum Gentiles & Iudęos. Procedente autẽ tempore, cessante causa cessat effectus, manifestata Euãgelicæ doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, ꝙ nihil ꝙ per os intrat, coinquinat hominẽ, vt dicitur Matth. 15. Et ꝙ nihil est reijciendum, ꝙ cum gratiarum actione percipitur, vt 1. ad Timoth. 4. dicitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum.

¶ Super quæ stionem cẽte simam quartam.

QVAEST. CIIII.

De præceptis iudicialibus in quatuor articulos diuisa.

In qõ. 104. nihil scribendum occurrit, nisi ꝙ duo specialiter aduertas. Primũ est, quare oĩa illius populi erant figuralia. Assignatur namq; in 2. art. ad secundum pro cã, quia Christus ex populo illo erat nasciturus, id est, qa status illius populi erat propter Christum venturum ex eo, consequens est vt veribis & factis prenũtiarent Christum, & pertinentia ad ipsum: & hoc ex diuina institutione, cuius solius est facere, quod facta totius populi sint in figuram. Secũdum

645 Sup. q. 99 ar. 4. & locis ibi in ductis.

Consequenter considerandũ est de præceptis iudicialibus. Et primo, considerãdum est de ipsis in cõi. Secundo, de rationibus eorum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quę sũt iudicialia præcepta.
¶ Secundo, Vtrum sint figuralia.
¶ Tertio, De duratione eorum.
¶ Quarto, De distinctione eorum.

Articvlvs I.

Vtrum ratio præceptorum iudicialium consistat in hoc, quòd sunt ordinantia ad proximum.

Ad primvm sic procedítur. Videtur quòd ratio præceptorum iudicialium non consistat in hoc, ꝙ sunt ordinantia ad proximum. Iudicialia enim præcepta à iudicio dicuntur: sed multa sunt alia, quibus homo ad proximum ordinatur, quæ non pertinent ad ordinationem iudiciorum. non ergo præcepta iudicialia dicuntur, quibus homo ordinatur ad proximum.

¶ 2 Præt. Præcepta iudicialia à moralibus distinguuntur, vt * supra dictum est: sed multa præcepta moralia sunt, quibus homo ordinatur ad proximum, sicut patet in septem præceptis secundæ tabulæ. non ergo præcepta iudicialia dicuntur ex hoc, ꝙ ad proximum ordinant.

¶ 3 Præt. Sicut se habent præcepta cęremonialia ad Deum, ita se habent iudicialia præcepta ad proximum, vt * supra dictum: sed inter præcepta cæremonialia sunt quædam quæ pertinent ad seipsum, sicut obseruantiæ ciborũ, & vestimentorum, de quibus * supra dictum est, ergo præcepta iudicialia non ex hoc dicuntur, quòd ordinent hominem ad proximum.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ezechie. 18. inter cætera bona opera viri iusti: Si iudicium verum fecerit inter virum & virum: sed iudicialia præcepta à iudicio dicuntur. ergo præcepta iudicialia videntur dicilla, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem.

¶ Respondeo Dicendum, quòd sicut ex * supradictis patent, præceptorum cuiuscunque legis quædam habẽt vim obligandi ex ipso dictamine rationis, quia naturalis ratio dictat hoc esse debitum fieri, vel vitari: & huiusmodi præcepta dicuntur moralia, eo ꝙ à ratione dicuntur mores humani. Alia verò præcepta sunt quæ non habent vim obligandi ex ipso dictamine rationis, quia. s. in se considerata non habẽt absolutè rationem debiti, vel indebiti, sed habent vim obligandi ex aliqua institutione diuina, vel humana; & huiusmodi sunt determinationes quædam moralium præceptorum. Si igitur determinentur moralia præcepta per institutionem diuinam in his, per quæ ordinatur homo ad Deum, talia dicentur præcepta cæremonialia. Si autem in his quæ pertinent ad ordinationem hominum ad inuicem, talia dicentur præcepta iudicialia. In duobus ergo consistit ratio iudicialium præceptorum, scilicet, vt pertineant ad ordinationem hominum adinuicem; & vt non habeant vim obligandi ex sola ratione, sed ex institutione.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ iudicia exercentur officio aliquorum principum, qui habent potestatem iudicandi. Ad principem autem pertinet non solum ordinare de his quæ veniunt in litigium, sed etiam de voluntarijs cõtractibus, qui inter homines fiunt, & de omnibus pertinentibus ad populi communitatem & regimen. Vnde præcepta iudicialia non solum sunt illa, quæ pertinent ad lites iudiciorum, sed etiam quæcunque pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, quæ subest ordinationi principis tanquàm supremi iudicis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quę habent vim obligandi ex solo dictamine rationis.

est, ꝙ differẽtia inter cæremonialia, & iudicialia in figurando, non consistit in hoc, ꝙ cæremonialia sint per se primo instituta ad figurandũ & iudicialia sint instituta ad figurandũ per se secundo. hoc enim non dicitur in litera. Et si concederetur, non possent hodie a quocunque præcipi principe, sicut nec cæremonialia, quoniam per se, licet secundo haberent annexã significationem Christi venturi: sed consistit in hoc, ꝙ cæremonialia vt sic per se primo, i. secundũ primariam intentionem Dei instituentis, figurant Christum venturum: iudicialia vero vt sic, nec per se primo, nec per se secundo continent rationem figuræ, sed ex consequenti. i. per accidens, inquantum. s. data sunt populo, cuius totus status erat figuratiuus. Si enim omni in figuram contingebant illis, cũ siquidem ista iudicialia sint pars vna omnium contingentium illis, oportet etiã ista ex cõsequenti esse figuralia. Et propterea possunt hæc statui & seruari.

¶ Et sic intelligę 2. & 3. articul.

q. 99. a. 4.

q. 99. a. 4. & q. 101. art. 1.

q. 102. a. 6

q. 95. a. 2. Et q. 99. ar. 3. & 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad tertivm dicendum, q̃ etiam in his quæ ordinantad Deum, quædam sunt moralia, quæ ipsa ratio fide informata dictat, sicut Deum esse amandum, & colendum. Quædam verò sunt cæremonialia, quæ non habent vim obligationis, nisi ex institutione diuina. Ad Deum autem pertinent non solum sacrificia oblata Deo, sed etiam quæcunque pertinent ad idoneitatem offerẽtium, & Deum colentium. Homines enim ordinantur in Deũ sicut in finem, & ideo ad cultum Dei pertinet, & per consequens ad cæremonialia præcepta, quòd homo habeat quandam idoneitatem respectu cultus diuini: sed homo non ordinatur ad proximum sicut in finem, vt oporteat eum disponi in seipso in ordine ad proximum. Hæc enim est comparatio seruorum ad dominos, qui id quod sunt, dominorum sunt, secundum * Philosoph. in 1. Poli. & ideo non sunt aliqua præcepta iudicialia ordinantia hominem in seipso, sed omnia talia sunt moralia: quia ratio, quæ est principium moralium, se habet in homine respectu eorum quæ ad ipsum pertinent, sicut princeps, vel iudex in ciuitate. Sciendum tamen, q̃ quia ordo hominis ad proximum magis subiacet rationi, quàm ordo hominis ad Deum, plura præcepta moralia inueniuntur, per quæ ordinatur homo ad proximum, quàm per quæ ordinatur homo ad Deum: & propter hoc etiam oportuit plura esse cæremonialia in lege, quàm iudicialia.

*C.3. parum ante me.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurent.

646 Infr. ar. 3 cor. Et 2. 2. q. 87. a. 1. corp.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ præcepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc enim videtur esse proprium cæremonialium præceptorum, q̃ sint in figuram alicuius rei instituta. si igitur etiam præcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia, & cæremonialia præcepta.

¶ 2 Præt. Sicuti illi populo Iudæorum data sunt quædam iudicialia præcepta, ita etiam alijs populis gentiliũ, sed iudicialia præcepta aliorum populorum non figurãt aliquid, sed ordinant quid fieri debeat. ergo videtur q̃ neque præcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarent.

¶ 3 Præt. Ea quæ ad cultum diuinum pertinent, figuris quibusdam tradi oportuit, quia ea quæ Dei sunt, supra nostram rationem sunt, vt * supra dictum est: sed ea quæ sunt proximiorum, non excedunt rationem nostrã. ergo per iudicialia, quæ ad proximum nos ordinant, non oportuit aliquid figurari.

q. 101. ar. 3. ad 2. p̃ cipuo.

¶ SED CONTRA est, quod Exod. 21. iudicialia præcepta allegoricè, & moraliter exponuntur.

¶ Respondeo dicendum, quòd dupliciter contingit aliquod præceptum esse figurale. Vno modo, primo & per se, quia scilicet principaliter est institutum ad aliquid figurandum, & hoc modo præcepta cæremonialia sunt figuralia: ad hoc enim sunt instituta, vt aliquid figurent pertinens ad cultum Dei, & ad mysterium Christi. Quædam verò præcepta sunt figuralia non primo & per se, sed ex consequenti, & hoc modo præcepta iudicialia veteris legis sunt figuralia: non enim sunt instituta ad aliquid figurandum, sed ad ordinandum statum illius populi secundum iustitiam & æquitatem: sed ex consequenti aliquid figurabant inquantum, scilicet totus status illius populi, qui per huiusmodi præcepta disponebatur, figuralis erat, secundum illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in figuram contingebant illis.

In corp. art.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præcepta cæremonialia alio modo sunt figuralia quàm iudicialia, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ populus Iudæorum ad hoc electus erat a Deo, q̃ ex eo Christus nasceretur: & ideo oportuit totum illius populi statum esse prophetiꝯ cum, & figuralem, vt * Augu. dicit contra Faustum: & propter hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis sunt figuralia, quam iudicia alijs populis tradita: sicut etiã bella & gesta illius populi exponuntur mystic è, non autem bella, vel gesta Assyriorum, vel Romanorum, quàmuis longe clariora secundum homines fuerint.

*Li. 22. 24. i pri. tom. 6.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ordo ad proximum in populo illo secundum se consideratus, peruius erat rationi: sed secundum quod referebatur ad cultum Dei, superabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

ARTICVLVS III.

Vtrum præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

647 Inf. q. 108 art. 1. cor. & a 2. co. & ad 4. Et 2. 2. q. 62. ar. 3. ad 1. & q. 81. a. 1. co. Et 4. di. 15. q. 1. a. 5. q. 2. ad 5. Et quol. 2. 2. 8. cor. & quol. 4. a. 13. co. Et Heb. 7. lect. 2.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant. Præcepta enim iudicialia pertinent ad virtutem iustitiæ, nam iudicium dicitur iustitiæ executio: iustitia autem est perpetua & immortalis, vt dicitur Sap. 1. ergo obligatio præceptorum iudicialium est perpetua.

¶ 2 Præt. Institutio diuina est stabilior, quàm institutio humana: sed præcepta iudicialia humanarum legum habent perpetuam obligationem. ergo multo magis præcepta iudicialia legis diuinæ.

¶ 3 Præt. Apostol. dicit ad Hebr. 7. quòd reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ipsius, & inutilitatem: quod quidem verum est de mandato cæremoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta conscientiam seruientem, solummodo in cibis, & in potibus, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis, vt Apostolus dicit ad Hebr. 9. sed præcepta iudicialia erant vtilia, & efficacia ad id, ad quod ordinabantur scilicet ad iustitiam & æquitatem inter homines constituendam. ergo præcepta iudicialia veteris legis non reprobantur, sed adhuc efficaciam habent.

¶ Sed contra est, quod Apostol. dicit ad Heb. 7. quòd translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat: sacerdotium est translatum ab Aaron ad Christum. ergo etiam & tota lex est translata. non ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habent.

¶ Respondeo Dicendum, quòd iudicialia præcepta non habuerunt perpetuam obligationem, sed sunt euacuata per aduentum Christi, aliter tamen quàm cæremonialia. nam cæremonialia adeo sunt euacuata, vt non solum sint mortua, sed etiam mortifera obseruãtibus post Christum, maximè post Euangelium diuulgatum. Præcepta autem iudicialia sunt quidem mortua, quia non habent vim obligandi, non tamen sunt mortifera: quia si quis princeps ordinaret in regno suo illa iudicialia obseruari, non peccaret, nisi forte hoc modo obseruaretur, vel obseruari mandarentur, tanquam habentia vim obligandi ex veteris legis institutione. talis enim intentio obseruandi esset mortifera, & huius differentiæ ratio potest accipi ex præmissis. * Dictum est enim quòd præcepta cæremonialia sunt figuralia primo & per se, tanquàm instituta principaliter ad figurandum Christi mysteria vt futura: & ideo ipsa obseruatio eorum præiudicat fidei veritati, secundum quam confitemur illa mysteria iam esse completa. Præcepta aũt iudicialia non sunt instituta ad figurandũ, sed ad disponendũ statũ illius populi, qui ordinabatur ad Christum: & ideo mutato statu illius populi, Christo iam veniente, iudicialia præcepta obligationẽ amiserunt. Lex enim fuit pædagogus ducens ad Christũ, vt dicitur ad Gal. 3. Quia tamen huiusmodi iudicialia præcepta non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquid fiẽdum, ipsa eorum obseruatio absolutè non præiudicat fidei veritati: sed intentio obseruandi tanquàm

Ar. præc.

ex

ex obligatione legis præiudicat veritati fidei: quia per hoc haberetur, quòd status prioris populi adhuc duraret, & quòd Christus nondum venisset.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ iustitia quidem perpetuo est obseruanda: sed determinatio eorum quæ sunt iusta secundum institutionem humanã, vel diuinam, oportet q̃ varietur secundum diuersum hominum statum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præcepta iudicialia ab hominibus instituta habent perpetuam obligationem manente illo statu regiminis: sed si ciuitas, vel gens ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari. Nõ enim eædem leges conueniunt in democratia, quæ est potestas populi. & in oligarchia, quæ est potestas diuitum, vt patet per * Philo. in sua Politica: & ideo etiam mutato statu illius populi, oportuit præcepta iudicialia mutari.

*Li. 3. c. 5. 6. & 9. to. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa præcepta iudicialia disponebant populum ad iustitiam & æquitatem secundum quod conueniebat illi statui: sed post Christum, statum illius populi oportuit mutari, vt iam in Christo non esset discretio Gentilis & Iudæi, sicut antea erat: & propter hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta iudicialia possint habere aliquam certam diuisionem.

648

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia non possint habere aliquam certam diuisionem. Præcepta enim iudicialia ordinant homines adinuicem: sed ea quæ inter homines ordinari oportet in vsum eorum venientia, non cadunt sub certa distinctione, cum sint infinita. ergo præcepta iudicialia non possũt habere certam distinctionem.

¶ 2 Præt. Præcepta iudicialia sunt determinationes moralium: sed moralia præcepta non videntur habere aliquã distinctionem, nisi secundum quod reducuntur ad præcepta decalogi. ergo præcepta iudicialia non habent aliquã certam distinctionem.

¶ 3 Præ. Præcepta cæremonialia, quia certam distinctionem habent, eorum distinctio in lege innuitur, dum quædam vocantur sacrificia, quædam obseruantiæ: sed nulla distinctio innuitur in lege præceptorum iudicialium. ergo videtur quòd non habeant certam distinctionem.

¶ Sed contra. Vbi est ordo, oportet quòd sit distinctio: sed ratio ordinis maximè pertinet ad præcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur. ergo maximè debent habere distinctionem certam.

¶ Respondeo Dicendum, quòd cum lex sit quasi quædam ars humanæ vitæ instituendæ, vel ordinandæ, sicut in vnaquaque arte est certa distinctio regularum artis: ita oportet in qualibet lege esse certam distinctionem præceptorum, aliter enim ipsa confusio vtilitatem legis auferret. & ideo dicendum est quòd præcepta iudicialia veteris legis, per quæ homines adinuicem ordinabantur, distinctionem habent secundum distinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inueniri potest. Vnus quidem principum populi ad subditos: alius autem subditorum adinuicem: tertius autem eorum qui sunt de populo ad extraneos: quartus autem ad domesticos, sicut patris ad filium, vxoris ad virum, & domini ad seruum. & secundum istos quatuor ordines distingui possunt præcepta iudicialia veteris legis. Dantur autem quædam præcepta de institutione principum, & officio eorum, & de reuerentia eis exhibenda: & hæc est vna pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quędã præcepta pertinentia ad conciues adinuicem, puta, circa emptiones & venditiones, & iudicia & pœnas: & hæc est secunda pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quędam præcepta pertinentia ad extraneos, puta, de bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum & aduenarum: & hæc est tertia pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam in lege quædã præcepta pertinentia ad domesticam conuersationem, sicut de seruis, & vxoribus, & filijs: & hæc est quarta pars iudicialium præceptorum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ea quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, sunt quidem numero infinita, sed tamen reduci possunt ad aliqua certa sm differentiam ordinationis humanæ, vt * dictum est.

*In cor. art.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ præcepta decalogi sunt prima in genere moralium, vt * supra dictum est: & ideo conuenienter alia præcepta moralia sm ea distinguuntur. Sed præcepta iudicialia & cæremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidẽ ex ratione naturali, sed ex sola institutione: & iõ distinctionis eorũ alia est ratio.

*q. 100. arti. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex ipsis rebus, quæ per præcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex distinctionem iudicialium præceptorum.

QVAEST. CV.

De ratione iudicialium præceptorum in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ratione iudicialium præceptorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes.

¶ Secundo, De his quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem.

¶ Tertio, De his quæ pertinent ad extraneos.

¶ Quarto, De his quæ pertinent ad domesticam conuersationem.

ARTICVLVS I.

Vtrum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. Quia, vt * Philosophus dicit in 3. Politic. ordinatio populi præcipuè dependet ex maximo principatu: sed in lege non inuenitur qualiter dẽat institui supremus princeps inuenif aũt de iserioribus prĩcipibus, prĩo quidẽ Exo. 18. Prouide de oĩ plebe viros sapiẽtes &c. & Numeri 11. Congrega mihi 70. viros de senioribus Israel. & Deu. 1. Date ex vobis viros sapientes, & gnaros &c. ergo insufficienter lex vetus prĩcipes populi ordinauit.

*Li. 3. c. 4 non procul a prin. to. 5.

¶ 2 Præte. Optimi est optima adducere, vt Plato dicit: sed optima ordinatio ciuitatis, vel populi cuiuscunque est, vt gubernetur per regem, quia huiusmodi regnum maximè repræsentat diuinum regimen, quo vnus Deus mundum gubernat à principio. igitur lex debuit regem populo instituere, & non permittere hoc eorum arbitrio, sicut permittitur Deut. 17. Cum dixe-

¶ *Super quæstionem, cẽtesimam quintam.*

IN q. 105 hoc solũ scribendũ occurrit, q̃ tam ex lege veteri, quã ex authoritate Arist. & authoris appꝛet, q̃ non irrationabiliter ordinatur, q̃ tam Ecclesia, quàm quicunque alius, non posset vltra tantum agri i ciuitatis territorio, vt propriũ haberet sed donatum vel successione, vel quo modolibet aliter obueniens, plus quilibet teneretur vendere, ne possessiones ad paucos deueniant: vt hoc videtur pluribus in locis accidere.

649

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris, constituam super me regem, cum constitues &c.

¶3 Præt. Sicut dicitur Matth. 12. Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. quod etiam experimento patuit in populo Iudæorum, in quo fuit diuisio regni destructionis causa: sed lex præcipuè debet intendere ea, quæ pertinent ad communem salutem populi. ergo debuit in lege prohiberi diuisio regni in duos reges: nec etiam debuit hoc authoritate diuina introduci, sicut legitur introductum authoritate Domini per Ahiam Silonitem Prophetam 3. Reg. 11.

¶4 Præt. Sicut sacerdotes instituuntur ad vtilitatem populi in his quæ ad Deum pertinent, vt patet Hebr. 5. ita principes etiam instituuntur ad vtilitatem populi in rebus humanis: sed sacerdotibus & leuitis, qui sunt in lege deputantur aliqua ex quibus viuere debeant, sicut decimæ & primitiæ, & multa alia huiusmodi. ergo similiter principibus populi debuerunt aliqua ordinari vnde sustentarentur, & præcipuè cum inhibita sit eis munerum acceptio, vt patet Exo. 23. Nō accipietis munera, quæ excæcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum.

¶5 Præt. Sicut regnum est optimum regimen, ita tyrannis est pessima corruptio regiminis: sed Dominus regem instituendo, instituit ius tyrannicum. Dicitur enim 1. Regum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet &c. ergo inconuenienter fuit prouisum per legem circa principum ordinationem.

¶Sed contra est, quòd populus Israel de plenitudine ordinationis commendatur Num. 24. Quàm pulchra sunt tabernacula tua Iacob, & tētoria tua Israel: sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene institutis. ergo per legem populus fuit circa principes bene institutus.

¶Respondeo Dicendum, quòd circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate, vel gente duo sunt attendenda, quorum vnum est, vt omnes aliquam partem habeant in principatu: per hoc enim conseruatur pax populi, & omnes talem ordinationem amant & custodiunt, vt dicitur in 2. Polit. Aliud est quod attenditur secūdum speciem regiminis, vel ordinationis principatuum, cuius cum sit diuersæ species, vt* Philosoph. tradit in 3. Polit. præcipuè tamen est vnum regimen, in quo vnus principatur secundum virtutem: & aristocratia, idest, potestas optimorum, in qua aliqui pauci principatur secundū virtutem. Vnde optima ordinatio principum est in aliqua ciuitate, vel regno, in qua vnus præficitur secundum virtutem, qui omnibus præsit, & sub ipso sunt aliqui principantes secundum virtutem: & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi possunt: tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim est optima politia bene commista ex regno, inquantum vnus præest: & aristocratia, inquantum multi principantur secundum virtutem: & ex democratia, idest, potestate populi, inquātum ex popularibus possunt eligi principes, & ad populum pertinet electio principum: & hoc fuit institutum secundum legem diuinam. Nam Moyses, & eius successores gubernabant populum quasi singulariter omnibus principantes, quod est quædam species regni. Eligebantur autem septuaginta duo Seniores secūdum virtutem. Dicitur enim Deut. 1. Tulide vestris tribubus viros sapientes & nobiles, & constitui eos principes. & hoc erat aristocraticum: sed democraticum erat, quòd isti de omni populo eligebantur. Dicitur enim Exod. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes &c. & etiam quòd populus eos eligebat. vnde dicitur Deuteron. 1. Date ex vobis viros sapientes &c. vnde patet, quòd optima fuit ordinatio principum, quam lex instituit.

*Li. 3. ca. 4. to. 5.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd populus ille sub speciali cura Dei regebatur. vnde dicitur Deute. 7. Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris: & ideo institutionem summi principis Dominus sibi reseruauit. & hoc est quod Moyses petiit Num. 27. Prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc: & ita ex Dei ordinatione institutus est Iosue in principatu post Moysem. & de singulis iudicibus qui post Iosue fuerunt legitur, quòd Deus suscitauit populo Saluatorem, & quòd spiritus Domini fuit in eis, vt patet Iudicum 3. Et ideo etiam electionem Regis non commisit Dominus populo, sed sibi seruauit, vt patet Deuteron. 17. Cum constitues regem, quem dominus Deus tuus elegerit.

¶Ad secundum dicendum, quòd regnum est optimum regimen populi, si non corrumpatur: sed propter magnā potestatem quæ regi conceditur, de facili regimen degenerat in tyrannidem, nisi sit perfecta virtus eius, cui talis potestas conceditur: quia non est nisi virtuosi bene ferre bonas fortunas, vt Philosop. dicit in 10. Ethic. Perfecta autem virtus in paucis inuenitur, & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, per quæ vitia maximè homines in tyrannidem decidunt. Et ideo Dominus à principio eis regem non instituit cum plena potestate, sed iudicem & gubernatorem in eorum custodiam: sed postea regem ad petitionem populi quasi indignatus concessit, vt patet per hoc quod dixit ad Samuelem 1. Regum 8. Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Instituit tamen à principio circa regem instituendum, primo quidem modum eligendi, in quo duo determinauit, vt scilicet in eius electione expectarent iudicium Domini, & vt non facerent regem alterius gentis, quia tales reges solent parum affici ad gentem, cui perficiuntur, & per consequens non curare de eis. Secundo ordinauit circa reges institutos qualiter deberent se habere quantum ad seipsos, vt scilicet non multiplicarent currus & equos, neque vxores, neque etiam immensas diuitias: quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidem declinant, & iustitiam derelinquunt. Instituit etiam qualiter se deberent habere ad Deum, vt scilicet semper legerent, & cogitarent de lege Dei, & semper essent in Dei timore & obedientia. Instituit etiam qualiter se haberent ad subditos suos, vt s. non superbè eos contemnerent, aut opprimerent, neque etiam à iustitia declinarent.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuisio regni & multitudo regum magis est populo illi data in pœnam pro multis dissensionibus eorum, quas maximè contra regem Dauid iustum mouerant, quàm ad eorum profectum. vnde dicitur Osee 13. Dabo tibi regem in furore meo. & Osee 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui.

¶Ad quartum dicendum, quòd sacerdotes per successionem originis sacris deputabantur, & hoc ideo vt in maiori reuerentia haberentur, si non quilibet ex populo posset sacerdos fieri, quorum honor cedebat in reuerentiam diuini cultus: & ideo oportuit vt eis specialia quædam deputarentur tam in decimis, quàm in primitijs, quàm etiam in oblationibus, & sacrificijs, ex quibus viuerent. Sed principes, sicut* dictum est, assumebantur ex toto populo: & ideo habebāt certas possessiones proprias, ex quibus viuere poterant, & præcipuè cum Dominus prohiberet etiam in lege ne superabundarent diuitijs, aut magnifico apparatu, tum quia non erat facile quin ex his in superbiam & tyrannidem erigerentur: tum etiā quia si principes non erant multum diuites, & erat laboriosus principatus, & solicitudine plenus, non multum affectabatur à popularibus, & sic tollebatur seditionis materia.

*In corp. articu.

¶Ad quintum dicendum, quòd illud ius non debebatur regi ex institutione diuina, sed magis prænuntiabatur vsurpatio regum, qui sibi iuis iniquum constituunt in tyrannidem degenerantes, & subditos deprædantes. & hoc patet per hoc quod in fine subdit: Vosque eritis ei serui: quod propriè pertinet ad tyrannidem, quia tyranni suis subditis principantur vt seruis. vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos ne regem peterent: sequitur

tur. n. Noluit autem audire populus vocem Samuelis.

¶Potest tamen contingere, quòd bonus rex absque tyrannide filios tollat, & constituat tribunos, & centuriones, & multa accipiat à subditis suis propter commune bonum procurandum.

Articvlvs II.

Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia qnantum ad popularium conuictum.

650 AD secundum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia, quantum ad popularium conuictum. Non enim possunt homines pacificè viuere adinuicem, si vnus accipiat ea quæ sunt alterius: sed hoc videtur esse inductum in lege. dicitur. n. Deut. 23. Ingressus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit. ergo lex vetus non conuenienter prouidebat hominum paci.

¶2 Præt. Ex hoc maximè multæ ciuitates & regna de*Li. 2. c. 7. a fi me. to. 5. struuntur, q̄ possessiones ad mulieres perueniunt, vt* Philosophus dicit in 2. Polit. sed hoc fuit introductum in veteri lege. dicitur. n. Num. 27. Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. ergo no conuenienter prouidit lex saluti populi.

*Lib. 1. c. 5. & 7. to. 5.

¶3 Præt. Societas hominum maximè conseruatur per hoc, q̄ homines emendo & vendendo, sibiinuicem, res suas commutant, quibus indigent, vt dicitur in 1. * Pol. sed lex vetus abstulit virtutem venditionis. mandauit. n. q̄ possessio vendita reuerteretur ad venditorem in quinquagesimo anno Iubilæi, vt patet Leuit 25. inconuenienter igitur lex populum illum circa hoc instituit.

¶4 Præt. Necessitatibus hominum maximè expedit, vt homines sint prompti ad mutuum concedendum, q̄ quidem promptitudo tollitur p̄ er hoc, q̄ creditores accepta non reddunt. vnde dicitur Eccles. 29. Multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. hoc autem induxit lex, primo quidem quia mandauit Deut. 15. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo, repetere non poterit: quia annus remissionis est Domini. & Exo. 22 dicitur, q̄ si præsente domino animal mutuatum mortuum fuerit, reddere non tenetur. Secundo, quia aufertur ei securitas, quæ habetur per pignus: dicitur. n. Deute. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas. & iterum: Non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei. ergo insufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

¶5 Præt. Ex defraudatione depositi maximum periculum imminet, & ideo est maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur 2. Mach. 3. q̄ sacerdotes inuocabant eū de cælo, qui de depositis legem posuit, vt his qui deposuerant ea salua custodirent: sed in præceptis veteris legis parua cautela circa deposita adhibetur. Dicitur enim Exod. 22. quòd in amissione depositi statur iuramento eius, apud quem fuit depositum. ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

¶6 Præt. Sicut aliquis mercenarius locat operas suas, ita etiam aliqui locant domum, vel quæcunque alia huiusmodi: sed non est necessarium, vt statim pretium locatæ domus conductor exhibeat. ergo etiam nimis durum fuit quod præcipitur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane.

¶7 Præt. Cum frequenter immineat iudiciorum necessitas, facilis debet esse accessus ad iudicem. inconuenienter igitur statuit lex Deut. 17. vt irent ad vnum locum expetituri iudicium de suis dubiis.

¶8 Præt. Possibile est non solum duos, sed etiam tres, vel plures concordare ad mentiendum. inconuenienter igitur dicitur Deut. 19. In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

¶9 Præt. Pœna debet taxari secundum quantitatem culpæ: vnde dicitur etiam Deut. 25. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus: sed quibusdam æqualibus culpis lex statuit inæquales pœnas. Dicitur enim Exo. 22. q̄ restituet fur quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue. quædam etiam non multum grauia peccata graui pœna puniuntur, sicut Num. 15. lapidatus est, qui collegerat ligna in sabbatho. Filius etiam proteruus propter parua delicta, quia. s. comessationibus vacabat & conuiuijs, mandatur lapidari, Deut. 21. igitur intonuenienter in lege sunt institutæ pœnæ.

¶10 Præt. Sicut* Augu. dicit 21. de ciuitate dei, Octo genera pœnarum in legibus esse scribit Tullius, Damna, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortē, seruitutem: ex quibus aliqua sunt in lege statuta. Damnum quidē, sicut cum fur condemnabatur ad quintuplū, vel quadruplum, Vincula verò, sicut Num. 15. mandatur de quodam, q̄ in carcerem includatur. Verbera verò sicut Deut. 25. Si eum qui peccauit, dignum uiderint plagis, prosternent, & coram se facient uerberari. Ignominiā etiam inferebat illi, qui nolebat accipere uxorem fratris sui defuncti, quę tollebat calciamentū illius, & spuebat in faciem illius. Mortem ēt inferebat, ut patet ēt Leuit. 20. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Pę nam etiam talionis lex induxit, dicens Exo. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Inconueniens igitur uidetur, quòd alias duas pœnas, scilicet exilium & seruitutem lex uetus non inflixit.

*Li. 21. c. 11. circa princ. to. 5.

¶11 Præt. Pœna non debetur nisi culpę, sed bruta animalia non possunt habere culpam. ergo inconuenienter eis infligitur pœna, Exod. 21. Bos lapidibus obruetur qui occiderit uirum, aut mulierem. & Leuit. 20. dicitur: Mulier quę succubuerit cuilibet iumento, simul interficiatur cum eo. sic igitur uidetur quod inconuenienter ea quę pertinent ad conuictum hominum adinuicem fuerint in lege ueteri ordinata.

¶12 Præt. Dominus mādauit Exo. 21. q̄ homicidium morte hominis puniretur: sed mors bruti animalis multo minus reputatur, quàm occisio hominis. ergo non potest sufficienter recompēsari pœna homicidij per occisionem bruti animalis. inconueniēter igitur mādatur Deute. 21. q̄ quandò inuentū fuerit cadauer occisi hominis, & inorabitur cędis reus, seniores propinquioris ciuitatis tollant vitulam de armento, quę non traxit iugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quę nunquàm arata est, nec sementa recipit, & cędent in ea ceruices vitulę.

¶Sed contra est, quòd pro speciali beneficio commemoratur in Psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

¶Respondeo Dicendum, quòd sicut* Augustin. in 2. de ciui. Dei introducit à Tullio dictum, Populus est cętus multitudinis, iuris consensu, & vtilitatis communione sociatus: vnde ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum adinuicem iustis præceptis legis ordinetur. Est autem duplex communicatio hominum adinuicem. Vna quidem quæ fit authoritate principum. Alia autem fit propria voluntate priuatarum personarum. Et quia voluntate vniuscuiusque disponi potest, quod eius subditur potestati, ideo authoritate principum, quibus subiecti sunt homines, oportet quòd iudicia inter homines exerceantur, & pœnæ malefactoribus inferantur. Potestati verò priuatarum personarum subduntur res possessæ: & ideo propria authoritate in his possunt sibiinuicem communicare, puta emendo, vendendo, donando, & alijs huiusmodi. Circa vtranque autem communicationem lex sufficiēter ordinauit. Statuit enim iudices, vt patet Deut. 16.

*Li. 2. c. 21. & lib. 19. c. 21. to. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

Iudices & magistros cõstituens in omnibus portis eius, vt iudicent populum iusto iudicio. Instituit etiam iustum iudicij ordinem, vbi dicitur Deut. 1. Quod iustum est iudicate, siue ciuis ille sit, siue peregriuus, nulla erit personarum distantia. Sustulit etiam occasionem iniusti iudicij, acceptionem munerum iudicibus prohibendo, vt patet Exod. 23. & Deu. 16. Instituit etiam numerum testium duorum, vel trium, vt patet Deut. 17. & 19. Instituit etiam certas pœnas pro diuersis delictis, vt post dicetur*. Sed circa res possessas optimum est, sicut dicit *Philos. in 2. Polit. quòd possessiones sint distinctæ, & vsus sit partim communis, partim autem per voluntatem possessorum communicetur: & hæc tria fuerunt in lege statuta. Primo enim ipsæ possessiones diuisæ erant in singulos. dicitur enim Num. 34. Ego dedi vobis terram in possessionem, quam sorte diuidetis vobis. Et quia per possessionum irregularitatem plures ciuitates destruuntur, vt* Philosoph. dicit in 2. Polit. ideo circa possessiones regulandas triplex remedium lex adhibuit. Vnum quidem, vt secundum numerum hominum æqualiter diuiderentur. vnde dicitur Num. 34. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem. Aliud remedium est, vt possessiones non in perpetuum alienentur, sed certo tempore ad suos possessores reuertantur, vt non confundantur sortes possessionum. Tertium remedium est ad huiusmodi confusionem tollendam, vt proximi succedant morientibus. Primo quidem gradu filius, secundo autem filia, tertio fratres, quarto patrui, quinto, quicunque propinqui. Et ad distinctionem sortium conseruandam vlterius lex statuit, vt mulieres quæ sunt hæredes, nuberent suæ tribus hominibus, vt habetur Num. 36. Secundo verò instituit lex, vt quantum ad aliqua, vsus rerum esset communis, & quantum ad curam. præceptum est enim Deut. 20. Non videbis bouem & ouem fratris tui errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo, & similiter de alijs: secundo quantum ad fructum. Concedebatur enim communiter quantum ad omnes, vt ingressus in vineam amici licite comedere posset, dum tamen extra non deferret. Quantum ad pauperes verò specialiter, vt eis relinquerentur manipuli obliti, & fructus, & racemi remanentes, vt habetur Leui. 19. & Deut. 24. & etiam communicabantur ea quæ nascebantur in septimo anno, vt habetur Exod. 23. & Leuit. 25. Tertio verò statuit lex communicationem factam per eos qui sunt rerum domini, vnam pure gratuitam: vnde dicitur Deut. 14. Anno tertio separabis aliam decimam, venientque leuites & peregrinus, & pupillus & vidua, & comedent & saturabuntur. Aliam verò cum recompensatione vtilitatis, sicut per venditionem & emptionem, & locationem & conductionem, & per mutuum, & iterum per depositum, de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certæ in lege. vnde patet quòd lex vetus sufficienter ordinauit conuictum illius populi.

*In solu. ad 10. ar. *li. 2. c. 3. tom. 5.

*li. 2. c. 7. ante me. tom. 5.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Apost. dicit Ro. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit, quia scilicet omnia præcepta legis, præcipuè ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari videntur, vt homines seinuicem diligant: ex dilectione autem procedit, cp homines sibiinuicem bona sua communicent: quia vt dicitur 1. Io. 3. Qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? & ideo intendebat lex homines assuefacere, vt facile sibiinuicem sua communicarent, sicut & Apost. 1. ad Tim. 6. diuitibus mandat facile tribuere, & communicare. Non autem facile communicatiuus est, qui non sustinet cp proximus aliquid modicum de suo accipiat absque magno sui detrimento: & ideo lex ordinauit, vt liceret intrantem in vineam proximi racemos ibi comedere, non autè extra deferre, ne ex hoc daretur occasio grauis damni inferendi, ex quo pax perturbaretur, quæ inter discipli natos non perturbatur ex modicorum acceptione, sed magis amicitia confirmatur, & assuescunt homines ad alia quid facile communicandum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex non statuit, quòd mulieres succederent in bonis paternis, nisi ex defectu filiorum masculorum. Tunc autem necessarium erat, vt successio mulieribus concederetur in consolationem patris, cui graue fuisset si eius hæreditas omnino ad extraneos transiret. Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitam, præcipiens vt mulieres succedentes in hæreditate paterna, nuberent suæ tribus hominibus, ad hoc quòd sortes tribuum non confunderentur, vt habetur Num. vlti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut* Philosoph. dicit in 2. Polit. Regulatio possessionum multum confert ad conseruationem ciuitatis, vel gentis: vnde sicut ipse dicit, apud quasdam Gentilium ciuitates statutum fuit, vt nullus possessionem vendere posset, nisi pro manifesto detrimento. Si enim passim possessiones vendantur, potest contingere, quòd omnes possessiones ad paucos deueniant, & ita necesse erit ciuitatem, vel regionem habitatoribus euacuari: & ideo lex vetus adhuiusmodi periculum remouendum sic ordinauit, quòd & necessitatibus hominum subueniretur, concedens possessionum venditionem vsque ad certum tempus: & tamen periculum remouit, præcipiens vt certo tempore possessio vendita ad vẽdentem rediret. Et hoc instituit, vt sortes non confunderentur, sed semper remaneret eadem distinctio determinata in tribubus. Quia vero domus vrbanæ non erant sorte distinctæ, ideo concessit quod in perpetuum vendi possent, sicut & mobilia bona. Non enim erat statutus numerus domorum ciuitatis, sicut erat certa mensura possessionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus vero quæ non erant in vrbe, sed in villa muros non habentes, in perpetuum vendi non poterant: quia huiusmodi domus non constituuntur nisi ad cultum, & ad custodiam possessionum: & ideo lex congruè statuit ius circa vtrunque.

De alienatione domorũ & possessionũ. ca. 5. ante med. t. 5.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut* dictum est, intentio legis erat assuefacere homines suis præceptis ad hoc, cp sibiinuicem de facili in necessitatibus subueniret: quia hoc maximè est amicitiæ fomentum. Et hanc quidem facilitatem subueniẽdi non solum statuit in his quæ gratis & absolutè donantur, sed ẽt in his quæ mutuo conceduntur: quia hmõi subuentio frequentiòr est, & pluribus necessaria. Hmõi aũt subuentionis facilitatem multipliciter instituit. Primo quidem, vt faciles se præberent ad mutuum exhibendum, nec ab hoc retraherentur anno remissionis appropinquante, vt habetur Deut. 15. Secundo, ne eum, cui mutuum concederent, grauarent vel vsuris, vel etiam aliqua pignora omnino vitæ necessaria accipiendo, & si accepta fuerint, cp statim restituerentur. Dicitur. n. Deut. 23. Non feneraberis fratri tuo ad vsuram. & 24. Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam. quia animã suam apposuit tibi. & Exo. 21. dicitur: Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Tertio, vt non importune exigerent. vnde dicitur Exo. 23. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecũ, non vrgebis eum quasi exactor. & propter hoc etiam mandatur Deut. 24. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris in domum eius, vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet cp habuerit, tum quia domus est tutissimum vniuscuiusque receptaculũ, vnde molestum homini est, vt in domo sua inuadatur: tum ẽt quia non concedit creditori, vt accipiat pignus cp voluerit, sed magis debitori, vt det quo minus indiguerit. Quarto, instituit cp in septimo anno debita penitus remitterẽtur. Probabile. n. erat, vt illi qui cõmodè reddere possent, ante septimũ annũ redderẽt, & gratis mutuantẽ nõ defraudarẽt. Si autẽ omnino impotẽtes essent, eadem

In solet. ad 1. arg.

eadem ratione eis erat debitum remittendum ea dilectione, qua etiam erat eis de nouo dandum propter indigentiam. Circa animalia verò mutuata hæc lex statuit, vt propter negligentiam eius, cui mutuata sunt, si in ipsius absentia moriantur, vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si verò eo præsente, & diligenter custodiente, mortua fuerint, vel debilitata, non cogebatur restituere, & maximè si erant mercede conducta, quia ita etiam potuissent mori, & debilitari apud mutuantem: & ita si cõseruationem animalis consequeretur, iam aliquod lucrũ reportaret ex mutuo, & non esset gratuitum mutuum. Et maxime hoc obseruandum erat, quando animalia erant mercede conducta: quia tunc habebat certum pretium pro vsu animalium: vnde nihil accrescere debebat per restitutionem animalium, nisi propter negligentiã custodientis. Si autem non essent mercede conducta, potuisset habere aliquam æquitatem, vt saltem tantum restitueret, quantum vsus animalis mortui, vel debilitati conduci potuisset.

De depositis seruãdis & reddendis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hæc differentia est inter mutuum & depositum, quia mutuum traditur in vtilitatem eius, cui traditur: sed depositum traditur in vtilitatem deponentis. & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus casibus ad restituendum mutuum, quàm ad restituendum depositum. Depositum. n. perdi poterat dupliciter. Vno modo, ex causa ineuitabili, vel naturali, puta, si esset mortuum, vel debilitatum animal depositum: vel extrinseca, puta, si esset captum ab hostibus, vel si esset comestum à bestia, in quo tamen casu tenebatur deferre ad dominum animalis id quod de animali occiso supererat: in aliis autem * supradictis casibus nihil reddere tenebatur, sed solum expurgandam suspitionem fraudis tenebatur iuramentum præstare. Alio modo poterat perdi est causa euitabili, puta, per furtum: & tunc propter negligẽtiam custodis reddere tenebatur. Sed, sicut* dictum est, ille qui mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam si debilitatũ, aut mortuum fuisset in eius absentia: de minori enim negligentia tenebatur, quàm depositarius, qui non tenebatur nisi de furto.

Inſiſta sol.

Ad 4. ar.

De cura reddendæ mercedis.

¶ Ad sextum dicendum, quod mercenarij, qui locant operas suas, pauperes sunt, de laboribus suis victum quærentes quotidianum: & ideo lex prouidè ordinauit, vt statim eis merces solueretur, ne victus eis deficeret. Sed illi qui locant alias res, diuites esse consueuerunt, nec ita indigent locationis pretio ad suum victum quotidianum: & ideo non est eadem ratio in vtroque.

De iudiciorũ appellationibus.

¶ Ad septimum dicendum, quòd iudices ad hoc inter homines constituuntur, quòd determinent quod ambiguum inter homines circa iustitiam esse potest. Dupliciter autem aliquid potest esse ambiguum. Vno modo, apud simplices: & ad hoc dubium tollendum, mandatur Deut. 16. vt iudices & magistri constituerentur per singulas tribus, vt iudicarent populum iusto iudicio. Alio modo contingit aliquid esse dubium etiam apud peritos: ideo ad hoc dubium tollendum constituit lex, vt omnes recurrerent ad locum principalem à Deo electum, in quo & summus Sacerdos esset, qui determinaret dubia circa cæremonias diuini cultus: & summus iudex populi, qui determinaret quæ pertinent ad iudicia hominum: sicut etiam nunc per appellationem, vel per consultationem causæ ab inferioribus iudicibus ad superiores deferuntur. Vnde dicitur Deut. 17. Si difficile & ambiguum apud te iudicium prospexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ascende ad locum, quem elegerit Dominus, veniesque ad sacerdotes Leuiticigeneris, & ad iudicem qui fuerit in illo tempore. Huiusmodi autem ambigua iudicia non frequenter emergebant: vnde ex hoc populus non grauabatur.

Deteſtib.

¶ Ad octauum dicendum, quòd in negotiis humanis non potest haberi demonstratiua probatio & infallibilis, sed sufficit aliqua coniecturalis probabilitas, secundum quam rhetor persuadet: & ideo licet sit possibile duos, aut tres testes in mendacium conuenire, non tamen est facile nec probabile, quòd conueniant: & ideo accipitur eorum testimonium tanquam verum, & præcipue si in suo testimonio non vacillent, vel alias suspecti non fuerint. Et ad hoc etiam quòd non de facili à veritate testes declinarent, instituit lex, vt testes diligentissime examinarentur, & grauiter punirentur qui inuenirentur mendaces, vt habetur Deutero. 19. Fuit tamen aliqua ratio huiusmodi numeri determinandi ad significandam infallibilem veritatem personarum diuinarum, quæ quandoque numerantur duæ, quia Spiritus sanctus est nexus duorum: quandoque ex primuntur tres, vt* Augustinus dicit super illud Io. 8. In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est.

¶ Ad nonum didendum, quòd non solum propter grauitatem culpæ, sed etiam propter alias causas grauis pœna infligitur. Primo quidem, propter quantitatem peccati: quia maiori peccato cæteris paribus pœna grauior debetur. Secundo, pp peccati cõsuetudinem: quia à peccatis consuetis non faciliter homines abstrahuntur, nisi per graues pœnas. Tertio, propter multam concupiscentiam vel delectationem in peccato: ab his. n. non de facili homines abstrahuntur, nisi propter graues pœnas. Quarto, propter facilitatem committendi peccatum, & iacendi in ipso: huiusmodi enim peccata quando manifestantur, sunt magis punienda ad aliorum terrorem. Circa ipsam etiam quantitatem peccati quadruplex gradus est attendendus et iam circa vnum & idem factum. Quorum primus est, quando inuoluntarius peccatum committit: tunc enim si omnino est inuoluntarius, totaliter excusatur à pœna. Dicitur enim Deuter. 22. quòd puella quæ opprimitur in agro, non est rea mortis, quia clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Si vero aliquo modo fuerit voluntarius, sed tamen ex infirmitate peccat, puta, cum quis peccat ex passione, minuitur peccatũ: & pœna secundum veritatem iudicij diminui debet, nisi forte propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abstrahendum homines ad huiusmodi peccatis, sicut* dictum est. Secundus gradus est, quando quis per ignorantiam peccauit: & tunc aliquo modo reputabatur propter negligentiam addiscendi, sed tamen non puniebatur per iudices, sed expiabat peccatum suũ per sacrificia. vnde dicitur Leuit. 4. Anima quæ peccauerit per ignorantiam &c. sed hoc intelligendum est de ignorantia facti, non autem de ignorantia præceptidiuini, quod omnes scire tenebantur. Tertius gradus est, quando aliquis ex superbia peccabat, idest, ex certa electione, vel ex certa malitia: & tunc puniebatur secundum quantitatem delicti. Quartus autem gradus est, quando peccabat per proteruiam, & pertinaciam, & tunc quasi rebellis, & destructor ordinationis legis omnino occidendus erat. Secundum hoc dicendum est, quòd in pœna furti considerabatur secundum legem, id quod frequenter accidere poterat: & ideo pro furto aliarum rerum, quæ de facili custodiri possunt à furibus, non reddebat fur nisi duplum. Oues autem non de facili possunt custodiri à furto, quia pascuntur in agris: & ideo frequentius contingebat, quòd oues furto subtraherentur. vnde lex maiorem pœnam apposuit, vt scilicet quatuor oues pro vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius custodiuntur, quia habentur in agris, & non ita pascuntur gregatim sicut oues: & ideo adhuc hic maiorem pœnam apposuit, vt scilicet quinque boues pro vno boue redderentur. & hoc dico, nisi forte idem animal inuentum fuerit viuens apud eum: quia tunc solum duplum restituebat, sicut & in cæteris furtis. poterat enim haberi præsumptio, quòd cogitaret restituere, ex quo viuũ seruasset. Vel potest dici secundum * Glosam, quòd bos habet quinque vtilitates, quia immolatur, arat, pascit carnibus,

*Trac. 36 in Ioã. declinando ad fi. 10. 9. Etlib. 3. de Tri. c. 8. a medio, to mo. 3.

De pœnis in quouis iudicio infligendis.

In ista met solutione.

Gl. ordin. in pri. 22. ca. Exod.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus, lac dat, & corium etiam diuersis vsibus ministrat: & ideo pro vno boue quinque boues reddebantur. Ouis etiam habet quatuor vtilitates, quia immolatur, pascit, lac dat, & lanam ministrat. Filius autem contumax, nó quia comedebat & bibebat, occidebatur: sed propter cõtumaciam, & rebellionem, quæ semper morte punichatur, vt dictum est. Ille verò qui colligebat ligna in sabbatho, lapidatus fuit tãquã legis violator, quę sabbathũ ob seruari præcipiebat in cõmemorationem fidei nouitatis mundi, sicut * supra dictum est. vnde occisus fuit tanquam infidelis.

q.100.art. 5.in corp. & ad 2.ar.

¶ Ad decimum dicendum, quòd lex vetus pœnã mortis inflixit in grauioribus, scilicet in his quæ contra Deũ peccantur, & in homicidio, & in furto hominum, & in irreuerẽtia ad parẽtes, & in adulterio, & in incestibus. In furto aliarum rerum adhibuit pœnam damni. In percussuris autem, & mutilationibus induxit pœnam talionis, & similiter in peccato falsi testimonij. In aliis autem mi noribus culpis induxit pœnam flagellationis, vel ignominiæ. Pœnam autem seruitutis induxit in duobus casibus. In vno quidem, quando septimo anno remissionis ille qui erat seruus, nolebat beneficio legis vti vt liber exiret: vnde pro pœna ei infligebatur, vt in perpetuũ seruus remaneret. Secundo inf ligebatur furi, quando non habebat quod posset restituere, sicut habetur Exod. 22. Pœnam autem exilij vniuersaliter lex non statuit, quia in solo populo illo Deus colebatur, omnibus alijs populis per idolatriam corruptis. vnde si quis à populo illo vniuersaliter exclusus esset, daretur ei occasio idolatriæ. & ideo 1. Regum 26. dicitur, quòd Dauid dixit ad Saul: Maledicti sunt, qui eiecerunnt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes. Vade, serui diis alienis. Erat tamen aliquod particulare exilium, dicitur enim Deut. 19. quòd qui percusserit proximum suum nescíens, & qui nullum contra ipsum habuisse odium comprobatur, ad vnam vrbium refugii confugiebat, & ibi manebat vsque ad mortem summi Sacerdotis. Tunc enim ei licebit ad domum suam redire: quia in vniuersali damno populi consueuerunt particulares iræ sedari, & ita proximi defuncti non sic prouerant ad eius occisionem.

De homicidii pœna.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd animalia bruta mandabantur occidi non propter aliquam ipsorum culpam, sed in pœnam dominorum, qui talia animalia non custodierant ab huiusmodi peccatis: & ideo magis puniebatur dominus, si bos cornupeta fuerat ab heri & nudius tertius, in quo casu poterat occurri periculo, quàm si subito cornupeta efficeretur. Vel occidebantur animalia in detestationem peccati, & ne ex eorum aspectu aliquis horror hominibus incuteretur.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd ratio literalis istius mandati fuit, vt Rabbi Moyses dicit, quia frequẽter interfector est de ciuitate propinquiori. vnde occisio vitulę fiebat ad explorandum homicidium occultum, quod quidem fiebat per tria, quorum vnum est, quo seniores ciuitatis iurabant nihil se prætermisisse in custodia viarum. Aliud est, quia ille cuius erat vitula, damnificabatur in occisione animalis, & si prius manifestaretur homicidium, animal non occideretur. Tertium est, quia locus in quo occidebatur vitula, remanebat incultus: & ideo ad cultandum vtrunque damnum homines ciuitatis de facili manifestarent homicidam si scirent, & raro poterat esse, quin aliqua verba, vel indicia super hoc facta essent: vel hoc fiebat ad terrorem in detestationem homicidij. Per occisionem enim vitulæ, quæ est animal vtile & fortitudine plenum, præcipue antequàm laboret sub iugo, significabatur quòd quicunque homicidium fecisset, quàmuis esset vtilis & fortis, occidendus erat, & morte crudeli, quod ceruicis concisio significabat, & quòd tanquàm vilis & abiectus à consortio hominum excludendus erat, quod significabatur per hoc, quòd vitula occisa in loco aspero & inculto, relinquebatur in putredinem conuertenda. Mystícè autem per vitulam de armento significatur caro Christi, quæ non traxit iugum, quia non fecit peccatum nec terram scidit vomere, ideſt, seditionis maculam non admisit. Per hoc enim quòd in valle inculta occidebatur, significabatur despecta mors Christi, per quam purgantur omnia peccata, & diabolus esse homicidij author ostenditur.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicialia præcepta sint conuenienter tradita quantum ad extraneos.

651

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd iudicialia præcepta non sint conuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Actuum 10. In veritate comperi, quoniam non est acceptor personarum Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi: sed illi qui sunt Deo accepti, non sunt ab ecclesia Dei excludẽdi. incõuenienter igitur mãdatur Deutero. 23. quòd Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt in ecclesiam Domini in æternum: econtrario autem ibidem præcipitur de quibusdam gentibus, Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est; nec Aegyptium, quia aduena fuisti in terra eius.

¶ 2 Præt. Ea quæ non sunt in potestate nostra, non mereantur aliquam pœnam, sed quòd homo sit eunuchus, vel ex scorto natus, nó est in potestate eius. ergo inconuenienter mandatur Deut. 23. quod eunuchus, & ex scorto natus, non ingrediatur ecclesiam Domini.

¶ 3 Præt. Lex vetus misericorditer mandauit. vt aduenæ non affligantur. dicitur enim Exod. 22. Aduenã nó contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti, & 23. Peregrino molestus non eris: scitis enim aduenarũ animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti: sed ad afflictionem alicuius pertinet, q̃ vsuris opprimatur. inconuenienter igitur lex permisit Deut. 23. ut alienis ad usurã pecuniam mutuarẽt.

¶ 4 Præte. Multo magis appropinquant nobis homines, quàm arbores, sed his quæ sunt nobis magis propinqua, magis debemus affectũ & effectum dilectionis impendere, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit simile sibi, sic & oĩs homo proximũ sibi. inconuenienter igitur dominus Deut. 20. mandauit, quòd de ciuitatibus hostium captis omnes interficerent, & tamen arbores fructíferas non succiderent.

¶ 5 Præt. Bonum commune secundum uirtutem, est bono priuato præferendum ab unoquoque: sed in bello quod committitur contra hostes, quæritur bonum commune. inconuenienter igitur mandatur Deute. 20. quòd imminente prælio aliqui domum remittantur, puta, qui ædificauit domũ nouam qui plantauit uineam, uel qui despondit uxorem.

¶ 6 Præt. Ex culpa non debet quis commodum reportare, sed quòd homo sit formidolosus, & corde pauidus culpabile est, contrarium enim est uirtuti fortitudinis. inconuenienter igitur a lobore prælij excusabantur formidolosi, & pauidum cor habentes.

¶ Sed contra est, quòd Sapientia diuina dicit Prouerb. 8. Recti sunt omnes sermones mei, non est in eis paruũ quid, neque peruersum.

¶ Respondeo. Dicendum, quòd cum extraneis potest esse hominum conuersatio dupliciter. Vno modo pacifice: alio modo hostiliter. & quantum ad vtrunque modum ordinandum lex conuenientia præcepta continebat. Tripliciter enim offerebatur Iudęis occasio, ut cum extraneis

traneis pacifícè communicarent. Primo quidem, quando extranei per terram eorum transitum faciebant quasi peregrini. Alio modo, quando in terram eorum aduenientes habitandum sicut aduenæ: & quantum ad vtrũque lex misericordiæ præcepta posuit. Nam Exod. 22. dicitur, Aduenam nó contristabis, & 23. dicitur, Peregrino molestus non eris. Tertio verò, quando aliqui extranei totaliter in eorum consortium, & ritum admitti volebant. Et in his quidam ordo attendebatur: non enim statim recipiebantur quasi ciues: sicut etiam apud quosdam Gentilium statutum erat, vt non reputarentur ciues nisi qui ex auo, vel arauo ciues existerent, vt * Philosophus dicit in 3. Polit. & hoc ideo, quia si statim extranei aduenientes reciperentur ad tractandum ea quę sunt populi, possent multa pericula contingere, dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarent: & ideo lex statuit, vt de quibusdam Gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Iudæos, scilicet de Aegyptiis, apud quos nati fuerant & nutriti, & de Idumæis filiis Esau fratris Iacob in tertia generatione reciperentur in cõsortium populi. Quidam verò, quia hostiliter se ad eos habuerant, sicut Ammonita & Moabitæ, nunquam in consortium populi admitterentur. Amalecitæ autem, qui magis eis fuerant aduersati, & cum eis nullum cognationis habebant consortium, quasi hostes perpetui haberentur. Dicitur enim Exod. 17. Bellum Dei erit contra Amalec à generatione in generationem. Similiter etiam quãtum ad hostilem communicationem cum extraneis lex conuenientia præcepta tradidit. Nam primo quidem instituit, vt bellum iustè iniretur. Mandatur enim Deuter. 20. quòd quando accederent ad expugnandum ciuitatẽ, offerrent ei primo pacem. Secundo instituit, vt fortiter bellum inceptum exequerentur habentes de Deo fiduciam. & ad hoc melius obseruandum instituit, quòd imminente prælio sacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertio mandauit, vt impedimenta prælij remouerentur, remittendo quosdam ad domum, qui possent impedimenta præstare. Quarto instituit, vt victoria moderatè vterentur parcendo mulieribus & paruulis, & etiam ligna fructífera regionis non incidendo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homines nullius gentis exclusit lex a cultu Dei, & ab his quæ pertinent ad animę salutem. dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circuncidet prius omne masculinũ eius, & tunc ritè celebrabit, eritque simul sicut indigena terræ. Sed in temporalibus quantum ad ea quæ pertinebãt ad communitatem populi, non statim quilibet admittebatur ratione * supradicta: sed quidam in tertia generatione, scilicet Aegyptii, & Idumæi. Alij verò perpetuo excludebantur in detestationẽ culpæ præterit ę, sicut Moabitæ, & Ammonitæ, & Amalecitæ. Sicut enim punitur vnus homo propter peccatum quod commisit, vt alij videntes timeant, & peccare desistant: ita etiam propter aliquod peccatum gens, vel ciuitas potest puniri, vt alij à simili peccato abstineant. Poterat tamen dispensatiuè aliquis in collegium populi admitti propter aliquem virtutis actum, sicut Iudith 14. dicitur, quòd Achor dux filiorum Ammon appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis eius. Et similiter Ruth Moabitis, quæ mulier virtutis erat: licet possit dici, quòd illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit simpliciter esse ciues.

In cor.ar.

*Cap.3.a med. to.5.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut * Philosop. dicit in 3. Poli. dupliciter aliquis dicitur esse ciuis. Vno modo simpliciter: & alio modo secũdum quid. Simpliciter quidem ciuis est, qui potest agere ea quæ sunt ciuium, puta, dare consilium, vel iudicium in populo. Secundum quid autem ciuis dici potest quicunque ciuitatem inhabitat, etiam viles personæ, & pueri, & senes, qui nó sunt idonei ad hoc, quòd habeant potestatem in his quæ pertinent ad commune. Ideo ergo spurij propter vtilitatem originis excludebantur ab Ecclesia, ideſt, à collegio populi vsque ad decimam generationem, & similiter eunuchi, quibus non poterat competere honor, qui patribus debebatur, & præcipuè in populo Iudæorum, in quo Dei cultus conseruabatur per carnis generationem. Nam etiam apud Gentiles qui multos filios genuerant, aliquo insigni honore donabantur, sicut * Philosophus dicit in 2. Polit. tamen quantum ad ea quæ ad gratiam Dei pertinebant, eunuchi ab alijs non separabantur, sicut nec aduenæ, vt * dictum est. Dicitur enim Isa. 56. Non dicat filius aduenæ qui adhæret Domino, dicens: Separatione diuidet me Dominus à populo suo. Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

*Ca.7.circa med.

*In corp. ar. & ad 1. arg.

¶ Ad tertium dicendum, quòd accipere vsuras ab alienis non erat secundum intentionem legis, sed ex quadam permissione propter pronitatem Iudæorum ad auaritiã, & vt magis pacificè se haberent ad extraneos, à quibus lucrabantur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd circa ciuitates hostiũ quædam distinctio adhibebantur. Quædam enim erant remotæ non de numero illarum vrbium, quæ eis erant repromissæ, & in talibus vrbibus expugnatis occidebantur masculi, qui pugnauerant contra populum Dei: mulieribus autem & infantibus parcebatur. Sed in ciuitatibus vicinis, quæ erant eis promissæ, omnes mandabãtur interfici propter iniquitates eorum priores, ad quas puniendas Dominus populum Israel quasi diuinæ iustitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deut 9. Ligna autẽ fructifera mandabantur reseruari propter vtilitatem ipsius populi, cuius ditioni ciuitas, & eius territorium erat subiiciendum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd nouus ædificator domus, aut plantator vineæ, vel desponsator vxoris excludebantur à prælio propter duo. Primo quidem, quia ea quæ homo de nouo habet, vel statim paratus est ad habẽdum, magis solet amare, & per consequens eorũ amissionem timere: vnde probabile erat, q̃ ex tali amore magis mortem timerent, & sic minus fortes essent ad pugnandum. Secundo, quia sicut * Philos. dicit in 2. Phys. Infortunium videtur, quando aliquis appropinquat ad aliquod bonum habendum, si postea impediatur ab illo: & ideo ne propinqui remanentes magis contristarentur de morte talium qui bonis sibi paratis potiti non fuerũt, & etiam populus considerans hoc horreret, huiusmodi homines a mortis periculo sunt sequæstrati per subtractionem à prælio.

*Phy.tex. 56.to.2.

¶ Ad sextum dicendum, quòd timidi remittebantur ad domum, non vt ipsi ex hoc commodum consequerentur, sed ne populus ex eorum præsentia incommodum consequeretur, dum per eorum timorem & fugam, etiã alii ad timendum, & fugiendum prouocarentur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit circa domesticas personas.

652

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lex vetus præcepta ediderit circa personas domesticas. Seruus enim id quòd est, domini est, vt * Philosoph. dicit in 1. Poli. sed id quod est alicuius, perpetuo eius esse debet. ergo inconuenienter lex mandauit Exo. 21. quòd serui septimo anno liberi abscederent.

*Ca.3.parum ante medium. tom. 5.

¶ 2 Præt. Sicut animal aliquod, vt asinus, aut bos, est possessio domini, ita etiam seruus: sed de animalibus præcipitur Deut. 22. quod restituantur dominis suis, si errare inueniantur. inconuenienter ergo mandat Deut.

23. Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

23. Non tradas seruum domino suo, qui ad te confugerit.

¶ 3 Præte. Lex diuina debet magis ad misericordiam prouocare, quàm etiam lex humana: sed secùdum leges humanas graniter puniuntur qui nimis asperè affligunt seruos, aut ancillas: asperrima autem videtur esse afflictio, ex qua sequitur mors. inconuenienter igitur statuitur Exo. 21. quòd qui percusserit seruum suum, vel ancillam virga, si vno die superuixerit, non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est.

¶ 4 Præte. Alius est principatus domini ad seruum, & patris ad filium, vt dicitur in primo & tertio.* Polit. sed hoc ad principatum domini ad seruum pertinet, vt aliquis seruum, vel ancillam vendere possit. inconuenienter igitur lex permisit, quòd aliquis venderet filiam suã in famulam, vel ancillam.

¶ 5 Præte. Pater habet sui filii potestatem: sed eius est punire excessus, qui habet potestatem super peccantem. inconuenienter igitur mandatur Deut. 21. quòd patet ducat filium suum ad seniores ciuitatis puniendum.

¶ 6 Præt. Dominus prohibuit Deuter. 7. vt cum alienigenis non sociarent coniugia, & coniuncta etiam separarent, vt patet 1. Esd. 10. inconuenienter igitur Deute. 21. cõceditur eis, vt captiuas alienigenarum ducere possint vxores.

¶ 7 Præte. Dominus in vxoribus ducendis quosdam consanguinitatis, & affinitatis gradus præcepit esse vitandos, vt patet Leuit. 18. inconuenienter igitur mandatur Deut. 25. quòd si aliquis esset mortuus absque liberis, vxorem ipsius frater eius acciperet.

¶ 8 Præt. Inter virum & vxorem sicut est maxima familiaritas: ita debet esse fides firmissima: sed hoc non potest esse, si matrimonium dissolubile fuerit. inconuenienter igitur Dominus permisit Deuter. 24. quòd aliquis posset vxorem dimittere scripto libello repudii, & quòd etiam vlterius eam recuperare non posset.

¶ 9 Præt. Sicut vxor potest frangere fidem marito, ita etiã seruus domino, & filius patri: sed ad inuestigandã iniuriam serui in dominum, vel filii in patrem non est instítutum in lege aliquod sacrificium. superfluè igitur videtur institui sacrificium zelotypiæ ad inuestigandũ vxoris adulterium. Num. 5. sic igitur inconuenienter videntur esse tradita in lege præcepta iudicialia circa personas domesticas.

¶ Sed contra est, quòd dicitur in Psal. 18. Iudicia domini vera, iustificata in semetipsa.

¶ Respon. Dicendum, quòd communio domesticarum personarum adinuicem, vt * Philosoph. dicit in 1. Polit. est secundum quotidianos actus, qui ordinantur ad necessitatem vitæ. Vita autem hominis conseruatur dupliciter. Vno modo, quantum ad indiuiduum, prout scilicet homo idem numero viuit, & ad talem vitæ conseruationem opitulãtur hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum & vestitum, & alia huiusmodi necessaria vitæ, in quibus administrandis indiget homo seruis. Alio modo conseruatur vita hominis secundum speciem per generationem, ad quam indiget homo uxore, vtex ea generet filium. Sic igitur in domestica communione sunt tres combinationes scilicet domini ad seruum, viri ad vxorem, patris ad filium. Et quãtum ad omnia ista lex vetus conuenientia præcepta tradidit: nam quantum ad seruos, instituit vt modestè tractarentur, & quantum ad labores, ne scilicet immoderatis laboribus affligerentur. vnde Deut. 5. Dominus mandauit, vt in die sabbathi requiesceret seruus & ancilla tua sicut & tu. Iterum quantum ad pœnas infligendas: imposuit enim mutilatoribus seruorum, vt dimitterent eos liberos, sicut habetur Exod. 21. & simile etiam statuit in ancilla, quam in vxorem alt quis duxerit. Statuit autem speciali ter circa seruos qui erant ex populo, vt septimo anno liberi egrederentur cum omnibus quæ apportauerant, etiam vestimentis, vt habetur Exod. 21. Mandatur etiã insuper Deuter. 15. vt ei detur viaticum. Circa vxores verò statuitur in lege quantum ad vxores ducendas, vt scilicet ducant vxores suæ tribus, sicut habetur Num. vlt. & hoc ideo, ne sortes tribuum cõfundantur. Et quod aliquis in vxorem ducat vxorem fratris defuncti sine liberis, vt habetur Deut. 25. & hoc ideo, vt ille qui non potuit habere successores secundum carnis originem, saltem habeat per quandam adoptionem, & sic non totaliter memoria defuncti deleatur. Prohibuit etiam quasdam personas, ne in coniugium ducerentur scilicet alienigenas propter periculum seductionis, & propinquas propter reuerentiam naturalem, quæ eis debetur. Statuit etiam qualiter vxores iam ductæ tractari deberent, vt scilicet non leuiter infamarentur. vnde mandatur punIri ille, qui falso crimen imponit vxori, vt habetur Deuter. 22. & quòd etiam propter vxoris odium filius detrimẽtum non pateretur, vt habetur Deut. 21. & etiam quòd propter odium vxorem non affligeret, sed potius scripto libello eam dimitteret, vt patet Deute. 24. Et vt etiam maior dilectio inter coniuges à principio contrahatur, præcipitur quòd cum aliquis nuper vxorem acceperit, nihil ei publicæ necessitatis iniungatur, vt libere possit letari cum vxore sua. Circa filios autem instituit, vt patres eis disciplinam adhiberent, instruendo eos in fide. vnde dicitur Exod. 12. Cum dixerint vobis filij vestri, Quæ est ista religio? dicetis eis, victima transitus Domini est. & quòd etiam instruerent eos in moribus. vnde dicitur Deut. 21. quòd patres dicere debent, Monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia filij Israel erant à Domino de seruitute liberati, & per hoc diuinæ seruituti addicti, noluit Dominus vt in perpetuum serui essent. unde dicitur Leuitic. 25. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes seruitute famulorum, sed quasi mercenarius & colonus erit mei enim sunt serui, & ego eduxi eos de terra Aegypti, vt non veneant conditione seruorum: & ideo quia simpliciter serui non erant, sed secundum quid, fuit tempore dimittebantur liberi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mandatum illud intelligitur de seruo, qui à Domino quæritur ad occidendum, vel ad aliquod peccati ministerium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circa lesiones seruis illatas lex considerasse videtur, vtrum sit certa, vel incerta. si enim læsio certa esset, lex pœnam adhibuit. pro mutilatione quidem amissionem serui, qui mandabatur libertati donandus: pro morte autem homicidij pœnam, cum seruus in manu Domini verberantis moreretur. Si verò læsio non esset certa, sed aliquam apparentiam haberet, lex nullam pœnam infligebat in proprio seruo, puta, cum percussus seruus nõ statim moriebatur, sed post aliquos dies. Incertum enim erat, vtrum ex percussione mortuus esset, quia si percussisset liberum hominem, ita tamen quòd statim non moreretur, sed super baculũ suum ambularet, non erat homicidij reus, qui percusserat, etiam si postea moreretur: tenebatur tamen ad impẽsas soluendas, quas percussus in medicos fecerat. Sed hoc in seruo proprio locum non habebat, quia quicquid seruus habebat, & etiam ipsa persona serui erat quædam possessio domini: & ideo pro causa assignatur, quare nõ subiaceat pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius est.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut dictum est, * nullus Iudæus poterat possidere Iudæum quasi simpliciter seruum, sed erat seruus secundum quid quasi mercenarius vsque ad tempus: & per hunc modum permittebat lex, quòd paupertate cogente aliquis filium, vel filiã venderet. & hoc etiam verba ipsius legis ostendunt. dicit enim, Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut exire ancillæ consueuerunt. Per hunc etiam modum non solum filium suum, sed etiam seipsum

*c. 1. a me dio, to. 5.

*Lib. 1. c. 4. tom. 5.

*In sol. 1. arg.

sum aliquis vendere poterat magis quasi mercenarium, quàm quasi seruum, secundum illud Leuitic. 25. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eũ opprimes seruitute famulorum, sed quasi mercenarius, & colonus erit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 10. Ethico. * principatus paternus habet solũ admonendi potestatem, non autem habet vim coactiuam, per quam rebelles & contumaces comprimi possunt: & ideo in hoc casu lex mandabat, vt filius contumax a principibus ciuitatis puniretur.

*ca. vl. ante medium tom. 5.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci propter periculum seductionis, ne inducerentur in idolatriam: & specialiter hoc prohibuit de illis gentibus, quæ in vicino habitabant, de quibus erat magis probabile quòd suos ritus retinerent. Si qua verò idolatriæ cultum dimittere vellet, & ad Legis cultum se transferre, poterat in matrimoniũ duci, sicut pater de Ruth, quam duxit Booz in vxorem. vñ ipsa dixerat socrui suæ: Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus, vt habetur Ruth 1. & ideo captiua non aliter permittebatur in vxorem duci, nisi prius rasa cæsarie, & circuncisis vnguibus, & deposita veste in qua capta est, & fleret patrem & matrem, per quæ significatur idolatriæ perpetua abiectio.

¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit super Matth. quia immitigabile malum erat mors apud Iudæos, qui omnia pro præsenti vita faciebant, statutum fuit, vt defuncto filius nasceretur ex fratre, quod erat quædam mortis mitigatio. Non autem alius quàm frater, vel propinquus iubebatur accipere vxorem defuncti: quia non ita crederetur qui ex tali coniunctione erat nasciturus, esse eius filius qui obijt: & iterum extraneus non ita haberet necessitatem statuere domum eius qui obierat, sicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iustum erat. Ex quo patet, quòd frater in accipiẽdo vxorem fratris sui, persona fratris sui defuncti sungebatur.

¶ Ad octauum dicendum, quòd lex permisit repudium vxoris, non quia simpliciter iustum esset, sed propter duritiam Iudæorum, vt Dominus dicit Matthæi 19. sed de hoc oportet plenius tractari, cum de matrimonio agetur.

¶ Ad nonum dicendum, quòd vxores fidem matrimonij frangunt per adulterium, & de facili propter delectationem: & latenter: quia oculus adulteri obseruat caliginem, vt dicitur Iob 24. Non autem est similis ratio de filio ad patrem, vel de seruo ad dominum: quia talis infidelitas non procedit ex tali concupiscentia delectationis, sed magis ex malitia, quæ non potest ita latere sicut infidelitas mulieris adulteræ.

QVAESTIO CVI.

De lege Euangelica, quæ dicitur lex noua, secundum se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de lege Euangelij, quæ dicitur lex noua.

Et primo, de ipsa secundum se. Secundo, de ipsa per comparationem ad legem veterẽ. Tertio, de his, quæ in lege noua continentur.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Qualis sit, Vtrum scilicet sit scripta, vel indita.
¶ Secundo, De virtute eius, Vtrum iustificet.
¶ Tertio, De principio eius, Vtrum debuerit dari à principio mundi.
¶ Quarto, De termino eius, Vtrum scilicet sit duratura vsque ad finem, an debeat ei alia lex succedere.

ARTICVLVS I.

¶ Super quæstionis centesimãsextam.

Vtrum noua sit lex scripta.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd lex noua sit lex scripta. Lex enim noua est ipsum Euangelium: est enim scriptum, Ioan. 20. Hæc autem scripta sunt, vt credatis. ergo lex noua est sex scripta.

¶ 2 Præte. Lex indita est lex naturæ, secundum illud Roma. 2. Naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis. si igitur lex Euangelij esset lex indita, non differret à lege naturæ.

¶ 3 Præt. Lex Euangelii propria est eorum, qui sunt in statu noui testamẽti: sed lex indita communis est & eis qui sunt in nouo testamẽto, & eis qui sunt in veteri testamẽto. dicitur enim Sap. 7. quòd diuina sapientia per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & prohetas constituit. ergo lex noua est lex indita.

¶ Sed contra est, quòd lex noua est lex noui testamenti: sed lex noui testamenti est indita in corde. Apostolus enim ad Hebr. 8 dicit inducens authoritatem, quæ habetur Hierem. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & cõsummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouũ. & exponens quod sit hoc testamentũ dicit. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel: Dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum superscribam eas. ergo lex noua est lex indita.

¶ Respon. Dicendum, quòd vnaquæque res illud videtur esse, quod in ea est potissimum, vt * Philosophus dicit in 9. Ethic. id autem quod est potissimum in lege noui testamenti, & in quo tota virtus eius consistit, est gratia Spiritus sancti, quæ datur per fidem Christi: & ideo principaliter lex noua est ipsa gratia Spiritus sancti, qeæ datur Christi fidelibus. & hoc manifestè apparet per Apostolum, qui ad Rom. 3. dicit. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei: ipsam enim fidei gratiam legem appellat. & expressius ad Ro. 8. dicitur. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me a lege peccati & mortis. Vnde & * Augustin. dicit in lib. de spiritu & litera, quòd sicut lex factorum scripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelium. & alibi * dicit in eõdem lib. Quæ sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritus sancti? Habet tamen lex noua quædam sicut dispositiua ad gratiam Spiritus sancti, & ad vsum huius gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege noua, de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis, & scriptis, tam circa credenda, quàm circa agenda. Et ideo dicendũ est, q̃ principaliter lex noua est lex indita, secundario autem est lex scripta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in scriptura Euangelii non continentur nisi ea, quæ pertinent ad gratiam Spiritus sancti, vel sicut dispositiua, vel sicut ordinatiua

ad

653 Inf. art. 2. & 3. cor. & q. 107. ar. 1. ad 2. & 3. & q. 108. art. 1. cor. & ad 1. Et quol. 4. ar. 13. co.

*ca. 4. ante me. t. 5.

cap. 17. & 26. to. 3.

Exo. lib. & 21. i prin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad vsum huius gratiæ: sicut dispositiua quidem quãtum ad intellectum per fidem, per quam datur Spiritussancti gratia, continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad manifestandum diuinitatem, vel humanitatem Christi. Secundum affectum verò continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi, per quam homo fit capax Spiritussancti gratia. Mundus enim, idest, amatores mundi, non potest capere Spiritumsanctum, vt habetur Ioan. 14. Vsus verò spiritualis gratiæ est in operibus virtutum, ad quæ multipliciter scriptura noui testamenti homines exhortatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd multipliciter est aliquid inditum homini. Vno modo pertinens ad naturã humanam: & sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini, quasi superadditum per gratiæ donum: & hoc modo lex noua est indita homini non solum indicans quid sit faciendum, sed etiam adiuuans ad implendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullus vnquam habuit gratiam Spiritussancti, nisi per fidem Christi explicitam, vel implicitam. Per fidem autem Christi pertinet homo ad nouum testamentum: vnde quibuscunque fuit lex gratiæ indita, secundum hoc ad nouum testamẽtum pertinebant.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua iustificet.

654 AD secundum sic proceditur. Videtur quòd lex noua non iustificet. Nullus enim iustificatur, nisi legi Dei obediat, secundum illud ad Hebr. 5. Factus est, scilicet Christus, omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ: sed Euangelium non semper hoc operatur, quòd homines ei obediant. dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex noua non iustificat.

¶ 2 Præt. Apostolus probat ad Rom. quòd lex vetus non iustificabat, quia ea adueniente præuaricatio creuit. dicitur enim ad Rom. 4. Lex iram operatur: vbi enim nõ est lex, nec præuaricatio. sed multo magis lex noua præuaricatioñem addidit. maiori enim pœna est dignus, qui post legem nouam datam adhuc peccat, secundum illud Heb. 10. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit? &c. ergo lex noua non iustificat, sicut nec vetus.

¶ 3 Præt. Iustificare est proprius effectus Dei, secundum illud ad Ro. 8. Deus est qui iustificat: sed lex vetus fuit à Deo, sicut & lex noua. ergo lex noua non magis iustificat quàm lex vetus.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Rom. 1. Nõ erubesco Euangelium. virtus enim Dei est in salutem omni credenti: non autem est salus nisi iustificatis. ergo lex euangelii iustificat.

art. præc. in cor. & ad 1. argu. ¶ Respon. Dicendum, quòd sicut * dictum est ad legem Euangelii duo pertinent. Vnum quidem principaliter, scilicet ipsa gratia Spiritussancti interius data: & quantum ad hoc, noua lex iustificat. Vnde * Augustinus dicit in lib. de spiritu & litera; Ibi; scilicet in veteri testamẽto, lex extrinsecus est posita, qua iniusti terrerẽtur; Hic; scilicet in nouo testamento intrinsecus data est, qua iusti ficarentur. Aliud pertinet ad legem Euangelii secundario, scilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectum humanum', & humanos actus. Et quantum ad hoc, lex noua non iustificat, vnde Apostolus dicit 2. ad Cor. 3. Litera occidit, spiritus autem viuificat. & Aug. * exponit in lib. de spiritu & litera, quòd per literam intelligitur quælibet scriptura extra homines existens, etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio. vnde etiam litera Euangelii occideret, nisi adesset interius gratia fidei sanans.

* c. 17. cir ca princ. tom. 3.

* ca. 14. & 17. to. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa obiectio procedit de lege noua non quantum ad id quod est principale in ipsa, sed quantum ad id quod est secundarium in ipsa, scilicet quantum ad documẽta & præcepta exterius homini proposita vel scripto, vel verbo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gratia noui testamẽti etsi adiuuet hominem ad non peccandum, non tamen ita d confirmat in bono, vt homo peccare non possit: hoc enim pertinet ad statum gloriæ. Et ideo si quis post acceptam gratiam noui testamenti peccauerit, maiori pœna est dignus, tanquam maioribus beneficiis ingratus, & auxilio sibi dato non vtens: nec tamen propter hoc dicitur, quòd lex noua iram operatur, quia quantum est de se, sufficiens auxilium dat ad non peccandum.

D. 819.

¶ Ad tertium dicendum, quòd legem nouam & veterem vnus Deus dedit, sed aliter & aliter. Nam legem veterem dedit scriptam in tabulis lapideis: legem autem nouam dedit scriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apostolus dicit 2. ad Cor. 3. Proinde sicut * Aug. dicit in libro de spiritu & litera, literam istam extra hominem scriptam, & ministrationem mortis, & ministrationem damnationis Apostolus appellat. hanc autem, scilicet noui testamenti legem, ministrationem spiritus, & ministiationem iustitiæ dicit, quia per donum Spiritus operamur iustitiam, & à præuaricationis demnatione liberamur.

* ca. 17. & 18. in pri. tom. 3.

ARTICVLVS III.

Vtrũ lex noua debuerit dari a principio mũdi.

655 Supra q. 91. art. 5. ad 2. & 5.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd lex noua debuerit dari à principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud Deum, vt dicitur ad Rom. 2. sed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei, vt dicitur ad Ro. 3. ergo à principio mundi lex Euangelii dari debuit, vt omnibus per eam subueniretur.

¶ 2 Præt. Sicut in diuersis locis sunt diuersi homines, ita etiam in diuersis temporibus: sed Deus qui vult omnes homines saluos fieri, vt dicitur 1. ad Tim. 2. mandauit Euangeliũ prædicari in omnibus locis, vt patet Mat. vlt. & Marc. vlt. ergo omnibus temporibus debuit adesse lex Euangelii, ita quòd à principio mundi daretur.

¶ 3 Præ. magis est necessaria homini salus spiritualis, quę est æterna, quàm salus corporalis, quę est temporalis: sed Deus ab initio mũdi prouidit homini ea quę sunt necessaria ad salutem corporalem, tradens eius potestati omnia quę erant propter hominem creata, vt patet Gene. 1. ergo etiã lex noua, quę maximè est necessaria ad salutem, spiritualem, debuit hominibus à principio mundi dari.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. Non prius quod spirituale est, sed quod animale: sed lex noua est maximè spiritualis. ergo lex noua non debuit dari à principio mundi.

ar. 1. huius quæst. ¶ Respon. Dicendum, quòd triplex ratio potest assignari, quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarum prima est, quia lex noua, sicut * dictum est, principaliter est gratia Spiritussancti, quę abundanter dari non debuit, antequam impedimentum peccati ab humano genere tolleretur consummata redemptione per Christum. vnde dicitur Io. 7. Nõdum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et hanc rationem manifestè assignat Apostolus ad Roman. 8. vbi postquàm præmiserat de lege Spiritus vitæ, subiungit: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato, damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Secunda ratio potest assignari ex perfectione legis nouæ. Non enim aliquid ad perfe-

perfectum adducitur statim à principio, sed quodam temporali successionis ordine: sicut aliquis prius fit puer, & postmodum vir. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Gala. 3. lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur: at vbi venit fides, iam non sumus sub pedagogo. Tertia ratio sumitur ex hoc, quòd lex noua est lex gratiæ: & ideo primo oportuit quòd homo relinqueretur sibi in statu veteris legis, vt in peccatum cadendo, suam infirmitatem cognoscens, recognosceret se gratia indigere. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Ro. 5. dicens, Lex subintrauit, vt abũdaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia.

in cor.

¶ A primum ergo dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratiæ: & ideo quibuscunque non datur, hoc est ex iustitia: quibuscunque autem datur, hoc est ex gratia, vt Augustinus dicit in libro, de perfectione iustitiæ. Vnde non est acceptio personarum apud Deum ex hoc, q̃ non omnibus à principio mundi legem gratiæ proposuit, quæ erat debito ordine proponenda, vt * dictum est.

in cor.

¶ Ad secundum dicendum, quod diuersitas locorum non variat diuersum statum humani generis, qui variatur per temporis successionem: & ideo omnibus locis proponitur lex noua, non autem omnibus temporibus, licet omni tempore fuerint aliqui ad nouum testamentum pertinentes, vt * supra dictum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea quæ pertinent ad salutem corporalem, deseruiunt homini quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum: sed ea quæ pertinent ad spiritualem salutem, ordinãtur ad gratiam, quæ amittitur per peccatum: & ideo non est similis ratio de vtriusque.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua sit duratura vsque ad finem mundi.

656 AD quartum sic proceditur. Videtur quòd lex noua non sit duratura vsque ad finem mundi. Quia vt Apostol. dicit 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est: sed lex noua ex parte est, dicit enim Apostolus ibidẽ: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. ergo lex noua euacuanda est, alio perfectiori statu succedente.

¶ 2 Præt. Dominus, Io. 16. promisit discipulis suis in aduentu Spiritussancti paracliti cognitionem omnis veritatis: sed nondum Ecclesia omnem veritatem cognoscit in statu noui testamẽti. ergo expectãdus est alius status, in quo per Spiritũsanctũ omnis veritas manifestet.

¶ 3 Præt. Sicut patet est alius à filio, & filius à patre, ita Spiritussanctus à patre & filio: sed fuit quidã status conueniens personæ patris scilicet status veteris legis, in quo homines generationi intendebant. similiter etiam est alius status conueniens personæ filij, scilicet status nouæ legis, in quo clerici intendentes sapientiæ, quæ appropriatur, Filio, principantur. ergo erit status tertius Spiritussancti, in quo spirituales viri principabuntur.

¶ 4 Præ. Dñs dicit Mat. 24. Prædicabitur hoc Euãgelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio: sed Euangelium Christi iamdiu est prædicatum in vniuerso orbe, nec tũ adhuc venit consummatio. ergo Euangelium Christi non est Euangelium regni, sed futurum est aliud Euangelium Spiritussancti, quasi alia lex.

¶ Sed contra est, quod Dominus dicit Matth. 24. Dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant: quod * Chrysost. exponit de generatione fidelium Christi. ergo status fidelium Christi manebit vsq; ad consummationem sæculi.

Hom. 78. in Matt. nõ remote a'ptin. tom. 2.

¶ Respon. Dicendum, q̃ status mundi variari potest dupliciter. Vno modo, secundum diuersitatem legis: & sic huic statui nouæ legis nullus alius status succedet. Successit enim status nouæ legis statui veteris legis tanquam perfectior imperfectiori: nullus autem status præsentis vitæ potest esse perfectior, quàm status nouæ legis. Nihil enim potest esse propinquius fini vltimo, quã quod immediatè in finem vltimum introducit: hoc autem facit noua lex. vnde Apost. dicit ad Hebr. 10. Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam, accedamus ad eum. Vnde non potest esse aliquis perfectior status præsentis vitæ, quàm status nouę legis: quia tanto est vnumquodque perfectius, quanto est vltimo fini propinquius. Alio modo status hominum variari potest, secundum quod homines diuersimodè se habent ad eandem legem vel perfectius, vel minus perfectè: & sic status veteris legis frequenter fuit mutatus, cũ quandoque leges optime custodirentur, quandoque autẽ omnino prætermitterentur. Sic etiam & status nouæ legis diuersificatur secundum diuersa loca, & tempora, & personas, inquantum ratio Spiritussancti, & perfectius, vel minus perfectè ab aliquibus habetur. Non est tamen expectandum, quòd sit aliquis status futurus, in quo perfectius gratia Spiritussancti habeatur quàm hactenus habita fuerit, & maximè ab Apostolis qui primitias Spiritus acceperunt, idest, & tempore, prius, & cęteris abundantius, vt Glo. dicit. Rom. 8.

* ca. 5. eccle. Hier. par. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ sicut * Dion. dicit in eccl. Hierar. triplex est hominum status. Primus quidem veteris legis. Secundus nouæ legis. Tertius status succedit non in hac vita, sed in futura, scilicet in patria. Sed sicut primus status est figuralis, & imperfectus respectu status Euangelij: ita hic status est figuralis, & imperfectus respectu status patriæ, quo veniente, iste status euacuatur, sicut dicitur 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

* Lib. 19. de hæresibus ad Q̃ vult. Deum. ca. 26. to. 6. li. 19. contra Faust. c. 31. & de vtili. credendorũ. cap. 3.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ sicut * Aug. dicit in lib. contra Faustum, Montanus & Priscilla posuerunt, q̃ promissio Domini de Spiritussancto dando non fuit cõpleta in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichæi posuerunt, q̃ fuit completa in Manichæo, quem dicebant esse Spiritum paraclitum: & ideo vtrique, non recipiebãt actus Apostolorum, in quibus manifestè ostenditur, q̃ illa promissio fuit in Apostolis completa, sicut Dominus iterato eis promisit, Act. 1. Baptizabimini in Spiritussancto non post multos hos dies: quod impletum legitur Act. 2. Sed istæ varietates excluduntur per hoc, quod dicitur Io. 7. Nondum erat Spiritus datus: quia nõdum Iesvs erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, q̃ statim glorificato Christo in resurrectione, & ascensione fuit Spiritussanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quorumcunque vanitas, qui dicerent esse expectandum aliud tempus, scilicet, Spiritussancti. Docuit autem Spiritussanctus Apostolos omnem veritatẽ de his, quæ pertinent ad necessitatem salutis, scilicet, de credendis, & de agendis, non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus: hoc enim ad eos non pertinebat, secundum illud Act. 1. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in potestate sua.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ lex vetus non solum fuit Patris, sed etiam Filii, quia Christus in veteri lege figurabatur. vnde Dñs dicit Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis forsitã & mihi: de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex noua nõ solum est Christi, sed etiam Spiritussancti, fm illud, Ro. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesv &c. vñ nõ est expectãda alia lex, quæ sit Spiritus sancti.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ cum Christus statim in principio Euangelicæ prædicationis dixerit. Appropinquauit regnum cælorum, stultissimum est dicere, quòd Euangelium Christi non sit Euangelium regni. Sed prædicatio Euãgelii Christi potest intelligi dupliciter. Vno modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo, quantum ad diuulgationem notitiæ Christi: & sic prædicatum fuit Euangelium in vniuerso orbe, etiam tempore Apostolorum, vt Chrys. dicit. Et secundū hoc quod additur Et tunc erit cōsummatio: intelligitur hoc de destructione Hierusalem, de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo potest intelligi prædicatio Euāgelii in vniuerso orbe cum pleno effectu, ita. s. q̄ in qualibet gente fundetur ecclesia, & ita, sicut dicit * Augu. in epistola ad Eusich. nondū est prædicatum Euangelium in vniuerso orbe. sed hoc facto veniet consummatio mūdi.

* Est epis. 78. parum ante me. & epi. 80. a me. to. 2.

QVAESTIO CVII.

De comparatione legis nouæ ad veterem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de comparatione legis nouæ ad legem veterem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex noua sit alia lex a lege veteri.
¶ Secundo, Vtrum lex noua impleat veterem.
¶ Tertio, Vtrum lex noua contineatur in veteri.
¶ Quarto, Quæ sit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

¶ Super quæstione CVII. & CVIII.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua sit alia à lege veteri.

AD primum sic proceditur. Videtur q̄ lex noua non sit alia à lege veteri. Vtraque enim lex datur fidem Dei habentibus: quia sine fide est impossibile placere Deo, vt dicit Hebr. 11. sed eadem fides est antiquorum, & & modernorū, vt dicitur in glo. Mat. 21. ergo etiam est eadem lex.

657 Supra q6. 51. ar. 5. & Galat. 1. lect. 2. IN q. 107. & 108. nihil scribendum occurrit, nisi vt mandes eas memoriæ, vt intelligas Euangelij legem & reddere scias rōnem Christianæ legis.

¶ 2 Præt.* Aug. dicit in lib. contra Adamantium Manichæi discipulum, q̄ breuis differentia legis & Euangelij est Timor & Amor: sed secundum hæc duo noua lex & vetus diuersificari non possunt, quia etiam in veteri lege proponuntur præcepta charitatis, Leuitico. 19. Diliges proximum tuum. & Deutero. 6. Diliges Dominum Deum tuum. Similiter etiam diuersificari nō possunt per aliam differentiam, quam * Aug. assignat contra Faustum, q̄ vetus testamentum habuit promissa temporalia, nouum testamentum habet promissa spiritualia & æterna: quia etiam in nouo testamento promittuntur aliqua promissa temporalia, secundū illud Marc. 10. Accipietis centies tantum in tempore hoc, domos, & fratres &c. Et in veteri testamento seperabantur promissa spiritualia & æterna, secundum illud ad Heb. 11. Nunc autem meliorem patriam appetunt, idest, cœlestē: quod dicitur de antiquis patribus. ergo videtur q̄ noua lex non sit alia à veteri.

* ca. 17. in ter princ. ca. & med. tom. 6.

* l. 1. 4. ca. 2. tom. 6.

¶ 3 Præt. Apostolus videtur distinguere vtranque legem ad Ro. 3. veterem legem appellās legem factorum, legem vero nouam appellans legem fidei: sed lex vetus fuit etiam fidei, secundum illud Heb. 11. Omnes testimonio fidei probati sunt, quod dicit de Patribus veteris testamenti. Similiter etiam lex noua est lex factorum. dicitur enim Matth. 5. Benefacite his qui oderunt vos. & Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. ergo lex noua non est alia à lege veteri.

¶ Sed cōtra est, quod Apostolus dicit ad Heb. 7. Trāslato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat: sed aliud est sacerdotium nouī & veteris testamenti, vt ibidem Apostolus probat. ergo est etiam alia lex.

¶ 90. ar. 1. ¶ Respon. Dicendum, q̄ sicut * supra dictum est, omnis lex ordinat conuersationem humanam in ordine ad aliquem finem. Ea autem quæ ordinantur ad finem secundum rationem finis, dupliciter diuersificari possunt. Vno modo, quia ordinantur ad diuersos fines: & hæc est diuersitas speciei, maximè si sit finis proximus. Alio modo, secundum propinquitatem ad finem, vel distantiam ab ipso, sicut patet q̄ motus differunt specie secundum quod ordinantur ad diuersos terminos: secundum verò q̄ vna pars motus est propinquior termino quàm alia, attenditur differentia in motu secundum perfectum, & imperfectum. Sic ergo duæ leges distingui possunt dupliciter. Vno modo, quasi omnino diuersæ, vtpote ordinatæ ad diuersos fines: sicut lex ciuitatis, quæ esset ordinata ad hoc, q̄ populus dominaretur, esset specie differens ab illa lege, quæ esset ad hoc ordinata, q̄ optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo, duæ leges distingui possunt, secundum quod vna propinquius ordinat ad finem, alia verò remotius, puta, in vna & eadem ciuitate dicitur alia lex, quæ imponitur viris perfectis, qui statim possunt ex equi ea quæ pertinent ad bonum commune: & alia lex datur de disciplina puerorum, qui sunt instruēdi qualiter post modum opera virorum exequantur. Dicendum est ergo, q̄ secūdum primum modum lex noua non est alia a lege veteri: quia vtriusque est vnus finis. s. vt homines subdantur Deo. Est autē vnus Deus & noui & veteris testamēti, secundum illud Ro. 3. Vnus Deus est qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputiū per fidem. Alio modo lex noua est alia à veteri: quia lex vetus est quasi pædagogus puerorum, vt Apostol. dicit ad Gal. 3. lex autem noua est lex perfectionis, quia est lex charitatis, de qua Aposto. dicit ad Col. 3. quod est vinculum perfectionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ vnitas fidei vtriusq; testamenti attestatur vnitati finis. Dictum est enim * supra, q̄ obiectum theologicarum virtutum, inter quas est fides, est finis vltimus: sed tamen fides habet alium statū in veteri, & in noua lege: nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum. q. 62. ar. 1. & 2.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ omnes differentiæ, quę assignantur inter nouam legem & veterem, accipiuntur secundum perfectum, & imperfectum. Præcepta enim legis cuiuslibet dantur de actibus virtutum: ad operanda autem virtutum opera aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi qui sunt per habitum virtutis perfecti. Illi autem qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtutis opera ex aliqua causa extrinseca, puta, ex comminatione pœnarum, vel ex promissione aliquarum extrinsecarum remunerationum, puta, honoris, vel diuitiarum, vel alicuius huiusmodi: & ideo lex vetus quæ dabatur imperfectis, idest, nondum consecutis gratiam spiritualem, dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obseruātiam præceptorum per comminationem quarundam pœnarum, & dicitur habere temporalia quædam promissa. Illi autem qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam pœnam, aut remunerationem extrinsecam, & ideo lex noua, cuius principalitas consistit in ipsa spirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris: & dicitur habere promissa spiritualia & æterna, quæ sunt obiecta virtutis, præcipuè charitatis, & ita per se in ea inclinantur nō quasi in extranea, sed quasi in propria. Et propter hoc etiam lex vetus dicitur cohibere manum, non animum: quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abstinet, non simpliciter eius volūtas à peccato recedit, sicut recedit voluntas eius, qui amore iustitiæ abstinet à peccato: & propter hoc lex noua, quæ est lex amoris, dicitur animū cohibere. Fuerunt tamen aliqui in statu veteris testamēti habentes charitatem, & gratiam Spiritus sancti, qui principaliter expectabant promissiones spirituales & æternas, & secundum hoc pertinebant ad legem nouam.

Similiter

Similiter etiam in nouo testamento sunt aliqui carnales nondum pertingentes ad perfectionem nouæ legis, quos oportuit etiam in nouo testamento induci ad virtutis opera per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promissa. Lex autem vetus etsi præcepta charitatis daret, nō tamen per eam dabatur Spiritus sanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt dicitur Ro. 5.

¶ præced. art. 1. & 2.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ sicut * supra dictum est, Lex noua dicitur lex fidei, inquantum eius principalitas consistit in ipsa gratia, quæ interius datur credentibus, vnde dicitur gratia fidei. Habet autem secundario aliqua facta & moralia & sacramentalia, sed in his non cōsistit principalitas legis nouæ, sicut principalitas veteris legis in eis consistebat. Illi autem qui in veteri testamento DEO fuerunt accepti per fidem, secundum hoc ad nouum testamentum pertinebant: non enim iustificabantur nisi per fidem Christi, qui est actor nouī testamenti. vnde & de Moyse dicit Apostolus ad Hebræ. 11. quòd maiores diuitias æstimabat thesauro Aegyptiorum, impropērium Christi.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua legem veterem impleat.

658 2. q. 104. ar. 6. ad 2. Et 2. dist. 9 ar. 8. ad 4. Et 4. dist. 44. q. 2. ar. 2. ad 3. Et Ro. 3. fin. Et Ephes. 2. lect. 5

AD secundum sic proceditur. Videtur q̄ lex noua legem veterem non impleat. Impletio enim contrariatur euacuationi: sed lex noua euacuat, vel excludit obseruantias legis veteris. Dicit enim Apost. ad Gal. 5. Si circūcidimini, Christus nihil vobis proderit. ergo lex noua non est impletiua veteris legis.

¶ 2 Præt. Contrarium non est impletiuum sui contrarij: sed Dominus in lege noua proposuit quædā præcepta contraria præceptis veteris legis. dicitur. n. Matth. 5. Audistis quia dictum est antiquis. Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij: ego autem dico vobis, Quicunque dimiserit vxorem usam, facit eam mœchari. & idem consequenter patet in prohibitione iuramenti, & etiam in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur Dominus excluisse præcepta veteris legis de discretione ciborum, Matth. 15. dicens. Non quod intrat in os, coinquinat hominem. ergo lex noua non est impletiua veteris.

¶ 3 Præt. Quicunque contra legem agit, non implet legem: sed Christus in aliquibus contra legem fecit, tetigit n. leprosum, vt dicitur Matt. 8. quod erat contra legē. Similiter etiam videtur Sabbathum pluries violasse, vnde de eo dicebant Iudæi Ioa. 9. Non est hic homo à Deo, qui sabbathū non custodit. ergo Christus non impleuit legē, & ita lex noua data à Christo non est veteris impletiua.

¶ 4 Præt. In veteri lege continebantur præcepta moralia, cærimonialia, & iudicialia, vt* supra dictum est: sed Dominus Matt. 5. vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus, & cærimonialibus. ergo videtur q̄ lex noua non sit totaliter veteris impletiua.

¶ 99. ar. 4.

¶ Sed contra est, quod Dominus dicit Mat. 5. Nō veni soluere legem, sed adimplere. & postea subdit: Iota vnū, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

Ad præc.

¶ Respondeo dicendum, q̄ sicut * dictum est, lex noua comparatur ad veterem, sicut perfectum ad imperfectū. Omne autem perfectum adimplet id, quod imperfecto deest, & secūdum hoc lex noua adimplet vet. legē, inquātūm supplet illud, quod veteri legi deerat. In veteri autē lege duo possunt considerari. s. finis, & præcepta contenta in lege. Finis verò cuiuslibet legis est, vt homines efficiantur iusti & virtuosi, vt* supra dictum est: vnde & finis veteris legis erat iustificatio hominum, quam quidē lex efficere non poterat, sed figurabat quibusdam cærimonialibus factis, & promittebat verbis: & quantum ad hoc lex noua implet veterem legem iustificando per

¶ 99. ar. 1.

virtutem passionis Christi. & hoc est quod Apostolus dicit ad Rom. 8. Quod impossibile erat legi, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Et quantum ad hoc, lex noua exhibet, quod lex vetus promittebat, secundum illud 2. ad Cor. 1. Quotquot promissiones Dei sunt, in illo est, idest, in Christo. Et iterum quantum ad hoc, complet etiā quod vetus lex figurabat. vnde ad Colos. 2. dicitur de cæremonialibus, q̄ erat vmbra futurorum: corpus autem Christi, idest, veritas, pertinet ad Christum: vnde lex noua dicitur lex veritatis, lex autem vetus vmbræ, vel figuræ. Præcepta verò veteris legis adimpleuit Christus & operæ, & doctrina: opere quidem, quia circuncidi voluit, & alia legalia obseruare, quæ erāt rempore illo obseruāda, secundum illud Galat. 4. Factum sub lege. Sua autem doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primo quidem, verum intellectum legis exprimendo, sicut patet in homicidio & adulterio, in quorum prohibitione Scribæ & Phariſæi non intelligebant nisi exteriorem actum prohibitum: vnde Dominus legem adimpleuit, ostendendo etiam interiores actus peccatorum cadere sub prohibitione. Secundo, adimpleuit Dominus præcepta legis, ordinando quomodo tutius obseruaretur, quod lex vetus statuerat, sicut lex vetus statuerat, vt homo non periuraret: & hoc tutius obseruatur, si omnino à iuramento abstineat, nisi in causa necessitatis. Tertio, adimpleuit Dominus præcepta legis, superaddēdo quædam perfectionis consilia, vt patet Matth. 19. vbi dicenti se obseruasse præcepta veteris legis, dicit: Vnum tibi deest. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ lex noua non euacuat obseruantiam veteris legis, nisi quantum ad cæremonialia, vt* supra dictum est: hæc autem erant in figurā futuri. Vnde ex hoc ipso q̄ cæremonialia præcepta sunt impleta perfectis his quæ figurabantur, non sunt vlterius obseruanda: quia si obseruarentur, adhuc significaretur aliquid vt futurum, & non impletum: sicut etiam promissio futuri doni locum iam non habet promissione iam impleta per doni exhibitionem, & per hunc modum cæremoniæ legis tolluntur, cum implentur.

¶ 103. ar. 3. & 4.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ sicut * Aug. dicit contra Faustum, Præcepta illa Domini non sunt contraria præceptis veteris legis. Quod. n. Dominus præcepit de vxore dimittenda, non est contrarium ei quod lex præcepit. neque. n. ait lex: Qui voluerit, dimittat vxorem, cui esset contrarium non dimittere: sed vtiq; nolebat dimitti vxorem à viro, qui hanc interpositi moram, vt in discidiū animus præceps libelli conscriptione refractus absisteret. vñ Dominus ad hoc confirmandum, vt non facile vxor dimittatur, solam causam fornicationis excepit. Et idem ēt dicendum est in prohibitione iuramenti, sicut * dictū est: & idem etiam patet in prohibitione talionis. Taxauit. n. modum vindictæ lex, vt non procederetur ad immoderatam vindictam, à qua Dominus perfectius remouit eum, quem monuit omnino à vindicta abstinere. Circa odium verò inimicorum remouit falsum Phariſæorum intellectum, non monens, vt personæ odio non haberetur, sed culpa. Circa discretionem verò ciborum, quæ cæremonialis erat, Dominus non mandauit vt tunc non obseruarentur: sed ostendit q̄ nulli cibi secundum suam naturam erant immundi, sed solum secundum figuram, vt * supra dictum est.

* li. 19. c. 18. & 26. to. 6.

In fine eor po. art.

¶ 102. ar. 6 ad 1.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ tactus leprosi erat prohibitus in veteri lege, quia ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis immunditiam, sicut & ex tactu mortui, vt* supra dictum est: sed Dominus qui erat mundator leprosi, immunditiam incurrere non poterat. Per ea autem quæ fecit in Sabbatho, Sabbathum non soluit secundum rei veritatem, sicut ipse Matthę. in Euangelio

¶ 103. ar. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostendit, tum quia operabatur miracula virtute diuina, quæ semper operatur in rebus, tum quia salutis humanę opera faciebat, cum Pharisæi etiam saluti animalium in die Sabbathi prouiderent: tum etiam quia ratione necessitatis discipulos excusauit in sabbatho spicas colligentes. Sed videbatur soluere secundum superstitiosum intellectum Pharisæorum, qui credebant etiam à salubribus operibus esse in die sabbathi abstinendum, quod erat contra intentionem legis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ cæremonialia præcepta legis non commemorantur Matth. 5. quia eorum obseruantia totaliter excluditur per impletionem, vt *dictum est. De iudicialibus verò præceptis commemorauit præceptum talionis, vt quod de hoc diceretur, de omnibus aliis esset intelligendum: in quo quidem præcepto docuit legis intentionem non esse ad hoc, ꝙ pœna talionis quæreretur propter liuorem vindictæ, quem ipse excludit monens, ꝙ homo debet esse paratus etiam maiores iniurias sufferre, sed solum propter amorem iustitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.

Ad 1. arg. & in cor. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua in lege veteri contineatur.

619 Gal. 3. lec. 2

AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ lex noua in lege veteri non contineatur. Lex enim noua præcipuè in fide consistit, vnde dicitur lex fidei, vt patet Ro. 4. sed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in veteri lege non continentur. ergo lex noua non continetur in veteri.

*Chryso. Homi. 10 in Mat. in imperfecto opere declinando ad fin. to. 2

¶ 3 Præt. Quædam *gl. dicit Matt. 5. super illud, Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, ꝙ mandata legis sunt minora, in Euangelio vero sunt mandata maiora: ma ius autem non potest contineri in minori. ergo lex noua non continetur in veteri.

¶ 3 Præt. Quod continetur in altero, simul habetur habito illo. si igitur lex noua contineretur in veteri, sequeretur ꝙ habita veteri lege, habeatur & noua. superfluum igitur fuit habita veteri lege iterum dari nouam. non ergo noua lex continetur in veteri.

*Homil. 2 in Ezech. parum à medio.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ezec. 1. Rota erat in rota, i. nouum testamentum in veteri, vt Greg. exponit.*

Arti. 1. in cor. & ad 2.

¶ Respond. dicendum, ꝙ aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, sicut locatū in loco: alio modo virtute, sicut effectus in causa, vel complementum in completo: sicut genus continet species potestate, & sicut tota arbor continetur in semine, & per hunc modum noua lex continetur in veteri. Dictum est. n. *ꝙ noua lex cōparatur ad veterem, sicut perfectum ad imperfectum. Vnde Chrysost. exponens illud quod habetur Mar. 4. Vltrò terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica, sic dicit. Primo herbam fructificat in lege naturæ, postmodum spicas in lege Moysi, postea plenum frumentum in Euangelio. Sic igitur est lex noua in veteri, sicut fructus in spica.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ omnia quæ credenda traduntur in nouo testamento explicitè & apertè, traduntur credenda in veteri testamento, sed implicitè sub figura: & secundum hoc etiam quantum ad credenda, lex noua continetur in veteri.

*Li. 19. c. 28. in pri. & c. 23. simul to. 6.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ præcepta nouæ legis dicuntur esse maiora, quàm præcepta veteris legis, quantū ad explicitam manifestationem: sed quantum ad ipsam substantiam præceptorum noui testamenti, omnia continentur in veteri testamento. vnde Aug. dicit cōtra Faustum, *ꝙ penè omnia quę monuit, vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris: sed quia non intelligebant homicidium, nisi peremptionem corporis humani, aperuit Dominus omnem iniquum motum ad nocendū fratri, in homicidij genere deputari, & quantum ad huiusmodi manifestationes præcepta nouæ legis dicuntur maiora præceptis veteris legis. Nihil tamen prohibet maius in minori virtute contineri, sicut arbor cōtinetur in semine.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ illud quod implicitè datum est, oportet explicari: & ideo post veterem legem latam, oportuit etiam nouam legem dari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua sit grauior quàm vetus.

660 3. dist. 40. art. 4. q. 3. Et quol. 4 ar. 13. cor. Et Mat. 7. *Hom. 10. in Mat. in opere imperfecto, declinādo ad fi. to. 2.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd lex noua sit grauior, quàm lex vetus. Matthæi enim 5. super illud, Qui soluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chrysostomus. * Mandata Moysi in actu facilia, sunt, vt Non occides, Non adulterabis: mandata Christi autem, scilicet, Non irascaris, Non concupiscas, in actu difficilia sunt. ergo lex noua est grauior, quàm vetus,

¶ 2 Præt. Facilius est terrena prosperitate vti, quàm tribulationes perpeti: sed in veteri testamento obseruationem veteris legis consequebatur prosperitas temporalis, vt patet Deuter. 28. Obseruatores autem nouæ legis consequitur multiplex aduersitas, prout dicitur. 2. ad Corinth. 6. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, &c. ergo lex noua est grauior quàm lex vetus.

¶ 3 Præt. Quod se habet ex additione ad alterum, videtur esse difficilius: sed lex noua se habet ex additione ad veterem. nam lex vetus prohibuit periurium, lex noua et iuramentum: lex vetus prohibuit disidium vxoris sine libello repudij, lex autem noua omnino disidium prohibuit, vt patet Matt. 5. secundum expositionem Augustini. ergo lex noua est grauior, quàm vetus.

¶ Sed contra est, quod dicitur Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: quod exponens Hilarius* dicit. Legis difficultatibus laborantes, & peccatis sæculi oneratos ad se aduocat. & postmodum de iusto Euāgelij subdit. Iugum enim meum suaue est, & onus meū leue. ergo lex noua est leuior quàm vetus.

*Canone 11. in Matth. nō procul a fine illius.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas d. attendi potest. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex seipsis quandā difficultatem habent & grauitatem: & quantum ad hoc lex vetus est multo grauior quàm noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cæremoniis, quàm lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ paucissima superaddidit in doctrina Christi & Apostolorū, licet aliqua sint postmodum superaddita ex institutione sanctorum Patrum, in quibus etiam Augustinus * dicit esse moderationem attendendam, ne conuersatio fidelium onerosa reddatur. Dicit enim ad inquisitionem Ianuarij de quibusdam, ꝙ ipsam religionem nostram, quam in manifestissimis, & paucissimis celebrationum sacramentis Dei voluit misericordiam esse liberam, seruilibus premunt oneribus, adeo vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui legalibus sacramentis, non humanis presumptionibus subiiciuntur. Alia autem difficultas est circa opera virtutum in interioribus actibus, puta, quòd aliquis opus virtutis exerceat promptè & delectabiliter, & circa hoc difficile est virtus: hoc enim non habenti virtutem est valde difficile, sed per virtutem redditur facile. Et quantum ad hoc, præcepta nouæ legis sunt grauiora præceptis veteris legis: quia in noua lege prohibentur interiores motus animi, qui expresè in veteri lege non prohibebantur in omnibus, & si in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur.

*Augustin. epist. 119 c. 19. circa fin.

batur. hoc autem est difficillimum nō habenti virtutem, sicut etiam Philos. dicit in 5. Ethi. *ꝙ operari ea quæ iustus operatur, facile est: sed operari ea eo modo quo iustus operatur, s. delectabiliter & promptè, est difficile nō habenti iustitiam. Et sic etiam dicitur 1. Io. 5. ꝙ mandata eius grauia non sunt: quod exponens Aug. dicit, * ꝙ non sunt grauia amanti, sed non amanti sunt grauia.

*Ex cap. 9 declinando ad fin. to. 5.

*In tract. de laudib. charitatis nō procul a prin. to. 9. Et de natura & gratia. ca. 69.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ authoritas illa loquitur expresè de difficultate nouæ legis, quantum ad expressam cohibitionem interiorum motuum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ aduersitates quas patiuntur obseruatores nouę legis, non sunt ab ipsa lege impositæ, sed tamen propter amorem, in quo ipse lex consistit, faciliter tolerantur: quia sicut Aug. dicit in lib. de verbis Domini, *omnia sæua & immania, & facilia, & prope nulla efficit amor.

* Ser. 9. a med. to. 10 idē habet in ser. 48. de tempore, paulo ante fi. tomo 10.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur, quod vetus lex mandabat, sicut Augustin. dicit: † & ideo per hoc non ostenditur, ꝙ noua lex sit grauior, sed magis ꝙ sit facilior.

† Ex lib. j. de ser. do. in monte, c. 30. 33. & 34. to. 4.

QVAEST. CVIII.

De his quæ continentur in lege noua, in quatuor art. diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ continentur in lege noua.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, uel prohibere.

¶ Secundo, Vtrum sufficienter se habeat in exteriorib. actibus præcipiendis, vel prohibendis.

¶ Tertio, Vtrum cōuenienter instituat homines quantum ad actus interiores.

¶ Quartò, Vtrum conuenienter superaddat consilia præceptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere.

661 Infr. ar. 4. Et quol. 4. ar. 3. cor.

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere. Lex. n. noua est Euangelium Regni, secundum illud Matt. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe: sed Regnum Dei non consistit in exterioribus actibus, sed solum in interioribus, secundum illud Luc. 17. Regnum Dei intra vos est. Rom. 14. Non est Regnū Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiū in Spiritu sancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

¶ 2 Præt. Lex noua est lex Spiritus, vt dicitur Rom. 8. sed vbi Spiritus Domini, ibi libertas, vt dicitur 2. ad Corin. 3. Non est autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel vitanda. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ 3 Præt. Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manū, sicut interiores actus pertinent ad animū: sed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterē ꝙ vetus lex cohibet manum, sed lex noua cohibet animū. ergo in lege noua nō debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, sed solum interiorum.

¶ Sed contra est, ꝙ per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Io. 12. Credite in lucem, vt filij lucis sitis: sed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum abijcere, secundum illud Ephe. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quædam exteriora opera de buit prohibere, & quedam præcipere.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * Principalitas legis nouę, est gratia Spiritus sancti, quę manifestatur in fide per dilectionem operante. hanc autem gratiam consequuntur homines per Dei filium hominē factum, cuius humanitatem primo repleuit gratia, & exinde est ad nos deriuata. vnde dicitur Io. 1. Verbum caro factum est, & postea subditur: Plenum gratię & veritatis. & infra: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde subditur ꝙ, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. & ideo conuenit, vt per aliqua exteriora sensibilia gratia à Verbo incarnato profluens, in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro spiritui subditur, exteriora quædam opera sensibilia producantur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Vno modo sicut inducentia aliqualiter ad gratiam: & talia sunt opera sacramentorum, quæ in noua lege sunt instituta, sicut baptismus, Eucharistia, & alia huiusmodi. Alia verò sunt opera exteriora, quæ ex instinctu gratiæ producuntur: & in his est quædam differentia attendenda. Quædam enim habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interiorem gratiam, quę in fide per dilectionem operante consistit: & huiusmodi exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege noua, sicut præcepta est confessio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego me coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia verò sunt opera, quę non habent necessariam contrarietatem, vel conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem: & talia opera non sunt in noua lege præcepta, uel prohibita ex ipsa prima legis institutione, sed relicta sunt à legislatore, scilicet Christo, vnicuique secundum quod aliquis alicuius curam gerere debet: & sic vnicuique liberum est circa talia determinare quid sibi expediat facere, vel uitare: & cuicunque præsidenti circa talia ordinare suis subditis, quid sit in talibus faciendum, uel uitandum. Vnde etiam quantum ad hoc, dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

q. 106. art. 1. & 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Regnum Dei in interioribus actibus consistit principaliter, sed ex consequenti etiam ad Regnum Dei pertinent omnia illa, sine quib. interiores actus esse non possunt. Sicut si Regnum Dei est interior iustitia, & pax, & gaudium spirituale, necesse est ꝙ omnes exteriores actus, qui repugnant iustitiæ, aut paci, aut gaudio spirituali, repugnent etiam Regno Dei: & ideo sunt in Euangelio Regni prohibendi. Illa verò quę indifferenter se habent respectu horum, puta, comedere hos, uel illos cibos, in his non est Regnum Dei. unde Apostolus præmittit: Non est regnum Dei esca, & potus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum Philosophum in 1. Metaphy. *liber est, qui sui causa est. ille ergo liberè aliquid agit, qui ex seipso agit: quod autem homo agit ex habitu suæ naturæ conuenienti, ex seipso agit, quia habitus inclinat in modum naturæ. Si verò habitus esset naturæ repugnans, homo non ageret secundum quod est ipse, sed secundum aliquam corruptionem sibi superuenientem. Quia igitur gratia Spiritus sancti, est sicut interior habitus nobis infusus inclinans nos ad rectè operandum. facit nos liberè operari ea quæ conueniunt gratiæ, & uitare ea quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non arctat nos ad facienda, uel uitanda aliqua,

*Ca. 2. post med. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi quæ de se sunt vel necessaria, vel repugnantia saluti, quæ cadunt sub præcepto, vel prohibitione legis. Secundo, quia huiusmodi præcepta, vel prohibitiones facit nos liberè implere, inquantum ex interiori instinctu gratiæ ea implemus, & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfectæ libertatis, Iacob. 1.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ lex noua prohibẽdo animũ ab inordinatis motibus, oportet etiam, q̃ cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui sunt effectus interiorum motuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua sufficienter exteriores actus ordinauerit.

662 Inf. art. 4. Et quol. 4 ar. 13. cor.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd lex noua insufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legem enim nouam præcipuè pertinere videtur fides per dilectionem operans, secundum illud ad Gal. 5. in Christo Iesu nequ e circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur: sed lex noua explicauit quædam credenda, quæ non erant in veteri lege explicita, sicut de fide Trinitatis. ergo etiam debuit superaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

¶ 2 Præt. In veteri lege non solum sunt instituta sacramenta, sed etiam aliqua sacra, vt supra dictum est: * sed in noua lege & si sint instituta aliqua sacramenta, nulla tamen sacra instituta à Deo videntur, puta, quæ pertineant vel ad sanctificationem alicuius templi, vel vasorum, vel etiam ad aliquam solemnitatem celebrandam. ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit. q. 61. ar. 4 & q. 102. ar. 4.

¶ 3 Præt. In veteri lege sicut erant quædam obseruantiæ pertinentes ad Dei ministros, ita etiam erant quædã obseruantiæ pertinentes ad populum, vt supra dictum est * cum de cæremonialibus veteris legis ageretur: sed in noua lege videntur aliquæ obseruantiæ esse datæ ministris Dei, vt patet Matth. 10. Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecunias in zonis vestris, & cætera quæ ibi sequuntur, & quæ dicuntur Luc. 9. & 10. ergo etiam debuerunt aliquæ obseruantiæ institui in noua lege ad populum fidelem pertinentes. q. 61. ar. 4 & q. 102. ar. tic. 5. & 6

¶ 4 Præt. In veteri lege præter moralia & cæremonialia fuerunt quædam iudicialia præcepta: sed in lege noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua iusufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ SED CONTRA, est quod Dominus dicit Mat. 7 Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam supra petram: sed sapiens ædificator nihil omittit eorum, quæ sunt necessaria ad ædificium. ergo in verbis Christi sufficienter sunt omnia posita, quæ pertinent ad salutem humanam.

Art. præced.

¶ RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est, * lex noua in exterioribus illa solum præcipere debuit, vel prohibere, per quæ in gratiam introducimur, vel quę pertinent ad rectum gratiæ vsum ex necessitate. Et quia gratiam ex nobis consequi non possumus, sed per Christum solum: ideo sacramenta, per quæ gratiam consequimur, ipse Dominus instituit per seipsum, scilicet, baptismum, Eucharistiam, ordinem ministrorum nouæ legis, instituendo Apostolos, & septuaginta duos discipulos, & pœnitentiam, & matrimonium indiuisibile: confirmationem etiam promisit per Spiritus sancti missionem ex eius etiam institutione Apostoli leguntur oleo infirmos vngendo sanasse, vt habetur Marc. 6. quæ sunt nouæ legis sacramenta. Rectus autem gratiæ vsus est per opera charitatis, quæ quidem secundum quod sunt de necessitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in veteri lege tradebantur: vnde quantùm ad hoc lex noua super veterem addere non debuit circa exteriora agenda. Determinatio autem prædictorum operum in ordine ad cultum Dei, pertinet ad præcepta cæremonialia legis: in ordine verò ad proximum ad iudicialia, vt supra dictum est. * Et ideo quia istæ determinationes non sunt secundum se de necessitate interioris gratiæ, in qua lex consistit: idcirco non cadunt sub præcepto nouæ legis, sed relinquuntur humano arbitrio, quædam quidem quantum ad subditos, quæ. s. pertinent sigillatim ad unumquẽque: quædam verò ad prælatos temporales, vel spirituales, quę s. pertinent ad vtilitatem communem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit scipiendo, vel prohibendo, nisi sacramẽta, & moralia præcepta, quæ de se pertinent ad rationem virtutis, puta, non esse occidendum, non esse furandum, & alia huiusmodi. q. 99. ar. 4

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ea quæ sunt fidei, sunt supra rationem humanam, vnde in ea non possumus peruenire nisi per gratiam: & ideo abundantiori gratia superueniente oportuit plura credenda explicari. Sed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem, quæ est regula quædam operationis humanæ, vt supra dictum est: * & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præcepta, quæ sunt de dictamine rationis. q. 19. ar. 4 & q. 63. art. 2

¶ Ad secundum dicendum, q̃ in sacramento nouæ legis datur gratia, quæ non est nisi à Christo, & ideo oportuit q̃ ab ipso institutionem haberent: sed in sacris non datur aliqua gratia, puta, in consecratione templi, vel altaris, vel aliorum huiusmodi, aut etiam in ipsa celebritate solemnitatem: & ideo quia talia secundum seipsa non pertinent ad necessitatem interioris gratiæ, Dominus fidelibus instituenda reliquit pro suo arbitrio.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ illa præcepta Dominus dedit Apostolis non tanquàm cæremoniales obseruantias, sed tanquàm moralia instituta, & possunt intelligi dupliciter. Vno modo, secundum Aug. in lib. de consensu Euangelistarum, * vt non sint præcepta, sed concessiones. Concessit enim eis, vt possent pergere ad prædicationis officium sine pera & baculo, & aliis huiusmodi, tanquàm habentes potestatem necessaria vitæ accipiẽdi ab illis, quibus prædicabant: vnde subdit. Dignus est. n. operarius cibo suo. nó autem peccat, sed supererogat, qui sua portat, ex quibus viuat in prædicationis officio nó accipiens sumptum ab his, quibus Euangelium prędicat, sicut Paulus fecit. Alio modo, possunt intelligi secundum aliorum sanctorum expositionem, vt sint quædam statuta temporalia Apostolis data pro illo tempore, quo mittebantur ad prædicandum in Iudæa ante Christi passionem. Indigebant enim discipuli quasi adhuc paruuli sub Christi cura existentes, accipere aliqua specialia instituta à Christo, sicut quilibet subditi à suis prælatis: præcipuè quia erant paulatim exercitandi, vt temporalium solicitudine in abdicarent: per quod reddebantur idonei ad hoc, q̃ Euangelium per vniuersum orbem prędicarent. Nec est mirum si adhuc durante statu veteris legis, & nondum perfectam libertatem spiritus consecutis, quosdam determinatos modos viuendi instituit: quæ quidem statuta imminente passione remouit tanquàm discipulis iam per ea sufficienter exercitatis: vnde Luc. 22. dixit: Quando misi vos sine sacculo & pera, & calceamentis, numquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt: Nihil: dixit ergo eis. Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: iam. n. imminebat tempus perfectæ libertatis, vt totaliter suo dimitterentur arbitrio in his quæ secũdum se non pertinent ad necessitatem virtutis'. *In lib. 2. c. 30. 10. 4

¶ Ad quartum dicendum, q̃ iudicialia etiam secundum se considerata non sunt de necessitate virtutis quantum ad talem determinationem, sed solum quantum ad communem rationem iustitiæ: & ideo iudicialia præcepta reliquit Dominus disponenda his, qui curam aliorum

rum erant habituri, vel spiritualem, vel temporalem. Sed circa iudicialia præcepta veteris legis quædam explanauit propter malum intellectum Pharisæorum, vt infra dicetur. * Arti. seq. ad 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua hominem circa interiores actus sufficienter ordinauerit.

663

AD Tertium sic proceditur. Videtur q̃ circa interiores actus lex noua insufficienter hominem ordinauerit. Sunt. n. decem præcepta decalogi ordinantia hominem ad Deum & proximum: sed Dominus solum circa tria illorum aliquid adimpleuit. s. circa prohibitionem homicidij, & circa prohibitionem adulterij, & circa prohibitionem periurij. ergo videtur q̃ insufficienter hominem ordinauerit, adimpletionem aliorum præceptorum prætermittens.

¶ 2 Præt. Dominus nihil ordinauit in Euangelio de iudicialibus præceptis nisi circa repudium vxoris, & circa pœnam talionis, & circa persecutionem inimicorum: sed multa sunt alia iudicialia precepta veteris legis, vt * supra dictum est. ergo quantum ad hoc, insufficienter vitam hominum ordinauit. ¶. 104. ar. 4 & q. 105. arti. 1. 2. 3. & 4.

¶ 3 Præt. In veteri lege præter precepta moralia, & iudicialia, erant quædam cæremonialia, circa quæ Dominus nihil ordinauit. ergo videtur insufficienter ordinasse.

¶ 4 Præt. Ad interiorem bonam mentis dispositionem pertinet, vt nullum bonum opus homo faciat propter quemcumque temporalem finem: sed multa sunt alia tẽporalia bona, quàm fauor humanus; multa etiam sunt alia bona opera, quàm ieiunium, eleemosyna, & oratio. ergo inconueniens fuit, q̃ Dominus docuit solum circa hęc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

¶ 5 Præ. Naturaliter homini inditum est, vt solicitetur circa ea quę sunt sibi necessaria ad viuẽdum, in qua etiam solicitudine alia animalia cum homine conueniunt: vnde dicitur Prouer. 6. Vade ad formicam ô piger, & considera viam eius, quæ cum nó habeat præceptorem, vel ducem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat: sed omne præceptum quod datur contra inclinationem naturæ, est iniquum, vtpote contra legem naturalem existens. ergo inconuenienter videtur Dominus prohibuisse solicitudinem victus & vestitus.

¶ 6 Præt. Nullus actus virtutis est prohibendus: sed iudicium est actus iustitiæ, secundum illud Psal. 93. Quousque iustitia conuertatur in iudicium. ergo inconuenienter videtur Dominus iudicium prohibuisse, & ita videtur lex noua insufficienter hominem ordinasse circa interiores actus.

¶ Sed contra est, q̃ Aug. dicit in lib. de sermone Domini in monte. * Considerandum est, quia cum dixit, Qui audit verba mea hæc, satis significat sermonem istum Domini omnibus præceptis, quibus Christiana vita formatur, esse perfectum. *Li. 1. cir. prin. Et li. 2. c. 40. to. mo 4.

In argum. Sed cõtra.

¶ Respond. dicendum, q̃ sicut ex inducta authoritate Aug. * apparet, sermo quem Dominus in monte proposuit, totam informationem Christianæ vitæ continet, in quo perfectè interiores motus hominis ordinãtur. Nam post declaratum beatitudinis finem, commendata Apostolica dignitate, per quos erat doctrina euangelica promulganda, ordinat interiores ordinis motus, primo quidem quantum ad seipsum: & deinde quantum ad proximum. Quantum autem ad seipsum simpliciter secũdum duos interiores hominis motus circa agenda, quæ sunt voluntas de agendis, & intentio de fine: vnde primo ordinat hominis voluntatem secundum diuersa legis præcepta, vt. s. abstineat aliquis non solum ab exterioribus operibus, quæ sunt secundum se mala, sed etiam ab interioribus, & ab occasionibus malorum. Deinde ordinat intentionem hominis dicens, q̃ in bonis quæ agimus, neque quęramus humanam gloriam, neque mundanas diuitias, quod est thesaurizare in terra. Consequenter autem ordinat interiorem hominis motum quo ad proximum, vt scilicet, eum non temerariè, aut iniustè iudicemus, aut præsumptuosè, neque tamen sic simus apud proximum remissi, vt eis sacra committamus, si sint indigni. Vltimo autem docet modum adimplendi euangelicam doctrinam, s. implorando diuinum auxilium, & conatum apponendo ad ingrediendum per angustam portam perfectæ virtutis, & cautelam adhibendo ne a seductoribus corrumpamur, & q̃ obseruatio mandatorum eius est necessaria ad virtutem: non autem sufficit sola confessio fidei, vel miraculorum operatio, vel solus auditus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Dominus circa illa legis præcepta adimpletionem apposuit, in quibus Scribæ, & Pharisæi non rectum intellectum habebant: & hoc contingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij, & homicidij æstimabant solum exteriorem actum prohiberi, nó autem interiorem appetitum. quod magis credebant circa homicidium & adulterium, quàm circa furtum, vel falsum testimonium: quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiscentiæ motus tendens in adulterium, videmur aliqualiter nobis à natura inesse, non autem appetitus iurandi, vel falsum testimonium dicendi. Circa periurium verò habebant falsum intellectum, credentes periurium quidem esse peccatum, iuramentum autem per se esse appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiam pertinere, & ideo Dominus ostendit iuramentum non esse appetendum tanquàm bonum: sed melius esse absque iuramento loqui, nisi necessitas cogat. q. 105. ar. 2. ad 9.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ circa iudicialia precepta dupliciter Scribę & Pharisæi errabant. Primo quidem, quia quędam quæ in lege Moysi erant tradita, tanquàm promissione, æstimabant esse per se iusta, scilicet, repudium vxoris, & vsuras accipere ab extraneis: & ideo Dominus prohibuit vxoris repudium, Matth. 5. & vsurarum acceptionem, Luc. 6. dicens: Date mutuum, nihil inde sperantes. Alio modo errabant credentes quædam, quę lex vetus instituerat facienda propter iustitiam, esse exequenda ex appetitu vindictæ, vel ex cupiditate temporalium rerum, vel ex odio inimicorum, & hoc in tribus præceptis. Appetitum enim vindictæ credebant esse licitum propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidem fuit datum, vt iustitia seruaretur, non vt homo vindictam quæreret: & ideo Dominus ad hoc remouendum docet animum hominis sic debere esse præparatum, vt si necesse sit, etiam paratus sit plura sustinere. Motum autem cupiditatis æstimabant esse licitum propter præcepta iudicialia, in quibus mandabitur restitutio rei ablatæ fieri etiam cum aliqua additione, vt supra dictum est. * & hoc quidem lex mandauit propter iustitiam obseruandam, non vt daret cupiditati locum: & ideo Dominus docet, vt ex cupiditate nostra non repetamus, sed simus parati, si necesse fuerit, etiam ampliora dare. Motum verò odij credebant esse licitum propter præcepta legis data de hostium interfectione, quod quidem lex statuit propter iustitiam implendam, vt supra dictum est, * non propter odia exsaturanda: & ideo Dominus docet, vt ad inimicos dilectionem habeamus, & parati simus, si necesse fuerit, etiam benefacere. hæc. n. præcepta secundum præparationem animi sunt accipienda, vt Aug. * exponit. q. 105. ar. 3 *Lib. 1. de ser. Domi. in mon. c. 34. 35. & 36

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad tertium dicendum, q̃ præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant: quia secundum se pertinent ad rationem virtutis. Præcepta autem iudicialia non remanebant ex necessitate secũdum modum quem lex determinauit, sed relinquebãtur arbitrio hominum, vtrum sic, vel aliter esse determinandum: & ideo conuenienter Dominus circa hæc duo genera præceptorũ nos ordinauit. Præceptorum autem cæremonialium obseruatio totaliter per rei impletionem tollebatur: & ideo circa huiusmodi præcepta in illa communi doctrina nihil ordinauit. Ostendit tamen alibi, q̃ totus corporalis cultus, qui erat determinatus in lege, erat in spiritualem commutandus, vt patet Ioann. 4. vbi dixit: Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem: sed veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ omnes res mundanæ ad tria reducuntur. s. ad honores, diuitias, & delitias, secundum illud 1. Ioan. 2. Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est: quod pertinet ad delitias carnis, & concupiscẽtia oculorum, quod pertinet ad diuitias. & superbia vitę, quod pertinet ad ambitum glorię. & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promisit, sed magis prohibuit: repromisit autem celsitudinem honoris, & abundãtiam diuitiarum. Dicitur. n. Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excelsiorem cunctis gentibus, quantum ad primum, & post pauca subdit: Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad secundum. Quæ quidem promissa sic prauè intelligebant Iudæi, vt propterea esset Deo seruiendum sicut propter finem: & ideo Dominus hoc remouit, ostendens primo, q̃ opera virtutũ non sunt facienda propter humanam gloriã, & ponit tria opera, ad quę omnia alia reducuntur. Nam omnia, quæ aliquis facit ad refrænandum seipsum in suis concupiscentiis, reducuntur ad ieiunium: quæcunque verò fiunt propter dilectionem proximi, reducuntur ad eleemosynam: quæcunque verò propter cultum Dei fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autem hęc tria specialiter quasi prę cipua, & per quæ homines maximè solent gloriã venari. Secundo, docuit, q̃ non debemus finem constituere in diuitiis, cum dixit: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ Dominus solicitudinem necessariam non prohibuit, sed solicitudinem inordinatam. Est autem quadruplex inordinatio solicitudinis vitanda circa temporalia. Primo quidem, vt in eis finẽ non constituamus, neque Deo seruiamus propter necessaria victus & vestitus. vnde dicit: Nolite thesaurizare vobis &c. Secundo, vt nõ sic solicitemur de temporalibus cum desperatione diuini auxilij. vnde Dominus dicit: Scit Pater vester, q̃ his omnibus indigetis. Tertio, ne sit solicitudo præsumptuosa, vt. s. homo confidat se necessaria vitę per suam solicitudinem posse procurare absque diuino auxilio, quod Dominus remouet per hoc, Quòd homo non potest aliquid adiicere ad staturam suam. Quarto, per hoc, q̃ homo solicitudinis tempus præoccupat: quia s. de hoc solicitus est nunc, quod non pertinet ad curam præsentis temporis, sed ad curam futuri. vnde dicit: Nolite soliciti esse in crastinum.

¶ Ad sextum dicendum, q̃ Dominus non prohibet iudicium iustitiæ, sine quo non posset sancta sub trahi ab indignis, sed prohibet iudicium inordinatum, vt* dictũ est.

In cor. art.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter in lege noua consilia quædam determinata sint proposita.

664 3. cont. capit. 130. Et quoli. 5. ar. 19. cor.

AD quartum sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter in lege noua consilia quędam determinata sint proposita. Consilia enim dantur de rebus expedientibus ad finem, vt supra dictum est, * cum de consilio q. 14. ar. 2. ageretur: sed non eadem omnibus expediunt. ergo non sunt aliqua consilia determinata, omnibus proponenda.

¶ 2 Præ. Consilia dantur de meliori bono: sed non sunt determinati gradus melioris boni. ergo nõ debent aliqua determinata consilia dari.

¶ 3 Præt. Consilia pertinent ad perfectionem vitæ: sed obedientia pertinet ad perfectionem vitæ. ergo inconuenienter de ea consilium non datur in Euangelio.

¶ 4 Præt. Multa ad perfectionem vitæ pertinentia inter præcepta ponuntur, sicut hoc quod dicitur: Diligite inimicos vestros, & præcepta etiam quæ dedit Dominus Apostolis Matth. 10. ergo inconuenienter traduntur consilia in noua lege, tum quia non omnia ponuntur: tum etiã quia à præceptis non distinguuntur.

¶ Sed contra. Consilia sapientis amici magnam afferũt vtilitatem, secundum illud Prou. 27. Vnguento & variis odoribus delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur: sed Christus maximè est sapiens & amicus, ergo eius consilia maximam vtilitatem continent, & cõuenientia sunt.

¶ Respondeo dicendum, q̃ hęc est differentia inter cõsilium & præceptum, q̃ præceptum importat necessitatem, consilium autem in optione ponitur eius cui datur: & ideo conuenienter in lege noua, quæ est lex libertatis, supra præcepta sunt addita consilia, non autem in veteri lege, quæ erat lex seruitutis. Oportet igitur q̃ præcepta nouæ legis intelligantur esse data de his, quæ sunt necessaria ad consequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit. Consilia verò oportet esse de illis, per quæ melius & expeditius potest homo consequi finem prædictum. Est autem homo constitutus inter res mundi huius, & spiritualia bona, in quibus æterna beatitudo consistit: ita quòd quanto plus inhæret uni eorum, tanto plus recedit ab altero, & econuerso. Qui ergo totaliter inhęret rebus huius mundi, ut in eis finem constituat, habens eas quasi rationes, & regulas suorum operum, totaliter excidit à spiritualibus bonis: & ideo huiusmodi inordinatio tollitur per præceptа. Sed quòd homo totaliter ea, quæ sunt mundi, abiiciat, non est necessarium ad perueniendum in finem prædictum: quia potest homo utens rebus huius mundi, dummodo in eis finem non constituat, ad beatitudinem æternam peruenire, sed expeditius perueniet totaliter bona huius mundi abdicando: & ideo de hoc dantur consilia Euangelij. Bona autem huius mundi, quæ pertinent ad usum humanæ uitæ, in tribus consistunt, scilicet, in diuitiis exteriorum bonorum, quæ pertinent ad concupiscentiam oculorum: & in delitiis carnis, quæ pertinent ad concupiscentiam carnis: & in honoribus, quæ pertinent ad superbiam uitæ, sicut patet 1. Ioann. 2. Hæc autem tria totaliter derelinquere, secundum quod possibile est, pertinet ad consilia Euangelica. In quibus etiam tribus fundatur omnis religio, quæ statum perfectionis profitetur. nam diuitiæ abdicantur per paupertatem: delitiæ carnis per perpetuam castitatem: superbia uitæ per obedientiæ seruitutem. Hæc autem simpliciter obseruata pertinent ad consilia simpliciter proposita: sed obseruatio uniuscuiusque eorum in aliquo speciali casu pertinet ad consilium secundum quid, scilicet, in casu illo, puta, cum homo dat aliquam eleemosynam pauperi, quando dare non tenetur, consilium sequitur quautum ad factum illud. Similiter etiam quando aliquo tempore determinato à delectationib. carnis abstinet ut orationibus uacet, consilium sequitur pro tẽpore illo. Similiter etiam, quando aliquis non sequitur uoluntatem suam in aliquo facto, quod licitè posset facere, consilium sequitur in illo casu, puta, si beneficiat inimicis suis quando non tenetur, uel si offensam remittat,

remittat, cuius iustè posset exigere vindictam: & sic etiã omnia consilia particularia ad illa tria generalia, & perfecta reducuntur.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ prædicta consilia quãtum est de se, sunt omnibus expedientia: sed ex indispositione aliquorum contingit, q̃ alicui expedientia nõ sũt, quia eorum affectus ad hęc non inclinatur. Et ideo Dominus consilia Euangelica proponens, semper facit mẽtionem de idoneitate hominum ad obseruantiam consiliorum. Dans. n. consilium perpetuæ paupertatis Matt. 19. præmittit: Si vis perfectus esse, & postea subdit, Vade & vende omnia quæ habes. Similiter dans consilium perpetuę castitatis cum dixit: Sunt eunuchi, qui castrauerũt seipsos propter regnum cœlorum, statim subdit: Qui potest capere, capiat. Et similiter Apost. 1. ad Cor. 7. præmisso consilio virginitatis dicit: Porro hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ meliora bona particulariter in singulis sunt indeterminata: sed illa quæ sunt simpliciter & absolutè meliora bona, in vniuersali sunt determinata, ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur, vt dictum est.*

*In corp. art.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ etiam consiliũ obedientiæ Dominus intelligitur dedisse in hoc, quod dixit: Et sequatur me, quem sequimur non solum imitando opera, sed etiam obediendo mandatis ipsius, secundum illud Ioann. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ ea quæ de vera dilectione inimicorum, & similib. Dominus dicit Mat. 5. & Luc. 6. si referantur ad præparationem animi, sunt de necessitate salutis, vt. s. homo sit paratus benefacere inimicis, & alia huiusmodi facere, cum necessitas hoc requirat: & ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat prompte in actu, vbi specialis necessitas non occurrit, pertinet ad consilia particularia, vt dictum est.* Illa autem quæ ponuntur Matt. 10. & Luc. 9. & 10. fuerũt quędam præcepta disciplinæ pro tempore illo, vel concessiones quædam, vt supra dictum est. * & ideo non inducuntur tanquàm consilia.

*In corp. art.

*Art. 2. ad 3. arg.

QVAEST. CIX.

De exteriori principio humanorum actuum. s. de gratia Dei, in decem art. diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de exteriori principio humanorum actuum, scilicet, de Deo, prout ab ipso per gratiam adiuuamur ad rectè agendum. Et primo, considerandum est de gratia Dei. Secundo, de causa eius. Tertio, de eius effectibus.

¶ Prima autem consideratio erit tripartita. Nã primo considerabitur de necessitate gratiæ. Secundo, de ipsa gratia, quantum ad eius essentiam. Tertio, de eius diuisione.

Circa primum quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere.

¶ Secundo, Vtrum absque gratia Dei possit homo aliquod bonum facere, vel velle.

¶ Tertio, Vtrum homo absque gratia possit Deum diligere super omnia.

¶ Quarto, Vtrum absque gratia possit per sua naturalia præcepta legis obseruare.

¶ Quinto, Vtrum absque gratia possit mereri vitam æternam.

¶ Sexto, Vtrum homo possit se ad gratiam præparare sine gratia.

¶ Septimo, Vtrum absque gratia possit resurgere à peccato.

¶ Octauo, Vtrum absque gratia possit homo vitare peccatum.

¶ Nono, Vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.

¶ Decimo, Vtrum possit perseuerare in bono per seipsum.

ARTICVLVS I.

Vtrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit.

AD Primum sic proceditur. Videtur q̃ homo sine gratia nullum verum cognoscere possit. Quia super illud 1. Corint. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto, dicit gl. Ambr.* Omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est: sed Spiritus sanctus habitat in nobis p gratiam. ergo veritatem cognoscere non possumus sine gratia.

¶ 2 Præt. Augus. dicit primo Soliloquiorum,* quod disciplinarum certissima talia sunt, qualia illa quæ à sole illustrantur, vt videri possint. Deus autem ipse est, qui illustrat: ratio autem ita est in mentibus, vt in oculis est aspectus, mentis autem oculi sunt sensus animæ: sed sensus corporis quantumcunque sit purus, non potest aliquod visibile uidere sine solis illustratione. ergo humana mens quantumcunq; sit perfecta, non potest ratiocinando veritatem cognoscere absq; illustratione diuina, quæ ad auxiliũ gratię pertinet.

¶ 3 Præt. Humana mens non potest veritatem intelligere nisi cogitando, vt patet per August. 14. de Trini.* sed Apost. dicit 2. ad Cor. 3. Non sufficientes sumus aliquid cogitare à nobis, quasi ex nobis. ergo homo non potest cognoscere ueritatem per seipsum sine auxilio gratiæ.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in 1. Retractationum, * Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti. responderi enim potest, multos etiã non mundos multa scire vera: sed per gratiam homo mundus efficitur, secũdum illud Psalm. 5. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis. ergo sine gratia potest homo per seipsum ueritatem cognoscere.

¶ Respondeo dicendum, q̃ cognoscere veritatem est vsus quidam, vel actus intellectualis luminis: quia secundum Apostol. ad Ephes. 5. Omne quod manifestatur, lumen est: vsus autem quilibet quendam motum importat. large accipiendo motum, secũdum quod intelligere & uelle motus quidã esse dicentur, ut patet per Philosoph. in 3. de anima.* Videmus autẽ in cor-

665 Inf. art. 2. 1. ad 3. Et 2. di. 28. ar. 5.

Ambro. super hunc locũ. Paulo. 5

*Ca. 6. circa princip. 1.

*Cap. 6. & 7. to. 3

*Cap. 4. id dixerat li. 1. Soliloq. c. 2. in prin. to. 1.

Te. 28. to. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, q̃ non sit infirma ad verum assequendum: sanæ nanque rationis opus maius non est, quàm assequi omne ve rum non supe rnaturale.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia vulnus ignorantiæ est in ratione, vt est subi ectum prudentiæ, vt ex præallegato loco accipio, & ratio non absoluta, sed vt mota a voluntate est subiectum prudentiæ, consequens est, vt vulnus ignorantię destituat rationem ab ordine ad verũ, spectans ad prudẽtiam, quod non in sola cognitione, sed in voluntate consistit: quoniam verum intellectus practici, vt dicitur in 6. Ethic. est conf esse se habens appetitui recto. vnde dicendum est, q̃ sermo literæ est ã cognitione pura ipsius veri: obiectio autem de cognitione cum appetitu. Propter quã ex puris naturalibus ętiam in hoc statu possumus cognoscere non solũ speculatiua, sed moralia, quàmuis in hoc statu non possimus ex eisdẽ esse prudentes. Idẽ est. n. iudicium de prudentia & virtutibus, moralibus, de quib in sequentib. trib. ar. erit sermo. Et hanc respõsionẽ bene nota, quia latuit Gre. de Ari. m 2. sent. a. d. 26. vsque ad 29. inclusiue, & alios etiam Thomi.

¶Tertio habes, q̃ homo in nullo statu potest hæc solis naturalib. verũ aliquod supernaturale cognoscere. Et contra hoc obiicitur a Durando in 28. dist. 2. sent. q. 1. quia dæmones, & hæretici de facto absque aliquo dono supernaturali addito cognoscunt supernaturalia fidei, dum creduntea: & idem est iudicium de nobis quantum ad assentiendum quæ sunt fidei.

¶Ad hoc dicitur, q̃ si fit sermo de naturalibus solis, excludendo omne supernaturale opus tam intrinsecum, quàm extrinsecum cuiuscunque per se, notum est, q̃ ex solis naturalib. non potest natura aliqua supernaturalia cognoscere: q̃n nisi Deus reuelando, vel miracula faciendo supernaturalia poneret, nescire mus ẽt ea esse, vt Deum esse trinum, & hmõi. Si autem est sermo de solis naturalibus excludendo tantum intrinsecum donum supernaturale, præsuppõsita obiecti pñtione per auditum, vel signum: sic dicimus q̃ hõ pt ex naturalib. solis assentire his q̃ sunt fidei, sed non sicut ex fide. Et hoc modo dæmones & homines assentire possunt ex se, his quæ sunt fidei. Et q̃n cũ quæritur, vtrum sine gratia possit hõ aliquod supernaturale verum cognoscere, non quæritur sine hac vel illa gratia, seu gratiæ effectu, sed absolute sine omni gratia, quiritur ipsa forma, quę est principiũ motus, vel actionis, sed etiam requiritur motio primi mouentis. Primum autem mouens in ordine corporalium est corpus cęleste. vnde quantumcunque ignis habeat calorem perfectum, non alteraret nisi per motionem corporis cęlestis. Manifestum est autem, quod sicut motus omnes corporales reducuntur in motum cęlestis corporis, sicut in primum mouens corporale: ita omnes motus tam corporales, quã spirituales reducuntur in primum mouens simpliciter, quod est Deus: & iõ quantumcunque natura aliqua corporalis, vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere nisi moueatur à Deo, quæ quidem motio est secundum suæ prouidentiæ rationem, non secundum necessitatem naturæ, sicut motio corporis cęlestis. Non solum autem à Deo est omnis motio, sicut à primo mouente, sed etiam ab ipso est omnis formalis perfectio, sicut à primo actu. Sic igitur actio intellectus, & cuiuscunque entis creati dependet à Deo, inquantum ad duo. Vno modo, inquantum ab ipso habet perfectionem, siue formam per quam agit: alio modo inquãtum ab ipso mouetur ad agendum. Vnaquæque autem forma indita rebus creatis à Deo, habet efficaciam respectu alicuius actus determinati, in quem potest secũdum suam proprietatem: vltra autem non potest, nisi per aliquã formam superadditam, sicut aqua non potest calefacere, nisi calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquam formã, s. ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quædam intelligibilia cognoscenda, ad ea. s. in quorũ notitiam per sensibilia possumus deuenire. Altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoscere nõ potest, nisi fortiori lumine perficiatur, sicut lumine fidei, vel prophetiæ, quod dicitur lumen gratiæ, inquantum est naturę superadditum. Sic igitur dicendum est, q̃ ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à Deo moueatur ad suum actuum: non autem indiget ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi, sed in quibusdam, quæ excedunt naturalem cognitionẽ: & tamen quandoque Deus miraculo sẽ per suam gratiam aliquos instruit de his, quę per naturalem rationẽ cognosci possunt: sicut & quandoq; miraculosè facit quędam, quæ natura facere potest,

¶Ad primum ergo dicendum, quòd omne verum à quocunque dicatur, est à Spiritu sancto, sicut ab infundente naturale lumen, & mouente ad intelligendum & loquendum veritatem, nõ autem sicut ab inhabitante per gratiũ gratum facientem, vel sicut largiente aliquod habituale donum naturæ superadditum. Sed hoc solum est in quibusdam veris cognoscendis, & loquendis, & maximè in illis, quę pertinent ad fidem, de quibus Apostol. loquebatur.

¶Ad secundum dicendum, q̃ Sol corporalis illustrat exterius: sed Sol intelligibilis qui est Deus, illustrat interius. vnde ipsum lumen naturale animæ inditum est illustratio Dei, qua illustramur ab ipso ad cognoscẽdum ea quę pertinent ad naturalem cognitionem, & ad hoc non requiritur alia illustratio, sed solum ad illa quę naturalem cognitionem excedunt.

¶Ad tertium dicendum, q̃ semper indigemus diuino auxilio ad cogitandum quodcunque, inquantum mouet intellectum ad agendum: actu. n. intelligere aliquid, est cogitare, vt patet per Augu. 14. de Trin *

* Ca. 6. & 7. to. 3

Articvlvs II.

Vtrum homo possit velle, & facere bonum absq; gratia.

AD secundum sic proceditur. Videtur q̃ homo possit velle, & facere bonum absque gratia. Illud. n. est in hominis potestate, cuius ipse est dominus: sed homo est dominus suorum actuum, & maximè eius quod est velle, vt supra dictum est. * ergo homo potest velle & facere bonum per seipsum absque auxilio gratię.

666 Inf. ar. 6. cor. Et 2. di. 28. art. 3. & di. 39 in expos. lit. Et 4. di. 17. q. 3. art. 2. q. 2. ad 1. & 3. Et ver. q. 24. ar. 3. ad 2. 6. & ad 9. & ar. 14 per to. & q. 26. ar. 6. ad 2 1. Et quol. 3. ar. 7. & quol. 5. ar. 2. Et 1. Cor. 12 * q. 1. ar. 2. Et q. 13. ar. ti. 6.

Super q. 109 Ar. 2. 3. et 4.

IN arti. 2. 3. & 4. eiusdem 109. q. dubium occurrit duplex. Primum est, An per hominẽ in statu naturæ integræ intelligat author hominem precise in naturalibus, secluso omni gratuito dono, & omni peccato præuio: an hominem habentem donum iustitiæ originalis. Si. n. est sermo de homine in puris naturalibus, quo modo consideratur a Philosophis, sic falsa est doctrina ista. Nam homo in puris naturalibus est compositus ex duabus, naturis, sensitiua. s. & rationali, quæ sibi inuicem aduersantur, altera ad sensibile bonum, altera ad bonum rationis tendente, Si autem est sermo de homine habente donũ originalis iustitiæ, male dicitur, q̃ homo in statu naturæ integræ per sua naturalia hoc possit: quod enim homo possit per donum originalis iustitiæ, non potest per sua naturalia.

¶Secundum dubium prædicto proximum est, quid per naturã corruptam intelligendum sit. Aut. n. significat naturam sibiipsi derelictam sola iustitia originali priuatam: aut natu ram vltra illã priuationem aliquem defectum habentem. Si natura eũ sola priuatione iustitiæ originalis intelligitur, cum priuatio ista nõ sit negatio alicuius naturalis, sed gratuiti tũ, & nihil ponat in hoie, nisi naturã obedientialiter aptam natã habere illã, sequitur q̃ natura corrupta, & natura in puris naturalib. æquiualeãt quo ad naturalem sufficientiã operandi bonum naturæ proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ: & sic nihil minus sufficimus ad bonum habentes naturam lapsam. Si vero intelligatur natura cum illa priuatione, & aliquo defectu, puta pronitate partium animæ ad propria, tunc & saluandum est quõ per peccatum non personale in naturalib. puniti sumus, cum superius punitio in gratuitis, & non in naturalibus dicta sit: & quomodo natura in partib. animæ incurrit hos defectus, & in corpore nullum ex vna, & eadem causa per accidens. s. priuatione originalis iustitiæ.

¶Ad euidentiam huius rei tria facere oportet. primo, quid clarum, & quid obscurum hic sit: secundo, quid veritas habeat: tertio, quõ obiectiones soluendæ sunt. Quo ad primum, natura nostra quantũ ad propositum spectat, in quinque statibus, seu modis considerari põt, primo, in puris naturalib. secundo, in statu consono naturæ rõnali, vt. s. seruetur rectitudo rõnalis in oib. partib. aiæ: tertio, in statu doni iustitiæ originalis, secluso gratia gratũ faciẽte: secundum rẽ, vel rationem: quarto in statu gratiæ gratũ facientis: quinto, in statu naturæ lapsæ. Et licet in his statib. plura examinanda induci pssit, in proposito tñ tota difficultas consistit in dria inter ẽm & tertium: aliorum nanque driæ facile patent, nam in próptu sunt, nisi quis non penetret driam inter naturam in puris naturalib. & naturam lapsam, quæ vt vnico verbo dicatur, tanta est, quanta est inter psonã nudã ab initio, & personã expoliatã. Et hoc dico s̃m rẽ: s̃m rationem vero rerũ multa aduenium. Sicut n. persona nuda, & persona expoliata non distinguuntur in hoc, q̃ vna sit magis, aut minus nuda: ita natura in puris naturalib. & natura expoliata gratia & iustitia originali, non differunt per hoc, q̃ altera earum sit magis, aut minus in naturalib. destituta. Et rõ est, quia destitutiõ sequens expoliationem gratiæ & iustitiæ originalis, non est effectus illius nisi per accidẽs, vt remouentis prohibẽs. expoliatio. n. abstulit gratiam & iustitiam, quæ prohibebat vires animæ s̃m seipsas disponi: ex remouente nanq; prohibens nõ sequitur maior, aut minor effectus naturalis, q̃ ex natura sequatur. nõ. n. magis, aut minus mouetur lapis remoto prohibente, q̃ a gratuitate propriæ absolute, fuisset motus, pp quod cum natura ex peccato originali sit sibiipsi derelicta tam in anima, q̃ in corpore, nõ maior destitutio est in natura lapsa, quã natura in puris naturalib. sicut non est magis rrditũ corruptibile corpus nrum ex peccato originali sibi derelictum, quàm ex natura fuisset simpr. Sed quantũ ad rationes rerũ magna dria est, quia sicut in persona nuda nuditas negationis rõnẽ hẽt, in expoliata vero habet rõnẽ privationis vestis debitæ conseruari &c. ita defectus aiæ & corporis naturæ in puris naturalib. nec culpæ, nec pęnę, nec vulnerũ &c. rõnẽ hñt, sed naturaliũ cõdõnum: in natura aũt lapsa hñt rõnem corruptionũ, vulnerũ, pœnæ & culpę in parte susceptiua illius. Vñ patet, q̃ quãtũ ad sufficientiã naturæ humanæ ad opera naturę proportionata, idẽ est iudicium de natura in puris naturalib. & de natura lapsa: quia vtrobique vires sunt æque dispositæ, licet non sit idem de eis iudiciũ, quantũ ad meritũ vel demeritũ, tã in agẽdo, quã in patiendo propter rationem culpæ &c. Inter naturam ãt in puris naturalib. & naturam in statu cõsono naturæ rõnali dria clara est, q̃ in puris naturalib. contrariaĩ appetitus sensibilis & rationalis, dum non plene rationali subiicitur sensibilis, sed sit liber tendens q̃sque in proprium bonũ præter rõnis ordinem: in statu autem consono naturæ rationali pars superior recte se hẽt ad Deum, vt principium oĩum naturaliter notum, & inferiora à rõnis ordine etsi exorbitare possint, non tñ permittuntur. Hmõi nanque vita naturalis est hõi s̃m rationalem naturam, q̃n naturale bonum eius est s̃m rationẽ esse: naturalis aũt non vt ex principiis naturæ fluens, sed vt s̃m naturam existẽs rationalem. Super hunc statum addit iustitia originalis indefectibilem ordinem & corporis sub aĩa & inferiorum sub superiori quamdiu superius est sub supremo Deo. s. principio naturæ: gratia autem addit principium meritorium vitæ diuinæ in æternitate. His itaq; sic se hñtib. tota difficultas est, quia s̃ status non est inuentus vñquam in sepso separatus: sed aut in statu originalis iustitiæ contentus, vt in Adam, aut in statu excellentis gratiæ, vt in beata Virgine, an nomine naturæ integræ intelligatur natura in illo secundo statu, an in statu iustitiæ originalis. Hæc de primo.

¶Quod ad secũdum, sciendum est, q̃ vita humana in & ex puris naturalibus peragi non potest absque peccato, & hoc ex intrinseco defectu virium animæ: quem appetituum diuersitas testatur. Et quia æqualis est sufficientia naturæ lapsæ, & naturæ in puris naturalibus, consequens est, q̃ appellationæ naturæ integræ non intelligatur in litera in puris naturalibus: sed intelligitur natura in statu consono naturæ rationali, qui addit, supra pure naturalia vigorem rationis, seu superioris partis animæ ad conseruandum statum rationi in nullo dissonum. Non est autem vigor hic gratiæ, aut naturæ simpliciter, sed quodammodo gratiæ, & quodammodo naturæ. Non est simpliciter naturæ, quia non fluit ex natura. Non simpliciter gratiæ, quia ad nihil se extendit, nisi ad naturæ rationalis proportionatum bonum, s. viuere secundum rationem. Est quodammodo gratiæ, & quodammodo naturæ, pro quanto homo nunquam habet, aut habere potuit ex naturalib. hunc vigorẽ, sed ex coniunctione ad donũ originalis iustitiæ.

¶Et nota q̃ non dico, q̃ iste vigor sit portio originalis iustitiæ: hoc enim esset dicere, q̃ natura integra significat naturam in statu originalis iustitiæ: sed dico q̃ istum vigorem sortitur ratio in coniunctione ad originalem iustitiam: sicut cogitatiua in coniunctione ad intellectum melius operatur, quàm intellectu tacente. & vniuersaliter supremum in vnoquoque ordine iunctum superiori non solum perfectionem superioris participat, sed etiam secundum propria melioratur: melius. n. operatur vegetatiua iuncta sensitiuæ, quàm separata ab illa. Discernendum quippe est inter iustitiam originalem, & vigorem hunc ab effectu. nam cum iustitiæ originalis dono non poterat prius peccari venialiter, quã mortaliter vt in prima parte dictum est. hic autem vigor permittit prius offendi venialiter. Posset enim homini vigore hoc prædito subrepere parua aliqua declinatio citra finẽ, & non vna sola sed multæ, quod non cõpateretur integritas status originalis iustitiæ. Quia igitur vigor iste possessiue est gratuitus, quia non habetur nisi in coniunctione ad statum gratuitum originalis iustitiæ: & essentialiter est naturalis, quia vigor est superioris partis animæ nostræ secundũ naturã rationalẽ ad solum & omne bonum rationi proportionatũ se extendens: ideo sic adiunctus puris naturalibus constituit statum naturæ integræ, & per istius deperditionem natura est corrupta. Vocabulum quoque integri & corrupti, rationi consonat: quoniam natura integra est, quando nihil naturalium non solum constituentium naturam, & fluentium ex ea, sed requisitorum secundum eam deest: corrupta autem siquid horum perditum, dictus autem vigor secundum naturam est rationalis. Et ne putes me esse iuuentorem huius vigoris, lege superius authorem in q. 91. art. vlt. dicentem, q̃ quia homo destituitur originali iustitia, & vigore rationis, ipse impetus sensualitatis &c. vbi manifeste vult, q̃ per peccatum originale homo perdit duo, scilicet, originalem iustitiam, & vigorem rationis: copulationis enim nota diuersitatem ostendit. Hæc de secundo.

¶Quo ad tertium respondendum est primo dubio, q̃ per hominem in statu naturæ integræ, author intendit hominem non in puris naturalibus, sed habentem donum iustitiæ originalis, non inquantum operatur ex vi iustitiæ originalis, sed inquantum operatur ex vigore naturalium. Et sic omnia verba literæ consonant. s. in sui integritate, sicut fuit in primo parente ante peccatum, & poterat homo per sua naturalia velle, & operari bonum &c. Et q̃ hæc sit mens authoris, apparet ex eo, q̃ oportet aut sic dicere, aut q̃ intendat hominem ex vi originalis iustitiæ operantem. Et tunc ly, per sua naturalia, glossaretur, q̃ iustitia originalis computatur inter naturalia, quia erat donum naturæ. Sed hæc expositio non consonat doctrinæ authoris, tum quia apud ipsum de ratione originalis iustitiæ est gratia gratum faciens, ac per hoc pari ratione potuisset dici, q̃ homo in tali statu per sua naturalia potuit velle & operari bonum supernaturale, cuius oppositum expresse dicitur in litera: tum quia author tam solicite distinguit de dono communis auxilij Dei primi agẽtis, & dono superaddito naturæ, & constat q̃ iustitia originalis est donum superadditum naturæ. Secundo autem dubio satisfit dicendo, q̃ per naturam corruptãm intelligitur natura priuata dono iustitiæ originalis, & vigore rationis, ac per hoc priuata dono supernaturali, & dono naturali non fluente ex natura, sed secundum naturam debitis sibi &c. Et sic vltra distinctionẽ in puris naturalib. includit rationem defectus mali culpæ, & pęnæ in anima, in corpore vero mali pęnæ tantum. Et huic nihil obiectorum obstat, quia, vt prædictum est, non negatur æqua sufficientia naturæ corruptæ, & in puris naturalibus ad operandum bonum virtutis, sed neutra sufficit. Nec inconuenit nos punitos esse in naturalibus non fluentibus ex natura, sed secundum naturam absque personali peccato. propter defectum quippe talis vigoris fumus distituti in nostra pronitate ad malum, quæ concupiscentia habitualis superius nominata fuit, cum de peccato originali tractaretur.

¶In eodem 2. art. q. 109. dubium occurrit ad hominem, & simpliciter. Ad hominem quidem, an author intendat, q̃ homo in statu naturæ corruptæ non possit moraliter bonum ex propriis naturalib. facere. Et est ratio dubitandi: quia si hæc affirmatur in tẽtio sua, sequitur q̃ sine gratia sanante, qua opus est ad opus moraliter bonum, omnis actus hominis sit malus moraliter: nam in indiuiduo non datur actus medius, vt superius dictum est. Et vlterius sequitur, q̃ omnis operatio existentis in peccato mortali, & etiam cuiuscunque infidelis, sit mala moraliter: quod est manifeste contra doctrinam authoris. Si autem negatur hanc esse intentionem authoris, occurrit in primis Gre. de Ari. in loco alleg. asserens S. Tho. in hoc & seq. art. duobus hoc sentire. Nõ desunt quoque Thomistæ id firmantes. Et oportet assignare quid intendit author in hoc loco. Ipse enim particulariter inquirens, an homo possit absque gratia aliquod bonum facere, vt patet in tit. huius artic. proposito in diuisione q. determinat, q̃ aliquod bonum par ticulare facere, vt ædificare domos, plantare vineas, & huiusmodi, potest sine gratia nunc: in statu autem naturæ integræ poterat per sua naturalia operari bonum naturæ suæ propor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ. Ex hac nanque differentia manifestat intentionem suam esse, q̃ homo in statu naturę corruptæ non potest per sua naturalia donum proportionatum naturæ, quale est bonum virtutis acquisitæ. Simpliciter autem dubium est, quid tenendum sit de hac q. an homo in statu isto possit per sua naturalia facere actum Moraliter bonum. Grego. siquidem de Arist. in loco alleg. tenet partem negatiuam ex multis authoritatibus, & vna ratione potissime, ita q̃ quantũ ad præsentem spectat articulum, præter authoritates, quæ vna glo. forte sunt contentæ. s. q̃ loquuntur de bono actu reddẽte hominem bonum simpliciter in ordine ad vitam æternam, & non de bono pure morali infra limites naturæ, quoniam tale non reddit hominem in ordine ad cœlestem patriam bonum simpliciter, sed secũdum quid. Et si hoc aduertisset hic doctor, nõ tantum se in authoribus fundasset. Præter inquã authoritates, in tribus pars negatiua fundatur.

*Cap. 30

†q. 71. arti. 4.

* Lib. 6. Eth. ca. 2. to. 5

†Ca. 2. in prin. to. 7

Primo in infirmitate naturæ, quia opus moraliter bonum est proprium opus naturæ integræ: & per hoc differt natura corrupta ab integra. Secundo in circunstantia vltimi fini cuiuslibet actus, quia. s. non sit propter Deum, propter seipsum Deum, ad quod tamen obligatur: quicunque enim in quocunque habet alium vltimum finem, quàm Deũ propter ipsum Deum, manifeste peccat: & hanc circunstantiam saltem deficere, inquit Greg. in actibus puris naturalibus in statu isto. Tertio in victoria tentationum: quia mundus, caro, dæmonia, diuersa mouent prælia, & egemus adiutorio illius, à quo petendum est, Et ne nos inducas in tentationem: quod non esset simpliciter necessarium, si ex puris naturalibus actum moraliter bonum facere possumus. Pars vero affirmatiua fundatur super hoc, q̃ homo potest naturaliter nosse aliquem actum, puta honorare parentem, quas decet vndique circunstantias vestiri, vt patet ex articulo præcedente, & potest in eas deliberate consentire, & exequi.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nõ intendo aliunde, quàm ex authoris officina simul afferre quid simpliciter, & secundũ doctorem sanctum tenendum est. Dicendũ igitur est, q̃ homo in statu naturæ corruptæ potest per sua naturalia, quantum est ex sufficientia operatiuæ virtutis, operari aliquod opus moraliter bonũ, licet non possit suum vniuersum moraliter bonum facere. Et hoc manifestatur breuiter, primo ducendo ad inconueniens: quia nisi posset aliquid bonum moraliter facere, sequeretur vt deductum est, q̃ infidelis, & existens quilibet in mortali, in omni suo actu deliberato peccaret: & nisi impotens esset ad faciendum vniuersitatem suorum operum bonam moraliter, sequeretur q̃ posset se præseruare à quolibet defectu morali, ac per hoc posset nũquàm peccare in moralibus, cuius oppositum monstratum est. Deinde ostensiue, prima quidem pars, quia experimur, q̃ existentes in mortali etiam pertinaciter, seclusa fide, possumus reddere mutuum, quando oportet, cui oportet &c. & propter quid oportet: quia. s. iustum est, & ordinatur ad Deum ad summum bonum, ac per hoc finem vniuersi monstratum, 12. Metaph. Secunda autem pars, quia sumus ex contrariis appetitibus compositi, & impossibile est, quin propria quandoque assequantur: & rursus quia naturæ integræ proprium est vniuersitatem operum bonam moraliter peragere posse, ac per hoc differt a corrupta hæc via media, vt patet, quam in litera author determinat. Vnde non dicit, q̃ in statu naturæ corruptæ nullum opus morale potest, sed dicit q̃ non potest totum huiusmodi bonum per sua naturalia implere: & replicat, Non tamen totum bonum sibi connaturale, ita quòd in nullo deficiat. Hæc media via est, quam inferius in Secunda Secundæ author firmat docens, q̃ non quælibet actio deliberata infidelis, est peccatum. Hanc ergo sectãdo, soluamus obiectiones: & ad eos qui hunc art. & sequentes aliter intellexerunt, dicendum est, q̃ si perspicacius inspexissent, sensum talem non accepissent.

¶ 2 Præt. Vnumquodque potest magis in id, quod est sibi secundum naturam, quàm id quod est sibi præter naturam: sed peccatum est contra naturam, vt Damasc. dicit in 2. lib.* opus autem virtutis est hominum secundũ naturam, vt supra dictum est. † cum igitur homo per seipsum possit peccare, videtur quòd multo magis per seipsum possit bonum velle, & facere.

¶ 3 Præt. Bonum intellectus est verum, vt Philosoph. dicit in 6. Ethi.* sed intellectus potest cognoscere verum per seipsum, sicut & quælibet alia res potest suam naturalem operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere, & velle bonum.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 9. Non est volentis. s. velle, neque currentis. s. currere, sed miserentis Dei. & Augu. dicit in libro de correctione, † & gratia, quòd sine gratia nullum prorsus siue cogitãdo, siue vólendo, & amando, siue agendo, faciũt homines bonum.

¶ Respon. Dicendum, quòd natura hominis potest dupliciter considerari. Vno modo in sui integritate, sicut fuit in primo parente ante peccatum. Alio modo, secundum quod est corrupta in nobis post peccatũ primi parentis: secundum autem vtrumq; statum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum, vel volendum quodcunque bonum, sicut primo mouente, vt dictum est.* Sed in statu naturæ integræ, quantum ad sufficientiã operatiuæ virtutis, poterat homo per sua naturalia velle, & operari bonum suæ naturę proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ, non autem bonum superexcedens, quale est bonũ virtutis infusæ. Sed in statu naturæ corruptæ etiã deficit homo ad hoc, quod secundum suam naturam potest, vt nõ possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono naturæ priuetur, potest quidem ẽt in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere, sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale, ita quòd in nullo deficiat. sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamen perfectè potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Sic igitur virtute gratuita superaddita virtuti naturæ indiget homo in statu naturæ integræ quantum ad vnum. i. ad operandum oportet, sicut oportet &c. sequitur q̃ possit aliq̃ opus moraliter bonum per sua naturalia facere: alioquin ædificãdo domum, peccaret mortaliter. patet igitur authoris intentio. Authoritates autem quæ oppositum sonare videntur, illa glossa optime saluat, & præseruat ab errore Pelagij, vt patet applicanti. Ad primũ fundamentum dicitur, q̃ sicut homo corporaliter infirmus non differt a sano in hoc, q̃ sanus opus sani, infirmus nullum opus sani: possit. potest nanque infirmus videre, vel audire, vel odorare vt sanus, licet non possit ambulare vt sanus: sed differt in hoc, q̃ sanus omnes suos actus, infirmus non omnes suos actus potest vt sanus facere. Vnde & in litera dicitur, homo infirmus potest, aliquo motu moueri, non tamen perfectè potest moueri motu hominis sani: totum enim cum sit idem quod perfectum, perfectè & totaliter idem sunt. Ita natura integra, & corrupta non differunt in hoc, q̃ illa potest omnes suos actus facere bonos: ista nullos: sed q̃ illa omnes, ista non omnes. bonum ergo moraliter in omnibus actibus est proprium naturæ integræ, non in aliquo actu.

¶ Ad secundum fundamentum, quod tanti fit, dicitur q̃ etiam infidelis potest in aliquo actu habere Deum vt finem naturæ, & vltimum finem propter seipsum Deum summum bonum. Potest enim vt dictum est, cognoscere ex philosophia Deum esse summũ bonum vniuersi extra illud, & finem vltimum omnium, & operari iustum aliquod, & eligere vitationem malorum, puta, homicidii, adulterij, ne faciat iniustum, quod quia malum est, dissonat summo bono: & similiter in faciendis bonis, quia consonat summo bono. In hac tamen re scito, q̃ Deum esse vltimum finem alicuius actus humani, potest contingere dupliciter. primo q̃ sit finis explicite intentus ab operante homine: & hoc modo dictum est, q̃ possibile est hominem infidelem habere Deum, vt vltimum finem, & perseuerare sine gratia. Secundo, q̃ sit finis non explicite intentus, sed implicite ab operante homine, & vt directe ab explicite intendente illum vltimum finem. m. verbi gratia. Si aliquis infidelis, vel in mortali peccato existens, nihil cogitans de Deo honoret parentem, reddat depositum, & huiusmodi faciat quãdo oportet, vbi oportet, sicut oportet, & propter hunc finem. s. quia debitum est q̃ sic fiat, tunc ex hoc ipso quòd nulla mala circunstantia iungitur, nullus finis malus apponitur, ad esse debitum, seu virtuosum.

¶ Affirmatur quidem finis, sed non affirmatur vltimus simpliciter, sed inter occurrentes, aut cognitos sibi relinquitur ordo illius finis proximi ad finem vltimum inuiolatus: ac per hoc faciens

eiens explicite propter finem proximum, facit implicite propter finem vltimum illius finis proximi, quicunque ille sit. & rursus faciens explicite propter huiusmodi finem proximum, agit vt dirigens seipsum respectu illius finis proximi, & vt directus a datore rationis agitur respectu finis vltimi. Et hoc secundo modo aliquando sufficit habere Deum pro vltimo fine actus humani ad hoc, vt actus non sit malus ex defectu circunstantiæ vltimi finis naturalis. Præceptum nanq; naturæ de habendo Deum pro vltimo fine explicite, cum sit affirmatiuum, nõ obligat ad semper: & cum sit de eo, quod post multum studium adimplendum est, postquã. s. homo explicite didicit esse vnum Deum, &c. constat quòd non obligat pro omni tempore, quo homo operatur humana opera, ac per hoc sufficit quandoque implicite habere Deum pro vltimo fine naturali. De Deo autem, vt finis est supernaturalis, nõ est ad præsens sermo. Et quia quilibet secundum certas circunstantias faciens actum moraliter bonum, potest actus multos ex puris naturalibus sic facere, consequens est, vt homo in statu corruptæ naturæ, adiuncto etiam statu peccati mortalis, possit facere aliquẽ actum moraliter bonum secundum omnes circunstantias, ita q̃ in nullo deficiat, quo ad illum actum singularem.

*Li. 7. Moral. eudemiorum. cap. 18

*Ar. j. huius q.

¶ Ad tertiũ fundamentum dicitur q̃ quia tentationes non solum contra moralia sunt, & in quantum sunt à dæmone exeunt limites naturalium impedimentorum etiam respectu moralium, quia inuidia diaboli, respectu celsitudinis supernaturalis, mors introiuit in orbem terrarum: ió non spectat ad propositũ obiectio de tentatione, vt est a dæmone. Propter q̃ in litera etiam de natura integra dicitur, q̃ quantum ad sufficientiã operatiuæ virtutis, poterat homo per sua naturalia operari bonum. Dixit nanque hoc, vt præseruaret doctrinam suam ab huiusmodi extera naturam impedimentis: ita q̃ dicimus, q̃ quantum est ex sufficientia virtum animæ, ac per hoc relatarum ad naturalia impedimenta (sic enim oportet referre proportionaliter singula singulis) homo naturę integræ omnes suos actus, naturæ vero corruptæ non omnes, sed aliquos potest bonos moraliter facere. Verum autẽ ex his quæ naturalẽ ordinem exeunt, aliter sit, nõ est præsentis intẽtionis, vbi necessitatem gratiæ ex insufficientia nostra naturali quærimus.

¶ In responsione ad primum videndum esset, quomodo vocãtes egeat diuina motione ad primum actum, nisi superius in q. 9. art. 4. discussum fuisset.

¶ In responsione ad tertium nota, q̃ magis corrupta dicitur pars appetitiua: quia voluntas, vt superius dictum est, prius quàm intellectus infectionẽ susceperit: intellectus tamen immunis non est, sed vulnus ignorantiæ susceperit, quo impeditur homo, ne sit totaliter prudens per sua naturalia.

1. 1. q. 60. ar. 5.

¶ *Super quæstionis centesimæ nonæ. Art. III.*

In artic. 3. eiusdem 109 q. dubium occurrit de conclusione, & ratione eius. De conclusione quidem, quia falsa videtur: nam homo pro statu isto potest ex suis naturalibus solis, id est, absque gratia cognoscere, quòd Deus est naturaliter diligibilis super omnia ab homine, vt patet: & hoc cogito, potest consentire in actum diligendi Deum, vt finem naturaliẽ vniuersi, & omnium super omnia tãquàm summum omnium bonorũ, à quo sunt omnia bona.

*Text. 78. to. 2.

*Ca. 2. par. 4. inter. medi. & prin.

D. 97.

2 Et confirmatur hoc: quia sicut potest homo in statu isto alium actũ moraliter bonum facere, puta, actũ iustitiæ, reddendo alteri

667
1. q. 60. ar. 5. Et 2. dist. 3. q. 4. Et 3. di. 29 argu 3. Et veri. q. 2. a. 2. ad 16 & q. 4. ar. 1 ad 9. Et quodli. 1. ar. 8.

alteri homini quod illi debetur: ita potest reddere Deo hunc actum diligendi, & magnificandi ipsum super omnia. actus enim quidam particularis est iste sub morali bono, sicut & quilibet actus.

¶ De ratione autem, quia medius terminus in litera est, quia diligere Deum super omnia, est opus connaturale homini. Sic.n. hæc ratio valeret, sequeretur, q̃ nullū opus connaturale homini posset homo in statu isto ex naturalibus perficere, cuius oppositum dictum est. Et si dicatur, q̃ in litera additur aliquid aliud huic medio, dum subjungitur, q̃ ab hoc homo deficit secundum appetitum voluntatis naturalis, qua propter corruptionem naturæ sequitur bonum privatum, nisi sanetur per gratiam sitq; vis medij consistit in hoc, q̃ est esse opus connaturale homini, a quo deficit natura corrupta: si sic inquam dicatur, committitur petitio principij, ad probandum q̃ in statu naturæ corruptæ hō non pōt diligere Deum super omnia, nam in præmissis oportet assumere, q̃ diligere Deū est cōnaturale, a quo deficit corrupta natura, quod est probandū.

¶ Ad euidentiam huius dubij prænotanda sunt duo. primo, q̃ diligere Deum super omnia, hic sumitur pro actu secundo, qui est amare terminato ad Deum non implicite, sed explicite, ex ratione ipsum monstrante voluntati. Et propterea aduerte caute, quòd non est idem habere Deum pro vltimo fine alicuius actus, & diligere Deum super omnia: quia ad illud sufficit implicite ferri in Deum, ad hoc requiritur explicite ferri in ipsum.

¶ Secundo, q̃ diligere Deum super omnia potest dupliciter cōtingere, vno modo simpliciter: alio modo secundum præsentem statum. Diligere Deum super omnia simpliciter, est Deum diligere vt finem omnium, ideſt, propter quem diligat omnia, Diligere Deum super omnia secūdum præsentem statum, est diligere Deū vt finem omnium referibilium in ipsum Deum. Conueniunt hi duo modi diligēdi Deum super omnia in duobus, primo in hoc, q̃ sunt præcepta affirmatiua: secundo in hoc, q̃ vtrique repugnat diligere aliquid aliud a Deo, vt vltimum finem cuiuscunq; actus, vt patet. Differunt autem in hoc, q̃ primo modo diligendi Deum super omnia, repugnat omne malum culpæ, secundo autem non. Ad habendum namque actum diligendi Deum super omnia simpliciter, oportet omnia sua habere talia, vt possint in Deum referri. Si enim aliquid sic diligit, vt non sit referibile in Deum, iam impedimentum ponit ad hoc, vt suorum omnium possit Deum habere finem, & per hoc impotentem se reddit ad diligendū Deū super omnia simpliciter. Et quia malum culpæ, quodcunque sit illud, repugnat referibilitati in Deum, vt finem, ideo omne malum culpæ repugnat obseruationi huius præcepti: Diliges Deum super omnia simpliciter. Sed ad habendum actum diligendi Deū super omnia referibilia in ipsum, non impotentem reddit hominem quodcunque malum culpæ, vt experientia testatur in habentibus charitatem, qui diligunt Deum super omnia, & vt finem naturæ, & vt finem beatitudinis, quia gratia perficit naturam: & tamen habent multa mala culpæ, & in voluntate faciendi, puta, dicendo mendacium officiosum, comedendo nimis, & huiusmodi.

¶ His præmissis, ad dubium motū dicitur, q̃ licet homo in statu naturæ corruptæ, quantum est ex sufficientia sua, possit ex puris naturalibus diligere Deum super omnia referibilia in ipsum, quæ tunc sunt in sua potestate, vt ratio probat, non tamē potest diligere Deum super omnia sua simpliciter: quia non potest non peccare, ac per hoc non potest non ponere impedimentum dilectioni Dei super omnia, licet potest in statu naturæ integræ, in quo potest præseruare se ab omni peccato: & consequenter quando tempus est exire in actum diligendi Deum super omnia simpliciter, quia nihil sui est irreferibile ad Deum.

¶ Ad confirmationem dicitur, q̃ non est eadem ratio de isto actu, & de aliis moralibus, tum quia iste actus est supremus omnium naturalium moralium, vt patet, quia respectu vltimi finis simpliciter, ac per hoc primi principii reliquorum: reliqui autem actus sub isto sunt. Maioris autem virtutis est posse in actū summum, quàm in actus inferioris: vnde & virtus vltimū potentiæ dicitur primo Cœli: tum quia actus iste vniuersitatem actuum humanorum bonā exigit vt materiā, non autem alii. Non enim quicunque malū aliquod facit, impedimentum præstat sibi, vt non possit quando oportet reddere nīu tuum: sed quicunque malū aliquod facit, ipso facto reddit actum illū, & seipsum illo infectum, vt sic, irreferibilem in Deum vt finem: ac per hoc non potest omnia a se delecta referre in Deum vt vltimum finem, qđ faciebat homo in natura integra, vt in litera dicitur. Et sic patet veritas eō clusionis quantum ad vtranque partē, s. q̃ integra natura hoc poterat, & q̃ corrupta non pōt, nisi adiutorio gratiæ sanantis in præsenti vita inchoatiue q̃ charitatem viæ, qua nihil contra Dei dilectionem admittimus, & sic per omnia nostra nō simpliciter, sed referibilia, ipsum diligimus: consummate autem in patria, in qua omnia simpliciter in Deum dirigentur, quia ipse erit omnia in omnibus.

¶ Ad dubitationem motam contra rationem literæ dicitur, q̃ medium est esse opus connaturale, sed naturale potest sumi dupliciter. Vno modo, pro eo quod fluit ex natura. Et sic sumendo naturale sufficeret ad inferendam primam partem conclusionis, s. q̃ natura integra potest. & sic accipit obiecto naturale. Sed quia tunc minor esset falsa, quia diligere Deum super omnia appetitu rationali, vt expositum est, non est nobis sic naturale, vt fluat ex natura, vt patet: ideo alio modo sumitur naturale pro eo quod est secundum naturam. Et sic diligere Deum super omnia, est naturale. & sic sumitur hīc, & infert primam partem conclusionis cum veritate vtriusque præmissæ. Secunda autem conclusionis pars, s. q̃ natura corrupta hoc non potest, non probatur in litera ex illo medio, vt patet in ultima literam, vbi post probatam conclusionem directe respondetur quæsito, q̃ in natura integra homo hoc poterat sine gratia, subiunxit author ex pronitate naturæ corruptæ ad bonum proprium, q̃ deficit natura corrupta ab actu illo. vnde medium ad secundam partem conclusionis, seu ad secundam conclusionis est pronitas voluntatis ad priuatum bonum, hæc.n. perditio vigoris in nobis adeo viget, vt oporteat in malum aliquod cadere, vt ex dictis patet.

¶ In eodem 3. art. discutiendum esset, an diligere Deum super omnia, sit naturale homini, nisi in prima parte discussum fuisset. Veruntamen si quæratur, cuius virtutis moralis sit actus diligere Deum super omnia, dicendum est, cum iste actus sit ad alterum, cui non potest reddi æquiualens, quòd ad iustitiam spectat, cuius pars est pietas, quæ parentibus, quibus etiam non est reddere æquiualens, debitum reddit: & religio, quæ cultum Deo exhibet, &c.

¶ *Super quæsionis centesimænone. Articulum IIII.*

IN art. 4. eiusdem 109. q. dubium circa titulum occurrit, an sit quæstio de omnibus præceptis omnis legis. Quòd enim sit sermo de omnib. apparet, tum ex eo q̃ indistincte quæstio proponitur: tum ex eo q̃ si de præceptis veteris legis tantum esset sermo, iam determinatus esset in præcedentibus. Quòd vero non, apparet ex eo, q̃ præcepta nouæ legis non nominantur, nec examinantur in toto discursu articuli: tum ex eo q̃ impossibile notoriè constat esse, q̃ præcepta fidei possint sine lumine fidei seruari.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ certum hic est, q̃ articulus iste intelligitur de omnibus præceptis diuinæ legis, siue nouæ, siue veteris. Quòd enim sit sermo de lege diuina, ex corpore articuli patet, vbi affert pro ratione, q̃ nihil aliud dicitur esse peccatum, quàm diuinorum mandatorum transgressio. Quòd vero de omnibus præceptis sit sermo, ibidem patet, quoniam bis replicatur ly, omnia mandata.

Ad Dam. nō procul a fine, tomo 2.

¶ In corpore artic. eiusdem, dubiū occurrit, vbi author dicit, q̃ homo in statu naturæ integræ potest omnia diuina mandata implere quantū ad substantiā operum. Hoc enim in tellectum de præceptis diuinis vniuersaliter, falsum esse constat. nam nec credere supernaturalia fidei, nec adimplere actiones sacramentales in quocunque statu potest homo per sua sola naturalia, etiam quantum ad substantiam operum: quoniā opus est ad credendum diuina reuelatione saltem monstrante, & ad actiones sacramentales potestate supernaturali, alioquin nihil fit.

*Art. præced.

*Cap. 88 nō procul a pri. to. 6

¶ Ad hoc dicitur dupliciter, primo q̃ mandata diuina sunt duplicia, quædam habentia vim mandati quantum ad vtrunque eorsum, s. quātum ad substantiā operum, & quantum ad modum supernaturalem. Quædā autem non habentia vim mandati nisi ne modo supernaturali. In primo genere sunt omnia præcepta, quæ implecta ex naturalibus satisfaciūt præcepto alicuius in secūdo autem sunt, quæ si ex puris naturalibus fiāt, nulli præcepto satisfit. Et quoniam articulus iste comparat naturam gratiæ necessariæ ad operandum, & præcepta quæ non habent vim præcepti nisi cum modo supernaturali, ad ordinem gratiæ spectant: ideo sub nomine præceptorū diuinæ legis quantum ad substātiam naturalia posit præcepta legis implere. Dicit.n. Apost. ad Rom. 2. Quòd gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: sed illud quod naturaliter homo facit per seipsum, potest facere absque gratia. ergo homo potest legis præcepta facere absque gratia.

D. 1048.

*Capi. 2. cir. prin. to. 7

¶ 2 Præt. Hiero. dicit in expositione catholicæ fidei, * illos esse maledicendos, qui Deum præcipisse homini aliquid impossibile dicunt. sed impossibile est homini quod per seipsum implere non potest. ergo homo potest implere omnia præcepta legis per seipsum.

¶ 3 Præt. Inter omnia præcepta legis maximum est illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ut patet Matth. 22. sed hoc mandatum potest homo implere ex solis naturalibus, diligendo Deum super omnia, vt supra dictum est. * ergo omnia mandata legis potest homo implere sine gratia.

*Art. 1. 2. & 3.

¶ Sed contra est, q̃ Augu. * dicit in lib. de hæresibus hoc pertinere ad hæresis Pelagianorum, vt credant sine gratia hominem posse facere omnia diuina mandata.

*Cap. 26. & 27. in prin. to. 3.

¶ Respondeo dicendum, q̃ implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad substantiam operum, prout. s. homo operatur iusta, & fortia, & alia virtutis opera. & hoc modo homo in statu naturæ integræ potuit omnia mandata legis implere: alioquin homo non potuisset in statu illo non peccare, cum nihil aliud sit peccare, quàm transgredi diuina mandata: sed in statu naturæ corruptæ non potest homo implere omnia mandata diuina sine gratia sanante. Alio modo, possunt impleri mandata legis non solum quantum ad substantiam operis, sed etiam quantum ad modum agendi, vt. s. ex charitate fiāt: & sic neque in statu naturæ integræ, neque in statu naturæ corruptæ potest homo implere absque gratia legis mā data. Vnde Aug. in li. de correptione & gratia, * cum dixisset quòd sine gratia nullum prorsus bonum homines faciunt, subdit. Non solū vt mon straneipsa quid faciendum sit, sciant, verum etiam vt prestaneipsa, faciant cum dilectione quod sciunt. indigent insuper in vtroque statu auxilio Dei mouentis ad mandata implenda, vt dictum est. *

*Capi. 2. cir. prin. to. 7

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ sicut Aug. dicit in li. de spiritu & litera. * Non moueat q̃ naturaliter dixit, eos quæ legis sunt facere: hoc. n. agit Spiritus gratiæ, vt imaginē Dei, in qua naturaliter facti sumus, istauret in nobis, operum obseruabilium, non veniunt nisi præcepta, in quibus habet locum distinctio præcepti vtroque modo obseruabilis. Et secundum hoc præcepta fidei & spei, quia non sunt præcepta nisi inquantum ex fide & spe fiunt, non cadunt sub hac distributione: & propterea author solius præcepti dilectionis inter spectantia ad theologales virtutes meminit in responsione ad tertium, vt insinuaret q̃ de his disputabat, quæ solam gratiam non continebant. A doctrinali nanque disputatione ne dū pueriles, remotissimum est, vt verteretur in dubium de præceptis solius gratiæ, si per naturalia expleri possunt. Et secūdum hoc, licet titulus artic. fuerit de legis præceptis, indistincte, tamen per hoc de omnib. responsio, cum tali distinctione, s. quo ad substantiam operum, vel modum supernaturalem, insinuauit, q̃ illa, quæ non nisi supernaturaliter seruari possunt, discussione nō egēt. Sed huic responsioni obuiat primo, q̃ author non distinguit obseruationem mandatorum, quantum ad substantiam, contra obseruationē eorundem supernaturaliter, sed ex charitate. Dici tamen potest, q̃ genus a specie nominauit super naturale a charitate: quia in proposito æquiualent.

*Capit. 3. post med. to. 5. †Lococitato in argum.

¶ Obuiat secundo, q̃ quia fides est ex auditu, vt dicitur ad Rom. 10. nonnullum præceptum est, vt homo auditui fidei sepreheat, qualem debet se exhibere in obsequium fidei. Vnde dicitur secūdo, q̃ alia est quæstio de cognitione supernaturalium præceptorum, & alia de facultate adimplendi iā cognita. & q̃ iam determinatum est, q̃ tam lex diuina supernaturalis est, quàm q̃ excedit cognitionem naturalem. Et q̃ nunc est quæstio non de cognitione, sed adimpletione, propter quod art. iste directe tractat q. illam quæ Pelagio tribui videtur, an s. homo possit per sua naturalia implere diuina præcepta.

*Art. 3. huius quæst.

669 Inf. q. 114. art. 2. Et 3. q. 62. art. 4 corp. Et 1. di. 14. q. 2. art. 2. & q. 3. Et 2. dist. 24. q. 2. a. 4 & d. 26. ar. 5. & di. 29. art. 3. Et 3. cont. c. 147 & 150. Et quol. 1. art. 7. corp.

*Et Aug. in libr. de grat. & lib. ar. c. 9. cir. med. to. 7

¶ Ad Secvndvm dicendum, q̃ illud quod possumus cum auxilio diuino, non est nobis omnino impossibile, secundum illud Philos. in 3. Eth. * Quæ per amicos possumus, aliqualiter nos possumus. Vnde Hiero. † ibid. confitetur sic nostrum liberum esse arbitrium, vt dicamus nos semper indigere Dei auxilio.

¶ Ad tertivm dicendum, q̃ præceptum de dilectione Dei non potest homo implere ex pluris naturalibus, secundum quod ex charitate impletur, vt ex supradictis patet. *

Articvlvs V.

Vtrum homo possit mereri vitam æternam sine gratia.

AD quintum sic proceditur. Videtur q̃ homo possit mereri vitam æternam sine gratia. Dicit enim Dominus Matt. 19 Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: ex quo videtur q̃ ingrediin vitam æternam, sit constitutum In hominis voluntate: sed id quod in nostra voluntate constitutum est, per nos ipsos possumus. ergo videtur q̃ homo per seipsum possit vitā æternam mereri.

¶ 2 Præt. Vita æterna est merces, vel præmium, quæ hominibus redditur à Deo, secundum illud Matt. 5 [Merces vestra multa est in cœlis: sed merces, vel præmium redditur à Deo homini secundum opera eius, secundum illud Psal. 61. Tu reddes vnicuique secundum opera eius: cum igitur homo sit dominus suorum operum, videtur q̃ in eius potestate constitutum sit ad vitam æternam peruenire.

¶ 3 Præt. Vita æterna est vltimus finis vitæ humanæ: sed quelibet res naturalis per sua naturalia potest consequi finem suum. ergo multo magis homo, qui est altioris naturæ, per sua naturalia potest peruenire ad vitam æternam absque aliqua gratia.

¶ Sed contra est, quod Apostolo dicit ad Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna: quod ideo dicitur, sicut glosa ibidem dicit, * vt intelligeremus Deum ad vitam æternam pro sua miseratione nos perducere.

¶ Respondeo dicendum, q̃ actus perducentes ad finem, oportet esse fini proportionatos. Nullus autem actus excedit proportionem principij actiui. Et ideo videmus in rebus naturalibus, q̃ nulla res potest perficere effectum per suam operationem, qui excedat virtutem actiuam, sed solum

*Et Aug. in libr. de grat. & lib. ar. c. 9. cir. med. to. 7

Universidad de Deusto
Biblioteca

cepta, præsupposita lege monstrante illa. Opinatum est enim, q̃ homo eget gratia monstrante præcepta, sed non sufficiente adimplere illa. Et contra hoc, est determinatio huius articuli, vt authoritas Aug. in corp. art. allata testatur. Secundum hoc ergo dicendum, q̃ responsio data ad tertium in litera, extenditur ad omnia

4.5.ar.5. præcepta virtutum theologalium: ita quòd etiam credere, sperare, diligere Deum, confiteri ipsum Iesũ Christum, potest homo per sua naturalia quantum ad substantiã operum adimplere, & non inquantum implentur & spe, & fide, & charitate. Et quod hoc sit verum, ex eo conuincere possumus, quòd Gentilis edoctus fidã, nolens esse Christianus, posset credere totam fidem esse veram, vt Ecclesia tenet: constat. n. quòd talis nulla supernaturali gratia adiutus crederet, Posset quoque idem sperare se fore beatũ in cœlo. quãuis inanis esset spes eius, sicut & fides. Sed ad propositum satis est de sufficientia ad substantiam operum, quam in hæreticis quantum ad confessionem exteriorẽ, & actus interiores, & susceptionem sacramentorum experimur, qui actus fidei, spei, & charitatis quantum ad substantiã operum intus, & extra exercent sine vllo supernaturali dono in eis. De sacramentalibus autem actibus facile dicitur, quòd

*Te.64.& 65.to.2 quia præcepta dãtur de actib. virtutum, actus autem sacramẽtales non sunt actus ꝓprie aũt pure virtutũ, sed potestatum supernaturaliũ, nõ facientes habẽtes bonos, sed potentes: ideo huiusmodi opera nullo modo posse hominem in statu naturæ integræ, non obstat propositio, vbi de præceptis agitur.

¶ Circa tres simul articulos immediate expositos aduerte, quòd licet conueniant in hoc, quòd quilibet claudit in se quæstionem de necessitate gratiæ respectu

670 1.q.61.arti.2. ad 3. Et 2, di.5, q.2.ar.1.& di.28.ar.4 Et veri.q. 24.arti.15 Et quo.1. ar.7. Et ad Hebr. 12. lect.3 *art.4.argum.2. eorũ, quæ sunt ad finem, & eorum quæ sunt ad finem: quia primum non habet rationem finis, nisi per secundum, nec secundum rationem eius quod est ad finem, nisi per primum. Vnde primum non potest esse sine secundo, nec secundum sine primo. Et ideo primum & secundum non possunt esse sine tertio, quod est finis simpliciter. Sed tertium potest esse sine primo & secundo, quia finis simpliciter non habet rationem finis per primum & secundum, sed per seipsum. Vnde primum & secundum non possunt esse sine tertio, sed tertium potest esse sine primo & secundo. Et ideo primum & secundum conueniunt in hoc, quòd quilibet claudit in se quæstionem de necessitate gratiæ respectu vnius quorũlibet, sed differunt in hoc, quòd primum non potest esse sine secundo, sed secundum potest esse sine primo. Et ideo primum & secundum differunt in hoc, quòd primum claudit in se quæstionem de necessitate gratiæ respectu vnius quorũlibet, sed differunt in hoc, quòd primum non potest esse sine secundo, sed secundum potest esse sine primo. Et ideo primum & secundum differunt in hoc, quòd primum claudit in se quæstionem de necessitate gratiæ respectu vnius quorũlibet, sed differunt in hoc, quòd primum non potest esse sine secundo, sed secundum potest esse sine primo.

potest producere per operationem suã effectum suæ virtuti proportionatum. Vi a autem æterna est finis excedens proportionem naturæ humanæ, ut ex supradictis patet *. Et ideo homo per sua naturalia non potest producere opera meritoria proportionata uitæ eternę, sed ad hoc exigitur altior uirtus, quę est uirtus gratiæ. Et ideo sine gratia homo non potest mereri uitam æternam: potest tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod homini connaturale, sicut laborare in agro, bibere, manducare, & habere amicum, & alia huiusmodi, ut Aug. * dicit in tertia responsione contra Pelagianos.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ homo sua uoluntate facit opera meritoria uitæ eternæ: sed sicut Augustin. in eod. lib. dicit *, ad hoc exigitur quòd uoluntas hominis præparetur à Deo per gratiam.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut Glos. † dicit Rom. 6. super illud: Gratia Dei, uita æterna. certum est uitam æternam bonis operibus reddi: sed ipsa opera redditur, ad Dei gratiam pertinent, cum etiam supra dictum sit, * q̃ ad implendum mandata legis secundum debitum modum, per quem eorum impletio est meritoria, requiritur gratia.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ obiectio illa procedit de fine homini connaturali. Natura autem humana ex hoc ipso q̃ nobilior est, potest ad altiorem finem perduci, saltem auxilio gratię, ad quem inferiores naturę nullo modo pertingere possunt: sicut homo est melius dispositus ad sanitatem, qui aliquibus auxiliis medicinæ potest sanitatem consequi, quàm ille qui nullo modo, ut Philosophus introducit in 2. de cœlo. *

Articvlvs VI.

Vtrum homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum absque exteriori auxilio gratiæ.

AD sextum sic proceditur. Videtur q̃ homo possit seipsum ad gratiã præparare per seipsum absque exterioari auxilio gratię. Nihil enim imponitur homini quod sit ei impossibile, ut supra dictum est *: sed Zach. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos: nihil autem est aliud se ad gratiam præparare, quàm ad Deum cõuerti, ergo uidetur, q̃ homo per seipsum possit se ad gratiam præparare absque auxilio gratiæ.

¶ 2 Præt. Homo se ad gratiam præparat faciendo quod in se est: quia si homo facit quod in se est, Deus ei non denegat gratiam. dicitur enim Matth. 7. q̃ Deus dat spiritum bonum petentibus se: sed illud in nobis esse dicitur, quod est in nostra potestate. ergo uidetur quòd in nostra potestate sit constitutum, ut nos ad gratiã præparemus.

¶ 3 Præte. Si homo indiget gratia ad hoc, quod præparat se ad gratiam, pari ratione indigebit gratia ad hoc, q̃ præparet se ad illam gratiã, & sic procederetur ad infinitum: quod est inconueniens. ergo uidetur standum in primo, ut. s. homo sine gratia possit se ad gratiam præparare.

¶ 4 Præt. Prouer. 16. dicitur, q̃ hominis est præparare animum: sed illud dicitur esse hominis, quod per seipsũ potest. ergo videtur quòd homo per seipsum se possit ad gratiam præparare.

¶ Sed contra est, quod dicitur Io. 6. Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: si autem homo seipsum præparare posset, non oporteret q̃ ab alio traheretur. ergo homo non potest se ad gratiam præparare absque auxilio gratiæ.

¶ Respondeo dicendum, q̃ duplex est præparatio voluntatis humanæ ad bonum. Vna quidem qua præparatur ad bene operandum, & ad Deo fruendum: & talis præparatio voluntatis non potest fieri sine habituali gratiæ dono, quod sit principium operis meritorij, vt dictum est, * Alio modo potest intelligi præparatio voluntatis humanæ ad consequendum ipsum gratiæ habitualis donum. Ad hoc autem q̃ præparet se homo ad susceptionem huius doni, non oportet præsupponere aliquod aliud donum habituale in anima, quia sic procederetur in infinitũ: sed oportet præsupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interius animam mouentis, siue inspirantis bonũ propositum. His enim duobus modis indigemus auxilio diuino, vt supra dictum est. * Quòd autem ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis, manifestum est. Necesse est enim cũ omne agens agat propter finem, q̃ omnis causa conuertat suos effectus ad suũ finem: & ideo cum secundum ordinẽ agentium, siue mouentium sit ordo finium, necesse est q̃ ad vltimum finẽ conuertatur homo per motionem primi mouentis, ad finem autem proximum per motionem alicuius inferiorum mouentium: sicut animus militis conuertitur ad quærendum victoriam ex motione ducis exercitus, ad sequendum autem vexillum alicuius actuum humanorum, & propterea ad vnam quæstionem spectãt: diuersitas tamen difficultatum distinctos articulos poposcit. Nam in 2. art. ex ipsa ratione boni operis in tertio ex celsitudine obiecti, Dei scilicet, & actus, si super omnia, in quarto ex diuina institutione difficultas est. Post decisionem siquidem primæ difficultatis, secunda ex prioris explananda erat, & similiter tertia. Et rursus apparet, quòd diligere Deum super omnia, naturæ vires excedat, & similiter diuinę legis obseruatio.

ar.præce.

¶ Super quæstionis centesimæ nonæ. Art. V.

IN art. 5. quę cum quę dicenda essent, reseruo pro quæstione vltima in articulo primo, De merito: & articulo secundo, De necessitate gratię respectu meriti ad vitam æternam. Incognito namque merito, non plene quæstio scitur.

ar.2.& 3.

¶ Super Quæstionis centesimæ nonæ. Articulum sextum.

IN articulo sexto eiusdem centesimæ nonę quæstionis, dubium occurrit ex Durando in secundo Sententiarum, distinct. 28. quæst. 1. art. vlti. duplex. Alterum cõtra cõclusionem: alterũ contra rationem in litera allatam. Contra conclusionem quidem, quia homo potest absq; speciali Dei adiutorio per sua naturalia operari opus moraliter bonum. ergo potest præparare se ad gratiã. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia bonum morale habet immediatum ordinem ad bonum gratiæ, ac per hoc est præparatorum ad gratiã. Et augetur hoc dubium, quia author etiam in secundo Sententiarum distinct. 28. artic. 4. idem sentit, dum expresse vult, q̃ homo faciẽdo quod in se est, præparat se ad gratiam, vt patet ibi.

¶ Contra rationem vero, quia propositio, Solius primi agẽtis est præparare ad vltimum finem, est falsa: quoniam licet producere ad vltimum finẽ sit ipsius solius disponere tamen ad illum potest esse inferioris agentis: quod probatur ex hoc, q̃ in generatione hominis, licet solus Deus produeat animam, non tamen virtute propria disponit materiam ad animã. Et sic est in proposito, q̃ licet solus Deus det gratiam, homo tamẽ disponere se potest ad gratiam virtute propria.

*ca.4.p.j. inter pri. & med. & cap.2.

¶ Ad horum euidentiam scito, q̃ ratio litęræ ex p se notis quodammodo procedit. Nam q̃ secundum ordinem finium sit ordo agentium, clarum est ex eo, q̃ omne agẽs agit propter finem aliquem sibi proprium & constat, q̃ in finem proprium alicuius agentis tendere nihil potest nisi propter ipsum agens: sicut nec alia propria alicui conuenire possunt alteri, nisi propter illud, cui primo conueniunt. Id. m. primo alicui conuenit, q̃ sibi non per aliud, & aliis quibusq; propter ipsum conuenit: quo sit vt tendere in finem vltimum ita sit proprium primi agentis vbi, q̃ non per aliud: cæteris vero propter ipsum conueniat in quocunque ordine, siue tendant vt agentia, siue vt patientia. Vnde & in litera manifestatur hoc de victoria, in quam tendit miles, non nisi motus a duce: propter quod multo magis disponẽs ipsum patiens ad finem vltimum, oportet moueri a primo agente. Sed quod multos fallit, est: quia non distinguunt inter disponere, seu præparare ad finem formaliter, & materialiter. Disponere ad victoriam formaliter, est pugnare cum intentione operandi ad victoriam: disponere materialiter ad victoriam, est pugnare tantum. Inter militem autem pugnantem tantum, & pugnantem cum illa intentione, manifesta est differentia, q̃ ille non intendit finem vltimum, quàmuis pugna sua ab alio ordinetur ad hoc: iste autem ad finem vltimum respicit, & propterea iste pugnat vt mouens motum a primo duce: ita vt motum tantum. De motu intentionis, de quo est sermo loquẽdo, ad propositum descendendo dicitur, q̃ illa propositio, Solius primi agentis est tendere in finem vltimum, est verissima formaliter intellecta de tendentia in illum: quoniam nulla materia, nullum disponẽs, nullum adiuuans tendit in illum finem, nisi ex primi agentis motione, cui conuenit prætendere in illum.

*a corpo. art.

¶ Allata autem instantia de natura disponente ad animam intellectiuam, peccat in hoc, quòd non animaduertit, quòd nunquàm natura disponeret vltima dispositione ad animam intellectiuam, nisi ageret in virtute animæ intellectiuæ hominis generantis. agit enim virtute naturæ humanæ, cuius essentialis, & principalior pars est anima intellectiua, ac per hoc in virtute agit primi agentis, a quo solo est anima intellectiua.

671 Inf.q.113. ar.2.& q. 11. ar.2.c. Et 22.q6. 137. art.5. ad 3. Et 3. q.36.ar.3 c. Et 2. di. 20.q.2.ar. 3.ad 5. & d.28.ar.2 corp. Et 3 cõt.c.157 & li.4.ca. 72. princ. Et veri.q. 24.ar.3.ad 10.& 12.& q.28.ar.2 &q.7.ar. tic.2

¶ Ad obiecta contra conclusionem dicitur, quòd facere opus moraliter bonum etiam in omnibus humanis actibus, non est propinquã præparatio ad gratiã, sed oportet addere, quòd fiat cum conuersione ad Deum, vt finem supernaturalem: quoniam præparatio ad gratiam, inchoatio est intentionis creaturæ respectu beatitudinis supernaturalis. Et quoniam ad supremũ agens spectat intendere in vltimum finem speciali adiutorio Dei nulla creatura rationalis potest præparare se ad Dei gratiam, quæ est specialis vltimus finis, vt coniunctio specialis & supernaturalis ad Deum.

Ortho. & dei.ca.3.

¶ Ad probationem autem aduersi dicitur, quòd licet inter opus morale, & opus gratiæ sit immediatus ordo, non tamen est immediatus ordo inter opus pure

q.87.ar.8

q. 87. 86. 87.

Articvlvs VII.

Vtrum homo possit resurgere a peccato sine auxilio gratiæ.

AD Septimum sic proceditur. Videtur, q̃ homo possit resurgere à peccato sine auxilio gratiæ. Illud enim quod præexigitur ad gratiam, fit sine gratia: sed resurgere à peccato præexigitur ad illuminationem gratiæ, dicitur enim ad Ephes. 5. Exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. ergo homo potest resurgere a peccato sine gratia.

¶ 2 Præterea. Peccatum ulrtuti opponitur, sicut morbus sanitati, vt supra dictum est: sed homo per virtutem naturæ potest resurgere de ęgritudine ad sanitatem sine auxilio exterioris medicinæ propter hoc, quòd intus manet principium vitæ, à quo procedit operatio naturalis. ergo videtur, quòd homo simili ratione possit reparari per seipsum, redeundo de statu peccati ad statum iustitiæ absque auxilio exterioris gratiæ.

¶ 3 Præterea. Quælibet res naturalis potest redire ad actum conuenientem suæ naturæ, sicut aqua calefacta per seipsam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis sursum proiectus, per seipsum redit ad suum motum naturalem: sed peccatum est quidam actus contra naturam, vt patet per Damasc. in 2. lib. * ergo videtur q̃ homo possit per seipsum redire de peccato ad statum iustitiæ.

¶ Sed contra est, quod Apostol. dicit ad Gal. 2. Si data est lex quæ potest iustificare, ergo Christus gratis mortuus est, ideſt, sine causa: pariergo ratione, si homo habet naturam, per quam potest iustificari, Christus gratis, ideſt, sine causa mortuus est, sed hoc est inconueniens dicere. ergo non potest per seipsum iustificari. i. redire de statu culpæ ad statum iustitiæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd homo nullo modo potest resurgere à peccato per seipsum sine auxilio gratiæ. Cum enim peccatum transiens actu, remaneat reatu, vt supra dictum est, * non est idem resurgere à peccato, quod cessare ab actu peccati: sed resurgere à peccato, est reparari hominem ad ea, quæ peccando amisit. Incurrit autem homo triplex detrimentum peccando, vt ex supradictis patet, * scilicet macule, & tale opus gratiæ, scilicet donum habituale gratiæ gratum facientis, quia mediat aliquod opus gratiæ, scilicet conuersio ad Deum, quæ in sui termino est meritoria, vtpote gratia informata

Universidad de Deusto
Biblioteca

formata, vt sic etiam nullum consummatũ opus inueniatur medium inter opus gratiæ meritorium, & morale.

¶ Nec obstat his quod communiter dicitur, q̃ homo faciendo quod in se est, disponit se ad gratiam: quoniam hoc intelligitur de dispositione, & præparatione non simpliciter, sed quantum est ex parte sua. Et rursus de dispositione simpliciter accipiendo, intelligitur vt facit quod in se est motus specialiter à Deo, obsequendo sibi mouenti diuine, vt in responsione ad secundum author hic dicit, dicta sua in secundo Sententiarum ad meliorem sensum reducens, declarando & addendo.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit quia author in eo quinto loco laborare videtur, nam intenta conclusio iam dicta est de specialis adiutorio Dei necessario ad præparationem gratiæ: authoritas vero inducta ex Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, de communi operatione Dei, qua omnia ab ipso, sicut a primo agente pendent, concludit: non est igitur efficax processus ille.

¶ Ad hoc dicitur, quòd nulla est æquiuocatio, sed intenta conclusio optime defenditur: quoniam authoritas illa non est limitanda ad communem influxum tantum, sed est vniuersaliter, vt sonat, intelligenda, & proportionaliter distribuenda: ita q̃ quemadmodum nihil naturæ sine Deo vt principio naturali, ita nihil gratiæ sine eo vt principio gratiæ facere possumus: ac per hoc, quia facere hominem quod in se est, ita vt per hoc sit sufficienter præparatus ad gratiam (sic enim in proposito sumitur facere quod in se est) aliquid gratiæ est: ideo sine Deo vt specialiter influit gratiam, quod est dicere sine speciali adiutorio Dei, non potest homo facere quod in se est: & non potest præparare se ad gratiam, quicquid in secundo sententiarum minus digestum fuerit.

¶ Super quæstionis centesimænone.

Articulum VII.

IN art. 7. eiusdem q. aduerte primo ordinem articulorum. Hactenus siquidem de necessitate gratiæ in hominem ad bonũ, in duob. autem nunc sequentib. art. de necessitate eiusdem respectu mali, & demum in vltimis duobus de necessitate eiusdem in homine iam constituto in gratia tractatur, vt nulla necessitas prætermissa videatur.

¶ In corpore articuli eiusdem, & responsione ad tertium, dubium occurrit circa illud, scilicet q̃ ordo naturæ reparari non potest nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente per gratiam. Ex duplici siquidem capite hoc habet difficultatem. primo ex parte Dei, ex eo q̃ qualemcunque potest Deus creare hominem, talem præcise potest reparare: sed hominem recte ordinatum sine gratia potest creare. ergo & post lapsum reparare sine gratia. Secundo ex parte hominis: quia vt dicitur in Prædicamentis, & approbatur ab authore in 2. senten. distinct. 28. in expositione literæ, prauus ad meliores exercitationes deductus, proficit. Et consistit difficultas in hoc, q̃ actus & habitus praui non ita diminuunt naturæ bonum, vt necesse sit eum ad manendum in malo: sed potest voluntas mutari in oppositum bonum, & continua exercitatione voluntatem stabilire in subiectione ad Deum, vt principium naturæ: & sic ordo naturæ reparatus erit sine auxilio gratiæ, & homo ad bonum sibi connaturale per seipsum assurget, cuius oppositum in litera dicitur.

¶ Ad primum horum dicitur, q̃ non est ad propositum præsentis articuli, vbi de necessitate gratiæ ad vires hominis quæstio est: cum autem quæretur de remissione culpæ, an possit sine gratia fieri, examinabitur conclusio illius rationis, qua Scotus utitur.

¶ Ad secundum autem, quod est dicere contra propositum, dicitur q̃ ordine naturæ reparari sic, vt voluntas hominis Deo subiiciatur, potest intelligi dupliciter. Vno modo de subiectione limitata, seu secundum quid, alio modo de subiectione simpliciter.

¶ Et scito, vt penetres terminos, quòd si singulos hominum non fuisse reuelatum aliquid spectans ad ordinem gratiæ, tunc esse subiectũ Deo vt principium naturæ, & esse subiectum Deo simpliciter, coincideret: modo autem vbi constat esse ordinem gratiæ reuelatum, hæc duo non coniunguntur: sed esse subiectũ Deo vt principium naturæ, est esse subiectum Deo secũdum quid: esse autem subiectum Deo simpliciter, est subijci sibi vt principio, & fini naturæ gratiæ, & omniũ quomodolibet. Vnde dicitur, q̃ licet voluntas humana sicut potest sine gratia mutari de intemperantia in esse temperatum: ita potest mutari de inobedientia Dei, vt principiũ est naturæ, ad subiectionem illius etiam vt principium est & finis naturæ: sed hoc non est voluntatem subiectam esse Deo simpliciter, sed secundum quid, vt. s. est caput naturæ. non potest tamen mutari sine gratia ad obediendum Deo simpliciter, idest, sine determinatione aliqua: quia talis subiectio voluntatis a speciali auxilio gratiæ est, vt in articulo præcedente dictum est, & terminatur ad donum habituale gratiæ gratum facientis: & hoc intendit litera remittens se ad præcedentem articulum. Et fi in stetur, quòd talis subiecto non spectat ad ordinem naturæ, sed gratiæ, respondetur q̃ licet ex subiectio excedat vires naturæ, & spectet ad gratiæ ordinem, vt in præcedenti articulo dictum est, ipsa tamen est necessario requisita ad hoc, quòd voluntas subiiciatur Deo secundum naturæ ordinem. Et ratio est, quia post lapsum non datur medius status inter conuersionem ad Deum supernaturalem finem, & auersionem ab ipso, licet ante lapsum dari potuerit medius status, quo in natura integra, nec auersus, nec conuersus erat homo ad Deum per supernaturalem finem. Fuisset quippe, tunc homo subiectus Deo simpliciter, non includendo, nec excludendo ordinem gratiæ: post lapsum autem oportet in conuersione ad Deum simpliciter includi ordinem gratiæ.

Quod autem dicitur in responsione ad tertium, quòd ad naturale bonum reparari non potest, de vigore rationis intelligendum est: ad illud enim semel lapsa natura, nunquam ex se resurgere potest. Et sic nec Aristot. nec authoris dicta in secundo sententiarum præsentibus magis digestis obuiant.

¶ Super

¶ *Super quæst. CVIII. Artic. VIII.*

IN artic. 8. eiusdem quæstionis dubium primo occurrit circa illud, Homo in statu naturæ integræ poterat vitare omnia peccata ex suis naturalibus: quoniam non poterat vitare peccata omissionis præceptorum gratiæ. non enim poterat ex naturalib. implere præceptũ charitatis, scilicet: Diliges dñm Deum tuum, & similia, vt sunt præcepta charitatis, vt patet ex dictis. ergo non poterat ex naturalibus vitare peccatũ omissionis talium.

¶ Ad hoc dubium, quod apud Durandũ in 2. senten. dist. 2. artic. 3. conclusio est. dicẽdum est, q̃ aliud est posse implere præcepta huiusmodi, & aliud est posse vitare peccata opposita: quoniam adimpletio præceptorum horum claudit in se de necessitate donum supernaturale inhærente, quo fit potens adimplere, & ex quo præcipitur adimplere. Cum enim dicitur, Diliges dominum Deũ tuũ, vt est præceptum charitatis, subintelligitur, Diliges ex charitate dominum Deum tuum, vbi manifeste patet claudi charitatem in facultate adimplendi. Ad euitandum autem peccatum omissionis non exigitur supernaturalem donum, sed sufficit ex naturalibus nullum ponere obicem, in nulloque resisti diuinæ monitioni, inquantum præceptum obligat pro tali statu: aliter enim ad alium statum pertinet. Et propterea si ponatur homo in statu naturæ integræ, quãuis nunquam fine supernaturali dono impleuisset præceptum charitatis vt sic, sine tamen supernaturali dono vitasset peccatum omissionis omnium præceptorum, dum nullum impedimentum præstitisset supernaturali dono tam habitualis gratiæ, quàm diuinæ motionis speciali, quo præparari ad gratiam, & adimplere præceptum potuisset propter quod author ex eo, q̃ homo in statu naturæ integræ poterat non recedere a toto, quod est secundũ naturam, probat q̃ potuit peccata vitare.

¶ In eodem octauo ar. dubium est, Quòd homo in peccato mortali existens, antequàm reparetur per gratiam iustificantem, nõ potest diu manere absque peccato mortali: dubium quidem magnum occurrit ex multis. Primo ex ipso authore, quia in 2. sent. dist. 28. q. 1. artic. 2. recitat hanc viam, quam hic tenet pro sententia: & arguit contra eam soluens rationem eius, & dimittit eam vt falsam: in hoc autem loco non respondet suis rationibus ibidem factis, & tamen determinat oppositum. Rationes suæ sunt in primis pro conclusione opposita: quia naturalia per peccatum naturale non sunt ablata, sed infirmata, ac per hoc libera fuga mali, quæ est de ratione liberi arb. non est ablata, sed infirmata: & consequenter non incurrit non posse, sed non posse facile fugere malum.

¶ Deinde contra rationem literæ, quantum ad similitudinem venialium & mortalium, quia non valet similitudo, propterea quod venialia absque deliberatione committuntur, mortalia cũ deliberatione tantum: vnde quæratione potest vitare vnum, potest vitare omnia. Et quantum ad temporis diuturnitatem, quia liberum arbitrium multo fortius fit ad euitandum aliud peccatũ, post vitatum vnum quàm ante.

¶ Secundo occurrit dubium ex Scoto, & Durando in vicesimaoctaua dist. inctione. 2. senten. Et vt clarius nodus, & veritas eluceſcat, formetur sic ratio contra literam. Author affert ad hoc in litera tres priuationes, & tria positiua, ex quibus in homine existente in peccato mortali impotentiam ad vitandum diu omnia peccata mortalia, prouenire dicit, Prima priuatio est gratiæ. Secunda veri finis vltimi. Tertia præmeditationis assiduæ, quando oportet &c. Primum positiuum est motus multiplex occurrentiũ agendorum, vel vitandorum. Secundum, finis malus præconceptus. Tertium prauus habitus, & præcipuo loco ponitur in litera gratiæ priuatio, & secundũ positiuũ, scilicet impræmeditatio assiduæ, cum malo fine præconcepto. Hæc omnia patet intuenti literam. Tunc primo sic, Peccatum mortale existens in homine, non cõmittatur hæc omnia, nec præcipua. ergo author ex his male infert impotentiam existentis in peccato mortali. Consequentia nota. & assumptũ probat: quia stat hominem cõmisisse adulteriũ semel, & nolle amplius committere, & peccatum illud non esse deletum per gratiam, & cum hoc habere habitum temperantiæ acquisitæ, quia ex vno actu intemperantiæ non corrumpitur habitus acquisitus. & sic nõ habebit habitum prauum, neque finẽ præconceptum malum: nec egebit ex hoc præmeditatione magis quã prius.

¶ Secunco sic, Concomitantia peccatum mortale necessario ad propositum spectantia, sunt hæc tria, scilicet priuatio gratiæ, priuatio subiectionis simpliciter ad Deum vltimum finem, & inordinata conuersio ad commutabile bonum, quæ transiit: sed hæc non inferunt talem impotentiam. ergo. Quòd priuatio gratiæ non inferat, probatur tum quia erat in natura integra, in qua poterat homo vitare omne peccatum: tum quia priuatio non plus tollit, quàm habitus oppositus ponit. sed habitus gratiæ non ponit nisi efficaciam merendi. ergo priuatio eius non tollit nisi hoc: nõ ergo tollit potentiam vitandi peccatum mortale. Quod priuatio subiectionis ad Deum vltimum finem hoc non inferat, probatur: quia talis priuatio non plus priuat necessario, quàm inhæsione ad Deũ ex charitate. cum tali autem priuatione cum stet bonitas moralis, vt patet in hæreticis sola hæresi maculatis, consequens est q̃ diu potest homo sine reciduo viuere. potest enim per multos annos nihil cogitare de illa sua hæresi, puta, q̃ Spiritus. nõ procedat a patre, & in alijs continue recte se habere absque mortali. habẽdo in affectu suo stabilitum Deum, sic vt pro nullo consequendo, aut vitando vellet offendere. Et est sermo præsens secluſis præceptis ecclesiæ de communicando, & confitendo totiens: in solo enim diuino & naturæ iure loquimur. Quòd inordinata conuersio peccati ad commutabile bonum nõ inferat talem impotentiã, probatur: quia in se quidem non est, iam enim transiit. In affectu quoq; non oportet q̃ remanserit: quia vnus actus, vt dictum est, non generat talem affectum, sicut nec vna hirundo facit ver: & etiam homo ex puris naturalibus potest se mutare de affectu ad quocunq; commutabile bonum in aliud, vt experientia testatur. Quòd demum omnia hæc simul non inferant talem impotentiam, probatur ex hoc, q̃ non se habent vt partiales causæ eiusdem rationis, componentes vnam totalem, vt multi trahentes nauem, nec ex eis concurrentibus simul aliud habetur, quàm effectus illorum simul, quod non est impotentia: sed non posse mereri, nec regulare actus suos ex charitate cum macula, & reatu peccati.

¶ Arguitur deinde contra ipsam positionem primo, quia sequitur ad eam, vt homo posset se scire habere gratiam Dei certe. Probatur sequela, quia potest scire certe se diu non committisse peccatum mortale. si enim effectus necessarius status existentis in peccato mortali est, non posse diu vitari peccatum mortale committendum, a destructione consequentis inferetur destructio antecedentis. Et cum non sit medium inter gratiam & peccatum

672 Super q. 63. artic. 2. ad 2. Et 3. contra c. 160. Et ver. q. 22. artic. 5. ad 7. & q. 24. artic. 1. ad 10. & 12. & art. 12. per to. Et 1. cor. 12. Et Hebr. 10. le. 3. & de duabus aiab. c. 10. & 11 tom. 6.

art. præc.

in si. lib. 10. 7. & li. 3. de lib. arb. ca. 18. tom. 1.

quæst. 83

D. 7. 6. 686.

q. 74. ar. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortale in nobis adultis, scietur certitudinaliter hominem esse in gratia, contra illud: Nemo nouit vtrum odio, vel amore dignus sit. Secundo arguit Scot. in 28. dist. 2. sic. Existens in peccato mortali potest in hoc tempore cauere ab hoc mortali, & illo: & dum cauet hoc, cauet omne: & similiter de tempore consequente, & sic de semper. ergo potest cauere semper simul omnia. Assumptum pro prima parte est positio tui pro secunda probatur, quia voluntas non potest simul habere diuersos consensus, qui requiuntur ad actum cauendi hoc, & actu cõmittendi aliud, mortale maxime: quia resistens vni fit fortior ad resistendum alijs.

In isto ar.

¶Ad euidentiã huius difficultatis sciẽdum est, quòd tota difficultas cõsistit in hoc, quòd homo etiam post peccatum mortale, & malum habitum, est liberi arb. quo ad actum deliberandi, alioquin non peccaret nunquam mortaliter: quoniam sine voluntaria deliberatione positiue, vel negatiue, non potest peccatum mortale incurri, vt patet ex supradictis. voluntate autem existente libera ad deliberandum, implicatio contradictionis videtur dicere, quòd non potest vitare omnia peccata mortalia. nam si libera est, potest in vtrunque oppositorum, scilicet, deliberare vitationem, vel commissionem peccati: & si non potest de vtroque vt libet deliberare, non est libera in deliberando. Nec satisfit quæstioni huic dicendo, quòd pro tanto dicitur non posse vitare omne peccatum mortale, pro quanto non potest adimplere præceptum charitatis, & susceptionis sacramentorum. Hæc namque fuga exclusa est per antedicta, scilicet, quòd plus requiritur ad implendum hæc præcepta, quàm ad vitandum peccatum: quoniam ad vitandum peccatum sufficit non ponere impedimentum diuinæ motioni, sed obsequentem se illi præbere, quod est in potestate voluntatis peccatoris, sicut peccare mortaliter: quia impedimentum non præstatur nisi per peccatum mortale, & sequela diuinæ motionis opus est liberi arb. nec plus exigit per sua præcepta ab homine Deus in tali statu, qui non præcipit homini in quocunque statu, vt faciat quod impossibile est ab eo fieri, quãmuis in potestate eius nõ sit tollere appositum a se prius impedimentum peccati mortalis commissi, vt in artic. præcedenti dictum est. Nec præcipitur homini lapso in peccato, vt tollat ipsum a se, sed vt deprecetur, & inquantum in se est, operetur ut a Deo auferatur, iuxta illud. Fili peccasti? ne adijcias iterum: sed de pristinis deprecare, vt dimittantur tibi. Quæstione igitur pendente in difficultate non parua, dicendum est, quòd posse, vel non posse nos aliquid, dupliciter intelligi potest, scilicet vel iuxta modum, quo dicitur posse a naturali potentia, vel iuxta modum, quo dicitur posse a facultate habitus: sicut aliquis dicitur posse scire conclusiones geometricas vel ex naturali potentia intellectus, vel ex cognitis principijs geometriæ. Vtroque siquidem modo dicitur posse: sed primo secundum potentiam remotam, secundo secundum potentiam propinquam. In proposito non est quæstio de posse, vel non posse, secundum quã a naturali potentia sumitur, quæ est potentia remota respectu vitationis omnis peccati, sed secundũ quã sumitur a quasi habitu, idest, superadiunctis potentiæ. Quod ex eo patet, quòd in litera non defectum intellectus, aut voluntatis, aut aliarum potentiarum animæ, sed priuationem gratiæ inhæsionisque fini vltimo, adhæsionem ad malum finem, impræmeditationem, & huiusmodi, causas ponit author imprudentiæ. Et propterea deficiunt rationes, quæ super libertate deliberatiua fundantur. Manifeste autem patet, quòd potentia propinqua vitandi omne malum culpæ, ex duobus constabat, scilicet ex vigore rationis, & subiectionis simpliciter voluntaris ad Deum. his enim naturalibus potentijs adiunctis potuit homo vitare omne peccatum, vt prædictum fuit: perdito autem per originale peccatum rationis vigore, amissa est simul potentia vitandi omne peccatum actuale. Potentia vero vitandi omne peccatum mortale in altero consistit, scilicet, subiectione voluntatis ad Deum. talis namque subiectio secundum veritatem posita, non stat cum peccato mortali: remota, ponit hominem in peccato mortali, & est proprium principium vitandi peccati mortalis. Quãmuis enim tale peccatum mortale, puta, intemperantiæ, possit ex alio principio vitari: vniuersaliter tamen & absolute vitationis peccati mortalis nulla est propria causa, nisi talis subiectio. Oportet si quidem effectui vniuersali causam vniuersalem vt propriam respondere, vt patet in philosophia. Nullus enim actus, habitus, siue dispositio non includens talem subiectionem, talis est naturæ & sufficientiæ ex se, vt possit vitationem peccati mortalis vniuersaliter, vt patet discurrendo. Talis autem subiectio ex se, huiusmodi naturæ & sufficientiæ est: quia in vltimo fine figit voluntatem submittendo illi omnia, ac per hoc ad omnia opposita vitanda se extendit: per huius enim adhæsionem omnia regulanda esse constat, nõ per alias. Et quoniã in causis propriis tenet argumẽtum, si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, consequens est, q̃ quia affirmatio talis subiectionis ponit potentiam propinquam vitandi peccatum mortale, priuatio talis subiectionis priuabit potentia propinqua vitandi peccatum mortale. Et quia talis subiectio aufertur per peccatum mortale, vt perseuerat vsque ad remissionem eiusdem, sequitur q̃ homo in peccato mortali existens, nisi per gratiam Dei reparetur, impotens est ad vitandum peccatum mortale. Nec propterea non libere peccat, qui singula potest vitare: sicut etiam non excusatur a voluntario in commissione venialium, licet non possit veniale vitare eadem ratione, quia singula potest vitare. Et hæc ratio redditur in litera ad dictam conclusionem.

D. 1022.

*Hom. 11 in Ezec. post med. & lib. 25. moral. ca. 13. ante medium.

¶Verum, quia in litera non solum ponitur dicta conclusio, scilicet quòd homo in mortali non potest vitare mortale, sed adiungitur ly, diu, & simul probatur totum, ideo vt causa etiam positiua propositæ impotentiæ habeatur, adiungitur id quod concomitatur priuationem antedictam, & est malus finis præconceptus. Scire itaque oportet, quòd sicut in actibus virtutum sunt duo fines, scilicet proprius illius virtutis, & communis omnium, puta, in actu temperantiæ bonum rationis, vt Deus: ita in peccatis mortalibus est vltra speciale malum, etiam commune malum, scilicet inordinatus amor sui, vt patet ex antedictis, & August. Duas ciuitates duo faciunt amores, Hierusalem amor Dei vsque ad contemptum sui. Babylonem amor sui vsque ad contemptum Dei. hi enim mutuo se excludant, & sibi inuicem infallibiliter succedunt. Quicunque enim est extra peccatum mortale, hoc in statu amat Deum vsque ad contemptum sui: & quicunque est in peccato mortali, amat se vsque ad contemptum Dei. Homo ergo existens in peccato mortali non solum est priuatus gratia & subiectione dicta, quæ idem est quòd amor Dei vsque in contemptum sui, sed est indutus amore sui vsque ad contemptum Dei. Non solum igitur cecidit a bono fine, sed habet malum finem communem, de quo saltem verificatus litera de fine præconcepto. Et quia finis talis communis est omni peccato mortali, & ex fine superiori sumitur ratio & initium reliquorum, consequens est vt homo existens in peccato mortali, habeat positiuum principium ex natura sua inclinans ad peccandum mortaliter, scilicet amorem sui vsque ad contemptum Dei. Nisi enim hic amor perseueraret in eo habitualiter, seu virtualiter secundum effectum, vel saltem veritatem, iam esset in altero contradictorio, scilicet in amore Dei vsque ad contemptum sui: non enim datur medium. Dico secundum affectum, propter eos qui sciunt se esse in peccato mortali, & non agunt pœnitentiam: & eos qui sciunt se esse in tali statu, puta, credendi Spiritum sanctum non esse a Filio, non tamen credunt se esse in peccato mortali. Dico vel secundum veritatem, saltem propter eos, qui in veritate sunt in peccato mortali, & nesciunt se affectos ad aliquid repugnans Deo, diligenter, quãmuis non sufficienter discutientes se. Patet hæc etiam ex eo, q̃ quilibet damnatus descendit ad inferos cum armis suis, ideſt, cum aliqua mala voluntate in qua obstinatus perseuerat, & non solum cum auersione ab vltimo fine vero.

¶His ita se habentibus, adnumus quæ in litera dicuntur, vt vis rationis prosiciatur. In litera aliqua ponuntur spectantia ad peccatum mortale, aliqua ad conditionem hominis, & aliqua supponuntur manifesta. Ad peccatum mortale spectantia afferuntur tria, vel quatuor, scilicet, priuatio gratiæ, priuatio subiectionis sui, & suorum omnium Deo, præconceptus malus finis, & malus habitus, qui vel in omnibus non habet locum, si formaliter

formaliter intelligatur, vel declaratur per tertium, si modaliter intelligatur, propterea dixit tria, vel quatuor. Ad conditionem hominis spectantia afferuntur tria, occursus tot vitandorum & agendorum, pronitas ad operandum secundum præconceptum finem vel habitum, & impossibilis præmeditatio assidua. Manifesta supposita sunt infirmitas naturę, a qua incoat impotentia vitandi malum, & pronitas ad malum, de qua Gen. 6. Proni sunt sensus hominis &c.

¶Et considera, q̃ diuinum authoris ingenium causas tantum cõmunes peccati mortalis induxit: quia de vitatione non talis, aut talis, sed peccati mortalis absolute quæstio est, vt effectus vniuersalis causa vniuersalis assignatur. Est igitur ratio literæ ista. Homo i peccato mortali perseuerans, est destitutus gratia, ac subiectione simpl'r ad Deũ: habens malũ finẽ, vel malũ habitũ, constitutusq̃; inter multa occurrẽtia, agenda, vel vitanda cõtra Deũ: ero eget ſmeditatione ad vitandum omne peccatum mortale. ergo non potest diu sic perseuerare, quin peccet mortaliter. Assumptum patet ex prædeclaratis. Prima sequela probatur in litera: quia deficiente fine regulatiuo omnium, & appositio contrario fine inter tot occurrentia, & prouocantia ad mortale, consequens naturali ordine est, vt sequatur peccatum mortale, nisi vigilans meditatio impediat has causas a suo effectu. Præmeditatio namque est, ex qua sola homo non sequitur cõiter habitũ, seu præconceptum finem secundum pronitatem suam. Cuius signum est, quòd in pœnitentijs, in quibus abest præmeditatio, homo operatur secundum suam pronitatem. Firmatur quoque sequela ex patre positiui principij ex authoritate scripturæ. Nam si cum extrinseco sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris, quomodo cum intrinseco peruerso sine, seu affectu non peruerteris? Ex parte vero priuatiui ex authoritate Chriſo. tractantis illud: Soluite, & adducite mihi. Sicut, inquit, nauis fracto gubernaculo non quo vult vadit, sed quo tẽpestas impellit: ita homo diuinæ gratiæ auxilio perdito, non agit quod vult, sed quod diabolus ei intendit: quod vult, ideſt, quod vellet secundum velleitatem, non tamen peccat inuitus, aut impotens hoc nunc vitare. Secunda autem sequela probatur: quia homo non potest semper stare in tali præmeditatione: & tamen frequentia occurrentium, & prouocantiũ eget assidua præmeditatione, vt cuitetur mortale peccatum ab homine sic male dispositio. Hæc est ratio literæ, quæ manifeste conuincit, q̃ liberum arbitrium cum hoc, quod est liberum, propter tamen has malas dispositiones & conditiones impotens est ex se ad vitandũ diu mortale, si in mortali commisso perseuerat.

*Ca. 8. nõ multũ remote a fineto. 5.

¶Nunc superest obiectionibus in contrarium satisfacere. Et ad dicta authoris in 2. sententiarum dicitur, q̃ hic retractæa sunt. Et prima ratio de facultate liberi arbitrii soluta in responsione ad primum, & tertium, & in corpore articuli. Vnde dicitur, quòd saluata libertas eius infirma infert facultatem vitandi singula, non omnia mortalia in sic disposito. Et ratio est: quia facultas ista ad vitandum omnia non attenditur secundum potentiam naturalem nudam, quæ est potentia remota vitandi mortale, sed secundum superadditas dispositiones, quæ constituunt potentiam propinquam.

¶Similitudo inter motus insurgentes venialium, & contra Deum potest dupliciter intelligi. primo, quo ad occursum, frequentiam, & deordinationem. secundo, quo ad modum deordinationis. Si primo modo intelligatur, similitudo tenet: & sic vtitur ea hic author. Si secundo modo, non tenet. Et hoc concludit obiectio facta. modus namque in venialibus offendi est per negligentiam absque deliberatione: in mortalibus autem non nisi deliberando offenditur. Sed tamen sicut ibi propter deperditum vigorem rationis fieri nequit, quin voluntas erret libera in singulis: ita hic propter deperditam subiectionem ad finem vltimum, ac per hoc appositum contrarium finem, fieri nequit vt voluntas libera circa singula omnia vitet semper præmeditando: conditio quippe hominis infirmi, & sic dispositi non permittit. Obiectio autem allata contra hoc, quòd diu vitare non potest mortale, soluitur ex eodem fundamento, scilicet quòd præter pronitatem contra frequentiam tot prouocantium se seruare diu, ex assidua præmeditatione dependet, quæ est impossibilis homini huiusmodi. Quamuis enim resistendo vni mortali firmior fiat ad vitandum, aliud non tanta fit firmitas, vt non sit præmeditatione assidua opus ad vitandum omnia, ingruentibus tam frequenter impulsuis: & & propterea non diu vitare poterit casum.

¶Ad primam obiectionem factam contra rationem, negatur assumptum de omnibus, præterquã de habitu proprie dicto, qui non exigitur ad propositum. Iam enim patet ex peccato mortali, & conditione ac dispositione hominis, quòd omnia numerata inueniuntur in quolibet existente in peccato mortali. Is enim qui semel adulterium commisit, nec intendit amplius committere, sine deletione culpæ potest referri ad duplicem finem, proprium, scilicet, habitus acquisiti, & respectu huius non habet contrarium finem præconceptum, nec eget præmeditatione propter inclinationem talis contrarii finis: & quo ad hoc obiectio bene dicit. Et potest referri ad communem finem omnium vitiorum, scilicet, ipsummet amatum vsque ad contemptum Dei. Et hic finis præconceptus in omni vitioso actu mortali perseuerat habitualiter, donec reparetur per gratiam. Et ratione huius finis contrarii vitationi mortalis peccati, oportet destitutum hominem inter tot præmeditari, aut cadere.

* Cap. 6. paulo a prin. to. 5.

¶Ad secundam obiectionem dicitur, q̃ licet negatio gratiæ nõ inferat hanc impotentiam, priuatio tamen eius ex tali causa, scilicet peccato mortali in homine infert talem impotentiam. Sic autem non erat negatio gratiæ in natura integra. Falsum quoque est, q̃ gratia non plus det, quãm efficiam præcise merendi. dat enim subiectionem simpliciter voluntatis vltimo fini per charitatem, sanat naturam, adiuuat vires & illustrat. Priuatio quoque subiectionis simpliciter Deo dicet stet cum bonitate morali, non tamen stat cum bonitate simpliciter.

¶Verum tamen aduerte hic, quòd esse in peccato mortali contingit tripliciter, quantum ad propositum spectat, scilicet formaliter, & per se, vt est ille, qui scit se esse in peccato mortali, & non prouidet sibi: hic enim scit, & vult se esse in peccato mortali. Vel formaliter, & per se ex parte obiecti, per accidens autem ex parte operantis, vt qui fecit ex ignorantia iuris non excusante contractum vsurarium. hic enim scit & vult se esse in tali facto, quod est formaliter peccatum mortale, non tamen scit, aut vult se esse in peccato mortali, ignorantia velante ipsum. Vel per accidens, vt si quis diligenter, etsi non sufficienter se discussit, & putat se esse in gratia, cum tamen sit in peccato mortali. hic enim nec scit, nec vult se esse in peccato mortali, nec in aliquo, quod habeat peccati mortalis rationem. Inter hos autem tres hæc est differentia ad propositum, quòd primus est in peccato mortali non solum facto, sed affectu per se: secundus affectu quoque & per se ex parte obiecti, sed per accidens ex parte sui propter ignorantiam: tertius facto tantum. Et propterea in primo locum per se habet præconceptus finis malus, & destitutio affectus a fine vltimo, & cætera quæ in litera dicuntur. In secundo hæc eadem locum habent partim per se, scilicet ex parte obiecti, & partim per accidens, scilicet ex parte operantis, ac per hoc iuxta illius per accidens frequentiam erit casus. Ite enim potest habere cor suum stabilitum in Deo ex intentione, & affectu, & propterea cauebit à cæteris, quãmuis per accidens affectus ad lucrũ per illum contractum ignorum quo ad vsuram, vt dictum est, sit infectus. In tertio locum habent hæc eadem facto tantum: vnde hic potest magis vitare quam alii, mortale peccatum, dum non affectu, sed facto solo malum finem præconceptum seruat: affectu nanque se simpliciter Deo subijcit, ac per illum regulatur. Quia ergo sermones doctrinales formales, & per se esse oportet, ideo præsens litera de existente in peccato mortali formaliter & per se, intelligenda est. Et primo de existente formaliter & per se vn diq; secundo de existẽte formaliter & per se ex parte obiecti: per accidens aũt ex parte sui neuter. n. põt diu perseuerare absq; no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo casu in mortale. Nec obstat in secundo, q̃ contingit casum ignoratum esse de raro contingentibus. Quantum enim est ex parte existentis in statu illo, pronus est ad illud faciendum infinities, si infinities occurreret, ex quo ad illud affectus est absq; freno propter ignorantiam, & propterea quantum est ex parte suæ potentiæ non

In li. 3. Paulo a prin. to. 3.

potest diu stare, quin cadat, quam uis materia casus non sæpe occurrat. De existente autem in peccato mortali tertio modo, non accipio hanc literam: sed loco illum inter eos, qui incipiunt per diuinam gratiam repararis. vnde iste non peccat mortaliter suscipiens sic sacramẽta, vt alibi diffinitum est.

¶Et per hæc patet solutio, quomodo conuersio ad commutabile bonum prẽterita infert, vel nõ infert hanc impotentiã. Si enim perseuerat in affectu, iam opus est præmeditatione, aut, quòd plus est, scientia. Si autem facto tãtum, non opus est scientia, aut præmeditatione, sed diuino intellectu ad intelligendum delicta, & de hoc vt dictum est, non est sermo præsens: quoniam ab arte relinquitur id qđ est per accidens.

673

Ex his autem facile patet, quomodo ex his omnibus vna impotentia constat vt diuersis conditionibus requisitis concurrentib. ad eius perfectionem, vt patet in 5. Met. capitulo de Vno, & singulos effectus singulorum male esse obiiciendo numeratos. vt patet ex dictis.

¶Ad argumentum contra conclusionem, scilicet q̃ sequeretur, q̃ posset quis scire se esse in gratia, negatur sequela. Et cum dicitur, potest scire se diu non deliberasse in peccatum mortale, respondetur, q̃ quicquid sit de peccatis commissionis, quis scit se diu non cecidisse in peccatum mortale omissionis? quæ non eget deliberatione posteriori, sed sufficit non deliberare quando tenetur. Scriptum est enim. Delicta quis intelligit? delictu enim proprie omittentis est: & propterea subditur. Ab occultis meis munda me Domine. Dicitur secundo, q̃ impotentia talis est effectus status peccati mortalis formaliter & per se, & non per accidens tantũ solo facto, vt dictum est: & propterea ex hoc, q̃ quis diu non cecidit, non potest scire se de facto non esse in mortali, sed nor esse in affectu mortalis, vnde Apostolus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

¶Ad rationem Scoti dicitur, q̃ multipliciter peccat. Primo, in antecedente assumitur falsum, scilicet dum cauet hoc, cauet omne: quia potest simul cauere vnum, & transgredi aliud præceptum. Probatio quoque assumit falsum, scilicet q̃ voluntas nõ potest illos duos consensus habere, pro quanto experimur aliquẽ simul velle rapere, sed nõ res sacras, ac per hoc vitare sacrilegiũ, & committere rapinam, & similiter in multis. Et rursus, quia ad peccatum omissionis non requiritur actus aliquis, potest simul implere præceptum vnum, & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur absque duobus simul consensibus positiuis: vnde probatio est falsa, & fallax. Consequentia quoque principalis peccat sophismate diuisionis, & compositionis: quoniam non valet, In singulis potest sigillatim, ergo semper: quoniam alia & alia est ratio: ibi voluntas libera, hic præmeditatio assidua contra habitum implicatur. Patet autem sophisma, applicando ad cauendũ singula venialia, & procedendo ad cauendum omnia semper, vt ipse facit sunt enim singula voluntaria.

¶Et in his omnibus aduerte, q̃ in materia morali, & potentia inclinationis, per modum naturæ, est sermo, vt intelligas doctrinam hanc veram more moralium & naturalium, scilicet vt in plurib. & secundũ tale genus impotentiæ: indisciplinati quippe Augustinus * dicit in Hyponosticon, Verbum illud intelligitur de homine secundum statum naturæ integræ, quã do nondum erat seruus peccati, vnde poterat peccare, & non peccare: nunc etiam quodcunque vult homo, datur ei: sed hoc quod bonum velit, habet ex auxilio gratiæ.

ARTICVLVS IX.

Vtrum ille, qui iam consecutus est gratiam, per seipsum possit operari bonum, & vitare peccatum absque auxilio gratiæ.

AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ ille, qui iam consecutus est gratiam, per seipsum possit operari bonum, & vitare peccatum absque alio auxilio gratiæ. Vnumquodque enim aut frustra est, aut imperfectum, si non implet illud ad quod datur: sed gratia ad hoc datur nobis, vt possimus bonum facere, & vitare peccatum. si igitur per gratiam hoc homo non potest, videtur q̃ vel gratia sit frustra data, vel sit imperfecta.

¶2 Præt. Per gratiam ipse Spiritus sanctus in nobis habitat, secundum illud 1. ad Corin. 3. Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? sed Spiritus sanctus cũ sit omnipotens, sufficiens est vt nos inducat ad bene operandum, & vt nos à peccato custodiat. ergo homo gratiam consecutus potest vtrunque prædictorum absque alio auxilio gratiæ.

¶3 Præterea. Si homo consecutus gratiam, adhuc alio auxilio gratiæ indiget ad hoc, quòd rectè viuat, & à peccato abstineat, pari ratione etsi illud aliud auxilium gratiæ consecutus fuerit, adhuc alio auxilio gratiæ indigebit: procedetur ergo in infinitum, quod est inconueniens. ergo ille, qui est in gratia, nõ indiget alio auxilio gratiæ ad hoc q̃ bene operetur, & à peccato abstineat.

¶Sed contra est, q̃ Augustinus dicit in lib. * de natura & gratia, q̃ sicut oculus corporis plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere: sic & homo perfectissimè etiam iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non potest viuere. Sed iustificatio sit per gratiam, secundum illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. ergo etiã homo iam habens gratiã, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc q̃ rectè viuat.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut supra * dictum est, homo ad rectè

* Ca. 26. circa fin. to. 7.

arti. 2. huius quæst.

cellentia, vtpote derogante propriæ, percutiatur. Sic igitur existen in peccato mortali, & non se disponens ad gratiam, ex hac suppositione, scilicet q̃ vult permanere in statu tali, necesse habet peccare mortaliter, & impossibile est ei non peccare mortaliter: sed talis necessitas & impossibilitas ex suppositione, non repugnat voluntario: & propterea voluntarie simul, & necessario ex suppositione peccabit mortaliter.

¶Super quæst. CIX. Articul. IX.

IN articulo nono eiusdem quæst. cix. dubium occurrit de titulo, & conclusionis principalis sensu. Pot siquidẽ tripliciter intelligi. primo, vt sit sermo de bono morali, seu meritorio indefinite. & tunc esset qũ, vtrũ possit aliquod bonũ moraliter, vel meritorie operari: & conclusio est, q̃ non. Et hic sensus licet Thomistis quibusdã apparuerit, accipientibus hinc, q̃ apud authorẽ homo sine speciali auxilio non potest quodcunque opus moraliter bonum facere, falsus tñ est: quia homo & sine gratia, vt prius probatum fuit, potest aliquod opus moraliter bonũ facere, & in gratia constitutus habet ipsam gratiam sanantem & eleuantem, quæ est potens operari opera bona ẽt meritorie. Et q̃ hæc sit mens authoris ex hoc patet, q̃ rõ indigentiæ specialis auxilii vltra gratiã ponitur infirmitas in carne, obscuritas in intellectu. Constat aũt, q̃ nec infirmitas carnis, nec obscuritas in intellectu tãta est, aut intantum viget & extenditur, vt impediat hominem in gratia constitutũ a quolibet bono opere: cum manifeste pateat, q̃ nec existẽtes in peccato mortali impediuntur a quolibet bono opere.

¶Secundo, vt sit sermo de bono & malo vniuersaliter: & tunc esset quæstio, vtrum homo in gratia possit omne suum opus facere bonum, & omne malum vitare: & conclusio esset negatiua. Et hic sensus licet claudatur in conclusione huius articuli, non tamen videtur directe intentus, tum quia rationes literæ non tendunt ad hoc, quòd homo non potest esse sine veniali aliquo post consecutam gratiam: tum quia in sequenti articulo ex decisione istius articuli concluditur, quòd homo sine speciali auxilio Dei non potest vitare mortale post consecutam gratiam: quia eget illo ad perseuerandum in gratia, quæ nõ datur nisi per mortale. Non igit stat vis articuli huius in pseruatione a mavenali, sed ad plus indigentia talis auxilij extendi dicitur.

¶Tertio potest intelligi titulus, & conclusio simpliciter idest, absque determinatione aliqua, vt sit sermo de bono consono gratiæ, & malo dissonanti. hoc enim subintelligi potest ratione subiectæ materiæ de qua tractatur, & de operatione boni, & vitatione mali non ad horam, aut respectu huius, hoc etiam subintelligi patet ex eo q̃ non dicitur simpliciter aliquis potens ambulare, qui potest ad horam, aut in solario plano ambulare. Et tunc in quæstione versatur, an homo cõsecutus gratiam, bona opera quæ continuo facit, & mala quæ vitat, non hic aut nunc, sed absolute operetur, & viteturex sola gratia habituali, an ex speciali etiam auxilio Dei. Et hic sensus est intẽtus ab authore, & respondet plano sensui literæ. & est cõclusio negatiua in litera, quòd scilicet homo per solum donum gratiæ non potest operari bona operanda, & vitare mala vitanda: sed ad hoc eget speciali auxilio Dei vltra gratiam. Et ratio literæ est, quia gratia non dat quicquid opus est ad hæc duo. nam relinquit carnem infirmam, & intellectum obscurum, quibus nisi specialis Dei auxilio subueniatur inter tot occurrentia, infirmitas carnis, & obscuritas intellectus abducet liberum arbitrium a gratia, tollendo vsum gratiæ, & trahendo ad infirma carnis, & expediẽtia secundum apparentiam infirmi visus. Cum quo tamen stat, quòd homo ex sola gratia possit ipsa gratia vti bene faciẽdo, & mala vitando nunc, & ad hoc.

Art. 1. huius quæst.

¶Et debes scire, quòd licet minima gratia sufficiens sit quantum est ex se, resistere omnibus emergentibus tam ex infirmitate carnis, quã ex obscuritate intellectus: quia tamen posita in tali subiecto non tollit hæc duo sibi aduersantia, ideo eget etiam extrinseco auxilio homo inter hæc contraria constitutus, vt sequatur operationem bonorum, & vitationem malorum, vt non declinet ipse in hæc contraria. Et si contemplatus fueris, quòd obscuritas intellectus est ignorantia expedientium ad vitã æternam, videbis quòd non solum in statu naturæ corruptæ, sed integræ homo egebat hoc auxilio ex vna parte tãtum, scilicet ignorantia superuenientium &c. vt habes in litera. Expecta dicenda in sequenti articulo, vt clarius hunc intelligas.

In cor. ar.

¶Ad secundum dicendũ, quòd operatio Spiritus sancti, quę nos mouet & protegit, non circunscribitur per effectũ habitualis doni quod in nobis causat, sed prẽter hunc effectũ nos mouet, & protegit simul cum Patre, & Filio.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa concludit, quòd homo non indigeat alia habituali gratia.

ARTICVLVS X.

Vtrum homo in gratia constitutus indigeat auxilio gratiæ ad perseuerandum.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo in gratia constitutus non indigeat auxilio gratiæ ad perseuerandum. Perseuerantia enim est aliquid minus virtute, sicut & continentia, vt patet per Philosophum in 7. Ethic. * sed homo non indiget alio auxilio gratiæ ad habendum virtutes, ex quo est iustificatus per gratiam. ergo multo minus indiget auxilio gratiæ ad habendum perseuerantiam.

¶2 Præt. Omnes virtutes simul infunduntur: sed perseuerantia ponitur quædam virtus. ergo videtur q̃ simul cum gratia infusis alijs virtutibus perseuerantia detur.

¶3 Præt. Sicut Apost. dicit ad Ro. 5. Plus restitutum est homini per donum Christi, quàm amiserit per peccatum Adæ: sed Adã accepit vnde posset perseuerare. ergo multo magis nobis restituitur per gratiam Christi, vt perseuerare possimus: & ita homo nõ indiget gratia ad perseuerandum.

¶Sed contra est, quod Augustin. dicit in libro de perseuerantia. * Cur perseuerantia poscitur à Deo, si non datur à Deo? an & ista irrisoria petitio est, cum id ab eo petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? Sed perseuerantia petitur etiam ab illis, qui sunt per gratiam sanctificati, quod intelligitur cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, vt ibidem Aug. confirmat per verba Cypriani. * ergo homo etiã in gratia constitutus, indiget vt ei perseuerantia à Deo detur.

¶Respondeo dicendum, quòd perseuerantia tripliciter dicitur. Quandoque enim significat habitum mentis, per quem homo firmiter stat, ne remoueatur ab eo quod est secundum virtutem per tristitias irruentes, vt sic se habeat perseuerantia ad tristitias, sicut continentia ad concupiscentias, & delectationes, vt Philosophus dicit in 7. Ethic. * Alio modo potest dici perseuerantia habitus quidam, secundum quem homo habet propositum perseuerandi in bono vsque in finem. Et vtroque istorum modorum perseuerantia simul cum gratia infunditur, sicut

674 Inf. q. 114. art. 2. c. Et 2. 2. q. 138 ar. 4. Et 2. dist. 29. in expos. lit. ad 2. Et 3. contra ca. 155. Et ver ri q. 24. ar tic. 13. per to & q. 27 ar. 5. ad 3. Et psa. 31. Et Io. 7. lec. 2.

*Ca. 2 parum ante med. & li. de co. rec. & gra. ca. 12. to. 7.

†eiusdem li. de perseuerãtia c. 2. a me. to. 7.

*Lib. 7. c. 7. tom. 5.

alicuius alium unde pendet, quàm ex potentia, tunc ex sola potentia non potest inferri usus, seu operatio illius in actu exercito. Verbi gratia. Potentia visiua habet pro proprio actu suo videre, quod dependet & ab obiecto, & lumine, & propterea non potest ex hoc solo quod homo habet potentiam visiuam, inferri, ergo ex sola potentia visiua potest videre: quoniam sine extrinseco lumine nunquá exibit in actum. Potẽtia ergo existẽs aliquod extrinsecum ad executionem sui actus, non sufficit sola ad proprium art. præc. actum. vnde quémadmodum stãt hæc duo simul, Homo habet potentiam, qua potest videre: &, Homo potest non ex sola potentia visiua videre: ita in proposito, quia gratia est qua homo est potens elicere operationem bonam, & resistere impulsionibus tentationum, & continuare in hoc, quod est perseuerare, ideo homo donatus dicitur dono, quo hæc potest. Sed quia gratia non potest exercere hos actus simpliciter quando oportet, vbi oportet &c. quàm uis possit ad horã sine sanitate carnis ministræ eius, & lumine intellectus cooperanti ei dem, quorum opposita subtrahunt arbitrium ab vsu gratię, sine extrinseco lumine & opere, altera propter obscuritatem, altera propter infirmitatem: ideo dicitur quòd homo ex sola gratia sine speciali auxilio non potest in hæc simpliciter. Et esset simile, si ponamus hominem infirmũ secũdum vites ministrantes intellectui: tunc enim homo intellectu vt principio intelligendi etiam habituato est potens intelligere, & videre errores, & in hoc continuare: quia intellectus cõtinue magis intelligendo fortificatur. Veruntamen quia ad continuationem, & perfectionem actus intellectus quando oportet, exigitur sanitas virium interiorum: ideo homo talis non potest quando oportet vti intellectu in iudicando &c. & continentia, & cætere virtutes. Alio modo dicitur perseuerantia continuatio quędam boni vsque ad finem vitę. Et ad talem perseuerantiam habendã homo in gratia constitutus non quidẽ indiget aliqua alia habituali gratia, sed diuino auxilio ipsum dirigente, & protegente contra tẽtationum impulsus, sicut ex præcedenti quæstione apparet. *Et ideo postquàm aliquis est iustificatus per gratiam, necesse habet à Deo petere prędictum perseuerantię donũ, vt scilicet custodiatur à malo vsque ad finem vitę. Multis enim datur gratia, quib, non datur perseuerare in gratia.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de primo modo perseuerantię, sicut & secũda obiectio procedit de secundo. Vnde patet solutio ad secundum.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ sicut Aug. dicit in lib. de natura, & gratia, * Homo in primo statu accepit donũ, per quod perseuerare posset, non autem accepit, vt perseueraret: nunc autem per gratiã Christi multi accipiunt & donum gratię quo perseuerare possunt, & vlterius eis datur, ꝙ perseuerent: & sic donum Christi est maius quàm delictum Adæ. Et tamẽ facilius hõ per gratię donum perseuerare poterat in statu innocẽtię, in quo nulla erat rebellio carnis ad spiritum, quàm nunc possimus, qñ reparatio gratię Ghristi etsi sit inchoata quantũ ad mentẽ, nondum tũ est cõsummata quantũ ad carnẽ, quod erit in patria, vbi homo non solũ perseuerare poterit, sed etiam peccare non poterit.

*Cap. 48. Et in lib. de correc. & gra. ca. 12. to. 7.

675 2. dist. 26. ar. 1. Et 3. contra c. 250. Et veri. quæst. 17. ar. 1.

QVAEST. CX.

De gratia Dei quãtum ad eius essentiam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de gratia Dei quantum ad eius essentiam.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

¶Secundo, Vtrum gratia sit qualitas.

¶Tertio, Vtrum gratia differt à virtute infusa.

¶Quarto, de subiecto gratię.

ARTICVLVS I.

Vtrũ gratia ponat aliquid in aĩa.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis. vnde dicitur Gen. 39. quòd Dominus dedit Ioseph gratiam in conspectu principis carceris; sed per hoc, quòd homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo qui gratiam alterius habet, sed in eo, cuius gratiam habet, ponitur acceptatio quædam. ergo per hoc, quòd homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, sed solum significatur acceptatio diuina.

¶2 Præt. Sicut anima viuificat corpus, ita Deus viuificat animam. vnde dicitur Deuter. 30. Ipse est vita tua: sed anima viuificat corpus immediatè. ergo etiam nihil cadit medium inter Deum, & animam. non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

¶3 Præt. Ad Roma. 1. super illud, Gratia vobis & pax, dicit gloss. * Gratia, idest, remissio peccatorum: sed remissio peccatorum non ponit in anima aliquid, sed solum in Deo non imputante peccatum, secundum illud Psal. 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

¶Sed contra est, Lux ponit aliquid in illuminato: sed gratia est quædam lux animæ. vnde Augustꝰ. dicit in lib. de natura & gratia, * Præuaricatorem legis, digne lux deserit veritatis, qua destitutus vtique sit cæcus. ergo gratia ponit aliquid in anima.

¶Respondeo dicendum, quòd secundum communem modum loquendi, tripliciter gratia accipi consueuit. Vno modo pro dilectione alicuius: sicut consuetudinem dicere, ꝙ iste miles habet gratiam regis, idest, rex habet eum gratum. Secundo sumitur pro aliquo dono gratis dato: sicut consueuimus dicere, Hanc gratiam facio tibi. Tertio modo sumitur pro recompensatione beneficij gratis dati, secundum quod dicimur agere gratias beneficiorum, quorum trium secundum dependet ex primo. Ex amore enim, quo aliquis habet alium gratum, procedit quòd aliquid ei gratis impendat. Ex secundo autem procedit tertium: quia ex beneficijs gratis exhibitis gratiarũ actio consurgit. Quantum igitur ad duo vltima, manifestum est, quòd gratia aliquid ponit in eo, qui gratiam accipit. Primo quidem ipsum donum gratis datum: secundo huius doni recognitionem. Sed quantum ad primũ, est differentia attẽdenda circa gratiam Dei, & gratiam hominis: quia enim bonum creaturæ prouenit ex voluntate diuina, ideo ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonum, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis mouetur ex bono præexistente in rebus; propter infirmitatem virium, nisi opem quis ferat sanitatis; quamuis posset sine tali ope ad horam re ĝe iudicare.

¶Et sic habes, quòd hi duo articul. de necessitate diuini auxilij ad vsum gratiæ sunt: quoniam multis datur gratia, quibus non datur vti ea quando oportet, sed diuina permissione abiicere eam. Et sic datur donum, quo possunt bene operari & resistere tentationibus, & perseuerare, omnibus quibus datur gratia: non tamen omnibus datur executio horũ simpliciter, vt experiẽtia testatur, quia nõ omnibus dantur extrinseca requisita ad talem executionem. & ideo oportet orare, Ne proijcias nos in tempore senectutis, cum defecerit virtus nostra, ne derelinquas nos, domine: & Ne nos inducas in tentationem.

676 3. dist. 26. art. 2.

¶Super quæstionis centesimædecimæ, Articulum primum.

*Gl. interlinearis in hac loc.

IN art. 1. & 2. q. centesimædecimæ, nil dubitandum occurrit. Notetur tamẽ radix conclusionis primi articuli in responsione ad primũ, ꝙ scilicet gratia tam Dei, quàm hominis ponit aliquid in grato licet differenter. Et redeam' ad nosmetipsos in contemplatione secundi artic. inspicientes, si has qualitates habemus, quibus própte mouemur ad diuina æternaque bona. Linguã quoque ex responsione ad tertium discohibere, ne dicas gratiam annihilari, cum homo perdit eã; quia nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur, vt in litera dicitur: sed secundum ipsam homo creatur in tali esse.

*ca. 22. in prin. to. 7.

rebus: & inde est ꝙ dilectio hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed præsupponit ipsam vel in parte, vel toto. Patet igitur, ꝙ quamlibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura causatumque, quandoq; tamen * dilectioni æternæ coæternum. Et secundũ huiusmodi boni differentiam differẽs consideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis secundum quam diligit omnia quæ sunt, vt dicitur Sap. 11. secundum quam, esse naturale rebus creatis largitur. Alia autem dilectio est specialis, secundum quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturæ ad participationem diuini boni: & secundum hanc dilectionem dicitur aliquem diligere simpliciter, quia secundum hanc dilectionem vult Deus simpliciter creaturæ bonum æternum, quod est ipse. Sic igitur per hoc, ꝙ dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine à Deo prouenies. Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipsa æterna Dei dilectio, secundum quod dicitur etiam gratia prædestinationis, inquantũ Deus gratuito, & non ex meritis aliquos prædestinauit, siue elegit. Dicit enim ad Ephe. 1. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum in laudem gloriæ gratiæ suæ.

*Alias, nõ tamen.

¶Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ etiam in hoc, ꝙ dicitur aliquis habere gratiam hominis, intelligitur in aliquo esse aliquid, ꝙ sit homini gratum, sicut & in hoc, ꝙ dicitur aliquis gratiam Dei habere: sed tamen differenter. Nam illud quod est homini gratum in alio homine, præsupponitur eius dilectioni: causatur aũt ex dilectione diuina, quod est in homine Deo gratum, vt dictum est. *

in cor. ar

¶Ad secundum dicẽdum, ꝙ Deus est vita animæ per modum causæ efficientis: sed anima est vita corporis per modum causæ formalis. Inter formam autem, & materiam non cadit aliquod medium, quia forma per se ipsam informat materiam, vel subiectum. Sed agens informat subiectum non per suam substantiam, sed per formam, quam causat in materia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Aug. dicit in lib. Retractationum. * Vbi dixi, gratiam esse in remissionem peccatorum, pacem vero in reconciliationem Dei: non sic accipiendum est, ac si pax ipsa & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem, sed ꝙ specialiter gratiæ nomine remissionem significauerit peccatorum. Non ergo sola remissio peccatorum ad gratiam pertinet, sed etiam multa alia Dei dona. Et etiam remissio peccatorum nõ fit sine aliquo effectu diuinitus in nobis causato, vt infra patebit. *

*Lib. 1. c. 25. post med. to. 1.

q. 113. ar. 2

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia sit qualitas animæ.

676 3. dist. 26. art. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non sit qualitas animæ. Nulla enim qualitas agit in suum subiectum, quia actio qualitatis nõ est absq; actione subiecti, & sic oporteret ꝙ subiectum ageret in seipsum: sed gratia agit in animam iustificando ipsam. ergo gratia non est qualitas.

¶2 Præt. Substantia est nobilior qualitate: sed gratia est nobilior quàm natura animæ. multa enim possumus per gratiam, ad quæ natura non sufficit, vt supra dictum est. * ergo gratia non est qualitas.

q. 109. art. 1. 2. & 3.

¶3 Præt. Nulla qualitas remanet, postquàm desinit esse in subiecto, sed gratia remanet: non enim corrumpitur, quia sic in nihilum redigeretur, sicut ex nihilo creatur, vnde & dicitur noua creatura ad Gala. vlt. ergo gratia non est qualitas.

¶Sed contra est, quod super illud Psal. 103. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit gloss. * ꝙ gratia est nitor animæ, sanctum concilians amorẽ. Sed nitor animæ est quædam qualitas, sicut & pulchritudo corporis. ergo gratia est quædam qualitas.

*Est Aug. in hunc lo cũ. Psal. 103.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, * In eo qui dicitur gratiam Dei habere, significatur esse quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictum est autem supra, * ꝙ dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adiuuatur. Vno modo inquantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoscendum, vel volendum, vel agendum: & hoc modo ipse gratuitus effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam animæ: actus enim mouentis, in moto est motus, vt dicitur in 3. Physico. * Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, secundum quod aliquod habituale donum à Deo animæ infunditur. Et hoc ideo, quia non est conueniens, ꝙ Deus minus prouideat his, quos diligit ad supernaturale bonum habendum, quàm creaturis, quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus sic prouidet, vt non solum moueat eas ad actus naturales, sed etiã largiatur eis formas, & virtutes quasdam, quæ sunt principia actuum, vt secundum seipsas inclinentur ad huiusmodi motus. Et sic motus quibus à Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles, secundum illud Sap. 8. Et disponit omnia suauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad cõsequendum bonum supernaturale æternum, infundit aliquas formas, seu qualitates super naturales, secundum quas suauiter, & promptè ab ipso moueantur ad bonum æternum consequendum. Et sic donum gratiæ qualitas quędam est.

arti. 1. huius q. q. 109. ar tic. 1. *Text. 1. tom. 2.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ gratia secundum ꝙ est qualitas, dicitur agere in animam non per modum causæ efficientis, sed per modum causæ formalis: sicut albedo facit album, & iustitia iustum.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnis substantia vel est ipsa natura rei, cuius est substantia, vel est pars naturæ, secundum quem modum materia, vel forma substantia dicitur. Et quia gratia est supra naturam humanam, non potest esse quòd sit substantia, aut forma substantialis: sed est forma accidentalis ipsius animę. Id enim quod substantialiter est in Deo, accidentaliter fit in anima participante diuinam bonitatem, vt de scientia patet. Secundum hoc ergo, quia anima imperfectè participat diuinam bonitatem, ipsa participatio diuinę bonitatis, quę est gratia, imperfectiori modo habet esse in anima, quàm anima in seipsa subsistat. est tamen nobilior, quàm natura animæ inquantum est expressio, vel participatio diuinę bonitatis, non autem quantum ad modum essendi.

¶Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut dicit Boetius, accidentis esse est inesse. Vnde omne accidens non dicitur ens quasi ipsum esse habeat, sed quia eo aliquid est: vnde & magis dicitur esse entis, quàm ens, vt dicitur in 7. Metaph. * Et quia eius est fieri, vel corrumpi, cuius est esse: ideo propriè loquendo nullum accidens neque fit, neque corrumpitur, sed dicitur fieri, vel corrumpi secundum quod subiectum incipit, vel desinit esse in actu secundum illud accidens. Et secundum hoc etiam gratia dicitur creari ex eo, ꝙ homines secundum ipsam creantur, idest, in nouo esse constituuntur ex nihilo, idest, non ex meritis, secundum illud ad Ephes. 2. Creati in Christo Iesu in operibus bonis.

*Li. 7. Meta. text. 2. habetur etiam ex li. 12. tex. 3. to. 3.

ARTICVLVS III.

Vtrum gratia sit idem quod virtus.

AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ gratia sit idẽ quod virtus. Dicit enim Aug. * ꝙ gratia operans est fides,

677 3. q. 7. art. 1. co. & q. 62. arti. 2. cor. Et 2. di. 26. art. 4. & 6. Et 4. di. 1. q. art. 4. q. 5. Et veri. q. 27. arti. 2. *ca. 14. circa fi. & c. 32. to. 3.

¶Super quæstionis centesimædecimę, Articul. tertium.

IN artic. tertio eiusdem quæst. dubium

dubiũ occurrit ex Scoto in secundo sententiarum dist. 27. & contra rationem literæ, & contra conclusionem. Soluit siquidem rationem illam, quæ ponitur in calce corporis arti. Sicut lumen naturale rationis &c. & dicit q similitudo saluatur in hoc, q sicut virtutes acquisitę perficiunt in ordine ad lumen quod est prudentia, & illa ad lumẽ intellectus agentis: ita infusæ in ordine ad lumen charitatis, & illa ad finem supernaturalem. Arguit ẽt contra eã, quia sequeretur q fides non posset manere informis: quia non posset perficere deficiente lumine in ordine, ad qđ perficit. sicut nec virtus acquisita pót manere virtus, nõ manẽte habitudine eius naturali ad illud qđ respicit.

¶Contra cõclusionẽ triplex motiuum affert. Primo quia quæcunque excellentia attribuitur gratiæ, attribuitur charitati, & econtra: ergo gratia & charitas sunt idem. Assumptum patet tripliciter. Primo in hoc, q vtraq; diuidit formaliter æqualiter iter filios regni, & perditionis. Secũdo in hoc, q vtraq; est forma virtutum, & nõ potest esse informis. Tertio in hoc, q vtraque coniungit vltimo fini perfecta coniunctione, qualis põt esse in via. Secundo, quia ponant distincte, altera supfluit. Probatur, qa reliqua sufficit. Tertio, qa eodem habitu quo Spirit' sanctus inhabitat aiam, vosuntas inclinat in suum actuum meritoriũ, & econuerso: non sic aũt est de habitu fidei, & spei propter eorũ imperfectionem.

¶Ad obiecta cõtra rõnem, facile dicitur, q solutio ipsa se accusat. nã lumini naturali nõ respõdere facit lumen supernaturale, sicut prudentiæ charitatem. Vnde similitudo stat in hoc, q licet lumen naturale est quoddam præsuppositũ principiũ, & origo virtutũ in nobis naturaliter præexistens: ita in esse supernaturali oportet ponere lumen supernaturale, principiũ & originem oĩum infusarũ virtutũ.

¶Et vide, q hanc similitudinem author post probatam cõclusionem inducit ex ratione virtutis, vt ostenderet, q natura illa præsupposita esset & natura, & lumen, ad quod perficerent virtutes vt ad naturam & lumen, sicut in acquisitis virtutibus vtrunq; inuenitur, vt in litera inducitur.

¶Ad argumentum contra ipsam rationem dicitur, q fides informis non est virtus simpliciter, sed secundum quid, vt inferius in secunda secundæ patet. Et propterea cõceditur, q non manente lumine gratiæ, fides non remanet in esse virtutis simpliciter.

¶Ad primũ eorum quæ cõtra cõclusionem obiiciũtur, dicitur q licet multæ excellentię sint cões gratiæ, & charitati, ꝓpter earũ cõnexionẽ, non tñ eis conueniunt eodẽ modo: quia gratiæ vt primæ radici, charitati vt fructui illius. Et rursus aliqua excellentia est gratiæ, quæ non conuenit charitati, s. primum principiũ formale esse supernaturalis. Falsum quoque est, q diuidere inter filios regni, & perditionis æque formaliter conueniat vtriq; : nã gratia facit filium Dei formaliter, charitas autem operatiue. Illa em est principium essendi in natura diuina participata: ista est principiũ operandi secundũ naturam diuinam participatam. Et similiter diuersimode vtraq; est forma virtutũ, & coniungit fini vltimo, quia charitas vt proximum operandi principium, illa vt primum.

¶Et ex hoc patet responsio ad secundum, q neutra superfluit, & altera sine reliqua nõ sufficit. oportet enim & primum, & proximum principium habere naturam, & potẽtiam, lumen, & virtutes.

¶Et per idẽ soluitur tertium motiuum. nã licet habitus quo spiritus inhabitat animã, inclinet voluntatem ad merendũ vt prima radix meriti, non tamen exequitur hoc per seipsum immediate, sed mediante habitu charitatis, quo formaliter voluntas inclinatur, gratia autem radicaliter tantum.

ꝓ Lib. 7. Physic. a text. 14. vsque ad 20. to. 2.

q. 76. ar. 4. Et q. 57. artic. 2.

* Ca. 2. & in lib. de bono per seuerãtiã c. 14. non remote a prin. to. 7.

*Li. 2. sentẽ. dist. 26. D. 677. Text. 17. & 18. to. 2.

q. 55. & alijs.

¶2 Præt. Cuicunque conuenit diffinitio, conuenit & diffinitum: sed diffinitiones de virtute datæ siue à sanctis, siue à Philosophis, conueniunt gratiæ. ipsa enim bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. ipsa etiam est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur &c. ergo gratia est virtus.

¶3 Præt. Gratia est qualitas quædã: sed manifestum est, q non est in quarta specie qualitatis, quæ est forma, & circa aliquid constans figura, quia non pertinet ad corpus. neque etiã in tertia est, quia non est passio, vel passibilis qualitas, quæ est in parte animæ sensitiua, vt probatur in 7. Physico. * ipsa autem gratia principaliter est in mente, neque iterum est in secunda specie, quæ est potentia, vel impotentia naturalis: quia gratia est supra naturam, & non se habent ad bonum & malum, sicut potẽtia naturalis. ergo relinquitur, q sit in prima specie, quæ est habitus, vel dispositio. Habitus autem mentis sunt virtutes, quia etiam ipsa scientia quodammodo est virtus, vt supra dictum est. * ergo gratia est idem quod virtus.

¶Sed contra. Si gratia est virtus, maximè videtur q sit aliqua triũ theologicarum virtutum: sed gratia nõ est fides, vel spes, quia hæc possunt esse sine gratia gratum faciente. neq; etiam charitas, quia gratia præuenit charitatẽ, vt Augustinus dicit in libro de præ-destinatione sanctorum. * ergo gratia non est virtus.

¶Respondeo dicendum, quòd quidam posuerunt idem esse gratiam & virtutem secundum essentiam, sed differre solum secundum rationẽ, vt gratia dicatur, secundum quod facit hominem Deo gratum, vel secundum quod gratis datur; virtus aũt secundum quod perficit ad bene operandum. Et hoc videtur sensisse Magister in 2. sent. dist. 26. * Sed si quis rectè consideret rationem virtutis, hoc stare non d potest, qa vt Philosophus dicit in 7. Physic. * virtus est quædam dispositio perfecti. dico autem perfectum, quod est dispositũ secundum naturam. Ex quo patet, q virtus vniusciuiusque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexistentem, quando scilicet vnumquodque sic est dispositum, secundũ quod congruit suæ naturæ. Manifestum est autem, q virtutes acquisitæ per actus humanos, de quibus supradictum est, * sunt dispositiones, quibus homo conuenienter disponitur in ordine ad naturã, qua homo est. Virtutes autem infusæ disponunt hominem altiori modo, & ad altiorem finem: vnde etiam oportet, q in ordine ad aliquam altiorem naturam, hoc est, in ordine ad naturam diuinam participatam, quæ dicitur lumẽ gratiæ, secundum q dicitur 2. Pet. 1. Maxima & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ: & secundum acceptionem huiusmodi naturæ dicimur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumen naturale rationis est aliquid præter virtutes acquisitas, quæ dicuntur in ordine ad ipsum lumen naturale, ita etiã ipsum lumen gratiæ, quod est participatio diuinæ naturæ, est aliquid præter virtutes infusas, quæ à lumine illo deriuantur, & ad illud lumen ordinantur. Vnde Apostolus dicit ad Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate. Sicut enim virtutes acquisitæ perficiunt hominem ad ambulãdum, secundum quod congruit lumini naturali rationis, ita virtutes infusæ perficiunt hominem ad ambulandum, secundum quod congruit lumini gratiæ.

¶Ad primum ergo dicendum, q Augustinus nominat fidem per dilectionem operantem, gratiam: quia actus fidei per dilectionem operantis, est primus actus, in quo gratia gratum faciens manifestatur,

¶Ad secundum dicendum, q bonum positum in diffinitione virtutis dicitur secundum conuenientiam ad aliquam naturam præexistentẽ vel essentialem, vel participatam. sic autem bonum non attribuitur gratiæ, sed sicut radici bonitatis in homine, vt dictum est. *

¶Ad tertium dicendum, q gratia reducitur ad primam speciem qualitatis. Nec tamen est idem quod virtus, sed gabitudo quædam, quæ præsupponitur virtutibus infusis, sicut earum principium & radix.

ꝓ 1. de corr. & gra. c. 6. circa prin. to. 7. Et lib. 1. ad Simpl. q. 2. & de gratia & li. ar. c. 6.

Articvlvs IIII.

Vtrum gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto, an in aliqua potentiarum.

Ad quartvm sic proceditur. Videtur q gratia nõ sit in essentia aĩæ sicut in subiecto, sed in aliqua potẽtiarũ. Dicit. n. Augũ Hyponosticõ, * q

678 3 q. 7. art. 2. co. & q. 62. arti. 2. cor. Et 2. dist. 26. ar. 3. Et veri. q. 27. ar. 6 * li. 3. parum a me. to. 7.

¶ *Super quæstio. CX. Articul. IIII.*

In articulo 4. eiusdem quæstio. dubium occurrit ex Sco. in 2. senten. dist. 26. qui multipliciter probat quòd gratia est subiectiue

† p. p. q. 83. ar. 2.

ctiue in volũtate, & non in essentia animæ immediate, quadrupliciter.

¶Et primo, Gratia est idem quod gloria, vel perse disponit ad eam: ergo est in eodem subiecto in quo est beatitudo: ergo nõ est in essentia.

¶Secundo, Gratia perficit animã solũ in ordine ad determinatũ actũ, scilicet meritoriũ ergo non perficit animam secundũ essentiam, sed secũdũ quod est principium actus meritorij. Assumptum patet, & consequẽtia probatur: quia essentia est de se in determinatũ principium multorũ, ac per hoc nõ perficitur ut sic a perfectiuo ad vnum tantum, sed secundũ quod est principium actus meritorij. Et confirmatur, inquit: qa si perficeret essentiã animæ, posset redundare in actũ prioris potentiæ, scilicet ittellectus, & sic actus intellectus, vt præcedit actum volũtatis, posset esse gratificabilis, & meritorius: imo si solus intellectus esset, in illa essentia, posset esse gratia, & meritum.

Ex ar. præced.

q. 56. ar. 1.

¶Tertio, Gratia perficit in ordine ad obiectum, & actum determinatum voluntatis. ergo non est in essentia, sed in voluntate. Antecedens patet quo ad actum, & consequenter obiectum: quia ad meritorium tantum, qui solius est volũtatis apud Anselmum cap. quatto, de concep. virginali. Consequentia probatur, quia essentia ut sic, nullum respicit actũ, aut obiectum. Et confirmat per Anselmum in cap. 3. de concep. virg. Omnis iustitia est formaliter in voluntate: gratia est quædam iustitia & rectitudo. ergo.

D. 179.

q. 55. & 56 ar. 1.

¶Quarto, Gratia est aliqua forma in anima, & non est passio, vel potentia. ergo habitus, secundum illam diuisionẽ Philosophi in 6. Ethi

gratia comparatur ad voluntatẽ, siue ad liberum arb. sicut sessor ad equum: sed voluntas, siue liberum arb. est potẽtia quædam, vt in primo dictum est. † ergo gratia est in potentia animæ sicut in subiecto.

¶2 Præt. Ex gratia incipiunt merita hominis, vt Augustinus dicit: * sed meritum consistit in actu, qui ex ali qua potentia procedit. ergo videtur, quòd gratia sit perfectio alicuius potẽtiæ animę.

¶3 Præt. Si essentia animæ sit proprium subiectũ gratiæ, oportet quòd anima, inquantum habet essentiam, sit capax gratiæ: sed hoc est falsum, quia sic sequeretur quòd omnis anima esset gratiæ capax. non ergo essentia animæ est proprium subiectum gratiæ.

¶4 Præt. Essentia animæ est prior potentiis eius: prius autem potest intelligi sine posteriori. ergo sequetur quòd gratia possit intelligi in anima nulla parte, vel potentia animæ intellecta, scilicet neque voluntate, neque intellectu, neque aliquo huiusmodi, quod est inconueniens.

¶Sed contra est, quòd per gratiam regeneramur in filios Dei: sed generatio per prius terminatur ad essentiam, quàm ad potentias. ergo gratia per prius est in essentia animæ, quàm in potentiis.

¶Respon. Dicendum, quòd ista quæstio ex præcedenti dependet. * Si enim gratia sit idem quod virtus, necesse est quòd sit in potẽtia animæ sicut in subiecto: nam potentia animæ est propriũ subiectum virtutis, vt supra dictum est. * Si autem gratia differt à virtute, non potest dici quòd d potentia animæ sit gratiæ subiectum: quia omnis perfectio potentię animæ habet rationem virtutis, ut supra dictum est. * Vnde relinquitur, quòd gratia sicut est prius virtute, ita habeat subiectum prius potentijs animæ, ita scilicet quòd sit in essentia animæ. Sicut enim per potentiam intellectiuam homo participat cognitionem diuinã per virtutẽ fidei, & secundum potentiã voluntatis amorem diuinum per virtutem charitatis: ita etiam per naturam animæ participat secundum quãdam similitudinem naturam diuinam per quandam regenerationem, siue recreationem.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd sicut ab essentia animæ effluunt eius potentiæ, quæ sunt operum principia: ita etiam ab ipsa gratia effluunt virtutes in potentias animæ, per quas potentiæ mouentur ad actus. Et secundum hoc gratia comparatur ad voluntatem, ut mouens ad motum, quæ est comparatio sessoris ad equum: non autẽ sicut accidens ad subiectum.

¶Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. est enim gratia principium meritorii operis mediantibus virtutibus; sicut essentia animæ est principium operum vitæ mediantibus potentiis.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima est subiectum gratię secũdum quod est in specie intellectualis, uel rationalis naturę: non autem d constituitur anima in specie per aliquam potẽtiam, cum potentię sint proprietates naturales animę speciem consequentes. Et ideo anima secundum suam essentiam differt specie ab aliis animabus, scilicet, brutorum animalium, & plantarũ. Et propter hoc non sequitur, si essentia humanę animæ sit subiectum gratiæ, quòd quælibet anima possit esse gratiæ subiectum: hoc enim conuenit essentia animę inquantum est talis speciei.

¶Ad quartum dicendum, quòd cum potentiæ animæ sint naturales proprietates speciem consequentes, anima nõ potest sine his esse. Dato autem quòd sine his esset, adhuc tamen anima diceretur secundum speciem suam intellectualis, uel rationalis: non quia actu haberet has potentias, sed propter speciẽ talis essentiæ, ex qua natæ sunt huiusmodi potentiæ effluere.

QVAEST. CXI.

De diuisione gratiæ, in quinque articulos diuisa.

Deinde considerandum est de diuisione gratiæ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶Primo, Vtrum conuenienter diuidatur gratia per gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

¶Secundo, de diuisione gratiæ gratum facientis per operantem, & cooperantem.

¶Tertio, de diuisione eiusdem per gratiam præuenientem, & subsequentem.

¶Quarto, de diuisione gratiæ gratis datæ.

¶Quinto, de comparatione gratiæ gratum facientis, & gratis datæ.

Articvlvs I.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. * Homo autem

D. 1139.

679 S. q. 7. art. 7. cor. & ad 1. & q. 62. art. 1. cor. Et 3. contra ca. 154. fi. Et veri. q. 27. ar. 1. & 5. corp. Et opuscu. 3. ca. 221. Et Psal. 24. Et Ro. 1. le. 3. Et Ephe. 1. lec. 2.

scilicet in agendo, quæ est voluntas: quoniam meritū consistit in agere. Sicut eadem ratione dictum fuit, ꝙ peccatum originale quantum ad inclinationem ad actum, ab essentia animæ prius infecit voluntatē. Vnde arguens promiscue miscens gratificabile & meritū, debuisset distinguere, & vidisset, ꝙ si solus intellectus esset, esset gratia, & esset gratum & meritum Christi, non per actum proprium.

¶Ad tertium iā patet ex hoc respōsio: quoniam propositio dicens. Habitus perficiens in ordine ad determinatum obiectum & actum est in potentia illa, distinguenda est: quoniam dupliciter hoc contingit, scilicet primo, & secundo. Et dicitur ꝙ gratia primo perficit ad esse, & non primo ad operari, & propterea non ad obiectum. Nec ad actū primo perficit, sed secundario: facit enim primo hominem filium Dei, & consequenter potētem mereri vitam æternam. Sequela ergo negatur: quoniam nō tenet nisi de habitu primo perficiēte ad actū & obiectum.

¶Ad confirmationem ex Ansel. dicitur, quòd Anselmus potest verificari de iustitia actuali pro quāto omnis operatio bona est in voluntate secundum aliquid, puta volitionē: sed quantum ad iustitiam habitualem lato vocabulo accipiendo iustitiam, falsum est quod dicitur.

¶Ad quartum, negatur ꝙ omnis habitus sit subiecti ue in aliqua potentia. Et ad probationem, quia opus habentis reddit bonum, dicitur quòd reddere opus habēt is bonum, contingit dupliciter, s. primo, & ex consequenti. Et quòd habitus, qui ad hoc primo est, ut opus habentis reddat bonum in potentia aliqua, est cuius est ideo non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius econuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei. ergo nulla est gratia gratum faciens.

¶2 Præt. Quæcunque non dantur ex meritis præcedentibus, dantur gratis: sed etiam ipsum bonum naturæ datur homini absque merito præcedenti, quia natura præsupponitur ad meritū. ergo ipsa natura est etiam gratis data à Deo; natura autem diuiditur cōtra gratiam. Inconuenienter igitur hoc, quod est gratis datum, ponitur vt gratiæ differentia; quia inuenitur etiam extra gratiæ genus.

¶3 Præt. Omnis diuisio debet esse per oppositā: sed etiam ipsa gratia gratum faciens per quam iustificamur, gratis nobis à Deo conceditur, secundum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. ergo gratia gratum faciens non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

¶Sed contra est, quod Apostolus vtrunque attribuit gratiæ, scilicet & gratum facere, & esse gratis datum. Dicit enim quantum ad primum ad Ephes. 1. Gratificauit nos in dilecto filio suo. Quantum verò ad secundum dicitur ad Rom. 2. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. potest ergo distingui gratia, quæ vel habet vnum tantum, vel vtrunque.

¶Respon. dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Roma. 13. Quæ à Deo sunt ordinata sunt. In hoc autem ordo rerum cōsistit quòd quædam per alia in Deum reducuntur, vt Dion. dicit in lib. cæle. Hierar. * Cū igitur gratia ad hoc ordinetur, ut homo reducatur in Deum, ordine quodam hoc agitur, vt scilicet, quidam per alios in Deū reducantur. Secundum hoc igitur duplex est gratia. Vna quidem per quam ipse homo Deo coniungitur, quæ uocatur gratia gratum faciēs. Alia verò per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc, quòd ad Deum reducatur. Huiusmodi autem donū vocatur gratia gratis data: quia supra facultatem naturæ, & supra meritum personæ homini conceditur. Sed quia non datur ad hoc, vt homo ipse per eam iustificetur, sed potius vt ad iustificationem alterius cooperetur: ideo non vocatur gratum faciens. Et de hac dicit Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem, scilicet aliorum.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd gratia non dicitur facere gratum effectiuè, sed formaliter, scilicet quia per hanc homo iustificatur, & dignus efficitur vocari Deo gratus, secundum quod dicitur ad Col. 1. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.

¶Ad secundum dicendum, quòd gratia secundum quod gratis datur, excludit rationem debiti. Potest autem intelligi duplex debitum. Vnum quidem ex merito proueniens, quod refertur ad personā, cuius est agere meritoria opera, secundum illud ad Roma. 4. Ei qui operatur, merces imputatur secundum debitum, non secūdum gratiam. Aliud est debitum secundum conditionem naturæ, puta, si dicamus debitum esse homini quod habeat rationem, & alia quæ ad humanam pertinent naturam. Neutro autem modo dicitur debitum propter hoc, quòd Deus creaturæ obligetur, sed potius inquantum creatura debet subiici Deo, vt in ea diuina ordinatio impleatur: quæ quidem est, vt talis natura tales conditiones, vel proprietates habeat, & quòd talia operans talia consequatur. Dona igitur naturalia carent primo debito, non autem carent secundo debito: sed dona supernaturalia vtroque debito carent, & ideo specialius sibi nomen gratiæ vendicant. D.431.

¶Ad tertium dicendum, quòd gratia gratum faciens addit aliquid supra rationem gratiæ gratis datæ, quod est ad rationem gratiæ pertinet, quia scilicet hominem gratum facit Deo: & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet sibi nomen commune, sicut in pluribus aliis contingit. Et sic opponuntur duæ partes diuisionis, scilicet Gratum faciens, & Non faciens gratum.

Articvlvs II.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem.

¶Super quæstionis centesimeundecimæ, Articulū secundum.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd gratia inconuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem. Gratia enim accidens quoddā est, vt supra dictum est: * sed accidens nō potest agere in subiectum. ergo nulla gratia debet dici operans.

¶2 Præt. Si gratia aliquid operetur in nobis, maximè operatur in nobis iustificationem: sed hoc non sola gratia operatur in nobis. dicit enim Augu. super illud Ioan. 14. * Opera quæ ego facio, & ipse faciet. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. ergo nulla gratia debet dici simpliciter operans.

¶3 Præt. Cooperari alicui, videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius: sed gratia principalius operatur in nobis, quàm liberum arbi. secundum illud Roman. 8. Non est currentis neque volentis, sed miserentis Dei. ergo gratia non debet dici cooperans.

¶4 Præt. Diuisio debet dari per oppositā: sed operari & cooperari nō sunt oppositā, idem enim potest operari, & cooperari. ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantem.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. de gra. & lib. arb. * Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incepit: quia ipse vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens: sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent. ergo conuenienter gratia diuiditur per operantem & cooperantem.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * gratia dupliciter potest intelligi. Vno modo diuinum auxilium, quo nos mouet ad bene volendum, & agendum. Alio modo habituale donum nobis diuinitus inditum. Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, sed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota & non mouens, solus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu, in quo mens nostra & mouet & mouetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animæ, & secundū hoc dicitur gratia cooperans. Est autem in nobis duplex actus. Primus quidem interior voluntatis: & quantum ad istū actum volūtas se habet vt mota, Deus autem vt mouens, & præsertim cum volūtas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Et ideo secundum quòd Deus mouet humanam mentem ad hunc actum, dicitur gratia operans.

¶Alius autem actus est exterior, qui cumà voluntate imperetur, vt supra habitum est, * consequens est, quòd ad hunc actum operatio attribuatur voluntati. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat & interius confirmādo voluntatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbēdo, respectu huiusmodi actus dicitur gratia cooperans. Vnde post præmissa verba subdit Augustin. * Vt autem velimus, operatur: cum autem volumus, vt perficiamus nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiat pro gratuita Dei motione, qua mouet nos ad bonum meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantem. Si verò accipiatur gratia pro habituali dono, sic est duplex gratiæ effectus, sicut & cuiuslibet alterius formæ: quorum primus est esse, secundus est operatio: sicut caloris operatio est facere calidum, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia, inquantum animam sanat, vel iustificat, siue gratiam Deo facit, dicitur gratia operans: inquātum verò est principium operis meritorij, quod ex libero arbit. procedit, dicitur cooperans.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd secundum quod gratia est quædam qualitas accidentalis, non agit in animam effectiuè, sed formaliter: sicut albedo dicitur facere albam superficiem.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ Deus non sine nobis nos iustificat: quia per motum liberi arbit. dum iustificamur, Dei iustitiæ consentimus. Ille tamen motus non est causa gratiæ, sed effectus: vnde tota operatio pertinet ad gratiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd cooperari dicitur aliquis alicui non solum sicut secundarium agēs principali agēti, sed sicut adiuuans ad præsuppositum finem: homo autem per gratiam operātem adiuuatur à Deo, vt bonum velit. Et ideo præsuppositō iam fine, consequens est vt gratia nobis cooperetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd gratia operans, & cooperans est eadem gratia, sed distinguitur secundum diuersos effectus, vt ex supra dictis patet.

Articvlvs III.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem, & subsequentem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd gratia inconuenienter diuidatur in præuenientem, & subsequentem. Gratia enim est diuinæ dilectionis effectus: sed Dei dilectio nunquàm est subsequens, sed semper præueniens, secundum illud 1. Ioan. 4. Nō quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos. ergo gratia non debet poni præueniens, & subsequens.

¶2 Præt. Gratia gratum faciens est vna tantum in homine, cum sit sufficiens, secūdum illud 2. ad Corinthios. 12. Sufficit tibi gratia mea: sed idem non potest esse prius & posterius. ergo gratia inconuenienter diuiditur in præuenientem, & subsequentem.

¶3 Præter. Gratia cognoscitur per effectus: sed infiniti sunt effectus gratiæ, quorum vnus præcedit alium. ergo si penes hos gratia deberet diuidi in præuenientem, & subsequentem, videtur quòd infinitæ essent species gratiæ: infinita autem relinquuntur à qualibet arte. non ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem, & subsequentem.

¶Sed contra est, quòd gratia Dei ex eius misericordia prouenit: sed vtrunque in Psalm. 58. legitur, Misericordia eius præueniet me. & iterum, Misericordia eius subsequetur me. ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem, & subsequentem.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut gratia diuiditur in operantem, & cooperantem secundum diuersos effectus, ita etiam in præuenientem, & subsequentem, qualitercunque gratia accipiatur. Sunt autem quinque effectus gratiæ in nobis, quorum primus est, vt anima sanetur: secundus, vt bonum velit: tertius est, vt bonum quod vult, efficaciter operetur: quartus est, ut in bono perseueret: quintus est, vt ad gloriam perueniat. Et ideo gratia secundum quod causat in nobis primum effectū, scilicet liberum arbitrium secundum conditionem eius. Et per hoc patet responsio ad cætera: nam facere vt velimus, non contingit vno modo, sed duobus, scilicet vt velimus mouendo nos ipsos ad hoc, & vt velimus moti tantum ab ipso Deo. Secūdo modo speciat ad gratiam operātem, primo ad cooperantem, iuxta calcem corporis articuli de opere meritorio. Et similiter non omnis actus elicitus à voluntate est imperatus ab ea, & propterea non est eadem, aut par ratio de actu, & bonitate meritoria intus & extra. Secundo dicitur, quòd quia in litera distinguēdo gratiam, gratuitam Dei motionē &c. expresse dicitur, Qua mouemur ad bonum meritorium, intentio authoris est loqui de bono meritorio, ita quòd dupliciter inuenitur volūtas se habere ad bonum meritoriū, scilicet ut mota tātum, & vt mouens mota, quicquid sit de actu subiecto. Et quia etiam in litera manifestè distinguitur inter actum interiorem meritorium, vt est ex gratia, idest, habituali dono, & vt est a gratia, idest, gratuita Dei motione, & primo modo attribuitur gratiæ cooperanti, secundo vero operanti: & quia etiā ex litera habetur, quòd effectus gratiæ operantis habet rationem primi boni meritorii, effectus vero cooperātis habet rationem secundarij, extenso nomine boni meritorii etiam ad esse, quo cōstituitur aliquis in statu meritorio, consequens est, quòd intentio authoris est dicere, quòd tunc voluntas se habet ad bonum meritorium vt mouens, quando ex præcedenti esse, vel actu meritorio facta i actu, iam mouet se ad meritorium bonum. Sunt enim tunc

* c.4.&8. & 7.a me.

q.109. & q.110.ar. 2.

Q17.ar.9 præcipue.

* Eodē lib. de grat. & lib.arb. ca. 33.to.7.

680 Inf.art.3. c. Et 2.di. 26.arti.5. Et veri.q. 27.arti.5. ad 1. & 2. Et 2. cor. 6. Q.110.art. 2.

* Colligē ex tra. 72. in fo. post medium, to.9. & de verb.apostoli. ser. 15.

* Lib de grat. & li. arb.q.17. aliquantu lū a prin. to.7.

In cor.ar. 681 2. dist.26. artic.5. Et ver. q.27. ar.5. ad 6. &c. Et Psal. 22. fin. Et 2.cor.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tunc duo operantes, scilicet Deus, & voluntas facta in actu in tali esse: & propterea gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus, facultatemque exterioris operis præbens, quàm vt est principium interioris operis meritorii secundum habitualè donum iam datum facultati liberi arbit. ad utendum cum vult.

Tunc autem voluntas se habet ut mota tantum in hoc esse, quando non ex præcedenti merito, aut esse meritorio, ad actum, vel statum meritorium ducitur. Et propterea gratia operans dicitur tam gratuita Dei motio ad actum interiorem meritorium, qui non procedit ex habitu, vel actu alterò meritorio, quàm gratia ipsa habitualis, vt dat esse. Ad nihil eñ horum sunt duo operãtes, proprie loquẽdo, sed vnus tantum, scilicet Deus. Voluntas autẽ etsi ad actus substratos se habeat ut operans: ad rationem tamẽ meritorij, cum eam non præhabent in actu, non se habet vt operans, sed ut obsequens, vt in respõsione ad secundũ in litera habes.

¶Vnde patet responsio ad obiecta, quoniam in æquiuoco laborãtur de esse a voluntate: aliud quippe est esse a voluntate, & aliud esse a voluntate in actu in tali esse, ita ut moueat se ad meritum, longe plus ad hoc exigitur, quã ad illud, vt patet.

¶Ex hoc etiam patet, quòd primo modo primus actus voluntatis est ab ea ut prædictum est, & tamen non est ab ea vt mouente se, sicut nec defensus deorsum est a graui vt mouẽte se, proportionaliter loquendo semper, vnum superest dubium, ad actus idẽ inferior posit simul esse a gratia operante, & cooperãte uerbi gratia. Deus gratuita sua motione excitat Petrum iam existentem in gratia ad interiorem actum charitatis, & consentit Petrus nouo cuidam zelo honoris Dei, an actus ille sit ab

*c 32. parũ a prin. tom. 7.

682 3. cõtra c. 154. Et 1. cor. 12. lec. 2.

vocatur præueniens respectu secundi, effectus: & prout causat in nobis secundum, vocatur subsequens respectu primi effectus. Et sicut vnus effectus est posterior vno effectu, & prior alio, ita gratia potest dici præueniens, & subsequens secundum eundem effectum respectu diuersorum: & hoc est quod * Augusti. dicit in lib. de natura & gratia. Præuenit vt sanemur, subsequitur vt sanati vegetemur: præuenit ut vocemur, subsequitur vt glorificemur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd dilectio Dei nominat aliquid æternũ, & ideo nunquàm potest dici nisi præueniens: sed gratia significat effectum temporalem, qui potest precedere aliquid, & ad aliquid subsequi: & ideo gratia potest dici præueniens, & subsequens.

¶Ad secundum dicendum, quòd gratia non diuersificatur per hoc, quòd est præueniens, & subsequens secundum essentiam, sed solum secundum effectum, sicut & de operante, & cooperante dictum est. Quia etiam secundum quod gratia subsequens ad gloriam pertinet, non est alia numero à gratia præueniente, per quam nunc iustificamur. Sicut enim charitas viæ non euacuatur, sed perficitur in patria: ita etiam & de lumine gratiæ est dicendũ, quia neutrum in sui ratione imperfectionem importat.

¶Ad tertium dicendum, quòd quãmuis effectus gratiæ possint esse infiniti numero, sicut sunt infiniti actus humani, tamen omnes reducuntur ad aliqua determinata in specie: & præterea omnes conueniunt in hoc, quòd vnus aliũ præcedit.

Articvlvs IIII.

Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apostolo diuidatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd gratia gratis data inconuenienter ab Apostolo distinguatur. Omne enim donum, quod nobis à Deo gratis datur, potest dici gratia gratis data: sed infinita sunt dona, quæ nobis gratis à Deo conceduntur tam in bonis animæ, quàm in bonis corporis, quæ tamen nos Deo gratos non faciũt. ergo gratiæ gratis datæ non possunt comprehendi sub aliqua certa diuisione.

¶2 Præter. Gratia gratis data distinguitur contra gratiam gratum facientem: sed fides pertinet ad gratiam gratum facientem, quia per ipsam iustificamur, secundum illud Rom. 5. Iustificati igitur ex fide &c. ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas, præsertim cum aliæ virtutes ibi nõ ponantur, vt spes, & charitas.

¶3 Præt. Operatio sanitatum, & loqui diuersa genera linguarum, miracula quædam sunt. Interpretatio etiam sermonum ad sapientiam, vel scientiã pertinet, secundum illud Dan. 1. Pueris his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia. ergo inconuenienter diuiditur gratia sanitatum, & genera linguarum contra operationem virtutum, & interpretatio sermonum contra sermonem sapientiæ & scientię.

¶4 Præt. Sicut sapientia & scientia sunt quædam dona Spiritussancti, ita etiam intellectus, consilium, pietas, & fortitudo, & timor, vt * supradictũ est. ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas.

*q. 48. ar. 4.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit 1. ad Corinthios 12. Alii per spiritũ datur sermo sapiẽtiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarũ, alii interpretatio sermonum.

¶Respon. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, Gratia gratis data ordinatur ad hoc, q̃ homo alteri cooperetur, vt reducatur ad Deum: homo autẽ ad hoc operari non potest nisi mouendo, hoc enim solius Dei est, sed solum exterius docendo, uel persuadendo. Et ideo gratia gratis data, illa sub se continet, quibus homo indiget ad hoc, quod alterum instruat in rebus diuinis, quæ sunt supra rationem. Ad hoc autẽ tria requiruntur. Primo quidem, q̃ homo sit sortitus plenitudinem cognitionis diuinorũ, vt ex hoc instruere alios possit. Secundo, vt possit confirmare, vel probare ea quæ dicit, aliàs nõ esset efficax eius doctrina. Tertio, vt ea quæ concipit, possit conuenienter auditoribus proferre. Quantũ igitur ad primũ, tria sunt necessaria, sicut etiã apparet in magisterio humano. Oportet enim q̃ ille qui debet alium instruere in aliqua scientia, primo quidem vt principia illius scientiæ sint ei certissima: & quantum ad hoc ponitur fides, quæ est certitudo de rebus inuisibilibus, quæ supponuntur vt principia in catholica doctrina. Secundo, oportet q̃ doctor rectè se habeat circa principales conclusiones scientiæ: & sic ponitur sermo sapientiæ, quæ est cognitio diuinorũ. Tertio, oportet vt etiam abundet exemplis, & cognitione effectuum, per quos interdum oportet manifestare causas: & quantum ad hoc ponitur sermo scientiæ, quæ est cognitio rerum humanarum: quia inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Confirmatio autem in his quæ subduntur rationi, est per argumenta. In his autem quæ supra rationem

utraque gratia: & ut est ab habitu, sit cooperantis, vt a gratuita Dei motione sit operantis gratiæ: an ipsa gratuita Dei motio, propter præcedentem habitum, spectet ad gratiam cooperantem.

¶Sed hoc non est difficile soluere intuenti rationem literæ, & formaliter rationes actuum consideranti. Nã actus meritorius præexistentis in gratia aut est imperatus a gratia, & tunc sine dubio ad solam gratiam cooperantem spectat, sicut & actus exterior: aut non imperatus a gratia, sed gratia se habet ad illum ob secutiue, vt contingere videtur in nouis actibus excedentibus proportionem gratię, qui illam valde augent: & tunc gratuita Dei motio operantis gratiæ rationem habet ad talem actũ sub tali ratione: quãmuis sub communi ratione meritorii etiam a gratia cooperante sit, quando ut sic, a gratia habituali imperatur propter præexistentem finem in eo. Et ex hoc habes, quòd gratia operans nõ solum inuenitur in infusione gratiæ, & iustificatione impij, sed post acceptam gratiam pluries, quãmuis manifestius in iustificatione impii. Et propterea in litera dicitur, quòd quãtum ad actum interioris meriti voluntas se habet vt mota, Deus autem ut mouens: præsertim quoniam voluntas, quæ prius malum volebat, incipit bonum uelle.

*Ar. 1. huius quæst.

¶Hæc secunda solutio principalis dubii magis videtur ad mentem authoris, vna tamen aliam clarificat.

¶In reliquis tribus huius quæstionis articulis nihil scribendum occurrit.

nem diuinitus reuelata, cõfirmatio est per ea quæ sunt diuinæ virtuti propria: & hoc dupliciter. Vno quidem mõ, vt doctor sacræ doctrinæ faciat, quæ solus Deus facere potest in operibus miraculosis, siue sint ad salutem corporũ, & quantum ad hoc ponitur gratia sanitatem: siue ordinentur ad solam diuinę potestatis manifestationẽ, sicut q̃ sol stet, aut tenebrescat, q̃ mare diuidatur: & quantum ad hoc, ponitur operatio virtutum. Secundo, vt possit manifestare ea, quæ solius Dei est scire, & hæc sunt contingẽtia futura: & quantum ad hoc ponitur prophetia. & etiã occulta cordium: & quantũ ad hoc ponitur discretio spirituum. Facultas autem pronuntiandi potest attendi vel quantum ad idioma, in quo aliquis possit intelligi, & secũdum hoc ponuntur genera linguarum: vel quãtum ad sensum eorum, quæ sunt proferenda: & quantum ad hoc ponitur interpretatio sermonum.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut * supra dictum est, non omnia beneficia, quę nobis diuinitus conceduntur, gratiæ gratis datæ dicuntur, sed solum illa quæ excedunt facultatem naturæ: sicut q̃ prædicator abundet sermonę sapientiæ, & scientiæ, & aliis huiusmodi: & talia ponuntur hic sub gratia gratis data.

*Art. 1. huius quæst.

¶Ad secundum dicendum, quòd fides non numeratur hic inter gratias gratis datas, secundum quod est quædam virtus iustificans hominem in seipso, sed secundum hoc, quòd importat quandam supereminentem certitudinem fidei, ex qua homo sit idoneus ad instruendũ alios de his, quæ ad fidem pertinent. Spes autem & charitas pertinent ad vim appetitiuam, secundum quod per eam homo in Deum ordinatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd gratia sanitatum distinguitur à generali operatione virtutum, quia habet specialem rationem inducẽdi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficium corporalis sanitatis, quam per fidei virtutẽ assequitur. Similiter etiam loqui variis linguis, & interpretari sermones, habent speciales quasdam rationes mouendi ad fidem: & ideo ponuntur speciales gratiæ gratis datæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd sapientia & scientia nõ computantur inter gratias gratis datas, secundum quod enumerãtur inter dona Spiritussancti, prout scilicet mẽs hominis est bene mobilis per Spiritum sanctũ ad ea quæ sunt sapientiæ & scientiæ: sic enim sunt dona Spiritussancti, vt * supra dictum est. Sed computantur inter gratias gratis datas, secundum quod important quandam abundantiam scientiæ, & sapientiæ, vt homo possit non solum in seipso rectè sapere de diuinis, sed etiam alios instruere, & contradicentes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas significantur primo * sermo sapientiæ, & sermo scientiæ: q̃a vt * Augustinus dicit 14. de Trinitate, aliud est scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscẽdam vitam beatam, aliud est scire quemadmodũ hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendat.

*Q. 68. ar. 1. & 4.

*Alis significanter ponit. *Li. 14. c. 1. a med. tom. 3.

Articvlvs V.

Vtrum gratia gratis data sit dignior quàm gratia gratum faciens.

683 3. q. 7. art. 2. ad 1. *Ca. 2. in fine.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ gratia gratis data sit dignior quàm gratia gratum faciens. Bonum enim gentis est melius quam bonum vnius, vt * Philosophus dicit in 1. Ethico. sed gratia gratum faciens ordinatur solum ad bonum vnius hominis, gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune totius Ecclesiæ, vt * supra dictum est. ergo gratia gratis data est dignior quàm gratia gratum faciens.

*Ar. 1. & 4. huius q.

¶2 Præt. Maioris virtutis est, q̃ aliquid possit agere in aliud, quàm quod solum in seipso perficiatur: sicut maior est claritas corporis, quod potest etiam alia corpora illuminare, quàm eius quod ita in se lucet, q̃ alia illuminare non potest. Propter quod etiam * Philosophus dicit

*C. 1. post med. to. 5.

in 5. Ethicorum, q̃ iustitia est præclarissima virtutũ, per quam homo rectè se habet etiam ad alios: sed per gratiã gratũ facientẽ homo perficit in seipso, per gratiã aũt gratis datam homo operatur ad perfectionem aliorum. ergo gratia gratis data est dignior quàm gratia gratum faciẽs.

¶3 Præt. Id quod est proprium meliorum, dignius est quàm id quod est commune omnium, sicut ratiocinari, quod est proprium hominis, dignius est quàm sentire, qđ est commune omnibus animalibus: sed gratia gratum faciens est communis omnibus membris Ecclesiæ, gratia autem gratis data est proprium donum digniorum membrorum Ecclesiæ. ergo gratia gratis data est dignior quã gratia gratum faciens.

¶Sed contra est, quòd Apostolus 1. ad Corinth. 12. enumeratis gratijs gratis datis, subdit, Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Et sicut per subsequentia patet, loquitur de charitate, quæ pertinet ad gratiam gratũ facientem. ergo gratia gratum faciens excellentior est quàm gratia gratis data.

¶Respon. dicendum, quòd vnaquæque virtus tanto excellentior est, quanto ad altius bonum ordinatur. Semper autem finis potior est his, quæ sunt ad finem: gratia enim gratum faciens ordinat hominem immediatè ad cõiunctionem vltimi finis: gratiæ autem gratis datæ ordinãt hominem ad quædam præparatoria finis vltimi: sicut per prophetiam, & miracula, & alia huiusmodi, homines inducuntur ad hoc, quòd vltimo fini coniungantur. Et ideo gratia gratum faciens est multo excellentior quàm gratia gratis data.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ sicut * Philosophus dicit in 12. Met. Bonum multitudinis, sicut exercitus, est duplex. Vnum quidem quod est in ipsa multitudine, puta, ordo exercitus: aliud autem est quod est separatum à multitudine, sicut bonum ducis. Et hoc melius est: quia ad hoc etiam illud aliud ordinatur. Gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune Ecclesiæ, quod est ordo ecclesiasticus: sed gratia gratum faciens ordinatur ad bonũ commune separatum, quod est ipse Deus. Et ideo gratia gratum faciens est nobilior.

*Tex. 52. to. 3.

¶Ad secundum dicendum, quòd si gratia gratis data posset hoc agere in altero quod homo per gratiam gratũ facientem consequitur, sequeretur q̃ gratia gratis data esset nobilior: sicut excellentior est claritas Solis illuminantis, quàm corporis illuminati. Sed per gratiam gratis datam homo non potest causare in alio coniunctionem ad Deum, quam ipse habet per gratiam gratum facientẽ, sed causat quasdam dispositiones ad hoc. Et ideo nõ oportet q̃ gratia gratis data sit excellentior: sicut nec ignis calor manifestatiuus speciei eius, per q̃ agit ad inducendũ calorem in alia, est nobilior q̃ forma substantialis ipsius.

¶Ad tertium dicendum, quòd sentire ordinatur ad ratiocinari sicut ad finem, & ideo ratiocinari est nobilius. Hic aũt est econuerso: quia id quod est proprium, ordinat ad id quod est commune sicut ad finẽ: vnde non est simile.

QVAEST. CXII.

De causa gratiæ, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de causis gratiæ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶Primo, Vtrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ.
¶Secundo, Vtrum requiratur aliqua dispositio ad gratiã ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrii.
¶Tertio, Vtrum talis dispositio possit esse necessitas ad gratiam.
¶Quarto, Vtrum gratia sit æqualis in omnibus.
¶Quinto, Vtrum aliquis possit scire se habere gratiam.

¶Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstionis centesimæduodecimæ, Artic. I.*

684 S p.quæst. 109.ar.7. cor. Et 3. q.62.ar.1. cor. & ad 3. Et 1.di. 16.ar.4.Et 4.di.14.q. 2.ar.2.Et ver.q.27. artic.3.Et Eph. 2.le. 3.

IN articulo primo quæstionis centesimæ duodecimæ dubium occurrit, quoniã in prima parte quæstio. 45.ar 4.diffinitum est, qđ nulla creatura potest creare siue principaliter, siue instrumenti liter: nũc autem dr, q̃ aliqua res creata potest instrumẽtaliter causare gratiam, quod est creare, cum gratia non educatur de potentia subiecti.

¶ Ad hoc dicũ, negando q̃ gratia proprie creat, quia vt in prima parte quæstio 45. arti. 4. dictum fuit, creari est proprie subsistẽtium: gratia autem licet non educatur de potentia subiecti, sicut nec anima intellectiua, differt ab ea in hoc, q̃ nõ subsistit sicut anima: & ideo, vt paulo ante in quæstione, 110. arti. 2. ad 3. dictum est, nõ proprie fit, & consequenter nec creatur: sed dicitur creari, quia non educitur de potẽtia subiecti, nec datur ex meritis proprie. n. homo fit gratus ex aliquo, scilicet ex homine nõ grato. Cum ergo dicitur, q̃ nec principaliter, nec instrumentaliter potest res creata creare, proprie intelligitur de creare proprie sumpto, vt patet diffuse in secundo contra Gen. ca. 21.

lib 3 c.5.

¶ *Super quæstionis centesimæ duodecimæ, Artic. II.*

IN artic. 2. eiusdem quæstionis, dubium occurrit circa illud, scilicet q̃ gratiæ donũ habitu. le exigit præparationẽ, quia nulla forma potest esse nisi in materia disposita. Videtur enim hoc esse falsum, propterea q̃ gratia est forma secundum se non existens in materia, sed infusa immediate à Deo in essentiam animæ, vt infra dicetur. Et ita videtur q̃ non requiratur aliqua dispositio in materia ad gratiam.

ARTICVLVS I.

Vtrum solus Deus sit causa gratiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non solus Deus sit cã gratiæ. Dicitur enim Ioann. 1. Gratia & veritas per Iesum Christũ facta est: sed in nomine Iesu Christi intelligitur non solum natura diuina assumẽs, sed etiam natura creata assumpta. ergo aliqua creatura potest esse causa gratiæ.

¶ 2 Præt. Ista differentia ponitur inter sacramenta nouæ legis & veteris, quòd sacramenta nouæ legis causant gratiam, quam sacramenta veteris legis solum significant: sed sacramenta nouæ legis sunt quædam visibilia elementa. ergo non solus Deus est causa gratiæ.

¶ 3 Præt. Secundum Diony. in lib. cel. hierar. angeli purgant, & illuminant, & perficiunt, & angelos inferiores, & etiam homines: sed rationalis creatura purgatur, illuminatur, & perficitur per gratiam. ergo nõ solus Deus est causa gratiæ.

¶ Sed contra est, quòd in Psal. 83. dicitur, Gratiam & gloriam dabit Dominus.

¶ Respon. Dicendum, quòd nulla res potest agere vltra suã speciem, quia semper oportet quòd causa potior sit effectu. Donum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturę creatæ, cum nihil aliud sit quam quædam participatio diuinæ naturæ, quæ excedit omnem aliam naturam, & ideo impossibile est, quòd aliqua creatura gratiam causet. Sic enim necesse est, q̃ solus Deus deificet communicando consortium diuinæ naturæ per quandam similitudinis participationem: sicut impossibile est, quòd aliquid igniat nisi solus ignis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd humanitas Christi est sicut quoddam organum diuinitatis eius, vt * Damas. dicit in 3. lib. Instrumentum autem nõ agit actionem agentis principalis propria virtute, sed virtute principalis agẽtis. & ideo humanitas Christi non causat gratiam propria virtute, sed virtute diuinitatis adiunctæ, ex qua actiones humanitatis Christi sunt salutares.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut in ipsa persona Christi humanitas causat salutem nostram per gratiam virtute diuina principaliter operante, ita etiam in sacramentis nouę legis, quæ deriuantur à Christo, causatur gratia instrumẽtaliter quidem per ipsa sacramenta. sed principaliter per virtutem Spiritus sancti in sacramentis operantis, secũdum illud Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto &c.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ angelus purgat, illuminat, & perficit angelum, vel hominẽ per modum instructionis cuiusdam, non autem iustificando per gratiam. Vnde Dio. * dicit 7. ca. de di. no. q̃ huiusmodi purgatio, illuminatio, & perfectio nihil est aliud, quàm diuinæ scientię assumptio.

* c.7.cæl. hierar. a medio habetur etiã ex ca.7.de di.no.

ARTICVLVS II.

Vtrum requiratur aliqua præparatio & dispositio ad gratiam ex parte hominis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non requiratur aliqua præparatio, siue dispositio ad gratiã ex parte hominis. Quia vt Apostol. dicit Ro. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secũdum debitum: sed præparatio hominis per liberum arbitrium non est nisi per aliquam operationem. ergo tolleretur ratio gratiæ.

¶ 2 Præt. Ille qui in peccato progreditur, non se præparat ad gratiam habẽdam: sed aliquibus in peccato progredientibus data est gratia, sicut patet de Paulo qui gratiam consecutus est dum esset spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, vt dicitur Act. 9. ergo nulla præparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis.

¶ 3 Præt. Agens infinitæ virtutis nõ requirit dispositionem in materia, cum nec ipsam materiam requirat, sicut in creatione apparet, cui collatio gratiæ cõparatur, quæ dicitur noua creatura, ad Gal. vltimo: sed solus Deus, qui est infinitæ virtutis, gratiã causat, vt * dictum est. ergo nulla præparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam consequendam.

Ar.præce.

¶ Sed contra est, quòd dicitur Amos 4. Præparate in occursum Dei tui Israel. & 1. Reg. 8. dicitur, Præparate corda vestra Domino.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, gratia dicitur dupliciter. Quandoque quidem ipsum habituale donum Dei: quandoque autem auxilium Dei mouẽtis animam ad bonum. Primo igitur modo accipiendo gratiã, præexigitur d ad gratiam aliqua gratiæ præparatio, quia nulla forma potest esse nisi in materia dispositа. Sed si loquamur de gratia, secũdum quod significat auxilium Dei mouentis ad bonũ, sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis quasi præueniens diuinum auxilium: sed potius quæcunque præparatio in homine esse potest, est ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum. Et secundum hoc ipse bonus motus liberi arb. quo quis præparatur ad donum gratiæ suscipiendum, est actus liberi arbitrii a Deo. Et quantum ad hoc dicitur homo se præparare, secundum illud Prouer. 16. Hominis est præparare animum. & est principaliter à Deo mouente liberum arbitrium. Et secundum hoc dicitur à Deo voluntas hominis præparari, & à Domino gressus hominis dirigi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præparatio hominis ad gratiam habendam, quædam est simul cum ipsa infusione gratiæ. Et talis operatio est quidem meritoria, sed non gratiæ quæ iam habetur, sed gloriæ quæ nondum habetur. Est autẽ alia præparatio gratiæ imperfecta, quæ aliquando præcedit donum gratiæ gratum facientis, quæ tamen est à Deo mouente. Sed ista nõ sufficit ad meritũ, nondum homine per gratiam iustificato: quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia, vt * infra dicetur.

q.114.ar.2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum homo ad gratiã se præparare non possit, nisi Deo eum præueniente, & mouente ad bonum, non refert vtrum subito, vel paulatim aliquis ad perfectam præparationem perueniat. Dicitur enim Eccl. 11. Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem. Contingit autem quandoque, q̃ Deus mouet hominem ad aliquod bonum, nõ tamen perfectum: & talis præparatio præcedit gratiam. Sed quandoque statim perfectè mouet ipsum ad bonum, & subito gratiam homo accipit, secundum illud Io. 6. Omnis qui audit à Patre & didicit, venit ad me. Et ita cõtigit q̃ Paulo, quia subito cum esset in progressu peccati, perfectè motũ est cor eius à Deo, audiendo, & addiscendo, & veniendo, & ideo subito est gratiam consecutus.

685 Infr. qõ 113. ar.3. cor. & 7. cor. Et 2. 2.q.24.ar. 10. ad 3. Et 4.d.17. q.1.art.2. q. 1. & 2. & ar.3.q. 1. Et Psal. 2. Et heb. 12. lect.3.

D.985.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ agens infinitæ virtutis nõ exigit materiam, vel dispositionem materiæ, quasi præsupposita ex alterius causæ actione: sed tamen oportet q̃ secundum conditionem rei causandæ inipsa re causet & materiam, & dispositionem debitam ad formam. Et similiter ad hoc, quòd Deus gratiã infundat animæ, nulla præparatio exigitur, quam ipse non faciat.

ARTICVLVS III.

Vtrum necessario detur gratia se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est.

686 4.dist. 17. q.1. art.2. q.3 p to. & q.2. ar. 3.q.1.cor. Et dist. 20. art 1.q.1. cor.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est: quia sup. illud Ro. 5. Iustificati ex fide pacem habeamus &c. dicit gl. Deus recipit eum qui ad se confugit, aliter esset in eo iniquitas: sed impossibile est in Deo iniquitatem esse. ergo est impossibile, q̃ Deus non recipiat eum qui ad se confugit. ex necessitate igitur gratiam assequitur.

*Anse.c.3

¶ 2 Præt. * Ans. dicit in lib. de casu diaboli, q̃ ista est causa, quare Deus non concedit diabolo gratiam, quia ipse non voluit accipere, nec paratus fuit: sed remota causa necesse est remoueri effectum. ergo si aliquis velit accipere gratiam, necesse est quòd ei detur.

*cap.4.in prin. illi.

¶ 3 Præt. Bonum est communicatiuum sui, vt patet per * Diony. in 4. cap. de diui. nom. sed bonum gratiæ est melius quàm bonum naturæ. cum igitur forma naturalis ex necessitate adueniat materiæ dispositæ, videtur quòd multo magis gratia ex necessitate detur præparanti se ad gratiam.

¶ Sed contra est, quòd homo comparatur ad Deũm, sicut lutum ad figulum, secundum illud Hie. 18. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea: sed lutum non ex necessitate accipit formam a figulo, quantũcunque sit præparatum. ergo neque homo recipit ex necessitate gratiam à Deo quantuncunque se præparet.

Ar.præce.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, Præparatio hominis ad gratiam est à Deo sicut à mouente: à libero autem arbitrio sicut à moto.

¶ Potest igitur præparatio dupliciter considerari. Vno quidem modo, secundum quod est à libero arbitrio: & secundum hoc nullam necessitatem habet ad gratiæ consecutionem, quia donum gratiæ excedit omnem præparationem virtutis humanæ. Alio modo potest considerari secundum quod est à Deo mouente, & tunc habet necessitatem ad id, ad quod ordinatur à Deo, non quidem coactionis, sed infallibilitatis: quia intentio Dei deficere nõ potest, secundum quod Aug. dicit in lib. de prædestinatione sanctorum, q̃ per beneficia Dei certissimè liberãtur, quicunque liberantur. Vnde si ex intentione Dei moueantis est, q̃ homo cuius cor mouet, gratiam consequatur, infallibiliter ipsam consequitur, secundum illud Io. 6. Omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ gl. illa loquitur de illo, qui confugit ad Deum per actum meritorium liberi arbitrii iam per gratiam informati, quem si non reciperet, esset contra iustitiam, quam ipse statuit. Vel si referatur ad motum liberi arbitrij ante gratiam, loquitur secundum quod ipsum confugium hominis ad Deum est per motionem diuinam, quam iustum est non deficere.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ defectus gratiæ prima causa est ex nobis, sed collationis gratiæ prima causa est à Deo, secundum illud Osee 13. Perditio tua ex te Israel, tãtummodo ex me auxilium tuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus dispositio materiæ non ex necessitate cõsequitur formam, nisi per virtutem agẽtis, qui dispositionem causat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia sit maior in uno quàm in alio.

687 Sup. q.66. ar.2. ad 2. Et 2.2. q. 5.art.4.ad 3. *q.110.ar. 1.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non sit maior in vno quam in alio. Gratia enim causatur in nobis ex dilectione diuina, vt * dictũ est: sed Sap. 6. dicitur, Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. ergo omnes æqualiter gratiã ab eo consequuntur.

¶ 2 Præt. Ea quæ in summo dicuntur, non recipiunt magis & minus: sed gratia in summo dicitur, quia coniungit vltimo fini. ergo non recipit magis & minus. non est ergo maior in vno quàm in alio.

q. 110.ar. 4. & 1.2. ad 2.

¶ 3 Præt. Gratia est vita animæ, vt * supra dictũ est: sed viuere non dicitur secundum magis & minus. ergo etiam neque gratia.

¶ Sed contra est, quod dicitur ad Ephes. 4. Vnicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Quod autem mensurate datur, non omnibus æqualiter datur. ergo non omnes æqualem gratiam habent.

q.52.ar.1. &2.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est. Habitus duplicem magnitudinem habere potest. Vnam ex parte finis, vel obiecti, secundum quod dicitur vna virtus alia nobilior, inquantum ad maius bonum ordinatur. Aliam verò ex parte subiecti, quod magis, vel minus participat habitum inhærentem. Secundum igitur primam magnitudinem, gratia gratum faciens non potest esse maior & minor, quia gratia secundum sui rationem coniungit hominem summo bono, quod est Deus: sed ex parte subiecti, gratia potest susципere magis, vel minus, prout scilicet vnus perfectius illustratur à lumine gratiæ quàm alius. Cuius diuersitatis ratio quidem est aliqua ex parte præparantis se ad gratiam: quienim magis se ad gratiam præparat, pleniorem gratiam accipit. Sed ex hac parte nõ potest accipi prima ratio huius diuersitatis: quia præparatio ad gratiam non est hominis, nisi inquantum liberũ arbitrium eius præparatur à Deo. Vnde prima causa huius diuersitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diuersimodè suę gratię dona dispensat ad hoc, quòd ex diuersis gradibus pulchritudo & perfectio Ecclesię consurgat: sicut etiam diuersos gradus rerum instituit, vt esset vniuersum perfectum. Vnde Apost. ad Eph. 4. postquam dixerat, Vnicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi, enumeratis diuersis gratiis, subiungit, Ad consumationem sanctorum in ædificationem corporis

hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstionis centesimæ duodecimæ, Artic. V.*

INart.3.& 4.nihil occurrit scribendum.

¶In quinto autē aduerte primo, q notitia experimentalis peractus, de qua fit mentio pluries in litera, licet sufficiens sit ad certe sciendū nos habere animam & intellectum &c. non tamen sufficit ad certe sciendum nos habere gratiā propter similitudinem actuū in gratia, & extra gratiā, ex naturalibus pertinentium.

¶Aduerte secundo quod id, quod in responsione ad secundum dicitur, q habens fidē scit certe se habere fidem, potest intelligi multipliciter. Primo de fide acquisita, & hoc est manifestum: secundo de fide infusa, & tunc distingue certitudinē, & dic, quòd certitudine scientiæ nemo scit se habere fidem ex actu fidei, puta, credere: quoniam hoc potest ex propria voluntate & intellectu prouenire. Certitudine autē fidei quilibet scit certe se habere donum infusum fidei. Et in hoc differt certitudo experimentalis fidei & gratię: q a ex actibus gratiæ quamuis homo putet se esse in gratia, stat tamen cum formidine partis oppositę. Ex actibus vero fidei homo credit absque formidine alterius partis se habere fidem: sicut etiam credit alia credita, scilicet in carnatione Christi &c. Et quoniam litera in responsione ad secundum loquitur de certitudine, quæ est de ratione fidei, ideo de hac certitudine intelligenda est quo ad fidem infusam.

poris Christi.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd cura diuina duplicitᵉr considerari potest. Vno modo, quantum ad ipsum diuinum actum, qui est simplex & vniformis: & secundum hoc æqualiter se habet eius cura ad omnes, quia scilicet vno actu simplici & maiora, & minora dispensat. Alio modo potest considerari ex parte eorum, quæ in creaturis ex diuina cura proueniunt. Et secundum hoc inuenitur inæqualitas, inquantum scilicet Deus sua cura quibusdam maiora, quibusdam minora prouidet dona.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit secundum primum modū magnitudinis gratiæ: non enim potest gratia secundum hoc maior esse, quòd ad maius bonum ordinet, sed ex eo quòd magis, vel minus ordinat ad idem bonum magis, vel minus participandum. Potest enim esse diuersitas intensionis & remissionis secundum participationem subiecti, & in ipsa gratia, & in finali gloria.

¶Ad tertium dicendum, q vita naturalis pertinet ad substantiam hominis, & ideo nō recipit magis & minus: sed vitam gratiæ participat homo accidentaliter, & ideo eam potest homo magis, vel minus habere.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo possit scire se habere gratiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit scire se habere gratiam. Gratia enim est in anima per sui essentiam: sed certissima cognitio animæ est eorum quæ sunt in anima per sui essentiam, vt patet per* Augu. 12. super Gen. ad literam. ergo gratia certissima potest cognosci ab eo qui gratiam habet.

¶2 Præt. Sicut scientia est donum Dei, ita & gratia: sed qui à Deo scientiam accipit, scit se scientiam habere, secundum illud Sap. 7. Dominus dedit mihi horum, quæ sunt, veram scientiā. ergo pari ratione qui accipit gratiam à Deo, scit se gratiam habere.

¶3 Præt. Lumen est magis cognoscibile quàm tenebra, quia secundum Apostolum ad Eph. 5. omne quod manifestatur, lumen est: sed peccatum quod est spiritualis tenebra, per certitudinem potest sciri ab eo qui habet peccatum. ergo multo magis gratia, quæ est spirituale lumen.

¶4 Præt. Apostol. dicit 1. ad Cor. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui à Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis: sed gratia est primum donum Dei. ergo homo qui accipit gratiam per Spiritum sanctū, per eundem Spiritum scit gratiam esse sibi datam.

¶5 Præt. Gen. 22. ex persona Domini dicit ad Abraham, Nunc cognoui q timeas Dominum. i. cognoscere te feci: loquitur autem ibi de timore casto, qui nō est sine gratia. ergo homo potest cognoscere se habere gratiam.

¶Sed contra est, quod dicitur Eccl. 9. q nemo scit vtrū sit dignus odio, vel amore: sed gratia gratum faciens facit hominem dignum Dei amore. ergo nullus potest scire vtrum habeat gratiam gratum facientem.

¶Respon. Dicendum, quòd tripliciter aliquid cognosci potest. Vno modo per reuelationem: & hoc modo potest aliquis scire se habere gratiam. Reuelat enim Deus hoc aliquando aliquibus ex speciali priuilegio, vt securitatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat, & confidentius & fortius magnifica opera prosequantur, & mala præsentis vitæ sustineāt, sicut Paulo dictum est 2. ad Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Alio modo homo cognoscit aliquid per seipsum, & hoc certitudinaliter: & sic nullus potest scire se habere gratiam. Certitudo enim nō potest haberi de aliquo, nisi possit diiudicari per proprium principium: sic enim certitudo habetur de conclusionibus demonstratiuis per indemonstrabilia vniuersalia principia. Nullus autem posset scire se habere scientiam alicuius conclusionis, si principium ignoraret. Principium autem gratiæ & obiectum eius est ipse Deus, qui propter sui excellentiam est nobis ignotus, secundum illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. Et ideo eius præsentia in nobis, & absentia, per certitudinem cognosci non potest, secundum illud Iob 9. Si veniet ad me, non videbo eum: si autem abierit, non intelligam. Et ideo homo non potest per certitudinem diiudicare, vtrum ipse habeat gratiam, secundum illud 1. ad Cor. 4. Sed neque meipsum iudico: qui autē iudicat me, Dominus est. Tertio modo cognoscitur aliquid coniecturaliter per aliqua signa. Et hoc modo aliquis cognoscere potest se habere gratiam, inquantum. s. percipit se delectari in Deo, & cō temnere res mundanas, & inquantum homo non est conscius sibi alicuius peccati mortalis. Secundum quem modum potest intelligi quod habetur Apoca. 1. Vincenti dabo manna absconditū, quod nemo nouit nisi qui accipit, quia. s. ille qui accipit * per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille, qui non accipit. Ista tamē cognitio imperfecta est. Vnde Apostolus dicit 1. ad Corin. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: quia vt dicitur in Psal. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis &c.

¶Ad primum ergo dicendum, q illa quæ sunt per essentiam sui in anima, cognoscuntur experimentali cognitione, inquantum homo experitur peractus principia intrinseca: sicut voluntatem percipimus volendo, & uitam in operibus vitæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd de ratione scientiæ est, quòd homo certitudinem habeat de his, quorum habet sciētiam: & similiter de ratione fidei est, quòd homo sit certus de his, quorum habet fidem. Et hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionē intellectus, in quo prædicta dona existunt: & ideo quicunque habet scientiā, vel fidem, certus est se habere. Non est autem similis ratio de gratia & charitate, & aliis huiusmodi quæ perficiunt vim appetitiuam.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd peccatum habet pro principio & pro obiecto bonum commutabile, quod nobis est notum. Obiectum autem, vel finis gratiæ est nobis ignotum propter sui luminis immēsitatem, secundum illud 1. ad Timothe. vlti. Lucem habitat inaccesibilem.

¶Ad quartum dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de donis gloriæ, quæ sunt nobis data in spe, quæ certissimæ cognoscimus per fidem, licet non cognoscamus per certitudinem nos habere gratiam, per quā nos possimus ea promereri. Vel potest dici, quod loquitur de notitia priuilegiata, quæ est per reuelationem. vnde subdit, Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum.

¶AD

¶Ad quintum dicendum, quòd illud verbum Abrahæ dictum, potest referri ad notitiam experimentalem, quæ est per exhibitionem operis. In opere enim illo quod fecerat Abraham, cognoscere potuit experimentaliter se Dei timorem habere. Vel potest hoc etiam ad reuelationem referri.

QVAEST. CXIII.

De effectibus gratiæ, in decem articulos diuisa.

DEinde considerandum de effectibus gratiæ. Et primo, de iustificatione impii, quæ est effectus gratiæ operantis. Secundo, de merito quod est effectus gratiæ cooperantis.

Circa primum quæruntur decem.

¶Primo, Quid sit iustificatio impii.
¶Secundo, Vtrum ad eam requiratur gratiæ infusio.
¶Tertio, Vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrii.
¶Quarto, Vtrum ad iustificationem impii requiratur motus fidei.
¶Quinto, Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrii contra peccatum.
¶Sexto, Vtrum præmissis sit cōnumeranda remissio peccatorum.
¶Septimo, Vtrum in iustificatione impii sit ordo temporis, aut sit subito.
¶Octauo, De naturali ordine eorum, quæ ad iustificationem concurrunt.
¶Nono, Vtrum iustificatio impii sit maximum opus Dei.
¶Decimo, Vtrum iustificatio impii sit miraculosa.

ARTICVLVS I.

¶ *Super quæstionis centesimæ decimæ tertiæ, Artic. Primum.*

689 Ioan. ar 6. ad 1. Et 4. di. 17. q. 1. art. 1. q. 1. Et vlteri. q. 28. ar. 1. * q. 71. a. 1

INart.1.quæstionis centesimæ decimæ tertiæ notata, quòd author non dicit quod iustificatio impii, de qua nunc fermo, sit motus: sed quòd est secundum rationem motus de contrario in contrarium. Et dico hoc, quia iustificatio impii non oportet q sit de contrario in contrarium proprie: quoniam culpæ macula, quæ est terminus a quo, nō est res positiua, sed est de habente se per modum contrarii in alterum: sic enim se habet macula ad gratiā.

Vtrum iustificatio impij sit remissio peccatorum.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd iustificatio impii non sit remissio peccatorum. Peccatum enim non solum iustitiæ opponitur, sed omnibus virtutibus, vt ex * supradictis patet: sed iustificatio significat motum quendam ad iustitiam. non ergo omnis peccati remissio est iustificatio, cum omnis motus sit de contrario in contrarium.

¶2 Præterea. Vnumquodque debet nominari ab eo quod est potissimum in ipso, vt dicitur in 2. * de anima: sed remissio peccatorum præcipuè fit per fidem, secundum illud Act. 15. Fide purificans corda eorum, & per charitatem, secundum illud Prou. 10. Vniuersa delicta operit charitas. magis ergo remissio peccatorum debuit denominari à fide, vel à charitate, quàm à iustitia.

¶3 Præt. Remissio peccatorum idē esse videtur quod vocatio. vocatur. n. qui distat, distat autem aliquis à Deo per peccatum: sed vocatio iustificationem præcedit, secundum illud Ro. 8 Quos vocauit, hos & iustificauit. ergo iustificatio non est remissio peccatorū.

¶Sed contra est, q Ro. 8. super illud Quos vocauit, hos & iustificauit, dicit *gl. remissione peccatorū. ergo remissio peccatorum est iustificatio.

¶Respon. Dicendum, quòd iustificatio passiuè accepta importat motum ad iustitiam, sicut & calefactio motū ad calorem. Cum autem iustitia de sui ratione importet quandam rectitudinem ordinis, dupliciter accipi potest. Vno modo secundum quod importat ordinem rectum in ipso actu hominis. Et secundum hoc iustitia ponitur virtus quædam, siue sit particularis iustitia, quæ ordinat actum hominis secundum rectitudinem in comparatione ad alium singularem hominem: siue sit iustitia legalis, quæ ordinat secundum rectitudinem actum hominis in comparatione ad bonum commune multitudinis, vt patet in 5.* Eth. Alio modo dicitur iustitia prout importat rectitudinem quandam ordinis in ipsa interiori dispositione hominis, prout. s. supremum hominis subditur Deo, & interiores vires animæ subduntur supremæ. s. rationi. Et hanc etiam dispositionem vocat * Philosop. in 5. Eth. iustitiam metaphoricè dictam. Hæc autem iustitia in homine potest fieri dupliciter. vno quidem modo per motum simplicis generationis, qui est ex priuatione ad formam. Et hoc modo iustificatio posset competere etiam ei, qui non esset in peccato, dum huiusmodi iustitiam à Deo acciperet: sicut Adam dicitur accepisse originalem iustitiam. Alio modo potest fieri huiusmodi iustitia in homine secundum rationem motus, qui est de contrario in contrarium: & secundum hoc iustificatio importat transmutationem quandā de statu iniustitiæ ad statum iustitiæ prædictæ. Et hoc modo loquimur hic de iustificatione impii secundum illud Apost. ad Ro. 4. Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium &c. Et quia motus denominatur magis a termino ad quē, quàm a termino à quo, ideo huiusmodi transmutatio, qua aliquis transmutatur à statu iniustitiæ per remissionem peccati, sortitur nomen à termino ad quem, & vocatur iustificatio impij.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q omne peccatum secundum quod importat quandam inordinationem mētis non subditæ Deo iniustitia potest dici prædictæ iustitiæ contraria, secundum illud 1. Io. 3. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. & f m hoc remotio cuiuslibet peccati dicitur iustificatio.

¶Ad secundum dicendum, q fides & charitas dicunt ordinem specialem mentis humanæ ad Deum secundum intellectum, vel affectum: sed iustitia importat generaliter totā rectitudinē ordinis. Et ideo magis denominatur hmōi transmutatio à iustitia, quàm charitate, vel fide.

¶Ad tertium dicendum, q vocatio refertur ad auxilium Dei interius mouentis, & excitantis mentem ad deserendum peccatum. Quæ quidem motio Dei non est ipsa remissio peccati, sed causa eius.

ARTICVLVS II.

Vtrū ad remissionem culpæ, quæ est iustificatio impij, requiratur gratiæ infusio.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ, Artic.*

690 4. di. 17. q. 1. ar. 3. q. 1. Et veri. q. 28. ar. 3.

ADSECVNDVM sic proceditur. Vī q ad remissionem culpæ, quæ est iustificatio impii, nō requiratur gratiæ infusio. Pōt. n. aliquis remoueri ab vno cōtrario sine hoc, q p ducat ad alte

Alias, accipit gratiā

Gl. interli. ibidem

*c. 1. t. 9.

*c. 1. t. 9.

Effectus diuinæ dilectio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, est gratia qua homo
sit dignus vita æterna. Videtur nanque ꝙ propositio sit manifeste
falsa: nã peccatũ luxuriæ non tollit nisi rectitudinem naturalem
per se, vt patet si ponemus hominem in puris naturalibus. Et con-
firmatur, quia non plus tollit priuatio, quàm habitus oppositus
ponat: sed temperantia non ponit gratiam. ergo peccatum mor-
tale oppositum non tollit nisi temperantiam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd peccatum mortale tollit gratiam non di-
recte, sed ex consequenti, si inuenit eam, aut ponit illi obicem, si
non inuenit eam: sicut negans animal, negat ex consequenti ho-
minem, quàmuis ponens animal, non ponat hominem. Sed hæc
responsio licet vera sit, impertinens tamen est, quoniam ex hoc lite-
ræ processus non saluaretur efficax: quoniam ad negationem a-
nimalis licet sequatur negatio hominis, tamen reparato animali,
reparatum est quicquid ablatum erat ex negatione animalis. Et
similiter esset in proposito, quòd licet ad priuationem rectitudi-
nis naturalis sequatur negatio rectitudinis gratiæ: tamen repara-
ta rectitudine naturali, reparatum esset quicquid ablatum erat. Et
confirmatur hoc, quia aut est sermo de rectitudine naturali iuncta
actualiter rectitudini gratiæ, aut de rectitudine naturali absolute.
Si primo, constat quòd hoc est per accidens: nam accidit naturali
rectitudini coniungi supernaturali, sicut animal homini. Si secun
do, constat ꝙ reparata rectitudine, restauratum est totum quod de-
perditum est. Dicendum est ergo, quòd quia omne peccatum mor
tale includit in se contrarietatem ad charitatem, vt in secunda
2. quæstio. 24. articul. vltim. habebimus: quia est transgressio illius
præcepti charitatis negatiui, scilicet. Nihil est præferendum
amicitiæ diuinæ: ideo omne peccatum mortale priuans rectitudi-
ne naturali, priuat etiam rectitudine gratiæ, ita quòd non priuat
rectitudine gratiæ ex consequenti, sicut priuatio animalis est pri-
uatio hominis, sed priuat ea formaliter, non quòd priuatio rec-
titudinis naturalis sit formaliter priuatio rectitudinis supernã-
turalis. quoniam priuationes distinguuntur penes habitus: sed
quia ambæ priuationes, scilicet. vtriusque rectitudinis in peccato
mortali huiusmodi inueniuntur, quia contra vtranque legem cõ-
mittimus, scilicet naturæ, & charitatis eadem transgressione: &
sic siue inueniatur, siue non in illo subiecto, adulter transgreditur
vtranque legem, ac per hoc tollit gratiam si inuenit, aut ponit il-
li obicem. Et sic intellecta propositione, efficax est processus lite-
ræ: nam ex hoc sensu sequitur, quòd non sit reparatio per solam
restitutionem naturalis rectitudinis: nam sicut duplex rectitudo
est ablata duplicem oportet restitui. Et per hoc patet responsio
ad primam obiectionem, & ad secundam. Nam non dicimus, ꝙ
plus priuatio tollat, quàm habitus oppositus ponat: sed dicimus,
& bene, ꝙ priuatio vna plus includit aliam, quàm oppositus ha-
bitus, includat alium oppositum. malum nanque morale mor-
tale includit malum oppositum gratiæ, & tamen bonum morale
non includit bonum gratiæ. Et ratio est, quia bonum consurgit ex
causa integra, malum autem ex singularibus defectibus. Ad trans-
grediendum enim charitatis præceptum, sat est transgredi quod-
cunque præceptum cuiuscunque: ad adimplendum autem ex cha-
ritate (sic enim solum charitatis bonum participatur obediendo)
præcepta, non sufficit quodcunque præceptum implere, sed exigi
tur infusa gratia, vt patet ex dictis.

¶ In responsione ad primum eiusdem secundi articuli dubium
occurrit de propositione illa, Gratia & culpa sunt opposita immè-
diata respectu hominis lapsi, sed non respectu hominis absolute.
Et de ratione eius, scilicet quia hoc sit sine speciali beneuolen-
tia, videtur in primis quòd ratio nihil valeat, sed sit sophisma à
speciali beneuolentia ad talem. Specialis siquidem beneuolen-
tia ad inimicum potest haberi quo ad tria. primo, quòd non ha-
beatur amplius pro inimico, quàmuis nec pro amico. experi-
mur enim in nobis, quòd inimico remittimus absque eo quòd
velimus illum ad consortium nostrum. Secundo, quo ad recti-
tudinem naturalem, quia per peccatum est ablata: & sic restitueret
hominem in statum pristinum absque gratia. Tertio, quo
ad dignitatem vitæ æternæ, & hoc sit per gratiam. Vnde au-
thor ex speciali beneuolentia inimici, inferens specialem bene-
uolentiam dignitatem vitæ æternæ, errauit: cum illi effectus be-
neuolentiæ se se habeant, quòd primus à secundo, & secundus a
tertio sit separabilis etiam in inimico. Propositio deinde ipsa
falsa restatur: quoniam ex quo gratia & culpa non sunt opposita im
mediata secundum se, nec respectu hominis, nec respectu inimici,
nec respectu dilectionis, aut potentiæ diuinæ, sequitur quòd non
sunt opposita immediata.

¶ Ad hoc dubium quo ad vtrunque dicitur, quòd gratia & cul-
pa in homine lapso sunt opposita immediata, non ex natura op-
positorum, sed ex diuino statuto, quo ordinauit nunquam
remittendum peccatum, nisi per donum gratiæ gratum facien-
tis, & propterea opus est tali beneuolentia speciali: & sic cessant
obiecta.

¶ Sed hæc solutio licet ab aliquibus teneatur vt vera, secundum
doctrinam authoris non est vera, vt in sequenti dubio patebit. Vn
de aliter dicendum est, quòd gratia & culpa licet absolute & re-
spectu hominis non sint opposita immediata, respectu tamen ho-
minis lapsi sunt opposita immediata ex habitudine extremorum
ad tale subiectum. Sicut enim inter cæcum & videns respectu
canis absolute datur medium per abnegationem, & respectu eius-
dem post nonum diem non datur medium (canis enim ante nonũ
diem nec est cæcus, nec videns: post nonum autem diem aut est
cæcus, aut videns) ita inter gratiam & culpam respectu hominis
absolute datur medium per abnegationem, sed respectu hominis
lapsi non datur medium. Et ratio est, quia homo lapsus se habet
ad hoc vt ad priuationem & habitum quoniam ex hoc ꝙ peccauit,
subiectus est priuationi rectitudinis gratiæ, idest, priuationi con-
iunctionis ad Deum obiectum charitatis: quia ex actuali auersio-
ne ab incommutabili bono, quam peccando habuit, remanet qua
si habitualiter auersio ab eodem, qua obicem retinet & impedimẽ
tum diuinæ infusionis gratiæ. Et propterea opus est speciali be-
neuolentia Dei quo ad hunc effectum, qui est gratia gratum faciẽs
quoniam opus est beneuolentia auferente priuationem illam, pri
uatio autem non aufert nisi oppositum habitum. vnde error nul-
lus in processu literæ est.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd nõ est ea-
dem ratio in nobis & Deo, quia remissio nostra potest esse ex par-
te remittentis solum (possum enim perseueranti inimico parce-
re) sed remissio Dei oportet ꝙ sit ex parte eius cui remittitur:
Quoniam abominabilis est Domino impius, & impietas eius. Et
propterea oportet illum mutari ab impii priuatione ad habitum
oppositum. Si enim ad rectitudinem naturalem solum reduce-
retur, adhuc impius remaneret propter obicem oppositum charitati
diuinæ non ablatum, qui non erat in eo, cum esset in rectitudine
naturali ante casum.

¶ In eodem 2. ar. dubium occurrit, an gratia gratum faciens ita
exigatur ad iustificationem impii, ꝙ impossibile sit per quamcun
que potentiam aliter iustificari impium.
Scot. nanque in 2. senten. dist. 28. & in 4 dist. 1. quæst. 6. & in 14. di-
stinct. quæst. 1. & dist. 16. quæst. 2 tenet quòd de potentia absoluta
Dei potest iustificari impius absque gratiæ dono habituali. Au-
thor autem in hoc artic. tenet oppositum, dum in corpore articul.
dicit, quòd non posset intelligi remissio culpæ, si non adesset in-
fusio gratiæ. constat enim quòd si esset possibile secundum poten-
tiam absolutam, quòd posset intelligi, Fundamentum Scot. est:
quia homo post commissum peccatum dicitur peccator ex solo
reatu, idest, obligatione ad pœnam per actum diuinæ voluntatis.
ex hoc. n. sequitur, ꝙ homo potest transire de statu obligationis
ad statum non obligationis ex hoc solo, ꝙ diuina voluntas ab æ-
terno ordinasset Sortem, qui heri peccauit, esse obligatum pœnæ
vsque ad primam horam diei crastinæ exclusiue. statim. n. aduenie-
te illa hora, non esset amplius obligatus ad pœnam, ac per hoc nõ
esset in peccato mortali absq; infusione gratiæ, & mutatione ali-
qua in Deo.

¶ Probat autem conclusionem suam dupliciter. Primo sic, Gra
tia & culpa non sunt immediate opposita secundum se, nec per cõ
parationẽ ad potentiam facientis. ergo potest de culpa trãsiri abs
que gratia. Antecedẽs quo ad primã partem patet, quia datur me
dium, scilicet status innocentiæ. Quo ad secundã vero, quia qualem-
cunque potuit Deus facere voluntatem, talem præcise potest repara-
re postquam peccauerit. Secundo sic, Peccato repugnant duo, scil.
gratia, & rectitudo naturalis sine gratia. ergo per quodlibet eorũ
excluditur, non ergo exigitur gratia. Multa alia affert, sed in his
consistit tota vis, ex quibus vult non solum ꝙ sine gratiæ infusio-
ne, sed sine etiam rectitudinis naturalis restitutione, sola Dei vo-
luntate non obligante eum qui peccauit, ad culpam, potest fieri re
missio de potentia Dei absoluta.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet alia facere fun
damenta sed recolenda sunt quæ superius in tractatu de macula di
cta sunt. Et aduertendum est quòd, vt Magister in 18. distinctio. 4.
sent. dicit, & bene, proportionaliter se habet peccator dum pec-
cat actu, & dum peccator remanet, quia dum peccat actuali auer-
sione a Deo charitatis obiecto, malus fit, dum peccator manet a-
uersione derelicta, malus est. Et quoniam auersio ab incommutabi
li bono est, priuatio rectitudinis charitatis debitæ in actu secundo,
auersio derelicta est priuatio habitualis conuersionis ad Deum
obiectum charitatis, & non est pura negatio talis conuersionis:
quoniam hæc non est effectus peccati, & stat cum innocentia, sed
est priuatio proprie & stricte, & sumpta pro negatione boni debi-
ti, quando oportet &c. ex hac priuatione quæ non est, nec esse po
test a Deo, cum sit malum culpæ formaliter per modum habitus,
peccator post peccatum commissum est formaliter peccator, &
hæc priuatio est terminus a quo in iustificatione impii per modũ
contrarii, vt in artic. præcedenti author dixit. Et ex hoc patet, ꝙ
quia non potest intelligi remissio culpæ nisi adueniente conuer-
sione ad Deum charitatis obiectum, quæ est effectus formalis cha
ritatis, ideo non est intelligibile, quòd fiat remissio culpæ absque
infusione gratiæ.

¶ Ad obiecta autem in oppositum dicitur, ꝙ Scot. errauit in ra-
dice errore magno, ponens hominem post peccatum esse forma-
liter peccatorem per relationem rationis consequentem actus vo
luntatis diuinæ. Constat namque ꝙ esse in peccato mortali, est es-
se in malo culpæ. ergo non est in sola obligatione ad pœnam pec-
actum diuinæ voluntatis: nam hoc est esse in malo pœnæ. Vnde nõ
est mirum, quòd errauit in consequentibus.

¶ Ad illam autem propositionem, Qualemcunque potest Deus
facere voluntatem, respondetur concedendo ad bonum sensum, si-
cut potest virginem reparare: sed negatur ista sequela, circa quam
non

non cogitauit Sco. scilicet, Homo lapsus est reparatus ad rectitu-
dinem naturalem sine gratia gratum faciente: ergo non est in pecca
to mortali. Stat nanque, quòd prima priuatio rectitudinis natura
lis sit ex pulsa, & secunda. i. rectitudinis charitatis remanserit, ac
per hoc remanserit obex charitati, qui non erat in homine ante-
quàm haberetur.
Iam enim dictum
est, quòd peccatum mortale in-
cludit talem priu-
tionem, immo
hæc principaliter
constituit pecca-
tum mortale. Pa-
tent hæc omnia, si
ponamus quòd
homo in natura-
libus creatus non
peccauerit de iuan
do a naturalium
præceptorum re-
ctitudine, sed de-
uiando a præce-
ptis fidei tunc ap-
paret, & quòd cũ
rectitudine natu-
ralium stat pecca-
tum mortale, &
peccatum mortale
ex oppositione ad
charitatis rectitu-
dinem principali
ter sumitur. Vnde
patet responsio ad
omnia: quia fal-
sum est, quòd pec-
cato mortali oppo
natur tam rectitu-
dini naturalis, q̃
gratia proprie lo-
quendo: quoniam
rectitudo naturalis non nisi alicui
mortali scilicet
contra præcepta
naturalia, directe
opponitur: & e-
tiam imperfecte,
quia plus priuat
mortale quàm re-
ctitudine naturali.
Habet enim se re-
ctitudo naturalis
ad gratiam & cul-
pam, non vt ter-
tium oppositum,
aut medium per
participationem,
inter quæ est mu-
tatio, sed vt me-
dium per abnega-
tionem: quia neu-
trum includit, &
cum vtroque stat,
vt patet in ange-
lis, si non peccaue
runt nisi per respe
ctum ad ea quæ
sunt gratia. Et hoc
dico formaliter,
non curando de ef
fectu, quo ex pec-
cato punitur pec-
cator in naturali-
bus. Nec fallaris
in hac re, transeun
do de rectitudine
naturali ad inno-
centiam, quasi pro
eodem vtendo eisdem: nam magnus esset error, quia lapsus
nulla potentia potest restitui ad innocentiam, quia non fieri po
test, quòd non peccauerit. repugnat enim innocentiæ peccas-
se, quàmuis restitui posset ad rectitudinem naturalem. Vnde
si restitueretur ad talem rectitudinem absque gratia, adhuc
esset, vt dictum est, in peccato mortali propter illam auer-
sionem derelictam, quæ sola gratia aufertur, quæ non est
compossibilis innocentiæ, nec est in homine in puris natu-
ralibus.

¶ In responsione ad secundum in eodem secundo articul. aduer-
te: hoc argumentum esse radicem phantasiæ Scot. in 14. distinct. 4.
afferentis Augu. super Psal. Videre, inquit, Deum peccata, est ad
pœnam imputare: auertere autem faciem a peccatis, est ad pœnam
ea non reseruare.

vnus homo aliquem alium nec diligat, nec odiat: sed si eum offendat, quòd ei dimittat offensam, hoc non potest contingere absque speciali beneuolentia. Beneuolentia autem Dei ad hominem reparari dicitur per donum gratiæ: & ideo licet homo antequam peccet, potuerit esse sine gratia, & sine culpa, tamen post peccatum non potest esse sine culpa, nisi gratiam habeat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dilectio Dei non solum consistit in actu voluntatis diuinæ, sed etiam importat quendam gratiæ effectum, vt *supra dictum est: ita etiam & hoc, quod est Deum non imputare peccatum homini, importat quendam effectum in ipso, cui peccatum non imputatur, quòd enim alicui non imputetur peccatum à Deo, ex diuina dilectione procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut* Augustin. dicit in lib. de nuptiis & concupiscentia. Si à peccato desistere, hoc esset non habere peccatum, sufficeret vt hoc moneret Scriptura, Fili peccasti? non adiicias, iterum. Hoc autem non sufficit, sed additur: Et de pristinis, deprecare, ut tibi remittantur. transit enim peccatum actu, & remanet reatu, ut* supra dictum est: & ideo cum aliquis à peccato vnius vitii transiit in peccatum contrarii vitii, desinit quidem habere actum præteriti, sed non desinit habere reatum. Vnde simul habet reatum vtriusque peccati: non enim peccata sunt sibi contraria ex parte auersionis à Deo, ex qua parte peccatum reatum habet.

¶ Et nota quàm profunde author hoc eradicet, cum exemplis & similibus inductis a Scoto ibidem, dũ dicit quòd dilectio Dei qua nos diligit, non consistit in solo actu dilectionis, sed in effectu. Et quoniam non imputatio ex dilectione prouenit, effectum oportet in nobis ponere huiusmodi non imputationis. Et per hoc excluditur duo. Primo, quòd licet voluntas diuina dupliciter possit comparari ad creaturam, scilicet vt obiectum, & vt effectum, est enim a bea & volita & facta, & esse volitum præcedat esse factum, quia illud est æternum, hoc temporale, nihil tamen est volitum & non factum ab eo, qui quęcunque voluit fecit. Et cum omnis voluntio dilectio quædam sit, nihil est dilectum nisi cum effectu, ac per hoc Sortes qui peccauit, si est a Deo dilectus, & non imputet ei peccatum effectum oportet aliquem in eo ponere huius voluntatis diuinæ & secundum hunc effectum dicitur Deus auertere faciem a peccatis, & non reseruare ea ad pœnam. Secundo, quòd non est simile de dilectione, & non imputatione hominis & Dei quia humana consistit in solo actu diligentis & non imputantis, diuina non.

q.110.ar.1.

*li. 1. c.26. in fi. to.7

q.87.ar.6

691 Inf.ar.4.5. & 6. co. Et 3.q.86.ar. 6.ad 1. Et 2 di.27 ar.2. ad 7. Et 4. di.17.q.1.a. 3.q.2. Et ve ri.q.28.ar. 3.& 4. cor. Et 1o.4.le. 2. Et Eph. 3.lec. 5. f. li.4.c.pa rum ante me. to.1.

ARTICVLVS III.

Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd ad iustificationem impii non requiratur motus liberi arbit. Videmus enim quòd per sacramentum baptismi iustificantur pueri absque motu liberi arbitrii, & etiam interdum adulteri. Dicit enim* Augustin. in 4. confes. quòd

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimę tertiæ, Articulum tertium.*

IN articulo tertio eiusdem quæstionis centesimæ decimæ ter-
tiæ, aduerte, quòd actus liberi arbitrii eius qui iustificatur, con-
currens ad iustificationem impii, non sic concurrit, quòd iusti-
ficatio siue eo fieri nequeat, vt patet in pueris, & amentibus ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

responsione ad primum, quibus sufficit meritum Iesu Christi. Et quando concurrit, non vno modo cõcurrit nõ qñq; cõcurrit simultaneus, & hoc est regulare, & est motus acceptantis gratiam, vt in litera dicitur. Quod non intelligas sic, quasi gratia sit obiectum illius actus qui sit acceptatio, sed in actu exercito: quia sic est motus liberi arb. exercentis acceptationem gratiæ, exercetur. n. hic per hoc, quòd voluntas mouetur in Deum principium gratiæ in remissionem peccatorum, amando ipsum cum detestatione offensæ suę. Quandoque concurrit præueniẽs, vt in dormientibus, vel non subsistentibus, vt in responsione ad primum dicitur.

†li.8.c.x. non procul à fine & ca. 12. to.3

¶ Et scito, quòd si diligenter inspicias vim rationis assignatæ in litera, scilicet quòd Deus mouet omnia suauiter, ac ppter hoc capaces liberi arbi. per liberũ arb. videbimus, ꝙ quando contingeret adultum mentis compotem vigilantem, ac consciũ suscipere sacramentũ absque actuali deuotione simultanea cum sacramẽto, quãmuis præcedens fuerit deuotio, non infunditur tũc gratia. Ex quo enim Deus infundendo gratiam iustificãtem, simul mouet liberum arb. si libe. arbi. non simul mouetur, consequens est, quòd gratia non infundatur. Nec est simile in amentibus & dormientibus in sensibiliter constitutis: quoniam cõditio status talium facit, vt suauiter moueantur absq; motione liberi arbi. simultanea. Et si instetur. ergo si post præcedentem deuotionem euagetur quis in susceptione sacramenti, obicem gratiæ ponit, & consequenter peccatur mortaliter, respondetur ꝙ quia cum quidam suus amicus laboraret febribus, iacuit diu sine sensu in sudore lethali, & dum desperaretur, baptizatus est nesciens, & renatus est, quod fit per gratiam iustificantem: sed Deus potentiam suam non alligauit sacramentis. ergo etiã potest iustificare hominem sine sacramentis absque omni motu liberi arbitrij.

¶ 2 Præt. In dormiendo homo non habet vsum rationis, sine quo non potest esse motus liberi arbitrii: sed Salomon in dormiendo consecutus est a Deo donum sapientiæ, vt habetur 3. Reg. 3. & 2. Paral. 1. ergo etiam pari ratione donũ gratiæ iustificantis quandoque datur homini à Deo absque motu liberi arbitrij.

¶ 3 Præt. Per eandem causam gratia producitur in esse, & conseruatur. dicit enim † Augustin. 8. super Genes. ad literam, quod ita se debet homo ad Deum conuertere, vt ab illo semper fiat iustus: sed absque motu liberi arb. gratia in homine conseruatur. ergo absq; motu liberi arbi. potest à principio infundi.

¶ Sed contra est, ꝙ dicitur Io. 6. Omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me: sed discere non est sine motu liberi arbitrii, addiscens enim cõsentit docenti. ergo nullus venit ad Deum per gratiam iustificantem absq; motu liberi arbitrii.

¶ Respõdeo dicendum, ꝙ iustificatio impii fit Deo mouente hominem ad iustitiam: ipse enim est qui iustificat impium, vt dicitur Ro. 3. Deus autem mouet omnia secundum modũ vnius cuiusque: sicut in naturalib. videmus, ꝙ aliter mouentur ab ipso gratia, & aliter leuia propter diuersam naturam vtriusque. Vnde & hominem ad iustitiam mouet secundum conditionem naturæ humanæ. Homo autem secundum propriam naturam habet quòd sit liberi arbit. & ideo in eo qui habet vsum liberi arb. non fit motio à Deo ad iustitiam absque motu libe. arb. sed ita infundit donum gratiæ iustificantis, quod etiam simul cum hoc mouet liberum arb. ad donum gratiæ acceptandum in his, qui sunt huius motionis capaces.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ pueri non sunt capaces motus liberi arbitrii, & ideo mouentur à Deo ad iustitiam per solam informationem animæ ipsorum. Hoc autem non fit sine sacramento, quia sicut peccatum originale, à quo iustificantur, non propria voluntate ad eos peruenit, sed per carnalem originem: ita etiam per spiritualem regenerationem à Christo in in eos gratia deriuatur. Et eadem ratio est de furiosis & amentibus, qui nunquam vsum liberi arbitrii habuerunt. Sed si quis aliquando habuit vsum liberi arb. & postmodum eo careat vel per infirmitatem, vel per somnum, nõ consequitur gratiam iustificantem per baptismum exterius adhibitum, aut per aliquod aliud sacramentum, nisi prius habuerit sacramentum in proposito, quod sine vsu liberi arbit. non contingit. Et hoc modo ille, de quo loquitur Aug. renatus fuit, quia & prius, & postea baptismum acceptauit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam Salomon dormiendo non meruit sapientiam, nec accepit: sed in somno declaratum est ei, quòd propter præcedens desiderium ei à Deo sapientia infunderetur. Vnde ex eius persona dicitur Sapientiæ 7. Optaui, & datus est mihi sensus. Vel potest dici, ꝙ ille somnus non fuit naturalis, sed somnus prophetiæ, secundum quod dicitur Nu. 12. Si quis fuerit inter vos prophetа Domini, per somnium, aut in visione loquar ad eum: in quo casu aliquis vsum liberi arbit. habet. Et tamen sciendum est, quòd non est eadem ratio de dono sapientiæ, & de dono gratiæ iustificantis. Nam donum gratiæ iustificantis præcipuè ordinat hominem ad bonum quod est obiectum voluntatis: & ideo ad ipsum mouetur homo per motum voluntatis, qui est motus liberi arbitrii, sed sapientia perficit intellectum, qui præcedit voluntatem. vnde absque cõpleto motu liberi arbit. potest intellectus dono sapientiæ illuminari: sicut etiam videmus, quòd in dormiendo antiqua hominibus reuelantur, sicut dicitur Iob. 33. Quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum: & erudiens eos, instruit disciplinam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in infusione gratiæ iustificantis est quædam transmutatio animæ humanæ: & ideo requiritur motus proprius animæ humanæ: vt anima moueatur secundum modum suum. Sed conseruatio gratiæ est absque transmutatione, vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, sed sola continuatio influxus diuini.

motio liber. arbit. simultanea gratiæ infusioni misereatis Dei opus est, & non habere illam est signum non suscipiendi gratiam, consequens est, quòd idem sit iudicium de tali motione, & gratiæ infusione. Vnde sicut euagatio non ponit obicem gratiæ ita nec dictæ motioni, nec est peccatum mortale. Sed si per adueniens sacramentũ non reducitur euagatus ad actum liberi arb. actualiter tendentis in Deũ iustificatorem, manifestum est, quòd non fit iustificatio impii tunc per gratiæ infusionẽ. Nec tamen oportet quòd peccet ꝙs propterea mortaliter, sed priuatur fructu sacramenti per obicem, quem habet, & si tunc non ponat illum de nouo, vt patet de eo qui diligenter & non sufficienter se discussit. Et hæc sunt valde notanda, non vt sciamus, sed vt discutiamus nosmet ipsos.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

AD Quartum sic procediiur. Videtur quòd ad iustificationem impii non requiratur motus fidei. Sicut enim per fidem iustificatur homo, ita etiam & per quædam alia, scilicet per timorem, de quo dicitur Ecclesiast. 1. Timor Domini expellit peccatum nam qui sine timore est, non poterit iustificari. & iterum per charitatem, secundum illud Luc. septimo. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, & iterum per humilitatem, secundum illud Iaco. 4. Deus superbis resistit, humilibus autem

692 3.q.86.a.6. ad 1.& 3.Et 2.di. 26.a.4.ad 4.Et 3.di. 30.a.5.ad 3.Et 4.di. 17.q.1.a. 3.q.3.Et ver.q.28. ar.4

¶ Super

¶ Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ, Artic. Quartum.

IN articul. quarto eiusdem quæstionis in responsione ad primum, scito Nouitiæ, misericordiæ actus simultaneus in iustificatione impii in litera positus, prout clauditur in dilectione proximi, est ille de quo scriptum est: Misereꝛe animæ tuæ, placens Deo. Cõprehendor enim ego sub dilectione proximi, qui tenor diligere proximum sicut meipsum.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus liberi arb. in peccatum.

AD Quintum sic proceditur. Videtur ꝙ ad iustificationem impii, nõ requiratur motus liberi arbit. in peccatum. Sola. n. charitas sufficit ad delegationem peccati, secundum illud Prou. 10. Vniuersa delicta operit charitas: sed charitatis obiectum non est peccatum. ergo non requiritur ad iustificationem impii motus liberi arb. in peccatum.

¶ 2 Præt. Qui in anteriora tendit, ad posteriora respicere non debet, secundum illud Apost. ad Philip. 3. Quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum ad destinatum persequor brauium supernæ vocationis: sed tendenti in iustitiam retrorsum sunt peccata præterita. ergo eorum debet obliuisci, nec in ea se debet extendere per totum libe. arbit.

¶ 3 Præt. In iustificationem impii non remittitur vnum peccatum sine alio. impium enim est à Deo dimidiã sperare veniam, si igitur in iustificatione impii oportet liberum arb. moueri contra peccatum, oporteret quod de omnibus peccatis suis cogitaret, quod videtur inconueniens, tum quia requireretur magnum tempus ad huiusmodi cogitationem: tum etiam, quia peccatorum quorum est homo oblitus, veniam habere non posset. ergo motus liberi arb. in peccatum non requiritur ad iustificationem impii.

¶ Sed contra est, ꝙ dicitur in Psalm. 31. Dixi, Confitebor aduersum me in iustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

¶ Respon. Dicendum, quòd sicut * supra dictum est, Iustificatio impii est quidam motus, quo humana mens mouetur à Deo a statu peccati in statum iustitiæ. Oportet igitur quòd humana mens se habeat ad vtrunque extremorum secundum motum liberi arbitrii sicut se habet corpus localiter motum ab aliquo mouente ad duos terminos motus. Manifestum est autem in motu locali corporum, quòd corpus motum recedit à termino à quo, & accedit ad terminum ad quem: vnde oportet, quòd mens humana, dum iustificatur per motum liberi arbitrii recedat à peccato, & accedat ad iustitiam. Recessus autem & accessus in motu liberi arbit. accipitur secundum detestationem, & desiderium. Dicit enim * Augustinus. super Ioan. exponens illud, Mercenarius autem fugit. Affectiones nostræ motus animorum sunt, lætitia, animi diffusio: timor, animi fuga est: progrederis animo, cum appetis: fugis animo, cum metuis. oportet igitur quòd in iustificatione impii sit motus liberi arb. duplex, unus, quo per desiderium tendat in Dei iustitiam: & alius, quo detestetur peccatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ad eandem virtutem pertinet prosequi vnum oppositorum, & refugere aliud: & ideo sicut ad charitatem pertinet diligere Deum, ita etiam detestari peccata, per quæ anima separatur à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ad pe-

Ar. præc.

q.68.ar.2 & ar.4.ad 3

693 Infr.ar.7. ad 1.& 2. &q.88.a. 2.co.Et 4. di.17.q.1. ar.3.q.4. &3.corr. c.158.Et ver.q.28. ar.5

IN ar.5. eiusdem q. dubium occurrit de oppositione

Ar.1. huius quæst.

*Trac.46 in Io.non procul a fine, to.9.

iustitiæ, & culpæ terminorum iustificationis impii: qñ super hoc magna controuersia vt, & tamen fundat quodammodò totam præsentem doctrinam. Scotus igitur in 4. di. 14. q. 1. probat dupliciter gratiam & culpam non opponi formaliter. Primo qa vni gratiæ vna tantum priuatio ꝙ se opponitur: sed gratia est vna, & priuatio culpæ est multiplex diuersarum rationum, vt patet de tanta diuersitate peccatorum. ergo. Secũdo, quia agens potẽs effectiue, vel defectiue super vnum oppositorum, põt eodem modo sup non esse alterius: sed hõ põt superesse culpæ effectiue, vel defectiue, & nõ pót super non esse gratiæ: quia nõ esse gratiæ, est nihil, ad quod creata potentia non se extẽdit. ergo non sunt formaliter oppositæ.

¶ Ad euidentiã horum sciendum est, ꝙ de culpa, & de gratia dupliciter loqui possumus. s. in actu secundo in actu. s. peccati mortalis, & in actu informato gratia. & sic clarum est, ꝙ opponuntur formaliter, pro quanto rectitudo actus charitatis, & obliquitas peccati mortalis opponuntur formaliter oppositione priuatiua. Et hoc iam probatum est ex hoc, ꝙ peccatum mortale directe est trãsgressio præcepti charitatis, quo nihil diuinæ amicitiæ æquandum est. & sic non est præsens quæstio, qñ de culpa remanente post actum. & habitu gratiæ loquimur. Alio ergo modo possumus loqui de culpa & gratia. idest de macula, qua peccator post peccatũ dicitur peccator, & gratia, idest dono habituali, quo formaliter est quis gratus Deo, non curando nunc de distinctione inter gratiã, charitatẽ, & sibi necessario connexa. Et sic est termo præsens, & dicimus quòd gratia

tia & culpa sunt formaliter oppositæ priuatiue, sicut tenebra & lumen. Quod probatur ex hoc, q̃ auersio ab incommutabili bono, qua formaliter peccator post actum dicitur peccator, & auersus a Deo charitatis obiecto, contrariatur directe priuatiuæ conuersioni ad Deum charitatis obiectum. Constat autem q̃ culpa & gratia hæc importãt, s. auersionem, & cõuersionem huiusmodi. ergo &c.

¶Ad primã obiectionẽ Scot. habes responsionem in litera ex ar. 1. huius q. in rñsione ad primum, q̃ sicut terminus ad quem iustificationis est vnus, s. iustitia metaphorice dicta: ita terminus a quo iniustitia, seu iniquitas, & in hoc conuenit oẽ peccatum. Vnde dicitur q̃ priuatio culpæ pòt dupliciter fumi. s. in ordine ad cãm suam. s. cõuersionẽ ad commutabile bonum, & sic non est vnius, sed diuersarum rónum iuxta specificam diuersitatem peccatorum; Alio modo secundum cõem rationem auersionis ab incommutabili bono, & sic est vna, vnius st rõnis. Vnde omnia peccata mortalia conueniunt ex parte auersionis, & non multiplicant auersionem ex hac parte, sed intendunt eã, sicut appositio impedimentorum in medio auget elõgationem a lumine. Et quia culpa est formaliter opposita gratiæ, inquantum est priuatio conuersionis ad Deum, vt dictum est: ideo negatur q̃ culpa, vt priuatiue opposita gratiæ non sit vna.

694 3.q.86.2.6 ad 1.& 2. &q.88.ar. 2.co. Et 4. dist. 17.q.1. a.3.q.5.co. Et 4. cont. c.72. Et veri.q.28.ar. 6. Et Io.4. si. Et Eph.5 lect.5. si. ar.1.

¶Ad secundam potest primo negari maior, & dici, q̃ sufficit posse in nõ esse alterius deme ritorie: hoc. n. modo homo potest super nõ esse gratiæ. Et ratio istius tertij membri est, qñ alrerum oppositũ est ex altiori principio pendens. Secundo potest negari minor, pro quãto homo potest defectiue super non esse gratiæ, quia deficiẽdo ponit obicem diuinæ infusioni, & conseruationi gratiæ in se.

¶3 Prætera. Idem est gratiæ infusio, & culpæ remissio, sicut idem est illuminatio, & tenebrarum expulsio: sed idem non debet connumerari sibi ipsi, vnum enim multitudini opponitur. ergo non debet culpæ remissio cõnumerari infusioni gratiæ.

¶3 Præt. Remissio peccatorũ consequitur ad motũ liberi arb. in Deum & in peccatũ, sicut effectus ad cãm, per fidem. n. & contritionem remittuntur peccata. sed effectus non debet connumerari suæ causæ, quia ea quæ cõnumerantur, quasi adinuicem cõdiuisa sunt simul natura. ergo remissio culpæ non debet connumerari aliis, quæ requirũtur ad iustificationem impii.

¶Sed contra est, q̃ in enumeratione eorum quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis, qui

Ad probationẽ de annihilatione pluries dictũ est, q̃ gratia qñ desinit haberi, non annihilatur propter plures rationes alias dictas.

¶In eod. 5. ar. nota diam inter motum naturalem & uoluntatis q̃ in natura idem numero est motus localis, quo acceditur a termino ad quẽ, & receditur a termino a quo. In voluntate autẽ, quia aliter oportet vtrũq; fieri, alter actus ẽ, cuius obiectũ est malũ, a quo aia p modũ recedẽtis se hẽt: & alter cuius obiectũ est bonũ, ad q̃ aia p modũ accedẽtis se hẽt. Et propterea in litera dr, q̃ duplex motus liberi arb. requirit, alter detestationis mali: & alter assẽctiõis ad bonũ, ex q̃b. duob. integrat quasi vnus modus volũtatis a malo i bonũ a culpa ad iustitiã gr̃æ.

¶In eod. ar. in rñsione ad tertiũ adu erte, q̃ illud verbum, Oportet q̃ homo singula peccata quæ cõmisit &c. non significat necessitatẽ simpliciter ad consequẽdã iustificationẽ, quia vnicus actus, quo quis detestatur vniuersaliter omne peccatum pp Deum, etiam si tũc nolit cogitare de singulis quæ habet in memoria, paratus cogitare tẽpore confessionis, sufficit ad iustificationẽ impij: qm̃ præceptum de rememoratione in particulari affirmatiuum est, & pro semel tm̃ obligat. s. tempore cõfessionis, absolute loquẽdo. Sed significat necessitatem naturalis progressus in firmitatis humanę de malo in bonũ iustitiæ gratuitæ p imperfecta bona, s. per singulares attritiones peccatorum in vniuersalẽ contritionem eorũ paulatim. n. innatũ est nobis moueri de extremo in extremũ. Hac. n. nra conditione nõ obstante, pòt absque hmõi attritionibus quis iustificari vt de Paulo patet: & frequenter Dei gia operãte accidit in repẽtinis cõuersionib. peccatorũ, qñ in veritate cõuertunf. Vtrũ ãt pter vniuersalem contritionẽ requiratur singularis de singulis contritio, ñ spectat ad præsẽtẽ locũ, vbi de detestationib. præcedentib. iustificationem impii ẽ sermo. Cõstat aũt hãs singulares detestationes non esse cõtritiones: quia non sunt informatæ charitate, sed attritiones, q̃ vt ipm nomẽ sonat, præcedũt gñationis ordine contritionẽ: prius. n. aliquid attenditur, quãm conteratur.

ar. 1. huius quæst.

ar. præc.

ARTICVLVS VI.

Vtrum remissio peccatorum debeat numerari inter ea, quæ requirũtur ad iustificationẽ impij.

AD Sextum sic proceditur. Videt q̃ remissio peccatorum non dẽat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij. Substantia. n. rei non connumeratur his, quæ ad rem requiruntur, sicut homo non debet connumerari animæ & corpori: sed ipsa iustificatio impij est remissio peccatorũ, vt * dictum est. ergo remissio peccatorum non debet computari inter ea, quę ad iustificationem impii requiruntur.

¶2 Prętera. Idem est gratiæ infusio, & culpæ remissio, sicut idem est illuminatio, & tenebrarum expulsio: sed idem non debet connumerari sibi ipsi, vnum enim multitudini opponitur. ergo non debet culpæ remissio cõnumerari infusioni gratiæ.

¶3 Pręt. Remissio peccatorũ consequitur ad motũ liberi arb. in Deum & in peccatũ, sicut effectus ad cãm, per fidem. n. & contritionem remittuntur peccata. sed effectus non debet connumerari suæ causæ, quia ea quæ cõnumerantur, quasi adinuicem cõdiuisa sunt simul natura. ergo remissio culpæ non debet connumerari aliis, quæ requirũtur ad iustificationem impii.

¶Sed contra est, q̃ in enumeratione eorum quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis, qui est potissimum in vnoquoque: sed remissio peccatorũ est finis in iustificatione impii. dicitur. n. Isa. 27. Iste est omnis fructus, vt auferatur peccatum ergo remisio peccatorum debet connumerari inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

¶Respõdeo dicendum, q̃ quatuor enumerantur, quæ requiruntur ad iustificationem impii, s. gratiæ infusio, motus liberi arbitrii in Deum per fidem, & motus liberi arbitrii in peccatum, & remissio culpæ. cuius ratio est: quia sicut * dictum est, iustificatio est quidam motus, quo anima mouetur à Deo à statu culpæ in statum iustitiæ. In quolibet autem motu, quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur. Primo quidem motio ipsius mouẽtis. Secundo, motus mobilis. Tertio, consummatio motus, siue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis diuinæ accipitur gratiæ infusio: ex parte vcrò liberi arbitrii moti accipiuntur duo motus ipsius secundum recessum à termino a quo, & accessum ad terminum ad quem. Consummatio autem, siue peruentio ad terminum huius motus, importatur per remissionem culpæ: in hoc enim iustificatio consummatur.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ iustificatio impii dicitur esse ipsa remissio peccatorum, secundum quod omnis motus accipit speciem a termino, tamen ad terminum consequendũ multa alia requiruntur, vt ex supradictis * patet.

¶Ad secundum dicendum, quòd gratiæ infusio, & remissio culpæ dupliciter considerari possunt. Vno modo, secundum ipsam substantiam actus, & sic idem sunt: eodem enim actu Deus, & largitur gratiam, & remittit culpã. Alio modo possunt considerari ex parte obiectorũ, & sic differunt secũdum differentiam culpæ quę tollitur, & gratiæ quæ infunditur, sicut etiam in reb. naturalibus generatio, & corruptio differunt, quamuis generatio vnius sit corruptio alterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd ista non est connumeratio secundum diuisionem generis in species, in qua oportet q̃ connumerata sint simul, sed secundum differentiam eorum quæ requiruntur ad completionem alicuius, in qua quidem enumeratione aliquid potest esse prius, & aliquid posterius: quia principiorum & partium rei compositæ potest esse aliquid alio prius.

¶*Super quæstio. 113. Art. VI.*

IN art. 6. in calce corporis articuli, vbi dicitur, quòd remissio peccatorum est consummatio, siue peruentio ad terminum huius

huius mõtus, qui est iustificatio impij, dubium occurrit, tum quia iustitia, vt in primo articulo dictum fuit, est terminus ad quem, in cuius consecutione consummatur iste motus: tum quia expulsio termini a quo, in nullo motu habet rationem termini ad quẽ, vt patet inductiue. Constat autem, quòd remissio peccatorum est expulsio culpæ, quæ est terminus a quo, & iste est motus. ergo &c.

¶Ad hoc dicitur, quòd quemadmodum in omni mutatione ordo naturæ ex parte agentis exigit quòd duorum, quæ inueniuntur in termino ad quem scilicet inductionis formæ intentæ, & expulsionis oppositi, primo sit inductio formæ intentæ, & vltimo sit expulsio oppositi, vt patet in illuminatione, in qua licet simul aër illuminetur, & excludatur a tenebra: ac hoc tũ quòn illuminatur, excluditur a tenebra: ac per hoc exclusio est cõsummatio, & peruetio ad terminum. Ita in hoc motu iustificationis impii terminus ad quem habet in se duo scilicet inductionem iustitiæ, & remissionem culpæ, & hæc habet vltimi rationem: & propterea in litera dicitur, quòd in remissione peccatorum consummatur iustificatio impii.

¶In responsione ad primum, dubium consurgit circa illa verba. Iustificatio impii dicitur esse ipsa remissio peccatorum, secundum quod omnis motus speciem accipit à termino: nam plus requiritur ad esse terminum specificantem motum, quam ad esse terminum eiusdem. Et propterea licet expulsio oppositi habeat rationem vltimi termini, non habet tamen rationem termini specificantis. Non enim specificatur illuminatio ab expulsione tenebrę, sed a lumine. male ergo videtur dictum, q̃ motus iste dicitur remissio peccatorum, secundum quod omnis motus speciem sumit a termino, tanquam remissio culpæ sit terminus specificans talem motum.

¶Ad hoc dicitur, q̃ motus, seu mutatio est duplex. Quædam de cuius termini inductionis ratione est expulsio contrarii, seu priua tiũ: quædam cui accidit hoc, exemplum primi est omnis motus, seu mutatio tãm successiua, quãm per se terminus successiue. Exẽplum secundi est illuminatio partium orbis solis coæua soli: quia nunquãm fuerunt in tenebris, nec terminat illuminatio illa aliquem motum, vt patet in primis motibus, species sumitur ab inductione termini, & non ab expulsione oppositi. In secundis, quia inueniri possunt dupliciter, s. coniuncte expulsioni oppositi, & separate ab illis, vt patet de illuminatione, quæ inuenitur vtroque modo, ad denotandum differentiam inter vtrunque modum, quando occurrit cum expulsione oppositi, specificatio sit ab exclusione oppositi, tanquam ab vltima ratione termini ad quem, ex qua sumitur propria differentia ipsius. Verbi gratia, quia dupliciter fit illuminatio, s. per modum simplicis generationis, vt patet cum partes orbis coæuæ semper illuminantur, & per modum motus, vt patet cum aër ex tenebroso fit illuminatus. Et in primo modo fit lumen tantum. & non fit lumen expellens tenebras: in secundo autem fit totum hoc, scilicet lumen expellens tenebram. Et ex hoc ista illuminatio differt a illa: quoniam ex hoc habet rationem motus, seu mutationis de contrario, seu priuatiuo in contrarium, seu formam, propter quod differt a prima quę habet rationem simplicis productionis ex simplici negationem in affirmationem, ió ab ista vltima ratione termini ad quem, qua expellit oppositum, motus huiusmodi dicitur sumere speciem. Sic autem esse in proposito patet ex primo ar. huius q. vbi dictum est, q̃ iustificatio dupliciter fieri potest, s. per modum simplicis generationis ex negatione iusti ad faciendum iustum, & per modum motus de contrario in contrarium, de culpa in iustitiam. Quando primo modo fit terminus ad quem, est sola iustitia: quando secundo modo fit terminus ad quem. est iustitia expellens culpam. Et quia ex hoc habet vltimam differentiam iustificatio ista, per quam differt a iustificatione etiam comparis: ideo ex hac, iustificatio impii dicitur sumere speciem, sicut motus a suo termino. Et ex hoc soluitur argumentum literæ: quia ad iustificationem impii concurrit remissio culpæ, vt substantia eius non absolute, sed pro quanto speciem habet motus ex termino: & quia plura alia ad iustificationem requirun tur ideo remisio connumeratur aliis.

¶In responsione ad secundum eiusdem 6 arti. dubium occurrit de intentione authoris, an intendat q̃ gratiæ infusio, & remissio culpæ sint idem secundum substantiam, & distinguantur secundum terminos: an intendat quòd sint, conueniant, & distinguan tur sicut generatio & corruptio, cum generatio vnius est corruptio alterius.

¶Ratio dubij est, quia in litera vtrunque dicitur, & vtrunque simul verum esse non potest: nam cum ex aqua fit ignis, sunt ibi simul duæ mutationes secundum substantiam & quatuor termini. Altera est generatio de non esse ad esse ignis: altera est corruptio de esse in non esse aqua. Et si sic est in proposito, non est idem secundum substantiam gratiæ infusio, & remissio culpæ: & si non est sic, non differunt. & conueniunt vt generatio & corruptio, vt in litera dicitur. Ad hoc dicitur q̃ hic oportet cautum esse, ne diuertamus de vno in aliud, & fallamur: nam distinguere oportet de generatione & corruptione, vt sunt actiones, & vt sunt mutationes. Si nanque est sermo de actione generatiua & corruptiua, sic dicendum est, q̃ est eadem secundum substantiam, & distinguitur secundum terminos. Eadem nanque actio est, qua calidum generat calorem, & corrumpit frigus, s. calefactio, quæ inquãtum terminatur ad expulsionem frigoris, dicitur corruptio actiue, & inquantum terminatur ad calorem, dicitur generatio actiue. Et ad hunc sensum directe tendit litera, quoniam tam gratiæ infusio, quam remisio culpæ actionem significat: illa generatiuam, ista expulsiuam. Si autem esset sermo de generatione & corruptione vt sunt mutationes, tunc dicendum est, q̃ non est simile de eis & de propositis. nam generatio & corruptio, vt dictum est, sunt duæ mutationes inter quatuor terminos: in iustificatione autem impij est vna sola mutatio inter duos terminos. s. de culpa ad gratiam, seu iustitiam. Et ratio est, quia culpa non est aliquid positium, a cuius esse ad non esse oporteat esse mutationem, quæ est corruptio: sed est priuatio gratiæ, vt dictum est. Et quoniam Scot. in 4. di. 14. q. 1. hoc impugnat, afferendæ sunt duæ rationes suæ, vt veritas magis eluceſcat.

¶Arguit primo, idem simpliciter non potest plurificari, & non plurificari, & hoc accipiendo terminos vniformiter: sed remissio culpæ plurificatur, consecutio gratiæ non plurificatur. ergo. Probatur minor, quia cuilibet culpæ respondet propria remisio. Probatur, quia potest remissio vnius separari ab altera, puta, si cõmisisset tot culpas. Secundo sic, Idem non separatur ab eodem, & hoc vniformiter sumendo terminos: sed expulsio culpæ, & acquisitio gratiæ separantur abinuicem, vt patet ex eo q̃ gratia datur innocentibus, angelis, & Adæ in principio. & Deus potest de potentia absoluta parcere absque infusione gratiæ. Reliquas rationes Scoti attulimus superius de oppositione terminorum. s. gratiæ & culpæ, & remissionis culpæ absque gratia.

¶Sed hæc parum etiam apparentiæ habent apud exercitatos & discernentes, q̃ non est de rerum omnium identitate par ratio vtrinque: sed quædam sunt, quæ ita se habent, q̃ & si vnum possit absolui ab altero, illud tantum alterum non potest absolui ab illo: & non solum non potest absolui, sed concurrit in identitatem realem cum illo. Animal enim licet possit esse sine homine, homo tamen non potest esse sine animali, ita q̃ oportet quòd sit idem, quod animal: & albedo potest esse sine hoc, quod sit intensa. inten sus tamen gradus albedinis non potest esse sine ea, & identificatur illi. Et quod ad propositum facit, illuminari potest absolui ab exitu a tenebra, exire tamen a tenebris non potest absolui ab illuminari. vnde sicut illuminari absolute est mutatio ex non lumine ad lumen, illuminari autem tenebrosum est mutatio ex lumine priuatiue in lumen, & est vna mutatio simplex de tenebra ad lumen inter duos tantum terminos, s. priuationem & formam: simplex namque negatio contracta ad priuationem eundem cõstituit terminum a quo: ita in proposito consecutio gratiæ, absolute loquẽdo, est mutatio de simplici negatione gratiæ ad gratiam, & potest absolui ab exitu a culpa, sed non econuerso. Exire quippe a culpa impossibile est, nisi consequendo gratiam: ita quòd est vna mutatio exire a culpa: & consequi gratiam inter duos terminos, scilicet culpam quæ est priuatio contraria gratiæ, & gratiam. Nec sunt duo termini a quo negatio gratiæ, & priuatio gratiæ, sed priuatio contrahit negationem, & constituit vnum terminum a quo.

¶Et per hoc patet quid dicendum sit ad quæstionem, qua quæritur, vtrum in infusione gratiæ, & remisione culpæ sit vna simplex mutatio inter duos tantum terminos formaliter oppositos, vt prædeclaratum fuit.

¶Et ad obiectionem primam Sco. dicitur, q̃ remissio culpæ nõ multiplicatur secundum per se terminum: quia vt dictum fuit, omne peccatum conuenit cum alio in auersione, sed multitudo est in terminis per accidens, quod non inconuenit. Potest etiam dici, q̃ idem inquantum idem, inconuenit multiplicari & non multiplicari, sed inquantum aliquo modo differens est a se ipso, potest multiplicari & non multiplicari. Et sic est in proposito: quia exitus a culpa, inquantum est idem confectioni gratiæ, scilicet in quantum est eadem mutatio secundum substantiam, non habet hoc quòd muliplicatur, & non multiplicatur, sed inquantum est aliquo modo differens ab ea, idest, a seipsa vt identificatur illi. Differt. n. in hoc, quòd se tenet ex parte termini a quo, illa vero ex parte termini ad quẽ vt sic potest multiplicari ex hac parte, & non multiplica riex parte alia.

¶Ad secundam dicitur, q̃ idem realiter & cõuertibiliter impossibile est separari, sed quæ sunt idem realiter, & non cõuertibiliter possunt separari ex parte, qua non est conuertibilitas, vt patet de animali & homine, albedine & albedine intensa &c. & sic est in proposito, vt patet ex dictis.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super quæstionis centesimæ decimæ tertiæ, Artic. Septimum.*

695 Infr. ar. 8. co. Et 4. dist. 5. q. 2. ar. 2. q. 5. ad 1. Et d. 17. q. 1. ar. 3. q. 3. Et veri. q. 26 ar. 3. ad 12 & q. 28. a. 3. ad 10. & 19 & 2. 9. *ar. 3. 5. & 6 †q. 13. a. 2.

IN arti. 7. ciusdē quæst. 113. nota duas radices ex philosophia, alteram vnde prouenit quòd forma non fiat in instanti; alteram vnde prouenit, quòd agens egeat tempore ad disponendā materiam sufficiēter pro forma. Et prima in duobus simul iunctis consistit, scilicet in dispositione subiecti & indigentia temporis ad disponēdum. Secunda autem in vno, scilicet in proportione resistentis indispositionis ad virtutem agentis disponentis. Et est sermo de forma permanente. De successiua namque nulla est quæstio, quia implicat eā esse in instanti.

p. p. q. 85 ar. 4

Et quoniam hæ radices causæ proprie dictorum effectuum acceptantur, ideo author vtens posteriori ratione doctrina, Si affirmatio est causa affirmationis &c. ex negatione harum causarum concludit gratiā infundi in instanti.

q. 113. a. 2. ad 2

¶ In responsione ad secundum, aduerte q̄ non dicitur, q̄ vnico actu liberum arbitrium moueatur in Deum, & peccatum, sed quòd simul, secundum q̄ vnum est ratio alterius. Exemplum autem de intellectu plus dicit, quā oporteat, quia dicit etiam vnitate actus: sed abundās cautela nō nocet.

*rex. 2. tomo 2.

¶ In responsione ad tertium, aduerte maximam negatiuam ex doctrina antedicta, q̄ susciperе magis & minus non est ratio quare formam oporteat fieri successiue. Et probat hoc author ex lumine. Et hinc habes, quām falsa sit illa propositio. Nulla latitudo formæ acquiritur, aut deperditur in instanti. pater. n. q̄ non solum falsa est, cum aliquid fit consecutiuè, puta, cum calor fit consequendo formam ignis: sed etiam cum fit per se vt proprius terminus factionis, vt patet de lumine.

*Ex glo. Ambrosii in illud Luc. ca. 1. Abiit in montana cum festinatione. to. 5

Et rursus patet, q̄ non solum est hoc verum de latitudine intensiua, sed etiam extensiua. contingit enim totum aliquod simul illuminari, immo & coagulari, inquit Philosophus, in de sensu & sensato. Sed discussiones extrauagantibus relinquamus quæstionibus, moralia prosequamur hic.

q. 113. a. 2. ad 2

¶ In responsione ad quintum, quæ dicenda essent de tempore discreto, & quomodo loquendum est de eo secundū se, & quomodo coexistenter ad tempus nostrum, requirе in commentariis super prima parte. Quomodo autem datur primum esse gratiæ, quod est idem quòd primum nō esse culpæ, non est aliquid speciale, sed commune omni generationi p̄manentium. Ex hoc ergo habes, q̄ liberum arbitrium in† iustificationis instanti mouetur in detestationem culpæ, non quæ est, sed quæ immediate ante hoc fuit & nunc primo nō est.

p. p. q. 85 ar. 4

ARTICVLVS VII.

Vtrum iustificatio impij fiat in instanti, vel successiuè.

AD Septimum sic proceditur. Videtur q̄ iustificatio impii non fiat in instanti, sed successiuè. Quia vt* dictum est, ad iustificationem impij requiritur motus liberi arbitrii: actus autem liberi arb. est eligere, qui præexigit deliberationem consilii, vt † dictū est. Cum igitur deliberatio discursum quendam importet, qui successionem quandam habet, videtur q̄ iustificatio impij sit successiua. 10

¶ 2 Præt. Motus liberi arbit. non est absque actuali consideratione: sed impossibile est simul multa intelligere in actu, vt in primo * dictum est. cum igit ad iustificationē impii requiratur motus liberi arb. in diuersa, s. in Deum, & in peccatum, videtur q̄ iustificatio impij non possit esse in instanti. 20

3 Præt. Forma quæ suscipit magis & minus, successiuè recipitur ī subiecto, sicut patet de albedine & nigredine: sed gratia suscipit magis & minus, vt* supra dictum est. ergo non recipitur subito in subiecto. cum igitur ad iustificationem impij requiratur gratiæ infusio, videtur q̄ iustificatio impii non possit esse in instanti. 30

¶ 4 Præt. Motus liberi arbitrii, quia d iustificationem impij concurrit, est meritorius, & ita oportet quòd procedat à gratia, sine qua nullum est meritum, vt infra * dicetur: sed prius est aliquid consequi formam, quàm secundū formam operari. ergo prius infunditur gratia, & postea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in detestationē peccati. nō ergo iustificatio est tota simul. 40

¶ 5 Præt. Si gratia infundatur animæ, oportet dare aliquod instans, in quo primo animę insit: similiter si culpa remittitur, oportet vltimum instans dare, in quo homo culpæ subiaceat: sed non potest esse idem instans, quia sic oppositа simul inessent eidem. ergo oportet esse duo instantia sibi succedentia, inter quæ, secundum * Philosophum in 6. Phys. oportet esse tempus medium. non ergo iustificatio sit tota simul, sed successiuè. 50

¶ Sed cōtra est, quòd iustificatio impij fit per gratiam Spiritussancti iustificantis: sed Spiritussanctus subito aduenit mentibus hominum, secundum illud Act. 2. Factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. vbi dicit* gl. q̄ nescit tarda molimina Spiritussancti gratia. ergo iustificatio impij non est successiua, sed instantanea. 60

¶ Respon. Dicendum, quòd tota iustificatio impii originaliter consistit in gratiæ infusione. Per eam enim & liberum arbitriū mouetur, & culpa remittitur: gratiæ autem infusio fit in instanti absque successione. Cuius ratio est, quia q̄ aliqua forma non subito imprimatur subiecto, contingit ex hoc quòd subiectum non est dispositum, & ages indiget tempore ad hoc, q̄ subiectum disponat. & ideo videmus q̄ statim cū materia est disposita per alterationem præcedentem, forma substantialis acquiritur materiæ: & eadē ratione quia diaphanum est secundum se dispositū ad lumen recipiendum, subito illuminatur à corpore lucido in actu. * Dictum est autem supra, q̄ Deus ad hoc q̄ gratiam infundat animæ, non requirit aliquam dispositionem, nisi quam ipse facit. Facit autem huiusmodi dispositionem sufficientem ad susceptionē gratiæ quandoque quidē subito, quandoque autem paulatim & successiuè, vt* supra dictum est. Quòd. n. agens naturale non subito possit disponere materiam, contingit ex hoc, q̄ est aliqua disproportio eius, quod in materia resistit ad virtutem agentis: & propter hoc videmus, q̄ quanto virtus agentis fuerit fortior, tanto materia citius disponitur. Cum igitur virtus diuina sit infinita, potest quamcunque materiam creatam subito disponere ad formam, & multo magis liberum arbitrium hominis, cuius motus potest esse d instantaneus secundum naturam. sic igitur iustificatio impii fit à Deo in instanti.

q. 112. a. 2. ad 3

In cor. a.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ motus liberi arbitrii, qui concurrit ad iustificationem impii, est consensus ad detestandum peccatum, & ad accedendum ad Deum, qui quidem consensus subito fit. Contingit aut quandoq; q̄ præcedit aliqua deliberatio, quæ nō est de substantia iustificationis, sed via in iustificationem: sicut motus localis est via ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in primo * dictum est, nihil prohibet duo simul inteligere actu, secundū quod sunt quodammodo vnum: sicut simul intelligimus subiectum & prædicatum, inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius. Et per eūdem modum liberum arbitrium potest in duo simul moueri, secūdū quod vnum ordinatur in aliud. motus autem liberi arbitrij in peccatum ordinatur ad motū liberi arbitrij in Deū. Propter hoc. n. homo detestatē peccatum, quia est contra Deum, cui vult adhærere: & ideo liberum arbitrium in iustificatione impij simul detestatur peccatum, & conuertit se ad Deum, sicut etiam corpus simul recedendo ab vno loco accedit ad alium.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ non est rō quare forma subito in materia non recipiatur, quia magis & minus pōt inesse: sic. n. lumen non subito recipere tur in aēre, qui pōt magis & minus illuminari: sed rō est accipienda ex parte dispositionis materiæ, vel subiecti, vt * dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ in eodem instanti, in quo forma acquiritur, incipit res operari secundum formam: sicut ignis statim cum est generatus, mouetur sursum, & si motus eius esset instantaneus, in eodem instanti compleretur. Motus autem liberi arbitrii, qui est velle, nō est successiuus, sed instantaneus: & ideo non oportet q̄ iustificatio impij sit successiua.

Ad

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ, Artic. Octauum.*

D. 647.

IN articulo 8 eiusdem quæstionis in responsione ad primum, nota ingenium & reuerentiam authoris.

*a prin. li. per decem tex. to. 2

¶ NAm primo computando tantum quatuor, quæ numerari solent in iustificatione impii, & indistincte accipiendo gratiam cum per se, & necessario cō sequentibus donis ex parte termini ad quē, soluit augmentum de prioritate gratiæ respectu remissionis peccatorum, aut econtra. Deinde distinguendo inter donum gratiæ, quod dictum est esse in essentia animæ, & donum iustitiæ consequentis gratiam, quod dictum est in primo articulo huius quæstionis esse terminum ad quem in iustificatione impij, aliter soluit, quasi quintum adiungens prædictis quatuor non nouiter adinuentū sed ipsam iustificationem, quæ a iustitiæ dono terminante dicta est, cō sequens: vt sic iustificatio impii ex parte termini ad quem, sit quintum integrans iustificationem impii. Et quia sic ordo naturalis iustificatione impii est, quòd Primo est infusio gratiæ: secundo motus liberi arbitrii in Deum: tertio motus liberi arbitrii in peccatum quarto consequutio iustitiæ: quinto exclusio culpæ. Et vt melius penetres ordinem hunc, aduerte q̄ actio Dei infusiua gratiæ in pio habet quasi duo officia, quia est inductiua, & expulsiua. & si actio sine medio motu liberi arbitrii per modum naturaliū actionum sortiretur effectum, vt in instantib. cōtingit baptizatis, tunc ad gr̄æ infusionē duo

D. 118.

p. p. q. 53. ar. 2. & 3.

D. 746

696 4. di. 17. q. 1. a. 4. q. 1. & q. 2. a. 2. q. 1. ad 2. Et ver. q. 28. a. 7

¶ Ad quintum dicendum, quòd successio duorum oppositorum in eodē subiecto aliter est consideranda in his quæ subiacent tempori, & aliter in his quæ sunt supra tempus. In his enim quæ subiacent tempori, non est d dare vltimum instans, in quo forma prior subiecto inest. est autem dare vltimum tempus, & primum instans, in quo forma subsequens inest materiæ, vel subiecto. Cuius ratio est, quia in tempore non potest accipi ante vnum instans aliud instans precedens immediatē, eo quòd instantia non consequenter se habeant in tempore, sicut nec puncta in linea, vt probatur in 6. * Physico. sed tempus terminatur ad instans: & ideo in toto tempore præcedenti, quo aliquid mouetur ad vnam formā, subest formæ oppositæ: & vltimo instanti illius temporis, quod est primum instans sequentis temporis, habet formam, quæ est terminus motus. Sed in his quæ sunt supra tempus, aliter se habet. Si qua enim successio sit ibi affectuum, vel intellectualium conceptionum, puta, in angelis, talis successio non mensuratur d tempore continuo, sed tempore discreto, sicut & ipsa quæ mensurantur, non sunt continua, vt in primo * habitum est. Vnde in talibus est dandum vltimum instans, in quo primum fuit, & primum instans, in quo est id quod sequitur. Nec oportet esse tempus medium: quia non est ibi continuitas temporis, quæ hoc requirebat. Mens autem humana quæ iustificatur, secundum se quidem est supra tempus, sed per accidens subditur tempori, inquantum scilicet intelligit cum continuo & tempore secundum phantasmata, in quibus species intelligibiles considerat, vt in primo * dictum est. Et ideo iudicandum est secundum hoc de eius mutatione secundum conditionem motuum temporalium, vt scilicet dicamus, quòd non est dare vltimum instās in quo culpa inest, sed vltimum tempus: est autem dare primum instans, in quo gratia ineſt, in toto autem tempore præcedenti inerat culpa.

p. p. q. 85 ar. 1. & 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum gratiæ infusio sit prima ordine naturæ inter ea, quę requiruntur ad iustificationē impij.

AD Octauum sic proceditur. Videtur quòd gratiæ infusio non sit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impii. Prius enim est recedere à malo, quàm accedere ad bonum, secundum illud Psal. 30. Declina à malo, & fac bonum sed remissio culpæ pertinet ad recessum à malo, infusio autem gratiæ pertinet ad prosecutionem boni. ergo naturaliter prius est remissio culpæ, quā infusio gratiæ.

¶ 2 Præterea. Dispositio præcedit naturaliter formam ad quam disponit: sed motus liberi arbi. est quædam dispositio ad susceptionem gratię. ergo naturaliter præcedit infusionem gratiæ.

¶ 3 Præterea. Peccatum impedit animam ne libere tendat in Deum sed prius est remouere id quod prohibet motum, quàm motus sequatur. ergo prius est naturaliter remissio culpę & motus liberi arbitrii in Deum, quàm infusio gratiæ.

¶ SED CONTRA. Causa est prior naturaliter suo effectu: sed gratiæ infusio causa est omnium aliorum, quæ requiruntur ad iustificationem impii, vt * supra dictum est. ergo est naturaliter prior.

ar. præc.

¶ Respondeo dicendum, quòd prædicta quatuor quæ requiruntur ad iustificationem impii, tempore quidem sunt simul: quia iustificatio impii non est successiua, vt * dictum est: sed ordine naturæ vnum eorum est prius altero, & inter ea naturali ordine primum est gratiæ infusio: secundum motus liberi arb. in Deum: tertium est motus liberi arb. in peccatum: quartum vero est remissio culpæ. Cuius ratio est, quia in quolibet motu naturaliter primum est motio ipsius mouentis: secundum autem est dispositio materiæ, siue motus ipsius mobilis: vltimum verò est finis, vel terminus motus, ad quem terminatur mot o mouentis. Ipsa igitur Dei mouentis motio est gratiæ infusio, vt dictum est * supra. motus autem vel dispositio mobilis est duplex, motus liberi arb. terminus autem vel finis motus est remissio culpæ, vt ex * supradictis patet. Et ideo naturali ordine primum in iustificatione impii est gratiæ infusio: secundum est motus liber. arbit. in Deum: tertium verò est motus liberi arbit. in peccatū. Propter hoc enim ille qui iustificatur, detestatur peccatum, quia est contra Deum: vnde motus liberi arb. in Deū præcedit naturaliter motum liberi arbi. in peccatum, cum sit causa & ratio eius: quartum verò & vltimum est remissio culpæ, ad quam tota ista transmutatio ordinatur sicut ad finem, vt* dictum est.

ar. 6. huius quæst.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ recessus à termino, & accessus ad terminum dupliciter considerari possunt. Vno modo, ex parte mobilis, & sic naturaliter recessus à termino præcedit accessum ad terminum. Prius. n. est in subiecto mobili oppositum quod abiicitur, & postmodum est id quod per motum assequitur mobile: sed ex parte agentis est econuerso. Agens

ar. 6. huius quæst.

¶ In responsione ad secundum, dubiū occurrit, quia author videtur æquiuocare, aut male probare, quòd dispositio liberi arbitrii sequitur gratiæ infusionem: quia dispositio subiecti sequitur actionem agentis, per quam etiam ipsum subiectum disponitur. nam in communi loquendo, actio agentis est duplex vna inductiua formæ, & altera dispositiua, vbi opus est dispositione. Et constat quòd dispositio subiecti sequitur actionē dispositiuā non actio-

*ar. 1. & 6 huius q.

Universidad de Deusto
Biblioteca

actionem inductiuam. Vbi autem non est opus dispositione, vt in illuminatione, actionem agentis nulla sequitur dispositio in speciali: quoque proposito loquendo, actio Dei est duplex, s. infusio gratiæ, & gratuita Dei motio. Prima inducit formam gratię, secunda præparat, seu disponit ad gratiam, vt patet ex supradictis. Et sic dispositio ad gratiam sequitur actionem agentis, idest, gratuitam Dei motionem: præcedit autem naturæ ordine actionem agentis, idest infusionem gratiæ, cuius oppositum in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur quòd si gratiæ donum habituale perficeret solum per modum naturæ, idem esset iudiciũ de infusione gratię
*Tex. 89 to. 2 & dispositione ad illam, & aliis actionibus, formis, & dispositionibus naturalibus, & oporteret ponere secundum naturæ leges aliam actionem inductiuam formæ, & aliam dispositiuam. Sed quia iam declaratum est, q̃ gratia operatur vtroque modo scilicet & per modum liberi arbit. & per modum naturæ: ideo infusio gratiæ gratum facientis, inquantum operatur per modum liberi arbi. gratuite mouet liberum arbit. ad actus duos
697 3. q. 43. a. 4. ad 2. Et 4. di. 17. q. 3. art. 5. q. 1. ad 1. Et di. 46. q. 2 a. 1. q. 3. a. 2. Et Io. 14. le. 4 antedictos, & sic præuenit & cosdẽ vt informatos gratia, & seipsam gratiam vt gratum facientem, ita quòd non solum simul, sed vnica actione Deus infundendo gratiam gratuite mouet, & gratum facit: & inquantum gratuite mouet liberum arb. disponit, simul & dispositum reddit per liberum arbi. hominem ad gratiam: quoniam ipso actu liberi arbitr. homo redditur subiectum præparatum & coaptatum gratiæ, cuius opposito actu posuerat obicem gratiæ. Et enim per formam, quæ in eo præexistit, agit ad remouendum contrarium, sicut Sol per suam lucem agit ad remouendum tenebras. Et ideo ex parte Solis prius est illuminare, quàm tenebras remouere: ex parte autem aëris illuminandi prius est purgari à tenebris, quàm consequi lumen ordine naturæ, licet vtrunque sit simul tempore. Et quia infusio gratiæ, & remissio culpæ dicuntur ex parte Dei iustificantis, ideo ordine naturæ prior est gratiæ infusio, quàm culpæ remissio. Sed si sumantur ea quæ sunt ex parte hominis iustificati, est econuerso. nam prius est ordine naturæ liberatio à culpa, quàm consecutio gratiæ iustificantis. Vel potest dici, quòd termini iustificationis sunt culpa sicut à quo, & iustitia sicut ad quem: gratia verò est causa remissionis culpæ, & adeptionis iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dispositio subiecti præcedit susceptionem formæ ordine naturæ: sequitur tamen actionem agentis, per quam etiã ipsum subiectum disponitur. & ideo motus liberi arb. naturæ ordine præcedit consecutionem gratiæ, sequitur autem gratiæ infusionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut * Philosoph. dicit in 2. Physico. In motibus animi omnino præcedit motus in principium speculationis, vel in finem actionis: sed in exterioribus motibus remotio impedimenti præcedit assecutionem finis. & quia motus liberi arb. est motus animi, prius naturæ ordine mouetur in Deum sicut in finem, quàm ad remouendum impedimentum peccati.

ARTICVLVS IX.

Vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei.

AD nonum sic proceditur. Videtur quòd iustificatio impii non sit maximum opus Dei. Per iustificationem enim impii cõsequitur aliquis gratiam viæ: sed per glorificationem consequitur aliquis gratiam patriæ, quę maior est. ergo glorificatio angelorum, vel hominum est maius opus, quàm iustificatio impii.

¶ 2 Præterea. Iustificatio impii ordinatur ad bonum particulare vnius hominis: sed bonum vniuersi est maius, quàm bonum vnius hominis, vt patet in 1. * Ethico. ergo maius opus est creatio cęli & terrę, quàm iustificatio impij.

¶ 3 Præt. Maius est ex nihilo aliquid facere, & vbi nihil cooperatur agenti, quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patientis: sed in opere creationis ex nihilo fit aliquid, vnde
*c. 2. in fi. to. 5 nihil potest cooperari agenti, sed in iustificatione impii Deus ex aliquo aliquid facit, idest, ex impio iustum, & est ibi aliqua cooperatio ex parte hominis, quia est ibi motus liberi arb. vt * dictum est. ergo iustificatio impii non est maximum opus Dei.

¶ SED CONTRA est, quod in Psal. 144. dicitur, Miserationes eius super omnia opera eius. & in collecta dicitur, Deus qui omnipotentiam tuã parcendo maximè, & miserando manifestas. & * Augustinus dicit exponens illud Ioann. decimo quarto. Maiora horum faciet, quòd maius opus est, vt ex impio iustus fiat, quam creare cęlum, & terram.

¶ RESPONDEO. Dicendum, quòd opus aliquod potest dici magnum dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi, & sic maximum opus est creationis, in quo ex nihilo fit aliquid. Alio modo potest dici opus magnum propter magnitudinem eius quod fit, & secundum hoc maius opus est iustificatio impii, quę terminatur ad bonum ęternum diuinę participationis, quàm creatio cęli, & terrę, quę terminatur ad bonum naturæ mutabilis: & ideo * Augustinus cum dixisset, quòd maius est quòd ex impio fiat iustus: quàm creare cęlum & terram, subiungit: Cœlum enim & terra transibit, prædestinatorum autem salus & iustificatio permanebit. Sed sciendum est, quòd aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo secundum quantitatem absolutam, & hoc modo donum gloriæ est maius, quàm donum gratiæ iustificantis impium: & secundum hoc glorificatio iustorum est maius opus, quàm iustificatio impii. Alio modo, dicitur aliquid magnum quantitate proportionis, sicut dicitur mons paruus, & milium magnum: & hoc modo donum gratiæ impium iustificantis est maius quàm donum gloriæ beatificantis iustum: quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impii, qui erat dignus pœna, quàm donum gloriæ dignitatem iusti, qui ex hoc ipso quòd est iustificatus, est dignus gloria. & ideo * Augustinus dicit ibidem: Iudicet qui potest, vtrum maius sit iustos angelos creare, quàm impios iustificare: certè si æqualis est utrunque potentiæ, hoc maioris est misericordiæ. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum vniuersi est maius quàm bonum particulare vnius, si accipiatur vtrunque in eodem genere: sed bonum gratiæ unius maius est quàm bonum naturæ totius vniuersi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, secundum quem creatio est maximũ opus Dei.

hæc præparatio ẽ quæ superius in quæstione centesima duodecima articulo secundo ad primum, dicta est meritoria. *Ar. 2. hu ius. qst.

¶ Nec obstat his, quòd quandoque gratuita Dei motio sit non per gratiam gratum facientem: potest nãque & per ipsam, & sine ipsa Deus gratuite mouere. Hãc autem quam diximus esse mentem authoris, ex eo patet, quòd non dicit dispositionem naturæ ordine sequi actionem agentis quamcunque, sed eam per quam etiã subiectum disponitur, quasi diceret, quòd actionẽ, quæ non solum est inductiua, sed etiã dispositiua, dispositio subiecti sequitur: & sic nihil restat ambiguum. *Tra. 72. in Ioan. post me. illius, to mo 9.

Super quæstionis centesimæ tertiæ, Articulum Nonum.

*Trac. 72 in Ioan. a me. illius to. 9

IN articulo nono eiusdem quæstionis duo nota. Primo, quòd iustificationem impii, quæ consistit, vt est dictum, in gratiæ infusione originaliter & principaliter, author distinguit contra creationem: quia ex impio fit iustus, & quia in adultis eo operatur motus liberi arbitrii. Quod pro tanto notãdum dixerim vt gratiam nõ creari apud authoris doctrinam, confirmem. Secundo, tene ante oculos tuos semper die nõ diuque, quòd bonum gratiæ vnius, est melius quàm bonum naturæ totius vniuersi, vt cõtinue videas damnationem imminentem non existimanti tantum bonũ oblatum.

¶ Super

Super quæstionis centesimæ decimæ tertiæ, Articulum decimum.

698 Inf. q. 105. ar. 7. ad 1. Et 3. q. 44 ar. 3. ad 1. & 3. Et 2. di. 28. q. 1. ar. 3. ad 2. Et 4. d. 17. q. 1. art. 5. q. 1. Et po. q. 6. ar. 2. ad 6. *ar. præc in ar. Sed contra.

INar. 10. eiusdẽ q. dubiũ triplex occurrit. Primũ est circa illud, Anima naturaliter est capax gratiæ videtur enim q̃ secundum præsentẽ doctrinam in anima sit potentia naturalis ad gratiam, ae per hoc ad fidem, & alia huiusmodi, cuius oppositum in prima parte diximus contra Scotum.

¶ Secundũ est circa illud, quod gratia non est super naturalem potentiam impii, sicut vita supra potentiam in corpore mortuo. Sicut. n. in corpore mortuo est potentia remota ad vitam & nõ propinqua, ita in anima impia est potentia remota ad gratiã & nõ propinqua, immo magis vita est in potentia naturali talis corporis quam gratia in potentia naturali animæ impiæ, quia illud põt per multas transmutationes reduci in vitã ab agenti naturali, gratia vero nõ.

¶ Tertium est in responsione ad secundum, circa illud, q̃ nõ est simile de illuminatione cęci, & iustificatione impii: quoniam expresse author in 3. contra Gen. c. 161. dicit, q̃ iustificatio impii est supra id qđ ordo rerũ exigit. & ideo sicut Deus non omnes cęcos illuminat, ita nõ impios iustificat. Hic autem argumento secũdo qđ hoc tangit, vult secundum ordinem rerum ipsam iustificationẽ fieri, & propterea nõ esse miraculum: aut ergo hic, aut ibi a vero declinat.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, q̃ cũ commune sit omni formæ non habere materiam ex qua constat, cum de potentia naturali ad formã quomodo est, non nisi de materia in qua, est sermo. Verum hmõi materia in qua, dupliciter põt se ad formam habere: nam quandoq; est non solum in qua fit & est forma, sed est materia ex qua educitur forma, & tunc est potentia naturalis ad formam, vtpote ex sua potentia educendã. Quandoque autẽ est solum materia in qua fit & est, nõ autem ex qua educitur. Et hoc adhuc contingit dupliciter, vno modo sic, q̃ licet forma non educatur de potẽtia materiæ, dispositio tamen propria ad formam educitur de potentia materiæ per naturale agens. & tunc est etiam potẽtia naturalis ad formã: & hoc modo est in corpore organico potentia naturalis ad animam intellectiuã. Alio modo sic, q̃ propria dispositio educatur de potentia subiecti, sed non per agens naturale claudendo sub naturali agẽte totum ordinem naturæ. Et tunc est potentia quodam modo naturalis, & quodammodo non naturalis: quia ex eo q̃ etiã propria dispositio ad formam excedit facultatem naturalis motiui talis potentię, sequitur q̃ potentia ad talem formã sit supra potentiam naturalem illius: ex eo autem q̃ illa dispositio educibilis est de potẽtia propria, quandam naturalitatẽ habet. Et hoc modo potentia animæ ad gratiam est quodã modo naturalis, q̃ quanto actus liberi arbi. quo præparatur ad gratiam, educitur de potentia naturali lib. arbitrii. Est autem supernaturalis, q̃ quanto actus ille vt dispositio ad gratiã, a sola gratuita Dei motione esse potest. Et forma ipsa. i. gratia Trac. 5. in epi. Ioan. ante med. tom. 9. D. 935.

ARTICVLVS X.

Vtrum iustificatio impij sit opus miraculosum.

AD decimum sic proceditur. Videtur quòd iustificatio impii sit opus miraculosum. Opera enim miraculosa sunt maiora non miraculosis: sed iustificatio impii est maius opus, quam alia opera miraculosa, vt patet per *Augustin. in authoritate inducta. ergo iustificatio impii est opus miraculosum.

¶ 2 Præte. Motus voluntatis ita est in anima, sicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus: sed quando Deus aliquid operatur in rebus naturalibus cõtra inclinationem naturæ, est opus miraculosum, sicut cum illuminat cæcum, vel suscitat mortuum: voluntas autem impii tendit in malum. cum igitur Deus iustificando hominẽ, moueat eum in bonum, videtur quod iustificatio impii miraculosa.

¶ 3 Præt. Sicut sapientia est donum Dei, ita & iustitia: sed miraculosum est, quòd aliquis subito sine studio sapientiam assequatur à Deo. ergo miraculosum est, quod aliquis impius iustificetur a Deo.

¶ Sed contra. Opera miraculosa sunt supra potentiam naturalem: sed iustificatio impii non est supra potentiam naturalem. dicit enim * Augustin. in lib. de prædest. sanctorum, quod posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum: habere autem fidem quemadmodum habere charitatem, gratiæ est fidelium. ergo iustificatio impii non est miraculosa.

*c. 5. non procul a fi. to. 7.

¶ Respondeo dicendum, quòd in operibus miraculosis tria consueuerunt inuenIri, quorum vnum est ex parte potentiæ agentis, quia sola diuina virtute fieri possunt, & ideo sunt simpliciter mira, quasi habentia causam occultam, vt in primo * dictum est: & secundum hoc tam iustificatio impii quàm creatio mundi, & vniuersaliter omne opus, quod à solo Deo fieri potest, miraculosum dici potest. Secundo in quibusdam miraculosis operibus inuenitur, quòd forma inducta est supra naturalem potentiam talis materiæ; sicut in suscitatione mortui vita est supra naturalem potẽtiam talis corporis, & quantum ad hoc, iustificatio impii non est miraculosa: quia naturaliter anima est gratiæ capax. eo enim ipso, quòd facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiam, vt * Augustin. dicit. Tertio modo in operibus miraculosis inuenitur aliquid præter solitum & consuetum ordinem causandi effectum: sicut cum aliquis infirmus sanitatem perfectam assequitur subito præter solitum cursum sanationis, quæ fit a natura, vel arte: & quantum ad hoc, iustificatio impii quandoque est miraculosa, & quandoque non. Est enim iste communis & consuetus cursus iustificationis, vt Deo mouente interius animam, homo conuertatur ad Deum, primo quidem conuersione imperfecta, ut postmodum ad perfectam deueniat: quia charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, sicut * Augustin. dicit. Quandoque verò tam vehementer Deus animam mouet, vt statim quandam perfectionem iustitiæ assequatur, sicut fuit in conuersione d Pauli, adhibita etiam exterius miraculosa prostratione: & ideo conuersio Pauli tanquam miraculosa in Ecclesia commemoratur celebriter.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quędam miraculosa opera etsi sint minora, quam iustificatio impii quãtum ad bonum quod fit: sunt tamen præter consuetum ordinem talium effectuũ, & ideo plus habent de ratione miraculi.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ non quandocunque res naturalis mouetur contra suam inclinationem, est opus miraculosum, alioquin miraculosum esset, quòd aqua calefieret, vel quòd lapis sursum proiiceretur, sed quando quę hoc fit præter ordinem proprię causæ, quę nata est facere hoc. Iustificare autem impium nulla alia causa potest nisi Deus, sicut nec aquam calefacere nisi ignis: & ideo iustificatio impii a Deo quantum ad hoc, non est miraculosa.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sapientiam & scientiam homo natus est acquirere a Deo per proprium ingenium & studium, & ideo quando præter hunc modum homo sapiens, vel sciens efficitur, est miraculosum: sed gratiam iustificantem non est homo natus acquirere per suam operationem, sed Deo operante: vnde non est simile.

QVAEST. CXIIII.

De merito, quod est effectus gratiæ cooperantis, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de merito, quod est effectus gratię cooperantis.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum homo possit aliquid mereri à Deo.

¶ Secundo, Vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam ęternam.

Universidad de Deusto Biblioteca

tia supremi ordinis est super totum naturæ ordinem, vt in præcedenti articulo ad secundum habes. Et quia mediū nunc hoc, nūc illud induit extremum, ideo potentia animæ ad gratiam quando quæ naturalis, quandoque non naturalis, sed obedientialis vocatur. Simpliciter autem non est naturalis, quoniam ad res supremi ordinis est: sed deficit a ratione miraculi iusti ficatio, propter illud naturalitatis, quod est in anima, præcipue a theologo cōsiderata, qui quoniam Deus ab initio instituit creaturam rationalem ad hunc supremū ordinem eleuandam per sua etiam opera, ideo vt naturale hoc accipit, quod non acciperet, si Deus solum naturalem ordinem rerū creasset, ac instituisset. Et per hoc patet responsio ad primum dubium.

¶ Ad secundum dicitur, quòd inter mortuum, seu cęcum & impiū, hoc interest, q̄ in impio est velut potētia occupata sub altero contrario, sicut potens calefieri actu frigidū existens: in mortuo autem, aut cęco non est potentia sub altero contrario, sed omnino non est potentia: quia de priuatione ad habitum non est regressus, nisi per resolutionem ad primum. Vnde obiectio nihil obstat, quia de potentia propinqua est sermo, quālis occupata, non de potentia remota per resolutionem ad vltimum.

699 Sup. q. 21. art 4. Et 2. dist. 5. q. 2. ar. 1. Et di. 28. ar. 4. Et Heb. 6. l. 3.

*li. 8. c. vlti. post medium to. 5.

¶ Tertio, Vtrum aliquis per gratiam possit mereri vitam ęternam ex condigno.

¶ Quarto, Vtrum gratia sit principium merendi mediante charitate principaliter.

¶ Quinto, Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam.

¶ Sexto, Vtrum homo possit eam mereri alii.

¶ Septimo, Vtrum possit sibi aliquis mereri reparationem post lapsum.

¶ Octauo, Vtrum possit sibi aliquis mereri augumentum gratiæ, vel charitatis.

¶ Nono, Vtrum possit sibi mereri finalem perseuerantiam.

¶ Decimo, Vtrum bona temporalia cadant sub merito.

ARTICVLVS I.

Vtrum homo possit aliquid mereri à Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non possit aliquid mereri a Deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc, quòd reddit alteri quod debet: sed per omnia bona quæ facimus, non possumus sufficienter recompensare Deo quod debemus, quin semper amplius debeamus, vt etiam * Philosophus dicit in 8. Ethic. vnde & Luc. 17. dicitur, Cū omnia quæ præcepta sunt feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. ergo homo non potest aliquid mereri à Deo.

¶ 2 Præt. Ex eo quòd aliquis sibi proficit, nihil videtur mereri apud eū cui nihil proficit: sed homo bene operando sibi proficit, vel alteri homini, non autem Deo. dicitur enim Iob 35. Si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non potest aliquid à Deo mereri.

¶ 3 Præt. Quicunque apud aliquem aliquid meretur, constituit eum sibi debitorem. debitum enim est, vt aliquis merenti mercedem rependat, sed Deus nulli est debitor. vnde dicitur Rom. 10. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? ergo nullus à Deo potest aliquid mereri.

In contrarium est, quod dicitur Ierc. 31. Est merces operi tuo: sed merces dicitur, quod pro merito redditur. ergo videtur quòd homo possit à Deo mereri.

¶ Respondeo dicendum, quòd meritum, & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompensatur pro retributione operis, vel laboris, quasi quoddam pretium ipsius. Vnde sicut reddere iustum pretium pro re accepta ab aliquo, est actus iustitiæ: ita etiam recompensare mercedem operis, vel laboris, est actus iustitiæ. Iustitia autem æqualitas quædam est, vt patet per * Philosophum in 5. Ethico. & ideo simpliciter est iustitia inter eos, quorum est simpliciter æqualitas: eorum verò quorum non est simpliciter equalitas, non est simpliciter iustitia, sed quidam iustitiæ modus potest esse: sicut dicitur quoddam ius paternum, siue dominatiuum, ut in eodem lib. * Philosophus dicit, & propter hoc in his, in quibus est simpliciter iustum, est etiam simpliciter ratio meriti, & mercedis. In quibus autem est secundum quid iustum, & non simpliciter, in his etiam non simpliciter est ratio meriti, sed secundum quid, in quantum saluatur ibi iustitiæ ratio: sic enim & filius meretur aliquid a patre, & seruus a domino. Manifestum est autem, quòd inter Deum & hominem est maxima inæqualitas (in infinitum enim distant) & totum quod est hominis bonum, est à Deo: vnde [d] non potest hominis à Deo esse iustitia secundum absolutam equalitatem, sed secundum proportionem quandam, inquantum scilicet vterque operatur secundum modum suum. Modus autem & mensura humanæ virtutis homini est à Deo: & ideo meritum hominis apud Deum esse non potest, nisi secundum præsuppositionem diuinæ ordinationis, ita scilicet vt id homo consequatur à Deo per suam operationē, quasi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit: sicut etiam res naturales hoc consequuntur per proprios motus, & operationes, ad quod à Deo sunt ordinatæ, differenter tamē: quia creatura rationalis seipsam mouet ad agendum per liberum arbit. vnde sua actio habet rationem meriti, quod non est in aliis creaturis.

ARTICVLVS I.

¶ Super quæstio. 114. Articu. I.

INtstu. primi ar. q. 114. & vltimæ aduerte tres terminos, ly homo, ly mereri, ly a Deo. Nam sermo est de homine, & non de homine adoptato in filium Dei, non de homine in statu peccati vel gratiæ, sed absolute. Mereri autem primo in seruitiis in uentum videtur, quibus merecdem merentur, in quib. primo merces nominata apparet. vnde & mercenarii dicti sunt, qui vt mereantur mercedem, seruiūt. Verum a seruitiis ad obsequia & beneficia extensum experimur, dum & obsequentes & benefacientes, benemeritos de nobis, seu republica vocamus. Et cū multipliciter meriti ratio contingat, hic sumitur in cōmuni, ut comprehendit sub se meritum congrui & condigni. Et quia experientia testatur aliquem communi iudicio mereri bonū aliquod propter sua opera, vel pœnam aliquam, sed non a me, vel illo: ideo adiungitur ly, a Deo, ut determinetur retributor mercedis. Est igitur sensus tituli, utrū homo possit aliquid facere, cui debeat merces a Deo.

In priori bus 4. ca. to. 5.

c. 6. to. 5.

D. 803.

¶ In corpore ar. aduerte, q̄ in communi loquēdo, in merito concurrūt quatuor, s. persona merens seu merita, ipsum meritū, merces, & persona reddens mercedē. Et licet ista quatuor exæquantur nō solum meritū, sed præmium, tamen ordo ad hæc omnia exigitur ad rationem meriti. Oportet enim meritū cē alicuius vt meretis, & alicuius vt debitæ mercedis, & ad aliquem redditorem mercedis: frustra. n. operator & laborat quis pro mercede a nullo habenda. Exhibitio autem meriti, & redditio mercedis, actus ad alterum sunt secundum æqualitatem rei ad rem, s. meriti ad mercedem, & econuerso: ideo ad rōnem meriti exigitur rō iusti, quamuis non sufficiat. plus nanque ad rōnem meriti exigit: nā iusti & debiti ratio sine lib. arb. inueniuntur in rebus. Iustum nam que est aquilæ naturæ, vt habeat rostrum: homini ut habeat manus, & granibus & leuibus ut sint in locis suis: femineo sexui vt iungatur masculo &c. & hæc sunt debita illis. Sed ad rōnem meriti exigitur uoluntarium: nullus enim meretur, aut demeretur naturalibus, vel inuitis passionibus, vel accedentibus. Et qm iustum inter

inter duos est, & ad diuersos diuersimode, & voluntarium, nisi ad aliquem alterum ordinetur, nullum alterum respicit: ideo rō meriti ex ratione iusti voluntarii & ordinis ad alterum integrari dr in litera, dum primo de iusto, inde de præordinatione Dei, & demum de libero arbitr. intentum concluditur. Et quoniam in speciali de merito a Deo quo modo est, & redditor mercedis debitor est, & omnis debitor alicuius debitor est, & Deus nulli potest esse debitor nisi sibi: idcirco sicut in rebus naturalibus Deus dā do manus homini, marē fœminæ &c. dat debita reb. ex ordinatione sua, s. ipsius Dei, ac per hoc quasi sibi ipsi soluit debitum, & sic ibi est rō iusti, vt in secundo contra Genti. c. 29. habes diffuse: ita in redditione mercedis debitæ merito humano Deus nō aliter pōt constitui debitor, nisi p quāto ab ipsomet Deo præsupponit ordinatus actus ille ad consequendū mercedem illā: sic enim Deus constituitur debitor sibi ipsi, & reddēdo nobis mercedem, sue satisfacit ordinationi. Vnde & paterfamilias redditus mercedem operariis vineæ, prius conduxit eos conuentione, vel promissione facta de mercede per seipsum. Propter quod in litera author rationem meriti humani impossibilē esse constituit: nisi ex præordinatione diuina, ex qua meritorius actus habet, q̄ respiciat Deū vt debitorē.

D. 431.

700 Sup. q. 109 ar. 5. & locis ibidē inductis.

*ar. 1. huius q̄.

¶ In eodem ar. circa rōnem iusti inuentam in merito hominis apud neū aduerte q̄ meritū tale vltra respectus, quos hēt ad hominem merentem, & Deum vt præordinātem, habet duos alios, alterum ad mercedem: alterum ad redditorem mercedis. Et quidem si comparetur meritum hominis ad Deum, nunquam inuenietur iustum simpliciter, vt in litera dicitur. Sed si comparetur meritum hominis ad mercedem debitam secundū se, sic non inconuenit inueniri iustum simpliciter: quoniam non inconuenit æquiualere meritum præmio reddendo, & ordinari a Deo actum meriti tanti valoris ad æquiualens præmium. Et quoniam merces reddenda a Deo, quantumcunque secundum se sit æquialens merito, vt tamen redditur a Deo, excedit meritum hominis, cuius ad Deum non potest esse æqualitas simpliciter in aliquo: ideo simpliciter hominis ad Deum nō potest esse meritum simpliciter, sed secundum proportionem, vt in litera dicitur. quamuis hominis ad ipsam mercedem absolute possit esse meritum simpliciter, sicut & iustum.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd homo inquantum propria voluntate facit illud quod debet, meretur: alioquin actus iustitiæ, quo quis reddit debitum, non esset meritorius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus ex bonis nostris non quærit vtilitatem, sed gloriam, idest, manifestationem suæ bonitatis, quod etiam ex suis operibus quærit. Ex hoc autem quòd cum colimus, nihil ei accrescit, sed nobis: & ideo meremur aliquid à Deo, non quasi ex nostris operib. aliquid ei accrescat, sed inquantum propter eius gloriam operamur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia actio nostra non habet rationem meriti, nisi ex præsuppositione diuinæ ordinationis, non sequitur quod Deus efficiatur simpliciter [d] debitor nobis, sed sibiipsi, inquantum debitum est, vt sua ordinatio impleatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. Illud enim homo à Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur, sicut dictum est: * sed homo secundum suam naturam ordinatur ad beatitudinem sicut ad finem, vnde etiam naturaliter appetit esse beatus. ergo homo per sua naturalia absque gratia mereri potest beatitudinem, quæ est vita æterna.

¶ 2 Præt. Idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium: sed minus debitum est bonum, quod fit ab eo qui minoribus beneficiis est prœuentus. cum igitur ille, qui habet solum bona naturalia, minora beneficia sit consecutus à Deo, quàm ille qui cum naturalibus habet gratuita, videtur quòd eius opera sint apud Deum magis meritoria: & ita si ille, qui habet gratiam, potest mereri aliquo modo vitam æternam, multo magis ille qui non habet.

¶ 3 Præte. Misericordia & liberalitas Dei in infinitum excedit misericordiam, & liberalitatem homanam: sed vnus homo potest apud alium mereri, etiam si nunquam suam gratiam ante habuerit. ergo videtur quòd multo magis homo absque gratia vitam æternam possit à Deo mereri.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

¶ Respondeo dicendum, quod hominis sine gratia duplex status considerari potest, sicut * supra dictū est. Vnus quidem naturæ integræ, qualis fuit in Adam ante peccatum. Alius autem naturæ corruptæ, sicut est in nobis ante reparationem gratiæ. Si ergo loquamur de homine quo ad primum statum, sic vna ratione non potest mereri absque gratia vitam æternam per pura naturalia, quia scilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuina. Actus autem cuiuscunque rei non ordinatur diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ est principium actus: hoc enim est ex institutione diuinæ prouidentiæ, ut nihil agat vltra suam virtutem. Vita autem æterna est quoddam bonum excedens proportionem naturæ creatæ: quia etiā excedit cognitionem & desiderium eius, secundum illud 1. ad Corinth. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et inde est, quòd nulla natura creata est sufficiens principium actus meritorii vitæ æternæ, nisi superaddatur aliquod supernaturale donum, quod gratia dicitur. Si verò loquamur de homine sub peccato existente, additur cum hoc secunda ratio propter impedimentum peccati. Cum enim peccatum sit quædā Dei offensa excludens à vita æterna, ut patet per * supradicta, nullus in statu peccati existens potest vitam æternam mereri, nisi prius Deo reconcilietur dimisso peccato, quod fit per gratiam. Peccatori enim non debetur vita, sed mors, secundum illud Ro. 6. Stipendia peccati mors.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus ordinauit humanam naturam ad finem vitæ æternæ consequendum non propria virtute, sed per auxilium gratiæ. Et hoc modo eius actus potest esse meritorius vitæ æternæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo sine gratia non potest habere

¶ Super quæstionis centesimæ decimæ quartæ, Articulum secundum.

IN ar. 2. eiusdem q. dubium occurrit de superfluitate, quia author in q. 109. eundem articulum mouit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd non inconuenit diuersis rationibus in diuersis

¶ In eodem primo artic. circa ordinationem diuinam concurrentem ad rationem meriti apud Deum, dubium occurrit, An talis præordinatio diuina fiat vniuersaliter per communicatū principium operis meritorii, an rō meritorii quandoque fiat per solam diuinam ordinationem actus ad tale præmium. Sed quoniam in articulo tertio res hæc in speciali de merito vitæ æternæ discutienda est, ideo fat sit pro nūc scire dubitare, & notare, q̄ id dr esse merces reddenda a Deo nostro merito, ad quod consequendum Deus dedit nobis virtutem operatiuam liberam.

q. 109. ar. 2.

¶ In eodem primo articulo, aduerte Nouitie, q̄ præordinationem diuinam nostri actus in ratione meritorii nec ab ipso Deo nec ab alio retributore oportet sortiri illam mercedem, vt paret in eo qui aliquanto tempore perseuerans in bono, obicem ponit primo ante retributionis tempus. Et rō est, quia non ois præordinatio est præordinatio prædestinationis, quæ esse actum infallibiliter consequitur, sed aliqua præordinatio est prouidentiæ, non euentus, sed causæ. & propterea mater bene merita de filio, quandoque merce dem honoris debita a filio, nec ab ipso filio sortitur, nec a Deo, qui præordinauit matri benemeritæ talem honorem deberi, fit ut filius honorem huiusmodi impendat. Et ex eadē radice euenit, vt Iudas post multa merita vitæ æternæ, non consequutus fuerat eam, nihil enim ex huiusmodi euentrib. diuinæ ordinationi deperit.

q. 71. ar. 6. & q. 73. & 87. & 96. 113. art. 2.

diuersis locis eisdem q̃nem mouere, vt vnusquisque tractatus integer fiat. Hæc ergo q̃ de merito vitæ æternæ per gratiã, potest dupliciter occurrere. Primo, de merito hmõi, vt hẽt rõnem finis respectu gratiæ. Et sic spectat ad q̃, de necessitate gratiæ, quæ est necessitas ex suppositione, s. ad habendum tale quid, quæ vocatur necessitas finis. Et hoc modo superius hæc q̃ integrauit tractatum de necessitate gratiæ.

¶ Secundo de merito hmõi, ut hẽt rõnem effectus respectu gratiæ. Et sic hic tractat ad integritatem tractatus de secundo effectu gratiæ, q̃ est meritum, vt patet & ex initio tractatus huius, & præcedentis quæstionis.

¶ In eodem arti. 2. aduerte, q̃ quia nec ex tit. arti. nec ex ratione allata in litera hꝰ, q̃ hic sit sermo de potẽtia Dei absoluta, sed titulus est de potentia meritoria vitæ æternæ, an sit propria gratiæ, ita quòd ipsa sola hoc possit inter creatas naturas. hoc est, n. quærere, an sine gratia &c. Ratio quoque literæ superdiuina prouidentia, quæ statuit actum non ordinari ad aliquid excedens proportionẽ virtutis, quæ est principium actus, fundatur: ideo ex hoc loco nullus sumat esse doctrinã authoris, q̃ homo sine gratiæ habituali dono per diuinam potentiam non possit mereri vitam æternã. Dicet forte quispiã, non esse contra authoris doctrinã, q̃ homo ex gratuita Dei ordinatione absque habituali dono mereatur per actum liberi arbitrii, puta, opera pietatis, vitam æternam.

¶ In responsione ad tertium eiusdẽ articuli dubiũ occurrit circa illud, s. q̃ hõ non potest mereri ab alio homine quem prius offendit, nisi ei satisfaciens reconciletur. Vt. n. hoc falsum: nam potest quis operari pro eo quẽ offendit, ante reconciliationem sic, vt constituat eundem sibi debitorem ad reddendum mercedem, vt patet si ponamus Ioannem offendisse Petrum contumelia, vel rapina, & postmodum videns eiusdem Petri filium innasum ab inimicis ad mortem, liberet illũ, periculo mortis seipsum exponens pro hoc. constat namque quod tunc Ioannes meretur a Petro, quem prius offenderat, & tamen nõ erat sibi reconciliatus.

Præterea. Aliquis potest seruire locando operas suas ei, quem offendit contumelia, vel furto, manente offensa, & meretur mercedem ab eo: alioquin operarius qui seruiuit pro centum, posset priuari ab illo propter furtum decem, vel propter contumeliam.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, q̃ in his & similibus, licet nõ prius tempore, tamen prius natura intelligitur satisfactio, & reconciliatio facta, quã meritum. Nam quia in maiore claudituꝛ minus, Petro satisfeciſſe intelligitur Ioannes, qui pro eo vitã disꝛimini exposuit: & sic meretur veniã, ac amicitiam a Petro, a quibus offensa excludebat.

¶ Ad secundum dicitur, q̃ quia offensa pro tanto excludit meritum, pro quãto excludit debitũ mercedis ab offenso, si offensa præcedens nõ purgatur per sequens seruitium, nunquã merebitur mercedem, sed seruitium suum per modum solutionis debiti satisfacit in toto, vel parte. Si autem purgatur & abundat, iam redditur primi argumẽti solutio, & sic homo ab homine offenso non potest mereri antequam satisfaciat. Posset quoq; dici ad hoc dubiũ vnico verbo, quòd author intẽdat de merito apud amicum, seu patrẽ, qua le est meritum nostrum apud deum, vt sic simile sit de Deo, & homine offenso. Prima tamen responsio formalis est.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in gratia constitutus posſit mereri uitam æternam ex condigno.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd homo in gratia constitutus non possit mereri vitam æternam ex condigno. Dicit enim Apost. ad Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis: sed inter alia opera meritoria maximè videntur esse meritoriæ sanctorum passiones. ergo nulla opera hominum sunt meritoria vitæ æternę ex condigno.

¶ 2 Præt. Super illud Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna. dicit* glos. Posset rectè dicere, Stipendium iustitiæ vita æterna: sed maluit dicere, Gratia Dei, vita æterna, vt intelligeremus Deum ad æternam vitam pro sua miseratione nos perducere, non meritis nostris: sed id quod ex condigno quis meretur, non ex miseratione, sed ex merito accipit. ergo videtur quòd homo non possit per gratiam mereri vitam æternam ex condigno.

¶ 3 Præt. Illud meritum videtur esse æquale opus operi, quod ex gratia procedit: quia quanto est perfectius principium actionis, tanto est perfectior actio. Sequeretur autem ratio suppositæ æqualitate operationis vtrobique.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad primam rationem inducta dissimiliter se habet in Deo, & in homine. nam homo virtutem beneficiendi habet à Deo, non autem ab homine: & ideo à Deo non potest homo aliquid mereri, nisi per donum eius, quod Apostolus signanter exprimit dicens. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Sed ab homine potest quis mereri antequã ab eo acceperit, per id quod accepit à Deo. Sed quantum ad secundam rationem sumptam ex impedimento peccati, simile est de homine, & de Deo, quia etiam homo ab alio mereri non potest, quem offendit prius, nisi ei satisfaciens reconciletur.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in gratia constitutus posſit mereri uitam æternam ex condigno.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd homo in gratia constitutus non possit mereri vitam æternam ex condigno. Dicit enim Apost. ad Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis: sed inter alia opera meritoria maximè videntur esse meritoriæ sanctorum passiones. ergo nulla opera hominum sunt meritoria vitæ æternę ex condigno.

¶ 2 Præt. Super illud Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna. dicit* glos. Posset rectè dicere, Stipendium iustitiæ vita æterna: sed maluit dicere, Gratia Dei, vita æterna, vt intelligeremus Deum ad æternam vitam pro sua miseratione nos perducere, non meritis nostris: sed id quod ex condigno quis meretur, non ex miseratione, sed ex merito accipit. ergo videtur quòd homo non possit per gratiam mereri vitam æternam ex condigno.

¶ 3 Præt. Illud meritum videtur esse æquale opus operi, quod ex gratia procedit: quia quanto est perfectius principium actionis, tanto est perfectior actio. Sequeretur autem ratio suppositæ æqualitate operationis vtrobique.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad primam rationem inducta dissimiliter se habet in Deo, & in homine. nam homo virtutem beneficiendi habet à Deo, non autem ab homine: & ideo à Deo non potest homo aliquid mereri, nisi per donum eius, quod Apostolus signanter exprimit dicens. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Sed ab homine potest quis mereri antequã ab eo acceperit, per id quod accepit à Deo. Sed quantum ad secundam rationem sumptam ex impedimento peccati, simile est de homine, & de Deo, quia etiam homo ab alio mereri non potest, quem offendit prius, nisi ei satisfaciens reconciletur.

¶ Respondeo dicendum, quòd opus meritorium hominis dupliciter considerari potest. Vno modo, secundum quod procedit ex libero arbi. Alio modo, secundum quod procedit ex gratia Spiritussancti. Si consideretur secundum substantiam operis, & secundum quod procedit ex libero arb. sic non potest ibi esse condignitas propter maximam inæqualitatem: sed est ibi cõgruitas propter quandam æqualitatem proportionis. Videtur enim congruum, vt homini operanti secundum suã virtutem, Deus recompenset secundum excellentiam suæ virtutis. Si autem loquamur de opere meritorio, secundũ quod procedit ex gratia Spiritussancti, sic est meritorium vitę æternę ex condigno. Sic enim valor meriti attenditur secundum virtutem Spiritussancti mouentis nos in vitam æternam, secundum illud Ioan. 4. Fiet in eo fons aquę salientis in uitam æternam. Attenditur etiam pretium operis secundum dignitatem gratię, per quam homo consors factus diuinę naturę, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipso iure adoptionis, secundum illud Roma. 8. Si filij, & hæredes.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apost. loquitur de passionibus sanctorum secundum eorum substantiam.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ verbum illius glo. intelligendum est quantum ad primam causam pertinendi ad vitam æternam, quæ est miseratio Dei, meritum autem nostrum est causa subsequens.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ gratia pit ab æqua dignitate meriti ad mercedem.

¶ In corpore Arti. aduerte q̃ illa duo. s. motio Spiritussancti, & gratia, non sunt duæ disparatæ causæ meriti, sed sunt causæ subordinatæ, motio quidem Spiritussancti vt actio causæ primæ, & gratia vt cã secunda operis inquantum meritorii. Mouet. n. Spiritus sanctus hominem ad merendum mediante gratia, propter q̃ litera de motione Spiritussancti loquens, affert illud Ioan. 4. Fit in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Et intendit author, q̃ quia opus elicitur a gratia, hẽt q̃ sit meritorium ex condigno ex vtra que sui propria causa, scilicet prima, & proxima. Nec altera superfluit: quoniam non sunt eiusdem ordinis. Et contra primæ quidem causæ sufficientiam non occurrunt contradictores.

¶ Contra secundum autem occurrit Sco. in 1. sent. dis. 17. q. 1. tenens, q̃ actus elicitus a gratia non est meritorius simpliciter vitæ æternæ, sed oportet q̃ vitra hoc, q̃ sit informatus gratia, sit acceptus Deo, i. ordinatus a Deo ad consequendam vitam æternam: & in tali ordinatione seu acceptione passiua, compleri dicit rationem meriti ex condigno.

¶ Arguitq; primo sic. Si actus ex solis itrinsecis agenti esset sic ordinatus ad beatitudinem, sequeretur q̃ Deus non posset ei, qui sic operatus est, non retribuere beatitudinem, nisi iniuste eam subtrahendo: hoc est falsum. ergo talis ordo est ex sola voluntate diuina.

¶ Secundo sic. Præmium semper est maius bonum merito, & iustitia stricta, non redditur melius pro minus bono. ergo actus meritorius non est dignus tali præmio ex bonitate quam habet ex suis principiis.

¶ Sed hæc facile soluuntur. Nã ad primũ dꝺ, q̃ iniuste subtraheretur merces tpe debito ei, qui operatus est ex gratia, & Deus, qui est debitor sibiipsi, qui ordinauit nõ per superadditam ordinationem (vt Scotus putauit) sed q̃ ipsam gratiã eius actũ esse meritoriũ ex hoc ipso solo q̃ est agratia, q̃ est talis naturæ, si cut non pót contra seipsum facere, ita non potest subtrahere mercedem. Cum quo tñ stat, q̃ potest etiã beatos oẽs annihilare de potentia absoluta: sed hoc est extra qõnem præsentem.

¶ Ad ẽm dicitur, q̃ liberalitas diuina remunerans supra meritum, non admit merito vim suam. Ex hoc nanque, quod Deus actui merenti gloriam ut unum, reddit gloriam vt duo, non adimitur actui illi, quin meruerit secũdum strictam iustitiam gloriam vt vnum. Vnde ratio illa non probat, q̃ actus non sit meritorius: sed hoc, q̃ nõ sit meritorius totius præmii, quod dat Deus, supposita tali liberalitate.

¶ Et tu habes in litera pro doctrina S. Thomæ, authoritatem Apostoli, Si filii, hæredes &c. vbi potest fundare rõnem: quia filio obedienti, & ut filio operanti debetur hæreditas paterna ex solo ipso iure striſto, ita q̃ non nisi iniuste potest priuari: sed sola gratia cõstituit filios Dei, seclusa quacunque ordinatione. ergo. Superflua quoque est superaddita ordinatio illa: qm̃ quicquid per illam fit, saluatur melius per motionem Spiritussancto mediante gratia. Vi

lificat quoque gratiam positio illa, dum ei proprium opus subtrahit. s. meritum, & nos non posse per gratiam mereri, nisi dispositiue ponit quæ omnia aliena a theologia reali sunt. Et tu potes scire hanc esse veram mentem authoris ex doctrina eius in q. 2. superius, vbi ostensum est, q̃ actus humanus ex hoc q̃ est bonus, vel malus moraliter, hẽt rõnem meriti, vel demeriti, ẽt apud Deum. Ex hoc nãque sequitur, q̃ ex hoc ipso q̃ actus est bonus, est ordinatus a Deo ad p̃miu m, & hoc, ut ibi dicitur, quantũ est ex rõne actus, nec oportet aliam ordinationem superaddere. *ar. 1. huius qõ.

¶ In eodem articulo dubium occurrit, Quo pacto possit hõ per gratiam mereri ex cõdigno vitam æternam, cũ inter Deũ & creaturam quãcunque, multo minus quam inter patrem & filium possit esse iustum simpliciter. Constat. n. q̃ homo in gratia, creatura pura est, & filius adoptiuus non plus iusti sortiẽ apud patrem, quam filius simpliciter, mereri autem ex condigno, ad iustum simpliciter spectat.

¶ Ad hoc dicitur: q̃ opus meritoriũ ex gratia, & Spiritusancto procedẽs põt comparari ad Deum retributorem. Et sic propter rationes allatas, solam rationem iusti dominatiui, seu paterni uideo, iuxta illud Apostoli 2. ad Timot. 4. Quam reddet dominus iustus iudex. Si autem refertur ad mũrcedẽ, s. vitam æternam, sic est rõ iusti simpliciter, & æqualitas. Et ad hanc æqualitatẽ tendunt verba litẽræ, ut patet in responsione ad tertium. Quòd si quis dicere velit, q̃ inter opus meritorium, ut est a Spiritusancto, & Deum, est iustum simpliciter, aduertat quòd iustum quæritur inter reddentem & debitorem, & operatorem qui remuneratur, & non inter primam causam mercedis, & meriti. D. 1174. q. 9. ar. 1. *In hom. Pentec. & est 30. in euang. a prin. illius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia sit principium meriti principalis per charitatem, quam per alias virtutes.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd gratia non sit principium meriti principalius per charitatem, quam per alias virtutes. Merces enim operi debetur secundum illud Matth. 20. Voca operarios, & redde illis mercedem suam: sed quælibet virtus est principium alicuius operis: est enim virtus habitus operatiuus, vt supra habitum est. *ergo quælibet virtus est æqualiter principium merendi.

¶ 2 Præt. Apostolus dicit 1. ad Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum proprium laborem: sed charitas magis diminuit laborem, quàm augeat: quia, sicut Augustinus † dicit in li. de verbis dom. omnia sæua & inmania, facilia & prope nulla facit amor. ergo charitas non est principalius principium merendi, quam alia virtus.

¶ 3 Præt. Illa virtus videtur principalius esse principium merendi, cuius actus sunt maximè meritorii: sed maximè meritorii videntur esse actus fidei, & patientiæ, siue fortitudinis, sicut patet in martyribus, qui pro fide patienter, & fortiter vsque ad mortẽ certauerunt. ergo aliæ virtutes principalius sunt principium merendi, quàm charitas.

¶ Sed contra est, quod Dominus Io. 14. dicit. Si quis diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Sed in manifesta Dei cognitione consistit vita æterna, secundum illud Io. 17. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solũ Deũ verum & viuum. ergo meritum vitæ æternæ maximè residet penes charitatem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ex dictis * accipi potest, humanus actus habet rationem merendi ex duobus. Primo quidem & principaliter ex diuina ordinatione, secundum quod actus dicitur esse meritorius illius boni, ad quod homo diuinitus ordinatur. Secundo verò ex parte liberi arbitrii, inquantum. s. homo habet præ cęteris creaturis, ut per se agat voluntariè agens. Et quantum ad vtrunque principalitas meriti penes charitatem consistit. Primo enim considerandum est, q̃ vita æterna in Dei fruitione consistit: motus autem humanæ mentis ad fruitionem diuini boni, est proprius actus charitatis, per quem omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finem, secundum quod aliæ virtutes imperantur à charitate. & ideo meritum vitæ æternę primo pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes secundario, secundum quod eorum actus à charitate imperantur. Similiter etiam manifestum est, quòd id quod ex amore facimus, maximè voluntariè facimus. Vnde etiam secundum quod ad rationem meriti requiritur quòd sit voluntarium, principaliter meritum charitati attribuitur.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod charitas, inquantum habet ultimum finem pro obiecto, mouet alias virtutes ad operandum. Semper enim habitus ad quem pertinet finis, imperat habitibus, ad quos pertinent ea quę sunt ad finem, ut ex supradictis patet. *

¶ Ad secundum dicendum, q̃ opus aliquod potest esse laboriosum, & difficile dupliciter. Vno modo ex magnitudine operis: & sic magnitudo laboris pertinet ad augmentum meriti, & sic charitas non diminuit laborem, immo facit aggredi opera maxima, magna enim operatur si est, vt Gregor. dicit in quadam homilia. * Alio modo ex defectu ipsius operantis. unicuique enim est laboriosum & difficile, quod non

Universidad de Deusto Biblioteca

702 2. 2. q. 182. ar. 2. co. Et 3. di. 30. ar. 5. Et 4. dis. 20. ar. 2. q. 3 & d. 49. q. 1. ar. 4. q. 4. & po. q. 6. ar. 9. cor. Et Ro. 8. le. 5. princip. Et Heb. 6. lec. 3. *55. ar. 2

†Augus. in Serm. 9. a medio. Et Ser. 48. de tpe, parum ante fi. t. 10.

701 3. q. 48. a. 1. co. Et 2. d. 27. ar. 3. & 2. 5. co. Et 3. di. 4. q. 3. art. 1. ad 1. & 5. Et Ro. 4. & 6. 6. fin & ca. 8. le. 4. fi. *Est Aug. in libr. de gra. & lib. arbi. c. 9. ante med. to. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est etiam in Christo, & vt vna meriti radix computata distinguitur cõtra aliam, scilicet
D.Sec. lib. arbitrium.

prompta voluntate facit: & talis labor diminuit meritum, & à charitate tollitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fidei actus non est meritorius, nisi fides d per dilectionem operetur, vt dicitur ad Galat. 5. Similiter etiam actus patientiæ & fortitudinis non est meritorius, nisi aliquis ex charitate hæc operetur, secundum illud 1. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam.

703 3.q.2.art. 11. cor. Et 2.d.27.ar. 4. ad 6. Et 3.di.19.q. 1.ar.1.q.1. cor. Et 3. cõt.c.149 & 159. Et ver.q. 29. ar. 6. & 7. cor. Et Io. 10.lec. 3. Et Ephe. 2.lect. 3. *In præfatione. Psal. 31.tom.8.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd homo possit sibi mereri primam gratiam. Quia, vt Augu. dicit, *fides meretur iustificationem: iustificatur autem homo per primam gratiam. ergo homo potest mereri sibi primam gratiam.

¶ 2 Præt. Deus non dat gratiam, nisi dignis: sed non dicitur aliquis dignus aliquo dono, nisi qui ipsum promeruit ex cõdigno. ergo aliquis ex condigno potest mereri primam gratiam.

¶ 3 Præte. Apud homines aliquis potest promereri donum iam acceptum: sicut quia accepit equum à domino, meretur ipsum bene vtendo eo in seruitio domini: sed Deus liberalior est quàm homo. ergo multo magis primam gratiam iam susceptam potest homo promereri à Deo per subsequentia opera.

¶ Sed contra est, quòd ratio gratiæ repugnat mercedi operum, secundum illud Ro. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: sed illud meretur homo, quod imputatur sibi secundum debitum: quasi merces operum eius. ergo primam gratiam non potest homo mereri.

¶ Respondeo dicendum, quod donum gratiæ considerari potest dupliciter. Vno modo secundum rationẽ gratuiti doni, & sic manifestum est, quòd omne meritum repugnat gratiæ: quia vt ad Rom. 2. Apostolus dicit, Si ex operibus, iam non ex gratia. Alio modo potest considerari secundum naturam ipsius rei quæ donatur, & sic etiam non potest cadere sub merito non habentis gratiam, tum quia excedit proportionem naturæ: tum etiam quia ante gratiam, in statu peccati homo habet impedimẽtum promerendi gratiam. s. ipsum peccatum. Postquam autem iã aliquis habet gratiam, non potest gratia iam habita sub merito cadere, quia merces est terminus operis: gratia verò est principium cuiuslibet boni operis in nobis, vt supra dictum est. * Si verò aliud donum gratuitum aliquis meretur virtute gratiæ præcedentis, iam non erit prima: vnde manifestum est, quòd nullus potest sibi mereri primam gratiam.

q.109. per totam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Augu. dicit in lib. Retrac. * Ipse aliquando in hoc fuit deceptus, quòd credidit initium fidei esse ex nobis, sed consummationem nobis dari ex Deo, quod ipse ibidem retractat: & ad hunc sensum videtur pertinere, q̃ fides iustificationem meretur. Sed si supponamus, sicut * fidei veritas habet, q̃ initium fidei sit in nobis à Deo, iam etiam ipse actus fidei consequitur primam gratiam, & ita non potest esse meritorius primæ gratiæ. Per fidem igitur iustificatur homo, non quasi homo credendo mereatur iustificationem, sed quia dum iustificatur, credit, eo quod motus fidei requiritur ad iustificationem impii, vt supra dictum est. *

*li.1.c.23 post med. tom.1.

Alias rei.

q.p̃c.ar.4.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non dat gratiam nisi dignis, non tamen ita quòd prius digni fuerint; sed quia ipse per gratiam eos facit dignos, qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omne bonum opus hominis procedit à prima gratia sicut à principio, non autẽ procedit à quocunque humano dono. Et ideo non est similis ratio de dono gratiæ, & de dono humano.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo possit alteri mereri primam gratiam.

704 2.d.27.ar. 6. Et 3. di. 19.q.1.ar. 2.q.1.cor. & art.5.q. 3.ad 5. Et 4.di.45.q. 2.ar.1.q.1. cor. Et 1. Tim.4.lec. 2. fin. *Gl.ordi. ibid.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd homo possit alteri mereri primam gratiam: quia Matth. 9. Super illud, Videns Iesus fidem illorum &c. dicit Gl. * Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem sic valuit aliena, vt intus & extra sanaret hominem: sed interior sanatio hominis est per primam gratiam. ergo homo potest alteri mereri primam gratiam.

¶ 2 Præt. Orationes iustorum non sunt vacuæ: sed efficaces, secundum illud Iacob. vlt. Multum valet deprecatio iusti assiduæ: sed ibidem præmittitur, Orate pro inuicem, vt saluemini. cum igitur salus hominis non possit esse nisi per gratiam, videtur quòd vnus homo possit alteri mereri primam gratiam.

¶ 3 Præt. Lucæ 16. dicitur. Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: sed nullus recipitur in æterna tabernacula, nisi per gratiam, per quam solam aliquis meretur vitam æternam, vt supra dictum est. * ergo vnus homo potest alteri acquirere merendo primam gratiam.

ar.1.huius q.& q.109 ar.5.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ierem. 15. Si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: qui tamen fuerunt maximi meriti apud Deum. videtur ergo quòd nullus possit alteri mereri primam gratiam.

¶ Respondeo dicendum. quòd sicut ex supradictis patet, * opus nostrum habet rationem meriti ex duobus. Primo quidem ex vi motionis diuinæ, & sic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti, secundum quod procedit ex libero arbitrio, inquantum volumus aliquid facimus, & ex hac parte est meritum cõgrui: quia congruum est, vt dum homo bene utitur sua virtute, Deus secũdum superexcellentem virtutem excellentius operetur. Ex quo patet, quòd merito condigni nullus potest mereri alteri primam gratiã, nisi solus Christus: quia vnusquisque nostrum mouetur à Deo per donum gratiæ, vt ipse ad vitam æternam perueniat, & ideo meritum condigni vltra hanc motionem non se extendit. Sed anima Christi mota est à Deo per gratiam, non solum vt ipse perueniret ad gloriam vitæ æternæ, sed etiam ut alios in eam adduceret, inquantum est caput Ecclesiæ, & author salutis humanæ, secundum illud ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis &c. Sed merito congrui potest aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, congruum est secundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis uoluntatem insaltuationeal terius: licet quandoque possit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquis sanctus iustificationem desiderat. Et in hoc casu loquitur authoritas Iere. vltimo inducta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alii ad salutem merito congrui, non merito condigni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd impetratio orationis innititur misericordiæ, meritum autem condigni innitur iustitiæ: & ideo multa orando impetrat homo ex diuina misericordia, quæ tamen non meretur secundum iustitiam,

¶ Super quæstionis 114. Artic. VII.

IN artic. 7. dubiũ occurrit circa rationem literæ ad probandum, q̃ nullus potest mereri ex condigno sibi reparationem post lapsum, quia. s. motio diuinæ gratiæ interrumpitur per lapsum. Contra hanc siquidem rõnem instatur. Primo, quia non exigitur ad hoc, q̃ aliquã sit merces reddenda ex condigno, q̃ motio diuinæ gratiæ non interrumpatur. ergo ratio literæ, quæ ex interruptione infert non meritum, nihil valet. Assumptum patet quia Iudas quando quæ meruit uitam æternam ex condigno, & tamẽ motio diuinæ gratiæ fuit interrupta. Et confirmatur, quia tantum est dicere, q̃ interruptio gratiæ facit, vel exigit aliquid non cadere sub merito condigni, quantũ dicere, nihil meretur ex condigno, nisi ad quod continuata gratia peruenimus: quod est falsum.

705 2.di.27.2. 4.ad 3. Et Heb.6.le. 2.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis sciendum est, q̃ gratia dupliciter concurrit ad meritũ. Primo, vt constituens hominem in statu remunerabili: & hoc facit gratia constituendo hominem diuinæ naturæ cõsortem. Secundo, vt principium actus meritorii: & quia secundum non solũ præsupponit primum in rõne principii, sicut agere præsupponit esse, sed coexigit in rõne constituẽtis statum remunerabilis, ita quod nullus ex cõdigno meretur sibi homini, sed sibi cõstituto in gra mercedem, vel præmiũ simpliciter: ideo de rõne meriti ex condigno sibi, est constituere mercedẽ debitam sibi in statu gratiæ. Ita q̃ gratia non solum exigitur ad constituendam personam, quæ meretur, & cui meretur, sed cui exhibendum sit præmiũ. Et ratio huius est vniuersalis, quia. s. quodliber meritum efficit mercedem debitam sibi in solo statu digno mercede. nullus enim meretur aliquid exhibendum sibi in statu indigno mercede. Ex hoc autẽ q̃ status dignus mercede debita merito ex condigno constituitur gratia, sequitur q̃ impossibile est habere rõnem mercedis debitæ merito ex condigno, quod in rõne sua claudit statum oppositum, vt patet: & quia reparatio post lapsum in ratione sua claudit subiectum in statu oppositi, quia in peccato mortali per lapsum: ideo impossibile est, q̃ reparatio post

art.2.huius q.6. & q.109.ar. 1.

iustitiam, secundum illud Dan. 9. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuã, sed in miserationibus tuis multis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pauperes cleemosynas recipientes, dicuntur recipere alios in æterna tabernacula vel impetrando eis veniam orando, vel merendo per alia bona ex cõgruo, vel etiam materialiter loquendo, quia per ipsa opera misericordiæ, quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula.

ARTICVLVS VII.

Vtrum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum.

AD septimum sic proceditur. Videtur q̃ aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. Illud. n. quod iustè à Deo petitur, homo vt posse mereri: sed nihil iustius à Deo petitur, ut Aug. dicit, quàm q̃ reparetur post lapsum, secundum illud Ps. 70. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me Domine. ergo homo potest mereri, ut reparetur post lapsum.

¶ 2 Præt. Multo magis homini prosunt opera sua, quã profint alii: sed homo põt aliquo modo alteri mereri reparationem post lapsum, sicut & primam gratiã. ergo multo magis sibi mereri potest, vt reparetur post lapsum.

¶ 3 Præt. Homo, qui aliquando fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit sibi vitam æternam, ut ex supra dictis patet: * sed ad vitam æternam non potest quis peruenire nisi reparet̃ per gratiam. ergo videtur quod sibi meruit reparationem per gratiam.

¶ Sed contra est, quod dr Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatẽ, oẽs iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur. ergo nihil valebunt ei præcedentia merita ad hoc q̃ resurgat, nõ ergo aliquis põt sibi mereri reparationẽ post lapsum futurum.

¶ Respondeo dicendum, quòd nullus potest sibi mereri reparationẽ post lapsum futurum neq; merito cõdigni, neq; merito congrui. Meritoquidem condigni hoc sibi mereri non põt: quia ratio huius meriti dependet ex motione diuinæ gratiæ, quæ quidem motio interrumpitur per sequens peccatum, vt de oĩa beneficia, quæ post modum aliquis à Deo consequitur, quib. reparatur, non cadunt sub merito, tanquã in motione prioris gratiæ vsque ad hæc non se extendente. Meritum et congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur ne consequatur effectũ propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur. Multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod est & in eo qui meretur. & in eo cui meret̃ hic enim utrumque in unam personam concurrit, & ideo nullo modo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd desiderium, quo quis desiderat reparationem post lapsum, iustũ dr, & similiter oratio, quia tendit ad iustitiam: non tamen ita, q̃ iustitiæ innitatur per modum meriti, sed solum misericordiæ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ aliquis põt alteri mereri ex congruo primam gratiam: quia non est ibi impedimentũ, saltem ex parte merentis, quod inuenitur, dum aliquis post meritum gratiæ à iustitia recedit.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ quidã dixerunt, q̃ nullus meretur absolutè vitam æternam, nisi per actum finalis gratiæ. s. solum sub conditione, si perseuerat. Sed hoc irrationabiliter dr, quia quandoque actus vltimæ gratiæ, non est magis meritorius, sed minus quàm actus præcedentes propter ægritudinis oppressionem. Vnde dicendum, q̃ quilibet actus charitatis meretur absolutè vitam æternam: sed per peccatum sequens ponitur impedimentum præcedenti merito, vt non sortiatur effectũ: sicut etiam causæ naturales deficiunt à suis effectibus propter superueniens impedimentum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum homo possit mereri augmentum gratiæ, vel charitatis.

AD octauum sic proceditur. Videtur q̃ homo non possit mereri augmentum gratiæ, vel charitatis. Cum perseuerantiã status: ad hoc autẽ q̃ sit merces debita, non. Nec interruptio, quia impedit talem cõtinuitatem, impedit reparationẽ habere rationem mercedis: sed quia reparatio post lapsum includit in ratione sua interruptionem, ut lumen diaphanum: non sic autem est de uita æterna. & aliis, quæ meremur ex condigno.

706 2.di.27.2. 5.Et 4.di. 20.art. 2. q. 3. cor.

¶ Super quæstio. 114. Artic. VIII.

IN ar. 8. eiusdẽ q. nota q̃ author vti vr gratia, quasi motore, in principio corporis articuli, quia gratia est velut organum, seu medium,

medium, quo Spiritussanctus mouet nos, ac per hoc eadē motio attribuit Spiritui sancto, & gratiæ, & ad idem se extendere dicitur.

¶ In istione ad 3m eiusdē articuli dubiū occurrit duplex, primo circa id quod dr, secundo circa id quod supponitur. Falsum quidē vr, q augmentū gratiæ sit supra quantitatem, & non supra virtutē præexistentis gratiæ, nam in his, q non mole magna sunt, idem est majus, & melius, vt Aug. dicit. Et constat, q in maiori quantitate gratiæ est maior virtus. q in minori: ac per hoc augmentū gratiæ sicut excedit quantitate, ita excedit virtutem præexistentis gratiæ: non sic aut̄ est de semine, & arbore, & animali paruo crescente in magnum, in quibus virtus augmentatiua distinguitur a quantitate perfecta, ad quam mouet. Falsum quoq; supponitur f. q gratia augeat seipsam, cū solus Deus effectiue causet, & augeat gratiam.

¶ Ad hoc dr, q quia augmentum non nisi metaphorice in formis extra quantitatē dicitur, est. n. motus intentionis augmentatio gratiæ, sicut & aliarum formarū: ideo non oportet hoc attendere, q sicut animal, aut animatum auget seipsum, vt de semine, & arbore similitudo affertur. Sed in huiusmodi augmento gratiæ, quæ vere intensio est, attendendum est, q cā agens, q efficit formam in subiecto disposito, auget eam mediante seipsa cooperante per actū suum ad disponendum, capax que ad reddendum subiectum maioris gratiæ, & ad faciendū sibi debitum, i. merendum hmói augmentum. Et licet augmētum gratiæ sit maioris quantitatis ac virtutis, q gratia præexistēs, vt manifeste patet cum augetur vsq; ad consummatione patriæ, non tñ excedit efficacia gratiæ præexistentis in disponendo ac merendo eam, sed est proportionatus terminus illius. Et hoc est non excedere illam in virtute, quamuis in quantitate. Vnde obiectio primi dubii in æquiuoco laborat. Nā dupliciter intelligi pōt esse supra virtutem. Vno mō habere maiorem virtutem: alio modo esse imporportionatum effectū, seu terminum illius virtutis. Et in secundo sensu sumitur in litera, non in primo, quia primus coincidit cum alio membro literæ. f. esse supra quantitatem. Iam eiusdem rationis est esse supra quantitatem, & virtutem in primo sensu.

¶ Ad secundam dicitur, q litera non supponit gratiam augere

Tra. 5. an med. to 9

Ar. 6. & 7. huius qō.

6. 2. & 4.

enim aliquis acceperit præmium quod meruit, non debetur ei alia merces, sicut de quibusdam dr Matth. 6. Recepe runt mercedem suam. si igitur aliquis mereretur augmentū charitatis, vel gratiæ, sequeretur q gratia augmentata, non posset ulterius expectare aliud præmium, quod est inconueniens.

¶ 2 Præte. Nihil agit ultra suam speciem: sed principium meriti est gratia, vel charitas, vt ex supradictis patet. * ergo nullus potest maiorem gratiā, vel charitatem mereri, quam habeat.

¶ 3 Præt. Id quod cadit sub merito meretur homo per quemlibet actū à gratia, vel charitate procedētem: sicut per quemlibet talē actum meretur hō vitā æternam. si igitur augmentum gratiæ, vel charitatis cadat sub merito, videtur q per quemlibet actum charitate informatum aliquis mereatur augmentum charitatis: sed id quod homo meretur, infallibiliter à Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum sequens. dicitur. n. 2. ad Tim. 1. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare. Sic ergo sequeretur q per quemlibet actum meritorium gratia, vel charitas augeretur, quod videtur inconueniens: cum quandoq; actus meritorii non sint multum feruētes, ita q sufficiunt ad charitatis augmentum, nō ergo augmentum charitatis cadit sub merito.

¶ Sed contra est, quod Aug.* dicit super Ioā. q charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. ergo augmentum charitatis, vel gratiæ cadit sub merito.

¶ Respon. Dicendum, q sicut supra dictum est,* illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiæ se extendit: motio aūt alicuius mouentis non solum se extendit ad ultimum terminum motus, sed ēt ad totum progressum in motu. Terminus autem motus gratiæ est vita æterna: progressus aūt in hoc motus est secundum augmentum charitatis, vel gratiæ, secundum illud Prou. 4. Iustorū sēmita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem, qui est dies gloriæ. sic igitur augmentum gratiæ cadit sub merito condigni.

¶ Ad primum ergo dicendum, q præmium est terminus meriti. Est autē duplex terminus motus. s. vltimus & medius, qui est beatus, & principium & terminus: & talis terminus est merces augmenti. Merces autem fauoris humani est sicut vltimus terminus his, qui finem in hoc constituūt: vnde tales nullam aliā mercedem recipiunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd augmentum gratiæ non est supra virtutē præexistētis gratiæ, licet sit supra quātitatē ipsius: sicut arbor, etsi sit supra quātitatem seminis, non est tamē supra virtutem ipsius.

¶ Ad tertium dicēdum, q quolibet actu meritorio meretur hō augmentū gratiæ, sicut & gratiæ consummationē, quæ est vita æterna. Sed sicut vita æterna non statim redditur, sed suo tēpore, ita nec gratia statim augetur, sed suo tē pore. cum. s. aliquis sufficienter fuerit dispositus ad gratiæ augmentum.

Articvlvs IX.

Vtrum homo possit perseuerantiam mereri.

AD nonum sic proceditur. Videtur q aliquis possit perseuerantiā mereri. Illud. n. quod homo obtinet petendo, pōt cadere sub merito habētis gratiam: sed perseuerantiā petendo hoies à Deo obtinent, alioquin frustra petere tur à Deo in petitionib. orationis Dominicæ, vt Aug. exponit* in lib. de bono perseuerantiæ. ergo perseuerantia pōt cadere sub merito habentis gratiā.

¶ 2 Præt. Magis est non posse peccare, quam non peccare; sed non posse peccare cadit sub merito. meretur enim aliquis uitam æternam, de cuius rōne est impeccabilitas, ergo multo magis potest aliquis mereri ut non peccet, quod est perseuerare.

¶ 3 Præt. Maius est augmentum gratiæ, quā perseuerantia in gratia quam quis hēt: sed hō potest mereri augmentum gratiæ, vt supra dictum est. * ergo multo magis potest mereri perseuerantiam in gratia, quam quis habet.

¶ Sed contra est, q oē quòd quis meretur, à Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum: sed multi habēt opera meritoria, qui non consequunt perseuerantiā, nec potest dici q hoc fiat propter impedimentum peccati, quia hoc

¶ *Super quæstionis 114. Articu. IX.*

IN art. 9. eiusdem q. dubium statim occurrit circa rationem literæ, Quare perseuerantia non cadit sub merito, quia dependet solum ex motione diuina &c. Si. n. hæc ratio valet, augmentū gratiæ non caderet sub merito, quia dependet solum ex motione diuina. Nec valet dicere, q dependet ex nobis dispositiue, quia etiam perseuerantia dependet ex nobis dispositiue.

¶ Ad hoc dicitur, q ratio literæ non consistit in dependentia solū ex motione diuina effectiue, sed consistit in hoc, q dependet solum ex motione diuina, quæ est principium gratiæ ita q duobus existentibus membris distinctionis in litera. f. esse terminū, & esse

principium

Tra. 44. in euang. Ioā. post med. illius. to. 9.

707 4. d. 45. q. 2. art. 1. q. 1. cor.

c. 2. & 17. in princi. to. 7.

ar. præce.

708 2. a. q. 122. art. 5. ad 4.

principium actionis gratiæ, & primo cadēte sub merito, secundo non, cum perseuerantia viæ cōsistat in primo solum, ita q ly solum, excludit ab opposito membro. f. terminare motionem, consequēs est q perseuerātia viæ non cadit sub merito. Et ex hoc apparet dicta inter augmentū gratiæ, & perseuerantiam viæ, quia licet conueniant in hoc, q vtrunque ex solo Deo dependet esse actiue, differunt tñ in hoc, q augmentatio ē talis actio Dei, qui habet terminum terminantem motum gratię prius datæ, vt patet. Perseuerantia vero, quia cōsistit in sola gratiæ conseruatione, & conseruatio gratiæ nihil aliud est quam productio eius cōtinuata, seu nō interrupta, nullū habet terminum nouum, qui sit terminus motus gratiæ in existenti. Cōstat. n. q ipsa prima gratia, non nouo mō se habens, sed eodē mō se hns terminat conseruationem: & ideo non cadit sub merito.

¶ *Super quæstionis 114. Articu. decimum.*

IN art. 10. eiusdē q & vlti. totius libri huius, nota tria. Primo, q cū dicitur, Omnia illa, quibus homo adiuuatur ad perueniendum ad beatitudinem post primam gratiam cadere sub merito simpliciter, intelligendum est de omnibus habentib. ratione termini, ne fit qō de conseruatione, & perseuerātia, quæ tamen ad primam gratiam spectare dici possunt.

¶ Secundo, q sicut bonum est duplex, simpliciter & secūdum quid, ita meritum: & merito simpliciter, quod est meritum gratiæ, respondet bonum simpliciter: merito secundum

In isto art. & ar. 8. *In cor. & ad arg.

ar. 6. 7. & 8

ipsum quod est peccare, opponitur perseuerantiæ, vt ita quod si aliquis perseuerantiam mereretur, Deus non permitteret aliquem cadere in peccatum. non igitur perseuerantia cadit sub merito.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum homo naturaliter habeat liberū arbi. flexibile ad bonum & ad malum, dupliciter potest aliquid perseuerātiam in bono obtinere à Deo. Vno quidem modo per hoc, quod liberum arbi. determinatur ad bonum per gratiam cōsummatam, quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinæ, quæ hominem inclinat ad bonum vsq; ad finem. Sicut autem ex dictis patet, * illud cadit sub humano merito, quod comparatur ad motum liberi arb. directi à Deo mouente, sicut terminus, non autem id quod comparatur ad prędictum motum, sicut principium Vnde patet, quòd perseuerantia gloriæ, quæ est terminus prædicti motus, cadit sub merito: perseuerantia autē viæ non cadit sub merito, quia dependet solum ex motione diuina, quæ est principium omnis meriti, sed Deus gratis perseuerantiæ bonum largitur, cuicūque illud largitur.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quod etiam ea quæ nō meremur, orando impetramus: nam & peccatores Deus audit, peccatorum veniam petentes, quam non merentur, vt patet per Aug. super illud Io. * Scimus quia peccatores Deus non exaudit: alioquin frustra dixisset Publicanus, Deus propitius esto mihi peccatori, vt dicit Luc. 18. Et similiter perseuerantiæ donum aliquis petendo à Deo impetrat vel sibi, vel alii, quamuis sub merito non cadat.

¶ Ad secundum dicendum, q perseuerantia quæ erit in gloria, comparatur ad motum liberi arbi. meritoriū sicut terminus, non autem perseuerantia viæ ratione prædicta. †

¶ Et similiter dicendum est ad tertium de augmento gratiæ, vt per prædicta patet. *

Articvlvs X.

Vtrum temporalia bona cadant sub merito.

AD decimum sic proceditur. Videtur quòd temporalia bona cadant sub merito. Illud enim quod promittitur aliquibus vt præmium iustitiæ, cadit sub merito: sed temporalia bona promissa sunt in lege veteri, sicut merces iustitiæ, vt patet Deut. 28. ergo videtur quòd bona temporalia cadant sub merito.

¶ 2 Præt. Illud videtur sub merito cadere, quod Deus alicui retribuit pro aliquo seruitio quod fecit: sed Deus aliquando recompensat hominibus pro seruitio sibi facto aliqua bona temporalia. dicit enim Exod. 1. Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos. vbi gllo. Grego. *dicit, q benignitatis eius merces potuit in æterna vita retribui: Sed culpa mendacii terrenam recompensationem accepit. & Ezech. 29. dicitur: Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrū, & merces non est reddita ei. & postea subdit: Erit merces exercitui illius, & dedit ei terram Aegypti pro eo quod laborauerit mihi. ergo bona temporalia cadunt sub merito.

¶ 3 Præter. Sicut bonum se habet ad meritum, ita malum se habet ad demeritum: sed propter demeritum peccati aliqui puniuntur à Deo temporalibus pœnis, sicut patet de Sodomitis, Gen. 19. ergo & bona temporalia cadunt sub merito.

¶ Sed contra est, quòd illa quæ cadunt sub merito, non similiter se habent ad omnes: sed bona temporalia, & mala similiter se habent ad bonos & malos secundum illud Eccl. 9. Vniuersa æquè eueniunt iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. ergo bona temporalia non cadunt sub merito.

¶ Respondeo dicendum, quòd illud quod sub merito cadit est præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autem hominis est duplex, vnum simpliciter, aliud secundum quid. Bonum hominis simpliciter est vltimus finis eius, secundum illud Psal. 72. Mihi autē adhærere Deo, bonum est: & per consequens omnia illa quæ ordinantur ut ducentia ad hūc finem, & talia simpliciter cadunt sub merito. Bonum autem secundū quid, & non simpliciter, hominis est, quod est bonum ei ut nunc: vel quod ei est secundum quid bonum, & huiusmodi non cadunt sub merito simpliciter, sed secundum quid. Secundum hoc ergo dicendum est, q si temporalia bona considerentur prout sunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directē & simpliciter cadunt sub merito: sicut & augmentum gratiæ, & omnia illa quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem post primam gratiam. Tantum enim dat Deus viris iustis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad uitam æternam, & in tantum sunt simpliciter bona huiusmodi temporalia. vnde dicitur in Psal. 33. Timentes autem Dominum nō minuentur omni bono. & alibi: Non vidi iustum derelictum &c. Psa. 36. Si autem considerentur huiusmodi temporalia bona secundum se, sic non sunt simpliciter bona hominis, sed secundū quid: & ita non simpliciter cadunt sub merito, sed secundum quid, in quantum. s. homines mouentur à Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus suum propositum consequuntur Deo fauente, ut sicut uita æterna est simpliciter præmium operum iustitiæ per relationem ad motionem diuinam, sicut supra dictum est, * ita temporalia bona in se considerata habeant rationem mercedis habito respectu ad motionem diuinam, qua uoluntates hominum mouentur

li. 18. Moral. c. 24. med.

ar. 2. 3. & 6. huius q.

quid respondet bonum secundū quid. f. bonum temporale secundum se.

¶ Tertio, q quemadmodum in merito simpliciter intenitur prima radix ordinatio diuina per gratiæ donum, & secunda liberum arb. ita in merito secundum quid inuenitur ordinatio diuina nō per gratiam, quia non est aliquid excedens naturā: sed per propositum cōsequendi illud tēporale, & liberum arbit. operans pro cōsecutione illius. Vt sic sit meritum secundum quid hominis apud Deum proportionaliter, sicut meritum simpliciter, & merces ab eodem reddatur, qui tanta bonitate affluit, ut ēt inter malas nostras uoluntates gaudeat se ordinare opera, quæ remuneret. Cui sit honor, & gloria in secula seculorum. Amen.

¶ Et hæc quo ad præsentis operis expositionem secūdum propriū genus facultatē dicta sunt ad exaltationem veritatis, & doctrinæ diui Thomæ, Romę, Anno salutis 1511. Aetatis vero meæ 43. die 29. mensis Decembris. Deo, diuæ Mariæ, diuo Thomæ, vniuersæque cælesti curiæ gratias. Amen.

uentur ad hæc prosequenda: licet interdum in his non haberent homines rectam intentionem.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ sicut Augu. dicit contra Faustum lib. 4.* In illis temporalibus promissis figuræ fuerunt futurorum spiritualium, quæ implentur in nobis. Carnalis enim populus promissis vltę præsentis inhærebat, & illorum non tãtum lingua, sed etiam vita prophetica fuit.

*li. 4. c. 2. circa pri. & 6.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ illæ retributiones dicuntur esse diuinitus factæ secundum comparationem ad diuinam motionem, non autem secũdum respectum ad malitiam voluntatis, præcipuè quantum ad regem Babylonis, qui non impugnauit Tyrum, quasi volens Deo seruire, sed potius ut sibi dominium vsurparet. Similiter etiam obstetrices, licet habuerint bonam voluntatem quantum ad liberationẽ puerorum, non tamen fuit earum recta voluntas quantum ad hoc, quòd mendacium confinxerunt.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ temporalia mala infliguntur in pœnam impijs, inquantum per ea non adiuuantur ad consecutionem vitæ æternę. Iustis autem, qui per huiusmodi mala iuuantur, non sunt pœnæ, sed magis medicinæ, ut supra dictum est.* q. 87. ar. 7 & 8.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnia æquè eueniunt bonis & malis, quãtum ad ipsam substantiam bonorum, vel malorum temporalium, sed non quantum ad finem: quia boni per huiusmodi manuducũtur ad beatitudinem, non autem mali. Et hæc de moralibus in communi dicta sufficiant.

FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii.

Omnes sunt Quaterniones, præter Ii quæ est Quinternio.

AVGVSTAE TAVRINORVM.
Apud hæredes Nicolai Beuilaquæ. M D LXXXI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca